H. gr. 1404 d Mendelssohn-Bartholdy

BSB Bayerische StaatsBibliothek

Die Verfilmung dieses Werks ermöglichte

Michael Jürgen Kuhn

aus Rutesheim

München, im Mai 2003

MB: 473,1

<36626565930013
<36626565930013
Bayer. Staatsbibliothek

ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΕΝΔΕΛΣΩΝΟΣ ΒΑΡΘΟΛΔΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΕΤΕΙ 1453

ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΑΣ ΧΡΟΝΩΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ ΕΚ ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ

ΥΠΟ

ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΛΑΧΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ

ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΝΗΛΙΚΙΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΟΘΩΝΟΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
219 Ὁδὸς Ἑρμοῦ 291

ΕΝ ΚΩΝΣΤ/ΠΟΛΕΙ
27 Ὁδὸς Γιοργαντζιλάρ 27

1876

S. n. 5176

Bayerische
Staats-
Bibliothek
München

ΑΘΗΝΗΣΙ, Τύποις Ἀνδρέου Κορομηλᾶ.

Bayerische
Staats-
Bibliothek
München

ΠΡΟΛΟΓΟΣ
ΤΟΥ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ

Παραδιδοὺς σήμερον εἰς χεῖρας τοῦ ἕλληνος ἀναγνώστου τὴν μετάφρασιν καὶ τοῦ δευτέρου τόμου τῆς «Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος», ἀναγκαῖον νομίζω νὰ προτάξω αὐτῆς ὀλίγας λέξεις, χάριν τοῦ ἔργου τοῦ συγγραφέως μᾶλλον ἢ τοῦ μεταφραστοῦ.

Ὀλίγοι βεβαίως τῶν ἀναγνωστῶν μου ἀγνοοῦσι τὸ φοβερὸν νοητικὸν πάθημα τοῦ ἀτυχοῦς συγγραφέως, ὅστις ἀπὸ δύο ἤδη ἐτῶν, τυφλὸς τὴν ψυχήν, διατελεῖ ἔγκλειστος ἐν γερμανικῷ θεραπευτηρίῳ. Τὸ δυστύχημα τοῦτο τοῦ φίλου τῆς Ἑλλάδος ἱστορικοῦ ἐκώλυσεν ἀναγκαίως τὴν παρὰ τοῦ συγγραφέως αὐτοῦ ἐπιθεώρησιν τοῦ δευτέρου τόμου, ἐκδοθέντος τῇ ἐπιστασίᾳ τοῦ πενθεροῦ του Κ. A. Wach, καθηγητοῦ ἐν Βόννῃ, θέλει δὲ πιθανώτατα ἐμποδίσει ἐντελῶς τὴν ἔκδοσιν τοῦ τρίτου καὶ τελευταίου τόμου τοῦ ἔργου, συντεταγμένου ἤδη καὶ αὐτοῦ,—καθ' ἃ φρονῶ ὅτι δύναμαι νὰ εἰκάσω ἐκ παλαιοτέρων ἐπιστολῶν τοῦ συγγραφέως πρὸς ἐμέ,— καὶ καθήκοντος μέχρι τῆς ὀκτωβριανῆς πολιτικῆς μεταβολῆς.

Καὶ περιττὸν μὲν βεβαίως εἶνε νὰ ἐξηγηθῇ εἰς τὸν ἕλληνα ἀναγνώστην ἡ ἐκ τῆς στερήσεως τοῦ τρίτου τόμου μεγάλη

διὰ τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἀπώλεια. Δὲν εἶνε ὅμως ἄκαιρον νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι καὶ ἡ τοῦ ἀνὰ χεῖρας δευτέρου τόμου ἐπιθεώρησις καὶ ἔκδοσις ὑπ' ἀνδρὸς ἱστορικοῦ μὲν πάντως, μὴ ἀσχοληθέντος ὅμως εἰδικῶς περὶ τὴν νεοελληνικὴν ἱστορίαν, ἀναγκαῖον ἦτο νὰ καταλίπῃ δυσάρεστα πολλαχοῦ ἐπὶ τοῦ ἔργου ἴχνη, ὧν ηὐτύχησα μὲν νὰ ἐξαλείψω τὰ πλεῖστα δι' ἐπιπόνου πολλάκις καὶ μακρᾶς ἐρεύνης τῶν πηγῶν, ἀπελείφθησαν ὅμως ἔτι τινά, ὧν—ὁμολογῶ τοῦτο ἀνενδοιάστως— ἀδύνατος ἀπέβη μοι ἡ ἐξάλειψις. Τοιαῦτα δὲ ἰδίως εἰσὶν ἡ ἐνιαχοῦ δυσδιάγνωστος καὶ ἀνεξιχνίαστος παραμόρφωσις κυρίων ὀνομάτων, καὶ —τὸ σπουδαιότερον— ἡ ἐν τῷ κειμένῳ καὶ τοῖς παραρτήμασι παραλλαγὴ τῆς αὐτῆς φράσεως διπλωματικῶν ἐγγράφων ἀνεκδότων, ἧς ἡ εἰς τὸ γνήσιον ἀποκατάστασις, ὅπου δὲν συνάγεται ἐξ ἑρμηνευτικῆς εἰκασίας, εἶνε πάντῃ ἄλλως ἀδύνατος.

Ὡς πρὸς τὸ σκοτεινὸν δὲ πολλαχοῦ καὶ γριφῶδες τῶν ἀπεσπασμένων ἢ συνεπτυγμένων περικοπῶν τῆς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως παρατεθειμένης διπλωματικῆς ἀλληλογραφίας, ἀφορμὴ τούτου πρόδηλος εἶνε, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀντέγραψε μέν, ἐν προχείρῳ πολλάκις συνόψει, τὰς ἀναγκαιούσας αὐτῷ περικοπὰς ἐκ τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων, ὅσα κατώρθωσε νὰ συμβουλευθῇ, δὲν προέφθασεν ὅμως νὰ διευκρινήσῃ καὶ συντάξῃ τὰς σημειώσεις του εἰς σαφὲς καὶ συστηματικόν τι ὅλον. Ἐδημοσιεύθησαν οὕτω τὰ δελτία αὐτοῦ ὡς εὑρέθησαν, καὶ ἐκ τούτου τὸ ἐνιαχοῦ ἀσυνάρτητον, ἀσαφὲς καὶ ἀντιφατικὸν τῶν ἐν αὐτοῖς ἐννοιῶν.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐνόμισα ἀναγκαῖον νὰ προσημειώσω, χάριν τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως, τῆς μνήμης αὐτοῦ — νεκροῦ ἤδη πρὸς τὸν φιλολογικὸν κόσμον— καὶ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἑλλάδα γνώμης.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Ἰουνίου 1876.

Ὁ μεταφραστής.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Πρόλογος τοῦ μεταφραστοῦ *σελ. γ'.*

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ·

Ἡ διοίκησις τοῦ Καποδιστρίου (1828—1831) *σελ. 1*

Τὸ πρόγραμμα τοῦ Τσαρσκοεσέλου 3.—Ἀγὼν τοῦ Καποδιστρίου κατὰ τῆς Ἰουλιανῆς Συμβάσεως 7. — Αἱ μακρόθεν ἐνέργειαι τοῦ Κυβερνήτου 9. —Ἐντύπωσις τῶν Ναβαρίνῳ γενομένων 17.—Τριπλῆ εἰς Ἑλλάδα προπομπὴ 19. — Κατάστασις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Καποδιστρίου 21.—Τὸ πραξικόπημα 25. — Συνταγματικαὶ παραχωρήσεις τοῦ Καποδιστρίου 29. — Οἰκογενειακὴ πολιτικὴ καὶ κενὸς ὅρκος τοῦ Κυβερνήτου 31. —Οἰκονομικὰ καὶ Τράπεζα 35. — Ἀπόπειρα πρὸς βελτίωσιν τῆς φορολογίας 39. — Ἀπόπειρα νομισματικῆς ἀναμορφώσεως 47. — Στρατὸς καὶ στόλος 49. —Γεωργία καὶ συγκοινωνία 65. — Διαβατήρια 67.—Ταχυδρομεῖον. Δίκη τοῦ Φαρμακίδου 69. —Ἀστυνομοκρατία 71.— Δικαστικὴ ἀναμόρφωσις 73. — Δημοσία ἐκπαίδευσις καὶ κοινωφελῆ καταστήματα 85. — Ὁ κλῆρος 93. — Ὁ Καποδίστριας καὶ οἱ χωρικοὶ 99. — Συνταγματικὸν ζήτημα. Ἐπίσημος λοιμὸς 101. — Πόλεμος κατὰ τῶν δημοτικῶν δικαίων 105. — Καταστροφὴ τῆς τῶν κοινοτήτων ἀντιπροσωπείας 107. — Πόλεμος κατὰ τῶν δημοτικῶν ἐλευθεριῶν 109. — Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Καποδιστρίου 111. — Ἐπικείνη διάστασις μεταξὺ τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων 113. — Πολεμικὴ ἐνέργεια τοῦ Κυβερνήτου· Ὑψηλάντης καὶ Τσάρος 115. —Πολεμικὰ ἔργα ἐν τῇ ἀνατολικῇ καὶ δυτικῇ Ἑλλάδι 117. — Θάνατος τοῦ Ἄστιγξ. Ὁ δυτικὸς στρατὸς καὶ ὁ Τσῶρτς 119. — Ἑλληνικαὶ ἐπιτυχίαι. Ἀνάκτησις τριῶν φρουρίων 121. — Νίκη παρὰ τὴν Πέτραν 123. —Οὐδετερότης τῆς Μεσογείου 125. —Διπλῆ ῥωσικὴ πολιτικὴ 127. —Ἀποκλεισμὸς τῆς Κρήτης 131. —Ἡ περιπλοκὴ τῶν Δυνάμεων γεννᾷ τὴν εἰς Πελοπόννησον γαλλικὴν ἐκστρατείαν 133. —Τολμηρὸν διάβημα τοῦ Κόδριγκτων. Συνθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας 137. —Καταστροφὴ τῆς Τριπόλεως. Περίεργος ἀνταλλαγὴ αἰχμαλώτων 139. —Ἀποβίβασις τῶν γάλλων. Ἀναχώρησις τῶν αἰγυπτίων 141. — Ἐκπολιτιστικὴ ἐνέργεια τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ 443. — Συνδυασμὸς γαλλορωσικῆς ἐπιθέσεως 145. — Τὸ πρωτόκολλον τοῦ Νοεμ-

βρίου 147. — Ἀποπλάνησις εἰς ὅ,τι μείζονα περιορισμὸν τῆς Ἑλλάδος 149. — Ἐντύπωσις τοῦ πρωτοκόλλου ἐν Ἑλλάδι. Ἀναχώρησις τῶν γάλλων 151. — Σύντονος πολεμικὴ πολιτικὴ τοῦ Κυβερνήτου 153. — Συνδιασκέψεις ἐν Πόρῳ 155. — Διπλωματικὴ ἐρωταπόκρισις ἐν Ἑλλάδι 157. — Μυστικὴ διπλωματικὴ ἀντενέργεια τοῦ Καποδιστρίου 159. — Ἀντεκδίκησις τοῦ Καποδιςρίου. Ὑπόμνημα τοῦ κόμητος Βούλγαρη 161. — Παραλλαγὴ τῆς ῥωσικῆς πολιτικῆς 165. — Ἐπιῤῥοὴ τῆς πολεμικῆς ἀμηχανίας ἐπὶ τῆς ῥωσικῆς πολιτικῆς 167. — Σταθερὰ πρὸς πόλεμον ἀπόφασις τοῦ Τσάρου 171. — Τὸ πρωτόκολλον τοῦ Μαρτίου 1873. — «Οὐδὲν ὥριμον ἐν Πετρουπόλει» 175. Ὑποδοχὴ τοῦ πρωτοκόλλου ἐν Ἑλλάδι 177. — Πρῶται διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου 179. — Ἀποστολὴ τοῦ Στόκμαρ 181. — Ὁ Καποδίστριας καρποῦται τὸ πρωτόκολλον, ὅπως ἀποβάλῃ τὸν Λεοπόλδον 183. — Συγκάλεσις τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως 185. — Ἐκλογικὰ 187. — Αἱ γενικαὶ πληρεξουσιότητες 189. — Σχέδιον περὶ γενικῆς ψήφου ἐμπιστοσύνης 191. — Ἐπέμβασις εἰς τὰς ἐκλογὰς 193. — Οἱ καλοὶ χριστιανοὶ καὶ οἱ δουλόφρονες 195. — Ὁ Μαυροκορδάτος κατὰ τὴν συνέλευσιν 197. — Ὁ Κολοκοτρώνης. Ἡ Δ'. ἐθνικὴ συνέλευσις 199. — Τὸ ψευδοπρωτόκολλον 209. — Νέον ἔγγραφον ἀπαντήσεως 211. — Συνταγματικὴ ἀπόπειρα τῶν ὑδραίων. Ἀποτυχία αὐτῆς 213. — Αὔξουσα ἔξαψις τῶν συνεδριάσεων 215. — Τὰ ἀποτελέσματα 217. — Δημιουργία νέων ἀρχῶν 227. — Ὁ Καποδίστριας ἐπὶ τοῦ κολοφῶνος τῆς ἰσχύος 229. — Τὸ μυστήριον τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει εἰρήνης 231. — Ταλαντευομένη πολιτικὴ τῶν μεγάλων Δυνάμεων 239. — Ζηλοτυπίαι κατὰ τῆς Ῥωσίας 241. Ἐπιζήμιοι συνέπειαι διὰ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα 243. — Τὸ πρωτόκολλον τοῦ Φεβρουαρίου 249. — Ἐντύπωσις καὶ συνέπειαι τοῦ πρωτοκόλλου 251. — Διάλυσις τῶν ἐλπίδων τοῦ Καποδιστρίου 253. — Ἀποδοχὴ καὶ καταπολέμησις τοῦ πρωτοκόλλου ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου 255. — Παρέμβασις τῆς Γερουσίας 257. — Ὁ Λεοπόλδος καὶ τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργικὸν ζήτημα 263. — Ὁ Λεοπόλδος ἀπέναντι τῆς διπλωματίας 265. — Νέα δυσαρέσκεια 271. — Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Κυβερνήτου 273. — Ἰσχυρὰ ἐκφοβίσεως τεκμήρια 277. — Μόρφωσις ἀδυσωπήτου ἀντιπολιτεύσεως κατὰ τοῦ Καποδιστρίου 281. — Παραίτησις καὶ ἀποχώρησις τοῦ Λεοπόλδου 285. — Διπλωματικὴ ὀργὴ ἐπὶ τῇ «ἀνοησίᾳ τοῦ Λεοπόλδου» 295. — Τελικὴ κρίσις περὶ τῆς παραιτήσεως τοῦ Λεοπόλδου 299. — Ἐπίδρασις ἐν Ἑλλάδι 301. — Βραδεῖαι καὶ κινδυνώδεις ἀναμορφώσεις 307. — Ἐνέργεια τῆς ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως 309. — Ἀποχώρησις τῶν τούρκων. Στρατιωτικὴ στάσις 315. — Ἀντιπολίτευσις ἐν Ὕδρᾳ 317. — Ἀγὼν τοῦ Καποδιστρίου κατὰ τῆς κοινῆς γνώμης. 321. — Ἀντίδρασις τῶν ὑδραίων 327. — Συγκέντρωσις τῆς συνταγματικῆς μερίδος ἐν Ὕδρᾳ 329. — Ἡ παρόρμησις τῶν ῥώσων πρὸς ἐνέργειαν 321. — Ἀντενέργεια τῶν Ὑδραίων 333. — Ἕλληνες καὶ ῥῶσοι ἀντίμαχοι 339. — Ῥωσικὴ λογικὴ τοῦ Κυβερνήτου 343. — Φαινομένη

διαπραγμάτευσις τοῦ Κυβερνήτου πρὸς τὸν Δώκινς καὶ τὸν Ῥουὰν 345.— Κατ' ἐπιφάνειαν ὑποχώρησις τοῦ Κυβερνήτου 347. — Πυρπόλησις τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου 349. — Ἠθικὴ σημασία τῆς πράξεως τοῦ Μιαούλη 351. — Ἐκρωσισμὸς τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως 357.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἐντελὴς ἀναρχία (1831—1833) σελ. 371.

Ἠθικαὶ καὶ πολιτικαὶ προϋποθέσεις τῆς καταστροφῆς, σελ. 373. — Ἔχθρα τοῦ Καποδιστρίου πρὸς τοὺς Μαυρομιχάλας, 375. — Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐν Μάνῃ, 377. — Ὁ φόνος τοῦ Καποδιστρίου, 389. — Τὸ πραξικόπημα τῆς Γερουσίας καὶ ἡ Τριανδρία, 399. — Χαρακτηρισμὸς τοῦ Καποδιστρίου, 401. — Πολιτικὴ θέσις τοῦ Καποδιστρίου, 415. — Πολιτικὴ τῶν ἀντιποίνων, 327. — Τὸ τρίτον μέλος τῆς τριανδρίας, 433. — Ἀπόρριψις τῶν συνδιαλλακτικῶν προτάσεων τῆς Ὕδρας, 435. — Αὔξουσα ἀντιπολίτευσις, 437. — Ἔναρξις τῆς συνελεύσεως, 441. — Ἀντιπολίτευσις τῶν ῥουμελιωτῶν, 443. — Ἐκλογὴ τοῦ Αὐγουστίνου ὡς Κυβερνήτου, 447. — Συμπλοκὴ ἐν ταῖς ὁδοῖς τοῦ Ἄργους, 451. — Ἀποτυχία τῆς μεσιτείας τοῦ Στράτφορδ Κάννιγκ, 459. — Διπλωματικὴ διαφωνία μεταξὺ Μέττερνιχ καὶ Νέσσελρωδ, 465. — Ἀποτυχία πάσης ἐν Ἑλλάδι συνδιαλλαγῆς, 467. — Ἀπειλητικὸν ἦθος τοῦ Ῥίκορδ κατὰ τῆς Ὕδρας, 471. — Τὸ πρωτόκολλον τῆς 7 Ἰανουαρίου 1832, 473. — Ἀντιπρέσβεις καὶ ναύαρχοι κατὰ τῆς Ὕδρας, 477. — Σύγκρουσις πρὸς τοὺς γάλλους ἐν Μεσσηνίᾳ, 481. — Ἐκλογὴ τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος τῆς Βαυαρίας, 483. — Θρίαμβος τοῦ Κάννιγκ ἐν Κωνσταντινουπόλει, 491. — Συνθήκη συμμαχίας μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βαυαρίας, 495. — Φιλοφρονήσεις μεταξὺ Λονδινείου Συνόδου καὶ ἀντιπρέσβεων, 497, — Ἐπιτυχὴς ἔναρξις τῶν ἐχθροπραξιῶν ὑπὸ τῶν συνταγματικῶν, 499. — Ὁ Κωλέττης παρασκευάζει τὴν εἰς Πελοπόννησον εἰσβολήν, 503.— Διένεξις μεταξὺ Θηρσίου καὶ ἀντιπρέσβεων, 513. — Εἴσοδος τῶν ῥουμελιωτῶν εἰς Ἄργος, 515. — Τὸ πρωτόκολλον τῆς 7 Μαρτίου. Παραίτησις τοῦ Αὐγουστίνου, 517. — Εἴσοδος τοῦ Κωλέττου εἰς Ναύπλιον. Φυγὴ τοῦ Αὐγουστίνου, 523. — Φιλονεικίαι περὶ νέας κυβερνήσεως, 525. — Σύνοψις τῆς ἐνεργείας τοῦ Θηρσίου, 533. — Αὔξουσαι δυσχέρειαι, 535. — Διαίρεσις ἐν τῇ ἑπταμελεῖ ἐπιτροπῇ, 537. — Λῃστρικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν ῥουμελιωτῶν εἰς Πελοπόννησον, 541. — Ὁ Γρίβας κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, 543. — Ἀναρχία καὶ λῃστεία, 545. — Ἐπίκλησις καὶ ἀνάμιξις τῶν γάλλων, 547. — Νέα ἐνίσχυσις τῆς ῥωσικῆς μερίδος, 549. — Στρατιωτικαὶ ἐπιτυχίαι τοῦ Κολοκοτρώνη, 551. — Ἐκλογαὶ καὶ ἔναρξις τῆς Ε'. ἐθνικῆς συνελεύσεως, 553. — Πρώτη ἐπιβουλὴ τῆς ῥωσικῆς μερίδος κατὰ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, 555. — Ἡ συνέλευσις ἐν τῷ ἐν Προνοίᾳ παραπήγματι, 557. — Πετρόμπεης καὶ Ῥίκορδ,

559. — Τολμηροὶ σκοποὶ τῆς Συνελεύσεως, 561. — Ἐπικύρωσις τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ὄθωνος, 565. — Ζωηραὶ συζητήσεις ἐν τῇ συνελεύσει. Διάλυσις τῆς Γερουσίας, 567. — Διάστασις πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις, 569. — Ἐπιδρομὴ τῶν πραιτωριανῶν κατὰ τῆς συνελεύσεως, 573. — Διακοπὴ τῆς συλεύσεως, 575. — Νέαι ὀχλαγωγικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Κολοκοτρώνη, 577. — Νέα ζωὴ ἐν τῇ Γερουσίᾳ, 579. — Κατάλυσις τῶν δικαστηρίων. Ὁ Ῥίκορδ ὑποψήφιος Κυβερνήτης, 581. — Ἐκλογὴ τοῦ Ῥίκορδ ὡς Κυβερνήτου, 589· — Κορύφωσις τῆς κατὰ τῶν συνταγματικῶν ἀγανακτήσεως τοῦ λαοῦ, 591. — Ἀδιάκοποι ἔριδες πρὸς τοὺς γάλλους. 593. — Αἱματηρὰ ἀποτυχία τῆς κατὰ τῶν γάλλων ἐπιθέσεως, 295. — Ἄφιξις τοῦ βασιλέως, 599. —

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ ἀντιβασιλεία (1833—1835) *σελ. 600.*

Ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἐπὶ ἑλληνικῆς γῆς, 601. — Σύνθεσις τῆς ἀντιβασιλείας, 609. — Βραδύτης περὶ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐνεργείας της, 613. — Εὐνοϊκαὶ διαθέσεις τῶν κατοίκων, 615. — Ῥωσικὴ ἐπίδρασις, 617. — Τὸ πρῶτον ὑπουργεῖον τῆς ἀντιβασιλείας, 621. — Πολιτικὴ ἔποψις τῆς Ῥωσίας, 623. — Ὁ Ῥίκορδ περὶ τῶν πρώτων ἐνεργειῶν τῆς ἀντιβασιλείας, 627. — Δυσχέρειαι καὶ λάθη, 629. — Ἡ ἀντιβασιλεία καὶ τὰ παλληκάρια, 631. — Στρατιωτικὸς διοργανισμός, 635. — Πολιτικὴ διοίκησις, 639. — Δημοσία ἐκπαίδευσις, 641. — Ἡ κυβέρνησις καὶ ὁ τύπος. Ἐκκλησιαστικά, 643. — Δυσάρεστον ἦθος τῆς ῥωσικῆς πολιτικῆς, 651. — Δικαστικὸς ὀργανισμὸς τοῦ Μάουρερ, 653. — Φορολογικὸν σύστημα τοῦ Μαυροκορδάτου, 657. — Οἰκονομικὰ λάθη καὶ παράδοξα, 661. — Λάθη καὶ ἀτοπήματα, 663. — Δυσάρεστα ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἀντιβασιλείας, 665. — Κρύφιος ἐνέργεια τοῦ ῥωσικοῦ κόμματος, 669. — Ἡ Ῥωσία ἐνθαῤῥύνουσα τὸν Κολοκοτρώνην, 671. — Αὔξησις τῆς διαστάσεως ἐν τῇ ἀντιβασιλείᾳ, 675. — — Σύλληψις τοῦ Κολοκοτρώνη. Ὑπουργικὴ κρίσις, 681. — Δίκη κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν ἑταίρων αὐτοῦ, 683. — Καταδίκη τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ Πλαπούτα, 687. — Ἐπανάστασις ἐν Μάνῃ, 689. — Αὔξουσα διχόνοια ἐν τῇ ἀντιβασιλείᾳ, 693. — Ἡ πλειονοψηφία τῆς ἀντιβασιλείας καὶ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, 695. — Ἀνάκλησις τοῦ Μάουρερ καὶ τοῦ Ἄβελ, 699. — Διοίκησις τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ, 701. — Μετάβασις τῆς κυβερνήσεως εἰς Ἀθήνας, 705. — Τελευταῖαι ἡμέραι τῆς ἀντιβασιλείας, 707. — Προσδοκίαι ἐκ τῆς κυβερνήσεως τοῦ βασιλέως, 715.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ *σελ. 719.*

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ

(1828–1831)

Εἶνε Ἰούλιος τοῦ 1827.

Ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Τσαρσκοεσέλου ἵσταται ὁ νεωστὶ ἐκλεχθεὶς Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἐνώπιον τοῦ Τσάρου Νικολάου. Ὁ Καποδίστριας λαμβάνει τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐπὶ τῇ ὁδοιπορίᾳ αὐτοῦ εὐλογίαν, πρόκειται δὲ νὰ ἐξουδετερωθῇ τὸ δημοκρατικὸν ἔλαιον, δι'οὗ ἔχρισαν αὐτὸν ἐν Τροιζῆνι.

Τὰ μεταξὺ αὐτῶν περὶ τῶν τυχῶν τῆς Ἑλλάδος λεχθέντα δὲν εἶνε πλέον ἀπόκρυφα μυστικοσυμβουλίου. Τὸ κλειστὸν ἄλλως καὶ ἀπρόσιτον Τσαρσκοεσέλον μεταβάλλεται εἰς κρυστάλλινον ἀνάκτορον, καὶ ἀπὸ τῆς πύλης αὐτοῦ ἠχεῖ σαφὴς καὶ κατηγορικὴ ἡ τῆς Ῥωσίας ἀπαίτησις: «Ἐσωτερικῶς ῥῆξις ἐντελὴς πρὸς τὴν ἐπανάστασιν, ἐξωτερικῶς προσωπικὴ ἕνωσις μετὰ τῆς Τουρκίας.»

Οὕτω δὲ ὁ Καποδίστριας εὑρίσκετο ἐνώπιον δυσχεροῦς διλήμματος, ὁμοίου πρὸς ἐκεῖνο, καθ' οὗ μετὰ 31 ἔτη ἔμελλε νὰ πολεμήσῃ ὁ Καβοὺρ ἐν Πλομβιέῤῥαις καὶ ὤφειλε νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῶν ἰδεῶν ἀφιλοκερδοῦς δῆθεν προστάτου καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἔθνους αὐτοῦ.

Δι'οὐκαζίου τῆς 2 Ἰουλίου 1827 εἶχε λάβει τὴν ζητηθεῖσαν παραίτησιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ῥωσικῆς ὑπηρεσίας.

Ὅτε δὲ ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις μεθ' ἱκανῆς ἀφελείας προέτεινεν εἰς τὸν μέλλοντα τῆς Ἑλλάδος κυβερνήτην σύνταξιν 60,000 ῥουβλίων, ἀπεποιήθη ἐκεῖνος ἐμφρόνως. Οὕτω μόνος τοῦ λοιποῦ δεσμὸς μεταξὺ τοῦ Τσάρου καὶ τοῦ πρῴην ῥώσου ὑπουργοῦ ἀπελείπετο ὁ τῆς εὐγνωμοσύνης, ἣν πᾶς τίμιος ἄνθρωπος αἰσθάνεται πρὸς τὸν εὐεργέτην

αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐφαίνετο σκοπὸν ἔχων νὰ φέρῃ εἰς σύγκρουσιν τὸ αἴσθημα ἐκεῖνο τῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν πατριωτικὴν τοῦ ἕλληνος συνείδησιν.

Ὅτε ὁ ἀρχιδοὺξ Φερδινάνδος τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1826 ἐμνημόνευσε μόνον τῆς λέξεως « Ἕλληνες, » ἀπήντησεν ἐντόνως ὁ Τσάρος: « Ὄχι, δὲν τοὺς ὀνομάζω Ἕλληνας· τοὺς ὀνομάζω ἐπαναστάτας. » Καὶ τὸ ἔαρ δ' αὐτὸ τοῦ 1828 ἐπανέλαβεν ὁ ῥῶσος αὐτοκράτωρ εἰς τὸν κόμητα Ζίχην: « Καταρῶμαι, ἀποτροπιάζομαι τοὺς Ἕλληνας, καίτοι ὁμοπίστους μου· ἡ διαγωγὴ αὐτῶν ὑπῆρξε φρικώδης, ἐγκληματικὴ καὶ ἀπόβλητος. Θεωρῶ αὐτοὺς πάντοτε ὡς ὑπηκόους, στασιάζοντας ἀναφανδὸν κατὰ τοῦ νομίμου αὐτῶν ἡγεμόνος· δὲν ἐπιθυμῶ τὴν ἀπελευθέρωσίν των· δὲν τὴν ἀξίζουσιν, καὶ ἤθελεν εἶναι ὀλέθριον παράδειγμα διὰ τοὺς ἄλλους λαούς, ἂν κατώρθουν νὰ ἱδρύσωσιν ἐλεύθερον κράτος. » (1)

Εἰς δεδοκιμασμένον θεράποντα, ὡς ὁ Καποδίστριας, δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἐπιῤῥιφθῇ ἡ εὐθύνη τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ἑλλήνων αὐτῶν στασιαστῶν. Ἐφαίνετο δὲ μᾶλλον τοὐναντίον τὸ κατάλληλον πρόσωπον, ὅπως ἐκριζώσῃ τὸ ἐπαναστατικὸν ζιζάνιον, καὶ θεραπεύσῃ τοὺς κατὰ τοῦ νομίμου αὐτῶν ἡγεμόνος ἐπαναστάντας.

Ἔπρεπε νὰ ἐξαλειφθῇ ἡ ὕποπτος χροιὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κινήματος, καὶ νὰ διαλυθῇ ὁ εταιρικὸς δεσμὸς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐλευθεριαζόντων. Ὁ Καποδίστριας εἶχεν ἀρχῆθεν κηρύξει ὡς δόγμα αὐτοῦ καὶ παράγγελμα τὴν « ῥῆξιν πρὸς τὴν ἐπανάστασιν. » Διὰ τοῦτο ὤφειλε νῦν νὰ ἐφαρμόσῃ πρακτικῶς τὴν θεωρίαν αὐτοῦ καὶ νὰ παραστῇ ὡς καταστολεὺς ἐθνικοῦ κινήματος, ὅπερ μετ' αὐξούσης πάντοτε ἀνησυχίας προσέβλεπον αἱ παλαιαὶ νόμιμοι βασιλεῖαι. Οὕτω δὲ ὁ Τσάρος παρήγγειλεν εἰς τὸν Καποδίστριαν νὰ χωρίσῃ κρυφίως καὶ βαθμηδὸν ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τὰ μετ' αὐτῆς συνδεδεμένα φιλελεύθερα στοιχεῖα, καὶ νὰ στηρίξῃ, ὡς ἔλεγεν

(1) Ἐκθέσεις ἐκ Πετρουπόλεως (Rapports de St. Petersbourg), τῆς 16 Ἀπριλίου 1828. Χειρόγρ. Περὶ τῆς νεότητος καὶ τοῦ προτέρου διπλωματικοῦ σταδίου τοῦ Καποδιστρίου, περὶ τῶν λεπτομερειῶν καὶ τῶν ἀκριβῶν πηγῶν τῆς ἐν Ἑλλάδι διοικήσεως αὐτοῦ παραπέμπω εἰς τὸ βιβλίον μου: « Ὁ κόμης Καποδίστριας. Ἐπὶ τῇ βάσει χειρογράφων πηγῶν. Ἐν Βερολίνῳ, παρὰ τῷ Ε. Σ. Μίττλερ καὶ υἱῷ, 1864 ».

ἡ διπλωματικὴ φράσις, τὴν διοίκησιν αὐτοῦ ἐπὶ μόνην τὴν νόμιμον προστασίαν τῶν μεγάλων Δυνάμεων. Διότι ἀξίωμα τοῦ Τσάρου ἦτο, ὅτι πηγὴ παντὸς κακοῦ ἦν ἡ μόνωσις τῆς Ἑλλάδος, καὶ πολλά, κατ'αὐτόν, παραδείγματα κατεδείκνυον, ὅτι πλεῖστα ἔθνη, μονωθέντα, ἀπεπλανήθησαν ἐπιδιώκοντα τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Προσφορώτατον δὲ ἐνόμιζε τὸν Καποδίστριαν, ὅπως προφυλάξῃ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ ὁμοίας τινὸς ἀποπλανήσεως, καὶ προσεγγίσῃ πάλιν αὐτὴν εἰς τὰς νομίμους τῆς Εὐρώπης Δυνάμεις. Ἐπέτρεπε μὲν αὐτῷ νὰ δεχθῇ τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ἀπαραίτητον ὅρον, νὰ ὑπογράψωσιν ἐκ προοιμίων οἱ Ἕλληνες τὸ περιεχόμενον τῆς συνθήκης τῆς 6 Ἰουλίου 1827. Οὕτως, ἔλεγεν ὁ Τσάρος, ἤθελε προσφέρει ὁ Καποδίστριας εἰς τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ μεγίστην ἐκδούλευσιν, καὶ εὐκολύνει τὸ ἔργον τῶν συμβαλομένων Δυνάμεων, Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ῥωσίας.

Μετὰ ταῦτα προέβη ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὰς λεπτομερείας, καὶ ἐδήλωσε τὰς μυχίας αὐτοῦ περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος ἰδέας, βεβαιῶν, ὅτι εἶχε διανοηθῆ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων πᾶν ἀγαθὸν ἐλευθέρας ὅλως καὶ ἐθνικῆς ὑπάρξεως.

Τί ὅμως ἐνόει ὁ τῆς Ῥωσίας αὐτοκράτωρ, ἐλευθερίαν λέγων καὶ ἐθνικότητα; τὴν ἀπὸ τῆς Πύλης ἐξάρτησιν, τὴν τοῦ Σουλτάνου ἐπικυριαρχίαν! Ἀσήμαντος πάντῃ, κατ' αὐτόν, ἦτο ὁ πεπαλαιωμένος τύπος τῆς ἀναγνωρίσεως, καὶ ὁ εἰς τὴν Πύλην πληρωτέος ἐτησίως μικρὸς φόρος. Ἀντὶ τούτων θ' ἀπήλαυον οἱ Ἕλληνες ἐντελοῦς ἐλευθερίας περὶ τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν, τὴν ἀστυκήν των νομοθεσίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, λαμβάνοντες μάλιστα καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀποστέλλωσι καὶ δέχωνται προξενικοὺς πράκτορας. Τί περισσότερον ἤθελον; Μή τοι ἐξωτερικοὺς ἀντιπροσώπους, φέροντας τὸν τίτλον *Ὑπουργοῦ* ἢ *Πρεσβευτοῦ*, καὶ τὸ κινδυνῶδες μᾶλλον ἢ ὠφέλιμον δικαίωμα τοῦ συνάπτειν συνθήκας συμμαχίας, καὶ τὴν αἴγλην ὑψηλῆς μὲν τὸν βαθμόν, ἀλλὰ τοσούτῳ δαπανηροτέρας Κυβερνήσεως;

Οὕτως ἐξηγόρευεν ὁ Τσάρος τὸ πρόγραμμα τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ῥωσικῆς πολιτικῆς. Ἀποτέλεσμα τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας φλογεροῦ τῶν ἑλλήνων ἀγῶνος προέκειτο ὁ ἐξαναγκασμὸς αὐτῶν εἰς ἀποδοχὴν ἀσθενοῦς καὶ παραλελυμένης ὑπάρξεως—τῆς ἐκ τοῦ Διβανίου

ἐξαρτήσεως αὐτῶν — τῆς σχέσεως δηλ. ἐκείνης, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν ἀδυναμίαν τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν καὶ τὸ εὐπρόσιτον αὐτῶν εἰς ξένας ἐπιδράσεις.

Καὶ αὐτὸς ὁ Μέττερνιχ (1), γράφων μετ' ὀλίγον εἰς τὸν λόρδον Δώδλεϋ, ἔλεγε περὶ τῶν προθέσεων τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου, ὅτι δὲν θέλει μὲν οὗτος νὰ κατακτήσῃ τὴν Τουρκίαν, ἀλλ'οὔτε νὰ ἱδρύσῃ βιώσιμον ἑλληνικὸν κράτος. « Πρῶτον μὲν, διότι λείπουσι πρὸς τοῦτο τὰ πρῶτα ἀναγκαῖα στοιχεῖα· δεύτερον δὲ, διότι καὶ ἂν αὐτὰ ὑπῆρχον, πᾶσαι αἱ Δυνάμεις, καὶ αὐτὴ ἡ Τουρκία, ἤθελον γείνει σύμμαχοι τοῦ νέου ἐκείνου κράτους κατὰ τῆς Ῥωσίας. Πρὸς τί νὰ κατακτήσῃ τις ὅ,τι ἤδη ἔχει; Τὰ παραδουνάβια μέρη καὶ ἡ Σερβία εἶνε ἤδη ῥωσικά· ἡ δὲ Ῥωσία ἐπιθυμεῖ ἀσθενῆ καὶ ἄοπλον τὴν Τουρκίαν, καὶ ἀσήμαντον ὅλως τὴν Ἑλλάδα, ἥτις θέλει εἶναι διαρκὴς πηγὴ ῥᾳδιουργιῶν κατὰ τῆς Πύλης. » Ὁ αὐστριακὸς πρωθυπουργὸς εἶχεν ὀρθότατα ἐννοήσει, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἤθελεν ἡμιελεύθερον μόνον κράτος, ἰσχυρὸν μὲν ἱκανῶς ὅπως ᾖ σκόλοψ εἰς τὴν Τουρκίαν, καὶ εἰς μὲν τὴν Πύλην παρέχῃ διαρκῆ ἀφορμὴν παραπόνων εἰς δὲ τοὺς βορείους ὁμοπίστους αἰτίαν πρὸς ἐπέμβασιν, οὐδαμῶς ὅμως αὐτοτελῆ Ἑλλάδα, δυναμένην ἴσως νὰ ἀνταγωνισθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς τὴν ῥωσικὴν φιλοδοξίαν. Ἐν τῇ ἐσωτερικῇ αὐτῶν διοικήσει ἐπεθύμει ὁ Τσάρος νὰ ἀνταλλάξωσιν οἱ Ἕλληνες τὸν μετάξινον βρόχον καὶ τὸ φιρμάνιον ἀποκεφαλισμοῦ ἀντὶ τῆς στρατιωτικῆς μάστιγος καὶ τοῦ *κνούτου*, ἤτοι, ὅπως εὐφήμως ἐξεφράζετο ὁ Νέσελρωδ, « νὰ ἀναπτύξωσι τοὺς πόρους αὐτῶν, χωρὶς νὰ ταράξωσι τὴν ἡσυχίαν τῶν λοιπῶν χωρῶν διὰ τῆς μορφῆς τῶν κυβερνητικῶν αὐτῶν θεσμῶν. »

Ὁ Καποδίστριας ὤφειλεν οὐ μόνον ἐν Ἑλλάδι νὰ καταπνίξῃ τὸ πνεῦμα τῆς ἀναρχίας, ἀλλὰ καὶ νὰ « πατάξῃ συνάμα καιρίως τοὺς δημαγωγοὺς παντὸς τόπου. » Οὕτως ὁ Νέσελρωδ ἐδήλωσε τὴν 3 Ἰανουαρίου 1829 πρὸς τὴν ἐν Λονδίνῳ σύνοδον, ὅτι ὁ ἐσωτερικὸς ὀργανισμὸς τῆς Ἑλλάδος ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τοῦ Τσάρου ὡς ζήτημα ζωτικὸν, καὶ ὅτι ᾐσθάνετο οὗτος ἀπαραίτητον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πα-

(1) Διακοίνωσις τῆς 12 Φεβρουαρίου 1828. Χειρόγρ.

ράσχῃ εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ἱκανῶς ἰσχυρὰν κυβέρνησιν, ὅπως καταστρέψῃ τὰς ὑπαρχούσας ἐκεῖ μυστικὰς ἑταιρίας καὶ τὸ σπέρμα τῆς ἐπαναστάσεως. Καθότι ἄλλως, ἂν αἱ τρεῖς Δυνάμεις κατέλειπον τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸν ζυγὸν φθοροποιοῦ ἀναρχίας, ἤθελον κυρώσει τὸν θρίαμβον τῶν πλέον μολυσματικῶν καὶ ὀλεθρίων ἀρχῶν.

Βαρύτατα βεβαίως ἦσαν τὰ δεσμά, ἅτινα ἡ ῥωσικὴ κηδεμονεία ἤθελε νὰ ἐπιβάλῃ, ἀπὸ κοιτίδος ἤδη, εἰς τὸ ἀναθάλλον ἑλληνικὸν κράτος· ἀλλ' ἀκτίς τις τοὐλάχιστον ἐλπίδος διέφαινεν ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων τοῦ Τσάρου, καὶ τοῦτο ἦν ἡ ἐνδεχομένη ἀποτυχία τῆς Ἰουλιανῆς συμβάσεως καὶ τῆς μεσιτείας τῶν Δυνάμεων. Ἂν οἱ τοῦρκοι, βίᾳ τῶν ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ληφθέντων καταναγκαστικῶν μέτρων, ἀπέκρουον ἐπιμόνως τὴν μεσιτείαν αὐτῶν, διπλῆν ἤθελεν ἔχει ἀξίαν, ὡς παρετήρει ὁ Τσάρος, πᾶσα τῶν ἑλλήνων ὑποχώρησις, οἵτινες οὕτω ἤθελον ἀποκτήσει νέα δικαιώματα ἐπὶ τῆς συμπαθείας τῶν Δυνάμεων, καὶ ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ὑποστῇ τὰς συνεπείας τῆς τουρκικῆς πεισμοσύνης.

Ἴσως αἱ ἐλαστικαὶ φράσεις τοῦ Τσάρου ὑπενόουν ἔκτασιν ὁρίων ἢ παράχωρησίν τινα ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἀνεξαρτησίας. Ἂν ὅμως ἡ πιθανὴ τῆς Πύλης ἀντίστασις πράγματι ἐπήρχετο, εἶχε τότε πρόχειρον ἀπάντησιν ὁ Καποδίστριας κατὰ τῆς αἰτιάσεως, ὅτι δῆθεν ἐθυσίασε τὰ ἱερώτατα τῆς Ἑλλάδος συμφέροντα. Ἐπεφυλάξατο δὲ πράγματι νὰ ἑρμηνεύσῃ εἰς τὸν κόσμον τοὺς αὐτοκρατορικοὺς λόγους, ὡς περιέχοντας ἀνεξαρτησίας ἐλπίδα. Ἀλλὰ πρὸς τὸν πρίγκιπα Ἐστερχάζην παρεπονεῖτο μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας, ὅτι ὁ Τσάρος ἥκιστα κατὰ βάθος ἐνδιεφέρετο περὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπεθύμει μάλιστα νὰ ἀπαλλαγῇ αὐτῆς ἅπαξ διὰ παντός. (1) Ἡ θρησκευτικὴ προσήλωσις, μεθ' ἧς εἶχεν ἀκροασθῆ τῆς πολιτικῆς παραδόσεως τοῦ αὐθέντου του, δὲν παρεκώλυσεν αὐτὸν νὰ ἐκφέρῃ τὴν περίπλοκον ταύτην ὁμολογίαν: «Ἡ προσχώρησις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἰουλιανὴν σύμβασιν εἶνε τοῦ λοιποῦ ἀπαραίτητος, — condition de rigueur — καὶ μόνον δι' αὐτῆς δύνανται οἱ Ἕλληνες νὰ προσεγγίσωσιν εἰς τὰς ὑψηλὰς συναλλασσομένας Δυνάμεις, νὰ τύχωσι

(1) Ἐκθέσεις ἐκ Λονδίνου. Χειρόγρ.

παρ' αὐτῶν βοηθείας, καὶ νὰ ἀπολαύσωσιν ἐπὶ τέλους τοῦ εὐτυχήματος τῆς εἰς αὐτοτελὲς ἔθνος συντάξεως. Ἐπαναλαμβάνω δὲ ἐγγράφως τὴν προφορικήν μου δήλωσιν: Θὰ ἀναλάβω τὸ ἔργον εἰς ὃ καλοῦμαι, μόνον ἀφοῦ ἀποκτήσω τὴν πλήρη βεβαιότητα, ὅτι θέλει μοὶ δοθῇ ἡ ἀναγκαία πληρεξουσιότης ὅπως κανονίσω τὸν τρόπον τῆς μελλούσης ὑπάρξεως τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς λονδινείου συμβάσεως.»

Ἐπιτυχίαν ὅμως τῶν διαβημάτων αὐτοῦ τότε μόνον, ἐννοεῖται, ἐπίστευεν ὁ Καποδίστριας ὅτι ἠδύνατο νὰ ὑποσχεθῇ ἀσφαλῶς εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅτε ἐλάμβανε κοινὰ βοηθήματα παρά τε τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ῥωσίας.

«Στερούμενος τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο πειστικὸν μέσον, καὶ ἀσθενῆ ἔχων ἐν τῇ χώρᾳ ὑποστηρίγματα, θέλω ἴδει κατ' ἀνάγκην τοὺς Ἕλληνας ἀρνουμένους μοι τὴν ζητηθεῖσαν πληρεξουσιότητα, παραπειθομένους μάλιστα ὑπὸ εἰσηγήσεων ξένων πάντῃ τῆς πολιτικῆς τῶν παρεμβαινουσῶν δυνάμεων, καὶ ἐπιμένοντας εἰς τὴν πλήρη αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀδιστάκτως ἤθελον ἀποφασίσει, ἢ μᾶλλον ἀπεφάσισα ἤδη, μηδεμίαν νὰ δεχθῶ θέσιν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς πράγμασι. Θὰ ἀποσυρθῶ εἰς τὸν οἶκόν μου, καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πατρίδος μου, ἀναπόφευκτα προβλέπων δυστυχήματα, θέλω περιορισθῇ εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἀνθρωπίνων καθηκόντων ἀπέναντι τῶν θυμάτων, ὧν βεβαίως ἤθελεν αὐξήσει ὁ ἀριθμός, καὶ ἅτινα εἴπερ ποτὲ ἤθελον εἶναι συμπαθείας ἄξια.»

Δὲν δύναταί τις βεβαίως νὰ ὑποτιμήσῃ τὴν σημασίαν τῶν ἀποκαλύψεων τούτων. Ὁ πολιτικὸς ἀνήρ, εἰς ὃν ἦτο ἐμπεπιστευμένη τοῦ λοιποῦ ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος, ἠπείλει νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὴν μοναστικὴν αὐτοῦ ἡσυχίαν, καθ' ἣν περίπτωσιν οἱ Ἕλληνες ἐπέμενον πλήρη ἀπαιτοῦντες ἀνεξαρτησίαν. Ἔπρεπε νὰ καταλίπωσιν ὡς ἀνέφικτον τὴν ὡραιοτάτην καὶ ὑψίστην αὐτῶν ἐλπίδα, καὶ νὰ ἀρκεσθῶσι σωζόμενοι ἁπλῶς ἀντὶ πάσης θυσίας. Ἂς διετήρουν, ἂν ἤθελον, ἐφεξῆς ἐν τῷ βάθει τῶν καρδιῶν των τὸν πόθον τῆς ἀνεξαρτησίας των.

Ἀλλ' εἶχεν ἄρα ἐκφράσει τὸν τελευταῖόν του λόγον ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον, καὶ πρέπει τις νὰ ὑπολάβῃ

τὴν πρὸς τὸν Τσάρον ὑπόσχεσίν του ὡς ἀληθῆ συνθήκην, δι' ἧς ἐθυσίαζεν ὁ Κόμης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος του εἰς τὸν αὐτάρχην τοῦ βορρᾶ; Οὐχὶ βεβαίως. Ὁ Κόμης δὲν ἐθυσίαζε τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀνεξαρτησίαν, ὡς καὶ ὁ Καβοὺρ δὲν ἐθυσίαζεν ἐν Πλομβιέῤῥαις τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἰταλίας εἰς τὸν Γ'. Ναπολέοντα. Ἀλλ' ἤλπιζεν ἐπὶ τὰ γεγονότα, ἅτινα ἐπερχόμενα μόνον ἁπλῶς ἠδύναντο νὰ καταστήσωσι φαντασιώδη τὴν αὐστηρὰν ἐκτέλεσιν τῆς Ἰουλιανῆς συμβάσεως. Ὁ πρῶτος κανοβολισμὸς ἠδύνατο σπουδαίως νὰ τροποποιήσῃ ἢ καὶ νὰ μηδενίσῃ πᾶσαν συνθήκην καὶ πᾶν πρωτόκολλον. Οἱ κλονισμοὶ τῶν ναπολεοντείων χρόνων, ὧν ὑπῆρξε μάρτυς ὁ Καποδίστριας, εἶχον γείνει διδακτικώτατα εἰς αὐτὸν μαθήματα.

Τὴν 27 Ἰουλίου παρεκάλει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Βιάρον νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν πρόεδρον τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ εἰς τὸν Πετρόμπεην, ὅτι «δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ λόγους, ὅπως ἐκφράσῃ τὴν πλημμυρίζουσαν τὴν καρδίαν αὐτοῦ εὐγνωμοσύνην ἐπὶ τῇ ἐμπιστοσύνῃ τοῦ ἔθνους.» Περὶ ὅρων οὐδεὶς ἐγίνετο λόγος. Εἶτα δὲ παρετήρησεν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὴν 8 καὶ εἰς τὴν προσωρινὴν συνέλευσιν τὴν 31 Αὐγούστου, ὅτι τὴν Ἰουλιανὴν σύμβασιν ἔπρεπε νὰ θεωρήσωσιν ὡς ψιλὸν μόνον γράμμα (de n'y voir que la lettre écrite). Μόνον τοῦ χρόνου προϊόντος, ἔλεγεν, ἐν γνώσει τῶν πραγμάτων καὶ ἐν πλήρει ἐμπιστοσύνῃ εἰς τὰς χριστιανικὰς καὶ εὐμενεῖς διαθέσεις τῶν μεσιτριῶν Δυνάμεων, ἠδύνατό τις νὰ ἑρμηνεύσῃ καὶ νὰ κρίνῃ τὴν σύμβασιν τοῦ Λονδίνου.

Ἐμβαθύνων τις εἰς τὴν λεπτὴν καὶ περίπλοκον ταύτην φρασεολογίαν τοῦ πάσης διπλωματικῆς τέχνης ἐντριβοῦς Κερκυραίου, καθορᾷ πόσον ὀλίγην εἶχεν οὗτος ὑπόληψιν εἰς τὴν διάρκειαν τῶν συνθηκῶν καὶ τῶν πρωτοκόλλων. Ἡ τοῦ Ἰουλίου σύμβασις ἦν δι'αὐτὸν νεκρὸν μόνον γράμμα, ὅσον καὶ ἂν ἐφαίνετο κύπτων πρὸ αὐτῆς τὸν αὐχένα. Πόσον ἄλλως ἐφρόνει ὁ Μέττερνιχ, ὅστις ἐθεώρει αὐτὴν πάντοτε ὡς ἠθικὸν φραγμόν, οὗτινος τὸ πλεονέκτημα ἦτο, ὅτι οὐδεμίαν ἐπέτρεπεν εἰς τὸν Τσάρον κατάκτησιν (1).

Ἑλληνικοὶ κάλαμοι ἀπεπειράθησαν ματαίως νὰ ἀναιρέσωσι τὴν

(1) Αὐστριακὴ διακοίνωσις τῆς 17 Φεβρουαρίου 1828. Χειρόγρ.

ὑπὲρ τῆς 'Ρωσίας συμπάθειαν τοῦ Κυβερνήτου, ἢ καὶ νὰ παραστήσωσιν αὐτὸν μάλιστα ὡς κρυφίως πρὸς τὴν Γαλλίαν κλίνοντα. 'Αλλὰ βεβαίως ἐγγύτερον τῆς ἀληθείας εὑρίσκεται ὁ πρὸ μικροῦ ἀποθανὼν ἱστορικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος Τρικούπης, παρατηρῶν, ὅτι ἔκλινε μὲν ὁ Καποδίστριας πρὸς τὴν ρωσικὴν πολιτικήν, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ὑπῆρξεν Ἕλλην. « 'Ρῶσος; διατί ὄχι; ἀλλὰ πρὸ παντὸς εἶμαι Ἕλλην! » διὰ τῶν λόγων τούτων συνείθιζεν ὁ κόμης νὰ ἐπιβάλῃ σιωπὴν εἰς τοὺς ἐναντίους του, κόπτων συζήτησιν μὴ εὐαρεστοῦσαν αὐτῷ. Ἦτο δ' ἀληθῶς κατ' ἐξοχὴν *Ἕλλην*, καὶ τοσοῦτον μάλιστα, ὥστε τὴν 'Ρωσίαν, ἣν ἀληθῶς ἠγάπα, δὲν ἠγάπα ἐντούτοις ἀπεριορίστως καὶ χωρὶς ἐπιφυλάξεως. 'Ο Μέττερνιχ εἶχεν ἤδη παρατηρήσει ἀπὸ τοῦ 'Οκτωβρίου τοῦ 1821, ὅτι ὁ Καποδίστριας δύο τινὰ συγχρόνως ἀντίθετα ἐθεράπευε. « Θέλει, ἔλεγε, ρωσικὴν συνδρομὴν ὑπὲρ τῶν 'Ελλήνων· ἀλλ' ἅμα ὡς ἱδρυθῇ τὸ 'Ελληνικὸν βασίλειον, θὰ θεωρήσῃ τὴν 'Ρωσίαν ὡς τὸν μόνον κινδυνώδη αὐτοῦ ἐχθρόν. » 'Η διάγνωσις *αὐτὴ* τοῦ αὐστριακοῦ ἀρχικαγκελλαρίου ἦν ἐξαιρετικῶς ὀρθή. 'Επερχομένης τῆς μεγάλης ἐν τῇ 'Ανατολῇ κρίσεως, καὶ προκειμένου περὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατοχῆς τῆς βυζαντινῆς κληρονομίας, ὁ Καποδίστριας ἦν ὁ ἁρμόδιος ἀνήρ, ὅπως πολεμήσῃ καὶ παρακρούσῃ τὴν ρωσικὴν φιλοδοξίαν.

'Ο Τσάρος οὐδεμίαν εἶχε βεβαίως ἀκριβῆ ἔννοιαν τῶν λεπτῶν αὐτῶν ψυχολογικῶν ἀποχρώσεων τοῦ πρῴην θεράποντός του. 'Αντίμειψε δὲ τὸν ζῆλον, ὃν εἶχεν ἀναπτύξει ὁ Καποδίστριας ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν τῆς νομιμότητος, δι' ἀκτῖνος αὐτοκρατορικῆς εὐνοίας πεσούσης ἐπὶ τοὺς ἕλληνας ἐπαναστάτας, καὶ ἐπέτρεψε νὰ διαθέσῃ ὁ κόμης ὑπὲρ τῆς 'Ελλάδος τοὺς τόκους τῶν κεφαλαίων, ἅτινα, ἐν Μόσχᾳ κατατεθειμένα, εἶχον ὁρισθῆ ποτε ὑπὸ ἑλλήνων εὐεργετῶν ὑπὲρ τῶν σχολείων τῶν 'Ιωαννίνων. 'Ο πρίγκηψ Γάλλιτσιν ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τοὺς ἐν Μόσχᾳ πλουσίους ἕλληνας, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ηὐδόκησε νὰ δώσῃ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ συναίνεσιν εἰς τὰ περὶ τῶν χρημάτων ἐκείνων σχέδια τοῦ Καποδιστρίου· δυνάμει δὲ τῆς τελευταίας ταύτης ὠθήσεως, ἧς εἶχεν ἀνάγκην ὁ ψυχρανθεὶς κἄπως ζῆλος τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, ἠδύνατο ὁ Κόμης, ὅστις ἐκ Πετρουπόλεως εἶχεν ἱκανῶς ἤδη ἐπιτιμήσει αὐτοὺς ἐγγράφως, νὰ ἐλ-

πίση, ὅτι ἐκ Μόσχας μόνον ἐν διαστήματι τοῦ μηνὸς Αὐγούστου ἤθελον σταλῆ εἰς τὴν προσωρινὴν Κυβέρνησιν 200,000 φράγκων. Διέταξε δ' ἐπίσης ὁ Κόμης Νέσσελροδ, ὅπως αἱ 400,000 ῥουβλίων, αἵτινες εἶχον συλλεχθῆ κατὰ τὸ 1824 ἐν Ῥωσίᾳ πρὸς ἐξαγορὰν ἑλλήνων αἰχμαλώτων, διατεθῶσι μόνον τῇ γνώμῃ καὶ ἀδείᾳ τοῦ Καποδιστρίου.

Οὕτω δὲ ἠδύνατο ὁ Κόμης νὰ ἦνε ηὐχαριστημένος ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐν Πετρουπόλει διαμονῆς αὐτοῦ. Τὴν 28 Ἰουλίου κατέλιπε τὴν ῥωσικὴν μητρόπολιν καὶ ἀφίκετο τὴν 4 Αὐγούστου εἰς Βερολῖνον· τὴν 8 δὲ ἔγραφεν εἰς τὸν βαρῶνον Στάϊν: «Ἀπέρχομαι εἰς μέσον οἰκτρᾶς καὶ ἐλεεινῆς καταστάσεως, εἰς λαὸν τηκόμενον ὑπὸ πείνης καὶ τρυχόμενον ὑπὸ δυστυχίας — Τοῦτο σημαίνει δι' ὑμᾶς, ὅτι ἀποφέρω τὴν εὐλογίαν τοῦ ῥώσου αὐτοκράτορος καὶ σύμπαντος τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ οἴκου, τοῦτο σημαίνει, ὅτι σᾶς παρακαλῶ νὰ μοὶ δώσητε καὶ σεῖς τὴν εὐλογίαν σας.» Αἱ γερμανικαὶ αὐλαὶ οὐδὲν ἀντέταξαν κατὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Καποδιστρίου· ὁ δὲ Μέττερνιχ, ὅστις πάντοτε ἀντεπάθει πρὸς αὐτόν, καὶ πάντοτε τὸν εἶχε θεωρήσει ὡς τὸν κακὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου δαίμονα, ὑπεκρίθη νῦν εὐπροσώπως τὸν περίφροντιν φίλον καὶ εἶπεν, ὅτι: ὁ Καποδίστριας ἠπατᾶτο ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν ἑλλήνων. Αὐτὸς ὁ ἴδιος προὐτίμα μᾶλλον νὰ διοικῇ τοὺς Ἀλγερίους ἢ πάντας ἐκείνους τοὺς πειρατὰς καὶ λῃστὰς τῶν ἑλληνικῶν νήσων. «Εἴθε ἡ θεία πρόνοια,» ἔλεγε συμπεραίνων ὁ ἀρχικαγγελλάριος, «προφυλάξῃ ὑμᾶς, φίλτατε Κόμη, ἀπὸ κακοῦ συναντήματος.»

Τὴν 10 Αὐγούστου ἦν ὁ Καποδίστριας ἐν Ἀμβούργῳ, ὅθεν ἐπεβιβάσθη εἰς τὸ ἀγγλικὸν ταχυδρομικὸν πλοῖον Οὐ. Σολάϊφ, διευθυνόμενος εἰς Λονδῖνον. Ἤλπιζεν ἐκεῖ, τῇ μεσιτείᾳ τοῦ Κάννιγκ, νὰ νικήσῃ τὰ προσκόμματα, ἅτινα ἤθελε παρεμβάλει αὐτῷ ἡ ἀπὸ πολλοῦ ἐῤῥιζωμένη κατ' αὐτοῦ δυσπιστία τῶν ἄγγλων πολιτικῶν. Ματαία ὅμως ἀπέβη ἡ ἐλπὶς αὐτοῦ, καθότι ἔφθασεν εἰς Λονδῖνον τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας τοῦ Κάννιγκ. Ἀλγεινὴ ἔκπληξις ὑπῆρξεν ἐκείνη διὰ τὸν Καποδίστριαν, καὶ ἦν ἀναντιῤῥήτως τὸ πρῶτον γεγονός, ὅπερ ἠδύνατο νὰ ματαιώσῃ τὴν Ἰουλιανὴν σύμβασιν. Ἔπρεπεν ὅμως ἐξ αὐτοῦ νὰ προσδοκᾷ τις συνάμα οὐ μόνον νὰ ψυχρανθῶσι πρὸς ἀλ-

λήλους οἱ τῆς συμβάσεως μετασχόντες, ἀλλὰ καὶ νὰ διασεισθῶσι πως αἱ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ῥωσίας σχέσεις.

Ὁ Μέττερνιχ εἶχεν ὀνομάσει τὸν ἄγγλον πρωθυπουργὸν «ἀληθῆ τῆς λέμβου πηδαλιοῦχον» (pilote effectif de la barque) «Ἡ πρὸς τὸν Τσάρον, ἔλεγε, συγκατάβασις καὶ θωπεία τοῦ Κάννιγκ ὑπῆρξε πάντων τῶν κακῶν ἀφορμή.» (1) Εἶχε δ' ἀληθῶς ὁ φιλέλλην πολιτικὸς συμπαραλάβει μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸν τάφον τὸ μυστήριον τῆς ἀνατολικῆς αὐτοῦ πολιτικῆς. Οἱ ἐναντίοι του καὶ οἱ ἐναντίοι τῆς Ἰουλιανῆς συμβάσεως ἤγειραν τὴν φωνήν, καὶ ὅπου ὁ Καποδίστριας ἤλπιζε νὰ εὕρῃ πρόθυμον ὑποστήριξιν ἀπήντησε δισταγμοὺς μόνον καὶ δυσχερείας. Ἡ ὑψηλὴ διπλωματία ἀπέμεινε ψυχρὰ καὶ σιωπηλὴ ἀπέναντι τοῦ πρῴην ῥώσου ὑπουργοῦ.

Ὁ Οὐέλλιγκτων ὑπῆρξεν ἀναίσθητος πρὸς τὰς συγκινητικωτάτας αὐτοῦ παραστάσεις, ὁ δὲ λόρδος Γρέϋ οὐδὲ κἂν ὁρατός. Ὁ βασιλεὺς εἶπε πρὸς τὸν πρίγκηπα Λίβεν: «Μανθάνω ὅτι ἔχετε ἐδῶ τὸν Καποδίστριαν. Γνωρίζετε τὴν περὶ αὐτοῦ γνώμην μου· ἡ γνώμη αὕτη δὲν μετεβλήθη. Δὲν ἀγαπῶ τὰς ἐπαναστάσεις, τὰς μισῶ, καὶ τὰ περὶ τούτου αἰσθήματά μου εἰσὶν ἀναλλοίωτα. Κακὴν ἐπιχείρησιν ἀναλαμβάνει ὁ Κόμης, καὶ ἡ θέσις αὐτοῦ εἶνε ἀχάριστος, ἀκανθώδης καὶ ἐπισφαλής.» Ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Καποδιστρίου ὑπὸ Γεωργίου τοῦ Δ'. ὑπῆρξε ψυχροτάτη καὶ λίαν παράδοξος. Ὁ Κόμης ὡδηγήθη ἐν Οὐΐνδσωρ εἰς τὴν πινακοθήκην, ὅπου ὥρας ὅλας ἔμεινεν ἀναμένων. Τέλος εἰσῆλθεν ἀπὸ τῆς ἀντιθέτου θύρας ἀνὴρ ὑψηλοῦ ἀναστήματος, ἀτημελῶς πολιτικὰ ἐνδεδυμένος, προσεποιήθη ὅτι οὐδένα εἶδε, καὶ προὐχώρησε, θεωρῶν τὰς εἰκόνας, μέχρι τῆς θέσεως, ὅπου ἵστατο ὁ Καποδίστριας. Οὗτος ἀνεγνώρισε τον βασιλέα, ὃν εἶχεν ἴδει κατὰ τὸ 1815, ἔμεινεν ὅμως πρὸ τῆς παραδόξου ταύτης ὑποδοχῆς βωβὸς καὶ ἀκίνητος. Αἴφνης ἀνέκραξεν ὁ Γεώργιος, ὡσεὶ ἔβλεπέ τινα ἀπροσδοκήτως: «Ἆ, εἶσθε ἐδῶ, κύριε Κόμη; χαίρω πολὺ ὅτι σᾶς βλέπω!» Καὶ οὐδ' ἀπάντησιν κἂν ἀναμείνας, ἐξηκολούθησεν ὁ βασιλεὺς θεωρῶν τὰς εἰκόνας, καὶ ἀνεχώρησεν, ἀφοῦ περιῆλθε τὴν αἴθουσαν. Οὕτως, ἥκιστα ἐπαγγελλομένη, ἔληξεν ἡ ἀκρόασις αὕτη, σαφέστατα καταδει-

(1) Διακοίνωσις τῆς 21 Μαρτίου 1828. Χειρόγρ.

κνύουσα ὁποῖα ἦσαν τὰ ἀγγλικὰ αἰσθήματα πρὸς τὸν μέλλοντα τῆς Ἑλλάδος κυβερνήτην.

Τὰ προσωπικὰ ταῦτα παθήματα εἰσὶν ἱκανά, ὅπως ἐξηγήσωσι τὸ δύσθυμον ὕφος τῶν ἐκ Λονδίνου ἐπιστολῶν τοῦ Καποδιστρίου.

Ὁ πρόεδρος τῆς ἑλληνικῆς ἐθνοσυνελεύθεσεως ἔλαβε τὴν παρήγορον ἐπαγγελίαν μεγάλου δανείου ἐκ μέρους τῶν Δυνάμεων. Διὰ τῆς ὑποσχέσεως δὲ ταύτης ἐκρούετο χορδή, ἥτις ἔμελλε λίαν συμπαθῶς νὰ ἀντηχήσῃ ἐν Ἑλλάδι. Ἀρκεῖ τις νὰ λαλήσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας περὶ δανείων, ὅπως ἀνατείλωσι γλυκύταται δι' αὐτοὺς ἐλπίδες. Ὡς ἀντίδωρον ὅμως τοῦ φαεινοῦ αὐτοῦ ἰνδάλματος, ὅπερ μακράν που ἔτι ἐν τῷ μέλλοντι διεφαίνετο, ἀπῄτησεν ὁ Κόμης νὰ ὑποταχθῶσιν ἐν πρώτοις οἱ Ἕλληνες ἀπολύτως εἰς δικτατορικὴν διοίκησιν. «Ἂν ὁ Θεὸς εὐλογήσῃ, ἔγραφεν, ὡς μέχρι τοῦδε, τὰς περαιτέρω ἐνεργείας μου, τολμῶ νὰ εἴπω, ὅτι θέλω δυνηθῇ νὰ παράσχω ὑμῖν παρηγορίαν τινά, καὶ ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν θὰ μοὶ ἀρνηθῇ τὴν πληρεξουσιότητα, ἣν θέλω τοῦ ζητήσει, ὅπως ἐν νομίμῳ ἀσκήσει τῶν ἐντίμων καθηκόντων τῆς ἀρχῆς μου, προέλθω εἰς τὰς ἀναγκαίας συνεννοήσεις μετὰ τῶν Δυνάμεων, αἵτινες θέλουσι παρεμβῇ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.» Τί σημαίνουσιν αἱ σκοτειναὶ καὶ περίστροφοι αὗται φράσεις; Παρίστατο λοιπὸν μόνον ὁ Καποδίστριας ὡς ὁ διπλωματικὸς περιστολεὺς ἐθνικοῦ κινήματος, ὡς ὁ δικτάτωρ, ὁ μέλλων νὰ πνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν ἐν Ἑλλάδι, καὶ νὰ κάμψῃ τοὺς Ἕλληνας ὑπὸ τὴν θέλησιν τῶν μεγάλων Δυνάμεων; Ὑπὸ τὴν *πληρεξουσιότητα* ἐκείνην, ἣν ἐφαίνετο θεωρῶν πάντοτε ὁ Κόμης ὡς ἀπαραίτητον τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ ὅρον, ἐνοεῖτο ἴσως τυφλὴ εἰς τὸ γράμμα τῆς Ἰουλιανῆς συμβάσεως ὑπακοὴ καὶ παραίτησις τῆς ἀνεξαρτησίας· ἀλλ' ἴσως ὅμως ἐνοεῖτο καὶ τὸ ἄντικρυς ἀντίθετον, δηλαδὴ *τὸ ψιλὸν μόνον γράμμα* τῆς συνθήκης, κατὰ τὴν πλήρη ἐλπίδων φράσιν ἐκείνην τοῦ Καποδιστρίου.

Κατέχομεν περίεργον μαρτύριον ἐκ τῶν ἐκθέσεων τῆς ἐν Λονδίνῳ πρεσβείας πρὸς τὸν Μέττερνιχ, ὅπερ δύναται νὰ διαφωτίσῃ τὰς μυστικὰς καὶ ἑλικοειδεῖς ἀτραπούς, δι' ὧν ἔβαινε τότε ὁ Κόμης. «Ὁ Καποδίστριας, λέγει τοῦτο, παρέστησεν εἰς τὸν πρίγκιπα Ἐστερχάζην τὴν Ἰουλιανὴν σύμβασιν ὡς ἔγγραφον, ἐν ᾧ πᾶσαι αἱ Δυνά-

μεις ἀνελογίσθησαν τὸ ἴδιον ἑκάστη συμφέρον, οὐδεμία δὲ αὐτῶν τὴν Ἑλλάδα. Ἡ μεταξὺ Ῥωσίας καὶ Ἀγγλίας ἀντιζηλία παρήγαγε τὸ πρωτόκολλον, ἡ δὲ γαλλικὴ ματαιότης — amour propre — μετέβαλεν αὐτὸ εἰς σύμβασιν. Πόσον ὀλίγον μεριμνᾷ ὁ Τσάρος περὶ Ἑλλάδος καταφαίνεται προδήλως ἐκ τούτου, ὅτι ἐν τῷ τελεσιγράφῳ τοῦ Ἄκερμαν οὐδὲ κἂν ἐμνημόνευσεν αὐτῆς. Μᾶλλον δὲ καθησυχάζει αὐτὸν (τὸν Καποδίστριαν) ἡ πεποίθησις, ὅτι ἀδύνατον εἶνε νὰ ἐγκαταλειφθῇ ὁ ἑλληνικὸς ἀγών, ἢ αἱ περὶ τούτου διαθέσεις τῶν Δυνάμεων. Ἐπιθυμεῖ θερμότατα νὰ μετάσχῃ ἡ Αὐστρία τῶν διαπραγματεύσεων, καὶ φρονεῖ ὅτι ἡ Ἰουλιανὴ σύμβασις εἶνε ἐσφαλμένη κατ' ἀρχήν, ἀσθενὴς δὲ καὶ ἀκροσφαλὴς ὡς πρὸς τὰ μέσα. Γνωρίζει ὁ Κόμης τοὺς κινδύνους εἰς οὓς μέλλει νὰ ἐκτεθῇ· γνωρίζει ὅτι ἀπειλοῦσιν αὐτὸν καὶ ἐγχειρίδιον καὶ δηλητήριον, γνωρίζει ὅτι κινδυνεύει νὰ ἀποτύχῃ ἐντελῶς ἐν ταῖς προσπαθείαις του. Παρῃτήθη ὅμως τῆς ῥωσικῆς ὑπηρεσίας καὶ ἐδήλωσε τῷ Τσάρῳ, ὅτι οὐδέποτε θέλει στήσει ἐν Ἑλλάδι τὴν σημαίαν τῆς Ῥωσίας (1).

Τὸ ὑπόμνημα, ὅπερ ἀπηύθυνε τὴν 12 Σεπτεμβρίου ὁ Κόμης πρὸς τῶν τριῶν συμμάχων τὰ ἀνακτοβούλια, ἀναπτύσσων λεπτολόγως ὅσα προέβλεπεν ὡς ἐνδεχόμενα ἡ Ἰουλιανὴ σύμβασις, γέμει εἰρωνείας καὶ δισταγμοῦ περὶ τοῦ ἐκτελεστοῦ τοῦ διπλωματικοῦ ἐκείνου κατασκευάσματος. Ὁ Κυβερνήτης παρεδέχετο δι' αὐτοῦ μόνον τὸ δίλημμα, ὅτι οἱ τοῦρκοι ἤθελον ἀποδεχθῆ ἢ ἀποῤῥίψει τὴν μεσιτείαν τῶν Δυνάμεων. Ὅτι ὅμως καὶ οἱ ἕλληνες ἠδύναντο ν' ἀντιστῶσι, τοῦτο, ἔλεγε, οὐδὲ κατὰ νοῦν τινος ἔπρεπε νὰ ἐπέλθῃ.

Ἡ τὴν Ἑλλάδα νεμομένη ἀπορία τοσοῦτον φοβερὰ εἰκονίζετο, ὥστε ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις οὐδεμίαν, κατὰ τὸν Κόμητα, ἠδύνατο νὰ παράσχῃ εἰς τὰς Δυνάμεις ἐγγύησιν, ὑλικὴν ἢ ἠθικήν. Βοηθήματα λοιπὸν ἐκ παντὸς τρόπου! Ἐφαίνετο δὲ πάντη λησμονῶν ὁ Καποδίστριας, ὅτι αἱ Δυνάμεις, ἀποστέλλουσαι χρηματικὰς βοηθείας εἰς τοὺς ἕλληνας ἐκοινώνουν τοῦ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τούρκων πολέμου καὶ παρεβίαζον οὕτω τὴν ἰουλιανὴν σύμβασιν. Ὅστις, ἔγραφε,

(1) Ἔκθεσις τοῦ Ἐστερχάζη τῆς 24 Αὐγούστου καὶ 18 Σεπτεμβρίου, 1827. Χειρόγρ.

θέλει τὸν σκοπόν, τὴν εἰρήνευσιν δηλ. τῆς Ἀνατολῆς, πρέπει νὰ θελήσῃ ἐπίσης καὶ τὰ μέσα, σταθερῶς καὶ ἀδιστάκτως. Εἷς μόνος λόγος τῶν Δυνάμεων δύναται νὰ ἀποτρέψῃ τὸν παρὰ τὸν Βόσπορον πόλεμον καὶ νὰ σώσῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἄνευ ὅμως ἀμέσου χρηματικῆς συνδρομῆς, οὐδὲν ἄλλο ἀπομένει εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἢ νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν θείαν πρόνοιαν, καὶ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς μοῖραν ὀλέθρου.

«Πῶς μὲ συγκινοῦσι τὰ αἰσθήματα τοῦ Καποδιστρίου!» ἔγραφε περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ Γάγερν πρὸς τὸν βαρῶνον Στάϊν. «Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἔχει καὶ τὴν ἀντίστροφον αὐτοῦ ὄψιν, ὡς ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ Καποδιστρίου. Εἶνε γέρων, ἀσθενικός, ἄτεκνος, ἥκιστα στρατιώτης, αἱ δὲ περιστάσεις δυσχερέσταται καὶ κατάλληλοι ὅπως συγκλονήσωσιν αὐτόν, ἀπαραλλάκτως ὅπως ἄλλοι ἐν ἄλλοις συνεκλονήθησαν ὁ Καστελρὴγ καὶ ὁ Κάννιγκ. Οὕτω δὲ πάντα ἤρτηνται ἀπὸ τῆς ἀσθενοῦς αὐτῆς ἀνθρωπίνης μηχανῆς. Τί γενήσεται *μετ' αὐτὸν* ἐν Ἑλλάδι; Τὰ πράγματα θέλουσι λάβει βελαίως οἵαν τροπὴν μοὶ ἔλεγεν ὁ Μέττερνιχ, ὅστις καὶ μοὶ ὑπεσχέθη νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτήν. Ὡς οἱ σέρβοι, θέλουσιν ἐκλέξει καὶ οἱ Ἕλληνες ἄνδρα τινὰ ἐκ μέσου αὐτῶν. Ἀλλὰ θὰ ἐπιτρέψῃ τοῦτο προθύμῳ βουλήσει ὁ Μέττερνιχ πρὸς τὸ ἀγαθὸν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ; Δὲν προσμειδιᾷ αὐτῷ ἆρά γε ἡ ἰδέα τῆς ἐν Ἑλλάδι διαιρέσεως καὶ τῆς ἀπέναντι τῶν πραγμάτων ἀδυναμίας τοῦ Κυβερνήτου; τούτου ἕνεκα μοὶ ἀρέσκουσι μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος αἱ τοῦ Κόμητος ἐνέργειαι, ἀλλ' ὤφειλεν ἐντούτοις νὰ μεριμνήσῃ καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος, καὶ νὰ λάβῃ μεθ'ἑαυτοῦ ξένον εὔρωστον ἡγεμόνα, παρέχοντα τοῖς Ἕλλησι τὴν ἐλπίδα κληρονομικῆς δυναστείας (1).

Ἐκ Λονδίνου μετέβη ὁ Καποδίστριας τὸν Σεπτέμβριον εἰς Βρυξέλ-

(1) Τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέως, στρυφνὸν καθόλου καὶ πολλαχοῦ περινενοημένον, ἀποβαίνει ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ τοσοῦτον σκοτεινόν, γριφῶδες, καὶ οὕτως εἰπεῖν ἀφοριστικόν, ὥστε οὐχὶ πλέον μετάφρασιν, ἀλλὰ μαντείαν σχεδὸν αὐτοῦ ἠναγκάσθην νὰ ἐπιχειρήσω. Τούτου δ' ἕνεκα παρατίθημι ἐνταῦθα καὶ ἐν πρωτοτύπῳ τὰς φράσεις τοῦ συγγραφέως, εἰς πρόχειρον μαντικὴν ψυχαγωγίαν τῶν τῆς γερμανικῆς εἰδημόνων:...**Was nach ihm dort? Gewissermassen ist es freilich, wie Metternich mir sagte und zuzulassen versprach. Etwas wie Serbien. Nämlich ex gremio. Aber wird er das mit guten Wünschen für das Gedeihen des griechischen Volkes zulassen? Hat er nicht diesen Nebengedanken der Zwietracht und Kraftlosigkeit?** κ. τ. λ. Σ. τ. Μετ.

λας. Ἐκεῖ συνήντησεν αὐτὸν ὁ Γάγερν, καὶ ἠδυνήθη νὰ ἀντιληφθῇ προσωπικῶς τῶν ἐνεργειῶν καὶ ἰδεῶν τοῦ Κόμητος. Ὁ Καποδίστριας δὲν συγκατένευεν ἔτι νὰ θεωρήσῃ ἑαυτὸν ὡς Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος. « Οὐδὲν εἶμαι, » ἔλεγε, « δὲν ἀπεδέχθην εἰσέτι. » Ἀπέφυγε δὲ νὰ παραστῇ πρὸ τοῦ βασ.λέως, ἰσχυριζόμενος, ὅτι δὲν ἠδύνατο ἔτι νὰ ἔχῃ τοιαύτην ἀξίωσιν, καὶ προφασιζόμενος ὅτι δὲν εἶχεν ἐν τάξει τὰ ἐνδύματά του. Ἔσχεν ὅμως συνέντευξιν μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ Βερστόλκ, « οὐχὶ ὡς πολιτικὸς, ἀλλ' ἁπλῶς μόνον ὡς ἰδιώτης μετ' ἰδιώτου, » καὶ ἐξέφρασε πρὸς αὐτὸν τὴν ἐπιθυμίαν του, ὅπως ὁ βασιλεὺς εὐδοκήσῃ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν εἰσαγωγὴν νέων ἑλλήνων εἰς τὰ ναυτικὰ σχολεῖα τῶν Κάτω Χωρῶν. « Πρέπει νὰ μὲ βοηθήσητε, ἄλλως κακοῦ μόνον ὑπῆρξατε γεννήτορες. Διατελοῦμεν ἐν ἀμηχανίᾳ, καὶ ἡ ἀμηχανία αὕτη πρέπει νὰ ἐκλείψῃ. » Τοιαῦτα ἔλεγεν ἐν παῤῥησίᾳ καὶ σαφῶς εἰς ὑποστήριξιν τῆς αἰτήσεως αὐτοῦ. Καίτοι δὲ προθυμότατα εἰσηκούσθη ἡ αἴτησίς του, δὲν ἐφάνη ὅμως ἐκτάκτως εὐχαριστηθεὶς ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος. « Εὗρον κἄπως χαλαρὰς τὰς ὑπὲρ Ἑλλάδος διαθέσεις, » εἶπεν εἰς τὸν Γάγερν· ὅτε δὲ ἐκ τῶν ὑπαινιγμῶν αὐτοῦ εἶδε διαφώσκουσαν τὴν ἐλπίδα βαταβικῆς τινος ὑποψηφιότητος διὰ τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀπέκρουσε ταύτην διὰ τῆς γνωστῆς του ἐπιδεξιότητος, παρατηρῶν μετὰ διπλωματικῆς ἐπιφυλάξεως: « τὰ πράγματα μετεβλήθησαν· πρέπει νὰ τὰ ἴδω ἐκ τοῦ σύνεγγυς. »

Ἐν Παρισίοις ἠσχολήθη πάλιν ἰδίως ὁ Καποδίστριας περὶ τὸ σχέδιον τοῦ ἑλληνικοῦ δανείου. Ἡ γαλλικὴ πολιτικὴ ἦν τότε ῥωσικὴ μᾶλλον ἢ γαλλική· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Μέττερνιχ ἐθεώρει τὸν Κεραμεικὸν « ὡς ἁπλοῦν ἑτερόῤῥυθμον τῆς Ῥωσίας ἑταῖρον. » Αἱ προθέσεις τοῦ Κομητος οὐδαμοῦ ἠδύναντο νὰ τύχωσι γονιμωτέρου ἐδάφους ἢ ἐν τῇ αὐλῇ Καρόλου τοῦ Ι'. Ὁ χαρακτὴρ τοῦ βασιλέως ἠγγυᾶτο, ὅτι ἐνέκρινεν οὗτος ἐντελῶς τὴν ἐκλογὴν διπλωμάτου ὡς Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος καὶ καταστολέως τοῦ ἐν αὐτῇ κρυπτομένου ἐπαναστατικοῦ πνεύματος. Ἀντὶ τούτου ἐφάνη καὶ ὁ Καποδίστριας συμμεριζόμενος τὰς περιωρισμένας ἰδέας τοῦ γάλλου μονάρχου, καὶ ἀπέφυγεν ἐπιμελῶς ὅ,τι ἠδύνατο νὰ ἐρεθίσῃ τὴν νομιμόφρονα εὐαισθησίαν τοῦ γαλλικοῦ ἀνακτοβουλίου.

Οὕτω δ' ἐξηγεῖται καὶ ὁ ἀγὼν αὐτοῦ, ὅπως ἀποκλείσῃ τοῦ μελετωμένου δανείου τὴν σύμπραξιν τῶν φιλελληνικῶν συλλόγων. Ὁ Κόμης ἐφάνη φρονῶν, ὅτι οἱ σύλλογοι οὗτοι πολλὰ ἤδη εὐγνωμοσύνης ἄξια εἶχον κατορθώσει, καὶ ὅτι δὲν ἔπρεπέ τις νὰ τοὺς ἐπιβαρύνῃ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν περίστασιν, ἵνα μὴ φανῇ ἀδιάκριτος. Ὄπισθεν ὅμως τῆς εὐγνώμονος ταύτης φράσεως ἐκρύπτετο ἡ προσπάθεια, ὅπως ἀποτραπῇ ὅσον τὸ δυνατὸν ἡ παρὰ τοῖς ἀνακτοβουλίοις ὡς δημαγωγικὴ διαβεβοημένη καὶ ἀπάρεστος τῶν φιλελλήνων ἐνέργεια.

Παράδοξον μάλιστα ἠδύνατο νὰ φανῇ, ὅτι ὁ Κόμης ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν τοῦ Ἐϋνάρδου, ὅπως δοθῇ τοῖς πιστωταῖς ὡς ἐγγύησις ἡ ὑπογραφή: « Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος. » « Τοῦτο εἶνε πολὺ καὶ ὀλίγον συνάμα, » εἶπεν ὁ Κόμης. Τὸν τίτλον αὐτόν, προσέθηκεν, ἤθελε λάβει ἐν Ἑλλάδι μόνον, συνεννοούμενος πρότερον μετὰ τῶν ἑλλήνων περί τινων ἀμοιβαίων αὐτῶν ὑποχρεώσεων. Δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ παραιτήσῃ τὰ ἀναγκαῖα ταῦτα προφυλακτικὰ μέτρα, οὔτε ἐπετρέπετο αὐτῷ νὰ ἀναλάβῃ εὐθὺς ὑποχρεώσεις ἐν ὀνόματι τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλως δέ, ἔλεγε, τίνα παρεῖχεν ἐγγύησιν τὸ ὄνομα « Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος; » Αὐτὸς οὐδεμίαν ἔβλεπε τοιαύτην.

Ἀντὶ νὰ σπεύσῃ εἰς Ἑλλάδα, ὅπου ζωηρῶς ἤδη ἐξεδηλοῦτο ἡ δυσαρέσκεια ἐπὶ τῇ μακρᾷ αὐτοῦ ἀργοπορίᾳ, ὅπου ἐσκέπτοντο ἤδη νὰ παραχωρήσωσιν εἰς τὸν Μαυροκορδάτον τὴν θέσιν, ἣν διεκύβευεν ὁ ὀκνῶν, οὐδὲν εὗρε καλλίτερον νὰ πράξῃ ὁ Καποδίστριας, ἢ νὰ κατακλύσῃ πάλιν τὰς μεγάλας δυνάμεις διὰ νέων ὑπομνημάτων περὶ ἀνυπερθέτων χρηματικῶν βοηθειῶν. Μέρος αὐτῶν, ἔλεγεν, ἐσκόπει νὰ διαθέσῃ εἰς στρατολογίαν ἑλβετικῶν ταγμάτων. Ἀπέφυγεν ὅμως νὰ ἀπαντήσῃ ὡς πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Λύτζοβ ζητουμένην χρησιμοποίησιν τοῦ βαρῶνου Στάϊν, καὶ ἀπῄτησε παρὰ τοῦ πρώσου στρατηγοῦ νὰ ἐκθέσῃ αὐτῷ τὰ μέσα, ἅτινα, περιστάσεως δοθείσης, ἤθελε μεταχειρισθῇ, ὅπως ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιόν του. Προσέθηκε δέ, ὅτι ἤθελεν ἐπιτύχει ὡς διὰ μαγικῆς ῥάβδου, ἂν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ μεγάλην περιουσίαν. Τοσοῦτον ταχέως εἶχε λησμονήσει ὁ Καποδίστριας τὴν ἰδέαν, ἣν αὐτὸς ἔγραφεν ἄλλοτε πρὸς τὸν Στάϊν, ὅτι δηλ. « ἤθελεν ὠφεληθῆ ἐκ τῶν φώτων καὶ τοῦ πολεμικοῦ πνεύματος τῆς Γερμανίας, ὅπως ἐκεῖνα μὲν διαδώσῃ, τοῦτο δὲ διαμορφώσῃ ἐν Ἑλλάδι. »

Αἱ περὶ τούτων ἀξιώσεις αὐτοῦ ἦσαν μέγισται. Εἰς τὸν ἄγγλον Οὐΐλλμοτ-Χόρτον, ἐρωτήσαντα αὐτόν: τί ἐννοεῖ τις σήμερον, λέγων Ἑλλάδα, ἀπήντησε: τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀποτελεῖται ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἀπὸ τῆς καταχτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἔπαυσαν πρεσβεύοντες τὸ ὀρθόδοξον δόγμα, λαλοῦντες τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων αὐτῶν, καὶ διατελοῦντες ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἢ κοσμικὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν.» Ἐθνικὸν ἀναντιῤῥήτως καὶ ὀρθοδοξότατον πρόγραμμα. Τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος ἐθεώρει ὁ Καποδίστριας ὡς πρὸ τεσσάρων αἰώνων δι' ἀπαραγράπτων δικαίων χαραχθέντα, καθ' ὧν οὐδὲν ἠδύναντο νὰ κατορθώσωσιν ὁ χρόνος καὶ ἡ κατάκτησις. Οὐχὶ φιλοδοξία, ἐφρόνει, ἀλλ' ἱερὸν καθῆκον ἔπρεπε νὰ ὑπαγορεύσῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν νὰ ἐπιμείνῃ, ὅπως τὰ ἐθνικὰ ὅρια περιορισθῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον. Ἔπρεπε δὲ τοὐλάχιστον νὰ παραχωρηθῶσι τὰ ὅρια τοῦ Στράβωνος, ἅτινα ἐκτεινόμενα ἀπὸ τοῦ ἀμβρακικοῦ μέχρι τοῦ θερμαϊκοῦ κόλπου, περιελάμβανον ἐν μέρει τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἤπειρον. Ὁ τοσοῦτον μεγάλα αἰτῶν ὤφειλε καὶ μεγάλα νὰ πράξῃ. Ἀλλ' ὁ Καποδίστριας δὲν ἔσπευδε πολὺ νὰ παράσχῃ βοήθειαν εἰς τοὺς ἐν στενοχωρίᾳ καὶ ἀμηχανίᾳ εὑρισκομένους συμπατριώτας του, καὶ νὰ διώξῃ τοὺς τούρκους ἐκ τῆς Εὐρώπης, συμφώνως πρὸς τὸ πρόγραμμα τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Ἀναμνησθεὶς τῶν καλῶν ἐν Ἑλβετίᾳ φίλων του, διέμεινε μίαν ἑβδομάδα ἐν Γενεύῃ, ἰδίως δὲ ἐν τῷ ἀγαπητῷ αὐτοῦ Pavillon Beau lieu καὶ ἐν τῇ ἐπαύλει Diodati, καὶ ἐτράπη μετὰ ταῦτα εἰς Ἰταλίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἀνέπτυξε θαυμασίαν ἐπὶ τοῦ χάρτου δραστηριότητα· ἀλλ' ἐννοεῖται, ὅτι ἡ μακρὰ αὕτη καὶ μακρόθεν γινομένη ἐνέργεια δὲν ἦτο ἀρεστὴ εἰς πολλοὺς τῶν θερμῶν καὶ ἀνυπομονούντων τότε ἑλλήνων.

Μὴ ἄρα ἐφρόνει ὁ Κυβερνήτης ὅ,τι ὁ σκεπτικὸς ἐκεῖνος, ὅστις ἔγραφε πρὸς συμπατριώτην αὐτοῦ πολεμοῦντα κατὰ τὸν τούρκων: Ἢ ὅλοι νὰ χαθῆτε, ἢ ὅλοι νὰ ἐλευθερωθοῦμεν! ;

Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ἐφαίνετο θερμότατα ἐπιθυμῶν τὸν σύνδεσμον τῆς Ἑλλάδος, «ἂν ὁ Θεὸς τὴν σώσῃ,» καὶ τῆς Ἑλβετίας. Θέλει νὰ στείλῃ ἕλληνας εἰς Γενεύην, καὶ νὰ δώσῃ αὐτοῖς ἐθνικὴν ἀνατροφήν· ἐλπίζει δὲ νὰ μεταναστεύσωσιν ἑλβετοὶ εἰς

τὴν Ἑλλάδα, καὶ νὰ διαδώσωσιν ἐν αὐτῇ τὸν πάτριον αὐτῶν πολιτισμόν. Ἱδρύει ἐν Γενεύῃ ἐκπαιδευτήριον ἑλληνοπαίδων διὰ χρημάτων τοῦ Εὐνάρδου καὶ ἄλλων φιλελλήνων, διορίζει τὸν ἕλληνα Ῥαδινὸν διδάσκαλον τῆς ἑλληνικῆς, καὶ ἀπαιτεῖ καθημερινὰς ἐκθέσεις περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν μαθητῶν. Ἐπιφορτίζει δὲ τὸν Βερνὲ νὰ συντάξῃ σχέδιον ἀστυκοῦ καὶ ποινικοῦ νόμου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γαλλικοῦ καὶ ἐμπορικὸν κώδικα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πρωσικοῦ.

Ἀλλ' ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος ἐντούτοις ἀποφασίζεται χωρὶς αὐτοῦ, ἐν Τουρίνῳ δὲ μανθάνει τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναβαρίνου. Ἐχάρη βεβαίως καὶ ὡς πολιτικὸς καὶ ὡς ἕλλην· διότι ἐνόησε πάραυτα διὰ τῆς ὀξυδερκείας αὐτοῦ, ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία διὰ τοῦ «ἀπευκταίου ἐκείνου γεγονότος,» ὅπερ ὠνόμασαν βραδύτερον «ἀτυχὲς συμβεβηκός,» ὑπεβοήθησαν μόνον τὰ σχέδια τῆς Ῥωσίας. Ἡ καταστροφὴ τοῦ τουρκικοῦ ναυτικοῦ ἐπάτασσε σκληρότατα τὸ ἔργον τῆς ἐσωτερικῆς ἀναμορφώσεως, ὅπερ εἶχεν ἀρχίσει ὁ Μαχμούτ, καὶ ἀνταπεκρίνετο οὕτω εἰς τὰ προσφιλέστατα σχέδια τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου. Ἡ Πύλη εὑρίσκετο εἰς διάστασιν πρὸς τοὺς δύω τέως συμμάχους της, καὶ ἡ ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ὑφισταμένη μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ῥωσίας ἔρις ἐκορυφώθη νῦν τέλος εἰς πόλεμον.

« Ἡ Ῥωσία, ὡς ἔλεγε μετὰ πόνου ὁ Μέττερνιχ, εἶχε καταστῆ, συνεπείᾳ τοῦ καταχθονίου ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἡγέτης παντὸς φατριαστικοῦ καὶ ἀποβλήτου στοιχείου ἐν Εὐρώπῃ (1). »

Οὕτως ἦν εἰς τὸν Κυβερνήτην προδιαγεγραμμένη ἡ τροχιά, ἐφ' ἧς ἔμελλε νὰ πηδαλιουχήσῃ τὸ ἑλληνικὸν σκάφος, μεταξὺ τῆς ὀχληρᾶς προστασίας τοῦ Τσάρου καὶ τῆς καχυπόπτου ζηλοτυπίας τῶν δυτικῶν Δυνάμεων. Ἐν Λονδίνῳ, ἀπαντῶν εἰς τους δισταγμοὺς τοῦ Ῥίζου, περὶ τῶν βιαίων μέτρων, ἅτινα ἐν περιπτώσει ἀντιστάσεως ἤθελε μεταχειρισθῆ, εἶπεν ἀνυποκρίτως καὶ μετὰ σαφοῦς παῤῥησίας: « Τοιοῦτόν τι ἢ πρέπει νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ τις, ἢ ἐπιχειρήσας ἅπαξ νὰ τὸ κατορθώσῃ. Ἐπιβὰς τοῦ σκάφους θέλω μείνει ἐντὸς αὐτοῦ, καὶ προτιμήσει νὰ ἐξοκείλω μᾶλλον αὐτὸ ἢ νὰ καταλίπω τὸ πηδάλιον, ἀδιαφορῶν ἂν συναπολεσθῇ πλήρωμα καὶ φορτίον. »

(1) Αὐστρ. Διακοίν. τῆς 20 Μαρτίου. Χειρόγρ.

Οὐχ ἧττον ἐν Τουρίνῳ, μετὰ τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο γεγονός, ὅπερ ἠδύνατο νὰ μετατρέψῃ τὰς τύχας τῆς Ἀνατολῆς, ἐθεώρησεν ἴσως ὁ Καποδίστριας ἐπιβαλλομένην αὐτῷ διπλωματικήν τινα ἐπιφύλαξιν, καὶ ἐλυπήθη μάλιστα πιθανῶς, ὅτι δὲν ἠδύνατο, μὴ ἀποφασίσας ἔτι, νὰ καρπωθῇ ἐν Ἑλλάδι τὴν ἀπὸ τῆς νίκης ἐντύπωσιν. Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ἐπιφυλακτικώτερον καὶ ψυχρότερον δὲν ἠδύναντο νὰ ἐκφρασθῶσιν ἡ συγκίνησις καὶ ὁ θρίαμβος, ἢ διὰ τῶν λέξεών του τούτων: Ἡ εἴδησις τῆς παντελοῦς καταστροφῆς τοῦ τουρκοαιγυπτίου στόλου φαίνεται αὐθεντική.... Εἶνε σπουδαιότατον νὰ γνωσθῇ ὁποίαν ἐντύπωσιν θέλει προξενήσει τὸ σπουδαῖον τοῦτο γεγονὸς — cet événement majeur — εἰς τὸ πνεῦμα τῶν τούρκων καὶ τῶν φίλων αὐτῶν.

Ἐν τούτοις τὸ σπουδαῖον ἐκεῖνο γεγονὸς ἐπενήργησέ πως εἰς τὰ σχέδια τοῦ Κόμητος. Κατιδὼν ὅτι πᾶσα περαιτέρω βραδύτης ἦν ἀσύμφορος, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ πρώτη στιγμὴ τοῦ βαθέος τρόμου τῶν τούρκων καὶ τοῦ φαιδροῦ τῶν ἑλλήνων ἐνθουσιασμοῦ, κατέλιπε τὸ Τουρῖνον τὴν 12 Νοεμβρίου ὑστεραίαν τῆς ἀφίξεως τοῦ ἀγγέλματος, καὶ ἔσπευσε διὰ Βονωνίας εἰς Ἀγκῶνα, ὅθεν ἀγγλικὸν πολεμικὸν πλοῖον ἔμελλε νὰ καταγάγῃ αὐτὸν εἰς τὴν σκηνὴν τῆς μελλούσης αὐτοῦ ἐνεργείας. Ἂν ἡ ἰδέα ἀξιοπρεποῦς καὶ ἀναλόγου πρὸς τὴν θέσιν αὐτοῦ πλοῦ δὲν ἦτο βαθέως ἐν τῷ νῷ τοῦ κόμητος ἐρριζωμένη, ἤθελεν ἐνθυμηθῆ, ὅτι ὁ Ναπολέων δὲν ἐσκέφθη περὶ ἐθιμοτυπίας, ὅτε προέκειτο νὰ μεταβῇ ἐξ Αἰγύπτου εἰς τὴν ἀμηχανοῦσαν Γαλλίαν καὶ νὰ καταπαύσῃ ἐν αὐτῇ τὴν ἐπανάστασιν. Οἱονδήποτε σκάφος, μεταφέρον αὐτὸν εἰς μέσον τῶν ἑλλήνων του, ἤθελεν εἶναι ἀρεστὸν εἰς αὐτὸν καὶ εὐαπόδεκτον. Προὐτίμησεν ὅμως νὰ συνάψῃ μετὰ τοῦ παπικοῦ ἐξάρχου Μαρούλλη ἀγόνους συζητήσεις περὶ τῆς ἐκ νέου ἑνώσεως τῶν κεχωρισμένων ἐκκλησιῶν, καὶ νὰ παραπονῆται ἐν τῷ μεταξὺ περὶ τῆς ῥαθυμίας τῆς ἀγγλικης κυβερνήσεως. Μεγάλως δὲ δυσηρέστησεν αὐτόν, ὅτι ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς ἰονίου κυβερνήσεως, εὐγενῶς μὲν ἀλλ' ὁριστικῶς, ἡ αἴτησίς του, ὅπως διαβῇ διὰ τῆς πατρίου αὐτοῦ νήσου Κερκύρας, ὅπου ἤλπιζε νὰ συναντήσῃ τὸν Στράτφορδ Κάννιγκ.

« Ἡ ἀναγκαστική μου ἐν Ἀγκῶνι διαμονὴ εἶνε καὶ μένει δι' ἐμὲ

ἀνεξήγητος, » ἔγραφεν εἰς τὸν πρίγκηπα Λίβεν. « Οὕτω δὲ ἀναβιβάζεται εἰς τὸ ὕψος μυστηρίου, ἐξ ἐκείνων ἅτινα εἰς τοὺς ταλαιπώρους ὁμοίους μου θνητοὺς ἐπιβάλλουσι πίστιν μόνον καὶ ὑποταγήν. » Τέσσαρες ἑβδομάδες παρῆλθον ἐν ὀχληρᾷ προσδοκίᾳ, ὅτε τέλος τὴν 15 Δεκεμβρίου ἠγκυροβόλησε πρὸ τῆς Ἀγκῶνος ἡ ἀγγλικὴ κορβέττα « Λύκος », καὶ τὴν 19 ἐπεβιβάσθη ὁ Καποδίστριας. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοιπορίας αὐτοῦ, μετέβη, ἔξωθεν τῆς νήσου Σασένου, εἰς τὸ ἀγγλικὸν δίκροτον Warspite (1), κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Πάρκερ· διότι ὁ ναύαρχος Κόδριγκτων, ὅστις ἐγνώριζε κάλλιστα τῆς ἐθιμοτυπίας τὰς ἀπαιτήσεις, ἐφρόνει ὅτι τοῦτο ἀνταπεκρίνετο κάλλιον εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος Κυβερνήτου. Ὁ Warspite ἠγκυροβόλησε τὴν 9 ἐν Μελίτῃ, ὅπου διέτριψεν ὀλίγας ἡμέρας, ὅπως ἀναμείνῃ ἓν γαλλικὸν καὶ ἓν ῥωσικὸν πολεμικὸν πλοῖον, ἅτινα ἔμελλον νὰ συνοδεύσωσι τὸν Κόμητα, παριστῶντα μετ᾽ἐκείνου συμβολικῶς τὴν τριπλῆν ὑψηλὴν αἰγίδα, ὑφ᾽ἣν ἤθελον νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ τρεῖς τῆς Ἰουλιανῆς συμβάσεως ὑπογραφεῖς τὸν διπλωματικὸν σωτῆρα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ὁ Καποδίστριας συνεφώνησε μετά τοῦ Κόδριγκτων κοινὰ κατὰ τῆς πειρατείας μέτρα, ἥτις εἶχε μεγάλως ἀναπτυχθῆ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ναβαρίνου ἐν τῷ Αἰγαίῳ καὶ ἰδίως κατὰ τὰς κρητικὰς θαλάσσας. Ὑπεσχέθη δὲ ἐν ὑπομνήματι τῆς 13 Ἰανουαρίου, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἤθελε λάβει αὐστηρὰ κατὰ τῶν πειρατῶν μέτρα, ἀνοίγοντα εἰς τὴν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν στάδιον νομίμου καὶ τακτικῆς ἐνεργείας. Ἀλλ᾽ ἄνευ χρηματικῶν βοηθημάτων, ἔλεγε, πάντα ἔμενον μετέωρα· ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου ἤδη ἐξελιπάρει ἡ Ἑλλὰς τὴν μεγάθυμον βοήθειαν τῶν συμμάχων, ἧς ἄνευ ἤθελε καταστραφῆ. Ὁ ναύαρχος Κόδριγκτων ὑπεσχέθη προθυμότατα νὰ ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τῶν αἰτήσεων τούτων, καὶ αἱ ἀγγλικαὶ ἀρχαὶ μετὰ μεγάλης προσοχῆς ἠκροάσαντο τοῦ Κόμητος· ᾐσθάνθη ὅμως ὁ Καποδίστριας, ὅτι ἐβάρυ-

(1) Σημειωτέον ἐν παρόδῳ, ὅτι τὴν ἀγγλικὴν ταύτην λέξιν μετέφρασαν οἱ σύγχρονοι καὶ ἐπεκράτησε νὰ μεταφράζωσι καὶ σήμερον ἔτι: Πολεμοπτύων. Δὲν ἀπεδέχθην τὴν μετάφρασιν, διότι εἶνε ἐσφαλμένη. War ἀγγλιστὶ σημαίνει πόλεμον, spite δὲ πεῖσμα· ἄλλως, τίνα ἔννοιαν ἔχει τό: πολεμοπτύω; Ἐλλείψει προσφόρου λέξεως προὐτίμησα ν᾽ ἀφήσω τὴν λέξιν ἀμετάφραστον. Σ. τ. Μετ.

νεν ἔτι ἐπ' αὐτοῦ ἡ δυσπιστία τοῦ βρετανικοῦ ἀνακτοβουλίου. Καθότι συγχρόνως διεμαρτυρήθη ῥητῶς διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Βιάρου παρὰ τῷ Στράτφορδ Κάννιγκ κατὰ τῆς ὑπονοίας, ὅτι ἔτρεφε δῆθεν πλαγίους σκοποὺς καὶ προσεπάθει νὰ ἐξαπατήσῃ τὴν ἀγαθὴν πίστιν τῶν Δυνάμεων καὶ ἰδίως τῆς 'Αγγλίας. « Δὲν ἔχω ἀνάγκην ἐγώ, ἔγραφε, νὰ μὲ συμβουλεύσωσιν, ὅπως ἦμαι εἰλικρινὴς καὶ ἀνυπόκριτος πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν. Τοιοῦτος ὑπῆρξα καθ' ὅλον μου τὸν βίον, εἴς τε τὰ μικρὰ καὶ τὰ μεγάλα, εἴς τε τὰς δημοσίους καὶ ἰδιωτικάς μου σχέσεις. — Οὐ μόνον δὲν ἐπιδιώκω τὴν δόξαν τοῦ νὰ καταστήσω τὴν Ἑλλάδα μέγα κράτος, κινδυνεύων νὰ ὠθήσω ἔνοπλον τὴν Εὐρώπην μέχρι τῶν μυχῶν τῆς 'Ασίας, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο ἀναλογίζομαι πλὴν τῆς λονδινείου συμβάσεως, καὶ οὐδεμίαν ἄλλην διαβλέπω σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος ἢ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης ταύτης. — 'Απέρχομαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, πεποιθὼς ἐπὶ τὸν Θεὸν καὶ τὴν δικαιοσύνην τῶν Δυνάμεων. Ἂν ὁ Στράτφορδ Κάννιγκ ἐπιθυμῇ νὰ παράσχῃ ἡμῖν ἀληθῆ ὑπηρεσίαν διὰ τῆς μεσιτείας του, ἂς προσπαθήσῃ νὰ ἐπισπεύσῃ τὰς ἀποφάσεις, ἃς ἀπὸ τοσούτου χρόνου ἐπικαλοῦμαι παρὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου. Εἷς μόνος λόγος τῆς ἐν Λονδίνῳ συνόδου ἀρκεῖ ὅπως ἀσφαλίσῃ τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦ λόγου τούτου διπλῆν παρέχουσι συνδρομὴν αἱ Δυνάμεις: ὀλίγον ἀργύριον, καί, τὸ σπουδαιότερον, τὴν ἠθικὴν δύναμιν, ἣν θέλουσι περιάψει εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ἄμεσοι μετ' αὐτῶν σχέσεις. »

Τέλος ὁ Warspite ἦρε τὴν ἄγκυραν, καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν δύο ἄλλων φρεγατῶν ἀπέπλευσεν εἰς Αἴγιναν. Δύσθυμος ἤδη ὁ Κόμης ὡς ἐκ τῆς μακρᾶς ἐν 'Αγκῶνι προσδοκίας καὶ τοῦ διὰ τῆς Μελίτης περίπλου, ἔσχε καὶ νέαν δυσαρεσκείας ἀφορμήν. Μὴ δυνηθεὶς ἕνεκεν ἐναντίων ἀνέμων νὰ κάμψῃ τὴν Ὕδραν, ἠναγκάσθη ὁ μικρὸς στολίσκος νὰ εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν ἀργολικὸν κόλπον καὶ νὰ ἀγκυροβολήσῃ πρὸ τοῦ Ναυπλίου. Μετὰ μεγάλου δὲ κόπου κατέστελλεν ὁ εὐερέθιστος ἀνὴρ τὴν ἀγανάκτησιν, ἣν τὰ τοσαῦτα ἐμπόδια τῷ ἐνέπνεον, καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀγγλικοῦ δικρότου ἐξέφυγε τὰ χείλη του ἡ φράσις: « Ὡραιότατα ἠπατήθησαν αἱ ἀχύριναι κεφαλαὶ τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων· πρὸς βορρᾶν μόνον πρέπει νὰ στραφῶσι τὰ

βλέμματα τῆς Ἑλλάδος, ἐκεῖ εἶνε οἱ ἀληθεῖς της φίλοι, πᾶσα δὲ αὐτῆς ἐλπὶς θεμελιοῦται ἐπὶ τοῦ νεαροῦ ἐκείνου ἀνδρός!» Οὕτω εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς νέας του ταύτης ἐποχῆς κατέδειξε σαφῶς ποῦ ἔτεινε, καὶ εἶνε σπουδαιοτάτη σύμπτωσις, ὅτι μεταξὺ τῶν πολλῶν μαρτύρων τῆς ἀθυροστομίας ἐκείνης παρῆν καὶ ὁ Μιαούλης, ὁ σφοδρὸς πολέμιος τῆς ῥωσικῆς πολιτικῆς ἐν Ἑλλάδι.

Τὴν νύκτα τῆς 18 Ἰανουαρίου ἀφίκετο ὁ Warspite πρὸ τοῦ Ναυπλίου, τὴν δὲ πρωΐαν τῆς 19 ἐχαιρέτισαν τὸν ποθητὸν τῆς Ἑλλάδος Μεσσίαν αἱ ἀνευφημίαι τοῦ λαοῦ καὶ οἱ χαρμόσυνοι κανονοβολισμοὶ τῶν φρουρίων. Τὰ τρία ξένα πολεμικὰ πλοῖα ἀνεπέτασαν τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν καὶ ἐκανονοβόλησαν· ἦν δ' αὕτη ἡ πρώτη ἐκ μέρους τῶν συμμάχων δημόσιος ἀναγνώρισις τῆς ἑλληνικῆς σημαίας.

Ἀλλὰ καὶ τὸ Ναύπλιον ἐπίσης παρεῖχεν ὡς πρῶτον αὐτοῦ χαιρετισμὸν τὴν εἰκόνα τῆς οἰκτρᾶς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἐνῷ τὰ ἱππικὰ τοῦ Ἰβραῒμ ἀποσπάσματα προὐχώρουν μέχρι τῆς πόλεως, διώκοντα πρὸ αὐτῶν σμήνη ὀλολυζόντων φυγάδων, ἀνενεοῦντο καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἐντὸς τοῦ αἱμοφύρτου καὶ λοιμώδους φρουρίου αἱ ἐμφύλιοι τῶν Ἑλλήνων ῥήξεις. Νωπὰ ἔτι κατεφαίνοντο τὰ ἴχνη τῶν βομβῶν, ἃς εἶχε σφενδονίσει ὁ Γρίβας ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν βράχων τοῦ Παλαμιδίου, ὅπως ἐξαναγκάσῃ τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ Στράτον εἰς ἐκκένωσιν τοῦ φρουρίου Ἴτζ-Καλέ. Ἡ ἀπροσδόκητος ἄφιξις τοῦ Κυβερνήτου προεφύλαξε τὴν πόλιν ἀπὸ νέου βομβαρδισμοῦ, ὡρισμένου διὰ τὴν 19 Ἰανουαρίου. Ὁ Καποδίστριας ἀπέβη τὴν 20 εἰς τὴν ξηράν, ὅπου προσηγόρευσεν αὐτὸν ὁ λαὸς ὡς σωτῆρα, καὶ ἐκάλεσεν ἐνώπιον τοῦ ὑψηλοῦ του δικαστηρίου τὰς ἐμπολέμους φατρίας. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἡ ὑποδοχὴ τοῦ ἀνδρός, ἡ ἀναγνώρισις τῶν συμμάχων Δυνάμεων, πάντα ταῦτα ἐνήργησαν ὡς μαγικὴ ῥάβδος, καὶ αἱ ἄγριαι ἐκεῖναι στρατιωτικαὶ φύσεις ἔκυψαν καμφθεῖσαι πρὸ τῆς διανοητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ κερκυραίου. Ὁ Γρίβας καὶ ὁ Στράτος ἐφάνησαν διατεθειμένοι νὰ ἀποδώσωσιν ἕκαστος τοὺς αἰχμαλώτους αὐτοῦ, καὶ ὑπεσχέθησαν νὰ διατηρήσωσι τοῦ λοιποῦ τάξιν καὶ πειθαρχίαν, ἡ δὲ πολιτικῶς σπουδαιοτάτη τῆς νέας Ἑλλάδος κεφαλή, ὁ Κωλέττης, ἐπεφορτίσθη νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὑποχρεώσεων ἃς ἀνέλαβον οἱ δύο ἀντίπαλοι.

Ὅ,τι ὅμως κατὰ πρῶτον ἐν Ναυπλίῳ ἀπήντησεν ὁ Κόμης ἦν ἁπλῆ μόνον μικρογραφία τῆς ἐλεεινότητος, ἣν ἑπτὰ ἐτῶν πόλεμος καὶ ἐμφύλιοι ῥῆξεις εἶχον σωρεύσει ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος. Τὴν 23 Ἰανουαρίου ἔφθασεν εἰς Αἴγιναν, ἐδέξατο τὰ μέλη τῆς ἀντικυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς καὶ τῆς βουλῆς ἐπὶ τοῦ πλοίου, καὶ συνοδευόμενος ὑπ' αὐτῶν ἀπέβη εἰς τὴν νῆσον. Ὅ,τι δ' ἐκεῖ εἶδε καὶ ἤκουσεν ἥκιστα ἠδύνατο νὰ ἐνθαῤῥύνῃ αὐτόν. Αἱ ἐκθέσεις τῶν γραμματέων τῆς Ἐπικρατείας ἀνέπτυξαν πρὸ αὐτοῦ τὴν εἰκόνα ἐντελοῦς ἐσωτερικῆς ἀποσυνθέσεως.

Ὁ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ τῆς ἀστυνομίας γραμματεὺς Λόντος παρέστησεν, ὅτι σύμπασα ἡ διοίκησις εἶχεν ἀποσυντεθῆ εἰς κυκεῶνα διαφόρων ἀλληλομάχων περιφερειῶν, ὧν ἑκάστη, γεννηθεῖσα ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν σημαίνοντός τινος προσώπου ἢ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀνάγκης, περιωρίζετο εἰς τὸ ἴδιον αὐτῆς κέντρον, οὐδαμῶς περὶ τοῦ ὅλου μεριμνῶσα. Δυσκόλως ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ ἐν αὐτῇ τῇ ἐν Αἰγίνῃ ἕδρᾳ τῆς κυβερνήσεως, ὅτι αἱ διαταγαὶ αὐτῆς ἠκούοντο, οὐδαμοῦ δὲ νὰ καυχηθῇ ὅτι ἐξετελοῦντο. Οὕτω δὲ συμπεραίνει ὁ ὑπουργός, ἐπιφέρων μετὰ λύπης καὶ πόνου, ὅτι τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου εἶνε τὸ μόνον ὑπάρχον, ὅτι οἱ κοινωνικοὶ δεσμοὶ διεσπάσθησαν, ὅτι ἡ προστασία τοῦ νόμου εἶνε χίμαιρα, καὶ ὅτι μόνον ἡ ἀκατάβλητος ζωτικότης τοῦ ἐθνικοῦ κορμοῦ ἀπέτρεψεν ἔτι χείρονα τῶν πραγμάτων κατάστασιν.

Κατὰ τὸ μυρολόγιον τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τῶν ναυτικῶν γραμματέως, ἡ Ἑλλὰς εἶχε πολλὰ τέως ὑποφέρει ὑπὸ τὴν ἀγαθὰ μὲν φρονοῦσαν ἀλλ' ὀχληρὰν ὁπωσδήποτε ἐπιτροπείαν τῶν τριῶν ναυάρχων. Οὗτοι ἀπηγόρευον εἰς τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν νὰ ὑπερβῇ τὴν μεταξὺ Βώλου καὶ Ναυπάκτου γραμμήν, ἐξεβίαζον δὲ κολοσσιαίας ἀποζημιώσεις διὰ τὰ ἐμπορικά των πλοῖα, στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς λογικῆς τῶν τηλεβόλων. Ἡ ναυτικὴ τοῦ ἔθνους δύναμις συνέκειτο ἐκ τῆς φρεγάτας Ἑλλάδος, τριῶν ἀτμοπλοίων, μιᾶς κορβέττας, μιᾶς γολέττας καὶ τριῶν κανονοφόρων· τὰ δὲ λοιπὰ πλοῖα ἦσαν ἰδιωτικὴ περιουσία. Τὸν μικρὸν τοῦτον ἐθνικὸν στολίσκον ἐκυβέρνα ὁ λόρδος Κόχραν ἐν δεσποτικῇ αὐθαιρεσίᾳ, καὶ ἀπονέμων βαθμοὺς οὐδ' ἐπὶ ἐλάχιστον ἐμερίμνα περὶ τῆς κυβερνητικῆς ἐγκρίσεως.

Τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν ἦν πολυαριθμότερον καὶ δραστηριώτερον· ἀλλὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν εἶχε δυνηθῆ ἡ κυβέρνησις, ἕνεκα τῆς κρατούσης ἀναρχίας, νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ ἀφθόνως προκείμενον ἐκεῖνο ὑλικόν. Ὁ πόλεμος εἶχεν ἐπιφέρει βαθείας εἰς τὸ ἐμπόριον πληγάς, οἱ δὲ τῶν νήσων κάτοικοι μόλις ἀπέζων. Ὅπως μὴ ἐγκαταλειφθῇ εἰς τὸν ὄλεθρον σπουδαία τοῦ ἔθνους μερίς, εἶχε ληφθῆ τὸ ἀπαίσιον μέτρον τῆς ἐκδόσεως καταδρομικῶν ἀδειῶν εἰς ἐμπορικὰ πλοῖα, τῆς ἐπισήμου δηλαδὴ διοργανώσεως τῆς πειρατείας. Ἀλλ' οἱ ναύαρχοι παρενέβησαν ἀπειλοῦντες, καὶ γογγύζουσα ἠναγκάσθη ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις νὰ ἀποσύρῃ τὰς δοθείσας ἀδείας.

Ὁ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν γραμματεὺς ἐδήλωσεν ἀφελῶς, ὅτι δὲν κατώρθωσε νὰ ἐνεργήσῃ εἰμὴ μόνον ὅσας εἰσπράξεις ἐπέτρεπον αἱ περιστάσεις. Φορολογικὸς νόμος ἐπὶ τῶν ἔξωθεν εἰσαγομένων, ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Βουλῆς, εἶχε μείνει ἄνευ σχεδὸν ἀποτελέσματος, διότι ἡ μὲν κατ'ἐπαρχίας διοίκησις ἀπέβαινεν ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ δυσχερεστέρα, ὁ δὲ ναύαρχος Κόχραν, ὅστις ἠξίου νὰ λαμβάνῃ τὰ δύο τρίτα ὑπὲρ τοῦ στόλου, ἀντέστη ἀναφανδόν. Μόνον ἐν Σύρῳ κατωρθώθη νὰ εἰσπραχθῇ ὁ φόρος· ἀλλ' οἱ δημογέροντες τῆς νήσου, εἰπράκτορες γενόμενοι, ἀπήλαττον ἑαυτοὺς τῆς πληρωμῆς, ἀνθίσταντο εἰς τὸν κανονισμόν, καὶ ἀποφεύγοντες πᾶσαν λογοδοσίαν, εὕρισκον πάντοτε παρὰ τῷ Κόχραν ἰσχυρὰν προστασίαν. Τίς δὲ ἤθελε τολμήσει νὰ προέλθῃ εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς Ἄραβας, χάριν τῆς γλίσχρας δεκάτης ἐν Πελοποννήσῳ; Τὸ ἐκ τῶν λειῶν εἰσόδημα, ὅπερ ἐν τοιαύτῃ ἀμηχανίᾳ ἐφάνη ἀληθῶς οὐράνιον δῶρον, ἐπὶ βραχὺ μόνον δυστυχῶς διήρκεσε. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ σπουδαιότατον μέρος τῶν δημοσίων προσόδων, ἡ δεκάτη τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, δὲν περιήρχετο ἐντελῶς εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, καὶ ταχέως ἀπερροφᾶτο ὑπὸ πολυδαπάνων στρατιωτικῶν ἐξοπλισμῶν, μισθῶν ὑπαλληλικῶν καὶ ἀποζημιώσεων. Τὴν ὑπὲρ τοῦ κράτους χρησιμοποίησιν ἄλλων πόρων παρεκώλυεν ἡ αἰώνιος φατριαστικὴ ἀντιζηλία καὶ ἡ ἐκ περιωρισμένων ἰδεῶν ἐπίμονος ἄρνησις τῆς Βουλῆς, μὴ ἐπικυρούσης τοὺς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διοριζομένους εἰσπράκτορας, καὶ ἡ σκληροτράχηλος ἀντίστασις τοῦ Τσῶρτς καὶ Κόχραν. Εὐγλωττότερον ὅμως τῶν παραπόνων καὶ μομφῶν λαλοῦσιν οἱ ἀριθμοί, τὰ ἐλ-

λείματα τῶν τελωνείων, τῶν φορολογικῶν ἐπιτροπῶν, καὶ τέλος τοῦ ἐθνικοῦ ταμείου, ὅπερ οὐδὲ λεπτὸν περιεῖχε, καθυστέρει δὲ τοὐναντίον πληρωμὰς 28,724 γροσίων.

Ὁ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως γραμματεὺς ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ἐκτὸς τοῦ ἐν Αἰγίνῃ δικαστηρίου τῶν λειῶν καὶ τοῦ ἐν Σύρῳ ἐμποροδικείου, οὔτε δικαστήρια ἄλλα, οὔτε σχολεῖα ὑπῆρχον ἐν Ἑλλάδι. Τέλος δὲ ὁ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν γραμματεὺς Βλαχόπουλος κατεφάνη ξένος πάντῃ καὶ ἀπαθὴς πρὸς τὰ πολεμικὰ γεγονότα, ὅπερ τοσούτῳ μᾶλλον ἦν ἐκπληκτικόν, ὅσον αὐτός, ἕνεκα τῆς θέσεώς του, ἔπρεπε νὰ ἀποτελῇ τὸ κύριον αὐτῶν κέντρον. Κατωνόμασε δὲ τοὺς ἀρχηγούς, οἵτινες, κατέχοντες τὰ ὀλίγα ἑλληνικὰ φρούρια, Ἴτζ-Καλέν, Παλαμίδι, Ἄργος καὶ Μονεμβασίαν, διητῶντο αὐτόνομοι καὶ χειροδίκαι, ὡς οἱ τιμαριοῦχοι τοῦ μεσαιῶνος βαρῶνοι. Οὐδ' ἀνεπόλουν κἂν οἱ Γρίβας, Στράτος καὶ Μαυρομιχάλης, ὅτι ἦσαν ὑπηρέται τῆς ἐλευθερίας, ὁσάκις ἐν ὀνόματι αὐτῆς ἠργυρολόγουν τοὺς κατοίκους τῶν περιχώρων, καὶ ἐλῄστευον ἐνάμιλλοι τῶν αἰγυπτίων. Πόσον καταπληκτικῶς εἰκόνισεν ὁ φιλέλλην Χάν, ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὴν μητέρα του, τὴν ἐλεεινότητα τοσούτων ἑκατοστύων γυναικοπαίδων, γερόντων καὶ τραυματιῶν, οἵτινες φεύγοντες τοὺς διώκτας αὐτῶν, ἀπέζων οἰκτρῶς ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου, κρυπτόμενοι ἐντὸς τρωγλῶν καὶ φαράγγων.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν γραμματεὺς δὲν ἦτο μεμυημένος τὰ σχέδια τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς Πελοποννήσου Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, ἠρκέσθη λέγων μετὰ φαινομένης ἀδιαφορίας, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ ἀρχιστρατήγου ἔμενεν ἔτι ἐν ἀπραξίᾳ καὶ «δὲν ἐκινεῖτο, ἕνεκα λόγων γνωστῶν μόνον εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον.»

Ἐν Ἐλευσῖνι θὰ εὑρίσκοντο, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν γραμματέως, 300 περίπου ἔνοπλοι καί τινες ἑκατοστύες χωρικῶν, ὑπὸ τὸν Γεώργιον Δυοβουνιώτην 1500 σχεδὸν ἄνδρες, καὶ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Τσώρτς κατὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα σῶμα 2500 ἀνδρῶν.

« Ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς τῶν ἐπιλοίπων ἐν ἐνεργείᾳ ἑλλήνων στρατιωτικῶν δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ, καθότι τὸ ὑπουργεῖον οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ τὸν μάθῃ, οὐδέποτε γενομένης ἐπιθεωρήσεως. »

Πρὸ τούτων ἤδη ὁ Καποδίστριας, λαλῶν περὶ τῶν κινδύνων τοῦ μέλλοντος, εἶχε παραστήσει ἑαυτὸν ὡς μάρτυρα, προωρισμένον νὰ φέρῃ ἐν Ἑλλάδι τὸν σταυρὸν τῶν παθῶν. Ἀλλ' ἡ ψυχρὰ καὶ ἐπίσημος βεβαίωσις τῆς ἐπικρατούσης ἀθλιότητος βαθυτάτην βεβαίως ἐποίησεν ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, ὅστις, δύο καὶ πεντήκοντα ἔτη ἄγων, εὑρέθη ἀντιμέτωπος τοιούτου χάους. Νεώτερός τις αὐτοῦ ἤθελεν ἴσως ἀπελπισθῇ πρὸ τοῦ μεγέθους τοῦ ἔργου, ὀφείλων ποῦ μὲν νὰ ἐξευρίσκῃ μέσα θεραπείας, ποῦ δὲ νὰ τείνῃ χεῖρα βοηθόν. Ἀλλ' ὁ Καποδίστριας, καί τοι οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον τυφλωθεὶς πρὸς τὸ ἀμήχανον τῶν πραγμάτων, δὲν ἀπεδειλίασεν ὅμως πρὸς τὸ ἐπιχείρημα, καὶ ἡ ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ εὐκαμψίᾳ ἀκατάπονος αὐτοῦ φύσις κατέδειξεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ δώσῃ παράδειγμα τῆς ἐν στερήσεσιν ἐγκαρτερήσεως.

Μόλις εἶχεν ἓν δωμάτιον, ἐν ᾧ κατέλυεν, καὶ οὐδένα σχεδὸν ὅστις ν' ἀποκουφίζῃ αὐτὸν τοῦ βάρους τῆς κυβερνήσεως. Μόνοι του δὲ χρηματικοὶ πόροι ἦσαν 300 χιλιάδες φράγκων, ἐξ ἐράνων συλλεχθεῖσαι καὶ δοθεῖσαι αὐτῷ πρὸς φιλανθρώπους σκοπούς, ἤτοι πρὸς ἐξαγορὰν αἰχμαλώτων. Ὅτε δὲ παρετηρήθη αὐτῷ, ὅτι περιεκυκλοῦτο ὑπὸ ἀχρήστων στοιχείων, ὧν ἐν τούτοις εἶχεν ἀνάγκην εἰς σύνταξιν εὐχρήστου πως κυβερνήσεως, ἀπήντησε: «Δὲν πειράζει, ἀπὸ αὐτὸ τὸ χῶμα πρέπει νὰ κάμωμεν κανάτια». Οὕτω δὲ διελογίζετο νὰ πλάσῃ κυβερνητικὰ ὄργανα ἐκ τοῦ πηλοῦ, ὅσον κακὸς καὶ ἂν ἦτο οὗτος. Ἡ συναίσθησις τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ὑπεροχῆς ἀπέναντι ἐκείνων οὓς ἔμελλε νὰ κυβερνήσῃ, ἡ ἐμπιστοσύνη αὐτοῦ εἰς τὸ στήριγμα τῶν προστατίδων Δυνάμεων καὶ τὴν εὔνοιαν τοῦ ῥώσου αὐτάρχου, ἡ πίστις αὐτοῦ τέλος εἰς τὰς βουλὰς τῆς προνοίας, ὑφ' ὧν ἔβλεπεν ἀπταίστως ὡρισμένην τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος· ταῦτα πάντα ἐνέπνεον αὐτῷ θάῤῥος καὶ δύναμιν εἰς δημιουργίαν. Ἡ ἐξάντλησις δὲ καὶ ἡ ἀπάθεια, αἵτινες ἦσαν συνέπειαι τῶν ὑπερβολικῶν ἀγώνων ἑπταετοῦς πάλης, παρεῖχον ἀναγκαίως μεγάλην ἐθνικὴν βαρύτητα εἰς χεῖρας τοῦ ἀνδρός, ὅστις, ἀνεγνωρισμένος ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν μεγάλων Δυνάμεων, περιβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ γοήτρου τῆς νομιμότητος, παρέστη ἐν μέσῳ καταπεπονημένου καὶ ἀπηυδηκότος ἔθνους. Ἐκ τῶν τριῶν τάξεων εἰς ἃς διῃρεῖτο ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος: τῶν πλουσίων

γαιοκτημόνων, οἵτινες δὲν εἶχον ἔτι λησμονήσει τὴν πασαδικὴν αὐθαιρεσίαν, τῶν στρατιωτικῶν ὁπλαρχηγῶν, οἵτινες συνέχεον ἐλευθερίαν καὶ ἀκολασίαν, καὶ τῆς ἐργάτιδος καὶ γεωργικῆς μερίδος τοῦ ἔθνους, ἡ τελευταία αὕτη εἶχε βαρυνθῆ πλέον νὰ ἦνε παίγνιον τῶν δύο ἄλλων, καὶ ἤλπιζε πάντα ἀπὸ τοῦ Κυβερνήτου. Ὑπῆρχε δὲ καὶ τετάρτη τις τάξις, ἡ εὐάριθμος ὁμὰς τῶν πεπαιδευμένων ἑλλήνων πατριωτῶν καὶ τῶν φιλελλήνων, πλήρης ὡσαύτως ἐμπιστοσύνης εἰς τὸν Καποδίστριαν. Ὅσῳ δὲ μείζονες ἐλπίδες προσηγόρευσαν αὐτόν, τοσούτῳ τολμηρότερος ἐγένετο, ὅπως καλύψῃ καὶ βιαίους ἔτι νεωτερισμοὺς ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀνάγκης. Οὕτω καρπούμενος τὸν πανταχόθεν ἀπαντῶντα αὐτῷ ἐνθουσιασμόν, ἐπεχερείρησε «πραξικόπημα.»

Μάτην ζητοῦμεν ἐλαφροτέραν λέξιν. Ὁ Γερβῖνος ἐκτοξεύει κατὰ τοῦ Κυβερνήτου τὴν μομφήν, «ὅτι ἤρχισε διὰ μεγάλης ἀπάτης τὴν ρωσικὴν αὐτοῦ ἀνθυπατείαν.» Πῶς δὲ ἄλλως, χωρὶς ἀπάτης, ἠδύνατο νὰ ὀμόσῃ ὅρκον εἰς τὰς συντακτικὰς ἀρχὰς τῶν προηγουμένων συνελεύσεων, αἵτινες ἦσαν ἐν πλήρει ἀντιφάσει πρὸς τὴν λονδίνειον σύμβασιν καὶ τὴν ἀπὸ τῆς Πύλης ἐξάρτησιν τῆς Ἑλλάδος;

Εἰς τοῦτο προστίθησιν ὁ Γερβῖνος τὴν μομφήν, ὅτι ὁ Κυβερνήτης, συμφώνως πρὸς τὰ παραγγέλματα τοῦ Τσάρου, ἐπεχείρησεν ἐν Ἑλλάδι ἀληθινὴν στρατείαν κατὰ τῆς ἐλευθερίας, καὶ κατεβίβασεν εἰς γελοιογραφίαν τοὺς καθεστῶτας συνταγματικοὺς θεσμούς.

Ὅσον τραχεῖα καὶ ἂν φαίνηται τοιαύτη τις κρίσις, τὰ πράγματα οὐχ ἧττον τραχύνουσιν αὐτὴν ἔτι μᾶλλον.

Μάτην προσπαθοῦσιν ἐνδουσιώδεις θιασῶται νὰ χρωματίσωσι ῥοδόχροα καὶ νὰ καταυγάσωσι τὰ μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Καποδιστρίου γεγονότα καὶ τὸν σοφιστικὸν αὐτοῦ πόλεμον κατὰ τοῦ συντάγματος τῆς Τροιζῆνος. Οὐδ' αὐτὴ ἡ ἀποδιδομένη αὐτῷ πρόθεσις, τῆς ἀπὸ τῆς ἀναρχίας δῆθεν σωτηρίας τοῦ ἔθνους, ἀρκεῖ νὰ ἀθωώσῃ αὐτὸν τῆς ἐνοχῆς τοῦ πραξικοπήματος καὶ τῆς παραβιάσεως τοῦ συντάγματος.

Ἀφοῦ ἡ ἀντικυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ παρῃτήθη, καὶ ἀπέθηκε τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς εἰς χεῖρας τοῦ νέου ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἀρχῆς, μόνον ἀνεξάρτητον σῶμα, τὸ σύνταγμα ἐκπροσωποῦν, ἔμενεν

ἀπέναντι τοῦ κόμητος Καποδιστρίου ἡ Βουλή. Κρυφίως λοιπὸν—ὅπως βραδύτερον καταπλήξῃ ἔτι μᾶλλον διὰ τοῦ τετελεσμένου γεγονότος — ἔθηκεν ὁ κόμης πρὸς τὰ μέλη τῇ βουλῆς τὸ δυσάρεστον τοῦτο δίλημμα: ἢ νὰ διαλυθῶσιν ἀφ'ἑαυτῶν, ἀναστέλλοντες τὸ σύνταγμα τῆς Τροιζῆνος καὶ καταλείποντες αὐτῷ τὴν διεύθυνσιν πᾶσαν τῶν κυβερνητικῶν ὑποθέσεων ἤτοι τὴν δικτατορίαν, ἢ νὰ ἴδωσιν αὐτὸν ἀπερχόμενον πάραυτα τῆς Ἑλλάδος, πρὶν ἢ ἔτι κἂν ἀναλάβῃ τὴν ἀρχήν. Εἶτα προσέβαλε πικρῶς τὴν ἐν Τροιζῆνι ἐθνικὴν συνέλευσιν, λέγων, ὅτι ὤφειλεν αὕτη, τὴν ἰδίαν ἀδυναμίαν κάλλιον καθορῶσα, νὰ παράσχῃ πληρεστέραν ἐξουσίαν εἰς τὴν βουλήν, πρὸς ἵδρυσιν προσωρινῆς κυβερνήσεως. Ἡ στιγμὴ ἦν κατάλληλος, ὅπως πάντα ζητήσῃ καὶ κατορθώσῃ ἀτιμωρητί. Ἡ βουλὴ ὑπήκουσε καὶ διελύθη. « Πρέπει ν' ἀποδώσω δικαιοσύνην εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, » εἶπε θριαμβευτικῶς ὁ Καποδίστριας· « ὀλίγαι παρατηρήσεις ἤρκεσαν, ὅπως πείσωσιν αὐτοὺς νὰ καταθέσωσιν οἰκείᾳ θελήσει τὴν ἐξουσίαν.» Πρὸ τῆς διαλύσεως αὐτῶν ἐκήρυξαν οἱ «νοήμονες» ἐκεῖνοι ἄνδρες, ὅτι ἡ δυσχερὴς θέσις τῆς πατρίδος καὶ ἡ παράτασις τοῦ πολέμου δὲν ἐπέτρεπον τὴν καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν ἐκτέλεσιν τοῦ συντάγματος τῆς Τροιζῆνος, καὶ ὅτι ὁ Κυβερνήτης ὑπέβαλεν εἰς αὐτοὺς τὸ σχέδιον προσωρινῆς μεταβολῆς τῆς διοικήσεως, ὅπερ οὗτοι ἐπεκύρουν διὰ τῆς πράξεώς των ἐκείνης.

Ἡ ἀντιπολίτευσις δὲν ἐσυγχώρησεν εἰς τὸν Κυβερνήτην, ὅτι μέγα ἐπὶ τῇ εὐτυχίᾳ του φρονήσας προέβη εἰς τὸ διάβημα ἐκεῖνο· διαρκὴς δὲ ἀφετηρία τῶν προσβολῶν της ἦτο, ὅτι ὁ κόμης κατήρξατο τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ καταλύων τὸ σύνταγματα τῆς Τροιζῆνος.

Ἀπέναντι τῆς μομφῆς ταύτης καταπίπτει εἰς κόνιν ἡ δικαιολογία, ὅτι ἡ Βουλὴ ἀνέστειλε μόνη τὸ σύνταγμα τῆς Τροιζῆνος· καθότι αὕτη, ὑποταγεῖσα χωρὶς θελήσεως, ἀνελογίσατο μόνον ὁποία ἦν ἡ θέσις αὐτῆς ἀπέναντι τοῦ ἀπεσταλμένου τῶν Δυνάμεων· ὅτι δὲ συνήνεσεν εἰς νομιμοποίησιν τῆς παραβιάσεως τοῦ συντάγματος, δὲν δικαιολογεῖ τὸν ἐκβιάσαντα αὐτὴν εἰς τοῦτο. Ἀναντιῤῥήτως τὸ σύνταγμα παρεβιάσθη. Διότι « τὸ πολιτικὸν σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος » κατένεμε τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν εἰς τρεῖς ἐξουσίας· τὴν νομοθετικήν, ἀνήκουσαν εἰς τὴν βουλήν, τὴν ἐκτελεστικήν, παρεχομένην εἰς τὸν

κυβερνήτην, καὶ τὴν δικαστικήν, ἀσκουμένην ὑπὸ τῶν δικαστηρίων. Τὰ προβουλεύματα τῆς βουλῆς ἐγίνοντο νόμοι διὰ τῆς ἐγκρίσεως καὶ δημοσιεύσεως τοῦ Κυβερνήτου, ἀλλ' οὗτος ὑπεχρεοῦτο εἰς ἔγκρισιν, ὁσάκις δὶς ἐπέστρεφεν εἰς τὴν βουλὴν τὰ προβλεύματά της, δικαιολογῶν τὴν ἄρνησιν αὐτοῦ, ἐκείνη δὲ τὰ ὑπέβαλε καὶ ἐκ τρίτου. Ὁμοία ἦν ἡ θέσις τοῦ κυβερνήτου ἀπέναντι τῆς Γερουσίας (1)· ἠδύνατο νὰ παραπέμψῃ αὐτῇ σχέδια νόμων, ἅτινα ὅμως ἐθεωροῦντο ὡς ὁριστικῶς ἀποῤῥιφθέντα, ἂν τρὶς ἐπεστρέφοντο εἰς αὐτὸν χωρὶς ἐγκρίσεως. Ἴσως βεβαίως δὲν ἤρεσκεν εἰς τὸν πρῴην ὑπουργὸν τῆς ἱερᾶς Συμμαχίας, ὅτι αἱ ἐν Ἑλλάδι σχέσεις μεταξὺ ἐκτελεστικῆς καὶ νομοθετικῆς ἐξουσίας ἐκανονίζοντο κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ ἱσπανικοῦ συντάγματος τοῦ 1812· καθότι συχνάκις ἐνθέρμως ἰσχυρίζετο, ὅτι πρέπει τις πρῶτον νὰ μάθῃ τὸ ἀλφάβητον της ἐλευθερίας, ὅπως πλεύσῃ κατόπιν πλησίστιος πρὸς τὸ συνταγματικὸν καὶ μάλιστα τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα. Ἐν τῇ ἀπὸ Α'. Φεβρουαρίου διακηρύξει αὐτοῦ, ἀρχομένῃ διὰ τῶν λέξεων: « Ἐὰν ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν, οὐδεὶς καθ' ἡμῶν, » παρηγόρησε τὸν λαόν, ἐπαγγελλόμενος αὐτῷ νομίμως συνταχθησομένην ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἥτις ὅμως, « δὲν ἠδύνατο νὰ συνέλθῃ παντελῶς πρὸ τοῦ Ἀπριλίου μηνός. » Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ καταστραφῶσι πᾶσαι τοῦ ἔθνους αἱ ἐλπίδες, καὶ νὰ ἀπολεσθῇ ὁ καρπὸς τοσούτων ἀπείρων θυσιῶν, διὰ τοῦτο, ἔλεγε, συμφώνως πρὸς τὴν γνώμην τῆς βουλῆς καὶ ἀναμφισβητήτως πεπειραμένων ἀνδρῶν, καθίδρυε, μέχρι τῆς συνόδου τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, σύστημά τι προσωρινῆς κυβερνήσεως, θεμελιούμενον ἐπὶ τῶν βάσεων, ἃς ἔθηκαν αἱ συνελεύσεις τῆς Ἐπιδαύρου, τοῦ Ἄστρους καὶ τῆς Τροιζῆνος. Συγχρόνως δὲ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ προκηρύξει ἐκφράζει τὴν λύπην αὐτοῦ ὁ Καποδίστριας, ὅτι ἡ ἐν Τροιζῆνι συνέλευσις δὲν ἔδωκε τὴν ἀποχρῶσαν πληρεξουσιότητα εἰς τὴν βουλήν, ὅπως ἀσφαλίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας (2).

(1) Τίνος τότε γερουσίας; Μήτοι ὁ συγγραφεὺς παρενόησε τὸ ἄρθρον 75 τοῦ συντάγματος τῆς Τροιζῆνος; Σ. τ. Μετ.

(2) Σημειωτέον, ὅτι τοιαύτη τις ἔννοια (γερμανιστὶ: um die Unabhängigkeit des Landes zu wahren) οὐδαμοῦ φέρεται ἐν τῇ προκηρύξει τοῦ Καποδιστρίου (ἣν βλ. ἐν Γεν. Ἐφημερ. ἀριθ. 6. καὶ ἐν τῇ Corresp. du Comte Capodistrias, Τομ. Α'. σελ. 389). Παράδοξος παρεννόησις τοῦ συγγραφέως. Σ. τ. Μετ.

Δύο συνάμα ἐν τῇ διακηρύξει ταύτῃ ψεύδη ἀνεκοινοῦντο μετ'ἀδιασείστου ἀπαθείας εἰς τὸν εὔπιστον ἑλληνικὸν λαόν. Διότι καὶ τὸ προσωρινὸν πολίτευμα τοῦ Καποδιστρίου ἥκιστα ἐθεμελιοῦτο ἐπὶ τῶν βάσεων τῆς Τροιζῆνος, ἃς τοὐναντίον μᾶλλον κατέστρεφεν ἐντελῶς, καὶ ἐν τῇ συνελεύσει τῆς Τροιζῆνος μετ' ἀγανακτήσεως βεβαίως θ'ἀπεῤῥίπτετο ἡ ἰδέα τοῦ νὰ θυσιασθῇ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος, καὶ περιττὸν πάντη θὰ ἐθεωρεῖτο νὰ δοθῇ πληρεξουσιότης εἰς ἑλληνικὴν βουλήν, ὅπως ἐκτελέσῃ αὕτη τὸ πατριωτικόν της καθῆκον καὶ μὴ γένηται προδότις. Ἀλλ' ὁ Καποδίστριας, εὑρισκόμενος ἐπὶ ἑλληνικῆς γῆς καὶ ἑλληνικὸν ἀέρα πνέων, προσεπάθει προδήλως νὰ ἀπαλλαγῇ ὅσον τὸ δυνατὸν τῆς ἐνοχῆς, ὅτι ἐμπορεύθη τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος αὐτοῦ, καὶ περιῆλθεν οὕτω εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ καταστήσῃ ἀποπομπαῖον τράγον τὴν ἐν Τροιζῆνι συνέλευσιν. Τίνα δὲ ἄρα ἦσαν τὰ πλεονεκτήματα τῆς νέας προσωρινῆς κυβερνήσεως, ἥν, ὡς πρόχειρον φάρμακον, ἵδρυσεν ὁ κόμης μέχρι τῆς συνόδου τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως;

Ἀντὶ τῆς βουλῆς, διαλυθείσης τῇ 30 Ἰανουαρίου, κατέστησεν εἶδός τι συμβουλίου τοῦ κράτους, τὸ Πανελλήνιον, οὗτινος ὁ χαρακτὴρ ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν προσφιλῆ τοῦ Μέττερνιχ ἰδέαν τῶν *συνταγματικῶν παραχωρήσεων*. Ἦν δ' αὐτὸ ὑπέρτατον συμβούλιον ἐξ 27 μελῶν, κοινωνοῦν τῆς τε κυβερνητικῆς ἐργασίας καὶ τῆς εὐθύνης τοῦ κυβερνήτου, καὶ διαιρούμενον, κατὰ τὴν φύσιν τῶν διοικητικῶν ὑποθέσεων εἰς τρία τμήματα, τὸ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν, τὸ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ τὸ τοῦ πολέμου. Ὁ Γεώργιος Κουντουριώτης, ὁ Α. Ζαΐμης καὶ ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης διωρίσθησαν πρόεδροι τῶν τριῶν τούτων τμημάτων. Παρ' αὐτοῖς ὅμως διώρισεν ὁ Καποδίστριας γραμματεῖς, μὴ συνδεομένους μετ' αὐτῶν δι' οἰκογενειακῶν συμφερόντων μήτε διὰ φατριαστικῶν ἀναμνήσεων, τὸν Ν. Σπηλιάδην καὶ τὸν Α. Παπαδόπουλον ἐπὶ τῆς οἰκονομίας, τὸν Γ. Ψύλλαν καὶ τὸν Αἰνιᾶνα ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν, καὶ τοὺς Κ. Ζωγράφον καὶ Χ. Κλονάρην ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν. Γραμματέα τῆς ἐπικρατείας διώρισε τὸν Σπ. Τρικούπην, τὸν δὲ Μαυροκορδάτον προσεπάθησε νὰ ἑλκύσῃ προσωπικῶς εἰς ἑαυτόν, χωρὶς νὰ τῷ ἀναθέσῃ ἰδιαίτερόν τινα κλάδον ὑπηρεσίας.

Τὸ Πανελλήνιον ἐδικαιοῦτο νὰ ἐκφράζῃ γνώμην ἐπὶ πάντων τῶν

ψηφισμάτων, ἅτινα δὲν ἦσαν καθαρῶς διοικητικά, ὤφειλε δὲ νὰ πέμπῃ καθ' ἑκάστην ἔκθεσιν πρὸς τὸν Κυβερνήτην. Τὴν πρωτοβουλίαν παντὸς σπουδαίου μέτρου εἶχε φυσικῷ τῷ λόγῳ μόνη ἡ κυβέρνησις, ἥτις ἐν γένει δι' ὅλου ἐκείνου τοῦ κατασκευάσματος μᾶλλον ἐσκόπει νὰ καρπωθῇ τὴν πεῖραν ἱκανῶν τινων ἀνδρῶν, νὰ κολακεύσῃ τὴν ματαιότητα ἄλλων, καὶ νὰ ἀποκοιμίσῃ πως τὰς συνταγματικὰς πάντων ὀρέξεις, ἢ νὰ ἐγείρῃ ἀληθῆ φραγμὸν εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν ἣν εἶχε σφετερισθῆ. Ὁ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν πρόβουλος Ζαΐμης εἶχε πληρέστατα δίκαιον, ἐξομοιώσας τὸ συμβούλιον ἐκεῖνο πρὸς ἀσκὸν πλήρη ἀνέμου. Προσθετέον δὲ εἰς ταῦτα, ὅτι ὁ Κυβερνήτης, εὐθὺς ἅμα ἀφιχθείς, περιεστοιχίσθη ὑπὸ «γενικῆς γραμματείας», ἐξυπηρετούσης κάλλιον τοῦ Πανελληνίου τοὺς προσωπικοὺς αὐτοῦ σκοπούς. Τὴν γραμματείαν ταύτην ἀπετέλουν 11 μέλη, ὧν προΐστατο ὁ ἄλλοτε γραμματεὺς τοῦ λόρδου Γκίλφορδ Σπυρίδων Τρικούπης, ἔντιμος καὶ ἀκάματος ἐργάτης, πεπειραμένος καὶ σοβαρὸς περὶ τὰ δημόσια, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πρωτότυπόν τι. Μετ' αὐτὸν ἤρχοντο οἱ ἓξ πρῶτοι συντάκται, οἵτινες κατέτασσον καὶ μετέφραζον τὰ ἔγγραφα, ὡς καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ λογιστικοῦ καὶ τῶν ἀρχείων σύμβουλος. Ἐν τῷ ὑπουργικῷ τούτῳ συμβουλίῳ συνεκέντρωσεν ὁ Καποδίστριας πᾶσαν τῆς διοικήσεως ἐνέργειαν. Παρ' αὐτῷ δὲ διετέλει στρατιωτικὸν συμβούλιον καὶ ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, καὶ βραδύτερον ἐγεννήθη ἐκ τῶν κόλπων αὐτοῦ ἐπιτροπὴ οἰκονομικὴ καὶ ἄλλη γενικὴ ἐπὶ τῆς διοικήσεως.

Ἡ ἐργατικὴ δραστηριότης τῆς γενικῆς γραμματείας ἦν ἔκτακτος· ἤρχιζε πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου καὶ ἔληγε πολλάκις περὶ τὸ μεσονύκτιον. Ἀλλ' ἡ ἐργασία της ὅμως αὕτη ἐξετείνετο πέραν τοῦ δέοντος, ἀποῤῥοφῶσα τὰ ἔργα καὶ τῶν τριῶν τμημάτων τοῦ Πανελληνίου, ὥστε καὶ ὁ πενιχρὸς τύπος τοῦ συνταγματικοῦ ἐκείνου σώματος κατήντησεν ἰδανικός, καὶ πᾶσα ἐπὶ τέλους κυβερνητικὴ ἐνέργεια ἀπέῤῥεεν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ Κυβερνήτου.

Ἀντὶ νὰ καταστήσῃ ὁ Καποδίστριας ὀλίγας καὶ ἰσχυράς, εἰ δυνατὸν προσωπικὰς μόνον, ἀμέσως ἐνεργούσας, καὶ μετὰ τῶν κατοίκων αὐτῶν συγχρωτιζομένας ἀρχάς, ὅπως ἐκ παντὸς τρόπου διανείμῃ δικαιοσύνην, ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν καὶ διὰ παντὸς δυνατοῦ μέσου

θεραπεύσῃ τὴν ὑλικὴν τῶν κατοίκων ἀμηχανίαν, εἰσήγαγε τοὐναντίον συγκεντρωτικόν τι κυβερνήσεως εἶδος, κατὰ τὸ ῥωσικὸν σύστημα, θεμελιούμενον ἐπὶ ἰδιαιτέρων γραφείων, θεσπισμάτων καὶ ἀντιγραφέων. Ὅτε δὲ τὰ πρῶτα ἀπερίσκεπτα μέτρα ἔμειναν χωρὶς ἀποτελέσματος, ἕνεκα τῆς ἀσταθείας τῆς νέας τῶν πραγμάτων καταστάσεως, ἀνεφύη πανταχόθεν ὁ σπόρος τῆς δυσπιστίας μεταξὺ κυβερνώντων καὶ κυβερνωμένων. Πρὸς τί ἡ περίεργος ἐκείνη διακοίνωσις, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὴν ὁ Δραγούμης, ἡ εἰς τὸ Πανελλήνιον πρόσκλησις τοῦ Βιάρου Καποδιστρίου καὶ ἄλλων ἰονίων οἰκογενειακῶν φίλων; Ἤθελεν ἆρά γε ὁ κυβερνήτης νὰ ψωμίσῃ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ καὶ τοὺς πατριώτας του, ἢ μὴ ἔλειπεν ἐν Ἑλλάδι τὸ κατάλληλον χῶμα ὅπως πλάσῃ ἐξ αὐτοῦ τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους; Ἡ δικαιολόγησις τοῦ Καποδιστρίου: «κ' ἐγὼ ἀνήκω εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ξένων, ἀλλὰ φρονῶ ὅτι ἀνταπεκρίθην μέχρι τοῦδε εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἔθνους» ὑπεδείκνυεν ἤδη τὴν ἐκ τοῦ πρώτου λάθους στενοχωρίαν του, καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν προσκληθέντων παρεῖχεν εἰς τὸν Κυβερνήτην ἀφορμὴν νὰ ἀνακράξῃ μεταξὺ τοῦ γερμανοῦ ποιητοῦ:

Die ich rief, die Geister, werd'ich nimmer los.

(Ἐκάλεσα τὰ πνεύματα, καὶ δὲν μ' ἀφίνουν πλέον)

Καλῶν τὸν Βιάρον, ἔγραφε πρὸς αὐτόν: Ἂν ἦσαι διατεθειμένος νὰ ἀνταλλάξῃς τὸν ἥσυχον βίον σου ἀντὶ τῆς γεέννης, καὶ νὰ δοκιμάσῃς τὸ πῦρ αὐτῆς ἔστω καὶ δι' ὀλίγας μόνον ἡμέρας, ἐλθὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα.» Ὁ δὲ Βιάρος ὑπήκουσεν, ὡς ἂν ἤθελε νὰ διασκεδάσῃ ἐντὸς τοῦ Ἅδου ἐκείνου χάριν προσωπικῆς του εὐχαριστήσεως.

Εἶχεν ἆρά γε λησμονήσει ὁ Κυβερνήτης, τί αὐτὸς οὗτος ἐφρόνει ποτὲ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ του; δὲν ἐνθυμεῖτο ἔτι τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἐν Πετρουπόλει, καθ' ἣν παρετήρησε ψυχρῶς πρὸς τὸν ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν ζητοῦντα Βιάρον: «Ὁ αὐτοκράτωρ εἶνε διατεθειμένος νὰ σὲ παραλάβῃ ἐντίμως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του· ἂν ὅμως δεχθῇς, σὲ λέγω ἐκ προοιμίων, ὅτι παραιτῶ τὸ ὑπουργικὸν χαρτοφυλάκιον καὶ ἐπιστρέφω εἰς Κέρκυραν;» Ὅ,τι ὅμως ἦν κακὸν διὰ τὴν Ῥωσίαν, ἐφαίνετο ἴσως κάλλιστον διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ Αἰγαίου. Διότι πῶς ἄλλως ἠδύνατο νὰ παραδώσῃ ὁ Ι. Καποδίστριας τὴν ἐν Ὕδρᾳ, Σπέτσαις, Πόρῳ καὶ Αἰγίνῃ ὑπερτάτην ἀρχὴν εἰς χεῖρας ἀνθρώπου,

οὗτινος ἦσαν παροιμιακαὶ ἡ ἀνικανότης καὶ ἡ οἴησις; Ἡ ἐν Ἑλλάδι ἀνύψωσίς του τοσοῦτον ἐτάραξε τὴν πτωχὴν τοῦ Βιάρου κεφαλήν, ὥστε ὑπέλαβεν ἑαυτὸν μέρος τι τῆς θείας Προνοίας ἐν τῇ ἀνατολῇ. Βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ μαστρωποῦ του Νικολάου ἐπελάβετο τῆς δικαιοσύνης αὐτῆς, διέταττε τὴν χωρὶς δικαστικῆς ἀποφάσεως φυλάκισιν ἀνεπιλήπτων προσώπων, διώριζε καὶ ἔπαυε κατὰ τὸ δοκοῦν δημοσίους καὶ δημοτικοὺς ὑπαλλήλους, ἠκύρου δικαστικὰς ἀποφάσεις μὴ ἀρεσκούσας αὐτῷ, εἰσέπραττε καταναγκαστικὰ δάνεια παρὰ πλουσίων ἰδιωτῶν, καὶ παρεβίαζε συστηματικῶς τὸ ἀπόῤῥητον τῶν ἐπιστολῶν, ἀποσφραγίζων ἔτι καὶ διακοινώσεις πρὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ. Ἀναφορὰν τῶν αἰγινητῶν, ἐξαιτουμένων βοήθειαν, παρέδωκεν εἰς τὸ πῦρ· ὅτε δὲ οἱ ὑδραῖοι ἀντέστησαν εἰς τὴν παράλογον αὐτοῦ περὶ καθάρσεως διαταγήν, εἶπεν αὐτοῖς ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπαναπαυθῶσιν εἰς τὴν θείαν Πρόνοιαν καὶ εἰς τὰ μέτρα τῆς κυβερνήσεως, καὶ τοῖς παρετήρησεν, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ τοῖς ἐπέλθῃ κἂν ἡ ἰδέα νὰ ἐξετάζωσιν ἢ ἐπικρίνωσι τὰς πράξεις τῶν προϊσταμένων αὐτῶν. Ἡ πασσαδικὴ τοῦ Βιάρου αὐθαιρεσία, ἡ αὐθάδης αὐτοῦ αὐτάρκεια καὶ τὰ ἁμαρτήματά του συνετέλεσαν οὕτω ἐπίσης εἰς ἀναῤῥίπισιν τοῦ δηλητηριώδους ἐκείνου προσωπικοῦ μίσους καὶ τῆς ἀγανακτήσεως τοῦ λαοῦ, ὑφ' ὧν τὸ βάρος συνεκρημνίσθη ἡ καποδιστριακὴ κυβέρνησις.

Ἀλλ' ὁ κυβερνήτης ἐφαίνετο ἥκιστα μεριμνῶν περὶ τῆς δυσαρεσκείας, ἣν ἐγέννα ἡ διαγωγὴ τοῦ Βιάρου καὶ ἡ εἰσέλευσις τῶν ετεροχθόνων εἰς τὰ δημόσια. Μόλις μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν «ἀναγκαίων προσωρινῶν μέτρων,» τὴν ἵδρυσιν τῆς γενικῆς γραμματείας καὶ τοῦ Πανελληνίου, ἔδοξεν αὐτῷ νὰ ὀμόσῃ τῇ 7 Φεβρουαρίου τὸν ὅρκον αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ δυστυχῶς ἠδύνατό τις νὰ προΐδῃ, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἔμελλε νὰ γείνῃ ἢ σκηνική τις παράστασις, καθαρὰ χλεύη τῶν ἐν τῷ συντάγματι προδιαγεγραμμένων τύπων. Κατὰ τὰς διατάξεις τῆς ἐν Τροιζῆνι συνελεύσεως, ὁ νέος τοῦ κράτους ἀρχηγὸς ὤφειλε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἔνορκον ὑποχρέωσιν, ὅτι ἤθελε διατηρήσει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ κυβερνήσει τὴν χώραν κατὰ τοὺς ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ψηφισθέντας ὀργανικοὺς νόμους. Διὰ τροπῆς τινος ὅμως, ἀξίας σχολαστικοῦ μᾶλλον ἢ πολιτικοῦ

ἀνδρός, ἐδήλωσεν ἐκ προοιμίων ὁ Καποδίστριας, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ὀμόσῃ τὴν διατήρησιν τοῦ μὴ ὑπάρχοντος, τῆς ἀνεξαρτησίας δηλ. τῆς Ἑλλάδος. Οὕτω δὲ κατώρθωσε μὲν ν' ἀποφύγῃ τὸν ὑπὸ τοῦ συντάγματος προδιαγεγραμμένον ὅρκον, ὤμοσε δὲ σοφιστικῶς ἄλλον, φρονιμώτερον ἐσκεμμένον, ὑποσχόμενος νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ ἔθνους ἐμπιστευθέντα αὐτῷ χρέη κατὰ τὰς ὑπὸ τῶν πράξεων τῆς Ἐπιδαύρου, τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Τροιζῆνος τεθειμένας βάσεις: « Ὁρκίζομαι, » εἶπε, « νὰ τὰ ἐκπληρώσω μέχρι τῆς συγκαλέσεως τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, κατὰ τοὺς κανόνας διὰ τῆς καταστάσεως τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ὁρισθέντας, μόνον σκοπὸν ἔχων νὰ προάξω τὴν πρόοδον τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀνακαινίσεως τῆς Ἑλλάδος, ὥστε νὰ δυνηθῇ ὅσον τάχιστα νὰ ἀπολαύσῃ τῶν σημαντικῶν ὠφελειῶν, τὰς ὁποίας ἡ ἐν Λονδίνῳ συνθήκη τῆς 24 Ἰουνίου 1827 τῇ ἐπαγγέλλεται. Καθίστημι ἐμαυτὸν ὑπεύθυνον δι' ὅλας τὰς πράξεις τῆς διοικήσεώς μου, καὶ ἐγγυῶμαι νὰ ὑποβάλω αὐτὰς εἰς τὴν κύρωσιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἥτις θέλει συνέλθει τὸν Ἀπρίλιον μῆνα » (1).

Προσεκτικώτερον ἐξεταζόμενος ὁ ὅρκος οὗτος περιέχει ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον τῶν ἀποφάσεων τῆς Τροιζῆνος. Τὰ πλεονεκτήματα τῆς λονδινείου συμβάσεως πᾶν ἄλλο ἐσήμαινον ἢ ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, πλήρης δὲ μακιαβελικῆς πανουργίας ὁ Κυβερνήτης ἀπεσιώπησε παντελῶς τὴν ὑποχρέωσιν αὐτοῦ, τοῦ « νὰ διοικήσῃ τὴν χώραν κατὰ τοὺς ὀργανικοὺς θεσμοὺς τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων. » Ἀλλ' ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη τότε ἦσαν τόσον γενικαί, ὥστε οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ ψέξῃ τὴν φράσιν τοῦ φανταστικοῦ ἐκείνου ὅρκου τοῦ Καποδιστρίου, ἀφοῦ μάλιστα ὁ Κυβερνήτης μεθ' ἱκανῆς ἐπιδεξιότητος ἐπηγγέλλετο ἐθνικὴν συνέλευσιν, καὶ διέλυσε πρὸς στιγμὴν τοὺς ἐνδοιασμοὺς τῶν πεισματωδεστάτων αὐτοῦ ἀντιπάλων.

Οὕτω δὲ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ συντάγματος τῆς Τροιζῆνος ἐστήθη θεμέλιον ἀρχῆς ἀπολύτου, καὶ ὁ Κυβερνήτης ἐδράξατο τῶν ἡνίων τῆς κυβερνήσεως.

(1) Τὸ κείμενον τοῦ ὅρκου τούτου παρέλαβον ἐκ τοῦ Τρικούπη. (Τομ. Δ'. 241 καὶ 242). Σ. τ. Μετ.

Ἡ δραστηριότης ἣν προϊστάμενος τῆς γραμματείας αὐτοῦ ἀνέπτυξεν ἦτο τοσοῦτον σύντονος καὶ ἐνδελεχής, ὁποίαν οὐδέποτε ἄλλοτε εἶχεν ἴδει ἡ Ἑλλάς. Καθήμενος ἐνώπιον μικρᾶς τραπέζης, ἐν εὐρείᾳ μὲν καὶ φωτεινῇ, ἀλλὰ πενιχρῶς ηὐτρεπισμένῃ αἰθούσῃ, εἶχεν ἀπέναντι αὐτοῦ τοὺς γραμματεῖς του, Βετὰν ἐκ Γενεύης καὶ Βέτσον ἐκ Τοσκάνης, οἵτινες εἶχον συνοδεύσει αὐτὸν εἰς Ἑλλάδα. Ὅ,τι ὑπηγόρευεν αὐτοῖς γαλλιστὶ παρεπέμπετο εὐθὺς εἰς τὴν γενικὴν γραμματείαν, ὅπου μετεφράζετο, ἀντεγράφετο καὶ ὑπεβάλλετο πάλιν πρὸς ὑπογραφήν. Ἐβοήθει δὲ μεγάλως τὸν κόμητα ἡ ἐν τοῖς ῥωσικοῖς γραφείοις ἀποκτηθεῖσα εὐχέρειά του περὶ τὸ ὑπαγορεύειν, καὶ τὸ σπάνιον αὐτοῦ πλεονέκτημα τοῦ ν' ἁρμόζῃ ἐντελῶς τὸ ὕφος αὐτοῦ πρὸς τὰ πράγματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους, εἰς οὓς ἢ περὶ ὧν ἔγραφε. Εἶχεν οἰκειωθῆ τοὺς τρόπους τῶν μεγάλων, οἵτινες δυσαρέστως γράφουσιν ἰδίᾳ χειρί· ἂν δέ ποτε ἔγραφε μόνος βραχεῖάν τινα ἐπιστολὴν ἢ μικρὰν σημείωσιν, τοσοῦτον δυσανάγνωστος ἦν ἡ γραφή του, ὥστε ἐφαίνετο οἱονεὶ σκοπίμως ἐζητημένον ἄσυλον κατὰ πάσης εὐθύνης. «Οὐαὶ ἐκείνῳ,» λέγει ὁ Δραγούμης, «εἰς ὃν περιήρχετο τὸ ἰδιόγραφον, διότι ἡ ἀνάγνωσις ἐδεῖτο δηλίου κολυμβητοῦ!» Ἐγὼ αὐτὸς ἔκτακτον κατέβαλον κόπον, ὅπως ἀναγνώσω τὰ ἐπιστόλια, ἅτινα ἀπηύθυνεν ὁ Κυβερνήτης εἰς τὸν δικαστικὸν αὐτοῦ ἀκόλουθον καὶ ἔμπιστον Γεννατᾶν. Βεβαίως ἦν ἀξιοθαύμαστος ὁ ζῆλος, δι' οὗ ὁ Κυβερνήτης προσεπάθει νὰ τακτοποιήσῃ τὸ χάος, ὅπερ εὗρε πρὸ αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι· ἀλλ' ὅμως ὁ εὐρωπαϊκὸς ἐκεῖνος τρόπος τῆς τῶν ὑποθέσεων διαχειρίσεως, ἡ προσπάθεια ὅπως διὰ φακέλλων ὅλων ἐγγράφων καὶ πρωτοκόλλων διαῤῥυθμισθῇ ἐπὶ τὰ βελτίω ἡ ἀρχέγονος καὶ φυσικὴ κατάστασις ἀκμαίου καὶ σφριγῶντος λαοῦ, ἤτοι ἐν ὀλίγοις ἡ μεταξὺ παίδων ἄσκησις διπλωματίας, διήγειρεν εὐθὺς ἔκτοτε τοὺς φόβους τῶν ἀπροκαταλήπτων παρατηρητῶν. Ἡ πολυπράγμων καὶ πολύτροπος διοίκησις, ἡ τάσις τοῦ νὰ ῥυθμισθῶσι πάντα ὅ,τι κάλλιστα, ἡ μέριμνα περὶ συγκρατήσεως τῆς σφετερισθείσης ἀρχῆς καὶ περὶ ἀμοιβῆς τῶν πιστῶν συγγενῶν καὶ οἰκείων, ἀπέκλειον πᾶσαν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἁπλῶς τοῦ τόπου καθαρὰν σκέψιν καὶ σκόπιμον ἐνέργειαν· ὅπου δὲ πᾶσα ὑλικὴ βάσις ἔλειπε, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῶσι σπουδαῖοι γενικοὶ σκοποί. Τοῦτο ἐφρόνει ὁ Γάγερν, γράφων πρὸς τὸν Στάϊν: «Ὁ

ἀγαθός μας Καποδίστριας εὑρίσκεται εἰς οἵαν προέβλεπε καὶ ἔτι χείρονα θέσιν. Οἱ ἕλληνες δὲν τὸν νοστιμεύονται. Φαίνεται μετὰ πολλῆς ἀρεσκείας ὑποδυθεὶς μονάρχου πρόσωπον ἐν τῷ μικρῷ καὶ πτωχῷ ἐκείνῳ τόπῳ, τὰς δὲ δημοσίας χάριτας κατανέμει εἰς τὸ συγγενολόγιον καὶ τοὺς οἰκείους αὐτοῦ, κατὰ μίμησιν τοῦ Ναπολέοντος καὶ πρὸς μεγίστην δυσαρέσκειαν τῶν ἑλλήνων ὁπλαρχηγῶν, οἵτινες δικαίως προσβάλλονται, ἐμπαιζόμενοι ὑπὸ τοῦ κερκυραϊκοῦ συρφετοῦ. »

Πρῶτον τοῦ Κυβερνήτου μέλημα ὑπῆρξεν ἀναγκαίως ἡ εὕρεσις οἰκονομικῶν πόρων· ἀλλ'ἐν τούτῳ ἀκριβῶς ἀνέμενον αὐτὸν αἱ πικρόταται δοκιμασίαι. Ἠναγκάσθη δὲ νὰ θεραπεύσῃ πως τὴν κρατοῦσαν ἀνέχειαν διὰ μέσου οὐχὶ ἀκριβῶς τοῦ προσήκοντος, διαθέμενος ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου τὸ εὐτελὲς ποσὸν — μόλις 300,000 φράγκων — ὅπερ εὐρωπαϊκὴ φιλανθρωπία εἶχεν ἐμπιστευθῆ αὐτῷ πρὸς ἐξαγορὰν δούλων. Πρὸ τούτου εἶχεν ὑποθηκεύσει τὰ ἐν Κερκύρᾳ κτήματα αὐτοῦ, ὅπως ἀγοράσῃ ἐν Μελίτῃ δύο φορτία ζωοτροφιῶν.

Ἀποτυχὼν νὰ κατορθώσῃ δάνειον ἑνὸς ἑκατομμυρίου τῇ μεσιτείᾳ τοῦ Εὐνάρδου, μάτην ἐτράπη ἐν ἀγωνιώδει ἀνυπομονησίᾳ πρὸς τὸν λόρδον ἁρμοστὴν Ἄδαμς, προκαταβολήν τινα αἰτούμενος, μάτην πρὸς τοὺς ναυλοχοῦντας ναυάρχους, ζητῶν μηνιαίας προπληρωμὰς ἀπέναντι τῶν ἐπηγγελμένων αὐτῷ βοηθημάτων, ὅπως κατορθώσῃ οὕτω νὰ θεραπεύσῃ τοὐλάχιστον τὰς μᾶλλον κατεπειγούσας ἀνάγκας τῆς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ϛρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. «Σώσατε τὴν χώραν ταύτην, » ἔγραφε πρὸς τὸν Κόδριγκτων, « ἀπὸ ἀναρχίας καὶ ἐλεεινότος, αἵτινες κατ' ὀλέθριον ἀνάγκην γεννῶσιν ἀλλήλας. » Εἰς μάτην πάντα. Οὐδεμιᾶς δοθείσης ἀπαντήσεως, καὶ τῆς ἀνάγκης ἐπειγούσης, ἀπεφάσισεν ὁ Καποδίστριας νὰ ζητήσῃ ἐν τῇ χώρᾳ τὴν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς βραδύνουσαν συνδρομήν. Ἀποταθεὶς δὲ πρὸς τον πατριωτισμὸν τῶν γαιοκτημόνων καὶ ἐμπόρων, « ὅσοι εἶχον ἔτι διατηρήσει λείψανά τινα τῆς περιουσίας καὶ πίστεως αὐτῶν, » ὑπεσχέθη, ἅμα βελτιουμένων τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους διὰ συνδρομῆς τῶν δυνάμεων, νὰ πληρώσῃ πρῶτον τοῖς μετρητοῖς τοὺς στρατιώτας καὶ ναύτας, καὶ κατόπιν νὰ ἀποδώσῃ τὰ δεδανεισμένα, ἂν δὲν προὔτίμων

οἱ δανεισταὶ νὰ λαμβάνωσι τακτικῶς τοὺς τόκους. Συνάμα δ' ἐπεχείρησεν εἶδός τι καταναγκαστικοῦ δανείου, διατάξας τὴν 14 Φεβρουαρίου τὴν σύστασιν ἐθνικῆς τραπέζης ἐν Αἰγίνῃ, ἧς τὰ χρεώγραφα, ἀποφέροντα τόκον 8 %, ἔμελλον νὰ πληρώνωνται μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς ἔτους, τῇ αἰτήσει τῶν κατόχων αὐτῶν, εἰς τὴν ὀνοματικήν των ἀξίαν.

Δοὺς πρῶτος τὸ παράδειγμα, κατέθηκε χίλια τάλληρα, καὶ παρέσχε συγχρόνως εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐπιχείρησιν μέρος τῶν χρηματικῶν ποσῶν, ἅτινα εὐρωπαῖοι εὐεργέται εἶχον ἐμπιστευθῆ αὐτῷ εἰς θεραπείαν τῆς ἐπειγούσης ἀνάγκης. Παρεκάλεσε τὸν Κουντουριώτην νὰ προκαταβάλῃ 10000 ταλλήρων εἰς τὴν τράπεζαν, δίδων αὐτῷ εἰς ὑποθήκην καὶ πάλιν τὰ κτήματά του, ἔκρουσεν εἰς πᾶσαν θύραν, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ μόνον πλούσιοι φιλέλληνες, ὡς ὁ ἀκάματος Ἐϋνάρδος καὶ ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος, ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὰς προσδοκίας αὐτοῦ, καὶ ὑπέγραψαν ἕκαστος διὰ 50000 φράγκα. Ἐκ τῶν ἐντοπίων κτηματιῶν προσήνεγκόν τινες ἀντὶ καταβολῆς τὰς κατὰ τοῦ κράτους χρεωστικὰς αὐτῶν ἀπαιτήσεις, ὅπως πληρωθῶσιν αὐτὰς τοὐλάχιστον μετὰ τοῦ τόκου των, ὁ δὲ Κουντουριώτης καὶ ὁ Ὀρλάνδος ἔλαβον μόνον μετοχὰς δισχιλίων ταλλήρων, ὅπερ ἐφάνη λίαν ἀσήμαντον εἰς τὸν Κυβερνήτην. «Ἂν σεῖς δὲν δώσητε περισσότερα, ἄλλοι δὲν δίδουν τίποτε, καὶ μὲ τὸ τίποτε μένομεν εἰς τὴν λάσπην,» ἔγραψεν ἥκιστα φιλοφρόνως εἰς τὸν Ὀρλάνδον ὁ Κυβερνήτης. Ὅτε δὲ ὁ Κουντουριώτης, ὅστις βεβαίως εἶχεν ἤδη προσφέρει τὰς μεγίστας τῶν θυσιῶν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος, ἠρνήθη σιωπηρῶς τὸ ζητηθὲν δάνειον, ὠργίσθη ὁ Καποδίστριας. «Δὲν ἔγραφον κενοὺς λόγους,» ἐπέστειλεν αὐτῷ, «ὅτε σᾶς προσέφερον τὴν ἐγγυησίν μου. Διὰ τοῦτο δὲ εἶνε ἄτοπον νὰ μοὶ ἀπαντᾶτε διὰ τῆς σιωπῆς.»

Ἀλλ' ὅμως οὔτε χρυσαῖ ἐπαγγελίαι, οὔτε ἀπειλαὶ κατώρθωσαν νὰ ἐνθουσιάσωσι τοὺς Ἕλληνας αὐτοὺς ὑπὲρ τοῦ νεοσυστάτου ἱδρύματος. Ἐπειδὴ δὲν εἶχε ληφθῆ πρόνοια νὰ ἀσφαλισθῶσιν οἱ μέτοχοι δι' ὑποθηκεύσεως ἐθνικῶν κτημάτων, ἡ πίστις τῆς τραπέζης ἐξέπεσε βαθμηδὸν ἐν τῷ τόπῳ, ἐνῷ ἡ ἀλλοδαπὴ ἠπατᾶτο ἔτι ἐνίοτε ὑπὸ τοῦ κύρους τοῦ καποδιστριακοῦ ὀνόματος. Ἀλλ' ἅμα ὡς ἐγνώσθη, ὅτι ἡ κυβέρνησις ἤθελε νὰ χρησιμοποιῇ τὸ τραπεζικὸν κεφά-

λαιον εἰς θεραπείαν τῶν ἰδίων αὐτῆς χρηματικῶν ἀναγκῶν καὶ ἰδίως πρὸς στρατιωτικοὺς καὶ πολεμικοὺς σκοπούς, ἅμα ὡς ὁ Καποδίστριας — ὡς ἐνέφαινεν ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1829 — εἰσήγαγεν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐντὸς ἑνὸς μόνου ἔτους 678,220 φράγκα, ἀπώλετο πάραυτα ἐν τῇ κοινῇ γνώμῃ τοῦ τε ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ τὸ ἐν ἀρχῇ τοσοῦτον ἐξυμνηθὲν κατάστημα. Νέος, ἐμπιστοσύνην ἐμπνέων, ὀργανισμὸς αὐτοῦ ἐφάνη ἀναγκαῖος, θεμελιῶν τὴν τράπεζαν ἐπὶ ἀσφαλοῦς ὑποθηκικοῦ συστήματος.

Μεθ' ἱκανὸν χρόνον κατενοήθη τὸ κατ' ἀρχὰς ἀμεληθέν, καὶ μόλις διὰ διατάγματος τῆς 3 Φεβρουαρίου 1830 ἐδόθησαν εἰς ὑποθήκην τῇ τραπέζῃ οἱ ἐπὶ τῆς ἀχαϊκῆς ἀκτῆς σταφιδαμπελῶνες, οἱ ἐλαιῶνες τῆς Ἀμφίσης καὶ τῆς Κορίνθου, τὰ σμυριδορυχεῖα καὶ αἱ ἅλυκαὶ τῆς Νάξου, τὰ λατομεῖα καὶ αἱ ἅλυκαὶ τῆς Μήλου. Ἡ κυβέρνησις συνέλαβε τὴν ὑπερβολικὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ πίστις τῆς τραπέζης ἔμελλε πλέον νὰ ὑψωθῇ ἔν τε τῇ χώρᾳ καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ. Ἀλλ'ὅ,τι κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ καταστήματος ἐκείνου ἤθελε μετὰ χαρᾶς χαιρετισθῇ, δὲν ἤρκει πλέον τόρα, ὅτε ὁ κόσμος ἐζήτει πολιτικὰς ἐγγυήσεις, ἡ δὲ καχύποπτος ἀντιπολίτευσις ἠξίου νὰ κηρυχθῇ ἐντελῶς ἀνεξάρτητος ἡ τράπεζα καὶ νὰ καθαρισθῇ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὸν Κυβερνήτην. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κυβέρνησις δὲν ἀπεδέχετο τὰς αἰτήσεις ταύτας, καὶ ἐξηκολούθει αὐτὴ μόνη διοικοῦσα τὴν τράπεζαν, ἡ δυσπιστία τῆς κοινῆς γνώμης ἐξεδικήθη κατὰ τοῦ πιστωτικοῦ ἐκείνου καθιδρύματος. Ἐντὸς ὀλίγου οὐδεὶς πλέον ἐδέχετο τὰ χρεώγραφά της εἰς τὴν τρέχουσαν αὐτῶν ἀξίαν· ἐξακολουθούσης δὲ τῆς κυβερνήσεως νὰ μεταχειρίζεται τὰ τραπεζικὰ κεφάλαια ὡς διαθεσίμους προκαταβολὰς πρὸς στρατιωτικοὺς καὶ ἀστυνομικοὺς σκοπούς, ἐπῆλθε τέλος ἡ στιγμή, καθ' ἣν ἐξέλιπον αἱ τῆς τραπέζης δυνάμεις. Ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ 1830 δὲν σημειοῦται πλέον τὸ κονδύλιον «Ἀπὸ ἐθνικὴν χρηματιστικὴν τράπεζαν,» ἡ δὲ κυβέρνησις, μὴ ὠφελουμένη ἐξ αὐτῆς, ἔπαυσε καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἐνδιαφερομένη. Οὐδέποτε πλέον ἐγένετο λόγος περὶ ἐπιστροφῆς τῶν καταβολῶν της, οὔτε περὶ ἀπαιτήσεων κατὰ τοῦ δημοσίου ἕνεκα τῶν ὑποθηκευθεισῶν ἐθνικῶν γαιῶν, μέχρις οὗ ἡ ἀντιβασιλεία ἐπέρανεν ἐν ἔτει 1834 τὴν ἰδανικὴν τῆς τραπέζης ὕπαρξιν.

Ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς τραπέζης πρὸς κυβερνητικοὺς σκοποὺς εἶχε προσωρινῶς μόνον ἀνακουφίσει, ἀλλ' οὐδόλως θεραπεύσει, τὴν κυρίαν τοῦ Κυβερνήτου ἀμηχανίαν. Ἤγγιζε δὲ εἰς ἐντελὲς οἰκονομικὸν ναυάγιον, ὅτε τὸ θέρος τοῦ 1828 ἔλαβε τὰς πρώτας ἐκ Γαλλίας καὶ Ῥωσίας συνδρομάς. Ἀλλὰ καὶ αἱ βοηθητικαὶ αὗται πηγαὶ τοσοῦτον ἀτάκτως καὶ ἀορίστως ἔῤῥεον τὸ κατ' ἀρχάς, ὥστε ἐλλείμματά τινα μόνον ἠδύναντο νὰ καλύπτωσιν ἑκάστοτε. Οἱ γνωρίζοντες τοὺς κρυφίους τοῦ Καποδιστρίου σκοποὺς ἤξευρον κάλλιστα, ὅτι αἱ συνδρομαὶ ἐκεῖναι διετίθεντο ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν πολεμικῶν τῆς Ῥωσίας συμφερόντων, οὐδὲν δὲ συνετέλουν ὑπὲρ τῆς ἐσωτερικῆς εὐημερίας τῆς Ἑλλάδος. Ἀφοῦ ὁ Κυβερνήτης, ὡς ἐβεβαίου τὸν Εὐνάρδον, ἐνόμιζεν ἀναγκαίαν τὴν συντήρησιν δέκα χιλιάδων στρατιωτῶν καὶ 10 μέχρι 15 πολεμικῶν πλοίων, ὀλίγιστα βεβαίως ὑπελείποντο « πρὸς ἀνακαίνισιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. »

Ἀντὶ ἀμφιβόλων πόρων, ὧν οὐδὲν καθίστα πιθανὴν τὴν ὡρισμένην διάρκειαν, καὶ οἵτινες πᾶσαν στιγμὴν ἠδύναντο νὰ καθυστερήσωσιν ἐκ περιπλοκῆς τινος τῆς μεγάλης εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, ἀντὶ τραπέζης, ἧς ἡ κυβέρνησις κατεχρᾶτο τὰ εὐτελῆ κεφάλαια, καταδικάζουσα εἰς μαρασμὸν τὴν πίστιν αὐτῆς, ἀνάγκην εἶχεν ὁ Κυβερνήτης στερεᾶς οἰκονομικῆς βάσεως, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν φυσικῶν τῆς χώρας αὐτῆς πόρων· καὶ ἦν μέγα σφάλμα του, ὅτι ἀπέφευγε τὸ ἔργον τοῦτο καὶ τὰς δυσκολίας αὐτοῦ.

Τὰ φορολογικὰ τοῦ νεαροῦ ἑλληνικοῦ κράτους διετέλουν εἰς ἀπελπιστικὴν σύγχυσιν. Ὁ ἔγγειος φόρος ἦν διπλοῦς: 10 $^0/_0$ ἐπὶ τῶν ἰδιοκτήτων καὶ 30 $^0/_0$ ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν γαιῶν· τὸν βαρὺν δὲ τοῦτον φόρον καθίστα ἔτι βαρύτερον τὸ τῆς φορολογίας καὶ εἰσπράξεως σύστημα. Ἡ δεκάτη ἐλαμβάνετο ἀπὸ τῆς ἀκαθαρίστου προσόδου τοῦ κτήματος. Ἀλλ' εἶνε πρόδηλον, ὅτι ἓν στρέμμα γῆς ἐν τῇ εὐφόρῳ κοιλάδι τοῦ Ἕλους παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρώτα ἀποφέρει τὸ δεκαπλάσιον ἢ ἄλλο παρὰ τὸν Πάρνωνα καὶ ἐν Κυνουρίᾳ, οὗ τινος ἐν τούτοις ἡ καλλιέργεια ἀπαιτεῖ διπλοῦν κόπον καὶ διπλάσιον δαπάνην. Ἐνῷ δ' ἐκεῖ ὁ χωρικὸς εὐκόλως ὑφίσταται τὴν ἀφαίρεσιν τῆς δεκάτης, ἐνταῦθα μόνον δι' ἐπαισθητῆς ζημίας δύναται νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν πρὸς τὸ κράτος ὑποχρέωσιν αὐτοῦ. Τοῦτο βεβαίως ἥκιστα

δύναται νὰ ἐμψυχώσῃ τὴν γεωργίαν. Διότι ὅπου ἡ γῆ εἶνε πετρώδης καὶ ἄγονος, θὰ προτιμήσῃ ὁ χωρικὸς νὰ καταλίπῃ αὐτὴν χέρσον μᾶλλον, ἢ ν'ἀγωνίζεται μετὰ κόπου κατά τε τῆς φύσεως καὶ τῆς κυβερνήσεως. Πλὴν δὲ τούτων, ηὔξανεν ἔτι τὸ βάρος τῆς τοιαύτης φορολογίας καὶ τὰς σκληρὰς συνεπείας τῆς μεταξὺ καθαρᾶς καὶ ἀκαθαρίστου προσόδου δυσαναλογίας, ὁ τρόπος τῆς εἰσπράξεως ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Καποδιστρίου. Οἱ φόροι ἐξεμισθοῦντο ἐτησίως κατ' ἐπαρχίας, διαμερίσματα καὶ κοινότητας. 'Αλλ' ἅμα ὡς κυβέρνησίς τις ἐκλέξῃ τὸ κατ' ἐπιφάνειαν εὐχερὲς τοῦτο μέσον, θέλει ἀναγκασθῆ νὰ παράσχῃ εἰς τὸν μισθωτὴν τὴν προσήκουσαν δύναμιν, ἵνα μὴ ὑπεκφύγωσιν οἱ φορολογούμενοι διὰ δόλου ἢ βίας, καὶ ἐν περιπτώσει συγκρούσεως θέλει προστατεύσει βεβαίως πάντοτε τοὺς μισθωτὰς αὐτῆς. Οὕτω δὲ αἱ κατώτεραι τάξεις καταλείπονται ἀνυπεράσπιστον ἕρμαιον εἰς τὸν ἐγωϊσμὸν τῶν εὐπόρων.

'Επειδὴ δὲ ἐν γένει οἱ Ἕλληνες εἰσὶν ἀνηλεεῖς, ὁσάκις πρόκειται περὶ τοῦ ἰδίου αὐτῶν συμφέροντος, ἀνηλεῶς ἐξεμεταλλεύοντο οἱ μισθωταὶ ἐκεῖνοι τὴν ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου παρεχομένην αὐτοῖς δύναμιν. Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ θερίσῃ, νὰ ἀλωνίσῃ ἢ κἂν νὰ ἀλέσῃ, ἄνευ τῆς παρουσίας ἢ τοὐλάχιστον τῆς προσκλήσεως τοῦ ἐνοικιαστοῦ. 'Εν Αἰγίνῃ ἠναγκάζοντο οἱ κτηματίαι ν' ἀφίνωσιν ἀσυγκομίστους τὰς ὡρίμους αὐτῶν σταφυλὰς καὶ τὰ σῦκά των, μέχρις οὗ ἐξηγόραζον τὴν πρὸς συγκομιδὴν αὐτῶν ἄδειαν. Πολλάκις δὲ μέρος τῆς συγκομιδῆς κατεστρέφετο, ὁσάκις ὁ ἐνοικιαστὴς ἐβράδυνε, μὴ πληρωνόμενος. Δι' ἀπείρων τρόπων κατεταλαιπώρει ἐκδικούμενος τοὺς προσωπικούς του ἐχθρούς, καὶ ἡ ἰδιοτροπία τοῦ ἑνὸς εὕρισκεν ἄσυλον ἐν τῇ προστασίᾳ τοῦ νόμου. 'Ηδύναντο μὲν ἀληθῶς οἱ φορολογούμενοι νὰ καταμηνύσωσι τοὺς τυράννους ἐκείνους μισθωτάς· ἀλλὰ τί ἠδύνατο νὰ προσδοκᾷ πτωχὸς Ἕλλην χωρικὸς παρὰ τῆς δικαιοσύνης τῶν ἑλληνικῶν δικαστηρίων, ὧν τὰς ἀποφάσεις ὑπηγόρευε δύναμις ἢ περιουσία; Οἱ χωρικοὶ προυτίμων νὰ ζημιῶνται μᾶλλον μικράς τινας ζημίας ἢ νὰ ἐγκαλῶσι τοὺς ζημιωτάς, οἱ δὲ μισθωταί, γνωρίζοντες τοῦτο κάλλιστα, ἐφρόντιζον νὰ μὴ ὑπερβαίνωσι τὰ ὅρια τῆς ἀνεκτῆς πιέσεως. Οὕτω δὲ μισθωταὶ πλεονέκται καὶ ἔμφοβοι φορολογούμενοι, ἀμφότεροι φιλοκερδοῦντες, ἠγωνίζοντο ἐν ὀνόματι τοῦ

κράτους καὶ τῆς κοινωνίας ἀτελεύτητον ἀγῶνα πανουργίας καὶ δόλου, ἀπολήγοντα εἰς ζημίαν μόνον τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ. Προσθετέον εἰς ταῦτα, ὅτι ἐν τῇ σπανιζούσῃ χρημάτων χώρᾳ ἀπεδίδοντο οἱ φόροι εἰς εἶδος· ὅπερ καὶ τὸν δίδοντα εὐκολύνει καὶ τὸν λαμβάνοντα εὐαρεστεῖ ἐν ταῖς ἀρτισυστάτοις κοινωνίαις. Οὕτω δὲ τὰ εἰσοδήματα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ὧν ὁ ἀκριβὴς ὁρισμὸς εἶχε σπουδαιοτάτην σημασίαν, ἐξηρτῶντο ἀπὸ τῆς εὐμεταβόλου εὐνοίας τοῦ ἡλίου καὶ τῆς βροχῆς. Καθότι οἱ φορολογούμενοι ἀπέδιδον μὲν τὴν δεκάτην, ὁσάκις ἀπέβαινε καλὴ ἡ συγκομιδή, ἀλλ' ὁσάκις ἦν αὕτη κακή, ἀνθίσταντο ἀπαθεῖς εἰς τοῦ ἐνοικιαστοῦ τὴν τυραννίαν, τὸ ἀδύνατον ὑπὲρ αὐτῶν ἐπικαλούμενοι. Ἔτι χείρων συνέπεια τοῦ συστήματος ἐκείνου ἦτο, ὅτι τὸ κράτος ἠναγκάζετο νὰ γείνῃ σιτέμπορος, καὶ νὰ ἀσκῇ φοβερὸν ἀνταγωνισμὸν πρὸς πάντας τοὺς παραγωγούς· καταστρέφον δὲ οὕτω τὴν σιτεμπορείαν, ἐζημιοῦτο συνάμα, καθότι ὑπεχρεοῦτο νὰ ἔχῃ ἀποθήκας, ὅπου μέγα ποσὸν σιτηρῶν διεφθείρετο σηπόμενον, νὰ δαπανᾷ σπουδαῖα ποσὰ εἰς μεταφορὰν καὶ φύλαξιν αὐτῶν, καὶ νὰ διορίζῃ πρὸς τοῦτο σμῆνος ὅλον ἀπαταιώνων ψωμοκολάκων. Οὕτω δὲ οἱ ὑπὸ τοῦ λαοῦ πληρωνόμενοι φόροι δὲν εἰσήρχοντο εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, ἀλλ' εἰς τὰ βαλάντια ὀλίγων ἰδιωτῶν. Τὰ ἐλαττώματα ταῦτα τοῦ φορολογικοῦ συστήματος ἔβλεπε βεβαίως ὁ Κυβερνήτης· καὶ ἐστέναζε μέν, ἀλλὰ δὲν ἐνεβάθυνεν εἰς τὸ κακόν. Κατώρθωσεν ἀληθῶς εὐθὺς μετὰ τὴν ἄφιξίν του καθαρὸν κέρδος 30,000 ταλλήρων, ἀκυρώσας τὰς μισθώσεις τῆς πρῴην κυβερνήσεως καὶ διατάξας νέαν δημοπρασίαν· ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ ἐκ τῶν ἐγγείων φόρων πρόσοδος ἔμεινε πάντοτε λίαν μικρὰ κατὰ τὸν πρῶτον τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ χρόνον. Διότι μόνον ἐπὶ τῶν νήσων κατεβάλλετο ὁ φόρος, καὶ ἐκεῖ μόνον εὑρίσκοντο πλειοδοτοῦντες μισθωταί· οὐδεὶς ὅμως ὠρέγετο τὰ δέκατα τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς. Τί ἤθελον ὠφεληθῆ οἱ ἐπὶ τῇ μισθώσει κερδοσκοποῦντες, ἂν ἤθελον νὰ ὑποστηρίξωσι τὰς νομίμους αὐτῶν ἀξιώσεις ἀπέναντι τοῦ Ἰβραΐμ Πασσᾶ ἢ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὁπλαρχηγῶν; Ἡ κατάστασις αὕτη ἠδύνατο βεβαίως νὰ μεταβληθῇ, ἂν οἱ ἐχθροὶ εἶχον ἐκκενώσει τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν, καὶ ἡ τάξις ἦν πανταχοῦ ἀποκατεστημένη. Τότε ἠδύνατο ὁ Κυβερνήτης νὰ καρπωθῇ τοὺς

πόρους τῶν μερῶν ἐκείνων, ἅτινα ἐμύζων τέως ἐχθροί τε καὶ φίλοι.

Πρὸ πάντων ὅμως κύριον αὐτοῦ μέλημα ἔπρεπε τότε νὰ καταστῇ ἡ αὐστηρὰ διάκρισις μεταξὺ ἰδιωτικῶν κτημάτων καὶ τῶν πρότερον μὲν εἰς τὸν Σουλτάνον καὶ τὰ ὀθωμανικὰ τεμένη ἀνηκόντων βακουφίων, νῦν δὲ ἐθνικῶν γαιῶν. Διότι ἐν τούτῳ ἔκειτο ζωτικὸν διὰ τὸν ἑλληνικὸν λαόν ζήτημα. Ἡ ἐθνικὴ ἑλληνικὴ περιουσία ἦν τόσῳ μεγάλη, ὥστε ἀπετέλει τὰ τέσσαρα δέκατα μέχρι τοῦ ἡμίσεος τῆς ὅλης ἐκτάσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐν τούτοις, ἣν διώρισεν ὁ Καποδίστριας πρὸς κτηματικὴν τῆς χώρας ἀπογραφὴν οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἔργου της. Εἶχε τίτλον καὶ ἐλάμβανεν ἀποζημιώσεις, ἀλλ' οὐδὲν ἄξιον λόγου κατώρθωσε. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτῆς εἶχεν ἀπολέσει ἡ Πελοπόννησος τὰ ἐννέα δέκατα τῆς ἐπιφανείας της. Ἐνόσῳ ὅμως ἔλειπε τακτικὸν κτηματολόγιον, ἀνεφύετο πλειστάκις ἡ ἀβεβαιότης, ἂν ἔπρεπε νὰ πληρωθῇ ἁπλοῦς ἢ τριπλοῦς φόρος, καὶ ἡ ἀβεβαιότης αὕτη ἀπέβαινεν εἰς ὄφελος τοῦ ἐγωϊσμοῦ τῶν ἰσχυροτέρων. Πλὴν δὲ τούτου ὑπῆρχε καὶ τὸ ἄλλο κακόν, ὅτι τὴν διανομὴν τῆς ἀκαλλιεργήτου ἐθνικῆς γῆς εἰς ἀπόρους καὶ ἀξιολόγους πολίτας ὑπέσχετο πάντοτε καὶ πάντοτε ἀνέβαλλεν ἡ κυβέρνησις, οὐδέποτε δὲ ἠδύνατο νὰ πραγματοποιήσῃ.

Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες, κληρονομήσαντες παρὰ τῶν κλασσικῶν αὐτῶν προγόνων τὸν πόθον ἀμερίμνου τρυφηλοῦ βίου καὶ τῆς ἐν μεγαλοπρεπεῖ ὀκνηρίᾳ εὐμαρείας, εἶχον συνειθήσει νὰ θεωρῶσι τὴν διανομὴν τῶν ἐκτεταμένων ἐκείνων γαιῶν ὡς τὸ πέρας παντὸς αὐτῶν δεινοῦ. Τοιαῦται ἀπαραλλάκτως ἦσαν καὶ αἱ ἀπατηλαὶ ἐκεῖναι ἐλπίδες, αἵτινες διεδόθησαν ἐσχάτως καὶ ἐπιστεύθησαν ἐν Ἑλλάδι περὶ τῶν λαυριακῶν θησαυρῶν.

Τολμηρά, ἀγυρτικὰ σχεδόν, ἀνεφύησαν σχέδια, ὧν ἀκριβῶς ἡ τόλμη κατεδείκνυε τὴν ἔντασιν τοῦ ὑπαγορεύοντος αὐτὰ πόθου. Ὁ Πονηρόπουλος ὑπέβαλεν εἰς τὴν κυβέρνησιν ἐξειργασμένον σχέδιον, καθ' ὃ αἱ μὲν ἐν Ἑλλάδι οἰκογένειαι ὑπελογίζοντο **159,000**, εἰς ἑκάστην δὲ τῶν **68,000** οἰκογενειῶν, αἵτινες ὑπελαμβάνοντο ὡς γεωργικαί, παρεχωροῦντο **100** στρέμματα γῆς, πρὸς **30** δραχμὰς

τὸ στρέμμα. Οὕτω τὸ κράτος ἔμελλε νὰ εἰσπράξῃ 204 ἑκατομμύρια, ἅτινα ἤθελον πληρωθῆ εἰς τὸ δημόσιον ἐντὸς 30 ἐτῶν ἐπὶ τόκῳ 6 %· ἡ δὲ κυβέρνησις, πλὴν τῆς διὰ τῆς γεωργίας αὐξήσεως τοῦ ἐγγείου φόρου τῶν ἰδιωτικῶν γαιῶν, ἤθελεν ἔχει ἐτήσιον εἰσόδημα 20,400,000 δραχμῶν. Ἐνόσῳ ὅμως ἠγνοεῖτο ἡ ἐθνικὴ περιουσία, ἦν αὐτόχρημα ἀστειότης πᾶς κενὸς κερδοφόρος ὑπολογισμὸς, ἐπὶ τῆς διανομῆς αὐτῆς βασιζόμενος. Καὶ τὸ κτηματολόγιον δὲ ἂν κατωρθοῦτο, ἀδύνατον πάλιν ἦτο, ὡς ἀπήτει ἡ τῶν ἑλλήνων ἀνυπομονησία, νὰ γείνῃ ἄμεσος ἡ διανομὴ εἰς πάντας τοὺς συνωθουμένους καὶ ἀξιοῦντας. Διότι ἅμα παρελθόντος τοῦ κινδύνου, πάντες οἱ τῆς Ἑλλάδος κομπολακύθαι παρέστησαν σωτῆρες τῆς πατρίδος, ἑκατοστύας τούρκων φονεύσαντες. Ἔπρεπε μᾶλλον τοὐναντίον νὰ γείνῃ προσπάθεια, ὅπως μετοικήσωσιν εἰς τὴν χώραν ξένοι, γερμανοὶ καὶ ἑλβετοί, καὶ βίᾳ παντὸς θορύβου τῶν μικροπατριωτῶν, νὰ ἐκμισθωθῶσιν εἰς αὐτοὺς αἱ ἐθνικαὶ γαῖαι, ἐφ' οἷς ὅροις καὶ εἰς τοὺς ἕλληνας. Τοιούτῳ τρόπῳ οὐ μόνον ξένην ἐργατικότητα, ἀλλὰ καὶ ξένα κεφάλαια ἤθελεν ἀποκτήσει ὁ τόπος, καὶ ἀσφαλῶς ἠδύνατό τις νὰ προσδοκᾷ τὴν αὔξησιν τῆς τε ἀξίας τῶν γαιῶν καὶ τῶν ἐγγείων φόρων. Μέγα δὲ ἤθελε κερδήσει ὁ τόπος, κεντριζομένης οὕτω τῆς λανθανούσης ἔτι βιομηχανικῆς δραστηριότητος τῶν ἑλλήνων ὑπὸ τοῦ παραδείγματος τῆς ξένης ἐπιτυχίας. Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι τοὺς ἐποικοῦντας ξένους ἤθελεν ὑποδεχθῆ ὁ ἑλληνικὸς φθόνος, ὁ δὲ Κυβερνήτης ἤθελεν ὑποθάλψει κατὰ πᾶσαν προσδοκίαν τὸν ἐθνικὸν ἐκεῖνον πυρετόν.

Διότι συμφώνως πρὸς τὰ ἐν Τσαρσκοεσέλῳ λεχθέντα, προσεπάθει νὰ φράξῃ ἑρμητικῶς τὴν Ἑλλάδα πρὸς πᾶσαν ξένην ἐπιῤῥοὴν καὶ πρὸς πᾶσαν ἔτι ξένην ἐποίκησιν, ὀλίγους ἐπιθυμῶν τούς τε μάρτυρας καὶ τοὺς πεφωτισμένους πολεμίους τῆς διοικήσεως αὐτοῦ. Ὁ Κυβερνήτης ἐστερεῖτο τὴν προσήκουσαν ἰσχυρὰν θέλησιν, ὅπως παρασκευάσῃ τὸ ἔργον τῆς διανομῆς, ὡς βεβαίως ἤθελε λείψει αὐτῷ καὶ ἡ πρὸς ἐκτέλεσιν δύναμις. Οἰκονομικὰ ἐν γένει πολὺ ὀλίγα ἐννόει, καὶ ἡ τέχνη του πᾶσα συνίστατο εἰς τὸ νὰ κρύπτῃ ἐπιμελῶς τὴν ἰδίαν ἀμάθειαν. Τὸ περὶ διανομης τῶν ἐθνικῶν κτημάτων ζήτημα ἦν αὐτῷ λίαν ἀπαίσιον, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον ἐστενοχώρει αὐτόν, ὅσῳ βαρύτερον τὸν ἐπίεζε καὶ ὅσῳ ὀλιγωτέραν συνῃσθάνετο ἱκανό-

τητα εἰς ὀρθὴν αὐτοῦ λύσιν. Οὕτως ἀνέβαλλε διστάζων τὴν περὶ αὐτοῦ ἀπόφασιν, καὶ κατεβασάνιζε τὴν ἀνυπομονησίαν τοῦ θερμοαίμου ἑλληνικοῦ λαοῦ. Προέβη ἀληθῶς ἥμισυ μόνον βῆμα εἰς λύσιν τοῦ ζητήματος, ὅτε ἐδόθη ἐξωτερική τις ὤθησις πρὸς τοῦτο· ἀλλ' ἅμα ὡς παρῆλθεν ἡ τοιαύτη ἀνάγκη, ἀφῆκε πάλιν ἄθικτον τὸ ζήτημα.

Ὅτε ἡ ἐκλογὴ τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου ἐπέβαλεν εἰς τὸν Κυβερνήτην δημοτικωτέραν πως πολιτικήν, ἐδήλωσεν οὗτος, ὅτι κατ' οὐδένα λόγον ἔπρεπε τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς θῆτας, καὶ ὅτι τοῦ λοιποῦ ἡ ἔγγειος κτῆσις ἔπρεπε ν' ἀποτελέσῃ τὴν βάσιν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος. Ἐφάνη μάλιστα διατεθειμένος ὁ Κυβερνήτης νὰ λάβῃ καὶ ξένους καὶ ἑτερόχθονας ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν διανομήν· ἀλλ', ἐννοεῖται, ἐν δευτέρῳ λόγῳ τῶν αὐτοχθόνων ἑλλήνων.

Τὸ διάγγελμα ὅμως, δι' οὗ προσεκάλει τὴν γερουσίαν εἰς κοινὴν μετὰ τῆς κυβερνήσεως ἐνέργειαν ἐν τῷ ζητήματι τῆς διανομῆς, ἦν ἐπιδεικτικὸν μόνον τέχνασμα, ὅπερ οὐδὲν ἔσχεν ἀποτέλεσμα. Διότι, ἅμα παραιτηθέντος τοῦ Λεοπόλδου καὶ παρελθούσης τῆς πολιτικῆς περιπλοκῆς, ἥτις εἶχε τρομάξει τὸν Κυβερνήτην, ἐγκατέλιπεν εὐθὺς ὁ Καποδίστριας τὸ ζήτημα. Μόλις δὲ μετὰ ἓν ἔτος, ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῶν ἐν Ὕδρᾳ καὶ Μάνῃ ταραχῶν, ἐσκέφθη πάλιν νὰ κερδήσῃ ὑπὲρ τῶν καθεστώτων τὰς κατωτέρας τάξεις διὰ τῆς τῶν γαιῶν διανομῆς. Ἐπιῤῥίψας δὲ εἰς τὴν γερουσίαν τὴν ἀναβολὴν ὁριστικῆς τοῦ ζητήματος λύσεως, κατεμέμφθη τοῦ ἐγωϊσμοῦ τῶν «μεγάλων,» καὶ οὐδὲν πλέον ἤθελε ν' ἀκούσῃ περὶ ἐποικίσεως τῆς χώρας, ἰσχυριζόμενος, «ὅτι οἱ ἕλληνες ἦσαν τόσον ὀλίγον πεπολιτισμένοι, ὥστε ἤθελον ἐκ ζηλοτυπίας ἐλέγξει τὴν κυβέρνησιν ὡς εὐνοοῦσαν τοὺς ξένους ἐποίκους.»

Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἐξετελέσθη τὸ σχέδιον τοῦ Κυβερνήτου, διότι ἐν γένει ἡ προσοχὴ αὐτοῦ ἀπεῖχε τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ τόπου διοργανώσεως. Χαλαρώτερον καὶ μετὰ μείζονος ἢ ὁ Καποδίστριας ἐνδοιασμοῦ δὲν ἠδύνατό τις νὰ ἐπιληφθῇ ἑνὸς τῶν σπουδαιοτάτων ζητημάτων τῆς οἰκονομικῆς διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος.

Σήμερον ἔτι ἡ ἐθνικὴ περιουσία ἐν Ἑλλάδι εἶνε τετραπλασία ἢ ἐν Βαυαρίᾳ· καὶ ὅμως ἐν Βαυαρίᾳ ἀποφέρουσι τὰ δάση μόνον 14

ἑκατομμύρια φλωρινίων, ὅσον δηλ. (1) περίπου ἀποτελοῦσι σύμπασαι αἱ πρόσοδοι τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους (34,000,000 δρ.).

Ὥστε, ἄν τις θέλῃ νὰ ἐξερευνήσῃ τὴν πηγὴν τῆς σημερινῆς ἐν Ἑλλάδι οἰκονομικῆς ἀθλιότητος, δὲν πρέπει νὰ συγκαλύψῃ τὴν εὐθύνην, ἥτις ἐπιβαρύνει τὴν διοίκησιν τοῦ Καποδιστρίου, καὶ τὴν σπουδαιοτάτην παράλειψιν, ἧς ὑπῆρξεν οὗτος ἔνοχος ἐν τῷ περὶ διανομῆς ζητήματι. « Ἐνώπιον τῆς μεγίστης ταύτης ἀμελείας, » παρατηρεῖ ὁ Γερβῖνος, « πάντα τὰ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς χώρας ἔργα τοῦ Κυβερνήτου, οἷον αἱ φυτεῖαι ὀπωροφόρων δένδρων, ἡ ἐμψύχωσις τῆς γεωμηλοφυτείας, ἣν δὲν εὐνοεῖ ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδος, τὸ ἐν Τίρυνθι πρότυπον, ὅπου ἐκαλλιεργοῦντο πορτοκαλλέαι ἐντὸς ὑποστέγων φυτοκομείων, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ παιγνιώδεις μόνον διατριβαὶ οἰκτρᾶς διοικητικῆς ἀνικανότητος. »

Ἀφοῦ ἅπαξ ἔσφαλεν ὁ Κυβερνήτης ἐν κυριωτάτῳ διοικητικῷ ζητήματι, ἐπηκολούθησαν φυσικῶς λάθη καὶ ἀποτυχίαι κατὰ τὰ σχετικὰ δευτερεύοντα ζητήματα. Ἡ διοίκησις ἠσχολεῖτο περὶ τὴν ἑκάστοτε προκύπτουσαν ζημίαν, οὐδέποτε ζητοῦσα τὴν ῥίζαν τοῦ κακοῦ. Οὕτως ἐνόμισεν ὁ Καποδίστριας ὅτι μέγα τι κατώρθωσεν, ὅτε τὸν Μάρτιον τοῦ 1830, μεταβαλὼν τὸν τρόπον τῆς τῶν φόρων καταβολῆς, διέταξε τὴν πληρωμὴν αὐτῶν εἰς χρήματα, κατὰ λόγον 10 μέχρις 25 %, ἀναλόγως τῆς ποιότητος καὶ ποσότητος τῶν προϊόντων. Βεβαίως ἦτο κακὸν ἡ εἰς εἶδος καταβολὴ τῆς δεκάτης· ἐνόσῳ ὅμως τὰ χρήματα μόνον διὰ τῆς τοκογλυφίας ἦσαν προσιτὰ ἐν Ἑλλάδι, οἱ εἰς εἶδος καταβαλλόμενοι φόροι ἦσαν πάντοτε προτιμότεροι τῶν χρεωστικῶν ὁμολόγων, ἅτινα συνεσωρεύθησαν ἀμέτρητα ἐν τοῖς γραφείοις τοῦ ὑπουργείου τῶν οἰκονομικῶν καὶ οὐδέποτε ἐπληρώθησαν.

Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ καταβάλῃ ὁ ἕλλην χωρικὸς εἰς χρήματα τὸν ἔγγειον φόρον, χωρὶς νὰ ἐμπέσῃ εἰς χεῖρας ἀκορέστων τοκογλύφων; Ἐκ τῆς ἁλύσεως ὅλης τῶν καταχρήσεων, αἵτινες συναπετέλουν τὸ ἑλληνικὸν φορολογικὸν σύστημα, μιᾶς μόνον κατὰ τύχην ἐπελήφθη

(1) Ὁ συγγραφεὺς λέγει: über die Hälfte so viel, ἀλλὰ προφανῶς κατ' ἐσφαλμένον ὑπολογισμόν. Σ. τ. Μετ.

ὁ Καποδίστριας, καὶ μετ' ὀλίγον εὐθὺς κατεδείχθη, ὅτι ἡ διόρθωσις αὐτῆς νέον ἄλλο παρήγαγε κακόν. Βιαία ἐπῆλθεν ἡ κατάκρισις, καὶ μετὰ μικρὸν ἐπετράπη πάλιν ἡ ἀπὸ Α'. Μαρτίου 1831 εἰς εἶδος καταβολὴ τῶν ἐγγείων φόρων, 10 μὲν τοῖς ἑκατὸν ἀπὸ τῶν ἰδιοκτήτων, 25 δὲ ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν γαιῶν. Μεγίστην ὅμως παρήγαγε δυσαρέσκειαν, ὅτι, οὐ μόνον μεγίστη ἀφίνετο καὶ πάλιν ἐλευθερία εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν ἀπὸ Α'. Μαρτίου ἐνοικιαστῶν, ἀλλ' ἐπεβάλλετο συνάμα εἰς τοὺς φορολογουμένους ἡ εἰς πέντε ὡρῶν ἀπόστασιν δωρεὰν μετακόμισις τοῦ φόρου των. Τοιαῦτα μέτρα δὲν ἐθεράπευον βεβαίως τὴν ῥίζαν τοῦ κακοῦ· ταύτην ἀπετέλει ἡ τῆς ἀκαθαρίστου προσόδου φορολογία, στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἀνισότητος καὶ τῆς αὐθαιρεσίας, ἐπιβαρύνουσα ὁμοίως τὰ διαφόρως παραχθέντα προϊόντα, καὶ ἀτόπως ὑπερτιμῶσα τὴν φύσιν ἐπὶ ζημίᾳ τῆς ἐργασίας. Ὑπῆρχε βεβαίως μέσον τι πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς μεταξὺ ἀκαθαρίστου καὶ καθαρᾶς προσόδου διαφορᾶς. Ἔπρεπε νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς ἰδιώτας διὰ νόμου ἀκριβὴς τήρησις βιβλίων, καὶ διακεκριμένη ἐν αὐτοῖς ἀναγραφὴ τῶν διαφόρων εἰσοδημάτων των, ὅπως δυνηθῇ οὕτω ἡ κυβέρνησις, ἐν ἐλλείψει ἄλλου κρείττονος μέσου, νὰ δεχθῇ τὸ σύστημα τῆς δηλώσεως τῶν πολιτῶν, ἰδίᾳ δι' ἕκαστον κτῆμα. Οὕτω δὲ θὰ ἐγίνετο συγχρόνως ἐπίκλησις τῆς φιλοτιμίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· διότι τὸ τῶν δηλώσεων σύστημα βασίζεται ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς εἰλικρινείας, τῆς τάξεως καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως τῶν δηλούντων.

Αἱ ἐργατικαὶ τῆς Ἑλλάδος τάξεις ἀπέδειξαν βραδύτερον, ὅτι ἦσαν ἄξιαι τῆς παρεχομένης αὐταῖς ἐμπιστοσύνης. Οὕτως ὁ ποιμνιακὸς φόρος εἰσπράττεται μὲν ἐπὶ τῇ βάσει δηλώσεων τῶν ποιμένων, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἀσφαλὴς αὐτοῦ ἐξελέγξεως τρόπος, ὁ τῆς ἀπαριθμήσεως. Κατ' ἐπισήμους δὲ κυβερνητικὰς ἐκθέσεις αἱ δηλώσεις τῶν ποιμένων ἀπεδείχθησαν πάντοτε τοσοῦτον ἀκριβεῖς, ὥστε πολλαχοῦ οὐδόλως ἐγένετο τῆς ἐξελέγξεως χρῆσις. Ὁ Κυβερνήτης ἤθελεν ἔχει πρόχειρον τὴν ἐξέλεγξιν τῶν ἰδιωτικῶν δηλώσεων· ἔπρεπεν ὅμως νὰ μὴ διορίσῃ ἰδίους ἐπὶ τούτῳ ὑπαλλήλους, ἀλλὰ νὰ συμπαραλάβῃ βοηθοὺς αὐτοῦ τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὸν πατριωτισμὸν τῶν κοινοτήτων τῆς Ἑλλάδος. Ὁ προσήκων τρόπος, δι' οὗ ὤφειλεν ὁ Καποδίστριας νὰ φορολογήσῃ τὴν ἑλληνικὴν γεωργίαν, ἦν σύστημα δηλώσεων,

θεμελιούμενον ἐπὶ ἀληθοῦς οἰκονομικῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ καὶ ἐξελεγχόμενον ὑπὸ τῶν κοινοτήτων. Αἱ ἰδανικαὶ προϋποθέσεις τοιαύτης μεθόδου δὲν ἐχώρουν βεβαίως ἐν τῷ νῷ τοῦ περιφρονοῦντος τοὺς ἀνθρώπους Κυβερνήτου, καὶ οὕτω ἐνέμεινεν εἰς τὸ αὐθαίρετον τουρκικὸν σύστημα τῶν ἐτησίων ἐνοικιάσεων καὶ τῆς εἰς εἶδος ἀποδόσεως τῶν φόρων, οὗ τινος αἱ καταχρήσεις κατέστησαν χέρσους ἐρήμους τὰς ὡραιοτάτας χώρας τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐνῷ δὲ ὁ ἔγγειος φόρος ὀλίγιστα μόλις ἀπέφερε, ἤλπιζεν ὁ Καποδίστριας νὰ αὐξήσῃ τοὺς ἐμμέσους φόρους δι' ἀναβιβάσεως τοῦ τελωνιακοῦ δασμοῦ, μὴ ἐννοῶν ὅτι τοὐναντίον ἠλάττου αὐτούς. Ὁρίσας τὸ τέλος τῆς ἐξαγωγῆς εἰς 6 καὶ τὸ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς 10 %, δυσηρέστησε τὰ μέγιστα τοὺς ἄγγλους βιομηχάνους, οἵτινες εἰσῆγον πρότερον ἐπὶ πληρωμῇ δύο μόνων ἢ τριῶν τοῖς ἑκατόν, καρπούμενοι τὴν πρὸς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν ἀδιαφορίαν τῶν τούρκων. Ὅτε δὲ αἱ τελωνιακαὶ εἰσπράξεις, ἀκριβῶς ἕνεκα τῶν μεγάλων δασμῶν, δὲν ηὔξησαν, ἀλλὰ τοὐναντίον τὸ ἔτος 1830 μόλις ἀπέφεραν 1,200,000 φοινίκων, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἐπὶ τοῦ ἅλατος φόρου, συνέλαβεν ὁ Καποδίστριας τὴν ἀτυχῆ ἰδέαν νὰ αὐξήσῃ τὸν εἰσαγωγικὸν φόρον τῶν ξένων ἐμπορευμάτων. Πλὴν τοῦ γενικοῦ τέλους τῶν 10 %, διέταξε νὰ πληρώνεται πρόσθετος φόρος 6 % διὰ τὰ ξένα ἐμπορεύματα, ὁσάκις ταῦτα διεπέμποντο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Ὅτε δὲ καὶ τὸ μέτρον αὐτὸ μόνον ἀποτέλεσμα ἔσχε τὴν ἐντελῆ καταστροφὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου, ηὐξήθησαν καὶ πάλιν τὰ τελωνιακὰ τέλη τὸ θέρος τοῦ 1831, τὸ μὲν ἐξαγωγικὸν εἰς 8 τὸ δὲ εἰσαγωγικὸν εἰς 12 %. Τοιαύτη ἀπαίτησις ἦν ἰσοδύναμος πρὸς τὴν παντελῆ παντὸς φόρου παραίτησιν. Ὅτε, καθ' ἣν ἐποχὴν τὸ φεβρουαριανὸν πρωτόκολλον ἀπέκλεισε τῆς Ἑλλάδος τὴν Ἀκαρνανίαν, ἦλθον ἐκεῖθεν μετανάσται, καὶ ἐζητήθη παρ' αὐτῶν νὰ πληρώσωσιν ἐπὶ τῶν συνόρων 12 % ἐπὶ τῆς περιουσίας των, ἀνέκαμψαν πλήρεις ἀγανακτήσεως, ἵνα διηγηθῶσιν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν ὁποία τις ἦτο ἡ ὑπὸ χριστιανικὴν κυβέρνησιν ἀνεξαρτησία. Ἡ ἐπὶ τῷ συμβάντι ἐκείνῳ δυσαρέσκεια διεδόθη εἰς ὅλην τὴν χώραν, καὶ ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι συγχρόνως πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην αὔξησιν τῶν τελωνιακῶν δασμῶν ἐξεδόθησαν 3

ἑκατομμύρια ἀτόκου χαρτονομίσματος, μαρτυροῦντα περὶ τῆς ἐσχάτης οἰκονομικῆς ἀμηχανίας τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως.

'Επίσης τὰ νομισματολογικὰ πειράματα τοῦ Καποδιστρίου κατεδείκνυον μᾶλλον τὴν ἔξοχον αὐτοῦ ἀμάθειαν καὶ τὸν ζῆλον αὐτοῦ εἰς δημιουργίαν νέου τινος καὶ ἐκτάκτου· ἥκιστα δ' ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὰς ἀληθεῖς ἀνάγκας τοῦ τόπου. 'Αντὶ νὰ ὁρίσῃ τὸ φράγκον νομισματικὴν μονάδα, ἐδημιούργησεν ὁ Κυβερνήτης τὸν φοίνικα, ἐπηρεασθεὶς ὑπὸ παλαιῶν ἐμπορικῶν σχέσεων μετὰ τῆς 'Ανατολῆς, καὶ εἰς τὸ νόμισμα τοῦτο, ὅπερ ἐκόσμει ἡ ἐπιγραφή: « Καποδίστριας, Κυβερνήτης τῆς 'Ελλάδος » ἔδωκεν ἀξίαν ἑνὸς ἕκτου τοῦ ἱσπανικοῦ ταλλήρου. Δὲν ἀνελογίσθη δέ, ὅτι τὰ ἱσπανικὰ τάλληρα ἐκυκλοφόρουν ἐν τῇ 'Ανατολῇ ὑπερτιμημένα, καὶ ὅτι ἑπομένως τὸ νέον αὐτοῦ νομισματικὸν σύστημα εἶχε σαλευομένην τὴν βάσιν. Κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν αὐτῶν ἐλησμονήθη ἡ ἀπὸ τῆς μεταλλικῆς ἀξίας ἑκάστου ἀργυροῦ νομίσματος ἀφαίρεσις τῶν ἐξόδων τῆς ἐκτυπώσεως, ὥστε ἡ ἔκδοσις ἀργυρῶν νομισμάτων, ἀντὶ νὰ πλουτίσῃ τὸ κράτος, ὡς ἀλλαχοῦ συμβαίνει, ἐζημίωσεν αὐτό. Κερδοσκόποι ἐκαρπώθησαν τὴν ἀσυγχώρητον ἐκείνην ἀμέλειαν, καὶ ἀποσύραντες τὰ νομίσματα τῆς κυκλοφορίας, ἀνέλυσαν αὐτὰ εἰς ἄργυρον ἢ τὰ ἐξήγαγον εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. 'Η δὲ κυβέρνησις δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκδικηθῇ ἄλλως ἢ μὴ κόπτουσα πλέον τοιαῦτα. Κατὰ νεωτέραν ἔκθεσιν μόνον 12,000 φοινίκων ἐκόπησαν ἐν συνόλῳ. Οὕτω δὲ ἐντὸς ὀλίγου κατήντησεν ὁ φοῖνιξ ἰδανικὸν μόνον νόμισμα, ἐκπροσωπούμενον ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ διὰ τῶν *λεπτῶν*. 'Ο Κυβερνήτης ἔκοψεν ἐκ τῶν κατακτηθέντων τηλεβόλων χαλκᾶ νομίσματα, καὶ ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου κατεκλύσθη ὑπ' αὐτῶν ἡ 'Ελλάς. Τὸ ποσὸν τῶν ἐντὸς 2 ἐτῶν κοπέντων χαλκίνων νομισμάτων ἦν τόσον, ὥστε ὑπερέβη τὸ ἓν τοὐλάχιστον ἑκατομμύριον φοινίκων. Ἄπειροι δὲ ἀπάται καὶ πεπεριπλοκαὶ ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς δυσαναλογίας ταύτης. Γενικὴν ἀγανάκτησιν ἐν τῷ ἐμπορικῷ κόσμῳ προὐκάλεσεν ἡ διάταξις τοῦ Καποδιστρίου, καθ' ἣν ὁ ὀφειλέτης δανείου, γενομένου εἰς τουρκικὸν νόμισμα πρὸ τῆς διατιμήσεως τοῦ 1828, ὑπεχρεοῦτο εἰς ἀπόδοσιν τῆς δανεισθείσης ὀνομαστικῆς ποσότητος καὶ εἰς πληρωμὴν τοῦ χρέους αὐτοῦ διὰ νομίσματος κυκλοφοροῦντος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς

ἀποδόσεως τοῦ δανείου. Ἐφαίνετο ὅμως, ὅτι κακὴ τοῦ Καποδιστρίου μοῖρα ἦτο νὰ ζητῇ τὴν ἐπανόρθωσιν ἑνὸς αὐτοῦ λάθους δι' ἄλλου πάντοτε μεγαλειτέρου. Οὕτω περὶ τὰ τέλη τῆς κυβερνήσεώς του, ἐν Ἰουλίῳ τοῦ 1831, ἐδημοσιεύθη ἀπαγόρευσις τῆς κυκλοφορίας παντὸς ξένου, ἰδίως τουρκικοῦ νομίσματος, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἐν Ἑλλάδι κοπέντων ἀπὸ τοῦ 1826 μέχρι τοῦ 1828. Ἐξ ἀγαθῆς ἴσως γνώμης προήρχετο τὸ μέτρον τοῦτο, ἀλλ' ἦν ἀκαταλόγιστον ἀληθῶς ἐν χώρᾳ παλαιούσῃ κατὰ τῆς χρεωκοπίας, καὶ ἤνοιγεν ἐντελῶς τὰς θύρας εἰς τὴν τοκογλυφίαν καὶ τὴν παραχάραξιν.

Πῶς ἐν τοιαύτῃ οἰκονομικῇ ἀμηχανίᾳ ἠδύνατο ὁ Κυβερνήτης νὰ ἐνεργήσῃ ἐπιτυχῶς τὴν στρατιωτικὴν διοργάνωσιν, ἣν παρίστα πάντοτε ὡς τὸ κύριον αὐτοῦ μέλημα;

Τὴν κυρίαν δύναμιν τοῦ στρατοῦ ἀπετέλουν οἱ ἄτακτοι, ὁμὰς ὀκτακισχιλίων περίπου ἐνόπλων, κατατετμημένη εἰς ἀπειράριθμα σώματα, ὑπὸ ἴδιον πρόσωπον τεταγμένον ἕκαστον, καὶ δι' ἀπείρων ἑπομένως συμφερόντων καὶ ἀντιζηλιῶν διῃρημένα.

Διαταγὴ τοῦ Καποδιστρίου ἐπέβαλεν εἰς τὰς ἀκολάστους ἐκείνας ὀρδὰς ὑπακοὴν εἰς τὴν νέαν κυβέρνησιν, καὶ συνεκάλεσεν αὐτὰς εἰς Δαμαλᾶν, ἀντικρὺ τοῦ Πόρου. Τὴν 23 δὲ Φεβρουαρίου κατέλιπεν ὁ Κυβερνήτης τὴν Αἴγιναν ὅπως αὐτοπροσώπως κανονίσῃ τὰ στρατιωτικά. Ἐπέβαινε μετὰ τοῦ Τρικούπη τοῦ Warspite, τὰ δὲ μέλη τῆς γενικῆς γραμματείας, ἀναπόφευκτος κυβερνητικὴ μηχανή, παρηκολούθουν ἐπὶ τῆς γολέττας « Ὀρλώφ. » Τὴν ἐπιοῦσαν ἀπεβιβάσθησαν εἰς Πόρον, ὅπου ὑπεδέχθησαν αὐτοὺς ἐν μεγίστῃ ἀγαλλιάσει ὁ κλῆρος, αἱ ἀρχαὶ καὶ ὁ λαός, προσηγόρευσε δὲ ὁ Ν. Παμπούκης διὰ πεφυσημένου πανηγυρικοῦ λόγου. Μόλις ἀποβιβασθέντος τοῦ κόμητος, συνέῤῥευσαν πανταχόθεν παράπονα κατὰ τῶν παρεκτροπῶν, ἃς διέπραττον κατὰ τοῦ λαοῦ οἱ ἐν Δαμαλᾷ συνηγμένοι *ἄτακτοι*.

Ὁ Καποδίστριας ἔδειξε σταθερὰν θέλησιν πρὸς καταστολὴν αὐτῶν, καὶ ἐξέδωκεν αὐστηρὰν νουθετικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, ὑποδεικνυόμενον ὡς ἀρχηγὸν τῶν ἀτάκτων, λέγων ἐν αὐτῇ, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ γεννηθῇ κακὴ ἐντύπωσις εἰς τοὺς ξένους περὶ τῶν ἑλλήνων στρατιωτικῶν, ὅτι ὁ στρατὸς δὲν ὤφειλε μόνον

εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὴν πατρίδα εὐθύνας τῶν πράξεων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς συμμάχους ἡγεμόνας. Συγχρόνως δὲ προσεκάλεσε τὸν Ὑψηλάντην εἰς Πόρον, ὅπου ἐσκόπει νὰ ἐπιληφθῇ μετ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Μεταξᾶ τοῦ ἔργου τῆς στρατιωτικῆς διοργανώσεως. Ἀλλὰ τὰ πρῶτα εὐθὺς ἀποτελέσματα τῶν συνδιασκέψεων ἐκείνων ἦσαν ἐπισφαλῆ καὶ ἀναποφάσιστα διαβήματα. Νέος κανονισμὸς ἐξεδόθη, ορίζων τὴν διαίρεσιν τοῦ στρατοῦ, καὶ διατάσσων ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον τὰ περὶ μισθοφορᾶς, τροφοδοσίας, ἱματισμοῦ καὶ πειθαρχίας αὐτοῦ. Ταγματικὴ δὲ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ μονὰς ὡρίζετο τοῦ λοιποῦ ἡ χιλιαρχία. Σπουδαιότατον τοῦτο λάθος. Πῶς ἦτο δυνατὸν οἱ εἰς μικροπολέμους, ἐνέδρας καὶ αἰφνιδίους ἐπιδρομὰς εἰθισμένοι τέως ἕλληνες στρατιῶται νὰ κινηθῶσι κατὰ μεγάλας χιλιάνδρους ὁμάδας ἐπὶ ἐδάφους πανταχόθεν περικεκλασμένου καὶ ἀνωμάλου; ποῦ ἦν ὁ ἀρχηγὸς ὁ ἱκανὸν ἔχων τὸ βλέμμα καὶ τὸ κῦρος, ὅπως διευθύνῃ ταχεῖς καὶ τακτικοὺς ἑλιγμοὺς χιλίων ἑλλήνων; Ποία τις ἐπιθεώρησις τῶν χιλιαρχιῶν ἦν δυνατή, ἀφοῦ ὁ ἕλλην στρατιώτης ἦν ἐνδεδυμένος ὡς ὁ κάτοικος τοῦ μέρους ἐν ᾧ ἐστρατοπέδευεν, οἱ δὲ ἀρχηγοί, ὅπως ἀποτελέσωσι σῶμα χιλίων ἀνδρῶν, παρέτασσον εἰς ἐπιθεώρησιν χωρικούς, οὓς ἀπέλυον πάλιν τὴν ἐπιοῦσαν; Οὕτω ἡ ἐπιθεώρησις, ἥτις ἐγένετο τὴν 28 Φεβρουαρίου ἐν Δαμαλᾷ πρὸ τοῦ Κυβερνήτου, τῶν ξένων πλοιάρχων καὶ πολυαρίθμων θεατῶν παρέστησε τὴν εἰκόνα ποικιλοχρώμου συγχύσεως. Αἱ χιλιαρχίαι ἵσταντο κατὰ χωριστὰς ὁμάδας, παρατεταγμέναι κατὰ τὴν ἰδιοτροπίαν τῶν χιλιάρχων αὐτῶν, αἱ μὲν ἐν μακρᾷ παρατεινομένῃ σειρᾷ, αἱ δὲ κατὰ φάλαγγας, ἄλλαι κλιμακηδόν, καὶ ἄλλαι τέλος κυκλοτερῶς ἢ εἰς τετράγωνα. Ὅτε δὲ τέλος διετάχθη γενικὴ κίνησις τοῦ στρατοῦ ἐν γραμμῇ, συνεταράχθησαν πάντες ἐν ἀμηχάνῳ ἀταξίᾳ. Ἡ ὅλη σκηνὴ ἐφαίνετο ἁπλῆ τις ἔκθεσις, γινομένη ὅπως τὸ ἄπειρον ὄμμα τοῦ Κυβερνήτου δυνηθῇ νὰ ἀριθμήσῃ τὰς χιλιαρχίας καὶ ἐξετάσῃ τοὺς στρατιώτας αὐτῶν.

Τὸ εἰς πανηγυρισμὸν τῆς πρώτης ἐκείνης ἑλληνικῆς παρατάξεως παρατεθὲν συμπόσιον ἐζωογόνησεν ἐλπίδας, ἃς ἥκιστα βεβαίως ἐδικαιολόγει ἡ τῆς ἐκθέσεως ἀποτυχία. Ἐν τούτοις τὴν ἑπομένην εὐθὺς ἡμέραν ἠναγκάσθη ὁ Καποδίστριας νὰ καταλίπῃ τὸν Πόρον, προφα-

σιζόμενος ὅτι ἀνώτερα συμφέροντα, ἀφορῶντα τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος, ὑπηγόρευον βραχεῖαν αὐτοῦ ἀπουσίαν, καὶ νὰ σπεύσῃ εἰς Ναύπλιον ἐπὶ ἱστιοφόρου πλοίου. Πραγματικὸς ὅμως σκοπὸς τῆς ἀναχωρήσεώς του ἦτο ἡ καταστολὴ στρατιωτικῆς στάσεως, ὑποκινηθείσης ὑπὸ τοῦ Γρίβα.

Οἱ ἐν τοῖς φρουρίοις τοῦ Ναυπλίου σταθμεύοντες ῥουμελιῶται εἶχον ἀρνηθῆ ὑπακοήν, ὅτε διετάχθησαν νὰ βαδίσωσιν εἰς Δαμαλᾶν, ὅπως κατανεμηθῶσιν εἰς χιλιαρχίας καὶ ἀσκηθῶσιν εὐρωπαϊκῶς. Διενοήθη δὲ ὁ Καποδίστριας νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἐπιβάλλουσαν ἐντύπωσιν τοῦ συνοδεύοντος αὐτὸν συμμάχου στόλου. Οὕτω τὴν 2 Μαρτίου ἐφάνη πρὸ τοῦ ὅρμου τοῦ Ναυπλίου, ἐπιβαίνων τοῦ **Warspite** καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τριῶν φρεγατῶν καὶ δύο βρικίων.

Τὸ ἀνυπότακτον τῶν παλληκαρίων κατέπεσε παραυτα. «Ὁ Γρίβας θὰ καταβῇ ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ θὰ φιλήσῃ τὰ κράσπεδα τοῦ μανδύου μου,» ἀνήγγειλεν ὁ Καποδίστριας, βέβαιος περὶ τῆς νίκης αὐτοῦ, εἰς τὸν ταγματάρχην Πρόκες. Καὶ οὕτω ἀληθῶς συνέβη. Ὁ Γρίβας ἔδραμεν εἰς τὴν ἀκτὴν μετὰ πάντων αὐτοῦ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κυβερνήτου. Οὗτος ἐνηγκαλίσθη αὐτὸν συγκεκινημένος καὶ τῷ ἐσυγχώρησεν. Ἐξέφρασε δέ, φρονιμώτατα λογιζόμενος, τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως ὁ Γρίβας ἀποτελῇ τοῦ λοιποῦ μετὰ τῶν στρατιωτῶν του τὴν σωματοφυλακὴν αὐτοῦ, καὶ τοσοῦτον ἐκολάκευσε τὴν ματαιότητα τοῦ μετανοοῦντος ὁπλαρχηγοῦ, ὥστε ὁ Γρίβας ὑπῆρξε πρόθυμος νὰ ἐκκενώσῃ τὸ Παλαμίδιον μεθ' ὅλων τῶν ἐν αὐτῷ εὑρισκομένων, ἀσημάντων ἐννοεῖται, σκευῶν καὶ πολεμεφοδίων, καὶ νὰ παραδώσῃ αὐτὸ εἰς τὸν συνταγματάρχην Ἄϊδεκ, ἀρνηθεὶς μάλιστα καὶ τὸ χρηματικὸν ποσόν, ὅπερ εἶχεν ἀπαιτήσει κατ' ἀρχὰς ὡς τιμὴν τῆς ἐκκενώσεως, καὶ οὐδὲν ἄλλο ζητήσας ἢ ἄρτον μόνον ὅπως κατευνάσῃ τὴν πεῖναν τῶν παλληκαρίων του. Μιμηθέντος δὲ καὶ τοῦ Στράτου τὴν 5 Μαρτίου τὸ παράδειγμα τοῦ ἀντιπάλου του Γρίβα, καὶ κενώσαντος τὸν Ἰτζ-Καλέν, ἀνέλαβεν ὁ βαυαρὸς φιλέλλην τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῶν φρουρίων Ναυπλίου, ἐνῷ ὁ ῥῶσος Ῥάϊκωφ διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου φρούραρχος Παλαμιδίου καὶ ὁ βυρτεμβέργιος Μύλλερ τῆς Ἀρβανιτιᾶς (1). Τὴν 9 Μαρτίου ἀνεχώρησαν οἱ

(1) Ταύτην, ὑποθέτω, ἐννοεῖ ὁ συγγραφεύς, γράφων: **Albanitika**. Σ. τ. Μετ.

ῥουμελιῶται εἰς Δαμαλᾶν, καὶ ὁ Κόμης ἀπῆλθεν ἐπίσης διὰ ξηρᾶς, μεταβαίνων διὰ τοῦ Δαμαλᾶ εἰς Αἴγιναν. Φρονίμως ποιῶν ἔμεινεν οὕτω ἐγγὺς τῶν στρατευμάτων· διότι τὸ πνεῦμα τῆς ἀνυποταξίας δὲν εἶχεν ἔτι ἐντελῶς δαμασθῆ. Οἱ ῥουμελιῶται ἀντέστησαν, προκειμένου νὰ ὁμόσωσιν εἰς τὸν Καποδίστριαν τὸν προδιαγεγραμμένον ὅρκον πίστεως, μόλις δ' ὁλόκληρος ἡ προσωπικὴ βαρύτης τοῦ Κυβερνήτου ἠδυνήθη νὰ ὑποτάξῃ τοὺς ἀρχιστασιώτας. Τοιαῦτα ἔχων ἀπέναντί του ἀχαλίνωτα στοιχεῖα, ;ἔπρεπε νὰ σκέπτηται σπουδαίως, ὅπως μεταθέσῃ τὸ στρατόπεδον ἀπὸ τοῦ Δαμαλᾶ εἰς Ἐλευσῖνα, καὶ, ἀναπτύσσων τακτικῶς τοὺς ῥουμελιώτας διὰ τῶν στενοποριῶν, ὡς ἔγραφεν εἰς τὸν Κόδριγκτων, ἀποκόψῃ πᾶσαν διὰ ξηρᾶς συγκοινωνίαν τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ ἐγκλείστων τούρκων;

Ὅπως τολμήσῃ σπουδαιότερόν τι κατὰ τῶν τούρκων καὶ αἰγυπτίων, καὶ δημιουργήσῃ συνάμα ἀντιζύγιον κατὰ τῆς ἀπειθαρχίας τῶν ἀτάκτων, ἔπρεπεν ὁ Καποδίστριας πρὸ παντὸς νὰ συστήσῃ ἰσχυρὸν σῶμα τακτικοῦ στρατοῦ. Τὸν πυρῆνα αὐτοῦ ἠδύναντο νὰ παράσχωσιν οἱ στρατιῶται τοῦ Φαβιέρου. Ἀλλ' αἰτίαι περίπλοκοι συνετέλεσαν ὅπως γεννήσωσι διάστασιν μεταξὺ τοῦ Κυβερνήτου καὶ τοῦ γάλλου συνταγματάρχου.

Ὁ Φαβιέρος εἶχεν ἐπιχειρήσει μετὰ τῶν τακτικῶν αὐτοῦ ἐκστρατείαν εἰς Χίον, ἣν ἐντελῶς ἐνέκρινε τὸ κατ' ἀρχὰς ὁ Καποδίστριας. Ἀπέστειλεν εἰς τὰς χιακὰς ἀρχὰς περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου χρηματικὴν συνδρομὴν 6000 ταλλήρων, ἐνεθάῤῥυνεν αὐτάς, καὶ διώρισε τὸν γάλλον φιλέλληνα « ἔκτακτον ἐπίτροπον τῆς κυβερνήσεως » ἐπὶ τῆς νήσου. Ἐγνώριζε μὲν κάλλιστα ὁ τὰ διπλωματικὰ μυστήρια μεμυημένος κόμης, ὅτι ἡ Χίος δὲν ἤθελεν ἀποτελέσει μέρος τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ καὶ αὐτὴ ἡ ἰουλιανὴ σύμβασις ἀπηγόρευε πᾶσαν τοιαύτην ἐλπίδα. Ἀλλ' ὅσον ταπεινῶς καὶ ἂν ἔκλινε κατ' ἐπιφάνειαν πρὸ τῆς θελήσεως τῶν Δυνάμεων καὶ τῶν λονδινείων ἀποφάσεων, δὲν ἠδυνήθη ἐπὶ τῆς περιστάσεως ταύτης νὰ στερηθῇ τὴν εὐχαρίστησιν ἰδιοβούλου πως πολιτικῆς. Προσεποιεῖτο δὲ, ὅτι παρέσυρεν αὐτὸν ἄκοντα τὸ ῥεῦμα τοῦ ἐθνικοῦ τῶν ἑλλήνων αἰσθήματος, καὶ ἤλπιζεν ἴσως νὰ ἐκπλήξῃ ἡμέραν τινα διὰ τετελεσμένου γεγονότος τοὺς παρὰ τὸν πράσινον τάπητα τῆς Downing-Street συνεδριά-

4*

ζοντας διπλωμάτας. Ἕν τι μόνον δὲν ὑπελόγιζεν ὁ Καποδίστριας: τὰς συμφορὰς καὶ τὴν ἐλεεινότητα τοσούτων ἀνθρώπων, οἵτινες παραγόμενοι ὑπό τῆς ἀτελοῦς παρορμήσεως τοῦ Κυβερνήτου ἐξετίθεντο ἐκ νέου εἰς τὴν βαρβαρικὴν λύσσαν τῶν τυράννων των. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἦσαν ἀσήμαντα πράγματα ἐνώπιον τῆς ὑψηλῆς πολιτικῆς.

Ὅτε δὲ οἱ ἐν Χίῳ πολιορκούμενοι τοῦρκοι ἠλευθερώθησαν καὶ ἀπέτυχεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Φαβιέρου, ἡ ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ δυσαρέσκεια καὶ οἱ τοῦ συνειδότος ἔλεγχοι κατέστησαν ἀπεχθὲς εἰς τὸν Κυβερνήτην τὸ πρόσωπον τοῦ γάλλου, ὅστις παρίστατο ὡς ζῶσά τις μομφὴ τῆς πολιτικῆς του. Καὶ ὅμως πρὸς αὐτὸν πάλιν, ὡς τὸν ἱκανώτατον, ἐστρέφοντο πάντα, προκειμένης σπουδαίως τῆς μορφώσεως τακτικοῦ στρατοῦ. Δυσχερὲς δὲ καὶ δυσέκβολον μέτρον ἔλαβε τότε ὁ Καποδίστριας. Ἀνεκάλεσεν εἰς ἐνέργειαν τὸν περὶ στρατολογίας νόμον τοῦ **1825**, καθ' ὃν τὸ ἓν ἑκατοστὸν τοῦ μαχίμου πληθυσμοῦ, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Αἰγαίου, ἐκαλεῖτο ὑπὸ τὰς σημαίας. Οὕτως ἐνόμιζεν ὅτι ἤθελεν ἀναβιβάσει τὴν δύναμιν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ εἰς ἑξακισχιλίους ἄνδρας· ἀπέλυσε δὲ τοὺς στρατιώτας τοῦ Φαβιέρου, ἀντὶ νὰ πληρώσῃ αὐτοῖς τὸν ἀπὸ **10** μηνῶν καθυστεροῦντα καὶ ζητούμενον μισθόν των. Ἦν βεβαίως φρονιμωτέρα καὶ συμφερωτέρα ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἀπαιτήσεων τῶν γηραιῶν στρατιωτῶν τοῦ Φαβιέρου ἢ ἡ κατάταξις νεοσυλλέκτων. Ἂν ὅμως σκοπὸς τοῦ Καποδιστρίου ἦτο νὰ καταστήσῃ ἀπεχθῆ εἰς τὸν ἀνδρεῖον φιλέλληνα τὴν ἐν ἑλληνικῇ ὑπηρεσίᾳ διαμονὴν αὐτοῦ, ὁ σκοπὸς οὗτος ἐπετεύχθη. Ὁ Φαβιέρος κατέλιπε τὴν Ἑλλάδα τὸν Μάϊον εὐθὺς τοῦ **1828**. Ὅτε δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ **1829** ἐπανέκαμψεν ἐπὶ βραχύ, μάτην προσεπάθησε νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τὸν Κυβερνήτην, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς ϛρατιωτικὸς διοργανισμὸς ἔπρεπε νὰ θεμελιωθῇ ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τακτικοῦ ἐθνικοῦ στρατοῦ. Ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ *ἐμπειροπολέμου* ἀδελφοῦ του Αὐγουστίνου, κατ' οὐδένα λόγον ἤθελεν ὁ Καποδίστριας νὰ παραιτηθῇ τῶν *ἀτάκτων* του· λέγων δέ, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀνασπασθῇ πρόῤῥιζον τὸ ὑπάρχον, ἀλλὰ βαθμηδὸν μόνον νὰ γείνῃ ἡ ἀναμόρφωσις, τοσοῦτον δριμέως ὑπηνίξατο τέλος εἰς τὸν γάλλον, ὅτι εἰς τὴν Κυβέρνησιν μόνον ἀπέκειτο ἡ εὐθύνη τῶν τοιούτων πραγμάτων καὶ συνεπῶς ἡ περὶ αὐτῶν ἀπόφασις, ὥστε ὁ Φαβιέρος, μὴ κατα-

δεχόμενος νὰ διοικῇ μικρόν τι *τακτικῶν* ἀπόσπασμα, ὅπως ἐκτελῇ ἀστυνομικὴν ὑπηρεσίαν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ καὶ φρουρῇ ὀλίγα φρούρια, ἐπέστρεψε λίαν τεθλιμμένος εἰς Γαλλίαν. Ὁ Καποδίστριας, ὑπερήφανον ὑποκρινόμενος περιφρόνησιν, ἐξεφράσθη εἰρωνικῶς πρὸς τὸν Λοβέρδον περὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, «ὅσας ὁ διακεκριμένος ἐκεῖνος ἀξιωματικὸς *εἶχε προσπαθήσει* νὰ παράσχῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα.»

Ἀλλ' ἓν μόνον βλέμμα ἐπὶ τῆς ἀξιοθρηνήτου καταστάσεως τοῦ τακτικοῦ σώματος ἠδύνατο πολλὰς νὰ ἐμπνεύσῃ αὐτῷ σκέψεις. Ἐλπίσας δι' ἀνανεώσεως τοῦ περὶ στρατολογίας νόμου τοῦ 1825 νὰ ἀναβιβάσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν τακτικῶν ἀνδρῶν εἰς 6000, εἶδεν ἐντὸς ὀλίγου, ὅτι ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ σκοποῦ ἐκείνου ἦν πάντῃ ἀδύνατος. Τὸ ξένον ὅλως εἴς τε τὰ ἤθη καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἑλλήνων μέτρον ἐκεῖνο ἀπέτυχε πανταχοῦ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν τακτικῶν στρατιωτῶν μόλις ἔφθανεν εἰς 2612 κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1829 ἔτους, οἵτινες ἄλλως εἶχον κάκιστον τὸν ἱματισμὸν αὐτῶν καὶ τὸν ὁπλισμόν των. Μάτην δὲ προσεπάθει ὁ συνταγματάρχης Ἄϊδεκ, ὅστις εἶχεν ἀναλάβει τὴν διοίκησιν αὐτῶν ἀντὶ τοῦ Φαβιέρου, νὰ ὠθήσῃ πως ἐπὶ τὰ κρείττω τὰ πράγματα. Παρὰ τῇ κυβερνήσει ὁτὲ μὲν ἀπήντα κακὴν θέλησιν, ὁτὲ δὲ ἀδυναμίαν· ἡ δὲ ποσότης τῶν 13000 ταλλήρων, ἅτινα ἀπεῤῥόφα κατὰ μῆνα ἡ διατήρησις τοῦ μικροῦ ἐκείνου σώματος, ἦν δυσανάλογος βεβαίως πρὸς τοὺς πόρους τῆς χώρας, ἐνόσῳ πλὴν τῶν τακτικῶν ὑφίσταντο καὶ αἱ χιλιαρχίαι, προνομιοῦχοι μάλιστα, ὡς ἰδιαιτέρα φρουρά, καὶ κολοσσιαίας ἀπαιτοῦσαι δαπάνας.

Τὸ θέρος τοῦ 1829 ἐγέννησε προσδοκίας σπουδαίας βελτιώσεως, διότι ἡ μὲν Γαλλία διέθηκεν 100,000 φράγκων κατὰ μῆνα πρὸς συντήρησιν τῶν «τακτικῶν,» ἡ δὲ διοίκησις αὐτῶν μετεβιβάσθη ἀπὸ τοῦ ἀσθενήσαντος Ἄϊδεκ εἰς τὸν γάλλον στρατηγὸν Τρεζέλ. Ὁ ἱκανὸς οὗτος ἀξιωματικὸς ἔδωκε νέαν ζωὴν εἰς τὸν στρατόν.

Ἐκ Γαλλίας ἐστάλησαν ἄφθονα πολεμεφόδια, οἱ στρατιῶται ἐνεδύθησαν καὶ ὡπλίσθησαν ὁμοιομόρφως, ἀκριβῶς δὲ καὶ ἐγκαίρως ἐλάμβανον τόν τε μισθὸν καὶ τὸ σιτηρέσιον αὐτῶν. Γάλλοι ὑπαξιωματικοὶ καὶ δεκανεῖς ἀπεσπάσθησαν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Τρεζέλ, ἡ πεῖρα τῶν ἀξιωματικῶν Πωζιέ, Γκαρνὼ καὶ Πελλιὼν ἐχρησιμοποιήθη

ἐν τῷ πυροβολικῷ, τῷ μηχανικῷ καὶ τῷ ἱππικῷ, ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ Πουρσὲ ἐπεστάτει τῆς προμηθείας τοῦ ὑλικοῦ καὶ ἐφώρευε τοῦ ὁπλοστασίου, ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1828 ὠργανισμένη ὑπὸ τοῦ Ἄϊδεκ στρατιωτικὴ σχολὴ « τῶν Εὐελπίδων » ὑπέσχετο μεγίστην πρόοδον ὑπὸ τὴν διεύθυσιν τοῦ Πωζιέ. Ἀντὶ τῆς βαρείας χιλιαρχίας, ὁ τακτικὸς στρατὸς διῃρέθη εἰς τάγματα ἢ ἴλας, ὧν ἑκάστη ἀπετέλει ἴδιον χωριστὸν σῶμα, καὶ ἐφρόντιζεν ἰδίᾳ περὶ τῆς διοικήσεως αὐτῆς. Συνάμα δὲ ὁ ἐν Ναυπλίῳ διαμένων χάριν ἐπιτηρήσεως τῆς χρήσεως τῶν βοηθημάτων γάλλος ἐπιμελητὴς Σαιμμαρτὲν συνέταξε σχέδιον ὀργανισμοῦ τῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως, κατὰ μίμησιν τῶν γαλλικῶν ὀργανισμῶν, πλὴν τῶν ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς χώρας καὶ τῶν ἀνθρώπων ὑπαγορευομένων τροποποιήσεων· ἡ δὲ παραδοχὴ αὐτοῦ ἐπήνεγκε καλλίστους καρπούς. Συνεστήθη ἰδία διοίκησις διὰ τὸ ὑλικὸν τῶν ὁπλοστασίων, ἀξιωματικοὶ ἀπεστάλησαν εἰς τὰ φρούρια, ὅπως καταγράψωσι τὸ ἐν αὐτοῖς ὑπάρχον ὑλικὸν καὶ φροντίσωσι περὶ συντηρήσεως αὐτοῦ, ἰδίᾳ δὲ ἐκ πάντων τῶν φρουρίων λογιστικὴ ἔκθεσις ἐστάλη εἰς τὸν Πουρσέ.

Ἐν τούτοις ἡ ζωογόνος αὕτη ἐπιῤῥοή, ἣν ἤσκησαν οἱ γάλλοι ἐπὶ τῆς διοργανώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀπήντησεν ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως τοῦ Καποδιστρίου κατ' ἀρχὰς μὲν ἀδιαφορίαν, βραδύτερον δὲ δυσκολίαν καὶ ἐμπόδια. Καθότι ὁ Κυβερνήτης οὐ μόνον δὲν ὡδηγεῖτο ὑπὸ προδήλων συμπαθειῶν ὑπὲρ τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ γαλλικῆς ὑπεροχῆς, ὡς μάτην προσπαθεῖ νὰ καταδείξῃ μελέτη τις ἐν τῷ Θεατῇ (Spectateur) τοῦ Ἰουλίου 1854, ἀλλ'οὐδὲν ἄλλο διελογίζετο, ἢ πῶς νὰ ἀποκλείσῃ πάντα γαλλισμὸν ἔν τε τῷ στρατῷ καὶ ἐν τῇ διοικήσει, καὶ πᾶσα αὐτοῦ ἡ διοικητικὴ ἐνέργεια ἐκύρου τὴν ἐν τοῖς διπλωματικοῖς κύκλοις τῶν Παρισίων διαδεδομένην ἰδέαν, ὅτι ὁ Κυβερνήτης οὐ μόνον ἦτο ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ῥῶσος, ἀλλὰ προσέτι ὀλιγώτερον ἄγγλος ἢ γάλλος (que le président était non seulement plus russe que tout autre chose, mais encore moins français qu'anglais.)

Ὁ ἀριθμὸς τῶν τακτικῶν στρατιωτῶν δὲν ηὔξησε· διότι αἱ γαλλικαὶ συνδρομαὶ ἐπήρκουν μόνον εἰς συντήρησιν δύο μέχρι τριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν, ὁ δὲ Καποδίστριας ἐδαπάνα ἀφθόνως μόνον χάριν

τῶν ἀναγκῶν τῶν *ἀτάκτων*. Πλὴν τούτου παρεκώλυε τὴν αὔξησιν καὶ ὁ ἀκατάλληλος τῆς στρατολογίας τρόπος. Ἀποτυχούσης τῆς ἐκτελέσεως τοῦ περὶ ἀπογραφῆς νόμου τοῦ 1825 ἕνεκα τῆς πείσμονος ἀντιστάσεως τῶν κατοίκων, ἠναγκάσθησαν οἱ λοχαγοὶ καὶ οἱ ἴλαρχοι νὰ ἀναπληρώσωσι τὰ κενὰ τῶν σωμάτων αὐτῶν διὰ κατατάξεως ἰδιωτῶν. Ἕκαστον δὲ σῶμα ἐστρατολόγει δι' ἑαυτὸ ἐκ τῶν μὴ ἀγόντων ἔτι τριάκοντα ἐτῶν ἡλικίαν καὶ ἱκανῶν εἰς στρατείαν. Οὕτω συνέβη νὰ καταταχθῶσιν ἄτομα ἀμφιβόλου φυράματος, ἅτινα ἐλειποτάκτουν πάραυτα, ἅμα ὡς ἡ πειθαρχία δὲν ἀνταπεκρίνετο πλέον εἰς τὰς ἀλητικάς των διαθέσεις, ἐνθαῤῥυνόμενα, ὡς ἐψιθυρίζετο, ἢ μὴ παρακωλυόμενα τοὐλάχιστον ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως.

Ὡς πρὸς τὴν στρατιωτικὴν δὲ δικαιοσύνην, ἥτις εἶχεν ἀπαραίτητον ἀνάγκην κέντρου ἑνότητος, ἡ ζηλοτυπία, μεθ' ἧς ὁ Καποδίστριας ἐφρούρει τὰς ἡγεμονικὰς αὐτοῦ προνομίας, ἐδημιούργησε διαφόρους, ἀνεξαρτήτους ἀπ' ἀλλήλων ἀρχάς, αἵτινες πολλάκις ἤρχοντο εἰς σύγκρουσιν πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὸν ἀνώτατον στρατιωτικὸν ἀρχηγόν. Τὰ ἐν Ναυπλίῳ συστηθέντα δύο διαρκῆ στρατοδικεῖα καὶ τὸ ἀναθεωρητικὸν μετεβλήθησαν εἰς εἶδός τι ὁρκωτικοῦ δικαστηρίου, ἔχοντος τὴν ἐξουσίαν, δυνάμει διατάγματος τοῦ Καποδιστρίου, νὰ μεταβάλλῃ τὴν καταγινωσκομένην ποινήν. Ἐπειδὴ δὲ ἀλλαχοῦ ἦτο ἀδύνατος ἡ σύστασις στρατοδικείων καὶ δύσκολος ἡ εὕρεσις ἱκανῶν στρατοδικῶν μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν, οὔτε ἦτο δυνατὴ ἡ εἰς Ναύπλιον μεταφορὰ πάντων τῶν κατηγορουμένων, ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ ὑποβάλλωνται τὰ ἐπουσιώδη πλημμελήματα εἰς πειθαρχικὰ συμβούλια, ὧν αἱ ἀποφάσεις ἔπρεπε νὰ ἐγκρίνωνται ὑπὸ τῶν διοικητῶν τῶν σωμάτων καὶ νὰ κυρῶνται ὑπὸ τοῦ Τρεζέλ. Ἀναγκαία ἐπίσης ἦτο ἡ τοῦ Τρεζὲλ καὶ τοῦ Κυβερνήτου ἀνάμιξις πρὸς κανονισμὸν τῶν σχέσεων τῶν διοικητῶν τῶν σωμάτων πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς ὑφισταμένους των.

Ἡ γενομένη ἀπόπειρα πρὸς μετάφρασιν τῶν γαλλικῶν στρατιωτικῶν διαταγμάτων ἀπὸ 13 Μαΐου 1818 καὶ τοῦ γαλλικοῦ κανονισμοῦ τῶν ἀσκήσεων τοῦ πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ, ἀτελέστατον μόνον παρήγαγεν ἀποτέλεσμα, ἕνεκα τῶν μετὰ τοῦ ἔργου συνδεδεμένων δυσκολιῶν, ὡς καὶ τῆς ἀδρανείας καὶ ὑποκε-

κρυμμένης ἀντιδράσεως τῆς κυβερνήσεως. Ὁ κυβερνήτης, ἐλέγετο, ἐπεθύμει ν' ἀφήσῃ ἐκκρεμὲς τὸ στρατιωτικὸν ζήτημα, ὅπως μετέωρον οὕτω καὶ περίπλοκον παραδώσῃ αὐτό ποτε ὡς βαρὺ φορτίον εἰς μέλλοντά τινα δυσάρεστον αὐτῷ διάδοχον.

Ὁ Καποδίστριας συνῃσθάνετο κάλλιστα τὰς ἰδίας αὑτοῦ ἐλλείψεις καὶ τὴν στρατιωτικήν του ἀνικανότητα, ὡς ἐπίσης ἀνεγνώριζεν ὁποίαν σπουδαίαν θέσιν ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ στρατιωτική τις ἱκανότης ἀκριβῶς κατόπιν ἐπαναστάσεως, ἐν μέσῳ τῆς φλεγμαινούσης καὶ ἀσυντάκτου Ἑλλάδος. Ἀφῆκεν ὅμως ὑφισταμένας ἐγγὺς ἀλλήλων ἀπείρους ἀνεξαρτήτους ἀρχάς, ὅπως τὴν δυνατὴν ἑκάστου ἰδίᾳ φιλοδοξίαν καταστέλλῃ διὰ τοῦ βεβαίου φθόνου πάντων ὁμοῦ. Ἐνήργει, ὡς ἐὰν ἠπείλει αὐτὸν ἐν Ἑλλάδι στρατιωτικός τις σφετεριστής, Ναπολέων τις ἢ Μόγκ. Εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν γραμματέως ὑπήγοντο οἱ *ἄτακτοι*, τὰ φρούρια, τὰ νοσοκομεῖα καὶ τὰ λοιπὰ στρατιωτικὰ οἰκοδομήματα. Ὅτε δὲ ἔπαυσαν αἱ ἐκ Γαλλίας συνδρομαί, ἀνετέθη εἰς αὐτόν, ὡς «γενικὸν διευθυντήν» καὶ ἡ τοῦ *τακτικοῦ* στρατοῦ διοίκησις. Ἀλλ' ὁ Κυβερνήτης ἐπεφυλάξατο τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν ὡς πρὸς τὸν ὀργανισμόν, τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν στρατευμάτων. Πλὴν τούτου γάλλος ὑποεπιμελητὴς ἐξήλεγχε τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν διοίκησιν, καὶ τριμελὴς ἀξιωματικῶν ἐπιτροπὴ ἐφρόντιζε περὶ τοῦ ἱματισμοῦ καὶ τοῦ ὁπλισμοῦ των. Πάντες οἱ πράκτορες οὗτοι ἀνεφέροντο ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν κυβερνήτην, ὅστις ἐπίσης εἶχεν ἐξαρτήσει ἀμέσως ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως τοὺς διοικητὰς τῶν φρουρίων. Ἀλλ' οἱ ἀνώτεροι πάλιν διοικηταὶ τῶν τριῶν ὅπλων, καὶ ἰδίως ὁ τοῦ πυροβολικοῦ διοικητὴς καὶ ὁ τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς καὶ τοῦ ὁπλοστασίου διευθυντὴς ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τοῦ γενικοῦ διευθυντοῦ, καὶ ἐλάμβανον παρὰ τοῦ κυβερνήτου μόνον διαταγάς. Τέλος δὲ ἠδύνατο πᾶς τις, ἀποφεύγων τὴν προδιαγεγραμμένην τῶν παραπόνων ὁδὸν καὶ ἀπευθυνόμενος ἀμέσως εἰς τὸν Κυβερνήτην, νὰ ἔχῃ τὴν βεβαιότητα, ὅτι ἡ αἴτησίς του ἤθελε ληφθῆ ὑπ' ὄψιν.

Αἱ ποικίλαι ἐλλείψεις τοῦ στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἡ προφανὴς ἀντίθεσις μεταξὺ τακτικῶν καὶ ἀτάκτων, ἤγαγον κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1829 εἰς ἀπόπειραν ῥιζικῆς ἀναμορφώσεως. Αἱ χιλιαρχίαι, ἀποτε-

λοῦσαι δύναμιν πεντακισχιλίων ἀνδρῶν, ἐκλήθησαν εἰς Σαλαμῖνα, ὅπου ἐπεθεώρησεν αὐτὰς ὁ Κυβερνήτης, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ γάλλου στρατηγοῦ Γεράρδου. Ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος, διορισθεὶς ἀντὶ τοῦ Τρεζὲλ ἐπιθεωρητὴς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, εἶχεν ἐκλεχθῆ ὅπως ἐνεργήσῃ τὴν στρατιωτικὴν διοργάνωσιν. Δυνάμει τεσσάρων διαταγμάτων τῆς κυβερνήσεως τῆς 14 Ὀκτωβρίου 1829, μετέβαλεν οὗτος τὰς χιλιαρχίας εἰς εἴκοσιν ἐλαφρὰ τάγματα, ὧν ἕκαστον πάλιν διῃρέθη εἰς τέσσαρας λόχους. Τοῦ τάγματος ὁ ἀρχηγὸς ὠνομάσθη *ταξίαρχος*, οἱ δὲ χιλίαρχοι ἔλαβον βαθμὸν στρατηγῶν. Ὁ φαντασιώδης ἱματισμὸς καὶ ὁπλισμὸς τῶν παλληκαρίων διετηρήθη, διελύθησαν ὅμως αἱ στεναὶ σχέσεις, αἵτινες ὑφίσταντο τέως πρὸς ζημίαν τῆς πειθαρχίας μεταξὺ ἀρχηγῶν καὶ στρατιωτῶν. Ἡ μισθοδοσία ἔμελλε τοῦ λοιποῦ, χωρὶς παρεμβάσεως τῶν ἀρχηγῶν, νὰ εἰσέρχηται εἰς τὰ βαλάντια τῶν στρατιωτῶν ἀμέσως ἀπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου, διὰ χειρὸς εἰδικῶν ἐπιμελητῶν. Ἐν τούτῳ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐνήργησεν ἀναντιῤῥήτως ὁ Καποδίστριας μετ' εἰλικρινεστάτων προθέσεων.

Τὰ γενόμενα ἦσαν καίριον τραῦμα κατὰ τῆς ἀλληλεγγύης τῶν συμφερόντων, ἥτις εἶχε τέως ἀναπτυχθῆ μεταξὺ ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων διὰ κοινῶν δόλων καὶ λαθροχειρισμῶν. Τοσούτῳ δ' ἐπαισθητότερον ὑπῆρξε τὸ τραῦμα, ὅσῳ βαθύτερον εἶχον ῥιζώσει αἱ καταχρήσεις ἐκεῖναι, ἐν μέσῳ τῆς ἀκολασίας, ἣν εἶχον γεννήσει οἱ ἐπαναστατικοὶ ἀγῶνες. Προκειμένου ὅμως νὰ ἐξαλειφθῇ κακόν τι συμφυὲς εἰς τὰ ἤθη καὶ τὴν ἱστορίαν τόπου τινός, ἀπαιτεῖται λίαν περιεσκεμμένη πεῖρα, ὅπως μὴ βαρέως ἐκ τούτου πάθωσιν οἱ ἀθῷοι καὶ οἱ ἀδύνατοι.

Τῇ ἐπιμόνῳ αἰτήσει τοῦ Γεράρδου ἀπεφάσισεν ὁ Καποδίστριας νὰ συστήσῃ πρότυπον τάγμα, ὅπερ, ἐξ ἐπιλέκτων συγκείμενον, ἔμελλεν οὕτως εἰπεῖν ν' ἀποτελῇ τὸν ἐκμορφωτικὸν πυρῆνα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ νὰ παρέχῃ αὐτῷ διδασκάλους. Ὅτε ὅμως ἐκάλεσε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς Ἄργος τοὺς οὐδεμίαν λαχόντας θέσιν ἐν τῷ νεομόρφῳ στρατῷ ἀξιωματικοὺς τῶν ἀτάκτων, 300 περίπου τὸν ἀριθμόν, καὶ κοινῶς μετὰ τοῦ Γεράρδου προέτεινεν αὐτοῖς νὰ ἀποτελέσωσι πρότυπον τάγμα καὶ νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς εὐρωπαϊκὰς ἀσκήσεις, δραματικὴ ἀληθῶς ἐγένετο σκηνὴ ἐνώπιον τοῦ ἀρχαίου θεάτρου.

Ἐν θορύβῳ ἀπήτησαν τὰ παλληκάρια τὸν καθυστερούμενον αὐτῶν μισθόν, ὡς καὶ τὰς πολλαχῶς ἐπαγγελθείσας αὐτοῖς ἐθνικὰς γαίας, πρὶν ἢ ἀναλάβωσιν οἱανδήποτε πρὸς τὴν κυβέρνησιν ὑποχρέωσιν. Ἀνέμνησαν τὰς γυναῖκας αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα, ἀνέμνησαν τὰ τραύματα αὐτῶν ἐκ τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος, καὶ τὸ πάθος ἀνεπτέρωσεν εἰς καταπληκτικὸν ὕψος καὶ δύναμιν τοὺς λόγους τῶν ἀγρίων ἐκείνων καὶ ἀπαιδεύτων ἀνδρῶν. Ὁ κυβερνήτης κατεῖδε κάλλιστα ὅτι εἶχεν ἐνώπιόν του οὐχὶ μόνον ἠπατημένους, ἀλλὰ καὶ ἀπατεῶνας· στηριζόμενος ὅμως εἰς τὴν γενικὴν οἰκονομικὴν ἀμηχανίαν, ἔμεινεν ἀκλόνητος. Βίαιος τότε θυμὸς κατέλαβε τοὺς ἀπατηθέντας, καὶ δράξαντες λίθους ἔρριψαν αὐτοὺς εἰς σωρὸν ὄπισθέν των, ἀνακράζοντες ἀγρίως: Ἀνάθεμα, ἀνάθεμα!, εἰς μνημεῖον τῆς ἀγανακτήσεώς των. Μόλις εἴκοσιν ἐξ αὐτῶν κατεπείσθησαν νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Γεράρδου συστηθὲν πρότυπον τάγμα.

Ὑπάρχει ἆρά γε ἀνάγκη ἐναργεστέρας ἀποδείξεως, ὅτι ὁ Κυβερνήτης ἦν πάντη ἀνίκανος νὰ θεραπεύσῃ τὰς στρατιωτικὰς τῶν ἑλλήνων διαθέσεις; Εἴτε ἕνεκα τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ στρατοῦ, εἴτε ἐκ τῆς φύσεως τῆς χώρας, βέβαιον πάντοτε εἶνε, ὅτι χαρακτὴρ μὴ στρατιωτικὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ ἐν Ἑλλάδι.

Μετὰ πόσης ὀξυδερκείας ἔκρινε μακρόθεν ὁ Γκαῖτε τὸν ἄνδρα καὶ τὰ πράγματα! Τὴν 2 Ἀπριλίου 1829 ἔγραφεν εἰς τὸν Ἔκκερμαν: «Θὰ σᾶς ἀποκαλύψω πολιτικόν τι μυστικόν, ὅπερ θᾶττον ἢ βράδιον θέλει καταστῇ γνωστόν. Ὁ Καποδίστριας δὲν δύναται εἰς τέλος νὰ κρατήσῃ τὴν διοίκησιν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, διότι στερεῖται τὸ ἀπαραίτητον πρὸς τοῦτο προσόν: δὲν εἶνε στρατιώτης. Οὐδὲν δὲ ἔχομεν παράδειγμα, ὅτι διπλωμάτης ἄνθρωπος ἠδυνήθη νὰ διοργανώσῃ κράτος ἐπαναστατῶν καὶ νὰ ὑποτάξῃ στρατιωτικοὺς καὶ πολεμάρχας.»

Ἂν ἦτο ἀνάγκη, ὡς ἠρέσκετο ἐπαναλαμβάνων ὁ Καποδίστριας, νὰ χρησιμοποιηθῇ πᾶν διαθέσιμον μέσον ὑπὲρ τῆς ἀμυντικῆς δυνάμεως τοῦ νεαροῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἔπρεπε καὶ τὸ ναυτικὸν ἐπίσης, ὡς καὶ ὁ κατὰ ξηρὰν στρατός, νὰ ἑλκύσῃ σπουδαίως τὴν προσοχὴν τοῦ Κυβερνήτου. Ἐν τῷ ναυτικῷ κεῖται τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος. Ἡ πρόσφορος θέσις τῆς χώρας, κειμένης ἐν μέσῳ Ἀσίας καὶ Εὐρώπης,

καὶ μεσιτευούσης οὕτως εἰπεῖν μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, ὠθεῖ φυσικῶς τοὺς κατοίκους εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν· τὸ δὲ ἐμπορικὸν καὶ λογιστικὸν τῶν ἑλλήνων πνεῦμα φαίνεται ἄριστα εἰς τὴν κλῆσιν ταύτην ἀνταποκρινόμενον. Οἱ ἕλληνες εἰσὶν ἐκ γενετῆς ναῦται· κατὰ τὴν τόλμην δὲ καὶ τὴν δεξιότητα, ἂν οὐχὶ πάντοτε καὶ κατὰ τὴν καρτερίαν, οὐδενὸς ἄλλου ἐν τῷ κόσμῳ ὑπολείπεται ὁ ἕλλην ναύτης. Ἡ Εὐρώπη σύμπασα ἐθαύμασε τὸ ἀτρόμητον τῶν νησιωτῶν, καὶ αὐτοὶ μόνοι ἔμενον ἀήττητοι ἐν τῷ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνι, ὅτε ἐφαίνετο ἀπολεσθεὶς ὁ τῶν πελοποννησίων καὶ στερεοελλαδιτῶν ἀγών. Γνωρίζομεν νῦν ἐκ τῶν ἐκθέσεων τοῦ Jurien de la Gravière, ὁποίαν φοβερὰν ἐντύπωσιν παρήγαγον εἰς τοὺς θεατὰς τῶν πυρπολικῶν ἀγώνων τοῦ 1825 ἀξιωματικοὺς τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ ἡ πρὸς τὸν θάνατον περιφρόνησις καὶ τὸ ῥιψοκίνδυνον τοῦ ψαριανοῦ Κανάρη.

Ἀληθὴς ἐθνικὴ κυβέρνησις ἤθελε θεωρήσει ὡς κυριώτατον αὐτῆς μέλημα τὴν συντήρησιν καὶ χρησιμοποίησιν τῆς ἀφθόνου ἐκείνης ναυτικῆς δυνάμεως καὶ ἱκανότητος. Ἐν πρώτοις δὲ οὐδεμιᾶς δαπάνης ἔπρεπε νὰ γείνῃ φειδὼ πρὸς μόρφωσιν ἐθνικοῦ ναυτικοῦ. Πάντα τέως τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἦσαν ἰδιόκτητα, καὶ ἔτι μᾶλλον ὑψηλὴ καὶ μεγάλη ἀναδείκνυται ἡ κατὰ θάλασσαν ἀντίστασις κατὰ τῶν αἰγυπτίων καὶ τούρκων, ὅταν τις ἀναλογισθῇ, ὅτι ἐγένετο αὕτη διὰ τῶν ἰδιωτικῶν ὅλως μέσων τῆς εὐπόρου ἐκείνης μέσης τάξεως, ἥτις ἀλλαχοῦ περίφοβος σφίγγει τὸ βαλάντιον, ὁσάκις ὑποφαίνεται κἂν μόλις ἡ ἀνάγκη θυσιῶν ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ καλοῦ. Ἀλλ' ὅσον ἀξιοθαύμαστος καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ αὐταπάρνησις τῶν νησιωτῶν, ἡ περίοδος ὅμως τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἑλληνικοῦ ἀγῶνος εἶχε καταδείξει, ὅτι ἡ ἐπικουρία αὐτῶν ἐξήρτητο πολλάκις ἀπὸ τοῦ αὐθαιρέτου καὶ τῆς ἰδιοτροπίας τῶν ἀτόμων, καὶ ἀξιοπρεπέστερον βεβαίως ἦτο διὰ τὸ ἑλληνικὸν κράτος νὰ ἔχῃ ναυτικὸν ἐν πάσῃ περιστάσει διαθέσιμον, ἢ νὰ ἐπαιτῇ ἐν πολέμῳ τὴν εὔνοιαν τῶν πλουσίων ὑδραίων. Ἠδύνατο δ' εὐκόλως ὁ Καποδίστριας νὰ κατορθώσῃ τὴν εἰς ἐθνικὸν στόλον μεταποίησιν τῶν πολυαρίθμων ἰδιοκτήτων σκαφῶν, ἂν σπουδαίως ἀπεφάσιζε νὰ ὑποστῇ ἀναγκαίας τινας θυσίας καὶ ν' ἀφειδήσῃ δαπάνης ὡς ἐν τῷ στρατῷ τῆς ξηρᾶς.

Δὲν ἤρκει μόνον, ὅτι ἐκανόνισε τὰ ἐξωτερικὰ διακριτικὰ σημεῖα τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ καὶ τὴν λιμενικὴν ἀστυνομίαν μέχρι τῶν ἐλαχίστων αὐτῆς λεπτομερειῶν· δὲν ἤρκουν περιοριστικαὶ μόνον διατάξεις καὶ μέτρα προληπτικά, ἀλλ' ἀπῃτεῖτο μᾶλλον πρόνοια περὶ τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς καὶ προαγωγῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ· οὐδ' ἔπρεπε κἂν ν' ἀκουσθῇ ἡ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν μέσων πρόφασις, προκειμένου περὶ τῶν τιμιωτάτων τῆς Ἑλλάδος συμφερόντων. Ποίας ὅμως ἠξίωσε προσοχῆς τὰ συμφέροντα ταῦτα ὁ Κυβερνήτης, ὅτε οἱ ὑδραῖοι, εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς Αἴγιναν ἄφιξιν αὐτοῦ, τῷ προσήνεγκον τὰς ὑπηρεσίας των;

Ἀπέβαλε τὴν προσφορὰν αὐτῶν ὡς φιλοκερδῆ, διότι αἱ ἀπαιτήσεις των τῷ ἐφάνησαν ὑπερβολικαί, καὶ ἐπίκρανε διακεκριμένους πατριώτας διὰ τῆς προσβλητικῆς ταύτης ἀπαντήσεως: «Ἡ τῆς Ἑλλάδος ὕπαρξις δὲν ἐξήρτηται ἀπὸ τοῦ ὑδραϊκοῦ ναυτικοῦ· ἀλλὰ τῆς Ὕδρας ὅμως ἡ ὕπαρξις ἀπόκειται εἰς χεῖράς μου. Ὡς ὁ ἀποκόπτων τὸ γαγγραινωθὲν μέλος τοῦ σώματος χειρουργός, δύναμαι νὰ ἀποκόψω τὴν Ὕδραν ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς Ἑλλάδος. Προτιμῶ δὲ νὰ παραδώσω ἕρμαιον τῶν φλογῶν μᾶλλον ἢ τῶν ἰδιοτροπιῶν σας τὴν φρεγάταν *Ἑλλάδα*.» Καὶ αὐτὸς ὁ αὐστριακὸς ταγματάρχης Πρόκες, γράφων εἰς Βιέννην περὶ τούτου, κατέκρινε τὴν παραδοξολογίαν τοῦ Κυβερνήτου, μὴ θεωροῦντος τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν ὡς ἀναγκαῖον εἰς τὴν ὕπαρξιν τῆς Ἑλλάδος. «Ὁ Καποδίστριας, ἔγραφε, θέλει νὰ ἐξουδετερώσῃ τὰς φατρίας, ἀντιτάσσων αὐτὰς πρὸς ἀλλήλας· θέλει χρήματα, καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ ἀγγλικὸν δάνειον καὶ ἡ βοήθεια τῶν φιλελληνικῶν συλλόγων διέφθειραν τὴν Ἑλλάδα (1).»

Τὰ μέτρα δι' ὧν ὁ Κυβερνήτης προσεπάθησε νὰ καταστείλῃ τὸ κακὸν τῆς πειρατείας ἐπανηγυρίσθησαν βεβαίως ὑπὲρ ἀξίαν ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Καποδιστρίου. Τί τὸ ὄφελος, ὅτι ἀνέπτυξεν ἐν τούτῳ στιγμιαίαν δραστηριότητα, ἐνῷ ἐξ ἑτέρου ηὔξησαν ἐμμέσως οἱ πειραταὶ διὰ τῆς παραμελήσεως τοῦ ναυτικοῦ καὶ τῆς ἐκφανοῦς ἐκείνης ῥήξεως πρὸς τοὺς ὑδραίους; Διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἐφαίνετο πολεμῶν τὴν ἀναρχίαν, καὶ διὰ τῆς ἄλλης ὑπεστήριζεν αὐτήν. Οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι

(1) Ἔκθ. τῆς 14 Μαρτίου, 1828. Παράρτ.

ἐξωθοῦντο οὕτως εἰπεῖν εἰς τὴν πειρατείαν· ὅσοι δὲ τέως μετὰ κόπου εἶχον ἀντιστῆ εἰς τὸ δέλεαρ, ἑκόντες νῦν ἐξέλεγον ἐπάγγελμα, ὅπερ ἀπ' αἰώνων ἐθεωρεῖτο ὡς ἔντιμον ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει.

Ὑπῆρχε μὲν ἐγγὺς αὐτῶν σπουδαία θαλάσσιος δύναμις τῶν συμμάχων, ἥτις ἤρκει μόνον νὰ συγκεντρωθῇ ὅπως ἐξολοθρεύσῃ τοὺς πειρατάς. Μυστικοὶ ὅμως λόγοι ὑψηλῆς πολιτικῆς ὑπηγόρευον τὸ status quo καὶ τὴν ἀνοχὴν τοῦ δεινοῦ. Ἀφ' ὅτου τὸ πρωτόκολλον τοῦ Ἀπριλίου 1827 εἶχε γείνει γνωστόν, ὤκνουν ὅλως οἱ ναύαρχοι νὰ ἐνεργήσωσι δραστηρίως κατὰ τῆς πειρατείας, διότι ἐγνώριζον, ὅτι « ἡ διατάραξις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐμπορίου ὑπὸ τῶν πειρατῶν » ἦν ἡ σπουδαιοτάτη πρόφασις, ἥτις ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ εὐαπόδεκτον παρὰ τῇ πείσμονι Πύλῃ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπεμβάσεως. Ὁ δὲ Ἅμιλτων, ἐπιτρέψας εἰς ἑλληνικὰ περιπλέοντα σκάφη τὸ τῆς ἀνακρίσεως δικαίωμα, ἤνοιξε καὶ τοὺς τελευταίους φραγμοὺς εἰς τὸ ἐπιτήδευμα ἐκεῖνο, ὅπερ ἐπέβαλε μὲν ἡ ἀνάγκη, ἀνέπτυξε δὲ ἡ ἀτιμωρησία. Μόνον ὅτε, μετὰ τὸ Ναβαρῖνον, ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνά της ἡ αὐθάδεια τῶν πειρατῶν, κορυφωθεῖσα ὡς ἐκ τῆς διετοῦς ἀνοχῆς, ὅτε, πλὴν τῶν μικροτέρων πειρατοφωλεῶν, τῶν Διαβολονήσων, τοῦ Κατσελρόσου, τῆς Κάσσου καὶ τῆς Ἀντιπάρου, αἵτινες κυρίαν ἀποθήκην τῶν πειρατικῶν αὐτῶν λειῶν εἶχον τὴν Σύρον, ἱδρύθη ἐπὶ τῆς βραχονήσου Γραμβούσης, πρὸς δυσμὰς τῆς Κρήτης καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς « Παναγίας Κλεφτρίνας » λαμπρὰ καὶ κατῳκημένη πόλις, ἀσκοῦσα τὴν πειρατείαν ἐπὶ μετοχαῖς, ἀληθὴς ἕδρα κλεπταποδόχων καὶ ληστῶν, ἧς ὁ αἰσχρὸς πλοῦτος ἐφαίνετο μεγαλοφώνως καταμεμφόμενος τῆς ἀδρανείας τῶν τριῶν συμμάχων ναυάρχων, τότε μόνον ἀπεφάσισαν αἱ κυβερνήσεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας διὰ διατάγματος τῆς 18 Νοεμβρίου καὶ ὑπουργικῆς διαταγῆς τῆς 29, νὰ λάβωσι σοβαρὰ μέτρα, καὶ νὰ ἐπιτάξωσιν εἰς τοὺς στολάρχους αὐτῶν τὴν σύντονον ἐξάλειψιν τοῦ κακοῦ.

Κατὰ τὰ τέλη Ἰουανουαρίου 1828 ἐπεφάνη πρὸ τῆς Γραμβούσης ὁ μοιράρχης Θ. Σταίνς, ἡγούμενος ἀγγλογαλλικοῦ στόλου. Ὁ ψευδὴς ζῆλος μεθ' οὗ οἱ κάτοικοι τῆς ληστρικῆς ἐκείνης φωλεᾶς ἐφαίνοντο τότε πατριωτικῶς πολεμοῦντες ἐν Κρήτῃ, ἠπάτησε τὸν ἐπίτροπον τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ὅστις γονυπετῶς σχεδὸν παρεκά-

λεσε νὰ μὴ γείνῃ χρῆσις τῆς βίας· ἀλλ' ὁ ἄγγλος ναύαρχος δὲν παρεπλανήθη τοσοῦτον εὐκόλως. Ἀπῄτησε κατηγορικῶς τὴν παράδοσιν τῶν πλοίων, τῶν λῃστευθέντων πραγμάτων καὶ τῶν 12 ἀρχηγῶν. Παρατηρήσας δὲ, ὅτι ὁ τὰς διαπραγματεύσεις ἐπιτετραμμένος ἀντιπρόσωπος τοῦ συμβουλίου τῆς Γραμβούσης Ἀντωνιάδης ἐζήτει μόνον ὑπεκφυγάς, ἤρξατο τὴν Α'. Φεβρουαρίου τῆς μάχης καὶ ἐκυρίευσεν ἐντὸς ὀλίγου πάντα τὰ ἐν τῷ λιμένι εὑρισκόμενα πειρατικὰ πλοῖα, 12 τὸν ἀριθμόν, ἀπολέσας ὅμως τὴν φρεγάταν Κάμβριαν, ἥτις ἐξοκείλασα εἰς ῥαχάδα κατεθρυμματίσθη. Σωρηδὸν ἤρχισαν τότε φεύγοντες οἱ κάτοικοι, οἱ δὲ ἀπομείναντες ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν εἰς τὸ φρούριον εἴσοδον ἑλληνικοῦ λόχου, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ συνταγματάρχου Οὔρκουαρτ. Ὁ λόχος οὗτος ηὔξησε διὰ προσελεύσεως ἄγγλων καὶ γάλλων εἰς τετρακοσίους ἄνδρας. Ἀποκαλυφθείσης ὅμως ἐντὸς ὀλίγου συνωμοσίας τοῦ Ἀντωνιάδου, σκοποῦντος νὰ ἀνατινάξῃ τοὺς ξένους εἰς τὸν ἀέρα καὶ νὰ καταλάβῃ ἐκ νέου τὸ φρούριον, ἐγένετο δύσπιστος ὁ Σταίνς πρὸς τοὺς ἕλληνας καὶ ἐζήτησε νὰ ἀπαλλαγῇ αὐτῶν. Οὕτω δὲ ἐξέπεμψεν αὐτοὺς στιφηδὸν εἰς Κρήτην, ὅπου ὁτὲ μὲν ἐπιτυχῶς ἄλλοτε δὲ ἀτυχῶς ἐπολέμησαν κατὰ τῶν τούρκων ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ συνταγματάρχου Χάν, ἀντικαταστήσαντος τὸν Οὔρκουαρτ. Ἀλλ' ἡ Γραμβοῦσα μετεβλήθη εἰς σωρὸν ἐρειπίων ὑπὸ τῶν ἄγγλων ναυτῶν, καὶ πᾶσα ἐκεῖ εὑρεθεῖσα οὐδετέρα περιουσία ἀπεστάλη εἰς Μελίτην. Ἐντὸς ὀλίγου κατέστρεψαν οἱ ἄγγλοι καὶ τὸ Καστελρόσον μετὰ αἱματηρὸν ἀγῶνα· αὐστριακὰ δὲ πλοῖα ἐβύθισαν πειρατικὰ παρὰ τὰς Ἀγνούσας καὶ τὰ Ψαρά, καὶ κατέσχον ὁλόκληρον ἐργαστήριον παραχαρακτῶν παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Κασάνδραν. Καὶ ὁ Μιαούλης ἐπίσης κατήγαγεν ἐκπληκτικὸν θρίαμβον, ἑλληνικῶν ἡγούμενος πλοίων. Ὁ Κυβερνήτης εἶχεν ἀποστείλει αὐτὸν πρὸς βορρᾶν μετὰ τῆς φρεγάτας Ἑλλάδος καί τινων μικροτέρων πλοίων, ὅπως καταστρέψῃ τὴν πειρατείαν τῶν Ὀλυμπίων παρὰ τὰ Διαβολόνησα. Ἔπλευσε δὲ κατὰ πρῶτον μὲν εἰς Σκόπελον, ὅπου συνέλαβε τεσσαράκοντα καὶ ἕν, εἶτα δὲ εἰς Σκίαθον, ὅπου συνέλαβε τριάκοντα ὀκτὼ πειρατικὰ πλοιάρια, καὶ γολέτας προσέτι καὶ βρίκια 10 μέχρι 22 τηλεβόλων. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο τῆς ἀκαταπόνου δραστηριότητος τοῦ θαλασσίου

ἥρωος τῆς Ἑλλάδος παρέστησαν οἱ περισαίνοντες τὴν κυβέρνησιν ὡς ἕνα τῶν κυριωτάτων θριάμβων, οἵτινες ὠφείλοντο εἰς τὴν ἄφιξιν τοῦ Κυβερνήτου. Καί τοι ἀληθὴς πατριώτης ὁ Μιαούλης, καὶ ζωηρότατον τρέφων ἐν ἑαυτῷ τὸ τῆς δικαιοσύνης αἴσθημα, καὶ εἰς πᾶσαν θυσίαν πρόθυμος ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ, δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ μείνῃ ἀπαθὴς πρὸς τὴν συστηματικὴν τοῦ κατορθώματος αὐτοῦ ὑποτίμησιν χάριν τοῦ μακρὰν βολῆς διαμείναντος Κυβερνήτου. Ἔκτοτε δὲ χρονολογεῖται τὸ σπέρμα τῆς πρὸς τὸν Καποδίστριαν διαστάσεως αὐτοῦ, ἧς ὀλεθριώταται ἔμελλον ν' ἀποβῶσιν αἱ συνέπειαι.

Τὸ ἔργον δι' οὗ ἐπεφορτίσθη ὁ ὑδραῖος ἥρως μετὰ τὴν κατατρόπωσιν τῶν πειρατῶν, ἥκιστα ἠδύνατο τὰ θεραπεύσῃ τὴν δικαίαν αὐτοῦ φιλοδοξίαν. Διότι ἐδόθη αὐτῷ ἡ διαταγὴ νὰ πλεύσῃ μετὰ τῆς «Ἑλλάδος» πρὸς τὸν στόλον τοῦ ὑποναυάρχου Σαχτούρη καὶ νὰ βοηθήσῃ τὰς κινήσεις αὐτοῦ.

Ὁ Σαχτούρης ἀποστολὴν εἶχε νὰ ἐμποδίσῃ εἰς τοὺς αἰγυπτίους τὴν εἰς Κρήτην σιταγωγίαν, νὰ ἀποκλείσῃ στενῶς τὰ δυτικὰ τῆς Πελοποννήσου, τὴν Κορώνην καὶ τὸ Ναβαρῖνον, καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὸν ὑφιστάμενον ἤδη ἀποκλεισμὸν τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν καὶ τῆς Ναυπάκτου. Οὕτως, ἀντὶ γενναίου ἐπιθετικοῦ πολέμου, ἠρκεῖτο ἡ κυβέρνησις εἰς τὸν ἀποκλεισμόν· καὶ οὐδὲ πρὸς τοῦτο κἂν ἤρκουν τὰ μέσα της· διότι ὁ Σαχτούρης διετάχθη νὰ ἐνεργῇ δι' ὀκτὼ πολεμικῶν πλοίων εἰς τρεῖς συγχρόνως θαλάσσας. Μόλις μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ῥωσίας κήρυξιν τοῦ πολέμου ηὐρύνθη ὁ ἀμυντικὸς κύκλος τῶν κατὰ θάλασσαν ἑλληνικῶν κινημάτων· μόλις τότε ἤρξατο μετανοῶν ὁ Κυβερνήτης, ὅτι εἶχε τάξει ἐν τῇ μερίμνῃ αὐτοῦ δευτερεῦον τὸ ναυτικὸν τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ, καὶ ἔλαβε μέτρα, ἅτινα καὶ τὸ ἀγγλικὸν ἀνακτοβούλιον κατέστησαν δύσπιστον καὶ περίφροντι. Δὲν προέβη ὅμως εἰς ῥιζικὴν ἀναμόρφωσιν.

Τὸν Κυβερνήτην ὠφέλησε πολὺ εὐθὺς ἅμα τῇ ἀφίξει του, ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἀπαλλαγῆ τοῦ τέως ἀρχιναυάρχου λόρδου Κόχραν. Ὁ ἄγγλος τυχοδιώκτης, ἀηδιάσας τὴν τῶν πραγμάτων κατάστασιν, εἶχε ζητήσει τὴν παραίτησιν αὐτοῦ, «καθορῶν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ περαιτέρω εἰς τὴν Ἑλλάδα,» καὶ ἀνεχώρησεν. Ἀλύπως δὲ προσεῖδον οἱ ἕλληνες τὴν ἀπέλευσιν αὐτοῦ, διότι ἐν τῇ κοινῇ γνώμῃ εἶχεν ἤδη ἀποθάνει ὁ

ἄνθρωπος, καὶ ἡ ἀνάμνησίς του μόνον παρέμενε λυπηρά. Μέγα μέρος τοῦ δανείου εἶχεν αὐτὸς καταβροχθίσει,—τριακονταεπτὰ μὲν χιλιάδας λιρῶν ὡς ἀποζημίωσιν διὰ τὰς κατὰ τῆς βραζιλιακῆς κυβερνήσεως ἀπαιτήσεις του, ἑκατὸν δὲ καὶ πεντήκοντα χιλιάδας δι' ἐξοπλισμούς, — οὐδὲν δὲ ἔργον οὔτ' ἐπιτυχία τις εἶχον ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς δαπάνας ταύτας καὶ τὴν κολοσσιαίαν φήμην τοῦ ἀνθρώπου. Δυστυχῶς ὅμως ὁ Κυβερνήτης, τείνων ἀπαισίως ὅπως συγκεντρώσῃ ἐν τῇ οἰκογενείᾳ του πάσας τὰς σπουδαίας δημοσίας θέσεις, ἀπεπλανήθη τοσοῦτον, ὥστε προὐβίβασεν ἀρχιναύαρχον, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Κόχραν, τὸν Βιάρον, ἄνθρωπον οὗ τινος ἡ ἀνικανότης καὶ ἡ οἴησις προὐκάλουν ἀδιακόπως συγκρούσεις πρὸς τοὺς ἱκανωτάτους καὶ ἐμπειροτάτους Ἕλληνας, οἷος ὁ Μιαούλης. Ἡ ὀλέθριος ἐνέργεια τοῦ πασιγνώστως ἀνικάνου, ἀλόγου καὶ αὐθαιρέτου ἐκείνου ὄντος ὑπῆρξεν ἀφορμή, ὅτι ἡ ἀντιβασιλεία κατὰ τὰ 1833 εὗρεν ἄχρηστον πάντῃ τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν καὶ σεσηπότα τὰ πλοῖά του.

Ὡς ἠμέλησεν ὁ Κυβερνήτης νὰ προαγάγῃ τὸ ναυτικόν, ὅρον ὑπάρξεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, ἠστόχησεν ἐπίσης κατὰ τὰ πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ὑλικῶν συμφερόντων τῆς χώρας διοικητικὰ αὐτοῦ μέτρα. Πολλάκις ἐξέφρασεν ὁ Κυβερνήτης τὴν καλλίστην αὐτοῦ πρόθεσιν περὶ ἐμψυχώσεως τῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας. Πρὸς ἐκτέλεσιν ὅμως τῶν φημιζομένων ἐκείνων αναμορφώσεων εἶχεν ἀνάγκην κεφαλαίων ὁ Κόμης Καποδίστριας. Ἀλλ' οὗτος εἶχεν ἐκ προοιμίων δηλώσει ὡς ἀξίωμα, ὅτι τὰ διαθέσιμα μέσα ἔπρεπε κατὰ πρῶτον λόγον νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς στρατιωτικοὺς σκοπούς. « Δὲν πρόκειται μόνον, ἔλεγε, νὰ δώσωμεν ἄρτον καὶ ἐργασίαν εἰς τοὺς πτωχούς, ἀλλὰ πρόκειται καὶ νὰ συντηρήσωμεν 8 μέχρι 10 χιλιάδων στρατιωτῶν καὶ 10 μέχρι 15 πολεμικῶν πλοίων. »

Τοιαῦτα ὁ Καποδίστριας καθομολογῶν, ἐμαρτύρει μόνος, ὅτι πᾶσα ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐνέργειά του οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ἀδρανὴς καὶ ἄγονος διοικητικὴ ἡμιμάθεια.

Καὶ ἀληθῶς εἰς ἁπλᾶς μόνον παιδιάς, πρὸς τὸ θεαθῆναι γινομένας, παρέσχεν ἐμψύχωσιν καὶ πραγματικὴν προστασίαν. Οὕτω διένειμεν ἐν Αἰγίνῃ καὶ Πελοποννήσῳ τὰ πρὸς τὸ ζῆν εἰς ἐνδεεῖς τινας καὶ λιμώττοντας, ὑποχρεώσας αὐτοὺς νὰ γεωργῶσι κατὰ διάφορον

τρόπον. Ὁ ἰρλανδὸς Στήβενσων ἐπετράπη τὴν διάδοσιν τῆς γεωμηλοφυτείας ἐν Ἑλλάδι· λαβὼν δὲ τὴν ἄδειαν νὰ ἀναζητήσῃ πρόσφορον ἀγρόν, ἐξέλεξε τὸν τῆς Ἀπαθείας καλούμενον, ἀπέναντι τοῦ Πόρου. Ἐθνικὸν ἄλλοτε κτῆμα, εἶχεν ἀγορασθῆ ὁ ἀγρὸς οὗτος κατὰ τὰ 1825 ὑπὸ τῶν Κουντουριωτῶν. Ὑπῆρξε δὲ μία τῶν προσβλητικωτάτων αὐθαιρεσιῶν τῆς κυβερνήσεως ἡ ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου ἀφαίρεσις τῆς ἰδιοκτησίας των ταύτης, οὐχὶ μόνον χωρὶς ἀποζημιώσεως, ὡς ἐπέτασσεν ἡ συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου, ἀλλὰ καὶ χωρίς τινος κἂν πρὸς αὐτοὺς ἀναγγελίας. Ἡ κατὰ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων δυσμένεια τοῦ Κυβερνήτου ἐκαλύφθη ὑπὸ τὴν πρόφασιν τοῦ ἀγαθοῦ σκοποῦ. Τί δ' ἐπὶ τέλους κατωρθώθη; Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος ἀπεδείχθη ἀκατάλληλον εἰς γεωμηλοφυτείαν, καὶ κατεγέλασε τῶν φιλανθρωπικῶν ἀγώνων τοῦ Καποδιστρίου. Ὁ Στήβενσων ἐπετράπη πρὸς τούτοις νὰ φυτεύσῃ χρήσιμα δένδρα παρὰ τὴν λεωφόρον τοῦ Πόρου καὶ κατὰ μῆκος τῶν ἐκεῖ εὑρισκομένων ἐθνικῶν γαιῶν. Εἶτα διέταξεν ὁ Κυβερνήτης τὸν διοικητὴν τῆς Αἰγίνης νὰ προμηθευθῇ ἐκ Πελοποννήσου μορέας ἀντὶ δικαίας τιμῆς, ἐκόμισε καστανέας ἐκ Κρήτης, καὶ ἐντὸς ὀλίγου χιλιάδες ὠφελίμων δένδρων ἐφυτεύθησαν ἐπὶ τῆς Αἰγίνης καὶ τοῦ Πόρου. Ἂν ἡ μέριμνα τῆς κυβερνήσεως ἐξετείνετο ἐκ τῆς μικρᾶς ἐκείνης γωνίας καθ' ὅλην τὴν χώραν, δημιουργοῦσα οὕτω τὴν βάσιν νοήμονος δασοφυτείας, ἂν κατεπνίγετο παρὰ τῷ λαῷ ἡ βάρβαρος τάσις πρὸς καταστροφὴν τῶν δασῶν, τὰ φαλακρὰ τῆς Ἑλλάδος ὄρη ἤθελε ταχέως καλύψει χλόη φαιδρά. Ἔπρεπεν ὅμως νὰ παύσωσιν οἱ ποιμένες πυρπολοῦντες τὰ δάση, ὅπως τρώγωσιν αἱ αἶγες αὐτῶν τὰ τρυφερὰ τῶν δένδρων ἀποβλαστήματα. Δυστυχῶς δὲ δὲν εἶνε μόνον οὗτοι καταςροφεῖς· καθότι καὶ μεμορφωμένοι ἕλληνες νομίζουσιν ἐκπολιτιστικὴν ἀποστολὴν τὴν καταστροφὴν τῆς βλαστήσεως, διότι δῆθεν τὰ δάση γεννῶσιν ἀσθενείας καὶ πυρετούς. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1830 ἐπὶ ἑβδομάδας ὅλας ἐκαίετο ὁ ἐλαιὼν τῆς Ἀττικῆς, καὶ 50000 ἐλαιόδενδρα κατεκάησαν. Ἔνοχοι τοῦ γενομένου ὑπελήφθησαν οἱ ἀναχωροῦντες τοῦρκοι, καὶ οὐδεμία περαιτέρω σημασία ἀπεδόθη εἰς αὐτό.

Ἡ γεωργία διετήρησεν ἐπὶ Καποδιστρίου τὴν ἀρχέγονον ἡσιόδειον αὐτῆς ἁπλότητα. Καὶ ὅμως ὁ Κυβερνήτης ἔφερεν ἐξ Ἑλβετίας

βελγικὰ ἄροτρα, καὶ ἵδρυσε παρὰ τὴν Τίρυνθα τὸ πρότυπον ἐκεῖνο ἀγροκήπιον, ὅπερ ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἀγρονομικὸν παράδειγμα τῆς χώρας ὁλοκλήρου. Ἐπὶ μακρὸν ἐδεικνύετο ἐν αὐτῷ ἡ ῥοδοδάφνη, ἣν εἶχε φυτεύσει ἰδίᾳ αὐτοῦ χειρί· ἦν δὲ ὁ θάμνος οὗτος τὸ μόνον σχεδόν, ὅπερ ἐν τῷ ἀγροκηπίῳ ἐκείνῳ προέκοψε. Ὅτε ὁ γάλλος Μισσὼ ἐπεσκέφθη αὐτὸ τὸ θέρος τοῦ **1840**, εὗρεν ὅτι πᾶσα ἑδραία βάσις εἶχε παραμεληθῆ, καὶ πάντα πρὸς τὸ θεαθῆναι μόνον ἐγένοντο. Ἀντὶ νὰ γείνῃ ἐκ τῶν κάτω ἡ τῆς ἐργασίας ἀρχή, εἶχον νομίσει ὅτι ἤρκει ὁ ἐξωτερικὸς πιθηκισμὸς τῶν λεπτομερειῶν τελειοτάτης γεωπονίας, καὶ τὸ πρότυπον ἑλληνικὸν ἀγροκήπιον παρέστη ὡς μικρογραφία τις τοῦ Ῥαμβουλιέ. Οὔτε φυτώριον, οὔτε κηπουρικὴ σχολή, οὔτε ἱσπανικὰ πρόβατα ἔλειπον ἐξ αὐτοῦ, οὔτε τεχνητὸς καὶ ὑπόστεγος πορτοκαλλεών, καί τοι πάντῃ ἄχρηστος ἐν Ἑλλάδι. Ἡ κυβέρνησις οὐδόλως εἶχε λάβει ὑπ' ὄψιν τὴν διαφορὰν τοῦ κλίματος καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν. Τοὐναντίον δὲ δραστηρία κατεβλήθη ἐνέργεια πρὸς διάδοσιν τῆς πηκτῆς (gélatine) τοῦ Γιμβερνάτη, ὡς γενικοῦ θρεπτικοῦ μέσου, καὶ πριονόμυλος ἱδρύθη πρὸς τοῦτο ἐν Λέρνῃ. Πόσῳ κάλλιον θὰ ἦτο, ἂν ἀντὶ τῶν παραδόξων ἐκείνων τεχνασμάτων, δι' ὧν καταφαίνεται τὸ ἀσταθὲς βῆμα τῆς ἐκ παντὸς τρόπου ἀναμορφώσεως, ἐπήρχετο εἰς τὴν κυβέρνησιν ἡ σωτήριος ἰδέα τῆς ἐποικίσεως ξένων, πρὸς προαγωγὴν τῆς ἐν τῇ χώρᾳ γεωργίας!

Τὸ παράδειγμα τῆς ξένης ἐπιτυχίας ἤθελεν οὕτω ἀφυπνίσει ἀπὸ τῆς ἀπαθείας των τοὺς Ἕλληνας, ὧν ἐν γένει τὸ πνεῦμα εἶνε προσφυέστερον πρὸς τὸ ἐμπόριον, ἕνεκα τοῦ ταχυτέρου αὐτοῦ κέρδους, ἢ πρὸς τὴν γεωργίαν. Ὁ Καποδίστριας ὅμως ἠρνήθη εἰς ἑταιρίαν τινὰ ὁλλανδῶν, σκοπούντων νὰ ἱδρύσωσιν ὑποθηκικὴν τράπεζαν ἐν Ἑλλάδι, τὴν συναίνεσιν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἐπωφελοῦς ἐκείνου καταστήματος. Ἐπίσης δὲ ἡ ἀποτυχία τῆς πρὸς ἐποίκισιν ἀμερικανῶν ἀποπείρας κατήλεγχεν ἐλεεινῶς τὴν πάντα παραλύουσαν ἀδράνειαν τῆς κυβερνήσεως. Ὁ Καποδίστριας εἶχε παραχωρήσει εἰς τὸν πράκτορα τῶν ἀμερικανικῶν συλλόγων Δρ. Χόους ἀτελεῖς ἐπὶ πενταετίαν γαίας πλησίον τῆς Κορίνθου. Ἀφοῦ ἐν τούτοις ὁ φιλάνθρωπος ἐκεῖνος ἀμερικανός, οὗτινος τὸ ὄνομα ἐπὶ μακρὸν ἔτι ἐπέζησεν εὐγνω-

μόνως μνημονευόμενον ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ Ἰσθμοῦ, ἵδρυσεν ἐκεῖ τὴν «Οὐασιγκτωνίαν,» ὁ Κυβερνήτης δὲν παρεδέχθη τὴν ζητηθεῖσαν ἐπέκτασιν τοῦ παραχωρηθέντος χώρου, ὅστις τὸ κατ' ἀρχὰς ἦν ὡρισμένος διὰ τοὺς πρόσφυγας μόνους τῶν Κυδωνιῶν, τῆς Σύρου καὶ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τοσαῦτα ἀντέταξε προσκόμματα, ὥστε οἱ ἱδρυταὶ παρητήθησαν τοῦ περὶ ἐποικίσεως **100** οἰκογενειῶν ἀρχικοῦ αὐτῶν σχεδίου. Ἡ κοινότης οὐδέποτε περιέλαβε πλείονας τῶν **40** οἰκογενειῶν, καὶ φθίνουσα βαθμηδὸν διελύθη κατὰ τὰς ταραχὰς τῶν ἐτῶν **1830** καὶ **1831**.

Ἐνῷ δὲ οἱ τοῦ Καποδιστρίου θεραπευταὶ ἤντλουν ἐκ τοιούτων δυσοιώνων γεγονότων ὕλην πρὸς ἐφημεριδογραφικὸν πανηγυρισμὸν τοῦ Κυβερνήτου, καὶ ὑπέτρεφον ἀντὶ νὰ ἐξαλείφωσι τὰς ἐθνικὰς προλήψεις, οὐδὲν ἐγίνετο ἀποτελεσματικόν, ὅπως βοηθηθῇ ὁ ταλαίπωρος ἕλλην χωρικὸς διὰ σπορᾶς, κτηνῶν καὶ γεωργικῶν ἐργαλείων, οὐδὲν σχεδὸν ὅπως εὐκολυνθῇ ἡ τῶν προϊόντων αὐτοῦ διάθεσις, ὅπως κατασκευασθῶσιν ἢ ἐπισκευασθῶσι κἂν ὁδοὶ καὶ γέφυραι. Τί δὲ ἄλλως ἠδύνατο νὰ ὠφελήσῃ τὸ εὔφορον τῆς γῆς καὶ τὸ ἄφθονον τῆς γεωργίας προϊόν, ἐνόσῳ ἔλειπον τ' ἀναγκαιότατα τῆς συγκοινωνίας μέσα, ὁδοὶ δὲ καὶ δρόμοι ἔμενον παρημελημένοι ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως; Τί ἐσήμαινεν ἂν ἡ Ἀρκαδία ἠφθόνει σίτου, ὅτε ἐν Ναυπλίῳ ἔτρωγον ἀραβοσίτινον ἄρτον;

Ἐν τούτῳ κατεφάνη ἐπίσης ὁ φόβος τοῦ φάσματος τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ νεωτερισμοῦ, ὅπερ ἐγρηγορότα καὶ ὑπνώττοντα ἐδίωκε τὸν Κυβερνήτην. Ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, ὅστις τοσοῦτον ἔτρεμε τὴν εὐρωπαϊκὴν παίδευσιν, ὥστε κατεπλάγη μαθὼν ὅτι ὁ Ι. Ῥίζος καὶ οἱ ἓξ *συντάκται* ἐγνώριζον γαλλικά, ἐνῷ τέως ἐνόμιζεν αὐτοὺς λίαν ἀμαθεῖς πρὸς τοῦτο, αὐτὸς οὗτος ἐφοβεῖτο καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐπιμιξίας καὶ συγκοινωνίας ἀνάπτυξιν. Ἦτο ἆρά γε ὁ φόβος του ἐκεῖνος ἀνάμνησίς τις τῆς ρωσικῆς διοικητικῆς μικρολογίας; Ὅπως ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἡ μόνη βατή πως ὁδός, ἥτις κατεσκευάσθη κατὰ τὴν διοίκησιν τοῦ Καποδιστρίου, ἦγε μόνον ἀπὸ Μεθώνης μέχρι Ναβαρίνου καὶ εἶνε ἔργον τῶν γάλλων. Περὶ ὁδῶν, γεφυρῶν καὶ διωρύγων μᾶλλον ἢ περὶ στρατιωτικῶν σχεδίων ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ ὁ Καποδίστριας, ἂν ἤθελε νὰ καταβάλῃ τὴν ἀντίδρασιν τῶν τοπικῶν στοιχείων, καὶ

νὰ θεμελιώσῃ ἀσφαλῆ καὶ ἑνιαίαν διοίκησιν. Ἐν τούτῳ ἔκειτο ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος ἀναγέννησις, καὶ ἐν τούτῳ ἰδίως ἐζημίωσε αὐτὸν βαρύτατα ἡ τῆς διοικήσεώς του ἀμέλεια.

Ἐνῷ δὲ ἡ οἰκτρὰ τῶν τῆς συγκοινωνίας μέσων κατάστασις, ὡσεὶ κυβερνητική τις πρόνοια, οὐδένα ἐνεθάῤῥυνεν ὅπως περιέλθῃ τὴν Ἑλλάδα πρὸς διασκέδασιν ἢ πρὸς σπουδήν, δὲν ἠμέλησεν ἐπίσης ἡ κυβέρνησις τῶν τυπικῶν ἐκείνων γλισχρολογιῶν, δι' ὧν καθίσταται δυσχερὴς ἡ συγκοινωνία εἰς τοὺς τιμίους ἀνθρώπους, καὶ ἐδωρήσατο τῇ Ἑλλάδι ἐντελὲς εὐρωπαϊκὸν διαβατηρίων σύστημα. Πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν κατοίκων κατὰ τῶν κακῶν, ἅτινα συνεπάγεται ἡ παραδοχὴ ἀγνώστων ξένων, διετάσσετο, ὅτι οὐδεὶς ἀλλοδαπὸς ἠδύνατο νὰ ἀποβιβασθῇ ἢ νὰ ὁδοιπορήσῃ ἐν Ἑλλάδι, ἂν μὴ ἔφερε τακτικὸν κατὰ τοὺς τύπους διαβατήριον. Ὁ φέρων δὲ τοιοῦτον ὤφειλε νὰ δηλώσῃ εἰς τὴν ἀστυνομίαν τοὺς λόγους τῆς ἐλεύσεώς του, καὶ νὰ παράσχῃ ἐγγύησιν, ὅτι ἤθελεν ὑπακούει εἰς τοὺς νόμους τοῦ κράτους, καὶ ἠδύνατο νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἂν ἡ τοιαύτη δήλωσις ἐπεδοκιμάζετο ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας, ἐξεδίδετο παρ' αὐτῆς διαμονητήριον, ἰσχῦον ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, ἕνα μῆνα ἢ μίαν τριμηνίαν.

Ἡ καθαρῶς ῥωσικὴ αὕτη διάταξις ἀντέφασκεν ἄντικρυς εἰς τὰ ἤθη τῶν ἑλλήνων, καὶ ἀπροκαλύπτως ἀπεδοκιμάσθη. Οὐχ ἧττον ἐπεξετάθη καθ' ὅλην τὴν χώραν, καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη τῆς τοῦ Κυβερνήτου διοικήσεως ἐφηρμόσθη μετὰ μεγίστης αὐστηρότητος. Ἐν γένει δὲ ἡ κυβέρνησις ἐφαίνετο τοιούτους ἰδίως εὐρωπαϊκοὺς θεσμοὺς ἀσμενίζουσα, ὁποῖοι ἠδύναντο νὰ ὑπηρετήσωσι τὸν ἀπολυτισμόν. Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη εἶχε καταστῆ ἐπαισθητὴ ἡ ἀνάγκη τακτικῆς ταχυδρομικῆς συγκοινωνίας μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς· ἡ κακὴ δὲ κατάστασις τῶν τῆς συγκοινωνίας μέσων ἦν βεβαίως τὸ κυριώτατον πρὸς τοῦτο κώλυμα. Οὐχ ἧττον ἀπεφάσισεν ὁ Κυβερνήτης νὰ καταδείξῃ καὶ ἐν τούτῳ τὴν ἀναμορφωτικὴν αὐτοῦ κλῆσιν, καὶ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1828 συνεστήθη ἑλληνικὸν κυβερνητικὸν ταχυδρομεῖον. Ἄπορον ἴσως ἠδύνατο νὰ φανῇ, ὅτι ἡ σύστασις τοῦ ταχυδρομείου ἐπήγαζε κυρίως ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς δημοσίου ἀλληλογραφίας, ἐν παρέργῳ δὲ μόνον ἀνεκοινοῦτο, ὅτι καὶ πολῖται καὶ ξένοι ἠδύναντο νὰ μεταχειρισθῶσιν αὐτὸ πρὸς τὴν ἰδιωτικήν των

ἀλληλογραφίαν. Ἡ κυβέρνησις ἔλαβεν εἰς χεῖράς της τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ διεύθυνσιν, καὶ ἐν τοῖς κεντρικοῖς ταχυδρομικοῖς γραφείοις, ἅτινα προέκειτο νὰ συστηθῶσιν ἐν Ἄργει, Τριπόλει, Ἐπιδαύρῳ καὶ Σύρῳ διώρισε διευθυντὰς αὐτῶν τοὺς ἑκάστοτε ὑγειονόμους. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ δὲ τῆς χώρας, ὅπου δὲν ὑπῆρχον ὑγειονόμοι, ἀνέθετο τὴν διεύθυνσιν κατὰ τὸ δοκοῦν εἰς ἕνα τῶν δημογερόντων τοῦ τόπου. Ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου ἀνεφάνησαν καὶ ἐν τῷ κλάδῳ τούτῳ τῆς διοικήσεως τὰ κακὰ τῆς ὑπερβαλλούσης συγκεντρώσεως· ταχέως δὲ ἤρξατο ψιθυριζόμενον, ὅτι τακτικὴ ἐγίνετο παραβίασις τοῦ ἀποκρύφου τῶν ἐπιστολῶν πρὸς πολιτικοὺς σκοπούς. Οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς κυβερνήσεως ἐδικαιολόγουν, ἐννοεῖται, τὴν πρᾶξιν ταύτην, ἰσχυριζόμενοι, ὅτι ἡ διὰ τοῦ δημοσίου ταχυδρομείου διαβίβασις ἐπιστολῶν δὲν ἦτο ὑποχρεωτική, καὶ ὅτι οἱ ἰδιῶται εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξωσι τὴν παλαιὰν ὁδόν, εἰς ἰδιαιτέρας δὲ περιστάσεις νὰ ἀποταθῶσι καὶ εἰς τὴν ἰδωτικὴν προθυμίαν πρὸς διαβίβασιν γραμμάτων. Διὰ τῆς σαθρᾶς ταύτης λογικῆς οὐ μόνον ἐφαίνοντο ἀποτρεπόμενοι οἱ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἄνδρες τῆς εἰς τὸ δημόσιον καθίδρυμα διαπιστεύσεως σπουδαίων ἐπιστολῶν, ἀλλ' ἥκιστα εὐνοϊκὴ κρίσις ἐξεφράζετο συνάμα περὶ τῆς ἀξίας τοῦ κυβερνητικοῦ ταχυδρομείου· ἄλλως δὲ καὶ ἡ ἰδιωτικὴ ὁδός, ἡ τοσοῦτον συνιστωμένη, δὲν ἦτο ὀλιγώτερον τῆς κυβερνητικῆς ἐπισφαλής. Ὁ Βιάρος, ὅστις πανταχοῦ ὠσφραίνετο συνωμοσίας, διέταξε τὴν σύλληψιν τοῦ γραμματοκομιστοῦ τοῦ Ι. Μαγγίνα, μέλους τοῦ Πανελληνίου ἀνεξάρτητον ἔχοντος τὸ φρόνημα, ὅπως ἀνεύρῃ γράμματα ἐνοχοποιοῦντα τὴν ἀντιπολίτευσιν· κατῃσχύνθη ὅμως ὁ βιαστής, διότι τὰ κατασχεθέντα ἔγγραφα ἀπέβλεπον οἰκιακὰς καὶ ἀθώας ὅλως ὑποθέσεις. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ὁ Κανελλόπουλος, μεταβαίνων ἐξ Αἰγίνης εἰς Πελοπόννησον, συνελήφθη καθ' ὁδὸν καὶ ἠρευνήθη. Καὶ αὐτὸν ἐπίσης εἶχεν ὑποπτεύσει ἡ κυβέρνησις ὡς κομιστὴν σπουδαίων ἐγγράφων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἠπάτησεν ἐντελῶς τὰς προσδοκίας της. Ὅτε δὲ ὁ κληρικὸς Φαρμακίδης, γράφων εἰς τὸν φίλον του Μπ. Ῥοῦφον, ἐξέφραζε τὴν εὐχαρίστησίν του ἐπὶ τῷ πρωτοκόλλῳ τοῦ Μαρτίου καὶ τὴν δυσαρέσκειάν του κατὰ τοῦ Κυβερνήτου, ἡ δὲ ἐπιστολή του προδοθεῖσα ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῆς κυβερνήσεως καὶ ἀπεσφραγίσθη, ἐνεκλήθη ὁ

γράψας αὐτὴν ἐπὶ προσβολῇ καὶ ἐξυβρίσει τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος εἰς τὸ πρωτόκλητον δικαστήριον, ὅπερ ὁ Βιάρος εἶχε συστήσει ἐν Σπέτσαις, καὶ καταδικασθεὶς ἐῤῥίφθη πάραυτα εἰς τὰς φυλακάς. Καὶ ἐξεκάλεσε μὲν ὁ Φαρμακίδης τὴν ἀπόφασιν ἐντὸς τῆς νομίμου προθεσμίας, ἀλλ' ἡ ἔφεσίς του οὐδόλως ἀπέλυσεν αὐτὸν τῆς φυλακῆς. Αἱ προσωριναὶ φυλακίσεις ὑπῆρξαν πάντοτε προσφιλεῖς εἰς πᾶσαν αὐθαίρετον ἐξουσίαν. Ἥμισυ ὅλον ἔτος ἐτάκη ἐν τῇ φυλακῇ, μέχρις οὗ ἡ ἀπὸ 7 Μαρτίου 1830 ἀπόφασις τοῦ ἐν Ἄργει ἀνεκκλήτου κριτηρίου ἠθῴωσεν αὐτόν. Οὐχ ἧττον οἱ δικασταί, καί τοι ἀναγνωρίσαντες ὅτι δὲν ὑπῆρχε κακούργημα, ἐνέδωκαν πτοηθέντες εἰς τὴν πίεσιν τῆς κυβερνήσεως, καὶ παρεδέχθησαν ὡς βάσιμον τὴν ἐπὶ πταίσματι κατηγορίαν. Ἐπειδὴ δὲ — ἔλεγεν ἡ παράδοξος ἐκείνη ἀπόφασις — καθ' ἃς περιστάσεις ἐγράφη ἡ ἐν λόγῳ ἐπιστολή, καθῆκον ἦτο χρηστοῦ καὶ ἡσύχου πολίτου ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀναγραφὴν πολιτικῶν σκέψεων, ἔστω καὶ ἐντὸς ἐπιστολῆς, λόγῳ κἂν τοῦ κινδύνου, ὃν δὲν δύναταί τις μὲν νὰ προΐδῃ, ἀλλὰ δύναται ὅμως σιωπῶν νὰ ἀποφύγῃ, ὅτι σκέψεις ἐπιστολιμαῖαι εὐκόλως δύνανται νὰ δημοσιευθῶσι καὶ νὰ γεννήσωσι σκάνδαλα καὶ δυσαρέσκειαν· τοσούτῳ δὲ μᾶλλον, ὅσῳ ἔκ τε τοῦ ἐπιστολιμαίου ὕφους καὶ τῆς ἀγνοίας τῶν περιστάσεων καὶ τῶν σχέσεων τοῦ γράφοντος δύνανται ξένοι ἄνθρωποι νὰ ἑρμηνεύσωσι διαφοροτρόπως τὰ γραφόμενα· ἐπειδὴ τέλος ὁ Φαρμακίδης ὠλιγώρησε τοῦ τοιούτου καθήκοντος· ἐπειδὴ ὅσον αὐστηρὰ καὶ ἂν ὑπῆρξε μέχρι τοῦδε ἡ κατ' αὐτοῦ ἐνέργεια τῆς δικαιοσύνης, ὑπῆρξεν ὅμως ἀνάλογος τῆς πράξεως αὐτοῦ, καὶ ἑαυτὸν μόνον πρέπει διὰ τοῦτο νὰ αἰτιᾶται· διὰ ταῦτα ἀποφασίζομεν: ἡ ἀπὸ 27 Σεπτεμβρίου 1829 ἀπόφασις τοῦ πρωτοκλήτου δικαστηρίου καταργεῖται, καὶ κατὰ συνέπειαν 1) ὁ Φαρμακίδης ἀπαλάσσεται τῆς ἐπικειμένης αὐτῷ ποινικῆς δίκης· 2) ἡ φυλάκισις ἣν ὑπέστη θεωρητέα ὡς ἐπαρκὴς ποινὴ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ πραχθέντος πταίσματος· 3) ὁ ἐκκαλῶν καταδικάζεται εἰς τὰ ἔξοδα τῆς δίκης· 4) ἡ ἀστυνομία διατάσσεται νὰ ἀποδώσῃ αὐτῷ τὴν ἐλευθερίαν του. Οὕτως ἔληξεν ἡ δίκη τοῦ Φαρμακίδου, ἧς τὴν διεξαγωγὴν παρηκολούθουν ἐν τῇ ἀνατολῇ μετ' ἀγωνιώδους ἀνυπομονησίας· διότι ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος εἶχε διὰ μιᾶς ἀποκαλύψει τὸ βάραθρον τῆς διαφθορᾶς, εἰς ὃ

έτεινε νὰ βυθίσῃ τὸ κρατοῦν σύστημα τὴν νεαρὰν ἑλληνικὴν πολιτείαν.

Ὅτε ὅμως ἡ εἰς τὸν ἑλληνικὸν θρόνον ὑποψηφιότης τοῦ Λεοπόλδου, πρίγκηπος τοῦ Κοβούργου, συνεκίνησε τὰ πνεύματα, τότε αἱ ἐπίσημοι προσβολαὶ κατὰ τοῦ δικαίου τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ἰδιοκτησίας ἔφθασαν εἰς τὸν κολοφῶνά των. Δίκτυον ὅλον ὠτακουστῶν περιέβαλλε τοὺς δυσηρεστημένους, ἡ κυβέρνησις ἀντήμειβε πᾶσαν φρονημάτων κατασκοπείαν, αἱ αὐθόρμητοι ἐκφράσεις τῆς νεότητος ἢ τῆς ἐμπαθείας ἐγίνοντο ἀντικείμενον κυβερνητικῆς κερδοσκοπίας, αἱ ἐπιστολαὶ τῶν ὑπόπτων ἀπεσφραγίζοντο, καὶ οἱ γραμματοκομισταὶ αἰφνιδίως κατελαμβάνοντο. Ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔχω ἐνώπιόν μου ἐπιστολὴν τοῦ ἐπάρχου τῆς Βοστίτσης πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῆς ἀστυνομίας, ἐν ᾗ ἐκφράζεται ἡ ἀφελὴς ἀγανάκτησις, ὅτι « ὁ γραμματοκομιστὴς ἐκεῖνος, ὃν ἀπὸ μακροῦ ἤδη παρεφύλαττεν, ἐξέφυγεν. » Ἦν δὲ οὗτος κομιστὴς ἐπιστολῶν ἐκ Πατρῶν, ἀγγελλουσῶν τὴν ἀποδοχὴν τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου. Πόσον ἆρά γ' ἐπεθύμει ἡ κυβέρνησις νὰ ἐνοχοποιήσῃ τὸν γράψαντα αὐτάς, ἂν μάλιστα ἦτο ὁ Ζαΐμης!

Πρὸς τὴν στερεότυπον ταύτην ἐπεμβάσεως μανίαν τῶν ἀρχῶν, πρὸς τὴν κτηνώδη ταύτην περιφρόνησιν παντὸς ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἥτις συστηματικῶς ἐκ τῶν ἄνω ἠσκεῖτο, παράδοξος βεβαίως ἀντίφασις ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου ἐπιχείρησις γενικῆς ἀναμορφώσεως τῶν δικαστικῶν, ἀφοῦ μάλιστα ἔλειπεν ἡ πρώτη ἀναγκαία αὐτῆς συνθήκη, τὸ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ καρδίᾳ αἴσθημα τῆς δικαιοσύνης. Ὁ Καποδίστριας ἐγνώριζεν ἐκ τοῦ διπλωματικοῦ του σταδίου ἐκεῖνο μόνον τὸ οὕτω καλούμενον « δημόσιον δίκαιον, » ὅπερ διδάσκει τοὺς κρατοῦντας κατὰ πόσον δύνανται νὰ παραβιάζωσι τὴν δικαιοσύνην, χωρὶς νὰ προσβάλωσι τὰ συμφέροντά των. Δίκαιον δὲ καὶ ἀστυνομία ἦσαν δι' αὐτὸν ὅλως ταὐτόσημα.

Τὸ αἴσθημα μόνον τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἔπρεπε νὰ παροτρύνῃ αὐτὸν εἰς καταπολέμησιν τῆς ἐπικρατούσης ἐλλείψεως ἀσφαλείας, τῆς βίας καὶ τῆς λῃστείας· διότι πῶς ἄλλως ἦν δυνατὴ ἡ ὕπαρξις ἡμιπαγοῦς μόλις διοικήσεως; Ἀλλ' ἡ τιμώρησις μεμονωμένων κακοποιῶν ἀπεῖχε πολὺ τῆς εἰς πάντας ἀπονομῆς τοῦ δικαίου, ἡ δὲ

δικαιοσύνη ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου ὡς εὐπειθὲς μόνον καὶ εὔχρηστον διοικητικὸν ὄργανον. Τὰ σχέδια αὐτοῦ περὶ ἀναμορφώσεως τῶν δικαστικῶν τῆς Ἑλλάδος οὐδὲν ἄλλο ἐσκόπουν, ἢ νὰ ἐξαρτήσωσι τὰ δικαστήρια ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως.

Ἀντὶ νὰ ζητήσῃ πληροφορίας, καὶ ἐκτιμῶν τὰ ἤθη καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ, νὰ στηρίξῃ τὸν διοργανισμὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς ἀρχῆς τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλογῆς τῶν δικαστῶν, καὶ τῶν ἐν Τροιζῆνι θεσπισθέντων κατὰ τὰ 1822, προέβη ὁ Κυβερνήτης μετ' ἐπισφαλοῦς σπουδῆς ἀπὸ ἀποπείρας εἰς ἀπόπειραν.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἄφιξίν του παρέπεμψεν εἰς τὸ Πανελλήνιον τὰ περὶ δικαστηρίων νομοσχέδιά του. Κατ' αὐτὰ ἡ δικαιοδοσία ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ κράτους ἀνετίθετο προσωρινῶς εἰς τὴν τοπικὴν διοίκησιν. Τοπικαὶ ἀρχαί, τουτέστιν οἱ ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου διοριζόμενοι ἔπαρχοι, ἐπεφορτίζοντο τὰ καθήκοντα τοῦ εἰρηνοδίκου καὶ πταισματοδίκου ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν δημογεροντιῶν, ὅπου δὲ δὲν ὑπῆρχεν ἔπαρχος, ἀντικαθίστα αὐτὸν μέλος τι τοῦ συμβουλίου τῆς κοινότητος, ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου ἐπὶ τούτῳ ἐκλεγόμενον. Οὗτοι ἀπετέλουν τὸ πρωτόκλητον μὲν πολιτικὸν δικαστήριον μετὰ δύο ὑπὸ τῶν διαδίκων ἐκλεγομένων συνδικαστῶν, τὸ πρωτόκλητον δὲ ποινικὸν δικαστήριον μετὰ δύο παρέδρων διοριζομένων ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου. Τέλος δὲ ἠγγέλλετο ὡς προσεχῶς συστηθησόμενον ἐπταμελὲς ἐφετεῖον ἐν Αἰγίνῃ. Ὁ Καποδίστριας, καί τοι τυπικῶς συνιστῶν τὴν ταχύτητα, δὲν ἤλπιζε βεβαίως τὴν ταχεῖαν τοῦ νομοσχεδίου του ἐπεξεργασίαν. Τὸ Πανελλήνιον τοὐλάχιστον οὐδένα ἔδειξεν ἔκτακτον ζῆλον εἰς ἐπιψήφισιν νομοσχεδίου, ὅπερ ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς προσωρινότητος ἐκάλυπτε τὴν ἐπέμβασιν τῆς διοικήσεως εἰς τὴν απονομὴν τῆς δικαιοσύνης. Οὕτω δὲ ἀφῆκεν ὁ Κόμης τὰ πράγματα νὰ λάβωσι τὴν μοιραίαν αὐτῶν ἔκβασιν, καὶ προῆλθεν εἰς ἄλλας ἀποπείρας. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1828 συνέστησεν εἰς τὸ Πανελλήνιον σχέδιον ὀργανισμοῦ συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ Μωραϊτίνη, « ὅπερ εἶχε τὸ προτέρημα, ὅτι ἦτο βραχὺ καὶ σαφές, » καὶ ἐλάμβανε πραγματικῶς ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπικρατοῦσαν ἔλλειψιν δικαστῶν, περιορίζον εἰς ἐλάχιστον τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν. « Πρόκειται ἐπὶ τοῦ παρόντος, » ὡμολόγει ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν Βιάρον, «οὐχὶ περὶ ὁριστικῆς διευθε-

τήσεως τῶν δικαστικῶν, ἀλλὰ περὶ πρώτης τινος ἀποπείρας καὶ περὶ θεραπείας τῶν μᾶλλον κατεπειγουσῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀτυχοῦς καὶ γενναίου αὐτοῦ ἔθνους.» Μόλις δὲ ὅτε πανταχόθεν ἠγέρθησαν παράπονα κατὰ τῆς ὑπὸ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν καταχρήσεως τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως αὐτῆς πρὸς προσωπικοὺς σκοπούς, ὅτε ἡ ἀντιπολίτευσις κατέστησεν αἰώνιον θέμα τῶν μομφῶν αὐτῆς τὴν ἔλλειψιν ὁριστικοῦ καὶ σταθεροῦ δικαιονομικοῦ συστήματος, ἀπεφάσισεν ὁ Καποδίστριας νὰ προβῇ εἰς ὁριστικώτερον τι βῆμα περὶ τοῦ σπουδαίου ἐκείνου ἀντικειμένου. Τὴν **14** Νοεμβρίου **1828** ὑπέβαλε προτάσεις εἰς τὸ Πανελλήνιον, ἐν αἷς διεφαίνετο ἡ ὁμολογία, ὅτι αἱ τέως ἐπισφαλεῖς ἀπόπειραι οὐδὲν ἄλλο εἶχον παραγάγει ἢ φοβερὰν μόνον σύγχυσιν καὶ ταραχήν. Ἀνεγνώριζε δι' αὐτῶν ὁ Καποδίστριας, ὅτι ἡ κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο νὰ παράσχῃ ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν λαὸν τὰ πρὸ πολλοῦ ἐπιθυμητὰ δικαστήρια, διότι δὲν ἦτο δικαίωμα αὐτῆς ἡ ἄσκησις δικαστικῶν καθηκόντων· ὅτι ἑπομένως δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀναθέσῃ δικαστικὰ καθήκοντα εἰς ἐκτάκτους ἐπιτρόπους ἢ προσωρινοὺς διοικητάς· ὅτι τὸ μέχρι τοῦδε ἐν ἰσχύϊ δικαιονομικὸν σύστημα ἦν ἀνεπαρκές· ἀλλ' ὅτι ἐντούτοις εἶχε δώσει τὴν ἄδειαν εἰς τὸν ἔπαρχον τῶν δυτικῶν Σποράδων, ὅπως προβῇ εἰς νέαν τινα ἀπόπειραν, ἀξίαν μιμήσεως δι' ὅλον τὸ κράτος.

Ὁποῖον ἦτο ἄρά γε τὸ νέον ἐκεῖνο πείραμα, ὅπερ ἐφημίζετο ὡς ἁπλοῦν καὶ εὐχερές;» Ὁ Βιάρος εἶχε διορίσει παρ' ἑκάστῃ δημογεροντίᾳ ἕνα πάρεδρον πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τῆς ἐκδόσεως διαιτητικῶν ἀποφάσεων. Ἐνῷ δὲ ὁ Κυβερνήτης εἶχε διστάσει νὰ στερήσῃ τὰς δημογεροντίας τῶν προτέρων εἰρηνοδικικῶν αὐτῶν καθηκόντων, ὁ Βιάρος προέβη ἐν τῷ δικαστικῷ αὐτοῦ ὀργανισμῷ εἰς τὸ ὁριστικὸν βῆμα τοῦ ἐντελοῦς ἀποκλεισμοῦ τῶν δημογερόντων ἀπὸ πάσης δικαιοδοσίας.

Ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης ἔμελλε νῦν νὰ ἱδρυθῇ ὅλον τὸ οἰκοδόμημα τοῦ δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ. Ὁ Κυβερνήτης προέτεινε νὰ ἀνατεθῶσιν εἰς τοὺς παρέδρους τοῦ Βιάρου τὰ καθ' αὐτὸ καθήκοντα εἰρηνοδίκου· χάριν δὲ τῆς δυνατῆς οἰκονομίας τοῦ σπανίου προσωπικοῦ, νὰ μορφωθῶσιν ἐπαρχιακὰ δικαστήρια ὑπὸ τῶν αὐτῶν παρέδρων τῇ προσθήκῃ δύο συμβούλων, καὶ τὸ αὐτὸ τέλος δικαστήριον, ὅπερ ἐν μιᾷ

ἐπαρχίᾳ ἤθελε δικάζει ὡς πρωτόκλητον, νὰ ἐνεργῇ ὡς ἐφετεῖον δι' ἄλλην. Οὕτω δ' «εὐχερῶς καὶ ἁπλῶς» ἐνόμιζεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ὀργανίσῃ, κατὰ τοῦ Βιάρου τὸ παράδειγμα, καὶ τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην.

«Ἐπισπεύσατε πάσῃ δυνάμει,» ἔγραφεν ὁ Κυβερνήτης τὴν 23 Νοεμβρίου πρὸς τὸν ὑπουργὸν αὐτοῦ Γενατᾶν, τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ σχεδίου τοῦ δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ· «μεγίστην ἔχω ἀνυπομονησίαν νὰ διεκπεραιώσω αὐτὸ καὶ νὰ τὸ δοκιμάσω· εἶνε ἓν τῶν τελευταίων.»

Τὸ ζήτημα νῦν ἦτο, ἂν τὸ Πανελλήνιον ἤθελε ἐμπέσει εἰς τὴν παγίδα, παραδεχόμενον νομοσχέδιον, οὗ τινος ὁ ἐσώτατος πυρὴν ἦτο ἐνίσχυσις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ ἐξασθένωσις τῆς αὐτοδιοικήσεως. Διότι τοῦτο ἀκριβῶς κατωρθοῦτο, ἀπαλλασσομένων τῶν δημογερόντων, ὑπὸ τὸ πρόσχημα πατρικῆς περὶ αὐτῶν μερίμνης, τοῦ κόπου τῆς ἐξασκήσεως δικαστικῶν καθηκόντων, ἅτινα κατ' ἔθιμον τέως ἦσαν περιβεβλημένοι. Ἰδίως δὲ κατὰ τῶν δικαιωμάτων τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων ἀπηυθύνετο ἡ τοῦ Βιάρου ἀπόπειρα.

Τὸ πρῶτον ἐμπόδιον κατὰ τῆς εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐπεκτάσεως τῆς ἀποπείρας τοῦ Βιάρου προῆλθεν ἐκ τῆς νομιμοφροσύνης τοῦ γενικοῦ γραμματέως. Ὁ Τρικούπης ἀπετόλμησε νὰ παρατηρήσῃ εἰς τὸν Κυβερνήτην, ὅτι ὑφίστατο ἤδη νόμος περὶ δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ, ἐκδεδομένος τὴν 2 Μαΐου 1822, καὶ παραπεμφθεὶς ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως τοῦ Ἄργους πρὸς ἀναθεώρησιν εἰς τὸ νομοθετικὸν σῶμα. Εἶχε δὲ ἀναθεωρηθῇ, καὶ ἡ δημοσίευσίς του ἀποφασισθῇ τὴν 21 Ὀκτωβρίου 1825. Τέλος ἡ ἐν Τροιζῆνι συνέλευσις εἶχε ῥητῶς ὁρίσει, ὅτι τὰ δικαστήρια ἔπρεπε νὰ συστηθῶσι κατὰ τὸν νόμον ἐκεῖνον. Ὅσῳ δυσάρεστος καὶ ἂν ὑπῆρξεν εἰς τὸν κόμητα ἡ ἀνάμνησις τοῦ ὑπ' αὐτοῦ παραβιασθέντος συντάγματος, ἀπεδέξατο οὐχ ἧττον τὰ λεχθέντα ἐν μεγίστῃ ψυχικῇ γαλήνῃ, ἐμέμφθη μετὰ πολλῆς ἀγάπης τοῦ γραμματέως, ὅτι δὲν εἶχεν ἀναγγείλει αὐτῷ πρότερον τὸ πρᾶγμα, καὶ προσεποιήθη ἀπέναντι τοῦ Πανελληνίου ἀλγεινὴν ἔκπληξιν, ὅτι τοσοῦτον χρόνον ἀφῆκαν αὐτὸν ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ὑπάρξεως τοῦ νόμου ἐκείνου. «Ἔθηκα ὡς ἀξίωμα, εἶπε, νὰ κυβερνήσω τὸ κράτος μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων ὁρισθεισῶν ἀρχῶν· ὁποία δὲ προσβολὴ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης θὰ ἦτο, νὰ δη-

μοσιευθῇ διάταγμα περὶ δικαστηρίων, χωρὶς νὰ μνημονευθῇ ὁ ὑπάρχων περὶ αὐτῶν νόμος, χωρὶς νὰ δικαιολογηθῇ ἡ τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ ἀναβολή! » Ἐννοεῖται, ὅτι στιγμαιαία μόνον ὑπῆρξεν ἡ συνταγματικὴ ἐκείνη ζέσις τοῦ Κυβερνήτου. Παρήγγειλεν εἰς τὸ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τμῆμα, εἰς ὃ ἀπέκειτο ὁ ἀναδιοργανισμὸς τῶν δικαστηρίων, νὰ ἀπομακρυνθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον τῶν βάσεων τοῦ ὑπάρχοντος νόμου τοῦ 1822, οὐδεμίαν ὅμως ἔδωκεν ἐξήγησιν, διατὶ ἐν γένει ὑπῆρχεν ἀνάγκη *ἀπομακρύνσεως*, οὔτε ἐδικαιολόγει τοῦτο παντελῶς, παρατηρῶν ὅτι ὁ νόμος ἐκεῖνος προϋπέθετεν εὐκταίαν μέν, ἀλλὰ δυστυχῶς ἀπραγματοποίητον ἐν Ἑλλάδι κατάστασιν, καὶ καταδικάζων ἁπλῶς ὡς ἀκαίρους τοὺς ὁρισμοὺς αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δικαστηρίων καὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν δικαστῶν. Ἐπέμενε δὲ τοὐναντίον μετὰ πάσης πεισμονῆς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐξαρτήσεως τῶν δικαστηρίων. Οὕτως οὐ μόνον τὴν ὑπὸ τῶν δημογερόντων ἐκλογὴν τῶν δικαστῶν δὲν ἐθέσπισεν, ἀλλ' ἐνόμισεν ὅτι ἀπεκούφιζε κἄπως τὴν εὐθύνην αὐτοῦ, παραγγείλας εἰς τοὺς ἐπάρχους του νὰ ὑποβάλωσιν αὐτῷ καταλόγους ὀνομάτων διὰ τὰς δικαστικὰς θέσεις. Συγχρόνως δὲ καὶ ἐναντίον τοῦ νόμου τοῦ 1822 ἐπέμεινεν εἰς τὴν « σπουδαίαν ἀρχήν, » τοῦ νὰ διορίζωνται ἔν τινι τμήματι δικασταὶ μόνον οἱ ἐν ἄλλῳ τμήματι γεννηθέντες καὶ κατοικοῦντες.

Οὕτως ὡρίμασαν ταχέως πρὸς ἐκτέλεσιν τὰ σχέδια τοῦ Καποδιστρίου. Ἡ ἀντίστασις τοῦ Τρικούπη ἐχαλαρώθη, τὸ δὲ Πανελλήνιον οὔτε πεῖραν οὔτε θάῤῥος εἶχε νὰ πολεμήσῃ τὰς νεωτεριστικὰς ἀποπείρας τοῦ Κυβερνήτου, καὶ μετ' εὐγνωμοσύνης ἀπεδέξατο τὰς προτάσεις τῆς Κυβερνήσεως. Ἑπομένως ἐδημοσιεύθη τὴν 27 Δεκεμβρίου 1828 τὸ διάταγμα, ὅπερ ἔμελλε νὰ ἀποτελέσῃ τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ δικαιονομικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Τεσσάρων εἰδῶν δικαστήρια ἐδημιουργοῦντο δι' αὐτοῦ· εἰρηνοδικεῖα, πρωτόκλητα δικαστήρια, ἓν ἐμπορικὸν δικαστήριον, καὶ ἓν ἀνέκκλητον κριτήριον. Εὐάρεστον ἴσως ἐντύπωσιν ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ, ὅτι τὰ καθήκοντα τοῦ εἰρηνοδίκου ἀνετίθεντο εἰς τοὺς δημογέροντας. Ἀλλ' αἱ ἀποφάσεις αὐτῶν τότε μόνον εἶχον ἀληθῶς δικαιονομικὴν ἰσχύν, ὁσάκις προέκειτο περὶ ἐλαχίστων ποσοτήτων· ἐπὶ σπουδαιοτέρων δὲ ποσῶν

ηδύναντο μόνον οἱ δημογέροντες νὰ προβῶσι τὸ πολὺ εἰς συμβιβασμόν. Τοὐναντίον ἐπὶ πταισμάτων *(διορθωτικῶν ὑποθέσεων)* ἡ δικαιοδοσία αὐτῶν δὲν περιωρίζετο ἁπλῶς εἰς ἀστυνομικὰς παραβάσεις, ἀλλ' ἐφαίνοντο μᾶλλον προωρισμένοι ὅπως συγκρούωνται πρὸς τοὺς πολιτικοὺς δικαστάς, καθότι ἠδύναντο νὰ ἀποφασίζωσι καὶ περὶ *καταπατήσεων συνόρων, ἁρπαγῶν ποτιστικῶν νερῶν*, κτλ. Αἱ ἐπὶ τοιούτων ἀντικειμένων ἀποφάσεις αὐτῶν ἐξεκαλοῦντο πάντοτε εἰς τὰ πρωτόκλητα δικαστήρια, ὧν ἡ κρίσις ἐπ' αὐτῶν ὡς καὶ ἐπὶ ποσοτήτων κατωτέρων τῶν 60 διστήλων ἦν ἀνέκκλητος. Τὰ πρωτόκλητα ταῦτα δικαστήρια συνεκρότουν εἷς πρόεδρος, δύο δικασταί, δύο πάρεδροι καὶ εἷς γραμματεύς· μετεβάλλοντο δὲ ταῦτα δι' ἁπλῆς μεταθέσεως τοῦ προσωπικοῦ εἰς ποινικὰ δικαστήρια. Τοιαῦτα ἐθεσπίσθησαν ἑπτὰ διὰ τὴν Πελοπόννησον, ἓξ διὰ τὰς νήσους καὶ δύο διὰ τὴν Στερεάν· ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις ὑπελείφθη τῆς ἀποφάσεως. Ὅλος ὁ νέος δικαστικὸς ὀργανισμὸς ἔμεινε τὸ κατ' ἀρχὰς μόνον ἐπὶ τοῦ χάρτου· καθότι μόλις τὸν Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον τοῦ 1829 συνεστήθησαν ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ κατὰ τὰς Σποράδας τὰ ὡρισμένα δι' αὐτὰς πρωτόκλητα δικαστήρια. Τὸ ἐν Σύρῳ ἐμπορικὸν δικαστήριον, οὗ τινος ἡ σύνθεσις, ἐξ ἑνὸς προέδρου, ἑνὸς γραμματέως καὶ τεσσάρων ἀναντιῤῥήτως τιμίων ἐμπόρων ὡς δικαστῶν, ἐφαίνετό πως περιπλοκωτέρα καὶ δυσχερεστέρα, μόλις τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1830 συνεστήθη. Πλὴν δὲ τούτου, πόθεν ἆρά γε ἤθελε ληφθῇ τὸ ὑλικὸν πρὸς συγκρότησιν τῆς κορωνίδος τοῦ νέου δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ, ἤτοι ἐφετείου ἔχοντος πρόεδρον, ἀντιπρόεδρον, ἑπτὰ κριτάς, δημόσιον συνήγορον καὶ γραμματέα ; Πόθεν, ἐν τῇ ἐλεεινῇ ἐκείνῃ καταστάσει τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ἤθελεν ἀντληθῇ δικαστικὴ παιδεία ; πόθεν δὲ πρὸ παντὸς εἰλικρίνεια πεποιθήσεων καὶ ἀμεροληψία, ὅτε μάλιστα ἀνάγκη ὑπῆρχε νὰ ὀμνύωσιν οἱ δικασταί, πρὶν ἢ ἀναλάβωσι τὰ καθήκοντά των, ὅτι δὲν ἤθελον δωροδοκηθῇ ; Ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ἥτις τοσαύτας εἶχεν ὑποστῇ περιπετείας, εἶχον συγκρουσθῇ πρὸς ἄλληλα ῥωμαϊκὸν καὶ βυζαντινόν, ὀρθόδοξον ἐκκλησιαστικὸν καὶ τουρκικὸν δίκαιον, ἀσάφεια δὲ καὶ σύγχυσις εἶχεν ἀπομείνει ὡς συνέπεια τῆς συγκρούσεως αὐτῶν. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων, εἶχον γείνει ἀνεκτὰ διαιτητικὰ δικαστήρια, ὧν τὰς ἀπο-

φάσεις ὑπηγόρευεν ἀμάθεια ἢ πλάνη. Οἱ ἱερεῖς ἐξέδιδον τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν κατὰ τὸν Ἀρμενόπουλον, ἐφ' ὅσον κατενόουν αὐτόν, οἱ δὲ δημογέροντες κατὰ τὸ δίκαιον τῶν ἐθίμων, ἅτινα, καί τοι κατὰ τύπους διάφορα, συνεφώνουν ἀτελῶς πως πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὸ πρόχειρον ἐκεῖνο τῶν Βασιλικῶν. Ἡ συνέλευσις τοῦ Ἄργους ἠθέλησε νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐκείνην δικαιολογικὴν σύγχυσιν, καὶ ἔδωκε πληρεξουσιότητα εἰς τὸν Κυβερνήτην, διὰ ψηφίσματος τῆς **3** Αὐγούστου **1829**, νὰ προβῇ εἰς τὰς ἀναγκαίας βελτιώσεις. Νῦν ὅμως ἐπήρχοντο διατάγματα μετὰ διατάγματα καὶ ψηφίσματα κατόπιν ψηφισμάτων. Ὁ Κόμης, εἰθισμένος νὰ διεξάγῃ τὰς σπουδαιοτάτας τῶν ὑποθέσεων διὰ διαγγελμάτων καὶ πνευματωδῶν ἐκθέσεων, δὲν ὑπέθετεν, ὅτι τὸ νομοθετεῖν ἀπῄτει συστηματικωτέραν μάθησιν καὶ σοβαρωτέραν ἔρευναν ἢ τῶν γραφείων ἡ ὑπηρεσία. Τὰ ἀπειροπληθῆ διατάγματα, δι' ὧν κατέκλυσε τὴν Ἑλλάδα, οὔτε σχέδιον εἶχον οὔτε βαθύν τινα πρὸς ἄλληλα σύνδεσμον, ἡ δὲ ἐκτέλεσις αὐτῶν ἐστερεῖτο περισκέψεως καὶ ἀποφασιστικότητος. Οὕτω τὴν **29** Σεπτεμβρίου **1829** ἐδημοσιεύθη διάταγμα περὶ δικηγορίας, ὅπερ ἀπέκλειε τῆς ἐνδίκου ἀντιπροσωπείας τοὺς στερουμένους δικηγορικὸν δίπλωμα πληρεξουσίους. Πρὶν ἢ ὅμως λύσῃ ἡ κυβέρνησις τὸ φιλονεικούμενον ζήτημα περὶ τοῦ ἐλευθέρου ἢ μὴ τῆς δικηγορίας, ἔπρεπε νὰ βεβαιωθῇ, ἂν ὑπῆρχεν ἱκανὸς ἀριθμὸς νομομαθῶν δικηγόρων. Διότι εὐθὺς τὴν **18** Μαΐου **1830** ἠναγκάσθη δυσωπουμένη νὰ συμπληρώσῃ τὸ διάταγμα ἐκεῖνο, ὁρίζουσα, ὅτι ἠδύναντο τοῦ λοιποῦ οἱ διάδικοι, ἐν ἐλλείψει δικηγόρων, νὰ διεξάγωσι μόνοι τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, προφορικῶς τε καὶ ἐγγράφως.

Τὸ σεπτεμβριανὸν διάταγμα παρηκολούθησε κυκεὼν ὅλος θεσπισμάτων περὶ ἁρμοδιότητος τῶν εἰρηνοδικῶν, περὶ καθηκόντων τῶν ἀστυνόμων, περὶ διαθηκῶν, συμβολαιογράφων καὶ δικαστικῶν διακοπῶν. Τὴν ὑπὸ τῆς συνελεύσεως δοθεῖσαν ἄδειαν πρὸς ἐπιχείρησιν ἐλαφρῶν τινων τροποποιήσεων ἐφαίνετο θέλων ὁ Κυβερνήτης νὰ ἐπωφεληθῇ, ὅπως ἐπιφέρῃ πλήρη μετατροπὴν τῶν δικαστικῶν πραγμάτων.

Ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον κατεπείγων πάντων ἐκείνων τῶν μεμονωμένων πειραμάτων ἤθελεν εἶναι ποινικός τις νόμος. Τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην ἀπένεμον πρότερον τὰ τουρκικὰ δικαστήρια· ὁ δὲ Βιάρος

εἶχε κατορθώσει κατὰ τὰς Σποράδας νὰ ποθήσωσιν οἱ ἄνθρωποι τὴν παλαιὰν δικαιοδοσίαν τῶν Καδήδων. Προτρεπόμενος ὑπὸ σημαινόντων ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων, ἐφάνη βαθμηδὸν διατιθέμενος ὁ Κυβερνήτης εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς περὶ νέας ποινικῆς νομοθεσίας ὑποσχέσεως αὐτοῦ, ἣν εἶχε δώσει εἰς τὸ ἔθνος τὴν 30 Δεκεμβρίου 1828. Οὕτω δὲ ἐδημοσίευσε τὴν 18 Μαΐου 1830 τὸ σχέδιον ἑλληνικῆς ποινικῆς δικονομίας, ὅπερ ὁ Κλονάρης, γαλλομαθὴς νομικός, εἶχε παρασκευάσει καθ' ὑπογραμμὸν τοῦ γαλλικοῦ κώδηκος. Ὁ κόμης, ὅστις τὰ μέγιστα ἀπετροπιάζετο πᾶσαν ξένην φιλοσοφίαν, καὶ οὐδεμίαν εἶχε διάθεσιν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ ἀπέραντα ζητήματα τῶν ἀπολύτων καὶ σχετικῶν ποινικολογικῶν θεωριῶν, διέταξε τὸν Κλονάρην νὰ περιλάβῃ τὰ τοῦ γενικοῦ μέρους ὅσον τὸ δυνατὸν συντομώτατα. Οὕτω δέ, συμφώνως πρὸς τὴν ὑψηλοτάτην διαταγήν, τέσσαρα μόνον ἄρθρα ἀποτελοῦσιν αὐτό, ἐν οἷς αἱ ἀνθρώπινοι γνώσεις πλουτίζονται διὰ τῆς παραδόξου ἀνακαλύψεως τῆς εἰς δημοσίους καὶ ἰδιωτικὰς διαιρέσεως τῶν ποινικῶν ἀγωγῶν. Τὸ εἰδικὸν μέρος ὀλίγας ἐπίσης δυσχερείας παρέσχεν εἰς τὸν συντάκτην του. Δέκα βραχύτατα κεφάλαια, ἅτινα οὐδ' ἐπιγραφὰς κἂν φέρουσι,—καί τοι οὕτω σπουδαίως δυσχεραίνεται τὸ εὐσύνοπτον—πραγματεύονται περὶ ὅλης τῆς διαδικασίας, τῆς παραπομπῆς, τῆς ἐκτελέσεως καὶ τῆς χάριτος.

Τὴν ἐπὶ πταισμάτων ποινικὴν δικαιοδοσίαν (διορθωτικὴν δικαιοσύνην) ἐπέτρεπε τὸ νομοσχέδιον εἰς τοὺς δημογέροντας. Ἀλλ' εἰς τὴν κατ' ἐπιφάνειαν ταύτην παροχὴν ἠδύνατο χωρὶς δυσαρεσκείας νὰ συγκατανεύσῃ ὁ Κυβερνήτης, διότι εἶχε κατορθώσει ἐν τῷ μεταξὺ νὰ μεταβάλῃ τοὺς δημογέροντας εἰς πράκτορας τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Οὗτοι ἠδύναντο, χωρίς τινος προδικασίας, καὶ χωρὶς καταγγελίας μάλιστα, ὁσάκις ὁ προσβληθεὶς αὐτὸς δὲν παρίστατο ὡς μηνυτής, νὰ καταγινώσκωσι ποινὰς ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει. Μετ' αὐτοὺς δὲ ἤρχοντο τὰ πρωτόκλητα δικαστήρια, εἰς ἃ ἀπέκειτο τὸ δικαίωμα τῆς ἀνακρίσεως καὶ τιμωρίας τῶν *ἐγκλημάτων*. Ἀληθὴς ὅμως καὶ σπουδαία διαχείρισις τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης δὲν ὑπῆρχε πράγματι, καθότι τοσοῦτον βάρος ἀρχῆς ἀπέκειτο εἰς χεῖρας ἑνὸς μόνου ἀνδρός, ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως ἐξαρτωμένου, ὥστε ὁ αὐτὸς παρίστατο καὶ κατήγορος καὶ δικαστὴς καὶ ἐκτελεστής. Ὁ παν-

τοδύναμος δὲ οὗτος ἦν ὁ *ἐξεταστικὸς* καλούμενος *δικαστής*· αὐτὸς διεξῆγε τὴν προανάκρισιν, ἐξήταζε τοὺς μάρτυρας καὶ τοὺς ἐνοχοποιουμένους, διέτασσε φυλάκισιν καὶ κατάσχεσιν, καὶ ὑπέβαλλεν εἰς τὸ δικαστήριον τὸ τελικὸν συμπέρασμα τῶν ἐξετάσεων αὐτοῦ. Ἡ ἐπιῤῥοὴ δὲ τῆς γνώμης του ἀπεφάσιζεν ἐν συμβουλίῳ, ἂν ὁ κατηγορούμενος ἔπρεπε νὰ προσκληθῇ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ἢ νὰ ἀπολυθῇ χωρίς τινος περαιτέρω διαδικασίας. Κατὰ τὴν ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίαν δὲν ἐξητάζοντο συνήθως μάρτυρες, ἀλλ' ἀνεγινώσκετο ἁπλῶς ἔγγραφός τις ἔκθεσις τοῦ ἐξεταστικοῦ δικαστοῦ, ἥτις ἐχρησίμευεν ὡς κατηγορητήριον, καὶ ἐνέπνεε θάῤῥος πρὸς καταδίκην ἢ πρὸς ἀθῴωσιν εἰς τὸ ἀμαθὲς καὶ ἀσθενὲς δικαστήριον. Οὗτος δὲ μόνος ἀπεφάσιζεν ἐπίσης, ἂν ἐπετρέπετο ἔφεσις.

Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἀτελὲς αὐτὸ σχεδιογράφημα ποινικῆς νομοθεσίας ἥκιστα ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους, ὡς καὶ ὁ δικαστικὸς ὀργανισμὸς τοῦ Δεκεμβρίου **1828**, τὰ δὲ πολυάριθμα συγκρουόμενα πρὸς ἄλληλα καὶ ἀμοιβαίως ἀναιρούμενα διατάγματα ἀπεγύμνουν μόνον τὴν ὑπάρχουσαν πληγήν, ἀπεφάσισεν ὁ Κυβερνήτης νὰ ἐκπλήξῃ τὴν Ἑλλάδα διὰ πλήρους ἀστυκῆς καὶ ποινικῆς νομοθεσίας, καὶ τὴν **27** Αὐγούστου **1830** ἐξέδωκεν ὀργανισμὸν τῶν δικαστηρίων, ποινικὴν καὶ πολιτικὴν δικονομίαν. Ὁ νέος δικαστικὸς ὀργανισμὸς διέφερε τοῦ παλαιοῦ κατ' ἀκριβεστέρους τινὰς ὁρισμοὺς περὶ εἰρηνοδικείων, δὲν ἀπέφευγεν ὅμως τὴν προτέραν πλάνην τῆς ἀναμίξεως πταισματικῆς καὶ καθαρῶς πολιτικῆς δικαιοδοσίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ εἰρηνοδίκαι εἶχον καταστῆ βαθμηδὸν ἀπὸ ὑπόπτων εὐαπόδεκτοι καὶ εὐπειθεῖς ὑπάλληλοι, εὐκόλως ἐξηγεῖται ἡ σπουδαία νῦν τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν ἐπέκτασις, καθ' ἣν ἐπετράπη μάλιστα εἰς τὰ ἐπαρχιακὰ εἰρηνοδικεῖα νὰ καταγινώσκωσιν ἀνεκκλήτως χρηματικὰς ποινάς, τρίμηνον φυλάκισιν καὶ ἐνιαύσιον προσωρινὴν ἐξορίαν. Δὲν ἐλησμόνησεν ὡσαύτως ὁ Κυβερνήτης νὰ ἀσφαλίσῃ καὶ ἐπὶ τῶν πολιτικῶν καὶ ποινικῶν πρωτοκλήτων δικαστηρίων σπουδαίαν κυβερνητικὴν ἐπίδρασιν, ὁρίσας ὅτι οἱ διάδικοι ἤθελον ἐκλέγει τοὺς δύο παρέδρους ἐκ καταλόγου ὑποψηφίων συντεταγμένου ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Τοιαύτη ἐπίσης σαφὴς βελτίωσις ἐπηνέχθη καὶ εἰς τὸ ἐμποροδικεῖον. Ὁ πρόεδρος καὶ οἱ δύο γραμματεῖς διωρίζοντο ἁπλού-

στατα ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἐπετράπη δὲ εἰς τοὺς ἐμπόρους ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἐκλογὴ τῶν δύο δικαστῶν καὶ παρέδρων. Πλὴν τούτων *ἐθεσπίσθησαν* τρία ἐφετεῖα, καί τοι μακρὰ διεχώριζεν ἀπόστασις τὴν θέσπισιν ἀπὸ τῆς πραγματικῆς αὐτῶν συστάσεως. Ἡ κατὰ τρίτον βαθμὸν δικαιοδοσίας ἔκκλησις ἔμελλε νὰ γίνεται παρὰ τῷ *ἀνωτάτῳ δικαστηρίῳ*, ὅπερ ὅμως δυστυχῶς ἀπέμεινεν ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ χάρτου μόνον καὶ οὐδέποτε πράγματι συνεστήθη.

Ὁ Καποδίστριας, γνωρίζων τὰ προτερήματα τῆς ἐντελοῦς καὶ καλῶς διεῤῥυθμισμένης γραφειοκρατίας, ἐγνώριζεν ἐπίσης κάλλιστα, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ μᾶλλον ἀνένδοτος ἀπολυτισμὸς δύναται νὰ ἀπαντήσῃ ἀνυπέρβλητον πρόσκομμα τὴν δύσκαμπτον ἐκείνην γραφειοκρατίαν, ἅμα ὡς προκαλέσῃ αὐτήν. Διὰ τοῦτο δὲ σπουδαιότατον νῦν ἦτο δι'αὐτὸν νὰ ἐπικρατήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ἡ ἐπίδρασίς του ἐν τοῖς δικαστικοῖς. Ὁ τῶν δικαστηρίων ὀργανισμὸς ἦν ἀτελής, ἐνόσῳ ὁ διορισμὸς καὶ ἡ παῦσις τῶν δικαστῶν δὲν ἀπέκειτο ἐντελῶς εἰς χεῖρας τῆς κυβερνήσεως. Ὁ Κυβερνήτης ἤθελε νὰ ἦνε ἀπόλυτος κύριος τῆς τύχης αὐτῶν, μεταθέτων, ἀπολύων καὶ προβιβάζων, καὶ μεταχειριζόμενος οὕτω τοὺς μοχλοὺς ἐκείνους τῆς φιλοδοξίας καὶ τοῦ φόβου, δι' ὧν πανταχοῦ τῆς γῆς ἀρέσκεται ὁ ἀπολυτισμὸς νὰ ἐκμεταλλεύηται τὸν ἐγωϊσμὸν τῆς ὑπαλληλικῆς τάξεως. « Ὁ Βάρβογλης, » λέγει ἰδιογραφόν τι ἐπιστόλιον πρὸς τὸν Γεννατᾶν, «δὲν εἶνε καλῶς τοποθετημένος ἐν Καλαβρύτοις. Ὁ ὑποψήφιός μας διὰ τὴν Τῆνον θὰ εὕρῃ ἐκεῖ τὸν Ξένον καὶ πολλοὺς ἄλλους· ἡ δὲ δυσκολία αὕτη πρέπει νὰ ἐξομαλυνθῇ. Σκέφθητε περὶ τούτου μετὰ τοῦ Βιάρου. Ἀπόψε ὁριστικῶς τελειώνομεν τὸν κατάλογον. » Ἔτι σαφεστέρα εἶνε ἐπιστολή τις τῆς 27 Ἰανουαρίου 1830 πρὸς τὸν ἀστυνομικὸν αὐτοῦ παραστάτην: « Ὁ Μεταξᾶς προτείνει Δρόσον τινα ἐκ Τήνου εἰς τὴν θέσιν προέδρου δικαστηρίου. Νομίζω ὅτι καλὸν θὰ ἦτο νὰ τὸν παραδεχθῶμεν, διὰ νὰ ὑπάρχῃ ὁμόνοια μεταξὺ τοῦ πολιτικοῦ ἐπιτρόπου καὶ τοῦ δικαστηρίου. » Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ὁ ἐλάχιστος βαθμὸς ἀνεξαρτησίας, ὃν ἀπέλειπεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ δικαστήρια ὁ νέος ὀργανισμός, ἐστενοχώρει τὸν Κυβερνήτην, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ συστήσῃ ὑποτελῆ δικαστήρια, ἅτινα νὰ παρέχωσιν εἰς τοὺς Ἕλληνας σκιάν τινα δικαιοσύνης, οὐδόλως ἐπιφόβου εἰς τὴν κυ-

βέρνησιν. Ἐπέθηκεν οὕτω τὴν κορωνίδα εἰς τὸν δικαστικὸν αὐτοῦ ὀργανισμόν, ἱδρύσας ὡς ἕκτον εἶδος δικαστηρίου, «διὰ πᾶσαν κατηγορίαν κατὰ τῶν ἐν ὑπουργήμασι, καὶ διὰ τὰ καθοσιώσεως ἐγκλήματα» τὰ *ἐξαιρετικὰ δικαστήρια*.

Ὡς πρὸς ταῦτα δὲ ἡ ἐκτέλεσις οὐδόλως ἀπελείφθη τῆς ἀποφάσεως, καὶ μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας ἦσαν ἤδη τρία ἐξαιρετικὰ δικαστήρια ἕτοιμα. Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν ἐσκόπει δῆθεν τὴν ἐκδίκασιν ληστρικῶν ἐγκλημάτων, πράγματι ὅμως ἀνέπτυξε μεγίστην δραστηριότητα κατ' ἐγκλημάτων καθοσιώσεως. Οὕτω κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1830 δύο πολῖται ἐκ Σαλαμῖνος, ὁ Περῥαιβὸς καὶ ὁ Γρίβας καθηρέθησαν τοῦ βαθμοῦ των ἕνεκα ἀπρεπῶν ἐκφράσεων κατὰ τοῦ Κυβερνήτου, καὶ κατεδικάσθησαν εἰς ἑξάμηνον φυλάκισιν ἐν τῷ Παλαμιδίῳ. Τὰ δύο ἄλλα ἐξαιρετικὰ δικαστήρια ἔμελλον νὰ συστηθῶσιν ἐν Λακωνίᾳ, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας καὶ ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν Κυβέρνησιν. Ἡ ἐπιτυχία τῶν μέτρων τούτων ὑπῆρξε ταχεῖα καὶ ἀποφασιστική. Ὅταν ἅπαξ κυβέρνησίς τις κατορθώσῃ νὰ καταστήσῃ τὸν δικαστικὸν κλάδον ὄργανόν της, ἡ δουλοφροσύνη αὐτοῦ δὲν ἔχει πλέον ὅρια. Οὕτω δὲ καὶ τὰ ἐξαιρετικὰ δικαστήρια ἐφαίνοντο προορισμὸν ἔχοντα νὰ περιβάλωσι τὴν αὐθαιρεσίαν τοῦ κρατοῦντος διὰ τῆς σκιᾶς τοῦ νόμου. Ἡ ἔκθεσις τῆς 13 Αὐγούστου 1832, ἐν ᾗ ὁ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργὸς περιγράφει τὴν ἐλεεινὴν τῶν δικαστηρίων κατάστασιν, συμπεραίνει λέγουσα, ὅτι τὰ ἐξαιρετικὰ δικαστήρια δύναταί τις ἀνενδοιάστως νὰ ὀνομάσῃ καταδικαστήρια.

Ὁ δικαστικὸς ὀργανισμὸς τῆς 27 Αὐγούστου 1830 περιελάμβανεν ἐν τέλει διατάξεις τινάς, ἐξ ὧν κατεφαίνετο ἡ δυσπιστία περὶ τοῦ ἀδεκάστου τῶν νεοσυστάτων δικαστηρίων. Εἰς τὰ ἔκκλητα δικαστήρια προσεκολλήθησαν δημόσιοι συνήγοροι, ὧν καθῆκον ἦτο «νὰ ἀναφέρωσιν εἰς τὸ ἀνώτατον δικαστήριον, ὁσάκις ἐνόμιζον, ὅτι πρᾶξίς τις ἢ ἀπόφασις ἔγεινε μὲ προφανῆ ἀδικίαν ἢ παράβασιν νόμου.» Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ ὁμοίου ἐλέγχου διωρίζετο καὶ παρὰ τῷ ἀνωτάτῳ δικαστηρίῳ τοιοῦτος δημόσιος συνήγορος, ὅστις πλὴν τούτου ἤσκει καὶ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν ἐπὶ τῶν δημοσίων συνηγόρων τῶν ἐκκλήτων. Τί ὅμως συνέβη, ὅτε ὁ παρὰ τῷ δικαστηρίῳ τοῦ Ἄργους δημόσιος συνήγορος Κλονάρης, μὴ συγκατανεύων νὰ γείνῃ ὄργανον

τῆς κυβερνήσεως, ἠρνήθη νὰ καταδικάσῃ τὸν ἀστυνομικῶς καταδιωκόμενον Φαρμακίδην; Ὁ Κυβερνήτης ἔγραψε τὴν 13 Ἰουλίου 1830 κεραυνοβόλον ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Γεννατᾶν: «Διατάξατε ἁπλούστατα τὴν παῦσιν τοῦ Κλονάρη. Ὁ Ῥάλλης θέλει διαδεχθῆ αὐτόν· εἷς δὲ τῶν ὑπαλλήλων τῆς γραμματείας θέλει ἀναλάβει προσωρινῶς παρὰ τῷ ἐκκλήτῳ δικαστηρίῳ τὰ καθήκοντα τοῦ γραμματέως. Ἀνάγκη εἶνε ἡ περὶ παύσεως διαταγή σας νὰ φέρῃ ἡμερομηνίαν τῆς 13 Ἰουλίου, διὰ νὰ μὴ πληρωθῇ πλέον μισθὸς εἰς τὸν κύριον Κλονάρην, ὅστις τολμᾷ νὰ ἀποδοκιμάζῃ τοσοῦτον γεγωνὸς τὴν κυβέρνησιν» (1).

Ἡ τὴν 27 Αὐγούστου 1830 δημοσιευθεῖσα ἐπίσης *ἐγκληματικὴ διαδικασία* καταδεικνύει, πόσον ἐπιτηδείως δύναται ὁ δεσποτισμὸς νὰ ὑποδυθῇ νομικοὺς τύπους πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν αὐτοῦ. Παραδίδουσα αὕτη τήν τε ἀνάκρισιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ποινικῶν ἀποφάσεων εἰς χεῖρας τῆς ἀστυνομίας, ἐνομιμοποίει τὴν εἰς τὰ δικαστικὰ ἐπέμβασιν τῆς διοικήσεως. Πλὴν τούτου μεγίστη δι' αὐτῆς ἐδίδετο βαρύτης εἰς τὸν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διοριζόμενον δικαστικὸν γραμματέα, τὸν καὶ *ἐξεταστήν*, οὗτινος ἔργον ἦτο νὰ ἐξετάζῃ τοὺς μάρτυρας, νὰ ὑποβάλῃ ἔγγραφον περὶ τῆς ὑποθέσεως ἔκθεσιν εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ νὰ γράφῃ τὴν ἀπόφασιν, ἧς σπουδαίως καὶ αὐτὸς συμμετεῖχε. Ἐν τῇ πράξει ὅμως οὐδὲν ἄλλο ἔσχεν ἀποτέλεσμα ἡ νομοθεσία αὕτη, ἢ τὸ ὑπὸ τοῦ Πρόκες περιγραφόμενον: «Ἐρρίφθησαν μὲν βεβαίως εἰς τὰς φυλακὰς πειραταί τινες, κιβδηλοποιοὶ καὶ φονεῖς, ἀλλ' οἱ πάντων ἐνοχώτατοι, οὓς πάντες ἐδείκνυον διὰ τοῦ δακτύλου, περιεφέροντο ἐλεύθεροι, καθότι οὐδεὶς ἐτόλμα, χάριν τῶν συγγενῶν καὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν, νὰ τοὺς ἐγκαλέσῃ.»

Ἀφοῦ δὲ ἐν τοῖς δύο πρώτοις νομοθετικοῖς ἔργοις τοῦ αὐγούστου 1830 ἀνεφάνησαν πάντες οἱ κίνδυνοι καὶ τὰ ἐλαττώματα τῆς αὐθαιρέτου διοικήσεως, ὁ τρίτος, ὑπὸ τὴν αὐτὴν χρονολογίαν δημοσιευθείς, νόμος περὶ πολιτικῆς διαδικασίας ἐφαίνετο ἀποστολὴν ἔχων νὰ καταδείξῃ τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν νομικὴν σύγχυσιν τῶν συντακτῶν αὐτοῦ, οὓς εἰς μυρία καὶ ἐνταῦθα παρήγαγεν ἄτοπα ἡ ἄκριτος ἀπομίμησις τοῦ γαλλικοῦ πρωτοτύπου. Ἐν παραδόξῳ κυκεῶνι συνε-

(1) Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Γεννατᾶν τῆς 13 Ἰουλίου 1830. Χειρόγρ.

πλέκοντο ἐν αὐτῷ ἀτάκτως ὁρισμοὶ περὶ ἐξαιρέσεως δικαστῶν, περὶ διαδικασίας τῶν εἰρηνοδικείων, περὶ ἐφέσεως, περὶ πρωτοκλήτων δικαστηρίων καὶ περὶ προδικασίας. Ἀλλ' ἐν ταῖς περὶ ἀποδείξεως διατάξεσιν ἐκορυφοῦτο ἰδίως τὸ περιωρισμένον τῶν ἰδεῶν καὶ ἡ δεισιδαιμονία τῶν συντακτῶν τοῦ νόμου. Περὶ τῆς δι' αὐτοψίας ἀποδείξεως οὐδαμοῦ ἐν αὐταῖς γίνεται λόγος· περὶ τῆς δι' ὅρκου ἐν παρόδῳ μόνον καὶ ἀλλαχοῦ· ὁρίζεται δὲ τοὐναντίον, ὅτι ὁ μὴ ἔχων ἀποδείξεις δύναται νὰ ἀποταθῇ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν, εἰς ἣν ἀπόκειται τότε νὰ κάμψῃ δι' ἀφορισμοῦ τὸ πεῖσμα τοῦ μὴ ὁμολογοῦντος. Καὶ ἐπετρέπετο μὲν μόνον εἰς σπουδαίας περιστάσεις ἡ δι' ἀφορισμοῦ ἀπόδειξις, ἀλλὰ τὴν συχνοτέραν αὐτῆς χρῆσιν ἠσφάλιζεν ἡ τοῦ κλήρου πτωχεία καὶ φιλοχρηματία. Μετὰ τὴν προδικασίαν εἵπετο ἡ κατ' ἀπόντων διαδικασία, πλήρης ἀτελευτήτων διατυπώσεων καὶ στερουμένη ἐντελῶς προφορικότητος καὶ δημοσιότητος.

Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἐλλείψεις τῶν τριῶν νόμων τοῦ αὐγούστου ταχέως κατέστησαν ἐπαισθηταί, ἠναγκάσθη καὶ πάλιν ὁ Κυβερνήτης νὰ θεραπεύσῃ αὐτὰς διὰ διαταγμάτων. Ὡ παραρτήματα τοῦ δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ ἐδημοσιεύθησαν, εὐθὺς μὲν τὴν Α'. Σεπτεμβρίου διάταγμα περὶ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ, τὴν 23 δὲ Νοεμβρίου ἐσωτερικὸς κανονισμὸς τῶν δικαστηρίων, τὴν 23 Δεκεμβρίου ὀργανισμὸς τῶν φυλακῶν τοῦ κράτους, καὶ τὴν 23 Μαρτίου 1831 ὁρισμὸς περὶ ἐξελέγξεως τῆς γνησιότητος τῶν ἰδιωτικῶν ἐγγράφων. Οὐδὲν ὅμως διετάχθη περὶ ἐκείνου ἀκριβῶς, ὅπερ αὐτὸ ἤδη τὸ σύνταγμα τῆς Τροιζῆνος ἐπηγγέλλετο, ἀναγνωρίζον αὐτὸ ὡς κατεπείγουσαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀνάγκην. Οὐδόλως συγκατένευεν ὁ Κυβερνήτης νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ ἰσόβιον καὶ ἀμετάθετον τῶν δικαστῶν, οὔτε νὰ εἰσαγάγῃ τὸν θεσμὸν τῶν ὁρκωτικῶν δικαστηρίων, ὃν παραδόξως ἐθεώρει ὡς ἔκτρωμα τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ εἶχε πολεμήσει, τούτου ἕνεκα, ἐν τῷ ἰονίῳ συντάγματι τοῦ 1803. Ἡ εἰσαγωγὴ ὅμως τοῦ ὁρκωτικοῦ συστήματος οὐ μόνον δυνατὴ ἦτο ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ σωτήριος μάλιστα ἀπέναντι τῆς ἑλληνικῆς πανουργίας καὶ ἀσυνειδησίας πρὸς παρασκευὴν ἀποδεικτικῶν μέσων, καὶ ἀναγκαία πρὸς τούτοις διὰ τὰ ἐγκλήματα τοῦ τύπου. Ἥκιστα σπουδαίως ἐπίσης ἐσκέπτετο ὁ Κυβερνήτης νὰ πλάσῃ ἀληθῆ καὶ

προσήκοντα εἰσαγγελέα· διότι ὁ ἰδανικὸς τύπος τοιούτου ὑπαλλήλου μόνον ἐν ἀνεξαρτήτῳ θέσει, ἔκ τε τῶν ἄνωθεν καὶ τῶν κάτωθεν, ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ.

Οὐ μόνον δὲ παρέλιπεν ὁ Καποδίστριας ἐκ πολιτικῶν σκοπῶν τὸ ὠφέλιμον, ἀλλὰ καὶ τὰ θετικὰ αὐτοῦ δημιουργήματα ἐλέγχουσι τὴν συγγένειαν πρὸς τὰ μύχια σχέδια τῆς φιλοδοξίας του. Ἅπασα ἡ δικαιονομικὴ νομοθεσία κατέφαινε τὸ προφανὲς ἐλάττωμα, ὅτι ὁ δημιουργὸς αὐτῆς δὲν ἐθεώρει τὸ δίκαιον ὡς αὐτοτελὲς καὶ οὐδένα ἄλλον, πλὴν ἑαυτοῦ, ἔχον σκοπόν.

Ἐπὶ τοσοῦτο μόνον ὑπελάμβανε τὸ δίκαιον ὁ Κυβερνήτης ἄξιον προσοχῆς καὶ συμπαθείας, ἐφ' ὅσον ἐχρησίμευεν εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ. Ὅσῳ μᾶλλον ὀλίγωρος καὶ νωχελὴς ἦν ἐν τῇ πράξει ἡ δικαιοσύνη, ὅσῳ μᾶλλον εὐμεταχείριστος παρίστατο εἰς καταδίωξιν δυσαρέστων προσώπων, τοσούτῳ προσφιλεστέρα ἐφαίνετο σύμμαχος εἰς τὸν δεσποτισμόν. Ἀληθὴς ὅμως τῶν δύο τούτων συμμαχία ἦν ἀκατανόητος· διότι δέσμιον μόνον ἠδύνατο τὸ δίκαιον νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν αὐθαιρεσίαν, καὶ ἐν τυφλῇ ἀληθῶς πρὸς τὴν κυβέρνησιν ὑποταγῇ ἔμμελε ν' ἀναπτυχθῇ ὁ δικαστικὸς κλάδος ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ῥωσικοῦ. Ἡ κατάστασις δὲ αὕτη τῶν δικαστηρίων, καθ' ἣν ἡ δικαιοσύνη ἐγένετο δούλη τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἦν ὁ λυπηρότατος πάντων κλῆρος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐν μέσῳ τοῦ πυρετώδους ἐκείνου ἐρεθισμοῦ, ὑφ' ὃν ἔτρεμε σύσσωμον μετὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Οὕτω μόνον δύναται νὰ ἐξηγηθῇ, ὅτι ἡ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1832 γενομένη κατάλυσις πάντων τῶν δικαστηρίων — τουτέστιν ἡ βία καὶ ἡ αὐτοδικία — ἐχαιρετίσθη ἐν Ἑλλάδι ὡς ἀληθὲς εὐεργέτημα καὶ ἐθεωρήθη ὡς ἐπάνοδος εἰς τὴν νομιμότητα.

Τὴν λαμπρὰν ἀνάπτυξιν, εἰς ἣν εἶχε φθάσει περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ'. καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος ἡ πνευματικὴ τῆς Ἑλλάδος μόρφωσις, παρηκολούθησε χαλάρωσις ἕνεκα τῆς ἀντιδράσεως τοῦ κατὰ τῶν τούρκων ἀγῶνος. Διαρκοῦντος τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας πολέμου ἐθερμαίνοντο λουτρὰ καὶ κάμινοι δι' ἑλληνικῶν χειρογράφων, καὶ εἶχέ πως δίκαιον ὁ Κολοκοτρώνης, ἰσχυριζόμενος ὅτι καλλίστη τῶν βιβλίων χρῆσις ἦν ἡ ἐξ αὐτῶν κατασκευὴ φυσεκίων. Αἱ Μοῦσαι

ἐσίγησαν ἐν τῇ κλαγγῇ τῶν ὅπλων. Ἐν τούτῳ δὲ πρὸ παντὸς ἀνεμένετο ἡ ἐνέργεια τοῦ κόμητος Καποδιστρίου. Ἡ συμμετοχὴ αὐτοῦ εἰς τὴν τῶν Φιλομούσων ἑταιρίαν, ἡ μετὰ τοῦ Φέλλεμπεργ γνωριμία του, τὸ πομπωδῶς ἀναγγελθὲν σχέδιον περὶ εἰσαγωγῆς τῆς τοῦ Φέλλεμπεργ διδακτικῆς μεθόδου εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὰ ἐπὶ τούτω ἐν Μονάχῳ γενόμενα διαβήματα καὶ ἡ πρὸς τοῦτο ἀπόκτησις τοῦ Βάδερ ὡς διευθυντοῦ, αἱ σχέσεις ἃς διετήρει ὁ κόμης πρὸς τοὺς μᾶλλον πεπαιδευμένους καὶ σημαίνοντας φιλέλληνας, τὰ οὐχὶ ἀσήμαντα χρηματικὰ ποσά, ἅτινα εἶχον διατεθῇ ὑπὸ τῶν «πνευματικῶν ὀφειλετῶν τῶν παλαιῶν ἑλλήνων» πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν νεωτέρων, ταῦτα πάντα ἐδικαίουν τὴν προσδοκίαν, ὅτι ὁ Καποδίστριας ἤθελε θεωρήσει ὡς σπουδαῖον αὐτοῦ μέλημα ν' ἀπαλλάξῃ τοὺς τῶν ἑλλήνων ἀπογόνους τοῦ ἐρυθήματος τῆς αἰδοῦς, ἐπὶ τῇ ἀποστάσει ἥτις διεχώριζε τὴν πνευματικὴν λαμπρότητα καὶ δόξαν τῶν προγόνων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ των σκότους. Ὁποῖον δὲ ἀληθῶς περιφανὲς ἀποτέλεσμα ἐπηγγέλλετο ἡ ζῶσα πάντοτε καὶ οὐδέποτε ὑπὸ τῆς δουλείας καταπνιγεῖσα μαθητικὴ ζέσις καὶ γνώσεων ἐπιθυμία τοῦ λαοῦ ἐκείνου! Χωρίς τινος οἱασδήποτε ἐκ τῶν ἄνω βοηθείας, καὶ μόνον ἐκ τῆς ἀπείρου ἐμπιστοσύνης, δι' ἧς οἱ ἕλληνες ἐχαιρέτισαν τὴν νέαν τοῦ Κυβερνήτου ἐποχήν, συνεστήθησαν ἐν τῷ βραχεῖ διαστήματι ἀπὸ Α'. Φεβρουαρίου μέχρι Α'. Μαΐου 1828, μόνον ἐπὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγίου εἴκοσι δύο ἀλληλοδιδακτικὰ σχολεῖα, ὧν τῆς τε συστάσεως καὶ τῆς διατηρήσεως τὰς δαπάνας πάσας κατέβαλλον αἱ κοινότητες. Ἔκθεσίς τις ἐν τῷ *Θεατῇ τῆς Ἀνατολῆς* (Spectateur de l'Orient) τῆς 22 Αὐγούστου 1854 βεβαιοῖ, ὅτι κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1829 ἀπέναντι πληθυσμοῦ 693,000 ψυχῶν ἠριθμοῦντο 15,000 μαθηταί, τουτέστι 46 τοῖς χιλίοις. Μετὰ ἓν ἔτος ὑπῆρχον, κατὰ τὴν ἀπὸ 30 Δεκεμβρίου 1830 ἔκθεσιν τοῦ Κοκκώνη, ἐν μὲν τῇ Πελοποννήσῳ 55, ἐν δὲ τῇ Στερεᾷ 6 καὶ ἐπὶ τῶν νήσων 48 δημόσια, ἤτοι προκαταρκτικὰ ἢ ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἀριθμοῦντα 9737 μαθητάς. Ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις περιελάμβανεν ἡ διδασκαλία καὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν, τὰ μαθηματικά, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν. Ὁ γάλλος Δυτρόν, ὅστις ἐντολῇ τοῦ Κυβερνήτου περιῆλθε τὴν Πελοπόννησον πρὸς

σχολειακοὺς σκοπούς, μετ' ἐπαίνων ἐξέθηκεν, ὅτι ἀπέναντι τῶν παλαιοτέρων χρόνων, τῶν τοῦ πολέμου καὶ ἰδίως τῶν τῆς τουρκοκρατίας, παρετηρεῖτο κατὰ τοὺς τελευταίους ζωηροτέρα ἡ πρόοδος, διότι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν καὶ ἡ ἱκανότης τῶν διδασκάλων εἶχον αὐξήσει, καὶ τὰ πρότερον διδασκόμενα μαθήματα κάλλιον παρεδίδοντο. Ἐξέφυγεν ὅμως αὐτόν, ἐννοεῖται, καὶ εἷς στεναγμός, ὅτι αἱ νῆσοι, αἵτινες σπουδαίως ὑπερεῖχον τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν πολιτικὴν μόρφωσιν, οὐδὲν ἄλλο τελειότερον εἶχον ἢ προκαταρκτικὰ μόνον σχολεῖα. Ὅτε δὲ ὁ γάλλος οὗτος διωρίσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1829 μέλος τῆς ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐπιτροπῆς, προέβαλε τὸ ζήτημα, ἂν δὲν ἦτο εὔκαιρος ἡ σύστασις *ἀνωτέρων* ἐκπαιδευτηρίων πρὸς θεραπείαν τῆς μαθητικῆς δίψης τῶν ἑλλήνων. Προσέκοψεν ὅμως κατὰ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ Κυβερνήτου, ὅστις, ὅσα καὶ ἂν ἵδρυε σχολεῖα, ἓν μόνον σπουδαιότατον εἶχε μέλημα, νὰ παύσῃ τὴν *ξενικὴν ἐκπαίδευσιν*, καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ τῆς Ἑλλάδος τὸ θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν μόλυσμα τῆς Εὐρώπης. Τὸ ῥόδινον αὐτοῦ ὄνειρον, ὡς ἔγραφεν εἰς τὸν πρίγκηπα Καρατζᾶν, ἦτο νὰ περάνῃ δι' ἐθνικοῦ τινος παιδευτηρίου τὴν διαφθορὰν (dénaturalisation) τῆς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος παιδευομένης νεότητος. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἤρκει καὶ ἡ ἁπλῆ σκιὰ κατωτέρας πατρίου διδασκαλίας· εἰς περισσότερον οὔτε τοῦ Κυβερνήτου ἡ θέλησις ἦν ἀρκοῦσα, οὔτε οἱ οἰκονομικοὶ πόροι τῆς χώρας. Ὁ Καποδίστριας πρὸς τούτοις εἶχε ζητήσει συμβουλὴν περὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως παρὰ τοῦ ἀρχαίου του φίλου Στούρτζα. Ὁ ῥῶσος οὗτος εὐγενής, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1818 ἀντεποιεῖτο τοῦ προνομίου τῆς ἐκτάκτως ἀπερισκέπτου κρίσεως περὶ σχολείων καὶ πανεπιστημίων (1), ᾐσθάνθη τὰ μέγιστα διαθρυπτομένην τὴν φιλοτιμίαν αὐ-

(1) Ὁ συγγραφεὺς ὑπαινίσσεται βεβαίως τὸ κατὰ 1818 ἐκδοθὲν γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Στούρτζα «Ὑπόμνημα περὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῆς Γερμανίας,» ἐν ᾧ, πλὴν ἄλλων πολλῶν ἐπιπολαίων κρίσεων, κατηγόρει τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων, ὅτι ἦσαν δῆθεν φυτώρια ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν, καὶ ὑπεστήριζεν ὅτι ἡ ἀνωτέρα παίδευσις ἔπρεπε νὰ παραδοθῇ εἰς ἄλλας ἰσχυροτέρας χεῖρας, ἤτοι ἐν ἄλλοις λόγοις εἰς τὸν κλῆρον. Τὸ φυλλάδιον τοῦτο ἐξήγειρε γενικὴν τότε ἐν Γερμανίᾳ ἀγανάκτησιν, καὶ πολλοὶ ἀπήντησαν εἰς αὐτό, ὀνομαστὶ δὲ ὁ

τοῦ, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐκτείνῃ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐπιῤῥοήν του, ἣν εἶχε καταρασθῇ ἡ Γερμανία ἐπὶ τῆς ἐν Βαρτβούργῃ ἑορτῆς (1).

Οὗτος συνεβούλευσε τὴν ἵδρυσιν ἀλληλοδιδακτικῶν καὶ προκαταρκτικῶν σχολείων, μετὰ πρωτοσχόλων κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Σαῤῥαζέν, ἐσχημάτισε δὲ πρὸς τούτοις πολεμικὸν σχολεῖον, ἐκκλησιαστικὴν σχολὴν καὶ ἀνώτατον διδακτήριον τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Πάσας δὲ τὰς φυσικοϊστορικὰς καὶ καλλιλογικὰς ἐπιστήμας ὠνόμασεν ἀχρήστους καὶ ἐπιζημίους. « Διότι, » ἔλεγεν ὁ χρησμὸς αὐτοῦ, « τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ κλίνει πρὸς τὴν κατ' ἐπιφάνειαν ἀγάπην· ἡ φαντασία αὐτοῦ εἶνε ἀτίθασσος· ἀγαπᾷ τὰ σοφίσματα, καὶ ὀνειρεύεται ἀχαλίνωτον ἐλευθερίαν. Ἔστω δὲ εἰς παραδειγματισμὸν ἡμῶν ἡ Ῥωσία, ἥτις ὑφίσταται νῦν τὰς συνεπείας πολιτικῆς ἀντιφάσεως, διότι ὁ πνευματώδης αὐτῆς ἡγεμὼν ὡρίμασε λίαν προώρως τοὺς καρποὺς τοῦ δένδρου τῆς παιδεύσεως καὶ ἵδρυσεν ἀκαδημίας. » Τοιαύτη τις γνώμη συνεφώνει πρὸς τὰς ἰδέας, ἃς ἀνέκαθεν εἶχεν ὁ Καποδίστριας περὶ ἐκπαιδεύσεως. Ἐν ἐκθέσει ὑποβληθείσῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον κατὰ τὰ 1814 περὶ τῶν ἐν Hofwyl ἐκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων (2), ἐξύμνει τὴν θρησκευτικὴν σπουδαιότητα τῆς ἀγροτικῆς ἐργασίας, ἰσχυρίζετο ὅτι ἐνέπνεεν αὕτη « ἰδέας με-

Βιλλιὲ (Coup d'oeil sur les universités de l'Allemagne) καὶ ὁ Κρούγ (Auch eine Denkschrift). Τέλος δὲ ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ, μὴ δυνάμενος νὰ μείνῃ ἐν Γερμανίᾳ, κατέφυγεν εἰς Ῥωσίαν. Σ. τ. Μετ.

(1) Ἐν Βαρτβούργῃ (Wartburg) ἐγένετο τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1817 πανηγυρικὴ ἑορτή, ἧς μετέσχον πάντων τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων οἱ μαθηταί, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς τριακοσιετηρίδος τῆς θρησκευτικῆς ἀναμορφώσεως. Σκοπὸς αὐτῆς κύριος ἦν ὁ στενότερος πρὸς ἄλληλα σύνδεσμος τῶν ἀνωτάτων ἐπιστημονικῶν παιδευτηρίων τῆς Γερμανίας, διὰ τῆς ἱδρύσεως γενικοῦ τινος σωματείου (Burschenschaft) καὶ τῆς ἐξαλείψεως τοπικῶν ἀντιζηλιῶν μεταξὺ τῶν μαθητῶν. Ἀντιδραστικὸν ὅμως πνεῦμα παρηρμήνευσε τὸν ἀθῷον τοῦτον σκοπόν, καὶ αἱ κυβερνήσεις, θεωρήσασαι τὴν σύνοδον ἐκείνην ὡς δημοκρατικὰ ἐπιδιώκουσαν σχέδια, ἔλαβον αὐστηρὰ μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς πανηγύρεως μέτρα καθ' ὅλων τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων. Σ. τ. Μετ.

(2) Ἐν τῷ ἀγροτικῷ κτήματι Hofwyl, κειμένῳ ἐν Ἑλβετίᾳ πλησίον τῆς Βέρνης, εἶχε συστήσει ὁ Φέλλεμβεργ, περὶ οὗ ἀνωτέρω λαλεῖ ὁ συγγραφεύς, πρότυπον ἀγρονομικὴν σχολὴν καὶ ἄλλα παντοῖα ἐκπαιδευτήρια, διαλυθέντα ὅμως μετὰ θάνατον αὐτοῦ. Σ. τ. Μετ.

γαθυμίας καὶ τάξεως, καὶ ἐσυνείθιζε τὸν ἐργάτην νὰ ἱκετεύῃ τὸν Θεόν, παρ' ᾧ ἀπέκειτο ἡ ἐπιτυχία τῶν ἔργων του. Διετήρησε δὲ πάντοτε ὁ Κόμης τὴν συμπάθειαν του ταύτην ὑπὲρ πολιτισμοῦ λίαν ἁπλοῦ καὶ περιωρισμένου, καθ' ὃν λησμονεῖται πᾶν ἐπίγειον ἐν μέσῳ τῶν περὶ καθημερινῆς ζωαρκείας φροντίδων, μέχρις οὗ τις ἀπομάθῃ τέλος νὰ ποθῇ ὑψηλότερόν τι τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου. Ὅπως δὲ ὡς ῥῶσος διπλωμάτης ἐξέφρασεν ἐν ἔτει 1814 τὴν ἀλλόκοτον ταύτην φράσιν, ἥτις τοσοῦτον αὐτὸν τὸν ἴδιον ἐταπείνου: « ἡ θετικὴ διδασκαλία πρέπει νὰ ἦνε ἀνάπαυλα μόνον τῆς τῶν χειρῶν ἐργασίας, καὶ παράρτημά της οὕτως εἰπεῖν, » οὕτω ἐξηγεῖται ἐπίσης, ὅτι ὡς Κυβερνήτης ἠκολούθησε τὰς συμβουλὰς τοῦ Στούρτζα, ἐφρόνησεν ἀναγκαῖον νὰ περιορίσῃ τὸν κύκλον τῶν μαθημάτων τῶν ἑλληνικῶν σχολείων εἰς τὰς « ἀπαραιτήτους διὰ τὸν κοινωνικὸν ἄνθρωπον στοιχειώδεις γνώσεις, ἤτοι ἀνάγνωσιν, γραφήν, θρησκευτικὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν περὶ τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων διδαχήν, καὶ παρώτρυνε τοὺς διδασκάλους ἐν τῷ ἀπὸ 22 Ὀκτωβρίου 1828 ἐγγράφῳ αὐτοῦ νὰ ἐξεγείρωσι πρὸ πάντων εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτῶν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, διότι τὰ καθήκοντα τοῦ χριστιανοῦ εἶνε καὶ τοῦ ἀγαθοῦ πολίτου καθήκοντα. Ἀκριβῶς δὲ διότι ὁ ἐν σπαργάνοις ἔτι πολιτισμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐφαίνετο λίαν πρόσφορος εἰς ἐφαρμογὴν τοῦ περιωρισμοῦ ἐκείνου τῆς διδασκαλίας, διότι ἡ ἐπικίνδυνος ἀφέλεια τῆς γνώμης, ὅτι «τὸ ἀλφάβητον ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ τοῦ Γοργίου», εὕρισκε γενικὴν ἀποδοχήν, καὶ διότι πάντες ἐφαίνοντο πειθόμενοι ὑπὸ τῆς διὰ τῶν πραγμάτων κυρουμένης ἀληθείας, ὅτι παιδεία καὶ βαθεῖα μάθησις δὲν ἀσφαλίζουσι κατὰ τῆς ἠθικῆς διαφθορᾶς, διὰ ταῦτα πάντα ἀκριβῶς ἡ ἔμφυτος ἀποστροφὴ τοῦ Κυβερνήτου πρὸς τὴν ἀληθῆ καὶ ἀνωτέραν παίδευσιν ἐκορυφώθη εἰς ἐντελῆ πίστεως ὁμολογίαν περὶ περιορισμοῦ τῆς διδασκαλίας, εἰς ἣν ἐνέμενε μεθ' ὅλης τῆς πεισμοσύνης τῶν ἰδιοτρόπων δογματιστῶν. Τοσοῦτον εἶχε λεπτολογήσει περὶ τοῦ ζητήματος, ἂν ἦτο προτιμοτέρα *μάθησις χωρὶς ἠθῶν* ἢ *ἤθη χωρὶς μαθήσεως,* καὶ τοσοῦτον εἶχε συνειθίσει νὰ προκαλῇ τὴν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ ἀπάντησιν, ὥστε κατήντησε βαθμηδόν, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ τὸ παρατηρήσῃ, εἰς ἀπότομον ἐναντιότητα πρὸς τὴν ἀληθῆ παιδείαν. Πῶς δὲ ἄλλως ἠδύνατο, ὡς ὁ τοῦρκος Βελῆ πασσᾶς, νὰ

ἀναπτύξῃ μέχρι βανδαλισμοῦ τὴν πρὸς τὰ λείψανα τῆς ἀρχαιότητος περιφρόνησίν του; Πικρὰ ἦν ἀληθῶς εἰρωνεία τῆς μοίρας τὸ νὰ τάξῃ ἡγεμόνα τοῦ σφριγῶντος τὸ πνεῦμα καὶ πρὸς τὰ ὕψιστα τείνοντος ἐκείνου λαοῦ ἄνδρα, ὅστις ἰδανικὸν αὐτοῦ εἶχε στοιχειώδη κατάστασιν πολιτισμοῦ καὶ εὐλαβῆ νηφαλιότητα, εἰς τὰ τοῦ οἴκου μόνον διατρίβουσαν. Δὲν ἦτο δὲ τόσον εὔκολον νὰ μεταβάλῃ ὁλόκληρον ἔθνος τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ τὸν χαρακτῆρα, ὅσον ἄπονον ὅλως ὑπῆρξε νὰ γοητευθῶσι καὶ ἀποπλανηθῶσιν ἐπὶ στιγμὴν οἱ περὶ τὸν Κυβερνήτην οἰκειότατοι δι' ἀπατηλῶν συλλογισμῶν καὶ ἠχηρῶν λέξεων. « Τί προτιμᾷς; » ἠρώτησέ ποτε ὁ Κυβερνήτης τὸν γραμματέα αὐτοῦ Δραγούμην, « γράμματα ἄνευ χρηστῶν ἠθῶν, ἢ χρηστὰ ἤθη ἄνευ γραμμάτων; » Ὁ ταπεινὸς νεανίας ἔνευσε χαμαὶ πρὸ τοῦ ἐταστικοῦ βλέμματος τοῦ Καποδιστρίου καὶ ἐσιώπησε. « Διέστρεψε λοιπὸν καὶ σέ, » ἐξηκολούθησεν ἐκεῖνος, « τόσῳ νέον ἡ ἑλληνικὴ οἴησις; Καυχᾶσθε ὅτι εἶσθε ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων· ἀλλὰ δὲν ἠξεύρετε, ὅτι ὁ γράμματα μὲν γινώσκων, στερούμενος δὲ ψυχικῆς ἀγωγῆς, εἶνε καὶ τοῦ χειροτέρου κακούργου χειρότερος, ὡς μαθὼν νὰ κακουργῇ ἐπιτηδειότερον; (1) » Ἤρξατο δ' εὐθὺς ὁ Κόμης μετὰ καταπληκτικῆς στωμυλίας ἀναπτύσσων τὸ προσφιλὲς αὐτοῦ θέμα, καὶ ἐλέγχων, πρὸς θαυμασμὸν τοῦ Δραγούμη, μεγίστην ἀνάγνωσιν τῶν κλασικῶν, περὶ ὧν ἄλλως οὐδὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ. Εἶτα προσέθηκε μετὰ μομφῆς. « Τὸ κακὸν ὑμῶν εἶνε, ὅτι μόλις μάθετε μερικοὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς, ἔστω καὶ εἰς Γερμανίαν, χειροτονεῖσθε μόνοι διορθωταὶ τῆς κοινωνίας καὶ νομοθέται τῆς πολιτείας. Πλὴν ἄλλο γραμματική, ἄλλο κοινωνία καὶ ἄλλο πολιτεία. » Ἂν δὲ ὁ νεαρὸς γραμματεὺς ἦν ἀρκούντως αὐλικός, ὅπως διὰ κοινοτάτης κολακείας ἀποφύγῃ τὴν ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ δίλημμα ἀπάντησιν, καὶ ἀπεκρίθη: « καὶ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ προτιμῶ τὸ πρῶτον μεθ' ὅσα ἤκουσα παρὰ τῆς ὑμετέρας Ἐξοχότητος θὰ ἔδιδον τὴν προτίμησιν εἰς τὸ δεύτερον, » τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ὅμως οὐδεμίαν εἶχε διάθεσιν νὰ εὐχαριστηθῇ διὰ

(1) Οὕτως ἔχει ἡ φράσις παρὰ τῷ Κ. Δραγούμῃ (Ἱστορικαὶ Ἀναμνήσεις, σελ. 88)· ἀλλ' ἐν τῷ γερμανικῷ κειμένῳ, μεταφράζοντι τὸ τελευταῖον αὐτῆς μέρος: weil er besseres wusste, φαίνεται πως παρανενοημένη. Προυτίμησα, ὡς καὶ κατωτέρω καὶ ἀλλαχοῦ, τὸ πρωτότυπον μᾶλλον ἢ τὴν ἐκ μεταφράσεως μετάφρασιν. Σ. τ. Μετ.

τοιούτων συλλογισμῶν. Οὐδὲν ἐπ' αὐτοῦ ἔφερεν ἀποτέλεσμα ἡ δύσθυμος σχεδὸν ἐκφώνησις τοῦ Κυβερνήτου: «Νὰ ἱδρύσω ἀκαδημίας; ἀλλὰ διὰ νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως.» Βεβαίως δὲ δὲν ἔλεγε σπουδάζων τὴν λέξιν *ἀκαδημία* ὁ Καποδίστριας, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ἡ ἵδρυσις πανεπιστημίου δὲν ἐγένετο, τῇ συμβουλῇ τοῦ Στούρτζα. Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρων σχολείων, ἅτινα συνεστήθησαν ἐπὶ Κυβερνήτου, οὐδὲν ἔφθασε τὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας σχολεῖα τῆς Χίου καὶ τῶν Κυδωνιῶν· οὐδὲ ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ ἄλλως, περιοριζομένης προκρουστικῶς τῆς διδασκαλίας ἐν ταῖς πέδαις τῆς ῥωσικῆς πειθαρχίας. Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ὑπελόγιζε, καὶ ἐμνησικάκει τῇ κυβερνήσει, ὅτι ἐκ τῶν 38 ἑλληνικῶν σχολείων, ἅτινα ὑφίσταντο περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1830 ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ τῶν 44 ἅτινα ὑπῆρχον ἐπὶ τῶν νήσων, τὰ πλεῖστα συνετηροῦντο δαπάνῃ τῶν κοινοτήτων· ὅτι τὰ ἀνώτερα προπαρασκευαστικὰ σχολεῖα, ἐν οἷς ἐδιδάσκετο ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἦσαν παρημελημένα καὶ εἰς τὸν ἔλεον τῶν κοινοτήτων ὤφειλον ἐπίσης τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν· ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολείων ἦν τὰ μέγιστα δυσανάλογος πρὸς τὴν τοπικὴν τῆς Ἑλλάδος ἔκτασιν· καὶ ὅτι τέλος ἐν τῷ ἐν Αἰγίνῃ συστηθέντι τὴν 13 Νοεμβρίου 1829 κεντρικῷ σχολείῳ, ὅπερ ἔμελλεν οὕτως εἰπεῖν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον τῶν λοιπῶν, ἐπεκράτει σκότιος μοναστικὴ ἀγωγή, καὶ δυσπίστως ἐπετηροῦντο οἱ διδάσκαλοι, καὶ ἐδεσμεύετο ἡ τῆς διδασκαλίας ἐλευθερία, καὶ ἀπηγορεύετο ἡ τοῦ Γοργίου ἀνάγνωσις, ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι καὶ διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ οὐδὲν ἐξ αὐτοῦ κατενόουν. Ὁ Πλάτων ὅμως,—ἔλεγον ἐπίσης οἱ Ἕλληνες—διδάσκει ἐν τῷ Γοργίᾳ ὅτι *τὸ ἀδικεῖν* εἶνε *κάκιον τοῦ ἀδικεῖσθαι*, καὶ ὅτι ἀληθῶς μόνον οἱ *ἀδικοῦντές εἰσιν ἄθλιοι*. Διατί δέ, ἠρώτων, ἡ *Ἀπολογία* εἶνε τὸ μόνον τοῦ Πλάτωνος σύγγραμμα, οὗ τινος ἡ ἀνάγνωσις ἐπιτρέπεται ἐν τῷ γυμνασίῳ; Μὴ πρέπῃ ἆρά γε νὰ διδαχθῇ ἡ νεολαία τυφλὴν πρὸς τὴν δημόσιον ἀρχὴν ὑποταγήν; Ταχέως δὲ ἀπέδειξεν ἡ νεολαία αὕτη, ὅτι πικρῶς συνῃσθάνετο τὴν περικοπὴν τῆς διανοητικῆς αὐτῆς τροφῆς. Αἱ ἄωροι πολιτικαὶ ἰδέαι τῆς ἐποχῆς προσετέθησαν εἰς τὴν δυσαρέσκειαν τῶν νέων ἐπὶ τῇ αὐστηρᾷ σχολειακῇ παιδεύσει· βραδύτερον τὰ τρόπαια τῶν τοῦ παρι-

σινοῦ πολυτεχνείου μαθητῶν δὲν ἄφινον τοὺς τοῦ κεντρικοῦ σχολείου τῆς Αἰγίνης νὰ καθεύδωσι· καὶ οὕτω κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ **1831** ἐξεῤῥάγη μεταξὺ αὐτῶν ἀληθὴς στάσις, ἀπευθυνομένη μὲν ἀμέσως κατὰ τῆς διδακτικῆς μεθόδου καὶ τοῦ Μουστοξύδου, ἐμμέσως δὲ κατα τοῦ Κυβερνήτου. Καὶ συνεβιβάσθη μὲν ταχέως κατασιγασθὲν τὸ πρᾶγμα, καὶ νέος συνετάχθη ὀργανισμός, καὶ εἰς ὀλίγα μόνον ἄτομα ἐπεῤῥίφθη ἡ εὐθύνη τῶν γενομένων· κατέδειξαν ὅμως ταῦτα εἰς τὸν Καποδίστριαν, πόσον δύσκολον εἶνε νὰ ὑποβληθῶσι καὶ εἰς πνευματικὴν ἔτι δίαιταν αἱ ἀνυπόμονοι μεσημβριναὶ ἐκεῖναι φύσεις. Τίς δύναται νὰ ἀποσταθμήσῃ ἐν ἀκριβείᾳ τὴν πρόσφορον εἰς τοὺς ἕλληνας πνευματικὴν τροφήν, χωρὶς νὰ συγκρουσθῇ πρὸς αὐτούς; Μᾶλλον ἔπρεπεν ἡ κυβέρνησις ν' ἀφήσῃ ὅλως ἀχάλινον τὴν φιλομάθειαν τοῦ λαοῦ, ὡς συνεβούλευεν ὁ Δυτρόν, παρασυρόμενος ὑπὸ κλασικῶν ἀναμνήσεων, ἢ τοσαύτην ν' ἀναπτύξῃ αὐστηρότητα κατ' ἀνωτέρων σχολείων καὶ πανεπιστημίων, δίκην ἀντικειμένων πνευματικῆς πολυτελείας, καὶ νὰ παραγγέλλῃ διὰ *μεθοδιστικῆς* αὐστηρότητος εἰς τοὺς διδασκάλους, νὰ μὴ λησμονῶσι τὸ ἀλφάβητον χάριν φιλοσοφημάτων. Τὰ στοιχεῖα ὑγιοῦς παιδείας ὑπῆρχον.

Κατὰ τοῦτο δὲ τὸ ἀντικείμενον, τὴν δημόσιον δηλ. ἐκπαίδευσιν, ἠδύνατο ὁ Κυβερνήτης, συμφώνους ἔχων τὰς συμπαθείας τῆς Εὐρώπης καὶ τὰς τῶν ἑλλήνων, νὰ φανῇ καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐλευθέριος. Διότι ὑπάρχουσι δαπάναι, ἃς καὶ αὐτὴ ἡ τὰ μάλιςα ζηλότυπος ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία δὲν δύναται νὰ μεμφθῇ εἰς τὴν κυβέρνησιν. Τί ὅμως ἠδύνατό τις νὰ προσδοκᾷ παρὰ τῆς ἐκπολιτιστικῆς ἀποστολῆς τοῦ Κυβερνήτου, ἀφοῦ οὗτος, ἐμφανισθεὶς πρὸ τῆς ἐν Ἄργει συνελεύσεως, ὡμολόγησεν ὅτι ἐδαπάνησεν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους δι' ἐκκλησιαστικά, διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ὑπηρεσίαν καὶ διὰ δημόσια καταστήματα **800,000** φράγκων; Ἂν τοὐλάχιστον ἀνταπεκρίνοντο τὰ ἀποτελέσματα εἰς τὰ γλίσχρα μέσα! Ἀλλ' ἅπαντα τὰ καθαυτὸ κυβερνητικὰ καθιδρύματα ἐν Αἰγίνῃ, τὸ ὀρφανοτροφεῖον, οὗ τινος μόνου ἡ σύστασις ἀπεῤῥόφησε τὸ σπουδαῖον ποσὸν **568,359** φράγκων, τὸ κεντρικὸν σχολεῖον, καὶ κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ **1830** τὸ διδασκαλεῖον πρὸς μόρφωσιν διδασκάλων, τὸ στρατιωτικὸν σχολεῖον τοῦ Ναυπλίου καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐν Πόρῳ ἔμειναν παντελῶς ἄκαρ-

πα. Τὸ διδασκαλεῖον οὐδένα παρήγαγε διδάσκαλον, τὸ κεντρικὸν σχολεῖον οὐδένα ἐπιστήμονα, καὶ οὐδένα κληρικὸν ἡ ἐντὸς ὀλίγου διαλυθεῖσα ἐκκλησιαστικὴ σχολή. Τὸ ὀρφανοτροφεῖον συνέστησεν ὁ Καποδίστριας, σκοπῶν φιλανθρώπως νὰ ἀποσπάσῃ τὰ ὀρφανὰ τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων τῆς ἐν στρατοπέδοις διαφθορᾶς, καὶ τῶν συνεπειῶν τῆς πτωχείας καὶ ἀλητείας. Συνελέχθησαν λοιπὸν οἱ *ψυχοϋιοί*, ὀρφανὰ μειράκια, ἄλλα μὲν διεφθαρμένα ἐκ τῆς καθημερινῆς οἰκειώσεως αὐτῶν πρὸς τὰς φρικώδεις σκηνὰς τοῦ πολέμου, ἄλλα δὲ—ἔξω καὶ ἀναιτίως—βρίθοντα κολλητικῶν νοσημάτων. Οὕτως ἡ ἔκθεσις τοῦ προέδρου Μουστοξύδου παρίστα τὸ λυπηρὸν ἀποτέλεσμα, ὅτι ἐκ **500** τοιούτων ταλαιπώρων *ψυχοϋιῶν* (1) ἐντὸς **14** μηνῶν **33** εἶχον ἀποθάνει. Ἐν διαστήματι ἑνὸς ἔτους, ἀπὸ τοῦ **1829** μέχρι τοῦ **1830**, ἠλαττώθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτυχῶν ὀρφανῶν ἀπὸ **495** εἰς **407**, ἡ δὲ μὴ προκοπὴ τοῦ καταστήματος ἀπεδόθη εἰς τὴν κακὴν ἐσωτερικήν του διοίκησιν. Καὶ τὰ λοιπὰ ἐπίσης μέτρα, ἅτινα ἔλαβεν ἡ κυβέρνησις περὶ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ἤλεγχον τὴν πρὸς τὰ ῥωσικὰ πρότυπα κλίσιν αὐτῆς, καὶ τὴν δυσπιστίαν της πρὸς πᾶσαν ἐλευθέραν ἔκφρασιν φρονήματος· οὐδαμῶς δ' ἀνταπεκρίνετο ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν εἰς τὰς ἐθνικὰς ἐπιθυμίας. Πολλὰ τῶν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἱδρυθέντων διδακτηρίων μετεβλήθησαν εἰς στρατιωτικοὺς οἰκίσκους.

Ὁ κυβερνήτης συνέστησεν ἐν Αἰγίνῃ ἑλληνικὰ καὶ γαλλικὰ τυπογραφεῖα, ὡς καὶ λιθογραφεῖον, ἐδήλωσεν ὅμως συνάμα, ὅτι ὁ τύπος ἦν ἀποκλειστικὸν ὄργανον δημοσίων ἀνακοινώσεων. «Ἐν γένει,» ἔγραφεν εἰς τὸν Ῥίζον, «πρέπει ἡ τυπογραφικὴ μελάνη νὰ ὑπηρετήσῃ τὰς ἀνάγκας τῆς κυβερνήσεως.» Οὕτω δὲ αἱ διαταγῇ καὶ ἐμπνεύσει τῆς κυβερνήσεως ἐκδιδόμεναι δύο ἐφημερίδες, ἡ Γενικὴ Ἐφημερὶς καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Ταχυδρόμος ἐλάχιστα ἤρεσκον εἰς τὸν λαόν. Ἵδρυσεν ἐπίσης ἡ κυβέρνησις βιβλιοθήκην, μουσεῖον ὀρυκτολογικόν, ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, καὶ ἐνθυμηθεῖσα τὸν λόρδον Ἔλγιν ἀπηγόρευσε τὴν πώλησιν ἢ ἐξαγωγὴν τῶν ἀρχαιοτήτων. Πρόεδρος πάν-

(1) **Kinder der Liebe** ὀνομάζει αὐτοὺς ὁ συγγραφεύς, ἀλλ' ὑποθέτω ἐκ παρεννοήσεως. Σ. τ. Μετ.

τῶν αὐτῶν τῶν καταστημάτων ὑπῆρξεν ὁ κερκυραῖος Μουστοξύδης, στενὸς τοῦ Καποδιστρίου φίλος. Ἀλλ' ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐστερεῖτο τὴν ἀληθῆ τῆς ἀρχαιότητος αἴσθησιν· ἐξέφρασε δέ ποτε τὴν εἰλικρινῆ αὐτοῦ λύπην, ὅτι οἱ τοῦρκοι, δυνάμενοι, δὲν κατέστρεψαν ἐντελῶς τὰς ἀρχαιότητας τῶν Ἀθηνῶν, *αὐτὰ τὰ ἀρχαῖα*, ὡς εἶπεν. Τοιαῦτα φρονήματα συνεφώνουν δυστυχῶς πρὸς τὰς διαθέσεις τοῦ κόμητος Καποδιστρίου. Ἂν δὲ ἐνώπιον βρετανοῦ τινος ἐξέφραζεν οὗτος εὐφραδῶς τὸν καλλιτεχνικὸν αὐτοῦ ἐνθουσιασμόν, μεταξὺ οἰκείων ὅμως ἐμόρφαζε, προκειμένου περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τοὺς *λίθους* τοῦ ἐν Αἰγίνῃ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης μετεχειρίσθη εἰς στρῶσιν τῆς αὐτόθι προκυμαίας.

Καί τοι ἡ σύστασις σχολείων ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ὡς συμπλήρωμα τοῦ θρησκευτικοῦ βίου, καὶ ἐνέργεια κατεβάλλετο, ὅπως ἡ πνευματικὴ τῶν ἑλλήνων ἀνάπτυξις μὴ ὑπερβῇ τὴν ἠθικὴν τῆς κατηχήσεως, οὐδεμίαν ὅμως ταῦτα πάντα παρεῖχον ἐγγύησιν, ὅτι ἡ τάξις ἐκείνη, ὑπὲρ ἧς ἐγίνοντο, δηλ. ὁ κλῆρος, ἀνυψοῦτο ἐσωτερικῶς καὶ ἀνελάμβανεν ἀπὸ τῆς βαθείας καταπτώσεως, εἰς ἣν εἶχε καταλίπει αὐτὸν ὁ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγών. Οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, οἵτινες ἡγούμενοι τῶν κοινοτήτων αὐτῶν εἶχον πολεμήσει κατὰ τῶν τούρκων, εἶχον λησμονήσει πρὸ τοῦ ξίφους τὴν ἰδίαν αὐτῶν κλῆσιν. Ὁ κατώτατος κλῆρος ἦν ἄξεστος καὶ ἀμαθής, ὁ δὲ ἀνώτερος ἀπήλαυε τῆς ἥκιστα κολακευτικῆς φήμης ἐπὶ φιληδονίᾳ καὶ δωροδοκίᾳ. Οἱ κατὰ πολυάριθμα σμήνη τὴν Ἑλλάδα κατακλύζοντες μοναχοὶ οὐδεμίαν ἐδείκνυον ὄρεξιν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ κατηρειπιωμένα αὐτῶν μοναστήρια, πειθαρχίαν δὲ καὶ τάξιν οὔτε οἱ κοινοβῖται οὔτε οἱ ἰδιοῤῥυθμῖται ἤθελον πλέον ν' ἀκούσωσιν. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, οἵτινες οὐδὲ νὰ ἀναγινώσκωσιν οὔτε νὰ γράφωσιν ἤξευρον, ἀλλὰ μόνον νὰ συγχωρῶσιν ἁμαρτήματα καὶ νὰ ἐκδίδωσιν εἰσιτήρια εἰς τὸν οὐρανόν, ἦσαν λυπηρὸν πρόσκομμα εἰς τὸν ἐκπολιτισμὸν τῆς χώρας. Ὁ Κυβερνήτης ἠδύνατο βεβαίως καὶ ἦν κατάλληλος νὰ πολεμήσῃ τὸ κακόν. Καί τοι ἀνῆκεν εἰς τοὺς εὐσεβεῖς τοῦ μεγάλου κόσμου, καί τοι ἐν γένει ἠρέσκετο νὰ ὑποβάλληται εἰς τοὺς θρησκευτικοὺς τύπους, καὶ προσεποιεῖτο θρησκευτικὸν ἐνθουσιασμὸν μετὰ τοῦ Βάδερ καὶ τῆς κυρίας Κρύδενερ, καὶ ὑπεδύετο πλῆρες τὸ σχῆμα ἀλη-

θινοῦ πιστοῦ, εἶχεν ὅμως ἄγαν φιλελεύθερον τὸ φρόνημα περὶ πάσης θετικῆς θρησκείας. Δὲν ὑπεβάλλετο εἰς τὰς νηστείας τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ κατέλυε καθ' ἑκάστην τὸ ψητὸν αὐτοῦ ὀρνίθιον, πρό τε τοῦ πάσχα καὶ μετὰ ταῦτα. Ὁ πολιτικὸς Καποδίστριας ἀπεστρέφετο τὰ μέγιστα πᾶσαν ἀνάμιξιν τοῦ κλήρου εἰς κοσμικὰ πράγματα, καὶ ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ *κληρικοὺς ὑπαλλήλους τοῦ κράτους*. Διὰ τοῦτο τὰ πρῶτα αὐτοῦ διαβήματα ἔτεινον εἰς ἰδιαιτέραν τινὰ ἐπιτήρησιν τῆς χειροτονίας καὶ εἰς τὴν παντελῆ ἐξάρτησιν τοῦ διορισμοῦ τῶν ἱερέων ἀπὸ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν. Ταχέως δὲ ἐξεῦρε τὸ πρόσφορον εἰς ταχεῖαν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ του μέσον. Δημεύσας τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα καὶ τὰ μοναστήρια, διέθηκε τὸ τίμημα αὐτῶν εἰς μισθοδοσίαν τοῦ κλήρου, οὗ τινος ἦσαν ἀβέβαιοι τέως οἱ πόροι, καὶ εἰς ἀγαθοεργοὺς σκοπούς. Ἐκ τῶν εἰσοδημάτων δὲ τῆς μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἱδρύθη ἐκκλησιαστικὸν φροντιστήριον ἐν Πόρῳ, ὅπερ ὅμως, ἐννοεῖται, ὀλίγον ἤρεσεν εἰς τὸν κλῆρον, ἔσχε μόλις δύο διδασκάλους καὶ δεκαπέντε μαθητάς, καὶ διελύθη ἀναγκαίως μετ' ὀλίγον ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτὸ ἀδιαφορίας.

Οὕτω κατέμαθε καὶ ὁ Καποδίστριας, πόσον ὀλίγον εὐγνωμονοῦσιν οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸν θέλοντα νὰ καταστήσῃ ὑψηλοτέρας τὰς ἐνδιαθέτους αὐτῶν ἀνάγκας καὶ νὰ βελτιώσῃ αὐτούς. Ἐπίσης δὲ τὰ μέτρα, ἅτινα ἔλαβεν ὁ Κυβερνήτης κατὰ τῶν παρὰ τῷ ἀνωτέρῳ κλήρῳ ἐπικρατουσῶν καταχρήσεων, ὀλίγην προσεποίησαν αὐτῷ εὐγνωμοσύνην, ὅσον ἐξ ἀγαθῆς καὶ ἂν προήρχοντο γνώμης. Ἐστέρησεν αὐτοὺς τὴν πολιτικὴν δικαιοδοσίαν, ἣν εἶχον ἀσκήσει ὡς προσοδοφόρον ἐμπορικὸν ἐπάγγελμα καθ' ὅλην τῆς ἐπαναστάσεως τὴν περίοδον, καὶ περιώρισε τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν εἰς μόνον καθαρῶς πνευματικὰς καὶ τὰς περὶ τὸν γάμον ὑποθέσεις. Ἔταξε δ' ἀρχὴν διευθύνουσαν τὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου «ἐκκλησιαστικὴν ἐπιτροπήν,» ἀποτελουμένην ἐκ τριῶν ἐπισκόπων, ἥτις ἐκήρυξεν ἑαυτὴν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου ὡς πρὸς πάντα τὰ ἐξωτερικὰ τῆς ἐκκλησίας πράγματα, ἀνεγνώριζε δ' αὐτὸν τοὐναντίον ὡς ὑπερτάτην πάντοτε ἀρχὴν ἐν τοῖς πνευματικοῖς. Εἶτα κατέστησε δύο ἐξεταστικὰς ἐπιτροπάς, ὅπως περιέλθωσι τὴν χώραν πᾶσαν καὶ ἐνεργήσωσι πανταχοῦ αὐτοπροσώπως. Δυστυχῶς ἡ ἔκθεσις τῶν ἐξεταστῶν

περὶ τῆς καταστάσεως τῶν μερῶν ἅτινα ἐπεσκέφθησαν, ἦν λίαν δυσάρεστος. Πανταχοῦ ἀπήντησεν αὐτοῖς ἀπείθεια κατὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ θρασύτης ἐπὶ τῇ μακρᾷ διαρκείᾳ τῶν ἐπικρατουσῶν καταχρήσεων, καὶ οὐδὲ κἂν τακτικὴν ἀπογραφὴν τῶν εἰς τὰς ἐκκλησίας ἀνηκόντων κινητῶν καὶ ἀκινήτων ἠδυνήθησαν νὰ συντάξωσιν. Ἡ δὲ εἰλικρινὴς ἀπόπειρα τοῦ Κυβερνήτου, ὅπως πολεμήσῃ τὴν ὑπάρχουσαν ἀταξίαν διὰ τῆς τηρήσεως ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, ἀπέτυχεν ὡς ἐκ τῆς χαμερποῦς ἰδιοτελείας τῶν κληρικῶν, οἵτινες εἶχον καταστήσει μέχρι τοῦδε κερδοφόρον ἐπιτήδευμα τὸ χαλκεύειν πιστοποιητικὰ γάμων, γεννήσεων καὶ ἀποβιώσεων.

Ἂν ὅμως τὸ πάντη ἀκατάστατον τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος παρεῖχε μεγάλας δυσκολίας καὶ μερίμνας εἰς τὸν ἀναμορφωτήν, ὑπηρέτει οὐχ ἧττον ἐν τῷ κρυπτῷ τοὺς σκοποὺς τοῦ διπλωμάτου Καποδιστρίου. Ὁ διπλωμάτης ἔλεγε καθ' ἑαυτόν, ὅτι, καθ' ἣν περίπτωσιν οὐδεμία ἐπὶ τέλους ὁριστικὴ θεραπεία κατωρθοῦτο, ἤθελεν ἐπέλθει ὡς ἀναγκαία συνεπεία τῆς ἀτελευτήτου προσωρινότητος ἡ σύγχυσις ἐκείνη καὶ ἀμηχανία, ἥτις δράττεται τοῦ πρώτου προστυχόντος μέσου σωτηρίας. Τοιοῦτον δὲ μέσον σωτηρίας, εἰς ὃ μόνον ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ ἤθελον προσφύγει οἱ Ἕλληνες, καὶ εἰς ὃ πάντοτε ἀπέβλεπεν ὁ πρώην ὑπουργὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ἦν: χωρισμὸς ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐξάρτησις τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς πνευματικῆς κυριαρχίας τῆς ῥωσικῆς ἐκκλησίας.

Ἀπὸ Πέτρου τοῦ Μεγάλου τείνουσιν εἰς τοῦτο οἱ ἀγῶνες τῶν Τσάρων: τὴν εἰς τὸν πνευματικὸν αὐτῶν ἀρχηγὸν ὑποταγὴν τῶν ἐν ξέναις χώραις ὀπαδῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, καὶ τὴν βαθμιαίαν ἔπειτα μεταβολὴν τῆς πνευματικῆς ἡγεμονείας εἰς κοσμικήν. Ἀπὸ αἰώνων ἤδη οὐδὲν ἀποβάλλουσι μέσον, δι' οὗ δύνανται νὰ ἐξασκήσωσι τὴν διὰ τῆς θρησκείας ἑλκυστικὴν αὐτῶν δύναμιν ἐπὶ τοὺς διεσπαρμένους αὐτῶν ὁμοδόξους. Οὕτως ἐπενήργησαν ἐπὶ τῶν σλάβων τῆς Αὐστρίας, οὕτως ἐπὶ τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Τουρκίας. Ἀνέκαθεν ὅμως ἐπάλαισεν ἀνενδότως ἡ Πύλη κατὰ τοῦ *βρυκόλακος* (1), ὅστις ἐπεθύμει νὰ ἐκμυζήσῃ τὸν ζωτικὸν αὐτῆς χυμόν.

(1) Vampyr λέγει ὁ συγγραφεύς. Τοιοῦτον δὲ ὄνομα φέρουσιν ἐν ταῖς μυθολογικαῖς

Εἶνε δ' ἀληθῶς ἀριστούργημα πολιτικῆς εὐφυΐας, ὅπερ σημαίνει πολὺ πλειότερον τῶν μαχῶν, ἃς κατήγαγε παρὰ τὸν Δούναβιν ἡ Τουρκία κατὰ τῶν ῥώσων, ὅτι ἡ Πύλη ἀνύψωσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν θέσιν τοῦ Πατριάρχου, καὶ ὑπεστήριξεν αὐτὸν ἀρνούμενον τὴν εἰς τὸν Τσάρον ὑποταγήν, παλαίοντα ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτοῦ κατὰ τοῦ βορρᾶ, καὶ ἀποκρούοντα ἔτι ἐσχάτως τὰς ὑπὸ τοῦ ῥώσου πρεσβευτοῦ Ἰγνάτιεφ μηχανευθείσας ἐνεργείας τῶν βουλγάρων ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν αὐτονομίας. Τούτου ἕνεκα ἠναγκάσθη ἡ Ῥωσία νὰ τηρήσῃ ἐπαμφοτερίζουσαν ὅλως διαγωγὴν ἀπέναντι τῶν ὀρθοδόξων. Ῥᾳδιουργοῦσα δὲ ἐν τῷ κρυπτῷ κατὰ τοῦ πατριάρχου, οὐδεμιᾶς ἠμέλει εὐκαιρίας, ὅπως προσβάλῃ τὴν αὐθεντείαν αὐτοῦ, ὡς διατελοῦντος δῆθεν ὑπὸ τουρκικὴν ἐπίδρασιν.

Εὔκολον ἦτο νὰ κατίδῃ τις, ὁποίαν θέσιν ἤθελε καταλάβει ὁ Καποδίστριας ἐν τῇ παραδόξῳ ἐκείνῃ ἐκκλησιαστικῇ συγκρούσει. Παρέστη εἰς μέσον ὡς πιστὸς σύμμαχος τῆς Ῥωσίας κατὰ τοῦ Πατριαρχείου, καὶ ἐνήργησε κατὰ δύναμιν, ὅπως εὐρύνῃ τὸ χάσμα, ὅπερ εἶχεν ἀνοίξει ὁ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πόλεμος μεταξὺ τῶν ἑλλήνων καὶ τοῦ πνευματικοῦ αὐτῶν ἀρχιποίμενος. Πρὸς κλονισμὸν δὲ τῆς αὐθεντείας τοῦ ἀνατολικοῦ ποντίφηκος εὔκαιρον παρέσχεν εἰς τὸν Κόμητα λαβὴν αὐτὸς ὁ Πατριάρχης, συναινέσας κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1828 νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς ἕλληνας εἰρωνικὴν ἀμνηστείαν καὶ συγχώρησιν ἐκ μέρους τῆς Πύλης. Πρεσβεία τεσσάρων ἐπισκόπων, τῶν Νικαίας, Χαλκηδόνος, Λαρίσσης καὶ Ἰωαννίνων, ἀφίκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα, κομίζουσα ἐπιστολὴν τοῦ Πατριάρχου παροτρύνοντος τοὺς ἐπαναστάντας ῥαγιάδας εἰς ὑπακοὴν πρὸς τὸν πνευματικὸν αὐτῶν ἀρχηγόν, ὡς ἐπίσης καὶ πρὸς τὸν κοσμικὸν αὐτῶν ἡγεμόνα, τὸν Σουλτάνον, καὶ ὑποσχομένου αὐτοῖς ἀμνηστείαν καὶ ἀτέλειαν. Καὶ δὲν ἠδύνατο μὲν ὁ Πατριάρχης νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ἀπαντήσεως, ἥτις ἤθελε δοθῇ εἰς τὴν γελοίως βραδεῖαν πρότασιν τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς, ἠθέλησεν ὅμως νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς περιστάσεως, ὅπως βολιδοσκοπήσῃ, ἂν τὸ συμπηγνύμενον νέον κράτος ἤθελε τοὐλάχιστον δια-

παραδόσεσι τῶν βορείων φύλων οἱ νύκτωρ ἐξερχόμενοι δῆθεν τῶν τάφων των νεκροί, ὅπως μυζῶσι τὸ αἷμα τῶν ζώντων. Σ. τ. Μετ.

τηρήσει τὸν παλαιὸν αὐτοῦ ἐκκλησιαστικὸν σύνδεσμον πρὸς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον.

Πόσον ὀλίγον ἐγνώριζον οἱ κύριοι ἀρχιερεῖς τὸν κόμητα Καποδίστριαν! « Οἱ ἱεράρχαι οὗτοι » ἔγραφεν ἐκεῖνος εἰς τὸν Κόδριγκτων, « ἐντολὴν μόνον ἔχουσι νὰ ἐπαναλάβωσιν ἡμῖν αὐτολεξεὶ τὰς προτροπὰς τῆς πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς. Ἡ ἀποστολή των ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος, οὔτε ἠδύνατο νὰ γείνῃ ἄλλως. » Σύμφωνος δὲ πρὸς τὸ φρόνημα τοῦ Καποδιστρίου ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐπίσημος ὑποδοχή, ἥτις ἐγένετο ἐν Ἑλλάδι πρὸς τὴν πρεσβείαν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Ὅτε, διαλεχθεῖσα πρότερον μετὰ τοῦ Ἰβραΐμ, μετέβαινεν ἐκ Μεθώνης εἰς Ναύπλιον, ἐμποδίσθη ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου Γενοβέλη, διότι ἤρχιζον ἤδη αἱ προτάσεις αὐτῆς νὰ προξενῶσιν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς χωρικούς, καὶ ἐκρατήθη ὑπὸ ἐπιτήρησιν. Ἐν Τριπόλει ἀπηγόρευσεν αὐτῇ τὴν εἴσοδον ὁ ἔκτακτος ἐπίτροπος Βλαχόπουλος, καὶ ὥρισεν αὐτῇ διὰ τοῦ γραμματέως του πρόσφορον τόπον διαμονῆς ἐκτὸς τῶν πυλῶν τοῦ Ναυπλίου, ὅπερ τὰ μέγιστα δυσηρέστησε τοὺς ἐπισκόπους. Ἐν Πόρῳ δὲ προσηνέχθη αὐτοῖς τραχύτατα ὁ Κυβερνήτης, ὅτε ἀπετόλμησαν νὰ λαλήσωσι περὶ ἐκκλήσεως εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, λέγων, ὅτι αὐτὸς ἦτο τό γε νῦν ἔχον ὁ μόνος ἀντιπρόσωπος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἶτα ἐνεχείρισεν αὐτοῖς ἐπιστολήν, ἥτις ὑπὸ τὸ πρόσχημα ταπεινοῦ σεβασμοῦ πολλὰ ἐπίσης περιεῖχε τὰ καλῶς λελογισμένα. Ὑπεμίμνησκεν αὕτη εἰς τὸν Πατριάρχην, ὅτι ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος ἀπέκειτο εἰς χεῖρας τῶν προστατίδων Δυνάμεων, καὶ παρεκάλει αὐτόν, ὅπως « ἐν ἠρέμῳ εὐλαβεῖ κατανύξει » ἀναλογισθῇ τὰ θαύματα, ἅτινα ἐν τῇ εὐσπλαγχνίᾳ του εἶχε τελέσει τέως ὁ Θεὸς ἐπὶ τῶν ἑλλήνων. Τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου πατριάρχου Γρηγορίου, ἔλεγεν ἡ ἐπιστολή, καὶ ἄλλων περιδόξων ἀνδρῶν « κατέδειξεν ἀκριβῶς εἰς τὸ ἔθνος, τί ὤφειλεν εἰς ἑαυτό, ὅπως διαφύγῃ τὸν ὑπὸ τῶν τούρκων ἐπαπειλούμενον ὄλεθρον. » Ἡ τελευταία αὕτη κακεντρεχὴς φράσις ἐπανηγύριζε τὸν μάρτυρα τῆς πίστεως, ταπεινοῦσα ἐμμέσως διὰ τῆς παραβολῆς τὸν κοσμικὰ φρονοῦντα καὶ ἥκιστα πρὸς θυσίας διατεθειμένον Πατριάρχην. Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅμως ἥκιστα ἐταράχθησαν ἐκ τῆς πρώτης ταύτης ἀποτόμου ἀρνήσεως, καὶ μετὰ ἓν ἔτος ἔφερε πάλιν ὑπὸ συζήτησιν *τὸ μέγα ζήτημα* ὁ νέος Πατριάρ-

Bayerische Staats-Bibliothek München

χης Κωνστάντιος. Συνεχάρη τῷ Κυβερνήτῃ ἐπὶ τῇ σοφῇ αὐτοῦ διοικήσει, κατηνέχθη εὐκαίρως κατὰ τῆς ἐν Ἑλλάδι διαδόσεως καλβινιστικῶν βιβλίων, καὶ ἐξέφραζεν ἐπὶ τέλους τὴν ζωηρὰν αὐτοῦ ἐπιθυμίαν, ὅπως οἱ ἕλληνες ἐπανέλθωσι πάλιν ὑπὸ τὰς ζωοπαρόχους ἀκτῖνας τοῦ ὀρθοδόξου πατριαρχικοῦ ἡλίου.» Ὁ Κυβερνήτης κατενόησε κάλλιστα τὸν σκοπὸν πάντων τούτων· οὐδεμίαν ὅμως ᾐσθάνθη διάθεσιν νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰ εὐλαβῆ ἐκεῖνα περὶ ἑνώσεως νεύματα. Ἐν ἐγγράφῳ τῆς 23 Σεπτεμβρίου 1830, ὅπερ εἶδον χειρόγραφον, παρεπονεῖτο, ὅτι πανταχοῦ παρεγνωρίζοντο αἱ εὐγενεῖς προθέσεις τῆς κυβερνήσεώς του, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀπήντα ἀντίστασιν καὶ κακὴν θέλησιν *ἐκεῖ* ὅπου ἥκιστα προσεδόκα τοιαύτην. «Ὁ ἱερὸς κλῆρος,» ἔλεγεν, «ἀνεμίγνυτο εἰς τὴν πολιτικήν, μεθ' ἧς οὐδὲν εἶχε κοινόν. Ἐνόσῳ δὲ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἶχε νὰ παλαίσῃ ἐν τῇ Ἑλλάδι αὐτῇ πρὸς τοσαύτας δυσχερείας καὶ προσκόμματα, δὲν ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ περὶ ἑνώσεως μετὰ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου.»

Οἱ λόγοι οὗτοι, οἱ κατὰ τοῦ Πατριάρχου ἀπευθυνόμενοι, περιεῖχον ἀλήθειαν, ἥτις ἠδύνατο νά στραφῇ κατ'αὐτοῦ τοῦ Κυβερνήτου. Ἐνόσῳ ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος διέμενε κοσμικὸς καὶ ἀναίσθητος ὅλως πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν αὐτοῦ κλῆσιν, ἐνόσῳ τὸ ἔργον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀναμορφώσεως δὲν ἐξετελεῖτο ἐντελῶς, καθ' ὅλου καὶ κατὰ μέρος, παρέμενεν ὡσαύτως δυνατὴ ἡ ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐκκλησιαστικὴ ἐξάρτησις καὶ ἡ εἰς τὴν Ῥωσίαν ὑποταγή. Ἀλλ' ἅμα ὡς ὁ κλῆρος ἀνέκυπτεν ἐν Ἑλλάδι, ἔπρεπε βεβαίως νὰ προσπαθήσῃ, ὅπως καταλάβῃ καὶ ἀπέναντι τοῦ ἐξωτερικοῦ θέσιν ἀξιοπρεπῆ καὶ ἀνάλογον πρὸς τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας. Τότε δὲ ὑπελείπετο αὐτῷ ἡ ἐκλογὴ μεταξὺ τῆς εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἐπιστροφῆς καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν ἀνεξαρτήτου ἐθνικῆς συνόδου. Ἂν δὲ τὸ δεύτερον προὐτιμᾶτο, τοσούτῳ ἀναγκαιότερον ἦτο, ἀντὶ τοῦ Πατριάρχου, οὗ τινος πολλὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας συνεκάλυπτεν ἡ ἱστορικὴ αὐτοῦ σημασία καὶ ἡ τοπικὴ ἀπόστασις, νὰ ἀποζημιωθῇ τὸ ἔθνος δι' ἱερατείου ἱκανοῦ καὶ πεφωτισμένου. Ἐκ τούτου καὶ αἱ δυσχέρειαι τῆς θέσεως τοῦ Καποδιστρίου. Ἂν ἐπελαμβάνετο σπουδαίας ἐκκλησιαστικῆς ἀναμορφώσεως, καὶ προσεπάθει νὰ καθαρίσῃ διὰ κραταιᾶς χειρὸς τὴν κόπρον τοῦ Αὐγείου,

συνῃσθάνετο καὶ ὡμολόγει ἀναγκαίως πρὸς ἑαυτόν, ὅτι ἐνήργει ἐναντίον τοῦ ἰδίου αὐτοῦ προγράμματος. Αἱ κάλλισται ἀναμορφωτικαὶ αὐτοῦ προθέσεις ἀντεμάχοντο κατὰ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ συμπαθείας πρὸς τὴν 'Ρωσίαν. Τούτου ἕνεκα ἠρκέσθη, ἐπικροτοῦντος τοῦ ἀνακτοβουλίου τῆς Πετρουπόλεως, νὰ διαλύσῃ τὴν μικρὰν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἀπέφυγε νὰ γεννήσῃ δυσαρέσκειαν παρὰ τὸν Νέβαν, εὐρύνων τὴν *ἐκκλησιαστικὴν* αὐτοῦ *ἐπιτροπὴν* εἰς αὐτοτελῆ ἐθνικὴν σύνοδον. Οὕτω δὲ ἥ τε ἀναμόρφωσις τοῦ κλήρου καὶ ἡ ἀνόρθωσις τῆς ἐκκλησίας ἔμειναν ὑπὸ τὸν Κυβερνήτην ἐν τῇ προσωρινότητι αἰωρούμεναι, ἡ δὲ 'Ελλὰς ἔφερε τὴν ζημίαν τῆς ἐν τῷ βάθει κρύφα ὑπονομευούσης ἐκείνης συγκρούσεως.

Ὅσας ὅμως καὶ ἂν παρήγαγεν ἐλλείψεις διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου τὸ διπλοῦν τοῦ Κυβερνήτου πρόσωπον, ὡς ἀναμορφωτοῦ καὶ διπλωμάτου, ὁμολογούμενον πάντως εἶνε, ὅτι κατὰ τὰ δύο πρῶτα μετὰ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ ἔτη ἐβελτιώθη ἡ ὑλικὴ κατάστασις τῆς χώρας, ἀνυψώθη ἡ τιμὴ τῶν γαιῶν, ἤρξαντο ἐπωφελῶς χρησιμοποιούμενα τὰ κεφάλαια, καὶ αἴσθημα εὐαρέστου ἀσφαλείας διέδραμε τὰ στρώματα πάντα τοῦ ἔθνους. Δὲν πρέπει τις ὅμως νὰ ἀποδώσῃ εἰς προσωπικὴν μόνον ἐπιῤῥοὴν τὴν προοδευτικὴν ἐκείνην ἀνάπτυξιν, ἥτις ἔγκειται μᾶλλον ἐν τῷ ἀρχετύπῳ χαρακτῆρι τοῦ χωρικοῦ τῆς 'Ελλάδος πληθυσμοῦ, ὅστις ἐν μέσῳ τῶν φοβερωτάτων κλονισμῶν διετήρησε πάντοτε τὴν ἀδιατάρακτον δεξιότητά του καὶ τὴν φαιδρὰν αὐτοῦ ἐνεργητικότητα. 'Απλῆ μόνον τοῦ Κυβερνήτου προκήρυξις ἤρκεσεν, ὅπως ἐμπνεύσῃ εἰς τὴν τάξιν ἐκείνην τῶν κατοίκων ὑπερβάλλουσαν σχεδὸν εἰς το μέλλον ἐμπιστοσύνην, καὶ παρακινήσῃ αὐτοὺς νὰ καλλιεργήσωσιν ἐκ νέου τὴν γῆν, ἧς τὰ θέρη κατ' ἀρχὰς ἠπείλουν νὰ ἁρπάσωσιν οἱ τοῦρκοι καὶ οἱ αἰγύπτιοι. 'Εν μέσῳ περιστάσεων, αἵτινες ἤθελον ἀπελπίσει λαόν τινα τῆς ἑσπερίας, οἱ ἕλληνες γεωργοὶ παρέμειναν πιστοὶ εἰς τὴν κλῆσιν αὐτῶν. Δὲν ἐδυσχέραινον, ὅτι κλοπίως οὕτως εἰπεῖν ἔσπειρον τὸν σπόρον αὐτῶν, ὅτι συνεκόμιζον ὡς κλέπται τὴν ἰδίαν αὐτῶν περιουσίαν. Οἱ τραχεῖς λόγοι, οὓς ἀπέτεινεν ὁ Καποδίστριας ἅμ' ἀφιχθεὶς εἰς τοὺς ὁπλαρχηγούς: «σᾶς γνωρίζω, εἶσθε ὅλοι λῃσταὶ καὶ ψεῦσται!» ἐφέροντο ἀπὸ στόμα-

τος εἰς στόμα καὶ ἐνέπνεον εἰς τοὺς ταλαιπώρους χωρικοὺς τὴν χαρμόσυνον ἐλπίδα, ὅτι «ὁ μπάρμπα-Γιάννης» ἤθελε διοικήσει δικαίως καὶ πατρικῶς.

Ἂν ὅμως ἦτο ὀρθὴ πολιτικὴ τὸ νὰ στηριχθῇ ὁ Καποδίστριας εἰς τὴν πλήρη ἐμπιστοσύνης ἐργατικὴν ἐκείνην κλάσιν τοῦ χωρικοῦ πληθυσμοῦ, ἥτις ὑπεδέξατο τὸν Κυβερνήτην αἰτουμένη προστασίαν, δὲν ἔπρεπεν ὅμως τούτου ἕνεκα νὰ κυβερνήσῃ ὁ Καποδίστριας ὡς ἂν ἦσαν οἱ ἕλληνες ὁμοταγεῖς πρὸς τοὺς ῥώσους χωρικούς, ὧν ἡ ἁπλῆ καὶ ἀρχέγονος κατάστασις εἶχεν ἐμπνεύσει αὐτῷ ἄλλοτε τὸν ὕψιστον θαυμασμόν. Ἴσως καὶ σήμερον ἔτι ῥέει σλαβικὸν αἷμα διὰ πολλῶν ἑλληνικῶν φλεβῶν· ὁ πνευματικὸς ὅμως σύνδεσμος τῶν σημερινῶν τῆς Ἑλλάδος κατοίκων καὶ τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων εἶνε ἀναντίρρητος. Οἱ ἕλληνες διέμειναν πάντοτε λαὸς σκεπτόμενος πολιτικῶς καὶ πολλὰς ἔχων τὰς πολιτικὰς ἀξιώσεις. Ὡς πρὸ χιλιετηρίδων, καὶ σήμερον ἔτι δὲν ἀρκοῦνται εἰς μέτρια· καὶ αὐτὰ δὲ τὰ μέγιστα πρὸς στιγμὴν μόνον δύνανται νὰ εὐχαριστήσωσιν αὐτούς. Μόνον ἐνώπιον τῆς ὑπερόχου ἰσχύος καὶ τοῦ ἀδυσωπήτου κυβερνητικῆς τινος μεγαλοφυΐας σιγᾷ πᾶσα αὐτῶν ἀντιλογία καὶ πᾶσα ἐπαναστατικὴ ὄρεξις. Οὕτω δὲ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἔτι καιροῖς ἐφαντάσθησαν πρὸς στιγμήν, ὅτι ὁ Δεληγεώργης ἦτο ὁ Βίσμαρκ τῆς Ἑλλάδος.

Ὅτε ὁ Καποδίστριας ἠρώτησέ ποτε περιφρονητικῶς, τί ἄρα ἐνόουν, *σύνταγμα* λέγοντες, ἄνθρωπός τις τοῦ λαοῦ ἔδωκεν αὐτῷ ταχεῖαν ταύτην καὶ ἀσφαλῆ ἀπάντησιν: «Ἐννοοῦμεν καὶ ἀπαιτοῦμεν τὴν συμφωνίαν, ἥτις διδάσκει ἡμᾶς τὰ καθήκοντά μας πρὸς σέ, καὶ σὲ τὰ καθήκοντά σου πρὸς ἡμᾶς.» Μυρίοι δέ, καὶ ἐκ τῶν τοσοῦτον χρηστῶν καὶ πιστῶν χωρικῶν, ἐσκέπτοντο ὡς ὁ εἷς ἐκεῖνος θαῤῥαλέος ἐξηγητής. Τοιαύτας ἐλευθέρας καὶ τολμηρὰς ἰδέας δὲν εἶχεν ἀπαντήσει βεβαίως ὁ Καποδίστριας παρὰ τοῖς ῥώσοις αὐτοῦ χωρικοῖς. Δὲν ἤρκουν δὲ εὐφυΐα, οὔτε καλὴ θέλησις, οὔτε πολιτικὴ δεξιότης, ὅπως ἀντικαταστήσωσι τὴν μεγαλοφυᾶ δραστηριότητα, ἥτις ἦν ἀπαραίτητος πρὸς διοίκησιν δυσυποτάκτων στοιχείων.

Ὁ κόμης ἀνέβαλλε πάντοτε περαιτέρω τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπηγγελμένην ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἀμεριμνῶν ὅλως περὶ τῆς ἐκ μικρῶν μεγάλως αὐξανούσης πολιτικῆς ἀπαιτητικότητος τῶν ἑλλήνων, καὶ

ὑπέθετεν ὅτι ἠδύνατο νὰ θεραπεύσῃ τὴν συνταγματικὴν αὐτῶν ἀνυπομονησίαν, προφασιζόμενος ὅτι τὰ « διοικητικὰ δὲν εἶχον ἔτι προσηκόντως σαφηνισθῇ. » Τὴν πρόφασιν ταύτην ἐκύρωσε τὸ Πανελλήνιον διὰ τῆς οὐδεμίαν ἀξίαν ἐχούσης συναινέσεως αὐτοῦ. Ἐν Ἑλλάδι ὅμως δὲν προέκειτο περὶ παιδαγωγήσεως ῥώσων ὑπηκόων· ὁμόθυμον δὲ πικρᾶς ἀπογοητεύσεως καὶ βαθυτάτης δυσθυμίας αἴσθημα, ἐπὶ τῇ ἀνεπαρκείᾳ τῆς νέας διοικήσεως, διέδραμε πάντα τὰ στρώματα τοῦ ἔθνους. Ὁ ἐχθρικῶς διατεθειμένος τύπος, ὡς ὁ Ταχυδρόμος τῆς Σμύρνης (Courrier de Smyrne), κατεμέμφετο τοῦ Κυβερνήτου, τὸν αὔγουστον ἤδη τοῦ 1828, ὅτι εἶρπεν ἀπέναντι τῶν ξένων καὶ ἐδείκνυε κακὴν θέλησιν καὶ δυσπιστίαν πρὸς τοὺς ἕλληνας, ἠρώτα δὲ σκληρῶς, ἂν ὁ Καποδίστριας ἦν ὁ ἁρμόδιος ἀνήρ, ὅπως οἰκειώσῃ τοὺς ἕλληνας πρὸς τὴν τυραννίδα.

Ἐν μέσῳ τοιούτων δυσχερειῶν ἀσπαστότατον βεβαίως ὑπῆρξεν εἰς τὸν Καποδίστριαν τὸ νὰ ἀπασχολήσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἔθνους, ἀντιπερισπῶν αὐτὴν ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν ζητημάτων.

Κεραυνοβόλοι τινες ἀποβιώσεις ἐν Ὕδρᾳ ἔδωκαν αὐτῷ ἀφορμὴν νὰ ἐκδηλώσῃ μέγιστον τρόμον ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τῆς πανώλους, καὶ νὰ διατάξῃ αὐστηρότατα μέτρα πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ φοβεροῦ κινδύνου. Ὁ ἰατρὸς Καλογερόπουλος ἐβεβαίωσεν ἑτοίμως, ὅτι *σάλιόν* τι, ἀγορασθὲν ἐκ τοῦ ἐν Μεθώνῃ αἰγυπτιακοῦ στρατοπέδου καὶ κομισθὲν εἰς Ὕδραν, ἦν μεμολυσμένον καὶ ὑπῆρξεν ἀφορμὴ τῶν πρώτων ἐκείνων κρουσμάτων. Οὐδεμία πλέον ἀπελείπετο ἀμφιβολία· τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἰβραΐμ εἶχε μεταδώσει τὸν λοιμόν. Ὁ Κυβερνήτης, καρπωθεὶς τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀπέναντι τῶν ξένων, παρέστησε καθαρῶς εἰς τὰς Δυνάμεις τὰ ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ Ἰβραΐμ κακά, καὶ ἀνενέωσε πρὸς τοὺς ναυάρχους τὰς παρακλήσεις αὐτοῦ περὶ χρηματικῶν βοηθημάτων, ζωοτροφιῶν καὶ πυρίτιδος· ἐκμεταλλευόμενος δὲ αὐτὸ ἀπέναντι τῆς χώρας, ἐπέσεισε τὸ φόβητρον τῆς ὀλεθρίας νόσου, ὅπως καταπνίξῃ φιλελευθέρους ὀρέξεις.

Τὴν 14 Μαΐου 1828 ἀπεστάλη ὁ Βιάρος μετὰ στρατοῦ εἰς τὸ ἐν Ὕδρᾳ σῶμα τοῦ Φαβιέρου, ὡς πληρεξούσιος τῆς κυβερνήσεως. Ἡ Ὕδρα καὶ αἱ Σπέτσαι ἀπεκλείσθησαν τῆς πρὸς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα συγκοινωνίας, αἱ δὲ ὕποπτοι αὐτῶν συνοικίαι ἀπεμονώθησαν.

«Τὸ ἔργον,» παρετήρει ὁ Κυβερνήτης, «δὲν ἦτο εὐχερές, ἀλλ' ὁ Βιάρος ἦν ὁ πρόσφορος ἀνήρ, ὅπως δαμάσῃ τὸ πεῖσμα τῶν νησιωτῶν.» Ὁ ἔκτατος ἀπεσταλμένος ἔσπευσε νὰ δικαιώσῃ τὴν ὑψηλὴν αὐτὴν ἐμπιστοσύνην, ὅτε δὲ οἱ τῆς Ὕδρας πρόκριτοι παρέστησαν αὐτῷ, ὅτι οὐδὲν πλέον εἶχε γείνει κροῦσμα, καὶ ὅτι ἐπομένως οὐδεμία τοῦ λοιποῦ ὑπῆρχεν ἀφορμὴ πρὸς ἐφαρμογὴν μέτρων βαρέων καὶ δυσχεραινόντων τὸ ἐμπόριον, ἔσχισεν ἐκεῖνος ἰδίᾳ χειρὶ τὴν ἀναφοράν των εἰς τεμάχια.

Τὰ ἐξαιρετικὰ ὅμως ταῦτα μέτρα τῆς κυβερνήσεως δὲν περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὰς δύο ταύτας νήσους. Ὁ Κυβερνήτης ἐφάνη φοβούμενος καὶ ἐν Αἰγίνῃ τὸν κίνδυνον, ὅπου σποραδικά τινα κρούσματα εἶχον συμβῆ, καὶ κλείσας τὰς ἐκεῖ ἐκκλησίας, διέταξε νὰ παύσῃ πᾶσα ἐργασία, καὶ νὰ περιορισθῶσιν αἱ οἰκογένειαι ἐντὸς τῶν οἰκιῶν των. Ἐν Πελοποννήσῳ ἀπηγόρευσε πᾶσαν συγκοινωνίαν, καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον· πανταχοῦ δὲ κατέστησεν ὑγειονομικὰς ἀρχάς, ταχθείσας ὑπὸ τὴν ἄμεσον τοῦ Βιάρου διεύθυνσιν, καὶ πανταχοῦ ὁ λαὸς ἀφωπλίσθη. Ὅτε δὲ κατὰ τὸν αὔγουστον τοῦ 1828 ἠλαττώθη πως ἡ αὐστηρότης τῆς καθάρσεως, τὰ Καλάβρυτα ὅμως, ὅπου βιαία εἶχε φανῆ ἡ νόσος, ἔμειναν πολὺν ἔτι καιρὸν ἐντελῶς ἀπὸ τῶν περιχώρων ἀποκεκλεισμένα.

Τοιοῦτός τις ἀποκλεισμὸς ἦν ἄγνωστος τέως ἐν Ἑλλάδι. Καὶ ἐπραγμάτωσε μὲν ἀληθῶς ὁ Κυβερνήτης τὴν ἐκπολιτιστικὴν αὐτοῦ ἀποστολὴν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς καθάρσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ὁ ἐπίσημος ὅμως πάταγος δι' οὗ αὕτη ἐνηργήθη, καὶ αἱ θρηνώδεις ἐκθέσεις ἃς ὁ Κόμης ἀπέστειλεν εἰς Εὐρώπην περὶ τῆς «νέας φοβερᾶς μοίρας, ἥτις ἐνέσκηψε κατὰ τοῦ τοσοῦτον κλυδωνισθέντος ἑλληνικοῦ ἔθνους,» πάντα ταῦτα ἠδύναντο νὰ προξενήσωσιν εἰς νηφάλιον παρατηρητὴν τὴν ἐντύπωσιν ὑπερβολῆς μόνον ἢ κεκρυμμένης πανουργίας. «Ὡς ἂν μὴ ἤρκουν τὰ δεινά,» ἔγραφεν ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν Ἐϋνάρδον, «ἅτινα ὑπέφερε καὶ θὰ ὑποφέρῃ ἔτι ὁ ἄθλιος οὗτος τόπος, μᾶς στέλλει καὶ ὁ Ἰβραῒμ τὸν λοιμὸν ἐκ τοῦ στρατοπέδου του. Ὅσα μέτρα ἔλαβον, καὶ πρὸ πάντων ἡ Θεία Πρόνοια, μοὶ ἐμπνέουσι τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ νόσος θέλει περιορισθῇ καὶ καταπνιγῇ ἐπὶ τῶν δύο νήσων, ἡ δὲ λοιπὴ Ἑλλὰς θέλει ἀποφύγει αὐτήν. Ἀλλ' ἡ συμ-

φορὰ αὕτη ἐπιθέτει τὴν κορωνίδα εἰς τὴν ἐλεεινότητα καὶ ἀμηχανίαν ἡμῶν.» Ἐνῷ δὲ οὕτως ὁ Καποδίστριας διέδιδεν ἐν Εὐρώπῃ τὰς ἀπελπιστικωτάτας περὶ Ἑλλάδος εἰδήσεις, ἐνῷ δι' ὑπομνήματος πρὸς τοὺς ναυάρχους τῆς 15 Μαΐου καὶ δι' ἐγκυκλίου τῆς 16 πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἕλληνας, προφασιζόμενος τὴν ἐπισκήψασαν συμφοράν, ἐζήτει βοηθήματα, ἐφρόνει ὅμως ἐν τῷ κρυπτῷ, ὅτι ἡ τοσοῦτον πάταγον προξενήσασα μικρὰ ἐπιδημία δὲν ἦτο λοιμός, καὶ οὐδεμίαν παρεῖχεν ἀφορμὴν εἰς σπουδαίαν μέριμναν. «Σφίγγω τὴν χεῖρά σας,» ἔγραφε πρὸς τὸν Γεννατᾶν, «χωρὶς νὰ φοβῶμαι τὴν πανώλη. Ἡ πανώλης τὴν ὁποίαν φοβοῦμαι εἶνε οἱ ἀδιόρθωτοι καὶ ἐν κακίᾳ γηράσαντες ἄνθρωποι (1).» Διαρκούσης τῆς νόσου εἶχε στήσει ὁ Κυβερνήτης τὴν κατοικίαν αὐτοῦ ἐν Αἰγίνῃ, παρὰ τὸν αἰγιαλόν. Καὶ ἐφρούρει μὲν ἐκεῖ ἀπόσπασμα πιστῶν ψαριανῶν τήν τε ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ τῆς πόλεως συγκοινωνίαν, τὰ δὲ ἔγγραφα, ἅτινα δύο τῶν γραμματέων προσεκόμιζον αὐτῷ καθ' ἑκάστην, ἐκάλυπτε μέγα φύλλον λευκοσιδήρου, ἔχον σχισμὴν (2), δι' ἧς εἰσῆγε τὸν κάλαμον πρὸς ὑπογραφὴν ὁ προφυλακτικὸς ἄρχων. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐγίνοντο χάριν προσχήματος ἀπέναντι τῶν ξένων. Ὅτε δέ ποτε ὁ Δραγούμης, παραστὰς πρὸ τοῦ Κυβερνήτου, δὲν ἐτόλμησε νὰ καθίσῃ ὡς συνήθως παρὰ τὴν ἀπέναντι αὐτοῦ μικρὰν τράπεζαν, ἀλλ' ἔμεινεν ὄρθιος, προσεκάλεσεν αὐτὸν ἐκεῖνος μετ' ἀφελοῦς ἀδιαφορίας νὰ καθίσῃ ὡς ἄλλοτε· καὶ ὅτε ὁ ἀκριβὴς γραμματεὺς ἠθέλησε νὰ θέσῃ τὸ φύλλον τοῦ λευκοσιδήρου ἐπὶ τῶν πρὸς ὑπογραφὴν ἐγγράφων, ἀπέσπασεν αὐτοῦ ὁ Κόμης τὸν χάρτην καὶ ὑπέγραφε μειδιῶν. Ἀλλ' αἴφνης ἀγγέλλονται εὐρωπαῖοι ἀξιωματικοί· ἀναπηδᾷ τότε ὁ Καποδίστριας, διατάσσει τὸν Δραγούμην νὰ λάβῃ τὰ ἔγγραφα καὶ νὰ ἀποσυρθῇ εἴς τινα γωνίαν μακρὰν τῆς τραπέζης, καὶ διὰ μιᾶς περιβάλλεται πάλιν τὴν ἀναγκαίαν διὰ τὸν ἔξω κόσμον μαγικὴν φαντασμηγορίαν. Οὕτω δ' εὐνόητον ἀποβαίνει, ὅτι καὶ μετά τινας μῆνας, ὅτε πλέον οὐδεμία ὑπελείπετο πρόφασις πρὸς διατήρησιν τῶν ληφθέντων ἐξαιρετικῶν μέτρων, ὁ Κόμης ἐπέμενεν

(1) Ἐπιστολὴ τῆς 19 Ἰουνίου, 1828. Χειρόγρ.

(2) Οὕτως ὁ Δραγούμης (Ἱστορ. Ἀναμν. σελ. 87)· ὁ δὲ συγγραφεύς: grosse Eisenplatte, und durch die . . Höhlung, κ. τ. λ. Σ. τ. Μετ.

ἐπισήμως διατηρῶν αὐτά, καὶ ἰσχυριζόμενος ὅτι ἦσαν ἀναγκαῖα· καὶ ἐνηβρύνετο μάλιστα, ὅτι ἀπέτρεψε δι' ἐνεργείας καὶ αὐστηρότητος τὴν μάστιγα τοῦ λοιμοῦ.

Ἀληθῶς ὅμως ὁ φόβος τοῦ φάσματος τῆς νόσου οὐδὲν ἄλλο ἦν ἢ μέσον πρὸς κεκρυμμένους πολιτικοὺς σκοπούς· ὁ δὲ Καποδίστριας ἐπωφελήθη αὐτόν, ὅπως καὶ δι' εὐπροσώπου κωλύματος δικαιολογήσῃ τὴν ἀναβολὴν ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ὁτὲ δὲ ὁ γογγυσμὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως κατέδειξεν αὐτῷ, ὅτι τὸ γόητρον τῆς πατρικῆς αὐτοῦ διοικήσεως ἐκινδύνευε νὰ διαλυθῇ, ὠφελήθη καὶ πάλιν ἐκ τοῦ ἀβασίμου ἐκείνου φόβου, ὅπως ἀσφαλίσῃ τὴν καθ' ὅλην τὴν χώραν ταχεῖαν διάδοσιν τοῦ συστήματος τῆς παθητικῆς ὑποταγῆς. Ἡ ἐξαιρετικὴ τοῦ τόπου κατάστασις, ὁ ἀφοπλισμὸς καὶ τὰ ὑγειονομικὰ μέτρα ἐβοήθησαν τὰ μέγιστα τὴν προσβολήν, ἣν εἶχεν ἐπιχειρήσει ὁ Κόμης κατὰ τοῦ ἰσχυροτάτου προχώματος τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος. Ὑπὸ τὸν δεισιδαίμονα πρὸ τῆς πανώλους τρόμον ἠδύνατο ὁ Κυβερνήτης νὰ συντελέσῃ μετ' ἐπιτυχίας τὸν κατὰ τῶν δημοτικῶν ἐλευθεριῶν τῆς Ἑλλάδος πόλεμον αὐτοῦ.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἄφιξίν του ἐπεδείξατο ζωηροτάτην ἔχθραν κατὰ τῶν κοινοτήτων. Διότι τότε μόνον ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ὁ Κόμης, ὅτι ἦρχεν ἐπὶ ἑλλήνων ὡς ἐπὶ δούλων, δίκην ὀσποδάρου τῆς Ἑλλάδος, ὅταν ἤθελε κατορθώσει νὰ ἀποπνίξῃ τὴν ἐλευθερίαν ἐν τῷ δυσπροσίτῳ ἐκείνῳ ἀσύλῳ, ὅπου καὶ αὐτοὶ οἱ τοῦρκοι τὴν εἶχον σεβασθῆ. Αἱ ὁδηγίαι δὲ τῆς 28 Ἀπριλίου 1828, ἃς ἔδωκεν εἰς τὸν ἔμπιστον αὐτοῦ Τσούνην, εἰσὶν ἡ πρώτη ἔνδειξις τοῦ τρόπου, καθ' ὃν διελογίζετο νὰ προσενεχθῇ πρὸς τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας. Ὁ Τσούνης ἀπεστάλη ἐκτάκτως εἰς Ἄργος, ἐντολὴν ἔχων νὰ *διευθύνῃ* ἐκεῖ τὰς δημοτικὰς ἐκλογάς. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἦν καὶ πρόεδρος τοῦ ἐκλογικοῦ συλλόγου. Οἱ ἐκλογεῖς, ἐκφωνούμενοι κατ' ὄνομα ὤφειλον νὰ προσέρχωνται εἰς αὐτὸν καὶ νὰ ἐγγράφωνται ἕκαστος εἰς κατάλογον, ὃν ἀνεγίνωσκε μετὰ ταῦτα ὁ τῆς κυβερνήσεως ἐπίτροπος, ἐρωτῶν μεγαλοφώνως ἂν ὑπῆρχέ τις ἔνστασις κατὰ τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος τῶν ἐγγεγραμμένων. Ἀπὸ κοινοῦ δὲ μετὰ τῶν δημογερόντων ἀπεφάσιζε περὶ τῶν γινομένων τυχὸν ἐνστάσεων. Μετὰ τοῦτο ἐκήρυττε τὸν ἐκλογικὸν σύλλογον νομίμως κατηρτισμένον, καὶ προσεκάλει αὐ-

τὸν νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκλογήν. Μέλος τι τῆς τέως δημογεροντίας, ἐκτελοῦν χρέος γραμματέως, ἠρώτα κατ' ἰδίαν ἕκαστον τῶν ἐκλογέων τὸ ὄνομα τοῦ ὑποψηφίου του. Περατουμένης δὲ τῆς ψηφοφορίας, καὶ ἀνακοινουμένου τοῦ ἀποτελέσματος εἰς τοὺς ἐκλογεῖς, προέτεινεν ὁ κυβερνητικὸς πράκτωρ Τσούνης ἕκαστον τῶν πλειονοψηφησάντων ὑποψηφίων εἰς νέαν ψηφοφορίαν, μέχρις οὗ συνεπληροῦτο διπλάσιος ἀριθμὸς τοῦ ὡρισμένου διὰ τὸ δημοτικὸν συμβούλιον. Οἱ ἐκ νέου πλειονοψηφοῦντες ἐθεωροῦντο ὡς ἐκλεχθέντες. Ἐπειδὴ δὲ ἕνεκα τοῦ περιπλόκου χαρακτῆρος τῆς ἐκλογικῆς ταύτης ἐργασίας παρίστατο ἴσως ἡ ἀνάγκη καὶ θείας τινὸς ἄνωθεν ἐμπνεύσεως, διετάσσετο κατάλληλος ἐπίσημος προσευχὴ κατά τε τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς ἐκλογικῆς ἐκείνης κωμῳδίας. Ὑπῆρχεν ἆρά γε ἐλπίς, ὅτι ἐν τῇ θρησκευτικῇ πομπῇ ἤθελον οἱ ἕλληνες εὐκολώτερον παρηγορηθῆ ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν πολιτικῶν αὐτῶν δικαίων; Ὁ Κυβερνήτης τοὐλάχιστον ἠγανάκτησε τὰ μέγιστα, ὅτε τὸ σχέδιον αὐτοῦ, ὅπερ τοσοῦτον μέγαν εἶχε τὸν σκοπόν, ἀπήντησεν ἀντίστασιν ἐν Ἄργει. Καὶ ὅτε ὁ Τσούνης ἐφάνη διατεθειμένος νὰ ἀποδώσῃ αὐτὴν εἰς τὸν *νεωτερισμόν*, παρετήρησεν ἐκεῖνος ἠρεθισμένος: Οὐχὶ ὁ νεωτερισμὸς τοῦ περὶ διεξαγωγῆς τῶν ἐκλογῶν κανόνος, ἀλλ' ὁ κανὼν αὐτὸς ἐστενοχώρει τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, οἵτινες μέχρι τοῦδε ἐπέβαλλον νόμους εἰς τὸν λαὸν καὶ διώριζον αὐθαιρέτως δημογέροντας. Οἱ ῥᾳδιοῦργοι δὲ οὗτοι, κατ' αὐτόν, προσεπάθουν νὰ κερδήσωσι καιρὸν καὶ νὰ ματαιώσωσι τὰς νομίμους ἐπιθυμίας τοῦ ἔθνους. « Ἀλλ' ὅμως, » ἔλεγεν ἀπειλῶν τὴν 25 Ἀπριλίου 1828, « τοὺς γνωρίζω, καὶ πρέπει νὰ παραστήσητε εἰς αὐτοὺς καθαρῶς, ὅτι τοὺς ἐπιβλέπω πάντοτε, καὶ ὅτι καθ' ἣν περίπτωσιν αἱ ῥᾳδιουργίαι αὐτῶν ἤθελον παρακωλύσει τὴν νόμιμον διεξαγωγὴν τῶν ἐκλογῶν ἢ τὴν συμφωνίαν τῶν ἐκλογέων, *ἐγὼ αὐτὸς θέλω ἐκλέξει τοὺς δημογέροντας*. »

Οὕτως ἡ ἀντίστασις, ἣν ἀπήντησαν τὰ πρῶτα δοκιμαστικὰ μέτρα τοῦ Κυβερνήτου, ηὔξησεν ἔτι μᾶλλον τὴν αὐταρχικήν του ὄρεξιν. Παρετήρησε δὲ βεβαίως, ὅτι ἡ τέως δημοτικὴ διοίκησις εἶχε βαθέως ῥιζώσει εἰς τὰ ἤθη καὶ τὰς κλίσεις τῶν ἑλλήνων.— Ἡ τῶν κοινοτήτων ἐλευθερία εἶνε ἀνεξάρτητος πάντη τῆς καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ λαοῦ τινος, καὶ ὁ Καποδίστριας κατεῖδε κάλλιστα, ὅτι οἱ ἕλληνες εἶχον

φυλάξει ὑπὸ τὴν τουρκοκρατίαν πολύτιμον μερίδα αὐτοδιοικήσεως καὶ πολιτικῆς αὐτοτελείας, διατηρήσαντες τοὺς δημοτικοὺς αὐτῶν θεσμούς, καὶ τὴν ἐλευθέραν ἐκλογὴν τῶν τοπικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν αὐτῶν ἀρχῶν, τῶν δημογερόντων. Τὸ ὑγιὲς αὐτὸ σπέρμα πολιτειακῆς θεσμοθεσίας, ὅπερ εἶχεν ἀφήσει ἀβλαβὲς τὸ τουρκικὸν δρέπανον, ὤφειλεν ὁ Κυβερνήτης νὰ γονιμοποιήσῃ, συνδέων αὐτὸ πρὸς τοὺς ὑφισταμένους ἁπλουστάτους τύπους. Καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ῥώσων αὐτοῦ συναδέλφων εἶχέ τις ἄλλοτε, ἀπ' αὐτῆς τῆς ὑπουργικῆς ἕδρας, συστήσει ζωηρότατα εἰς τὸν Καποδίστριαν τὰς κοινότητας, «ὡς ἕτοιμον, ὀλιγοδάπανον, εὐχερὲς καὶ συντελεστικώτατον μέσον εἰς διοικητικὴν διοργάνωσιν τῆς Ἑλλάδος.» Ἀντ' αὐτοῦ ὅμως ἐπεχείρησεν ἐκεῖνος ῥιζικὴν ἀνατροπήν, καὶ σκοπὸν αὐτοῦ προέθετο νὰ καταστρέψῃ τὴν δημοτικὴν ἀντιπροσωπείαν ἐν αὐτῷ της τῷ σπέρματι. Πανταχόθεν, ἔγραφεν εἰς τὸ Πανελλήνιον, ὑπεβάλλοντο αὐτῷ ἀπαιτήσεις περὶ διοικητικῆς ἀναμορφώσεως, ἐξ ὧν κατεφαίνετο ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις συγκεντρώσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας εἰς χεῖρας ἑνὸς ὑπαλλήλου *ξένου* εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Ἀπαντῶν δὲ εἰς τὰς προτάσεις, ἃς συνεπείᾳ τῆς ἀνακοινώσεως ταύτης ὑπέβαλεν αὐτῷ τὸ Πανελλήνιον, ὡμολόγησεν ὁ Κυβερνήτης, ὅτι οὐδεμίαν ἠδύνατο νὰ ἐκφέρῃ ἀσφαλῆ κρίσιν, μὴ ἔχων πλήρεις τοπικὰς γνώσεις. Τοιαῦτα προφασιζόμενος, ἔλαβε μέτρα βοηθοῦντα τὰς συγκεντρωτικὰς αὐτοῦ προθέσεις· τὴν 25 Ἀπριλίου 1828 ἐξεδόθησαν, *προσωρινῶς* δῆθεν μόνον, τὰ διατάγματα, ἅτινα ἔμελλον νὰ καταστήσωσιν ὁριστικῶς ἐν Ἑλλάδι τὴν διὰ τῶν ἐπάρχων διοίκησιν καὶ τὴν τῶν ἐπάρχων αὐθαιρεσίαν. Ὁ Κυβερνήτης ὥριζεν, ὅτι ἡ Πελοπόννησος διῃρεῖτο τοῦ λοιποῦ εἰς ἑπτὰ τμήματα, καὶ αἱ νῆσοι εἰς ἕξ, τὴν δὲ διαίρεσιν τῆς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἔτι κατεχομένης Στερεᾶς ἀνέβαλλεν εἰς εὐτυχεστέρους καιρούς.

Ἵνα παράσχῃ δὲ προσέτι εἰς τοὺς Ἕλληνας ὅσον τάχιστα τὰ ἀγαθὰ νομίμου καὶ εὐτάκτου διοικήσεως, διώρισε διοικητὰς τῶν νέων τμημάτων ἐμπείρους καὶ πεπαιδευμένους ἄνδρας ἐκ τῶν περὶ αὐτόν. Οἱ *ἔκτακτοι* ἐκεῖνοι *ἐπίτροποι* καθῆκον εἶχον νὰ φωτίζωσι τὴν Κυβέρνησιν περὶ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς χώρας καὶ νὰ ἐκτελῶσι τὰς περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας δια-

ταγὰς αὐτῆς. Πῶς ὅμως ἐκανονίσθησαν αἱ πρὸς τοὺς δήμους σχέσεις τῶν νέων ἐπάρχων τοῦ Καποδιστρίου; Οἱ δημογέροντες, λέγει τὸ ἄρθρ. 3 τοῦ διατάγματος, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρχαὶ ὑποχρεοῦνται νὰ ἐκτελῶσιν ἀκριβῶς τὰς *διαταγὰς* τῶν ἐκτάτων ἐπιτρόπων. Τί ἔμελλε νὰ καταντήσῃ ὑπὸ τὴν τοιαύτην τῶν ἐπάρχων ἡγεμονείαν ἡ προτέρα ἐλευθερία τῶν δημοτικῶν ἐκλογῶν, ἦτο προφανέστατον. Αἱ δημοτικαὶ τῆς Ἑλλάδος ἀρχαὶ ἐτάχθησαν εἰς ἴσην μοῖραν πρὸς τοὺς λοιποὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, καὶ ἐξηρτήθησαν ἐντελῶς ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως. Ἠδύναντο μὲν ὡς καὶ πρότερον νὰ ἀσκῶσι τὰ ὑγειονομικὰ καὶ ἀστυνομικά των χρέη, καὶ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν, σχολείων καὶ δημοσίων καταστημάτων ἐπιτήρησιν, ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ τὰ ὄμματα καὶ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ κυβερνητικοῦ ἐπιτρόπου. Καὶ αὐτῶν δὲ τῶν δημοτικῶν χρημάτων ἡ διαχείρησις, καθ' ἣν ἀφέθησαν ἐλεύθεραι τὸ κατ' ἀρχάς, ἀφῃρέθη αὐτῶν βαθμηδὸν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ὑπὸ τὸ πρόσχημα φιλικῆς μερίμνης.

Ἐπειδὴ ὅμως αἱ δημογεροντίαι εἶχον ἀνεξάρτητον ὁπωσδήποτε καὶ δυσπειθὲς τὸ φρόνημα, καὶ δυνατὸν ἦτο νὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὰς διαταγὰς τῶν ἐπάρχων, προσεπάθησεν ὁ Κυβερνήτης νὰ ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον πάσης ἀπευκταίας συγκρούσεως, δημιουργῶν αὐθαιρέτως ἰδίους δημογέροντας, οὓς ἀπεκάλεσεν εὐφημιστικῶς *ὄργανα τῆς ἐνεργείας τῆς διοικήσεως*. Οὕτω δὲ ἐξησφάλισεν εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀπεριόριστον ἐπὶ τῶν ἐκλογῶν ἐπιῤῥοήν, καὶ πρὸς τοῦτο ἔτεινον πᾶσαι αἱ πρὸς τοὺς ἐπάρχους αὐτοῦ δοθεῖσαι μυστικαὶ ὁδηγίαι. Ὑπὸ τὸν ἀπὸ τοῦ λοιμοῦ τρόμον ἀνενεώθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ἡ ἐν Ἄργει ἀποτυχοῦσα ἀπόπειρα τοῦ Τσούνη. Ὅπως δὲ πάντοτε ἐν ὁμοίαις πολιτικαῖς περιστάσεσιν, ἡ τῶν ἐκλογῶν ἐλευθερία ἐχρησίμευσεν ὡς πρόφασις τῆς καταπιέσεως. « Ἡ ἐκλογὴ τῶν νέων δημογερόντων ἐν Ναυπλίῳ, παρήγγειλεν ὁ Κυβερνήτης τῷ Καλλέργῃ, πρέπει νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς διαθέσεις καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ, οὐχὶ δὲ εἰς τοὺς προσωπικοὺς σκοποὺς ἀτόμων τινῶν, ἅτινα ἐπιμόνως ἰσχυρίζονται, ὅτι εἰς αὐτοὺς μόνους ἀπόκεινται τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους καὶ ἀπ' αὐτῶν ἤρτηται ἡ τύχη του. » Ἂν ἐν Κορίνθῳ ἐξελέγετό τις ἐκ τῶν ἐριζόντων κομμάτων δημογέρων, πα-

ρηγγέλλετο ὁ ἔκτακτος ἐπίτροπος νὰ δηλώσῃ, ὅτι ἀπηγόρευε τὴν ἐκλογήν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οἱ ὑποψήφιοι συνεδέοντο διὰ συμφερόντων ἢ συμπαθειῶν πρὸς ἀνθρώπους, οἵτινες ἔμελλον νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς δίκην. Ἡ διεξαγωγὴ τῆς ἐκλογῆς ὡρίσθη δι' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ὡς ἑξῆς: Ὁ ἔκτακτος ἐπίτροπος συνέτασσεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν παλαιῶν δημογερόντων δύο καταλόγους, ὧν ὁ μὲν περιεῖχε τῶν ἐκλογέων ὁ δὲ τῶν ἐκλεξίμων τὰ ὀνόματα. Τὰ παρὰ τῶν ἐκλογέων ἀπαιτούμενα προσόντα ἦσαν ἑλληνικὴ ἐθνικότης καὶ ἡλικία 25 ἐτῶν· ἐκλέξιμοι δὲ ἦσαν οἱ τριάκοντα καὶ πέντε ἐτῶν ἡλικίαν ἄγοντες καὶ μᾶλλον φορολογούμενοι. Ὁ ἐπίτροπος ἀπεφάσιζεν ἐπὶ τῶν κατὰ τῶν καταλόγων τυχὸν προτεινομένων ἐνστάσεων.

Ἀναντίῤῥητον εἶνε, ὅτι ἡ ἐκλογικὴ αὕτη νόθευσις, ἡ περιορίζουσα τὸν ἐκλογέα εἰς τοὺς ἐν τῷ ἐπισήμῳ καταλόγῳ προτεινομένους ὑποψηφίους, ἦν ὀπισθοδρόμησις, παραβαλλομένη πρὸς τὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας γινόμενα. Τοῦρκος πασσᾶς οὐδόλως ἤθελέ ποτε τολμήσει νὰ παραβιάσῃ διὰ τῶν πλασμάτων αὐτοῦ τὴν ἐκλογικὴν τοῦ λαοῦ ἐλευθερίαν. Ἀλλ' ὁ Καποδίστριας εἶχε τὴν πεποίθησιν, ὅτι αἱ ἀνάγκαι τοῦ λαοῦ ἐκείνου, ὅστις ἔφερεν ἔτι τὸ στίγμα πολυχρονίου δουλείας, μόνον δι' ἀγαθῆς τυραννίδος ἠδύναντο νὰ θεραπευθῶσιν. Ἡ ἐξάντλησις δὲ τοῦ ἔθνους μετὰ μακροὺς ἀγῶνας· ἡ εὐδαίμων ἐκείνη ἐμπιστοσύνη, ἐν ᾗ ἠγαλλία ὁ λαός, νέαν προσδοκῶν ἐποχήν, καὶ πολλὰ παραβλέπων· ἡ ἐξαιρετικὴ τῶν πραγμάτων κατάστασις, ἣν εἶχε γεννήσει ὁ τοῦ λοιμοῦ φόβος· ταῦτα πάντα ἐξαιρέτως ὠφέλησαν τὸν Κυβερνήτην, ὅπως ἠρέμα καὶ ἐν ἡσυχίᾳ τελέσῃ τὰς σωστικὰς ἐκείνας πράξεις, ἃς ἐπισφραγίζει συνήθως διὰ πραξικοπήματος τολμηρὰ καὶ παράβολος πολιτική.

Βαθμηδὸν μόνον καὶ κατ' ὀλίγον ἤρξαντο ἀκουόμεναι μεμονωμέναι τινὲς μεταξὺ τῶν ἑλλήνων φωναί, καταγγέλλουσαι τὸν κίνδυνον τῶν δημοτικῶν θεσμῶν. Ἀλλὰ τὰ δίκαια τῶν κοινοτήτων εἶχον πρὸ πολλοῦ καταστραφῆ, καὶ αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ εἶχον μεταβληθῆ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Κυβερνήτου *εἰς ὄργανα τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς, ὅσον τὸ δυνατὸν εὔχρηστα*. Ἦτο δὲ σύμπτωμα τῆς κυβερνητικῆς πιέσεως, πολὺ σκληρότερον ἢ ἐπὶ τουρκοκρατίας, ὅτι ὁ Καποδίστριας ἐτόλμησε κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1829 νὰ ὑποβάλῃ εἰς

τὴν γερουσίαν νέας προτάσεις περὶ δημοτικῆς διοικήσεως, καταστρεφούσας ἐντελῶς πᾶσαν ἐκλογικὴν ἐλευθερίαν. Ἡ κυρία αὐτῶν βάσις ἦτο, ὅτι τὰς ἐπαρχιακὰς δημογεροντίας ἔμελλε ν' ἀποτελῇ συμβούλιον ἐκ 12 δημογερόντων, διοριζομένων ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ μισθοδοτουμένων παρ' αὐτῆς! Τὸ συμβούλιον δὲ τοῦτο διῃρεῖτο εἰς τέσσαρα τμήματα, ὧν ἕκαστον διεχειρίζετο τὴν διοίκησιν ἐπὶ τριμηνίαν. Αἱ προτάσεις αὗται περιεῖχον τοὐλάχιστον παῤῥησίαν ἐπαινετήν, ἐφ' ᾗ ἠδύνατό τις καὶ νὰ εὐγνωμονῇ εἰς τὸν Κυβερνήτην. Καθότι ἐπὶ τέλους ἦν ἁπλούστερον καὶ καλλίτερον νὰ προΐστανται τῶν κοινοτήτων πεφωτισμένοι κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι, ἢ δημογέροντες, ὑπηρετοῦντες μὲν ἐν τῷ κρυπτῷ τὴν Κυβέρνησιν, θέλοντες δὲ συνάμα νὰ θεωρῶνται ὡς ἀνεξάρτητοι καὶ πατριωτικοὶ τὸ φρόνημα. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1830 ἐδημοσιεύθησαν αἱ νέαι αὗται προτάσεις ὡς νόμοι. Ἀλλὰ τοσαύτη πανταχόθεν ἠγέρθη ἀντιπολίτευσις, ὥστε ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν προσέκοψε καὶ ἐπὶ τέλους παρελείφθη ὅλως. Οὐχ ἧττον ὅμως πᾶσα αὕτη ἡ ἀπόπειρα χαρακτηρίζει κάλλιστα τὸ φρόνημα, ὅπερ ἐνέπνεε τὸν Κυβερνήτην κατὰ τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων. Ὁ φύσει πᾶν δημοτικὸν ἀποστρεφόμενος διπλωμάτης ἐθεώρει τὰ τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων δίκαια ὡς στοιχεῖα συνταράσσοντα τὴν ἑνότητα τοῦ δημοσίου βίου. Ἡ συντήρησις τοῦ ὑπάρχοντος καὶ ἡ ἔμφρων αὐτοῦ προαγωγή, καί τοι ἐπιτακτικῶς ὑπαγορευόμεναι ἐν Ἑλλάδι, ἀντεστρατεύοντο εἰς τὰς προλήψεις αὐτοῦ, ἃς εἶχεν ἔτι μᾶλλον κρατύνει ἡ ῥωσικὴ πεῖρα. Μή τις δὲ θαυμάσῃ τοῦτο. Διότι ἡ ἱστορία καταδεικνύει, ὅτι ἀληθὴς ἀντίθεσις οὐδέποτε ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν ἄκρων συντηρητικῶν καὶ τῶν ἀνατρεπτικῶν. Συντήρησις καὶ ἀνατροπὴ ὑπῆρξαν συνήθως φράσεις μόνον τοῦ συρμοῦ, δι' ὧν ὁ πτωχὸς τῷ πνεύματι ἐγωϊσμὸς προσεπάθησε πάντοτε νὰ καλύψῃ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπιτηδείως τὴν ἰδίαν γυμνότητα. Τίς ποτὲ ἀντιδραστικὸς ὑπῆρξεν ὁ εἰλικρινῶς συντηρητικός, ἢ τίς ἀνατροπεὺς ὁ εἰλικρινῶς ἐπαναστάτης; Γνωστὸν εἶνε πόσον ἡ τὰ μάλιστα συντηρητικὴ πολιτικὴ τῆς Ῥωσίας φαίνεται πολλάκις ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτῆς ἀπαραλλάκτως ὁμοία πρὸς ἐπανάστασιν. Οὕτω δὲ καὶ ὁ πολιτικὸς ἀνήρ, ὅστις μαθητεύσας ἐν τῷ ῥωσικῷ ὑπουργείῳ ἐμορφώθη Κυβερνήτης τῆς

Ἑλλάδος, οὐδένα ᾐσθάνθη ἐνδοιασμόν, ὅπως ἀπέναντι τῶν πραγμάτων εὑρισκόμενος, θυσιάσῃ τὴν κενὴν λέξιν τῆς συντηρητικότητος εἰς τὴν ἀπολυτοφροσύνην αὐτοῦ. Τὰ κατὰ τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων μέτρα καὶ ἡ μετατροπὴ ἐλευθέρων νομοθετικῶν ἐξουσιῶν εἰς εὐάγωγα τῆς ἐκτελεστικῆς ἀρχῆς ὄργανα, οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ καθαρὰ ἐπανάστασις καθ' ὅλην τῆς λέξεως τὴν σημασίαν· παράδοξον δὲ ἦτο, καί τοι τὸ φαινόμενον ὁμοίως ἐν ὁμοίαις περιστάσεσιν ἐπαναλαμβάνεται καὶ εὐκόλως ἐκ ψυχολογικῶν λόγων ἐξηγεῖται, ὅτι ὁ Κυβερνήτης οὐδόλως ἤθελε νὰ ὁμολογήσῃ τὸ ἐπαναστατικὸν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ. Ἀφ' ἑνὸς μὲν κατεδίκαζε τὴν παλαιὰν ἐπὶ τουρκοκρατίας κατάστασιν τῶν πραγμάτων, παρατηρῶν ξηρῶς, ὅτι οὐδὲν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν ἦτο δυνατὸν νὰ ἦνε καλόν, ἀλλὰ πάντα ψευδῆ, σαπρὰ καὶ εὐρωτιῶντα· ἀφ' ἑτέρου δὲ ἠξίου, ὅτι τὰ συγκεντρωτικὰ αὐτοῦ πειράματα εἶχον τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον ἀπταίστου σκοπιμότητος. Οὐδεὶς βεβαίως ἀπόλυτος ἄρχων εὑρέθη στενοχωρημένος πρὸς εὐφημισμὸν τῆς αὐθαιρεσίας του. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Καποδίστριας ὀλίγον ἐγνώριζε τὸ λεξικὸν τῶν σημερινῶν πολιτικῶν, ὅπως δικαιολογήσῃ τὸ ἔργον τῆς καταπιέσεως διὰ τῆς μεγαλοπρεποῦς ταύτης φράσεως: «τὸ ἔθνος εἶνε πάρα πολὺ ἀνεπτυγμένον διὰ συνταγματικὴν ἐλευθερίαν,» ἠρκέσθη ἀντιτάσσων εἰς τὴν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν δημοτικῶν ἐλευθεριῶν δυσαρέσκειαν τῶν ἑλλήνων τὸ ἄλλο ἐκεῖνο, κατ' ἐπιφάνειαν μόνον ἀντιφάσκον, ἐπιχείρημα, ὅπερ ὁ ἀπολυτισμὸς φαίνεται ἐξευρὼν πρὸς ἴδιον αὐτοῦ ὄφελος. Ὁ ἡμιεπίσημος τῆς Ἑλλάδος τύπος ἔλαβε τὸ σύνθημα, καὶ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ἐπανέλαβον ἠπατημένοι ἀπατεῶνες, ὅτι «οἱ ἕλληνες δὲν ἦσαν ἔτι ἱκανῶς ἀνεπτυγμένοι διὰ συνταγματικὴν ἐλευθερίαν.»

Οὕτως ἐξεπληρώθη τὸ πρῶτον μέρος τοῦ προγράμματος τοῦ Τσαρσκοεσέλου, καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Ἑλλάδος διετάχθησαν πάντα κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Τσάρου. Καταστρέφων ὁ Κυβερνήτης τὰ δικαιώματα τῶν κοινοτήτων, ὑπηρέτει συγχρόνως ῥωσικοὺς σκοπούς· διότι ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς ἐν Νοβογορὼδ αὐτοκρατορίας, καὶ τοῦ ἐξολοθρευτικοῦ πολέμου κατὰ τῶν κοινοτήτων τοῦ Δὸν καὶ τοῦ

Δνῆπερ, ἡ καταπολέμησις τῶν δημοτικῶν ἐλευθεριῶν ἦν πατροπαράδοτον θέμα τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς. 'Απομακρύνων δὲ ὁ Κυβερνήτης τὸν ἑλληνικὸν κλῆρον ἀπὸ τοῦ πατριάρχου, ἐνεργῶν ὑπὲρ τῆς μορφώσεως καὶ δημοσίας ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ ὑπὲρ τῆς ὑλικῆς αὐτοῦ εὐημερίας, τόσον μόνον ὅσον ἦτο ἀναγκαῖον ὅπως μὴ κατηγορηθῇ ὅτι παρέλιπε τὸ πρέπον, καὶ θεσπίζων πολυδάπανον στρατιωτικὸν ὀργανισμόν, ἐνῷ ἄφινε σηπόμενον τὸν στόλον, ἔπραττεν ἐπίσης σύμφωνα πρὸς τοὺς σκοποὺς τοῦ ρωσικοῦ ἀνακτοβουλίου, ὅπερ ἤθελε νὰ δημιουργήσῃ 'Ελλάδα ἐξαρτωμένην καὶ ἀδύνατον, τουτέστιν ἓν ἔτι νοσοκομεῖον περισσότερον ἐγγὺς τοῦ ἀσθενοῦς.

"Αν ὁ κόμης περιώριζε τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῆς 'Ελλάδος ἀνάπτυξιν, δὲν ἤθελε κορυφωθῆ μέχρι πασιδήλου ἡ ὑποψία τῆς ἐντελοῦς εἰς τὴν 'Ρωσίαν ὑποταγῆς του καὶ τῆς ἀπ'αὐτῆς ἐξαρτήσεως. 'Η πολιτική του ἐκείνη, ἥτις εἰδικῶς προσωνομάζετο *ρωσική*, οὐδὲν ἴσως ἄλλο ἦτο, ἢ πολιτικὴ ἀπολήγουσα εἰς βιαίαν καὶ ἀπολυτόφρονα διοίκησιν. Τὰ συγκεντρωτικὰ πειράματα τοῦ Κυβερνήτου ἠδύναντο βεβαίως νὰ ἑρμηνευθῶσιν οὐ μόνον ὡς συμπτώματα τῆς ἰδίας αὐτοῦ φιλοδοξίας, ἀλλ' ἐπίσης δικαίως ὡς θεραπεία τῆς 'Ρωσίας. Οὕτω δὲ θὰ ἐλησμονεῖτο ἴσως εὐχερῶς ὁ ρῶσος ὑπουργὸς πρὸ τοῦ νεοδόξου σπουδάρχου, ἂν ἡ ἐξωτερικὴ ἀκριβῶς πολιτικὴ τοῦ κόμητος Καποδιστρίου δὲν ἀντέφασκε γεγωνὸς πρὸς τοὺς εὐχερεῖς εὐφημιστικοὺς λόγους, δι' ὧν ἰσχυρίζετο, ὅτι ἐξεπλήρωσε μόνον τὴν ὀφειλομένην πρὸς τὸν Τσάρον εὐγνωμοσύνην, τὸν ἄλλοτε κύριόν του καὶ εὐεργέτην συγχρόνως τῆς 'Ελλάδος. 'Ο Κόμης ἀπόφασιν εἶχεν, οὐ μόνον νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἀντιδραστικὸν μέρος τοῦ προγράμματος τοῦ Τσαρσκοεσέλου, ἀλλὰ καὶ ἐξωτερικῶς ἔτι νὰ παραστῇ ἀνενδοιάστως ὡς σύμμαχος τοῦ Τσάρου, καὶ πάντα μετ' αὐτοῦ νὰ κινδυνεύσῃ κίδυνον.

Κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς διοικήσεως αὐτοῦ προσεπάθησεν ὁ Κυβερνήτης νὰ τηρήσῃ κατὰ τὸ φαινόμενον εἰλικρινῆ οὐδετερότητα πρὸς τοὺς ἐναντίους τῆς 'Ρωσίας, τὴν Πύλην δηλ. καὶ τὰς δυτικὰς δυνάμεις. 'Αλλὰ τὴν 16 ἤδη Μαρτίου, ἐπικειμένης πλέον τῆς κηρύξεως τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἐμήνυσεν ὁ αὐστριακὸς πρευσβευτὴς Ζίχης εἰς Βιέννην: «Αἱ ραδιουργίαι τοῦ Καποδιστρίου προὐκάλεσαν τὸν

πόλεμον, ὃν πάντες οἱ φρόνιμοι ἐφοβοῦντο (1).» Ὅτε δὲ κατόπιν τὸν Ἀπρίλιον ἐπῆλθεν ἡ ὑπὸ τῆς Ῥωσίας κήρυξις τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Πύλης, ἤρξατο ἡ πολιτικὴ τοῦ Κυβερνήτου διαμορφουμένη σύμφωνος πρὸς τὸ πρόγραμμα τοῦ Τσαρσκοεσέλου.

Τὸ χαρμόσυνον γεγονὸς ἀνηγγέλθη ἐν θριαμβευτικῇ διακηρύξει, δι' ἧς κατεφαίνετο βαθυτάτη γνῶσις τῶν προθέσεων τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου. Πρὸ παντὸς ἔμελε τῷ Κυβερνήτῃ, νὰ ἀποσοβήσῃ τὰς *εἰσηγήσεις τῶν κακοθελῶν*, εἰς ἃς ἐφαίνετο εὐρὺ ἀνοίγουσα στάδιον ἡ νέα τῶν πραγμάτων τροπή. Τούτου δ' ἕνεκα μεγίστην ἀπέδωκε σημασίαν εἰς τὰς ἐντελῶς ἀφιλοκερδεῖς προθέσεις, ἃς ἀπήγγελλεν ὁ Τσάρος ἐν τῷ πολεμικῷ αὐτοῦ κηρύγματι, καὶ τοῦτο ἰδίως ἐξῆρε προσηκόντως, ὅτι ἡ εἰρήνευσις καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος ἦσαν πάντοτε ἀντικείμενα *χριστιανικῆς μερίμνης* διὰ τὸν ῥῶσον αὐτοκράτορα. Προσέθετε δ' οὐχ ἧττον, ὅτι μόνον συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς λονδινείου συμβάσεως καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν τριῶν συμβαλομένων Δυνάμεων, οὐχὶ δὲ μιᾶς ἐξ αὐτῶν μεμονωμένης, ὤφειλον νὰ προσδοκῶσιν *εἰρήνευσιν καὶ μέλλον* οἱ Ἕλληνες. Συνάμα ἀνήγγελλεν ὁ Καποδίστριας μετ' ἐμπνεύσεως ἀνδρὸς πολλὰ εἰδότος, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ τῆς Ἑλλάδος ἀμηχανία ἦτο γνωστὴ τοῦ λοιποῦ, καὶ ὅτι ὁ Τσάρος ἐχορήγησεν αὐτῷ βοηθήματα, ἅτινα ἔμελλον νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς στρατιωτικοὺς σκοπούς.

Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἀποστείλει αὐτῷ **2** ἑκατομμύρια φράγκων, ὡς δάνειον δῆθεν πρὸς **3** % ἡ δὲ αὐτοκράτειρα εἶχε δωρήσει **200,000** ῥουβλίων. Καὶ ἄλλα δ' ἐπῆλθον κατόπιν δῶρα εἰς χρήματα καὶ ὑλικὸν τοῦ πολέμου, ἰδίως δὲ ἐν καιρῷ ἀτυχίας τῶν ῥωσικῶν ὅπλων ἀπεριόριστος ὑπῆρξεν ἡ πρὸς τὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος μεγαλοδωρία. Ποῦ ἀπελείπετο ὅμως ἡ ἀπὸ κοινοῦ ἐκείνη μετὰ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων ἐνέργεια, ἥτις κατὰ τὰς ῥωσικὰς ἐπαγγελίας ἤθελεν εἶναι ὁδηγὸς τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου μίτος ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος;

Τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον ἐπολέμει τὰς ἐχθροπραξίας τῆς Ῥωσίας, ὡς ἀντικειμένας εἰς τὴν σύμβασιν τοῦ Ἰουλίου, καὶ ἐξέφραζεν ἐπι-

(1) Ζίχης εἰς Βιένην, 16 Μαρτίου, 1828. Παράρτ.

σήμως τὴν λύπην αὐτοῦ, «ὅτι ἡ Ῥωσία ἐξήσκει τὸ πρὸς πόλεμον ἀναμφισβήτητον αὐτῆς δικαίωμα, ὅπερ ὅμως ἀπεμάκρυνεν αὐτὴν τῶν δυτικῶν Δυνάμεων. Ἡ Ῥωσία, ἔλεγεν, ἐθεωρεῖτο πάντοτε ὡς δεδεμένη διὰ τῆς συμβάσεως τοῦ Ἰουλίου (1).» Ἀφ' ἑτέρου δυσκόλως μόλις κατώρθου τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον «νὰ χαλινώσῃ τὰς πολεμικὰς ὀρέξεις τῆς συμμάχου Γαλλίας, ἥτις μεγίστην εἶχε διάθεσιν νὰ μετάσχῃ τοῦ πολέμου.» Ὁ Λαφεῤῥοναὶ ὠχυροῦτο ὄπισθεν τῆς κοινῆς γνώμης, ἥτις, ἔλεγεν, ἐν μὲν τῇ Ἀγγλίᾳ ἦτο λίαν ἐναντία τοῦ πολέμου, ἐν Γαλλίᾳ δὲ τοὐναντίον ὑπὲρ αὐτοῦ, οὕτως ὥστε ἐκστρατεία τις εἰς Πελοπόννησον ἤθελεν ἀνυψώσει μὲν τὸ ὑπουργεῖον ἐν Γαλλίᾳ διακινδυνεύσει δὲ τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἀπέτυχεν ἐπίσης καὶ ἡ ἀγγλικὴ σαγήνη, τοῦ νὰ ὁρισθῇ κάλλιον ἡ σύμβασις, καὶ νὰ περιορισθῇ τὸ νέον ἑλληνικὸν κράτος εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς περικειμένας νήσους. Τὸ γαλλικὸν ἀνακτοβούλιον ἀπέῤῥιψε τὴν μεταξὺ *δύω μόνον συνεννόησιν* (entente à deux) (2).

Ἐνῷ δὲ ὁ Οὐέλλιγκτων ἠρνεῖτο χρηματικὴν βοήθειαν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἡ Γαλλία ἠσπάσατο τὴν χορηγὸν ῥωσικὴν πολιτικήν. Ἐνθουσιῶν ἱπποτικῶς ὑπὲρ τῆς *Βανδέας τοῦ Χριστιανισμοῦ* (Vendée du Christianisme), ἤρξατο παρέχων ὁ Ι'. Κάρολος εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1828 μηνιαίαν συνδρομὴν ἡμίσεος ἑκατομμυρίου φράγκων. Τοσούτῳ ἐπιμονώτερον ἀπέκρουε τὸ βρετανικὸν ὑπουργεῖον τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῆς Ῥωσίας, παριστώσης, ὅτι οὐδόλως ἐθεώρει τὴν εἰς τὸν Κυβερνήτην παροχὴν βοηθημάτων ὡς «ἐκφανῆ ἐχθρικὴν πρᾶξιν κατὰ τοῦ Διβανίου,» καὶ προστιθεμένης ἐν πονηρᾷ χλεύῃ, «ὅτι τὰ χορηγούμενα βοηθήματα δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιφέρωσι βιαίαν τινα πληγὴν κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.» Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ συμφωνία τῶν Δυνάμεων, αἵτινες εἶχον συνδεθῇ διὰ τῆς ἰουλιανῆς συμβάσεως, ὥστε θριαμβευτικῶς ἐξῆρε τότε ὁ Μέττερνιχ, πῶς, *κατὰ παράδοξον συγκυρίαν*, ἐξ ὅλων τῶν περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος θεωριῶν, ἡ αὐστριακὴ μόνον ἠδύνατο εὐχερέστατα νὰ διαλλάξῃ τὸν Σουλτάνον καὶ τὸν Κυβερνήτην

(1) Διακοίν. πρὸς τὸν Λῆβεν, τῆς 25 Μαρτ. 1828. Παράρ.
(2) Ἔκθ. ἐκ Παρισίων τῆς 20 Ἀπριλίου 1828. Παράρτ.

τῆς Ἑλλάδος (1). Συγχρόνως δὲ ἔλεγεν ὁ αὐστριακὸς ἀρχικαγκελλάριος περὶ τοῦ Τσάρου, «ὅτι ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν συμμάχων αὐτοῦ ἔπαιζε παιγνίδιον τὰ μέγιστα διακινδυνεῦον τὰ γενικὰ τῆς Εὐρώπης συμφέροντα (2),» καὶ προεφήτευε τέλος, ὅτι ἡ ὁριστικὴ τῆς Ἀνατολῆς τύχη ἔμελλε νὰ ἀποφασισθῇ κατὰ τὴν ἐπικειμένην μεταξὺ Ῥωσίας καὶ Πύλης εἰρήνην (3).

Ἡ Πύλη προσεποιεῖτο ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, ὅτι περιεφρόνει τὸν φοβερὸν αὐτῆς πολέμιον, καὶ ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργός της ἀπεκάλει τὴν σύμβασιν τοῦ Λονδίνου «ἔργον ἀνθρώπινον,» ὅπερ ἠδύνατο νὰ διαλυθῇ· «ἀλλ' ὁ ἱερὸς νόμος,» ἔλεγεν, «ὁ τὸ θεμέλιον ἀποτελῶν τῶν δυνατῶν τῆς γῆς, εἶνε ἀμετάβλητος».

Τὸ φιρμάνιον, ὅπερ ἐκάλει εἰς τὰ ὅπλα πάντας τοὺς ἀπὸ **12** μέχρις **60** ἐτῶν γεγονότας μουσουλμάνους, οὔτε φόβον οὔτε ἐνθουσιασμὸν παρήγαγεν· ἐν γένει δὲ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς πληρεστάτης μοιραιοδοξίας οὐδεμία σχεδὸν ἐγένετο πρὸς πόλεμον παρασκευή. Ὅτε ὁ αὐστριακὸς ἔξαρχος ἐξέφρασεν εἰς τὴν Πύλην τὴν ἔκπληξιν αὐτοῦ διὰ τὸ πάντη ἀσήμαντον τῶν παρασκευῶν αὐτῆς, ὁ Περτὲβ Ἐφέντης ἀπήντησεν αὐτῷ, λαλῶν περὶ τῆς εἰς Θεὸν πεποιθήσεως, περὶ τοῦ δικαίου τῆς Πύλης, καὶ περὶ τριῶν βαθμῶν κινδύνου, μεθ' οὓς ἔμελλεν ἡ Πύλη ν' ἀναπτύξῃ τὰ ἀμυντικὰ αὐτῆς μέσα. Πρῶτον, εἶπε, διαβαίνουσιν οἱ ῥῶσοι τὸν Δούναβιν· δεύτερον, διαβαίνουσι τὸν Αἷμον· μετα τὸν τρίτον δὲ μόνον βαθμὸν ἀναπτύσσει ὁ Σουλτάνος πάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, καλεῖ τὸν λαὸν εἰς τὰ ὅπλα, καὶ ἡγεῖται αὐτοῦ εἰς πόλεμον. Καὶ ὁ Μέττερνιχ αὐτὸς ἐνόμισεν ἀναγκαῖον νὰ ἐκφράσῃ δριμεῖαν μομφὴν κατὰ τῆς ἀξιοποίνου ἀπαθείας τοῦ τούρκου αὐτοῦ προστατευομένου· «ὁ Σουλτάνος, εἶπε, οὐδὲν παρασκευάσας ἀπὸ τῶν ὁρίων μέχρις Ἀδριανουπόλεως, καὶ ὀχυρούμενος ὄπισθεν τῶν λέξεων: *ὁ Θεὸς καὶ τὸ δίκαιόν μου,* λησμονεῖ ἐντελῶς, ὅτι ὁ Θεὸς ἐκείνους μόνον βοηθεῖ ὅσοι ἑαυτοὺς βοηθοῦσιν (4).

(1) Μέττερνιχ εἰς Λονδῖνον, 25 Ἀπριλ. 1828. Παράρτ.
(2) Ἔκθ. ἐκ Λονδίνου, 31 Μαΐου 1828. Παράρτ.
(3) Μέττερνιχ, 24 Ἰουλίου 1828. Παράρτ.
(4) 18 Μαΐου, 1828. Παράρτ.

Ὁ Καποδίστριας οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀμφέβαλε πῶς ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῇ τὰ ἄφθονα βοηθήματα τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Γαλλίας· ἐγνώριζε δὲ, ὅτι ὁ Τσάρος ὑπέβαλλεν εἰς ὁριστικὴν δοκιμασίαν τὴν εὐπείθειαν τοῦ παλαιοῦ του ὑπηρέτου.

Οὕτω ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ῥωσοτουρκικοῦ πολέμου πάντα τὰ μέτρα τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐνέφαινον ἐνεργὸν καὶ ἀπροκάλυπτον συμπάθειαν ὑπὲρ τοῦ ἀρκτῴου συμμάχου· πᾶσα δὲ ἡ τοῦ Κυβερνήτου διαγωγὴ κατεδείκνυε τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ, ὅπως ἀνταποκριθῇ διὰ πραγμάτων εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Τσάρου. Καθ' ὃν χρόνον ἀπέῤῥιπτε τὰς προτάσεις τοῦ Πανελληνίου περὶ προσηκούσης μισθοδοσίας τῶν ὑπαλλήλων, προβάλλων τὴν ἐπικρατοῦσαν οἰκονομικὴν ἀμηχανίαν, ἐλάμβανε συγχρόνως μέτρα, ὅπως ὁ τέως ἀδρανὴς καὶ δι' ἐλαχίστων μέσων ἀγόμενος ἀμυντικὸς πόλεμος μετατραπῇ εἰς δραστήριον ἐπίθεσιν. Ἔδωκε δὲ διαταγὴν εἰς τοὺς διοικητὰς τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ στρατοῦ, τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὸν Τσὼρτς, νὰ προχωρήσωσι κρατερῶς πρὸς κατάκτησιν τῶν φυσικῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ συνάμα προσεπάθει νὰ κρύψῃ τὴν τάσιν τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ συμπαθειῶν.

Τὸν ῥωσικὸν πόλεμον ἀπεκάλει γεγονὸς ἔχον διὰ τὴν Ἑλλάδα σημασίαν στρατιωτικοῦ ἀντιπερισπασμοῦ. Ἔπρεπε δέ, ἔλεγεν, ἡ Ἑλλὰς νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς στενοχωρίας τῶν τούρκων καὶ νὰ προχωρήσῃ ταχέως, ὅπως ἐν περιπτώσει διαπραγματεύσεων ἔχῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν κατοχήν, ἀφοῦ ὁπωςδήποτε δυνατὸν ἦτο νὰ ὑπαγορεύσῃ ἐντὸς ὀλίγου ἡ Ῥωσία τοὺς προκαταρκτικοὺς τῆς εἰρήνης ὅρους. Ὅτε τὴν **31** Μαΐου **1828** ἔδωκεν ὁ Κυβερνήτης τὴν διαταγὴν ταύτην εἰς τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὸν Τσὼρτς, ἡ ἀνυπομονησία αὐτοῦ, κεντριζομένη ὑπὸ τῆς ἐντυπώσεως τῆς ὑπὸ τῆς Ῥωσίας κηρύξεως τοῦ πολέμου, εἶχε βεβαίως λίαν προδράμει τῶν γεγονότων. Αἱ μύχιαι αὐτοῦ ἐπιθυμίαι παρέσυραν αὐτόν, καὶ ἠπάτησαν τοῦ πολεμικοῦ ἀνδρὸς τὴν ὀξυδέρκειαν. Πολλαὶ δὲ βεβαίως ἠδύναντο νὰ προταθῶσιν ἐνστάσεις κατὰ «τῆς ἱκανότητος τῶν στρατηγῶν, καὶ τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἀνδρίας τῶν στρατῶν, οἵτινες ἔμελλον νὰ ἀποδώσωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ φυσικά της ὅρια.»

Ἀνάγκη ἦτο νὰ ἀσφαλισθῇ ὁ Κυβερνήτης περὶ τοῦ στρατοῦ διὰ

τῶν ἀρχηγῶν αὐτοῦ. Τούτου δ' ἕνεκα διωρίσθη ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Καποδίστριας εἶχεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐκτιμήσει τὰς χρησίμους ἰδιότητας τοῦ πολυτρόπου ἐκείνου Ὀδυσσέως, ὁ δὲ Γέρος ἔγνω κάλλιστα νὰ καταδείξῃ προσηκόντως πᾶσαν αὐτοῦ τὴν σημαντικότητα. — Εὐφυὴς ἄνθρωπος, ὡς σεῖς, εἶπεν εἰς τὸν Κυβερνήτην, θέλει ταχέως ἐννοήσει, ἂν χρησιμεύω ἢ ὄχι εἰς τὴν πατρίδα. Δὲν παρημέλησε δ' ἐπίσης ὁ Γέρος νὰ ὑποσημάνῃ τὰς πρὸς τὴν Ῥωσίαν συμπαθείας αὐτοῦ, καὶ ὀρθὸς ὑπῆρξεν ὡς πρὸς τοῦτο ὁ ὑπολογισμός του. Ὁ Κυβερνήτης κατέστη ὀφθαλμοφανῶς φιλικώτερος πρὸς αὐτόν, διότι κατενόει καλλιστα, πόσον σπουδαῖον ἦτο νὰ ἔχῃ φίλον μεταξὺ τῶν ὁπλαρχηγῶν ἰσχυρὸν καὶ ἀδυσώπητον ἄνδρα. Διορίζων δὲ νῦν τὸν Κολοκοτρώνην ἀρχιστράτηγον, ἀπέκτα σπουδαιότατον ἐν τῇ Πελοποννήσῳ στρατιωτικὸν στήριγμα, ὅπερ τοσούτῳ σημαντικώτερον ἀπέβαινε δι' αὐτόν, ὅσῳ αἱ σχέσεις του πρὸς τοὺς ἐν τῇ Στερεᾷ δύο στρατιωτικοὺς διοικητὰς συνεταράσσοντο ἡμέραν παρ' ἡμέραν.

Ὁ Ὑψηλάντης ἐστρατοπέδευε κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1828 πλησίον τῶν Μεγάρων, καὶ προσεπάθει νὰ μορφώσῃ πρὸς ἐπιθετικὸν πόλεμον τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ δι' αὐστηροτέρας πειθαρχίας καὶ βελτιώσεων ὡς πρὸς τὴν οἰκονομικήν των διοίκησιν. Ἡ κατάστασις τοῦ στρατοῦ δὲν ἦτο βεβαίως πρόσφορος εἰς μεγάλην τινα ἐπιχείρησιν· ἐζημίουν δὲ ἰδίως αὐτὸν αἱ περὶ τὴν ὑλικήν του θεραπείαν ἐλλείψεις, αἱ ἰδιάζουσαι εἰς τοὺς ἀτάκτους καὶ ἀπαιδαγωγήτους στρατούς. Ὁ Κυβερνήτης, ὅστις βεβαίως δὲν ἦτο ἠναγκασμένος νὰ θεραπεύῃ τὸν ἕλληνα στρατηγὸν ὡς τὸν ἄγγλον Τσώρτς, ἐζήτησε λόγον παρὰ τοῦ διοικητοῦ τοῦ ἀνατολικοῦ στρατοῦ διὰ τραχείας καὶ προσβλητικῆς φράσεως: «Μάθετε, εἶπεν αὐτῷ, κύριε στρατάρχα, ὅτι, ἂν ἡ κυβέρνησις δύναται νὰ μισθοδοτῇ τὸν στρατόν, οἱ προστάται τῆς Ἑλλάδος εἰσὶν οἱ παρέχοντες τὰ πρὸς τοῦτο μέσα. Οὗτοι ὅμως χορηγοῦσιν αὐτὰ μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ δαπανῶνται ὑπὲρ τῆς ὑπηρεσίας καὶ οὐχὶ εἰς ὄφελος ὀλίγων ἀκορέστων. Μάθετε πρὸς τούτοις, ὅτι ἡ κυβέρνησις ὀφείλει λόγον περὶ τῆς χρήσεως τῶν χρημάτων αὐτῶν εἴς τε τοὺς χορηγοῦντας ἡγεμόνας καὶ εἰς τὸ λαμβάνον ἔθνος.» Τῶν ἰδεῶν δὲ τούτων, ὅτι δηλ. ὁ στρατὸς ἦν ὑπεύθυνος ἀπέναντι τῶν τροφέων αὐ-

τοῦ, λογικὴ συνέπεια ἦτο, ὅτι ὁ Καποδίστριας ἀπέστειλεν εἰς Μέγαρα κατὰ τὸν μῆνα Αὔγουστον τοῦ 1828 τὸν ταγματάρχην Ῥίχτερ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Αὐγουστίνου, ὅπως ἐπιθεωρήσωσι τὰ στρατεύματα τοῦ Ὑψηλάντου. « Γνωρίζετε, ἔγραφε πρὸς αὐτόν, ὅτι ὀφείλω εἰς τὰς αὐλὰς τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας λόγον τῆς διαθέσεως τῶν βοηθημάτων αὐτῶν. Θέλει ἐπομένως σᾶς φανῇ ἐν τάξει νὰ ἐπιθεωρήσῃ ὁ ταγματάρχης Ῥίχτερ τοὺς ἄνδρας οὓς πληρώνομεν. » Ἡ ἔκθεσις τοῦ Ῥίχτερ ὑπῆρξε τοσοῦτον εὐχάριστος, ὥστε ὁ Κυβερνήτης ἀπεφάσισε νὰ « ἐνδώσῃ εἰς τὴν ἔντιμον ἀνυπομονησίαν τῶν στρατιωτῶν, » καὶ διέταξε τὴν 18 Αὐγούστου μικρόν τι ἐπιθετικὸν κίνημα κατὰ τῶν Πλαταιῶν. Δύο χιλιαρχίαι διετάχθησαν νὰ ἐπιτηρῶσι τοὺς ἐν τῇ Ἀττικῇ τούρκους, ἐνῷ οἱ « ὀλύμπιοι » μετά τινων ἄλλων μικροτέρων ἀποσπασμάτων ἤθελον μείνει ἐν Μεγάροις, ἀπειλοῦντες τὴν Πελοπόννησον. Καθότι ὁ Καποδίστριας εἶχε πως συνέλθει ἐκ τοῦ πρώτου ἐρεθισμοῦ, ὃν εἶχε προξενήσει αὐτῷ ἡ ὑπὸ τῆς Ῥωσίας κήρυξις τοῦ πολέμου, καὶ ἐφοβεῖτο νῦν, μὴ ὁ Ἰβραΐμ διαβῇ αἴφνης τὸν Ἰσθμόν, καὶ ἑνούμενος μετὰ τοῦ Πασσᾶ τῆς Σκόδρας ἐν Ἀλβανίᾳ, προσβάλῃ καταστρεπτικῶς τοὺς ῥώσους ἐκ πλαγίων.

Πρὸς ἀποτροπὴν τοιούτων κινδυνωδῶν περισπασμῶν, ἐφάνη σύμφορον νὰ μὴ ἐπιχειρηθῇ τις, τό γε νῦν ἔχον, ὁριστικὴ ἐπίθεσις κατὰ τὴν ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο δὲ ἐν ταῖς πρὸς τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὸν Τσῶρτς διαταγαῖς ἐγίνετο λόγος μόνον περὶ μετατοπίσεων, αἵτινες νὰ μὴ ἀπομακρύνωσι πολὺ τὸν στρατὸν ἀπὸ τοῦ ἐκ τῶν νώτων φοβεροῦ πολεμίου. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἔλαβε παρὰ τοῦ Κυβερνήτου τὴν ἑξῆς ὁδηγίαν: « Ἡ διαμονὴ τοῦ Ἰβραΐμ ἐν Πελοποννήσῳ, ὅσον ἀβλαβὴς καὶ ἂν φαίνεται, ἀπαιτεῖ πᾶσαν τὴν προσοχὴν τῆς κυβερνήσεώς μου. Ἐπομένως αἱ κινήσεις τοῦ στρατοῦ σας πρέπει νὰ ῥυθμισθῶσι συμφώνως πρὸς τοῦτο. »

Οὕτως, ἕνεκα πολιτικῶν ἐνδοιασμῶν καὶ δυσχερειῶν, ἐκορυφώθη εἰς σύστημα ἡ καθ' ὅλον τὸ θέρος ἀπραξία τῶν διὰ μεγάλης δαπάνης συντηρουμένων δύο στρατῶν. Μόνον δὲ ὅτε μετὰ βεβαιότητος ἀνηγγέλθη ἡ εἰς Αἴγυπτον ἀποχώρησις τοῦ Ἰβραΐμ, ἐζωογονήθησαν αἱ στρατιωτικαὶ ἐργασίαι. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1828 ἐκίνησεν ὁ

Ὑψηλάντης ἐκ Μεγάρων, καὶ μετά τινας εὐτυχεῖς μάχας παρὰ τὸ Στεβένικον καὶ τὸ Μαρτίνι ἐξέβαλε τὸν ἐχθρὸν τῆς Βοιωτίας πάσης καὶ Λεβαδείας. Οἱ τοῦρκοι, ὧν ὁ κύριος πολέμιος ἦτο νῦν ἐπὶ τῆς παρὰ τὸν Δούναβιν πεδιάδος, ὑπεχώρησαν βραδέως, καὶ ὁ ἕλλην ὁπλαρχηγὸς ἐπέρανε τὴν ἐκστρατείαν τοῦ ἔτους ἐκείνου διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Ἀμφίσσης. Ἀλλὰ μετὰ τοῦτο ἐσταμάτησαν πάλιν αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, διότι ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κυβερνήτης δὲν συνεφώνησαν ὡς πρὸς τὸ μέλλον πολεμικὸν σχέδιον. Οὕτω δὲ ἠρκέσθη ἐκεῖνος συγκεντρώσας τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐν Θήβαις, καὶ ἀποκωλύσας τὴν σιταγωγίαν εἰς τοὺς ἐν τῇ πόλει εὑρισκομένους τούρκους.

Ἀλλ' ὅσον ὀλίγον καὶ ἂν εἶχεν εὐχαριστήσει τὸν Κυβερνήτην ὁ ἀνατολικὸς στρατὸς καὶ ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ, οἱ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος εἶχον ἔτι μᾶλλον δυσαρεστήσει αὐτόν.

Ὁ Τσῶρτς εἶχεν ὑποστηρίξει ἐκεῖ ἀπὸ τῆς ξηρᾶς τὰς κατὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ κινήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Ἀλλ' ἡ ἀποτυχία τῆς ἐφόδου, ἣν ἐπεχείρησεν ὁ Ἄστιγξ κατὰ τοῦ φρουρίου τὴν νύκτα τῆς 23 Μαΐου, ὁ τραυματισμὸς καὶ ὁ θάνατος τοῦ εὐγενοῦς φιλέλληνος ἐχαλάρωσαν τὸ θάῤῥος τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ ὁ Τσῶρτς ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τὴν ὑποχώρησιν, προφασιζόμενος ὅτι οἱ στρατιῶταί του δὲν εἶχον ἄρτον οὔτε ὕδωρ. Ὁ Καποδίστριας ὠργίσθη μεγάλως, ὅτι τὰ σχέδια αὐτοῦ προσέκοπτον, καὶ δυσάρεστον αὐτῷ προὐξένησεν αἴσθησιν, ὅτι ἀκριβῶς τὸ περὶ ἐλλείψεως ζωοτροφιῶν παράπονον κατεμέμφετο τοῦ διοικητικοῦ του συστήματος. Διότι τὰ ὑγειονομικὰ μέτρα, ἅτινα εἶχεν ἁπλώσει ἐφ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, ἐδυσχέραινον τὴν συγκοινωνίαν καὶ ἐβράδυνον τὴν ἐπιβίβασιν ζωοτροφιῶν ἐν Ἀγκῶνι, Βρινδησίῳ καὶ ἄλλοις λιμέσιν, ὅθεν ἐγίνετο συνήθως ἡ προμήθεια τοῦ δυτικοῦ στρατοῦ. Ἐν πρώτοις ἠρκέσθη λοιπὸν ὁ Κυβερνήτης νὰ συστήσῃ εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον αὐστηρὰν φειδὼ κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ζωοτροφιῶν, καὶ μομφὴν ἀντὶ μομφῆς ἀποδίδων, ἐπέστειλεν αὐτῷ: « Πρέπει καὶ σεῖς ὁ ἴδιος νὰ καταβάλετε κόπον πρὸς ἄρσιν τῶν ὑπαρχουσῶν δυσχερειῶν, καὶ εἰς τοσούτους μόνον στρατιώτας νὰ διανέμετε σιτηρέσια, ὅσοι ἀληθῶς διατελοῦσιν ἔνοπλοι. » Ὁ Ἄστιγξ εἶχεν ἤδη ἐξ Ἀστακοῦ ἀποστείλει εἰς Αἴγιναν τὸν πλοίαρχον Χαίν, ὅπως προσαγορεύσῃ τὸν Κυ-

βερνήτην, καὶ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ χρήματα, ὧν εἶχεν, ἔγραφε, μεγίστην ἀνάγκην (1). Ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἐξέφρασεν ὁ Καποδίστριας βαθυτάτην λύπην· κακίστη ὅμως παρηγορία ἦν ἡ διαβεβαίωσις αὐτοῦ, ὅτι ὁ Βιάρος, ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Τομπάζης κατεγίνοντο νὰ εὕρωσιν ἀντικαταστάτην. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐξέλεξαν τὸν ἐκ Κορσικῆς τυχοδιώκτην Πασάνον, ὅστις ἐντὸς ὀλίγου ἀπέδειξε τὴν φοβερὰν αὐτοῦ ἀνικανότητα δι' ἄφρονος προσβολῆς τῶν φρουρίων τῆς Πρεβέζης. Διάδοχός του διωρίσθη ἀξίως ὁ ὑδραῖος Κριεζῆς, οὐχὶ βεβαίως τῇ μερίμνῃ τοῦ Βιάρου. Ἀλλ' ὁ Ἄστιγξ ἐν γένει ἦτο ἀναντικατάστατος.

Ἡ μετριοφροσύνη μόνη ἔβλαψεν αὐτὸν ἴσως ἐν μέσῳ φιλοκόμπου γενεᾶς. Ἀλλ' ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν οὐδέποτε ἴσως ἔσχεν ἱκανώτερον πρόμαχον τοῦ βρετανοῦ ἐκείνου ναυτικοῦ. Ὅταν διαυγεῖς καὶ νηφάλιοι φύσεις ἀσπασθῶσιν ἅπαξ ἰδέαν τινα, διαβεβοημένην ὑπὸ τοῦ ὄχλου, περιβάλλουσιν αὐτὴν σάρκα καὶ τὴν ζωογονοῦσι, παραμένουσι δ' αὐτῇ πιστοὶ μέχρι θανάτου, μετὰ τοῦ ἠρέμου ἐκείνου ἀλλ' ἀνενδότου ἐνθουσιασμοῦ, ὅστις εἶνε πολὺ προτιμότερος τῆς στιγμιαίας ἐξάψεως τῶν ἐμπαθῶν φανατικῶν. Τοιοῦτός τις ὑπάρχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὁ ὑπὲρ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος παρὰ τὸ Ἀνατολικὸν πεσὼν γενναῖος φιλέλλην, συνενῶν φλέγοντα ἐνθουσιασμὸν καὶ ψυχρὰν ἐν τῇ συμπλοκῇ ἀπάθειαν, περίσκεψιν καὶ παραφοράν, ἀγῶνα εἰλικρινῆ καὶ σπουδαῖον, καὶ δύναμιν γοργὴν καὶ αὐτόγνωστον. Ὁ Καποδίστριας ἑαυτὸν μόνον ἐτίμησε, διατάξας νὰ στηθῇ ἐν Πόρῳ μνημεῖον εἰς τὸν πεσόντα. Προσέθηκεν ὅμως ἐν πάσῃ μερίμνῃ: «ἐννοεῖται, ἁπλούστατον.»

Ὅπως ἀποδώσῃ εἰς τὸν δυτικὸν στρατὸν τὸ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἄςιγξ ἀπολεσθὲν αὐτοῦ στήριγμα, καὶ παροτρύνῃ τὸν ἀρχιστράτηγον εἰς δραστηριωτέραν πολεμικήν, ἀπεφάσισεν ὁ Κυβερνήτης νὰ μεταβῇ αὐτοπροσώπως εἰς τὸ στρατόπεδον. Τὴν 27 Ἰουνίου ἀπέπλευσεν ἐπὶ τοῦ Warspite εἰς Πόρον, καὶ συνδιαλεχθεὶς ἐν Ζακύνθῳ μετὰ τῶν συμμάχων ναυάρχων περὶ τῆς ἐκκενώσεως τῆς Πελοποννήσου, ἀφίκετο τὴν 11 Ἰουλίου εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐντύπωσις ἣν προὐξένησεν αὐτῷ ὁ στρατὸς ἦν ἥκιστα εὐχάριστος.

(1) Χειρόγραφος ἐπιστολὴ τοῦ Ἄστιγξ πρὸς τὸν Ἄϊδεκ, τῆς 18 Ἰανουαρ. 1828.

Ὅτε ἤθελεν ἐγγίσει ἡ πρόσφορος εἰς διαδηλώσεις καὶ ἀποφασιστικοὺς ὑπὲρ τῆς Ῥωσίας ἀντιπερισπασμοὺς στιγμή, ὀλίγα ἠδύνατό τις νὰ ἐλπίζῃ παρὰ τοῦ στρατοῦ ἐκείνου. Περὶ τούτου ἔπεισε τὸν Καποδίστριαν τὸ πρῶτον αὐτοῦ βλέμμα ἐπὶ τὰ πεινῶντα, ῥακένδυτα καὶ δυσάγωγα ἐκεῖνα στίφη, ὧν ηὔξανεν ἔτι τὴν ἀπείθειαν ὁ δύσκαμπτος μὲν κατά τι, ἀλλὰ κατὰ βάθος ἀγαθὸς Τσὼρτς. « Ἰδοὺ ἐγώ, ἔγραφεν ἐκ Κανδηλίου, ἐν μέσῳ τῆς ἐλεεινότητος καὶ τῶν ἀπείρων δυσχερειῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. » Ὅτε δὲ ὁ Τσὼρτς ἠθέλησε νὰ παρουσιάσῃ εἰς αὐτὸν τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ δυτικοῦ στρατοῦ, ὧν πολλοὶ εἶχον διακριθῆ ἐν Μεσολογγίῳ καὶ κατὰ τὸ Μακρυνόρος, παρετήρησεν ὁ Καποδίστριας: « Τοὺς γνωρίζω αὐτοὺς τοὺς κυρίους. — Ἐπολεμήσατε, λέγετε, ἐννέα ἔτη τοὺς τούρκους. Αἶγας μόνον καὶ ἐκλέψατε καὶ πρόβατα· αὐταὶ εἶνε αἱ πράξεις σας! »

Ὅσον καὶ ἂν προσεπάθει ὁ Καποδίστριας νὰ τηρήσῃ τοὺς ἐξωτερικοὺς τῆς φιλοφροσύνης τύπους ἀπέναντι ἀνδρός, ὅστις οὐκ ὀλίγον εἶχε συνεργήσει εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ, ὡρίμαζεν ὅμως ἔκτοτε ἐν τῷ κρυπτῷ ἡ πρόθεσις αὐτοῦ, ὅπως ἀντικαταστήσῃ τὸν Τσὼρτς δι' εὐαγωγοτέρου στρατάρχου. Ἐννοεῖται, ὅτι καὶ ὁ ἄγγλος φιλέλλην ἥκιστα ἠδύνατο νὰ ὑποδυθῇ τὸ πρόσωπον στρατιωτικοῦ ἐκτιμῶντος μᾶλλον τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως πολιτικὰς δυσχερείας καὶ πολιτικὰ συμφέροντα. Ἦν δ' ἀληθῶς πρᾶξις ἀξία πάσης τιμῆς, ὅτι ὁ Τσὼρτς, ἀφοῦ ἅπαξ ἔληξαν διὰ τῆς ἐκκενώσεως τῆς Πελοποννήσου αἱ ἄδοξοι ἔνθεν κἀκεῖθεν πορεῖαι, εἰς ἃς τὸ κατ' ἀρχὰς εἶχε καταδικασθῆ, ἐτράπη εἰς ἐπίθεσιν διὰ τοῦ καταπεπτωκότος στρατοῦ του, καὶ εἰσβιασάμενος εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἄρτης δι' ἐπιτηδείου τολμήματος τῶν ἑλλήνων του, ἠνάγκασε περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους τὴν Βόνιτσαν εἰς παράδοσιν.

Τότε ὅμως ἐπῆλθε γεγονός, ὅπερ ἠδύνατό τις νὰ προΐδῃ ἀπὸ τῆς ἐν Κανδηλίῳ διαμονῆς τοῦ Καποδιστρίου, καθιστῶν ἀναγκαίως δυσφόρητον εἴς τε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ δυτικοῦ στρατοῦ καὶ εἰς τὸν Δ. Ὑψηλάντην τὴν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς κυβερνήσεως διαμονήν. Τυφλωθεὶς ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν πλεονεκτημάτων τοῦ νεωτέρου του ἀδελφοῦ Αὐγουστίνου, ἀπεφάσισεν ὁ Κυβερνήτης νὰ διορίσῃ αὐτὸν ἀρχι-

στράτηγον ἀμφοτέρων τῶν στρατῶν. Γενικὴ ἐθνικὴ ἀνάγκη ἐχρησίμευσεν ὡς πρόφασις, καὶ ὁ Καποδίστριας ἐδήλωσεν, ὅτι κυρίως μὲν ἦτο καθῆκον τῆς Κυβερνήσεως νὰ παραστῇ αὐτοπροσώπως ἐκεῖ, πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἀπειλούντων τὴν Στερεὰν κινδύνων, ἀλλ' ὅτι τοῦτο ἦτο ἀδύνατον, καθότι δὲν ἠδύνατο ὁ Κυβερνήτης ἕνεκα *ὑψηλοτέρων συμφερόντων* νὰ καταλίπῃ τὴν Αἴγιναν, καὶ ἀπέστελλεν ἑπομένως τὸν Αὐγουστῖνον ὡς πληρεξούσιον αὐτοῦ. Ἀνέμενε δέ, ἔλεγεν, ὅ τε Τσῶρτς καὶ ὁ Ὑψηλάντης νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ νὰ καταδείξωσι τὸν πατριωτισμόν, ὅστις πάντοτε διέκρινεν αὐτούς. Ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων, προσέθετεν, ἦτο κακή, ὁ κίνδυνος ἐπικείμενος, καὶ ἀνάγκη παρίστατο νὰ συγκεντρωθῶσι πᾶσαι τοῦ ἔθνους αἱ δυνάμεις, πρὸς ἀποτροπὴν τῆς ἐπαπειλουμένης καταστροφῆς.

Ὁ Αὐγουστῖνος ἦν ὡραῖος καὶ εὔσχημος ἀνήρ· ἠδύνατο δ' ἐπίσης νὰ ἦνε καὶ ἑλκυστικὸς καὶ ἀξιέραστος, ἂν δὲν περενέβαινεν ἡ ἄπειρος αὐτοῦ ἰδιοτροπία. Ἄλλως τε καὶ ὁ ἰδιωτικὸς αὐτοῦ βίος δὲν ἦτο ζῶσα πάσης ἠθικῆς χλεύη, ὡς ὁ τοῦ Βιάρου. Ἀλλ' οὐδεμίαν εἶχε προσωπικὴν γενναιότητα, οὔτε στρατιωτικήν τινα εἰδικότητα καὶ πεῖραν, καί τοι μεγάλας εἶχεν ὡς πρὸς τοῦτο τὰς ἀξιώσεις. Οἱ ἡλιοκαεῖς τῶν παλληκαρίων ὁπλαρχηγοὶ κατεγέλων ἀρχιστρατήγου, ὅστις ἐν ὥρᾳ κακῇ οὐδὲν ἄλλο εἶχε μέλημα ἢ τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ μόνον ἐξασφάλισιν. Πῶς δέ, ἀληθῶς, καὶ πρὸς τί ἐτάχθη ἐν τῷ τόπῳ τοῦ κινδύνου, ἐν θέσει ὑψηλῇ καὶ ἐξόχῳ, ὁ κατὰ τὸν Περραιβὸν «ἄπειρος διόλου τῶν πολεμικῶν καὶ πολιτικῶν, μικρόνους καὶ ψοφοδεὴς (1)» ἐκεῖνος ἀνήρ; Οὐχὶ καθαρά τις καὶ ἤρεμος σκέψις, ἀλλὰ τύχη μόνον καὶ ἰδιοτροπία ὑπηγόρευον τὰς πολεμικὰς ἐργασίας. Ἂν δὲ οὐδεμία διὰ τοῦτο ἐπῆλθε τιμωρία, ἀλλὰ καὶ δάφνας μάλιστα ἔδρεψαν τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα διὰ τῆς ἁλώσεως τριῶν φρουρίων, ἥκιστα πάντων βεβαίως συνετέλεσεν εἰς τοῦτο ὁ Αὐγουστῖνος Καποδίστριας, ὅστις ἔφθασε μόνον εὐκαίρως, ὅπως καταγάγῃ θρίαμβον, οὗτινος ἄλλοις ἀνῆκεν ἡ τιμή (2). Παλαιὸν μέλος τῆς τῶν Φιλικῶν

(1) Ὁ συγγραφεὺς μεταφράζει τὰ τοῦ Περραιβοῦ: **kleinlich, tadelsüchtig**· προδήλως κατὰ παρεννόησιν. Σ. τ. Μετ.

(2) Τὰ ἑπόμενα κατὰ χειρογράφους σημειώσεις, ἃς ὀφείλω τῇ ἀγαθότητι τοῦ ζῶν-

ἑταιρίας, ὁ Ἰ. Παπαῤῥηγόπουλος, ὑπεσχέθη εἰς τὸν Κυβερνήτην καὶ ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παραδώσῃ πάλιν εἰς χεῖρας τῶν ἑλλήνων τὰ τρία φρούρια τοῦ Μεσολογγίου, τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ τῆς Ναυπάκτου. Ἠδύνατο δὲ ὁ Κυβερνήτης νὰ ἐμπιστευθῇ ἀπεριορίστως εἰς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, καθότι ὁ Παπαῤῥηγόπουλος εἶχεν ἤδη καταδείξει ἀπέναντι τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶ τὴν μεσιτευτικὴν αὐτοῦ δεξιότητα, ὅτε, δύο ἔτη πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως, παρέστησεν αὐτῷ ὅτι οἱ ἕλληνες ἤθελον τύχει ρωσικῆς βοηθείας, καὶ τὸν διεβουκόλησε διὰ τῆς γοητευτικῆς σαγήνης, ὅτι ἔμελλε νὰ καταστῇ γενικὸς διοικητὴς τῆς ὅλης Ἑλλάδος. Νῦν δὲ ὁ πολύτροπος οὗτος στασιώτης διετέλει εἰς σχέσεις πρὸς τοὺς ἐντὸς τῶν τριῶν ἐκείνων φρουρίων ἐγκεκλεισμένους τούρκους, καὶ παρέστησεν αὐτοῖς πόσον φρόνιμον ἤθελεν εἶναι νὰ παραδώσωσι μετὰ βραχύν τινα πλαστὸν πόλεμον τὰ φρούρια εἰς τοὺς ἕλληνας. Ὑπέσχετο δ' αὐτοῖς ἀποζημίωσιν διὰ τὰ ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ Ἀκαρνανίᾳ κτήματά των. Τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας ἔμελλε νὰ στέψῃ πλήρης ἐπιτυχία. Ἐνῷ ὁ ἀρχιστράτηγος Αὐγουστῖνος κατῆγεν ἐξ ἀνατολῶν δύο χιλιαρχίας τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἅπαν τὸ ἱππικόν, καὶ μετὰ μεγάλης ἀλλὰ περιττῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως παρεσκεύαζε μεθοδικῶς τὴν πολιορκίαν τῆς Ναυπάκτου, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ ἑλληνικοῦ στολίσκου, ἐνήργουν ἐν τῷ κρυπτῷ ἀλλ' ἀποτελεσματικῶς τὰ μυστικὰ τεχνάσματα, ἅτινα εἶχεν ἐξυφάνει ὁ Παπαῤῥηγόπουλος. Ἐν Ναυπάκτῳ εὑρίσκοντο πεντακισχίλιοι ὀθωμανοὶ ὑπὸ τὸν Κ. Ἰβραῒμ Πασσᾶν, ἕνα τῶν ἱκανωτάτων τούρκων ἀξιωματικῶν· ἀλλ' αἱ ὑποσχέσεις καὶ ὑπονομεύσεις τοῦ Παραῤῥηγοπούλου τοσοῦτον εἶχον ἐνεργήσει παρὰ τῷ στρατῷ, ὥστε ὁ διοικητὴς ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ τὴν 23 ἤδη Ἀπριλίου. Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἐπέδρασεν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν λοιπῶν τουρκικῶν φρουρῶν, καὶ τὴν 3 Μαΐου ἐκυμάτιζεν ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ. Καὶ ἐν αὐτοῖς ἐπίσης παρεδόθησαν οἱ τοῦρκοι παρακινηθέντες ὑπὸ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Παπαῤῥηγοπούλου, ἀλλ' αἱ ἐλπίδες αὐτῶν περὶ ἀποζημιώσεως διὰ

τος ἔτι ἐν βαθείᾳ, ἑκατοντούτιδι σχεδόν, ἡλικίᾳ ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ ζωηρὸν ἔτι ἔχοντος τὸ πνεῦμα γενικοῦ προξένου τῆς Ῥωσίας Ἰ. Παπαῤῥηγοπούλου καὶ τοῦ Διδ. Μ. Παπαῤῥηγοπούλου.

τὰ κτήματά των ἐν μέρει μόνον ἐξεπληρώθησαν. Οὕτω δὲ τὸ παλαιὸν ἀξίωμα τῆς ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον ἐνεργείας καὶ τῆς πρὸς ὄφελος τῆς Ἑλλάδος ψευδολογίας ἀπεδείχθη ἀποτελεσματικώτερον τῆς πολεμικῆς τέχνης τοῦ ἀρχιστρατήγου.

Ὁ Αὐγουστῖνος εἶχε διαμείνει καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν γεγονότων τούτων ἐν φρονίμῳ καὶ προφυλακτικῇ ἀποστάσει, διευθύνων τὰς ἐργασίας ἀπὸ τῆς φρεγάτας *Ἑλλάδος*. Σύμπας ὁ στρατὸς ἐχλεύαζε τὴν μικροψυχίαν τοῦ ἀνωτάτου διοικητοῦ του, ἀλλ' ὁ Κυβερνήτης κατεμαγεύθη ἐκ τῶν ταχέων θριάμβων, οὓς ἀπέδωκεν εἰς τὴν ἀρτιφανῆ στρατιωτικὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Αὐγουστίνου. Ἐξέφρασε δὲ διὰ κολακευτικωτάτου ἐπισήμου ἐγγράφου τὴν ὑψηλήν του ἀδελφικὴν εὐχαρίστησιν πρὸς τὸν ἴδιον ἀδελφόν, καί τοι αὐτὸς οὗτος κάλλιστα ὤφειλε νὰ γνωρίζῃ, ὅτι εἰς τὸν Παπαῤῥηγόπουλον ἀνῆκεν ὁ δίκαιος ἐπὶ τοῖς γενομένοις ἔπαινος.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ μόλις καὶ μετὰ βίας διέφυγεν ὁ Ὑψηλάντης μεγάλην ἧτταν. Δανείσας εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον τὴν λογάδα αὐτοῦ στρατιάν, εἶχε διασκορπίσει μακρὰν τὸ ὑπόλοιπον αὐτῆς πρὸς σιτολογίαν. Τότε εἰσέβαλεν αἴφνης ἐκ Λαμίας ὁ Ἀσλέμπεης μετὰ 1500 ἐπιλέκτων τουρκαλβανῶν, διέβη τὰς Θερμοπύλας, καὶ κατώρθωσεν ἐκ τῶν νώτων σχεδὸν τῶν ἑλλήνων τὴν συνένωσιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Πασσᾶ τῆς Εὐβοίας. Ὁ Ὑψηλάντης ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν πολιορκίαν τῶν Θηβῶν, πανικὸς δὲ τρόμος κατέλαβε τοὺς στρατιώτας του, οἵτινες, ἑλληνικῷ τῷ τρόπῳ, διεσκορπίσθησαν πανταχόσε. Ἐν τούτοις ὁ Ἀσλέμπεης προὐχώρησεν ἐρημῶν τὴν χώραν μέχρι τῆς Ἀττικῆς, ἠργυρολόγησε τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ μεγίστην προὐξένησε κατάπληξιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν. Ἀλλ' ὁ Ὑψηλάντης κατώρθωσε νὰ συναθροίσῃ πάλιν τὰ στρατεύματά του ὅσον ταχέως εἶχον διασκορπισθῆ, καὶ ὅτε ὁ Ἀσλέμπεης ἐτράπη ἐπὶ τὴν ἀναχώρησιν, εὗρε κατειλημμένην τὴν ὁδὸν παρὰ τὴν Πέτραν. Ἐκεῖ συνεκροτήθη δίωρος πείσμων μάχη· οἱ δὲ τοῦρκοι, μάτην προσπαθήσαντες νὰ διεκπέσωσι διὰ τῶν πολεμικῶν τάξεων, ἠναγκάσθησαν ἀποκρουσθέντες νὰ ἀποσυρθῶσιν εἰς τὰ ὀχυρώματά των. Ὁ ἕλλην ἀρχηγὸς ἀπεδέξατο τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1829 τὴν παράδοσιν αὐτῶν ἐπὶ ἐντίμῳ συνθηκολογίᾳ. Ἡ τύχη, ἥτις το-

σοῦτον σπανίως εἶχε τέως προσμειδιάσει εἰς τὸν τοσοῦτον ἐργασθέντα ἐκεῖνον ἄνδρα, παρέσχεν αὐτῷ τέλος ὁριστικήν τινα νίκην περὶ τὸ τέρμα τοῦ στρατιωτικοῦ του σταδίου. Καὶ ὁ Καποδίστριας αὐτὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ τῷ ἀρνηθῇ τὸν ἔπαινόν του. « Διπλῆν ἐκερδήσατε νίκην,» ἔγραψεν εἰς αὐτόν. «Τοσούτῳ δὲ μᾶλλον εἶχεν ἀνάγκην αὐτῆς ὁ στρατός σας, ὅσῳ ἀνάγκην εἶχεν ἐπίσης νὰ ἐξαλείψῃ τὴν δυσάρεστον ἐντύπωσιν, ἣν κατέλιπεν εἰς τὰ πνεύματα ἡ παρὰ τὰς Θήβας φυγή. Διπλῆ εἶνε ἡ νίκη, διότι ὁ στρατός σας ἠνάγκασε τοὺς τούρκους διὰ τῆς εὐσταθείας καὶ γενναιότητός του εἰς συνθηκολογίαν, ἥτις θέλει βεβαίως ἀσκήσει σωτήριον ἐνέργειαν ἐπὶ τῆς γνώμης τῶν μὴ εὐμενῶς περὶ Ἑλλάδος διατεθειμένων κυβερνήσεων.» Οὕτως ἔκρινεν ὁ Κυβερνήτης περὶ τῆς μάχης τῆς Πέτρας, τῆς καὶ τελευταίας τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἑλληνικοῦ ἀγῶνος.

Ἐπισκοπῶν τις τὴν ὅλην σειρὰν τῶν ἐπὶ Καποδιστρίου κατὰ ξηρὰν πολεμικῶν ἐργασιῶν, δυσκόλως δύναται νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὰς μεγάλας θυσίας, ἃς ὑπέστη τὸ ἔθνος χάριν τοῦ στρατοῦ. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ Κυβερνήτης αὐτὸς βεβαίως ᾐσθάνετο κάλλιστα. Τούτου ἕνεκα, ὅσῳ αἱ πρόοδοι τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ ὑπελείποντο τῆς ἀνυπομονησίας αὐτοῦ, τοσούτῳ ἐνδελεχέστερον προσεπάθει νὰ ἀποδείξῃ δι' ἐπαναστικοῦ τρόπου εἰς τὴν Πύλην, ὅτι ὁ σύμμαχος τῆς Ῥωσίας δὲν ἦτο ἄξιος περιφρονήσεως πολέμιος παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτῆς. Ἐκ τούτου δὲ αἱ ἐπαναστάσεις, αἵτινες ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1828 ἐξεῤῥάγησαν πανταχοῦ, ὅπου πρὸ καιροῦ ἤδη πάλιν εἶχον συνειθίσει οἱ ἄνθρωποι τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Ἡ ἀποτυχία τῆς εἰς Χίον ἐκστρατείας τοσοῦτον ὀλίγον ἀπεθάῤῥυνε τὸν Κυβερνήτην, ὥστε ἔστρεψε νῦν τὸ βλέμμα του εἰς τὴν Σάμον, καί τοι κάλλιστα ἐγνώριζεν, ὅτι πρόθεσις τῶν Δυνάμεων ἦτο νὰ μὴ συμπεριληφθῇ ἡ νῆσος ἐκείνη εἰς τὸ μέλλον ἑλληνικὸν κράτος. Ὁ Κωλέττης διωρίσθη ἔκτακτος κυβερνητικὸς ἐπίτροπος εἰς Σάμον, καὶ ἔλαβε μυστικὰς ὁδηγίας, καθ' ἃς ὤφειλεν οὕτω πως νὰ μεσιτεύσῃ μεταξὺ τῶν δύο ἐκεῖ ἀντιμαχομένων μερίδων, ὥστε νὰ κλίνῃ ἡ πλάστιγξ ὑπὲρ τῶν *Καρμανιόλων*. Ἂν δὲ οἱ πολιτικοὶ αὐτῶν ἀντίπαλοι *Καλικάντζαροι* δυσηρεστοῦντο ἐπὶ τούτῳ, καλὴν τοῦ πράγματος θεραπείαν ἐνόμιζεν ὁ Καποδίστριας νὰ τοποθετήσῃ

αὐτοὺς ἐντίμως ἐκτὸς τῆς νήσου. Προέβλεπεν, ὅτι ἤθελέ ποτε καταστῇ ἀναγκαία συμπλήρωσίς τις τοῦ Πανελληνίου, καὶ σπουδαιότατον ἦτο συμφέρον, ὡς παρετήρει, νὰ μὴ ἀποκλεισθῇ ἡ Σάμος ἐν τοιαύτῃ τινὶ περιπτώσει *προσθήκης πατρικίων*.

Ἠδύνατο ἴσως ὁ Καποδίστριας νὰ ἐλπίσῃ πρὸς στιγμήν, ὅτι ἡ Χίος καὶ Σάμος ἤθελον καταστῇ ἑλληνικαί. Ἐγνώριζεν ὅμως ἀναγκαίως τὴν περὶ Κρήτης ἀνέκκλητον ἀπόφασιν, ὅτι ἠδύνατό ποτε ἴσως αὕτη νὰ ἀποσπασθῇ τῆς Πύλης, ἀλλ' οὐδέποτε ἀπὸ τῶν ἄγγλων. Οὐχ ἧττον δὲν ὤκνησε νὰ ἀναῤῥιπίσῃ καὶ πάλιν ἐν Κρήτῃ τὸ ἐπαναστατικὸν πῦρ. Ὀλίγον μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ῥωσίας κήρυξιν τοῦ πολέμου ἀπέστειλεν ἐκεῖσε τὸν βαρῶνον Ῥάϊνεκ, πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ παρὰ τὸ Φραγκοκαστέλλι πεσόντος Χατζημιχάλη. Ὁ Ῥάϊνεκ ἀποστολὴν εἶχε νὰ ἀναπτύξῃ εἰς τοὺς σφακιώτας τοὺς διπλωματικοὺς λόγους, δι' οὓς ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ ἀποφασιστικὸν κατὰ τῶν τούρκων πόλεμον. « Ἂν ὅμως οἱ σφακιῶται αὐτοβούλως ἀπεφάσιζον, — καὶ ἦτο τοῦτο ἀριστούργημα διπλωματικῆς! — νὰ παρατείνωσι τὰς ἐχθροπραξίας, ὁ ἕλλην ἐπίτροπος ὤφειλε νὰ παράσχῃ τὴν συμβουλὴν καὶ τὴν ὁδηγίαν του. » Ἐγένετο δὲ πραγματικῶς ὅ,τι ἐσκόπει καὶ μακρόθεν εἶχεν ὑποδείξει ὁ Καποδίστριας. Μόλις ἀφιχθέντος τοῦ Ῥάϊνεκ ἀνενεώθη ὁ ἀγών, ἀπὸ τῶν Σφακιῶν ἀρξάμενος καὶ καθ' ὅλην τὴν νῆσον ἀναπτυχθείς. Κατόπιν εὐτυχοῦς παρὰ τὸ Νερόκουρον συμπλοκῆς, κατέλαβον οἱ ἐπαναστάται τὸ διαμέρισμα τῶν Ἀποκορώνων, καὶ ἠνάγκασαν τοὺς τούρκους νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς τὴν Σούδαν. Εἰς πᾶσαν ὅμως τῶν Ἑλλήνων ἐπιτυχίαν παρηκολούθει ἀπάνθρωπος κρεουργία τῶν ὑπὸ τοὺς τούρκους διατελούντων ὁμοδόξων αὐτῶν. Οὕτω δὲ οἱ ἀθῷοι χωρικοὶ τοῦ Μεγαλοκάστρου καὶ τοῦ Ῥεθύμνου ἀπέτισαν τὴν εὐτυχίαν τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων. Αἱ φονικαὶ αὗται σκηναὶ διήρκεσαν μέχρι τέλους τοῦ **1828**, ὅτε ἐφάνη πρὸ τῶν Χανίων ὁ τοῦ Κόδριγκτων διάδοχος Μάλκολμ, καὶ προέτεινεν εἰς ἀμφότερα τὰ διαμαχόμενα μέρη ἀνακωχὴν ἐν ὀνόματι τῶν συμμάχων. Ὁ Μουσταφᾶς ἀπέκρουσεν αὐτὴν τὸ κατ' ἀρχάς, ἐνῷ οἱ ἕλληνες δι' ἀμέσου, ὡς συνήθως, ἀποδοχῆς προσεπάθησαν νὰ ἑλκύσωσι τὴν εὐμένειαν τῶν ὑψηλῶν αὐτῶν προστατῶν. Βραδύτερον ἐφάνη ὑποχωρῶν καὶ ὁ τοῦρκος ἀρχηγὸς εἰς τὰς

παραστάσεις τοῦ πλοιάρχου Μαίτλανδ, ὃν εἶχε καταλίπει ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ ὁ Μάλκολμ, ἀλλ' ἡ λεηλασία καὶ οἱ φόνοι δὲν ἔπαυσαν τούτου ἕνεκα, καὶ ἡ εὐημερία τῆς νήσου ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπαισθητῶς ἐκλονίσθη.

Καὶ κατὰ θάλασσαν ἐπίσης ἠθέλησεν ὁ Καποδίστριας νὰ δείξῃ τοὺς ὄνυχάς του εἰς τὴν Πύλην. Ὁ ἐν Λονδίνῳ ρῶσος πρεσβευτὴς Λῆβεν, ἐπικαλούμενος διαβεβαίωσίν τινα τοῦ Τσάρου τῆς 18 Ἀπριλίου, εἶχε προτείνει νὰ ἀφεθῇ οὐδέτερος ὁ ἐν Μεσογείῳ ρωσικὸς στόλος, καὶ νὰ παραιτηθῇ ἡ Ῥωσία τῆς ἐν αὐτῇ θέσεως ἐμπολέμου δυνάμεως. (La Russie dépose son caractère de belligérant dans la Méditerranée) (1). Ἀλλὰ τὸ πρόσχημα ἐκεῖνο ρωσικῆς μεγαθυμίας ὑπέκρυπτε χλεύην μόνον πολλὴν κατὰ τῶν συνυπογραφέων τῆς ἰουλιανῆς συμβάσεως. Ὁ Οὐέλλιγκτων ἀνεκάλυψεν αἴφνης, « ὅτι ἡ ὀχληρὰ ἐκείνη συνθήκη εἶχεν ἐπιβληθῇ ὑπὸ τῆς Ῥωσίας. » « Τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον, ἔλεγε, δὲν ἠδύνατο οὔτε νὰ προχωρήσῃ οὔτε νὰ ὀπισθοδρομήσῃ (2). » Ἄλλοι δὲ παραδόξως, ὡς ὁ Ἄβερδην, ἐναντία ὅλως τὰ πράγματα βλέποντες, ἰσχυρίζοντο, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἔπρεπε νὰ λυθῇ διὰ τῆς συμβάσεως καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ πολέμου (3). Καὶ ἐν Βιένῃ δ' ἐπίσης, ὅπου εἶχε γεννηθῇ ἡ ἐλπίς, ὅτι ὁ λόρδος Ἀϊτεσβουρὺ ἤθελεν ἐξαλείψει τὰς κατὰ τῆς Αὐστρίας προλήψεις τοῦ Τσάρου, ὅστις στρατιωτικῷ τῷ ἤθει εἶχεν ἐκφρασθῆ βιαίως κατὰ τῆς αὐστριακῆς πολιτικῆς, ἐψεύσθη ἐντελῶς ἡ ἐλπὶς ἐκείνη. Ὁ Μέττερνιχ ἔγραφε στενάζων: « Τίς εἶνε ἡ συνέπεια τῆς πρώτης χειραψίας μεταξὺ Ἀϊτεσβουρὺ καὶ τοῦ Τσάρου; ἡ πρὸς τὸν Ἄϋδεν διαταγὴ περὶ ἀποκλεισμοῦ τῶν Δαρδανελλίων (4). »

Τοσοῦτον ὀλίγην ἀπέδιδον οἱ ἐν Πετρουπόλει σημασίαν εἰς τὰς περὶ ἠθικῆς λεπτολογίας τῶν συμμάχων. « Ὑπεδύοντο δὲ μόνον τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, ὅπως καλύψωσι δι' αὐτοῦ ἄλλα μηχανεύματα, ὧν σκοπὸς ἦτο ἐπέκτασις ὁρίων (5). » Ὁ Καποδίστριας κατενόει οἱ-

(1) Ὁ Λῆβεν πρὸς τὸν Ἐστερχάζην, 29 Ἀπριλίου 1828. Παράρτ.
(2) Μυστικὴ διακοίνωσις τῆς 27 Μαΐου. Παράρτ.
(3) Πρὸς τὸν Λῆβεν, 6 Ἰουνίου 1828. Παράρτ.
(4) Μυστικὴ Διακοίν. πρὸς τὸν Ἐστερχάζην τῆς 17 Σεπτεμβρ. 1828. Παράρτ.
(5) Ἐκθ. ἐκ Βερολίνου, 28 Αὐγούστου, 1828. Παράρτ.

κειότερον καὶ βαθύτερον τὸ ὑπὸ τῆς Ῥωσίας παιζόμενον ἐν τῷ ἀνατολικῷ ζητήματι διπλοῦν πρόσωπον, προέβλεπε δὲ τὸ τολμηρὸν μέτρον, δι' οὗ ἡ ῥωσικὴ πολιτικὴ καθίστα πικρὰν εἰρωνείαν τὸ περὶ *οὐδετερότητος τῆς Μεσογείου* πρὸ μικροῦ ἔτι πανηγυρικῶς ἐξαγγελθὲν διπλωματικὸν αὐτῆς δόγμα. Μόλις μαθὼν ὁ Κυβερνήτης τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Δαρδανελλίων, κατεῖδε πάραυτα ἐν αὐτῷ ἄπταιστον σύμπτωμα ῥωσικῆς στενοχωρίας· καὶ δὲν ἠπάτησεν αὐτὸν ἀληθῶς τὸ πολιτικόν του ὄμμα. Αἱ ἐκ Πετρουπόλεως ἐκθέσεις πρώσων διπλωματῶν ἀνέγραφον, «ὅτι οἱ τοῦρκοι εἶχον καλῶς λελογισμένον σύστημα ὑπερασπίσεως, καὶ ἐμάχοντο μετὰ σπανίας ἀφοβίας, ἐν τάξει καὶ πειθαρχίᾳ πρὸς τοὺς ἀνωτέρους των, τὸ δὲ τουρκικὸν ἱππικὸν εἶχε παράσχει ἐν τῷ πεδίῳ δείγματα καταπληκτικῆς δεξιότητος (1).» Πράγματι δὲ ἡ κατὰ τῆς Κωνσταντινουλεως ῥωσικὴ ἐπίθεσις εἶχε σπουδαίως ἀνακοπῆ, καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Τσάρου διετέλει παρὰ τὸν Δούναβιν ἐν μεγίστῃ στενοχωρίᾳ. Ἀνάγκη λοιπὸν ἦτο νὰ ἐπιταχυνθῇ ὁ ἑλληνικὸς ἀντιπερισπασμὸς χάριν τοῦ ἀρκτῴου εὐεργέτου, καὶ ὁ Καποδίστριας ἔδωκε διαταγὴν εἰς τὸν ἀντιναύαρχον αὐτοῦ Σαχτούρην νὰ παραιτήσῃ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Βώλου καὶ νὰ μεταφέρῃ αὐτὸν εἰς Ἑλλήσποντον, προφασιζόμενος τὸν λιμόν, ὅστις ἠπείλει τὸν ἑλληνικὸν λαὸν κλειομένου τοῦ Εὐξείνου.

Συνεπείᾳ τῆς δημοσίου ταύτης ἀνάγκης ἐξέδωκεν ὁ Κυβερνήτης καταδρομικὰς ἀδείας· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο συνεφώνει πληρέστατα πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ, ἐκαλύφθη πάλιν ἐντὸς ὀλίγου ἡ *λευκὴ θάλασσα* ὑπὸ ἑλλήνων πειρατῶν. Οἱ πτυχιοφόροι ἐκεῖνοι πειραταὶ κατέστησαν τὴν αὐστριακὴν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν σκοπὸν ἰδιαιτέρας ὅλως ἔχθρας, ἧς ἀφορμὴ ἦτο τὸ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐπαναστάσεως κληρονομηθὲν μῖσος. Ὀκτὼ πλοῖα ὑπὸ αὐστριακὴν σημαίαν συνελήφθησαν κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1828, ἐλῃστεύθησαν, κατήχθησαν εἰς Αἴγιναν καὶ κατεδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν λειῶν δικαστηρίου τοῦ Κυβερνήτου. Στηριζόμενος οὗτος ἐπὶ τῆς εὐνοίας τῆς βορείου μεγάλης δυνάμεως, ἀπέρριψε πάσας τὰς περὶ ἀποζημιώσεως αὐστριακὰς αἰτήσεις. Ἡ ἀκίνδυνος τῆς Αὐστρίας ἐχθρότης οὐδὲν

(1) Ἐκθέσεις τοῦ Κοῦστερ καὶ Τράουτμανσδόρφ, τῆς 22 Αὐγούστου 1828. Παράρτ.

ἄλλο ἠδύνατο ἢ νὰ ἀνυψώσῃ μόνον παρὰ τοῖς Ἕλλησι τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Δάνδολος δὲν ἔπαιζε. Κατασχὼν ὡς ἐνέχυρον τὸ ἑλληνικὸν καταδρομικὸν πλοῖον Καμπρίνα, παρέστη ἀπειλητικῶς τὴν 24 Δεκεμβρίου 1828 πρὸ τοῦ ὅρμου τῆς Αἰγίνης ἐπὶ τῆς φρεγάτας αὐτοῦ « Ἕνυους. » Ὁ κόμης Ἄϋδεν προσήνεγκε τότε τὴν μεσιτείαν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς ῥωσικῆς ναυαρχίδος παρεσκευάσθησαν « τυχαῖαι συνεντεύξεις » μετὰ τοῦ Καποδιστρίου, αἵτινες ἀπέτυχον τὸ κατ' ἀρχὰς ἕνεκα τῆς πεισμοσύνης του. Ὅτε δὲ μόνον ὁ ῥῶσος *φίλος* απεφάνθη ὁριστικῶς ὑπὲρ τῶν αὐστριακῶν ἀπαιτήσεων, συνεφωνήθη, τὰ μὲν φορτία νὰ ἀποζημιωθῶσι τοῖς μετρητοῖς, τὰ δὲ λοιπὰ ληστευθέντα πράγματα ἢ νὰ ἀποδοθῶσιν ἢ νὰ ἀποζημιωθῶσιν ἐπίσης. Ὁ Δάνδολος διὰ δηλώσεως τῆς 12 Ἰανουαρίου 1829 ἀπέδωκεν ἐπὶ τοσοῦτο μόνον δικαιοσύνην εἰς τὸν Καποδίστριαν, ἐφ' ὅσον παρεδέχθη, ὅτι « δὲν ἦτο πρόθεσις τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν νὰ βλάψωσι τὴν εὐρωπαϊκὴν ναυτιλίαν. » Τί ὠφέλει ὅμως τοσοῦτον γενικὴ ὁμολογία, καί τοι ἐφάνη ὁ Καποδίστριας ἐπιθυμῶν νὰ καταστείλῃ τοῦ λοιποῦ τὰς κατὰ τῶν οὐδετέρων βιαιοπραγίας τῶν ἑλλήνων καταδρομέων; Ὁ Μέττερνιχ δὲν ἐτυφλώθη, καὶ κακεντρεχῶς εἰς τὸν Καποδίστριαν ἀφορῶν, οὕτω πως συνώψισε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων: « Ὁ ὑπὸ τῶν ῥώσων ἀποκλεισμὸς ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῶν ἑλλήνων, τὸν ὑπ' αὐτῶν ὅμως ἀποκλεισμὸν δὲν ἀνεγνώριζον οἱ αὐστριακοί, καὶ ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας ἑπομένως ἠναγκάσθη, καί τοι πολλὰς ἐκζητήσας ὑπεκφυγάς, νὰ παραδώσῃ τὰ ὑπὸ τῶν ἑλλήνων πειρατῶν συλληφθέντα πλοῖα (1). » Ἐν γένει δὲ ἡ σχέσις μεταξὺ τοῦ αὐστριακοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ παρέμεινεν ἄφιλος, ἀφότου μάλιστα ὁ Μέττερνιχ, ἐξ ἰδίας μὲν αὐτοβουλίας ὡς ἰσχυρίζετο, ἀληθῶς ὅμως κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Δώδλεϋ, ὑπεστήριξεν ἐμμέσως τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν πελοποννησιακῶν λιμένων, καὶ διέταξε ν' ἀποφεύγωσιν αὐτοὺς τὰ αὐστριακὰ πλοῖα.

Ὁ τῶν Δαρδανελλίων ἀποκλεισμὸς διέψευσεν ἐκφανέστατα τὴν ἐπίσημον ῥωσικὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ἡ Ῥωσία ἤθελε σεβασθῇ τὴν ἐν Μεσογείῳ οὐδετερότητα. Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι τὸ ῥωσικὸν ἀνακτο-

(1) Διακοίν. τῆς 14 Δεκεμβρ. 1828. Παράρτ.

βούλιον δὲν ἤθελε νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν πρόδηλον ἀντίφασιν εἰς ἣν περιέπιπτε, καὶ ἐφαίνετο μᾶλλον θεωροῦν τὸν ἀποκλεισμὸν ἁπλῶς μόνον ὡς στιγμιαῖόν τι ἐξαιρετικὸν μέτρον, ὡς μικράν τινα τροποποίησιν τῆς ἀπὸ 18 'Απριλίου αὐτοκρατορικῆς διαβεβαιώσεως. Τοῦτο ἐξήγειρε τὴν ὀργὴν τοῦ Μέττερνιχ, ἀναφωνοῦντος, ὅτι ὁ Τσάρος παρεσύρετο ὑπὸ συστήματος ἀπάτης καὶ δόλου, ὅπερ ἀνεμίμνησκε πιστότατα τὴν ἱστορίαν τῶν ἰδιοτρόπων ἀποφάσεων τοῦ Βοναπάρτου. **Toujours forcé par ceux qui en furent les victimes!** (ἠναγκάζετο δῆθεν πάντοτε ὑπ' ἐκείνων, οἵτινες ὑπῆρξαν τὰ θύματα). Καὶ ὁ Τσάρος ὡμολόγει ὅτι ἠναγκάσθη. « 'Αλλ' εἶνε τοῦτο ἔντιμον, ἠρώτα ὁ Μέττερνιχ, ἢ ἠπατήθη παρ' ἄλλων; Ἂν ἐπλανήθη, αἱ πλάναι αὐτοῦ ἐγεννήθησαν ἐν 'Αγγλίᾳ. Ὁ Κάννιγκ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον νὰ πιστεύσῃ, ὅτι εἶχεν εὐρέα περὶ Ἑλλάδος σχέδια. Ὅπως ἐμποδίσῃ τοῦτο, καὶ μὴ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τῆς 'Αγγλίας ὁλόκληρον τὸ τῆς 'Ανατολῆς ἐμπόριον, παρεσύρθη πιθανῶς ὁ Τσάρος. Ἢ ὁ Λῆβεν ἐψεύσατο πάντα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὅπως ἐξωθήσῃ αὐτὸν εἰς μέγα τι κίνημα (1). » Ἡ βρετανικὴ δυσαρέσκεια ἐφάνη ἐν Πετρουπόλει ἀξιωτέρα προσοχῆς ἢ ἡ βιεναία φιλόψογος ὀργή. Ὁ Νέσσελρωδ προσεπάθησε νὰ διαλύσῃ τὴν δυσπιστίαν τῆς 'Αλβιῶνος διὰ φιλοφρονεστάτων καὶ πρακτικῶν ὅλως ἐξευμενίσεων, καὶ ὑπεσχέθη εἰς τὸν λόρδον 'Αϊτεσβουρὺ νὰ ἐπιτρέψῃ ἐπί τινα χρόνον τὴν ἐλευθέραν εἴσοδον τῶν ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν πλοίων. Εἰς τὸν πρίγκηπα Λῆβεν ὅμως ἀπηύθυνεν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν, 28 Αὐγούστου, παράδοξόν τινα διακοίνωσιν, δι' ἧς παρηγγέλλετο ὁ ῥῶσος πρεσβευτὴς νὰ ἐνεργήσῃ, ὅπως καταχωρισθῶσιν ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ ἐπιφυλάξεις τινὲς ὡς πρὸς τὴν περὶ οὐδετερότητος διακοίνωσιν τῆς 'Ρωσίας. Ὁ Τσάρος, ἔγραφεν αὐτῷ, δὲν ἐθεώρει πλέον ἑαυτὸν ὡς δεσμευόμενον διὰ τῆς ἀπὸ 18 'Απριλίου ὑποσχέσεως αὐτοῦ, καθ' ἣν περίπτωσιν οἱ τοῦρκοι ἤθελον προσενεχθῆ ἐχθρικῶς παρὰ τὸν Βόσπορον καὶ τὸν Ἑλλήσποντον εἰς ῥωσικὰ πλοῖα, καὶ ἰδίως καθ' ἣν περίπτωσιν « τὸ σκληροτράχηλον τοῦ Σουλτάνου, παρὰ πᾶσαν τὴν τέως ἐπιτυχίαν τῶν ῥωσικῶν στρατευμάτων, ἤθελε παρατείνει τὸν πόλε-

(1) Διακοίν. τῆς 28 Σεπτεμβρίου 1828. Παράρτ.

μον καὶ καταστήσει ἀπαραιτήτους συντόνους θαλασσίας ἐπιχειρήσεις, ὡς κατὰ τῶν Δαρδανελλίων.» Συνάμα ἀνεκοινώθησαν εἰς τὸν πρίγκηπα Λῆβεν αἱ πρὸς τὸν ναύαρχον Ἄϋδεν ὁδηγίαι: «Ἐπειδὴ οὐδὲν ἐκ μέρους τῶν τούρκων ἐμφαίνει συνδιαλλακτικήν τινα διάθεσιν, ἀπεφασίσαμεν, ἔγραφεν ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις, νὰ ἐπισείσωμεν εἰς τὸν Σουλτάνον τῆς πείνης τὸ φόβητρον. Δυνατὸν ἴσως εἶνε νὰ ἀποκλείσῃ προσεχῶς ὁ ναύαρχος Ἄϋδεν τὰ Δαρδανέλλια διὰ μέρους τινὸς τοῦ στόλου του. Θέλει δὲ προσενεχθῇ μετὰ πάσης μετριότητος.» Ὅπως μετριασθῇ ἡ ἐπὶ τῶν ἀνακτοβουλίων ἐντύπωσις τῶν μέτρων τούτων, περιεῖχεν ἐπίσης ἡ τοῦ Νέσσελρωδ διακοίνωσις παραχωρήσεις τινὰς ὑπὸ ὅρους ὑπὲρ τῆς Αὐστρίας καὶ Ἀγγλίας. Ἡ Ῥωσία ἐδήλου, ὅτι ἦν ἑτοίμη νὰ ἀκούσῃ περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος τὴν γνώμην τοῦ Ῥιβωπιὲρ καὶ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ, καὶ νὰ λάβῃ κατόπιν ὑπ' ὄψιν, ὅσον ἦτο δυνατόν, τὴν περὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος πρότασιν. Εἰς τὴν σπουδαιοτάτην ταύτην παραχώρησιν — καὶ ἂν ἔτι αὕτη ἐγίνετο ἐπὶ τῇ ἐλπίδι μόνῃ τοῦ νὰ τὴν ὑπεκφύγῃ πράγματι ἡ Ῥωσία — παρεκίνησαν ἴσως τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον αἱ παρὰ τὸν Δούναβιν σφαλεῖσαι αὐτοῦ ἐλπίδες, «αἱ πρὸ τῆς Σιλιστρίας ἐπιτυχίαι τῶν ῥωσικῶν στρατευμάτων,» ὡς ἀπεκάλει αὐτὰς ἡ κυβέρνησις τοῦ Τσάρου.

Σύμπασα ἡ Εὐρώπη ἐπίστευε, μετὰ τὰς ἐπιτυχίας μὲν τῶν ἑλλήνων, ὅτι οὐδεμίαν πλέον εἶχε δύναμιν ἀντιστάσεως ἡ Πύλη, μετὰ τὰς παρασκευὰς δὲ τῆς Ῥωσίας, ὅτι ἡ ἐκστρατεία αὐτῆς ἤθελεν εἶναι ἁπλοῦς μόνον περίπατος μέχρι Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ἡ κρίσις αὕτη ἦν ἐπιπόλαιος, ἡ δὲ στρατιωτικὴ δύναμις τῆς γραμμῆς τοῦ Δουνάβεως ὡς καὶ ἡ φυσικὴ ῥώμη τῶν ὀθωμανῶν εἶχον λίαν ὑποτιμηθῇ.

Ὁ κόμης Καποδίστριας ὑπῆρξεν εἷς τῶν ὀλίγων μεμυημένων, οἵτινες ἐθεώρησαν τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Δαρδανελλίων ὡς σύμπτωμα ῥωσικῆς στενοχωρίας. Ἥ τε στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ βαρύτης τῆς Ῥωσίας ἐκινδύνευε· ἱκανὴ δὲ τοῦτο ἦν ἀφορμὴ διὰ τὸν Κυβερνήτην, ὅπως κινηθῇ καὶ ὑπηρετήσῃ δι' ἀπεριορίστου ζήλου τὸν βόρειον αὐτοῦ εὐεργέτην. Ἔβλεπε πρὸ αὐτοῦ τὴν ἀμηχανίαν τῶν ῥωσικῶν ὅπλων, ἐνδόμυχος δέ τις φωνὴ ἐπέτασσεν αὐτῷ νὰ παράσχῃ πράγματα εἰς

τὴν Τουρκίαν ὅπου ἦτο δυνατόν. Ἡ ἡσυχία, ἣν εὐρωπαϊκαὶ συνθῆκαι εἶχον ἀσφαλίσει εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἔπρεπεν ἀπαραιτήτως νὰ ταραχθῇ. Οὕτω δὲ ἐν πρώτοις ὁ Καποδίστριας προσεκάλεσε τοὺς συμμάχους ναυάρχους τὴν 21 Ἰανουαρίου 1829 νὰ ἀποκλείσωσι τὴν Κρήτην. Ἀλλὰ δι' ἀποφάσεως τῆς λονδινείου συνόδου εἶχον διαταχθῇ οἱ στόλαρχοι τῶν δυτικῶν δυνάμεων, νὰ χωρίσωσι τὰς ἐνεργείας αὐτῶν ἀπὸ τῶν τοῦ Ἄϋδεν, καὶ νὰ παραιτήσωσι τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Κρήτης. Οὕτω δὲ τὸ πρὸς τὸν Μάλκολμ ἔγγραφον τοῦ Καποδιστρίου, καί τοι πολλὰ λέγον περὶ «φιλανθρωπίας, χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ ἀποφυγῆς τῆς αἱματοχυσίας,» ἐσκόπει ὅμως ἀληθῶς νὰ ὑποκινήσῃ τοὺς δύο ἐκείνους στολάρχους εἰς ἐκφανῆ παράβασιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Ῥωσίας. Καὶ δὲν ἐπέτυχε μὲν ἡ ἀπόπειρα ἐκείνη· ἀλλ' ὅσῳ ἀδρανεῖς ἀπέμειναν οἱ ϛόλοι τῶν δυτικῶν δυνάμεων, τοσούτῳ ζωηροτέραν ὅμως παρήγαγεν ἐντύπωσιν τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐγγράφου τοῦ Κυβερνήτου εἰς τὸν Ἄϋδεν, ὅστις ἄλλως καὶ πλὴν τούτου ἦν ἤδη παρηγγελμένος ὑπὸ τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως νὰ βοηθήσῃ πάσῃ δυνάμει τὸν Κυβερνήτην. Διέταξε πάραυτα τὸν ϛόλον αὐτοῦ νὰ περιπλέῃ μεταξὺ Ῥόδου καὶ Σούδας, καὶ νὰ ἐπιτηρῇ αὐστηρότατα τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας. *Ἐκ προνοίας* δὲ μόνον διέταξεν ἐπίσης νὰ συλλαμβάνωνται πάντα τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα, ὅσα κατέλειπον ἢ ἀπεπειρῶντο μόνον νὰ καταλίπωσι τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Οὕτως ἓν αἰγυπτιακὸν βρίκιον καὶ μία κορβέττα περιέπεσον ἐντὸς ὀλίγου εἰς χεῖρας τῶν ῥώσων. Δὲν ἀπήντησαν δὲ ταῦτα τὸ κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς πυροβολισμοὺς αὐτῶν, — ὅπως διαμαρτυρηθῶσι κατὰ τῆς παραβιάσεως τῶν συνθηκῶν — καί τοι σπουδαίας ἐκ τούτου ὑποστάντα βλάβας. Ὁ Ἄϋδεν αὐτὸς ἠναγκάσθη νὰ ἐκφράσῃ τὴν λύπην του ἐπὶ τοῖς γενομένοις, καὶ νὰ βεβαιώσῃ τὸν Πασσᾶν, ὅτι ἤθελεν ἀποδώσει βραδύτερον τὰ κρατηθέντα πλοῖα.

Ἀλλ' οἱ ἐν Λονδίνῳ συνεδρεύοντες διπλωμάται παρηκολούθουν μετὰ προσοχῆς τὰ ἐν τῷ Αἰγαίῳ γινόμενα. Ὁ δὲ πρίγκηψ Λῆβεν εὑρέθη εἰς λίαν δυσχερῆ θέσιν, ὅτε οἱ τῶν δύο δυτικῶν Δυνάμεων ἀντιπρόσωποι ἐζήτησαν παρ' αὐτοῦ λόγον. «Φαίνεται,» λέγει τὸ πρωτόκολλον τῆς συνεδριάσεως τῆς 21 Ἀπριλίου 1829, «ὅτι τὸ

ἔγγραφον τοῦ Καποδιστρίου ὑπῆρξεν ἀφορμὴ πρὸς ἀνανέωσιν πολεμικοῦ κινήματος, οὗτινος ἡ σύνοδος εἶχεν ἤδη διατάξει τὴν λῆξιν. Εἶνε δὲ κατάδηλον, ὅτι τὸ κίνημα τοῦτο εἶνε ἔκρυθμον καὶ ἀντιβαίνει εἰς τὰς προθέσεις τῶν ἐν Λονδίνῳ συνεδρευόντων πληρεξουσίων.» Ὁ πρίγκηψ Λῆβεν ὑπεκρίνατο, ὅτι ἦσαν αὐτῷ πάντῃ ἀλλότριαι αἱ προθέσεις τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος· προσεπάθησε δὲ νὰ μειώσῃ ὁ ῥῶσος διπλωμάτης τὴν σημασίαν τῆς ὁμολογίας, «ὅτι ὁ Τσάρος ἀνέλαβε πάλιν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐμπολέμου,» ἰσχυριζόμενος, ὅτι ὁ Ἄυδεν ἐμερίμνησεν ἁπλῶς περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ στόλου του, καὶ ἀπεκώλυσε τοὺς αἰγυπτίους τοῦ νὰ ἐνισχύσωσι τοὺς ἐν Βουλγαρίᾳ μαχομένους τούρκους. Ἱκανὰς δὲ προσέθηκε διαβεβαιώσεις περὶ μετριοπαθείας καὶ εἰρηνοφίλων διαθέσεων, ὥστε οὐδὲν ἄλλο ἀπέμεινεν εἰς τοὺς δύο ἄλλους πληρεξουσίους τῆς συνόδου, ἢ νὰ δηλώσωσιν, ὅτι ἀπεδέχοντο ἐντελῶς τὸ πνεῦμα τῶν ῥωσικῶν ἐκδηλώσεων, χωρὶς νὰ προβῶσιν εἰς ἀκριβεστέραν τῶν γεγονότων ἀνάπτυξιν.

Οὕτω δέ, ἐν μέσῳ δραστηρίου ἐνεργείας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἐκ τῶν τετελεσμένων γεγονότων τόλμης, ἀφ' ἑτέρου δὲ παραπόνων καὶ ἡμιπεισμόνων ἀπαιτήσεων, αἵτινες ἥκιστα σπουδαίως ἐγίνοντο, οἰκτρὰ ὅλως παρίστατο, ἀπέναντι τῆς ῥωσικῆς διαγωγῆς, ἡ ἐνέργεια εἰς ἣν ὑπὸ τῶν γεγονότων κατεδικάζοντο αἱ δυτικαὶ δυνάμεις. Τὸ τῆς Πετρουπόλεως ἀνακτοβούλιον ἐκαρπώθη πράγματι τὰς «περιέργους ἀντιφάσεις,» ἐν αἷς εἶχον περιπλακῆ αἱ προστάτιδες Δυνάμεις ἀπὸ τῆς Ἰουλιανῆς συμβάσεως. Ὅτε δὲ ἡ ἐπιδέξιος αὕτη ἐκμετάλλευσις προὔφάνη κατάδηλος διὰ τῶν ἐκνόμων ἐπιχειρήσεων τοῦ Ἄϋδεν καὶ τῶν πρὸς ἀποκλεισμὸν τολμημάτων τοῦ Κυβερνήτου, οἱ μὲν ἄγγλοι πολιτικοὶ ἠγανάκτουν, ἀλλ' ἠνείχοντο τὰ πραττόμενα, οἱ δὲ γάλλοι ἐπόθουν ἐκ παντὸς τρόπου νὰ καταστῶσι καὶ αὐτοὶ ἐνεργοί, ἐκ τοῦ διπλωματικοῦ δ' ἐκείνου κυκεῶνος ἓν μόνον γεγονὸς προήρχετο ἀναμφισβήτητον, τὸ ὑπὸ τοῦ Μέττερνιχ διαγνωσθέν, ὅτι, δηλ. «ἡ Ῥωσία ἔμελλε νὰ διαλύσῃ τὴν ῥωσοτουρκικὴν σύγκρουσιν καὶ νὰ θεωρήσῃ ὡς δευτέρου πάντῃ λόγου τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα.» Ὁ αὐστριακὸς ἀρχικαγκελλάριος συνώψιζε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ὡς ἑξῆς: «Ἡ τριπλῆ συμμαχία ἀποτελεῖται ὑπὸ μιᾶς ἐμπολέμου Δυ-

νάμεως, ἥτις ἐνεργεῖ οὐχ ἧττον ὡς μεσίτρια, ἐξ ἄλλης Δυνάμεως, ἥτις προσφέρεται πρὸς ἐκείνην φιλικῶς συνάμα καὶ ἐχθρικῶς, καὶ ἐκ τρίτης τέλος ἄλλης, φίλης μὲν τῇ Πύλῃ, συμμάχου δὲ τοῦ κεκηρυγμένου αὐτῆς ἐχθροῦ καὶ συνενόχου τοῦ φιλικοῦ της πολεμίου! Ἡ Εὐρώπη οὐδέποτε εἶδεν ὁμοίαν περιπλοκήν, ἀπόβλητον πάντῃ διὰ πᾶσαν ὑγιῶς ἔχουσαν ἀνθρωπίνην διάνοιαν.»

Ὅτε ὁ Οὐέλλιγκτων διεβεβαίωσεν, ὅτι ἤθελεν ἀντιστῇ εἰς πᾶσαν ῥωσικὴν κατάκτησιν, καὶ ὅτι ἐπεθύμει ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν γερμανικῶν αὐλῶν νὰ ἀπευθυνθῇ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ῥωσίαν, λέγων αὐταῖς: «Μὴ περαιτέρω! (1),» ὁ Μέττερνιχ ἐθεώρησε τὴν δήλωσιν ταύτην ὡς λίαν ἔτι ἀόριστον, καὶ ἀπήτησε νὰ λυθῇ πρότερον ὁριστικῶς τὸ περὶ ὁρίων καὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ζήτημα. Μάτην ἔτι, ἔγραφεν, ἐζήτει νὰ εὕρῃ που Ἑλλάδα· δὲν ἦτο ὅμως καὶ ἐναντίος εἰς τὸ νὰ λάβῃ εἶδός τι ὑπάρξεως τὸ παράδοξον αὐτὸ πολιτικὸν σῶμα, καὶ νὰ τύχῃ μάλιστα κρείττονος μοίρας. Τὸ βιεναῖον ἀνακτοβούλιον, προσετίθει, πρὸς τοῦτο μόνον πάντοτε εἰργάσθη, ὅμως μή, ὑπὸ τὴν πρόφασιν βελτιώσεως τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, κινδυνεύσῃ ἡ εἰρήνη τοῦ σύμπαντος κόσμου καὶ περιέλθῃ εἰς τὸν κολοφῶνά της ἡ φιλοδοξία αὐλῆς φαρισαϊκὴν ὑποδυομένης φιλανθρωπίαν (2).»

Πρὸ τῶν συζητήσεων ἤδη περὶ τῆς οὐδετερότητος τῆς Μεσογείου, σπουδαῖαι διενέξεις εἶχον ἀναφυῇ ἐν μέσῳ τῆς ἰθυνούσης τὴν μοῖραν τῆς Ἑλλάδος συνόδου. Τὸ ζήτημα ἦτο περὶ ἐνεργοῦ διαβήματος τῶν γάλλων ἐν Ἀνατολῇ, περὶ *ἐκστρατείας εἰς Πελοπόννησον*. Ἐκ τῶν προτέρων ἤδη κατέκρινεν ὁ Μέττερνιχ τὴν ἰδέαν αὐτὴν καὶ μόνην τῆς ἐκστρατείας, καταφερόμενος πλαγίως κατ' ἀνατολῶν τε καὶ δυσμῶν. «Ἡ Ῥωσία, ἔγραφε, καὶ ἡ Γαλλία συμπίπτουσιν εἰς πολλά, ἕνεκα τῆς κοινῆς αὐτῶν αὐξητικῆς καὶ κατακτητικῆς μανίας (2).» Ἀληθῶς δὲ ἡ κατὰ τὴν 19 Ἰουλίου 1828 ἀποφασισθεῖσα γαλλικὴ ἐκστρατεία ὑπῆρξεν ἀληθὲς μῆλον διπλωματικῆς ἔριδος. Καὶ πρόφασις μὲν τῆς ἐκστρατείας ὑπῆρξεν ἡ ἐκδίωξις τῶν αἰγυπτίων,

(1) 22 Ὀκτωβρ. 1828. Παράρτ.
(2) 8 Νοεμβρ. 1828. Παράρτ.

ἀλλ' ἡ ἀληθὴς ὅμως ἀφορμή της πρέπει νὰ ζητηθῇ ἐν ταῖς μυστικαῖς κατ' ἀλλήλων ἀντενεργείαις τῶν τριῶν ὑπογραφέων τῆς ἰουλιανῆς συμβάσεως. Τὸ ἀνακτοβούλιον τοῦ Ἁγ. Ἰακώβου κατενόει κάλλιστα, ὅτι τοιαύτη ἐπιχείρησις, ἂν μὴ ἀπέμενε πάντη ἄκαρπος, οὐδέποτε ἤθελεν ἀποβῇ εἰς ὄφελος τῆς Ἀγγλίας. Δὲν ἔπρεπε δὲ βεβαίως νὰ τείνῃ αὕτη τὴν χεῖρα, ὅπως ὑπὸ τὰς φιλοφρονεστάτας τῶν διαβεβαιώσεων ὑποστῇ τὰ σκληρότατα τῶν τραυμάτων ὁ τοῦρκος αὐτῆς φίλος. Διὰ τοῦτο οἱ ἄγγλοι τότε μόλις συνήνεσαν δυσθύμως εἰς τὴν ἐκστρατείαν, ὅτε ὁ πρίγκηψ Πολινιὰκ ἐξήνεγκε τὴν παράδοξον ταύτην δήλωσιν, «ὅτι ἐν Παρισίοις ἐθεωρεῖτο ἡ ἐκστρατεία ὡς μέσον, ὅπως λυθῇ ἡ ἀπὸ τῆς Ῥωσίας ἐξάρτησις.» Τοῦτο ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν βρετανῶν πολιτικῶν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ διαλύσῃ ἐντελῶς τὴν δυσπιστίαν αὐτῶν. Παρῃνέθη δὲ ἡ Γαλλία νὰ παραμείνῃ σταθερῶς εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἰουλιανῆς συμβάσεως, νὰ περιορίσῃ τὰ πολεμικά της ἔργα «ἐντὸς τοῦ κύκλου, ὃν διέγραφε τὸ ἀντικείμενον αὐτὸ τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ ἅμα τούτου ἐπιτευχθέντος νὰ καταλίπῃ πάλιν τὴν Πελοπόννησον.»

Ἐν Πετρουπόλει ποικίλα καὶ συμμιγῆ ἐγέννησεν αἰσθήματα ἡ γαλλικὴ ἐκστρατεία. Τὴν ἐκ τοῦ περισπασμοῦ αὐτῆς ὠφέλειαν τῆς Ῥωσίας συνεκάλυψαν οἱ πολιτικοὶ σκοποί, ὧν ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ ἐν Ἀνατολῇ ἡ Γαλλία διὰ τῶν ἀνδραγαθημάτων τῶν τέκνων αὐτῆς. Οἱ ἐν τῷ Τσαρσκοεσέλῳ κατενόησαν, ὅτι Κάρολος ὁ Ι'. ἤθελε νὰ ἀσχολήσῃ τὸ ἀνήσυχον γαλλικὸν πνεῦμα, νὰ ἀποτρέψῃ τὸν ἐσωτερικὸν ἀναβρασμὸν δι' ἐξωτερικῆς περιπλοκῆς, καὶ νὰ ἀναστήσῃ τὴν δόξαν τῶν ναπολεοντείων χρόνων. Πλὴν τοῦ εἰδικοῦ ὅμως τούτου βουρβωνικοῦ συμφέροντος, ὑπενόησαν καὶ τὸν κύριον τῆς Γαλλίας σκοπόν, ἐπιθυμούσης νὰ ἀντιτάξῃ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἰσότιμον τὴν γαλλικὴν ἐπιῤῥοὴν εἰς τὴν ῥωσικὴν καὶ ἀγγλικήν.

Ὁμοίως, ἀλλ' ἱκανῶς μονομερῶς, ἐθεώρησεν ἐν Βερολίνῳ ὁ Ἀνσιλλὼν τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀνακτοβουλίου τοῦ Κεραμεικοῦ, «ὡς παραχώρησιν γινομένην πρὸς τὴν ἐπαναστατικὴν μερίδα.» «Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις, ἔγραφε, δὲν δύναται νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν ἐξωθοῦσαν αὐτὴν μερίδα. Δὲν δύναταί τις ὅμως νὰ μὴ χαρακτηρίσῃ ὡς ἀναμφήριστον ἐχθροπραξίαν, καὶ ὡς παράβασιν τῆς ἰουλιανῆς συμβάσεως

τὴν εἰς Πελοπόννησον ἐκστρατείαν, δι' ἧς ἡ Γαλλία παρίσταται ὡς σύμμαχος τῆς Ῥωσίας, ὑποστηρίζουσα τὰ πολεμικὰ κινήματα τοῦ Τσάρου. Ὑπὸ διοικητικὴν ἔποψιν εἶνε αὕτη λίαν δαπανηρὰ διὰ τὴν Γαλλίαν, ἐκ μιᾶς δὲ μόνης ὄψεως παρίσταται σύμφορος εἰς αὐτήν. Μόνον ἐὰν τὴν θεωρήσῃ τις ὡς παρατρεπτικὸν ἀγωγὸν τοῦ ἐν Γαλλίᾳ διακεχυμένου ἠλεκτρισμοῦ, καὶ ὡς μέσον πρὸς παροχέτευσιν τῶν γαλλικῶν ἰδεῶν ἐπὶ ξένην γῆν, δύναταί τις νὰ προσδοκᾷ τι ἀγαθὸν παρὰ τῆς ἐκστρατείας ταύτης (1). »

Ὁ ἐν Παρισίοις αὐξούσης πάντοτε ἀπολαύων ἐπιῤῥοῆς ῥῶσος πρεσβευτὴς Πότσο δὶ Βόργο ἐφαίνετο ἐγκρίνων τὴν γαλλικὴν ἐπιχείρησιν. Ηὔχετο πρὸ πάντων διατήρησιν τοῦ ἐν Γαλλίᾳ καθεστῶτος, τοῦ τε ὑπουργείου καὶ τοῦ πρεσβυτέρου βουρβωνικοῦ κλάδου, καὶ δόκιμον ὑπελάμβανε μέσον πρὸς περιστολὴν τοῦ ἐπαναστατικοῦ δαιμονίου τὴν ἐκ τῆς Γαλλίας ἐκδίωξιν τῶν ταραχωδῶν στοιχείων καὶ πόλεμον δημοφιλῆ μακρὰν αὐτῆς ἀγόμενον, θεραπεύοντα πρὸς στιγμὴν τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὴν εὐμετάβολον διάθεσιν τῶν γάλλων. Ἐκ τοιαύτης, ὅμως, γαλλικῆς μᾶλλον ἐπόψεως, θεωρῶν τὰ πράγματα ὁ ῥῶσος πρεσβευτής, παρέβλεπεν ὅτι ἡ Γαλλία ἀπὸ ἁπλοῦ θεατοῦ παρεισέδυεν ὡς ἐνεργὸν πρόσωπον εἰς τὰ τῆς Ἀνατολῆς, ἀντεποιεῖτο σπουδαίας ἐν αὐτῇ θέσεως, ἥτις πολλοὺς ῥώσους πολιτικοὺς ἠδύνατο νὰ ἀνησυχήσῃ, καὶ ὑπερεκράτει οὕτω ἀληθῶς τῶν σχεδίων τῆς ῥωσικῆς φιλοδοξίας.

Ἄλλως ὅμως ἔκρινε περὶ τοῦ πράγματος ὁ διπλωμάτης ἐκεῖνος, ὅστις τοσάκις ἄλλοτε ἐν Παρισίοις εἶχε λαμπρύνει τὰς αἰθούσας τῆς κυρίας Μογκάλμ, διασταυρῶν τὸν βραχίονά του πρὸς τὸν τοῦ συναδέλφου του Πότσου. Ὁ Καποδίστριας κατέμαθε παρὰ τοῦ ταγματάρχου καὶ ἐπιτετραμμένου Ζουσερῶ, κομίσαντος αὐτῷ ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ ἥμισυ ἑκατομμύριον, ὅτι πρόθεσις τῶν Δυνάμεων ἦτο νὰ πέμψωσι γαλλικὸν στρατὸν εἰς Πελοπόννησον, καὶ νὰ συγκροτήσωσι συμβούλιον τῶν πρέσβεων αὐτῶν ἐν Κερκύρᾳ. Τοῦτο βεβαίως δὲν εὐηρέστησεν αὐτὸν ὅσον ἦτο ἠναγκασμένος νὰ δείξῃ. Πόσον εὐχαρίστως θὰ ἐπεδίωκε νῦν πάλιν τὴν πραγματοποίησιν τῆς π[illegible] αὐτοῦ ἰδέας. περὶ

(1) 22 Αὐγούστου, 1828. Παράρτ.

μισθώσεως χιλιάδων τινων ἐλβετῶν καὶ γερμανῶν, ὅπως ἀσφαλίσῃ οὕτως ἑαυτῷ οὐχὶ μόνον ἐσωτερικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐξωτερικῶς θέσιν τινὰ πως ἀνεξάρτητον! Ἀλλ' οὐδεμία ὑπῆρχεν ἐλπίς, ὅτι ἤθελον ἀποβῆ ἀποτελεσματικὰ τὰ διὰ τοῦ Λοβέρδου καὶ Ἐϋναρδ καὶ τὰ παρὰ τῷ ἀγγλικῷ καὶ γαλλικῷ ὑπουργείῳ γενόμενα διαβήματά του, ὅπως πείσῃ τὰ ἀνακτοβούλια εἰς καταλογὴν καὶ μίσθωσιν μισθοφόρων. Ἐνδιεφέρετο δὲ νῦν ἰδίως ὁ Κυβερνήτης, ὅπως ἐξουδετερώσῃ τὴν δυσάρεστον ἠθικὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἤθελεν ἐμπνεύσει εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡ διὰ τῆς ἀμέσου καὶ μόνης πιέσεως τῶν Δυνάμεων ἔξωσις τῶν αἰγυπτίων ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Τούτου δ' ἕνεκα ὑπεκρίθη μέν, ὅτι μετὰ πολλῆς τῆς εὐγνωμοσύνης ἀπεδέχετο τὴν εἰς Πελοπόννησον ἀποστολὴν γαλλικοῦ σώματος, ἀλλὰ πόσον εὐχαριστότερον θὰ ἦτο εἰς αὐτόν, ἂν εἶχεν ἤδη καταστήσει περιττὴν τὴν ἀποστολὴν ἐκείνην! Προσεπάθησε νὰ πείσῃ τοὺς ναυάρχους, ὅπως χωρὶς ἀναβολῆς απομακρύνωσι τοὺς αἰγυπτίους διὰ κατηγορικῆς ἀπειλῆς, καὶ καταστήσωσιν οὕτως ἐκ προοιμίων νεκροτόκιον τὸ σχέδιον τῆς γαλλικῆς ἐκστρατείας. Ἀλλ' ὁ αἰγύπτιος στρατάρχης εἶχε λάβει ἀκριβῶς κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου διαταγὰς τῆς Πύλης, καθ' ἃς ὤφειλε νὰ μείνῃ μὲν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐν Πελοποννήσῳ, εἶτα δὲ νὰ ἀποχωρήσῃ διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ ταύτῃ κατώρθωσεν ὁ Κόμης Καποδίστριας νὰ ἀποσπάσῃ τοῦ Κόδριγκτων τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι ἤθελε μεταβῆ εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἀπαιτήσει παρὰ τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἰβραΐμ.

Ἐν συνδιασκέψει τινὶ τῶν ναυάρχων, γενομένῃ τὴν **25** Ἰουλίου ἐν Ζακύνθῳ, κατώρθωσε μόνον ὁ Κόδριγκτων νὰ ἀποφασισθῇ, «ὅπως εὐκολυνθῇ ὁ ἀπόπλους αἰγυπτίου ὁπλιταγωγοῦ στόλου, ὅστις ἤθελε καταγάγει ἐκ Πελοποννήσου εἰς Αἴγυπτον τὸν στρατὸν τοῦ Ἰβραΐμ, διατηρηθῇ ὅμως μετὰ πάσης αὐστηρότητος ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν πελοποννησιακῶν λιμένων, καὶ κανονισθῶσι μετὰ τοῦ Ἰβραΐμ πάντα τὰ πρὸς ἐκκένωσιν τῆς Πελοποννήσου ἀναγκαῖα, μέχρις οὗ ἤθελον ἀφιχθῇ νὰ ὁπλιταγωγὰ ἐκεῖνα πλοῖα.»

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πρὸς τὸν Καποδίστριαν μυστικῆς ὑποσχέσεως καὶ τῶν ἐν τῇ συνδιασκέψει ταύτῃ ἀποφασισθέντων, εἰς ἃ προσετέθη καὶ τὸ κλασικὸν τοῦτο διὰ τὴν φοβεράν του ὀλιγοδρανίαν συμπέρασμα:

«ἂν ψευσθῇ ἡ ἐλπὶς τῶν αἰγυπτιακῶν ὁπλιταγωγῶν πλοίων, οἱ ναύαρχοι ἔπραξαν πᾶν τὸ ἀπ' αὐτῶν ἐξαρτώμενον,» ἀκροσφαλῆ μὲν πάντως ἔχων τὴν βάσιν, ἀλλὰ θέλων συνάμα νὰ καταισχύνῃ τὴν μικρόθυμον ἐκείνην ἀρετήν, ἥτις ἀπενίπτετο ἐν ἀθωότητι τὰς χεῖρας, ὁ βρετανὸς θαλάσσιος ἥρως, ὅστις εἶχεν ἤδη ἄλλοτε ἀδιστάκτως ἀναλάβει ἐν ὥρᾳ κρισίμῳ τὴν σημαντικὴν ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ εὐθύνην ἰδιοβούλου ἀποφάσεως, ἔσπευσε νὰ προδράμῃ τῆς ὀκνούσης τῶν συναδέλφων του ἐνεργείας. Χωρὶς οἱασδήποτε ἀνωτέρας ὁδηγίας, οὔτε ἔχων νῦν ἐνθαῤῥυντικήν τινα χειρόγραφον φράσιν, ὡς τὴν ἄλλοτε ἐκείνην: *Ἐμπρὸς Νὲλλ!* (Go on Nell), ἔπλευσεν ὁ Κόδριγκτων τολμηρῶς καὶ μετὰ θάῤῥους,—ὡς ναυτικὸς — εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Τὸ ζήτημα ἦτο νὰ δειχθῇ εἰς τὸν ἀντιβασιλέα τὸ κῦρος τοῦ βρετανικοῦ ὀνόματος.

Τὴν 6 Αὐγούστου ἔσχεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μυστικὴν συνέντευξιν μετὰ τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ, ἐν ᾗ προσεπάθησαν ἀμφότεροι ἐναμίλλως νὰ ἐξάρωσι τὰς δυσχερείας, ἐν αἷς καὶ οἱ δύο διετέλουν. Ὁ αἰγύπτιος ἀνεκάγχασεν, ὅτε ὁ ἄγγλος ναύαρχος παρετήρησεν, ὅτι, καί τοι ἦτο βέβαιος, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἤθελε κυρώσει σύμβασιν ὁρίζουσαν τὴν ἐκκένωσιν τῆς Πελοποννήσου, οὐχ ἧττον ἡ ἐνέργειά του ἠδύνατο νὰ κατακριθῇ, καὶ ἡ κεφαλή του δ' αὐτὴ ἐκινδύνευε κατὰ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἐπιςροφήν του. *Ὡς πρὸς τοῦτο,* ἀντεῖπεν ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς, δὲν ὑπῆρχεν ἀφορμή τις ἀνησυχίας, τοὐναντίον ὅμως ἔπρεπε νὰ ληφθῇ ὑπὸ σπουδαίαν σκέψιν ἡ αἰγυπτιακὴ *αὐτοῦ* τιμή, καὶ ἡ δυσχερὴς θέσις ἐν ᾗ εὑρίσκετο. Πρὸ παντός, ἔλεγεν, ἔπρεπε νὰ παύσωσιν οἱ ἄγγλοι καὶ γάλλοι ἐφημεριδογράφοι ἐξογκοῦντες τὸν ἀριθμὸν τῶν χριστιανῶν αἰχμαλώτων καὶ τὴν κακὴν αὐτῶν μεταχείρισιν, ὡς ἐγίνετο τέως κατ' ἀναιδῆ ἀληθῶς τρόπον. Μόλις μετὰ πολλὰς καὶ πείσμονας διαπραγματεύσεις ἐνέδωκεν ὁ ἀντιβασιλεὺς εἰς τὰς παραστάσεις τοῦ Κόδριγκτων, καὶ τὴν 9 Αὐγούστου συνεφωνήθη μεταξὺ αὐτῶν ἡ σύναψις συμβάσεως, ὁριζούσης τὴν ἀμοιβαίαν τῶν αἰχμαλώτων ἔκδοσιν καὶ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐπιστροφὴν τοῦ Ἰβραΐμ καὶ τῶν στρατευμάτων του. Ὁ ἀντιβασιλεὺς ὑπεσχέθη νὰ ἐκπέμψῃ ὅσον τάχιστα ὁπλιταγωγὰ πλοῖα πρὸς μεταφορὰν τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ ἔτι εὑρισκομένου στρατοῦ, καὶ παρεδέξατο οὕτω ἐντελῶς τὴν ἐκκένωσιν.

Οὐδεὶς Ἕλλην ἔμελλεν *ἄκων* νὰ παραληφθῇ εἰς Αἴγυπτον ὑπὸ τοῦ Ἰβραΐμ. Ἀπήτησεν ἐν τούτοις ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς, συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς λονδινείου συμβάσεως, ὅπως ἐπιτραπῇ εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ νὰ καταλίπῃ ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένοις ἔτι φρουρίοις τῶν Πατρῶν, τοῦ Χλεμουτσίου, τῆς Μεθώνης, τῆς Κορώνης, καὶ τοῦ Ναβαρίνου ἀρκοῦσαν εἰς ὑπεράσπισιν αὐτῶν φρουρὰν καὶ τροφὰς ἐπὶ τέσσαρας ἔτι μῆνας· τὸ ψυχολογικῶς περίεργον τῆς διαπραγματεύσεως ἐκείνης ὅλης ἦτο, ὅτι οὐδέτερος τῶν συμβαλλομένων ἐμνημόνευσε κἂν τῆς γαλλικῆς ἐκστρατείας, καί τοι ἀμφότεροι κάλλιστα τὴν ἐγνώριζον. Ἀλλ' ὁ μὲν ἄγγλος ἤθελε νὰ παραστήσῃ τὴν μεσιτείαν του ὡς ἰδίας αὐτοῦ ἐλευθέρας ἀποφάσεως γέννημα· ὁ δὲ Μεχμὲτ Ἀλῆς ἠδύνατο μὲν νὰ ἀποκαλύψῃ τὰ μύχια τοῦ Κόδριγκτων ἐλατήρια, καὶ καρπούμενος τὴν πρὸς τὴν γαλλικὴν ἐκστρατείαν δυσπιστίαν τῆς Ἀγγλίας νὰ ἐμπορευθῇ αὐτήν, ἀλλ' ἡ μουσουλμανική του ὑπερηφάνεια δὲν ἤθελε νὰ δείξῃ διὰ τοιαύτης ἐμπορικῆς πονηρίας, ὅτι ἀνεγνώριζε τὸ μέγεθος τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου.

Ἡ ξηρὰ παρατήρησις τοῦ ἄγγλου ναυάρχου, ὅτι διεκινδύνευε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, δὲν ὑπῆρξε γελοία μόνον. Ὁ Κόδριγκτων εὗρεν ἐπιστρέφων ἐν Ναβαρίνῳ τὸν Σὶρ Πούλτενεϋ Μάλκολμ, ὅστις εἶχεν ἀφιχθῆ ὅπως παραλάβῃ παρ' αὐτοῦ τὴν διοίκησιν τῆς μοίρας. Ἐν Λονδίνῳ δὲ οὐδεμία ἀντήμειψεν εὐχαριστία τὰς φιλελληνικὰς αὐτοῦ προσπαθείας. Τὸν νικητὴν τοῦ Ναβαρίνου ὑπεδέξατο ἡ κυβέρνησίς του ψυχρῶς, καταμεμφομένη αὐτὸν ἐπὶ παραπτώμασιν ὑπηρεσίας. Ὁ μικρολόγος φθόνος, καὶ ἡ μικρόψυχος καὶ ὀλιγοδρανὴς τὸ φρόνημα γραφειοκρατεία δὲν συνεχώρουν εἰς τὸν εὐπαρρησίαστον καὶ φιλάνθρωπον θαλάσσιον ἥρωα τὸ αὐτόβουλον κατόρθωμα, ὅτι ἡ προσωπικότης αὐτοῦ ἐπέβαλε σπουδαίως εἰς τὸν ἀντιβασιλέα Μεχμὲτ Ἀλῆν, καὶ αἱ ἀπειλαί του, κατὰ τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ τοῦ Μέττερνιχ (1) « ἀπέσπασαν τὴν συνθήκην τῆς Ἀλεξανδρείας, καί τοι ἐναντία διέτασσεν ἡ Πύλη. »

Συνάμα δέ, ὡς μαντεύων κατεῖδεν ὁ Μέττερνιχ, κατήγαγεν ὁρι-

(1) Βλ. Παράρτ. Εἰς τὴν διπλωματικὴν ὅμως πηγήν, καθ' ἣν ἡ σύμβασις συνήφθη τὴν 6 Αὐγούστου, ἀντίκειται ἡ μαρτυρία τῆς Κυανῆς Βίβλου, ὑποδεικνύουσα τὴν 9 Αὐγούστου.

στικὸν θρίαμβον ἢ ὄπισθεν τοῦ γοργοῦ διαβήματος τοῦ Κόδριγκτων κρυπτομένη πολιτικὴ τοῦ Κυβερνήτου. Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ἀλεξανδρείας καθίστατο ματαία καὶ ἄσκοπος ἡ εἰς Πελοπόννησον γαλλικὴ ἐκστρατεία, « ἀπώλλυτο δὲ διὰ τοὺς γάλλους ἡ χώρα ἐκείνη (1). » Ὁ περιωρισμένος τῆς ἐκστραστείας σκοπός, ὅστις εἶχε προδιαγραφῆ ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ Λονδίνου, ἐπετεύχθη, πρὶν ἢ δυνηθῶσι κἂν νὰ πατήσωσιν ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους οἱ στρατοὶ τοῦ Μαιζόν.

Ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ τουρκοαιγυπτίου στόλου ἡ πρὸν τὴν Αἴγυπτον συγκοινωνία τοῦ Ἰβραῒμ εἶχε καταστῆ κινδυνώδης καὶ διακοπῆ ἐντελῶς· ἡ θέσις δ' αὐτοῦ ἐν μέσῳ ἠρημωμένης ἐχθρικῆς χώρας παρίστατο ἱκανῶς ἀμήχανος. Κατώρθου ὅμως οὗτος νὰ συντηρῇ ἐκ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἐνόντων τοὺς δισμυρίους αὐτοῦ πεζοὺς καὶ τοὺς τετρακισχιλίους ἱππεῖς του, καὶ νὰ τρέφῃ οὕτω τὸν πόλεμον διὰ τοῦ πολέμου. Προσεποιεῖτο δὲ ὅτι ἔμελλε νὰ μείνῃ διαρκῶς ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἡ διαμονή του παρεῖχεν εἰς τοὺς ἕλληνας ἴσην τοὐλάχιστον καὶ εἰς αὐτὸν μέριμναν.

Λαβὼν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1828 ἐκ Σούδας σπουδαῖον ἐπισιτισμὸν δι' ἰονίων πλοίων, ἅτινα κατώρθωσαν νὰ διασπάσωσι τὸν ἀποκλεισμόν, ἐπεχείρησε μίαν τῶν καταπληκτικῶν ἐκείνων ληστρικῶν ἐκστρατειῶν, ὧν τὸ τῆς ἐνεργείας κέντρον ἀπετέλουν συνήθως τὰ μεσσηνιακὰ φρούρια. Καίων, φονεύων καὶ ἁρπάζων προὐχώρησε μέχρι Τριπόλεως. Τὸ προαίσθημα, ὅτι βραχεῖα ἔτι τῷ ὑπελείπετο ἐν Πελοποννήσῳ διαμονή, ἐφαίνετο ἰσχυρῶς ἐν αὐτῷ διεγειρόμενον, καὶ ἡ ἀδυναμία τῆς ὀργῆς αὐτοῦ ἐξεθύμανεν εἰς τυφλὴν παραφορὰν κατὰ τῶν ἀψύχων κτημάτων τῶν ἐχθρῶν. Ἐπὶ πέντε ὅλας ἡμέρας ἠσχολοῦντο οἱ ἄραβες εἰς τὴν ἐκ θεμελίων καταστροφὴν τῆς πόλεως. Τὰ οἰκοδομήματα δέ, ὧν ἡ δύναμις ἀνθίστατο εἰς τὴν καταστροφήν, οἷον δημόσια καταστήματα καὶ ἐκκλησίαι, ἀνετινάχθησαν δι' ὑπονόμων εἰς τὸν ἀέρα. Ἐπὶ τέλους ἐτέθη πῦρ εἰς τὰς τέσσαρας τῆς πόλεως γωνίας, ἡ φλὸξ συνετέλεσε τὸ ὑπολειφθὲν ἔργον, καὶ ἐπὶ τῶν αἱμοβαφῶν ἐρειπίων ἔσπειραν ἅλας οἱ νικηταί. Ὁμοία ἐπέκειτο

(2) Διακοίν. τῆς 4 Αὐγ. 1828. Παράρτ.

μοῖρα εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ναυπλίου· ἐπειδὴ ὅμως ἕνεκα τῆς κακῆς θεραπείας ἐφάνησαν συμπτώματα στάσεως μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν, παρῄτησεν ὁ Ἰβραῒμ τὸ σχέδιον τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω πορείας, καὶ διέταξε τὴν εἰς Μεσσηνίαν ἐπιστροφήν.

Ἡ πίστις τῶν ἀλβανῶν ἐκλονεῖτο ἀπὸ τοῦ Ναβαρίνου. Νῦν δὲ ἡ τῆς Κορώνης φρουρὰ ἐζήτησε περὶ τὰ τέλη Μαρτίου νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησίν τινα μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ὁ Νικήτας ἐπετράπη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως νὰ παραχωρήσῃ αὐτοῖς συμφορωτάτους παραδόσεως ὅρους καὶ ἀκώλυτον ἀποχώρησιν ἀντὶ τῆς ἐκκενώσεως τῶν φρουρίων. Καὶ τὸ ἱππικὸν δὲ τοῦ Πασσᾶ ἐπίσης ἐφάνη πως δυσάγωγον, ἀλλ' ὁ Ἰβραῒμ ἦν ἀκλόνητος, καί τοι συνῃσθάνετο τὸ ἀμήχανον τῆς θέσεως αὐτοῦ, καὶ ἐπεθύμει ἴσως νὰ δοθῇ αὐτῷ ὑπὸ τῆς Πύλης ἡ πρὸς ἀναχώρησιν διαταγή. « Ἔχω ζωοτροφίας, ἔλεγε, μέχρι τοῦ θέρους· τότε δὲ θὰ μοῦ δώσῃ τοιαύτας ὁ τόπος. Ἂν ἀναγκασθῶ νὰ ἀναχωρήσω, θὰ τραπῶ διὰ τῆς Πελοποννήσου πρὸς τὸν Ἰσθμόν, ἀλλ' ἡ διάβασίς μου θὰ ἦνε τότε διάβασις τοῦ Σιμοὺν, ὅστις κρημνίζει πόλεις, θάπτει τοὺς κατοίκους καὶ ξηραίνει μέχρι ῥίζης τὰ δένδρα. »

Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἐφοβεῖτο πρὸ πάντων ὁ Κυβερνήτης, καί τοι ἤλπιζεν ἴσως, ὅτι δὲν ἤθελεν ἐκτελέσει αὐτὴν ὁ Ἰβραῒμ ἐκ δυσπιστίας πρὸς τὸν Σουλτάνον.

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1828 κατώρθωσεν ὁ ταγματάρχης Πρόκες, διακινδυνεύων τὴν ζωὴν αὐτοῦ, περίεργόν τινα ἀνταλλαγὴν αἰχμαλώτων μεταξὺ ἑλλήνων καὶ αἰγυπτίων, ἐξαγοράζων δι' ἑνὸς αἰγυπτίου δύο ἢ τρεῖς νέας ἑλληνίδας καὶ παιδία. Ὁ Καποδίστριας ἐξέπεμψε τὸν αὐστριακὸν ἀξιωματικόν, λέγων αὐτῷ: « Δὲν ἐλπίζω εἰς τὸ παρόν. Μὴ μοῦ φέρετε ἄνδρας, ἀλλὰ παιδία καὶ γυναῖκας αἵτινες νὰ γεννήσουν παιδία. » Γινομένης τῆς ἀνταλλαγῆς, εἶπε παραδόξως εἰς τὸν Πρόκες ὁ Ἰβραῒμ, ἐγκαρτερήσεως ἐπιδεικνύμενος ἦθος: « Ὄχι, δὲν θέλω διστάσει νὰ διαβῶ διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ. Παρέσχον πολλάς, οὐχὶ εὐκαταφρονήτους ὑπηρεσίας εἰς τὸν Σουλτάνον· δὲν θέλει δὲ μὲ ἀνταμείψει δι' ἀχαριστίας, οὔτε μὲ προδώσει. Ἀλλ' ἂν καὶ τοῦτο γείνῃ, ἐγὼ μὲν πληρόνω τὸν φόρον μου εἰς τὴν φύσιν, εἰς αὐτὸν δὲ *ἀπομένει ὡς κληρονομία τὸ ὄνειδος τοῦ θανάτου μου.* »

Τὰ περὶ τοῦ μέλλοντος σχέδια τοῦ αἰγυπτίου ὁπλαρχηγοῦ μετεβλήθησαν νῦν βεβαίως ἱκανῶς διὰ τῆς συνθήκης τῆς 'Αλεξανδρείας, καὶ ἡ θέσις τῶν πραγμάτων ἐφάνη ἔτι περιπλεκομένη, ὅτε τὴν 30 Αὐγούστου, πρωϊμώτερον ἢ προσεδοκᾶτο, ἀπεβιβάσθη εἰς Πεταλίδι ἀπὸ 25 πλοίων πρώτη μοῖρα ὀκτακισχιλίων γάλλων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μαιζόν.

Μόλις ἀγγελθείσης τῆς ἀφίξεως τοῦ στρατοῦ τούτου, μετέβη εἰς ὑποδοχὴν καὶ προσαγόρευσιν αὐτοῦ ὁ Κυβερνήτης ἐπὶ τῆς ῥωσικῆς φρεγάτας '*Ελένης*. Οἱ πρώην πρέσβεις τῶν προστατίδων Δυνάμεων, ὁ Γκιλλεμινώ, ὁ Στρ. Κάννιγκ, καὶ ὁ 'Ριβωπιὲρ παρέστησαν ἐπίσης εἰς τὸ γαλλικὸν στρατόπεδον, καὶ ὁ Καποδίστριας ἠδυνήθη νὰ ἀποτείνῃ εἰς τὸ Πανελλήνιον πανηγυρικὴν ἔκθεσιν περὶ τῆς συνεντεύξεως τῶν διπλωματικῶν ἐκείνων ἐξοχοτήτων. « 'Εν τῷ ὅρμῳ τοῦ Πεταλιδίου, εἶπεν, ἔλαβεν ἡ 'Ελλάς, διὰ τῆς εἰς τὴν σημαίαν καὶ τὴν κυβέρνησιν αὐτῆς γενομένης τιμῆς, νέαν περὶ τοῦ μέλλοντος ἐγγύησιν.»

Ποίαν νῦν ὅμως ἔλαβον μορφὴν αἱ μεταξὺ τῶν ἀποβάντων γάλλων καὶ τῶν αἰγυπτίων συναφθεῖσαι σχέσεις; Τί ἐγένοντο τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα ἰνδάλματα, δι' ὧν τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα καὶ ἡ φιλοδοξία τῶν γάλλων εἶχον κοσμήσει τὸ μέλλον; Σιγὴ ἐρημίας ἡπλώθη ἐπὶ τῶν ἀκτῶν ἐκείνων, ὅπου ἡ γαλλικὴ φιλοδοξία εἶχεν ὀνειρευθῇ δάφνης στεφάνους, καὶ ὁ ἐχθρός, ὃν ἤλπιζον νὰ συναντήσωσιν ἐν τῇ μάχῃ, προσέκλινεν ἐνώπιον αὐτῶν μετ' ἀπέλπιδος ἀδιαφορίας καὶ εἴρωνος χαιρετισμοῦ. 'Ο 'Ιβραῒμ εἶχε συγκεντρώσει τὸ ὑπόλοιπον τοῦ στρατοῦ του ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ναβαρίνου, ὅπου εἰς οὐδεμίαν μὲν προέβαινεν ἐχθρικὴν διαδήλωσιν, ἀλλὰ καὶ οὐδεμίαν ἐδήλου διάθεσιν πρὸς ἀναχώρησιν. 'Αφ' ὅτου ἡ διπλωματία εἶχεν ἀναμιχθῇ εἰς τὰ ἀνατολικὰ πράγματα, ἀτελῆ μόνον μέτρα διατάσσουσα καὶ σύγχυσιν φέρουσα, ἀφ' ὅτου εἶχε καταστῇ συνήθεια νὰ συγκροτῶνται μάχαι ἐν πάσῃ φιλίᾳ, καὶ ἀντιφάσεων σύμπτωσις νὰ ἀποτελῇ τὸν ὁδηγὸν τῆς ἐνεργείας μῖτον, οὐδὲν πλέον ἦτο παράδοξον, ὅτι ὁ αἰγύπτιος στρατάρχης ἐγένετο δεκτὸς μετὰ πάσης φιλοφροσύνης ἐν τῷ γαλλικῷ στρατοπέδῳ, ὅτι παρευρίσκετο εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἐπιθεωρήσεις τῶν γάλλων, ἐξεφράζετο ἐπαινετικῶς περὶ τῆς πολεμικῆς των ἱκανότητος καὶ τῆς περὶ τοὺς ἑλιγμοὺς

δεξιότητος αὐτῶν, καὶ ἐνῷ εὕρισκε προφάσεις πρὸς δικαιολόγησιν τῆς ἀναβολῆς τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀναχωρήσεως, προσέβλεπεν ἀπαθῶς ὁποίας ἐπέφερε καταστροφὰς εἰς τὰς τάξεις τῶν *εὐρωπαίων* ὁ πυρετὸς καὶ τὰ λοιμώδη νοσήματα. Διότι οἱ γάλλοι, ὅσως στηρίζωνται προχείρως ἐπὶ τοῦ στόλου των καὶ ἔχωσιν ἐγγὺς αὐτῶν ὕδωρ καὶ ξύλα, ἐσκήνωσαν τὸ κατ' ἀρχὰς παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Γιάλοβας. Τὸ μέρος ὅμως ἐκεῖνο καθίστων ἑστίαν ἐπιδημιῶν τὰ ἀπὸ τῶν τελμάτων τῆς Πύλου μιάσματα, καὶ ὁ θάνατος ἐθέριζεν ἀφθόνως τοὺς νεήλυδας, οἵτινες σφαλέντες τῶν ἐπὶ νίκῃ ἐλπίδων των ἀπέθνησκον ἐπὶ μακρᾶς καὶ ἐρήμου ἀκτῆς ἄδοξοι καὶ οἰκτροί.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰβραῒμ δὲν ἠδύνατο ἐπὶ πλέον νὰ ἀναβάλῃ τὴν ἀναχώρησίν του δι' ὑπεκφυγῶν καὶ πανουργημάτων. Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος, ὅστις ἔμελλε νὰ μεταγάγῃ αὐτὸν καὶ τὸν στρατόν του εἰς τὴν πάτριον γῆν, εἶχεν ἀφιχθῆ εἰς Μεθώνην κατὰ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου. Τὴν ἑβδόμην Σεπτεμβρίου ὑπέγραψεν ὁ αἰγύπτιος τὴν συνθήκην τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ τὴν 16 ἤρξατο ἡ ἐπιβίβασις. Ὁ Ἰβραῒμ δὲ αὐτὸς παρηκολούθησε τὴν 3 μόλις Ὀκτωβρίου μετὰ τῆς τρίτης καὶ τελευταίας μοίρας, — ἔσχατος κατὰ τὴν ὑποχώρησιν, ὡς ὑπῆρξε πρῶτος πάντοτε κατὰ τὴν προσβολήν! — Ἐπιτετραμμένοι τῶν συμμάχων ἵσταντο ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ὅπως βεβαιωθῶσιν ὅτι δὲν συμπαρελαμβάνοντο βιαίως καὶ ἕλληνες αἰχμάλωτοι. Καὶ ὅμως ἡ ἀνάμνησις τῶν ἐκ τοῦ παρελθόντος παθημάτων καὶ ἡ ἐκ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος ἐλπὶς τοσοῦτον ὀλίγον ἐσαγήνευον τοὺς πλείστους, παραβαλλόμεναι πρὸς τὴν εὐμάρειαν τοῦ ἐν τῷ σεραγίῳ βίου, ὥστε ἐξ *ἑξακοσίων* αἰχμαλώτων ἑκατέρου φύλου *ἕνδεκα* μόνον ἤθελον νὰ μείνωσιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν, καὶ οἱ γάλλοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἀσκήσωσι βίαν, ὅπως κρατήσωσι τοὺς λοιπούς, ἐναντίον τῶν παρακλήσεων καὶ τῶν λόγων των.

Μετὰ τὴν βιαιοπραγίαν δὲ ταύτην ἐτόλμησαν καὶ ἄλλην οἱ γάλλοι ἐκπολιτισταί, παρὰ τὰ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συμπεφωνημένα. Ἰσχυρίσθησαν ὅτι ὁ Κόδριγκτων ἐνήργησεν αὐθαιρέτως, καὶ ὅτι διὰ τῆς ἐκκενώσεως τῆς Πελοποννήσου ὑπενοεῖτο ἡ εἰς τοὺς γάλλους παράδοσις τῶν φρουρίων, ἐν οἷς ὁ Ἰβραΐμ, κατὰ τὸ ἄρθρ. 6 τῆς συνθήκης, εἶχε καταλίπει φρουράν. Ὁ στρατηγὸς Μαιζὼν διέταξεν ἅμα τῇ

ἀφίξει του τὴν προσβολὴν τῆς Κορώνης, καὶ ἐκίνησε τὴν 16 Σεπτεμβρίου τὸν στρατὸν αὐτοῦ κατὰ τῆς Μεθώνης, τοῦ Ναβαρίνου καὶ τῶν Πατρῶν. Ὁ Ἰβραΐμ ἀπεκάλεσε τὰ μέτρα ταῦτα παρασπόνδησιν καὶ προδοσίαν, ἀλλὰ περὶ τούτου ὀλίγον ἀνησύχουν οἱ γάλλοι. Τοσούτῳ δὲ μείζονα ἀνέπτυξαν ζῆλον, ὅσῳ προέκειτο νὰ ἐπισκιασθῶσιν αἱ διπλωματικαὶ δάφναι τοῦ Κόδριγκτων, αἵτινες ἐθεωροῦντο ὡς τις αἰφνίδιος ἐξ ἐνέδρας προσβολὴ τῆς γαλλικῆς δόξης. Ἐγκαταλειφθεῖσαι δὲ εἰς τὰ ἴδια ἑαυτῶν καὶ μόνα μέσον παρεδόθησαν ἀμαχητὶ τὸ Ναβαρῖνον, ἡ Κορώνη καὶ ἡ Μεθώνη τὴν 5, 6 καὶ 8 Ὀκτωβρίου. Εἶτα παρεδόθησαν αἱ Πάτραι, προσβληθεῖσαι συντόνως ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σνάϊδερ. Τὴν 10 Ὀκτωβρίου διέταξεν ὁ γάλλος στρατηγὸς νὰ ἀνοιχθῶσι τάφροι κατὰ τοῦ φρουρίου Ῥίου, εἰς ὃ εἶχον καταφύγει ἑπτακόσιοι μέχρις ὀκτακοσίων τούρκων, μὴ θέλοντες νὰ ἀποδεχθῶσι τὴν συνθηκολογίαν τῶν Πατρῶν. Ἐπελθόντος δὲ τοῦ Μαιζὸν μετ' ἐπικουρίας καὶ βαρέος πυροβολικοῦ, ἡτοιμάσθησαν πάντα εἰς ἔφοδον μετὰ ἑνδεκαήμερον πολιορκίαν, ὅταν ἡ φρουρά, οὐδαμόθεν σωτηρίαν ἐλπίζουσα, παρεδόθη ἄνευ ὅρων.

Οὕτως ἀπηλλάγη τέλος ἡ Πελοπόννησος τοῦ βάρους τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς. Ἀντὶ ὅμως νὰ ἀναπνεύσῃ χαρμόσυνος ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἀπεδέξατο τοὐναντίον πλήρης δυσπιστίας τὴν παρέμβασιν τῶν γάλλων. Καίτοι δὲ γάλλοι ἀξιωματικοί, ἐν πάσῃ ἐλαφρονοίᾳ φλυαροῦντες, προσεπάθουν νὰ πείσωσι τοὺς ἕλληνας, ὅτι ἡ παρουσία αὐτῶν ἦν τὸ μόνον μέσον, ὅπως φυλαχθῇ ἡ Πελοπόννησος κατὰ τῶν ῥώσων καὶ ἄγγλων, ἡ πλειοψηφία τοῦ ἔθνους ἐθεώρει τοὺς ἐνόπλους ἐκείνους ξένους ὡς ὄργανον μόνον πρὸς βιαίαν ἐκτέλεσιν τῶν ὁρισμῶν τῆς λονδινείου συμβάσεως. Μάτην διέδωκεν ὁ Καποδίστριας τὴν ἰδέαν, ὅτι προορισμὸς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἦτο νὰ ἀποκτήσῃ διὰ τῶν νικῶν αὐτοῦ ὅ,τι συμφορώτατα διὰ τὴν Ἑλλάδα πρὸς βορρᾶν ὅρια. Ἐν τοῖς στρατοπέδοις τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἑλλάδος, ὅπου ὁ Κυβερνήτης διέταξεν ἀναστολὴν πάσης ἐνεργείας, « ὡς ἐξαρτωμένου τοῦ συνόλου τῶν πολεμικῶν ἐργασιῶν ἀπὸ τοῦ σχεδίου τοῦ στρατηγοῦ Μαιζὸν καὶ τῆς γνώμης τῶν τριῶν πρέσβεων τῶν προστατίδων Δυνάμεων, » ἐξεῤῥάγη ἡ ἀγανάκτησις εἰς τρανὴν μομφὴν καὶ πικροὺς κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἐλέγχους. Ὁ Καποδίστριας εἶχεν

ἀποκαλυφθῇ εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ὡς ὄργανον τῆς Ῥωσίας, ὡς προδότης τοῦ ἔθνους. Ὁ στρατηγὸς Τσῶρτς ἀπροκαλύπτως καὶ ἀνενδοιάστως ἐξεπροσώπει τὴν ἰδέαν ταύτην, καὶ διεβεβαίου εἰς τοὺς περὶ αὐτόν, « ποία δυστυχία ἦτο, νὰ διοικῆται ὁ τόπος ὑπὸ τῆς ἐνσεσαρκωμένης ἐκείνης Ῥωσίας, τουτέστιν ὑπὸ ἀνδρός, ὅστις ἐχάλκευε ῥωσικὰς ἁλύσεις, πρὸς αἰώνιον ὑποδούλωσιν λαοῦ ἐμπιστευθέντος αὐτῷ τὴν τύχην του. » Συνεπείᾳ δὲ τῆς ἀπροκαλύπτου ταύτης κατακρίσεως, ὑπέδειξε σαφῶς ὁ Καποδίστριας εἰς τὸν ἄγγλον στρατηγόν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ τὴν παραίτησίν του.

Τὸ τελικὸν ὅμως ἀποτέλεσμα τῆς γαλλικῆς ἐκστρατείας ἐδικαίωσε βεβαίως τὴν πρόγνωσιν τοῦ αὐστριακοῦ ἀρχικαγκελλαρίου, καθ' ἣν « διὰ τῆς εἰς Πελοπόννησον ἐκστρατείας ἀπώλλυτο ἡ χώρα αὕτη διὰ τὴν Γαλλίαν (1). »

Ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἔκρινέ τις περὶ τοῦ πολιτικοῦ σκοποῦ καὶ τῆς στρατιωτικῆς ἐνεργείας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ ἀρνηθῇ τὰς σωτηρίους συνεπείας τῆς εἰρηνικῆς αὐτοῦ ἐργασίας, διαρκούσης τῆς κατ' ἀνάγκην πολεμικῆς του ἀργίας. Ὁ στρατὸς τοῦ Μαιζὸν μετεβλήθη εἰς στῖφος φιλεργῶν ἐποίκων, καὶ ἀντήλλαξε τὴν λόγχην ἀντὶ τῆς σκαπάνης καὶ τὴν σπάθην ἀντὶ τοῦ πελέκεως. Ἀγροὶ καλλιεργήθησαν, οἰκήματα διεσκευάσθησαν ἀναπαυτικῶς, καὶ ταχέως κατεσκευάσθη ὁδὸς καὶ δρόμοι ἄλλοι συγκοινωνίας. Ἐκ τοῦ μεγάλου δὲ τούτου παραδείγματος ἠδύναντο νὰ μάθωσιν οἱ Ἕλληνες, ὅτι ἡ ἀναγέννησις αὐτῶν, ἀρξαμένη διὰ τοῦ ξίφους, ἔπρεπε νὰ συντελεσθῇ διὰ τοῦ ἀρότρου. Ὅτε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1829 ἐφάνησαν ἐκ νέου συμπτώματα πανώλους ἐν Καλαβρύτοις, μετεβλήθησαν τὰ γαλλικὰ στρατεύματα εἰς ὑγειονομικὴν ἅλυσιν, ἡ περίφρων δὲ μέριμνα καὶ δραστήριος ὑποστήριξις τοῦ στρατηγοῦ Ἰγονὲ κατώρθωσαν νὰ καταστείλωσιν ἐντελῶς τὸ κακόν.

Ἡ ἐκπολιτιστικὴ αὕτη τῶν ἐπηλύδων ἀποστολὴ εἰς τοσούτῳ μείζονα περιήγαγε τὸν Κυβερνήτην ἀμηχανίαν, ὅσῳ κατήσχυνε τὰ ἔργα τῆς διοικήσεώς του, καὶ διέψευσε τὸ πρόγραμμα, καθ' ὃ ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε πρὸ πάντων νὰ καταστῇ ἐξωτερικῶς ἰσχυρὰ καὶ περιφανής,

(1) Διακοίν. τοῦ Μέττερνιχ, τῆς 4 Αὐγούστου 1828. Παράρτ.

εἶτα δὲ καὶ ἐν δευτέρῳ λόγῳ εὐδαίμων. Ἀπεῖχεν ὅμως τοῦ νὰ ἐκφράσῃ μεγαλοφώνως δυσαρέσκειάν τινα ἢ μομφήν. Ἡ παρουσία πειθαρχοῦντος στρατοῦ ἐκ δεκαπέντε χιλιάδων ἀνδρῶν ἀπέβαινεν αὐτῷ ὠφέλιμος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Καθότι καὶ τὴν βάσιν πάσης στρατιωτικῆς ἐνεργείας ἀπετέλει, καὶ τὴν Πελοπόννησον ἐξησφάλιζε, καὶ δυνατὴν καθίστα τὴν πρὸς βοῤῥᾶν ἐπιτυχῆ χρησιμοποίησιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, ἃς ἐξήντλει τέως ἡ διπλῆ κατὰ τῶν αἰγυπτίων καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν πάλη.

Οὕτως ἀπεφάσισεν ὁ Καποδίστριας νὰ λύσῃ τὴν μακρὰν ἐκεχειρίαν, ἣν εἶχεν ἐπιβάλει εἴς τε τὸν ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν στρατὸν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, καὶ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν τούρκων, καθόσον μάλιστα ἀνάγκη ἦτο νὰ δράμῃ εἰς βοήθειαν τῶν παρὰ τὸν Δούναβιν ἐν στενοχωρίᾳ διατελούντων ῥώσων. Προσεπάθησε μάλιστα νὰ ῥυμουλκήσῃ καὶ τοὺς γάλλους, παρασύρων αὐτοὺς εἰς κίνημά τι πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἡ πολεμικὴ φιλοδοξία τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος τῶν γάλλων εὐαρέστως ὑπέστη τὴν εὐχάριστον ταύτην βίαν (douce violence). Γνωρίζομεν ἐξ ἀνακοινώσεως τοῦ ἐν Πετρουπόλει γάλλου πληρεξουσίου Ῥουμινύ, «ὅτι ἡ ἐκστρατεία πᾶσα ἐπεχειρήθη ὑπὸ τῆς Γαλλίας κυρίως ἐπὶ τῇ πεποιθήσει, ὅτι ἤθελε συμφωνήσει πρὸς τὰς νίκας τοῦ ῥωσικοῦ στρατοῦ. Ἡ γαλλικὴ κυβερνησις ἤλπισεν, ὅτι κοιναὶ νίκαι τῶν γαλλικῶν καὶ ῥωσικῶν ὅπλων ἤθελον ἀσκήσει πίεσίν τινα ἐπὶ τοῦ Διβανίου (1).» Δραστήριός τις κατὰ τῶν τούρκων ἐνέργεια ἤρεσκε βεβαίως εἰς τὴν δοξομανίαν τῶν παραφόρων παρισινῶν πολὺ πλειότερον τοῦ εἰρηνικοῦ ἐποικισμοῦ τῆς Πελοποννήσου. Ἁπλῶς δ' εἰπεῖν, τὸ σχέδιον ἡτοιμάσθη, καὶ τὸ ἐπιθετικὸν κίνημα τῶν γάλλων ὡρίσθη νὰ γείνῃ διὰ τριῶν σωμάτων. Τὸ πρῶτον μετεβιβάζετο διὰ θαλάσσης εἰς τὸν κόλπον τῆς Αἰγίνης καὶ ἀπέβαινεν εἰς Πειραιᾶ· τὸ δεύτερον ἐτρέπετο ἀπὸ Τριπόλεως εἰς Κόρινθον, τὸ δὲ τρίτον ἀνεπτύσσετο ἀπὸ Πατρῶν μέχρι Κορίνθου, ὅπως ᾖ πρόχειρον πάντοτε εἰς βοήθειαν τῶν δύο ἄλλων. Ὁ στόλος ἔμελλε νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς ἐνεργείας ταύτας, καὶ νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς προμηθείας τοῦ στρατοῦ. Πάντα ὑπέσχοντο περιφανεστάτην ἐπιτυχίαν. Καθότι οἱ τοῦρκοι ἐξ

(1) Ἔκθ. ἐκ Πετρουπόλ. 27 Σεπτεμβρ. 1828. Παράρτ.

ἀρχῆς τοῦ ῥωσικοῦ πολέμου εἶχον ἐντελῶς σχεδὸν ἐκκενώσει τὴν Εὔβοιαν καὶ τὴν Ἀττικήν, τὰ δὲ φρούριά των διετέλουν ἐν οἰκτρᾷ καταστάσει. Ἀφοῦ δέ, πλὴν τούτου, ὑπεχώρουν ἤδη εἰς τὰ ἄτακτα στίφη τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ Γσὼρτς, πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὴν ὁρμὴν γαλλικῆς προσβολῆς;

Πολλὴν ὅμως περίσκεψιν καὶ δισταγμὸν πολὺν ἐπεδείξατο ὁ Μαιζὸν ἀπέναντι τῆς λαμπρᾶς ταύτης ἐμπνεύσεως περὶ κοινῆς ῥωσογαλλικῆς προσβολῆς. Σπουδαῖοι πολιτικοὶ λόγοι ἀπηγόρευον τὴν ὁριστικὴν πρὸς τὴν Πύλην ῥῆξιν καὶ τὸν ἐκφανῆ κατ' αὐτῆς πόλεμον, δυσχερὴς δὲ καὶ δυσκατόρθωτος ἐφαίνετο εἰς τὸν γάλλον ἀρχηγὸν ἡ βιαία διάῤῥηξις τῆς ἀπατηλῆς νεφέλης, δι' ἧς ἡ φράσις: *φιλικὸς πόλεμος* περιέβαλλε τέως τὰ πράγματα. Διότι πᾶς γάλλος καθῆκον ἔχει νὰ τιμᾷ καὶ σέβηται τὴν ἐν Γαλλίᾳ ἐπικρατοῦσαν καὶ τὰ τῆς πολιτικῆς ῥυθμίζουσαν φράσιν. Ἄλλως δὲ καὶ ἡ σφοδρὰ τῶν ἄγγλων ἀντιφωνία ἐπηρέαζεν ὁπωσδήποτε τὸν Μαιζόν. Διστάσας λοιπόν, καὶ ἀναλογισθεὶς ὅτι ἡ γαλλικὴ ἐκστρατεία σκοπὸν αὐτῆς εἶχε τὴν Πελοπόννησον μόνην, ἐπέμεινεν ἰσχυριζόμενος, παρὰ πάντα τοῦ Κυβερνήτου τὰ σαγηνευτικὰ δελεάσματα, ὅτι ὤφειλε νὰ ἀναμείνῃ ἐκ Παρισίων διαταγὰς περὶ τοῦ πρακτέου, πρὶν ἢ βαδίσῃ ἐπὶ τὰ πρόσω. Ὁ Καποδίστριας περιῆλθεν εἰς ἀπόγνωσιν. Παρετήρησεν, ὅτι ἡ πρότασις αὐτὴ σκοπὸν μόνον εἶχε νὰ ἐμποιήσῃ τρόμον εἰς τοὺς τούρκους, καὶ ὅτι δὲν ἐτόλμα πλέον, μετὰ τὴν λυπηρὰν ἀπάντησιν τοῦ Μαιζόν, νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν γενικὴν ἀπογοήτευσιν.

«Θὰ ἐννοήσωσιν ἆρά γε ὀρθῶς, εἶπεν αὐτῷ, τὴν ὑμετέραν ἀπόφασιν; Καὶ ἂν τὴν ἐννοήσωσιν, εἶνε δυνατὸν νὰ μείνωσιν οἱ ἕλληνες ἀργοὶ καὶ ἀνυπεράσπιστοι; Δὲν θὰ φαντασθῶσιν ἆρα οἱ τοῦρκοι, ὅτι ἀπομένει αὐτοῖς ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλάς, καὶ δὲν θὰ καταλάβωσιν ἑπομένως εὐνοϊκήν τινα θέσιν, ὅπως δικαιολογήσωσιν οὕτω τὸ γεγονὸς τῆς ὑπ' αὐτῶν κατοχῆς τῆς χώρας;» Πρὸς ἀποτροπὴν τῶν κακῶν τούτων πάντων, προέτεινεν ὁ Κυβερνήτης, ὅπως περιπλεύσῃ κἂν ἅπαξ ἰσχυρὰ μοῖρα τοῦ συμμαχικοῦ στόλου πρὸ τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Εὐβοίας, ἵνα καταδείξῃ εἰς τοὺς τούρκους, ὅτι αἱ προστάτιδες Δυνάμεις ἤθελον ἐλευθερώσει καὶ τὰ μέρη ἐκεῖνα. Παρετήρησε δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι οἱ τοῦρκοι ἔπρεπε νὰ ἀποκλεισθῶσι πάντη ἀκοινώ-

νητοι ἐν Ἀττικῇ. Πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον σκοπὸν ἀπῃτοῦντο βεβαίως στρατεύματα. Διὰ τοῦτο δὲ ὁ Κυβερνήτης παρεκάλεσε τὸν γάλλον διοικητήν, ὅπως ἐπιτρέψῃ κἂν, ἂν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συνδράμῃ ὁ ἴδιος, ὅπως «οἱ μεταξὺ τῶν γάλλων εὑρισκόμενοι φιλέλληνες παντὸς ὅπλου, προσφέρωσι τὰς γνώσεις καὶ τὸν βραχίονά των εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ὁ Μαιζὸν ἐφάνη ἀληθῶς καταγωνισθεὶς ὑπὸ τῆς πειθοῦς τοῦ Κυβερνήτου, καὶ διατεθειμένος νὰ ἀποδεχθῇ τὸν προτεινόμενον ἀντιπερισπασμὸν κατὰ τὴν Εὔβοιαν καὶ Ἀττικήν. Διπλωματικὴ ἐκ Παρισίων ἔκθεσις ἀποκαλεῖ αὐτὸν dupe de Capodistrias (ἀπατηθέντα ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου)· ὅπως δὲ εἶχον τότε αἱ διαθέσεις τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης καὶ τῆς αὐλῆς, εὐκόλως ἤθελε συγχωρηθῇ αὐτῷ δραστήριός τις κατὰ τῶν τούρκων προσβολή. Ὁ Μέττερνιχ παρετήρει ὀρθότατα, «ὅτι ἡ ἀνατολικὴ περιπλοκὴ ἦν ἁπλοῦν προανάκρουσμα τῶν κατακτητικῶν ὀρέξεων τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους, ὅπερ ἐκ παντὸς τρόπου ἤθελε νὰ παραστῇ ὡς πολιτικὸς ἀγωνιστής, καὶ θὰ ἐγίνετο τουρκικόν, ὅπως ἔγεινεν ἑλληνικόν, ἂν εἶχε πνεύσει μουσουλμανικὸς ἄνεμος ἐν Γαλλίᾳ (1).» Πλὴν πάντα τὰ ὡραῖα ταῦτα σχέδια ἐματαιώθησαν διὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς λονδινείου συνόδου.

Ὁ πρεσβευτὴς τοῦ Ι'. Καρόλου πρίγκηψ Πολινιὰκ εἶχε καταθέσει τὴν 16 Νοεμβρίου 1828 ἐπὶ τῆς πρασίνης τραπέζης τῆς συνόδου ὑπόμνημά τι, ἐν ᾧ ἐδήλου, ὅτι ἡ Πελοπόννησος κατελήφθη ὑπὸ τῶν γάλλων, καὶ ὅτι ἑπομένως ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἐπετεύχθη ταχύτερον ἢ ἠλπίζετο. Ἀλλά, προσέθηκε, — καὶ διὰ τῆς λεπτῆς ταύτης τροπῆς διέφευγε τὰ περιορίζοντα δεσμὰ τῆς ἰουλιανῆς συμβάσεως — ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν πολλὰ ἔτι πλὴν τοῦ ἐπιτευχθέντος ὑπελείποντο. Βάσις, εἶπεν, ἔπρεπε νὰ ληφθῇ οὐχὶ τὸ γράμμα, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῆς συμβάσεως· ἵνα χρησιμεύσῃ δὲ ἡ ἐκστρατεία εἰς τὸν ἀγῶνα, ὑπὲρ οὗ ἐπεχειρήθη, ἔπρεπεν αἱ σύμμαχοι Δυνάμεις ἢ νὰ προασπίσωσι τοὺς ἕλληνας κατὰ τουρκικῆς τινος προσβολῆς, ἢ νὰ παράσχωσιν αὐτοῖς τὸ μέσον νὰ ὑπερασπισθῶσι μόνοι των. Καὶ πρὸς ἐπίτευξιν μὲν τοῦ πρώτου ἀποτελέσματος δύο

(1) Διακοίν. τῆς 5 Ἰανουαρ. 1829 εἰς Λονδῖνον. Παράρτ.

ὑπῆρχον μέσα: ἡ ἀνακωχή, παραχωρουμένη ὑπὸ τῶν τούρκων τῇ αἰτήσει τῶν Δυνάμεων, καὶ συνέπειαν ἔχουσα τὴν ὑπὸ τῶν γάλλων ἐκκένωσιν τῆς Πελοποννήσου, ἤ, καθ' ἣν περίπτωσιν ἠρνεῖτο πάντοτε σκληροτράχηλος ὡς μέχρι τοῦδε ἡ Πύλη νὰ προφέρῃ κἂν τὴν λέξιν: *ἀνακωχή*, ἁπλῆ δήλωσις τῶν συμμάχων, ὅτι ἐλάμβανον ὑπὸ τὴν προσωρινὴν αὐτῶν προστασίαν τὰς ἠλευθερωμένας χώρας. Ἂν ὅμως τοὐναντίον ἐπεθύμουν αἱ Δυνάμεις νὰ καταστήσωσι τοὺς ἕλληνας αὐτοὺς ἱκανοὺς πρὸς ἰδίαν ὑπεράσπισιν, ἀπῃτεῖτο ἡ πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ ἐπέκτασις τῆς γαλλικῆς ἐκστρατείας. Καθότι τότε μόνον ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἡ Πελοπόννησος ὡς στρατιωτικῶς ἐξησφαλισμένη, ὅταν ἐδίδετο εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ὅριον ἡ ἀπὸ Βώλου μέχρις Ἄρτης γραμμή. Ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Εὔβοια ἔπρεπε νὰ ἀποτελέσωσι μέρος τοῦ νέου κράτους· ἐπειδὴ δὲ ἀμφότεραι κατείχοντο ἔτι ὑπὸ τῶν τούρκων, ἔπρεπεν ἡ σύνοδος νὰ συμφωνήσῃ ὅπως ἐκδιώξῃ αὐτούς· τοῦτο δὲ ἠδύνατο νὰ κατορθωθῇ διὰ κοινῆς ἐνεργείας τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ.

Ἐγωϊστική τις καὶ ἀπαθῶς ἀδυσώπητος πολιτικὴ ἤθελεν ἀνενδοιάστως καταπολεμήσει τὸ τρίτον τοῦτο σχέδιον. Καθότι διὰ τῆς πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ προχωρήσεως τοῦ Μαιζὸν ἤθελον μὲν ἰσχυρῶς προαχθῇ ἐν τῇ Ἀνατολῇ τὰ γαλλικὰ συμφέροντα, εἰς τὴν πολιτικὴν δὲ πλάστιγγα ἤθελε ῥιφθῇ ὁριστική τις καὶ βαρύνουσα δύναμις, μέγα ἔχουσα τὸ κῦρος ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελεν ἐπιθυμήσει ἡ Γαλλία νὰ εἴπῃ καὶ αὐτὴ τὴν γνώμην της κατὰ τὴν ἔκβασιν τῆς ῥωσοτουρκικῆς ἔριδος, καὶ νὰ ὑπαγορεύσῃ ἴσως καὶ τοὺς ὅρους. « Ὅταν τὰ πράγματα ἐν τῷ ἑλληνικῷ ζητήματι ἀντιστρατεύωνται εἰς τὰς ἀρχάς, οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται ἢ νὰ ληφθῶσι τὰ πρῶτα ὑπ' ὄψιν. » Τὸ ἀξίωμα τοῦτο εἶχε καὶ ὁ Μέττερνιχ προθύμως ἀποδεχθῆ, καὶ ἀπηρίθμησε σειρὰν ὅλην γεγονότων, ἅτινα ἔπρεπεν ἀναποδράστως νὰ τεθῶσιν εἰς τὴν πλάστιγγα: 1. Ἡ Πύλη δὲν ἠδύνατο νὰ καταβάλῃ τὴν ἐπανάστασιν ἕνεκα κυρίως τῶν παρεμβάσεων τῶν Δυνάμεων. 2. Δὲν ἠδύνατο νὰ διαῤῥήξῃ τὴν τριπλῆν συμμαχίαν, διότι ὁ πόλεμος ἔδεσεν αὐτὴν ἔτι σφιγκτότερον. 3. Διὰ τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπουργικῆς μεταβολῆς δὲν συμμετεβλήθη καὶ ἡ ἀγγλικὴ πολιτική. 4. Τὸ παρὰ τῇ ἀγγλικῇ αὐλῇ διάβημα τοῦ μεγάλου βεζύρου οὐδὲν ἄλλο θέλει ἔχει ἀποτέ-

λεσμα ἢ νὰ καταδείξῃ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Πύλης πρὸς τελικήν τινα συνεννόησιν. 5. Τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα δὲν δύναται νὰ κατασταθῇ νεκρόν, καὶ κάλλιον ἤθελεν εἶναι νὰ ῥυθμίσῃ τις αὐτὸ ἑκὼν μᾶλλον ἢ κατ' ἀνάγκην (1).» Δειλῶς μόλις ἀπετόλμησεν ὁ πρίγκηψ Πολινιὰκ νὰ ὑποδείξῃ τὴν τρίτην λύσιν ὡς εὐκταίαν· ὑπέμνησε δ' ἄλλως τὸν ζῆλον, τὴν παῤῥησίαν καὶ τὰς ἀνυποκρίτους προθέσεις, ἃς εἶχεν ἐκδηλώσει τέως τὸ ἀνακτοβούλιον τοῦ Κεραμεικοῦ, καὶ ὑπετάχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ ὑψηλοῦ του συμμάχου.

Διὰ τοῦ ξηροῦ ἐκείνου καὶ ἐπιβάλλοντος ἤθους, ὅπερ ἰδιάζει τοῖς βρετανοῖς, παρετήρησεν ὁ λόρδος Ἄβερδην, ὅτι ἡ δευτέρα τοῦ Πολινιὰκ πρότασις ἐτύγχανε τῆς συναινέσεως τῆς Ἀγγλίας. Τὸ πλεονέκτημα δ' αὐτῆς ἔκειτο ἐν τούτῳ, εἶπεν, ὅτι ἀπὸ τῶν συμμάχων ἐξήρτητο ἡ ἐκτέλεσίς της· ἤρκει δὲ μόνον νὰ δηλώσωσιν ἁπλῶς εἰς τὴν Πύλην, ὅτι ἐλάμβανον τὴν Πελοπόννησον ὑπὸ τὴν προσωρινὴν αὐτῶν προστασίαν, καὶ ἀνέμενον ἀπάντησιν. Οὕτως ὁ Ἄβερδην οὐδὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ περὶ κατακτήσεων χάριν τῆς Ἑλλάδος. Ἀφορῶν δὲ πλαγίως καὶ ἀνησύχως εἰς τὸν Κυβερνήτην, οὗτινος τὴν ἐνίσχυσιν ἐθεώρει ὡς ἐνίσχυσιν ῥωσικοῦ ὀργάνου, ἀπέῤῥιψε τὴν πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ πρόοδον τῶν γάλλων, ὡς καὶ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἀττικῆς καὶ Εὐβοίας εἰς τὸ νεαρὸν ἑλληνικὸν κράτος. Ἀντέβαινεν, εἶπε, εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἰουλιανῆς συμβάσεως τὸ νὰ μετάσχωσιν οἱ συμβαλόμενοι τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἀπ' αἰώνων ἤδη ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Εὔβοια διετέλουν ὑπὸ τουρκικὴν κατοχήν· πῶς ἠδύνατο λοιπὸν ἡ Ἀγγλία νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν εἰς τουρκικὰ ἐδάφη εἰσχώρησιν γαλλικῶν στρατευμάτων, ἀφοῦ μάλιστα ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας δὲν εἶχε τὰ μέσα, ὅπως κατακτήσῃ μόνος τὰς χώρας ἐκείνας, μήτε διατηρηθῇ ἑπομένως ἐπ' αὐτῶν, χωρὶς χρηματικῆς καὶ στρατιωτικῆς συνδρομῆς μιᾶς τῶν μεγάλων Δυνάμεων; Εἶχε μάλιστα γνώμην, εἶπε τέλος ὁ Ἄβερδην, νὰ προσκληθῇ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ὅπως ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά της ἀπὸ τῆς Στερεᾶς. Καί τοι τοσοῦτον ἦσαν βαρεῖς, σκληροὶ καὶ ἀνθελληνικοὶ οἱ λόγοι οὗτοι, ὁ ῥῶσος πρεσβευτὴς οὐχ ἧττον οὐδεμίαν ᾐσθάνθη ἀνάγκην νὰ τοὺς πολεμήσῃ, ἀλλὰ

(1) Διακοίνωσις τῆς 22 Ἰουλίου 1828. Αὐστρ Ὑπουργ.

προὐτίμησε μᾶλλον νὰ ἐξακολουθήσῃ παίζων τὸ παράδοξον δρᾶμα τῆς ῥωσοαγγλικῆς *συνεννοήσεως*, ὅπερ ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ τουρκικοῦ πολέμου εἶχε καταστῆ χονδρὴ πλέον κωμῳδία. Δι' ὀλίγων λέξεων, καὶ χωρὶς κἂν νὰ ὑποβάλῃ εἰς ἐξέτασιν τὰ δύο ἄλλα σχέδια, ἀπεδέξατο ὁ Λῆβεν τὸ δεύτερον, τὸ μὲν διότι τὸ πρῶτον δὲν ἦτο δῆθεν πρακτικόν, τὸ δὲ καὶ ἐκ λόγων εὐγενοῦς φιλοφροσύνης πρὸς τὸν ἄγγλον πληρεξούσιον, ὅστις εἶχε ψηφίσει ὑπὲρ τοῦ σχεδίου ἐκείνου. Πρὸς τὸν πρίγκηπα δὲ Πολινιὰκ ἀπέτεινε τοὺς ὀξυγλύκεις τούτους περιποιητικοὺς λόγους: «ὅτι καὶ αὐτὸς ἐνόμιζεν ὠφέλιμον νὰ μείνωσιν ἐν Πελοποννήσῳ γαλλικά τινα τάγματα μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ στρατοῦ, ὅπως ὑψώσωσι τὴν Ἑλλάδα ἀπέναντι τῶν τούρκων.»

Συνεπείᾳ τῆς συνεδριάσεως ταύτης ἀπεστάλη εἰς τὸ Διβάνιον — διὰ τοῦ ὀλλανδοῦ πρεσβευτοῦ, καθότι αἱ διπλωματικαὶ τῶν Δυνάμεων σχέσεις δὲν εἶχον ἔτι ἐπαναληφθῆ, — ἡ ἑξῆς δήλωσις: Ἡ Πελοπόννησος, αἱ περὶ αὐτὴν νῆσοι καὶ αἱ καλούμεναι Κυκλάδες διετέλουν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Δυνάμεων, μέχρις οὗ ἡ τύχη αὐτῶν κανονισθῇ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Πύλης· ἐκ τούτου ὅμως οὐδόλως προεδικάζετο τὸ περὶ ὁρίων ζήτημα. Ἀφῆκε δὲ συγχρόνως ἡ ἐν Λονδίνῳ σύνοδος εἰς τὴν κρίσιν τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἂν ἤθελε νὰ καταλίπῃ ἐν Πελοποννήσῳ, μετὰ τὴν ἐκκένωσιν αὐτῆς, ἀριθμόν τινα ὡρισμένον στρατευμάτων.

Ὁ κομιστὴς τῆς διακοινώσεως ταύτης Κ. Ζουϋλὲν ἔτυχεν, ἐννοεῖται, κακῆς παρὰ τῶν τούρκων ὑποδοχῆς. «Οὐδέποτε θὰ ἐνδώσῃ ἡ Πύλη ὡς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα,» ἀνέκραξεν ὁ Ῥεΐς. «Μήπως ἐτρελλάθη ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ὀλλανδίας; Ἡ ἐλαχίστη ἀνάμιξις τῆς Ῥωσίας εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος εἶνε δι' ἡμᾶς τραῦμα θανάσιμον· ἅπαξ δὲ μόνον ἀποθνήσκει τις.»

Καὶ ὅμως τὸ Διβάνιον θὰ ἔπραττε φρονιμώτατα, ἀποδεχόμενον τὸ πρωτόκολλον τοῦ Νοεμβρίου· ἠδύνατο δὲ νὰ εὐχαριστηθῇ ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν ἐν Λονδίνῳ συνδιασκέψεων πολὺ πλέον τῶν παλαιῶν αὐτοῦ ῥαγιάδων. Καθότι ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ εἶχε κατισχύσει ἡ ἰδέα τοῦ ὅσῳ τὸ δυνατὸν μείζονος τοπικοῦ καὶ πολιτικοῦ περιορισμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Αἱ ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἐν Ναβαρίνῳ παρεμβᾶσαι Δυνάμεις ἠρκοῦντο νῦν εἰς ἐλάχιστα καὶ παρεσκευά-

ζοντο νὰ ἀποχωρίσωσι καὶ περιορίσωσι τὴν Ἑλλάδα, ὡς ὕλην κινδυνῶδες περιέχουσαν δηλητήριον. Παρὰ τριῶν διπλωματῶν, οἵτινες ἑκατοντάδας ὅλας μιλίων μακρὰν τῆς Ἑλλάδος ἐστάθμιζον καὶ ἔκρινον τὰς τύχας αὐτῆς, δὲν ἠδύνατό τις βεβαίως νὰ προσδοκᾷ μήτε κατανόησιν τῆς ἐθνικῆς ἀποστολῆς τοῦ μέλλοντος κράτους, μήτε ἐνδιαφέρον τι ὑπὲρ αὐτῆς. Χωρὶς νὰ τὸ αἰσθανθῶσιν οὗτοι, ἐξέλαβον ὡς βιώσιμον κράτος πολιτικόν τι ἔμβρυον προωρισμένον ἐξ ἀναιμίας εἰς τὸν ἐκ πνιγμονῆς θάνατον. Ὁ Μέττερνιχ, συνεπείᾳ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 16 Νοεμβρίου, ἐμήνυσεν εἰς τὸν Ἔξαρχον, ὅτι τὰ δύο ἀνακτοβούλια τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας προσεπάθουν νὰ ἀπαλλαγῶσι τοῦ βάρους τῆς θέσεως αὐτῶν, καὶ ἐπεθύμουν συμβιβασμόν τινα, ὅπως ἀποφύγωσι τὴν ἀνανέωσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἡ Πύλη, ἔλεγεν, ἔπρεπε νὰ ἐνδώσῃ, καὶ νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ μὴ ταράξῃ τὴν ἡσυχίαν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νήσων· οὕτω δὲ πράττουσα, ἤθελε μὲν διαλύσει τὴν τριπλῆν συμμαχίαν, διατηρήσει δὲ μόνον ἰσχύοντα τὸν σύμφορον αὐτῇ ὅρον, καθ' ὃν « ὁ Τσάρος δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐπιχειρήσῃ κατακτήσεις (1). » « Ἡ Ἀγγλία, » παρετήρει προσέτι ὁ ἀρχικαγκελλάριος, εἰς Βερολῖνον γράφων, « δὲν ἠδυνήθη νὰ παρακολουθήσῃ ἐπὶ πλέον τὰς τροχιὰς τῆς συνθήκης, αἵτινες οὔτε ὡρισμέναι ἦσαν οὔτε νὰ ὁρισθῶσιν ἦτο δυνατὸν (les ornières indéfinies et indéfinissables du traité)· ἡ δὲ Γαλλία ὑπεχώρει νῦν πλέον παρά ποτε, ἀφοῦ ἡ τύχη ἐφάνη δυσμενὴς εἰς τὴν Ῥωσίαν. Ἡ κατὰ τὸ 1826 γεννηθεῖσα σύγχυσις διελύετο ἐν αὐτοῖς τοῖς κόλποις τῆς συνόδου. Ἡ δὲ Πύλη ἠρνεῖτο ἐν τούτοις ἐπιμόνως νὰ παραδεχθῇ συμβιβασμόν τινα οἱονδήποτε ἐν τῷ ἑλληνικῷ ζητήματι, ὅστις ἤθελεν ἀπαιτήσει τὴν ἀπεχθῆ τῶν ῥώσων παρέμβασιν, ὧν ἔργον ὑπῆρξεν ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις (2). »

Ἐπί τινα χρόνον προσπάθεια ἐγένετο νὰ τηρηθῇ μυστικὸν τὸ τῆς 16 Νοεμβρίου πρωτόκολλον· ἀλλ' ἀπεκαλύφθη ὅμως τὸ μυστήριον διὰ τῶν πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ γενομένων διαβημάτων. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις οὐδεμίαν ἔλαβε περὶ αὐτοῦ ἐπίσημον ἀνακοίνωσιν· ὅτε ὅμως

(1) Διακοίν. τῆς 3 Δεκεμβρ. 1828. Αὐστρ. Ὑπουργ.
(2) Διακοίν. τῆς 14 Δεκεμβρίου 1828. Παράρτ.

τὸ Διβάνιον, πεποιθὸς εἰς τὰ ὅπλα του, ἀπέῤῥιψε τὴν ἐκ Λονδίνου πρότασιν, καί τοι ὑποστηριζομένην ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Βερολίνου, ὁ γαλλικὸς δὲ στρατὸς παρεσκευάσθη νὰ καταλίπῃ τὴν Πελοπόννησον, τότε οἱ ἀπατηθέντες ἕλληνες ἐξεῤῥάγησαν εἰς σφοδρὰν ἀγανάκτησιν. Ἐν τοῖς καφενείοις τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Αἰγίνης ἀντήχουν ἀραὶ κατὰ τοῦ πρωτοκόλλου, τοῦ προϊόντος αὐτοῦ ὑπερβαλλούσης διπλωματικῆς σπουδῆς καὶ ἀφροσύνης. Νῦν δὲ τὸ ἔθνος καὶ ὁ Κυβερνήτης αὐτοῦ ἐφαίνοντο ἐντελῶς ὁμόφρονες. Καὶ ἀλγεινὴν μὲν προὐξένησεν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Καποδίστριαν τὸ πρωτόκολλον, κατεξανέστη ὅμως οὗτος κατὰ τῶν χαρτίνων ἀλύσεων, δι' ὧν ἤθελον νὰ δεσμεύσωσι τὴν Ἑλλάδα. Παρέστησεν ἐντόνως εἰς τὸ παρισινὸν ἀνακτοβούλιον, ὡς πρᾶγμα τὴν τιμὴν αὐτοῦ ἀφορῶν, ὅτι ἑλληνικὰ στρατεύματα ἔπρεπε νὰ δεσπόζωσι τῆς μεταξὺ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ τῶν Θερμοπυλῶν γραμμῆς, καὶ ἀνάγκη ἦτο νὰ προστατευθῇ πληθυσμὸς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδων ψυχῶν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ ξίφους. Τὴν ἀνάκλησιν, ἔλεγε, τοῦ σώματος τοῦ Μαιζὸν δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντισηκώσῃ γενναία χρηματικὴ συνδρομὴ τοῦ Γ'. Καρόλου, πρὸς σύστασιν « ἐθνικοῦ στρατοῦ, » ἀφοῦ μάλιστα οὗτος προορισμόν του ἤθελεν ἔχει τὴν ἐξασφάλισιν τῆς Πελοποννήσου. Οἱ ῥουμελιῶται ἤθελον εἰσορμήσει πάλιν ἐν ἀταξίᾳ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ ἀναρχία δὲ καὶ ἡ ἐλεεινότης ἤθελον ἀπαισίως κορυφωθῆ. Εἴθε, προσέθετεν, ὁ τῆς Γαλλίας βασιλεύς, ὅπως ἀποτρέψῃ καταστροφήν τινα ἐπικειμένην καὶ παράσχῃ τῇ Ἑλλάδι τὴν μεγίστην τῶν εὐεργεσιῶν, μὴ ἐπιτρέψῃ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Πελοπόννησον σύμπας αὐτοῦ ὁ στρατός, καὶ καταλίπῃ τοὐλάχιστον δισχιλίους μέχρι τρισχιλίων ἀνδρῶν, οἵτινες ἤθελον εἶναι διὰ τὴν Εὐρώπην ἡ ἀσφαλεστάτη ἐγγύησις τῆς ἐσωτερικῆς ἡσυχίας ἐν τῇ γεννωμένῃ Ἑλλάδι.

Ἡ ἀναχώρησις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ διέλυσεν, ἐννοεῖται, τὰς πομφόλυγας τῶν ἐλπίδων, ὧν προσεδοκᾶτο ἡ πραγματοποίησις ἐκ τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω πορείας τῶν γάλλων. Ὑπέστη δὲ ὁ Κυβερνήτης καὶ ταύτην ἔτι τὴν ταπείνωσιν, ὅτι ἡ ἀναχώρησις τῶν γάλλων ἐγένετο, πρὶν ἢ νομισθῇ κἂν τοῦ κόπου ἄξιον νὰ ἀνακοινωθῶσιν αὐτῷ ἐκ φιλοφροσύνης τὰ ἐν Παρισίοις ληφθέντα μέτρα. Οὐδὲν ἄλλο ὑπελείφθη αὐτῷ, ἢ νὰ ἐκφράσῃ διὰ θερμῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν στρατη-

γὸν Μαιζὸν καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Ἑλλάδος δι' ὅ,τι εἶχον πράξει καὶ δι' ὅ,τι ἐσκόπουν ἔτι νὰ πράξωσιν. Ὁ Μιαούλης ἔλαβε τὴν ἔντιμον ἐντολὴν νὰ ἐκπροσωπήσῃ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην, ὡς κομιστὴς τῆς τε ἐπιστολῆς καὶ τῶν ἀποχαιρετισμῶν τοῦ Κυβερνήτου. Ὁ Μαιζόν, εἰς ὃν προσεμειδία οἴκοι τὸ σκῆπτρον τοῦ στρατάρχου, ὡς ἀμοιβὴ καὶ παρηγορία τῆς ἀναιμάκτου στρατείας, παρηκολούθησεν εἰς Γαλλίαν τὸ πολὺ τοῦ στρατοῦ του, καὶ κατέλιπεν ὀπίσω αὐτοῦ, συμφώνως πρὸς τοὺς ὁρισμοὺς τῆς συνόδου, μοῖράν τινα μόνον αὐτοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σνάϊδερ. Ὅτε δὲ τὸ προσεχὲς θέρος ἐφάνη, « ὅτι ἡ γαλλικὴ Κυβέρνησις ἤθελε διακόψει τὴν πληρωμὴν τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα χρηματικῆς βοηθείας, μέχρις οὗ σεβασθῇ ὁ Καποδίστριας τὴν ἀνακωχήν, » ὁ Μαιζὸν κατώρθωσε τὴν ἐξακολούθησιν τῆς πληρωμῆς, ἀναμιμνησκόμενος εὐγνωμόνως τῆς κοινῆς μετὰ τοῦ Καποδιστρίου ἐργασίας καὶ τῶν κοινῶν μετ' αὐτοῦ σχεδίων (1). Ἡ ἀπολειφθεῖσα « ὑπομεραρχία κατοχῆς » συνεκεντρώθη πέριξ τῆς Μεθώνης καὶ τοῦ Ναβαρίνου, καί τοι ὁ σκοπὸς αὐτῆς, τοῦ νὰ προστατεύσῃ τὴν χώραν καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον στρατοῦ εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἤθελε κάλλιον ἐπιτευχθῆ, ἂν κατενέμοντο ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώραν οἱ στρατιῶται.

Πόσον πικρῶς συνησθάνθη ταῦτα πάντα ὁ Κυβερνήτης καὶ πόσον βαθεῖα παρέμεινεν αὐτῷ ἡ δυσαρέσκεια ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τοῦ μεγάλου περὶ ἀντιπερισπασμοῦ σχεδίου του, κατέδειξεν ἀπαγορεύσας τὸν ἐπίσημον πανηγυρισμὸν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐμποδίσας πᾶσαν πολιτικὴν χαρμόσυνον ἐκδήλωσιν, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι « οὐδὲν ἐπετεύχθη, περιοριζομένης τῆς Ἑλλάδος ἐντεῦθεν τοῦ Ἰσθμοῦ. » Προσεποιήθη δέ, ὅτι ἡ ἀναχώρησις τοῦ Μαιζὸν οὐδόλως ἤθελε συνταράξει τὰ ἐπιθετικά του κατὰ τῶν τούρκων σχέδια. Διαταγαὶ ἐπὶ διαταγαῖς ἐστάλησαν πρὸς τὸν Τσῶρτς καὶ τὸν Ὑψηλάντην, περὶ διατηρήσεως τῆς Στερεᾶς καὶ δραστηρίου ἐξακολουθήσεως τῶν πολεμικῶν ἐργασιῶν. Καὶ τῆς Κρήτης ἐπίσης διενοήθη νὰ μείνῃ κύριος ὁ Καποδίστριας, καί τοι τοῦ Ῥάϊνεκ αἱ ἐκθέσεις παρίστων κρίσιμον τὴν κατάστασιν τῶν ἐκεῖ πραγμάτων, μετὰ τὴν λύ-

(1) Ἔκθ. ἐκ Παρισ. τῆς 4 Ἰουλίου 1829. Αὐστρ. Ὑπουργ.

σιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ, καὶ πικρῶς ἐδυσχέραινον ἐπὶ τῇ ἀταξίᾳ καὶ τῇ καταπτώσει τῶν ἑλλήνων, ὡς ἐπίσης ἐπὶ τῷ αὔξοντι θάῤῥει τῶν τούρκων. Αἱ χρηματικαὶ συνδρομαί, ἃς ἤρξαντο ἀπὸ τοῦδε τακτικῶς καταβάλλουσαι ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ῥωσία, τὸ ἠθικὸν στήριγμα, ὅπερ παρέσχον εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, διορίσασαι πρέσβεις παρ' αὐτῇ, πᾶσα αὕτη ἡ μεγαλόδωρος παροχὴ δὲν ἐπήρκει εἰς τὴν ἀνυπόμονον πολεμικὴν ζέσιν τοῦ Κυβερνήτου. Μετὰ μείζονος ἢ ποτε ἄλλοτε ἐπιμονῆς παρεκάλεσε νῦν καὶ πάλιν τὰς προστάτιδας Δυνάμεις νὰ παράσχωσιν αὐτῷ δάνειον ἑξήκοντα ἑκατομμυρίων, καθόσον προέκειτο, ἔλεγε, περὶ ζωῆς ἢ θανάτου. Ἱκέτευσεν ἐπίσης τὸν κόμητα Λοβέρδον νὰ ἐνεργήσῃ, ὅπως παραχωρηθῶσιν αὐτῷ τὰ ἀναγκαῖα χρήματα, πρὸς στρατολογίαν καὶ συντήρησιν τρισχιλίων ἀνδρῶν τακτικοῦ στρατοῦ, καὶ ἀπέκρουσε σφοδρῶς τὴν μομφὴν τῆς κοινῆς γνώμης, «ὅτι ἡ ἰσχὺς πᾶσα τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἶχε συγκεντρωθῇ εἰς ἕνα μόνον ἄνθρωπον, μὴ καταγόμενον ἐκ βασιλικοῦ αἵματος, καὶ θεωρούμενον ὡς ῥῶσον ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Γαλλίᾳ.» Ὡς εἰ προέκειτο δὲ νὰ ἐμπαίξῃ διὰ τῶν πραγμάτων τὰς μομφὰς τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ ἐναντίων, δὲν ἐξετράπη ὁ Κυβερνήτης τῶν ὑπὲρ τῆς Ῥωσίας ἀντιπερισπαστικῶν αὐτοῦ ἐνεργειῶν, ἀλλ' ἐξηκολούθησε τὸ ἔαρ μετ' αὐξούσης ἐπιτυχίας τὴν χειμερινὴν κατὰ τῶν τούρκων ἐκστρατείαν, οὐδόλως προσέχων εἰς τὰς κραυγὰς τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας, κατηγορούσης αὐτοῦ παραβίασιν τῆς ἀνακωχῆς καὶ τῶν συνθηκῶν. Θρασεῖα τις φράσις τῶν ἡμερῶν ἐκείνων εἰκονίζει αὐτὸν κάλλιστα: «Φρονῶ ὡς ὑμεῖς, ἔγραφε τὴν 24 Ἰανουαρίου **1829** πρὸς τὸν Ἄϊδεκ· ἂν εἴχομεν πεδινά τινα πυροβόλα καλῶς χειριζόμενα καὶ ὀλίγας ἴλας ἱππικοῦ, ἠδυνάμεθα νὰ ἀποκτήσωμεν τὰ ὅριά μας, βίᾳ τῶν πρωτοκόλλων τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς ἐφημερίδος τῆς Σμύρνης.»

Ὑπῆρχε βεβαίως ἔρεισμά τι, ἐφ' οὗ ςηριζόμενος ὁ Κυβερνήτης ἠδύνατο νὰ λαλῇ τοιαύτην προκλητικὴν γλῶσσαν πρὸς τὰς Δυνάμεις· τὸ ςήριγμα ὅμως τοῦτο δὲν εὑρίσκετο ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, παρὰ τῷ βορείῳ κολοσσῷ, τῷ κεραμίνους ἔχοντι τοὺς πόδας, ἀλλ' ἐντὸς αὐτῆς, παρὰ τῇ πλήρει αὐταπαρνήσεως πίστει τοῦ ἐκ τῆς ἀναρχίας καὶ τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου σωθέντος καὶ εὐγνωμονοῦντος ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Μόνον ὁμοφρονῶν πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ ἠδύνατο ὁ Καποδίστριας νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὰς μεγάλας Δυνάμεις. Ἡγεμὼν συνειδὼς ὅτι φρονεῖ καὶ αἰσθάνεται ὅ,τι καὶ τὸ ὑπήκοον αὐτοῦ, εἶνε ἀκαταμάχητος.

Ἠδύνατο ὅμως ὁ τῆς Ἑλλάδος Κυβερνήτης νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν σημασίαν τῆς ἠθικῆς ταύτης ἐγγύης; Ἄλλο τὸ νὰ ἔχῃ τις τὰ τοῦ ἔθνους του φρονήματα, καὶ ἄλλο τὸ νὰ θηρεύῃ τὴν ἐξωτερικὴν μόνον ἐπιφάνειαν τῆς τοιαύτης ὁμοφροσύνης. Ὅτι δὲ ὁ Κυβερνήτης ἐπόθει εἰλικρινῶς εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἑλλήνων, κενὴν μόνον καὶ κούφην ἐλπίδα παρεῖχεν ἡ ἐν Πόρῳ ἐνέργειά του. Καθ' ὃν χρόνον προὐκάλει παρατόλμως εἰς ἔριδα τὰς μεγάλας Δυνάμεις, παρήτει οὐχ ἧττον ἕρμαιον τῆς θελήσεως αὐτῶν ὅ,τι τὸ ἔθνος δι' ἀγώνων εἶχεν ἀποκτήσει. Ἐν Πόρῳ διεδραματίσθη περὶ τὰ τέλη τοῦ 1828 ὅμοιόν τι πρὸς τὰς ἐν Λονδίνῳ συνδιασκέψεις, ἡ δὲ διπλωματία ἀπεφάσισε καὶ ἐκεῖ ὡς καὶ ἐν Downing Street μετ' ἀπαραδειγματίστου ἀδιαφορίας πρὸς τοὺς πόθους τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Κατὰ τὸν Αὔγουστον ἤδη τοῦ 1828 εἶχεν ἀνακοινώσει ὁ Στράτφορδ Κάννιγκ εἰς τὸν κόμητα Καποδίστριαν, ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ συγκροτήσῃ ἀπὸ κοινοῦ μετ' αὐτοῦ καὶ τῶν πρέσβεων τῆς Γαλλίας καὶ Ῥωσίας συνδιάσκεψίν τινα περὶ τῆς «σκοπίμου ἐκτελέσεως τῆς συμβάσεως τοῦ Ἰουλίου.» Ἀνήγγειλε δέ, ὅτι ὁ Πόρος εἶχεν ἐκλεχθῇ ὡς τόπος συνεντεύξεως, καὶ παρεκάλεσε νὰ τῷ δοθῶσι «στατιστικαὶ πληροφορίαι,» αἵτινες νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς βάσις τῶν περὶ Ἑλλάδος συζητήσεων. Στατιστικὴ ἐν Ἀνατολῇ! ἐνῷ οὐδεὶς ὑπάρχει ἕλλην, ὁ αἰσθανόμενος τὴν ἀνάγκην τῆς μετρήσεως τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου! Οἱ ἐπὶ ζωηρῶν αἰγυπτιακῶν ἵππων συνοδεύοντές με ποτὲ ἕλληνες χωροφύλακες ἐξεπλάγησαν, ὅτε παρετήρησα, ὅτι εἴχομεν διαβῇ ἅπαξ καὶ τριακοντάκις ἀκριβῶς τὸ Σαρανταπόταμον μέχρι τῆς θέσεως Κρύα Βρύσις. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἕλληνες οὐδέποτε κινοῦσι κατὰ τὴν ὡρισμένην ὥραν, ἡ ἀκρίβεια φαίνεται αὐτοῖς βίου πάρεργον καὶ οὐδὲν πλέον. Ὁ Κυβερνήτης διεβεβαίωσε μέν, ὅτι ἤθελε προσπαθήσει νὰ ἀνταποκριθῇ ἐν πάσῃ σπουδῇ εἰς τὴν ὑψηλὴν τῶν συμμάχων ἐμπιστοσύνην, ὑπέδειξεν ὅμως συγχρόνως μετά τινος εἰρωνικῆς ἐγκαρτερήσεως τὸ χάος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, καὶ

τὰ ἑλληνικὰ «ἐρείπια,» ὧν ἐν μέσῳ δυσχερὴς ἀπέβαινεν ἡ συλλογὴ τῆς ἀναγκαιούσης εἰς τὰς τρεῖς ἐξοχότητας στατιστικῆς ὕλης, Ἡ τακτική, ἣν ἀπόφασιν εἶχε νὰ τηρήσῃ ἀπέναντι τῶν νομίμων πόθων τοῦ ἔθνους, κατεφαίνετο ἤδη ἐκ προοιμίων πρόδηλος. «Ὅπως ἀποκτήσῃ νομικήν τινα βάσιν» διὰ τὰς μελλούσας πρὸς τοὺς πρέσβεις ἀπαντήσεις του, ἀπετάθη πρὸς τὰς ἀρχάς, αἵτινες παρίστων ὑπὸ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν: πρὸς τὸ Πανελλήνιον δηλ. καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐξαρτωμένους ἐπάρχους, καὶ παρεκάλεσεν αὐτὰς νὰ τῷ χορηγήσωσι τὰς ζητουμένας στατιστικὰς πληροφορίας. Σκοπὸς αὐτοῦ δὲ ἦτο νὰ καταλάβῃ αἴφνης ἀνέτοιμα τὰ μέλη τοῦ Πανελληνίου, ἐν οἷς παρέμενεν ἔτι σπινθήρ τις πείσμονος ἀνεξαρτησίας. Τούτου ἕνεκα περιώρισεν ὁ Καποδίστριας εἰς τὰ ἐλάχιστα τὸν κύκλον τῆς στατιστικῆς αὐτῶν ἐνεργείας, ὑπὸ τὴν πρόφασιν, ὅτι «ὁ καιρὸς ἐβίαζεν.» Ἐνῷ δὲ παρέπεμψεν εἰς αὐτὰ πρὸς ἀπάντησιν πέντε μόνον, δευτερεύοντα μᾶλλον, ζητήματα, ἀπήντησεν αὐτὸς μόνος, ἐν ὀνόματι τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῆς νομίμου αὐτοῦ ἀντιπροσωπείας, εἰς εἴκοσι ὀκτὼ ζητήματα, ὑποβληθέντα αὐτῷ ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων τῶν προστατίδων Δυνάμεων, καὶ πολὺ σπουδαιότερα τῶν πέντε ἐκείνων, ἅτινα εἶχεν ἐξαιρέσει ἡ συνταγματικὴ αὐτοῦ συνείδησις. Διατί ἆρά γε — καὶ ἐν τούτῳ κεῖται ἡ οὐσία τοῦ πράγματος — δὲν ὑπεβλήθη εἰς τὰ μέλη τοῦ Πανελληνίου τὸ ζήτημα τῆς ἀπὸ τοῦ Διβανίου ἐξαρτήσεως, ὅπερ σιωπηρῶς ἀπετέλει τὴν βάσιν; Μή τοι ἐκώλυε τὸ Πανελλήνιον ἡ τοῦ χρόνου βραχύτης νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν περὶ τούτου ςατιςικὰς πληροφορίας;

«Ἀφοῦ συνήγαγον τὰς παρατηρήσεις καὶ ἰδέας τοῦ Πανελληνίου, ἠδυνήθην νὰ παραθέσω τὰς προσηκούσας ἀναπτύξεις εἰς ἕκαστον τῶν 28 ζητημάτων.» Διὰ τοῦ κεκαλυμμένου τούτου ψεύδους ἐπροοιμίασεν ὁ Κυβερνήτης τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ εἰς τὸν κυκεῶνα σπουδαίων καὶ μὴ σπουδαίων ζητημάτων, ἅτινα εἶχεν ὑποβάλει αὐτῷ ἡ διπλωματία. Προεφασίσθη δ' ἐκ προοιμίων εἰς δικαιολόγησίν του τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀβεβαιότητα καὶ σύγχυσιν, ὡς καὶ τὰς δυσχερείας, αἵτινες παρεκώλυον πᾶσαν ἐν Ἑλλάδι στατιστικὴν ἔρευναν.

Συμφέρον εἶχεν, ἀπαντῶν εἰς τὸ ζήτημα περὶ τοῦ σχετικοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἑλλήνων καὶ τούρκων κατά τε τὸ 1821 καὶ νῦν, νὰ πα-

ραστήσῃ τὸν τουρκικὸν πληθυσμὸν ὅ,τι ἐλάχιστον. Ὅτε δὲ οἱ διπλωμάται ἠρώτησαν περὶ τῶν προσφύγων, οἵτινες συνεπείᾳ τῶν πολεμικῶν συμβάντων εἶχον κατέλθει ἐκ τῶν πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ χωρῶν, ἄσυλον ζητοῦντες, ἔλαβον τὴν βραχεῖαν ταύτην ἀπάντησιν, ὅτι ἀδύνατον ὑπῆρξε νὰ ὁρισθῇ, ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν. Ἐν γένει ἡ ἀκρίβεια ἀντεστρατεύετο οὐ μόνον εἰς τὴν δύναμιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ συμφέρον τοῦ Κυβερνήτου. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ δώσῃ τὰς προσηκούσας διασαφήσεις περὶ ἐγγείου κτήσεως, βακουφίων, ἀγγαρειῶν καὶ φόρων, περὶ τῆς εἰς τὸν Σουλτάνον περιελεύσεως τῶν ἀδεσπότων ἢ ἀκλήρων κτημάτων καὶ τῆς ἐθνικῆς ἐν γένει περιουσίας, ἀφοῦ εἶχε παραμελήσει μέχρι τοῦδε πᾶσαν αὐτῶν ἀπογραφήν, δυναμένην νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις τῶν πληροφοριῶν αὐτῶν;

Ἐζητήθη συνοπτική τις ἔκθεσις περὶ τῆς εἰς τὸν ἀγῶνα μετοχῆς τῶν κατ' ἰδίαν τμημάτων τῆς Στερεᾶς καὶ τῶν νήσων· παρείχετο δὲ οὕτως εὐκαιρία εἰς τὸν Κόμητα νὰ ὑπερμαχήσῃ τῆς θεωρίας τῶν *φυσικῶν ὁρίων*, συμπεριλαμβάνων καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Ἐζητήθησαν δὲ τέλος παρ' αὐτοῦ πληροφρίαι περὶ τῶν εἰς τὸ Διβάνιον δοθέντων φόρων, περὶ ἐκκλησιαστικῶν δεκάτων, περὶ τῶν πρῴην τουρκικῶν κατὰ τόπους ἀρχῶν καὶ τοῦ τρόπου τοῦ διορισμοῦ των, καὶ περὶ τῶν *δημοτικῶν δικαίων*, ἅτινα εἶχον ἀπολειφθῆ τοῖς Ἕλλησιν ὑπ' αὐτὴν τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν. Ἐτόλμα ὅμως ὁ Κυβερνήτης νὰ παραστήσῃ ὡς πρὸς τὰ δημοτικὰ πράγματα τὴν μεταξὺ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος ἀντίθεσιν; Ἡ εἰλικρινὴς αὐτοῦ ἀπάντησις ἤθελεν εἶναι κατηγορία τοῦ ἰδίου αὐτοῦ διοικητικοῦ συστήματος. Τούτου ἕνεκα παρέδραμεν ἐν πάσῃ σπουδῇ καὶ βραχύτητι τοὺς φλέγοντας αὐτοὺς ἄνθρακας, ἀπαντῶν δὲ εἰς τὸ τελευταῖον ζήτημα, περὶ τῶν γενομένων εἰς τὸ ἑλληνικὸν πολίτευμα μεταβολῶν ἀπὸ τοῦ 1821, ἐξέθηκεν ἐν βραχείᾳ συνόψει τὰ ἔργα τῶν τριῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων, καὶ συνεπέρανε πανηγυρίζων θερμῶς τὸ ἴδιον αὐτοῦ κυβερνητικὸν σύστημα ὅπερ, ὡς παρετήρει, ἐκυροῦτο διὰ τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας (suffrage universel) τοῦ ἔθνους.

Ἐπὶ τῶν ἐκθέσεων τούτων τοῦ Καποδιστρίου στηριζόμενοι, ἀπεφάσισαν ἐν Πόρῳ οἱ τρεῖς πρέσβεις περὶ εὐδαιμονίας καὶ κακοδαιμονίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Καθότι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μετὰ τοῦ

Κυβερνήτου παιχθείσης κατ' ἐρωταπόκρισιν διπλωματικῆς κωμῳδίας ἐπεκυρώθη προθύμως ἄνωθεν ὑπὸ τῆς ἐν Λονδίνῳ συνόδου.

Καὶ ὅμως ἐν τῷ διπλωματικῷ συνεδρίῳ τοῦ Πόρου παρεκάθηντο καὶ ἐλευθερόφρονες, ἀγαθὴν τὴν γνώμην ἔχοντες ἄνδρες. Εἰς τὴν ἐπιῤῥοὴν δὲ τοῦ Στράτφορδ Κάννιγκ ἐπὶ τῶν συναδέλφων του πρέπει νὰ ἀποδοθῇ, ὅτι ἡ ἔκθεσις αὐτῶν πρὸς τὴν ἐν Λονδίνῳ σύνοδον ἤρχετο ἀπὸ παραδόξου τινος ὁμολογίας περὶ τῶν ἐσωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος πραγμάτων, εἰς ἣν ἥκιστα βεβαίως παρώρμησαν αὐτοὺς αἱ τοῦ Κυβερνήτου διασαφήσεις: « *Ἱδρυομένης ἐν Ἑλλάδι κληρονομικῆς μοναρχίας,* » παρετήρουν οἱ πρέσβεις, « *ἤθελεν εἶναι ἄδικον καὶ ἐπικίνδυνον νὰ στερηθῶσιν οἱ Ἕλληνες τοῦ ἀντιπροσωπικοῦ συστήματος,* καθότι καὶ ὑπ' αὐτὴν τὴν τουρκικὴν διοίκησιν ἐξέλεγον αὐτοὶ πάντοτε τὰς δημοτικάς των ἀρχάς, οἱ δὲ « πρόκριτοι » αὐτῶν εἶχον ἐν γένει τὸ δικαίωμα τῆς διανομῆς τῶν ὑπὸ τῆς Πύλης ἐπιβαλλομένων φόρων. »

Ἡ πρὸ τοῦ διπλωματικοῦ δικαστηρίου ἀναγνώρισις αὕτη τῆς δημοτικῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος κακῶς ἤχησεν εἰς τοῦ Κυβερνήτου τὰ ὦτα. Δὲν ἀπετόλμησεν ὅμως νὰ ἀντείπῃ ἐκφανῶς καὶ μεγαλοφώνως, ἀλλὰ τοὐναντίον μάλιστα μεταξὺ τῶν ἰδεῶν, ἃς ἐξέφρασαν οἱ σύμμαχοι πρέσβεις ἐν Πόρῳ, οὐδεμία ἐφάνη ἐκθυμότερον καὶ εἰλικρινέστερον ἐπικροτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου, ἢ ἡ ἀναγνωρίζουσα τὰ δημοτικὰ τῶν ἑλλήνων δίκαια. Οὐχ ἧττον πρὸς τοὺς οἰκείους αὐτῷ καὶ ἐμπίστους εἶπεν: « Κατὰ τὰς ἐν Πόρῳ συζητήσεις ἔδειξα τὴν μεγίστην αὐταπάρνησιν. » Εἰς δὲ τὸν πιστὸν αὐτοῦ Γεννατᾶν πικρὰς ἐξέφρασε μομφὰς κατὰ τῶν « ὑποκεκρυμμένων τεχνασμάτων τῶν πληρεξουσίων. »

Περὶ τὰ μέσα Δεκεμβρίου ἀπεχωρίσθησαν οἱ συνεδρεύοντες, δυσθύμως ἀλλήλους ἀποχαιρετίζοντες. Οἱ πρέσβεις ἐξεφράσθησαν ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτῶν διακοινώσει ὑπὲρ τῶν ἀπὸ Ἄρτης μέχρι Βώλου ὁρίων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς θυσίας τῆς Χίου συγχρόνως, ὑπεσχέθησαν δὲ νὰ ἐνεργήσωσιν ὑπὲρ τῆς Σάμου καὶ Κρήτης. Ἐξεφράσθησαν ὑπὲρ ἐτησίου φόρου ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου γροσίων πληρωτέων εἰς τὸ Διβάνιον, ἐζήτησαν δὲ τὰ φῶτα τῆς γνώμης τοῦ Κυβερνήτου

ὡς πρὸς τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐπικυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου καὶ τὸ σκοπιμώτατον διὰ τὴν Ἑλλάδα σύστημα κυβερνήσεως.

Οὕτως ἠναγκάζετο τέλος ὁ Καποδίστριας νὰ δηλώσῃ τὸ φρόνημά του. Οἱ γνωρίζοντες ὅμως αὐτὸν ἥκιστα ἠδύναντο νὰ προσδωκῶσι σαφῆ τινα γνώμην του περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἀνεξαρτησίας, χωρὶς περιτρόπων ὑπεκφυγῶν. Ἀπεκρίθη παραπονούμενος ἐπὶ τῇ σιωπῇ τῶν πρέσβεων ὡς πρὸς τὸ χρηματικὸν ζήτημα· ἐκφράζων δὲ καὶ πάλιν τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ, ὅπως γαλλικὰ στρατεύματα βοηθήσωσι τὰ ἑλληνικὰ εἰς κατάκτησιν ἰσχυρῶν ὁρίων, παρεκάλει νὰ προσαρτηθῇ εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἡ Σάμος καὶ ἡ Κρήτη. Ὡς πρὸς τὴν μορφὴν τῆς κυβερνήσεως, ὑπέμνησε τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ συντάγματος τῆς Τροιζῆνος, ἥτις εἶχεν ἐκλέξει αὐτὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐπὶ ἑπταετίαν, καὶ ἀσφαλίσει εἰς τὸν λαὸν τὸ δικαίωμα τοῦ ψηφίζειν διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ τοὺς νόμους καὶ μάλιστα τοὺς οἰκονομικούς. Ὡς πρὸς τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, ἐπεθύμει νὰ ὑπόκηται αὕτη εἰς τὴν ἀναγνώρισιν πάσης νέας ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, παρετήρει ὅμως συνάμα, ὅτι ἥ τε ἀνανέωσις τῆς κυβερνήσεως ὡς καὶ ἡ ὑπὸ τῆς Πύλης ἀναγνώρισις αὐτῆς ἠδύναντο νὰ ἀποβῶσι λίαν κινδυνώδεις. Τὸν κίνδυνον δὲ τοῦτον, ἔλεγεν, ἠδύνατό τις νὰ ἀποφύγῃ «ἱδρύων ἐν Ἑλλάδι κυβέρνησιν ἰσχυρὰν ὡς ἐκ τῆς ἀρχῆς, ἐφ' ἧς ἤθελε θεμελιωθῇ ἡ στασιμότης αὐτῆς, καὶ περιφρουρουμένην συγχρόνως ὑπὸ τῶν ὑψίστων ἐγγυήσεων, αἵτινες ἠδύναντο νὰ ἀσφαλίσωσιν εἰς τὸ ἔθνος πλήρη, διαρκῆ καὶ ἔντιμον ἀναγέννησιν.» Ὅπως καταστήσῃ δὲ μᾶλλον συγκεκριμένον τὸ ἀφηρημένον τοῦτο καὶ περίστροφον κενολόγημα, διεμαρτυρήθη ὁ Κυβερνήτης κατὰ τῆς «ἀδικίας» ἣν ἤθελε περιέχει οἱοσδήποτε ὑπαινιγμὸς τῶν πρέσβεων περὶ τοῦ προσώπου του, καὶ συνεπέρανε παρατηρῶν ὅτι, τὸ κατ' αὐτόν, οὐδέποτε ἤθελε δυνηθῇ νὰ συνάψῃ καὶ ἀναπτύξῃ σχέσεις, ὁποίας ἤθελε παραγάγει ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐπικυριαρχία τοῦ Σουλτάνου.

Ἡ ἐκ τῶν προτέρων αὕτη ἄρνησις τῆς εἰς τὸν Σουλτάνον ὑποτελείας ἐτίμα τὸν Κυβερνήτην, ἀλλ' ὑπεδείκνυε συνάμα λεπτότατον ἐκ μέρους αὐτοῦ ὑπολογισμόν. Ὅτε οἱ πρέσβεις ἠρώτησαν αὐτόν, τίνα ἤθελε προτείνει ὡς κληρονομικὸν τῆς Ἑλλάδος ἡγεμόνα, *ὑπέδειξεν*

αὐτοῖς προφορικῶς τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον τοῦ Κόβουργ-Γκότα, ὃν ἀπὸ τῆς ῥωσικῆς του ὑπηρεσίας καλῶς ἐγνώριζε, καὶ ὑπὲρ οὗ ὠσφραίνετο ἐπικρατούσας εὐνοϊκὰς διαθέσεις. Ἄλλως δὲ προσεποιήθη ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐν Πόρῳ συζητήσεων εἶχε προξενήσει αὐτῷ ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν. Οὔτε ἡ μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων ψυχρότης καὶ ἡ διαφωνία τῶν ἀνακτοβουλίων, οὔτε ἡ ἐπὶ ταῖς ῥωσικαῖς ἥτταις χαιρεκακία τῶν γάλλων, οὔτε ἡ διαρκὴς πρὸς αὐτὸν δυσπιστία τῶν δυτικῶν Δυνάμεων εἶχον διαφύγει αὐτόν. Μυχιαίτατα ὅμως πάντων ἔτηκεν αὐτὸν ἡ ἰδέα, ὅτι «διὰ τῶν δολοπλοκιῶν τῆς μικρᾶς καὶ μεγάλης διπλωματίας ἠδύνατο νὰ ἀναῤῥιπισθῇ ἀπειθείας καὶ στάσεως πνεῦμα παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ καὶ τοῖς ἀρχηγοῖς αὐτοῦ.» Ἀπὸ τοῦ Πόρου, ἔγραφεν ὀδυνώμενος πρὸς τὸν κόμητα Λοβέρδον, «ἤρξαντο οἱ πρόκριτοι λαλοῦντες περὶ ἐθνικῆς συνελεύσεως, συντάγματος, νομοθετικοῦ σώματος καὶ ἐλευθεροτυπίας, καίτοι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ἐνόει τὴν σημασίαν ἢ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν λέξεων αὐτῶν.» Συνάμα δὲ ἐβεβαίου τὸν κόμητα Λαφεῤῥοναί, ὅτι ὑπ' οὐδεμίαν περίπτωσιν ἤθελε μείνει ἐν ᾗ θέσει διετέλει καταδεδικασμένος. Ἐπιθυμία του, ἔγραφεν, ἦτο νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἀτυχῆ λαὸν τὰς πρώτας βάσεις τάξεως καὶ διαρκείας, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἀναχωρήσῃ.

Τοσούτῳ μάλιστα ἦν τότε ἠρεθισμένος ὁ Κυβερνήτης, καὶ τοσούτῳ κατέτρυχεν αὐτὸν τὸ ἀλγεινὸν προαίσθημα ἀτυχοῦς τινος τέλους, ὥστε ἀνεφώνησε μετὰ στεναγμοῦ: «Μία σφαῖρα εἶνε ἡ μόνη δι' ἐμὲ ὑπολειπομένη διέξοδος! (1)».

Ὁ Καποδίστριας, ἐννοεῖται, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον διενοεῖτο νὰ ἀναζητήσῃ τὴν ἀφορμὴν τῶν παθημάτων αὐτοῦ ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ σφάλμασι. Καὶ ὅμως αἱ δυσχέρειαι καὶ τὰ κωλύματα, ἅτινα περιῆγον αὐτὸν εἰς ἀπελπισίαν, οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ συνέπειαι τοῦ ψεύδους, ὅπερ ἐχαρακτήριζε τὴν τέως πολιτικὴν αὐτοῦ διαγωγήν.

Πρὸς τὸν Τσάρον εἶχεν ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τηρήσῃ τὴν ἰουλιανὴν σύμβασιν· καὶ ὅμως ἔτρεφεν ἐν τῷ κρυπτῷ τὴν ἰδέαν, ὅτι τὰ συμβησόμενα ἠδύναντο νὰ σχίσωσι τὸ χαρτίον ἐκεῖνο, καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς συμβάσεως ἤθελε διαῤῥήξει τὸ γράμμα αὐτῆς.

(1) Πρόκες-Ὄστεν, Τομ. Β'. σελ. 299.

Ὅτε ὅμως αἱ προσδοκίαι του αὗται ἐπραγματοποιήθησαν, αἱ δὲ δυτικαὶ Δυνάμεις ἀπέβαινον ὁλονὲν δυσμενέστεραι πρὸς τὴν σύμβασιν, εἰς τὴν τρίτην πάλιν Δύναμιν, τὴν Ῥωσίαν, ἠναγκάσθη νὰ πλησιάσῃ ὁ Κυβερνήτης. Ἐνῷ κατ' ἐπιφάνειαν παρίστατο κεκυφὼς ὑπὸ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ Πόρου καὶ τὸ τοῦ Νοεμβρίου πρωτόκολλον, ἀπεζημιοῦτο ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποστέλλων τὴν 14 Δεκεμβρίου εἰς Πετρούπολιν διὰ τοῦ κόμητος Βούλγαρη, νέου διπλωμάτου, στενοῦ συγγενοῦς καὶ τυφλῶς εἰς αὐτὸν ἀφωσιωμένου, ὑπόμνημα σκοπὸν ἔχον νὰ παροτρύνῃ τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρουπόλεως εἰς ἀντίστασιν κατὰ τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐν Πόρῳ ἐνεργείας τῶν τριῶν πρέσβεων.

Ὁ νεοφώτιστος διπλωμάτης προσεπάθησε νὰ παραστήσῃ εἰς τὸν πρίγκηπα Νέσσελρωδ, ὅτι αἱ περιστοιχίζουσαι τὸν Κυβερνήτην δυσχέρειαι ἀφορμὴν εἶχον τὴν διαφθορὰν τῶν ἀνωτέρων κλάσεων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Φρικτὴν δὲ διέγραψε τὴν εἰκόνα τῆς κοινωνικῆς παραλυσίας καὶ τοῦ δημαγωγικοῦ πυρετοῦ τῶν ἑλλήνων. «Τριῶν αἰώνων δουλεία, εἶπε, καὶ αἱματηρὰ ἐπανάστασις ἐξήλειψαν παρὰ τῇ σημαινούσῃ τάξει τῶν προκρίτων τάς τε ἀρετὰς καὶ τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ θεμέλιον τῶν καλῶς συντεταγμένων πολιτικῶν κοινωνιῶν. Ἄλλως τε καὶ δὲν εἶχέ τις τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαιτῇ ἀρετάς, αἵτινες οὐ μόνον δὲν ἦσαν ἀναγκαῖαι, ἀλλὰ καὶ βλαβεραὶ ἠδύναντο νὰ ἀποβῶσιν εἰς τοὺς ἕλληνας ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Οἱ πρόκριτοι, οἵτινες πρὸς τυραννίαν καὶ πίεσιν τοῦ λαοῦ ἦσαν ἱκανοὶ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς προθυμότατα τοῦ σκληροτάτου δεσποτισμοῦ ὄργανα, καὶ τυφλῶς ὑπηρέτουν πάντα τῶν πασσάδων τὰ πάθη, ἦσαν τάξις ἀνθρώπων, οὓς οὐδεμία συμβουλὴ οὔτε εἰλικρινὴς προσπάθεια ἠδύναντο νὰ ἐπαναγάγωσιν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς τάξεως, καὶ δι' οὓς πᾶσα τακτικὴ πραγμάτων κατάστασις ἤθελεν εἶναι αταξίας μόνον καὶ ἀκολασίας ἀφορμή. Εἰθισμένοι δὲ οὗτοι ἀπὸ τῆς τουρκικῆς δεσποτείας εἰς τὰς ἑκάστοτε ἀλλαγὰς τῶν πασσάδων, ὁσάκις ἐπέτρεπον τοῦτο αἱ χρηματικαὶ τῶν ἐπαρχιῶν θυσίαι, ἐθεώρουν νῦν ὡς ἀφορμὴν ἀντιπολιτεύσεως καὶ ὡς πέτραν σκανδάλου τὴν φρόνησιν κυβερνήσεως, ἣν ἐμίσουν, ὡς ἀπαγορεύουσαν τὰς ἁρπαγάς, τιμωροῦσαν τοὺς ἐνόχους καὶ προστατεύουσαν τοὺς πιεζομένους.

Πρὸς τοὺς προκρίτους τούτους, ἔλεγεν ὁ Βούλγαρης, ἦσαν στενῶς

συνδεδεμένοι ἀπὸ ἑπτὰ ἤδη ἐτῶν οἵ τε ἀληθεῖς καὶ οἱ νομιζόμενοι ἰδεολόγοι. *"Αφρον δὲ καὶ πονηρὸν ἔργον τῶν ἀνδρῶν τούτων ἦσαν τὰ τρία δημαγωγικὰ συντάγματα*, ἅτινα εἶχον ἐπιβαρύνει μέχρι τοῦδε τὴν χώραν, καὶ ἀποκωλύσει μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυβερνήτου πᾶσαν διοργάνωσιν. Ἡ ἰδιοτέλεια τῶν προκρίτων εἶχε κατανοήσει, ὅτι, παραλυομένης μέχρι χλεύης τῆς ἐνεργείας τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τῶν τριῶν ἐκείνων συνταγμάτων, νέον καὶ λαμπρὸν ἠνοίγετο στάδιον εἰς τὰς ληστρικὰς αὐτῶν ὀρέξεις. Αἱ φιλελεύθεροι ἀρχαὶ ἐφάνησαν εἰς αὐτοὺς εὐαπόδεκτον μέσον πρὸς διαιώνισιν τῆς ἐπιῤῥοῆς των. Οὕτω δὲ ἐῤῥίφθησαν διὰ μιᾶς εἰς τὴν συνταγματικὴν παλαίστραν, καὶ συνεμάχησαν μετὰ τῶν ἰδεολόγων, ὅπως νέα καθημέραν παρέχωσι πράγματα εἰς τὴν σοφὴν καὶ τὸ ἀγαθὸν μόνον τοῦ λαοῦ σκοποῦσαν κυβέρνησιν τοῦ Καποδιστρίου. Ἀλλ' εὐτυχῶς, συνεπέραινε λέγων ὁ Βούλγαρης, εἰς μάτην ἀπέβησαν αἱ προσπάθειαι αὐτῶν· τὸ μυσαρὸν των ἔργων ἀπέτυχε.»

Εἰς ταῦτα εἵπετο φυσικῶς ὁ πανηγυρισμὸς τῆς λαμπρᾶς τοῦ Κυβερνήτου διοικήσεως, ἣν βεβαίως ἐν πάσῃ περισκέψει θέλει ἀποδεχθῇ πᾶς ἀπροκατάληπτος, ἀφοῦ πᾶσα ἡ τοῦ Βούλγαρη ἔκθεσις εἶχε συνταχθῇ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Καποδιστρίου. Ἡ ἤρεμος τοῦ λαοῦ εὐχαρίστησις, ἡ εὐπείθεια αὐτοῦ, τὸ πνεῦμα τῆς τάξεως καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἡ ἀσφάλεια τῆς συγκοινωνίας, ἡ ἔλλειψις ἀταξιῶν καὶ ἐγκλημάτων, ἅτινα εἰσὶν ἄλλως τοσοῦτον συνήθη παρὰ λαοῖς μόλις ἀπαλλασσομένοις τοῦ διπλοῦ ζυγοῦ τῆς τυραννίας καὶ τῆς ἐπαναστάσεως, — ταῦτα πάντα, ἔλεγεν ἡ ἔκθεσις ἐν πάσῃ μετριοφροσύνῃ — καταδεικνύουσι προδήλως, «ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶνε ἄξιος τῆς σώφρονος αὐτοῦ κυβερνήσεως.»

Καί τοι δ' ἐκ τῶν ἰσχυρισμῶν τούτων ἠδύνατό τις νὰ συναγάγῃ, ὅτι ἡ παράτασις τῆς τοσοῦτον περιφανῶς δεδοκιμασμένης καποδιστριακῆς κυβερνήσεως ἦν τὸ σκοπιμώτατον πάντων διὰ τοὺς Ἕλληνας, ὁ Βούλγαρης ἐν τούτοις ἐθεώρησεν ὡς ἐπιβεβλημένον αὐτῷ νὰ μνημονεύσῃ τῆς γνώμης τοῦ Κυβερνήτου ὡς πρὸς τὴν μορφὴν νέας κυβερνήσεως.

Τὸ ὁμοσπονδιακὸν πολίτευμα ἀπεκρούετο, ὡς ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν εὐημερίαν τῆς χώρας· τὴν ἀλήθειαν δὲ ταύ-

την, παρετήρει ὁ Βούλγαρης, εἶχον συναισθανθῆ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ δημαγωγικῇ μανίᾳ. Αἱρετὴν ἡγεμονείαν καθίστων ἀνεφάρμοστον αἱ φυσικῶς παρεπόμεναι αὐτῇ ἐκλογικαὶ διαμάχαι. Αἱ Δυνάμεις ἤθελον καταστρέψει πάλιν διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὸ διὰ τῆς ἄλλης παραχθὲν ἔργον αὐτῶν, ἂν ἐπέτρεπον τὴν δευτέραν ταύτην κυβερνητικὴν μορφήν, κατάστασιν δηλ. πραγμάτων, ἧς τὸν κίνδυνον καὶ τὸ παράλογον ἀρκούντως εἶχον καταδείξει ἡ μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Κυβερνήτου ἑπταετὴς ἀναρχία καὶ ἡ ἀνηθικότης καὶ βαρβαρότης, αἵτινες κατέτρυχον ἔτι πάντοτε τοὺς ἐπισημοτάτους ἄνδρας τοῦ τόπου. Καταδικαζομένης δὲ τῆς αἱρετῆς μοναρχίας συγκαταδικάζεται καὶ πᾶν ἄλλο συνταγματικὸν πολίτευμα ὡς ὀλέθριον καὶ ἄκαιρον διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἂν αἱ Δυνάμεις, παρὰ πᾶσαν τὴν ἀξιοθρήνητον τῆς Ἑλλάδος κατάστασιν, δὲν ἐθεώρουν ἑαυτὰς ἁρμοδίας νὰ παρέμβωσιν εἰς διοργάνωσίν της, ἢ ἐθεώρουν μάλιστα ὡς καθῆκόν των νὰ θεμελιώσωσιν αὐτὴν ἐπὶ συνταγματικῶν ἀρχῶν, νέα σειρὰ φοβερῶν δυστυχημάτων, ὡς εὐκόλως ἠδύνατό τις νὰ κατίδῃ, ἤθελεν ἐνσκήψει ἐπὶ τὴν χώραν. Ὁ Κυβερνήτης, εἶπεν ὁ Βούλγαρης, « οὗ τινος ἡ γνώμη εἶχε τὴν μεγίστην βαρύτητα ἐπὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος, » προέβαινεν ἔτι περαιτέρω, καὶ ἐθεώρει τὴν σύμβασιν τοῦ Ἰουλίου ὡς σφαλεῖσαν ἐντελῶς τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῆς σκοποῦ, ἂν οἱ Ἕλληνες ἀπηλλάσσοντο ἁπλῶς μόνον τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Τὸ σπουδαιότατον καὶ πρώτιστον πάντων ζήτημα ἦτο νὰ ἀπαλλαγῇ ἡ Ἑλλὰς τῶν ὀλεθρίων ἐκείνων διδασκαλιῶν, αἵτινες μᾶλλον ἢ ἧττον εἶχον προσβάλει πάντα τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη· τὸ πρὸς τοῦτο δὲ δικαίωμα εἶχον ἀναντιρρήτως αἱ τρεῖς εὐεργέτιδες καὶ προστάτιδες τῆς Ἑλλάδος Δυνάμεις. Οὐ μόνον ἠδύναντο νὰ ἀπαιτήσωσιν ἐγγυήσεις ἀσφαλείας καὶ τάξεως, ἀλλ' εἶχον καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἱδρύσωσιν ἐν Ἑλλάδι μοναρχίαν, τὴν μόνην πολιτεύματος μορφήν, ἥτις ἀνταπεκρίνετο εἰς τοὺς καλῶς ἐννοουμένους πόθους τῆς χώρας, καὶ συνεβίβαζε συνάμα πρὸς αὐτοὺς τὰ οὐχ ἧττον νόμιμα συμφέροντα τῶν τριῶν αὐλῶν. Τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα, παρετήρει ὁ νεαρὸς διπλωμάτης, ἤθελε κάλλιον συμφωνήσει πρὸς τὸν χαρακτῆρα, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων, ἢ αἱ ἀφῃρημέναι ἀρχαὶ καὶ τὰ δόγματα τῆς δῆθεν κυριαρχίας τοῦ λαοῦ,

ἅτινα ἐπήνεγκον ἐσχάτως εἰς τὴν Ἑλλάδα χρέος ἑβδομήκοντα ἑκατομμυρίων, ἐμφύλιον πόλεμον, ἐλεεινότητα καὶ ἐξαγρίωσιν. Εἰς τὰς Δυνάμεις ἐπίσης ἀπέκειτο νὰ συνεννοηθῶσιν ὡς πρὸς τὸ εἶδος τῆς μοναρχίας. Πάντα δὲ τὰ ἄλλα ζητήματα, συμπεριλαμβανομένων τῶν περὶ ὁρίων, φόρου καὶ ἐπικυριαρχίας, ἠδύναντο νὰ ἐξετασθῶσιν ἐν δευτέρῳ λόγῳ, καὶ ἦσαν οὐσιωδῶς ὑποδεέστερα τοῦ περὶ ἱδρυτέου πολιτεύματος ζητήματος.

Ἡ Ἑλλάς, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Βούλγαρη, ἔπρεπε νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸν ὅμιλον τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν οὐχὶ ὡς δημιούργημα τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ὡς προϊὸν τῆς καταστολῆς αὐτῆς, ὡς συμπλήρωμα τοῦ ἔργου τοῦ Ἰουλίου **1827** καὶ τῶν συνθηκῶν τοῦ **1814, 1815** καὶ **1818**. Ἀφοῦ δὲ οὕτω ἐξηλείφετο καὶ ἀπεσβέννυτο καὶ αὐτὴ ἡ μνήμη τοῦ περὶ συντάγματος δημαγωγικοῦ ὀνείρου, καὶ ἰδίως τοῦ κινδυνώδους συντάγματος τῆς Τροιζῆνος, ἀφοῦ νικηφόρος ἐτελεῖτο ἡ ῥῆξις πρὸς τὴν ἐπανάστασιν διὰ τῆς φρονήσεως τῶν συμμάχων καὶ τοῦ Κυβερνήτου, αἱ Δυνάμεις, συνεπέραινεν ὁ ἀξιότιμος Βούλγαρης, « ἤθελον καίριον κατενέγκει τραῦμα κατὰ τῶν δημαγωγῶν πάσης χώρας, καὶ ἀποδείξει εἰς αὐτούς, ὅτι οὐδεμία ἐπανάστασις ἠδύνατο νὰ σταθῇ πρὸ τῆς ὁμοφροσύνης τῶν ἡγεμόνων, καὶ ὅτι καὶ ἐνθαρρυνόμεναι ἔτι καὶ δυναταὶ ἀποβαίνουσαι αἱ στάσεις, ἤθελον ἀπαντᾷ ὅμως ἀνυπέρβλητον πρόσκομμα τὴν κοινὴν τῶν ἐστεμμένων κεφαλῶν ἐνέργειαν, καὶ ἑτοίμην πάντοτε τὴν διάθεσιν τῆς καταστολῆς αὐτῶν ἢ τῆς πρὸς ὄφελος τῆς κοινωνικῆς τάξεως τροπῆς των (1). »

Διὰ τῆς διακοινώσεως ταύτης, τῆς κατὰ σκοπὸν βαλλούσης, καὶ τῆς πλήρους ἁρμονίας, ἣν ἀπετέλουν αἱ ἀναμνήσεις τῶν ἡμερῶν τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, μελῳδικὴν ἀπετέλεσαν συναυλίαν ἐν Πετρουπόλει ὁ Βούλγαρης καὶ ὁ ὄπισθεν αὐτοῦ ἐνεργῶν Κυβερνήτης. Ἀναμίξαντες καὶ πάλιν, ὡς ἄλλοτέ ποτε ὁ Μέττερνιχ, τὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ στάσεων, καὶ συμπλέξαντες αὐτὸν πρὸς τὴν μεταξὺ δεσποτισμοῦ καὶ ἀστυκῆς ἐλευθερίας διαμάχην, προσεπάθησαν ἠρέμα, καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ τῇ

(1) Τὸ περίεργον τοῦτο καὶ σπουδαῖον ἔγγραφον τοῦ Βούλγαρη, οὗ τινος δὲν ἀναφέρει τὴν πηγὴν ὁ συγγραφεύς, βλέπε παρὰ Πρόκες-Ὄστεν. (Ἱστορ. κλ. Τομ. VI, σελ. 25). Σημ. τοῦ Μετ.

Γαλλίᾳ, νὰ καταστήσωσιν ὑπόπτους τοὺς ἕλληνας δημαγωγούς: τοὺς προκρίτους. Ὁ Τσάρος ἀνέγνωσε μετ' ἐνδομύχου εὐχαριστήσεως τὴν διακοίνωσιν τοῦ Βούλγαρη, καὶ διέταξε νὰ σταλῇ αὕτη εἰς Λονδῖνον, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς βάσις τῶν ἐκεῖ συζητήσεων.

Ὁ Νέσσελρωδ ἀνέγραφε πάραυτα, ὅτι «*ἡ ἐσωτερικὴ τῆς Ἑλλάδος διοργάνωσις ἦτο ζωτικὸν διὰ τὸν αὐτοκράτορα ζήτημα.*» Εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐν Πόρῳ συνδιασκέψεων, εἶπεν, ἀποδίδει ὁ αὐτοκράτωρ πολὺ ὀλιγωτέραν σημασίαν. «Τοὐναντίον ὅμως» ἔγραφεν ὁ ῥῶσος ἀρχιγραμματεὺς πρὸς τὸν Λῆβεν, «μετ' ἀληθοῦς μου εὐχαριστήσεως ἀνακοινῶ ὑμῖν, κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ἔγγραφόν τι τοῦ κόμητος Βούλγαρη, περιέχον σαφῆ καὶ καθαρὰν ἔκθεσιν τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῶν περὶ τῆς ἱδρυτέας ἐκεῖ κυβερνήσεως ἰδεῶν, ὧν ἡ ὀρθότης ἐξέπληξε τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα.»

Ἐφαίνετο σχεδόν, ὡσεὶ ἐσκόπει ὁ Νέσσελρωδ νὰ προτείνῃ οὕτως εἰπεῖν τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Καποδιστρίου διὰ τὸν μέλλοντα ἑλληνικὸν θρόνον. Διότι παρετήρει, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τοῦ αὐτοκράτορος ἓν μόνον ὑπῆρχε μέσον ἀσφαλίζον τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοῦ κινδύνου δυστυχημάτων, ὧν ἡ ἀντίδρασις ἤθελεν ἀποβῆ ἐπαισθητὴ πολὺ πέραν τῶν ὁρίων αὐτῆς· τὸ μέσον δὲ τοῦτο ἦν «ἡ τῆς Ἑλλάδος διοίκησις ὑπὸ ἀνδρός, οὗ τινος ἡ ἰσχὺς τοσούτῳ αἰσιώτερον ἤθελεν ἐνεργήσει, ὅσῳ εὐρυτέρα ἦτο καὶ ἐπὶ τὸ μοναρχικώτερον διετυποῦτο.» Ἐν τούτῳ δὲ ἀληθῶς καθορῶμεν περίεργόν τινα παραλλαγὴν τῆς ῥωσικῆς πολιτικῆς. Ὅτε ἐν Πετρουπόλει ἐβεβαιώθησαν περὶ τῆς ἀπεριορίστου ὑποταγῆς τοῦ Κυβερνήτου, δὲν ἦσαν πλέον ἀδυσώπητοι ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐπικυριαρχίας, καὶ οὐδόλως ἤθελον νὰ προέλθωσιν εἰς ῥῆξιν πρὸς πιστὸν καὶ χρήσιμον παλαιὸν θεράποντα ἕνεκα τοῦ ζητήματος τῆς ἀνεξαρτησίας, ἣν εἶχον ἤδη ἀποδεχθῆ πως ὑπὸ ὅρους, ἕνεκα τοῦ πρὸς τὴν Πύλην φόρου καὶ τῆς ὑπ' αὐτῆς ἀναγνωρίσεως. Οὕτω δὲ τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον, ἀποβλέπον κυρίως εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι ἄσκησιν τῆς ἐπιῤῥοῆς του, ὑπέταξεν εἰς τὸν κύριον αὐτὸν σκοπὸν πᾶσαν πλαγίαν σκέψιν περὶ διατηρήσεως τοῦ προγράμματος τοῦ Τσαρσκοεσέλου.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου τοῦ 1829 ἐστάλη πρὸς τὸν Λῆβεν

διπλωματικὸς αὐτοῦ παραστάτης ὁ αὐτοκρατορικὸς σύμβουλος Ματτούζεβιτς, κομίζων αὐτῷ ὁδηγίας περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, συμφώνους πρὸς τὸ ἕνεκα τῶν στρατιωτικῶν γεγονότων καιροσκόπον ἦθος τῆς ῥωσικῆς πολιτικῆς. Δὲν ἤθελε μὲν ἡ Ῥωσία νὰ ἀρνηθῇ τὴν συγκατάθεσιν αὐτῆς εἰς τὸ πρωτόκολλον τῆς 16 Νοεμβρίου, καὶ πρόθεσιν εἶχε τοὐναντίον νὰ ἐξακολουθήσῃ ὑποκρινομένη ἐνώπιον τῆς κοινῆς γνώμης τῆς Εὐρώπης ὁμοφροσύνην πρὸς τὰς δυτικὰς Δυνάμεις, ἀλλὰ διενοεῖτο ὅμως νὰ ἐξασθενήσῃ τὸ πρωτόκολλον διὰ προτάσεων συμφώνων πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Κυβερνήτου. Πρὸ τοῦ περὶ ὁρίων καὶ φόρου ζητήματος, πρὸ τοῦ κανονισμοῦ τῆς σχέσεως τῆς ἐπικυριαρχίας, ἔτασσον αἱ ὁδηγίαι, ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ ὁ Καποδίστριας, τὴν ἐσωτερικὴν διοργάνωσιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἰδίως τοῦ ζητήματος διέτριβε μετὰ πολλῆς τῆς προτιμήσεως ὁ Νέσσελρωδ. Ἡ Ἑλλάς, ἔλεγε, δὲν ἔπρεπε νὰ ἀποκτήσῃ ἀσθενῆ κυβέρνησιν, ἵνα καταστραφῶσιν αἱ ἐκεῖ μυστικαὶ ἑταιρίαι καὶ τὰ ἐπαναστατικὰ σπέρματα, ὧν ἔβρυεν ὁ τόπος. Ἂν δὲ περιέπιπτεν εἰς ὀλεθριωτέραν ἀναρχίαν, οὐ μόνον τὴν ἰουλιανὴν σύμβασιν παρέβαινον αἱ Δυνάμεις, ἀλλὰ παρέβλαπτον καὶ τὰ ἴδια ἑαυτῶν καὶ τὰ εὐρωπαϊκὰ ἐν γένει συμφέροντα, διότι ἤθελον κυρώσει τὸν θρίαμβον τῶν ἀπαισιωτάτων καὶ τὰ μάλιστα μολυσματικῶν ἰδεῶν.

Οὕτω δὲ οἱ ἐν Πετρουπόλει, φερόμενοι πάλιν πρὸς τὰς ἀναμνήσεις τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, μόλις ἐξέφραζον τὸ πολὺ τὴν λύπην αὐτῶν — καὶ τοῦτο μετὰ πονηροῦ τινος ὑπολογισμοῦ — ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν εἶχε τὸ εὐτύχημα νὰ ἀναπτύξῃ πᾶσαν αὐτῆς τὴν δραστηριότητα ὑπὲρ τῆς ἀλληλεγγύης τῶν μοναρχικῶν συμφερόντων.

« Ἐνόσῳ μένει σκληροτράχηλος ἡ Πύλη, » ἔγραφεν ὁ Νέσσελρωδ τὴν 12 Φεβρουαρίου πρὸς τὸν Τατίσεφ, « ἡ Ῥωσία ὀφείλει πάσῃ δυνάμει καὶ μετὰ πάσης θυσίας νὰ σκέπτηται περὶ δραστηρίου ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου· οὕτω δὲ *παραλύονται ἀναγκαίως αἱ δυνάμεις*, ἃς ἠδύνατο νὰ ἀντιτάξῃ εἰς τὴν ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ ὑπερχείλισιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ πνεύματος. » Ἐνῷ δὲ προσεπάθει νὰ καταδείξῃ τὴν μετριοπάθειαν τῆς αὐλῆς του, οὐδὲν παρεσιώπησε τὸ δυνάμενον νὰ διαφωτίσῃ τὰς ἐν τῇ πορείᾳ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων ἀντιφάσεις. « Ἐνδίδων τις νῦν ἀπέναντι τῆς Πύλης, » ἔγραφεν, ὁδηγίας ἐπι

στέλλων εἰς Λονδῖνον, «οὐδὲν ἄλλο ἤθελε πράξει ἀναντιῤῥήτως, ἢ νὰ ἐπιστέψῃ διὰ θριάμβου τὴν πεισμοσύνην αὐτῆς· πᾶσα δὲ μονομερὴς τῶν δύο δυτικῶν Δυνάμεων συνεννόησις ἤθελεν εἶναι προφανὴς δήλωσις περὶ διαλύσεως τῆς λονδινείου συμβάσεως, ἐνισχύουσα τὴν πρὸς πόλεμον ἀπόφασιν τῆς Πύλης. Ἂν ἡ Ῥωσία συνήνει εἰς τοιαύτας προτάσεις, καί τοι νικήτρια, ἤθελε πράξει ὡς ἡττημένη, καὶ ἐπικυρώσει μόνη τὰς κακοβούλους φήμας, ἃς καλὸν ἐνόμισαν πολλοὶ νὰ διασπείρωσι περὶ αὐτῆς ἔνθεν κακεῖθεν. Οὐχ ἧττον ἡ Ῥωσία, μεριμνῶσα περὶ τῶν δυτικῶν μᾶλλον Δυνάμεων ἢ περὶ ἑαυτῆς, καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ τὰς βοηθήσῃ, ὅπως ἐξέλθωσι θέσεως, ἥτις προφανῶς τὰς πιέζει, θέλει συναινέσει εἰς τὰς προτάσεις αὐτῶν, συνεπέραινεν ὁ Νέσσελρωδ μεθ' ὑπερόχου πονηρίας, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἀπαιτεῖ, παραδεχομένη τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαπραγμάτευσιν ὑπὸ δύο μόνον ἐν ὀνόματι τριῶν, ἢ τὸ νὰ γνωρίζωσιν ἀκριβῶς ἐκ τῶν προτέρων οἱ δύο οὗτοι τί θέλουσιν, ὡς πρὸς τὰ ζητήματα τῶν ὁρίων, τοῦ φόρου, τῶν ἀποζημιώσεων, τῆς μελλούσης σχέσεως τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Πύλην καὶ τῆς ἐσωτερικῆς διοργανώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.»

Πόσον καθαρῶς διαφαίνονται οἱ παλαιοὶ κρύφιοι σκοποὶ τῆς Ῥωσίας διὰ τοῦ φρασεολογικοῦ τούτου διπλωματικοῦ ἱστοῦ, παρηλλαγμένοι ὅμως, ἐννοεῖται, ὡς ἐκ τῆς στιγμιαίας πολεμικῆς ἀμηχανίας! Διότι, ὡς πρὸς τοῦτο, ὀρθῶς εἶχε διαγνώσει ὁ Μέττερνιχ, λέγων, ὅτι «πάντα ἐν τῷ ἑλληνικῷ ζητήματι ἐξήρτηντο τοῦ λοιποῦ ἐκ τῶν γεγονότων.»

Ὅ,τι ἐν Πετρουπόλει παρεχωρεῖτο εἰς τοὺς ἕλληνας, *ἐξετείνετο* κατὰ τὰ συμφέροντα καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ῥωσικῆς ἰσχύος· ὡς πρὸς τοῦτο δὲ ὀρθῶς ἐχαρακτήριζον οἱ ἐν Βιέννῃ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ὡς πάντῃ δευτερεῦον διὰ τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρουπόλεως. Ἀλλ' ἡ κυριεύουσα τάσις τῆς ῥωσικῆς πολιτικῆς κατέληγεν ὡς πάντοτε εἰς ἔκτασιν ὁρίων ἐξωτερικῶς καὶ μοσχοβιτικοὺς θεσμοὺς ἐσωτερικῶς. Ἡγεμονεία ἐξαρτωμένη ἀπὸ τῆς Πετρουπόλεως καὶ εἴτε ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Πύλης διατελοῦσα, εἴτε ὡς δῆθεν ἐλεύθερον καὶ αὐτοκυρίαρχον κράτος ἐν τῷ ῥωσικῷ πλανητικῷ συστήματι δορυφοροῦσα, ἦν εὐάρεστος ὁπωσδήποτε λύσις εἰς τὴν ῥωσικὴν

κυβέρνησιν. Κατὰ τὰς πρὸς τὸν κόμητα Φικελμὸν ὁδηγίας τῆς 17 Ἰανουαρίου 1829 « μόνον τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρουπόλεως ἐκ τῶν τριῶν δὲν μετεβλήθη ἐξ ἀρχῆς τῆς τριπλῆς συμμαχίας· ὁ Τσάρος, γλυκὺς πάντοτε καὶ συγκαταβατικὸς τὸ ἦθος, πρᾶος καὶ θωπευτικὸς τὴν φράσιν, δραστηρίως δὲ ἐπιδιώκων τοὺς μονομερεῖς αὐτοῦ σκοπούς, ἐκαρπώθη ἐπιδεξίως τὰ ὑπὸ τῶν συμβάσεων παρεχόμενα αὐτῷ ὠφελήματα, καὶ προσέδεσε τοὺς συμμάχους εἰς τὸ ἅρμά του. *Μόνος* δὲ αὐτὸς ἤξευρε τί ἐζήτει διὰ τῆς συμμαχίας. Τὰ τοῦ Ναβαρίνου, προσέθετον αἱ ὁδηγίαι, καὶ ἡ εἰς Πελοπόννησον γαλλικὴ ἐκστρατεία ἠδύναντο ἴσως νὰ φανῶσιν ὡς περιττὴ πολυτέλεια, ἐτράπησαν ὅμως εἰς ὄφελος τοῦ ἐνεργοῦ μέλους τῆς συμμαχίας· ἡ Ῥωσία δὲ οὐ μόνον ὑπῆρξεν εὐτυχής, ἀλλὰ καὶ ἐννόησε νὰ καρπωθῇ τὴν εὐτυχίαν της.»—Ὁ Φικελμὸν εὗρε (1) τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον δύσπιστον πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἐπιθυμοῦν ζωηρῶς νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὴν Αὐστρίαν, διότι εἶχε βαρυνθῇ πλέον τοὺς συμμάχους του καὶ τὸν πόλεμον. Κατώρθωσε δ' ἐπίσης ὁ κόμης « νὰ πραΰνῃ σπουδαίως τὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας ἐρεθισμόν (2). »

Ἡ σύγχυσις, ἣν συνεπήγετο ἡ προσωρινότης τῆς καποδιστριακῆς κυβερνήσεως εὐηρέστει εἰς τὴν Ῥωσίαν παρατεινομένη, συνέφερε δὲ βεβαίως εἰς αὐτὴν νὰ ἀναβληθῇ ἐκ παντὸς τρόπου ἡ ἐν Ἑλλάδι σύμπηξις κυβερνητικῆς τινος τάξεως ἐνόσῳ διήρκει ὁ ῥωσοτουρκικὸς πόλεμος. Ἀνάγκη ἦτο νὰ ἐμποδισθῇ ἀντὶ πάσης θυσίας πᾶσα ἰδιαιτέρα συμφωνία καὶ μονομερὴς ἐνέργεια τῶν δυτικῶν Δυνάμεων ἐν τῷ ἑλληνικῷ ζητήματι, καὶ κατ' οὐδένα λόγον ἔπρεπε νὰ περιέλθωσιν οἱ Ἕλληνες εἰς θέσιν νὰ ζητήσωσιν ἄλλοθεν προστασίαν ἢ ἐκ Πετρουπόλεως. Ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ τῆς Ἑλλάδος μοῖρα δὲν ἔπρεπεν ὁριστικῶς νὰ ἀποφασισθῇ, πρὶν ἤθελε δυνηθῇ ἡ Ῥωσία νὰ ὑπαγορεύσῃ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης.

« Ἐν μέσῳ τοῦ στρατοπέδου ἡμῶν πρέπει νὰ κλεισθῇ ἡ εἰρήνη » ἔλεγεν ὁ Λῆβεν· « ὅταν δὲ αὕτη καθομολογηθῇ, τότε πρέπει νὰ μάθῃ ἡ Εὐρώπη τοὺς ὅρους αὐτῆς. Πᾶσα τότε διαμαρτύρησις θὰ ἔλθῃ

(1) Ἔκθεσις ἐκ Πετρουπόλεως τῆς 24 Φεβρουαρίου. Αὐστρ. Ὑπουργ.

(2) Ἔκθεσις τοῦ Πρίγκ. τῆς Ἔστης, τῆς 25 Φεβρουαρίου.

κατόπιν ἑορτῆς, καὶ εὐκόλως θέλουσι γείνει ἀνεκτὰ τὰ μὴ δυνάμενα νὰ ἐμποδισθῶσι.» Ὁ δὲ Πότσο δὶ Βόργο μετὰ πείσματος ἐξεμυστηρεύετο λέγων: «Πρέπει ἀπαύστως νὰ καταδεικνύωμεν τὸ κινδυνῶδες τῶν μέσων, ἅτινα θέλουσι νὰ μεταχειρισθῶσιν αἱ αὐλαὶ τοῦ Λονδίνου, τῶν Παρισίων καὶ ἰδίως τῆς Βιένης, πρὸς ἐπιτυχίαν συνδιαλλαγῆς μεταξὺ τῶν διαμαχομένων μερῶν.» Ὁ Μέττερνιχ, καίτοι ἀποδίδων ἠθικήν τινα σημασίαν εἰς τὴν πτῶσιν τῆς Βάρνης, ἐθεώρει τὴν ὅλην ῥωσικὴν ἐκστρατείαν ὡς ἀποτυχοῦσαν, καὶ εὐχαρίστως ἐμάνθανεν ἐκ τῶν ἐκθέσεων τοῦ πρίγκηπος τῆς Ἕσσης, «ὅτι ὁ πόλεμος οὐδόλως ἦν δημοτικός, ὅτι ὁ Τσάρος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν εἶχον ἀποκάμει, καὶ ὅτι ὁ Νικόλαος ἤθελεν ἀποδεχθῆ καὶ αὐτὸ τὸ ἐλάχιστον πρὸς συνδιαλλαγὴν διάβημα τῆς Πύλης (1).» Ἐν Βερολίνῳ ἀνεγνώριζε τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον (2), «ὅτι ὁ ῥωσικὸς στρατὸς εἶχεν ἀπαντήσει ἀπροσδόκητα προσκόμματα, καὶ τούτου ἕνεκα ἡ ἐκστρατεία δὲν ἐπήνεγκε τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα· ὁ Τσάρος ἤθελε λίαν εὐχαριστηθῆ, ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ πεισθῇ ἡ Πύλη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, ὅπως προβῇ ἓν βῆμα πρὸς τὴν εἰρήνην.» «Ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος, ἔγραφεν ὁ Μέττερνιχ, ἀπώλεσε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν πατρικὴν κληρονομίαν, τὴν δόξαν καὶ τὸ κλέος. Ἀκαταλόγιστος δὲ ἤθελεν εἶναι τῆς ἥττης αὐτοῦ ἡ ἐπίδρασις· ἐνῷ τοὐναντίον ὡς νικητὴς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην σύμφωνον πρὸς τὰς προτέρας αὐτοῦ ὑποχρεώσεις. Τὸ περιβάλλον αὐτὸν γόητρον ἀπεσβέσθη (3).» Εἰς Παρισίους δ' ἐπέστελλε, λέγων ὅτι ἡ ῥωσικὴ ἐκστρατεία ἀπέτυχεν ἕνεκα τοῦ σπουδαιοτάτου σφάλματος, ὅπερ ἠδύνατο νὰ πράξῃ δυναμίς τις, τουτέστι τὸ νὰ καταφρονήσῃ παραπολὺ τὸν ἐχθρὸν αὐτῆς· προσέτι δὲ ἕνεκα τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ στρατοῦ. Ἀμφότερα ἦσαν ἀποτελέσματα τῆς ματαιότητος ἡμιπολιτίστου ἔθνους.» Ὁ κόμης Ἀππόνυ παρετήρει (4), ὅτι «ὁ προσωπικὸς χαρακτὴρ τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου ἀπεδείχθη ἀλλοῖος ἢ προσεδοκᾶτο. Ὁ αὐτοκράτωρ κατεφάνη ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ στερούμενος στρατιωτικῆς τόλ-

(1) Ἔκθεσις τῆς 18 Αὐγούστου 1828 ἐξ Ὀδησσοῦ. Αὐστρ. Ὑπουργ.
(2) 13 Νοεμβρίου. Αὐστρ. Ὑπουρ.
(3) 2 Δεκεμβρίου. Αὐστρ. Ὑπουργ.
(4) 12 Δεκεμβρίου.

μης, καὶ ὅμοιος πρὸς στρατηγὸν παρατάξεως, νομίσαντα ὅτι ἐξήρχετο εἰς στρατιωτικὸν περίπατον. Ἐπιστρέψας εἰς Πετρούπολιν ἐφάνη ὁ Νικόλαος συννεφὲς ἔχων τὸ μέτωπον. Κατέστη δ' ἐπαισθητὴ ἡ ἐλάττωσις τῆς ἠθικῆς βαρύτητος, ἣν εἶχεν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης ἡ Ῥωσία (1).» Αἱ αὐστριακαὶ αὗται ἐκθέσεις ἐχρωμάτιζον ἴσως τὰ πράγματα κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Μέττερνιχ, εἰσὶν ὅμως οὐχ ἧττον ἄξιαι προσοχῆς, ὡς παρέχουσαι τὸ μέτρον τῆς ἠθικῆς ἐντυπώσεως, ἣν παρήγαγεν ἡ ἐκ τῆς παρὰ τὴν Σιλίστριαν ἀποτυχίας ἀμηχανία. Δὲν πρέπει τις ὅμως, ἐκ τούτου παραγόμενος, νὰ ὑπολάβῃ, ὅτι εἶχεν ἀποσβεσθῆ ἡ ῥωσικὴ ἐνεργητικότης· τοὐναντίον, παντὸς ῥώσου τὸ στῆθος διέφλεγεν ὁ πόθος τοῦ νὰ τιμωρηθῇ ἡ ἀλαζονεία τῶν τούρκων καὶ τῶν φίλων αὐτῶν, καὶ πάντες ἀπέδιδον τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας εἰς τὴν μετριοπάθειαν τοῦ Τσάρου. Ἐκ φιλανθρωπίας, ἔλεγον, ἀπησχόλησεν εἰς τὸν πόλεμον ἀσημάντους μόνον στρατιωτικὰς δυνάμεις, καὶ ἐφείσθη οὕτως εἰπεῖν τῶν τούρκων· δὲν ἐπίστευεν ὅμως, ὅτι οὗτοι θὰ ἦσαν τοσοῦτον σκληροτράχηλοι, ὥστε νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς τὸν κίνδυνον τῆς παντελοῦς αὐτῶν καταστροφῆς, καὶ ὅτι ἤθελον ἀντιστῆ τοσοῦτον κρατερῶς. Ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος ἠπάτησεν, ἐννοεῖται.

« Ὁ αὐτοκράτωρ, ἔγραφεν ὁ Πότσο δὶ Βόργο (2), ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ τὸ τουρκικὸν σύστημα. Εὗρε δ' ἐν αὐτῷ ἀρχὴν φυσικῆς καὶ ἠθικῆς διοργανώσεως, ἣν ἐστερεῖτο μέχρι τοῦδε. Ἂν ὁ Σουλτάνος ἠδύνατο νὰ ἀντιτάξῃ ἡμῖν ζωηροτέραν καὶ τακτικωτέραν ἀντίστασιν, ἐνῷ μόλις εἶχε συναγάγει τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα εἰς τὰ περὶ ἀναμορφώσεων καὶ βελτιώσεων σχέδια αὐτοῦ, πόσον φοβερὸς ἤθελε φανῇ ἡμῖν, ἂν εἶχε μάλιστα λάβει καιρὸν νὰ συμπήξῃ κάλλιον τὸ σχέδιόν του τοῦτο, καὶ καταστήσῃ ἀνυπέρβλητον τὸν φραγμόν, ὃν μετὰ τοσούτους ἀγῶνας ὑπερανέβημεν, καίτοι ἡ τέχνη ἀτελῶς μόνον ἐβοήθησε τὴν φύσιν.»

Ὁ ἐμπαθὴς Πότσο κατώρθωσε νὰ πείσῃ ἐντελῶς τὸν γάλλον βασιλέα, ὅτι ἡ Ῥωσία εἶχεν ἐκστρατεύσει δι' ἀσθενῶν μόνον δυνά-

(1) Ἐκθ. ἐκ Πετρουπ. τῆς 18 Ὀκτωβρ. 1828. Αὐστρ. Ὑπουργ.
(2) Ἐκθ. τῆς 28 Νοεμβρίου καὶ 14 Δεκεμβρίου, 1 28. Χαρτοφυλάκιον.

μεων, καὶ ὅτι φοβερὰν ἤθελε λάβει ἐν τῷ μέλλοντι τὴν ἀποζημίωσιν. « Ἂν ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος, » εἶπε Κάρολος ὁ Ι'. εἰς τὴν δούκισσαν τοῦ Βεῤῥύ, « κατῆγεν 100,000 ἀνδρῶν περισσότερον εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου, ταχέως ἤθελεν ἀπαλλαγῆ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ. » Καὶ ὁ Πότσο δὶ Βόργο ἐξηκολούθει ἐμπαθῶς καταφερόμενος κατὰ τῆς πεισμοσύνης τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς ἐχθρᾶς καὶ ψευδοῦς πολιτικῆς τοῦ Μέττερνιχ, παρηγορούμενος οὕτω διὰ τὸ μέλλον, παρ'οὗ ἤλπιζεν εὐτυχέστερα καὶ ὁριστικώτερα πολεμικὰ γεγονότα. « Οἱ φίλοι μας, » ἀνέκραζεν ἀνυπομόνως, « ἔχουσιν ἀνάγκην ἐν τῷ μέλλοντι τῶν ἡμετέρων νικῶν, ὅπως δικαιολογήσωσι τὴν διαγωγὴν αὐτῶν. » Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1828 προέτεινεν ἀληθῶς ἡ Ῥωσία εἰς Βερολῖνον συνθήκην συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας· ἀλλὰ καὶ ὅτε ὁ Τσάρος ἔτι αὐτὸς τὸ ἔαρ τοῦ 1829, ἐπ'εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων τοῦ πρίγκηπος Γουλιέλμου μετὰ τῆς πριγκηπίσσης Αὐγούστης τοῦ Σάξεν-Βάϊμαρ, προσεπάθησε νὰ ἐπιδράσῃ αὐτοπροσώπως ἐπὶ Φρειδερίκου Γουλιέλμου τοῦ Γ'., οὐδὲν ἄλλο ἐπέτυχε παρὰ τοῦ εἰρηνοφίλου πρώσου ἡγεμόνος ἢ τὴν προσφορὰν ἁπλῆς μεσιτείας. Ὁ Νικόλαος τοὐναντίον διεβεβαίωσεν ἐντόνως, ὅτι, ἂν ἡ ἐκστρατεία τοῦ 1829 δὲν ἀπέβαινε νικηφόρος, ἤθελεν ἐπιχειρήσει καὶ τρίτην καὶ τετάρτην καὶ πέμπτην ἐκστρατείαν.

Ἐνῷ δὲ οὕτως ἐν τῷ κρυπτῷ ἐμεμψιμοίρει καὶ παρεσκευάζετο ἡ Ῥωσία, ἐγήργησεν ἐν τούτοις, ὅπως διὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Δανίας Hübsch (1), καὶ ἄλλων *ἐλασσόνων θεῶν* παραστῇ εἰς τὸ διβάνιον ἡ πρὸς εἰρήνην διάθεσίς της, καὶ ἀρχίσωσι μάλιστα καὶ διαπραγματεύσεις ἐπὶ τούτῳ· ἀλλ' εἰς μάτην. Ὕψωσαν δὲ τοὺς ὤμους οἱ ἐν Πετρουπόλει, ὅτε ὁ γάλλος ἀπεσταλμένος Ζωμπὰ ἐνεφανίσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν χωρὶς ἐντολῆς, καὶ ματαίως, ὅπως καὶ οἱ τῆς Ὀλλανδίας, τῆς Πρωσίας καὶ Αὐστρίας πρέσβεις, ἀπήτησε προσήκουσαν εἰς τὸ πρωτόκολλον τοῦ Νοεμβρίου ἀπάντησιν. Τοιαύτη τις μεσιτευτικὴ ἀποστολὴ ἐφαίνετο πλημμελὴς ὅλως εἰς τοὺς ῥώσους διπλωμάτας, φρονοῦντας, ὅτι πᾶσα μετὰ τοῦ Σουλτάνου διαπραγμάτευσις, χωρὶς τῆς συμπράξεως τῶν ῥώσων καὶ ἑλλήνων γινομένη, ἤθελε μείνει ἄνευ ἀποτελέσματος.

(1) 4 Φεβρουαρ. 1829.

Ἀλλ' ὡς πολλάκις ἐν τοῖς πολιτικοῖς τὰ ἀντιφατικώτατα τῶν μέσων παράγουσιν ἐπαρκές τι ἀποτέλεσμα, οὕτω καὶ ἡ ἰδιοτελὴς τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου πολιτικὴ ἔμελλε νὰ ἀποβῇ εἰς ὄφελος τῶν ἑλλήνων. Ἀγωνιζόμενος νὰ περιπλέξῃ τὰ ἑλληνικὰ καὶ νὰ καταστήσῃ ἀδύνατον μόνιμόν τινα πραγμάτων κατάστασιν, ἐτράπη πάλιν ὁ Νέσσελρωδ πρὸς τὴν χίμαιραν Ἀλεξάνδρου τοῦ Α'., τὴν ἰδέαν δηλ. τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος. Κατενόησε δέ, ὅτι ὁ Καποδίστριας εἶχε μὲν ζητήσει ὑποτελῆ Ἑλλάδα, ἀπαιτῶν ὅμως ὅρια δι' αὐτήν, ἅτινα μόνον εἰς ἀνεξάρτητον κράτος ἦσαν προσήκοντα.

Ζήτημα νῦν προέκειτο νὰ καρπωθῇ ἡ Ῥωσία τὴν κινδυνώδη ταύτην πολιτικὴν ἀντίφασιν. Συμφωνοῦσα δὲ μετὰ τῆς Γαλλίας, ἀντετάχθη εἰς τὰς μικροθύμους ἰδέας τῆς Ἀγγλίας, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν ὁρίων. Ἀμφότεραι αἱ Δυνάμεις παρέστησαν ἐντόνως τὴν ἀνάγκην τῆς ἐν τῇ συνδιασκέψει τοῦ Πόρου προταθείσης ὁροθετικῆς γραμμῆς ἀπὸ Βώλου μέχρις Ἄρτης· ὁ δὲ γάλλος πληρεξούσιος κόμης Πορταλίς, οὗ τινος αἱ διαθέσεις δὲν ἐπεδείκνυντο τόσον δυσμενεῖς ἀπέναντι τῆς Ῥωσίας, ὅσον αἱ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Λαφερροναί, ἀνέμνησεν, ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν εἶχον συνασπισθῆ, ὅπως καταστείλωσιν ἐπανάστασιν ἐν Πελοποννήσῳ ἐκραγεῖσαν, ἀλλ' ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς συμμαχίας ἦν πολὺ ὑψηλότερος. Καταπλαγεῖσα, εἶπεν, ἡ Γαλλία πρὸς τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν αὐταπάρνησιν τῶν ἑλλήνων, ἀπεφάσισε νὰ ἱδρύσῃ νέον ἑλληνικὸν κράτος, ὅπερ, ἐξαρτώμενον ἀπὸ τῆς Πύλης, ἤθελε τεθῇ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν προστατίδων Δυνάμεων. Συμφώνως πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν δηλώσεων τούτων ὑπέβαλεν εἰς τὴν σύνοδον ὁ παρὰ τῇ ἀγγλικῇ αὐλῇ γάλλος πρεσβευτὴς ὑπόμνημά τι τὴν 22 Μαρτίου, ἐν ᾧ, πλὴν τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς ἀπὸ Βώλου μέχρις Ἄρτης, συνίστα καὶ τῆς Κρήτης τὴν παραχώρησιν, καὶ προέτεινε τὸ τοῦ Πόρου πρωτόκολλον ὡς βάσιν τῶν μετὰ τῆς Πύλης διαπραγματεύσεων.

Ὁ ἄγγλος ἀντιπρόσωπος τοὐναντίον κατέχυσε πάντα τῆς χλεύης αὐτοῦ τὸν ἰὸν κατὰ τῆς αἰσθηματικῆς πολιτικῆς τῶν ἄλλων δύο ἀνακτοβουλίων. Προδήλως, εἶπεν, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ ἀποκτήσῃ μόνη τὴν προτεινομένην ὁροθετικὴν γραμμήν· ἂν ὅμως οἱ σύμμαχοι ἤθελον νὰ κατακτήσωσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος

τὴν ζητουμένην χώραν, ποῦ ἤθελε τότε καταλήξει τὸ τῆς ἐπεμβάσεως σύστημα; Οἱ ἐν Πόρῳ καὶ Λονδίνῳ, ἔλεγεν, ἐνεργοῦντες ὑπὲρ τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς: Ἄρτα-Βῶλος ἐστηρίζοντο ἐπὶ λόγων, οἵτινες, μακρὰν πάσης σπουδαίας καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων βασιζομένης σκέψεως, δὲν ἐξηγοῦντο ἄλλως ἢ ἐκ παντελοῦς λήθης τῶν ἀληθῶν σκοπῶν τῆς ἰουλιανῆς συμβάσεως. Οὐδέποτε, προσέθηκεν, ὑπῆρξε σκοπὸς νὰ ἱδρυθῇ κράτος, δυνάμενον νὰ καταστῇ ἀντίῤῥοπον τῆς τουρκικῆς δυνάμεως (1), ἀλλὰ κράτος μᾶλλον ὑποτελές, ἀπὸ τῆς Τουρκίας προσδοκῶν καὶ λαμβάνον προστασίαν. Πῶς δὲ ἦτο δυνατόν, ἠρώτα, νὰ ἐκλέξῃ ἡ βρετανικὴ διπλωματία, ὡς λύσιν τῆς ὑπαρχούσης περιπλοκῆς, τὴν ἀποκρυστάλλωσιν ἀδυνάτων κρατῶν πέριξ τοῦ Λιβανίου; »

Εὐτυχῶς ἡ ἀγγλικὴ ἀπειλὴ δὲν ἐγίνετο τοσοῦτον σπουδαίως ὅσον ἐφαίνετο, καὶ κατόπιν τῆς πρώτης ἀγροικίας ἐπῆλθε χαριστική τις διάθεσις, ἥτις ἐπηνώρθωσε πάντα. Ὁ ἄγγλος ἀντιπρόσωπος ἔσπευσε νὰ παραιτήσῃ ἐν τῇ αὐτῇ συνεδριάσει τὴν πρὸ μικροῦ ἐκπεφρασμένην γνώμην του, λέγων ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἀπαθὴς πρὸς τὴν κοινὴν ἐπιθυμίαν τῶν πληρεξουσίων τῆς Γαλλίας καὶ Ῥωσίας. Ἡ Ἀγγία, εἶπε, συγκατένευεν εἰς τὴν ὁροθετικὴν γραμμήν: Ἄρτα Βῶλος, ἀπήτησεν ὅμως νὰ πρωτοκολληθῇ, ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο ἡ τελεσίδικος τῶν συμμάχων ἀπόφασις, καὶ ὅτι αἱ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἐνστάσεις ἤθελον προσηκόντως ἐκτιμηθῇ καὶ ἐξετασθῇ. Ἡ ὑπὸ ὅρους παραχώρησις αὕτη ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς πλαγία τις κατ' ἐπιφύλαξιν θύρα, δι' ἧς ὑπεξέφευγεν ἡ Ἀγγλία τὴν ὁριστικὴν διευθέτησιν τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος. Διότι, ἐνόσῳ ἡ Πύλη ἠρωτᾶτο ἄλλως ἢ διὰ τηλεβόλων, ὀλίγα πάντως ἠδύναντο νὰ ἐπιτευχθῶσι παρ' αὐτῆς διὰ φιλικῶν διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων. Ἀκριβῶς ὅμως ἡ ἕνεκα τούτου ἐπερχομένη ἀναβολὴ τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργείας τῶν τριῶν συμμάχων Δυνάμεων ὑπηρέτει κατὰ βάθος τοῦ ῥωσικοῦ μόνον ἀνακτοβουλίου τοὺς σκοπούς. Οὐδὲν εὐηρέστει αὐτῷ περισσότερον, ἢ ἡ πιθανότης μακρᾶς, ἀγόνου, ἀλλὰ *κοινῆς* ἐντούτοις

(1) Μετέφρασα μᾶλλον ἐνταῦθα ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ πρωτοτύπου, ὅπερ βλέπε παρατεθειμένον παρὰ Πρόκες-Ὄστεν (Ἱστορ. κλ. Τομ. VI, σελ. 32 καὶ ἑπόμ.).

Σημ. τ. Μετ.

πάντοτε διαπραγματεύσεως μετὰ τοῦ Διβανίου· ἀδιάφορον ἂν ἡ Πύλη προσεφέρετο τραχέως πως πρὸς τοὺς *δύο* οἵτινες *ἐν ὀνόματι τῶν τριῶν* μάτην παρεκάλουν καὶ ἐστενοχώρουν αὐτήν.

Αὐθημερόν, τὴν 22 Μαρτίου, ὑπέγραψαν τὰ μέλη τῆς λονδινείου συνόδου πρωτόκολλον, ὅπερ, καταφαῖνον πρόδηλα τὰ ἀποτελέσματα τῆς φοβερᾶς τῶν πραγμάτων δεινώσεως καὶ τῆς μεταξὺ τῶν συμμάχων ἐπικρατούσης ἀντιφροσύνης, ἔφερεν, ἐννοεῖται, καὶ αὐτὸ πλέον παντὸς ἄλλου τὸν τύπον διπλωματικῆς βραχυβιότητος. Οἱ πρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἐπεφορτίσθησαν, ἅμα τῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπανόδῳ αὐτῶν, νὰ διαπραγματευθῶσι μετὰ τῆς Πύλης ἐν ὀνόματι τῶν συμμάχων αὐλῶν ἐπὶ τῶν πέντε ἀκολούθων προτάσεων:

Α'.) Ὁροθετικὴ τῆς Ἑλλάδος γραμμὴ ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Βώλου μέχρι τοῦ τῆς Ἄρτης. Ἡ Εὔβοια καὶ αἱ Κυκλάδες ἀνήκουσι τῇ Ἑλλάδι.

Β'.) Ἡ Ἑλλὰς τελεῖ ἐτήσιον φόρον ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου γροσίων.

Γ'.) Οἱ τοῦρκοι γαιοκτήμονες καὶ οἱ μετέχοντες τῶν Βακουφάδὺ θέλουσιν ὑποβάλει τοὺς τίτλους αὐτῶν εἰς μικτὴν ἐπιτροπήν, καὶ δύνανται, ἂν οἱ τίτλοι των οὗτοι ἀποδειχθῶσιν ἔγκυροι, νὰ πωλήσωσιν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ἐλευθέρως τὰ κτήματά των ἢ νὰ λάβωσιν ἀποζημίωσιν.

Δ'.) Ἡ χώρα ἀπολαύει ἰδίας ἐλευθέρας διοικήσεως ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Πύλης. Θέλει δὲ κυβερνηθῇ ὑπὸ χριστιανοῦ κληρονομικοῦ ἡγεμόνος, ὅστις ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει δύναται νὰ ἐκλεχθῇ ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν τριῶν ἡγεμόνων. Ἡ ἐκλογὴ αὐτοῦ γενήσεται ἐκ κοινῆς συνεννοήσεως μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῶν τριῶν Δυνάμεων. Ὁ ἐκλεχθησόμενος ὡς καὶ πᾶς αὐτοῦ διάδοχος θέλει περιβάλλεσθαι τὸ ἀξίωμά του (1) ὑπὸ τοῦ ἐπικυριάρχου τῆς Ἑλλάδος Σουλτάνου, καὶ θέλει πληρώνει αὐτῷ ἑνὸς ἔτους φόρον πλὴν τοῦ εἰθισμένου.

Ε'.) Πλήρης ἀμνηστεία δοθήσεται ὑπὸ τῆς Πύλης καὶ τηρηθήσεται ἑκατέρωθεν. Ἀμοιβαία δ' ἐλευθερία μεταναστεύσεως θέλει κρατήσει ἐπὶ ἓν ἔτος.

(1) Recevra l'investiture, λέγει τὸ πρωτότυπον τοῦ πρωτοκόλλου. Σημ. τ. Μετ.

Ἐν ταῖς προτάσεσι ταύταις καθορᾷ τις τὸ ἀποτέλεσμα τῶν κρυφίων πόθων τῆς Ῥωσίας καὶ τῶν ἀμφιταλαντεύσεων τοῦ ἀνακτοβουλίου τοῦ ἁγίου Ἰακώβου. Καὶ αὐτῆς τῆς Γαλλίας αἱ *ὑψηλαὶ* ἰδέαι εἶχον ἐξανεμωθῆ εἰς ἀτμόν. Ὁπωσδήποτε, καὶ ἂν ἔτι ἡ ἀπὸ τῆς Πύλης ἐξάρτησις τῆς ἐν σχεδίῳ ἑλληνικῆς ἡγεμονείας ἤθελε θεωρηθῆ ὡς ψιλὸς τύπος, καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἐγκαθίδρυσις τοῦ μέλλοντος ἡγεμόνος τῆς Ἑλλάδος ὡς ἁπλῆ τις ἐξωτερικὴ ἀναγνωρίσεως πρᾶξις, καὶ ὁ διπλοῦς φόρος ὡς τὸ ἐπὶ τούτῳ καταβαλλόμενον χρῆμα, αἱ Δυνάμεις ὅμως εἶχον ἐντελῶς ἀποπλανηθῆ ἀπὸ τῆς ἰδέας ἐλευθέρου καὶ ἀνεξαρτήτου κράτους, καὶ ἐνέπιπτον εἰς τὴν πλάνην τοῦ προγράμματος τοῦ Τσαρσκοεσέλου, ὅπερ καὶ ἡ Ῥωσία αὐτὴ εἶχεν ἤδη σχεδὸν ἀπαρνηθῆ. Ὁ τοῦ Μέττερνιχ λόγος (1), « ὅτι οὐδὲν ἔτι ἦν ὥριμον ἐν Πετρουπόλει, » ἐπεκυροῦτο ὑπὸ τῶν ἀμφιταλαντεύσεων τούτων. Ἂν ἤθελον νὰ ἱδρύσωσι κράτος ὑποτελὲς τῇ Πύλῃ, πρὸς τί νὰ εὐρύνωσι τὰ ὅρια αὐτοῦ πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ; Ἂν δὲ ἡ ἀνεξαρτησία ἦν ἀνεπίτευκτος, τότε, κατὰ δόλιόν τινα ὑπαινιγμόν, γενόμενον μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ Μέττερνιχ, ἡ ἐλαχίστη Ἑλλὰς ἦν ἡ ἀρίστη. Πόσον εὐχαρίστως θὰ ἔβλεπον οἱ ἐν Βιένῃ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἑλληνικὸν ἀγῶνα καταλήγοντα εἰς τὸ οἰκτρὸν τοῦτο ἐξάμβλωμα: Ὑποτελῆ ἡγεμονείαν Μωρέως! Εὐτυχῶς ἀπέβαινε δυσχερὲς τὸ νὰ εὑρεθῇ χριστιανός τις πρίγκηψ, αἰσθανόμενος διάθεσιν νὰ ταχθῇ ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου. Εἶχε δὲ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ὁ Καποδίστριας, διαμαρτυρόμενος ὡς πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον κατὰ τῆς ὑβριστικῆς ὑποθέσεως, ὅτι ἠδύνατο νὰ γείνῃ ὑποτελὴς τοῦ Σουλτάνου. Καὶ ἂν μεταξὺ τῶν εὐρωπαίων μικροσκοπικῶν ἡγεμονίσκων καὶ νανοβασιλέων εὑρίσκετό τις εἰς πᾶσαν θυσίαν πρόθυμος ὑποψήφιος, ἡ καταπληκτικὴ αὕτη ἀφιλοκέρδεια καὶ αὐταπάρνησις ἤθελε προσκόψει πάλιν κατὰ κωλύματος ἀπαρατηρήτου τέως· τῆς ἐχθρικῆς ἀδιαφορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅπερ οὐδ' ἠρωτήθη κἂν καθ' ὅλην ταύτην τὴν διπλωματικὴν ἐνέργειαν, καὶ ἔμελλε νὰ παραλάβῃ ἡγεμόνα χωρίς τινος ἄλλης προηγουμένης εἰδοποιήσεως, ἢ τῆς τυπικῆς ἐκείνης, ἣν πέμπουσι συνήθως οἱ ἐμ-

(1) 30 Ἀπριλίου 1829. Αὐστρ. Ὑπουργ.

πορικῶν δεμάτων ἀποστολεῖς. Ἡ πρὸς τὴν Ἑλλάδα παντελὴς αὕτη ἔλλειψις φιλοφροσύνης ἦν τοσούτῳ παραδοξοτέρα, ὅσῳ ἀντέβαινεν εἰς τοὺς ῥητοὺς ὁρισμοὺς τῆς ἰουλιανῆς συμβάσεως. Διότι ἐν αὐτῇ λέγεται, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἤθελον εἶναι ἐλεύθεροι νὰ ἐκλέγωσι τὰς ἰδίας ἑαυτῶν ἀρχάς, καὶ ὅτι ὁ ὁριστικὸς κανονισμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ἤθελεν ἐπέλθει μετὰ προηγουμένην διαπραγμάτευσιν μεταξὺ τῶν Δυνάμεων καὶ τῶν διαμαχομένων μερῶν. Ἀλλ' ὁ πρίγκηψ Νέσσελρωδ εἶχε δίκαιον λέγων, ὅτι ἡ τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων διπλωματία δὲν ἐσπούδαζε, καὶ ὅτι μόλις ἤξευρεν ἀληθῶς τί ἐζήτει ἐν τῷ ἑλληνικῷ ζητήματι· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐδημιούργησε τὸ πρωτόκολλον τοῦ Μαρτίου, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο προώριστο νὰ ἦνε ἢ πρᾶξις ἐν ξηροῖς μόνον λόγοις. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μέττερνιχ ἐπίσης εἶχε δίκαιον, ὅτε παρίστα, καὶ ὕστερον ὅπως καὶ πρότερον, ὡς ἀδυναμίαν τῆς αὐλῆς τῆς Πετρουπόλεως (1), ὅτι «πόθος τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου ἦτο νὰ λύσῃ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, ἀφοῦ καθωμολόγει πρῶτον τὴν εἰρήνην. Τὸ ἀγγλικὸν ἤθελε νὰ λύσῃ αὐτὸ πρότερον. Ἀλλ' ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἦν ἀσθενὴς καὶ ἔκλινε πάντοτε πρὸς τὸ κακόν. Οὐδεμία βεβαίως τῶν Δυνάμεων ἀπέδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὸ γενόμενον διάβημα· ἀλλ' ἡ Ῥωσία μετὰ λύπης ἔβλεπε τοὺς συμμάχους αὐτῆς συνάπτοντας ἐκ νέου διπλωματικὰς σχέσεις πρὸς τὴν Πύλην. Ἡ Ἀγγλία συνήνεσεν εἰς ἀλγεινὰς ὑποχωρήσεις, ἡ Γαλλία δὲ μόνη εὑρέθη κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐντὸς θολῶν ὑδάτων, ἅτινα ἦσαν τὸ στοιχεῖόν της.» — «Τὸ ἀγγλικὸν ἀνακτοβούλιον, ἔγραφεν ἐπίσης ἐμπιστευτικῶς ὁ Μέττερνιχ τὴν 30 Ἀπριλίου 1829, ὑπέστη τὴν θυσίαν τοῦ νὰ ὑπογράψῃ, ὅπως μείνῃ ἐν ἁρμονίᾳ διατελοῦν μετὰ τοῦ γαλλικοῦ. Πλὴν τοῦτο ἦν καθαρὰ ἀπώλεια! Ἡ Ῥωσία, ἡττηθεῖσα ἐν τῷ πεδίῳ, προσπαθεῖ νὰ ἐμποδίσῃ πᾶσαν πρόωρον τῆς συμμαχίας ἐπιτυχίαν. Τὸ δὲ πρωτόκολλον ἀναβάλλει τὴν κυρίως κρίσιν μέχρι τῆς παραδοχῆς ἢ ἀρνήσεως τῆς Πύλης, μέχρις οὗ δηλ. τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκστρατείας καταστήσῃ τὴν Ῥωσίαν μόνον διαιτητήν.» — «Ἡ τριπλῆ συμμαχία,» ἔγραφεν εἰς Βερολῖνον (2), δύναται νὰ ζήσῃ ἓν ἔτι ἔτος ἐκ

(1) 17 Ἀπριλ. 1829. Αὐστρ. Ὑπουργ.

(2) 9 Μαΐου 1829.

τοῦ πρωτοκόλλου, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὴν εἶνε ἀνίσχυρος πρὸς πᾶν ἀγαθόν. Οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ συνδυασμὸς ἀλληλομάχων δόλων!»

Οἱ τῶν δύο δυτικῶν Δυνάμεων πρέσβεις εἶχον πρὸς τούτοις τὴν σχληρὰν ἐντολὴν νὰ ἐπιτηρῶσι τὴν διατήρησιν τῆς ἀνακωχῆς, καὶ νὰ πείσωσι τοὺς Ἕλληνας νὰ ὀπισθοχωρήσωσιν ἐντὸς τῶν διαγεγραμμένων ὁρίων, ὅπου εἶχον ὑπερβῆ αὐτά. Ἂν δὲ αἱ γενόμεναι προτάσεις ἀπεῤῥίπτοντο, ἐπεφυλάσσετο ἑκάστη δύναμις νὰ ἐξετάσῃ τὰς ἐνστάσεις τῆς Πύλης καὶ νὰ προβῇ εἰς νέας προτάσεις. Οἱ ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ Λονδίνου ἐλάλησαν καὶ κατέστρωσαν πρωτόκολλα· ἀλλὰ διὰ λόγων καὶ χάρτου δὲν ἐξαλείφεται ἓν μέρος τῆς παγκοσμίου ἱστορίας.

Ὡς κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ **1828**, ἠκούσθησαν καὶ πάλιν κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ **1829** ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ναυπλίου καὶ ἐπὶ τῆς αἰγιναίας ἀκτῆς αἱ σφοδρόταται τῶν ἀρῶν κατὰ τοῦ πρωτοκόλλου, τοῦ καταδηλοῦντος τὸ ὑπερφίαλον τῶν μεγάλων Δυνάμεων πρὸς τὴν πτωχὴν Ἑλλάδα. Τὰ παλληκάρια ἐλάλουν ἀποτόμως, καὶ ἀνεμίμνησκον ὅτι οἱ μανιᾶται εἶχον πληρώσει τὸν πρὸς τοὺς τούρκους φόρον ἀπὸ τῆς αἰχμῆς τοῦ ξίφους των· ἀλλὰ τὸ πολὺ τοῦ λαοῦ ἔμενεν ἤρεμον, πεποιθὸς ὅτι τοῦ Κυβερνήτου ἡ δεξιότης ἤθελε περικάμψει τὸν σκόπελον.

Ὁ κόμης Καποδίστριας εὑρίσκετο περιπεπλεγμένος ἐντὸς δυσχερεστάτου διλήμματος. Εἶνε δὲ πάντοτε ἄχαρι ἔργον τὸ μεσιτεύειν μεταξὺ τῶν διαταγῶν τῆς δυνάμεως καὶ τῶν πόθων τῆς ἀδυναμίας. «Ἐν μέρει μόνον εὕρισκεν ἐγγύησίν τινα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τοῦ Νοεμβρίου, καὶ ἤλπιζε μόνον ἀπὸ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιτυχιῶν τῶν ῥώσων (1)».

Ἐν τῇ ἀλγεινῇ ταύτῃ θέσει εὑρισκόμενος, στηριζόμενος δὲ ἐπὶ τῶν δεινολογιῶν τοῦ ἔθνους, ἀπετόλμησε νὰ παίξῃ κινδυνῶδες παιγνίδιον, καὶ πολεμῶν τὸ πρωτόκολλον τοῦ Μαρτίου νὰ ἐπισπεύσῃ λύσιν, ἥτις ἔμελλε νὰ ἀνατρέψῃ τὸ πρόγραμμα τοῦ Τσαρσκοεσέλου. Κατενόησε τὴν δύναμιν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, καὶ τὰ οὐδέποτε ὑπ' αὐτοῦ ἐντελῶς θυσιασθέντα ἑλληνικὰ συμφέροντα τοσοῦτον ἰσχυρῶς ἐπὶ στιγμὴν ἀνεκινήθησαν ἐν τῇ ψυχῇ του, ὥστε δὲν ἐδίστασε νὰ πα-

(1) Ἐχθ. τῆς 14 Μαΐου, 1829. Αὐστρ. Ὑπουργ.

ραβῇ ὅσα μετὰ τοῦ Τσάρου εἶχον συνομολογήσει, καὶ νὰ ἀπατήσῃ αὐτὴν τὴν Ῥωσίαν. Καταλείπων ἐξ ὀρθοτέρων σκέψεων τὴν πολιτικὴν ἐκείνην, ἥτις ἐπεδίωκε τὴν ἐξάρτησιν καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς Ἑλλάδος πρὸς προαγωγὴν τοῦ μοσκοβιτισμοῦ, καὶ ἐργαζόμενος τοῦ λοιποῦ ὑπὲρ ῥωσικῶν σκοπῶν, ἢ καὶ ὑπὲρ τῆς ἰδίας του ἰσχυρᾶς φιλοδοξίας, ἔπραττε βεβαίως ὁ Καποδίστριας καλῶς καὶ ἐπαινετῶς. Δυστυχῶς ὅμως αἱ διπλωματικαὶ φύσεις οὐδὲν συνήθως θέλουσιν ἐντελῶς καὶ ἀληθῶς, καὶ ἀρκοῦνται πολλάκις εἰς καίριόν τινα λόγον ἢ εἰς ἁπλοῦν ὑπαινιγμόν. Εἰθισμένος ὁ κόμης νὰ περιφρονῇ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ καρποῦται τὴν παρ' αὐτοῖς ἔλλειψιν πάσης ἀρχῆς, ἠδύνατο μὲν νὰ αἰσθανθῇ στιγμιαῖόν τινα ἐθνικὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ νὰ ἐπιληφθῇ μετὰ ζήλου σοβαροῦ τινος ἐθνικοῦ ἔργου, ἀλλ' ἐστερεῖτο σταθερότητα καὶ πίστιν εἰς τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ ἰδέας, ὅπως κρατήσῃ ἀσφαλῶς καὶ διεκπεραιώσῃ ὅ,τι ἅπαξ ἐπελάβετο.

Αἱ τρεῖς Δυνάμεις οὐδεμίαν ἀπέδιδον σημασίαν εἰς τὴν συναίνεσιν ἢ μὴ τῶν ἑλλήνων πρὸς τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν. Οὕτω τὸ πρωτόκολλον τῆς 22 Μαρτίου ἀνεκοινώθη ἁπλῶς εἰς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν, ὅπως συμμορφωθῇ πρὸς αὐτὸ χωρὶς ἀναβολῆς, δι' ἐγγράφου δὲ τῆς 18 Μαΐου συνοδεύοντος αὐτό, ἀπήτησεν ὁ πρὸ μικροῦ διαπιστευθεὶς ἄγγλος ἀντιπρεσβευτὴς (résident) Δώκινς, ὅπως οἱ ἕλληνες καταπαύσωσι πανταχοῦ τὰς ἐχθροπραξίας, ἀφοῦ ἡ Πύλη ἀνεγνώρισεν ἤδη διὰ τῶν πραγμάτων τὴν ἀνακωχήν, καὶ ἀποσυρθῶσιν εἰς τὴν χώραν, ἣν ἠσφάλιζεν αὐτοῖς τὸ πρωτόκολλον τῆς 16 Νοεμβρίου. Τὴν ἀπαίτησιν ὅμως ταύτην ἀπέκρουσεν ὁ Κυβερνήτης «ἀξιοπρεπῶς» τὴν 27 Μαΐου, παρατηρήσας εἰς τὸν κύριον Δώκινς, ὅτι οὐδεμίαν εἶχε λάβει ἐπίσημον εἴδησιν περὶ τῆς ὑπὸ τῆς Πύλης παραδοχῆς τῆς ἀνακωχῆς, καὶ ὅτι ἡ κυβέρνησίς του δὲν ἠδύνατο νὰ βασισθῇ ἐπὶ ἀνακωχῆς διὰ τῶν πραγμάτων μόνον καταφαινομένης, καὶ ἥτις οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ κατάστασις ἀμύνης δυναμένη αὐτοβούλως νὰ ἀνακληθῇ, χωρὶς νὰ προσβάλῃ διὰ τούτου τὰς ἀρχὰς τῆς ἰουλιανῆς συμβάσεως, καὶ νὰ ἀναλάβῃ συγχρόνως ὑποχρεώσεις, ἃς ἀδύνατον θὰ τῇ ἦτο νὰ τηρήσῃ. Περὶ τῆς χώρας δέ, ἣν ἠγγυᾶτο τὸ τοῦ Νοεμβρίου πρωτόκολλον, οὐδέν, εἶπεν, ἐγνώριζε, διότι τὸ πρωτόκολλον αὐτὸ οὐδέποτε τῷ ἀνεκοινώθη. Ἀλλά, καὶ ἂν ἔτι ἐγκαί-

ρως εἶχεν ἀνακοινωθῆ εἰς αὐτόν, θὰ ἠναγκάζετο νὰ ὁμολογήσῃ ἐλευθέρως εἰς τὰς Δυνάμεις, ὅτι δὲν τῷ ἦτο δυνατὸν νὰ μετοικίσῃ τοὺς ἀτυχεῖς κατοίκους τῶν πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ ἐπαρχιῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους. Ὁ Κυβερνήτης δὲν ἦτο ἄλλως θαυμαστὴς τῶν πρὸ τῆς ἐλεύσεώς του πεπραγμένων ἐν Ἑλλάδι, οὔτε φίλος τῶν ὑπὸ τῶν ἑλλήνων, διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως, κατακτηθεισῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν. Κατὰ τὴν περίστασιν ὅμως ταύτην συμφορώτατον ὑπῆρξεν εἰς αὐτὸν νὰ ἀναμνήσῃ τὸ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας χυθὲν αἷμα τῶν γενναίων ῥουμελιωτῶν, τὸ ἱερὸν χρίσμα τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων, καὶ τὸ κῦρος τοῦ ὅρκου, δι' οὗ αἱ ἐπαρχίαι ἐκεῖναι εἶχον συνδεθῆ μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Πλήρης δὲ ἀγανακτήσεως ἠρώτησεν, ἂν *ἡ κυβέρνησις, ἧς ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων ἐπήγαζεν ἡ ἰσχύς*, ἠδύνατο νὰ προσβάλῃ τὰ ὑπ' ἐκείνων θεσπισθέντα, παραδεχομένη γραμμὴν χωρίζουσαν τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τῆς Στερεᾶς, καὶ ἂν τοῦτο *ἦτο δυνατὸν* εἰς αὐτήν, χωρὶς νὰ ἐνσκήψωσι νέαι καταστροφαὶ κατὰ τῶν δυστυχῶν κατοίκων.

Διακοίνωσις τῆς 5 Ἰουνίου ἐπανέλαβε τὴν σφοδρὰν ταύτην διαμαρτύρησιν κατὰ τῆς πραγματικῆς ἀνακωχῆς, ἥτις ἤθελεν ἀποβῆ φαντασιώδης ὅλως, ἂν οἱ τοῦρκοι δὲν ἀπεδέχοντο αὐτὴν ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν Δυνάμεων.

Κατόπιν ἐπήρχοντο δειλαί τινες παρατηρήσεις περὶ τῆς σχέσεως τῆς ἐπικυριαρχίας καὶ τῶν ἀποζημιώσεων. Ὁ Καποδίστριας ὡμολόγει, ὅτι τὸ τοῦ Μαρτίου πρωτόκολλον παρίστα τὴν ἐξάρτησιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν εὐνοϊκωτάτην αὐτῆς μορφήν· ἐδήλου ὅμως ὡς ἀναγκαιοτάτην τὴν συμμετοχὴν τῶν ἑλλήνων εἰς τὰς περὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς τὸ Διβάνιον διαπραγματεύσεις, καὶ ἀνεκήρυττε *καθαρῶς τὴν ἄμεσον χρεωκοπίαν*, καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ Πύλη παρεδέχετο τὸ περὶ ἀποζημιώσεων ἄρθρον. Ἀνεμίμνησκε δ' ἐν τέλει ὁ Κυβερνήτης μετὰ λελογισμένης πονηρίας, ὅτι τὰ ἐθνικὰ κτήματα εἶχον ἤδη ὑποθηκευθῆ διὰ τὰ δύο ἀγγλικὰ δάνεια, ὅπως φέρῃ οὕτω τὰς τουρκοφίλους διαθέσεις τῆς βρετανικῆς πολιτικῆς εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν ἐμπορικήν της περίσκεψιν, καὶ καταστήσῃ βαρὺ εἰς τοὺς ἄγγλους τὸ πρωτόκολλον τοῦ Μαρτίου.

Ἔτι ὁριστικώτερον εἶχεν ἐκφρασθῆ ὁ Καποδίστριας τὴν 30 Μαΐου

1829 ἐν ὑπομνήματι ἐπιγραφομένῳ: « *τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος,* » ἐν ᾧ, ὡς ἔλεγε, περιείχετο ἡ ἐντελὴς τῶν φρονημάτων καὶ ἰδεῶν αὐτοῦ καθομολογία. Ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος τοῦ Κοβούργου, ὅστις ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1828 μέχρι τοῦ Μαρτίου 1829 διέμεινεν ἐν Νεαπόλει, εἶχε μάθει παρὰ τῶν πρέσβεων τῶν Δυνάμεων, ὅτι ὁ Καποδίστριας εἶχε συστήσει αὐτὸν ὡς ὑποψήφιον τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, καί, ἱκανῶς αἱματώδης τὴν κρᾶσιν, εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἀποδεχθῇ τὴν εἰς Ἑλλάδα κλῆσιν. Ἵνα παρασκευάσῃ δὲ τὴν *κλῆσιν* ταύτην, πρόσκλησιν δηλαδὴ ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀπέστειλε κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου πρὸς τὸν Κυβερνήτην τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἐμπίστου αὐτοῦ Κάρολον Στόκμαρ. Παρεκάλει δὲ διὰ φιλοφρονεστάτης ἐπιστολῆς νὰ διαφωτισθῇ περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐξέφραζε τρυφερὰν μέριμναν περὶ τῆς πολυτίμου ὑγείας τοῦ Κυβερνήτου, ἣν ηὔχετο « νὰ διαφυλάττῃ ὁ Θεός, ὅπως μὴ πάθῃ ὑπὸ τὸ βάρος τῶν κυβερνητικῶν ἀσχολιῶν. »

Ὁ Καποδίστριας ἐγνώριζε κάλλιστα, ὅτι ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος εἶχε τὴν μείζονα ἐπιτυχίας πιθανότητα μεταξὺ πάντων τῶν μνηστήρων τοῦ ἑλληνικοῦ στέμματος, καὶ ὅτι ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἐγίνετο λόγος περὶ αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι. Κατὰ τὸ 1824 εἶχε συστήσει αὐτὸν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἰγνάτιος ἐκ Πίσης, κατὰ δὲ τὸ 1825 ἠτένισεν ἐπ' αὐτὸν ἡ τοῦ Κουντουριώτου κυβέρνησις, καὶ ἐπεφόρτισε δύο Ἕλληνας νὰ συνεννοηθῶσι μετ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Κάννιγκ. Ἀλλ' οὗτος συνεβούλευσεν αὐτῷ ἀποχήν, καθότι ἡ ἐν Ἑλλάδι τῶν πραγμάτων κατάστασις ἦν λίαν τεταραγμένη, ὁ δὲ Λεοπόλδος ἐφαίνετο χρησιμώτερος ἐν Ἀγγλίᾳ.

Διατελῶν ἔτι ἐντελῶς ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 22 Μαρτίου, δυσάρεστον βεβαίως συνησθάνθη ἔκπληξιν ὁ Καποδίστριας ἐκ τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἐκ Κοβούργου ἀπεσταλμένου, καὶ ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ ἐντόνως ἰσχυρίζετο, ὅτι « οὐδέποτε Ἕλλην, τιμὴν ἔχων καὶ συνείδησιν, ἤθελε δεχθῇ νὰ ἐκτελέσῃ πολιτικὸν σύστημα, περιορίζον τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς Κυκλάδας. » « Ἂν ἡ κυβέρνησίς μου, ἔλεγε, καταδικασθῇ νὰ ὑπογράψῃ τὸ πρωτόκολλον τοῦ Νοεμβρίου, ὑπογράφει τὴν ἰδίαν ἑαυτῆς καταδίκην ἐν τῇ κοινῇ γνώμῃ τῆς χώρας. » Οὐ μόνον οἱ Ἕλληνες δὲν ἤθελον εὕρει

ἐγγύησίν τινα ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τοῦ Μαρτίου, ἀλλ' ἤθελον τοὐναντίον θεωρήσει ὡς θανατικὴν αὐτῶν καταδίκην τὴν συναινέσει τῶν τούρκων ἐκτέλεσιν τῶν νεωτάτων διπλωματικῶν ὁρισμῶν. Τὸ πρωτόκολλον τοῦ Μαρτίου, προσέθετε, λησμονεῖ τὴν λονδίνειον σύμβασιν, καὶ παρατρέχει ὅλως τὴν ἀπαιτουμένην ὑπ' αὐτῆς συμμετοχὴν τῶν ἑλλήνων εἰς τὰς μετὰ τῆς Πύλης διαπραγματεύσεις καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ μέλλοντος αὐτῶν ἡγεμόνος. Τὸ πρῶτον δέ, ὅπερ ὀφείλει νὰ πράξῃ ἡ Ἑλλὰς εἶνε νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Μαρτίου.» Εὔκαιρον συνάμα ἐνόμισεν ὁ Καποδίστριας νὰ παραστήσῃ ἐν ὀλίγοις εἰς τὸν ὑποψήφιον ἡγεμόνα τί περίπου ἀνέμενον οἱ ἕλληνες παρὰ τοῦ μέλλοντος αὐτῶν μονάρχου, ὑποβάλλων αὐτῷ τοὺς ἑξῆς τρεῖς ὅρους: — Ὁ μέλλων ἡγεμὼν ἔπρεπε πρῶτον νὰ δεχθῇ δι' ἑαυτὸν καὶ ὅλην του τὴν δυναστείαν τὸ ἀνατολικὸν θρήσκευμα· δεύτερον νὰ συνομολογήσῃ μετὰ τοῦ λαοῦ του σύνταγμα, οὗτινος αἱ βάσεις ἤθελον ὁρισθῇ διὰ τακτικῆς συνεννοήσεως μεταξὺ ἡγεμόνος καὶ ὑπηκόων· τρίτον νὰ ἀναγνωρίσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἐν περιπτώσει θανάτου του, τὸ δικαίωμα ἐλευθέρας ἐκλογῆς, ἐπιφυλασσομένης τῆς ὑπὸ τῶν Δυνάμεων καὶ τῆς Πύλης ἀναγνωρίσεως.

Τοιαῦται ἦσαν, κατὰ τὸ περὶ τοῦ μέλλοντος πρόγραμμα τοῦ Καποδιστρίου, αἱ τρεῖς γενικαὶ ἀπαιτήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· τοῦτο δὲ ὡς ἀπάντησις μόνον εἰς τὴν ὁμόφωνον καὶ σταθερὰν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων, περὶ τῆς εἰς τὸ νέον κράτος παροχῆς τῶν ἐν Πόρῳ ὁρισθέντων ὁρίων, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Σάμου καὶ Κρήτης. Ἂν δὲ αἱ Δυνάμεις παρεῖχον ἔτι εἰς τὸν πρίγκηπα τὸ ζητηθὲν δάνειον τῶν 60 ἑκατομμυρίων καὶ 1800 μέχρι 2000 ἑλβετῶν ἢ γερμανῶν στρατιωτῶν, τότε, ἔλεγε συμπεραῖνον τὸ ὑπόμνημα, τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος ἦν ἠσφαλισμένον.

Οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι ἥκιστα ἐνθαῤῥυντικοὶ ὅροι ἀπηυθύνοντο βεβαίως ἀπὸ σκοποῦ κατὰ τοῦ ἐπαπειλοῦντος μνηστῆρος τοῦ θρόνου. Ἡ ὑπὸ τῆς Πύλης ἐπικύρωσις τοῦ νέου ἡγεμόνος ἀνεμίμνησε τὰς παρὰ τὸν Δούναβιν ἡγεμονείας, ὁ δὲ Καποδίστριας διελογίζετο βεβαίως, ὅτι ὁ Λεοπόλδος οὐδέποτε ἤθελε συγκατανεύσει νὰ συνάψῃ μετὰ τῆς Πύλης, ὡς χριστιανὸς ἡγεμών, σχέσεις ὁμοίας πρὸς τὰς τῶν διακεκριμένων

φαναριωτῶν. Ἡ τοῦ συντάγματος ὑπόμνησις ἐξένιζε βεβαίως, ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου γινομένη. Ὅτι ὅμως ὁ Κυβερνήτης ἐλαχίστην ᾐσθάνετο ἀγάπην πρὸς τὴν συνταγματικὴν ζωήν, οὐδόλως ἐσήμαινεν ὅτι ἤθελε ζηλοτυπήσει ἀπροσκλητόν τινα διάδοχον ἐπὶ πολιτικῷ βίῳ ἀπαρέσκοντι αὐτῷ. Ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἄξιος ἦν ὁ περὶ ἀλλαγῆς θρησκεύματος ὅρος. Ἐν ταῖς μετὰ ταῦτα ἐπισήμοις ἐπιστολαῖς πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος ἐλήφθησαν μᾶλλον ὑπ' ὄψιν αἱ περιστάσεις, καὶ ἡ ἀπόλυτος ἐκείνη ἀπαίτησις μετεβλήθη εἰς τὴν φιλόφρονα ταύτην παράκλησιν: «Ἂν ἡ Ὑμετέρα Ὑψηλότης ὑπάρχῃ διατεθειμένη νὰ δεχθῇ τὸ θρήσκευμα τοῦ τόπου, ἂς εὐδοκήσῃ νὰ ἀναγγείλῃ τοῦτο εἰς αὐτόν.»

Αἱ προφορικαὶ ἀνακοινώσεις τοῦ Κυβερνήτου πρὸς τὸν Στόκμαρ ἦσαν ἔτι ἐντονώτεραι τοῦ ὑπομνήματος. Ὁ ἐκ Κοβούργου ἀπεσταλμένος ἐδήλωσεν, ὅτι ὁ πρίγκηψ ἦν πρόθυμος νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν φωνὴν τῆς Ἑλλάδος καλούσης αὐτόν, ἂν ἀπέβαινεν εὔνους ὁ τῶν ὁρίων κανονισμός, καὶ παρείχετο ἐλπὶς περὶ προαγωγῆς τῆς ὑλικῆς καὶ διανοητικῆς καταστάσεως τοῦ διὰ μακρᾶς δουλείας καταπεπτωκότος λαοῦ. Ἐπεθύμει πρὸς τούτοις ὁ πρίγκηψ νὰ *κινηθῶσιν* οἱ Ἕλληνες αὐτοὶ ὅσῳ τὸ δυνατὸν ταχύτερον, καὶ προβαίνοντες εἰς τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὰς Δυνάμεις διαβήματα, νὰ ζητήσωσιν αὐτὸν ὡς ἡγεμόνα.

Ὁ Καποδίστριας ὑπέμνησεν, ὅτι αὐτὸς οὗτος εἶχε προτείνει τὸν πρίγκηπα εἰς τοὺς πρέσβεις ἐν Πόρῳ. «Ἐνόμιζον ἴσως, εἶπεν, ὅτι ἐγὼ ἤθελον προτείνει ἄλλον. Ἤθελον δὲ νὰ ἐκφρασθῶ ἐγγράφως, ἀλλ' ἐγὼ τὸ ἠρνήθην. Ἡ φιλοδοξία μου εἶνε νὰ δώσω εἰς τὴν χώραν θεσμοὺς μονίμους.» Εἶτα ἦλθε φυσικῶς ὁ Κυβερνήτης ἐπὶ τὸν αποπομπαῖον τράγον τοῦ πρωτοκόλλου. «Εὐχαρίστως, εἶπεν, ἤθελον συντελέσει εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας τοῦ πρίγκηπος, ἂν τὸ περιεχόμενον τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 22 Μαρτίου δὲν ἦτο ἀνυπέρβλητον πρόσκομμα. Κατ' αὐτὸ οὐδεμίαν ἔχει ψῆφον ἡ Ἑλλὰς οὔτε διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ μέλλοντος αὐτῆς ἡγεμόνος, οὔτε διὰ τὸν ὁρισμὸν τῆς πρὸς ἰδίαν ἑαυτῆς ὑπεράσπισιν ἀναγκαίας ἐκτάσεως. Ἡ Ἑλλάς, ὡς διεγράφησαν τὰ ὅρια αὐτῆς, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ χωρὶς τῆς Σάμου καὶ Κρήτης. Ἂν δὲ ἡ Πύλη δὲν συναινέσῃ εἰς τὴν ζητουμέ-

νην παραχώρησιν, καὶ ἡ Σάμος καὶ Κρήτη δὲν ἐνωθῶσι μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀπόφασίς μου εἶνε νὰ παραιτηθῶ μᾶλλον, ἢ νὰ ὑπογράψω τοιαύτην σύμβασιν· καθότι δὲν θέλω νὰ παραστῶ μάρτυς τῆς ἀθλιότητος, εἰς ἣν ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις ἤθελεν ἐκτεθῆ ὁ τόπος. Ἡ Πύλη ἐν τούτοις οὐδὲν θέλει παραχωρήσει οἰκειοθελῶς, καὶ ἐλπίζω ὅτι ἡ ἄρνησίς της θέλει φέρει τὰς Δυνάμεις εἰς ἀξιωτέραν ἑαυτῶν ἀπόφασιν! » Ὅτε δὲ ὁ Στόκμαρ παρετήρησεν, ὅτι ὁ πρίγκηψ ἤθελεν εὐχαρίστως διαθέσει πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐπιῤῥοὴν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ὅτι τοῦτο ἤθελεν εἶναι δι' αὐτὸν τὰ μέγιστα δυσχερές, ἄνευ ῥητῆς προσκλήσεως τῆς χώρας, ἐσκέφθη ἐπὶ στιγμὴν ὁ Καποδίστριας, καὶ ἀπήντησε βραχέως: « ἓν μόνον δύναμαι νὰ πράξω· νὰ διαμαρτυρηθῶ κατὰ τοῦ περιεχομένου τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Μαρτίου.» Ἐπέμεινε δὲ λέγων, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Στόκμαρ ἐκφραζομένην ἐπιθυμίαν, καὶ προσέθηκεν, ὅτι ὁ πρίγκηψ δὲν ἐγνώριζεν ἴσως κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Στόκμαρ τὸ περιεχόμενον τοῦ πρωτοκόλλου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Στόκμαρ ἐβεβαίου τὸ ἐναντίον, καὶ ἔλεγεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ καλῶς, διατὶ τάχα ἐδίσταζεν ἡ Ἑλλὰς νὰ ἐκφράσῃ πρὸς τὰς Δυνάμεις τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῆς, ὅπως τῇ δοθῇ ὁ πρίγκηψ ὡς ἡγεμών, ὁ κόμης εἶδεν ἑαυτὸν στενοχωρημένον, καὶ ἀπήντησεν: « Ἠδυνάμην ἀναντιῤῥήτως νὰ προτείνω τοῦτο εἰς τὴν προσεχῆ συνέλευσιν τοῦ Ἄργους, καὶ δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ἤθελεν αὕτη ἀποδεχθῇ τὴν πρότασιν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ ὁ πρίγκηψ τὴν Σάμον καὶ Κρήτην, ἀλλὰ τὸ διάβημα τοῦτο ἤθελεν ἀντιβαίνει ἄντικρυς εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 22 Μαρτίου, καὶ ἤθελεν ἔχει πιθανῶς ἐπιζημίους διὰ τὴν Ἑλλάδα συνεπείας. Ἐμπλέκομαι παραπολύ, ἐνεργῶν χωρὶς κατεπειγούσης ἀνάγκης κατὰ τῆς θελήσεως τῶν Δυνάμεων. » Ἀντὶ δὲ νὰ ἐξηγήσῃ σαφέστερον, ὁποία τις ἤθελεν εἶναι ἡ ζημία ἐκείνη, μετεπήδησεν ὁ Κυβερνήτης πάραυτα εἰς λόγους δυναμένους νὰ παραστήσωσιν εἰς τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον λίαν βαρὺ τὸ ἡγεμονικὸν αὐτοῦ ἀξίωμα. « Ἂν ἡ Σάμος, εἶπε, καὶ ἡ Κρήτη δὲν πρόκειται νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῆς Ἑλλάδος, δὲν δύναμαι νὰ συμβουλεύσω εἰς τὸν πρίγκηπα τὴν ἀποδοχὴν τοῦ στέμματος. Οἱ Ἕλληνες δὲν θέλουσιν ἴδει εὐχαρίστως προϊστάμενον αὐτῶν ἡγε-

μόνα, ἐρχόμενον ὑπὸ ἄλλους ὅρους. Ἡ Σάμος δὲν εἶδεν ἐχθρὸν ἀπὸ 8 καὶ 9 ἤδη ἐτῶν. Ἂν δὲ πέπρωται πάλιν ἡ νῆσος αὕτη νὰ πέσῃ ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν, οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἤθελον ἀναγκασθῇ νὰ μεταναστεύσωσιν, ἤθελον μεταβῆ εἰς Πελοπόννησον, καὶ ἀρχομένης πάλιν τῆς πειρατείας, συνέπεια ἤθελεν εἶναι ἀτέρμων μικροπόλεμελος. Ὡς πρὸς τὴν Κρήτην, τὰ αὐτὰ σχεδὸν θέλουσι συμβῇ. Ἂν ἡ πρόνοια ὥρισε τὸν πρίγκηπα ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος, ἐπιθυμῶ νὰ μὴ παραχωρήσῃ αὐτῇ οὗτος σύνταγμα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ νὰ ὑποσχεθῇ μόνον αὐτό. Ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ Ἕλληνες δὲν εἶνε ὥριμοι πρὸς τοῦτο· δὲν ἀμφιβάλλω ὅμως, ὅτι παρερχομένων πέντε μέχρι δέκα ἐτῶν θὰ δυνηθῇ τις νὰ λαλήσῃ περὶ τούτου πρὸς τὸ ἔθνος.»

Ἐκ τῶν ἀποκαλύψεων τούτων τοῦ Στόκμαρ καθαρῶς καὶ παραδόξως διαφωτίζεται ἡ ἐθνικὴ διαγωγὴ τοῦ Κυβερνήτου. Ἀπετόλμησεν ἀληθῶς νὰ ἀντιπαραταχθῇ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν, καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν συνυπογράψασαν ἐν Λονδίνῳ φοβερὰν προστάτιδα Δύναμιν τοῦ βορρᾶ. Ἀπετόλμησε νὰ φανῇ πρὸς στιγμὴν ἐντελῶς ἕλλην, ἐντελῶς πατριώτης, καὶ νὰ γείνῃ ὄργανον τῆς ἐθνικῆς κατὰ τοῦ πρωτοκόλλου ἀγανακτήσεως. Ὁποίαν ὅμως ἔλλειψιν χρηστότητος καὶ εἰλικρινείας περιέχει ἡ κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς λονδινείου συνόδου πολεμικὴ αὐτοῦ! Οὐδόλως διελογίσθη νὰ προσφύγῃ εἰς τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πράγματα λέγων καὶ ἀνυποκρίτως ὁμιλῶν, καὶ νὰ ἐκκαύσῃ αὐτὸ εἰς ἐθνικὴν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ διπλωματικοῦ δικαστηρίου. Ἐκαρπώθη ὅμως τὸν ἐρεθισμὸν τοῦ ἔθνους, ὅπως προξενήσῃ διπλωματικῶς ἐντύπωσιν, καὶ μετεχειρίσθη τὸ πρωτόκολλον ὡς ὅπλον κατ' αἰφνιδίως ἀναφανέντος ἀντιζήλου. Δὲν ἀπαλλάσσει δ' αὐτὸν τῆς ἐνοχῆς, ὅτι ἐσύστησεν ὁ ἴδιος εἰς τὰς Δυνάμεις τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον. Καθότι ἡ φιλαυτία του καὶ ἡ κρυφία αὐτοῦ φιλοδοξία ἀντενήργουν διαρκῶς ἐν τῷ κρυπτῷ κατὰ τοῦ ξένου, ὃν ἐγνώριζε μὲν προσωπικῶς καὶ ἐξετίμα ἴσως ἀπὸ πολλοῦ, ἀλλ' οὐδόλως καὶ ἐπεθύμει διὰ τοῦτο διάδοχόν του. Τούτου δ' ἕνεκα ἐλάλει μετὰ τοσαύτης πεποιθήσεως περὶ τῆς ἀντιστάσεως, ἣν ἤθελεν ἀπαντήσει παρὰ τῷ ἔθνει πᾶς ἡγεμὼν μὴ φέρων μεθ' ἑαυτοῦ ὡς εὐαρχισμὸν τὴν Σάμον καὶ Κρήτην. Τούτου ἕνεκα ἠρνήθη νὰ προκαλέσῃ διαδήλωσιν τινα ἢ ἔκφρασιν τῆς

ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας ὑπὲρ τοῦ Λεοπόλδου. Καθότι διελογίζετο, ὡς τάχιστα ἔμελλον νὰ καταδείξωσι τὰ ἐν τῇ συνελεύσει τοῦ Ἄργους σκευωρήματά του, πῶς νὰ ἀναβῇ αὐτὸς μᾶλλον τὰς βαθμίδας τοῦ θρόνου. Ἐνῷ δὲ προεφασίζετο, ὅτι δήλωσίς τις τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ὑπὲρ τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ πρίγκηπος, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὴν Σάμον καὶ Κρήτην, ἤθελε παρεκτραπῇ τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Μαρτίου καὶ προσέβαλλεν ἄντικρυς τὰς Δυνάμεις, πῶς ἐνήργει αὐτὸς ὁ ἴδιος μετ' ὀλίγον; Ἐνήργησε νὰ ἐκφρασθῇ ἡ εὐπειθὴς τοῦ Ἄργους συνέλευσις κατὰ τοῦ πρωτοκόλλου, καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως τῆς Ἐπιδαύρου ἀπαιτηθεῖσαν ἤδη χώραν, τουτέστι τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεάν, τὸ Αἰγαῖον, τὴν Σάμον, τὴν Κρήτην καὶ πάσας τὰς μετασχούσας τοῦ πολέμου ἐπαρχίας.

Ὁ Καποδίστριας εἶχε φρονήσει τὸ κατ' ἀρχὰς ὡς πρὸς τὸ τοῦ πολιτεύματος ζήτημα, ὅτι ἡ ἀναβολὴ ἦτο τὸ φρονιμώτατον πάντων. Οὔτε δι' αὐστηρᾶς ἀπολυτοκρατίας, οὔτε διὰ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἦτο βέβαιος ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ ἐν Ἑλλάδι. Τοσούτῳ δὲ μᾶλλον ἀνέμενε καὶ ἐδίσταζεν, ὅσῳ ἔβλεπε τὸν κόσμον ὅλον ἐμπεπλεγμένον εἰς πάλιν ἀτέρμονα μεταξὺ τῶν δύο ἐκείνων ἀντιθέτων μορφῶν καὶ ἀρχῶν. Οὕτω δὲ ἀνέβαλεν «ἕνεκα τοῦ λοιμοῦ» τὴν κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1828 συγκάλεσιν τῆς ἀνηγγελμένης συνελεύσεως. Μόλις δὲ κατὰ τὸν χρόνον τῶν ἐν Πόρῳ διαπραγματεύσεων παρεκίνησεν αὐτὸν ἡ διπλωματία καὶ ἡ πίεσις τῶν ἑλλήνων προκρίτων νὰ σκεφθῇ σοβαρώτερον περὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Δὲν ᾐσθάνετο πλέον ἑαυτὸν ἀρκούντως ἰσχυρόν, ὅπως στερηθῇ τὴν ἠθικὴν ὑποστήριξιν ἐθνικῆς τινος συνελεύσεως, καὶ προσεκάλεσεν οὕτω, συγγνώμην αἰτούμενος, τὴν 12 Νοεμβρίου 1828 τὸ Πανελλήνιον, ὅπως σκεφθῇ περὶ τῆς συγκαλέσεως καὶ τῆς μορφῆς τῆς συνελεύσεως. Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ ὑποδυθῇ ἐπὶ μικρὸν φιλαρέσκως συνταγματικὴν πολιτικήν· ἐνόμισε δέ, ὅτι ἠδύνατο πρὸς στιγμὴν νὰ γείνῃ συνταγματικὸς χωρὶς κινδύνου.

Ἐφοβεῖτο τέως, μὴ συνέλευσίς τις καταστῇ τὸ θέατρον βιαίων διαπληκτισμῶν, οἵτινες ἠδύναντο νὰ κλονίσωσι τὴν ἐπὶ τὴν σοφὴν τοῦ Κυβερνήτου διοίκησιν ἐμπιστοσύνην τῆς Εὐρώπης. Οἱ ἕλληνες ἦσαν

τέως, — ὡς ἔλεγεν ἐμπιστευτικῶς εἰς τὸν Στόκμαρ — παραπολὺ νέοι καὶ ἄωροι ἔτι διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν κοινοβουλευτικῶν συζητήσεων.

Νῦν ὅμως, χωρὶς νὰ ἀναγκασθῇ νὰ περιμείνῃ πέντε καὶ δέκα ἔτη, ὡς εἶχεν ἀπαιτήσει τοῦτο παρὰ τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου, ἤλπιζεν ὁ Καποδίστριας ἐπὶ εὔνουν καὶ εὐάγωγον συνέλευσιν. Οἱ ἔπαρχοι εἶχον ἀρκούντως ἐνεργήσει παρὰ τῷ λαῷ, καὶ ἡ κατάργησις τῶν ἀρχαίων δημοτικῶν ἐλευθεριῶν εἶχεν ὡριμάσει αὐτὸν πρὸς ἐπιδεικτικήν τινα συνταγματικὴν πομπήν.

Καίτοι ἐντούτοις προϋπῆρχον οἱ ἀγαθοὶ οὗτοι ὅροι, μετὰ προσοχῆς καὶ περισκέψεως προέβη εἰς τὸ ἔργον ὁ Κυβερνήτης. Πολὺ δὲ ὠφέλησεν αὐτὸν ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι νόμος περὶ προσόντων ἐκλογέων καὶ ἐκλεξίμων.

Εἶχε μὲν συζητήσει μετὰ τοῦ Πανελληνίου ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου **1829** ὡς πρὸς τοὺς σχετικοὺς νομικοὺς ὁρισμούς. Τὸ σῶμα ὅμως τοῦτο, ἐν ᾧ τότε ἀκριβῶς ἀνεφύη ἡ πρώτη πρὸς τὸν Κυβερνήτην δυσπιστία, ἠρέθισεν αὐτὸν διὰ παρατόλμων ἀξιώσεων. Ἀπήτησε νὰ ἐκλέγωσιν οἱ ἐκλογικοὶ σύλλογοι τὸν ἴδιον ἑαυτῶν πρόεδρον καὶ γραμματέα, καὶ ἐπειδὴ προσδοκώμενον ἦτο, ὅτι ξένοι καὶ ἀκτήμονες ἤθελον ὑποστηρίξει τὴν κυβέρνησιν, προέβη ἡ ἀντιπολίτευσις ἀπαιτοῦσα νὰ ψηφίσωσι μόνον αὐτόχθονες καὶ κτηματίαι. Τοῦτο ἐξήγειρε τὴν ὀργὴν τοῦ Κυβερνήτου. Εἶδεν αἴφνης ἐγειρόμενα ἐνώπιόν του ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια, καὶ κατενόησεν ὅτι δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐκδώσῃ νόμον, καὶ μάλιστα ἐκλογικόν, περιορίζοντα τὸ ἐλεύθερον ἐκλογικὸν δικαίωμα, «οὕτινος τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος εἶχε τέως ἐλπίσει ἀπόλυτον καὶ ἀπεριόριστον τὴν ἐξάσκησιν.» «Ἤθελον ἀδιστάκτως συμμερισθῇ τὴν ὑμετέραν γνώμην, εἶπε τέλος εἰς τὸ Πανελλήνιον, ἂν δὲν ἔβλεπον ἐν αὐτῇ ἀκαταμάχητόν τινα δυσχέρειαν· εἶνε δὲ αὕτη, ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ἀναγνωρίσω ἐμαυτῷ τὸ δικαίωμα τῆς νομοθετήσεως καὶ μάλιστα περὶ ἐκλογικῶν.» Καίτοι δὲ τὴν ἀναρμοδιότητα ταύτην προφασιζόμενος, συνεβούλευσεν οὐχ ἧττον πολλὰ ἀγαθά, τείνοντα εἰς ὑπεκφυγὴν τῶν δυσχερειῶν. Οἱ κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν δημογερόντων ἐπικρατήσαντες τέως τύποι — παρετήρησεν ἐπιτηδείως — εἶχον πολὺ ἐπιδοκιμασθῇ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις,

Δὲν ἠδύναντο ἄρά γε νὰ ἀποφέρωσιν ἐπίσης εὐχάριστα ἀποτελέσματα καὶ κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν διὰ τὴν συνέλευσιν ἀντιπροσώπων;

Εὐφυέστατον βεβαίως σχέδιον! Αἱ τῶν δημογερόντων ἐκλογαὶ ἐγίνοντο ἀπὸ τῶν διαταγμάτων τοῦ Ἀπριλίου 1828 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν κυβερνητικῶν ἐπάρχων, καὶ ἀπέφερον οὕτω τὰ ἐπιθυμητὰ εἰς τὸν Καποδίστριαν ἀποτελέσματα. Ἂν λοιπὸν νῦν ἐξελέγοντο καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι κατὰ τὸ αὐτὸ σύστημα, εὐλόγως ἤλπιζεν ὁ Κυβερνήτης τὴν ἐν ταῖς ἐκλογαῖς ἐπίτευξιν εὐχαρίστου ἀποτελέσματος.

Τὸ Πανελλήνιον ὅμως δὲν ἠθέλησε νὰ κατανοήσῃ τὰ πλεονεκτήματα τοῦ νέου καποδιστριακοῦ συστήματος, καὶ ἀπέῤῥιψε τὴν περὶ τῆς διεξαγωγῆς τῶν ἐκλογῶν πρότασιν τῆς κυβερνήσεως. Διελογίσθη ἐπὶ στιγμὴν ὁ Καποδίστριας νὰ δημοσιεύσῃ ἐκλογικὸν νόμον, χωρὶς τῆς συναινέσεως τοῦ σκληροτραχήλου σώματος· ἀλλ' ὁ γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας Τρικούπης ἠρνήθη μετ' ἐπιμονῆς νὰ ὑπογράψῃ, καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην τῆς ἀντισυνταγματικῆς πράξεως. Ὁ Κυβερνήτης κατεστάλη τότε, καίτοι ἀγαπῶν τὰ σώζοντα πραξικόματα, καὶ ἐσκέφθη ἄλλο. Ἀποκτήσας τὴν πλειονοψηφίαν ἐν τῷ Πανελληνίῳ διὰ τῆς προσθήκης ἐννέα νέων μελῶν, ὑπέβαλε καὶ πάλιν ἐν τῇ αὐτῇ συνόδῳ τὸ νομοσχέδιόν του, ἐνῷ κατὰ τὸ σύνταγμα τὸ ἀποῤῥιπτόμενον νομοσχέδιον δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ συζητηθῇ ἐκ νέου κατὰ τὴν αὐτὴν σύνοδον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πάλιν ἠρνήθη νὰ προσυπογράψῃ ὁ Τρικούπης, διωρίσθη εἰς τὴν νεοσύστατον θέσιν τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν γραμματέως, ὁ δὲ διάδοχός του Ι. Σπηλιάδης, ὀλιγώτερον αὐτοῦ δύσκολος, ὑπέγραψε τὴν πρότασιν τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις ψηφισθεῖσα καὶ ὑπὸ τοῦ *αὐξηθέντος* Πανελληνίου, ἐδημοσιεύθη ὡς νόμος τὴν 4 Μαρτίου 1829.

Ἐκτὸς ὀλίγων τροποποιήσεων, θεμέλιον τοῦ νέου νόμου ὑπῆρξε τὸ κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν δημογερόντων τοσούτῳ γόνιμον ἀποδειχθὲν σύστημα. Ἓν μόνον ἀπέκρουσε πεισμόνως τὸ Πανελλήνιον τὴν διάταξιν ἐκείνην τοῦ νομοσχεδίου, ἥτις ἐθέσπιζε τὴν κατὰ τὰς ἐκλογὰς παρουσίαν τῶν προσωρινῶν διοικητῶν καὶ τῶν ἐκτάκτων ἐπιτρόπων, ὅπως, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Καποδιστρίου, ἀσφαλίζηται ἡ τάξις καὶ ἡ νομιμότης. Ἀλλ' ὁ Κόμης κατώρθωσε διὰ πλαγίας

ὁδοῦ πολὺ πλέον ἢ εἶχεν ἀπαιτήσει. Κατώρθωσε νὰ δοθῇ εἰς τὴν κυβέρνησιν τὸ δικαίωμα νὰ διορίζῃ αὐτὴ ἐκ τῶν ἐκλογέων ἑκάστου διαμερίσματος τὸν πρόεδρον τοῦ ἐκλογικοῦ συλλόγου. Ἀντὶ τῆς ἐπαπειλούσης ἁπλῆς ἐφορείας τῶν ἐπάρχων, ἐπετεύχθη οὕτω ἡ ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διεύθυνσις τῶν ἐκλογῶν. Ἀπέναντι τοιούτου πλεονεκτήματος, ἠδύνατο βεβαίως νὰ προβῇ ὁ Κυβερνήτης καὶ εἰς παραχωρήσεις πρὸς τὸ Πανελλήνιον, περὶ ὧν ἄλλως ἤλπιζεν, ὅτι οὐδέποτε ἤθελον ἀποκτήσει πρακτικήν τινα σημασίαν. Οὕτω δὲ ἐνέδωκε νὰ ὁρισθῇ ἐν τῷ ἄρθρῳ 14 τοῦ κανονίζοντος τὰς ἐκλογὰς νόμου, ὅτι πολιτικοὶ ἐγκληματίαι ἠδύναντο νὰ ἐξέλθωσι τῶν φυλακῶν ἐπὶ ἐγγυήσει καὶ νὰ ἐκπληρώσωσι τὰ ἀντιπροσωπικὰ αὐτῶν καθήκοντα. Αἱ ἐπίσημοι ἐφημερίδες διεῤῥάγησαν κατὰ τῆς διατάξεως ταύτης, ἥτις ἀνωφελῶς ἀπεγύμνου πρὸ τῆς Εὐρώπης καὶ φωτίζει ἀληθῶς ἀπαισίως τὴν παρ' Ἕλλησι κατάστασιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων.

Ὅσον ἐξήρτητο ἀπὸ τῶν ἐπάρχων καὶ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν, ἐφαίνετο ἠσφαλισμένη ἡ ἐπὶ τῶν ἐκλογῶν ἐπιῤῥοὴ τῆς Κυβερνήσεως· ὅπως κερδηθῇ ὅμως καὶ τὸ πολὺ τοῦ λαοῦ, ὅπερ ἔμελλε νὰ ἐκφέρῃ τὴν ὁριστικὴν ἀπόφασιν, ἀπεφάσισεν ὁ Καποδίστριας νὰ περιέλθῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους, ἐνῷ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Αὐγουστῖνος ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ περιοδεύσῃ τὴν Στερεὰν χάριν ἐκλογικῶν σκοπῶν. «Οἱ Ἕλληνες ἀπαιτοῦσι,» παρετήρησεν ὁ πατριαρχικὸς Κυβερνήτης, «νὰ φωτισθῶσιν ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν περὶ τῆς θέσεως καὶ τοῦ μέλλοντός των, καὶ πρὸ πάντων περὶ τῆς ἀξιοπρεποῦς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων, ἅτινα ἐπιβάλλει αὐτοῖς ἡ πατρὶς ὡς πρὸς τὰς ἐκλογάς.»

Ἡ φρόνησις ὑπαγορεύει εἰς πάντα ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος νὰ ἔρχηται εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν μείζονα συνάφειαν πρὸς πάντας τοὺς κατοίκους, καὶ ὁδοιπορῶν νὰ συμβιβάζῃ τὰ διάφορα τοῦ κράτους του μέρη, ἅτινα διαφέρουσιν ἀλλήλων πολὺ πλέον ἢ βασίλεια ἐν Εὐρώπῃ. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἠκολούθησε πιστῶς ὁ Κυβερνήτης ἐν ἀρχῇ τῆς διοικήσεώς του, καὶ μὴ φειδόμενος τῆς ὑγείας του, μετέβαινεν ἀδιακόπως ἀπὸ τῆς Αἰγίνης εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ ἀπὸ τούτου εἰς ἐκείνην, συνοδευόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ Μεταξᾶ καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη πε-

ριῆλθε τὴν Πελοπόννησον, προσήγγισεν εἰς τὰς νήσους, καὶ μόνον τὴν Στερεὰν ἐπεσκέφθη σπανίως, ἅπαξ δὲ ἐν ὅλῳ τὰς Ἀθήνας. Τὰ δύο δὲ τελευταῖα ἔτι ἔμεινεν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐν Ναυπλίῳ. Πρὸ τῶν ἐκλογῶν ὅμως ἡ περιοδεία αὐτοῦ εἶχε πολιτικὴν ἰδίως τὴν ἀπόχρωσιν.

Καταλιπὼν τὴν Αἴγιναν κατὰ τὰ μέσα Μαρτίου τοῦ 1829, ἐπεσκέφθη τὴν Τρίπολιν, τὴν Μεθώνην, τὰς Πάτρας, τὴν Ναύπακτον, καὶ ἐπέστρεψε διὰ Ναυπλίου περὶ τὰ τέλη τοῦ μηνός. Ὁ χωρικὸς λαὸς ἤρχιζεν ἤδη ἀναλαμβάνων ἀπὸ τῶν φοβερῶν συνεπειῶν τῶν λῃστρικῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Ἰβραῒμ καὶ ἀπολαύων τῶν εὐλογιῶν τῆς εἰρήνης· ἔνθους δὲ προϋπήντησε πανταχοῦ τῷ Κυβερνήτῃ.

Ἡ θέα τῶν ξένων, ἡ μετὰ ῥώσων καὶ γάλλων ἀξιωματικῶν ἀναστροφή, πάντα ταῦτα ἐτύφλωσαν τοὺς ἁπλοῦς ἐκείνους ποιμένας καὶ χωρικούς, ὧν ἡ πολιτικὴ νοημοσύνη οὐδόλως ἐφαίνετο ἀπιστοῦσα, ὁσάκις ἐβεβαίουν αὐτοῖς, ὅτι ἡ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου συνεκροτήθη τῇ διαταγῇ τοῦ Κυβερνήτου. Ἐνῷ δὲ ἄλλοτε οἱ τοῦρκοι καὶ χριστιανοὶ πασσάδες παρίσταντο πρὸ αὐτῶν περιβεβλημένοι τὸν τρόμον τῆς καταπιέσεως καὶ τῆς αὐθαιρεσίας, εὐχάριστον προὐξένει εἰς αὐτοὺς ἔκπληξιν, ὅτι ὁ *μπάρμπα Γιάννης* ἀνεμίγνυτο προσηνῶς μετὰ τοῦ λαοῦ, οὐδὲ θωπειῶν, οὔτε δώρων, οὔτε ὑποσχέσεων φειδόμενος. Αἱ θρησκευτικαὶ αὐτοῦ συνήθειαι, αἱ εὐκτήριοι αὐτοῦ ἀσκήσεις, καὶ τέλος ἡ διαρκῶς ἐπιδεικνυμένη πεποίθησις αὐτοῦ εἰς Θεόν, ταῦτα πάντα ἐκέρδαινον ἀναγκαίως τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ συμπαθείας τῶν πολλῶν καὶ ἀγαθῶν πιστῶν, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ διακρίνωσι μεταξὺ ἀληθοῦς καὶ ἐσπουδασμένης εὐλαβείας. Ἡ ὁδοιπορία αὐτοῦ ἀπήνεγκε πάραυτα πολιτικοὺς καρπούς.

Ἐν τριάκοντα καὶ ἓξ ἐκλογικαῖς περιφερείαις ἐξελέχθη ὁ Κυβερνήτης ἀντιπρόσωπος μετὰ γενικῆς πληρεξουσιότητος. Ἀφοῦ οὐδὲν ἦν ὡρισμένον περὶ προσόντων τοῦ ἐκλεξίμου, διατί νὰ μὴ ἐκλέξωσι τὸν *μπάρμπα Γιάννην;* Οἱ κάτοικοι τοῦ Ἄργους κατήρξαντο πρῶτοι, ἡ δὲ εὔγλωττος τοῦ Καποδιστρίου σιγὴ ἐφάνη εἰς ἅμιλλαν προκαλοῦσα. Εἶτα παρηκολούθησαν καὶ ἄλλοι πελοποννήσιοι, ἐν τέλει δὲ καὶ τῶν νήσων οἱ κάτοικοι. Ἡ πλέον ἢ φιλόνομος ἀντίδρασις αὕτη κατὰ παντὸς ἀντιπροσωπικοῦ συστήματος κατεδείκνυε προδήλως πό-

σον βαθέως ἦν ἐῤῥιζωμένη παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ μοναρχικὴ ἰδέα· Ἦλθε στιγμὴ καθ' ἣν ἤλπισεν ὁ Κόμης, ὅτι ὁλόκληρος ἡ Ἑλλὰς ἤθελεν ἐκλέξει αὐτὸν γενικόν της πληρεξούσιον. Ὅτι δὲ ὁ Κυβερνήτης ἐλογίσατο τοῦτο δυνατόν, καὶ ἀπόφασιν εἶχε νὰ ῥυθμίσῃ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν, καταδεικνύει ἐγκύκλιός τις, ἣν ἀπηύθυνε τὴν τρίτην Μαΐου ἐκ Ναυπλίου πρὸς τοὺς ἐπάρχους τῆς Ἀρκαδίας, τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς κάτω Μεσσηνίας.

«Πλήρεις αἰσθημάτων, ἔλεγεν, ἅτινα δυσχερὲς εἶνε νὰ ἐκφράσωμεν, ἐμάθομεν τὴν νέαν ἀπόδειξιν τῆς ἐμπιστοσύνης, ἣν τὰ διαμερίσματα τῆς ὑμετέρας ἐπαρχίας ἐξεδήλωσαν ὑπὲρ ἡμῶν, παρέχοντα ἡμῖν τὴν πληρεξουσιότητά των διὰ τὴν τετάρτην ἐθνικὴν συνέλευσιν. Ἐντελλόμεθα ὑμῖν νὰ ἀνακοινώσητε εἰς τοὺς ὑπογράψαντας τὰς ἀναφορὰς ταύτας, ὅτι θέλομεν ἀπαντήσει χωρὶς ἀναβολῆς, ἅμα ὡς εὑρεθῶμεν εἰς θέσιν, μετὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν ἄλλων διαμερισμάτων τοῦ κράτους, νὰ ἀποφασίσωμεν ὅ,τι δύναται νὰ καταστήσῃ ἡμᾶς ἱκανοὺς εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἡμετέρου καθήκοντος καὶ δικαίωσιν τῆς ἐντίμου ὑμῶν ἐμπιστοσύνης.» Συνάμα παρηγγέλθη ὁ ἑλληνικὸς Μηνύτωρ νὰ ἐπαινέσῃ προσηκόντως τὴν φιλόνομον διαγωγὴν τῶν διαμερισμάτων ἐκείνων, καὶ ἡ *Γενικὴ Ἐφημερὶς* ἀνήγγειλεν, ὅτι πρὸς ἐνθάῤῥυνσιν καὶ καλὸν παραδειγματισμὸν ἤθελε δημοσιεύσει τὰ ὀνόματα τῶν ἐπαρχιῶν, αἵτινες εἶχον ἀναθέσει εἰς τὸν Κόμητα πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἐμπιστοσύνην. Αἱ γενικαὶ αὗται πληρεξουσιότητες ἐμαρτύρουν κατὰ τὴν Γενικὴν Ἐφημερίδα, ὁποῖον ἦτο τὸ πνεῦμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. «Τὸ πλῆθος αὐτῶν,» ἔλεγεν αὕτη (1), «καὶ ἡ προθυμία, καὶ ἡ εἰλικρίνεια καὶ ἡ παῤῥησία, μὲ τὰς ὁποίας προέβησαν εἰς τὴν σημαντικὴν ταύτην πρᾶξιν, δὲν κάμνουν ἄλλο τι, παρὰ νὰ ἐπικυρώνουν μὲ πασιφανέστατον τρόπον τὴν ὀρθότητα τῆς ἐκλογῆς, τὴν ὁποίαν τὸ ἔθνος διὰ τῶν ἐν Τροιζῆνι συνελθόντων πληρεξουσίων του ἔπραξεν. . .»

Ὁποία πολιτικὴ τροπὴ ἤθελεν ἐπέλθει, ἂν κατωρθοῦτο πραγματικῶς ἡ σχεδιαζομένη γενικὴ ἐμπιστοσύνης ψῆφος τοῦ ἔθνους! Ὁ Κυβερνήτης ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ αὐτὴν πολιτικόν του κεφάλαιον,

(1) Βλ. Γεν. Ἐφημερ. τοῦ 1829, σελ. 174. Σημ. τ. Μετ.

καὶ στηριζόμενος ἐπὶ τῆς πανδήμου ταύτης ψηφοφορίας νὰ προκαλέσῃ θρασέως τὴν Εὐρώπην, ἐρωτῶν ἂν ἤθελέ τις τολμήσει νὰ διαλογισθῇ μόνον περὶ ἐκλογῆς ἡγεμόνος, μέλλοντος νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν ἐκλεκτὸν τοῦ ἔθνους. Ἀφ' ἑτέρου δὲ παρηγκωνίζετο ἐντελῶς ὡς ὅλως περιττὴ ἡ συνέλευσις, ἂν *μία μόνη* κεφαλή, *μία μόνη* θέλησις ἀντικαθίστα καὶ περιελάμβανεν ἐν ἑαυτῇ πᾶσαν τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν. Ὀξυδερκεῖς παρατηρηταί, ὡς ὁ ἄγγλος διπλωμάτης Πάρις, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταστείλωσι τὴν χλεύην αὐτῶν ἐπὶ τῷ πατριαρχικῷ ἐκείνῳ τρόπῳ τῆς τοῦ λαοῦ ἐκπροσωπήσεως. « Ἂν καὶ τῶν ἄλλων διαμερισμάτων αἱ ψῆφοι, εἶπεν οὗτος, ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Κυβερνήτου, ἤθελε λάβει μῆνάς τινας πρότερον παρὰ τῶν ἐκλογέων ὅ,τι ἔλαβε παρὰ τῶν πληρεξουσίων μῆνάς τινας βραδύτερον. Ἡ τῶν πραγμάτων κατάστασις ἐν Ἑλλάδι ἤθελεν εἶναι ἡ αὐτὴ πάντοτε, ἐκτὸς μόνον τῆς παρῳδίας ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἧς ἤθελεν οἰκονομήσει ὁ τόπος τήν τε ἀντιπροσωπείαν καὶ τὰς δαπάνας. »

Ἀπέτυχεν ὅμως ἡ παράτολμος τοῦ Κυβερνήτου παιδιά· ἡ ἀντιπολίτευσις ἀνεκραύγασε γεγωνός, ὅτι παρεβιάζετο ὁ ἐκλογικὸς νόμος, καὶ ἤρξαντο ἀγγελλόμεναι ἐπαρχίαι, αἵτινες δὲν ὑπῆρξαν τοσοῦτον φιλόνομοι, ὥστε νὰ ἐμπιστευθῶσιν εἰς τὸν Κυβερνήτην τὴν γενικὴν αὐτῶν πληρεξουσιότητα. Ἁπλῶς δ' εἰπεῖν ὁ Κόμης κατενόησεν, ὅτι ἦτο ἠναγκασμένος νὰ ὀπισθοχωρήσῃ ἓν βῆμα, καὶ ὑποκρινόμενος, ὅτι μάτην ἀντετάχθη κατὰ τῆς ἀντισυνταγματικῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ λαοῦ, ἀπεποιήθη τὰς δοθείσας αὐτῷ γενικὰς πληρεξουσιότητας.

Δι' ἐγκυκλίου αὐτοῦ πρὸς τὰς ἀρχάς, φερούσης χρονολογίαν **28** Μαΐου, ἀνεκοίνωσεν ὅτι μάταιαι εἶχον ἀποβῆ αἱ προσπάθειαί του κατὰ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ περιοδίαν αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐκεῖναι ἀκριβῶς αἱ ἐπαρχίαι παρέσχον αὐτῷ τὴν γενικὴν πληρεξουσιότητα. Πρὸς τὸ Πανελλήνιον δὲ διεκοίνωσε τὴν **14** Μαΐου, ὅτι ἡ ὡρισμένη πρὸς ἔναρξιν τῆς συνελεύσεως **15** Μαΐου ἦν ἤδη λίαν ἐγγύς, καὶ ὅμως ἔλειπον οἱ πληρεξούσιοι· αἱ δὲ δοθεῖσαι εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον πληρεξουσιότητες ἦσαν *ἄτοποι*. Ἀναγνωρίζων δὲ ταχέως τὸ λάθος του, καὶ προσπαθῶν νὰ τρέψῃ αὐτὸ ἐπιτηδείως εἰς ὄφελός του, προσέθηκεν, ὅτι

τοιοῦτό τι δὲν ἤθελε συμβῇ, ἂν εἶχε γείνει δεκτὴ ἡ ὑπὸ κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων ἐπιτήρησις τῶν ἐκλογῶν. Ἐπειδὴ τὸ Πανελλήνιον εἰς πάντα συνήνει, ἐπῆλθε τὴν 15 Μαΐου ἡ ἐπίσημος ἀποποίησις πάσης εἰς τὸν Κυβερνήτην δοθείσης γενικῆς πληρεξουσιότητος, καὶ ἡ εἰς τὴν 25 Ἰουνίου ἀναβολὴ τῆς συνελεύσεως. Ὁ ἐκλογικὸς δὲ νόμος συνεπληρώθη, τῇ ἐγκρίσει τοῦ Πανελληνίου, διὰ δύο διατάξεων, αἵτινες ἐφάνησαν ὑπαγορευόμεναι ὑπὸ τῶν τελευταίων γεγονότων.

Εἰς τὰ κυβερνητικὰ ὄργανα ἐπετράπη, « ὁσάκις τὸ ἀπήτουν ἡ τάξις καὶ ὁ νόμος » νὰ παρεμβαίνωσι κατὰ τὰς ἐκλογάς· διετάχθη δὲ πρὸς τούτοις ἡ ἄμεσος ἐκλογὴ καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου, ὅσον δημοκρατικὸς καὶ ἂν ἐφαίνετο, ἀπεμακρύνετο πᾶς νοήμων καὶ ἀνεξάρτητος πληρεξούσιος. Ἡ πεῖρα κατεδείκνυε καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὅτι διὰ τῆς ἀμέσου ἐκλογῆς ἠνοίγετο εὐρὺ τὸ στάδιον εἰς τὰς κρατούσας φατρίας πρὸς σαγήνευσιν καὶ ἐκφόβισιν τοῦ πλήθους, καὶ ὅτι μέγα τῶν κατοίκων μέρος, πτοούμενον πρὸς τὴν τύρβην ἀπεῖχεν ἐντελῶς τῶν ἐκλογῶν.

Ἀλλ' ὅσον ἐπιτηδεία καὶ ἂν ἐγένετο ἄνωθεν χρῆσις παντὸς δυνατοῦ μέσου, ὅπως ἐπηρεασθῶσιν αἱ ἐκλογαί, ἀδύνατος ἐντούτοις ἐφαίνετο ὁ ἐντελὴς ἀπὸ τῆς συνελεύσεως ἀποκλεισμὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἥτις εἶχεν αὐξήσει μάλιστα ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῶν τελευταίων γεγονότων. Τούτου ἕνεκα συνέλαβεν ὁ Καποδίστριας τὸ σχέδιον νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἑκοῦσαν ἄκουσαν χρήσιμον εἰς τοὺς σκοπούς του. Παρήγγειλεν εἰς τοὺς ὑπαλλήλους νὰ ἀπαιτήσωσι παρὰ τῶν ὑποψηφίων ἔγγραφον ὑπόσχεσιν, δι' οὗ νὰ ἀναλαμβάνωσιν οὗτοι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀντιπροσωπεύσωσιν ἐν τῇ συνελεύσει τὰς ἰδέας τῆς κυβερνήσεως. Ἂν δὲ οἱ ὑποψήφιοι ἐτύφλωττον πρὸς τὰ πλεονεκτήματα τοιαύτης προτάσεως, ἥτις ἀναλόγως τῶν προσώπων ὑπεστηρίζετο καὶ τοῖς μετρητοῖς, προέβαινον τὰ κυβερνητικὰ ὄργανα εἰς τὸ ἀντισυνταγματικὸν μέτρον τοῦ διὰ τῶν ἐκλογέων ἐπηρεασμοῦ τῶν πληρεξουσίων.

Οὐδεὶς βεβαίως θέλει μεμφθῇ τοὺς ἰθύνοντας τότε τὰ τῆς Ἑλλάδος, ὅτι, ἀτελῶς συνειδότες τὴν νομικὴν φύσιν τοῦ ἀντιπροσωπικοῦ ἀξιώματος, περιῆλθον ἄκοντες εἰς τὴν ἰδέαν τῆς κατὰ τὸ ἀστυκὸν δίκαιον ἐντολῆς. Μόνον ἐντελὴς πολιτικὴ παίδευσις ἠδύνατο νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν τῶν πληρεξουσίων ἐκλογὴν ὡς διορισμὸν εἰς δημόσιον ἀξίω-

μα, καὶ νὰ κηρύξῃ ἀσυμβίβαστον ὅλως πρὸς τὴν φύσιν αὐτοῦ τὴν ὑπὸ ἐκλογικῆς τινος περιφερείας προηγουμένην καθοδήγησιν τῶν ἀντιπροσώπων της. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ἔτι τῆς τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου ἐντολῆς δύσκολον ἤθελεν εἶναι νὰ δικαιολογηθῶσιν αἱ ἐκλογικαὶ ὁδηγίαι, ἃς ἐπέβαλε τότε διὰ τῆς βίας ἡ κυβερνητικὴ μερίς. Ἓν τῶν τοιούτων πιστοποιητικῶν πενίας ἔχει ὡς ἑξῆς: « Ἡμεῖς οἱ ὑποφαινόμενοι ἐκλογεῖς τῆς ἐπαρχίας Κορίνθου (1), . . . κρίνομεν διὰ χρέος μας κατὰ πρῶτον νὰ ὑψώσωμεν τὰς ταπεινάς μας εὐχαριστήσεις εἰς τὸν ἐπουράνιον Θεὸν καὶ πανάγαθον διὰ τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα μᾶς ἐχάρισε μὲ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σ. ἡμῶν Κυβερνήτου, ὅστις εἶνε ἡ αἰτία παντὸς καλοῦ τῆς παρούσης καὶ μελλούσης εὐδαιμονίας μας, ὕστερον ἀπὸ τεσσάρων αἰώνων δυσβάστακτον καὶ βαρβαρικὸν ζυγόν, καὶ ὕστερον ἀπὸ ὅσα ὑποφέραμεν ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς διχονοίας καὶ ἔριδας· καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ λαοῦ τῆς μητροπόλεως ταύτης καὶ τῶν χωρίων ὅλων θέλομεν καὶ προσδιορίζομεν ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς τοὺς τέσσαρας ἐκλεχθέντας σήμερον πληρεξουσίους μας διὰ τῆς πλειοψηφίας νὰ διαφυλάξωσι μὲ ἀκρίβειαν τὰ ἐφεξῆς:

Νὰ περιορισθῶσιν εἰς ἐκεῖνα μόνον τὰ πράγματα, ἅτινα ἤθελον συντείνει οὐσιωδῶς εἰς τὴν ὠφέλειαν τῆς πατρίδος, ὁμοῦ μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐξοχωτάτου κόμητος Ἰωάννου Καποδίστρια, τοῦ Σ. Κυβερνήτου μας, καὶ κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα.

Νὰ μὴ ἤθελον τολμήσει νὰ ἀνακατωθοῦν, εἴτε ἐμμέσως εἴτε ἀμέσως εἰς φατρίας καὶ πάθη καὶ νὰ προσκρούσωσιν ἢ ἐναντιωθῶσιν εἰς τὰ φρονήματα καὶ εἰς τοὺς ἱεροὺς καὶ σωτηριώδεις σκοποὺς τῆς Α. Ἐξοχότητος.

Ἂν οἱ εἰρημένοι ἀντιπρόσωποί μας ἤθελον παρεκτραπῆ εἰς τὸ παραμικρὸν τοῦ ἄνωθεν κεφαλαίου, μηδενὸς ἐξαιρουμένου, τότε νὰ

(1) Κορίνθου φέρει τὸ ἐν τῇ Γενικῇ Ἐφημερίδι (1829, σελ. 174) κατακεχωρισμένον πρωτότυπον τοῦ ἐγγράφου, οὗτινος ἀτελῆ μετάφρασιν παρατίθησιν ὁ συγγραφεύς. Τὸ γερμανικὸν κείμενον λέγει Karytäna, ὑποθέτω ὅμως κατὰ παραδρομήν, διότι οὐδὲν ὅμοιον ἔγγραφον τῶν ἐκλογέων Καρυταίνης ὑπάρχει ἐν τῇ ἐπισήμῳ ἐφημερίδι τῆς ἐποχῆς. Σημ. τ. Μετ.

μένη ἄκυρος καὶ ἀνίσχυρος ἡ περὶ τῆς ἐθνικῆς Δ'. συνελεύσεως ἀποστολή των.»

Ἡ ἐπίσημος τῆς κυβερνήσεως ἐφημερὶς ἐδημοσίευσε τὸ ἔγγραφον τοῦτο, καὶ ἐφάνη οὕτω προβάλλουσα αὐτὸ εἰς μίμησιν εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας. Παρέλιπεν ὅμως, φρονίμως, φόβῳ τῆς διπλωματίας, ἄλλην τινα παράγραφον, ἥτις ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους νὰ μακρύνωσι τὸν Κυβερνήτην τῆς ὡρισμένης αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ ἔθνους θέσεως, ἀναμιγνύμενοι εἰς συνωμοσίας καὶ σκευωρήματα, ἅτινα ἱκανὸν χρόνον ὑπέστη ἡ Ἑλλάς.

Τὰ ἐν Κορίνθῳ τρόπαια δὲν ἀφῆκαν τοὺς ἐν Μεσολογγίῳ κυβερνητικοὺς ὑπαλλήλους νὰ ὑπνώττωσιν. Οἱ κάτοικοι τῆς ἡρωϊκῆς πόλεως, οἵτινες πρὸ μικροῦ μόλις εἶχον ἀπαλλαγῆ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ, ἠθέλησαν νὰ δείξωσιν ἐσωτερικῶς τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν, καὶ ἐξέλεξαν ἀντιπολιτευομένους. Προσεπάθησαν τότε τὰ ὄργανα τῆς κυβερνήσεως νὰ πτοήσωσιν αὐτούς, καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ὑπογράψωσιν ὁδηγίας, δι' ὧν ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς πληρεξουσίους νὰ ἀπαιτήσωσιν οἱονδήποτε ἀπολογισμὸν παρὰ τοῦ Κυβερνήτου, νὰ προτείνωσιν ὅ,τιδήποτε, ἔστω καὶ ἐλάχιστον, χωρὶς τῆς συναινέσεως καὶ συμβουλῆς αὐτοῦ, καὶ νὰ παραδεχθῶσιν οἱονδήποτε ἄλλον διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡγεμόνα πλὴν τοῦ πολυποθήτου Κυβερνήτου.

Ἐνῷ δὲ ὑπεδείκνυτο κίνδυνος ἀνύπαρκτος ἔτι, καὶ ἡ ὑποψηφιότης παντὸς ξένου ἡγεμόνος παρεδίδετο ἐκ προοιμίων ἕρμαιον εἰς τὴν δυσπιστίαν τοῦ δεισιδαίμονος ὄχλου, ἀπῃτήθη προσέτι παρὰ τῶν πληρεξουσίων Μεσολογγίου νὰ ὀμόσωσιν, «ὅτι ἤθελεν πολεμήσει πᾶν ὅ,τιδήποτε ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ ἀλλαγὴν θρησκεύματος.»

Ὅτε ἐγνώσθησαν αἱ ἐκλογικαὶ αὗται ὁδηγίαι, ἡ κυβέρνησις ὑπεκρίνατο ἐντελῆ ἄγνοιαν καὶ ἀπάθειαν. Ἐμνημόνευσε δι' ἐγκυκλίου τῶν γενομένων ὡς πάντῃ ἀπροσδοκήτων, καὶ ἀπῄτησεν ἀνυπέρθετον ἀποστολὴν ἐπισήμων ἀντιγράφων, «ὅπως δυνηθῇ νὰ λάβῃ ἐγκαίρως τὰ δέοντα μέτρα πρὸς ὅ,τι ἐνόμιζεν ἀπαιτούμενον καὶ πρέπον.» Ἦτο γνωστὸν ὅμως, ὅτι αἱ ὁδηγίαι ἐκεῖναι προήρχοντο ἐξ ἐπισήμων πρακτόρων, ἡ δὲ κατ' ἐπιφάνειαν ἔκπληξις, καὶ ἡ καθ'ὑπόκρισιν προβαλλομένη ἐπιθυμία τοῦ Κυβερνήτου, τοῦ νὰ λάβῃ δῆθεν γνῶσιν τῶν ἐγγράφων ἐκείνων, οὐδένα ἠπάτα ὡς πρὸς τὴν συνενοχὴν τῆς κυβερνήσεως.

Ὅπου ὑφίστατο ἔτι ἀνυπότακτον καὶ ἀνεξάρτητον πνεῦμα παρὰ τοῖς κατοίκοις, ἐκεῖ ζωηρὰ ἐξηγέρθη ἡ δυσαρέσκεια κατὰ τῆς συστηματικῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὰς ἐκλογάς. Εὐθὺς τότε ἐδίστασεν ἡ ἀντιπολίτευσις νὰ μετάσχῃ ἐν γένει τῶν ἐκλογῶν· εὐθὺς τότε ἀπεκάλεσαν πολλοὶ τὰ γινόμενα παρῳδίαν ἁπλῆν συνταγματικῶν τύπων, δι' ὧν ὁ Καποδίστριας ἤθελε νὰ στηρίξῃ τὴν κλονουμένην αὐτοῦ δύναμιν, καὶ νὰ κομπάσῃ βρενθυόμενος ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης.

Ἐστεροῦντο βεβαίως ἔτι οἱ ἕλληνες, καίτοι πολλὴν ἔχοντες τὴν πολιτικὴν ζωηρότητα, τὴν ὑπέροχον ἐκείνην ἐλευθέρου ἔθνους μόρφωσιν, ὅπερ ἀπέναντι καὶ τῆς δειλοτάτης κυβερνητικῆς ἀποπείρας πρὸς καταδολίευσιν τῶν ἐκλογῶν, ἐγείρεται ὡς εἷς ἀνήρ, καὶ δι' εὐτόλμου ἤθους ἀναμιμνήσκει εἰς τὴν κυβέρνησιν τὸ καθῆκόν της. Τὰ μέτρα καὶ οἱ κανονισμοὶ τοῦ Κυβερνήτου ἐστέφθησαν δι' ἐπιτυχίας, καὶ πανταχοῦ σχεδὸν ἐξελέχθησαν ἄνθρωποι φίλα τῇ κυβερνήσει φρονοῦντες. Μεγάλην οὐχ ἧττον προὐξένησεν ἐντύπωσιν ὅτι πληρεξούσιός τις τοῦ Μεσολογγίου κατέθηκε τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπέδειξεν εἰς τὸν κόμητα Καποδίστριαν, ὅτι αἱ πρὸς αὐτὸν ὁδηγίαι τῶν ἐκλογέων εἶχον παρασκευασθῇ ἐπὶ τῇ πείσμονι ἀπαιτήσει τῶν ἐπάρχων ἐναντίον τῆς ἐπιθυμίας τῶν ἐκλεξάντων αὐτόν.

Ἡ κυβερνητικὴ μερὶς ἀπεκάλει κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐκλογῶν τοὺς ἰδίους αὐτῆς ὑποψηφίους *καλοὺς χριστιανούς*· ἀλλ' ἡ ἀντιπολίτευσις καὶ ὁ λαὸς δὲν καθυστέρησαν τὴν ἀπάντησιν καὶ ἐσφενδόνισαν κατὰ τῶν ἀθλίων ἐκείνων πλασμάτων τὴν περιφρονητικὴν προσωνυμίαν *δουλόφρονες*.

Οἱ ψαριανοὶ καὶ οἱ ὑδραῖοι διεξήγαγον ἐκλογάς τινας, ὧν τὰ ἀποτελέσματα ἱκανῶς δυσηρέστησαν τὴν κυβέρνησιν.

Τότε ὁ Καποδίστριας, ὅπως ἀποζημιωθῇ ἐσωτερικῶς καὶ ἐπιδειχθῇ ἐξωτερικῶς, ἐκάλεσεν εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν πεντήκοντα περίπου πληρεξουσίους ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν τούρκων ἔτι κατεχομένων ἐπαρχιῶν, τῆς Χίου, Κρήτης, Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου.

Ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι τὸ σμῆνος τῶν ἐν ἀπορίᾳ καὶ ἀμηχανίᾳ φυγάδων ἤθελον ψηφίσει ὡς ἐπέτασσεν αὐτοῖς ἡ δυστυχία, καὶ ὅτι ἡ πρόσκλησις αὐτῶν ἤθελε παραστήσει ὡς βαθυ-

τάτην τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀνάγκην τὴν προσάρτησιν τῶν χωρῶν ἐκείνων, ἃς εἶχον ἀποκλείσει αἱ Δυνάμεις. Προσέτι δέ, ὡς ἂν μὴ ἠσφάλιζον ἱκανῶς τὴν ἐπιτυχίαν αἱ καλῶς ὑπολελογισμέναι συμπληρωματικαὶ ἐκεῖναι ἐκλογαί, διώρισεν ὁ Κυβερνήτης ἑνδεκαμελῆ ἐκ πληρεξουσίων ἐπιτροπὴν πρὸς ἐξέλεγξιν τῶν ἐκλογῶν καὶ καθαρισμὸν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως. Καὶ εἰς προσωπικὰς δ' ἐνεργείας δὲν ἐδίστασε νὰ προβῆ. Οἱ ὡς *καλοὶ χριστιανοὶ* γνωστοὶ ἀντιπρόσωποι ἔτυχον τῶν καλλίστων καταλυμάτων· ὅσοι ὅμως εἶχον ἀρνηθῆ νὰ ἀποδεχθῶσι τὰς ὁδηγίας τῶν ἐκλογέων των, μόλις μετὰ μεγίστης δυσκολίας εὕρισκον στέγην, καὶ κατηγγέλλοντο ὡς ταραξίαι καὶ ὑπονομεῖς τῆς τάξεως. Πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ συνέλευσις, ἐζήτησεν ὁ Καποδίστριας νὰ παραστῶσιν ἐνώπιον αὐτοῦ οἱ *καλοὶ χριστιανοί*, οὓς ἀπεκάλει χρηστοὺς βουλευτάς. Ἐγίνετο δὲ ὁ Κυβερνήτης ἐκτάκτως προσηνὴς καὶ περιποιητικός, ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτύχῃ ὡρισμένου τινος σκοποῦ, καί τοι συνήθως, ἐφ' ὅσον πρὸς κατωτέρους ἢ ἴσους ἀνεστρέφετο, ἐστερεῖτο τῆς συμπαθοῦς ἐκείνης καὶ ἑλκυστικῆς προσοχῆς, ἥτις οὐδ' αὐτὸν τὸν ἐλάχιστον τῆς συνδιαλέξεως λόγον παραβλέπει.

Οὕτω δὲ κατώρθωσε καὶ νῦν νὰ δεσμεύσῃ τοὺς πληρεξουσίους, νὰ μαγεύσῃ ἕκαστον αὐτῶν διὰ λεπτῆς περιέργου ἐξετάσεως περὶ τῶν προσωπικῶν αὐτοῦ κλίσεων καὶ ἀναγκῶν, καὶ πολλοὺς δ' ἔτι *κακοὺς χριστιανοὺς* νὰ βιάσῃ διὰ τῆς δεξιότητός του εἰς στιγμιαίαν ὑπόκλισιν. Εἰς τοὺς ὑδραίους ὑπεσχέθη ὅσας ἂν ἤθελον ἀποζημιώσεις, τοὺς κατοίκους τῶν Ψαρῶν ἐπανηγύρισεν ἕνεκα τῶν λαμπρῶν αὐτῶν ἀνδραγαθημάτων καὶ ᾤκτειρεν ἐπὶ τῇ παρούσῃ αὐτῶν δυστυχίᾳ, τὸν Ζαΐμην δὲ ἀνέμνησε τὰς σπουδαίας ὑποχρεώσεις, ἃς εἶχεν ἀναλάβει κατὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ.

Καὶ πρὸς ἄλλους ἐπίσης πολιτικοὺς πολεμίους, ὧν ἡ ἐπιῤῥοὴ ἠδύνατο νὰ ἀποβῆ κινδυνώδης μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων, ἐφάνη ὁ Καποδίστριας ἐξ ἀνάγκης προσηνὴς καὶ παραδόξως μειλίχιος.

Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος εἶχεν ἀληθῶς μετὰ μεγάλης εὐχαριστήσεως χαιρετίσει τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν ἔλευσιν τοῦ Καποδιστρίου, καὶ προσήνεγκε πάραυτα εἰς τὸν Κόμητα τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ. Ἔβλεπε τότε τὸ πολιτικὸν τῆς Ἑλλάδος μέλλον τοσοῦτον

ἠσφαλισμένον, ὥστε ἐθεμελίωσε συγχρόνως καὶ αὐτὸς τὴν οἰκογενειακήν του εὐτυχίαν νυμφευθεὶς τὴν Χαρίκλειαν Ἀργυροπούλου. Ἀλλ' ὁ πολιτικὸς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Κυβερνήτου γάμος δὲν ἀπέβη ἐπίσης εὐτυχής. Ἐτίμα μὲν ὁ Καποδίστριας τὸν Μαυροκορδάτον, ἀλλ' οὔτ' ἐκεῖνος ἀπέκτησε τὴν φιλίαν του, οὔτε αὐτὸς τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Κόμητος. Τὸ σπέρμα τῆς ἔριδος ἐπῆλθε συντόμως· ὁ Μαυροκορδάτος ἐθεώρησεν ἑαυτὸν ὡς παραγκωνιζόμενον. Ἐνόμισεν ὅτι ἡ θέσις αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιτροπῇ ἦν λίαν ἄσημος. Ἐπίστευε δὲ τοὐναντίον, ὅτι ἦτο ὁ σπουδαιότατος τῆς Ἑλλάδος οἰκονομολόγος, καὶ ὑπεδήλου, ὅτι ὁ Κυβερνήτης οὐδεμίαν εἶχεν ἰδέαν τοῦ δυσχεροῦς ἐκείνου κλάδου. Τοῦτο μοὶ ἐπανέλαβεν ἔτι ὁ τυφλὸς γέρων τὸν Μάρτιον τοῦ 1862 ἐν Ἀθήναις. Ὡς πάντες οἱ φαναριῶται, εἶχεν ἀποκτήσει καὶ οὗτος, καί τοι ξένον κόσμον ἰδὼν καὶ πρὸς τὸν Βύρωνα ἀναστραφείς, τὴν ἐξωτερικὴν μόνον ἐπιφάνειαν τῆς εὐρωπαϊκῆς μορφώσεως. Γνῶσις δι' αὐτὸν ἦσαν ἡ τριβὴ καὶ ἡ δεξιότης, χαρακτὴρ δὲ ἡ κομψότης καὶ τὸ ἀστυκὸν τῶν τρόπων. Γνωρίζων τὰ δημόσια ἀλλὰ πλήρης ἀξιώσεων, ἐργατικὸς καὶ χρηστὸς ἀλλ' ἀρνούμενος τὴν ξένην ἱκανότητα, ἣν ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες τὸν λίβανον μόνον τοῦ θαυμασμοῦ ἠνείχοντο πέριξ αὐτῶν. Οἱ ἄκρατοι αὐτοῦ θαυμασταὶ ἀπεκάλουν αὐτὸν ἕλληνα Οὐασιγκτῶνα· εἶνε ὅμως γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος, ὅτι, καί τοι ἀναμφισβήτητον ἔχων θεωρητικὴν ἱκανότητα, δὲν ηὐτύχησεν ἐν τῇ πρακτικῇ συντάξει καὶ διοργανώσει τῆς χώρας, ὅτι ἐν τῷ στρατοπέδῳ κακὴν προὐξένησεν ἐντύπωσιν τὸ ἥκιστα ϛρατιωτικόν, βραχὺ καὶ παχύσωμον αὐτοῦ παράστημα, ὅτι ἐκίνησε τὸν γέλωτα τῶν κλεφτῶν διὰ τῶν διόπτρων καὶ τοῦ πεπολιτισμένου αὐτοῦ μελανοῦ ἐνδύματος, καὶ ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ᾐσθάνθη ποτὲ τὴν ἀκατάσχετον ὄρεξιν νὰ ῥίψῃ φλοιοὺς λεμονίων κατὰ τῆς συμφώνου πρὸς τὸν νέον συρμὸν ἐνδυμασίας του. Εἰς αὐτὸν ἐφηρμόζετο τὸ λόγιον:

« πεπαιδευμένον πνεῦμα, ὅμως ἄπρακτον ! »

(gebildet ist sein Geist, doch nicht zur That).

Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρακτικῇ διαχειρίσει τῶν οἰκονομικῶν, ἐν οἷς ἠξίου ὅτι ἦτο πρώτου βαθμοῦ αὐθεντεία, δὲν κατώρθου ὁ Μαυροκορδάτος νὰ ἀποφύγῃ τὰ ἐλαττώματα τῆς λίαν σκεπτικῆς καὶ ὀκνούσης

ἰδιοσυγκρασίας του. Ἔντιμος ὑπῆρξεν ὁ ζῆλος αὐτοῦ, ὅτε μετὰ τὴν σεπτεμβριανὴν μεταπολίτευσιν ἐφώνησε πρὸς τὸν συνάδελφον αὐτοῦ Κωλέττην: « ἂς σκεφθῶμεν τόρα πῶς νὰ πληρώσωμεν τὰ παλαιὰ χρέη!, » ἀλλ' ἤκουσε τὴν ξηρὰν ταύτην καὶ ἀποφασιστικὴν ἀπάντησιν: « ὄχι, ἂς σκεφθῶμεν καλλίτερα πῶς νὰ μὴ τὰ πληρώσωμεν.

Ὅπως τις πολλάκις εὐαρέστως ὑπεκφεύγει τὴν εὐθύνην τῆς θέσεώς του, ἵνα δύναται νὰ ἐπικρίνῃ ἀτάραχος καὶ διαπρέπῃ ἐν ταῖς τάξεσι τῶν ἀντιδρώντων κατὰ τῆς καθεστώσης τῶν πραγμάτων τάξεως, οὕτω καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐξέλεξεν, οὐχὶ ἀνεπιτηδείως, τὴν ἐποχὴν τῆς συνελεύσεως τοῦ Ἄργους, ὅπως δώσῃ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ. Ὅτε ἠρώτησα αὐτὸν περὶ τῶν λόγων τῆς ἀποχωρήσεώς του κατὰ τὴν ἐν Ἄργει συνέλευσιν, μοὶ ἀπήντησε μετὰ διπλωματικῆς περισκέψεως: « Δὲν ὑπάρχει ἐπιστολή τις, ἣν ἔγραψα πρὸς τὸν κόμητα Καποδίστριαν περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου; Ἐκεῖ θὰ εὑρίσκονται τὰ περὶ τούτου. »

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ τῆς 8 Ἰουλίου 1829 παρεπονεῖτο ὁ Μαυροκορδάτος κατὰ σκευωρημάτων καὶ συκοφαντιῶν. Ἡ δραστήριος αὐτοῦ ἐνέργεια, ἔλεγεν, ἐν τῇ διοικήσει τῶν οἰκονομικῶν προὐκάλεσεν ἀντιζηλίαν, ἧς ἀπέναντι προὐτίμα νὰ καταλίπῃ τὸ δημόσιον αὐτοῦ ὑπούργημα. Ὁ Καποδίστριας ἠθέλησε τὸ κατ' ἀρχὰς νὰ μὴ δεχθῇ τὴν παραίτησιν ταύτην. « Ἂν ἐπιθυμῆτε, εἶπεν αὐτῷ, ἀνάκρισιν, ὅπως καταστρέψητε τὴν καθ' ὑμῶν συκοφαντίαν, δότε μοι τὰ μέσα νὰ διατάξω τοιαύτην, καὶ ἐν δέοντι καιρῷ καὶ τόπῳ θέλει ἀρχίσει. Ἕως τότε ὅμως διατὶ ἀποσύρεσθε τῶν κοινῶν; » Ὁ Κυβερνήτης παρεκάλεσε τὸν κεχολωμένον νὰ μείνῃ τοὐλάχιστον ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ μέχρι τέλους τῆς συνελεύσεως, καὶ ἐπῄνει ἐν τούτοις τὸν ζῆλον αὐτοῦ καὶ τὴν μεγάλην του ἱκανότητα, τὰς ἐργασίας αὐτοῦ καὶ τὸ ὑπέροχόν του πνεῦμα. Ἐπί τινα χρόνον κατώρθωσαν οἱ θωπευτικοὶ λόγοι νὰ ἀποτρέψωσι τὸν Μαυροκορδάτον τῆς ἀποφάσεώς του· εἶτα ὅμως ἀπέθηκε τὴν ἀρχήν, καὶ δηλώσας ὅτι δὲν ἠδύνατο ἐπὶ πλέον νὰ μένῃ παρ' ἀνθρώπῳ οἷος ὁ Βιάρος, προσεχώρησεν ὁριστικῶς εἰς τὰς τάξεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως.

Ὁ Κυβερνήτης οὐδενὸς εἶχεν ἀμελήσει, ὅπως σαγηνεύσῃ τὰ τοσοῦτον εὐπρόσιτα εἰς ἐξωτερικὰς ἐντυπώσεις πνεύματα τῶν ἑλλήνων.

Ἵνα ἔχωσιν ὅμως οἱ γλυκεροί του λόγοι καὶ τοῦ ξίφους τὸ ἐνδεχόμενον στήριγμα, κατῆλθε τῶν ὀρέων ὁ γέρων Κολοκοτρώνης, καὶ ἐφάνη ἐν Ἄργει. Διετέλει τότε εἰς φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὸν Καποδίστριαν, καὶ ἐν τῇ συνελεύσει καλλίστη παρείχετο εὐκαιρία ὅπως καταδειχθῇ ἡ φιλία ἐκείνη. Ἀφ' ὅτου οἱ κλέφται εἶχον ἐκλέξει *καπετάνιον* αὐτῶν τὸν δεκαπενταετῆ παῖδα, ἐπὶ τοῦ πτώματος αὐτοῦ τοῦ ὑπὸ τῶν τούρκων φονευθέντος πατρός του, εἶχε διέλθει ὁ Κολοκοτρώνης διὰ πάσης τῆς τύχης περιπετείας, καί, φοβερὸς μὲν ἐχθρὸς ἀλλ' οὐχὶ καὶ πάντοτε πιστὸς φίλος, εἶχεν ἀποκτήσει εἰς μέγιστον βαθμὸν τῶν τούρκων τὸ μῖσος καὶ τὸ ἀμφίβολον σέβας τῶν κλεφτῶν. Ἐνόσῳ, διαρκοῦντος τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος, προσεμειδία αὐτῷ ἡ τύχη, ἀδάμαστον ἦτο τὸ ὑπερφίαλον αὐτοῦ καὶ αἱ λαφυραγωγικαί του ὀρέξεις. Φαίνεται χλευάζων ἀληθῶς πᾶν φιλανθρωπίας αἴσθημα, ὅτε ἀγαλλιῶν διηγεῖται, ὅτι ὁ ἵππος αὐτοῦ δὲν ἐπάτησε τὸ ἔδαφος ἀπὸ τῶν πυλῶν τῆς Τριπόλεως μέχρι τοῦ μεγάρου τοῦ Κιαγιᾶ, διότι πτώματα καὶ θνήσκοντες ἐκάλυπτον τὴν γῆν. Ἐν ἀτυχίᾳ ὅμως εἴδομεν ἄφοβον ἥρωα τὸν γηραιὸν τῶν κλεφτῶν ἀρχηγόν, ϛηρίζοντα ἐν ὥραις κακαῖς μετὰ φαιδροῦ τοῦ ἤθους καὶ ἀκραδάντου τῆς πεποιθήσεως τὸ ἦθος τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, καὶ βεβαιοῦντα ὅτι ὁ Θεὸς εἶχεν ὑπογράψει τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν, καὶ ὅτι δὲν ἤθελεν ἀνακαλέσει τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ (1). Γνήσιον τῆς φύσεως τέκνον, ἐχθρὸς πάσης ἐθιμοτυπίας καὶ ἐξωτερικῆς κατ' ἐπιφάνειαν λάμψεως, πάσης περιφράσεως καὶ ὡραίας φρασεολογίας, βίαιος μέχρι παραφόρου ὀργῆς, καί τοι βεβαιῶν ὅτι εἶχε ῥίψει εἰς τὴν θάλασσαν πᾶν αὐτοῦ πάθος, ἀδιάφορος πρὸς τὴν ξένην δόξαν καὶ ζηλότυπος τῆς ἰδίας φύλαξ, κατενόει ἄριστα ὁ γέρων Θ. Κολοκοτρώνης νὰ ἐκφωνῇ ἐν δέοντι τόπῳ καὶ χρόνῳ τὰς ταραχώδεις ἐκείνας κομπολογίας καὶ ἀπειλάς, αἵτινες συνταράττουσι καὶ ζαλίζουσι τοὺς ἀδυνάτους καὶ προκατειλημμένους. Ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε πολιτικῆς αὐτοῦ πείρας καὶ τῶν προτέρων ἐθνικῶν συνελεύσεων εἶχε συναγάγει καὶ ἐφήρμοζε πάντοτε τὸ μάθημα, ὅτι ἐν τοῖς κοινοβουλευτικοῖς πράγμασι τὰ μάλιστα ἐπιτυγχάνει ὁ *ὀρθὸς νοῦς,* ὡς ἀπεκάλει

(1) Βλέπε Τόμ. Α'. σελ. 251, καὶ ἑπόμ.

τὴν γλῶσσαν τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ θράσους. Πολεμικὴν ἔχων τὴν στολὴν καὶ ἀλαζὼν ἱππεύων, φορῶν ἀρειμανίως ἀρχαῖον κράνος, ὅθεν ἐξήρχετο κυματίζουσα ἡ πολιὰ οὐλόθριξ του κόμη, ἄγριον δὲ καὶ μεγαλοπρεπὲς περιφέρων κύκλω τὸ βλέμμα, καὶ περιστοιχιζόμενος ὑπὸ στίφους πολυαρίθμου ἐνόπλων καὶ τρόμον ἐμπνεόντων ὀπαδῶν, — οὕτω μετέβη ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης εἰς τὴν ἐθνικὴν τοῦ Ἄργους συνέλευσιν. Ὁ Ταχυδρόμος τῆς Ἀνατολῆς (Courrier d'Orient) τῆς 29 Ἰουλίου 1829 παρετήρει, ὅτι ἡ μικρογραφία μόνη τῆς συνήθους ἀκολουθίας, ὑφ' ἧς περιστοιχιζόμενος ὁ στρατηγὸς Κολοκοτρώνης, ἀντιπρόσωπος Καρυταίνης, εἰσῆλθεν εἰς Ἄργος, ἦν πρόσφορος ὅπως παραγάγῃ ἱκανῶς παράδοξον ὡς πρὸς τοὺς καιροὺς καὶ τὴν περίστασιν ἀποτέλεσμα.

Ἡ κυβέρησις ἐφαίνετο μάλιστα φοβουμένη, ὅτι ἡ ἔξαψις τῶν συζητήσεων ἠδύνατο νὰ παρασύρῃ πολὺ τὰς πολιτικῶς ἐμπαθεῖς φύσεις τῶν ἑλλήνων. Τούτου ἕνεκεν ἐσχηματίσθη φρουρὰ πρὸς ἀσφάλειαν τῆς συνελεύσεως, ἧς ἡ διοίκησις ἀνετέθη εἰς τὸν « τουρκοφάγον » Νικήταν, δεδοκιμασμένον τυφλὸν τοῦ Κυβερνήτου ὀπαδόν, συμμαχητὴν ἐκ παλαιοῦ ἀφωσιωμένον εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ ἀσθενῆ μὲν καὶ ἄχρηστον ἐν βουλεύματι, ἀνδρεῖον ὅμως ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης. Εἰς τοὺς μὴ βουλευτὰς ἀπηγορεύθη νὰ μεταβαίνωσιν ἐκ Ναυπλίου εἰς Ἄργος, μέχρις οὗ ἤθελον προμηθευθῆ καταλύματα εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους. Εἶχε βεβαίως τοὺς λόγους αὐτῆς ἡ κυβέρνησις, ὅπως μὴ ἐπιθυμῇ μεγάλην συῤῥοὴν ξένων καὶ ἐντοπίων.

Πρὶν ἢ ἀρχίσωσιν αἱ συζητήσεις, οἱ τῆς Πελοποννήσου πληρεξούσιοι, παρακινηθέντες ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνου, ἔπεμψαν εἰς τὸν Καποδίστριαν ἐν ὀνόματι τῶν ἐκλογέων αὐτῶν εὐχαριστήριον ἔγγραφον ἐπὶ τῇ ὡραίᾳ καὶ σοφῇ αὐτοῦ διοικήσει, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν νὰ τοὺς βοηθήσῃ κατὰ τὰς δυσχερεῖς αὐτῶν ἐργασίας. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Στερεᾶς καὶ τῶν νήσων εὑρέθησαν ἠναγκασμένοι νὰ μιμηθῶσι τὸ καλὸν παράδειγμα, ἀφοῦ ἅπαξ εἶχε δοθῆ ἄνωθεν τὸ σύνθημα. Οὕτως ἕκαστος εὑρίσκετο νῦν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῷ θέσιν, διατεταγμένος τί νὰ πράξῃ, καὶ ἀπὸ στήθους μεμαθηκὼς τί νὰ εἴπῃ, εἶχον δὲ περατωθῆ πᾶσαι αἱ παρασκευαὶ τῆς πολιτικῆς κωμῳδίας, ἥτις ἔμελλε πράγματι νὰ παραστηθῇ ἐν τοῖς ἐρειπίοις τοῦ παλαιοῦ

θεάτρου τοῦ Ἄργους. Τὸ μέρος ἐκεῖνο εἶχεν ἐκλεχθῆ τῇ ἐπιμόνῳ συστάσει τοῦ Κολοκοτρώνου. Ὅτε δὲ ὁ Καποδίστριας ἐφάνη φειδόμενος τῆς πρὸς τοῦτο δαπάνης, ἐξήλειψεν ὁ Γέρος τοὺς δισταγμούς του διὰ τῶν ὀλίγων τούτων καὶ πονηρῶν λόγων: « Ἂς πᾶνε τόσα ἔξοδα· διατὶ ἔρχονται ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ ἐξοδεύουν νὰ βλέπουν ἐκείναις ταῖς πέτραις, καὶ ἡμᾶς εἶνε τιμὴ νὰ καθαρίσωμεν ταῖς πέτραις νὰ φαίνωνται. . . .(1). »

Ἡ 23 Ἰουλίου ἦν ὡρισμένη πρὸς ἔναρξιν τῆς συνελεύσεως. Λίαν πρωῒ μετέβη ὁ Καποδίστριας εἰς τὸν ἐν Ἄργει ναὸν τῆς Παναγίας, ῥωσικὴν φέρων στολὴν καὶ διὰ πολλῶν κεκοσμημένος παρασήμων, ἀκολουθούμενος δὲ ὑπὸ πάντων τῶν πληρεξουσίων, μιᾶς ἴλης ἱππικοῦ καὶ δύο ταγμάτων πεζικοῦ. Ψαλείσης τῆς δοξολογίας, ὤμοσαν οἱ πληρεξούσιοι, ὅτι ἤθελεν ἐργασθῆ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας καὶ ἐλευθερίας ἑκάστου πολίτου· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἠκούσθη ὑπὸ τῶν ἐνθουσιωδῶν τῆς κυβερνήσεως φίλων ἰσχυρὸν καὶ πολλάκις ἐπαναληφθέν: « Ζήτω ὁ Κυβερνήτης! » Ἡ συνένωσις ἐκείνη πᾶσα στρατιωτικῆς λάμψεως καὶ ἐκκλησιαστικῆς πομπῆς, βυζαντινὸν καὶ μοσχοβιτικὸν συνάμα κρᾶμα, ἦν κατάλληλος ὅπως παραγάγῃ βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν περίεργον καὶ χαίνοντα ὄχλον. Ἐκ τοῦ θεάτρου εἶχεν ἀποκομισθῆ ἡ τῶν χωμάτων σωρεία, κατεσκευάσθη δ' ἐν αὐτῷ ξύλινόν τι παράπηγμα διὰ τὰς συνεδριάσεις. Ἐκεῖ μετέβη κατόπιν ἐν πομπῇ ὁ Κυβερνήτης μετὰ τῶν πιστῶν ἀντιπροσώπων, ὅπως συγκροτήσῃ, κατὰ τὴν χλευαστικὴν ἔκφρασιν τῶν ἐναντίων αὐτοῦ, τὸ οἰκογενειακόν του συμβούλιον. Ἀφοῦ δὲ δι' ὀλίγων προσηγόρευσε τὴν συνέλευσιν, ἀνέγνω ὁ γραμματεὺς τοῦ κράτους Σπηλιάδης μακρὸν ἐναρκτήριον λόγον, ὃν εἶχε μὲν συντάξει αὐτὸς ὁ Καποδίστριας, δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ ἀπαγγείλῃ ὁ ἴδιος ἕνεκα τῆς πασχούσης αὐτοῦ ὑγείας. Ἤρχιζεν οὗτος ἀπὸ τῆς συνήθους ἐπικλήσεως τοῦ Ὑψίστου, ὅστις οὐδέποτε ἐλησμονεῖτο ἐν τοιαύταις περιστάσεσι, καὶ ἀνεμίμνησκε κατόπιν τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας, οὓς εἶχεν ἀγωνισθῆ τὸ ἔθνος, ἐπὶ μακρὸν μὲν μόνον, βραδύτερον δὲ τῇ βοη-

(1) Βλέπε Διήγησιν Συμβάντων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, κτλ. σελ. 231.
Σημ. τ. Μετ.

θείᾳ τῶν φιλελλήνων. Ἀλλ' αἱ εὐγενέσταται προσπάθειαι, ἔλεγεν, εἶχον μείνει χωρὶς ἀποτελέσματος, καθότι εἶχε λείψει ἡ κύρωσις τῶν Δυνάμεων. Καὶ αὐτὴ ὅμως ἐπὶ τέλους ἐδόθη διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Ἀπριλίου, τῆς ἰουλιανῆς συμβάσεως καὶ τῆς ἐν Ναβαρίνῳ ναυμαχίας.

Ἀφοῦ δὲ μετὰ ταῦτα ἐδικαιολογεῖτο ἐν παρόδῳ ὁ Κυβερνήτης ἐπὶ τῇ βραδείᾳ αὐτοῦ καθόδῳ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπήρχετο πλήρης συμπαθείας ἀναπόλησις τῆς ἀθλιότητος ἣν εἶχεν εὕρει ἀφικόμενος, καὶ πανηγυρικὴ ἔκθεσις τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἔργων ἐσωτερικῶν τε καὶ ἐξωτερικῶν. Ἐν μέσῳ ὅμως πομπωδῶν εὐχαριστηρίων διωλίσθαινέ τις λεπτὴ καὶ ἀνεπαίσθητος σχεδὸν εἰρωνεία. «Εἶχεν *ἤδη*, ἔλεγεν ὁ Κυβερνήτης, ὁ εὐγενὴς Κόδριγκτων κατορθώσει ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ἐκκένωσιν τῆς Πελοποννήσου, ὅτε ἀπεβιβάσθη ὁ στρατὸς τοῦ Μαιζὸν καὶ σενετέλεσε τὸ ἔργον τῆς ἀπελευθερώσεως.» Τὸ σημαντικὸν ἐκεῖνο *ἤδη* (1) ἐπέῤῥιπτεν εἶδός τι ἀποδοκιμασίας ἐφ' ὅλης τῆς γαλλικῆς βοηθείας. Πλὴν δὲ τούτου, ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἐγίνετο λόγος περὶ τῶν ἐλπίδων τῆς καὶ πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ ἀπελευθερώσεως τῆς χώρας, καὶ περὶ τῶν εὐγενῶν προθέσεων τῶν γάλλων, ἀφ' ἑτέρου, διὰ τῆς πονηρᾶς ἐκείνης τῶν πραγμάτων παραστάσεως, ἥτις ὑπερασπίζουσα ταπεινοῖ συνάμα τὸ ὑπερασπιζόμενον, προσετίθετο τὸ ἀποθαῤῥυντικὸν ἀποτέλεσμα, ὅτι οἱ γάλλοι ἠναγκάσθησαν νὰ περιορισθῶσι μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ, καί τοι ὁ Κυβερνήτης, ἀγνοῶν τὰς διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις, εἶχε παράσχει εἰς τοὺς ῥουμελιώτας τὴν παρήγορον ἐλπίδα γαλλικῆς συνδρομῆς. Ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τῆς προσω-

(1) Μετέφρασα τὴν προηγουμένην φράσιν ἐκ τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως, ἵνα διατηρήσω τὸ ἀπαραίτητον, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ἤδη. Ἐν πρωτοτύπῳ ὅμως (Βλέπ. Γενικ. Ἐφημερ. 1829, σελ. 195) ἡ ὅλη περικοπὴ ἔχει οὕτως: «Ὁ εὐγενὴς οὗτος (ὁ Κόδριγκτων) φίλος τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων κατώρθωσεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὴν ἐκκένωσιν τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τὸν αἰγυπτιακὸν στρατόν, καθ' ὃν καιρὸν ἡ γαλλικὴ ἐκστρατεία, ἐνεργοῦσα τὴν ἀπόβασίν της εἰς τὴν Χερσόνησον, ἔθετε τὸν κολοφῶνα εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀπελευθερώσεώς της.» Σημειωτέον δέ, χάριν πλείονος ἀκριβείας, ὅτι ὁ συγγραφεὺς μεταφράζει πιθανώτατα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ πρωτογράφου τοῦ Καποδιστρίου, ἐν ᾧ φέρεται ἀληθῶς: «ce noble ami etc. avait déja obtenu . . . lorsque etc.» (Βλ. Correspond. du Comte J. Capodistrias, Tome 3, p. 215). Σημ. τ. Μετ.

ρινῆς κυβερνήσεως πρὸς τοὺς ὁρισμοὺς τῶν προτέρων συντακτικῶν συνελεύσεων, ἡ ἔκθεσις τοῦ Κόμητος ἀκροθιγῶς μόνον ἐμνημόνευε τοῦ πράγματος, λέγουσα ὅτι περιττὸν ἦτο νὰ ἐκτεθῶσιν οἱ λόγοι, οἵτινες εἶχον παρεμποδίσει τὴν ἐντελῆ ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἐπιδαύρου, τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Τροιζῆνος. Ἦτο βεβαίως πολὺ ἀνετώτερον, ἀντὶ νὰ ὁμολογηθῇ ἀνυποκρίτως ἡ παραβίασις τοῦ συντάγματος, νὰ γείνῃ ἀόριστός τις λόγος περὶ τῶν ἐμποδίων, ἅτινα εἶχον δῆθεν παρακωλύσει τὴν πραγματοποίησιν τῶν συνταγματικῶν προθέσεων τῆς κυβερνήσεως. Περὶ τοῦ μέλλοντος ἐξεφράζετο κἄπως σαφέστερον ὁ Κόμης ἢ περὶ τοῦ παρελθόντος. Ἐπειδή, ἔλεγε, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δοθῶσι διαρκεῖς καὶ συνταγματικοὶ θεσμοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρὶν ἢ ὁριστικῶς κανονισθῇ ἡ τύχη της, ἐφρόνει ὅτι ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἤθελε κρίνει καλὸν νὰ κυρώσῃ τὴν παράτασιν τοῦ κρατοῦντος προσωρινοῦ συστήματος διοικήσεως. Ὀλίγοι μόνον κατ' αὐτὸν ἀπητοῦντο περιορισμοὶ ὡς πρὸς τοῦτο. Τὸ Πανελλήνιον εἶχε φανῆ ἐνίοτε δυσπειθές· τούτου δ' ἕνεκα συνιστᾶτο ὡς πρόσφορον εἰς τοὺς καιροὺς νὰ περιστοιχισθῇ ἡ κυβέρνησις ὑπὸ νέων συμβούλων, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἡσυχίας τῆς χώρας. Ὁ καλῶς λελογισμένος οὗτος ὑπαινιγμὸς σκοπὸν εἶχε νὰ καταστήσῃ ἐκ προοιμίων εὐπρόσδεκτον τὴν διάλυσιν τοῦ Πανελληνίου καὶ τὴν καθίδρυσιν σώματος καταγεύοντος μόνον καὶ οὐδεμίαν ἔχοντος θέλησιν.

Ἐπῆλθε δὲ ἴσως εἰς τὸν Κόμητα ἡ ἰδέα, ἔτι ἐχρωμάτισε διὰ πολὺ λαμπρῶν χρωμάτων τὰ εὐτυχῆ κατορθώματα τῆς ἰδίας αὐτοῦ διοικήσεως, καθότι ἡ κομποῤῥήμων αὐτοῦ ἔκθεσις συνεπέραινε μετὰ παραδόξου μετριοφροσύνης δηλοῦσα, ὅτι ὁ Κυβερνήτης ἤθελεν εἶναι εὐτυχὴς ἀφιερῶν εἰς τὴν πατρίδα τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του, ἔστω καὶ ἂν ἐπέπρωτο, ὡς ζωηρῶς ἐπεθύμει, νὰ ὑπηρετήσῃ αὐτὴν τοῦ λοιποῦ ὡς ἁπλοῦς πολίτης.

Ἡ πιστὴ συνέλευσις ἀνέμενε τὸν τελευταῖον ὑπαινιγμὸν ἐνδεχομένης παραιτήσεως, ὅπως ἐκραγῇ εἰς σφοδρότατον σάλον. Πανταχοῦ ἀντήχησαν ἐπικροτήσεις καὶ διαβεβαιώσεις ἀφοσιώσεως, καὶ πανταχόθεν ἠκούσθη ἡ κραυγή: Θέλομεν νὰ διατηρήσωμεν τὸν κόμητα Καποδίστριαν, τὸν σωτῆρά μας! ζήτω ὁ Κυβερνήτης!

Ὁ Καποδίστριας προσέκλινε, καὶ ἐφάνη ὑποσημαίνων, ὅτι ἐθυ-

σίαζε τὴν ἀνάπαυσιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς συνελεύσεως. Εὐθὺς δὲ μετὰ τοῦτο, προπεμπόμενος ὑπὸ τῆς συνοδευσάσης αὐτὸν πολυαρίθμου ἀκολουθίας, κατέλιπε τὸ θέατρον, καὶ ἔληξεν οὕτω ἡ πρώτη συνεδρίασις τῆς τετάρτης ἑλληνικῆς ἐθνοσυνελεύσεως.

Κατὰ τὰ συνταγματικὰ ἔθιμα πρῶτον τῆς συνελεύσεως ἔργον ἔπρεπε νὰ ἦνε ἡ τῶν ἐκλογῶν ἐξέλεγξις. Ἀντὶ τούτου ὅμως προέβησαν οἱ πληρεξούσιοι τὴν 24 Ἰουλίου εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ προεδρείου, καὶ ἐξέλεξαν τῇ προτάσει τοῦ Καποδιστρίου τὸν Γ. Σισίνην πρόεδρον καὶ γραμματεῖς τὸν Χρυσόγελον καὶ Ῥίζον. Ὅτε δὲ πληρεξούσιός τις ἠρώτησε, τίς ἔπρεπε νὰ γείνῃ ἀντιπρόεδρος, λησμονηθεὶς ὁ Κολοκοτρώνης ἀπήντησεν ἐν ἀπερισκέπτῳ σπουδῇ: Ἐκλέξατε ὅν τινα θέλετε· περὶ αὐτοῦ δὲν ἔλαβον ὁδηγίας. Ἐξελέχθη ὁ Μαυρομμάτης. Εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν ἐκλογὴν ἠγέρθη ὁ ἀστυνόμος τῆς συνελεύσεως Νικήτας καὶ ὡδήγησε τὰ μέλη τοῦ προεδρείου εἰς τὰς ὡρισμένας δι' αὐτὰ θέσεις. Πάντα ταῦτα εἶχον ἐκ τῶν προτέρων διδαχθῆ καὶ μελετηθῆ.

Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ προεδρείου, ἀνέστη ὁ πληρεξούσιος Ῥισάγνος (1), καὶ προέτεινε νὰ ψηφισθῶσιν εὐχαριστήρια πρὸς τὸν Κυβερνήτην, ὅπως ἀποτρέψῃ οὕτω ἐνδεχομένην ἐμφάνισιν τοῦ περὶ ἐξελέγξεως τῶν ἐκλογῶν ζητήματος. Δὲν ἠδύνατο, εἶπεν, ἡ συνέλευσις νὰ ἐγκαινίσῃ κάλλιον τὰ ἔργα αὐτῆς, ἢ εὐχαριστοῦσα τὸν κόμητα Καποδίστριαν ἐπὶ τῇ μέχρι τοῦδε διοικήσει αὐτοῦ, ἐπικυροῦσα ἀπολύτως πᾶν ὅ,τι ἔπραξε, καὶ παρακαλοῦσα αὐτὸν νὰ τῇ παράσχῃ τὰς πατρικάς του συμβουλάς, καθότι μόνον αἱ ὑψηλαὶ θεωρητικαὶ καὶ πρακτικαὶ γνώσεις τοῦ Κυβερνήτου ἠδύναντο νὰ φωτίσωσι καὶ ὁδηγήσωσι τοὺς ἀντιπροσώπους. Αἱ ἐνστάσεις τοῦ Γρίβα, τοῦ Μιχαήλου καὶ τοῦ Κρίσπη ἀπεπνίγησαν ἐν μέσῳ τῶν μανιωδῶν κραυγῶν τῶν *καλῶν χριστιανῶν*, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἔκοψε πᾶσαν λεπτομερῆ συζήτησιν διὰ σφοδροῦ θορύβου καὶ ταραχῆς. « Ὄχι! » ἀνέκραξε, « δὲν θέλομεν εὐρωπαϊκὰς ἀργοπορίας, δὲν χρειαζόμεθα πλα-

(1) **Risagno** γράφει ὁ συγγραφεύς· ἀγνοῶ δ' ἀληθῶς τίνα πληρεξούσιον ἐννοεῖ, καθότι οὐδεὶς τοιοῦτος φέρεται ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν πληρεξουσίων τῆς Δ'. ἐν Ἄργει συνελεύσεως, οὔτε ὄνομά τι ἄλλο παραπλήσιον ἀπαντᾶται μεταξὺ αὐτῶν· τίς οἶδε τίνος ὄνομα παρεμορφώθη οὕτω. Σημ. τ. Μετ.

κάκια· ὅστις εἶνε ὑπὲρ τῆς προτεινομένης ἀναφορᾶς ἂς ἐγερθῇ! καὶ ἔπειτα βλέπομεν!» Τὴν ἥκιστα κοινοβουλευτικὴν ταύτην ψηφοφορίαν ἐνίσχυσεν ὁ γηραιὸς τῶν παλληκαρίων ἀρχηγὸς πάλλων ἀπειλητικῶς τὰ ὅπλα του. 'Εσίγησε τότε πᾶσα ἀντιλογία, καὶ ἡ ἀναφορὰ ἐκείνη, ἧς ὁ τύπος ἀπεστέρει χωρίς τινος λόγου τὴν ἐθνοσυνέλευσιν τοῦ σπουδαιοτάτου δικαιώματος τοῦ ἀναφέρεσθαι, καλυφθεῖσα ἐν τέλει δι' ὑπογραφῶν ἀπεστάλη πάραυτα εἰς τὸν Κυβερνήτην.

Μετὰ τοῦτο προέβησαν εἰς τὸν σχηματισμὸν ἐπιτροπῶν. Καὶ πενταμελὴς μὲν ἐπιτροπὴ συνεστήθη, ὅπως δέχηται καὶ ἐξετάζῃ τὰς εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν ὑποβαλλομένας ἀναφοράς, ἑπταμελὴς δὲ ἄλλη ὅπως κοινωνῇ πρὸς τὸν Καποδίστριαν. Πλὴν τούτων ὑπῆρχε προσέτι ἡ ἀντισυνταγματικῶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως συστηθεῖσα ἑνδεκαμελὴς ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξέλεγξιν τῶν ἐκλογῶν.

Τὴν ἑπομένην μόνον ἡμέραν ἐγένετο ἡ πρότασις, ὅπως ἡ συνέλευσις ἀσκήσῃ τὸ ἰδιαίτατον αὐτῆς δικαίωμα τῆς τῶν ἐκλογῶν ἐξελέγξεως. 'Αλλ' ἡ πλειοψηφία ἐψήφισεν ὑπὲρ τῆς ἀναβολῆς τοῦ ζητήματος, ὅπερ ἐβάρυνε πάντας ὡς ἀπαίσιός τις ἐφιάλτης, ὁ δὲ Κυβερνήτης διεξῆλθεν ἐπιτηδείως τὴν δυσχέρειαν, διατάξας νὰ ἀναγνωσθῇ ἡ ἀπάντησίς του εἰς τὴν περὶ ἐμπιστοσύνης ἀναφορὰν τῆς συνελεύσεως. "Ηθελε καὶ αὐτὸς νὰ κερδήσῃ καιρὸν καὶ νὰ σκεφθῇ, πρὶν ἢ συναινέσῃ νὰ ἀναφλεχθῇ ἡ περὶ τῶν ἐκλογῶν ἔρις.

Ἦν δ' αὕτη ἀναπόφευκτος βεβαίως, διότι ἔλειπεν οἱονδήποτε νομικὸν μέτρον πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ κύρους ἐκλογῆς τινος, ἂν ἦτο λόγος νὰ τηρηθῇ αὐστηρότης. 'Ακριβοῦς δ' ἐξελέγξεως γινομένης, οὐδεὶς ἦτο πλέον ἀσφαλὴς ἐπὶ τῆς ἕδρας του. 'Ο Κλονάρης καὶ ὁ Μοναρχίδης ὡμολόγησαν τοῦτο ἀπροκαλύπτως, ὅτε ἡ ἐπὶ μακρὸν ἀναβληθεῖσα ἔρις ἐξεῤῥάγη τέλος τὴν 28 'Ιουλίου, καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ πληρεξουσίου Πύργου Λυκούργου Κρεστενίτου προσεβλήθη ὑπὸ τῆς κυβερνητικῆς μερίδος, λόγῳ παραγεγραμμένου πλημμελήματος. «"Αν θελήσωμεν, εἶπον, νὰ ἐξετάσωμεν τὸν ἰδιωτικὸν βίον ἑκάστου ἡμῶν, δυσκολώτατον θὰ ἦνε νὰ εὑρεθῇ καὶ εἷς μόνος ἐντελῶς ἄμωμος.» 'Υπέμνησαν ἀνυποκρίτως τὸ οὐχὶ ἄψογον παρελθὸν τοῦ Κολοκοτρώνου καὶ τοῦ Πεῤῥούκα, ὅπερ εἴπερ τι καὶ ἄλλο ἐπέβαλλεν ἐπιεικῆ κρίσιν τῶν ξένων πλημμελημάτων. Παρεσκευάσθη τότε κατάλογος,

ἐν ᾧ κατέγραφεν ἕκαστος πληρεξούσιος τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ Λυκούργου. Ὁ Βερνάρδος, πρόεδρος τοῦ ἐν Νάξῳ πρωτοδικείου, ἐνεγράφη διὰ τοῦ γραμματέως κατὰ τοῦ Λυκούργου. Ἀλλ' ὅτε ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ γέρων Πετρόμπεης, ὅστις μετὰ πέντε ἢ ἓξ ἀντιπροσώπων εἶχεν ἐγγραφῆ ὑπὲρ αὐτοῦ, τί εἶχε νὰ προτείνῃ κατὰ τοῦ ἀνδρός, «καλά!» ἀπήντησεν ἐκεῖνος, «γράψατέ με ὑπὲρ τοῦ Λυκούργου!» Ἐπὶ τῇ φοβερᾷ ταύτῃ ἀπαθείᾳ ζωηρὰ ἐξεδηλώθη παρὰ τοῖς πληρεξουσίοις ἀγανάκτησις. Ἡ κυβερνητικὴ δὲ μερὶς ἡρμήνευσεν αὐτὴν ἐπιτηδείως ὡς ἀποδοκιμασίαν τοῦ ἐφαρμοζομένου τέως συστήματος, καὶ ἰσχυρίσθη ὅτι ὁ κατάλογος ἦν ἄκυρος. Σφοδρὰ ἐπὶ τούτου ἠγέρθη ἔρις, ἥτις μόλις τὴν ἑπομένην ἡμέραν, δι' ἐκτάκτων τοῦ Κολοκοτρώνου ἐνεργειῶν, ἐλύθη κατὰ τοῦ Λυκούργου. Ἐκηρύχθη οὗτος, χωρὶς νὰ μνημονευθῇ ὁ λόγος, καὶ σχετικῶς πρὸς γεγονότα ἐπελθόντα πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Καποδιστρίου, ἀνάξιος τῆς ἐν τῇ συνελεύσει ἕδρας αὐτοῦ, καὶ διεγράφη τοῦ καταλόγου τῶν μελῶν της. Ἑαυτὴν ὅμως μᾶλλον ἔβλαψεν ἡ κυβέρνησις, ἀναζητοῦσα ἀδυσωπήτως τὰς παλαιὰς ἐκείνας ἁμαρτίας, αἵτινες εἶχον σχεδὸν λησμονηθῆ· διότι ἔσπειρε νέαν πάλιν διχόνοιαν ἐν μέσῳ τοῦ κατεσπαραγμένου ἔθνους. Ἐλέγχει δ' ἀμήχανον καὶ ἡμερόβιον οὕτως εἰπεῖν σοφίαν — σύμπτωμα πολιτικῆς μόνον ἀδυναμίας — ἡ ἐξουσία ἐκείνη, ἥτις ἀναῤῥιπίζει τὰ πάθη, διότι νομίζει ὅτι εὐχερέστερον δύναται νὰ δεσπόσῃ ἠρεθισμένων πνευμάτων, καὶ ἀσφαλέστερον νὰ ἐλπίσῃ ἐκ τῆς γενικῆς ἐξαντλήσεως τῶν πόρων καὶ τῶν δυνάμεων, ἥτις παρακολουθεῖ συνήθως τὸν ἄγριον αναβρασμόν.

Τὴν 29 Ἰουλίου κατώρθωσεν ἡ κυβέρνησις νὰ ἐπικυρωθῇ ὑπὸ τῆς συνελεύσεως ἡ παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἕνδεκα ἀποφασισθεῖσα διαγραφὴ τοῦ πληρεξουσίου Ναυπλίου Σκούφου, φαινομένου ὑπόπτου ἕνεκα τῶν πρὸς τοὺς γάλλους συμπαθειῶν αὐτοῦ καὶ τῆς ἐκ περιηγήσεων κεκτημένης ἐλευθεροφροσύνης του καὶ πείρας τοῦ κόσμου. Πρόφασις δὲ ὑπῆρξεν, ὅτι δὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐκλέξασαν αὐτὸν ἐπαρχίαν, ἐνῷ ἐπετράπη τοὐναντίον ἡ εἰς τὴν συνέλευσιν εἴσοδος δύο *καλῶν χριστιανῶν* ἐκ Σύρου, ὧν ἡ ἐκλογὴ προσεβάλλετο διὰ τὸν αὐτὸν λόγον.

Πάντα ὑπετάχθησαν εἰς τὰς προσωπικὰς ἰδιοτροπίας τοῦ Κυβερ-

νήτου, ἤτοι, ὡς εἶπεν ὁ Κολοκοτρώνης, ἡ συνέλευσις ἀνεγνώρισεν, ὅτι ὁ Καποδίστριας ἦν ὁ μόνος ἱκανὸς ἐν Ἑλλάδι πολιτικὸς ἀνήρ. Ἂν ὅμως πληρεξούσιός τις ἀπετόλμα ἐπιληψίμους τινας πολιτικὰς θεωρίας, ἀφορώσας τὸν κυβερνήτην αὐτόν, ἢ ἐθαῤῥύνετο νὰ ἐρωτήσῃ, ἂν ἴσχυεν ἔτι πάντοτε περὶ τῆς μελλούσης τοῦ Κυβερνήτου διοικήσεως ὁ κατὰ τὴν ἄφιξίν του δοθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ὅρκος, ὅτι ἤθελε διοικήσει κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν τριῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων, εἷς τῶν ὀπαδῶν τοῦ Κολοκοτρώνου ἐπέτασσε πάραυτα σιγὴν εἰς τὸν ἀπροσδιόνυσον ῥήτορα, καὶ ἀνεφώνει ὅτι τοιαῦται ἰδέαι ἦσαν ἀνώτεραι τῆς περιωρισμένης διανοίας τῶν ὑπηκόων.

Αἱ συνεδριάσεις τῆς 30 καὶ 31 Ἰουλίου καὶ τῆς 1 Αὐγούστου ἦσαν προωρισμέναι εἰς τὴν περὶ τῶν οἰκονομικῶν συζήτησιν, ὧν ἡ ἀμήχανος ἀληθῶς κατάστασις ἔπρεπε κατὰ πρῶτον λόγον βεβαίως νὰ ἐφελκύσῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς συνελεύσεως. Ὡς πρὸς τοῦτο εἶχεν ἀποφασίσει ὁ Κυβερνήτης νὰ προβῇ εἰς πομπώδη τινὰ παραχώρησιν. Τὴν 17 Ἰουλίου, ὀλίγον βραδέως ἐννοεῖται, εἶχεν ἐπιφορτίσει τὴν ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ἐπιτροπήν, πλὴν τῆς ἐκθέσεως περὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ τῶν τραπεζιτικῶν ἐργασιῶν νὰ παρασκευάσῃ προϋπολογισμόν, λέγων ὅτι καλὸν ἦτο, ἀφοῦ ἅπαξ γνωρίσῃ ἡ συνέλευσις τοὺς εἰς διάθεσιν τῆς κυβερνήσεως πόρους, νὰ γνωρίσῃ ἐπίσης καὶ τὰς δαπάνας αὐτῆς. Παρηγγέλλετο δὲ αὐστηρῶς εἰς τὴν ἐπιτροπήν, ἀφοῦ πρῶτον ἤθελε μνημονεύσει ὅτι αἱ ξέναι, ἐλπιζόμεναι πάντοτε, συνδρομαὶ δὲν ἐγένοντο, ὅπως ῥιφθῇ οὕτω σκιά τις ἐπὶ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων, νὰ μὴ λησμονήσῃ τὸ ἐξ ἑνὸς ἑκατομμυρίου δῶρον, ὅπερ εἶχεν ἀποστείλει ὁ Τσάρος διὰ τοῦ νέου ῥώσου ἀντιπρεσβευτοῦ Πανίν. Καλὸν ἦτο νὰ ἀναῤῥιπισθῇ παρὰ τοῖς ἀντιπροσώποις ἡ παλαιὰ πρὸς τὴν ἀρκτῴαν προστάτιδα Δύναμιν εὐγνωμοσύνη. Διότι οἱ Ἕλληνες ἔχουσι συνήθως ἀσθενῆ τὴν μνήμην τῶν εὐεργεσιῶν καὶ σπανίως πιστεύουσιν εἰς τὴν ἀφιλοκέρδειαν τοῦ εὐεργέτου. Ἡ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ἐπιτροπὴ ἔσπευσε νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Κυβερνήτου. Ἀφοῦ ἀνεγνώσθη ἡ περὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ τῆς τραπέζης ἔκθεσις, ὑπεβλήθη εἰς τὴν συνέλευσιν τὴν 30 Ἰουλίου ὁ ἐν πάσῃ σπουδῇ συνταχθεὶς προϋπολογισμὸς ὁλοκλήρου ἔτους ἀπὸ 1 Μαΐου 1829 μέχρι 30 Ἀπριλίου 1830. Καὶ τὰ μὲν ἔσοδα ὑπελογίζοντο δι' αὐτοῦ

εἰς 8,539,969, γρόσια καὶ 34 παράδες, ἤτοι εἰς 2,864,656 φράγκα, τὰ δὲ ἔξοδα εἰς 25,618,664 γρόσια καὶ 34 παράδες, τουτέστι εἰς 8,539,555 φράγκα.

Ἦν βεβαίως ἱκανῶς ἐπαίσχυντον διὰ τὴν ἐθνικὴν ἀλαζονείαν τὸ νὰ μὴ θεωρῆται ἄλλως δυνατὴ ἡ ἐξίσωσις τοῦ ἐκ 5,691,899 φράγκων ἐλλείμματος, ἢ διὰ ξένων συνδρομῶν. Ὑπεδεικνύοντο δὲ ἱκανῶς αἱ μυστικαὶ πρὸς τὴν Ῥωσίαν σχέσεις, ἧς αἱ κατὰ τὸν Δούναβιν ἐκστρατεῖαι ὑπεστηρίζοντο διὰ πολεμικῆς τῶν ἑλλήνων ἐνεργείας, ἀφοῦ αἱ δαπάναι μόναι τοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν στρατοῦ ὑπελογίζοντο εἰς 6,315,738 φράγκων· ὡμολόγει δὲ συνάμα ἡ κυβέρνησις, ὅτι ἐκ τῶν ἓξ ἑκατομμυρίων ἓν μόλις καί τι περισσότερον ἀνελόγει εἰς τὸν στόλον. Ἐφαίνετο ἀληθῶς οἱονεὶ καταδικαστική τις ἀπόφασις τῆς περὶ φιλανθρωπίας καὶ φώτων κομποῤῥημοσύνης τῆς κυβερνήσεως ὁ καταλογισμὸς 626,621 μόνον φράγκων ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας καὶ 228,111 μόλις ὑπὲρ δημοσίων καταστημάτων. Ἡ δυσαναλογία αὕτη εἶνε τοσοῦτον προφανής, ὥστε καὶ στρατιωτικὸς ἔτι ἀνήρ, οἷος ὁ στρατηγὸς Πελλιὸν ὑπελόγισεν ὅτι ἔπρεπε νὰ διαγραφῶσι 900,000 φοινίκων ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ στρατοῦ.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὑπόλοιπον ὅπερ παρεδέχετο ὁ γάλλος στρατιωτικὸς φαίνεται ὑπερβολικόν, ὅταν τις ἀναλογισθῇ τὸ ἐλάχιστον ὄφελος, ὅπερ ἠδύνατο νὰ παράσχῃ εἰς τὴν πτωχὴν χώραν στρατιωτική τις ἐπιδεικτικὴ πομπή, καὶ ἀναμνησθῇ συγχρόνως, ὅτι τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος ἔγκειται ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ἐμπορικοῦ της ναυτικοῦ, καὶ ὅτι ἡ διατήρησις μονίμου στρατοῦ, ἡ μισθοφορία τουτέστι τῆς ἐνόπλου ὀκνηρίας, οὐδόλως ἦν ἀναγκαία, οὔτε πρὸς τὸ ἑλληνικὸν οὔτε πρὸς τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐν γένει συμφέρον. Ἂν ὁ Καποδίστριας ηὐχαρίστει τοὺς ἀξιολόγους γηραιοὺς μαχητὰς διὰ τῆς ἀπὸ πολλοῦ ποθητῆς διανομῆς τῶν ἐθνικῶν γαιῶν, ἂν ἐπέβαλεν οὕτω εἰς πάσας τὰς ταραχώδεις τῶν στρατιωτῶν ὀρέξεις τὸν σωτήριον χαλινὸν ὡρισμένης ἐργασίας, μικρὰς ἐχούσης τὰς ἀξιώσεις, καὶ συνωμολόγει εἰλικρινῆ πρὸς τοὺς τούρκους ἀνακωχήν, ἤρκει μικρὸν σῶμα ἑξακισχιλίων μόνον ἀνδρῶν τακτικοῦ στρατοῦ πρὸς διατήρησιν τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀναγκαίας εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν

τοῦ ἡγεμόνος ἐθιμοτυπίας. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι καὶ τούτου ἤθελε παραιτηθῇ ὁ Κυβερνήτης, ἂν ἐσκέπτετο μεγαλοφρονέστερον τῶν συγχρόνων του.

Ἐτάρασσεν ὅμως καὶ ἀπησχόλει ἔτι πάντοτε τὰς ὄψεις αὐτοῦ ἡ ἀνάμνησις τῆς στρατιωτικῆς πομπῆς καὶ τῆς ἐπιδεικτικῆς λαμπρότητος τῆς Ῥωσίας. Τοιαῦτα δὲν ἥρμοζον εἰς τὰ ἤθη καὶ τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἑλλήνων, ἀνάγκη δὲ μᾶλλον ἦτο νὰ δημιουργηθῇ ἐν Ἑλλάδι ὁ στρατὸς ἐκεῖνος, ὃν ἀποτελεῖ τὸ *ἔθνος ὁλόκληρον ἔνοπλον*. Πλὴν πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ μαντεύσῃ ὁ Καποδίστριας, ὅτι μετὰ τριάκοντα τρία ἔτη ἔμελλε νὰ συστηθῇ ἐν Ἑλλάδι, ἐν ἐποχῇ γενικῆς ἀναστατώσεως καὶ ταραχῆς, στρατὸς δημοτικὴν ὅλως ἔχων τὴν ὑπόστασιν, καὶ ὅτι ὁ ἑκούσιος τῶν πολιτῶν ζῆλος ἤθελε φανῇ ὑπέρτερος τῆς ταραχώδους ἀλαζονείας τοῦ μονίμου στρατοῦ; Ἡ ἀμήχανος τῶν τότε πραγμάτων κατάστασις καὶ ἡ ἀνάγκη ἰσχυρᾶς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας πρέπει βεβαίως νὰ ληφθῶσι σπουδαίως ὑπ' ὄψιν· ἀλλὰ δὲν ἤρκουν ἆρά γε δύο ἑκατομμύρια διὰ τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς; Δι' ἄλλων δύο ἑκατομμυρίων ἦτο δυνατὸν νὰ δοθῇ μεγίστη ἀνάπτυξις εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν καὶ τὴν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν, καὶ οἰκονομουμένων ἑτέρων δύο ἑκατομμυρίων νὰ ἐλαττωθῇ τὸ ἔλλειμμα εἰς τρία μόνον καὶ ἥμισυ ἑκατομμύρια. Τοῦτο δὲ πάλιν ἠδύνατο ὁμοῦ μετὰ τῶν χρεῶν τοῦ 1824 καὶ 1825 νὰ πληρωθῇ διὰ δανείου 60 ἑκατομμυρίων, καὶ τὰ ἔσοδα δυνατὸν ἦτο νὰ ἀναβιβασθῶσιν ἐντὸς τεσσάρων ἐτῶν διὰ τακτικῆς οἰκονομικῆς διοικήσεως εἰς 13 μέχρι 14 ἑκατομμυρίων. Πρὸς ταῦτα ὅμως πάντα ἀπῃτεῖτο πίστις, ἥτις διεκυβεύετο διὰ δαπανηροτάτου στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ. Πρὸς τούτοις ἔπρεπε νὰ δείξῃ ὁ Κυβερνήτης, ὅτι σπουδαῖον εἶχε μέλημά του τὴν οἰκονομικὴν ἀναμόρφωσιν. Ἡ ὑποβολὴ ὅμως τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὅστις ταχέως καὶ ἀμελῶς συνταχθείς, ἀπεσιώπα σπουδαίας θέσεις ἕνεκα λόγων ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, παρεμόρφου ἄλλας καὶ οὐδ' ἦτο κἂν ἄψογος ὡς πρὸς τὰς λοιπάς, ἃς ὡμολόγει, οὐδόλως κατεδείκνυεν, ὅτι ἡ κυβέρνησις εἶχε τὴν σοβαρὰν ἀπόφασιν καὶ τὸ θάῤῥος νὰ προβῇ εἰλικρινῶς εἰς θεραπείαν τῆς οἰκονομικῆς ἀμηχανίας τοῦ τόπου, συνεργαζομένη μετὰ τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀντιπροσωπείας. Ἦν δὲ μᾶλλον ἀτελὴς μίμησις συνταγματικῶν ἐθίμων,

σκοπὸν αὐτῆς ἔχουσα νὰ ἀφοπλίσῃ τὴν ἀντίδρασιν τῆς προοδευτικῆς ἑλληνικῆς μερίδος καὶ νὰ ἐφελκύσῃ τὴν εὐχερῆ ἐπευφημίαν τῆς ἐλευθερόφρονος Εὐρώπης. Οὐδεμία δὲ ἄλλως ἐγένετο σπουδαία συζήτησις ἐν τῇ συνελεύσει ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὅστις ἀλλαχοῦ ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῶν κοινοβουλευτικῶν συζητήσεων, καθότι ἡ διὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ ὑλικὴ ὑποστήριξις τῆς κυβερνήσεως, ἡ ἐπιψήφισις τουτέστι τῶν φόρων εἶνε τὸ κυριώτατον τῶν κοινοβουλευτικῶν δικαίων. Τὸ ἔλλειμμα παρήγαγεν ἔκπληξίν τινα. Ἦν ὅμως ἑλληνικὴ συνήθεια νὰ ἀποδίδεται πᾶν κακὸν εἰς τοὺς μᾶλλον απομεμακρυσμένους λόγους· οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ δὲν ἔλλειψαν οἱ ἀναγαγόντες πᾶσαν τὴν οἰκονομικὴν τοῦ τόπου ἐλεεινότητα εἰς τὴν κατάχρησιν, ἥτις ἐγένετο ἐπὶ τῶν πρώτων δανείων, καὶ ἣν ἡ τοῦ Κουντουριώτου κυβέρνησις, ἂν οὐχὶ τὶ ἄλλο, δὲν εἶχε τοὐλάχιστον ἱκανῶς ἐμποδίσει. Οὕτως ἀνεκλήθησαν πάλιν ἐκ τῆς λήθης αἱ δυσάρεστοι ἐκεῖναι περιστάσεις καὶ τὰ λυπηρὰ ἐκεῖνα οἰκονομικὰ πειράματα, δι' ἃ ἐπλήρωσε 2,400,000 λιρῶν ὁ τόπος εἰσπράξας μόνον 200,000, καὶ τὸ αἶσχος τῶν κερδοσκοπικῶν ἐκείνων διαπραγματεύσεων, καθ' ἃς ἡ περισσότεχνος τῶν ἄγγλων χρηματιστῶν κλεπτικὴ εἶχεν ἀδόξως θριαμβεύσει κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἀτιμίας, ἥτις εἶχε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ἐλάττωμα τῆς φυσικῆς τῶν αρχαρίων δειλίας. Τὰ μέλη τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ἦσαν ἐν μέρει προσωπικῶς ἐμπεπλεγμένα εἰς τὰς ἀθλίας ἐκείνας διαπραγματεύσεις. Ἄγριαι καὶ πλήρεις ἐρεθισμοῦ συζητήσεις ἐγεννήθησαν. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Κυβερνήτου ἀπέδωκαν τὰ κακὰ πάντα τῶν δανείων ἐκείνων εἰς βάρος τῆς συναψάσης αὐτὰ κυβερνήσεως, εἰς δὲ τοὺς προσβαλλομένους ἀντιπροσώπους οὐδὲν ἀπέμεινεν ἄλλο ἢ ν' ἀποφύγωσι τὰς συνεδριάσεις. Ὁ Ὀρλάνδος οὐδέποτε παρέστη πλέον ἐν τῇ συνελεύσει, ὁ δὲ Κουντουριώτης κατὰ σπάνια μόνον διαλείμματα.

Ἀφηγούμενοι τὰ λυπηρὰ ταῦτα γεγονότα, ἀπέσχομεν ὅλως νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ περὶ τῶν ἔργων τῆς συνελεύσεως κακεντρεχὲς καὶ λίαν ὑπερβολικὸν πρωτόκολλον τοῦ πράκτορος Κ. Βλάκ. Οὐδὲ τοῦ Γερβίνου τὸ παράδειγμα εἶνε ἱκανὴ δικαιολόγησις, ὅπως ἐκλάβῃ τις ὡς πραγματικὴν ἀλήθειαν ἐμπαθεῖς ἀφηγήσεις πικρῶν καλάμων καὶ τὰ γραφέντα ὑπὸ τοῦ συντάκτου τοῦ Courrier de Smyrne

Κ. Βλάκ, προσωπικοῦ ἐχθροῦ τοῦ Κυβερνήτου, καταγγείλαντος αὐτὸν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὡς «τὸν κάλλιστον δικηγόρον καὶ τὸν μέγιστον κακοῦργον τῆς Ἀνατολῆς.» Τὸ πρωτόκολλον λέγει, ὅτι ὁ Κυβερνήτης προέτεινεν εἰς τὴν συνέλευσιν δι' ἐπιστολῆς του νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ ἀγγλικοῦ χρέους διὰ ῥωσικοῦ δανείου 62 ἑκατομμυρίων ῥουβλίων (to get rid of the english debt by means of a loan of 62 millions of roubles). Τοιαύτη ὅμως ἐπιστολὴ τοῦ Κυβερνήτου οὐδαμοῦ εὑρίσκεται, καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς ἐκεῖνος μένει ἀνυπόστατος καὶ ἐν τῷ κενῷ αἰωρούμενος ἐνόσῳ λείπει ἡ διὰ τοῦ ἐπισήμου ἐγγράφου κύρωσις αὐτοῦ. Τὸ αὐτὸ καὶ ἔτι μᾶλλον ῥητέον περὶ τῆς διηγήσεως, ὅτι ὁ Ἄϋδεγ κατελόγισεν ἐν ταῖς ἐκθέσεσιν αὐτοῦ τὰς κυριακὰς ὡς ἡμέρας ἐργασίμους· μὴ προσαγομένης τῆς ἐγγράφου ἀποδείξεως τῆς ἀληθείας, θεωρητέα ἡ τοιαύτη μομφὴ ὡς ἐπιπόλαιος συκοφαντία.

Ἀφοῦ ἡ συνέλευσις ἠσχολήθη ἐπί τινας ἡμέρας ἐξετάζουσα τοὺς οἰκονομικοὺς λογαριασμούς, ἐπανῆλθε πάλιν ζωηρότερον καὶ ὑπὸ ἄλλην μορφὴν τὸ κατὰ τὰς πρώτας συζητήσεις λυθὲν περὶ ἀπαντήσεως ζήτημα. Τὴν 3 Αὐγούστου ἀνέγνω ὁ Ι. Ῥίζος σχέδιον νέας ἀπαντήσεως, περιλαμβάνον λεπτομερεστέραν ἀπόκρισιν εἰς τὸν εναρκτήριον λόγον τοῦ Κυβερνήτου ἢ τὰ σχέδια τοῦ Ῥισάγνου (;). Ἦν δ' αὐτὸ ἔκφρασις τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης διὰ τὰ σωτήρια ἔργα, ἅτινα εἶχον ἀπαλλάξει τὴν Ἑλλάδα τῆς ἀναρχίας. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἔλεγε τὸ σχέδιον ἐκεῖνο, καρπὸς τεσσάρων αἰώνων ἀπελπισίας, ὑπῆρξε σύμφωνος τὸ κατ' ἀρχὰς πρὸς τὴν καταγωγὴν αὐτῆς, καὶ πολλὰς ἐπήνεγκε βιαιοπραγίας καὶ ταραχάς· ἀλλ' ἦλθε τέλος ἔμφρων καὶ ἀνώτερος τῶν κομμάτων ἄρχων, καὶ παρήγαγε τάξιν καὶ εὐημερίαν. Οἱ ἀντιπρόσωποι Ψύλλας ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Κρίσπης ἐκ Πόρου (1) δὲν ἐτόλμησαν μὲν νὰ διαμαρτυρηθῶσι γεγωνὸς κατὰ τῆς ἀμέτρου ἐμπιστευτικῆς μακαριότητος τοῦ σχεδίου, προσεπάθησαν ὅμως νὰ πολεμήσωσιν αὐτὸ πλαγίως, καὶ ἐζήτησαν ἀναβολήν, ὅπως ὑποβληθῇ εἰς ὥριμον σκέψιν τὸ πρᾶγμα, ἢ ἴσως καὶ λησμονηθῇ. Ἴσως δὲ τοῦ καιροῦ ἡ πάροδος ἐξήγειρε κἄπως τὴν κα-

(1) Πάρου πιθανῶς· ἀλλὰ καὶ πάλιν πληρεξούσιοι Πάρου δὲν φέρονται ἐν τῷ καταλόγῳ. Σημ. τ. Μετ.

ταπεπτοημένην φιλοτιμίαν τῶν ἀντιπροσώπων, ἀνδρίζουσα αὐτοὺς τέλος εἰς ἀξιοπρεπεστέραν τῶν ἰδεῶν των ἔκφρασιν. Ἀλλ' αἱ ἀσθενεῖς τῆς ἀντιπολιτεύσεως φωναὶ ἐπνίγησαν ἐντὸς τῶν ἀπειλῶν τοῦ Κολοκοτρώνου καὶ τοῦ Περρούκα. «Εἶνε ἐντροπή, ἐφώνησαν, νὰ ἀκουσθῇ καὶ ἡ ἐλαχίστη ἔνστασις κατὰ τῆς ἀπαντήσεως, ἥτις πρὸ καιροῦ ἤδη ἔπρεπε νὰ ἦνε ὑπογεγραμμένη καὶ ὑποβεβλημένη εἰς τὴν Α. Ἐξ. τὸν Κυβερνήτην.»

«Εἴθε νὰ ἦτο δυνατόν,» ἀνεβόησεν ὁ Ῥισάγνος (;) «νὰ ὑπογράψῃ ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος τοιοῦτον ἔγγραφον!» Ὁ δὲ Πονηρόπουλος παρέβαλε τὸν Κυβερνήτην πρὸς τὸν θεόπεμπτον σωτῆρα, τὸν καταβάντα ἐξ οὐρανοῦ εἰς πλήρωσιν τῆς ὑπὸ τῆς προνοίας ἀνατεθείσης αὐτῷ σωτηρίου ἀποστολῆς. Ὁ ἀξιότιμος ἐκεῖνος ἀνὴρ ἐτρέπετο πάντοτε εἰς τὸν διθύραμβον, ὁσάκις καὶ ὠνόμαζε μόνον τὸν Καποδίστριαν, ὁ δὲ σαρκαστικὸς κάλαμος τοῦ Κ. Βλὰκ ἔγραφεν, ὅτι ὁ πιστὸς ἐκεῖνος *καλὸς χριστιανὸς* ἤλπισεν, ὅτι τὰ εἰς τὸν Κυβερνήτην ἀποδιδόμενα ἐπίθετα ἤθελον ἀπαλλάξει αὐτὸν τῆς ὑποχρεώσεως νὰ ἀποδώσῃ ὅσα χρήματα εἶχε κλέψει.

Περὶ τῆς τύχης τῆς ἀπαντήσεως οὐδεμία βεβαίως ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία. Οἱ πληρεξούσιοι συνωθοῦντο πρὸς ὑπογραφήν, καὶ αὐθημερὸν ἐπεδόθη εἰς τὸν Κυβερνήτην τὸ περὶ ἐμπιστοσύνης ἔγγραφον τῆς συνελεύσεως.

Ἀλλ' ὁ θρίαμβος οὗτος ἐφαίνετο βεβαίως ὑποσημαίνων τροπήν τινα τῶν πραγμάτων. Πανταχόθεν κατεδείκνυντο σημεῖα, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ πλαγγῶνες, οὓς εἶχε τέως τοσοῦτον εὐκόλως διαχειρισθῇ ὁ τοῦ θεάτρου διευθυντής, συνῃσθάνοντο δυσπιστίαν καὶ δυσαρέσκειαν δι' ὃ ἔπαιζον πρόσωπον. Μετὰ πολλοῦ μόλις κόπου κατώρθωσεν ὁ Καποδίστριας νὰ πραΰνῃ τὰς συνταγματικὰς ἐνστάσεις τῶν ὑδραίων ἀντιπροσώπων. Οὗτοι μετέβησαν πρὸς αὐτόν, ὀλίγον κατόπιν τῶν ἐπὶ τῆς ἀπαντήσεως συζητήσεων, καὶ ἐδήλωσαν αὐτῷ, ὅτι ἐπιθυμία των ἦτο, ν' ἀποτελέσωσι τὰς βάσεις τῆς μελλούσης τοῦ τόπου κυβερνήσεως αἱ ἀρχαὶ τῶν συνταγμάτων τῆς Ἐπιδαύρου, τοῦ Ἄστρους καὶ τῆς Τροιζῆνος. Εἰς παραδοξοτάτας τότε ἀντιφάσεις περιεπλάκη ὁ Κυβερνήτης. Ἰσχυρίσθη ἀφ' ἑνός, ὅτι οὔτε τοῦρκος οὔτε ἐχθρὸς τοῦ συντάγματος ἦτο, ἤρχισε δ' ἀφ' ἑτέρου φοβερὰν κατὰ τοῦ συντάγ-

ματος ἀνάπτυξιν, ἧς συμπέρασμα ἦτο, ὅτι ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος ἤρτητο τοῦ λοιποῦ ἐντελῶς ἀπὸ τῆς μεγάλης εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς, καὶ ὅτι ἐπομένως πάντη ματαία ἤθελεν εἶναι ἡ θεμελίωσις συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ὅπερ ὁ πρῶτος τυχὼν εὐρωπαῖος πρίγκηψ, ξένος ἴσως πρὸς τὴν ἑλληνικὴν θρησκείαν καὶ τοὺς ἐθνικοὺς πόθους, ἠδύνατο νὰ ἀνατρέψῃ πολὺ ἀκοπώτερον ἢ ὁ Καποδίστριας τὸ τῆς Τροιζῆνος κατὰ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ.

Ἐννοεῖται, ὅτι ὁ συναισθανόμενος τὰ πλεονεκτήματα τῶν κατὰ τῆς ἀτομικῆς αὐθαιρεσίας συνταγματικῶν φραγμῶν πολιτικὸς ἀνὴρ οὐδέποτε θέλει ἐπικαλεσθῇ τοὺς κινδύνους, οὓς δύναταί ποτε νὰ παράσχῃ τὸ σύνταγμα ἕνεκα πολιτικοῦ πραξικοπήματος, ὅταν πρόκηται νὰ ἱδρυθῇ σπουδαίως τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα. Τοῦτο κάλλιστα κατενόησαν οἱ ὑδραῖοι, καὶ ἀπήντησαν, ὅτι ἀκριβῶς ἕνεκα τῶν σκοτεινῶν τούτων σημείων, καὶ τῶν ἀπροόπτων συμβάντων ἅτινα ὁ Κυβερνήτης προοιωνίζετο, ἐπιθυμητὸν ἦτο νὰ ἐγερθῇ συνταγματικός τις φραγμός. Ἀλλά, καί τοι κινδυνεύων νὰ ἐμπλακῇ εἰς ἀδιεξιτήτους ἀντιφάσεις, προσεπάθησε πάλιν ὁ Κυβερνήτης νὰ θεραπεύσῃ τὴν συνταγματικὴν ἐκείνην βουλιμίαν δι' ἐπαγωγῶν ὑποσχέσεων, καὶ παρετήρησεν ὅτι ἦτο μὲν ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων λίαν περίπλοκος, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ἐμπιστοσύνην μόνον ἐζήτει, διότι ἡ ὀξυδέρκειά του, ὁ ζῆλός του, καὶ ἡ μακρὰ διπλωματική του πεῖρα ἤθελον τέλος κατ' ἀνάγκην νικήσει πᾶν ἐμπόδιον. Ὑπὸ τοὺς αὐτάρκεις ὅμως τούτους ἰσχυρισμοὺς ἐκαλύπτετο ἡ ὁμολογία, ὅτι ὁ Κυβερνήτης οὐδὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ περὶ συντάγματος. Δόξαν αὐτῶν ὑπολαμβάνουσιν οἱ φίλαρχοι, τὸ νὰ ἀντικαταστήσωσι παρὰ τῷ λαῷ τὴν ἐλευθερίαν· τοιούτου ὅμως ἀλαζόνος σκοποῦ ἐπιτυγχάνει μόνον ἡ μεγαλοφυΐα, ἡ ἔχουσα τὴν ἀπαράμιλλον δύναμιν καὶ διαύγειαν νοὸς Φρειδερίκου τοῦ Β'. ἢ τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὸ ἐνεργὸν τοῦ Α'. Ναπολέοντος. Τὰ ἔθνη ἡλικιοῦνται ταχέως, καὶ ταχέως ἐπίσης ἀξιοῦσι νὰ ὁρίζωσι τὰ περὶ ἑαυτῶν· ὁ ἀγαθὸς τότε ἀλλὰ μέτριος τὴν διάνοιαν καὶ κοινὸς τὴν πεῖραν κηδεμὼν παραγκωνίζεται καὶ πενιχρὰν ἀποφέρει τὴν εὐγνωμοσύνην. Δύνανται μὲν πολλὰ νὰ ἀντικαταστήσωσιν ἡ ὀξυδέρκεια, ὁ ζῆλος καὶ ἡ διπλωματική, δύνανται ὅμως καὶ νὰ καταστῶσι πάντη ἄχρηστοι. Τὸ ἀγαθὸν τῆς ἀνθρωπό-

τητος ἀπαιτεῖ ἐγγυήσεις ἀσφαλεῖς, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ νεωτάτη τῆς Ἑλλάδος ἱστορία κατέδειξε, πῶς ὁ ἀπολυτισμὸς δύναται νὰ φέρῃ ἐν ἑαυτῷ τὸ σπέρμα τῆς ἰδίας καταστροφῆς.

Ἡ ἀπόπειρα τῶν ὑδραίων, ὅπως φέρωσι τὸν Κυβερνήτην εἰς ὁδὸν συνταγματικήν, ἀπέτυχε. Νικηθέντες ὑπὸ τῆς λογικῆς καὶ τῆς στωμυλίας τοῦ ἀνδρὸς ἀπεχώρησαν, καὶ ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι εἰς τὴν συνέλευσιν.

Τὴν 4 Αὐγούστου ἐπῆλθε γεγονός τι, ὅπερ καθαρώτατα διεφώτισε τὰ φρονήματα τῆς ἰσχυούσης μερίδος. Ὁ στρατηγὸς Τσῶρτς ἀνήγγειλεν εἰς τὴν συνέλευσιν τὴν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ὑπηρεσίας ἀποχώρησιν αὐτοῦ, δι' ἐπιστολῆς ἐμφαινούσης μεγίστην κατὰ τοῦ Κυβερνήτου δυσαρέσκειαν. Ἡ συνέλευσις ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἀκούσῃ τοὺς λόγους, οἵτινες παρεκίνουν τὸν ἄξιον φιλέλληνα νὰ παραιτηθῇ τῆς περαιτέρω ὑπηρεσίας ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Αὐγουστίνου Καποδιστρίου· πλὴν ἅμα ὡς ἤκουσαν οἱ *καλοὶ χριστιανοὶ* τὰς πρώτας τοῦ ἐγγράφου λέξεις, διεῤῥάγησαν εἰς θύελλαν χρηστῆς ἀγανακτήσεως, φωνοῦντες, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ περιεῖχε βλασφημίας, καὶ ἦτο σκάνδαλον, ὅπερ ὁ ὑπὸ τοῦ ἄγγλου πρεσβευτοῦ προεδρευόμενος σύλλογος τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων τοῦ Κυβερνήτου εἶχεν ἐπινοήσει καὶ παρασκευάσει. Οὕτω κατωρθώθη νὰ διακοπῇ ἡ ἀνάγνωσις, ἡ δὲ ἐπιστολὴ μὴ ἀναγνωσθεῖσα, ἀπεστάλη εἰς τὴν πενταμελῆ ἐπιτροπήν, καὶ ἡ ὁριστικῶς νῦν ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου δεκτὴ γενομένη παραίτησις τοῦ Τσῶρτς ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς συνελεύσεως. Τὸ ἐπικρατοῦν σύστημα κατεδίκασεν οὕτω αὐτὸ ἑαυτὸ διὰ τοῦ φόβου, ὃν ᾐσθάνθη ἐκ τῆς ἐντυπώσεως ἁπλῆς ἐπιστολῆς. Εἶνε δὲ βεβαίως ἀξία τῆς μομφῆς παντὸς ἀπροκαταλήπτου κριτικοῦ ἡ ἀδιαφορία, μεθ' ἧς ἐλησμόνησεν ἡ συνέλευσις τὰς προτέρας ὑπηρεσίας τοῦ στρατηγοῦ Τσῶρτς.

Αἱ συνεδριάσεις ἐγίνοντο ὁσημέραι ταραχωδέστεραι. Ὁ κοινοβουλευτικὸς βίος τῶν μεσημβρινῶν καταλήγει πάντοτε εἰς βίαν καὶ προσωπικότητας· ξένος δέ τις θεατὴς νομίζει πολλάκις, ὅτι ἤγγισεν ἡ στιγμὴ καθ' ἣν τὸ ξίφος θέλει ὑποστηρίξει τοὺς αἱματηροὺς λόγους, καὶ τῶν συνεδριάσεων ἡ αἴθουσα θέλει μεταβληθῇ εἰς μάχης πεδίον.

Ὅτε τὴν ἑβδόμην Αὐγούστου ἐγίνετο συζήτησις περὶ σχηματισμοῦ γερουσίας, ἧς τὰ 27 μέλη ἔμελλε νὰ ἐκλέγῃ ὁ Κυβερνήτης

ἐκ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ἐπηρεάζων συγχρόνως σπουδαίως τὰς συζητήσεις αὐτῆς, προσεπάθησεν ἡ ἀντιπολίτευσις, ἡγουμένου τοῦ ἐκ Κρήτης Ἰδομενέως, νὰ ματαιώσῃ ἐξ ἐφόδου τὸ νομοσχέδιον. Ἤθελον, εἶπεν οὗτος, νὰ παράσχωσιν εἰς τὸ ἀτυχὲς ἔθνος σκιάν τινα μόνον ἀντιπροσωπείας, ἐνῷ ἡ πραγματικὴ δύναμις, ἀδιακρίτως πᾶσα καὶ ἄνευ τινος ἐγγύης, ἀπέκειτο εἰς χεῖρας τοῦ Καποδιστρίου. Μόλις ῥηθέντων τῶν τολμηρῶν τούτων λόγων, ἐξηγέρθη ἡ πλειονοψηφία καὶ ἐπέπεσε τοσοῦτον ἀγρίως ἀπειλοῦσα κατὰ τοῦ ῥήτορος, ὥστε ὁ Ἰδομενεὺς ἐσίγησε. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν, χάρις εἰς τὴν τακτικὴν ταύτην τῆς ἐκφοβίσεως, ἐψηφίσθη ἐν πάσῃ σπουδῇ ὁ σχηματισμὸς τῆς Γερουσίας.

Τὴν 10 Αὐγούστου ἦλθον εἰς χεῖρας σχεδὸν οἱ ἐν τῇ συνελεύσει, ὑπὸ τὰ ὄμματα αὐτὰ τῶν ξένων πρεσβευτῶν καὶ τῶν ναυάρχων τῆς Ῥωσίας καὶ Γαλλίας, ἐκ μικρᾶς, ὡς συνήθως, ἀφορμῆς. Προέκειτο περὶ συστάσεως παρασήμου πρὸς ἀμοιβὴν τῆς στρατιωτικῆς ἀνδρείας. Ἡ ἄκρα δεξιὰ τῆς συνελεύσεως ἐκήρυξεν, ὅτι οὐδὲν ἤθελε παράσημον, καὶ παρῃτεῖτο ὑπὲρ τοῦ Κυβερνήτου παντὸς πρὸς τοῦτο δικαιώματος. « Ὁ σταυρός, » ἀνέκραξεν ὁ Κολοκοτρώνης, ὅστις συνήθως ἐλάλει ἐν παραβολαῖς, « εἶνε τοῦ καθενὸς ἡ ἐκδούλευσις, καὶ σὰν ἀποκτήσωμεν βασιλέα ἂς κάμῃ ὅ,τι θέλει (1). »

Συνεκρούσθη ὅμως πρὸς τὸν Γρίβαν, ὅστις ἐνόμισε πρόσφορον τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως ἀπαιτήσῃ καθυστεροῦσαν εἰς τοὺς ῥουμελιώτας αὐτοῦ ἀμοιβήν. Ἡ Πελοπόννησος εὑρέθη οὕτω ἀντιμέτωπος τῆς Στερεᾶς, καὶ ἠνοίχθη πάλιν ἡ παλαιὰ τοπικὴ διάστασις, ἥτις οὐδέποτε εἶχε διαλλαγῇ. Μετὰ τοὺς λόγους ἐπῆλθον τὰ ἔργα, καὶ οἱ ὀπαδοὶ τῶν δύο ἀρχηγῶν ἔδραξαν τὰ ὅπλα· οἱ δὲ ξένοι θεαταὶ καλὸν ἐνόμισαν νὰ καταλίπωσι πάραυτα τὸ κατάστημα τῆς συνελεύσεως. Αἴφνης ὅμως κατέπεσε πάλιν ὡς ἀφρός ὅλος ἐκεῖνος ὁ βίαιος θυμὸς τῶν δύο ἀρχηγῶν τῶν παλληκαρίων.

Ἀπελθόντων τῶν ξένων, ὧν ἐνώπιον εἶχε συγκροτηθῇ ἡ μάχη, ἐπανῆλθεν ἡσυχία ἐν τῇ αἰθούσῃ καὶ αἱ φατρίαι ἀνελογίσθησαν τί εἶχον νὰ χάσωσιν. Ὁ Κολοκοτρώνης κατενόησεν, ὅτι ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ εἶχε πολὺ προχωρήσει, καὶ ὅτι δὲν προὐξένησε τὴν καλὴν ἐκείνην ἐν-

(1) Βλ. Διήγ. Συμβ. τῆς ἑλλ. φυλῆς, σελ. 231. Σημ. τ. Μετ.

τύπωσιν, εἰς ἣν ἀπέβλεπε συνήθως, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὰ χρήματα τῶν ξένων, καὶ ἐξ ἐλπίδος νέων εὐρωπαϊκῶν δανείων. Συνδιαλλαγεὶς πρὸς τὸν Γρίβαν, μετέστη τὴν 12 Αὐγούστου, πρὸς γενικὴν πάντων ἔκπληξιν, εἰς τὰς τάξεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἀκολουθούμενος ὑπό τινων τῶν πιστοτάτων αὐτοῦ ὀπαδῶν, οἷος ὁ Νικήτας καὶ ὁ Περρούκας. Ἀπήτησε δὲ νῦν τὴν σύστασιν παρασήμου, οὐχὶ ὑπὲρ τοῦ Κυβερνήτου, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἀρχηγῶν αὐτοῦ. Ἐξώρμησε μάλιστα ἐν προσπεποιημένῃ ὀργῇ ἔξω τῆς συνελεύσεως, μὴ γενομένης δεκτῆς τῆς προτάσεως ἣν ἤθελε νῦν, ὥρμησαν δὲ κατόπιν αὐτοῦ ὁ Πονηρόπουλος, ὁ Ῥάδος καὶ ὁ Νικήτας, ἵνα πραΰνωσι τὴν δυσαρέσκειάν του. Ἄκων καὶ ἀνθιστάμενος ἐπέστρεψεν ὁ Γέρος, καὶ ὑπεδύθη πάλιν τὸ παλαιὸν αὐτοῦ πρόσωπον.

Μετὰ τὰς κατ' ἐπιφάνειαν ταύτας σπουδαίας διαμάχας, δευτερεῦον ὅλως ἐνδιαφέρον παρεῖχον αἱ συζητήσεις. Αἱ περὶ ἀποζημιώσεων ἀπαιτήσεις τῶν τριῶν νήσων, αἱ ἀναφοραὶ ἰονίων τινῶν, κρητῶν, σαμίων καὶ χίων, αἰτουμένων τὸ δικαίωμα τῆς ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, καὶ ἄλλα σπουδαῖα πολλάκις ζητήματα συνεζητοῦντο ἐν μεγίστῃ σπουδῇ καὶ ἡ περὶ αὐτῶν ἀπόφασις ἀπελείπετο ἑκάστοτε εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Κυβερνήτου. Ὀλίγον πρὸ τῆς λήξεως τῶν συνεδριάσεων ἐφάνη προωρισμένη ἡ συνέλευσις νὰ καταδείξῃ οὕτως εἰπεῖν ἐπισήμως τὴν ἐπικρατοῦσαν φοβερὰν ἔκλυσιν. Ὁ πληρεξούσιος Χίου Ῥάλλης προέτεινε τὴν 18 Αὐγούστου γενικὴν πάντων ἀμνηστείαν τῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν κιβδηλοποιῶν, πειρατῶν, κλεπταποδόχων καὶ ὑποθαλψάντων κακουργήματα καὶ πλημμελήματα. Ἀλλ' ἡ πλειοψηφία τῆς συνελεύσεως, συναισθανομένη ὀρθῶς τὸ πρὸς ἑαυτὴν τὴν ἰδίαν καθῆκον, διεμαρτυρήθη καὶ ἐντόνως ἀπέκρουσε πᾶσαν τῆς προτάσεως δημοσίευσιν. Καὶ ἦτο πράγματι ὕβρις αὐτὸ τοῦτο μόνον, ὅτι ἐγένετο τοιαύτη πρότασις.

Μετὰ τοιαῦτα γεγονότα καὶ ὁ Κυβερνήτης αὐτὸς βεβαίως δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιθυμῇ τὴν ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης παράτασιν τοῦ θεάματος τοιαύτης ἐθνοσυνελεύσεως, ἥτις ἐχομένη τῶν καθεστώτων, ἐλαχίστην παρεῖχεν ἐγγύησιν ἡσυχίας καὶ μετριοπαθείας. Τῇ ὑποκινήσει αὐτοῦ ἀνεβλήθη ἡ συνέλευσις τὴν 18 Αὐγούστου καὶ ἔληξε τὴν 19 διὰ τῆς αὐτῆς στρατιωτικῆς καὶ θρησκευτικῆς πομπῆς, μεθ' ἧς

εἶχεν ἀρχίσει, τουτέστι δι' ἐπισήμου δοξολογίας καὶ τελετῆς ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας. Εὐχαριστίαι δὲ ἀπεδόθησαν εἰς τὸν Ὕψιστον δι' ὅσας εἶχε δαψιλεύσει τῇ Ἑλλάδι εὐεργεσίας. Ἀλλ' αἱ ἐπίσημοι δοξολογίαι εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λίαν ἐπίσημοι, ὥστε δὲν δύνανται νὰ ἦνε ἀληθεῖς. Οὐδεὶς ψάλλει εὐχαριστότερον ὕμνον τῷ Θεῷ ἢ ὁ ἀμελήσας ἐπὶ γῆς τῶν χρεῶν αὐτοῦ.

Ἠδύνατό τις νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὴν συνέλευσιν ἐκείνην οὐ μόνον τὴν κενὴν ἐξωτερικὴν πομπὴν καὶ τὰς προσωπικὰς ἔριδας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ἄπειρον καὶ μακαρίαν πρὸς τὸν Κυβερνήτην ἐμπιστοσύνην, ἂν τὰ θετικὰ αὐτῆς ἀποτελέσματα ἀπέβαινον συντελεστικώτερα εἰς πρόοδον τῆς Ἑλλάδος, ἂν τὰ δεκατρία αὐτῆς ψηφίσματα ἤλεγχον καὶ τὸν ἐλάχιστον βαθμὸν αὐτοτελείας, φρονήσεως καὶ πατριωτισμοῦ. Ἀλλ' ἀντὶ τούτου κατέφαινον τὴν ἀπώλειαν παντὸς ἐν Ἐπιδαύρῳ, Ἄργει καὶ Τροιζῆνι ἀποκτηθέντος δικαιώματος. Ἐπεχρυσώθησαν μὲν αἱ ἁλύσεις, ἀλλὰ στερεῶς οὐχ ἧττον περιέδεσαν τὰς συνταγματικὰς κατακτήσεις τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος. Διὰ τοῦ πρώτου ψηφίσματος ἐνεκρίθη πληρέστατα ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Κυβερνήτου ὡς πρὸς τὰς ἐνστάσεις αὐτοῦ κατὰ τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Μαρτίου. Ἐδόθη δὲ πληρεξουσιότης εἰς τὸν Κυβερνήτην νὰ μετάσχῃ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους τῶν διαπραγματεύσεων, εἰς ἃς ἤθελον προσκαλέσει αὐτὸν αἱ Δυνάμεις πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἰουλιανῆς συμβάσεως. Ὤφειλε δὲ ὡς πρὸς τοῦτο νὰ βασισθῇ ἐπὶ τῶν ἀρχῶν, ἃς εἶχε θέσει ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ συνέλευσις καὶ τῶν συμφώνων πρὸς αὐτὰς ὁδηγιῶν τῆς 26 Μαρτίου 1826 (1). Ἐπειδὴ δὲ δι' αὐτῶν ἐγίνετο δεκτὸς ἐτήσιος πρὸς τὴν Πύλην φόρος, οὗτινος τὸ ποσὸν δὲν εἶχεν ἔτι ἀκριβῶς ὁρισθῇ, παρεῖχεν οὕτω ἡ συνέλευσις ἐπίσημον εἰς τὸν Κυβερνήτην πληρεξουσιότητα νὰ προβῇ εἰς πραγματοποίησιν τῆς ἰδέας ἐκείνης τοῦ Τσαρσκοεσέλου περὶ ἐπικυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου καὶ ὑποτελείας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Εἶνε ἀληθές, ὅτι τὸ τρίτον τοῦ ψηφίσματος ἄρθρον ἀνέγραφε τὸν περιορισμόν, ὅτι τὰ συμφωνηθησόμενα δὲν ἤθελον εἶναι ὑποχρεωτικὰ διὰ τὴν Ἑλλάδα, εἰμὴ

(1) Γρ. Ἀπριλίου (κατὰ τὸ ἐπίσημον πρωτότυπον τοῦ ψηφίσματος, ὅπερ Βλ. παρὰ Μάμουκᾳ, Τὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος. Τόμ. 11. σελ. 140). Στμ. τ. Μετ.

ἀφοῦ ἀνεγνωρίζοντο καὶ ἐπεκυροῦντο ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως· ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ ἐλευθέριος αὕτη κατ' ἐπιφάνειαν παραχώρησις, ἥτις ἐφαίνετο τιθεμένη τὴν κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ ἀνωτέραν τοῦ Κυβερνήτου, παρεῖχεν εἰς αὐτὸν φοβερὰν ἰσχύν, καθ' ἣν ἐνδεχομένην περίπτωσιν, ἐναντίον τῆς θελήσεως τῶν συμμάχων καὶ τοῦ ὑπ' αὐτῶν ἐκλεχθέντος ἡγεμόνος, δὲν ἤθελε παραστῆ ἀνάγκη δραστηρίου ὑπερασπίσεως τῶν ἀναπαλλοτριώτων δικαίων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Τὸ δεύτερον ψήφισμα καθίστα Γερουσίαν ἀντὶ τοῦ Πανελληνίου, ὅπερ ἀπὸ μακροῦ ἤδη εἶχε καταστῆ δυσάρεστον εἰς τὴν κυβέρνησιν, καὶ ἐσχάτως ἔτι εἶχε καταδειχθῆ δυσάγωγον ἐν τῷ ζητήματι τῶν ἐκλογῶν.

Ἐκ τῶν 27 μελῶν τῆς Γερουσίας ταύτης ἐξέλεγεν ὁ Καποδίστριας εἴκοσι καὶ ἓν ἐκ καταλόγου ὑποβαλλομένου αὐτῷ ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς συνελεύσεως, τὰ δὲ ἄλλα ἓξ διώριζε κατ' ἰδίαν προαίρεσιν. Τὰ δικαιώματα τῆς νέας ταύτης ἰδανικῆς ἀντιπροσωπείας ἦσαν τόσῳ μικρά, ὥστε οὐδ' αὐτοῦ τοῦ μάλιστα ζηλοτύπου καὶ καχυπόπτου δεσπότου ἠδύναντο νὰ ταράξωσι τὸν ὕπνον. Ἡ πλήρης ἐμφάσεως παραχώρησις, ὅτι ἡ συγκατάθεσις τῆς γερουσίας ἦν ἀναγκαία εἰς πᾶσαν μὴ καθαρῶς διοικητικὴν ἀπόφασιν τῆς κυβερνήσεως, καθίστατο ψιλὴ σκιὰ διὰ τῆς ῥήτρας ταύτης τοῦ ἕκτου ἄρθρου: «Καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ γερουσία δὲν ἤθελεν εἶσθαι τῆς αὐτῆς γνώμης μὲ τὴν κυβέρνησιν, τὸ ψήφισμα θέλει ἐνεργεῖσθαι ἐπίσης, ἀλλ' ἡ περὶ τούτου εὐθύνη θέλει εἶσθαι ὅλη εἰς βάρος τῆς κυβερνήσεως, ἐνώπιον τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως (1).» Ἡ εὐθύνη ὅμως αὕτη, ἥτις ἐφαίνετο ἀπειλοῦσα τὴν ὑπερβάλλουσαν κυβερνητικὴν αὐθαιρεσίαν, ἦν ἁπλῆ μόνον λέξις. Καθότι ἡ συνέλευσις ἔκειτο ἐν ἀπωτάτῳ μέλλοντι, ἐπὶ πολιτικῶν δὲ πραγμάτων τὸ παρὸν ἔχει τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ. Τί ἔβλαπτε κενόν τι ἐν τῇ νομοθεσίᾳ, ἐνόσῳ ἦτο δυνατὸν εἰς τὴν κυβέρνησιν νὰ ἐπιχειρῇ βελτιώσεις διὰ διαταγμάτων; Ὁ κόμης Καποδίστριας ἠδύνατο κάλλιστα, κατὰ τὸ παράδειγμα Καρόλου τοῦ Ι'., νὰ διοικῇ προσωρινῶς διὰ διαταγμάτων, μεταβάλλων τὰ ὁριστικῶς κείμενα δύσχρηστα καὶ περιοριστικά.

(1) Βλέπ. Μάμουκα, Τὰ κατὰ τὴν ἀναγένν. τῆς Ἑλλ. Τόμ. 11, σελ. 115.
Σημ. τ. Μετ.

Ὅπως δοθῇ δὲ εἰς τὸ νέον τοῦτο κατανεῦον ἁπλῶς σῶμα πολιτική τις τοὐλάχιστον σημασία, καὶ δικαιολογηθῇ ὁ μέγας μισθὸς τῆς ἀργίας καὶ τῆς ὑποταγῆς, ὡρίσθη, ὅτι εἰς τὰ περὶ διαθέσεως ἐθνικῶν κτημάτων καὶ εἰς τὰ οἰκονομικὰ ἦν ἀπαιραιτήτως ἀναγκαία ἡ τῆς γερουσίας συγκατάθεσις. Ἴσως εἶχεν ἀνάγκην ἡ κυβέρνησις ἐν τοῖς δύο αὐτοῖς ζητήμασι συμπάσχοντός τινος καὶ συνυπευθύνου διά τε τὴν φοβερὰν τοῦ ἔθνους πενίαν καὶ τὰ ἴδια αὐτῆς ἀμελήματα. Ὁ Κυβερνήτης ἔμελλεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς γερουσίας νὰ προβῇ εἰς τὴν ὁριστικὴν τῆς πολιτείας σύνταξιν, ἣν δὲν εἶχε δυνηθῇ νὰ ἐπιτελέσῃ ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις· ὤφειλε δὲ νὰ συμμορφωθῇ κατὰ τοῦτο πρὸς τοὺς ὁρισμοὺς τῶν τριῶν προτέρων ἐθνοσυνελεύσεων. Μετὰ τὸ πέρας τῶν συντακτικῶν αὐτῶν ἐργασιῶν, ἔμελλον νὰ συγκληθῶσιν ἐκ νέου οἱ πληρεξούσιοι τῆς τετάρτης ἐθνικῆς συνελεύσεως, ὅπως κυρώσωσι τὰ γενόμενα. Ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ Καποδιστρίου, ὑπέσχετο ἡ συνέλευσις νὰ τηρήσῃ τὰ περὶ ἀναδιοργανώσεως τοῦ κράτους σχέδια αὐτοῦ. Αἱ δικαστικαὶ ἀρχαὶ καὶ οἱ λοιποὶ δημόσιοι λειτουργοὶ διετηροῦντο προσωρινῶς ἐν τοῖς ἀξιώμασιν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ κατίσχυσε τὸ συγκεντρωτικὸν σύστημα, καθότι παρείχετο ἡ ἄδεια εἰς τὸν Κυβερνήτην νὰ ἐνεργήσῃ καὶ « περὶ τούτου τὰς τροπολογίας, ὅσας ἡ πεῖρα ἤθελεν ἀπαιτήσει (1). » Οὕτω δὲ παρείχετο αὐτῷ τὸ δικαίωμα νὰ μεταβάλῃ ὅ,τι ἤθελε, νὰ προβῇ εἰς ὁριστικοὺς ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ διοργανισμούς, καὶ νὰ διατάξῃ ἀπεριορίστως ὡς ἐδόκει αὐτῷ τὴν τῶν ὑπαλλήλων ἱεραρχίαν.

Τὸ τρίτον ψήφισμα ὥρισε τὴν σύστασιν λογιστικῆς ἐπιτροπῆς πρὸς ἔλεγχον τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως. Εἰς αὐτὴν δὲ ἔμελλον νὰ ὑποβάλλωνται κατὰ τριμηνίαν οἱ λογαριασμοὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ φροντιστηρίου. Πρὸς τούτοις ἀπόφασις ἐγένετο νὰ δοθῇ ὑποστήριξίς τις εἰς τὴν χρηματιστικὴν τράπεζαν, καὶ ἐχορηγήθη εἰς τὸν Κυβερνήτην ἡ ἄδεια νὰ δώσῃ αὐτῇ ἐθνικὰ κτήματα (2) εἰς ὑποθήκην. Ἐγένετο καὶ πάλιν λόγος περὶ τοῦ δανείου τῶν 60 ἑκατομμυρίων, καὶ ὁ Καποδίστριας παρηγγέλθη νὰ ἐνεργήσῃ πᾶν ὅ,τι δυ-

(1) Βλ. ἀνωτέρ. σελ. 146. Σημ. τ. Μετ.

(2) Ἓν κτῆμα ἐθνικὸν λέγει τὸ πρωτότυπον τοῦ ψηφίσματος (Βλ. Μάμ. ἀνωτ. σελ. 152). Σημ. τ. Μετ.

νατόν, ὅπως λάβῃ τὴν ἐγγύησιν τῶν Δυνάμεων. Ἔλαβε δὲ καὶ τὴν πληρεξουσιότητα νὰ παράσχῃ ἐλπίδας περὶ ἐξοφλήσεως τῶν δανείων τοῦ 1824 καὶ 1825, ὧν οὐδέποτε εἶχον πληρωθῆ οἱ τόκοι, καὶ ὧν αἱ ὁμολογίαι εἶχον ἤδη ἔκτοτε ἐκπέσει εἰς ἐλαχίστας τιμάς. Τὰ ἐθνικὰ κτήματα ἦσαν τὸ ἄπταιστον μέσον, ὅπερ πᾶσα ἑλληνικὴ κυβέρνησις μετεχειρίζετο ὡς παρήγορον ἐγγύην, πρὸς ἀπόκτησιν ἐμπιστοσύνης. Μία ἐλπὶς ἔμελλεν οὕτω νὰ ἐνισχυθῇ δι' ἄλλης ἐλπίδος. Ὅπως καταστῇ ὅμως καὶ πρακτικώτερον δυνατὴ ἡ ἐκπλήρωσις τῶν σαγηνευτικῶν ἐκείνων προσδοκιῶν, ἀπεφάσισεν ἡ συνέλευσις τὴν σύστασιν δύο ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν, ὧν ἡ μὲν ἤθελεν ἐξετάσει τοὺς τίτλους τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας, ἡ δὲ ἄλλη ἤθελεν ἀποφασίσει ἀνεκκλήτως ἐπὶ τῶν περὶ ἐθνικῶν κτημάτων διαφορῶν. Πρὸ παντὸς ἔπρεπε νὰ συστηθῇ εἰς τὰς ἐπιτροπὰς ταύτας ταχύτης, καθότι οὐδὲν ὑπῆρχε σπουδαιότερον καὶ μᾶλλον κατεπεῖγον διὰ τὴν συνέλευσιν ζήτημα. Περιωρίσθησαν ὅμως καὶ πάλιν, ὡς πάντοτε, οἱ πληρεξούσιοι νὰ ἀναθέσωσι πάντα εἰς τὴν κρίσιν τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, ὁ δὲ Κυβερνήτης, ὅστις δυσαρέστως καὶ ὀκνῶν ἐνήργει περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, οὔτε τὴν σύστασιν τῶν ἐπιτροπῶν ἐπέσπευσεν, οὔτε συνελθούσας τέλος ἐκέντρισεν αὐτὰς εἰς δραστήριον καὶ ἀποτελεσματικὴν ἐνέργειαν.

Τὸ τέταρτον ψήφισμα ἀπέβλεπεν εἰς διοργανισμὸν τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ· ἀνεγνωρίσθησαν δὲ καὶ ἐπῃνέθησαν ἐν αὐτῷ αἱ τέως περὶ τούτου προσπάθειαι τῆς κυβερνήσεως. Πόσον σπανίως κρίνουσιν ὀρθῶς οἱ τοῦ λαοῦ ἀντιπρόσωποι περὶ τῶν πολυδαπάνων πολεμικῶν ὀρέξεων τῶν κυβερνήσεων! Οὕτως οἱ ἕλληνες προὐτίμων κατὰ πολὺ τὴν Κωνσταντινούπολιν τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῶν ἠρέμου καὶ ἀπροσκόπτου ἀναπτύξεως, καὶ ἡ πολεμικὴ τοῦ κόμητος Καποδιστρίου πολιτικὴ ἐπεκροτεῖτο ὑπὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ὡς θεραπεύουσα τὴν μεγάλην ἐθνικὴν ἰδέαν. — Εἰς τοὺς γηραιοὺς μαχητὰς τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος παρείχετο ἐπαγγελία προσηκούσης δι' ἐθνικῶν γαιῶν ἀμοιβῆς, καὶ ὁ Κυβερνήτης ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ μεριμνήσῃ περὶ θεραπείας τῶν δικαίων αὐτῶν ἐπιθυμιῶν.

Τὸ πέμπτον ψήφισμα σκοπὸν εἶχε νὰ κανονίσῃ τὸ περὶ ἀποζημιώσεων ζήτημα. Ὡρίσθη ὑπὲρ τῶν μέχρι τοῦδε πιστωτῶν τοῦ κρά-

τους τὸ ἓν δέκατον τοῦ προσδοκωμένου δανείου, ὑπὲρ οὗ ἔμελλον νὰ ἐγγυηθῶσιν αἱ Δυνάμεις, καὶ ἐδόθη αὐτοῖς συνάμα ὑπόσχεσις ἀμοιβῆς διὰ 200,000 στρεμμάτων ἐθνικῶν γαιῶν, ἅμα ὡς ἤθελον αὗται ἀπαλλαγῆ τῆς βαρυνούσης αὐτὰ ὑποθήκης — τουτέστιν οὐδὲν ἄλλο ἢ κενὴ μακαρία! Ἐν προσθέτῳ ἄρθρῳ ἐγίνετο λόγος περὶ πωλήσεως τῶν εἰς τὰς τρεῖς νήσους, Ὕδραν, Σπέτσας καὶ Ψαρὰ ἀνηκόντων πλοίων, καὶ ἐπαγγελία παρείχετο περὶ ταχίστης ἐκπληρώσεως τῶν νομίμων ἀπαιτήσεων τῶν νησιωτῶν.

Τὸ ἕκτον ψήφισμα ἠσφάλιζε τὴν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀναδοχὴν τῶν τέως χρεῶν τῶν κοινοτήτων. Οὕτω δέ, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τρυφερᾶς μερίμνης ὑπὲρ τῶν δημοτικῶν συμφερόντων, κατέπεσε καὶ ὁ ἔσχατος μεταξὺ πολιτῶν καὶ κυβερνήσεως ὑπάρχων φραγμός. Ὁ Κυβερνήτης παρέπεμπεν εἰς τὰ ταμεῖα τοῦ κράτους τοὺς δημότας μετὰ τῶν ἀπαιτήσεων αὐτῶν, δι' ἃς ἠγγυᾶτο τέως ἡ δημογεροντεία, καὶ κλονίζων οὕτω τὴν πίστιν τῶν κοινοτήτων, κατώρθωσε νὰ μεταβιβασθῇ εἰς τὴν κυβέρνησιν ὁ δεσμὸς ἐκεῖνος συμμαχίας καὶ πίστεως, ὅστις ὑφίστατο τέως μεταξὺ πολιτῶν καὶ δημοτικῶν ἀρχῶν. Εἶχε μὲν ἀληθῶς ὑποτάξει ἐντελῶς εἰς ἑαυτὸν τὰς δημοτικὰς ἀρχὰς διὰ τοῦ νέου δημοτικοῦ ὀργανισμοῦ· ἀλλ' ἀρεστὸν πάντοτε ἦτο καὶ νέον τι ἀσφαλείας ἐνέχυρον. Ἤπιον κατ' ἐπιφάνειαν, ἀλλ' ἀποτελεσματικὸν ἐπηνέχθη οὕτω τραῦμα κατὰ τῆς ἑλληνικῆς δημοτικῆς διοικήσεως. Εὐχερῶς καὶ ἠρέμα ὑπερεπήδησεν ὁ Καποδίστριας κωλύματα, ἅτινα οὐδείς ποτε τοῦρκος πασᾶς εἶχεν ἐλπίσει οὔτε ὀνειρευθῇ κἂν ὅτι ἠδύνατο νὰ νικήσῃ, ἀψοφητὶ δὲ καὶ χωρὶς ἀντιστάσεως κατωρθώθη ἡ μεγάλη ἀνατροπή. Τὸ ὑπὲρ τῆς συγκεντρώσεως κέρδος ἦν ἄξιον βεβαίως παροδικῆς τινος χρηματικῆς ὑποχρεώσεως· ἄλλως δὲ ἰσχυρὰ ἐξουσία ἐθεωρεῖτο πολὺ κρείττων πλουσίας καὶ εὐλογουμένης ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

Ἐν τῷ ἑβδόμῳ ψηφίσματι ἀνεγνωρίζετο ὁ νέος περὶ νομισματικοῦ συστήματος ὀργανισμός. Ἡ συνέλευσις οὐδένα ᾐσθάνθη δισταγμὸν ὅπως κυρώσῃ ἡγεμονικὸν σχεδὸν προνόμιον τοῦ Κυβερνήτου. Τὸ νέον νόμισμα, ὁ φοῖνιξ, ἔμελλε νὰ φέρῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ μυθικὸν πτηνὸν καὶ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τὸν σταυρόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ στέφανον ἐξ ἐλαίας καὶ δάφνης καὶ κύκλῳ τὰς λέξεις: «Ὁ Κυβερνήτης Ι. Α. Καποδίστριας.»

Τὸ ὄγδοον ψήφισμα ἀφιεροῦτο εἰς τὰ καθήκοντα τῆς εὐγνωμοσύνης. Ἀπεφασίσθη ἡ ἐν Αἰγίνῃ ἀνέγερσις ναοῦ εἰς τὸν Ὕψιστον, « ὅστις ἔδειξε τόσα θαύματα διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἔθνους, » παρηκολούθησαν δὲ λόγοι εὐχαριστίας πρὸς τοὺς συμμάχους καὶ τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας Λουδοβῖκον. Ἓν μὲν μνημεῖον ἔμελλε νὰ τηρῇ παρὰ τοῖς ἐπιγεννησομένοις ζῶσαν τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἡμέρας τοῦ Ναβαρίνου, ἄλλο δὲ ἐν Πεταλιδίῳ νὰ διαιωνίσῃ τὴν μνήμην τῆς ἀποβάσεως τῶν γάλλων ὑπὸ τὸν Μαιζόν. Ἐν τῷ ἀληθινῷ τῆς εὐγνωμοσύνης της ἀναβρασμῷ ἐψήφισεν ἡ συνέλευσις ἑλληνικὸν παράσημον, τὸ τοῦ Σωτῆρος, οὗτινος τὰ ἐμβλήματα ὡρίσθη νὰ φέρῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνος ὁ Κυβερνήτης· κατόπιν δέ, μετὰ τὴν ἔκδοσιν νόμου περὶ βαθμῶν, προνομίων καὶ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν, ἠδύναντο νὰ λάβωσιν αὐτὸ εἰς ἀμοιβὴν καὶ ἄλλοι διακεκριμένοι ἄνδρες. Ὁ Καποδίστριας ἀπένειμεν αὐτὸ βραδύτερον εἰς ἐξόχους φιλέλληνας, ὡς τὸν Κόδριγκτον, τὸν Μαιζὸν καὶ τὸν Ἔϋναρδ. Οὕτω δὲ καὶ ἐν Ἑλλάδι εἶχεν ἀνάγκην ἡ ἀξία ἐξωτερικοῦ ἐπιδεικτικοῦ ἐμβλήματος, ἀμοιβῆς δηλαδὴ στιλπνοτέρας τῆς παρεχομένης ὑπὸ τῆς ἁπλῆς συναισθήσεως τοῦ καθήκοντος.

Τὸ ἔννατον ψήφισμα παρέσχεν εἰς τὸν Κυβερνήτην εὐκαιρίαν νὰ περιβάλῃ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τὸν στέφανον πατριωτικῆς αὐταπαρνήσεως. Ἡ συνέλευσις ἐψήφισεν αὐτῷ ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν 80,000 φοινίκων. Οὗτος ὅμως ἀπεποιήθη, ἀναμνήσας τὰς προκαταβολάς, ἃς εἶχεν ἤδη προσφέρει ἐξ ἰδίων εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ κράτους. Οἱ λόγοι αὐτοῦ κατεδήλουν ἀλαζόνα μετριοφροσύνην: « Δι' αὐτοῦ τοῦ ψηφίσματος, εἶπεν, ἡ συνέλευσις ἐπέστησε τὴν προσοχήν της εἰς τὸ ὀλίγον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἠδυνήθημεν νὰ πράξωμεν αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς, διὰ νὰ ἀποδείξωμεν, ὅτι οἱ ἕλληνες μόνον μὲ τὰς θυσίας των, καὶ ὄχι διὰ προσωπικῶν πλεονεκτημάτων, δύνανται νὰ φθάσουν εἰς τὸν βαθμόν, τὸν ὁποῖον ὑπόσχονται πρὸς αὐτοὺς ἡ ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία καὶ ἡ ἐλευθερία. Εὐτυχεῖς, διότι ἠδυνήθημεν νὰ προσφέρωμεν δι' αὐτὸ τὸ τόσον θεάρεστον ἔργον τὰ λείψανα τῆς μετρίας καταστάσεώς μας εἰς τὸ θυσιαστήριον τῆς πατρίδος! Μ' ὅλον ὅτι μακρὰν ἀπέχομεν τοῦ νὰ φρονῶμεν, ὅτι τὸ ἔθνος δὲν θέλει δυνηθῆ ὀψέποτε νὰ μᾶς τὰ ἀποδώσῃ, θέλομεν ὅμως ἕως τότε νὰ ἀποφύγωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν τὸ νὰ καταβαρύνωμεν ἔτι μᾶλλον τὴν χρηματικήν του στάσιν, ἀπαιτοῦντες

τὴν ἀπόδοσιν τῶν ὅσων προκατεβάλομεν. Διὰ τὸν αὐτὸν τοῦτον λόγον θέλομεν ἀποφύγει καὶ ἤδη τὸ νὰ δεχθῶμεν τὴν προσδιοριζομένην ποσότητα διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπικρατείας, ἀπεχόμενοι, ἐν ὅσῳ τὰ ἰδιαίτερά μας χρηματικὰ μέσα μᾶς ἐξαρκοῦσιν, ἀπὸ τοῦ νὰ ἐγγίσωμεν, μέχρι καὶ ὀβολοῦ, τὰ δημόσια χρήματα πρὸς ἰδίαν ἡμῶν χρῆσιν. Ὀψέποτε δὲ βιασθῶμεν εἰς τοῦτο, ἐξαντληθέντων διόλου τῶν ἰδιαιτέρων ἡμῶν πόρων, τότε θέλομεν καταφύγει εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, πλὴν μόνον διὰ τὰ ἔξοδα, ὅσα ἀπαιτεῖ ἡ ἐκτέλεσις τῶν καθηκόντων μας (1) ».

Ἐν Ἑλλάδι συλλογίζονται περὶ τοῦ περιττοῦ, πρὶν ἢ ἀποκτήσωσι τὸ ἀναγκαῖον. Τὸ δέκατον τῆς συνελεύσεως ψήφισμα ἀπηγόρευσε τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ἀρχαιοτήτων, πρὶν ἢ γείνωσιν ἔτι ἀνασκαφαί, πρὶν ἢ ἀποκτηθῶσι τὰ μέσα πρὸς κατανόησιν, προστασίαν καὶ διατήρησιν τῶν θησαυρῶν τῆς ἀρχαίας τέχνης. Ἐν Ἄργει ἐκυρώθη παράδοξός τις διάκρισις μεταξὺ *ἀβλαβοῦς* καὶ *βεβλαμμένου* ὡραίου, ἐδόθη δὲ ἡ ἄδεια εἰς τοὺς ξένους να ἐξάγωσιν, ἀδείᾳ τῆς κυβερνήσεως, συντρίμματα ἀρχαιοτήτων πρὸς ἐπιστημονικοὺς σκοπούς. Οἱ Ἕλληνες ἐκτιμῶσι τὰς ἀρχαιότητας αὐτῶν, μᾶλλον διότι ἐκτιμᾷ αὐτὰς ἡ Εὐρώπη, ἢ διότι ἔχουσιν αὐτοὶ οὗτοι βαθεῖαν συναίσθησιν τοῦ ἐκ τῆς τέχνης καλοῦ καὶ θρησκευτικὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνθουσιασμόν· ἀγρυπνοῦσιν οὐχ ἧττον μετ' ἀποκλειστικῆς ζηλοτυπίας ἐπὶ τῶν κεκρυμμένων ὑπὸ τὴν γῆν αὐτῶν κειμηλίων. Ἀλλ' εἰς μάτην ἀποβαίνει ἡ κατὰ πάσης ἀνασκαφῆς καὶ ἐρεύνης τῶν εὐρωπαίων ἐπιστημόνων δυσπιστία, εἰς μάτην ὁ στρεψόδικος ἔλεγχος τῆς ἑλληνικῆς ἀστυνομίας· τὸ δὲ ἀξίωμα, ὅτι προτιμητέα εἶνε ἡ ἐρήμωσις καὶ τὰ ἐρείπια τῆς ὑπὸ ξένων ἐκμεταλλεύσεως καὶ ἐξαγωγῆς τῶν ἀρχαιοτήτων, παραβιάζεται καθημέραν ἐν μέσαις ταῖς Ἀθήναις, ὡς δύναταί τις νὰ πεισθῇ ἐν μικρᾷ παρόδῳ τῆς ὁδοῦ τοῦ Ἑρμοῦ. Ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δέ, καὶ κατ' αὐτὰ ἔτι τὰ πλήρη θησαυρῶν μέρη, ὡς ἐν Αἰγίνῃ καὶ Ὀλυμπίᾳ, τοσοῦτον ὀλίγον κατορθοῦσιν οἱ κάτοικοι νὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὸν χρυσὸν τῶν ἄγγλων θηρευτῶν, οἵτινες σύμπαντες εἰσὶ κλέπται καλλιτεχνικῶν λειψάνων κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ

(1) Βλ. Μάμουχαν, ἀνωτέρ. σελ 885. Σημ. τ. Μετ.

Ἔλγιν, ὥστε ἡ ἐξαγωγὴ ἀρχαιοτήτων εἰς Ἀγγλίαν λαμβάνει μείζονας ὁσημέραι διαστάσεις.

Διὰ τοῦ ἑνδεκάτου ψηφίσματος ἐδόθη ἄδεια εἰς τὸν Κυβερνήτην νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ κλήρου καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐπὶ τῆς ὑπαρχούσης βάσεως, ἐτέθησαν δὲ ὑπὸ τὴν διάθεσιν αὐτοῦ αἱ πρόσοδοι τῶν εὐαγῶν καθιδρυμάτων καὶ τῶν μοναστηρίων.

Τὸ δωδέκατον ψήφισμα κατέστησε τριμελὲς δικαστήριον, μέλλον νὰ δικάσῃ ἀνεκκλήτως τὰ ἀπὸ τοῦ **1821** μέχρι τοῦ **1825** διαπραχθέντα κακουργήματα καὶ πλημμελήματα. Ἡ κυβέρνησις δὲν παρημέλησε νὰ ἐξασφαλίσῃ ἑαυτῇ σπουδαίαν ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τοῦ νέου τούτου δικαστηρίου. Αὐτὴ διώριζε τὸν ἕνα τῶν δικαστῶν, ἐνῷ οἱ διάδικοι ἐξέλεγον τοὺς ἄλλους δύο, καὶ ἐπεφυλάξατο τὸ δικαίωμα « νὰ ἐφαρμόζῃ τροπολογίας τῆς συνήθους διαδικασίας εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς δίκας ἢ περὶ μίαν ἑκάστην. » Τέλος δὲ ἐνοεῖτο ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι εἰς αὐτὴν ἀπέκειτο ἡ τῆς ποινῆς ἐκτέλεσις. Οὕτως ἀνεφύησαν πάλιν ἐν νέῳ ἄπειροι πεπαλαιωμέναι δικαστικαὶ ἔριδες, ἃς εἶχον εὐχαρίστως ἀρχίσει νὰ λησμονῶσιν οἱ ἄνθρωποι. Προσήκουσα ὅμως λύσις αὐτῶν δὲν ἦτο δυνατὸν βεβαίως νὰ προσδοκᾶται. Ὑπάρχουσιν ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀτόμων ὡς καὶ τῶν ἐθνῶν στιγμαί, αἵτινες διαφεύγουσι τὴν τυπικὴν καὶ πρέπουσαν τῆς δικαιοσύνης ἀπονομήν. Τὰ ἐν τῇ ἐξάψει τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος, ἐν ἐποχῇ ἐκνόμῳ μὲν ἀλλὰ μεγάλῃ, γενόμενα ἁμαρτήματα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μετρηθῶσι διὰ τῶν βυζαντινῶν τοῦ Ἁρμενοπούλου διακρίσεων. Οἱ δικασταὶ αὐτοὶ διετέλουν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν κομμάτων, ἅτινα τὸ πρόσφατον ἔτι παρελθὸν εἶχε γεννήσει, καὶ ὁσάκις μάλιστα ἐνδιεφέροντο ὑπὲρ τῆς ἀδικίας, φόβος ὑπῆρχεν, ὅτι ἡ αὐθαιρεσία των ἠδύνατο νὰ καταστῇ πάντη ἀχαλίνωτος.

Τὸ τελευταῖον τῆς συνελεύσεως ψήφισμα ὥριζεν, ὅτι ἡ συνέλευσις ἀνεβάλλετο μόνον, ἔμελλον δὲ πάλιν οἱ αὐτοὶ πληρεξούσιοι νὰ συνέλθωσιν ἐν Ἄργει πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου των, ὅταν ἤθελον παρατεθῇ αἱ συνταγματικαὶ ἐργασίαι, ἢ ὅταν ἤθελε παραστῇ ἀνάγκη τῆς συμπράξεως τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους πρὸς ὁριστικὴν διευθέτησιν τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων.

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ ψηφίσματα τῆς τετάρτης ἐθνικῆς συνελεύσεως,

καθ' ἣν ὁ Καποδίστριας ἐθριάμβευσε κατὰ τῆς κακεντρεχείας τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὡς ἐξεφράζοντο οἱ ὀπαδοί του, καὶ ἀπέκτησεν ἀπεριόριστον σχεδὸν δύναμιν, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν. Φαίνεται ὅμως ἀνακριβὲς τὸ νὰ λαλῇ τις περὶ «ψηφισμάτων τῆς ἐθνοσυνελεύσεως.» Βουλευτικὸν σῶμα, ἔστω καὶ τόσον εὐπειθὲς καὶ ἀφωσιωμένον ὡς ἡ «ἀνεύρετος βουλὴ» ἠδύνατο ἴσως νὰ δείξῃ πως ἐλαφράν τινα ἀνεξαρτησίας διάθεσιν, κινδυνεῦον νὰ φανῇ βασιλικώτερον τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐθνοσυνέλευσιν οὐδ' αὐτὸ τὸ ἀμφίβολον ἀπελείφθη προνόμιον. Ἡ γέννησις τῶν δεκατριῶν ἐκείνων ψηφισμάτων καταδεικνύει τὸν μέγιστον τῆς ἐξαρτήσεως βαθμόν, ὃν δύναταί τις νὰ φαντασθῇ· *τὰ ψηφίσματα εἶχον ἁπλούστατα συνταχθῇ ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου ἐντὸς τοῦ γραφείου του.* Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κυβερνήτης δὲν ἠδύνατο νὰ γράφῃ ἑλληνιστί, συνέταξεν αὐτὰ γαλλιστί, καὶ ὁ γραμματεὺς τῆς συνελεύσεως Ῥίζος τὰ μετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικήν. Οὕτω δέ, γεννηθέντα ἐν τῇ γραμματείᾳ τοῦ Κυβερνήτου, καὶ διαβιβασθέντα εἰς τὴν συνέλευσιν διὰ τῆς επταμελοῦς ἐπιτροπῆς, ἐπανέκαμψαν πάλιν ὡς ἔργα τῆς συνελεύσεως ταύτης εἰς τὴν γραμματείαν τοῦ Κυβερνήτου. Δὲν ᾐσχύνετο μάλιστα ἡ ἑπταμελὴς ἐκείνη ἐπιτροπή, συγκαλύπτουσα ἐννοεῖται τὴν φράσιν, νὰ ὁμολογῇ τὴν μέχρις ἀπαρνήσεως τοῦ καθήκοντος κορυφουμένην ἐμπιστευτικὴν αὐτῆς μακαριότητα, καὶ νὰ κηρύσσῃ ὡς ἀποστολήν της τὸ νὰ ἐργασθῇ ὑπὸ τὴν ἄμεσον τοῦ Κυβερνήτου ὁδηγίαν. Ἐκ τῶν ἀποκαλύψεων τούτων συνάγεται πλήρης ἡ ἔννοια τῆς ἱλαροτραγῳδίας ἐκείνης. Οἱ ἐναντίοι ἐχλεύαζον ἐκφανῶς τὴν γελοίαν παρῳδίαν τῶν συνταγματικῶν τύπων, καὶ κρύφα μετεβιβάζετο ἀπὸ στόματος εἰς στόμα τῶν τολμηροτέρων πληρεξουσίων τὸ λογοπαίγνιον: «Γιάννης κερνᾷ καὶ Γιάννης πίνει.» Δύναταί τις ἀληθῶς νὰ ἀποδώσῃ ἀξίαν σεβασμοῦ φιλοδοξίαν εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ διευθύνοντος τὸ ὅλον θέαμα, καὶ τοῦτο φαίνεται σημαίνουσα ἡ παρατήρησις τοῦ Πρόκες: «Ἐπειδὴ ἡ τῆς συνελεύσεως φωνὴ ἦν ἠχὼ μόνον τῆς φωνῆς τοῦ Κυβερνήτου, καὶ αὐτὸς κυρίως ἦν ὁ τῶν ψηφισμάτων συντάκτης, πρόδηλον ἦτο, ὅτι σκοπὸν αὐτοῦ εἶχεν ὁ Καποδίστριας νὰ καταστῇ ἄρχων τοῦ νέου ἑλληνικοῦ κράτους, εἰς τὸ πεῖσμα τῆς Ἀγγλίας, καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὸ ἀνεξάρτητον, εἰς τὸ πεῖ-

σμα τῆς τε Ἀγγλίας καὶ Ῥωσίας.» Ἡ κρίσις αὕτη περὶ τῆς συνταγματικῆς παρῳδίας τῆς συνελεύσεως καὶ τῆς εὐλογητῆς διὰ τὴν Ἑλλάδα δικτατορίας τοῦ Κυβερνήτου δὲν πρέπει βεβαίως νὰ ξενίσῃ, λεγομένη ὑπὸ ἀνδρὸς ὁμόφρονος τῷ Μέττερνιχ καὶ τῷ Γέντζ. Ἀλλ' ἡ θέσις μεταξὺ Κυβερνήτου καὶ ἐθνοσυνελεύσεως διαφωτίζεται προσφυέστατα διὰ τῶν πνευματωδῶν τούτων καὶ βαθὺ ἐχόντων τὸ νόημα λόγων πολιτικοῦ φιλοσόφου, οἷος ὁ Τοκβίλ: «Πολλοὶ πολλάκις ἠδυνήθησαν, κατὰ τὸ πέρας τῶν ἐπαναστάσεων, νὰ παράσχωσιν εἰς τοὺς λαούς, ἀντὶ πραγματικῶν ἐλευθεριῶν, τὴν σκιὰν αὐτῶν μόνον. Ὁ Αὔγουστος ἀπεπειράθη τοῦτο καὶ ἐπέτυχεν. Ἔθνος κλυδωνισθὲν δέχεται νὰ τὸ ἀπατήσωσιν, ἀρκεῖ μόνον νὰ παράσχωσιν αὐτῷ ἡσυχίαν. Ἡ δὲ ἱστορία διδάσκει, ὅτι ἱκανὴ τότε διὰ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο εὐχαρίστησις εἶνε ἡ ἐκ πάσης τῆς χώρας συναγωγὴ ἀγνώστων τινῶν καὶ πᾶν ἄλλο ἢ ἀνεξαρτήτων ἀνδρῶν, πρὸς θεατρικήν τινα συγκρότησιν πολιτικῆς συνελεύσεως.»

Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς συνελεύσεως διέμεινεν ὁ Κυβερνήτης ἡμέρας τινὰς ἔτι ἐν Ἄργει, ὅπου διώρισε δεκαὲξ νέους γερουσιαστάς, καὶ διέταξε νὰ ἀρχίσῃ ἡ Γερουσία τὰς ἐργασίας αὐτῆς τὴν 13 Ὀκτωβρίου ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς κυβερνήσεως. Εἶτα ἐπανέκαμψεν εἰς Αἴγιναν, καὶ ἐξέδωκεν ἐκεῖθεν τὴν 20 Σεπτεμβρίου διάταγμα περὶ ὀργανισμοῦ τῆς Γερουσίας, τοῦ ὑπουργικοῦ συστήματος, καὶ τοῦ λογιστικοῦ καὶ ἐλεγκτικοῦ συμβουλίου. Ἡ εὐπείθεια τῆς συνελεύσεως εἶχε κρατύνει ἐν αὐτῷ τὴν πίστιν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀνυπόστατον δύναμιν καὶ εἰς τὸ ἄπταιστον αὐτοῦ. Οὕτω δὲ τὸ διάταγμα ἐκεῖνο ἀποτελεῖ τὸν κολοφῶνα τοῦ συγκεντρωτικοῦ του συστήματος. Ἡ κυβέρνησις ἐκλέγει κατ' αὐτὸ καὶ διορίζει ἐκ τῶν γερουσιαστῶν τὸν πρόεδρον τῆς Γερουσίας· αὐτὴ χωρίζει τοὺς γερουσιαστὰς εἰς δύο τμήματα, σχηματίζει ἐν ἑκατέρῳ τὰς ἐπιτροπὰς καὶ διορίζει τὸν εἰσηγητὴν ἑκάστης αὐτῶν. Τέλος δὲ διορίζει ἔξωθεν τῆς Γερουσίας τὸν γραμματέα αὐτῆς, τοὺς συγγραμματεῖς καὶ τὸν ἀρχειοφύλακα. Τὰ μέλη ἀμφοτέρων τῶν τμημάτων ὡς καὶ τὰ τῶν ἐπιτροπῶν δύνανται νὰ μετατεθῶσιν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἕτερον τμῆμα ἢ ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην ἐπιτροπήν. Οἱ ὑπουργοὶ παρευρίσκονται εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Γερουσίας, ἡ δὲ ἡμερησία διαταγὴ ὁρίζεται

ὑπὸ συμβουλίου ἀποτελουμένου ὑπὸ τοῦ προέδρου, τῶν εἰσηγητῶν καὶ τοῦ γραμματέως τῆς ἐπικρατείας (1). Οἱ εἰσηγηταὶ τῶν ἐπιτροπῶν προτείνουσιν εἰς τὴν κυβέρνησιν τὸν διοργανισμὸν τῶν γραφείων αὐτῶν, « συμμορφούμενοι μὲ τὰς διατάξεις τὰς ἀφορώσας τὰ γραφεῖα τοῦ ὑπουργικοῦ συστήματος. » Τὸ « ὑπουργικὸν σύστημα » διῃρέθη κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἐντελῶς μεμορφωμένων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἰς ἓξ ὑπουργεῖα: τὸ τῶν ἐσωτερικῶν, τὸ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, τὸ τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, τὸ τῆς δικαιοσύνης, τὸ τῆς δημοσίου παιδείας καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, καὶ τὸ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν καὶ τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ φροντιστήριον. Ἕκαστον τῶν ὑπουργείων τούτων, πλὴν τοῦ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν, διευθυνομένων ὑπὸ ἐπιτροπῶν, διηυθύνετο ὑπὸ ἑνὸς γραμματέως τῆς ἐπικρατείας, ἔχοντος παρ' ἑαυτῷ τέσσαρας παρέδρους (2). Τὸ λογιστικὸν καὶ ἐλεγκτικὸν συμβούλιον συνέκειτο ἐκ τριῶν μελῶν καὶ τῶν ἀναγκαίων κατωτέρων ὑπαλλήλων.

Ἐνῷ δὲ κατεφαίνετο ἐν τῷ ὀργανισμῷ τοῦ ὑπουργικοῦ συστήματος καὶ τοῦ λογιστικοῦ καὶ ἐλεγκτικοῦ συμβουλίου προδήλως ἡ προσπάθεια, ὅπως ἐξαρτηθῶσι πάντα ἀπὸ τῆς θελήσεως τῆς κυβερνήσεως, κατεδείκνυτο συνάμα ἐν αὐτῷ ἡ περὶ ἀποφυγῆς συνασπισμοῦ τινος τῶν ὑποδεεστέρων ἐξουσιῶν ζηλότυπος μέριμνα, τάσσουσα αὐτὰς ἐγγὺς μὲν ἀλλήλων, ἀνεξαρτήτους ὅμως τὰς μὲν ἀπὸ τῶν δέ. « Τὸ λογιστικὸν καὶ ἐλεγκτικὸν συμβούλιον, » λέγει τὸ σεπτεμβριανὸν διάταγμα ἐν τῷ Γ'. αὐτοῦ κεφαλαίῳ, « εἶνε ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸ ὑπουργικὸν σῶμα, καὶ ἀναφέρεται ἀμέσως πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους. » Ὅ,τι δὲ ἐκ πρώτης ὄψεως ἐφαίνετο κατατομὴ καὶ διάσπασις, ἦν τοὐναντίον ἰσχυρότερος καὶ μᾶλλον ἐντεταμένος σύνδεσμος πασῶν τῶν δυνάμεων. Καθότι ὅσῳ μᾶλλον μεμονωμέναι καὶ ἐχθραὶ πρὸς ἀλλήλας διετέλουν αἱ κατ' ἰδίαν ἀρχαὶ τοῦ κράτους, τοσούτῳ μᾶλλον

(1) Λανθάνεται ὁ συγγραφεύς· γραμματέα τῆς Γερουσίας λέγει τὸ πρωτότυπον, ὅπερ βλέπε ἐν Γεν. Ἐφημερ. τοῦ 1829, σελ. 255. Σημ. τ. Μετ.

(2) Δύο φέρει τὸ διάταγμα (Βλ. ἀνωτ.)· τέσσαρας δὲ εἶχε μόνον ὁ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἰδίως γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας καλούμενος, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἐκαλοῦντο γραμματεῖς τῆς κυβερνήσεως. Σημ. τ. Μετ.

ἔτεινον ἀναγκαίως ὅπως στηριχθῶσι παρὰ τῇ κεντρικῇ ἀρχῇ, εἰς ἣν ὤφειλον τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν. Δὲν ἠμέλησε δὲ ὁ κυβερνήτης καὶ τῶν μέσων, ἅτινα παρὰ τῇ πλεονεξίᾳ καὶ φιλοχρηματίᾳ τοῦ ἕλληνος ἐπηγγέλλοντο ἄφευκτον τὴν ἐπιτυχίαν. Ὁ μισθός, ὃν ἔλαβον οἱ πολυάριθμοι νέοι ὑπάλληλοι, ἐφαίνετο λαμπρὸς ἀπέναντι τῶν οἰκονομικῶν πόρων τῆς Ἑλλάδος. Οὕτως εἰς μὲν τὸν πρόεδρον ἐδόθησαν **1500**, εἰς ἕκαστον δὲ τῶν τακτικῶν μελῶν **1000** καὶ εἰς ἕκαστον τῶν γραμματέων **800** γρόσια κατὰ μῆνα. Οἱ φθονεροὶ καὶ οἱ ἐκτὸς τοῦ παραδείσου κατεβόησαν, ὅτι ἡ ἱκανότης τῶν νέων ὑπαλλήλων καὶ ὁ κύκλος τῆς ἐνεργείας αὐτῶν ἦσαν δυσανάλογοι πρὸς τὰ ποσὰ ἐκεῖνα· καὶ περιεσκεμμένοι δὲ ἄνδρες κατεμέμφθησαν τὸν Κυβερνήτην, ὅτι ἐκερδοσκόπησεν ἐκ τῆς θεσιθηρίας καὶ τοῦ ὠνητοῦ τῶν ἑλλήνων. Θὰ ἦτο ἄδικον ὅμως νὰ ἀπαιτήσῃ τις παρ' οἱασδήποτε κυβερνήσεως τὴν λήθην ἑαυτῆς. Ὅταν δὲ τὰ λοιπὰ προσόντα εἶνε ἴσα, ὁ φίλα τῇ κυβερνήσει φρονῶν ὑπάλληλος ἔχει τῆς προτιμήσεως τὸ δικαίωμα. Διότι τὸ κράτος δὲν ἔχει βεβαίως καθῆκον νὰ ἀσχολῆται εἰς πρακτικὰς ἀσκήσεις μεγαθυμίας· ἀφοῦ δὲ ὁ Κυβερνήτης εἶχεν ἐπιφυλαχθῇ τὸν διορισμὸν πάντων τῶν νέων ὑπαλλήλων, εὔλογον ἦτο νὰ ἐκλέξῃ τοὺς πιστοὺς ὑπηρέτας τοῦ κρατοῦντος συστήματος.

Γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἐγένετο ὁ Σπηλιάδης, οὗτινος συστατικὸν ἦτο ἡ εὐρυτέρα τῆς τοῦ Τρικούπη συνείδησις. Ὁ ἐκ Κερκύρας δικηγόρος Γεννατᾶς, φίλος τοῦ Βιάρου καὶ ἐξ ἀποῤῥήτων σύμβουλος τοῦ Κυβερνήτου, ἕνεκα τούτου δὲ ἴσως οὐδέποτε ἀγαπητὸς γενόμενος ἐν Ἑλλάδι, διωρίσθη γραμματεὺς ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης. Ὁ πιστὸς τῆς συνελεύσεως γραμματεὺς Ν. Χρυσόγελως ἐγένετο γραμματεὺς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν δὲ ἐτάχθη ὁ ὀπαδὸς τότε τοῦ Κυβερνήτου Ι. Ῥίζος, οὗτινος τὴν ἀφοσίωσιν ἐκλόνισαν τὰ σκευωρήματα τῶν μετέπειτα θιασωτῶν τοῦ Καποδιστρίου. Μέλη τῆς ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ἐπιτροπῆς διωρίσθησαν ὁ Κοντόσταυλος, ὁ Σταῦρος καὶ ὁ Παπαδόπουλος, διευθυνταὶ δὲ τοῦ λογιστικοῦ καὶ ἐλεγκτικοῦ συμβουλίου οἱ Οἰκονομίδης, Σπανιολάκης, καὶ Τασσίκας.

Οὕτω περιεστοίχισε τὸν Κυβερνήτην πυκνῶς συντεταγμένη ὑπαλληλικὴ φάλαγξ, ἥτις προσεκύνει αὐτῷ οὐ μόνον ὡς προσωπικῷ εὐερ-

γέτη, ἀλλὰ καὶ ὡς σωτῆρι τῆς Ἑλλάδος, ἀποστολὴν δέ, φυσικῷ τῷ λόγῳ, καὶ ἔργον εἶχε, νὰ καταστήσῃ διαρκῆ τὴν ἐπιῤῥοὴν αὐτῆς. Τὸ κρύφα ψιθυριζόμενον, εὐχαρίστως δὲ παρὰ τῷ Κυβερνήτῃ ἀκουόμενον σύνθημα ἦτο: ὁ Κυβερνήτης ἐσαεί. Ἀλλ' ὅσῳ στενότερον συνεπυκνοῦτο ἡ φάλαγξ, τοσούτῳ μισητοτέρα καθίστατο ἀναγκαίως ἡ ἐξωτερική της ἐνέργεια. Οἱ ἐναντίοι συνεσπειρώθησαν ἐπίσης· οὐδεμία δὲ πλέον ἀπέμεινε θέσις ἐν Ἑλλάδι δι' ἀγαθὰς καὶ συνδιαλλακτικὰς φύσεις.

Ἡ ἀπότομος αὕτη μεταξὺ τῶν κομμάτων ἀντίθεσις ἐξεδηλώθη εὐθύς, ἅμα συνελθούσης τῆς νέας Γερουσίας. Ὁ Καποδίστριας περιοδεύσας εἰς Σύρον, Μέγαρα καὶ Ναύπλιον, εἶχε βεβαιωθῆ πανταχοῦ, ὅτι ἡ συνέλευσις προὐξένησε, δῆθεν, ἀγαθὴν ἐντύπωσιν. Μετὰ τοῦτο συνεκάλεσε τὰ μέλη τῆς Γερουσίας ἐν Αἰγίνῃ, ἐδέξατο παρ' αὐτῶν τὸν ὅρκον τῆς πίστεως καὶ διέταξε τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν των, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Σισίνη. Ὑπέστη ὅμως τὴν προσβολὴν τῆς ἀποτόμου ἀρνήσεως τοῦ Μιαούλη καὶ Κουντουριώτου, τῶν δύο ἐκείνων ἐχθρικῶς πρὸς τὴν κυβέρνησιν διατεθειμένων ἀνδρῶν, οὓς εἶχε τὴν μεγαθυμίαν νὰ διορίσῃ γερουσιαστάς.

Ἐτράπη τότε πρὸς τὸν Τομπάζην καὶ τὸν Μαυροκορδάτον, διότι μεταξὺ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ τῆς ἀγγλικῆς μερίδος καὶ τοῦ Κυβερνήτου, εἶχε μείνει πάντοτε πρόθυμος καὶ συνδιαλλακτικὸς μεσίτης ὁ Σπυρίδων Τρικούπης. Καὶ οὗτοι ὅμως, πιστοὶ εἰς τὸ πολιτικὸν αὐτῶν παρελθόν, περιεφρόνησαν τὸ προταθὲν δέλεαρ. Οὕτω καθαρῶς πλέον καὶ ἐσαεὶ διεχωρίσθησαν ὀρεινοὶ καὶ πεδινοί. Οὐδὲν ὅμως ἄλλο τότε ἠδύνατο ἡ ἀντιπολίτευσις ἢ νὰ μεμψιμοιρῇ καὶ νὰ λέγῃ ὄχι· ἀσθενὴς ἔτι καὶ ἀνίσχυρος, προσεδόκα συνδρομὴν ἐκ τῶν σφαλμάτων τῶν ἐναντίων της.

Ὁ Καποδίστριας εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ κολοφῶνος τῆς ἰσχύος. Καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ χρηματικὴ ἀμηχανία, ἡ κινδυνώδης πέδη πάσης ἑλληνικῆς διοικήσεως, ἐφαίνετο ἐκλιποῦσα, διότι πανταχόθεν συνέῤῥεον τὰ βοηθήματα ἐν Αἰγίνῃ. Ἡ Γαλλία ἀπέστειλε περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου ἥμισυ ἑκατομμύριον, ὑποσχομένη καὶ ἄλλην κατόπιν συνδρομήν, ὁ Τσάρος ἔπεμψε τὸν Νοέμβριον **6,000** ὅπλων, δώδεκα πεδινὰ τηλεβόλα, καὶ τὸ ἀναγκαῖον ὑλικὸν τοῦ πολέμου, καὶ ὁ Ἔϋναρδ **700,000**

φράγκων, ὡς προκαταβολὴν ἀπέναντι τοῦ μελετωμένου δανείου. Ἐν συνόλῳ ἀνῆλθον αἱ τῶν ἀκαμάτων φιλελλήνων ἀποστολαὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1831 εἰς 1,430,000 φράγκων. Εἰς ταῦτα προσθετέον τὰς προσφορὰς ἄλλων φιλελλήνων καὶ πλουσίων ἑλλήνων· 5,643,398 φράγκα, ἅτινα ἀπέστειλεν ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις κατὰ τὰ ἔτη 1828 καὶ 1829, ἐκτὸς τῶν 313,928 φράγκων, ἅτινα εἶχεν ἀποστείλει πρὸς ἐξαγορὰν αἰχμαλώτων· ἥμισυ ἑκατομμύριον, ὅπερ ἀπέστειλε κατὰ τὸ 1830· ρωσικὰς συνδρομάς, ἃς ὁ Καποδίστριας αὐτὸς ὑπελόγισεν εἰς 3,663,041 φράγκα, καὶ τέλος κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1830 καὶ ἀγγλικὴν συνδρομὴν ἐξ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου. Τὰ ἐλέη ταῦτα, ὡς τὰ ἀπεκάλει ὁ Καποδίστριας, συνεποσοῦντο οὕτω εἰς 12 μέχρι 14 ἑκατομμυρίων. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ὑπελόγιζεν εἰς 3 $^{1}/_{2}$ ἑκατομμύρια τὰς δαπάνας αὐτῆς εἰς προμήθειαν ὑλικοῦ ὑπὲρ τοῦ Καποδιστρίου· δὲν εἶνε δυνατὸν ὅμως νὰ ὑπολογισθῶσι πόσα ἔλαβεν ἡ κυβέρνησίς του εἰς ἔμμεσα βοηθήματα, οἷον ὅπλα, πολεμεφόδια, ἵππους καὶ τηλεβόλα. Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Ἑλλάδι ἤρχιζον αἱ δημόσιοι πρόσοδοι νὰ καθίστανται ἀφθονώτεραι, καὶ ἐν μόνῃ τῇ ἐπαρχίᾳ Σύρου ἀνῆλθον εἰς 65,000 ἱσπανικῶν ταλλήρων. Προσθετέον δὲ εἰς ταῦτα καὶ τὸ βάρος τῆς πολιτικῆς θέσεως, ἣν κατεῖχεν ἔτι ὁ Κυβερνήτης ἐν τῇ κοινῇ γνώμῃ τῆς Εὐρώπης. Ὁ Μέττερνιχ ἐφρόνει κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1829, ὅτι ὁ Καποδίστριας εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν ἰσχυροτάτην μερίδα ἐν τῇ τότε πολιτικῇ περιπλοκῇ, καὶ ἠκολούθει ἁπλουστάτην μέθοδον, διαμαρτυρόμενος κατὰ παντὸς μὴ ἀρέσκοντος αὐτῷ. « Εἰ καὶ πάντῃ ἐφήμερος, ἔλεγεν ὁ Μέττερνιχ, ἡ τῶν πραγμάτων κατάστασις ἐν Ἑλλάδι, ἡ τῆς χώρας ὅμως κατάστασις εἶνε καλλιτέρα τῆς ἐν Τουρκίᾳ, καὶ τοῦτο ἕνεκα τῆς ἰσχύος τῆς κοινῆς γνώμης, ἥτις παρασύρει πάντοτε τὰ ἀνακτοβούλια ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Καποδίστριας τόσῳ καλῶς συναισθάνεται τὴν δύναμιν τῆς θέσεώς του, ὥστε ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ εἰς τὸν ναύαρχον Μιαούλην νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ, καὶ νὰ ὑπομείνῃ νὰ πυροβολήσωσι κατ' αὐτοῦ καὶ νὰ τὸν συλλάβωσιν αἰχμάλωτον, διότι σύμπασα ἡ τῆς μεγάλης Βρετανίας δύναμις δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ αὐτὸν ὡς τοιοῦτον (1). »

(1) Ἔκθ. εἰς Λονδῖνον, τῆς 13 Ἰουνίου 1829. Παράρτ.

Ἐν βραδυτέρᾳ ἐμπιστευτικῇ διακοινώσει τοῦ Μέττερνιχ ἀπαντῶμεν ἀναφερόμενα τὰ ἑξῆς: « Ὁ πρίγκηψ τῆς Ἔσσης ἀπεποιήθη τὴν προσενεχθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἡγεμονείαν, διότι ἠρώτησεν, ὁποῖον ἆρά γε ἦτο τὸ προσφερόμενον αὐτῷ· τοῦτο, ἔλεγεν ὁ Μέττερνιχ, ἂς ἀναλογισθῇ ὁ δοὺξ Οὐέλλιγκτων. Τὸ κατ' αὐτὸν ἐθεώρει τὸν Καποδίστριαν ὡς ἀπρόσβλητον καὶ πανίσχυρον ἐν Ἑλλάδι· ἂν δὲ δὲν ἀρέσκει εἰς τοὺς ἄγγλους, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιτρέψωσιν, ὅπως ἐκλεχθῇ κυβερνήτης. Ἡ Ἑλλὰς εἶνε αὐτὸς — ὁ Καποδίστριας (1). »

Ἀλλ' αἱ ὑψηλαὶ αὗται καὶ αἰθέριοι διπλωματικαὶ ἐκτιμήσεις δὲν δύνανται νὰ πλανήσωσι τὴν κρίσιν τῆς ἱστορίας. Ἐφ' ὑψηλοῦ καὶ φθονούμενος ἵστατο ὁ Κυβερνήτης, ἀλλ' ἐγγὺς ἦν τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου καὶ ἡ ἀπότομος πρὸς τὸν ὄλεθρον τροπή. Ἡ πλάστιγξ τῶν τοῦ κόσμου ἔκλινε νῦν τὰ μέγιστα ὑπὲρ τῆς Ῥωσίας, ἡ δὲ εὐρωπαϊκὴ πολιτικὴ ἐτρέπετο ὁριστικῶς ὑπὲρ τῆς ῥωσικῆς δυνάμεως καὶ πάντων αὐτῆς τῶν φίλων καὶ ὀπαδῶν, διὰ τῆς αἰφνιδίου λήξεως τοῦ τουρκικοῦ πολέμου, καὶ τῆς εἰρήνης, ἣν ὁ ῥῶσος ϛρατηλάτης ὑπηγόρευσεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Καὶ ὁ Κυβερνήτης ἐπίσης ἐπίστευσεν, ὅτι ἔφθασεν εἰς τὸ τέρμα τῶν πόθων αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ ὥρα τῆς ἀνταποδόσεως ἐφαίνετο σημαίνουσα δι' αὐτόν, καὶ ἐγγίζουσα διὰ τοὺς ἐναντίους του ἡ προθεσμία τῶν ἀπολογισμῶν.

Ὁ Καποδίστριας εἶχεν ἐκπληρώσει ἐπιτηδείως τὰ παραγγελθέντα αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Τσάρου ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος, χωρὶς ἐννοεῖται νὰ ἐμμείνῃ αὐστηρῶς εἰς τὸ γράμμα τῆς ἐν Τσαρσκοεσέλῳ συνδιαλλέξεως καὶ εἰς τὴν lettre écrite τῆς ἰουλιανῆς συμβάσεως. Ὤφειλε νῦν καὶ ὁ Τσάρος νὰ ἀνταμείψῃ αὐτὸν διὰ τοῦτο. Ἀλλ' ὡς γίνεται συνήθως ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασιν, ἡ στιγμὴ τῆς ἐσχάτης ἐπιτυχίας ἦτο στιγμὴ τροπῆς καὶ περιπετείας ἐν τῇ τύχῃ τοῦ Καποδιστρίου. Ἐντὸς ὀλίγου ἔμελλε νὰ μεταμεληθῇ ὁ Κυβερνήτης, ὅτι ἐν μεγαλοῤῥημοσύνῃ καὶ πομπῇ ἀνήγγειλε καθ' ὅλην τὴν χώραν τὴν εἰρήνην τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ διέταξε τελετὰς εὐχαριστίας καθ' ἅπαντας τοὺς

(1) Μυστ. καὶ ἐμπιστ. διακοίνωσις τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1829. Παράρ.

ναοὺς ἐπὶ τῇ νίκῃ τῶν ῥωσικῶν ὅπλων. Καθότι πενιχρὰν μόλις ἐθέρισεν εὐγνωμοσύνην ἀντὶ παντὸς τοῦ ζήλου καὶ τῶν ὑποκινήσεων αὐτοῦ, ἀντὶ πάσης αὐτοῦ ἀποπείρας, ὅπως τρέψῃ ὑπὲρ τῆς Ῥωσίας τὰ πνεύματα. Ἡ εἰρήνη καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς προελθοῦσαι διαπραγματεύσεις διέψευσαν τὰς προσδοκίας τοῦ Κόμητος, πικρὰ δὲ ἀπογοήτευσις ἐπηκολούθησεν εἰς τὸ ὑπέρπολυ τῆς ἐλπίδος.

Ἡ αἰτία τῆς περιπλοκῆς ταύτης κεῖται ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς θέσεως τῆς Ῥωσίας πρὸ τῆς συνομολογήσεως τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει εἰρήνης. Ἐν μέσῳ χώρας ἐχθρικῆς εὑρισκόμενοι, ἀπειλούμενοι ἐκ τῶν νώτων ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βεζύρου καὶ τοῦ πασσᾶ τῆς Σκόδρας, ἐνώπιον γιγαντιαίας μητροπόλεως, ἧς οἱ κάτοικοι κατήγαγον ἐν ἔτει **1808** τριάκοντα κανονοστοιχίας ἐν τρισὶν ἡμέραις καὶ ἔστησαν **1500** τηλεβόλα κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ, καὶ ἥτις καὶ νῦν ἔτι ἠρίθμει δεκακισμυρίους ἀξιομάχους εἰς ἀντίστασιν ἄνδρας, καὶ εὐλόγους ἴσως μάλιστα ἔτρεφεν ἐλπίδας περὶ συνδρομῆς ἀγγλικοῦ στόλου· τρυχόμενοι δὲ πρὸς τούτοις ὑπὸ τῆς ὥρας τοῦ ἔτους καὶ τοῦ πυρετοῦ, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἐν παντελεῖ ἀπογνώσει διατελοῦντες, *ἐθριάμβευσαν* οἱ ῥῶσοι, ἐνῷ πράγματι ἠδύναντο νὰ παραδοθῶσι. Στρατὸς ἐκ δεκατριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν, ἠραιωμένος ὑπὸ τῆς πείνης καὶ τῆς νόσου, καὶ παλαίων πρὸς τὸν ὄλεθρον, ὑπηγόρευσε τὴν εἰρήνην, ἐνῷ ἔπρεπε μᾶλλον νὰ τρέμῃ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀδυναμίας.

Ὀρθῶς δ' ἀναμιμνήσκει ὁ ἐν τῷ ῥωσικῷ στραταρχείῳ διαμένων ἁρμοδιώτατος αὐτόπτης μάρτυς, ὁ σήμερον στρατάρχης Μόλτκε, τὸ μικρὸν λιθάριον, ὅπερ κατακυλινδούμενον ἀπὸ τοῦ ὕψους καταντᾷ τέλος εἰς φοβερὸν ἀπόρρηγμα βράχου, καὶ προκαλεῖ τὴν σκέψιν, πῶς ἦτο δυνατὸν εὐκόλως νὰ τραπῶσι πάντα εἰς τὸ ἀντίστροφον ἀκριβῶς, καὶ νὰ μεταβληθῶσι πρὸς ὄφελος τῶν τούρκων.

« Ὅταν, λέγει, ὁ ἀφ' ὑψηλοῦ βράχου κυλιόμενος λίθος ἐκριζοῖ καταφερόμενος δένδρα καὶ θρυμματίζει οἰκίας, δὲν ἐνεργεῖ προδήλως μόνη ἡ μικρὰ ἴσως δύναμις, ἥτις ἀπέσπασεν αὐτὸν τῆς γενετῆς του, ἀλλὰ νέα βεβαίως προστίθεται ὤθησις κατὰ τοὺς νόμους τῆς βαρύτητος, καὶ ἐπιφέρει ἀπίστευτα ἀποτελέσματα. »

Οὕτως, εἰκονικὴν καὶ νεάζουσαν ἔχων τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ μεμετρημένον καὶ σπουδαῖον τὸ φρόνημα, συνώψιζεν ὁ ἐν τῷ ῥωσικῷ

στρατοπέδῳ παραμένων πρῶσος ἀξιωματικός, ὁ κεκρυμμένος ἔτι μέγιστος στρατιωτικὸς κριτικὸς τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, τὴν καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν, ἣν εἶχε προξενήσει αὐτῷ ἡ διάβασις τοῦ Αἵμου καὶ ἡ νικηφόρος εἰρήνη, εἰς ἣν ἐξηνάγκασεν ὁ Διέβιτζ τοὺς τούρκους.

Μῦθοι φαίνονται σήμερον εἰς τὸν νήφοντα τὰ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις γενόμενα, σάτυρα δὲ σχεδὸν ἀπίστευτος ὑποφαίνεται ὑφ' ὅλην τὴν σοβαρότητα τῶν παγκοσμίου σημασίας ἱστορικῶν ἐκείνων συμβεβηκότων. Ὁ Σουλτάνος εὑρίσκετο ἐν εὐνοϊκωτάτῃ θέσει, ἐνῷ ἐπίστευεν ὅτι διέκειτο χείριστα, οἱ δὲ ἐπιτετραμμένοι τῶν εὐρωπαϊκῶν αὐλῶν ἔπραττον τὸ καθ' ἑαυτούς, ὅπως διατηρήσωσιν ἐν αὐτῷ τὴν τοιαύτην του πίστιν. Οὕτω εἰς αὐτοὺς ὀφείλεται ἡ ἐκ τῆς καταστροφῆς σωτηρία τοῦ ῥωσικοῦ στρατοῦ.

Ἂν ἡ κατὰ τὴν Θρᾴκην ἐκστρατεία ὀλίγας ἔτι παρετείνετο ἡμέρας, ἀπετύγχανον βεβαίως οἱ ῥῶσοι.

Ἀλλ' ἀπῃτεῖτο, ἐννοεῖται, πρὸς τοῦτο Σουλτάνος δυνάμενος νὰ ἀναῤῥιπίσῃ πᾶσαν τὴν δραστικὴν τοῦ λαοῦ του δύναμιν, ὁ δὲ Μαχμοὺτ ἦν ἀνίκανος πλέον πρὸς τοῦτο. Ἔτρεμον οἱ τοῦρκοι πρὸ τῆς ἰδέας, ὅτι οἱ ῥῶσοι ἠδύναντο νὰ θελήσωσι τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιβολὴν τῆς εἰρήνης. Κίνημά τι ῥωσικοῦ ἀποσπάσματος ἐξ Ἀδριανουπόλεως εἰς Αἶνον, προκληθὲν ἐξ ἐλλείψεως τροφῶν, ἐθεωρήθη ὡς πρόδρομον προσβολῆς τῶν Δαρδανελλίων, καὶ διεδόθη μάλιστα ἡ φήμη, ὅτι ὁ ναύαρχος Ἄϋδεν εἶχεν ἤδη κυριεύσει τὰ φρούρια. Οἱ πρέσβεις φοβηθέντες μὴ ἐπέλθῃ στάσις τις τοῦ λαοῦ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ τοῦ Μαχμούτ, ἐκάλεσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν τοὺς στόλους αὐτῶν τὴν 25 Αὐγούστου, ἀνησυχοῦντες μὴ διαβῇ ὁ Ἄϋδεν τὰ Δαρδανέλλια. Αἱ ἐκθέσεις τοῦ αὐστριακοῦ ἐξάρχου ἀνήγγελλον, ὅτι « μέγιστος ἐρεθισμὸς καὶ δυσαρέσκεια ἐπεκράτουν παρὰ τοῖς κατοίκοις τῆς πρωτευούσης, ὅτι πολυάριθμοι ἐγίνοντο θανατικαὶ ἐκτελέσεις, καὶ ὅτι οἱ Γιανίτσαροι ἐφαίνοντο λίαν δυσάγωγοι (1). »

Τοιαῦται διαθέσεις ἦσαν ἐπιθυμηταὶ καὶ χρήσιμοι εἰς τοὺς ἐν τῷ ῥωσικῷ στρατοπέδῳ. Ὁ ῥῶσος στρατάρχης οὐδέποτε βεβαίως καὶ ἐπ' οὐδενὶ ὅρῳ ἠδύνατο ν' ἀφήσῃ νὰ μαντεύσωσιν, ὅτι ἡ δύναμις αὐτοῦ

(1) Ἐκθ. ἐκ Κωνστ. τῆς 5 Σεπτεμβρ. 1829.

κυρίως ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς καταπεπτοημένης φαντασίας τῶν τούρκων καὶ ἐπὶ τοῦ θεραπευτικοῦ ζήλου τῶν διπλωματικῶν τῆς Ῥωσίας φίλων, ἰδίως δὲ τοῦ πρώσου στρατιωτικοῦ πληρεξουσίου Μούφφλιγκ, ὅστις κατώρθου νὰ ὑποτρέφῃ καὶ νὰ αὐξάνῃ ὑπὲρ τῶν ῥωσικῶν συμφερόντων τὸν τουρκικὸν φόβον καὶ τὴν παραζάλην τοῦ Διβανίου.

Εἰρωνικῶς τὸ κατ' ἀρχὰς ἐγένετο δεκτὸς ὁ πρῶσος ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ Ῥεΐς. Ὅτε ὁ Μούφφλιγκ, ἀνακοινῶν τὸν σκοπὸν τῆς ὁδοιπορίας του, εἶπεν ὅτι ἤρχετο ὅπως ἐγγυηθῇ περὶ τῶν εἰρηνικῶν διαθέσεων τοῦ Τσάρου, καὶ παροτρύνῃ τὴν Πύλην εἰς ἀποστολὴν πληρεξουσίου, παρετήρησεν ὁ τοῦρκος ὑπουργός, « ὅτι ὁ πρεσβευτὴς εἶχεν ἐπιχειρήσει πολὺ μακρὰν ὁδοιπορίαν διὰ πολὺ μικρὰν ὑπόθεσιν.»

Τὰ ἀνακτοβούλια τῆς Βιένης καὶ τοῦ Λονδίνου ἐθεώρησαν τὴν ἀποστολὴν τοῦ Μούφφλιγκ ὡς πρόσχημα, ἐμφαῖνον τὴν εἰρηνόφιλον διάθεσιν τοῦ Τσάρου. Τὸ δὲ γαλλικὸν ἔβλεπεν ἴσως ὀρθότερον, ἐκλαβὸν τὴν ἀποστολὴν ἐκείνην ὡς προελθοῦσαν ἐκ τῆς πρωσικῆς ἀνησυχίας, μὴ ἡ παράτασις τοῦ πολέμου ἔφερεν εἰς γενικὴν εὐρωπαϊκὴν σύγκρουσιν καὶ εἰς ῥῆξιν τῆς Ῥωσίας πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Αὐστρίαν. Ἀλλ' ἐν ταῖς μετὰ τοῦ τούρκου ὑπουργοῦ διαπραγματεύσεσι δὲν ἠδύνατό τις νὰ ἐνεργήσῃ εὐνοϊκώτερον τοῦ πρώσου στρατηγοῦ ὑπὲρ τῶν ῥωσικῶν συμφερόντων, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἀδιαφόρου ἀπαθείας πρὸς τὴν τύχην τῶν τούρκων. Ὅτε δὲ ὁ Ῥεΐς ἐμειδίασεν, ἀκούων τὴν διάβασιν τοῦ Αἵμου, καὶ εἶπεν ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἦν ὁ Αἷμος ἢ « βῶλος γῆς, » ὁ Μούφφλιγκ παρέστησεν αὐτῷ, ὅτι ἀφ' ὅτου ἐπολέμει ἡ Τουρκία, οὐδέποτε εἶχεν ἔτι εὑρεθῇ εἰς χείρονα στρατιωτικὴν θέσιν.

Οὕτω δὲ ὁ πρῶσος στρατιωτικός, οἱονεὶ ἐκ συνεννοήσεως, ἐξυπηρέτει τὸν ῥῶσον αὐτοῦ συνάδελφον καὶ ἐξῆγεν αὐτὸν τῆς ἀμηχανίας, εἰς ἣν ἠδύνατο νὰ τὸν περιαγάγῃ ἡ τῆς πραγματικότητος ἀποκάλυψις. Διότι τὸ σπουδαῖον διὰ τὸν Διέβιτζ ἦτο νὰ καρπωθῇ τὴν ψιλὴν τῆς δυνάμεως ἐπιφάνειαν, καὶ νὰ ὑποκριθῇ μεγαθυμίαν ἐνῷ πράγματι ἐνέδιδεν. Ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσι δέ, αἵτινες προηγήθησαν ἀμέσως τῆς συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης, κατεφάνη περιφανῶς ὑπέροχος ἡ τακτικὴ αὕτη τοῦ ῥώσου ὁπλαρχηγοῦ. Ἐφαίνετο μεμυημένος τὰς προθέσεις τῆς αὐλῆς του, καὶ γνωρίζων αὐτὰς ἐκ τῶν προ-

τέρων· καθότι καὶ οἱ ἐν Πετρουπόλει ἐπίσης ἤλπιζον ἐπὶ τὴν καταπεπτοημένην τύφλωσιν τῶν τούρκων.

Ὁ κόμης Φικελμὼν ἔγραφεν ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἀποστολῆς του, ὅτι « ἡ Ῥωσία διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς ἦν ἑτοίμη νὰ ὑπογράψῃ τὴν εἰρήνην, ἂν καθίστα τοῦτο ἀναγκαῖον ὁ κίνδυνος μή τοι ἐκτεθῇ πέραν τοῦ δέοντος, διὰ τῆς ἄλλης δὲ ἐπεθύμει κρυφίως νὰ καταφέρῃ τὰ ὕστατα τραύματα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ της, ἂν ἐπέτρεπον τοῦτο αἱ τύχαι τοῦ πολέμου. Ἡ Ῥωσία, ἔλεγε, συνέχεε διὰ τοῦ πολέμου δύο διάφορα πράγματα, ἀφοῦ ἐχώρισεν αὐτὰ τὸ κατ' ἀρχάς, ὅπως ἔχῃ μείζονα ἐλευθερίαν ἐνεργείας· ἡ δὲ ἀποστολὴ τοῦ Ὀρλὼφ, ὅπως συνομολογήσῃ τὴν εἰρήνην μετὰ τοῦ Πάλεν, κατεδείκνυεν ὅτι ἡ Ῥωσία δὲν ἤθελε νὰ διαπραγματευθῇ, ἀλλ' εἶχεν ἤδη ἑτοίμην τὴν περὶ εἰρήνης συνθήκην (1). » Καὶ οὕτω πράγματι συνέβη· προσετέθη δὲ καὶ δόσις τις πολιτικῆς ἀγυρτείας, καθ' ἣν ἡ αὐστηρότης τῆς ἤδη ἑτοίμης συνθήκης ἔμελλε νὰ καταδείξῃ τὸν θρίαμβον τῆς Ῥωσίας. Εἰς τοῦτο ἐσκόπει ἡ θέλησις τοῦ αὐτοκράτορος (2), καὶ οἱ τὰς διαπραγματεύσεις ἐπιτετραμμένοι οὐδόλως ὤκνησαν. Τὴν 30 Αὐγούστου ἦσαν ἤδη ἐπὶ τοῦ Αἵμου οἱ κόμητες Ὀρλὼφ καὶ Πάλεν· τὴν δὲ α. Σεπτεμβρίου ὑπέβαλον εἰς τοὺς τὴν 28 ἀφικομένους εἰς τὸ ῥωσικὸν στρατόπεδον τούρκους πληρεξουσίους τὸ σχέδιον τῆς περὶ εἰρήνης ῥωσικῆς συνθήκης, δηλώσαντες συνάμα, ὅτι οὐδὲν αὐτῆς ἀπολύτως ἠδύνατο νὰ μεταβληθῇ. Οἱ τοῦρκοι, ἀμήχανοι καὶ τεταπεινωμένοι ἐνώπιον τοῦ ῥώσου στρατάρχου, τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ ἐπιτελείου καὶ τῶν ἀπειλητικῶν κομιστῶν τοῦ τελεσιγράφου, παρεκάλεσαν νὰ ἐπιτραπῇ αὐτοῖς ἡ τό γε νῦν ἔχον ἀνάγνωσις τοῦ σχεδίου καὶ ἡ ὑποβολὴ αὐτοῦ εἰς τὴν Πύλην. Ἐδόθη δὲ αὐτοῖς προθεσμία μέχρι τῆς 13 Σεπτεμβρίου. Τὴν νύκτα τῆς 6 πρὸς τὴν 7 Σεπτεμβρίου ἐκόμισαν οἱ τάρταροι τὴν συνθήκην εἰς τὴν Πύλην. Ὅτε αὕτη ἀνεγνώσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, προὐξένησε τὴν ἐντύπωσιν θανατικῆς καταδίκης τῆς Τουρκίας. Ἀλλοῖον πάντῃ φρόνημα τοῦ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μούφφλιγκ βεβαιουμένου καὶ ὑπὸ τῶν διπλωματῶν πάντων πανηγυριζο-

(1) Ἐπιστολὴ τοῦ κόμητος Φικελμὼν τῆς 25 Αὐγούστου 1829. Παράρτ.

(2) Ἔκθ. ἐκ Πετρουπόλεως τῆς 8 Ὀκτωβρ. Βλέπε κατωτέρω.

μένου, φρόνημα ἀδυσώπητον, « ἐπιφέρον τὴν ἐσχάτην πληγὴν κατὰ τοῦ ἡττηθέντος ἐχθροῦ » εἶχε συντάξει τὴν συνθήκην ἐκείνην. Ἡ ἀλήθεια παρίστατο ἀποκεκαλυμμένη, γυμνὴ πάσης φρασεολογίας καὶ πάσης ἀπάτης. Ὁ Ῥεῒς ἐφένδης ἔκυψε τὴν κεφαλήν, καὶ εἶπε τὰς λέξεις ταύτας τοῦ κορανίου: «ταχέως θέλουσιν αἰσθανθῇ τὸ μέγεθος τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν τῷ μεγέθει τῆς τιμωρίας των.»

Ὁ Ῥεῒς ὡμολόγει τὴν 8 Σεπτεμβρίου, ὅτι ἡ προχώρησις τῶν ῥώσων ἤθελεν εἶναι θάνατος τῆς αὐτοκρατορίας· δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ παραδεχθῇ τὰς ὑπερβολικὰς ἀπαιτήσεις τῶν ῥώσων (1).

Πραγματικῶς τὸ ἄρθρον 3 τῆς συνθήκης παρέδιδε τὰς κατὰ τὸν Σουλινᾶν ἐκβολὰς εἰς χεῖρας τῶν ῥώσων, ὅπερ ὁ ἔξαρχος ἐθεώρει ὡς λίαν κινδυνῶδες διὰ τὴν Αὐστρίαν· ἀπέσπα δὲ πρὸς τούτοις πολλὰ τῆς Ἀσίας φρούρια ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἐκήρυσσε τὰ Δαρδανέλλια καὶ τὸν Βόσπορον ἀνοικτὰ εἰς τὰς ἐμπορικὰς σημαίας πάντων τῶν ἐθνῶν, καὶ ὥριζε καταπληκτικὴν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν (11 ½ ἑκατομμυρίων ὀλλανδικῶν δουκάτων). Καθίστα δὲ νόμον ὡς πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα τὸ πρωτόκολλον τοῦ Μαρτίου, οὐδόλως λαμβάνον ὑπ' ὄψιν τὰς μεταξὺ τῶν πρέσβεων καὶ τῆς Πύλης γενομένας διαπραγματεύσεις.

Ἐν τῇ στενοχωρίᾳ ταύτῃ, ἐπειδὴ ὁ στρατηγὸς Μούφφλιγκ, πληρωθεὶς τιμῶν καὶ δώρων ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, εἶχεν ἀναχωρήσει ἐν πάσῃ σπουδῇ τὴν 5 Σεπτεμβρίου, ἐτράπη ἡ Πύλη πρὸς τὸν πρῶσον πρεσβευτὴν Ῥοαγιέ, ὑπέβαλεν αὐτῷ τὴν 8 Σεπτεμβρίου τὸ σχέδιον τῆς συνθήκης, καὶ ἠρώτησεν ἂν ἐπιθυμία ὑπῆρχε νὰ ὑπογράψῃ ἡ Πύλη τὴν ἰδίαν αὐτῆς καταστροφήν. Ἡ θέσις τῶν πραγμάτων οὐδόλως ἦν ἔτι δυσάρεστος διὰ τὴν Πύλην. Κινδυνώδη νοσήματα ἐλυμαίνοντο τὸ ῥωσικὸν στρατόπεδον, καὶ εἶχον καταστρέψει πλέον τοῦ ἑνὸς τρίτου τῆς ῥωσικῆς δυνάμεως· ἡ ἀναχώρησις δὲ διὰ τοῦ Αἵμου ἦν δυσχερεστάτη, καὶ ἡ δύσκολος τοῦ στρατοῦ θεραπεία δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τὸν στρατάρχην νὰ ἔχῃ διαθεσίμους πλείονας τῶν τρισμυρίων ἀνδρῶν πέραν τοῦ Αἵμου, μεταξὺ Μαρίτσης καὶ Πύργου.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐπίστευεν ὁ Σουλτάνος ὅτι κα-

(1) Ἐκθ. ἐκ Κωνστ. τῆς 10 Σεπτεμ. 1828.

τάδηλον ἦτο τὸ ἀδύνατον τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου, ἡ δὲ διπλωματία δὲν ἠμέλησε τῆς ἀφορμῆς, ὅπως ἀναμνήσῃ τὸ ἄπελπι τῶν πραγμάτων, ἐν περιπτώσει προσβολῆς τῆς πρωτευούσης, καὶ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Τσάρου περὶ μὴ καταστροφῆς τοῦ τουρκικοῦ κράτους.

Ἄκων καὶ δυσαρέστως ἀπεδέξατο ὁ Ῥοαγιὲ τὴν πρόσκλησιν τοῦ Σουλτάνου, ὅπως μεταβῇ αὐτοπροσώπως πρὸς τὸν ῥῶσον στρατάρχην καὶ ἀπαιτήσῃ μετρίασιν τῶν σκληρῶν ὅρων τῆς εἰρήνης. Ἀνεχώρησε δὲ τὴν ἑσπέραν τῆς 9 Σεπτεμβρίου. Ἡ Πύλη εἶχεν ἀνανεώσει ἐγγράφως τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς εἰς τὸ πρωτόκολλον τοῦ Μαρτίου· παρεκάλεσε δὲ συνάμα, ὅπως παραλειφθῇ ἐκ τῆς συνθήκης τὸ περὶ Ἑλλάδος ἄρθρον, καὶ μὴ ἀναγραφῇ τὸ ποσὸν τῆς ἀποζημιώσεως, ἀλλ' ἀφεθῇ εἰς τὴν μεγαθυμίαν τοῦ Τσάρου.

Ἐδήλωσε δ' ἐπίσης ὁ Ῥεῒς τὴν 9 Σεπτεμβρίου καὶ πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν δυτικῶν δυνάμεων, ὅτι ἦν ἕτοιμος εἰς τοιαύτας παραχωρήσεις. Οὕτω ἡ εὔνοια τῆς τύχης ἀπέθηκεν εἰς χεῖρας τῶν δύο πρέσβεων ἀπόφασιν μεγάλης ἱστορικῆς σημασίας. Εἰς αὐτοὺς ἀπέκειτο νὰ ἀποσπάσωσι τῶν ῥώσων τοὺς καρποὺς ἀμφιβόλων πολεμικῶν τροπαίων, καὶ ἠδύναντο κάλλιστα, στηριζόμενοι εἰς τὰς τουρκικὰς ὑποχωρήσεις, νὰ ἀναλάβωσιν αὐτοὶ τὰς διαπραγματεύσεις, νὰ ἐπιβάλωσιν ἀνακωχὴν διὰ τῶν στόλων αὐτῶν, καὶ νὰ καταβιβάσωσιν ἐπὶ γῆς τὸν ῥῶσον νικητὴν ἐκ τοῦ ψευδοῦς τῆς δυνάμεώς του κολοφῶνος.

Ἀλλ' ἀπέναντι μεγάλης καὶ σπουδαίας ἱστορικῆς στιγμῆς εὑρέθησαν φύσεις ἀδρανεῖς καὶ οὐδεμίαν ἔχουσαι αὐτοτέλειαν. Ὅπου οἱ τῶν δυτικῶν δυνάμεων πρέσβεις ἠδύναντο νὰ διατάξωσιν, ἠρκέσθησαν μόνον παρακαλοῦντες, καὶ ὅπου ὤφειλον νὰ ἀπειλήσωσι, προέβησαν μόνον ἔμφοβοι εἰς δειλὰς παραστάσεις, ἃς κατεγέλασαν οἱ ἐν τῷ ῥωσικῷ στρατοπέδῳ. Παρεκάλεσαν τὸν ῥῶσον στρατάρχην νὰ μὴ μνημονεύσῃ ἐν τοῖς ἄρθροις τῆς συνθήκης τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα· ἱκέτευσαν αὐτὸν νὰ ἀναστείλῃ τὴν περαιτέρω πορείαν του, καὶ προσέθηκαν, ὅτι «ἂν ἀπεσιώπων πρὸς αὐτὸν τὴν ἀμήχανον θέσιν τῆς Πύλης, ἤθελον ἀναλάβει εὐθύνην, ἧς *πάσῃ δυνάμει ἀπηλλάσσοντο.*»

Δὲν ἦτο βεβαίως αὕτη ἡ γλῶσσα, δι' ἧς ἠδύναντο νὰ ἐπιβάλωσιν ἐν τῷ ῥωσικῷ στρατορχείῳ, καὶ ὁ Διέβιτζ παρεχώρησεν ἴσως εἰς τοὺς παρακαλοῦντας τὸ ἐλάχιστον μόνον ἐκείνων, ἅτινα δὲν ἤθελεν ἀρ-

νηθῇ εἰς τοὺς διατάσσοντας. Ὁ ρῶσος στρατάρχης ὑπελόγισε τὴν 27 Αὐγούστου εἰς τὸν κύριον Κύστερ, πρεσβευτικὸν σύμβουλον τοῦ Μούφφλιγκ, κατὰ τὸ ἥμισυ ἀνωτέραν τῆς πραγματικῆς τὴν ἀριθμητικὴν δύναμιν τοῦ στρατοῦ του. Ὑπεκρίθη δὲ καὶ ἀπέναντι τοῦ πρώσου πρεσβευτοῦ Ῥοαγιέ, ὅτι ἤθελεν ἐπιχειρήσει τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν πορείαν. Οὕτω κατώρθωσεν ὁ Κ. Ῥοαγιὲ ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ ἐκείνῃ νὰ πείσῃ τὴν 14 Σεπτεμβρίου εἰς ὑπογραφὴν τοὺς διστάζοντας τούρκους πληρεξουσίους. « Μετὰ παῤῥησίας καὶ τόλμης παρέστη ἀπέναντι τῶν τούρκων ἀπεσταλμένων, συγκεχυμένας ἐχόντων καὶ περιωρισμένας ὁδηγίας, καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς εἰς συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης (1). » Ὁ Ῥοαγιὲ κατώρθωσε τοὐλάχιστον νὰ ὁρισθῇ ἐν ἰδιαιτέρᾳ συμβάσει ἡ πολεμικὴ ἀποζημίωσις, καὶ διεβεβαίωσεν αὐτὸν ὁ Διέβιτζ, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἤθελε λυθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ ρώσου ἐπιτετραμμένου ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν δύο πρέσβεων.

Ἐπέμεινεν ὅμως ὁ ρῶσος, ὅπως περιληφθῇ ἐν τῇ περὶ εἰρήνης συνθήκῃ ὁρισμός τις περὶ Ἑλλάδος.

Ἡ Ῥωσία δὲν ἤθελε νὰ στερηθῇ τὸ πρόσχημα, ὅτι ὑπερεμάχησε τῶν δικαίων τῶν καταδυναστευομένων αὐτῆς ὁμοπίστων, καὶ ἐπεθύμει νὰ ἀπολαύσῃ τὸν θρίαμβον, ὅτι κατώρθωσε διὰ τοῦ ξίφους *πλείονα* ὑπὲρ τῶν πιεζομένων ἢ οἱ χλιαροὶ δυτικοί της σύμμαχοι διὰ παραστάσεων καὶ πρωτοκόλλων. Οὕτω δὲ ἡ Πύλη ἠναγκάσθη νὰ ἀναλάβῃ διὰ τοῦ ἄρθρου Ι'. τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως ἀναγνωρίσῃ τὸ πρωτόκολλον τῆς 22 Μαρτίου, καὶ διορίσῃ πάραυτα πληρεξούσιον, ὅστις ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἐπιτρόπων τῶν συμμάχων νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς λονδινείου συμβάσεως.

Καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Διέβιτζ συνάδελφος Μούφφλιγ δὲν εἶχε κατορθώσει « νὰ ὁρισθῶσιν ἰδιαιτέρως τὰ περὶ τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος. » Οὕτω δὲ ἠδύνατο νὰ φανῇ ὡς ἐσκεμμένη σχεδὸν εἰρωνεία, ὅτι ὁ ρῶσος στρατάρχης ἀνέκοψε « τὰς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν πολεμικάς του κινήσεις, » καὶ παρέσχεν εἰς τὸ Διβάνιον τὴν εἰρήνην, « χάριν τῆς πρωσικῆς μεσι-

(1) Ἐκθ. ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῆς 10 Σεπτεμβρίου.

τείας. Ἱκανῶς δ' ἐπίσης τραχεῖα ἐφάνη καὶ ἡ τῆς Ῥωσίας ἀπάντησις πρὸς τὴν ἀπόπειραν τῶν δυτικῶν ἀνακτοβουλίων τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου, ὅπως λύσωσι τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα κατ' ἀποκλεισμὸν τῆς Ῥωσίας. Ἀλλ' ὁ Διέβιτζ ἔσχε τὴν μεγαλοθυμίαν νὰ μετριάσῃ τὴν πικρίαν τῆς ἀποτυχίας τῶν δυτικῶν πρέσβεων, δίδων εἰς αὐτοὺς τὴν καθησυχαστικὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ἡ συναίνεσις τῆς Πύλης εἰς τὸ πρωτόκολλον τοῦ Μαρτίου ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ὡς κοινὴ ἐπιτυχία, καὶ ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἤθελον πρῶται λάβει γνῶσιν τῆς ὑπὸ τῆς Πύλης παραδοχῆς τῆς συμβάσεως.

Ἡ εἴδησις ὅμως τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀφύπνισε τὴν ἀσθενῆ συνείδησιν τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας ἀπὸ τοῦ ληθάργου τῆς αὐτάρκους ἀδιαφορίας της. Μιᾷ φωνῇ ἀνεκήρυξαν οἱ εὐρωπαῖοι διπλωμάται, ὅτι τὸ τουρκικὸν κράτος εἶχε θανασίμως πληγῆ, καὶ μιᾷ φωνῇ παρεδέξαντο, ὅτι ἡ διατήρησις αὐτοῦ ἦν ἐγγύησις τῆς εἰρήνης καὶ κλεὶς τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσοῤῥοπίας· οὐδὲν ὅμως ἀπελείπετο πλέον εἰς τὰς τέσσαρας Δυνάμεις, ἤ, τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιούμεναι, νὰ φανῶσιν ηὐχαριστημέναι ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῆς πέμπτης. Οὐδεμία ἐξ αὐτῶν ἐτόλμα νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς περιστάσεως, ὅπως κηρυχθῇ ἀναφανδὸν κατὰ τῆς Ῥωσίας, καὶ ἐγείρῃ ἐνώπιον αὐτῆς φραγμὸν διὰ τὸ μέλλον.

Ὁ Μέττερνιχ ἠρώτησεν εἰρωνικῶς ἐν Λονδίνῳ, ἂν τὸ ἀγγλικὸν ἀνακτοβούλιον διάθεσιν εἶχε νὰ πολιτευθῇ νῦν *ἀγγλικῶς ἢ φιλελευθέρως* (1). « Ἡ κατὰ τῆς Τουρκίας, ἔλεγεν, ἐξεγερθεῖσα πολιτικὴ ἐλευθεροφροσύνη εἶνε κατὰ μέρος ἀφορμὴ τοῦ σημερινοῦ ναυαγίου. Μέγα ὑπῆρξε λάθος ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν ἐκ τῆς ἐγγύης τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης. Ἡ Αὐστρία οὐδεμίαν ἐπιθυμεῖ ἐπαύξησιν· ἀλλ' ἐπιθυμεῖ συνάμα, ὅπως καὶ ἄλλαι Δυνάμεις μὴ ὠφελῶνται ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς φιλοφροσύνης πρὸς ἐπιχείρησιν παρατόλμων κινημάτων καὶ τοπικῶν ἐπαυξήσεων. »

Σκληρότατα μεταξὺ πάντων τῶν ἄγγλων πολιτικῶν ᾐσθάνθη τὸ τραῦμα ὁ δοὺξ Οὐέλλιγκτων. Ὡμολόγει νῦν, ὅτι αἱ Δυνάμεις εἶχον πολὺ προχωρήσει συντάξασαι τὸ πρωτόκολλον τῆς 22 Μαρτίου, καὶ ὅτι

(1) 21 Σεπτεμβρίου 1829.

ἠδύναντο νὰ ἐξέλθωσι τῶν δυσχερειῶν, ἂν εἶχον μείνει ἐπὶ τῶν βάσεων τῆς 16 Νοεμβρίου. Ὅτε δὲ ἀνέγνω τὴν συνθήκην τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐκήρυξε τεθνεῶτας τοὺς τούρκους, ματαίαν πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς ἀναζωογόνησιν αὐτῶν, καὶ τοῦτο μόνον ἔτι ἄξιον προσοχῆς: τίς ἠδύνατο νὰ γείνῃ ἀνεξάρτητος τῆς Πύλης ἀντικαταστάτης (1). Ὁ λόρδος Ἄβερδην προέτεινεν ἐγγυήσεις πρὸς βοήθειαν τῆς Πύλης· ὁ δὲ λόρδος Ἀϊτέσβουρυ, προέτεινεν ἁπλούτατα κράτος ἑλληνικόν, ἕδραν ἔχον τὴν Κωνσταντινούπολιν, πρὸς περιορισμὸν τῶν κατακτήσεων τῆς Ῥωσίας.

Ἐν Παρισίοις ἐγέννησεν ἐπιπόλαιον ἀγαλλίασιν ἡ εἰρήνη, ἥτις ἀπέτρεπε τὸν κίνδυνον γενικῆς περιπλοκῆς, καὶ καταλείπουσα τὴν Γαλλίαν ἐν τῷ στοιχείῳ αὐτῆς « τῶν θολῶν ὑδάτων, » παρεῖχεν αὐτῇ ἐλευθερίαν πρὸς ἄλλας φιλοδόξους ἐπιχειρήσεις, καὶ ἰδίως πρὸς τὸ νέον, χάριν τῆς γαλλικῆς δοξομανίας μελετώμενον τόλμημα κατὰ τῆς Ἀλγερίας.

Καὶ ἐν Βιέννῃ δὲ συνῆλθον ἐντὸς ὀλίγου καὶ ἐθεώρησαν φαιδρότερον τὰ πράγματα· « Τὸ ῥωσικὸν ξῖφος ἔκοψε τὴν τριμελῆ συμμαχίαν, ἀπολείπεται δὲ ἐκ τούτου πικρία μεταξὺ Ἀγγλίας ἰδίως καὶ Ῥωσίας. Ἐκ τῆς βαρείας πολεμικῆς ἀποζημιώσεως ἤθελον ἀπαλλαγῇ ἄλλα κράτη διὰ τῆς πίστεως αὐτῶν· ἀλλὰ τοιοῦτοι συνδυασμοὶ εἶνε ὑπέρτεροι τοῦ Σουλτάνου. Ὁ ἔξαρχος ἂς πληροφορηθῇ, ἂν ἡ Πύλη εἶνε διατεθειμένη νὰ προβῇ εἰς πιστωτικήν τινα διαπραγμάτευσιν καὶ νὰ ἀκούσῃ συμβουλὰς ὡς πρὸς τὴν *ἰδέαν* ταύτην (2). » Ὁ Ῥεῒς εἶχε τὴν ἀφέλειαν ν' ἀπαντήσῃ, ὅτι ἡ Πύλη ἀδυνατεῖ νὰ πληρώσῃ, ἂν δὲ ἠδύνατο νὰ προμηθευθῇ τὸ ὑπὸ τῆς Ῥωσίας ζητούμενον ὑπέρογκον ποσόν, διάθεσιν εἶχε νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὸ μᾶλλον, ὅπως ἀναδιοργανώσῃ τὸν ϛρατόν της καὶ ἀρχίσῃ ἐκ νέου τὸν πόλεμον.

Ἀποστέλλων ὁ Μέττερνιχ εἰς τὸν Φικελμὼν τὰ συγχαρητήρια τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὸν Τσάρον, παρῄνει αὐτῷ νὰ ἐξετάσῃ ἂν ὑφίσταντο ἔτι αἱ κατὰ τῆς Αὐστρίας προλήψεις. Πάντες, ἔλεγεν, ἦσαν ηὐχαριστημένοι ἐκ τῆς εἰρήνης, ἐκτὸς μόνον τῶν ταραχοποιῶν. Οἱ

(1) Ἔκθεσις ἐκ Λονδίνου, τῆς 12 Ὀκτωβρίου 1829. Παράρτ.

(2) Ἐκθέσεις τῶν 2, 11 καὶ 17 Ὀκτωβρίου, εἰς Κωνσταντινούπολιν.

ὅροι αὐτῆς οὔτε μέτριοι ἦσαν οὔτε βαρεῖς· ἀλλ' ἡ παράτασις τῆς κατοχῆς τουρκικῶν ἐπαρχιῶν ἐγέννα κρυφίας σκευωρίας, καὶ καθίστα δυνατὸν νέον πόλεμον (1). Ὁ κόμης Φικελμὼν ἐμήνυσεν εἰς ἀπάντησιν, ὅτι ἡ Πύλη προέτεινεν ἀντὶ τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως τὴν ἐκχώρησιν τῶν Ἡγεμονειῶν, ἀλλ' ὁ Τσάρος δὲν ἀπεδέχθη αὐτήν, καὶ περιώρισε τὴν κατοχὴν εἰς 18 μόνον μῆνας (2). Ὁ Τσάρος, ἔλεγεν, ἐπίστευεν, ὅτι ἡ Τουρκία ὀλίγα περιεῖχε στοιχεῖα διαρκείας· ὁ δὲ Νέσσελρωδ οὐδένα ἔβλεπεν ἐπικείμενον κατὰ τῆς ὑπάρξεώς της κίνδυνον. Ὁ Τσάρος προσέτι ἦν πλήρης ἀγανακτήσεως, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσὴφ δὲν ἐνέκρινε τὴν πρὸς τὸν Σουλτάνον διαγωγὴν αὐτοῦ· *τοῦτο δ' ἔπρεπε ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν πολιτικὴν ἀγυρτείαν, ἣν ἤσκησεν ὁ Νικόλαος, ἀποστείλας εἰς τὸ στραταρχεῖον ἑτοίμην τὴν περὶ εἰρήνης συνθήκην, ὅπως διὰ τῆς αὐστηρότητός της κυρώσῃ τὸν θρίαμβον αὐτοῦ, ἐνῷ, ἂν ἀφίνετο δυνατὴ ἡ μετρίασις τῶν ὅρων της, ὁ χαρακτὴρ τοῦ Τσάρου θὰ παρίστατο φέρων τὸν τύπον εὐγενοῦς μεγαλοθυμίας.* «Ὁ ὑπολογισμὸς ὅμως ἐκεῖνος, οὗ τινος σκοπὸς ἦτο νὰ προξενήσῃ ἐντύπωσιν καὶ νὰ προκαλέσῃ ἐπαίνους, ἀπέτυχεν ἐντελῶς ἐν Λονδίνῳ καὶ Βιέννῃ. Τοὐναντίον δὲ ὁ Ι'. Κάρολος ἐπήνεσε πληρέστατα τὴν μετριοπάθειαν καὶ τὴν εὐγένειαν τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου.»

Ὅτε δὲ ὁ Λόρδος Ἄβερδην κατεμέμφθη πρὸς τὸν Τσάρον, δι' ἐμπιστευτικῆς διακοινώσεως (3) τὴν μεταξὺ τῶν ὑποσχέσεών του καὶ τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης ἀντίθεσιν, παραστήσας ἰδίως πόσην λύπην προὐξένησε τοῦτο ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ ὅτε πρὸς τούτοις ἐν τῷ ἀγγλικῷ ὑπουργικῷ συμβουλίῳ ἀπεφασίσθη τὴν 10 καὶ 11 Ὀκτωβρίου πλήρης συμφωνία (entente) πρὸς τὴν Αὐστρίαν, πρόσφορον ὑπέλαβε τὴν εὐκαιρίαν ὁ Μέττερνιχ, ὅπως δώσῃ αὐστηρὸν μάθημα εἰς τοὺς ἄγγλους. Ὑπέμνησεν αὐτοῖς (4), ὅτι ὁ Τσάρος δὲν εἶχεν ἔτι ἐκφράσει τὸν τελευταῖόν του λόγον περὶ τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως· ἀλ-

(1) Διακοίν. τῆς 5 Ὀκτωβ. 1829.
(2) Ἔκθ. ἐκ Πετρουπ. τῆς 8 Ὀκτωβρ. 1829.
(3) Ἔκθ. ἐκ Λονδ. τῶν 10 καὶ 11 Ὀκτωβρίου 1829.
(4) Βλέπε τὴν περὶ τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς περιληπτικὴν ἔκθεσιν τοῦ Μέττερνιχ, ὑπὸ ἡμερομ. 28 Ὀκτωβ. 1829, ἐν τῷ Παραρτ.

λως δέ, εἶπε, δὲν ἐσήμανεν ἔτι καὶ ἡ ὥρα, καθ' ἣν ἡ Ῥωσία ἤθελεν ἐπιθυμήσει τὸν ἀφανισμὸν τῆς Τουρκίας, οὔτε ἤθελε σημάνει ποτὲ ἡ στιγμή, καθ' ἣν ἡ Ῥωσία θὰ ἐπεθύμει ἰσχυρὰν καὶ ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἀντὶ τῆς Τουρκίας. Καὶ καθ' ἣν δὲ περίπτωσιν ἡ Τουρκία δὲν θὰ ἠδύνατο πλέον νὰ διατηρηθῇ, ἡ Αὐστρία, ἔλεγεν ὁ Μέττερνιχ, ἔχει πολλοὺς δισταγμοὺς περὶ τῆς προσηκούσης διαῤῥυθμίσεως τοιούτου σπουδαίου εὐρωπαϊκοῦ ζητήματος ὑπὸ τῆς τριπλῆς συμμαχίας. Ἂν δὲ τὸ μικρὸν δημιούργημα [τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἐννοεῖται] ἤθελε θεωρηθῇ ὡς ὁροθετικός τις πάσσαλος—jalon—πρὸς σύστασιν μέλλοντος κράτους, ἀπαιτεῖ ἡ Αὐστρία νὰ ἀκουσθῇ ἡ φωνὴ αὐτῆς ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν κυρίων Δυνάμεων. Αἱ αὐλαὶ τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων, προσέθετε, καλῶς θὰ πράξωσι μὴ σπεύδουσαι. Ἡ Ἀγγλία δὲ ἰδίως πρέπει ν' ἀποφύγῃ ὅ,τι οὐδέποτε ἔπραξεν ἡ ἱερὰ συμμαχία, τὸ νὰ διαθέτῃ δηλ. ἐν πλήρει εἰρήνῃ τὴν μοῖραν τῶν κρατῶν. Ἐξεταστέον ἐν πρώτοις τί γενήσεται ἡ Τουρκία συνεπείᾳ τῆς εἰρήνης (1), καὶ κατόπιν τί γενήσεται ἡ Ἑλλάς, συντασσομένη εἰς κράτος. Εἰς τὴν συντήρησιν πρὸ παντὸς πρέπει ν' ἀποβλέψωσιν αἱ Δυνάμεις. Οὕτω δὲ πολεμοῦσι προσφορώτατα τὸ κακόν, ὅπερ θέλει νὰ προλάβῃ ὁ δοὺξ Οὐελλιγκτών, τὰ παράτολμα τουτέστιν ἐπιχειρήματα τῆς Ῥωσίας. Εἴθε μὴ προβῶσι διὰ τῆς τριπλῆς συμμαχίας εἴς τι παρακεκινδυνευμένον τόλμημα. Ἐξ αὐτῆς ἡ Ῥωσία μόνη ὠφελήθη μέχρι τοῦδε· ἡ δὲ Γαλλία εἶνε ἀκαταλόγιστος, διότι οὐδέποτε γνωρίζει τί θέλει. — Ὁ Οὐέλλιγκτων, ἔλεγεν ἐν ἄλλῃ αὐτοῦ μυστικῇ καὶ ἰδιαιτέρᾳ διακοινώσει ὁ Μέττερνιχ, πλανᾶται ἐν πᾶσι. «Οἱ τοῦρκοι δὲν ἀπέθανον, ἀλλ' ἐθεώρησαν μόνον ἑαυτοὺς ὡς ἡττηθέντας.» Οἱ ἕλληνες δέ, προσέθετε, δὲν ζῶσι, καὶ ἐπὶ μακρὸν ἔτι θέλουσιν ἐξακολουθήσει διάγοντες δάνειον βίον — existence d'emprunt. Ἡ Ῥωσία οὐδέποτε θὰ θελήσῃ ἑλληνικὸν βασίλειον. Ἢ πάντα μὲ ἀπατῶσιν, ἔλεγεν, ἢ θέλομεν ἴδει ἔτι τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον παριστάμενον ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ὡς προστάτην τῶν τούρκων. Ἂν ὁ δοὺξ Οὐέλλιγκτων θέλει νὰ ῥίψῃ ἀπολύτως τὸν Σουλτάνον εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ αἰωνίου του ἐχθροῦ, καθιστάμενον οὕτω ῥῶσον ὀσπο-

(1) Ἐμπιστευτική.

δάρον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ Σουλτάνος θὰ προτιμήσῃ βέβαια νὰ μείνῃ ἐκεῖ τοιοῦτος, ἢ νὰ διωχθῇ.» Βεβαιοῦντος δὲ τοῦ Ἄβερδην «ὅτι καὶ ἡ Ἀγγλία δὲν ἤθελε θεμελιώσει τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἐπὶ κερδοσκοπίας, μόνον δὲ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν ὁρίων ἠναγκάζετο νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ῥωσίαν, καὶ ὅτι ἐθεώρει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος ὡς ὑπαγορευομένην ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συμφέροντος τοῦ Σουλτάνου (1)» ἐπέμενε λέγων ὁ Μέττερνιχ μετὰ διδακτικοῦ ὕφους (2), ὅτι «αἱ οὐσιώδεις μεταβολαὶ τῆς τύχης τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρῶνται τοῦ λοιποῦ ὡς ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῆς Ῥωσίας, ἀλλ' αἱ τυχὸν ἀναγκαῖαι ἔπρεπε νὰ συζητῶνται καὶ ἀποφασίζωνται κοινῶς ὑπὸ τῶν Δυνάμεων. Τὸ παρελθόν, εἶπε, τῶν τελευταίων δεκαπέντε ἐτῶν παρίστα λυπηρὰς παραχωρήσεις πρὸς τὴν Ῥωσίαν. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἵδρυσις νέου ἑλληνικοῦ κράτους ἔπρεπε νὰ ἀσφαλισθῇ ἐν τῷ συμφέροντι τῆς ἀνατολικῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς Τουρκίας. Προτιμητέα δὲ ἦτο κατ' αὐτὸν ἡ ἀνεξαρτησία κράτους τινος τῆς περιωρισμένης ὑποταγῆς αὐτοῦ εἰς ἄλλο πολιτικὸν σῶμα. Ἡ ἐπικυριαρχία ἤθελεν ἀποβῇ εἰς τὸν Σουλτάνον ἀδιάλειπτος πηγὴ στρεψοδικιῶν. Πολὺ δὲ σπουδαιότερον ἦτο τὸ περὶ ἡσυχίας τῆς Τουρκίας ζήτημα ἢ τὸ περὶ ἐκτάσεως καὶ πολιτεύματος τοῦ νέου κράτους. Πρώτιστον πάντων μέλημα ἔπρεπε νὰ ἦνε ἡ διατήρησις τῆς Τουρκίας καὶ ὁ ὁριστικὸς διοργανισμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἡ δὲ Ῥωσία ἔπρεπε νὰ προσκληθῇ εἰς κοινὴν ἐξασφάλισιν τῆς περαιτέρω ὑπάρξεως τῆς Τουρκίας.» — «Μόνον ἡ ἀπόλυτος ἀντίστασις τοῦ Σουλτάνου ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ὡς πρόσκομμα τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος.» — «Ἡ Ῥωσία ὑπέστη (3) διὰ τῶν δύο αὐτῆς πολέμων μεγίστας ὑλικάς, ἡ δὲ Τουρκία μεγίστας ἠθικὰς ζημίας. Τοῦτο δὲ εἶνε τὸ προδήλως ἐκ τῆς εἰρήνης ἐξαγόμενον, ὅτι ὁ Τσάρος ἐθεώρησεν ὡς εὔκαιρον τὴν στιγμήν, ὅπως ἐκδιώξῃ τοὺς τούρκους τῆς Εὐρώπης. Κατώρθωσεν ὅμως δι' αὐτῆς ὅ,τι δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ καταστρέψῃ, τὴν ἐγγύησιν δηλ. περὶ τῆς εἰς τὸ μέλλον ὑπάρξεως τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας.»

(1) 13 Νεμβρ. 1829. Παράρτ.
(2) 24 Νοεμβρ. 1829. Παράρτ.
(3) 16 Δεκεμβ. 1829, εἰς Λονδῖνον Παράρτ.

Νέαν τῆς Τουρκίας ἐξασφάλισιν ἐφρόνει ὁ Μέττερνιχ τὴν ἔλλειψιν προσφόρων στοιχείων πρὸς ἀντικατάστασιν αὐτῆς. «Ἡ νέα Ἑλλάς, ἔλεγε, στερεῖται μέσων ζωῆς, καὶ ἐπὶ μακρὸν ἔτι δὲν θέλει ἀναλάβει. Ὡς πρὸς τὸ δημιούργημα τοῦτο συμφωνεῖ ἐντελῶς ἡ Αὐστρία πρὸς τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον. Προκειμένου περὶ τῆς εἰσαγωγῆς νέου μέλους εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, τὸ δημόσιον αὐτῶν δίκαιον πρέπει νὰ ὁρίσῃ κατὰ τίνας κανόνας. Βάσιν δὲ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ νέου κράτους πρέπει νὰ ὁρίσωσι τὰ οὐδέτερα κράτη τὴν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου αὐτοῦ χειραφέτησίν του (l'acte d'émancipation du nouvel état par le Sultan). Τότε ἡ τῆς Βιέννης αὐλὴ θέλει συνάψει πάραυτα σχέσεις μετ' αὐτοῦ. Εἰς τοῦτο δὲ πρόσφορος ἤθελεν εἶναι ἐγγύησίς τις τῶν τριῶν Δυνάμεων, ἣν ἠδύναντο νὰ συμμερισθῶσιν αἱ ἄλλαι βραδύτερον, ἢ ἄλλος τις τρόπος, καθ' ὃν ἡ γενικὴ ἐγγύη τῆς βιενναίας συνόδου νὰ ἐπεκταθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἰ δυνατὸν κατόπιν καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν»

Ἐν τέλει δὲ ἐκαυχᾶτο ὁ αὐστριακὸς ἀρχικαγκελλάριος, ὅτι εὗρε τρόπον λύσεως τῆς περιπλοκῆς, καὶ προσετίθει, ὅτι «ὁ Τσάρος, χρηματικὴν διεξαγαγὼν διαπραγμάτευσιν, καὶ χωρίς τινος ἀληθινῆς θυσίας περικοσμηθεὶς διὰ τοῦ στεφάνου τῆς γενναιοδωρίας, ἐκαρπώθη μετὰ πολλῆς τῆς καταχρήσεως θέσιν ψευδῆ ὅλως καὶ ἐπισφαλῆ (1).»

Ἐνῷ ἡ εἰρηνόφιλος τῆς Εὐρώπης διπλωματία ἀνέπτυσσεν ἀνέτως λογοκοποῦσα τὴν σημασίαν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς λύσεως τῆς ἀνατολικῆς κρίσεως διά τε τὴν Τουρκίαν καὶ τὸ μέλλον ἑλληνικὸν κράτος, τὸ ταχὺ τοῦ πολέμου πέρας, ὁ διὰ καταπληκτικῆς ταχυδακτυλουργίας κατορθωθεὶς θρίαμβος τοῦ ῥώσου στρατάρχου, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἡ ἀστραπιαία ἐκείνη διαδοχὴ φοβερῶν συμβεβηκότων, εἶχον τυφλώσει μᾶλλον καὶ συνταράξει ἢ πραΰνει καὶ φωτίσει τὴν φαντασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Πενιχρὰ μόλις ἢ μέτρια ὑπελάμβανον αἱ ὑψιπετεῖς ἀξιώσεις τῶν θερμοαίμων ἑλλήνων τὰ παρὰ τοῦ Διέβιτζ Σαβαλκάνσκη κατορθωθέντα· ἐλλειπῆ δὲ πάντοτε ἐκηρύσσοντο τὰ ἀποτελέσματα τῆς εἰρήνης, ἀφοῦ ἡ μὲν Πύλη ἀπηλλάγη τῆς ἀμηχάνου αὐτῆς θέσεως, βαρεῖαν ἀποτίσασα πολεμικὴν ἀποζημίωσιν, αἱ δὲ ὑψιπετεῖς ἐλπίδες περὶ ἐπεκτάσεως τῶν ἑλληνικῶν ὁρίων διελύθησαν

(1) 20 Μαΐου 1830. Παράρτ.

εἰς ἀτμόν. Ἡ πικρία τῆς ἀπογοητεύσεως ἐτράπη κατὰ τῆς ἐγχωρίου τῶν πραγμάτων καταστάσεως καὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Κυβερνήτου. Κατ' αὐστριακὰς ἐκθέσεις « τοσοῦτον ηὔξησεν ἡ κατὰ τοῦ Καποδιστρίου δυσαρέσκεια περὶ τὰ τέλη τοῦ 1829, ὥστε κατεμέμφθησαν αὐτοῦ οἱ ἕλληνες, ὅτι ἤθελε νὰ προδώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας, καὶ ἐξεφράσθησαν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονείας γερμανοῦ πρίγκηπος (1). »

Ἤθελε προτιμήσει βεβαίως ὁ Κυβερνήτης, ὅτε τὴν 4 Ὀκτωβρίου ἔμαθε τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, νὰ ἴδῃ ἀδυσώπητον ἀναπτύσσοντας αὐστηρότητα κατὰ τῶν ἡττημένων οὐ μόνον τὸν νικηφόρον ῥῶσον στρατηγὸν διὰ τοῦ ξίφους αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ῥωσικὴν αὐλὴν διὰ τοῦ ἀποτόμου καὶ αὐστηροῦ Πάλεν, ἢ νὰ ἴδῃ τὴν Ῥωσίαν καθισταμένην ἐπὶ τοῦ κολοφῶνος αὐτοῦ τῆς νίκης εὐπειθῆ ἐκτελεστὴν τῶν λονδινείων ἀποφάσεων, καὶ ὑποκρινομένην τὴν μεγάθυμον ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ τοῦ συνδιαλλακτικοῦ Ὀρλώφ. Ἐνῷ τολμηρά τις καὶ θαῤῥαλέα ἀπόφασις τοῦ Διέβιτζ ἤθελε παραλύσει καὶ καταστήσει φαντασιώδη μόνον τὰ νωθρὰ καὶ κακόβουλα συμβούλια τῆς ἐν Λονδίνῳ συνόδου, νέαι νῦν πάλιν προέκειντο διαπραγματεύσεις, ἡ καλλίστη πασῶν κρίσις ἀνεβάλλετο, οὐδὲν δὲ καλὸν ἦτο δυνατὸν νὰ προσδοκᾶται παρὰ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων, καθ' ἣν περίπτωσιν συνεδέοντο αὗται στενότερον πρὸς ἀλλήλας, ἕνεκα ζηλοτυπίας πρὸς τοὺς ῥωσικοὺς θριάμβους, καὶ ὑπελάμβανον ὕποπτον τὴν Ἑλλάδα ὡς δημιούργημα τῆς Ῥωσίας.

Καθότι νῦν, μετὰ τὴν ταχεῖαν φορὰν τῶν μεγάλων ἐκείνων καὶ βιαίων γεγονότων, ἐπήρχετο ἡ βραδυπορία τῆς διπλωματικῆς ἐργασίας. Ἐκ νέου δὲ πάλιν ἔμελλε τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὸ απομεμακρυσμένον ἐκεῖνο διπλωματικὸν δικαστήριον, ὅπερ ἐκίνουν καὶ ὡδήγουν κατὰ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ ἡ ζηλοτυπία, ὁ φόβος, ὁ φθόνος καὶ πάντα τὰ μικρὰ πάθη, ἥκιστα δὲ πάντων ἀληθὲς ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων. Ὡς ὁ Καποδίστριας προεμάντευεν, ἐπετήρουν οἱ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων διπλωμάται μετ' ἀγωνιώδους ζηλοτυπίας τὸ ἐλάχιστον ῥωσικὸν κίνημα ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς πράγμασι, πᾶσα δὲ ἡ

(1) Ἐκθέσεις ἐξ Ἀθηνῶν, τῆς 4 καὶ 12 Δεκεμβρ. 1829, καὶ τοῦ Πρόκες, τῆς 17 καὶ 20 Ἰανουαρ. 1830. Παράρτ.

περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος μέριμνα αὐτῶν συνεκεντροῦτο μόνον ἐν τῇ ἀντιστάσει κατὰ τῆς μοσχοβιτικῆς φιλοδοξίας. Ἐν Λονδίνῳ καὶ Βιένῃ ἤλπιζον νὰ δυσαρεστήσωσι τὴν Ῥωσίαν διὰ τῆς διαμορφώσεως τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ στερήσωσιν αὐτὴν οὕτω τοὺς καρποὺς τῶν νικῶν της. Δὲν ἐφαίνετο δὲ δύσκολον νὰ παρασυρθῇ εἰς ὁμοίαν ὁδὸν καὶ ὁ ὑπὸ νοσηρᾶς ἀνησυχίας ἔνθεν κἀκεῖθεν περισπώμενος γάλλος σύμμαχος.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνάγκη ἦτο νὰ γείνῃ ἀντίδρασις κατὰ τῶν προστατευτικῶν ἐνεργειῶν τῆς Ῥωσίας, ἃς εἶχεν ἤδη προφητεύσει ὁ Μέττερνιχ, καὶ αἵτινες κατεφαίνοντο δι' ἀνταλλαγῆς φιλοφρονημάτων μεταξὺ νικητῶν καὶ ἡττημένων. «Ὁ Σουλτάνος εἶχε μεταβῆ εἰς τὸν χορόν, ὃν ἔδωκεν ὁ Καπουδὰν πασᾶς εἰς τὸν Ὀρλὼφ καὶ τὸν Βούτενιεφ, ὅπως κρίνῃ μόνος, τί ἠδύναντο νὰ παραλάβωσιν οἱ τοῦρκοι ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων. Ὁ δὲ Ῥεῒς εἶπεν εἰς τὸν ἔξαρχον: τοιαῦται φιλοφροσύναι δὲν εἶνε ἀναγκαῖαι μεταξὺ ἡμῶν, διότι ὑπήρξαμεν φίλοι πάντοτε πρὸς τὴν Αὐστρίαν (1).» Συγχαίροντος δὲ τοῦ ἐξάρχου, ὅτι κατωρθώθη ἡ τῆς εἰρήνης συνομολόγησις, ἀπήντησεν ὁ Ῥεῒς μετὰ μεγαλοπρεποῦς εἰρωνείας: «Ἡ ἀλγεινὴ θυσία ἐτελέσθη· ἃς μὴ γίνεται πλέον περὶ τούτου λόγος» (le sacrifice pénible est consommé; n'en parlons plus) (2). Τοιοῦτον ἦτο τὸ ἀληθὲς τῆς Πύλης φρόνημα. Οἱ δὲ ῥῶσοι κατενόουν κάλλιστα, πόσον δυσκόλως ἠδύναντο νὰ καταννικηθῶσιν ἡ ἐρριζωμένη δυσπιστία καὶ ἡ μνησικακία τῶν τούρκων, καὶ πόσον αἱ δυτικαὶ Δυνάμεις καὶ ἡ Αὐστρία ὑπέθαλπον ἐπιμελῶς τὰς ἀντιπαθεῖς διαθέσεις τοῦ Διβανίου. Οὐδεμίαν δὲ εἶχον οἱ ῥῶσοι διάθεσιν νὰ παραιτηθῶσι τῶν ἀποκτηθέντων ὠφελημάτων, καὶ ἀπέκρουσαν ὁριστικῶς τὴν ὑπὸ τῆς Πρωσίας συνιστωμένην ἐγγύησιν ὑπὲρ τῆς Τουρκίας. «Τοῦτο, ἔλεγον, ἤθελε καταστήσει ὑπερφίαλον ὅλως τὸν Σουλτάνον, ὅστις, βλέπων ἑαυτὸν προστατευόμενον κατὰ παντὸς κινδύνου, ἤθελε νομίσει ὅτι ἠδύνατο νὰ τολμήσῃ τὰ πάντα, ὅπως ἀπαλλαγῇ τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως (3).» Τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρουπόλεως ἐν τούτοις, χω-

(1) 10 Δεκεμβρίου, 1829. Παράρτ.

(2) 8 Ἀπριλίου, 1830. Παράρτ.

(3) 9 Μαρτίου, 1830. Παράρτ.

ρὶς νὰ παράσχῃ νεώτερόν τι πραγματικὸν πλεονέκτημα εἰς τὸ Διβάνιον, ἐφρόντιζε φρονίμως νὰ διατηρῇ τὸ πρόσχημα τῆς μεγαλοθυμίας, καὶ ν' ἀποφεύγῃ πᾶν ἐπισφαλὲς διάβημα ἐν τῷ ἑλληνικῷ ζητήματι. Προὐτίμησε δὲ μᾶλλον νὰ παραιτηθῇ ἑνὸς τῶν κυριωτάτων ἄρθρων τοῦ προγράμματος τοῦ Τσαρσκοεσέλου, καὶ νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἀνεξαρτησίαν, ἣν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἠρνεῖτο αὐτοῖς. Ὁ ἔξαρχος εἶχε χαρακτηρίσει ἀπὸ τῆς 24 Δεκεμβρίου 1829 τὴν παραχώρησιν ταύτην ὡς μόνον θεραπείας μέσον, ὁ δὲ Μέττερνιχ εἶχε προσθέσει τὸ σχόλιον: «τοιαύτη ἦτο ἀνέκαθεν ἡ ἡμετέρα γνώμη.» Ἐν διακοινώσει τῆς 20 Φεβρουαρίου παρετήρει ὁ αὐστριακὸς ἀρχικαγκελλάριος, ὅτι «ὁ ἁπλούστατος τρόπος πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ νέου κράτους ἦτο νὰ ἀναγγείλῃ τοῦτο τὴν σύστασιν ἑαυτοῦ εἰς τὰς Δυνάμεις, ὡς ἔπραξαν αἱ ἀγγλικαὶ ἀποικίαι τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ Αὐστρία ἦτο διατεθειμένη ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ τὸ ἀναγνωρίσῃ πρώτη πασῶν. Ὁ τρόπος δὲ οὗτος ἦν ἄξιος συστάσεως, καὶ ἂν ἔτι ὁ Σουλτάνος ἠρνεῖτο τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ (1).»

Τέσσαρες μῆνες εἶχον παρέλθει ἀπὸ τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει εἰρήνης, καὶ ὅμως ἡ ἐν Λονδίνῳ σύνοδος δὲν εἶχεν ἔτι καταλήξει εἰς ἐπαρκῆ τινα ἀπόφασιν περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος. Ἡ Ῥωσία ἤσκει πάντοτε ὑπέροχον ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τοῦ διπλωματικοῦ δικαστηρίου, καὶ ὁ Μέττερνιχ ἔλεγεν ὀδυνώμενος: «Δυστυχῶς ἡ ἐν Λονδίνῳ σύνοδος διατελεῖ ὑπὸ ῥωσικὴν διεύθυνσιν (2).» Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον οὐδεμίαν ᾐσθάνετο διάθεσιν νὰ ἐκτεθῇ σφοδρῶς ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων, αἱ συζητήσεις κατήντησαν ἐπὶ τέλους εἰς ἀναξιοπρεπῆ παιδιὰν μεταξὺ τοῦ περὶ ἀνεξαρτησίας ζητήματος καὶ τοῦ περὶ ἐπεκτάσεως ὁρίων. Ἀντὶ τοῦ δώρου τῆς ἀνεξαρτησίας, ἐμέτρουν οἱ διπλωματικοὶ δικασταὶ διὰ γλίσχρου ὅλως μέτρου τὰ ὅρια τοῦ νέου κράτους.

Τὰ κατ' ἐπιφάνειαν ἑτερογενῆ καὶ ἀντίθετα πράγματα ἐτέθησαν ἐγγὺς ἀλλήλων. «Τί κοινὸν ἔχει, ἠρώτων οἱ φιλέλληνες, ἡ ἀνεξαρτησία τόπου τινὸς πρὸς τὰ φυσικὰ αὐτοῦ ὅρια; Διατὶ ἆρά γε τὸ ἐλεύθερον βασίλειον πρέπει νὰ ἦνε μικρότερον τῆς ὑποτελοῦς

(1) Διακοίν. εἰς Πετρούπ. τῆς 20 Φεβρουαρ. Παράρτ.

(2) 22 Ἰουλίου 1829. Παράρτ.

Ἑλλάδος; Καὶ ὅμως ἦτο σαφέστατον, ὅτι οὐδείς, εἴτε ἡγεμὼν ἀνεξάρτητος, εἴτε ὑποτελής, ἠδύνατο νὰ βασιλεύσῃ ἐν Ἑλλάδι, ἀνεπαρκῆ ἐχούσῃ ὅρια.

Τὸ αἴνιγμα λύεται, ὅταν ἀναλογισθῇ τις, ὅτι συνεκρούοντο πάλιν ἐν τῷ κρυπτῷ τὰ συμφέροντα τῶν προστατίδων Δυνάμεων, ἐνῷ ἐπισήμως τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα ἦσαν τὸ πρῶτον τῆς ἡμέρας ζήτημα. Ὁ δοὺξ Οὐέλλιγκτων, ὅστις ἐφ' ἱκανὸν χρόνον εἶχε πολεμήσει τὴν ἀνεξαρτησίαν, ἐθεώρει νῦν αὐτὴν ὡς ἀναγκαίαν. Ἡ ἐν Ἀδριανουπόλει εἰρήνη εἶχε πείσει αὐτὸν ὀφθαλμοφανῶς, ὅτι ἦτο ἄδικον καὶ κινδυνῶδες συνάμα, νὰ ὑποταχθῇ ὑποτελὴς Ἑλλὰς εἰς τὴν ἐξησθενημένην καὶ προστασίαν χρήζουσαν Πύλην. Εἶχε κατανοήσει δὲ τὸ ὀρθὸν τῆς ἰδέας, ὅτι ὑποτελὴς ἡγεμονεία ἐξυπηρέτει μόνον τῆς Ῥωσίας τὰ συμφέροντα. Ἀντὶ ὅμως νὰ προβῇ δραστηρίως εἰς ἐνέργειαν σύμφωνον πρὸς τὴν ἰδέαν ταύτην, ὡς ἤθελεν ὁ Ἀϊτέσβουργ, καὶ ὡς θὰ ἤθελεν ὁ Κάννιγκ, ἀντὶ νὰ συλλογισθῇ ἰσχυρὸν ἑλληνικὸν πρόχωμα κατὰ τοῦ μοσχοβιτικοῦ κατακτητικοῦ πνεύματος, περιέπεσε πάλιν εἰς τὸν φόβον, ὅτι τὸ νέον ἀνεξάρτητον κράτος ἠδύνατο νὰ καταστῇ πλέον τοῦ δέοντος ἰσχυρὸν καὶ νὰ ἀπειλήσῃ τὴν ὕπαρξιν τῆς γεγηρακυίας καὶ ἐξησθενημένης Πύλης.

Τούτου ἕνεκα περιέκοπτεν ἐν μικρολόγῳ ζηλοτυπίᾳ τὰ ἑλληνικὰ ὅρια, καὶ προέτεινεν εἰς τὰς προστατίδας Δυνάμεις νὰ ὁρίσωσιν αὐτὰ ὅσον τὸ δυνατὸν στενότερα. Ἐκράτει μὲν ἀληθῶς ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὰς τύχας τῆς Εὐρώπης· ἀλλὰ τὸ ἀνακτοβούλιον αὐτοῦ εὑρίσκετο ἐν λίαν δυσχερεῖ θέσει ἀπέναντι τῶν ἀπαιτήσεων τῶν δυτικῶν Δυνάμεων. Δὲν ἐτόλμα νὰ προτείνῃ αὐτὸ τὴν ἰδέαν ἀνεξαρτήτου Ἑλλάδος· ἀλλ' ἀνέμενε νὰ ὑποβάλωσιν αὐτὴν αἱ δύο ἄλλαι Δυνάμεις. Ἀπεῖχεν ἐπίσης κατ' ἀνάγκην ἡ Ῥωσία τῆς προτάσεως ἰσοβίου Κυβερνήσεως τοῦ Καποδιστρίου, προσδοκῶσα νὰ ἔλθωσιν ἐπὶ τοῦτο ἀφ' ἑαυτῶν αἱ δύο ἄλλαι Δυνάμεις. Ὅσον ἐγγύτερον εἰς τὸν σκοπόν της εὑρίσκετο, τοσοῦτον περισσότερον ὤφειλε νά προσέχῃ μὴ προδοθῇ, καὶ προκαλέσῃ συνασπισμὸν ἐναντίον της. Ἀπὸ τῆς εἰρήνης εἶχεν ὑποδυθῇ ἡ Ῥωσία ἀπέναντι τῶν ἡττημένων μετριοπάθειαν καὶ γενναιοθυμίαν, καὶ ἀσφαλίσει οὕτω διαρκῆ ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ Διβανίου καὶ τὴν πτῶσιν τοῦ παλαιοῦ ἐχθροῦ τῆς Ῥω-

σίας Περτέϐ· ἑπομένως ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἠδύνατο νὰ φανῇ πρὸ τῆς Εὐρώπης στερουμένη μεγαθυμίας καὶ ἰδιοτελὴς ὡς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Ἠναγκασμένη ἦτο νὰ παραιτήσῃ τὴν ἰδέαν τῆς ὑποτελοῦς ἡγεμονείας καὶ τῆς ὑπὸ τὸν Καποδίστριαν ὑποτελείας, ὡς εἰ οὐδέποτε εἶχε διανοηθῇ αὐτήν, καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τοὐναντίον τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, ὡς εἰ συνεφώνει πρὸς τὰς ἐπιθυμίας της. Γενομένου δ' ἅπαξ τοῦ σπουδαίου τούτου διαϐήματος, ὀλίγας πλέον παρεῖχε δυσχερείας εἰς τοὺς ῥώσους διπλωμάτας τὸ περὶ τῶν ὁρίων ζήτημα. Ἡ αὐτὴ ἐκείνη μάλιστα μεγαθυμία, ἥτις ἐπέτασσεν αὐτοῖς νὰ φεισθῶσι τοῦ Διϐανίου, ἐπέτασσεν αὐτοῖς συνάμα νὰ ἀφήσωσι μικρὰν τὴν Ἑλλάδα.

Συμφωνούσης τῆς Ῥωσίας πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, οὐδὲν ἄλλο ἀπέμενεν εἰς τὴν Γαλλίαν ἢ νὰ παρακολουθήσῃ. Δὲν εἶχε δὲ ματαίως ὑποθάλψει ὁ Πότζο δὶ Βόργο παρὰ τῇ γαλλικῇ αὐλῇ δυσπιστίαν καὶ ἀγανάκτησιν κατὰ τῆς «μεσαζούσης πολιτικῆς τοῦ Μέττερνιχ,» ἣν ἐχαρακτήριζεν ὡς «κακεντρεχῆ καὶ ἐχθρικὴν ῥαδιουργίαν,» προσπαθοῦσαν νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς Γαλλίας ὡς πρὸς τὸ ἀντολικὸν ζήτημα διὰ τῆς μετὰ τῶν κληρικῶν καὶ τοῦ βασιλικοῦ κόμματος συμμαχίας. — «Ἡ Αὐστρία, ἔλεγε, κρατεῖ εἰς χεῖράς της ἀπείρους μίτους συνδέοντας αὐτὴν πρὸς τὸ οὕτω καλούμενον κόμμα τῶν καθαρῶν βασιλικῶν, τὴν μερίδα τῶν ἱερέων καί τινων αὐλικῶν· ἀνάγκη δὲ ὑπῆρξε νὰ γνωσθῶσιν ἀσφαλῶς καὶ καθαρῶς διὰ τῆς ποικιλίας τῶν σκευωρημάτων τοῦ πρίγκηπος Μέττερνιχ ἥ τε μοχθηρία καὶ αἱ κακαὶ αὐτοῦ προθέσεις, ὅπως διεγερθῇ ἡ προσωπικὴ δυσαρέσκεια τοῦ βασιλέως κατὰ τοῦ αὐστριακοῦ διπλωμάτου καὶ ἐπιϐληθῇ σιγὴ εἰς τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ.» Ἀληθῶς δὲ οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατό τις νὰ προσδοκᾷ παρὰ τοῦ Ι'. Καρόλου ἢ τῶν ἀγγλορωσικῶν μόνον σχεδίων πρόθυμον ἀποδοχήν. Ἡ ἰδέα τοῦ βιεναίου ἀνακτοϐουλίου περὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς Ἑλλάδος εἰς ὁμοσπονδιακὸν κράτος, κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ἐλευθέρων πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὑπὸ ἰσόϐιον κυϐερνήτην τὸν Καποδίστριαν, παρητήθη ἀποτόμως καὶ σχεδὸν μετὰ χλευασμοῦ. Οὐδεὶς βεϐαίως ἐγνώριζεν, ἂν ὁ Μέττερνιχ δὲν εἶχε προϐάλει τὸ σχέδιον ἐκεῖνο ὡς Μεφιστοφελής τις, ἢ δὲν εἶχεν ἐπιδείξει μόνον ἁπλῶς τὸν πλοῦτον τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ θεωριῶν.

Οὕτω δὲ τέλος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1830 ἔληξε διπλωματικῶς τὸ ὑπὸ τῶν προστατίδων Δυνάμεων παιζόμενον παίγνιον τῆς «ἀνεξαρτησίας ἀντὶ τῶν ὁρίων.» Τὴν 3 Φεβρουαρίου συνῆλθον ὁ λόρδος Ἄβερδην, ὁ κόμης Μομμορανσὺ-Λαβὲλ καὶ ὁ κύριος Ματούσεβιτζ· ἐκτιμήσαντες δὲ τὴν ἀπὸ 9 Σεπτεμβρίου διακοίνωσιν τῆς Πύλης, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπισταλῶσι νέαι ὁδηγίαι εἰς τοὺς ἐν Ναυπλίῳ ναυάρχους καὶ ἀντιπρέσβεις πρὸς ἄμεσον ἀποκατάστασιν τῆς ἀνακωχῆς, καὶ συνεφώνησαν περὶ τῆς μελλούσης ἐν Ἑλλάδι τάξεως τῶν πραγμάτων.

Τὸ πρωτόκολλον τῆς τρίτης Φεβρουαρίου ὥρισεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔμελλε ν' ἀποτελέσῃ ἀνεξάρτητον κράτος, καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ πάντων τῶν μετὰ τῆς ἐντελοῦς ἀνεξαρτησίας συνδεομένων πολιτικῶν, διοικητικῶν καὶ ἐμπορικῶν δικαιωμάτων. Ἀντὶ τούτου δέ, καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Διβανίου, ὅπως περιορισθῶσι τὰ ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τοῦ Μαρτίου ὅρια, ἐχαράχθη ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τοῦ νέου κράτους ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀσπροποτάμου μέχρι τοῦ ὄρους Ἀρτοτίνα, ὅθεν, ἀκολουθοῦσα τὰς κορυφὰς τοῦ ὄρους Ἄξου καὶ τῆς Οἴτης, ἔφθανεν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σπερχειοῦ. Ἡ Εὔβοια μετὰ τῶν Δαιμονονήσων, ἡ Σκύρος καὶ αἱ «ὑπὸ τὸ παλαιὸν ὄνομα Κυκλάδες» γνωσταὶ νῆσοι παρεχωρήθησαν ἐπίσης εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον. Ἡ κυβέρνησις αὐτοῦ ἔμελλε νὰ ἦνε μοναρχικὴ καὶ κληρονομικὴ κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας, ἡγεμών του δὲ χριστιανὸς εὐρωπαῖος πρίγκηψ, μὴ ἀνήκων εἰς τὰς βασιλευούσας ἐν Ῥωσίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ οἰκογενείας.

Ὁ Λεοπόλδος τοῦ Κοβούργου, ὑπὲρ οὗ, ὡς ἀξιωτάτου πάντων ἡγεμόνος, ἐψήφισαν αὐθημερὸν ἐν ἰδίῳ πρωτοκόλλῳ οἱ τρεῖς πληρεξούσιοι, προυτάθη συμφώνως πρὸς ταῦτα εἰς τοὺς ἕλληνας ὑπὸ τοῦ ἐν Λονδίνῳ πολιτικοῦ δικαστηρίου. Κατὰ τὸ τρίτον ὅμως ἄρθρον ἐδίδετο αὐτῷ μόνον ὁ τίτλος: «Ἡγεμὼν κυριάρχης τῆς Ἑλλάδος,» τουτέστι οὐδ' αὐτὸς κἂν ὁ τίτλος τοῦ βασιλέως, ὅστις ἐν τούτοις ἐφαίνετο ἀναγκαῖος πρὸς εὐχαρίστησιν τῆς φλογερᾶς φαντασίας τῶν Ἑλλήνων! Ἅμα γνωστοποιουμένων τῶν διατάξεων τοῦ πρωτοκόλλου εἰς τοὺς ἕλληνας καὶ τούρκους, ἔμελλε νὰ θεωρηθῇ ἡ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος εἰρήνη ὡς *πράγματι* (ipso facto) συνωμολογημένη.

Ἐδίδετο λοιπὸν οὕτω *διαταγὴ εἰς ἐλευθέρους!* Ἡ νεαρὰ ἐλευθερία ἐφαίνετο ἀκριβὰ πωλουμένη. Πρὸς τούτοις δὲ ἀμφότερα τὰ κράτη ὤφειλον νὰ παράσχωσι πλήρη καὶ γενικὴν ἀμνηστείαν. Οὐδεὶς Ἕλλην ἠδύνατο ἐπὶ τουρκικῆς χώρας νὰ στερηθῇ τὴν ἰδιοκτησίαν αὐτοῦ, μόνον ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι μετέσχε τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος. Αὐτὸ τοῦτο ἐθεσπίζετο καὶ ὑπὲρ τῶν μουσουλμάνων· ἔπρεπε δὲ προσέτι νὰ συμφωνηθῇ καὶ γνωστοποιηθῇ, ὅτι οἱ θέλοντες νὰ κατοικήσωσι καὶ καλλιεργήσωσιν ἑλληνικὴν χώραν τοῦ λοιποῦ ὀθωμανοὶ διετήρουν τὴν ἰδιοκτησίαν αὐτῶν καὶ ἀπήλαυον πλήρους ἀσφαλείας. Τὸ Διβάνιον ὤφειλε νὰ χορηγήσῃ εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ μεταναστεύσωσιν Ἕλληνας ὑπηκόους του ἑνὸς ἔτους προθεσμίαν, ὅπως ἐκποιήσωσι τὴν περιουσίαν αὐτῶν· ἀνάλογα δὲ ὤφειλε νὰ πράξῃ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις. Οἱ στρατοὶ καὶ οἱ στόλοι ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἔμελλον νὰ ἀποσυρθῶσιν ἢ νὰ προχωρήσωσι μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ πρωτοκόλλου ὡρισμένης γραμμῆς. Ἑκάστη τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων ἐπεφυλάσσετο τὸ διὰ τῆς ἰουλιανῆς συμβάσεως ἠσφαλισμένον δικαίωμα ἐγγυήσεως περί τε τοῦ συνόλου τῶν ἀποφασισθέντων ὡς καὶ τῶν ἀνωτέρω ὅρων. Ἕκαστον ἔγγραφον ἐγγυήσεως ἔμελλε νὰ συνταχθῇ μεμονωμένον, καὶ ἐπαγγελίαι ἐδόθησαν μεταγενεστέρων συμβάσεων περὶ ἐκτελέσεως καὶ ἐνεργείας τῶν ἐγγυητηρίων ἐκείνων. Οὐδεμιᾶς προστάτιδος Δυνάμεως οἱ στρατοὶ ἠδύναντο νὰ πατήσωσιν ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, χωρὶς ἀδείας τῶν δύο ἄλλων δυνάμεων. Τρεῖς ἐπίτροποι τῶν συμμάχων ἐπετράπησαν τὸν κανονισμὸν τῆς μεθορίου γραμμῆς, ἔλαβον δ' ἐντολὴν νὰ ὁρίσωσιν ἀκριβῶς τὴν διακεχαραγμένην γραμμὴν διὰ πασσάλων, καὶ νὰ περάνωσι τὴν ἐργασίαν αὐτῶν ἐντὸς ἓξ μηνῶν. Ἐν περιπτώσει δὲ διχοψηφίας αὐτῶν, κατίσχυεν ἡ πλειονοψηφία.

Καί τοι ὅμως οἱ τρεῖς τῶν Δυνάμεων πληρεξούσιοι συνεχάρησαν ἀλλήλοις ἐγκαρδίως, κατὰ τὸ τέλος τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν, ὅτι ἐν μέσῳ δυσχερεστάτων καὶ λυπηρῶν περιστάσεων κατώρθωσαν ἔργον πλήρους ὁμοφωνίας καὶ ἑνώσεως, ἡ διπλωματικὴ αὕτη φαιδρότης δὲν ἀντήχησε κατὰ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν ἐκεῖ, ὅθεν ἰδίως ἐξήρτητο ἡ ἐκτέλεσις. Ὅτε τὸ πλοῖον, ὅπερ ἐκόμιζεν εἰς Ἑλλάδα τὸ πρωτόκολλον τοῦ Φεβρουαρίου, προσωρμίσθη εἰς Ναύπλιον, διελύθη ὡς διὰ μαγι-

κῆς ῥάβδου ἡ πλήρης ἀνησυχίας καὶ προσδοκιῶν γαλήνη, ἥτις ἡπλοῦτο ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς συνελεύσεως τοῦ Ἄργους ὡς καὶ τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει εἰρήνης. Πᾶσαι αἱ μερίδες, λέγει αὐτόπτης μάρτυς, συνεφώνουν, ὅτι λίαν πρόωρος ἦτο ἡ ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ ἐκδηλουμένη ἀγαλλίασις. Τοῦτο δὲ διαρκῶς ἀνέφερον οἱ Ἕλληνες, ὅπως ἀποδείξωσι τὴν ἀμάθειαν τῆς ἐν Λονδίνῳ συνόδου. Ἰσχυρίζοντο μάλιστα, ὅτι ἡ παχυλὴ ἐκείνη καὶ ὑπερήφανος ἄγνοια δὲν ἠδύνατο νὰ πηγάζῃ ἄλλοθεν ἢ ἐκ συστήματος ψευδῶν πληροφοριῶν μεταδοθεισῶν ἐξ Ἑλλάδος. Τὸ ἐν Ναυπλίῳ καφενεῖον Les trois Puissances (αἱ τρεῖς Δυνάμεις) προσωνομάσθη χλευαστικῶς μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ πρωτοκόλλου Les trois potences (αἱ τρεῖς ἀγχόναι). Ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ταῖς ἀγοραῖς συνήρχοντο ἀπειλητικοὶ ὅμιλοι, ποιμένες δὲ καὶ ἔμποροι καὶ παλληκάρια, ἀντίθετοι ἄλλοτε καὶ ἐρίζοντες, κατεδίκαζον ὁμοφώνως πολιτικήν, ἥτις ἐφαίνετο ἐπισφραγίζουσα διὰ τοῦ ὀνείδους τὴν ἀδυναμίαν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ αὐτὸ τὸ κερδηθὲν καὶ τὸ λογικὸν ἐθεωρεῖτο ὡς μηδαμινόν, καὶ ἐκ τῶν ἄνω μάλιστα συνεδαυλίζετο ἡ πυρκαϊά.

Τὸ φεβρουαριανὸν πρωτόκολλον ἦν σκληρὸν τραῦμα κατὰ τοῦ Καποδιστρίου, ὅστις εἶχε τέως πλαγίως καὶ διὰ περιφράσεων παραστήσει εἰς τὰς Δυνάμεις, ὅτι ἦν ἀπαραίτητος εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἶχεν ἐπὶ στιγμὴν ἐλπίσει, ὅτι ἐκ τῆς ἐν Λονδίνῳ κάλπης ἤθελε προέλθει ἡ ἰσοβιότης τῆς κυβερνήσεώς του.

Ἂν ἐξ ἀρχῆς ὑπεδείκνυεν ὁριστικῶς τὸ σύνταγμα, ὅπερ εἶχε καταστήσει αὐτὸν ἐπὶ ἑπταετίαν ἀρχηγὸν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, καὶ ἐπεκαλεῖτο τὴν ἐπιτυχίαν τῆς διοικήσεώς του καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, θὰ κατηγορεῖτο ἴσως ἐπὶ φιλοδοξίᾳ, ἀλλ' ἡ φιλοδοξία αὕτη θὰ ἐλαμβάνετο ἴσως ὑπὸ σκέψιν καὶ ἐκτίμησιν. Καθότι ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ δὲν εἶνε πάντοτε εὔθετος ἡ μετριοφροσύνη καὶ ἡ παραίτησις. Εἰς τὴν παῤῥησίαν καὶ τὸν μετ' ἐπιγνώσεως λόγον ἀνήκει ὁ κόσμος· ἡ δὲ δειλὴ σιγὴ δὲν ἀποκτᾷ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν.

Ἀλλ' ὁ Καποδίστριας, μαθὼν κατὰ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου ἐξ ἐμπιστευτικῶν ἐπιστολῶν, ὅτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ πρίγκηπος τοῦ Κοβούργου εἶχε πλέον ὁριστικῶς ἀποφασισθῆ, ἔλαβεν ἀπέναντι τῶν Δυνάμεων

θέσιν περισκέψεως καὶ ἀμύνης, ἀντὶ νὰ ὑποβάλῃ μετὰ παῤῥησίας καὶ τόλμης τὸ περὶ παραιτήσεως αὐτοῦ ζήτημα. « Ἂν αἱ ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων, » ἔγραφε πρὸς τὸν Ῥάμφον, διοικητὴν τῶν μεσσηνιακῶν φρουρίων, « ἦνε σύμφωνοι πρὸς τὰς ἐκφρασθείσας ἤδη ἐπιθυμίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ κυβέρνησις θέλει παραδεχθῆ αὐτάς, καὶ πάντα συντελοῦνται αἰσίως· ἂν δὲ δὲν ἦνε σύμφωνοι, ἡ κυβέρνησις δὲν θέλει μὲν τὰς πολεμήσει, ἀλλὰ θὰ εἴπῃ μετὰ παῤῥησίας τί δύναται καὶ τί δὲν δύναται νὰ παραδεχθῇ. Ἀφ' ἧς στιγμῆς πεισθῶ, ὅτι ἡ ἀναγέννησις καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος μόνον διὰ τῆς παραδοχῆς ξένου ἡγεμόνος δύνανται νὰ ἀσφαλισθῶσι, πρῶτος ἐγὼ θέλω προσκυνήσει καὶ ὑπηρετήσει τὸν τοιοῦτον ἡγεμόνα. Καθότι αὐτὸν ὑπηρετῶν, ὑπηρετῶ τὴν χώραν, ἥτις δι' αὐτοῦ μόνον δύναται νὰ σωθῇ. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν θὰ ἀρκεσθῶ εἰς λόγους ἁπλοῦς καὶ εἰς ἀμφιβόλους ἐλπίδας· ἐπιθυμῶ πραγματικὰς ἐγγυήσεις, καὶ τοιαύτας προσπαθῶ νὰ ἀποκτήσω. Ὅταν ἐγὼ τὰς λάβω, ἔχει αὐτὰς καὶ ὁ τόπος, ὅστις θὰ εὐλογήσῃ τότε τὴν σημερινήν του κυβέρνησιν καὶ τοὺς πολυμερίμνους αὐτῆς ἀγῶνας πρὸς δικαίωσιν τῆς ἐθνικῆς ἐμπιστοσύνης. »

Ἔχων τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ πλειονοψηφία τοῦ λαοῦ διετέλει ἔτι ὑπὲρ αὐτοῦ, ἔγραφεν ὁ Κόμης τὴν 4 Μαρτίου τὰ ἑξῆς πρὸς τὸν Ἔϋναρδ: « Ποῖος τόπος θὰ ἔμενεν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὑποταγῇ, ἂν τῷ ἐπανελαμβάνετο ἀδιαλείπτως καὶ μετ' αὐθεντικοῦ ἤθους: ἡ κυβέρνησις εἰς ἣν ὑπακούεις ἔπαυσεν ὑφισταμένη, καὶ ἄλλη πρόκειται εἰς ἀντικατάστασιν αὐτῆς. Ὅσον ἄγριος καὶ ἂν ἦνε ὁ τόπος οὗτος, ἔχει ὅμως τὴν κοινὴν αὐτοῦ γνώμην, ἥτις δὲν ἐκφράζεται εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τῆς βασιλείας, καὶ πολὺ ἔτι ὀλιγώτερον ὑπὲρ ξένου πρίγκηπος, ὅστις ἤθελεν ἔλθει νὰ βασιλεύσῃ χωρὶς οἱασδήποτε ἐγγυήσεως. » Ἐν τῇ ἐξομολογήσει ταύτῃ καθορᾶται, ποῦ συνεκρούοντο τὰ συμφέροντα τοῦ κυβερνήτου πρὸς τὰ τῶν Δυνάμεων. Ἐνῷ ὁ Καποδίστριας ἐπεθύμει νὰ δημιουργήσῃ διαρκές τι, πρὸς ἴδιον ἑαυτοῦ ὄφελος, καὶ πρὸς τὸ τῆς χώρας συγχρόνως, καθ' ἃ οὗτος πάντοτε διεβεβαίου, μέλημα τῶν Δυνάμεων ἦτο νὰ ἐξέλθωσι διὰ τῆς βραχυτάτης ὁδοῦ τῶν δυσαρέστων περιπετειῶν, αἵτινες ἀπὸ ἐννέα ἤδη ἐτῶν συνεδέοντο μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος. Ὀδυνηρὸν συναίσθημα

προὐξένει εἰς τὸν Κόμητα, ὅτι αἱ Δυνάμεις εἶχον ἐγκαταλείψει αὐτόν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ Ῥωσία τὸν ἐγκατέλιπεν. Οὐδεὶς ἀνεμιμνήσκετο τῶν πιστῶν αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν. Ὤφειλε δὲ νῦν νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς ξένον ἡγεμόνα, καὶ παρηγκωνίζετο διὰ τοῦ σκληροῦ ἐκείνου τρόπου, ὅστις χαρακτηρίζει συνήθως τὴν διαγωγὴν τῶν μεγάλων Δυνάμεων πρὸς τὰ ἐκπεπτωκότα μεγαλεῖα.

Μόλις τὴν 8 Ἀπριλίου ἔλαβε τὴν ἐπίσημον ἀνακοίνωσιν τῶν σπουδαίων ἀποφάσεων, ἀφοῦ ἐπὶ μακρόν, καὶ πρὸς ἱκανὴν αὐτοῦ στενοχωρίαν, εἶχεν ἀναγκασθῇ νὰ μαντεύῃ ἐξ ἰδιωτικῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν ἐφημερίδων τί εἶχεν ἀποφασισθῇ περὶ αὐτοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ τρεῖς ἀντιπρέσβεις ὑπέβαλον ἐμπιστευτικῶς τὰ ἀπὸ τῆς τρίτης μέχρι τῆς εἰκοστῆς ἕκτης Φεβρουαρίου πρωτόκολλα καὶ ἀπήτησαν μετ' ἐπιτακτικῆς ὁριστικότητος: ἐπίσημον ἀνακήρυξιν τῆς ἀνακωχῆς, ἥτις ἐφαίνετο ὑπάρχουσα πράγματι, — σιωπηρὰ αὕτη ἀποδοκιμασία τῆς πολεμικῆς πολιτικῆς τοῦ Κυβερνήτου — ἐκκένωσιν παντὸς μέρους τῆς χώρας, ὅπερ κατὰ τὸ πρωτόκολλον τοῦ Φεβρουαρίου δὲν ἔμελλε νὰ ἀποτελέσῃ τῆς Ἑλλάδος μέρος, καὶ τρίτον τι πρὸς τούτοις, οὗτινος ἡ ἁπλῆ μνημόνευσις κατεδείκνυε πόσον μικρὰ ὑπῆρξεν ἡ περὶ τῆς δυνάμεως τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ὑπόληψις, τουτέστι σεβασμὸν προσώπου καὶ ἰδιοκτησίας τῶν σκοπούντων νὰ διαμείνωσιν ἐν Ἑλλάδι ὀθωμανῶν.

Ἀφοῦ δὲ πρὸς τούτοις οἱ ἀντιπρέσβεις ἀνεκοίνωσαν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Λεοπόλδου ὡς ἡγεμόνος τῆς Ἑλλάδος, διὰ τρόπου προκαλοῦντος εὐγνωμοσύνην, ἐδήλωσαν, ὅτι αἱ προστάτιδες Δυνάμεις ὥρισαν καὶ εἰδικώτερά τινα περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων. Ἀπέβλεπον δὲ ταῦτα εἰς τὴν συνομολόγησιν δανείου, τὴν ἐν τῇ χώρᾳ διαμονὴν τοῦ σώματος τοῦ Σναΐδερ, καὶ τοὺς ἐν Ἑλλάδι καθολικούς. Ὁ τῆς Γαλλίας βασιλεὺς παρῃτεῖτο, ἔλεγον, τοῦ δικαιώματος τῆς προστασίας, ὅπερ εἶχεν ἐπὶ τῶν ὑπὸ τὴν Πύλην διατελούντων καθολικῶν, καὶ ἐνεπιστεύετο αὐτό, καθόσον ἀπέβλεπε τὸ μέλλον ἑλληνικὸν κράτος, εἰς τὸν νεωστὶ ἐκλεχθέντα τῆς Ἑλλάδος ἡγεμόνα. Ἐζητεῖτο οὐχ ἧττον ἐξασφάλισις τῆς ἐλευθέρας ἀσκήσεως τῆς θείας λατρείας, τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἰδιοκτησίας, τῶν προνομίων τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν παλαιῶν ἱερῶν ἀποστολῶν τῆς Γαλλίας. Εἵποντο

δὲ λόγοι πολὺ σημαίνοντες, οἱονεὶ ἠχώ τις τῶν χρόνων τῆς ἱερᾶς συμμαχίας. Αἱ Δυνάμεις, ἔλεγον, ἠθέλησαν νὰ παράσχωσιν εἰς τοὺς ἕλληνας νέον δεῖγμα τῆς εὐμενοῦς των μερίμνης. Ἵνα προφυλαχθῇ δὲ ὁ τόπος κατὰ τοῦ κακοῦ, ὅπερ ἠδύναντο νὰ γεννήσωσι θρησκευτικαὶ ἀντιζηλίαι, πάντες οἱ τοῦ νέου κράτους ὑπήκοοι, χωρὶς διακρίσεως θρησκεύματος, ἔμελλον νὰ ἦνε δεκτοὶ εἰς τὰ δημόσια ἀξιώματα καὶ τὰς τιμητικὰς θέσεις, καὶ νὰ θεωρῶνται ἴσοι θρησκευτικῶς ἀστυκῶς καὶ πολιτικῶς.

Ἡ ἐπίσημος τοῦ Κυβερνήτου ἀπάντησις κατήλεγχεν εἰς μέγαν βαθμὸν χολὴν καὶ φιλοτιμίαν προσβληθεῖσαν. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἔλεγε, σκεφθεῖσα πολὺ ἐπὶ τοῦ πρωτοκόλλου, καὶ αἰσθανομένη κάλλιστα τά τε πρὸς ἑαυτὴν καὶ τοὺς ἕλληνας καὶ τὰς προστάτιδας Δυνάμεις καθήκοντά της, ἀνεγνώριζεν ἐν πρώτοις, ὅτι οἱ σύμμαχοι ἐπέθηκαν τὴν κορωνίδα εἰς τὰς προτέρας αὐτῶν εὐεργεσίας, κηρύξαντες ἀνεξάρτητον τὴν Ἑλλάδα. Φαίνεται ὅμως εἰρωνεία, ὑποδεικνύουσα προσβεβλημένην φιλοτιμίαν, ἡ ἐπὶ τῇ ἱδρύσει κληρονομικῆς μοναρχίας καὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ πρίγκηπος τοῦ Κοβούργου εὐγνωμοσύνη, λόγῳ ὅτι «προῆλθεν αὕτη βεβαίως ἐκ σκέψεων ἀνωτέρου πολιτικοῦ συμφέροντος.» Πλὴν δὲ τούτου, ἐξεταζομένων τῶν ὠφελημάτων, ἅτινα ἠδύνατο νὰ παράσχῃ ἡ τὴν ἰσόβιον κυβέρνησιν τοῦ Καποδιστρίου ἀντικαθιστῶσα κληρονομικὴ μοναρχία τοῦ ξένου, προκλητικῶς οὕτως εἰπεῖν ἐλέγετο, ὅτι ἡ μεγάλη ἀποστολὴ τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου ἦτο νὰ παράσχῃ ἐγγυήσεις ἀσφαλοῦς μέλλοντος, ὁποίας τοσούτῳ μᾶλλον εἶχε δίκαιον νὰ ἀναμένῃ ἡ Ἑλλάς, ὅσῳ ἱκανῶς βαρὺ τίμημα τῆς τῶν μεγάλων Δυνάμεων ἀναμίξεως ὑπῆρξαν αἱ μακροχρόνιοι αὐτῆς συμφοραί, αἱ αἱματηραί της ζημίαι καὶ ἡ θυσία τῶν ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων της ψηφισθέντων θεσμῶν. Εἵπετο κατόπιν ἐν εὐθέτῳ τόπῳ ἡ ἀνάμνησις τῆς συνελεύσεως τοῦ Ἄργους, καὶ παρετηρεῖτο εἰς τοὺς κυρίους ἀντιπρέσβεις, ὅτι, ὡς γνωστὸν βεβαίως αὐτοῖς, αἱ περὶ ὧν πρόκειται ὁριστικαὶ συμφωνίαι ἔπρεπε προηγουμένως νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τοὺς πληρεξουσίους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ νὰ κυρωθῶσιν ὑπ' αὐτῶν. Καθῆκόν της ἑπομένως εἶχε κυρίως ἡ κυβέρνησις, νὰ συγκαλέσῃ πάραυτα ἐθνικὴν συνέλευσιν. Ἦτο ὅμως δυνατόν, ἠρωτᾶτο, νὰ κατηγορηθῇ ὁ Κυβερνήτης, μὴ πράττων

τοῦτο καὶ μηδεμίαν αἰσθανόμενος διάθεσιν νὰ ἀψηφήσῃ τὸν κλύδωνα τῆς ἀγανακτήσεως, ὅστις ἤθελεν ἐγερθῇ παρὰ τοῖς ἀντιπροσώποις, ἅμα ὡς ἔβλεπον οὗτοι τὴν δυσάρεστον ἀνάγκην νὰ παράσχωσι νόμιμον κῦρος εἰς τὸ πρωτόκολλον τοῦ Φεβρουαρίου καὶ εἰς τοὺς ὅρους τῶν κυρίων ἀντιπρέσβεων; Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐθνικὴ ἀγανάκτησις, δυναμένη νὰ φθάσῃ μέχρι στάσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἔγγραφον τῶν ἀντιπρέσβεων, ὅπερ ἐν πάσῃ τῇ ἀλαζονείᾳ τοῦ ὕφους μεγάλης Δυνάμεως ἀπῄτει «ἀνυπέρθετον σκέψιν.» Ποῦ ἦν ἡ τοῦ λαβυρίνθου διέξοδος; Οὐδὲν ἄλλο ὑπελείπετο εἰς τὸν Κυβερνήτην, ἢ νὰ ὑπακούσῃ ταχέως, καὶ ἀναλαμβάνων αὐτὸς ὅλην τὴν εὐθύνην, νὰ ἀπαλλάξῃ εὐγενῶς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πάσης τῆς μυσαρότητος τῆς εἰς τὴν θέλησιν τῶν ξένων ταχείας ὑποταγῆς. — Διὰ τοῦ προσωπείου ὅμως ὅλων ἐκείνων τῶν μεγαθύμων παραστάσεων πρόδηλος κατεφαίνετο ἀντίφασις. Καθότι, ἐνῷ ὁ Καποδίστριας ἐξεδήλου τοσαύτην τρυφερὰν μέριμναν περὶ τῆς συνταγματικῆς συνειδήσεως τῶν πληρεξουσίων, δὲν ὤκνησεν ἐν τούτοις νὰ παραβιάσῃ ἐθνικὴν ἀπόφασιν. Παρὰ τὸν νόμον καὶ τὸ πρῶτον ψήφισμα τῆς τετάρτης ἐθνικῆς συνελεύσεως, ὑπετάγη εἰς τὰς ὑπαγορεύσεις τῶν Δυνάμεων, καὶ ἀπεδέξατο τὸ πρωτόκολλον, διανοούμενος, ἐννοεῖται, νὰ ματαιώσῃ αὐτὸ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν. Ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἡλιάζετο εἰς τὸ μαρτυρικὸν θάλπος τῆς πατριωτικῆς αὐταπαρνήσεως, καὶ ἐξέφραζε βαθυτάτην λύπην ἐπὶ τῇ παραβάσει τοῦ συντάγματος, εἰς ἣν ἐξεβίαζεν αὐτὸν ἀνάγκη σκληρά, διενοεῖτο νὰ ὑπηρετήσῃ ἐν τέλει τὸ δίκαιον διὰ τοῦ ἀδίκου, καὶ νὰ σχίσῃ ἐν πρώτῃ εὐκαιρίᾳ τὰ χάρτινα δεσμά, εἰς ἃ ἠναγκάζετο νὰ παραδοθῇ.

Διὰ τῆς παραδοχῆς τοῦ φεβρουριανοῦ πρωτοκόλλου ἐξέλιπεν ἡ κυρία διαφωνία μεταξὺ Καποδιστρίου καὶ τῶν ἀντιπρέσβεων. Σχετικῶς ὅμως πρὸς τὸ ἔγγραφόν των ἐδήλωσεν αὐτοῖς προσέτι, ὅτι ἡ ἐπίσημος δημοσίευσις τῆς πράγματι ὑφισταμένης ἀνακωχῆς περιείχετο ἐν συνημμένῃ ἐγκυκλίῳ πρὸς τοὺς διοικητὰς τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἤθελε συμπράξει εἰς ἐκκένωσιν τῶν διὰ τοῦ πρωτοκόλλου ἀποκλειομένων ἐκ τῆς Ἑλλάδος χωρῶν, ἅμα ὡς οἱ τοῦρκοι ἐγκατέλειπον τὴν Εὔβοιαν καὶ τὴν Ἀττικήν, ὅτι οἱ ἐν Ἑλλάδι εὑρισκόμενοι μουσουλμάνοι εἶχον ἤδη πᾶσαν προ-

σωπικὴν προστασίαν, καὶ ὅτι ἀπεδόθη αὐτοῖς ἐπὶ τῇ αἰτήσει των μέρος τῆς περιουσίας αὐτῶν.

Ὑπὸ τὰς λέξεις τῆς ἀπαντήσεως ταύτης δύναταί τις νὰ ἀναγνώσῃ ἐκ προοιμίων ὑποσημαινομένην τὴν λεπτὴν ἐκείνην ἐκφοβιστικὴν πολιτικήν, ἣν ἀπόφασιν εἶχε νὰ μετέλθῃ πρὸς τὸν Λεοπόλδον ὁ Καποδίστριας. Ἄπειρον ἀποκαλῶν τὸ βάρος τῆς μελλούσης ἀποστολῆς τοῦ νέου ἡγεμόνος, ἐπανηγύριζεν ἐμμέσως καὶ ἐξύψωνε τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ παρελθόν, καὶ παρίστα συνάμα ὡς λίαν ἀμφίβολον τὴν μέλλουσαν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀπευκταίου διαδόχου. Πλὴν δὲ τούτου ἀναγκαῖον ἦτο εἰς τὸν Κυβερνήτην νὰ ἐκμεταλλευθῇ ἐπιτηδείως τοὺς ἐν ταῖς παραπληρωματικαῖς ῥήτραις τοῦ πρωτοκόλλου περιεχομένους εἰδικοὺς ὁρισμοὺς περὶ δανείου, προστασίας τῶν καθολικῶν, καὶ ἐξισώσεως τῶν θρησκευμάτων πάντων, ὅπως ματαιώσῃ τὴν δυσάρεστον κυρίαν διάταξιν τοῦ πρωτοκόλλου περὶ ἱδρύσεως κληρονομικῆς μοναρχίας καὶ ἐκλογῆς ἡγεμόνος.

Πρόσφορον εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὄργανον παρίστατο ἡ Γερουσία. Κλῆσις αἰφνίδιος τοῦ ἐκ πιστοτάτων ὀπαδῶν τοῦ Κυβερνήτου ἀποτελουμένου ἐκείνου σώματος ἐγένετο ἡ ἐκπροσώπησις τῆς ἐθνικῆς θελήσεως τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀποστολὴ αὐτοῦ ἡ διεξαγωγὴ τοῦ πολέμου κατὰ τῶν διπλωματικῶν ἀποφάσεων, πρὸς συγκάλυψιν τῶν προσβολῶν τοῦ Καποδιστρίου κατὰ τῆς ἐν Λονδίνῳ συνόδου. Καθότι πιθανώτατον ἦτο, ὅτι ζωηρά τις ἐκδήλωσις τῆς ἐν Ἑλλάδι κοινῆς γνώμης ἤθελε προξενήσει ἐντύπωσιν εἰς τὸ πρὸς τοιαύτας διαδηλώσεις εὐαίσθητον φρόνημα τοῦ Λεοπόλδου, καὶ ἐρεθίζουσα αὐτὸν εἰς δυσαρέσκειαν κατὰ τοῦ πρωτοκόλλου, ἤθελε φέρει διάστασιν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν τριῶν Δυνάμεων. Ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν ὑπεστήριζε τὸ ἀπὸ 24 Ἀπριλίου 1830 ὑπόμνημα τῆς Γερουσίας πάσας τὰς ἐπισήμους ἐνστάσεις κατὰ τῶν λονδινείων ἀποφάσεων. Μετὰ ξηράς τινας λέξεις εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τῇ ὁριστικῇ διαῤῥυθμίσει τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος, λέγεται ἐν αὐτῷ ἀνυποκρίτως, ὅτι τὸ ἔθνος ἐχαιρέτιζε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Λεοπόλδου μετὰ ζωηροτάτης χαρᾶς καὶ εὐχαριστίας, διότι εἶχε μάθει, ὅτι ὁ πρίγκηψ εἶχεν ἀποποιηθῇ μεγαλοφρόνως τὴν ἔνδοξον καὶ κοπιώδη ἀποστολὴν τοῦ νὰ καταστήσῃ εὐδαίμονα τὴν Ἑλλάδα, ἐνόσῳ δὲν ἦτο βέβαιος αὐτὸς

περὶ τῆς συναινέσεως τῶν μελλόντων αὐτοῦ ὑπηκόων. Ὁ χρηστὸς δὲ τῆς Γερουσίας θαυμασμὸς τοσοῦτον κορυφοῦται, ὥστε παρακολουθοῦσα αὕτη τὸ ὑπαγορευθὲν αὐτῇ θέμα, εἰσχωρεῖ εἰς τὰς περιπλοκωτάτας αὐτοῦ ποικιλίας, καὶ λαλεῖ ἔνθους καὶ συγκινητικώτατα περὶ συντάγματος καὶ τῶν τεσσάρων ἐθνικῶν συνόδων. Ἐν τούτῳ κατεφαίνοντο αἱ εἰσηγήσεις τοῦ πολυτρόπου Κυβερνήτου. Ὀλίγην εἶχε δι' αὐτὸν σημασίαν τὸ νὰ ἐπιδείξῃ, εὐκαιρίας διδομένης, δημοκρατικὰ ἀξιώματα, καὶ νὰ ὑψώσῃ μέχρις οὐρανοῦ ἡγεμόνα, μὴ στέργοντα νὰ ἐπιβληθῇ ὑπὸ τῶν μεγάλων Δυνάμεων εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ, χωρὶς οὗτος νὰ ἐρωτηθῇ. Ἔκλινε τὸ γόνυ ἐνώπιον διαγωγῆς, ἣν αὐτὸς δὲν ἤθελε βεβαίως μιμηθῇ ἐν ὁμοίᾳ περιστάσει. Οὔτε τὰ προηγούμενά του οὔτε ὁ ἀρκτῷος αὐτοῦ πάτρων τὸν ἐβοήθουν πλέον. Ἡ Ῥωσία, χωρὶς κἂν νὰ μνημονεύσῃ αὐτοῦ, εἶχε ψηφίσει τὰς ἡμέρας ἐκείνας ὑπὲρ ἄλλου ἡγεμόνος, παραιτήσασα ἀδιαφόρως τὴν ἰδέαν τῆς ἰσοβίου διοικήσεώς του ἢ ἡγεμονείας τινος *(όσποδαράτου)* ὑπὸ τὸν Καποδίστριαν. Τοῦτο ἀπῄτει τοὐλάχιστον ἐλαφράν τινα ἀνταπόδοσιν, καὶ ἑπομένως τὰ ἑτεροκίνητα τῆς Γερουσίας ξόανα ἔλαβον τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιδείξωσι δημοκρατικὴν φρασεολογίαν τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ εὐθηνοτέρα ἦν αὕτη καὶ ἀκινδυνοτέρα. Ἡ Γερουσία ἐξηκολούθησε ψάλλουσα ὡς ἐκανονάρχουν αὐτῇ, καὶ λέγουσα ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος οὐ μόνον ηὐχαρίστει τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον ἐπὶ τῇ εὐμενεῖ ἐκείνῃ μερίμνῃ περὶ τῆς συναινέσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ μετ' ἀληθοῦς συγκινήσεως ἔμαθεν, ὁποῖον θερμὸν ἀνέπτυξεν ὁ Λεοπόλδος ζῆλον ἐν τῷ περὶ ὁρίων ζητήματι.

Σήμερον δὲν δύναται βεβαίως πλέον νὰ διαφιλονεικηθῇ, ὅτι τὰ πρὸς βορρᾶν ὅρια τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐχαράχθησαν λίαν περιωρισμένα, ὅτι αἱ δυσμαὶ ἀπεκλείσθησαν διὰ τῶν ἰονίων νήσων, καὶ ἡ μεσημβρία ἀπέμεινε στρατιωτικῶς ἀπροστάτευτος καὶ ἐπισφαλής, καταλειφθείσης τῆς Κρήτης εἰς τὸν δραστηριώτατον καὶ ἰσχυρότατον τῆς Πύλης ὑποτελῆ, μετὰ τοῦ λιμένος τῆς Σούδας, ὅθεν ἐντὸς 24 ὡρῶν ἠδύνατο νὰ ῥιφθῇ στρατὸς εἰς τὴν Πελοπόννησον, οὐρίου πνέοντος ἀνέμου, καὶ ὅτι τέλος πρὸς ἀνατολὰς νῆσοι σπουδαίαν ἔχουσαι ἐμπορικὴν καὶ πολιτικὴν σημασίαν, ὧν οἱ κάτοικοι ἀτρόμητοι μετέσχον τοῦ κατὰ τῶν τούρκων ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος, ὡς ἡ Σάμος,

τὰ Ψαρὰ καὶ ἡ Χίος, ἀδίκως ἀφῃρέθησαν τοῦ νέου ἑλληνικοῦ κράτους. Ἁπλῶς εἰπεῖν σήμερον φαίνεται ἀναμφισβήτητον, ὅτι κακῶς ἐννοούμενος ἐγωϊσμὸς καὶ ἀπερίσκεπτος σπουδὴ πρὸς ἀθόρυβον καὶ ἀτάραχον διάλυσιν τοῦ ἀπειλητικοῦ ἀνατολικοῦ φαντάσματος, ὅτι διπλωματικὴ ἑνὶ λόγῳ μικροτεχνία παρήγαγεν εἰς φῶς πολιτικὸν ἐξάμβλωμα, ὅπερ μήτε νὰ ζήσῃ μήτε νὰ προκόψῃ δύναται. Οἱ πολιτικοὶ τῆς Δάουνιγκ Στρὴτ ἐδημιούργησαν πρόσκαιρόν τι, Ἑλλάδα ἀσθενῆ καὶ οὐχὶ ἀνεξάρτητον. Δὲν ἐσυλλογίσθησαν, ὅτι ὁ κίνδυνος ὃν ἤθελον νὰ ἐξορκίσωσιν ἀνεβάλλετο μόνον, καὶ μείζων ἔτι ἠδύνατο νὰ ἐπανέλθῃ διὰ τὰς δυτικὰς Δυνάμεις, ὅτι ἀσταθὴς καὶ προσωρινὴ πολιτικὴ κατάστασις ἐπὶ τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου ὑπηρέτει μόνον τοὺς καιροσκόπους ὑπολογισμοὺς τῆς μεγάλης ἐκείνης Δυνάμεως, ἥτις διερεθισθεῖσα καὶ διδαχθεῖσα στρατιωτικῶς διὰ τῶν πολέμων τοῦ 1828 καὶ 1829, ἐκραταιοῦτο ἡσύχως καὶ ἀθορύβως, καὶ προσεπάθει ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ νὰ παραστῇ ἐν τῷ Βυζαντίῳ ὡς ὁ προστάτης τοῦ ἡττημένου Διβανίου. Δὲν ὑπέθετον δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι ἰσχυρὰ καὶ ἀνεξάρτητος Ἑλλὰς ἤθελεν ἀκριβῶς στρέψει τὰ νῶτα πρὸς τὴν ἀμφίβολον ῥωσικὴν φιλίαν, καὶ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἀκινδύνους καὶ ἀζήλους συμμάχους τὰ παράλια κράτη τῆς Μεσογείου.

Εὔκολον ὑπῆρξεν εἰς τὴν Γερουσίαν νὰ παρατάξῃ σειρὰν πειστικῶν λόγων, πρὸς καταπολέμησιν τῶν περὶ ὁρίων ὁρισμῶν τοῦ πρωτοκόλλου, καὶ ἔκφανῆ παράστασιν τῆς πρὸς τοὺς γενναίους κατοίκους τῆς Ῥούμελης, τῆς Κρήτης, τῆς Σάμου καὶ τῆς Χίου ἀγνωμοσύνης, καὶ τοῦ ἐνδεχομένου κινδύνου τῆς ἀπογνώσεως αὐτῶν. Εἶτα παρετήρει ὅτι ὁ Ἀχελῷος καὶ ὁ Σπερχειὸς ἦσαν μικροὶ μόνον, βατοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ῥύακες. Ἡ φρούρησις, ἔλεγε, τοιαύτης ἀσθενοῦς ὁροθετικῆς γραμμῆς ἀπῄτει πολλὰς χιλιάδας στρατιωτῶν· πλὴν δὲ τούτου ὤφειλε τὸ νέον ἑλληνικὸν κράτος, στερούμενον τῆς Κρήτης, νὰ συντηρῇ μέγαν πολεμικὸν στόλον, πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς κατὰ θάλασσαν ἀφυλάκτου θέσεώς του. Πόθεν ὅμως ἠδύνατο νὰ προμηθευθῇ τὴν ἀναγκαίαν πρὸς συντήρησιν τοῦ στρατοῦ ἐκείνου καὶ τοῦ στόλου δαπάνην ; Ἀνάγκη πρὸς τούτοις παρίσ̣ατο ἰδίου στρατοῦ καὶ στόλου, πρὸς περιστολὴν τῶν ληστρικῶν συμμοριῶν καὶ τῶν πειρατῶν, οἵτινες ἤθελον σχηματισθῆ ἐκ τῶν στερουμένων τῶν πατρίδων αὐτῶν

ῥουμελιωτῶν, κρητῶν καὶ σαμίων. Τὸ πρωτόκολλον, προσετίθει, παρεῖχεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς κατοίκους τῶν προσαρτωμένων πάλιν εἰς τὴν Πύλην ἐπαρχιῶν τὸ δίλημμα τῆς ἐπαναστάσεως ἢ τῆς λιμοκτονίας. Οὐδεὶς ἤθελεν ἀγοράσει τὰ κτήματά των, ἅτινα βεβαίως εὐχαρίστως θὰ κατέλειπον, ὅπως διαφύγωσι τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν πασάδων, ἐνῷ τοὐναντίον οἱ θέλοντες νὰ μεταναστεύσωσιν ἐκ τῆς Ἑλλάδος τοῦρκοι εὐκόλως εὕρισκον ἀγοραστάς, διότι ὑπὸ τὴν τακτικὴν κυβέρνησιν τοῦ Καποδιστρίου παρείχοντο πᾶσαι αἱ ἐγγυήσεις καλῆς καὶ στερεᾶς ἀγοραπωλησίας. Τὸ πρωτόκολλον προσέτι ἔρριπτε σμῆνος ἀπεγνωσμένων καὶ λιμοκτονούντων φυγάδων ἐπὶ τοῦ μόλις συνεστηκότος ἑλληνικοῦ κράτους, ὅπερ δὲν θὰ ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἀντιστῇ εἰς τὸν κλονισμόν.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς μελανῆς ὄψεως τῆς εἰκόνος, δὲν ἐδίστασεν ἡ Γερουσία νὰ ἐκφράσῃ φόβον, οὗτινος τὴν πραγματοποίησιν οὐδ' αὐτὴ βεβαίως ἠδύνατο νὰ πιστεύῃ. Οἱονεὶ καταληφθεῖσα ἐκ φασματώδους τινος φόβου, ἠρώτα, τί ἐσήμαινε τὸ πέμπτον ἐκεῖνο περὶ τοῦ ἀπαραβιάστου τῆς τουρκικῆς ἰδιοκτησίας ἄρθρον, καὶ ἂν δι' αὐτοῦ ἀπητεῖτο ἀπόδοσίς τις τῶν ἐθνικῶν γαιῶν. Ἀλλ' ὁ παράδοξος οὗτος συμπερασμὸς ἐχρησίμευε μόνον εἰς δικαιολόγησιν σφοδρᾶς ἀποστροφῆς κατὰ τοῦ πρωτοκόλλου, καθ' ἣν ἡ ἀπόδοσις τῶν ἐθνικῶν κτημάτων παριστᾶτο ὡς ἀνεπανόρθωτος συμφορά, ὡς καταστροφὴ ἐξ ἧς οὐδέποτε ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνακύψῃ ἡ Ἑλλάς. Ἡ Γερουσία δέ, ἔλεγεν, ἐθεώρει ὡς καθῆκον αὐτῆς νὰ ἐκφράσῃ πρὸς τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον τὴν πεποίθησίν της, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, οὗτινος προσεβάλλοντο τὰ δικαιώματα καὶ τὰ πολυτιμότατα συμφέροντα, οὐδέποτε ἤθελε συγκατατεθῆ νὰ ἀπολέσῃ τοὺς καρποὺς ἡρωϊκῶν ἀγώνων καὶ νὰ ἴδῃ ἐν ἀμφιβόλῳ τιθέμενα τὸ παρὸν αὐτοῦ καὶ τὸ μέλλον. Ἂν δέ, ὑπὸ πικρᾶς βιαζόμενον ἀνάγκης, κατεδίκαζεν ἑαυτὸ εἰς σιωπήν, ἤθελε καὶ πάλιν ἐντὸς ὀλίγου ἐξομοιωθῆ πρὸς ἀγέλην δούλων διεσπαρμένων μεταξὺ τούρκων. Καθότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξησφαλίζετο εἰς τοὺς τούρκους τὸ προσιτὸν πάντων τῶν δημοσίων ὑπουργημάτων, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὡς ἕλληνες πολῖται, ἤθελον ἀποκτήσει οὗτοι διὰ τοῦ πλούτου αὐτῶν τὴν νικῶσαν ἐν ταῖς ἐκλογαῖς ψῆφον. Θὰ ἦτο δὲ καὶ τότε πραγματικόν τι διὰ τὴν Ἑλλάδα πλεονέκτημα ἢ ἀνε-

ξαρτησία, τὸ πολύτιμον ἐκεῖνο τῶν Δυνάμεων δῶρον; Μετὰ ἐννεαετῆ αἱματηρὸν πόλεμον ὁποῖον ἀπέμενεν οὕτω κέρδος εἰς τὸν ἕλληνα; Οὐδὲν ἄλλο, ἢ νὰ ζῇ ἐν ἐρήμῳ, ἐν μέσῳ τῶν ὀστέων τῶν σφαγέντων προγόνων του καὶ νὰ καλῇ διὰ νομίμου ὀνόματος τὴν αἰώνιον αὐτοῦ δουλείαν.

Καὶ ἂν δ' ἔτι ὁ κίνδυνος ἀποδόσεως τῶν ἐθνικῶν κτημάτων αἰσίως παρήρχετο, εὔθετον οὐχ ἧττον ἐνόμισε τὴν εὐκαιρίαν ἡ Γερουσία ὅπως ἐκβάλῃ μύχιον στεναγμὸν ἐπὶ τῇ οἰκονομικῇ ἀμηχανίᾳ καὶ τῷ σπουδαίῳ ἐλλείματι τοῦ δημοσίου ταμείου, καὶ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν παρὰ τῶν συμμάχων. Παραδόξως δέ πως ἐπήρχετο μομφή, ὅτι αἱ Δυνάμεις ὥριζον δῆθεν ὑπὲρ στρατιωτικῶν σκοπῶν τὸ ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ ἐπηγγελμένον δάνειον. Ὄχι!, ἐλέγετο· ἀναζωογόνησις τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, προαγωγὴ τῆς γεωργίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, καὶ ἀποζημιώσεις καὶ ἀμοιβαὶ τῶν κατὰ τὸν ἀγῶνα πατριωτικῶν θυσιῶν καὶ πιστῶν ἐκδουλεύσεων ἦσαν σπουδαιότατα ἀντικείμενα, ὑπὲρ ὧν ἁρμοδίως καὶ εὐθέτως ἠδύνατο νὰ διατεθῇ τὸ δάνειον. Ἐκπληκτικὸν ἀληθῶς ἦτο τοῦτο, λεγόμενον ὑπὸ κυβερνήσεως, ἧς ὁ προϋπολογισμὸς πενιχράν τινα μόλις περιεῖχε δαπάνην ὑπὲρ τῶν τεχνῶν, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, πέντε δὲ τοὐναντίον ἑκατομμύρια χάριν πολεμικῶν ἐξοπλισμῶν καὶ ἀντιπερισπασμῶν ὑπὲρ τῆς Ῥωσίας.—Δὲν ἠδύνατο ἐπίσης νὰ μείνῃ ἀμνημόνευτος ἐν τῇ λογοκοπίᾳ τῆς Γερουσίας ὁ κανονισμὸς τῶν πρὸς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν σχέσεων, διὰ τολμηροῦ δὲ καὶ λίαν χαρακτηριστικοῦ συμπεράσματος συνήγετο, ὅτι ἡ νέα ἐξασφάλισις τῶν τέως πολιτικῶν δικαιωμάτων τῶν δυτικῶν ἦν ἀπόδειξις τῆς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐπικρατήσεως τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος.

Τὸ σαφὲς γράμμα τοῦ φεβρουαριανοῦ πρωτοκόλλου σκοπὸν εἶχε νὰ καταστρέψῃ τὴν περὶ ἐπικρατοῦντος θρησκεύματος πλάνην, ὁρίζον πλήρη ἀστυκὴν καὶ πολιτικὴν ἰσότητα ὑπὲρ τῶν οἱονδήποτε δόγμα πρεσβευόντων. Ἀλλ' αἱ πεφωτισμέναι αὗται θρησκευτικαὶ θεωρίαι τῆς ὑψηλῆς διπλωματίας δὲν ηὐδοκίμησαν ἐν Ἑλλάδι. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ κηρυχθῇ καὶ διδαχθῇ ἀνεξιθρησκία εἰς λαὸν δεσποζόμενον ὑπὸ φανατικῶν *παπάδων;* Οὕτω δὲ ἡ Γερουσία κατέστη ὄργανον τοῦ τυφλοῦ θρησκευτικοῦ μίσους κατὰ τῶν δυτικῶν, κωφεύ-

σασα πρὸς τὸ πρωτόκολλον καὶ ἀντιστρόφως μάλιστα ἑρμηνεύσασα τὸ ἀνεξίθρησκον αὐτοῦ γράμμα. Ἐδράξατο δὲ συνάμα καὶ τοῦ μέσου ἐκείνου, δι' οὗ ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ ἐπίδρασις ἐπὶ τὸ εὐθὺ καὶ σοβαρὸν φρόνημα τοῦ Λεοπόλδου, καὶ συνέδεσε τὸ ἑλληνικὸν στέμμα, ἢ τοὐλάχιστον τὴν εὐδαιμονίαν αὐτοῦ, πρὸς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ θρησκεύματος. « Πόσης χαρᾶς δάκρυα ἤθελε χύσει τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, » ἀνεφώνει ἡ Γερουσία μετὰ συγκινητικῆς περιπαθείας, « ἂν ἡ θρησκεία του, εἰς τὴν ὁποίαν χρεωστεῖ τὴν πολιτικὴν ὕπαρξίν του, τὰ ὀλίγα του φῶτα, τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων του, τὸ συνένωνε καὶ διὰ θείων θεσμῶν μετὰ τῆς Β. Α. Ὑψηλότητος! Πόσον ἡ ἀφοσίωσις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἤθελεν αὐξηθῇ, ἂν ἔβλεπε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ οὐρανίου πατρὸς τὸν ἐπίγειον πατέρα του προσφέροντα τὴν ἰδίαν λατρείαν! (1).»

Αἱ Δυνάμεις εἶχον παράσχει εἰς τὸν πρίγκηπα ἐλευθερίαν νὰ ἀρχίσῃ διὰ παραβιάσεως τοῦ συντάγματος τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, ἂν ἀπεδέχετο τὸ στέμμα χωρὶς τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἔθνους. Ἦν δὲ ἰσχυροτάτη καί τοι κακεντρεχὴς εἰρωνεία ἡ ὑπὸ τῆς Γερουσίας ὑπόδειξις τῆς ἐλπίδος, ὅτι ὁ Λεοπόλδος ἤθελε παραιτήσει κατὰ διαταγὴν τῶν προστατίδων Δυνάμεων τὴν θρησκείαν τῶν προγόνων αὐτοῦ καὶ ἀποδεχθῇ ἄλλην, μεθ' ὅσης εὐκολίας μεταλλάσσει τις νέον ἀντὶ παλαιοῦ ἐνδύματος.

Ἔτος σχεδὸν εἶχε παρέλθει, ἀφ' ἧς ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος εἶχε μάθει διὰ τῆς παρὰ τῷ Κυβερνήτῃ ἀποστολῆς τοῦ Στόκμαρ τί ἔπρεπε νὰ φρονῇ περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ « μέλλοντος, » περὶ τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ ἐλπίδων καὶ περὶ τῆς πιθανότητος ἐθνικῆς τινος ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκδηλώσεως. Εἶχε δὲ κάλλιστα ὠφεληθῇ ἐκ τοῦ χρονικοῦ αὐτοῦ διαςήματος, ὅπως ἐκβάλῃ τῆς παλαίστρας τοὺς ἄλλους αὐτοῦ συμμνηστῆρας. Πλὴν αὐτοῦ ἀνεφέροντο ὡς ὑποψήφιοι ὁ Δοὺξ Κάρολος τοῦ Μεκλεμβούργου, ὁ πρίγκηψ Φρειδερῖκος τῆς Ὀρανίας, ὁ Βερνάρδος τῆς Βαϊμάρης, ὁ Κάρολος τῆς Βαυαρίας, ὁ Ἰωάννης τῆς Σαξωνίας καὶ ὁ πρίγκηψ Φίλιππος τῆς Ἕσσης Ὀμβούργης, οὐδεὶς ὅμως ἐξ αὐτῶν εἶχε τοσαύτην σημασίαν οὔτε ἀνέπτυξε τοσαύτην δραστηριότητα, ὥστε νὰ ὑπο-

(1) Βλ. Γενικ. Ἐφημερ. τοῦ 1830, σελ. 146. Σημ. τ. Μετ.

σκελίσῃ αὐτόν. « Ἡ νωθρότης τῶν ἕξεων καὶ ἡ ἀδρανὴς τοῦ βίου κατατριβὴ τῶν ἐπιγόνων γερμανῶν ἡμῶν πριγκήπων, » ἔγραφεν ὁ Γάγερν πρὸς τὸν Στάϊν, « εἰσὶν ἄξιαι μεγίστης μομφῆς. Ἔχομεν τὸν πρίγκηπα Φ. τῆς Ὀρανίας, τὸν Β. τῆς Βαϊμάρης, τὸν Κ. τῆς Βαυαρίας, κ. τ. λ., πάντες δὲ οὗτοι ἔμβλημα αὐτῶν ἔχουσι: Fruges consumere (νὰ τρώγωσιν ἕτοιμα). Νομίζω ὅτι ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος θὰ καταστήσῃ ἰδίαν ἑαυτοῦ ὑπόθεσιν τὴν ἑλληνικήν. » Ἡ Ῥωσία πρωΐμως ἤδη εἶχε καταδείξει τὴν συμπάθειαν αὐτῆς ὑπὲρ τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ πρίγκηπος τοῦ Κοβούργου. Ῥῶσοι πολιτικοὶ ἄνδρες οἷος ὁ Λῆβεν ἐφρόνουν, ὅτι ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος ἦν ὁ ἀνήρ, ὅστις ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἀνάγκην στενοῦ μετὰ τῆς Ῥωσίας συνδέσμου, «καὶ νὰ καταστήσῃ συνάμα ἀκίνδυνον τὴν μόνην ἀληθῶς ἐχθρὰν εἰς τοὺς ἕλληνας πολιτικήν, τὴν τῆς Ἀγγλίας, διὰ τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀντιπολίτευσιν καὶ πρὸς τὴν οἰκογένειαν τῆς μελλούσης διαδόχου.» Ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος παρέστησεν ἐπιτηδείως ἐν Πετρουπόλει τὴν δυσχερῆ αὐτοῦ θέσιν ἀπέναντι τοῦ ἄγγλου βασιλέως καὶ τῆς χώρας· ἀνέμνησε δὲ τὰς ἐκδουλεύσεις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πολέμων, καὶ τὰς ὑγιεῖς αὐτοῦ, καθαρῶς μοναρχικὰς καὶ ἐχθρὰς πάσης ἐπαναστατικῆς ἰδέας ἀρχάς. Αἱ παραστάσεις αὗται κατίσχυσαν, καὶ ἐπειδὴ ἐν Ῥωσίᾳ εἶχε πλέον ἀναγνωρισθῆ ὡς ἕωλος καὶ παραιτηθῆ ὅλως ἡ ἰδέα διαρκοῦς ἡγεμονείας τοῦ Καποδιστρίου, ἔκλινεν ὁριστικῶς τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον ὑπὲρ τῆς ἐκλογῆς τοῦ πρίγκηπος τοῦ Κοβούργου. Καὶ ἐν τῷ Κεραμεικῷ δ' ἐπίσης κατώρθωσεν ὁ Λεοπόλδος νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἐκ τῶν ἀγγλικῶν αὐτοῦ προηγουμένων ζηλοτυπίαν, καὶ τὴν 20 Νοεμβρίου 1829 ἐπέτυχε τῆς συγκαταθέσεως τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας. Ἐν Ἀγγλίᾳ τοὐναντίον ἀπήντησαν τὸ κατ' ἀρχὰς τὰ σχέδιά του δυσμενῆ ὑποδοχήν, καὶ δεινὸς ἀνήφθη ἀγὼν μεταξὺ βασιλέως καὶ ὑπουργείου. Γεώργιος ὁ Δ'. ἥκιστα ηὐνόει προσωπικῶς τὸν Marquis peu à peu, ὡς ὠνόμαζε τὸν Λεοπόλδον, καὶ οὐδ' αὐτὴν τὴν ἀκάνθινον δόξαν τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου ἐπέτρεπεν αὐτῷ. Διετέλει δὲ ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ ἀδελφοῦ του, δουκὸς τοῦ Κώμπερλανδ, ὅστις, σφοδρὸς πολέμιος τοῦ ὑπουργείου Οὐέλλιγκτων, εἶχεν ἴδιον ὑποψήφιον διὰ τὸν ἑλληνικὸν θρόνον, τὸν συγγενῆ αὐτοῦ Κάρολον,

δοῦκα τοῦ Μεκλεμβούργου. Ὑπεστήριζε δὲ αὐτὸν μετὰ πολλῆς ἐπιμονῆς διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του βασιλέως Γεωργίου τοῦ Δ'., ἐνῷ τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον προέτεινε κατ' ἀρχὰς τὸν πρίγκηπα τῶν Κάτω Χωρῶν. Τὸν Ἰανουάριον ὅμως τοῦ 1830 ὁ Οὐέλλιγκτων υἱοθέτησε τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Λεοπόλδου, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν διαθέσεων τῆς χώρας καὶ τοῦ κοινοβουλίου, καὶ ἠπείλησεν ὅτι τὸ ὑπ' αὐτὸν ὑπουργεῖον ἤθελε παραιτηθῇ, ἂν δὲν ἐπεδοκίμαζεν αὐτὴν ὁ βασιλεύς. Γεώργιος ὁ Δ'. συνήνεσε καί τοι δυσηρεστημένος.

Τὸ παράδοξον ὅμως διάβημα τοῦ σιδηροῦ δουκὸς ἐπέδρασεν ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος. Ἀπέναντι ὑπουργείου, ὅπερ ὑπῆρξεν ἕτοιμον νὰ θυσιασθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ, δὲν ἠδύνατο βεβαίως ὁ Λεοπόλδος νὰ ἐπιδείξῃ τὸ ἐπίμονον καὶ σταθερὸν ἐκεῖνο ἦθος, ὅπερ ἤθελεν εἶναι ἐπιθυμητὸν δι' ὑποψήφιον τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου. *Ἦν ἀτύχημα τοῦτο διὰ τὴν Ἑλλάδα,* ὡς καὶ ὁ πρίγκηψ αὐτὸς παρετήρει, *καθότι παρ' ὑπουργείου, διακυβεύσαντος τὴν ἰδίαν ὕπαρξιν χάριν τῆς κοβουργικῆς ὑποψηφιότητος, ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐπιμείνῃ τις ἀπαιτῶν ἀδυσωπήτως τοὺς ὅρους ἐκείνους, οὓς ὑπηγόρευε τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος.*

Κατὰ τοῦ ἠθικοῦ τούτου προσκόμματος προσώχθησε σχέδιον εὐγενῶς ἐσκεμμένον, ὅπερ ἠδύνατο νὰ ἀποβῇ σημαντικώτατον διὰ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος. Προέκειτο ἤδη τότε περὶ ἐκχωρήσεως τῶν ἰονίων νήσων εἰς τὸ νέον ἑλληνικὸν κράτος. Ὅσῳ δὲ ὀλιγώτερον ἦτο γνωστὸν τὸ σχέδιον τοῦτο ἐν Ἑλλάδι, τοσούτῳ μᾶλλον χαρμόσυνος θὰ ἦτο ἡ ἔκπληξις, ἂν προσήρχετο ὁ νέος ἡγεμὼν τοιοῦτον κομίζων εἰς τὴν νύμφην τὸ δῶρον τῆς πρώτης τοῦ γάμου πρωΐας. Πλήρης μυστικότης περιεκάλυπτε τὰ σκοπούμενα, ἅτινα ἠρέμα μὲν ἀλλ' ἀσφαλῶς ὡρίμαζον πρὸς ἐκτέλεσιν. Οἱ ἐξοχώτεροι τῶν Οὐΐγων εἶχον προσηλυτισθῇ, καὶ ἠλπίζετο ἀσφαλὴς ἐν τῷ κοινοβουλίῳ πλειοψηφία. Ἔκτοτε ἤδη ἐλέγετο, ὅτι τὸ ἐκ τῶν νήσων ἐκείνων ὄφελος δὲν ἀπεζημίου τὰς ἐκτάκτους δαπάνας, ὅσας ἀπῄτουν αὗται παρὰ τῆς προστάτιδος Δυνάμεως. Δὲν ἔλειπον δέ, πλὴν τούτου, καὶ ἀφιλοκερδέστεραι σκέψεις. Ὑπεδεικνύετο τὸ διαρκῶς καὶ ἀνενδότως δυσυπότακτον τοῦ ἐθνικοῦ φύλου, καὶ τὸ δίκαιον τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνικοτήτων, καθ' ἧς δὲν ἥρμοζε νὰ ἀντιστῇ ἡ ἐλευθέρα Ἀγγλία. Οἱ τραχέως δὲ

σκώπτοντες πρακτικοὶ ἄγγλοι πολιτικοὶ παρεῖχον εἰς τοὺς Ἰονίους τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν ὡς τιμωρίαν, καὶ προεφήτευον ταχεῖαν καὶ πικρὰν τὴν μεταμέλειαν. Οὕτως ἐφαίνοντο πάντα κατὰ τὰς ἐπιθυμίας βαίνοντα τοῦ Λεοπόλδου, ὅτε ἐν μέσῳ τῶν πρωΐμων ἐκείνων περὶ ἐκχωρήσεως σχεδίων παρενέπεσεν ὀλεθρίως ἡ καλῶς λελογισμένη γενναιοφροσύνη τῶν τόρεων. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ Οὐέλλιγκτων προέθετο ὡς ὑπουργικὸν ζήτημα τὴν εἰς τὸν ἑλληνικὸν θρόνον ὑποψηφιότητα τοῦ Λεοπόλδου, βλέπει ὁ ὀξυδερκὴς παρατηρητὴς γεννώμενον τὸ σπέρμα τῆς ἀποποιήσεως τοῦ πρίγκηπος. Οἱ τόρεις ἐπεδείκνυντο ἐναβρυνόμενοι τὴν πολιτικὴν αὐτῶν γενναιοφροσύνην, καὶ ἀλαζονευόμενοι δὲν ἀπέκρυπτον τὴν δυσπιστίαν αὐτῶν πρὸς τὰς νέας σχέσεις μεταξὺ τοῦ Λεοπόλδου καὶ τῶν ἐξεχόντων μελῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Προεξώφλουν δὲ ἤδη τὰ ἀποτελέσματα τῆς αὐταπαρνήσεώς των, καί τοι αὕτη πᾶν ἄλλο ἦν ἢ ἑκουσία. Ἀληθῶς δὲ ἡ ὑπὸ τῶν πολεμίων γενομένη πρὸς αὐτοὺς φιλικὴ ἐκδούλευσις ἔμελλε νὰ δέσῃ διὰ σιδηρῶν δεσμῶν καὶ ὑποχρεώσεων χρηστὸν ἄνδρα οἷος ὁ Λεοπόλδος.

Παρὰ τὰς συμβουλὰς τοῦ ἐμπίστου αὐτοῦ Στόκμαρ εἶχε παραμελήσει ὁ πρίγκηψ νὰ καθαρίσῃ ἐκ προοιμίων τὴν θέσιν αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Τὸ περιβάλλον τὴν Ἑλλάδα ἰδανικὸν γόητρον ὑπέτασσε τὴν φαντασίαν αὐτοῦ, καὶ ὁ ἐν ἀπόπτῳ θρόνος τοσαύτην ἐξήσκει ἐπ' αὐτοῦ μαγείαν, ὥστε παρέστη δραστηρίως καὶ ζωηρότερον ἴσως τοῦ δέοντος ὡς μνηστήρ, καὶ ἐξήγειρεν οὕτω παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τὴν ἰδέαν, ὅτι ἠδύνατό τις νὰ ἐκτεθῇ ὑπὲρ ὑποψηφίου μὴ ἀνθισταμένου καὶ μηδένα προτείνοντος ὅρον. « Κατόπιν μόνον ἐστάθμισε κατὰ βάθος τὰς δυσχερείας τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ τοὺς ὅρους ἐκείνους, ἀφ' ὧν, κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Στόκμαρ, ἔπρεπε νὰ ἐξαρτήσῃ τὴν ὑποψηφιότητά του (1). »

Διὰ τοῦτο δὲ ὁ πρίγκηψ, κατὰ τὸν Ἰανουάριον ἤδη τοῦ 1830, πρὶν ἢ αἱ Δυνάμεις προτείνωσιν αὐτῷ τὸν ἑλληνικὸν θρόνον διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Φεβρουαρίου, εὑρέθη εἰς τὴν δυσάρεστον θέσιν *ἱκέτου*. Προσεπάθησε δὲ νὰ ἀποσπάσῃ ἐκ τῆς ἀκάμπτου πολιτικῆς καὶ τῆς

(1) Ταῦτα καὶ τὰ ἑπόμενα παρὰ Στόκμαρ: «Τὰ ἀξιομνημονευτότερα ἐκ τῶν ἐγγράφων τοῦ Κ. Φ. Στόκμαρ, Βρουνσβίκη, 1872, σελ. 126, καὶ ἑπόμ.

ἀπαθοῦς δυσπιστίας τῶν τόρεων ὀλίγας τοὐλάχιστον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὠφελείας, δυσαναλόγους πλέον, ἐννοεῖται, πρὸς τὰ πρότερον σκοπούμενα. Τὴν ἐκχώρησιν τῶν ἰονίων νήσων οὐδὲ ἠδύνατο κἂν νῦν νὰ προφέρῃ, καθότι καὶ αὐτὸ τὸ ἀπαραίτητον ἠμφισβητεῖτο τότε, καὶ μετὰ πολλὰς μόλις ἑκατονταετηρίδας ἔμελλον τὰ πράγματα αὐτὰ νὰ χύσωσι παράδοξον φῶς ἐπὶ τῶν σχεδίων τοῦ Λεοπόλδου.

Πρὸς τὴν δειλὴν δὲ ἐρώτησιν, ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ πεισθῇ ἡ Πύλη, ἀντὶ χρηματικῆς ἀποζημιώσεως, εἰς ἐκχώρησιν τῆς Κρήτης, ὑπέδειξεν ὁ Ἄβερδην εἰς τὸν πρίγκηπα, ὅτι ὁ κυριάρχης ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος ἤθελεν εἶναι κύριος νὰ προέλθῃ εἰς τοιαύτην διαπραγμάτευσιν, καὶ εὐμενῶς ὑπεσήμανεν, ὅτι ἡ προσωπικότης ἀκριβῶς τοῦ Λεοπόλδου ἠδύνατο νὰ πραΰνῃ τὴν κατὰ τοῦ νέου ἑλληνικοῦ κράτους ναυτικὴν ζηλοτυπίαν τῆς Ἀγγλίας, καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ νῆσος τῆς Κρήτης ἔμελλε νὰ ἀνήκῃ εἰς οἱανδήποτε ἄλλην πλὴν τῆς Πύλης κυβέρνησιν (dans le cas, où l'île de Candie devrait appartenir à tout autre gouvernement que la Porte). Ὅτε ὅμως ὁ Λεοπόλδος τὴν 30 Ἰανουαρίου κατέστησε τὴν κατοχὴν τῆς Κρήτης ἀπαραίτητον ὅρον τῆς ἀποδοχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, ἐξεδήλωσεν ὁ Ἄβερδην ἅπαν τὸ πεῖσμα καὶ τὴν τραχύτητα τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας. Κατεμέμφθη τοῦτ' αὐτὸ τὸν πρίγκηπα, ὡς συμβουλευόμενον τὸν Δούρχαμ, τὸν Δόβερ, τὸν Πάλμερστον, τὸν Βρούμ, πολεμίους τοῦ ὑπουργείου, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν 31 Ἰανουαρίου τὴν χαρακτηριστικωτάτην ταύτην διὰ τὴν περίστασιν καὶ αὐτόχρημα ἀγροῖκον ἀπάντησιν: « Περὶ Κρήτης οὐδαμοῦ οὐδέποτε μέχρι τοῦδε ἐγένετο λόγος. Καί τοι πολλαὶ μέχρι τοῦδε ἐγένοντο διαπραγματεύσεις, εἴσθε ἐλεύθερος πάντοτε νὰ παραιτηθῆτε· ἀλλὰ τὴν ἀπόφασίν σας ταύτην δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ ἡ ἄρνησις τῆς Κρήτης. Ἀναλογίσθητε κατὰ πόσον τοιαύτη διαγωγὴ συμβιβάζεται πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν ὑμῶν καὶ τὸ συνεπὲς τοῦ φρονήματος. Αἱ Δυνάμεις δὲν σκοποῦσι νὰ διαπραγματευθῶσι πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἤθελον θεωρήσει ὡς ἄρνησιν τὴν ὑπὸ ὅρους ἀποδοχήν. » Ἀντὶ τότε νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέρας τὰς Δυνάμεις νὰ θεωρήσωσιν ὡς ἄρνησιν τὴν ὑπὸ ὅρους ἀποδοχήν, ἀντὶ νὰ ἀντιτάξῃ εἰς τὴν ἀλαζονείαν τῶν τόρεων τὴν τολμηρὰν ἀποφασιστικότητα ἀνδρὸς

συνειδότος τὸν ὑψηλὸν ἑαυτοῦ σκοπόν, ἀντὶ νὰ ἀψηφήσῃ τὴν τριανδρίαν τῶν προστατίδων Δυνάμεων, ὧν φαινομένη μόνον ὑπῆρχεν ἡ ὁμοφροσύνη, καὶ νὰ ἀνυψώσῃ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ θέλησιν καὶ τὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, παρέστη συναισθανόμενος πάντοτε τὸ βάρος τῆς πρὸς αὐτὸν εὐεργεσίας τοῦ ὑπουργείου. Καί τοι ἠδύνατο βεβαίως νὰ μαντεύσῃ, ὅτι τὸ ὑπουργεῖον ἐκ μεγάλης μόνον βιαζόμενον ἀνάγκης εἶχε καταστήσει ὑπουργικὸν ζήτημα τὴν κοβουργικὴν ὑποψηφιότητα, ἐνέδωκεν οὐχ ἧττον, καὶ ὑπεδύθη τὸ ἄτολμον ἐκεῖνο καὶ ἀναποφάσιστον ἦθος, ὅπερ κατὰ τὸ ἥμισυ πάντοτε εἶνε τῆς ἥττης ἀφορμή.

«Δὲν ἐπίστευε» μόνον, ὅτι πρόθεσις τῶν Δυνάμεων ἦτο νὰ ἀρχίσῃ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ὁ μέλλων τῆς Ἑλλάδος ἡγεμὼν διὰ πράξεως τυφλῆς ὑποταγῆς. Ἐθεώρει μόνον ὡς ἀνεπιεικὲς τὸ νὰ ἀναγκάσωσιν αὐτὸν νὰ ἀναλάβῃ συνάμα καὶ νὰ παραβιάσῃ ὑποχρεώσεις. Ἀπετάθη δὲ πρὸς τὸν δοῦκα Οὐέλλιγκτων, ὅτε ἀνεκοινώθησαν αὐτῷ ἐπισήμως τὰ πρωτόκολλα τῆς 3 Φεβρουαρίου μετὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ ἑλληνικοῦ ἡγεμονικοῦ στέμματος, καὶ παρεκάλεσε νὰ διασαφηνισθῶσιν ἀμφιβολίαι τινὲς αὐτοῦ, πρὶν ἢ δυνηθῇ νὰ δεχθῇ. Ἀπέβλεπον δὲ αὗται τὴν πρὸς τὴν Πύλην σχέσιν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀναγνώρισιν τῶν Δυνάμεων, τὴν παρ' ἑκάστης παρεχομένην στρατιωτικὴν βοήθειαν, τὴν προστασίαν κατ' ἐνδεχομένης ξένης ἐπιδρομῆς, τὰ χρηματικὰ βοηθήματα, καὶ τὴν μέλλουσαν πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Ἐμνημόνευε πρὸς τούτοις ὁ Λεοπόλδος τῆς προσαρτήσεως τῆς Κρήτης, καὶ ὑπεδείκνυεν ὅτι εὐκταία ἦτο συμμετοχή τις τῶν ἑλλήνων κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ μονάρχου αὐτῶν. Ἐνόμιζε δὲ ὅτι τὸ τρίτον ἄρθρον τοῦ πρωτοκόλλου ἠδύνατο νὰ ἑρμηνεύσῃ ὡς παρέχον μὲν αὐτῷ τὸ δικαίωμα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπιβάλλον τὸ καθῆκον νὰ παράσχῃ τοῖς ἕλλησι συνταγματικοὺς θεσμοὺς προσφόρους εἰς τὰς περιστάσεις. Εἰς ταῦτα ἐδόθη τὴν 10 Φεβρουαρίου ἀπάντησις τοῦ Οὐέλλιγκτων, γεγραμμένη διὰ τοῦ συνήθους αὐτῷ ἀγροίκου ὕφους, καὶ ἥκιστα πρόσφορος εἰς διάλυσιν σκοτεινῶν ἀμφιβολιῶν περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος. Ἂν, ἔλεγεν αὕτη, ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος ἤλπισεν, ὅτι ἡ μετὰ τὸ πρωτόκολλον συνθήκη ἔμελλε νὰ περιλάβῃ πλέον τι ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἢ ἐκεῖνο, ὁ Οὐέλλιγκτων δὲν ἠδύνατο νὰ συμμερισθῇ τὴν ἐλπίδα ταύτην. Ἠδύνατο ὅμως ὁ πρίγκηψ νὰ ἐλπίζῃ

γενικὴν τῶν Δυνάμεων ἀναγνώρισιν. Οὐδεμία αὐτῶν, ἐξηκολούθει, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ στείλῃ ἰδίαν ἐπικουρίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, χωρὶς τῆς συγκαταθέσεως τῶν δύο ἄλλων. Ὁ ἀνεξάρτητος τῆς χώρας ἡγεμὼν ἔπρεπε μόνος νὰ ἀποφασίσῃ, ἂν ἤθελεν ἔχει ἀνάγκην στρατιωτικῆς δυνάμεως, πρὸς παγίωσιν τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ ἢ ὑπεράσπισιν τῶν ὁρίων του, οἱ δὲ σύμμαχοι ἤθελον φυσικῷ τῷ λόγῳ παράσχει τὴν βοήθειαν αὐτῶν ἀνάλογον πρὸς τὴν αἴτησιν, ἥτις ἤθελεν ἀπευθυνθῇ εἰς αὐτούς. Προστασίαν ἠδύνατο νὰ προσδοκᾷ ἡ Ἑλλάς, συμπηχθεῖσα ἅπαξ, ὡς πᾶν ἄλλο κράτος· πολλὰ δὲ τοιαῦτα ὑπῆρχον, ἅτινα γείτονας ἔχοντα ἰσχυροτάτας χώρας, ἀπελάμβανον πληρεστάτης ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἀνεξαρτησίας. Αἱ ἀμφιβολίαι δὲ ὡς πρὸς τὰ χρηματικὰ βοηθήματα ἦσαν εὐδιάλυτοι. Ἡ αὐλὴ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου οὐδέποτε παρέσχεν εἰς τοὺς ἕλληνας τὴν ἐλαχίστην χρηματικὴν συνδρομήν, καὶ ἤθελέ τις ἀπατήσει τὸν πρίγκηπα, ὑποσχόμενος αὐτῷ τοιαύτην ἐν τῷ μέλλοντι. Ἄλλως δὲ ἐνόμιζεν, ἔλεγεν, ὁ δοὺξ πάντῃ περιττὰ τοιαῦτα βοηθήματα.— Ἵνα μὴ λείπῃ δὲ καὶ πλαγία τις προσβολὴ κατὰ τῆς Ῥωσίας καὶ τοῦ Καποδιστρίου, ὃν ἔκτοτε ἤδη ἤρχιζον θεωροῦντες οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ ὡς ἠγορασμένον παρὰ τῆς Ῥωσίας, διεβεβαίου ὁ Οὐέλλιγκτων, ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα θὰ ἦτο ἀναγκαίως διαρκῶς φιλική, ἅμα ὡς ἡ Ἑλλὰς καθίστατο πράγματι ἀνεξάρτητος καὶ ἐπολιτεύετο ὡς τοιαύτη Δύναμις. Εἶτα παρηκολούθουν ὑπαινιγμοί τινες — hints — πλήρεις ξηρᾶς ἀγγλικῆς τραχύτητος. Ὡς πρὸς τὴν Κρήτην, ἐλέγετο, ἡ καλλίστη πασῶν συνεννόησις θὰ ἦτο νὰ ἐξαιρεθῇ τῆς συζητήσεως πᾶσα δριμεῖα λέξις, οἷον ἔνοπλος βία, φόνοι καὶ αἱματοχυσία, ἀφοῦ μάλιστα ἐπισταμένη ἀνάγνωσις τῶν περὶ τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως ἐγγράφων ἤθελε βεβαίως πείσει τὸν πρίγκηπα, ὅτι πολὺ μείζων κατ' αὐτὴν ἠδύνατο νὰ ἐγερθῇ μομφὴ κατὰ τῶν ἑλλήνων καὶ ἰδίως κατὰ τοῦ Καποδιστρίου ἢ κατὰ τῶν τούρκων. Ἄλλως δὲ ἡ Ἀγγλία δὲν ἤθελεν ὀκνήσει νὰ προλάβῃ πράξεις ἀντεκδικήσεως καὶ ὠμότητος. Ἐπὶ τέλους ἐδήλου ὁ Οὐέλλιγκτων, ἀπολυτοφρόνως ἐπινεύων, ὅτι ὁ πρίγκηψ εἶχεν ὀρθῶς ἐννοήσει τὸ τρίτον ἄρθρον τοῦ πρωτοκόλλου. Αἱ Δυνάμεις ἤθελον ἀφήσει πάντῃ ἐλεύθερον τὸν νέον ἡγεμόνα, νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς ἕλληνας σύνταγμα ἢ μή· ἐπέ-

τρεπον δὲ αὐτῷ νὰ θεωρήσῃ ὡς μὴ ὑπάρχον καὶ νὰ ἀνατρέψῃ ἅπαν τὸ διαρκούσης τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἱδρυθὲν συνταγματικὸν οἰκοδόμημα, ἢ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς πολιτικὰς ἀποκτήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ νὰ παράσχῃ εἰς τὸν πολυπαθῆ λαὸν τὰς εὐλογίας μοναρχικοῦ πολιτεύματος σωφρόνως συγκεκερασμένου.

Καὶ πάντα μὲν ἄλλον ἤθελον βεβαίως παρορμήσει εἰς γενναίαν ἀντίστασιν κατὰ τῶν μεγάλων Δυνάμεων ἢ εἰς ὑποχώρησιν αἱ πενιχραὶ ἐλπίδες, ἃς παρεῖχεν ὁ δοὺξ Οὐέλλιγκτων διὰ τραχέος παιδαγωγικοῦ ὕφους· εὐχερῶς ὅμως ἐξηγεῖται διὰ τῶν δεσμῶν, οὓς εἶχον δημιουργήσει αἱ πρὸς τοὺς τόρεις σχέσεις τοῦ Λεοπόλδου, ὅτι ὁ πρίγκηψ τὴν ἐπαύριον τῆς λήψεως τῶν διασαφήσεων τοῦ Οὐέλλιγκτων, τὴν 11 Φεβρουαρίου, ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς τρεῖς πληρεξουσίους, ὅτι *συνῄνει* καὶ ἀπεδέχετο τὴν ὠφέλιμον καὶ ὑψηλὴν ἀποστολήν, ἥτις ἀνετίθετο αὐτῷ. Εἶχε μὲν ἀληθῶς ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἐπιστολῇ συνοδεύσει τὴν ἀποδοχὴν ταύτην διὰ πέντε ὅρων, ἀπαιτῶν ὑπὲρ τῶν ἑλλήνων τὸ δικαίωμα, τοῦ νὰ δύνανται οὗτοι νὰ προτείνωσιν ἐνστάσεις κατὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ προσώπου. Ἀλλ' ἡ σύνοδος δὲν ἀπεδέξατο αὐτούς, καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἀποσύρῃ τὴν ἐπιστολήν του. Οὕτω δὲ μετέβαλε τοὺς *ὅρους* αὐτοῦ εἰς *παρατηρήσεις*, καὶ παρέλειψε τὸ τελικὸν ἐδάφιον περὶ τοῦ δικαιώματος τῶν ἑλλήνων d'objecter contre sa personne. « Ἐξ ἀβροφροσύνης » δὲ ἐτροποποίησε τὸ ὕφος αὐτοῦ ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Ἄβερδην τῆς 23 Φεβρουαρίου κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς συνόδου, καὶ παρῃτήθη τῆς ὀρθῆς αὐτοῦ ἀποφάσεως περὶ τῆς ἐπὶ ὅροις ἀποδοχῆς. Αἱ *παρατηρήσεις* αὐτοῦ παρίσταντο ὡς ταπειναὶ παρακλήσεις. Παρεκάλει περὶ παροχῆς πλήρους ἐγγυήσεως ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, καὶ περὶ ἐπαγγελίας προστασίας ἐν περιπτώσει ἐχθρικῆς προσβολῆς. Ἐκ λόγων δὲ φιλανθρωπίας παρεκάλει ἐπίσης νὰ βελτιωθῇ καὶ ὁρισθῇ τοιαύτη ἡ πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ κατάστασις τῶν κρητῶν καὶ σαμίων, ὥστε νὰ ἀσφαλισθῶσιν οὗτοι κατὰ πάσης πιέσεως καὶ κατὰ βιαίων μέτρων, ἅτινα ἠδύναντο νὰ προξενήσωσιν αἱματοχυσίαν. Παρεκάλει ὡσαύτως περὶ ἐπεκτάσεως ὁρίων καὶ μάλιστα πρὸς βορρᾶν, περὶ χρηματικῆς συνδρομῆς καὶ περὶ τῆς βοηθείας συμμαχικῶν στρατευμάτων. Ἀλλ' ἡ ἐκπλήρωσις τῶν παρακλήσεων τούτων ἐξήρτητο ἐκ

τῶν εὐμενῶν μόνον διαθέσεων τῆς συνόδου, τυπικῶς δὲ εἶχεν ἀποδεχθῆ ὁ Λεοπόλδος χωρὶς οἱουδήποτε ὅρου. Ἤρξατο ὅμως κατόπιν μεταμελούμενος ἐπὶ τῷ κατεσπευσμένῳ αὐτοῦ διαβήματι, καί, λεπτολογῶν πάλιν περὶ τοὺς ὁρισμοὺς τῆς συνόδου, προσεπάθησε νὰ ἀποκτήσῃ ὅ,τι παρῄτησε, γράφων αἴφνης τὴν 7 Μαρτίου πρὸς τὸν λόρδον Ἄβερδην, ὅτι ἐξ ἀβροφροσύνης μόνον ἀπεδέξατο τὴν ὑπὸ τῆς συνόδου ὑπαγορευθεῖσαν τροποποίησιν, καὶ συνῄνεσεν εἰς τὸ πρωτόκολλον κατὰ τὸ γράμμα μόνον καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ ἐπιστολῆς τῆς 11 Φεβρουαρίου. (1). *Οὕτω δὲ αἱ παρατηρήσεις κατέστησαν πάλιν ἀπαιτήσεις.* «Ἐφρόνει, ἔλεγεν, ὅτι πᾶσα ἀπομάκρυνσις ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς πρώτης του ἐκείνης ἀπαντήσεως παρεῖχεν αὐτῷ πλήρη ἐλευθερίαν νὰ πράξῃ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ.» Συνάμα δ' ἐπέμενε καὶ πάλιν ἀπαιτῶν κρείττονα πρὸς βορρᾶν ὅρια. Ἀλλ' οἱ πληρεξούσιοι οὐδόλως ἦσαν διαθειμένοι νὰ ἀφήσωσιν αὐτὸν νὰ διαφύγῃ τοσοῦτον εὐκόλως. Ὁ λόρδος Ἄβερδην κατεμέμφθη αὐτὸν τραχύτατα, ὡς παραδεχόμενον σύστημα ἑρμηνείας, «ὅπερ καθίστα ἀμφίβολον καὶ κενὴν πᾶσαν ὑποχρέωσιν.» Ἠρώτησε δὲ αὐτὸν μετὰ δριμείας εἰρωνείας, ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναιρεθῇ ἐπιστολὴ ὑπογεγραμμένη καὶ προσηρτημένη εἰς τὸ πρωτόκολλον δι' ἄλλης ἀνακληθείσης. Τοιαύτη τις, εἶπε, διαγωγὴ ἦν εἰς ἀπότομον ἀντίφασιν πρὸς τὴν φύσιν αὐτὴν τῆς προκειμένης διπλωματικῆς διαπραγματεύσεως, καὶ αὐτὸς δέ, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς διαπραγματεύσεις, ἂν ἡ τελευταία αὕτη ἐπιστολὴ δὲν ἀνεκαλεῖτο ἐπίσης. Οἱ νουθετικοὶ οὗτοι λόγοι ἀνεκάλεσαν εἰς τὴν μνήμην τοῦ πρίγκηπος τὴν ἐκ τῶν τόρεων ἐξάρτησιν αὐτοῦ, ἀνάγκη δὲ παρέστη νὰ ἐνδώσῃ καὶ πάλιν, ἀνακαλῶν τὴν στασιαστικὴν αὐτοῦ ἐπιστολὴν τῆς 7 Μαρτίου. Ἀντ' αὐτῆς ὑπέβαλεν ἄλλην, ἐν ᾗ λαλῶν περὶ τῆς πεποιθήσεως αὐτοῦ ἐπὶ τὰ φιλικὰ αἰσθήματα τῶν Δυνάμεων, παρεκάλει νὰ καθησυχάσωσιν αὐτὸν ἀποφασίζουσαι περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ δανείου. Ὅτε δὲ μόνον ὁ Ἄβερδην ἤρξατο γλίσχρως δυσωνούμενος τὸ μέγεθος τῆς ζητουμένης ποσότητος, καὶ συγκατετίθετο τέλος εἰς μεμονωμένην τῆς Ἀγγλίας ἐγ-

(1) Διακοίν. τῆς 18 Φεβρ. Χειρόγρ.

γύησιν ὑπὲρ 50,000 λιρῶν, ἀνεῦρε τὴν ὑπερηφάνειαν αὐτοῦ ὁ Λεοπόλδος, καὶ μετὰ βιαιότητος, κεντριζομένης ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τῆς μνήμης τῶν ὑποχωρήσεων αὐτοῦ, ἠπείλησεν ὅτι «ἤθελε παραιτηθῇ τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ ἀξιώματος» ἂν δὲν ἐνεκρίνετο τὸ ποσὸν τῶν 60 ἑκατομμυρίων. Ἔπρεπε νῦν νὰ ἐνδώσῃ καὶ ὁ λόδος Ἀβερδην, καθότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀφήσῃ τὰ πράγματα νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ ἔπακρον ἕνεκα τοῦ χρηματικοῦ ζητήματος. Ἐνέδωκεν ὅμως ὀκνοῦντι τῷ βήματι. Μὴ θέλων νὰ διαμφισβητήσῃ, ὅτι αἱ Δυνάμεις δυνατὸν ἦτο νὰ μεταβάλωσι τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ποσοῦ, ὑπὲρ οὗ προέκειτο νὰ ἐγγυηθῶσιν, ἐπέμεινεν ἐντόνως εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μεμονωμένης ἐγγυήσεως, καὶ ἐξέφρασε τὴν λύπην αὐτοῦ, ὅτι ὁ Λεοπόλδος δὲν εἶχεν ἐννοήσει αὐτόν, καίτοι προσπαθήσαντα νὰ διαφωτίσῃ παντὶ σθένει τὸ ζήτημα. Διαρκουσῶν ἔτι τῶν δυσαρέστων αὐτῶν διαπραγματεύσεων ἀνεχώρησεν ὁ Λεοπόλδος κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου εἰς Παρισίους, καὶ κατέλιπεν ἐν τῇ ἀπουσίᾳ αὐτοῦ τὸν Στόκμαρ ἀντιπρόσωπόν του παρὰ τῇ συνόδῳ.

Ὁ πρίγκηψ εἶχεν ἀναλάβει ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τὴν ἀπὸ πολλοῦ διακεκομμένην ἀνταπόκρισιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Καποδίστριαν. Ἐκ τοῦ Οἴκου Μάλβρου ἔγραψεν αὐτῷ τὴν 28 Φεβρουαρίου, «ἐν μέσῳ δυσαρέστων συζητήσεων διατελῶν,» ὅπως τῷ ἀγγείλῃ, ὅτι εἶχεν ἀποδεχθῆ τὴν λίαν κολακευτικὴν καὶ ἔντιμον προσφορὰν τῆς ἡγεμονείας τῆς Ἑλλάδος. Ὡς πρὸς τοὺς ὅρους ὅμως, ἔλεγε, δὲν εἶχον τὰ πράγματα καλῶς· ἡ παράκλησις αὐτοῦ, ὅπως ἐπιτραπῇ τοῖς ἕλλησι τὸ δικαίωμα τῆς ἀντιῤῥήσεως κατὰ τοῦ προσώπου του, δὲν εἶχεν εἰσακουσθῆ, ὥστε ἠναγκάζετο οὕτω νὰ παραστῇ αὐτοῖς ὡς προσφερόμενος ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἡγεμών. «Ἂν ἀνελογιζόμην, ἔλεγε, τὴν προσωπικήν μου μόνον θέσιν, ἤθελον ἐπιμείνει εἰς εὐνοϊκωτέρους ὅρους, ἢ δὲν ἤθελον ἀποδεχθῆ· ὁ φόβος ὅμως, μὴ ῥίψω πάλιν τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα εἰς τὸ χάος ἐκεῖνο, ὅθεν μόλις ἐξέρχεται, μὲ παρακινεῖ νὰ θυσιάσω πάντα προσωπικόν μου σκοπόν. Γνωρίζετε, ἀγαπητὲ κόμη, ὁποῖα τρέφω πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου αἰσθήματα· πρέπει δὲ νὰ σᾶς ἐκφράσω πόσον ἐλπίζω, ὅτι θέλετε μὲ ὑποστηρίξει διὰ τῶν συμβουλῶν καὶ τῆς φρονήσεως ὑμῶν ἐν τῷ δυσχερεῖ σταδίῳ εἰς ὃ εἰσέρχομαι. Διὰ τοῦτο σᾶς παρακαλῶ νὰ ἐξακο-

λουθήσητε πηδαλιουχοῦντες μέχρι τῆς ἀφίξεώς μου τὸ σκάφος τῆς πολιτείας, ὅπερ τοσάκις ἐσώσατε ἀπὸ ναυαγίου. Ἀγνοῶ ἂν ἀπαιτεῖται τυπική τις πρὸς τοῦτο πληρεξουσιότης· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει θέλω σπεύσει ὅ,τι τάχιστα νὰ διαβιβάσω ὑμῖν τοιαύτην. Οὐχ ἧττον παρακαλῶ ὑμᾶς νὰ θεωρήσητε αὐτὴν ἐν τούτοις ὡς ὁριστικὴν καὶ νὰ τὴν ἀνακοινώσητε ὅπου δεῖ. Ἡ ἄφιξίς μου δὲν δύναται νὰ γείνῃ ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος, καθότι ἔχω πολλὰς ἔτι νὰ τακτοποιήσω ἰδιαιτέρας μου ὑποθέσεις. Ἐξηγήσατέ μοι σαφῶς, σᾶς παρακαλῶ, ἅμα ὡς δυνηθῆτε, τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ὡς πρὸς τοῦτο σπουδαῖον ἤθελεν εἶναι νὰ μοὶ στείλητε ταχέως ἐμπιστευτικόν τινα γραμματέα, κομιστὴν τῶν ὑμετέρων ἀνακοινώσεων καὶ δυνάμενον νὰ μοὶ χρησιμεύῃ διὰ τὰ ἑλληνικὰ ἔγγραφα.»

Ἐπίστευεν ἴσως ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος εἰς τὴν εἰλικρίνειαν τῶν συχνῶν τοῦ Καποδιστρίου διαβεβαιώσεων, ὅτι ἐπόθει νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἑλληνικῆς κολάσεως καὶ ὅτι εὐδαίμων ἤθελεν εἶναι νὰ παρασκευάσῃ τὴν ὁδὸν εἰς τὸν μέλλοντα ἡγεμόνα. Περιεῖχε δὲ πρὸς τούτοις ἡ τοσοῦτον φιλόφρων ἐπιστολὴ αὐτοῦ ἀκούσιόν τινα ἐγγικτικὴν φράσιν, ἥτις ἐπείραξε βεβαίως τὴν εὐερέθιστον καρδίαν τοῦ κερκυραίου. Τί ἐσήμαινεν ἡ διὰ τῶν φιλοφρονητικῶν ἐκείνων λόγων παρεχομένη πληρεξουσιότης πρὸς περαιτέρω κυβέρνησιν τοῦ σκάφους τῆς πολιτείας; οὐδὲν ἄλλο βεβαίως, ἢ ὅτι ἀνεμίμνησκεν εἰς τὸν Κυβερνήτην, τὸν λαβόντα ἑπταετῆ ἐξουσίαν παρὰ τοῦ ἔθνους καὶ ἐλπίσαντα ἰσόβιον ἡγεμονείαν, ἔτι οὐδὲν ἦτο πλέον ἀπὸ τῆς 3 Φεβρουαρίου, ὅτι παρῆγε τοῦ λοιποῦ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς χάριτος ἀνωτέρου, καὶ ὅτι ὁ ἀνώτερος οὗτος ἠδύνατο κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ παράσχῃ αὐτῷ σύνταξιν καὶ νὰ εὐδοκήσῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας αὐτοῦ, ὅπως ἀποσυρόμενος εἰς τὴν παρὰ τὴν λίμνην τῆς Γενεύης εἰδυλλιακὴν ἠρεμίαν, ἀναπαυθῇ ἀπὸ τῶν κλυδώνων τοῦ βίου καὶ τῆς ἀγνωμοσύνης τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ὅμως ἡ μακρὰν τῆς πολιτικῆς τύρβης σχολή, καὶ ἡ παρὰ τὸ Βωλιὲ μικρὰ ἔπαυλις Fleur d'Eau ἦσαν καρδιοβόλα δηλητήρια διὰ τὸν φιλόδοξον ἄνδρα. Μετὰ πολλοῦ δὲ κόπου συνεκάλυπτε τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ διὰ τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιθυμίας πρὸς μονήρη ἠρεμίαν καὶ ἥσυχον ἰδιωτικὸν βίον. Ἐν ὑστερογράφῳ ἐπιστολῆς του τινὸς πρὸς τὸν Ἔϋναρδ ἔλεγεν:

«Ἂν πλησιάζετε τὸν νέον ἡγεμόνα, παρακινήσατε αὐτὸν νὰ μᾶς βοηθήσῃ, νὰ μιμηθῇ τὸ παράδειγμά σας. Ἵνα θερίσῃ τις, πρέπει νὰ σπείρῃ. Ἂς προσπαθήσωμεν νὰ καταλύσωμεν τὸν βίον ἐγγὺς ἀλλήλων, καὶ νὰ ἀναπαυθῶμεν ἅπαξ πάλιν παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς λίμνης τῆς Γενεύης. Θέλω κατοικήσει κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ γήρως μου τὴν μικρὰν ἔπαυλιν Fleur d'Eau, ἄν, ἐννοεῖται, δὲν μὲ ἐκβάλῃ αὐτῆς ὁ ἀπὸ βορρᾶ ἄνεμος.»

Ἡ ἀνάπαυσις αὕτη εἶνε ἡ καθ' ὑπόκρισιν ἀνάπαυσις ἀνθρώπου βαθεῖαν συναισθανομένου ἠθικὴν προσβολήν. Διὰ τῶν λόγων «ἵνα θερίσῃ τις, πρέπει νὰ σπείρῃ» λύεται τὸ ψυχολογικὸν αἴνιγμα τῆς σχέσεως τοῦ Καποδιστρίου πρὸς τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον. Οἱ λόγοι οὗτοι ἐλέγχουσι τὴν συμπνιγομένην βαρυθυμίαν ἀνδρός, νομίζοντος ὅτι ἔπραξε τὰ πάντα, καὶ βλέποντος αἴφνης ἑαυτὸν παραγκωνιζόμενον ὑπὸ τοῦ τυχόντος παρεγγράπτου. Ἀδιάφορον ἂν ὁ παρέγγραπτος οὗτος ἔγραφεν αὐτῷ φιλοφρονεστάτας ἐπιστολάς· ἐλαφρός τις ὑπαινιγμός, ὅτι ὁ Κυβερνήτης δὲν ἦτο πλέον Κυβερνήτης, ὅτι εἶχε πράξει τὸ καθῆκόν του, καὶ ὅτι ἠδύνατό ποτε ἴσως καὶ νὰ ἀναχωρήσῃ, ἤρκεσεν ὅπως δυσαρεστήσῃ τὸν Κόμητα, καὶ ἡ ἐκ τῆς διαλύσεως πάσης αὐτοῦ ἐλπίδος πικρία ὑπεδύετο κατ' ἀνάγκην τὸ πρόσχημα μεμψιμοιρίας κατὰ τῆς ἀγνωμοσύνης τοῦ κόσμου.

Ἡ ἀπάντησις τοῦ Καποδιστρίου εἰς τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην τοῦ πρίγκηπος κατέστη ὀνομαστή· ἀποτελεῖται δὲ ἐκ πολλῶν ἐπιστολῶν, αἵτινες ζωηροτάτην προὐκάλεσαν πολεμικὴν παρὰ τοῖς φίλοις αὐτοῦ καὶ τοῖς ἐναντίοις. Ὁ Καποδίστριας συνέταξε τὰ ἔγγραφα ταῦτα, εἰς τὴν δημοσιότητα ἀποβλέπων, καθότι ἐμάντευεν ἴσως, ὅτι ἔμελλον νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν λονδίνειον σύνοδον, καὶ δύσκολον εἶνε, χωρὶς ἀκριβοῦς ἐρεύνης, νὰ συγκεφαλαιώσῃ τις ἐξ αὐτῶν τὴν ὡρισμένην κατηγορίαν, ὅτι πρόθεσιν εἶχεν ὁ Κυβερνήτης νὰ ἐκφοβίσῃ τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον. Ἰσχυρισμός τις τοιοῦτος ἠδύνατο μᾶλλον νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τοῦ ἐγγράφου τῆς Γερουσίας καὶ τοῦ ὑπομνήματος τῆς 30 Μαρτίου 1830, ἅτινα πρέπει τις πάντοτε νὰ ἔχῃ ἐπίσης ὑπ' ὄψιν, ἵνα δυνηθῇ νὰ κρίνῃ ὀρθῶς περὶ τῶν ἐπιστολῶν ἐκείνων, τῶν ἀπὸ σκοποῦ πολλάκις σκοτεινῶν καὶ ἀμφιβόλων.

Δὲν πρέπει τις ὡσαύτως νὰ λησμονήσῃ καὶ ἄλλας τοῦ Καποδι-

στρίου ἐκφράσεις πρὸς ἐμπίστους αὐτοῦ κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ἐποχήν, ἐξετάζων τὸ ζήτημα, ἂν ὁ Κυβερνήτης ἤθελε νὰ ἐκφοβίσῃ τὸν πρίγκηπα. Ὁ Καποδίστριας ἔλεγε πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην: «Ἐδέχθην τὸ ἀξίωμα, ὅπερ μοὶ ἐνεπιστεύθη τὸ ἔθνος, οὐχὶ χάριν τοῦ ἀξιώματος, ἀλλ' ἵνα ἐργασθῶ ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἂν πιστεύουσιν οἱ σύμμαχοι, ὅτι ἡ ἀποκατάστασις αὕτη καὶ ἡ ἀνεξαρτησία εἶνε δυνατὴ μόνον διὰ ξένου πρίγκηπος, κυβερνῶντος τὴν Ἑλλάδα δι' ἑαυτόν, τοὺς κληρονόμους καὶ τοὺς διαδόχους του, ἐγὼ πρῶτος θέλω ἀναγνωρίσει κατὰ τοὺς νομίμους τύπους τὸν πρίγκηπα τοῦτον, τουτέστιν ἀφοῦ καταμάθω τὴν διάθεσιν καὶ τὴν γνώμην τοῦ ἔθνους. Τὸ ἔθνος δὲ δὲν θέλει ἀρνηθῇ, ἅμα ὡς λάβῃ τὴν ἐγγύησιν, ὅτι ὁ νέος ἡγεμὼν θέλει κυβερνήσει ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς γενικῆς πάντων ἀνεξαρτησίας καὶ τῶν δικαιωμάτων, ἅτινα ἀπέκτησαν οἱ ἕλληνες διὰ τῶν αἱμάτων αὐτῶν καὶ τοσούτων θυσιῶν!» Πρὸς τὸν φρούραρχον Ῥάϊκον ἔλεγεν: «Δὲν ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ζητήσω θέσιν, μηδ' αὐτὴν τὴν πρώτην· ἀκούσας δὲ τὴν κλῆσιν τοῦ ἔθνους τούτου, σκοπὸν εἶχον μόνον νὰ συντελέσω πάσῃ δυνάμει εἰς τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ἀποκατάστασιν. Ὁ σκοπός μου οὗτος εἶνε ἀμετάβλητος καὶ μένει πάντοτε ὁ αὐτός. Ἂν ὁ ἐκλεχθεὶς κυριάρχης ἡγεμὼν ἦνε τὸ μόνον μέσον πρὸς ὁριστικὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου, ἐγὼ πρῶτος θέλω ὑποδεχθῇ αὐτὸν καὶ χαρῇ ἐπὶ τούτῳ ἐξ ὅλης μου ψυχῆς.»

Ὁ Κυβερνήτης ἤθελε κρίνει περὶ ἑαυτοῦ ταπεινότερον, ἢ ἔμφρων καὶ ἱκανὸς ἀνὴρ πρέπει νὰ κρίνῃ περὶ ἑαυτοῦ, ἂν ἐχαιρέτιζε δι' ἀνυποκρίτου καὶ εἰλικρινοῦς χαρᾶς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Λεοπόλδου καὶ τὴν λῆξιν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ κυβερνητικῆς ἐνεργείας. Ἐν τῇ διοικήσει τοῦ Καποδιστρίου δὲν ἔλειψαν λάθη καὶ παραλείψεις, ἐν δὲ τῇ ἐξωτερικῇ αὐτοῦ πολιτικῇ δὲν ἐβάδισεν οὗτος πάντοτε τὴν εὐθεῖαν· οὐδὲν ὅμως δικαιοῖ τὴν μομφὴν, ὅτι ἠθέλησεν ἐσκεμμένως τὸ κακὸν τῆς πατρίδος του. Καὶ αὐτὸς ὁ Δυτρὼν ἀναγνωρίζει δικαίως, ὅτι παραλογισμὸς (contre-sens) ἤθελεν εἶναι τὸ νὰ καταμέμφηταί τις ἐμπαθῶς τὸν Καποδίστριαν, ὡς θελήσαντα τὴν ἀξιοθρήνητον τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων κατάστασιν. Ἀλλ' ἀνὴρ βεβαίως, ἔχων τὴν συνείδησιν αὐτοῦ μάρτυρα, ὅτι εἰργάσθη ἡμέραν καὶ νύκτα ὑπὲρ τοῦ

καλοῦ τῆς πατρίδος του, πιστεύων εἰς τὴν ἡγεμονικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν, κρατυνόμενος δὲ ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν ἐν τῇ πίστει του ταύτῃ, θεωρούμενος ὑπ' αὐτῶν ὡς ἄπταιστος καὶ παροτρυνόμενος μάλιστα ὅπως τείνῃ τὴν χεῖρα πρὸς τὸ βασιλικὸν διάδημα, — ὡς καταδεικνύει τοῦτο ἡ μικρὸν μετὰ τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ κυκλοφορήσασα ἐν Αἰγίνῃ, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Βιάρου, καὶ τὴν δικτατορίαν προτείνουσα ἀναφορά, — τοιοῦτος ἀνὴρ ὤφειλεν, ἂν δὲν παρῃτεῖτο ἑαυτοῦ ἐν στιγμῇ ἀθυμίας, νὰ ἐνεργήσῃ πᾶν ὅ,τι δυνατὸν ὅπως κρατήσῃ τὴν θέσιν του. Θ' ἀπῃτεῖτο δ' ἀληθῶς ὑπεράνθρωπος ψυχολογικὸς ἀγών, ὅπως ἐπιθυμήσῃ ἐκ «βάθους ψυχῆς» τὴν εἰς Ἑλλάδα κάθοδον τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου. Αἱ ἐπιστολαὶ ἃς ἔγραφε πρὸς αὐτόν, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν προωρισμέναι εἰς δημοσιότητα, ἔπρεπε βεβαίως νὰ γραφῶσιν ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν. Διατὶ νὰ κατηγορηθῇ ὁ πατριώτης, ὅτι δυσαρέστως ἀπήρχετο, διατὶ ὁ πολιτικός, ὅτι μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ ἐφρόνει; Ἂν ὁ Κυβερνήτης εἶχε συνείδησιν ἑαυτοῦ καὶ ἀνδρικὴν ὑπερηφάνειαν, ἂν εἶχε τὴν φιλοδοξίαν νὰ φανῇ ὠφέλιμος τῇ πατρίδι του, εὐεξήγητον ἦτο φυσικῶς καὶ ψυχολογικῶς, ὅτι ἐνόμιζεν ἀπλήρωτον κενὸν τὸ ἐκ τῆς ἀποχωρήσεως αὐτοῦ ἀπολειπόμενον, καὶ προσεπάθει νὰ ἀπομακρύνῃ καὶ θέσῃ ἐκποδὼν τὸν ξένον πρίγκηπα, ὅστις ἤρχετο νὰ θερίσῃ ὅ,τι ἄλλοι εἶχον σπείρει.

Τὰ μέσα ὅμως, ἅτινα μετεχειρίζετο ὅπως πείσῃ τὸν πρίγκηπα νὰ μὴ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἦσαν τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα πάντοτε, τὰ λοξὰ καὶ ὕπουλα. Ἐξωτερικὴ φράσεων καὶ τρόπων ἀβρότης κατίσχυεν ἀνέκαθεν παρὰ τῷ Καποδίστριᾳ τῆς παῤῥησίας καὶ τῆς εἰλικρινείας. Καὶ ἂν τις παραδεχθῇ πρὸς στιγμὴν τὴν γνώμην τοῦ «σωτῆρος» Στούρτζα, ὅτι ὁ Καποδίστριας ἐξήνεγκε τὴν γνώμην αὐτοῦ μεμετρημένην καὶ ἀξιοπρεπῆ, δὲν δύναται ὅμως νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἔπραξε τοῦτο ἀνυποκρίτως καὶ μετὰ παῤῥησίας. Οὐδεμία δὲ κρυπτικὴ σοφιστεία δύναται νὰ ἀναιρέσῃ ἐκ τῶν πρὸς τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον ἐπιστολῶν τοῦ Καποδιστρίου τὴν τέχνην ἐκείνην ἀκριβῶς, δι' ἧς περιέβαλλεν οὗτος ἐρασμιωτάτους τύπους ἀψόγου ἀβροφροσύνης τὴν κρύφιον αὐτοῦ φιλοδοξίαν, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ καταστήσῃ ἀπεχθὲς εἰς τὸν πρίγκηπα τὸ ἀκάνθινον ἑλληνικὸν στέμμα· τὴν τέχνην ἐκείνην, δι' ἧς, μεμψιμοιρίαν φέρων καὶ πικρίαν ἐν

τῇ καρδίᾳ του, ὑπεκρίνετο χαρὰν ὁ Καποδίστριας, καὶ φοβούμενος τὰς ὑποψίας τῶν πολεμίων αὐτοῦ, τοσοῦτον διπλωματικῶς συνεκαλύπτετο, ὥστε οὐδ' ἐνώπιον τοῦ κριτηρίου τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ συνειδήσεως ἤθελε δυνηθῇ νὰ ἀπαντήσῃ εὐκόλως εἰς τὸ ζήτημα, ἂν σκοπὸν εἶχε πραγματικῶς νὰ ἐκφοβίσῃ τὸν πρίγκηπα· ἁπλῶς δ' εἰπεῖν πάντας τοὺς σπασμωδικοὺς ἐκείνους καὶ ἀπέλπιδας σχεδὸν ἑλιγμοὺς ἀγχιστρόφου γραικοϊταλικῆς φύσεως.

Ὁ Καποδίστριας ἀρχίζει εὐθὺς δι' ἀμφιβόλου κολακείας. Θεωρεῖ τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα, ἅτινα ἐξέφρασε πρὸς τὰς Δυνάμεις ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος, ὡς ἀπόδειξιν τῆς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος μερίμνης τῆς θείας προνοίας. «Ἡ θεία πρόνοια δὲν ἐγκαταλείπει τὴν Ἑλλάδα» ἦν ἡ καλῶς ἐκλεχθεῖσα ἀφετηρία τῆς ἐπιστολιμαίας πολεμικῆς τοῦ Κυβερνήτου. Ἐπήρχοντο δὲ κατόπιν αἱ διαβεβαιώσεις ἀκόπου εὐγνωμοσύνης ἐπὶ ταῖς προσπαθείαις τοῦ πρίγκηπος, ὅπως παράσχῃ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος φυσικώτερα ὅρια τῶν διὰ τοῦ πρωτοκόλλου παραχωρουμένων, καὶ ηὐχαρίστει αὐτῷ ὁ Καποδίστριας, ὅτι ἀντέστη νὰ προσέλθῃ εἰς τοὺς μέλλοντας αὐτοῦ ὑπηκόους ὡς προσφερόμενος αὐτοῖς ἡγεμών. Εἶτα ἐξετίθεντο μομφαὶ κατὰ τῆς ἀδυσωπήτου σκληρότητος, μεθ' ἧς, ἅμα τῇ ἀνακοινώσει τοῦ φεβρουριανοῦ πρωτοκόλλου εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἀπῃτεῖτο παρ' αὐτῆς ἀπαράβατος αὐτοῦ σεβασμός. Πῶς ἦτο δὲ δυνατόν, ἔλεγε, νὰ παρίδῃ τις τοσοῦτον εὐχερῶς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Ἄργει συνελεύσεως, καθ' ἃς ἡ κυβέρνησις οὐδεμίαν ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ διὰ τὸ ἔθνος ὑποχρέωσιν, πρὶν ἢ κυρώσωσιν αὐτὴν οἱ πληρεξούσιοι; Καὶ πρὸς τίνα σκοπὸν νὰ συγκαλέσῃ συνέλευσιν ὁ Κυβερνήτης, ὅπως θέσῃ πρὸ αὐτῆς τὸ ὀδυνηρὸν δίλημμα, ἢ νὰ παραβῇ τὰ ἱερὰ πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς της καθήκοντα, ἢ νὰ φανῇ ἀγνώμων πρὸς τοὺς μεγάλους τῆς Ἑλλάδος εὐεργέτας, τὰς προστάτιδας Δυνάμεις; Ἡ μέριμνα δ' ἐξ ἑνὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία, ὅπως ἀποφύγωσιν οἱ πληρεξούσιοι τὴν ἐθνικὴν ταύτην σύγκρουσιν, καὶ ἐξ ἑτέρου ἡ κατηγορικὴ ἀπαίτησις τῶν ἀντιπρέσβεων παρεκίνησαν τὸν Καποδίστριαν, ὡς ἔλεγε, νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν βαρεῖαν εὐθύνην τῆς παραβιάσεως τοῦ συντάγματος, καὶ νὰ ἀποδεχθῇ βαρυθύμως τὸ πρωτόκολλον ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους, χωρὶς νὰ λάβῃ τὴν νόμιμον κύρωσιν τῆς συνελεύσεως· ἤλπιζε δέ, ὅτι ἡ Γερουσία

ἤθελε συμμερισθῇ μετ' αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τούτῳ εὐθύνην. Πανουργότατα ἀληθῶς ἐτεχνάζετο ὁ Κυβερνήτης, ἐκφράζων τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ γερουσιασταὶ ἤθελον καταστῇ συνένοχοί του, καὶ παρίστανων οὕτω ἐκδηλότερον τὴν σοβαρότητα πᾶσαν τοῦ δεινοῦ ἠθικοῦ ἀγῶνος, ὃν ὑφίστατο, καὶ τὴν πεποίθησιν μεθ' ἧς ἠγωνίζετο αὐτόν. Καθότι εἰς τὴν Γερουσίαν εἶχεν ἤδη ἐκ τῶν προτέρων ὑποδειχθῇ τί εἶχε νὰ πράξῃ. Ἤξευρεν ὁ Καποδίστριας, ὅτι ἡ Γερουσία ἤθελε διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς κοινότητος τῆς εὐθύνης, καὶ ὅτι μάλιστα ἤθελεν ἀποτολμήσει νὰ ἀποτείνῃ καὶ εἰς αὐτὸν ἔτι εὐλαβεῖς μομφάς.—Ἕπεται κατόπιν δριμεῖα κατάκρισις τῶν περὶ ορίων διατάξεων τοῦ πρωτοκόλλου, ἥτις, ἵνα μὴ διατρίψῃ μακρὸν περὶ τὸ ὀδυνηρὸν τοῦτο διὰ τὸν πρίγκηπα ἀντικείμενον, συμπεραίνει διὰ τῆς ἐπιθυμίας, ὅπως ὁ Λεοπόλδος κατέλθῃ ὅ,τι τάχιστα εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς κανονισμὸν τῶν ὁρίων, καθότι μόνον ἐπιτοπίως «ἠδύναντο νὰ ἐξομαλυνθῶσιν αἱ ἀνυπέρβλητοι σχεδὸν δυσκολίαι τῆς ἐκτελέσεως καὶ νὰ μετριασθῶσιν αἱ λυπηραὶ αὐτῆς συνέπειαι.» Τέλος ἐφαίνετο ὁ Καποδίστριας λαβὼν ἀνάγκην καὶ τῆς προστατευτικῆς γωνίας τοῦ ὑστερογράφου, ὅπως ἀνακοινώσῃ τῷ πρίγκηπι δυσάρεστόν τι πάθημα, χρήσιμον ὅπως συσκοτίσῃ ἔτι μᾶλλον τὸ μέλαν περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ.

Περιέγραψε μετὰ πανούργου ἐπιφυλάξεως τὰ ἐν τῇ Γερουσίᾳ, ὅτε ἀνεκοινώθη αὐτῇ πρὸς ἀνυπέρθετον ἀποδοχὴν τὸ πρωτόκολλον. Δι' ὅλης τῆς τετεχνημένης βαρυθυμίας φράσεων ἐμφαινουσῶν εἰλικρίνειαν ὑπεφαίνετο κεκρυμμένη τις χαιρεκακία. Μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν, ἔλεγε, τῶν *πλεονεκτημάτων*, ἅτινα παρέσχεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἡ λονδίνειος σύνοδος, παρηκολούθησε βαθυτάτη καὶ σκυθρωπὴ σιγή, εἶτα δὲ ἤρεμος καὶ σοβαρὰ σκέψις, καὶ τὴν ἐπομένην τέλος ἡμέραν ἡ ὁριστικὴ δήλωσις, ὅτι ἡ Α. Ἐξ. ὁ Κυβερνήτης ἠδύνατο νὰ πράξῃ ὅ,τι ἐνόμιζε συμφερώτερον πρὸς τὸ κοινὸν ἀγαθόν· ἂν ὅμως ἀνελάμβανε τὴν εὐθύνην τῆς ἀποδοχῆς καὶ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ πρωτοκόλλου, ἡ Γερουσία οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ συγκατατεθῇ εἰς τοῦτο. «Δὲν ἀμφιβάλλετε, ἐλπίζω,» ἐξηκολούθει μετὰ κατασκόπου εἰρωνείας ὁ Καποδίστριας, «ὅτι πᾶσαν κατέβαλον προσπάθειαν, ὅπως παροτρύνω εἰς μετριοπαθέστερα φρονήματα τὴν πρεσβείαν, ἥτις μοὶ ἀνεκοίνωσε τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῆς Γερουσίας.» Εἰς μάτην. Αἱ ἀγαθαὶ

προσπάθειαι τοῦ Κυβερνήτου οὐδὲν ἴσχυσαν ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς στάσεως τοσοῦτον σφοδρῶς κατέλαβε τὸν γερουσιαστὴν Αἰνιᾶνα — ἕνα ἄλλως τῶν τυφλοτάτων ὀπαδῶν τοῦ Κυβερνήτου, — ὥστε ἐδήλωσεν: «Ἡ Ὑμ. Ἐξοχότης θέλετε δώσει διαταγὰς εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἀλλ' οὐδεὶς θὰ τὰς ἀκούσῃ. Τί ἐκερδήσαμεν, ἂν συγκατατεθῶμεν εἰς μέτρα, ὧν ἡ ἐκτέλεσις εἶνε ἀδύνατος;»

Μετὰ τὴν ἔντεχνον ἀπεικόνισιν τῆς τρικυμίας, ἥτις ἐγένετο ἐν τῷ ποτηρίῳ ὅπερ ἐκράτει εἰς χεῖρας αὐτοῦ ὁ Καποδίστριας, ἕπονται λόγοι πλήρεις σημασίας, οὓς δυσκόλως δύναται νὰ παραδράμῃ ὁ ἀγαθόπιστος ἀναγνώστης, ὁ τὸν ἐκφοβιστικὸν χαρακτῆρα τῶν ἐπιστολῶν τούτων μὴ παραδεχόμενος. Ὑπερβάλλοντες οἱ λόγοι οὗτοι τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατοῦσαν δυσαρέσκειαν, παριστῶσιν ὡς ἐνδεχομένην τὴν ἔκρηξιν ἐπαναστάσεως. «Τὸ βέβαιον εἶνε, συμπεραίνει λέγων ὁ Καποδίστριας, «ὅτι τὰ πνεύματα ἐξάπτονται ὁλονέν, καὶ δύσκολον θὰ ἦνε νὰ καταπραϋνθῶσιν. Ἔπραξα πρὸς τοῦτο πᾶν τὸ ἀπ' ἐμοῦ ἐξαρτώμενον, καὶ θὰ τὸ πράξω καὶ πάλιν· ἀλλ' ἐπαναλαμβάνω: ἂς ἔλθῃ μόνη της ἡ Ὑμετέρα Βασιλικὴ Ὑψηλότης, ἵνα συντελέσῃ πρὸς καθησύχασιν· ἐλπίζω τότε, ὅτι τὸ ἔργον μου θέλει καταστῆ εὐχερέστερον.»

Ὁ ἔμπιστος ἀνήρ, ὅστις ἔμελλε νὰ κομίσῃ εἰς τὸν πρίγκηπα τὸ μήνυμα τοῦ Κυβερνήτου, ἦν ὁ πρίγκηψ Γουσταῦος Βρέδε, υἱὸς τοῦ βαυαροῦ στρατάρχου. Παράδοξον ἦτο βεβαίως, ὅτι ξένος νεαρὸς ἀξιωματικός, ἐλθὼν μετὰ τὸ τέλος μόνον τοῦ πολέμου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ἀναπνεύσῃ τὴν ἑσπερινὴν ἑλληνικὴν αὖραν καὶ κάμῃ χρέη, γνωρίζων δὲ τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν κατάστασιν τῆς χώρας ὅσον σχεδὸν καὶ οἱ Ἕλληνες ἐγνώριζον τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ, ἐξελέχθη ὅπως πληροφορήσῃ προφορικῶς τὸν μέλλοντα αὐτῶν ἡγεμόνα περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι καταστάσεως τῶν πραγμάτων. Ἐν παρόδῳ σχεδὸν καὶ μετὰ πολλῆς ἐλαφρότητος ἐμνημονεύετο, ὅτι ὁ Βρέδε, καί τοι ἐκ τυχαίας συστάσεως τοῦ Ἄϊδεγ γνωστὸς εἰς τὸν Κυβερνήτην, ἠδύνατο νὰ παράσχῃ ἐπαρκεῖς πληροφορίας περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι συμβάντων καὶ συμβαινόντων. Πρὸς πλήρωσιν δὲ τῶν κενῶν, ἅτινα ἠδύνατο νὰ καταλίπῃ ὡς πρὸς τὰς θεωρίας ἡ ἔκθεσις τοῦ νέου ἀξιωματικοῦ τοῦ ἱππικοῦ, προσέθηκεν ὁ Καποδίστριας

ἐν δευτέρᾳ συστατικῇ ἐπιστολῇ τῆς 6 Ἀπριλίου περιγραφὴν τῶν θυσιῶν, αἵτινες ἤθελον ἀπαιτηθῇ παρὰ τοῦ μέλλοντος ἡγεμόνος τῆς Ἑλλάδος, πρόσφορον ὅπως διαλύσῃ ἐντελῶς τὰ ὡραῖα ποιητικὰ ὄνειρα τοῦ εἰς ἄνετον ἁβροδίαιταν εἰθισμένου πρίγκηπος. Παρίστα δὲ εἰς αὐτὸν ὁ Καποδίστριας ὡς λαμπρὸν παράδειγμα τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐνδελεχῆ καὶ ἀκατάπονον δραστηριότητα, τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ καὶ τὰς στερήσεις, καὶ τὴν ἐν παντελεῖ ἑαυτοῦ λήθῃ ἀφομοίωσιν τοῦ «Μπάρμπα Γιάννη» πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι ἄγρια τέκνα τῆς φύσεως. Ὁ Λεοπόλδος, κατ' αὐτόν, δὲν ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ ἀπὸ τοῦ ἐπιχρύσου αὐτοῦ θόλου, μήτε νὰ ὀνειρευθῇ αὐλὴν καὶ εὐρωπαϊκὴν παράστασιν ἐν μέσῳ ἁλιευτικῶν καλυβῶν καὶ τέφρας ἐρειπίων. «Ἂν ἔσχον ἐγώ, ἔλεγεν, ἐπιτυχίαν τινὰ παρὰ τῷ πνεύματι τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἂν ἐξακολουθεῖ ἔτι οὗτος νὰ μοὶ παρέχῃ δείγματα εἰλικρινοῦς καὶ ἀπεριορίςου ἐμπιςοσύνης, ἀφορμὴ τούτου εἶνε, ὅτι βλέπει, πῶς διαρκῶς συμμερίζομαι αὐτοπροσώπως τὰς στερήσεις αὐτοῦ καὶ τοὺς πόνους, ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ νὰ πραΰνω αὐτούς. Ἐν μέσῳ τοῦ στρατοπέδου, ὑπὸ τὴν πενιχρὰν στέγην καλύβης, ὅπου διαμένω ἀψηφῶν τὴν κακοκαιρίαν καὶ λησμονῶν τήν ἡλικίαν καὶ τὴν ἀδυναμίαν μου, μοὶ ἐλάλησαν συχνότατα ὁ λαὸς καὶ οἱ στρατιῶται περὶ τῶν συμφερόντων αὐτῶν· ἐκεῖ μὲ ἐγνώρισαν, ἐκεῖ ἠδυνήθην νὰ ἐμπνεύσω εἰς αὐτοὺς τὸ αἴσθημα τοῦ καθήκοντος πρὸς ἑαυτούς, πρὸς τὴν κυβέρνησίν των καὶ τὸν πεπολιτισμένον κόσμον. Ναί, πρίγκηψ μου! συγχωρήσατε τὴν τόλμην μου· εἰς τὴν δοκιμασίαν ταύτην περιμένουσιν ὑμᾶς οἱ Ἕλληνες. Ἂν ἐμφανισθῆτε εἰς αὐτοὺς ὡς μέγας κύριος, μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ πτωχείαν καὶ στερήσεις, ἀντὶ νὰ ἐπιβάλετε, θέλετε στερηθῇ ἑκουσίως τὸ κάλλιστον μέσον, ὅπως ἐπωφελῶς ἐπενεργήσετε εἰς τὰς διαθέσεις τοῦ ἔθνους. Παρέχεται ὑμῖν ἡ εὐκαιρία νὰ προσφέρητε τὴν πρώτην ταύτην θυσίαν. Ἔλθετε νὰ παραστῆτε αὐτοπροσώπως εἰς τὰς δυσκόλους καὶ ἐπιπόνους ἐργασίας τοῦ κανονισμοῦ τῶν ὁρίων, καὶ μὴ ἐπιτρέψητε νὰ σᾶς ἀντιπροσωπεύσωσιν ἄλλοι ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ.» Ὁ Καποδίστριας ἐγνώριζεν, ὅτι οἰκογενειακοὶ λόγοι ἠνάγκαζον τὸν πρίγκηπα νὰ μείνῃ ἔτι ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον μακρὰν τῆς Ἑλλάδος, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος δὲν εἶχε σπεύσει κατὰ τὸ 1827 νὰ καταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως παράσχῃ ἐκεῖ

δυσκόλους θυσίας. Τοσούτῳ δὲ παραδοξότερον ἐφαίνετο, ὅτι ἠνάγκαζε τὸν πρίγκηπα νὰ σπεύσῃ πρὸς τὸ ἥκιστα ἑλκυστικὸν ἔργον τοῦ κανονισμοῦ τῶν ὁρίων. Καὶ οὐχὶ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ «δὲν ἐτόλμα» κἂν νὰ ἐγγυηθῇ εἰς τὸν πρίγκηπα προσήκουσαν παρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑποδοχήν, ἂν ὁ Λεοπόλδος δὲν καθησύχαζε τοὺς Ἕλληνας διὰ κηρύγματός του περὶ τριῶν ζητημάτων, καὶ δὲν παρεῖχε τρεῖς ἀπαντήσεις, μετ' ἀνυπομονησίας προσδοκωμένας, σαφεῖς καὶ καταφατικάς.

«Εἶνε διατεθειμένη ἡ Ὑμετέρα Βασιλικὴ Ὑψηλότης,» ἠρώτα ὁ Καποδίστριας, «νὰ ἀσπασθῇ τὸ ὀρθόδοξον ἀνατολικὸν δόγμα, καὶ νὰ συνδέσῃ οὕτω ἑαυτὸν καὶ τὸ γένος του δι' ἱεροῦ δεσμοῦ μετὰ τοῦ ἔθνους; Θέλει ἡ Ὑμετέρα Βασιλικὴ Ὑψηλότης νὰ ἐκτελέσῃ τὰς λοιπὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Ἄργει συνελεύσεως, αἵτινες ἀσφαλίζουσι τὰ συμφέροντα πάσης τάξεως τοῦ λαοῦ καὶ ἀποζημίωσιν τῶν ἐν τῷ πολέμῳ θυσιῶν του;»

Χωρὶς προηγουμένης διαβεβαιώσεως περὶ τῶν τριῶν τούτων ὅρων, ἐνόμιζεν ὁ Καποδίστριας ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγγυηθῇ περὶ προσηκούσης καὶ ἀξίας ὑποδοχῆς τοῦ πρίγκηπος.

Ἡ τρίτη ἐπιστολή, ἐξ Ἄργους τὴν 22 Ἀπριλίου 1830 γεγραμμένη, εἶνε κραυγὴ ὀδύνης, ἐπικαλουμένη σωτηρίαν ἐκ τῆς οἰκονομικῆς ἀμηχανίας, ὁποία οὐδέποτε λείπει ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν ἐν Ἑλλάδι κακῶν. Ὁ Κυβερνήτης ἀνεμίμνησκεν, ὅτι ὁ στρατὸς ἀνέμενε τὴν 23 Μαΐου τὴν πληρωμὴν τῶν τριμηνιαίων αὐτοῦ μισθῶν. Ἐπειδὴ δέ, ἔλεγε, σπουδαιότατον ἦτο νὰ εὐχαριστηθῇ ὁ στρατὸς μετ' ἀκριβείας ἐν τῇ παρούσῃ κρισίμῳ στιγμῇ, καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἑτοιμάσῃ ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος ἓν ἑκατομμύριον, καὶ αὐτὴν τοὐλάχιστον τὴν ποσότητα νὰ ἀποστείλῃ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Μαΐου. Ὡς παράδοξον σχόλιον τῆς οἰκονομικῆς ἐκείνης ἀμηχανίας, ὑπέβαλλε συνάμα ὁ Καποδίστριας τὴν πρότασιν περὶ ἀποστολῆς δαπανηρᾶς πρεσβείας καὶ μιᾶς φρεγάτας πρὸς παραλαβὴν τοῦ Λεοπόλδου. Ἀλλ' ἔπραττε τοῦτο ὀκνῶν καὶ διὰ φράσεων ἥκιστα ἐνθαῤῥυντικῶν. Ἐφαίνετο σκοπούμενον νὰ διεγερθῇ καὶ ὑποτραφῇ ἡ ἀντιπάθεια τοῦ εἰς τὴν ἀγγλικὴν εὐμάρειαν καὶ πολυτέλειαν εἰθισμένου πρίγκηπος κατὰ τῆς πενίας τοῦ μέλλοντος αὐτοῦ βασιλείου. «Καί τοι ἡ ἐκλογὴ πρεσβείας δὲν εἶνε

πρᾶγμα εὐχερές,» ἐξηκολούθει λέγων ὁ Καποδίστριας, «καί τοι ὁ ἐξοπλισμὸς φρεγάτας καὶ ἄλλων πλοίων προξενεῖ δαπάνας, *ἃς δὲν δύναται νὰ ἀπαντήσῃ τὸ ταμεῖον ἡμῶν*, θέλω πράξει ἐν τούτοις πᾶν τὸ δυνατόν, ὅπως παρασκευάσω τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μέτρων τούτων.»

Ἐν δύο ἐπιστολαῖς τῆς **24** Ἀπριλίου **1830** ἐπανελάμβανεν ὁ Κυβερνήτης μετὰ μεγίστης ἐπιμονῆς τὰς κατὰ τῶν ὅρων τοῦ πρωτοκόλλου ἐνστάσεις τῆς Γερουσίας. Ἡ ὑπὸ τοῦ Λεοπόλδου παραδοχὴ τοῦ ὀρθοδόξου θρησκεύματος, ἔλεγεν, ἠδύνατο μόνη νὰ καθυσηχάσῃ τὰ φανατικῶς ἐξηρεθισμένα πνεύματα τοῦ ὀρθοδόξου πλήθους. Πᾶσαι αἱ τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ προσεβάλλοντο κατὰ τὰ ἱερώτατα αὐτῶν συμφέροντα διὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Λονδίνου: ναῦται, στρατιῶται, γεωργοί, ὑπάλληλοι. Τὸ δωμάτιον τοῦ κυβερνήτου, ἐλέγετο, ἐπλήρουν ἀδιακόπως ἄνθρωποι ὀδυνώμενοι, καὶ μάτην οὗτος προσεπάθει νὰ τοὺς παρηγορήσῃ, διότι εἶχε παρέλθει πλέον ὁ καιρὸς τῆς ἐμπιστοσύνης.

Εἶτα, ὑποκρινόμενος ὁ Καποδίστριας τὴν συκοφαντηθεῖσαν ἀθωότητα, ἐκτίθησι μετ' ἐπιφανοῦς εἰλικρινείας, ἣν ἐγνώριζε νὰ ὑποδύεται ἐν κρισίμοις στιγμαῖς: «Ὑπάρχουσι κακόβουλοι καὶ δολοπλόκοι ἐν Ἑλλάδι, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, πλείονες μάλιστα ἢ ἀλλαχοῦ. Ξένοι, ἀπὸ μακροῦ ἤδη ἀπαύστως διχόνοιαν σπείροντες, ἐξακολουθοῦσι μετὰ μείζονος ζήλου τὰς ἐγκληματικὰς αὐτῶν σκευωρίας. Διὰ θράσους κομπουμένου μέχρις αὐθεντείας ἐπαναλαμβάνουσι καὶ πρὸς ἐκείνους ἔτι οἵτινες δὲν τοὺς ἀκούουσιν, ὅτι, ἂν ἡ Ἑλλὰς περιωρίσθη μέχρι τῶν ὁρίων τοῦ Ἀσπροποτάμου, ἂν ἡ Κρήτη καὶ ἡ Σάμος ἐγένοντο τουρκικαί, ἂν αἱ λοιπαὶ τοῦ πρωτοκόλλου διατάξεις ἥκιστα ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὰς ἐθνικὰς τῶν ἑλλήνων ἐπιθυμίας, ταῦτα πάντα ἐγένοντο, διότι ἡ Εὐρώπη ὤφειλε νὰ λάβῃ ἀσφαλιστικὰ μέτρα κατὰ τῶν τερατωδῶν καὶ φιλοδόξων σχεδίων τῆς σημερινῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως. Ἡ προσωρινὴ αὕτη κυβέρνησις εἰμὶ ἐγώ, τὰ δὲ τερατώδη καὶ φιλόδοξα σχέδια εἰσὶν αἱ μυστικαί μου δῆθεν σχέσεις πρὸς τὴν Ῥωσίαν.»

Αἱ πικραὶ τοῦ Κυβερνήτου μομφαὶ κατὰ τῶν *ξένων* ἀπέβλεπον εἰς τὸν Τσῶρτς, τὸν Φαβιέ, καὶ τὸν Δώκινς. Ὁ ἄγγλος στρατηγὸς εἶχε

προβῇ μέχρι τοῦ ἐμπαθοῦς ἰσχυρισμοῦ, ὅτι ὁ Κυβερνήτης παρώξυνε τοὺς πατριώτας αὐτοῦ Ἰονίους κατὰ τῆς ἀγγλικῆς διοικήσεως καὶ ἐνήργει ἀναφανδὸν τὰς σκευωρίας ταύτας πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ σμικρύνῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ στερήσῃ αὐτῆς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν. Ὁ Τσῶρτς ἐπίστευεν ὅ,τι ἔλεγε καὶ ἔγραφε, καθότι ἦτο ἄνθρωπος περιωρισμένου νοὸς καὶ ἐμπαθής. Ἐν ὑπομνήματι προωρισμένῳ εἰς φωτισμὸν τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου (1), κατεπολέμησε τὰ ὑπὸ τοῦ φεβρουριανοῦ πρωτοκόλλου χαραχθέντα ὅρια· ἀνεμίμνησκε δ' ἐν αὐτῷ τὴν στρατιωτικὴν σημασίαν τῆς Ἀκαρνανίας, καὶ ἰδίως τῶν στενοποριῶν τοῦ Μακρυνόρους, καὶ τὴν τουρκικὴν παροιμίαν: «ὅλη ἡ Ῥούμελη εἶνε διὰ τοὺς τούρκους, ἐκτὸς μόνον τῆς Καρλιλὶ (Ἀκαρνανίας).» Ἀλλ' ἡ κατὰ τοῦ Κυβερνήτου μορφωθεῖσα ἀντιπολίτευσις προέβαινε πολὺ περαιτέρω καὶ διὰ παντὸς μέσου. Πᾶν ὅπλον ἦν αὐτῇ πρόσφορον καὶ εὔχρηστον, καὶ θριαμβευτικῶς ἐπεκαλεῖτο τὰς διαθέσεις τῶν κυβερνήσεων τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας. Δὲν εἶχεν ὑποτιμηθῆ, ἔλεγον οἱ ἀντιπολιτευόμενοι, ὁ Κυβερνήτης ἐν Λονδίνῳ καὶ Παρισίοις; δὲν εἶχε καταδικασθῆ αὐτὸς καὶ τὰ ἔργα του πάντα; δὲν εἶχεν ἀποκαλυφθῆ ἡ μυστικὴ ῥωσική του φιλοδοξία;

Ἐδράξαντο οὕτω τῆς προφάσεως, ὅτι ἤθελον νὰ *σώσωσι* τὴν χώραν παρὰ ταῖς Δυνάμεσι καὶ τῷ νέῳ ἡγεμόνι, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐξασθενήσωσι καὶ παραλύσωσιν ὅλως τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὑπομνήματος τῆς Γερουσίας καὶ τῆς πρὸς τὸν Λεοπόλδον ἀπαντήσεως τοῦ Κυβερνήτου δι' ἐναντίων ἀναφορῶν, δι' ἀμέσων ἐγγράφων τοῦ λαοῦ (2). Τὸ ἔθνος ἔπρεπε νὰ εἰκονισθῇ ὡς κεχωρισμένον ὅλως ἀπὸ τῆς κυβερνήσεώς του, ἡ δὲ κυβέρνησις αὐτοῦ ὡς κεφαλὴ μόνον καὶ ὄργανον μιᾶς μερίδος. Οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ὕδρας ἔσπευσαν νὰ ὑπογράψωσι τὸ νέον ἐκεῖνο εἶδος τῶν περὶ ἀφοσιώσεως ἀναφορῶν, αἵτινες ἐνέφαινον ἀπεριόριστον ὑποταγὴν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν μεγάλων Δυνάμεων. Ὁ κόμης Καποδίστριας προσεπάθησεν, ἐννοεῖται, νὰ παρεμποδίσῃ τὰς ἐνεργείας ταύτας, καὶ ἠναγκάσθη ἐντὸς

(1) Observations of an eligible line of frontier of Greece, by Leut. Gen. Sir R. Church, London, 1830.

(2) Τὰ ἑπόμενα κατὰ τὰς ἐκθέσεις τοῦ Γροπίου, προξένου τῆς Αὐστρίας, ὑπὸ ἡμερομ. 16 καὶ 25 Ἰουνίου. 2 καὶ 16 Ἰουλίου, καὶ 8 Αὐγ. 1830. Χειρόγρ.

ὀλίγου νὰ προβῇ ἀπὸ τῶν αὐστηρῶν καὶ ἀποτρεπτικῶν λόγων εἰς σωφρονισμοὺς καὶ ἀστυνομικὰ μέτρα. Καθότι πάντα ἐκεῖνα ἐφαίνοντο ὡς πολιτική τις διαδήλωσις κατὰ τοῦ κυβερνητικοῦ του συστήματος. Εἶχον ἤδη παρακολουθήσει τὸ παράδειγμα τοῦ Μαυροκορδάτου ὁ Ζαΐμης, ὁ Μιαούλης, ὁ Πετρόμπεης, ὁ μόλις ἐκ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ καταδιώξεως καὶ τῆς φυλακῆς ἀπαλλαγεὶς Φαρμακίδης καὶ ὁ ἀτρόμητος δικηγόρος Κλονάρης· καὶ αὐτὸς ὁ τῆς Γερουσίας πρόεδρος γηραιὸς Σισίνης καὶ πολλοὶ γερουσιασταί, ἀντιφάσκοντες εἰς ἑαυτούς, ὑπέγραψαν. Τῇ μεσιτείᾳ τοῦ ἄγγλου πρεσβευτοῦ Δώκινς ἀπεστάλησαν πολλαὶ τῶν ἀναφορῶν αὐτῶν, χιλίας περίπου φέρουσαι ὑπογραφάς, εἰς τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον. Τότε ἠναγκάσθη ὁ Καποδίστριας νὰ ἀνταποδώσῃ τὰ ἴσα διὰ τοῦ Κολοκοτρώνου καὶ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, καὶ δι' ὀργίλης ἀνακοινώσεως πρὸς τοὺς ἐκτάκτους ἐπιτρόπους καὶ τοὺς διοικητὰς νὰ κηρύξῃ ἐγκληματικὰς τὰς κλοπίως καὶ ὄπισθεν τῶν νώτων αὐτοῦ ἐνεργουμένας ἐκείνας ἀναφοράς. «Εἴπετε εἰς τοὺς περὶ τοιούτου ἐγγράφου λαλοῦντας, ἔγραψεν εἰς τὸν Μαυρομάτην, ὅτι ἱκανῶς χαρακτηρίζει αὐτὸ ὁ τύπος αὐτοῦ καὶ τὸ μυστήριον, δι' οὗ προσπαθοῦσι νὰ τὸ περιβάλωσιν. Ἂν πρόκριτοι ἢ ἄλλοι πολῖται νομίζωσιν, ὅτι ὀφείλουσι νῦν νὰ ἐκφράσωσιν ἀμέσως τὰ αἰσθήματά των πρὸς τὸν νέον ἡγεμόνα, τὴν ἐπιθυμίαν των αὐτὴν πρέπει πρὸ παντὸς νὰ δηλώσωσιν εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἥτις ἀναμφιβόλως θέλει ἐγκρίνει νὰ ἐπαναλάβωσιν οἱ πολῖται ὅ,τι ἐξέφρασεν ἤδη αὐτὴ ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους. Ἐκτὸς τῆς ὁδοῦ ταύτης, μένει σκευωρία μόνον καὶ ταπείνωσις.» Συγχρόνως δὲ ἔδωκεν ὁ Κυβερνήτης πληρεξουσιότητα εἰς τὰς ἀρχὰς νὰ δέχωνται παρ' οἱουδήποτε ἀναφορὰς πρὸς τὸν πρίγκηπα, καὶ νὰ ἀποστέλλωσιν αὐτὰς εἰς τὴν κυβέρνησιν, ὅπως διαβιβασθῶσι πρὸς ἐκεῖνον. Οὕτω δὲ αἱ ἀρχαί, καθ' ἃ μὲν ἐφρόνει ὁ αὐστριακὸς πρόξενος, «ὑπεστήριζον τὰ φιλόδοξα σχέδια τοῦ Κυβερνήτου ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του,» καθ' ἃ δὲ διεβεβαίου ἐπίσημος κυβερνητικὴ ἐγκύκλιος τῆς 2 Ἰουνίου «ἐπεκύρουν ἁπλῶς τὰς περὶ ἐπιταχύνσεως τῆς ἀφίξεως τοῦ πρίγκηπος ἀναφοράς.» Πολλαὶ δ' ἀληθῶς νέαι τοιαῦται ἀναφοραὶ ὑπεβλήθησαν. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐχλεύαζεν αὐτὰς ὡς προδιαγεγραμμένας καὶ κατ' ἐπιταγὴν ὑπογραφομένας δηλώσεις, «ὡς τύπους διοι-

κητικῆς κηδεμονίας, ἐν οἷς προσεπάθει ἡ κυβέρνησις νὰ χύσῃ διὰ τῆς βίας τὴν ἐλευθέραν ἔκφρασιν τῶν αἰσθημάτων τοῦ λαοῦ. Ἡ ἀγανάκτησις δ' αὐτῆς τοσοῦτον ἐκορυφώθη, ὥστε προσεκάλεσε τὸν λαὸν νὰ ἀρνηθῇ πληρωμὴν φόρων. Οἱ Μανιᾶται μάλιστα προέβησαν μέχρι διαρπαγῆς τῶν δημοσίων ταμείων. «Οὐδέποτε, ἔλεγον, ἐπλήρωσεν ἡ Μάνη, καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ καθιερωθῇ τοιαύτη κακὴ συνήθεια.» Ὁ Κυβερνήτης ἐπέμενε διατηρῶν ἐν Μάνῃ μισητόν τινα κυβερνητικὸν ἐπίτροπον, τὸν Γενοβέλην, εἰς ὃν οἱ Μαυρομιχάλαι ἀπέδιδον τὴν πρόθεσιν τῆς ἐξολοθρεύσεως πάντων τῶν προὐχόντων τῆς Μάνης. Ἀντὶ δὲ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν πρόφασιν ἐκείνην τῆς δυσαρεσκείας, ἐνόμισεν ὁ Κυβερνήτης ὅτι ἐκινδύνευεν ἡ ἰδία αὐτοῦ ἀξιοπρέπεια. Ἀπέστειλε ῥωσικὰ πολεμικὰ πλοῖα εἰς Λιμένι, ἐξώτρυνε τὸν γαλλικὸν στρατὸν εἰς ἀπειλητικόν τι κίνημα παρὰ τὰς Καλάμας, ἐκάλεσε ῥουμελιώτας εἰς Πελοπόννησον, καὶ ἀνέθηκεν εἰς τὸν γενναῖον μὲν ἀλλὰ περιωρισμένου νοὸς Νικήταν τὴν ἀστυνομίαν τῆς Χερσονήσου. Κατώρθωσε μὲν οὕτω νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτῆς· ἀλλ' ηὔξησεν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐναντίων του.

Ἐν τῇ δυσχερεῖ ταύτῃ θέσει εὑρισκόμενος ὁ Καποδίστριας, «ἐμποδιζόμενος ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ ὑπὸ ἐσωτερικῶν καὶ ξένων ῥᾳδιούργων,» ὕποπτος ἀπέναντι τῶν κυβερνήσεων τῶν ναυτικῶν Δυνάμεων καὶ ἀβοήθητος ὑπ' αὐτῶν καταλειπόμενος, πιεζόμενος ὑπὸ οἰκονομικῶν δυσχερειῶν καὶ κατατρυχόμενος ὑπὸ τῆς εἰς βεβαιότητα μετ' ὀλίγον ἀνακλαδουμένης ὑπονοίας, ὅτι ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος ἤθελεν ἀποχωρήσει ἀπέναντι τοιαύτης τῶν πραγμάτων καταστάσεως, καὶ παραιτούμενος ἤθελεν ἐπιῤῥίψει τὴν εὐθύνην ἐπὶ τὸν Κυβερνήτην καὶ τὴν Γερουσίαν, — δὲν ὤκνησε νὰ ἐπιβεβαιώσῃ πρὸς τὸν Λεοπόλδον διὰ τῶν ἀπὸ 5 καὶ 11 Ἰουνίου ἐπιστολῶν αὐτοῦ τὰς προτέρας αὐτοῦ ἀνακοινώσεις, καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὴν λύπην αὐτοῦ ἐπὶ τῇ «μυσαρᾷ ῥᾳδιουργίᾳ» τῶν προσπαθούντων νὰ παραστήσωσιν εἰς τὸν μέλλοντα τῆς Ἑλλάδος ἡγεμόνα δυσάρεστον τὴν εἰκόνα τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς καταστάσεως. Πολὺ βαθέως ἐῤῥιζωμένη θὰ ἦτο βεβαίως ἡ περὶ αὐτοῦ ἀγαθὴ ὑπόληψις τοῦ Λεοπόλδου, ἂν οὗτος ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς ἀνακοινωθείσης ἀλληλογραφίας δὲν εὗρεν ἀποχρῶντας λόγους, ὅπως θεωρήσῃ τὸν Κόμητα αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν μυσαρῶν

ἐκείνων ῥᾳδιούργων. Ἀδιάφορον ὅμως ἦτο τὸ πρόσωπον, ἐξ οὗ προήρχοντο αἱ ῥᾳδιουργίαι· τὸ σπουδαῖον ἦτο νὰ ἀπεικονισθῶσιν ἐν γένει μελανὰ τὰ ἑλληνικὰ πράγματα. Οὕτω δὲ πιθανῶς παρεῖχον αἱ μυσαραὶ ῥᾳδιουργίαι εἰς τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον ἐπιθυμητὴν πρόφασιν, ὅπως διαῤῥήξῃ ὅλως διαπραγμάτευσιν, ἣν εἶχε πλέον ἀηδιάσει, ὅπως ἐπανορθώσῃ καὶ ματαιώσῃ ὅλως τὸ ἐσφαλμένον διάβημα, εἰς ὃ εἶχε παραγάγει αὐτὸν ἀπέναντι τῆς διπλωματίας ἡ αἱματώδης αὐτοῦ ἰδιοσυγκρασία.

Ἡ ἐν Παρισίοις διαμονὴ τοῦ πρίγκηπος σκοπὸν βεβαίως εἶχεν ἐν πρώτοις τὴν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ δανείου ἐνέργειαν. Πλὴν τούτου ὅμως ἐπεθύμει ὁ Λεοπόλδος καὶ τὴν ἐκπεραίωσιν οἰκογενειακῆς ὅλως ὑποθέσεως, τὴν ἐπίτευξιν δηλ. τῆς χειρὸς ἡγεμονίδος τινὸς τοῦ ὀρλεανικοῦ οἴκου. Ἀλλ' ἡ αἴτησις αὐτοῦ δὲν ἐγένετο δεκτή, καὶ ἡ γαλλικὴ αὐλή, κατὰ τὴν ἀπὸ 28 Μαΐου 1830 διακοίνωσιν τοῦ Λῆβεν, ἀπεποιήθη τὴν προτεινομένην εἰς τὴν πριγκήπισσαν τιμήν· αἱ δυσχέρειαι δὲ ἃς ἀπήντησεν ὁ πρίγκηψ τοῦ Κοβούργου ἐψύχραναν αὐτὸν ἱκανῶς καὶ ἐμετρίασαν πολὺ τὸν ἐνθουσιασμόν του.

Παρετηρήθη μετ' ἐκπλήξεως, ὅτι ὁ Λεοπόλδος, διαρκούσης τῆς ἐν Παρισίοις διαμονῆς αὐτοῦ, οὐδόλως ἠσχολήθη ἐξωτερικῶς περὶ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Οὔτε πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν μεσιτριῶν Δυνάμεων, τὸν λόρδον Στούαρτ ἢ τὸν Πότσο δὶ Βόργο ἐσχετίσθη, οὔτε πρὸς τὸν πρίγκηπα Σοῦτσον, οὔτε ἐδέξατο εἰς ἀκρόασιν τοὺς ζητήσαντας νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐνώπιόν του Ἕλληνας.

Ἔκτοτε ἤδη ἔλεγον μετὰ θετικότητος αἱ γαλλικαὶ ἐφημερίδες, ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ παραιτηθῇ τῆς ἡγεμονείας, ἣν εἶχεν ἤδη ἀποδεχθῆ. Τοιοῦτόν τι τέλος ὑποσημαίνει ἐπιστολή τις πρὸς τὸν Στάϊν, γραφεῖσα κατὰ τὴν ἐν Παρισίοις διαμονὴν τοῦ πρίγκηπος. Ὁ γηραιὸς βαρῶνος εἶχεν ἐκφράσει ἐν ὑπομνήματι τῆς 19 Μαρτίου 1830 τὴν ἐλπίδα, ὅπως τεθῇ ἐκποδὼν ὅσον τὸ δυνατὸν ἡ ἐπιῤῥοὴ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, καὶ μείνῃ ἄθικτος ὅλως ἡ ἐσωτερικὴ πνευματικὴ τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτησία. Πολιτικὸς ἀνήρ, τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἀκούων, ἤλπιζεν οὗτος λαμπρὰ ἀποτελέσματα ἐκ τῆς συγχωνεύσεως ἑλληνικῶν καὶ γερμανικῶν στοιχείων. Ὁ Λεοπόλδος ἀπήντησεν αὐτῷ τὴν 10 Ἀπριλίου: « Τοιαύτη τις ἀνακοίνωσις εἶνε διττῶς παρήγο-

ρος καὶ ἀληθῶς ζωογόνος, ὅταν τις πρὸ μηνῶν ἤδη τοσοῦτον σκληρὸν ὑφίσταται ἀγῶνα κατὰ τῆς κακῆς θελήσεως καὶ τῆς ψευδῶς ἐννοουμένης πολιτικῆς, ὥστε αἰσθάνεται ἀποψυχραινομένην ὅλως τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε, πόσον δυσχερὲς ἤθελεν εἶναι εἰς ἀνθρώπους ματαίους καὶ ἰδιοτρόπους νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τῶν προτέρων αὐτῶν συστημάτων, νὰ παραιτήσωσιν ἰδέας προσφιλεῖς, καὶ νὰ εὐλογήσωσιν ὅ,τι θὰ ἐπεθύμουν νὰ καταρασθῶσι μᾶλλον. Θὰ ἐνθυμεῖσθε βεβαίως ἐκ τῶν συνδιαλέξεων ἡμῶν τὰς ἰδέας μου. Ἠθέλησα πάντοτε ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ τὸ ἀγαθόν, καὶ ἐπιθυμῶ νὰ συνταχθῇ τὸ νέον κράτος καθ' ὃν τρόπον καὶ εἰς αὐτὰς τὰς μεγάλας Δυνάμεις ἤθελεν εἶναι ἐπιθυμητὸν καὶ ἀναγκαῖον. Δυστυχῶς θὰ ἐμάθατε ἤδη ἐκ τῶν ἐφημερίδων, πόσον οἰκτρῶς ὡρίσθησαν τὰ ὅρια. Ἔπραξα ὅ,τι ἠδυνάμην· δὲν δύναταί τις ἐν τούτοις νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι χωρὶς τῆς Κρήτης καὶ μετὰ τῶν κακῶν ἠπειρωτικῶν του ὁρίων τὸ νέον κράτος πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς προσωρινὸν μόνον. Τὰ οἰκονομικὰ αὐτοῦ ἀποτελοῦσι τὴν στιγμὴν ταύτην τὸ ἀντικείμενον τῆς μετὰ τῶν Δυνάμεων συζητήσεώς μου. Ἀνάγκη νὰ ἐγγυηθῶσιν αὗται δάνειον· ὥρισα δὲ ποσόν τι, οὗ τινος ἡ λυπηρὰ τῆς Ἑλλάδος κατάστασις ἔχει ἀνάγκην, ἂν πρόκειται νὰ γείνῃ τι ἄξιον λόγου. Αἱ Δυνάμεις θέλουσι νὰ ἐγγυηθῶσι τὸ ἥμισυ μόλις καὶ ὀλίγον τι πλέον τῆς προτάσεώς μου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν θέλω τὸ δεχθῇ, καὶ δυνατὸν εἶνε νὰ ἐπέλθῃ ῥῆξις. Ἐγὼ δὲν ἐνδίδω· περὶ τούτου ἔχω ἀκράδαντον ἀπόφασιν.» Τὸ δυνατὸν τοῦτο τῆς ῥήξεως εἶχε πάντοτε ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ ὁ πρίγκηψ κατὰ τὴν ἐν Παρισίοις διαμονήν του. Ἐπιπολαίως δὲ σχεδὸν ἔγραφε τὴν 22 Ἀπριλίου εἰς τὸν Καποδίστριαν: «Δυνατὸν εἶνε νὰ ἐπέλθῃ ῥῆξις, καὶ ἴσως ἐπὶ τέλους σᾶς ἔλθῃ ἄλλος ἡγεμών.»

Εὐκόλως καθορᾷ τις, ὅτι δὲν εἶχεν ἔτι καταβάλει ὁ πρίγκηψ τὴν δυσθυμίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τοῦ γαμικοῦ του σχεδίου.

Τότε, περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου, ἐμηνύθη αὐτῷ δι' ἐκτάκτου ταχυδρόμου, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας εἶχε σπουδαίως ἀσθενήσει. Καταλιπὼν ἐν πάσῃ σπουδῇ τοὺς Παρισίους ἐπανέκαμψεν εἰς Λονδῖνον. Νῦν δὲ τέλος, τὴν Α'. Μαΐου, καθ' ὃν καιρὸν ὁ βασιλεὺς ἐνομίζετο πλέον ὡς ἄπελπις, ἠγγέλθη αὐτῷ ὑπὸ τοῦ λόρδου Ἄβερδην, ὅτι αἱ

σύμμαχοι Δυνάμεις συγκατένευσαν νὰ ἐγγυηθῶσιν ὑπὲρ τοῦ ζητηθέντος ὑπὸ τοῦ Λεοπόλδου δανείου τῶν 60 ἑκατομμυρίων. Ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πρίγκηπος δὲν ἀπησχόλουν πλέον ἀποκλειστικῶς αἱ ἑλληνικαὶ διαπραγματεύσεις. Ἐν Λονδίνῳ ἔλαβε τὸν περιεκτικὸν φάκελλον τοῦ Κυβερνήτου μετὰ τῆς « ἥκιστα προσκλητικῆς » προσκλήσεως, ὅπως μεταβῇ ὅ,τι τάχιστα εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατασιγάσῃ τὴν ἐθνικὴν δυσαρέσκειαν ἐπὶ τῷ πρωτοκόλλῳ τοῦ Φεβρουαρίου καὶ κατανικήσῃ « σειρὰν ἀνυπερβλήτων σχεδὸν δυσχερειῶν! » Τὸ ὑπόμνημα τοῦ Τσῶρτς ἐγνώριζεν ἤδη ὁ Λεοπόλδος.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἀκριβῶς ἐδημοσιεύετο διὰ τῶν ἀγγλικῶν καὶ γαλλικῶν ἐφημερίδων ἐπιστολή τις ἐκ Κεφαλληνίας, καθ' ὑπαγόρευσιν τῶν περὶ τὸν Καποδίστριαν γεγραμμένη, καὶ ἰσχυρότατα ὄζουσα στενοῦ καὶ περιωρισμένου ἑλληνικοῦ πατριωτισμοῦ. Ἐν Ἑλλάδι, ἔλεγεν αὕτη, δὲν λείπουσι πρόσωπα ἄξια τοῦ στέμματος· ἀντὶ τούτου ὅμως πᾶσα κατεβλήθη προσπάθεια, ὅπως καταστῇ ἀδύνατος πατριώτης ἕλλην βασιλεύς. Ἡ Γερμανία, ἐξηκολούθει, εἶνε νῦν ἡ μόνη χώρα, ὅπου ἀκμάζουσιν ἔτι αἱ περὶ τιμαριωτικοῦ κράτους καὶ ἀπολύτου μοναρχικοῦ συστήματος θεωρίαι, καὶ τούτου ἕνεκα οἱ βασιλοθῆραι ἔστρεψαν τὸ βλέμμα των πρὸς τὴν ὁμιχλώδη τῶν τευτόνων γῆν, καὶ ἐξελέξαντο τὸν πρίγκηπα τοῦ Κοβούργου, ἵνα ἐπιστέψωσι τὴν ἄνοιαν αὐτῶν. « Τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς τούτου πρώτην φορὰν ἀκούεται ἐν Ἑλλάδι· ἀλλὰ γνωστὸν εἶνε, ὅτι τόρα πλέον δὲν γίνεται λόγος περὶ ἀγάπης καὶ πίστεως μεταξὺ ἡγεμόνος καὶ τῶν ὑπηκόων του. » — Ἔτι καθαρώτερον ἠρώτων γαλλικὰ φύλλα κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, διατὶ ἐκωλύετο ὁ κόμης Καποδίστριας νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ πλῆρες εὐλογίας ἔργον αὐτοῦ; διατὶ δὲν ἐξελέγετο τοὐλάχιστον ὡς βασιλεὺς ἀνῆλίξ τις, ἀνατιθεμένης τῆς ἐπιτροπείας αὐτοῦ εἰς τὸν Κυβερνήτην;

Πάντα ταῦτα ἀνάγκη ἦτο νὰ σταθμισθῶσι καλῶς ἀπέναντι τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς Ἀγγλίας, ἅτινα ἠδύναντο ῥιζηδὸν νὰ μεταβληθῶσι διὰ τῆς ἀλλαγῆς ἡγεμόνος. Μετὰ τὴν νεωτάτην ἰδίως καὶ λεπτομερῶς ἐξαντλοῦσαν τὸ ζήτημα ἔκθεσιν τοῦ Στόκμαρ, στηριζομένην ἐπὶ τῶν ἀνταποκρίσεων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πρὸς τὴν σύζυγόν του καὶ τὸν κηδεστὴν αὐτοῦ Ὄπιτζ, οὐδεὶς ὑπάρχει ἱστορικὸς λόγος,

ὅπως καταλογισθῶσιν εἰς τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον ὑποκεκρυμμένα ἐλατήρια προσωπικῆς φιλοδοξίας. Ἡ ἐπιθυμία τῆς καὶ ἄλλως ἀβεβαίας καὶ ἀπιθάνου ἀγγλικῆς ἀντιβασιλείας καὶ ἡ ἄποψις τῆς ἀμφιβόλου πάντοτε καὶ ἐφημέρου ἐπιῤῥοῆς, ἣν ἠδύνατο οὗτος, ὡς ξένος, νὰ ἀσκήσῃ ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἦσαν πομφόλυγες, αἵτινες αὐταὶ μόναι δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ παρακινήσωσι τὸν ὑπὸ ῥωμαντικοῦ καὶ ἐμπαθοῦς ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐμπνεόμενον πρίγκηπα, ὅπως παραιτηθῇ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου. Ἄλλως δὲ γνωρίζομεν ἤδη, ὅτι ὁ Στόκμαρ ἀπὸ τοῦ Μαρτίου, ἤτοι ἕνα ὅλον μῆνα πρὸ τῆς ἀσθενείας τοῦ βασιλέως, ἥτις ἠδύνατο νὰ ἐξεγείρῃ παρὰ τῷ πρίγκηπι ἐλπίδας ἀντιβασιλείας, ἔγραφε περὶ τῆς δυνατῆς ἀποτυχίας τῆς ἑλληνικῆς αὐτοῦ ὑποψηφιότητος ἕνεκα πραγματικῶν δυσχερειῶν, καὶ ὅτι ὁ Λεοπόλδος τὴν **10** Ἀπριλίου ἤδη ἐξέφρασεν εἰς τὸν βαρῶνον Στάϊν ὡς πιθανὴν τὴν ῥῆξιν ἕνεκα τοῦ ζητήματος τῶν ὁρίων καὶ τοῦ δανείου.

Χωρὶς ὅμως νὰ εἰκάσωμεν ἕνεκα τούτου αἰτιολογικήν τινα σχέσιν μεταξὺ τῆς διαγωγῆς τοῦ πρίγκηπος ἐν τῷ ἑλληνικῷ ζητήματι καὶ τῶν λεγομένων προσδοκιῶν αὐτοῦ ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, καὶ χωρὶς νὰ παραδεχθῶμεν τὴν θεωρίαν ταύτην περὶ ὑποθετικῶν ἀντιβασιλευτικῶν σχεδίων τοῦ Λεοπόλδου, ἣν καὶ ὁ Γερβῖνος αὐτὸς ἀσπάζεται, τροποποιεῖ δὲ μόνον — ἐν παραρτήματι τοῦ **7** τόμου του — διὰ σημειώσεώς τινος πηγαζούσης ἐξ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως τοῦ Βελγίου, δὲν δυνάμεθα οὐχ ἧττον νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι αἱ ἀγγλικαὶ ἐλπίδες ἤσκησαν ἐπιῤῥοήν τινα ἐπὶ τῆς διαγωγῆς τοῦ Λεοπόλδου. Ἡ τὸ ἑλληνικὸν μαρτυρικὸν στέμμα περιαυγάζουσα λάμψις ὠχρία βεβαίως ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ὁσάκις ὁ πρίγκηψ παρέβαλλε τὴν ἀσφαλῆ καὶ ἐλευθέραν μομφῶν καὶ ψόγων θέσιν ἐν Ἀγγλίᾳ πρὸς τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐκείνην, τὴν ἐκ τῆς κατεσπευσμένης αὐτοῦ συναινέσεως πηγάζουσαν καὶ διὰ τῆς ἀτυχοῦς του ὑποχωρήσεως ἀπέναντι τῆς διπλωματίας ἀγορασθεῖσαν.

Ὁ Λεοπόλδος δὲν ἠδύνατο πλέον ν' ἀμφιταλαντεύηται, καὶ ὤφειλε νὰ προβῇ εἰς ὁριστικήν τινα ἀπόφασιν. Καὶ αὐτὴ τῆς ταραχοποιοῦ καὶ ἀδιασείστου Πύλης ἡ συναίνεσις εἰς τὸ πρωτόκολλον τοῦ Φεβρουαρίου εἶχε δοθῆ τέλος τὴν Α'. Τζιλ-Καδὲ τοῦ **1245** ἔτους τῆς Ἐγείρας,

(24 Ἀπριλίου 1830), καὶ φθάσει εἰς Λονδῖνον. Μετὰ τῆς ἀποφθεγματικῆς ἐκείνης ἀπαθείας, ἥτις οὐδέποτε καταλείπει ἐν τῇ ἀτυχίᾳ τὸν ἀνατολίτην, ἀπεδέχετο ἡ Πύλη «ὅ,τι εἶχεν ἀποφασισθῇ, ἵνα ἀποκαταστήσῃ τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις, καὶ ἀσφαλίσῃ εὐτυχίαν καὶ εἰρήνην εἰς τοὺς ἀνθρώπους.»

Ἡ πρὸς τὴν σύνοδον ἐπιστολὴ τοῦ Λεοπόλδου τῆς 15 Μαΐου προπαρεσκεύαζεν ἤδη τὴν παραίτησιν αὐτοῦ. Ἀπεδέξατο μέν, ἔλεγε, τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ μετ' εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τῇ εἰς αὐτὸν ἐμπιστοσύνῃ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς ἐλπίδος συγχρόνως νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν εἰρήνευσιν, τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν εὐημερίαν τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο ὡμοίαζε τὰ μέγιστα πρὸς μομφήν. Ἡ σύγκρουσις, ἣν ὁ Καποδίστριας εἶχεν ὑποθάλψει καὶ ἀναπτύξει μεταξὺ τῶν ἀποφάσεων τῶν Δυνάμεων καὶ τῶν συμφερόντων τῆς Ἑλλάδος, εἶχε καταστῆ ὅπλον εἰς χεῖρας τοῦ Λεοπόλδου, ὅπερ κατέβαλλε καὶ αὐτὴν τὴν ἀσθενεστάτην ὑπόνοιαν ἀνειλικρινείας καὶ φιλοδοξίας. Ἡ σύνοδος ἀπήντησεν εἰς τὴν ἐνδεχομένην ταύτην παραίτησιν διὰ διακοινώσεως τῆς 15 Μαΐου, ἐν ᾗ ἐντόνως ἐμνημονεύοντο αἱ ὑποχρεώσεις, ἃς εἶχεν ἤδη ἀναλάβει ὁ πρίγκηψ. Ἔγγραφον τοῦ ἄγγλου ἀντιπρέσβεως Δώκινς, παριστῶν ὡς λίαν εὐνοϊκὴν τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐντύπωσιν τῶν λονδινείων ἀποφάσεων, ἐχρησίμευσεν ὡς στήριγμα εἰς τοὺς πληρεξουσίους, ὅπως καταδείξωσιν εἰς τὸν πρίγκηπα, ὅτι οὐδεὶς πλέον ἠδύνατο νὰ γείνῃ λόγος περὶ σπουδαίων δυσχερειῶν καὶ κινδύνων. «Εὐσεβάστως, εἶπον, ἀλλὰ σπουδαίως τολμῶμεν νὰ δηλώσωμεν, ὅτι ἡ Υ. Β. Ὑψηλότης ὀφείλει εἰς τὸν ἴδιον Αὐτῆς χαρακτῆρα, εἰς τὰς συμμάχους Δυνάμεις καὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος νὰ μὴ ἀναβάλῃ ἐπὶ πλέον τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς σπουδαίας καὶ λίαν ἐντίμου ἀποστολῆς, ἣν ἀνέλαβεν.»

Ἡ κατηγορικὴ αὕτη πρόσκλησις ἐπήνεγκεν ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα. Ὁ Λεοπόλδος εἶχε βαρυνθῇ τὸν ἀγῶνα, καὶ δὲν ἔλειπον αὐτῷ πλέον ἰσχυροὶ πρὸς ὑποχώρησιν λόγοι. Ἐν τῷ ὁριστικῷ περὶ παραιτήσεως ἐγγράφῳ αὐτοῦ τῆς 21 Μαΐου 1830 χρησιμοποιοῦνται κάλλιστα αἱ λαβαί, ἃς ἠδύναντο καὶ ἔπρεπε νὰ παράσχωσιν αὐτῷ ἡ ἔκθεσις τῆς Γερουσίας καὶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Κυβερνήτου, ὅπως δικαιολογήσωσι τὰς αἰνιγματώδεις ἀμφιταλαντεύσεις τοῦ πρίγκηπος καὶ περιβά-

λωσι τὴν τελικὴν αὐτοῦ παραίτησιν τὸν φωτεινὸν στέφανον πολιτικοῦ μαρτυρίου.

«Ὁ ὑπογεγραμμένος» ἔγραφε (1), δὲν δύναται, μετὰ ὥριμον σκέψιν καὶ πεποίθησιν, νὰ ἀνακαλέσῃ τὰς ἐν τῇ διακοινώσει αὐτοῦ ἀπὸ 15 τ. μ. ἀνακοινωθείσας εἰς τοὺς πληρεξουσίους τῶν συμμάχων Δυνάμεων ἰδέας του. Δὲν δύναται νὰ παραδεχθῇ, ὅτι ἡ πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις ἀπάντησις τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος περιέχει πλήρη καὶ ἐντελῆ τοῦ πρωτοκόλλου ἀποδοχήν. Φρονεῖ δὲ μᾶλλον, ὅτι ἐμφαίνει αὕτη ἀναγκαστικήν τινα ὑποταγὴν εἰς τὴν θέλησιν τῶν συμμάχων Δυνάμεων· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἀναγκαστικὴ ὑποταγὴ συνοδεύεται ὑπὸ ἐπιφυλάξεων μεγίστης σημασίας. Ὁ Κυβερνήτης ἀνακοινοῖ σαφῶς εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις, ὅτι ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις, συμφώνως πρὸς τοὺς ὁρισμοὺς τῆς ἐν Ἄργει συνελεύσεως, δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐκφράσῃ τὴν συναίνεσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Γνωρίζουσι καλῶς οἱ παρόντες τότε ἀντιπρέσβεις, ὅτι, καθ' ἃ κηρύσσει τὸ ἐν λόγῳ ψήφισμα, οὐδεμία τῶν μεταξὺ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν συμμάχων Δυνάμεων συμφωνιῶν εἶνε ὑποχρεωτικὴ διὰ τὸ ἔθνος, μέχρις οὗ ἀναγνωρισθῇ καὶ κυρωθῇ ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ, καὶ ὅτι, ἂν συνεκαλοῦντο οἱ ἀντιπρόσωποι, δὲν ἤθελον ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ὁδηγίας τῶν ἐντολέων αὐτῶν, καθ' ἣν περίπτωσιν ἀπεδέχοντο τὰς προτάσεις τῶν συμμάχων Δυνάμεων. Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον μέρος τῆς διακοινώσεως τοῦ Κυβερνήτου ἐκφράζεται ἔτι ἐντονώτερον ὑπὲρ τῆς ἰδέας, ἣν κατ' ἀνάγκην ἔχει ὁ ὑπογεγραμμένος· καθότι ὁ Κυβερνήτης λέγει, ὅτι ἡ κυβέρνησις, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὸ περιεχόμενον τοῦ συμβιβασμοῦ, ἐπιφυλάσσεται νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὸν πρίγκηπα μετὰ τοῦ ἀντιγράφου τῆς διακοινώσεως τοιαύτας παρατηρήσεις, ὁποίας δὲν δύναται νὰ ἀποκρύψῃ εἰς αὐτόν, χωρὶς νὰ προδώσῃ τὸ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον καθῆκόν της. (Ἐν-

(1) Ὁ συγγραφεὺς παρατίθησιν ἐνταῦθα ἐν πρωτοτύπῳ ὁλόκληρον τὴν σπουδαιοτάτην ταύτην ἐπιστολὴν τοῦ Λεοπόλδου, μεταβάλλων ὅμως ἐνιαχοῦ τὴν φράσιν αὐτῆς, πιθανῶς ἕνεκα λόγων καλλιεπείας. Ὀρθότερον ἐνόμισα νὰ μεταφράσω καὶ μεταφράζω ἐκ τοῦ πιστοῦ ἀντιγράφου, ὅπερ παρατίθησιν ὁ Πρόκες ἐν τῇ Ἱστορίᾳ αὐτοῦ τῆς Ἀποστάσεως τῶν ἑλλήνων κ. λ. (Τομ. ΣΤ'. σελ. 226 καὶ ἑπ.).

Σημ. τ. Μετ.

ταῦθα νομίζει ὁ ὑπογεγραμμένος, ὅτι δικαιοῦται νὰ ἐπανορθώσῃ παρεννόησίν τινα, ἥτις ἠδύνατο νὰ γεννηθῇ ἐκ τῆς ἐκφράσεως τῆς ἀπὸ 6 Ἀπριλίου ἐπιστολῆς τοῦ Κυβερνήτου. Ὁ ὑπογεγραμμένος οὐδέποτε ἔδωκεν εἰς τὸν Κυβερνήτην ἀφορμὴν νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἤθελε πιθανῶς ἀποδεχθῇ τὸ ἑλληνικὸν θρήσκευμα). Οὕτω δὲ ἡ πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις ἀπάντησις τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως συνωδεύθη ὑπὸ τῶν παρατηρήσεων ἐκείνων καὶ τῶν πραγματικῶν λεπτομερειῶν, ἃς διεβίβασεν ὁ ὑπογεγραμμένος εἰς τοὺς πληρεξουσίους τὴν 15 τ. μ. Εἶνε δὲ αὗται λίαν σπουδαῖαι, ὡς ἐκφράζουσαι τὰς περὶ τῶν ὁρισμῶν τοῦ πρωτοκόλλου ἰδέας τῆς ἑλληνικῆς Γερουσίας, καὶ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν εἶνε δυνατὸν νὰ παρεννοηθῇ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ τάσις αὐτῶν οὔτε νὰ παροραθῶσιν αἱ συνέπειαί των. Ὁ Κυβερνήτης λέγει ῥητῶς: ὅτι ἡ ἀνακοίνωσις τοῦ πρωτοκόλλου ἠκούσθη ὑπὸ τῆς Γερουσίας ἐν σκυθρωπῇ σιγῇ· ὅτι μετὰ ὥριμον σκέψιν οἱ γερουσιασταὶ ἐδήλωσαν αὐτῷ, ὅτι δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἀποδεχθῶσι τὸ πρωτόκολλον τῆς 3 Φεβρουαρίου, καὶ ὅτι, καθ' ἣν ἔτι περίπτωσιν εἶχον λάβει παρὰ τοῦ ἔθνους τὸ πρὸς τοῦτο δικαίωμα, δὲν ἤθελον δυνηθῇ νὰ ἐξασκήσωσιν αὐτό, χωρὶς νὰ παραβῶσι τὰ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν καθήκοντά των· ὅτι οὐδέποτε ἤθελον συγκατανεύσει νὰ ανατεθῇ εἰς τὸν Κυβερνήτην ἡ ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους ἐκτέλεσις τοῦ πρωτοκόλλου· ὅτι αἱ σύμμαχοι Δυνάμεις ἠδύναντο νὰ προβῶσιν εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεών των, *οὗτοι* ὅμως ἤθελον μείνει ξένοι πάντοτε πρὸς αὐτάς· καὶ ὅτι, ἂν ἐξεδίδοντο διαταγαὶ πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, οὐδεὶς ἤθελεν ὑπακούσει. Ἐν ἄλλῃ διακοινώσει τῆς 22 Ἀπριλίου, πλὴν τῆς πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις ἀπαντήσεώς του ἀπὸ 16 Ἀπριλίου, ἣν ὑπαινίσσονται οἱ πληρεξούσιοι ὡς ἐξαλείφουσαν τὰς ἀνησυχίας των, λέγει ὁ Κυβερνήτης, ὅτι ἡ Γερουσία ἐγκρίνει τέλος τὴν πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις ἀπάντησιν αὐτοῦ, καὶ παρασκευάζει, συνεπείᾳ τῶν προτέρων αὐτῆς ἀνακοινώσεων, ἀναφορὰν καὶ ὑπόμνημα, δι' ὧν ἐκτίθενται οἱ λόγοι, δι' οὓς ἠρνήθη νὰ ἀποδεχθῇ τὰ ὑπὸ τῶν συμμάχων συμπεφωνημένα. Ἡ διακοίνωσις αὕτη οὐ μόνον δὲν διαλύει τὰς ἐκ τῆς προτέρας ἀνακοινώσεως γεννηθείσας ἀνησυχίας, ἀλλὰ τοὐναντίον μάλιστα ἐπιβεβαιοῖ αὐτὰς ἐντελῶς· καθότι ὁ Κυβερνήτης ἀναφέρεται πάλιν εἰς τὰς παρατηρήσεις, αἵτινες

συνώδευσαν τὴν ἐπίσημον αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις ἀπάντησιν, πάντα δὲ ταῦτα καταδεικνύουσι σαφῶς εἰς τὸν ὑπογεγραμμένον, ὅτι ἡ πραγματικὴ καὶ ἀψευδὴς γνώμη τῆς ἑλληνικῆς Γερουσίας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶνε σταθερῶς καὶ ἀμετακλήτως πολεμία εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν συμμάχων Δυνάμεων. Τὰ ἀναφερόμενα ἔγγραφα προσαρτῶνται εἰς τὴν παροῦσαν, σημειούμενα διὰ τῶν στοιχείων A, B, C. Ὁ ὑπογεγραμμένος νομίζει ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰ φρονήματά του τὸ νὰ ἐπιβληθῇ εἰς ἀντιπαθῆ λαὸν καὶ νὰ παραστῇ πρὸ τῆς διανοίας αὐτοῦ ὡς ἡ ζῶσα ἐκπροσώπησις τῆς περικοπῆς τῆς χώρας του, τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν συμμαχητῶν του, καὶ τῆς ἐκκενώσεως χωρῶν καὶ οἴκων, ἐξ ὧν οὐδέποτε τέως, πλὴν τυχαίων ἐπιδρομῶν, εἶχον διώξει τοὺς ἕλληνας οἱ τοῦρκοι. Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα πάντοτε ἐφοβήθη ὁ ὑπογεγραμμένος. Κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ συνδιάλεξιν μετὰ τοῦ πρώτου λόρδου τοῦ θησαυροφυλακείου τὴν 9 Φεβρουαρίου ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν ἤθελε μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως διοικήσῃ τοὺς ἕλληνας συνεπείᾳ συμβάσεως, ἥτις ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ αἱματοχυσίαν καὶ σφαγὴν τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν· ὑπέβαλε δὲ τὴν ἔνστασιν, ὅτι τὰ ὅρια ἦσαν στρατιωτικῶς λίαν ἀσθενῆ καὶ ἐπισφαλῆ, καὶ ἀπήτησεν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ. Ὁ ὑπογεγραμμένος ὀφείλει ἐνταῦθα νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι κατ' οὐδεμίαν περίοδον τῶν διαπραγματεύσεων ἐγένοντο διαβήματα πρὸς συνομολόγησιν συμβάσεως, ἧς ἀφετηρίαν μόνον καὶ βάσιν ἐνόμιζε τὸ πρωτόκολλον πάντοτε ὁ ὑπογεγραμμένος, καὶ ἧς τὴν σπουδαιότητα προσεπάθησε νὰ παραστήσῃ διὰ τῆς αὐτῆς διακοινώσεως εἰς τὸν δοῦκα Οὐέλλιγκτων, ἑλκύων ἐπ' αὐτῆς τὴν προσοχήν του. Ἂν δὲ ἀνεβλήθη ἡ σύμβασις αὕτη, δὲν πταίει βεβαίως εἰς τοῦτο ὁ ὑπογεγραμμένος. Οὐδέποτε ἀπέκρυψεν εἰς τοὺς πληρεξουσίους, ὅτι, ὅσον διατεθειμένος καὶ ἂν ἦτο νὰ προσφέρῃ προσωπικὰς θυσίας ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἐδικαιοῦντο ὅμως οὗτοι νὰ προσδοκῶσιν, ὅτι ἤθελε μεταβῇ εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, χωρὶς τῆς ἀσφαλείας ἐκείνης αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἑλλήνων, ἣν δύνανται νὰ παράσχωσι μόνον οἱ ὁρισμοὶ ἐπισήμου καὶ ἐπικεκυρωμένης συνθήκης. Ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ τῆς 8 Μαρτίου ἐξεφράσθη καὶ πάλιν ὁμοίως καὶ ἐπίσης ῥητῶς, ἰσχυρισθείς, ὅτι

ἤθελεν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ κατακτηθῶσι παρὰ τῶν ἑλλήνων αἱ παραχωρούμεναι ἐπαρχίαι, ὅπως δοθῶσιν αὗται εἰς τοὺς τούρκους, καὶ ὅτι ὁ νέος ἡγεμὼν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγκαινίσῃ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ διὰ μέτρων πολιτικῆς ἀναγκαζούσης τοὺς ἕλληνας νὰ καταλίπωσι τὴν πατρίδα αὐτῶν. Ἂν ἡ ἑλληνικὴ Γερουσία δὲν εἶχεν ἐκφράσει ἰδέαν τινά, ἢ εἶχε μὲν ἐκφράσει τοιαύτην, ἀλλὰ διὰ γλώσσης τοὐλάχιστον ὑποσημαινούσης τὴν πιθανὴν ἐλπίδα τῆς συναινέσεως αὐτῆς εἰς τοιαῦτα μέτρα, ἠδύνατο ἴσως ὁ ὑπογεγραμμένος, καί τοι ἄκων, νὰ καταστῇ ὄργανον ἐκτελέσεως τῶν ἀποφάσεων τῶν συμμάχων Δυνάμεων, καὶ νὰ προσπαθήσῃ ὅπως μετριάσῃ κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν σκληρότητά των καὶ παρατρέψῃ τὴν τάσιν αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ γλῶσσα τῆς Γερουσίας εἶνε τόσῳ σαφής, ὅσῳ φυσικὰ εἶνε τὰ αἰσθήματά της. Οὕτω δὲ ἡ θέσις τοῦ ὑπογεγραμμένου καθίσταται λίαν δυσάρεστος, διότι ἐν τῷ αὐτῷ πρωτοκόλλῳ συνάπτεται ἡ ἐκλογὴ αὐτοῦ πρὸς τὰ καταναγκαστικὰ ἐκεῖνα μέτρα. Πρώτη αὐτοῦ πρᾶξις ὡς ἡγεμόνος ἤθελεν εἶναι νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ ὑπηκόους διὰ ξένης ἐνόπλου δυνάμεως εἰς τὴν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν ἐκχώρησιν τῆς χώρας καὶ τῶν κτημάτων των, ἤ, ἑνούμενος μετ' αὐτῶν, νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μέρους τῆς αὐτῆς ἐκείνης συνθήκης, ἥτις τὸν ἀνεβίβαζεν ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος, ἢ νὰ ματαιώσῃ αὐτήν. Εἶνε δὲ βέβαιον, ὅτι ἓν τῶν δύο τούτων ἤθελεν ἀπαιτηθῇ παρ'αὐτοῦ, διότι ἡ μεταξὺ τῶν δύο γραμμῶν χώρα — ἡ Ἀκαρνανία καὶ μέρος τῆς Αἰτωλίας — αἵτινες πρόκειται νὰ ἐκχωρηθῶσιν εἰς τοὺς τούρκους, διατελοῦσι μετὰ τῶν φρουρίων αὐτῶν ὑπὸ τὴν εἰρηνικὴν κατοχὴν τῶν ἑλλήνων. Ἐκ τῆς χώρας ταύτης δύναται ἡ Ἑλλὰς νὰ πορίζηται τὴν καλλίστην πρὸς ναυπήγησιν ξυλείαν· αὐτὴ δ' ἐχορήγησε διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τοὺς καλλίστους στρατιώτας. Οἱ πρῶτοι τῶν ἑλλήνων ὁπλαρχηγοὶ κατάγονται ἐξ ἀκαρνανικῶν καὶ αἰτωλικῶν οἰκογενειῶν. Ὅτε τὸ πρωτόκολλον τῆς 22 Μαρτίου 1829 ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐγένετο γνωστὴ ἡ συναίνεσις τῶν τούρκων εἰς τὴν ἐν τῇ συνθήκῃ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἔκτασιν τῆς ἑλληνικῆς χώρας, ἐπανέκαμψαν αἱ ἐπιζήσασαι εἰς τὸν πόλεμον οἰκογένειαι, καὶ ἤρξαντο ἀνοικοδομοῦσαι τοὺς οἴκους καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν καὶ καλλιεργοῦσαι τοὺς ἀγρούς των. Ὁ πληθυσμὸς οὗτος δὲν θέλει βεβαίως

ὑποταχθῇ πλέον χωρὶς ἀντιστάσεως εἰς τὸν τουρκικὸν ζυγόν, οἱ δὲ ἄλλοι ἕλληνες δὲν δύνανται νὰ ἐγκαταλείψωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν μοῖράν των, οὔτε θέλουσι βεβαίως τὸ πράξει. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, καθαρὰ καὶ εὐθεῖα εἶνε ἡ ὁδὸς τοῦ καθήκοντος, ὅπερ ἔχει νὰ ἐκπληρώσῃ ὁ ὑποφαινόμενος πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν διαπραγματεύσεων τούτων οὐδὲν ἄλλο εἶχεν ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ ἢ τὰ συμφέροντα τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ οὐ μόνον κατὰ τὰς ἐγγράφους αὐτοῦ ἀνακοινώσεις, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς προφορικάς του συνδιαλέξεις μετὰ τῶν ὑπουργῶν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν πληρεξουσίων τῶν συμμάχων αὐλῶν διεμαρτυρήθη ἀδιαλείπτως, ὅπως μὴ ἀναγκασθῶσιν οἱ ἕλληνες εἰς κατάστασιν πραγμάτων ἀντιβαίνουσαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὰς ἐπιθυμίας των, καὶ στεροῦσαν αὐτούς, ὡς παρατηρεῖ ὁ Κυβερνήτης, τῶν ἀξιώσεων ἐκείνων, εἰς ἃς αἱ μεγάλαι των θυσίαι δικαιοῦσιν αὐτοὺς νὰ ἐπιμένωσιν. Λαβὼν ὑπὸ σκέψιν ὁ ὑπογεγραμμένος τὴν ὑψηλὴν τιμὴν τοῦ νὰ γείνῃ ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος, ἔπραξε τοῦτο, ἐπιθυμῶν νὰ ἀναγνωρισθῇ ἐλευθέρως καὶ ὁμοθύμως ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ νὰ προσαγορευθῇ ὑπ' αὐτοῦ ὡς φίλος, οὗ τινος τῇ μεσιτείᾳ ἔμελλον νὰ ἀνταμειφθῶσιν οἱ μακροὶ καὶ ἡρωϊκοὶ αὐτοῦ ἀγῶνες διαρκῶς καὶ ἀδιασείστως, διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν ἐπαρχιῶν αὐτοῦ καὶ τῆς ἱδρύσεως τῆς ἀνεξαρτησίας του. Μετὰ βαθυτάτης αὐτοῦ λύπης βλέπει ὁ ὑπογεγραμμένος καταστρεφομένας τὰς ἐλπίδας ταύτας, καὶ ἀναγκάζεται νὰ δηλώσῃ, ὅτι τὰ ὑπὸ τῶν συμμάχων Δυνάμεων ὁρισθέντα καὶ ἡ ἀντίστασις τῶν ἑλλήνων ἀφαιροῦσιν αὐτοῦ τὴν δύναμιν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἱεροῦ καὶ ἐνδόξου αὐτοῦ ἔργου, καὶ ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ τοὐναντίον ἔργον πάντῃ διαφόρου φύσεως, τὸ ἔργον τουτέστιν ἐπιτρόπου τῶν συμμάχων Δυνάμεων, ἐκλεχθέντος παρ' αὐτῶν, ὅπως τηρῇ ὑποτεταγμένην τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων των. Τοιαύτη τις ἀποστολὴ καὶ τῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ ἤθελεν εἶναι ἐναντία, καὶ τὸν χαρακτῆρά του συνάμα ἤθελε ταπεινώσει, ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἀπὸ 6 Ἰουλίου συμβάσεως, καθ' ἣν συνηνώθησαν αἱ τρεῖς Δυνάμεις πρὸς ἐπίτευξιν τῆς εἰρηνεύσεως τῆς Ἀνατολῆς. Τούτου ἕνεκεν ὁ ὑπογεγραμμένος ἀποτίθησι σαφῶς καὶ καθαρῶς εἰς χεῖρας τῶν πληρεξουσίων ἀξίωμα, ὅπερ δὲν ἐπιτρέπουσιν αὐτῷ πλέον αἱ περιστάσεις νὰ ἀναλάβῃ πρὸς

τιμὴν ἑαυτοῦ, πρὸς τὸ ἀγαθὸν τῆς Ἑλλάδος, καὶ πρὸς ὄφελος τῶν γενικῶν συμφερόντων τῆς Εὐρώπης. »

Ἡ διαγωγὴ τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου, μετὰ τὴν κατάθεσιν τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ἐγγράφων, ἐγένετο ἀντικείμενον σφοδροτάτων συζητήσεων ἐν τῷ ἀγγλικῷ κοινοβουλίῳ. Πολλαχῶς κατεμέμφθησαν αὐτὸν ἐπὶ ἀστασίᾳ, καὶ τὸν κατηγόρησαν μάλιστα, ὅτι ἠθέλησε νὰ ἐμπορευθῇ τὸ ἑλληνικὸν στέμμα. Ἐξ ἑτέρου δὲ παρέσχεν εὐκαιρίαν ἡ ἀποχώρησις αὐτοῦ εἰς βιαίας προσβολὰς κατὰ τοῦ τορικοῦ ὑπουργείου, οὗτινος κατηγορήθη οὐ μόνον ἄγνοια ἀλλὰ καὶ ἔλλειψις χρηστότητος.

Ἡ λονδίνειος σύνοδος ἀπεφάσισε τὴν 14 Ἰουνίου (1), ὅπως οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ἑλλάδι ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων Δυνάμεων δηλώσωσιν ἐκεῖ, ὅτι « τὸ παρεμπεσὸν γεγονὸς κατ' οὐδὲν ἔμελλε νὰ μεταβάλῃ τὰς ἀποφάσεις τῶν τριῶν αὐλῶν, ἢ νὰ παραβλάψῃ τὴν ὁμοφροσύνην αὐτῶν, καὶ ὅτι ἀπόφασιν εἶχον νὰ ἐκτελέσωσι τὰ κατὰ τὴν 3 καὶ 20 Φεβρουαρίου 1830 ὁρισθέντα, ἅτινα εἶχον ἀποδεχθῇ ἥ τε Πύλη καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις. »

Ὄπισθεν ὅμως τῶν παρασκηνίων ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ πόσον σαθρὰ ἦτο ἡ διπλωματικὴ ἐκείνη τριάς. Ὁ αὐστριακὸς πρεσβευτὴς Ἐστερχάζης εἶχεν ἤδη πρότερον (2) μηνύσει εἰς Βιένην, « ὅτι αἱ ὡς πρὸς πρίγκηπα Λεοπόλδον δυσχέρειαι συνεπλήρουν τὸν ἐλαττωματικὸν κύκλον, ἐν ᾧ περιεστράφησαν αἱ ἐνέργειαι τῆς τριπλῆς συμμαχίας. Ὁ πρίγκηψ εἶχε ζητήσει τὸ ἀξίωμα ἐκεῖνο, καὶ ὅμως νῦν ὑπέβαλλεν ὅρους κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἀγγλικῆς ἀντιπολιτεύσεως, οἵτινες ἤθελον τροποποιήσει τὰ διαγραφέντα ὅρια τῆς Ἑλλάδος. »

Οὐδεμία ἐν τῇ συνόδῳ ὑπῆρχεν ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Καποδίστριας, ἀποστέλλων τὸ ὑπόμνημα τῆς Γερουσίας πρὸς τὸν πρίγκηπα, εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ φοβήσῃ αὐτὸν καὶ νὰ παραστῇ ἐνώπιόν του ὡς τὸ μόνον σωτηρίας μέσον. Τοιαύτη ἦτο ἡ θετικὴ τοῦ λόρδου Ἄβερδην πεποίθησις. Συνωμολόγει δὲ νῦν καὶ ὁ πρίγκηψ Ἐστερχάζης, ὅτι

(1) Τὰ ἑπόμενα κατὰ τὰ ἐν τῷ παραρτήματι παρατιθέμενα ἔγγραφα τῶν αὐστριακῶν ἀρχείων.

(2) Ἐχθ. ἐκ Λονδίνου τῆς 18 Φεβρουαρίου 1830. Χειρόγ.

διάθεσις τοῦ Κυβερνήτου ὑπῆρξε νὰ « ἐμπνεύσῃ ἀηδίαν » εἰς τὸν πρίγκηπα Λεοπόδον, καὶ νὰ θέσῃ αὐτὸν ἐκποδών, προσέτι δὲ νὰ παραγάγῃ σύγχυσίν τινα, ἐν ᾗ αὐτὸς μόνος ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τῶν σκοπῶν αὐτοῦ. « Διότι κατὰ τὰς ἀξιομνημονεύτους ἐκείνας διαπραγματεύσεις εἰς τὸν Κυβερνήτην μόνον πρέπει νὰ ἀποδοθῇ ἡ τιμή, ὅτι συνέλαβε τοὐλάχιστον καὶ ἀνέπτυξε σχέδιόν τι οἱονδήποτε, συμπίπτον, ἐννοεῖται, πρὸς τὰ προσωπικὰ αὐτοῦ σχέδια. »

Ὁ Μέττερνιχ ἐθεώρησε (1) τὴν « ἀξιοθρήνητον διαγωγὴν τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου ὡς συνέπειαν τῶν ὑπὸ τῆς συμμαχίας γενομένων ἀπειραρίθμων σφαλμάτων, ἥτις, μὴ ἀρκεσθεῖσα ὅτι ἐδημιούργησεν ἀφῃρημένην τινὰ Ἑλλάδα, πρὶν ἢ συνεννοηθῇ ὡς πρὸς τοὺς ὅρους τῆς ὑλικῆς ὑπάρξεως τοῦ δημιουργήματός της, ἐδημιούργησε πρὸς τούτοις ἡγεμόνα, πρὶν ἢ βεβαιωθῇ περὶ τῆς ἀποδοχῆς αὐτοῦ. Οὕτω δὲ ἡ ἀνοησία (incartade) τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου ὑπῆρξεν ἔργον τῆς βρεττανικῆς αὐλῆς. »

Μετά τινας ἑβδομάδας ὁ αὐστριακὸς ἀρχικαγκελλάριος, ἐνθαρρυνόμενος ὑπὸ τῆς ἐκ Λονδίνου καὶ Πετρουπόλεως ἀντηχούσης ἀγανακτήσεως, ἔγραφεν εἰς τὸν κόμητα Φικελμόν: « Ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος ὠνόμασε τὴν διαγωγὴν τοῦ Λεοπόλδου « ἐπαίσχυντον ἀποστασίαν » (défection honteuse)· τίνα πρίγκηπα ὅμως δύνανται νὰ πείσωσιν αἱ Δυνάμεις εἰς κυβέρνησιν λέμβου στερουμένης ἐδάφους καὶ πηδαλίου ; (2) »

Ἐνῷ ἡ αὐστριακὴ διπλωματία οὐδαμῶς ἠρνεῖτο τὴν *ἀσθένειαν τοῦ χαρακτῆρος* καὶ τὸν *φόβον* τοῦ Λεοπόλδου, ἐφαίνετο κλίνουσα μᾶλλον νὰ καταλογίσῃ εἰς βάρος τῶν σφαλμάτων τῆς συμμαχίας τὴν εὐθύνην τῆς ἀποχωρήσεώς του, καὶ τὸ πρόσωπον οὕτω τοῦ πρίγκηπος κατέστη δευτερεῦον ὅλως, ἀπέναντι τοῦ αἰσθήματος τῆς γενικῆς πολιτικῆς ἱκανοποιήσεως.

Ἡ ρωσικὴ ὅμως διπλωματία οὐδεμίαν εἶχεν ἀφορμὴν νὰ φεισθῇ τοῦ πρίγκηπος τοῦ Κοβούργου, εἰς ὃν ἠσμένιζεν ὑποβάλλουσα ἐγωϊστικὰς ἀφορμὰς καὶ τὴν ὄρεξιν μάλιστα τῆς ἀγγλικῆς ἀντιβασιλείας. «Τὴν ἀντιβασιλείαν αὐτὴν οὐδέποτε θέλει ἐπιτύχει, ἀφοῦ μά-

(1) Διακοίν. τῆς 5 Ἰουνίου εἰς Λονδῖνον. Παράρτ.

(2) Ἐπιστολ. πρὸς τὸν Φικελμόν, τῆς 17 Ἰουλίου 1830. Παράρτ.

λιστα συνετέλεσεν οὕτω τὴν αἰσχύνην αὐτοῦ. Τοιοῦτος ἡγεμὼν ἤθελεν εἶναι ὕβρις τῆς βασιλείας.» (C'est cette régence qu'il n'obtiendra jamais, surtout après avoir ainsi consommé sa honte. Un pareil souverain aurait fait injure à la royauté.)

«Ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος,» ἔγραφεν ὁ κόμης Ματούσεβιτζ, «τοσούτους ἔδειξεν ὑποκεκρυμμένους διαλογισμούς, τοσαύτην ἔλλειψιν πίστεως, πεποιθήσεως καὶ ἀποφασιστικότητος, ὥστε καταλέγομαι καὶ ἐγὼ εἰς τοὺς χαίροντας, ὅτι δὲν βλέπουσιν αὐτὸν ἀναλαμβάνοντα τὴν διοίκησιν χώρας, ὅπου ἤθελε βεβαίως προδώσει τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν τριῶν αὐλῶν, διότι οὐδεμία ὑπάρχει δυσχέρεια τρομάζουσα αὐτόν, οὐδὲν ἐμπόδιον ἀνακόπτον αὐτόν, οὐδὲν διάβημα μὴ ἀποδεικνύον, ὅτι ἤθελε κατέλθει εἰς Ἑλλάδα δυσηρεστημένος, ὀκνῶν καὶ ἀπαύστως θλιβόμενος ἐπὶ τῇ παραιτήσει τῶν ἀντιβασιλευτικῶν του ἀξιώσεων.» Ὁ πρίγκηψ Λῆβεν ἐθεώρησε τὸ περὶ παραιτήσεως «ἀπίστευτον» ἔγγραφον τοῦ Λεοπόλδου ὡς περιέχον κενὰς μόνον καὶ εὐκόλως ἀντικρουομένας προφάσεις, ἀπιστίαν δ' ἐλέγχον ἐν τοῖς συλλογισμοῖς αὐτοῦ, καὶ φέρον τὴν σφραγῖδα ἐνόχων σκοπῶν.» Καὶ αὐτὸς δ' ἐπίσης ἐθεώρει ὡς ἀληθῆ λόγον τῆς παραιτήσεως τὴν ἐλπίδα τῆς ἀντιβασιλείας.

Ὁ τοσοῦτον σκληρῶς ἐπιτιμώμενος ἡγεμονικὸς μνηστὴρ ἐδικαιολόγησε πολὺ βαθύτερον πρὸς τὸν βαρῶνον Στάϊν τὴν περὶ παραιτήσεως αὐτοῦ ἀπόφασιν δι' ἐπιστολῆς τῆς 10 Ἰουνίου.

«Τὰ πάντα κατεστράφησαν, καὶ θ' ἀναγκασθῶσι πιθανῶς ἐπὶ τέλους αἱ Δυνάμεις νὰ μεταβάλωσι τὰ ὅρια. Καθότι τίς ἔντιμος ἀνὴρ θὰ θελήσῃ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἡγεμονείαν, ὑποχρεούμενος συνάμα νὰ διώξῃ τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἃς ἡσύχως καὶ ἐντελῶς κατέχουσιν; Ἀφ' ἧς στιγμῆς οὗτοι ἐθεώρησαν τὰ περὶ τῆς Ἑλλάδος ὁρισθέντα ὡς καταστρέφοντα τὰ πολυτιμώτατα τῶν συμφερόντων αὐτῶν, αἱ δὲ Δυνάμεις οὐδὲν ἠθέλησαν νὰ μεταβάλωσι, δυσχερὴς ἂν μὴ ἀδύνατος ἐγένετο ἡ ἐλπὶς ἐπιτυχίας. Ὁ τῆς Ἑλλάδος ἡγεμὼν ἤθελεν εὑρεθῇ εἰς τὴν θλιβερὰν θέσιν, μηδεμίαν νὰ εὐχαριστῇ φατρίαν, ἐνῷ ἀμφότεραι ἤθελον προσπαθήσει νὰ ἐπιῤῥίψωσι τὴν εὐθύνην ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, καὶ νὰ κατηγορήσωσιν αὐτὸν ἐπὶ ἀνικανότητι. Ὅτε τὸ τελευταῖον ἐλαλήσαμεν περὶ τοῦ ἀντικει-

μένου τούτου, ὀρθῶς μοὶ παρετηρήσατε, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναλάβῃ τις τὸ ἔργον αὐτό, χωρὶς ἐπαρκῶν πρὸς ἐπιτυχίαν μέσων. Δὲν καταδικάζω τοὺς ἀφρόνως στερήσαντάς με τὰ μέσα ταῦτα, καθότι ἐπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων πίπτει τὸ κακόν.»

Ὁ δὲ Στάϊν ἀπήντησε πρὸς αὐτόν: «Ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἤρχισε κατὰ τὰ 1812 τὸν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πόλεμον, ἔμβλημα αὐτοῦ εἶχε τὸ ῥητόν: «πεποίθησις εἰς Θεόν, θάῤῥος, ἐπιμονή, ἕνωσις» (confiance en Dieu, courage, persévérance, union), καὶ «πλῆρες πίστεως ἔχων τὸ βλέμμα, τὸ τολμηρῶς καὶ ἀφόβως ἀτενίζον πρὸς τὸν οὐρανόν,» παρεδόθη εἰς τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς μεγαθύμου καὶ εὐγενοῦς αὐτοῦ ψυχῆς καὶ κατέβαλεν εἰς ἔδαφος τὸν γίγαντα. Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δύναται νὰ κατίδῃ τὰ ἐγγὺς κείμενα, οὐχὶ ὅμως νὰ διασχίσῃ τὰ σκότη τοῦ ἀπομεμακρυσμένου μέλλοντος. Ὡς πρὸς τοῦτο ὁδηγὸς εἶνε ἡ συναίσθησις τοῦ καθήκοντος, ἡ εἰς Θεὸν πεποίθησις καὶ ἡ λήθη πάσης ἰδιωφελείας.»

Ἔτι δριμύτερον ἔκρινεν ὁ βαρῶνος Στάϊν, γράφων πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κολωνίας: «Τί λέγει ἡ Ὑμετέρα σεβασμιότης περὶ τῆς διαγωγῆς τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου; εἶνε ἐντελῶς σύμφωνος πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ μαρκησίου peu à peu (ὀλίγον κατ' ὀλίγον) ὡς ἀπεκάλει αὐτὸν Γεώργιος ὁ Δ'. Ἀντὶ νὰ ἐξαλείψῃ τὰς δυσχερείας καὶ νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἐπιχειρηθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἔργον, ἀποσύρεται δειλῶς τῆς ἐπιχειρήσεως, ὑπολογιζόμενος τὴν ἐκ τοῦ προσεγγίζοντος θανάτου τοῦ βασιλέως Γεωργίου Δ'. ἐπερχομένην μεταβολὴν τῶν πραγμάτων. Ἀνὴρ τοσοῦτον ἀσθενοῦς χαρακτῆρος εἶνε πάντη ἀναρμόδιος νὰ προβῇ γενναίως καὶ μετὰ σθένους ἐν τῷ βίῳ. Εἶνε ἄχρους.» Ἔγραφε δ' ἐπίσης πρὸς τὸν Γάγερν: «Ὁ Λεοπόλδος συνῃσθάνετο, ὅτι δὲν ἦτο ἱκανὸς πρὸς τοιοῦτον ἔργον, καὶ ἀνελογίσθη τὴν πιθανὴν αὐτοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπιῤῥοήν, ἣν ὅμως δὲν θέλει ἐπιτύχει ἕνεκα τῆς ἀσθενείας τοῦ χαρακτῆρός του, θέλει δ' ἀπολέσει ὅλως, ἅμα ἡλικιουμένης τῆς ἡγεμονίδος Βικτωρίας, τουτέστιν ἐντὸς 6 μέχρις 7 ἐτῶν.»

Ἡ ἠχὼ τῶν κρίσεων τούτων, ἃς ἐξέφερον διπλωμάται καὶ μέγας πολιτικὸς ἀνήρ, ἀπαντᾶται ἐν τῷ συγχρόνῳ τύπῳ καὶ ταῖς ἱστορικαῖς συγγραφαῖς τῶν ἡμερῶν ἐκείνων. Γάλλοι συγγραφεῖς λαλοῦσι

περὶ « βασιλέως τῶν αἰθουσῶν καὶ τῶν συναυλιῶν, » ἀνδρὸς ἁβροδιαίτου, τοσοῦτον δὲ ἀποκόρου καὶ ἀγγλικὴν *σπλῆνα* πάσχοντος, « ὥστε οὐδ' αὐτὴ ἡ φιλοδοξία δύναται νὰ κρατήσῃ αὐτοῦ διαρκῶς. »

Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Κυβερνήτου ἀρέσκονται παραδόξως θεωροῦντες ὡς ὡραίαν καὶ φυσικὴν τὴν διαγωγὴν τοῦ Λεοπόλδου. Ὁ πρίγκηψ κατ' αὐτοὺς κατενόησε τὸ καθῆκόν του, διστάσας νὰ θυσιασθῇ ὑπὲρ ὑποθέσεως *ξένης αὐτῷ*. Οὐδεὶς δ' εὐρωπαῖος ἡγεμὼν ἔπρεπε νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι ἠδύνατο διὰ τοσοῦτον πενιχρῶν μέσων νὰ καταλάβῃ τοσοῦτον ἐπαξίως καὶ νὰ λαμπρύνῃ τὸν ἑλληνικὸν θρόνον, ὡς ὁ Καποδίστριας.

Καὶ αὐτὸς ὁ τελευταῖος πρόμαχος τῆς τιμῆς τοῦ πρίγκηπος, ὁ Στόκμαρ, κλίνει νὰ συνομολογήσῃ, ὅτι δὲν εἶνε οὗτος ἀθῷος ἀσυνεπείας. Ὁ Λεοπόλδος, κατ' αὐτόν, ὑπετίμησε κατ' ἀρχὰς τὰς ἐν τῇ καταστάσει τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων καὶ τῇ πολιτικῇ τῶν μεγάλων Δυνάμεων ἐγκειμένας δυσχερείας, καὶ συνέλαβε παραφόρως τὴν ἐλπίδα τῆς ἐν Ἑλλάδι ἡγεμονείας, τὸ *δῶρον Δαναῶν* ἐκεῖνο, ὅπερ προσήνεγκεν αὐτῷ ἡ ὀλέθριος εὐποιΐα τῶν Τόρεων. Ἀντὶ νὰ προτείνῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς « σαφῶς καὶ ἀνενδότως » ὅρους, ἀφῆκε τοὺς διπλωμάτας νὰ παρατρέψωσιν αὐτὸν τῆς εὐθείας. Διεξήγαγε δὲ προσωπικῶς τὰς διαπραγματεύσεις, ὅπερ ἦτο ἐπιζημιώτατον εἰς ἡγεμόνα, ἀντὶ νὰ διαπραγματευθῇ διὰ πληρεξουσίου. Ἴσως οἱ πληρεξούσιοι κατὰ τὰς προφορικὰς μετ' αὐτοῦ διαπραγματεύσεις πολλὰς αὐτῷ ἔδωκαν ἀγαθὰς ὑποσχέσεις, διαβεβαιοῦντες αὐτόν, ὅτι δὲν ἠδύναντο μὲν αἱ Δυνάμεις νὰ δεχθῶσιν ὅρους ἐκ προοιμίου ἐπιβαλλομένους εἰς αὐτάς, ἀλλ' ὅτι καλὸν ἦτο νὰ δεχθῇ καὶ νὰ ἀφήσῃ τὰ λοιπὰ εἰς τὸ μέλλον· ἂν δὲ ἀπεποιεῖτο, ἅπαν τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἐπανέπιπτεν εἰς τὸ χάος. Συνέλαβεν ἴσως ὁ Λεοπόλδος τὴν ἀπατηλὴν ἐλπίδα νὰ ἀνακτήσῃ πράγματι διαρκουσῶν τῶν διαπραγματεύσεων τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ θέσιν, ἣν εἶχε παραιτήσει· ἀλλ' ὅ,τι ἅπαξ εἶχεν ἀπολεσθῇ, δὲν ἠδύνατο ν' ἀποκτηθῇ πλέον. Ἡ ἔρις περὶ τοῦ ζητήματος, ἂν *ὅροι* ἢ *παρατηρήσεις* ἦσαν παρὰ τῶν πληρεξουσίων δεκτοί, ἐψύχρανε τοῦ πρίγκηπος τὴν ψυχήν, κατέστειλε τὸν ἐνθουσιασμὸν αὐτοῦ καὶ παρέλυσε τὸ θάρρος του. Ὅτι δὲ ἡ ἀποδοχὴ αὐτοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ φεβρουριανοῦ πρωτοκόλλου ἦν μέγιστον σφάλμα, κατέδειξαν ἡλίου φαεινότερον τὸ ὑπόμνημα τῆς Γερουσίας καὶ οἱ ἐπιστολιμαῖοι ὑπαι-

νιγμοὶ τοῦ Κυβερνήτου. Οὕτω δὲ ἀπέφυγε νὰ προσθέσῃ καὶ δεύτερον, μεῖζον ἔτι σφάλμα εἰς τὸ ἅπαξ γενόμενον, καὶ παρῃτήθη. Ἄτοπον δὲ βεβαίως ἦτο νὰ λέγωσι νῦν οἱ διπλωμάται τῆς λονδινείου συμβάσεως, οἱ « ἀφρόνως στερήσαντες αὐτὸν τὰ μέσα τῆς ἐπιτυχίας, » ὅτι ἐγνώριζεν ὁ πρίγκηψ τοὺς ὅρους τῶν Δυνάμεων, καὶ νὰ κατηγορῶσιν αὐτόν, ὡς εὐμετάβλητον καὶ ἄπιστον.

Δὲν πρέπει ὅμως συνάμα νὰ περιπέσωμεν εἰς τὴν ἱστορικὴν πλάνην, τοῦ νὰ κρίνωμεν τὸν μέλλοντα παραδειγματικὸν συνταγματικὸν βασιλέα τοῦ Βελγίου ἐκ τοῦ νεαροῦ, ἀνησύχου καὶ μεστοῦ ἀναβρασμοῦ μνηστῆρος τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, ἐκ τοῦ αἱματώδους ῥωμαντικοῦ νεανίου τοῦ ἔτους 1830. Ἔπρεπε καὶ ὁ Λεοπόλδος νὰ αὐξηθῇ πρῶτον καὶ νὰ ὡριμάσῃ εἰς ἄνδρα διὰ τῆς ἀγαθοποιοῦ ἐπιδράσεως τῆς δοκιμασίας καὶ τῆς ἀνάγκης. Οὐδεὶς θέλει ἀμφιβάλει, ὅτι ἐγνώριζε τί ἦτο ἀναγκαῖον ἐν Ἑλλάδι ὁ πρίγκηψ τοῦ Κοβούργου, ὁ τοσαύτην βραδύτερον ὀξεῖαν ἀντίληψιν καταδείξας τῶν ἀναγκῶν καὶ συμφερόντων τοῦ βελγικοῦ λαοῦ, καὶ παρασχὼν εἰς τὸν κόσμον, ἐν μέσῳ τῶν πειρασμῶν τῆς πρὸς τοὺς καθολικοὺς πάλης, τὸ πρότυπον ἡγεμόνος ὁμοφρονοῦντος πρὸς τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ.

Ὤφειλεν ὅμως κατὰ τὸ ἔτος 1830 νὰ μὴ παίξῃ τὰς ἐλπίδας ἔθνους παλαίοντος πρὸς τὴν ἀπελπισίαν, νὰ μὴ ἀνακράξῃ μετ' ἀπερισκέπτου χλεύης πρὸς τὸν Κυβερνήτην: « Ἴσως ἔρχεται ὑμῖν τὴν ἐπαύριον ἄλλος βασιλεύς! », καὶ νὰ μὴ φανῇ ἐν γένει πιστεύων, ὅτι τὸ ἀληθὲς ὄργανον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἦν ὁ Καποδίστριας, ὁ διπλωμάτης δηλ. ἐκεῖνος, οὗτινος τὸ κυβερνητικὸν σύστημα εἶχεν ἤδη καταδικάσει ἡ κοινὴ γνώμη ἐν τῷ ζητήματι τῶν ἀναφορῶν. Μὴ γὰρ ἠγνόει τὰ ἐλαττώματα τοῦ συστήματος ἐκείνου; « Πᾶσαι αἱ μερίδες, » ἔγραφεν ὁ Λεοπόλδος πρὸς τὸν Στάϊν, « δὲν ὑπελόγισαν ὡρίμως τὰς συνεπείας· καὶ ὁ Καποδίστριας δέ, πλὴν τῶν δικαίων αὐτοῦ διαμαρτυρήσεων κατὰ τῶν νέων ὁρίων, κατεσκεύασεν ἐν μεγίστῃ σπουδῇ ὡς πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα κανονισμούς, δι' ὧν ηὔξησε μόνον τὰς δυσχερείας. »

Ὅτε ὁ Λεοπόλδος βραδύτερον ἀπὸ τοῦ κολοφῶνος ἐνδόξων πολιτικῶν κατορθωμάτων ἀνελογίζετο μετά τινος αἰσθήματος λύπης, ὅτι δὲν ἐπραγματοποιήθη τὸ ἑλληνικὸν σχέδιον, καὶ ἔλεγεν: « Ἡ Ἑλ-

λὰς ἤθελεν εὐχαριστήσει τὴν φαντασίαν μου καὶ τὴν ποιητικὴν τῆς ψυχῆς μου ἀνάγκην περισσότερον τῆς ὁπωςδήποτε μεμετρημένης καὶ τακτικῆς πάντοτε καταστάσεως τῶν βελγικῶν πραγμάτων,» σοφῶς ἀπεκρίνατο αὐτῷ ὁ ἔμπιστος διπλωματικὸς αὐτοῦ σύμβουλος Στόκμαρ: « Ὀλίγην ἀξίαν ἔχει δι' ἐμὲ ἡ ποίησις, ἣν ἤθελε προσφέρει ἡ Ἑλλάς. Οἱ θνητοὶ ὅσων μὲν ἔχουσι πραγμάτων βλέπουσι τὴν κακὴν μόνον ὄψιν, ὅσων δὲ δὲν ἔχουσι μόνον τὴν ἀγαθήν. Αὐτὴ εἶνε πᾶσα καὶ μόνη ἡ διαφορὰ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βελγίου, — καί τοι δὲν δύναταί τις νὰ ἀρνηθῇ ὅτι, ὅταν ποτὲ ὁ πρῶτος ἕλλην βασιλεὺς καταστραφῇ μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας, ἡ ζωὴ αὐτοῦ θέλει παράσχει εἰς τὸν ποιητὴν ἄφθονον ὕλην ἐπικοῦ ποιήματος.»

Ὅτε ἡ εἴδησις τῆς παραιτήσεως τοῦ Λεοπόλδου ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, αἴσθημα ὀδυνηρᾶς ἀπογοητεύσεως διέδραμε τὸν πολὺν ἑλληνικὸν λαόν. Παράπονα καὶ κατάραι συνανεμίγνυντο μετ' ἀμοιβαίων ἐλέγχων. « Εἶδον ἀνθρώπους πάσης τάξεως,» γράφει ἄγγλος μάρτυς, ὁ διπλωμάτης Πάρις, « ὑπὸ τὰ διαφορώτατα εἴδη κυβερνήσεων, ἐν ταῖς ἐρήμοις τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τῶν χιονοσκεπῶν πεδιάδων τῆς Ῥωσίας, ἐν Πολωνίᾳ, Γερμανίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ Τουρκίᾳ. Οὐδαμοῦ ὅμως εἶδον τοιαύτην σπαραξικάρδιον σκηνήν.» Οἱ ἕλληνες εἰσὶ βεβαίως λαὸς μοναρχικώτατα ἔχων τὰ φρονήματα. Οὐχὶ δὲ μόνον ἕνεκα τῆς φαιδρᾶς εὐπιστίας τοῦ μεσημβρινοῦ λαοῦ, καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτοῦ εἰς τὴν ἀτομικήν του δύναμιν καὶ αὐτάρκειαν, ἀλλὰ καὶ ἐκ λεπτῆς ἐμφύτου ὁρμῆς ἐπιθυμοῦσιν οἱ ἕλληνες βασιλέα ὡς κυβερνήτην τοῦ ὑπεράντλου αὐτῶν πολιτικοῦ σκάφους. Γνωρίζουσιν, ὅτι ἡ δημοκρατία ἤθελε δώσει τὸ σύνθημα εἰς γενικὴν προσβολὴν κατὰ προσώπων καὶ ἰδιοκτησίας. Φοβερῶς δὲ καὶ ἀνεπιλήστως ἐνεχαράχθησαν εἰς τὴν μνήμην παντὸς αὐτόπτου μάρτυρος αἱ ἀπὸ τῆς **30** Ἰουνίου μέχρι τῆς **2** Ἰουλίου **1863** τρομεραὶ ἡμέραι, καθ' ἃς ἡ ἐθνικὴ Τράπεζα, ἀπειλουμένη ὑπὸ στρατιωτικῆς στάσεως, μόνον ὑπὸ ἀγγλικῶν πληρωμάτων κατωρθώθη νὰ προστατευθῇ, καὶ αἱ ἀναρχικαὶ ἀκολασίαι, αἵτινες ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους συνέβαινον ἐν τῇ πρωτευούσῃ.

Ἦτο δὲ δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ ἀριστοκρατία κατὰ τὴν ἀγαθὴν αὐτῆς σημασίαν, κυβέρνησις δηλ. τῶν ἱκανωτάτων καὶ χρη-

στοτάτων ἀνδρῶν, τὸ ἰδανικὸν τέλος τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐν μέσῳ μικροκτήμονος λαοῦ καὶ ἀπέναντι τῆς μηδαμινῆς ὑπολήψεως, ἧς ἀπήλαυον αἱ ὀλίγαι διακεκριμέναι οἰκογένειαι, καὶ ἰδίως οἱ φαναριῶται;

Ὁ ἕλλην θέλει πάντοτε μειδιᾷ περιφρονητικῶς πρὸς ὅ,τι δήποτε ἂν ἰσχυρισθῇ ὁ εὐρωπαῖος εἰς ὑπεράσπισιν μὴ μοναρχικοῦ πολιτεύματος, τῆς δημοκρατίας ἢ τῆς ἀριστοκρατίας. Ἡ βασιλικὴ ἰδέα εἶνε τοσοῦτον βαθέως παρ' αὐτῷ ἐῤῥιζωμένη, ὅσον καὶ ὁ ἐθνικὸς ἐγωϊσμός· καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς αἱ ῥίζαι της εἶνε τοσοῦτον ἰσχυραί, ὡς προσωπικῶς ἠδυνήθην νὰ πεισθῶ κατὰ τὸ ἔτος **1863**. « Πότε ἔρχεται ὁ Ἀφέντης; » καὶ πάλιν: « Τί νὰ κάμωμεν; εἴμεθα πτωχοὶ καὶ νέοι! » ἔλεγον ἀνυπομόνως ὀδυνώμενοι οἱ ἕλληνες. Ἐπειδὴ δὲ νέοι καὶ ῥάθυμοι ὄντες, οὐδὲν θέλουσι νὰ πράξωσι κατὰ τῆς μικρότητος καὶ τῆς ἀμηχανίας τῶν πραγμάτων αὐτῶν, οὔτε νὰ καταπολεμήσωσιν αὐτήν, βόσκονται δι' ἐλπίδων, αἱ ἀξιώσεις αὐτῶν αὐξάνουσι καθ' ἡμέραν, καὶ διαβεβαιοῦσι μετὰ περιπαθοῦς συγκινήσεως: ὅτι ὁ βασιλεὺς θέλει ἔλθει φέρων τὴν ἀναγνώρισιν τῶν Δυνάμεων καὶ χρῆμα εἰς τὸν τόπον, καὶ οἱονεὶ διὰ μαγικῆς ῥάβδου ἐξαλείφων τὴν ἀμήχανον αὐτῆς κατάστασιν. Οἱ ἕλληνες εἶχον ποθήσει τὸν λόρδον Βύρωνα, « ὡς αἱ χελιδόνες τὴν μητέρα των· » ὅτε δὲ ὁ πρίγκηψ Ἀλφρέδος ἐξελέχθη βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, συνεχάρησαν τῷ ἄγγλῳ πρίγκηπι, « ὅτι ἔμελλε νὰ κυβερνήσῃ γένος ἡμιθέων. » Ἀφοῦ δὲ οὕτω, πλὴν τῶν παραβολωτάτων χιμαιρικῶν ἐλπίδων, ἱκανὴ δόσις ἑλληνικοῦ ἐγωϊσμοῦ εὐτυχίζει πάντα εὐρωπαϊκὸν ἡγεμόνα ὡρισμένον εἰς κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος, « τοῦ φάρου αὐτοῦ τῆς οἰκουμένης, » μεγάλη φυσικῶς εἶνε ἡ ἀγανάκτησις καὶ βαθυτάτη ἡ ἀπογοήτευσις, ὅταν διὰ μιᾶς ἀναγγέλλεται: «Ὁ βασιλεὺς δὲν ἔρχεται· παρῃτήθη.»

Οὕτω καὶ κατ' ἀρχὰς τοῦ ἔτους **1830** λαμπροῦ καὶ ἀσφαλοῦς μέλλοντος τὰ ὄνειρα εἶχον βαυκαλήσει τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος· ἔνθερμος δὲ προσετίθετο εἰς αὐτὰ ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐκ τῆς προσωρινότητος τῆς διοικήσεως τοῦ Κυβερνήτου ἀπαλλαγῆς. Ὁ ἄρχων τῆς ἡμέρας εἶχεν αἰσθανθῇ τὸ ἄλγος τοῦ ἐν πλήρει ζωῇ θαπτομένου καὶ λησμονουμένου, ὅτε ἡ δι' ἀναφορῶν ἀγαλλίασις ἐμαρτύρησε τὴν ἐθνικὴν χαρὰν ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ Λεοπόλδου. Ἀπέναντι τοῦ ἀνατέλλοντος νέου ἡλίου εἶχε παραγκωνισθῇ ὅλως ὁ Κυβερνήτης εἰς τὴν σκοτίαν τοῦ

παρελθόντος. 'Απεφάσισεν ὅμως νὰ δείξῃ εἰς τὸν λαόν, ὅτι ἀπελείπετο ἔτι αὐτῷ ζωτικὴ δύναμις. Πρὸς τιμωρίαν δὲ τῶν «κακῶν χριστιανῶν,» οἵτινες εἶχον εὑρεθῆ μειοδαρεῖς ἐν τῇ δοκιμασίᾳ, ἀνέμεινεν ὁ Καποδίστριας τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἐγένετο γνωστὴ ἡ παραίτησις τοῦ πρίγκηπος. Πολλοὶ τῶν ὑπαλλήλων, πιστεύσαντες εἰς τὰς ἐπανειλημμένας προφορικάς τε καὶ ἐγγράφους αὐτοῦ διαβεβαιώσεις, «ὅτι ἐπόθει τὸ τέλος τοῦ ἀκανθώδους αὐτοῦ πολιτικοῦ σταδίου» εἶχον ἐκδηλώσει τὴν χαρὰν αὐτῶν ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ Λεοπόλδου, ἢ καὶ μετέσχον μάλιστα τῶν ἀπηγορευμένων «μὴ κεκυρωμένων ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως» ἀναφορῶν. Κατὰ τῶν ἀθλίων αὐτῶν ἐτράπη νῦν πᾶσα ἡ ἐπίσημος τῆς κυβερνήσεως ὀργή.

Τίς ἡ χρεία ἀνθρώπων μισθουμένων ὑπὸ τοῦ δημοσίου, καὶ μετεχόντων τῶν σκευωριῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως; Οἱ μὲν ἐπαύθησαν, οἱ δὲ μετετέθησαν, καὶ ἐπὶ μακρὸν ἔτι ἐλέγετο, ὡς ἐγκληματικὴ μομφὴ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Κυβερνήτου κατὰ τῶν ἐναντίων αὐτῶν: «ὑπέγραψαν εἰς ἀναφορὰν πρὸς τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον.» Οὕτως ἐδικαιολογήθησαν, μετὰ 15 ὅλους μῆνας, τὰ κατὰ τοῦ γερουσιαστοῦ Καλαμογδάρτου βίαια μέτρα.

'Η αὐτὴ δ' ἐκείνη κυβέρνησις, ἡ καταδιώκουσα τοὺς ὑπαλλήλους αὐτῆς ἕνεκα τῶν πρὸς τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον ἀναφορῶν, ἔκλειεν ἐν τούτοις τοὺς ὀφθαλμούς, ὅτε οἱ παλαιοὶ τῆς τάξεως ἐχθροὶ συνεταράσσοντο πάλιν ὑπὸ νόμιμον πρόσχημα, ὅτε οἱ κλέπται ἤρξαντο πάλιν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Κολοκοτρώνου λῃστεύοντες καὶ γυμνοῦντες. 'Η ἑλληνικὴ φατριαστικὴ πολιτικὴ οὐδέποτε ᾐδέσθη, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀπαιτήσεων αὐτῆς, νὰ συνομολογήσῃ συνθήκας πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς τάξεως, καὶ νὰ σχηματίσῃ λῃστρικὰς συμμορίας ὡς μέσον ἀπειλῆς. 'Η ἑλληνικὴ δὲ κυβέρνησις, ἐν τῇ μυστικῇ αὐτῆς πάλῃ κατὰ τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου καὶ τοῦ ποθοῦντος τὴν κάθοδον αὐτοῦ λαοῦ, εἶχεν ἤδη ἐκπέσει εἰς καθαρὰν φατρίαν. Εὔκαιρος καὶ ἐπιθυμητὴ κατέστη δι' αὐτὴν διατάραξίς τις τῆς δημοσίας ἡσυχίας καὶ αἱματηρά τις σύγκρουσις· τοσούτῳ δ' εὐκολώτερον, ἕνεκα τούτου, ἐδικαιολόγει τὰ αὐστηρὰ περιοριστικά της μέτρα, καὶ μελανὰ ἐπὶ μελανοῖς χρωματίζουσα, φοβερώτερα τῆς πραγματικότητος περιέγραφε τὰ ἐσωτερικὰ τῆς 'Ελλάδος.

Ὅτε ἐν Πελοποννήσῳ ἐγεννήθη δυσαρέσκεια κατὰ τοῦ ποιμνιακοῦ φόρου, καὶ ἐπὶ τῇ παρορμήσει τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐπῆλθεν ἄρνησις τῆς πληρωμῆς τῶν φόρων, προσεπάθησαν οἱ κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι νὰ καρπωθῶσι τὸν ἀναβρασμόν, καὶ παρέστησαν εἰς τοὺς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σναΐδερ γάλλους, ὅτι ὁ λαὸς ἐπανέστη, διότι ἡ Εὐρώπη ἤθελε νὰ ἀποπέμψῃ τὸν «Μπάρμπα Γιάννην» του καὶ νὰ καλέσῃ ξένον πρίγκηπα εἰς διοίκησιν αὐτοῦ. Ἡ κυβέρνησις ἀπέβλεπε, ταῦτα πράττουσα, εἰς ἐπέμβασιν τῶν γαλλικῶν ὅπλων. Ἀλλ' οἱ γάλλοι εἶχον ἀπόφασιν ἀμετάθετον νὰ μὴ ἀναμιχθῶσιν εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ἑλληνικὰς φατρίας, καὶ βύσαντες τὰ ὦτα πρὸς τὴν ἡμιεπίσημον σειρήνειον ᾠδήν, οὐδὲ κἂν ἐκινήθησαν. Ἐπέτυχεν ὅμως ἀντὶ τούτου ὁ Καποδίστριας νὰ σύρῃ ἐπὶ στιγμὴν εἰς τὰ δίκτυά του τοὺς ἀντιπρέσβεις τῶν Δυνάμεων. Ἐξέθηκεν αὐτοῖς τοσοῦτον ἀπειλητικὴν καὶ κινδυνώδη τὴν ἔξαψιν τοῦ ἔθνους, ὥστε παρέστησαν οὗτοι ὡς εὐκταίαν ἔνοπλόν τινα ὑποστήριξιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Παρέσχον δ' αὐτῷ συνάμα τὴν ἐκδούλευσιν, νὰ στηλιτεύσωσιν ὡς ταραχοποιοὺς καὶ σκευωροὺς τοὺς ἀποτολμῶντας μομφήν τινα κατὰ τῆς ἀμφιβόλου διαγωγῆς τοῦ Κυβερνήτου πρὸς τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον. «Ὁ κόμης Καποδίστριας,» ἔγραψαν πρὸς τὴν λονδίνειον σύνοδον, «παρεκάλεσεν ἡμᾶς μετὰ πολλῆς ἐπιμονῆς νὰ παραστήσωμεν εἰς τὰς τρεῖς συμμάχους κυβερνήσεις, πόσας δυσχερείας ἤθελεν ἔχει ὁ τῶν ὁρίων κανονισμὸς ἐν χώρᾳ, ὅπου ἁπλῶς μόλις ἔτι ἐχαράχθη ἰχνογράφημά τι κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, ἡ δὲ ἀναρχία εὑρίσκει διαρκὲς καταφύγιον εἰς τὰ ὄρη. Τούτου ἕνεκα παρακαλεῖ ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις νὰ ἀποσταλῶσιν ὅ,τι τάχιστα οἱ ἐπὶ τῆς ὁροθεσίας ἐπίτροποι, καὶ θέλει πιθανῶς ἀποταθῇ πρὸς τοὺς ναυάρχους τῶν συμμάχων Δυνάμεων, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν παρουσίαν στρατιωτικῆς τινος δυνάμεως, ἱκανῆς νὰ προλάβῃ ἢ νὰ καταστείλῃ ἐνδεχομένας ταραχάς, καὶ ὑποστηριζομένης ἐν ἀνάγκῃ ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων τῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σναΐδερ. Ἱκετεύει πρὸς τούτοις θερμῶς ὁ Κυβερνήτης νὰ ἀποσταλῶσιν αὐτῷ χρηματικὰ βοηθήματα εἰδικῶς διὰ τὰς οἰκογενείας ἐκείνας, αἵτινες θέλουσι καταλίπει τὴν Ἀκαρνανίαν, ὅπως ἐγκαταστῶσιν εἰς τὰς ἑνουμένας μὲν καὶ πάλιν μετὰ τῆς Στερεᾶς ἀλλ' ἀκαλλιεργήτους σχεδὸν πάντῃ ἐπαρχίας. Ἐν τέλει νομίζουσιν

ἑαυτοὺς εὐτυχεῖς οἱ ἀντιπρέσβεις, δυνάμενοι νὰ εἴπωσιν, ὅτι ὁ ἐπὶ στιγμὴν τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ ἐπινεμηθεὶς ἀναβρασμὸς ὑπεχώρησεν εἰς αἰσθήματα συμφωνότερα πρὸς ἐκεῖνα, ἅτινα δικαιοῦνται νὰ προσδοκῶσιν αἱ σύμμαχοι αὐλαὶ παρὰ λαοῦ, ὃν ἔσωσαν καὶ ἐπλήρωσαν εὐεργετημάτων. » Οὕτω δ' ἐνομίζετο, ὅτι ἡ ἐν Λονδίνῳ σύνοδος ἤθελε παρακινηθῆ νὰ στηρίξῃ καὶ συνδράμῃ τὸν Κυβερνήτην δι' ἐνόπλου δυνάμεως ἐν τῇ ἐσωτερικῇ αὐτοῦ διοικήσει. Ὁ Καποδίστριας ἔπαιζε τολμηρὸν ἀμφιπρόσωπον παιγνίδιον· ἔσπειρεν ἐξ ἑνὸς ἐν Εὐρώπῃ δυσπιστίαν κατὰ τῶν ἑλλήνων, καὶ προσεπάθει ἐξ ἑτέρου νὰ καταπνίξῃ τὴν ἑλληνικὴν δυσαρέσκειαν διὰ τοῦ φόβου τῆς εὐρωπαϊκῆς λόγχης.

Τὰς λεπτομερείας πάσας τῶν λοξοδρομιῶν αὐτοῦ δυνάμεθα σήμερον νὰ παρακολουθήσωμεν διὰ νέων μυστικῶν ἐγγράφων δημοσίων ἀρχείων. Ἐνῷ ἡ Πύλη, διὰ στόματος τοῦ Ῥεῒς Ἐφφένδη, συγκατετίθετο εἰς ὑποχώρησιν περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου, καὶ διατάττουσα τοὺς διοικητὰς τῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκχωρηθέντων φρουρίων νὰ ἐκκενώσωσιν αὐτά, ἀνέθετεν εἰς δύο ἀσφαλεῖς ἐπιτρόπους τὴν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων τῶν συμμάχων αὐλῶν διευθέτησιν τοῦ ὁροθετικοῦ ζητήματος, προσέκρουσεν ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς ἀγαθῆς θελήσεως τῆς Τουρκίας εἰς τὸ πεῖσμα τοῦ Κυβερνήτου, ἀρνουμένου νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Ἀκαρνανίαν. Καὶ ὅμως ὑπεκρίνετο οὐχ ἧττον ἀπέναντι τῶν ἀντιπρέσβεων, ὅτι ὀδυνηρὰ ἀνάγκη ἦτο νὰ ἐκχωρηθῇ ἡ Ἀκαρνανία! Ἐπίσης δὲ καὶ τῆς Σάμου καὶ Κρήτης οἱ κάτοικοι, ὑποκινηθέντες παρ' ἀπεσταλμένων τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἀπέκρουσαν τὴν ἀμνηστείαν καὶ τὰς ἀτελείας, ἃς διάθεσιν εἶχε νὰ παραχωρήσῃ αὐτοῖς ὁ Σουλτάνος, καὶ ἀντέστησαν ἀπροκαλύπτως εἰς τὰ ψηφίσματα τῆς συνόδου (1).

Ἀπέναντι τῆς νέας ταύτης ταραχῆς ἐλογίσατο ὁ Κυβερνήτης τὴν παραίτησιν τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου ὡς εὐνοϊκὸν γεγονός, ὡς ἀποτυχίαν τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐλπίδα ἀπέθετο εἰς τὴν αὔξουσαν ἐν Ἀνατολῇ ἐπιρροὴν τῆς Ῥωσίας. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τῆς Ἀγγλίας πρεσβευτὴς Ῥ. Γόρδων ἔγραφεν ὀδυνώμενος εἰς τὸν βαρῶνον Ὄττενφελς, ὅτι « μόνον ἡ Αὐστρία ἀντελήφθη ἐξ ἀρ-

(1) Ἔκθ. ἐκ Κωνστ. τῆς 11, 15 καὶ 25 Ἰουνίου 1830. Χειρόγρ.

χῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ὑπὸ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ἔποψιν, καὶ οὐδέποτε ἀμφιταλαντευθεῖσα, ἔδρεψε δικαίως τοὺς καρποὺς τῆς φρονήσεως καὶ τῆς ἐμμονῆς αὐτῆς εἰς ἀρχὰς ἠθικῆς καὶ ἱερᾶς πολιτικῆς. Καθότι μόνη ἐκ πασῶν τῶν μεγάλων Δυνάμεων ἡ Αὐστρία εἶχε πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας καὶ οὐδόλως ἐδεσμεύετο δι' ὑποχρεώσεων, ὧν τὸ βάρος ἡ Ἀγγλία ἰδίως προσεπάθει διὰ πάσης θυσίας νὰ ἀποσείσῃ. Ἡ ῥωσικὴ πρεσβεία εἶχεν ἀποκτήσει ἐν Κωνσταντινουπόλει πᾶσαν αὐτῆς τὴν ἀρχαίαν ὑπεροχήν· οὐδὲν ἐκεῖ συνέβαινε χωρὶς τῆς ἀδείας της, καὶ πάντες οἱ ὁμόδοξοι τῇ Ῥωσίᾳ καὶ ὑπ' αὐτῆς προστατευόμενοι λαοὶ ἐναμίλλως ἠγωνίζοντο ὑπὲρ μιᾶς ἀκτῖνος ῥωσικῆς προστασίας, ὅπως κάλλιον δι' αὐτῆς ἐπιτύχωσιν ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτῶν πράγμασιν. — Ἡ Πύλη ηὔξησε τὰ σπέρματα τῆς ἀγανακτήσεως καὶ τῆς δυσαρεσκείας δι' ἐπιβολῆς νέων φόρων ἐπὶ τῶν οὐλεμάδων αὐτῶν καὶ τῶν προὐχόντων· ἀρμένιοι δὲ ἐξ Ἀσίας καὶ βούλγαροι μεταναστεύουσιν εἰς Ῥωσίαν. Ἡ γαλλικὴ ἐκστρατεία, ἥτις ἀπεβιβάσθη τὴν 13 Ἰουνίου εἰς Ἀλγέριον, αὐξάνει ἔτι μᾶλλον τὰς δυσχερείας ταύτας. Ἡ κατάκτησις τῆς Ἀλγερίας καταδεικνύει πασιφανῶς, ὅτι κατέστη ἀδύνατος πλέον ἡ ὕπαρξις τῆς Πύλης, τοῦ κράτους ἐκείνου, ὅπερ ἀπημβλύνθη ὅλως πρός τε τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀγαθόν, πρός τε τὴν ἔχθραν καὶ τὴν φιλίαν (1). »

Ἐπὶ τῆς καταπτώσεως ταύτης τῆς Πύλης καὶ τῆς συνεποῦς κατισχύσεως τῆς Ῥωσίας ἐν Βοσπόρῳ εἶχε θεμελιώσει τὸ σχέδιον αὐτοῦ ὁ Καποδίστριας. Ἂν οἱ τοῦρκοι ἐξεπλήρουν τοὺς ἐπιβεβλημένους τῆς ἐκκενώσεως ὅρους, ποιοῦντες οὕτω τὴν καλὴν ἀρχὴν τῆς ὑποχωρήσεως, ἠδύνατο ὁ Κυβερνήτης νὰ ἐλπίσῃ, ὅτι ἤθελε δυσχεράνει τὴν λύσιν τοῦ ὁροθετικοῦ ζητήματος διὰ πείσμονος ἀντιστάσεως ἐν τῷ ζητήματι τῶν βακουφίων. Οὕτω δὲ πράγματι κατώρθωσε νὰ παραταθῇ ἡ λύσις πέραν τοῦ φθινοπώρου καὶ τοῦ χειμῶνος τοῦ 1830.

Ἡ ἐπιτυχία ὅμως διπλωματικοῦ στρατηγήματος κατὰ τῆς Πύλης δὲν ἐξωμάλυνε καὶ τὰς ζημίας, ὅσαι προέκυπτον κατὰ τοῦ Κυβερνήτου ἐκ τῆς γενικῆς πρὸς ἄλληλα θέσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἐκ τοῦ χωρισμοῦ τῆς Γαλλίας ἀπὸ τῆς Ῥωσίας. Διεβεβαίου δὲ ἀπαύ-

(1) Ἔκθ. ἐκ Κωνστ. τῆς 10 καὶ 26 Ἰουλίου, 1830. Χειρόγρ.

στως, ἐκφράζων τὴν βαθυτάτην αὐτοῦ λύπην ἐπὶ τῇ παραιτήσει τοῦ Λεοπόλδου, ὅτι ἐνθερμότατος αὐτοῦ πόθος ἦτο νὰ ἴδῃ τάχιστα ἐκλεγόμενον ἄλλον τινὰ εὐρωπαῖον πρίγκηπα ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλ' ἡ μεγάλη πλειονοψηφία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπώπτευε τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ πόθου του τούτου. Ὁ ἄγγλος ἀντιπρεσβευτὴς Δώκινς, ὅστις ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν διέκειτο φιλίως πρὸς τὸν Κυβερνήτην, συνεβούλευσεν, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ λόρδου Στούαρτ, ὅτι ὁ Καποδίστριας ἔπρεπε νὰ προτείνῃ εἰς τοὺς ἕλληνας πολλοὺς εὐρωπαίους πρίγκηπας πρὸς ἐκλογήν. Ἐννοεῖται δὲ κάλλιστα, ὅτι οὐδεμίαν ἐκεῖνος ἔδειξε διάθεσιν νὰ πράξῃ τοῦτο. Οἱ λόγοι ὅμως, δι' ὧν προσεπάθησε νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἄρνησιν αὐτοῦ, ὑποσημαίνουσι κάλλιστα τὴν στενοχωρίαν τῆς εἰς αὐταπάρνησιν ἐξαναγκαζομένης φιλοδοξίας. «Τοιοῦτό τι διάβημα,» ἔγραφεν ὁ Κυβερνήτης πρὸς τὸν πρίγκηπα Σοῦτσον εἰς Παρισίους, «προϋποτίθησι δύο τινά. Πρῶτον μέν, ὅτι δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, δεύτερον δέ, ὅτι θέλει εἶναι βεβαία ἡ ἐπιτυχία. Ἐγὼ δὲ οὔτε τὴν δύναμιν οὔτε τὴν βεβαιότητα ἔχω. Τὸ ἔθνος δὲν μοὶ ἐχορήγησε τοιαύτην τινα δύναμιν, καὶ οὐδεμίαν ἀσφάλειαν ἔχω, ὅτι γενήσεται ἡ ἐκλογὴ ἐκ τοῦ διπλοῦ ἢ τριπλοῦ καταλόγου ὃν θέλω προτείνει. Πλὴν δὲ τούτου, τίνες λόγοι δύνανται νὰ ὁδηγήσωσι τὴν κυβέρνησιν κατὰ τὰς προτάσεις ταύτας; Τὸ μόνον δυνατὸν εἰς ἐμὲ θὰ ἦτο νὰ ὠφεληθῶ ἐκ τῶν ἀναφορῶν, ὅσας μοὶ ἀπέστειλαν αἱ ἐπαρχίαι ὑπὲρ τοῦ πρίγκηπος τοῦ Κοβούργου, καὶ νὰ διαθέσω αὐτὰς ὑπὲρ τῶν διαπραγματεύσεων, αἵτινες ἀσχολοῦσι τὰς συμμάχους αὐλὰς ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν νέου ἡγεμόνος. Πλέον τούτου οὔτε ἠδυνάμην, οὔτε δύναμαι νὰ πράξω.»

Ἡ παραίτησις τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου ἦν εἷς τῶν τελευταίων θριάμβων, εἰς οὓς ἠδύνατο νὰ καυχηθῇ ὅτι ἐμμέσως τοὐλάχιστον συνετέλεσεν ἡ πολιτικὴ τοῦ Κυβερνήτου.

Ἡ ἀνυπόκριτος δυσαρέσκεια τοῦ ἔθνους ἐπὶ τῇ κυβερνητικῇ ἀντενεργείᾳ κατὰ τοῦ ποθουμένου μονάρχου διήγειρε καὶ παρ' αὐτῷ τῷ Καποδίστριᾳ ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ ἀπταίστου τῶν ἰδίων του ἐνεργειῶν, καί, ἂν τέως εἶχε διστάσει νὰ χαράξῃ ἀσφαλῶς καὶ ἀνενδοιάστως τὴν κυβερνητικὴν αὐτοῦ πορείαν, ἀπώλεσεν ἔκτοτε πᾶσαν ἤθους

σταθερότητα, ἥτις ἀπαραιτήτως ἦτο ἀναγκαία κατὰ τὰς δυσχερεῖς ἐκείνας περιστάσεις. Ἡ διοίκησις κατήντησεν ἀπερίσκεπτος καὶ ἀμέθοδος πειραμάτων σειρά, καὶ πᾶν νέον πείραμα ηὔξανε τὰς ἀμηχανίας τῆς στιγμῆς· ἂν ὁ Καποδίστριας εἶχε δεξιότητα καὶ πανουργίαν, ὅπως παραγκωνίσῃ ξένον πρίγκηπα, δὲν εἶχεν ὅμως τὴν δύναμιν, ὅπως ἀντικαταστήσῃ αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ μοναρχικοῦ τὸ φρόνημα λαοῦ. Οὐδεμία δὲ ὑπάρχει κινδυνωδεστέρα δι' ἀνίκανον κυβέρνησιν στιγμή, ἢ ἐκείνη καθ' ἣν ἄρχεται ἀναμορφουμένη, ὡς εὐφυῶς λέγει ὁ Τοκβίλ. (Ce n'est pas toujours de mal en pis que l'on tombe en révolution· · · · L'expérience apprend que le moment le plus dangereux pour un mauvais gouvernement est celui, où il commence à se reformer)

Ὁ Καποδίστριας ἠθέλησε νὰ ἐπανορθώσῃ ταχέως τὰ ἀμελήματα τῆς διοικήσεως αὐτοῦ, καὶ νὰ προαγάγῃ διὰ μιᾶς τὴν ὑλικὴν τῆς χώρας εὐημερίαν, ἣν εἶχε τέως θυσιάσει εἰς τὸν στρατιωτικὸν διοργανισμόν. Ἐν Σύρῳ ἱδρύθη ἡ πρώτη ἀσφαλιστικὴ ἑταιρία, διὰ κεφαλαίου 60,000 ταλλήρων· ὁ δὲ Κυβερνήτης τὴν ἐκύρωσε καὶ μετέσχεν αὐτῆς μάλιστα. Οἱ ἕλληνες ἐμποροπλοιάρχοι ἠναγκάζοντο τέως, μὴ ἀναγνωριζομένης ἔτι τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς Πύλης ὡς αὐτοτελοῦς δυνάμεως, νὰ τάσσωνται ὑπὸ τὴν προστασίαν μιᾶς τῶν μεσιτριῶν μεγάλων Δυνάμεων, ὁσάκις εἰσέπλεον εἰς τὰ Δαρδανέλλια. Ὁ Κυβερνήτης κατώρθωσε, παρακαλέσας πρὸς τοῦτο τὰς συμμάχους, νὰ δοθῇ ἡ τοῦ διάπλου ἐλευθερία εἰς τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν. Ἡ ἐμπορικὴ δικαιοσύνη εἶχε τέως παραμεληθῆ. Ὁ Καποδίστριας συνέστησεν ἐν Σύρῳ τὸ πρὸ πολλοῦ ἤδη ἐψηφισμένον ἐμποροδικεῖον, εἰς τοσοῦτο δὲ μάλιστα προέβη, ὥστε ἠθέλησε νὰ διαιρέσῃ τοὺς ἕλληνας ἐμπόρους, κατὰ τὰ ἐν Ῥωσίᾳ νενομισμένα, εἰς δύο τάξεις. Ἐν τούτῳ ὅμως ἀπήντησεν εὐθὺς ἀντίστασιν. Ἡ πτωχοτέρα ἐμπορικὴ τάξις τῆς Ἑρμουπόλεως καὶ τῆς Σύρου προέβη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1830 εἰς ἐκφανῆ στάσιν κατὰ τῆς νέας ταύτης βελτιώσεως. Ὁ Κυβερνήτης ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς Σύρον, ὅπου διέταξε συνοπτικὴν ἀνάκρισιν καὶ τὴν σύλληψιν τῶν πρωταιτίων. Μετηνέχθησαν δὲ οὗτοι εἰς Ναύπλιον, καὶ μακρὰ ἤρξατο κατ' αὐτῶν δίκη, διαρκέσασα ἐπὶ ἓν σχεδὸν ὁλόκληρον ἔτος καὶ καταλήξασα εἰς λίαν ἀόριστον ἀθῴωσιν

αὐτῶν. Καὶ ἀπέτισαν μὲν οὕτω τὴν ὀργὴν τῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' ἡ ἀπαίτησις αὐτῶν κατίσχυσε, διότι ὁ νέος ὀργανισμὸς τῆς ἐμπορικῆς τάξεως δὲν κατωρθώθη νὰ ἐκτελεσθῇ. Μικρὰν ἐπίσης ἔσχον ἐπιτυχίαν αἱ ἐν τῇ ἐθνικῇ τραπέζῃ μεταῤῥυθμίσεις, αἵτινες προορισμὸν εἶχον νὰ ἀναπληρώσωσι τὰ ἄλλοτε ἀμεληθέντα, καὶ νὰ ἑλκύσωσιν εἰς αὐτὴν τὴν δημοσίαν πίστιν, δι' ὑποθηκεύσεως ἐθνικῶν τινων κτημάτων. Ἡ πίστις αὕτη εἶχε κλονισθῇ διὰ τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν, καὶ δὲν ἦτο πλέον καιρὸς πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῆς. Αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὁ ποιμνιακὸς φόρος ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ὀρθὸν οἰκονομικὸν μέτρον. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐν Πελοποννήσῳ εἴσπραξις τῶν χρημάτων ἀνετέθη εἰς τὸν γέροντα Κολοκοτρώνην, κατεστράφη πάλιν πᾶσα ἐλπὶς ἐπιτυχίας. Καθότι ὁ *γέρος* ὑπεκίνει μὲν κρυφίως τοὺς ποιμένας νὰ μὴ πληρώσωσιν, ἐσκέπτετο δὲ μόνον νὰ πληρώσῃ τὸ βαλάντιόν του, νὰ ἐνεργῇ τὰς ἐκτελέσεις αὐτοῦ κατὰ τὴν τουρκικὴν μέθοδον, καὶ νὰ θεραπεύῃ τὰς ἰδίας ἐκδικητικὰς ὀρέξεις ἐν ὀνόματι τοῦ δημοσίου συμφέροντος. Οὕτω δὲ τὸ καλῶς σχεδιασθὲν ἐστερεῖτο ἀγαθῆς ἐκτελέσεως, καὶ ὅπου δὲ πάλιν τὸ ἀγαθὸν ἐγίνετο, οὐδεμίαν πλέον ἀπέφερεν εὐγνωμοσύνην. Ἐνῷ ὅμως τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδος πράγματα ἐσκυθρώπαζον ὁσημέραι, ἐπῆλθεν ἡ τροπὴ ἐκείνη ἐν τῇ μεγάλῃ εὐρωπαϊκῇ πολιτικῇ, ἥτις ἀπεστέρησε τὸν Κυβερνήτην τῆς ἐξωτερικῆς ὑποστηρίξεως καὶ τοῦ τελευταίου ἑπομένως ἐρείσματος αὐτοῦ.

Ἐν Καρλσβάδῃ ἀνέπτυσσον ὁ Νέσσελρωδ καὶ ὁ Μέττερνιχ τὴν σημασίαν τῶν ἐν Παρισίοις ἰουλιανῶν συμβεβηκότων ἐν ἐμπιστευτικαῖς συνδιαλέξεσι, ὁ δὲ ῥῶσος ἀρχιγραμματεὺς ἀπετόλμησε νὰ καυχηθῇ, ὅτι « πάντα τὰ ἐν τῷ ἑλληνικῷ ζητήματι γενόμενα ἦσαν αἱ κατ' ἀνάγκην συνέπειαι τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ ῥωσικοῦ πνεύματος, καὶ ἀπέβησαν ἐν παντὶ σύμφωνα πρὸς τὰς ἐπιθυμίας τῆς Ῥωσίας· οἱ ἄγγλοι ὑπουργοί, εἶπεν, ὑφίσταντο νῦν τὴν τύχην ἧς ὑπῆρξαν ἄξιοι. Ἠθέλησαν νὰ φιμώσωσι τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον· ἀλλ' αὐτὸ τοὐναντίον ἔῤῥιψεν ἐκείνους εἰς τὴν παγίδα. Ὅ,τι ἠθέλησαν νὰ ἐμποδίσωσι συνέβη· ὅ,τι δὲ προσεπάθησαν νὰ κατορθώσωσιν ἀπέτυχε.»

Ὁ Μέττερνιχ ἐνόμισε τότε, ὅτι ἠδύνατο νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ εὐφυὲς αὐτὸ συμπέρασμα: « Ἔπρεπε νὰ διαλυθῇ ταχέως ἡ τριπλῆ συμ-

μαχία· διότι ἐξ αὐτῆς παρήγετο νόμιμός τις πολιτικὸς σύνδεσμος μεταξὺ τῆς νέας Γαλλίας καὶ τῆς Ῥωσίας· εἰς δὲ τὸ ἀγγλικὸν ἀνακτοβούλιον οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ ἀπομείνῃ, ἢ μόνον τὸ μέρος τοῦ ἀπατηθέντος. (1) »

Πόσον ὀλίγον προέβλεπεν ὁ πολυΐδμων διπλωματικὸς διαγνώστης τὴν καυστικὴν δριμύτητα τοῦ ἐπαναστατικοῦ πνεύματος ἐν τῇ « νέᾳ Γαλλία, » τὸν χαρακτῆρα τῆς ἰουλιανης ἐπαναστάσεως, ὅστις ἀδιαλλάκτως ἐχώριζε τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τῆς Ῥωσίας, καὶ τὴν μεγάλην τροπὴν τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς!

Συνεζήτουν ἔτι οἱ ἕλληνες μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτοῖς πολιτικῆς ἐμπαθείας περὶ τῆς παραιτήσεως τοῦ Λεοπόλδου καὶ τῆς ἐμμέσου εἰς ταύτην μετοχῆς τοῦ Καποδιστρίου, ὅτε ἠγγέλθη τὸ παράτολμον πραξικόπημα τοῦ Πολινιὰκ κατὰ τῆς ἐκλογικῆς ἐλευθερίας τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους, τὰ διατάγματα, καὶ ἡ εὐθὺς μετ' ὀλίγον πτῶσις Καρόλου τοῦ Ι'. Μόλις μαθὼν ὁ Κυβερνήτης διὰ τῶν ἀντιπρέσβεων τὰ γενόμενα, συνεκάλεσε τὴν Γερουσίαν, ἀνεκοίνωσεν αὐτῇ τὸ ἄγγελμα καὶ προέτεινε νὰ διορισθῇ ἔκτακτος ἀπεσταλμένος παρὰ τῇ νέᾳ γαλλικῇ κυβερνήσει ὁ πρίγκηψ Σοῦτσος, ὅστις εἶχε τέως ἐκπροσωπήσει τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα ἐν Παρισίοις. Τὸ ἦθος ὅμως αὐτοῦ κατὰ τὴν σπουδαίαν ἐκείνην στιγμὴν ἦν προσπεποιημένον ὅλως. Δὲν διέφευγε τὴν ὀξυδέρκειαν αὐτοῦ, ὅτι καιρίως καὶ καταστρεπτικῶς εἶχε πληγῇ διὰ τῆς ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως ἡ ἐπιῤῥοὴ πᾶσα, ἣν ἤσκει ἐπὶ τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς ἡ Ῥωσία ἀπὸ τῆς παλινορθώσεως τοῦ 1815 καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἀναβάσεως τοῦ Ι'. Καρόλου εἰς τὸν θρόνον. Εἶχε παρέλθει πλέον ὁ καιρός, καθ' ὃν ὁ Μέττερνιχ παρέβαλλε τὴν Γαλλίαν πρὸς πολιτικὸν ὑποκατάστημα τῆς Πετρουπόλεως, καὶ ὁ Ταλλεϋράν, « τρέμων τὴν ἀνήκεστον ἐλαφρόνοιαν τῆς ἐξαρτήσεως ταύτης τῆς παρισινῆς αὐλῆς, » ἔλεγε πρὸς τὸν Ἀππόνυ: « Δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω τὴν πορείαν τοῦ ἡμετέρου ὑπουργείου· ἐνῷ μάλιστα πρόκειται περὶ τοσοῦτον φοβεροῦ ζητήματος, ὥστε φρίττει τις ἀληθῶς σπουδαίως αὐτὸ ἀναλογιζόμενος. (2) »

(1) Μυστ. Διακοίν. εἰς Λονδῖνον τῆς 14 Αὐγούστου 1830. Παράρτ.

(2) Διακοίν. τῆς 24 Μαρτ. 1828, Χειρόγρ. Ὁ Ταλλεϋρὰν ἐξεφώνησε τότε τὰ ἑξῆς λίαν χαρακτηριστικὰ λόγια: « Μόνον ἡ ἀγγλο-γαλλο-αυστριακὴ συμμαχία

Ἀλλὰ τὰ ἀσφαλέστατα τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος στηρίγματα ἦσαν ἀκριβῶς ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς Γαλλίας ἀπὸ τῶν προηγουμένων τῆς πολιτικῆς τοῦ Ταλλεϋράν, ἡ ἀπερίσκεπτος αὐτῆς ὁρμὴ πρὸς παρατόλμους ἐπιχειρήσεις, αἵτινες μόνον τὴν Ῥωσίαν ἠδύναντο νὰ ὠφελήσωσι, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἡ διὰ ζημίας τῶν ἀληθῶν συμφερόντων τῆς Γαλλίας ἐξαγορασθεῖσα ῥωσογαλλικὴ συνεννόησις.

Τότε αἴφνης ἡ ἰουλιανὴ θύελλα διέῤῥηξεν εἰς τεμάχια τὴν λεόντιον ἑταιρίαν, ἥτις εἶχε νῦν συνομολογηθῇ πρὸς ζημίαν τῆς Γαλλίας, ὡς τὸ 1807 πρὸς ζημίαν τῆς Ῥωσίας, καὶ ἡ *ἐγκάρδιος* ἐκείνη *συνεννόησις* (entente cordiale) μετεβλήθη εἰς κονιορτὸν κατόπιν τῆς διαβάσεως τοῦ τυφῶνος.

Καθότι ἡ νέα ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις τῆς Γαλλίας, μεταβαλοῦσα πορείαν, ἠγωνίζετο νῦν νὰ ἀνακόψῃ τὴν μέχρι τοῦδε κατίσχυσιν τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου, καὶ νὰ ῥίψῃ ἀντίῤῥοπόν τι εἰς τὴν πλάστιγγα. Τούτου ἕνεκα προῆλθεν εἰς σύνδεσμον μετὰ τοῦ νέου ὑπουργείου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ὅπερ, μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ δουκὸς Οὐέλλιγκτων, εἶχε σχηματισθῇ ἐκ τοῦ κόμματος τῶν Οὐΐγων ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ λόρδου Γρέϋ (1). »

Ἡ ἠχὼ τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ τυφῶνος μεταδίδεται τότε εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐπιστολὴ δέ τις ἐκ τοῦ Αἰγαίου βεβαιοῖ τὴν ἐντύπωσιν, ἣν τὸ σπουδαῖον ἄγγελμα προὐξένησεν εἰς τὸ ἀναβράζον ἑλληνικὸν ἔθνος. Ὁ ῥῶσος ναύαρχος Ῥικὸρδ ἐκτίθησι τὰ ἑξῆς πρὸς τὸν πρίγκηπα Νέσσελρωδ (2):

«Πρὸ μικροῦ ἔτι ἐφαίνοντο ἐνταῦθα τὰ πράγματα εἰρήνην καὶ

τῆς 3 Ἰανουαρίου 1815 δύναται νὰ θεραπεύσῃ τὸ κακόν! » Ἀντὶ τούτου ὅμως προέτεινεν ὁ Πολινιὰκ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1829 εἰς τὸ γαλλικὸν ὑπουργικὸν συμβούλιον τὸ παρακεκινδυνευμένον ἐκεῖνο σχέδιον, καθ' ὃ ἔμελλε νὰ συνομολογηθῇ μυστικὴ συνεννόησις μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ῥωσίας, νὰ προσληφθῶσιν εἰς αὐτὴν ἡ Πρωσία καὶ ἡ Βαυαρία, νὰ συντριβῇ τὸ ἔργον τῆς βιενναίας συνόδου, καὶ νὰ μεταῤῥυθμισθῇ ὁ γεωγραφικὸς τῆς Εὐρώπης χάρτης πρὸς ὄφελος τῶν συμβαλλομένων καὶ ζημίαν τῆς ἀγγλικῆς θαλασσίας δυνάμεως. Ὅσον δὲ παράτολμα καὶ ἂν ἦσαν τὰ γαλλικὰ σχέδια, τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρουπόλεως ἦν καὶ μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Ἀδριανουπόλεως διατεθειμένον νὰ ἀποδεχθῇ αὐτά, καὶ ἀπεπειράθη νὰ γνωρίσῃ τὰς ἐν Βερολίνῳ διαθέσεις, ὅπου ὅμως ἀπεκρούσθησαν αἱ ῥωσογαλλικαὶ προτάσεις.

(1) Ἔκθ. ἐκ Λονδίνου τῇ 16 καὶ 20 Νοεμβρ. 1830. Χειρόγρ. Παράρτ.

(2) Ὑπὸ ἡμερομ. 15/27 Ἰουλίου, 1830. Χειρόγρ. Παράρτ.

ἡσυχίαν ἐπαγγελλόμενα. Ἀλλ' αἴφνης ἤλλαξαν πάντα. Τὰ ἐν Γαλλίᾳ συμβάντα ἀνεπτέρωσαν ἐκ νέου τὰ σκευωρήματα τῶν ξένων, καὶ ἡ ἡσυχία διεταράχθη πάλιν ὑπ' ἀνδρῶν, οὓς δὲν ἐμπνέει ἀληθὴς πατριωτισμός, ἀλλὰ κινεῖ μόνον ἡ φιλαρχία, ἡ φιλοχρηματία καὶ ἄλλαι ἀτομικαὶ πυρετικαὶ ὀρέξεις. Αἱ πενιχραὶ τῆς κυβερνήσεως δυνάμεις πταίουσιν ἐπίσης πολύ, ὅτι οἱ κακοῦργοι μένουσιν ἀτιμώρητοι. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἰσχυροποιεῖται μάλιστα καὶ ἀναπτεροῦται ὑπὸ τῆς ἐπιεικείας τῆς κυβερνήσεως. »

Καὶ ὁ Κυβερνήτης δ' ἐπίσης δὲν ἀπέκρυψεν εἰς τὸν ἔμπιστον αὐτοῦ Στούρτζαν τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀνησυχίαν, καὶ ἔγραφεν αὐτῷ μετὰ λύπης τῇ 22 Αὐγούστου: « Αἱ ἐκ Γαλλίας εἰδήσεις συνεσκότισαν τὸν ἡμέτερον ὁρίζοντα, καὶ φοβερὸν ἐπισείουσι κλύδωνα κατὰ τοῦ σκαφιδίου τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Δὲν προσωρμίσθη ἔτι τοῦτο εἰς τὸν λιμένα. Διὰ τίνος δὲ πυξίδος θέλει τις δυνηθῇ νὰ κυβερνήσῃ αὐτὸ τοῦ λοιποῦ; »

Ὁ Καποδίστριας προσεδόκα βεβαίως, ὅτι ἡ ἐν Γαλλίᾳ πολιτικὴ μεταβολὴ ἤθελεν ὠφελήσει τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ θέσιν· διότι, καθιστῶσα δευτερεῦον διὰ τὰς μεγάλας Δυνάμεις πᾶν ἄλλο συμφέρον, καὶ παραγκωνίζουσα ὅλως ἐκ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς τήν τε Πύλην καὶ τὴν Ἑλλάδα, ἤθελεν ἐπιτρέψει αὐτῷ πᾶσαν αὐθαίρετον καὶ ἰδιόβουλον ἐνέργειαν ἐν τῇ ἐσωτερικῇ διοικήσει. Οἱ ἀντιπρέσβεις τῶν Δυνάμεων ἔλαβον ὁδηγίας παρὰ τῶν κυβερνήσεων αὐτῶν, ὑποσημαινούσας, πόσον ὀλίγον κατὰ τὴν γενικὴν ἐκείνην κρίσιν ἦσαν ἐπιθυμηταὶ περιπλοκαὶ ἐν Ἑλλάδι. Πρὶν ἢ ἔτι λάβῃ ὁ κόμης τὸ ἐπίσημον ἄγγελμα τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, μετέσχε τὸ Ναύπλιον τῇ διαταγῇ αὐτοῦ τῶν ἑορτῶν, δι' ὧν γαλλικὰ πολεμικὰ πλοῖα ἑώρτασαν τὴν πτῶσιν τῆς παλαιᾶς καὶ τὸν θρίαμβον τῆς νέας δυναστείας. Ὁ Κυβερνήτης διετέλει προσωπικῶς εἰς ἀγαθὰς σχέσεις πρὸς τὸν « βασιλέα τῶν ἀστῶν, » ὅστις ὡς δοὺξ τῆς Ὀρλεάνης ὑπῆρξεν ἡγήτωρ τῶν ἐν Γαλλίᾳ φιλελληνικῶν συλλόγων, ὡς ἐπίσης πρὸς τὸν κόμητα Μολὲ, τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν τοῦ νέου ἡγεμόνος. Ἐγνώριζεν ὅμως κάλλιστα ὁ Καποδίστριας, ὅτι τὸ ἐν Γαλλίᾳ ἐπικρατοῦν πνεῦμα ἤθελεν ἐγείρει ἀπέναντί του λίαν ὀχληρὰς δημοκρατικὰς ἀξιώσεις, καὶ ὅτι σύμπασα ἐκείνη ἡ δυναστικὴ ἀλ-

λαγὴ ἐθεωρήθη λίαν δυσμενῶς ὑπὸ τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου. Νῦν δὲ ἀκριβῶς εἶχεν ἐπιστῆ ἡ στιγμή, καθ' ἣν ἔχρηζεν ὁ Κυβερνήτης ἰσχυρὰν καὶ κοινῶς ὑπὸ τῶν τριῶν Δυνάμεων προσφερομένην ὑποστήριξιν, χρηματικὰ δηλ. βοηθήματα καὶ στρατόν, στιγμή, καθ' ἣν ἀδιαφορία καὶ μακρὸς τῆς λονδινείου συνόδου ὕπνος ἤθελον ἔχει ὀλεθρίας τὰς συνεπείας. Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἦσαν ἤδη κατὰ τὸ φθινόπωρον ἐν ἀγωνιώδει ἀνησυχίᾳ ἕνεκα τῆς βελγικῆς ἐπαναστάσεως, ἡ δὲ Ῥωσία ἠσχολεῖτο περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους ἀποκλειστικῶς περὶ τὴν κατάπνιξιν τῆς πολωνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἂν δὲ ἡ ἐν Λονδίνῳ σύνοδος καὶ πρότερον ἤδη εὐχαρίστως παρέβλεπε στραβίζουσα τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, νῦν ὅμως ἐξηφανίσθη παντελῶς ἐκ τῶν βλεμμάτων αὐτῆς ἡ τύχη τοῦ προστατευομένου κράτους.

Ἅπαξ ἔτι μόνον, καθ' ὅλην τὴν χρονικὴν περίοδον ἀπὸ τῆς παραιτήσεως τοῦ Λεοπόλδου μέχρι τέλους τῆς διοικήσεως τοῦ Κυβερνήτου, ὡρμήθησαν εἰς ἀφανῆ τινα δραστηριότητα οἱ πληρεξούσιοι, καὶ κατώρθωσαν μεταβολάς τινας τοῦ φεβρουριανοῦ πρωτοκόλλου. Ὥρισαν διὰ πρωτοκόλλου τῆς Α'. Ἰουλίου, ὅτι τὰ εἰς τοὺς καθολικοὺς παραχωρηθέντα προνόμια οὐδεμίαν ἐπέβαλλον εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ὑποχρέωσιν πρὸς βλάβην τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν τῇ χώρᾳ θρησκεύματος, καὶ ὅτι καθίστατο πλήρης ἰσότης ἀστυκῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν πάσης χριστιανικῆς θρησκείας. Πρὸς τούτοις δέ, ὅτι διὰ τῆς ἱδρύσεως ἀνεξαρτήτου μοναρχίας ἐν Ἑλλάδι οὐδαμῶς παρεβλάπτετο τὸ πολίτευμα καὶ οἱ θεμελιώδεις νόμοι τῆς χώρας. Ἡ σύνοδος ἐπέμεινεν εἰς τὴν ὁροθετικὴν γραμμὴν τοῦ φεβρουριανοῦ πρωτοκόλλου, καὶ ἐδήλωσεν ὅτι οἱ ἐπὶ τῆς ὁροθεσίας ἐπίτροποι ἤθελον μεταβῆ ὅ,τι τάχιστα εἰς τὸν τόπον τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν. Οὕτω δὲ ἐφάνη, ὅτι σπουδαία ὑπῆρχε πρόθεσις ἐκτελέσεως τοῦ «μισητοῦ» πρωτοκόλλου. Ἀλλ' ἐφάνη μόνον οὕτως. Ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῶν ἐνσκηπτόντων νῦν ἐπὶ τὴν Εὐρώπην καὶ δεσποζόντων οὕτως εἰπεῖν αὐτῆς γεγονότων, περιέπεσεν εἰς λήθην ἡ πρόθεσις τῆς συνόδου καὶ ἀνεκόπη ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς. Βραδέως καὶ ὀκνοῦντες συνῆλθον οἱ ἐπὶ τῆς ὁροθεσίας ἐπίτροποι, καὶ μόλις περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1831 εὑρέθησαν πάντες ἐπὶ τόπου. Ἐν πρώτοις διεπραγματεύθησαν οἱ ἀντιπρέσβεις πρὸς τὸν τοῦρκον ἐπίτροπον Χα-

τζῆ Ἰσμαὴλ Βέην ὡς πρὸς τὴν ἐκκένωσιν τῆς Εὐβοίας καὶ Ἀττικῆς, καὶ τὴν ὑπὸ τῶν ἑλλήνων ἀφ' ἑτέρου ἐγκατάλειψιν τοῦ ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ τῆς Βονίτσης. Ὁ Καποδίστριας ἀφῆκεν ἐμφρόνως εἰς ἐκείνους τὴν προτεραιότητα, καλύπτων οὕτω τὴν ἰδίαν αὐτοῦ βραδύτητα. Ἡ κυρία ὅμως δυσχέρεια ὡς πρὸς τὴν ἐκκένωσιν τῆς Ἀττικῆς προήρχετο ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Ὁμὲρ Πασσᾶς καὶ πᾶσαι αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ εἶχον δηλώσει, ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ πληρώσωσιν εἰς τὰ στρατεύματά των τοὺς καθυστερουμένους μισθοὺς οὔτε νὰ πείσωσιν ἑπομένως αὐτὰ εἰς ἀποχώρησιν, πρὶν ἢ παρείχοντο αὐτοῖς τὰ πρὸς τοῦτο μέσα διὰ τῆς πωλήσεως τῶν ἰδιωτικῶν κτημάτων. Προέτεινε δὲ ὁ τοῦρκος ἐπίτροπος εἰς τὸν Κυβερνήτην, νὰ ἀγοράσῃ οὗτος ἀντὶ 200 μέχρι 300 χιλιάδων ἱσπανικῶν ταλλήρων πάντα τὰ ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις εὑρισκόμενα τουρκικὰ κτήματα. Ἀλλ' ὁ Καποδίστριας ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ προμηθευθῇ τὸ τίμημα, ἕνεκα τῶν ἀπὸ τῆς τελευταίας γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐπελθόντων συμβάντων. Ἠνέχθη δὲ κατ' ἀνάγκην βλέπων τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Εὔβοιαν δῃουμένας ὑπὸ τουρκικῶν ἐπιδρομικῶν ἀποσπασμάτων, καὶ πυρπολούμενον περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου 1830 τὸ ἥμισυ τοῦ ἀττικοῦ ἐλαιῶνος. Ἐνῷ δ' ἐμηχανεύετο νὰ εὕρῃ διὰ δανείου τὰ ἀναγκαιοῦντα χρήματα, καὶ ὑπεβάλλετο συνάμα ἐν τῷ μεταξὺ εἰς ἐκτάκτους δαπάνας, καὶ ὑπεστήριζε τοὺς ἐκ Κρήτης πρόσφυγας — διότι τὴν νῆσον ταύτην εἶχεν ἤδη προσφέρει εἰς πώλησιν καὶ παραδόσει μάλιστα εἰς τὸν Μεχμὲτ Ἀλῆν ἡ Πύλη, — βραδέως μόλις προέβαινον αἱ ὁροθετικαὶ ἐργασίαι. Ὀκνοῦντες καὶ ὀδυρόμενοι κατέλειπον οἱ τοῦρκοι τὸ ἀττικὸν ἔδαφος. Διότι ὁ τῆς Ἀττικῆς ἀποχαιρετισμὸς δὲν εἶνε εὔκολος. Ὅτε τὸ βλέμμα τοῦ φεύγοντος εἰσδύει διὰ τελευταίαν φορὰν εἰς τὸν ὠκεανὸν ἐκεῖνον τῆς αἰωνίου διαυγείας καὶ τῆς χρυσῆς μαρμαρυγῆς, τὸν περιβάλλοντα τὴν Ἀττικήν, ἐκρήγνυται εἰς δάκρυα ἀληθῶς ἡ βυρυθυμία. Εἷς τῶν ἀναχωρούντων τούρκων κατηυθύνθη πρὸς τὸν Πειραιᾶ, καὶ κύψας πρὸς τὴν γῆν, τὴν ἐφίλησε τρίς, ἀνακράξας: «Γλυκυτάτη μου πατρίς! σὲ χάνω, χωρὶς πλέον νὰ σὲ ἰδῶ.» Ἡ ἀναπεπταμένη χώρα εἶχε σχεδὸν ἐκκενωθῆ, τὸν δὲ Ἰανουάριον τοῦ 1831 ἦλθεν ὁ Κυβερνήτης εἰς Ἀθήνας, ἵνα συσκεφθῇ μετὰ τῶν ἐπιτρόπων.

«Διότι ἡ 22 Ἰανουαρίου ἦν ἡ ὡρισμένη προθεσμία πρὸς ἐκκέ-

νωσιν τῆς Εὐβοίας μὲν καὶ 'Αττικῆς ὑπὸ τῶν τούρκων, τῆς 'Ακαρνανίας δὲ καὶ Βονίτσης ὑπὸ τῶν ἑλλήνων. 'Αλλ' ὁ κόμης Καποδίστριας, ὅστις δὲν εἶχε τέως μεγάλως λυπηθῆ ἐπὶ τῇ ἀναβολῇ τῆς ἐκκενώσεως ταύτης, ἐλπίζων νὰ κατορθώσῃ ἔτι ὠφελιμωτέραν διὰ τὴν 'Ελλάδα ἐπέκτασιν ὁρίων, εἶχε μεταβῆ εἰς 'Αθήνας, ὅπως λάβῃ κατοχὴν τῆς 'Ακροπόλεως· οἱ τοῦρκοι ὅμως ἐπίτροποι ἠρνήθησαν νὰ καταλίπωσι τὰ φρούρια, πρὸ τῆς ἐντελοῦς καὶ πλήρους ἐκτελέσεως τῆς ὁροθεσίας (1). » Οὕτω δὲ οὐδὲν ἐπῆλθεν ὁριστικὸν ἀποτέλεσμα· ἡ ἐντελὴς ἐκκένωσις τῆς 'Αττικῆς καὶ Εὐβοίας ἐχρόνιζεν ἀναβαλλομένη, καὶ οὐδὲ κατωρθώθη κἂν διαρκούσης τῆς διοικήσεως τοῦ Κυβερνήτου. Κατὰ τὴν πώλησιν ἐπίσης τῶν ἰδιαιτέρων κτημάτων πολλαὶ ἀνεφύησαν δυσχέρειαι. 'Η ἐπιτροπή, ἣν εἶχε διορίσει ὁ Καποδίστριας, πρὸς ἐξέτασιν τῶν νομικῶν ἀπαιτήσεων τῶν πωλητῶν καὶ λύσιν τοῦ ζητήματος, ἂν τὰ ἀδέσποτα κτήματα ἀνῆκον πρότερον εἰς τὸ κράτος ἢ εἰς τεμένη, κατηγορεῖτο πολλαχόθεν ἐπὶ ἀμαθείᾳ ἢ ἀδικίᾳ. Ξένοι, ὡς ὁ Σὶρ Πούλτνεϋ Μάλκολμ καὶ ἡ δούκισσα τῆς Πλακεντίας, ἠγόρασαν σπουδαίας ἐκτάσεις ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς περιχώροις τῶν 'Αθηνῶν. 'Αλλὰ πολλαὶ καὶ ἀδιάκοποι δυσαρέσκειαι καὶ ἐνοχλήσεις ἀνεφύοντο πρὸ αὐτῶν. 'Ο Κυβερνήτης ἐπέδειξε μὲν αὐτοῖς κατ' ἐπιφάνειαν πολλὴν φιλοφροσύνην καὶ περιποίησιν, ὑπέθαλπεν ὅμως κρύφα τὴν κατὰ τῶν ἀλλοδαπῶν μύωπα ἐθνικὴν πρόληψιν, καὶ προσεπάθει νὰ ἐμποδίσῃ πᾶσαν περαιτέρω ξένην ἐποίκησιν. "Αλλως δὲ ὁ λαὸς τῶν 'Αθηνῶν ἦν πάντοτε, ὡς καὶ ἄλλοτε, δυσμενὴς πρὸς ξένους ἐπήλυδας, καὶ ἐπίστευεν εὐχαρίστως, ὅτι οἱ εἰς 'Αθήνας ἐποικοῦντες ἔπραττον τοῦτο, μόνον ἵνα τύχωσι τῆς δόξης τοῦ ὀνόματος « 'Αθηναῖος. »

'Αλλ' ὁ Κυβερνήτης ἐφοβεῖτο ἀνέκαθεν τὴν ξένην ἐπιῤῥοήν. 'Εδιπλασιάσθη δὲ φυσικῶς ἡ δυσπιστία του, ἀφ' οὗ εἶδε τὴν ἐπὶ τῶν πνευμάτων ἐπίδρασιν τῆς ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ μυστικὸν πνευματικὸν πῦρ, ὅπερ διαχέει πάντοτε ἐπὶ τῆς Εὐρώπης πᾶσα γαλλικὴ ἐπανάστασις, εἰσεχώρει ὁλονὲν βαθύτερον ἐν 'Ελλάδι, καὶ τοσούτῳ

(1) "Εκθεσις τοῦ κυβερνήτου τῆς αὐτοκρατορικῆς ναυτικῆς μοίρας, τῆς 25 Φεβρουαρ. 1831. Χειρόγρ.

κινδυνωδέστερον ἐπενήργει, ὅσῳ ὀλιγώτερον « ἡ τοῦ ῥώσου ἀνθυπάτου τυραννία, » καθ' ἧς ἐστέναζον οἱ ἕλληνες, εἶχεν ἀληθῆ τυραννικὴν δύναμιν καὶ ἀδυσώπητον ἐνεργητικότητα, ὅσῳ μᾶλλον διὰ τῶν ὑποχωρήσεων αὐτῆς ὑπέθαλπε τὴν γενικὴν δυσαρέσκειαν καὶ ηὔξανε τὰς ἀπαιτήσεις της.

« Ἡ κατὰ τοῦ Κυβερνήτου δυσαρέσκεια, » ἔγραφεν ὁ ἐν Ἀθήναις αὐστριακὸς πρόξενος Γρόπιος (1) κατέστη ὁμόφωνος. Κατεμέμφθησαν αὐτοῦ, ὅτι χάριν ἀτομικῶν του σκοπῶν παρεβίασε τὸ σύνταγμα καὶ δὲν συνεκάλει τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, καὶ ὅτι κατεπολέμει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου. Οὕτω δὲ σπουδαῖαι ταραχαὶ ἐξεῤῥάγησαν ἐν Μάνῃ, ἐν Ὕδρᾳ δὲ καὶ Σπέτσαις ἔφθασεν ὁ ἐρεθισμὸς εἰς τὸ ἔπακρον, καὶ ἤθελε βεβαίως ἐκραγῆ εἰς ἔργα, ἂν δὲν ἐφοβοῦντο οἱ ἄνθρωποι τὰς διαθέσεις τῶν συμμάχων Δυνάμεων, καὶ δὲν ἤλπιζον ὅτι ἡ προσεχὴς ἐκλογὴ ἡγεμόνος ἤθελε θέσει τέρμα εἰς τὰς αἰσχρὰς ἐκείνας καταχρήσεις τῆς βίας, ἃς ἀπετόλμα ἡ οἰκογένεια Καποδιστρίου. Ἡ πώλησις τῶν τουρκικῶν κτημάτων παρέσχε πρὸς τοῖς ἄλλοις λίαν εὐάρεστον πόρον εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ οἰκείους τοῦ Κυβερνήτου. Οἱ ἐπαναστάται μανιᾶται συνηθροίσθησαν ἐν Μαραθονησίῳ, ὅπως βαδίσωσι κατὰ τοῦ Ναυπλίου καὶ ἐλευθερώσωσιν ἐκεῖ τὸν ὁπλαρχηγὸν αὐτῶν Πετρόμπεην, φυλακισθέντα τῇ διαταγῇ τοῦ Κυβερνήτου. Ὁ Κυβερνήτης μετέβη εἰς ἀπάντησιν αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε τὴν ὑποταγήν των, καί τοι προσπαθήσας νὰ δελεάσῃ αὐτοὺς διὰ χρημάτων. » Ὁ στρατὸς θὰ ἦνε πάντοτε τὸ ἐπισφαλέστατον στήριγμα ἕλληνος ἡγεμόνος, εἰς δυσκόλους εὑρισκομένου περιστάσεις.

Στρατιωτική τις προεισαγωγικὴ στάσις κατέδειξε πόσον ἦσαν ἀσθενεῖς οἱ πόδες τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως. Νέος τις ταγματάρχης, ὁ Τσάμης Καρατάσος, ἐξεμεταλλεύθη τὴν παρὰ τοῖς συστρατιώταις αὐτοῦ ἐπικρατοῦσαν ἀπὸ τῆς ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως ἔξαψιν, ὅπως ὑψώσῃ τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας κατὰ τοῦ πολεμάρχου Καποδιστρίου. Ἦν τότε ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ἡ ἑλληνικὴ νεολαία ἐθέλγετο καὶ ἐμέθυεν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν διαλόγων τοῦ Κοραῆ, εἴ-

(1) Ἐν ἐκθ. αὐτοῦ τῆς 27 καὶ 30 Μαρτίου 1831. Χειρόγρ.

τινες, γραφέντες ἐν μέσῳ τοῦ πυρὸς τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἀνεῤῥίπιζον τὸ μῖσος κατὰ τοῦ τυράννου Καποδιστρίου· καθ' ἣν οἱ κατοικοῦντες τὸ Λιμένι καὶ τὴν Καρδαμύλην « σπαρτιᾶται » περιεφέροντο κρατοῦντες σημαίαν ἐφ' ἧς ἦσαν ἀπεικονισμένοι ὁ Λυκοῦργος καὶ ὁ Λεωνίδας· καθ' ἣν τέλος ἀντήχει διὰ τῆς πολλῆς τοῦ ἔθνους ὁμάδος ἡ κραυγή: ἐλευθεροτυπία καὶ σύνταγμα, ἐνῷ, ὡς ἔγραφεν ὁ Καποδίστριας ὠργισμένος πρὸς τὸν Σοῦτσον, ἁρπαγῆς μόνον καὶ λῃστείας ὠρέγετο τὸ πλῆθος. Πανταχοῦ ἐκυμάτιζεν ἡ τρίχρους σημαία, καὶ πᾶσα καρδία ἐν τῇ εὐπαθεῖ καὶ εὐκαταφόρῳ Ἑλλάδι ἔπαλλεν ὑπὲρ τῆς Γαλλίας.

Αὐστριακαὶ ἐκθέσεις ἰσχυρίζονται, ὅτι τὸ ἔναυσμα εἶχεν ἀληθῶς διαβιβασθῇ ἐκ Παρισίων. « Ἡ ἀντιπολίτευσις ἔλαβεν ἐνθαῤῥύνσεις παρὰ τῆς ἐπαναστατικῆς ἑταιρίας τῶν Παρισίων, ἧς ἡγεῖτο ὁ στρατηγὸς Λαφαγέτ. Αὐτὸς οὗτος προσηνέχθη νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ἱδρύσῃ ἐν αὐτῇ σύνταγμα (1). » Καί τοι δὲ ὁ « τρελλὸς ἐκεῖνος τῶν τε ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων (2), » ὡς ἀπεκάλει ὁ Α'. Ναπολέων τὸν δημοτικὸν ἥρωα Λαφαγὲτ τὸν κυανόκομον (aux cheveux bleus), πολλὰ μὲν ἐκομποῤῥημόνει ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, οὐδαμοῦ δ' ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐφαίνετο, ἀγρία οὐχ ἧττον ἐγεννήθη στρατιωτικὴ στάσις κατὰ τοῦ Κυβερνήτου. Ἀφορμὴ αὐτῆς ὑπῆρξεν, ὡς καὶ ἄλλοτε τοσάκις, ἡ καθυστέρησις τοῦ μισθοῦ. Ὑπῆρχον δὲ καὶ παράπονα κατὰ τῶν καταπιέσεων τῶν ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι ἐνοικιαστῶν τῶν φόρων.

Ὁ Καρατάσος κατέλιπεν ἐν μηνὶ Μαΐῳ 1831 μεθ' ὅλου αὐτοῦ τοῦ τάγματος τὸ ἐν Ἐλευσῖνι στρατόπεδον καὶ συνηνώθη παρὰ τὴν Ἀταλάντην μετὰ τοῦ σώματος τοῦ συγγενοῦς του Γαρδικιώτου. Σχέδιον ὑπῆρχε νὰ συνέλθωσιν ἐν Ἀμφίσσῃ πάντες οἱ δυσηρεστημένοι ἕλληνες ὁπλαρχηγοί. Ἀνήγγελλον μὲν νίκας τὰ κυβερνητικὰ ὄργανα, καὶ ἀνεκοίνουν, ὅτι ἡ στάσις ἐξεῤῥάγη τὴν Α'. Μαΐου καὶ τὴν ὀγδόην ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ Αὐγουστῖνος Καποδίστριας

(1) Ἔκθ. ἐξ Ἀθηνῶν, τῆς 12 Ἰουνίου, 27 καὶ 30 Ἰουλίου 1830. Χειρόγρ.

(2) Narr der Menschen und der Dinge μεταφράζει ὁ συγγραφεύς· ἀγνοῶ πῶς ἔχει τὸ γαλλικὸν πρωτότυπον, οὔτε δύναμαι νὰ ἐννοήσω τί ἐννοεῖ σαφέστερον ὁ συγγραφεύς, στρεβλῶν οὕτω προδήλως τὴν γαλλικὴν φράσιν. Σ. τ. Μετ.

μετέβη ἐπὶ τόπου, καὶ τὴν δεκάτην διέβη φεύγων ὁ Καρατάσος τὰ τουρκικὰ ὅρια, ἐξαλειφθέντος οὕτω παντὸς ἴχνους τῆς στάσεως· μόλις ὅμως ἐθαυκάλησε τὴν κυβέρνησιν ἡ ἐκ τῆς συνειδήσεως τῶν ἡρωϊκῶν κατορθωμάτων τοῦ Αὐγουστίνου γεννηθεῖσα ἀσφάλεια, ἐπέδραμε πάλιν ὁ Καρατάσος κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου ἐκ τῶν φαράγγων τῆς Ὄθρυος. Μόνον δὲ μετὰ σφοδρὸν ἀγῶνα παρὰ τὸ ὄρος Βάρβα (;) ὑπέκυψεν εἰς τὰ ἡνωμένα σώματα τοῦ Ῥάγκου καὶ τοῦ Μεταξᾶ. Μέρος μὲν τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ παρεκινήθη εἰς λειποταξίαν διὰ χρηματικῶν ὑποσχέσεων, αὐτὸς δὲ ἔφυγε καὶ ἐκ δευτέρου πέραν τῶν ὁρίων.

Οἱ συλληφθέντες αἰχμάλωτοι παρεπέμφθησαν εἰς τὸ στρατοδικεῖον· ἐδόθη δὲ αὐτοῖς χάρις. Ἡ παράδοξος αὕτη ἐπιείκεια ἦν βεβαίως ὑπαγόρευσις ἀδυναμίας καὶ φόβου. Διότι ἡ κατὰ τοῦ Κυβερνήτου ἐξέγερσις ἔβαινε δι' ὅλης τῆς χώρας παραλλήλως τῇ στρατιωτικῇ ἀνταρσίᾳ, ὑποκινουμένη ὑπὸ τῶν γαλλικῶν ἰδεῶν. Εὗρε δὲ τὰ κύρια αὐτῆς ἐρείσματα ἐν Ὕδρᾳ καὶ ἐν Μάνῃ.

Οὕτω παρέρχεται πάλιν εἰς μέσον πρωταγωνιστοῦσα ἔν τε τῷ ἀγῶνι καὶ τῇ πολιτικῇ πάλῃ ἡ νῆσος Ὕδρα, ἡ ἑλληνικὴ ἐκείνη Ἑνετία, ἣν ἐκ μέσου τῶν κυμάτων τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀνεβίβασεν εἰς ταχεῖαν ἀκμὴν τὸ ἐμπορικὸν ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα καὶ ὁ ἐνεργὸς τῆς ἐλευθερίας ἔρως. Ὑπ' αὐτὴν ἔτι τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν ἀπήλαυεν ἡ Ὕδρα τῶν εὐεργετημάτων πάντων ἐλευθέρας δημοτικῆς διοικήσεως, καὶ ἑπομένως πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας τοιαύτης, ὁποία ἥκιστα βεβαίως ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς κατοίκους τὴν διάθεσιν νὰ ὑποφέρωσι τὴν ἐπαρχοκρατίαν τοῦ Κυβερνήτου.

« Τί παράδοξον τόπον ἐξελέξατε διὰ πατρίδα! » ἔλεγέ ποτε ὁ ἄγγλος Οὐάδιγκτων εἰς τὸν ναύαρχον Τομπάζην, δεικνύων τὸν φαλακρὸν καὶ ἔρημον βράχον, ἐφ' οὗ παρατάσσονται ἀμφιθεατρικῶς αἱ λευκαὶ οἰκίαι τῆς πόλεως — μαγικὸν ἀληθῶς παριστῶσαι θέαμα ἐν τῇ χιονώδει μαρμαρίνῳ αὐτῶν ἀναβολῇ, καὶ ὁμοιάζουσαι, ὁσάκις φωτίζονται τὰ παράθυρά των καὶ λάμπει ἡ πανσέληνος, πρὸς « χρυσοῦς ἀστέρας ἐπὶ ἀργυροῦ οὐρανοῦ. » — « Ἡ ἐλευθερία, » ἀπήντησε ταχὺς ὁ ὑδραῖος, « ἐξέλεξε τὸν τόπον αὐτόν, καὶ ὄχι ἡμεῖς.» Χαρακτῆρες τοιοῦτοι δὲν ἦσαν λίαν εὔχρηστοι, ὁ δὲ Κυβερνήτης εἶχε κατίδει τοῦτο εὐθὺς ἅμα τῇ ἀφίξει του. Ἀληθὴς ὅμως καὶ καθαρὰ κατὰ τοῦ

Καποδιστρίου δυσμένεια ἐγεννήθη ἐν Ὕδρᾳ ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀπέκρουσεν ἐκεῖνος περιφρονητικῶς τὰς προτάσεις τῶν ὑδραίων περὶ σχηματισμοῦ ἐθνικοῦ στόλου.

Τὴν ἄρνησιν ἐκείνην ᾐσθάνοντο οἱ νησιῶται πικρότερον ὁσημέραι, ἕνεκα τῆς αὐξούσης αὐτῶν ἀπορίας. Καθότι ἡ Ὕδρα, ἧς τὸ ἐμπόριον εἶχε ταχέως ἀκμάσει κατὰ τοὺς γαλλικοὺς πολέμους, ἀπέτισε λίαν ἀκριβὰ τὰς ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος θυσίας της, ἀπολέσασα κατ' αὐτὸν τὴν ταχέως ἀποκτηθεῖσαν ὑλικήν της εὐημερίαν. Τὰ πλοῖα αὐτῆς ἐσήποντο, τὰ ναυπηγεῖά της ἔμενον ἔρημα, οἱ δὲ ναῦταί της ἐμισθοῦντο εἰς τουρκικὴν ὑπηρεσίαν, ὅπως ἀποζήσωσι. Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς καθάρσεως κατὰ τὸν δῆθεν λοιμὸν τοῦ **1828** ηὔξησεν ἔτι ἡ ἐλεεινότης. Καθότι οἱ βαρεῖς τόκοι — **2** $^0/_0$ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ μῆνα — ἐξηκολούθουν λογιζόμενοι διαρκούσης τῆς καθάρσεως. Τὸ ἐμπόριον εἶχε τοσοῦτον καταπέσει, ὥστε σπουδαῖοι ἑλληνικοὶ ἐμπορικοὶ οἶκοι μετῴκησαν εἰς τὰς τουρκικὰς νήσους, καταλείποντες τὸ πολὺ μικρόν τι ὑποκατάστημα ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν. Ἐπῆλθε τότε ἡ τετάρτη ἐθνικὴ σύνοδος, καὶ τὸ πέμπτον αὐτῆς ψήφισμα κατελόγισε τοὺς ὑδραίους μεταξὺ τῶν πρώτων πιστωτῶν, εἰς οὓς ὤφειλεν ἀποζημίωσιν τὸ ἔθνος. Μόλις ὅμως τὴν **7** Ἰανουαρίου **1830** συνῆλθεν ἡ μέλλουσα νὰ διευθετήσῃ τὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐπιτροπή, ἧς μέλη διώρισεν ὁ Κυβερνήτης πέντε ἐκ τῶν τυφλοτάτων καὶ τὰ μάλιστα στερουμένων θελήσεως ὀργάνων αὐτοῦ: τὸν Μεταξᾶν, τὸν Γενοβέλην, τὸν Μαυρογένην, τὸν Μαγγίναν καὶ τὸν Ἀντωνόπουλον. Δὲν ἦσαν ὅμως οὗτοι οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, οἵτινες ἠδύναντο νὰ βοηθήσωσι τοὺς ὑδραίους πρὸς ἐπίτευξιν τῶν δικαίων των· οἱ δὲ ταραχοποιοὶ δημοτικοὶ σύμβουλοι τῆς Ὕδρας παρέστησαν πάλιν ἀπέναντι τῶν ἀνεγνωρισμένων ὀπαδῶν τοῦ Κυβερνήτου πλήρεις ἀξιώσεων καὶ μᾶλλον ἤ ποτε ἀνένδοτοι, ἐπέμειναν δὲ ἀπαιτοῦντες εἰς ἀποζημίωσίν των τὸ ποσὸν δεκαοκτὼ ἑκατομμυρίων φοινίκων.

Ὁ Καποδίστριας ἤλπισεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ εὐχαριστήσῃ αὐτοὺς διὰ πληρωμῆς μικροῦ τινος ποσοῦ ἀπέναντι τῶν ἀπαιτήσεών των, καὶ ἀπέστειλεν, ἐπὶ τῇ γνωμοδοτήσει τῆς πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς, εἰς τὰς δημοτικὰς ἀρχὰς τῶν *τριῶν νήσων* **50,000** ἱσπανικῶν ταλλήρων· συγχρόνως δὲ ἐκήρυξε τὴν **12** Μαρτίου **1830** τὴν Ὕδραν ἐλεύ-

θερον λιμένα ἐπὶ πενταετίαν, ὅπως ἀνορθώσῃ τὸ καταπεπτωκὸς ἐμπόριον. Τὰ ἐκ τοῦ τελευταίου ὅμως τούτου μέτρου πλεονεκτήματα ἀνηρέθησαν ὅλως διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς δασμῶν, οἱ δὲ κεχολωμένοι ὑδραῖοι οὔτε διὰ τοῦ δώρου τῆς ἀτελείας κατεπραΰνθησαν, οὔτε διὰ τῆς πληρωμῆς μέρους τινὸς τῶν ἀπαιτήσεών των. Ἐνεκολπώθησαν χωρὶς τῆς ἐλαχίστης εὐγνωμοσύνης τὰς 25,000 ἱσπανικῶν ταλλήρων, ἅτινα ἐδόθησαν εἰς τὴν Ὕδραν, —16,000 ἐδόθησαν εἰς τὰς Σπέτσας καὶ 9,000 εἰς τὰ Ψαρὰ—καὶ ἐξηκολούθουν ἔτι μεγαλοφωνότερον ἀπαιτοῦντες τὴν ὑπὸ τοῦ κράτους πληρωμὴν ὁλοκλήρου τοῦ χρέους. Τέλος ἀπεφάσισεν ὁ Κυβερνήτης νὰ προτείνῃ αὐτοῖς ὁριστικὴν ἐξόφλησιν δι' ἓξ ἑκατομμυρίων φοινίκων, ὧν ἓν τρίτον ἔμελλε νὰ δοθῇ εἰς κτήματα, ἕτερον ἄλλο εἰς ὁμολογίας καὶ τὸ ὑπολειπόμενον εἰς μετρητὰ ἐκ τοῦ ἐλπιζομένου δανείου, ἢ καὶ σύμπασα ἡ ποσότης εἰς ἐθνικὰ κτήματα. Ὁσάκις ὅμως πρόκειται περὶ χρηματικῶν συμφερόντων, οὐδεὶς λαὸς ὑπολογίζει ἀκριβέστερον τοῦ ἑλληνικοῦ, καὶ οὐδεὶς λαὸς εἶνε αὐτοῦ ἀσπλαγχνότερος, ὁσάκις πρόκειται περὶ ἀπαιτήσεως κατὰ τοῦ δημοσίου. Οἱ νησιῶται οὐδὲν ἤθελον νὰ ἀκούσωσι περὶ τοῦ συμβιβασμοῦ ἐκείνου, καὶ ἐπέμενον ἀπαιτοῦντες τὴν ὑπὸ τοῦ κράτους ἀναγνώρισιν ὁλοκλήρου τοῦ χρέους, καὶ τὴν παρὰ τῇ ἐθνικῇ τραπέζῃ κατάθεσιν τοῦ φανταστικοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου ἐπὶ τόκῳ 8 %. Οὕτω δὲ οἱ ἐτήσιοι τόκοι ἤθελον ἀναβαίνει εἰς 1,440,000 φοινίκων. Τὴν ἀξίωσιν ταύτην ἀπέκρουσεν ἐντόνως ὁ Καποδίστριας. Ἐν τῇ κακῇ τότε καταστάσει τῆς τραπέζης δικαίως ἐφοβεῖτο ὁ Κυβερνήτης, ὅτι ἤθελε παντελῶς καταστραφῆ ἡ πίστις αὐτῆς, ἂν ἐπεβαρύνετο διὰ νέου χρέους. Οὕτω τὸ περὶ ἀποζημιώσεως ζήτημα ἔμεινεν ἄλυτον, ἡ μεταξὺ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ὑδραίων διάστασις παρετείνετο, καὶ αἱ ἰδέαι τῆς ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως εὗρον στήριγμα ἐν Ὕδρᾳ ἁπτὰ ὑλικὰ συμφέροντα. Ἐστεροῦντο ὅμως οἱ δυσηρεστημένοι ὀργάνου, δι' οὗ ἠδύναντο νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τὴν κοινὴν γνώμην. Εἶχε μὲν ἤδη ἀπὸ ἐτῶν βιαιότατα πολεμήσει τὴν πολιτικὴν τοῦ Κυβερνήτου ὁ Ταχυδρόμος τῆς Σμύρνης· τὸ σπουδαῖον ὅμως ἦτο νὰ συστηθῇ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι ἀντιπολιτευομένη ἐφημερὶς κατὰ τῆς κυβερνήσεως.

Ὁ Καποδίστριας συνέδραμεν ὡς πρὸς τοῦτο ἄκων τοὺς πολεμίους

του, περιπεσὼν εἰς ἀπερισκεψίαν, ἣν τέως ἐπιμελῶς εἶχεν ἀποφύγει. Εἶνε δὲ ἀσφαλὲς σύμπτωμα τῆς ἀρχῆς τοῦ τέλους, ὁσάκις κυβέρνησίς τις, αἰσθανομένη τὴν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ ἔθνους διάστασιν, δὲν νομίζει ἀνάξιον ἑαυτῆς νὰ ἀποπειραθῇ τῆς διὰ τῆς βίας ὑποταγῆς τοῦ δημοσίου φρονήματος.

Ὁ Καποδίστριας εἶχε τέως ἀντιτάξει ἀξιοπρεπῆ σιγὴν εἰς τὰς προσβολὰς τοῦ Ταχυδρόμου τῆς Σμύρνης, μόνον δὲ πρὸς τοὺς ἐμπίστους αὐτοῦ παρεπονεῖτο κατὰ τῶν «συκοφαντικῶν διατριβῶν τοῦ ἐφημεριδογράφου.» Ἀπὸ τῆς παραιτήσεως ὅμως τοῦ Λεοπόλδου εἶχε καταστῆ πολὺ πλέον εὐαίσθητος. Εἶχε δὲ μάλιστα, καί τοι χωρὶς ἐπιτυχίας, ζητήσει τὴν μεσιτείαν τῶν ἀντιπρέσβεων, ὅπως τιμωρηθῇ ὁ δημοσιογράφος ἐκεῖνος ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως δὲ τοῦ Ἰουλίου ἀπέβαλεν ὅλως τὸ ἤρεμον ἐκεῖνο ἦθος, ὅπερ μόνον παρέχει τῷ ἡγεμόνι τὸ γόητρον τῆς ὑπεροχῆς ἀπέναντι τῆς δημοσιογραφίας. Ὡς εἰ δὲ συνῃσθάνετο, ὅτι εἶχε πράξει λάθη μηδεμίαν ἄλλην ἔχοντα δυνατὴν ἀπολογίαν ἢ τὴν ὠμὴν βίαν, ἤρχισε τὸν ἀπαίσιον ἀγῶνα κατὰ τῆς κοινῆς γνώμης, ὅπερ μᾶλλον παντὸς ἄλλου συνετέλεσεν εἰς καταστροφὴν τῆς βαρύτητός του. Ὁ Ἀντωνιάδης, συντάκτης τῆς κατὰ τὸ 1830 φανείσης *Ἠοῦς*, κατεδιώχθη αἴφνης δικαστικῶς, ἕνεκα τῆς ἐλευθέρας γλώσσης τῆς ἐφημερίδος του, κατηγορήθη ἐπὶ ἐγκλήματι ἐσχάτης προδοσίας καὶ προεφυλακίσθη· ἡ δὲ *Ἠὼς* ἐπαύθη. Μόλις μετὰ πολύμηνον κάθειρξιν ἐξεδόθη ἀπόφασίς τις, χαιρετιθεῖσα μὲν μετὰ χαρᾶς ὑφ' ὅλου τοῦ ἔθνους, φέρουσα δὲ πάντως τὴν σφραγῖδα τῆς μεροληψίας, καὶ τῆς περιφόβου θεραπείας τῆς κυβερνήσεως. Ὁ κατηγορούμενος ἠθφώθη· ἀλλ' οὐδεὶς ἐγένετο λόγος περὶ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ προφυλακίσεως. Τὸ δικαστήριον ἐθεώρησε τὴν στέρησιν τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, ἣν ὑπέστη ὁ Ἀντωνιάδης, ὡς προσήκουσαν ἀνταπόδοσιν τῆς ἐλευθέρας πολιτικῆς κρίσεως, ἣν εἶχε τολμήσει ὁ συντάκτης τῆς *Ἠοῦς*. Ἡ πρὸς τὸν ἄνδρα τοῦτον συμπεριφορὰ τῆς ἐξουσίας ἐνέπνευσε μὲν ἴσως τρόμον καὶ ἀγανάκτησιν· δὲν ἐφόβησεν ὅμως οὔτε ἀπέτρεψε καὶ ἄλλους τῆς ὁδοῦ ἣν ἐκεῖνος ἐβάδισεν. Οὐδὲν μαρτύριον ἀποφέρει ἀφθονωτέρους εἰς τὴν ἐλευθερίαν καρπούς, ἢ τὸ δημοσιογραφικόν. Μόλις ἐπαύθη ἡ *Ἠώς*, καὶ ἐπεχείρησεν εὐθὺς ὁ Πολυζωΐδης, νέος ἐκ Θεσ-

σαλίας λόγιος, ἐλθὼν ἐκ Παρισίων πλήρης τῶν ἰδεῶν τῆς ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως, τὴν ἐν Ναυπλίῳ, τῇ ἕδρᾳ αὐτῇ τῆς κυβερνήσεως, ἔκδοσιν ἀντιπολιτευομένης ἐφημερίδος, τοῦ *Ἀπόλλωνος*.

Ἐπικαλούμενος οὗτος τὸ σύνταγμα τῆς Τροιζῆνος, ἀπήλλαξεν ἑαυτὸν τῆς ὑποχρεώσεως πρὸς αἴτησιν τῆς ἐπισήμου ἀδείας τοῦ Κυβερνήτου. Τοῦτο ἦν ἤδη ἱκανῶς σημαντικόν· ἡ δὲ κυβέρνησις, ὅσον ὀλίγον καὶ ἂν ἤρεσκεν αὐτῇ τὸ διάβημα τοῦ νέου θεσσαλοῦ, ἀπεπειράθη ἠπίων μέσων ἐνεργείας τὸ κατ' ἀρχάς. Ὁ Πολυζωΐδης προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τοῦ Ναυπλίου, καὶ μὴ δυνηθέντος τούτου νὰ ἐπιδράσῃ ἐπ' αὐτοῦ, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Βιάρου, ὅπως δικαιολογηθῇ περὶ τῶν σκοπῶν αὐτοῦ. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυβερνήτου παρετήρησεν αὐτῷ μετὰ πολὺ ὑπόπτου ἐνδιαφέροντος, ὅτι ἡ ἐφημερὶς ἤθελε τύχει πολὺ ὀλίγων ἀναγνωστῶν, ὑπέμνησε τὸ εὐόργητον τῶν τριῶν μεγάλων Δυνάμεων, ὧν ἔπρεπε νὰ φεισθῇ ὁ τύπος, τὴν παράλειψιν τῆς ἐπισήμου ἀδείας πρὸς ἔκδοσιν τῆς ἐφημερίδος, καὶ συνεβούλευσε τέλος, ἀπειλῶν συνάμα, τὴν παραίτησιν τῆς παρατόλμου ἐπιχειρήσεως. Ἀλλ' ὁ Πολυζωΐδης ἐγνώριζεν ἀκριβῶς τί ἔπρεπε νὰ φρονῇ περὶ τῆς μελλούσης αὐτοῦ ἐπιτυχίας, καὶ ἠδύνατο ἐπομένως ν' ἀποβάλῃ τὰς ἀγαθὰς συμβουλὰς τοῦ Βιάρου· ἔμεινεν ἀκλόνητος. Ἀλλὰ τὴν πρωΐαν εὐθὺς τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἔμελλε νὰ δημοσιευθῇ ὁ Ἀπόλλων, ἐνῷ εἰργάζοντο ἤδη τὰ πιεστήρια, ἐνεφανίσθησαν ἔνοπλοι ἐν τῷ τυπογραφείῳ καὶ ἀπηγόρευσαν τὴν τύπωσιν ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεως. Τὴν ἐπαύριον δὲ κατεσχέθησαν τὰ φύλλα καὶ ἅπαν τὸ ὑλικόν. Καὶ διεβεβαίουν μὲν πρὸς γενικὴν ἡσυχίαν ὅ τε ἀστυνόμος καὶ ὁ Βιάρος, οἱονεὶ αὐτοὶ οὗτοι φοβηθέντες τὸ κατὰ τῆς ἐλευθεροτυπίας ἔγκλημά των, ὅτι, ἀπόντος τοῦ Κυβερνήτου εἰς Αἴγιναν, ἡ διακοπὴ τοῦ Ἀπόλλωνος ἤθελε διαρκέσει μόνον μέχρι τῆς ἐπανόδου του· ἀλλ' ὁ Πολυζωΐδης ἐνόμισε φρονιμώτερον νὰ διεκφύγῃ τοῦ κράτους τῶν ἐναντίων του, καὶ κατέφυγεν εἰς Ὕδραν, ὅπου μετὰ χαρᾶς ὑπεδέξαντο αὐτὸν οἱ ἐκεῖ, καὶ προθύμως κατέβαλον τὰς δαπάνας τῆς ἐκτυπώσεως. Ἐκεῖ δὲ τέλος ἐξεδόθη τὴν **16** Μαρτίου **1831** ὁ πρῶτος ἀριθμὸς τοῦ « Ἀπόλλωνος. » Τὸ ἐκ τοῦ Πλουτάρχου ῥητόν: « Οὔτε ἐκ τοῦ κόσμου τὸν ἥλιον, οὔτε ἐκ τῆς ὁμιλίας ἀρτέον τὴν παῤῥησίαν, » καὶ ἡ ἐπιγραφή: « Ἐθνικὴ συνέλευσις, σύνταγμα! »

ἥτις μετεβλήθη βραδύτερον εἰς τὸ ἐπιφώνημα: « Ἐλεύθεραι ἐκλογαί, σύνταγμα, » ὑπεσήμαινον ἤδη, ὅτι ἡ ἐφημερὶς ἐκείνη σκοπὸν αὐτῆς εἶχε τὴν βιαιοτάτην κατὰ τοῦ συστήματος τοῦ Κυβερνήτου ἀντιπολίτευσιν.

«Ἡ ἐπὶ τῶν νήσων ἀντιπολίτευσις,» λέγει ἔκθεσίς τις ἐξ Ἀθηνῶν (1) « διεῤῥύθμισεν ἐν Ὕδρᾳ εἶδός τι συνταγματικῆς δημοτικῆς κυβερνήσεως καὶ μετεχειρίσθη τὴν ἐφημερίδα « Ἀπόλλωνα » ὡς δημοσιογραφικὸν τῆς μερίδος της ὄργανον. Ἡ ἐφημερὶς αὕτη ἀνέγραψε τὸ ἔμβλημα: « Ἐθνικὴ συνέλευσις, σύνταγμα! » καὶ προσέβαλε τὸν κόμητα Καποδίστριαν καὶ τὸ ῥωσικὸν κυβερνητικὸν σύστημα, εἰς ὃ κατηγορεῖτο ὅτι ἀνῆκεν ὁ Κυβερνήτης. »

Ἀφειδῶς μετεχειρίσθη παρακλήσεις καὶ ἀπειλὰς ὁ Καποδίστριας, ὅπως στερήσῃ τὸν Ἀπόλλωνα τῆς προστασίας τῶν νησιωτῶν. Ἐπίτροπος τῆς κυβερνήσεως μετέβη εἰς Σπέτσας καὶ Ὕδραν, καὶ ὑπέβαλεν εἰς τοὺς δημογέροντας τὸν τύπον ἀναφορᾶς, δι' ἧς παρεκάλουν οὗτοι τὴν κυβέρνησιν νὰ ἀπομακρύνῃ τῆς νήσου τὸ σκάνδαλον, ὅπερ κατήσχυνε τὰς κοινότητας αὐτῶν, ἀπαλλάττουσα αὐτὰ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἀλλ' οἱ νησιῶται ἔμειναν κωφοὶ πρὸς τὰς γοητείας τοῦ Κυβερνήτου, οἱ ὑδραῖοι δὲ μάλιστα διέταξαν τὴν ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἔνοπλον φρούρησιν τοῦ τυπογραφείου τοῦ Πολυζωΐδου, πρὸς ἀποτροπὴν βιαίας τινὸς ἀπὸ τῆς στερεᾶς ἐπιθέσεως. Ἡ βιαιότης τῆς γλώσσης τοῦ Ἀπόλλωνος ηὔξησε μετὰ τοῦ ἀπειλοῦντος αὐτὸν κινδύνου, ἡ χειρίστη δ' αὐτοῦ μομφὴ κατὰ τοῦ Κυβερνήτου ἦν ὁ φόβος αὐτοῦ πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην. Τὸν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος παραλληλισμὸν ἔχουσι πάντοτε πρόχειρον οἱ νέοι ἕλληνες, ἐν πάσῃ φάσει τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν βίου. Οὕτω δὲ ἔγραφε νῦν ὁ Ἀπόλλων περὶ τῆς γραίας τοῦ Λουκιανοῦ, ἥτις ἐφοβεῖτο εὐλόγως, ὅτι τὸ φῶς ἤθελεν ἀποκαλύψει εἰς τοὺς παλαιούς της ἐραστὰς τὰς ῥυτίδας τοῦ προσώπου της, καὶ ἀνέκραζε διὰ τοῦτο: « Τὴν δᾶδα μή μοι πρόσφερε! » Ὁ ἐλεύθερος τύπος, ἐπανελάμβανεν ἀδιακόπως ὑπὸ διαφόρους φράσεις τὸ ἀντιπολιτευόμενον φύλλον, ὑπῆρξε πάντοτε ἡ αἰωνία πέτρα

(1) Τῆς 10 Μαΐου 1830. Ἔκθ. τοῦ κυβερνήτου τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου, τῆς 3 Ἰουνίου. Παράρτ.

τοῦ σκανδάλου διὰ τοὺς αὐθαιρέτους δεσπότας. Διὰ κακῶς ὑποκρυπτομένης δυσπιστίας παρηκολούθει ἡ ἐφημερὶς τὰ διαβήματα τοῦ Καποδιστρίου πρὸς τακτικήν τινα διαρρύθμισιν τῶν τοῦ τύπου. Ὅτε δὲ ὁ Κυβερνήτης, πιεζόμενος ὑπὸ τῆς δημοσίας γνώμης τοῦ τόπου, καὶ πρὸ πάντων ὑπὸ τῆς δημοσίας γνώμης τῆς Εὐρώπης, ἧς, ἐννοεῖται, ἀτελέστατοι ἑρμηνεῖς ἦσαν οἱ τρεῖς ἀντιπρέσβεις, ἀπεφάσισε νὰ ἐκδώσῃ νόμον περὶ τύπου, εἰς ἀμείλικτον κριτικὴν ὑπεβλήθη ἡ νέα αὕτη πρὸς τὰς ἐπικρατούσας ἰδέας τῶν καιρῶν παραχώρησις τοῦ «τυράννου.» Αὐτὴ δὲ καὶ μόνη ἡ τῶν νέων περὶ τύπου διατάξεων αἰτιολογικὴ ἔκθεσις τοῦ Καποδιστρίου κατήλεγχεν, ὅτι μετὰ δεινὸν ἀγῶνα ἐξεβιάσθη ὁ Κυβερνήτης εἰς τὰς παραχωρήσεις ἐκείνας. *Πλήρης ἐλευθεροτυπία* παρεχωρεῖτο διὰ τοῦ νέου διατάγματος εἰς τοὺς Ἕλληνας, συμφώνως πρὸς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ συντάγματος τῆς Τροιζῆνος. Ἀνάγκη δὲ μόνον ἦτο νὰ ληφθῇ ἡ ἄδεια τῆς κυβερνήσεως, ἣν εἶχε νομίσει ὅτι ἠδύνατο νὰ στερηθῇ ὁ συντάκτης τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ νὰ δοθῇ χρηματική τις ἐγγύησις. «Ἂν δὲν ἐφοβούμην,» ἐξηκολούθει *πολλὰ* λέγων ὁ Κυβερνήτης, «μὴ παραβιάσω τὸ σύνταγμα, ἤθελον μάλιστα πλείονα ἀπαιτήσει· τουτέστιν ἐγγύησιν τοῦ δημοσιογράφου ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ. Ἀλλὰ τοιοῦτόν τι δὲν ζητοῦμεν, ἵνα μὴ προσβάλωμεν τὴν συνταγματικὴν ἀρχήν.» Καὶ ὅμως, ἐνῷ ἡ κυβέρνησις, καταστέλλουσα οὕτω ἐγκρατῶς τὰς ὀρέξεις αὐτῆς, ἐφαίνετο διατεθειμένη νὰ ἀπόσχῃ πάσης προσβολῆς κατὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου, εὐθὺς ἐν τοῖς ἑπομένοις περιείχετο παράδοξός τις καὶ ὕποπτος ῥήτρα, διαλύουσα πᾶσαν ἐκείνην τὴν ἐπιφάνειαν: «*Σέβας πρὸς τὰς μεγάλας Δυνάμεις καὶ τὴν καθεστηκυῖαν τῶν πραγμάτων τάξιν!* Ἂν δὲ ὁ τύπος ἀπετόλμα τι κατὰ τῶν ἱερῶν τούτων, ἔπραττεν ἔγκλημα ἐσχάτης προδοσίας καὶ ὑπεβάλλετο εἰς τὴν προσήκουσαν τιμωρίαν. — Διότι, ὅταν ὁ ἰδιώτης ἠδύνατο νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὸν ἀποτελεσματικῶς κατὰ τῆς συκοφαντίας, ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἀνυπεράσπιστον τὸ κράτος κατὰ τῶν ἀνοσίων προσβολῶν ἀχαλίνου τύπου; Τὸ σύνταγμα, ἔλεγεν ἡ σοφιστικὴ φράσις, εἰς οὐδένα *ἀπαγορεύει* νὰ γράφῃ κατὰ τῶν καθεστώτων· ἀλλ' ἔχει ἆρά γε διὰ τοῦτο πᾶς τις *τὸ δικαίωμα* νὰ τὰ προσβάλῃ;

Οὐδεὶς ἐπετίμησε δριμύτερον τοὺς ἐλεεινοὺς ἐκείνους ἀποστόλους τῆς λογοκρισίας, ἢ ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς Ἀλέξανδρος Σοῦτσος. Ἐν ταῖς σατύραις αὐτοῦ, ἃς ἐνέπνεε τὸ πνεῦμα τοῦ Βερανζὲ (Πανόραμα τῆς Ἑλλάδος, 1833), προσβάλλει δι' ἀμειλίκτου πικρίας πᾶσαν τὴν διοίκησιν καὶ ἰδίως τὰς περὶ τύπου διατάξεις τοῦ Κυβερνήτου, καὶ θρυμματίζει εἰς κόνιν τὰ σοφιστικὰ ἐπιχειρήματα τῶν κυβερνητικῶν ἀπολογητῶν.

Ἕνας γερουσιαστής μας μὲ τὸ στόμα γελαστὸ,
Σοῦτσ' ἐλεύθερε, μὲ εἶπε, συγχαρίκια σὲ ζητῶ·
Πρόβαλα ὑπὲρ τοῦ Τύπου δεκαπέντε ἄρθρα νόμου,
Κατ' αὐτὸ τὸ σχέδιό μου.
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴν βλάψῃς
Τῆς Ἀρχῆς τοὺς Ὑπαλλήλους,
Τοὺς Κριτὰς, τοὺς Ὑπουργούς μας καὶ τῶν Ὑπουργῶν τοὺς φίλους·
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴν γράψῃς.

Ἔχω ἕναν ἀδελφόν μου Ἔκτακτον Διοικητὴν,
Κ' ἕναν πρωτεξάδελφόν μου 'ς τὸ Πρωτόκλητο Κριτήν·
Κ' ἐγὼ ἕνα κοκκαλάκι σὲ μιὰν κώχῃ γλυκογλύφω·
Πλὴν τὸν Τύπο τὸν λατρεύω· κατ' αὐτοῦ δὲν δίδω ψῆφο·
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴν βλάψῃς
Τῆς Ἀρχῆς τοὺς Ὑπαλλήλους,
Τοὺς Κριτὰς, τοὺς Ὑπουργούς μας καὶ τῶν Ὑπουργῶν τοὺς φίλους·
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴν γράψῃς.

Ἕνας μου συναδελφὸς,
Ὁποῦ ἔχει κἄποιον λόγον νὰ συχαίνεται τὸ φῶς,
Φώναζε κατὰ τοῦ Τύπου, φώναζε μὲ στόμα τόσο!
Ἵδρωσα τὸν Ἑωσφόρο, ἵδρωσα ν' ἀποστομώσω....
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴν βλάψῃς
Τῆς Ἀρχῆς τοὺς Ὑπαλλήλους
Τοὺς Κριτὰς, τοὺς Ὑπουργούς μας καὶ τῶν Ὑπουργῶν τοὺς φίλους·
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴν γράψῃς.

Στὸ ἑξῆς κάθου καὶ γράφε, κάθου καὶ κοπάνιζέ μας·
Τραγουδάκια τύπωνέ μας·
Ὅ,τι πρᾶγμα δὲν σ' ἀρέσῃ, κι' ὅποιον ἄνθρωπον θελήσῃς,
Ἠμπορεῖς νὰ σατυρίσῃς.

Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴν βλάψῃς
Τῆς Ἀρχῆς τοὺς Ὑπαλλήλους,
Τοὺς Κριτὰς, τοὺς Ὑπουργούς μας καὶ τῶν Ὑπουργῶν τοὺς φίλους·
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴν γράψῃς.

Τί λοιπὸν φυλάγεις; Πάρε τὸ κονδυλομάχαιρό σου
Κονδυλάκια κόψε.... Βάλε τὸ χαρτὶ 'ς τὸ γόνατό σου·
Κόκκινη μελάνη θέλεις; Μὲ τὴν κόκκινη ἀρχίνα·
Ἀπ' τὸ κόσκιν' ὅλους πέρνα, καὶ κανένα μὴν προσκύνα.
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνει νὰ μὴν βλάψῃς
Τῆς Ἀρχῆς τοὺς Ὑπαλλήλους,
Τοὺς Κριτὰς, τοὺς Ὑπουργούς μας καὶ τῶν Ὑπουργῶν τοὺς φίλους·
Εἶν' ἐλεύθερος ὁ Τύπος, φθάνει μόνον νὰ μὴν γράψῃς.

Καὶ «ὁ Ἀπόλλων» φυσικῷ τῷ λόγῳ οὐδὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ περὶ τῆς ἀνωτέρω χλευαζομένης ἐλευθεροτυπίας, οἵαν ἐνόουν αὐτὴν οἱ φίλοι τῆς κυβερνήσεως. Διημφισβήτησε τὴν ἰσχὺν τοῦ νέου νόμου, ὡς μὴ καταρτισθέντος νομίμως, ἀλλ' ὑπαγορευθέντος εἰς τὰ μέλη τῆς Γερουσίας, τὰ «*πλάσματα*» τοῦ Κυβερνήτου. Ἀνωφελές, ἔλεγεν, ἦτο νὰ χύνεται ὁ νέος οἶνος εἰς παλαιοὺς ἀσκούς· ἐνόσῳ δὲ ἡ κυβέρνησις ἠδύνατο νὰ ἔχῃ βοηθοὺς καὶ στηρίγματα τὴν τυφλὴν ἀφοσίωσιν τῶν ὑπαλλήλων αὐτῆς καὶ τῆς κατ' ἐπιφάνειαν ἀντιπροσωπείας, ἐνόσῳ αὕτη ἠδύνατο νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς Γερουσίας, οὐδεμία ὑπῆρχε σωτηρία ἐν Ἑλλάδι. Ἡ συνέλευσις τοῦ Ἄργους, προσέθετεν, ἀνέθηκε τὴν ἐξεργασίαν συνταγματικοῦ χάρτου εἰς χεῖρας τοῦ σώματος ἐκείνου τοῦ ἀπολύτως καὶ ἀπεριορίστως ὑποτεταγμένου εἰς τὸν Κυβερνήτην, οὐδὲν δὲ μέχρι τοῦδε κατωρθώθη, καὶ τοῦτο οὐδόλως εἶνε λυπηρόν· καθότι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ὀφείλει νὰ δυσπιστῇ πρὸς συνταγματικὸν δῶρον ἐκ τῶν χειρῶν ἐκείνου προερχόμενον. Ἐν τούτῳ, ἔλεγεν ὁ Ἀπόλλων, κεῖται ἡ ῥίζα τοῦ κακοῦ. Πρέπει νὰ συγκληθῇ ἐθνικὴ συνέλευσις ἐκπροσωποῦσα ἀληθῶς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος· τότε δὲ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ πλέον ἡ φαῦλος ἐκείνη Γερουσία καὶ ἡ συντακτικὴ ἐργασία θέλει ἀνατεθῇ εἰς ἱκανωτέρας δυνάμεις.

Αἱ στῆλαι τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπληροῦντο δι' ἀναφορῶν ἐκ παντὸς μέρους τῆς Ἑλλάδος, ἐξαιτουμένων συνέλευσιν καὶ σύνταγμα. Μέγα πλεονέκτημα ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι, ὅτι αἱ μεταξὺ λαοῦ καὶ ἡγεμόνος

σχέσεις δὲν ἐπισκοτίζονται διὰ τῆς ἀχλύος φράσεων βυζαντινῶν μεστῶν ἀφοσιώσεως· ὁ λόγος διατηρεῖ τὸν κοινὸν ἀνθρώπινον τύπον, καὶ μεταξὺ τοῦ ἀνωτάτην θέσιν κατέχοντος ἀνδρὸς καὶ τοῦ ἁπλοῦ πολίτου ἐπικρατεῖ ἡ ἀπέριττος καὶ ἀνυπόκριτος φράσις. «Ὁ λαός,» ἔγραφον οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τὸν Καποδίστριαν, «σὲ ὑπεδέχθη μετ' ἐγκαρδίου χαρᾶς· ἀλλὰ παρὰ τὰς ἐλπίδας καὶ τὰς ἐπιθυμίας ἡμῶν, τὸ σύνταγμα τὸ ἀσφαλίζον τὴν μεταξὺ ἄρχοντος καὶ λαοῦ ἐμπιστοσύνην, ἐθεωρήθη ὡς ἐμπόδιον. Ἡ Γερουσία διελύθη καὶ τὸ σύνταγμα οὕτω παρεβιάσθη. Ὁ τύπος ἐδεσμεύθη, ὁ περὶ δημοτικῶν ἐκλογῶν νόμος κατηργήθη, ἐπεταχύνθη ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀντιπροσώπων, διωργανίσθη δικαιοσύνη τυραννική, ἐμισθοδοτήθη πλουσιοπαρόχως τακτικὴ καὶ ἔκτακτος ἀστυνομία, ἐνῷ οἱ μαχηταὶ τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος ἐλιμοκτόνουν.... Οὐδεμίαν ἄλλην βλέπομεν σωτηρίαν· ὀφείλομεν νὰ ζητήσωμεν ἐθνικὴν συνέλευσιν καὶ σύνταγμα.» Ὁ Κυβερνήτης μετεχειρίσθη πᾶν δυνατὸν μέσον, ὅπως ἐξαλείψῃ τὴν ἐντύπωσιν τοιαύτης δριμείας παῤῥησίας. Τοὺς ἀθηναίους δέ, καθ' ὧν ἀνέκαθεν διέκειτο δυσμενῶς, ἐτιμώρησε διὰ τῆς μὴ ἀναγνωρίσεως τῶν δημοτικῶν αὐτῶν ἀρχῶν. Ἵνα παραλύσῃ ὅμως τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὅλου κινήματος, διέταξε τοὺς κυβερνητικοὺς ἐπάρχους νὰ ὑποβάλωσιν εἰς τὰς εὐπειθεῖς αὐτῷ κοινότητας ἀναφορὰς ἀφοσιώσεως, περιεχούσας τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πλήρους τῶν καθεστώτων ἀποδοχῆς, καὶ ἀποτρεπούσας ἀπὸ παντὸς κατεσπευσμένου καὶ ἀπερισκέπτου ἐπὶ τὰ πρόσω βήματος. «Οὐδένα βλέπω λόγον,» εἶπεν ὁ ἔπαρχος Μαυρομμάτης ἐν τῷ δημοτικῷ συμβουλίῳ Μεσολογγίου, «δι' ὃν πρέπει νὰ ζητηθῇ ἡ συγκάλεσις συνελεύσεως. Ὁ λαὸς ἀπολαύει ἐλευθερίας, ζῇ εὐχαριστημένος καὶ εὐγνωμονεῖ πρὸς τὴν κυβέρνησίν του.» Τοιαῦται ἐκφράσεις συνελέγοντο ἐπιμελῶς, ἐξεδίδοντο ὡς ὁμολογίαι πίστεως τῆς πεφωτισμένης πλειονοψηφίας τοῦ λαοῦ, καὶ κατεχωρίζοντο ἐν τῇ Γενικῇ Ἐφημερίδι καὶ ἐν τῷ Ταχυδρόμῳ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν περὶ ἀφοσιώσεως ἀναφορῶν τῶν πιστῶν ἐπαρχιῶν. Ἂς κατασκευάζωνται, ἔγραφεν ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν πρίγκηπα Σοῦτσον εἰς Παρισίους, ἀναφοραὶ ἐν Ὕδρᾳ καὶ ἄλλοις δήμοις τοῦ Αἰγαίου· ἐκ Πελοποννήσου ἀφ' ἑτέρου καὶ ἐκ τῆς Στερεᾶς δὲν παύει ὁ λαὸς γράφων πρὸς ἐμὲ τὰ ἀντίθετα. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔχομεν ἔτι

μόνον ἐμφύλιον πόλεμον διὰ τοῦ καλάμου· ἀλλοίμονον, ἂν καταντήσῃ οὗτος εἰς πυροβολισμούς!

Οἱ φόβοι οὗτοι ἐφάνησαν ταχέως δικαιολογούμενοι ὑπὸ τῶν γεγονότων. Ἡ κατὰ τὸ Αἰγαῖον στασιαστικὴ κίνησις ἐλάμβανεν ὁσημέραι σοβαρωτέραν μορφήν. Ὁ Μαυροκορδάτος, ὅστις εἶχε τέως διαμείνει ἐν τῷ βάθει τῆς σκηνῆς καὶ συνεδαύλιζε μόνον ἐκ Τήνου τὴν φλόγα, ἦλθεν εἰς Ὕδραν, ὁ ἐπίτροπος τῆς κυβερνήσεως ἔφυγεν ἐκεῖθεν, καὶ οἱ τῷ Κυβερνήτῃ ἀφωσιωμένοι δημοτικοὶ σύμβουλοι ἐδιώχθησαν. Ἐπταμελὴς «συνταγματικὴ ἐπιτροπή,» ἀποτελουμένη ἐκ τῶν Κουντουριώτου, Μιαούλη, Β. Βουδούρη, Μ. Τομπάζη, Δ. Βούλγαρη, Α. Κριεζῆ καὶ Ν. Οἰκονόμου, ἀνέλαβεν, ὡς ἠγγέλλετο ἐν τῇ προμνημονευθείσῃ ἐκθέσει τοῦ κυβερνήτου τῆς αὐστριακῆς μοίρας ὑπὸ ἡμερομηνίαν 3 Ἰουνίου, τὴν διοίκησιν τῆς νήσου, καὶ διέκοψε πᾶσαν σχέσιν πρὸς τὴν κυβέρνησιν. Τὸ παράδειγμα τῆς Ὕδρας παρηκολούθησαν ἐντὸς ὀλίγου καὶ ἄλλαι νῆσοι τοῦ Αἰγαίου. Ὁ σκληρότερος ὅμως κατὰ τοῦ Κυβερνήτου κτύπος ἦν ἡ ἀπόστασις τῆς Σύρου, ἧς ἡ δυσαρέσκεια, αὔξουσα ὁσημέραι ἀπὸ τῶν τελευταίων ταραχῶν, ἐκορυφώθη νῦν μετὰ τὸ δοθὲν παράδειγμα εἰς ἐκφανῆ στάσιν. Τὰ τελωνεῖα τῆς Σύρου εἶχον τέως ἀποτελέσει τὸν κυριώτατον οἰκονομικὸν πόρον τῆς Κυβερνήσεως. Διότι ἐπὶ τῆς Στερεᾶς δὲν εἰσεπράττοντο οἱ φόροι τοσοῦτον τακτικῶς ὡς ἐπὶ τῶν νήσων· ὅσον δὲ σκληρὰ μέτρα καὶ ἂν ἐλάμβανε συνήθως ἡ κυβέρνησις κατὰ τῶν ἀδυνατούντων νὰ πληρώσωσι, σοβαρῶς οὐχ ἧττον ἐσκέπτετο πᾶς φορολογούμενος, πρὶν ἢ καταβάλῃ τοὺς φόρους αὐτοῦ εἰς τοὺς ἐνοικιαστὰς κυβερνήσεως, ἧς ἐφαίνετο λίαν βραχὺς ὁ ὑπόλοιπος βίος. «Ἡ δυσάρεστος συνέπεια πάντων τῶν σκευωρημάτων,» ἔγραφεν ὁ Κυβερνήτης, «εἶνε ἡ ἑξῆς: αἱ ὑπὸ τῶν δῆθεν πατριωτῶν ὑποκινούμεναι ταραχαὶ παρέχουσιν εἰς τοὺς ἐνοικιαστὰς τὴν πρόφασιν νὰ αναβάλωσι τὴν εἰς τὸ δημόσιον πληρωμήν· οἱ φορολογούμενοι ἀφ' ἑτέρου οὐδεμιᾶς ἀμελοῦσιν εὐκαιρίας, ὅπως ὑστερῶσι τῆς καταβολῆς τῶν ὀφειλομένων. Ἐκ τούτου ἐννοεῖτε τὴν ἀξιοθρήνητον θέσιν μου.»

Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Καποδίστριας, εἰς ἀπελπισίαν περιελθὼν ἕνεκα τῆς καθυστερήσεως τῶν ἀναγκαιοτάτων χρηματικῶν πόρων, κατέφυγεν εἰς τὸ ἔσχατον μέτρον κυβερνήσεως παλαιούσης

πρὸς τὴν χρεωκοπίαν· ἔπλασε νέους φόρους, μὴ πληρωνομένων τῶν παλαιῶν· διέταξε, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ παρὰ πᾶσι τοῖς πεπολιτισμένοις ἔθνεσιν ὑπάρχοντος τέλους χαρτοσήμου, τὴν πληρωμὴν τοιούτου φόρου παρὰ παντὸς τίτλου ἰδιοκτησίας, παντὸς συμβολαίου ἐκμισθώσεως καὶ πάσης ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἐκδιδομένης ἀδείας· ἀνεβίβασε τοὺς τελωνιακοὺς δασμούς, τὸν μὲν τῆς ἐξαγωγῆς εἰς 8 τὸν δὲ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς 10 %, ἐπὶ προφάσει ἀνακουφίσεως τῶν ἐκ Κρήτης δυστυχῶν μεταναστῶν· ἐψήφισε δὲ τέλος τὴν ἔκδοσιν τριῶν ἑκατομμυρίων φοινίκων ἀτόκου χαρτονομίσματος. Καὶ ταῦτα πάντα, ἐνῷ τὰ δημόσια ἔσοδα πρὸ ἐτῶν ἤδη μόλις ἐκάλυπτον τὸ ἓν τρίτον τῶν ἀναγκῶν! Τὰ προσωρινὰ ἐκεῖνα θεραπευτικὰ μέσα ἐφαίνοντο οἷον ἐκλεχθέντα πρὸς ἐπιτάχυνσιν τῆς κρίσεως.

Εἰς τὸν ῥῶσον ναύαρχον Ῥίκορδ τοσοῦτον κρίσιμος ἐφαίνετο ἡ τῶν πραγμάτων κατάστασις, ὥστε ἔγραφε πρὸς τὸν Νέσσελρωδ: «Τὰ γεγονότα ἐπέρχονται ἐνταῦθα οὐχὶ ἐκ τῆς ἰσχύος τῶν πεποιθήσεων, ἀλλὰ διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ταπεινοτάτων ὁρμῶν. Πᾶς ὁ μετασχὼν τῆς ὑπερασπίσεως τῆς πατρίδος, ζητεῖ νῦν ἀποζημιώσεις καὶ δῶρα, καὶ ζητεῖ αὐτὰ ἀνώτερα τῶν ἐν τῷ πολέμῳ ζημιῶν αὐτοῦ. Πάντες λησμονοῦσι τὴν πτωχείαν τοῦ δημοσίου ταμείου καὶ τὴν ἀρχήν, ὅτι οἱ ἱκανώτατοι πρέπει νὰ καταλάβωσι τὰς καλλίστας τῶν θέσεων. Τούτου ἕνεκα ἔχει τοσούτους ἐχθροὺς ἡ κυβέρνησις. Οἱ ἀντιπρέσβεις Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας κατακρίνουσι μὲν ἐν τῷ φανερῷ τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἀλλ' ἐν τῷ κρυπτῷ δὲν παύουσιν ὑποστηρίζοντες αὐτήν, καὶ συνδαυλίζουσιν οὕτω τὸ πῦρ, ἐξ οὗ γενικὴ κινδυνεύει νὰ προέλθῃ καὶ καταστρεπτικὴ πυρκαϊά (1).»

Ἡ ἀμηχανία τοῦ Κυβερνήτου τοσοῦτον εἶχε κορυφωθῆ τὸ θέρος τοῦ 1831, ὥστε ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ἐνδώσῃ κατά τι εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν πολεμίων αὐτοῦ, ἀφοῦ μάλιστα ἡ ἀντιπολίτευσις εἶχεν ἰσχυρὸν ἔρεισμα τοὺς ἀντιπρέσβεις τῶν δυτικῶν Δυνάμεων. Τῇ παρακινήσει τῶν ἀντιπροσώπων τῶν προστατίδων Δυνάμεων ἦλθον περὶ τὰς ἀρχὰς ἰουλίου πέντε προὔχοντες τῆς Ὕδρας εἰς Ναύπλιον, ὅπως συνεννοηθῶσι μετὰ τῆς κυβερνήσεως. Ἐπανέλαβον τὴν περὶ ἐθνο-

(1) Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσσελρωδ, ἐν Ἰουλ. 1831. Παράρτ.

συνελεύσεως καὶ συντάγματος ἀπαίτησιν, ἣν πλεῖσται πόλεις, ἐν αἷς καὶ αἱ Ἀθῆναι, τοσοῦτον ἐνεργῶς εἶχον ἀσπασθῆ. Ἀλλ' ὁ Κυβερνήτης ἠρνήθη νὰ δεχθῇ αὐτοὺς καὶ νὰ συνομιλήσῃ μετ' αὐτῶν προσωπικῶς, ἐδέησε δὲ νὰ γείνωσιν αἱ διαπραγματεύσεις τῇ μεσιτείᾳ τῶν ἀντιπρέσβεων. Ὁ Καποδίστριας ἐθεώρει τοὺς ὑδραίους ὡς ἁπλοῦς ἀποστάτας, καὶ μεγάλως ἐδυσχέραινεν, ὅτι οἱ τῶν Δυνάμεων ἀντιπρόσωποι συγκατέβαινον εἰς προσωπικὴν πρὸς αὐτοὺς κοινωνίαν. Οὕτω δὲ κατεδείκνυε τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ, γράφων πρὸς τὸν Σοῦτσον (1): «Αἱ ἀπαιτήσεις, ἃς οἱ κύριοι ἀντιπρέσβεις ἔσχον τὴν ὑπομονὴν νὰ ἀκούσωσι παρὰ τῶν ὑδραίων ἐν τῇ μετ' αὐτῶν συνεντεύξει, χαρακτηρίζουσιν ἐντελῶς τά τε πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα. Δὲν δύναμαι νὰ ἐλπίσω, ὅτι ἡ ἡμιεπίσημος ἀνάμιξις τῶν κυρίων ἀντιπρέσβεων εἰς τὰ τῆς Ὕδρας θέλει φέρει εὐχάριστόν τι ἀποτέλεσμα.» Οὐχ ἧττον δὲν κατώρθωσεν ὁ Καποδίστριας νὰ ἀντιστῇ ἐκφανῶς εἰς τὴν γενικὴν συνταγματικὴν πίεσιν. Ἀπεφάσισε νὰ ὁρίσῃ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τὴν ἔναρξιν τῆς συνελεύσεως, εὗρεν ὅμως εὐκόλως πρόφασίν τινα — ὅρον πολυσήμαντον — ἧς ὄπισθεν ὠχυρώθη. «Ἡ συνέλευσις ἤθελε συγκροτηθῆ, ἂν μέχρις Ὀκτωβρίου δὲν μετέβαλλε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἡ ἐν Λονδίνῳ σύνοδος (2).»

Συνάμα δ' ἐπέμεινε προφορικῶς ὁ ἔμφρων ἡγεμών, ἀπέναντι τῶν συνταγματικῶν ὀρέξεων τῶν νησιωτῶν, εἰς τὸ ἀξίωμα, ὅτι δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διαθέσῃ τὸ μέλλον τῆς χώρας, καὶ ὅτι μόνος ὁ μέλλων τῆς Ἑλλάδος βασιλεὺς ἠδύνατο νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τῆς σκοπιμότητος συνταγματικοῦ πολιτεύματος Οἱ ὑδραῖοι ἐπανέκαμψαν ἄπρακτοι· ἀλλ' ὁ Κυβερνήτης διήνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, καὶ αἱ ψευδεῖς του παραχωρήσεις κατέστησαν ὀξεῖαν τὴν κρίσιν. Ἡ μερὶς τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἤρξατο παρασκευαζομένη εἰς συγκρότησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐν Ὕδρᾳ.

Ἀπεπειράθησαν μὲν νῦν οἱ ἀντιπρέσβεις νὰ συνδράμωσι τὴν κυβέρνησιν δι' ἐπισήμων ἀγαθῶν συμβουλῶν. Ἀλλ' ἡ ἀτελὴς ὅλως ἁρμονία, ἥτις ἐπεκράτει μεταξὺ αὐτῶν, κατεφαίνετο προδηλότατα ἐκ

(1) Ἐκθ. ἐκ Σύρου, τῶν 7, 15 καὶ 17 Αὐγ. 1831. Χειρόγρ.

(2) Ἐκθ. ἐκ Σύρου, τῆς 29 Ἰουλίου, καὶ τῶν 7, 15, 17 καὶ 20 Αὐγ. 1831. Χειρόγρ.

τῶν διακοινώσεων αὐτῶν. Ὁ ῥῶσος Ῥούκμαν ἀπῄτει ἔντονα καὶ γενναῖα μέτρα, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἔπρεπε νὰ κατασυντριβῇ ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐπαναστατικοῦ δράκοντος. Ὁ βαρῶνος Ῥουὰν διεβίβασε τὴν λακωνικὴν ταύτην ἀλλὰ μεγάλην σημασίαν ἔχουσαν πρότασιν, τοῦ νὰ διατάξῃ τὴν ὑπὸ γαλλικῶν στρατευμάτων κατάληψιν τοῦ Ναυπλίου. Ψυχροὶ δὲ καὶ ἐχθρικοὶ ὑπῆρξαν οἱ λόγοι τοῦ Δώκινς, παρατηροῦντος ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναμιχθῇ εἰς ἐμφυλίους ἑλληνικὰς διενέξεις, καὶ ὅτι ἥκιστα ἐνόμιζε πρόωρον τὴν συγκρότησιν ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ κινδυνώδη διὰ τὴν Ἑλλάδα τὴν εἰς αὐτὴν παροχὴν συντάγματος. Ὁ Καποδίστριας ᾐσθάνθη τὸ κέντρον. Ἀφόρητον δὲ ἦτο εἰς αὐτὸν νὰ ἀκούῃ συνταγματικὰ μαθήματα παρὰ τοῦ « δυσανασχέτου ἐκείνου ἀνθρώπου, » παρὰ τοῦ ἄγγλου ἐκείνου ὅστις « ηὐνόει τὴν ἀναρχίαν, » καὶ συνεχρωτίζετο πρὸς τοὺς γελοίους σκευωροὺς καὶ δημαγωγοὺς τῆς ἀντιπολιτεύσεως « ὅπως κερδήσῃ τι ἐκ τούτου. » Ἠρκέσθη ἐπαναλαμβάνων τὴν τυπικὴν ὑπεκφυγήν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ σύνταγμα, ἀφοῦ ἡ ἐν Λονδίνῳ σύνοδος δὲν εἶχεν ἔτι ἐκλέξει ἡγεμόνα, δὲν ἐπεθύμει δὲ αὐτὸς νὰ προδράμῃ τῆς συνταγματικῆς μεγαλοδωρίας τοῦ μέλλοντος βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Καὶ τοῦ Ῥουὰν αὐτοῦ ἡ πρότασις δὲν ηὐχαρίστησεν εἰς τὸν Κυβερνήτην, καί τοι οὗτος οὐδεμίαν εἶχεν ἀφορμὴν νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς εἰλικρινείας τοῦ γάλλου διπλωμάτου. Οἱ γάλλοι εἶχον τὴν ἀγαθὴν θέλησιν νὰ πράξωσι πᾶν τὸ δυνατὸν πρὸς διατήρησιν τῆς ἐσωτερικῆς ἡσυχίας τῆς Ἑλλάδος. Τί ὅμως ἤθελε συμβῇ, ἂν εὑρίσκοντο αἴφνης ἀντικρὺ τῶν ἑλλήνων ἐπαναστατῶν; Δὲν ἠδύναντο ἆρά γε οὗτοι ν' ἀντιτάξωσιν αὐτοῖς δι' εἰρηνικωτάτων λόγων τὴν συμπαθῆ ταύτην διαβεβαίωσιν: « Ἐπιθυμοῦμεν μόνον ὅ,τι ἀπεκτήσατε σεῖς ἤδη ἐν Γαλλίᾳ, συνταγματικὴν ἐλευθερίαν! » ;

Ὁ Κυβερνήτης ἠδυνήθη νὰ πεισθῇ ἐν τῷ γαλλικῷ στρατοπέδῳ, ὅπου παρευρέθη εἰς τὰς ἐπὶ τῇ ἰουλιανῇ ἐπαναστάσει γενομένας ἑορτάς, πόσον βαθέως ἦσαν ἐν αὐτῷ ἐῤῥιζωμέναι αἱ δημοκρατικαὶ ἰδέαι, καὶ πόσον εὐμαθεῖς εἶχον καταστῆ αἱ γαλλικαὶ λόγχαι. Οὕτω δ' ἐφοβεῖτο εὐλόγως, ὅτι οἱ μέλλοντες νὰ φρουρήσωσι τὸ Ναύπλιον στρατιῶται ἤθελον συναδελφωθῆ πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, καὶ καλὸν ἐνόμισε νὰ ὑποδείξῃ μετ' ἀξιοπρεπείας, ὅτι ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ξένος

στρατὸς ἤθελε καταλάβει τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὰς λόγχας αὐτοῦ μόνας ἤθελεν ὀφείλει τὴν ἀσφάλειάν της ἡ κυβέρνησις, ἤθελεν εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα τοῦ προσωρινοῦ κυβερνήτου! Μετὰ τραγικοῦ ἤθους ἐδήλωσεν εἰς τὸν βαρῶνον Ῥουάν: «Ἂν αἱ σκευωρίαι ἀναπτυχθῶσιν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις μόνον διὰ ξένων ἐπικουρικῶν στρατευμάτων νὰ δύναται νὰ ἐπιβάλῃ ὑπακοὴν ἐν Ναυπλίῳ καὶ Ἄργει, ἔστε πεπεισμένος, ὅτι ἐγὼ δὲν θὰ εἶμαι πλέον κυβέρνησις!»

Ἐκ τῶν τριῶν ἀντιπρέσβεων ὁ βαρῶνος Ῥούκμαν βεβαίως ἠξιώθη τῆς μεγίστης εὐγνωμοσύνης διὰ τῆς πρὸς σύντονον ἐνέργειαν συμβουλῆς αὐτοῦ· τὸν σύμβουλον δὲ τοῦτον, ὅστις προέτρεπεν εἰς δραστήρια κατὰ τῶν ἀποστατῶν μέτρα, συμφώνως πρὸς τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Κυβερνήτου, ἀπεφάσισεν οὗτος νὰ ἀκούσῃ. Ἵνα ἐπιφέρῃ ὁριστικόν τινα καὶ κρίσιμον κτύπον κατὰ τῆς Ὕδρας, ἠρνήθη εἰς τοὺς νησιώτας τὰ ναυτιλιακὰ ἔγγραφα, ἰσχυριζόμενος, ὅτι δὲν ὑπήκουον οὗτοι πλέον εἰς τοὺς παλαιοὺς αὐτῶν δημογέροντας, ἀλλὰ εἰς τὴν αὐτόκλητον συνταγματικὴν δημοτικὴν ἐπιτροπήν. Παρεκάλεσε δὲ συνάμα τοὺς κυβερνήτας τῶν τριῶν συμμάχων στόλων νὰ παρακωλύσωσιν ἐκπλέοντα τὰ πλοῖα τῶν ἐπαναστατῶν. Ἀλλ' ἤκουσεν ὡς πρὸς τοῦτο μετὰ θλίψεως αὐτοῦ τὸν Λαλὰνδ καὶ τὸν Λάϊονς προφασιζομένους ἔλλειψιν ὁδηγιῶν, διότι οὐδεμίαν οὗτοι ᾐσθάνοντο διάθεσιν νὰ ἐνεργήσωσι καὶ ἐνισχύσωσι τὴν ἐσωτερικὴν ἀστυνομίαν τοῦ Κυβερνήτου· διαγωγὴ αὕτη, ἥτις, καθ' ἃ ἔγραφεν ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσσελρωδ, «κατέδειξεν, ὅτι οἱ ναύαρχοι τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ὑπῆρξαν οἱ κύριοι αἴτιοι τῶν ταραχῶν καὶ τῆς καταστροφῆς ἐν Πόρῳ (1).»

Ἐννοεῖται ὅτι ὁ ῥῶσος ναύαρχος ἐφάνη ἐγκαρδίως πρόθυμος νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα ξένης χώρας. Ὡς βλέπει τις, οἱ σύμμαχοι, οἵτινες εἶχον ἐλευθερώσει ἐνώπιον τοῦ Ναβαρίνου τὴν Ἑλλάδα, ἀγνοοῦντες τί ἔπραττον, ἐκινδύνευον νῦν νὰ περιέλθωσιν εἰς διένεξιν πρὸς ἀλλήλους, προκειμένου περὶ τῆς τύχης τῶν ἐλευθερωθέντων. Ὁ Κυβερνήτης δὲν ἐταράχθη βεβαίως ἐκ τῆς «δειλίας

(1) Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσσελρωδ, 30 Ἰουλίου (11 Αὐγούστου), 1831, Παράρτ.

τῶν ἄγγλων καὶ γάλλων » ὡς ἀπεκάλει τὸ πρᾶγμα. Τὸ σπουδαῖον νῦν ἦτο νὰ κατασταλῇ δι' ἑνὸς μόνου κτύπου ἡ ἐπανάστασις, ἵνα λάβωσιν αἴφνης ὁ Ἔϋναρδ καὶ οἱ ἐν Εὐρώπῃ φίλοι τὸ εὐχάριστον ἄγγελμα: «ἡ οὕτω καλουμένη συνταγματικὴ μερὶς δὲν ὑπάρχει πλέον.» Ἐν τῷ ναυστάθμῳ τοῦ Πόρου ἐπεκράτει ἐν τῷ κρυπτῷ ἡ ζωηροτάτη δραστηριότης. Ὁ Καποδίστριας διέταξε τὸν ὁπλισμὸν καὶ τὴν πλήρωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου· ἤθελε δὲ νὰ προσβάλῃ τὴν Σύρον, ἵνα τιμωρήσῃ αὐτὴν ὅτι συμμετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἐπαναγάγῃ οὕτω ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ τὴν ἐμπορικοπολιτικῶς σπουδαιοτάτην πόλιν τοῦ Αἰγαίου.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, τὴν σπουδαιοτάτην διὰ τὴν Ἑλλάδα, προέβη ἡ κοινότης τῆς Ὕδρας εἰς ἀξιομνημόνευτον ἀπόφασιν. Ἐπεφόρτισε τὸν Μιαούλην νὰ ματαιώσῃ διὰ πραξικοπήματος τὰ σχέδια τοῦ Κυβερνήτου, καὶ μεταβαίνων κατεσπευσμένως εἰς Πόρον μετὰ 200 νησιωτῶν νὰ καταλάβῃ τὸν ἑλληνικὸν στόλον καὶ τὸν ναύσταθμον. Ὁ Μιαούλης (1) ἦν ἔντιμος καὶ τραχεῖα καί τοι μὴ ἀκριβῶς αὐτοδύναμος φύσις. Βαθέως ἐν τῇ καρδίᾳ του φέρων τὸ αἴσθημα τοῦ καθήκοντος, ἀψευδὴς ὡς ὁ λόγος αὐτοῦ, καὶ εἰθισμένος νὰ λαμβάνῃ ὁδηγίας, ἐπέμενεν ἀδιάσειστος εἰς τὴν ὑποδεδειγμένην αὐτῷ ὁδόν. Ἦτο δὲ σπουδαιότατον ὅτι κατήγετο ἐξ Ὕδρας· καθότι οὐδ' αὐτὴ ἡ τουρκικὴ δυναστεία εἶχε κατορθώσει νὰ στερήσῃ τοὺς νησιώτας ἐκείνους τὸ πολύτιμον τοῦτο ἀγαθόν: τὴν συναίσθησιν δηλ. τῶν τοῦ πολίτου καθηκόντων καὶ τὴν εὐπείθειαν πρὸς τὴν ἐνδόμυχον τοῦ καθήκοντος φωνήν, αἵτινες πηγάζουσι πάντοτε ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς τῆς αὐτοδιοικήσεως. Ὡς δέ ποτε ἄλλοτε ὑπήκουσαν κάλλιον οἱ ὑδραῖοι εἰς τοὺς δημογέροντας αὐτῶν, ἢ εἰς τὸν τοῦρκον Πασσᾶν, οὕτω νῦν ὁ διασημότατος τῆς Ὕδρας πολίτης ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν τῆς κοινότητος αὐτοῦ κατὰ τοῦ Καποδιστρίου. Τὴν νύκτα τῆς 26 πρὸς τὴν 27 Ἰουλίου, ἡγούμενος πεντήκοντα μόνον ἀνδρῶν καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ σημαιοφόρου αὐτοῦ Α. Κριεζῆ καὶ τοῦ Α. Μαυροκορδάτου ὡς πολιτικοῦ συμβούλου, μετέβη εἰς Πόρον καὶ κατώρθωσε, διαρκούσης ἔτι τῆς νυκτός, νὰ καταλάβῃ αἰφνιδίως τῇ βοη-

(1) Βλέπε τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ ἐν Α'. Τόμῳ, σελίδ. 531.

θείᾳ τῶν κατοίκων τὸν ναύσταθμον καὶ τὸν στόλον, καὶ νὰ ἀναπετάσῃ τὴν σημαίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς «Ἑλλάδος.»

Ὁ ἐν Πόρῳ εὑρισκόμενος στόλος ἀπετέλει τότε τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἑλληνικῆς ναυτικῆς δυνάμεως· συνέκειτο δὲ ἐκ τῆς φρεγάτας «Ἑλλάδος,» 64 τηλεβόλων, τῶν κορβετῶν «Σπετσῶν» καὶ «Λιλέκου (;),» δύο ἀτμοπλοίων, τοῦ «Ἄστιγξ» καὶ τῆς «Καλαυρίας,» πολλῶν πυρπολικῶν καὶ ἄλλων μικροτέρων πλοίων. Ὁ Μιαούλης διέταξε τὴν ἐξόπλισιν τῶν πλοίων τούτων, ἵνα ἀπαγάγῃ αὐτὰ εἰς Ὕδραν, μετεχειρίσθη δὲ πᾶσαν δυνατὴν πειστικὴν τέχνην, ὅπως προσηλυτίσῃ ὑπὲρ τῆς «συνταγματικῆς μερίδος» τὸν ἥρωα Κανάρην, κυβερνήτην τῆς κορβέτας «αἱ Σπέτσαι.» Εἰς μάτην ὅμως· ὁ γενναῖος ψαριανὸς ἦν ἔκτοτε ἤδη φανατικὸς ὀπαδὸς τοῦ ῥωσικοῦ κόμματος, εἰς ὃ παρέμεινε πιστὸς καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον, καὶ προσέκειτο εἰς τὸν Κυβερνήτην μεθ' ὅλης τῆς ἀφοσιώσεως ἐντίμου ψυχῆς καὶ περιωρισμένου νοός. Ἀρνηθεὶς νὰ παραδώσῃ τὸ πλοῖον αὐτοῦ εἰς τὴν κοινότητα τῆς Ὕδρας, ἀπεχώρησεν ὅτε ὁ Μιαούλης ἔτεινεν αὐτῷ τὴν χεῖρα. Δακρύων οὗτος ἐπὶ τῇ πεισμοσύνῃ τοῦ παλαιοῦ συμμαχητοῦ του, διέταξε πρὸς τὸ θεαθῆναι τὴν φυλάκισιν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐξ ὑδραίων πλήρωσιν τῶν «Σπετσῶν,» ἀλλ' ἀπέλυσε πάλιν ἐντὸς ὀλίγου τὸν γενναῖον πυρπολητήν.

Τὸ παράβολον πραξικόπημα τοῦ Μιαούλη ἐνεποίησε βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν Κυβερνήτην. Ἐσωτερική δέ τις ἄλλη ἐπανάστασις ἐφαίνετο γινομένη ἐν αὐτῷ. Αἱ ἐκφράσεις του καὶ ἡ συμπεριφορά του ἐνέφαινον τὸν ἄγριον πόθον προσωπικῆς ἐκδικήσεως· ἐπεκαλέσατο δὲ νόμους καὶ δικαιοσύνην, ὅπως καταδικασθῶσιν εἰς θάνατον οἱ ἡγήτορες τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Τοὺς ὑδραίους ἐθεώρει ὡς στῖφος βαρβάρων καὶ πειρατῶν, οἵτινες προσέβαλλον τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, διότι εἶχε κλείσει εἰς αὐτοὺς τὴν ὁδὸν τοῦ κακουργήματος καὶ τῆς λῃστεύσεως. Τούτου δ' ἕνεκα ἐδήλωσεν, ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ πλύνῃ διὰ τοῦ αἵματος τῶν ἐχθρῶν του τὴν ἑστίαν ἐκείνην τῆς ἀποστασίας. Ἀλλ' οὐδ' ἐγνώριζε κἂν πόσην ἠδύνατο νὰ ἔχῃ πεποίθησιν ἐπὶ τὴν πίστιν τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων, καί τινα τῶν τελευταίων ἡμερῶν συμβεβηκότα παρεῖχον ὡς πρὸς τοῦτο ἀφορμὴν εἰς ἀπαισιωτάτους φόβους. Οὕτως ὁ διοικητὴς τοῦ Παλαμιδίου ὀλίγου δεῖν παρέδιδε τὴν

σπουδαιοτάτην αὐτοῦ θέσιν εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν· μεγίστη δὲ δυσαρέσκεια ἐπεκράτει παρὰ τοῖς ἀξιωματικοῖς καὶ τοῖς ςρατιώταις ἕνεκα τῆς καθυστερήσεως τοῦ μισθοῦ των. Καθότι αὕτη ἦτον ἡ ἀναπόδραστος ἄλυσις: ἅμα ὡς ὁ Καποδίστριας ἐστερεῖτο δημοσίων εἰσοδημάτων, καὶ ἐστείρευον ἔστω καὶ ἐπὶ στιγμὴν αἱ τῶν ἐκτάκτων πόρων πηγαί, ἐξεῤῥήγνυτο στάσις μεταξὺ τῶν μισθοφορούντων στιφῶν, ὧν τὴν ἔνοπλον ἀργίαν ἐμίσθου πρὸς ὄλεθρον τοῦ τόπου.

'Εν Ναυπλίῳ ἐπεκράτει μεγίστη κατάπληξις ἐπὶ τοῖς ἐν Πόρῳ γενομένοις. Οὐδὲν ἐφαίνετο σαφέστερον, ἢ ὅτι δυσκόλως θὰ κατώρθου ὁ Κυβερνήτης νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν δι' ἑλληνικῶν δυνάμεων. Οὕτω δὲ ἐτράπη οὗτος πρὸς τοὺς τρεῖς ἀντιπρέσβεις, καὶ δι' ἐπισήμου ἐγγράφου τῆς 28 'Ιουλίου, ἐν ᾧ καταφαίνεται ἀμηχανία συνάμα καὶ θράσος, παρέςησε τὴν πρᾶξιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ὑδραίων, « ὃν δὲν ὠνόμαζεν ἔτι, διότι ἐφρόνει ἀδύνατον τοιαύτην αὐτοῦ ἀποπλάνησιν,» ὡς πρᾶξιν πειρατικήν, καθ' ἧς ἐπομένως ἐδικαιοῦτο νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης. 'Απήτησε δὲ παρ' αὐτῶν νὰ λάβωσι πάραυτα πᾶν δυνατὸν μέτρον, ὅπως πείσωσι τοὺς ὑδραίους, ὅτι αἱ σύμμαχοι Δυνάμεις δὲν ἤθελον ἀνεχθῆ, ἀλλὰ παραδειγματικῶς τιμωρήσει τοιαύτας ἄφρονας καὶ ἐγκληματικὰς πράξεις. 'Εκ τυχηρᾶς ὅμως συμπτώσεως, ἥτις ὑπὸ παράδοξον καὶ λίαν ὕποπτον παρίσταται φῶς ἐν ταῖς περιστάσεσιν ἐκείναις, ὅ τε γάλλος ἀντιπρεσβευτὴς καὶ οἱ κυβερνῆται Λαλὰνδ καὶ Λάϊονς εὑρέθησαν ἀπόντες τοῦ Ναυπλίου κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην ὥραν. « Λυποῦμαι πολύ, » ἔγραφεν ἕνεκα τούτου ὁ Κυβερνήτης πρὸς τὸν βαρῶνον 'Ρούκμαν ἐν τῇ ῥωσικῇ ἐκδόσει τοῦ ἐπισήμου ἐγγράφου του, « ὅτι ὁ βαρῶνος 'Ρουὰν εἶνε ἀπών, ὅτι ὁ κύριος Λαλὰνδ εὑρίσκεται ἐν Ναβαρίνῳ, καὶ ὅτι ὁ κύριος Λάϊονς ἀπέπλευσε χθὲς ἐντεῦθεν. 'Ελπίζω ὅμως ὅτι ὑμεῖς, ἀπέναντι τῆς σοβαρότητος τῶν πραγμάτων, θέλετε παρακινήσει τὸν ναύαρχον 'Ρίκορδ νὰ μεταβῇ εἰς Πόρον, ὅπως κωλύσῃ τοὺς πειρατὰς τῆς "Υδρας ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως τῶν σχεδίων αὐτῶν. » Οὕτως ἐξώθει καὶ πάλιν τὸν Κυβερνήτην τὸ πάθος τῆς στιγμῆς εἰς ἀπόπειραν πρὸς διάσπασιν τῆς τριπλῆς συμμαχίας ἐν τῇ 'Ανατολῇ. 'Ο ῥῶσος ναύαρχος 'Ρίκορδ, ἅμα ἀγγελθέντων τῶν ἐν Πόρῳ γενομένων, εἶχε μεταβῆ εἰς Ναύπλιον, καὶ ἐξέφρασε τὸ κατ' ἀρ-

χάς, πρὸς τὸ θεαθῆναι, δισταγμούς τινας καὶ ἐνστάσεις κατὰ τῆς μονομεροῦς ἐπεμβάσεως τῶν ῥώσων εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐμφύλιον ἔριδα. Ἀλλ' ὁ κυβερνήτης ἐγνώριζε τὸν ἄνθρωπον. Ἀνέλαβεν ἐνώπιον αὐτοῦ τὸ ἦθος τοῦ πρώην ὑπουργοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου καὶ ὁ ῥῶσος ναύαρχος ἠναγκάσθη νὰ ὑπακούσῃ. Ὁ Ῥίκορδ ἀπέπλευσεν, ἐνῷ συγχρόνως ὁ Καποδίστριας ἀπέστελλεν εἰς Πόρον διὰ ξηρᾶς ἓν τάγμα πεζικοῦ, 200 ἄνδρας τακτικοῦ ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Καλλέργην καὶ ἰσχυρὸν σῶμα ἀτάκτων. Ὁ ῥῶσος ναύαρχος ἠγκυροβόλησε μετὰ τῆς φρεγάτας καὶ τοῦ βρικίου αὐτοῦ πρὸ τοῦ μεγάλου στομίου τοῦ λιμένος τοῦ Πόρου. Μικρὸν δὲ μετ' αὐτὸν ἐπεφάνη ἔξωθεν τοῦ Πόρου καὶ ἡ ἀγγλικὴ φρεγάτα «Μαδαγασκάρ,» ἐξηκολούθησεν ὅμως, μετὰ μικρὰν διαμονήν, πλέουσα πρὸς τὴν Σαλαμῖνα, ὅπερ ηὔξησε μὲν τὰς ἐλπίδας τῶν ἐπαναστατῶν, προὐκάλεσε δὲ πικρότατα τοῦ Κυβερνήτου παράπονα. Ὑπέμνησεν οὗτος δριμέως εἰς τὸν ἀντιπρεσβευτὴν Δώκινς, ὅτι αἱ ὁδηγίαι τοῦ Λόρδου Πάλμερστων ὑπηγόρευον αὐτῷ νὰ παράσχῃ τὴν ἠθικήν του συνδρομὴν εἰς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν, καὶ ἀφῆκεν αὐτὸν νὰ κρίνῃ, ὁποίαν ἐντύπωσιν ἤθελε προξενήσει εἰς τοὺς ἕλληνας ἡ στιγμιαία ἐμφάνισις καὶ ἅμα παραχρῆμα ἀναχώρησις τῆς «Μαδαγασκάρ.» «Ἁπλούστατον εἶνε,» ἐξηκολούθησε λέγων, «ὅτι οἱ ἕλληνες ὡς καὶ οἱ ὑδραῖοι θέλουσι πιστεύσει, ὅτι οἱ κύριοι ἀντιπρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας εἰσὶ διατεθειμένοι νὰ ἀναγνωρίσωσιν ἔθνος καὶ κυβέρνησιν ἐν Ὕδρᾳ μᾶλλον ἢ ἐν Ναυπλίῳ.»

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κυβερνήτης οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν κἂν ἠδύνατο νὰ ἀμφιβάλῃ περὶ τῶν διαθέσεων τοῦ λαοῦ, παρεδέξατο ἀνενδοιάστως, ὅτι δυνατὸν ἦτο νὰ ἐκραγῇ ἐμφύλιος πόλεμος. Τὸ Ναύπλιον ἐτέθη εἰς κατάστασιν πολιορκίας, ἡ ἀστυνομία ἀνέπτυξε τὴν σωτήριον αὐτῆς ἐνέργειαν, ἔρευναι κατ' οἶκον καὶ φυλακίσεις ἐξετελοῦντο, καὶ πᾶς ὕποπτος ἠναγκάζετο νὰ καταλίπῃ ἀνυπερθέτως τὴν πόλιν. Οὕτως ἡρπάγησαν νυκτὸς ἐκ τῶν οἴκων αὐτῶν οἱ ἰατροὶ Ἀλεξόπουλος καὶ Σπηλιόπουλος, ἐσύρθησαν χωρίς τινος ἀνακρίσεως ἢ ἐξετάσεως ἔξω τῶν πυλῶν, καὶ ἐξηναγκάσθησαν νὰ φύγωσιν εἰς Ὕδραν, ὅπου ηὔξησαν τὸν ἀριθμὸν τῶν δυσηρεστημένων. Ἐν ἐμφυλίῳ πολέμῳ ἡ ἐλαχίστη τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας προσβολὴ μεταβάλλεται εἰς μαρ-

τύριον· διὰ τοῦτο δὲ ἡ κυβέρνησις ἤθελε πράξει κάλλιον ἀπέχουσα τῶν μικρεκδικήσεων ἐκείνων, δι' ὧν οὐδὲν κατώρθου. Ἀλλ' ἐπελήφθη ὅμως καὶ σοβαρωτέρων μέτρων, ἵνα καταδείξῃ ὅτι οὐδόλως ἦτο διατεθειμένη νὰ προσίδῃ ἀτάραχος τὴν εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ἐπέμβασιν ξένης τινὸς Δυνάμεως. Ὁ γενναῖος τοῦ Κολοκοτρώνη συναγωνιστὴς « τουρκοφάγος » Νικήτας ἐπετράπη καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν παντὸς τοῦ εἰς Πόρον ἀποσταλέντος σώματος ἐκ χιλίων περίπου ἀνδρῶν, ὅπερ ἀποστολὴν εἶχε νὰ ὑποστηρίξῃ ἐκ τῆς στερεᾶς τὰς κινήσεις τῶν ῥώσων. Οἱ προφύλακες αὐτοῦ προὐχώρησαν ἀντίπεραν μέχρι τῆς νήσου, αὐτὸς δὲ ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῷ προαστείῳ Γαλατᾷ, κειμένῳ ἐπὶ τῆς στερεᾶς ἀπέναντι τῆς πόλεως τοῦ Πόρου.

Ἡ νῆσος Πόρος, ἀπόκρημνος γρανίτου ὄγκος κατὰ τὴν βορειοανατολικὴν ἀκτὴν τῆς Πελοποννήσου, χωρίζεται ἀπὸ τῆς στερεᾶς διὰ πορθμοῦ στενοῦ, ἔχοντος πλάτος ἑνὸς τὸ πολὺ τετάρτου γερμανικοῦ μιλλίου. Τὸ μικρότερον μεσημβρινοανατολικὸν στόμιον τοῦ πορθμοῦ εἶνε τοσούτῳ στενόν, ὥστε εὐχερέστατα ἠδύνατο νὰ γεφυρωθῇ. Ὕπερθεν τοῦ στενοῦ ἐκείνου πόρου ἀνυψοῦται ἡ πόλις, ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τὰς πλευρὰς τῶς ὀρέων ἀναῤῥιχωμένη, τὰς δὲ οἰκίας αὐτῆς, ἀνορθουμένας ἐπὶ τῶν μελανῶν ἐκείνων ἡφαιστείων βράχων, παρωμοίασέ ποτε πρὸς φαλακροκόρακας ἡ ναυτικὴ φαντασία ἄγγλου κυβερνήτου. Πρὸ αὐτοῦ, ἐντὸς τοῦ πελάγους, κεῖται μικρός τις βραχώδης κῶνος μετὰ φρουρίου δεσπόζοντος τοῦ στενοῦ. Εἶχε δὲ τότε τὸ φρούριον ἐκεῖνο ἓξ τηλεβόλα καὶ φρουρὰν δεκαπέντε ἀπομάχους μεθ' ἑνὸς ἀξιωματικοῦ. Τὸ εἰς Αἴγιναν φέρον μέγα ςόμιον τοῦ πορθμοῦ ὁρίζεται ἀριςερᾷ μὲν ὑπὸ τῆς ἡφαιςείας χερσονήσου τῶν Μεθάνων, δεξιᾷ δὲ ὑπὸ τῶν δυτικῶν κρημνωρειῶν τῆς νήσου Πόρου· εἶνε δὲ πολὺ εὐρύτερον, καὶ τὸ ὕδωρ αὐτοῦ εἶνε πλεύσιμον εἰς τὰ μέγιςα τῶν πολεμικῶν πλοίων. Ὅτε ἀφίκετο ἐκεῖσε ὁ ναύαρχος Ῥίκορδ, ὁ Μιαούλης κατεγίνετο εἰς ἐξοπλισμὸν τῶν πλοίων, ἅτινα εἶχε καταλάβει, ὅπως ἀπαγάγῃ αὐτὰ κατόπιν εἰς Ὕδραν. Προσκληθεὶς νὰ παραιτηθῇ τοῦ σκοποῦ του, ἐδήλωσεν ὅτι ἐνήργει τῇ διαταγῇ τῆς συνταγματικῆς ἐπιτροπῆς· ὑπέσχετο δὲ ἄλλως νὰ φυλάξῃ τὰ συλληφθέντα πλοῖα ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην, ἣν ὤφειλε ν' ἀποδώσῃ ποτὲ εἰς τὸ ἔθνος. Μάτην ἠπείλησε βίαν ὁ Ῥίκορδ. Ὁ Μιαούλης, διαβεβαιῶν τὴν εὐπεί-

θειαν αὐτοῦ εἰς τὰς προστάτιδας Δυνάμεις, ὑπεδήλωσεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ διαταγὰς παρὰ τοῦ ῥώσου ναυάρχου ἀτομικῶς, καὶ ὅτι ἤθελεν ὑπερασπισθῇ ἐναντίον του. Ἂν δέ, εἶπε, συνεφώνουν — παρὰ τὰς προσδοκίας του — τὰ αὐτὰ ἀπαιτοῦντες οἱ ναύαρχοι τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, τότε ἤθελε βυθίσει τὰ πλοῖα, οὐδόλως ἀμυνόμενος, καὶ ἤθελεν ἀποφασίσει νὰ ἀποθάνῃ ὅπου ἐτάχθη. Πλὴν τούτου, ἔλεγεν, ἡ κοινότης τῆς Ὕδρας ἦν ἡ μόνη νόμιμος ἐξουσία, εἰς ἣν ὤφειλεν ὑπακοὴν μέχρι τῆς συνόδου τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως. Οὕτω δὲ παρέπεμψε τὸν ναύαρχον εἰς τὰς δημοτικὰς τῆς Ὕδρας ἀρχάς, ὅπερ ἐθεωρήθη φυσικῶς ὑπὸ τῶν ῥώσων ὡς εἰρωνεία. Αἱ διαπραγματεύσεις ἐτραχύνθησαν, καὶ βίαιαι ἐπῆλθον σκηναί· ῥῶσος δέ τις κῆρυξ, σχίσας ἐπιστολὴν τοῦ Μιαούλη καὶ καταπατήσας αὐτὴν ἐνώπιον τοῦ ἑλληνικοῦ πληρώματος, ὀλίγου δεῖν ἐφονεύετο ὑπὸ τῶν ἀγανακτησάντων ἑλλήνων, ἂν δὲν ἐπροστάτευεν αὐτὸν ὁ Μιαούλης. Ἀπήντησεν ὅμως καὶ ὁ ὑδραῖος ναυτικὸς εἰς τὸν βίαν ἀπειλοῦντα ῥῶσον, ὅτι ἐγνώριζε τὸ καθῆκον αὐτοῦ ἐπίσης καλῶς, ὅσον καὶ ὁ ῥῶσος ναύαρχος.

Κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν ἐπεφάνησαν οἱ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας κυβερνῆται Λάϊονς καὶ Λαλάνδ, τυχαίως ἐλθόντες καὶ ἕτοιμοι νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς Ναύπλιον. Ἵνα διατηρήσωσι δὲ τὸ κῦρος τῆς τριπλῆς συμμαχίας, συνετάχθησαν ταῖς ἐνεργείαις τοῦ πρεσβυτέρου αὐτῶν συναδέλφου. Προσεκάλεσαν τοὺς ἐπαναστάτας νὰ ἀποχωρήσωσι καὶ νὰ ἀποδώσωσιν εἰς τὴν κυβέρνησιν τά τε πλοῖα καὶ τὸν ναύσταθμον. Ἀλλ' ὁ Μιαούλης ᾐσθάνετο ἔτι καὶ νῦν ὅτι ἦτο πολίτης τῆς Ὕδρας· ἀντέταξε τὰς ῥητὰς διαταγὰς τῆς δημογεροντείας, καὶ ἐπιτροπή, σταλεῖσα εἰς Ὕδραν ὅπως ἐρωτήσῃ περὶ τούτου, ἐπεβεβαίωσεν αὐτάς. Ὁ Λάϊονς καὶ ὁ Λαλάνδ οὔτ' ἐξουσίαν οὔτε διάθεσιν εἶχον νὰ ἀσκήσωσι βίαν· τούτου δ' ἕνεκα μετέβησαν εἰς Ναύπλιον, ὅπως μάθωσι τὴν γνώμην τῶν ἀντιπρέσβεων.

Ἀναντιῤῥήτως ὁ ἔνθεν κακεῖθεν πλοῦς τῆς «Μαδαγασκάρ,» ἡ αἰφνίδιος ἐμφάνισις, ἡ ἀτελὴς ἀπειλὴ καὶ ἡ παραχρῆμα ἀναχώρησις ἀμφοτέρων τῶν κυβερνητῶν τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ γαλλικοῦ στόλου, ἦσαν πρόσφορα μόνον ὅπως ἀναζωογονήσωσι τὰς ἐλπίδας τῶν επαναστατῶν, ἃς ἐσκόπουν ἐκεῖνοι, ὡς ἔλεγον, νὰ καταδικάσωσι. Πρὶν

ἢ ἔτι ἀποπλεύσωσι, συνεφώνησαν πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς ἀντιπάλους νὰ γείνῃ ἀποφυγὴ πάσης αἱματοχυσίας, ἔλαβον δὲ παρὰ τοῦ Μιαούλη καὶ τοῦ ναυάρχου Ῥίκορδ τὴν ὑπόσχεσιν νὰ μὴ ἐπιχειρήσωσί τι κατ' ἀλλήλων ἰδιοβούλως, καὶ νὰ μείνωσιν οὕτω τὰ πράγματα εἰς ἣν εὑρίσκοντο κατάστασιν, μέχρις οὗ ἐπέστρεφον ἐκ Ναυπλίου ὁ Λαλάνδ καὶ ὁ Λάϊονς κομίζοντες τὴν ἀπόφασιν τῶν συμμάχων. Ἀλλὰ καὶ διάθεσιν ἂν εἶχεν ὁ ῥῶσος ναύαρχος νὰ ὑπομείνῃ μέχρι τῆς προθεσμίας ταύτης, τὰ πράγματα ἔμελλον νὰ κατισχύσωσι τῆς ὑποσχέσεως αὐτοῦ. Ὁ Ῥίκορδ ἠρνήθη εὐθὺς ἐν ἀρχῇ, ἐζήτησεν ὑπεκφυγάς, καὶ ἔγραψεν εἰς τοὺς δύο συναδέλφους του ἐπιστολήν, ἀγγέλλουσαν ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ περιζώσῃ τὸν Μιαούλην, νὰ κλείσῃ αὐτῷ τὸ μεσημβρινὸν στόμιον τοῦ πορθμοῦ, καὶ λιμοκτονῶν αὐτὸν νὰ τὸν ἐξαναγκάσῃ εἰς παράδοσιν· εἰς τοσοῦτον δὲ μάλιστα προὐχώρει ὁ πρὸς ἐπέμβασιν ζῆλός του, ὥστε ἠξίωσε παρὰ τῶν κυβερνητῶν τῶν δυτικῶν Δυνάμεων νὰ τὸν ὑποστηρίξωσιν ἐν ταῖς κατὰ τοῦ Μιαούλη καὶ τῶν ὑδραίων ἐνεργείαις αὐτοῦ! Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ βαρῶνος Ῥούκμαν ἠναγκάσθη τούτου ἕνεκα βραδύτερον νὰ ἀποδοκιμάσῃ τὰ κατεσπευσμένα ταῦτα διαβήματα τοῦ ναυάρχου, καὶ νὰ καταδικάσῃ τὴν πρὸς τοὺς συναδέλφους του ἐπιςολὴν αὐτοῦ ὡς ἔγγραφον ἀπερίσκεπτον καὶ παράτολμον, « οὐ μόνον κινδυνῶδες, ἀλλὰ καὶ ἀνωφελές. » Ἀνελογίσατο ἄρα, ἔλεγεν, ὁποῖον οὕτω μέσον ἀπειλῆς παρεῖχεν εἰς χεῖρας τῶν συναδέλφων του;

Εὐθὺς μετὰ τὸν ἀπόπλουν τῶν κυβερνητῶν τοῦ γαλλικοῦ καὶ ἀγγλικοῦ στόλου, ἀνεκοίνωσεν ὁ Ῥίκορδ εἰς τὸν ἕλληνα ναύαρχον — ὡς ἐκ τοῦ Ἡμερολογίου τοῦ Μιαούλη μανθάνομεν — ὅτι ἔμελλε νὰ ἀποστείλῃ δύο πλοῖα εἰς τὸ μεσημβρινὸν στόμιον τοῦ στενοῦ. Προσφορώτερον ἴσως θὰ ἦτο, ἂν ἀπέμενεν ἐν Πόρῳ εἷς τῶν δύο κυβερνητῶν τῶν δυτικῶν στόλων πρὸς ἐπιτήρησιν τοῦ θερμοκεφάλου ῥώσου. Καθότι ἅμα ὡς τὰ δύο ἐκεῖνα ῥωσικὰ πολεμικὰ πλοῖα ἔφθασαν εἰς τὸ ἐξώτατον σημεῖον τῆς εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πόρου ἀβαθοῦς εἰσόδου, ἀνέλαβον εὐθὺς πολέμιον ἦθος. Καταλαβόντα ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν τὴν κορβέταν «Σπέτσαι,» ἀπεκώλυσαν τὸν εἴσπλουν καὶ ἔκπλουν τῶν πλοιαρίων, ἅτινα μετέφερον ὕδωρ καὶ τροφὰς εἰς τὸ ἀντίπεραν κείμενον μοναστήριον. Πρόδηλος σκοπός των ἦτο νὰ διακοπῇ ἐντε-

λῶς ἡ πρὸς τὴν Ὕδραν συγκοινωνία, νὰ ἀποκλεισθῇ δὲ καὶ λιμοκτονήσῃ ὁ Μιαούλης ἐν τῷ στενῷ ἐκείνῳ πόρῳ. Τούτου δ' ἕνεκα κατὰ τὴν νύκτα ἤδη τῆς 5 πρὸς τὴν 6 Αὐγούστου ἐπῆλθε μάχη μεταξὺ τῶν ῥώσων καὶ τῶν ἐπαναστατῶν. Μικρά τις κορβέτα, φορτίον τροφίμων ἐξ Ὕδρας κομίζουσα, ἀπεπειράθη νὰ εἰσχωρήσῃ διὰ τῆς μικρᾶς εἰσόδου εἰς τὸν λιμένα. Ὁ κυβερνήτης τοῦ ῥωσικοῦ πλοίου «ὁ Τηλέμαχος» ἐξέπεμψεν εὐθὺς λέμβον, προσκαλῶν αὐτὴν νὰ ὀπισθοχωρήσῃ· ἀποκρουσθείσης δὲ τῆς λέμβου διὰ πυροβολισμῶν, ἤρξατο πυροβολῶν καὶ αὐτὸς κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν. Τὸ φρούριον τοῦ Πόρου, ὅπερ, ὡς ἔλεγεν ὁ Κυβερνήτης, «εἶχε περιέλθει δι' ἀνάνδρου δειλίας εἰς τοὺς ἀποστάτας,» καὶ ἡ κορβέτα «Σπέτσαι» μετέσχον τοῦ ἐπακολουθήσαντος κατὰ τῶν ῥώσων ἀγῶνος. Κατίσχυσαν ὅμως τὰ κάλλιον ὡπλισμένα καὶ πεπληρωμένα πλοῖα, καὶ μετὰ δύωρον μάχην ἡ μὲν κορβέτα «Σπέτσαι» εἶχεν ἀπολέσει τοὺς ἱστοὺς αὐτῆς, ἡ δὲ ἄλλη ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ὕδραν. Ἐπέτυχον δὲ οὕτω οἱ ῥῶσοι νὰ ἀναγκάσωσιν εἰς ὑποστροφὴν καὶ τὸ τρόφιμα κομίζον ὑδραϊκὸν πλοῖον. Τὸ γεγονὸς τοῦτο βαθεῖαν ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἕλληνα ναύαρχον. Ἀπέστειλε δὲ τὸν ὑπασπιστὴν αὐτοῦ Ἀργυρόπουλον εἰς τὴν ῥωσικὴν ναυαρχίδα, ὅπως ἐκφράσῃ παράπονα κατὰ τῶν παρακεκινδυνευμένων κινημάτων τοῦ ῥωσικοῦ στόλου. Ἀλλ' ὁ Ῥίκορδ, ἔνθερμος ῥῶσος πατριώτης, θεωρῶν πᾶσαν τὴν κατὰ τοῦ Κυβερνήτου ἐπανάστασιν ὡς εἰδικὴν κατὰ τοῦ Τσάρου προσβολήν, ἀπήντησε διά τινων τραχειῶν ναυτικῶν ἐκφράσεων, ὅτι «οἱ ἐπαναστάται δὲν ἤξιζον τίποτε καλλίτερον.» Ἐπειδὴ δὲ ὁ Μιαούλης, καὶ μετὰ τὸ «αἱματηρὸν αὐτοῦ πάθημα,» δὲν ἀπετρέπετο τοῦ παραλόγου σκοποῦ του, ἀλλὰ διέταξε τὴν νέαν πλήρωσιν τῶν «Σπετσῶν,» καὶ ἐζήτησεν ἐπικουρίας παρὰ τῆς κοινότητος τῆς Ὕδρας, ἀναγκαῖον ἐνόμισεν ὁ ῥῶσος ναύαρχος νὰ προβῇ εἰς ὁριστικόν τινα κατ' αὐτοῦ κτύπον, καὶ νὰ συλλάβῃ ἀμφοτέρας τὰς κατὰ τὸ μικρὸν στόμιον τοῦ πορθμοῦ εὑρισκομένας ἑλληνικὰς κορβέτας.

Εἰς τοσοῦτον μονομερῆ καὶ βίαια μέτρα ἠδύνατο μόνον νὰ παρασύρῃ τὸν ναύαρχον ἡ τάσις ὅπως ἐπιδείξῃ τὸν ζῆλον αὐτοῦ εἰς τὸν πρώην ὑπουργὸν τοῦ Τσάρου. Ὑπετίμα δὲ βεβαίως τὴν ἰσχὺν

τοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος τῶν ὑδραίων καὶ τὴν ἀπαίσιον δύναμιν τῆς ἀπελπισίας των.

Ἡ δεκάτη Αὐγούστου εἶχεν ὁρισθῆ ὑπὸ τοῦ Ῥίκορδ πρὸς ἐκτέλεσιν ὁριστικῆς τινος ἐπιθέσεως. Ἐνῷ τὸ πῦρ τῶν ῥωσικῶν πλοίων ἤθελεν ἀπασχολεῖ τοὺς ἐπαναστάτας, ἔμελλον νὰ ἐξορμήσωσι τὰ κυβερνητικὰ στρατεύματα ἐκ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Γαλατᾶ, νὰ διαβῶσι τὸ ἀβαθὲς στενὸν καὶ νὰ κυριεύσωσιν ἐξ ἐφόδου τὸ φρούριον τοῦ Πόρου, ὅπερ τοσοῦτον ζωηρῶς εἶχε μετάσχει τοῦ κατὰ τοῦ «Τηλεμάχου» ἀγῶνος. Τὸ σχέδιον ὅμως τοῦτο ἀπέτυχε. Καθότι ὁ τοῦ τῶν ἐπιλέκτων τάγματος διοικητὴς Διαμαντινός, ὅστις εἶχε προτείνει νὰ ὁδηγήσῃ τὸ σῶμα τῆς ἐφόδου, ἐλπίζων ὅτι δὲν ἤθελε γείνει δεκτὴ ἡ πρότασίς του, ἀπώλεσε τὸ θάῤῥος κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμήν· τὰ δὲ στρατεύματα τοῦ Κυβερνήτου δὲν ἐκινήθησαν ἐκ τῆς θέσεώς των.

Ἐν τούτοις ὅμως ἡ ἀπὸ τῆς θαλάσσης προσβολὴ ἐπέτυχε πληρέστατα. Δύο ῥωσικὰ βρίκια προσέβαλον τὸ φρούριον τοῦ Πόρου, δύο δὲ ἄλλα ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἀσθενῶς πεπληρωμένων καὶ κακῶς ὡπλισμένων ἑλληνικῶν κορβετῶν, ὧν ἰδίως τὴν ἅλωσιν ἐσκόπει ὁ Ῥίκορδ. Μετὰ μιᾶς ὥρας μάχην ἐτινάχθησαν αἱ «Σπέτσαι» εἰς τὸν ἀέρα, ἡ δὲ κορβέτα «Λιλέκον» (;) περιῆλθεν εἰς τοσοῦτον οἰκτρὰν κατάστασιν, ὥστε τὸ πλήρωμά της ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ αὐτὴν καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς Πόρον.

Τὸ ἄγγελμα τῆς πρώτης ταύτης σπουδαίας συγκρούσεως μεταξὺ ἑλλήνων καὶ ῥώσων διέπτη ταχέως εἰς Ναύπλιον. Ὁποία περιφανὴς αὕτη μομφὴ κατὰ τῆς μακιαβελικῆς δεξιότητος τῆς διπλωματίας, ἥτις ἀνέκαθεν προσεπάθει νὰ παραμορφώνῃ καὶ νὰ ἐπιχρωματίζῃ μέχρις ἀδιαγνώστου τὰ πράγματα, καὶ νὰ κατηγορῇ ἄλλους ὅπου ἑαυτὴν μόνην ᾐσθάνετο ἔνοχον! Ὁ ῥῶσος ναύαρχος εἶχεν ἐπιτεθῆ κεντριζόμενος ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου, οἱ δὲ ὑδραῖοι εἶχον ἁπλῶς ὑπερασπισθῆ. Καὶ ὅμως τὸ ἀρνίον εἶχε θολώσει τὸ ὕδωρ τοῦ λύκου, οἱ δὲ ὑδραῖοι ἔπραξαν φοβερὸν ἀγνωμοσύνης ἔγκλημα κατὰ τῆς βορείου προστάτιδος Δυνάμεως!

Τούτου ἕνεκα γράφων ὁ ἀντιπρεσβευτὴς Ῥούκμαν ἐπισήμως πρὸς τὸν Κυβερνήτην, ἐξέφραζε «τὴν δικαίαν αὐτοῦ δυσαρέσκειαν» καὶ τὴν ἀγανάκτησίν του ἐπὶ τῷ «θλιβερῷ γεγονότι.»

«Μετὰ τοσαύτας εὐεργεσίας,» ἔγραφεν, «ἃς ἐπεδαψίλευσεν ἡ Ῥωσία εἰς τὴν χώραν ταύτην, μετὰ τὴν πιστὴν προστασίαν, ἣν παρέσχεν εἰς τοὺς ἕλληνας, μεθ' ὅλας τὰς ἐκδουλεύσεις, ἃς ῥῶσοι πράκτορες παρέχουσιν ἔτι καὶ νῦν εἰς τοὺς ὑδραίους καθ' ἑκάστην, ἠδύνατο βεβαίως νὰ φρονῇ ἡ Ῥωσία, ὅτι ἦτο ἀσφαλὴς κατὰ τοιαύτης προσβολῆς καὶ τοσοῦτον μελανῆς ἀχαριστίας. Εὑρίσκομαι ἐν τῇ λυπηρᾷ ἀνάγκῃ νὰ ἀνακοινώσω εἰς τὴν αὐλήν μου τὰς λεπτομερείας τοῦ ἀξιοθρηνήτου αὐτοῦ γεγονότος. Θέλω δ' ἐπίσης ἐκθέσει τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκρατορικὴν πρεσβείαν, ὅπως λάβῃ αὕτη πάραυτα ὅσα νομίσῃ πρόσφορα μέτρα κατὰ τῶν ἐν τοῖς λιμέσι τοῦ Εὐξείνου εὑρισκομένων σήμερον ὑδραϊκῶν πλοίων.»

Εὐχαρίστως ἐξηκολούθησεν ὁ Κυβερνήτης μελῳδῶν ἐπὶ τῆς ἅπαξ κρουσθείσης χορδῆς τῆς «μελανῆς ἀχαριστίας κατὰ τῆς Ῥωσίας.»

«Ἡ Ἑλλάς, ἀπήντησεν, ἐκ τοῦ προτέρου ἤδη ἐστηλίτευσε τοὺς ἐργάτας τοῦ κατὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς ῥωσικῆς σημαίας ἐγκλήματος, καὶ καθιστᾷ ἑπομένως αὐτοὺς μόνους ὑπευθύνους ἐπὶ τῇ ζημίᾳ, ἣν δύνανται νὰ ὑποστῶσι τὰ σπουδαιότατα ἑλληνικὰ συμφέροντα, ὅταν ἡ ὑμετέρα ἔκθεσις καὶ ἡ τοῦ ναυάρχου Ῥίκορδ φθάσωσιν εἰς Ῥωσίαν. Ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ κυβέρνησις αὐτῆς εὐελπιστοῦσιν, ὅτι ὁ Τσάρος ἐν τῇ δικαιοσύνῃ καὶ τῇ ἀγαθότητι αὐτοῦ δὲν θέλει συγχύσει τὴν μεγάλην τοῦ ἔθνους ὁμάδα, ἣν ἐμπνέει εὐγνωμοσύνη πρὸς τὸν αὐτοκρατορικόν της εὐεργέτην, καὶ τοὺς ὀλίγους ἐκείνους ἀνθρώπους, οἵτινες σκληροτραχήλως ἐπιδιώκουσι παράφρονα καὶ ἐγκληματικὰ σχέδια, καταδηλοῦντες οὕτω ἱκανῶς τὴν τύφλωσιν αὐτῶν.»

Ἐν τούτοις ὁ Καποδίστριας ἐν τῇ πρὸς τὸν ῥῶσον ἀντιπρεσβευτὴν ἐκχύσει τῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ πολὺ εὐχερῆ ἐφαίνετο φρονῶν τὴν τιμώρησιν τῆς ἑλληνικῆς ἀγνωμοσύνης. Ἐλησμόνει τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς θέσεώς του, ἧς τοσοῦτον ἐντόνως ἄλλως ὑπερεμάχει. Ἐνῷ δὲ εἶχεν ἀρνηθῆ νὰ δεχθῇ τὴν συνδρομὴν τῶν γαλλικῶν ὅπλων ἐν Ναυπλίῳ, ηὐχαρίστει νῦν, ὅτι ἐχύθη ἑλληνικὸν αἷμα ὑπὸ τῶν Ῥώσων. Ὁποία λογική! ὁποία τύφλωσις, ἥτις πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔτρεμε «τὴν φοβερὰν ζημίαν,» ἣν ἔμελλον νὰ προξενήσωσιν ἐν Πετρουπόλει εἰς τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα αἱ ἐκθέσεις τοῦ Ῥούκμαν καὶ τοῦ Ῥίκορδ. Τὰς γνωρίζομεν σήμερον, τὰς κινδυ-

νώδεις ταύτας ἐκθέσεις. Ὁ Ῥούκμαν εἶχε δώσει ὁδηγίας εἰς τὸν ναύαρχον Ῥίκορδ πρὶν ἢ οὗτος ἀποπλεύσῃ ἐκ Πόρου, ἠρνήθη ὅμως κατόπιν νὰ ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην αἱματηρᾶς συγκρούσεως, καὶ ἐπέῤῥιψεν αὐτὴν « μετ' ἐκπλήξεως καὶ λύπης » εἰς τὸν ὑπερβολικὸν ζῆλον τοῦ ναυάρχου. « Ὠφείλετε, » ἔγραψε πρὸς αὐτόν, « ἀπόντων τῶν κυβερνητῶν τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ γαλλικοῦ στόλου, νὰ ἐμποδίσητε σεῖς αὐτὸς τὴν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν συλληφθεῖσαν φρεγάταν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ νὰ διαδώσῃ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐγκαταστήσῃ πάλιν ἐν Ἑλλάδι τὴν λῃστείαν. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ, ἐνόμιζον, ὠφείλετε νὰ καταστήσητε γνωστὸν εἰς τοὺς ἀποστάτας, ὅτι δὲν ἠθέλετε ἀνεχθῆ τὴν εἰς τὸ πέλαγος ἀναγωγὴν πολεμικῶν πλοίων, ἀφοῦ μάλιστα δὲν γνωρίζει τίς εἰς τίνα κυβέρνησιν τὰ πλοῖα ταῦτα ἀνήκουσι. Τοιαύτη τις γνωστοποίησις ἦν σύμφωνος πρὸς τὰς ὁδηγίας, ἃς ἐλάβετε, καὶ πρὸς τοὺς κανόνας τοῦ διεθνοῦς δικαίου· τούτου δ' ἕνεκα εἶχε τὰς συνεπείας ἐκείνας, ἃς ἀνεμένομεν παρ' ὑμῶν. Οἱ ὑδραῖοι δὲν ἐτόλμησαν, καί τοι προαναγγείλαντες τὴν πρόθεσιν αὐτῶν, νὰ τὴν πραγματοποιήσωσιν. Ἡ τοιαύτη ὅμως τῶν πραγμάτων θέσις ἔπρεπεν ἀναγκαίως νὰ μεταβληθῇ μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν κυβερνητῶν τῶν στόλων τῶν δυτικῶν Δυνάμεων. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης δὲν ἠδύνασθε πλέον νὰ ἐνεργήσητε μόνος, καὶ ὠφείλετε νὰ ῥυθμίσετε τὴν ἐνέργειαν ὑμῶν πρὸς τὴν συμπεριφορὰν τῶν ὑμετέρων συναδέλφων, ὅπως ἀποφύγητε σύγκρουσιν μεγάλας ἔχουσαν τὰς συνεπείας. Ἅμα μαθὼν τὴν ἄφιξιν τῶν κυρίων Λάϊονς καὶ Λαλάνδ, ἐξέφρασα πρὸς ὑμᾶς τὴν ἀνάγκην συνεννοήσεως μετὰ τῶν ὑμετέρων συναδέλφων περὶ μέτρων κοινῶν. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἀναγκαῖα εἰσὶ τὰ ἑξῆς: οἱ ἐπαναστάται ὀφείλουσι νὰ ἀπομακρυνθῶσι καὶ νὰ παραδώσωσι τὰ πλοῖα. Ἔστω ὑμῖν γνωστόν, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται αὐτοῖς ὁ ἐν τῷ Αἰγαίῳ πλοῦς χωρὶς νομίμου κυβερνητικῆς ἀδείας. Μὴ δυνηθεὶς νὰ λαλήσω προσωπικῶς μετὰ τῶν κυρίων Λάϊονς καὶ Λαλάνδ, δὲν ἠδυνήθην ἐπίσης νὰ μάθω κατὰ πόσον εἰσὶν οὗτοι διατεθειμένοι νὰ ἐνεργήσωσιν ἀπὸ κοινοῦ μεθ' ὑμῶν. Σεῖς ὅμως ἠδύνασθε νὰ τὸ μάθητε, καὶ σεῖς μόνος ἠδύνασθε νὰ ἀποφασίσητε, τί ἀπελείπετο ὑμῖν νὰ πράξητε, ὅπως παράσχητε μὲν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν, διατελέσητε δὲ σύμφωνος πρὸς τοὺς ὑμετέρους συ-

ναδέλφους. Μετὰ πολλῆς βεβαίως δυσαρεσκείας μου ἀνέγνων ὡς πρὸς τοῦτο ἐν ταῖς ὑμετέραις ἐκθέσεσιν, ὅτι « ἡ διαγωγὴ τῶν κυρίων Λαλάνδ καὶ Λάϊονς ἦτο εἶδός τι προστασίας τῶν ἐπαναστατῶν »— δὲν ἠδυνήθην ὅμως ἀφ' ἑτέρου νὰ ἀναγνώσω χωρὶς ἐκπλήξεως καὶ λύπης τὴν ἐπιστολὴν ἣν ἐγράψετε σεῖς πρὸς τοὺς κυρίους τούτους, καὶ ἥτις κατέστη εἰς χεῖρας αὐτῶν μέσον ἀπειλῆς, ὅπερ δὲν ἠμέλησαν νὰ καρπωθῶσιν ἐναντίον ὑμῶν. Νομίζω, ὅτι τοσούτῳ ἀνωφελέστερον καὶ ἐπικινδυνότερον ἦτο νὰ διαλύσητε πάντα πρὸς τοὺς συναδέλφους σας δεσμόν, ὅσῳ οὗτοι, καθ' ἃ ὑμεῖς αὐτοὶ λέγετε, ἔλαβον παρὰ τοῦ Μιαούλη τὴν ὑπόσχεσιν νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ τι μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς των. Ὅτε εἴδετε, ὅτι δὲν ἠδύνασθε πλέον νὰ ἐλπίζετε τὴν συνδρομὴν τῶν ναυάρχων, ἓν μόνον ὑπελείπετο ὑμῖν: νὰ διατηρήσητε τὴν προσήκουσαν εἰς τὰ ἡμέτερα συμφέροντα θέσιν, τουτέστιν, ἢ νὰ ἐπιστρέψητε μετὰ τῶν ναυάρχων, ἤ, ἐὰν ἠθέλετε νὰ μείνετε ἐν Πόρῳ, νὰ ἀποφύγητε πᾶσαν σύγκρουσιν πρὸς τοὺς ἀποστάτας. Φαντάσθητε νῦν τὴν ἔκπληξίν μου, ὅτε ἔμαθον τὴν μεταξὺ τοῦ « Τηλεμάχου » καὶ τῶν ὑδραίων μάχην (1). »

Οὕτω δὲ αὐτὸς ὁ ῥῶσος διπλωμάτης ὡμολόγησεν, ὅτι ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἄγγλου καὶ τοῦ γάλλου ναυάρχου εἶχεν ἐπέλθει τροπή τις, καὶ ὑπηγορεύετο ἐκτίμησις τῶν πραγμάτων ἀλλοία, ἐν ᾗ ἔσφαλεν ὁ Ῥίκορδ. Δὲν ἀπέκρυψε δὲ εἰς αὐτόν, πόσον δυσαρέστως εἶχεν ἐκπλαγῇ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας συγκρούσεως. Ὅστις δὲ δύναται νὰ ἀναγνώσῃ μεταξὺ τῶν γραμμῶν καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν σημασίαν πᾶσαν τῆς διπλῆς ἐκείνης παραγγελίας ἣν εἶχε διαβιβάσει ὁ Ῥούκμαν εἰς τὸν ναύαρχον: « νὰ πράξῃ δηλ. πᾶν τὸ δυνατὸν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ ὅμως νὰ διαμείνῃ σύμφωνος πρὸς τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ (τοὺς τῶν δυτικῶν Δυνάμεων ναυάρχους), » ἐκεῖνος μόνος θέλει κατορθώσει νὰ διαλύσῃ τὸ σκότος ὅπερ καλύπτει τὴν ἐν Πόρῳ ῥωσοελληνικὴν σύγκρουσιν.

Καὶ ὁ Κυβερνήτης αὐτὸς ἠναγκάσθη, ὡς ὁ Ῥούκμαν, νὰ ἀναπτύξῃ πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας λίαν δυσάρεστον ὡς ἐκ τῶν πραγμάτων πολιτικήν. « Δὲν ἠθέλησαν, » λέγει ἔκθεσίς

(1) Ὁ Ῥούκμαν πρὸς τὸν Ῥίκορδ, 27 Ἰουλ. (9 Αὐγ.) 1831. Χειρόγρ.

τις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως (1), « νὰ μετάσχωσι τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ῥώσου αὐτῶν συναδέλφου, καθότι εὗρον τὴν ἐν Πόρῳ κατάστασιν τῶν πραγμάτων πολὺ διάφορον τῆς εἰκόνος, ἣν εἶχε διαγράψει εἰς αὐτοὺς ὁ κόμης Καποδίστριας. » Πῶς ἦτο δυνατὸν νῦν νὰ νικήσῃ ὁ Κυβερνήτης τὴν πρὸς αὐτὸν δυσπιστίαν τῆς δυτικῆς διπλωματίας; Τὰ παλαιὰ αὐτοῦ τεχνάσματα, ἡ δι' εὐστρόφου φρασεολογίας καὶ συνταγματικῶν ὑποχωρήσεων ἐπίδειξις, ἔμελλον καὶ πάλιν νὰ τεθῶσιν εἰς ἐνέργειαν. Ὑπεκρίνατο, ὅτι ἐλάμβανεν ὑπὸ σπουδαῖον λόγον τὴν θέσιν τῶν δυτικῶν Δυνάμεων, καὶ ἀνεγνώρισε μάλιστα, δυσαρέστως στενάζων, ὅτι ὑπῆρχεν ἴσως λογικόν τι ἐν ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Οὕτω δ' ἐπῆλθεν ἡ πρὸς τὸ θεαθῆναι ἐκείνη διαπραγμάτευσις, ἣν ἀπεκάλεσε ψευδῆ κωμῳδίαν ὁ Φίνλεϋ, ὡς ὠνόμασε δολίαν παγίδα τὴν κατὰ τὴν 20 Σεπτεμβρίου συγκάλεσιν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, λέγων: Capodistrias pretended to listen to the counsels of the residents and promised to convoke a national assembly: (Ὁ Καποδίστριας προσεποιήθη ὅτι εἰσήκουε τὰς συμβουλὰς τῶν ἀντιπρέσβεων καὶ ὑπεσχέθη νὰ συγκαλέσῃ ἐθνικὴν συνέλευσιν). Ἡ πραγματικὴ ὅμως πορεία τῶν διαπραγματεύσεων ὑπῆρξε τοιαύτη τις. Οἱ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων διπλωμάται ὑπέβαλον εἰς τὸν Κυβερνήτην ἐγγράφους διαβεβαιώσεις τῶν ἐντολλοδόχων αὐτῶν, καθ' ἃς αἱ αὐλαὶ θερμῶς ἐπεθύμουν νὰ ἀποκατασταθῇ ἐν Ἑλλάδι ἡ ἡσυχία ὑπὸ τὴν κρατοῦσαν τῶν πραγμάτων τάξιν. Συνεβούλευσαν δὲ τούτου ἕνεκα μέτρα συνδιαλλακτικά, καὶ συγκάλεσιν ἐθνοσυνελεύσεως, καὶ ἠρνήθησαν ὁριστικῶς νὰ διατάξωσι τὴν σύμπραξιν τῶν στόλων αὐτῶν μετὰ τοῦ ῥωσικοῦ καὶ τὴν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Ῥίκορδ ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Μιαούλη. Ὁ Δώκινς ἐλάλει ἐπιμονώτερον ἢ ποτε περὶ ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ συντάγματος, καὶ ὁ Ῥουὰν δ'αὐτὸς συνίστα παραχωρήσεις ὑπὲρ τῆς συνταγματικῆς μερίδος. Οὕτω δὲ ὁ Κυβερνήτης, δυσχεραίνων προφανῶς καὶ ἐνδόμυχον ἔχων πρόθεσιν νὰ διακωλύσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀποφασισθέντος, συγκατένευσε τέλος εἰς συμβιβασμόν τινα. Ὁ Μιαούλης ἔμελλε νὰ προσκληθῇ ἐν ὀνόματι τῆς τριπλῆς συμμαχίας εἰς ἀπόδοσιν τῆς ἐθνικῆς ἰδιοκτησίας· ὑπε-

(1) Τῆς 26 Αὐγ. 1831. Παράρτ.

σχέθη δ' ἀφ' ἑτέρου ὁ Καποδίστριας νὰ παράσχῃ ἀμνηστείαν εἰς τοὺς μετασχόντας τῶν ἐν Πόρῳ συμβάντων καὶ νὰ συγκαλέσῃ ὅ,τι τάχιστα ἐθνικὴν συνέλευσιν.

Οἱ κυβερνῆται Λαλὰνδ καὶ Λάϊονς ἔμελλον νὰ ἀνακοινώσωσιν εἰς τοὺς *ἐπαναστάτας* τὰς σπουδαίας ταύτας ἀποφάσεις, καὶ ἀνεχώρησαν πρὸς τοῦτο ἐκ Ναυπλίου τὴν 12 Αὐγούστου· ἀλλὰ πρὶν ἢ φθάσωσιν εἰς Πόρον, εἶχεν ἤδη ἐπέλθει ἐκεῖ ἡ ἀπαίσιος καὶ ἀπὸ μακροῦ ἐπικρεμαμένη καταστροφή.

Ἡ μάχη τῆς 10 Αὐγούστου εἶχε προξενήσει βαθυτάτην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς περὶ τὸν Μιαούλην. Ἅμα πίπτοντος τοῦ κύβου, διακρίνεται ἐν πάσῃ ἐπαναστάσει ὁ σῖτος τοῦ ἀχύρου. Ἡ φιλοκτημοσύνη ἦν τοσοῦτον βαθέως ἐῤῥιζωμένη παρὰ τῇ μέσῃ ἑλληνικῇ τάξει, ὅσον καὶ παρὰ τοῖς ἀστοῖς ἐν γένει τῆς Εὐρώπης. Δὲν ἔλειπον καὶ τότε περίφοβοι καὶ τὸ ἴδιον μόνον ὄφελος ἀναλογιζόμενοι ἄνθρωποι, οἵτινες ἀνεπόλουν ὅτι εἴκοσι περίπου ὑδραϊκὰ πλοῖα εἶχον ἀποπλεύσει εἰς τοὺς ῥωσικοὺς λιμένας, ὅπως φορτώσωσι σῖτον. Ἂν τὰ πλοῖα ταῦτα ἀπώλλυντο, ἀποτίοντα τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Τσάρου; Κατάπληκτα μόνον καὶ ἀμήχανα πρόσωπα ἔβλεπε περὶ ἑαυτὸν ὁ Μιαούλης. Τὴν ἑσπέραν τῆς 12 Αὐγούστου ἀπεφάσισαν οἱ ἐν Πόρῳ πατριῶται, οἵτινες τέως εἶχον ὑποστηρίξει πιστῶς τὸν ἕλληνα ναύαρχον, νὰ προβῶσιν εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν Ῥίκορδ, ὡς στερούμενοι τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων. Συγκατένευσαν δὲ νὰ καταληφθῇ ἡ πόλις αὐτῶν τὴν ἐπαύριον πρωΐαν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Κυβερνήτου. Συνήνουν δ' ἀφ' ἑτέρου οἱ ῥῶσοι νὰ κλείσωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, ἂν διαρκούσης τῆς νυκτὸς μετεφέροντο εἰς Ὕδραν οἱ ἐκτεθειμένοι ἐκ τῶν κατοίκων καὶ οἱ φοβούμενοι κρίσιν τινα ὑδραῖοι. Ἐπὶ τῆς «Ἑλλάδος» ἀπελείφθησαν τριάκοντα περίπου πρόσωπα μετὰ τοῦ Μιαούλη. Ἡ γενικὴ ἐν τούτοις ἀποθάῤῥυνσις δὲν ἔκαμψε τὸν ἀτρόμητον ναύτην. Ἡ ἀμηχανία ἐφαίνετο ἐκκρούσασα τὸν σπινθῆρα ἐκ τοῦ λίθου καὶ προκαλοῦσα πᾶσαν τὴν πείσμονα ἀποφασιστικότητα τοῦ ὑδραίου. Ἀνεκοίνωσε τῷ ῥώσῳ ναυάρχῳ διὰ τοῦ μυριάρχου Σαχίνη, ὅτι ἐσκόπει νὰ ἀναμείνῃ τὴν ἄφιξιν τῶν κυβερνητῶν τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ τοῦ γαλλικοῦ στόλου καὶ νὰ διαπραγματευθῇ πρὸς αὐτούς· ἀλλ' ὅτι πρὸς τὸ ἐλάχιστον ἐχθρικὸν κίνημα ἤθελε πυρπολήσει τὰ

ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενα πλοῖα. Ἐπειδὴ δ'εὐλόγως ὑπέθετεν, ὅτι ξέναι παραστάσεις ἤθελον κάλλιον ἐπιδράσει, διεβίβασε τὴν αὐτὴν ταύτην δήλωσιν πρὸς τοὺς ῥώσους διὰ τοῦ κυβερνήτου τοῦ γαλλικοῦ βρικίου « Le Grenadier. » Ἡ φοβερὰ ἐκείνη ἀπειλὴ ἐφάνη τὸ κατ' ἀρχὰς προξενήσασα ἐντύπωσίν τινα εἰς τὸν Ῥίκορδ. Ἀπήντησε δι' ἀγαθῶν λόγων, καὶ διεβεβαίωσεν ὅτι ἤθελεν ἀναμείνει τὴν ἄφιξιν τῶν συναδέλφων αὐτοῦ. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἔλαβε διὰ ταχυδρόμου, σταλέντος διὰ ξηρᾶς, τὴν εἴδησιν τῶν μεταξὺ Καποδιστρίου καὶ τῶν ἀντιπρέσβεων τῶν δυτικῶν Δυνάμεων ἐκκρεμῶν διαπραγματεύσεων, δι' ὧν ἐπηγγέλλετο τοῖς ἐπαναστάταις ἀμνηστεία καὶ ἡ ποθητὴ ἐθνικὴ συνέλευσις. Αὐτὴ καὶ μόνη ἡ πρὸς τοὺς « ἐπαναστάτας ἐπιείκεια » δυσηρέστησε τὸν θερμοκέφαλον ῥῶσον ναυτικόν. Ἤξευρε δὲ πρὸς τούτοις, ὅτι δύο ὑπῆρχον ψυχαὶ ἐν τῷ στήθει τοῦ Κυβερνήτου, καὶ εἶχε νῦν ταχέως καταμάθει ὁποῖον διπλοῦν πρόσωπον ἐνόμιζεν ἀναγκαῖον νὰ ὑποκριθῇ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὁ Καποδίστριας. Ἐκτὸς ἑαυτοῦ γενόμενος, ὅτι οἱ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων ἀντιπρέσβεις εἶχον ἀποκρούσει τὰ ἐκδικητικὰ αὐτοῦ σχέδια, οὐδὲ στιγμῆς ἠμέλησεν ὁ Κυβερνήτης, ὅπως κεντρίσῃ τὸν ῥῶσον ναύαρχον εἰς ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Μιαούλη, εἰς ἔργον τουτέστι σωτήριον. Ἐνήργησε δὲ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην συμφωνότατα πρὸς τὴν ὀφιοειδῆ αὐτοῦ φύσιν. Τραχεῖά τις ἀτραπός, διερχομένη διὰ τῶν ὀρέων τὸ Χαϊδάρι, τὸ Ἴρι, τὸ Ποτάμι καὶ τὸν Δαμαλᾶν (τὴν Τροιζῆνα), φέρει ἐν διαστήματι 13 ὡρῶν ἀπὸ Ναυπλίου εἰς Πόρον. Τὴν 10 Αὐγούστου ἀπεστάλη ἐκ Ναυπλίου ἡ ἀπαίσιος διὰ τὴν μνήμην τοῦ Καποδιστρίου, πρὸς τὸν Ῥίκορδ ἀποτεινομένη, ἐπιστολή (1), ἀναμφισβήτητος σαγήνη πρὸς ἀνάμιξιν εἰς τὸν ἐμφύλιον ἑλληνικὸν πόλεμον καὶ πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Μιαούλη. Ὁ Κυβερνήτης ὑπελόγισεν, ὅτι τὸ γράμμα του ἤθελεν ἴσως φθάσει εἰς χεῖρας τοῦ ῥώσου ναυάρχου, ὃν καθίστα διαιτητὴν τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἑσπέραν ἤδη τῆς δεκάτης Αὐγούστου, λίαν ἀργά, ἢ ἀφεύκτως τὴν πρωΐαν τῆς ἑνδεκάτης. Ἔγεινε δ' ἀληθῶς ὡς ὑπελόγισεν. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτοῦ ἔλεγε:

« Φρονῶ, ὅτι ἡ ὑμετέρα ἐνεργητικότης θέλει ἔχει σωτήρια απο-

(1) Τῆς 29 Ἰουλίου (10 Αὐγούστ.) 1831 Χειρόγρ. Παράρτ.

τελέσματα, καθότι οἱ ὑδραῖοι ναῦται θέλουσι καταλείψει τὰ πάντα, ἅμα ὡς αἰσθανθῶσιν ἔλλειψιν τροφῶν καὶ χρημάτων, στενοχωρούμενοι μάλιστα ὑπὸ τοῦ κατέχοντος τὴν πόλιν στρατοῦ. Ὁ Μιαούλης μένει τότε μόνος μετ' ὀλίγων ἀξιωματικῶν. Τί μένει πλέον εἰς αὐτοὺς νὰ πράξωσι; Δυνατὸν νὰ εὑρίσκωνται ἤδη νῦν εἰς τοιαύτην θέσιν. Δὲν ἔχω λόγους, κύριε ναύαρχε, ὅπως ἐκφράσω ὑμῖν, τί θέλει σᾶς ὀφείλει ἡ Ἑλλάς. Μὴ συγχύσετε, πρὸς Θεοῦ, τὴν χώραν ταύτην καὶ τὴν σπεῖραν ἐκείνην τῶν οὐτιδανῶν καὶ ἀφρόνων, οἵτινες οὐδεμίαν ἔχουσιν ἰδέαν περὶ ἐκπληρώσεως καθήκοντος.»

Ὁ ὑπαινιγμὸς οὗτος ἦν κάλλιστα ὑπολελογισμένος, συμφώνως πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ῥίκορδ. Σπουδαῖον ἦτο νῦν νὰ δοθῇ ὁριστικός τις κτύπος, πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν κυβερνητῶν τῶν δυτικῶν Δυνάμεων, ὅπως ἐκπλαγῶσιν οὗτοι καὶ καταισχυνθῶσι διὰ τοῦ τετελεσμένου γεγονότος. Εἰς τὸν ἐπιχειρηματίαν καὶ ἀδυσώπητον ναύτην παρείχετο κακεντρεχὴς μὲν ἀλλὰ συμφυὴς πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ εὐχαρίστησις, τὸ νὰ συνταράξῃ αἴφνης τὰς ἐνεργείας τῆς ἐν Ναυπλίῳ δυτικῆς διπλωματίας καὶ νὰ καταστρέψῃ τὴν ἐπανάστασιν, πρὶν ἢ ἐπιδράσῃ ἡ χαρτίνη ἐκείνης δύναμις. Μετὰ πολλῆς δὲ περισκέψεως διέθεσεν οὗτος τὰ τῆς προσβολῆς. Τὰ τηλεβόλα του ἐδέσποζον τῆς πόλεως καὶ τῆς εἰσόδου τοῦ στενοῦ, ἑπομένως καὶ τοῦ ἐγγυτάτου συνδέσμου πρὸς τὴν Ὕδραν. Τὸ φρούριον Ἄϊδεκ, ἐκκενωθὲν ὑπὸ τῆς ἀσθενοῦς ὑδραϊκῆς φρουρᾶς, κατελήφθη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Κυβερνήτου. Ἡ κορβέτα «Σπέτσαι» καὶ ὑδραϊκόν τι βρίκιον ἠγκυροβολημένον ἐν τῷ πρὸ τοῦ μοναστηρίου ὅρμῳ εἶχον ὑποκύψει εἰς τὴν ὑπέροχον ῥωσικὴν δύναμιν· ἀπόσπασμά τι δὲ τακτικοῦ στρατοῦ προὐχώρησε τὴν πρωΐαν τῆς 13 Αὐγούστου πρὸς τὸν Πόρον, — ὅπως προστατεύσῃ συνάμα τὴν πόλιν κατὰ τῆς λύσσης τῶν ἀτάκτων, — διότι οἱ κάτοικοι τοῦ Πόρου εἶχον λίαν χαλαρωθῆ καὶ προέτειναν συνθηκολογίαν.

Οὕτω πανταχόθεν ἐπήρχετο κατὰ τοῦ Μιαούλη ἡ θύελλα. Εἶχεν ἔτι περὶ τοὺς τριάκοντα μόλις ναύτας ἐπὶ τῆς «Ἑλλάδος» καὶ τὰ λοιπά του δὲ πλοῖα εἶχον ἀσθενέστατα πληρώματα. Ἀνεμένετο ὅμως πάντοτε ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν σχεδὸν ἡ ἄφιξις τῶν κυβερνητῶν τῶν δυτικῶν Δυνάμεων καὶ τῶν στόλων αὐτῶν. Ὁ δὲ Μιαούλης εἶχεν

ἀνακοινώσει εἰς τὸν ῥῶσον ναύαρχον καὶ εἰς τὸν πρὸ μικροῦ ἀφικόμενον εἰς τὸν λιμένα μετὰ τοῦ πολεμικοῦ του βρικίου γάλλον πλοίαρχον Λεβαγιάν, ὅτι ἀπόφασιν εἶχε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὰ ἔσχατα.

Εἶχεν ἐλπίσει πεποιθότως, ὅτι ὁ Ῥίκορδ ἤθελεν ἀναμείνει τὴν ἐπάνοδον τοῦ Λαλὰνδ καὶ τοῦ Λάϊονς· μόλις δὲ ἡ ἐπίθεσις τῶν ῥώσων κατὰ τοῦ ὅρμου τῆς μονῆς ἐξήγειρεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἡσυχίας του. Διὰ τῆς ἠσκημένης ὀξυδερκείας τοῦ ἐν ναυμαχίαις πεπειραμένου ἀνδρὸς κατενόησε πάραυτα, ὅτι τὰ πλοῖα τοῦ Ῥίκορδ ἐκινοῦντο πρὸς κατάληψιν καιρίων θέσεων, ὅθεν νὰ δύνανται, ἀβλαβῆ αὐτά, νὰ προσβάλωσι διὰ τοῦ πυρός των τὸν ἑλληνικὸν στόλον. Ἦτο ἐννάτη καὶ ἡμίσεια ὥρα, ὁ δὲ Ῥίκορδ εἶχε δώσει ἀκριβῶς τὴν διαταγὴν εἰς προχώρησιν, καὶ προσεπάθει νὰ καταλάβῃ διὰ τῶν πλοίων του νέαν ἐγγυτέραν θέσιν, ὅτε φοβερὰ ἔκρηξις ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ Μιαούλης ἐξετέλεσε τὴν ἀπειλήν του. Δευτέρα ἔκρηξις ἐπηκολούθησε, σχεδὸν ἀμέσως. Ἡ φρεγάτα « Ἑλλὰς » καὶ ἡ κορβέτα « Ὕδρα » εἶχον ἀνατιναχθῆ εἰς τὸν ἀέρα. Ὅτε δὲ τὰ πυκνὰ νέφη τοῦ καπνοῦ, ἅτινα εἶχον περιβάλει τὸν ἑλληνικὸν στόλον, διελύθησαν, ἐφάνησαν ἐπιπλέοντα τῶν ὑδάτων τὰ συντρίμματα τῆς λαμπρᾶς « Ἑλλάδος » καὶ τῆς πρῴην λείας αὐτῆς « Ὕδρας. » Ὁ ἕλλην ναύαρχος εἶχε ῥιφθῆ, ἀμέσως πρὸ τοῦ γεγονότος, ἐντὸς λέμβου τινὸς μετὰ τῶν περὶ αὐτόν, καὶ διαφυγὼν ὡς ἐκ θαύματος τὴν ἀπὸ τῶν ῥώσων βροχὴν σφαιρῶν, ἐσώθη εἰς Ὕδραν. Μόλις μετὰ πολλοῦ κόπου κατωρθώθη νὰ διασωθῇ ἐκ τῶν καταστρεπτικῶν φλογῶν ὁ ναύσταθμος καὶ μέρος τι τῶν ἐπιλοίπων πλοίων· καθότι πανταχοῦ εἶχον θέσει πῦρ οἱ ἐπιδέξιοι τῆς Ὕδρας πυρποληταί. Ἐν κινδύνῳ δὲ ζωῆς κατωρθώθη νὰ ἀποκοπῶσι καὶ σβεσθῶσιν ἐγκαίρως τὰ καίοντα ἐναύσματα.

« Τὸ γεγογὸς τοῦτο, » λέγει διπλωματική τις ἔκθεσις (1), « ἦν λυπηρότατον διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἠδύνατο δὲ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀντίῤῥοπον τῆς ἐν Ναβαρίνῳ καταστροφῆς. »

Ἀλλ' ὑπῆρξε λοιπὸν καὶ πάλιν ἀφορμὴ τῆς μεγάλης ταύτης ζημίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους τὸ ἰδιόβουλον τῶν ἀρχηγῶν αὐτοῦ, ἡ ἀπειθαρχία καὶ τὸ δυσάγωγον; Οὐχί· τοὐναντίον δὲ μᾶλλον ἀκριβῶς συ-

(1) Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τῆς 26 Αὐγούστου 1831. Παράρτ.

νέβη. Προσέβαλεν ἀληθῶς καιριώτατα ἡ πυρπόλησις τοῦ στόλου τὸ νέον ἑλληνικὸν κράτος, καὶ κατέστρεψε διὰ μιᾶς τὴν βαρυτίμως ἐξαγορασθεῖσαν ἀνάπτυξιν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ· καὶ εἶνε βεβαίως ἀξιοθρήνητος ἡ τύφλωσις ἐκείνη, ἥτις ὁπλίζει τὸ φατριαστικὸν πάθος εἰς ζημίαν τοῦ κοινοῦ καλοῦ, καὶ ἐγχειρίζει αὐτῇ πρὸς τοῦτο τὸν δαυλὸν τῆς καταστροφῆς. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς νέας Ἑλλάδος μίγνυται συχνάκις ὁ ἡρωϊσμὸς μετὰ τοῦ ἐγκλήματος, καὶ ὁ ποιητὴς ἀντέγραψεν ἐκ τῆς πραγματικότητος τὸν ἐραστὴν τῆς Μεδόρας (;). Πρόκειται ὅμως ἐνταῦθα περὶ τυφλώσεως; Ἁρμόζουσιν αἱ μομφαὶ αὗται εἰς τὴν πρᾶξιν τοῦ Μιαούλη;

Ἂν ἔγκλημά τι ποτὲ ἐξηγήθη ἢ ἐδικαιολογήθη διὰ τῆς ὀλεθρίας τῶν περιςάσεων πλοκῆς καὶ τῶν μηχανοῤῥαφημάτων τῶν ἀντιπάλων, ἐξηγεῖται ἰδίως τοῦτο καὶ δικαιολογεῖται, ὅτι ὁ ὑδραῖος ναύαρχος δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἄλλως ἢ ὡς ἔπραξεν. Ὁ Μιαούλης δὲν ἀπέστειλεν εἰς μάτην τὸν ἀξιωματικόν του εἰς τὴν ῥωσικὴν ναυαρχίδα, ὅπως παρακαλέσῃ τὸν Ῥίκορδ νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ κίνημά τι ἐπὶ τὰ πρόσω μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τῶν κυβερνητῶν τῶν δυτικῶν Δυνάμεων, οὔτε παίζων ἠπείλησεν, ὅτι ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως τῶν ῥωσικῶν πλοίων ἤθελε καταστρέψει μᾶλλον τὸν στόλον αὐτοῦ, ἢ παραδώσει αὐτὸν εἰς ξένην Δύναμιν. Εὐκόλως δὲ βεβαίως ὑπέθεσεν, ὅτι ἔκτακτόν τι — κρυφία τις ἴσως ἐνέργεια τοῦ Κυβερνήτου — ἐπῆλθεν, ὅπως ἀποτρέψῃ τὸν Ῥίκορδ τῆς ὑποσχέσεως, ἣν εἶχε δώσει ἐπισήμως ἐνώπιον τῶν κυβερνητῶν τῶν δυτικῶν στόλων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Ἐγνώριζεν ὅτι ὁ Κυβερνήτης, ἅμα διὰ πανουργίας καὶ δόλου ἀνακτῶν τὸν ἑλληνικὸν στόλον, ἤθελε μεταχειρισθῇ αὐτὸν ὅπως ἐπιχειρήσῃ βίαν κατὰ τῆς Ὕδρας καὶ Σύρου. Προέβλεπε δέ, ὅτι ἡ ῥωσικὴ σημαία ἤθελεν ἀναλάβει τὴν σκέπην τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ὅστις ἔμελλεν οὕτω νὰ ὑποτάξῃ πάλιν τὴν Ὕδραν καὶ Σύρον εἰς τὴν δεσποτείαν τοῦ Κυβερνήτου. Ἦν τοῦτο ἀνεκτόν; Ἔπρεπε νὰ θριαμβεύσῃ διὰ παντὸς ὁ δεσποτισμὸς κατὰ τῆς ἐθνικῆς θελήσεως; Οὐχί· ἀνάγκην ᾐσθάνετο ὁ Μιαούλης νὰ προασπίσῃ τῶν πατρίων ἐλευθεριῶν, καὶ νὰ μείνῃ μέχρι θανάτου πιστὸς εἰς τὰς διαταγὰς τῆς κοινότητος τῆς Ὕδρας· ἐκ λόγων δὲ ὑψηλῶν καὶ ἀξίων τῆς ἀρχαιότητος ἀπεφάσισε νὰ καταστρέψῃ τὸν στόλον, ὅστις ἤθελε

καταστῇ ὄργανον ὑποδουλώσεως ἐν χερσὶ τοῦ Κυβερνήτου. Οὕτω δ' ἔτι καὶ σήμερον ὡς μεγαλούργημα πατριωτικῆς πίστεως διατηρεῖται ἐν ταῖς καρδίαις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τὸ ὑπὸ τοῦ ὑδραίου ναυάρχου πρὸς φρίκην τῶν ἐναντίων του διαπραχθὲν τόλμημα τῆς 13 Αὐγούστου 1831. Οὐδεμία δὲ σκιὰ κηλιδοῖ τὸν αἴθριον δρόμον τοῦ ἐκφανοῦς ἐκείνου καὶ ἐν παντὶ κινδύνῳ δεδοκιμασμένου πατριωτισμοῦ. Ὡς ἔκρινεν ὁ ἄγγλος ἐλευθερόφρων, ὁ εἰπών: **Miaoulis displayed one cloudless career of steady sterling patriotism** (ὁ Μιαούλης ἤνυσεν ἀνέφελον στάδιον ἀδιαπτώτου καὶ ἁγνοῦ πατριωτισμοῦ), οὕτως ἀπεφάσισε καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαός. Ἔκρινε τὴν πρᾶξιν ἐν τῇ φοβερᾷ πολιτικῇ της ἀνάγκῃ καὶ σὺν αὐτῇ ἡθῴωσε καὶ πάντας τοὺς ἑταίρους τοῦ Μιαούλη.

Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὸν ἀτυχῆ πολωνικὸν λαόν, ὅςτις ταπεινωθεὶς ἐγένετο στρατιωτικὸν διαμέρισμα τῆς Γαλλίας καὶ ἐπήνεγκε καταστροφὰς εἰς ξένα ἔθνη, ἐλευθερίαν ποθοῦντα, ὅστις κατέστρεψε τὴν Μαδρίτην καὶ ἔκαυσε τὴν Μόσχαν, ἐκώμαζε δὲ καὶ ἐκραιπάλα, ὁσάκις πολωνικόν τι σύνταγμα ἐτρέπετο πρὸς τὰ Πυρηναῖα, ἵνα σφάξῃ τοὺς ἱσπανούς· καὶ ἄλλως ὡς πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, οὗτινος τὰ ἐξ ἀγρίας ἀποφάσεως ἔργα καὶ ἡ καθ' ἑαυτοῦ φοβερὰ λύσσα κατανοοῦνται καὶ ἐξηγοῦνται πολὺ κάλλιον, ὡς ἐλέγχοντα ἀντίδρασιν κατὰ τῆς ἐπιῤῥοῆς τῶν ξένων καὶ ἀπόκρουσιν τῆς ξένης ἐπεμβάσεως εἰς ἐσωτερικὰ ἐθνικὰ πράγματα.

Τοιαύτη δέ, ἀπόκρουσις τῆς ξένης ἀναμίξεως εἰς τοὺς ἐμφυλίους ἑλληνικοὺς ἀγῶνας καὶ τολμηρὰ ἀντίδρασις κατὰ τῆς ῥωσικῆς ἐπηρείας καὶ ἐπεμβάσεως, ὀνομάζεται καὶ σήμερον ἔτι ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἡ πρᾶξις τοῦ Μιαούλη. Ἀπαντᾷ τις, ἀληθῶς, καὶ ἐνθουσιώδεις τοῦ Κυβερνήτου ὀπαδούς, οἵτινες πᾶσαν κατὰ τοῦ πολιτικοῦ καὶ κυβερνητικοῦ του συστήματος μομφὴν ἀποκρούουσι διὰ φράσεων τοιούτων: « Ὁ Καποδίστριας ἦτο ἅγιος, ἦτο μάρτυς! » Ἂς ἐρωτήσῃ τις ὅμως περὶ τῆς πυρπολήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐν Πόρῳ· « Ναί! » θέλει ἀκούσει εἰς ἀπάντησιν, « ὁ Μιαούλης εἶχε πληρέστατα δίκαιον, μὴ θελήσας νὰ παραδώσῃ τὰ πλοῖά μας εἰς τοὺς ῥώσους. »

Εἶνε εὐγενὲς χαρακτηριστικὸν ἀληθοῦς καὶ ζῶντος ἐθνικοῦ αἰσθή-

ματος, ὅτι οἱ ἕλληνες ἠδυνήθησαν νὰ λησμονήσωσι καὶ θέσωσιν ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ τό τε ὁμόδοξον καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, ἅμα ὡς προσεπάθησεν ἡ Ῥωσία νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τοὺς ἰδίους αὐτῶν ἐσωτερικοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας. Καὶ ὁ Μιαούλης αὐτὸς ὑπέστη σφοδρὰν πρὸς ἑαυτὸν πάλην. Καθότι κάλλιστα κατενόει, τί ἐσήμαινεν ἡ πρὸς τὸν Τσάρον περίφρων ἐκείνη πρόκλησις, καὶ ἐπάλαισε πρὸς ἑαυτὸν πρὶν ἢ ἐκφανῶς καταστῇ πολέμιος τοῦ Κυβερνήτου· διότι ὁ Καποδίστριας εἶχεν εὐεργετήσει αὐτόν. Ὅστις ὅμως, προκειμένου περὶ τῶν μεγίστων τῆς ἀνθρωπότητος ἀγαθῶν, εἶνε ἀγνώμων, οὗτος εἶνε ἐχέφρων. Ἀφελὴς καὶ ἁπλοϊκὸς ναύτης, χωρὶς ἐξόχου πολιτικῆς κρίσεως, εἶχεν ὅμως ὁ Μιαούλης σαφεστάτην συνείδησιν τῆς τε ἀνάγκης καὶ τῶν συνεπειῶν τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ. Ἔσχε δὲ τὴν αὐταπάρνησιν ὅπως ἐκτελέσῃ τὰς διαταγὰς τῆς κοινότητος αὐτοῦ Ὕδρας, αἵτινες ἠδύναντο νὰ ἀποβῶσιν ὀλέθριαι εἴς τε τὸ κράτος καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον· καθότι τὸ ἀκάματον καὶ ἀτρόμητον αὐτοῦ φρόνημα ἐθεώρει αὐτὰς ὡς ἱερὰς καὶ ἁγίας. Οὗτος εἶνε ὁ φοβερὸς ἀλλὰ πολύτιμος καὶ τοῦ μεγίστου βραβείου ἄξιος καρπὸς τοῦ δημοτικοῦ ἐκείνου πνεύματος, εἰς ὅ, πλὴν τῆς θρησκείας των, ὀφείλουσιν οἱ ἕλληνες τὴν ἐπὶ μακραίωνα δουλείαν διατήρησιν πολιτικῆς ὑπάρξεως.

Τὰ λείψανα τῶν δημοτικῶν ἐλευθεριῶν τῶν ἑλλήνων ἦσαν κάρφος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ συγκεντρωτικοῦ Κυβερνήτου. Τὰ ἐπελθόντα δὲ νῦν ὑπὸ τὴν σκέπουσαν αὐθεντείαν τῆς ἐν Ὕδρᾳ δημογεροντείας παρεῖχον καλλίστην εἰς τὸν Κόμητα ἀφορμήν, ὅπως παραστήσῃ τὸ δημοτικὸν πνεῦμα ὡς ἀγρίως ἀντιμαχόμενον κατὰ τῶν νόμων καὶ τῆς τάξεως, καὶ στηλιτεύσῃ αὐτὸ ὡς ἐγκληματικὸν ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης ὁλοκλήρου. Ἀνθρωπογνώστης βαθὺς ὁ Καποδίστριας, ἐγνώριζε βεβαίως, ὅτι ἐγγυτέρα ἦν ἀπεγνωσμένη τις ἀπόφασις τῆς ἐλευθερόφρονος μερίδος ἢ ὑποχώρησις αὐτῆς, καὶ ὅτι ἤθελε προτιμήσει αὕτη τὴν ἐξ ἐγκλήματος εὐθύνην μᾶλλον ἢ τὴν ἐξ ἀποτυχίας χλεύην. Ἀπὸ τῆς συγκρούσεως δὲ τῆς 10 Αὐγούστου ἠδύνατο εὐχερῶς νὰ προΐδῃ τὴν τελευταίαν τῶν ὑδραίων ἀπόφασιν. Οὕτω δὲ ἀναγκαῖον παρίστατο, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ μεσιτεία τῶν ἀντιπρέσβεων ὑπέφαινεν ὡς ἐνδεχομένην ἀγαθήν τινα τῶν πραγμάτων ἔκβασιν, νὰ καταστηθῇ διὰ τοῦ γραμματίου ἐκείνου ὁ ῥῶσος ναύαρχος διαιτητὴς τῶν τυχῶν τῆς

Ἑλλάδος, καὶ νὰ προκληθῇ βιαία τις κρίσις. Δὲν ὑπέθετε δὲ βεβαίως ὁ Κυβερνήτης, ὅτι ἤθελεν ἐπιτύχει ὁ Ρίκορδ νὰ γείνῃ κύριος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου χωρὶς μεγάλης ζημίας, καὶ νὰ καταστήσῃ ἀμαχητὶ γελοίαν τὴν ἀντιπολίτευσιν καὶ τοὺς δυτικοὺς αὐτῆς προστάτας· καθότι ἐγνώριζε πόσον δεινὸς πολέμιος ἦν ὁ Μιαούλης.

Δὲν δυσηρέστει ὅμως αὐτὸν τὸ νὰ παρασυρθῇ ὁ Μιαούλης εἰς τὰ ἄκρα, καὶ νὰ πληρωθῶσιν οἱ ῥῶσοι διὰ τῆς τέχνης τοῦ Ῥόστοπτσιν (1). Ἦν μὲν ἀληθῶς φοβερὰ τοῦ Μιαούλη ἡ πρᾶξις, καὶ φρίκην ἔμελλε νὰ ἐμποιήσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην· τὸ φοβερὸν ὅμως αὐτῆς ἠδύνατο νὰ τραπῇ δεξιῶς πρὸς ὄφελος τῆς κυβερνήσεως, καὶ νὰ εἰκονισθῇ πανταχοῦ ὡς τὸ κορύφωμα τοῦ παράφρονος καὶ προδοτικοῦ τυρβασμοῦ τῶν ἐν Ἑλλάδι δημαγωγῶν.

Οὕτω δὲ καὶ συνέβη. Ἐν Πόρῳ ἐῤῥίφθησαν οἱ κύβοι· καὶ οἱ τῆς ἐθνικῆς μερίδος διεκήρυξαν, ὅτι οὐδεμία πλέον ὑπῆρχε δυνατὴ συνδιαλλαγὴ πρὸς τὸν τύραννον. Ὡς ὁ Ξέρξης, ἔλεγον, ἐντὸς τῶν φλογῶν τῆς Ἀκροπόλεως, οὕτω καὶ ὁ Καποδίστριας ἠδύνατο νὰ ἴδῃ ἐντὸς τῶν φλογῶν τοῦ Πόρου τὴν ἀκλόνητον τῶν ἑλλήνων ἀπόφασιν. Ἐκάησαν δέ, προσέθετον, ἡ ξυλίνη «Ἑλλὰς» καὶ ἡ ξυλίνη «Ὕδρα,» ἵνα καταδείξωσιν εἰς τὸν κόσμον, ὅτι ἡ ἀληθὴς Ἑλλὰς καὶ ἡ ἀληθὴς Ὕδρα ζῶσι καὶ θέλουσι νὰ ἦνε ἐλεύθεραι.

Ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν Κυβερνήτην αὐτὸν οὐδεμία πλέον ὑπῆρχε φειδὼ δυνατή· ἂν δὲ τέως ἐκ διπλωματικῶν λόγων προσεποιεῖτο, ὅτι ἐσέβετο τοὺς ἐναντίους αὐτοῦ ὡς ὀπαδοὺς ἀντιθέτου πολιτικοῦ συστήματος, ἀναγκαῖον νῦν παρίστατο εἰς αὐτὸν νὰ καταδιώξῃ αὐτοὺς ὡς ἐγκληματίας καὶ ἐνόχους ἐσχάτης προδοσίας. Εἰς τοὺς ῥώσους αὐτοῦ φίλους δὲν ἀπέκρυψε τὰς τοιαύτας περὶ δραστηρίων μέτρων προθέσεις του. Ηὐχαρίστησε δὲ τὸν Ῥίκορδ ἐπὶ τῇ «βοηθείᾳ,» δι' ἧς ἠνάγκασε τοὺς ὑδραίους νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸν Μιαούλην, καὶ νὰ ἀναγνωρίσωσιν οὕτω πόσον παράφρων καὶ ἐγκληματικὴ ὑπῆρξεν ἡ διαγωγή των. Εἰς ταῦτα προσέθηκεν ὁ Καποδίστριας γενικὰς πολιτικὰς σκέψεις περὶ τῶν σχέσεων τῆς Ῥωσίας καὶ Γαλλίας, καὶ περὶ

(1) Ὑπαινίσσεται προδήλως ὁ συγγραφεὺς τὸν εἰς τὸν Ῥόστοπτσιν, στρατιωτικὸν διοικητὴν τῆς Μόσχας κατὰ τὰ 1812, ἀποδιδόμενον ἐμπρησμὸν τῆς πόλεως. Σημ. τ. Μετ.

τοῦ βασιλικοῦ λόγου τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, ὧν πρόδηλος σκοπὸς ἦν ἡ καθησύχασις τοῦ ῥώσου. Ὁ λόγος τοῦ βασιλέως, ὅτι ἤλπιζε τὴν διατήρησιν τῆς πολωνικῆς ἐθνικότητος, παρήγαγε τὸν Κυβερνήτην εἰς τὸ τολμηρὸν συμπέρασμα, ὅτι τὰ συγκλονίζοντα τὴν ἡσυχίαν τῆς Εὐρώπης μεγάλα γεγονότα οὐδεμίαν ἤθελον ἐπιφέρει μεταβολὴν τῶν μεταξὺ Ῥωσίας καὶ Γαλλίας σχέσεων. « Προσπαθήσατε, » ἔγραφε, « νὰ δοθῇ ἓν πέρας εἰς τὴν ἀτυχῆ ὑπόθεσιν τοῦ Πόρου. Οἱ ἀντιπρέσβεις καὶ οἱ κυβερνῆται τῶν δυτικῶν στόλων συνδιελέχθησαν χθὲς μακρὸν μετ' ἐμοῦ. Μοὶ ἀνεκοίνωσαν τὸ ἑσπέρας σχέδιον πρωτοκόλλου, περιέχοντος δήλωσιν καταδικάζουσαν τοὺς ὑδραίους, καὶ πρὸς τούτοις ὑποχρεοῦσαν τοὺς κυβερνήτας τῶν στόλων νὰ προβῶσιν εἰς μέτρα καταναγκαστικά, ἂν καὶ πάλιν ἀποκρούσωσιν οἱ στασιῶται πεισμόνως τὰ πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν προσφερόμενα μέσα. Εὐχῆς ὅμως ἔργον ἤθελεν εἶναι, ἂν τὸ σχέδιον τοῦτο ἀνταπεκρίνετο κάλλιον εἰς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν. Συνεπείᾳ τούτου μετέβαλον τὸ σχέδιον καὶ ἔπεμψα αὐτὸ εἰς τὸν Κύριον Μιαούλην, παρ' οὗ ἀναμένω νῦν ἀπάντησιν. Ἂν οἱ ὑδραῖοι στενοχωρηθῶσι πολύ, δυνατὸν εἶνε νὰ ἀπομακρυνθῶσι μόνοι των, καὶ νὰ καταστῇ ἀνωφελὴς πᾶς μακρότερος ἡμῶν ἀγών. Εὐχαριστῶ ὑμῖν καὶ πάλιν δι' ὅσας κατεβάλετε προσπαθείας, ὅπως σώσητε τὴν Ἑλλάδα ἐκ τῆς αναρχίας καὶ τῶν μεγαλειτέρων ἔτι κακῶν, δι' ὧν ἠπείλει αὐτὴν ἡ στάσις. Ὁ ὑμέτερος αὐτοκράτωρ θέλει ἀνταμείψει ὑμᾶς διὰ τῆς εὐνοίας του » (1).

Ἡ περίστροφος αὕτη ἐξομολόγησις, ἥτις περιεῖχε μόνον σαφῆ τῆς εὐγνωμοσύνης τὴν ἔκχυσιν, σκοπὸν εἶχε πρόδηλον νὰ μετριάσῃ πως τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παρακελεύσεως τῆς 10 Αὐγούστου, νὰ καθησυχάσῃ τὸν ῥῶσον ναύαρχον, καὶ νὰ καλύψῃ τὴν εὐθύνην τοῦ Κυβερνήτου ἐν περιπτώσει ναυτικοῦ τινος τολμήματος ὁμοίου πρὸς τὸ τοῦ Κόδριγκτον. Ὅτε ὅμως αἱ ἀπίθανοι ὑποθέσεις, ἃς ἐξέθηκεν ὁ Κυβερνήτης εἰς τὸν ῥῶσον ναύαρχον, ἐματαιώθησαν ὑπὸ τῶν πραγμάτων, καὶ ἐπῆλθεν ἡ καταστροφὴ τοῦ Πόρου, προσεποιήθη ἐμφρόνως ὁ Κυβερ-

(1) Ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν Ῥίκορδ, τὴν 31 Ἰουλίου (12 Αὐγούστου) 1831. Παράρτ.

νήτης, ὅτι προσεβλήθησαν δῆθεν ἡ τιμὴ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀρετή. « Ἐξεπλήρωσα μέχρι τοῦδε καὶ θέλω πάντοτε ἐν τῷ μέλλοντι ἐκπληρώσει τὸ καθῆκόν μου, καθ' ἃ ὑπαγορεύουσιν ἡ τιμή μου καὶ ἡ συνείδησις· θέλω δὲ εἴπει εἰς τὰς συμμάχους Δυνάμεις καὶ ἰδίως εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι εἰς τὴν δραστηριότητα αὐτῶν ὀφείλω τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἀμυδρὰν περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδα. — Εἴ τι καὶ ἄλλο, τοῦτο ἰδίως εἶνε ἀναγκαῖον: ὁ ἐκφοβισμὸς τῶν ὑδραίων καὶ ἡ περιστολὴ τῶν ῥᾳδιούργων. Τοῦτο δὲ θέλετε δυνηθῇ νὰ κατορθώσητε περιπλέοντες πρὸ τῆς νήσου καὶ παρακωλύοντες τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ αὐτῆς, τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν ἄλλων νήσων καὶ λοιπῶν σπουδαίων σημείων τοῦ ἡμετέρου κράτους. Θέλω πέμψει εἰς ὑμᾶς δύο βρίκια, ὧν θέλω προσπαθήσει νὰ καταρτίσω τοιουτοτρόπως τὸ πλήρωμα, ὥστε νὰ σᾶς ἦνε χρήσιμον. Ἀσχολούμεθα ἤδη περὶ τούτου καὶ ἐντὸς πέντε ἡμερῶν τελειώνομεν. Ὁ περίπλους οὗτος δὲν θέλει βεβαίως δυσαρεστήσει τοὺς ὑμετέρους συναδέλφους. Σᾶς παρακαλῶ καὶ πάλιν, ἐμμείνατε ἀδιάσειστος εἰς τὴν ὑμετέραν ἀπόφασιν (1).»

Ἡ τελευταία φράσις τοῦ Κυβερνήτου ἀνεφέρετο εἰς τὴν μεταξὺ Ῥίκορδ καὶ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ ἀντίθεσιν, «τὴν διάστασιν δηλ. ἐκείνην,» ὡς ἀπεκάλουν αὐτὴν αὐστριακαὶ ἐκθέσεις, «μεταξὺ τῶν τριῶν κυβερνητῶν τῶν συμμάχων στόλων, ἥτις κατεδήλωσε τὴν μεταξὺ τῶν προστατίδων Δυνάμεων ἐπικρατοῦσαν διαφωνίαν.»

Τὴν **14** Αὐγούστου ἐπῆλθε ζωηρὰ ἀνταπόκρισις μεταξὺ τῶν «συναδέλφων.» Ὁ Λαλὰνδ καὶ ὁ Λάϊονς προσεπάθησαν νὰ ἀποτρέψωσι τὸν ναύαρχον Ῥίκορδ τῆς χρήσεως βίας κατὰ τῶν ὑδραίων, καὶ ἀπήτησαν ἀνακοίνωσιν τῶν πρὸς αὐτὸν διαταγῶν, ἀφοῦ, παρὰ τὴν δήλωσιν τοῦ Κυβερνήτου, εἶχε προβῆ εἰς ἐχθροπραξίας πρὸς στασιώτας καὶ ἀπεμονώθη ἀπὸ τῆς συμμαχίας. Ὁ Ῥίκορδ ἐδικαιολογήθη, λέγων ὅτι ἀπέτρεψε μόνον τὴν προσβολὴν ἑλληνικῶν πλοίων· ἀλλ' οἱ δύο κυβερνῆται ἀπήντησαν, ὅτι ἡ διὰ τοῦ πλοίου του μεταφορὰ ἑλληνικῶν στρατευμάτων ὑπῆρξεν ἀφορμὴ τῆς ἐπελθούσης καταστροφῆς, καὶ παρετήρησαν ὅτι αἱ πρῶται ἐχθροπραξίαι ἐγένοντο ὑπὸ τῶν ῥώσων.

(1) Ὁ Καποδίστρ. πρὸς τὸν Ῥίκορδ, 6/18 Αὐγ. 1831. Παράρτ.

Ὁ δὲ Κυβερνήτης ἐνόμισεν ἀναγκαῖον νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν Ῥίκορδ πρὸς καθησύχασιν αὐτοῦ τὰ ἑξῆς: «Δύναμαι νὰ σᾶς ἀποδείξω δι' ἐπισήμων ἐγγράφων τὸ ἐναντίον ἐκείνου, ὅπερ δυσηρέστησεν ὑμᾶς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τῶν ὑμετέρων συναδέλφων (1).»

Ἐν τούτοις τὰ μετὰ τὴν ἐν Πόρῳ κρίσιν ἐπελθόντα κατὰ τὴν στερεὰν συμβεβηκότα κατέδειξαν, ὅτι οὐδὲν πλέον ἐδυσώπει ἢ περιέστελλε τὸν Κυβερνήτην. Τὸ ὑπὸ τὸν Νικήταν καὶ Καλλέργην σῶμα τῆς κατοχῆς, ὅπερ συνεπείᾳ συνθηκολογίας τῆς 12 Αὐγούστου εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὴν πόλιν τοῦ Πόρου, ἐφέρετο πρὸς αὐτὴν ὡς κατακτηθεῖσαν πόλιν, καὶ ἡ διαγωγή του ἦν διαγωγὴ ἀξίου συμμάχου τῶν ῥώσων βαρβάρων. Οἱ ἀτυχεῖς τοῦ Πόρου κάτοικοι ἀπέτινον ἀναγκαίως τὴν ὀργὴν τῶν καποδιστριακῶν ἐπὶ τῷ ἐγκλήματι τοῦ Μιαούλη. Αἱ ἀρχαὶ οὐδὲν ἔπραττον πρὸς περιστολὴν τῶν ἀκολασιῶν, αἵτινες διεπράττοντο κατά τε πραγμάτων καὶ προσώπων· καὶ ἀξιωματικοὶ δ' ἔτι ἡμιλλῶντο πρὸς τοὺς στρατιώτας, ἁρπάζοντες, κλέπτοντες καὶ κατὰ γυναικῶν ἀσελγαίνοντες. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ *τακτικοὶ* δὲν ὑπελείφθησαν τῶν *ἀτάκτων* κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην. Πῦρ καὶ σίδηρος ἐλυμήναντο τὴν πόλιν ἐκείνην, ἥτις πρὸ 24 ὡρῶν εἶχεν ὑποταγῇ ἑκουσίως, καὶ ἧς οἱ πράγματι *ἔνοχοι* κάτοικοι εἶχον πρὸ καιροῦ καταφύγει εἰς Ὕδραν. Εὐχερεῖς δὲ οὕτω δάφνας ἔδρεψαν οἱ ἥρωες ἐκεῖνοι, οἵτινες πρὸ μικροῦ ἔτι δὲν εἶχον τολμήσει νὰ προσβάλωσι τὸ μικρὸν καὶ ἀσθενῶς φυλασσόμενον φρούριον τοῦ Πόρου, καὶ φορτία λαφύρων φέροντες ἐπανέκαμψαν ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται εἰς Ἄργος καὶ Ναύπλιον. Πῶς δὲ ἦτο δυνατὸν νὰ αἰσχύνωνται ἐπὶ τῇ ἀνάνδρῳ αὐτῶν διαγωγῇ, ἀφοῦ ἡ κυβέρνησις αὐτὴ τοὺς ηὐχαρίστει διὰ προκηρύξεώς της ἐπὶ τοῖς ἀνδραγαθήμασι τοῦ Πόρου, καὶ ἀπὸ φονέων καὶ ἐμπρηστῶν ἀνεβάπτιζεν αὐτοὺς σωτῆρας τῆς πατρίδος; Ἀδύνατον ἦτο νὰ συγκλονισθῇ φοβερώτερον ἢ διὰ τῶν συμβάντων τούτων ἡ στρατιωτικὴ πειθαρχία. Πανταχοῦ ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατῷ ἠγέρθη ἡ ὄρεξις τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ τῆς ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς νομιμότητος ἀτιμωρήτου κορέσεως τῶν κτηνωδε-

(1) Ἐκθ. ἐκ Σύρου τῆς 15 καὶ 17 Αὐγούστου, καὶ τοῦ κυβερνήτου τοῦ στόλου, τῆς 20 Αὐγ. 1831. Παράρτ.

στάτων ὁρμῶν. Σύμπας δ' ὁ στρατὸς προσεπάθει μετ' οὐ πολὺ νὰ καταστῇ ἄξιος τῶν δαφνῶν καὶ τῆς ἐπισήμου εὐχαριστίας, ἃς ἔλαχον οἱ ἐν Πόρῳ ἐμπρησταὶ ὡς σωτῆρες τῆς πατρίδος.

Οἱ ξένοι μόνοι, ὅσοι διετέλουν ἔτι ἐν ἑλληνικῇ ὑπηρεσίᾳ, δὲν συνεμερίσθησαν τὰς διαθέσεις ταύτας. Εἰθισμένοι ἀνέκαθεν οἱ γάλλοι ἀξιωματικοὶ νὰ συγκιρνῶσι, δι' ἐλευθέρας ἐκφράσεως τοῦ πολιτικοῦ των φρονήματος, τὸν ζυγὸν ὃν εἴτε ὑφίστανται ἢ καὶ ἐπιβάλλουσι πολλάκις ἔν τε τῇ πατρίδι αὐτῶν καὶ ἐπὶ ξένης, ἐξέφραζον ἀπροκαλύπτως τὴν ἀγανάκτησιν αὐτῶν, ὁ δὲ στρατηγὸς Ζερὰρ ἐξέδωκεν ἡμερησίαν διαταγὴν, ἐν ᾗ δριμύτατα κατεμέμφετο τοὺς μετασχόντας τῆς λεηλασίας στρατιώτας. Οὕτω μετὰ τῆς ἐν Πόρῳ κρίσεως ἐξεῤῥάγη εἰς ἐκφανῆ ἐχθρότητα ἡ ἐπικρατοῦσα τέως ψυχρότης μεταξὺ τοῦ Κυβερνήτου καὶ τῶν γάλλων. Προσφορώτατον δὲ νῦν ὑπῆρξεν εἰς τὸν κόμητα τὸ κρύφιον μῖσος, ὅπερ ἡ ἑλληνικὴ ἀλαζονεία τρέφει κατὰ παντὸς ξένου. Αἱ συχνάκις ἀναφυόμεναι μεταξὺ ἑλλήνων καὶ γάλλων ἀξιωματικῶν διενέξεις ἐλύοντο πάντοτε κατὰ τῶν γάλλων· ὑπεδηλοῦτο δὲ οὕτω εἰς τοὺς φιλέλληνας, ὅτι ἠδύναντο μὲν νὰ προσφέρωσι τὰς χρηματικάς των συνδρομὰς καὶ νὰ θυσιάζωσι τὴν ζωὴν αὐτῶν, ἀλλ' ὅτι ὁπωςδήποτε ἔμενον πάντοτε ἀνεκτοὶ μόνον ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Λεωνίδα καὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδα, καὶ ὅτι ὑφίστατο πάντοτε ἀναγκαίως ἡ παλαιὰ μεταξὺ ἑλλήνων καὶ βαρβάρων διαφορά. Ἡ θέσις τῶν γάλλων εἶχεν ἤδη καταστῆ δυσχερὴς καὶ δυσφόρητος, ἔμενον δὲ εἰσέτι, ὅπως ἀποτρέψωσι τὴν ἐντελῆ διάλυσιν τοῦ τακτικοῦ σώματος, ἥτις ἦν ἄφευκτος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν. Ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ παρηγκωνίζοντο, οὐδόλως λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἀξίας καὶ τῆς ἱκανότητος αὐτῶν. Ἀνίκανός τις ἀξιωματικός, διατελέσας ὅμως ἄλλοτε ἐν ῥωσικῇ ὑπηρεσίᾳ, ὁ Σάουμβουργ, διωρίσθη διοικητὴς τοῦ μηχανικοῦ, ὁ ῥῶσος Ῥάϊκος διοικητὴς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς, ὁ δὲ Καλλέργης, ὅστις μετὰ τὴν μάχην τῶν Ἀθηνῶν εἶχεν ἀπολέσει τὸ οὖς αὐτοῦ ὡς αἰχμάλωτος τῶν τούρκων, διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ἱππικοῦ. Ἂν ἡ κυβέρνησις ἐφατρίαζε τέως ἐν τῷ κρυπτῷ, ἐν τῷ φανερῷ δὲ μετὰ πολλοῦ κόπου παρίστατο οὐδετέρα, νῦν κατέστη ἐκφανῶς ῥωσίζουσα. Τούτου δ' ἕνεκα ὁ Κυβερνήτης ἐθεωρεῖτο πλέον ὑπὸ τῶν ἀντιπρέσβεων τῶν δυ-

τικῶν Δυνάμεων ὡς φατριαστὴς μόνον, καθ' οὗ ἐπιτυχῶς ἐξεφράζετο ἡ πεφωτισμένη πλειοψηφία τοῦ ἔθνους.

Διὰ τοῦτο ἀντέστησαν οὗτοι ζωηρότατα, ὅτε ὁ ναύαρχος Ῥίκορδ, συμμορφούμενος πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Καποδιστρίου, παρεσκευάσθη νὰ ἀποκλείσῃ τὴν Ὕδραν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ῥωσικὰ πολεμικὰ βρίκια ἤρξαντο περιπλέοντα πρὸ τῆς νήσου, καὶ ἠπείλουν νὰ βυθίσωσι πᾶν πλοῖον ἀποπειρώμενον νὰ ἐξέλθῃ τοῦ λιμένος, ἀπέστειλαν ἐκεῖσε πολεμικὰ πλοῖα καὶ ὁ Λαλὰνδ καὶ ὁ Λάϊονς, ὅπως παρακωλύσωσι τὴν ἔκρηξιν ἐχθροπραξιῶν. Οὕτως ἡ συγκεκαλυμμένη διάστασις μεταξὺ τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων ἀπεκαλύφθη ἐντελῶς, οἱ δὲ ἐπαναστάται ἠδύναντο πλέον ἀπροκαλύπτως τοῦ λοιποῦ νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Δὲν προέκειτο πλέον περὶ στάσεως κατὰ τῆς καθεστηκυίας ἀρχῆς, ἀλλὰ περὶ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ ξένης ἐπιδράσεως. «Μεταχειριζόμενος,» λέγει ἡ Δωραδίστρια, «ῥωσικὰ ὅπλα πρὸς καταστολὴν τῶν πολεμίων αὐτοῦ, ὁ ἄρχων δημοκρατικῆς πολιτείας ἐκύρου ἀφρόνως τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν ἀγγλικῶν ἐκείνων ἐφημερίδων, αἵτινες κατηγόρουν αὐτοῦ, ὅτι ἤθελε νὰ μεταβάλῃ τὴν Ἑλλάδα εἰς *ὀσποδαράτον*, καὶ ὅτι διάθεσιν εἶχε νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ῥωσίας.»

Ἀληθῶς δὲ ὁ λεγόμενος οὗτος ῥῶσος ἀνθύπατος εἶχεν ἤδη ἐκφράσει πρὸς τὸν Ῥίκορδ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ εὐχαρίστησιν ἐπὶ τῷ ἀποκλεισμῷ τῆς Ὕδρας. «Φρονῶ,» ἔγραφεν εἰς αὐτόν, «ὅτι εἶνε ἐπικαιρότατον νὰ ἀποκλεισθῇ στενότατα ἡ Ὕδρα· ἐπίσης δέ, ὅτι εἶνε σήμερον ἀναγκαῖον νὰ ὑπάρχῃ ἐφ' ἑκάστου ἑλληνικοῦ πλοίου εἷς ῥῶσος ἀξιωματικός, ὅπως τοὐλάχιστον διευθύνῃ τὰ μεταξὺ τῶν ὑμετέρων καὶ τῶν ἰδικῶν μου πλοίων σημεῖα, ἀφοῦ νῦν εἶνε τῆς πρώτης ἀνάγκης νὰ συμπράττωσιν οἱ ἕλληνες μετὰ τοῦ ὑμετέρου στόλου. — Οἱ ὑδραῖοι κοινωνοῦσι πρὸς τὰς Ἀθήνας, καὶ θέλουσι νὰ διαδώσωσιν ἐκεῖθεν πρὸς ἀνατολὰς τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ σκοπός των οὗτος δύναται νὰ ματαιωθῇ διὰ τῆς ἀποστολῆς ἑνὸς τῶν ἡμετέρων πλοίων, ὅπερ νὰ περιπλέῃ μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Σπαθὶ καὶ τοῦ Σουνίου. Τότε ὁ κόλπος καθίσταται ἀκίνδυνος (1).»

(1) Ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν Ῥίκορδ, 18/30 Αὐγούστου 1831. Παράρτ.

Μεταξὺ Ῥίκορδ καὶ τῶν ὑδραίων εἶχε συμβῆ πρὸ μικροῦ ἐν Σύρῳ ὅμοιόν τι πρὸς τὰ τοῦ Πόρου, τοῦτο δὲ ἐξηρέθισε τὸ αἷμα τοῦ Κυβερνήτου. Ὁ ρῶσος κυβερνήτης ἠθέλησε νὰ συλλάβῃ διὰ τῆς βίας ἐν τῷ λιμένι τῆς νήσου ἐκείνης ἰδιόκτητόν τι βρίκιον τοῦ Μιαούλη. Ἀλλ' ὁ πλοίαρχος ἐδήλωσεν αὐτῷ, ὅτι συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας τοῦ κυρίου Μιαούλη ἤθελε καύσει μᾶλλον ἢ παραδώσει τὸ πλοῖόν του. Ἐμεσίτευσε τότε ὁ αὐστριακὸς πρόξενος παρὰ τῷ Ῥίκορδ, ὅπως ἀποτρέψῃ τῆς Σύρου τὰς συνεπείας ἐμπρησμοῦ, δυναμένου νὰ ἐκταθῇ ἐπὶ τὴν πόλιν καὶ τὰς ἀποθήκας, καὶ κατώρθωσε νὰ ἀκουσθῇ ἡ παράκλησίς του, ἀφοῦ ἠγγυήθη ἡ κοινότης τῆς Σύρου, ὅτι τὸ βρίκιον δὲν ἤθελεν ἐπιχειρήσει τί κατὰ τῆς ρωσικῆς σημαίας (1).

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης παρῄτησαν τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα τὴν ρωσικὴν σημαίαν καὶ ἀνέλαβον τὴν τρίχρουν γαλλικήν.

« Οἱ ρῶσοι μετέλαβον τοῦ μίσους, ὅπερ ᾐσθάνθη ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος κατὰ τοῦ Κυβερνήτου Καποδιστρίου· μετέσχον δ' αὐτοῦ ἐπίσης καὶ τὰ περὶ αὐτὸν πρόσωπα, ἅτινα χωρὶς τινος λόγου προσωπικοῦ συμφέροντος διέμενον ἔτι ἐν ὑπηρεσίᾳ τῆς κυβερνήσεως (2). »

Ὁ Καποδίστριας, θέλων νὰ λυθῇ ὑπὸ ἀνωτέρου κριτηρίου ἡ πρὸς μεγίστην αὐτοῦ δυσαρέσκειαν μεταξὺ Ῥίκορδ καὶ τῶν συναδέλφων του ἀναφυεῖσα διάστασις, ἡ ἐκ συνεργείας αὐτοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον προελθοῦσα, ἀπηύθυνε κατὰ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου ὑπόμνημά τι πρὸς τὴν ἐν Λονδίνῳ σύνοδον, παραπονούμενος ὅτι οἱ κυβερνῆται Λαλὰνδ καὶ Λάϊονς δὲν εἶχον ἐνεργήσει ἐκ συμφώνου μετὰ τοῦ ναυάρχου Ῥίκορδ, «καίτοι πάντες κατέκρινον τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ.» «Ὁ Κυβερνήτης διέγραψεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ φρικτὴν τῆς Ἑλλάδος τὴν εἰκόνα· ἀπῄτησε δὲ νὰ δοθῇ ἓν πέρας εἰς τὴν περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς χώρας ἐπικρατοῦσαν ἀοριστίαν, νὰ ὁρισθῶσιν ὅ,τι τάχιον τὰ ὅρια καὶ ὁ ἡγεμὼν αὐτῆς, νὰ σταλῶσι δὲ ὅμοιαι ὁδηγίαι εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ τοὺς κυβερνήτας τῶν στόλων, καὶ νὰ χορηγηθῇ, ἀπέναντι τοῦ ὑπὸ

(1) Ἐκθ. ἐκ Σύρου, τῆς 22 Αὐγούστου 1831.

(2) Ἐκθ. ἐξ Ἀθηνῶν, τῆς 15 Αὐγ. ἐκ Σύρου τῆς 30 Αὐγούστου, καὶ τῆς 8 Σεπτεμβρίου 1831. Παράρτ.

τῶν Δυνάμεων ἐγγυηθέντος δανείου, χρηματική τις συνδρομὴ εἰς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν, ἧς εἶχον ἐντελῶς ἐξαντληθῆ τὰ ταμεῖα (1).» Ἀλλὰ καὶ τὰ παράπονα καὶ ἡ αἴτησις βοηθείας ἀπήχησαν χωρίς τινος ἀποτελέσματος.

Συνάμα δ' ἀπέκτησεν ἡ ἑλληνικὴ ἀντιπολίτευσις ἀνεκτίμητον καὶ φοβερὰν συνδρομὴν διὰ τῆς κατὰ τοῦ Κυβερνήτου τροπῆς τῶν δυτικῶν Δυνάμεων, καὶ ἐπεταχύνθη ἡ κατὰ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως κρίσις. Ἡ ἰουλιανὴ ἐπανάστασις εἶχεν ἀπαλλάξει τὴν Γαλλίαν τῶν ῥωσικῶν δικτύων· ἔμελλε δὲ ν' ἀπαλλάξῃ καὶ τὴν Ἑλλάδα τοῦ « ῥώσου ἀνθυπάτου,» καὶ τὸ ἔθνος ἔμελλε νὰ ἐξεγερθῇ ὡς εἷς ἀνὴρ κατὰ τοῦ διπλωμάτου, οὗτινος πέραν τοῦ μέτρου ἐδέσποζον ῥωσικαὶ ἰδέαι καὶ συμπάθειαι.

Ὁ πρόδρομος ἐπαναστατικῆς ἐκρήξεως χρόνος εἶνε λίαν ἀνυπόμονος (2)· οὐδέποτε δὲ παρέρχεται μακρὸν χρονικὸν διάστημα μεταξὺ κλονισμοῦ καὶ πτώσεως. Κατὰ τὰς τελευταίας πράξεις κυβερνήσεως παλαιούσης κατὰ τοῦ λαοῦ αὐτῆς, ὁ σφυγμὸς τῆς νόσου ἔχει πυρετώδη ταχύτητα. Ὁ ἀναπολῶν Λουδοβῖκον τὸν ΙΣΤ'. πρὸ τοῦ 1789 ἢ Κάρολον τὸν Ι'. πρὸ τοῦ 1830 θέλει ὑποθέσει, ὅτι τὸ ἐπικρατοῦν σύστημα εἶχε δωροδοκηθῆ οὕτως εἰπεῖν, ὅπως ἀνορύξῃ ἐν τάχει τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ τάφον. Οὕτω δὲ καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἅμα ὡς τὸ ναυτικὸν ἐκοσμήθη διὰ τῆς γαλλικῆς τρίχρου σημαίας, οἱ δὲ ἀντιπρόσωποι τῶν δυτικῶν Δυνάμεων οὐδόλως ἀπέκρυπτον πλέον τὴν ἀπροκάλυπτον αὐτῶν συμπάθειαν ὑπὲρ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἐπῆλθεν ἄμεσος ἡ διαλυτικὴ κρίσις τῆς πολιτικῆς ἀποσυνθέσεως. Ὁ Καποδίστριας, κάλλιστα τὰ ἐπερχόμενα ὀσφραινόμενος, κατενόησεν ὅτι εὑρίσκετο ἐνώπιον καταστροφῆς, καὶ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐξέλεξε πρὸς ἐκτέλεσιν προφυλακτικοῦ πραξικοπήματος. Μέχρι τοῦδε εἶχεν ἀναβάλει τὴν συγκάλεσιν ἐθνικῆς συνελεύσεως, προφασιζόμενος ὅτι ἀνάγκη ἦτο νὰ ἐπέλθῃ πρότερον ἡ ἀπόφασις τῆς ἐν Λονδίνῳ συνόδου, καὶ νὰ ἀνατεθῇ ἡ περὶ πάντων κρίσις εἰς τὸν μέλλοντα ἡγε-

(1) Ἔκθ. ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τῆς 26 Σεπτεμβρίου 1831. Παράρτ.

(2) Eifersüchtig (ζηλότυπος) λέγει ὁ συγγραφεύς· ὑποθέτω ὅμως, ὅτι ἡ χωρὶς ἐννοίας αὕτη λέξις ἐγράφη ἀντὶ τῆς eiferig, καὶ διὰ τοῦτο μεταφράζω: ἀνυπόμονος. Σημ. τ. Μετ.

μόνα. 'Αλλ' ἡ παράτολμος τοῦ Μιαούλη πρᾶξις διέλυσε πᾶσαν περιοριστικὴν αὐτοῦ σκέψιν, καὶ τὴν δευτέραν ἡμέραν μετὰ τὴν πυρπόλησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐξέδωκεν, ἕνεκα ἀνωτέρων λόγων (pour des raisons majeures) (1) διάταγμα, δι' οὗ καθίστα γνωστόν, ὅτι αἱ περιστάσεις ὑπηγόρευον αὐτῷ νὰ συγκαλέσῃ ταχύτερον τὴν συνέλευσιν, καὶ ὅτι οἱ πληρεξούσιοι ἔπρεπε νὰ συνέλθωσιν ἐν Ἄργει τὴν 13 Σεπτεμβρίου.

'Αλλ' ἡ τετάρτη ἐθνικὴ συνέλευσις εἶχε μόνον ἀναβληθῆ· ὑφίστατο δ' ἔτι νομίμως, καὶ ὁ πρόεδρος Σισίνης ὑπέγραφε πάντοτε ὡς πρόεδρος τῆς ἑλληνικῆς ἐθνοσυνελεύσεως. 'Επειδὴ ὅμως ὁ Καποδίστριας προέβλεπεν, ὅτι οἱ αὐτοὶ ἐκεῖνοι πληρεξούσιοι μεταβαλλομένων νῦν τῶν πραγμάτων, δὲν θὰ ἦσαν πλέον τοσοῦτον εὐάγωγοι ὅσον πρότερον, ἀπεφάσισε νὰ ἀσκήσῃ τὸ κινδυνῶδες ἐκεῖνο προνόμιον, ὅπερ ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἡγεμόνα νὰ διαλύῃ βουλὴν δυσαρεστοῦσαν αὐτῷ, ὅπως ᾖ βέβαιος, ὅτι ἐν τῇ νέᾳ συνόδῳ θέλει ἀπαντήσει ὀλιγωτέραν ἰδιότροπον ἀντίστασιν. 'Απεφάσισε δὲ νὰ διαλύσῃ σιωπηρῶς τὴν ὑφισταμένην ἔτι συνέλευσιν διὰ τῆς διαταγῆς νέων ἐκλογῶν. « Οἱ ἐκλογικοὶ σύλλογοι, » ἔλεγεν ἡ φράσις, ἐξ ἧς κατεφαίνετο ἀπροκάλυπτον τὸ νέον πραξικόπημα, « δύνανται ἢ νὰ ἐπικυρώσωσι τοὺς πληρεξουσίους, οἵτινες μετέσχον τῆς ἐν Ἄργει συνελεύσεως τοῦ 1829, ἢ νὰ ἐκλέξωσι νέους, ὅσους καὶ ὅπως ὁ νόμος διατάσσει. » Ἡ σημασία τῶν μέτρων τούτων ἦτο καταφανής· τοὺς ἐκλογικοὺς συλλόγους ἐπηρεάζον αἱ δημογεροντεῖαι, ταύτας δὲ πάλιν, μέχρι τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν, οἱ ἔκτακτοι ἐπίτροποι καὶ οἱ προσωρινοὶ διοικηταί. Ὁποία λαμπρὰ προσδοκία ἐλευθέρων καὶ εἰλικρινῶν ἐκλογῶν! 'Εκφόβισις καὶ σαγήνη ἦσαν τὰ μέσα, ὧν ἀφειδὴς προέκειτο νὰ γείνῃ χρῆσις. Σπάνιοι εἶνε πανταχοῦ οἱ καὶ εἰς τὸν φόβον καὶ τὴν ἐλπίδα ἐπίσης ἀνθιστάμενοι ἄνθρωποι, ἡ δὲ ἐλεεινότης τῆς ἀνθρωπίνης φιλαυτίας ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν τὸ ἰσχυρότατον στήριγμα τοῦ δεσποτισμοῦ. Τὰ στρατηγήματα ταῦτα εἶχε διδάξει τὸν πρῴην ῥῶσον ὑπουργὸν ἡ ἐν Γαλλίᾳ νομαρχιακὴ διοίκησις· ἦσαν δὲ ταῦτα ναπολεόντειος κληροδοσία, ἥτις οὐ μόνον παρ' αὐτῇ τῇ εὐ-

(1) Ἔκθ. ἐκ Κωνστ. τῆς 10 Σεπτεμβρίου, 1831. Παράρτ.

πτοήτῳ συνειδήσει τῆς ἱερᾶς συμμαχίας ἠδύνατο νὰ τύχῃ δικαιολογήσεως, ἀλλὰ καὶ μιμήσεως ἔτι, μᾶλλον ἢ ἧττον ἀτυχοῦς, παρ' αὐτῶν τῶν νομίμων πολιτειῶν, τῶν ἐπὶ τοῦ *Ἐλέου Θεοῦ* ἀῤῥαγῶς τεθεμελιωμένων.

Καὶ ἐμερίμνησε μὲν οὕτω τὸ πραξικόπημα περὶ τῆς ἀγαθῆς τῶν ἐκλογῶν διεξαγωγῆς. Τί ὅμως ἤθελε συμβῆ, ἂν αἱ ἀποστάτιδες ἐπαρχίαι ἤθελον νὰ ἀσκήσωσι τὸ ἐκλογικὸν αὐτῶν δικαίωμα, καὶ ν' ἀποστείλωσιν ἀντιπολιτευομένους πληρεξουσίους εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν; Καὶ τούτου ἐξεῦρε θεραπείαν ὁ Κυβερνήτης, θεσπίσας ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὕδρας καὶ τῶν εἰς τὴν « συνταγματικὴν ἐπιτροπὴν » ὑποτεταγμένων ἐπαρχιῶν δὲν ἠδύναντο νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν συνέλευσιν, πρὶν ἢ συνδιαλλαγῶσι πρὸς τὴν κυβέρνησιν. Τὸ μέτρον τοῦτο, καὶ πολιτικὸν ἂν ὀνομασθῇ, ἐστερεῖτο οὐχ ἧττον πᾶσαν νόμιμον δικαιολόγησιν, ἡ δὲ ἀγανάκτησις τῶν οὕτω αἰφνιδίως ἀποκλεισθέντων πληρεξουσίων ἐξεχύθη διὰ σφοδροτάτων σαρκασμῶν κατὰ τοῦ πολυτρόπου Κυβερνήτου. Ζωηρότερον νῦν ἢ πρότερον παρεσκευάζετο ἐν Ὕδρᾳ ἀντισυνέλευσις, καὶ κατὰ τὰ τέλη τῆς καποδιστριακῆς κυβερνήσεως ἐφαίνοντο μέλλουσαι νὰ ἐπαναληφθῶσιν αἱ αὐταὶ ἐκεῖναι σκηναί, αἵτινες εἶχον προηγηθῆ τῆς κλήσεως τοῦ Κυβερνήτου ἐν Τροιζῆνι.

« Ἡ ἐκλογικὴ πάλη, » λέγουσιν ἐκθέσεις ἐκ Σύρου (1) « τοσοῦτον ηὔξησε τὸν ἐρεθισμὸν τῶν πνευμάτων, ὥστε ἡ χώρα μετέπεσεν εἰς κατάστασιν ἀναρχίας καὶ ἐμφυλίου πολέμου. Τὸ συνταγματικὸν κόμμα, οὗτινος ἡ κεντρικὴ ἕδρα ὑπῆρχεν ἐν Ὕδρᾳ, κατέστη καὶ πάλιν ἰσχυρότερον ἀπέναντι τοῦ Κυβερνήτου. »

Ἡ « νόμιμος » συνέλευσις τῶν « καλῶν χριστιανῶν » συνεκλήθη ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἐν Πόρῳ καταστροφῆς. Καί τοι δὲ ἡ πιέζουσα δύναμις τοῦ συμβάντος ἐκείνου συνεκαλύπτετο ὑπὸ τὴν φράσιν « ἀνώτεροι λόγοι, » εὐνόητον ὅμως ἦτο, ὅτι ὁ περὶ τῶν προσφάτων γεγονότων λόγος καὶ ἡ περὶ αὐτῶν κρίσις ἤθελον καταστῆ μία τῶν κυριωτάτων τῆς συνελεύσεως ἀσχολήσεων. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἔπρεπε νὰ γείνῃ ἡ προσήκουσα ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης, καὶ νὰ ἐμπνευσθῇ αὐτῇ ἄνωθεν λογική τις κρίσις.

(1) Τῆς 15 Σεπτεμ. καὶ 10 Ὀκτωβρ. 1831. Παράρτ.

Κατὰ τὰς πρώτας στιγμὰς εἶχε χαιρετισθῆ ὁ ἐμπρησμὸς τοῦ στόλου δι' ἀγρίας χαρμοσύνου κραυγῆς. «Τὰ πλοῖα, ἐλέγετο, προσεφέραμεν ὁλοκαυτώματα εἰς τὴν ἐλευθερίαν.» Ὡς ὅμως μετὰ τοὺς ἐμπαθεῖς ἐρεθισμοὺς ἐπέρχεται συχνάκις ἡ ψυχρὰ σκέψις, οὕτω καὶ παρ' αὐτοῖς ἔτι τοῖς πολεμίοις τῆς κυβερνήσεως κατίσχυσεν ἡ ἐκ τῆς ὑλικῆς ζημίας ἔποψις τοῦ γεγονότος.

Ἀληθὲς εἶνε, ὅτι ἐπὶ τοῦ ἐμπορικοῦ ἰδίως ναυτικοῦ βασίζεται ἡ ἀληθὴς ἀκμὴ καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος, ἕνεκα δὲ τούτου καὶ μόνου ἠδύναντο οἱ ἔμφρονες ἄνδρες νὰ παραβλέψωσι τὴν ἐπελθοῦσαν ζημίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀνυπόμονος φαντασία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους μόνον τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν θεωρεῖ ὡς πρόσφορον μέσον ἐπιθετικοῦ πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ βιαίας ἐκπληρώσεως τῆς μεγάλης ἰδέας, ἡ δυσαρέσκεια καὶ ἡ ἀγανάκτησις ἐπὶ τῷ ἐμπρησμῷ τοῦ στόλου ἐξηπλώθησαν βαθμηδὸν εἰς πάσας τῶν κατοίκων τὰς τάξεις. Τὰς διαθέσεις ταύτας προσεπάθησε νὰ καρπωθῇ δραστηριώτατα ὁ Καποδίστριας. Ὡς διὰ μαγικῆς ῥάβδου ἐκαλύφθη ἡ Ἑλλὰς δι' ἀναφορῶν, αἵτινες ἀπέπνεον βαθυτάτην μὲν φρίκην κατὰ τοῦ ἐπαράτου ἐκείνου κακουργήματος, ἐμπιστοσύνην δὲ καὶ ἀκλόνητον πίστιν πρὸς τὸν Κυβερνήτην. Γνωστὸν εἶνε πῶς κατορθοῦνται αἱ τοιαῦται πίστεως διαβεβαιώσεις. Ἐν Ἑλλάδι εἶχον ἤδη κατ' ἐπανάληψιν δοκιμασθῆ· παρασκευάζονται δ' ἐκεῖ πολὺ εὐκολώτερον, καὶ ἀποδεικνύουσιν, εἰ δυνατὸν, πολὺ ὀλιγώτερον ἢ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης.

Ὅπως ὠφεληθῇ ὅμως ἐκ τοῦ ἐπικαίρου τῶν πραγμάτων, προὐκάλεσεν ὁ Κυβερνήτης ἔκθεσιν τοῦ προσωρινοῦ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργοῦ Σιτσιλιάνη, ἥτις περιέβαλε τὴν εὐχερῆ καὶ νομικὴν ἔκφρασιν εἰς τὸν ἄτακτον ἐρεθισμὸν τοῦ ἔθνους κατὰ τῶν ἐγκληματιῶν τοῦ Πόρου καὶ τῆς φιλελευθέρας μερίδος. Ὁ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργὸς κατεπόνησε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ὀξύνοιαν, ὅπως ἀποδείξῃ ὅτι ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει, ἐκτὸς τοῦ ἐγκλήματος τῆς ἐσχάτης προδοσίας, ὑπῆρχον καὶ τρεῖς ἔτι σπουδαῖαι ἐπιβαρυντικαὶ περιπτώσεις: ἡ μετὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ στόλου συνδεομένη ὑλικὴ βαρεῖα ζημία τῆς κοινότητος, ἡ ἀντίστασις εἰς τὴν θέλησιν τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων, καὶ ἡ προσβολὴ τῆς ῥωσικῆς σημαίας. Καὶ ἂν δὲ παρεβλέπετο τὸ πρῶτον καὶ τρίτον ζήτημα, ἥκιστα ὅμως ἠδύνατο νὰ φι-

λονεικηθῇ, ὅτι ὁ Μιαούλης εἶχε καταστῆ ἔνοχος ἀντιστάσεως κατὰ τῆς θελήσεως τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων. Ἀλλ' ὡς πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖον πρὸ παντὸς ἦτο νὰ ἐξαλειφθῇ ἡ δυσμενὴς πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἐντύπωσις, ἣν εἶχε προκαλέσει ἡ πολιτικὴ τῶν πληρεξουσίων Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας. Ἐξήχθη δὲ πρὸς τοῦτο καὶ πάλιν ἐκ τῆς ἀποθήκης τῶν παλαιῶν στρατηγημάτων καὶ μηχανημάτων ἡ ἀπὸ καιροῦ ἤδη διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν διεψευσμένη ἰδέα, περὶ τῆς ἑνότητος τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων. Πλὴν δὲ τούτου ἀνάγκη ἦτο νὰ θαυμασθῇ ἡ πρᾳότης τοῦ Κυβερνήτου εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην, θαυμασθεῖσα ἤδη καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα· ἡ πρᾳότης δηλαδὴ ἐκείνη, εἰς ἣν αἱ περιστάσεις μόνον παρεῖχον τὴν κυριωτάτην ἀξίαν. Ὁ Σιτσιλιάνης ἐξῃτήσατο χάριν ὑπὲρ τῶν κακούργων, οἵτινες ἤθελον ὑποταχθῇ ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας, διῄρεσε δὲ ἐν γένει εἰς δύο κατηγορίας τοὺς εἰς δίκην παραπεμπτέους. Πρῶτοι κατετάσσοντο οἱ αὐτουργοί, ὅσοι δηλαδὴ ὑφ' οἵαν δήποτε πρόφασιν εἶχον ἀντιποιηθῇ διοικητικῶν καθηκόντων καὶ ἀναλάβει τὴν διεύθυνσιν τῆς στάσεως, οἱ ἀρχηγοὶ στρατιωτικῶν κινημάτων καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς ὑπηρετήσαντες ὑπάλληλοι καὶ ἀξιωματικοί, οἱ τὸν στρατὸν καὶ τὸν λαὸν εἰς τὴν ἐπανάστασιν παροτρύναντες ὑποκινηταί, οἱ προδόται, ὅσοι εἶχον παραδώσει εἰς τοὺς ἐπαναστάτας θέσιν ἐμπεπιστευμένην εἰς αὐτούς, χρήματα, ὅπλα καὶ πολεμεφόδια, καὶ πάντες τέλος ὅσοι, σπουδαίας κατέχοντες δημοσίας θέσεις, εἶχον συνδράμει ὁπωσδήποτε τοὺς ἐπαναστάτας. Εἰς τὴν δευτέραν δὲ κατηγορίαν κατετάσσοντο οἱ ὀλιγώτερον μετασχόντες τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ οἱ μὴ ἀποδεξάμενοι τὴν ἀμνηστείαν ἐντὸς τῆς ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου ταχθείσης προθεσμίας. Ἡ ἀγαθὴ ὅμως ἐκείνη τῆς πρᾳότητος ἐντύπωσις ἦν κολακευτικὸν μόνον θυμίαμα, οὗτινος ἡ εὐωδία ὑπέκρυπτε βαρεῖαν ἀντεκδίκησιν. Καθότι ἐν τέλει τῆς μακρᾶς καὶ δουλικῆς αὐτοῦ ἐκθέσεως ἀπῄτει ὁ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργὸς *ἐξαιρετικὸν* δικαστήριον. Πέντε γερουσιασταὶ καὶ εἷς εἰσαγγελεὺς τῶν ἐφετῶν ἔμελλον ν' ἀποτελέσωσι τὴν ἐπιτροπήν, ἥτις ἤθελε δικάσει τοὺς κακούργους τῆς πρώτης κατηγορίας. Ἐν τούτοις περιελαμβάνοντο τὰ μέλη τῆς συνταγματικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ὕδρας, ἄνδρες δηλ. ὡς ὁ Γ. Κουντουριώτης, ὁ Α. Μαυροκορδάτος, ὁ Μιαούλης, ὁ Σαχίνης,

ὁ Πολυζωΐδης. Καὶ εἶχε μὲν ἀληθῶς ἡ κυβέρνησις τὸ δικαίωμα κατὰ τὴν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν νὰ παραπέμψῃ εἰς ἐξαιρετικὸν δικαστήριον τοὺς ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ κατηγορουμένους. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ πράγματα δὲν ἐκρίνοντο πλέον διὰ νομικῶν τύπων, ἀλλὰ διὰ λόγων πολιτικῶν καὶ τελεσιδίκως διὰ τῆς βίας, καὶ ἐπειδὴ ἐνδεχόμενον ἦτο, ὡς καὶ συνέβη, νὰ ἀποῤῥίψωσιν οἱ συμπράξαντες ἐγκληματίαι πᾶσαν χάριν τῆς κυβερνήσεως, φρόνιμον ἤθελεν εἶναι νὰ παρεπέμπετο ἡ κρίσις εἰς τὸ μόνον δικαστήριον, καθ' οὗ καὶ οἱ στασιῶται αὐτοὶ οὐδεμίαν ἠδύναντο νὰ ἀντιτάξωσιν ἔνστασιν, εἰς τὴν ἐθνικὴν δηλ. συνέλευσιν, ἀφοῦ μάλιστα τὰ ἐν Πόρῳ γενόμενα ἔμελλον ὁπωςδήποτε νὰ συζητηθῶσιν ἐν αὐτῇ. Μετὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργοῦ ἐξέδωκεν ὁ Κυβερνήτης προκήρυξιν, δι' ἧς ὑπέσχετο συγχώρησιν εἰς τοὺς μὴ περιλαμβανομένους ἐν τῇ πρώτῃ κατηγορίᾳ, καθ' ἣν περίπτωσιν ὑπετάσσοντο. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιείκεια ἦτο βραδεῖα πλέον πρὸς κατευνασμὸν τῶν πνευμάτων. Οὐδεὶς ἀπεδέξατο τὴν ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου παρεχομένην χάριν.

Μοιραῖον εἶνε ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ, ὅτι ὁ ἐπὶ μακρὸν περιφρονήσας τὴν κοινὴν γνώμην ἄρχων, ἅμα ὡς ἐνδώσῃ, δὲν ἀποφέρει πλέον εὐγνωμοσύνην, ἀλλ' ἔτι βαθύτερον ἐμπίπτει εἰς τὸν ὄλεθρον. Ὁ Κυβερνήτης παρήτησε νῦν τοὺς ἄνδρας, οὓς εἶχε τέως διατηρήσει ἐναντίον τῆς κοινῆς γνώμης, καὶ ἔδωκεν ἄδειαν εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Βιάρον καὶ τὸν ἔμπιστον αὐτοῦ Γενναταᾶν, ἵνα καταλίπωσι τὴν Ἑλλάδα.

Κατ' αὐτὰς ἔτι τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ἐν Ἑλλάδι διαμονῆς των ἐξεῤῥάγη κατ' αὐτῶν ἡ ἥκιστα μεγάθυμος ὀργὴ τοῦ λαοῦ. Τὸ πλῆθος κατεδίωξεν αὐτοὺς καταρώμενον ἐν ταῖς ὁδοῖς, παρήλασεν ὑβρίζον καὶ θορυβοῦν πρὸ τῆς οἰκίας ἐν ᾗ συγκατῴκουν, καὶ κατεκραύγασεν αὐτῶν *γιουχαΐζον*. « Τὴν στιγμὴν ταύτην μανθάνω τὴν γενομένην ὑμῖν χθὲς προσβολήν. Ἐννοῶ τὸν λόγον καὶ τοὺς ὑποκινητάς· καὶ θὰ πράξω τὰ δέοντα. Μὴ δυσθυμήσητε, σᾶς παρακαλῶ, ἐπὶ τοῖς γενομένοις· δὲν πρέπει τις τοσοῦτον νὰ προσέχῃ εἰς τὸν ὄχλον. » — « Σᾶς ἱκετεύω, λησμονήσατε τὰ γενόμενα· ὑπομείνατε ἔτι μικρόν. Θὰ πράξω πᾶν ὅ,τι δύναμαι πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν δαπανῶν, εἰς ἃς ὑποβάλλεσθε ἐκ τῆς παρατάσεως τῆς ἐν Ναυ-

πλίῳ διαμονῆς ὑμῶν. Ἔλθετε σήμερον νὰ γευματίσητε παρ' ἐμοὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ σας. Δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀφήσητε χωρὶς ἀποχαιρετισμοῦ, καὶ καταρώμενοι σύμπαντα τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, οὐδὲ τοῦ Κυβερνήτου ἐξαιρουμένου (1).»

Διὰ τοιούτων εὐγνωμόνων λόγων προσεπάθει ὁ Καποδίστριας νὰ παρηγορήσῃ τὰ θύματα τῆς λύσσης τοῦ λαοῦ, καὶ νὰ πραΰνῃ τὴν δυσθυμίαν αὐτῶν. Ἠσθάνετο δὲ τίνος στηρίγματος ἐστερεῖτο, ὅτε ἀπεχαιρέτιζε τὸν Γενναταν. Καθότι ὁπωςδήποτε καὶ ἂν κρίνῃ τις περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἀνδρός, κινδυνώδης ἦτο ἡ ἐν στιγμῇ μεγάλης κρίσεως ἀποπομπή του· ἡ δὲ τελευταία αἱματηρὰ καταστροφὴ δὲν ἤθελεν ἴσως ἐπέλθει, ἂν παρέμενεν ἐν Ἑλλάδι ὁ πιστὸς ἀστυνομικὸς παραστάτης τοῦ Κυβερνήτου. Ἐπιεικὴς καὶ συμβιβαστικὴ κυβέρνησις παρεδίδετο καὶ ἀπώλλυτο κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας. Ἡ ἐπιείκεια καὶ ἡ ἀδυναμία αὐτῆς ἀπεδόθησαν εἰς τὴν ἀμηχανίαν της, καὶ τὸ θάῤῥος τῶν ἐναντίων ηὔξησεν.

Οἱ ὑδραῖοι ἐξώπλισαν πλοῖα, ὅπως διαδώσωσι τὴν ἐπανάστασιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, καὶ φέρωσι πληρεξουσίους διὰ τὴν ἐν Ὕδρᾳ ἀντισυνέλευσιν· ἐστρατολόγουν δὲ ὀπαδοὺς ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τῇ Στερεᾷ. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀποτυχούσης στρατιωτικῆς στάσεως τοῦ Μαΐου Καρατάσος, ὅστις, κρείττονα ἐλπίζων, εἶχε καὶ πάλιν ἀναφανῇ εἰς τὸν πολιτικὸν ὁρίζοντα, εὑρίσκετο ἐπί τινος ὑδραϊκοῦ πλοίου, ἀποσταλέντος εἰς Πελοπόννησον· πρόδηλος ὑπῆρχε σκοπὸς νὰ ἀναστατωθῶσιν αἱ ὀλίγαι ἔτι ἐν Πελοποννήσῳ ἀπολειπόμεναι πισταὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν ἐπαρχίαι καὶ αἱ ἀπὸ μακροῦ ἤδη ἐν τῇ Μάνῃ ἐπικρατοῦσαι ταραχαὶ νὰ ἀναῤῥιπισθῶσιν εἰς ἐπανάστασιν.

Τότε καὶ πάλιν ἐπῆλθεν ὁ Ῥίκορδ βοηθὸς ἐν ἀμηχανίᾳ τοῦ Κυβερνήτου, καὶ «ἠνάγκασε τοὺς ἐναντίους νὰ ἀνανεώσωσι τὸ ἀνοσιούργημα τοῦ Πόρου.» Καταδιώξας διὰ τοῦ ῥωσικοῦ στόλου τοὺς ὑδραίους, συνήντησεν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Κορώνης τρία ὑδραϊκὰ πλοῖα, ἀσχολούμενα εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς Μανιάτας. «Οἱ ἐπαναστάται,» λίαν ἀσθενεῖς, δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντιταχθῶσιν εἰς τὰ ῥωσικὰ

(1) Χειρόγραφα ἐπιστόλια πρὸς τὸν Γενναταν, τῆς 13 Σεπτεμ. 1831.

τηλεβόλα· μὴ δυνάμενοι δὲ νὰ φύγωσι, καὶ περιφρονοῦντες τὴν γενομένην αὐτοῖς περὶ παραδόσεως πρότασιν, οὐδὲν εἶχον ἄλλο νὰ πράξωσιν, ἢ νὰ ἐξοκείλωσι καὶ νὰ πυρπολήσωσι τὰ πλοῖά των. Αὐτοὶ δὲ κατέφυγον εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ Ἀλμυροῦ, «ὅπερ ἔτι μᾶλλον ἐξηρέθισε τὸ κατὰ τῶν ῥώσων μῖσος τῶν ἑλλήνων (1).» Οἱ ὑδραῖοι ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν γάλλων, οἵτινες κατεῖχον ἔτι τότε τὰς Καλάμας, διαμαρτυρόμενοι οὕτω ἀποτόμως κατὰ τῆς ἀτόπου ἀναμίξεως τῶν ῥώσων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδος πράγματα. Ὁ στρατηγὸς Γνεενὲκ εὑρέθη ἀπέναντι αὐτῶν εἰς λίαν δυσάρεστον θέσιν· καθότι ἡ καποδιστριακὴ κυβέρνησις ἀπήτησεν ἐντονώτατα νὰ συνταχθῇ οὗτος τοῖς ῥώσοις, καὶ νὰ θεωρήσῃ ὡς ἐχθροὺς τοὺς πρόσφυγας ὑδραίους. Τοῦτο ὅμως ἀντέβαινεν εἰς τὴν γενναιοφροσύνην καὶ τὰς πολιτικὰς συμπαθείας τοῦ γάλλου· αἱ δὲ ὁδηγίαι αὐτοῦ, ἐπιτάσσουσαι ἠθικὴν ὑποστήριξιν τοῦ καθεστῶτος, οὐδαμῶς ἐταπείνουν αὐτὸν εἰς ἀστυνομικὸν ὑπηρέτην τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως.

Οὕτω δέ, στηριζόμενος εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μὴ ἐπεμβάσεως, ὅπερ ἐν ὁμοίᾳ περιστάσει εἶνε τὸ εὐχερέστατον καὶ ἀκοπώτατον, ἠρνήθη τὴν παράδοσιν τῶν προσφύγων. Ἡ ἀγανάκτησις τοῦ Κυβερνήτου δὲν εἶχε πλέον ὅρια. Βλέπων ὅτι ἡ ἰουλιανὴ ἐπανάστασις ἀντελαμβάνετο τῆς ἐν Ἑλλάδι στάσεως, ᾐσθάνθη ἑαυτὸν εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε ἀσθενῆ καὶ ἀβοήθητον. «Δὲν ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ ἄλλως ἐπικρατῆ τὴν αὐθεντείαν αὐτοῦ, ἢ διὰ τῆς ὑλικῆς βοηθείας τοῦ ῥώσου ναυάρχου, ὅστις εἶχεν ἐνεργήσει χωρὶς τῆς συναινέσεως καὶ ἐναντίον τῆς συμβουλῆς τῶν συναδέλφων αὐτοῦ (2).» Διὰ τοῦτο δὲ πικρῶς δυσηρέστησεν αὐτόν, ὅτι οἱ κυβερνῆται τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας γεγωνὸς καὶ ἀπροκαλύπτως ἀπεδοκίμαζον τὴν διαγωγὴν τοῦ Ῥίκορδ. Συνεχάρη δ' αὐτῷ δι' ὅσα κατὰ τῶν ὑδραίων κατώρθωσε, καὶ μετὰ πολλῆς ἀφελείας ἀπήτησε τὴν προστασίαν τῆς ῥωσικῆς σημαίας ὑπὲρ τῶν ὑδραϊκῶν λειῶν. «Ἀκούω, ἔγραφεν, ὅτι οἱ ὑμέτεροι συνάδελφοι εἶνε δυσηρεστημένοι καθ' ὑμῶν, διότι ἐπετρέψατε εἰς τὰ ὑμέτερα πλοῖα νὰ συλλαμβάνωσι τὰ ὑδραϊκά.

(1) Ἔκθεσις ἐκ Σύρου τῆς 12 Ὀκτωβρίου 1831. Παράρτ.
(2) Ἐκθέσεις ἐκ Ναυπλίου καὶ Σύρου, τῆς 25 Σεπτεμβρίου καὶ 6 Ὀκτωβρίου 1831.

Ἡ δυσαρέσκεια αὕτη θέλει εὐκόλως διαλυθῇ, ἅμα ὡς ἔλθητε ἐνταῦθα. Ὁ Ἄγγλος εἶνε εἰσέτι ἐδῶ. Σᾶς παρακαλῶ νὰ ἀποστείλητε εἰς Ναύπλιον τὰ δύο συλληφθέντα ὑδραϊκὰ πλοῖα, συνοδεύοντες αὐτὰ διὰ μιᾶς κορβέτας καὶ μιᾶς τῶν ὑμετέρων λέμβων (1). »

Παράδοξον δυσειδαιμονίαν πάσχουσιν οἱ πλεῖστοι τῶν ἡγεμόνων, ὑπολαμβάνοντες ὅτι ἁπλοῦς τις τύπος ἀσφαλίζει τὴν πίστιν τῶν ὑπηκόων αὐτῶν. Ὑπερφυσικὴν δύναμιν ἀποδίδοντες εἰς τὸν ὅρκον, δὲν φαντάζονται κἂν πόσον ταχέως διαλύεται ὁ φόβος τῆς ἐπιορκίας ἐν τῷ ἐγωϊστικῷ κλύδωνι τῆς ἐπαναστάσεως. Εἰς τὴν σχολὴν ταύτην ἀνῆκε καὶ ὁ Καποδίστριας· διὰ τοῦτο δὲ ἀπεπειράθη νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ δόγμα αὐτῆς ἐκεῖνο ἐν Ἑλλάδι. Διέταξε νὰ ἐπαναληφθῇ ὁ ὅρκος, ὃν εἶχον ὀμόσει πρὸς αὐτὸν οἱ Ἕλληνες, καὶ οὐδὲ κἂν ἐφαντάσθη, ὅτι καὶ ὁ πρῶτος ἐκεῖνος ὅρκος ἤθελεν εἶναι πάντη περιττός, ἂν ἡ διοίκησις αὐτοῦ ἦν ἀληθῶς μεγάλη καὶ πλήρης αὐταπαρνήσεως. Ἡ ἐπανάληψις ἑπομένως οὐδαμοῦ ἐπήνεγκεν ἀποτέλεσμα, ποὺ δὲ καί που μόνον παρὰ τοῖς χωρικοῖς προὐκάλεσεν ἔκπληξιν μᾶλλον ἢ ἐνθουσιασμόν. Πλὴν δὲ τούτου συνέβησαν καὶ δυσάρεστοι σκηναί. Νέος τις ἀξιωματικὸς τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, Βασίλης ὀνομαζόμενος, ἐξέφρασεν ἀπρεπεῖς τινας παρατηρήσεις κατὰ τῆς κυβερνήσεως πρὶν ἢ ὁρκισθῇ. Ὁ Κυβερνήτης διέταξε τὴν παῦσιν αὐτοῦ· ὅτε δὲ ὁ στρατηγὸς Ζερὰρ ἤγειρεν ἐπὶ τούτῳ ἐνστάσεις, καὶ ὑπέμνησεν, ὅτι μόνον δυνάμει δικαστικῆς ἀποφάσεως ἠδύνατο ἀξιωματικός τις νὰ στερηθῇ τὸν βαθμὸν αὐτοῦ, ὁ Καποδίστριας δὲν ἠθέλησε νὰ τηρήσῃ τοὺς δικαστικοὺς τύπους διὰ τὴν εἰδικὴν ταύτην περίπτωσιν, καὶ ἀντέταξε πάλιν μίαν τῶν καλλυντικῶν ἐκείνων φράσεων, δι' ὧν ἄριστα ἐγνώριζε νὰ καλύπτῃ τὰς κρυφίας δεσποτικάς του ὀρέξεις. Ὅτε, εἶπεν, ὑπέγραψε τὸν κανονισμὸν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, ἐπεφυλάξατο πάντοτε τὴν σκόπιμον τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ γνώμης ἑρμηνείαν. Διὰ τοιούτων δὲ ἑρμηνειῶν καὶ ἐπεξηγήσεων τοῦ πνεύματος τῶν θεσμοθετημάτων παρεδίδετο βεβαίως ἡ Ἑλλὰς εἰς ἀχαλίνωτον ὅλως αὐθαιρεσίαν. Ὁ στρατηγὸς Ζεράρ, καθ' οὗ ἀπηυθύνετο ἰδίως ἡ πρᾶξις τοῦ Κυβερνήτου, ἀπεποιήθη τὴν εὐθύνην παρανόμου πράξεως. Τοῦτο δὲ

(1) Ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν Ῥίκορδ τὴν 15/27 Σεπτεμβρίου 1831. Παράρτ.

ἀνεμένετο. Τὰ ὅρια τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων τῶν δημοσίων ἀρχῶν οὐδέποτε διεγράφησαν οὔτε ἐτηρήθησαν ἀκριβῶς ἐν Ἑλλάδι. Οὕτω δὲ ὁ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸς Ῥόδιος, ἐπεμβὰς εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ στρατηγοῦ, ἐθέσπισε τὴν καθαίρεσιν τοῦ νέου ἐκείνου ἐλαφρόνου ἀξιωματικοῦ. Ὁ Βασίλης μετέβη εἰς Ὕδραν, καὶ κατέστη ἐντὸς ὀλίγου εἷς τῶν ἀσπονδοτέρων πολεμίων τοῦ Κυβερνήτου.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἦλθε καὶ παρῆλθεν ἡ ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου πρὸς σύνοδον τῆς συνελεύσεως ὡρισμένη προθεσμία. Παρήχθησαν δὲ πάλιν εἰς μέσον οἱ παλαιοὶ τῆς ἀναβολῆς λόγοι. Ὁ Κυβερνήτης δὲν ἤθελε νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον ἐθνικῆς συνελεύσεως, πρὶν ἂν δυνηθῇ νὰ ἀναγγείλῃ ὁριστικόν τι περὶ τῆς τύχης τῆς χώρας· ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐν Λονδίνῳ σύνοδος οὐδόλως ἔσπευδε νὰ προβῇ εἰς ἀπόφασίν τινα, καί τοι πολλὰ ἐπεστέλλοντο αὐτῇ περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι κρίσεως καὶ τῆς λυσσώδους μάλιστα παραφορᾶς τῶν ἀνθρώπων (acharnement extrême), ἐφαίνετο ὑπαγορευομένη ὑπὸ λόγων ἀνωτάτης ἀνάγκης νέα καὶ πάλιν ἀναβολὴ τῆς συνελεύσεως.

Ὁ Καποδίστριας ἀπεφάσισε τοῦτο, καί τοι βαρυθυμῶν καὶ καλῶς ἐννοῶν ὅτι ἤθελε παράσχει νέαν πρὸς μομφὴν ἀφορμὴν εἰς τοὺς πολεμίους αὐτοῦ. Ἠγέρθη δὲ πράγματι ἡ γενικὴ ἐκείνη ἀγανακτήσεως θύελλα, ἥτις ἔμελλε νὰ καταλήξῃ εἰς «τραγικὴν καταστροφὴν (1).»

Ἐνῷ δὲ ἡ κατὰ τοῦ Κυβερνήτου ἐξέγερσις εἶχε μέχρι τοῦδε τὸ κύριον αὐτῆς κέντρον καὶ στήριγμα παρὰ τοῖς ἀκάμπτοις καὶ ὑπερηφάνοις ἀλβανοῖς τῆς Ὕδρας, παρέρχεται νῦν εἰς μέσον πρωταγωνιστοῦσα ἐν αὐτῇ ἄλλη γνησία ἑλληνικὴ φυλή, καὶ ὁ ὁριστικὸς κτύπος ἐπέρχεται ἀπὸ τῶν μανιατῶν.

« Δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀφήσητε χωρὶς ἀποχαιρετισμοῦ, καὶ καταρώμενοι ὅλων τῶν ἑλλήνων, οὐδὲ τοῦ Κυβερνήτου ἐξαιρουμένου » (il ne faut pas que vous nous quittiez sans adieux, et pestant contre tout le monde grec, y compris le Président). Εἶνε λίαν συγκινητικοὶ οἱ ἀποχαιρετιστικοὶ οὗτοι λόγοι, οὓς ἀπέτεινεν ὁ Κυ-

(1) «Enfin l'acharnement extrême amena un dénoûment tragique.» Ἔκθ. ἐκ Κωνσταντ. τῆς 25 Ὀκτωβρ. 1831. Παράρτ.

βερνήτης τὸν Σεπτέμβριον τοῦ **1831** πρὸς τὸν Γενναταν, ἕνα τῶν ὀλίγων, ἀναμφισβητήτως πιστῶν αὐτοῦ συνεργατῶν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς κυβερνήσεως ὡμολόγει δι' αὐτῶν, πόσον ἔρημος καὶ ἀπεγνωσμένη εἶχε καταστῇ ἡ θέσις αὐτοῦ ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ πόσον αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶχε μονωθῇ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ του. Ὅπως δέ τις καὶ ἂν κρίνῃ τὴν καθ' ὅλου ἐνέργειαν τοῦ Καποδιστρίου, τὰς πράξεις αὐτοῦ καὶ παραλείψεις, ἔχει τι ὅμως ἰσχυρὸν καὶ τραγικὸν θέλγητρον ἡ τελευταία του ἐκείνη ἐναγώνιος πάλη, ὁ καθ' ὁλοκλήρου ἔθνους θερμὸς καὶ ἐν ἀπογνώσει ἀγὼν τοῦ ὑπερηφάνου πολιτικοῦ ἀνδρός, τοῦ ἐν συνειδήσει τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ εἰς τὰ πρόσω χωροῦντος. Εἶνε ἡ κάθαρσις τῶν παθῶν ἐν τῷ ἀρχαίῳ δράματι, ἡ τὸν ἔλεον καὶ τὸν φόβον κινοῦσα τοῦ θεατοῦ.

Βαθείας καὶ σοβαρᾶς συμπαθείας ἄξιον εἶνε τὸ θέαμα τοῦ πηδαλιούχου τοῦ κυβερνητικοῦ σκάφους, ὅςις, παραμένων εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ ἀντέχει πιστῶς, καὶ βλέπων σαφῶς τὸν ἐπικείμενον ὄλεθρον καὶ τὴν καταστροφήν, κρατεῖ πάντοτε τὸ πηδάλιον μέχρις οὗ καταπίωσι καὶ αὐτὸν τὰ ἐξηγριωμένα κύματα. Οὕτως ἔμελλε νὰ ἀληθεύσῃ ταχέως ἡ ἀπαισία ἐκείνη προφητεία, ἣν προεφήτευσε κατὰ τὸ ἔτος **1827** ὁ Καποδίστριας, λαλῶν πρὸς τὸν Ἐστερχάζην, ὁ δὲ Κυβερνήτης ἔμελλε νὰ ἀποτίσῃ διὰ τῆς ζωῆς του τὴν πίστιν αὐτοῦ, ὅτι ἦτο ἀπαραίτητος ἐν Ἑλλάδι καὶ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΝΤΕΛΗΣ ΑΝΑΡΧΙΑ

(1831—1833)

Ὁ ῥῶσος ὑπογραμματεὺς τοῦ κράτους Νέσσελρωδ εἶχεν ὁμολογήσει ἐν Κάρλσβαδ τὸ 1830 πρὸς τὸν πρίγκηπα Μέττερνιχ, ὅτι ἡ διάρκεια τῆς ἐπιῤῥοῆς τοῦ Καποδιστρίου ἦν ἀπόλυτος ἀνάγκη τῆς ῥωσικῆς πολιτικῆς. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ δὲν παρέλιπεν ὁ ῥῶσος διπλωμάτης νὰ προσθέσῃ ἀπειλητικῶς σχεδόν: «Ἡ Ἑλλὰς θέλει γείνει ἅπαξ διὰ παντὸς τὸ συμπλήρωμα τῆς ἐπιῤῥοῆς, ἣν ἡ ῥωσικὴ αὐλὴ πρέπει νὰ ἐξασκῇ ἐφ' ὅλην τὴν ἀνατολήν, καὶ ἧς οὐδεμία τοῦ κόσμου δύναμις δύναται νὰ στερήσῃ αὐτήν (1).»

Ἓν ἔτος εἶχε παρέλθει ἀφ' ἧς ὁ διπλωματικὸς τοῦ Τσάρου σύμβουλος εἶχεν ἐκφράσει τὴν πεποίθησιν ταύτην, καὶ ἡ μεσημβρινοανατολικὴ ἐκείνη τῆς Εὐρώπης γωνία, ἣν ἡ ῥωσικὴ πολιτικὴ ἐθεώρει ὡς «συμπλήρωμα» καὶ κέντρον τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐπιδράσεως αὐτῆς, διετέλει ἐν ἐκφανεῖ στάσει κατὰ τῆς ῥωσικῆς ἐπιῤῥοῆς καὶ τοῦ ὑπηρετοῦντος αὐτὴν Κυβερνήτου. Ὁ πιστὸς πατριωτισμὸς καὶ ἡ ἀτρόμητος αὐταπάρνησις τοῦ Μιαούλη εἶχον διαμαρτυρηθῆ δίκην ἡφαιστείου ἐν τῇ πυρᾷ τοῦ Πόρου κατὰ τῆς «διαρκείας» τῆς «ῥωσικῆς ἀνθυπατείας.»

Ὁποίαν σατυρικὴν ἑρμηνείαν τῶν ἐν Κάρλσβαδ λεχθέντων παρέσχεν ἡ ἱστορία! Ὁ γηραιὸς διπλωματικὸς διδάσκαλος Μέττερνιχ δὲν παρέλιπε φυσικῶς τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως συντάξῃ μίαν τῶν μεστῶν βαθυνοίας ἐκείνων ἐκθέσεων αὐτοῦ περὶ τῆς ἀνα-

(1) Ἰδιαιτέρα Διακοίν. ἐκ Λονδ. τῆς 14 Αὐγ. 1830. Παράρτ.

τολικῆς περιπλοκῆς (1). Ἐθεώρει δ' ἐν αὐτῇ τὴν κινδυνώδη τότε θέσιν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ὡς ἀναγκαίαν συνέπειαν τῆς τριμεροῦς ἐπιχειρήσεως. « Τρία, ἔγραφεν, ἀνακτοβούλια, χωρίς τινος οἱασδήποτε βάσεως, καὶ διαφορωτάτας ἔχοντα ἕκαστον ἰδέας περὶ τῶν μέσων καὶ τῶν ἐπιδιωκομένων ἀποτελεσμάτων, ἐπεχείρησαν ἔργον, οὗτινος ἡ μορφὴ μόνη ἦτο εἰς αὐτὰ κοινή. Ὅ,τι δὲν ἐπήγαγον ἀμέσως τὰ πρῶτα ταῦτα σφάλματα συνεπληρώθη ὑπὸ τῶν συμβάντων τοῦ ἔτους 1830, ὧν ἄμεσος συνέπεια ὑπῆρξεν ἡ *πραγματικὴ* διάλυσις τοῦ τερατώδους ἐκείνου συμμαχικοῦ δεσμοῦ, ὑπολειφθέντος μόνου τοῦ ψιλοῦ αὐτοῦ ὀνόματος. Ἡ πρόδηλος σήμερον καὶ ὀφθαλμοφανὴς σύγχυσις τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων θέλει ἔχει ἔτι πλείονας διὰ τὴν Ῥωσίαν συνεπείας. Ἡ καθ' ἑαυτὴν ἤδη τοσοῦτον περίπλοκος τῆς Ῥωσίας θέσις περιπλέκεται ἐν αὐτοῖς ἔτι μᾶλλον. Ἡ Γαλλία ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν ἐν τῷ τόπῳ διαμονὴν τοῦ στρατοῦ της καὶ τὴν ἐπαναστατικὴν ἐπιῤῥοήν. Θέλουσιν ἆρά γε δυνηθῆ νὰ συνεννοηθῶσιν αἱ τρεῖς αὐλαὶ ὡς πρὸς τὰ μέτρα, ἅτινα ἀπαιτεῖ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐσωτερικῆς ἡσυχίας ἐν τῷ νέῳ αὐτῶν δημιουργήματι; Περὶ τούτου δύναταί τις νὰ ἀμφιβάλλῃ. »

Ὅτε, μικρὸν πρὸ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐκρήξεως τῶν ταραχῶν, ἀφίκοντο ἐκεῖσε οἱ παρὰ τῆς Αὐστρίας ἀποσταλέντες πρόξενοι, « ὁ δὲ κόμης Καποδίστριας ἐθεώρησε τὸ γεγονὸς τοῦτο ὡς μέσον ἁρμόδιον πρὸς ἐπίῤῥωσιν τῆς θέσεως αὐτοῦ, καὶ πρόσφορον ἐνόμισε νὰ ὑποδεχθῇ αὐτοὺς μετ' ἐζητημένης φιλοφροσύνης καὶ ἐπιδείξεων εὐχαριστήσεως καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὴν Αὐστρίαν, » παρετήρησεν ὁ πρίγκηψ Μέττερνιχ, ὅτι « οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ εὑρεθῇ εἰς θέσιν, ὅπως συντελέσῃ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς αὐθεντείας τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἕλληνος Κυβερνήτου. »

Ἐν συγχρόνῳ τινὶ ἐκθέσει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως (2) ἐξεφράζετο ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ Κυβερνήτης ἐθεώρει οὕτως εἰπεῖν ὡς τελευταίαν σωτηρίας ἄγκυραν τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, καὶ ἐλπίδα εἶχε νὰ κερδήσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν πλειονοψηφίαν. « Δύναται ὅμως, ἔλεγεν ἡ ἔκθεσις, νὰ κερδήσῃ ποτὲ καὶ τοῦ ἔθνους τὴν ἐμπιστοσύνην; »

(1) Διακοίν. εἰς Πετρούπ. τῆς 11 Σεπτεμβρίου 1831. Παράρτ.
(2) Τῆς 10 Σεπτεμ. 1831. Παράρτ.

Οὐχί· μεθ' ὅσα εἶχον ἤδη συμβῆ, δὲν ἠδύνατο πλέον ὁ κόμης Καποδίστριας νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, καὶ ἐντελὴς μόνωσις ὑπῆρχε τὸ καθαρὸν ἐξαγόμενον ὅλης αὐτοῦ τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας. Εἶχεν ἤδη μάλιστα συλληφθῆ ἡ ἰδέα τοῦ « φόνου τοῦ τυράννου. »

Ὁ Πρόκες-Ὄστεν γράφει, « ὅτι ἔρανος πρὸς μίσθωσιν δολοφόνων περιεφέρετο σχεδὸν ἀναφανδόν, καὶ ὅτι ὁ μὲν Μαυροκορδάτος ἠνείχετο, ὁ δὲ Ζωγράφος καὶ ὑπεστήριζεν αὐτόν..... Ὁ δὲ ἀνίκανος Ὑψηλάντης εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς Ἄργος, καὶ τοιοῦτον ὑπεδύθη ἦθος, ὥστε οἱ συνωμόται ἀπήτησαν παρ' αὐτοῦ συνδρομὴν πρὸς ἐκτέλεσιν ἀποτροπαίου σχεδίου.—Οὐχί! ἀπήντησεν οὗτος τότε. Ὁ Καποδίςριας δὲν εἶνε τύραννος, καὶ ἡ τυραννοκτονία δὲν εἶνε ἀρετή. Ἂν δὲ ἦτο τοιαύτη, δὲν θὰ ἐμίσθουν δολοφόνους, ἀλλὰ θὰ ἐξετέλουν μόνος μου τὴν πρᾶξιν (1). »

Τὴν εὐθύνην τοῦ ἀορίστου τούτου καὶ σκοτεινοῦ ἱστορήματος καὶ τῆς ἐμμέσως ἐπιῤῥιπτομένης βαρείας κατηγορίας κατὰ τοῦ « ἀνικάνου Ὑψηλάντου, » τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Ζωγράφου καταλείπομεν ἀναγκαίως εἰς τὸν Κ. Πρόκες-Ὄστεν. Ἡ πρὸς τὸν νικητὴν τῆς Πέτρας καὶ πρὸς πολιτικὸν ἄνδρα οἷος ὁ Μαυροκορδάτος ὑπόληψις ἡμῶν εἶνε τοιαύτη, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν αὐτοὺς ὡς συνενόχους δολοφόνου σχεδίου ἢ ὡς κἂν ἀνεχθέντας αὐτό. Πρὸς τοῦτο δὲν ἀρκεῖ ἡ ἐπανάληψις ἁπλῶν φημῶν, ἀλλ' ἀπαιτοῦνται ἀναντίῤῥητα καὶ βαρέα ἐνοχῆς μαρτύρια.

Βεβαίως ὅμως αἱματηρά τις καταστροφὴ ἔμελλε κατ' ἀνάγκην νὰ κόψῃ τὸν περίπλοκον δεσμόν, εἰς ὃν εἶχον περιαγάγει τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ἡ ἀδυναμία καὶ ἡ φιλαυτία. Ἰδιωτικὴ δὲ μόνον ἐκδίκησις συνετέλεσεν ὅ,τι αἱ περιστάσεις ἠδύναντο νὰ παραστήσωσιν ὡς ἔργον πολιτικῆς συνωμοσίας. Πολλοὶ τοῦ Καποδιστρίου ὀπαδοὶ ἐνησμένισαν

(1) Ἱστορία τῆς ἀποστάσεως τῶν ἑλλήνων, ὑπὸ Πρόκες-Ὄστεν. Τομ. Β'. σελ. 456. Ἀντιπαραβληθήτω πρὸς ταῦτα ἡ ἀπὸ 14 Ὀκτωβρίου 1831 ἐπιστολὴ τοῦ Θηρσίου πρὸς τὸν πρίγκηπα Βρέδε: «Οὐδεὶς ἐφοβεῖτο μᾶλλον τοιαύτην τινὰ καταστροφήν, ἢ ἡ μερὶς τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων τοῦ Κυβερνήτου. Ἡ δολοφονία εἶνε ξένη εἰς τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα. » Βίος τοῦ Φρειδερίκου Θηρσίου, ἐκδοθεὶς ὑπὸ H. W. J. Thiersch, ἐν Λειψίᾳ, 1866.

παριστῶντες τὸν Κυβερνήτην ὡς θῦμα δολοφονικῆς συστάσεως. Οὕτω δὲ καὶ ἡ ἀνόητος ἀφήγησις τοῦ Μηνᾶ (1) ἐπιστεύθη ἐν Ἑλλάδι, καθ' ἣν ὑπῆρξε δῆθεν ἐν Παρισίοις ἑταιρία τις Ἡρακλέους, προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου, καὶ σκοπὸν αὐτῆς ἔχουσα τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου. Ἡ φατριαστικὴ αὕτη τῶν πραγμάτων παράστασις λησμονεῖ ὅλως, ὅτι οὐδ' ὑπῆρχε κἂν ἀνάγκη συνωμοσίας ἐν τῷ κρυπτῷ τεκταινομένης, καὶ ὅτι ὁλόκληρον τὸ ἔθνος εἶχε συνωμόσει κατὰ τοῦ Κυβερνήτου καὶ τοῦ κυβερνητικοῦ αὐτοῦ συστήματος. «Καί τοι, λέγει ἔκθεσίς τις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως (2), ὁ φόνος ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα ἰδιωτικῆς ἐκδικήσεως τῆς ἐχθρικῶς πάντοτε κατὰ τοῦ Κυβερνήτου διακειμένης οἰκογενείας τῶν Μαυρομιχαλῶν, δὲν δύναταί τις ὅμως νὰ μὴ καταλογίσῃ ἐπίσης τὸ ἔγκλημα τοῦτο εἰς τὴν ἀγρίαν τῶν πνευμάτων ἔξαψιν, ἥτις εἶχεν ἔτι μᾶλλον κορυφωθῆ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως ῥωσικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐν Πόρῳ καὶ Μεσσηνίᾳ.

Μέρος ὅμως τοῦ ἀξιοθρηνήτου τέλους τοῦ Κυβερνήτου πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἀπὸ μακροῦ παντελῆ αὐτοῦ ἐγκατάλειψιν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ὅπως ἐπίσης καὶ εἰς τὰς ἐμψυχώσεις, ἃς παρεῖχεν εἰς τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Κυβερνήτου ἡ τὴν ἐπανάστασιν διευθύνουσα παρισινὴ ἐπιτροπή.»

Ὁ Καποδίστριας εἶχε βαθμηδὸν περιέλθει εἰς ἐχθρικὰς σχέσεις πρὸς τὴν οἰκογένειαν τῶν Μαυρομιχαλῶν, ἧς ὁ ἀρχηγὸς Πετρόμπεης κατεῖχε σπουδαίαν, μοναρχικὴν σχεδὸν θέσιν παρὰ τοῖς πολεμικοῖς μανιάταις καὶ ὠνομάζετο ὑπὸ τοῦ λαοῦ «βασιλεὺς τῆς Μάνης.» Ὡραῖος καὶ μεγαλοπρεπὴς ἀνήρ, πρᾶος τὸ φρόνημα, ἀλλὰ μικροῦ πολιτικοῦ πνεύματος (3), εἶχε παραγκωνισθῆ ἐντελῶς ὁ μανιάτης μπέης, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πολέμου, ἀπέναντι τῶν ἄλλων ὁπλαρχηγῶν, οἵτινες, ὡς ὁ Κολοκοτρώνης, διετυμπάνιζον καὶ ἐπέβαλλον οὕτω διὰ τῆς μεγαλαυχίας τὴν ἀξίαν αὐτῶν. Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι δὲν ἐλησμόνησε τούτου ἕνεκεν ὁ Πετρόμπεης τὰς παραδόσεις τῆς φυλῆς αὐτοῦ καὶ τὴν κλεφτικὴν αὐτοῦ φύσιν,

(1) Μ. Μηνᾶ, Ἔλεγχος Προδοτῶν, σελ. 10, καὶ ἑπ.

(2) Τῆς 25 Ὀκτωβρίου, 1831. Παράρτ.

(3) Βλέπε τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ ἐν τόμ. Α', σελ. 250.

οὔτε τοῦ χρηματικοῦ ὀφέλους ἠμέλησε, οὔτε ὑστέρησε τῶν ἄλλων, ἁρπαγῆς προκειμένης καὶ λείας. Ἀδιακόπως εἶχεν ἀνάγκην χρημάτων· ἠγάπα δὲ τὸ χρῆμα, διότι κατεσπατάλα αὐτό. Μετρητὰ διέῤῥεον ἐν μιᾷ στιγμῇ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, διότι κατ' ἀνάγκην, ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τῆς πατρογονικῆς αὐτοῦ ἀλαζονείας, διένεμεν ἡγεμονικὰ δῶρα εἰς πάντας τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ, ἐξεπροσώπει αὐτοὺς διὰ λαμπρᾶς ἐξωτερικῆς ἐπιδείξεως, καὶ ἐπεθύμει νὰ ἐξαλείψῃ πᾶσαν εἰ δυνατὸν τῆς Μάνης τὴν πτωχείαν. Πλὴν τούτου ἐκόμπαζεν ἐπὶ τῇ μικρότητι καὶ τῇ καλλονῇ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἅτινα ἐθεώρει ὡς σημεῖα ἀρχαίου γένους. Σπάνιοι μόνον ἐκ τῶν κορυφαίων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, οἷος ὁ Μάρκος Βότσαρης καὶ ὁ Καραϊσκάκης, εἶχον προθύμως καὶ μετὰ χαρᾶς θυσιάσει πάντα τὰ ἴδια ἑαυτῶν συμφέροντα ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ. Εἶχον μὲν ἀληθῶς οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς Πελοποννήσου διακινδυνεύσει γενναίως τὴν περιουσίαν αὐτῶν, ἀλλ' ἐμφύτως ὅμως πάντοτε ὑπολογίζοντες, ὅτι ἡ θυσία των δὲν ἤθελεν ἀπομείνει χωρὶς ἀμοιβῆς, καὶ ὅτι τὸ κράτος τῶν τούρκων πασσάδων ἤθελε διαδεχθῇ μακρὰ καὶ συνεχὴς διοίκησις πασσάδων ἑλλήνων. Καὶ ἂν δέ τις παραδεχθῇ, ὅτι μανιάτης Μπέης ἠδύνατο νὰ παραιτήσῃ τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ ἀξίωμα, ἀπέναντι μεγάλου καὶ καθαρῶς ἐγνωσμένου σκοποῦ, οὐδεμία ὅμως ἦτο δυνατὴ προσδοκία, ὅτι ἤθελεν ἀποβάλει τὸν βαθέως ἐῤῥιζωμένον αὐτοῦ ἐγωϊσμὸν χάριν τοῦ Κυβερνήτου, καὶ πρὸς ὄφελος κυβερνήσεως, ἧς καθ' ἑκάστην ἐτίθετο ἐν ἀμφιβόλῳ ἡ ἐθνικὴ ἐνέργεια, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς ἠγορασμένη ὑπὸ τῆς Ῥωσίας, καὶ ἣν ἐπολέμουν τοιοῦτοι ἀκριβῶς ἄνδρες, ὁποῖοι εἶχον θεωρηθῆ πάντοτε ὑπὸ τῶν ἀπαιδεύτων παλληκαρίων ὡς τὰ πρότυπα εὐρωπαϊκῆς μορφώσεως καὶ σοφίας. Εἰς ταῦτα δὲ προσετέθη καὶ ἡ φυσικὴ ἀποστροφὴ τοῦ ἐν μάχαις δεδοκιμασμένου καὶ ἥκιστα τὴν ἐν εἰρήνῃ ἱκανότητα ἐννοοῦντος πολεμιστοῦ, πρὸς ἄρχοντα οὐδέποτε ἐν πυρίτιδι δοκιμασθέντα. Οἱ Μαυρομιχάλαι εἶχον χύσει ὁπωσδήποτε τὸ αἷμα αὐτῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καί τοι οὐχὶ πάντοτε χωρὶς ἰδιοτελῶν σκοπῶν· ἐννέα δὲ καὶ τεσσαράκοντα τοῦ γένους αὐτοῦ εἶχεν ἴδει πίπτοντας ὁ Μπέης ἐν τῷ πρὸς τοὺς τούρκους πολέμῳ. Τὰ ἡρωϊκὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ Κυριακούλη καὶ τοῦ Ἠλία Μαυρομιχάλη ἀπολαύουσιν ἔτι ἐντίμου μνήμης παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ.

Τότε, μόλις ἀπηχήσαντος τοῦ κρότου τῶν ὅπλων, ἦλθεν ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας, ὅστις, οὐδέποτε αὐτὸς πολεμήσας διὰ τοῦ ξίφους ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἠθέλησε νὰ δρέψη τοὺς καρποὺς τοῦ ἀγῶνος, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν χαρτίνων αὐτοῦ κατορθωμάτων, καὶ νὰ δεσπόσῃ μόνος αὐτὸς καὶ ἀπεριόριστος τῆς Ἑλλάδος.

Ἐν Νησίῳ εἶπέ ποτε πρὸς τοὺς μανιάτας: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ θυρωρός, ὁ ἱστάμενος εἰς τὴν θύραν καὶ φυλάττων τὴν παρθένον Ἑλλάδα.»

Οὕτω δὲ τὸ κράτος τῶν πολυαρίθμων μικρῶν τυράννων ἔμελλε νὰ θραυσθῇ βιαίως διὰ τῆς αὐθεντείας ἑνὸς μεγάλου τυράννου, αἱ δὲ τοπικαὶ ἐπιῤῥοαὶ νὰ καταβληθῶσι καὶ ἐξαλειφθῶσι. Τοῦτο ἀπεκαλεῖτο ἐπισήμως: ἰσοπέδωσις τῶν ταραχοποιῶν στοιχείων, νίκη τῆς τάξεως καὶ τῆς συγκεντρώσεως, τρυφερὰ μέριμνα ὑπὲρ τῆς παρθένου Ἑλλάδος.

Τοιαῦται ὅμως ἰδέαι δὲν συνέφερον βεβαίως οὔτε εἰς τοὺς Μαυρομιχάλας ἰδίᾳ οὔτε εἰς τοὺς μανιάτας ἐν γένει.

Ὅτε τὸ πρῶτον συνηντήθησαν ὁ Κυβερνήτης καὶ ὁ τοσοῦτον δι' αὐτὸν ὀλέθριος ἀνεψιὸς τοῦ Πετρόμπεη Γεώργιος Μαυρομιχάλης, ὁ σφριγῶν νεανίας παρέστη πρὸ τοῦ ἄρχοντος τῆς Ἑλλάδος λαμπρὰν ἀναβεβλημένος στολήν, ὡς τις τῶν κομψοπρεπῶν ἀργῶν τῶν νεωτέρων χρόνων (dandy). Ὁ Καποδίστριας ἀπηύθυνεν αὐτῷ, ἕνεκα τῆς ἐντελῶς ἀτόπου ἐκείνης παραστάσεως, ἐν καιρῷ μεγάλης τῆς πατρίδος πτωχείας, αὐστηρὰν καὶ μακρὰν παραίνεσιν, κατώρθωσε δὲ τοιαύτην νὰ ἐμποιήσῃ εἰς τὸν νεανίαν ἐντύπωσιν, ὥστε τὸ αἷμά του ἀνέβη ἐξ αἰδοῦς εἰς τὰς παρειάς αὐτοῦ. Οὐδένα ὅμως ἀπέφερε διαρκῆ καρπὸν ἡ νουθεσία ἐκείνη (1).

Ὁ τοῦ Γεωργίου θεῖος Πετρόμπεης εἶχεν ἤδη τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1827 προσαγορεύσει τὸν Κυβερνήτην διὰ πεφυσημένης ἐπιστολῆς ὡς δῶρον τοῦ οὐρανοῦ, ἐπικαλούμενος ἐπ' αὐτὸν μὲν τὰς εὐλογίας ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς του δὲ τὴν ἀρὰν τοῦ Θεοῦ. Τὰ ἐπελθόντα δὲ συμβεβηκότα ἐπέχυσαν τραγικὸν φῶς ἐπὶ τῆς ἀσφαλείας ὑποσχέσεων, ὁποῖαι αἱ ἑπόμεναι: «Ὑπόσχομαι ἐγὼ καὶ ὅλη μου ἡ γενεὰ νὰ χύσωμεν καὶ τὴν ἐσχάτην τοῦ αἵματος ἡμῶν ῥανίδα ὑπὲρ τῶν κα-

(1) Τερτζέτη, Διήγησις κλ. σελ. 299.

θεστώτων νόμων καὶ τῶν διαταγῶν τῆς ὑμετέρας Ὑψηλότητος. Ἂν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ υἱός μου ἢ ὁ ἀδελφός μου ἤθελον καταστῇ ἁπλῶς πταῖσται πρὸς ὑμᾶς καὶ ὑποπέσει εἰς τὴν ὑμετέραν δικαιοσύνην, ὑπόσχομαι νὰ ἐκτελέσω προθύμως καὶ κατ' αὐτῶν τὰς ὑμετέρας ἀποφάσεις καὶ τὰς ἐπὶ τῶν καθεστώτων νόμων ὑμετέρας διαταγάς.

Ἅπασα ὅμως ἡ συγκινητικὴ αὕτη ἀφοσίωσις τοῦ μανιάτου Μπέη περιωρίσθη σπουδαίως ἐντὸς ὀλίγου ἐν τῇ πραγματικότητι τοῦ βίου. Ἀφ' ἑνὸς μέν, ἐκ μέρους τοῦ γηραιοῦ Μπέη, ὀχληραὶ βοηθείας αἰτήσεις, ἐπαιτεῖαι ἐν ὀνόματι τοῦ πατριωτισμοῦ, κατόπιν ἀδιαφορία, ὑποψία καὶ τέλος ἔχθρα, ἣν οὐδ' αὐτὸ τὸ θέλγητρον γερουσιαστικῆς θέσεως κατώρθωσε νὰ πραΰνῃ· ἀφ' ἑτέρου δέ, ἐκ μέρους τοῦ Καποδιστρίου, παροχὴ μετ' ἀηδίας, σμικρύνουσα τὸ δωρούμενον διὰ τῆς σμικρότητος τῆς δωρούσης εὐμενείας, δυσπιστία καὶ προσωπικὴ ζηλοτυπία, ἥτις οὐ μόνον ἐξῄρει τῶν κυβερνητικῶν χαρίτων τὴν παντοδύναμον ἐν Μάνῃ οἰκογένειαν καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς, ἀλλ' ἀπεμάκρυνεν αὐτὴν μάλιστα τῶν δημοσίων ὑπουργημάτων, καὶ κατεδίωκεν αὐτήν, καὶ τὴν καθίστα ἀληθῆ ἀποπομπαῖον τράγον δι' ὅσα ἐν Μάνῃ συνέβαινον κακουργήματα·—τοιαῦτα ἦσαν τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἐγεννήθη ἡ μεταξὺ τῶν Μαυρομιχαλῶν καὶ τοῦ Καποδιστρίου ἔχθρα.

Διότι ὁ Κόμης εἶχε τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν Μάνην. Ἡ ἐν αὐτῇ κρατοῦσα ἔκνομος ἐλευθερία ἀντέβαινεν εἰς τὸ συγκεντρωτικὸν σύστημα τῆς κυβερνήσεως. Ὁ Κυβερνήτης ἐφρόνει, ὅτι μακροχρόνιοι κακαὶ ἕξεις καὶ βίος ἐγκληματικὸς εἶχον καταστῇ ἐν Μάνῃ ἰσχυρότερα τῶν τοπικῶν ἀρχῶν καὶ αὐτῆς τῆς ἐθνικῆς ἐξουσίας· τοιαύτην δ' ἔκρυθμον κατάστασιν δὲν ἤθελε ν' ἀνεχθῇ ἐπὶ μακρότερον χρόνον. Ἡ δολοφονία ἐνομιμοποιεῖτο ἐν Μάνῃ διὰ νομικῶν πράξεων, ἀνελαμβάνετο δι' υἱοθεσίας, κατελείπετο διὰ διαθήκης καὶ ἐκυροῦτο διὰ συμβολαίων. Νυμφευόμενός τις γυναῖκα «ἔχουσαν αἷμα» ἀνεδέχετο καὶ τῆς ἐκδικήσεως τὴν ὑποχρέωσιν. Εἰς τὸν Κυβερνήτην ὑπεβλήθησαν ἔγγραφοι συμφωνίαι, ὑπογεγραμμέναι ὑπὸ ζώντων ἔτι προσώπων, καὶ ἐπιτρέπουσαι, ὡς ποινικὴν ῥήτραν ἐν περιπτώσει μὴ ἐκπληρώσεως τῆς περὶ ἐκδικήσεως συμφωνίας, τὸν φόνον τοῦ ἀναλαβόντος αὐτὴν ἢ δύο τῶν ἐγγυτάτων του συγγενῶν. Ὁ φθορεὺς παρθένου ἐθεωρεῖτο ὡς κοινὸς ἐχθρός, ὃν πᾶς τις ἠδύνατο ἀποινεὶ νὰ

φονεύσῃ· ὤφειλε δὲ πρὸς ἀποζημίωσιν νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν πατέρα τῆς φθαρείσης ταῦρον τοσοῦτον μέγαν, ὥστε νὰ πίνῃ ἐκ τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Ἠλία. Ὁ ἀνοσιουργήσας ἠδύνατο ἐπίσης νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ὅπως ἀποκτήσῃ περιουσίαν· ὤφειλεν ὅμως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ ὁρίσῃ τὸν χρόνον τῆς ἐπιστροφῆς του, καὶ ἂν καθυστέρει, ἐφονεύετο ἡ ὑπ' αὐτοῦ φθαρεῖσα κόρη. Παρὰ τῇ ἀπανθρώπῳ ταύτῃ πρωτογόνῳ βαρβαρότητι, δὲν ἐστεροῦντο καὶ εὐγενεστέρων χαρακτηριστικῶν οἱ μανιάται, ὡς καὶ οἱ κορσοὶ καὶ οἱ ἀλβανοί. Αἱ μητέρες ἀπήλαυον παρ' αὐτοῖς μεγίστου σεβασμοῦ, καὶ ἦσαν ἄξιαι αὐτοῦ.

Ἡ μανιᾶτις Θερεσάρη (;), ἀναλαβοῦσα ἐν τῇ συμπλοκῇ τὰ ὅπλα τοῦ πεσόντος υἱοῦ της, ἐφώνησεν αὐτῷ: «Κοιμοῦ, τέκνον μου· ἐγὼ κρατῶ τὴν θέσιν σου.»

Τὰ ἐνδύματα τῶν ἐν πολέμῳ θνησκόντων ἐδεικνύοντο ἐν τῇ ἀγορᾷ εἰς τὰς μητέρας αὐτῶν, καταφαίνοντα ὅτι ἔπεσον πάντες, ἐπὶ τοῦ στήθους φέροντες τὰς πληγάς. Τὰ ὅπλα αὐτῶν ἐκαίοντο· ἀπηγορεύετο δὲ πᾶσα ἐξωτερικὴ καὶ θορυβώδης πένθους ἐπίδειξις.

Κατὰ πανάρχαιον ἐν τῇ Μάνῃ ἔθος οὐδεμία ἐγίνετο καταδίωξις τῶν ἡττηθέντων ἐχθρῶν. Ἐτηρεῖτο δ' ἴσως οὕτω ὑπαγόρευσίς τις τῆς πολιτικῆς, διότι οἱ κάτοικοι οὐδέποτε ἦσαν πολυάριθμοι, καὶ ὤφειλον νὰ ἀποφεύγωσιν ἀπεγνωσμένους ἀγῶνας.

Πρὸς τὴν ἐρώτησιν τῆς μανιατικῆς κατηχήσεως: «Τίς εἶσαι;» ἡ ἐντελὴς ἀπάντησις (1) εἶνε: — Ἐλεύθερος ἀνήρ. «Ποῦ στηρίζεται ἡ ἐλευθερία σου;» — Εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῶν προγόνων μου. «Ποῖοι ἦσαν οἱ πρόγονοί σου;» — Σπαρτιᾶται. «Ποῖα εἶνε τὰ καθήκοντα τοῦ μανιάτου;» — Σέβας πρὸς τοὺς γέροντας καὶ τὰς γυναῖκας, περίθαλψις τῶν γονέων, σκέψις πρὸ τῆς ὑποσχέσεως καὶ πίστις περὶ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, ἐκδίκησις τῶν προσβολῶν καὶ ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας, ὡς μεγίστου ἀγαθοῦ, μέχρι θανάτου.»

Συνεφώνει δ' ἐντελῶς πρὸς τὰς ἀναμνήσεις τῆς Σπάρτης καὶ τὴν μισάνθρωπον αὐστηρότητα τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου, ὅτι καὶ ἐν τῇ Μάνῃ ἐθεωρεῖτο ὡς δόξα ἡ εὐτυχὴς κλοπὴ καὶ ἡ ἀτιμώρητος

(1) Βλ. Τόμ. Α'. σελ. 249.

διαμείνασα ἁρπαγή. Ὁσάκις οἱ ἄνδρες τοῦ Οἰτύλου ἔμενον μίαν ἑβδομάδα χωρὶς λείας, ἐπένθουν οἱ κάτοικοι καὶ προσηύχοντο, ὡς ἐγκαταλελειμμένοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

Τοιαῦτα ὅμως ἄξια σπουδῆς καὶ περιεργείας χαρακτηριστικὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀρέσωσιν εἰς τὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος. Ἡ μανιατικὴ πίστεως ὁμολογία δὲν συνεβιβάζετο πρὸς τὸ σύστημά του. Ἐθεώρει δὲ τοὐναντίον ὡς καθῆκον αὐτοῦ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἀνώμαλον ἐκείνην κοινωνικὴν κατάστασιν, ἥτις ἀντέβαινεν ἄντικρυς εἰς τὸν ὀρθόδοξον χριστιανικὸν πολιτισμόν· καὶ ἐφαντάσθη ἴσως, ὅτι ὁ λαὸς τῆς Μάνης ἤθελε συμπαθῶς ἀποδεχθῆ τοιαύτην τινα ἐπιχείρησιν. Παρεῖδεν ὅμως ἐντελῶς, ὅτι ἡ ἐκδίκησις καὶ ἡ δολοφονία, αἵτινες ἐξήγειρον τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ὀργήν, ἀπετέλουν εἶδός τι φυσικοῦ δικαίου τῶν εὐερεθίστων καὶ φιλερίδων κατοίκων τῶν ὀρέων, καὶ ἠδύναντο ἑπομένως ν' ἀσκήσωσιν οὕτω περισταλτικήν τινα καὶ σωτήριον ἐνέργειαν. Καθότι παρὰ τοῖς κατοίκοις τοῦ Ταϋγέτου, ὡς καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς ἀπολιτίστοις λαοῖς, τὰ φοβερώτατα κακουργήματα συνδέονται πολλάκις πρὸς τὰ ἱερώτατα τῶν παρ' ἀνθρώποις χρημάτων: πρὸς τὴν θρησκείαν, τὴν πατρίδα καὶ τὴν οἰκογενειακὴν τιμήν.

Ὁ Κυβερνήτης ἐνόμισεν, ὅτι ἤθελε ταχέως δεσπόσει τῆς ἐν Μάνῃ ἀντιστάσεως, πατάσσων, ὡς κεφαλὴν αὐτῆς, τὴν μαυρομιχαλικὴν οἰκογένειαν. Ἡ ἔξοχος τοῦ Πετρόμπεη θέσις καθίστατο φυσικῶς ὀχληροτέρα ὁσημέραι εἰς αὐτόν, τὸν προσπαθοῦντα νὰ συγκεντρώσῃ πάντα ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, καὶ νὰ θρυμματίσῃ πᾶσαν αὐτοτελῆ ἰδιαιτέραν ὕπαρξιν ἐν τῷ κράτει. Τὴν ἐπιῤῥοὴν τῆς οἰκογενείας τῶν Μαυρομιχαλῶν ἐθεώρει ὡς διαιώνισιν τῆς χειροδικίας, τῆς λῃστείας καὶ τῆς αἱματηρᾶς ἐκδικήσεως, τὴν πτῶσιν δ' αὐτῆς ἑπομένως ὡς ἠθικὸν καθῆκον τοῦ ἱδρυτοῦ ἑδραίας πολιτείας. Τὰ ἧττον δὲ ῥωμαντικὰ «ἰδιαίτερα νόμιμα» τῶν μανιατῶν, ἤτοι τὰ ἀπέναντι τοῦ δημοσίου φορολογικά των προνόμια καὶ τὰς τοπικὰς αὐτῶν ἐλευθερίας ἐφρόνει ὁ Κυβερνήτης, ὅτι συντόμως καὶ εὐχερῶς ἤθελεν ἐκριζώσει, ἅμα ὡς κατεβάλλετο μόνον ἡ ὑπέροχος ἐπιῤῥοὴ τῆς μιᾶς ἐκείνης κινδυνώδους οἰκογενείας. Οὕτω προσεπάθησε νὰ ἀντιτάξῃ εἰς αὐτοὺς ἰσχυροὺς ἀντιζήλους, νὰ ὑποθάλψῃ καὶ ἐρεθίσῃ τὴν φιλοδοξίαν τριῶν ἄλλων μπεϊκῶν οἰκογενειῶν,τῶν τοῦ Κουτούφαρη,Τρουπιάνου καὶ Τζα-

νετάκη, καὶ νὰ ὑποσκάψῃ τὴν παρὰ τοῖς μανιάταις δημοτικότητα τῶν Μαυρομιχαλῶν διὰ συστηματικῆς πρὸς αὐτοὺς ἀντιτάξεως καὶ προτιμήσεως τῆς οἰκογενείας τῶν Μουρζίνων. Τοπικὴ ζηλοτυπία, ζῆλος τοῦ νομάρχου Γενοβέλη, καὶ ὁλόκληρος τέλος ἡ τῆς κυβερνήσεως ἰσχύς, — πάντα τὰ μέσα ταῦτα συνηνώθησαν πρὸς καταστροφὴν τοῦ οἴκου τῶν Μαυρομιχαλῶν καὶ μηδένισιν τῆς ἐν Μάνῃ ἐπιῤῥοῆς αὐτῶν.

Ἂν προέκειτο νὰ καταστηθῇ ἐν Ἑλλάδι τακτική τις κυβέρνησις καὶ διοίκησις, δὲν ἔπρεπε βεβαίως οὔτε ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἀνεκτὴ ἡ ἐξαιρετικὴ θέσις ἐπαρχίας τινος πρὸς βλάβην τοῦ κοινοῦ καλοῦ. Καίτοι ὅμως ὁ Καποδίστριας δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς Μαυρομιχάλας νὰ εἰσπράττωσι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ὡς πρότερον τὰ εἰσοδήματα τῆς Μάνης πρὸς ἴδιον αὐτῶν ὄφελος, καὶ νὰ ἐξαιρῶσιν αὐτὴν τῆς γενικῆς φορολογικῆς ὑποχρεώσεως, οὔτε γενναῖος οὔτε πολιτικὸς ἦτο ὁ τρόπος, καθ' ὃν, προσενεγκὼν αὐτοῖς χρηματικὴν παρὰ τοῦ κράτους βοήθειαν, ὡς ἀποζημίωσιν τῆς ἀπαιτουμένης ὑπ' αὐτοῦ θυσίας, παρέστησε τοῦτο ὡς αὐθόρμητον ἐνέργειαν τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ οἴκτου. Οὐδέποτε κερδαίνει τις τοὺς ἐναντίους δι' ἐλεημοσύνης. Ἠδύνατο δὲ ὁ Καποδίστριας διὰ μεγαθύμου τινος ἐλευθεριότητος, διὰ παραχωρήσεως ἐθνικῶν γαιῶν πρὸς τοὺς Μαυρομιχάλας, νὰ καταστήσῃ εἰλικρινῆ πρὸς αὐτοὺς εἰρήνην.

Ἀντὶ τούτου ὅμως προὐτίμησε νὰ φιλονεικῇ καὶ νὰ πραγματεύηται πρὸς αὐτοὺς μικρολόγως περὶ χρηματικῶν ποσοτήτων, νὰ λαλῇ πολλὰ περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ χρηματικῆς στενοχωρίας καὶ γενναιοδωρίας καὶ νὰ δίδῃ ὀλίγα, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν νὰ δεικνύῃ τοιαύτην ἀκριβῶς εὐποιΐαν, ὁποία οὐδέποτε γεννᾷ τὴν εὐγνωμοσύνην παρ' ἀνεξαρτήτῳ φρονήματι. Ὑπάρχει τρόπος τις, καθ' ὃν δύναταί τις νὰ προσβάλῃ καίτοι φαινόμενος εὐεργετῶν. Ὁ Καποδίστριας ἔγραψε πρὸς τὸν γέροντα Μπέην: « Θὰ πράξω πᾶν ὅ,τι δυνατὸν πρὸς ἀνακούφισιν τῆς θέσεώς σας. Ἂν μετρία τις ποσότης 8—10,000 γροσίων σᾶς ἀρκῇ μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις θέλει κανονίσει τά τε καθ' ὑμᾶς καὶ τοὺς ἄλλους, θέλω δανεισθῇ αὐτὴν παρὰ προσώπων παρεχόντων μοι πίστιν, καὶ θέλω τὴν προκαταβάλει εἰς ὑμᾶς ἐξ ἐμαυτοῦ. »

Τὴν μεγίστην αὐτοῦ δυσθυμίαν ἐπὶ τῇ ἐπαιτήσει καὶ ταῖς μεμψιμοιρίαις τῶν Μαυρομιχαλῶν ἐκφράζει ἐπιστολή τις τῆς 22 Φεβρουαρίου 1829: « Ὁλόκληρα ἑκατομμύρια ἔπρεπε νὰ ἔχω εἰς τὴν διάθεσίν μου, ὅπως ἐπαρκέσω εἰς πάσας ὑμῶν τὰς ἀπαιτήσεις. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἰδιαίτερόν μου ταμεῖον, ὡς πολλάκις σᾶς παρετήρησα, εἶνε κενόν, τὸ δὲ δημόσιον μόλις θέλει δυνηθῇ νὰ ἐπαρκέσῃ μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου, τὸ πολὺ μέχρι τῆς 15 Μαρτίου, εἰς τὰς μᾶλλον κατεπειγούσας τῶν ἀναγκῶν. Τὸ πρᾶγμα εἶνε πασίγνωστον, καὶ δύνασθε νὰ πεισθῆτε περὶ τούτου εὐχερέστατα, ἐξετάζοντες τὰ κατάστιχα τῆς οἰκονομικῆς ἐπιτροπῆς. Ἐπαναλαμβάνω ὅ,τι καὶ ἄλλοτε σᾶς εἶπον: Θέλω βοηθήσει ὑμᾶς καὶ τὴν ὑμετέραν οἰκογένειαν, ἅμα ὡς ἀποκτήσω τὰ πρὸς τοῦτο μέσα, καὶ ἡ διαγωγὴ τοῦ υἱοῦ σας, τῶν ἀδελφῶν καὶ τῶν ἀνεψιῶν σας δικαιολογήσῃ παρὰ τῷ κοινῷ τὰ παρεχόμενα αὐτοῖς πλεονεκτήματα. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀδελφόν σας Κωνσταντῖνον καὶ τὴν στρατολογίαν, θέλει γίνει αὕτη ἅμα ὡς ἔχωμεν τὰ πρὸς τοῦτο χρήματα. Ὁμοίως ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὸ ἐν τοῖς χωρίοις ὑμῶν σχολεῖον. Ἔχετε ὑπομονήν, ὅπως ἔχω ἐγὼ τοιαύτην καὶ ὑπεράνθρωπον ἴσως. » Οὕτω λίαν δυσάρεστον παρέχει εἰκόνα πᾶσα ἡ ἀνταπόκρισις μεταξὺ τοῦ Κυβερνήτου καὶ τῶν αἰωνίων ἐκείνων ἀπαιτητῶν, ὡς ἀπεκάλει οὗτος τοὺς Μαυρομιχάλας. Μεμψιμοιρίαι καὶ ὑπερβολικαὶ ἀπαιτήσεις ἐξ ἑνός· παροχαὶ μετὰ δυσθυμίας ἐξ ἑτέρου. Εἰς τὸ περιθώριον ἐπιστολῆς τινος τοῦ Ν. Μαυρομιχάλη, ἐξαιτουμένου δι' ἐξωγκωμένων φράσεων θεραπείαν τῆς χρηματικῆς του ἐνδείας, ἐσημείωσεν ὁ Κυβερνήτης: « Φίλτατε Γεννατᾶ, στείλατε ἕνα τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐμπιστοσύνης σας, νὰ ἀκούσῃ τὸν « αἰώνιον αὐτὸν ἀπαιτητήν. »

Κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα τοῦ 1830 εἶχεν ἐκραγῆ ἐν Τζιμόβῃ στάσις κατὰ τοῦ διοικητοῦ Γενοβέλη· ἡγεῖτο δὲ τῶν ἐπαναστατῶν ὁ Τζανῆς Μαυρομιχάλης, ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη. Ἐπειδὴ ὁ Αὐγουστῖνος Καποδίστριας καὶ ὁ ῥῶσος ναύαρχος Ῥίκορδ, οἵτινες εἶχον μεταβῇ ἐκεῖσε, ἐπέστειλαν εἰς τὸν Κυβερνήτην, ὅτι οἱ στασιῶται ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ἀποκρούσωσι τὴν βίαν διὰ τῆς βίας, ἀπεφάσισεν ὁ Κυβερνήτης νὰ καταβάλῃ διὰ πανουργίας τὴν ἀντίστασιν αὐτῶν. Γνωρίζων πόσην ἔτρεφεν ἀγάπην ὁ ἀρχηγὸς τῆς στάσεως Τζανῆς

πρὸς τὸν ἀνεψιόν του Γεώργιον, ἐκάλεσε τὸν νέον τοῦτον Μαυρομιχάλην καὶ κατώρθωσε νῦν νὰ προσελκύσῃ αὐτὸν διὰ πραότητος καὶ θωπευτικῶν λόγων. Διὰ τοῦ Γεωργίου δὲ Μαυρομιχάλη κατώρθωσε κατόπιν νὰ ἑλκύσῃ εἰς Ναύπλιον τὸν θεῖον αὐτοῦ Τζανῆν, ἐπὶ προφάσει συζητήσεως περὶ τῆς ἐν Τζιμόβῃ γεννηθείσης διαφορᾶς. Ἐκεῖ ὅμως εὑρέθη αἴφνης ὁ Τζανῆς ἀπέναντι ἐξωργισμένου κυρίου· περὶ πολιτικῶν δὲ διαπραγματεύσεων οὐδεὶς πλέον ἐγένετο λόγος. Κατηγορήθη ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, ὡς φονεύσας πρὸ ἐτῶν ἄνθρωπόν τινα ἐν ὁδοιπορίᾳ, καὶ ἐῤῥίφθη εἰς τὰς εἱρκτὰς τοῦ Παλαμιδίου ὡς ὑπόδικος, ἀφοῦ κάθειρξις ὁπωςδήποτε ἐπήρχετο, εἴτε ἀποδεικνυομένης εἴτε μὴ τῆς ἐνοχῆς. Ἐκεῖ διέμεινε δεκαοκτὼ μῆνας ὅλους, χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ καταδίκη τίς. Συγχρόνως δὲ ἐτέθησαν ἐν Ἄργει καὶ Ναυπλίῳ ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν τὰ λοιπὰ τῆς οἰκογενείας μέλη, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Τζανῆ Κατζάκος κατηγορήθη ἐπὶ ἀποπείρᾳ φόνου κατὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Πιεράκου. Ἀλλὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1831 κατώρθωσεν ὁ ἔξοχος ἐκεῖνος ἐπὶ χάριτι καὶ ἀνδρείᾳ νέος νὰ ἀποδράσῃ τῆς εἱρκτῆς, καὶ ἀφίκετο εἰς τὴν πατρίδα του, ὅτε ὁ διοικητὴς τῶν Καλαμῶν Κορνήλιος παρεσκευάζετο νὰ στρατεύσῃ κατὰ τῆς Τζιμόβης μετὰ μισθάρνων μανιατῶν καὶ νὰ καταβάλῃ ἐκεῖ τὰ λείψανα τῆς στάσεως.

Ὡς ἀστραπὴ διεδόθη ταχέως ἡ εἴδησις, ὅτι ὁ Κυβερνήτης καταδιώκει καὶ φυλακίζει τοὺς Μαυρομιχάλας. Ὁ Κορνήλιος εἶδεν ἑαυτὸν αἴφνης ἐγκαταλειπόμενον, καὶ μόλις κατώρθωσε, μετημφιεσμένος εἰς ναύτην, νὰ διαφύγῃ εἰς τὸ καταγαγὸν αὐτὸν πλοῖον. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν προσέβαλλον καὶ αὐτὸν οἱ μανιᾶται, ἔφθασεν, ἀποδρὰς ἐπίσης ἐκ Ναυπλίου, ὁ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης· τῇ προτροπῇ αὐτοῦ κατέπαυσαν αἱ ἐχθροπραξίαι, καὶ ἐμηνύθη εἰς τὸν διοικητὴν Κορνήλιον ὅτι οὐδὲν πλέον εἶχε νὰ φοβηθῇ. Ἀλλ' ἡ κατὰ τοῦ Κυβερνήτου ἐπανάστασις ἐξετάθη νῦν γενικῶς. Οἱ πολεμισταὶ φέροντες τὰ ἀπὸ τῶν τούρκων λαφυραγωγηθέντα ὅπλα των, αἱ γυναῖκες τὰ κειμήλιά των, οἱ οἰκογενειάρχαι τὴν χειμερινὴν αὐτῶν προμήθειαν, πάντες πάντα προσέφερον, ὅπως ἐλευθερώσῃ τοὺς δεσμώτας ὁ Κυβερνήτης. Πλὴν δὲ τούτου, συνῆλθον πάντες οἱ μάχιμοι ἄνδρες, καὶ συνεφώνησαν νὰ ἐκστρατεύσωσιν εἰς Ναύπλιον πεντακισχίλιοι

σπαρτιᾶται, ἂν ἐντὸς μιᾶς ἑβδομάδος δὲν ἠλευθεροῦντο οἱ Μαυρομιχάλαι. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐξελέχθη ἀρχηγὸς τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, συνεστήθη δὲ προσωρινὴ δωδεκαμελὴς ἐπιτροπή, καὶ ἀπεφασίσθη νὰ προέλθῃ εἰς συνεννόησιν πρὸς τὴν συνταγματικὴν ἐπιτροπὴν τῆς Ὕδρας. Αἱ εἰδήσεις αὗται μεγάλην παρήγαγον κατάπληξιν ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς κυβερνήσεως.

Μάτην ὅμως παρεκάλεσεν ὁ γερουσιαστὴς Πετρόμπεης τὸν Κόμητα νὰ δοθῇ αὐτῷ ἡ ἄδεια, ὅπως μεταβῇ εἰς τὸ θέατρον τῶν συμβαινόντων. Μάτην ὑπέσχετο νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν. Ὁ Καποδίστριας, ὡσεὶ ἐμάντευεν, ὅτι ὁ γέρων, μεγάλως ἐρεθισθείς, ἤθελεν ἐκτραπῆ εἰς ἀπερίσκεπτόν τι κίνημα, ἔμεινεν ἀδυσώπητος. Ὁ Πετρόμπεης οὐδὲν πλέον ἤκουσεν ἄλλο ἢ τὴν φωνὴν τοῦ πάθους. Τὸ Ναύπλιον ἦτο εἱρκτὴ διὰ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ· ἀπεφάσισε δὲ νὰ φύγῃ, χωρὶς νὰ συλλογισθῇ, πόσον οὕτω ἐξετίθετο εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἐναντίων του. Κατώρθωσε τὸν Φεβρουάριον τοῦ **1831** νὰ δραπετεύσῃ κρυφίως ἐκ τοῦ Ναυπλίου καὶ νὰ φθάσῃ εἰς Ζάκυνθον ἐπὶ πλοίου φέροντος ἰόνιον σημαίαν καὶ ἀνήκοντος εἰς τὸν ἄγγλον Γόρδον. Ἐμίσθωσε δὲ κατόπιν μικρὸν πλοιάριον, ὅπως μεταβιβάσῃ αὐτὸν εἰς Λιμένι, τὴν ἑστίαν τῆς ἐπαναστάσεως· ἀλλ' ἡ τρικυμία ἐξώθησεν αὐτὸν εἰς Κατάκωλον, τὴν ἀντίπεραν ἀκτὴν τῆς Ἤλιδος. Ὁ Κυβερνήτης ὅμως εἶχεν ἤδη δώσει διαταγὰς εἰς τὸν μοίραρχον Κανάρην νὰ καταδιώξῃ τὸν φυγάδα, καὶ μόλις ἀποβιβασθεὶς ὁ Πετρόμπεης συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Κανάρη καὶ παρεδόθη εἰς Ναύπλιον. Πρὸ τῆς φυγῆς αὐτοῦ εἶχε διαμαρτηρηθῆ ῥητῶς δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Κυβερνήτην κατὰ τῶν πρὸς αὐτὸν γινομένων, διακηρύξας ὅτι ἤσκει ἁπλῶς ἀδιαφιλονείκητον δικαίωμά του καὶ ἐξεπλήρου τὸ πολιτειακὸν αὐτοῦ καθῆκον, μεταβαίνων εἰς Μάνην πρὸς κατάπαυσιν τῶν ταραχῶν. Ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις οὐδεμίαν εἶχε διάθεσιν νὰ ἀκούσῃ τὰς σκέψεις ταύτας· ἐξέδωκε δὲ διάταγμα, δι' οὗ ἡ φυγὴ τοῦ γερουσιαστοῦ Πετρόμπεη καὶ τοῦ Κωνσταντίνου ἐστηλιτεύετο ὡς λειποταξία. Γνωμοδότησίς τις τῆς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Βιάρου ῥητῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνελθούσης γερουσιαστικῆς ἐπιτροπῆς (διότι ἀναγκαῖον παρέστη εἰδικὸν δικαστήριον, ὅπως δικάσῃ γερουσιαστὴν ἕλληνα, καταλαβόντα τὴν θέσιν προέδρου τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως,

οὐδὲν δὲ πλεονέκτημα τοῦ κατηγορουμένου ἦν κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἡ ὑψηλὴ αὐτοῦ θέσις) εὗρεν ἑπτὰ λόγους ποινικῆς κατηγορίας κατὰ τοῦ Πετρόμπεη. Ἡ εὐχέρεια δέ, μεθ' ἧς κατωρθώθη νὰ πλασθῇ ἐξ ἐλαχίστων ἔγκλημα ἐσχάτης προδοσίας, καταφαίνεται πρόδηλος ἐκ τοῦ ὀγδόου λόγου, ἐν ᾧ περιείχετο, ὅτι ὁ γερουσιαστὴς Μαυρομιχάλης εἶχε καταλείψει αὐτοβούλως, ἐν κινδυνώδει τῶν πραγμάτων καταστάσει, τὴν θέσιν αὐτοῦ, καὶ ὅτι εἶχε διακηρύξει μετὰ τὴν φυγὴν αὐτοῦ δι' ἐπιστολῆς του, ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ μεταβῇ εἰς Λιμένι, τὴν σκηνὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀόριστος ἐπίσης εἶνε ἡ κατηγορία, ὅτι ὁ Πετρόμπεης προσεπάθει ἀπὸ μακροῦ νὰ διαταράξῃ τὴν ἡσυχίαν ἐν Λακωνίᾳ, καὶ ἡ ἄλλη, ὅτι οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ εἶχον ἁρπάσει τελωνιακὰ χρήματα. Μετὰ τὴν ἐλαφρὰν καὶ ἀπερίσκεπτον ἐκείνην κατηγορίαν ἐπῆλθεν ἀπερίσκεπτος ἐπίσης καὶ ἐλαφρὰ προσωρινὴ καταδίκη εἰς περαιτέρω κάθειρξιν ἐν τῷ Ἰτζ-Καλέ. « Ἐκεῖ, » λέγει ὁ Παπαδόπουλος Βρετός, ἔνθους τοῦ Καποδιστρίου ὀπαδός, « τὸ λέγομεν μετὰ λύπης, διέμεινεν ὁ γέρων ἐπὶ ἐννέα ὅλους μῆνας, χωρὶς νὰ ἐκδοθῇ ὁριστική τις δικαστικὴ ἀπόφασις. » Ἡ λύπη αὕτη τοῦ Βρετοῦ εἶνε λίαν ἐπίκαιρος, καὶ δὲν θέλει βεβαίως ἡ κριτικὴ καταμεμφθῇ τὸν ἱστορικόν, ὅτι τῆς φατριαστικῆς αὐτοῦ ἐμπαθείας ἐπεκράτησεν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ ἠθικὸν αἴσθημα. Ἂν ὅμως ὁ Βρετὸς εἶχε γράψει τὰ ἀπομνημονεύματά του ἀνοικτοὺς ἔχων τοὺς ὀφθαλμούς, ἤθελεν εὕρει ἀφορμὴν εἰς λύπην πολὺ συχνότερον τῆς περιστάσεως ταύτης, ἣν ὀνομάζει τὴν μόνην αὐθαιρεσίαν τοῦ Καποδιστρίου. Κατώρθωσεν ἀληθῶς πολλάκις ὁ Κυβερνήτης νὰ περιβάλῃ τὰς αὐθαιρεσίας αὐτοῦ διὰ τοῦ μανδύου διπλωματικῆς καὶ νομικῆς φρασεολογίας, καὶ νὰ διαχύσῃ περὶ ἑαυτὸν τὸν ἀκτινοβόλον στέφανον προσβληθείσης ἀθωότητος, ὅστις ἐξηπάτησε τούς τε συγχρόνους καὶ τοὺς μεταγενεστέρους. Πλὴν μόνον κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην, καθ' ἣν τὸ πταῖσμα τοῦ Κυβερνήτου ἐτράπη κατ' αὐτοῦ, ἐννοεῖ ὁ Βρετός, ὅτι ὑπῆρχεν ἔνοχον τὸ εἴδωλόν του· καὶ κατ' αὐτὴν δὲ πάλιν τὴν περίπτωσιν καταπονεῖ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ διὰ παντοίων ὑποθέσεων, δυναμένων νὰ δικαιολογήσωσι τὴν σουλτανικὴν φρενοτροπίαν τοῦ Καποδιστρίου. Ἴσως, λέγει, τρυφερά τις αὐτοῦ μέριμνα ἠθέλησε νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν πολιὸν τῆς μαυρομιχαλικῆς οἰκογενείας ἀρχηγὸν τοῦ

ὀνείδους καὶ τῆς αἰσχύνης τῆς ἐνώπιον ἐγκληματικοῦ δικαστηρίου παραστάσεως καὶ καταδίκης αὐτοῦ ὡς κακούργου· ἴσως ὁ Κυβερνήτης, ἀναβάλλων πατρικῶς τὴν προσωπικὴν τοῦ Μπέη ἀπελευθέρωσιν, ἤθελε νὰ παράσχῃ αὐτῷ εὐκαιρίαν, ὅπως ἀναγνωρίσῃ καὶ ἐπανορθώσῃ τὸ πταῖσμά του· τίς οἶδε δὲ τίνα φοβερὸν ὑπέστη ὁ Καποδίστριας ἀγῶνα, πρὶν ἢ ἀποφασίσῃ νὰ ἐξέλθῃ τῆς νομίμου ὁδοῦ, ἣν πάντοτε ἄλλως ἐβάδισε, νὰ παραβιάσῃ τὸν περὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας ἑλληνικὸν νόμον, καὶ νὰ στερήσῃ αὐτῆς κατηγορούμενον χωρὶς δικαστικῆς ἀποφάσεως. — Δύναταί τις ὅμως σπουδαίως νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τοιαῦται εὐσυνείδητοι καὶ συμπαθεῖς ὁρμαί, ὁποίας ἀναπλάττει ἡ πυρέσσουσα φαντασία τοῦ ἐκ παντὸς τρόπου ὑπεραπολογουμένου θαυμαστοῦ, συνεκίνησαν πραγματικῶς τὰ στήθη τοῦ διπλωμάτου, ὅστις ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε κατανοήσει μετὰ πνιγομένης ὀργῆς, ὅτι ὤφειλε νὰ ῥίψῃ ἐν Ἑλλάδι τὸν περὶ τῶν ὅλων κῦβον; Οὐχί· ἡ προσωρινὴ φυλάκισις τοῦ γηραιοῦ Μαυρομιχάλη ἦτο *μία* μόνη τῶν πολλῶν αὐτοῦ αὐθαιρέτων πράξεων· ἂν δ' ἐπηκολούθησαν εἰς αὐτὴν ἐκδικητικαὶ συνέπειαι, ἂν ὁ Κυβερνήτης αὐτὸς ἠναγκάσθη νὰ μεμφθῇ ἑαυτὸν ἐπὶ τῇ πράξει του ταύτῃ, πιθανώτατος τούτου λόγος εἶνε, ὅτι τὰς δεσποτικάς του ὀρέξεις δὲν ἐβοήθει πλέον καθαρὰ καὶ γνησία δεσποτικὴ δύναμις.

Τὸ ἄγγελμα τῆς καθείρξεως τοῦ Πετρόμπεη ἔμαθεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος ἐν Μάνῃ. Προελθὼν δὲ εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν Κυβερνήτην, καὶ βεβαιωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ὅτι ἦν ἀσφαλὴς ἡ προσωπικὴ αὐτοῦ ἐλευθερία, ἐπείσθη νὰ μεταβῇ εἰς Ναύπλιον, ὅπως λύσῃ ἐκεῖ φιλικῶς τὴν διαφοράν. Μόλις ὅμως ἐκεῖσε ἀφικόμενος, ἐτέθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Γεωργίου ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν, καὶ ἀπηγορεύθη αὐτοῖς νὰ ἐξέλθωσι τῶν προαστείων τῆς πόλεως.

Οὕτω δὲ ὁ Κατζάκος Μαυρομιχάλης καὶ ἡ σεβασμία ἓξ καὶ ὀγδοηκοντούτις μήτηρ τοῦ Πετρόμπεη ἦσαν οἱ μόνοι τῶν στενῶν αὐτοῦ συγγενῶν, οὓς δὲν εἶχεν ἔτι φθάσει ὁ βραχίων τοῦ *τυράννου*. Ἡ γηραιὰ δέσποινα, ἰσχυρὸν ἄλλως καὶ ἄκαμπτον ἔχουσα τὸ φρόνημα, περιῆλθεν εἰς ἀπόγνωσιν ἐκ τῶν σκληρῶν μέτρων τοῦ Καποδιστρίου. Ἀποταθεῖσα ἐν Ἁλμυρῷ πρὸς τὸν ῥῶσον ναύαρχον Ῥίκορδ, ὅστις χαρακτηριστικώτατα ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ κάλλιστος προήγορος παρὰ τῇ

προσωρινῇ κυβερνήσει, συνεκίνησεν αὐτὸν διὰ τῶν παραπόνων της, οὗτος δὲ συγκατένευσε νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τοῦ Πετρόμπεη παρὰ τῷ Κυβερνήτῃ. Εἰς τοιοῦτο σημεῖον ἐφαίνοντο περιελθόντα τὰ πράγματα ἐν Ἑλλάδι, ὥστε ἡ ἀδικουμένη ἀθωότης νὰ ἐλπίζῃ ἐπὶ τὴν ῥωσικὴν προστασίαν. Κατώρθωσε δὲ πράγματι ὁ ναύαρχος νὰ ἐπιτύχῃ ῥητὴν περὶ ἀπολύσεως τοῦ Πετρόμπεη ὑπόσχεσιν, ἐπὶ τῷ μόνῳ ὅρῳ τῆς προηγουμένης ὑπ' αὐτοῦ ἀναγνωρίσεως τῆς ἐνοχῆς του. Τοιαύτην ὅμως ἀναγνώρισιν, καταδικάζουσαν ὅλον αὐτοῦ τὸ παρελθόν, εἶχε τέως ἐντονώτατα ἀρνηθῇ ὁ Μπέης. Δὲν ἤθελεν, ἔλεγε, νὰ καταλίπῃ τὴν εἱρκτὴν αὐτοῦ, πρὶν ἡ ἀνορθωθῇ πάλιν τὸ ἑλληνικὸν σύνταγμα· ποδαγρὸς δὲ καὶ στερούμενος τοῦ συνταγματικοῦ στηρίγματος, ἐφοβεῖτο ἀναγκαίως μὴ ῥιφθῇ καὶ πάλιν εἰς τὰς φυλακάς. Νῦν ὅμως εἶχε κάμψει τὴν ἐπιμονὴν αὐτοῦ ἡ μακρὰ κάθειρξις, καὶ πρόθυμος ὑπῆρξε νὰ ὁμολογήσῃ ὅ,τι ἀπῄτει ἡ κυβέρνησις. Πρὸς τοῦτο δὲ ὡρίσθη νὰ γείνῃ τὴν ὀγδόην Ὀκτωβρίου, κατὰ τὴν 5 ὥραν μ. μ., συνδιάλεξίς τις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κυβερνήτου, παρόντος τοῦ Ῥίκορδ.

Τὴν πρωΐαν τῆς 8 Ὀκτωβρίου ἔλαβε κατ' ἀτυχῆ σύμπτωσιν ὁ Κυβερνήτης ἄρθρον τι τοῦ λονδινείου Ταχυδρόμου, ὅπερ ἐξηρέθισε τὰ μέγιστα τὴν χολὴν αὐτοῦ. Ἡ Ἀγγλία, ἔλεγεν ἡ ἐφημερίς ἐπαναλαμβάνουσα τὸ αἰώνιον θέμα, δὲν ἔπρεπε νὰ κοιμᾶται, ἐνῷ ἠγρύπνει ἡ τῆς Ῥωσίας φιλοδοξία· ἐκείνη δ' ἀκριβῶς τῆς γῆς ἡ γωνία, ἐν ᾗ αἱ μοσχοβιτικαὶ ῥᾳδιουργίαι ἐνήργουν μυστικώτατα καὶ ἀταραχότατα, ἦν πάσης προσοχῆς ἀξία. «Πρὸ τριῶν ἐτῶν περὶ Ἑλλάδος μόνον ἦν ὁ λόγος· σήμερον δὲ ἡ ὕπαρξις τῆς χώρας ταύτης ἠδύνατο σχεδὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἄγνωστος. Σπουδαιότατα ἐγγύς αὐτῆς γεγονότα ἀπεῤῥόφησαν πᾶσαν ἡμῶν τὴν προσοχήν, καὶ πολὺ μᾶλλον γίνεται λόγος περὶ νέας τινὸς ἡφαιστείου νήσου ἐν τῇ Μεσογείῳ ἢ περὶ Ἑλλάδος καὶ Καποδιστρίου. Καὶ φυσικὸν μὲν εἶνε τοῦτο, ἀλλ' οὐχὶ καὶ φρόνιμον. Αὐτὴ καθ' αὐτὴν ἡ Ἑλλὰς εἶνε μηδέν· δύναται ὅμως νὰ ἀποβῇ σπουδαιοτάτη ὡς ὄνυξ τοῦ ῥώσου ἀετοῦ.» Ἐπηκολούθει δὲ ζοφερωτάτη περιγραφὴ τοῦ «ἐκρυθμοτάτου ἐκείνου καὶ ἀντεθνικωτάτου δεσποτισμοῦ,» ὅστις ἐπεβάρυνε τὴν Ἑλλάδα, συνεπείᾳ τῆς ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς ἀπαθείας καὶ τῶν ῥωσικῶν σκευω-

ριῶν. Πεποιθὼς εἰς τὴν ἐκ τοῦ βοῤῥᾶ ὑποστήριξιν, ἔλεγε τὸ ἄρθρον, ἀπήντησεν ὁ Καποδίστριας διὰ χλεύης εἰς τὰς συνταγματικὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἔθνους. «Τί θέλετε σύνταγμα; δὲν εἶσθε διὰ σύνταγμα..» Εἰς τὰς τοιαύτας δὲ φράσεις τοῦ Κυβερνήτου ἐκορυφοῦτο ἡ αὐτάρκης αὐτοῦ ἀλαζονεία καὶ ἡ διπλωματική του οἴησις· τὰ πράγματα δὲ ἦσαν ἐντελῶς σύμφωνα πρὸς τοὺς λόγους. Οἱ ἱκανοὶ τῆς Ἑλλάδος ἄνδρες ἔζων ἐξόριστοι, καὶ σμῆνος παρασίτων ἰονίων εἶχε κατακλύσει τὴν χώραν. Ὁ τύπος ἦν δεσμώτης, ἡ δικαιοσύνη τεταπεινωμένη, καὶ τὸ ἐμπόριον ἀργόν. Ἡ ῥᾳδιουργία δὲ κατὰ τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου καὶ ἡ καταδίωξις τῆς οἰκογενείας Μαυρομιχάλη συνεπλήρουν τὴν εἰκόνα τοῦ ῥώσου δορυφόρου.

Τὸ ἄρθρον αὐτὸ τοσοῦτον μείζονα ἐντύπωσιν ἔμελλε νὰ προξενήσῃ ἐπὶ τὴν κοινὴν τῆς Εὐρώπης γνώμην, ὅσῳ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα εἶχε περιπέσει εἰς λήθην ἀπὸ τῆς ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως· ἡ ἐν Ἑλλάδι δ' ἐπίδρασις αὐτοῦ ἦν ἀναγκαίως κινδυνώδης καὶ καταστρεπτικὴ διὰ τὴν κυβέρνησιν. «Ὁ Καποδίστριας εἶνε σήμερον τὸ μόνον ἐμπόδιον τῆς εὐδαιμονίας τοῦ ἔθνους· ἔξω ὁ Καποδίστριας!» ἀντήχει πανταχοῦ ἐν ταῖς τάξεσι τῶν ἀδιαλλάκτων.

Καὶ αὐτὸς ὁ Κυβερνήτης δυσάρεστον συνῃσθάνθη ἔκπληξιν, βλέπων τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα προερχόμενον ἐκ τῆς διπλωματικῆς σκοτίας εἰς τὸ φῶς τοῦ δημοσίου κριτηρίου. Εἶχον μὲν ἀληθῶς πολλοί, καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἰδίως, ἐμπαίξει τὴν ὑπὸ τῆς Εὐρώπης σπατάλην πνευματικῶν καὶ ὑλικῶν βοηθημάτων, πρὸς πραγματοποίησιν μαθητικοῦ ἁπλῶς ὀνείρου, τοῦ φιλελληνισμοῦ. Νῦν ὅμως τὸ πρᾶγμα καθίστατο σπουδαῖον, καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἐξηγείρετο ἐρωτῶσα, τί ἀπέγεινε τὸ προσφιλὲς αὐτῆς τέκνον, ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, καὶ ποίους ἀπέφερε καρποὺς ὁ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγών.

Ἡ ἀπαίσιος ἀπάντησις τοῦ ἀγγλικοῦ ἐκείνου ἄρθρου ἦτο, ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ Κυβερνήτου Ι. Καποδιστρίου ἀπέτυχεν, ὅτι ἵστατο νῦν μόνος ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν σχεδίων του, ἀπέναντι τῆς ἐκπτώσεως καὶ τῆς διχοστασίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ὅτι ἀντὶ τῆς εὐπειθείας καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν ἑλλήνων, ἀπήλαυσε μόνον ἐμφύλιον πόλεμον.

Ἡ βαρεῖα μομφὴ τῆς ἀγγλικῆς ἐφημερίδος κατετάραξε τὸν ἀπὸ

τῶν συμβάντων τοῦ Πόρου κατηγανακτημένον Κυβερνήτην. Μεγάλως ἐρεθισθείς, ἐξῆλθε δρομαῖος εἰς τὸ ὕπαιθρον, ἵνα ἀναπνεύσῃ δροσερὸν ἀέρα· δὲν ἐφαίνετο δ' ἔτι καταπεσὼν ὁ ἐρεθισμὸς αὐτοῦ, ὅτε κατὰ τὴν ὡρισμένην ὥραν ἦλθε ζητῶν ἀκρόασιν ὁ Ῥίκορδ, καὶ θέλων νὰ εἰσαγάγῃ πρὸς συνδιάλεξιν τὸν μανιάτην Μπέην. Ὁ Καποδίστριας ὅμως ἀπεποιήθη νὰ δεχθῇ τοῦτον, ὡσεὶ ἀπῄτει θῦμά τι ἡ ἀγανάκτησις αὐτοῦ ἐπὶ τῇ θρασύτητι ἐκείνῃ τῆς κοινῆς γνώμης. Ὁ δὲ Ῥίκορδ, ὅστις ἐξ ἑτέρου ἐνόμιζεν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντιστῇ εἰς αὐτὸν ὁ Καποδίστριας, εἶχεν εἰς πολλούς του γνωρίμους διαβεβαιώσει, ὅτι ἐπὶ τῇ μεσιτείᾳ *αὐτοῦ* ἤθελεν ἐλευθερώσει ὁ Κυβερνήτης τὸν Πετρόμπεην. Ἠπατήθη ὅμως. Ἴσως δὲ καὶ ἡ παρέμβασις αὐτὴ τοῦ ῥώσου ναυάρχου ἐξηρέθισε τὸν Κυβερνήτην, ὅστις ἀπὸ τῶν ἐν Πόρῳ γεγονότων συχνότατα ἐφαίνετο δυσθυμῶν καὶ χαλεπαίνων. Τοσοῦτον δὲ μάλιστα ὑπερβολικὴ φαίνεται ἡ βιαιότης, μεθ' ἧς ἀπέβαλε τὴν παράκλησιν τοῦ ῥώσου ναυάρχου, ὥστε καθίσταται πιθανὴ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι τῆς ὀργῆς αὐτοῦ ἡ ἔκρηξις ἦν πρόφασις μόνον, ὅπως, μεταβληθέντων τῶν πραγμάτων, ἀρνηθῇ ὅ,τι ἄλλοτε ἐν διαθέσει ἐπιεικοῦς ἀδυναμίας εἶχε παραχωρήσει. Ὁ Ῥίκορδ ἐγνώριζε τὸ ἐπίμονον φρόνημα τοῦ Κυβερνήτου, ἐλάττωμα οἰκογενειακόν, ὅπερ παρὰ τῷ Αὐγουστίνῳ Καποδίστριᾳ μάλιστα ἀπέβαινεν εἰς ἀγροῖκον καὶ ἀνόητον πεισμοσύνην· δὲν ἐτόλμησε δὲ νὰ ἀναμνήσῃ τὴν πρὸ μικροῦ δεδομένην αὐτῷ ὑπόσχεσιν. Ὁ τυφλὸς σεβασμὸς τοῦ ῥώσου ὑπηκόου πρὸς τὸν πρώην προσφιλῆ ὑπουργὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐζημίωσε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην αὐτὸν τὸν Καποδίστριαν. Μανία καὶ ἀπελπισία κατέλαβον τὸν γηραιὸν Μπέην, ὅστις μετὰ πολλοῦ κόπου εἶχε συγκατανεύσει εἰς τὸ συνδιαλλακτικὸν ἐκεῖνο διάβημα, καὶ ἀποπεμπόμενος νῦν ἐκ τῆς φλιᾶς αὐτῆς τοῦ Κυβερνήτου, ἱκανὴν βεβαίως εἶχεν ἀφορμὴν νὰ πιστεύῃ, ὅτι ὁ Καποδίστριας ἠθέλησεν ἁπλῶς νὰ εὐχαριστηθῇ ἐκ τῆς ταπεινώσεώς του καὶ νὰ χλευάσῃ τὴν δυστυχίαν του. Παρεκάλεσε τὴν φρουράν, ἥτις ἔμελλε νὰ συνοδεύσῃ αὐτὸν πάλιν ἀπὸ τῆς ῥωσικῆς ναυαρχίδος εἰς τὸν Ἰτζκαλέν, ὅπως διέλθῃ ἐνώπιον τῆς οἰκίας, ἐν ᾗ διέμενον ὁ Γεώργιος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλαι. «Γειά σας, παιδιά!» ἀνεφώνησεν, ὅτε ἔστη ὑπὸ τὸ παράθυρόν των, καὶ ἡ φωνή του ἔτρεμεν ἐξ ὀργῆς καὶ ἀγανακτήσεως

Ὁ Γεώργιος ὁρμᾷ ἐν σπουδῇ εἰς τὸ παράθυρον, καὶ ἀνακράζων: «Ὁ Γέρος μας εἶνε!» προσεπικαλεῖ τὸν θεῖον αὐτοῦ Κωνσταντῖνον. Ἐρωτῶσιν ἀμφότεροι συμπαθῶς τὸν γέροντα, πῶς ἔχει, καὶ ποίαν ἔκβασιν ἔσχεν ἡ συνέντευξις. «Τὸ βλέπετε!» ἀπήντησεν ὁ Πετρόμπεης μεθ' ὑποκώφου φωνῆς, πνιγομένης ὑπὸ τῆς λύσσης, δεικνύων τοὺς φρουρούς του. Οὗτοι ἀπήγαγον αὐτόν· ἀλλ' αἱ ὀλίγαι λέξεις τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας ἤρκεσαν, ὅπως κορυφώσωσι τὴν ἀγανάκτησιν ἀμφοτέρων, καὶ καταστήσωσι τὴν ἐκδίκησιν ἱερώτατον αὐτῶν καθῆκον. Διὰ προσπεποιημένης ὑποταγῆς εἶχον κατορθώσει νὰ καταστήσωσιν ἀπὸ μακροῦ λίαν ἐλαφρὰν τὴν φρούρησιν αὐτῶν· ἐπρομηθεύθησαν δὲ καὶ ὅπλα ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοὺς τοῦ ἐπόπτου των Καραγιάννη. Πολλάκις ἤδη εἶχον ἐνεδρεύσει ἐν τῇ ὁδῷ τὸν Κυβερνήτην· ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησαν τὸ τόλμημα. Νῦν ὅμως ἀπῄτουν τὰ ἐν Μάνῃ νόμιμα νὰ μὴ ἀναβληθῇ ἐπὶ πλέον ἡ ἐκδίκησις.

Ἡ 9 Ὀκτωβρίου ἦν Κυριακή· ὡραία δὲ καὶ αἴθριος ἦν ἡ πρωΐα. Τὴν ἕκτην ὥραν κατέλιπεν ὁ Κυβερνήτης τὸ δωμάτιόν του, ὅπου ἐνδελεχῶς ἀπὸ μιᾶς ἤδη ὥρας εἶχεν ἐργασθῇ, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν μικρὰν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, ὅπως ἀκούσῃ τὴν λειτουργίαν. Εἷς μόνος πιστὸς μονόχειρ ἀπόμαχος, ὁ Κοκώνης, καὶ ὁ στρατιώτης Λέοντας συνώδευον αὐτόν.

Καθ' ὁδὸν συνήντησαν αὐτῷ ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλαι, ἐχαιρέτισαν αὐτὸν καὶ ἔσπευσαν προπορευόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐτοποθετήθησαν δὲ οὕτω ἑκατέρωθεν τῆς στενῆς θύρας, ὥστε οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὸν ναὸν ὤφειλον νὰ διαβῶσι μεταξὺ αὐτῶν. Εἶχον ἐνδυθῆ λαμπρῶς, ὡς ἄνθρωποι κοσμούμενοι δι' ἑορτήν. Ἀπέναντι αὐτῶν, ἐπὶ τοῦ ἄλλου μέρους τῆς ὁδοῦ, ἵσταντο οἱ ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι, οἱ ἐπιτετραμμένοι τὴν ἐπιτήρησιν τῶν *ὑπόπτων*, ὁ Ι. Καραγιάννης καὶ ὁ Α. Γεώργης.

Ἐμφαίνει καὶ τοῦτο τὴν ἀπέλπιδα θέσιν τῆς κυβερνήσεως: ὅτι ἠναγκάσθη νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μέτρων αὐτῆς εἰς ὄργανα, ἅτινα, ἐκτελουμένου ἐγκλήματος κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους, παρίσταντο ἀδρανῶς ἀδιαφοροῦντα καὶ συμπράττοντα μάλιστα. Ἀμφότεροι ἦσαν μεμυημένοι τὰ σχέδια τῶν δολοφόνων. Ὁ Καραγιάννης, ὅστις κατ' ἀσυγχώρητον ἀμέλειαν τῶν ἀρχῶν διετέλει ἀπὸ

τεσσαράκοντα ἤδη ἡμερῶν ἀστυνομικὸς ἐπιτηρητὴς τῶν Μαρομιχαλῶν, εἶχεν ἐπὶ τέλους συνομόσει μετ' αὐτῶν, ἀποφασίσας νὰ ὑποστηρίξῃ κατὰ δύναμιν τὸν « φόνον τοῦ τυράννου. » Ἕξ μόλις ἡμέρας πρὸ τῆς ἀπαισίου ἐκείνης κυριακῆς εἶχε μάθει ἡ ἀστυνομία τὴν πρὸ μηνὸς ἤδη γενομένην ἀγορὰν τῶν πιστολίων. Θὰ ἦτο νοητὴ τοιαύτη τις ἀμέλεια ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν καὶ δραστήριον τοῦ Γεννατᾶ διοίκησιν; Εἰς τὸν Καποδίστριαν εἶχεν ἀνακοινωθῇ ὑπό τε τοῦ ἀστυνόμου τοῦ Ναυπλίου καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἄγγλου Δώκινς, ὅτι ἡ ζωή του διέτρεχε κίνδυνον. Ἀπέκρουσεν ὅμως ἐκεῖνος τὰς βασίμους καὶ εὐλόγους αὐτῶν συμβουλάς, ἀπαντήσας αὐτοῖς διὰ θρησκευτικοῦ ἀξιώματος: « Ἡ θεία πρόνοια ἀγρυπνεῖ ἐπὶ τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος. Θὰ σεβασθοῦν τὰς λευκάς μου τρίχας. »

Ὁποία δαιμόνιος πεποίθησις! Ἔγκλημα σχεδὸν φαίνεται ἡ ἀπέναντι τῶν αἱματηρῶν ἐκδικητῶν τῆς Μάνης ἐπίκλησις τῆς θείας Προνοίας.

Ὁ Καποδίστριας ἐγνώριζε τοὺς μανιάτας καὶ τὰ τῆς Μάνης ἔθιμα. Τούτου δ' ἕνεκα εἶπε βραδύτερον ὁ λαός: « Ἤθελε ν' ἀποθάνῃ. »

Συνεκλονήθη πως ὁ Κόμης, ὅτε εἶδε τοὺς Μαυρομιχάλας ἱσταμένους πρὸ τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἡ τῆς προτεραίας νουθεσία ἐπῆλθεν αὐτῷ φοβερά. Ἐπί τινα στιγμὴν ἐδίστασεν· ἀνέβλεψε δὲ πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργοῦ Ῥοδίου, καὶ ἡ τῆς σωτηρίας ἰδέα διέλαμψε πρὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· ἀπέβαλεν ὅμως δυσθύμως τὸν δειλὸν στοχασμόν, καὶ μετὰ στιγμιαίαν τινα παῦσιν προὐχώρησε, καὶ ἐπέβη τῶν πρὸ τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας ὀλίγων βαθμίδων.

Τότε σύρουσιν οἱ φονεῖς τὰς διπλᾶς σφαίρας ἐχούσας πιστόλας των, σκοπεύουσι κατὰ τοῦ Κυβερνήτου καὶ πυροβολοῦσιν. Ἡ σφαῖρα τοῦ προδότου Καραγιάννη, σφαλεῖσα τοῦ σκοποῦ, εἰσδύει εἰς τὴν ἀριστερὰν παραστάδα τῆς θύρας· ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης ἐπιτυγχάνει τὸν κόμητα ὄπισθεν εἰς τὴν κεφαλήν· ἐνῷ δ' ὁ Καποδίστριας κλονεῖται, πλήσσει αὐτὸν διὰ τῆς μαχαίρας δὶς εἰς τὴν κοιλίαν ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης, καὶ αὐθωρεὶ καταπίπτει τὸ θῦμα νεκρόν, ἄφωνον. Ὁ Κοκώνης ὑπεδέξατο τὸν πίπτοντα Κυβερνήτην διὰ τοῦ ἀποκεκομμένου αὐτοῦ βραχίονος, ὃν εἶχεν ἀπολέσει πολεμῶν

πρὸς τοὺς αἰγυπτίους, ἀπέθηκε τὸν νεκρὸν χαμαί, καὶ ἐτράπη εἰς καταδίωξιν τῶν φονέων. Καὶ ἐπυροβόλησε μὲν κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου, ἀλλ' ἀκροθιγῶς μόνον ἐπέτυχεν αὐτόν, ὁ δὲ φονεὺς ἀνορθωθεὶς προσεπάθησε νὰ διαφύγῃ.

Νῦν ὅμως ἐπέρχεται ἀγρία σκηνὴ πρὸ τῆς ἐκκλησίας, ἥτις ἦν ἔτι πλήρης προσευχομένων. Περὶ τὸ πτῶμα τοῦ Κυβερνήτου συναγείρονται φίλοι καὶ γυναῖκες, παροτρύνοντες εἰς ἐκδίκησιν. Ὁ τραυματισθεὶς Κωνσταντῖνος, ὅστις μετὰ πολλοῦ κόπου σύρεται περαιτέρω, καταδιώκεται ὑπὸ καταρωμένου πλήθους, μέχρις οὗ ὁ στρατηγὸς Φωτομάρας, πυροβολήσας ἀπὸ τῶν παραθύρων τῆς οἰκίας του, ῥίπτει αὐτὸν χαμαί.

Ὑβρίζων καὶ καταρώμενος ὁ ἐκμανὴς λαὸς σύρει κατὰ γῆς ἔνθεν κακεῖθεν τὸν θανασίμως τετρωμένον, καταπατεῖ αὐτὸν καὶ προπηλακίζει· πείσμων δ' ἐκεῖνος καὶ θρασὺς μέχρις τέλους, ἱκετεύει μόνον τοὺς περιεστῶτας νὰ τὸν φονεύσωσι ταχέως: « Μὴ μὲ λερώνετε βρὲ παιδιά! πηγαίνετε νὰ ῥίξετε λάμπη (1) εἰς τὴν πόρτα τῆς ἐκκλησίας. Μωρὲ δὲν εὑρίσκεται κανένα παλληκάρι νὰ μὲ φονέψῃ μὲ μιὰ πιστολιά; »

Ὁ ἄγριος φονεὺς δὲν ἔλαβεν ἀνάγκην νὰ ἱκετεύσῃ μακρότερον περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς του· ἡ ἱλαστήριος σφαῖρα τὸν εὗρε καὶ ἐπέρανε τὸ μαρτύριον αὐτοῦ.

Ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἀψύχου του πτώματος ἐτράπη ἡ λύσσα τοῦ λαοῦ, ὅστις ἔσυρεν αὐτὸ πρὸς τὴν πλατεῖαν τῆς πλατάνου καὶ

(1) Πᾶσαν τὴν δῆθεν φράσιν ταύτην τοῦ Κωνσταντίνου Μαυρομιχάλη παρατίθησιν ἑλληνιστὶ ὁ συγγραφεύς, παραμεμορφωμένην ὅμως προδήλως, ὡς συνήθως, κατὰ τρόπον ἀδιάγνωστον καθιστῶντα τὴν ἔννοιαν. Ἀγνοῶ, οὔτε κατώρθωσα νὰ ἐξιχνιάσω, πόθεν ἐδανείσθη τὴν φράσιν ταύτην ὁ συγγραφεύς, καὶ ἂν αὕτη πραγματικῶς ἐλέχθη καὶ ποία ἀκριβῶς· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀναγκάζομαι, ἀντιγράφων τὸν συγγραφέα, νὰ παραθέσω αὐτὴν διεστραμμένην οὕτω καὶ ἀκατανόητον. Ἀληθὲς εἶνε, ὅτι ἐν τῷ πρωτοτύπῳ παρατίθεται καὶ γερμανικὴ μετάφρασις τῆς ὅλης περιόδου, καθ' ἣν ἡ παράδοξος φράσις: «ῥίξετε λάμπη» σημαίνει: «ἀνάψετε κηρίον» (!)· ὑποσημειοῖ δ' ὁ συγγραφεύς, ὅτι τοιοῦτον ἔθιμον ἐπικρατεῖ ἐν Ἑλλάδι. Περιττὸν φρονῶ νὰ ὑποσημειώσω καὶ ἐγώ, ὅτι ἐν Ἑλλάδι «δὲν ῥίπτεται λάμπη εἰς τὴν πόρταν τῆς ἐκκλησίας» εἰς μνημόσυνον τῶν νεκρῶν, ἀλλ' ἀνάπτεται κηρίον ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ. Σ. τ. Μετ.

τὸ ἔῤῥιψεν ἐν βλασφημίᾳ καὶ ὕβρει εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῶν τειχῶν τοῦ κάτω φρουρίου.

Οὕτω δὲ ἡ ἀμερικανικὴ δικαιοσύνη (Lynchlaw) τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐτιμώρησε τὸν ἕνα τῶν φονέων τοῦ Καποδιστρίου. Κατὰ τὸν πρῶτον νωπὸν τῆς πράξεως θόρυβον, κατὰ τὴν πρώτην φοβερὰν πρὸ τῆς ἐκκλησίας σκηνήν, ἠδύνατο ἴσως ὁ ἄλλος τῆς πράξεως συνένοχος Γεώργιος Μαυρομιχάλης νὰ διαφύγῃ εὐκόλως μετὰ τοῦ Καραγιάννη διὰ τῆς πλησίον πύλης τοῦ Ναυπλίου. Ἐν Μάνῃ ἦτο ἐλεύθερος.

Ἀντὶ τούτου ὅμως κατέφυγε διὰ τῆς μεγάλης ἀγορᾶς εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἕλληνος ἀξιωματικοῦ Βαλλιάνου, ὅπου ἐφάνη διατεθειμένος νὰ πωλήσῃ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὅσον ἀκριβότερον ἠδύνατο. Ὅτε ὅμως προσέδραμε τὸ θορυβοῦν πλῆθος, μετέβαλε σχέδιον, καὶ ἀναῤῥιχηθεὶς ταπεινόν τινα τοῖχον εἰσεπήδησεν εἰς τὸν κῆπον τοῦ κυρίου Ῥουάν, καὶ μόλις ἀναπνέων ἐφώνησεν: «Ὁ τύραννος δὲν ζῇ πλέον! ἔπεσεν ὑπὸ τὰς χεῖρας ἐμοῦ καὶ τοῦ θείου μου! δότε μοι ἄσυλον!» Παρέδωκε δὲ τὸ ὅπλον του εἰς τὸν συνταγματάρχην Πελλιὸν καὶ ἐνόμισεν ἑαυτὸν ἀσφαλῆ.

Περὶ τὸ ἑσπέρας ὅμως ἐμαρτύρησαν αὐτόπται, ὅτι ὁ φονεὺς Γεώργιος Μαυρομιχάλης εἶχε κρυβῆ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γάλλου πρεσβευτοῦ· εὐθὺς δὲ πλῆθος λαοῦ λυσσῶν περιεκύκλωσε τὸ μέγαρον τῆς Πρεσβείας, ἐξαιτούμενον διὰ κραυγῶν ἐκδίκησιν.

Ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου ἐπεφάνη ὁ φρούραρχος Ἀλμεΐδας, καὶ ἐζήτησε τὴν παράδοσιν τοῦ κακούργου ἐν ὀνόματι τῆς προσωρινῆς τριανδρίας, ἣν τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας εἶχε συστήσει ἡ Γερουσία ἐκ τοῦ Αὐγουστίνου Καποδιστρίου, τοῦ Κολοκοτρώνου καὶ τοῦ Κωλέττου, πρὸς διοίκησιν τῶν κοινῶν. Ἔδειξεν εἰς τὸν κύριον Ῥουὰν τὸ ὑπὸ τὰ παράθυρά του συνηθροισμένον πλῆθος, καὶ παρετήρησεν αὐτῷ, ὅτι ἐν περιπτώσει ἀρνήσεώς του ἤθελεν ἀποβῆ ἀδύνατος ἡ χαλίνωσις τῆς μανίας τοῦ λαοῦ. Παρεστάθη τότε εἰς τὸν Μπεϊζαδὲν Γεώργιον, ὅτι προέκειτο περὶ τακτικῆς αὐτοῦ δίκης, ἥτις ἤθελε γείνει ὑπὸ τὰ ὄμματα πάσης τῆς Εὐρώπης, καὶ ὅτι ἤθελεν εἶναι πολὺ ἀσφαλέστερος ἐν ταῖς χερσὶ τῶν δημοσίων ἀρχῶν, ἢ ἐντὸς οἰκίας πολιορκουμένης ὑπὸ λυσσώδους πλήθους. Καὶ διεμαρτυ-

ρήθη μὲν ἐκεῖνος ζωηρότατα, ἀλλ' ἀπεφάσισε τέλος ν' ἀπέλθη, κατιδὼν ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ πρὸς προστασίαν του καλὴ διάθεσις δὲν εἶχε τὴν πρὸς τοῦτο δύναμιν. Παρεκάλεσεν ὅμως νὰ τὸν συνοδεύσῃ γάλλος τις ἀξιωματικός· ὁ δὲ Ζερὰρ καὶ ὁ Ῥουὰν ἔπεισαν τὸν συνταγματάρχην Πελλιὸν νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ φιλάνθρωπον ἐκεῖνο καθῆκον. Οὕτω δὲ στηριζόμενος εἰς τὸν βραχίονα τοῦ Πελλιόν, διῆλθεν ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης τὸν ἀπειλητικὸν καὶ ἔνοπλον ὅμιλον. Ἡ συκοφαντία κατηγόρησε βραδύτερον τοὺς γάλλους, ὡς συνενόχους τοῦ κακουργήματος, πρόφασιν ἴσως λαβοῦσα τὴν πρᾶξιν τοῦ Πελλιόν· τοὐναντίον ὅμως, εὔκαιρον εἶνε νὰ ἀναμνήσωμεν, πόσον συμφέρον εἶχεν ἡ Γαλλία νὰ παραδοθῇ ὁ Μπεΐζαδὲς εἰς τακτικὰς δικαστικὰς ἀρχὰς καὶ νὰ κριθῇ δικαστικῶς.

Νέα τις πρᾶξις ἀμερικανικῆς δικαιοσύνης πρὸ τῆς φλιᾶς τοῦ ἀντιπρεσβευτοῦ γινομένη, ἤθελε παράσχει εὐρὺ στάδιον εἰς τὰς μᾶλλον παρακεκινδυνευμένας ὑποθέσεις ἐπὶ τῆς τοσοῦτον συγκεχυμένης ταύτης ὑποθέσεως, καὶ ἤθελε γείνει ἀφορμὴ σχολίων λίαν δυσαρέστων διὰ τὴν Γαλλίαν.

Καθότι ἡ ἀγανάκτησις τοῦ λαοῦ εἶχε τοσοῦτον κορυφωθῆ, ὥστε οὗτος *ὑλάκτει* κατὰ γράμμα ζητῶν ἐκδίκησιν. « Ἢ σκοτώνετε τὸν φονέα καὶ πιάνετε καὶ τοὺς συμβούλους, εἰδὲ μὴ θὰ κάμωμεν ἐκδίκησιν μοναχοί μας! » Ὁ Κολοκοτρώνης ἀναφέρει, ὅτι ἡ κυβέρνησις ἠναγκάσθη ἐκ τῶν διαθέσεων αὐτῶν τοῦ πλήθους νὰ συστήσῃ στρατοδικεῖον (1).

Ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης μετηνέχθη τὸ κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ φρούριον Μπούρτζι, κατόπιν δὲ εἰς τὴν εἱρκτὴν τοῦ Ἴτζ-Καλέ. Ὅτε ἐβεβαιώθη αὐτῷ, ὅτι ἔμελλε νὰ παραπεμφθῇ ἐνώπιον στρατοδικείου, ἀντέστη, ἀρνούμενος νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἁρμοδιότητα τοιούτου ἐξαιρετικοῦ δικαστηρίου. Εἶχεν, εἶπε, βαθμὸν στρατηγοῦ τῶν ἀτάκτων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ ἦτο μέλος τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἥτις ὑφίστατο ἔτι νομίμως. Ὑπεδείκνυε δὲ οὕτω, ὅτι μόνη ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις εἶχε δικαίωμα νὰ δικάσῃ αὐτόν.

Σαθρὰ βεβαίως ἦν ἡ βάσις τῆς ἐκ τῆς Γερουσίας πηγασάσης

(1) Διήγησις κ. λ. σελ. 239, 240.

ἐκείνης δικαιοδοσίας. Κατὰ τὴν στιγμὴν ὅμως ἐκείνην ἐμπαθοῦς ἐρεθισμοῦ, καθ' ἣν ἤρχιζεν ἡ δίκη, καὶ ἡ «Ἑλλὰς ὁλόκληρος πενθηφοροῦσα ἐζήτει δικαιοσύνην,» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Στούρτζα, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προσδοκᾷ τις, ὅτι ἤθελε κατισχύσει ἤρεμός τις καὶ ἀμερόληπτος τῶν πραγμάτων ἐκτίμησις.

Μετὰ βιαίαν προανάκρισιν, καθ' ἣν δὲν ἐπετράπη εἰς τὸν κατηγορούμενον μηδὲ νὰ συγκοινωνήσῃ κἂν χωρὶς μαρτύρων πρὸς τὸν δικηγόρον αὐτοῦ, τὸν ἄγγλον φιλέλληνα Μάσσον, ἐκήρυξεν ἑαυτὸ ἁρμόδιον τὸ ὑπὸ τῆς Γερουσίας συστηθὲν στρατοδικεῖον, καί τοι ὁ Μάσσον σφοδρότατα καὶ εὐφυῶς προσέβαλε τὴν ἁρμοδιότητα ταύτην, καὶ κατεδίκασε τοὺς κατηγορουμένους Γεώργιον Μαυρομιχάλην καὶ Ι. Καραγιάννην εἰς τὸν διὰ τουφεκισμοῦ θάνατον, τὸν δὲ συνένοχον Α. Γεώργην εἰς δεκαετῆ δεσμά. Ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης μάλιστα κατεδικάσθη καὶ εἰς τὴν τῶν πατροκτόνων ποινήν, τὴν ἀποκοπὴν δηλ. τῆς χειρός, ἣν ἐχάρισεν ὅμως αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς «τοῦ ὑψηλοτάτου θύματος.» Ὁ ὑπερασπιστὴς Μάσσον ἐπεκαλέσατο ὑπὲρ τοῦ πελάτου του τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, καὶ ἐκήρυξεν εὐπαῤῥησιάστως, ὅτι πᾶσα καταδίκη τοῦ Γεωργίου ὑφ' οἱουδήποτε ἄλλου δικαστηρίου ἤθελεν εἶναι πολιτικὴ δολοφονία. Ἤχησε δὲ τοῦτο τοσοῦτον προσβλητικῶς εἰς τὰ ὦτα τῶν εὐαισθήτων δικαστῶν, ὥστε ὁ γέρων Φωτομάρας, ὅστις εἶχε πυροβολήσει κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ παρίστατο νῦν ὡς πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου, ἀνεκάλεσε τὸν ἄγγλον εἰς τὴν τάξιν. Ἴδιον ἀναθεωρητικὸν δικαστήριον, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατασταθέν, ἐπεκύρωσεν ἁπλῶς τὴν πρωτόδικον ἀπόφασιν· ἀπεκρούσθη δὲ ἡ περὶ ἀκυρότητος ἔνστασις, ἣν ὑπέβαλεν ὁ Μάσσον κατὰ τῆς ἐπικυρωτέας ἀποφάσεως.

Ἡ ἐκτέλεσις τῆς ποινῆς τοῦ Καραγιάννη, προτείναντος νὰ ἀνακαλύψῃ σπουδαῖα, ἀνεστάλη· μετὰ ἓξ δὲ μῆνας κατώρθωσεν οὗτος νὰ ἀπολυθῇ ἐντελῶς.

Ἡ τοῦ Γεωργίου Μαυρομιχάλη καταδίκη ἔμελλε νὰ ἐκτελεσθῇ τὴν πρωΐαν τῆς 22 Ὀκτωβρίου, ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ φρουρίου. Ὁ γηραιὸς Πετρόμπεης ἔβλεπεν ἀπὸ τῆς εἱρκτῆς του τὸ θλιβερὸν θέαμα. Ὁ υἱός αὐτοῦ τῷ ἀπέτεινε τρὶς τὸν ἔσχατον ἀποχαιρετισμόν, εἶτα δὲ προὐχώρησεν ὁ ἐξημμένος νεανίας, σφριγῶν καὶ πλή-

ρης ῥώμης. Ἡ χάρις αὐτοῦ καὶ ἡ ἀνθοῦσα σωματική του δύναμις εἶχον ἀνέκαθεν προσελκύσει εἰς αὐτὸν τὰς καρδίας τῶν συμπατριωτῶν του. Οὐδεὶς ὀφθαλμὸς ἔμεινεν ἄδακρυς, ὅτε προβὰς ἀσφαλεῖ τῷ βήματι ἔστη πρὸ τῶν ἐπιτεταμμένων τὴν ἐκτέλεσιν στρατιωτῶν, καὶ ἀπέσπασε τὸ περὶ τοὺς ὀφθαλμούς του δέμα, ὅπως θεωρήσῃ ἔτι τὴν πόλιν, τὴν θάλασσαν, τὰ πάτρια βουνά, καὶ ἀναπνεύσῃ τὸν καθαρὸν ἀέρα τῆς πατρίδος. Ἀνέκραξε τότε πρὸς τοὺς παρισταμένους, οἱονεὶ κληροδοσίαν καταλείπων αὐτοῖς τοὺς ἑξῆς σημαντικοὺς λόγους: «Ἀδέλφια! ὁμόνοια, ἀγάπη,» καὶ διέταξεν ὁ ἴδιος: πῦρ! δι' ἐντόνου φωνῆς. Αἱ πρῶται βολαὶ ἐπέτυχον, καὶ ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης ἔπεσε χαμαὶ νεκρός (1).

Θὰ ἡμάρτανε βεβαίως ὁ ἱστορικὸς κατὰ τοῦ ἠθικοῦ νόμου, ἂν ἐπεζήτει μεγαλοῤῥήμονας φράσεις, ὅπως περικαλλύνῃ τὴν πολιτικὴν δολοφονίαν, ἀναμιμνήσκων τὸν Ἁρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα. Ἡ δολοφονία εἶνε πάντοτε ἀποτρόπαιος, καὶ ἂν ἐνίοτε ἡ ἠθικὴ κατάστασις τοῦ φονέως δικαιολογεῖ ἐπιεικεστέραν τινα κρίσιν.

Οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὀπαδοὶ τοῦ Κυβερνήτου ἀπέμειναν ἐνεοὶ ἐκ τῆς φρίκης. Ὁ Κολοκοτρώνης, ὅστις ἐφ' ὁλόκληρον ἑσπέραν ἐτήρησε μυστικὴν τὴν φοβερὰν εἴδησιν ἐν Τριπόλει, λέγει ὅτι «τὴν αὐγήν, ὅπου τὸ ἔμαθαν οἱ πολῖται τῆς Τριπολιτζᾶς, ἔμειναν νεκροί, ἄφησαν τὰ ἐργαστήρια των, ταὶς δουλιαίς τους, καὶ ἐπερπατοῦσαν εἰς τοὺς δρόμους ὡσὰν τρελλοί,» καὶ ὅτι, παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν προὐχόντων τῆς Τριπόλεως, ἠναγκάσθη νὰ λαλήσῃ ἐπὶ μίαν ὅλην ὥραν εἰς τοὺς κατοίκους, συνιστῶν αὐτοῖς ἡσυχίαν καὶ τάξιν ἐν τῇ κρισίμῳ ὥρᾳ. Καὶ ἐν Ναυπλίῳ ἐπίσης, ὅπου ὀδυνώμενος προϋπήντησεν αὐτῷ ὁ λαός, λέγει ὁ *Γέρος*, ὅτι παρήγγειλεν «ἡσυχίαν!» Ἐκεῖ δὲν ἔλειπον βεβαίως μεταξὺ τῶν ἐκθύμων ὀπαδῶν τοῦ Κυβερνήτου καὶ φανατικοί, οἵτινες εὐχαρίστως ἐξεμεταλλεύοντο τὸ γενόμενον ἔγκλημα ὑπὲρ τῶν φατριαστικῶν αὐτῶν σκοπῶν, καὶ ὀσφραινόμενοι τακτικὴν καὶ συστηματικὴν συνωμοσίαν, ἐπέῤῥιπτον τὰς σκοτεινοτάτας τῶν ὑπονοιῶν κατ' ἀνδρῶν, οἷοι ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Κωλέττης, καὶ κατ' αὐτῶν ἔτι τῶν ἀντιπρέσβεων τῶν δυτικῶν Δυνάμεων.

(1) Georges Mauromichalis tomba percé de balles, en présence du peuple assemblé, qui le couvroit de malédictions. A. de Stourdza, p. 117.

Ἡ ἀγρία δολοφονία τοῦ Μαυρομιχάλη (1) πρέπει ἐν πρώτοις νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔργον τῆς αἱματηρᾶς ἐκείνης ἐκδικήσεως, ἥτις ἐν Μάνῃ στενότατα συνδέεται πρὸς τὴν φύσιν τῆς χώρας καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ὅπου ἡ ζωὴ ὁμοιάζει πρὸς διαρκῆ πόλεμον, ἄτοποι βεβαίως εἶνε αἱ ἤρεμοι ἔννοιαι περὶ ἀγαθῆς ἀστικῆς συμπεριφορᾶς καὶ ἀστυνομικῶς καλῆς διαγωγῆς. Τὸ μέτρον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ δὲν ἐφαρμόζεται ἐν τῇ Μάνῃ. Δυνατὸν ἴσως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ νὰ εὑρεθῇ ἀνάλογόν τι πρὸς τὸν φόνον τοῦ Κυβερνήτου γεγονός· δυνατὸν νὰ ἀναμνησθῇ τις τοῦ Νάβιδος καὶ τοῦ Ἱππάρχου. Ἀπαιτεῖται ὅμως μεγίστη κοσμοπολιτικὴ σύγχυσις κρίσεως, ὅπως προβῇ τις εἰς παραλληλισμὸν τοῦ Μαυρομιχάλη πρὸς τὸν Σὰνδ (2), καὶ παραβάλῃ τὴν γοργὴν ἐκείνου πρᾶξιν, πρὸς τὴν βραδεῖαν ἐνέργειαν τοῦ ἀγαθοῦ τούτου, ἀλλὰ νοσηροῦ καὶ ἐξημμένου γερμανοῦ, ὃν εἶχεν ὑποτάξει ἡ γόησσα πνευματικὴ δύναμις τοῦ Καρόλου Φολλενίου. Ὁ Γεώργιος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλαι ἀπεῖδον εἰς τὸ ὄνειδος καὶ τὴν ἔκπτωσιν τῆς οἰκογενείας αὐτῶν, εἰς τὰ δεσμὰ τοῦ γενάρχου των, καὶ ἀπηλλάγησαν τοῦ οἰκογενειακοῦ των ἐχθροῦ, χωρὶς πολὺ νὰ σκεφθῶσι, διὰ τολμήματος, οὗτινος τὸ νόμιμον ἥκιστα πρότερον ἀνελογίσαντο, ὡς γνήσια τῆς φύσεως τέκνα.

Δὲν πρέπει τις ὅμως ἕνεκα τούτου νὰ ἀπογυμνώσῃ τὴν πρᾶξιν τοῦ πολιτικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος, ὅστις πρόδηλος κατεφάνη ἐν τῇ δίκῃ καὶ κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ Γεωργίου Μαυρομιχάλη. Διπλωματικαὶ ἐκθέσεις, μικρὸν πρὸ τοῦ φόνου τοῦ Κυβερνήτου γραφεῖσαι, βεβαιοῦσι ῥητῶς, ὅτι τὸ πάθος, ὅπερ ἐκ τῆς κτηνώδους ἐπεμ-

(1) L'assassinat atroce. Ἐχθ. ἐκ Κωνστ. τῆς 25 Ὀκτωβρ. 1831. Παράρτ.

(2) Ὁ συγγραφεὺς ἐννοεῖ προδήλως τὸν περιβόητον ἐν Γερμανίᾳ καταστάντα φονέα τοῦ γερμανοῦ κωμῳδοποιοῦ Κοτζεβοῦ. Ὁ ἐξημμένος οὗτος νεανίας, ὑπολαβών, ὡς καὶ πολλοὶ τότε τῶν ὁμηλίκων αὐτοῦ, τὸν Κοτζεβοὺ ὡς ὄργανον τῆς κατὰ τῶν ἐθνικῶν πόθων τῶν γερμανῶν ἀντιδράσεως, καὶ ἐκ τοιούτων ἰδεῶν ἑρμηνεύσας τὸν ἐν ταῖς κωμῳδίαις αὐτοῦ σατυρισμὸν τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἐλευθερίας, ὑπὲρ ἧς ἐμάχετο τότε ἔνθυμος ἡ γερμανικὴ νεότης, μετέβη ἐξ Ἰέννης εἰς Μάγχαϊμ, ὅπου διέμενεν ὁ ποιητής, καὶ ἐφόνευσεν αὐτὸν δι' ἐγχειριδίου ἐν τῷ δωματίῳ του τὴν 23 Μαρτίου 1818, ἀνακράζων: «Λάβε, προδότα τῆς πατρίδος.» Ὁ κατωτέρω μνημονευόμενος Φολλένιος ἦν φίλος τοῦ Σὰνδ, ὑποστὰς μάλιστα καὶ καταδιώξεις ἕνεκα τῆς δολοφονίας τοῦ Κοτζεβοῦ. Σ. τ. Μετ.

βάσεως τῆς Ῥωσίας εἰς τὰς ἐσωτερικὰς τῆς Ἑλλάδος ἔριδας, ἐκ τῆς ἐν Πόρῳ καταστροφῆς καὶ τῆς ἀναγκαίας πατριωτικῆς πράξεως τοῦ Μιαούλη, ἐξηκολούθει ἔτι βιαίως συνταράσσον τὰς ψυχὰς τῶν ἑλλήνων, ἐπλήρου καὶ ἔτρεφεν αὐτὰ δι' ἀπαισίων σχεδίων.

Τὸ πάθος, δι' οὗ ὁ Βέρνε (1) ὑποδεικνύει τὸ πολιτικὸν ἐμπύρευμα κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην, εἶνε ἀναντιῤῥήτως ζωηροτάτη ἀπήχησις τοῦ ληκυθείου κόμπου τῆς «Νέας Γερμανίας.» «Οἱ ἕλληνες, λέγει, ἠλευθερώθησαν τοῦ τυράννου αὐτῶν Καποδιστρίου κατὰ γνησίως ἀρχαῖον τρόπον· οὐχὶ δι' ἐφημερίδων καὶ ἀνάνδρου περὶ ἐλευθεριῶν φλυαρίας, ἀλλὰ διὰ τοῦ ξίφους. Αὐτὴ εἶνε ἀληθής, πλαστικὴ ἐλευθερία· οὐχὶ ἡ ἡμετέρα, ἡ ἐν εἰκόνι μόνον, ἡ ῥωμαντική. Οὐχὶ δολοφονία, ἀλλ' ἔντιμος μάχη. Βαθυτάτην πάντοτε ᾐσθανόμην ἐν τῇ ψυχῇ μου ἀντιπάθειαν, βλέπων τὸν πανοῦργον ἐκεῖνον, διαπεπονηρευμένον καὶ ἐν τῇ σχολῇ τοῦ δεσποτισμοῦ γεγηρακότα πολιτικὸν ἡγούμενον λαοῦ ζήσαντος καὶ θανόντος ὑπὲρ ἐλευθερίας μόνον καὶ πίστεως. Οὕτω δὲ καὶ ἐκυβέρνησεν· οὐδὲν ἄλλο ἦν ἡ κυβέρνησίς του ἢ ἀδιάκοπος παιδοκτονία, καθημερινὴ ἀπόπειρα δηλητηριασμοῦ τῆς ἐλευθερίας. Ἀπηγόρευσε τ' ἀνώτερα διδακτήρια, τὰ ὑπερβαίνοντα τὸν κύκλον τῆς ἀριθμήσεως καὶ γραφῆς· τὴν ἐλευθεροτυπίαν ἐξέσπασε πρόῤῥιζον, καὶ ἐπέβαλεν εἰς παίδων λαὸν καὶ αὐτὴν τῆς ἀρθρώσεως τὴν λογοκρισίαν.»

Ἀναμφίβολος βεβαίως εἶνε ἡ ἐπίδρασις πολιτικοῦ ἐμπυρεύματος εἰς τὴν πρὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος καταστροφήν. Συνέπεσεν, ὥστε ὁ οἰκογενειακὸς τῶν Μαυρομιχαλῶν ἐχθρὸς νὰ φανῇ εἰς αὐτοὺς συγχρόνως καὶ ὡς τύραννος τῆς πατρίδος. Ἦτο δὲ δυνατὸν νὰ παρίδωσιν οὗτοι, ὅτι ὁ Κυβερνήτης ἐν τῷ ἐκρωσιστικῷ αὐτοῦ ζήλῳ ἐτοποθέτησε ῥώσους ἀξιωματικοὺς ἐφ' ἑκάστου ἑλληνικοῦ πλοίου, ὅτι ἐταπείνωσε τὸν ἐλεύθερον τῆς Ἑλλάδος στόλον εἰς ὄργανον τῶν ἀνατολικῶν τοῦ Τζάρου σχεδίων, — αὐτὰ δηλαδὴ ἐκεῖνα

(1) Ὀνομαστὸς ἐκ τῶν νεωτέρων πεζογράφων τῆς Γερμανίας, εἷς καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ Heine ἀρχηγὸς τῆς «Νέας Γερμανίας» ἐπικληθείσης ὁμάδος γερμανῶν ποιητῶν καὶ λογογράφων, οἵτινες ἐκθύμως ἠγωνίσαντο μετὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 ὑπὲρ τῆς κοινωνικῆς, ἐπιστημονικῆς καὶ φιλολογικῆς ἀνακαινίσεως τῆς Γερμανίας. Σ. τ. Μετ.

τὰ ἀγανάκτησιν προξενοῦντα γεγονότα, ἅτινα παρώρμησαν τὸν ἀτρόμητον τοῦ Μιαούλη πατριωτισμὸν εἰς τὸ ἐν Πόρῳ ὁλοκαύτωμα; Οὕτω δὲ συνεπλέχθησαν εἰς ἄλυτον δεσμὸν τὸ ψυχολογικὸν αἴτιον τῆς αἱματηρᾶς ἐκδικήσεως καὶ ὁ πολιτικὸς παράγων. Καὶ ἂν δ' ἔτι σπινθήρ τις μόνος εὐγνωμοσύνης παρέμενεν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων, καθ' οὓς ὁ Καποδίστριας παρέσχεν εὐεργεσίας εἴς τινα μέλη τῆς μαυρομιχαλικῆς οἰκογενείας, ἤθελεν ἀναγκαίως σβεσθῆ, ἅμα προκειμένης ἐκλογῆς μεταξὺ τοῦ προσωπικοῦ φίλου καὶ τοῦ ἐχθροῦ τῆς Ἑλλάδος, τοῦ «ῥώσου ἀνθυπάτου.»

Καὶ μεῖζον ὅστις ἀντὶ τῆς αὑτοῦ πάτρας
φίλον νομίζει, τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω.

Καθότι ἀναντίῤῥητον ἦτο, ὅτι ἐν τῇ ἀγρίᾳ καὶ ἀχαλινώτῳ φύσει τῶν μανιατῶν ἔβοσκεν ὁ μέγας καὶ σφοδρὸς ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος ἐνθουσιασμός, ὅστις εἶνε τοσοῦτον περιφανὲς καὶ πλῆρες ἐλπίδων χαρακτηριστικὸν τῶν σημερινῶν ἑλλήνων.

Ἐνῷ δὲ οὐδεὶς ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν εὐγενεστέρων καὶ μεμορφωμένων ἑλλήνων ὁ μὴ καταδικάζων τὸ μέσον, οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἐπίσης ὁ μὴ ἐλπίζων, ὅτι ἡ *κακὴ* καὶ ἀπόβλητος πρᾶξις ἤθελεν ἀποφέρει *κρείττονας* καρπούς.

Παρὰ τῇ ἀντιπολιτεύσει ὑπεχώρησε πρὸς στιγμὴν ἐνώπιον σοβαρῶν καὶ γενικῶν πατριωτικῶν σκέψεων τὸ μῖσος, ὅπερ εἶχεν ὁμόσει αὕτη κατὰ τοῦ Κυβερνήτου.

Καὶ αὐτὴ ἡ φατριαστικὴ ἐφημερὶς « ὁ Ἀπόλλων » ᾤκτειρε τὴν πρᾶξιν ἐκ γενικῆς ἀνθρωπίνης ἐπόψεως, δηλώσασα ὅμως, ὅτι πολὺ ἀπεῖχε τοῦ νὰ καταδικάσῃ αὐτὴν ἐκ πολιτικῶν λόγων. «Ὡς ἄνθρωποι, ἔγραφε, πενθοῦμεν μόνον καὶ θρηνοῦμεν ἐπὶ τοιαύτῃ τραγικῇ καταστροφῇ· ὡς πολῖται ὅμως σκεπτόμεθα ἄλλως.» Τοιαῦται ὑπῆρξαν καὶ αἱ διαθέσεις τῶν χηρῶν τοῦ Μεσολογγίου, αἵτινες, πενθοῦσαι τέως, ἀπέβαλον τὰ μελανὰ ἐνδύματα, ὡς παρελθόντος τοῦ ἐπὶ τῇ πατρίδι πένθους. Οἱ μαθηταὶ τοῦ ἐν Αἰγίνῃ γυμνασίου ἑώρτασαν τὴν πρᾶξιν τῶν μανιατῶν, καὶ ἔψαλαν τὸ παλαιὸν ᾆσμα τοῦ Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος. Καὶ ὁ ποιητὴς δὲ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος ἀνέ-

μνησε τοὺς χρόνους τῶν Πεισιστρατιδῶν, καὶ ἐπανηγύρισεν ἔνθους τὸν νέον φονέα:

» Μιμητὴς τοῦ Ἁρμοδίου, καὶ Ἀριστογείτων νέος,
» Σκέπασε, Μαυρομιχάλη, τὸ σπαθί σου μὲ μυρσίνη.
» Τὸν προδότην τῆς πατρίδος κτύπα,..κτύπα καὶ γενναίως
Πέθανε καθὼς ἐκεῖνοι.»

Πρὸς τὴν τοιαύτην, ἄμετρον πολλάκις ἐκδήλωσιν τῆς ἐπὶ τῷ «τέλει τοῦ τυράννου» ἀγαλλιάσεως συνεδέοντο χιμαιρικαὶ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδες. Ἐνομίσθη ἐν γοητευτικῇ πλάνῃ, ὅτι διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Κυβερνήτου εἶχε διαλυθῇ καὶ ἐξαλειφθῇ πᾶσα ἔχθρα, καὶ ὅτι μόνον τὸ πρόσωπον τοῦ Κόμητος παρεκώλυε τὴν συνδιαλλαγὴν τῶν κομμάτων.

Πρῶτον ὅμως ἔπρεπε νὰ χαρῶσιν οἱ ἄνθρωποι, ἂν ἐπήρχετο ἁπλῶς καὶ μόνον ἀσφάλεια προσώπων καὶ κτήσεων.

Οἱ ἀντιπρέσβεις διετήρησαν ἐν Ναυπλίῳ τὴν δημόσιον τάξιν καὶ ἡσυχίαν, διατάξαντες νὰ καταληφθῶσι τὰ φρούρια ὑπὸ ναυτικοῦ στρατοῦ τῶν συμμάχων στόλων. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἡ Γερουσία, συγκειμένη ἐξ 27 πλασμάτων καὶ ὀπαδῶν τοῦ Κυβερνήτου, ἀντέγραψε καὶ ἐξετέλεσε τολμηρῶς καὶ ταχέως ἓν τῶν πραξικοπημάτων τοῦ ἰσοθέου κυρίου καὶ διδασκάλου της. Δικαιολογία δ' αὐτῆς ὑπῆρξε τὸ ἔκτακτον τῶν καιρῶν καὶ τὸ ἀμήχανον τῶν πραγμάτων. Διὰ κήρυκος ἀπηγορεύθη τοῖς πολίταις νὰ ἐξέλθωσιν ἐντὸς τριῶν ὡρῶν τῶν οἰκιῶν των. Πρὶν ἢ δὲ παρέλθῃ ἡ προθεσμία, συνῆλθεν ἡ Γερουσία καὶ διώρισε περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 9 Ὀκτωβρίου προσωρινὴν κυβερνητικὴν ἐπιτροπήν, συγκειμένην ἐκ τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου Καποδιστρίου, ὡς προέδρου, τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνου καὶ τοῦ Ι. Κωλέττου, καὶ ἐπιτραπεῖσαν τὴν διατήρησιν τῆς δημοσίου ἡσυχίας καὶ τὴν περὶ προσεχοῦς συγκαλέσεως ἐθνικῆς συνελεύσεως μέριμναν. Ἐπεφυλάξατο δὲ ἡ Γερουσία νὰ ὁρίσῃ χωρὶς ἀναβολῆς τὰ λοιπὰ ἔργα καὶ καθήκοντα τῆς τριανδρίας ταύτης (1).

Καί τοι δὲ ἡ πρᾶξις αὕτη παρίστατο ὡς παρανομία καὶ αὐθαιρεσία, καθότι ἡ Γερουσία ὑπὸ τὸν Ι. Καποδίστριαν ἦν νόμῳ καὶ πράγ-

(1) Ἔκθ. ἐκ Κωνστ. τῆς 10 Νοεμβρ. 1831. Παράρτ.

ματι συμβουλευτικὸν μόνον σῶμα, μὴ δικαιούμενον νὰ ἐκφράσῃ γνώμην ἐπὶ «καθαρῶς διοικητικῶν» ἀντικειμένων, καὶ οὐδεμίαν ἑπομένως εἶχε πλέον νόμιμον ἐνέργειαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου (1), ἔμεινεν οὐχ ἧττον πάντη ἀπρόσβλητος κατὰ τὴν πρώτην ἔξαψιν καὶ ταραχὴν ἡ διαρκὴς νόμιμος ὕπαρξις τῆς Γερουσίας, ὡς καὶ ὁ σφετερισμὸς τῆς τριάνδρου ἐπιτροπῆς.

Καὶ οἱ ὑδραῖοι αὐτοὶ ἐφάνησαν διατεθειμένοι νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν. Ἔλεγον δὲ οἱ ἄνθρωποι, αὐταρέσκως ἑαυτοὺς πείθοντες, ὅτι ἡ σύνθεσις τῆς τριανδρίας κατήλεγχεν ἔξοχον πολιτικὴν περίνοιαν.

Ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ἐξελέχθη ὡς ὁ σημαντικώτατος τῶν ὁπλαρχηγῶν τῆς Πελοποννήσου, ὁ Ι. Κωλέττης ὡς ἡ σπουδαιοτάτη κεφαλὴ τῆς Στερεᾶς, ὁ δὲ κόμης Αὐγουστῖνος ἐξ εὐσεβοῦς ἀναμνήσεως τοῦ Κυβερνήτου. Οὐδεμία δὲ διεμαρτυρήθη φωνή, ὅτι ὁ νεώτερος καὶ ἀνικανώτερος ἀδελφὸς παρηγκώνιζε τὸν πρεσβύτερον καὶ ἀπείρως ἐκείνου ἀξιώτερον.

Ὁ κόμης Αὐγουστῖνος ἐνέδωκε μετά τινος φιλαρέσκου ἀντιστάσεως εἰς τὴν πίεσιν τῆς Γερουσίας, καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν, ἵνα μὴ ματαιωθῇ τὸ ἔργον τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου. Γράφων τὴν 17 Δεκεμβρίου 1831 πρὸς τὸν Γεννατᾶν, παρίστα τοῦτο ἱκανῶς σαφῶς διὰ τῆς ἑξῆς φράσεως: « Δὲν ἔπρεπε νὰ δεχθῶ τὴν τιμὴν ταύτην, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ματαιωθῶσι διὰ μιᾶς οἱ τοσοῦτοι ἀγῶνες τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἐνδίδω (2). »

Ἡ ἄκριτος ὅμως ἐκείνη πεποίθησις, ἡ τυφλὴ ἐκείνη προσδοκία, ὅτι νέα νῦν ἔμελλε νὰ ἐπέλθῃ ἐποχὴ εἰρήνης καὶ συνδιαλλαγῆς, κατεδείκνυον πλάνην, οὐχὶ μόνον τῆς καρδίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ νοός.

(1) Ἡ ζηλοτυπία, μεθ' ἧς ὁ Ι. Καποδίστριας ἐφρούρει τὴν ἀνεξέλεγκτον ἄσκησιν τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ, ἦν τοσούτῳ μεγάλη, ὥστε τὸ τὴν ἁρμοδιότητα τῆς Γερουσίας ὁρίζον ἄρθρον ἔλεγεν: «ἡ Γερουσία θέλει γνωμοδοτεῖ εἰς ὅλα τὰ ψηφίσματα, ὅσα δὲν ἤθελον εἶσθαι ὅλως διόλου διοικητικὰ» (Ψήφ. Β'. ἄρθρ. 5). Ἐπειδὴ ὅμως διὰ τοῦ ἄρθρ. 13 τοῦ αὐτοῦ ψηφίσματος ὡρίζετο, ὅτι ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ Καποδιστρίου ἔπρεπε νὰ συγκληθῇ παράυτα ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις, ἔπρεπε βεβαίως νὰ παύσωσι τῆς Γερουσίας τὰ ἔργα ἅμα θανόντος τοῦ Κυβερνήτου. Βλ. Parish, σελ. 163.

(2) Χειρόγραφος ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Γεννατᾶν, τῆς 17 Δεκεμβρίου, 1831. Παράρτ.

Πολὺ φρονιμώτερον θὰ ἦτο, ἂν τὸ ἐπελθὸν συμβεβηκὸς ἐγίνετο μετὰ πάσης ἐγκαρτερήσεως ἀπόδεκτον. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἡ εὐδαιμονία τῆς Ἑλλάδος ἠσφαλίζετο διὰ τῆς θυσίας μιᾶς ἀνθρωπίνης ζωῆς, διὰ τοῦ φόνου πολιτικοῦ ἀνδρός, ἀνενδότως ἐργασθέντος ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ στιγμῆς; Ὁ τύραννος εἶχε πέσει, ἀλλὰ τὸ κυβερνητικόν του σύστημα ὑφίστατο ἔτι ἐπιζῶν. Πόθεν λοιπὸν ἡ ταχεῖα καὶ ἄλογος τροπή; Ἐνεπιστεύθη αἴφνης τὸ ἔθνος εἰς τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον; Ὀλίγοι μῆνες ἤρκεσαν, ὅπως διαλύσωσι καὶ τὴν θερμὴν ἐκείνην καὶ φαντασιώδη πλάνην. Ἡ «νέα ἐποχὴ» εἶχεν ἀντιπαρέλθει καὶ λησμονηθῆ, ὅτε εἷς τῶν ἱδρυτῶν αὐτῆς, ὁ ναύαρχος Ῥίκορδ, ἔγραφε περὶ αὐτῆς τὸν Ἰούνιον τοῦ 1832 (1): «Ἡ νέα ἐποχή, ἣν ἐσήμαναν ταραχαί, βιαιοπραγίαι καὶ κακουργήματα, ἤρξατο ἐν Ἑλλάδι διὰ τοῦ ἀποτροπαίου θανάτου τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ὅστις ἦν μόνος ἱκανὸς νὰ παραδώσῃ τὴν χώραν εἰς τὸν νέον βασιλέα, δυναμένην ν' ἀπολαύσῃ τῶν εὐεργετημάτων τακτικοῦ κυβερνητικοῦ βίου.» Ἔμπιστος δὲ φίλος τοῦ Κυβερνήτου, ὁ Μουστοξύδης, ἔκρινεν ὡς ἑξῆς (2): «Ἡ παραφροσύνη καὶ ἡ ἀχρειότης (3), ἡ ῥᾳδιουργία καὶ ὁ φθόνος ἐστέρησαν σκληρῶς τὴν χώραν ταύτην τοῦ εὐεργέτου καὶ σωτῆρός της. Τὸ κατ' ἐμέ, ἀπώλεσα φίλον, ὃν θέλω κλαίει ἐσαεί, καὶ τοσούτῳ πικρότερον, ὅσῳ μετ' αὐτοῦ ἐκόπησαν διὰ παντὸς αἱ ὡραιόταται ἐλπίδες ἀθῴου καὶ ἀτυχοῦς λαοῦ.»

«Μὴν εἴπῆτε πολλὰ καλὰ περὶ αὐτοῦ!» (ne dites pas trop de bien de lui), μοὶ ἔλεγεν ὁ Γεώργιος Φίνλαιϋ ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1863, ἀποτρέπων με λίαν εὐμενοῦς κρίσεως περὶ τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος.

(1) Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Πότσο δὶ Βόργο, τὴν 23 Μαΐου (3 Ἰουνίου) 1832. Παράρτ.

(2) La follia e la malvagità, l'intrigo e l'invidia, hanno crudelmente rapito à questo paese il suo benefattore ed il suo salvatore. Io ho perduto un amico che piangerò sempre, e tanto più amaramente in quanto con esso sono tronche per sempre le più belle speranze di un popolo innocente ed infelice. Ὁ Μουστοξύδης πρὸς τὸν Ferreti, ἐν Ναυπλ. 13 (29) Μαρτ. 1832. Χειρόγρ.

(3) Οὐχὶ Vagabundenthum, ὡς μεταφράζει ὁ συγγραφεὺς τὸ malvagità, ἀγνοῶ διὰ τίνα λόγον. Σ. τ. Μετ.

Ὁ ἀδυσώπητος ὅμως σαρκασμὸς τοῦ σκώττου ἱστορικοῦ δὲν δύναται νὰ μ' ἀποτρέψῃ, ὅπως ἐγγὺς τῶν ἐλλείψεων τοῦ Καποδιστρίου παραστήσω καὶ τὰ λαμπρὰ αὐτοῦ προτερήματα, συνάπτων αὐτὰ εἰς δίκαιον τοῦ ἀνδρὸς χαρακτηρισμόν.

Τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ Κόμητος ἦν ἐπίχαρι καὶ ἀξιοπρεπές. Ἦν μέτριος τὴν ἀναβολὴν καὶ εὔσωμος· ἐκυρτώθη δέ, τοῦ γήρως ἐπελθόντος καὶ τῶν φροντίδων. Αἱ ῥυτίδες τοῦ εὐρέος, ἀψιδωτοῦ καὶ ἀλαζόνος μετώπου του, καὶ ἡ ὠχρότης τῆς μορφῆς αὐτοῦ κατήλεγχον πνευματικοὺς κόπους καὶ βαρεῖς ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας, ὧν τὸ μάταιον εἶχεν ἐξαντλήσει τὴν προτέραν αὐτοῦ σφριγηλότητα καὶ ὑγείαν. Οἱ ὡραῖοι ὅμως μελανοὶ ὀφθαλμοί του ἐνέφαινον πάντοτε δεξιότητα καὶ πανουργίαν· τὸ μακρὸν καὶ αὐστηρὸν αὐτοῦ στόμα διέστελλε πάντοτε τὸ ὑπέροχον καὶ εἰρωνικόν του ἐκεῖνο μειδίαμα· ἡ δὲ ὁμιλία του εἶχεν ἔτι τὸ θέλγητρον τῆς θωπευτικῆς ἐκείνης πρᾳότητος καὶ εὐμενείας, ὅπερ διέλυσε καὶ αὐτοῦ τοῦ πολιτικοῦ του ἀντιπάλου Γέντζ τὰς προλήψεις. Ὁ ἀδιάλλακτος οὗτος μισέλλην ἔγραφεν ἐν τῷ ἡμερολογίῳ αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐν Λάϊβαχ σύνοδον, τὰ ἑξῆς (1): «Δίωρος ἐπίσκεψις παρὰ τῷ κόμητι Καποδίστριᾳ. Διάλεξις φιλικὴ καὶ πρᾳεῖα, καί τοι μὴ ἀκριβῶς εὐάρεστος

(1) 5 Μαρτίου 1821. Ἡμερολόγιον Φρ. Γέντζ, Τόμ. Β'. σελ. 393. Ὁ Γέντζ εἶχε συναντήσει τὸ πρῶτον τὸν κόμητα Καποδίστριαν κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1813. Ἐγένετο δὲ ἡ συνάντησις ἐν τῷ παρὰ τῷ Φράϊβουργ στρατοπεδαρχείῳ, καὶ προέκειτο περὶ τῆς διαβάσεως τῆς Ἑλβετίας ὑπὸ τοῦ συμμάχου στρατοῦ. «Ἐνταῦθα, γράφει ὁ Γέντζ, συνηντήθην τὸ πρῶτον πρὸς τὸν τοσοῦτον ἰσχυρὸν κατόπιν γενόμενον ἄνδρα, ὅστις προσωπικῶς λίαν μοὶ ἤρεσε. Παράδοξον δέ, ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ εὐθὺς ὑποθέσει, καθ' ἣν συνηντήθημεν, διέστησαν μεγάλως αἱ ἰδέαι ἡμῶν· καθότι ὡς πρὸς τ' ἀφορῶντα τὴν Ἑλβετίαν ζητήματα δὲν συνεφώνουν οὔτε πρὸς αὐτὸν οὔτε πρὸς τὸν Λεβτσέλτερν.» Ἡμερολ. τοῦ 1813, Τόμ. Α'. σελ. 272. Ἐπίσης περὶ τῆς ἐν Τροπάου συνεντεύξεως, κατὰ τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1820, γράφει: «Ὁ Καποδίστριας ἐνταῦθα εἶνε ὁ μόνος γόρδιος δεσμός. Ὑπερηράκλειον ἔργον εἶνε τὸ νὰ προχωρήσῃ τις μετ' αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Μέχρι τοῦδε δὲν κατωρθώθη ν' ἀποσπάσωμεν αὐτοῦ ἔγγραφόν τινα συμφωνίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὑπέδειξεν ἡμῖν ἱκανῶς, διὰ τῶν πρὸς τὸν πρίγκηπα διαλόγων αὐτοῦ, καὶ διὰ μακρᾶς ἀξίας λόγου συνομιλίας μετ' ἐμοῦ, ὁποίαν τινὰ ἐκ προκαταβολῆς πρέπει νὰ ἀναμένωμεν τὴν μέλλουσαν μουσικήν του.» «Εὑρισκόμεθα νῦν ἐν ᾧ σημείῳ χωρίζεται ἡ ὁδὸς, καὶ τὸ ζήτημα εἶνε νὰ ἴδωμεν, ἂν ἰσχυρότερος θέλει εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἢ ὁ κόμης Καποδίστριας.—Τὸ εἰς

κατ' οὐσίαν. Μοὶ ἀνήγγειλε τὸν διορισμὸν τοῦ πρίγκηπος Καλλιμάχη, καὶ μοὶ ἀνεκοίνωσε λίαν ἐνδιαφερούσας εἰδήσεις περὶ τοῦ 'Αλῆ-Πασσᾶ.» 'Ο Γὲντζ κατεῖδε κάλλιστα, ὅτι ὑπὸ τὰ εὐάρεστα τῆς ὁμιλίας ἄνθη ἐκρύπτετο ὁ ὄφις, οὗτινος εἶχεν αἰσθανθῇ ἐν Τροπάου τὸ δῆγμα. 'Αλλ' ἐνῷ ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἀμφιβολία «ἂν ὁ Καποδίστριας ἤθελεν ἀποβῇ ἰσχυρότερος τοῦ 'Αλεξάνδρου,» ὁ Μέττερνιχ εἶχεν ἤδη πάλιν ἀνακτήσει ἐν Λάϊβαχ τὴν ὑπεροχήν, καὶ ἐχρησιμοποίησεν ἐπιτηδείως τὸν πρὸς τὰς ἐπαναςάσεις φόβον τοῦ Τσάρου, καὶ τὸν ἐρεθισμὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἐν Πεδεμοντίῳ στρατιωτικῇ στάσει, ἐπὶ τῷ κινήματι τοῦ 'Υψηλάντου καὶ τῇ ἀναφθείσῃ αἴφνης γενικῇ ἐπαναστάσει τῶν 'Ελλήνων, ὅπως συγκρατήσῃ τὸν 'Αλέξάνδρον καὶ ἀποσείσῃ ὅλως τὴν ἐπιῤῥοὴν τοῦ Καποδιστρίου. Οὕτω κατὰ βάθος εἶχεν ὁ Γὲντζ πάντα δίκαιον θριάμβου λόγον. Τὴν 12 Μαΐου 1821 σημειοῖ ἐν τῷ ἡμερολογίῳ του «λίαν ἀξιομνημόνευτον συνδιάλεξιν ἀποχαιρετισμοῦ πρὸς τὸν Καποδίστριαν,» «περὶ τῶν ἀφορώντων ἰδίως τὸν κόμητα, περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἰονίων νήσων.»

Γνωστὸν εἶνε, πόσον φιλικῶς συνεδέετο ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν βαρῶνον Στάϊν. Εἶνε δὲ χαρακτηριστικώτατον καὶ περιεργείας ἄξιον νὰ παραβάλῃ τις τὴν ὑπὸ τοῦ Μπουβιέ, κατ' ἀξιόλογον γενεϊακὸν ἰχνογράφημα, χαραχθεῖσαν ἐπὶ χάλυβος εἰκόνα τοῦ Κυβερνήτου, πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Σάγερτ χαραχθεῖσαν προσωπογραφίαν τοῦ ἀνωτάτου προέδρου τῆς Οὐεστφαλίας (1). Τὸ μακρόν, αὐστηρὸν καὶ λεπτό-

λύσιν ἡμῶν πρόβλημα λέγεται Καποδίστριας.» (δ Νοεμβρίου) «'Ολόκληρος ὁ μέγας ἀγὼν γίνεται ἀποκλειστικῶς μεταξὺ Μεττερνίχου καὶ Καποδιστρίου καὶ δύο ἢ τριῶν ἄλλων δευτερευόντων παραστατῶν.» 'Επιστολαὶ τοῦ Γὲντζ πρὸς τὸν Πιλάτ, ἐκδοθ. ὑπὸ Κορόλου Μενδελσῶνος Βαρθόλδη, ἐν Λειψίᾳ, 1868. Τόμ. Α'. σελ. 438. Περὶ τοῦ ἐν Λάϊβαχ ἀγῶνος πρὸς τὸν Μέττερνιχ καὶ τὸν Γὲντζ, τῆς «παραλύσεως τῶν ῥωσικῶν σκευωριῶν,» ἐξ ἧς «πᾶσα τοῦ Καποδιστρίου ἡ φλυαρία καὶ ἡ ἀπειρογραφία, καί τοι ἐνοχλήσασαι καὶ βασανίσασαι ἡμᾶς ἐπί τινας μῆνας, ἐματαιώθησαν ἐντελῶς,» ὡς ἐπίσης καὶ περὶ τῆς αὐστριακῆς διακηρύξεως, ἣν συνέταξεν ὁ Γὲντζ, πρὸς μεγάλην δυσαρέσκειαν τοῦ Καποδιστρίου καὶ τοῦ Πότσο δὶ Βόργο, βλέπε τόμ. Γ'. σελ. 20, 22, καὶ ἑπομ.

(1) Τὸ ἰχνογράφημα, ὅπερ ἀποδίδει πιστότατα τὴν ἔκφρασιν τῆς μορφῆς τοῦ Καποδιστρίου, ἐγένετο ὑπὸ τῆς Κυρίας Munier Rumilly· τὸ δὲ χαλυβογράφημα προσήρτηται εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῆς ἀλληλογραφίας (Correspondance etc.

γραμμον στόμα, τὸ εὐρὺ καὶ ἀψιδωτὸν μέτωπον, παρατηροῦνται ἐν ἀμφοτέροις· παρὰ τῷ βαρώνῳ Στάϊν ὅμως ἡ ἰσχυρῶς προέχουσα γλαυκώδης ῥίς, ἥτις ἐν ὥρᾳ ὀργῆς ἐγίνετο κατάλευκος, οἱ ὑπὲρ αὐτὴν φλογεροὶ ὀφθαλμοί, ἐξ ὧν ἠκτινοβόλει τὸ γοργὸν καὶ ὡρισμένον τῆς ἀποφάσεως, τὸ ἀκμαῖον τῆς μορφῆς, ὁ ἁδρὸς τράχηλος,— πάντα ὁμοῦ παρεῖχον εἰκόνα συνεσφιγμένης, ἰσχυρᾶς καὶ ἀκαταπόνου δυνάμεως, ὁποία διακρίνει τὸν λέοντα ἢ τὸν ταῦρον· ἐνῷ ὁ Καποδίστριας, διὰ τῶν κανονικῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χαρακτηριστικῶν τῆς μορφῆς αὐτοῦ, διὰ τῆς γλυκύτητος τοῦ βλέμματος καὶ τοῦ δελεαστικοῦ τοῦ στόματος καὶ τοῦ κάτω χείλους του ἀνεμίμνησκε μᾶλλον τὸ λεπτὸν ἔμφυτον τῆς φυσιογνωμίας τῆς ἀλώπεκος.

Ἡ λελογισμένη ἐπιφύλαξις καὶ ἡ διπλωματικὴ ἠρεμία, αἵτινες ἐφαίνοντο περιβάλλουσαι τὸν Κυβερνήτην ἐν πολυαρίθμῳ ὁμίλῳ, διελύοντο συνήθως, ὁσάκις ἐλάλει μεταξὺ οἰκείων περὶ τῶν μεγάλων ζητημάτων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Ἀποβάλλων τότε τὴν ψυχρότητα, καὶ λαλῶν μεθ' ἑλκυστικῆς, πλήρους πεποιθήσεως, πολλάκις ὅμως καὶ μονοτόνου φωνῆς περὶ τοῦ «σταυροῦ» ὃν εἶχεν ἀναλάβει ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ, παρίστατο ὡς χαρίεις καὶ σοβαρὸς ὁμιλητής, ὃν περιέβαλλον συγκινητικὴν πένθους χροιὰν ἡ ἀτυχία τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀχαριστία. Ἠσθάνετό τις τότε συμπαθῆ τινα πρὸς αὐτὸν ἔλεον καὶ οἶκτον, διότι ἐστεφάνου αὐτὸν καὶ ἀνύψου ἡ προαίσθησις τοῦ μαρτυρικοῦ του ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος θανάτου.

Τὴν ἔμπυρον εὐγλωττίαν, ἣν ἀνέπτυσσε συνήθως ὁ ἰόνιος πολιτικὸς ἐν ταῖς περὶ πολιτικῶν πραγμάτων συζητήσεσι, δὲν ἔπρεπέ τις βεβαίως τυφλῶς νὰ πιστεύῃ. Διότι καὶ ἂν ποτε ἀπροκατάληπτος κατ' ἐπιφάνειαν ἐπραγματεύετο περὶ σπουδαίων ζητημάτων τῆς στιγμῆς, εἰς τὸν πολιτικὸν ὅμως παρατηρητὴν ἐγέννα ἔμφυτόν τινα φόβον ἡ παῤῥησία ἐκείνη ἀκριβῶς, ἥτις ἀδιακόπως οὕτως εἰπεῖν ἐμαρτύρει περὶ τῆς εἰλικρινείας της. Οὕτως ὁ Βορὺ de St. Vincent ἐφρόνει,

publ. par Bétant. Genève, 1839). Τὸ χαλκογράφημα τοῦ Σάγερτ, κατὰ τὴν ἐλαιογραφίαν τοῦ Ῥιγκλάκε εὑρίσκεται ἐν τῷ Α'. Τόμῳ τῆς «Βιογραφίας τοῦ βαρώνου Στάϊν,» ὑπὸ τοῦ Γ. Πέρτζ.

ὅτι ὁ Καποδίστριας ἤνοιγεν αὐτῷ τὴν καρδίαν του ἐκεῖθεν μόνον, ὅθεν ἐπεθύμει νὰ ἀνακοινωθῶσι τὰ κατ' αὐτὴν εἰς τὸν γάλλον ὑπουργὸν Μαρτινιάκ, καὶ ἤκουε μετὰ προσποιητῆς εὐπιστίας, πῶς ὁ Κόμης ἐλάλει περὶ τῶν δύο φυσικῶν τῆς Ἑλλάδος ἐχθρῶν, τῶν τούρκων καὶ τῶν ἄγγλων, τοῦ ναυτικοῦ ἐκείνου ἔθνους, ὅπερ προσεπάθει νὰ οἰκειοποιηθῇ τὴν δύναμιν τῆς Ἑνετίας ἐν Ἀνατολῇ· πῶς κατεμέμφετο τὸν ἀφόρητον ἄγγλον ἀντιπρεσβευτὴν Δώκινς, καὶ κατηγόρει αὐτοῦ, ὅτι ἐματαίωσε τὰ στρατιωτικὰ σχέδια τοῦ Μαιζόν, ὧν ἡ σύλληψις μόνη κατεδείκνυεν, ὅτι ὁ στρατάρχης ἦν ἄξιος «μαθητὴς τοῦ μεγάλου σχολείου.» Ὅτε δὲ ὁ γάλλος ἠθέλησε νὰ ἀναγράψῃ εἰς πρωτόκολλον τοὺς ἐγκαρδίους τούτους λόγους, χαρακτηριστικώτατον ὑπῆρξεν, ὅτι ὁ προμηθὴς Κυβερνήτης συνήνεσε μέν, ἀλλὰ παρετήρησεν ὅμως, ὅτι καλὸν ἦτο νὰ μὴ μνημονευθῇ ἡ συναίνεσίς του αὕτη, ἵνα μὴ ὑποληφθῇ τυχόν, ὅτι συνεφώνησαν ἀμφότεροι ὅπως ἀπατήσωσι τοὺς γάλλους ὑπουργοὺς διὰ προσπεποιημένης εἰλικρινείας.

Ἡ εἰλικρίνεια αὕτη, ἡ ἀδιακόπως ἄγρυπνος, καὶ φοβουμένη πάντοτε μὴ ἐκληφθῇ ὡς ὑπόκρισις, εἶνε χαρακτηριστικώτατον τοῦ διπλωμάτου γνώρισμα, καὶ συνδέεται πρὸς τὴν τέχνην τῆς ἀποφυγῆς ἀμέσων ἐρωτήσεων καὶ τὴν δεξιότητα περὶ τὰς αἰφνιδίους μεταλλαγὰς θέματος ὁμιλίας, ἣν τὰ μέγιστα κατεῖχεν ὁ Κυβερνήτης. Συνέβαινεν ὅμως, ἐννοεῖται, πολλάκις, ἡ θερμὴ φύσις τοῦ ἀνδρὸς τῆς μεσημβρίας νὰ θραύῃ τὰ δεσμὰ τῆς ὑποκρίσεως, καὶ νὰ αἰσθάνηται ὁ Καποδίστριας, κατὰ τοὺς τελευταίους ἰδίως καιροὺς βαρείας μερίμνης καὶ πάλης, τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνυποκρίτου ἐκχύσεως τῶν αἰσθημάτων αὐτοῦ, ἔστω καὶ κινδυνεύων νὰ παράσχῃ λαβὴν εἰς τοὺς ἐναντίους. Ἡ ἀγανάκτησίς του ἐπὶ τῇ «καταχρήσει τοῦ ὀνόματος τῆς πατρίδος ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ» ἦν τοσοῦτον ἰσχυρά, ὥςε παρήγαγεν αὐτὸν νὰ ἀναφωνήσῃ μετ' ἐμπαθοῦς ἀγανακτήσεως: «Ἂν συρφετός τις δοξομανῶν καταστρέφει ὑπὸ τὴν σημαίαν ταύτην τὴν εὐημερίαν ἑκατοντάδων χιλιάδων, καὶ ἀφίνει αὐτοὺς λιμοκτονοῦντας δίκην ἐπαιτῶν, πατρὶς εἶνε τοῦτο; Ὑπάρχει πατρίς, ναί! καὶ ὑπὲρ αὐτῆς προσήνεγκον αἱ εὐγενέσταται καρδίαι τὰς μεγίστας τῶν θυσιῶν· ἀλλ' ἡ πατρὶς αὕτη πρέπει νὰ ἦνε ἀλήθεια καὶ ὄχι ψεῦδος!»

Ἐτίμα βεβαίως τὸν Κυβερνήτην τὸ τοιοῦτον περὶ πατρίδος αἴσθημα

καὶ φρόνημα. Πλὴν αὐτοῦ ὅμως προέδιδε πολλάκις τὸν Κυβερνήτην ἡ δυσαρέσκεια αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τῆς ἐνεργείας του καὶ ἐπὶ τῇ ἀγνωμοσύνῃ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὀξυδερκὴς γάλλος περιηγητής, ὁ ἱστορικὸς Μισώ, κατώρθωσε διὰ τοῦ στρατηγήματος τούτου νὰ ἀποσπάσῃ παρὰ τοῦ πολυτρόπου διπλωμάτου ὁμολογίας, αἵτινες ζωηρότατα ἐφώτισαν τὰ κρύφια σχέδια τῆς κυβερνητικῆς αὐτοῦ πολιτικῆς.

«Τὸ κατ' ἀρχάς, λέγει οὗτος, ἐλαλήσαμεν γενικῶς περὶ τοῦ παρελθόντος. Ὅπως ἔλθωμεν εἰς τὸ παρόν, ἠρώτησα, ἂν ἡ ἀναγεννηθεῖσα Ἑλλὰς ἔμελλε νὰ γείνῃ βασίλειον ἢ δημοκρατία.»

«Βασίλειον, διότι πρέπει νὰ συνδεθῶσι διὰ κοινοῦ συμφέροντος ἐπαρχίαι, αἵτινες πάντοτε θέλουσι νὰ χωρισθῶσι.»

«Τοῦτο δὲν θὰ ἦνε εὔκολον. Ἀνηγέρθη πολλάκις ναὸς εἰς τὸν ἀληθῆ Θεὸν ἐκ τῶν στύλων τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀθηνᾶς· πῶς ὅμως θὰ ἱδρυθῇ θρόνος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν ἀρχαίων δημοκρατιῶν καὶ ἐκ τῆς κόνεως αὐτῶν;»

«Ἂν ἐμάντευσα τὴν ἀπάντησιν τοῦ Καποδιστρίου, ἐφαίνετο οὐχὶ πολὺ ἀπέχων τοῦ φρονήματος, ὅτι κάλλιον ἤθελεν εἶναι ν' ἀφεθῶσι τὰ πράγματα ὡς εἶχον, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Κυβερνήτου.»

«Δύσκολον θὰ ἦνε πάντοτε, παρετήρησεν ὁ Κυβερνήτης, νὰ διοικηθῇ χώρα, ἣν ἕκαστος φρονεῖ ὅτι ἔσωσεν, ἣν ἕκαστος ἀξιοῖ νὰ σώσῃ καθ' ἑκάστην. Ἡ μεγίστη δυσχέρεια εἶνε ἡ πάσης ἐπαναστάσεως συνέπεια πτωχεία, ἐξ ἧς γεννῶνται δυσάγωγος δυσαρέσκεια καὶ ἐπαναστατικὰ παράπονα. Ταχεῖα καὶ βιαία ἐπιστροφὴ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν θέλει παραλύσει τὸ πνεῦμα τῆς ὑπακοῆς, καὶ ἐξασθενώσει τὸ σέβας τοῦ λαοῦ πρὸς πᾶν τὸ ἱερὸν ἐν τῇ κοινωνίᾳ.... Δὲν ἔχομεν πλέον τὴν ἐν Δελφοῖς θαυματουργὸν βοήθειαν· ἀρχαὶ δὲ θέλουσιν ἀντικαταστήσει παρ' ἡμῖν τὴν ψιλὴν πίστιν.»

«Ἐπίκλησις ἀρχῶν δυνατὸν ἔτι νὰ γίνεται παρ' ἡμῖν ἀπὸ τῶν πολιτικῶν βημάτων, εἰς θεραπείαν τῆς φιλοδοξίας, τοῦ μίσους καὶ τοῦ φατριασμοῦ· ἀληθῶς ὅμως αἱ ἀρχαὶ οὐδενὸς πλέον ἀνθρώπου ῥυθμίζουσι τὴν πορείαν.»

«Εἶνε λυπηρόν, ὅτι λαὸς μόλις κατακτήσας τὴν ἐλευθερίαν του δὲν σκέπτεται νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν διατήρησιν αὐτῆς εἰς τὴν σοφίαν

τῶν νόμων, καὶ ὅτι γενεὰ ἀποσείσασα τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας σπανίως διαλογίζεται νὰ θεμελιώσῃ τι μόνιμον.»

Ὁ Μισὼ εὐχαρίστως παρηκολούθησε τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας τοῦ Κυβερνήτου, παρετήρησεν ὅμως, ὅτι ἔπρεπε τοὐλάχιστον νὰ γείνῃ σκέψις, ὅπως διὰ τῆς ἐργασίας θεραπευθῶσι τὰ κακὰ τοῦ παρόντος. Παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, εἶπεν, ἐπεκράτει ἔκτακτος πρὸς τὴν ἀργίαν κλίσις, τὴν ἐπιδημίαν ταύτην τῆς ἀνατολικῆς κοινωνίας. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀττικῇ εἰργάζοντο 400,000 δούλων, ἐνῷ οἱ πολῖται κατεγίνοντο νομοθετοῦντες. Ἄλλως ὅμως ἔχουσι τὰ πράγματα ἐν τῇ σημερινῇ Ἑλλάδι, ὅπου πάντες θέλουσι νὰ θέτωσι καὶ νὰ λύωσι νόμους, οὐδεὶς δὲ νὰ ἐργάζηται.

«Αἱ ἐπαναστάσεις, ἐξηκολούθησεν, ἔχουσι μυστήρια, ἅτινα οὐδέποτε ἀποκαλύπτουσιν· οὐδεὶς δέ ποτε γνωρίζει ἀκριβῶς τί θέλουσι. Διὰ τοῦτο εἶνε τόσῳ δύσκολον νὰ τὰς ὑπηρετῇ τις, καὶ τόσῳ κινδυνῶδες νὰ ἡγῆται αὐτῶν. Ἡ Σφὶγξ τοῦ Κιθαιρῶνος ἐπεῖχε τοὺς διαβάτας, ὅπως προβάλλῃ αὐτοῖς αἰνίγματα, καὶ κατεβρόχθιζε τοὺς μὴ μαντεύοντας· πᾶσα ἐπανάστασις πράττει ὡς ἡ Σφὶγξ.»

«Αἱ γενικαὶ αὗται ἰδέαι δυσηρέστησαν ἴσως τὸν Κυβερνήτην· μοὶ ἐφάνη δέ, ὅτι ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ δὲν εἶνε ἐστομωμένη πρός τινας ἀληθείας. Δὲν ἠθέλησα νὰ λαλήσω περὶ τῆς ἀχαριστίας τῶν λαῶν, διότι μοὶ ἐφάνη κοινὸς τόπος· οὔτε περὶ Θεμιστοκλέους καὶ Ἀριστείδου, διότι πρὸς τί ἡ κολακεία; Οὕτω δὲ προὐτίμησα νὰ μετατρέψω τὴν ὁμιλίαν, και ἐλάλησα τέλος περὶ τοῦ πρώην ὑπουργοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ εὐχαρίστησις, μεθ' ἧς ἀπήντησε, μοὶ κατέδειξεν, ὅτι δὲν εἶχε λησμονήσει τὴν ῥωσικὴν αὐλήν, καὶ ὅτι ὁ Κυβερνήτης τῶν ἑλλήνων ποιεῖται πάντοτε περὶ πολλοῦ τὴν εὔνοιαν τῶν ἡγεμόνων.»

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἐντύπωσις, ἣν προὐξένησεν ὁ Καποδίστριας εἰς τὸν ἱστορικὸν τῶν σταυροφοριῶν, ἤρεμον καὶ νηφάλιον ἀνθρωπογνώστην, κατορθώσαντα νὰ ἀποκαλύψῃ τὰ ἀπόρρητα τῆς πολυστρόφου ἐκείνης καὶ συγκεκαλυμμένης φύσεως. Καθότι βεβαίως δὲν ἔπρεπέ τις ἀπέναντι τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος νὰ ἀναπτύξῃ τὴν ἀκριτόμυθον ἐκείνην ἀγαθότητα, ἥτις χαίρει ἀποκαλύπτουσα τὰ κρύφιά της διανοήματα. Ἄν τις ἀνύποπτος, ὡς ὁ Κινέ, ὡμολόγει κατὰ τὴν πρώτην συνάντησιν, ὅτι ἦτο τέως δυσμενῶς προκατειλημμένος, ὁ

πολύμητις Κυβερνήτης ἦν βέβαιος περὶ τῆς νίκης του. Γνωρίζων τὰς καθ' αὐτοῦ μομφὰς τῶν ἐναντίων, ἐγνώριζεν ἐπίσης ὑπὲρ πάντα ἄλλον νὰ λαλῇ περὶ αὐτῶν συγκεκινημένος καὶ συγκινῶν. «Ἂς λέγωσιν οἱ συκοφάνται· δὲν θέλουσι δυνηθῆ νὰ μεταβάλωσι τὰ καθεστῶτα. Βλέπετε,» ἔλεγεν ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν Κινέ, «ἐκεῖ κάτω, ἐντὸς τῆς χαράδρας, τὴν καλύβην ἐκείνην τὴν μικράν; Πρὸ μικροῦ μόλις κατέβην ἐκεῖ, καὶ ἠρώτησα τὸν ἐν αὐτῇ κατοικοῦντα, ἂν ἔχει παράπονα κατὰ τῆς διοικήσεώς μου. Κατ' ἀρχὰς ἐξεπλάγη ὁ ἄνθρωπος, βλέπων εἰσερχόμενον εἰς τὴν καλύβην του τὸν ἀρχηγὸν τῆς πολιτείας· εἶτα ὅμως μοὶ ἐξέθηκε τὰ παράπονά του, καὶ θέλω τὰ θεραπεύσει κατὰ τὸ δυνατόν. Οὕτω πράττω πανταχοῦ κατὰ τὸν δρόμον μου.» Ἤρκεσαν τοιοῦτοι λόγοι, προφερόμενοι μετ' ἐλαφρᾶς τινος μελαγχολίας, ὅπως μεταβάλωσι τὸ φρόνημα τοῦ εὐσυγκινήτου γάλλου. Κατεῖδε δὲ καὶ οὗτος παρὰ τῷ Κυβερνήτῃ τοῦ λοιποῦ, ὡς καὶ οἱ πολυάριθμοι αὐτοῦ ὀπαδοί, χαρακτῆρα ἀρχαίου μεγαλείου, καὶ δὲν ἀμφέβαλε πλέον, ὅτι κλῆσις αὐτοῦ ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ ἦν ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ φύσις εἶχε προικίσει ἀφθόνως τὸν κόμητα Καποδίστριαν διὰ τῆς πνευματικῆς ἐκείνης εὐκινησίας καὶ γοργότητος, ἥτις ἰδιάζει εἰς πάντας τοὺς νεωτέρους ἕλληνας, καὶ οὐδείς ποτε δύναται ν' ἀρνηθῇ, ὅτι ἔπραξε πᾶν τὸ κατ' αὐτόν, ὅπως ἀναπτύξῃ τὰ δῶρα ταῦτα. Τὴν ἔλλειψιν μεγάλης παιδεύσεως κατώρθου νὰ ἀναπληροῖ δι' ἐνδελεχοῦς ἀναγνώσεως καὶ ἀσυνήθους μνήμης, ἥτις εἶχε πρόχειρον πάντοτε λόγιόν τι ἔκ τε τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων χρόνων. Ἔγραφε μὲν δυσκόλως τὴν ἑλληνικήν, ἀλλ' ἐλάλει αὐτὴν ὅμως εὐχερῶς καὶ ταχέως. Ὁσάκις ἐστερεῖτο ἐπιχειρημάτων, κατέφευγεν εἰς ἀξιώματα· πολλάκις δὲ τοῦ αἰσθήματος ἡ θερμότης συνεκάλυπτε τὴν ἔλλειψιν πεποιθήσεως· τοὐναντίον ὅμως κατεῖχε τὴν ὑπέροχον ἐκείνην κοινωνικὴν εὐστοχίαν καὶ σύνεσιν, ἣν παρέχει ἡ ἐν αὐλαῖς ἀναστροφή, τὸ πανταχοῦ σπάνιον προτέρημα τοῦ ἐν δέοντι σιγᾶν καὶ ἀκούειν, καὶ πρὸ παντὸς ἀπίστευτον δεξιότητα νὰ προσαρμόζῃ τὴν ὁμιλίαν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, λαλῶν μὲν εἰς τὸν χωρικὸν περὶ τοῦ ποιμνίου του, εἰς τὸν ἱερέα δὲ περὶ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν πεπαιδευμένον περὶ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, καὶ εἰς τὰς κυρίας περὶ ποιή-

σεως. Ἐν γένει ἐγνώριζεν ὁ Καποδίστριας νὰ κολακεύῃ λεπτότατα τὴν κοινὴν γνώμην. Ἐννοῶν δέ, πόσον σπουδαῖον εἶνε τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ἄρχοντος, καὶ ὅτι πολλάκις ἐν εὐκαίρῳ σεβαστότερον εἶνε κοινόν τι φόρεμα ἢ στολαὶ καὶ παράσημα, ἐφαίνετο ἐν ἁπλουστάτῃ ἐνδυμασίᾳ περιπατῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς τοῦ Ναυπλίου, καὶ μόνον αὐτοῦ κόσμημα φέρων τὸ κυανοῦν περιλαίμιον, ὅπερ εἶχε κεντήσει αὐτῷ ἡ κυρία Ἐϋνάρ. Μόνον δὲ κατὰ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ὁδοιπορίαν του ἀπεφάσισε νὰ φορέσῃ στολήν, ἀφοῦ συνεβούλευσε τοῦτο ὁ Κολοκοτρώνης, παρατηρῶν αὐτῷ, ὅτι ὁ λαὸς ἐγονυπέτει ἐνώπιον τοῦ προηγουμένου ἱππέως, ὃν ἐξελάμβανεν ὡς Κυβερνήτην ἕνεκα τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ ἀναβολῆς. Ἐν Ναυπλίῳ κατῴκει πενιχρὸν οἰκίσκον, σκοτεινὴν ἔχοντα τὴν αὐλὴν καὶ ξυλίνην τὴν κλίμακα· οὐδεμία δὲ ἵστατο πρὸ αὐτοῦ φρουρά, ὡς ἂν ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ ἦν ἡ καλλίστη προστασία τοῦ Κυβερνήτου. Τὸ κύριον κόσμημα τῆς πρὸς ὑποδοχὴν αἰθούσης του ἀπετέλει ὁ ἥλιος· κυκλικόν τι δὲ ἀνάκλιντρον καὶ ἓν γραφεῖον ἦσαν τὰ μόνα της ἔπιπλα. Εὐχαρίστως ἐλάλει ὁ πρῴην ὑπουργὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου περὶ τοῦ λιτοῦ αὐτοῦ βίου. Πῶς εἶνε δυνατόν, ἔλεγε, νὰ τραπῶ εἰς τὴν πολυτέλειαν, ὅταν ἡ Ἑλλὰς καταστρέφεται σχεδὸν ἐκ τῆς παντελοῦς της πενίας; Οὕτω δὲ καὶ ἡ δίαιτα αὐτοῦ ἦν ἁπλουστάτη. Ὅ,τι ἀπαύστως ἐφώνει πρὸς τοὺς Ἕλληνας: «τὰν σκάφαν σκάφαν, καὶ τὰν μάζαν μάζαν» ἐφαίνετο θέλων εἰς ἑαυτὸν πρῶτον νὰ ἐφαρμόσῃ. Ἐν μέσῳ λαοῦ ὀλιγαρκοῦς ἔζη καὶ αὐτὸς ὀλιγαρκέστατος, διὰ πολλῆς ἔχων φροντίδος, πῶς ν' ἀναπληρώσῃ διὰ νηφαλιότητος καὶ τακτικοῦ βίου τὰς ἀδυναμίας τῆς κράσεώς του. Οἱ ἀναταμόντες τὸ πτῶμά του ἰατροὶ εὗρον ἐν αὐτῷ πάντα τὰ πρὸς βαθὺ γῆρας ἀπαιτούμενα.

«Οὐδέποτ' ἐν νεότητ' εἰς τὸ αἷμά μου»

ἠδύνατο νὰ εἴπῃ καυχώμενος ὁ Κυβερνήτης

«ἔμιξα πίνων πυρετοῦ ἐρεθισμούς·
»οὐδέποτε μ' ἀναίσχυντον τὸ μέτωπον
»ἐδίωξα τὴν νόσον κ' ἐξασθένωσιν.
»Οὕτω τὸ γῆρας εἶνε δι' ἐμὲ χειμὼν
»δροσώδης, ἀναψύχων, ὄχι παγερός.»

Καὶ αὐτοὶ οἱ ἀδιαλλακτότατοι τῶν πολεμίων του δὲν ἐτόλμων νὰ

προσβάλωσι τὴν καθαρότητα ταύτην τοῦ ἰδιωτικοῦ του βίου. Μετὰ τῆς ἁπλότητος δὲ καὶ νηφαλιότητος τοῦ ἀνδρὸς συνεδέετο τὸ φειδωλὸν ἐκεῖνο καὶ οἰκονόμον πνεῦμα, ὅπερ πρωϊμότατα ἤδη διεβόησαν ὡς φιλαργυρίαν οἱ ἐχθροί του. Ἀλλ' ἡ φειδωλία τοῦ κόμητος δὲν ἦτο κενὴ μόνον καὶ ἐγωϊστική. Ἐδείκνυτο πάντοτε συμπαθὴς πρὸς τοὺς χρείαν ἔχοντας, οἰκτίρμων δὲ πολλάκις μέχρις ἀδυναμίας, ὥστε νὰ βοηθῇ καὶ τοὺς ἀναξίους συνδρομῆς. Τοὐναντίον δὲ μετὰ πολλῆς εὐστοχίας ἐπεχείρει τὴν ἐκπλήρωσιν δημοσίων καὶ πατριωτικῶν σκοπῶν. Χαρμόσυνον προὐξένησεν ἔκπληξιν, ὅτι ἀπεποιήθη τὴν ψηφισθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ἀντιμισθίαν, ὅτι δὲν ἐφείσθη τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας, προκειμένου περὶ ἀγαθῶν καὶ πατριωτικῶν σκοπῶν, ὅτι ἀνέλαβε τὴν ἰδίᾳ δαπάνῃ ἐκπαίδευσιν νέων ἀπόρων ἑλλήνων, καὶ μετέσχεν ἐκ τοῦ γλίσχρου βαλαντίου του τῆς ἑλληνικῆς ἐθνικῆς τραπέζης καὶ τῆς ἐν Σύρῳ ἀσφαλιστικῆς εταιρίας. Ὡς ποτε ὁ μέγιστος τῆς ἀρχαιότητος πολιτικός (1), ἠδύνατο εὐθαρσῶς νὰ προκαλέσῃ τοὺς ἐναντίους του, ἂν ἐτόλμων νὰ ἐπιῤῥίψωσιν αὐτῷ τὸ ἐθνικώτατον πάντων τῶν ἐλαττωμάτων, τὴν τοῦ χρήματος κατάχρησιν. Ἐπιμελῶς δ' ἀπέφευγε νὰ παράσχῃ τροφὴν εἰς τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι ἐκαρποῦτο δῆθεν τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ θέσιν, ὅπως ἐκμεταλλεύηται τὸ κράτος, καὶ βαθύτατα ἐλύπει αὐτὸν ἡ ἰδιοτέλεια τῶν ἐπισήμων ἑλλήνων.

Ἡ λύπη καὶ ἡ ἀγανάκτησις τοῦ Κυβερνήτου ἐπὶ τῇ ἐκμεταλλεύσει τοῦ κράτους καὶ τῶν μικρῶν ὑπὸ τῶν μεγάλων ἐγέννησαν αὐτῷ προθέσεις σωστικάς, ὧν ὅμως, ἐννοεῖται, δὲν ἐπεφυλάσσετο αὐτῷ ἡ ἐκτέλεσις. Ἐπῆλθεν αὐτῷ ἡ σωτήριος ἀπόφασις τῆς διανομῆς τῆς ἐθνικῆς γῆς, τὸν Ἰούλιον δὲ τοῦ 1831 προσεπάθησε νὰ πείσῃ τοὺς Γερουσιαστάς, ὅπως ψηφίσωσι νόμον περὶ διανομῆς τῶν ἐθνικῶν γαιῶν. «Ἕνα ἄρθρον περὶ Βολιβάρ,» εἶπεν αὐτοῖς (2), κρατῶν φύλλον ἐφημερίδος, «μοῦ ἔδωκεν αἰτίαν νὰ σᾶς κράξω· ὀκνεύετε εἰς τὸ νομοσχέδιον περὶ διανομῆς γῆς, διότι δὲν θέλετε τὴν διανομήν, ὅπως τὴν

(1) Καί τοι ἐμοὶ τοιούτῳ ἀνδρὶ ὀργίζεσθε, ὃς οὐδενὸς οἴομαι ἥσσων εἶναι, γνῶναί τε τὰ δέοντα καὶ ἑρμηνεῦσαι ταῦτα, φιλόπολίς τε καὶ χρημάτων κρείσσων. Θουκυδ. Β'. 60.

(2) Τερτζέτου, Διήγησις κ. τ. λ. σελ. 291.

ἔχω, διότι δὲν ἀγαπᾶτε τὴν ἰσότητα. Θέλετε ἡ διανομὴ νὰ καταβαίνῃ ἀπὸ τοὺς μεγάλους εἰς τοὺς μικρούς, ἐνῷ τὸ σχέδιόν μου ἀποβλέπει τώρα τοὺς μικρούς. Θὰ ἔλθῃ καὶ ἡ 'δική σας ἀράδα· ἐνεργεῖτε, ἐνεργεῖτε, ὅσον εἶμαι ζωντανός· ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῆτε μίαν ἡμέρα, καὶ νὰ μ' εὑρῆτε κρῦο κουφάρι (1). Θὰ ἔλθῃ ἄλλος (βασιλεύς, ἐννοεῖται), μὲ τὸν ὁποῖον δὲν θὰ ἔχετε τὴν εὐκολίαν νὰ ἐξηγῆσθε καθὼς μ' ἐμένα. Εἰς αὐτὸν θέλω νὰ σᾶς παραδώσω ὡς ἐλεύθερα καὶ λογικὰ ὄντα, τουτέστιν ἰδιοκτήτας (2).»

Κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ διὰ τῆς Πελοποννήσου ὁδοιπορίαν ἔφθασεν ὁ Κυβερνήτης πλησίον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

«—Ποῦ θὰ καταλύσωμεν ἀπόψε;» ἠρώτησε τὸν πάριππον στρατάρχην τῆς Πελοποννήσου (3).

»—Εἰς τοῦ Δεσπότου.

»—Πρέπει λοιπὸν νὰ φροντίσω, ἐπανέλαβε μετὰ βραχεῖαν σιωπήν, νὰ πληρωθῶσιν ὅλα τὰ ἔξοδα.

»—Ποῖα ἔξοδα, ἠρώτησεν ὁ γέρων.

»—Τῆς τροφῆς μας, τῆς τροφῆς τῶν ἀλόγων καὶ καθεξῆς.

»—Καὶ ποῖος, ὑπερεξοχώτατε, πληρώνει τοιαῦτα ἔξοδα; Ὁ Δεσπότης μάλιστα εἶνε ἄνθρωπος ἀγαπῶν τὴν καλὴν βοῦκαν, καὶ θὰ ἔχῃ πολλὰ καὶ καλὰ φαγητὰ νὰ μᾶς δώσῃ.

»—Δὲν τὰ πληρώνετε σεῖς, ἀνεφώνησεν ὀργίλως ὁ Κυβερνήτης, καὶ διὰ τοῦτο παραπονεῖται ἐξ αἰτίας σας ὁ λαός.

»—Καὶ τί ἔχει νὰ κάμῃ, *ὑπερεξοχώτατε*, ὁ λαὸς μὲ τὸ φαγητὸν τοῦ Δεσπότου;

»—Τί ἔχει νὰ κάμῃ; ἀνέκραξεν ἐντόνως ὁ Κυβερνήτης, προσβλέψας βλοσυρῶς τὸν ἐρωτήσαντα. Μόλις αὔριον θ' ἀναχωρήσωμεν καὶ

(1) Οὕτω φέρεται ἡ φράσις αὕτη τοῦ Κυβερνήτου παρὰ Τερτζέτῃ, ἀνωτέρ. Ὁ συγγραφεὺς ὅμως, παραδόξως αὐτὴν παρανοῶν, μεταφράζει: wo Ihr mich kalt in einem Koffer finden werdet. Σ. τ. Μετ.

(2) Καὶ τὴν φράσιν ταύτην τοῦ πρωτοτύπου παρεξηγεῖ πως ὁ συγγραφεύς, μεταφράζων: Ihm will ich Griechenland frei und vernunftig übergeben. Σημ. τ. Μετ.

(3) Τὸν διάλογον τοῦτον λαμβάνω παρὰ τοῦ Κ. Δραγούμη (Ἱστορ. Ἀναμν. σελ. 73), ὅθεν μεταφράζει αὐτὸν μετὰ μικρῶν τινων παραλλαγῶν ὁ συγγραφεύς. Σημ. τ. Μετ.

θὰ ρίψουν ἔρανον εἰς τοὺς χωρικοὺς διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ Κυβερνήτου, καὶ τὸ χειρότερον θὰ τὰ συνάξουν διπλᾶ. Οὕτω πως εἶσθε συνειθισμένοι *σεῖς*.

»—Ἠξεύρεις πῶς τὸ πάγει ἡ *ὑπερεξοχότης σου;* εἶπε γελῶν ὁ Κολοκοτρώνης. Μίαν φορὰν ἔπεσ' ἕνας ποντικὸς μέσα εἰς ἕνα πιθάρι λάδι κ' ἐπνίγηκεν. Ὁ οἰκοκύρης τὸν εὗρε μετὰ δύο ἡμέρας, κ' ἐνῷ τὸν ἀνέσυρεν, ἐφώναζεν ἡ οἰκοκυρά: «Πρόσεχε μὴ στάξ' ἡ οὐρά του καὶ βρωμίσῃ τὸ λάδι.»

»—Δὲν ἐννοῶ ποίαν σχέσιν ἔχει ὁ μῦθός σου μὲ τὰ ἔξοδα τοῦ Δεσπότου, εἶπεν ἀδημονῶν ὁ Κυβερνήτης.

»—Μεγάλην, *ὑπερεξοχώτατε·* διότι, εἴτε πληρώσωμεν, εἴτε δὲν πληρώσωμεν, ὁ Δεσπότης θὰ συνάξῃ τὰ γρόσια (1). Τὰ ἐδικά μας τὰ ἔξοδα εἶνε τὸ λάδι τῆς οὐρᾶς τοῦ ποντικοῦ.»

Ὁ Καποδίστριας οὐδὲν ἀπήντησε, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἐπλήρωσε μέχρι λεπτοῦ τὰ δαπανηθέντα. Ἐν τοιαύταις στιγμαῖς ᾐσθάνετο βεβαίως, ὅτι δύσκολον ἦτο νὰ θεραπεύσῃ τὰ βαθέως ἐρριζωμένα κακὰ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, καὶ νὰ πείσῃ τοὺς περὶ αὐτὸν πεπωρωμένους ἁρματωλούς, ὅτι τὸ κράτος δὲν εἶχε προορισμὸν νὰ θεραπεύῃ τὰς ἰδιωτικὰς αὐτῶν ὀρέξεις. Ἐπετρέπετο δ' ἀληθῶς αὐτῷ νὰ αἰσθάνηταί τινα ὑπερηφάνειαν, ὁσάκις παρέβαλλεν ἑαυτὸν πρὸς τοὺς χριστιανοὺς ἐκείνους *πασσάδες*.

Ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας παρὰ τὸ γραφεῖον αὐτοῦ καθήμενος, ἀναίσθητος ὅλως ἐφαίνετο ὁ κόμης πρὸς τὰς διασκεδάσεις, δι' ὧν ἄλλος τις ἄρχων ἤθελεν ἀρτύσει τοὺς κόπους τῆς ἀρχῆς. Αἱ σοβαραὶ δημόσιαι ἀσχολήσεις του εἶχον ἀληθῶς καταπνίξει τὸ αἷμά του καὶ τὰ πάθη του, ξένος δὲ καὶ ἀπρόσιτος ἦτο πρὸς πᾶσαν ἡδονὴν καὶ παρεκτροπήν.

Ἐνῷ δὲ ἡ ἁπλότης καὶ τὸ ἄμωμον τοῦ ἰδιωτικοῦ αὐτοῦ βίου ἦσαν πρόσφοροι νὰ γεννήσωσι τὸν πρὸς τὸν Κυβερνήτην θαυμασμὸν ἔν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ, ηὔξανεν ἔτι οὗτος τὴν ἀπ' αὐτῶν ἐν-

(1) Ὁ συγγραφεύς, μεταφράζων τὰ γρόσια Groschen, ὑποσημειοῖ: «τουτέστι τὰ χρήματα· τὰ γρόσια εἶνε κλάσματα τοῦ Piaster.» Ἂν ὁ συγγραφεὺς μετέφραζεν, ὡς ἔπρεπε, τὰ γρόσια Piaster, δὲν θὰ παρήγετο βεβαίως εἰς τὴν παρανόησιν ταύτην, καθ' ἣν ἐξέλαβε τὸ γρόσιον ὡς παρᾶν. Σημ. τ. Μετ.

τύπωσιν, συμμορφούμενος πιστῶς πρὸς τοὺς τύπους τῆς καθεστώσης θρησκείας, εὐλαβῶς τὰ θρησκευτικὰ νόμιμα ἐπιτελῶν καὶ ἐνδελεχῶς τοῦτο ἐπιδεικνύμενος. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πολιτικῇ ἀνεμίγνυε τύπους θρησκευτικούς, ἡ δὲ τῆς θείας προνοίας ἐπίκλησις εἶνε στερεότυπος ἐν ταῖς ἐπισήμοις αὐτοῦ ἐπιστολαῖς καὶ ὁμιλίαις. Κατ' αὐτὰ ἤδη τῆς νεότητός του τὰ ἔτη συνέδεσαν λεπτοὶ ἀλλ' ἰσχυροὶ δεσμοὶ τὸν εὐσεβῆ ἄνδρα καὶ τὸν πολιτικόν. Ἡ πρὸς τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν διάστασις, ἣν πανταχοῦ ἐκήρυσσεν ὁ Κυβερνήτης, ἣν πρὸ παντὸς διάστασις πρὸς τὰς ἀντιθρησκευτικὰς ἰδέας τοῦ 1789. Οὕτω δὲ ὁ Καποδίστριας εἶνε εἷς τῶν ἐξοχωτάτων πολιτικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐν πάσῃ σχεδὸν εὐρωπαϊκῇ αὐλῇ διεκρίθησαν ἀπὸ τῆς παλινορθώσεως διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάσεως τοῦ πνεύματός των. Εἰς τὴν ἐκκλησιαστικοπολιτικὴν ταύτην διάθεσιν περιέβαλεν αἴγλην ἐπιχάριτος ἀλλὰ σκοτεινῆς καὶ ἀσαφοῦς θρησκομανίας ἡ ἀναστροφὴ τοῦ κόμητος πρὸς τὴν κυρίαν Κρύδενερ (1), τὸν Βάδερ (2) καὶ τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον. Βραδύτερον δὲ προσετέθη καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς αὐστηρᾶς ἀλλὰ ψευδευλαβοῦς κοινωνίας ἐν Γενεύῃ. Οὕτω παραδοξότατα συνεφύρθησαν εἰς ἓν τὰ διάφορα στοιχεῖα: πολιτική, μυστικισμός, καλβινιστικὴ καὶ ἀνατολικὴ πρὸς τοὺς τύπους εὐλάβεια. Ὅπως δήποτε ὅμως καὶ ἂν κρίνῃ τις περὶ τοῦ κράματος τούτου, ἀναντίρρητον εἶνε, ὅτι ἡ εὐλάβεια, ἢ τοὐλάχιστον ἡ αὐστηρὰ ἐκπλήρωσις τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων, ἦν σπουδαιότατον ἀπαιτούμενον δι' ἄνδρα θέλοντα νὰ κυβερνήσῃ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Καθότι, πλὴν τῆς γλώσσης καὶ τῶν δημοτικῶν θεσμῶν τῶν ἑλλήνων, ὁ κλῆρος ὑπῆρξεν ἡ συντηρητικὴ δύναμις, ἥτις ἐπὶ μακραίωνα δουλείαν προὐφύλαξε τοὺς ἕλληνας ἀπὸ τῆς διασπάσεως καὶ τοῦ ὀλέθρου.

Ὁ Καποδίστριας ἦν βεβαίως κοινωνικὸς ἀνὴρ εὐαρεστότατος τοὺς

(1) Διάσημος διὰ τῆς θρησκομανίας καὶ θεοπληγίας αὐτῆς καταστᾶσα γυνή, πολλὰ δὲ παθοῦσα ἕνεκα τῶν προσηλυτικῶν αὐτῆς ἐνεργειῶν, καὶ ἀποθανοῦσα ἑξηκοντοῦτις τὸ 1824. Σημ. τ. Μετ.

(2) Ὀνομαστὸς φιλόσοφος, ἢ κάλλιον εἰπεῖν θεόσοφος τῆς Γερμανίας, τὴν ὀρυκτολογίαν κατ' ἀρχὰς σπουδάσας καὶ εἰς ταύτην ἀσχοληθείς, εἶτα δέ, μεσῆλιξ ἤδη, τραπεὶς ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν. Ἐγεννήθη τὸ 1765, ἀπέθανε δὲ τὸ 1841. Σημ. τ. Μετ.

τρόπους, πνευματώδης καὶ προσηνής, προσωπικῶς ἄμωμος, ἁπλοῦς δὲ καὶ νηφάλιος τὴν δίαιταν, καὶ ἄψογος τὸν βίον· ἦν δὲ πρὸς τούτοις ἀκάματος ἐργάτης καὶ διπλωμάτης τέλειος. Ἐκ τῶν δύο δὲ κατηγοριῶν, εἰς ἃς διακρίνει τὸν διπλωματικὸν κόσμον ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἤτοι τῆς μεγάλης ὁμάδος τῶν «θηρευόντων ὕδνα καὶ μεγαλοσταύρους» καὶ τῶν ὀλίγων διπλωματῶν, οἵτινες διάθεσιν ἔχουσι νὰ ἐργασθῶσιν ἀληθῶς ὑπὲρ τῆς πολιτείας, καὶ πιστῶς τὰ ἑαυτῶν καθήκοντα ἐκπληροῦντες «τιμὴν αὐτῶν λογίζονται νὰ ἦνε τὰ μισητότατα πάντων πρόσωπα,» ὁ Καποδίστριας δὲν ἀνῆκε βεβαίως εἰς τοὺς πρώτους. Εἰργάζετο ἀκαμάτως, καὶ οὐδόλως εἰς ὑλικὴν ἀμοιβὴν ἀποβλέπων, οὐδενὸς δὲ ὑπελείπετο κατὰ τὴν δεξιότητα καὶ τὴν γραφικὴν εὐχέρειαν. Ἀλαζών τις φιλοδοξία, ἣν οὐδέποτε δύναται νὰ ἐννοήσῃ ὁ ὄχλος, κατεῖχε καὶ ἐζωογόνει αὐτόν. Ἠγάπα τὴν πατρίδα του· ἂν δ' ἐσφάλη κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν μέσων, μομφῆς ἀξία εἶνε ἡ κρίσις του, οὐχὶ δὲ τὸ φρόνημά του.

Πλὴν τούτων ὅμως, παρίσταται ἕτερον ζήτημα. Ἡ προσωπικὴ αὐτοῦ χάρις, ἡ γραφειοκρατική του δεξιότης καὶ ἡ τελεία διπλωματική του ὀξύτης καθίστων ἱκανὸν τὸν κόμητα Καποδίστριαν, ὅπως ἄρξῃ τῆς Ἑλλάδος; εἶχεν οὗτος τὰ ἀπαραίτητα πρὸς τοῦτο προσόντα ἀληθοῦς πολιτικοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν ἀναγκαίαν δύναμιν;

Ὁ Καποδίστριας εἶχεν ἀνατραφῆ ἐν τῇ σχολῇ τοῦ ἀγαθοποιοῦ καὶ πεφωτισμένου ἐκείνου ἀπολυτισμοῦ, οὗτινος ἀκουσίως ἔργον ὑπῆρξεν ἡ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν παιδαγώγησις τῶν λαῶν. Φρειδερῖκος ὁ Β'. καὶ τὸ πλῆθος ὅλον τῶν αὐτοκρατόρων, βασιλέων καὶ ὑπουργῶν, οἵτινες ἐβάδισαν ἐπὶ τὰ ἴχνη του, ὁ Πομβάλ, ὁ Ἀράνδας καὶ ὁ Καμπομάννης, ὁ Τανούκης ἐν Νεαπόλει, ὁ Λεοπόλδος ἐν Τοσκάνῃ, ὁ τῆς Αὐστρίας Β'. Ἰωσὴφ καὶ ἡ Αἰκατερίνη:—πάντες οὗτοι ἐπεθύμουν τὴν προαγωγὴν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς γεωργίας ἀπὸ τῶν βαρέων δεσμῶν τοῦ τιμαριωτισμοῦ, βελτίωσιν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, μετρίαν δέ τινα προσέτι καὶ ἀκίνδυνον διαφώτισιν τῆς κοινῆς γνώμης, καὶ ἐγκρατῆ αὐτῆς ἐκδήλωσιν. ἐν ὀλίγοις, ἐπεθύμουν τὴν πρόοδον ἐν τῇ δημοσίᾳ διοικήσει. Ἤθελον νὰ γίνωνται πάντα *ὑπὲρ* τοῦ λαοῦ, δὲν ἀνελογίζοντο δὲ οἱ ἀγαθοὶ

κηδεμόνες, ὅτι ἠδύνατό τι νὰ γείνῃ καὶ *διὰ* τοῦ λαοῦ. Ἐπῆλθεν ὅμως ἐντὸς ὀλίγου ὁ χρόνος, καθ' ὃν διοικητικαὶ ἀναμορφώσεις δὲν ἐπήρκουν πλέον, καθ' ὃν καὶ αὐτὴ ἡ ἀγαθοποιός των ἐπιτυχία προὐκάλε ἔτι μείζονας ἀπαιτήσεις, ἀσφαλιστικὰς τῶν ἤδη ἐπιτευχθέντων. Ἀπῃτεῖτο σύμπραξις καὶ συναίνεσις τοῦ λαοῦ εἰς πάσας τὰς εἰς εὐημερίαν αὐτοῦ ἀφορώσας κοινωφελεῖς κυβερνητικὰς πράξεις. Ἀλλ' ὁ πεφωτισμένος ἀπολυτισμὸς οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ παράσχῃ τι πλέον εἰς τὸν λαόν, ἢ διοικητικὰς μόνον ἀναμορφώσεις. Οὐδ' αὐτὸς ὁ ἐστεμμένος ἐπαναστάτης Ἰωσὴφ ὁ Β'. διενοήθη ποτὲ νὰ δώσῃ ἀληθινήν τινα ἐγγύην κατὰ πάσης ἐνδεχομένης παρεκτροπῆς τῆς τοῦ ἑνὸς αὐθαιρεσίας, τουτέστι *σύνταγμα*. Ἡ πιθανὴ δ' ἀπάντησις Φρειδερίκου τοῦ Β'. πρὸς συνταγματικὰς ἀπαιτήσεις θὰ ἦτο: «Εἰς τὸ Σπάνδαου!» (1).

Καὶ ὁ Καποδίστριας ἐπίσης ἤθελε νὰ θεραπεύσῃ διὰ διοικητικῶν μέτρων τὰς ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ ἀκάματος δραστηριότης, δι' ἧς προσεπάθει νὰ παρηγορήσῃ τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ συνταγματικοῦ βίου, εἶνε τὸ αἰώνιον ἐπιχείρημα τῶν πανηγυριστῶν αὐτοῦ. Ὅπως δὲ οὐδέποτε λείπουσι θαυμασταὶ τῆς ἀνελευθερίας καὶ δογματικοὶ τοῦ ἀπολυτισμοῦ ἀπολογηταί, οὕτω δὲν ἔλλειψαν κ' ἐν Ἑλλάδι φρόνιμοι παραινέται καὶ τῆς ὑπομονῆς κήρυκες, ὅμοιοι πρὸς τοὺς πρώσους Σαβιννὺ καὶ Ἀνσιλιών, ὑποστηρίζοντες τὴν εὔφρονα γνώμην των, ὅτι οὐδόλως ἦν ἐπεῖγον τὸ σύνταγμα, καὶ ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ἦτο ἔτι ὥριμον πρὸς ἐλευθερίαν.

Ἂς ἐξετάσῃ τις ὅμως τὰς πολυαρίθμους καὶ τοσοῦτον διαλαληθείσας ἀναμορφώσεις τοῦ Κυβερνήτου. Ἡ ἀπροκατάληπτος ἐκτίμησις τῆς κυβερνήσεώς του καταδεικνύει, ὅτι ἄτοπος ὅλως εἶνε ἡ ἐξομοίωσις αὐτῆς πρὸς τὴν γοργὴν ἐνέργειαν τοῦ Φρειδερίκου καὶ τῆς Αἰκατερίνης. Ἡ καταπληκτικὴ τοῦ κόμητος πολυασχολία ἠπάτα αὐτὸν ὡς πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἔργων του. Οὐδέν, σπουδαῖον ἢ μή, συνέβη ἐν Ἑλλάδι, μὴ περιληφθὲν ἐν διατάγματι. Ἐντὸς δὲ ὀλίγων

(1) Φρούριον καὶ φυλακὴ τῆς Πρωσίας, κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σπρέ, ἐγγὺς τοῦ Πότσδαμ. Σημ. τ. Μετ.

μηνῶν ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του εἶχεν ἤδη ἐκδώσει ὁ Καποδίστριας τρεῖς ὅλας τοιούτων διαταγμάτων χιλιάδας. Ἡ πολλὴ ὅμως διοίκησις δὲν εἶνε καὶ καλὴ διοίκησις. Προκαταρκτικὰ σχολεῖα, διδασκαλεῖον καὶ ὀρφανοτροφεῖον ἐν πλήρει καταπτώσει· εὐπειθὴς καὶ εὔχρηστος τύπος· στοιχειώδης τις μόρφωσις τοῦ λαοῦ, κατὰ τὸ σχέδιον καὶ τὰς χειροπέδας τοῦ Στούρτζα· δικαστικὸς ὀργανισμὸς κατὰ τὰ δόγματα ἐνετῶν νομοδιδασκάλων τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος· δημοτικοὶ θεσμοὶ κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ναπολεοντείου νομαρχιακῆς διοικήσεως· ὑπὲρ τοῦ ἐμπορίου τράπεζα ἧς τὰ κεφάλαια προορισμὸν εἶχον νὰ ἀνακουφίζωσι τὴν χρηματικὴν τῆς κυβερνήσεως ἀμηχανίαν, καὶ ὑπὲρ τῆς βιομηχανίας βαρύτατοι δασμοί· φορολογικὸν σύστημα διατηροῦν τὰς παλαιὰς τουρκικὰς καταχρήσεις, καὶ προκαλοῦν πλειοδοσίαν ἐπὶ τοῦ ἱδρῶτος τοῦ λαοῦ· ὑπὲρ τῆς γεωργίας ἀροτρίωσις ἡσιοδείου ἁπλότητος ἐξ ἑνός, καὶ ἐξ ἑτέρου πρότυπον ἀγροκήπιον ἐν Τίρυνθι, τοσοῦτον εὐλαβῶς ἀπομιμούμενον τὴν εὐρωπαϊκὴν ὑπεροχήν, ὥστε νὰ καλλιεργῇ τὰς πορτοκαλλέας ἐντὸς θερμῶν ὑελοφραγμάτων· τέλος δὲ δαπανηρότατα βάρη ὑπὲρ πολεμικῶν παρασκευῶν καὶ πολυαρίθμου μὲν ἀλλ' ἐπισφαλοῦς στρατοῦ, παραμελουμένου τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ:— ταῦτα πάντα δὲν ἦσαν βεβαίως ὠφελήματα, δυνάμενα νὰ συνδιαλλάξωσι τὴν Ἑλλάδα πρὸς τὴν πεφωτισμένην ἐκείνην «τυραννίδα.» Καθότι, ὅπως ἐν γένει ἐν τῇ νεωτέρᾳ πολιτείᾳ αἱ τῶν ἀτόμων ἀξιώσεις ἀπέναντι τοῦ γενικοῦ κορυφοῦνται εἰς τὸ ἄμετρον, οὕτω πρὸ πάντων ἀπαιτοῦσιν οἱ Ἕλληνες παρὰ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν λαμπρὰς πράξεις καὶ ἀποτελεσματικὴν δύναμιν ὡς τίμημα τῆς ὑπακοῆς αὐτῶν.

Κατὰ θαυμαστὸν τρόπον εἶχον ἀναμιχθῆ ἐν τῷ χαρακτῆρι τοῦ λαοῦ τούτου ἡ ἀφελὴς ἁπλότης τοῦ τέκνου τῆς φύσεως καὶ ἡ ἀπόκορος ἐκείνη ἀνάπτυξις τῶν παρισινῶν αἰθουσῶν, ὧν διαρκὲς ἀπόφθεγμα ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ ἀκούονται αἱ λέξεις: «Ἐλευθερία, ἰσότης, ἀδελφότης!»

«Ὁ Παπαδόπουλος, διηγεῖται ὁ Γκαῖτε, ὅστις μ' ἐπεσκέφθη συχνάκις ἐν Ἰέννῃ, μοὶ ἐπανηγύρισέ ποτε ἐν νεανικῷ ἐνθουσιασμῷ τὴν διδασκαλίαν τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ διδασκάλου. Εἶνε θαυμάσιος, ἀνέκραξεν, ὅταν λαλῇ ὁ διακεκριμένος ἀνὴρ περὶ ἀρετῆς, ἐλευθερίας καὶ πατρίδος. Ὅτε ὅμως ἠρώτησα, τί ειδικώτερον ἀνεκοίνου ὁ λαμπρὸς

ἐκεῖνος διδάσκαλος περὶ ἀρετῆς, ἐλευθερίας καὶ πατρίδος, ἤκουσα εἰς ἀπάντησιν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ μοὶ εἴπῃ τι περὶ τούτου, ἀλλ' ὅτι ἀντήχουν ἔτι εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ αἱ λέξεις: «ἀρετή, ἐλευθερία, πατρίς,» καὶ ὁ τόνος, δι' οὗ ὁ διδάσκαλος τὰς ἐπρόφερε.» Ἀλλ' ὁ ἐνθουσιασμὸς οὗτος ὑπὲρ ἀκαταλήπτων πραγμάτων εἶνε τοσούτῳ κινδυνωδέστερος ἐν Ἑλλάδι, ὅσῳ ὀλιγώτερον ἡ πρὸς ἐνέργειαν ἐσωτερική των ὁρμὴ καὶ ἡ προγονικὴ αὐτῶν πνευματικὴ ἀνησυχία καὶ δραστικότης περιορίζονται εἰς ψιλὰς μόνον ἀπαιτήσεις καὶ ἀρκοῦνται εὐλαβῶς εἰς τὰ παρεχόμενα, ὡς ὁ περιωρισμένος τῶν ῥώσων ὑπήκοος νοῦς.

Ἐννοεῖται δέ, ὅτι εἰς τὸ ἀνήσυχον, πλῆρες ἀπαιτήσεων καὶ ἀντιφάσεων ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπαρκέσῃ διπλωμάτης, ἐν τῇ ῥωσικῇ σχολῇ παιδευθείς, καὶ μὴ κατορθώσας νὰ νικήσῃ τὴν ἐπίδρασιν τῆς διδασκαλίας ἐκείνης. Αἱ ἀριστοκρατικαὶ νεανικαὶ προλήψεις τοῦ Καποδιστρίου, ὁ ἐξ ὀπισθοδρομικοῦ πνεύματος φόβος τῶν δημαγωγικῶν φασμάτων, ὃν ὑπέτρεφεν ἡ ἱερὰ συμμαχία, ἡ κλίσις αὐτοῦ πρὸς τὴν «κοινωνικὴν πρόοδον,» ἥτις συχνότατα ἀπέβαινεν εἰς μῖσος πάσης προόδου, ταῦτα πάντα παρίστων αὐτῷ ἀναγκαίως τὴν «κραυγὴν» τοῦ σύνταγμα ζητοῦντος ἑλληνικοῦ ἔθνους ὡς ἀποτέλεσμα τῶν ῥᾳδιουργιῶν προὐχόντων τινῶν καὶ ὁπλαρχηγῶν, ἐπιθυμούντων νὰ ἐκδικήσωσι κατὰ τῆς κυβερνήσεως τὴν ἀπώλειαν προσωπικῶν ὠφελημάτων, ἢ ὡς ἄωρον νεωτεριστικὴν ὁρμὴν νεανίσκων, μεμολυσμένων ὑπὸ τῆς δηλητηρίου πνοῆς δημαγωγικῶν παρισινῶν συλλόγων. Ὑπετίμησε δὲ οὕτω ὁ Κυβερνήτης τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς ἀνάγκας ἔθνους, ὅπερ ἐν τῷ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνι κατὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐχθροῦ, τοῦ ἐχθροῦ τῆς πίστεώς του, εἶχε βεβαίως καταστῆ ἄξιον τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας. Ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς ἐφοβεῖτο. Ἡ πρὸς τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς ἐνδόξους ἀναμνήσεις τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας πολέμου ἀποστροφή του, ἣν μόλις κατώρθου νὰ καταστέλλῃ, καὶ ἡ διαρκὴς αὐτοῦ ἐπίκλησις τῆς νεότητος, ἣν ἀπεκάλει «ἔαρ τῆς πατρίδος» καὶ μόνον ἀληθῆ πυρῆνα τοῦ ἑλληνικοῦ μέλλοντος, εἶχον πολὺ βαθύτερον λόγον. Ὁ Καποδίστριας ἐγνώριζεν, ὅτι ὁ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγὼν εἶχεν ἐξεγείρει συνταγματικὰς ἀπαιτήσεις ἐν παντὶ Ἕλληνι· ἐγνώριζε δε προσέτι, ὅτι ἤθελον νὰ ἀναγκάσωσιν αὐ-

τὸν εἰς ἐξακολούθησιν τοῦ οἰκοδομήματος, ὅπερ εἶχεν ἀρχισθῆ ἐν Ἐπιδαύρῳ, Ἄστρει καὶ Τροιζῆνι. Ἐγνώριζεν ἐπίσης τοὺς ἕλληνάς του, οἵτινες, ἀντὶ νὰ ῥήγνυνται εἰς ἐλεγειακοὺς θρήνους, καὶ νὰ λυπῶνται ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἀπήλαυσαν διὰ τῶν αἱματηρῶν των θυσιῶν ἢ ἀπογοήτευσιν μόνον καὶ ἐπιορκίαν τῶν ἀρχόντων αὐτῶν, συνήθειαν μᾶλλον εἶχον ἀνέκαθεν νὰ συζητῶσι πρὸς τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν καὶ νὰ πράττωσι.

Δὲν ἐγνώριζεν ὅμως ἐπίσης καλῶς τὰς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεις, καὶ πολὺ ταχέως ἐτράπη εἰς ὑπερτίμησιν αὐτῶν. Ἡ ἐμπνέουσα αὐτὸν εὐγενὴς φιλοδοξία ἐφαίνετο εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς κοινοῦ παρατηρητοῦ ὡς ὑπερβολική τις πνευματικὴ ἔντασις. Οὐδείς ποτε ᾐσθάνθη βαθύτερον τὸ μέγεθος τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ἀποστολῆς, ἢ ὁ Καποδίστριας, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπίσης ἀντέταξε μεῖζον αὐτοῦ πεῖσμα πρὸς τὰς ἀγαθὰς συμβουλὰς καὶ μείζονα πεποίθησιν ἐπὶ τὸ ἑαυτοῦ ἀναμάρτητον. Ἂν πιστῶς καὶ εἰλικρινῶς διετήρει τὸ σύνταγμα τῆς Τροιζῆνος, ἀντὶ νὰ καταλύσῃ αὐτὸ διὰ πραξικοπήματος, ἂν τῇ συμπράξει ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐτροποποίει τοὺς ὁρισμούς του ἐκείνους, ὅσοι τυχὸν τῷ ἐφαίνοντο μὴ πρακτικοὶ καὶ ὑπερβολικοί, καὶ παρεῖχε νέον, μέτριον ἑλληνικὸν σύνταγμα, ἂν πρὸ παντὸς ἐσέβετο τὴν αὐτοδιοίκησιν, ὡς πρώτην βάσιν παντὸς συνταγματικοῦ βίου, καὶ ἠνείχετο ἐλεύθερον καὶ σύμφωνον πρὸς τοὺς καιροὺς διαῤῥύθμισιν τῶν κοινοτήτων,—ἐνῷ τοὐναντίον ἀδυσωπήτως κατεδίωξε καὶ μέχρι θανάτου ἐπολέμησεν αὐτὰς τὰς ἀπὸ τῶν τούρκων περισωθείσας δημοτικὰς ἐλευθερίας,—πᾶσαι αἱ διοικητικαὶ αὐτοῦ ἀναμορφώσεις ἤθελον ἀποκτήσει ἀσφαλῆ τινα βάσιν, μένουσαι ἄλλως μετέωροι καὶ κεναὶ χωρίς τινος συνταγματικῆς ἐγγύης, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἄωρος, βιαία καὶ κατεσπευσμένη αὐτοῦ ἐνέργεια ἤθελε κριθῆ ἐπιεικῶς, δικαιολογουμένη διὰ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ προαιρέσεως. Ὅσον εὐχερῆ καὶ ἀγρίαν ἔχει τὴν ὀργὴν ὁ ἕλλην, οὕτω ταχέως πάλιν καὶ χαίρων παρέχει τὴν συγγνώμην, καὶ ῥίπτεται δακρύων εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ πταίστου, ὃν ἐκατηγόρησεν ἐπὶ μικρᾷ τινι ἐλλείψει. Τὰ προσωπικά των πάθη καὶ τὴν τροπὴν τῶν φρονημάτων αὐτῶν μεταφέρουσιν οἱ ἕλληνες καὶ εἰς τὴν πολιτικήν. Οὐχὶ δὲ μόνον ἡ φανατικὴ τοῦ λαοῦ μερίς, τὸ κόμμα τῶν βραδύτερον κληθέντων *ναπαίων*, ἤθελον ἀποκαλέσει τὸν μὲν Κυβερ-

νήτην *σωτῆρα*, ἑαυτοὺς δὲ *καλοὺς χριστιανούς*, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔθνος ὁλόκληρον ἤθελε χαιρετίσει καὶ ἀγαπήσει τὸν Καποδίστριαν ὡς πολιτικὸν τῆς Ἑλλάδος σωτῆρα. Ὁμόθυμος κραυγὴ ἀγανακτήσεως ἤθελεν ἀπαντήσει εἰς τὸ πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου, ὅπερ ἤθελε νὰ ἐπιβάλῃ οἱονδήποτε ξένον πρίγκηπα εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ἀντὶ τοῦ πατρικοῦ του εὐεργέτου, τοῦ Κυβερνήτου Καποδιστρίου.

Ἀντὶ ὅμως τούτου μόλις κατώρθωσεν ὁ κόμης διὰ προληπτικῶν μέτρων ἀστυνομικῆς δεσποτείας νὰ καταπνίξῃ τὴν γεγωνυῖαν ἀγαλλιάσεως κραυγήν, δι' ἧς προσηγόρευσαν οἱ ἕλληνες τὴν ἐκλογὴν τοῦ Λεοπόλδου τοῦ Κοβούργου. Ἦν δ' αὕτη πάνδημος ψῆφος δυσπιστίας κατὰ τῆς διοικήσεως τοῦ ἀνδρός, ὃν εἶχε καλέσει ἐπὶ ἑπταετίαν εἰς διοίκησιν αὐτοῦ τὸ ἔθνος, καὶ οὗτινος τὴν ἄφιξιν εἶχε πανηγυρίσει ὡς ἐθνικὴν χαρμόσυνον ἑορτήν· πλὴν ἦτο συνάμα, ἐννοεῖται, καὶ ἀναγκαία συμβολὴ εἰς τὴν περὶ εὐγνωμοσύνης τῶν λαῶν διδασκαλίαν, καὶ ἀναπόφευκτός τις ἐπικύρωσις τοῦ πόσον δυσχερὲς εἶνε, νὰ διοικηθῇ πρὸς εὐχαρίστησίν του λαός, ἔχων τὰς ἀξιώσεις τῶν ἑλλήνων.

Ὁ Κυβερνήτης ἐπετύγχανε συνήθως διὰ τῆς πλάνης ὁσάκις μάλιστα κατώρθου αὐτὸς ὁ ἴδιος νὰ πλανᾷ. Ὅ,τε ὅμως κατέφευγεν εἰς διπλωματικὸν τέχνασμα, ὅπως ἀνακτήσῃ τὰς ἀπολεσθείσας συμπαθείας, ὅτε παρεισῆγεν ἐπὶ τὴν εὐρωπαϊκὴν σκηνὴν τὰ γερουσιαστικὰ αὐτοῦ νευρόσπαστα, καὶ ὑπεστήριζε τὴν σκόπιμον διαμαρτύρησιν τῶν «ἐθνικῶν αὐτῶν ἀντιπροσώπων» διὰ τῶν πρὸς τὸν Λεοπόλδον ἐπιστολῶν ἐκείνων, ὧν τὸ ἥκιστα προσκλητικὸν περιεχόμενον διέψευδε τὴν κατεπείγουσαν πρόσκλησιν πρὸς ὅ,τι ταχίστην κάθοδον τοῦ πρίγκηπος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐν ἀτυχεῖ βεβαίως ὥρᾳ ἐδαπανᾶτο εἰς διπλωματικὰς λογοπαιδιάς, πρὸς ζημίαν τῶν πραγματικῶν πόθων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ διὰ φοβερᾶς δεινώσεως τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ θέσεως ἐξηγόραζε τὴν στιγμιαίαν αὐτοῦ ἐπιτυχίαν, ἤτοι τὴν παραίτησιν τοῦ πρίγκηπος. Ἐπῆλθε τότε ἡ ἄγονος πάλη κατὰ τῆς κοινῆς γνώμης, καὶ κατὰ τῶν «ἀδιαλλάκτων» τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἥτις διὰ τῆς ἐν Πόρῳ καταστροφῆς μετεβλήθη εἰς ἀγῶνα μέχρι θανάτου. Ἐντὸς τῶν φλογῶν τῆς «Νέας Σαλαμῖνος» εἶδε βεβαίως ὁ «νέος Ξέρξης» τὴν ἀμετάτρεπτον τῶν ἑλλήνων ἀπά-

φασιν, ὅπως διατηρήσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος αὐτῶν καὶ ἀποκρούσωσι τὴν κτηνώδη ἐπέμβασιν τῶν ξένων.

Ἓν μόνον τότε ὑπελείπετο μέσον, ὅπως παραλυθῶσι ῥιζηδὸν αἱ καταστρεπτικαὶ τῶν ἐναντίων του ἐπιθέσεις. Ὁ Καποδίστριας ἔπρεπε νὰ ἀποσυρθῇ· οὐδεὶς δὲ κατηγόρει αὐτοῦ πλέον, ὅτι ἠθέλησε νὰ καταπνίξῃ τὴν ἀστικὴν τῆς Ὕδρας ἐλευθερίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ῥωσικῆς σημαίας, καὶ νὰ καταστῇ ὁ «τύραννος» τῆς Ἑλλάδος ξένῃ βοηθείᾳ.

Τὰ γεγογότα ὅμως, ἅτινα εὐχαρίστως ἄλλως ἔβλεπεν ὡς διπλωμάτης ἐπερχόμενα καὶ προσεπάθει νὰ διευθύνῃ, εἶχον αἰφνιδίως καταλάβει αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐν Πόρῳ πυρπολήσεως, καὶ τοσοῦτον ἀπροσμαχήτως παρέσυρον αὐτόν, ὥστε οὐδεμίαν τῷ ἐπέτρεπον σωτήριον σκέψιν, καὶ πᾶν πρὸς τὰ ὀπίσω βλέμμα, πᾶσα ὑπεκφυγή, πᾶσα διπλωματικὴ τέχνη τοῦ Κυβερνήτου συνετέλουν μόνον εἰς αὔξησιν τῆς συγχύσεως καὶ τῆς δεινότητος τῶν πραγμάτων.

Ὁ Κυβερνήτης ἐλάλει πολλάκις περὶ παραιτήσεως αὐτοῦ. Αἱ ἐπιστολαί του ἀπέπνεον συγκινητικώτατον πόθον τῆς ἠρεμίας τοῦ ἀγροτικοῦ βίου, καὶ πᾶσα φιλόδοξός του ἐπιθυμία ἐφαίνετο ἐν αὐταῖς ἐκλιποῦσα. Οὕτω, γράφων πρὸς τὸν Εὐνὰρ, ὑπεκρίνετο τὸν παραιτούμενον, καὶ ὑπόμνημά τι αὐτοῦ πρὸς τὸν λόδον Πάλμερστων κατέληγε διὰ τῆς πανηγυρικῆς δηλώσεως ταύτης: «Ἡ εὐκταιοτάτη δι' ἐμὲ λύσις θὰ ἦτο ἡ ἀπαλλάτουσά με ὅ,τι τάχιστα τοῦ ἐπιβεβλημένου μοι βάρους.» Συνάμα ὅμως ἔγραφε πρὸς τὸν πρίγκηπα Σοῦτσον: «Θὰ παραμείνω ἀγωνιζόμενος μέχρι τῆς ἐσχάτης μου πνοῆς.»

Εὐχερέστερον εἶνε πάντοτε νὰ λαλῇ τις περὶ παραιτήσεως ἢ νὰ μιμῆται τὸ παράδειγμα τοῦ Διοκλητιανοῦ· καὶ ὅσῳ μᾶλλον ἦτο ἠναγκασμένος ὁ Καποδίστριας νὰ ὑποδύεται ἐξωτερικῶς τὸ ἦθος τῆς ἐγκαρτερήσεως, τοσούτῳ σφοδρότερον διέφλεγεν αὐτὸν ἡ κρύφιος φιλοδοξία τῆς μὴ ἐγκαταλείψεως τῆς θέσεώς του. Δύσκολον εἶνε εἰς τὸν κρατοῦντα νὰ πιστευθῇ ὡς μὴ ἀγαπῶν τὴν ἀρχήν. Οὐδεὶς ἐπίστευε τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ κόμητος, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἦτο κόλασις, καὶ ὅτι ἐλπὶς αὐτοῦ ἦτο νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ «σταυροῦ του.» Οἱ λόγοι αὐτοῦ οὐδὲν ἐσήμαινον, διότι πολλάκις ἠκούετο τὸν Λαφαγὲτ συνάμα καὶ τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον πανηγυρίζων, νῦν μὲν ἐξαίρων τὸ γενναῖον,

θαυμάσιον καὶ πάσης ἀγάπης ἄξιον ἑλληνικὸν ἔθνος, νῦν δὲ κηρύσσων αὐτὸ πολιτικὸν νήπιον, καὶ ἄλλοτε μὲν τοὺς ῥώσους, ἄλλοτε δὲ τοὺς ἀμερικανοὺς καὶ ἄλλοτε πάλιν τοὺς γάλλους ἀναγνωρίζων ὡς μέλλον κοσμοκράτορ ἔθνος.

Ὑπῆρχεν ὅμως λόγος τις ἀποστομῶν τὸν Κυβερνήτην: «Ἐκάλεσες τὴν Ῥωσίαν διαιτητὴν τῶν πρὸς τὸν λαόν σου ερίδων· ἐδόθης ἐνέχυρον εἰς τὴν ῥωσικὴν κυβέρνησιν.» Ἄλλοτε, ἐν κρείττοσι καιροῖς, τὴν πρόχειρον κατηγορίαν τῶν ἐναντίων του, ὅτι «ἦτο ἐντελῶς ῥῶσος,» ἀπέκρουε συνήθως διὰ τῆς ἀπαντήσεως: «ῥῶσος, διατὶ ὄχι; ἀλλὰ πρὸ παντὸς εἶμαι ἕλλην.»

Ἀλλ' ἡ περίστροφος αὕτη δικαιολογία διελύετο καὶ κατέπιπτεν ἀπέναντι τῶν πραγμάτων. Καί τοι ὁμολογῶν ὁ Καποδίστριας τὴν πρὸς τὴν Ῥωσίαν κλίσιν αὐτοῦ, ἤθελεν οὐχ ἧττον νὰ ὑπηρετῇ τὸν αὐτοκράτορα *κατὰ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον*, παρακρουόμενος ἐπὶ τέλους τοὺς ῥώσους. Τούτου δ' ἕνεκα εἶχεν ἀποδεχθῇ τὸ πρόγραμμα τοῦ Τσαρσκοεσέλου ὑπὸ ἀορίστους συνθήκας, καὶ ἐπεφυλάξατο καθ' ἑαυτὸν νὰ παραβῇ ἐν τῇ ἐκτελέσει τὴν συμφωνίαν, ἅμα ὡς ἔβλεπε τοῦτο πρόσφορον. Ἔμεινε δὲ προσηρτημένος εἰς τὴν Ῥωσίαν ἐφ' ὅσον τοῦτο ἐβοήθει τὰ σχέδια τῆς κρυφίας αὐτοῦ φιλοδοξίας. Ὅτε ὅμως τὸ μὲν ἓν μέρος τοῦ ῥωσικοῦ προγράμματος ἐματαιώθη διὰ τῆς εἰρήνης τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τοῦ φεβρουριανοῦ πρωτοκόλλου, τὸ δὲ ἄλλο διὰ τῆς ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως, δὲν ἐδίστασεν ὁ Κυβερνήτης νὰ δυσαρεστηθῇ ἐπὶ στιγμὴν κατὰ τοῦ ἀρκτῴου αὐτοῦ εὐεργέτου. Σαγηνευτικὸν ἦτο νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ σχέδια τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἰδιοτελοῦς φιλοδοξίας, καὶ ἱδρύων ἡγεμονείαν ὑπὸ τὸν ἀναπόφευκτον Κυβερνήτην νὰ κατορθώσῃ μόνιμον τὴν ἐν Ἑλλάδι ἀρχήν του. Ἐπεχείρησε δὲ τοῦτο πρὸς ἴδιον αὐτοῦ λογαριασμόν. Ἦν ὅμως πολὺ εὐχερέστερον νὰ συλληφθῶσι τοιαῦτα φιλόδοξα καὶ τολμηρὰ σχέδια ἢ νὰ καταβληθῇ ἡ ἀντίστασις τῆς συνταγματικῆς ἑλληνικῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ὁ Κυβερνήτης κατεῖδε τέλος οὕτως ἢ ἄλλως, ὅτι χωρὶς ἐξωτερικῆς ἐπεμβάσεως καὶ βοηθείας δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν πεισμόνων καὶ σκληροτραχήλων συνταγματικῶν τῆς Ὕδρας. Ἔμελλε δὲ νῦν νὰ καταμάθῃ, ὅτι δὲν ἠδύνατο ν' ἀπαλλαγῇ τῶν ῥώσων, ἂν καὶ βῆμα μόνον προσεπάθει νὰ μακρυνθῇ ἀπ' αὐ-

τῶν, ὅτι δηλ. ἦν δεσμευμένος. Ἐπῆλθε τότε ἡ τιμωρία τῆς μακρᾶς αὐτοῦ πρὸς τὸν Τσάρον ὑποταγῆς, τῆς ἐξαρτήσεώς του ἀπὸ τοῦ ἀνακτοβουλίου τῆς Πετρουπόλεως, τῆς ἐνδελεχοῦς ὑπ' αὐτοῦ ἐκτελέσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ προγράμματος τοῦ Τσαρσκοεσέλου καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ του θρησκευτικοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸ γράμμα αὐτοῦ. Τότε, προκειμένου νὰ ἐπιδιώξῃ ὁ Καποδίστριας αὐτοτελῆ πολιτικὴν προσωπικῆς φιλοδοξίας, ἐτιμωρήθη ὅτι ἐθυσίασε τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος του. Διαστὰς οὕτω πρὸς τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἔθνος, ὑποπτευόμενος καὶ ἀποκρουόμενος ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, ἠναγκάσθη καὶ πάλιν νὰ τραπῇ ὁ Κυβερνήτης πρὸς τοὺς παλαιοὺς δεσμοὺς τῆς εὐγνωμοσύνης, πρὸς τὴν δαιμόνιον βοήθειαν τοῦ ἀπὸ βορρᾶ εὐεργέτου. Τὸ μὲν μοιραίως ἑλκυόμενος, τὸ δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Ῥωσίας ἐμπεσών, κατεστράφη ἐκ τοῦ ῥωσισμοῦ του.

Ἐγνώριζεν, ὅτι ὁ Νέσσελρωδ ἐθεώρει «τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Καποδιστρίου» ὡς ὑπαγόρευσιν τιμῆς ὑπὲρ τῆς ἐν Ἀνατολῇ πολιτικῆς τῆς Ῥωσίας.

Ἐγνώριζε τὰς ὁδηγίας τοῦ ναυάρχου Ῥίκορδ, καὶ οὐδένα φυσικῶς ᾐσθάνθη δισταγμόν, ὅπως διαθέσῃ τὸν ῥωσικὸν στόλον.

Αἱ σαγηνευτικαὶ ὁδηγίαι τοῦ Νέσσελρωδ ἔλεγον τοιαῦτα: (1)

«Ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐξασφαλισθῇ εἰς τὴν χώραν διὰ ῥωσικῆς ἐπιρροῆς εὐδαίμων καὶ ἥσυχος ὕπαρξις· Θέλετε παρατηρήσει ἐκ τῶν πρὸς τὸν προκάτοχον ὑμῶν ὁδηγιῶν τοῦ ὑπουργείου, ὅτι ἐπιθυμία τοῦ αὐτοκράτορος εἶνε, ὅπως ὁ διοικητὴς τοῦ ῥωσικοῦ στόλου διατελῇ πάντοτε εἰς φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὸν κόμητα Καποδίστριαν, καὶ βοηθῇ τὸν Κυβερνήτην, ὁσάκις ἀπειλῇ τὴν χώραν κίνδυνός τις, ἐξ οὗ δύναται νὰ σωθῇ».

Ἡ σφοδρὰ καὶ σκοτεινὴ ἀμφισβήτησις, ἂν ὁ Καποδίστριας ὑπῆρξε ῥῶσος μᾶλλον ἢ ἕλλην, λύεται ἁπλούστατα καὶ ἀποδεικτικώτατα, ὅταν πρὸς τοὺς εὐφημισμοὺς καὶ τὰς διπλωματικὰς φράσεις αὐτοῦ τοῦ κόμητος ἀντιπαραβληθῶσιν ἡ σοβαρότης πᾶσα τῆς δεδημοσιευμένης

(1) Ὁ Νέσσελρωδ πρὸς τὸν Ῥίκορδ. 16 Ἰαν. 1830. Παράρτ. Ἐκεῖ καὶ τὰ λοιπὰ ἔγγραφα.

ἤδη ἀλληλογραφίας πρὸς τὸν ῥῶσον ναύαρχον καὶ τὸν βαρῶνον Ῥούκμαν.

Ὁ Κυβερνήτης δὲν ἦτο πλέον βεβαίως «πρῶτον ἕλλην καὶ κατόπιν ῥῶσος,» ὅτε ἀπέστειλε διὰ ξηρᾶς εἰς τὸν Ῥίκορδ τὴν 10 Αὐγούστου τὸ γράμμα ἐκεῖνο, δι' οὗ παρώτρυνεν αὐτὸν νὰ ἀναπτύξῃ κατὰ τοῦ Μιαούλη «δραστηριότητα, πρὸς σωτήριον ἀποτέλεσμα·» οὔτε ὅτε ἠγγυᾶτο εἰς τὸν ῥῶσον τὴν 12 καὶ 18 Αὐγούστου τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ Τσάρου, καὶ ὑπέσχετο νὰ δηλώσῃ εἰς τὰς συμμάχους δυνάμεις, ὅτι «τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς χώρας ἐλπίδα» ὤφειλεν εἰς τὴν δραστηριότητα τοῦ ναυάρχου Ῥίκορδ· οὔτε ὅτε διετύπου ὡς ἑξῆς τὴν πρακτικὴν συνέπειαν τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης συστάσεως: «Εἴπερ τι καὶ ἄλλο ἀναγκαῖον εἶνε σήμερον νὰ ἐμπνευσθῇ φόβος εἰς τοὺς ὑδραίους καὶ νὰ καταβληθῶσιν οἱ ῥᾳδιοῦργοι.» «Περιπλέετε πρὸ τῆς νήσου! Ἀποκλείσατε τὴν Ὕδραν πάσης συγκοινωνίας πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὰ λοιπὰ σπουδαῖα σημεῖα τοῦ κράτους ἡμῶν! Ὁ περίπλους οὗτος δὲν θέλει δυσαρεστήσει τοὺς συναδέλφους σας ναυάρχους τῶν δυτικῶν Δυνάμεων. Σᾶς παρακαλῶ καὶ πάλιν, διατηρήσατε τὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὴν ἀδιάπτωτον ὑμῶν τόλμην! — Ἀποκλείσατε στενότατα τὴν Ὕδραν. Φρονῶ, ὅτι ἀναγκαῖον νῦν εἶνε νὰ τοποθετηθῇ ἐπὶ ἑκάστου ἑλληνικοῦ πλοίου εἷς ῥῶσος ἀξιωματικός, ὅπως διευθύνῃ τοὐλάχιστον τὰ σημεῖα συνεννοήσεως μεταξὺ τῶν ῥωσικῶν καὶ ἑλληνικῶν πλοίων. Πρώτη ἀνάγκη εἶνε ὁμογνώμων συνεργασία τῶν ἑλλήνων καὶ τοῦ ῥωσικοῦ στόλου. Ἡ ἐνέργεια τῶν ἀνταρτῶν ἠδύνατο νὰ παραλυθῇ, διατασσομένου ἑλληνικοῦ τινος πλοίου, μεθ' ἑνὸς ῥώσου ἀξιωματικοῦ ἐπ' αὐτοῦ, νὰ περιπλέῃ μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Σπαθὶ καὶ τοῦ Σουνίου. Τότε ὁ κόλπος ἤθελε καταστῇ ἀκίνδυνος.» Ὅτε δὲ κατόπιν τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, καλυπτόμενα ὑπὸ τῆς ῥωσικῆς σημαίας, συλλαμβάνουσιν ὑδραϊκά, καὶ οἱ δυτικοὶ ναύαρχοι ἀπευθύνουσι παραστάσεις ἐπὶ τούτῳ, παρηγορίαν ἔχει ὁ Καποδίστριας, ὅτι: «ἡ δυσαρέσκεια θέλει ταχέως παρέλθει.»

Πῶς ἦτο δυνατόν, ἀπέναντι τοιούτων ἐπιβαρυντικῶν μαρτυρίων νὰ ἰσχυρισθῇ ὁ Βερνάρδης, ὅτι «ὁ Καποδίστριας ἐπολιτεύετο οὐ μά-

νον ῥωσικῶς, ἀλλὰ καὶ ἑλληνικῶς ἐπίσης, ἐξ ὑπαγορεύσεως τῆς καρδίας του; (1)

Ὁ Κυβερνήτης ὑπέγραψε τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ θανατικὴν καταδίκην, ὅτε ἀπεφάσισε νὰ καλυφθῇ διὰ τῆς ῥωσικῆς σημαίας ἀπέναντι τῆς συνταγματικῆς μερίδος τοῦ τόπου. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ὁ ἴδιος κατενόησεν, ὅτι εἶχεν ἐξαντλήσει πᾶν βοηθητικὸν μέσον, καὶ ἄπελπις κατεῖδε πλέον, ὅτι εἶχε λήξει ἡ ἐν Ἑλλάδι φιλόδοξος αὐτοῦ ἐνέργεια, εὗρον αὐτὸν—ἐπιθυμηταὶ ἴσως—αἱ σφαῖραι καὶ ὁ φονικὸς χάλυψ τῶν Μαυρομιχαλῶν.

Ὡς πρὸς τὴν δόξαν τοῦ Κυβερνήτου, ὡς πολιτικοῦ ἀνδρός, λίαν εὐκαίρως ἐπῆλθεν ἡ αἰφνίδιος καταςροφή. Ἔπεσε δ' οὕτω ὁ Καποδίςριας περιβεβλημένος τὸν μαρτυρικὸν ςέφανον τοῦ ἁγίου, οὗτινος ὁ θάνατος ὑπῆρξεν ἀφετηρία πάσης τῆς μετὰ μικρὸν ἐπισκηψάσης συμφορᾶς. Ἂν ἐξέφευγε τοὺς φονεῖς, ἤθελε μόνον ἴδει καταῤῥέουσαν ἐντὸς ὀλίγου τὴν ἀτελέστατα ἱδρυμένην καὶ διὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου πρόῤῥιζα συγκεκλονημένην πολιτείαν· τούτου δ' ἕνεκα οἱ ἔκθυμοι τοῦ Κυβερνήτου θιασῶται, οἷος ὁ Μουστοξύδης καὶ ὁ Ῥίκορδ, δίκαιον εἶχον εὐτυχίζοντες αὐτόν, ὅτι δὲν ἐπέζησεν εἰς τὸ χάος τῆς παντελοῦς ἀναρχίας, ἧς ἕρμαιον ὑπῆρξεν ἡ Ἑλλάς.

Νουνεχεῖς ἄνδρες ἔν τε τῇ πρωτευούσῃ καὶ ταῖς ἐπαρχίαις, ἐν Ἀθήναις, Πάτραις, Τριπόλει, Σπάρτῃ καὶ Κερκύρᾳ μὲ κατεμέμφθησαν ὡς αὐστηρῶς καὶ πικρῶς κρίνοντα περὶ τοῦ Κυβερνήτου. Δὲν ἠδυνήθην ὅμως ν' ἀνεύρω παρ' αὐτῷ οὔτε τὴν ἐθνοσωτήριον δύναμιν, οὔτε τὸν συνεπῆ ἐγωϊσμὸν τοῦ Ῥισελιέ. Παρέβαλον πολλοὶ τὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν Τιμολέοντα, τὸν Φωκίωνα καὶ τὸν Οὐώσιγκτων· πλὴν πότε εἰσὶν ἐντελεῖς καὶ πλήρεις ἱστορικοὶ παραλληλισμοί; Τῆς κυρίας ἀρετῆς, ἐφ' ᾗ ὁ Φωκίων φημίζεται, ὅτι ἦν ὑπέρτερος τῆς ἐπιδράσεως τοῦ διαφθορέως χρυσοῦ, ἠδύνατο καὶ ὁ

(1) Ἄλλως τε δὲ ὑπέλαβε τὴν πανουργίαν τῆς ἑλληνικῆς κεφαλῆς ὡς ὑπαγόρευσιν ἑλληνικῶν αἰσθημάτων.—Καθότι ὁ Καποδίστριας ἄκων ἔφερε τὰ δεσμὰ τῆς ῥωσικῆς ἐξαρτήσεως, καὶ εἶχεν ἤδη ἅπαξ, μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Ἀδριανουπόλεως, βιαίως ἀποσείσει αὐτά. Προσεπάθησε δὲ νὰ ἀπατήσῃ καὶ τὴν Ῥωσίαν, ὡς ἕλλην. Πρβλ. Ἱστορία τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς ἀπὸ τοῦ 1814—1831, ὑπὸ I. Βερνάρδη. Λειψία, 1803. Παρὰ Ἵρτζελ. Σελ. 8.

Κόμης Καποδίστριας δικαιότατα ν' ἀντιποιηθῇ. Ἀλλ' ὁ Φωκίων καὶ ὁ Τιμολέων ἦσαν στραγηγοί, ὡς ὁ Οὐώσιγκτων.

Ὁ πρῴην ὑπουργὸς τοῦ ῥώσου αὐτοκράτορος ἦν φυσικῶς πάντη ἐλεύθερος τῆς παραδόξου πλάνης τοῦ Οὐώσιγκτον, ὅτι πρέπει τις πάντοτε νὰ πιστεύῃ τὰ κάλλιστα περὶ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, νὰ ἀποδίδῃ αὐτῇ δικαιοσύνην, καὶ νὰ ἐμπιστεύηται τὸ σπουδαιότατον χαρτοφυλάκιον εἰς τὸν ἀρχιπολέμιον αὐτοῦ Ἄμιλτων. Τοιαῦται ἰδανικαὶ φωσφορίδες δὲν ἐπλάνων τὸν Καποδίστριαν.

Ἀνεγνώρισα μᾶλλον ἀνεπιφυλάκτως, ὅτι δίκαιον εἶχον οἱ Ἕλληνες, παραβάλλοντες τὸν «Κυβερνήτην» αὐτῶν πρὸς τὸν ἀναγεννητὴν τῆς νέας Ἰταλίας Κόμητα Καβούρ. Ὁ Καποδίστριας ἦν τέλειος, ἔμφρων διπλωμάτης· ἔτι δὲ πλέον, ἱκανώτατος, ὀξυνούστατος, τὰ πάντα λογιζόμενος πολιτικός, ἐμπνεόμενος ὅμως ὑπὸ εὐκάμπτου μᾶλλον ἢ κραταιᾶς φιλοδοξίας.

Λυπηρὸν εἶνε, ὅτι ὑπῆρξε πολιτικὸς μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ στρατιώτης καὶ στρατηγός, διότι τὰς ἐπαναστάσεις περαίνει συνήθως ἐπιτυχῶς μόνον δραστηρίου στρατιωτικοῦ ἡ χείρ. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ Καβοὺρ δὲν συνέπιπτον αἱ δύο αὗται ἰδιότητες. Ἡ πίεσις τῶν πολεμικῶν γεγονότων, ἅτινα ἐπήνεγκον τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, αἱ περὶ εἰρήνης συνθῆκαι τῆς Βιλλαφράγκας καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως, αἵτινες ἀμφότεραι «ὑπηγορεύθησαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ,» ἐγέννησαν δι' ἀμφοτέρους τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας μεγάλας δυσχερείας καὶ ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας. Ὡς ὁ Καβούρ, οὕτω καὶ ὁ Καποδίστριας εὑρέθη ἐνώπιον τοῦ διλήμματος, ἢ νὰ παραιτηθῇ τῶν σχεδίων του, καὶ νὰ πέσῃ βαθεῖαν καὶ ἀλγεινὴν πτῶσιν, ἢ νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῶν ξένων. Ὁ ἰταλὸς ἐξελέξατο τὴν φιλίαν τῆς Γαλλίας, ὁ ἕλλην τὴν τῆς Ῥωσίας καὶ τὴν ἀπ' αὐτῆς ἐξάρτησιν. Ὁ Καβοὺρ ἠναγκάσθη νὰ πληρώσῃ τὴν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν ἐλπίδων ἀναγκαίαν βοήθειαν μεγάλης Δυνάμεως διὰ τῆς εἰς τὸν γάλλον φίλον καὶ προστάτην παραχωρήσεως ἀρχαίων ἰταλικῶν χωρῶν. Συνεφώνησε δὲ προφορικῶς ἐν Πλομβιέῤῥαις μετὰ Ναπολέοντος τοῦ Γ'. τὴν 21 Ἰουλίου 1858, ὅπως τὸ Πεδεμόντιον παραχωρήσῃ εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν Σαβοΐαν μὲν ἀντὶ τοῦ Λομβαρδοβενετικοῦ, τὴν Νίκαιαν δὲ ἀντὶ τῶν δουκάτων τοῦ Πάδου. Ἡ συμφωνία αὕτη μετεβλήθη τὸν Ἰανουάριον εὐθὺς τοῦ 1859

εἰς ἔγγραφον συμβόλαιον, σφραγισθὲν διὰ τοῦ γάμου τῆς πρεσβυτάτης θυγατρὸς τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ μετὰ τοῦ πρίγκηπος Ναπολέοντος. Ἡ γαλλικὴ φιλία κατεδείχθη ἐντὸς ὀλίγου τοσοῦτον δυσφόρητος καὶ βαρεῖα, ὥστε ὁ Καβούρ, ἀμέσως πρὸ τοῦ αὐστριακοῦ τελεσιγράφου καὶ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου τὴν 20 Ἀπριλίου 1859, διανοιχθεὶς αἴφνης τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπὸ τῆς τηλεγραφικῆς ἀστραπῆς τοῦ Γ'. Ναπολέοντος, ἀπεγνωκὼς σχεδὸν καὶ ἐγγὺς τῆς αὐτοκτονίας εὑρισκόμενος, ἀνεφώνησε κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Καστέλλη: «Δὲν δύναμαι νὰ ἐπιζήσω εἰς τὸ τραῦμα τοῦτο, τὸ καταστρέφον πᾶσαν ἐλπίδα! (1)»

Πλὴν τοῦτο, ἐννοεῖται, δὲν ἐκώλυσε τὸν συμπατριώτην τοῦ Μακιαβέλλη, μετὰ τὴν ἐν Τοσκάνη πάνδημον ψηφοφορίαν, νὰ κλείσῃ τὴν 23 Μαρτίου 1860 τὴν μετὰ τοῦ Ταλλεϋρὰνδ καὶ Βενεδέττη συμφωνίαν, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς Βίκτωρ Ἐμμανουήλ, συμφώνως πρὸς τὴν ᾐτιολογημένην ἐπιθυμίαν τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος τοῦ Γ'. ἐδήλου, ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ ἐκχωρήσῃ τὴν Σαβοΐαν καὶ τὴν Νίκαιαν. Εὐλόγως δ' ἐψιθύρισε μετὰ τὴν ὑπογραφὴν εἰς τὸ οὖς τοῦ γάλλου πρεσβευτοῦ: «Τόρα εἴμεθα συνένοχοι, δὲν εἶνε ἀληθές;» Οὐδὲ ὑπῆρξεν εὔκολον εἰς αὐτὸν νὰ δικαιολογηθῇ ἐν τῷ κοινοβουλίῳ τὴν 26 Μαΐου, καὶ νὰ καταδείξῃ ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ πράξῃ ἄλλως, καί τοι βαθύτατα ἐπὶ τούτῳ ἀλγῶν.

Ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἐξελέξατο ἴσως τὸν χείρονα σύμμαχον· καὶ ἠναγκάσθη νὰ θυσιάσῃ τὴν Χίον, τὴν Σάμον, τὰ Ψαρὰ καὶ τὴν Κρήτην.

Ὅ,τι εἷς μόνος λόγος τῆς ῥωσικῆς αὐλῆς ἢ τοῦ στρατηγοῦ Διέβιτζ ἤθελε κατορθώσει ἐν Ἀδριανουπόλει, τοῦτο δὲν κατώρθωσεν ὁ Καποδίστριας μεθ' ὅλης αὐτοῦ τῆς διπλωματικῆς δεξιότητος. Ὁμόδοξοι, συναγωνισθέντες τὸν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος ἱερὸν ἀγῶνα, ἀπεκλείσθησαν τοῦ μέλλοντος ἑλληνικοῦ κράτους. Φράσις τις ὑποχωρήσεως τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου πρὸς τὸν λόρδον Ἄβερδην ἤθελε παράσχει εἰς τοὺς ἕλληνας κατὰ τὸ 1830 ἤδη τὰς

(1) Ῥοῦχλιν, Ἱστορία τῆς Ἰταλίας. Λειψία, παρὰ Ἵρτζελ. 1870. Τόμ. Γ'. σελ. 317, ἑπ. Τόμ. Δ'. 1873. σελ. 2, ἑπ.

ἰονίους νήσους ὡς προῖκα τῆς Ἀγγλίας. Καθότι εὐχαρίστως ὑπεκρίνετο ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ὅτι ἤθελε νὰ ὑπερακοντίσῃ ἐν Ἀνατολῇ τὴν Ῥωσίαν κατὰ τὴν μεγαθυμίαν καὶ γενναιότητα! Ἀλλ' ὁ Καποδίστριας οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ βασισθῇ εἰς ἀγγλικὰς συμπαθείας. Οἱ διπλωματικοὶ αὐτοῦ ἑλιγμοὶ καὶ τὰ τεχνάσματα ηὔξησαν μόνον τὴν μεγάλην τῶν δυτικῶν Δυνάμεων δυσπιστίαν, ἥτις ἀπὸ τῆς ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ ἀπὸ τῆς Ῥωσίας χωρισμοῦ τοῦ ἀνακτοβουλίου τοῦ Κεραμεικοῦ εἶχε μεταβληθῆ εἰς καθαρὰν ἔχθραν.

Ὁ Καποδίστριας εἶχεν ἤδη καταδικασθῆ ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἦν ἤδη ἀπολωλώς, ὅτε διὰ τῆς ἐπικλήσεως τῶν ῥωσικῶν ὅπλων κατὰ τῆς Ὕδρας κατεστράφη ἠθικῶς ἐν Ἑλλάδι.

Ἡ ἀπὸ τῆς Ῥωσίας ἐξάρτησις κατέστρεψεν αὐτὸν μοιραίως· διότι ἡ ῥωσικὴ φιλία ἐστέρησεν αὐτὸν τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ του, τὴν ἐπιτυχίαν ἐνδελεχοῦς ἀγῶνος πλήρους ἀφοσιώσεως, καὶ μεγάλης φιλοδόξου ἐνεργείας, τέλος δὲ καὶ αὐτὴν αὐτοῦ τὴν ζωήν.

Ὑπὸ τὴν καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν τοῦ φόνου τοῦ Καποδιστρίου ἐφάνησαν καταπεσόντα πρὸς στιγμὴν τὰ ἀγρίως ἐξημμένα πάθη τῶν φατριαστικῶν ἐρίδων. Πλὴν ἐπετεύχθη ἆρά γε ἡ λήθη καὶ ἡ ταφὴ τοῦ παρελθόντος, τοῦ τε πταίσματος καὶ τοῦ ἐξιλασμοῦ; κατωρθώθη ἡ συνένωσις τῶν ἀντιμαχομένων φατριῶν πρὸς σοβαρὰν ἐργασίαν ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος τῆς χώρας; Δυστυχῶς ἔμελλε ν' ἀποδειχθῇ πλάνη πᾶσα συνδιαλλαγῆς ἰδέα, καὶ ὄνειρον φροῦδον πᾶσα συμβιβασμοῦ ἀπόπειρα. Καὶ ἂν δ' ἐπί τινα στιγμήν, μετὰ τὸν φόνον τοῦ Καποδιστρίου, ἐπεφάνη ἀφορμή τις πρὸς συμβιβασμὸν καὶ εὐκαιρία τις εὐτυχὴς πρὸς ὁμόνοιαν, ἐξηλείφθη πάλιν ἀμετακλήτως τὴν μεσημβρίαν τῆς 9 Ὀκτωβρίου, μετὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Γερουσίας, τὴν ἀγγέλλουσαν τὸν τῆς τριανδρίας διορισμόν.

Ἡ τὸν κόμητα Ι. Καποδίστριαν διαφυγοῦσα ἐξουσία, ἡ εἰς τὸν πρόεδρον τῆς ἐν Ἄργει ἐθνοσυνελεύσεως νομίμως προσήκουσα, ἐσφετερίζετο νῦν ὑπ' ἀνδρῶν, οἵτινες ὑπεράνω τῶν γενικῶν συμφερόντων καὶ τῆς συνδιαλλαγῆς τῶν διεστώτων ἐτίθεντο τὰς ἐκδικητικὰς αὐτῶν ὀρέξεις καὶ τὴν προσωπικὴν αὐτῶν φιλοδοξίαν.

Προστατευόμενοι καὶ εὐνοούμενοι ὑπὸ τῆς νέας προσωρινῆς κυβερνήσεως, καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ προέδρου αὐτῆς Αὐγουστίνου, ἤρξαντο

νῦν οἱ τυφλοὶ τοῦ Κυβερνήτου ὀπαδοί, οἱ «ἀπηλπισμένοι,» ὡς ἀπεκάλουν αὐτοὺς τότε ἐν Ναυπλίῳ, νὰ ἐκμεταλλεύωνται πολιτικῶς τὸν φόνον τοῦ Καποδιστρίου.

Ὡρκίζοντο, ὅτι αἴτιοι τοῦ φόνου ἦσαν οἱ γάλλοι καὶ οἱ ἄγγλοι. Ἐγνώριζον δέ, ἐννοεῖται, ὅτι ὁ κόμης Αὐγουστῖνος συνεμερίζετο τὴν πεποίθησιν ταύτην, καὶ ἐπεδείκνυτο μάλιστα τὸ κατὰ τῶν γάλλων μῖσός του. Ἐν τῇ συμπεριφορᾷ αὐτῶν κατεφαίνετο ἤδη ἔκτοτε τὸ σπέρμα τῆς τακτικῆς τοῦ κόμματος τῶν Ναπαίων. Ἡ μερὶς αὕτη, ἧς σωτήριον συμφέρον ἦτο ἡ δι' ἔτι μείζονος αὐστηρότητος καὶ διὰ τοῦ τρόμου ἐξακολούθησις τοῦ προτέρου συστήματος, περιεστοίχισε τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον. «Συμφέρον αὐτῶν εἶνε, ἔγραφεν ὁ Θήρσιος πρὸς τὸν Βρέδε (1), νὰ παραστήσωσι τὴν δολοφονίαν ὡς κατόρθωμα μεγάλου καὶ διαδεδομένου πολιτικοῦ κινήματος· ὁ δὲ κόμης οὐδόλως ἐδίστασε νὰ εἴπῃ καὶ εἰς ἐμέ, ὡς εἰς ἄλλους, ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία κατέστρεψαν τὸν ἀδελφόν του. Τοιαῦτα λέγουσι καὶ ἀπειλοῦσιν οἱ ἀφωσιωμένοι αὐτῷ ἀξιωματικοί. Ὁ ἀστυνόμος, γνωστὸς κακοῦργος, διαφυγὼν τὰ δικαστήρια τῆς Κεφαλληνίας καὶ ὁ ἀγορανόμος διανέμουσι χρήματα εἰς τὸν λαόν, ὅπως παρακινήσωσιν αὐτὸν νὰ ζητήσῃ κραυγάζων ἐκδίκησιν, καὶ εἰσὶ γνωστοὶ κατάλογοι, ἐφ' ὧν φέρονται τὰ ὀνόματα τῶν ἐχθρῶν τοῦ Κυβερνήτου, ὡς συνενόχων τοῦ κακουργήματος καὶ προγεγραμμένων ἐπ' ὀλέθρῳ.»

Ἡ πολιτικὴ τῶν «ἀντιποίνων» κατεδηλοῦτο ἤδη ἀναμφισβήτητος ἐν τῇ πρώτῃ ἐπισήμῳ προκηρύξει πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν (2). Δήλωσίς τις, πλήρης ὄγκου πεφυσημένου καὶ ψευδευλαβοῦς συγκινήσεως ἀνεκοίνωσε τὴν 9 Ὀκτωβρίου, «ἐν βαθυτάτῃ λύπῃ καὶ μετὰ δακρύων τὸ φοβερὸν καὶ ἀπροσδόκητον γεγονός: τὸν φόνον τοῦ Κυβερνήτου,» καὶ προσέθετεν, ὅτι ἀναγκαῖον ἐκ τούτου κατέστη νὰ ληφθῶσιν ὑπὸ τῆς Γερουσίας τὰ προσήκοντα εἰς τὰς περιστάσεις μέτρα ἀσφαλείας, καὶ νὰ καθιδρυθῇ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ προσω-

(1) 14 Ὀκτωβρ. 1831.

(2) Ἡ Γερουσία πρὸς τοὺς ἕλληνας, 9 Ὀκτωβρίου 1831. Συνάμα ἐξεδόθη ἐγκύκλιός τις, ὁμοία σχεδὸν τὸ περιεχόμενον, πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους, τοὺς διοικητὰς καὶ τοὺς νομάρχας. Τὴν 10 δὲ ὁμοία ἄλλη πρὸς τὰ δικαστήρια, καὶ τὴν 12 προκήρυξίς τις τῆς τριανδρίας πρὸς τοὺς ἕλληνας.

ρινὴ ἐκ τριῶν μελῶν, ἐπιτραπεῖσα τὴν ἐξακολούθησιν τῆς κυβερνήσεως.

«Τὸ ἀτυχὲς ἔθνος,» ἔλεγεν, «ἀπώλεσε τὸν καλὸν αὐτοῦ πατέρα, τὸν ἐνάρετον αὐτοῦ προστάτην, τὸν σωτῆρά του. Ἂς κλαύσῃ τὸ ἐπελθὸν κατ' αὐτοῦ μέγα δυστύχημα, καὶ ἂς σπεύσῃ νὰ ἀποπλύνῃ τὴν κηλῖδα, ἣν προσῆψεν εἰς τὴν ὑπόληψίν του ἡ μαύρη ἐκείνη πατροκτονικὴ κακουργία.»

Ἡ ἐνέργεια τῆς Γερουσίας κατήλεγχε τὴν τεταραγμένην αὐτῆς συνείδησιν. Ἐφαίνετο, ὅτι ἀνάγκη ἦτο νὰ περικαλυφθῶσι διὰ τοῦ πέπλου τοῦ ἐπὶ τῷ Κυβερνήτῃ πένθους ἥ τε γενομένη παρανομία καὶ ἡ δικαιοδοσίας ὑπέρβασις, καὶ νὰ καταπνιγῇ ἡ ἀλήθεια, ὅτι ὑφίστατο ἔτι νομίμως ἡ ἐθνικὴ τοῦ Ἄργους συνέλευσις.

Ἀντ' αὐτῆς ὑπεισῆλθε παρανόμως ἡ Γερουσία, ἀντιποιηθεῖσα τῆς ἁρμοδιότητός της. Ἀλλ' ἡ συνέλευσις ὅμως ἐκείνη εἶχεν ἀναβληθῇ μόνον μέχρις οὗ ὁ Κυβερνήτης ἤθελεν ὑποβάλει αὐτῇ τὸ σύνταγμα ἢ τὰς ἀποφάσεις τῆς Εὐρώπης περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος. Τὰ μέλη αὐτῆς δὲν ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό, ἀλλὰ διεσπαρμένα. Οὐχ ἧττον ἐκείνη ἦτο ἡ μόνη νόμιμος, πολιτικῶς κατεστημένη ἀρχὴ ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ Κυβερνήτου, καὶ εἰς *αὐτὴν* ἐπομένως προσῆκε νὰ διορίσῃ προσωρινὴν κυβέρνησιν. Ἔσχον ὅμως τὴν ἀφέλειαν νὰ δικαιολογηθῶσιν, ὡς παρὰ τῆς Γερουσίας, ἐπὶ τῇ ὑπερβάσει τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς, διὰ τοῦ ἐκτάκτου τῶν περιστάσεων, ἐν αἷς κατεστήθη ἡ τριανδρία, καὶ νὰ ἐπικαλεσθῶσι μάλιστα τὸ 13 ἄρθρον τοῦ Β'. ψηφίσματος τῆς ἐν Ἄργει ἐθνικῆς συνελεύσεως, καί τοι λέγον ῥητῶς: (1) «Ἐάν,—ὃ μὴ γένοιτο—ἤθελε συμβῇ ἀποβίωσις τοῦ Κυβερ»νήτου, πρὶν ἢ συγκαλεσθῇ ἡ συνέλευσις, αὕτη θέλει συγκροτηθῇ »ἀμέσως κατὰ πρόσκλησιν μιᾶς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς, τὴν ὁποίαν »ὁ Κυβερνήτης θέλει συστήσει εἰς τὴν τοιαύτην περίστασιν, παρα»χωρῶν εἰς αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν του, κ. λ. (2).» Ἀφοῦ δὲ ὁ Ι. Κα-

(1) Βλ. Μάμουκα, Τὰ κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος, κ. λ. Τόμ. ΙΑ'. σελ. 146. Σημ. τ. Μετ.

(2) «Ἔλαβον ὑπ' ὄψιν μου τὰς σχετικὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Ἄργει συνελεύσεως, καὶ εἶδον πρὸς θαυμασμόν μου, ὅτι οὐ μόνον νομίμως αὕτη ὑφίσταται, ἀλλ' ὅτι οὐδ' ἠδύνατο νὰ διαλυθῇ, χωρὶς νὰ συγκαλεσθῇ ἐκ νέου. Καθότι εἶχεν ἀναβληθῇ

-ποδίστριας εἶχε παραλείψει νὰ διατάξῃ τὰ ἐν Ἄργει ἐν περιπτώσει θανάτου του ὁρισθέντα, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε νόμιμος ἀντικυβέρνησις διὰ διαθήκης ὡρισμένη, ἀκατανόητον βεβαίως ἦτο, τίς παρέσχεν εἰς τὴν Γερουσίαν τὴν ἐξουσίαν νὰ προβῇ εἰς τὸν διορισμὸν τοιαύτης ἀρχῆς.

Ἐπικαιρότατον καθῆκον τῶν ἀντιπρέσβεων ἦτο νὰ ἀναμνήσωσιν ἐν ὀνόματι τῶν προστατίδων Δυνάμεων τὸ σύνταγμα, καὶ νὰ ἀπαιτήσωσι συγκάλεσιν τῆς συνελεύσεως. Δὲν ἐτόλμησαν ὅμως, καὶ ἀνεγνώρισαν οὕτω σιωπηλῶς τὰ ὑπὸ τῆς Γερουσίας τετελεσμένα.

«Οὕτω δὲ τὸ κράτος τῆς Ῥωσίας, καταστραφὲν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Καποδιστρίου, ἀνέζησε πάλιν καὶ διαιωνίσθη, ἀναστηλωθέντος τοῦ ῥωσικοῦ κόμματος ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν ἑλληνικῶν θεσμῶν καὶ νόμων, καὶ αὐτῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Ι. Καποδιστρίου τεθειμένων. Ἡ Ἑλλὰς ἔσχε τριάκοντα τυράννους ἀνθ' ἑνός: τὰ 27 μέλη τῆς Γερουσίας καὶ τὰ τρία τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως (1).»

μόνον μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ Κυβερνήτης ἤθελεν ὑποβάλει αὐτῇ τὸ σύνταγμα ἢ τὴν ἀπόφασιν τῆς Εὐρώπης περὶ Ἑλλάδος. Εἶχε δ' ἐπιφυλαχθῇ τὸ δικαίωμα νὰ συζητήσῃ καὶ ἀποφασίσῃ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ἀντικειμένων. Ὁ Κυβερνήτης εἶχε περιβάλει διὰ τῆς ἐγκρίσεως αὐτοῦ καὶ κηρύξει οὕτω νόμον τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ἥτις ἐστηρίζετο ἐπὶ προηγουμένου τῆς ἐν Τροιζῆνι συνελεύσεως. Ἡ συνέλευσις λοιπὸν ὑφίστατο ἔτι νομίμως, καί τοι τὰ μέλη αὐτῆς ἐτύγχανον διεσκορπισμένα. Εἶχε τὸν πρόεδρον αὐτῆς (Σισίνην), τὸν γραμματέα της (Ἰακωβάκην Ῥίζον)· ἦν δὲ αὐτὴ μὲν ἡ μόνη πολιτικῶς κατεστημένη ἀρχὴ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου, ὁ δὲ Σισίνης ὁ ἀμέσως νόμιμος ἄρχων τοῦ ἔθνους. Εἶχε μὲν ἡ συνέλευσις ἐκείνη διατάξει τὰ ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ Κυβερνήτου, παρασχοῦσα αὐτῷ τὴν ἐξουσίαν νὰ διορίσῃ διὰ διαθήκης διοικητικὴν ἐπιτροπήν, μέλλουσαν νὰ συγκαλέσῃ ἅμα τῷ θανάτῳ του τὴν συνέλευσιν, καὶ νὰ καταθέσῃ τὴν διαθήκην παρὰ τῇ Γερουσίᾳ· τοιαύτη ὅμως διαθήκη δὲν εὑρέθη. Ὁ ἀπερίσκεπτος ἀνὴρ δὲν ἐμερίμνησε νὰ ἐκτελέσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ ψηφίσματος παραγγελλόμενα αὐτῷ, διὰ τὴν σπουδαιοτάτην αὐτὴν καὶ κατεπείγουσαν περίστασιν, ἡ δὲ Γερουσία, ἀντὶ νὰ καλέσῃ πάραυτα τὸν πρόεδρον Σισίνην ὅπως ἀναλάβῃ ἀμέσως τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, ὑπερέβη (διὰ πραξικοπήματός τινος) τὰ δικαιώματά της, καὶ ἐξέλεξεν ὅλως αὐθαιρέτως, τὸ ἐπεῖγον τῶν πραγμάτων προφασιζομένη, κυβερνητικὴν ἐπιτροπήν, ἥτις καὶ αὐτὴ ἐντὸς ὀλίγου ὑπερεπήδησε τὸν κύκλον τῶν δικαιωμάτων της, περιοριζόμενον εἰς τὴν συγκάλεσιν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, καὶ αὐθαιρετώτερον ἔτι ἤσκησε τὴν παντοδύναμον τοῦ Καποδιστρίου ἐξουσίαν.» Ὁ Θήρσιος πρὸς τὴν σύζυγόν του. 31 Ὀκτωβρίου 1831.

(1) Πάρις, σελ. 164.

Πάντα ἀληθῶς κατεδείκνυον αὔξουσαν ὑπερίσχυσιν τῆς ῥωσικῆς μερίδος. Ὁ γέρων Κολοκοτρώνης ἔμαθε τὸν διορισμὸν αὐτοῦ δι' ἰδιαιτέρου ἀγγέλματος τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου, καὶ διὰ δύο κυβερνητικῶν ταχυδρόμων· προσεκλήθη δὲ κατεπειγόντως ὅπως μεταβῇ εἰς Ναύπλιον.

Ἀφιχθεὶς μετὰ 150 ἱππέων ἐκεῖσε τὴν 11 Ὀκτωβρίου, μετὰ σύντονον ἔφιππον πορείαν (1), ἐπέταξεν «ἡσυχίαν» εἰς τὸν ἐξηρεθισμένον λαόν, ὅστις ὀδυρόμενος προϋπήντησεν αὐτῷ, καὶ ἔδραμε πρὸς τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον, ἵνα τὸν παρηγορήσῃ. «Εἰς τὸν λαιμόν σου κρέμομαι,» εἶπεν αὐτῷ, ὡς λέγει, ὁ Κόμης, — «καὶ ἐγὼ καὶ τὸ ἔθνος, καὶ κάμε ὅ,τι σοῦ φανῇ εὔλογον.» Μετὰ τοῦτο συνεζήτησε περὶ τῶν ἀναγκαίων μέτρων ἀσφαλείας μετὰ τοῦ Ἀλμεΐδα, ἐπῄνεσεν αὐτὸν καὶ τοὺς *«τακτικούς,»* καὶ ὀμόσας τὸν ὅρκον τὴν ἐπομένην ἡμέραν, ἀνέλαβε τὰ τῆς κυβερνήσεως. «Πολλοὶ τρελλοί,» διηγεῖται (2), «ἤρχοντο καὶ μὲ ἐφορτώνοντο, καὶ μοῦ ἔλεγον: Κολοκοτρώνη, ἐκδίκησιν κάμε, σκότωσε τοὺς φονεῖς· καὶ ἐγὼ τοὺς ἐμάλωσα καὶ τοὺς ἔδιωξα ἀπὸ τὸ σπίτι, λέγοντάς τους· πηγαίνετε εἰς τὰ σπίτια σας, δὲν εἶνε ἐδική σας δουλειά.»

Συνάμα δ' ἐπεφάνη, οἷον μέλλων προστάτης ἄγγελος τῆς τριανδρίας, σύμβουλος δ' αὐτῆς καὶ μέντωρ, ὁ ναύαρχος Ῥίκορδ, ὃν ἐθνικὸν ἀτμόπλοιον ἐν τάχει κατήγαγεν. Ἔσχεν οὗτος τὴν φρόνησιν νὰ ἀποφύγῃ πανηγυρικήν τινα ὑποδοχήν, ἣν παρεσκεύαζεν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀπόβασίν του τὸ ῥωσικὸν κόμμα. Καθότι καὶ ἄλλως, μεταξὺ τῶν περιέργων τῆς ἀκροσφαλοῦς θέσεως, ἣν εἶχε καταλάβει ὁ ναύαρχος μεταξὺ τοῦ Καποδιστρίου ἐξ ἑνὸς καὶ τῶν ἀντιπρέσβεων ἐξ ἑτέρου, ἦν καὶ τοῦτο, ὅτι ἐγνώριζε νὰ κρύπτῃ ἐπιδεξίως καὶ νὰ καθιστᾷ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον ἀξιοπαρατήρητον τὴν ῥωσικὴν ἐπιῤῥοήν, ὑπὲρ ἧς εἰργάζετο. Τὰ ῥωσικὰ δὲ συμφέροντα δὲν ἐζημιοῦντο βεβαίως ἐκ τῆς νέας τῶν πραγμάτων φάσεως.

Τὸ παρὰ τῇ κυβερνητικῇ τριανδρίᾳ ἐπικρατοῦν πνεῦμα ἦν ἱκανὴ ἐγγύησις τῆς ὑπεροχῆς τῆς ῥωσικῆς πολιτικῆς. Ἀνάγκη δ' ἴσως μᾶλ-

(1) Ἐξάωρον, ὡς ἰσχυρίζεται. Παρβλ. Διήγησ. κ. λ. σελ. 239.
(2) Διήγ. κ. λ. σελ. 240. Σημ. τ. Μετ.

λον παρίστατο περιορισμοῦ καὶ καταστολῆς τῶν ἐκδικητικῶν ὁρμῶν τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ὁ κυβερνήτης κόμης Αὐγουστῖνος εἶχεν οὐσιωδῶς συντελέσει μετὰ τοῦ Βιάρου, ὅπως καταστῇ μισητὴ ἡ διοίκησις τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ, καὶ ἀποξενωθῇ οὗτος τῶν σπουδαιοτάτων πολιτικῶν κορυφαίων τῆς χώρας. Στρατιωτικῶς εἶχε καταστρέψει αὐτὸς ἑαυτὸν διὰ τῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἄστιγξ ἐκστρατείας ἐκείνης, καταστὰς γελοῖος εἰς τοὺς γηραιοὺς καὶ ἡλιοκαεῖς πολεμιστάς. Ἠδύνατο δὲ νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ κακὸς δαίμων τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου. Πρὸς τὴν ματαιότητα καὶ ἀλαζονείαν αὐτοῦ ἐξισοῦτο μόνη ἡ λυπηρὰ καὶ ἐπίμονος αὐτοῦ ἀμάθεια, περί τε τῶν χρειῶν καὶ τῶν διαθέσεων τοῦ τόπου ὡς καὶ περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ θέσεως. Ἐλαφρόνους, ἐπιπόλαιος, εὐερέθιστος, ἀδύνατος μᾶλλον ἢ ἀγαθός, δὲν ἦτο βεβαίως ὁ ἀνήρ, ὁ δυνάμενος νὰ δεσπόσῃ τῆς περιπλόκου τότε τῶν πραγμάτων καταστάσεως. Μόνον δὲ πνεῦμα ποιητικὸν καὶ ἐξημμένον, ὡς τὸ τοῦ Μουστοξύδου (1) ἠδύνατο νὰ μυθολογῇ περὶ τῆς «φρονήσεως,» μεθ' ἧς «ὁ ἀγαθὸς ἐκεῖνος κόμης Αὐγουστῖνος ἐπηδαλιούχησεν ἐν μέσῳ φοβερᾶς καταιγίδος τὸ καταχειμασθὲν σκάφος τῆς πολιτείας.»

Ἐμφρονέστεροι τούτου καὶ μᾶλλον πεπειραμένοι φίλοι οὐδόλως ἐπλανῶντο ὡς πρὸς τὴν ἀνικανότητα τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου.

(1) Il buon conte Agostino ora e alla testa degli affari, ma non ancora per molto tempo· dopo avere con saviezza guidata questa travagliata nave in mezzo alle orrende burrasche, che l'hanno agitata, cederà fra poco il timone al nuovo Principe od al suo luogotenente. Io dopo avere adempito oltre ogni mia forza ogni dovere, e spesso in pericolo della stessa vita, con afflizione ma non mai con timore, opresso dalle fatiche, e della noja che succede alla perdita delle illusioni, non istarò ancora qui, che quanto mi occorre per partir con onore. (Ὁ ἀγαθὸς κόμης Αὐγουστῖνος ἡγεῖται νῦν τῆς πολιτείας, ἀλλ' οὐχὶ ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον· πηδαλιουχήσας ἐμφρόνως τὸ κλυδωνισθὲν τοῦτο πλοῖον ἐν μέσῳ τῶν φοβερῶν καταιγίδων, αἵτινες κατεχείμασαν αὐτό, θέλει ἐντὸς ὀλίγου παραχωρήσει τὸ πηδάλιον εἰς τὸν νέον ἡγεμόνα, ἢ τὸν τοποτηρητὴν αὐτοῦ. Τὸ κατ' ἐμέ, ἐκπληρώσας ὑπὲρ δύναμιν τὸ καθῆκον, πολλάκις καὶ ἐν κινδύνῳ τῆς ζωῆς μου αὐτῆς, λυπούμενος μὲν ἀλλ' οὐχὶ φοβούμενος, καταβεβλημένος ὑπὸ τῶν κόπων, καὶ τῆς ἀηδίας ἥτις διαδέχεται τὴν διάλυσιν τῶν ἀπατηλῶν ἡμῶν ἐλπίδων, θέλω παραμείνει μόνον ἐνταῦθα, ὅσον εἶνε ἀναγκαῖον ὅπως ἀναχωρήσω ἐντίμως). Μετὰ 2 μόνον ἑβδομάδας ἀπὸ τῆς ἐνδουσιώδους ταύτης ἀποστροφῆς τοῦ Μουστοξύδου ἔπεσεν ὁ «ἔμφρων πηδαλιοῦχος,» καὶ παρητήθη.

Παραγόμενος ὁ νέος κυβερνήτης ἐκ τῆς καθ' αὐτὴν μὲν σεβαστῆς καὶ εὐεξηγήτου ἀλλ' ἐντελῶς τυφλῆς λατρείας πρὸς τὸν πρεσβύτερον αὐτοῦ ἀδελφόν, πᾶσαν μὲν κατὰ τοῦ κόμητος Ἰωάννου Καποδιστρίου ἀντίδρασιν ἐθεώρει ὡς κακουργίαν καὶ καθοσιώσεως ἔγκλημα, πᾶν δὲ τῆς ἀντιπολιτεύσεως μέλος ὡς κακοῦργον. Τὸ αἴσθημα τοῦτο ἐκορυφώθη σχεδὸν εἰς παραφροσύνην διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς 9 Ὀκτωβρίου, ἡ δὲ καθ' αὐτὴν τοσοῦτον ἀσθενὴς ἤδη διάνοια τοῦ Αὐγουστίνου ἀπέμεινεν ἐμβρόντητος ὅλως. Ἡ ἐκδίκησις παρέστη αὐτῷ ὡς ἱερὸν καθῆκον. Τοῦτο κατ' ἀρχὴν ἐφάνη αὐτῷ ἐκτὸς πάσης συζητήσεως κείμενον, καί τοι κατ' ἀνάγκην ἐδίστασεν ὡς πρὸς τὸ εὔκαιρον τῆς προσβολῆς τῶν «*συνταγματικῶν*» καὶ ἀνέβαλε, συμφώνως πρὸς τὰς συμβουλὰς τῶν ῥώσων πρακτόρων, τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐκδικητικῶν αὐτοῦ σχεδίων.

« Ὁ κόμης Αὐγουστῖνος Καποδίστριας εἰς τοσοῦτον ἀμέσως ἀδιάλλακτον καὶ ἄφρονα ἐνέργειαν προέβη, καὶ τοσοῦτον ἐν παντὶ παρέστη ὡς διάδοχος τοῦ ἀδελφοῦ του, ὥστε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἠδύνατό τις νὰ προΐδῃ νέαν κρίσιν ἐπερχομένην. Οἱ τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἀντιπρέσβεις ἠθέλησαν τούτου ἕνεκα νὰ ἀναγνωρίσωσιν ὡς πραγματικὴν κυβέρνησιν τὴν διοικητικὴν ἐπιτροπήν, καὶ ἠπείλησαν ὅτι ἤθελον καταλίπει τὴν χώραν, ἂν διεταράσσετο ἡ τάξις. Ὁ ῥῶσος πράκτωρ εἰς οὐδὲν προέβη διάβημα· ἀλλ' ἡ ἀπειλὴ τῶν ἀντιπρέσβεων καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ παρουσία τῶν συμμάχων στόλων ἀπέτρεψαν οὐχ ἧττον τὴν ἔκρηξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν.» Τοιαῦτα λέγουσιν αἱ αὐστριακαὶ ἐκθέσεις (1).

Ἐνῷ δὲ ὁ πρόεδρος τῆς «πραγματικῆς ἐκείνης κυβερνήσεως» ἦν φατριάρχης μᾶλλον ἢ πολιτικὸς ἀνήρ, τὴν αὐτὴν φατριαστικὴν θέσιν, ἐκφανῶς δεδηλωμένην, κατεῖχε καὶ τὸ δεύτερον τῆς τριανδρίας μέλος, ὁ Θεόδ. Κολοκοτρώνης. Ῥίψας τό τε ξίφος καὶ τὸ ὄνομά του εἰς τὴν πλάστιγγα ὑπὲρ ἀδιαλλάκτου ἀντιδράσεως, ὡς μόνον στήριγμα τῆς Ἑλλάδος ἐθεώρησε τὴν ὁμόδοξον Ῥωσίαν. Ἐπ' αὐτὸν εἶχε στηρίξει τὴν ἐσχάτην αὐτοῦ ἐλπίδα ὁ Ι. Καποδίστριας. Ὁ Κολοκοτρώνης

(1) Ἐκθ. ἐκ Κωνστ. τῆς 10 Νοεμ. 1831, ἐκ Ναυπλ. τῶν 9, 12 καὶ 15 Ὀκτωβ. Παράρτ.

καὶ ἡ πελοποννησιακὴ αὐτοῦ ἀκολουθία εἶχον ὁρισθῆ, ὅπως στηρίξωσι διὰ τῶν ὅπλων τὸ σύστημα τοῦ Κυβερνήτου καὶ καταβάλωσι τὴν ἀντίστασιν τῆς συνταγματικῆς μερίδος.

Μόνον τοῦ τρίτου μέλους τὸ πρόσωπον ἠδύνατο νὰ παράσχῃ ἐγγύησίν τινα κατὰ τῶν παρεκτροπῶν τῆς ἀδιαλλάκτου ἀντιδράσεως· ἀλλ' ἠδύνατο ὅμως καὶ νὰ συντελέσῃ ὅπως γεννηθῇ διάστασίς τις ἐν τοῖς κόλποις τῆς κυβερνήσεως. Ὡς ἀμφίβολον ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ, ἂν ἡ Γερουσία, ἐκλέγουσα τὸν Κωλέττην, προέβαινεν εἰς παραχώρησίν τινα πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κοινῆς γνώμης, ἢ ἂν τοὐναντίον σκοπὸν αὐτῆς κρύφιον εἶχε νὰ ἐκθέσῃ ἀπέναντι τῶν συνταγματικῶν τὸν πρῴην ἰατρὸν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, καὶ νὰ παραλύσῃ τὰς ἰσχυρὰς συμπαθείας, ὧν ἀπήλαυεν οὗτος παρὰ τοῖς ῥουμελιώταις. Τοιοῦτόν τι ὑπαινίσσεται ἡ παρατήρησις τοῦ Πάρις, λέγοντος, «ὅτι ὁ Κωλέττης ἐξελέχθη μέλος τῆς τριανδρίας, τὸ μὲν πρὸς περιποίησιν τῶν ἐθνικῶν αἰσθημάτων, τὸ δὲ ὅπως ἐκτεθῇ ἀπέναντι τῶν συνταγματικῶν διὰ τῆς ἐνδεχομένης αὐτοῦ συναινέσεως εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν συναδέλφων του.»—Ὁ Κωλέττης αὐτὸς δὲν ἤθελε δεχθῆ θέσιν, ἐν ᾗ, βίᾳ τῆς ὑπεροχῆς τῶν γνώσεών του καὶ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ὀξυδερκείας, ἐκινδύνευεν ἀπαύστως νὰ μένῃ μειονοψηφῶν, ἂν ἐνδομύχως δὲν ὑπελόγιζε νὰ πλεονεκτήσῃ τῶν συναδέλφων του, ὠφελούμενος ἐκ τῶν σφαλμάτων καὶ τῶν ἐλλείψεών των. Ἐνῷ δ' ἐκεῖνοι ἡνωμένοι προσεπάθουν νὰ πιέζωσιν αὐτὸν διὰ τῆς πλειονοψηφίας ἐν παντὶ σπουδαίῳ ζητήματι, εἰργάζετο οὗτος ὅπως χαλαρώσῃ τὸν δεσμὸν αὐτῶν. Ἤθελε νὰ καταβάλῃ αὐτοὺς διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου στρατηγήματος, ὅπερ εἶχεν ἐπιτυχῶς ἐκτελέσει κατὰ τοῦ Κουντουριώτου. Ἀπεδοκίμαζε τὸ ἦθος καὶ τὴν ἐκφανῶς ἐκδηλωθεῖσαν πρόθεσιν τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου, θέλοντος νὰ παρακολουθήσῃ διὰ παντὸς κινδύνου τὸ πρότυπον τοῦ ἀδελφοῦ του, μὴ ἔχοντος δὲ τὴν δύναμιν μήτε τὴν περίσκεψιν ἐκείνου· ἀπεδοκίμαζε δ' ἐπίσης τὸν ἄφρονα φανατισμόν, τὸν παρατόλμως καθ' ἑαυτοῦ προκαλοῦντα τοῦ μίσους καὶ τῆς ἔχθρας τὸν ὄγκον ὁλόκληρον. Ἐπλησίασε δὲ εἰς τοὺς κυρίους Δώκινς καὶ Ῥουάν, πρὸς οὓς ἐκ τῶν προτέρων ἤδη διέκειτο φιλικῶς. Ἐμέμφθη τὴν πρόθεσιν τοῦ Κολοκοτρώνου, προσπαθοῦντος νὰ κατορθώσῃ τὴν ἐκλογὴν τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει ὡς Κυ-

βερνήτου τῆς Ἑλλάδος, καὶ συνηντήθη ὡς πρὸς τοῦτο πρὸς τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἐπιθυμοῦσαν πενταμελῆ ἀντιβασιλείαν καὶ νομοθετικὸν σῶμα.

Δὲν ἔπρεπέ τις ὅμως νὰ περιμένῃ παρὰ τοῦ Κωλέττου ἔντονον ἀντίστασιν κατὰ τῶν ἀντιδραστικῶν μέτρων τῆς κυβερνητικῆς πλειονοψηφίας· καθότι εἶχε προτιμήσει νὰ καιροσκοπῇ μᾶλλον ἐν ἡσυχίᾳ καὶ νὰ ἀναμένῃ.

Ἐν ἀρχῇ εὐθὺς τῆς νέας διοικήσεως ἐπῆλθεν ἀμορφὴ νὰ δοκιμασθῇ ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπή, ἂν ἤθελε χρησιμοποιήσει τὴν σφετερισθεῖσαν αὐτῆς ἐξουσίαν ὑπὲρ μιᾶς φατρίας, ἢ τοὐναντίον ἤθελεν ἀσκήσει αὐτὴν πρὸς συνδιαλλαγὴν τῶν πνευμάτων καὶ τὴν ἐν ὁμονοίᾳ συγχώνευσιν τῶν φατριῶν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς πατρίδος.

Τὴν τετάρτην ἡμέραν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καποδιστρίου παρέστη ἐν Ναυπλίῳ πρεσβεία τῶν κορυφαίων τῆς ὑδραϊκῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἀπετέλουν δ' αὐτὴν οἱ κύριοι Ζαΐμης, Μιαούλης καὶ Τρικούπης, κομίζοντες ἐπιστολὴν ὑπογεγραμμένην ὑπὸ τριάκοντα πληρεξουσίων, καὶ παρέχουσαν αὐτοῖς τὴν ἐξουσίαν νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τῆς Γερουσίας, δηλοῦντες ὅμως, ὅτι κατὰ τὸ φρόνημα τῆς ὑδραϊκῆς ἀντιπολιτεύσεως μόνον νομίμως ἐκλελεγμένη καὶ ἐλευθέρως συζητοῦσα συνέλευσις ἔπρεπε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν ὑφισταμένην κυβέρνησιν, καὶ ὅτι ἠναγκασμένοι ἦσαν νὰ διαμαρτυρηθῶσι κατὰ πάσης ἐνδεχομένης ὑπερβάσεως ἁρμοδιότητος τῆς Γερουσίας. «Θέλετε ἀναγνωρίσει, κύριοι, ἔλεγεν ἡ πρὸς τὴν Γερουσίαν ἐπιστολὴ τῆς 11 Ὀκτωβρίου, ὅτι μόνον οἱ νομίμως ἐκλελεγμένοι καὶ ἀπαραβιάστως συζητοῦντες πληρεξούσιοι τοῦ ἔθνους δύνανται νὰ ἀντικαταστήσωσι κατὰ νομίμους τύπους καὶ δι' ἐθνικῆς δυνάμεως τὴν πρὸ μικροῦ λήξασαν ἐξουσίαν. Ἐλπίζομεν δέ, ὅτι ἡ Γερουσία, ὀργανισθεῖσα ὑπὸ ἐκλιπούσης ἀρχῆς ὡς συμβουλευτικὸν μόνον σῶμα, δὲν θέλει τολμήσει νὰ ὑπερβῇ τὸν κύκλον τῶν καθηκόντων αὐτῆς, οὔτε περιαγάγει ἡμᾶς εἰς τὴν δυσάρεστον ἀνάγκην νὰ διαμαρτυρηθῶμεν κατὰ τοιαύτης ἐνεργείας.»

Ἡ φρόνησις καὶ τὸ συνδιαλλακτικὸν πνεῦμα ὑπηγόρευον τὴν παραδοχὴν τῆς ὑπὸ τῶν ὑδραίων προτεινομένης συνεννοήσεως. Ἡ Γερουσία ὅμως καὶ ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ ᾐσθάνθησαν ἑαυτὰς προσβαλλομένας ὑπὸ τῆς ἰδέας καὶ μόνον ὑδραϊκῆς διαμαρτυρήσεως, ἀπει-

λούσης νὰ ἐκθέσῃ εἰς τὴν κοινὴν περιφρόνησιν τὴν παρανομίαν τῆς μέχρι τοῦδε διαγωγῆς αὐτῶν. Παρεῖδον δ' ἐντελῶς, ὅτι ἠδύνατο νὰ διαλυθῇ ὅλως ἡ ἐπικειμένη διάστασις καὶ νὰ κερδηθῇ ἡ ὑδραϊκὴ ἀντιπολίτευσις, ἂν προσεφέροντο πρὸς αὐτὴν μεθ' ἠπιότητος καὶ φρονήσεως.

Ἡ ἀδιάλλακτος καὶ περιφρονητικὴ ἀλαζονεία τῶν «ἀπηλπισμένων» ἐθριάμβευσε, καὶ ἀπεκρούσθη ἡ περὶ προσεγγίσεως ἀπόπειρα καὶ τὸ ἔγγραφον τῶν ὑδραίων. Προσέθηκε δὲ μάλιστα ἡ Γερουσία τὴν ὑπερφίαλον δήλωσιν, ὅτι συνήθειαν εἶχε νὰ δέχηται μόνον διὰ τῆς κυβερνήσεως ἀνακοινώσεις ἑλλήνων πολιτῶν.

Τότε οἱ ὑδραῖοι, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς προθυμίας αὐτῶν εἰς πᾶσαν δυνατὴν συνεννόησιν, ἀπέστειλαν ἄλλον πληρεξούσιον εἰς Ναύπλιον, ἀντὶ τοῦ Μιαούλη, ὅστις ἐφαίνετο φυσικῶς ἀκατάλληλος δι' ἔργον μεσίτου, ὡς πρόσωπον λίαν διακεκριμένον καὶ πολέμιον τοῦ φονευθέντος κυβερνήτου· παριδόντες δὲ καὶ τὸ παράνομον τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς, ἀπετάθησαν πρὸς τὴν τριανδρίαν αὐτὴν ἀπ' εὐθείας ἀντὶ τῆς Γερουσίας. Ἀπήτησαν δὲ νὰ συμπληρωθῇ διὰ δύο μελῶν ἐκ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπή, νὰ δοθῇ πλήρης ἀμνηστεία εἰς πάντα τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα, καὶ νὰ συγκληθῇ ἡ ἐθνοσυνέλευσις εἰς μέρος παρέχον αὐτῇ ἀσφάλειαν καὶ ἀνεξαρτησίαν. Ἐπὶ τέλους ἀπήτησεν ἡ ὑδραϊκὴ Γερουσία νὰ γείνωσιν ἐλεύθεραι ἐκλογαὶ καὶ νὰ παρακαθίσωσιν οὕτω ἐν τῇ συνελεύσει πάντες οἱ ἐν Ὕδρᾳ ἀντιπρόσωποι, ἀδιάφορον ἂν ἐγένετο ἡ ἐκλογὴ αὐτῶν τῇ ἀδείᾳ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν εἴτε χωρὶς αὐτῆς.

Ὅσον μέτριαι καὶ ἂν παρίσταντο αἱ ἀπαιτήσεις αὗται, οὐδεμίαν ἔδειξε διάθεσιν ἡ κυβέρνησις πρὸς παραδοχὴν αὐτῶν. Ἀπήντησε δὲ εἰς τοὺς ὑδραίους, ὅτι δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ δεχθῇ τὴν προσθήκην νέων μελῶν εἰς τὸ ἐκτελεστικὸν σῶμα, ὅτι ἀμνηστείαν μόνον ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἠδύνατο νὰ χορηγήσῃ, καὶ ὅτι ἄλλως ἤθελον ληφθῇ πρόσφορα μέτρα, ὅπως ἡ συνέλευσις αὕτη συζητῇ ἄφοβος καὶ ἀτάραχος. Συνάμα δέ, καὶ τῇ ἐπιμόνῳ ἀπαιτήσει τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου, ἀπέῤῥιψεν ἡ τριανδρία ὡς παράνομον τὴν αἴτησιν, ὅπως παρακαθίσωσιν εἰς τὴν συνέλευσιν οἱ ἐν Ὕδρᾳ ἑβδομήκοντα ἀντιπρόσωποι, ὡς ῥητῶς ὁρίζοντος τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου τὴν ὑπὸ τῶν τοπικῶν

ἀρχῶν βεβαίωσιν τῆς ἐκλογῆς. Ποσάκις ἡ ἀντιπολίτευσις εἶχεν ἐπιμόνως πολεμήσει τὸ νεκρὸν γράμμα τοῦ νόμου, πικρὰς ἐξ αὐτοῦ ἀρυσθεῖσα μομφὰς κατὰ τοῦ Κυβερνήτου! Νῦν δὲ πάλιν γεγωνὸς κατεμέμφετο, ὅτι ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν μᾶλλον τὸ γράμμα νόμου πρὸ καιροῦ ἐκδοθέντος ἢ αἱ ἀνάγκαι τῶν καιρῶν καὶ ἡ εὐημερία τῆς χώρας. Καὶ εἶχε μὲν αὕτη δίκαιον ὡς πρὸς τοῦτο· ἀλλ' ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ δὲν ἠδύνατο ἢ δὲν ἤθελε νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι ὁ ἀδελφὸς τοῦ δολοφονηθέντος ἤθελεν ἀναγνωρίσει τὸ δίκαιον ἐκεῖνο.

Ἡ ἀπάντησις τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς οὐδὲν ἄλλο ἦτο, ἐννοεῖται, ἢ ὑπεκφυγή, καὶ ἐθεωρήθη ὡς προσβολὴ ἐν Ὕδρᾳ.

Τὰ συνδιαλλακτικὰ διαβήματα τῶν «συνταγματικῶν» ἀπέτυχον. ἔπρεπε δὲ καὶ νὰ χαρῶσιν οἱ ἀπεσταλμένοι αὐτῶν, ὅτι ἐπέστρεψαν ἀσφαλεῖς εἰς Ὕδραν, προστατευόμενοι ὑπὸ γαλλικοῦ βρικίου. Καθότι οἱ «ἀπηλπισμένοι» θερμοκέφαλοι τῆς Γερουσίας, ὡς καὶ ὁ κόμης Αὐγουστῖνος Καποδίστριας, ὑπελάμβανον ὡς δεῖγμα ἐνόχου καὶ πεπλανημένης ἀδυναμίας τὴν πρὸς ἀποστάτας διαπραγμάτευσιν, οἵτινες ἔπρεπε μᾶλλον νὰ συλληφθῶσιν εὐθὺς καὶ νὰ παραπεμφθῶσιν ἐνώπιον στρατοδικείου.

«Ἀσυγχώρητον εἶνε,ἀνέκραξεν εἷς τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Ἀλμέϊδα, ὅτι ἐπιτρέπεται εἰς κακούργους, οἷος ὁ Μιαούλης, νὰ πλησιάζωσιν εἰς τὴν πόλιν, χωρὶς νὰ συλλαμβάνωνται. Μὰ τὴν πίστιν μου!, προσέθηκε, μ' ἔρχεται νὰ κάμω κ' ἐγὼ μίαν δολοφονίαν!» (Ma foi! je pouvais me resoudre à faire aussi un assassinat!). Ἕτερος δὲ ὁμόφρων αὐτῷ τῷ ἀπήντησεν: «Ἡσύχασε, λοχαγέ μου, θὰ τοὺς ἴδῃς καὶ αὐτοὺς κρεμασμένους (Tranquillisez-vous, mon capitaine; vous les verrez encore pendre). Ὁ ἀστυνόμος καὶ ὁ ἀγορανόμος τοῦ Ναυπλίου διένεμον χρήματα εἰς τὸν ὄχλον, ὅπως παρακινῶσιν αὐτὸν νὰ κραυγάζῃ «ἐκδίκησιν,» καὶ κατάλογοι συνετάσσοντο, ἐν οἷς προεγράφοντο ἐπ' ὀλέθρῳ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Κυβερνήτου ὡς τοῦ φόνου του συνένοχοι.

Εὐνόητον καθίσταται, ὅτι ἡ ἀγανάκτησις καὶ τὸ πάθος τῶν ἀποβληθέντων ὑδραίων διπλῶς ἐκορυφώθησαν, καὶ ὅτι οἱ «συνταγματικοὶ» ἀπέδωκαν τὰ ἴσα εἰς τοὺς ἐναντίους των.

Διέδωκαν τὴν φήμην, ὅτι ὁ φονευθεὶς Κυβερνήτης εἶχε μισθώσει

ἓξ ὑδραίους, ὅπως φονεύσωσι τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ὑδραϊκῆς ἀντιπολιτεύσεως, καὶ γενικὴ πεποίθησις ἐσχηματίσθη ἐν Ὕδρᾳ, ὅτι ὁ κόμης Αὐγουστῖνος καὶ ὁ ναύαρχος Ῥίκορδ εἶχον ὀμόσει νὰ στείλωσιν εἰς Σιβηρίαν τὸν Μιαούλην καὶ πάντας τοὺς μετασχόντας τῆς ἐν Πόρῳ καταστροφῆς ναυτικούς.

Πάντα δ' ἀληθῶς τὰ μέτρα καὶ αἱ διαταγαὶ τῆς κυβερνήσεως ἐφαίνοντο τοῦ λοιποῦ φέροντα τὴν σφραγῖδα λυσσώδους ὀπισθοδρομικοῦ φατριασμοῦ.

Ὁ ὑπὲρ τῆς ἀπολύτου ἀρχῆς ἀγὼν τῶν «ἀπηλπισμένων,» καὶ ὁ ἐναντίος ἀγὼν τῶν συνταγματικῶν ὑπὲρ ἀσφαλείας, κτήσεως καὶ ἐλευθερίας ἤρξατο ἐκ νέου μετὰ σφοδρᾶς ἐμπαθείας. Καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν παρεῖχον πάλιν οἱ ῥῶσοι ἐκφανῆ συνδρομὴν καὶ ὑποστήριξιν εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον, καὶ περιέβαλον διὰ στενοτάτου τὴν Ὕδραν ἀποκλεισμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ «συνταγματικοὶ» ἐτύγχανον στηρίγματος καὶ συνδρομῆς παρὰ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων, καὶ εὕρισκον εὐκαιρίαν νὰ καταγελῶσι τοῦ ἀποκλεισμοῦ ὑπὸ αγγλικὴν ἢ γαλλικὴν σημαίαν.

Ὁ κόμης Αὐγουστῖνος τοσοῦτον παρεσύρθη ὑπὸ τοῦ κατὰ τῶν γάλλων μίσους του, ὥστε ἔπαυσε τὸν στρατηγὸν Ζερὰρ τῆς ἀρχηγίας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καὶ ὑπέδειξεν εἰς τὸν στρατηγὸν Γκεενέκ, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ τῆς Ἑλλάδος κατάστασις ἐπέβαλλεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν τὸ καθῆκον αὐστηροτάτης οἰκονομίας περὶ τὴν πληρωμὴν ξένων μισθοφόρων. Ἐπὶ τῇ ἀνακοινώσει δὲ ταύτῃ ἀνεκάλεσε πάραυτα ὁ γάλλος στρατηγὸς ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ὑπηρεσίας πάντας τοὺς γάλλους ἀξιωματικούς, ἵνα μὴ ἐκτεθῶσι τυχὸν εἰς ὁμοίαν ἀπόλυσιν πρὸς τὴν τοῦ στρατηγοῦ Ζεράρ.

Περὶ τούτων πάντων ἥκιστα ἐφαίνετο φροντίζουσα ἡ τριανδρία· προέβαινε δὲ μόνον ἀγωνιζομένη ὑπὲρ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἐξουσίας. Διέταξεν ἓξ ἑβδομάδων πένθος εἰς πάσας τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἀρχάς, καὶ προσεπάθησε νὰ παράσχῃ ἀφορμὴν πρὸς μετάνοιαν εἰς τῶν σχισματικῶν τὰς ψυχάς. Καθότι εὐθὺς τὴν 15 Ὀκτωβρίου ἀπέστειλεν ἔνοπλον στόλον εἰς τὸ Αἰγαῖον, ὅπως ἐπαναγάγῃ εἰς ὑπακοὴν καὶ πίστιν πρὸς τὴν νέαν κυβέρνησιν τοὺς νησιώτας, «οἵτινες διὰ λυπηρᾶς πλάνης εἶχον πα-

ραχθῇ εἰς λήθην τῶν καθηκόντων αὐτῶν.» Ἐπὶ τοῦ στόλου τούτου, ὅστις ἔμελλε νὰ διαπλεύσῃ τὸ Αἰγαῖον οὐχὶ ὡς ἐχθρικὴ ἀλλ' ὡς «προστάτις δύναμις,» εὑρίσκοντο τέσσαρες ἔμπιστοι τῆς κυβερνήσεως ἄνδρες, ὁ Μεταξᾶς, ὁ Παξιμάδης, ὁ Χρυσόγελος καὶ ὁ Τσαμαδός, οἵτινες ἔμελλον νὰ ἀντιπροσωπεύσωσι τὴν κυβέρνησιν ἐπὶ τῶν νήσων, καὶ νὰ διευθύνωσι τὰς ἐκλογὰς πρὸς συγκρότησιν ἐθνοσυνελεύσεως. Ἐννοεῖται, ὅτι οἱ ὑδραῖοι ζωηρότατα διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς παρατάσεως τοῦ παλαιοῦ βιαίου καποδιστριακοῦ συστήματος.

Ἐμφρονέστερον καὶ διαλλακτικώτερον ἐτράπη ἔτι ἅπαξ ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης πρὸς τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην. «Ὁ Κυβερνήτης, ἔγραφεν αὐτῷ εἰς Ὕδραν τὴν 17 Ὀκτωβρίου, δὲν εἶνε πλέον μεταξὺ τῶν ζώντων, καὶ ἡ ἀπώλειά του εἶνε ἀληθῶς ἀξιοθρήνητος. Πολὺ ἐξαρτᾶται ἀφ' ὑμῶν, κύριε Κολοκοτρώνη· ἀνάγκη εἶνε νὰ συνδιαλλάξωμεν καὶ ἑνώσωμεν τὸν λαόν, κατορθοῦντες νὰ συμπληρώσῃ τὴν αὐτονομίαν του καὶ νὰ ὑποστηριχθῇ συνάμα ὑπὸ πατρικῆς διοικήσεως. Δὲν εἶνε πλέον καιρὸς νὰ σᾶς τρομάζωμεν ἢ νὰ μᾶς τρομάζητε, ἀλλὰ νὰ ἀποτρέψωμεν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ὅστις θέλει φέρει τὴν καταστροφήν μας.»

Ἀλλ' ἡ φρόνιμος ἐκείνη νουθεσία ἀπέμεινε χωρὶς ἀποτελέσματος.

Προσδοκωμένης τῆς προσεχοῦς συνόδου τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, εἶχε ληφθῇ πρόνοια, ὅπως παραταθῇ ἡ ἔχθρα, ὑποτρεφομένη καθ' ἑκάστην ἔτι μᾶλλον· διότι ἀμφότεραι αἱ μερίδες ἠγωνίζοντο, πῶς νὰ ἀσφαλίσωσιν ἑαυταῖς τὴν πλειονοψηφίαν καὶ τὴν ὑπέροχον ἑπομένως ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς τύχης τῆς χώρας. Ὁλόκληρον τὸν Νοέμβριον καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ Δεκεμβρίου διήρκεσεν ὁ περὶ τῆς παραδοχῆς τῶν ἐν Ὕδρᾳ συνηγμένων πληρεξουσίων ἀγών, οὓς εἶχεν ἀποκρούσει ἡ τριανδρία, ἐπικαλουμένη τὸ γράμμα τοῦ νόμου. Αἱ περὶ ἀσφαλοῦς διεξόδου διαπραγματεύσεις ἀπέτυχον, καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἦν ἐπὶ θύραις. Συκοφαντίαι τῶν κομμάτων κατ' ἀλλήλων διεδίδοντο, καὶ οἱ μέλλοντες κοινοβουλευτικοὶ ἀντίπαλοι προσεπάθουν νὰ κατατριβῶσιν ἀμοιβαίως ἐκ προοιμίων καὶ νὰ ἐξευτελισθῶσιν. Οἱ ἐν Ὕδρᾳ κατηγόρουν καχυπόπτως τὴν κυβέρνησιν, ὅτι ὥρισε τὸ Ἄργος ὡς τόπον συνελεύσεως, καί τοι ἡ πόλις αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς μέρος πρόσφορον εἰς ἐλευθέραν συζήτησιν, διατελοῦσα ὑπὸ

τὰ τηλεβόλα καὶ τὸ ἔνοπλον ἑπομένως κράτος τοῦ γείτονος Ναυπλίου. Ὅτε δὲ μετὰ κόπου πολλοῦ ἐπῆλθε συνδιαλλαγή τις ὡς πρὸς τὸν τόπον τῶν συνεδριάσεων, παρέσχε πάλιν ἀνεξάντλητον ὕλην εἰς νέαν ἔχθραν ὁ τρόπος τῶν ἐκλογῶν.

Ὅπως προκαλέσῃ τὴν ἀκροτάτην τῶν ὑδραίων ἀγανάκτησιν, ἀπετόλμησεν ὁ κόμης Αὐγουστῖνος τὸν Νοέμβριον νὰ συστήσῃ ἐξελεγκτικὴν ἐπιτροπὴν ἐκ γερουσιαστῶν. Ἐμαντεύετο δ' ἐκ τῶν προτέρων, πῶς ἔμελλε τὸ σῶμα ἐκεῖνο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν περὶ ἐξελέγξεως τῶν ἐκλογῶν ἀποστολὴν αὐτοῦ.

Συνεμορφώθη φυσικῶς πρὸς τὸν παλαιὸν νόμον, καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ἐν Ὕδρᾳ συνηγμένων πληρεξουσίων ἐπῆλθεν ἀφ' ἑαυτοῦ. Ἡ ἐντολὴ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐκηρύχθη ἄκυρος, τὸ ἥκιστα δὲ συνταγματικὸν τοῦτο μέτρον ἀπεδόθη ἐν Ὕδρᾳ εἰς ῥωσικὰς συμβουλάς.

Ὁ βαρῶνος Ῥούκμαν καὶ ὁ ναύαρχος Ῥίκορδ ἔκριναν τοὐλάχιστον, ὅτι λίαν τακτικὸν ἦτο νὰ ἀποπεμφθῶσι τῆς φλιᾶς τῆς συνελεύσεως οἱ ἀντάρται ἐκεῖνοι.

Ἔλαβε πρὸς τούτοις ἡ κυβέρνησις καὶ ἀστυνομικὰ μέτρα, ὅπως παρακωλύσῃ τὴν ἐν τῇ συνελεύσει ἐμφάνισιν τῶν «συνταγματικῶν.» Ἁπλούστατον δὲ ἦτο τὸ κατὰ τῶν πληρεξουσίων τῆς Ὕδρας ληφθέν, εἰς οὓς δὲν ἐπετράπη νὰ ἀποβιβασθῶσιν εἰς τοὺς Λερναίους Μύλους. Ἀλλ' ὅτε οὗτοι ἀπετόλμησαν οὐχ ἧττον νὰ ἀποπειραθῶσι τῆς ἐκεῖ ἀποβάσεως, ἠπειλήθη κατ' αὐτῶν πάραυτα ἡ χρῆσις βίας, καὶ ἠναγκάσθησαν οὕτω νὰ ἐπιβιβασθῶσι πάλιν ἐν τάχει. Οἱ τῆς Μάνης πληρεξούσιοι, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι δὲν ἔφερον διαβατήρια, συνελήφθησαν, ἡ δὲ κυβέρνησις ἠρνήθη νὰ δώσῃ αὐτοῖς εἰσιτήρια. Ἄλλοι δὲ ἀντιπρόσωποι, ὧν ἐφαίνετο ὕποπτον τὸ φρόνημα, ἐρρίφθησαν ὡς κακοῦργοι εἰς τὰς φυλακάς.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ εὗρεν ἡ ἀντιπολίτευσις ἀρεστὸν σύμμαχον ἐν τοῖς κόλποις τῆς κυβερνήσεως. Ὁ Κωλέττης εἶχεν ἤδη ἐξ ἀρχῆς ἐκφρασθῆ κατὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ὑδραίων. Καὶ ἐπλειονοψήφησαν μὲν αὐτοῦ ὁ κόμης Αὐγουστῖνος καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ἔτυχεν ὅμως οὗτος στηρίγματος καὶ ζωηρᾶς ὑπερασπίσεως ἐν τῷ συν-

ταγματικῷ ἐκείνῳ ζητήματι παρὰ τῶν ἀντιπρέσβεων τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας.

Ἀναγκασθεὶς κατόπιν νὰ ψηφίσῃ ὑπὲρ μέτρων, ἅτινα ἐθεώρει ὡς ἄφρονα ἐπίσης καὶ παράνομα, παρεσκεύασεν ὁ Κωλέττης τὴν ἐκδίκησιν αὐτοῦ κατὰ τὸν ἤρεμον μέν, ἀλλ' ἐνεργὸν καὶ ὑπονομεύοντα τρόπον, ὅστις ἰδίαζεν αὐτῷ. Δὲν ἀνῆκεν οὗτος εἰς τοὺς λογοκόπους καὶ φλυάρους, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν ἑλλήνων πολιτικῶν. Χρησμοδοτικῶς βλέπων, ἐσίγα συνήθως, ὁσάκις ἤθελε νὰ κρύψῃ τοὺς διαλογισμοὺς αὐτοῦ.

Κατώρθωσε δέ, διὰ τοῦ κατ' ἐπιφάνειαν ὑπομονητικοῦ καὶ σώφρονος ἤθους του, νὰ πείσῃ τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον καὶ τοὺς συμβούλους αὐτοῦ, ὅτι οὐδὲν ἄλλο διενοεῖτο ἢ πῶς νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐν τῇ διοικητικῇ ἐπιτροπῇ θέσιν αὐτοῦ.

Συγχρόνως δ' ἐσχημάτισεν ἐκ τῶν συνελθόντων πληρεξουσίων τὸν πυρῆνα νέας ἀντιπολιτευτικῆς μερίδος, ἐπιδοκιμάζων τὴν ἀγανάκτησιν, ἥτις εἶχε γεννηθῇ ἐκ τῶν ἀντιδραστικῶν μέτρων τῶν συναδέλφων του, καὶ ὑποδεικνύων ὅτι οὐδόλως ἐνέκρινε τὴν διάρκειαν τῆς κυβερνήσεως τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου, ἀλλ' ἐπεθύμει τοὐναντίον πενταμελῆ ἀντιβασιλείαν καὶ νομοθετικὸν σῶμα παραστατοῦν.

Καί τοι δὲ ἡ κυβέρνησις οὔτε ὑποσχέσεων, οὔτε χρημάτων, οὔτε ῥαβδισμῶν εἶχε φεισθῇ, πρὸς ἐπίτευξιν ὁμηγύρεως εὖ φρονούντων πληρεξουσίων, παρέστησαν οὐχ ἧττον ἐν Ἄργει καὶ ἱκανοὶ ἀνεξαρτήτου φρονήματος ἄνδρες, πλὴν τῶν διὰ βίας καὶ ῥαβδισμῶν συναγελασθέντων πληρεξουσίων, τῶν *ξυλοποιήτων*, ὡς ἀπεκάλει αὐτοὺς ὁ Μαυροκορδάτος.

Αἱ ἐκλογαὶ τῶν δύο τρίτων περίπου τῶν πληρεξουσίων ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς. Ἐπιτροπὴ δὲ ἐκ τῶν 146 αὐτῶν ἀντιπροσώπων παρεδέχθη καὶ ἄλλους 90 πληρεξουσίους, θεωρήσασα ὡς ἐπικυρωτέας τὰς ἐκλογὰς αὐτῶν. Ἐκ τῶν 90 τούτων 50 ἀνῆκον εἰς τὴν Στερεάν, 8 εἰς τὴν Κρήτην, 22 εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ 10 εἰς τὰς νήσους· ἦσαν δὲ πάντες ἐναντίοι τῆς κυβερνήσεως.

Ἐκ τῶν 236 πληρεξουσίων, οἵτινες συνῆλθον διαρκοῦντος τοῦ Δεκεμβρίου ἐν Ἄργει, διεκρίνοντο ἰδίως διὰ τῆς περιστοιχιζούσης αὐ-

τοὺς πολυαρίθμου ἐνόπλου ἀκολουθίας οἱ ῥουμελιῶται ὁπλαρχηγοί, ὧν οἱ μᾶλλον ἐξέχοντες ἡγέται ἦσαν ὁ θεῖος τοῦ ἥρωος Μάρκου Βότσαρη Κώστας Βότσαρης καὶ ὁ Θεόδωρος Γρίβας. «Ἦλθεν ἀπὸ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, καὶ ὁ διάβολος ἕνωσε καὶ τὸν Γρίβα, ὁποῦ ἐτρώγετο μὲ τὸν Τσόγκα (1),» διηγεῖται ὁ γέρων Κολοκοτρώνης. Ἐντὸς ὀλίγου δὲ ἔμελλε νὰ συγκρουσθῇ καὶ αὐτὸς οὗτος σφοδρῶς πρὸς τὸν Γρίβαν. Ἐν Ἄργει ἤδη διετέλουν πεισμόνως ἀντιμέτωποι οἱ δυτικοελλαδῖται καὶ οἱ καποδιστριακοί.

Οἱ ῥουμελιῶται ὁπλαρχηγοὶ ὀλίγον ἐφρόντιζον κατὰ βάθος περὶ συνταγματικῆς ἐλευθερίας, ἦσαν ὅμως ἕτοιμοι νὰ συνταχθῶσιν εἰς πᾶσαν ἀντιπολίτευσιν, ἀσφαλίζουσαν αὐτοῖς τὸν ἀδρὸν μισθὸν καὶ τὰ ἄφθονα σιτηρέσια, ἅτινα ἐλάμβανον παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ περὶ αὐτόν. Δυσπειθεῖς καὶ ἀνυπότακτοι τὸ φρόνημα, ἀπόφασιν δὲ πείσμονα ἔχοντες νὰ πραγματοποιήσωσιν ἐν ἀνάγκῃ, «ἔστω καὶ διά τινος φυσικῆς βίας» τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν, καὶ μὴ ἀρκοῦντος τοῦ λόγου νὰ προσφύγωσιν εἰς τὰ ὅπλα, οὔτε τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον ἤθελον τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὡς Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος, οὔτε τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸ στῖφος αὐτοῦ ἠνείχοντο ὡς διαιτητήν των. Ὁ Κωλέττης δὲ τοὐναντίον, ὅστις ἀπὸ μακροῦ ἤδη συνεδέετο διὰ στενῆς οἰκειότητος πρὸς τοὺς μᾶλλον διακεκριμένους αὐτῶν ἀρχηγούς, τοῖς ἐφαίνετο ὁ ἁρμοδιώτατος εἰς ὑποστήριξιν τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν ἀνήρ· οὐδὲ εἶχον λησμονήσει, μετὰ πόσης ἐλευθεριότητος παρέδωκέ ποτε εἰς χεῖρας αὐτῶν τοὺς χρυσοῦς καρποὺς τῶν δύο ἀγγλικῶν δανείων.

Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν συνήθειαν ὤφειλεν ἡ κυβέρνησις νὰ παράσχῃ σιτηρέσια εἰς τοὺς ἀκολούθους τῶν εἰς Ἄργος συνελθόντων ὁπλαρχηγῶν. Πλὴν δὲ τούτου εἶχον οἱ ὁπλαρχηγοὶ ἀπαιτήσεις καθυστερουμένων μισθῶν, καὶ προσωπικὰ πολλὰ παράπονα, ὧν τὴν θεραπείαν εἶχε παραλείψει ὁ Ι. Καποδίστριας. Ὁ Κωλέττης ἀνέλαβεν ἐνθέρμως τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἀξιώσεων τῶν ζωηρῶν ἐκείνων ἀπαιτητῶν, καὶ ἐνήργησε πάσῃ δυνάμει, ὅπως ἀποδοθῇ αὐτοῖς δικαιοσύνη. Εἶχε

(1) Τερτζέτου, Διήγ. σελ. 240,241. Ὁ συγγραφεὺς γράφει Tsokris ἀντὶ Τσόγκας· βεβαίως κατὰ παραδρομήν. Σημ. τ. Μετ.

δε τοὺς λόγους του, οὕτω πράττων, διότι ἤθελε νὰ ἀποκτήσῃ ἰσχυρὸν στρατιωτικὸν στήριγμα ἐν τῇ χώρᾳ ὑπὲρ τῶν ἰδίων αὐτοῦ σκοπῶν. Ἡ συμπάθεια τῶν δυτικῶν Δυνάμεων δὲν ἐπήρκει εἰς ὑποστήριξιν τῆς πολιτικῆς του ἐπιῤῥοῆς, ἐναντίον τῆς δυσπιστίας τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου, τοῦ μίσους τοῦ Κολοκοτρώνου καὶ τῶν ἐχθρικῶν σκευωρημάτων τοῦ Ῥίκορδ. Νῦν ὅμως διέθετε δύναμιν ἑπτακοσίων μέχρις ὀκτακοσίων ἀνδρῶν ἠσκημένου στρατοῦ ἐν Ἄργει. Προέκειτο ἀγὼν περὶ τῆς ἀρχῆς, καὶ οὐδεμία διανομὴ ὑπῆρχε δυνατή. Λίαν δὲ ταχέως ἐπῆλθον δυσάρεστοι λογοτριβαὶ καὶ συγκρούσεις πρὸς τοὺς κυβερνητικοὺς πληρεξουσίους, τοὺς «ἀπηλπισμένους», καὶ τὸν θρασὺν ὅμιλον τῶν περὶ τὸν Κολοκοτρώνην.

Οἱ ἐναντίοι ἤλπιζον ἔριδα καὶ διάστασιν ἐν τῷ κόμματι τοῦ Κωλέττου, διότι γνωστὸν ἦτο, ὅτι ἔξοχοι αὐτοῦ ὁπλαρχηγοί, οἷος ὁ σουλιώτης Κίτσος Τσαβέλλας καὶ ὁ Ῥάγκος ἀνῆκον εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Καποδιστρίου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ῥουμελιῶται ὁπλαρχηγοὶ προέβλεπον, ὅτι ἤθελον μείνει μειονοψηφοῦντες ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει, συνετάχθησαν ἀναφανδὸν εἰς τὴν ἀποκλεισθεῖσαν ὑδραϊκὴν ἀντιπολίτευσιν, καὶ ἀπήτησαν νὰ παραχωρηθῇ τέλος πάντων εἰς τοὺς ὑδραίους πληρεξουσίους ἡ εἰς τὴν συνέλευσιν εἴσοδος.

Ἡ ἀπαίτησις αὕτη ἀπεκρούσθη, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἐξελέχθησαν ἐν τῷ μεταξὺ νέοι πληρεξούσιοι, ὧν αἱ ἐκλογαὶ εἶχον ἐπικυρωθῇ ὑπὸ τῆς παρὰ τῆς Γερουσίας διορισθείσης ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς. Τότε οἱ ῥουμελιῶται ἔλαβον τὴν ὀνομασίαν «συνταγματικοὶ πληρεξούσιοι,» καὶ ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ Κωλέττου ὑπέγραψαν τὴν 30 Νοεμβρίου δήλωσιν, ἧς προορισμὸς ἦτο νὰ δικαιολογήσῃ καὶ παρασκευάσῃ «τὴν νόμιμον καὶ πατριωτικὴν κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἀντίστασιν.»

Συνωμολόγησαν εἰλικρινῶς νὰ ἐργασθῶσιν, ὅπως ἀποκαταστῇ ἡ ὁμόνοια πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ἡ ἐξελεγκτικὴ δ' ἐπιτροπὴ καὶ ἡ φρουρὰ τῆς συνελεύσεως σχηματισθῶσιν ὡς ἐπὶ τῆς ἐν Τροιζῆνι συνελεύσεως. Ἐδηλοῦτο δὲ οὕτω, ὅτι τὴν φρουρὰν ἔπρεπε νὰ ἀποτελέσωσι πελοποννήσιοι καὶ στερεοελλαδῖται, ἡ ἐξελεγκτικὴ δ' ἐπιτροπὴ νὰ ἐκλεχθῇ ὑπὸ πληρεξουσίων καὶ ἐκ μέσου αὐτῶν. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς συνελεύσεως σκοπὸν εἶχον νὰ ἐνασχοληθῶσιν ἀμέσως εἰς τὸν καταρτισμὸν συντάγματος

ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προτέρων ἀποφάσεων τῶν συνελεύσεων. Τὸ σύνταγμα δὲ τοῦτο ἔμελλε νὰ ὁρίσῃ τὰ ἀναπαλλοτρίωτα τῶν ἑλλήνων δίκαια, καὶ νὰ κυρώσῃ τὰ ἐκλογικὰ καὶ τὰ τοῦ πολίτου δικαιώματα. Ὁ κλῆρος ἔμελλε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν προσήκουσαν αὐτῷ θέσιν, τὴν ἐξασφαλίζουσαν τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Αἱ ἀποζημιώσεις, αἱ ἀμοιβαὶ καὶ τὰ διαρκῆ δικαιώματα τῶν ὑπηρετησάντων ἐνόπλως τὴν πατρίδα κατὰ τοὺς πρότερον κρισίμους καιρούς, ὡς καὶ τῶν παρασχόντων πολιτικὰς ὑπηρεσίας, ἔμελλον νὰ διατηρηθῶσι καὶ νὰ ἐξασφαλισθῶσι. Σκοπὸς ὑπῆρχε νὰ ληφθῶσιν ὁριστικὰ μέτρα περὶ διανομῆς τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, ὅπως οἱ πολῖται μὲν καταστῶσιν ἀνεξάρτητοι, εὐχαριστηθῇ δὲ ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ τῇ ἐλευθερίᾳ της· ἐπίσης δὲ νὰ ληφθῇ σπουδαίως ὑπ' ὄψιν ἡ ἐκλογὴ ἡγεμόνος καὶ ἡ ἐγκατάστασις προσωρινῆς κυβερνήσεως μέχρι τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ. Ἐδηλοῦτο δ' ἐν τέλει, ὅτι ὁ μέλλων τυχὸν ἐκ τῶν ὑπογεγραμμένων πληρεξουσίων νὰ μεταβάλῃ τὴν γνώμην καὶ τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ ὡς πρὸς τὰ συμπεφωνημένα, ἤθελε κηρυχθῇ ἄτιμος καὶ στηλιτευθῇ ὑπὸ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ καὶ πάσης τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ κόμης Αὐγουστῖνος καὶ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν παρεγνώρισαν τὴν σημασίαν τοῦ ἀντιπολιτευτικοῦ ἐκείνου στρατηγήματος, καὶ παρετήρησαν, ὅτι ὁ Κωλέττης ἤρξατο ὑπονομεύων τὸ ὑπ' αὐτοὺς ἔδαφος. Συμφέρον αὐτῶν ἦτο ἀναγκαίως, νὰ συγκαλέσωσιν ὅσον τάχιστα τὴν συνέλευσιν, πρὶν ἢ ἐνισχύοντο αἱ τάξεις τῆς συνταγματικῆς μερίδος· ἀλλ' οἱ ῥουμελιῶται ἐξέδωκαν ἐντονωτάτην διαμαρτύρησιν κατὰ πάσης προώρου ἐνάρξεως τῆς ἐθνοσυνελεύσεως καὶ κατὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ὑδραίων. Συνέλευσις, ἔλεγον, στερουμένη τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, τοὺς δοκιμασθέντας κατὰ τὰς ἐπαναστατικὰς θυέλλας τῆς πατρίδος, ἤθελεν εἶναι τερατουργία καὶ καθοσιώσεως ἔγκλημα κατὰ τοῦ ἔθνους· αἱ καθέδραι δὲ τῶν διακεκριμένων ἐκείνων ἀνδρῶν δὲν ἔπρεπε νὰ καταληφθῶσιν ὑπὸ μυρμιδόνων, ὑπὸ μισθίων ῥᾳδιούργων, καὶ ἑνὶ λόγῳ ὑπ' ἀνδρῶν, οἵτινες μὴ πολεμήσαντες ἠξίουν νὰ κληρονομήσωσιν ἔνδοξον ἐπανάστασιν, καὶ νὰ ἀντιπαραταχθῶσι πρὸς στρατιώτας, ὧν ἡ φουστανέλλα ἦν ἔτι βεβαμμένη διὰ τοῦ αἵματος τῶν ἐχθρῶν, οὓς ἔτρεμον οἱ ἄθλιοι ἐκεῖνοι.

Ὁ κόμης Αὐγουστῖνος εὑρίσκετο ἐνώπιον λίαν δυσκόλου διλήμ-

ματος. Ἂν δὲν ἀπεδέχετο τὴν θρασεῖαν ἀπαίτησιν τῶν ῥουμελιωτῶν, ἐπέκειτο ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Καὶ ἠδύναντο μὲν νὰ ταχθῶσιν ἀντιμέτωποι τῶν ῥουμελιωτῶν τὰ πελοποννησιακὰ στρατεύματα τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Τσώκρη, ὡς ἐπίσης καὶ οἱ τακτικοί· ὀλίγη ὅμως ὑπῆρχε πεποίθησις εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν πειθαρχίαν τῶν «ἀθλίων ἐκείνων μυρμιδόνων,» οἵτινες ἐγόγγυζον μάλιστα ἐπὶ τῇ καθυστερήσει ἑξαμήνου μισθοῦ, καὶ σκοπίμως ἐμάχοντο κακῶς κατὰ τῶν προτέρων αὐτῶν συναγωνιστῶν. Οὐχ ἧττον ὅμως ἔλαβεν ὁ κόμης μέτρα πρὸς ἔνοπλον λύσιν τῆς διαφορᾶς. Συνήθροισεν ὅ,τι πλεῖστον στρατὸν ἐν Ἄργει, καὶ οὐδόλως λαβὼν ὑπ' ὄψιν διαμαρτύρησίν τινα κατὰ τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς, ἐπιδοθεῖσαν εἰς αὐτόν τε καὶ τὴν Γερουσίαν ὑπὸ τῶν «συνταγματικῶν πληρεξουσίων» τὴν 13 Δεκεμβρίου, ἐφάνη ἀπόφασιν ἔχων νὰ ὠθήσῃ μέχρι ῥήξεως τὴν κρίσιν. Καὶ ὅμως βεβαιοῦσι διπλωματικαὶ ἐκθέσεις ἐκ Ναυπλίου, ὅτι ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις διετέλει τότε ἐν μεγίστῃ χρηματικῇ ἀμηχανίᾳ.

«Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς κόμης Αὐγουστῖνος Καποδίστριας διετηρεῖτο μόνον τῇ βοηθείᾳ τῆς ῥωσικῆς ἐπιῤῥοῆς καὶ διὰ τοῦ Κολοκοτρώνου, οὗτινος ἐθεράπευε τὴν φιλοχρηματίαν. Ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν ὑπέκρυπτε πλέον ὁ κόμης τὴν δυσπιστίαν, ἣν ᾐσθάνετο πρός τε τοὺς γάλλους καὶ τοὺς ἄγγλους (1).»

Εἰς τὴν ὁμοφωνίαν καὶ τὸν ζῆλον τοῦ Κολοκοτρώνου ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἔχῃ πεποίθησιν ὁ κόμης Αὐγουστῖνος ἐφ' ὅσον μόνον ὑπῆρχον *γρόσια*. Τό γε νῦν ἔχον ὅμως κατέστη καὶ ὁ γέρων αὐτὸς προκλητικός· ἔγραψε δὲ εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Κορίνθου (2), ὅτι «ἱκανοὶ ἤδη *πληρεξούσιοι τοῦ κράτους* (3) εἶχον συνέλθει, ὅπως γίνῃ ἀρχή, καὶ ὅτι ἑπομένως ἔμελλον νὰ ὁρκισθῶσιν οὗτοι, καὶ νὰ κηρυχθῇ ἡ

(1) Ἐκθέσ. ἐκ Ναυπλ. τῶν 19 καὶ 23 Ὀκτωβρ., τῆς 12 Νοεμβρ. καὶ τῶν 10 καὶ 16 Δεκεμβ. 1831. Παράρτ.

(2) Ὁ Θήρσιος πρὸς τὸν Βρέδε, Ἐπιστολὴ τῆς 17 Ἰανουαρ. 1832.

(3) Τὰς λέξεις ταύτας, ἃς παρατίθησιν ὁ συγγραφεὺς ἑλληνιστὶ ἐν ὑποσημειώσει, μεταφράζει ἐν τῷ κειμένῳ γερμανιστὶ «Bevollmächtige der Macht,» ἐπεξηγεῖ δὲ ἐν σημειώσει «Regierungsgetreue Deputirte,« τουτέστι κυβερνητικοὶ πληρεξούσιοι. Περιττὸν ἴσως θὰ ἦτο νὰ σημειωθῇ καὶ πάλιν, ὅτι ἥ τε μετάφρασις καὶ ἡ ἐπεξήγησις εἰσὶν ἀποτέλεσμα παραδόξου παρεννοήσεως. Σημ. τ. Μετ.

ἔναρξις τῆς συνελεύσεως, οὐδεμιᾶς λαμβανομένης περὶ τῶν λοιπῶν φροντίδος.» Διὰ τοῦτο δέ, ὅτε οἱ συνταγματικοὶ ἐπεζήτησαν τὴν παρέμβασιν τῶν τριῶν ἀντιπρέσβεων καὶ τὴν προστασίαν γαλλικῶν στρατευμάτων, πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως ἐν Ἄργει, ἀναγκαῖον ἐνόμισεν ὁ κόμης νὰ ἐπισπεύσῃ μεθ' ὁρμητικῆς γοργότητος τὰς πρὸς ἔναρξιν τῆς συνελεύσεως παρασκευάς, καὶ νὰ ἐκδώσῃ προκήρυξιν, ἀγγέλλουσαν τὴν ἔναρξιν κατὰ τὴν 17 Δεκεμβρίου.

Οἱ ῥουμελιῶται ἀπέσπασαν τὴν προκήρυξιν ἀπὸ τῶν γωνιῶν τῶν τριόδων καὶ ἐξετράπησαν εἰς βιαιοτάτας προσβολὰς καὶ ὕβρεις κατὰ τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου. Κάλλιον, ἔλεγον, θὰ ἔπραττεν ἐπιστρέφων εἰς Κέρκυραν, ἢ ὑποδυόμενος τὸ πρόσωπον τυράννου ἐν Ἑλλάδι.

Ἀλλ' ἡ προσωρινὴ κατοχὴ τῆς ὑπάτης ἀρχῆς, τὸ παράδειγμα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ αἱ εἰσηγήσεις τῶν ῥώσων εἶχον τοσοῦτον ἤδη μεθύσει τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον, ὥστε σπουδαίως ἐσκέπτετο νὰ καταστήσῃ διὰ πραξικοπήματος διαρκῆ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, καὶ νὰ κατορθώσῃ ὅπως ἐκλεχθῇ ἰσόβιος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος. Ὅτε δὲ φανερὸν αὐτῷ ἐγένετο, ὅτι οἱ ῥουμελιῶται οὔτε δι' ἀπειλῶν, οὔτε διὰ σαγηνευτικῶν ὑποσχέσεων, οὔτε διὰ χρημάτων ἐπείθοντο νὰ συνταχθῶσιν αὐτῷ, ἀλλὰ ἡτοιμάζοντο τοὐναντίον εἰς ἔνοπλον ἀντίστασιν, ἤνοιγον πολεμίστρας εἰς τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν, καὶ παρεσκεύαζον ἀντισυνέλευσιν, διέταξε νὰ στηθῶσι τηλεβόλα, νὰ κατασκευασθῶσιν ὀχυρώματα, καὶ νὰ γείνῃ ἔναρξις τῆς συνελεύσεως τῶν «πιστῶν τῆς κυβερνήσεως φίλων» ἐν στρατιωτικῇ πομπῇ.

Οἱ καποδιστριακοὶ πληρεξούσιοι, 146 ἐν ὅλῳ, μετέβησαν τὴν 17 Δεκεμβρίου εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας, καὶ ἔδωκαν τὸν προδιαγεγραμμένον ὅρκον. Συγχρόνως δὲ κατελήφθησαν ὑπὸ στρατιωτῶν τὰ παρὰ τὸν τόπον τῶν συνεδριάσεων κατασκευασθέντα ὀχυρώματα· τρία τάγματα ἐλαφροῦ πεζικοῦ καὶ μία ἱππαρχία τακτικοῦ ἱππικοῦ κατηυθύνθησαν εἰς τὴν πλατεῖαν καὶ παρετάχθησαν ὡς εἰς μάχην. Τὴν μεσημβρίαν μετέβησαν οἱ πληρεξούσιοι, συνοδευόμενοι ὑπὸ ἴλης λογχοφόρων, εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου εἶχεν ὁρισθῆ ἡ αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων, ἡγεῖτο δ' αὐτῶν, ἐπ' ὤμου φέρων τὸ πυροβόλον καὶ πάνοπλος ὁ γέρων Κολοκοτρώνης, παρακολουθούμενος ὑπὸ ἑκατοστύος δορυφόρων. Ὁ στρατηγὸς Τζαβέλλας ἡγεῖτο ἐν ὀπισθο-

φυλακῇ ἄλλου στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος, ὅπερ ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς φρουρὰ τῆς συνελεύσεως. Ὁ ὑδραῖος Τσαμαδὸς ἐξελέχθη πρόεδρος, ὁ δὲ Λάμπρος Νάκος ἀντιπρόεδρος (1).

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως συνήχθησαν καὶ οἱ ῥουμελιῶται ἀλλαχοῦ εἰς ἀντισυνέλευσιν, χωρίς, ἐννοεῖται, ἐπιδεικτικῆς πομπῆς, καὶ ἐξέλεξαν τὸν Πανοῦτσον Νοταρᾶν πρόεδρον αὐτῶν. Ὁ Κωλέττης εἶχεν ὑπενεργήσει τοῦτο· ἡ ἐν τῇ κυβερνήσει δὲ διάστασις ἐξεφάνη πρόδηλος, ἀφοῦ ἐκεῖνος συνετάχθη οὕτω εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν καὶ ἐνεθάῤῥυνεν αὐτὴν ἀνεπιφυλάκτως.

Τὴν 19 Δεκεμβρίου ἐκήρυξεν ὁ κόμης Αὐγουστῖνος δι' ἐπισήμου λόγου τὴν ἔναρξιν τῆς συνελεύσεως «τῶν κυβερνητικῶν.»

Ἤρξατο δ' ἐν πρώτοις ἐκφράζων βαθύτατον ἄλγος ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀδελφοῦ του. «Τὰ πένθιμα σημεῖα, εἶπε, τὰ ὁποῖα φορεῖτε ὅλοι, τὰ κατηφῆ πρόσωπά σας καὶ οἱ ἀτενίζοντες εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο τῆς Πατρίδος βῆμα ὀφθαλμοί σας ἀποδείχνουν, ὅτι ἐπιθυμεῖτε νὰ ἴδητε τὸ πρόσωπον καὶ νὰ ἀκούσητε τὴν φωνὴν ἐκείνου, ὅστις σᾶς συνεκάλεσεν εἰς συνέλευσιν, τοῦ Κυβερνήτου λέγομεν, τῆς Ἑλλάδος. Δὲν εἶνε πλέον εἰς τὸν κόσμον. Ἀντ' αὐτοῦ δὲ τί βλέπετε; Τρία ἄτομα, τὴν σκιὰν μόλις παρασταίνοντα τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου. Ἀλλὰ θαρσεῖτε· ἐπὶ τῆς σκιᾶς ταύτης ἵσταται ἡ πάνσεπτος εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Εἰς αὐτὸν ἀναβλέψατε (2).» Πλὴν δὲ τῆς θρησκευτικῆς ταύτης παρηγορίας, ἐδικαιολόγησεν ὁ κόμης τὸν διορισμὸν τῆς «κυβερνητικῆς ἐκείνης σκιᾶς,» ἥτις εἶχεν ἀντικαταστήσει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, διὰ τῆς ἀνάγκης, εἰς ἣν περιῆλθεν ἡ Γερουσία, ἡ μόνη νόμιμος κυβερνητικὴ δύναμις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου, ὅπως ἐκλέξῃ ἔκτακτόν τινα παραστατοῦσαν ἀρχήν. Ἀναφοραί, εἶπεν, ἐκ πάσης τῆς χώρας ἐπεδοκίμασαν τὸ κατεπεῖγον καὶ σωτήριον ἐκεῖνο μέτρον· ἠλπίζετο δέ, ὅτι καὶ ἡ συνέλευσις ἤθελε νῦν κυρώσει ἐπισήμως τὰ γενόμενα. Μετὰ τὴν ἀναβολὴν τῆς τελευταίας συνελεύ-

1) Ὁ συγγραφεὺς γράφει, κατὰ πλάνην βεβαίως, «Lambro und Nakus» ὑπολαμβάνων ὡς δύο ὀνόματα τὸ τοῦ Λάμπρου Νάκου.

Σημ. τ. Μετ.

(2) Ὁλόκληρον τὸν ἐναρκτήριον λόγον τοῦ Αὐγουστίνου βλέπ. παρὰ Πρόκες-Όστεν, Τόμ. 6, σελ. 262. Σημ. τ. Μετ.

σεως, προσέθηκε, πολλὰ ἐπράχθησαν, καὶ εὐάρεστοι πρόοδοι ἐγένοντο ὡς πρὸς τὴν δικαιοσύνην, τὰ οἰκονομικὰ καὶ τὴν γεωργίαν· «ἀνορθοῦνται, εἶπε, καὶ καλλωπίζονται πόλεις, ἐγείρονται χωρία, καὶ πολυάριθμοι ἀγέλαι βοῶν καὶ προβάτων καλύπτουν τοὺς λόφους καὶ τὰς πεδιάδας.» 'Αφοῦ δὲ γείνῃ ἡ διανομὴ τῶν ἐθνικῶν γαιῶν, ἀποζημιωθῶσιν αἱ νῆσοι, ἀνταμειφθῶσιν οἱ στρατιωτικοί, καὶ ληφθῶσι πρὸς τούτοις ἄλλα τινὰ οὐσιώδη μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς δημοσίου πίστεως, θέλει, εἶπεν, ἡ πατρὶς ἀναθάλει ἐν εὐημερίᾳ καὶ ὁμονοίᾳ.

'Ο στρατός, προσέθηκεν, εὑρίσκεται εἰς λίαν εὐάρεστον κατάστασιν, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ ναυτικόν, ἐφ' οὗ «ἐπέπεσε μέλαινα νεφέλη καὶ σφοδρὸς λαίλαψ,» καὶ οὗτινος τὴν πρόοδον παρεκώλυσαν τὰ ἀτυχῆ συμβάντα τοῦ Πόρου καὶ ἀποτρόπαιοι συκοφαντίαι. «Τὸ σέβας, εἶπε, καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη, τὰ ὁποῖα χρεωστεῖ ἡ 'Ελλὰς πρὸς τὴν 'Ρωσίαν, παραλόγως παρεγνώσθησαν. Τοῦτο μαθὼν ὁ αὐτοκράτωρ ἐλυπήθη δικαίως. 'Αλλ' ὅμως ἡ Μεγαλειότης του διεκήρυξεν, ὅτι δὲν ἀναγνωρίζει ὡς ἕλληνας τοὺς ὅσοι δὲν εὐλαβήθησαν νὰ χύσουν αἷμα ῥωσικόν. Τὸ τόλμημα, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ἐν Ὕδρᾳ ὑπέπεσαν δὲν ἐμπορεῖ λοιπὸν νὰ μεταβάλῃ παντελῶς τὴν μέριμναν, τὴν ὁποίαν ἡ Α. Μ. εὐαρεστεῖται νὰ ἀφιερώνῃ εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς 'Ελλάδος.»

Τὴν κατάστασιν τῶν σχολείων καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως παρέστησεν ὁ κόμης λαμπροτάτην. Συστήσας δὲ εἰς τὴν συνέλευσιν τὴν ἔκφρασιν εὐγνωμοσύνης πρὸς τὰς ὑψηλὰς προστάτιδας Δυνάμεις, κατέθηκεν εἰς χεῖρας τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, παρ' ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ Κολοκοτρώνου, τὴν ὑπὸ τῆς Γερουσίας δεδομένην αὐτοῖς ἀρχήν.

'Η πρᾶξις αὕτη ἐγένετο ἐκ συνεννοήσεως μεταξὺ τοῦ ἀγορεύοντος καὶ τοῦ Κολοκοτρώνου. 'Ο γέρων ἐσκέφθη, ὡς μόνος διηγεῖται (1), ὅτι: «ἐὰν κάμωμεν ἄλλην κυβέρνησιν ἡ ἔξω αὐλαὶς θέλει μᾶς πάρουν, ὅτι εἴχαμεν ὅλοι συνωμοσία διὰ τὸν σκωτομὸ τοῦ Κυβερνήτη· διατί σκοτώνοντας τὸν Κυβερνήτη, καὶ ἀλλάζοντας τὴν κυβέρνησι νὰ βάλωμεν ἄλλους, βέβαια ὁ κόσμος θὰ μᾶς ἔπερνε, ὅτι εἴμεθα ὅλοι συνωμόταις, ἢ ὅτι ὁ Κυβερνήτης ἦτον τύραννος· διατὶ ἐδοκιμάσαμεν

(1) Διήγησις, κ. τ. λ. σελ. 241. Σημ. τ. Μετ.

τὰ περασμένα χρόνια τῶν πολλῶν τὴν κυβέρνησιν, — καὶ εἶπα, ὅτι ἂς ἔμπῃ ὁ Αὐγουστῖνος πρόεδρος μόνος, καὶ ἡ Συνέλευσις ἂς τοῦ βάλῃ Γερουσία νὰ ἀκούεται μὲ τὸν πρόεδρον, νὰ κυβερνήσῃ, ἕως ποῦ νὰ γράψῃ 'ς ταὶς Δυνάμεις νὰ μᾶς στείλουν βασιλέα.»

Ὁ λόγος τοῦ Αὐγουστίνου, καίτοι μὴ ὢν δεῖγμα δεξιότητος καὶ φιλελευθέρων διαθέσεων, ἐπέδρασεν οὐχ ἧττον ἐπὶ τῶν «ἀπηλπισμένων,» οἵτινες ἀπετέλουν τὴν πλειονοψηφίαν τῆς συνελεύσεως.

Ὁ πρόεδρος Τσαμαδὸς ἐξέφρασε τῷ Κολοκοτρώνῃ δι' ἐγγράφου τῆς 27 Δεκεμβρίου τὰς εὐχαριστήσεις τῆς συνελεύσεως ἐπὶ τῇ μεγαθύμῳ αὐτοῦ αὐταπαρνήσει, ἣν ἐπεδείξατο διὰ τῆς ἀποχωρήσεώς του, καὶ ἐπὶ τῷ νοήμονι ζήλῳ καὶ τῇ δεξιότητι, ἣν ἀνέπτυξεν ὡς μέλος τῆς Κυβερνήσεως, πρὸς διατήρησιν τῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κωλέττης ἀπέφυγε νὰ παραιτηθῇ, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν δύο αὐτοῦ συναδέλφων, καὶ ἐφαίνετο μᾶλλον διατεθειμένος νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐξουσίαν, δι' ἧς εἶχε περιβάλει αὐτὸν ἡ καταστροφὴ τῆς 9 Ὀκτωβρίου 1831, ἠναγκάσθη ἡ συνέλευσις νὰ προβῇ τὴν 20 Δεκεμβρίου εἰς συνταγματικὸν πραξικόπημα. Ἀπήλλαξε τὸν Κωλέττην καὶ τὸν Κολοκοτρώνην τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν, καὶ διώρισε συνάμα τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον μόνον κυβερνήτην, *προεστῶτα* τῆς Ἑλλάδος. Ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἓξ πληρεξούσιοι ὑπέγραψαν δήλωσιν, δι' ἧς ἀνετίθετο εἰς τὸν κόμητα ἡ κυβέρνησις, μέχρις οὗ τὸ σύνταγμα ἤθελεν ὁρίσει τὰ ὅρια τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

Καίτοι δὲ ἡ συνέλευσις διὰ συγχρόνου ψηφίσματος, ἐν ᾧ διεδήλου τὰς συζητητέας προτάσεις καὶ ἀντικείμενα, προέτρεπε πατρικῶς πάντας τοὺς πολίτας νὰ τηρήσωσι τὴν δημόσιον τάξιν καὶ ἡσυχίαν, νὰ συντελέσωσι πάσῃ δυνάμει εἰς διατήρησιν τῆς ὁμονοίας, καὶ νὰ ἀποδείξωσιν ἑαυτοὺς ἀξίους τῆς εὐμενείας καὶ συμπαθείας τῶν ὑψηλῶν προστατίδων Δυνάμεων, οὐχ ἧττον τὰ πρῶτα ταῦτα τῆς συνελεύσεως βήματα προὐκάλεσαν ζωηροτάτην ἀντίστασιν καὶ ταραχώδεις συναθροίσεις ἐν Ἄργει.

Οἱ ῥουμελιῶται παρεκώλυσαν τὴν τοιχοκόλλησιν τῶν κυβερνητικῶν κοινοποιήσεων, δι' ὧν ἠγγέλλετο ἡ ἐκλογὴ τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου ὡς κυβερνήτου. Ἐν ταῖς τριόδοις ἐπῆλθον ταραχαί, καὶ στρατιῶται τοῦ Τζαβέλλα συνεπλάκησαν πρὸς ῥουμελιώτας. Οἱ ἥσυ-

χοι πολῖται ἐτράπησαν εἰς φυγήν, καὶ γυναικόπαιδα φεύγοντα ἐπλήρωσαν τὰς εἰς Τρίπολιν, Κόρινθον καὶ Ναύπλιον ἀγούσας ὁδούς. Καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς «πληρεξουσίους τοῦ κράτους» ὑπεδείχθη ὡς φρόνιμον ἔργον ἡ ἔγκαιρος ἀναχώρησις· ἔσπευσαν δὲ οὗτοι νὰ ζητήσωσιν ἄσυλον καὶ προστασίαν ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ Ναυπλίου.

Ἐν στρατιωτικῷ συμβουλίῳ, συγκροτηθέντι παρὰ τῷ Αὐγουστίνῳ Καποδίστριᾳ, παρόντων τοῦ Ῥίκορδ, τοῦ Κολοκοτρώνου, τοῦ Τζαβέλλα καὶ τοῦ Ῥοδίου, ἀπεφασίσθη νὰ γείνῃ ταχεῖα ἐπίθεσις, καὶ προσβαλλομένου τοῦ Ἄργους νὰ προληφθῶσιν οἱ ῥουμελιῶται, πρὶν ἢ οὗτοι, ἐνισχυόμενοι διὰ πληρεξουσίων ἐξ Ὕδρας καὶ Μάνης, ἀπεπειρῶντο νὰ ῥίψωσι τὴν κυβέρνησιν. Ἀνάγκη παρίστατο νὰ προσβάλωσιν ἀμέσως, καὶ νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς ὑπαρχούσης στρατιωτικῆς ὑπεροχῆς, ὅπως κατενέγκωσιν ὁριστικόν τι καὶ ἀποφασιστικὸν κτύπημα. Ἀφοῦ δ' ἅπαξ ἀπωθοῦντο οἱ ῥουμελιῶται πέραν τοῦ κορινθιακοῦ Ἰσμοῦ, ἠδύνατό τις πλέον νὰ μεταχειρισθῇ αὐτοὺς «ὡς ἐκνόμους ληστρικὰς συμμορίας, λαφύρων ὀρεγομένας.»

Μετεπέμφθη τότε ἐκ Ναυπλίου, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς κυβερνήσεως, δεδοκιμασμένος βοήθαρχος ὁ ὑπὸ τοῦ Ι. Καποδιστρίου εἰς συνταγματάρχην προβιβασθεὶς ῥῶσος ὑπολοχαγὸς (;) Ῥογκώφ.

Ἐκίνησε δὲ ὁ «πιστὸς» οὗτος τὴν πρωΐαν τῆς 21 Δεκεμβρίου κατὰ τοῦ Ἄργους, ἄγων τέσσαρα τηλεβόλα, ἕνα λόχον πυροβολικοῦ καὶ τρεῖς λόχους πεζικοῦ. Τὴν δευτέραν ὥραν μ. μ. ἤρξαντο ζωηροὶ ἀκροβολισμοὶ μεταξὺ τῶν νεωστὶ ἀφικομένων, τῶν κυβερνητικῶν στρατευμάτων καὶ τῶν ῥουμελιωτῶν. Διήρκεσαν δὲ μέχρις ἑσπέρας ἀδιακόπως καὶ χωρίς τινος ἄλλου σπουδαίου ἀποτελέσματος, ἢ τῆς λαφυραγωγίας τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ καταστημάτων ὑπὸ τοῦ κυβερνητικοῦ στρατοῦ. Τὴν ἑπομένην ἡμέραν βροχὴ ῥαγδαιοτάτη κατέσβεσε τὸ πολεμικὸν μένος τῶν ἀνταγωνιστῶν· ἐπέβαλε δ' ἐπίσης στιγμιαίαν ἀνακωχὴν εἰς τὰ ἐξημμένα πάθη ἡ ἐν Ναυπλίῳ ἐμφάνισις τοῦ ἄγγλου πρεσβευτοῦ Στράτφορδ Κάννιγκ.

Ἐντολὴν ἔχων ὁ ἄγγλος οὗτος διπλωμάτης νὰ διεξαγάγῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει σπουδαιοτάτην περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος διαπραγμάτευσιν, παρέστη μάρτυς, διερχόμενος διὰ τοῦ Ναυπλίου, τῆς

ἀγρίας φατριαστικῆς ἔριδος, ἣν εἶχον ἐξεγείρει τὰ λάθη τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως.

Ἡ διπλωματικὴ σχέσις τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ ἦτο τοιαύτη τις (1).

Ἐπειδὴ ἡ Γαλλία ἀνέπτυσσε μεγίστην δραστηριότητα ἐν τῇ Μεσογείῳ, ἐφαίνετο ἡ θάλασσα αὕτη καθισταμένη ὁσημέραι ἀποκλειστικὸν στάδιον τῆς γαλλικῆς δυνάμεως· ἐπειδὴ δὲ τὸ γαλλικὸν ὑπουργεῖον, ὡς ἐκ τῆς σταθμεύσεως τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τῆς κατοχῆς τοῦ Ἀλγερίου, εἶχε φυσικωτάτας προφάσεις, ὅπως καλύπτῃ τῆς Μεσογείου τὰ ὕδατα διὰ τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ πλοίων, παρεκίνησεν ὁ πρίγκηψ Μέττερνιχ τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, ὅπως ἐνισχύσῃ τὸν ἐν τῇ Μεσογείῳ στόλον αὐτῆς πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν κοινῶν ἀγγλικῶν καὶ αὐστριακῶν συμφερόντων (2). Ὁ λόρδος Πάλμερστων ἀπεδέξατο τὰς ἰδέας τοῦ αὐστριακοῦ ὑπουργοῦ καὶ ὑπεσχέθη, ὅτι ὁ ἐν Πόρτσμουθ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Κόδριγκτων στόλος ἤθελεν ἑτοιμασθῇ, ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν παρουσίαν τῆς Ἀγγλίας ἐν ταῖς θαλάσσαις τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ Πάλμερστων, ἀπὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ εἰς τὸ ὑπουργεῖον, εἶχε δηλώσει πρὸς τὸν πρίγκηπα Ἐστερχάζην, ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ πρωτοκόλλου διαγραφέντα ὅρια ἦσαν πλημμελῆ (fautives) καὶ ἀπρόσφορα εἴς τε τὴν Πύλην καὶ τὴν Ἑλλάδα, καθότι οὐδεμίαν παρεῖχον ἀσφάλειαν· ἔπρεπε δὲ, διά τινος πρὸς τὴν Πύλην διαπραγματεύσεως καὶ ἐξ ἀγαθῆς συμφωνίας (de gré à gré), νὰ ἐκταθῶσιν αὐτά, ἀντὶ δικαίας χρηματικῆς ἀποζημιώσεως, μέχρι Κρήτης καὶ Βώλου, συμφώνως πρὸς τὸ ἐν Πόρῳ πρωτόκολλον. Καὶ ἡ γαλλικὴ δὲ κυβέρνησις εἶχε προτείνει παραχωρήσεις πρὸς τὰ μέρη τῆς Βαρβαρίας, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ἐκτάσεως ταύτης τῶν ἑλληνικῶν συνόρων καὶ τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκχωρήσεως τῆς Κρήτης. Τέλος δὲ ὡρίσθη ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις εἰς αἴσιον διεξαγωγὴν τῆς ὑποθέσεως ταύτης, καὶ ἡ κρίσιμος τροπὴ ἐπῆλθεν ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι τῆς δολοφονίας τοῦ Κυβερνήτου. Κατὰ τραγικήν τινα τῆς μοίρας βουλήν, ὅτε ὁ

(1) Ἐκθ. ἐκ Κωνστ. 10 Ὀκτωβ. 25 Ὀκτωβ. Ἰδιαιτ. ἐπιστ. τοῦ βαρώνου Ὄττενφελς, 11 Ὀκτωβ. 1831. Παράρτ.

(2) Διακοιν. εἰς Λονδ. 12 Ἀπριλ. 14 Ἰουν. 1831. Ἐκθ. ἐκ Λονδ. 27, 29 Ἀπριλ. 27 Ἰουν. Παράρτ.

Ι. Καποδίστριας εὑρίσκετο ἀπέναντι τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῶν ἐγχειριδίων τῶν δολοφόνων, τότε μόλις ἀπεφάσισαν ἐν Λονδίνῳ νὰ παράσχωσι τὴν ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου τοσάκις εἰς μάτην ζητηθεῖσαν ὑποστήριξιν, ἥτις ἐπήρχετο βραδεῖα πλέον καὶ ἀνωφελὴς δι' αὐτόν. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ᾐσθάνθη νῦν λύπην (regrets) ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ πολιτικοῦ ἐκείνου ἀνδρός, καθότι ἀνεγνώριζε πλέον, ὅτι ὁ Ι. Καποδίστριας ἤθελεν εἶναι ὁ προσφορώτατος διαπραγματευτὴς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ δεδοκιμασμένος σύμβουλος τοῦ μέλλοντος ἡγεμόνος (1).

Τὴν 26 Ὀκτωβρίου ἀπεστάλησαν ὁδηγίαι πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους, τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ τοὺς ναυάρχους, δι' ὧν ὡμολογεῖτο τὸ ἀνεπαρκὲς τῶν ἐν τῷ φεβρουριανῷ πρωτοκόλλῳ τοῦ 1830 ὡρισμένων ὁρίων καὶ παρεχωρεῖτο ἡ ἀπὸ τῆς Ἄρτης μέχρι Βώλου ὁροθετικὴ γραμμή. Ὑπόσχεσις παρείχετο, ὅτι αἱ Δυνάμεις ἤθελον ἀσχοληθῆ σπουδαίως περὶ τὴν ἐκλογὴν ἡγεμόνος, ἐδίδοντο δὲ εἰς τοὺς τρεῖς ἀντιπρέσβεις αἱ τοσάκις ματαίως ὑπὸ τοῦ Ι. Καποδιστρίου ζητηθεῖσαι κοιναὶ παραγγελίαι, καθ' ἃς ὤφειλον οὗτοι νὰ ὑποστηρίξωσι παντοιοτρόπως τὴν καθεστῶσαν ἐν Ἑλλάδι κυβέρνησιν, καὶ νὰ ἀντιταχθῶσιν εἰς πᾶσαν ἀπόπειραν ταραχῶν καὶ στάσεων. Παρηγγέλλοντο προσέτι νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τοῦ Κυβερνήτου περὶ τῶν ἀναγκαίων μέσων πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐν Ὕδρᾳ στάσεως καὶ περιστολὴν τῆς ἐπεκτάσεως αὐτῆς, καὶ νὰ ἐπιμείνωσιν, ὅπως ἅπαντα τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα φέρωσι τακτικὰ τῆς κυβερνήσεως αὐτῶν ἔγγραφα· τέλος δὲ καὶ πρὸ πάντων νὰ καταδεικνύωσι διά τε τῆς γλώσσης καὶ τῶν πράξεων αὐτῶν τὴν πληρεστάτην μεταξὺ αὐτῶν συμφωνίαν, καθότι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἔπρεπε νὰ ὑποτεθῇ δυνατὸς χωρισμός τις τῶν Δυνάμεων ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὧν τοὐναντίον ἡ πλήρης συμφωνία ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὑπογραμμὸς εἴς τε τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ τοὺς διοικητὰς τῶν στόλων.

Ὀψίγονος τῇ ἀληθείᾳ φρόνησις! Ἀνωφελὴς πλέον καὶ ὑπὸ τῆς εἰρωνείας τῶν γεγονότων προληφθεῖσα δικαιολόγησις τοῦ Κυβερνήτου, ὅστις εἶχε πέσει θῦμα τῆς ἀναβολῆς τῶν τοιούτων ὁδηγιῶν.

(1) Ἐκθ. ἐκ Λονδ. 14 Ἰαν., 18 Ὀκτ., 9 Νοεμ. 1831. Παράρτ.

Τὰς παραγγελίας ταύτας ἀπεδέξατο μετ' ἰδιαζούσης εὐχαριστήσεως ἡ ρωσικὴ διπλωματία, καὶ ὁ Λίβεν δὲν παρέλειψε νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ναυάρχου Ῥίκορδ ἐπὶ τοῦ περιεχομένου ἐν αὐταῖς θριάμβου τῆς εἰρηνικῆς καὶ συνδιαλλακτικῆς πολιτικῆς τῆς Ῥωσίας (1).

Ὁ Στράτφορδ Κάννιγκ, φέρων τὰς ἀνωτέρω ὁδηγίας εἰς Ναύπλιον, ἔμελλε νὰ καταμάθῃ τάχιστα, ὅτι, ὡς πρὸς τὴν ἁρμονίαν τῆς τριμεροῦς διπλωματικῆς ἀντιπροσωπείας, φαντασιώδης ὅλως ἦτο ἡ ἐν αὐταῖς περιεχομένη ἀπαίτησις, ἀναιρουμένη ἐκφανῶς ὑπὸ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς μεταξὺ τῶν ἐν Ναυπλίῳ καὶ Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπων ἐπικρατούσης διαστάσεως. Ἂν δέ, ἄλλως, κατώρθου νὰ ἀποσπάσῃ παρὰ τοῦ Σουλτάνου τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ μέλλοντος ἑλληνικοῦ βασιλείου καὶ τὴν συναίνεσιν αὐτοῦ εἰς ἐπέκτασιν τῶν ἑλληνικῶν ὁρίων, καὶ νὰ παρασκευάσῃ τοὺς Ἕλληνας, ὅπως ἀποδεχθῶσι τὸν βασιλέα αὐτῶν ἐν τάξει καὶ ὁμονοίᾳ καὶ ὑποκύψωσιν ἀγογγύστως εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Δυνάμεων, δυσχερεστάτην ἀναντιρρήτως ἤθελεν ἐκπληρώσει ἀποστολήν.

Ἐν Ναυπλίῳ εὗρε τὰ δύο κόμματα παρατεταγμένα κατ' ἀλλήλων εἰς μάχην, καὶ ἐν συμπλοκῇ διατελοῦντα, τὴν μὲν κυβερνητικὴν μερίδα στηριζομένην ἐπὶ τῆς Ῥωσίας, τὴν δὲ τῶν ρουμελιωτῶν καὶ τοῦ Κωλέττου ἐπὶ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων (2).

Ὁ ἐξάδελφος τοῦ Κάννιγκ εὗρεν ἀφικόμενος τὸν ναύαρχον Σὶρ Ἐρρῖκον Χόθαμ, διάδοχον τοῦ Μάλκολμ, παρ' αὐτοῦ δὲ καὶ τοῦ ἀντιπρεσβευτοῦ Δώκινς ἤκουσεν ἀπελπιστικῶς περιγραφομένην τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Αἱ περιστάσεις ἐφαίνοντο οὕτω ὑπαγορεύουσαι αὐτῷ δραστηριωτάτην παρέμβασιν, καὶ ἀπέστειλε τὸν στρατηγὸν Τσὼρτς πρός τε τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον καὶ τὸν Κωλέττην, ὅπως προτρέψῃ σπουδαίως ἀμφοτέρους τοὺς ἀντιπάλους εἰς συνδιαλλαγήν. Ἐπισκεφθέντος δ' αὐτὸν πρώτου τοῦ ναυάρχου Ῥίκορδ, ἔσπευσεν ὁ Στράτφορδ Κάννιγκ νὰ ἀνταποδώσῃ τὴν φιλοφροσύνην, καὶ μετὰ μακρὰν συνδιάλεξιν προέτεινε μάλιστα εἰς τὸν ρῶσον

(1) Ὁ Λίβεν πρὸς τὸν Ῥίκορδ, 8 Ἰανουαρ. 1832.

(2) Ἐχθ. ἐκ Ναυπλ. 12, 13 Ἰανουαρ. 1832. 22 Ἰανουαρ. 10 Φεβρ. 1832. Παράρτ.

ναύαρχον νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον συνδιαλλάκτου μεταξὺ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ἀνταρτῶν. Ἐξετίθετο βεβαίως οὕτω πράττων εἰς ἐντονωτάτην ἀποποίησιν· καθότι ὁ Ῥίκορδ, βαθύτατα πεπεισμένος, ὅτι οἱ ἄγγλοι ηὔξανον τὰς ταραχὰς καὶ ἦσαν κυρίως αἴτιοι αὐτῶν, ἐπέδειξε μεγίστην ἀγανάκτησιν, ὅτε ὁ Στάτφορδ Κάννιγκ ἀπετόλμησε νὰ λαλήσῃ περὶ δικαίων ἀπαιτήσεων τῶν ἐχθρῶν τῆς Κυβερνήσεως, ἔγραψε δὲ τὴν 28 Δεκεμβρίου πρὸς τὸν Νέσσελρωδ: «Ἡ ἔλευσις τοῦ Σὶρ Χόθαμ καὶ ἰδίως ἡ τοῦ Σὶρ Στράτφορδ Κάννιγκ ἐνίσχυσαν τὰς ἐν Ἄργει ταραχὰς ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν αὐταὶ τὰς ἐγέννησαν. Οἱ ἀντιπρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ὡς καὶ οἱ διοικηταὶ τῶν στόλων αὐτῶν οὐδένα, φαίνεται, ἄλλον ἔχουσι σκοπὸν ἢ τοῦτον καὶ μόνον: νὰ γεννῶσι ταραχὰς ἐν Ἑλλάδι. Ἡ διαγωγὴ αὐτῶν δύναται νὰ παράσχῃ ὑμῖν ἀκριβῆ ἔννοιαν τῶν δυσχερειῶν, ἃς ἔχομεν νὰ ὑπερνικήσωμεν, ὀφείλοντες νὰ συμβιβάσωμεν τὰ διεστῶτα. Τὴν ἐπομένην τῆς ἀφίξεως τοῦ Κάννιγκ μετέβην πρὸς αὐτόν, ὅπως τὸν δεχθῶ κατόπιν παρ' ἐμοί. Μετὰ μακρὰν συνδιάλεξιν περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, μοὶ προέτεινε νὰ ἀναλάβω τὸ ἔργον μεσίτου μεταξὺ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν στασιωτῶν. Ὅτε ὅμως ἤρχισε νὰ μοὶ ὁμιλῇ περὶ δικαίων ἀπαιτήσεων τῶν ἀνταρτῶν ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως, εὐκόλως ἐμάντευσα τοὺς κρυφίους αὐτοῦ διαλογισμούς. Ἐννοεῖται, ὅτι δὲν ἀπεδέχθην τὴν πρότασιν αὐτοῦ, καὶ τοῦτο διότι ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις οὐδεμίαν εἶχε ζητήσει μεσιτείαν παρὰ τῶν συμμάχων Δυνάμεων, οὐδ' εἶχον ἐγὼ ἐπομένως δικαίωμά τι νὰ παρεμβῶ ἰδιοβούλως εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῆς χώρας διοίκησιν, καὶ νὰ διαγράψω ὁδὸν ἐνεργείας εἰς τὴν Κυβέρνησιν (1).»

Τὸ πεῖσμα τοῦ Ῥίκορδ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς κακὸν προμήνυμα τῶν διαθέσεων τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου. Ἀληθῶς δὲ ὁ Καποδίστριας καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ ὑπέλαβον ἑαυτούς, ὡς ἔγραφεν ὁ Στράτφορδ Κάννιγκ, τοσοῦτον ἰσχυρούς, ὥστε προετίμησαν νὰ κατορθώσωσι τοὺς σκοποὺς αὐτῶν διὰ τῆς ἐνόπλου βίας μᾶλλον, ἢ νὰ ἀποφύγωσιν αἱματοχυσίαν καὶ νὰ φανῶσιν ἐνδίδοντες. Κατέστησαν στρατοδικεῖον ὑπὸ τὸν ὁπλαρχηγὸν Ῥάγκον, ὅπως δικάσωσι καὶ του·

(1) Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσσελρωδ, 16 (28) Δεκεμ. 1831.

φεκίσωσι τοὺς ῥουμελιώτας, οὓς ἤλπιζον ὅτι ἤθελον αἰχμαλωτίσει, καὶ ἔλαβον πάντα τὰ δυνατὰ μέτρα, ὅπως περικλείσωσιν ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν τοὺς ἐναντίους των καὶ ἀναγκάσωσιν αὐτοὺς εἰς παράδοσιν. Ἐνῷ δὲ ὁ στρατηγὸς Τσὼρτς διεπραγματεύετο ἔτι μετὰ τοῦ Κωλέττου, τὰ κυβερνητικὰ στρατεύματα ἤρχισαν πάλιν τὸ πῦρ, ὥστε ὁ Κωλέττης ἔσχε λίαν ἐμφαντικὴν καὶ εὐπρόσωπον ἀφορμήν, ὅπως δι' ἀφώνου μὲν ἀλλὰ πολλὰ σημαίνοντος κινήματος τῆς χειρὸς αὐτοῦ πρὸς τὴν ὁδὸν ἐκφράσῃ τὴν ἀγανάκτησίν του ἐπὶ τῇ ἐπαναλήψει τῶν ἐχθροπραξιῶν. Οἱ κυβερνητικοὶ ὑπερεῖχον κατά τε τὴν θέσιν καὶ τὸν ἀριθμόν· ἐπῆλθε δὲ εἰς ὄφελος αὐτῶν καὶ ἡ ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐμφάνισις ῥώσου ἀξιωματικοῦ, συνοδευομένου ὑπὸ στρατιωτῶν τοῦ ῥωσικοῦ στόλου· διότι τὸ διάβημα τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς ἐκφανὴς ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως ἐκδήλωσις τῆς μιᾶς τῶν προστατίδων Δυνάμεων, τῆς Ῥωσίας. Ὁ βαρῶνος Ῥουὰν τοὐλάχιστον ἡρμήνευσεν αὐτὸ ὡς ἀπόδειξιν τῆς ὑπὲρ τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου παρεμβάσεως. Τοὐναντίον ὅμως ὁ Ῥίκορδ προσεπάθησε νὰ παραστήσῃ τὸ γενόμενον ὡς ἀσήμαντον ὅλως (1): «Διαρκουσῶν, ἔγραψε, τῶν ἐν Ἄργει ταραχῶν, μετέβη ἐκεῖσε εἷς τῶν ἀξιωματικῶν μου, ὅπως πληροφορηθῇ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, καὶ προσφέρῃ εἰς τοὺς τραυματίας τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἡμετέρων ἰατρῶν· συνωδεύετο δὲ ὑπό τινων ναυτῶν, ὅπως προφυλαχθῇ κατὰ πάσης ἐνδεχομένης προσβολῆς.» Καὶ ἰσχυρίσθη μὲν ἀληθῶς ἡ γαλλικὴ πρεσβεία, ὅτι ὁ Ῥίκορδ εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὰ κυβερνητικὰ στρατεύματα τηλεβόλα τινὰ καὶ πυροβολιστὰς ὡς ἐπικουρίαν κατὰ τῶν ἐν Ἄργει ἐπαναστατῶν. Ἀλλ' ὅτε ὁ ἄγγλος ναύαρχος Χόθαμ παρεκινήθη ὑπὸ τοῦ Ῥουάν, τοῦ Λαλὰνδ καὶ τοῦ Δώκινς νὰ ζητήσῃ ἐξηγήσεις, ὁ Ῥίκορδ ἀπήντησεν, ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦτο ψευδές, καὶ ὅτι αἰτία τῆς παρατάσεως τῶν ἐχθροπραξιῶν δὲν ἦσαν ῥωσικὰ τηλεβόλα, ἀλλ' ἡ εἰς Ἄργος μετάβασις τοῦ κυρίου Τσὼρτς. Οὕτω δὲ τὸ μεταξὺ Ῥίκορδ καὶ Χόθαμ συμβὰν διελύθη φιλοφρονέστατα κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἄγγλου ναυάρχου. Ὁ Κάννιγκ ὅμως λυπηρὰν βεβαίως ᾐσθάνθη ἔκπληξιν, ὅτε εἶδε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ῥίκορδ, ἐν ᾗ οὗτος ἀπετόλμα νὰ ἐπι-

(1) Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσσελρωδ, 8 (20) Φεβρ. 1832.

κρίνῃ τὴν ἐν Ἄργει διαγωγὴν τοῦ ἄγγλου, καὶ προσεπάθει νὰ προσβάλῃ τὴν ἐκλογὴν τοῦ κυρίου Τσὼρτς ὡς μεσίτου μεταξὺ αὐτοῦ, τῶν ἀνταρτῶν καὶ τῆς κυβερνήσεως. Δὲν ἐξετάζομεν δέ, «ἂν σπουδαίως ἀληθῶς ἐπόθει ὁ Κάννιγκ νὰ ἐξαλειφθῇ πᾶσα ἀνάμνησις τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐνεργείας αὐτοῦ,» ἂν ἐξ ἑτέρου ὁ ναύαρχος Ῥίκορδ εἰλικρινῶς ἐπεθύμει «νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν προθυμίαν αὐτοῦ εἰς εἰρηνικὴν μετὰ τῶν συναδέλφων του σύμπραξιν, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν διαθέσεων τοῦ Τσάρου,» καὶ ἂν ἑπομένως ἕνεκα τῶν λόγων τούτων κατεστράφη ἀμοιβαίως πᾶσα ἡ περὶ τοῦ γεγονότος τούτου δυσάρεστος ἀλληλογραφία.

Αἱ ἐν ταῖς ὁδοῖς τοῦ Ἄργους συμπλοκαὶ ἀπήτησαν τέλος καὶ αἱματηρὰ θύματα. Οἱ ῥουμελιῶται, ἀρχηγὸν αὐτῶν ἔχοντες τὸν *τρελλὸν* Γρίβαν, ὡς ἀπεκάλει αὐτὸν ὁ Κολοκοτρώνης, ἐφάνησαν ἀπόφασιν ἔχοντες νὰ προβῶσι μέχρις ἐσχάτης ἀντιστάσεως· μεταβαλόντες δ' ἐπιτηδείως τὴν θέσιν αὐτῶν, κατέλαβον μόνον μικρόν τινα ἀριθμὸν οἰκιῶν κυκλοτερῶς κειμένων παρὰ τὸν παλαιὸν Ἴναχον, ἃς πεισματωδέστατα ὑπερησπίσθησαν.

«Ὁ ἀγὼν οὗτος,» γράφει ὁ Θήρσιος πρὸς τὸν πρίγκηπα Βρέδε (1), εἶνε ἀπαράλλακτος πρὸς τὸν ἐν τέλει τῶν Nibelungen (2) περιγραφόμενον· αἱ ἡρωϊκαὶ δὲ μορφαὶ τῶν ἐν πολέμῳ λευκανθέντων ὁπλαρχηγῶν, ἡρώων πάντων τοῦ Μεσολλογίου, ἡ τοῦ Νότη Βότσαρη, τοῦ Τσόγκα, τοῦ Νοταρᾶ, ὅμοιαι πρὸς τὰς ἐν τῷ ποιήματι ἐκείνῳ εἰκονιζομένας. Ὀφείλουσι δὲ ἴσως οὗτοι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν παρέμβασιν τῶν τριῶν ἀντιπρέσβεων τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ῥωσίας, καὶ εἰς τὰς συμφώνους προσπαθείας τοῦ λόρδου Στράτφορδ Κάννιγκ, ὅτι ἐσώθησαν ἐκ τῆς τελευταίας τῶν Nibelungen καταστροφῆς, καὶ δὲν ἀπωλέσθησαν ἐν ταῖς ἀναφθείσαις οἰκίαις αὐτῶν ἐν μέσῳ πεισματώδους ἀγῶνος.»

Ἀληθῶς δὲ ὁ Στράτφορδ Κάννιγκ, ἀγανακτήσας, ὅτι «ἡ φατρια-

(1) Ἐπιστολὴ τῆς 17 Ἰανουαρ. 1832.

(2) Nibelungen ἢ Nibelungenlied εἶνε τὸ παλαιότατον ἐθνικὸν ἔπος τῶν Γερμανῶν, μεγάλης παρ' αὐτοῖς ἀπολαῦον ὑπολήψεως, καὶ πρὸς τὴν Ἰλιάδα παρά τινων κριτικῶν παραβληθέν. Τὸ ποίημα εἶνε προϊὸν τῆς ΙΒ'. ἑκατονταετηρίδος, ἄγνωστον δὲ εἰσέτι, ἂν ἑνὸς ἢ πλειόνων καὶ τίνων ποιητῶν εἶνε ἔργον. Σημ. τ. Μετ.

στικὴ λύσσα κατέστρεφε πάσας τὰς ἐλπίδας καὶ τὰς προσπαθείας τῶν συμμάχων ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος,» ἐτράπη πρὸς τὸν κύριον Δώκινς, καὶ κατώρθωσε ν' ἀποφασίσῃ οὗτος ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν συναδέλφων του, ὅπως προβῶσι καὶ πάλιν εἰς ἔντονόν τι διάβημα πρὸς τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον.

Οἱ τρεῖς ἀντιπρέσβεις ἀπέστειλαν τὴν 23 Δεκεμβρίου τὸν γραμματέα τῆς γαλλικῆς πρεσβείας κύριον Ῥοζὲ πρὸς τὸν Κυβερνήτην, ὅπως συστήσωσιν αὐτῷ ῥητῶς τὴν διακοπὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη ὑπῆρξε βεβαίως λίαν ἄκαιρος εἰς τὸν κόμητα. Ἡ μάχη ἔκλινεν ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ οἱ ῥουμελιῶται εἶχον ἤδη ἐκβληθῆ ἐκ δύο οἰκιῶν. Χωρὶς πολεμεφοδίων, χωρὶς ζωοτροφιῶν, μόνον διὰ ταχείας ὑποχωρήσεως ἠδύναντο νὰ σωθῶσιν ἐκ τῆς ἀμηχάνου αὐτῶν θέσεως· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ὑποχώρησις ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ἐπιφέρῃ καταστροφήν. Σπουδαιότατον δὲ παρίστατο νὰ ὠφεληθῇ κατὰ τὸ δυνατὸν ἡ κυβέρνησις ἐκ τῆς ἀποκτηθείσης στρατιωτικῆς ὑπεροχῆς, ὡς συνεβούλευσεν ὁ γέρων Κολοκοτρώνης, νὰ ἀποκλεισθῇ πᾶσα ἔξοδος εἰς τὸν ἐχθρόν, ἅμα ἀποχωροῦντα, καὶ νὰ παρασκευασθῇ αὐτῷ κατὰ τὰ στενὰ τῆς Κορίνθου ἡ τύχη τοῦ Δράμαλη. Ὁ γέρων διηγεῖται: «χωρὶς αὐτὴν τὴν μεσιτείαν (τοῦ Κώστα Μπότσαρη) θὰ τοὺς ἐχαλάγαμεν ὅλους (1).» Ἀλλ' ὁ κόμης Αὐγουστῖνος δὲν ἐγνώριζε νὰ δράξῃ συντόνως τὴν εὐκαιρίαν. Ἡ ἀπειλητικὴ γλῶσσα τῶν ἀντιπρέσβεων ἐκλόνησεν αὐτόν, καὶ ὑπεσχέθη εἰς τὸν Ῥοζέ, ὅτι αἱ ἐχθροπραξίαι δὲν ἤθελον ἐπαναληφθῇ· κατέπαυσε δ' ἀληθῶς αὐτάς, καὶ μετ' ὀλίγον, τὴν 2 ὥραν μ. μ., ἡ πόλις ἐξεκενώθη ἡσύχως ὑπὸ τῶν ἀνταρτῶν (2). Ὁ Κωλέττης εἶχεν ἑνωθῇ μετ' αὐτῶν. Παραλαβόντες δὲ οὗτοι τοὺς τραυματίας των, κατώρθωσαν ἀνενόχλητοι νὰ ὑποχωρήσωσι, 1200 τὸν ἀριθμόν, μέχρι Κορίνθου καὶ Μεγάρων,

(1) Βλ. Διήγησ. κ. λ. σελ. 242. Σημ. τ. Μετ.

(2) Κατὰ τὸν Πρόκες-Ὄστεν (Τομ. Β'. σελ. 470) καὶ τὸν Θήρσιον, μετὰ προηγηθεῖσαν τακτικὴν συμφωνίαν. Ὁ κόμης Αὐγουστῖνος παρέσχεν εἰς τοὺς ῥουμελιώτας ἐλευθέραν ἀποχώρησιν, καὶ ὁμήρους μάλιστα πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῆς (Ἐπιστ. πρὸς τὸν πρίγκηπα Βρέδε, τῆς 17 Ἰανουαρ. 1832). Καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἐπίσης λέγει: «τοὺς ἔδωκε λόγον τιμῆς νὰ ἔβγουν, καὶ ἔτσι ἐβγῆκαν.»

καὶ μετ' αὐτῶν 60 περίπου πληρεξούσιοι τῆς μερίδος των, οἵτινες εἶχον παραμείνει παρ' αὐτοῖς, διαρκούσης τῆς μάχης.

Ἐν Περαχώρᾳ διώρισαν κυβερνητικὴν ἐπιτροπήν, ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ Κωλέττου καὶ τῶν ἀπόντων μὲν ἀλλὰ συμφωνούντων ἀρχηγῶν τῶν «συνταγματικῶν,» Ζαΐμη καὶ Κουντουριώτου. Στρατολογήσαντες δὲ ἐν τῇ Στερεᾷ, παρεσκευάσθησαν νὰ στρατεύσωσι πρὸς ἐκδίκησιν κατὰ τῆς κυβερνήσεως.

Βαρυθύμως ἔγραφεν ὁ Στράτφορδ Κάννιγκ, «ὅτι τὸ κύριον ἀποτέλεσμα τῆς ἀποτυχούσης μεσιτείας τῶν συμμάχων ἦν ἡ ἁπλῆ μετάθεσις τοῦ ἀγῶνος ἀπὸ τοῦ Ἄργους εἰς τὴν Κόρινθον.»

Ἐπιστέλλων ὁ ἄγγλος ἀπεσταλμένος εἰς τὸν Πάλμερστων τὴν 26 Δεκεμβρίου 1831, παρίστα λίαν ἀπελπιστικὴν τῶν πραγμάτων τὴν κατάστασιν. Καὶ αὐτὸς ὅμως οὐδὲν ἄλλο μέσον θεραπείας προέτεινεν, ἢ τὸ ὑπὸ τοῦ δολοφονηθέντος Κυβερνήτου τοσάκις μετὰ παρακλήσεως ζητηθέν, καὶ ὑπὸ τοῦ Θηρσίου ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ θερμῶς συνιστώμενον, ἤτοι τὴν ταχεῖαν ἐκλογὴν ἡγεμόνος, ὑφ' ὃν νὰ διοργανωθῇ ὁριστικῶς ἡ χώρα. Οἰκτείρει τὴν μικρὰν ἱκανότητα τοῦ νῦν κυβερνήτου, φρονεῖ ὅμως, ὅτι μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ἀκαταλλήλων προσώπων εἶνε πάντοτε ὁ καταλληλότατος. «Δυστυχῶς, λέγει, ἐκληρονόμησεν ὁ κόμης Αὐγουστῖνος ἅπαν τὸ μῖσος, ὅπερ εἶχεν ἐπισύρει καθ' ἑαυτοῦ ὁ ἀδελφός του κατὰ τὰς τελευταίας τοῦ βίου του στιγμάς, στερούμενος ὅμως τὰ διανοητικὰ προτερήματα καὶ τὴν διπλωματικὴν πεῖραν, ἅτινα τοσαύτην λάμψιν καὶ κῦρος παρεῖχον εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ μακαρίτου Κυβερνήτου. Οὐχ ἧττον δυσχερὲς ἤθελεν εἶναι νὰ εὑρεθῇ μεταξὺ πάντων τῶν ἐν Ἑλλάδι δυνατῶν ὑποψηφίων ἀνὴρ προσφορώτερος διὰ τὴν θέσιν τοῦ Κυβερνήτου ἢ ὁ κόμης. Μᾶλλον δὲ θέλουσι ταχθῆ περὶ τὸν κυβερνήτην, ξένον ὄντα, οἱ πλούσιοι καὶ σημαίνοντες τῶν ἑλλήνων, ἢ ἂν ἀνηγορεύετο εἰς τὸ μέγα ἐκεῖνο ἀξίωμα εἷς ἐκ μέσου αὐτῶν (1).»

(1) Ὁ Φίνλαιϋ (ἐν Τόμ. Β'. σελ. 255) λέγει, ὅτι ὁ σὶρ Στράτφορδ ἐθεώρησε τὸν Αὐγουστῖνον ὡς ἠλίθιον, ἀνίκανον ὅλως εἰς ἐκτίμησιν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ θέσεως· μάτην δὲ προσεπάθησεν ὁ ἄγγλος διπλωμάτης νὰ πείσῃ αὐτὸν περὶ τῆς ἀνάγκης διαλλακτικωτέρων καὶ μετριωτέρων μέτρων. «Ἡ κενὴ τοῦ κερκυραίου κεφαλὴ ἦν ὑπὸ μόνης

Ἐν ἐμπιστευτικῷ τινι ὑπομνήματι, ὅπερ ἀνεκοίνωσεν οὗτος μετὰ δύο ἡμέρας εἰς τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον (1), ἀνέφερε μετ' ἀγανακτήσεως, μνημονεύων τῶν φοβερῶν σκηνῶν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ὅτι ἕλληνες ἔχυσαν ἑλληνικὸν αἷμα ἐνώπιον τῶν ἀντιπροσώπων τῶν συμμάχων. Συνιστῶν δὲ πολιτικὴν φρονιμωτέραν καὶ διαλλακτικωτέραν τῆς μέχρι τοῦδε, ἔλεγεν, ὅτι τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ τιμὴ τῶν συμμάχων ἀπήτουν προσωρινόν τι σύστημα διοικήσεως, δυνάμενον νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν κοινὴν γνώμην καὶ νὰ σώσῃ τὴν χώραν τῆς ἀπειλούσης αὐτὴν ἀναρχίας· ὅτι ἡ σπουδαιοτάτη τοῦ Αἰγαίου νῆσος καὶ ἡ πολεμικωτάτη ἐπαρχία τῆς Πελοποννήσου διετέλουν κεχωρισμέναι ἀπὸ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅτι ἡ μεγίστη σπουδαιότης τοῦ ζητήματος ἀπήτει νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν τὰ πρὸς ἕνωσιν αὐτῶν μέσα.

Πολλοί, ἔλεγεν ὁ ἄγγλος πρεσβευτής, ῥουμελιῶται ὁπλαρχηγοί, ἰσχυροὶ ὡς ἐκ τῆς φήμης καὶ τῆς πολυαρίθμου αὐτῶν ἀκολουθίας, εἶχον καταλάβει τὰ παρὰ τὴν Κόρινθον, ὡς ἔνοπλον σῶμα· συμφέρον δὲ εἶχον οἱ πολέμιοι αὐτῶν νὰ μὴ ὠθήσωσιν αὐτοὺς εἰς ἀπελπισίαν, νὰ ἀπολύσωσι δὲ μάλιστα τοὺς ἐπὶ ἁπλῇ ὑποψίᾳ κρατουμένους ἐπὶ πολιτικῷ ἐγκλήματι. Ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις δὲν ἐφαίνετο ἀνταποκρινομένη ὡς ἐκ τῆς συστάσεως αὐτῆς εἰς τὰς ἐπιθυμίας τοῦ ἔθνους· δὲν ἔπρεπε δὲ νὰ μείνῃ ἐν τοιαύτῃ ἀμφιβόλῳ θέσει, ὥστε νὰ ἐνθαῤῥύνῃ τοὺς δυσηρεστημένους εἰς συγκρότησιν χωριστοῦ συνεδρίου. Καθότι τὸ θέαμα δύο συνελεύσεων, λυπηρὸν διὰ τοὺς φίλους τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν δημόσιον τάξιν, ἤθελε περιαγάγει εἰς μεγάλας δυσχερείας τὰς ἐν Ναυπλίῳ συνηγμένας ἀρχάς. Εὐκταῖον ἤθελεν εἶναι νὰ διορίσῃ ἡ κυβέρνησις ἐμπίστους τινὰς ἄνδρας, οἵτινες νὰ συσκεφθῶσι περὶ τῶν πραγμάτων μετὰ τῶν ἀντιπρέσβεων. Δύο δὲ ἠδύναντο νὰ ἐκλεχθῶσι διέξοδοι· ἢ νὰ διαταχθῶσι νέαι ἐκλογαί, ἢ νὰ προσκληθῶσιν οἱ ἀποκλεισθέντες ἀντιπρόσωποι, ὅπως παρακαθίσωσιν

οἰήσεως πεφυσημένη.» Βεβαίως δὲ ὁ Στράτφορδ Κάννιγκ ἐν τῇ τελευταίᾳ του ἐκ Ναυπλίου ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Πάλμερστων, τῆς 13 Ἰανουαρίου 1832, ἔκρινε δυσμενέστερον περὶ τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου ἢ ἐν τῇ πρώτῃ του ταύτῃ.

(1) 28 Δεκεμβ. 1831. Κοινοβ. Ἔγγρ. Συνημ. Α. Πρωτ. 7 Μαρτ. 1832.

εἰς τὴν συνέλευσιν. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν ἔπρεπε νὰ συμφωνήσωσιν εἰς τοῦτο ἡ Ὕδρα καὶ ἡ Μάνη.

Ἀνάγκη ἦτο, συνεπέραινε παρατηρῶν ὁ Στράτφορδ, νὰ συνενωθῶσι πάντα τὰ κόμματα ἐν Ἑλλάδι περὶ τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν, καὶ τούτου ἕνεκα ἦσαν ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖαι προσωπικαὶ μεταβολαὶ ἐν τῇ κυβερνήσει.

Καί τοι οἱ ἀντιπρέσβεις κατεῖδον νῦν, ὅτι τὸ ὑπόμνημα τοῦ Στράτφορδ προέτεινε τὰ κάλλιστα πρὸς συνδιαλλαγὴν μέσα, καὶ ἔγραψαν εἰς Λονδῖνον, ὅτι προέβησαν ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ εἰς διαπραγματεύσεις, καλὰς διατρέφοντες ἐπιτυχίας ἐλπίδας, συνέστησαν δὲ θερμῶς καὶ εἰς τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον γενικὴν ἀμνηστείαν καὶ συγκάλεσιν ἐλευθέρας ἐθνικῆς συνελεύσεως, οὐχ ἧττον ἐλησμόνει παντάπασιν ὁ Στράτφορδ Κάννιγκ, ὅτι εὐχερεστέρα ἦτο ἡ *θερμὴ σύστασις* συνδιαλλακτικῆς πολιτικῆς ἢ ἡ πραγματικὴ συνδιαλλαγὴ τῶν ἐξημμένων πνευμάτων. Οὕτω δὲ ἀπέτυχεν ἡ ἀπόπειρα αὐτοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν διὰ τοῦ ὑπομνήματος προτεινομένων, καὶ μάτην συνέστησεν εἰς τοὺς ἀντιπολιτευομένους πληρεξουσίους νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν. Ὁ κόμης Αὐγουστῖνος ἐνέδωκεν ἀληθῶς ἐφ' ἱκανὸν εἰς τὰς παραστάσεις τοῦ Κάννιγκ, καὶ προέτεινεν εἰς τοὺς ἐν Μεγάροις ἀντιπροσώπους τῆς ἀντιπολιτεύσεως νὰ καλέσῃ νέαν ἐν Ἄργει ἐθνικὴν συνέλευσιν, μέλλουσαν νὰ ἐξελέγξῃ καὶ αὐτῶν τὰς ἐκλογάς, καὶ μὴ φρουρουμένην πλέον ὑπὸ κυβερνητικῶν στρατευμάτων.

Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἐγένοντο ταῦτα πρὸς τὸ θεαθῆναι μόνον· καθότι ὁ κυβερνήτης διὰ προκηρύξεως αὐτοῦ τῆς 22 Ἰανουαρίου ἐκήρυξε τοὺς γερουσιαστὰς Κωλέττην, Τ. Μαγγίναν καὶ Ζ. Γρηγοράκην ἐκνόμους καὶ ἐσχάτης προδοσίας ἐνόχους, συμπεριέλαβε δ' ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν κακούργων καὶ τὸν Π. Νοταρᾶν, «ὅστις ὑπεγράφετο πρόεδρος τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως καὶ ἀντεποιεῖτο ὡς ἄτομον τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας.» Ἂν δὲ ὁ Κωλέττης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν δὲν προσήρχοντο ἐντὸς 12 ἡμερῶν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς κυβερνήσεως, ἀπέβαλλον τὰ ἀστικὰ αὐτῶν δικαιώματα, καὶ ἐθεωροῦντο ὡς ἄτιμοι καὶ λῃσταί. Διὰ τῆς *προγραφῆς* — act of attainder —

ταύτης (1) ἐπανῆλθε πάλιν ταχέως ὁ κόμης Αὐγουστῖνος εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν ἀντιποίνων, καὶ κατεδίκασεν ὡς φονεῖς καὶ λῃστὰς σειρὰν ὅλην ἐξόχων ἀνδρῶν, μὴ ἀνηκόντων εἰς τὸ ρωσικὸν κόμμα. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἀπήντησε χωρὶς ἀναβολῆς, ὅτι συνεστήθη ἀντικυβέρνησις, τὸ *Σύνταγμα* ἔχουσα σύνθημά της. Περὶ τὸν Κωλέττην δέ, τὸν Κώσταν καὶ Νότην Βότσαρην συνηγέρθησαν νῦν ὁ Τσόγκας, ὁ Γριζιώτης, ὁ Θ. Γρίβας καὶ οἱ ὑπείκοντες αὐτοῖς πληρεξούσιοι, οἵτινες εἶχον κλονισθῆ ἐπὶ στιγμήν. Προέκειτο δὲ νῦν νὰ ἐπισφραγισθῇ ὁ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἀγὼν διὰ τῆς θεμελιώσεως ἑδραίου καὶ ἐννόμου πολιτικοῦ οἰκοδομήματος, νὰ καταστῇ ἀδύνατος ἡ ἐπάνοδος ἢ ἐξακολούθησις κερκυραϊκῆς καὶ βενετικῆς διοικήσεως, καὶ νὰ χορηγηθῶσιν ἀσφαλῆ ἀστικὰ καὶ πολιτικὰ ἐχέγγυα εἴς τε τὴν παροῦσαν καὶ μέλλουσαν γενεάν.

Κατὰ τὰς αὐστριακὰς ἐκθέσεις ψευδής τις μόνον αἰδὼς ἐκώλυσε τὰς ἀντιμάχους φατρίας νὰ ἔλθωσιν εἰς συμπλοκὴν ὑπὸ τὰς ὄψεις αὐτὰς τοῦ ἄγγλου πληρεξουσίου (2). Ὁ Στράτφορδ Κάννιγκ ἔμεινε μὲν μέχρι τῶν μέσων Ἰανουαρίου **1832** ἐν Ναυπλίῳ, δὲν κατώρθωσεν ὅμως, ὡς μικρὸν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ὡμολόγησε γράφων πρὸς τὸν λόρδον Πάλμερστων, νὰ διαλύσῃ τὴν μεταξὺ τῶν κομμάτων ἔχθραν, καὶ διεβεβαίου: «Δὲν ἤθελον λυπηθῆ ὅσον καιρὸν διέμεινα ἐν Ἑλλάδι, ἂν εἶχον τὸ εὐτύχημα νὰ ἀσφαλίσω τὴν ἡσυχίαν τῆς χώρας. Οὐδὲ στιγμὴ πρέπει ν' ἀπολεσθῇ.—Ἡ ἀνικανότης τοῦ Κυβερνήτου εἶνε πανθομολογουμένη· οὔτε γνώσεις ἔχει, οὔτε τὴν φυσικὴν εὐφυΐαν, ἥτις παρὰ τοῖς πατριώταις αὐτοῦ ἀναπληροῖ τὴν ἔλλειψιν τῆς παιδεύσεως. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπισημοτέρων ἑλλήνων μισοῦσιν αὐτόν. Οὐχ ἧττον τόσον μέγας εἶνε ὁ κατ' ἀλλήλων φθόνος τῶν ἑλλήνων, ὥστε ἡ ἰδιότης αὐτοῦ ὡς *ξένου* δύναται ἴσως νὰ καταστήσῃ ἐπιθυμητὴν τὴν ἐπὶ τῆς κυβερνητικῆς ἕδρας προσωρινὴν διατήρησιν τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου. Ἔπρεπεν ὅμως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ ὁδηγῆται ὑπὸ ἐπιτροπῆς τινος ἢ συμβουλίου,

(1) Οὕτω καλεῖ ὁ Πάρις τὸ θέσπισμα τῆς 22 Ἰανουαρίου 1832, παρατηρῶν συγχρόνως, ὅτι ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις, ἐν ὀνόματι τῆς ὁποίας ἐξεδόθη, δὲν εἶχεν ἔτι παντάπασι συνέλθει. Βλ. σελ. 176, καὶ ἑπ.

(2) Ἐκθ. ἐκ Ναυπλ. τῆς 12, 13, 22 Ἰανουαρ. καὶ τῆς 10 Φεβρ. 1832. Παρ' ἑρτ.

ἀποτελουμένου ἐξ ἀνδρῶν ἧττον ἰδιοτελῶν τῶν σημερινῶν αὐτοῦ συμβούλων.—Πᾶς ἕλλην, ἐξαιρουμένων ἴσως τοῦ Κολοκοτρώνου καὶ τοῦ Α. Καποδιστρίου, ἀπαιτεῖ μεγαλοφώνως τὴν ἔλευσιν βασιλέως. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἡγεμὼν οὗτος θέλει μετὰ δύο μόλις ἔτη ζητήσει μεγαλοφώνως διάδοχον, ἂν δὲν ἀσφαλίσετε αὐτῷ ἐπὶ 10 ἢ 12 ἔτη τὰ μέσα εὐπρεποῦς συντηρήσεως τῆς τε κυβερνήσεως καὶ τοῦ στρατοῦ. Εὕρετε καὶ πάλιν ἡγεμόνα τινὰ τοσούτῳ πλούσιον ὡς ὁ ὑπέρφοβος ἐκεῖνος Λεοπόλδος!—Ἡ κατάστασις ἐν ᾗ καταλείπω τὴν χώραν ταύτην αὐξάνει δυστυχῶς τὰς δυσχερείας, ἃς φοβοῦμαι ὅτι μέλλω ν' ἀπαντήσω ἐν Κωνσταντινουπόλει (1).»

Ὅτε ὁ Στράτφορδ Κάννιγκ ἀφίκετο τὴν 28 Ἰανουαρίου εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατεῖδε βεβαίως, ὅτι ἡ φατριαστικὴ λύσσα καὶ ἡ πώρωσις τῶν πολεμίων ὡς καὶ ἡ παντελὴς ἐν Ἑλλάδι ἀναρχία ἤθελον ἀποβῆ μέγα καὶ ἀκατάβλητον πρόσκομμα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν πρὸς τὴν Πύλην διαπραγματεύσεων αὐτοῦ.

Ἥκιστα ἐπίζηλος ἦν ὁ λαχὼν αὐτῷ κλῆρος. Καθότι ἀποστολὴν εἶχε νὰ ἐκβιάσῃ τὴν τουρκικὴν πεισμοσύνην εἰς παραχωρήσεις ὑπὲρ αὐτῆς ἐκείνης τῆς Ἑλλάδος, ἧς τὴν ἀπέλπιδα καὶ ἀξιοθρήνητον κατάστασιν ἠδύνατο νὰ μαρτυρήσῃ νῦν ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως. Καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει δυσμενὴς μοῖρα ἠπείλει τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ.

Ὁ γάλλος πρεσβευτὴς Γκιλλεμινὼ εἶχεν ὠφεληθῆ ἐκ τῶν πολωνικῶν περιπλοκῶν, ὅπως ἐξερεθίσῃ τὸ διβάνιον κατὰ τῆς Ῥωσίας. Προλέγων δὲ τὴν προσεχῆ ἔκρηξιν πολέμου μεταξὺ τῆς Γαλλίας ἐξ ἑνὸς καὶ τῆς Ῥωσίας καὶ Αὐστρίας ἐξ ἑτέρου, ἕνεκα τῆς μεταξὺ αὐτῶν ἀποτόμου ἀντιθέσεως τῶν κυβερνητικῶν ἀρχῶν, παρετήρει, ὅτι ἡ Ἀγγλία, ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῆς δυσχερειῶν, ἤθελε μείνει οὐδετέρα ἢ κλίνει μᾶλλον ὑπὲρ τῆς Γαλλίας, καὶ ὅτι καλῶς ἐπομένως ἤθελε πράξει ἡ Πύλη, ὠφελουμένη ἐκ τῆς περιστάσεως, ὅπως ἀποσείσῃ τὸν ταπεινωτικὸν τῆς Ῥωσίας ζυγὸν καὶ καταλάβῃ αὐτοτελῆ τινα καὶ ἀνεξάρτητον θέσιν (2).

(1) Ὁ Στράτφορδ Κάννιγκ πρὸς τὸν Πάλμερστων, 12 Ἰανουαρ. 1832, ἐν Ναυπλίῳ.

(2) Ἐκθ. ἐκ Κωνστ. 25 Φεβρ. 10 Ἰουν. 1831. Παράρτ. Ἐπιστολαὶ τοῦ Βαρ. Ὀττενφελς, 28 Φεβρ. 26 καὶ 31 Μαρτ. 11, 25 Ἀπριλ. καὶ 28 Μαΐου Ἐπιστολὴ τοῦ Πρίγκηπος Μέττερνιχ πρὸς τὸν κόμητα Ἀππόνυ, 13 Ἀπριλ. 1831. Παράρτ.

Αἱ παραστάσεις αὗται τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς γαλλικῆς προστάτιδος Δυνάμεως, καίτοι χαρακτηριζόμεναι ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ Αὐστρίας ὡς «δόλιαι εἰσηγήσεις καὶ χιμαιρικαὶ ἐλπίδες,» ἐνίσχυον οὐχ ἧττον ὁπωςδήποτε τὸ τραχὺ καὶ ἄκαμπτον τοῦ Διβανίου ἦθος ἀπέναντι πάσης ὀχληρᾶς ἀπαιτήσεως τῆς λονδινείου συνόδου ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Διότι ἡ τουρκικὴ πονηρία ἔβλεπε προδήλως, καὶ χωρὶς τῶν ἐνδελεχῶν ὑποδείξεων τοῦ ἐν Βιέννῃ ἀγαθοῦ φίλου, ὅτι ἡ συμφωνία τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων εἶχεν ἀποσυντεθῇ ὅλως μετὰ τὴν ἰουλιανὴν ἐπανάστασιν. Καὶ ἡ γαλλικὴ μὲν κυβέρνησις διέψευσε ῥητῶς τὸν στρατηγὸν Γκιλλεμινώ, ὡς ἰδιοβούλως ἐνεργήσαντα καὶ ὑποβαλόντα εἰς τὴν Πύλην ἐχθρικὰς προτάσεις κατὰ τῆς Ῥωσίας, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πρὸς τὸν βαρῶνα Ὄττενφελς ὁμολογίαν, ἀνεκάλεσε δ' αὐτὸν ἐπίσης, ἕνεκα τῶν *εἰσηγήσεων* αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς πρεσβευτικῆς του θέσεως διὰ διατάγματος καταχωρισθέντος ἐν τῷ Μηνύτορι τὴν 30 Ἀπριλίου (1). Ἐθεωρήθησαν δ' ἐπίσης ὡς ἱκανῶς ἡσυχαστικὰ σημεῖα «τό τε σῶφρον καὶ μετριοπαθὲς ἦθος τῆς Πύλης διαρκούσης τῆς πολωνικῆς ἐπαναστάσεως» καὶ «ἡ φιλόφρων καὶ προσήκουσα διαγωγὴ αὐτῆς πρὸς τὸν νέον ῥῶσον πρεσβευτὴν Βουτάννιεφ (2). Ὅτε ὅμως νῦν ἐπεφάνη ἐν Βυζαντίῳ ὁ Στράτφορδ Κάννιγκ, εὐγλώττως παραινῶν ὑποχώρησιν, λίαν ἀμφίβολον ἀπέβαινεν, ἂν οἱ εὔηχοι αὐτοῦ καὶ ὡραῖοι λόγοι ἤθελον ἠχήσει εὐαρέστως εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ ὀφείλοντος νὰ ἐνδώσῃ Διβανίου.

Ἡ διαπραγμάτευσις οὐδόλως τὸ κατ' ἀρχὰς παρέστη ἄπελπις. Ὁ Ῥεΐς, ἅμα μαθὼν τὴν ἀποστολὴν τοῦ Στράτφορδ, ἐξεφράσθη πρὸς τὸν Ἔξαρχον, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσίας εἶχε διαβεβαιώσει, «ὅτι εἰς πᾶσαν περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος νέαν συνεννόησιν ἤθελεν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ συγκατάθεσις τῆς Πύλης.» Τούτου δ' ἕνεκα ἡ Πύλη μόνον ἀντὶ προσηκούσης χρηματικῆς ἀποζημιώσεως ἤθελε συναινέσει εἰς νέαν παραραχώρησιν χώρας.

(1) Ἐκθ. ἐκ Παρισ. 20, 25 Ἀπριλ. 2 Μαΐου. Διακοίν. εἰς Παρισ. 17 Μαΐου, 8 Ἰουν. 1831. Διακοίν. εἰς Κωνσταντινούλιν 4, 12 Μαΐου 1831.

(2) Ἐκθ. ἰδιαίτ. ἐκ Κωνστ. 31 Ἰουν. 1831 28 Σεπτ. 1831. 10, 25 Ὀκτωβρ. 1831. Παράρτ.

Οὕτως ἐγίνετο κατ' ἀρχὴν δεκτόν, ὅτι δυνατὸν ἦτο νὰ δοθῶσι κρείττονα ὅρια εἰς τὴν Ἑλλάδα· οἱ δὲ ἀντιπρόσωποι ἀνωμολόγησαν ὡς ἐντελῶς χρηστὰς (loyales) τὰς πρὸς τὴν Ἑλλάδα διαθέσεις τῆς Τουρκίας (1), καὶ ἐγεννήθη ἡ ἐλπίς, ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἄγγλου διπλωμάτου ἤθελε περιφανῶς ἐπιτύχει. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν τριῶν Δυνάμεων παρεκάλεσαν εὐθὺς τὸν Ῥεῒς ἐφένδην νὰ παράσχῃ αὐτοῖς κοινὴν ἀκρόασιν, ὅπερ καὶ ἐγένετο τὴν 20 Φεβρουαρίου. Ὅτε ὅμως ἐν αὐτῇ ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Στράτφορδ Κάννιγκ, καὶ προέτεινεν εἰς τοὺς ὀθωμανοὺς ὑπουργοὺς νέαν ὁροθετικὴν γραμμὴν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, «προσφορωτέραν τῆς ἤδη ὁρισθείσης, καὶ ἑνοῦσαν τὴν Ἀκαρνανίαν μετὰ τοῦ μέλλοντος βασιλείου,» ὑποδεικνύων, ὅτι αἱ Δυνάμεις μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον ἤθελον συνεννοηθῆ πρὸς τὴν Πύλην, παραχωροῦσαι αὐτῇ χρηματικὴν ἀποζημίωσιν ἀντὶ τῆς ἐκχωρουμένης χώρας, προεφάνη πάλιν ἀκατάβλητος ἡ παλαιὰ σκληροτράχηλος πεισμοσύνη τῆς Πύλης, εἰς οὐδεμίαν προβαινούσης ἀπόφασιν, οὔτε διατεθειμένης εἰς οἱανδήποτε πρὸς ἀντάρτας παραχώρησιν.

Οὔτε ἡ χρηματικὴ ἀποζημίωσις, ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῶν ἐντονωτάτων παραστάσεων τοῦ Στράτφορδ Κάννιγκ, οὔτε ἡ γενομένη παρ' αὐτοῦ ἀγγελία τῆς ἐκλογῆς τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος τῆς Βαυαρίας ὡς ἡγεμόνος τοῦ νέου κράτους, κατώρθωσαν νὰ κάμψωσι τὴν ἐπιμονὴν τῆς Πύλης, ἥτις ἰσχυρίσθη εὐθὺς ἐν πρώτοις, ὅτι ἄτοπος ὅλως ἦν ἡ ἀξίωσις τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος συγχωνεύσεως χωρῶν, ἐν αἷς οὐδέποτε εἶχεν εἰσχωρήσει ἡ ἐπανάστασις (2).

Ὅτε ὁ ἄγγλος πρεσβευτὴς ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 28 Ἀπριλίου ἐδήλωσε τὴν ὑπὸ τῆς λονδινείου συνόδου προτεινομένην ὁροθετικὴν γραμμὴν τῆς Ἑλλάδος, ἐθεώρησαν αὐτὴν οἱ τοῦρκοι ὑπουργοὶ ὡς λίαν μεγάλην, καὶ ἀπήτησαν μάλιστα τοπικὰς ἀντιπαραχωρήσεις. Ἰσχυρίσθησαν, ὅτι αἱ μεταβολαὶ ἔπρεπε νὰ γείνωσι κατὰ τὸ «ἀμοιβαίως προσῆκον,» καὶ ὅτι ἡ Πύλη, παραδεχομένη *ἐπανόρθωσιν*, ἐννοεῖ νὰ παραχωρηθῇ αὐτῇ ἄλλη τις ἐπαρχία ἀντὶ τῆς παραχωρήσεως τῆς

(1) Ἐκθ. ἐκ Κωνστ. τῆς 16 καὶ 27 Δεκεμ. 1831. Παράρτ.

(2) Ἐκθ. ἐκ Κωνστ. 26 Μαρτ. 16 Ἀπρ. 25 Ἀπρ. 10 Μαΐου, 1832. Παράρτ.

Εὐβοίας. Τὴν ἀξίωσιν ταύτην ἀπέκρουσαν, ἐννοεῖται, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων, ἐπέμειναν δὲ τοὐναντίον ἰσχυριζόμενοι, ὅτι οἱ τοῦρκοι ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπὶ χρηματικῇ ἀποζημιώσει παραχωρήσεως χώρας, καὶ ἠρκέσθησαν νὰ δεχθῶσι τὴν πρότασιν τῆς Πύλης ad referendum (ὅπως ἀναφέρωσι περὶ αὐτῆς εἰς τὰς κυβερνήσεις των).

Τὴν 5 Μαΐου παρεδέξαντο τέλος οἱ τοῦρκοι τὴν ἀρχὴν τῆς χρηματικῆς ἀποζημιώσεως, ἀντέστησαν ὅμως σκληροτραχήλως εἰς οἱανδήποτε περὶ τὸν κόλπον τῆς Ἄρτης παραχώρησιν, καὶ προέτειναν εἰς δικαιολόγησιν αὐτῆς τὸν φόβον, ὅτι οἱ γείτονες ἕλληνες καὶ οἱ ἀλβανοὶ ἤθελον θᾶττον ἢ βράδιον προσχωρήσει εἰς τὸ νέον ἀνεξάρτητον κράτος. «Ἄλλως δέ, παρετήρησαν, εἶχε λόγους ἡ Πύλη πείθοντας αὐτήν, ὅτι ἀπέναντι αὐτῆς καὶ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ ἡ ἑνότης τῶν συμμάχων αὐλῶν δὲν εἶχεν ἀπολέσει τὴν δύναμιν αὐτῆς καὶ ἐπέζησεν εἰς πάσας τὰς πολιτικὰς περιπλοκὰς τῶν τελευταίων χρόνων.»

Ὁ αὐστριακὸς πρεσβευτὴς Ὄττενφελς εἶχε κατ' ἐπανάληψιν ἐρωτηθῆ παρὰ τοῦ Ῥεΐς, τί ἔπρεπε νὰ ἀποφασίσῃ ἡ Πύλη. Δὲν ἐδίστασε δὲ νὰ ἐκφράσῃ πρὸς τὸν Ἀακὶφ Ἐφένδην τὴν ἀτομικήν του γνώμην, ὅτι ἡ Πύλη καλῶς ἤθελε πράξει περαιοῦσα ὅ,τι τάχιστα καὶ ἀπολύτως ζήτημα τοσοῦτον δι' αὐτὴν κινδυνῶδες, καὶ καρπουμένη συνάμα τὴν εἰς αὐτὴν προσφερομένην χρηματικὴν ἀποζημίωσιν, ὅπως ἀπαλλαγῇ, καθ' ἃ ἐσκόπει, τοῦ βαρύνοντος αὐτὴν χρέους πρὸς τὴν Ῥωσίαν. Οὕτω δὲ ἤθελε τέλος διαλύσει τὴν κατ' αὐτῆς μεμορφωμένην συμμαχίαν καὶ προσελκύσει ὑπὲρ ἑαυτῆς τὰς αὐλάς, αἵτινες ἠδύναντο νὰ τῇ φανῶσι χρήσιμοι.

Αἱ παραστάσεις αὗται δὲν ἀπέμειναν ἄγονοι, καὶ συνετέλεσαν τοὐλάχιστον νὰ διαθέσωσι τὸ Διβάνιον, ὅπως συναινέσῃ εἰς τὴν περὶ νέας παραχωρήσεως χώρας ἀπαίτησιν. Ἀντὶ τούτου ὅμως ἐξώγκωσεν ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις, πρὸς μεγίστην τοῦ Μέττερνιχ εὐχαρίστησιν, τὰς χρηματικὰς αὐτῆς ἀπαιτήσεις, καὶ ἐζήτησε, τό γε νῦν ἔχον, ἀποζημίωσιν τῆς ὑπὸ τῶν συμμάχων καταστροφῆς τοῦ στόλου της ἐν Ναβαρίνῳ, εἰς ἣν εἶχε πάντοτε ἐπιμείνει, οὐδαμῶς συναινέσασα νὰ παραιτηθῇ αὐτῆς. Ἐξετίμησε δὲ τὴν ἀποζημίωσιν ταύτην ἀντὶ δύο ἑκατομμυρίων δουκάτων, καὶ τὰς ἐνδεχομένας παραχωρή-

σεις χώρας ἀντὶ τεσσάρων ἑκατομμυρίων, ὧν ἓν ἢ δύο κατελόγιζε διὰ τὴν Εὔβοιαν. Ἀσθενῆ τινα ὅμως μόνον ἐπεδείξατο διάθεσιν πρὸς ὑποχώρησιν ἐν τῷ ζητήματι τῶν ὁρίων, καὶ ἐν Βιέννῃ ἐθεωρήθη ὡς ἀξία λόγου θυσία τοῦ Διβανίου καὶ τοῦτο μόνον, ὅτι παρίστατο παρ' αὐτοῦ ὡς θεωρητικῶς δυνατὸς τοιοῦτός τις συμβιβασμός. Ὁ πρίγκηψ Μέττερνιχ τοὐλάχιςον, λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἀβεβαίου καὶ προβληματικῆς ἔτι φάσεως τοῦ περὶ ὁρίων ζητήματος, προέβη εἰς ζωηροτάτην πολιτικὴν συζήτησιν πρὸς τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρουπόλεως, διαβεβαιῶν ἐκ προοιμίου (1): «Ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς τῆς Α. Β. κυβερνήσεως οὐδεμία ἀπεδόθη σημασία εἰς τὴν παραχωρηθησομένην τῇ Ἑλλάδι πλείονα ἢ ἐλάσσονα χώραν· ὅ,τι ἀπὸ κοινῆς φιλικῆς συμφωνίας ὁρισθῇ μεταξὺ τοῦ Διβανίου καὶ τῶν Δυνάμεων συμφωνεῖ καὶ πρὸς ἡμῶν τὰς ἰδέας, ἡ δὲ φρόνησις τῆς ῥωσικῆς αὐλῆς μὲ καθησυχάζει ὡς πρὸς τοῦτο.» Δὲν παρέλειψεν ὅμως συνάμα νὰ κεντρίσῃ τὴν κατὰ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων ῥωσικὴν ζηλοτυπίαν, προστιθέμενος (2) ὅτι «ἡ παράτασις τῆς ὑποθέσεως ταύτης, καὶ ἡ ἐπ' ἄπειρον κατοχὴ τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ παρεῖχεν εἰς τὴν γαλλικὴν δύναμιν αὔξουσαν πάντοτε ἐπιῤῥοὴν ἐν ἀνατολῇ, καὶ ὅτι τοῦτο ἦν λίαν σπουδαῖον διὰ τὰ ῥωσικὰ συμφέροντα, ὡς καὶ τὰ τῆς Αὐστρίας ἐπίσης, ἥτις ἐπεθύμει νὰ ἐνεργήσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει συμφώνως πρὸς τὰς συμμάχους αὐτῆς.»

Πῶς ὅμως, ἔλεγεν ἄλλη μυστικὴ διακοίνωσις (3), δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ πρὸς τὰ ἀνακτοβούλια τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων συγκατάβασις τῆς Ῥωσίας ὡς πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα, ἀφοῦ ἡ ὑπέροχος αὐτῆς ἐπιῤῥοή, προσωποποιουμένη ἐν τῇ καποδιστριακῇ οἰκογενείᾳ, ἐξεδιώχθη ἐπονειδίστως ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους; τὴν ῥωσικὴν ταύτην συγκατάβασιν ἐκμεταλλεύονται νῦν ἀδιακόπως αἱ δυτικαὶ Δυνάμεις. Ὁ πρίγκηψ ἐπιθυμεῖ νὰ καταμάθῃ τὰ φρονήματα τοῦ ἀνακτοβουλίου τῆς Πετρουπόλεως. Τὴν σιωπὴν δὲ τούτου πρὸς τὴν Αὐστρίαν ἐν τῷ προκειμένῳ ζητήματι ἐξηγεῖ ὁ λόγος, ὅτι δὲν γνωρίζει πλέον ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις τίνα μέτρα νὰ μεταχειρισθῇ,

(1) Διακοίν. εἰς Πετρούπολιν, 11 Ἀπριλίου 1832.
(2) Διακοίν. τῆς 31 Μαΐου, ἀριθ. 4. Παράρτ.
(3) Τὴν 31 Μαΐου, σχετ. πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθ. 4. Παράρτ.

ὅπως θέσῃ πέρας εἰς περιπλοκήν, ἧς συναισθάνεται πάντα τὰ δυσάρεστα. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως τούτῳ ἡ συγκατάβασις τοῦ ἀνακτοβουλίου τῆς Πετρουπόλεως πρὸς τὰ ἕτερα δύο, ἅτινα ὠφελοῦνται ἐξ αὐτῆς, βλάπτει σπουδαίως τὴν πολιτικὴν αὐτῆς θέσιν καὶ ὡς πρὸς ἄλλα ζητήματα.

Ἡ ἐκ Πετρουπόλεως ἀπάντησις εἰς τὰ ἔντονα ταῦτα καὶ ζωηρὰ ἐρωτήματα τοῦ αὐστριακοῦ ἀρχιγραμματέως ὑπῆρξε λίαν ἀνεπαρκής. Ὁ Νέσσελρωδ παρετήρησεν εἰς τὸν κόμητα Φικελμόν (1), ὅτι ἡ Ῥωσία ἐνέδωκεν ἄκουσα εἰς τὴν πίεσιν τοῦ βρετανικοῦ ἀνακτοβουλίου ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν ὁρίων, ὅτι ὅμως ἡ συμφωνία αὕτη οὐδόλως παρέβλαπτε τὰς μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῶν Δυνάμεων ἐπανελθούσας εἰρηνικὰς σχέσεις. Ὡς πρὸς τὴν ἐκκένωσιν τῆς Πελοποννήσου, ἔλεγεν ὁ Νέσσελρωδ, ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων τοσοῦτον ζωηρὰν ἐνέπνεε ζηλοτυπίαν εἰς τὸ ἀγγλικὸν ἀνακτοβούλιον, ὥστε ἠδύνατό τις ἐν πάσῃ ἡσυχίᾳ νὰ καταλίπῃ αὐτῷ τὴν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πρωτοβουλίαν. Τέλος δὲ (2) συνεκεφαλαίωσε τὸ φρόνημά του ὁ ῥῶσος ἀντιγραμματεύς, λέγων ὅτι, ἂν ἐπεθύμει ἡ Αὐστρία ἀσφαλῆ τὴν σύμπραξιν τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου, ἔπρεπε νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ εἰς Ἑλλάδα ἀναχώρησις τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος τῆς Βαυαρίας καὶ ἡ ἐν τῇ χώρᾳ ὑπ' αὐτοῦ καθίδρυσις τακτικῆς ἐξουσίας.

Πλείονα τούτων δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ ὁ Φικελμὸν οὔτε παρὰ τοῦ Νέσσελρωδ οὔτε παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος, οἵτινες ἀμφότεροι ὑπῆρξαν λίαν ἐπιφυλακτικοὶ πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ.

Τὰ γεγονότα, ἅτινα ὑπηνίσσετο ὁ πρίγκηψ Μέττερνιχ, εἶχον συντελεσθῆ μετ' ἀδυσωπήτου συνεπείας ἐν τῇ μεσημβρινοανατολικῇ ἐκείνῃ γωνίᾳ τῆς Εὐρώπης, ἣν ἐθεώρει ὁ Νέσσελρωδ ὡς ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τῆς ἐν ἀνατολῇ ῥωσσικῆς ἐπιῤῥοῆς. Ἦσαν δὲ πρόσφορα, ὅπως ἐρεθίσωσι τὴν ῥωσικὴν φιλοτιμίαν, ὥστε ἡ ἀκριτόμυθος σκευωρία τοῦ Μέττερνιχ δυσαρέσκειαν μόνον ἐν Πετρουπόλει παρήγαγε.

Ὁ νέος κυβερνήτης κόμης Αὐγουστῖνος Καποδίστριας εἶχεν ἀναλάβει τὸ νέον αὐτοῦ ἀξίωμα. Νῦν ὅμως προέκειτο ζήτημα, ἂν οἱ τρεῖς ἀντιπρόσωποι τῶν προστατίδων Δυνάμεων ἤθελον ἀναγνωρίσει τὴν τοιαύτην τῶν πραγμάτων τροπήν, καὶ θεωρήσει ὡς νό-

(1) Ἔκθ. ἐκ Πετρουπόλ. τῆς 6 Μαΐου 1832. Παράρτ.

(2) Διακοίν. 29 Ἰουνίου 1832.

μιμον τῆς Ἑλλάδος κυβέρνησιν τὴν τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου μᾶλλον, ἢ τὴν ἐν Περαχώρᾳ σχηματισθεῖσαν ἀντικυβέρνησιν, ἣν εἶχον ἀποδεχθῆ αἱ κοινότητες τῆς Ὕδρας καὶ τῆς Μάνης. Ἀπόπειρά τις συμβιβασμοῦ, γενομένη ἑκατέρωθεν μετὰ πολλῆς τῆς ἀπροθυμίας καὶ τῇ ἐπιμόνῳ παρακινήσει τοῦ Στράτφορδ, καὶ συνδιάσκεψίς τις ἐπελθοῦσα πρὸς τοῦτο ἐν Λουτρακίῳ κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου **1832** μεταξὺ πέντε ἐμπίστων τῆς Κυβερνήσεως, τῶν Πλαπούτα, Νικήτα, Παπαδοπούλου καὶ τῶν δύο Γιατράκων, καὶ πέντε ἀπεσταλμένων τῆς ἀντιπολιτεύσεως, τῶν Κ. Βότσαρη, Βαλτινοῦ, Μαγγίνα, Δυοβουνιώτου καὶ Ζέρβα, ἀπέτυχον εὐθὺς ἐν ἀρχῇ. Οἱ τῆς ἀντιπολιτεύσεως πληρεξούσιοι δι' ἐγγράφου ὑπογεγραμμένου ὑπὸ τοῦ προέδρου αὐτῶν Κ. Νοταρᾶ (1), δυσπιστοῦντες ἐκ τῶν προτέρων, εἶχον μεμφθῆ τοὺς ἐκ Ναυπλίου ἀπεσταλμένους ἐπὶ ἐλλείψει συνδιαλλακτικοῦ πνεύματος, κατηγοροῦντες αὐτῶν ὅτι ἤθελον νὰ γεννήσωσι διχόνοιαν καὶ διάστασιν. Ἀπήτησαν δὲ, ὅπως οἱ πληρεξούσιοι πάντες, φιλονεικούμενοι καὶ μή, ἐκλέξωσιν εὐθὺς μετὰ τὴν συνέλευσιν αὐτῶν πενταμελῆ ἢ ἑπταμελῆ ἐξ αὐτοχθόνων διοικητικὴν ἐπιτροπήν, ἥτις νὰ κυβερνήσῃ μέχρι τῆς ἀποφάσεως νομίμως συγκροτηθείσης ἐθνοσυνελεύσεως. Ἐν τῇ ἀπαιτήσει ταύτῃ περιείχετο σιωπηρῶς ἡ ὑπὸ τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου παραίτησις τῆς ἐξουσίας. Οὕτω δὲ οἱ συνελθόντες ἀπεσταλμένοι διελύθησαν ἄπρακτοι.

Ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ ἐπέμενε διαχειριζομένη τὴν ἀρχήν, καί τοι κινδυνεύουσα νὰ προκαλέσῃ ἐμφύλιον πόλεμον, οὐδὲν δὲ παρέλειπε πρὸς τοὺς σκοποὺς αὐτῆς μέσον.

Πρὸς ὑπεράσπισιν κατὰ τῆς ἐπικειμένης προσβολῆς τῶν ῥουμελιωτῶν, ἀπεφάσισεν ὁ κυβερνήτης τὴν 16 Ἰανουαρίου, ὅπως στρατολογήσῃ ὁ Κολοκοτρώνης ἐν Πελοποννήσῳ τετρακισχιλίους εὐζώνους, καὶ σχηματίσῃ ἐκ τῶν νεοσυλλέκτων τούτων δέκα πελοποννησιακὰ τάγματα.

Μηνιαῖος μισθὸς χιλίων φοινίκων καὶ ἀνάλογος εἰς εἶδος χορηγία ὡρίσθη διὰ τὸν ἀρχιστράτηγον, ἐπαρκοῦσα δ' ἐλήφθη πρόνοια περὶ τῶν ὑπασπιστῶν αὐτοῦ καὶ γραμματέων. Αἱ λαμπραὶ αὗται ἐπαγ-

(1) 12 Ἰανουαρ. 1832.

γελίαι ὑπεθέρμαναν πιθανῶς τὴν κεφαλὴν τοῦ γέροντος. Ὁ Θήρσιος τοὐλάχιστον γράφει πρὸς τὸν Βρέδε: «Ὁ Κολοκοτρώνης ἀπαιτεῖ ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει του, ἥτις ἐπιδεικνύει ἐνταῦθα ἐν δημοσίοις συνεδριάσεσι τὴν ἀνικανότητα καὶ τὸ ἀχαρακτήριστον αὐτῆς, τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν κάθοδον ξένου ἡγεμόνος ὡς τὴν μόνην τῆς Ἑλλάδος σωτηρίαν· τό γε νῦν ἔχον ὅμως ἀπαιτεῖ τὴν δήμευσιν τῶν κτημάτων τῶν ἐναντίων του, καὶ ἠπείλησε χθές, ὅτι τούτου μὴ γενομένου, θέλει θύσει καὶ ἀπολέσει. Πρό τινος δὲ ἐξεφράσθη εἰς τοὺς λέγοντας αὐτῷ περὶ ξένου ἡγεμόνος, ὅτι ἤθελε προτιμήσει νὰ κόψωσιν αὐτοῦ μᾶλλον τὴν χεῖρα παρὰ νὰ ὑπογράψῃ ὑπὲρ ξένου ἐν Ἑλλάδι βασιλέως» (1).— Ἐβεβαίου δὲ πλὴν τούτου ὁ Θήρσιος, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἐνήργει ἐν τῷ κρυπτῷ ὑπὲρ τοῦ πρίγκηπος Φρειδερίκου τῆς Ὁλλανδίας, μέλλοντος δῆθεν νὰ χύσῃ ῥεῦμα ὅλον χρυσοῦ ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν παλληκαρίων, ἐκ τῶν θησαυρῶν τοῦ πατρός του, καὶ ὅτι ὁ Γέρος εἰργάζετο σπουδαίως μετὰ τῶν ἀξίων αὐτοῦ ῥωσσοφρόνων ὀπαδῶν εἰς ὑπογραφὴν ἀναφορᾶς πρὸς τὴν ἐν Λονδίνῳ σύνοδον, μελλούσης νὰ χρησιμεύσῃ ὑπὲρ τοῦ πρίγκηπος Φρειδερίκου, κατ' ἐνδεχομένων ἄλλων ὑποψηφίων ἐκ Νεαπόλεως ἢ Βυρτεμβέργης.

Λίαν προώρως ἐφρόνει ὁ Θήρσιος, ὅτι ἡ βιαία μερὶς εἶχεν ἐξαντλήσει τὰ μέτρα της. «Μὴ ἀναγνωριζομένη, γράφει, ὑπὸ τῶν Δυνάμεων διὰ τῶν ἀντιπρέσβεων αὐτῶν, προσβαλλομένη ὑπὸ τῆς δημοσίου ἀγανακτήσεως, καὶ παραλελυμένη ὑπὸ τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἰσχύος, μεθ' ἧς παρέρχονται εἰς μέσον οἱ ῥουμελιῶται, συναισθάνεται, ὅτι τὰ εἰς καταστροφὴν τῶν ἐναντίων αὐτῆς προωρισμένα μέτρα αὐτὴν μόνον καιρίως προσέβαλον. Αὐτὴ ἡ ἰδία νομίζει ἤδη ἀπολωλότα τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον, ὅστις πρὸ ὀλίγων ἔτι ἑβδομάδων ἦν τὸ εἴδωλον, ὁ κύριος αὐτῆς, καὶ ὁ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἡγεμών της... Ὁ κόμης Αὐγουστῖνος λέγει, ὅτι θέλει εὐλογήσει τὴν ὥραν, καθ' ἣν θέλει δυνηθῇ νὰ καταλίπῃ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως κομίσῃ τὴν σποδὸν τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς τοὺς τάφους τῶν πατέρων του. Καὶ ὅμως πρὸ μικροῦ ἔτι εἶπεν εἰς τὴν δευτέραν ἐξ Ὕδρας ἐπιτροπήν, μεθ' ἧς ἀπῆλθον ἐκεῖσε, ὡς καὶ ἐν τῇ Γερουσίᾳ ἐπίσης,

(1) Ὁ Θήρσιος πρὸς τὸν πρίγκηπα Βρέδε, 17 Ἰανουαρίου, 1832.

ὅτι κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα σκοπῶν νὰ καταλίπῃ ἐνταῦθα τὰ ὀστᾶ του.»

Ἀπέναντι τῆς μεγάλης διαστάσεως δύο δυνάμεων, κατηγορουμένων ἀμοιβαίως ἐπὶ παρανομίᾳ, βλασφημουμένων καὶ καταρωμένων ἀλλήλων, τὸ ἔργον τῶν ἀντιπρέσβεων καὶ τῶν διοικητῶν τῶν στόλων καθίστατο ἀναγκαίως ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν δυσχερέστερον καὶ ἐπιπονώτερον. Ἑκατέρα τῶν δυνάμεων ἐκείνων ἐπεκαλεῖτο αὐτοὺς καὶ τὰς προστάτιδας Δυνάμεις.

Ὁ Κωλέττης διεμαρτυρήθη ἐπισήμως δι' ἐγγράφου ἀπευθυνομένου πρὸς τοὺς διοικητὰς τῶν στόλων κατὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου ὡς Κυβερνήτου· ὁ δὲ ναύαρχος Ῥίκορδ ἔκρινεν, ὅτι τὸ κάλλιστον ἦτο νὰ ἐπιστραφῇ τὸ ἔγγραφον ἐκεῖνο, ἕνεκα τῆς θρασύτητος τοῦ περιεχομένου του, πρὸς τοὺς ἀντάρτας, «οἵτινες κατεδείκνυον καὶ κατὰ τὸ νέον ἔτος ὁποίαν καὶ κατὰ τὸ παλαιὸν ἰταμότητα».

Οὐχ ἧττον ὅμως, ὅτε τὴν 22 Ἰανουαρίου ἡ ἐν Μεγάροις συνέλευσις ἀνεκοίνωσεν ἐπισήμως εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ τοὺς ναυάρχους τὴν ἵδρυσιν τῆς ἀντικυβερνήσεως, συγκατένευσεν οὗτος, ὅπως οἱ τρεῖς στόλαρχοι γνωστοποιήσωσι διὰ κοινῆς δηλώσεως τὴν θέσιν αὐτῶν ἀπέναντι τῶν ἑλληνικῶν ἐρίδων, καὶ προέτεινε πάραυτα σχέδιον σύμφωνον καθ' ὅλα πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν τελευταίων ἐκ Λονδίνου ὁδηγιῶν, καὶ ἀπαιτοῦν ὁριστικὴν ὑπεράσπισιν τῆς κυβερνήσεως κατὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Οἱ σύμμαχοι στόλοι ἔμελλον, κατ' αὐτό, νὰ ἐκτελέσωσιν ὑπὲρ τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου ὅ,τι αἱ ὁδηγίαι ἐκεῖναι ὑπέσχοντο εἰς τὸν κόμητα Ἰωάννην Καποδίστριαν. Ἐμπνεόμενος ὑπὸ τοῦ ζήλου σωτηρίου ἐνεργείας, μετέβη ὁ ναύαρχος αὐτὸς μετὰ τῶν πλοίων του εἰς Ὕδραν, ὅπως διὰ «τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ καθησυχάσῃ τούς τε κατοίκους καὶ τὴν κυβέρνησιν.» Ἐπειδὴ δὲ κακὸς καιρὸς ἀπεκώλυσεν αὐτὸν ἐπὶ δύο ἡμέρας ἐν Σπέτσαις, ὠφελήθη ἐκ τῆς εὐκαιρίας, ὅπως προσηλυτίσῃ ἐκεῖ ὑπὲρ τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου. «Ἐπέδρασε δ' αἰσίως,—γράφει ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσσελρωδ—ἡ ἐκεῖ ἐμφάνισις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου, καὶ καθησύχασε τὰ πνεύματα, ἅτινα ἦσαν ἕτοιμα νὰ ἀσπασθῶσι τὴν ἐπανάστασιν» (1).

(1) 12 (24) Ἰανουαρίου, 1832. Παράρτ.

Ἐν Σπέτσαις ὅμως ἔλαβεν ὁ Ῥίκορδ ἐπιστολήν τινα τοῦ Χόθαμ, ἥτις ἠπείλει πάλιν νὰ μηδενίσῃ πάντα τὰ τέως κατορθώματά του. Οἱ ναύαρχοι τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας προέτειναν αὐτῷ νὰ ὑπογράψωσιν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Κωλέττην, τὸν Κουντουριώτην καὶ τὸν Ζαΐμην, ἥτις, καθ' ἃ δυσθύμως κατεῖδεν ὁ Ῥίκορδ, οὐδὲν ἄλλο κατήλεγχεν ἢ τρυφερὰν ὑπὲρ τῶν ἀνταρτῶν μέριμναν. «Τὸ ἔγγραφον, γράφει, ἦν οὕτω συντεταγμένον, ὥστε ἔμελλε μόνον νὰ αὐξήσῃ τὴν ἐνεργητικότητα τῶν ἐπαναστατῶν. Οἱ συνάδελφοί μου μοὶ ἔγραψαν μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὅτι τὰ περὶ προπαρασκευῶν τῆς κυβερνήσεως φημιζόμενα ὑπεχρέουν αὐτοὺς ν' ἀπαντήσωσι ταχύτερον, ἵνα παρακωλύσωσι τὸν ἔκπλουν τῶν ὑδραϊκῶν πλοίων.» — Ὁ Ῥίκορδ ἀπήντησεν, ὅτι τὴν ἀπάντησιν μὲν αὐτοῦ εἰς τοὺς ἐπαναστάτας ἤθελεν ἀναβάλει μέχρι τῆς εἰς Ναύπλιον ἐπιστροφῆς του, ἤθελε δ' ἐν τούτοις δηλώσει, παραπλέων τὴν Ὕδραν, ὅτι κατὰ παντὸς πλοίου μὴ φέροντος τὰ προσήκοντα ναυτιλιακὰ ἔγγραφα ἤθελον ἐφαρμοσθῇ αἱ ὁδηγίαι τῆς Συνόδου. Αἱ ῥωσικαὶ ὅμως ἀπειλαὶ δὲν παρήγαγον ἐν Ὕδρᾳ τὸ ἐπιθυμητὸν ἀποτέλεσμα. Οἱ ἀξιωματικοὶ οὓς ὁ Ῥίκορδ ἔσχε τὴν ἀφέλειαν νὰ στείλῃ εἰς τὸν λιμένα πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν ἐκεῖ ὁρμούντων δέκα ὑδραϊκῶν πλοίων, ἀπεκρούσθησαν, οἱ δὲ κάτοικοι τοσοῦτον ἀπειλητικὸν ἦθος ἀνέλαβον, ὥστε ὁ ῥῶσος ναύαρχος κατήντησε νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῶν ἄγγλων πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, καὶ μετ' ἐνδομύχου ἀγανακτήσεως ὤμοσε νὰ τιμωρήσῃ προσηκόντως τοὺς ἐγκληματίας νησιώτας, ἅμα ὡς ἤθελον φανῇ εἰς τὸ πέλαγος (1).

«Ἐν Ὕδρᾳ, γράφει, ἡ ἔξαψις τῶν πνευμάτων εἶνε πολὺ μείζων ἢ ἄλλοτέ ποτε. Ἀπέστειλα ἐκεῖσε διερμηνέα τινα, ὅπως ἀνακοινώσω τὴν πρόθεσίν μου εἰς τὴν κοινότητα, καὶ παραγγείλω ἰδίως εἰς τὸν Μιαούλην νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ τι μήτε νὰ ἐκτελέσῃ τὰς διαταγὰς τῶν ἀνταρτῶν, καθότι ἄλλως οὐδεμίαν ὤφειλε νὰ προσδοκᾷ ἐπιείκειαν.

(1) Παρὰ τῷ Πελλιὸν ἀπαντᾶται ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι ὁ Ῥίκορδ ἐμήνυσε δῆθεν εἰς τὸν Μιαούλην, «ὅτι ἤθελε συλλάβει αὐτόν, ἅμα ἐκπλέοντα τῆς Ὕδρας, καὶ ἀποστείλει εἰς Σ.βηρίαν,» καὶ ὅτι ὁ Μιαούλης ἀπήντησεν, ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν εἶχεν ὁδηγίας τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι εὐθὺς ὡς ἤθελε λάβει τοιαύτας ἤθελεν ἐνεργήσει τὸ καθῆκόν του.

Ὁ Ζαΐμης καὶ ὁ Κουντουριώτης δὲν ἀπεδέχθησαν τὰς προτάσεις μου, ὁ δὲ Μιαούλης, ἀναποφάσιστος πάντοτε καὶ διστάζων, ἠναγκάσθη νὰ ὑποσχεθῇ, ὅτι θέλει ἐκτελέσει τὴν θέλησίν μου, καὶ ὅτι τὰ πλοῖά του δὲν θέλουσιν ἐκπλεύσει τοῦ λιμένος τῆς Ὕδρας. Ἐπεφόρτισα ἕνα τῶν ἀξιωματικῶν μου νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὰ ἐν Ὕδρᾳ πλοῖα, ὧν ὑπάρχουσι δέκα διαφόρου μεγέθους. Καί τοι δὲ ταῦτα εἰσὶν ἀνίκανα πρὸς ἔκπλουν, οὐχ ἧττον οἱ ἐν Ὕδρᾳ ὑπάλληλοι δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τὸν ἀξιωματικόν μου τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν πλοίων. Ἐπιμένοντος δὲ τοῦ ἀξιωματικοῦ εἰς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς μου, τοσοῦτον ἀνεστατώθη ἡ πόλις, ὥστε δὲν κατώρθωσεν οὗτος πλέον νὰ ἐκτελέσῃ αὐτήν. Ἐλπίζω ὅμως νὰ μοὶ δοθῇ παρὰ τοῦ ἄγγλου ναυάρχου ἀξιωματικός τις, ὅστις νὰ κατορθώσῃ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ῥώσου τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν μου. Ἂν βραδύτερον ἀποδειχθῶσιν ἀληθῆ τὰ περὶ ναυτικῶν ἐξοπλισμῶν τῶν ἀνταρτῶν φημιζόμενα, καὶ δὲν παραιτηθῶσιν οὗτοι, μετὰ τὴν παραλαβὴν τῆς ἀνακοινώσεως, ἣν ἀπευθύνομεν πρὸς αὐτούς, τῶν ἐγκληματικῶν των σχεδίων, θέλω δυνηθῆ νὰ παρακωλύσω τὸν ἔκπλουν αὐτῶν καὶ νὰ ματαιώσω τοὺς σκοπούς των διὰ τῆς ἐν τῷ λιμένι αὐτῶν ἁπλῆς ἐμφανίσεως τῶν ἀπειλητικῶν μου δυνάμεων.»

Ἐκ μόνων τῶν ῥωσικῶν τούτων ἐγγράφων καταφαίνονται καθαρῶς αἱ ἐν Ἑλλάδι πολύπλοκοι καὶ ἀντίμαχοι ῥᾳδιουργίαι τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας. Ἐνῷ οἱ τῶν δυτικῶν δυνάμεων ἀντιπρόσωποι παρίσταντο χλιαροὶ καὶ ἀναποφάσιστοι κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐκ Λονδίνου διαγεγραμμένων μέτρων, καὶ ἐπεδείκνυον ἐν πάσῃ περιπτώσει τὰς ὑπὲρ τῆς ἀντιπολιτεύσεως συμπαθείας αὐτῶν, ὁ ναύαρχος Ῥίκορδ ἐπολιτεύετο ἰδιοβούλως ὡς κυβέρνησις, καὶ ἀνεμίμνησκεν ἀπειλητικῶς εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἀπὸ τῆς Ῥωσίας ἐξάρτησιν αὐτῶν· ἡ ἐκ Λονδίνου δὲ διατεταγμένη ὁμοφωνία ἀπέμενεν ἁπλῆ μόνον διπλωματικὴ φρασεολογία.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων ἔφθασε βραδέως περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου πρωτόκολλόν τι τῆς 7 Ἰανουαρίου ἐκ Λονδίνου (1), δι' οὗ εὑρέθησαν ἠναγκασμένοι οἱ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων ἀντιπρέ-

(1) Οἱ ἀντιπρέσβεις ὡμολόγησαν τὴν 26 Φεβρουαρίου, ὅτι τὸ πρωτόκολλον τοῦτο εἶχε περιέλθει εἰς χεῖρας αὐτῶν τὴν 27 Ἰανουαρ. ἀλλ' ὅτι ἐκρατήθη παρ' αὐτοῖς.

σβεις νὰ τραπῶσιν ὁριστικῶς πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ῥίκορδ καὶ νὰ ἀναγνωρίσωσι τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον Καποδίστριαν ὡς νόμιμον Κυβερνήτην. Ἡ ἐν Λονδίνῳ σύνοδος ὑπέθετεν, ὅτι καθ' ὃν χρόνον τὸ πρωτόκολλόν της ἤθελε φθάσει εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ἐν Ἄστρει ἐθνικὴ συνέλευσις, περαιώσασα τὰς ἐργασίας αὐτῆς, ἤθελεν ἔχει ἀναγνωρίσει καὶ κυρώσει προσωρινήν τινα κυβέρνησιν. Τοιαύτη δέ τις κυβέρνησις, καθιδρυμένη καθ' ὅλους τοὺς νομίμους τύπους, ἔπρεπε κατὰ τὸ πρωτόκολλον νὰ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς προσωρινῆς διοικήσεως ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἐπίσης ὑπὸ τῶν ἀντιπρέσβεων, τῶν στολάρχων καὶ τῶν διοικητῶν τῶν στρατευμάτων.

Οἱ ἀντιπρέσβεις, ἔλεγεν ἡ σύνοδος, ὡς καὶ οἱ διοικηταὶ τῶν τε στόλων καὶ τῶν στρατευμάτων, πρέπει νὰ παράσχωσι τὸ παράδειγμα τοῦ προσήκοντος εἰς τοιαύτην κυβέρνησιν σεβασμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ αἱ τρεῖς αὐλαὶ ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσωσιν, ὅπως ἡ κυβέρνησις αὕτη διοικήσῃ τὴν χώραν συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους, μετριοπαθῶς καὶ ἀμερολήπτως, καὶ ἐργασθῇ πρὸς ἀπόσβεσιν καὶ λήθην τῶν ἐσωτερικῶν διχονοιῶν, ἀπαιτεῖται ἀφ' ἑτέρου, ὅπως οἱ ἀντιπρέσβεις συντελέσωσι διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτῶν εἰς διατήρησιν τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς δημοσίου τάξεως ἐν Ἑλλάδι, παραιτηθῶσι πάσης προσωπικῆς συμπαθείας, καὶ προσπαθήσωσι τὸ ἐπ' αὐτοῖς νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν τὸν ἀναγκαῖον αὐτῇ σεβασμόν. Ἀπαραίτητον εἶνε νὰ ἐπικρατῇ ἐντελὴς ὁμοφωνία μεταξὺ τῶν ἀντιπρέσβεων. Ἡ πειρατεία πρέπει νὰ καταστραφῇ μετὰ πάσης δραστηριότητος, συμφώνως πρὸς τὸ κύριον περιεχόμενον τῆς ἰουλιανῆς συμβάσεως τοῦ 1827. Οἱ στόλαρχοι τῶν τριῶν αὐλῶν εἰς οὐδὲν ἀπολύτως ἑλληνικὸν πλοῖον πρέπει νὰ ἐπιτρέπωσι τὸν πλοῦν, μὴ φέρον τὸ προσῆκον ναυτολόγιον καὶ τὰ ἔγγραφα τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν, ἐκδιδουσῶν αὐτά, ἐννοεῖται, κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς νόμους καὶ κανονισμούς. Ὡς πρὸς τὰ χρηματικὰ δὲ βοηθήματα ἀφίεται ἑκάστῃ τῶν τριῶν αὐλῶν ἐντελῶς ἐλευθέρα νὰ προκαταβάλῃ τοιαῦτα, ἂν θέλῃ, ἤτοι τῇ παρεμβάσει καὶ τῶν ἄλλων δύο συμμάχων, ἢ ἀγγέλουσα τοῦτο ἁπλῶς εἰς τὴν σύνοδον· ἐνεκρίθη δὲ βοήθημα πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ὅπερ ἐφαίνετο ἐπαρκές.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πρωτοκόλλου τούτου παρεκίνησαν οἱ ἀντιπρέ-

σβεις τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον νὰ κηρύξῃ (1) ἀμνηστείαν, ἀποκλείουσαν ὅμως τοὺς συνενόχους τοῦ φόνου τοῦ «ἀειμνήστου Κυβερνήτου», καὶ τοὺς ἐπὶ συνενοχῇ κατηγορηθέντας ἐπίσης, ὡς ἀποκειμένων τῶν ἀποδείξεων τῆς ἐνοχῆς αὐτῶν ἐν τοῖς γραφείοις τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, καὶ πάντας τέλος τοὺς κατηγορηθέντας ἤδη ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων ἢ ὁριστικῶς καταδικασθέντας.

Οἱ ἀντιπρέσβεις ὑπεστήριξαν πάσῃ δυνάμει τὴν περιωρισμένην ταύτην ἀμνηστείαν διὰ δηλώσεως αὐτῶν τῆς 26 Φεβρουαρίου. Ἀνεκοίνωσαν, ὅτι ἡ συμμαχία διέταξεν αὐτοὺς διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 7 Ἰανουαρίου νὰ ἀναγνωρίσωσι καὶ ὑποστηρίξωσι τὴν καθεστηκυῖαν ἐν Ναυπλίῳ κυβέρνησιν ὡς ἐθνικὴν προσωρινὴν τοιαύτην, καὶ ὅτι συνίστων εἰς αὐτὴν οἱ σύμμαχοι πορείαν σύμφωνον πρὸς τοὺς νόμους, καὶ πρόσφορον εἰς ἐξάλειψιν καὶ λήθην πάσης διχονοίας.

Ἡ κυβέρνησις, εἶπον, αὐτή, εὐθὺς ἅμα λαβοῦσα τὸ πρωτόκολλον, ἀνέστειλε πᾶσαν ποινικὴν καταδίωξιν, καὶ παρέσχεν ἀμνηστείαν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα, ἐξαιρέσασα μόνον τοὺς συνεργοὺς εἰς τὸν φόνον τοῦ Κυβερνήτου, καθ' ὧν ἀπέκειντο ἐγκλήσεις ἢ ἀποφάσεις παρὰ τῷ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργῷ. Ἀπέκειτο δὲ εἰς τοὺς προκρίτους τῆς Ὕδρας καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς Στερεᾶς συνηθροισμένους ὁπλαρχηγοὺς νὰ δώσωσι τὸ παράδειγμα τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ὑποταγῆς. Προσκαλοῦμεν αὐτούς, προσέθετον, ἐν ὀνόματι τῶν συμμάχων, πρὸς τὸ ἴδιον ἑαυτῶν καὶ τὸ τῆς Ἑλλάδος συμφέρον, εἰς ἣν πολλοὶ αὐτῶν σπουδαίας ἄλλοτε παρέσχον ὑπηρεσίας, νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα καὶ νὰ ὑπακούσωσιν ἐν εἰρήνῃ.

Διὰ συγκεκαλυμμένης τινὸς φράσεως ἀπεσιώπησαν οἱ ἀντιπρέσβεις τὸ περιεχόμενον τοῦ πρωτοκόλλου καὶ οὐδ' ἀπόσπασμα κἂν αὐτοῦ ἀνεκοίνωσαν. Προέτρεψαν μόνον ἁπλῶς, διὰ τῆς πικρᾶς εἰρωνείας τῆς προκηρύξεως αὐτῶν, τοὺς Ἕλληνας εἰς ὑπακοὴν πρὸς τὴν καθεστηκυῖαν κυβέρνησιν τοῦ Αὐγουστίνου Καποδιστρίου, διότι οὕτως αὕτη ἀπεκάλει ἑαυτήν, καὶ παρήγαγον οὕτως ἐπίσης τὴν σύνοδον εἰς τὴν πλάνην, ὅτι ἡ κυβέρνησις αὕτη εἶχε κατασταθῇ κατὰ τοὺς νομί-

(1) Τὴν 7 Φεβρουαρίου. Parish, σελ. 183.

μους τύπους. Πρόχειρον καὶ ἄπονον ἦτο δι' αὐτοὺς νὰ ἐκτελέσωσι τὰ διαταχθέντα, ὅπως περιποιήσωσι τὸν γενικὸν σεβασμὸν εἰς τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον. Διεβεβαίωσαν, ἀνακράζει πικρῶς ὁ Πάρις, ὅτι εἶχον λάβει διαταγὰς νὰ ὑποστηρίξωσι τὸ ῥωσικὸν κόμμα. Ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ Ε΄. ἄρθρου τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 7 Ἰανουαρίου, καθ' ἣν οὐδὲν ἑλληνικὸν πλοῖον ἠδύνατο νὰ πλεύσῃ χωρὶς τακτικῶν ἐγγράφων ἐκδεδομένων ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, διπλοῦν κατήγαγε θρίαμβον ὁ Ῥίκορδ. Καθ' ὅσα ὅμως ἐκεῖνο παρήγγελλε περὶ ὁμονοίας, διατάσσον τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ διοικητὰς νὰ συμφωνῶσι λόγῳ καὶ ἔργῳ, τὸ μέρος τοῦτο τῶν ὁδηγιῶν ἔμεινεν, ὡς ἠδύνατό τις νὰ προΐδῃ, γράμμα νεκρόν.

Ἐν πρώτοις ἀπήντησαν οἱ ὑδραῖοι εὐθὺς εἰς τὴν κοινὴν τῶν ναυάρχων ἀπειλήν, περὶ τῆς μελλούσης ἀπαγορεύσεως τοῦ ἐκ τῆς Ὕδρας ἀπόπλου ἐνόπλων σκαφῶν. Οἱ δημογέροντες ἐπέμειναν (1), ὅτι τὰ πλοῖα αὐτῶν ἦσαν χρήσιμα εἰς τὴν κατάῤῥιψιν τῆς ἀρχῆς τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου, ἀπαραλλάκτως ὡς εἰ προέκειτο περὶ πατριωτικῆς ἀνάγκης, ἀφ' ἑαυτῆς ἐννοουμένης. «Μετὰ βαθυτάτης λύπης ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν, ἔγραφον, ὅτι ἡ ὑμετέρα ἀπόφασις οὐ μόνον δὲν ἐπέτυχε τοῦ παρ' ἡμῶν σκοπουμένου, ἀλλὰ παρήγαγε δυστυχῶς ἀντίθετα ὅλως ἀποτελέσματα. Ἡ ἐν Ναυπλίῳ παράνομος ἐξουσία, ἑρμηνεύσασα τὴν ἀπόφασιν ἡμῶν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας της, ἀπεθρασύνθη, καὶ μὴ βλέπουσα ἐνεργόν τινα δύναμιν, δυναμένην νὰ χαλινώσῃ τὰς ὀλεθρίους αὐτῆς προθέσεις, ἐξέδωκε διαταγὰς πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους αὐτῆς, ὅπως μὴ δέχωνται πλέον ὑδραϊκὰ πλοῖα, ἀφαιρῶσιν αὐτῶν τὰ ἔγγραφά των, καὶ ἐκ παντὸς τρόπου προσφέρωνται πρὸς αὐτὰ τοσοῦτον κακῶς, ὥστε νὰ καταστραφῇ τὸ ἐμπόριον τῆς ἡμετέρας νήσου. Αἱ ὁσημέραι αὔξουσαι ἀνάγκαι κατοίκων πεινώντων καὶ στερουμένων τῶν εἰρηνικῶν αὐτῶν βιωτικῶν πόρων ἐπιβάλλουσιν ἡμῖν τὸ καθῆκον, κύριοι ναύαρχοι, νὰ ἀνακοινώσωμεν ὑμῖν, ὅτι, ἂν δὲν ἐπιτρέψητε εἰς τὴν ἡμετέραν νῆσον νὰ ἐκπέμψῃ τὰ πολεμικά της πλοῖα ὅπως περιστείλῃ τὰς ἐχθρικὰς ἐνεργείας τῆς ἐν Ναυπλίῳ ἐξουσίας καὶ προστατεύσῃ τὸ ἐμπόριον τοῦ ὑδραϊκοῦ λαοῦ,

(1) Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς Ναυάρχους, τῆς 2 Μαρτίου 1832.

ἢ δὲν ἐνεργήσητε ἐν τῇ ἡμετέρᾳ φρονήσει, ὅπως καταστῶσι σεβαστὰ τὰ παρὰ τῆς ἡμετέρας κοινότητος ἐκδιδόμενα ναυτιλιακὰ ἔγγραφα, οὐδεμίαν παρέχομεν ἀσφάλειαν, ὅτι δὲν θέλουσι συμβῇ δυστυχήματα, ἅτινα οὔτε νὰ παρακωλύσωμεν οὔτε νὰ προλάβωμεν δυνάμεθα. Ἐλπίζομεν, ὅτι ὑμεῖς, ναύαρχοι τῆς ὑψηλῆς Συμμαχίας, ἥτις ἀπαύστως μεριμνᾷ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ τῆς Ἑλλάδος, δὲν θέλετε ἀνεχθῇ ἐπὶ πλέον τὴν διαγωγὴν τῆς ἐν Ναυπλίῳ ἐξουσίας, διαγωγὴν στεροῦσαν τὸν ὑδραϊκὸν λαὸν τῶν μέσων τῆς ὑπάρξεώς του καὶ συνταράττουσαν τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν, καὶ ὅτι ἡ ὑμετέρα φρόνησις θέλει ἐξαλείψει πᾶσαν ἀφορμὴν μελλόντων δυσαρέστων ἀποτελεσμάτων.»

Τὴν ἐντύπωσιν δέ, ἣν ἡ εὐπαῤῥησιάστως καὶ εὐτόλμως συντεταγμένη, ὑπογεγραμμένη δὲ ὑπὸ τῶν δημογερόντων Κουντουριώτου, Βουδούρη, Βούλγαρη καὶ Κριεζῆ, διαμαρτύρησις αὕτη ἐνεποίησεν εἰς τοὺς ναυάρχους καὶ τοὺς ἀντιπρέσβεις, ἐπηύξησεν ἔτι προκλητική τις καὶ νικητήριος προκήρυξις τοῦ Κωλέττου ἐκ Μεγάρων πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν (1).

«Ἕλληνες! ἓξ χιλιάδας ἐπιλέκτους στρατιώτας μετρᾷ σήμερον »ἡ ἐθνική σας κυβέρνησις· ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν θέλει μετρᾷ δέκα, »καὶ ὅλοι μὲ μίαν ψυχὴν καὶ μὲ ἓν φρόνημα κινοῦνται διὰ νὰ καταργήσουν τὴν βίαν καὶ νὰ ἐνθρονίσουν τοὺς νόμους.

«Ὁ Αὐγουστῖνος Καποδίστριας, ὡς παραβιαστὴς τῶν νόμων, ἅρπαξ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς καὶ πρωταίτιος τοῦ ἐκραγέντος ἐμφυλίου »πολέμου, κατέστη μόνος του ὑπόδικος (2). Οἱ νόμιμοι πληρεξούσιοι τοῦ ἔθνους μετὰ τὸ ὑπ᾽ ἀριθ. 19, 6΄. ψήφισμα τὸν παραδίδουν »εἰς τὰ ἀνήκοντα δικαστήρια, καὶ τὴν ἡρπαγμένην του ἀρχὴν προσκαλοῦν τοὺς ἕλληνας παντοῦ νὰ τὴν ἀποκρούσουν.

(1) Φεβρ. 1832. Βλ. τὸ πρωτότυπον μετὰ γερμ. μεταφράσεως παρὰ Πρόκες-Ὄστεν, τόμ. ΣΤ΄. σελ. 289 ἑπ.

(2) Ὁ Πρόκες μεταφράζει: bleibt allein der Verbrecher, ὁ δὲ συγγραφεύς, προδηλότερον ἔτι παρεννοῶν τὸ πρωτότυπον: bleibt allein der verantwortliche Verbrecher. Ἀμφότεραι αἱ μεταφράσεις αὗται μεταβάλλουσι τὸ μόνος του εἰς μόνος αὐτὸς (καὶ οὐχὶ ἄλλοι δηλ.) Σ. τ. Μετ.

«Ὅστις τῶν ὑπαλλήλων τοῦ κράτους μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς »παρούσης ἐξακολουθεῖ ὁποιανδήποτε σχέσιν μετὰ τῆς ἐν Ναυπλίῳ »καταχθονίου φατρίας, καὶ δὲν φροντίσῃ νὰ ἀντικρούσῃ τὴν ἡρπαγ»μένην ἀρχὴν τοῦ Αὐγουστίνου, ὑπόκειται εἰς εὐθύνην.

«Ἕλληνες, τὸ φρόνημά σας μὴ τὸ πνίγετε πλέον· οἱ ἀστυνόμοι »τῆς παρανομίας καὶ οἱ κατάσκοποι τοῦ σκότους δὲν ἔχουν πλέον »ὕπαρξιν.—Ἐν ὀλίγοις μᾶς ἔχετε εἰς τὸ μέσον σας. Τὸ οἰκοδόμημα »τῆς φατρίας τοῦ Ναυπλίου ἐδανείσθη τὴν ὕλην ἀπὸ τὸν δόλον, ἀπὸ »τὸ ψεῦδος καὶ ἀπὸ τὴν πλάνην. Ὀγλήγορα πίπτει καὶ συντρίβε»ται. Τὸ ψεῦδος ἔμπροσθεν τῆς ἀληθείας διαλύεται ὡς ἡ χιὼν ἔμ»προσθεν τοῦ ἡλίου.»

Οἱ τῶν δυτικῶν δυνάμεων ἀντιπρέσβεις κατεῖδον ἐν τούταις, ὅτι λίαν ἀποκλειστικῶς εἶχον κλίνει πρὸς τὴν ῥωσικὴν μερίδα, καὶ ὅτι ὤφειλον νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων κατάστασιν. Συμφωνήσαντες δέ, ἀπέτειναν τὴν 28 Φεβρουαρίου κοινὴν διακοίνωσιν πρὸς τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον, δι' ἧς μετὰ πολλῆς τῆς κατανύξεως συνίστων συνδιαλλακτικὴν πολιτικήν, νομιμότητα, μετριοπάθειαν καὶ ἀμεροληψίαν.

Ἀλλ' ὁ Αὐγουστῖνος Καποδίστριας ἠδύνατο νὰ παρίδῃ ἥσυχος, μηδόλως λαμβάνων ὑπ' ὄψιν, τὴν συγκινητικὴν ταύτην πρὸς τὴν καρδίαν του ἐπίκλησιν, πεπεισμένος, ὅτι ἡ ἁρμονία τῶν νουθετητῶν ἦν ἁπλοῦν πλάσμα, καὶ ὅτι οἱ ῥῶσοί του φίλοι ἐπεδοκίμαζον μυστικῶς τὴν πολιτικὴν τῶν «ἀπηλπισμένων». Τὸ αὐταρχικόν του θράσος καὶ ἡ πεποίθησις αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ῥωσικὴν προστασίαν εἶχον ἐνισχυθῆ δι' ἐπιστολῆς τινος τοῦ Νέσελρωδ (1), ἐν ᾗ παρείχετο αὐτῷ ἡ διαβεβαίωσις, ὅτι ἐξηκολούθει ἡ πρὸς αὐτὸν εὐμένεια καὶ ὑπόληψις τοῦ Τσάρου. Κατέδειξεν ἤδη, ἔγραφεν ὁ Νέσελρωδ, ἀξιέπαινον ὑπὲρ τῆς πατρίδος του ἀφοσίωσιν, ἀναλαβὼν δυσχερὲς καὶ πλῆρες πικριῶν ἔργον, ἠδύνατο δὲ ἀναντιῤῥήτως καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ αὐτὸ ἐπωφελῶς. Αἱ δυνάμεις ἐπεθύμουν τὴν ἀνόρθωσιν τῆς χώρας, οἱ δὲ ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ ῥῶσοι πρέσβεις εἶχον λάβει ὁδηγίας, ὅπως ἐντείνωσι τὰς ἐπὶ τούτῳ ἐνεργείας αὐτῶν· ἦν ὅμως πρὸς τούτοις ἀνάγκη, ὅπως

(1) Τῆς 15 (27) Δεκεμβρίου, 1831. Παρὰ Πρόκες-Όστεν, τόμ. ΣΤ'. σελ. 281.

πάντες οἱ πάσης τάξεως Ἕλληνες ἔχωσιν ἐκ προοιμίου τὴν πεποίθησιν, ὅτι οὐδὲν περὶ τῆς χώρας αὐτῶν σχέδιον δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ καὶ παγιωθῇ χωρὶς τῆς συγκαταθέσεως τῆς Ῥωσίας. Ὁ Τσάρος οὐδέποτε ἤθελεν ἀνεχθῇ κατάστασιν πραγμάτων, μεταβάλλουσαν τὴν Ἑλλάδα εἰς θέατρον ταραχῶν, ἐπαναστατικῶν σκευωριῶν καὶ ἐγκλημάτων. «Ὁ μακαρίτης ἡμῶν ἀδελφὸς ἐγνώριζε, καὶ ὑμεῖς ἐπίσης, κύριε κόμη, γνωρίζετε ἀναμφιβόλως, ὅτι ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ἥκιστα διαλογίζεται νὰ ἀσκήσῃ ἀποκλειστικὴν ἐν Ἑλλάδι κηδεμονείαν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιμένει θέλων νὰ καταστῇ ἡ Ἑλλὰς εἰρηνικὴ καὶ «ἀβλαβὴς» χώρα, ὅ,τι δήποτε δὲ καὶ ἂν συμβῇ ἐν Εὐρώπῃ, θέλει δυνηθῇ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν θέλησίν του ταύτην, ἐκτὸς ἂν οἱ Ἕλληνες ἐμποδίσωσιν αὐτόν, παραπλανώμενοι ὑπ' ἀφρόνων τινων δοξομανῶν, καὶ ἐξαντλοῦντες ἐπὶ τέλους διὰ τῶν ἐμφυλίων των σπαραγμῶν τὰς γενναιοτάτας ὑπὲρ αὐτῶν διαθέσεις τοῦ αὐτοκράτορος».

Ὁ κόμης Αὐγουστῖνος ἐξήγαγεν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ὅτι ἡ ὑποχώρησις τοῦ λοιποῦ ἤθελεν εἶναι ἀδυναμία· ὅτε δὲ τὴν 8 Μαρτίου ἀπεφάσισε, πρὸς τὸ θεαθῆναι, νὰ κηρύξῃ συγγνώμην καὶ λήθην ὑπὲρ πάντων ἐκείνων, ὅσοι ἤθελον καταθέσει τὰ ὅπλα ἐντὸς 10 ἡμερῶν, δὲν παρέλιπε τὴν στερεότυπον ῥήτραν, δι' ἧς ἀπεκλείοντο τῆς ἀμνηστείας οἱ συνένοχοι τοῦ φόνου τοῦ Κυβερνήτου, «οἵ τε κατηγορούμενοι ἐν γένει καὶ ἐκεῖνοι, ὧν ἀπεδείκνυον τὴν ἐνοχὴν τὰ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῆς Δικαιοσύνης κατατεθειμένα ἔγγραφα.»

Τὴν περὶ ἀμνηστείας ταύτην προκήρυξιν (1), εἰς ἣν εἶχε προσαρτηθῇ, οἱονεὶ πρὸς χλεύην, κατάλογός τις, ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης Σικελιανοῦ ὑπογεγραμμένος, τῶν ἐν τῇ δίκῃ ἐμπεπλεγμένων καὶ «μᾶλλον ἢ ἧττον ὑπόπτων ἐπὶ συνενοχῇ ἢ προηγουμένῃ γνώσει τῆς δολοφονίας», συνώδευσαν οἱ ἀντιπρέσβεις καὶ ναύαρχοι διὰ καταλλήλου προσκλήσεως καὶ ἀπειλῆς πρός τε τοὺς προκρίτους τῆς Ὕδρας καὶ τὴν ἐν Μεγάροις συνέλευσιν. Σχετικῶς δὲ πρὸς τὴν πρόσκλησιν τῶν ἀντιπρέσβεων, καθ' ἣν «οἱ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας καὶ οἱ κατὰ τὴν Στερεὰν ὁπλαρχηγοὶ ὤφειλον νὰ παράσχωσι δείγματα

(1) Πρᾶξις διαβολική, ἀνακράζει ὁ Πάρις (σελ. 201), εἰς ἣν εἶχε δοθῇ τὸ πομπῶδες τῆς γενικῆς ἀμνηστείας ὄνομα.

μετριοπαθείας καὶ ὑποταγῆς», ἐξέφραζον οἱ διοικηταὶ τῶν συμμάχων στόλων τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἥ τε πρόσκλησις αὕτη καὶ ἡ περὶ ἀμνηστείας προκήρυξις τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως ἤθελον ἀνυπερθέτως παραγάγει λίαν εὐάρεστα ἀποτελέσματα, καὶ παρακινήσει τοὺς ἐν Ὕδρᾳ προκρίτους καὶ τοὺς συνηθροισμένους ὁπλαρχηγοὺς τῆς ξηρᾶς, ὅπως καταθέσωσι τὰ ὅπλα καὶ ὑποταχθῶσιν ἡσύχως εἰς τὴν κυβέρνησιν.

«Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ἔλεγον, λυποῦνται οἱ διοικηταὶ βλέποντες ψευδομένας τὰς ἐλπίδας αὐτῶν· συναισθανόμενοι ὅμως τὰ ὑπὸ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 7 Ἰανουαρίου ἐπιβεβλημένα αὐτοῖς καθήκοντα, ἤθελον εὑρεθῆ ἠναγκασμένοι νὰ ἐκτελέσωσι τὸ πέμπτον ἄρθρον τοῦ εἰρημένου πρωτοκόλλου» (1).

Διὰ τοῦ τραχέος δ' ἐκείνου «οὕτω θέλω!» ἐφρόνησαν οἱ διοικηταὶ τῶν στόλων ὅτι ἀπήντων συνάμα καὶ εἴς τινα νεωτέραν, λίαν σφοδρὰν ἀναφορὰν τῶν ὑδραίων, ἥτις εἶχεν ἐπισταλῆ κατὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 7 Ἰανουαρίου καὶ τῆς ἰδιοβούλου αὐτοῦ ἑρμηνείας ὑπὸ τῆς ἐν Ναυπλίῳ διπλωματίας. Μεθ' ὑπερόχου καὶ λεπτοτάτης εἰρωνείας ηὐχαρίστουν οἱ προεστῶτες τῆς Ὕδρας τοὺς ἀντιπρέσβεις ἐπὶ τῇ σοφίᾳ καὶ τῇ εὐμενείᾳ τοῦ ἀξιομνημονεύτου πρωτοκόλλου, ὅπερ ἀπῄτει κυβέρνησιν νομίμως καθεστηκυῖαν καὶ προσεδόκα παρ' αὐτῆς νόμιμον καὶ μετριοπαθῆ, συνδιαλλακτικὴν καὶ ἀμερόληπτον πολιτικήν. Ὑπῆρχεν ὅμως, ἔλεγον, ὑποψία—ἴσως συνεπείᾳ πεπλανημένων εἰσηγήσεων,—ὅτι οἱ ἀντιπρέσβεις ἐναντίον τοῦ γράμματος καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ πρωτοκόλλου, ἐναντίον τῆς θελήσεως τῶν Ὑψηλῶν αὐτῶν μοναρχῶν, ἀνεγνώρισαν ὡς προσωρινὴν ἐθνικὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος διοίκησιν προελθοῦσαν ἐκ φατριασμοῦ καὶ χωρίς τινος νομίμου τύπου γεννηθεῖσαν.

Ἐπειδή, ἔλεγον, τὸ πρωτόκολλον τῆς 7 Ἰανουαρίου ἐπιφορτίζει ὑμᾶς, κύριοι ἀντιπρέσβεις, νὰ ἀναγνωρίσητε ὡς προσωρινὴν τῆς Ἑλ-

(1) Ὑπογεγρ. τὴν 9 Μαρτίου ὑπὸ τοῦ Χόθαμ, τοῦ Ῥίκορδ καὶ τοῦ Οὐγὼν ἐπὶ τοῦ πλοίου ἅγιος Βικέντιος. Τὸ μνημονευόμενον 5 ἄρθρον τοῦ πρωτοκόλλου διελάμβανε περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς μετὰ πάσης δραστηριότητος καταστολῆς τῆς πειρατείας. Οὕτω δὲ σκαιῶς καὶ σοφιστικῶς ὑπεδεικνύοντο ὡς ταὐτόσημα: πειρατεία καὶ ὑδραϊκὴ ναυτιλία. Πρβ. Πάρις, σελ. 182.

λάδος κυβέρνησιν μόνον τὴν κατὰ νομίμους τύπους ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως συγκροτηθεῖσαν, ἐπειδὴ ἡ ἐν Ἄργει παράνομος συνάθροισις ἀτόμων τινῶν, ἡ παρὰ τὰ ἔθιμα ἡμῶν καταφυγοῦσα καὶ σωθεῖσα ἐντὸς φρουρίου, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τοιαύτη, ἡ δὲ παρ' αὐτῆς δημιουργηθεῖσα ἐξουσία φέρει ἐν ἑαυτῇ τὰ σφάλματα τῶν ἐντολέων της, διὰ τοῦτο ἐκπληροῦμεν ἱερὸν καθῆκον, ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἔθνους ὁλοκλήρου, παρακαλοῦντες ὑμᾶς, κύριοι, νὰ ἀναλογισθῆτε ὡρίμως τὰς συνεπείας, ἃς ἤθελεν ἔχει ἡ ἀναγνώρισις ἀρχῆς παρανόμου, κηλιδωθείσης δι' ἑλληνικοῦ αἵματος (1) !»

Βεβαίως εἶχον δίκαιον οἱ ὑδραῖοι τοιοῦτον ἐπιστέλλοντες ὑπόμνημα, καὶ παρακαλοῦντες νὰ ὑποβληθῇ αὐτὸ εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ Σύνοδον. Ἐξ ὅλων αἴφνης τῶν φαινομένων ὑπεδείκνυτο, ὅτι ἅπασα ἡ αὐθεντεία τῶν μεγάλων Δυνάμεων ἔμελλε νὰ ῥιφθῇ εἰς τὴν πλάστιγγα ὑπὲρ τῆς «παρανόμου» κυβερνήσεως. Ἀλλὰ σπουδαῖον ἐπίσης παρίστατο νῦν, ἂν οἱ ὑδραῖοι ἤθελον μείνει πιστοὶ εἰς ἑαυτούς, ἂν ἐν Ὕδρᾳ καὶ ἐν Μεγάροις ἤθελεν ἐξακολουθήσει σταθερὰ καὶ ἀτρόμητος ἡ ἄρνησις τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Αὐγουστίνου.

Ἂν δὲ ὁ κόμης Αὐγουστῖνος, πεποιθὼς ἐπὶ τὴν ἔνοπλον ῥωσικὴν προστασίαν, ἤλπιζε νὰ προλάβῃ διὰ ταχείας τῶν ἀνταρτῶν ὑποταγῆς πᾶσαν ἀπροσδόκητον τροπὴν τῶν ὑπὸ ῥωσικὴν προστασίαν διατελούντων νῦν διπλωματῶν, καὶ νὰ ἐπιφέρῃ *τετελεσμένα γεγονότα*, ἠδύνατο ἐπίσης ἡ μετὰ πολλοῦ κόπου διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 7 Ἰανουαρίου δημιουργηθεῖσα ἐφήμερος «τριμερὴς» ὁμοφωνία τῶν τριῶν διπλωματῶν νὰ διασπασθῇ κατὰ πᾶσαν στιγμήν, καὶ στήριγμα τότε τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐγίνοντο αἱ γαλλικαὶ λόγχαι.

Μεταξὺ τῶν στιφῶν τοῦ Κολοκοτρώνη, ἅτινα ἐσκήνουν κυρίως ἐν Νησίῳ, καὶ τῶν στρατευμάτων τοῦ στρατηγοῦ Γκεενέκ, ἅτινα εἶχον καταλάβει τὰς Καλάμας πρὸς προστασίαν τῆς Μεσσηνίας κατὰ τῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν τῶν Μανιατῶν, συνέβαινον ἀδιάκοποι συγκρούσεις καὶ διενέξεις. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐξέδωκε πομπώδεις προκηρύξεις, λέγων ὅτι δὲν ἤθελεν ἀνεχθῆ νὰ προχωρήσωσιν οἱ γάλλοι

(1) Ὑπόμνημα τῶν προεστώτων τῆς κοινότητος Ὕδρας, τῆς 6 Μαρτίου 1832. Πρόκες-Ὄστεν, τόμ. ΣΤ'. σελ. 296, ἐπ.

πρὸς τὸ Νησίον, καὶ ὅτι οὐδὲ σπιθαμὴν ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἤθελε παραχωρήσει εἰς αὐτούς! Φαίνεται δέ, ὅτι ἐπιστολή τις τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου εἶχε παρορμήσει αὐτὸν εἰς τοιοῦτον ἡρωϊσμόν (1).

Οἱ ὀπαδοὶ τῶν παλαιῶν «κλεφτῶν», τὰ παλληκάρια τοῦ Καλλέργη, τοῦ Χρήστου καὶ τοῦ Γενναίου, καυχώμενοι, ὅτι ἤθελον θεωρήσει τοὺς γάλλους ὡς ἐχθροὺς καὶ ταχέως ἀπαλλαγῆ αὐτῶν, ἀπε-

(1) Ὁ συγγραφεὺς παραπέμπει ἐνταῦθα εἰς τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνη τὴν κατὰ τὸ 1855 ἐκδεδομένην συλλογήν, ἐπιγραφομένην: «Διάφορα ἔγγραφα κ.λ.» (σελ. 32)· φαίνεται ὅμως, ἐκ τῆς παραπομπῆς ἰδίως ταύτης, παράδοξον παθῶν προσώπων καὶ πραγμάτων σύγχυσιν. Ὁ Γεν. Κολοκοτρώνης, μνημονεύων τοῦ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἀναφερομένου ἀνωτέρω γεγονότος, πράττει τοῦτο διηγούμενος τὰ κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1832 συμβάντα μεταξὺ Τζαβέλλα, κατέχοντος τὰ φρούρια Πατρῶν, Ῥίου καὶ Ἀντιῤῥίου, καὶ τῶν εἰς ἀνάκτησιν αὐτῶν ἀποσταλέντων γαλλικῶν στρατευμάτων· ἐπιφέρει δέ, ἐπεισοδιακῶς οὕτως εἰπεῖν, ὅτι «τοιοῦτόν τι συνέβη μεταξὺ γάλλων καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη πρὸ ὀκτὼ μηνῶν.» Ἐκ τοῦ τοιούτου χρονικοῦ ὁρισμοῦ, προδήλως ἐκ λήθης ἐσφαλμένου, ὡς κατωτέρω θέλει ἀποδειχθῆ, παρήχθη φαίνεται ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ ἐσφαλμένον καὶ παράδοξον συμπέρασμα, ὅτι τὰ ἀνωτέρω μεταξὺ Κολοκοτρώνη καὶ γάλλων ἐν Νησίῳ διατρέξαντα συνέβησαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1832 ἢ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1831, πάντως ὅμως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ι. Καποδιστρίου, καὶ ἀποδίδων εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Αὐγουστίνου τὴν ἀπέναντι τῶν γάλλων παῤῥησίαν καὶ τόλμην τοῦ γηραιοῦ ὁπλαρχηγοῦ τῆς Πελοποννήσου, ὑποδεικνύει, ὅτι ὡς κυβερνήτης δῆθεν ὁ Αὐγουστῖνος ἔγραψε τὴν ὑπὸ τοῦ Γενναίου δημοσιευομένην ἐν σελ. 32 τῶν «Ἐγγράφων κ. λ.» ἐπιστολήν. Τὸ περὶ οὗ πρόκειται ὅμως ἐν Νησίῳ γεγονὸς συνέβη ἀναντιῤῥήτως ζῶντος ἔτι τοῦ Κυβερνήτου Ι. Καποδιστρίου, ὡς ἐξάγεται, οὐ μόνον ἐκ τοῦ ῥήματος αὐτοῦ τῆς εἰρημένης ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ ὁ ὑπογράφων Αὐγουστῖνος λέγει πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην: «τὰ δύο γράμματά σας... ἔσπευσα νὰ τὰ θέσω ὑπ' ὄψιν τοῦ Κυβερνήτου. Ἀπαιτεῖ ἡ ἐξοχότης του τὸ μέτρον κ. λ.,» ἀλλὰ πολὺ ἔτι σαφέστερον καὶ βεβαιότερον ἐκ τῆς διηγήσεως αὐτῆς τοῦ γέροντος Κολοκοτρώνη, ἀφηγουμένου (παρὰ Τερτζέτῃ, Διήγησις συμβάντων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, κ. λ. σελ. 234) τὸ ἐν λόγῳ γεγονὸς ὡς συμβὰν πρὸ τῆς δολοφονίας τοῦ Κυβερνήτου καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ ἐν Πόρῳ ἐμπρησμοῦ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων ὑπὸ τοῦ Μιαούλη. Οὐδεμία ἑπομένως ἀμφιβολία, ὅτι τὰ ἐν Νησίῳ μεταξὺ Κολοκοτρώνη καὶ γάλλων συμβάντα ἐγένοντο οὐχὶ ὀ κ τ ώ, ὡς κατὰ λάθος λέγει ὁ Γενναῖος, ἀλλὰ καὶ δέκα καὶ ἕνδεκα ἴσως μῆνας πρὸ τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1832, πάντως δὲ πρὸ τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1831, ἡμέρας τοῦ φόνου τοῦ Ι. Καποδιστρίου. Ἄπορον ἀληθῶς ἀποβαίνει, πῶς ὁ περιεσκεμμένος συνήθως συγγραφεὺς ἐπλανήθη τοσοῦτον ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, καὶ μετετόπισε παραδόξως πρόσωπα καὶ πράγματα, καταλογίσας εἰς ἐποχὴν πολὺ μεταγενεστέραν γεγονότα ἀπὸ πολλοῦ ἤδη παρῳχημένα. Τὸ πιθανώτατον εἶνε, ὅτι παρήγαγεν αὐτὸν εἰς πλάνην ἡ φράσις τοῦ Γενναίου: «πρὸ ὀκτὼ μηνῶν.» Σημ. τ. Μετ.

τόλμησαν νὰ πυροβολήσωσι κατὰ τοῦ στρατηγοῦ Γκεενέκ, ὅτε οὗτος διέταξε τὴν κατάληψιν χωρίου τινὸς παρακειμένου εἰς τὸ Νησίον, καὶ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἀντιληφθῇ σπουδαίως τοῦ πράγματος καὶ νὰ προβῇ εἰς βίαν. Προσεκάλεσε δὲ οὗτος ῥητῶς τοὺς ἐν Νησίῳ εὑρισκομένους 1400 κολοκοτρωνιστὰς νὰ ἀποχωρήσωσι, καὶ ματαίας ἀποβάσης τῆς προσκλήσεως διέταξε νὰ προχωρήσωσι κατὰ τοῦ Νησίου ἓν τάγμα ἐλαφροῦ πεζικοῦ μετά τινων πεδινῶν τηλεβόλων ἐκ Μεθώνης καὶ συγχρόνως ἕτερον τάγμα ἐκ Καλαμῶν. Τὴν 4 Φεβρουαρίου, περὶ τὴν 11 ὥραν τῆς πρωΐας, εἰσήλασαν τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἀμαχητὶ εἰς Νησίον, καθότι οἱ κολοκοτρωνισταὶ ἔκριναν φρόνιμον, ἅμα τῇ προσεγγίσει τοιαύτης σπουδαίας πολεμικῆς δυνάμεως, νὰ καταλίπωσι τὰς θέσεις των ὅ,τι τάχιστα, καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς Ἀνδροῦσαν.

Οἱ ἐν Λονδίνῳ συνηγμένοι διπλωμάται, βλέποντες τὸν ἐν Ἑλλάδι ἐμφύλιον πόλεμον καθιστῶντα ἀναγκαίαν τὴν ἔνοπλον ἐπέμβασιν τοῦ ἀρχικῶς κατὰ τῶν τουρκοαιγυπτίων προωρισμένου γαλλικοῦ ςρατοῦ, συναισθανόμενοι δὲ τὰ ἴδια ἑαυτῶν βαρύτατα σφάλματα κατὰ τὴν διαῤῥύθμισιν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, καὶ ἀνησυχοῦντες μὴ ἀληθεύσῃ ἡ ἀπαίσιος τοῦ Κυβερνήτου Ι. Καποδιστρίου πρόῤῥησις, καὶ καταστῇ ἡ Ἑλλὰς ἀληθὴς σάτυρα τῆς ἐνεργείας τῶν προστατίδων Δυνάμεων, ἐκεντρίσθησαν τέλος κατ' ἀνάγκην εἰς σωτήριόν τινα πρᾶξιν, καὶ ἐπέσπευσαν τὴν βραδυκίνητον πορείαν τῶν διαπραγματεύσεων περὶ τῆς ὁριστικῆς συντάξεως τῆς Ἑλλάδος.

Ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῆς 7 Ἰανουαρίου εἶχεν ἤδη ἀναγγελθῇ ὡς ἐπικειμένη ἡ προσεχὴς ἐκλογὴ ἡγεμόνος, καὶ αἱ φιλομοναρχικαὶ διαθέσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, αἵτινες κατὰ τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου εἶχον τοσοῦτον ἐντόνως ἐκδηλωθῆ, κατεφάνησαν καὶ πάλιν μετ' ἐμπαθοῦς σφοδρότητος. Μεθ' ὅσον μείζονος ἀνησυχίας καὶ ἀπογοητεύσεως προέβλεπέ τις τὰς διενέξεις τῶν φατριῶν καὶ τὴν ἐλεεινότητα τῆς χώρας, μετὰ τοσοῦτον ζωηροτέρας ἀνυπομονησίας καὶ πόθου ἐτρέπετο τὸ βλέμμα μακράν, ἐκεῖ ὅθεν ἀνεμένετο ὁ ποθητὸς ἡγεμών, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τῆς Ἀμαλθείας τὸ κέρας. Εἶχε λεχθῆ καὶ πιστευθῆ, ὅτι ὁ κύριος Θήρσιος ἦν ἐπιτετραμμένος ἐπίσημον ἀποστολήν, καὶ ἐντολὴν εἶχε νὰ ἐργασθῇ πρὸς ἐπιτυχίαν

τῆς βαυαρικῆς ὑποψηφιότητος· πολλὰ δὲ ὑπέφερεν ὁ ἀγαθὸς γερμανὸς σοφός, διαμαρτυρόμενος ἀφ' ἑνὸς κατὰ τῆς ἀποδιδομένης αὐτῷ πολιτικῆς ἀποστολῆς, καὶ μὴ θέλων ἀφ' ἑτέρου νὰ αὐξήσῃ τὴν ἀδημονίαν τῶν φοβουμένων ἐνδεχομένην τινὰ ἄρνησιν.

Ἐρωτώμενος πολλαχόθεν μετ' ἀγωνίας, ἂν ἡ Α. Μ. ἤθελεν ἀποδεχθῆ ἐν ὀνόματι τοῦ υἱοῦ Αὐτῆς, ἢ ἂν ὑπῆρχε φόβος τις ἀρνήσεως, ἥτις ἐξ ἑνὸς μὲν ἤθελεν ἀναῤῥιπίσει τὴν ὑφισταμένην κρίσιν, ἐξ ἑτέρου δὲ ἤθελε δυσχεράνει τὴν θέσιν τοῦ ὑπὲρ τῆς βαυαρικῆς δυναστείας ἐκφρασθέντος ἤδη τόπου ἀπέναντι παντὸς μέλλοντος ἡγεμόνος, ἀπήντα πάντοτε ὁ Θήρσιος: «Οὐδεμίαν ἔχω νὰ ἐκπληρώσω ἐν Ἑλλάδι πολιτικὴν ἀποστολήν· ἦλθον ἐνταῦθα ἐξ ἐμαυτοῦ, ὅπως γνωρίσω κάλλιον τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας, ἧς αἱ τύχαι μὲ ἀπασχολοῦσιν ἀπὸ δεκαπενταετίας.»

Προσέθετε δέ, ἐννοεῖται, ὁ γερμανὸς σοφός, ἵνα μὴ ἀπελπίσῃ τοὺς καλοὺς ἕλληνας: «Γνωρίζω τὰς διαθέσεις τοῦ ἡγεμόνος μου ὡς πρὸς τοῦτο· ἡ Α. Μ. ἐδήλωσε πρὸ δύο ἐτῶν, ὅτε ὑπεβλήθη αὐτῷ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι οὔτε ἀμέσως οὔτε ἐμμέσως ἠδύνατο νὰ συμπράξῃ εἰς τοῦτο, καθότι δὲν ἐπεθύμει νὰ παράσχῃ ἀφορμὴν εἰς παρεξήγησιν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος πράξεών του· ἂν ὅμως ὁ τόπος ἐζήτει τὸν υἱὸν Αὐτῆς ἢ αἱ Δυνάμεις τὸν ἐξέλεγον, ἤθελεν ἐπιδείξει πάντοτε τὴν αὐτὴν ἐκείνην ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος συμπάθειαν, ἣν εἶχε μέχρι τοῦδε αἰσθανθῆ (1).»

Τοιοῦτοί τινες ὑπαινιγμοὶ ἀνεζωογόνουν φυσικῶς τοὺς ἐν ἀπογνώσει καὶ ἀνεπτέρουν εἰς ἐλπίδων μακαριότητα τοὺς θερμοαίμους ἕλληνας. «Ἂν εἴχαμεν τοιαύτην εὐτυχίαν!» ἀνεφώνουν μετὰ στεναγμῶν καὶ δακρύων, ὁσάκις ἐλέγετο, ὅτι δυνατὸν ἦτο νὰ δώσῃ αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος τὸν υἱόν του εἰς ἡγεμόνα.

«Πάντων αἱ καρδίαι, γράφει ὁ Θήρσιος πρὸς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον (2), εἶνε πάλιν ἐστραμμέναι πρὸς τὴν Βαυαρίαν, καὶ πολλάκις, γενομένου λόγου περὶ τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος, περὶ τῆς Α. Β. Υ. τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος, καὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης, ἤκουσα τὰς λέξεις: «Ἂν εἴχαμεν τοιαύτην εὐτυχίαν!,» συχνότατα

(1) Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Βρέδε, τῆς 12 Ἰανουαρίου, 1832.
(2) Τὴν 25 Ἰανουαρ. 1832.

μετὰ δακρύων λεγομένας. Τὸ ἄλγος δάκνει τὰς εὐγενεστέρας καρδίας. Χθὲς ἤκουσα παρά τινος ἐν Ὕδρᾳ ἐμπίστου, ὅτι ὁ ἀξιοσέβαστος Μιαούλης μετὰ τοῦ Ἀντωνίου Κριεζῆ, τοῦ μεγίστου θαλασσίου ἥρωος τῆς Ἑλλάδος, ἐγκλείονται πολλάκις ἰδίᾳ, ὅπως συνθρηνῶσι τὴν τύχην τῆς πατρίδος αὐτῶν.

Ἂν κατὰ τὴν μεγίστην ταύτην τῶν περιστάσεων πίεσιν συμφωνήσωσιν αἱ Δυνάμεις νὰ ἐκλέξωσι τὴν Α. Β. Ὑψηλότητα τὸν πρίγκηπα Ὄθωνα, πάντες οἱ ἀγαπῶντες τὴν Ἑλλάδα ἐξορκίζουσι τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα νὰ μὴ ἀναβάλητε, μηδ' ἐπὶ στιγμήν, τὴν ὑψηλὴν Ὑμῶν ἀπόφασιν, καὶ ἐν τῇ βαθείᾳ ἀγάπῃ καὶ συμπαθείᾳ, ἃς τρέφει ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης ὑπὲρ τοῦ τόπου τούτου, νὰ παράσχητε εἰς τὸν ἀτυχῆ αὐτὸν λαὸν τὴν μεγίστην τῶν εὐεργεσιῶν, ἀποδεχόμενοι τὴν ἡγεμονείαν του ὑπὲρ τοῦ Ὑψηλοτάτου δευτεροτόκου Ὑμῶν υἱοῦ. Ἄρνησις Ὑμῶν ἤθελεν εἶναι ἀπόγνωσις τῆς χώρας, καὶ θανατικὴ αὐτῆς ἴσως καταδίκη· ἀναβολὴ δὲ καὶ βραδύτης ἤθελον ἔτι μᾶλλον κορυφώσει τὴν ἤδη ἀφόρητον σχεδὸν ἐλεεινότητά του. Ἑκάστης ἡμέρας, ἑκάστης ὥρας κέρδος εἶνε σωτηρία.»

Οἱ ἐμπαθεῖς πόθοι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ εὐμενοῦς μεσίτου ἤγγιζον εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῶν.

Μετὰ τὴν ἀποποίησιν τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου, διάλειμμά τι ἀμηχανίας εἶχε διακόψει τὰς περὶ ἐκλογῆς ἕλληνος βασιλέως διαπραγματεύσεις. Πολλοὶ δὲ ὑπελάμβανον κινδυνώδη τὴν ἀποδοχὴν στέμματος, ὅπερ εἶχεν ἀποβάλει πρίγκηψ τοσοῦτον ἐσκεμμένος.

Ὁ πρίγκηψ Αἰμίλιος τῆς Ἔσσης-Δαρμστάτης ἠρνήθη, ἐρωτηθεὶς τὸ πρῶτον, ἠρνήθησαν δὲ κατόπιν ἐπίσης οἱ ὑπὸ τῆς Γαλλίας συνιστώμενοι πρίγκηπες Γουλιέλμος καὶ Φρειδερῖκος τῆς Πρωσίας. Ὁ πρίγκηψ Παῦλος τῆς Βυρτεμβέργης δὲν ἐφαίνετο διατεθειμένος εἰς ἀποποίησιν, μετὰ πολλοῦ δὲ ζήλου ἐπανηγυρίζοντο ἐν τῷ *Ταχυδρόμῳ τῆς Σμύρνης* αἱ ἡγεμονικαί του ἀρεταί. Οὐδεμίαν ὅμως εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ψῆφον. Ὁ Θήρσιος μάλιστα ἀπεκάλει τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρίγκηπος τούτου «νέον δυστύχημα διὰ τὴν χώραν, καταβεβλημένην ἤδη ὑπὸ τῆς παρούσης αὐτῆς ἐλεεινότητος.» Ὁ πρίγκηψ Φρειδερῖκος τῆς Ὁλλανδίας ηὐνοεῖτο ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου,

ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς ὁριστικήν τινα ἀπόφασιν. Καὶ ὁ δοὺξ τοῦ Ῥάϊχστατ ὑπῆρξεν ἐπίσης μεταξὺ τῶν ὑποψηφίων· ἀλλ' ἡ βιεναία αὐλὴ ἀπήντησεν ὁριστικῶς «οὐχὶ» εἰς τὴν πρώτην περὶ τούτου πλαγίαν ἐρώτησιν.

Πλὴν δὲ τούτων καὶ οἱ στερεότυποι τῶν θρόνων μνηστῆρες Ὀρλεανίδαι παρέστησαν ὡσαύτως ὡς ὑποψήφιοι, καὶ ἄπορον ἀληθῶς ἤθελεν εἶναι ἂν ἔλλειπον· ἀλλ' αἱ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγερθεῖσαι φωναὶ ἐν τῇ γαλλικῇ βουλῇ ἀπήχησαν χωρίς τινος ἀποτελέσματος. Ηὔξησαν τότε αἱ πιθανότητες βαυαρικῆς ὑποψηφιότητος· ἡ Γαλλία προέτεινε συνιστῶσα τὸν δοῦκα Κάρολον τῆς Βαυαρίας, αἱ δὲ Δυνάμεις ἀπέτειναν ῥητὴν ὑπὲρ αὐτοῦ πρότασιν ἐν Μονάχῳ πρὸς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον, ὅστις δὲν ἤκουσεν αὐτὴν δυσαρέστως. Ἀλλ' ὁ πρίγκηψ Κάρολος οὐδόλως εἶχεν ἡγεμονικὴν φιλοδοξίαν. «Ἂν σήμερον, ἔλεγε πρὸς τὸν κόμητα Ἄρμανσβεργ, μοὶ περιήρχετο ὁ θρόνος τῆς Βαυαρίας, ἤθελον τὴν αὐτὴν εὐθὺς ἡμέραν παραιτηθῆ· συμπεράνατε ἐκ τούτου, ἂν ἔχω διάθεσιν νὰ δεχθῶ τὸ ἑλληνικὸν στέμμα.» Οἱ ἐν Μονάχῳ ὅμως ἐθεώρησαν ὡς καθῆκον αὐτῶν νὰ κολάσωσι τὴν τοιαύτην ἄρνησιν, καὶ νὰ προτείνωσιν ἀντικαταστάτην εἰς τὰς Δυνάμεις. Οὕτω δὲ ἡ Βαυαρία αὐτὴ ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἐπὶ τὸν πρίγκηπα Ὄθωνα, ὃν εἶχεν ἤδη συστήσει ὁ Θήρσιος εἰς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον, γράφων δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ ἐκ Κρόϋτ τῆς 10 Σεπτεμβρίου 1829: «Ἡ ἐκλογὴ ἑνὸς τῶν νεωτέρων Ὑμῶν υἱῶν, καὶ ἰδίως τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος, ἤθελε γενικῶς ἐπιδοκιμασθῇ ὑφ' ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.» Ὁ βασιλεὺς ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ, ὅτι δὲν ἐπεθύμει νὰ ἀναμιχθῶσι λόγοι προσωπικῆς φιλοδοξίας εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος συμπάθειαν αὐτοῦ. «Ἂν ὅμως, εἶπεν, οὐχ ἧττον ὁ υἱός μου, χωρὶς τῆς ἀμέσου ἢ ἐμμέσου συνεργείας μου, παρακληθῇ ὑπὸ τῶν ἑλλήνων, ἢ ἐκλεχθῇ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, ἤθελον καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην δείξει τοιαῦτα ὑπὲρ τῶν ἑλλήνων αισθήματα, ὁποῖα πάντοτε μέχρι τοῦδε μ' ἐνέπνευσαν καὶ μὲ ὡδήγησαν.» Κατόπιν τῆς ἐνθαῤῥύνσεως ταύτης, ἐτράπη ὁ Θήρσιος πρὸς τὸν Εὔναρ καὶ τὸν ῥῶσον αὐτοκράτορα, παριστῶν αὐτοῖς ὡς καλλίστην καὶ συμφορωτάτην τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος. Ὁ Τσάρος δὲν ἀπήντησεν, ἀλλ' ὁ ἐν Γενεύῃ τραπεζίτης ἐξεφράσθη ζωηρότατα ὑπὲρ

τοῦ βαυαροῦ πρίγκηπος, καὶ ὁ κόμης δὲ Ἰωάννης Καποδίστριας ἐφάνη εὐμενῶς ὑπὲρ τοῦ πράγματος διατεθειμένος, καθότι λίαν ἤρεσκεν αὐτῷ νὰ ἀναθρέψῃ τὸν μέλλοντα τῆς Ἑλλάδος βασιλέα. Ἡ Γαλλία ἐπίσης ἐφάνη εὐδιάθετος εἰς ὑποστήριξιν τῆς ἐκλογῆς ταύτης, διττὸν ἀναλογιζομένη τὸ ἐκ τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος ὄφελος· τὸ μέν, ὅτι τὸ μέγα βάρος τῆς πρώτης κυβερνητικῆς ἐνεργείας ἤθελε πέσει ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας, τὸ δέ, ὅτι ὁ νεαρὸς ἡγεμών, ἐν Ἑλλάδι ἡλικιούμενος, ἤθελεν ἀσφαλέστερον προσαρμοσθῇ εἰς τὴν χώραν. Ὁ δοὺξ τοῦ Βρόλη ἐδικαιολόγησε τὴν πρότασιν ταύτην ἐν τῇ Βουλῇ, λέγων ὅτι ἡ Βαυαρία ἦτο κράτος δευτέρας σημασίας, καὶ ἐκ πάντων τῶν μὴ γερμανικῶν κρατῶν τὸ ἧττον ἀναμιχθὲν εἰς τὴν ὑπόθεσιν. Ἀνάγκη παρίστατο, εἶπεν, ὁμοίας προστασίας παρ' ἑκάστης τῶν τριῶν Δυνάμεων, πρὸς διατήρησιν τοῦ πρίγκηπος ἐκείνου ἐπὶ τοῦ θρόνου· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Ἑλλὰς ἤθελεν ἀποδεχθῇ τὴν ἐκλογήν, ἐξ ἁπλῆς καὶ μόνης εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον, οὗτινος αἱ φιλελληνικαὶ διαθέσεις ἀπεδείχθησαν καθ' ἣν ἐποχὴν πᾶσαι αἱ κυβερνήσεις διετέλουν ἐχθραὶ τῆς ἑλληνικῆς. Καὶ αἱ ἄλλαι δύο προστάτιδες Δυνάμεις διετέθησαν ὁμοίως ἐξ ὁμοίων σκέψεων. Ἐνῷ δὲ πρὸ μικροῦ ἔτι ἀνδρὸς πεῖρα καὶ ὥριμος δύναμις ἐκρίνοντο ἀπαραίτητοι εἰς τοσοῦτον ἀκανθῶδες ἔργον, διὰ μιᾶς αἴφνης κατίσχυσεν ἡ πεποίθησις, ὅτι μεῖραξ μόνον ἤθελε κατορθώσει νὰ ἐντοπισθῇ ἐν Ἑλλάδι καὶ νὰ ζυμωθῇ μετὰ τῶν αἰσθημάτων τοῦ λαοῦ. Ἡ διάρκεια δὲ τῆς προστασίας τῶν τριῶν Δυνάμεων, ἥτις ἤθελεν εἶναι προσβολὴ διὰ πρεσβύτερον ἡγεμόνα, δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἢ ὡς ἁπλῆ καὶ ἄκακος εὐεργεσία, εἰς ἀνήλικον πρίγκηπα παρεχομένη. Οὕτω δὲ συνῄνεσαν ἡ Ῥωσία καὶ ἡ Ἀγγλία εἰς τὴν γαλλικὴν πρότασιν, καὶ τὴν 13 Φεβρουαρίου 1832 ὑπεγράφη ἐν Λονδίνῳ πρωτόκολλον, προσφέρον τὸ ἑλληνικὸν στέμμα εἰς τὸν πρίγκηπα Ὄθωνα, δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου.

Ἤρξαντο δ' εὐθὺς διὰ τοῦ βαυαροῦ πρεσβευτοῦ βαρώνου Κόττα αἱ πρὸς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον ἐπὶ τούτῳ διαπραγματεύσεις· ἀλλὰ σπουδαῖαι ἀπηντήθησαν ἀμέσως δυσχέρειαι. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας, φρονῶν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παροραθῶσιν οἱ ἐν τῇ προκειμένῃ διαπραγματεύσει ἰδίως ἐνδιαφερόμενοι Ἕλληνες, ἀπήτησε τὴν

συναίνεσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Οἱ ἐν Λονδίνῳ κατεπλάγησαν πρὸς τὴν παράδοξον ταύτην λεπτότητα, ἥτις ἦν ξένη ὅλως πρὸς τὰς συνήθεις διπλωματικὰς ἰδέας· εὗρον ὅμως ἐν τέλει θεραπείαν, ἐπικαλούμενοι τὸ ἀπὸ 5 Αὐγούστου 1830 ψήφισμα τῆς ἑλληνικῆς Γερουσίας, δι' οὗ ἀνετίθετο ἡ ἐκλογὴ εἰς τὰς τρεῖς Δυνάμεις. Πενιχρὰ πάντως αὕτη νομιμοποίησις, πρὸς περιφρόνησιν τῶν εὐχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος! Ἡ μετὰ τὴν ἀποποίησιν τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου ὑπὸ τῶν πλασμάτων τοῦ Κυβερνήτου ἐκδοθεῖσα δήλωσις ἐκείνη οὐδαμοῦ ἀνέφερεν, ὅτι τὸ τῆς ἐκλογῆς ἡγεμόνος δικαίωμα ἀνετίθετο εἰς τὰς προστάτιδας Δυνάμεις· τοὐναντίον δὲ μᾶλλον, ἡ Γερουσία ἀνωμολόγει ἑαυτὴν ἀναρμόδιον πρὸς τοιαύτην ἐντολήν, καὶ ἐξέφραζε τέλος τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτῆς εἰς τὴν δικαιοσύνην τῶν ὁρισμῶν τῶν μεγάλων Δυνάμεων, οὓς ἀνέμενεν ὡς σωτήριον ἀπόφασιν τῆς θείας προνοίας. Εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ διπλωματικὴν λογικὴν ἐπεφυλάσσετο νὰ ἀποκαλύψῃ σοφιστικῶς, ὅτι διὰ τῆς τελικῆς ἐκείνης φράσεως, ἥτις ἀπέπνεεν αὐτάρκη ἐμπιστοσύνην, κατεδικάζετο εἰς ἀφασίαν ἡ Ἑλλάς, καὶ νὰ προσποιηθῇ ἄγνοιαν τοῦ σαφεστάτου ψηφίσματος τῆς ἐν Ἄργει συνελεύσεως, ὅπερ, ἀνακηρύσσον τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὥριζεν, ὅτι οἱ περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων ὁρισμοὶ τῶν τριῶν Δυνάμεων, καὶ ἂν συνεφώνει εἰς αὐτοὺς ὁ Κυβερνήτης, μόνον διὰ τῆς ἐγκρίσεως τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας καθίσταντο ὑποχρεωτικοὶ διὰ τὸ ἔθνος.

Καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ Λουδοβῖκος κατεῖδε, πόσον σαθρὰν εἶχε τὴν βάσιν ἡ δῆθεν πληρεξουσιότης τῆς Γερουσίας, καὶ προὐτίμησεν, ἀποδεχόμενος ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του τὸ στέμμα, νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς ἰουλιανῆς συμβάσεως τοῦ 1827. Αἱ Δυνάμεις εἶχον δηλώσει τὴν 6 Ἰουλίου 1827, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐπεκαλέσατο τὴν μεσιτείαν αὐτῶν παρὰ τῇ Πύλῃ καὶ παρέσχεν αὐταῖς πληρεξουσιότητα πρὸς τοῦτο. Ἂν δέ τις ἀναζητήσῃ τὴν γένεσιν τῆς εἰς τὰς Δυνάμεις δοθείσης πληρεξουσιότητος ταύτης, ἀπαντᾷ τὴν ὑπὸ τοῦ Κάννιγκ τοσοῦτον ὑπερόχως χρησιμοποιηθεῖσαν, κατὰ τὸν πρὸς τὸν Μέττερνιχ καὶ Λίβεν διπλωματικὸν αὐτοῦ ἀγῶνα, αἴτησιν προστασίας τοῦ ἔτους

1825, καθ' ἣν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐνεπιστεύετο τὴν τύχην αὐτοῦ εἰς χεῖρας τοῦ βασιλέως τῆς Μεγάλης Βρετανίας.

Πλὴν δὲ τῆς πολιτικῆς σημασίας τοῦ σπουδαιοτάτου ἐκείνου γεγονότος, καταφαίνεται πρόδηλος καὶ ἡ μεγίστη αὐτοῦ σημασία ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ δημοσίου δικαίου· καθότι διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς περὶ προστασίας πράξεως ἐκείνης ὑπὸ τῆς Μεγάλης Βρετανίας ἐθεμελιώθη κατ' ἀρχὴν ἡ ἐξ ἐπόψεως τοῦ δημοσίου δικαίου ὕπαρξις τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου.

Διαλυθέντων πάντων τῶν πολιτικῶν καὶ δικαιολογικῶν ἐνδοιασμῶν, κατέληξαν αἱ μεταξὺ Βαυαρίας καὶ τῶν Δυνάμεων διαπραγματεύσεις τὴν 7 Μαΐου 1832 ἐν Λονδίνῳ εἰς τετραπλῆν συνθήκην, ἥτις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ θεμέλιον τῆς ἐν Εὐρώπῃ διεθνοῦς θέσεως τοῦ νέου βασιλείου.

Αἱ αὐλαὶ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἐδήλωσαν, ὅτι εἶχον τὴν προσήκουσαν πληρεξουσιότητα ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅπως παράσχωσιν εἰς τὸν πρίγκηπα Φρειδερῖκον Ὄθωνα τῆς Βαυαρίας τὴν κληρονομικὴν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονείαν. Ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ἀπεδέξατο ἐν ὀνόματι τοῦ ἔτι ἀνήλικος υἱοῦ του, ἐδήλωσε δὲ ἐν τῇ ἐπικυρώσει τῆς συνθήκης, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος εἶχε παράσχει εἰς τὰς ὑψηλὰς Δυνάμεις, τὰς μετασχούσας τῆς ἐν Λονδίνῳ συμβάσεως τῆς 6 Ἰουλίου 1827, τὴν προσήκουσαν πληρεξουσιότητα, ὅπως διαρρυθμίσωσιν ὁριστικῶς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα καὶ ἐκλέξωσιν ἡγεμόνα. Ἄλλως δέ, ὁ βασιλεὺς οὐδόλως ἀπεδέξατο χωρὶς ὅρων τὸ στέμμα, καὶ ὑπέβαλε μάλιστα τοιούτους, οἵτινες ἔμελλον νὰ συμπεριληφθῶσιν ἐν τῇ συνθήκῃ. Ὁ πρίγκηψ ἔμελλε, κατ' αὐτούς, νὰ λάβῃ τὸν τίτλον «Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος,» ἡ δὲ Ἑλλὰς νὰ ἀποτελέσῃ, ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν τριῶν Δυνάμεων, ἀνεξάρτητον μοναρχικὸν κράτος, συμφώνως πρὸς τὸ πρωτόκολλον τῆς 3 Φεβρουαρίου 1830, ἔχον ὅρια, ἅτινα ἔμελλον νὰ ὁρισθῶσι κατὰ τὸ πρωτόκολλον τῆς 26 Σεπτεμβρίου 1831 (1). Μετὰ τὸ πέρας τῶν περὶ ὁρίων διαπραγματεύσεων, ἔμελλε τὸ πρωτόκολλον τοῦτο νὰ μετατραπῇ εἰς

(1) Ἐπιστολὴ τοῦ Βαρώνου Γίζη, τῆς 29 Ἰουλίου. Παράρτ. Αὐτόθι καὶ ἡ περίληψις τῆς Συνθήκης τῆς 7 Μαΐου.

οριστικὴν συνθήκην, ἧς ἤθελε μετάσχει καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος. Αἱ τρεῖς προστάτιδες Δυνάμεις ὑπεσχέθησαν νὰ ἐνεργήσωσι παρὰ τοῖς λοιποῖς ἡγεμόσι, πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ νέου βασιλείου.

Τὸ στέμμα ἔμελλε νὰ μεταβαίνῃ εἰς τοὺς κατ' εὐθεῖαν νομίμους κληρονόμους τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας. Ἂν δὲ ἀπέθνησκεν ὁ Ὄθων χωρὶς κατ' εὐθεῖαν νομίμων κληρονόμων, τὸ στέμμα περιήρχετο εἰς τὸν νεώτερον αὐτοῦ ἀδελφὸν καὶ τοὺς κατ' εὐθεῖαν νομίμους κληρονόμους του κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας. Τὸ ἑλληνικὸν στέμμα καὶ τὸ βαυαρικὸν κατ' οὐδεμίαν περίπτωσιν ἠδύναντο νὰ ἑνωθῶσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεφαλῆς. Τὸ ζήτημα δέ, ἂν καὶ θήλεα μέλη τοῦ βασιλικοῦ οἴκου ἠδύναντο νὰ ἀναβῶσιν εἰς τὸν θρόνον, ἐλύθη βραδύτερον καταφατικῶς διὰ τοῦ ἐν Λονδίνῳ ὑπογραφέντος τὴν 30 Ἀπριλίου 1833 *ἐξηγηματικοῦ καὶ συμπληρωτικοῦ ἄρθρου* (article explicatif et complémentaire), καί τοι δι' αὐτοῦ οὔτε πᾶν τὸ ἐνδεχόμενον προεβλέπετο οὔτε πᾶσα ἐλύετο δυσχέρεια. Ἡ ἐνηλικιότης τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος ὡρίζετο εἰς τὸ εἰκοστὸν ἔτος συμπεπληρωμένον, ἤτοι τὴν α'. Ἰουνίου 1835. Διαρκούσης δὲ τῆς ἀνηλικιότητός του, ὁ πρίγκηψ ἤθελεν ἔχει παρ' ἑαυτῷ ἀντιβασιλείαν ἐκ τριῶν συμβούλων, οὓς ἤθελε δώσει αὐτῷ ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος· ἡ ἀντιβασιλεία δὲ αὕτη ἤθελεν ἀσκεῖ πλήρη τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα ἐν Ἑλλάδι, καὶ αἱ τρεῖς αὐλαὶ ἤθελον παράσχει αὐτῇ πᾶσαν δυνατὴν ὑποστήριξιν. Ὁ πρίγκηψ Ὄθων διετήρει ἀπαραμείωτον τὴν ἀπολαυὴν τῶν ἐκ Βαυαρίας ἡγεμονικῶν αὐτοῦ χορηγημάτων (apanages). Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας ὑπεχρεοῦτο πρὸς τούτοις νὰ εὐκολύνῃ τὸ καθ' ἑαυτὸν τὴν ἐν Ἑλλάδι θέσιν τοῦ πρίγκηπος, μέχρι τῆς ἐν αὐτῇ προικοδοτήσεως τοῦ στέμματος.

Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσίας ὑπεχρεοῦτο, συμφώνως πρὸς τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 20 Φεβρουαρίου 1830, νὰ παράσχῃ τὴν ἐγγύησιν αὐτοῦ εἰς δάνειον συνομολογητέον ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ καὶ ἐγένετο πράγματι βραδύτερον δι' οὐκαζίου τῆς 6 Ἀπριλίου 1833, ἀφοῦ κατὰ τὸ ῥωσικὸν πολίτευμα οὐδὲν ἄλλο πλὴν τῆς αὐτοκρατορικῆς θελήσεως ἀπῃτεῖτο πρὸς τοῦτο. Οἱ δὲ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Μεγάλης

Βρετανίας ὑπεχρεοῦντο νὰ συστήσωσιν εἰς τὰς Βουλὰς αὐτῶν, ὅπως τοῖς δοθῇ ἡ πρὸς τοιαύτην ἐγγύησιν ἄδεια. Τούτου δ' ἕνεκα πολλάς, ἐννοεῖται, ὑπέστησαν οὗτοι κατόπιν δυσαρέστους κοινοβουλευτικὰς δυσχερείας. Ἡ γαλλικὴ βουλὴ ἦν σφοδρῶς προκατειλημμένη κατὰ τῆς ἐγγυήσεως, ὁ δὲ βασιλεὺς Λουδοβῖκος, ὃν παρεκάλεσεν ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις νὰ συνεγγυηθῇ τὸ δάνειον, ὅπως κατορθωθῇ εὐχερέστερον ἡ ἐπιψήφισις τοῦ νομοσχεδίου, ἀπήντησεν ἀφελῶς, ὅτι οὔτε τῶν οἰκονομικῶν αὐτοῦ ἡ κατάστασις οὔτε τοῦ λαοῦ του τὸ συμφέρον ἐπέτρεπον αὐτῷ νὰ ἀναλάβῃ τοιαύτην ἐγγύησιν. Οὐχ ἧττον ἐδόθη ἡ γαλλικὴ ἐγγύησις διὰ νόμου τῆς 14 Ἰουνίου, ἡ δὲ ἀγγλικὴ διὰ νόμου (bill) τῆς 16 Αὐγούστου τοῦ 1832. Ἀλλ' ἐν Λονδίνῳ, καὶ μετὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου ἄδειαν, δὲν ὑπῆρξε δυνατὸν νὰ διατιμηθῇ τὸ δάνειον ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ, ἕνεκα τῆς καθυστερούσης πληρωμῆς τῶν τόκων τῶν δανείων τοῦ 1824 καὶ 1825. Τὰ τοῦ δανείου τούτου, ὅπερ ἐγγυήθησαν αἱ τρεῖς Δυνάμεις, εἶχον λεπτομερέστερον ὡς ἑξῆς. Τὸ κεφάλαιον δὲν ἔμελλε νὰ ὑπερβῇ τὰ 60 ἑκατομμύρια φράγκα· ἔμελλε δὲ νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς ἐκδόσεις, ἐξ 20 ἑκατομμυρίων ἑκάστην, ὧν ἡ πρώτη μόνον ἔμελλε νὰ πραγματοποιηθῇ ἐν ἀρχῇ. Ἑκάστη δὲ τῶν Δυνάμεων ἤθελεν ἐγγυηθῆ τὸ τρίτον τῶν τε τόκων καὶ τοῦ χρεωλυσίου. Ἡ δευτέρα καὶ τρίτη ἔκδοσις τοῦ δανείου ἔμελλον νὰ πραγματοποιηθῶσι μόνον «κατὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν μεταξὺ τῶν τριῶν αὐλῶν καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐγγυωμένης πάντοτε ἑκάστης τῶν Δυνάμεων τὸ ἓν τρίτον τῶν τόκων καὶ τοῦ χρεωλυσίου.» Ὀχληροὶ βεβαίως καὶ μικρολόγοι ὁρισμοί, καθ' ὧν ἀντέστησαν ὅ τε βασιλεὺς Λουδοβῖκος καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἐπιμένοντες νὰ καταβληθῇ ἀμέσως ὁλόκληρον τὸ δάνειον. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἔμελλον νὰ ὑποχρεωθῶσιν, ὅπως διαθέσωσι τοιουτοτρόπως τὰς πρώτας δημοσίας εἰσπράξεις, ὥστε τὰ πραγματικὰ ἔσοδα τοῦ ἑλληνικοῦ δημοσίου ταμείου ν' ἀφιερωθῶσι πρὸ παντὸς εἰς πληρωμὴν τῶν τόκων καὶ τῶν χρεωλυτικῶν δόσεων τοῦ δανείου, εἰς οὐδένα σκοπὸν ἄλλον διατιθέμενα, «ἐνόσῳ δὲν ἐξησφαλίζοντο ἐντελῶς ἐντὸς ἑκάστου ἔτους αἱ πληρωμαὶ τῶν ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν τριῶν αὐλῶν πραγματοποιηθεισῶν ἐκδόσεων τοῦ δα-

νείου.» Καθ' ἣν δὲ περίπτωσιν αἱ περὶ ὁρίων διαπραγματεύσεις ἐν Κωνσταντινουπόλει καθίστων ἀναγκαίαν χρηματικήν τινα πρὸς τὴν Πύλην ἀποζημίωσιν, τὸ ποσὸν τῆς ἀποζημιώσεως ταύτης ἤθελε ληφθῇ ἐκ τῶν χρημάτων τοῦ νέου τούτου δανείου.

Τὸ δάνειον αὐτὸ ἀνέλαβεν ἐν Λονδίνῳ καὶ Παρισίοις ὁ οἶκος Ῥότσιλδ πρὸς 94 $^0/_0$ (1), τουτέστιν ἐπὶ ζημίᾳ 6 $^0/_0$ διὰ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας ὑπεσχέθη νὰ εὐκολύνῃ εἰς τὸν πρίγκηπα Ὄθωνα τὰ μέσα, ὅπως στρατολογήσῃ ἐν Βαυαρίᾳ σῶμα 3500 ἀνδρῶν, ὅπερ ὁπλιζόμενον, συσκευαζόμενον καὶ μισθούμενον ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἔμελλε ν' ἀποσταλῇ ἐκεῖσε ὅ,τι τάχιστα, πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ἐκεῖ ἀπομενόντων συμμαχικῶν στρατευμάτων. Πρὸς τούτοις δὲ ἔμελλον νὰ ἀποσταλῶσιν εἰς Ἑλλάδα βαυαροί τινες ἀξιωματικοί, πρὸς διοργάνωσιν ἐθνικῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως.

Τέλος ἀνήγγειλαν αἱ τρεῖς αὐλαὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος τὴν γενομένην ὑπ' αὐτῶν ἐκλογὴν τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος, καὶ ὑπεσχέθησαν πᾶσαν δυνατὴν ὑποστήριξιν εἰς τὴν ἐντὸς ὀλίγου ἀπερχομένην εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀντιβασιλείαν.

Ἡ σύμβασις αὕτη, ἧς αἱ ἐλλείψεις καὶ ἀοριστίαι ἔμελλον νὰ καταστῶσι λίαν ἐπαισθηταὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ἐπεκυρώθη τὴν 30 Ἰουνίου 1832 ἐν Λονδίνῳ. Ταύτης δὲ τὸ περιεχόμενον ὑπενόει ὁ Πάλμερστων, γράφων τὴν 18 Ἀπριλίου 1836 εἰς τὸν Πότσο δὶ Βόργο: «Ἦτο τακτικὸν νὰ διατηρήσωσιν αἱ Δυνάμεις εἰς χεῖρας αὐτῶν τὰ μέσα, ὅπως δικτατορικῶς ἐπεμβαίνωσιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκείνης, ἣν ἐπισήμως ἀνεκήρυξαν ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον κράτος; Ἦτο τακτικὸν νὰ βασίσωσι τὴν ἐγγύησιν τῶν διαδοχικῶν δόσεων τοῦ δανείου ἐπὶ τῆς συγκαταθέσεως τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, νὰ ἐφαρμόσωσιν ἰδιαίτερα διοικητικὰ μέτρα, ἢ νὰ τοποθετήσωσιν ἰδιαίτερα πρόσωπα εἰς θέσεις ἰσχύος καὶ ἐμπιστοσύνης; Οὐχὶ βεβαίως!»

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ οἱ τοῦρκοι πολιτικοὶ ἠρνοῦντο, ὡς πάντοτε,

(1) Ἡ τιμὴ τοῦ ῥωσικοῦ δανείου ὑψώθη ταχέως εἰς 107, ἡ τοῦ γαλλικοῦ εἰς 111, καὶ ἡ τοῦ ἀγγλικοῦ εἰς 116.

πεισμόνως οἱανδήποτε παραχώρησιν χώρας πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ταχέως διεδέχοντο ἀλλήλας αἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνεντεύξεις, ἀλλὰ χωρίς τινος ἀποτελέσματος (1). Οἱ τοῦρκοι ἐφαίνοντο σταθερὰν ἔχοντες ἀπόφασιν νὰ διατηρήσωσι τὴν ἐπαρχίαν Ζητουνίου. Μεταξὺ δὲ τῆς ἐξ 75 ἑκατομμυρίων γροσίων χρηματικῆς αὐτῶν ἀπαιτήσεως καὶ τῶν 30 ἑκατομμυρίων, εἰς ἃ συγκατετίθεντο οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν προστατίδων Δυνάμεων, οὐδὲ νοητὸς κἂν ἐφαίνετο συμβιβασμός τις. Ἀλλ' ὁ ἄγγλος πληρεξούσιος Στράτφορδ Κάννιγκ πρὸ πολλοῦ ἤδη εἶχεν ἀποβάλει τὴν ὑπομονήν, καὶ ὅπως κλονίσῃ τοὺς τούρκους πληρεξουσίους, ἠπείλησεν ὅτι ἤθελεν ἀναχωρήσει, διακόπτων τὰς διαπραγματεύσεις. Οὕτω δὲ τέλος ἐπέτυχε τὴν πρόσφορον χορδήν, ἣν ἔπρεπε νὰ κρούσῃ, ὅπως μεταπείσῃ τοὺς τούρκους. Ὠφεληθεὶς ἐκ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν τὸ ὑπουργεῖον Γρέϋ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἐξεβίασεν ἀδυσωπήτως τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν εἰς ἀποδοχὴν τῶν προτάσεών του, καὶ παρέστησε σαφῶς εἰς τοὺς πείσμονας τούρκους, ὅτι οἱ ἄγγλοι οὐΐγοι, οἱ ἐν τῇ κυβερνήσει πάλιν διατελοῦντες, ἀπόφασιν εἶχον νὰ ὑποβάλωσι τὴν Πύλην εἰς δεύτερον Ναβαρῖνον. Οἱ δὲ συνάδελφοί του ὑπεστήριξαν αὐτὸν ἐν τούτῳ μετὰ προφανοῦς ζήλου· καὶ ὁ μὲν γάλλος ἀντιπρόσωπος μετ' εἰλικρινοῦς δραστηριότητος, ὁ δὲ ῥῶσος πρεσβευτὴς μετὰ συμμιγοῦς τινος αἰσθήματος, συνειδὼς ἴσως, «ὅτι αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ ὑπηρέτουν τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἀνάμιξιν τῆς Γαλλίας.» Οὕτω παριστῶσιν αἱ αὐστριακαὶ ἐκθέσεις τὴν ἧτταν τῶν τούρκων αὐτῶν φίλων. Τὴν 23 Ἰουνίου ἐτέθησαν αἱ βάσεις τῆς διορθώσεως τῶν ὁρίων, καὶ ἀφέθη ἡ περὶ τῆς φιλονεικουμένης ἐπαρχίας τοῦ Ζητουνίου ἀπόφασις εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ Σύνοδον. Ἡ ἀποζημίωσις ὡρίσθη εἰς 40 ἑκατομμύρια γροσίων, ἤτοι ἓν περίπου ἑκατομμύριον δουκάτων, ποσόν, ὅπερ, καθ' ἃ τοὐλάχιστον ἔκριναν οἱ αὐστριακοί, πολὺ ὑπελείπετο τῆς ἀξίας τῆς ἐκχωρουμένης χώρας. «Ἀλλ' ὁ σκληροτράχηλος τῶν τούρκων χαρακτήρ, λέγει ἔκθεσίς τις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως (2), δὲν ἀφίνει

(1) «Elles se succédèrent avec une grande rapidité, sans cependant avancer la négociation.» Ἐκθ. ἐκ Κωνστ. τῆς 26 Μαΐου, 9 Ἰουνίου, 1832.

(2) Τῆς 25 Ἰουνίου, 1832.

αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐν δέοντι καὶ νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῶν διδομένων αὐτοῖς συμβουλῶν· παραχωροῦσι δὲ τοὐναντίον τὰ πάντα εἰς τὸν γνωρίζοντα νὰ τρομάζῃ αὐτούς. Ἀπρόσιτοι εἰς τὴν λογικήν, κάμπτονται ὑπὸ τοῦ φόβου. Ὁ Κάννιγκ ἐφήρμοσεν ἐπιτυχῶς τὸ ἀπειλητικὸν αὐτοῦ σύστημα, οὕτως ὥστε ἡ Πύλη παρῃτήθη τῶν περὶ ἀναβολῆς ἀποπειρῶν της, καὶ δὲν ἐπέμεινεν ἰδίως ἀπαιτοῦσα τὴν οὐδετερότητα τοῦ μέλλοντος ἑλληνικοῦ κράτους ἐν περιπτώσει πολέμου τῆς Πύλης πρὸς ἄλλην τινα Δύναμιν, καὶ τὴν ἄμεσον τῆς ἀποζημιώσεως πληρωμήν, ἀντὶ τῆς καταβολῆς αὐτῆς ἐκ τοῦ ἐπὶ τῇ ἐγγυήσει τῶν Δυνάμεων συνομολογητέου δανείου.»

Εὔκολος ὡς πρὸς τὰ δευτερεύοντα, ἄκαμπτος δὲ ὡς πρὸς τὸ κύριον ζήτημα, ἐπέτυχε φυσικῶς ὁ Στράτφορδ Κάννιγκ τοῦ σκοποῦ του παρὰ τοῖς τούρκοις. Τὴν 21 δὲ Ἰουλίου ὑπεγράφη τέλος τὸ ὁριστικὸν πρωτόκολλον μετὰ συζήτησιν διαρκέσασαν πλέον τῶν δεκαὲξ ὡρῶν.

Ὁ Σουλτάνος ἐνέδωκεν εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος φιλικὰς παραστάσεις τῶν τριῶν αὐλῶν, «παρέσχε πλήρη πίστιν εἰς τὴν εἰλικρινῆ αὐτῶν πρόθεσιν πρὸς ὁριστικὴν περαίωσιν τῆς περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου συζητήσεως,» καὶ συνῄνεσεν εἰς τὴν προταθεῖσαν διαῤῥύθμισιν τῶν ὁρίων.

Ἔμελλον δὲ ταῦτα, ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ μικροῦ παρὰ τὴν Γρανίτζαν ῥύακος, νὰ διαδράμωσι τὴν Ὄθρυν, τὸν Τυμφρηστὸν (1) καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀχελῴου μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Ἄρτης. Ἂν δὲ ἡ ἐν Λονδίνῳ σύνοδος κατέλειπε τὴν ἐπαρχίαν Ζητουνίου εἰς τὴν Πύλην, ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ ἤθελεν ἀρχίσει ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σπερχειοῦ, καὶ ἡ χρηματικὴ ἀποζημίωσις ἤθελε περιορισθῇ εἰς τριάκοντα, ἀντὶ τεσσαράκοντα ἑκατομμυρίων γροσίων. Ὡρίζετο δέ, ὅτι ἡ μὲν ὁροθέτησις ἔμελλε νὰ περατωθῇ ἐντὸς ἓξ μηνῶν, ἡ δὲ ἀποζημίωσις νὰ πληρωθῇ τὴν 31 Δεκεμβρίου, καὶ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ ἐκκενωθῇ ὑπὸ τῶν τούρκων ἡ ἑλληνικὴ χώρα.

Οἱ πληρεξούσιοι ἐδήλωσαν, ὅτι συνεπείᾳ τῆς συμβάσεως ταύτης ἐπληροῦτο ἐντελῶς ὁ σκοπὸς τῆς Λονδινείου Συμβάσεως τῆς 6 Ἰου-

(1) Luki γράφει ὁ συγγραφεὺς ἐσφαλμένως, ἀντὶ Βελοῦχι (Τυμφρηστός).
Σημ. τ. Μετ.

λίου 1827 καὶ τῶν μετὰ ταῦτα πρωτοκόλλων· ὅτι αἱ μακραὶ συνδιασκέψεις καὶ συζητήσεις, ἃς τὸ θέμα τοῦτο προὐκάλεσε, οὐδέποτε πλέον ἠδύναντο νὰ ἐπαναληφθῶσι, καὶ ὅτι «τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα διευθετήθη ῥιζικῶς καὶ ἀμετακλήτως, καὶ ἐκλείσθη οὕτω διὰ παντὸς ἡ θύρα εἰς πᾶσαν περὶ τούτου συζήτησιν.»

Οἱ ἐπίτροποι τῶν Δυνάμεων, ἤτοι ὁ τῆς Ῥωσίας συνταγματάρχης Σκαλόν, ὁ τῆς Γαλλίας ἀντισυνταγματάρχης Βαρθελεμῆς, ὁ τῆς Ἀγγλίας Βαΐκερ, ὁ τῆς Τουρκίας Χουσεῒν-Βέης καὶ ὁ τῆς Ἑλλάδος Στάϊκος ἐπελήφθησαν ταχέως τοῦ ἔργου των, καὶ μέχρι τῆς 18 Νοεμβρίου 1832 ἐξετέλεσαν τὴν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας ὁροθέτησιν.

Ἡ φιλονεικουμένη ἐπαρχία Ζητουνίου ἐδόθη τῇ Ἑλλάδι, διότι ἡ λονδίνειος σύνοδος εἶχεν ἐκφρασθῇ τὴν 30 Αὐγούστου ὑπὲρ τῆς βορειοτέρας τῶν ὑπὸ τοῦ ἰουλιανοῦ πρωτοκόλλου προτεινομένων γραμμῶν καὶ χρηματικῆς ἀποζημιώσεως 40 ἑκατομμυρίων, ἀποφασίσασα νὰ ἀποῤῥίψῃ πάσας τὰς λοιπὰς παραδόξους ἐπιθυμίας τοῦ Διβανίου. Οἱ τοῦρκοι πολιτικοί, βασιζόμενοι εἰς ὑποσχέσεις τοῦ στρατηγοῦ Γκιλλεμινώ, εἶχον τὴν ἀφέλειαν νὰ ἀπαιτήσωσι τὴν παρὰ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἀπόδοσιν τῆς Ἀλγερίας, ὁ δὲ ὀθωμανὸς ἐπιτετραμμένος Μαυρογένης εἶχε λάβει τὴν ἐντολὴν νὰ ἐνεργήσῃ ἐπὶ τούτῳ παρὰ τῇ λονδινείῳ συνόδῳ, λαμβάνων ἐκ Βιέννης τὰς συμβουλὰς τοῦ πρίγκηπος Μέττερνιχ. Ἀλλ' ὁ ἀρχιγραμματεὺς ἠρκέσθη μόνον νὰ ἀγγείλῃ τὰ περὶ τῆς ἐντολῆς ταύτης εἰς τὸν ἐν Λονδίνῳ αὐστριακὸν πρεσβευτήν, καὶ ἀπέσχε φρονίμως πάσης ἐπεμβάσεως. Ὡς κάλλιστα ἠδύνατό τις νὰ προΐδῃ, οὐδὲ ν' ἀκουσθῶσι κἂν ἐν Λονδίνῳ αἱ ἐπιθυμίαι τῆς κυβερνήσεώς του κατώρθωσεν ὁ Μαυρογένης. Ἡ Γαλλία οὐδεμίαν πλέον ᾐσθάνετο ἐπιθυμίαν νὰ προβῇ εἰς τὴν μεγάθυμον ἐκείνην παραίτησιν, ἣν εἶχον οἱ τοῦρκοι φαντασθῇ, καὶ ὁ ὀθωμανὸς ἐπιτετραμμένος ἤκουσεν εἰς ἀπάντησιν, ὅτι τὸ ἔργον τῆς τριπλῆς συμμαχίας εἶχε λήξει ὁριστικῶς (1).

Τὴν 22 Νοεμβρίου 1832 ἐγένετο ἡ τελευταία πολιτικὴ πρᾶξις, σχετικῶς πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς Πύλης ἀναγνώρισιν τοῦ βασιλείου τῆς

(1) Ἐκθ. ἐκ Λονδ. 9 Νοεμβρ. 1832.

Ἑλλάδος. Οἱ τρεῖς πληρεξούσιοι ἀντήλλαξαν δηλώσεις, αἵτινες ἐθεωρήθησαν ὡς ἐπικυρώσεις τῆς συνθήκης τῆς 21 Ἰουλίου. Συνάμα δὲ ὠφελήθησαν ἐκ τῆς εὐκαιρίας, ὅπως ἀνακοινώσωσιν ἐπισήμως εἰς τοὺς τούρκους ὑπουργοὺς τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν ὑπὸ τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἀναγνώρισιν αὐτοῦ, ἰδίως δὲ ὑπὸ τῶν αὐλῶν τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Βερολίνου. Προσεκαλεῖτο οὕτως ὁ Σουλτάνος νὰ ὑποστῇ τὰ γενόμενα, ποιούμενος τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν. Οὗτος ὅμως, δυσχεραίνων μέχρις ἐσχάτων, μόλις τὴν 26 Δεκεμβρίου ἀνεκοίνωσε τὴν ῥητὴν ἀναγνώρισιν τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, διὰ διακοινώσεως ἣν ἀπέτεινεν ὁ Ῥεῒς Ἐφένδης εἰς τοὺς πληρεξουσίους (1).

Ἡ ἀναγνώρισις τῆς βιενναίας αὐλῆς ἐπῆλθε κατόπιν ἀλληλογραφίας μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου καὶ τῶν τριῶν ἀνακτοβουλίων. Ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ἐξέφρασε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας δι' ἰδιογράφου ἐπιστολῆς του τῆς 23 Ἰουλίου τὴν παράκλησιν, ὅπως ἀναγνωρίσῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὡς βασιλέα τῆς Ἑλλάδος, καὶ συνέστησεν αὐτὸν καὶ τὸ νέον βασίλειον εἰς τὴν καισαροβασιλικὴν εὐμένειαν. Φρασκίσκος ὁ Α'. καὶ ὁ Μέττερνιχ ἀπήντησαν τὴν 11 Αὐγούστου, ὅτι δὲν εἶχε μὲν μετάσχει ἡ Αὐστρία τῶν διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων, αἵτινες κατέληξαν εἰς σύνταξιν τοῦ νέου βασιλείου, ἀλλ' ὅτι ὅμως οὗτοι, συνεπείᾳ ἀνακοινώσεως τοῦ Διβανίου, παραιτηθέντος ἐπισήμως τῶν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος δικαιωμάτων αὐτοῦ καὶ ἀναγνωρίσαντος τὴν ἀνεξαρτησίαν της, δὲν ἐπεθύμουν νὰ βραδύνωσιν ἐπὶ πλέον τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ νέου χριστιανικοῦ βασιλείου καὶ τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος ὡς ἡγεμόνος αὐτοῦ. Διεβεβαίωσε δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, ὅτι ἡ κυβέρνησίς του ἤθελε συνάψει καὶ διατηρήσει τὰς καλλίστας πρὸς τὴν Ἑλλάδα σχέσεις.

Ἐπίσης καὶ τὸ τοῦ Βερολίνου ἀνακτοβούλιον οὐδόλως ἐδίστασε νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ νεώτατον τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ βραδυκίνητος γερμανικὴ δίαιτα, προσκληθεῖσα ὑπὸ τῶν μεσιτριῶν Δυνάμεων τὴν 11 Σεπτεμβρίου, ἐνέδωκε τὴν 4 Ὀκτωβρίου 1832 εἰς τὴν δοθεῖσαν αὐτῇ ὤθησιν.

(1) Ἔκθ. τῆς 27 Δεκεμ. 1832.

Ὁ φιλελληνισμὸς δὲν εἶχεν ἔτι ἐντελῶς ἀποψυχρανθῆ ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ νέου ἑλληνικοῦ κράτους χαρμοσύνως ἐχαιρετίσθη ἐν αὐτῇ. Τοὐναντίον ὅμως τὰ ἀκουσθέντα ἐν τῇ δημοσιότητι περὶ συμμαχίας συνομολογηθείσης μεταξὺ Βαυαρίας καὶ Ἑλλάδος προὐξένησαν ἔκπληξιν καὶ δυσθυμίαν εἰς ἔμφρονας καὶ νηφαλίους πολιτικοὺς παρατηρητάς. Φόβος ἐγεννήθη, μὴ ἡ ψευδοσυνταγματικότης, ἧς ὀπαδὸς ἦν ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος, ἐπιδράσῃ πρὸς βλάβην τῆς Βαυαρίας, μὴ αἱ προσωπικαὶ τοῦ μονάρχου συμπάθειαι συγχωνευθῶσι μετὰ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ χρήματος τῶν βαυαρῶν ὑπηκόων. Ἀληθῶς δὲ ἡ τὴν Α'. Νοεμβρίου 1832 συνομολογηθεῖσα μεταξὺ τῆς βαυαρικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως συνθήκη φιλίας καὶ συμμαχίας δικαιολογεῖται ἐξ ἑλληνικῆς μᾶλλον ἢ βαυαρικῆς ἐπόψεως. Καίτοι ἐπὶ ἀμυντικῷ μόνον σκοπῷ συναφθεὶς ὁ συμμαχικὸς οὗτος δεσμός, ὑπεχρέου ἀμφοτέρας τὰς Δυνάμεις διαρκῶς πρὸς ἀλλήλας καὶ καθ' οἱουδήποτε. Πᾶσα τρίτη Δύναμις, προσβάλλουσα τὴν Ἑλλάδα ἢ τὴν Βαυαρίαν, ἔμελλε νὰ θεωρῆται ὡς ἐχθρὰ ὑπὸ τῶν συμμάχων κυβερνήσεων. Προσβαλλομένης δὲ τῆς μιᾶς ἐξ αὐτῶν, ὤφειλεν ἡ ἄλλη, προσκαλουμένη ἐπὶ τούτῳ, «νὰ μεσολαβήσῃ μὲ δραστηριότητα ὅπου δεῖ, διὰ νὰ παύσουν ὅσον τάχος αἱ περαιτέρω ἐχθροπραξίαι, καὶ διὰ νὰ δοθῇ εἰς τὸν σύμμαχόν της ὅσον ἔνεστιν ἐντελὴς ἀποζημίωσις διὰ τὴν ἐκ τῆς προσβολῆς βλάβην· νὰ μεταχειρισθῇ δὲ καὶ ἄλλα ἐνεργητικώτερα μέσα, ἂν ἡ μεσολάβησις αὕτη ἤθελεν ἀποβῇ ματαία.» Ἡ Βαυαρία ὑπεσχέθη νὰ συνοδεύσῃ τὸν βασιλέα Ὄθωνα διὰ σώματος 3,500 ἀνδρῶν, πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ, ὅπερ ἔμελλε νὰ διαμείνῃ *ἐπὶ τοῦ παρόντος* τρία ἔτη ἐν Ἑλλάδι. Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲ ἀπέκειτο ἡ μισθοδοσία τοῦ στρατιωτικοῦ τούτου σώματος, ἡ *διαφρόντισις* καὶ *ἐπιστάθμευσις* αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις δέ, δι' ἑτέρας συνθήκης τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας, ἐπέτρεψεν ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας τὴν ἐν Βαυαρίᾳ στρατολόγησιν στρατιωτικοῦ σώματος ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς πολεμικῆς ὑπηρεσίας. Ἡ συνθήκη αὕτη ἠδύνατο νὰ λάβῃ σπουδαίαν πρακτικὴν σημασίαν, ἀπέναντι τῆς ὕβρεως ἣν ὑπέστη κατόπιν ἡ Ἑλλὰς διὰ τοῦ Παρκερικοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τῆς κατοχῆς τῶν δυτικῶν Δυνάμεων κατὰ τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον, καὶ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐπὶ αὐστριακῶν πλοίων παρέμβασιν τῶν βαυαρῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Προετιμήθη ὅμως ἐκ πολιτικῶν εὐεξηγήτων λόγων νὰ θεωρηθῇ ὡς μὴ ὑπάρχουσα ἡ συνθήκη ἐν τοῖς κρισίμοις καιροῖς καθ' οὓς ἔπρεπε νὰ ἐκτελεσθῇ. Οὕτω δὲ καταπίπτουσιν αἱ κατὰ τῆς ἑλληνοβαυαρικῆς συνθήκης ζωηρῶς προταθεῖσαι ἐνστάσεις (1), ὅτι ἡ συνομολόγησις αὐτῆς δῆθεν οὔτε εἰς τὴν Βαυαρίαν σύμφορος ἦτο, οὔτε συνεβιβάζετο πρὸς τὰ καθήκοντα αὐτῆς ὡς μέλους τῆς γερμανικῆς ὁμοσπονδίας.

Οἱ ἀνυπόμονοι καὶ θερμόαιμοι ἕλληνες ἠγνόησαν τὸ κατ' ἀρχὰς τὰς ἀγόνους ταύτας διαπραγματεύσεις. Ἐθεώρησαν δὲ πλὴν τούτου ἐντὸς ὀλίγου τὴν ἐνέργειαν τῆς διπλωματίας ὡς ἀπερίσκεπτόν τι κατασκεύασμα, καὶ τὴν συνθήκην τῆς 7 Μαΐου ὡς πρᾶξίν τινα μόνον, δι' ἧς ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος καθίστατο κηδεμὼν τοῦ ἀνήλικος υἱοῦ του. Παραπονούμενοι δέ, ὅτι κατελείφθησαν ἀνεκπλήρωτοι αἱ δίκαιαι αὐτῶν ἀπαιτήσεις περὶ φυσικῶν ὁρίων τῆς ἑλληνικῆς χώρας, καὶ ἀφῃρέθησαν μάλιστα τοῦ μέλλοντος ἑλληνικοῦ κράτους αἱ νῆσοι ἐκεῖναι, ἃς ὁ Καποδίστριας εἶχε κηρύξει ἀπαραιτήτους, ἔλεγον καχυπόπτως: «Πανταχοῦ διακρίνομεν γενικήν τινα προσπάθειαν, τείνουσαν νὰ περιλάβῃ ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς βαυαρικῆς κηδεμονείας ἅπασαν τὴν ἐπίσημον ἐνέργειαν τοῦ ἑλληνισμοῦ.»

Τὰ διαβήματα τῆς Λονδινείου συνόδου δὲν ἦσαν πρόσφορα, ὅπως ἐμπνεύσωσιν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἕλληνας. Τὴν 14 Φεβρουαρίου 1832 εἶχον ἀποφασίσει οἱ ἐν τῇ Δάουνιγκ-Στρὴτ συνεδριάζοντες, ὅπως, ἀνακοινοῦντες ἐμπιστευτικῶς εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ τοὺς ναυάρχους τὴν γενομένην ἐκλογήν, ἀναμνήσωσιν αὐτοῖς συγχρόνως, ὅτι αἱ τρεῖς αὐλαί, μακρὰν πάσης ἰδιοτελοῦς προθέσεως, ἀπῄτουν πρὸ παντὸς παρὰ πάντων τῶν ἑλλήνων ὑπακοὴν καὶ σέβας πρὸς τὴν κυβέρνησιν, ἥτις ἔμελλε νὰ διοικήσῃ τὴν χώραν μέχρις ἐλεύσεως τοῦ Ὄθωνος, καὶ ὅτι ἑπομένως ἐνέκρινον τὰς πρὸς διαλλαγὴν τῶν φατριῶν ἐνεργείας τῶν ἀντιπρέσβεων, ἰδίως δὲ τὴν πρόσκλησιν, ἣν ἀπηύθυναν οὗτοι εἰς τὴν κυβέρνησιν πρὸς κοινὴν συνεννόησιν περὶ τῶν ἁρμοδίων μέσων πρὸς καθησύχασιν τῆς χώρας.

(1) Τοιαύτας περιεῖχον τὰ ὑπὸ τοῦ Γ. Φ. Κὸλβ δημοσιευθέντα καὶ ἐμμευθέντα τότε ἐν Βαυαρίᾳ: Περὶ τῆς ἀποστολῆς βαυαρικοῦ στρατοῦ εἰς Ἑλλάδα, Σπάϊερ, 1833. Περὶ στενοτέρας πολιτικῆς ἑνώσεως τῆς Βαυαρίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, Σπάϊερ, 1833.

Οἱ ἄφθονοι ἔπαινοι, οὓς ἀπέτεινεν ἡ λονδίνειος σύνοδος πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀντιπροσώπους αὐτῆς, ἐστεροῦντο δυστυχῶς πάσης πραγματικῆς δικαιολογίας. Ὑπῆρξε μὲν ἀληθῶς ἐν Ναυπλίῳ στιγμιαία τις ἐλπὶς συνδιαλλαγῆς καὶ ὁμονοίας, καὶ οἱ ἀντιπρέσβεις αὐτοὶ ἐνεθάῤῥυναν σπουδαίως τὴν ἐλπίδα ταύτην, ὅτε τὴν **11** Μαρτίου ἔλαβον ἐκ Λονδίνου τὸ σπουδαῖον ἄγγελμα, ὅτι ὁ ἀπὸ μακροῦ ἤδη ποθούμενος ἡγεμὼν ἐξελέχθη τέλος, καὶ ἦν ὁ πρίγκηψ Ὄθων τῆς Βαυαρίας. Προσέθηκαν ὅμως οὕτω νέαν πλάνην εἰς τὰς πολλὰς ἄλλας, ἃς ἐγέννησε παρὰ τοῖς διπλωμάταις τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Καθότι, ὅτε ἀφίκετο ἡ περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ πρίγκηπος εἴδησις, τὰ ἐν Ἑλλάδι ἀπεῖχον πολὺ μᾶλλον ἢ ἄλλοτε τῆς συγχωνεύσεως καὶ συνδιαλλαγῆς τῶν κομμάτων. Δὲν ἔλειπον ὅμως, ἐκ τῶν περὶ τὸν Θήρσιον ἰδίως, οἱ ἔξαλλοι ἐκ χαρᾶς ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι, καὶ ὁ ἀγαθὸς γερμανὸς σοφὸς οὐδαμῶς ἀμφέβαλλε περὶ τῆς εἰλικρινείας τῶν ἑλληνικῶν ἐκείνων διαχύσεων.

Ὑπήρξε δὲ μάρτυς ὁ Θήρσιος τῆς ἐν Σύρῳ ἀγαλλιάσεως, ὅτε τὴν **19** Μαρτίου ἐγνώσθη ἐκεῖ, ὅτι ὁ πρίγκηψ Ὄθων εἶχεν ἐκλεχθῇ ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος. «Παρῆλθον αἱ μέριμναι, ἔγραφεν εἰς τὴν σύζυγόν του, ἐλησμονήθησαν αἱ διαιρέσεις, καὶ ἀπεσβέσθησαν σχεδὸν τὰ μίση. Τὴν ἑσπέραν ἡ πόλις δὲν ἀναγνωρίζεται· πάντες ἀναπνέουσιν, ἐκφράζονται ἐλευθέρως, καὶ ὅ,τι ἰδίως τιμᾷ τὸν ἀγαθόν, παρεγνωρισμένον καὶ κατασυκοφαντούμενον λαόν, εἶνε ὅτι οὐδαμοῦ ἤκουσα ἔκφρασιν ἐκδικήσεως, πόθον καταδιώξεως, πανταχοῦ δὲ τοὐναντίον κατεῖδον προθυμίαν εἰς λήθην τῶν γενομένων καὶ διάθεσιν εἰς ἐγκαίνισιν νέας ἐν Ἑλλάδι ζωῆς μετὰ τῶν νέων ἐλπίδων».

«Ἡ χαρμόσυνος κίνησις διαρκεῖ, γενικὴ καὶ ὁμοία παρά τε τοῖς κυβερνητικοῖς καὶ τοῖς συνταγματικοῖς. Οἱ ἀτυχεῖς καταδιωκόμενοι περιφέρονται ἀνωρθωμένην ἔχοντες τὴν κεφαλὴν καὶ ἐλαφρὰν τὴν καρδίαν, οἱ πολέμιοι αὐτῶν συμμερίζονται τὰς φαιδρὰς προσδοκίας, καὶ τὸ ἐμπόριον ἀνέζησεν αἴφνης ὡς διὰ μαγείας. Πλοῖα ναυλοῦνται, συμβόλαια συνάπτονται, παραγγελίαι δίδονται καὶ ἐνεργοῦνται ἀγοραί. Ἐνῷ δὲ χθὲς ἔτι οἱ πλουσιώτατοι τῶν οἴκων δυσκόλως εὕρισκον ἑκατὸν τάλληρα ἐν περιπτώσει ἀνάγκης αὐτῶν, σήμερον εὑρίσκονται χιλιάδες κυκλοφοροῦσαι. Οὐδεὶς ἐνθυμεῖται τοιαύτην τινὰ γενικὴν

αἰφνίδιον μεταβολήν. Εἶνε δὲ αὕτη ἐντελὴς καὶ πλήρης, ὡς πλήρης εἶνε ἡ μετάτροπὴ τῆς πρὸ τριῶν μόλις ἡμερῶν μαινομένης ἐν τῷ πελάγει τρικυμίας εἰς τὸ ἐκτάκτως θερμὸν καὶ σφριγηλὸν ἔαρ, ὅπερ ἐπεφάνη ἔκτοτε, συμπίπτον θαυμασίως, κατά τε τὸν χρόνον καὶ τὸ εἶδος, πρὸς τὸ ἐπελθὸν πολιτικὸν ἔαρ (1).»

Ἔμφρονες ἕλληνες πατριῶται ἠδύναντο βεβαίως νὰ χαρῶσιν εἰλικρινῶς, ὅτι ἡ μακρὰ ἀβεβαιότης περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐκλογῆς βασιλέως εἶχεν αἰσίως λήξει. Τοιοῦτο δὲ ἦτο καὶ τὸ πνεῦμα ἐπιστολῆς τινὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου πρὸς τὸν Θήρσιον, τῆς 25 Μαρτίου 1832 ἐκ Ναυπάκτου. Δὲν δύναταί τις ὅμως ἀφ' ἑτέρου νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν πονηρῶν ἑλλήνων ἐκδηλωθεῖσα χαρὰ ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ ἡγεμόνος, ὃν κατ' ὄνομα ἴσως μόλις ἐγνώριζον, ἦν ἐν πολλοῖς κωμῳδία, καὶ ὅτι καὶ νῦν ὡς πρότερον ἑαυτοὺς μᾶλλον ἢ τὸν πρίγκηπα Ὄθωνα ἐσυλλογίζοντο. Οἱ καποδιστριακοὶ ἐπεθύμουν κατὰ βάθος τὸν Ὄθωνα ὅσον εἶχον ἐπιθυμήσει καὶ τὸν Λεοπόλδον, ἡ μόνη δ' εὐκταία δι' αὐτοὺς λύσις ἦν ὀρθόδοξος ῥῶσος πρίγκηψ, καί, ἂν τοῦτο ἦν ἀδύνατον, ἐξακολούθησις τῆς ἀρχῆς τοῦ Κυβερνήτου ἐν τῇ καποδιστριακῇ οἰκογενείᾳ. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐναντίαν μερίδα τῶν συνταγματικῶν ὀλίγον ἐπίσης ηὐχαρίστει ἡ ἐκλογὴ τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος. Δυσηρεστήθη δὲ αὕτη, ὅτι τὸ πρωτόκολλον τῆς 13 Φεβρουαρίου ἀνεκοινώθη ἐπισήμως εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου καὶ οὐχὶ εἰς αὐτήν, καὶ ὅτι ἐκ προοιμίου οὕτως εἰπεῖν ἐχαρακτηρίσθησαν τὰ μέλη αὐτῆς παρὰ τῷ νέῳ ἡγεμόνι ὡς ἀντάρται.

Ἀμφότεραι ὅμως αἱ φατρίαι ἀπόφασιν εἶχον νὰ ἐκμεταλλευθῶσι τοὐλάχιστον ὑπὲρ ἑαυτῶν ὅσον ἠδύναντο κάλλιον τὴν ἀνάγκην ξένου ἡγεμόνος, ἣν δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποφύγωσιν. Ἑκατέρα αὐτῶν ἀνεμιμνήσκετο τοῦ ῥητοῦ: *μακάριοι οἱ κατέχοντες*, καὶ σπουδαιότατον παρίστατο μέλημα, εἰς μὲν τοὺς ἐν Ἄργει νὰ μὴ παραιτήσωσιν ἀνεγνωρισμένην ἤδη τυπικῶς κυβερνητικὴν ἀρχήν, εἰς δὲ τοὺς ἐν Μεγάροις νὰ καταλάβωσιν αὐτήν, ὅπως δημιουργήσωσιν οὕτω τετελεσμένον τι γεγονός, ἕτοιμον διὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ προσδοκωμένου ἡγεμόνος, ἐπιβάλωσιν ὅρους εἰς τοὺς νεήλυδας, καὶ διοικήσωσι τὰ τῆς κυβερ-

(1) 20 Μαρτίου 1832.

νήσεως διαρκούσης τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ βασιλέως. Ζήτημα προέκειτο, τίς ἤθελεν ἐπιδράσει εἰς τὴν μέλλουσαν τῆς Ἑλλάδος διαμόρφωσιν. Ἡ μεσιτεία τῆς διπλωματείας εἶχεν ἐκπέσει εἰς περιφρόνησιν· τὸ ξίφος δὲ μόνον καὶ τὸ πνεῦμα ἠδύναντο νὰ ἀποφασίσωσι.

Τὴν στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν ὑπεροχὴν εἶχον οἱ συνταγματικοί· τοσοῦτο δὲ χεῖρον διὰ τοὺς ἐπὶ στιγμὴν τυφλωθέντας ἀντιπροσώπους τῶν προστατίδων δυνάμεων, ἂν παρεγνώρισαν τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων κατάστασιν!

Οἱ ὑπὸ τὸν Π. Νοταρᾶν ἐν Μεγάροις συνηθροισμένοι πληρεξούσιοι, ὡς καὶ ἡ ἐν Περαχώρᾳ κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ τῶν συνταγματικῶν ἀνήγγειλαν ἐκφανῶς, ὅτι δὲν ἤθελον καταθέσει τὰ ὅπλα, ἐνόσῳ ὁ κόμης Αὐγουστῖνος εὑρίσκετο ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Εἶχον δὲ προβῆ καὶ μετ' ἐπιτυχίας εἰς ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἐνῷ ἡ κυβέρνησις τοῦ Ἄργους ἔβλεπεν, ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶχεν εἰς διάθεσιν αὐτῆς, ἢ τὰ ἐπιπόνως συναγερθέντα ἄτακτα στίφη τοῦ Κολοκοτρώνη, τὴν ἀσθενῆ εἰσφορὰν τοῦ τακτικοῦ πεζικοῦ καὶ τὴν ἱππικὴν ὕλην τοῦ Καλλέργη, δαπανωμένην εἰς ἀνωφελεῖς περιπολίας μεταξὺ Ναυπλίου καὶ Ἄργους, κατώρθωσαν οἱ ῥουμελιῶται νὰ ὑποτάξωσιν ὁλόκληρον τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Κατέλαβον τὴν Ναύπακτον, ἐπολιόρκησαν τὸν Μαμούρην ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Ἀμφίσης, προσέβαλον τὸν Κ. Μεταξᾶν ἐν Δελφοῖς, ἐλαφυραγώγησαν τὴν Ἀράχοβαν, ἀπέκρουσαν τὰ κυβερνητικὰ στρατεύματα ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Κηφισσοῦ καὶ κατὰ τὰ στενὰ τῆς Ἀττικῆς, καὶ παρεσκευάσθησαν νά εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐνῷ δὲ οὗτοι προσέβαλλον πρὸς βοῤῥᾶν τὸν στρατὸν τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου, ἐπέκειτο ἐκ μεσημβρίας προσβολὴ τῶν μανιατῶν, οἵτινες εἶχον ἤδη καταλάβει τὴν Μονεμβασίαν.

Εἰς τοὺς πεντάκις μέχρις ἑξακισχιλίων ἄνδρας τοῦ Κωλέττου μόλις ἠδύνατο ὁ ἰσόβιος κυβερνήτης νὰ ἀντιτάξῃ δισχιλίους κακῶς τρεφομένους, ἀπληρώτους καὶ δυσηρεστημένους στρατιώτας· στερούμενος δὲ χρηματικῶν μέσων δὲν κατώρθωσε νὰ ἐμποδίσῃ τὰς λειποταξίας πολλῶν ὁπλαρχηγῶν τῆς Στερεᾶς, οἵτινες ὑπηρέτουν ἔτι αὐτῷ καὶ εἶχον γενικῶς ἀνεγνωρισμένην γενναιότητα, ὡς καὶ τὴν ἀπόστασιν τοῦ Τζαβέλλα. Καὶ εἷς αὐτῶν ἔτι τῶν πελοποννησίων τὴν

πίστιν ἐπὶ τοσοῦτο μόνον ὑπῆρχε δυνατὴ πεποίθησις, ἐφ' ὅσον ἐξηκολούθει ἡ μισθοδοσία των.

Ἡ ἀνάγκη εἰς ἣν εὑρέθη ὁ κόμης Αὐγουστῖνος, ὅπως ἐπεκτείνῃ τὴν διάδοσιν τοῦ χαρτονομίσματος, ἡ κατασπατάλησις τῆς δεκάτης, δι' ἣν οὐδείς, πλὴν τῶν ἰσχυρῶν, οἷος ὁ Κολοκοτρώνης, ἐτόλμα νὰ πλειοδοτήσῃ, καὶ ἥτις ἐδαπανᾶτο ἐξ ὁλοκλήρου εἰς ἀνωφελεῖς ἐνόπλους ἐπιδείξεις κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν, ἐξηυτέλησαν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν κυβέρνησιν. Ὡς δὲ αὕτη εἰς οὐδένα ἐνεπιστεύετο, οὐδεὶς ἐπίσης πλέον προσεδόκα παρ' αὐτῆς συμβουλὴν ἢ βοήθειαν.

Τί συνετέλει πρὸς καθησύχασιν τῆς χώρας καὶ συνδιαλλαγὴν ἡ πομπωδῶς ἀγγελθεῖσα ἐκλογὴ τοῦ ἡγεμόνος, ἀφοῦ οὐδεὶς ὑπῆρχεν ὁ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ παριστάμενος, ὅστις, εἰρήνην παραινῶν, νὰ συνενώσῃ τοὺς ἀνυπομόνως προσδοκῶντας τὴν ἔλευσιν τοῦ σωτῆρος;

Ἐν Ἄργει ἐπεκράτει πλήρης πανικός. Ἔτρεμον οἱ ἄνθρωποι μὴ ἐπαναληφθῶσι τὰ δεκεμβριανά, καὶ ἐφοβοῦντο τὴν ἐκδίκησιν τῶν ῥουμελιωτῶν. Εἶχον οὗτοι ἀπειλήσει, ἐλέγετο, ὅτι ἤθελον ἀροτριώσει τὴν τέφραν τῶν πόλεων, αἵτινες ἤθελον ἀντιστῆ αὐτοῖς ἐνόπλως. Καὶ αὐτοὶ οἱ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων ἀντιπρόσωποι ἐν Ναυπλίῳ ἦσαν ἀνήσυχοι, οἱ δὲ ἄγγλοι καὶ γάλλοι ἤρξαντο μετανοοῦντες, ὅτι τοσοῦτον εἶχον συγκαταβῆ πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου, παραμελήσαντες «νὰ ἀποκαλύψωσι τὴν ἀντίφασιν μεταξὺ τοῦ γράμματος καὶ τοῦ πνεύματος τῶν λονδινείων ἀποφάσεων καὶ τῆς ἀτομικῆς διπλωματικῆς αὐτῶν ἐκτελέσεως ἐν Ἑλλάδι.»

Ἐν τῇ κρίσει ταύτῃ εὔκαιρος ὑπῆρξεν εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις ἡ ἐμφάνισις τοῦ Κυρίου Θηρσίου, ἐπιστρέφοντος εἰς Ναύπλιον ἐξ ἐκδρομῆς τινὸς αὐτοῦ εἰς τὰς νήσους. Δὲν εἶχε μὲν ἐντολήν τινα, οὔτε χρηματικὰ μέσα, καὶ ἀπεδίδετο αὐτῷ, ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἐνεργείας του, ἡ πρόθεσις ὅπως καταστῇ δῆθεν ἀντιβασιλεὺς μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ ἡγεμόνος καὶ διαρκούσης τῆς ἀνηλικιότητος αὐτοῦ. Εἶχε δ' ἑπομένως ἐναντίας ἀμφοτέρας τὰς μερίδας, καὶ ἄτομά τινα μόνον ὑπὲρ αὐτοῦ (1). Οἱ ἀντιπρέσβεις ὅμως ἐθεώρησαν ὡς ἄξιον τοῦ κό-

(1) Πρόκες, Β'. 481.

που νὰ χρησιμοποιήσωσι τὰς ἐνεργείας τοῦ Θηρσίου, τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐπίσημον βαυαρικὴν αἴγλην, ἥτις περιέβαλλεν αὐτόν, καίτοι ἀρνούμενον. Οὕτω δὲ προσεκάλεσαν αὐτὸν ὡς ἔμπιστον εἰς τὰς συνδιασκέψεις των.

Ὁ Θήρσιος ᾐσθάνετο ἤδη ἑαυτὸν κατὰ βάθος πρὸς τὴν ἀντιπολίτευσιν μᾶλλον κλίνοντα ἢ πρὸς τὴν κυβέρνησιν. Συνέστησε μέτρα συνδιαλλακτικὰ καὶ προέτεινε νὰ ἀποφυλακισθῇ ὁ Μαυρομιχάλης, νὰ συναφθῶσι διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Ζαΐμη ἐν Πάτραις, καὶ νὰ διαταχθῇ ἡ κατάληψις τοῦ Ἰσθμοῦ ὑπὸ γάλλων, ὧν ἡ ἐμφάνισις ἤθελε καταστήσει ἀδύνατον τὴν βιαίαν διάβασιν τῶν ῥουμελιωτῶν.

Ὁ κόμης Αὐγουστῖνος συνήνεσεν εἰς τὴν ἀπόλυσιν τοῦ μανιάτου, καὶ ὁ γερμανὸς φιλέλλην ἔσχε τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἀνοίξῃ τὴν 25 Μαρτίου 1832 τὴν εἱρκτὴν τοῦ Πετρόμπεη, καὶ νὰ προσφέρῃ αὐτῷ τὴν ἀπελευθέρωσίν του ὡς χάριν τοῦ μέλλοντος βασιλέως. Ἀντὶ τούτου ὑπεσχέθη ὁ ὁπλαρχηγός, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἀπολυθέντα μέλη τῆς οἰκογενείας του, ὅτι ἤθελον καθησυχάσει τὴν Μάνην, καὶ ὑπῆρχεν ἐλπίς, ὅτι ἤθελαν νῦν ἐκτελέσει τὴν δεκάκις ἤδη δεδομένην ὑπόσχεσιν ταύτην.

Ἐκ τοῦ μέρους τούτου ἐφαίνετο ἀποτραπεὶς ὁ κίνδυνος· ἀλλ' ἡ κυρία δυσχέρεια ἦν πρὸς βοῤῥᾶν ἀπειλητική. Πρὶν ἢ ἐπέλθωσιν ἐκ μεσημβρίας οἱ γάλλοι εἰς φρούρησιν τοῦ Ἰσθμοῦ, ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ ἡ κρίσις· αἱ διαθέσεις δὲ τοῦ γάλλου ἀντιπρέσβεως καθίστων πιθανόν, ὅτι ἡ πορεία τῶν γάλλων δὲν ἤθελε λίαν ἐπιταχυνθῇ. Οὐδὲν ἐπίσης σπουδαῖον ἀποτέλεσμα ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ ἡ κυβέρνησις ἐκ διαπραγματεύσεων πρὸς τὸν Ζαΐμην ἢ ἄλλον τινὰ τῶν ῥουμελιωτῶν ἡγέτην. Πλὴν δὲ τούτου ἔσχεν αὕτη τὴν τύφλωσιν νὰ ἀποτείνῃ ἐν ἐσχάτῃ ὥρᾳ πρόκλησίν τινα πρὸς τὸν Κωλέττην, ἥτις ὤθησεν αὐτὸν εἰς ἐπίθεσιν.

Σπουδαιοτάτη καὶ κυρία ἔρις μεταξὺ τῶν δύο φατριῶν ὑπῆρξε, τίς ἤθελεν ἔχει τὴν διεύθυνσιν τῶν δημοσίων ὑπὸ τὸν ἀνήλικον ἡγεμόνα.

Ὁ σχηματισμὸς προσωρινῆς πολυμελοῦς κυβερνήσεως, ἣν καὶ οἱ ἀντιπρέσβεις αὐτοὶ ἐπεθύμουν, ἠδύνατο νὰ παράσχῃ μέσον τι συνδιαλλαγῆς.

Ἀλλ' ἡ συνέλευσις τῶν ἐν Ναυπλίῳ τυφλῶς ἀφωσιωμένων εἰς τὴν κυβέρνησιν πληρεξουσίων ἔσπευσε νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν διεύθυνσιν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῆς φατρίαν. Μικρὸν πρὸ τῆς διαλύσεως αὐτῆς διώρισε τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον ἀντιβασιλέα μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ ἡγεμόνος· τούτου δ' ἕνεκεν ἐθεωρήθη ὁ κόμης ὡς τρέφων σκοπὸν νὰ ἐπιβληθῇ ὡς κηδεμὼν εἰς τὸν ἡγεμόνα, καὶ ἐλέχθη μάλιστα, ὅτι τεσσαράκοντα πληρεξούσιοι ἀπηύθυναν τακτικὴν πρὸς τοῦτο αἴτησιν εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ σύνοδον καὶ ἀντίγραφον αὐτῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσίας (1).

Εἰς τοιοῦτον πραξικόπημα τῶν ἐναντίων αὐτοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ βραδύνῃ τὴν ἀπάντησιν ὁ Κωλέττης, καὶ ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς ἐπίθεσιν, εἰσβάλλων εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Τότε, κατὰ τὰς κρισίμους ἡμέρας—περὶ τὰ τέλη Μαρτίου,—ἀπεφάσισεν ὁ Θήρσιος νὰ σπεύσῃ εἰς τὸ ἐν Περαχώρᾳ στρατόπεδον τῶν ῥουμελιωτῶν, ὅπως προλάβῃ τὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον εἰσβολήν. Οἱ ἀντιπρέσβεις εἶχον παρακινήσει αὐτὸν εἰς τὸ διάβημα τοῦτο, καὶ σπουδαιότατον προέκειτο νὰ παρακωλυθῇ δι' ἐντόνων παραστάσεων ἡ πορεία τῶν στιφῶν ἐκείνων. Τὴν 26 Μαρτίου ἦν ὁ Θήρσιος ἐν Κορίνθῳ, καὶ τὴν 27 ἐν Περαχώρᾳ. Ἀλλ' αἱ πρῶται εὐθὺς τῆς ὁδοιπορίας του ἐντυπώσεις παρέστησαν αὐτῷ ἐκφανῶς τὸ μάταιον τῆς ἀποστολῆς, ἣν εἶχεν ἀναλάβει.

Ταχέως ἔμελλε νὰ μεταβληθῇ ἀπὸ *μεσίτου ὑπὲρ τῆς Κυβερνήσεως* εἰς ἐπίτροπον τῶν ἐναντίων αὐτῆς.

Ἅμα κατιδὼν τὸ ἀδύνατον τοῦ ἔργου, ὅπερ εἶχεν ἀναλάβει, ἔκλινε πρὸς τὴν δι' ὑποχωρήσεως ἀποτροπὴν τῆς καταιγίδος.

Οὕτω δὲ αἱ πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις ἐκθέσεις του οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ διαρκὴς ἐπανάληψις τῆς νουθεσίας: «Μὴ πλέον ἀνωφελῆ ἀντίστασιν κατὰ τῶν ῥουμελιωτῶν.»

Οἱ ἐν Κορίνθῳ συγκεντρούμενοι κυβερνητικοὶ στρατοὶ καὶ τὸ ἦθος τῶν ἀρχηγῶν των κακίστην προὐξένησαν εἰς τὸν Θήρσιον ἐντύπωσιν.

(1) Βεβαίως ὅμως ἦν ἁπλῆ φήμη τοῦτο, τὸ ὑπὸ τοῦ Πρόκες παραδιδόμενον (Τόμ. Β'. σελ. 481). Καὶ ὁ Θήρσιος «ἤκουσε» κατόπιν, τὴν 30 Μαρτίου, ἐν Μεγάροις, ὅτι διὰ δαπάνης 40,000 ταλ. παρεκινήθησαν οἱ πληρεξούσιοι εἰς ὑπογραφὴν ἀναφορᾶς πρὸς τὴν ἐν Λονδίνῳ Σύνοδον, δι' ἧς ἐζητεῖτο ὡς κηδεμὼν ὁ κόμης Αὐγουστῖνος.

«Αὔριον, ἔγραφε, θέλει καταλάβει ὁ Καλλέργης μετὰ τοῦ ἱππικοῦ του τὸ Λουτράκι, ὅπως καταδείξῃ εἰς τοὺς ῥουμελιώτας, ὅτι ὁ κυβερνητικὸς στρατὸς εἶνε ἕτοιμος εἰς ὑποδοχήν των. Ἐπειδὴ τοῦτο εἶνε ἁπλῆ τις μόνον ἐπίδειξις, ἢ μᾶλλον πρόκλησις ματαία καὶ ἀνωφελής, καθότι δὲν δύναται νὰ κρατήσῃ ὁ Καλλέργης διὰ τοῦ ἱππικοῦ του θέσιν περικυκλουμένην ὑπ' ὀρέων, συμβουλεύω αὐτὸν νὰ ἀναβάλῃ τοὐλάχιστον ἐπί τινας ἡμέρας τὸ σκοπούμενον κίνημα, ἵνα μὴ νομίσωσιν οἱ ῥουμελιῶται, ὅτι ἐγὼ ἐκίνησα κατ' αὐτῶν τὸ ἱππικόν.—Τὴν πρωΐαν τῆς 26 Μαρτίου μέγαν ἤγειραν θόρυβον οἱ στρατιῶται ἐν Κορίνθῳ πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ διοικητοῦ. Ἔφερον τὸν διανεμηθέντα αὐτοῖς ἄρτον, κραυγάζοντες ὅτι περιεῖχεν ἄσβεστον καὶ κόπρον μάλιστα συμμεμιγμένην. Ἐν τῇ ὀργῇ αὐτῶν ἐφώναζον περὶ ἐκδικήσεως καὶ ἀποστασίας, ὁ ἀξιωματικός των δ' αὐτὸς ἡγεῖτο τοῦ κινήματος, ὠχρὸς ἐκ τῆς παραφορᾶς. Πρό τινος ἀπόσπασμα ῥουμελιωτῶν συνέλαβε φορτίον ἀλεύρου, ὅπερ οἱ ἐπίτροποι ἀπέστελλον ἐκ Κορίνθου εἰς Αἴγιναν πρὸς πώλησιν. Ἵνα καλυφθῇ δέ, φαίνεται, τὸ ἔλλειμμα τοῦτο, ἀνέμιξαν εἰς τὸν ἄρτον ὕλας ῥυπαράς, καὶ τοῦτο πρὸς διατροφὴν δυσηρεστημένων στρατιωτῶν εὑρισκομένων ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ.»

Εὐνοϊκώτερον ἔγραφεν ὁ Θήρσιος περὶ τῶν ἐναντίων τῆς Κυβερνήσεως.

«Αἱ περὶ τῶν δυνάμεων τῶν ῥουμελιωτῶν εἰδήσεις εἰσὶ λίαν ἀντιφατικαί· φαίνεται ὅμως, ὅτι δύνανται οὗτοι νὰ συγκεντρώσωσιν ἐν Μεγάροις τρισχιλίους ἄνδρας, καὶ φρονῶ ὅτι τοσοῦτος ἀριθμὸς γενναίων καὶ ἐμπολέμων στρατιωτῶν εἶνε ὑπεραρκής, ὅπως ἐκβιάσῃ τὴν διάβασιν τοῦ Ἰσθμοῦ. Τούτου δ' ἕνεκα τὸ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ληφθὲν μέτρον τῆς ἀνακλήσεως τῶν στρατευμάτων αὐτῆς, ἐν περιπτώσει ἐμφανίσεως ἀνωτέρων δυνάμεων, θὰ ἦτο ἀναντιῤῥήτως τὸ κάλλιστον πρὸς ἀποφυγὴν ἀνωφελοῦς αἱματοχυσίας, καὶ ἵνα μὴ δεινωθῇ μέχρις ἄκρων ὁ ὑφιστάμενος ἐρεθισμός, καὶ ἐπέλθῃ ταχύτερον ἡ παντελὴς τῆς Πελοποννήσου καταστροφή. Σᾶς παρακαλῶ, κύριοί μου, ἐνόσῳ ὑπάρχει ἔτι καιρός, νὰ συνεννοηθῆτε περὶ τούτου μετὰ τῆς Κυβερνήσεως. Πᾶσα πρέπει νὰ καταβληθῇ προσπάθεια, ὅπως ἐμποδισθῇ ἡ ἐκ Μεγάρων ἀναχώρησις· ἂν ὅμως τοῦτο γείνῃ, καὶ ὑπέρ-

χοι στρατιωτικαὶ δυνάμεις προελάσωσιν, ἡ κυβέρνησις πρέπει νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἀνάγκην, ὅπως μὴ δι' ἀσκόπου πεισμοσύνης αὐξηθῶσιν ἔτι μᾶλλον τὰ τῆς Ἑλλάδος δεινά (1).»

«Εἶχον ἐπιθυμήσει νὰ λαλήσω μετὰ τοῦ Καλλέργη, ὅπως λάβω πληροφορίας περὶ τῶν εἰς διάθεσιν αὐτοῦ πόρων καὶ καταμάθω τὴν γνώμην του περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων. Μοὶ ἔγραψε δὲ τὴν παρελθοῦσαν νύκτα, ὅτι ἔμελλε νὰ ἔλθῃ μεθ' ὅλου αὐτοῦ τοῦ ἱππικοῦ, καὶ νὰ μὲ συνοδεύσῃ μέχρι Λουτρακίου. Ἐβράδυνεν ὅμως μέχρι τῆς 9 ὥρας, καθ' ἣν τὸ ἱππικόν του, ἐκ διακοσίων περίπου ἀνδρῶν ἀποτελούμενον, καὶ εἰς ἱκανῶς κακὴν κατάστασιν εὑρισκόμενον, διήλασε διὰ τῶν ἐρειπίων τῆς ἐγκαταλελειμμένης πόλεως. Διεσπαρμένοι τινες ὅμιλοι στρατιωτῶν παρευρέθησαν, θεώμενοι αὐτὸ ἐκ τῶν τειχῶν καὶ τῶν ὑψωμάτων. Εἶδον τὸν Καλλέργην· ὅτε δὲ παρετήρησα αὐτῷ, πόσον ἐπιζήμιος ἠδύνατο ν' ἀποβῇ ἐκστρατεία τις ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις, ἀπήντησεν, ὅτι ἐξετέλει ἁπλῶς ἕνα τῶν συνήθων αὐτοῦ περιπάτων ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ, καὶ ὅτι δὲν ἐσυλλογίζετο νὰ μείνῃ σταθερῶς εἰς Λουτράκι. Εἰς ταῦτα οὐδὲν εἶχον νὰ παρατηρήσω, καὶ ἤρχισα μετ' αὐτοῦ τὴν ὁδοιπορίαν μου, ἑπομένου τοῦ κυβερνητικοῦ ἱππικοῦ. Καθ' ὁδὸν ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἤθελε διατηρήσει τοὺς ἄνδρας αὐτοῦ ὑπὸ τὰς σημαίας μέχρι τῆς προσεχοῦς ἐξομαλύνσεως τῶν πραγμάτων, καί τοι κακῶς μισθουμένους, ἐνδυομένους, καὶ τρεφομένους (2).»

Τὴν δευτέραν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀφίκετο ὁ Θήρσιος ἀπέναντι τῆς Περαχώρας, συνοδευόμενος ὑπὸ ἱππέων τοῦ Καλλέργη. Τὸ χωρίον ἔκειτο ἐπὶ τῆς κλιτύος μικροῦ τινος λόφου, παρὰ τὴν ὀφρὺν πεδιάδος, θαλλούσης τότε ἐν πάσῃ τῇ λαμπρότητι τοῦ ἑλληνικοῦ ἔαρος. Εὗρε δὲ τὸ μέρος πλῆρες στρατιωτῶν, ὁπλαρχηγῶν καὶ πληρεξουσίων. Πάντες ὑπεδέξαντο αὐτὸν ἐκδηλοῦντες χαρὰν καὶ φιλικὴν ἐμπιστοσύνην. Ὡδηγήθη δὲ πρὸς τὸν Κωλέττην, κατοικοῦντα χωρικήν τινα οἰκίαν, ὀλίγον μόλις καλλιτέραν τῶν ἄλλων. Τὸ δωμάτιον αὐτοῦ ἦν πλῆρες στρατιωτῶν· ἔμειναν δὲ πάντες εὐλαβῶς σιγῶντες, ἐνῷ ὁ

(1) Ἔκθ. τῆς 26 Μαρτίου 1832.

(2) Ἔκθεσις τῆς 27 Μαρτίου ἐκ Περαχώρας.

Θήρσιος καὶ ὁ Κωλέττης ἀντήλλαξαν γενικάς τινας σκέψεις περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος, καὶ περὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἐλπίδων αἰσίου μέλλοντος καὶ πέρατος τῶν δεινῶν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀτυχοῦς ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τότε εἶπεν ὁ Κωλέττης ταπεινῇ τῇ φωνῇ εἰς τοὺς ἀκροατὰς νὰ ἀποχωρήσωσιν. Ἀπεσύρθησαν δὲ οὗτοι ἡσύχως, καὶ ὁ Θήρσιος ἐξέθηκε τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, καὶ παρεκάλεσε τὸν Κωλέττην νὰ παραμείνῃ τηρῶν τὴν αὐτὴν θέσιν του μέχρι τοὐλάχιστον τῆς προσεχοῦς ἀφίξεως τοῦ ἡγεμόνος, καὶ νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ, ἀφοῦ ἄλλως ἡ Πελοπόννησος ἤθελε καλυφθῇ δι' ἐρειπίων. Δὲν ἠδυνήθη ἐν τούτοις ὁ Θήρσιος νὰ ἀντιστῇ εἰς τὸ ἐπιβάλλον γόητρον, ὅπερ ἐξήσκει τὸ πρόσωπον τοῦ Κωλέττου. Μετὰ πάσης παῤῥησίας, καὶ οὐδεμίαν ὑποκρύπτων δυσχέρειαν ἐξ ὅσων παρῆγεν ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἐν Ἄργει ἱδρυμένης κυβερνήσεως, ἐξέθηκεν ὁ Κωλέττης, ὅτι οὐδεὶς πλέον ἦτο δυνατὸς συμβιβασμός, καὶ ὅτι ὁ πρὸς ἐνέργειαν ἐκτεταμένος βραχίων τῶν ῥουμελιωτῶν δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ κρατηθῇ.

Συγχρόνως δὲ ἐδήλωσεν αὐτῷ ὁ Κωλέττης, ὅτι ἡ κυβέρνησις τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου οὔτε ἐθνικὴ ἦτο, οὔτε κατὰ τοὺς ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἀπαιτουμένους νομίμους τύπους εἶχε κατασταθῆ, ἀλλ' ἦν τοὐναντίον κυβέρνησις μιᾶς φατρίας, ἥτις εἶχεν ἀναδειχθῆ δι' ἀπάτης, καὶ πρῶτον πάντων διελογίσθη τὸν φόνον τῶν πληρεξουσίων τοῦ ἔθνους. Ὑπέμνησεν, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου μία μόνη ὑπῆρξεν ἀνεγνωρισμένη ἀρχή.» Αὕτη δὲ εἶνε, εἶπεν, ἡ διοικητικὴ ἐκείνη ἐπιτροπή, ἧς εἰμὶ ἔτι μέλος. Ἀφοῦ δὲ ὁ κόμης Αὐγουστῖνος καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἀπέθηκαν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, ὡς μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις συγκεντροῦται εἰς χεῖράς μου. Καθότι ἐγὼ οὔτε τὴν δύναμιν οὔτε τὸ δικαίωμα εἶχον νὰ καταθέσω τὴν ἐμὴν ἀρχήν, ἀπέναντι ὁμίλου πληρεξουσίων, εἰς ὧν τὰς ἀπτὰς καὶ προφανεῖς παρανομίας ἀντέταξα ἐπίσημον διαμαρτύρησιν.» Μετὰ τὴν ἄφιξιν ἑπομένως τοῦ πρωτοκόλλου, μὴ ὑπαρχούσης τῆς προϋποθέσεως αὐτοῦ, τουτέστι κυβερνήσεως συντεταγμένης καθ' ὅλους τοὺς νομίμους τύπους, πρώτιστον ἔργον ἔπρεπε νὰ ἦνε ἡ ἵδρυσις τοιαύτης κυβερνήσεως, ὅπως ὑπάρξῃ δυνατὴ ἡ ἀναγνώρισις αὐτῆς· τοῦτο δὲ διὰ τῆς εἰς ἐλεύθερον καὶ ἀνεπηρέαστον μέρος συναθροίσεως

πάντων τῶν διὰ τὴν ἐν Ἄργει συνέλευσιν ἐκλελεγμένων πληρεξουσίων, διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως πάσης ἐνόπλου δυνάμεως, καὶ διὰ νομίμου καὶ εἰρηνικῆς συζητήσεως. Μετὰ τοιοῦτον ἀσφαλὲς καὶ εὐεπίτευκτον ἀποτέλεσμα, ἠδύναντο, εἶπε, νὰ τελειώσωσιν ὅθεν ἄρχονται σήμερον. Τότε ἠδύνατο νὰ ἀγγελθῇ κυβέρνησις νομίμως καθεστηκυῖα καὶ σύμφωνος πρὸς τὰς ὑπὸ τῶν προστατίδων Δυνάμεων ὁμοφώνως ἀπαιτουμένας βάσεις. Ὁ Κωλέττης συνεπέρανεν, ὅτι οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, προσέκειτο ἀκριβῶς εἰς τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ πρωτοκόλλου, προσπαθῶν νὰ κατορθώσῃ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἑπομένως ἀπήτει, ἢ τὴν συνάθροισιν τῶν πληρεξουσίων τοῦ Ἄργους, καὶ τὴν ἵδρυσιν κυβερνήσεως δυναμένης νὰ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων καὶ νὰ παραλάβῃ παρὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐνέχυρον τῆς μελλούσης τοῦ τόπου εὐημερίας. «Μάτην, προσέθηκεν, ἐξηντλήσαμεν πᾶν εἰρηνικὸν μέσον, πρὸς ἐπίτευξιν τοιούτου ἀποτελέσματος. Οὐδὲν δε ἄλλο ἀπομένει πλέον, ἢ νὰ προέλθωμεν εἰς ἐκφανῆ πόλεμον κατὰ τῆς ἐν Ναυπλίῳ ὠχυρωμένης ἀντεθνικῆς φατρίας καὶ νὰ λύσωμεν ὁριστικῶς τὴν μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν σκληροτραχήλων ἐχθρῶν της διαφοράν. Ὁ ἀγὼν οὔτε μακρὸς θέλει εἶναι οὔτ' αἱματηρός, καὶ ἐπὶ τῆς νίκης ταύτης θέλει θεμελιωθῇ ἡ μέλλουσα τῆς Ἑλλάδος εὐτυχία.»

Ὁ Κωλέττης κατεῖδεν, ὅτι ὁ μεσίτης διέκειτο ἤδη συμπαθῶς ὑπὲρ τῶν ρουμελιωτῶν, καὶ εὐχερὲς ὑπῆρξεν εἰς αὐτὸν νὰ ἀναιρέσῃ τὰς ἐνστάσεις κατὰ τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω εἰς τὴν Πελοπόννησον πορείας, ἃς προέτεινεν ὁ γερμανὸς φιλέλλην χωρὶς πολλῆς ζέσεως καὶ μόνον ὅπως ἐκπληρώσῃ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ. Παρέστησε δέ, ὅτι ἡ Στερεὰ ἦν ἐντελῶς ἐξηντλημένη, καὶ ὅτι κατωρθώθη μὲν μέχρι τοῦδε νὰ ἐμποδισθῇ ἡ λεηλασία καὶ νὰ διατηρηθῇ ἡ τάξις, ἀλλ' ὅτι οὔτε χωρικοὶ πλέον οὔτε στρατιῶται εὕρισκον τὰ πρὸς συντήρησιν αὐτῶν ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα. «Τὰ ἐμπόδια, εἶπεν, ὅσα ἀντιτάσσουσιν οἱ ἐν Ναυπλίῳ εἰς τὴν διὰ θαλάσσης ἡμετέραν συγκοινωνίαν, αὐξάνουσι τὴν ἀμηχανίαν ἡμῶν καὶ μᾶς ἀναγκάζουσι νὰ θέσωμεν πέρας εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν τῶν πραγμάτων. Ἐκτὸς δὲ τούτου τοῦ φυσικῶς ἀδυνάτου, εἶνε καὶ ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς ἀδύνατον εἰς ἡμᾶς νὰ μείνωμεν ὅπου εἴμεθα. Ἐν τῇ ἐπισήμῳ θέσει μου, οὐχὶ δὲ ὡς ἰδιώ-

της, ἐξωθοῦμαι ὑπὸ τῆς βίας τῶν πραγμάτων εἰς τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω διεύθυνσιν κινήματος, ὅπερ δὲν προὐκάλεσα ἐγώ, καὶ δι' ὃ οὐδὲν ἄλλο δύναμαι νὰ πράξω ἢ νὰ διευθύνω αὐτὸ πρὸς ἀγαθὸν σκοπόν. Τεθέντος δὲ ὅτι ἐγὼ ἀναμένω, καὶ ἀφίνω τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐν Ναυπλίῳ κυβερνήσεως νὰ διαῤῥυθμίσῃ τὰ ἑλληνικὰ πράγματα μετὰ τοῦ ἐλευσομένου ἡγεμόνος, νομίζετε, ὅτι οἱ ὁπλαρχηγοί, οὓς ἤθελεν οὗτος νὰ καταστρέψῃ ἐν Ἄργει, θέλουσι καὶ πρὸς στιγμὴν κἂν μόνον ἀκούσει τῆς φωνῆς μου; Οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἐγήρασαν πολεμοῦντες κατὰ τῶν δυναστῶν τῆς πατρίδος των, καὶ ὡρκίσθησαν νὰ ζήσωσιν ἐπὶ τῶν ὀρέων μᾶλλον μετὰ τῶν ἀγρίων θηρίων ἢ νὰ ἀνεχθῶσι τὸ αἶσχος τοιαύτης κυβερνήσεως. ¡Εἶνε δυνατὸν νὰ μείνωσιν οὗτοι ἥσυχοι ὑπὸ κυβερνήτην, ὅστις διὰ τῶν γνωστῶν αὐτοῦ δολίων σχεδίων ἤθελε προσπαθήσει νὰ δεσπόσῃ τοῦ ἡγεμόνος, ὃν πάντες οἱ πολεμισταὶ οὗτοι ἀπόφασιν ἔχουσι νὰ ἀγαπήσωσι καὶ ὑπερασπισθῶσιν ὡς τὸ πολυτιμότατον ὑπὸ τῆς θείας προνοίας δοθὲν τῇ Ἑλλάδι ἀγαθόν; Ἂς ὑποθέσωμεν οὐχ ἧττον, ὅτι ἠδυνάμεθα νὰ κερδήσωμεν τοὺς ἀπὸ Ναυπάκτου μέχρι Μεγάρων διεσπαρμένους ὁπλαρχηγούς, καὶ ὅτι συγκατατίθενται οὗτοι, ὡς διὰ μαγείας, νὰ μεί- ἐπί τινας ἑβδομάδας ἢ καὶ ἐπὶ μῆνας ἴσως ἥσυχοι καὶ μ' ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας· νομίζετε, ὅτι οἱ στρατιῶται ἤθελον παρακολουθήσει τὸ παράδειγμά των; Πάντες ἔχουσι τὰ αὐτὰ φρονήματα καὶ τὸ αὐτὸ πάθος κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐν Ναυπλίῳ κυβερνήσεως καὶ τῆς μερίδος του· πάντες ἔχουσι ζῶντα ἐν ἑαυτοῖς τὸν ὑπὲρ τῆς εὐημερίας καὶ δόξης τῆς Ἑλλάδος ἐνθουσιασμόν, ἁγνότερον καὶ ἰσχυρότερον ἢ ὅ,τι ποτὲ εἶδον κατὰ τὰς ὡραιοτέρας ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεώς μας. Δὲν ἔχω χρήματα ἵνα τοὺς μισθοδοτῶ· δὲν ζητοῦσι. Δὲν ἔχω ζωοτροφίας· ὑφίστανται μεθ' ὑπομονῆς τὴν στέρησιν. Δὲν ἔχουσιν ἐνδύματα· τὰ στεροῦνται καρτερικῶς. Πάντα δὲ ταῦτα, ἐλπίζοντες νὰ καθαρίσωσι τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν τελευταίων της ἐχθρῶν, ὅπως ἴδωσι τέλος ἐξασφαλιζομένην τὴν τύχην τῆς πατρίδος καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὕπαρξιν. Καὶ πρέπει σήμερον, ἀφοῦ ἐπὶ τρεῖς ὅλους μῆνας ἐτράφησαν καὶ διετηρήθησαν διὰ τῆς ἐλπίδος ταύτης, νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν ἐπιχείρησίν των καθ' ἣν στιγμὴν ἐγγίζει τὸ πέρας; Ἀδύνατον. Ἡ πρότασις μόνη τοιούτου ζητήματος, ἢ

καὶ ὁ ἀμυδρὸς μόνον πρὸς αὐτοὺς ὑπαινιγμὸς τοιαύτης προθέσεως θὰ ἤρκουν, ὅπως διασπάσωσι πάντα πειθαρχίας δεσμὸν καὶ περιαγάγωσιν εἰς κίνδυνον καὶ αὐτῶν τῶν ἀρχηγῶν τὴν ζωήν. Τίνες δὲ θὰ ἦσαν αἱ συνέπειαι; Ἐπὶ τοῦ παρόντος δυνάμεθα νὰ ἐγγυηθῶμεν τὴν διατήρησιν τῆς τάξεως, καὶ τὸν πρὸς τὰ πρόσωπα καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν σεβασμόν. Δὶς τῆς ἑβδομάδος συναγείρονται οἱ στρατιῶται, καὶ κατὰ δημώδεις τινὰς τύπους ἀναθεματίζουσιν ἐκείνους οἵτινες ἤθελον διαπράξει ἀταξίας ἐν τῇ χώρᾳ· θέλουσι δὲ πορευθῇ εἰς Ἄργος φέροντες κλάδους ἐλαίας εἰς σημεῖον εἰρήνης ἐπὶ τῶν ὅπλων καὶ τῶν φεσίων των, καὶ ἕκαστον αὐτῶν σῶμα θέλει συνοδευθῇ ὑπό τινων πληρεξουσίων, μαρτύρων καὶ ἐγγυητῶν τῆς εὐταξίας των. Ἂν ὅμως ἀνατραπῇ τὸ σχέδιόν των τοῦτο καὶ διαλυθῶσι, θέλουσιν εἰσορμήσει ὡς λησταὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ κύριοι ἀντιπρέσβεις μὲ προσεκάλεσαν νὰ διατάξω αὐτοὺς νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα· ἀλλὰ δὲν γνωρίζουσι τοὺς Ἕλληνας. Γνωρίζω τί θέλουσιν οἱ κύριοι οὗτοι, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν γνωρίζουσι τί ἐκ τούτου θέλει συμβῇ. Ἐπεθύμουν νὰ προλάβωσι ταραχάς, ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς αἰτήσεώς των θέλουσι καλύψει τὴν ξηρὰν διὰ ληστῶν καὶ διὰ πειρατῶν τὸ πέλαγος. Αὐτὸ δὲ τοῦτο θέλει καὶ σήμερον συμβῇ, ἂν ἐνεργήσωμεν κατὰ τὰς συμβουλάς των. Τὸ μόνον ὅπερ ἀπαιτοῦμεν παρὰ τῶν κυρίων ἀντιπρέσβεων καὶ ναυάρχων, εἶνε νὰ μᾶς ἀφήσωσι νὰ διαλύσωμεν τὰ καθ' ἡμᾶς κατὰ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον, καὶ νὰ μὴ παρεμβάλωσιν ἡμῖν προσκόμματα, ἅτινα ἤθελον ἔτι μᾶλλον δεινώσει τὴν καὶ ἄλλως δεινὴν τῆς Ἑλλάδος θέσιν. Ἐλπίζω, ὅτι τὰ πράγματα θέλουσι τελειώσει πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἡγεμόνος. Τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος ἡμῶν θέλει καθαρισθῇ ἐκ τῶν σκληρῶν αὐτοῦ δεσποτῶν, καὶ ὁ ἀνήρ, ὃν ὁ πρῶτος ἡμῶν εὐεργέτης βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας στέλλει ἡμῖν ὡς κηδεμόνα τοῦ υἱοῦ του, θέλει εὕρει τὸ ἔθνος ἡνωμένον καὶ ἕτοιμον νὰ ἀναγνωρίσῃ μετ' ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τὴν ἐξουσίαν του, καὶ νὰ συνεννοηθῇ μετ' αὐτοῦ περὶ τοῦ ἁρμοδίου εἰς τὴν χώραν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ πολιτεύματος. Ὡς πρὸς τὸν πρίγκηπα Ὄθωνα, γνωρίζετε τὴν περὶ αὐτοῦ γνώμην μου πρὸ ἓξ μηνῶν· ἡ γνώμη δὲ αὕτη εἶνε καὶ πάντων τῶν φίλων μου, καὶ σύμπαντος ἐπίσης τοῦ ἔθνους γενικὴ καὶ ἐκπεφρασμένη

γνώμη. Ὁ πρίγκηψ Ὄθων ἦν ἐκεῖνος, ὃν ἡμεῖς ἐπεθυμήσαμεν καὶ ὃν ἠθέλομεν ὁμοφώνως ἐκλέξει, ἂν δὲν ἀπέβαινεν ἀδύνατος ἡ διεξαγωγὴ ἐκλογῆς· παρ' ἡμῖν δέ, ὅπου εὑρίσκεται τὸ ἔθνος ὁλόκληρον καὶ πᾶσα αὐτοῦ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ φιλοπατρία, θέλει εὕρει ὁ βασιλεὺς ἀληθινὴν καὶ ἐνδόμυχον ἀφοσίωσιν, θέλει ἴδει ἐν εἰρήνῃ ἀναπτυσσομένας τὰς δυνάμεις τῆς χώρας, καὶ θέλει δυνηθῇ νὰ κοιμηθῇ μετ' ἐντελοῦς καὶ πλήρους ἀσφαλείας εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ τοῦ ἐσχάτου παλληκαρίου».

Ἡ πειθὼ καὶ ἡ πυρίνη τοῦ Κωλέττου εὐγλωττία τοσαύτην παρήγαγον παρὰ τῷ Θηρσίῳ μεταβολήν, ὥστε πᾶσα ἔνοπλος τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἄργους ἀντίστασις ἐφάνη πλέον αὐτῷ «ὡς ἄσκοπος πεισμοσύνη», καὶ ἐπανέλαβε πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις τὴν προηγουμένην αὐτοῦ πρότασιν, παρακαλῶν αὐτοὺς νὰ ἀποφασίσωσιν, «ἂν δὲν θὰ ἦτο καλλίτερον, καθ' ἣν περίστασιν ἐφαίνοντο ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ πολὺ ἀνώτεραι στρατιωτικαὶ δυνάμεις, νὰ ἀφεθῇ ἀκώλυτος ὁ ῥοῦς τῶν πραγμάτων.»

Ὅπως ὠφεληθῇ ὅμως ἐκ τοῦ ἐπικαίρου τῆς περιστάσεως καὶ ἐνισχύσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν ἐνέργειαν τῶν λελογισμένων αὐτοῦ λόγων, συνεκάλεσεν ὁ Κωλέττης συνέλευσίν τινα τῶν ἐν Περιχώρᾳ ῥουμελιωτῶν πληρεξουσίων, οἵτινες εὔκαιρον ἐνόμισαν νὰ πείσωσι τὸν γερμανὸν φιλέλληνα περὶ τῆς εἰλικρινείας καὶ ἀφοσιώσεώς των πρὸς τὸν πρίγκηπα Ὄθωνα. Γηραιός τις πληρεξούσιος ἐκ Μεσολογγίου ἐγονυπέτησε καὶ ηὐχαρίστησε τὸν Θήρσιον ἐπὶ ταῖς συνδιαλλακτικαῖς αὐτοῦ συμβουλαῖς, ἐδήλωσεν ὅμως παθητικώτατα, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ τὰς ἀκολουθήσῃ. «Ζητοῦμεν, εἶπε, τὰ δίκαιά μας, ἅτινα θέλουσι νὰ πνίξωσιν εἰς τὸ αἷμά μας καὶ νὰ θάψωσιν ὑπὸ τὴν τέφραν τοῦ Ἄργους. Ἐκπληροῦμεν ἱερὸν καθῆκον μεταβαίνοντες ἐκεῖ, ἡμεῖς δ' αὐτοὶ θέλομεν προηγηθῇ τῶν τάξεων τῶν ἡμετέρων πολεμιστῶν. Μᾶς ὁμιλεῖτε περὶ γαλλικῶν στρατευμάτων, ἅτινα δυνατὸν εἶνε ν' ἀπαντήσωμεν καθ' ὁδόν. Οἱ στρατιῶταί μας, ἂν προσβληθῶσι, δὲν θέλουσι πυροβολήσει ἐναντίον ἔθνους εὐεργετήσαντος τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ θέλουσιν ὅμως ἐξακολουθήσει τὴν πορείαν των. Ἡμεῖς αὐτοί, ἰσχυροὶ ὡς ἐκ τῆς καθαρότητος τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως, θέλομεν ἀναμείνει ἡσύχως, καὶ σταυροῦντες ἐπὶ τοῦ στήθους τὰς χεῖρας, τὴν ἀναμένουσαν ἡμᾶς τύχην, καὶ ἂν ἀποθάνωμεν δι' ὅπλων προσφιλῶν

εἰς ἡμᾶς, θέλομεν ἀποδείξει τοὐλάχιστον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ὅτι ἤμεθα ἄξιοι καλλιτέρας τύχης.»

Ὁ Θήρσιος τοσοῦτον συνεκινήθη ὑπὸ τῆς αἰσθηματικῆς ταύτης διαχύσεως, καὶ τῆς φωνῆς καὶ τοῦ ἤθους τοῦ λαλοῦντος, ὥστε ἀνελύθη ἄκων εἰς δάκρυα, καὶ «ὅπως μὴ παραβλάψῃ τὴν δυσχερῆ αὐτοῦ θέσιν ὡς ἀμερολήπτου παρατηρητοῦ», ἠναγκάσθη νὰ ἐγερθῇ καὶ νὰ ἀπέλθῃ. Τὰ αὐτὰ ἐπίσης ἤκουσεν ὁ Θήρσιος καὶ παρὰ τῶν ὁπλαρχηγῶν, οἵτινες εἶχον συναθροισθῇ ὑποκάτω δένδρου μίαν ὥραν πρὸ τῶν Μεγάρων, ὅπως ὑποδεχθῶσι τὸν Κωλέττην. «Ὅπως γνωρίσω τὰ φρονήματα καὶ τὰς προθέσεις των, ἐκάλεσεν αὐτοὺς ὁ Κωλέττης παρ' ἐμοί, ἵνα ἀκούσωσι τὰς προτάσεις μου καὶ παραστῶ μάρτυς εἰς τὸ μέλλον νὰ συγκροτηθῇ πολεμικὸν συμβούλιον. Ἡ σκηνὴ ὑπῆρξε περίπου οἵα καὶ ἐν Περαχώρᾳ· ἐκτὸς μόνον ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρχον λαμπραὶ καπνοσύριγγες καὶ καφές, καὶ πλὴν τούτων αἱ τόλμην καὶ παῤῥησίαν ἀπαστράπτουσαι μορφαὶ τῶν ῥουμελιωτῶν ὁπλαρχηγῶν, φερόντων τὰ πλούσια ἐκεῖνα καὶ γραφικὰ ἐνδύματα, ἅτινα τοσοῦτον ἁρμόζουσιν εἰς τὸ ἀρειμάνειον αὐτῶν ἐξωτερικόν. Ἀφοῦ ἤκουσαν τὰς προτάσεις μου, μοὶ ἀπήντησεν ὁ στρατηγὸς Βάσσος, οὗ τινος τὸ γιγαντιαῖον ἀνάστημα εἶνε συνάμα ἓν τῶν ὡραιοτέρων, ὅσα ποτὲ εἶδον, ὅτι τὰ πράγματα ταῦτα ἔπρεπε νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἣν οὗτοι ἀνεγνώριζον ὡς μόνην νόμιμον ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἧς τὰς διαταγὰς ἐξετέλουν. Αὕτη δὲ ἀποφασίσασα νὰ εἰσελάσῃ εἰς Πελοπόννησον καὶ πεποιθυῖα εἰς τὴν συναίνεσιν αὐτῶν, δὲν ἠπατήθη βεβαίως. «Ἐπικρατεῖ», εἶπε, «γενικὴ ἀγανάκτησις κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐν Ναυπλίῳ ἐξουσίας καὶ κατὰ τῶν ἀνθρώπων οἵτινες συνεμάχησαν μετ' αὐτοῦ, ὅπως παρασκευάσωσι καὶ ἐκτελέσωσι τὸν φόνον τῶν πληρεξουσίων ἐν Ἄργει. Μεταξὺ ἐκείνων καὶ ἡμῶν εἶνε ἀδύνατος οἱαδήποτε ἀνακωχὴ ἢ ὑποταγή. Μᾶς λέγετε νὰ ἀπευθύνωμεν τὰ παράπονα ἡμῶν πρὸς τὸν ἡγεμόνα, ὅστις μέλλει νὰ ἔλθῃ· ἀλλὰ θέλομεν ἀκριβῶς νὰ εὑρεθῶμεν εἰς θέσιν, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ τὸ πράξωμεν. Ἐπιμαρτυρόμεθα τὴν συνείδησιν ἡμῶν, ὅτι πᾶν ἄλλο ἐπιθυμοῦμεν ἢ νὰ ἐκβιάσωμεν τὴν ἀπόφασίν του. Ἂς ἔλθῃ, καὶ θέλομεν καταθέσει εἰς τοὺς πόδας του τὰ ὅπλα ταῦτα, ἅτινα μᾶς ἐχρησίμευσαν εἰς τὰς μάχας τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν Θερμοπυλῶν. Ἂς μᾶς διατάξῃ

νὰ ἀπέλθωμεν ὁπουδήποτε, τὴν ἡμέραν ἢ τὴν νύκτα, καὶ θέλομεν ἐκτελέσει τὰς διαταγάς του· ἀλλὰ θέλομεν ἐν πρώτοις νὰ φέρωμεν τοιαύτην τῶν πραγμάτων κατάστασιν, ὥστε νὰ δύναται νὰ μᾶς δώσῃ διαταγάς, καὶ νὰ μὴ μορφώσῃ τὰς ἰδέας του κατ' ὀλεθρίους εἰσηγήσεις. Δὲν θέλομεν νὰ καταστῇ ὄργανον φατρίας λυσσώσης ἐναντίον μας.»

Μετὰ πολλῆς καὶ προσφυοῦς δεξιότητος ἔκρουσαν οἱ ῥουμελιῶται τὴν εὐαίσθητον τοῦ Θηρσίου χορδήν, προσποιηθέντες, ὅτι προέκειτο νὰ προστατευθῇ ὁ πρίγκηψ Ὄθων κατὰ τῆς καποδιστριακῆς μερίδος. Αἱ ὑπερβολικώταται φῆμαι περὶ τῶν προθέσεων τῶν ἐναντίων ἐπιστεύθησαν καὶ ἐπιδεξίως ἐχρησιμοποιήθησαν· φῆμαι δὲ ἐκ Κορίνθου, ὅτι ὁ κόμης Α. Καποδίστριας ἐξελέχθη ἀπόλυτος ἡγεμὼν μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ πρίγκηπος, καὶ ὅτι περιεφέροντο ἀναφοραὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Πελοποννήσου, ἀπαιτοῦσαι τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον κηδεμόνα, ἐσχολιάσθησαν μετ' ἐμπαθοῦς ἀγανακτήσεως, καὶ ὁ ταλαίπωρος Θήρσιος ἤκουσεν ἐπαναλαμβανόμενα: «Βλέπετε, τί σημαίνουσι πάντα ταῦτα. Κατὰ βάθος δὲν θέλουσι τὸν πρίγκηπα Ὄθωνα. Γνωρίζετε τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς φατρίας ταύτης· ἂν ἡ κυβέρνησις αὐτὴ ῥιζώσῃ, ὁ κόμης Αὐγουστῖνος μένει ἡγεμών, καὶ οὐδεὶς ξένος θέλει βασιλεύσει ἐν Ἑλλάδι. Ἂν δὲ ἀπαραίτητον διὰ τὴν φατρίαν ταύτην ἀποβῇ νὰ ἀνεχθῇ τὸν πρίγκηπα, θέλει νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ὄργανόν της, ἵνα ἐπιῤῥίψῃ ἐπ' αὐτοῦ πᾶσαν τὴν αἰσχύνην καὶ τὴν ἀτιμίαν τῆς ἀποτροπαίου αὐτῆς κυβερνήσεως. Μέχρι τοῦδε ἐπολεμήσαμεν ὑπὲρ τῆς πατρίδος μας· ἐν τῷ μέλλοντι θέλομεν πολεμήσει καὶ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως μας. «Βασιλεὺς καὶ Σύνταγμα» εἶνε τὸ σύνθημα ἡμῶν, καὶ θέλομεν προτιμήσει ν' ἀποθάνωμεν μᾶλλον ἢ νὰ ἴδωμεν πληρουμένην τὴν μοῖραν τῆς Ἑλλάδος ὡς θέλει ἡ καποδιστριακὴ φατρία.»

Τὴν ἀφοσίωσιν ταύτην ὑποδυομένη ἡ ἀντιπολίτευσις, κατώρθωσε τοσοῦτον ἐντελῶς νὰ ἑλκύσῃ εἰς τὰ δίκτυά της τὸν βαυαρὸν σοφόν, ὥστε οὗτος οὐ μόνον κατεῖδεν, ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ ἀνασταλῇ τὸ ῥεῦμα, ἀλλὰ καὶ διάθεσιν ἐπέδειξε νὰ ὠθήσῃ αὐτὸ ἐπὶ τὰ πρόσω, καὶ ὑπόσχεσιν ἔδωκε νὰ προστατεύσῃ ἐν Ναυπλίῳ τὰ συμφέροντα

τῶν ῥουμελιωτῶν, παρακινῶν τὸν κυβερνήτην εἰς παραίτησιν τῆς ἀρχῆς (1).

«Παρέστησα εἰς αὐτούς, γράφει ὁ Θήρσιος (2) ὅτι δυνατὸν ἦτο, ἐπιστρέφων εἰς Ναύπλιον νὰ εὕρω τὴν κυβέρνησιν εἰς ἐντελῆ ἐξασθένησιν, καὶ νὰ πείσω τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς εἰς παραίτησιν τῆς ἀρχῆς. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἠδύνατο, τῇ συναινέσει τῶν ἀντιπρέσβεων, νὰ γείνῃ ἀρχὴ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἡγεμόνος, ὅπως τεθῇ πέρας εἰς τὰ δεινὰ τοῦ τόπου. Τὰς σκέψεις ταύτας ἀπεδέχθησαν, καὶ μοὶ παρεχώρησαν ὀλίγων τοὐλάχιστον ἡμερῶν ἀναβολήν».

Τὴν εὐαρεστοτάτην τοῦ Θηρσίου πρότασιν ἀπεδέξαντο, ἐννοεῖται, μετ' εὐχαριστήσεως οἱ ῥουμελιῶται. Ἐφάνησαν δὲ ἀντὶ τούτου εὐδιάθετοι νὰ παραχωρήσωσιν ἀναβολήν τινα τῆς πρὸς τὸ Ἄργος πορείας αὐτῶν, ἀλλ' ἀναβολὴν ὀλίγων μόνων ἡμερῶν. Ὁ γερμανὸς φιλέλλην ἀνήγγειλεν ηὐχαριστημένος καὶ ἥσυχος εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις, ὅτι ἡ ἀποστολὴ αὐτοῦ εἶχεν ἀποτύχει, καὶ ὅτι ἡ εἰς Πελοπόννησον εἰσβολὴ ἤθελεν ἀναμφιβόλως ἐπέλθει. Τοσοῦτο δὲ εἶχεν ἤδη λησμονήσει τὴν μεσιτευτικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν, ὥστε προσηνέχθη νὰ ἀποτρέψῃ τὸν κίνδυνον ἐνδεχομένης πρὸς τοὺς γάλλους συγκρούσεως, ἣν ὁ γηραιὸς ἐκ Μεσολογγίου πληρεξούσιος τοσοῦτον συγκινητικῶς εἶχεν εἰκονίσει. Ἀφῆκε δὲ ἀναχωρῶν εἰς τὸν Κωλέττην ἀνοικτὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν διοικητὴν τῶν γαλλικῶν ταγμάτων, ἅτινα ἤθελον τυχὸν εὑρεθῇ πορευόμενα πρὸς κατάληψιν τοῦ Ἰσθμοῦ, καὶ ἠρώτα δι' αὐτῆς τὸν γάλλον διοικητήν, ἂν ἤθελε πυροβολήσει ἐναντίον τῶν πληρεξουσίων τοῦ λαοῦ, οἵτινες ἤθελον προηγεῖσθαι τῶν ῥουμελιωτικῶν ταγμάτων, ἐσταυρωμένους ἔχοντες τοὺς βραχίονας. «Καὶ αὐτὸς ὁ σίδηρος τῶν γαλλικῶν ὅπλων, ἔλεγε, δὲν ἤθελεν ὑπακούσει. Παρευρεθεὶς εἰς τὸ συμβούλιον τῶν κυρίων ναυάρχων καὶ ἀντιπρέσβεων τῶν τριῶν Δυνάμεων, ἐν ᾧ ἀπεφασίσθη ἡ ἐπέμβασις, καὶ μετασχὼν τῆς γενομένης συνδιασκέψεως, διατελῶν δ' ἐπίσης σύμβουλος τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας, πατρὸς τοῦ

(1) Ὁ Πρόκες (Β'. 482) λέγει: «Ὁ Θήρσιος συνήνεσε νὰ ἀποπειραθῇ ὅπως ἐντὸς τεσσάρων ἡμερῶν, ἃς παρεχώρησεν αὐτῷ πρὸς τοῦτο ὁ Κωλέττης, πείσῃ τὸν Κόμητα νὰ παραιτηθῇ».

(2) Ἐκθ. τῆς 30 Μαρτίου 1832.

ἡγεμόνος τῆς Ἑλλάδος, σᾶς παρακαλῶ νὰ ἀναστείλητε πᾶν περαιτέρω κίνημα, μέχρι νεωτέρων ὁδηγιῶν τῶν κυρίων ἀντιπρέσβεων.»

Κακίστη βεβαίως εἰς τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου τὰ συμφέροντα ἀπέβαινεν ἡ τοιαύτη τοῦ Θηρσίου μεσιτεία (1). Οἱ ἐν Ναυπλίῳ κατέκριναν τὰ μέγιστα τὰς ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Κωλέττου ἐνεργείας τοῦ Θηρσίου, οἱ δὲ καποδιστριακοὶ ἐξεμάνησαν, καὶ ἔθηκαν μάλιστα κατὰ τὰ μεγάλα Δερβένια ἐνέδραν κατὰ τοῦ ἐπιστρέφοντος γερμανοῦ, ἣν οὗτος μόλις δι' εὐτυχοῦς συμπτώσεως, τῆς εὐφυΐας τοῦ ὑπηρέτου του, ἀπέφυγεν. «Ὁ Θήρσιος, ἔλεγον ἐν Ναυπλίῳ, ηὐτομόλησε πρὸς τὸν Κωλέττην, καὶ ἐφρόντισε περὶ καταλυμάτων τῶν ῥουμελιωτῶν ἐν Ἄργει.» Ἀληθῶς δέ, καίτοι κατὰ τύπους τηρῶν τὴν μεσιτευτικήν του ἀποστολήν, ἐνήργει οὗτος ὡς συμπαθῶν εἰς τοὺς ῥουμελιώτας. «Ἡ μυσαρὰ καποδιστριακὴ κυβέρνησις, ἔγραφε πρὸς τοὺς οἰκείους τὴν 4 Ἀπριλίου, ἥτις πρὸ καιροῦ ἤθελε καταπέσει, ἂν δὲν ἐχορήγει αὐτῇ ψευδῆ ζωὴν ἡ ἀκατανόητος ἀναγνώρισις τῶν τριῶν Δυνάμεων, διατελεῖ ἐν κακίστῃ καταστάσει, καίτοι ἀπολαύουσα τῆς ὀλεθριωτάτης ταύτης διὰ τὴν Ἑλλάδα προστασίας, καὶ εἶνε πάντῃ ἀνίκανος εἰς ἀπόκρουσιν τῆς εἰς Πελοπόννησον εἰσβολῆς τῶν ῥουμελιωτῶν. Ἐπιθυμία ὑπάρχει νὰ πορευθῶ ἐκεῖσε, ἵνα προτρέψω αὐτοὺς εἰς ἡσυχίαν.» Ὠφεληθεὶς δὲ ἐκ τῆς ἐν Ναυπλίῳ διαμονῆς του διεβεβαίωσε τοὺς ἐκεῖ στρατιωτικούς, ὅτι ὁ Κωλέττης ἔτρεφε συνδιαλλακτικωτάτας προθέσεις, καὶ προσεπάθησε νὰ νουθετήσῃ ὑποχώρησιν τόν τε κόμητα Αὐγουστῖνον καὶ τοὺς ἀντιπρέσβεις.

Ἐν συμβουλίῳ γενομένῳ ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ τρικρότου, οὗ συμμετέσχον οἱ ναύαρχοι, οἱ ἀντιπρέσβεις, ὁ κόμης Αὐγουστῖνος καὶ ὁ Θήρσιος, ἀπεφασίσθη νὰ ἀποκρουσθῇ ἡ εἰς Πελοπόννησον εἰσβολὴ δι' «ἐντόνων ἐπιδείξεων», νὰ γείνῃ σπουδαῖον διάβημα πρὸς σωφρονισμὸν τῶν ῥουμελιωτῶν διὰ τῆς προσορμίσεως τριῶν πλοίων εἰς

(1) Οἱ καποδιστριακοὶ ἰσχυρίζοντο ῥητῶς, ὅτι εἶχεν ἐνεργήσει καθ' ὑπέρβασιν τῆς ἐντολῆς του, καὶ ὅτι ἐνεθάρρυνε καὶ παρώρμησεν εἰς ἐνέργειαν τοὺς ἐναντίους των. «Οἱ ἐν Μεγάροις, ἐνισχυθέντες διὰ τῶν παραινέσεων τοῦ Θηρσίου, ὅστις ὑπετίθετο ἀντιπρόσωπος τῆς Βαυαρίας, εἰσέβαλον εἰς Κόρινθον. Διάφορα ἔγγραφα Γ. Κολοκοτρώνη, ἐν Ἀθήναις, 1855 σελ. 11.

τὸ παρὰ τὸν Ἰσθμὸν Καλαμάκι, καὶ ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῆς κυβερνήσεως νὰ διαταχθῶσι γαλλικὰ τάγματα, ὅπως καταλάβωσι τὸν Ἰσθμόν.

Τί ὅμως ἤθελε συμβῆ, ἂν οἱ ῥουμελιῶται ἀντέτασσον τετελεσμένα ἤδη γεγονότα εἰς τὰς βραδείας ταύτας ἀποφάσεις; Ὁ Θήρσιος αὐτὸς ὡμολόγει: «Οὐδεὶς νοήμων ἀμφιβάλλει, ὅτι ἡ ὑπόθεσις, ὑπὲρ ἧς ἀγωνίζονται οἱ ῥουμελιῶται εἶνε ὑπόθεσις ἐθνική. «Σύνταγμα!» εἶχον ἐγγεγραμμένον ἐπὶ τῶν σημαιῶν των. «Βασιλεὺς καὶ Σύνταγμα» φέρεται σήμερον ἐπ' αὐτῶν.»

Τὴν 6 Ἀπριλίου ἔφθασεν εἰς Ναύπλιον τὸ ἄγγελμα, ὅτι ἡ ἐπὶ τὰ πρόσω πορεία τῶν ῥουμελιωτῶν εἶχεν ἀρχίσει. Τὰ κατὰ τὸν Ἰσθμὸν τεταγμένα κυβερνητικὰ στρατεύματα ἦσαν λίαν ἀσθενῆ καὶ ἀνίκανα πρὸς ἐπίθεσιν. «Ἀλλ' ὁ Νικήτας καὶ ὁ Καλλέργης ἔκαμαν τὴν ἀστοχασίαν», ὡς παρατηρεῖ ὁ Κολοκοτρώνης (1), νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν εἰσβολέων παρὰ τὸ Λουτράκι, τὸ δὲ ἱππικὸν ἀπόσπασμα τοῦ Καλλέργη διεσκορπίσθη κατὰ τοὺς πρώτους πυροβολισμούς, καὶ τὸ πεζικὸν αὐτὸ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Ὁ γέρων Κολοκοτρώνης, μαθὼν ἐν Ἄργει τὰ γενόμενα, παρετήρησε δυσθύμως: «Ἀπὸ ἡμέραις ἐγύρευα τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὸν Αὐγουστῖνον νὰ πάω καὶ ἐγὼ εἰς τὴν Κόρθο· ὅπου ἂν ἤθελε ὑπάγω 10 ἢ 5 ἡμέραις ἀρχήτερα δὲν ἤξευρα ἂν ἔμβαιναν μέσα» (2).

Οὕτω νῦν τὰ τάγματα τοῦ Κωλέττου, διαβάντα τὸν Ἰσθμόν, προὐχώρουν βραδέως ὡς ἀπειλητικὴ καταιγὶς πρὸς τὴν ἕδραν τῆς μέχρι τοῦδε κυβερνήσεως. Συμφώνως δὲ πρὸς τὸ πρόγραμμά των «Βασιλεὺς καὶ Σύνταγμα» καὶ τὰς πρὸς τὸν Θήρσιον δεδομένας ὑποσχέσεις των, εἶχον πονηρῶς κοσμήσει διὰ κλάδων ἐλαίας τὰ ὅπλα των, καὶ προσήρχοντο ὡς φίλοι καὶ ἐλευθερωταί. Οὕτω, χαρμοσύνως ὑπὸ τοῦ πλήθους προσαγορευόμενοι, εἰσῆλθον εἰς τὸ Ἄργος τὴν 7 Ἀπριλίου, καὶ τὴν 8 ἦσαν πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Ναυπλίου, ὅπου πολὺ πλῆθος δυσηρεστημένων ἔσπευσαν ἐκ τῆς πόλεως εἰς προϋπάντησιν αὐτῶν ὡς νικητῶν. Ἀνέστειλαν δὲ τὴν πορείαν των ἐν τῷ προαστείῳ τῆς Προνοίας.

(1) Διήγ. κλ. σελ. 213. Σημ. τ. Μετ.
(2) Διήγ. κλ. αὐτόθι. Σημ. τ. Μετ.

'Εν ταῖς τάξεσι τῶν στρατιωτικῶν ἤρξατο τότε ὡριμάζων ὁ ὑπὸ τοῦ Θηρσίου ῥιφθεὶς σπόρος, στρατιῶται δὲ καὶ ἀξιωματικοὶ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἀφίσταντο καὶ προσεχώρουν εἰς τοὺς συνταγματικούς. 'Εν Ναυπλίῳ μεγίστη ἐπεκράτει ἀνησυχία καὶ σύγχυσις, ὁ δὲ κόμης Αὐγουστῖνος ἐξέστη σχεδὸν τῶν φρενῶν. 'Αλλ' ὁ ναύαρχος 'Ρίκορδ ἐνεθάρρυνεν αὐτόν, καὶ παρώρμα εἰς τὴν μέχρις ἐσχάτων ἀντίστασιν. 'Ελέγετο, ὅτι ἔμελλεν οὗτος νὰ ἀποβιβάσῃ τοὺς ναυτικοὺς αὐτοῦ στρατιώτας παρὰ τοὺς Μύλους, καὶ νὰ προσφέρῃ αὐτοὺς εἰς διάθεσιν τῆς κυβερνήσεως, ὅπως ἀποκρούσῃ προσβολήν τινα ἐξ ῎Αργους. Καὶ ψευδὴς μὲν ἦτο ἡ τοιαύτη φήμη· ἀλλ' ἀπὸ τῶν ῥώσων προσεδοκῶντο τὰ χείριστα, καὶ ἐκ τούτου λαβὼν ὁ Θήρσιος ἀφορμὴν ἔγραψεν ἐντονωτάτην πρὸς τοὺς τρεῖς ἀντιπρέσβεις ἐπιστολὴν τὴν 6 'Απριλίου, δι' ἧς διεκήρυσσεν, ὅτι ἀνεκάλει τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ τρικρότου συνδιασκέψεως, αἵτινες ἐσκόπουν κατ' ἐξοχὴν προληπτικὰ μέτρα, καὶ ὅτι νῦν, ὅτε ἡ πραγματοποιηθεῖσα εἰσβολὴ ἔμελλε ν' ἀποκρουσθῇ διὰ τῆς βίας, οὐδὲν πλέον τοιοῦτο μέτρον ἠδύνατο νὰ ἐγκρίνῃ. Συνεβούλευσεν ἐντόνως ἀποχὴν ἀπὸ πάσης ὑπὲρ τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου ἐπεμβάσεως, καὶ σοβαρῶς ἐμέμφθη τοὺς ἀντιπρέσβεις, ὅτι τοσοῦτον ἤδη εἶχον ἐκτεθῆ ὑπὲρ τῆς «αὐτοσχεδιασθείσης ἐκείνης προσωρινῆς μοναρχίας.» Κατέκρινε δὲ σφοδρότατα τὴν ἀναφορὰν ἐκείνην, ἥτις, ὑπογεγραμμένη ὑπὸ 42 πληρεξουσίων, ἐζήτει παρὰ τῶν ἀνακτοβουλίων τὸν διορισμὸν τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου ὡς κηδεμόνος τοῦ βαυαροῦ πρίγκηπος, καὶ ἔμελλε νὰ διαβιβασθῇ ὑπὸ τοῦ ναυάρχου 'Ρίκορδ εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς 'Ρωσίας, καὶ ἀπεδοκίμασε τὴν περιαγωγὴν ὁμοίων ἀναφορῶν, ὧν μία μάλιστα εἶχεν ὑπογραφῆ ὑπὸ τῶν παίδων τοῦ ἐν Αἰγίνῃ 'Ορφανοτροφείου !

'Επανέλαβε δὲ τὴν ᾠδήν, δι' ἧς εἶχε γοητεύσει αὐτὸν ὁ Κωλέττης, ὅτι τουτέστιν οἱ φίλοι τῆς Κυβερνήσεως ἐσκευώρουν πάσῃ δυνάμει κατὰ τοῦ βαυαροῦ πρίγκηπος, ἐνῷ οἱ τῆς ἀντιπολιτεύσεως εἰλικρινῶς ἐτάσσοντο ὑπὲρ τοῦ ῎Οθωνος· καὶ ἐκεῖνοι μέν, ἔλεγεν, οὐδὲν ἄλλο διελογίζοντο ἢ τὴν ἰδίαν αὐτῶν συντήρησιν, οὗτοι δὲ μόνοι ἦσαν οἱ ἀληθεῖς βασιλικοί.

'Ο ὑπέρμετρος ζῆλος τοῦ γερμανοῦ φιλέλληνος ἐπήνεγκε τραχυ-

τάτην πρὸς αὐτὸν ἀπάντησιν τῶν τριῶν ἀντιπρέσβεων. Ὑπέδειξαν αὐτῷ οὗτοι, ὅτι ἡ ταχεῖά του πρὸς τοὺς ῥουμελιώτας ἀποστασία καὶ ἡ ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν στρατηγὸν Γκεενὲκ — «ἀκατονόμαστος ἀληθῶς διαγωγὴ» — συνετέλεσαν οὐσιωδῶς εἰς παραγωγὴν τῶν λυπηρῶν συνεπειῶν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Ἀποκρούοντες δὲ τὰς ἐν τῷ μέλλοντι συμβουλὰς αὐτοῦ, διεκήρυξαν ἀνακριβεῖς τοὺς πραγματικούς του ἰσχυρισμοὺς περὶ τοῦ ναυάρχου Ῥίκορδ καὶ τοῦ Ῥάϊκοφφ. Ὁ Ῥίκορδ, εἶπον, οὐδόλως ἀπεβίβασε στρατὸν εἰς τοὺς Μύλους, οὔτε ὁ ταγματάρχης Ῥάϊκοφφ παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ἀναφοράς, ἀπερχόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ταῦτα δὲ πάντα ἦσαν χιμαιρικαὶ τοῦ Θηρσίου ὀπτασίαι, καὶ πρὸς διάλυσιν τῶν ἀνησυχιῶν καὶ τῶν φόβων, ὑφ' ὧν ἐφαίνετο κατειλημμένος, ἠδύναντο νὰ τὸν διαβεβαιώσωσιν, «ὅτι ὁ ἡγεμὼν οὐδεμίαν ἤθελεν εὕρει κατὰ τὴν ἔλευσίν του δυσκολίαν, ὅπως παραλάβῃ τὰς ἡνίας τῆς κυβερνήσεως παρὰ τῶν χειρῶν τῶν κρατούντων αὐτὰς σήμερον.»

Ὅπως ὅμως καὶ ἂν κρίνῃ τις περὶ τῆς «μεταβολῆς τοῦ φρονήματος» (1), εἰς ἣν ἐξεβίασε τὸν γερμανὸν καθηγητὴν ἡ τύρβη τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ἡ ἐπιτυχία ἐδικαίωσε τὴν μερίδα εἰς ἣν ταχέως εἶχε προσχωρήσει. Ὁ κόμης Αὐγουστῖνος ἦν ἀνίκανος νὰ ἀναστείλῃ τὸ ῥεῦμα τῆς εἰσβολῆς καὶ νὰ ἀνακόψῃ τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν τῶν ῥουμελιωτῶν. Πάντα δ' ἐξήρτηντο ἐκ τούτου, ἂν δηλ. οἱ ἀντιπρέσβεις ἤθελον ἀποφασίσει νὰ προβῶσι καὶ εἰς τὰς συνεπείας τῶν μέχρι τοῦδε φιλικῶν πρὸς τὴν κυβέρνησιν διαθέσεών των, διατάσσοντες τὰ πλοῖά των νὰ πυροβολήσωσι κατὰ τῶν εἰσερχομένων ῥουμελιωτῶν, καὶ χύνοντες τὸ αἷμα τῶν ναυτῶν των δι' ἐσωτερικὸν ὅλως καὶ κομματικὸν ἑλληνικὸν ζήτημα.

Ἡ εἰς τὸ ἄκρον ὅμως τοῦτο ἐξώθησις τῶν πραγμάτων συνέφερε μόνον εἰς τὸν Ῥίκορδ, καὶ οὗτος μόνος τὴν ἤθελεν. Ἀλλ' ὁ Δώκινς μετὰ πολλοῦ ἐνδοιασμοῦ καὶ ὁ βαρῶνος Ῥουὰν μετὰ μεγάλης ἀντιπαθείας ἤθελον παρακολουθήσει, προκειμένου νὰ διατηρηθῇ διὰ θυσιῶν ὁ κόμης Αὐγουστῖνος.

(1) Κατὰ τῆς μομφῆς ταύτης διεμαρτυρήθη ὁ Θήρσιος δι' ἐπιστολῆς τῆς 8 Ἀπριλίου, λέγων: «Ὅτε εἶδον ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ πράγματα ἐν Περαχώρᾳ, ἐπείσθην, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀνακοπῇ τὸ κίνημα, ἐὰν ἅπαξ ἤρχιζε.»

Οὕτω δὲ ἡ ἀγανάκτησις, ἣν ἐξέφρασαν ἀποδοκιμάζοντες τὴν ἀπόστασιν τοῦ Θηρσίου, ὑπῆρξε κυρίως ἡ ἰσχυροτάτη ὑποστήριξις, ἣν παρέσχον εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Προτιμήσαντες δὲ νὰ ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τοῦ ἐπέμβασιν ὀρεγομένου καθηγητοῦ μᾶλλον, ἢ κατὰ τῶν ῥουμελιωτῶν, ἐχαιρέτισαν ὡς οὐρανόπεμπτον βοήθειαν τὸ ἀντίγραφον νέου τινὸς λονδινείου πρωτοκόλλου τῆς 7 Μαρτίου, ὅπερ ἔφθασε τὴν 8 Ἀπριλίου εἰς Ναύπλιον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως δι' ἀγγλικῆς φρεγάτας. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει βρετανὸς πρεσβευτὴς εἶχεν ὀρθῶς προϊδεῖ, ὅτι τὸ ἔγγραφον ἐκεῖνο ἠδύνατο νὰ φθάσῃ εὐτυχῶς εἰς Ἑλλάδα πρὸ τοῦ πρωτοτύπου, καὶ νὰ ἀναστείλῃ οὕτω τὸ δεινὸν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

Βασιζόμενον ἐπὶ τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Στράτφορδ Κάννιγκ τῆς 28 Δεκεμβρίου, ὑπέθετε τὸ πρωτόκολλον, ὅτι αἱ γενόμεναι βεβαίως ἤδη διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῶν ἀντιπρέσβεων καὶ τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, πρὸς σχηματισμὸν προσωρινῆς κυβερνήσεως ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερίδων, εἶχον καταλήξει εἰς αἴσιον πέρας. Ἀπῄτει δὲ παρά τε τῶν ἀντιπρέσβεων καὶ τῶν ναυάρχων νὰ παράσχωσιν εἰς τὴν προσωρινὴν ταύτην κυβέρνησιν τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀποτελεσματικὴν αὐτῶν συνδρομήν, μέχρις οὗ ὁ νέος ἡγεμὼν ἀνεκοίνου τὴν περὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ κράτους ἀπόφασιν αὐτοῦ. Οὕτω παρείχετο εὔσχημος πρὸς ὑποχώρησιν διέξοδος εἰς τοὺς πράκτορας τῶν Δυνάμεων, οἵτινες ἠδύναντο νῦν νὰ χαρακτηρίσωσι τὴν γενομένην παρ' αὐτῶν ἀναγνώρισιν τῆς κυβερνήσεως τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου ὡς προσωρινὸν θεραπείας μέτρον, ληφθὲν πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου· ἀπεσοβεῖτο δὲ πρὸς στιγμὴν ἡ κρίσις ἐνόπλου ἐπεμβάσεως. «Τοῦτο θὰ μᾶς σώσῃ!» (Cela nous sauvera!), ἀνέκραξεν ὁ Δώκινς περιχαρής, καὶ ὁ βαρῶνος Ῥουὰν ᾐσθάνθη ἐπίσης εὐχάριστόν τινα ἔκπληξιν, ὡσεὶ ἐλύετο ὁ βρόχος ὃν εἶχε θέσει περὶ τὸν τράχηλόν του ἡ ῥωσικὴ διπλωματία.

Ὁ κόμης Αὐγουστῖνος συνῃσθάνθη, ὅτι τὸ ἔδαφος ἐσείετο ὑπὸ τοὺς πόδας του, ὅτε οἱ ἀντιπρέσβεις ἀπηύθυναν αὐτῷ τὴν 8 Ἀπριλίου διακοίνωσιν, δι' ἧς τὸν προσεκάλουν,—λίαν ἔτι ἀορίστως, ἐννοεῖται—ὅπως συμπράξῃ εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 7 Μαρτίου. Προσεπάθησε δέ, πεποιθὼς ἐνδομύχως ἐπὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Ῥίκορδ, νὰ

κερδήσῃ καιρόν, καὶ ἐζήτησεν ἀντίγραφον καὶ ἐπίσημον ἀνακοίνωσιν τοῦ ἐν λόγῳ πρωτοκόλλου· ἀλλ' οἱ ἀντιπρέσβεις, κάλλιστα τὸν σκοπόν του διαβλέποντες, περιήγαγον αὐτὸν εἰς τὰ ἔσχατα, καὶ ἀνεκοίνωσαν αὐτῷ, ὅτι ἔπρεπε νὰ καταθέσῃ πάραυτα τὴν παραίτησίν του παρὰ τῇ Γερουσίᾳ. Ἡ ἀπειλὴ δέ, ὅτι ἡ Γερουσία ἤθελε προβῇ ἐν περιπτώσει ἀρνήσεώς του εἰς καθαίρεσιν αὐτοῦ, παρήγαγε τὸ προσῆκον ἀποτέλεσμα. Ἀποθαῤῥυνθεὶς ὅλως καὶ συνταραχθείς, ὑπέγραψεν ὁ κόμης τὴν 9 Ἀπριλίου τὴν ζητηθεῖσαν παραίτησιν, καὶ ἀπέθηκε παρὰ τῇ Γερουσίᾳ τὴν παρὰ τῆς συνελεύσεως τοῦ Ἄργους δοθεῖσαν αὐτῷ ἐξουσίαν.

Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο μὲν ἡ τῶν ἀντιπρέσβεων διαγωγὴ ὑπῆρξε σύμφωνος πρὸς τὴν θέσιν αὐτῶν καὶ τῶν πραγμάτων τὴν κατάστασιν. Ἀλλ' ἡ ἐπιτυχία τῆς διπλωματικῆς των ἐπεμβάσεως παρεζάλισεν αὐτούς. Φροντίζοντες δὲ μᾶλλον νὰ ἐκτελέσωσι τὸ μέρος αὐτῶν μέχρι τέλους καὶ νὰ συγκαλύψωσι τὴν μέχρι τοῦδε ἀνικανότητά των, ἢ νὰ χρησιμοποιήσωσι πρὸς τὸ συμφέρον τῆς χώρας τὴν κατὰ τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου νίκην, κατήντησαν νὰ δημιουργήσωσι κυβέρνησιν, ἥτις εἰς πάντα νοήμονα δὲν ἠδύνατο νὰ φανῇ τι ἄλλο ἢ ἄψυχον καὶ μὴ βιώσιμον φάσμα. Παρεκίνησαν τὸν κόμητα νὰ προσκαλέσῃ τὴν Γερουσίαν, ὅπως ἐκλέξῃ προσωρινὴν κυβέρνησιν μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως. Ἦτο δὲ τοῦτο προδήλως πλαγία τις θύρα, δι' ἧς τὸ διὰ τῆς μεγάλης θύρας ἀποβληθὲν καποδιστριακὸν κόμμα ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν.

Καθότι, ὅτε οἱ ἀντιπρέσβεις προσεκάλεσαν τὴν τυφλῶς εἰς τὸ καποδιστριακὸν κόμμα ἀνήκουσαν Γερουσίαν νὰ ἐκλέξῃ τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν, τοιοῦτον ὑπῆρξε τῆς ἐκλογῆς τὸ ἀποτέλεσμα, ὥστε ἡ σχηματισθεῖσα κυβέρνησις οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ἐξακολούθησις τῆς κυβερνήσεως τοῦ Αὐγουστίνου Καποδιστρίου ὑπὸ ἄλλο ὄνομα.

Οὕτως ἡ Γερουσία εἶδε πάλιν, ὅτι ἠδύνατο νὰ παρέλθῃ εἰς μέσον ὡς μόνον ὑφιστάμενον νόμιμον σῶμα. Λαβοῦσα δὲ ὑπ' ὄψιν τὸν κίνδυνον τῆς πατρίδος καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς περὶ ἡσυχίας καὶ ἀσφαλείας μερίμνης, ἐψήφισε τὴν 9 Ἀπριλίου, ὅτι πενταμελὴς ἐπιτροπή, ἀποτελουμένη ὑπὸ τῶν Κολοκοτρώνη, Ζαΐμη, Μεταξᾶ, Βουδούρη καὶ Κωλέττου, ἔμελλε νὰ ἀναλάβῃ, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Διοικητικὴ ἐπιτροπὴ*

τῆς *Ἑλλάδος* τὰ ἔργα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, μέχρις ἀφίξεως τοῦ ἡγεμόνος ἢ τοῦ ἐπιτρόπου του. Ποίαν ὅμως ἀπόδειξιν τῆς συνδιαλλαγῆς καὶ ἐξαλείψεως τῶν φατριῶν παρεῖχεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ συνύπαρξις τῶν ὀνομάτων τούτων; Εἶχε μὲν ἐκλεχθῆ μέλος τῆς κυβερνήσεως ὁ Κωλέττης· ἀλλ' εἶχε ληφθῆ φροντίς, ὅπως διὰ τῶν ἄλλων τεσσάρων του συναδέλφων ταχθῆ αὐτῷ ἀντιμέτωπος συντεταγμένη καὶ ἀδιάσειστος πλειονοψηφία πολιτικῶν του ἀντιπάλων καὶ ἀντιζήλων· ὥστε καὶ πάλιν ὡς πρότερον ὁ Κωλέττης κατεβάλλετο ἐν τῇ κυβερνητικῇ ἐπιτροπῇ ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας καὶ καθίστατο πάντη ἀβλαβής. Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι ὁ λογαριασμὸς εἶχε γείνει χωρὶς τοῦ ξενοδόχου, τὸ δὲ πρόσωπον περὶ οὗ κυρίως προέκειτο οὐδεμίαν ἐπεδείξατο διάθεσιν, ὅπως συντελέσῃ εἰς τὴν τοιαύτην ἀνανέωσιν τῆς ἀντιπάλου δυνάμεως καὶ τὴν διὰ διπλωματικοῦ τεχνάσματος ματαίωσιν τῶν μέχρι τοῦδε κατορθωθέντων. Οἱ ῥουμελιῶται περιῆλθον εἰς μεγίστην ἀγανάκτησιν, ὅτε ἤκουσαν τὴν τοιαύτην ἀπόπειραν φενακισμοῦ, ἤγειραν δὲ οἱ νικηταὶ τὴν δικαίαν ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των ἀπαίτησιν, ὅτι ἔπρεπε καὶ αὐτοὶ νὰ ἐρωτηθῶσι κατὰ τὴν σύστασιν τῆς κυβερνήσεως. Ἔγραψαν οὕτω πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς, ὅτι δὲν τὸν ἀνεγνώριζον, καὶ ἀπήτησαν νὰ ἀποτελέσῃ μέλος τῆς κυβερνήσεως ὁ Κώστας Μπότσαρης, καὶ τὰ λοιπὰ αὐτῆς μέλη νὰ ὁρκισθῶσιν ἐνώπιον τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνικῶν στρατευμάτων. Ἐπέμειναν δὲ προσέτι ἀπαιτοῦντες παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν, ὅπως προκληθῇ ἡ ὁριστικὴ κρίσις ὑπὸ τὰ τείχη αὐτὰ τοῦ Ναυπλίου.

Ἐξ ἄλλου ὅμως μέρους οἱ ἀντιπρέσβεις εἶχον σοβαρῶς ἐκτεθῆ, καὶ ἀποβιβάσαντες στρατεύματα, ἐξεφράσθησαν ῥητῶς, ὅτι ἀπόφασιν εἶχον νὰ ὑπερασπισθῶσι τὸ Ναύπλιον κατὰ τῶν ῥουμελιωτῶν.

«Ἂν οἱ κύριοι οὗτοι, ἀνέκραξεν ὁ βαρῶνος Ῥουάν, ἔλθωσιν ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Ναυπλίου, θὰ πυροβοληθῶσιν ὡς λυσσαλέοι κύνες».

Οὕτω δὲ τὸ ἄστρον τοῦ «Κυβερνήτου», καί τοι ἐσκοτισμένον ἤδη, ἐφαίνετο πάλιν προβαῖνον διὰ τῶν νεφελῶν. Ἡ καποδιστριακὴ μερὶς ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ ἐπὶ τὴν συνδρομὴν τῶν ῥώσων, ἄγγλων καὶ γάλλων στρατιωτῶν, καὶ τὸ κυβερνητικόν της σύστημα, ὅπερ εἶχεν ἤδη

δικασθῇ καὶ καταδικασθῇ ἐν Ἑλλάδι, ἐστηρίζετο καὶ πάλιν ἐν τῇ ἐσχάτῃ αὐτοῦ ὥρᾳ διὰ τῆς αὐθεντείας τῶν Δυνάμεων.

Ἀλλὰ καὶ τότε πάλιν παρενέβησαν αἱ μεσιτευτικαὶ προσπάθειαι, ἃς εἶχεν ἤδη πρότερον καταβάλει ὑπὲρ τῶν ῥουμελιωτῶν ὁ Θήρσιος. Ὁ αὐλικὸς τῆς Βαυαρίας σύμβουλος τοσοῦτον προέβη κατὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν ὑπὲρ τοῦ Κωλέττου συμπαθειῶν του, ὥστε ὑπεσχέθη καὶ χρηματικὴν βοήθειαν ἐκ μέρους τοῦ βαυαροῦ μονάρχου εἰς τοὺς εἰσβαλόντας ἤδη εἰς Ἄργος ῥουμελιώτας, καὶ ἐξέδωκε συναλλαγματικὴν 20,000 φράγκων ἐπὶ τοῦ αὐλικοῦ τραπεζίτου τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου. Ἔγραψε δὲ νῦν ἐν μεγίστῳ ἐρεθισμῷ πρὸς τὸν Κωλέττην, παρακαλῶν αὐτὸν νὰ ἀναστείλῃ τὴν κατὰ τοῦ Ναυπλίου πορείαν του. Ὅτε ὅμως ὁ Κωλέττης, εἴτε μὴ λαβών, εἴτε παριδὼν τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ, ἐκίνησε τὴν πρωΐαν τῆς 10 Ἀπριλίου μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ του ἐξ Ἄργους, καὶ ἀναπόφευκτος ἐπέκειτο σύγκρουσις αἱματηρά, ὁ γερμανὸς καθηγητής, συνῳδὰ πρὸς τὴν μεσιτευτικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν, ἔδραμεν ἐκτὸς τῶν πυλῶν τοῦ Ναυπλίου, ὅπως κρατήσῃ μακρὰν ἀλλήλων τὰ ἀντιμαχόμενα μέρη, καὶ προλάβῃ τὴν μάχην.

Ἐν τῷ προαστείῳ εἶδε τοὺς καποδιστριακοὺς τασσομένους πενιχρῶς εἰς μάχην, ἔδραμε δ' ἔφιππος μετὰ τοῦ Μάσσωνος πρὸς τοὺς ῥουμελιώτας, ὧν ἥ τε τάξις καὶ ἡ εἰς μάχην παρασκευὴ ἐπέβαλον αὐτῷ τὰ μέγιστα. Τὸ πεζικὸν προέβαινε διὰ τῶν σπαρτῶν, τὸ δὲ μέτωπον αὐτοῦ ἐξετείνετο κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς πεδιάδος. Προηγοῦντο δὲ τῶν ἰδίᾳ σωμάτων οἱ σημαιοφόροι, ὧν αἱ σημαῖαι ἐκυμάτιζον ἐν μακρᾷ σειρᾷ εἰς τὸν ἄνεμον, καὶ πρὸ ἑκάστου σημαιοφόρου ἵππευεν ὁπλαρχηγός, ἐστολισμένος εἰς μάχην ὡς εἰς ἑορτήν, φέρων πορφυρᾶν καὶ βαρυποίκιλτον ἐνδυμασίαν καὶ ἀκτινοβολοῦντα ὅπλα.

Ὁ Θήρσιος ἀπήντησε κατὰ πρῶτον τὸ πρὸς ἀριστερὰν ἐγγύτερον τῶν ὀρέων προκεχωρημένον ἱππικόν, διοικούμενον ὑπὸ τοῦ Χατζῆ-Χρήστου· παρέστησε δὲ εἰς τὸν ἡγέτην αὐτοῦ, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ προχωρήσωσι, καὶ ὅτι οἱ κυβερνητικοὶ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ συνεννοηθῶσι πρὸς αὐτοὺς καὶ νὰ συνομολογήσωσιν εἰρήνην πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Ναυπλίου. Εἶπε δὲ νὰ καλέσωσι τὸν Κωλέττην, ὅπως ἀπέλθῃ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν, καὶ κανονίσωσιν ἐκεῖ τὰ πράγματα μετὰ τῶν

ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων. Ὁ πόλεμος, προσέθηκεν, οὐδένα πλέον εἶχε σκοπόν, ἀφοῦ ὁ Αὐγουστῖνος ἔπεσεν, ὁ βασιλεὺς ἐξελέχθη, καὶ ἡ ἀντιβασιλεία του ἦν ἐγγύς.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ῥουμελιωτῶν ἀνέστειλαν τὴν πορείαν των, καὶ ἐφάνησαν διατεθειμένοι νὰ ἀκούσωσι τὰς παραστάσεις τοῦ γερμανοῦ μεσίτου· ἀλλ' ἐνῷ ἔτι διεπραγματεύετο πρὸς αὐτοὺς ὁ Θήρσιος, ἐπῆλθε ῥαγδαιοτάτη βροχή, καὶ οἱ στρατιῶται τοῦ Χατζῆ-Χρήστου καὶ τοῦ Γρίβα ἤρξαντο θορυβοῦντες καὶ μετ' ἀνυπομονησίας ἀναφωνοῦντες, ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπομείνωσι τὴν βροχήν· ἐζήτουν δὲ νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰς οἰκίας, καταλύοντες ἐν τοῖς προαστείοις, καὶ ὑπέσχοντο, ὅτι «οὔτε πυροβολισμὸς ἤθελεν ἀκουσθῇ, οὔτε βελόνη ἀφαιρεθῇ.» Ὁ Θήρσιος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν τοσοῦτον φυσικὴν τῶν ῥουμελιωτῶν ἐπιθυμίαν· ἔπραξε δὲ μάλιστα πᾶν τὸ ἐπ' αὐτῷ, ὅπως πείσῃ τοὺς ἐν Προνοίᾳ τεταγμένους καποδιστριακοὺς νὰ ὑποδεχθῶσιν εἰρηνικῶς τοὺς ἐπερχομένους ἐναντίους, καὶ μετεβλήθη οὕτω βεβαίως διὰ τῆς φορᾶς τῶν γεγονότων ἀπὸ μεσίτου εἰς καταλυματίαν τῶν ἀνταρτῶν. Ἄλλως δὲ τὸ ἔργον του οὔτε εὐχερὲς ἦτο οὔτε ἀκίνδυνον.

Ὅτε οἱ τοῦ Ῥάγκου στρατιῶται, οὐδὲν περὶ εἰρήνης ἀκούοντες καὶ συμβιβασμοῦ, ἐπυροβόλησαν κατὰ τῶν ῥουμελιωτῶν, διαδραμὼν ὁ Θήρσιος μετὰ τοῦ νέου Στουρνάρη τὰς ὁδοὺς πρὸς τὸ ἀπειλούμενον σημεῖον, ἔνευσε διὰ λευκοῦ ῥινομάκτρου πρὸς τὸ πρῶτον ὑπὸ ἐνόπλων κατειλημμένον παράθυρον, καὶ κατέστησεν ἀξιωματικόν τινα, διοικοῦντα ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Ῥάγκου, ὑπεύθυνον ἐν ὀνόματι τοῦ ἀνωτέρου του καὶ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ διὰ πάντα πυροβολισμόν, καὶ τὰς συνεπείας αἵτινες ἤθελον ἐπακολουθήσει, ἂν ἀνθίσταντο πεισμόνως εἰς τὴν εἰρήνην, ἣν ἤθελεν οὗτος συνομολογήσει ἐν ὀνόματι τοῦ μονάρχου των.

Αἱ ἔντονοι αὗται παραστάσεις ἐπήνεγκον ἀποτέλεσμα. Ὑπασπιστής τις ἀπεστάλη πρὸς τὸν Ῥάγκον εἰς τὸ φρούριον, ὁ δὲ Θήρσιος παρέστησεν εἰς τοὺς στρατιώτας, ὅτι ἦν ὄνειδος νὰ ἐπιζητῶσιν οἱ τῆς πατρίδος ἐλευθερωταὶ τὴν ἀλληλοσφαγίαν των, καθ' ἣν στιγμὴν προσεδόκων τὴν ἔλευσιν τοῦ ἀγαπητοῦ των βασιλέως· κατώρθωσε δέ, ἀφοῦ ἀφίκετο ἡ ποθητὴ καθησυχαστικὴ ἀπάντησις τοῦ ἀρχηγοῦ,

διατάσσοντος εἰς τοὺς στρατιώτας του φιλικὴν καὶ ἀδελφικὴν συμπεριφορὰν πρὸς τοὺς ἄλλους, ὥστε τὰ κυβερνητικὰ στρατεύματα ἀνεμίχθησαν εἰρηνικῶς ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ ταῖς ὁδοῖς μετὰ τῶν τέως ἐχθρῶν των, καὶ ἐζητωκραύγαζον κοινῶς ὑπὲρ τοῦ βασιλέως, τοῦ συντάγματος καὶ αὐτοῦ τοῦ Κωλέττου.

Μετ' ὀλίγον ἐφάνη καὶ ὁ Κωλέττης αὐτός· διεκήρυξεν ὅμως, ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἡσυχίας ἦν ἀδύνατος, ἐνόσῳ ὁ Μεταξᾶς καὶ ὁ Κωλέττης διετέλουν μέλη τῆς Κυβερνήσεως.

Ἀναγκαῖον ἦτο νὰ πεισθῇ, ὅπως ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ἀντιπρέσβεων καὶ τῆς Γερουσίας περὶ ἀναμορφώσεως τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς. Ἤθελεν ὅμως ἄρά γε τολμήσει νὰ εἰσέλθῃ ἔφιππος εἰς πόλιν κατεχομένην ὑπὸ θανασίμων του ἐχθρῶν καὶ νὰ συνδιασκεφθῇ μετ' αὐτῶν;

Καὶ ἐν τούτῳ δὲν ἀπέκαμεν ὁ μεσιτευτικὸς τοῦ Θηρσίου ζῆλος, μέχρις οὗ ὁ Κωλέττης, λαβὼν ἐπὶ τούτῳ πρόσκλησιν τοῦ βαρώνου Ῥουάν, ἐδήλωσεν ὅτι ἦτο ἕτοιμος νὰ μεταβῇ εἰς Ναύπλιον ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς γαλλικῆς πρεσβείας.

Ὁ γερμανὸς καθηγητὴς ἤκουσε σοβαρωτάτας παρὰ τῶν πιστῶν ῥουμελιωτῶν παραστάσεις περὶ τοῦ κινδύνου εἰς ὃν ἐξέθετε τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν. «Ἀναλαμβάνεις, ἀνέκραξε πρὸς αὐτὸν ὁ Μακρυγιάννης, νὰ φέρῃς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἔθνους εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοπέδου καὶ τῆς βίας τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ἐφόνευσαν ἐν Ἄργει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του τοὺς πιστοτάτους αὐτοῦ φίλους, καὶ ἐπεκήρυξαν κατὰ τὴν συνέλευσιν αὐτῶν ἀμοιβὴν εἰς τὴν κεφαλήν του. Ἀπέρχεται ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν καὶ τὴν εὐθύνην σου.»

Πλὴν βίᾳ τῶν ἐνδοιασμῶν τούτων, ὅτε ἔφθασεν ἡ ὑπόσχεσις ἀσφαλοῦς συνοδείας, εἰσήλασεν ὁ «ἀρχηγὸς τοῦ ἔθνους» ἔφιππος τὴν 10 Ἀπριλίου εἰς Ναύπλιον, συνοδευόμενος ὑπὸ 25 ὁπλαρχηγῶν. Αἱ πύλαι ἐκλείσθησαν ὄπισθεν αὐτοῦ, τὸ ἦθος ὅμως τοῦ λαοῦ ἠδύνατο νὰ καθησυχάσῃ αὐτὸν περὶ παντὸς κινδύνου. Ἔτρεχον πανταχόθεν νὰ τὸν ἴδωσιν, ἔτεινον αὐτῷ τὴν δεξιάν, καὶ κατεφίλουν τὰ ἐνδύματά του· πάντα κύκλῳ τὰ παράθυρα καὶ αἱ στέγαι τῶν οἰκιῶν ἔβριθον ἀνθρώπων, καὶ ἄμετρος ἀντήχησεν ἀγαλλίασις ἐκ τοῦ συνωθουμένου περὶ αὐτὸν καὶ βραδέως συμπορευομένου πλήθους. Ἡ πομπὴ παρῆλθε τὴν

πλατεῖαν, ἐν ᾗ εὑρίσκετο τὸ μέγαρον, ὅπερ εἶχε κατοικήσει ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας καί κατῴκει νῦν ἔτι ὁ Αὐγουστῖνος. Αἱ αὐλαῖαι τῶν παραθύρων εἶχον καταβιβασθῆ· ἀλλ', ὡς κατόπιν ἐγνώσθη, ὄπισθεν μιᾶς ἐξ αὐτῶν ἵστατο ὁ κόμης Αὐγουστῖνος, καὶ ἀνέσυρεν αὐτὴν μικρόν, ὅπως ἴδῃ τὰ γινόμενα. Εἶδεν ἐγγίζουσαν καὶ παρερχομένην ὑπὸ τὰ παράθυρά του τὴν θριαμβευτικὴν τοῦ ἐχθροῦ του πομπήν, καὶ κατενόησεν ἐκ τῆς περὶ αὐτὸν ἀμέτρου ἀγαλλιάσεως, ὅτι ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ οὐδὲν εἶχε πλέον νὰ ἐλπίσῃ ἐν Ἑλλάδι. Τοσούτῳ δὲ βαθεῖα ὑπῆρξεν ἡ ἐντύπωσις, ἣν παρήγαγεν ἐπ' αὐτὸν ἡ ἔκρηξις ἐκείνη τοῦ ἀπὸ μακροῦ καταστελλομένου ἐνθουσιασμοῦ τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, καὶ τοσούτῳ μέγας ὁ φόβος τῆς ἐκδικήσεως ἐκείνων, οὓς εἶδε παρελαύνοντας ὑπερηφάνους καὶ ἀπειλητικοὺς ὑπὸ τὰ παράθυρά του, ὥστε ἀπεφάσισε πάραυτα νὰ καταλίπῃ ἀνυπερθέτως τὴν Ἑλλάδα. Ἅμα ἐπελθούσης τῆς νυκτός, μετεκομίσθησαν εἰς τὴν φρεγάταν τοῦ ναυάρχου Ῥίκορδ τὰ ἔγγραφα, τὸ ταμεῖον καὶ τὰ λοιπὰ κειμήλια τῆς οἰκογενείας, ὡς καὶ τὸ πτῶμα τοῦ φονευθέντος Κυβερνήτου, καὶ περὶ τὴν 10 ὥραν τῆς ἑσπέρας ἐπεβιβάσθη ὁ κόμης Αὐγουστῖνος μεθ' ὅλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του, τοῦ κυρίου Μουστοξύδη καὶ ἄλλων τινῶν ἐκ τῶν μᾶλλον ἐμπίστων αὐτοῦ καὶ οἰκείων. Τὴν ἐνδεκάτην δὲ ὥραν, ὅτε ἀπὸ τῶν ἐγγὺς ὀρέων ἄρχεται πνέουσα ἡ ἀπόγειος αὔρα, κυλίουσα ἔξω τοῦ κόλπου τὰ κύματα, ἀνείλκυσεν ἡ φρεγάτα τὴν ἄγκυραν, καὶ ἡ καποδιστριακὴ οἰκογένεια, ἀποκομίζουσα ὅ,τι κατώρθωσε νὰ σώσῃ ἐκ τοῦ ναυαγίου τῶν ἐλπίδων της, κατέλιπε τὰς ἑλληνικὰς ἀκτὰς καὶ τὴν σκηνὴν τῆς θρυμματισθείσης ἰσχύος της, ὅπως ἐπανακάμψῃ ἐσαεὶ εἰς τὴν πατρίδα της Κέρκυραν (1).

Πεσόντος ὅμως τοῦ Αὐγουστίνου Καποδιστρίου δὲν συγκατέπεσε καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ, ἧς ἐμπόδιον μάλιστα ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἕνεκα τῆς ἀνικανότητός του, οὔτε ἐξηλείφθησαν αἱ δυσχέρειαι, ἃς ἀπήντα ἡ μεταξὺ τῶν ἀντιπρέσβεων καὶ τοῦ Κωλέττου διαπραγμάτευσις. Ὁ Κωλέττης ἤθελε νὰ διαγράψῃ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν μελῶν τῆς κυβερ-

(1) Ἐκ τοῦ Θηρσίου: «Ἀπολογία φιλέλληνος». Θηρσίου Βίος, Λειψ. 1866. Τόμ. Β'. σελ. 172. Πρβλ. τὴν Ἔκθ. τοῦ Ῥίκορδ, τῆς 17 Ἀπριλίου 1832, ἐν τοῖς Παραρτ' Ἐκθ. ἐκ Ναυπλ. τῶν 15 καὶ 30 Ἀπριλίου.

βερνήσεως τὰ δύο μυσαρὰ ὀνόματα τοῦ Μεταξᾶ καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη· ἂν δὲ τοῦτο ἦν ἀδύνατον, προέτεινε νὰ ἀφεθῇ ἐνεργοῦσα ἡσύχως τὰ καθ' ἑαυτὴν ἡ κυβέρνησις, ἣν εἶχεν αὐτὸς ἱδρύσει ἐν Ἄργει, καὶ νὰ τῇ δοθῶσι μόνον μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἡγεμόνος τὰ πρὸς διατροφὴν τῶν στρατευμάτων της μέσα, ὅπως προληφθῶσιν οὕτω λεηλασίαι καὶ ἀταξίαι ἐν τῇ Πελοποννήσῳ. Εἰς τὸν Θήρσιον αὐτὸν ὡμολόγησεν, ὅτι δὲν εἶχεν ἐν τῷ θυλακίῳ του πλείω τῶν **250** φράγκων, ὁ δὲ ἀκάματος φιλέλλην ἠναγκάσθη νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν γενναιότητα τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ὑπὲρ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπολιτεύσεως.

Καὶ ὡς πρὸς τὸ προσωπικὸν ζήτημα ἔπραξεν ἐπίσης ὁ Θήρσιος ὅ,τι ἠδύνατο. Παρεκάλεσε θερμῶς τὸν Μεταξᾶν νὰ προσφέρῃ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ θῦμα ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐημερίας· οὗτος δὲ εὑρέθη εὐδιάθετος νὰ παραιτηθῇ οἰκειοθελῶς, δι' ὃ καὶ κατηγορήθη ὡς δειλὸς καὶ ἄτιμος ὑπὸ τοῦ Ῥίκορδ.

Παρὰ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνου δὲν ἠδύνατό τις βεβαίως νὰ προσδοκᾷ εὐχερῆ συνεννόησιν, οὔτε διέκρινε συνήθως τὸν γέροντα προσήνεια καὶ συμβιβαστικὸν πνεῦμα. Εἰρωνευόμενος τὰς ἐνεργείας τῶν ἀντιπάλων του ἔλεγεν, ὅτι ὁ κόσμος ἀπεκάλεσεν αὐτοὺς συνταγματικοὺς καὶ δὲν εἶδεν ὅτι ἦσαν ἀνατροπεῖς (1). Ἵδρυσαν, διηγεῖται, ἐπιτροπὴν πενταμελῆ, «καὶ ἀπεφάσισαν καὶ ἐμένα· καὶ ἐγὼ ἀποκρίθηκα, δὲν εἶμαι ἄξιος» (2).

Ὅτε βραδύτερον ἐσχηματίσθη ἡ επταμελὴς ἐπιτροπή, ἀπέστειλεν ὁ Γέρων τὸν Γενναῖον μετὰ χιλίων ἀνδρῶν εἰς τοὺς Μύλους «νὰ ἰδοῦμε, ὡς λέγει, τὸ Σύνταγμα τί θέλει κάμει» (3). Εἰς τὸν Ζαΐμην δὲ καὶ τὸν Κολιόπουλον ὑπεσχέθη, λέγων: «Σύρτε κάτω, καὶ ἂν γείνῃ εὐταξία καὶ κάμῃ ἡ ἐπιτροπὴ εὐταξία ἀπὸ τ' Ἀνάπλι ἕως εἰς τὸ Ἄργος, ἐγὼ θέλω μείνει ἥσυχος, καὶ τραβάω καὶ τὸν Γενναῖο καὶ πηγαίνω εἰς τὸ σπίτι μου καὶ ἡσυχάζω· εἴτε μὴ καὶ τὸ Σύνταγμα ἁπλωθῇ μέσα εἰς τὴν Πελοπόννησο, ἐγὼ βέβαια διὰ τὴν πατρίδα

(1) «Ἄκουε ὁ κόσμος τὸ Σύνταγμα, καὶ δὲν ἤξευρε πῶς εἶνε σύντριμμα», λέγει ὁ Κολοκοτρώνης παρὰ Τερτζέτῃ, Διήγ. κ. λ. σελ. 243. Σημ. τ. Μετ.

(2) Διήγ. σελ. 244.

(3) Um zu beobachten, μεταφράζει ὁ συγγραφεύς, παραμορφῶν τὴν ἔννοιαν τοῦ πρωτοτύπου. Σημ. τ. Μετ.

ἔχω τόσα αἵματα καὶ κόπους, καὶ θὰ κάμω ὅ,τι δύνωμαι, νὰ ἐμποδίσω τὸ κακό.»

Καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν ἐπίσης ὀπαδῶν τοῦ Καποδιστρίου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προσδοκῶνται συνδιαλλακτικαὶ διαθέσεις. Ἀστυνομία, διοίκησις τῆς πόλεως, κυβέρνησις τῶν τοῦ πολέμου καὶ ὑπουργεῖα κατείχοντο ἔτι ὑπ' αὐτῶν. Ὁ Νικήτας μετὰ τοῦ ὑπολοίπου τῶν στρατιωτῶν του, ὁ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸς Ῥόδιος, ὁ πιστὸς πορτογάλλος Ἀλμεΐδας, ἡγούμενος ἐθνοφρουρᾶς ἐνισχυθείσης καὶ ἐνθαρρυνθείσης ὑπὸ ῥώσων ναυτῶν· πάντες οὗτοι ἐνήργουν δραστηριώτατα ὅπως ἐξερεθίσωσι τὸν λαὸν κατὰ τοῦ Κωλέττου. Ἐν τῷ βάθει δὲ ἔμενεν ἀγρυπνῶν ὁ ναύαρχος Ῥίκορδ, καὶ μετ' ἐκφανοῦς ἀγανακτήσεως κατέκρινε τὰ γενόμενα πάντα, τὴν ἀδυναμίαν, τὸν φόβον καὶ τὴν ἀτιμίαν τῆς κυβερνήσεως, καὶ τὰς σκευωρίας τῶν συναδέλφων του.

Ὁ Ῥίκορδ παραπονεῖται δι' ἐκθέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Νέσελρωδ τῆς 7 (19) Ἀπριλίου, ὅτι παρῃτήθη τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τῆς καταλήψεως τοῦ Παλαμιδίου διὰ ναυτικῶν στρατιωτῶν τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων. «Αἱ ῥᾳδιουργίαι τῶν συμμάχων ἡμῶν, γράφει, ἔσχον πάσας τὰς συνεπείας, ὅσας δὲν κατώρθωσαν νὰ περιστείλουν αἱ προσπάθειαί μου. Ἡ ἐνέργειά μου καὶ ἡ τοῦ Κ. Ῥούκμαν παρελύθησαν ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς ἀντενεργείας τῶν συμμάχων ἡμῶν καὶ τῶν διοικητῶν τῶν ναυτικῶν των δυνάμεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς ἀτιμίας καὶ τῆς ἀνικανότητος μελῶν τινων τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως. Οἱ ἐπαναστάται προσήγγισαν εἰς τὰ τείχη τοῦ Ναυπλίου πεποιθότες ἐπὶ τοὺς γάλλους, ὑποστηριζόμενοι διὰ τῆς ἀδρανείας τῶν ἄγγλων, καὶ χάρις εἰς τὴν δειλίαν τῆς κυβερνήσεως. Τούτου δ' ἕνεκα οὐδὲν ἀπήντησαν ἐμπόδιον, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ οἱ ἄοπλοι καὶ ἀνυπεράσπιστοι πολῖται ἐτράπησαν εἰς φυγήν, ἅμα ὡς προσήγγισαν τὰ ληστρικὰ στίφη, ἐν οἷς εὑρίσκοντο καὶ πλεῖστοι τοῦρκοι λειποτάκται μετὰ τῶν τουρκικῶν των σημαιῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ κατεγίνοντο οἱ ἀσημότεροι τῶν ῥᾳδιούργων ὅπως ἐξερεθίσωσι τοὺς ἐν τῇ πόλει εὑρισκομένους στρατιώτας. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καί τινες ὑπάλληλοι τῆς γαλλικῆς πρεσβείας. Συνεπείᾳ τούτων εὑρέθησαν οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι μεταξὺ διπλοῦ πυρός, ἐξ ἑνὸς μὲν ἀπειλούμενοι διὰ τῆς ἁρπαγῆς τῶν ἀνταρτῶν, ἐξ ἑτέρου δὲ διὰ τῆς στάσεως τῆς φρου-

ρᾶς· ἐτράπησαν λοιπὸν πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις, ζητοῦντες παρ' αὐτῶν βοήθειαν. Παρεκάλεσα τοὺς συναδέλφους μου νὰ ἀποβιβάσωσιν εἰς τὴν ἀκτὴν ναύτας τινὰς τῶν στόλων των, ἀλλ' ἠρνήθησαν ἐπιμόνως, μέχρις οὗ τέλος οἱ ἀντιπρέσβεις ἀνεκοίνωσαν, ὅτι ἡ νέα κυβέρνησις εἶχεν ἤδη μορφωθῇ. Τὴν 9 Ἀπριλίου περὶ τὴν ἐννάτην ὥραν τῆς ἑσπέρας, μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Κυβερνήτου, ἐστείλαμεν ἕκαστος 20 ἄνδρας εἰς τὸ παράλιον, καὶ τὴν ἐπαύριον ἦσαν ἤδη τριακόσιοι τῶν ἡμετέρων ναυτῶν ἐν τῷ Παλαμιδίῳ. Ἡ φρουρὰ αὕτη ἔσωσε τὴν πόλιν ἐκ τῶν ἀπειλούντων αὐτὴν δεινῶν, ἂν τὸ φρούριον κατελαμβάνετο, ὡς ἐσκοπεῖτο, ὑπὸ τῶν στιφῶν τοῦ Γρίβα. Οὐχ ἧττον τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ναυπλίου διετέλει πάντοτε ὑπὸ τὸν φόβον ἀχαλίνου καὶ ἀκολάστου στρατοῦ. Μὴ δυνάμενος νὰ πείσω τοὺς συναδέλφους μου, ὅπως ἀποστείλωσι πλείονας τῶν 20 ἀνδρῶν εἰς τὴν πόλιν, ἀνέλαβον ἐγὼ τὴν εὐθύνην καὶ ἀπέστειλα 100 ἔτι ἄνδρας, οἵτινες κατέλαβον τὰς σπουδαιοτέρας θέσεις καὶ συχνότατα περιεπόλουν. Τὸ μέτρον τοῦτο παρήγαγε κάλλιστα ἀποτελέσματα, χάρις εἰς τὸν ἄοκνον ζῆλον τῶν ῥώσων στρατιωτῶν. Οἱ πολῖται ἐνεθαῤῥύνθησαν ὑπὸ τοῦ ἀγρύπνου ζήλου τοῦ φρουράρχου Ἀλμέϊδα καὶ τῶν ἡμετέρων ναυτῶν, καὶ ἐσχημάτισαν ἐθνοφρουράν, οὕτω δὲ ἔπαυσαν πᾶσαι αἱ πρὸς διατάραξιν τῆς ἡσυχίας ἀπόπειραι τῶν ἀνταρτῶν καὶ τῶν πρακτόρων των. Ἐν τούτοις παρῆλθον ἤδη ἐννέα ἡμέραι, καθ' ἃς διατελοῦμεν χωρὶς κυβερνήσεως καὶ περιστοιχιζόμεθα ὑπὸ τῶν καταλαβόντων τὰ προάστεια ῥουμελιωτῶν. Ἡ ἐνεστῶσα κυβέρνησις, σχηματισθεῖσα ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν αὐτῶν καὶ τῶν τουρκικῶν στιφῶν, οὐδεμίαν παρέχει ἀσφάλειαν, οὔτε ὑπὲρ τῆς ἡσυχίας, οὔτε ὑπὲρ τῆς τάξεως.»

Ὡς βλέπει τίς, ἡ πτῶσις τοῦ Αὐγουστίνου Καποδιστρίου οὐδόλως εἶχε διαλύσει τὰ ῥωσικὰ σχέδια. Τὰς ἐπιτυχίας τῶν ῥουμελιωτῶν ἀπέδιδον οὗτοι εἰς δολοπλοκίας καὶ προδοσίαν, ἀπόφασιν δὲ εἶχον νὰ πληρώσωσι τοὺς ἐπιτυχόντας διὰ τοῦ αὐτοῦ νομίσματος. Ἐξηρέθισαν δὲ τὸν ναυπλιακὸν ὄχλον, ὅπως συναθροισθῇ πρὸ τῆς οἰκίας ἣν κατῴκει ὁ Κωλέττης, καὶ ἀπειλήσῃ νὰ κρημνίσῃ καὶ καύσῃ αὐτήν. Ὁ Κ. Ῥουὰν ἠναγκάσθη τότε νὰ παρεμβῇ, καὶ ὡδήγησε τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀντιπολιτεύσεως καὶ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς αὐτοῦ ὑπὸ γαλλικὴν σημαίαν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κατοικίαν.

Μεγίστη ὅμως τότε δυσπιστία καὶ κατάπληξις ἐγεννήθησαν παρὰ τοῖς ῥουμελιώταις, οἵτινες ἐξώρκισαν τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν νὰ καταλίπῃ τὸ φρούριον, καὶ νὰ περάνῃ τὰς διαπραγματεύσεις ἐκτὸς αὐτοῦ ἐν τῷ ἰδίῳ του στρατοπέδῳ. Μόλις δὲ κατώρθωσεν ὁ Θήρσιος δι' ὅλου τοῦ μεσιτευτικοῦ αὐτοῦ κύρους καὶ τῆς πειθοῦς του νὰ κατευνάσῃ αὐτούς. Ἀλλὰ τὸ προσωπικὸν ζήτημα τῶν μελλόντων ν' ἀποτελέσωσι τὴν ἱδρυτέαν κυβέρνησιν παρεῖχε νέας πάντοτε δυσχερείας.

Μετὰ μακρὰς τέλος συζητήσεις, παρόντων καὶ τῶν ἀντιπρέσβεων, συνεφώνησαν προφορικῶς ὁ Μεταξᾶς καὶ ὁ Κωλέττης νὰ καθιδρύσωσιν «ἑπταμελῆ» ἀντὶ «πενταμελοῦς» ἐπιτροπῆς. Ἀντὶ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅστις ἐν φρονίμῳ αὐταπαρνήσει εἶχε δώσει τὴν παραίτησίν του τὴν 11 Ἀπριλίου, ἀπεφασίσθη νὰ διορισθῇ ὁ Κολιόπουλος, καὶ ἀντὶ τοῦ Βουδούρη ὁ Κουντουριώτης. Ὁ Μεταξᾶς καὶ ὁ Ζαΐμης ἔμενον, καὶ εἰς τὸν Κωλέττην παρείχετο τὸ δικαίωμα νὰ προτείνῃ δύο νέα μέλη. Προέτεινε δὲ οὗτος τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην καὶ τὸν Ζωγράφον. Οὕτως ἡ νέα προσωρινὴ κυβέρνησις ἤθελε συγκροτηθῇ ἐκ τοῦ Κολιοπούλου, τοῦ Κουντουριώτου, τοῦ Μεταξᾶ, τοῦ Ζαΐμη, τοῦ Κωλέττου, τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ Ζωγράφου. Ἀλλ' ἡ Γερουσία δὲν ἀπεφάσιζε νὰ παραδεχθῇ τὴν συμφωνίαν ταύτην. Ἐρεθιζομένη δὲ καὶ ὑποκινουμένη κρύφα ὑπὸ τῶν ῥώσων, διεκήρυξεν αἴφνης, ὅτι ὁ Μεταξᾶς εἶχεν ἐνεργήσει καθ' ὑπέρβασιν τῆς δοθείσης αὐτῷ πληρεξουσιότητος· ἠρνήθη δὲ συνάμα τὴν συναίνεσιν αὐτῆς εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ζωγράφου, καὶ ἀπῄτησεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Τρικούπην. Διὰ ψηφίσματος αὐτῆς τῆς 14 Ἀπριλίου διεκήρυξεν, ὅτι τὴν ἑπταμελῆ ἐπιτροπὴν ἔπρεπε νὰ ἀποτελέσωσιν ὁ Κουντουριώτης, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Ζαΐμης, ὁ Μεταξᾶς, ὁ Κωλέττης, ὁ Πλαπούτας καὶ ὁ Τρικούπης, καὶ ἐπεφυλάξατο, ἐν περιπτώσει ἀποχωρήσεως ἢ ἀπουσίας ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, τὸ δικαίωμα τῆς ἀντικαταστάσεως.

Οὕτως ἡ ἐν τῇ κυβερνήσει ἰσοῤῥοπία ἤθελε πάλιν συνταραχθῇ, ἀποκλίνουσα ὑπὲρ τῶν καποδιστριακῶν, καθότι ὁ Τρικούπης καὶ ὁ Ζαΐμης ἐθεωροῦντο παρὰ τῶν ῥουμελιωτῶν ὡς ἀποστάται. Κατεμέμφοντο τοῦ Τρικούπη, ὅτι εἶχεν ἀποχωρισθῇ τῆς ὑδραϊκῆς ἀντιπολιτεύσεως καὶ ἐνεργήσει ὑπὲρ τῆς ἐν τῇ κυβερνήσει διατηρήσεως τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου. Ἡ ψῆφος αὐτοῦ, συνδεομένη μετὰ τῶν

ψήφων τοῦ Μεταξᾶ, τοῦ Ζαΐμη καὶ τοῦ Κολιοπούλου, ἤθελε κλίνει πάντοτε τὴν πλάστιγγα ἐν τῇ ἐπταμελεῖ ἐπιτροπῇ, καὶ παρέχει τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὸν Μεταξᾶν. Οὕτω δέ, μόλις συντελεσθεῖσα ἡ προφορικὴ ἐκείνη συμφωνία μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων, διελύθη πάλιν, καὶ νέων συγκρούσεων ἐπέκειτο ἔκρηξις. Ὁ Θήρσιος εἶχε διανοηθῇ νὰ μετάσχῃ προσωπικῶς τῆς ἐπταμελοῦς ἐπιτροπῆς, καὶ νὰ αναλάβῃ οὕτω τὸ «κάλλιστον ἔργον τοῦ συνδιαλλάκτου τῶν αἱματηρῶν ἐκείνων ἐρίδων (1).» Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἀντιπρέσβεις δυσκόλως ἤθελον συναινέσει εἰς τοιοῦτο θεραπείας μέσον, ἀπεφάσισε νὰ παρεμβῇ ἔτι ἅπαξ, ὅπως κλίνῃ τὴν πλάστιγγα ὑπὲρ τοῦ Κωλέττου. Ἐμήνυσεν εἰς τὸν Μεταξᾶν, ὅτι ἠγάπα τὸν Τρικούπην ὅσον καὶ τὸν Ζωγράφον, ἀλλ' ὅτι δυστυχῶς δὲν ἐδέχοντο αὐτὸν οἱ ἄλλοι. Καὶ ἀπήντησε μὲν ὁ Μεταξᾶς μετὰ πολλοῦ κατ' ἐπιφάνειαν συμβιβαστικοῦ πνεύματος, ὅτι ὁ Τρικούπης ἤθελε δώσει τὴν παραίτησιν αὐτοῦ, ἂν δὲν ἦτο ἀρεστὸς καὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς μερίδας· εὐχερῶς ὅμως διεφαίνετο κεκρυμμένη ὑπὸ τὸ προσωπικὸν ἐκεῖνο ζήτημα πᾶσα ἡ παλαιὰ διάστασις μεταξὺ τῶν ὑπὸ τῶν ῥώσων ὑποστηριζομένων καποδιστριακῶν καὶ τῶν ῥουμελιωτῶν.

Ὅτε δὲ ὁ Κωλέττης ἠθέλησε νὰ συνδιασκεφθῇ μετὰ τοῦ Μεταξᾶ καὶ τοῦ ὁμόφρονος αὐτῷ Αἰνιᾶνος περὶ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ Τρικούπη διά τινος ῥουμελιώτου, δὲν προσῆλθον ἐκεῖνοι, καὶ οὐδὲ κατεπείσθησαν κἂν νὰ ἐνεργήσωσι τὴν παρὰ τῆς Γερουσίας κατάργησιν τῶν κατὰ τοῦ Κωλέττου ἀποφάσεων τῆς ἐν Ναυπλίῳ συνελεύσεως, δι' ὧν ἐπεκηρύσσετο ἀμοιβὴ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ῥουμελιωτῶν. Ὑπῆρχε δὲ φόβος, ὅτι προσεπάθουν νὰ κερδήσωσι μόνον καιρόν, ὅπως συναθροίσωσι δυνάμεις, καὶ ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῶν ῥώσων ἐπιχειρήσωσι καίριόν τινα κτύπον κατὰ τῶν ῥουμελιωτῶν. Οἱ ῥουμελιῶται ἐφάνησαν τότε ἀηδιάσαντες πᾶσαν περαιτέρω διαπραγμάτευσιν, οἱ σύνοδοι τοῦ Κωλέττου προέτειναν νὰ ἀναχωρήσωσιν ἐκ τοῦ Ναυπλίου καὶ νὰ ἐπαναλάβωσι τὸν κατὰ τῶν «ἀπηλπισμένων» ἀγῶνα, ὁ Κωλέττης δ'αὐτὸς ἔλεγε ν' ἀποσυρθῇ ἐκ τῶν δημοσίων, καὶ διαμαρτυρόμενος πανηγυρικῶς πρὸς τὸ ἔθνος

(1) Ἔκθ. πρὸς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον, τῆς 11 Ἀπριλίου.

νὰ ἐπιῤῥίψῃ ἐπὶ τῶν ἀντιπρέσβεων πᾶσαν τὴν εὐθύνην τῶν προσδοκωμένων ταραχῶν. «Ἐκεῖνοι μόνοι, εἶπεν εἰς τὸν Θήρσιον τὴν ἑσπέραν τῆς 13, θέλουσι φέρει τὴν εὐθύνην· ἐγὼ δὲ ἀποσύρομαι, συνειδὼς ὅτι ἐν μετριοπαθείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ προήγαγον ἀγαθὸν ἀγῶνα μέχρι σχεδὸν τοῦ πέρατος αὐτοῦ, οὗτινος ξένη παρέμβασις ἀπεκώλυσε τὴν ἐπίτευξιν.»

Ὁ κύριος Θήρσιος προσεπάθησε νὰ παραστήσῃ αὐτῷ τὸν κίνδυνον τῆς τοιαύτης αὐτοῦ ἀποφάσεως, περὶ ἀποχωρήσεως εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸν βαρῶνον Ῥουάν, παρ' οὗ ἐπήγαζεν ἴσως ἡ περὶ τούτου συμβουλή· νομίζομεν δέ, ὅτι ὁ Κωλέττης εὐαρέστως ἤκουεν αὐτοῦ λαλοῦντος, καὶ λεπτόν τι εἰρωνικὸν μειδίαμα διέστελλε τὰ χείλη του, ὅτε ὁ γερμανὸς καθηγητὴς ἀνέπτυσσεν αὐτῷ μετὰ θερμοτάτης ζέσεως, ὅτι «ἡ ἀποχώρησις αὐτοῦ ἤθελεν ἀποβῇ εἰς μέγα δυστύχημα, καθότι ἤθελεν ἐπιφέρει αὐθωρεὶ τὴν διάλυσιν πάντων τῶν στοιχείων, ὅσα εἶχεν ἐκεῖνος συνενώσει πρὸς ἀγαθὸν σκοπόν, καὶ περιάγουσα εἰς ἀπελπισίαν τὰ πράγματα ἤθελε διὰ παντὸς καταστρέψει τὴν Ἑλλάδα.»

«Σήμερον,» ἔγραφε τὴν 13 Ἀπριλίου ὁ Θήρσιος πρὸς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον, «μὲ προσεκάλεσε κατεπειγόντως ὁ βαρῶνος Ῥουάν. Εὗρον αὐτὸν πάσχοντα ἐκ νευρικῶν παροξυσμῶν, ἐντελῶς ἐξηντλημένον, καὶ κατακείμενον ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου ὡς πτῶμα. Ταπεινῇ μόλις τῇ φωνῇ κατώρθωσε νὰ μοὶ εἴπῃ: «Συνδράμετε, συμβιβάσατε τὰ πράγματα ὅπως εἶνε δυνατόν· ἐγὼ δὲν δύναμαι πλέον.» Μετὰ τοῦτο, λαλήσας μετὰ τοῦ Κωλέττου, προέβην εἰς τὰ ἀναγκαῖα διαβήματα, ὅπως μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Τρικούπη κατορθώσω τὴν διὰ ῥουμελιώτου τινὸς ἀντικατάστασιν τοῦ Ζωγράφου, ἀλλ' εἰς μάτην. Ἄλλοτε κατώρθωσα, διὰ παραστάσεων καὶ παρακλήσεων, νὰ πείσω τὰ ἐξημμένα πνεύματα τῶν ῥουμελιωτῶν ὁπλαρχηγῶν, ὅπως καταπνίξωσι πᾶν ἐκδικήσεως αἴσθημα κατὰ τῶν μετασχόντων τῶν ἐν Ἄργει συμβεβηκότων, καὶ μοὶ ὡρκίσθησαν νὰ δεχθῶσιν αὐτοὺς ὡς ἀδελφούς. Σήμερον ὅμως οὐδεμία δύναμις ἤθελε κατορθώσει νὰ μεταβάλῃ τὴν ἀπόφασίν των, ἂν οἱ ἐναντίοι αὐτῶν περιέπιπτον εἰς χεῖράς των. Ἄλλοτε ἀπεκώλυσα διὰ τῆς παρεμβάσεώς μου τὴν κατάκτησιν καὶ λεηλασίαν τοῦ Ναυπλίου. Σήμερον ὅμως θὰ

ἦτο ἀδύνατος καὶ δευτέρα πρὸς τοῦτο ἀπόπειρα ἐν τῇ ἐπικρατούσῃ τῶν πνευμάτων ἐξάψει. Οὐχ ἧττον παραμένω μέχρι τῆς κρίσεως, παρεμβαίνων καὶ κατευνάζων ἐφ' ὅσον δύναμαι, καὶ ἔχω τοὐλάχιστον τὴν παρηγορίαν, ὅτι ἄνδρες ἀντιθέτων φρονημάτων μοὶ παρέχουσι τὴν αὐτὴν ἐμπιστοσύνην, ζητοῦσι παρ' ἐμοῦ συμβουλὴν καὶ βοήθειαν, καὶ πάσης ἄλλης ἐμπιστοσύνης ἐκλιπούσης, μὲ θεωροῦσιν ὡς τὸ μόνον τῶν ἐλπίδων των ἔρεισμα. Τί δύναμαι ὅμως νὰ πράξω μόνος, χωρὶς μέσων, καὶ χωρὶς μάλιστα ὁδηγιῶν τῆς Ὑμ. Μεγαλειότητος, ἃς ἐκ βάθους καρδίας ἐπεθύμησα ἐν πάσῃ στιγμῇ κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους ἀμηχάνους καιρούς;»

Βεβαίως ὁ Θήρσιος εἶχεν εὐλογωτάτην ἀφορμὴν νὰ βλέπῃ ζοφερὰν τῶν πραγμάτων τὴν κατάστασιν.

Ἡ περὶ ἀποχωρήσεως ὅμως ἀπειλὴ τοῦ Κωλέττου, δι' ἧς περιήγαγεν αὐτὸν οὗτος εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπόγνωσιν, δὲν ἦτο σοβαρά. Ἦν δὲ μᾶλλον στρατήγημα, σκοπὸν ἔχον νὰ προκαλέσῃ βιαίας ἀπελπιστικὰς διαμαρτυρήσεις τῶν πιστῶν ῥουμελιωτῶν, καὶ νὰ ἀσκήσῃ οὕτω πίεσιν ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς ἀντιθέτου μερίδος. Οἱ ῥουμελιῶται ἀνεφώνουν ἤδη ἀπειλητικῶς, ὅτι εἶχον ἐξαντλήσει τὰ μέσα καὶ τὴν ὑπομονὴν αὐτῶν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε νὰ καταστραφῇ, ὅτι ἀπόφασιν εἶχον νὰ θύσωσι καὶ νὰ ἀπολέσωσι, «ἔστω καὶ ἂν ἔμελλον νὰ συγκαταστραφῶσι καὶ αὐτοί, καὶ νὰ ζῶσιν ἐν χαράδραις μετὰ τῶν θηρίων.»

Ὁ Τρικούπης, φοβηθεὶς μὴ ἐπιῤῥιφθῇ αὐτῷ ἡ μομφή, ὅτι ἕνεκα τῆς προσωπικῆς του μικροφιλοτιμίας ἀνήφθη ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ἐπέδωκε τὴν παραίτησίν του· οἱ δὲ πρὸ τῆς πόλεως εὑρισκόμενοι ὁπλαρχηγοὶ τῶν ῥουμελιωτῶν συνεφώνησαν νὰ προτείνωσιν εἰς τὴν Γερουσίαν τὸν Κώσταν Μπότσαρην ὡς ἀντικαταστάτην τοῦ ἀποχωροῦντος.

Ἀλλ' ἡ καποδιστριακὴ μερὶς ἀντέταξεν εἰς τὸν Μπότσαρην ἕνα τῶν ἀφωσιωμένων καὶ εὐαρέστων αὐτῇ ῥουμελιωτῶν, τὸν Α. Λοιδωρίκην. Ἡ Γερουσία δὲ εἶχεν ἀποφασίσει, ὅτι οὐδὲν τῆς κυβερνήσεως θέσπισμα ἤθελεν ἔχει κῦρος, μὴ συγκεντροῦν πλειονοψηφίαν πέντε ψήφων· ὥστε, ὁμοφρονούντων καὶ συμπραττόντων πάντοτε τῶν τριῶν

ῥωσοφρόνων μελῶν, ἀδύνατον ἀπέβαινεν εἰς τοὺς συνταγματικοὺς νὰ διαχειρισθῶσι τὰ τῆς κυβερνήσεως μετά τινος ἐλπίδος ἐπιτυχίας.

Πρὸς τούτοις δὲ οἱ ἀντιπρέσβεις ἐμέμφθησαν δι' ἐπισήμου ἐγγράφου τὸν Κωλέττην, ὡς ἐπιβαλόντα βίαν εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ μόνου νομίμως ἐν Ἑλλάδι καθεστῶτος σώματος, τῆς Γερουσίας.

Ἡ ἔντασις τῶν πραγμάτων εἶχε καταστῆ αὐτόχρημα ἀφόρητος.

Πλὴν δὲ τῆς δεινουμένης ὁλονὲν ἔριδος ὡς πρὸς τὸ ἕβδομον μέλος τῆς κυβερνήσεως, ἐπῆλθε καὶ ἡ φιλονεικία περὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς, ἅτινα ἡ Γερουσία, σύμφωνος πρὸς τὴν μέχρι τοῦδε ἐνέργειάν της, προσεπάθει νὰ περικόψῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον καὶ νὰ περιορίσῃ εἰς τὴν καθαρὰν μόνον διοίκησιν. Ἐνῷ ἡ κοινὴ τῶν ῥουμελιωτῶν γνώμη μεγαλοφώνως ἀπῄτει ἐξακολούθησιν τῆς ἐν Ἄργει ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἡ Γερουσία ἤθελε νὰ ἀπαγορεύσῃ εἰς τὴν νέαν κυβέρνησιν τὸ δικαίωμα τῆς συγκαλέσεως τοῦ ἐθνικοῦ ἐκείνου συνεδρίου. Δὲν ἠθέλησεν ἐπίσης νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὰ συνηνωμένα ἓξ μέλη τῆς κυβερνήσεως, ὅπως συμπληρώσωσι τὰς ἐν τῇ Γερουσίᾳ νεωστὶ κενωθείσας πέντε θέσεις, καὶ ἠξίου ὅτι αὐτὴ εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς ἀναπληρώσεως τῶν μελῶν της, ὅπως ἀποτελέσῃ οὕτω, διὰ τῆς προσλήψεως πέντε μελῶν, ἰσχυρὰν καποδιστριακὴν πλειονοψηφίαν κατὰ τῆς νέας κυβερνήσεως. Ἐν τῇ κρίσει ταύτῃ διενοήθη ὁ Θήρσιος νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς δυστρόπου Γερουσίας διὰ τῶν ἐγκριτοτέρων κατοίκων τοῦ Ναυπλίου· προέτρεψε δ' αὐτούς, ὅπως, ἂν ἡ Γερουσία ἐπέμενε σκληροτράχηλος κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ἐμφανισθῶσιν εἰς αὐτὴν πολυάριθμοι, καὶ ἀπαιτήσωσι παρ' αὐτῆς ῥητῶς καὶ σοβαρῶς ὑποχώρησιν καὶ ἀποτροπὴν πάσης καταστροφῆς, ἧς πρῶτον θῦμα ἤθελον πέσει ἀφεύκτως αὐτοὶ οὗτοι οἱ γερουσιασταί.

Οἱ δημογέροντες ὑπήκουσαν εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ Θηρσίου. Πλῆθος λαοῦ συνῆλθε πρὸ τοῦ καταστήματος τῆς Γερουσίας, ἀπτόητον πρὸς τὰ τηλεβόλα, ἅτινα ἦσαν τεταγμένα ἐπὶ τοῦ ἐγγὺς τείχους τῆς πόλεως, καὶ πρὸς τὰς ἀπειλὰς τοῦ φρουράρχου Ἀλμεΐδα, καὶ δι' ἐπιτροπῆς αὐτοῦ ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς γερουσιαστάς, ὅτι ὁλόκληρον τὸ Ναύπλιον ἀπόφασιν εἶχε νὰ μὴ ἐξέλθῃ τις τῆς αἰθούσης, πρὶν ἢ ἐπέλθῃ συμβιβασμὸς μεταξὺ κυβερνήσεως καὶ Γερουσίας. Τὸ γενικὸν καλόν, εἶπον, δὲν ἠδύνατο νὰ θυσιασθῇ εἰς ὀλίγους τινὰς φανατικούς,

παράφρονες δὲ μόνον ἠδύναντο νὰ παραδώσωσιν ἑαυτοὺς καὶ τὴν πατρίδα των ἕρμαιον τύχης, ἥτις ἤθελεν εἶναι ἀναπόδραστος, ἂν δὲν ἐνέδιδον εἰς τὰς εὐλόγους ἀπαιτήσεις τῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν σύμφωνον πρὸς αὐτὰς ἐπιθυμίαν τοῦ λαοῦ.

Τὸ ἐπικίνδυνον ἦθος τῶν ῥουμελιωτῶν, οἱ λόγοι τοῦ Θηρσίου καὶ τοῦ βαρώνου Ῥουάν, ὅστις παρετήρησε μάλιστα πρὸς τὸν γερουσιαστὴν Αἰνιᾶνα, ὅτι «μεθαύριον» πιθανῶς ἤθελον συρθῇ διὰ τῶν ὁδῶν αἱ κεφαλαὶ τῶν γερουσιαστῶν, ταῦτα πάντα, καὶ ἡ ἐντύπωσις τῆς πρὸ τοῦ γερουσιαστηρίου γενομένης πανδήμου ἐπιδείξεως, παρήγαγον ἀναγκαίαν μεταβολὴν φρονήματος καὶ παρ' αὐτοῖς ἔτι τοῖς φανατικωτάτοις ὀπαδοῖς τοῦ Καποδιστρίου. Ἡ Γερουσία συνῆλθε μετὰ τῆς κυβερνήσεως εἰς κοινὴν συνεδρίασιν, καὶ ἀπεφάσισε τὴν 25 Ἀπριλίου, τὴν 2 ὥραν μ. μ., νὰ παραδεχθῇ ἐν τῇ κυβερνητικῇ ἐπιτροπῇ τὸν Κώσταν Μπότσαρην ἀντὶ τοῦ Λοιδωρίκη, καὶ νὰ συγκαλέσῃ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν κατὰ τὴν Α'. Μαΐου.

Ἡ καποδιστριακὴ μερὶς ἡττήθη οὕτω ἐν τῷ τελευταίῳ αὐτῆς ὀχυρώματι, τῇ Γερουσίᾳ· ἡ πείσμων αὐτῆς ἀντίστασις κατὰ τῆς νέας τῶν πραγμάτων τάξεως ἐφάνη καταβληθεῖσα, καὶ ἀνεκτή τις συμβίωσις (modus vivendi) ἐπελθοῦσα μεταξὺ τῶν φατριῶν. Ἡ νέα κυβέρνησις, θεωρήσασα ἑαυτὴν ὡς ἱκανῶς στερεωθεῖσαν, ἐξέδοτο τὴν 30 Ἀπριλίου προκήρυξιν πρὸς τὸν λαόν, δι' ἧς ἀνήγγελλεν, ὅτι ταχέως συνεκαλεῖτο ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἐν Ἄργει, ὅπου οἱ πληρεξούσιοι ἔμελλον ν' ἀποφασίσωσιν, ἂν ἤθελον μείνει ἐκεῖ ἢ μεταβῆ εἰς ἄλλο προσφορώτερον μέρος.

Τὰ μέλη τῆς κυβερνήσεως ἔμελλον νὰ προεδρεύωσιν ἕκαστον ἐναλλὰξ κατὰ μῆνα. Ἤρξατο δὲ ἡ προεδρεία ἀπὸ τοῦ Κουντουριώτου.

Τὸ πάσχα ἐπανηγυρίσθη διὰ τῆς συνήθους ἑορτασίμου ἀγαλλιάσεως, δι' ὀπτῶν ἀμνῶν, οἴνου καὶ ἀδελφικῶν διαχύσεων. Ἐγόγγυσαν μὲν οἱ ἐν Ἄργει κατεσκηνωμένοι ῥουμελιῶται κατὰ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς κακῆς ποιότητος τῶν χορηγηθέντων αὐτοῖς ἀμνῶν, καὶ ἀπέδωκαν τὴν ἔλλειψιν ταύτην εἰς ἰδιαιτέραν κακεντρέχειαν τῆς καποδιστριακῆς μερίδος, εἰσώρμησαν δὲ καὶ εἰς τὰ οἰνοπωλεῖα τῶν κυβερνητικῶν, πρὸς λεηλασίαν· ὅτε ὅμως ἐδόθη ἑκάστῳ ἡ διαβεβαίωσις, ὅτι ἤθελε λάβει τὴν τακτικὴν μερίδα ψητοῦ καὶ ἓν μέ-

τρον οἴνου, συνελήφθησαν δὲ ἐν ἐπιμέτρῳ καί τινες τῶν κυριωτέρων ταραξιῶν, διελύθησαν οἱ θορυβοῦντες, φωνάζοντες «ζήτω ἡ εὐταξία!» καὶ καθησύχασαν.

Ὁ Θήρσιος ἦν ὁ ἥρως τῆς ἡμέρας, καὶ ἀφθόνους ἤκουσεν ἐπαίνους. Παρεβλήθη δὲ ὁ ἁπλοῦς γερμανὸς σοφός, ὅστις προέλαβεν ἐν Ναυπλίῳ τὴν ὕδραν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, πρὸς τὸν Γκολουχόφσκην, τὸν ἁπλοῦν ἔμπορον, ὅστις κατὰ τὸν ἑπταετῆ πόλεμον, ὅτε οἱ ῥῶσοι καὶ οἱ αὐστριακοὶ ἐπεσκέφθησαν τὸ Βερολῖνον, παρενέβη, καὶ σώσας τὴν πόλιν ἠξιώθη τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς πατρίδος του. Οἱ ῥουμελιῶται μαχηταὶ ἐξέφραζον τὴν μεγίστην αὐτῶν ἔκπληξιν ἐπὶ τῇ ἀναιμάκτῳ ἐκείνῃ καὶ ἐλαιοστεφεῖ ἐκστρατείᾳ, ἣν εἶχε κατορθώσει ὁ γερμανὸς καθηγητής. «Ὁ παπποῦς μας (1) ἔκαμε θαύματα,» ἔλεγον πολλοὶ τῶν *φλοκάτας* ἀναβεβλημένων ἐκείνων ἡρώων.

Παρατηρηταὶ μακρὰν ἱστάμενοι δὲν ἠδυνήθησαν, φυσικῷ τῷ λόγῳ, νὰ συνομολογήσωσιν, ὅτι ἦτο ἐπαίνων ἄξιος ὁ σοφὸς εἰρηνευτής· καὶ ἐκ τῶν φίλων δὲ τοῦ Θηρσίου γερμανῶν συναδέλφων ὁ Σλόσσερ ἐξέφρασε τὴν ἀπορίαν αὐτοῦ, ὅτι ὁ Θήρσιος, οὐδεμίαν ἔχων πληρεξουσιότητα, παρέστη ἐν Ἑλλάδι ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου. Πόθεν, εἶπεν, ἠρύσθη οὗτος τὸ δικαίωμα, νὰ διαθέσῃ ἐν Ἑλλάδι τὴν βαυαρικὴν ἐπιῤῥοὴν ὑπὲρ τῶν ῥουμελιωτῶν;

Καὶ ἂν ὅμως ἐλαφρά τις αὐταπάτη ἀνεμίχθη ἐν ταῖς ἐνεργείαις τοῦ Θηρσίου, δυνάμεθα οὐχ ἧττον, εὐχαρίστως αὐτὰς συνοψίζοντες, νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τὸ ἔντιμον, εἰλικρινὲς καὶ ἀληθῶς φιλελληνικὸν τοῦ ἀνδρὸς φρόνημα εἶνε ἱκανὸν ἀντισήκωμα εἰς ὅσας ἴσως ὑπέπεσε πλάνας καὶ παραδρομάς, καὶ ὅτι ἡ συνδιαλλακτικὴ αὐτοῦ ἐνέργεια ἐξησφάλισεν αὐτῷ ὡραῖον ἐλαίας στέφανον ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Τὸ μῖσος τῶν ἐναντίων αὐτοῦ δὲν δύναται οὔτε πρέπει νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν ἡμετέραν κρίσιν.

(1) Grossväterchen, γράφει ὁ συγγραφεύς, καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκάζομαι νὰ μεταφράσω οὕτω, παραβλέπων τὴν ἑλληνιστὶ παρατιθεμένην παρ' αὐτοῦ ἀνύπαρκτον λέξιν π α π α δ ο ῦ χ α, ἣν ἀγνοῶ πόθεν παρεμόρφωσε. Πολὺ ὑποθέτω ὅμως, ὅτι ἄλλην τινὰ λέξιν, π α π π α δ ά κ η ς πιθανῶς, ἐστρέβλωσεν ὁ συγγραφεύς, καθότι π α π π ᾶ ν τινα μᾶλλον ἢ π α π π ο ῦ ν ἠδύναντο νὰ ἀποκαλέσωσι τὸν μελανειμονοῦντα Θήρσιον οἱ φουστανελλοφόροι ῥουμελιῶται. Σημ. τ. Μετ.

Εὔκαιρον δὲ εἶνε ἐνταῦθα νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὁ πρίγκηψ Μέττερνιχ, ὁ πολιτικὸς ἐκεῖνος ἀνήρ, ὅστις ἀπὸ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ σκοπιᾶς ἐφρόνει ὅτι ἐκυβέρνα τὴν Εὐρώπην ὁλόκληρον, ὅστις κατὰ τὰς ἀρχὰς ἤδη τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ τοῦ 1821, εἶχε σφενδονίσει τὸ διπλωματικὸν αὐτοῦ ἀνάθεμα κατὰ τοῦ καθηγητοῦ Θηρσίου, ἀποκαλῶν αὐτὸν τὸν θρασύτατον τοῦ φιλελληνισμοῦ ἀπόστολον, καὶ νῦν πάλιν ἐπανειλημμένως καὶ ἐντονώτατα τὸν κατεδίκασεν, εὐτυχίζων συνάμα ἑαυτόν, ὅτι ἔμεινε μακρὰν τῶν ῥυπαρῶν ἑλληνικῶν ἐρίδων. Τὰ ἐν Ναυπλίῳ γενόμενα ἐθεώρησεν ὡς θρίαμβον τῶν δυτικῶν Δυνάμεων καὶ τοῦ Θηρσίου, ἀπέναντι δὲ τοῦ ἀνακτοβουλίου τῆς Πετρουπόλεως ἐπεδείξατο μέριμναν ὑπὲρ τῶν ἐν Ἀνατολῇ κινδυνευόντων ῥωσικῶν συμφερόντων, ἥτις πολὺ μετεῖχε βαθυτάτης εἰρωνείας.

Δὲν ἠδύνατο, ἔγραφε, νὰ ἐννοήσῃ, πῶς ἡ Ῥωσία παρίστατο οὕτως ἀδιάφορος θεατὴς τῆς ἐν Ἀνατολῇ αὐξήσεως τῆς γαλλικῆς ἐπιῤῥοῆς. «Τὰ ἐν Ἑλλάδι τελευταῖα συμβεβηκότα, ἅτινα ἀπὸ μακροῦ ἤδη ἦσαν παρεσκευασμένα ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς καὶ γαλλικῆς ἐπιῤῥοῆς, καὶ ἐξετελέσθησαν διὰ τοῦ βρετανοῦ πράκτορος, τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ γάλλου στρατιωτικοῦ διοικητοῦ, καὶ τοῦ βαυαροῦ καθηγητοῦ Θηρσίου, εἰσὶν ἀναντιῤῥήτως τὸ καιριώτατον πάντων ποτὲ τῶν κατὰ τῆς ῥωσικῆς τιμῆς τραυμάτων. Τὸ αὐστριακὸν ἀνακτοβούλιον ἐνεπνεύσθη ἀναμφιβόλως εἴπερ τι καὶ ἄλλο εὐτυχῶς ὡς πρὸς τὴν ἀπόφασιν, ἣν ἔλαβε περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος, ἀπὸ τῆς γενέσεως αὐτοῦ. Εἰς ὁποῖαν βόθρον ἀπέφυγεν εὐτυχῶς νὰ πέσῃ! Ποῦ θὰ εὑρίσκοντο σήμερον τὰ γενικά, ἂν ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἐθυσίαζε τὰς συντηρητικὰς αὐτῆς ἀρχὰς εἰς ἀγῶνα δῆθεν, ὅστις ἀπὸ μακροῦ ἤδη ἐγένετο εἰς χλεύην καὶ οὐδέν τι ἄλλο εἶνε πράγματι ἢ κακή τις πολιτικὴ παιδιά, καὶ κινδυνώδης μάλιστα διὰ τὸ παρόν;» (1)

Καί τοι διατηρῶν ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ ὁ πρίγκηψ Μέττερνιχ τὸν ἐν Κάρλσβαδ ἀλαζόνα λόγον τοῦ Νέσσελρωδ, καὶ συναισθανόμενος ἐνίοτε τὸ νοῆμον καὶ περίφροντι αὐτοῦ ἔμφυτον κατεξανιστάμενον κατὰ τῶν περὶ ἀνατολῆς ῥωσικῶν σχεδίων, φαίνεται οὐχ ἧττον ἐν-

(1) Διακοίν. τῆς 10 Μαΐου, εἰς Λονδῖνον. Χειρόγρ.

ταῦθα ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐξογκώσας τὴν ἐπίδρασιν τῶν δυτικῶν Δυνάμεων καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ καθηγητοῦ Θηρσίου, τοῦτο δὲ ἐκ λίαν περιωρισμένων συντηρητικῶν ἰδεῶν. Πολλὰ τῆς ἀνατολικῆς περιπλοκῆς οὐδέποτε ἔγνω ὁ αὐστριακὸς ἀρχιγραμματεύς, καὶ οὐδὲ κἂν ἠδυνήθη νὰ μαντεύσῃ ὁποίας ἔμελλον νὰ παραγάγωσι συνεπείας.

Ὅπως δήποτε ὅμως καὶ ἂν κριθῇ ἡ κατὰ τὰ ἐν Ναυπλίῳ γεγονότα ἐνέργεια τοῦ Θηρσίου, ὁ χρηστὸς ἀνὴρ οὐδόλως ἐπλανᾶτο ὡς πρὸς τὸ κρίσιμον τῶν πραγμάτων καὶ τὸ ἀκροσφαλὲς τῆς ἀνακωχῆς, ἣν ἐξ ἀνάγκης καὶ ἐπιβληθεῖσαν εἶχον ἀποδεχθῆ οἱ ῥωσόφρονες τῆς καποδιστριακῆς διοικήσεως ὀπαδοί· ἔβλεπε δὲ τὰ πράγματα ἐκ τοῦ σύνεγγυς πολὺ εὐκρινέστερον τῶν ἐν Βιέννῃ πολιτικῶν.

Τὴν ἐξ ἑτερογενῶν στοιχείων σύστασιν τῆς ἑπταμελοῦς ἐκείνης ἐπιτροπῆς ἐθεώρει μόνον ὡς προσωρινήν τινὰ θεραπείαν, ὡς πρόχειρον ἐν ἀμηχανίᾳ βοήθημα. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ἀπαλλαγὴ τῶν ἑπτάκις μέχρις ὀκτάκις χιλίων στρατιωτῶν, οἵτινες ἐσκήνουν ἐντὸς καὶ πέριξ τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἀπῄτουν τὸν ἀπὸ μηνῶν ἤδη καθυστερούμενον μισθόν των; Οἱ τοῦ Κωλέττου στρατιῶται λίαν δυσθύμως ὑπήκουσαν εἰς τὰς διαταγάς του, ὁρίσαντος αὐτοῖς καταλύματα ἀπὸ τοῦ Ἄργους εἰς Πόρον, καὶ μὴ ἐπιτρέψαντος αὐτοῖς τὸ κατ' ἀρχὰς νὰ εἰσχωρήσωσι περαιτέρω εἰς τὴν χερσόνησον. Οἱ δὲ τῆς πεσούσης κυβερνήσεως, διαταχθέντες νὰ ἀπέλθωσιν εἰς Ἐπίδαυρον, ἠρνήθησαν ῥητῶς νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν ἔρημον ἐκείνην ὀρεινὴν χώραν.

Μάτην ὁ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ὑπουργὸς Μαυροκορδάτος ἀπετάθη εἰς τοὺς ἐν Ναυπλίῳ καὶ Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπους τῶν προστατίδων Δυνάμεων, αἰτούμενος χορηγίαν 100,000 ταλλήρων. Καὶ οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι ἀπήντησαν, ὅτι δὲν εἶχον ὁδηγίας νὰ βοηθήσωσι τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν διὰ χρηματικῶν χορηγημάτων.

Ὁ Κωλέττης ἠθέλησε τότε νὰ διανείμῃ τὸν στρατὸν καθ' ὅλην τὴν χερσόνησον, ὅπως εὐκολύνῃ τοὐλάχιστον τὴν συντήρησιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ πρότασις καὶ μόνη τῆς ἰδέας ταύτης ἤρκεσεν ὅπως διασπάσῃ τὴν ἑπταμελῆ. Τρεῖς τῶν ἑπτὰ ἀντέστησαν, «ἵνα μὴ ἐκταθῇ ἡ ἐρήμωσις.» Καὶ τοιαύτη μὲν ἦτο ἡ εὐπρόσωπος αὐτῶν πρόφασις· ἀληθὲς ὅμως μέλημα τῶν κυβερνητῶν Ζαΐμη, Μεταξᾶ καὶ Πλαπούτα ἦτο νὰ καταβάλωσι τὴν δύναμιν τῶν ῥουμελιωτῶν νικητῶν καὶ νὰ ἀπαλ-

λάξωσι τὴν Πελοπόννησον τοῦ συνταγματικοῦ στρατιωτικοῦ συρφετοῦ. Ἠπείλησαν ὅτι ἤθελον παραιτηθῇ, καὶ ὁ Κωλέττης μετριοπαθῶς ὑπεχώρησεν. Ἀλλ' ἡ ὑποχώρησις ἦν βεβαίως παροδικὴ μόνον, ἰσχυρὰ δὲ ἀντίδρασις ἐμορφώθη ταχέως κατὰ τῆς ἐπταμελοῦς ἐπιτροπῆς.

Ἐνῷ ὁ Θήρσιος προσεπάθει συγκινητικώτατα νὰ πείσῃ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, ἐπιμόνως ἀρνούμενον, νὰ μετάσχῃ τῆς κυβερνήσεως, καὶ κατάγων ἐξ Ὕδρας τὸν Κουντουριώτην ἠγωνίζετο νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἀντιπάθειαν ἀμφοτέρων κατὰ τῶν ἐν τῇ κυβερνήσει συναδέλφων των, συνῃσθάνετο κάλλιστα, ὅτι οἱ ἄνδρες οὗτοι προσέφερον πατριωτικὴν θυσίαν, ὅτι οἱ ἐνδοιασμοὶ αὐτῶν κατὰ τῆς ἐπταμελοῦς ἐπιτροπῆς ἦσαν βάσιμοι, καὶ ὅτι οὐδ' αὐτὴ ἡ νομιμότης τοῦ σώματος ἐκείνου, ὅπερ ἡ Γερουσία εἶχε περιβάλει τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ βασιλέως, ἦν ἀνωτέρα προσβολῆς.

Ἡ Γερουσία μάλιστα διὰ τῶν ἀπὸ 19 Ἀπριλίου ὁρισμῶν αὐτῆς (1) περὶ τῆς ἁρμοδιότητος τῶν ἑπτὰ κατέδειξε κλασικώτατα τὴν ζηλοτυπίαν αὐτῆς καὶ αὐθάδη ἰδιοτέλειαν. Ἀπῄτει δι' αὐτῶν, ὅπως ἡ μὲν ἐπταμελὴς ἐπιτροπὴ συνέρχηται ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Γερουσίας εἰς ἐκτάκτους συνεδριάσεις, ἡ δὲ Γερουσία συμπράττῃ κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν μελῶν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ἀπῄτει προσέτι νὰ δοθῇ αὐτῇ χωρὶς ἀναβολῆς ἔκθεσις περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ δημοσίου ταμείου (μόλις 100 τάλληρα ὑπῆρχον ἐν αὐτῷ!), νὰ ὁμόσωσιν οἱ ἑπτὰ ἐνώπιον αὐτῆς ἐντὸς πέντε ἡμερῶν πιστὴν τῶν καθηκόντων αὐτῶν ἐκπλήρωσιν, καὶ ἄλλα ἔτι ὅμοια ὑπερβολικά. Κατώρθωσε δ' ἐπίσης ἡ Γερουσία νὰ θεσπίσῃ τὴν ὑπὸ πέντε τοὐλάχιστον μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς ὑπογραφὴν παντὸς διατάγματος τῆς κυβερνήσεως, ὅπως ἔχῃ τοῦτο νόμιμον ἰσχύν.

Τοιαύτη ὅμως νόμιμος πλειοψηφία ἐφαίνετο ἀδύνατος, ἐνόσῳ οἱ καποδιστριακοὶ ἦσαν συνδεδεμένοι μετὰ τοῦ Ζαΐμη, καὶ ἀντετάσσοντο εἰς τοὺς τρεῖς συνταγματικούς, Κωλέττην, Ὑψηλάντην καὶ Κουντουριώτην, ὡς καὶ εἰς τὸν ἀποκλίνοντα πολλάκις πρὸς τὸν Ζαΐμην Κ. Μπότσαρην.

(1) Διάφορα Ἔγγρ. κτλ. Γεν. Κολοκοτρώνη. Ἐν Ἀθ. 1855. σελ. 14. κλ.

Οὕτω παρελύετο πᾶσα ἡ κυβερνητικὴ μηχανή. Ἐν τῇ πρωτευούσῃ δὲ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἐπαρχίαις μόνον περὶ προσωρινῆς τινος ἐνεργείας τῆς κυβερνήσεως ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ λόγος.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ λονδίνειον πρωτόκολλον ἐφαίνετο ὑπαγορεῦον προσωρινόν τινα συμβιβασμόν. Ἦν δὲ πολλῆς ἑρμηνείας καὶ διαστολῆς ἐπιδεκτικόν. Ὁ Πάρης κατεμέμφετο τὴν βρετανικὴν κυβέρνησιν, ὅτι ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ εἶχε διατυπώσει ἰσχυρισμοὺς ἀντιστρατευομένους ἄντικρυς εἰς τὴν περὶ τῆς δημοσίας καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος ἀλήθειαν, καὶ ὅτι «ἐξέφραζε τὴν ἄκραν αὐτῆς εὐχαρίστησιν ἐπὶ ἀμνηστείᾳ ἀπατηλῇ, ἥτις ἐξῄρει τῆς χάριτος πάντας ἐκείνους, οὓς κατ' ἐπιφάνειαν ἐσκόπει νὰ προστατεύσῃ, καὶ μόνην τὴν ῥωσικὴν μερίδα ἠδύνατο νὰ ὠφελήσῃ.»

Ἀληθῶς δὲ τὸ πρωτόκολλον τοσοῦτον ἀπελείπετο νῦν τῶν πραγματικῶν γεγονότων, ὥστε ἡ σύνοδος μετ' εὐγνωμοσύνης ηὐλόγει τὴν «ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν ἐγκλημάτων γενικὴν ἀμνηστείαν,» ἣν εἶχεν ἐκδώσει ὁ κόμης Αὐγουστῖνος, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν ἀντιπρέσβεων. Ἡ σύνοδος ἐπλανᾶτο διὰ τῆς παρηγόρου ὑποθέσεως, ὅτι ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις τοῦ Α. Καποδιστρίου ὑφίστατο ἔτι ἐν πλήρει αὐτῆς ἀκμῇ. Ὑποθέτουσα δὲ ἐσφαλμένως, ὅτι «ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις εἶχεν ἐντελῶς ἐννοήσει τοὺς λόγους, οἵτινες παρώρμησαν τὴν ἐν Λονδίνῳ σύνοδον νὰ παράσχῃ αὐτῇ τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἀντιπρέσβεων,» συνεπέραινε διὰ τῆς ἑξῆς δικαιολογίας τῶν πράξεών της, ἥτις ὅμως ἀπέβαινεν εἰς φοβερὰν αὐτῆς κατηγορίαν: «Ἀληθῶς ἡ σύνοδος δὲν ἐσκόπει νὰ δικαιολογήσῃ τὸν θρίαμβον μιᾶς μερίδος, οὔτε νὰ γεννήσῃ ἀντίδρασιν καὶ προσωπικὰς ἀντεκδικήσεις ἐν Ἑλλάδι.»

Ἐπειδὴ ὅμως τὸ αὐτὸ πρωτόκολλον διεβεβαίου, ὅτι αἱ Δυνάμεις ἤθελον νὰ σώσωσι τὴν Ἑλλάδα ἐκ τῆς ἀναρχίας καὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, καὶ ὅτι ὁ νέος ἡγεμὼν ἤθελεν ἐντὸς ὀλίγου διαῤῥυθμίσει τακτικὴν ἐν τῇ χώρᾳ διοίκησιν, παρείχετο δέ, συμφώνως πρὸς ταῦτα, ἐπανειλημμένη ἐντολὴ εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις «νὰ παράσχωσιν ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν εἰς τὴν κυβέρνησιν,» οὐδὲν ὑπελείπετο ἄλλο εἰς τοὺς ἕλληνας, ἢ νὰ ὑπομείνωσι

καρτερικῶς τὴν ὑπὸ τῆς διπλωματίας τοσοῦτον ἐπαγωγῶς εἰκονιζομένην *προσωρινότητα*.

Κατὰ τὴν πάλην περὶ σχηματισμοῦ τοῦ ὑπουργείου, ὅπερ ἔμελλε νὰ συνεργάζηται μετὰ τῆς νέας προσωρινῆς κυβερνήσεως τῶν *ἑπτά*, οἱ ῥουμελιῶται κατώρθωσαν νὰ καταβάλωσιν ἐντελῶς τοὺς ἐναντίους των. Οἱ ἑπτὰ τῶν *ἑπτὰ* ὑπουργοὶ ἦσαν πάντες *συνταγματικοί*, καί τοι τὸ συνταγματικὸν αὐτῶν φρόνημα δὲν ἦτο ἀνώτερον πάσης ἀμφιβολίας.

Ἡ προσβεβλημένη φιλοτιμία τοῦ Τρικούπη καὶ τοῦ Ζωγράφου ηὐχαριστήθη διὰ τῶν ὑπουργείων τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν, εἰς τὸν Μαυροκορδάτον δὲ ἀνετέθη τὸ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν, εἰς τὸν Χρηστίδην τὸ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν, εἰς τὸν Βούλγαρην τὸ ἐπὶ τῶν ναυτικῶν, εἰς τὸν Κλονάρην τὸ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ εἰς τὸν Ῥίζον Νερουλὸν τὸ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Ἦσαν πάντες ἀγαθοὶ τὴν γνώμην, ἱκανῶς μεμορφωμένοι καὶ στωμύλοι ἄνδρες, στερούμενοι ὅμως, πλὴν τοῦ Μαυροκορδάτου, διοικητικῆς πείρας καὶ ἀφιλοκερδείας.

Καί τοι ἀποκαλοῦντες ἑαυτοὺς συνταγματικούς, οὐδὲν ἐνήργησαν ὅπως θεμελιώσωσιν ἐπὶ συνταγματικῆς βάσεως τὴν διοίκησιν αὐτῶν, ἐπισπεύδοντες τὴν σύνοδον τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ἡ τῆς πρώτης Μαΐου προθεσμία, ἣν εἶχεν ὁρίσει ἐξαναγκασθεῖσα ἡ Γερουσία, παρῆλθε, χωρίς τι οἱονδήποτε σημεῖον συνελεύσεως ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ νὰ παρατηρηθῇ, ἐφαίνετο δὲ φόβος ὑπάρχων, μὴ ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις καταλύσῃ τήν τε ἐπταμελῆ ἐπιτροπὴν καὶ τὸ ἐπταμελὲς ὑπουργεῖον.

Ὁ Θήρσιος ἀπέτεινε τὴν α'. Μαΐου ὑπόμνημα πρὸς τὸν Στράτφορδ Κάννιγκ, βοήθειαν ἐξαιτούμενος, καὶ παριστῶν ὅτι συνταγματικὴ τῆς κρίσεως λύσις καὶ καθίδρυσις ἀντιβασιλείας ἐφαίνοντο ἀπαραιτήτως ὑπὸ τῶν περιστάσεων ὑπαγορευόμεναι.

Πρόδηλον ἦτο καὶ ἀναμφήριστον, ὅτι αἱ ἀδυναμίαι καὶ τὰ λάθη τῆς ἐπταμελοῦς ἐπιτροπῆς ἀπέβαινον εἰς ὄφελος μόνον τῶν καποδιστριακῶν καὶ τῆς ῥωσικῆς μερίδος. Μετὰ κρυφίας εὐχαριστήσεως καὶ χαιρεκακίας ἔβλεπον οὗτοι, ὅτι οἱ δῆθεν «συνταγματικοὶ» προσεπάθουν νὰ κυβερνήσωσιν ἐπίσης ἀπολύτως ὡς ὁ Κυβερνήτης ἄλ–

λοτε, ὅτι ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἀνεβάλλετο, καὶ ὅτι ἥ τε ἵδρυσις ἀντιβασιλείας καὶ ἡ τοῦ ἡγεμόνος ἔλευσις ἐβράδυνεν ἀπὸ ἑβδομάδος εἰς ἑβδομάδα.

Προέλεγον χαιρεκάκως, ὅτι ὁ βασιλεὺς οὐδέποτε ἤθελεν ἀφιχθῆ· τοσούτῳ δὲ τολμηρότερον ἐδικαιοῦντο νὰ ἐγείρωσι τὴν κεφαλήν, ὅσῳ ἀπέναντι τῆς διεσπασμένης κυβερνήσεως παρεῖχεν αὐτοῖς ὑπεροχὴν ὁ ἑνιαῖός των διοργανισμὸς καὶ τὸ σπουδαῖον τοῦτο γεγονός, ὅτι ἀντὶ τοῦ ἀνικάνου Αὐγουστίνου εἶχε καταστῇ ὁ ναύαρχος Ῥίκορδ ψυχὴ καὶ νοῦς τῆς μερίδος. Οὐδὲ πρὸς τοὺς ῥουμελιώτας αὐτοὺς διετήρει πλέον αὐθεντείαν τινὰ ἡ ἑπταμελὴς ἐπιτροπή, καθότι δὲν εἶχε τὰ μέσα, ὅπως ἐπαρκῇ εἰς τὰς ὑπερβολικὰς αὐτῶν μισθοφορικὰς ἀπαιτήσεις, καὶ ἀνταμείβῃ τὸν πατριωτισμόν των τοῖς μετρητοῖς. Τὸ ὑπὸ τοῦ Θηρσίου ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου προκαταβληθὲν ποσὸν ἦν σταλαγμὸς ἁπλοῦς πεσὼν ἐπὶ διαπύρου λίθου.

Συμφώνως πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβερνητικὴν παράδοσιν, διέλυσαν οἱ ἑπτὰ τὰς ὑπὸ τῆς πρῴην κυβερνήσεως γενομένας ἐκμισθώσεις τῆς δεκάτης, καὶ διέταξαν νέας ἐπὶ ἀποζημιώσει τῶν παλαιῶν μισθωτῶν. Τὸ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ὅμως ταμείου προϊὸν τῆς νέας ταύτης μισθώσεως ὑπῆρξεν ἐλάχιστον, καθότι σπουδαίως ἠλάττωσαν τὸ κοινὸν ὄφελος αἱ ὑπεξαιρέσεις τῶν μετασχόντων τῆς μισθώσεως προσώπων. Ἀντὶ δὲ καὶ τὸ μικρὸν αὐτὸ ποσὸν νὰ διατεθῇ εἰς ἀποπομπὴν μέρους τοὐλάχιστον τῶν ὀχληρῶν ῥουμελιωτῶν ἐπιδήμων εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν, ἐδαπανήθη εἰς ἀμοιβὰς ὀλίγων τινων πιστῶν ὀπαδῶν. Ποσότης ὑπολογισθεῖσα εἰς 60,000 ταλλήρων κατεσπαταλήθη, χωρὶς νὰ ἀνακουφισθῇ ὁ τόπος μήτε νὰ εὐχαριστηθῶσιν οἱ στρατιῶται.

Ὑπεδείχθη μάλιστα τοὐναντίον εἰς τὸν στρατιωτικὸν συρφετὸν ἡ ἰδέα τῆς διὰ λεηλασίας τῆς Πελοποννήσου εἰσπράξεως τῶν καθυστερουμένων αὐτοῦ μισθῶν. Κατηγόρει δ' ἐπὶ τούτῳ ὁ Κολοκοτρώνης τὸν Κωλέττην, ὡς ὑποσχεθέντα εἰς τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ, ὅτι ἐν Πελοποννήσῳ ἤθελε χορηγήσει αὐτοῖς ὅσον ἤθελον μισθόν.

Αἱ τολμηραὶ αὗται μομφαὶ ἦσαν πιθανῶς ἀποκύημα τοῦ πελοποννησιακοῦ πατριωτισμοῦ τοῦ «Γέρου». Πράγματι ὁ Κωλέττης εἶχε

παλαίσει τὸ κατ' ἀρχὰς κατὰ τῶν αὐτοσυντηρητικῶν ὀρέξεων καὶ τῶν παθῶν τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ· κατενόει ὅμως, ὅτι ἡ χρηματικὴ ἀνέχεια ὤθει εἰς τὰ ἔσχατα, καὶ εἶχεν ἐντόνως ἀντιστῆ ἐν τῇ κυβερνήσει κατὰ τῶν τριῶν ῥωσοφρόνων μελῶν, ἅτινα «ἰσχυρίζοντο, ὅτι τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἀπρόσβλητον καὶ νὰ ἀσφαλισθῇ ἀπὸ τῶν ῥουμελιωτῶν.» Ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν *συνταγματικῶν* αὐτοῦ συναδέλφων παρέστησεν, ὅτι ἡ παρὰ τὸ Ἄργος καὶ τὸ Ναύπλιον συσσώρευσις στρατιωτῶν καθίστατο ἀφόρητος, καὶ ὅτι ἔπρεπεν οὗτοι νὰ διανεμηθῶσιν, ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἡ τροφοδοσία των καὶ ἡ ὑπακοή των.

Ἐνῷ οὕτως ἡ κυβέρνησις διεφώνει καὶ διΐστατο, οἱ ῥουμελιῶται *ἔπραττον*. Θεωροῦντες τὴν ἵδρυσιν τῆς ἑπταμελοῦς κυβερνήσεως ὡς προσωρινῆς θεραπείας μέτρον, οὐχὶ δὲ ὡς τελικὴν εἰρήνης συνομολόγησιν, ἐνόμιζον λίαν φυσικὴν τὴν πρὸς ἴδιον ὄφελος ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Θεόδωρος Γρίβας ἐν Ἄργει, πολλοὺς ἔχων περὶ ἑαυτὸν μουσουλμάνους, κατήρξατο πρῶτος τῆς ἀργυρολογίας καὶ βίας. Ἐπιστολή τις αὐτοῦ πρὸς τὸν Θήρσιον τῆς 6 Μαΐου (1), δι' ἧς ἐζήτει παρ'αὐτοῦ δάνειον ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν στρατιωτῶν του, ὑποσχόμενος νὰ ἀποδώσῃ αὐτὸ ἅμα λαβὼν τοὺς καθυστερουμένους μισθούς του, καταδεικνύει ὁποία κατέθλιβε τὸν ῥουμελιώτην ὁπλαρχηγὸν χρηματικὴ ἀπορία.

Διεσπάρησαν τότε ταχέως οἱ ῥουμελιῶται καθ' ὅλην τὴν χερσόνησον, καὶ κατέλυσαν ἀπρόσκλητοι ξένοι παρὰ τοῖς τεταλαιπωρημένοις κατοίκοις. Οἱ ὁπλαρχηγοὶ αὐτῶν ἀπεζημιοῦντο διὰ τοὺς καθυστεροῦντας μισθοὺς ἀπαιτοῦντες πλείονα καθεκάστην σιτηρέσια, καὶ κατὰ γνήσιον *κλεφτικὸν* ἔθιμον ἐζήτουν μισθοὺς καὶ τροφὰς διὰ χιλίους, ἐνῷ οὐδ' ἑκατὸν μόλις ἄνδρας εἶχον ἐνόπλους παρ' αὐτοῖς. Καταπιέζοντες καὶ ληστεύοντες τοὺς χωρικούς, κατ' οὐδὲν ὑπελείποντο

(1) Ἐπιγραφομένη: «Πρὸς τὸν περίφημον καθηγητὴν μεταξὺ τῶν καλλίστων φιλοσόφων, καὶ σύμβουλον τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίας,» καὶ ἀνακοινωθεῖσά μοι εὐμενῶς ἐν χειρογράφῳ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Χάλμ. [Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην μεταφράζω ἐκ τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως, καθότι ὁ συγγραφεὺς δὲν παρατίθησι τὸ πρωτότυπον, ὅπερ, ἐννοεῖται, θὰ εἶνε λίαν διάφορον τῆς μεταφράσεως ταύτης. Σημ. τ. Μετ.].

τῶν καποδιστριακῶν οἱ ῥουμελιῶται. Ὑπελογίσθη δὲ ὅτι ὀκτακισχίλιοι κατέλυσαν τότε ἐν Πελοποννήσῳ, εἰσπράττοντες καθ' ἑκάστην πλείονας τῶν 20,000 μερίδων παρὰ τῶν κατοίκων. Τοιαύτη δ' ἐντὸς ὀλίγου κατέστησαν μάστιξ τῶν κατοίκων οἱ ἐπιδρομεῖς αὐτοί, καὶ τοσοῦτον ἀφόρητος ἀπέβη εἰς τοὺς πελοποννησίους ἡ μόνιμος αὐτῶν ἐπισταθμία, ὥστε ἤρξαντο ποθοῦντες οὗτοι τοὺς καιρούς, καθ'οὓς ἦσαν ἐκτεθειμένοι εἰς παροδικὰς ἁπλῶς λαφυραγωγίας τῶν τούρκων, καὶ ἀπέναντι τῶν νέων τούτων ξένων ληστῶν, τοῦ Θεοδώρου Γρίβα, τοῦ Νότη Μπότσαρη, καὶ τοῦ Ταφὶλ-Πούζη ἔτι, ὅστις ὑπὸ τουρκικὴν σημαίαν προήλασεν εἰς Κόρινθον καὶ ἐλαφυραγώγει ἐκεῖ, ὑπελάμβανον λυτρωτὰς καὶ σωτῆρας τοὺς παλαιοὺς ἐντοπίους ληστάς, τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς τῶν μανιατῶν.

Τὸ ἐν Πελοποννήσῳ παντοδύναμον ἐπαρχιακὸν πνεῦμα καὶ ἡ τοπικὴ τῶν πελοποννησίων πρὸς τοὺς ῥουμελιώτας ζηλοτυπία ἀπέβησαν εἰς ὄφελος τῶν καποδιστριακῶν, καὶ ὅπου ἠδύναντο οἱ κάτοικοι ἀντεπεξήρχοντο ὑπὲρ τῆς μερίδος αὐτῶν κατὰ τῶν ῥουμελιωτῶν καὶ τῆς κυβερνήσεως. Οὕτω δὲ ἡ κατὰ τῆς νέας τάξεως τῶν πραγμάτων ἀντίστασις προσέλαβεν ἀπροσδοκήτως μεγίστας διαστάσεις.

Ὅτε ὁ Γρίβας ἐπήρχετο κατὰ τῆς Τριπόλεως, παρεκάλεσαν οἱ πρόκριτοι τῆς πόλεως θερμότατα τὸν Κολοκοτρώνην, λέγοντες: «Μᾶς γλύτωσες μιὰ φορὰ ἀπὸ τοὺς τούρκους, νὰ μᾶς γλυτώσῃς καὶ τόρα (1).» Οἱ πλεῖστοι τῆς πόλεως κάτοικοι εἶχον φύγει περίτρομοι. Ὁ Κολοκοτρώνης ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ἑλκύσῃ τὴν προσοχὴν πάσης τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας ἐπὶ τῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν τοῦ ῥουμελιώτου ἐκείνου ὁπλαρχηγοῦ, καὶ ἀπέτεινεν εἰς τὰς προστάτιδας Δυνάμεις ἰδιόρρυθμόν τινα διαμαρτύρησιν κατὰ τῆς πορείας τοῦ Γρίβα· «γιατί ἔρχοντας, διηγεῖται, ὁ Γρίβας εἰς τὴν Τριπολιτσά, θέλει ἀνοιχθῇ ἐμφύλιος πόλεμος (2).»

Ἡ διαμαρτύρησις ἀπήχησεν, ἐννοεῖται, χωρὶς ἀποτελέσματος, καὶ ἡ ἐκ νέου ἔκρηξις τοῦ ἐμφυλίου πολέμου κατέστη ἀναπόδραστος. Τότε ἀνεκοίνωσεν ὁ γέρων Κολοκοτρώνης πρὸς τὴν Γερουσίαν εἰς

(1) Τερτζέτου, Διήγ. κ. λ. σελ. 246. Σημ. τ. Μετ.
(2) Αὐτόθ. σελ. 246,247. Σημ. τ. Μετ.

Ναύπλιον, «ὅτι ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπερασπισθοῦμε τὴν τιμή μας καὶ ζωή μας καὶ τὴν ἰδιοκτησία μας δὲν γνωρίζομε διὰ κυβέρνησιν τὴν τυραννικήν (1).»

Οἱ δύο ἐχθροὶ ὁπλαρχηγοὶ ἔμελλον ὅσον οὔπω νὰ συγκρουσθῶσιν ἀποτόμως πρὸς ἀλλήλους. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐτράπη, ὡς κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1821, πρὸς τὸ Βαλτέτσι, τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην καὶ δεσπόζουσαν τῶν πέριξ ὀρεινὴν μεσημβρινοδυτικὴν θέσιν, ὅθεν ἠδύνατο, ἐφιπτάμενος ὡς ἀετὸς ἐπὶ τῆς Τριπόλεως, νὰ ὁρμήσῃ πρὸς τὰ κάτω καὶ νὰ ἀποφασίσῃ τὴν τύχην τῆς πόλεως.

Ὁ γέρων ὁπλαρχηγὸς τῆς Πελοποννήσου ἐκλέξας τὰς θέσεις αὐτοῦ δι' ἀσφαλοῦς καὶ πεπειραμένου βλέμματος καὶ ἐν πλήρει γνώσει τοῦ τόπου, διέταξεν ἀστραπηδὸν τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ προπαρασκευάς. Ἄριστα πρὸς ἐπίθεσιν εὑρισκόμενος, ἀνέμενεν ἀταράχως καραδοκῶν τὴν πρόσφορον στιγμήν, ὅπως διὰ τῶν ὑπερτέρων αὐτοῦ δυνάμεων ἐπιφέρῃ καίριον κτύπον κατὰ τῶν ῥουμελιωτῶν, οἵτινες ἔμελλον, καθ' ἃ προέβλεπε, νὰ διασπασθῶσι καὶ διασκορπισθῶσιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ οἱ τῆς πεσούσης κυβερνήσεως ὀπαδοί, ἀντεπεξερχόμενοι κατὰ τῆς κυβερνητικῆς μερίδος τῆς «Ἀθηνᾶς,» ἀνεστήλωσαν πάλιν ὑπερηφάνως τὴν σημαίαν τοῦ «Φοίνικος (2).» Πανταχοῦ δὲ ἡ ἐπιτυχία προεσημαίνετο ὑπὲρ τῆς ῥωσικῆς μερίδος.

Ἐν τῇ Στερεᾷ ὁ Μαμούρης κατίσχυε τῆς κυβερνήσεως, καὶ ἐσχημάτιζεν ἐν Ἀμφίσῃ κέντρον καποδιστριακόν. Ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἔμενεν ἡ Τῆνος ἀφωσιωμένη εἰς τοὺς καποδιστριακοὺς καὶ ἐχρησίμευεν ὡς ἄσυλον τῶν ἐξ ἄλλων νήσων διωκομένων ὑπαλλήλων καὶ ὀπαδῶν τοῦ κόμματος. Καὶ ἡ Αἴγινα δ' ἐπίσης καὶ αἱ Σπέτσαι ἠρνοῦντο νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἑπταμελῆ ἐπιτροπήν.

Ὁ τεσσάρων καὶ ὀγδοήκοντα ἐτῶν ἡλικίαν ἔχων Μέξης, ὁ Ἀναστάσιος Καλανδρούτσης, ὁ Κανάρης καὶ ὁ Ἀνδροῦτσος ἐκράτουν ἀναπεπταμένην τὴν σημαίαν τῶν καποδιστριακῶν καὶ ἀπήλαυον τῆς δραστηριωτάτης τοῦ Ῥίκορδ συνεργείας. Ἐν Σπέτσαις κατέσχον ἓξ κυβερνητικὰ πλοῖα

(1) Αὐτόθ. σελ. 247. Σημ. τ. Μετ.
(2) Ἐχθ. ἐκ Ναυπλ. τῆς 29 Μαΐου, 1832. Παράρτ.

καὶ ἠπείλησαν νὰ τὰ πυρπολήσωσι καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ κυβέρνησις διέτασσε βίαια μέτρα κατὰ τῆς νήσου. Μάτην προσεπάθησεν ὁ Θήρσιος νὰ προτρέψῃ τοὺς σπετσιώτας εἰς ὑποχώρησιν καὶ νὰ συστήσῃ αὐτοῖς τοὺς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διορισθέντας ὑπαλλήλους. Δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀναγνωρίσωσι τὸν ἐκ Ναυπλίου ἀποσταλέντα αὐτοῖς διοικητὴν Σκοῦφον, ὃν ὁ Ῥίκορδ ὠνόμαζε «φαῦλον καὶ κλέπτην,» καὶ ἀπεδίωξαν αὐτὸν ὑβριστικῶς καὶ ἐπαισχύντως εἰς Ναύπλιον, καί τοι οὗτος ἐν πάσῃ τῇ ἐπισήμῳ τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ πομπῇ εἶχεν εἰσέλθει εἰς τὸν λιμένα τῆς νήσου, συνοδευόμενος ὑπὸ γαλλικοῦ πολεμικοῦ πλοίου.

Ἐξοργισθεὶς κατὰ τῶν σπετσιωτῶν, οἵτινες, περιφρονοῦντες τὴν γαλλικὴν προστασίαν, προσηνέχθησαν τοσοῦτον ἀσεβῶς εἰς γάλλον προστατευόμενον, ἐθεώρησεν ὁ ναύαρχος Οὐγὼν τὰ γενόμενα ὡς σκόπιμον κατὰ τῆς σημαίας αὐτοῦ προσβολήν· ἀναφερόμενος δὲ εἰς τὴν ἐν Σπέτσαις ἐπικρατοῦσαν πειρατείαν, προσεπάθησε «νὰ περιβάλῃ νόμιμόν τι πρόσχημα τὴν κατὰ τῶν ἀθῴων νησιωτῶν ἐκδικητικὴν αὐτοῦ διάθεσιν,» καὶ προσεκάλεσε τοὺς συναδέλφους του εἰς συνδιάσκεψιν, ὅπως καταπνίξωσιν ἐν σπέρματι τὴν πειρατείαν. Παρέστησε δέ, ὅτι οἱ σπετσιῶται οὐ μόνον ὑπεστήριζον τοὺς πειρατάς, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐξώπλιζον πειρατικὰ πλοῖα. Τούτου ἕνεκα, εἶπεν, ἔπρεπε ν' ἀποκλεισθῇ στενότατα ἡ νῆσος. Τὴν πρότασιν ταύτην ὑπεστήριξε καὶ ὁ ναύαρχος Χόθαμ, πολὺν δὲ κατέβαλε κόπον ὁ ναύαρχος Ῥίκορδ, ὅπως πείσῃ τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ, ὅτι τὸ μέτρον ἦτο παράνομον καὶ ἤθελεν ἔχει λίαν λυπηρὰς συνεπείας.

«Δυστυχῶς, γράφει, ἀπέβησαν μάταιαι πᾶσαί μου αἱ προσπάθειαι. Ὁ ἄγγλος ναύαρχος, ὅστις ἀπό τινος ἐγένετο πιστὴ ἠχὼ τοῦ γάλλου, ὑπεστήριξε μετὰ πολλῆς ζέσεως τὴν ἀπαίτησιν τοῦ κυρίου Οὐγών, καὶ οὕτως ἠναγκάσθην νὰ ὑπογράψω τὴν κοινὴν δήλωσιν, δι' ἧς ἀνηγγέλλετο εἰς τοὺς νησιώτας ὁ ἀποκλεισμός. Κατώρθωσα δὲ μόνον νὰ ἀποσπασθῇ εἷς ἐξ ἑκάστου στόλου ἀξιωματικός, πρὸς ἐξέτασιν τοῦ βασίμου τῆς ἀποδιδομένης εἰς αὐτοὺς κατηγορίας. Τὸ ἀποτέλεσμα ἐδικαίωσε τὰς ὑπονοίας μου, καθότι οἱ ἐπιτραπέντες τὴν ἀνάκρισιν ἀξιωματικοὶ ἐξέθηκαν, ὅτι οὐδ' ἓν πειρατικὸν πλοῖον εἶχεν

ἐκπλεύσει τῶν Σπετσῶν, καὶ ὅτι οἱ σπετσιῶται αὐτοὶ κατεδίωκον δραστηρίως τὴν πειρατείαν. Οὕτω δὲ ἤρθη ὁ ἀποκλεισμὸς καὶ ὁ Σκοῦφος δὲν κατώρθωσε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ὑπηρεσίαν του, βίᾳ πάσης τῆς γαλλικῆς προστασίας» (1).

Οὕτως ἐθριάμβευσεν ἡ ἀθωότης τῶν σπετσιωτῶν, καὶ ἡ ἰσχυρὰ αὐτῶν νῆσος, ἡ ἕνεκα τῶν ἀνδραγαθημάτων αὐτῆς κατὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα καὶ τῆς ἐμπορικοπολιτικῆς της δραστηριότητος τοσοῦτον σημαντική, διέμεινεν ἕδρα τῆς ἀντιπολιτεύσεως.

Ἡ Ἑλλὰς ὅμως παρεῖχε κατὰ τὸ θέρος τοῦ **1832** τὸ θέαμα ἐντελοῦς ἀναρχίας. Τὴν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς δεσποτείας καὶ τῆς καποδιστριακῆς διοικήσεως ἐλευθερωθεῖσαν χώραν κατέκλυσε σμῆνος στρατιωτῶν, ναυτῶν, κλεφτῶν ἐκμισθωτῶν τῶν φόρων καὶ κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων, πολιτικῶν ἀγυρτῶν καὶ τυχοδιωκτῶν. Εἴτε δὲ τὴν παλαιὰν ἢ τὴν νέαν τῶν πραγμάτων τάξιν ἀσπαζόμενοι, εἴτε ῥουμελιῶται ἢ «ναπαῖοι», ἦσαν ὅμως πάντες ἐν τούτῳ σύμφωνοι καὶ ὁμόφρονες, ὅτι σκοπὸς αὐτῶν ἦτο νὰ τρέφωνται καὶ νὰ ζῶσι διὰ τῆς ἰκμάδος τοῦ πεινῶντος λαοῦ.

Τότε ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος, ἀγανακτῶν, ὅτι

> 'ς τὴν δεξιάν της φέρουσα συντάγματα καὶ νόμους
> ἡ Ἀναρχία μὲ κραυγὰς περιπατεῖ 'ς τοὺς δρόμους,

ἐξέχυσε τὴν χολὴν αὐτοῦ διὰ δηκτικῶν καὶ πικροτάτων στίχων· εἶχε δὲ δίκαιον, ἀπέναντι τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως φρονήματος καὶ χαρακτῆρος, ἥτις ἐπεκράτει ἐν τοῖς ὁμίλοις τῶν ἐν Ναυπλίῳ δημοσίων ὑπαλλήλων, ἐμβάλλων εἰς τὸ στόμα ἑνὸς τῶν ἀξιοτίμων αὐτῶν κυρίων τὴν ἐρώτησιν ταύτην:

> Τὸ σύνταγμά μας, κύριε ; τὸ σύνταγμ' ἂς χορεύῃ !
> Μήπως τὸ πανδρευθήκαμε ; εἰς τί μᾶς χρησιμεύει ;

Ἀληθῶς δὲ σύνταγμα καὶ νόμοι, παλαιὰ ἢ νέα πραγμάτων τάξις, Ῥούμελη ἢ Πελοπόννησος, ῥωσικὰ ἢ δυτικὰ ἢ καὶ βαυαρικὰ συμφέροντα οὐδὲν ἄλλο ἦσαν κατὰ βάθος ἢ ἁπλαῖ μόνον προφάσεις τῆς

(1) Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Δίβεν, 23 Μαΐου (4 Ἰουνίου) 1832. Παράρτ.

ἀναιδεστάτης ἰδιοτελείας, ἥτις ὑπεράνω τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς πατρίδος ἔθετε τὰς δημοσίας θέσεις καὶ τὴν ἐξουσίαν.

'Ολίγας μόλις ἑβδομάδας ἦσαν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ἡ ἑπταμελὴς ἐπιτροπὴ καὶ τὸ συνταγματικὸν ὑπουργεῖον, ὅτε ἡ ἀταξία καὶ ἡ σύγχυσις τοσοῦτον εἶχον κορυφωθῆ, ὥστε ἀνάγκη παρέστη νὰ ζητηθῇ ἡ παρέμβασις τῶν γάλλων, ὅπως διατηρηθῇ ἀπέναντι τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ὁπλαρχηγῶν ἡ αὐθεντεία τῆς κυβερνήσεως. 'Εν τῷ στρατῷ εἶχε καταστῆ ἐπιδημία ἡ λειποταξία τῶν «τακτικῶν», στιφηδὸν δὲ κατέλιπον οὗτοι τὰς σημαίας των, ὅπως προσέλθωσιν εἰς τὸ ἄτακτον σῶμα οἱουδήποτε ὁπλαρχηγοῦ.

Ἕκαστος συνησθάνετο, ὅτι ἡ κατάστασις ἐκείνη τῶν πραγμάτων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ. Αἱ δὲ αὐστριακαὶ ἐκθέσεις διέγραφον ἀπελπιστικὴν τὴν εἰκόνα τῆς ἐπικρατούσης ἀταξίας καὶ ληστείας.

«Πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως ἐν τῇ χώρᾳ ἔπρεπε πρὸ παντὸς νὰ ἀφοπλισθῶσι τὰ διατρέχοντα καὶ φορολογοῦντα αὐτὴν στίφη, καὶ πρὸς τοῦτο νὰ πληρωθῶσιν οἱ καθυστερούμενοι μισθοὶ οὐ μόνον εἰς τῶν νικητῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τῶν ἡττηθέντων τοὺς στρατιώτας. Ὄντος δὲ κενοῦ τοῦ δημοσίου ταμείου, ; ὤφειλον οἱ πράκτορες τῶν Δυνάμεων, οἵτινες δὲν εἶχον προκαταβάλει χρήματα εἰς τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον Καποδίστριαν, νὰ χορηγήσωσι τὸ πρὸς τὴν ἀπαραίτητον ταύτην πληρωμὴν ἀναγκαῖον ποσόν, καὶ νὰ ἀνταμείψωσιν οὕτω τὴν ἀντιστᾶσαν εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν μερίδα, καὶ ἀνατρέψασαν τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀναγνωρισθεῖσαν κυβέρνησιν ;» (1) «Ἕνεκα ἐλλείψεως χρηματικῶν βοηθημάτων ἡ ληστεία ἐξηκολούθησεν. Οἱ ἀρχηγοὶ ὑπεσχέθησαν μόνον νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν νέον ἡγεμόνα, ἡ δὲ Γερουσία ἠναγκάσθη οὕτω ν' ἀπευθύνῃ τὴν 25 'Απριλίου πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας τὴν παράκλησιν, ὅπως ἐπιταχύνῃ τὴν ἀποστολὴν τοῦ υἱοῦ του. 'Εν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἡ κυβέρνησις, ἥτις ἤρξατο φοβουμένη, ὅτι οὐδ' αὐτὰ τὰ φρούρια ἤθελε δυνηθῇ νὰ κρατήσῃ, παρεκάλεσε τοὺς ἀντιπρέσβεις νὰ παράσχωσιν αὐτῇ τὴν βοή-

(1) Τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον μεταφράζω ἐκ τοῦ ἐν τοῖς παραρτήμασι παρατιθεμένου γαλλιστὶ πρωτοτύπου, ὅπερ ὑπάρχει πως παραμεμορφωμένον ἐν τῷ κειμένῳ. Σημ. τ. Μετ.

θειάν των, καὶ νὰ διατάξωσι τὴν ὑπὸ γαλλικῶν στρατευμάτων κατάληψιν τῶν φρουρίων τῆς Ἑλλάδος· οὗτοι δὲ συνήνεσαν, βλέποντες τὸ ἐπεῖγον τῶν περιστάσεων καὶ τὴν ἔλλειψιν ἄλλων μέσων πρὸς περιορισμὸν τῆς ἀναρχίας (1). Οἱ γάλλοι ἐκίνησαν ἀμέσως ἐκ τῶν μεσσηνιακῶν αὐτῶν σταθμῶν πρὸς τὸ Ναύπλιον καὶ τὰς Πάτρας, συμφώνως πρὸς τὴν κοινὴν ἀπόφασιν τῶν ἀντιπρέσβεων, ἡ δὲ κυβέρνησις παρέσχεν οὕτω λυπηρὸν ἐσχάτης ἀπορίας μαρτύριον.

«Τέτοια κυβέρνησις ἦτον, λέγει ὀργίλως ὁ Κολοκοτρώνης, νὰ δώσῃ τὰ ἐθνικὰ φρούρια εἰς ξένους νὰ τὰ φυλάττουν» (2). «Εἰς συμπλήρωμα δὲ τῆς αταξίας, ἤρξατο ἐκ νέου ἡ πειρατεία» (3).

Οἱ ναπαῖοι διέδωκαν τὴν ἀνόητον φήμην, ὅτι οἱ συνταγματικοὶ ἤθελον νὰ πωλήσωσιν εἰς τοὺς γάλλους τὸ Ναύπλιον καὶ τὰς Πάτρας· κατήγγελλον δὲ τοῦτο εἰς τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα, ἀπαραλλάκτως ὡς πρὸ μικροῦ εἶχον διαμαρτυρηθῆ οἱ συνταγματικοὶ κατὰ τῶν ῥωσικῶν προδοσιῶν τοῦ Κυβερνήτου. Ἀλλ' ὁ γενόμενος θόρυβος δὲν ἐμπόδισε τὸν στρατηγὸν Κορβὲ νὰ εἰσέλθῃ τὴν 19 Μαΐου εἰς Ναύπλιον, συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς κυβερνήσεως, καὶ νὰ καταλάβῃ διὰ 1200 ἀνδρῶν τά τε φρούρια καὶ τὴν πόλιν. Οἱ ἄγγλοι καὶ γάλλοι ἐκένωσαν τὸ Παλαμίδιον, ἐνῷ δὲ πρότερον ἐκυμάτιζον ἐπὶ τοῦ φρουρίου αἱ τῶν τριῶν Δυνάμεων σημαῖαι ἐγγὺς τῆς ἑλληνικῆς, τοῦ λοιποῦ μόνον ἡ τρίχρους ἐφαίνετο παρ' αὐτῇ. Ὅτε ὅμως οἱ γάλλοι ἐφάνησαν πρὸ τῶν Πατρῶν, κατεῖδον ὅτι ἡ ῥᾳδιουργία εἶχε πέσει ἐκεῖ ἐπὶ γονίμου ἐδάφους, καὶ ὅτι τὸ σπουδαῖον φρούριον ἦν εἰς χεῖρας τῶν καποδιστριακῶν. Εἰς τοὺς ἐκεῖ σταθμεύοντας τακτικοὺς εἶχεν ἐμπνευσθῇ ἡ πεποίθησις, ὅτι ἔμελλον νὰ διαλυθῶσιν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, νὰ ἀπολέσωσι τὸν καθυστερούμενον αὐτοῖς μισθόν, καὶ νὰ ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ τῶν γάλλων. Οἱ ναπαῖοι ἐξεφώνουν ἀγρίως, ὅτι τακτικὸς στρατός, παραδίδων φρούριον οἷον αἱ Πάτραι εἰς τοὺς ξένους, καθίστατο ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας. Ὁ φρούραρχος νεαρὸς πρίγκηψ Βρέδε συνεπάθει ἐνδομύχως πρὸς τὸ ναπικὸν κόμμα· δυσφορῶν δὲ ἐπὶ τῇ ἀμφιβόλῳ θέσει του, ἐζήτησε καὶ ἔλαβε τὴν ἄφε-

(1) Ἐκθ. ἐκ Ναυπλίου, 1, 26 Μαΐου, 1832.
(2) Τερτζέτη Διήγ. κλ. σελ. 247. Σημ. τ. Μετ.
(3) Ἔκθ. ἐκ Ναυπλίου, 29 Μαΐου, 1832.

σιν αὐτοῦ. Ἀντ' αὐτοῦ προσεκλήθη ἐξ Αἰγίου τολμηρὸς στασιώτης ὁ Κίτσος Τσαβέλλας. Αἱ αὐστριακαὶ ἐκθέσεις ἀποκαλοῦσιν αὐτὸν «ὁπλαρχηγὸν ὀπαδὸν τῆς ἐκπεπτωκυίας μερίδος» (chef militaire attaché au parti déchu)· ἐπειδὴ δὲ αἱ συμπάθειαί του ἦσαν πρὸς τοὺς καποδιστριακούς, ἀνέλαβεν οὗτος ἀδιστάκτως τὴν ἀρχηγίαν. Εἰσήλασε μετὰ 500 ἔτι ἀτάκτων ἐγκαίρως εἰς Πάτρας, πρὸ τῆς ἐλεύσεως τῶν γάλλων, καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὴν κυβέρνησιν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπακούσῃ εἰς αὐτήν, ὡς ἀρχὴν ὀλεθρίαν καὶ ἔκνομον. Εἰς τοὺς γάλλους δὲ ἐδήλωσεν, ὅτι μόνον εἰς τὸν βασιλέα ἢ τὴν ἀντιβασιλείαν ἤθελε παραδώσει τὸ φρούριον, καὶ παρεσκευάσθη σπουδαίως ὅπως ὑπερασπίσῃ στρατιωτικῶς τὰς Πάτρας. Πλὴν τούτου ὅμως, ἐννοεῖται, ἐλαφυραγώγησε τὴν πόλιν, καὶ κατέστρεψε τὰς περιουσίας τῶν βρετανῶν καὶ ἰόνων ἐμπόρων. Ἀλλ' αἱματηρά τις σύγκρουσις μεταξὺ γάλλων καὶ παλληκαρίων ἐφαίνετο νῦν καθισταμένη ἀναπόφευκτος. Ὁ Κωλέττης εἶχε παρακαλέσει τοὺς ἀντιπρέσβεις, «νὰ ἐξηγήσωσιν εἰς τὸν Τσαβέλλαν τὴν πλάνην του»· ἔτι δ' ἐντονώτερα μέτρα ἀπήτησεν ὁ Θήρσιος παρὰ τῶν ἑπτά, παραστήσας, ὅτι ἡ κυβέρνησις καθῆκον εἶχεν, ἢ νὰ παραιτηθῇ ἢ νὰ πνίξῃ ἐν τοῖς σπαργάνοις τὴν ἐκραγεῖσαν πυρκαϊάν. Ἡ πλειονοψηφία συνεφώνησε νὰ κηρύξῃ τὸν Τσαβέλλαν ἀντάρτην· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ ἐν τῇ κυβερνήσει διάστασις παρέλυσε πᾶσαν ἐνέργειαν, διότι ὁ Ζαΐμης καὶ οἱ δύο του ὁμόφρονες, συμπαθοῦντες κρυφίως πρὸς τὸν Τσαβέλλαν, προέτειναν νὰ ῥιφθῶσιν εἰς τὸ χαῖνον στόμα τοῦ στασιάζοντος ὁπλαρχηγοῦ 40—50,000 γροσίων, ὅπως κατορθωθῇ οὕτω ἡ ὑποταγή του. Οἱ τρεῖς ἀντιπρέσβεις παρενέβησαν, ἀσπαζόμενοι τὴν ἐπιεικεστέραν ταύτην γνώμην, καὶ ἔγραψαν πρὸς τοὺς ἐν Πάτραις προξένους ἐπιστολήν, ἥτις μετέβαλεν ἐντελῶς τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων, καὶ ἀπήλλαξε τὸν ἀρχηγὸν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων τῆς δυσαρέστου ἀνάγκης τοῦ νὰ καταστήσῃ ἐπαισθητὴν εἰς τοὺς ἥρωας τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος τὴν ὑπεροχὴν εὐρωπαϊκῶς ἡγμένου στρατοῦ.

Δηλώσατε εἰς τὸν στρατηγὸν Τσαβέλλαν, ἔγραψαν πρὸς τοὺς ἐν Πάτραις προξένους, ὅτι, ἂν ἐπιμένῃ ἀρνούμενος τὴν εἰς τοὺς γάλλους παράδοσιν τοῦ φρουρίου, θέλομεν μὲν καταβάλει πάσας ἡμῶν τὰς προσπαθείας, ὅπως ἀποτρέψωμεν τὴν κυβέρνησιν τῆς κατ' αὐτοῦ χρή-

σεως καταναγκαστικῶν μέτρων, ἀντιβαινόντων ἄλλως εἰς τὰς ἐκ Λονδίνου εἰρηνικὰς καὶ συνδιαλλακτικὰς ἡμῶν ὁδηγίας, καθιστῶμεν ὅμως αὐτὸν ὑπεύθυνον ἐπὶ τῇ ἀντιστάσει του καὶ ταῖς ἐνδεχομέναις αὐτῆς συνεπείαις.

Ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐκδηλωθῇ σαφέστερον ἡ ἀσθένεια καὶ ἡ ἀσυνέπεια τῆς ἐν Ναυπλίῳ πολιτικῆς.

Ὁ βαρῶνος Ῥούκμαν εἶχε καὶ πάλιν παρασύρει τὸν ἄγγλον Δώκινς· ἡνωμένοι δὲ οὗτοι καὶ πλειονοψηφοῦντες τοῦ Ῥουὰν κατώρθωσαν τὴν ὑπὲρ τῆς καποδιστριακῆς μερίδος ἐπέμβασιν, ἥτις, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Θηρσίου, ἔμελλε νὰ παρακωλύσῃ τὴν εἰρήνευσιν τῆς χώρας καὶ νὰ ῥίψῃ πάλιν αὐτὴν εἰς τὸ βάραθρον τῆς ἀναρχίας. «Ὅ,τι ἐπράξατε ὑπὲρ τοῦ Τσαβέλλα, ἔλεγον πολλοὶ πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις, δὲν δύνασθε νὰ ἀρνηθῆτε καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας μιμητάς του. Ὑπόσχεσθε ἐν ὀνόματι τῆς συμμαχίας ἀτιμωρησίαν εἰς ἀντάρτας ὁπλαρχηγούς· θὰ σᾶς ἐννοήσωσι. Κηρύσσετε ἐν ὀνόματι τῆς εἰρήνης ἐμφύλιον πόλεμον· θὰ σᾶς ὑπακούσωσι.»

Ὁ γάλλος διοικητὴς κατενόησε τὰ συμβαίνοντα, ὅτε εἶδε τὴν πρὸς τοὺς προξένους ἐκείνην ἐπιστολὴν τῶν ἀντιπρέσβεων. Δὲν ἦτο ἀποστολή του βεβαίως νὰ δρέψῃ δάφνας κατὰ τῶν παλληκαρίων τοῦ Τσαβέλλα, δι' ἃς βραδύτερον ἤθελον καταστήσει αὐτὸν ὑπεύθυνον οἱ ἀντιπρέσβεις. Ἀνεχώρησεν ἑπομένως, καὶ αἱ Πάτραι ἔμειναν κατεχόμεναι ὑπὸ τῶν ναπαίων, οἵτινες διετήρησαν μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ ἡγεμόνος τὸ ἐμπορικοπολιτικῶς τοσοῦτον σπουδαῖον ἐκεῖνο φρούριον, ὡς καὶ τὰ δεσπόζοντα τῶν στενῶν τοῦ κορινθιακοῦ κόλπου ἕτερα δύο.

Μεγίστην οὕτω κατήγαγε νίκην ἡ ῥωσικὴ μερίς. Ὁ Θήρσιος ὁδοιπορήσας εἰς Λακωνίαν, ὅπως «διὰ τῆς παρουσίας καὶ τῶν λόγων του συντελέσῃ εἰς κατεύνασιν τῶν τεταραγμένων ὑπὸ τῶν τρομοποιῶν πνευμάτων», καθ' ἃ ἔγραφε πρὸς τοὺς οἰκείους αὐτοῦ, εἶδε τὸ παλαιὸν κόμμα συναγειρόμενον πανταχοῦ καὶ ἐνισχυόμενον, καὶ τὴν καποδιστριακὴν διοίκησιν ἐῤῥιζωμένην παρὰ τῷ λαῷ διὰ τῆς ἀναμνήσεως καὶ τοῦ φόβου. Οἱ ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου διωρισμένοι δημογέροντες ἐζήτουν καὶ εὕρισκον προστασίαν παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἀνεγνωρισμένοις ὁπλαρχηγοῖς τοῦ κόμματος. Ἡ Ἀρκαδία, ἡ Ἀχαΐα καὶ ἡ Φω-

κὶς εἶχον ἐντελῶς ἀντικυβερνητικὸν τὸ φρόνημα· ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ Ἤλιδι ἐμαίνετο ὁ ἐμφύλιος πόλεμος· ἐν Ἀργολίδι δέ, Κορίνθῳ καὶ Λακωνίᾳ μόλις κατώρθου νὰ διατηρῇ τὸ κῦρος αὐτῆς ἡ κυβέρνησις.

Ἡ περίστασις ἐφάνη εὔκαιρος εἰς τὸν γέροντα Κολοκοτρώνην, ὅπως ἁλιεύσῃ ἐντὸς θολῶν ὑδάτων· εἶχε δὲ καὶ πάλιν τὸ εὐτύχημα νὰ ταὐτίσῃ τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ συμφέρον καὶ τὸ τοῦ λαοῦ, καὶ νὰ ἑλκύσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοὺς χωρικούς. Τὰ σφάλματα τῆς κυβερνήσεως εἶχον καταστήσει αὐτὸν δημοτικόν, μεταβαλόντα τὸν γηραιὸν κλέπτην καὶ βοήθαρχον τῶν ῥώσων καὶ τοῦ Κυβερνήτου εἰς ὑπερασπιστὴν τῶν δικαιωμάτων τοῦ καταπιεζομένου λαοῦ. Τὸ πρωτόκολλον τοῦ Ἀπριλίου παρώρμησεν αὐτὸν εἰς ἐνέργειαν· προσθετέον δὲ εἰς τοῦτο καὶ τὸ μέτρον τοῦ Κωλέττου, μεταθέσαντος, παρὰ τὴν ἀντίστασιν τοῦ Ζαΐμη, τὸν στρατὸν τοῦ Γρίβα εἰς Λεοντάρι καὶ Φανάρι, ὅπερ ἐθεωρήθη ὡς προσβάλλον τὴν ἐπὶ τῆς ἐνδοτέρας Πελοποννήσου αὐταρχίαν τοῦ Κολοκοτρώνη.

Οἱ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν Λεονταρίου, Φαναρίου, Τριφυλλίας, Μεθώνης, Κορώνης, Νησίου, Καλαμῶν καὶ Μικρομάνης ἀπέτειναν πρὸς αὐτὸν ἀναφοράν, παρακαλοῦντες νὰ τοὺς προστατεύσῃ κατὰ τῶν στιφῶν τοῦ Γρίβα, καὶ ὑποσχόμενοι νὰ τὸν ὑποστηρίξωσι διὰ πάσης θυσίας. Ἀγανακτήσεως καὶ τρόμου κραυγὴ ἀντήχησε διὰ τῶν ἀρκαδικῶν ὀρέων. Ὁ Κολοκοτρώνης τότε διεμαρτυρήθη ἀμέσως πανηγυρικῶς πρός τε τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ τὴν κυβέρνησιν κατὰ τῶν ἀναρχικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Γρίβα καὶ τῶν στιφῶν αὐτοῦ, καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς πελοποννησίους, διὰ κηρύγματος τῆς 22 Ἰουνίου, ἐν ᾧ ἀνεμιμνήσκετο μετὰ σεβασμοῦ τοῦ Ι. Καποδιστρίου καὶ τῆς πεσούσης κυβερνήσεως, ὅτι καθῆκον εἶχε νὰ λάβῃ τὰ πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν πολιτῶν ἀναγκαῖα στρατιωτικὰ μέτρα. Ἠναγκάζετο, εἶπε, νὰ ὑπερασπισθῇ κατὰ τῶν ἀδίκων προσβολῶν τῶν ῥουμελιωτῶν, καὶ σκοπὸν εἶχε νὰ πολεμήσῃ αὐτούς, μετὰ τῶν νησιωτῶν καὶ στερεοελλαδιτῶν, μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἡγεμόνος. Ἡ κυβέρνησις, προσέθετεν, ἢ τοὐλάχιστον ἓν μέρος τῶν μελῶν της ἔφερε τὴν εὐθύνην τῶν μαστιζόντων τὴν Πελοπόννησον δεινῶν, καθότι δὲν παρεκώλυσεν αὐτά· εἰς μεγάλας δὲ ὑποψίας παρεῖχεν ἀφορμὴν ἡ μέχρι

τοῦδε διεξαγωγὴ τῶν ἐκλογῶν τῶν πληρεξουσίων, καὶ ἡ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάθροισις ἀντιπροσώπων, ὧν ἄλλοι μὲν εἶχον ἐκλέξει αὐτοὶ ἑαυτούς, ἄλλοι δὲ εἶχον δαρῆ.

Ὁ γέρων κλέφτης εἶχε καλλίστας πληροφορίας περὶ πάντων τῶν ἐν Ναυπλίῳ συμβαινόντων διὰ τοῦ ρώσου ναυάρχου καὶ διὰ τῶν ἐν τῇ κυβερνήσει φίλων του. Ἐγνώριζε δέ, ὅτι ἡ διχονοοῦσα κυβέρνησις οὐδ' ἀπόφασίν τινα δραστήριον ἠδύνατο νὰ λάβῃ κατ' αὐτοῦ.

Μεθ' ὑπερόχου δυνάμεως καὶ ταχύτητος διέταξεν ἐκ Βαλτετσίου τὰ στρατιωτικά του μέτρα. Ἔταξε δὲ τοσοῦτον ἐπιτηδείως τὰ διαθέσιμα σώματα κύκλῳ τῶν πολεμίων, ὥστε κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν ἠδύναντο πάντα νὰ συμπέσωσι κατ' αὐτῶν. Ὁ Γενναῖος κατώρθωσε νὰ ἀπαλλάξῃ αἰσίως τὸν Εὐαγ. Κοντογιάννην, κινδυνεύοντα μεγάλως περὶ τὸν Ἅγιον Πέτρον, καὶ μετὰ τοῦτο κατέλαβε θέσιν πρὸ τῆς Τριπόλεως.

Συνάμα δ' ἀπέστειλεν ὁ γέρων τὸν πιστὸν αὐτοῦ Νικήταν εἰς Μεσσηνίαν μετὰ μικροῦ τινος σώματος ἐπιλέκτων, ὅπως προστατεύσῃ τοὺς χωρικοὺς κατὰ τῶν μανιατῶν, οἵτινες ὑπελάμβανον ἑαυτοὺς φορολόγους τῆς Μεσσηνίας. Οἱ Μαυρομιχάλαι ἐστήριζον τὰς ἀξιώσεις των ταύτας ἐπὶ τῶν δικαίων ἀπαιτήσεων, ἃς εἶχον ἐγείρει κατὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ι. Καποδιστρίου. Οἱ δὲ μεσσήνιοι χωρικοί, οἵτινες, καλλιεργοῦντες τὴν χώραν ἐπὶ εἰσφορᾷ 25 %, ὑπέκειντο συνάμα εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Μαυρομιχαλῶν, ἔδραξαν ἄσμενοι τὰ ὅπλα, ὅτε φανεὶς ὁ Νικήτας ἀνήγγειλεν αὐτοῖς ἀπαλλαγὴν τῆς τοιαύτης εἰσφορᾶς. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ «τουρκοφάγου» ἀπέκρουσαν ἑκάστοτε τὸν Κατζάκον Μαυρομιχάλην, ἐπανειλημμένως εἰσβαλόντα εἰς τὴν ἐπαρχίαν μεταξὺ τῶν ταπεινοτέρων κρημνωρειῶν τοῦ Ταϋγέτου καὶ τοῦ Παμίσου, καὶ τέλος συνέλαβον καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχηγὸν Κατζάκον. Ὁ Νικήτας δέ, ἡγούμενος σώματός τινος γηραιῶν μαχητῶν, προήλασεν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον, ὅπως φρουρῇ τὰς στενοπορίας τοῦ Ταϋγέτου καὶ διατηρῇ ἀγρύπνους τοὺς ἐνόπλους χωρικοὺς ἀπέναντι ἐνδεχομένης προσβολῆς.

Περαιωθείσης οὕτω ταχέως καὶ αἰσίως τῆς μεσσηνιακῆς ἐκστρατείας, καὶ ἀποσοβηθέντος τοῦ κινδύνου ἀντιπερισπασμοῦ τινος τῶν Μαυρομιχαλῶν, ἀπέστειλεν ὁ Θεόδ. Κολοκοτρώνης τὸν Ἀπ. Κολο-

κοτρώνην εἰς Κανδήλαν, τὸν δὲ Γενναῖον εἰς Μαντζαγράν, θέσιν ἀνατολικῶς τῆς Τριπόλεως κειμένην καὶ δεδοκιμασμένην ἤδη ἐν πυρὶ καὶ αἵματι κατὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα, ὅπως ἀναχαιτίσῃ τὴν κατὰ τῆς Τριπόλεως μεμονωμένην προέλασιν τῶν γριβαϊκῶν στιφῶν. Ὁ Γρίβας καὶ ὁ Χατζῆ-Χρῆστος εἶχον χωρισθῆ ἀπὸ τῶν λοιπῶν ὁπλαρχηγῶν, τραπέντες εἰς τὴν Ἀρκαδίαν πρὸς αὐτόβουλον ἐνέργειαν.

Περὶ τὸ τέλος Ἰουλίου ἐγένοντο ζωηραί τινες ἀψιμαχίαι μεταξὺ τῶν πολεμίων ὁπλαρχηγῶν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Μαντινείας, παρὰ τὸ Ζέλι καὶ τὴν Τσιπιάναν.

Ὅτε ὅμως ὁ Γρίβας καὶ ὁ Χατζῆ-Χρῆστος προσέβαλον τὸν Γενναῖον παρὰ τὸν Μαντζαγράν, ἀπεκρούσθησαν, καὶ ἡ πλάστιγξ ἔκλινεν ὑπὲρ τῶν κολοκοτρωνιστῶν. Τῇ προτάσει τοῦ Χατζῆ-Χρήστου συγκατετέθη τότε ὁ γέρων Κολοκοτρώνης εἰς ἀνακωχήν, «διὰ νὰ μὴ χαλασθῇ ἡ πόλις τῆς Τριπολιτζᾶς», ὡς λέγει, καὶ ἀφῆκε τὸν Γρίβαν καὶ Χατζῆ-Χρῆστον νὰ ἀναχωρήσωσιν ἀνενόχλητοι. Ἐχάρησαν δὲ πράγματι οἱ ῥουμελιῶται, ὅτι συνεπείᾳ τῆς συνθηκολογίας ταύτης ἠδυνήθησαν νὰ ἀπέλθωσι περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου εἰς Ἄργος. Ὁ Κολοκοτρώνης αὐτὸς εἰσῆλθε πάλιν εἰς Τρίπολιν, ὅπου ἐντὸς πέντε ἡμερῶν ἐπανέκαμψαν αἱ φυγοῦσαι οἰκογένειαι. Ἐκεῖ ἐπέστρεψε καὶ ὁ ἐν Πάτραις ἀντιταχθεὶς εἰς τοὺς γάλλους Τσαβέλλας.

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἀνταπεκρίνετο καθ' ἑκάστην πρὸς τὴν δυσηρεστημένην μειονοψηφίαν τῆς ἑπταμελοῦς ἐπιτροπῆς, τὸν Ζαΐμην, Μεταξᾶν καὶ Πλαπούταν. Μάτην προσεπάθησαν 48 πρόκριτοι καὶ ὁπλαρχηγοί, ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν νέαν κυβέρνησιν, νὰ παραλύσωσι, διὰ δηλώσεως αὐτῶν ἐξ Ἄργους τῆς 30 Ἰουνίου, τὴν ἐνέργειαν τῶν κηρυγμάτων καὶ τῆς δημαγωγικῆς δραστηριότητος τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἐν τῇ ἑπταμελεῖ ἐπιτροπῇ ὑπῆρχεν ἱκανὴ διάθεσις, ὅπως ὁ τοσάκις προγραφεὶς γέρων ὁπλαρχηγὸς ἀποκηρυχθῇ καὶ πάλιν ὡς ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας· ἐπειδὴ ὅμως μόνον ὁ Κωλέττης, ὁ Κουντουριώτης καὶ ὁ Μπότσαρης ἦσαν ὑπὲρ τῆς ἀποκηρύξεως, ὁ δὲ Ὑψηλάντης ἀντέστη καὶ τὰ λοιπὰ τρία μέλη ἀπέκλιναν ὑπὲρ τοῦ Κολοκοτρώνη, ἦν ἀδύνατος νόμιμός τις ἀπόφασις κατὰ τοῦ γέροντος στασιώτου, συμ-

φώνως πρὸς τοὺς περὶ ἁρμοδιότητος τῆς ἑπταμελοῦς ἐπιτροπῆς ὁρισμούς, οἵτινες ἀπῄτουν πλειοψηφίαν ἐκ πέντε.

Ἐν μέσῳ τῶν ταραχωδῶν αὐτῶν γεγονότων ἐγένοντο αἱ ἐκλογαὶ τῶν πληρεξουσίων καὶ ἡ ἔναρξις τῆς νέας ἐθνικῆς συνελεύσεως.

Ἐπὶ μακρὸν εἶχεν ἀναβληθῆ τὸ μέτρον τοῦτο, καὶ νῦν ἔτι οὐδετέρα τῶν μερίδων, οὔτε ἡ κυβέρνησις μετὰ τοῦ συνταγματικοῦ της δῆθεν προγράμματος, οὔτε ἡ ῥωσικὴ μερὶς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ῥίκορδ, εἶχεν ἐμπιστοσύνην οὔτε διάθεσιν νὰ προκαλέσῃ τὴν γνώμην τοῦ ἔθνους.

Τὸ ἔθνος δ' αὐτὸ «ἀνέμενεν, ὅπως ἡ ἐθνικὴ ἢ πανελλήνιος συνέλευσις καταπαύσῃ τὴν ἀναρχίαν καὶ ἱδρύσῃ νόμιμον ἐν Ἑλλάδι κυβέρνησιν» (1).

Τοὐναντίον γράφει ὁ Ῥίκορδ τὴν 3 Ἰουνίου πρὸς τὸν Πότσο δὶ Βόργο: «Ἡ Ἑλλὰς περιῆλθεν εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν· πάντα ὅμως τὰ μέχρι τοῦδε δεινά της εἶνε μικρά, παραβαλλόμενα πρὸς ὅσα μέλλει νὰ ὑποστῇ ὑπὸ τῆς ἀρχομένης ἐθνοσυνελεύσεως· οἱ πληρεξούσιοι, οἵτινες ἐξελέχθησαν οὐχὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ παντοδυνάμου μέλους τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς Κωλέττου, θέλουσι βεβαίως ἀποδείξει ὅτι εἰσὶν εὔχρηστα ὄργανά του. Ὁ Κωλέττης εἶνε ἰσχυρός, χάρις εἰς τὴν γαλλικὴν ἐπιῤῥοήν. Οὐδὲν λοιπὸν θαυμαστόν, ἂν ἡ νέα ἐθνοσυνέλευσις, δυνάμει τοῦ δικαιώματος ὅπερ παρανόμως ἐσφετερίσθη, προσπαθήσῃ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πρόσκλησιν νέου ἡγεμόνος καὶ θελήσῃ νὰ παραδώσῃ τὴν χώραν εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν προστασίαν τῆς Γαλλίας.»

Ἐνῷ ὅμως ὁ Ῥίκορδ κατεμέμφετο τὰς ἐκλογικὰς ἐπεμβάσεις τοῦ Κωλέττου καὶ τὸν σκοπούμενον ἐκγαλλισμὸν τῆς Ἑλλάδος, ἡ κυβέρνησις παρεπονεῖτο κατὰ ῥωσικῶν ἐκλογικῶν σκευωριῶν, καὶ ὁ Θήρσιος δ' αὐτός, ὅσον ζωηρὰ καὶ ἂν εἶχε συνταγματικὰ φρονήματα, οὐδὲν ἤλπιζεν ἀγαθὸν παρὰ τῆς νέας ἐθνικῆς συνελεύσεως, καὶ ἔγραφε τοιαῦτα πρὸς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον: (2) «Ἡ γενικὴ προσοχὴ εἶνε σήμερον ἐστραμμένη πρὸς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἥτις συνέρ-

(1) Ἐκθ. τοῦ διοικητοῦ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου, τῶν 2 καὶ 26 Αὐγούστου 1832.

(2) Ἔκθεσις ἑβδόμη, τῆς 12 Ἰουνίου 1832.

χεται τὴν προσεχῆ ἑβδομάδα. Περὶ αὐτῆς ἐξεφράσθην ἤδη καὶ πρότερον, ὅτι ἐν ταῖς παρούσαις περιςάσεσι πρέπει μὲν νὰ θεωρηθῇ ὡς κακόν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνάγκη συγχρόνως. Οὔτε χρήματα δύναται νὰ ἐξεύρῃ, οὔτε τὰ πάθη νὰ κατευνάσῃ, οὔτε ἀμοιβαίαν ἐμπιστοσύνην νὰ γεννήσῃ. Τοὐναντίον μάλιστα, ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης πάντοτε ἐμπαθείας τῶν πνευμάτων, καὶ τῆς ἀναποδράστως ἐπικειμένης ἐξετάσεως τῶν πράξεων τῆς προτέρας κυβερνήσεως, ὑπάρχει φόβος νέου ἐρεθισμοῦ· δὲν φαίνεται δέ, πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἀνεξαρτησία αὐτῆς ἀπέναντι στρατοῦ μὴ πληρωνομένου καὶ παντοίας ὑφισταμένου στερήσεις, καὶ ὅταν τοσοῦτοι ὑπάρχουσιν ὁπλαρχηγοὶ μεταξὺ τῶν πληρεξουσίων. Ὅπως δήποτε πᾶσαν αὐτὴν τὴν πολιτικὴν ἀναστάτωσιν, τὴν διαίρεσιν ἐν τέλει τοῦ ἔθνους καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς παλαιᾶς κυβερνήσεως ἐπήνεγκεν ἡ γενικὴ θέλησις καὶ ὁ πόθος ἐθνοσυνελεύσεως καὶ τελικῆς συντάξεως τῆς πολιτείας· οὐδεμία δ' ἐπιῤῥοὴ φαίνεται σήμερον ἱκανή, ὅπως ἀναχαιτίσῃ τὴν κίνησιν ταύτην, ἐγγίζουσαν νῦν εἰς τὸ τέρμα».

Ὁ Θήρσιος προσεδόκα, ὅτι ἡ ἐθνοσυνέλευσις κατὰ τὰς πρώτας αὐτῆς ἀμέσως συνεδριάσεις ἤθελεν ἀποτείνει ἀναφορὰν πρὸς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον, δηλοῦσαν, ὅτι «τὸ ἔθνος ἐπεθύμει τὸν πρίγκηπα Ὄθωνα ἡγεμόνα του καὶ προσεκάλει αὐτὸν εἰς τοὺς κόλπους του.» Συνάμα δὲ συνέστησεν εἰς τὸν βασιλέα ἀναφοράν τινα, «εὐσεβάστως» ὑπὸ τῶν κρητῶν ὑπογεγραμμένην, δι' ἧς παρεκάλουν οὗτοι ὅπως ἑνωθῇ μετὰ τοῦ νέου κράτους, ἀντὶ χρηματικῆς τοῦ Σουλτάνου ἀποζημιώσεως, ἡ τοσοῦτον ἀπαραίτητος εἰς τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν εὐημερίαν τῆς Ἑλλάδος νῆσος Κρήτη.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐπληροῦντο οἱ περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς συνελεύσεως πνεύματος σπουδαῖοι φόβοι τοῦ Θηρσίου, διὰ τῶν συνήθων κατὰ τὰς ἐκλογὰς καταχρήσεων. Ἐνηργήθησαν αὗται καὶ πάλιν διὰ φόβου καὶ ῥαβδισμῶν, ἡ ἐπέμβασις δὲ τῆς κυβερνήσεως καὶ ἡ ἐν πάσῃ ἀφελείᾳ ἔνθυμος ἐνέργεια τῶν μελῶν τῆς διχονοούσης κυβερνήσεως, τῶν μὲν ὑπὲρ τῶν συνταγματικῶν τῶν δὲ ὑπὲρ τῶν ῥωσικῶν ὑποψηφίων, ἦσαν πενιχραὶ πάντως ἐγγυήσεις τῆς ἀξίας τῶν ἐκλεχθέντων ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ψήφου των.

Ἡ ἐπικρατοῦσα τῶν ἐκλεχθέντων πλειονοψηφία ἀνῆκεν εἰς τοὺς

συνταγματικούς· τούτου δ' ἕνεκα ἥ τε Γερουσία καὶ αἱ ἐπαρχίαι Ἀμφίσσης, Σπετσῶν καὶ Καρυταίνης πικρότατα διεμαρτυρήθησαν, ὅτι ἡ κυβερνητικὴ μερὶς προσέβαλε τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐκλογῶν.

Κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἐκλεχθῆ τὸ Ἄργος ὡς τόπος συνελεύσεως, ἀφοῦ καὶ ἡ συνέλευσις ἐν γένει ἔμελλε νὰ ἦνε συνέχεια τῆς ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου πρὸ τοῦ φόνου του συγκληθείσης καὶ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1831 δι' ἐνόπλου βίας διασπασθείσης, ἐξ ἑνὸς εἰς Περαχώραν καὶ ἐξ ἑτέρου εἰς Ναύπλιον.

Ἀλλ' ἡ γενικὴ δημοσία ἀβεβαιότης καὶ ἡ δυσπιστία ἢ περίτρομος συνείδησις τῶν ἐκλεχθέντων κατεφάνησαν εὐθὺς κατὰ τὴν βραχεῖαν προκαταρκτικὴν συνεδρίασιν τῆς 25 Ἰουλίου, καθ' ἥν, μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν ἰδίας ἐπιτροπῆς πρὸς ἐξέλεγξιν τῶν ἐκλογῶν, δὲν ἐκρίθη φρόνιμος ἡ ἐν τῷ ἀναπεπταμένῳ Ἄργει συνεδρίασις, καὶ προετιμήθη ἡ συνέλευσις τῶν πληρεξουσίων ἐν Ναυπλίῳ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν συμμάχων τηλεβόλων.

Αἱ ἐν τῇ Πελοποννήσῳ πρόοδοι τῶν κολοκοτρωνιστῶν ἦσαν κάλλιστα γνωσταί. Ὑπῆρχε δὲ φόβος, ὅτι ἡ ῥωσικὴ μερὶς ἐσκόπει νὰ διαλύσῃ διὰ πραξικοπήματος τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν. Καθότι, ἐνῷ οἱ πληρεξούσιοι συνήρχοντο ἐν Ἄργει, ὁ Καλλέργης προήλασε μετὰ τῆς προφυλακῆς τοῦ Κολοκοτρώνη κατὰ τῶν Μύλων τοῦ Ναυπλίου, κατέλαβεν ἰσχυράν τινα θέσιν παρὰ τὸν κόλπον, καὶ ἀπέκρουσε τὰ κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τὸν Κριζιώτην ἀποσταλέντα κυβερνητικὰ στρατεύματα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ προσβληθῇ ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἡ κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς τὸν Κριζιώτην ἓν σῶμα πυροβολιστῶν πρὸς ἐπικουρίαν καὶ ἐξέπεμψε κατὰ τοῦ Καλλέργη πλοῖον πολεμικόν, οὗ τινος τὸ πῦρ ἠνάγκασεν αὐτὸν κατὰ τὴν νύκτα τῆς 20 πρὸς τὴν 21 Ἰουλίου νὰ ἀποχωρήσῃ καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου.

Τοὺς τραυματίας αὐτοῦ κατέλιπεν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ ῥώσου ναυάρχου, οὗ τινος κατεφάνη πάλιν κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τὸ λίαν ἀμφίβολον ἦθος. Καὶ διεμαρτυρήθη μὲν σφοδρότατα ὁ Ῥίκορδ κατὰ τῆς μομφῆς, ὅτι παρώρμησε δῆθεν τὸν Καλλέργην διὰ χρημάτων εἰς τὸ πραξικόπημα (1)· δὲν μαρτυροῦσιν ὅμως ἠρεμίαν κα-

(1) Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Ῥούκμαν, 9 (21) Ἰουλίου 1832.

θαρᾶς συνειδήσεως οὔτε ὁ τρόπος καθ' ὃν παρώρμησε σπετσιωτικὰ πλοῖα, ὅπως ἐμποδίσωσι κατ' ἀρχὰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ κατὰ τοῦ Καλλέργη ἐκπεμφθέντος κυβερνητικοῦ πλοίου, μέχρις οὗ τέλος ἀπέβαλον τὴν ὑπομονὴν οἱ τῶν δυτικῶν στόλων διοικηταὶ Χόθαμ καὶ Οὑγὼν καὶ παρενέβησαν δραστηρίως, οὔτε ἡ προσπάθεια αὐτοῦ, ὅπως καλύψῃ τὴν ἰδίαν του ἐνέργειαν διὰ σφοδρᾶς τῶν συναδέλφων του κατηγορίας, καὶ παραστήσῃ αὐτοὺς ὡς συκοφάντας. Λαβὼν δὲ κοινήν τινα διακοίνωσιν τῶν ἀντιπρέσβεων, ἔγραψε περὶ αὐτῆς εἰς τὸν βαρῶνον Ῥούκμαν: «Ἠδυνάμην νὰ πληρώσω παραπόνων καὶ μομφῶν τὴν ἀπάντησίν μου, καὶ ἤρκει μοι πρὸς τοῦτο νὰ ἐπαναλάβω τὰς φήμας, αἵτινες κυκλοφοροῦσιν ἐνταῦθα περὶ χρηματικῶν βοηθημάτων τοῦ βαρώνου Ῥουὰν καὶ τοὺς ῥουμελιώτας, περὶ μετοχῆς γάλλων πυροβολιστῶν εἰς τὴν κατὰ τοῦ Καλλέργη προσβολήν, καὶ μυρίας ἄλλας κατηγορίας, πολὺ πιθανωτέρας τῶν συκοφαντιῶν, ὧν γέμει ἡ διακοίνωσις. Ἀλλ' εἶνε τοσοῦτον δυσχερὴς ἐνταῦθα ἡ τῆς ἀληθείας ἐξεύρεσις, ὥστε δὲν θέλω νὰ μιμηθῶ τοὺς κατηγόρους μου, καίτοι πιθανώτατα ἤθελον ἐπαναλάβει ἀληθείας μόνον. Οἱ κύριοι ἀντιπρέσβεις προσέφυγον εἰς τὴν μεσιτείαν μου, διότι κατεῖδον, ὅτι οὐδὲν ἄλλο πλέον ἀπέμενεν εἰς τὸν Καλλέργην ἢ νὰ συνθηκολογήσῃ μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ του. Ἐνόμισαν, ὅτι περιστοιχιζόμενος οὗτος ὑπὸ ὑπερτέρων δυνάμεων δὲν ἤθελε δυνηθῆ νὰ σωθῇ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν του, καὶ ἐπεθύμουν νὰ εὐκολύνωσι τὴν νίκην, καρπούμενοι τὴν ἐπιῤῥοήν μου.»

Ὁ Ῥίκορδ ἐπέστειλε προσέτι πρὸς τὸν Νέσελρωδ, ὅτι ἡ νέα ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔτεινεν ἀδιακόπως ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς βημάτων, ὅπως καταδείξῃ τὸ πρὸς τὴν Ῥωσίαν μῖσός της· καταμεμφόμενος δὲ πικρότατα τὴν ἀντιῤῥωσικὴν πορείαν τῆς ἐφημερίδος «Ἀθηνᾶς», προέβη συνάμα εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ λίαν παράδοξον κατηγορίαν, ὅτι ἡ ἑπταμελὴς ἐπιτροπὴ «συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν ξένων πρακτόρων, ἤθελε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασιν τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος. Ἡ ἐπαναστατικὴ μερίς, εἶπε, προστατεύεται πάντοτε ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων· ἀλλ' ἡ ὑπερφίαλος αὐτῆς τυραννία, ἥτις προὐκάλεσεν ἤδη ἀντίστασιν, δύναται νὰ ἔχῃ ἔτι χείρονας συνεπείας. Πᾶσα δὲ ἡ πορεία τῆς ὑπο-

θέσεως ταύτης καταδεικνύει τὴν μεγίστην διαφορὰν μεταξὺ τῆς ὑποστηρίξεως, ἣν παρεῖχον οἱ ἡμέτεροι σύμμαχοι εἰς τὴν πρώην κυβέρνησιν καὶ τῆς παρεχομένης παρ' αὐτῶν εἰς τὴν ἐνεστῶσαν» (1).

Οὕτω, περιστοιχιζόμενοι ὑπὸ τῶν ἀμοιβαίων μομφῶν καὶ δολοπλοκιῶν τῆς διπλωματίας, ἀπειλούμενοι ὑπὸ ἐμφυλίου πολέμου καὶ τῶν πραξικοπημάτων μερίδος κρατυνομένης διὰ τῆς ἐπικρατούσης κοινῆς ἐλεεινότητος, ἔμελλον οἱ τοῦ λαοῦ ἀντιπρόσωποι νὰ θεμελιώσωσι τὸ ἔργον τῆς συνδιαλλαγῆς καὶ τῆς εἰρήνης.

Οἱ ἀντιπρέσβεις εὐθὺς ἐν ἀρχῇ παρέσχον δεῖγμα ἐχθρότητος καὶ δυσπιστίας εἰς τοὺς δικαιωματικῶς καὶ προσηκόντως (dûment) συνελθόντας ἐν Ἄργει 180 ἀντιπροσώπους τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Κατὰ διαταγὴν τῆς ἐν Λονδίνῳ συνόδου ἀντετάχθησαν κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν πληρεξουσίων, καὶ ἐδήλωσαν εἰς τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν γραμματέα Κ. Τρικούπην (2), ὅτι ἡ συνέλευσις αὕτη ἦν ἄτοπος κατὰ τὰς παραμονὰς ἀκριβῶς τῆς ἀφίξεως τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ὅτι, ἂν οὐχ ἧττον ἐπέμενον οἱ πληρεξούσιοι νὰ συνέλθωσιν, οἱ ἀντιπρέσβεις ἤθελον ἀποσύρει τοὺς στρατιώτας αὐτῶν ἐκ τοῦ Ναυπλίου, διότι ἦν ἄτοπος ἡ συγκρότησις συνεδρίου ἐνώπιον τῶν συμμάχων στρατῶν. Οὕτω δὲ ἡ ἔναρξις τῆς συνελεύσεως ἐγένετο ἐν Προνοίᾳ, ἀπεχούσῃ πέντε λεπτὰ τῆς κυρίως πόλεως, ἐν μέσῳ πεδίου ἐρημώσεως, ἀναμιμνήσκοντος ἀνὰ πᾶν βῆμα τὴν εἰκόνα παρελθόντων ἀγώνων.

«Ἐνώπιον τῆς κυρίας πύλης τοῦ Ναυπλίου, διηγεῖται ὁ Ῥὸσς ἐν ταῖς Ἀναμνήσεσιν αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν βάσεων τοῦ ἀποτόμου Παλαμιδίου, ἐπιστεφομένου ὑπὸ τοῦ ἐνετικοῦ φρουρίου, καὶ τοῦ ἐνδοτέρου κόλπου, ἐκτείνεται μικρός τις ὁμαλὸς αἰγιαλός, ἑκατὸν περίπου βημάτων ἔχων πλάτος καὶ διπλάσιον μῆκος· ἐκεῖθεν αὐτοῦ ὑψοῦται τὸ μικρὸν τῆς Προνοίας προάστειον, κατοικισθὲν ἐπὶ Καποδιστρίου. Αὐτόθι συνεδρίαζεν ἡ συνέλευσις· ὁμὰς δέ τις ῥυπαρῶν ῥουμελιωτικῶν παλληκαρίων ὑπὸ τὸν Νικόλαον Σέρβον (;) ἀπετέλει τὴν τιμητικὴν αὐτῆς φρουράν. Ἐπί τινος πλατείας εἶχε στηθῆ ἐξ ἀρρυκανήτων πευκίνων σανίδων παράπηγμα ὀξεῖαν ἔχον τὴν στέγην, ὅμοιον

(1) Ἐπιστολὴ τοῦ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσελρωδ, τῆς 12 Αὐγούστου 1832.
(2) Ἐκθ. ἐξ Ἀθηνῶν, τῶν 20, 21 Ἰουλίου, 5, 7 Αὐγούστου, 1832. Παράρτ.

ἐντελῶς πρὸς τὰ κατὰ τὰς ἡμετέρας δημοτικὰς πανηγύρεις πηγνύμενα, ἐν οἷς ἐπιδείκνυνται ἀντὶ χρημάτων εἰς τὸ πλῆθος σχοινοβάται, ἱπποδαμασταί, γίγαντες ἢ καὶ ἄγρια θηρία. Τὸ παράπηγμα ἐκεῖνο ἦν τὸ βουλευτήριον τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἔδαφος αὐτοῦ ἦν ἐκ χώματος, κύκλῳ δὲ ἦσαν τεταγμέναι τρεῖς ἐπάλληλοι σειραὶ σκαμνίων· ἀπέναντι τῆς εἰσόδου ἦν ἡ ἕδρα τοῦ προέδρου καὶ τῶν γραμματέων, ἑκατέρωθεν δὲ ἐξέδραι διὰ τὸ διπλωματικὸν σῶμα καὶ τοὺς διακεκριμένους ξένους. Ἐν μέσῳ τοῦ ἀσυμμέτρου ἐκείνου κύκλου ὑπῆρχε τράπεζα, παρ' ᾗ ἐκάθητο εἷς τῶν ὑπουργῶν, ὁσάκις ἤθελε νὰ ἀναγγείλῃ τι ἢ νὰ ὑποβάλῃ ἔγγραφα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν πληρεξουσίων ἀνήρχετο εἰς **224**, περιελάμβανε δὲ καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἐκ Ψαρῶν, Χίου, Μακεδονίας καὶ Κρήτης προσφύγων, ὧν αἱ πατρίδες διετέλουν ἔτι ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν. Οἱ πληρεξούσιοι ἦσαν, ὡς πάντες οἱ ἀνατολῖται, ἐμπαθεῖς καπνισταί, καὶ εἰς μεγίστην ἑπομένως ὑπεβάλλοντο στέρησιν, ἀναγκαζόμενοι νὰ ἀπέχωσιν ἐπὶ πολλὰς κατὰ συνέχειαν ὥρας τῆς καπνοσύριγγος, καθότι δὲν ἐπετρέπετο ἐν τῇ συνεδριάσει τὸ κάπνισμα. Οἱ *τζιμπουξῆδες* ὅμως τῶν πατέρων τοῦ λαοῦ, παραμένοντες ἔξω κύκλῳ τοῦ παραπήγματος, εἰσῆγον διὰ τῶν χασμάτων τῶν κακῶς προσηρμοσμένων σανίδων τὰ στόμια τῶν ἀνημμένων μακρῶν καπνοσυρίγγων, οἱ δὲ τοὺς ἀνωτέρους σκάμνους κατέχοντες πληρεξούσιοι ἐρρόφων οὕτω ἐξ αὐτῶν, στρεφόμενοι μόνον δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ, καὶ πολλάκις οὕτω κυαναῖ καπνοῦ ἕλικες ἀνέθρωσκον πού καί που ἐκ μέσου τοῦ συνεδρίου.—Ἐκεῖ εἶδον τότε συνηγμένους πολλοὺς ὀνομαστοὺς ἐκ τῶν τότε δημοσίων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος· τὸν Μαυροκορδάτον ὡς ἀντιπρόεδρον, τὸν Τρικούπην, τὸν Ζωγράφον, τὸν Ῥίζον ὡς ὑπουργόν, τὸν Ζαΐμην, τὸν Πολυζωΐδην, τὸν Δεληγιάννην. Ὁ ὡραῖος γέρων Πετρόμπεης, ὅστις εἶχεν ἀπολέσει κατὰ τὸν φόνον τοῦ Ι. Καποδιστρίου τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ ἀδελφόν, ἐκάθητο ἐπί τινος ἐξεχούσης θέσεως, λευκοτάτην φορῶν ἐνδυμασίαν καὶ χρυσοκέντητον χωρὶς χειρίδων ἐφεστρίδα ἐκ πρασίνου ἐπικρόκου ἐπὶ τοῦ λευκοῦ του ἐπενδύτου, θωπεύων δὲ τὸν φοβερόν του πολιὸν μύστακα. Τὰ ὅπλα αὐτοῦ εἶχεν ἀποθέσει, ὡς καὶ πάντες οἱ ὁπλαρχηγοί, κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ παραπήγματος. Ἐν συνόλῳ ἐπεκράτει ἔτι τότε κατὰ τὰ ἐννέα δέκατα τοὐλάχιστον

τὸ ἐθνικὸν ἔνδυμα, τουτέστιν ἡ ῥουμελιωτικὴ ἐνδυμασία, τὸ νησιωτικὸν, ἢ τὸ μακρὸν τουρκικὸν *καφτάνι* τῶν προκρίτων· ὁ φραγκικὸς δ' ἐπενδύτης μεμονωμένος που καὶ οἱονεὶ ἐξ ἀνοχῆς ἐφαίνετο ἐν τῇ συνελεύσει.—Οἱ ἀντιπρόσωποι ὡμίλουν ἱστάμενοι ἀπὸ τῶν θέσεών των, μετὰ μεγάλης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φυσικῆς εὐγλωττίας, καὶ κρατοῦντες τὸ κομβολόγιον, ὅπερ παρὰ τοῖς ἕλλησι καὶ τούρκοις δὲν χρησιμεύει εἰς προσευχήν, ἀλλ' εἰς παιδιὰν μᾶλλον καὶ ἀπασχόλησιν τῶν χειρῶν, ὁσάκις αὗται δὲν ἔχωσί τι ἄλλο νὰ κρατήσωσι.

Τὸ ἑσπέρας τῆς 29 Ἰουλίου ἑορτάζοντες οἱ Γάλλοι τὴν ἐπέτειον τῆς ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως, ἔκαυσαν πυροτεχνήματα ἐπί τινος ἐν Προνοίᾳ πλατείας. Ἦν δὲ τὸ θέαμα ἐκεῖνο τὸ πρῶτον βεβαίως τοιοῦτον ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Ἀγαμέμνονος, καὶ τὸ Ναύπλιον ὅλον ἦτο ἀνάστατον ὅπως τὸ ἴδῃ. Ὅτε οἱ πύραυλοι ἀθρόοι ἀνετινάχθησαν εἰς τὰ ὕψη, χαρμόσυνος βόμβος διέδραμε τὰ πλήθη, αἱ γυναῖκες δὲ ἰδίως καὶ αἱ νεάνιδες ἀνεφώνουν ἐν ἀγαλλιάσει: ὡραῖον πρᾶγμα! καὶ ἐκρότουν τὰς χεῖρας.»

Μετ' ἐνδιαφέροντος θέλει βεβαίως ἀναγνωσθῇ ἡ φαιδρὰ αὕτη περιγραφή. Ἀληθῶς δὲ τὸ ἐξωτερικὸν περίβλημα τῆς συνελεύσεως, τὸ ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ξύλινον παράπηγμα, καὶ τὰ χάσματα τῶν σανίδων του, δι' ὧν ἐκορέννυτο ἡ καπνιστικὴ ὄρεξις τῶν πατέρων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐφαίνοντο παρῳδία τις τῆς σπουδαιότητος τῶν πραγμάτων. Περὶ τοῦ Πετρόμπεη δ' ἐκείνου, ὅστις τοσοῦτον σοβαρὸς καὶ λαμπρὰν ἀναβεβλημένος ἐθνικὴν ἐνδυμασίαν παρεκάθητο ἐν τῷ συνεδρίῳ θωπεύων τὸν μύστακά του, ἰσχυρίζετο ὁ ναύαρχος Ῥίκορδ, ὅτι πρὸ μικροῦ ἔτι ἦν ἕτοιμος νὰ ἀποστῇ μεθ' ὅλων του τῶν μανιατῶν τῆς συνελεύσεως, ἂν ἤθελε τοῦτο ἡ Ῥωσία, καὶ ὅτι ἀποτυχὼν νὰ λάβῃ χρήματα παρ' αὐτῆς, διὰ τοῦτο καὶ μόνον ἐκάθητο μετὰ τοσούτου ζήλου ἐν τῇ συνελεύσει, καὶ συνεζήτει καὶ ἐπεδείκνυτο συνταγματικὸν ἐνθουσιασμόν.

Μεθ' ἱκανῆς δριμύτητος εἰρωνείας ἔγραφεν ὁ Ῥίκορδ εἰς τὸν πρίγκηπα Λίβεν (1), ὅτι ὁ Πετρόμπεης, συνοδευόμενος ὑπὸ πλήθους μανιατῶν, εἶχε μεταβῇ πρό τινος πρὸς αὐτόν, «ἐπὶ προφάσει συγκαλέ-

(1) Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Λίβεν, 6 (18) Ἰουνίου, 1832. Παρ.

σεως ἐθνικῆς συνελεύσεως», καὶ ὅτι παρέστησεν εἰς αὐτὸν ὁ Ῥίκορδ, ὡς καὶ πρότερον εἰς τὸν υἱὸν καὶ τὸν ἀνεψιόν του, ὅτι παρέβαινεν οὕτω τὰ καθήκοντά του πρός τε τὸν νέον βασιλέα καὶ τὰς προστάτιδας Δυνάμεις. «Τὰς συμβουλὰς ταύτας, γράφει, τόσῳ μᾶλλον ἐνόμισα ὅτι ἐδικαιούμην ν' ἀποτείνω πρὸς αὐτόν, ὅσῳ ἤμην πεπεισμένος, ὅτι ἡ ἐθνικὴ αὐτὴ συνέλευσις ἐσκόπει ἐκδίκησιν μόνον, ὅτι οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἠδύνατο νὰ προσδοκᾶται παρ' αὐτῆς, καὶ ὅτι ὁμοίως εἶχον ἐκφρασθῇ καὶ οἱ τῶν συμμάχων ἀντιπρέσβεις. Ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης ἐφάνη πρὸς ταῦτα ἀναγνωρίζων τὴν ὀρθότητα τῶν παρατηρήσεών μου· εἶχον ὅμως λόγους νὰ πιστεύω, ὅτι δὲν ἦτο εἰλικρινής. Μοὶ εἶπε δέ, ὅτι ἐπέστρεφεν εἰς Ἄργος, ἵνα πείσῃ τοὺς ἐκεῖ συνηθροισμένους ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῶν παρατηρήσεών μου. Μετά τινα χρόνον ἦλθε πρός με ὁ υἱός του Ἀναστάσιος. Ἐνῷ δὲ ὡμιλοῦμεν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, μοὶ εἶπεν, ὅτι ἡ οἰκογένειά του εἶχε περιέλθει εἰς πενίαν, καὶ ὅτι ὁ πατήρ του ἤθελεν ἀκολουθήσει τὴν συμβουλήν μου, ἂν ἐδίδοντο αὐτῷ τὰ μέσα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Ἀπήντησα, ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἠδυνάμην νὰ χορηγήσω αὐτῷ καὶ πάλιν ἓν πλοῖον (1).

Ἀναχωρῶν μὲ παρεκάλεσε νὰ τῷ δώσω ἀξιωματικόν τινα μέχρις Ἄργους, ὅπου ἤθελε νὰ μεταβῇ, ἵνα μεταδώσῃ εἰς τὸν πατέρα του τὰς συμβουλάς μου. Ἡ παράκλησίς του δὲν μοὶ ἐφάνη περιέχουσά τι κακόν, καὶ τὴν ἐξεπλήρωσα.

Ὁ Πετρόμπεης ὅμως, κεντριζόμενος ὑπὸ τῶν ἐχθρικῶν αὐτοῦ διαθέσεων κατὰ τοῦ ἀοιδίμου Κυβερνήτου, καὶ περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν ἀπηλπισμένων ἐπαναστατικῶν, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν παράνομον ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἐδήλωσε τότε, ὅτι δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν πίεσιν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ. Συγχρόνως

(1) Ὅτε ὁ Πετρόμπεης καὶ ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης ἀπελύθησαν τῆς εἱρκτῆς, διέταξεν ὁ Ῥίκορδ ῥωσικὸν πλοῖον νὰ μεταγάγῃ αὐτοὺς εἰς Μάνην. Ἐξ εὐγνωμοσύνης δὲ ἴσως ἐπὶ τῇ περιποιήσει ταύτῃ ἐξηγεῖται ἡ σχετικῶς ἥσυχος διαγωγὴ τῶν Μανιατῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πελοποννησιακῶν ἐρίδων. Ὁ Πετρόμπεης συνεκράτησε τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ, πλὴν τοῦ Κατζάκου, ὅστις ἡττήθη καὶ συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Νικήτα.

ἔμαθον, ὅτι πέντε τῶν πληρεξουσίων, ὄργανα τοῦ Κυρίου Κωλέττου, ἔλαβον τὴν ἐντολὴν νὰ ἐξετάσωσι τὸν Πετρόμπεην περὶ τῶν πρὸς ἐμὲ σχέσεών του.

Ἡ περὶ τούτου ἔκθεσις, ἣν ἐνέπνευσεν ἡ ἔχθρα καὶ τὸ ῥᾳδιουργικὸν πνεῦμα τοῦ τελευταίου τούτου, ἀπέβη νῦν εἰς ὄργανον χρησιμοποιούμενον ἐναντίον μου. Ὁ Πετρόμπεης εἶπε, κατ' αὐτήν, τί τὸν συνεβούλευσα,—ὅπερ καὶ ἐγὼ αὐτὸς ὁμολογῶ,—προσέθηκε δ' ἐπίσης, ὅτι τῷ προσέφερα δῆθεν **150,000** ταλλήρων, ἐπὶ τῷ ὅρῳ τοῦ νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως. Τὴν πρότασιν δὲ ταύτην ἀπέβαλεν οὗτος μεγαθύμως, κατὰ τὴν ἔκθεσιν, πεπεισμένος δῆθεν, ὅτι ἡ συνέλευσις τῶν πληρεξουσίων ἤθελεν ἀποφέρει μέγιστον ὄφελος εἰς τὴν πατρίδα του. Νομίζω περιττὸν νὰ σᾶς παραστήσω, πόσον εἶνε βλακώδεις αἱ ψευδολογίαι αὗται· ὄχι μόνον οὐδεὶς ὑπάρχει μανιάτης ἱκανὸς νὰ ἀποβάλῃ χρηματικὴν προσφοράν, ὄχι μόνον ὁ Πετρόμπεης εἶνε ὁ πάντων εἰς τοῦτο ἀνικανώτατος, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς δὲν ἠκολούθησεν οὗτος τὴν συμβουλήν μου, περὶ ἀποχῆς αὐτοῦ ἀπὸ τῆς συνελεύσεως, διότι δὲν προσέφερα αὐτῷ χρήματα, ὅπως προσεδόκα. Ἄλλως δὲ δύναμαι νὰ προσθέσω, ὅτι ἂν ἦσαν διαθέσιμοι **150,000** ταλλήρων πρὸς τοιοῦτον σκοπόν, οὐχὶ μόνον τοὺς μανιάτας πάντας ἠδύνατό τις δι' αὐτῶν νὰ ἀγοράσῃ, ἀλλὰ καὶ σύμπαντα τὸν ἐπαναστατικὸν συρφετόν, οἵτινες ὀνομάζονται πληρεξούσιοι καὶ εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀποβλέπουσιν εἰμὴ εἰς τὸ ἴδιον μόνον ὄφελος, εἰς βλάβην δὲ τῆς χώρας καὶ τοῦ νέου βασιλέως.»

Παρὰ πᾶσαν ὅμως ταύτην τὴν πενιχρὰν ἐκτίμησιν τῆς συνελεύσεως καὶ τῆς ἠθικότητος τῶν ἑλλήνων πληρεξουσίων, εἶχεν ὅπως δήποτε ἀποκτηθῆ ἀσφαλές τι καὶ σταθερὸν σημεῖον ἐν τῇ ἀδιακόπῳ ἀναρχικῇ μετατροπῇ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων καὶ κέντρον τι ἑνώσεως ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς διχοστασίας. Ὁ Θήρσιος μάλιστα, ὅστις φυσικῶς ἐφρόνει πολὺ κρείττονα τοῦ ῥώσου ναυάρχου περὶ τῶν πληρεξουσίων, εἶχε τὴν ἑδραιοτάτην πεποίθησιν, ὅτι αὐτὸς μόνος, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ διὰ μικρῶν χρηματικῶν μέσων, ἤτοι **100,000** ταλλήρων, ἀσφαλῆ τινα τῶν πραγμάτων ἀποκατάστασιν μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ βασιλέως. «Ὑπῆρχε βεβαίως μέσον τί—λέγει— σῶζον

ἐκ τῆς ἀμηχανίας· τὸ μέσον δὲ τοῦτο ἦτο νὰ ἀναλάβω ἐγὼ τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν, καὶ νὰ ἀρχίσω τὴν κυβέρνησιν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως.» Ἀληθῶς δὲ ὁ πειρασμὸς οὗτος τῆς διευθύνσεως τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων εἶχε καταστῆ λίαν ἐπαισθητὸς εἰς τὸν Θήρσιον. «Πανταχόθεν, γράφει εἰς τὴν σύζυγόν του, ἀκούω κραυγὴν ὁμόφωνον καλοῦσάν με εἰς τὴν κυβέρνησιν τῶν κοινῶν.» Μεταξὺ τῶν ἐν τῷ παραπήγματι συνηθροισμένων ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ εὑρίσκοντο οἱ παλαιοὶ φίλοι τοῦ γερμανοῦ φιλέλληνος, οὓς εἶχε προσελκύσει κατὰ τὴν μεσιτευτικήν του εἰς Περαχώραν ἐκδρομήν· ἑξήκοντα δὲ περίπου πληρεξούσιοι ἤθελον νὰ προτείνωσιν εἰς τὴν συνέλευσιν, εὐθὺς μετὰ τὸν καταρτισμὸν αὐτῆς, τὴν ἐκλογὴν τοῦ Θηρσίου ὡς προέδρου τῆς κυβερνήσεως, ἰσχυριζόμενοι, ὅτι ὁ Θήρσιος εἶχε πολιτογραφηθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ ὑπὸ τῆς ἐν Τροιζῆνι ἐθνικῆς συνελεύσεως, καὶ ὅτι τὸ παρελθὸν αὐτοῦ ἦν ἀποχρῶσα ἐγγύησις, ὅτι ἤθελε κατορθώσει τὴν ἀκατόρθωτον διὰ πάντα αὐτόχθονα ἕλληνα συνδιαλλαγὴν τῶν φατριῶν. Μετὰ ὥριμον ὅμως σκέψιν κατεῖδεν ὁ Θήρσιος, ὅτι ἔπρεπε ν' ἀποκρούσῃ τό γε νῦν ἔχον τὴν ἐπαγωγὸν ταύτην πρότασιν. Ἀπὸ μακροῦ ἤδη μάτην εἶχεν ἐπειγόντως παρακαλέσει τὴν βαυαρικὴν κυβέρνησιν νὰ ἀποστείλῃ αὐτῷ ὁδηγίας. Αἱ ἐκθέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον εἶχον μείνει χωρὶς ἀπαντήσεως, καὶ ὑπέθετε βεβαίως καθ' ἑαυτόν, ὅτι ἡ τοῦ Μονάχου αὐλὴ δὲν ἐπεδοκίμαζε τὴν μέχρι τοῦδε ἐν Ἑλλάδι ἐνέργειάν του. Πῶς δὲ νῦν ἠδύνατο, ἐν τοιαύτῃ διατελῶν δυσθυμίᾳ καὶ ἀβεβαιότητι, καὶ χωρὶς ἀδείας τοῦ βασιλέως, νὰ δεχθῇ τὴν ἐμπιστευτικὴν θέσιν, ἥτις προσεφέρετο αὐτῷ βεβαίως ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ἤθελεν οὕτως εὐχαριστηθῆ ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος; «Διατελῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος, γράφει περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου πρὸς τὸν Μονάρχην αὐτοῦ, δὲν ἠδυνάμην νὰ δεχθῶ ἀξίωμα ἐν Ἑλλάδι χωρὶς τῆς Ὑψηλῆς Ὑμῶν ἀδείας, καὶ ἀξίωμα μάλιστα τοιαύτης σπουδαιότητος καὶ εὐθύνης· ἂν δὲ ἀπεδεχόμην τὴν πρότασιν, ἤθελον φανῆ ἀπερίσκεπτός τις δοξομανής, ἢ ἤθελον παράσχει ἀφορμὴν νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἐνήργησα καθ' Ὑψηλὴν Ὑμῶν ἐντολήν. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις βαρεῖαν ἤθελον ἀναλάβει εὐθύνην, καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν ἑπομένως νὰ διστάσω, ὅπως ὁριστικῶς καὶ ἀπο-

λύτως ἀποποιηθῶ, καί τοι ἠδυνάμην νὰ ἐλπίσω, ὅτι ἤθελον κατορθώσει ἀγαθόν τι καὶ ἐμποδίσει μέγα ἴσως δεινόν.»

Ἡ συνέλευσις ἤρξατο τῶν συνεδριάσεων αὐτῆς τὴν **26** Ἰουλίου· ἐγένετο δὲ πρόεδρος ὁ Νοταρᾶς καὶ ἀντιπρόεδρος ὁ Μαυροκορδάτος. Σκοπὸς ὑπῆρχε νὰ γείνῃ ἔναρξις τοῦ ἔργου τῆς εἰρηνοποιήσεως διὰ ψηφίσματος γενικῆς ἀμνηστείας, νὰ ἐκφρασθῇ πρὸς τὰς τρεῖς Δυνάμεις καὶ τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ ἔθνους ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ υἱοῦ του, νὰ ἀναθεωρηθῶσιν οἱ συνταγματικοὶ νόμοι, καὶ νὰ συνταχθῇ σχέδιον νέου συντάγματος, ἀναλόγου πρὸς τὸ μοναρχικὸν εἶδος τοῦ πολιτεύματος καὶ ἐξασφαλίζοντος τὰ δικαιώματα τοῦ τε θρόνου καὶ τοῦ λαοῦ. Ἐσκοπεῖτο δ' ἐπίσης νὰ γείνῃ διανομὴ τῆς ἐθνικῆς γῆς συμφώνως πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ λαοῦ καὶ τὰς πρὸς τοὺς ξένους πιστωτὰς ὑποχρεώσεις, νὰ ληφθῇ πρόνοια περὶ τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνισαμένων καὶ τῶν ἀπογόνων των, καὶ νὰ μορφωθῇ τέλος προσωρινὴ κυβέρνησις μέχρις ἀφίξεως τῆς νέας ἀρχῆς. Ἡ ἔκτασις καὶ τὸ τολμηρὸν τοῦ προγράμματος τούτου περιεῖχον βεβαίως μέγαν καὶ σπουδαῖον κίνδυνον.

Ἐν τῷ ζητήματι εὐθὺς τῆς ἀμνηστείας προῆλθον εἰς μέσον οἱ κρύφιοι πολέμιοι πάσης διαλλαγῆς, καὶ ἐζήτησαν δεκαπενθήμερον ἀναβολήν. Ἤλπιζον οὕτω νὰ ἀναβάλωσι καὶ τὰς περὶ ἐκλογῆς τοῦ βασιλέως συζητήσεις, καὶ νὰ κρατύνωσι τὴν συκοφαντίαν ὅτι τὸ φρόνημα τῆς συνελεύσεως ἦν ἀντιμοναρχικόν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν παρεμβὰς ὁ Θήρσιος, ἔπεισε τοὺς πληρεξουσίους, ὅτι ἀναγκαῖον ἦτο νὰ διεκπεραιώσωσι τὴν ὑπόθεσιν χωρὶς τῆς ἐλαχίστης ἀναβολῆς. Τὴν ά. Αὐγούστου ἐξέδωκεν ἡ συνέλευσις τὸ πρῶτον αὐτῆς ψήφισμα, καθ' ὃ «παρεδίδοντο εἰς παντελῆ λήθην ὅλα τὰ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος ἐγκλήματα, τὰ πηγάσαντα ἀπὸ πολιτικὰς δοξασίας,» καὶ «αἱ ἀπὸ ἔργα πολέμου εἰς τοὺς ἰδιώτας προκύψασαι ὑλικαὶ καὶ ἀποδεδειγμέναι ζημίαι ἤθελον ἀποδοθῇ ἀπὸ τὸ δημόσιον» (1).

Εὐθὺς μετ' αὐτὸ τὸ εἰλικρινῶς τέλος συνταχθὲν ἀμνηστείας ψήφισμα, παρέσχεν ἡ συνέλευσις δεῖγμα χρηστότητος καὶ τιμίας προθέσεως

(1) Βλέπε τὸ κείμενον ὁλοκλήρου τοῦ ψηφίσματος παρὰ Γ. Κολοκοτρώνη, «Διάφορα ἔγγραφα καὶ ἐπιστολαί, κ.λ.», σελ. 28 ἐπ. Σημ. τ. Μετ.

ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν χρεῶν. «Οἱ πληρεξούσιοι», ἐψηφίσθη, «θέλουσιν ἐνεργήσει, ὅπως ἡ ἐθνικὴ γῆ διανεμηθῇ συμφώνως πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἔθνους καὶ τὰς ἐγγυήσεις τῶν τε ξένων καὶ ἐσωτερικῶν δανείων.» Ἐπῆλθεν ὅμως εὐθὺς φυσικῷ τῷ λόγῳ διακοίνωσίς τις τῶν τριῶν ἀντιπρέσβεων, δι' ἧς οὗτοι κατεμέμφοντο τὴν ἐθνοσυνέλευσιν ὡς σκοποῦσαν ἐναντία τῶν προθέσεων τῆς συμμαχίας, καὶ ἠπείλουν ῥητῶς ἐκδίκησιν. Οἱ τρεῖς τῶν Δυνάμεων ἀντιπρόσωποι διεκοίνωσαν εἰς τὸν γραμματέα τῆς ἐπικρατείας Τρικούπην, ὅτι ἡ συνέλευσις ἐγένετο ἐναντίον τῆς θελήσεως τῆς συμβουλῆς καὶ τῶν ἀπειλῶν αὐτῶν, καὶ προσέθηκαν, ὅτι αἱ σύμμαχοι Δυνάμεις, πληρώσασαι τοὺς πόθους τῶν ἑλλήνων διὰ τῆς ἐκλογῆς ἡγεμόνος, εἶχον ἀποφασίσει, α'.) ὅτι ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις ἤθελε διατηρηθῇ ἀκέραιος μέχρις ἐλεύσεως τῆς ἀντιβασιλείας, β'.) ὅτι ἀπηγορεύετο ἐν τῷ μεταξὺ ἡ πώλησις ἐθνικῶν γαιῶν, γ'.) ὅτι ἡ συζήτησις περὶ εἰσαγωγῆς συντάγματος ἢ θεμελιωδῶν δικαιωμάτων δὲν ἠδύνατο νὰ γείνῃ χωρὶς συμπράξεως τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, καθότι τοιαύτη τις ἀπόπειρα ἤθελεν εἶναι ἄντικρυς ἐναντία πρὸς τὴν πρᾶξιν, δι' ἧς τὸ ἔθνος εἶχεν ἀναθέσει εἰς τὰς τρεῖς Δυνάμεις τὴν ἐκλογὴν βασιλέως.

Πῶς ὅμως συνεφώνουν αἱ διαβεβαιώσεις αὗται τῶν ἀντιπρέσβεων πρὸς τὰς ὁδηγίας ἐκείνας, ἃς εἶχον λάβει οὗτοι παρὰ τοῦ Ταλλεράν, τοῦ Πάλμερστων, τοῦ Λίβεν καὶ τοῦ Ματούζεβιτζ, διαταχθέντες νὰ παράσχωσιν εἰς αὐτὰς ὅ,τι μείζονα δημοσιότητα; «Ἕλληνες! περιστοιχίσατε ἐν ἀγάπῃ καὶ εὐγνωμοσύνῃ τὸν νέον ὑμῶν ἡγεμόνα. Πιστοὶ ὑπήκοοι! περισυνάχθητε περὶ τὸν θρόνον του! Βοηθήσατε αὐτόν, ὅπως συντάξῃ ὁριστικῶς τὸ κράτος, καὶ παράσχῃ αὐτῷ τὴν διπλῆν εὐλογίαν, τῆς εἰρήνης μὲν ἐξωτερικῶς, ἐσωτερικῶς δὲ τῆς ἡσυχίας, τῆς τηρήσεως τῶν νόμων καὶ τῆς τάξεως!»

Περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ πρὸς τοὺς ἕλληνας κηρύγματος τούτου οὐδεμία ὑπῆρχε δυνατὴ ἀμφιβολία. Ἡ σύνοδος ἐφώνει πρὸς τοὺς ἕλληνας νὰ σπεύσωσιν, ὅπως παρασκευάσωσι τὸ σύνταγμα αὐτῶν καὶ διαγράψωσι τὰ θεμελιώδη αὐτῶν δίκαια, ἐπιφυλασσομένης τῆς βασιλικῆς ἐγκρίσεως· ἡ δὲ συνθήκη τῆς 7 Μαΐου 1832 εἶχε ῥητῶς ἀναγνωρίσει τὸ ἑλληνικὸν κράτος καὶ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἡγεμόνος. Πῶς λοιπὸν ἠδύναντο νῦν νὰ διαβεβαιῶσιν ἐκ τοῦ

προχείρου οἱ ἀντιπρέσβεις, ὅτι ἡ ἔναρξις τῆς ἐθνοσυνελεύσεως καὶ τὰ παρ' αὐτῆς ληφθέντα μέτρα ἀντεστρατεύοντο εἰς τὴν συμμαχίαν; Ἐδικαιολογήθησαν, μηνύσαντες εἰς Λονδῖνον ταῦτα: «Πρὶν ἢ ἔτι λάβωμεν τὰς ῥητὰς τῆς συνόδου ὁδηγίας, ἐσπεύσαμεν νὰ ἀνακοινώσωμεν τὰς κυρίας ὑμῶν διαταγὰς εἰς τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν γραμματέα, ὅπως οὗτος ποιήσηται τὴν συμφωνοτάτην πρὸς τὰς περιστάσεις χρῆσιν αὐτῶν.» Οὕτω δὲ παρατρέχοντες τὴν ἐν ταῖς ῥηταῖς διαταγαῖς τῆς συνόδου περιεχομένην συνταγματικὴν ἐπαγγελίαν, ἐξέθετον καὶ πάλιν ἰδιοβούλως καὶ αὐθαιρέτως τὴν σύνοδον ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ ἐμηδένιζον τὴν ἔννοιαν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ὁ ἄγγλος ἀντιπρέσβυς συνωμολόγησε μετὰ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ, ὅτι ἡ ἀπόπειρα τῆς συνελεύσεως, ὅπως μεριμνήσῃ περὶ τοῦ ἐκ 2,800,000 λιρῶν στερλινῶν ἀγγλικοῦ δανείου, ἦν μέτρον «δυνάμενον νὰ προξενήσῃ οἰκονομικὰς δυσχερείας εἰς τὸ νέον κράτος.»

Δριμεῖά τις ἐπίσημος ἀπάντησις, ἣν ἔδωκεν ἡ συνέλευσις εἰς τὴν διακοίνωσιν τῶν ἀντιπρέσβεων, ἀγανακτήσασα ἐπὶ τῇ διαγωγῇ αὐτῶν, οὐδέποτε διεβιβάσθη εἰς Ἀγγλίαν, καθότι, ὡς ἀνακοινοῖ ὁ Πάρις, ὁ τὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἐγγράφου ἐπιτραπεὶς Τρικούπης «παρέλιπε τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντός του.»

Τὴν 8 Αὐγούστου ἐγένετο ἐν τῇ συνελεύσει ἡ ἐπίσημος ἀναγνώρισις καὶ ἐπικύρωσις τῆς ἐκλογῆς τοῦ βασιλέως.

Ἅμα δὲ ἀναγνωσθέντος τοῦ ψηφίσματος, ἠγέρθη ὁμόθυμος πᾶσα ἡ ὁμήγυρις, ἀναφωνήσασα! «Ζήτω ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Ὄθων ὁ πρῶτος!»

Ὁ εἰσορμήσας εἰς τὸ παράπηγμα καὶ περικυκλῶν αὐτὸ λαὸς συνανεφώνησεν ἐπαναλαμβάνων ἐν ἀγαλλιάσει τὴν κραυγήν. Συγχρόνως δὲ ἀπεφασίσθη νὰ σταλῶσιν ἀναφοραὶ πρὸς τοὺς συμμάχους μονάρχας, τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον καὶ τὸν πρίγκηπα Ὄθωνα, ἐκφράζουσαι τὴν παράκλησιν περὶ ταχείας ἀφίξεως τοῦ ἡγεμόνος.

Οὕτω δὲ ὑπεγράφη ὁμοφώνως τὸ δεύτερον ψήφισμα τῆς «τετάρτης ἐν Προνοίᾳ κατ' ἐξακολούθησιν συγκροτηθείσης ἐθνικῆς συνελεύσεως,» καὶ ἀναγνωρισθεῖσα ἐπεκυρώθη ἡ ἐκλογὴ τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος. Ὑπῆρχον μὲν οἱ φρονοῦντες ἀναρμόδιον καὶ τὸ τοιοῦτο διάβημα· ἡ εἴδησις ὅμως, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Νικήτας καὶ ἄλλοι ὀπαδοὶ

τῆς ρωσικῆς μερίδος εἶχον ἀπευθύνει ἀναφορὰς πρὸς τὸν βασιλέα, παρώρμησε τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ νὰ μὴ ὑπολειφθῶσι τῶν ἐκδηλώσεων ἐκείνων.

Ὅπως δήποτε τὸ ψήφισμα ἐκεῖνο ὑπῆρξεν ἡ τελευταία πρᾶξις ὁμονοίας, εἰς ἣν ἠδυνήθη νὰ προβῇ ἡ ἐθνοσυνέλευσις. Ὑπῆρχον ἤδη λόγοι, ὅπως τὸ μέχρι τοῦδε βουλευτήριον μὴ θεωρῆται ἀσφαλὴς διὰ τὴν συνέλευσιν τόπος, καὶ εἶχον μάλιστα συναφθῆ —μάταιαι, ἐννοεῖται— διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις, ὅπως παραχωρηθῇ ὡς τόπος συνεδριάσεων ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ Ναυπλίου.

Ὁ Θήρσιος, ὅστις παρέστη εἰς τὴν περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἡγεμόνος ἀπόφασιν τῆς συνελεύσεως, καὶ κατέλιπε τὸ Ναύπλιον τὴν ἑσπέραν τῆς 10 αὐγούστου, ὅπως ἐπιστρέψῃ οἴκαδε, ληξάσης ἤδη ἀπὸ πολλοῦ τῆς ἀδείας του, ἀπῆλθεν ἀνησυχῶν περὶ τῆς χώρας καὶ τῶν πραγμάτων, ὧν εἶχεν ὑπολάβει ἑαυτὸν ἱκανώτατον πάντων διευθυντήν. «Ἡ ἀντιβασιλεία,» γράφει πρὸς τὴν σύζυγόν του, «θέλει πολλὰς ἔτι δυσχερείας καὶ ἀμηχανίαν ἀπαντήσει, πίπτουσα οἱονεὶ ἐξ οὐρανοῦ εἰς μέσον ἀγνώστων ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων καὶ μεγίστης πολιτικῆς περιπλοκῆς. Πᾶς ὁ γνωρίζων τὰς δυσκολίας ταύτας καὶ τρέμων αὐτὰς νομίζει ἀνεξήγητον καὶ αἰνιγματῶδες, ὅτι μετὰ πεῖραν ἑνὸς ἔτους —καὶ ὁποίου ἔτους!— ἀπέρχομαι ἐγώ, ἐνῷ ἐκείνη ἔρχεται.» Ὅσον περὶ πολλοῦ καὶ ἂν ἐποιεῖτο ὁ γερμανὸς φιλέλλην τὴν εὔνοιαν καὶ ἐπιδοκιμασίαν τοῦ ἡγεμόνος του, φρονίμως ἔπραξεν ἀποχωρήσας τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, καὶ προλαβὼν ἐκφανῆ ἀποδοκιμασίαν, ἥτις ἐπέκειτο αὐτῷ ἐν Ἑλλάδι. Ἔλεγον μὲν ἀληθῶς στενάζοντες πολλοὶ εἰς τὸν γερμανὸν φιλέλληνα, ὅτι ἡ ἀναχώρησίς του ἦτο «κακὴ τύχη», καὶ ἐδόθησαν αὐτῷ παρά τε τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς καὶ τῆς συνελεύσεως τιμητικώτατα γράμματα, ἅτινα πλὴν τῆς πρὸς αὐτὸν εὐγνωμοσύνης διὰ τοὺς «εἰρηνοποιούς του ἀγῶνας,» ἐξέφραζον συνάμα καὶ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ἤθελεν ἀποστείλει αὐτὸν καὶ πάλιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὧν ἦτο πνευματικὸν τέκνον. Ἠδύνατό τις ὅμως νὰ προΐδῃ, ὅτι, ἅμα διαλυομένης τῆς περιβαλλούσης τὸν «εἰρηνοποιὸν» ἐπισήμου αἴγλης, ἤθελε διαλυθῇ ἡ αὐθεντεία του καὶ λήξει ἐντελῶς ἡ ἐνέργειά του. Εἶνε δὲ χαρακτηριστικώτατον διὰ τοὺς περιεσκεμμένους ἕλληνας, ὅτι ἀπέφυ-

γον νὰ δώσωσιν εἰς τὸν ἀπερχόμενον Θήρσιον τὸ πρωτότυπον τοῦ ψηφίσματος καὶ τῶν ἀναφορῶν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως. Ὠσφραίνοντο νῦν, ὅτι ὁ κομιστὴς δὲν ἦτο εὐάρεστον πρόσωπον, καὶ διὰ τοῦτο ἐνεπιστεύθησαν αὐτῷ μόνον ἀντίγραφά τινα, ἐνῷ τὰ πρωτότυπα ἐκομίσθησαν βραδύτερον εἰς Μόναχον ὑπὸ τοῦ Μπότσαρη, τοῦ Πλαπούτα καὶ τοῦ Μιαούλη. Ὁ Θήρσιος οὐδὲν ὑποπτεύων, ἀπέδωκεν ἀφελῶς τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν λησμοσύνην τοῦ γέροντος Νοταρᾶ.

Ἐν Τεργέστῃ ἀνέμενεν αὐτὸν ὑπουργικὸν ἔγγραφον, ἐπιτάσσον αὐτῷ, συνεπείᾳ βασιλικῆς ἀποφάσεως, νὰ ἀναχωρήσῃ ἀνυπερθέτως ἐξ Ἑλλάδος καὶ νὰ χορηγήσῃ εἰς τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα πληροφορίας περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Θηρσίου ἐνέργεια καὶ ἡ συμπάθειά του πρὸς τοὺς «συνταγματικοὺς» δὲν εἶχον ἀρέσει εἰς τὸν βασιλέα, εἰς οὗ τὸ πνεῦμα πολλὴν εἶχον ἐμπνεύσει προκατάληψιν κατὰ τοῦ πιστοῦ θεράποντος ὁ Ἄϊδεκ ἀφ' ἑνὸς καὶ ῥωσικαὶ ἀφ' ἑτέρου εἰσηγήσεις. Ἡ ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐπικύρωσις τῆς ἐκλογῆς τοῦ βασιλέως ἐφάνη εἰς τοὺς ὀπισθοδρομικοὺς ὡς πάντῃ περιττὴ παραχώρησις εἰς τὰς φιλελευθέρους ἰδέας τῆς ἡμέρας, παρεστάθη δὲ εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι ὁ Θήρσιος εἶχε λίαν ἐκθέσει τὸν πρίγκηπα Ὄθωνα ἀπέναντι τῶν ἑλλήνων φιλελευθέρων. Ἁπλῶς εἰπεῖν, ἡ ἀνάκλησις ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ὡς συγκεκαλυμμένη τις ἔκφρασις τῆς βασιλικῆς δυσμενείας, ὡς καὶ ὁ Θήρσιος αὐτὸς μετὰ θλίψεως συνησθάνθη. Ἂν ὁ χρηστὸς φιλέλλην ἦν προσιτὸς εἰς χαιρεκακίας αἴσθημα, τὸ θέαμα τῆς συγχύσεως καὶ παντελοῦς ἀνατροπῆς πάσης τάξεως, ὅπερ παρέστησεν ἡ Ἑλλὰς εὐθὺς μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του, ἤθελον παράσχει αὐτῷ λυπηρὰν ἱκανοποίησιν.

Κατέλιπε τὴν ἐθνοσυνέλευσιν ἐν κρισίμῳ ἀκριβῶς στιγμῇ. Τὰς σχετικῶς ἠρέμους καὶ εὐχαρίστους συζητήσεις περὶ ἀμνηστείας καὶ ἐκλογῆς βασιλέως διεδέξαντο ἀμέσως ζωηρόταται καὶ κινδυνώδεις περὶ τῆς γερουσίας καὶ τοῦ μέλλοντος συντάγματος. Ἡ συνέλευσις ἤθελε νὰ ἐκτελέσῃ καθ' ὅλην του τὴν ἔκτασιν τὸ ἀρχικόν της πρόγραμμα. Ὠνειρεύετο δάφνας συντακτικῆς συνελεύσεως. Πρῶτον δὲ θῦμα τῆς συνταγματικῆς ταύτης φιλοδοξίας ἔμελλε νὰ πέσῃ ἡ Γερουσία. Μεταξὺ τῆς πλειονοψηφίας τῆς συνελεύσεως καὶ τοῦ σώματος ἐκείνου ἐπεκράτει ἐχθρικὴ διάστασις. Ἡ Γερουσία δὲ ἰσχυρίζετο, ὅτι εἰς αὐ-

τὴν ἀπέκειτο ἡ ἐξέλεγξις τῶν ἐκλογῶν, καὶ μεγάλως δυσηρεστήθη, ὅτι ἡ συνέλευσις ἐν Ἄργει ἤδη εἶχε συστήσει ἐπιτροπὴν ἐκ πληρεξουσίων πρὸς ἐξέλεγξιν τῶν ἐκλογῶν, ἀδιαφοροῦσα ὅλως πρὸς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῆς Γερουσίας. Εὐθὺς τὴν 8 Ἰουλίου εἶχεν ἀπευθύνει ἡ Γερουσία ἐντονωτάτην διαμαρτύρησιν πρὸς τὴν ἑπταμελῆ ἐπιτροπήν, δι' ἧς ὡς νόμιμος τοῦ Πανελληνίου διάδοχος διεξεδίκει ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ δικαίωμα τῆς τῶν ἐκλογῶν ἐξελέγξεως, ὅπερ, ἔλεγε, πάντοτε ἀνῆκε συνταγματικῶς εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν.

Ἀλλ' αἱ ἀξιώσεις τῆς Γερουσίας ἐκορύφωσαν μόνον τὴν ἀγανάκτησιν τῆς συνελεύσεως κατὰ τῶν «ὀργάνων ἐκείνων τῆς καποδιστριακῆς τυραννίας», ὡς ἀπεκάλουν τοὺς γερουσιαστάς, καὶ ὅτε ὁ πληρεξούσιος Μόστρας, γραμματεὺς καὶ οἰκεῖος τοῦ στρατηγοῦ Τσώρτς, ὑπέβαλεν ἀπροσδοκήτως κατὰ τὴν ἑβδόμην συνεδρίασιν τὴν ἀπὸ τῆς προτεραίας ἤδη μετά τινων πληρεξουσίων συμπεφωνημένην πρότασιν περὶ διαλύσεως τῆς Γερουσίας, «ὡς κωλύματος τῆς κυβερνήσεως», ἡ συνέλευσις λίαν εὐάρεστον ἐκ τούτου ᾐσθάνθη τὴν ἔκπληξιν, καὶ ἐψήφισε τὴν νόμιμον κατάλυσιν τοῦ μισητοῦ σώματος. Φρονιμώτερον ἴσως ἤθελε πράξει ἡ ἐθνοσυνέλευσις, ἀφίνουσα τὴν γερουσίαν νὰ ἀποτριβῇ καὶ καταπέσῃ ἐξ ἑαυτῆς, ἢ ἐξερεθίζουσα αὐτὴν εἰς τὰ ἔσχατα διὰ τῆς αἰφνιδίου ταύτης προκλήσεως, καὶ πλέκουσα αὐτῇ τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ὀπαδῶν της. Οἱ ἀντιπρέσβεις εἶχον ἤδη λίαν ἐκτεθῆ ὑπὲρ τῆς Γερουσίας καὶ δὲν ἠδύναντο ἑπομένως νὰ ἐγκαταλείψωσιν αὐτὴν χάριν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ἀλλὰ τὴν ὑπεστήριξαν μάλιστα, ὡς ὤφειλον. Διατί λοιπὸν νὰ αὐξηθῶσιν αἱ ὑφεστῶσαι δυσχέρειαι, προκαλουμένης τῆς ἔχθρας τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων; Ὡς ἠδύνατό τις νὰ προΐδῃ τὸ ἔργον τῆς συνελεύσεως ἀπέβαινεν ὑπὲρ τοῦ Ῥίκορδ μόνον καὶ τοῦ Ῥούκμαν, καὶ τὰ λάθη αὐτῆς ὠφέλουν τὴν ῥωσικὴν μερίδα.

Οἱ Ἕλληνες ἀπήλαυσαν καὶ πάλιν τὸ τοσοῦτον σπάνιον ἐν τῇ πράξει θέαμα τῆς ὁμονοίας μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν προστατίδων Δυνάμεων. Ὁ βαρῶνος Ῥουὰν ἠναγκάσθη νὰ συμπράξῃ μετὰ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ ἀντιπρέσβεων τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, καὶ οἱ τρεῖς ὁμοῦ ἀπηύθυναν τὴν 10 Αὐγούστου κοινὴν σφοδρὰν διακοίνωσιν πρὸς τὸν κύριον Τρικούπην, δι' ἧς κατεδίκαζον ἀνεπιφυλάκτως καὶ

ρητῶς τὰ μέχρι τοῦδε μέτρα τῆς ἐθνοσυνελεύσεως. Παρῄνουν δὲ σοβαρώτατα τὴν συνέλευσιν, νὰ μὴ προβῇ εἰς θεμελιώδη νομοθετήματα περὶ συντάγματος καὶ περὶ διανομῆς τῆς ἐθνικῆς γῆς, καὶ ἐδήλουν, ὅτι ἡ συνέλευσις ἐπεχείρησε παράνομον καὶ αὐθαίρετον πρᾶξιν διαλύσασα τὴν Γερουσίαν, ἥτις ἦτο ἀναπόφευκτον συμπληρωτικὸν μέρος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, καὶ ἀναγκαία πρὸς καταστολὴν «τῆς ἐκρήξεως τῶν παθῶν.»

Ἡ ἐθνοσυνέλευσις προσεπάθησεν ἀμέσως νὰ δικαιολογηθῇ διὰ μακρᾶς αὐτῆς διακοινώσεως πρὸς τὴν κυβέρνησιν. Παρέστησεν, ὅτι σπουδαιότατα προσεπάθει νὰ κατευνάσῃ τὰ πάθη· ὅτι αἱ ἐκλογαὶ εἶχον ἐνεργηθῆ ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ· ὅτι τὰ μέχρι τοῦδε διαβήματα τῆς συνελεύσεως σκοπὸν εἶχον τὴν γενικὴν τῆς χώρας εἰρήνευσιν, ὡς ἀπεδείκνυε τοῦτο τὸ περὶ ἀμνηστείας ψήφισμά της· ὅτι δὲν προὐτίθετο αὕτη νὰ ψηφίσῃ τὸ σύνταγμα πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως ἢ τῆς ἀντιβασιλείας, ἀλλὰ νὰ παρασκευάσῃ μόνον τὸ μέγα ἔργον· ὅτι ἡ διανομὴ τῶν ἐθνικῶν γαιῶν δὲν ἦτο πώλησις, ἣν οὐδεὶς διενοήθη, ἀλλὰ μέτρον μέλλον νὰ ὠφελήσῃ τὸ ἔθνος καὶ τὰ οἰκονομικὰ αὐτοῦ· ὅτι ἡ Γερουσία ἔπαυσε νομίμως ὑφισταμένη τὴν 26 Ἰουλίου, ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῆς συνελεύσεως, οὐδέποτε δὲ εἶχε συντακτικὴν ἐξουσίαν, καθότι τὸ δεύτερον ψήφισμα τῆς ἐν Ἄργει συνελεύσεως παρεῖχεν αὐτῇ μόνον συμβουλευτικὴν ψῆφον, ἡ δὲ κυβέρνησις δικαίωμα εἶχε νὰ ἀποδεχθῇ ἢ νὰ ἀποῤῥίψῃ τὴν γνώμην τοῦ ἁπλῶς συμβουλευτικοῦ ἐκείνου σώματος· ὅτι τὸ κυριαρχικὸν δικαίωμα τῆς συνελεύσεως εἶχεν ἀναγνωρισθῆ καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Ι. Καποδιστρίου· καὶ ὅτι ἑπομένως δὲν ἔπρεπε νὰ δυσαρεστηθῶσιν οἱ ἀντιπρέσβεις, ἂν ἡ συνέλευσις, ἀσκοῦσα τὸ δικαίωμα τοῦτο, ἀντικατέστησε τὴν Γερουσίαν δι' ἄλλου σώματος ἀνταποκρινομένου περισσότερον εἰς τὰ γενικὰ συμφέροντα καὶ τὴν ἕνωσιν τοῦ ἔθνους.

Ἡ μετὰ παῤῥησίας αὕτη δικαιολόγησις δὲν ἠδυνήθη, ἐννοεῖται, νὰ πείσῃ τοὺς ἐναντίους, οὓς εἶχον ἐρεθίσει τὰ τολμηρὰ διαβήματα τῆς ἐθνοσυνελεύσεως. Ἐν αὐτοῖς δὲ τοῖς κόλποις τοῦ ἐθνικοῦ συνεδρίου ἠγέρθη ὁ φόβος, ὅτι τὰ ἐνεργηθέντα ἦσάν πως ὑπὲρ τὸ μέτρον.

Ὅπως δήποτε ἡ ἀπόπειρα διαλλαγῆς τῶν ἀντιμάχων φατριῶν εἶχεν ἐντελῶς ἀποτύχει.

Ὁ Στράτφορδ Κάννιγγ παρέστη τὴν 17 Αὐγούστου εἰς Ναύπλιον, ἐπιστρέφων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἤκουσε μὲν πανταχόθεν συγχαρητήρια καὶ ἐκφράσεις εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τῇ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐνεργείᾳ του, ἐσκανδαλίσθη ὅμως ἐκ τῆς ἀπεγνωσμένης τοῦ τόπου καταστάσεως, καὶ σοβαρωτάτας ἀπηύθυνε μομφὰς εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν Γερουσίαν. Ἀπῄτησε τὴν διάλυσιν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ἧς τοσοῦτον ἄξιαι κατακρίσεως ἦσαν αἱ διαθέσεις, καὶ ἥτις εἶχεν ἀποτολμήσει νὰ ψηφίσῃ τὴν κατάργησιν τῆς Γερουσίας· μὴ ἀκουσθείσης ὅμως τῆς παραινέσεώς του, ἔσπευσε νὰ καταλίπῃ τὴν ἀγνώμονα γῆν τῆς Ἑλλάδος (1). Παρὰ τῆς κυβερνήσεως δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ προσδοκᾶται ἐξομάλυνσις τῶν δυσχερειῶν, μηδ' ὁμόφωνός τις ἀπόφασις, ἀφοῦ ὁ Ὑψηλάντης, ἀπὸ καιροῦ ἤδη πάσχων καὶ ἐξησθενημένος τό τε σῶμα καὶ τὴν ψυχήν, ἀπέθανε τὴν 18 Αὐγούστου ἐν μέσῳ τῆς ἀπελπιστικῆς ἐκείνης καταστάσεως, καὶ ἔμειναν οὕτω ἀκριβῶς ἰσόπαλοι αἱ γνῶμαι μεταξὺ τῶν ἀπολειφθέντων ἓξ μελῶν τῆς κυβερνήσεως. Τότε ὁ Μαυροκορδάτος καὶ τρεῖς τῶν συναδέλφων του, ὁ Ζωγράφος, ὁ Κλονάρης καὶ ὁ Τρικούπης, ἐξέδωκαν τὴν 19 Αὐγούστου, «καθ' ὑποκίνησιν τῶν ἀντιπρέσβεων» ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Πάρις, διακήρυξίν τινα, ὑποβάλλουσαν εἰς ἀδυσώπητον ἐπίκρισιν τὰ διαβήματα τῆς συνελεύσεως, καὶ καταλήγουσαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἀπὸ τοῦ περὶ ἀμνηστείας ψηφίσματος εἶχε γείνει ὀπισθοδρόμησις, καὶ διὰ τῆς κατεσπευσμένης καὶ ἀπερισκέπτου καταργήσεως τῆς Γερουσίας εἶχεν ἀνωφελῶς προκληθῇ διάστασις πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ τὰς τρεῖς Δυνάμεις. Ἀποτρέποντες δὲ τὴν συνέλευσιν πάσης περαιτέρω ἀντιποιήσεως καὶ ἰδίως τῆς συστάσεως νέας κυβερνήσεως πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως, διεδήλουν ὅτι τὸ κάλλιστον μέσον πρὸς πρόληψιν νέων ταραχῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἦτο ἡ εἰς παραίτησιν παρακίνησις ἑνὸς τῶν ἓξ μέχρι τοῦδε μελῶν τῆς κυβερνήσεως, ὥστε ἀποτελουμένης αὐτῆς τοῦ λοιποῦ ἐκ πέντε μόνων μελῶν, νὰ ἦνε δυνατὴ κατὰ τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς ἡ ἀπόλυτος πλειονοψηφία. Παρετήρουν πρὸς τούτοις, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ διαλυθῇ ἡ Γερου-

(1) Ἐκθ. ἐκ Κωνσταντ. 25 Αὐγούστ. 10 Σεπτ. Ἐκ Ναυπλίου, 13 Σεπτ. 1832. Παράρτ.

σία, ἀλλὰ νὰ διοργανωθῇ ἐκ νέου ἐκ κοινῆς μετὰ τῶν ἀντιπρέσβεων συνεννοήσεως, καθότι οὔτε ἡ ἐντελὴς αὐτῆς κατάργησις, οὔτε ἡ διατήρησις πάντων αὐτῆς τῶν μελῶν ἠδύναντο νὰ ἐπιφέρωσιν ἐντελῆ εἰρηνοποίησιν τοῦ τόπου. Ἔπρεπε δὲ νὰ γείνῃ προσπάθεια, ὅπως συμφωνήσῃ εἰς ταῦτα ἡ συνέλευσις καὶ κατορθωθῇ οὕτω συνένωσίς τις μεταξὺ πληρεξουσίων καὶ κυβερνήσεως.

Ἡ δήλωσις ἣν ἀπέτεινε τὴν 22 Αὐγούστου πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις ὁ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως πρόεδρος Νοταρᾶς ἦν ἥκιστα πρόσφορος, ὅπως ἐξαλείψῃ τὴν ἀφορμὴν τῆς ἔριδος καὶ τὴν ὑποψίαν, ἃς εἶχον ἐγείρει παρὰ τοῖς ἐναντίοις τῆς συνελεύσεως αἱ μέχρι τοῦδε ἐνέργειαι τῶν μελῶν της.

Ἡ συνέλευσις παρεδέχετο μὲν τὴν σύμπραξιν τοῦ μέλλοντος βασιλέως εἰς τὸ συνταγματικὸν ἔργον καὶ τὴν διανομὴν τῆς ἐθνικῆς γῆς, περιώριζεν ὅμως τὴν τοιαύτην σύμπραξιν εἰς τὴν τελικὴν ἐκτέλεσιν, οὕτως ὥστε ὁ βασιλεὺς ἔμελλεν ἁπλῶς νὰ κυρώσῃ ὅ,τι ἀπεφάσιζεν ἡ κυρίαρχος θέλησις τῆς συνελεύσεως.

Ἡ πλειονοψηφία τοῦ συνεδρίου εἶχεν ἤδη ἐξ ἀρχῆς ἐπιμείνει, ἀξιοῦσα νὰ ἀσκήσῃ πάντα τὰ δικαιώματα συντακτικῆς συνελεύσεως.

Μικρά τις, ὑπὸ τῶν ἀντιπρέσβεων ὅμως πιθανῶς ἐπηρεαζομένη, μειονοψηφία 19 πληρεξουσίων, ἐν οἷς καὶ ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Τρικούπης καὶ ὁ Κλονάρης, ἀπεδοκίμασαν τὸ διάβημα τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, καὶ παραινοῦντες ἀποφυγὴν πάσης ἀντιποιήσεως, ἐδήλωσαν ὅτι ἔπρεπε νὰ καταβληθῇ προσοχὴ μὴ ἀνατραπῶσιν αἱ ἀναμφήριστοι ἀρχαὶ παντὸς μοναρχικοῦ πολιτεύματος. Συνεβούλευσαν δὲ νὰ διακόψῃ ἡ συνέλευσις ἐπί τινας ἡμέρας τὰς ἐργασίας της, καὶ νὰ ἀσχοληθῇ εἰς συμβιβασμὸν τῶν διεστώτων κομμάτων· ἂν δὲ ἤθελε νὰ ἐξακολουθήσῃ συνεδριάζουσα, καλὸν ἦτο, ἔλεγον, νὰ ἐκδώσωσιν οἱ πληρεξούσιοι ἐπίσημον ὁριστικὴν δήλωσιν περὶ τῶν συνταγματικῶν δικαιωμάτων τοῦ βασιλέως ὡς πρὸς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, νὰ παραιτηθῶσι παντὸς ὁριστικοῦ ὁρισμοῦ περὶ ἐθνικῶν κτημάτων, νὰ ἀναγνωρίσωσι μέχρις ἀφίξεως τῆς ἀντιβασιλείας τὴν ἐνεστῶσαν κυβέρνησιν, ἀποτελουμένην ἐκ περιττοῦ ἀριθμοῦ μελῶν, νὰ ὀργανίσωσι καὶ ἐνισχύσωσι τὴν Γερουσίαν κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τῆς ἐν Ἄργει συνελεύσεως, νὰ καταστήσωσιν ἐπιτροπὰς διὰ τὸ συνταγματικὸν ζή-

τημα καὶ τὸ τῶν ἐθνικῶν γαιῶν, καὶ νὰ διακόψωσι τέλος τὰς ἐργασίας αὐτῶν μέχρις ἐλεύσεως τῆς ἀντιβασιλείας.

Ἀλλ' ἡ ἔχθρα τῶν φατριῶν εἶχεν ἤδη τοσοῦτον ἀποτραχυνθῆ, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀκουσθῇ φωνὴ παραινέσεως καὶ συνδιαλλαγῆς. Αἱ αὐστριακαὶ ἐκθέσεις ἀναφέρουσιν, ὅτι πρὶν ἢ ὑπογραφῶσι προσηκόντως ἥ τε προκήρυξις, δι' ἧς ἐπεκυροῦτο ἡ ἐκλογὴ τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος, καὶ τὸ περὶ ἀμνηστείας ψήφισμα, διεκόπησαν κατ' ἀνάγκην αἱ συνεδριάσεις, διότι ἐπεφάνη τὸ στῖφος τῶν παλληκαρίων τοῦ Κριζιώτου, ἀπαιτοῦν παρὰ τῆς συνελεύσεως τοὺς καθυστερουμένους αὐτοῖς μισθούς. Ἐξ ἑτέρου δὲ παρενέβησαν, κατὰ τὰς εἰρημένας ἐκθέσεις, καὶ οἱ ἀντιπρέσβεις, προσπαθοῦντες νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἐντὸς τῆς περιφερείας τῆς πόλεως ἐκπλήρωσιν τῆς διατυπώσεως (formalité) ταύτης (1). Ὅπως δήποτε βέβαιον ἦτο, ὅτι ἡ συνέλευσις διὰ τῆς συμπεριφορᾶς αὐτῆς ἀπέναντι τῶν ἀντιπρέσβεων καὶ τῆς κυβερνήσεως εἶχεν ἐξολισθήσει εἰς σφάλματα, ἅτινα ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ τολμηροὶ αὐτῆς ἀντίπαλοι, οἱ «ἀπηλπισμένοι» ὀπαδοὶ τοῦ καποδιστριακοῦ συστήματος, ὅπως «ἐν τρόμῳ καταλύσωσι πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐν Προνοίᾳ παραπήγματος.»

Ἐν τῷ ἡμίσειαν μόνον ὥραν ἀπέχοντι τῆς Προνοίας χωρίῳ τῆς Ἀρείας κατέλυον ῥουμελιῶται, οἵτινες, καταλιπόντες τὴν σημαίαν τοῦ Κριζιώτου, εἶχον ἀποτελέσει συμμορίαν ἐπικίνδυνον διὰ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν Θ. Καζάνην, Ι. Κονδύλην καὶ Α. Κουτσόν. Μετ' ὀλίγον δὲ προελάσαντες μέχρι τῶν πυλῶν αὐτῶν τοῦ Ναυπλίου, ἀπήτησαν παρὰ τῆς κυβερνήσεως, καὶ κατόπιν τὴν 2 Αὐγούστου παρ' αὐτῶν τῶν πληρεξουσίων, εἰσορμήσαντες μετ' ἀγρίων ἀπειλῶν εἰς τὸ βουλευτήριον, ὅπως δοθῇ αὐτοῖς ἀμοιβὴ διὰ τὰς γενναίας των ὑπηρεσίας καὶ πληρωθῶσιν οἱ καθυστερούμενοι μισθοί των.

Ὅπως δὲ πρακτικώτερον ἔτι ὑποστηρίξωσι τὰς ἀπειλάς των, ἔφραξαν τὴν τετάρτην Αὐγούστου τὸ μόνον ὑδραγωγεῖον, ὅθεν ὑδρεύοντο ἥ τε πόλις καὶ τὸ προάστειον.

Ἡ κυβέρνησις ἀπετάθη πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις, ἐξαιτουμένη τὴν

(1) Ἔκθεσις τῆς 25 Αὐγούστου 1832.

ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων προστασίαν τῆς συνελεύσεως. Ἀλλ' οἱ ἀντιπρέσβεις, συνεπείᾳ τῆς πρὸς τὴν συνέλευσιν διαστάσεως αὐτῶν, οὐδεμίαν ἐπεδείξαντο διάθεσιν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς αἰτήσεως, καὶ τὸ θράσος τῶν παλληκαρίων ηὔξησε. Καὶ διώρθωσαν μὲν πάλιν τὸ ὑδραγωγεῖον, ἔταξαν ὅμως θρασέως εἰς τὴν συνέλευσιν δεκαήμερον προθεσμίαν, ὅπως ἐκπληρώσῃ τὰς δικαίας των ἀπαιτήσεις καὶ πληρώσῃ τοὺς καθυστερουμένους μισθούς. Οἱ «ναπαῖοι» ἔκριναν πρόσφορον νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς περιστάσεως, ὅπως ἐξερεθίσωσι κατὰ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως τὴν ὀργὴν τοῦ πεινῶντος καὶ λεηλασίας ὀρεγομένου στρατιωτικοῦ συρφετοῦ. Ἐπεδείκνυον δὲ μετ' εἰρωνικῆς εὐχαριστήσεως τὸ ἐν Προνοίᾳ ξύλινον παράπηγμα καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ πληρεξουσίους, ὧν ἀποστολή, ἔλεγον, ἦτο ἡ μέριμνα περὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν γενναίων παλληκαρίων.

Μέλη τινὰ τῆς κυβερνήσεως ἀπήντησαν δολίως εἰς ἐπιτροπήν τινα ῥουμελιωτῶν, ὅτι, μὴ ὄντες αὐτοὶ βέβαιοι περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς διοικητικῆς των ἐξουσίας, δὲν ἦσαν καὶ ὑποχρεωμένοι νὰ ἐκπληρώσωσι χρηματικὰς ὑποχρεώσεις τῆς κυβερνήσεως. Συνεβούλευσαν δὲ τοὺς ἀναφερομένους νὰ ἀποταθῶσιν εἰς τὴν συνέλευσιν, ἥτις διώρισε νέαν κυβέρνησιν, καὶ ἔμελλε βεβαίως νὰ φροντίσῃ περὶ πληρωμῆς. Δύναταί τις νὰ μαντεύσῃ, ὅτι οἱ ἀγαθοὶ οὗτοι σύμβουλοι ἦσαν ὁ Ζαΐμης, ὁ Μεταξᾶς καὶ ὁ Πλαπούτας. Παραπονούμενοι ἀφ' ἑνὸς πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην κατὰ τῆς περικυκλούσης αὐτοὺς «ἀπιστεύτου ἀχρειότητος καὶ ἀναιδείας», καὶ παριστῶντες ἑαυτοὺς προσωπικῶς ἀπειλουμένους, ἀνεῤῥίπιζον ἀφ' ἑτέρου τὴν ὀργὴν τῶν ῥουμελιωτῶν κατὰ τῆς συνελεύσεως.

Παρελθούσης τῆς πρώτης ἐκείνης προθεσμίας, παρεχωρήθη ἐν ἀραῖς καὶ βλασφημίαις καὶ δευτέρα εἰς τοὺς πληρεξουσίους.

Ὁ ἄγγλος ἀντιπρεσβευτὴς Δώκινς, ὅστις μετὰ τὸν φόνον τοῦ Κυβερνήτου ἐν πάσῃ κρισίμῳ στιγμῇ εἶχε πάντοτε φανῇ τὰ μέγιστα προσεγγίζων εἰς τὸν ῥῶσόν του συνάδελφον, ἐγένετο καὶ νῦν, ὅτε οἱ καποδιστριακοὶ παρεσκεύαζον πραξικόπημα κατὰ τοῦ ἐθνικοῦ συνεδρίου, ὄργανον αὐτῶν, ἐν συνειδήσει του κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον.

Περιπατῶν ἔφιππος τὴν 25 Αὐγούστου μετὰ τοῦ γραμματέως του

Γρίφιθ, εἶδεν ἑαυτὸν αἴφνης περικυκλούμενον ὑπὸ σμήνους ῥυπαρῶν παλληκαρίων, ἅτινα ἐκραύγαζον καὶ ἐχειρονόμουν δίκην δαιμόνων.

Ὁ Γρίφιθ μεθηρμήνευσεν αὐτῷ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν γενναίων ἐκείνων, οἵτινες παραπονούμενοι ὅτι δὲν εἶχον ἄρτον, οὔτε ἐνδύματα, οὔτε χρήματα, παρεκάλουν τὴν ἀγγλικὴν ἐξοχότητα νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπόθεσίν των καὶ νὰ μεριμνήσῃ ὑπὲρ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν.

«Παρετήρησα αὐτοῖς,» ἐκτίθησιν ὁ Δώκινς, «ὅτι τὰ καθήκοντά μου δὲν μοὶ ἐπέτρεπον νὰ γείνω οἰκονομικὸς αὐτῶν ἐπίτροπος· εἰς ἐκεῖνο δὲ τὸ οἰκοδόμημα, προσέθηκα δεικνύων διὰ τῆς μάστιγός μου τὸ κατάστημα τῆς συνελεύσεως, ὑπάρχουσιν, ὡς νομίζω, πολλοὶ ἔχοντες μεγάλην πεῖραν ὡς ἐπίτροποι καὶ ταμίαι. Τὰ παλληκάρια κατενόησαν τὸ βλέμμα μου μετὰ θαυμαστῆς ταχύτητος καὶ ἀνεχώρησαν δρομαῖοι, κραυγάζοντες ὡς ἄγριοι ἰνδοί.»

Ἤρκει δ' ἀληθῶς τοιαύτη τις ἐλαφρόνους προτροπή, περιβαλλομένη πάντως τὴν αἴγλην τῆς ἐπισήμου ἐπιδοκιμασίας ἀντιπρεσβευτοῦ, ὅπως ἐπιφέρῃ τὴν ἔκρηξιν τῆς καταστροφῆς ἐπὶ τῶν ἑλλήνων πληρεξουσίων.

Τὴν 26 Αὐγούστου συνεζήτει ἡ συνέλευσις περὶ τοῦ ζητήματος, ἂν ἔμελλε νὰ διατηρηθῇ τὸ καθεστὼς κυβερνητικὸν σύστημα μέχρι τῆς ἐλεύσεως τῆς ἀντιβασιλείας, ἢ νὰ ἀντικατασταθῇ δι' ἄλλου νέου συνταγματικοῦ, κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ συντάγματος τῆς Τροιζῆνος. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ ἐφαρμοσθῶσι πάλιν οἱ ὁρισμοὶ τῆς Τροιζῆνος, νὰ ἐκλεχθῇ ἐκ μελῶν τῆς συνελεύσεως νομοθετικὸν σῶμα, καὶ ἐν τῇ νέᾳ ἑπταμελεῖ ἐπιτροπῇ, ἥτις ἔμελλε νὰ κυβερνᾷ μέχρις ἐλεύσεως τῆς ἀντιβασιλείας, νὰ ἀντικατασταθῶσιν ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Μεταξᾶς διὰ τοῦ Α. Μαυρομιχάλη καὶ τοῦ Μ. Μηλαΐτου.

Ἡ συνεδρίασις εἶχε παραταθῆ ἀπὸ τῆς ἐννάτης πρωϊνῆς ὥρας μέχρι τῆς πέμπτης ἑσπερινῆς, καί, πρὶν ἢ κηρύξῃ ὁ πρόεδρος Νοταρᾶς τὴν λῆξιν τῆς συνεδριάσεως, συνεζητεῖτο ἔτι ἡ ἐκλογὴ νομοθετικῆς ἐπιτροπῆς μελλούσης νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν Γερουσίαν, ὅτε πρὸ τῆς θύρας τοῦ βουλευτηρίου ἀντήχησε θόρυβος συγκεχυμένος, ἔνοπλοι δὲ εἰσώρμησαν εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων καὶ διήγειραν πανικὸν μεταξὺ τῶν πληρεξουσίων τρόμον. Ἦσαν οἱ ῥουμελιῶται τῆς Ἀρείας, ἐνεργοῦντες κατὰ τὰς προτροπὰς τῶν καποδι-

στριακῶν καὶ τοῦ ἄγγλου ἀντιπρεσβευτοῦ· εἶχε δ' ἑνωθῆ μετ' αὐτῶν καὶ μέρος τῆς φρουρᾶς τῆς συνελεύσεως.

Ἐπῆλθε τότε σκηνὴ ἀναμιμνήσκουσα τὰς κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν παρεκτροπὰς τοῦ ὄχλου, τὴν εἰσβολὴν τοῦ παρισινοῦ πλήθους εἰς τὸ ἐν Βερσαλλίαις δημαρχεῖον, τὰς κατὰ τῆς Γιρόνδης σκηνὰς καὶ τὸν Τρυγητὴν μῆνα (Vendemiaire) τοῦ **1795**. Μεταξὺ ὅμως τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν ὑπῆρχε γενναῖός τις ἀνήρ, ὅστις ν' ἀντιτάξῃ πρὸς τὸν μαινόμενον ὄχλον, ὡς ὁ Βοασὺ Δαγγλάς, τὴν ἐπιβάλλουσαν γαλήνην ἀνδρικῆς γενναιότητος καὶ θάρρους περιφρονοῦντος τὸν θάνατον.

«Ὡς ἀνήμερα θηρία, ὡς τίγρεις λυσσώδεις ἐπέπεσον οἱ στρατιῶται κατὰ τῶν πληρεξουσίων. Ἐκραύγαζον, ὅτι παρῆλθε καὶ ἡ δευτέρα παρ' αὐτῶν ταχθεῖσα προθεσμία, ὅτι ἡ συνέλευσις κατεδαπάνα τὸν καιρὸν αὐτῆς εἰς ἐλεεινὰς σκευωρίας, ἀντὶ νὰ φροντίσῃ περὶ τῶν πτωχῶν πολεμιστῶν τοῦ τόπου. Κατεβίβασαν τῆς ἕδρας του τὸν ὀγδοηκοντούτη πρόεδρον Νοταρᾶν, ὕβρισαν καὶ ἠπείλησαν διὰ θανάτου τοὺς πληρεξουσίους, ἐγύμνωσαν αὐτούς, καὶ ἀπήγαγον τέλος **7** τοὺς πλουσιωτέρους αὐτῶν καὶ τὸν πρόεδρον εἰς Ἄρειαν, ὅπως κρατήσωσιν αὐτοὺς ὡς ὁμήρους μέχρι πληρωμῆς τῶν καθυστερουμένων στρατιωτικῶν μισθῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κυβέρνησις δὲν εἶχε χρήματα, ἠναγκάσθησαν οὗτοι νὰ καταβάλωσιν ἐξ ἰδίων **100,000** γροσίων ὡς λύτρα, ἀνθ' ὧν ἀπελύθησαν τὴν **30** Αὐγούστου (**1**)».

Ἡ ἀσθένεια καὶ τὸ ἀδύνατον τῆς ὑπάρξεως κοινοβουλευτικοῦ βίου ἐν Ἑλλάδι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκδηλωθῶσιν ἐκφανέστερον ἢ διὰ τοῦ στρατιωτικοῦ ἐκείνου πραξικοπήματος. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἔξωθεν ἀπὸ τῶν τούρκων καὶ τῶν αἰγυπτίων ἀμηχανίας αἱ συνελεύσεις καὶ αἱ συνταγματικαὶ ἐργασίαι τῶν ἑλλήνων εἶχον συντελέσει εἰς τὴν ἐν Εὐρώπῃ ἀνύψωσιν τῆς ὑπολήψεως τῆς ἀρτιγενοῦς Ἑλλάδος καὶ εἰς κραταίωσιν τῆς ἀντιδραστικῆς αὐτῆς δυνάμεως· ἀφ' ἧς ὅμως ἐξέλιπεν ἡ ἐξωτερικὴ ἀνάγκη, κατέστησαν αὗται τὸ μῆλον τῆς ἔριδος τῶν φατριῶν, μετεβλήθησαν εἰς σύνθημα ἀτελευτήτων ἐρίδων καὶ ἀπέβησαν τέλος εἰς ἕρμαιον τῶν πραιτωριανῶν. Ἡ ὑπερ-

(1) Ἔκθ. τῶν **62** πληρεξουσίων, οἵτινες μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς συνελεύσεως ἀπέμειναν ἐν Ναυπλίῳ (τῆς **22** Αὐγούστου, **1832**).

τάτη ἐν τῷ κράτει ἀρχὴ κατέστη ἆθλον τῆς ἀλληλομαχίας στρατιωτικῶν κομμάτων, καὶ πρὸ τῆς φιλοδοξίας τῶν ὁπλαρχηγῶν ἐξηλείφθη πᾶς νόμιμος ἔλεγχος. Οἱ ἐναντίοι τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἐδικαιώθησαν, ὑποστηρίζοντες, ὅτι οἱ πολιτικοὶ τύποι τῆς δύσεως ἦσαν πρόωρος καὶ ἐπιζήμιος πολυτέλεια ἐν τῇ ἀνατολῇ ἐφαρμοζόμενοι εἰς λαόν, οὗτινος οἱ ἀντιπρόσωποι ἠδύναντο νὰ διασκορπισθῶσι κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ὑπὸ τῆς σπάθης τῶν παλληκαρίων, καὶ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε πρῶτον νὰ γείνῃ κράτος, καὶ μετὰ τοῦτο νὰ σκεφθῇ ὅπως καταλεχθῇ εἰς τὴν τάξιν τῶν συνταγματικῶν κρατῶν.

Περὶ ἐπωφελοῦς προόδου τῶν ἐργασιῶν δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον νὰ γείνῃ λόγος μετὰ τὰς βιαιοπραγίας τῆς 26 Αὐγούστου. Ἀμέσως μετὰ τὴν καταστροφὴν 62 πληρεξούσιοι ἐδημοσίευσαν ἐν εἴδει λογοδοσίας διαμαρτύρησιν καθ' ὅσων ὑπέστησαν ἀδικημάτων, καὶ κατὰ τῶν σκευωριῶν, ὅσας οἱ ἐναντίοι των εἶχον χαλκεύσει, πρὸς ματαίωσιν τῶν σωτηρίων προθέσεων τῆς ἐθνοσυνελεύσεως.

Ἀποδίδοντες δὲ εἰς ἑαυτοὺς τὴν «καρτερίαν τῶν μαρτύρων», ἐξέφραζον ἐπὶ τέλους τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἱστορία ἤθελε στιγματίσει τὰ ὀνόματα τῶν ὀλετήρων, καὶ ὅτι ὁ νόμος, ἀναλαμβάνων τὴν προσήκουσαν αὐτοῦ ἰσχύν, ἤθελε τιμωρήσει τοὺς ἀτιμωρήτους τέως κακούργους.

Πόσον ὅμως ἀπεῖχεν ἡ εὐχὴ τῆς ἐκπληρώσεως! Οὐδὲν ἄλλο ἀπέμενεν εἰς τὴν ἐν Προνοίᾳ συνέλευσιν ἢ νὰ διακόψῃ κατὰ τὴν Α'. Σεπτεμβρίου τὰς ἐργασίας αὐτῆς μέχρις ἀφίξεως τῆς ἀντιβασιλείας. Οὕτω δὲ παρεῖχε βορὰν εἰς τὰ πάθη καὶ τὰς ἐλπίδας τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς μεσοβασιλείας.

Καὶ ἦλθε μὲν τότε κήρυγμά τι τῆς λονδινείου συνόδου, τῆς 30 Αὐγούστου, ἀγγέλλον εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ὅτι ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἤθελε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ δικαίας ἐλπίδας περὶ εὐρυτέρων καὶ ἀσφαλῶν ὁρίων, χρηματικοὺς πόρους, καὶ πάντα ἐν γένει τὰ μέσα πρὸς βαθμιαίαν διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ, ὡς ἐπίσης πάντα τὰ στοιχεῖα σοφῆς κυβερνήσεως καὶ ἀγαθοῦ στρατιωτικοῦ διοργανισμοῦ, ἐνέχυρα εἰρήνης καὶ εὐημερίας ὑπὲρ τῆς νέας αὐτοῦ πατρίδος.» Οἱ Ἕλληνες παρῃνοῦντο δι' αὐτοῦ, ὅπως ὑποστηρίξωσι τὰς προσπαθείας τοῦ μονάρχου των πρὸς ὁριστικὴν σύνταξιν τῆς πολιτείας. Ὁ βασιλεὺς δὲ

Λουδοβῖκος ἔπεμψε περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου ἀπάντησιν εἰς τὴν κυβερνητικὴν ἐπιτροπὴν καὶ τὴν Γερουσίαν, καὶ ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν βαυαρὸς ὑπουργὸς Γκίζε ὁμοίαν εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦ Τρικούπη, ὅπερ εἶχε συνοδεύσει τὰς περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου ἀποσταλείσας ἀναφοράς. Ὁ βαυαρὸς ὑπουργὸς διεβεβαίου, ὅτι ἓν τῶν πρώτων μελημάτων τῆς ἀντιβασιλείας ἤθελεν εἶναι ἡ συγκάλεσις ἐθνοσυνελεύσεως, ἥτις νὰ κραταιώσῃ τὸν δεσμὸν μεταξὺ τοῦ βασιλέως ὃν ἔμελλε νὰ ὑποδεχθῇ καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ νὰ ἐπεξεργασθῇ τὸ σύνταγμα.

Ἀλλ' αἱ χλιαραὶ αὐταὶ παρηγορίαι οὐδὲν πλέον παρῆγον ἀποτέλεσμα.

Τίς νῦν πλέον ἐμερίμνα ἐν Ἑλλάδι περὶ «πολιτισμοῦ καὶ ἐνεχύρων εἰρήνης καὶ εὐημερίας;» Τί ἐσήμαινεν ἡ κατῃσχυμένη ἐκείνη συνταγματικὴ ἐπαγγελία τῶν ὀψιγενῶν πάντοτε λονδινείων ἀποφάσεων καὶ ἡ ὑπερήφανος ὑπόσχεσις τοῦ βαυαροῦ ὑπουργοῦ, ὅτι ἡ ἀντιβασιλεία ἤθελε συγκαλέσει συντακτικὴν συνέλευσιν; Πάντες οἱ ἐκφανεῖς καὶ κρύφιοι ἐχθροὶ τοῦ συντάγματος ἠγαλλίων μετὰ τὴν ἐν Προνοίᾳ καταστροφήν, καὶ συνέχαιρον ἀλλήλοις ὅτι ἐπέτυχον ἤδη τοῦ σκοποῦ των. Ἐσήμαινεν ὅμως πολὺ διὰ τοὺς πραιτωριανοὺς καὶ τοὺς λωποδύτας τῆς χώρας τὸ νὰ χρησιμοποιήσωσι τὴν παρεχομένην αὐτοῖς προθεσμίαν πρὸς νέαν ληστρικὴν ἐπιχείρησιν. Μέχρι τῆς ἀφίξεως τῆς ἀντιβασιλείας ἔπρεπε νὰ λαφυραγωγηθῇ καὶ ἀπομυζηθῇ παντελῶς ἡ χερσόνησος!

«Ἐλεηλάτησαν πόλεις καὶ χωρία· ἁπλῶς δ' εἰπεῖν ἡ χώρα ὁλόκληρος ὑπῆρξεν ἕρμαιον τοιαύτης φοβερᾶς ἀναρχίας καὶ παραλυσίας τῶν ἀρχῶν, ὥστε ἐπὶ 20 ὅλας ἡμέρας οὐδεμία ἀπολύτως ὑπῆρχε κυβέρνησις. Ἐκτὸς τοῦ Ναυπλίου, ὅπερ χάρις εἰς τὰς λόγχας τῶν γάλλων ὑπήκουεν εἰς τοὺς τρεῖς ἀντιπρέσβεις, πᾶσα ἡ λοιπὴ χώρα ἦν παραδεδομένη εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν λοιπῶν συμμοριαρχῶν, οἵτινες, συμφώνως πρὸς τὴν εἰς Τζιβέρι συνομολογηθεῖσαν ἀνακωχήν, προσεπάθουν νὰ ἐκμυζήσωσι κατὰ γράμμα τὴν χώραν πρὸς ὄφελος τῶν στρατιωτῶν των καὶ ἴδιον ἑαυτῶν πλουτισμόν, διαρκούσης τῆς μεσοβασιλείας ἐκείνης καὶ μέχρι τῆς ἀφίξεως τῆς βαυαρικῆς ἀντιβασιλείας (1).»

(1) Ἐκθ. ἐκ Ναυπλίου τῆς 13 Ὀκτωβρ., ἐκ Σμύρνης τῆς 5 Νοεμβρ., ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῆς 19 Δεκεμβρ. 1832. Παράρτ.

Ἀληθῶς ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε συγκαλέσει τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ εἰς Ἀχλαδόκαμπον, προσεκαλέσατο δὲ καὶ τοὺς ῥουμελιώτας καὶ συνταγματικοὺς εἰς Τζιβέρι πρὸς συνέντευξιν. Ἐκεῖ συνῆλθον οἱ τέως πολέμιοι εἰς συνδιάσκεψιν καὶ συνεφώνησαν περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων. Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ προσκαλέσωσι τὸν Θ. Γρίβαν, ὅστις «ἔκαμνε μεγάλας καταχρήσεις,» ὅπως καταλίπῃ τὴν Πελοπόννησον. Μετ' ὀλίγον ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς χερσονήσου ὁ ῥουμελιώτης ὁπλαρχηγός, ἀναγκασθεὶς νὰ παραιτήσῃ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐπιχείρησίν του, καὶ διήλασε ξιφήρης εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, ὅπου ὁ ἀδελφός του Γαρδικιώτης εἶχε κυριεύσει, ἐπιπεσὼν αἰφνιδίως, τὸ Μεσολόγγιον.

Καὶ μετὰ τοῦ Κωλέττου δὲ ὀλίγου δεῖν συνεφώνει ὁ Γέρων ἐν Ἄργει ὡς πρὸς τὴν λύσιν τῶν κυβερνητικῶν δυσχερειῶν· ἀλλ' ἡ σύμπραξις αὐτῶν ἀπέτυχεν ἕνεκα τῶν πρὸς τὴν Γερουσίαν σχέσεων, εἰς ἣν ἐκθύμως ἦτο ἀφωσιωμένος ὁ Κολοκοτρώνης. «Ἡ συμφωνία ἦτο, διηγεῖται (1), νὰ βάλουν εἰς ὅλον τὸ κράτος τοὺς ἥμισυ ἐπάρχους ἀπὸ τοῦ μέρους μας ἀνθρώπους, νὰ ἐπικυρώσουν τοὺς λογαριασμοὺς ὅλων τῶν στρατιωτῶν διὰ τοὺς μισθούς των, καὶ ἄλλα· ὁ Κωλέττης ἦτο σύμφωνος· ἐκτὸς νὰ μὴ γνωρίσῃ τὴν Γερουσία, καὶ αὐτοῦ ἦτον ἡ δυσκολία.»

Διαλυθείσης τῆς ἐν Προνοίᾳ συνελεύσεως, πρὸς μεγίστην τοῦ Κολοκοτρώνη εὐχαρίστησιν, ἀφίκετο ὁ Γέρων κατὰ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου εἰς Ναύπλιον ἐπὶ τῆς φρεγάτας τοῦ Ῥίκορδ, καὶ συνδιεσκέφθη ἐκεῖ μετὰ τῶν ἐξοχωτέρων ὁπλαρχηγῶν τῶν ῥουμελιωτῶν, τοῦ Φωτομάρα, Μπότσαρη, Κριζιώτη, καὶ μετὰ τοῦ παλαιοῦ αὐτοῦ πολεμίου Θ. Γρίβα, περὶ κοινῆς τινος ἐνεργείας ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ μέλλοντος ἡγεμόνος. Αἱ ῥωσικαὶ ἐκθέσεις πανηγυρίζουσι τὴν πατριωτικὴν αὐτοῦ αὐταπάρνησιν καὶ περίσκεψιν.

Ὁ Ῥίκορδ γράφει πρὸς τὸν Νέσελρωδ.: Ἡ ἐμπιστοσύνη καὶ ἡ ὑπόληψις, ὧν ἀπολαύει ὁ στρατηγὸς Κολοκοτρώνης ἐν Πελοποννήσῳ, αἱ ἀρχαὶ αὐτοῦ, ἡ προτέρα του ἔντιμος ἐνέργεια, οἱ πόθοι τῶν συμπολιτῶν του, αἱ καταδιώξεις, ἃς πάντες οἱ χρηστοὶ πολῖται ὑφί-

(1) Τερζέτου, Διήγ. κ.λ. σελ. 253. Σημ. τ. Μετ.

σταντες ὑπὸ τῶν ὑπαλλήλων τῆς παρούσης κυβερνήσεως, πάντα ταῦτα συνετέλεσαν, ὅπως ἀναδείξωσιν αὐτὸν ἡγέτην τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἐπειδὴ δὲ διαθέτει πᾶν δυνατὸν μέσον, ὅπως παραστῇ καὶ ἐνεργήσῃ ὡς τοιοῦτος, εὐχερέστατον ἤθελεν εἶναι εἰς αὐτὸν νὰ κινήσῃ πλήθη ὅλα, νὰ δεσπόσῃ αὐτῶν, καὶ νὰ ῥίψῃ τὴν ἔννομον κυβέρνησιν, ὑφ' ἧς τὴν διοίκησιν τοσοῦτον πάσχει ἡ Ἑλλάς! Σεβόμενος ὅμως τὴν μνήμην τοῦ ἀοιδίμου κόμητος Καποδιστρίου, καὶ κινούμενος ὑπὸ πεφωτισμένου πατριωτισμοῦ, ἐπεθύμησε νὰ ἐπιφέρῃ διὰ διαπραγματεύσεων μεταβολήν τινα ἐν τῇ κυβερνήσει, καὶ νὰ περάνῃ χωρὶς αἱματοχυσίας τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Προέτεινεν ἐπομένως μέσον τι πρὸς γενικὴν εἰρηνοποίησιν, ἐπιχειρήσας νὰ συνδιαλλάξῃ τοὺς διαφόρους ὁπλαρχηγούς, καὶ ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ πρὸς τοῦτο εἰς Ναύπλιον. Φοβούμενος ὅμως, μὴ ἡ παρουσία του γεννήσῃ σύγκρουσιν μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, οἵτινες ἀνῆκον εἰς τὴν μερίδα του, καὶ τῆς γαλλικῆς φρουρᾶς, τοῦ μόνου στηρίγματος τῆς ἐνεστώσης κυβερνήσεως ἢ κάλλιον εἰπεῖν τῆς σωματοφυλακῆς τοῦ Κυρίου Κωλέττου, μὲ παρεκάλεσεν ὁ στρατηγὸς Κολοκοτρώνης νὰ παράσχω αὐτῷ καταφύγιον ἐπὶ τῆς φρεγάτας μου. Μοὶ ἀνεκοίνωσε δὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἐκεῖσε μεταβάσεώς του, καὶ ἔκρινα καθῆκόν μου νὰ ἐκπληρώσω τὴν ἐπιθυμίαν του. Αὐθημερὸν μὲ ἐπεσκέφθησαν οἱ ναύαρχοι τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, καὶ μὲ παρεκάλεσαν νὰ απομακρύνω τὸν στρατηγόν, ἀνακοινώσαντές μοι συνάμα, ὅτι εἶπε δῆθεν οὗτος πρὸς αὐτούς, ὅτι ἀφίκετο, ὅπως διὰ τῆς βίας καταλύσῃ τὴν κυβέρνησιν. Ἀνεκοίνωσα καὶ ἐγὼ εἰς αὐτοὺς ὅ,τι περὶ τῶν σκοπῶν του ἐγίνωσκον, καὶ συνεβούλευσα πρὸς διάλυσιν τῆς παρεννοήσεως νὰ καλέσωμεν τὸν στρατηγὸν εἰς τὴν ἡμετέραν συνδιάσκεψιν, καὶ νὰ ζητήσωμεν προσωπικῶς διασαφήσεις περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀφίξεώς του· ἀλλ' οἱ συνάδελφοί μου δὲν ἠθέλησαν νὰ παραδεχθῶσι τὴν συμβουλὴν ταύτην.

Ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν αἰγίδα τοῦ Κολοκοτρώνη ἀνήγειρε πάλιν ἡ Γερουσία τὴν κεφαλήν.

Τὸ σῶμα τοῦτο δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ ὑφίσταται πλέον μετὰ τὴν ἀπὸ 8 Αὐγούστου ἀπόφασιν τῆς ἐθνοσυνελεύσεως. Τίς ὅμως ἔτι ἐσέβετο τὰς ἀποφάσεις τοῦ τοσοῦτον οἰκτρῶς καταλυθέντος συνε-

δρίου; Οἱ Γερουσιασταί, πρὸς παράτασιν τῆς ἐκνόμου αὐτῶν ὑπάρξεως, ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῆς διαμαρτυρήσεως τῶν ἀντιπρέσβεων, καὶ ἠξίουν θρασέως ὅτι εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ συμπληρώσωσι τὴν κυβέρνησιν. Αὕτη δὲ νῦν ἀπετελεῖτο ἐκ τεσσάρων μόνον μελῶν, καθότι τὸ μὲν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ὑψηλάντου ἐπελθὸν κενὸν δὲν εἶχεν ἔτι πληρωθῇ, ὁ δὲ Κώστας Μπότσαρης καὶ ὁ Πλαπούτας εἶχον ἀποπλεύσει τὴν 5 Σεπτεμβρίου μετὰ τοῦ Μιαούλη εἰς Τεργέστην, ὅπως καταθέσωσιν εἰς τοὺς πόδας τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος τὴν πίστιν καὶ ὑποταγὴν τῆς χώρας. Πρόεδρος τῆς κολοβῆς ταύτης κυβερνήσεως ἦν ὁ Κουντουριώτης. Δυσχεραίνων ὅμως ἐπὶ ταῖς ῥᾳδιουργίαις, αἵτινες περιεστοίχιζον αὐτόν, εὐερέθιστος φύσει καὶ ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς συναδέλφους του διακείμενος, ἀπεσύρθη οὗτος εἰς Ὕδραν, καὶ ἡ ἐκ τοῦ Κωλέττου, Ζαΐμη καὶ Μεταξᾶ ἀπολειπομένη τριανδρία ἤσκει μόνη τοῦ λοιποῦ τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν. Προσεπάθουν δὲ οὗτοι νὰ συνεννοῶνται ὅσον ἦτο δυνατὸν καὶ νὰ ζῶσιν ἡμέραν ἐξ ἡμέρας διὰ προσωρινῶν συμβιβαστικῶν μέτρων. Οἱ γραμματεῖς τῆς ἐπικρατείας ἀπετέλουν καθ' ἑαυτοὺς ἰδιαίτερον συμβούλιον, ὅπερ ἐνήργει ἰδιοβούλως τὰς μᾶλλον κατεπειγούσας τῶν ὑποθέσεων. Ἡ περὶ καταργήσεως τῆς Γερουσίας ἀπόφασις τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ἐλησμονήθη παντάπασιν, εὐγνωμονοῦσα δ' ἐπὶ τούτῳ ἡ Γερουσία συνήνεσε νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν 3 Ὀκτωβρίου τὴν τριμελῆ ἐπιτροπήν, καὶ νὰ περιβάλῃ αὐτὴν διὰ τῆς ἐξουσίας τῶν ἑπτά.

Εἰς τοῦτο ὅμως ὑπεκρύπτετο καὶ μικρός τις δόλος. Καθότι διὰ τοῦ μέτρου τούτου ἠλπίζετο ὅτι ἤθελεν ἐξασφαλισθῇ καὶ παραταθῇ εἰς τὸ διαρκὲς ἡ ὑπὲρ τὸν Κωλέττην ὑπεροχὴ τοῦ Ζαΐμη καὶ Μεταξᾶ. Ὁ Κωλέττης οὐδόλως εὐηρεστήθη, βλέπων ὅτι ἐκινδύνευε τοῦ λοιποῦ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ ἡττᾶται ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας καὶ νὰ καταστῇ οὕτως ἕρμαιον τῶν πολιτικῶν του ἀντιπάλων. Οὐχ ἧττον ὑπεβλήθη εἰς τὴν δυσάρεστον ἀνάγκην μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ καιροσκόπου ὑπομονῆς. Ἀλλ' οἱ ὀπαδοί του, στερούμενοι τὴν περίνοιαν καὶ μετριοπάθειαν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν, ἐθορύβησαν ἐπὶ τῷ δόλῳ τῆς Γερουσίας καὶ ἐξέθηκαν μάλιστα ἀπερισκέπτως αὐτὸν τὸν ἀρχηγόν των.

Ὅτε ἡ ἀπόφασις τῆς Γερουσίας τῆς τριακοστῆς ὀκτωβρίου ἐτοιχοκολλήθη ἐν Ναυπλίῳ, ἀπέσπασαν αὐτὴν γάλλοι στρατιῶται· ἔλ-

ληνες τακτικοὶ ἀντέστησαν, καὶ ἐπῆλθεν ἐκ τούτου μικρά τις συμπλοκή, ἧς συνεπείᾳ οἱ ἀντιπρέσβεις, τοῦ Ῥουὰν σφοδρῶς ἐπιμένοντος, ἀπήτησαν καὶ κατώρθωσαν τὴν ἐκ τοῦ φρουρίου ἔξωσιν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ.

Τὸ γαλλικὸν κόμμα ἐπεκράτησεν οὕτω ἐντελῶς τῆς διοικήσεως τῆς πόλεως, διότι εἶχεν εἰς διάθεσιν αὐτοῦ τὴν ὑπάρχουσαν ἐν αὐτῇ στρατιωτικὴν δύναμιν. Ἀλλ' οἱ γερουσιασταὶ δὲν ᾐσθάνοντο ἑαυτοὺς λίαν ἀνέτως ἔχοντας ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν γαλλικῶν ὅπλων. Ὁ γάλλος διοικητὴς ἐπετήρει τὴν Γερουσίαν, καὶ παράπονα ἠκούοντο, ὅτι παρεκώλυε τὰς συνεδριάσεις καὶ παρεῖχε πράγματα εἰς τοὺς γερουσιαστάς.

Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἀγαθὴ συνεννόησις τῆς Γερουσίας ἐταράσσετο ἀδιακόπως δι' ὀχληρῶν ἐπεισοδίων. Ἡ τριανδρία κατήργησε τὰς ὑπὸ τῆς Γερουσίας ἐπενεχθείσας μεταβολὰς εἰς τὸν δικαστικὸν ὀργανισμόν, καὶ ἀπεφάσισε τὴν 20 Ὀκτωβρίου νὰ καταλύσῃ προσωρινῶς πάντα τὰ ἑλληνικὰ δικαστήρια ὡς ἄχρηστα καὶ ἀποτυχόντα.

Οὕτως ἀνεκηρύσσετο ἀδύνατος ἡ ἐκτέλεσις τοῦ δικαίου καὶ τοῦ νόμου, διαρκὴς δὲ τοὐναντίον ἀνεγράφετο ἡ χρῆσις βιαίων στρατιωτικῶν μέτρων· ἀναμφίβολον σύμπτωμα τῆς παντελοῦς τῶν πραγμάτων συγχύσεως καὶ τῆς πλήρους ἀμηχανίας. Ἠσθάνθησαν δὲ πάραυτα οἱ γερουσιασταί, ὡς ἐν ἀπογεύματι, τὰς συνεπείας, ἃς ἐπέφερεν ἀναγκαίως ἡ κατάργησις τοῦ κρατοῦντος δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ, ὅτε ὁ πρόεδρος αὐτῶν Τσαμαδὸς συνελήφθη τὴν 31 Ὀκτωβρίου ὑπὸ τοῦ γάλλου διοικητοῦ ἕνεκα μικρᾶς τινος καὶ ἀσημάντου ἀφορμῆς. Ἡ αὐθαίρετος αὕτη βιαιοπραγία ἐξηρέθισε τὰ μέγιστα (1) τοὺς γερουσιαστὰς καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἀπὸ μακροῦ ἤδη μελετωμένης φυγῆς ἐκ τοῦ Ναυπλίου. Πλὴν δὲ τούτου καὶ ἄλλο τι σπουδαιότερον εἶχε σχεδιασθῇ. Διαδοθέντος λόγου, ὅτι μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Ὄθωνος καὶ τῆς ἀντιβασιλείας ἡ νέα κυ-

(1) Τὰ ἑπόμενα καθ' ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα ἀνεκδότου συγγράμματος τοῦ Α. Παπαδοπούλου Βρετοῦ. Ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἡμερολογίῳ διὰ τὸ ἔτος 1863, σελ. 153 («Ὁ ἀντιναύαρχος ῥῶσος Ῥίκορδ ὑποψήφιος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος»).

βέρνησις, ἤθελεν ἀφήσει εἰς τὰς θέσεις των πάντας τοὺς κατέχοντας δημόσια λειτουργήματα, οἱ κορυφαῖοι τῆς ρωσικῆς μερίδος συνέλαβον τὴν ἀπόφασιν νὰ σχηματίσωσι *προσωρινὴν κυβέρνησιν* ἀντὶ *διοικητικῆς ἐπιτροπῆς*, καὶ νὰ διορίσωσι τὸν ναύαρχον Πέτρον Ῥίκορδ Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος μέχρις ἀφίξεως τοῦ βασιλέως. Ἐνόμιζον δέ, ὅτι ἠδύναντο νὰ πράξωσι τοῦτο, διότι «ἡ ἐν Ναυπλίῳ ἐθνοσυνέλευσις εἶχεν ἀπονείμει εἰς τὸν ρῶσον ναύαρχον τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου ἕλληνος, ἕνεκεν τῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγώνων αὐτοῦ καὶ τοῦ ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας αὐτῆς φιλογενοῦς του ζήλου.» Ὁ τοῦ σχεδίου τούτου πρωτουργὸς ἦν ὁ κόμης Α. Πάλμας ἐκ Τουρίνου. Μισῶν τοὺς ἄγγλους καὶ γάλλους, καὶ ἀπολαύων τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τοῦ Ῥίκορδ, κατώρθωσε νὰ πείσῃ αὐτόν, ὅπως ἀναλάβῃ τὸ ἔργον κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος μέχρις ἀφίξεως τοῦ ἡγεμόνος. Οἱ ἐν τῇ Γερουσίᾳ πρωτοστάται τῆς ρωσικῆς μερίδος Αἰνιὰν καὶ Περούκας ἐμυήθησαν τὸ σχέδιον, ἀνεκοινώθη δὲ τοῦτο καὶ εἰς τὸν Ἀνδρέαν Μεταξᾶν. Τότε προέτεινεν ὁ Πάλμας εἰς τὸν ναύαρχον Ῥίκορδ νὰ προκαταβάλῃ μεγάλην χρημάτων ποσότητα, ἐπὶ τῇ προφάσει μέν, ὅτι ἔμελλον νὰ χρησιμεύσωσι ταῦτα, ὅπως διατηρηθῇ παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἡ τάξις ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ ἀπαλλαγῶσιν οἱ κάτοικοι τῆς ἐπικειμένης πάντοτε λεηλασίας ἕνεκα τῶν καθυστερουμένων μισθῶν· πράγματι ὅμως, ὅπως προσελκυσθῶσιν οἱ ὁπλαρχηγοὶ ὑπὲρ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ῥίκορδ. Τὰ χρήματα διενεμήθησαν ὑπὸ τοῦ γενικοῦ προξένου Βλασοπούλου, κάλλιστα διακειμένου πρὸς τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην. Πρὸς ἐκτέλεσιν ὅμως τῆς ἰδέας ταύτης ἔπρεπεν ἡ Γερουσία νὰ ἔχῃ πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας, καὶ ἀπεφασίσθη ἐν πολεμικῷ συμβουλίῳ νὰ ἀναχωρήσῃ αὕτη ἐκ τοῦ Ναυπλίου ἐν πρώτῃ εὐκαίρῳ στιγμῇ. Ἐβασίζοντο δὲ οἱ ἐνεργοῦντες ἐπὶ διαβεβαιώσεώς τινος, ἣν ἐλέγετο ὅτι εἶχε δώσει ὁ βαρῶνος Ῥούκμαν, ὅτι δηλ. ἤθελεν ἀναγνωρίσει τὴν παρὰ τῆς Γερουσίας ἐκλεχθησομένην κυβέρνησιν. Ἐπειδὴ δὲ γερουσιασταί τινες ἠρνοῦντο νὰ ἀναχωρήσωσι, διένειμεν ὁ ναύαρχος Ῥίκορδ δι' ἄλλου τινὸς πράκτορός του, τοῦ Βούκοτιτς, σπουδαίαν χρηματικὴν ποσότητα εἰς πάντας τοὺς γερουσιαστάς, πλουσίους καὶ πτωχούς, ὡς ἔξοδα ὁδοιπορίας.

Ἡμέρα τῆς φυγῆς εἶχεν ὁρισθῇ ἡ 20 Νοεμβρίου, καὶ ἡ μεγάλη

λέμβος τῆς φρεγάτας «Πριγκήπισσα Λουΐζα» ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν γερουσιαστῶν. Οὕτω δὲ ἡ Ἑλλὰς ἐξεπλάγη αἴφνης, μαθοῦσα ὅτι τὴν 20 Νοεμβρίου ἑπτὰ γερουσιασταὶ κατέλιπον κρυφίως τὸ Ναύπλιον καὶ κατέφυγον ἐπὶ ῥωσικῶν πορθμείων εἰς Ἄστρος. Τὴν ἐπαύριον συνῆλθον μετὰ τῶν φυγάδων τούτων ὁ πρόεδρος Τσαμαδός, δύο ἄλλοι γερουσιασταί, ὡς καὶ ὁ κόμης Πάλμας καὶ ὁ Βούκοτιτς. Εἶχον ἐπιμελῶς παραλάβει μεθ' ἑαυτῶν τὸ ἀρχεῖον, τὸ κυβερνητικὸν πιεστήριον καὶ τὸ ἀφωσιωμένον τῆς μερίδος των ὄργανον τὸν «Ἑλληνικὸν Καθρέπτην·» συνταχθέντες δὲ εἰς ἐπαναστατικὴν ἐξουσίαν, ἐξέδωκαν πάραυτα διάταγμα (1), δι' οὗ ἐκηρύσσοντο ἄκυρα καὶ μὴ ὄντα πάντα τὰ χωρὶς τῆς συναινέσεως καὶ παρὰ τὴν γνώμην τῆς Γερουσίας ληφθέντα μέτρα περὶ ἐθνικῆς γῆς, ἀποζημιώσεων, δημοσίου ταμείου, καὶ προσόδων, καὶ παράνομος πᾶσα ἡ ἐνέργεια τῆς ἐν Ναυπλίῳ κυβερνήσεως.

Τὴν μεσημβρίαν τῆς 21 Νοεμβρίου ἐπεφάνη ἡ ῥωσικὴ ναυαρχίς, καὶ περιπλεύσασα μικρὸν πρὸ τῆς ἀκτῆς τοῦ Ἄστρους, χωρὶς νὰ ἀγκυροβολήσῃ, παρέλαβε τοὺς γερουσιαστὰς Αἰνιᾶνα καὶ Περούκαν, τὸν γέροντα Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Δημήτριον Καλλέργην. Μετέβησαν δὲ οὗτοι εἰς τὴν ναυαρχίδα, προφάσει μὲν ἐπισκέψεως τοῦ Ῥίκορδ, πράγματι ὅμως ὅπως συνεννοηθῶσι μετὰ τοῦ ναυάρχου καὶ τῶν γερουσιαστῶν περὶ τῶν ἑκατέρωθεν ληπτέων μέτρων πρὸ τῆς ὑπὸ τῆς Γερουσίας ἐκδόσεως τοῦ θεσπίσματος περὶ διορισμοῦ τοῦ Ῥίκορδ ὡς κυβερνήτου. Κατὰ τὴν μυστικὴν ταύτην συνέντευξιν παρετήρησεν ὁ Περούκας, ὅτι ὁ ναύαρχος ἔπρεπε νὰ καταβάλῃ πάραυτα 200,000 φράγκων, ὅπως καλυφθῶσιν αἱ πρῶται δαπάναι τῆς καθιδρύσεως τῆς νέας κυβερνήσεως καὶ πληρωθῇ μέρος τι τῶν καθυστερουμένων στρατιωτικῶν μισθῶν.

Τοσαῦτα ὅμως τολμηρὰ ἀπαιτῶν ὁ Περούκας, εἶχεν ὑπερτιμήσει τὴν εἰς χρηματικὰς θυσίας προθυμίαν τοῦ ῥώσου ναυάρχου.

Ὁ Ῥίκορδ ἀπεποιήθη νὰ δεχθῇ τὸ τοῦ Κυβερνήτου ἀξίωμα, παρὰ πάσας αὐτοῦ τὰς προτέρας πρὸς τὸν Πάλμαν διαβεβαιώσεις.

(1) Τὴν 21 Νοεμβρίου, οὐχὶ δὲ τὴν 3 Δεκεμβρίου, ὡς γράφει ἐν Τόμ. Β'. σελ. 511 ὁ Πρόκες-Ὄστεν, ἀντιφάσκων πρὸς τὸ παρ' αὐτοῦ δημοσιευόμενον κείμενον τοῦ ἐγγράφου ἐν Τόμ. ΣΤ'. σελ. 313.

Ἡ κολοβὴ Γερουσία ἠναγκάσθη τότε, πρὸς ἰδίαν αὐτῆς ἀσφάλειαν, νὰ καταλίπῃ τὸ Ἄστρος καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Σπέτσας, ὅπου ἐπροστάτευεν αὐτὴν τὸ πιστὸν φρόνημα τῶν κατοίκων. Ὁ συντάκτης τοῦ «Ἑλληνικοῦ καθρέπτου» παρηκολούθησε, δημοσιεύσας πρότερον προκήρυξίν τινα, δι' ἧς ἡ Γερουσία ἐξέθετεν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τοὺς λόγους τῆς ἐκ Ναυπλίου ἀναχωρήσεώς της, ἥτις εἶχε καταστῇ ἀναγκαία πρὸς διατήρησιν τῆς ἀξιοπρεπείας αὐτῆς. Ἀλλὰ καί τοι πολλαὶ κατεβλήθησαν προσπάθειαι, ὅπως φυλαχθῶσι μυστικὰ τὰ γενόμενα, πασίγνωστος ἐντὸς ὀλίγου κατέστη ἐν Ναυπλίῳ ἡ ἀληθὴς αἰτία τῆς φυγῆς τῆς Γερουσίας.

Τούτου ἕνεκεν ἐπέστρεψε καὶ ὁ Ῥίκορδ εἰς Ναύπλιον. Οἱ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων ναύαρχοι ἔσπευσαν νὰ συγχαρῶσι τῷ συναδέλφῳ αὐτῶν. Ἀκούων τὰ συγχαρητήριά των ὁ Ῥίκορδ, ἐνόμισε τὸ κατ' ἀρχὰς ὅτι οἱ συνάδελφοί του ἤθελον νὰ ἀστεϊσθῶσι· κατιδὼν ὅμως ἀληθῶς ὅτι ἐπλανῶντο, εἶπε πρὸς αὐτοὺς γελῶν: «Ἀληθῶς ἡ Γερουσία, ἐλπίζουσα ὅτι ἤθελον δυνηθῇ νὰ περιστείλω τὴν ἐκ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἀναρχίαν, διενοήθη νὰ μὲ ἐκλέξῃ προσωρινὸν Κυβερνήτην· ἀλλ' ἡ ἰδέα αὕτη, ὑφ' οἱανδήποτε θεωρουμένη ἔποψιν, δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ.» Ἵνα δικαιολογήσῃ δὲ τὴν ἐκλογήν, προσέθηκεν, ὅτι ἡ Γερουσία ἐθεώρησεν αὐτὸν ὡς ἕλληνα πολίτην καὶ ὁμόδοξον.

Καὶ οἱ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων ἀντιπρέσβεις ἐθεώρησαν ἐν ἀρχῇ τὰ γενόμενα λίαν σοβαρῶς, καὶ μετέβησαν παρὰ τῷ βαρώνῳ Ῥούκμαν, ἵνα ζητήσωσιν ἐξηγήσεις. Ὁ Ῥούκμαν οὐδὲν ἐγνώριζε περὶ τῆς σκοπουμένης ὑπὸ τῆς Γερουσίας ἐκλογῆς τοῦ Ῥίκορδ, καθότι οὗτος εἶχε τηρήσει πάντα μυστικά, κατὰ συμβουλὴν τοῦ Πάλμα· ὑπέθεσε δέ, ὅτι οἱ συνάδελφοί του ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ λόγον διὰ τὴν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ῥίκορδ ἔξοδον τῆς Γερουσίας. Παρατηρήσας ὅμως, ὅτι ὡμίλουν σπουδαίως, ἐδήλωσεν ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἤθελε διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ῥίκορδ.

Προσεκάλεσε τότε ἀμέσως ὁ ῥῶσος ἀντιπρεσβευτὴς τὸν ναύαρχον εἰς τὸ γραφεῖόν του, ὅτε δὲ οὗτος εἰσῆλθε, προσηνέχθη αὐτῷ σφοδρῶς καὶ ἀποτόμως, ἀνοικείως δὲ πάντῃ πρὸς τὸν ὑψηλὸν αὐτοῦ βαθμόν. Ὁ ναύαρχος, μὴ ἔχων καθαρὰν τὴν συνείδησιν, ἐταράχθη

ἐπίσης καὶ ἠρκέσθη μόνον ἀπαντήσας: «Κύριε Βαρῶνε, ἀναχωρῶ, διότι ἐκ τῆς ἐμπαθείας τῶν λόγων σας συμπεραίνω ὅτι ἔχετε πυρετὸν τὴν ἑσπέραν ταύτην!» Μετὰ τοῦτο μετέβη εὐθὺς ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν γραμματέα τῆς ῥωσικῆς πρεσβείας Περσιάνην, ὅπως κατορθώσῃ δι' αὐτοῦ συνδιαλλαγήν τινα μετὰ τοῦ Ῥούκμαν. Κατώρθωσε δὲ πράγματι ὁ Περσιάνης νὰ μαλάξῃ αὐτόν, ἐπισύρων τὴν ὀργήν του κατὰ τῶν ὑποδεεστέρων πρακτόρων, οἷος ὁ Πάλμας καὶ ὁ Βούκοτιτς. Δυνάμεθα ὅμως ἐκ τῶν σχετικῶν ἀνταποκρίσεων τῶν ῥώσων πρωταγωνιστῶν νὰ ἐξαγάγωμεν ἀναμφηρίςως, ὅτι ὁ Ῥούκμαν καὶ ὁ Ῥίκορδ μετὰ πολλῆς ἐπιτηδείου ἐπιδείξεως διεξήγαγον τὴν παράςασιν τῶν ἐχθρῶν ἀδελφῶν. Ἐνῷ ὁ Ῥίκορδ ὑπηγόρευε καὶ προῆγε τὰ σχέδια τῶν γερουσιαςῶν, ὁ Ῥούκμαν ἔμενεν ἁπλοῦς θεατὴς καὶ ἐπεφυλάσσετο οὕτω νὰ ἀποδοκιμάσῃ ἐν ἀποτυχίᾳ τὴν ἐνέργειαν τῆς Γερουσίας, ἐνῷ τοὐναντίον χωρὶς τῆς ἐλαχίστης ἐπιφυλάξεως ἐπέπληττεν ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ τὸν θερμοκέφαλον ναυτικόν του.

«Κατὰ τὰς συνδιασκέψεις ἡμῶν, ἔγραφεν ὁ Ῥούκμαν τὴν 25 Νοεμβρίου πρὸς τὸν Ῥίκορδ, προεῖπον ὑμῖν μεταξὺ ἄλλων, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ κόμητος Πάλμα ἐπὶ ῥωσικῆς φρεγάτας μοὶ ἐφαίνετο ἄτοπος, καθότι παρεῖχεν ἀφορμὴν ὅπως πιστευθῇ, ὅτι ἐνήργει οὗτος, εἰ μὴ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ὑμῶν ὁδηγίαν, ἀλλὰ πάντως ὑπὸ τὴν ὑμετέραν ἔγκρισιν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ κόμης Πάλμας κατέλιπε τὴν φρεγάταν μετὰ τὴν ἡμετέραν συνδιάλεξιν, ὑπέθεσα ὅτι ἀνεγνωρίσατε τὸ ὀρθὸν τῶν παρατηρήσεών μου.

Ὅτε ἐπέστρεψα ἐνταῦθα ἐξ Ἀθηνῶν, ἔμαθον πρὸς μεγίστην ἔκπληξίν μου, ὅτι ὁ κόμης Πάλμας οὐ μόνον ἐξηκολούθει τὰς σκευωρίας του, ἀλλ' ὅτι συνεδέθη στενότερον ἔτι μετὰ τοῦ Βούκοτιτς, καὶ πᾶν δυνατὸν μέσον μετεχειρίζετο, ὅπως παρακινήσῃ τοὺς γερουσιαστὰς νὰ καταλίπωσι τὸ Ναύπλιον καί, μεταβαίνοντες ἀλλαχόσε, νὰ συστήσωσι νέαν κυβέρνησιν. Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου ὑπεσχέθη ὁ κύριος Βούκοτιτς εἰς τοὺς γερουσιαστὰς ἐξ ὀνόματος ὑμῶν μεγάλας χρηματικὰς βοηθείας, προσθεὶς καὶ ἄλλα πολὺ σημαντικώτερα μέσα, ὧν τὴν σπουδαιότητα νομίζω ἀναγκαῖον νὰ παραδράμω ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Πρὸς ἔτι μείζονα ἔκπληξίν μου ἔμαθον, ὅτι οἱ γερουσιασταί, ἀπο-

φασίσαντες νὰ ἀκολουθήσωσι τὰς συμβουλὰς ἐκείνας, εἶχον ἐπίσης τὸν σκοπὸν νὰ μεταχειρισθῶσιν εἰς τὸν ἀπόπλουν αὐτῶν ῥωσικὸν πλοῖον. Διέταξα τὸν κυβερνήτην τῆς «Πριγκηπίσσης Λουΐζης» Βολογάφσκην νὰ λάβῃ πάντα τὰ δυνατὰ μέτρα, ὅπως ἐμποδίσῃ τὰ ἡμέτερα πλοῖα νὰ συμμετάσχωσι τῆς ἐκτελέσεως τῶν σχεδίων τῶν γερουσιαστῶν. Καίτοι ὅμως μὲ καθησύχασεν ὁ κύριος Βολογάφσκης διὰ τῆς ἀπαντήσεώς του, οἱ γερουσιασταὶ οὐχ ἧττον κατέλιπον τὴν πόλιν διὰ λέμβων, ἃς παρέσχεν εἰς διάθεσιν αὐτῶν τὸ ῥωσικὸν βρίκιον «ὁ Τηλέμαχος». Τὸ τυπογραφεῖον, ὅπερ ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ παραλάβωσι μεθ' ἑαυτῶν, μετηνέχθη ἐπὶ ἑλληνικοῦ πλοιαρίου, ὅπερ ἐμίσθωσαν ῥῶσοι ἀξιωματικοὶ καὶ ῥῶσοι ναῦται μετέφεραν ἐν πλήρει ἡμέρᾳ διὰ τῆς πόλεως. Αὐτὸς δὲ ὁ κύριος Βούκοτιτς συνώδευσε τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ τυπογραφείου, ἀναχωρήσαντα κρυφίως.

. . . Ἡ ἀνόητος διαγωγὴ τοῦ κυρίου Βούκοτιτς ἐξήνεγκεν εἰς φῶς τὰς μηχανοῤῥαφίας του, καὶ παρέσχεν ἀφορμὴν νὰ πιστευθῇ, ὅτι συνεμορφοῦτο κατὰ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ πρὸς μυστικὰς ὑμῶν διαταγάς, καὶ ὅτι ἡμεῖς εἴχετε πληρεξουσιότητα πρὸς τοῦτο παρὰ τῆς ἡμετέρας αὐλῆς, επιδιωκούσης δῆθεν κρυφίων σκοπῶν τὴν ἐπίτευξιν. Καὶ παρατρέχω, μέν, ὅτι τὰ συμβεβηκότα ταῦτα μὲ περιέστησαν εἰς δυσαρέστους φιλονεικίας πρὸς τὸν ἄγγλον ἀντιπρεσβευτήν, ἃς πολὺ ἐπεθύμουν νὰ ἀποφύγω, χάριν τῆς τιμῆς τοῦ ῥωσικοῦ ὀνόματος. Δὲν δύναμαι ὅμως νὰ μὴ παρατηρήσω, ὅτι ἡ ἀναχώρησις τῶν γερουσιαστῶν μοὶ φαίνεται λίαν ἐπιζήμιον ἕνεκα τῶν συνεπειῶν αὐτοῦ γεγονός.»

Ὁ Ῥίκορδ ὑπεκρίθη ὅτι προσεβάλλετο ἡ ἀθωότης του, ὅτε ἔλαβε τὴν κατάκρισιν ταύτην τῆς ἀπερισκέπτου συμπεριφορᾶς του. Ἐπιῤῥίψας δὲ πάλιν πᾶσαν τὴν εὐθύνην εἰς τὸν Πάλμαν καὶ τὸν Βούκοτιτς, προσεπάθησε νὰ παραστήσῃ ὡς ἀνώδυνα πάντως καὶ ἀβλαβῆ τὰ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενα καὶ τὴν Ῥωσίαν ἐκθέτοντα γεγονότα.

Τὰ κατὰ τὴν φυγὴν ὅμως τῶν γερουσιαςῶν καὶ ἡ ἐν Ἄστρει τούτων διαγωγὴ εὐγλώττως κατεδείκνυον τὴν συνέργειαν τοῦ ναυάρχου, καὶ ὁ Ῥίκορδ ἠναγκάσθη νὰ σιγήσῃ, ὅτε ὁ Ῥούκμαν ἀντιπαρετήρησεν: «Οὐδέποτε προετιθέμην νὰ καταςήσω ὑμᾶς ὑπεύθυνον ἐπὶ ταῖς ἐνεργείαις τοῦ κόμητος Πάλμα. Ὅσον ὅμως εἰλικρινεῖς καὶ ἂν ἦνε αἱ

προθέσεις αὐτοῦ, δύνανται νὰ παραγάγωσι λίαν ἐπιζημίους διὰ τὰ ῥωσικὰ συμφέροντα συνεπείας. Ἂν δ' ἐπί τινα χρόνον ἐφάνην προσέχων καὶ περιποιούμενος αὐτόν, ἔπραξα τοῦτο χάριν ὑμῶν, ὃν ἐξένιζον, καὶ διότι ἐγνώριζον μὲν ὅτι καθ' ἡμέραν ἐκοινώνει πρὸς ὑμᾶς ἠγνόουν δ' ἔτι παντελῶς τὰ κρύφιά του σχέδια.»

Καίτοι ὅμως ὁ Ῥούκμαν καὶ ὁ Ῥίκορδ προσεπάθουν διὰ τῆς κρυπτοπαιδιᾶς ταύτης νὰ ἐπιῤῥίψωσι πᾶσαν ὑπόνοιαν ἐνοχῆς εἰς δευτερεύοντα πρόσωπα, οὐδεμία πλέον, μετὰ τὰς ἀποκαλύψεις τῶν ἀνεκδότων ἀπομνημονευμάτων τοῦ Παππαδοπούλου Βρετοῦ, εἶνε δυνατὴ ἀμφιβολία περὶ τῆς ἀπερισκέπτου ἐνεργείας τοῦ πρωταγωνιστοῦ ναυάρχου καὶ περὶ τοῦ ἐπὶ μακρὸν διαφιλονεικηθέντος καὶ συζητηθέντος λόγου τῆς ἐξόδου τῆς Γερουσίας. Ὁ περικαλύπτων τὴν αἰνιγματώδη διαγωγὴν τῆς Γερουσίας πέπλος διελύθη· ἀπεκαλύφθησαν δ' ἐντελῶς ἥ τε ὑποψηφιότης τοῦ ναυάρχου Ῥίκορδ καὶ αἱ μετ' αὐτῆς συνδεδεμέναι ἰδιοτελεῖς ἐλπίδες καὶ ἐπιθυμίαι. Τὰ δοθέντα εἰς τοὺς γερουσιαστὰς χρηματικὰ βοηθήματα, καὶ τὰ ἔτι σημαντικώτερα μέσα, ὧν τὴν σπουδαιότητα ἐνόμιζεν ἀναγκαῖον νὰ παραδράμῃ ὁ Ῥούκμαν, καταδεικνύουσιν ἀναμφηρίστως τὸ προσωπικὸν συμφέρον, ἐξ οὗ ὡρμᾶτο ὁ ναύαρχος, ὅπως ἀντιτάξῃ τετελεσμένα γεγονότα εἴς τε τὸν βασιλέα καὶ τὴν ἀντιβασιλείαν. Σπουδαιότατον πάντως ἦν αὐτοῦ μέλημα νὰ στερεωθῇ ἐπὶ τοῦ ἐφιππίου, πρὶν ἢ «οἱ φλεγματικοὶ καὶ βαρυκίνητοι γερμανοὶ» ἀπεφάσιζον κἂν νὰ ἱππεύσωσι.

Καθαρώτατα δ' ἐπίσης φωτίζονται νῦν ἥ τε πείσμων τῆς Γερουσίας ἐπιμονὴ εἰς τὸν σκοπὸν αὐτῆς καὶ ἡ περαιτέρω ἐξύφανσις τῆς σκευωρίας, ὡς καὶ τὸ μέρος ὅπερ ἔμελλε νὰ ἐκτελέσῃ ἐν πᾶσι τούτοις ὁ γέρων Κολοκοτρώνης.

Ὅτε οὗτος ἐπεσκέφθη τὸν Ῥίκορδ ἐπὶ τῆς φρεγάττας του, καὶ ἰδίως τὴν 21 Νοεμβρίου, ἔκλωσε μίτους σκευωρίας σκοποῦντας εἰς ὑποστήριξιν τῆς Γερουσίας καὶ εἰς στρατιωτικὸν κατὰ τοῦ Ναυπλίου πραξικόπημα.

Ἅπτεται μὲν ἀληθῶς ὁ Κολοκοτρώνης τοῦ θέματος τούτου μετὰ πάσης δυνατῆς ἀφελείας καὶ ἀδιαφορίας ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του, λέγων: « . . . οἱ φραντζέζοι ἔστειλαν καὶ ἔπιασαν τὸ σπῆτι τοῦ Τσαμαδοῦ, ὅπου ἦτον πρόεδρος τῆς Γερουσίας, καὶ τὸν ἐκακομεταχει-

ρίσθηκαν· ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς περιστάσεως, καὶ ἄλλαις βίαις ὅπου ἔκαμναν εἰς τοὺς γερουσιαστάς, ἀπεφάσισαν νὰ ἐβγοῦν ἀπὸ τὸ Ἀνάπλι. Ἐγὼ εἶχα καταιβῆ εἰς τὸ Ἄστρος, διὰ νὰ ὁμιλήσω διὰ μίαν ὑπόθεσιν ὅπου ἔτρεχε. Μερικοὶ γερουσιασταὶ εἶχαν σχέδιον νὰ ἐβγοῦν εἰς τὸ Ἄστρος, νὰ ἐκλέξουν μίαν νέαν διοίκησι συνθεμένη ἀπὸ τρεῖς, νὰ προσκαλέσουν τὸν Ζαΐμη καὶ Μεταξᾶ, καὶ νὰ κάμουν πρόεδρον προσωρινὸν τὸν Ῥικόρδο, ἕως ὅτου νὰ ἔλθῃ ὁ βασιλέας. Ἔφυγε ἡ Γερουσία, καὶ ἔξαφνα μίαν αὐγὴ τοὺς βλέπω εἰς τὸ Ἄστρος . . . Ἔλεγαν, ὅτι ὁ βασιλέας θὰ ἀργήσῃ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρες μῆναις· ὅτι ὅταν ἔλθῃ ὁ βασιλέας, θὰ εὕρῃ εἰς τὰ πράγματα τοὺς ἐναντίους, καὶ τότε θὰ λάβῃ ἀπὸ αὐτοὺς μόνους πληροφορίαις ὡς εὑρισκομένους εἰς τὰς θέσεις . . .» (1).

Ὁ γέρων ἀποσιωπᾷ ἀφελῶς, ὅτι ἐγνώριζε τὸν σκοπὸν τῶν γερουσιαστῶν, καὶ παριστᾷ τὰ πράγματα, ὡς εἰ ἁπλῆ τις τύχη ἔφερε τοὺς κυρίους ἐκείνους εἰς Ἄργος.

Αἱ σχέσεις ὅμως αὐτοῦ πρός τε τὴν Γερουσίαν καὶ τὸν Ῥίκορδ ἦσαν πολὺ στενότεραι ἢ ὅσον ἔκρινε καλὸν νὰ ὁμολογήσῃ, καὶ ἡ ἀποστροφὴ αὐτοῦ πρὸς τολμηρόν τι ἐπιχείρημα δὲν εἶνε τοσοῦτον ἀληθὴς καὶ σπουδαία.

Καθότι, ὅτε ἡ Γερουσία τὴν 15 Δεκεμβρίου ἀνεκήρυξε νέαν κυβέρνησιν, ἐξ ἑπτὰ ὁπλαρχηγῶν συγκειμένην καὶ περιλαμβάνουσαν τὸν Κολοκοτρώνην, τὸν Καλλέργην καὶ τὸν Τζαβέλλαν, χωρίς τινος δισταγμοῦ ἐδράξατο ταχέως ὁ γέρων τῆς παρεχομένης ἐπαγωγοῦ εὐκαιρίας.

Μεταβὰς εἰς Ἄργος μετὰ τῶν πιστῶν του παλληκαρίων, ἦν ἕτοιμος νὰ προχωρήσῃ κατὰ τοῦ Ναυπλίου, καὶ καταλύων τὴν κυβερνηνητικὴν τριανδρίαν νὰ κυρώσῃ καὶ πραγματοποιήσῃ διὰ τῆς βίας τὰς ἀποφάσεις τῆς κολοβῆς Γερουσίας.

Πάντα δ' ἐξήρτηντο ἐκ τούτου, ἂν οἱ ῥῶσοι ἤθελον ὑποστηρίξει αὐτὸν ἐγκαίρως κατὰ τὸ σπουδαῖον αὐτὸ ἐπιχείρημα. Εἶχον ἤδη οὗτοι παραδεχθῆ τὸ σχέδιόν του καὶ παράσχει αὐτῷ ἐλπίδας συμπράξεως, καθότι λίαν εὔκαιρος καὶ ἀρεστὴ παρίστατο αὐτοῖς ἡ χρη-

(1) Βλ. Τερτζέτου Διήγ., σελ. 252, 253.

σιμοποίησις τῆς ἐνόπλου δυνάμεως τῶν πελοποννησίων, καὶ τοῦ «πεφωτισμένου πατριωτισμοῦ» ἰσχυροῦ κομματάρχου οἷος ὁ Κολοκοτρώνης! Χωρὶς τῆς ὑποστηρίξεως αὐτῶν οὐδεμίαν εἶχεν ἐπιτυχίας πιθανότητα πραξικόπημά τι κατὰ τοῦ Ναυπλίου· διότι ὁ Κολοκοτρώνης ἤθελεν ἀπαντήσει τοὺς γάλλους ἐνώπιόν του, οὐδαμῶς δὲ συνέφερεν αὐτῷ σύγκρουσίς τις μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν παλληκαρίων του. Μὴ φανέντων ὅμως τῶν ῥώσων, ἔμεινεν ὁ Κολοκοτρώνης ἐν Ἄργει, ἐν ἀμυντικῇ θέσει καιροσκοπῶν, καὶ τὸ πραξικόπημα ἀπέτυχεν.

Οἱ ἐν τῇ κυβερνήσει τέως φίλοι τοῦ Κολοκοτρώνη Μεταξᾶς καὶ Ζαΐμης ἀπεσπάσθησαν αὐτοῦ δι' ἐπιστολῆς των τῆς 17 Δεκεμβρίου· οἱ δὲ γραμματεῖς τῆς ἐπικρατείας ἐξέδωκαν ἐντονώτατον ἔγγραφον, δι' οὗ ῥητῶς ἐδήλουν, ὅτι ἡ Γερουσία δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ὑπερβῇ τὴν συμβουλευτικὴν αὐτῆς ἀποστολήν, καὶ οἱ ἀντιπρέσβεις δ' αὐτοὶ ἐτάχθησαν ὁριστικῶς ὑπὲρ τῆς παλαιᾶς κυβερνήσεως, διατηροῦντες τοὐλάχιστον τὸ πρόσχημα ἐντελοῦς ὁμονοίας. Ἂν δὲ ἡ δύναμις τῆς τριανδρίας εἶχε λήξει ἐκτὸς τῶν πυλῶν τοῦ Ναυπλίου, ἐντὸς ὅμως τοῦ φρουρίου ἐκράτει ἀπολύτως, χάρις εἰς τὰς γαλλικὰς λόγχας καὶ τὸ κῦρος τῶν ἀντιπρέσβεων.

Ἐνώπιον τῶν δυσχερειῶν τούτων παρῃτήθη ὁ Γέρων τῆς ἐκτελέσεως τῶν κατὰ τῆς παλαιᾶς κυβερνήσεως ἀποφάσεων τῶν γερουσιαστῶν, καὶ φρόνιμον ἔκρινε νὰ μείνῃ καιροσκοπῶν καὶ νὰ καταλίπῃ εἰς τὴν Γερουσίαν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μεγαλεπηβόλων αὐτῆς σχεδίων.

Τὸ σκληροτράχηλον αὐτὸ σῶμα, ὅπερ εἶχε μεταβῆ ἀπὸ τοῦ Ἄστρους εἰς τὴν πιστὴν νῆσον τῶν Σπετσῶν, περιήγαγεν ἀληθῶς τότε τὴν περιπλοκὴν τῶν πραγμάτων εἰς τὸν κολοφῶνα, ἐκλέξαν τὸν ναύαρχον Ῥίκορδ Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος.

Συναισθανόμενοι ἤδη οἱ γερουσιασταί, ὅτι δὲν ἐπάτουν πλέον ἐπὶ ἀσφαλοῦς ἐδάφους, καὶ ὅτι οὐδὲ συμπαθείας οὔτε ὑπολήψεως ἀπήλαυον πλέον παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ, προσεπάθησαν νὰ ἀποκτήσωσι τεχνητόν τι ἐξωτερικὸν ἔρεισμα καὶ θεμέλιον παρὰ τῷ ῥώσῳ στολάρχῳ. Ἤθελέ τις βεβαίως πλανηθῆ, χαρακτηρίζων ἕνεκα τούτου πάντας τοὺς εἰς τὴν ἐθνικὴν αὐτὴν ταπείνωσιν συναινέσαντας γερου-

σιαστὰς ὡς ὄργανα τυφλὰ καὶ πλαγγῶνας ἑτεροκινήτους τοῦ ναυάρχου καὶ τῶν πρακτόρων του. Καθότι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, δευτέραν φύσιν καὶ οἱονεὶ ἀνάγκην ἔχοντες τὴν ῥᾳδιουργίαν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, διελογίζοντο μεθ' ἱκανῆς πονηρίας νὰ ἐκθέσωσι τὸν Ῥίκορδ, καὶ νὰ ἀποδείξωσιν αὐτῷ κατόπιν, ὅτι συμφέρον εἶχε τοῦ λοιποῦ νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν λελογισμένην σιγὴν τῶν ἐντίμων τῆς Γερουσίας μελῶν. Ἡ ἀποτυχοῦσα δὲ ἀργυρολογίας ἀπόπειρα τοῦ Περούκα δὲν ἐξεφόβισεν, ἀλλ' ἐξηρέθισε μᾶλλον εἰς βιαιοτέρας ὀρέξεις τὴν ἰδιοτέλειαν.

Ὅπως δήποτε πολλὴ ἀπῃτεῖτο φατριαστικὴ τύφλωσις, ὅπως ἐκλέξωσι κυβερνήτην τῆς πατρίδος αὐτῶν τὸν ῥῶσον ἐκεῖνον ναυτικόν, οὗ τοὺς ὤμους ἐπεβάρυνεν ἡ εὐθύνη τῆς ἐν Πόρῳ πυρπολήσεως, καὶ ὅστις εἶχε διατάξει πῦρ καθ' ἑλληνικῶν πλοίων· καὶ τοῦτο μάλιστα καθ' ἣν στιγμήν, ὡς ἦτο γνωστόν, ὁ νέος βασιλεὺς εἶχεν ἤδη ἀναχωρήσει εἰς Ναύπλιον.

Ἐν Σπέτσαις ἐξελήφθη κατ' ἀρχὰς τὸ γεγονὸς ὡς ἀστεϊσμός, καὶ πολλὰ ἐγένοντο ἐπιγράμματα καὶ σκώμματα κατὰ τῶν γερουσιαστῶν καὶ τῆς φιλοδοξίας τοῦ Ῥίκορδ· τὸν πρωταγωνιστὴν ὅμως τοῦ δράματος, τὸν ναύαρχον αὐτόν, οὐδόλως ἐτάραξεν ἡ ἀφελὴς τῶν ἑλλήνων κακεντρέχεια. Οὐδ' αὐτοῦ δὲ τοῦ Ῥούκμαν αἱ παραστάσεις ἀνησύχησαν αὐτόν, καθότι ἐγνώριζεν, ὅτι αἱ πρὸς τὸν Νέσελρωδ ἐκθέσεις τοῦ διὰ τοῦ Περσιάνη μαλαχθέντος ἐχθροῦ ἀδελφοῦ του ἤθελον μᾶλλον δικαιολογήσει τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ, ἐπιῤῥίπτουσαι τὴν εὐθύνην τῆς πλάνης εἰς τὸν Πάλμαν καὶ τοὺς γερουσιαστὰς Περούκαν καὶ Αἰνιᾶνα. Περιφρονῶν πᾶσαν ὕβριν καὶ ἀδιαφορῶν πρὸς τὰς προσβολὰς καὶ τὰς συκοφαντίας, ἔπεμψεν ὁ Ῥίκορδ τὸ περὶ τῆς ἐκλογῆς του ἔγγραφον εἰς Πετρούπολιν, ὡς ἀπόδειξιν τῆς ἐν Ἑλλάδι σπουδαίας ἐνεργείας καὶ σημασίας του καὶ τῆς ἐπιῤῥοῆς ἣν ἤσκει ἐν αὐτῇ. Ἄλλως ὅμως ἀπέσχε τῆς ἀποδοχῆς καὶ ἐνασκήσεως τοῦ ἀξιώματος, ὅπερ εἶχεν ἀσκήσει ὁ κόμης Καποδίστριας.

Οὕτω δὲ εἰς οὐδὲν κατέληξε πρακτικὸν ἀποτέλεσμα τὸ τοσοῦτον ἐπιμελῶς ἐν Ναυπλίῳ χαλκευθὲν φατριαστικὸν μηχάνημα. Τὰ γενόμενα ὅμως εἰσὶν ὅπως δήποτε ἱκανὸν δεῖγμα τῆς κορυφώσεως τοῦ θράσους καὶ τῆς προπετείας τῆς ῥωσικῆς μερίδος, καὶ τῆς ἀμέτρου ἐντάσεως τῆς φιλοκερδείας καὶ τῆς ἀναιδοῦς ἰδιοτελείας τῶν γερου-

σιαστῶν. Ὁ Φίνλαιϋ παρατηρεῖ μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ νηφαλιότητος καὶ ἀνατομικῆς ἀκριβολογίας, ὅτι ἡ τῶν γερουσιαστῶν διαγωγὴ παρίσταται εὐθὺς κατὰ πρῶτον ὡς ἔργον παραφρόνων ἀνθρώπων. Οἱ καποδιστριακοὶ ὅμως, λέγει, οὐδέποτε εἶχον παραιτηθῆ τῶν σχεδίων τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου, καὶ πάντοτε ἐνδομύχως ἤλπιζον νὰ καταλάβωσι διὰ τῆς βίας τὴν ὑπερτάτην διοίκησιν τοῦ πλείστου μέρους τῆς Πελοποννήσου, καὶ νὰ ἀναγκάσωσιν οὕτω τὴν ἀντιβασιλείαν νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ὑποστήριξίν των, διορίζουσα αὐτοὺς ἰσοβίους γερουσιαστάς. Ὁ ῥῶσος ναύαρχος, παρατηρεῖ ὁ ἄγγλος ἱστορικός, ὑπεστήριξε τὰ ἀπεγνωσμένα ταῦτα σχέδια τῶν γερουσιαστῶν, ἐνῷ ὁ ἀντιπρεσβευτὴς βαρῶνος Ῥούκμαν ἔμεινεν ἀδιάφορος καὶ ἐπεφυλάξατο τὴν ἐλευθερίαν τοῦ νὰ ἀποδοκιμάσῃ ἐν ἀποτυχίᾳ τὰς ἐνεργείας τῶν ῥᾳδιούργων. Πᾶσα δὲ ἡ προδοτικὴ καὶ παράφρων ἐκείνη πρᾶξις μαρτυρεῖ, πόσον δικαία ἦτο ἡ κατὰ τοῦ Κυβερνήτου Ι. Καποδιστρίου μομφή, ὅτι συνέλλεξε τοὺς γερουσιαστὰς ἐκ τῶν ἀμαθεστάτων καὶ μᾶλλον ἀχαρακτηρίστων πολιτικῶν τυχοδιωκτῶν.

Ὁ Πάρις κρίνει ἔτι αὐστηρότερον, εἰ δυνατόν: Ἡ διὰ νέας, λέγει ζωτικῆς δυνάμεως ἐνισχυθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀντιπρέσβεων Γερουσία προέβη εἰς ἐκλογὴν τοῦ ῥώσου ναυάρχου ὡς κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος. Ἡ αὐτοῦ ἐξοχότης ὅμως ἔκρινεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀγοράσῃ τὰς ψήφους πάντων τῶν γερουσιαστῶν, καί τοι πολλὰ σπαταλῶν καὶ ἀναγσθεὶς μάλιστα νὰ διακόψῃ τὴν μισθοδοσίαν τῶν ἀξιωματικῶν του ἕνεκα τῆς ἐξαντλήσεως παντὸς χρηματικοῦ πόρου. Ἠρκέσθη λοιπὸν ὁ Ῥίκορδ νὰ λάβῃ πιστοποιητικὸν τῆς καλῆς αὐτοῦ διαγωγῆς καὶ τῶν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπηρεσιῶν του.

Ἀλλ' ἡ δημοσία κατάστασις τῆς χώρας, ἧς τὴν διοίκησιν ἐσκόπει ἡ ἐξύφανσις τῶν ἀποτυχόντων τούτων σκευωρημάτων, παρίστα νῦν φοβερωτάτην εἰκόνα.

Ἡ Γερουσία τυπικῶς μὲν εἶχε διαλυθῆ ὑπὸ τῆς συνελεύσεως, ἠθικῶς δὲ εἶχε καταστῆ ἀδύνατος πλέον, ἕνεκα τῆς ὑπὲρ τοῦ Ῥίκορδ ἀνοήτου πράξεώς της. Τὰ δικαστήρια ἐπίσης διαλυθέντα εἶχον κλεισθῆ. Ἐπισήμως δὲ οὕτω εἶχε κυρωθῆ ἡ κατάλυσις παντὸς νόμου καὶ δικαίου, καὶ ἐπείγουσα παρίστατο ἀνάγκη τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐμφανίσεως τοῦ ἀπὸ μακροῦ ἤδη ὑπό τε τῆς συνελεύσεως καὶ πάντων τῶν

ἀμερολήπτων καὶ ἐμφρόνων πατριωτῶν ποθουμένου ἡγεμόνος. Ἄλλως ὑπῆρχε φόβος, μὴ ὁ ὑπὸ τῆς λονδινείου συνόδου ἐπὶ μακρὸν ἀναζητηθεὶς βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος δὲν εὕρῃ πλέον Ἑλλάδα ὑπάρχουσαν.

Ἀλλ' οὐδὲ δημοσία οἰκονομικὴ διοίκησις ὑπῆρχε πλέον. Ἐπωλοῦντο δημόσια κτήματα, ὅσα εὕρισκον ἀγοραστάς, διὰ τοῦ τιμήματος δ' αὐτῶν καὶ τοῦ ὀλίγου χαρτονομίσματος ἐτρέφετο ἡμερόβιός τις πολιτικὴ ὕπαρξις. Οὐδεὶς πλέον ἐφαντάζετο νὰ ἀναγνωρίσῃ κυβέρνησιν οἱανδήποτε, ἢ τάξιν τινὰ πραγμάτων ὑπάρχουσαν. Ληστρικὰ στρατιωτῶν στίφη ἐλαφυραγώγουν σήμερον μὲν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Κολοκοτρώνη αὔριον δὲ ὑπὸ τὴν εταιρικὴν ἐπωνυμίαν τῶν συνταγματικῶν.

Ἀπεγνωσμένοι οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι ἠμύνοντο ἐπὶ τῆς φλιᾶς τῶν οἰκιῶν των, καὶ ἐν ἐσχάτῃ ἀμηχανίᾳ κατεπολέμουν τὸ μεῖζον διὰ τοῦ ἐλάσσονος κακοῦ, τοὺς συνταγματικοὺς διὰ τῶν κολοκοτρωνιστῶν. Πανταχοῦ δὲ συνήρχοντο οἱ κάτοικοι ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν δημογερόντων καὶ ἀπετέλουν δημοτοφυλακάς.

Οὕτως οἱ δημοτικοὶ θεσμοί, οἵτινες εἶχον ἐπιζήσει εἴς τε τοὺς τούρκους καὶ τὸν Κυβερνήτην, συνεκράτουν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ τὸν λαόν· κάλλιστα δὲ ἐσκέπτετο καὶ ὑπελόγιζεν ὁ Κολοκοτρώνης, ὑποστηρίζων ἐνδελεχῶς τοὺς δημοτικοὺς ἐκείνους συλλόγους. Μάτην ἐκήρυττεν ἡ κυβέρνησις ἐν Ναυπλίῳ, ὅτι οἱ πληρωνόμενοι εἰς τὸν Κολοκοτρώνην (1) φόροι δὲν ἤθελον ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τοῦ μέλλοντος ἡγεμόνος, καὶ ὅτι ἦτο ἄκυρος ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη δημοπρασία τῆς προσόδου τῶν ἐλαιῶν καὶ τῶν δεκάτων. Ὁ γέρων καὶ οἱ περὶ αὐτὸν διημφισβήτουν εἰς τὴν κυβέρνησιν πᾶσαν ἰσχὺν ἐκτὸς τῶν πυλῶν τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἀπεκάλουν ἰδανικὰς καὶ ψευδεῖς τὰς σχέσεις τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς πρός τε τὰς Δυνάμεις καὶ τὴν Βαυαρίαν. Διετέλουν δὲ εἰς καλλίστην συνεννόησιν πρὸς τὰς δημογεροντείας, καὶ παρεῖχον αὐταῖς προστασίαν κατὰ τῶν συνταγματικῶν καὶ κατὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν λαφυραγωγῶν, ὅπως ἀντὶ τῆς τοπικῆς ταύτης φειδοῦς καρπῶνται ἀβλαβέστερον τὴν δημοσίαν περιουσίαν. Κα-

(1) Τὸ κείμενον φέρει: die von Kolocotronis gezahlten προδήλως κατὰ παραδρομήν. Σημ. τ. Μετ.

τώρθωσαν δέ, ἐντείνοντες τὰς ἐνεργείας αὐτῶν, νὰ ἀποταμιεύσωσι πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῆς ἀντιβασιλείας τὸ πλεῖστον μέρος τῶν δημοσίων προσόδων καὶ τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἐλαιώνων, ἐνῷ ἡ ἐν Ναυπλίῳ κυβέρνησις, μὴ δυναμένη νὰ πληρώσῃ τοὺς στρατιώτας καὶ ὑπαλλήλους της, ἐξεποίει τὰ ὀρειχάλκινα τηλεβόλα καὶ πᾶν ὅ,τι ἐτύγχανεν ἀγοραστοῦ, καὶ ἠναγκάζετο νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τοὺς περὶ αὐτὴν νὰ ζῶσι καὶ νῦν ὡς πρότερον δαπάνῃ τῶν πτωχῶν χωρικῶν. Οὕτω δ' ἐναμίλλως ἐτρέφοντο αἱ φατρίαι ἀπὸ τῆς χώρας, καὶ πάντες ἐνόμιζον ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀργυρολογήσωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα, πρὶν ἢ ἡ ἔλευσις τοῦ βασιλέως καὶ ἡ ἀποκατάστασις δημοσίας τινος τάξεως ἐπέθετον τέρμα εἰς τὴν γενικὴν λαφυραγωγίαν.

Τὸ μῖσος κυρίως τῶν κατοίκων ἐτρέπετο κατὰ τῶν συνταγματικῶν, διότι αὐτοὶ ἐθεωροῦντο ὡς ἡ ἀληθὴς τῆς χώρας πληγὴ καὶ ἦσαν ὁ μέγιστος τῶν πελοποννησίων τρόμος.

Λαλοῦντες οἱ ἄνθρωποι περὶ χωρίων ἠρημωμένων ἔλεγον ἐν ὀλίγοις: «τὸ σύνταγμα τὰ κατέστρεψε.» Παῖς τις ποιμένος παρεπονεῖτο πρὸς τὸν περιηγητὴν Λουδοβῖκον 'Ρόσς, λέγων: «τὸ σύνταγμα μοῦ ἔφαγε τοὺς πέντε μου χοίρους·» μητέρες δὲ ἐφόβιζον τὰ παιδία των, φωνοῦσαι : «τὸ σύνταγμα ἔρχεται !»

'Εν Μεσσηνίᾳ, τῇ πλουσιωτάτῃ καὶ γονιμωτάτῃ χώρᾳ τῆς χερσονήσου, ἐτράπη ἡ γενικὴ προκατάληψις κατὰ τῶν γάλλων, οἵτινες, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὰς ἀποδιδομένας εἰς τὸν Λουδοβῖκον Φίλιππον διαθέσεις, ἐθεωροῦντο ὡς «συνταγματικοί». 'Ο λαὸς ὑπελάμβανεν αὐτοὺς ὁμοίους πρὸς τοὺς μανιάτας, τοὺς συνήθεις λῃστὰς καὶ λαφυραγωγοὺς τῆς πλουσίας μεσηνιακῆς πεδιάδος, οὓς περιέβαλλε συνταγματική τις αἴγλη ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν Μαυρομιχαλῶν δολοφονίας τοῦ Κυβερνήτου· οὕτω δὲ μανιᾶται, συνταγματικοὶ καὶ ῥουμελιῶται ἐθεωροῦντο ὡς ἓν καὶ τὸ αὐτό. 'Ο Κολοκοτρώνης καὶ οἱ ὀπαδοί του κατώρθωσαν νὰ παραστήσωσιν εἰς τοὺς χωρικοὺς καὶ τοὺς δημογέροντας, ὅτι οὐδεμία ὑπῆρχε διαφορὰ μεταξὺ τῶν ξένων συνταγματικῶν καὶ τῶν ἐγχωρίων, οἵτινες πατρίδα εἶχον τὰ Κακαβούλια καὶ λίαν ὠρέγοντο ἀνέκαθεν νὰ ἀνταλλάξωσι τὸν μέλανα θέρμινον ἄρτον των ἀντὶ τοῦ σεμιδαλίτου καὶ τοῦ ὀπτοῦ ἀρνίου τῶν μεσσηνίων.

Συντελοῦντες οὐσιωδῶς οἱ κολοκοτρωνισταὶ ὑπὸ τὸν Νικήταν εἰς προστασίαν τῶν κατοίκων καὶ τῶν δημογεροντιῶν κατὰ τῶν ληστρικῶν ὀρεινῶν κατοίκων τῆς Μάνης, καὶ διοργανοῦντες στρατιωτικῶς τοὺς χωρικοὺς τῆς Μεσσηνίας, ὑπέτρεφον ἐπίσης ἐνδελεχῶς τὸ τοπικὸν μῖσος καὶ τὰς πρὸς τοὺς γάλλους ἔριδας. Παρὰ τῇ Κορώνῃ, τῷ Νησίῳ καὶ ταῖς Καλάμαις ἀδιάκοποι ἐπήρχοντο ἔριδες μεταξὺ τῶν κλεφτῶν τοῦ Νικήτα καὶ τῶν στρατιωτῶν τοῦ στρατηγοῦ Γκεενέκ. Ἂν οἱ γάλλοι κατεσκεύαζον γέφυραν ἐπὶ τοῦ Παμίσου, οἱ κολοκοτρωνισταὶ προσεπάθουν νὰ τὴν καταστρέψωσιν· ὅπου δὲ δὲν ἐτόλμων νὰ ἀντεπεξέλθωσιν ἐκφανῶς κατ' αὐτῶν, ἀπεζημιοῦντο ἐπιπίπτοντες αἴφνης καὶ ληστεύοντες σιταγωγίας ἢ μεμονωμένα γαλλικὰ ἀποσπάσματα.

Τὰ ἐν Πάτραις συμβάντα καὶ ἡ πρὸ τῶν παλληκαρίων τοῦ Τσαβέλλα ὑποχώρησις τῶν γάλλων εἶχον καταστήσει ὑπερμέτρως αὐτάρκεις τοὺς ἕλληνας στρατιωτικούς· εὔκαιρος δὲ παρίστατο σωφρονισμός τις τῆς ἀπέναντι τακτικοῦ καὶ πειθαρχοῦντος στρατοῦ ὑπεροψίας των.

Τέλος ἐπῆλθεν ἀφορμὴ πρὸς ἔκρηξιν τῆς κρυφίως ὑποβοσκούσης ἔχθρας. Ἡ πανταχόθεν πολεμουμένη τριανδρία τοῦ Ναυπλίου καλῶς ἐγνώριζεν, ὅτι οἱ ὁπλαρχηγοὶ καὶ ἡ Γερουσία εἶχον τὸν φιλόδοξον πόθον νὰ ἀντιπροσωπεύσωσι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος κατὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ ἡγεμόνος καὶ νὰ παραστῶσιν ἐνώπιον τοῦ μέλλοντος βασιλέως ὡς οἱ κύριοι, οἵτινες μετέδιδον οὕτως εἰπεῖν αὐτῷ τὴν ἀρχήν.

Ἐν Ναυπλίῳ δὲν ἐθεωροῦντο ἀδιαφόρως αἱ μυστικαὶ συνεντεύξεις καὶ συμφωνίαι τοῦ Ῥίκορδ, τῶν γερουσιαστῶν καὶ τῶν ἐξοχωτέρων ὁπλαρχηγῶν. Ἐγνώσθη, ὅτι ὁ Κριζιώτης, ὅστις κατὰ τὸ βόρειον τῆς Πελοποννήσου μέρος εἶχεν ἱδρύσει ἐν μικρῷ, κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Κολοκοτρώνη, στρατιωτικήν τινα βιαιοκρατίαν, εἶχεν ἔλθει εἰς μυστικὰς συνεντεύξεις ἐν Πόρῳ μετὰ τοῦ ναυάρχου Ῥίκορδ καὶ μετὰ τοῦ πρὸ μικροῦ μόλις ἐκ τῶν εἱρκτῶν τοῦ Παλαμιδίου ἀπολυθέντος ἀργείου Τσώκρη, προσώπου δολίου καὶ δυσφήμου· ἐγνώσθη δ' ἐπίσης ὅτι εἶχον οὗτοι συμφωνήσει νὰ συγκεντρώσωσιν ἐν Ἄργει τοὺς στρατούς των, ὅπως ὦσι πρόχειροι κατὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ ἡγεμόνος.

Τὸ πρᾶγμα ἀνεκοινώθη εἰς τοὺς κορυφαίους τῆς ῥωσικῆς μερίδος,

εἰς τοὺς γερουσιαςάς, οἵτινες ἐν Ἄργει καὶ Σπέτσαις εἶχον ἐργασθῆ εἰλικρινῶς ὑπὲρ τῆς Ῥωσίας, καὶ εἰς τοὺς ὁπλαρχηγούς, ὧν εἶχε γίνε ἀπόπειρα νὰ ἱδρυθῇ ἐν Ἄργει ἡ δικτατορία. Προέκειτο δὲ νὰ καταδειχθῇ, ὅτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ῥίκορδ ὡς κυβερνήτου δὲν ἦτο γελοῖόν τι φατριαστικὸν στρατήγημα, ὡς πολλοὶ ὑψοῦντες τοὺς ὤμους εἶχον πιστεύσει, ἀλλὰ πικρὰ σπουδαιότης, καὶ ὅτι ὁ ἐρχόμενος ἡγεμὼν ὤφειλε νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν νόμιμον ὑπεροχὴν τοῦ ῥωσικοῦ κόμματος καὶ νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς αὐτό. Τὰ στίφη τοῦ Τσώκρη εἶχον ἤδη κατὰ τὸ πλεῖστον ἀφιχθῆ εἰς Ἄργος, ὅτε ἡ τριανδρία ἀπεφάσισε νὰ ἀντεπεξέλθῃ δραστηρίως, καὶ προσεκάλεσε διὰ τῶν ἀντιπρέσβεων τὸν στρατηγὸν Κορβέ, ὅπως ἀποστείλῃ εἰς Ἄργος μέρος τῆς γαλλικῆς φρουρᾶς τοῦ Ναυπλίου, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι ἔπρεπε νὰ ἑτοιμασθῇ τόπος ἐν Ναυπλίῳ διὰ τὸν ἐρχόμενον βαυαρικὸν στρατόν. Ὁ στρατηγὸς Κορβὲ ἀνεκοίνωσε τὰ περὶ τούτου εἰς τὸν στρατηγὸν Γκεενέκ, οὗτος δὲ ἀπεφάσισε νὰ προστατευθῇ τὸ Ἄργος διὰ στρατοπεδεύσεως παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἐρασίνου, ἐπὶ τῆς εἰς Τρίπολιν ἀγούσης. Οὕτως ἀνεχώρησαν εὐθὺς εἰς Ἄργος τέσσαρες λόχοι τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου ἐλαφροῦ συντάγματος τοῦ γαλλικοῦ πεζικοῦ, μετὰ δύο ὀρεινῶν τηλεβόλων, ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Νὼδ, καὶ κατέλυσαν ἐν τῷ ἐκεῖ στρατῶνι τοῦ τακτικοῦ ἱππικοῦ.

Ἡ πόλις ἦτο ἤδη πλήρης παλληκαρίων καὶ ἐνόπλων «βλάχων» τοῦ Τσώκρη, εἰς οὓς προσήρχοντο ἀδιακόπως ῥουμελιῶται τοῦ Κριζιώτη. Ἤρχοντο δὲ οὗτοι ταχέως πορευόμενοι καὶ διηρημένοι κατὰ μικρὰς ὁμάδας ἐξ εἴκοσι μέχρις εἴκοσι πέντε ἀνδρῶν, ὅπως συνήθως ἔπραττον. Ὁ ταγματάρχης Νὼδ εἶχε διαταγὴν νὰ ἀναμείνῃ ἐν Ἄργει τέσσαρας ἔτι λόχους τοῦ αὐτοῦ συντάγματος καὶ ἀπόσπασμα πυροβολικοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Στόφφελ, οὓς ἀπέστελλεν αὐτῷ ὁ Γκεενέκ. Ὅτε τὸ μικρὸν τοῦτο ἐπικουρικὸν σῶμα ἀφίκετο τὴν **14** Ἰανουρίου **1833** εἰς Τρίπολιν, ὑπεδέξατο αὐτὸ ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ πολλῆς προθυμίας καὶ φιλοφροσύνης. Διεβεβαίωσε δὲ ὁ γέρων, ὅτι εἶχε ληφθῆ πρόνοια περὶ ὑποδοχῆς καὶ ξενίσεως αὐτῶν, καὶ καυχᾶται μάλιστα ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του, πόσον φιλικῶς προσηνέχθη πρὸς τοὺς γάλλους. Ἀπεδείχθη ὅμως, ὅτι εἶχεν ἀπαγορεύσει εἰς τοὺς κατοίκους νὰ ξενίσωσιν αὐτούς. Διὰ τῆς βίας ἠναγκά-

σθησαν οὗτοι νὰ εὕρωσι καταλύματα, ἐγνώσθη δέ, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης σκοπὸν εἶχε νὰ ἐπιπέσῃ τὴν νύκτα διὰ τῶν παλληκαρίων του κατὰ τῶν γάλλων, ἐν μέσῳ τῶν ἐκτεταμένων καὶ ἐρήμων ἐρειπίων τῆς Τριπόλεως.

Ἀπέστη ὅμως τοῦ σκοποῦ του, ἕνεκα μόνης τῆς ἀντιστάσεως τοῦ Χατζῆ Χρήστου, καὶ ἀνέβαλεν εἰς Ἄργος τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου του, ὅπου ἤλπιζεν ὅτι ἤθελεν ἔχει πλείονας ἄνδρας εἰς διάθεσιν αὐτοῦ, καὶ ὅπου προσεδοκᾶτο ἀφθονωτέρα ἡ τοῦ γαλλικοῦ ἑσπερινοῦ αἱματοχυσία.

Ἐκ τῶν ἀπαισίων καὶ φοβερῶν βλεμμάτων, ἅτινα ἔρριπτον τὰ παλληκάρια τοῦ Κολοκοτρώνη πρὸς τοὺς γάλλους «εὐεργέτας», ἠδύναντο οὗτοι κάλλιστα νὰ κατανοήσωσιν, ὁποῖος ἐπεκράτει ἐρεθισμός. Ἀπαστράπτοντα φέροντες ὁπλισμόν, καὶ ὁλόκληρον ἐν τῇ ζώνῃ αὐτῶν ὁπλοστάσιον ἐκ μαχαιρῶν, πιστολίων καὶ ξιφῶν, δὲν ἠδύναντο οἱ κολοκοτρωνισταὶ νὰ καταστείλωσιν ἔκφρασίν τινα οἴκτου, βλέποντες τοὺς νέους γάλλους στρατιώτας, οἵτινες ἁπλοῦν λογχοφόρον πυροβόλον κρατοῦντες, ἔφερον προσέτι βαρὺν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν σάκκον. «Ἄχ! καϋμένα στρατιωτάκια!» ἔλεγον στρέφοντες τοὺς φοβερούς των μύστακας, «πόσ' ἀπὸ σᾶς δὲν θὰ ἰδοῦν τὸ καινούριο φεγγάρι!»

Τὴν 15 Ἰανουαρίου ἔφθασε τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Στόφφελ ἀμαχητὶ εἰς Ἄργος. Ἀλλ' ἡ ἐπιστάθμισις αὐτοῦ παρέσχεν εὐθὺς ἀφορμὰς εἰς ἔριδας καὶ σκηνάς, καθ' ἃς κατεφάνησαν πρόδηλοι αἱ ἐχθρικαὶ τῶν παλληκαρίων διαθέσεις.

Τὴν 25 Ἰανουαρίου γάλλος τις ὑπασπιστὴς μετέβη ἀκάκως εἰς Ναύπλιον, χάριν ἀγγέλματος· οἱ δὲ γάλλοι στρατιῶται εἶχον διασπαρῇ περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν τῆς πρωΐας εἰς τὴν πόλιν, ὅπως ἀγοράσωσι τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτοῖς, ὅτε εἶδον αἴφνης ἑαυτοὺς περιστοιχιζομένους ὑπὸ πλήθους παλληκαρίων, ἅτινα ἤρξαντο λιθοβολοῦντα καὶ πυροβολοῦντα εὐθύμως κατ' αὐτῶν. Οἱ γάλλοι δὲν εἶχον μεθ' ἑαυτῶν πυροβόλα ὅπλα, καὶ πολὺ βεβαίως ηὐχαριστήθησαν, ὅτι κατώρθωσαν νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ κατάλυμά των, ὀλίγους μόνον ἀπολέσαντες νεκροὺς καὶ τραυματίας. Εὐθὺς ὅμως ἀντήχησε τὸ σημεῖον τοῦ κινδύνου. Ὁ διοικητὴς Νὼδ φρονίμως προνοῶν εἶχε δια-

τάξει νὰ διατελῇ ἕτοιμον τὸ πλεῖστον μέρος ἑνὸς λόχου, καὶ αὐθωρεὶ τοῦτο εὑρέθη ἔνοπλον καὶ παρεσκευασμένον εἰς μάχην.

Καὶ ἐπληρώθησαν μὲν πάραυτα τὰ ἄκρα τῶν ὁδῶν καὶ αἱ οἰκίαι τῆς πλατείας διὰ παλληκαρίων, καὶ βροχὴ σφαιρῶν ἐῤῥίφθη κατὰ τοῦ στρατῶνος· διότι οἱ ἕλληνες ὑπέθετον, ὅτι οἱ ἐναντίοι αὐτῶν ἤθελον μείνει ἐντὸς τοῦ κτιρίου, καθιστάμενοι οὕτω σκοπὸς τῶν ἀπὸ τῶν πέριξ οἰκιῶν πυροβολισμῶν. Αἴφνης ὅμως εἶδον ὅτι προσεβάλλοντο αὐτοὶ βιαιότατα. Οἱ γάλλοι ἐξώρμησαν ἐκ τοῦ στρατῶνος εἰς τὴν πλατεῖαν, κατέλαβον ἐξ ἐφόδου τὰς ἐπ' αὐτῆς οἰκίας, καὶ ἤρξαντο μυδροβολοῦντες καὶ καθαρίζοντες τὰς ὁδούς. Τέσσαρες λόχοι ἀκροβολιστῶν ἐξεχύθησαν πρὸς τὰς κυριωτέρας τῆς πόλεως διευθύνσεις, καὶ ἐτιμώρησαν διὰ συνοπτικωτάτης διαδικασίας τοὺς κλεφτικούς των ἐχθρούς.

Φοβερὰ ἐξεῤῥάγη τότε ἡ ἀπὸ μακροῦ καταστελλομένη μανία τῶν γάλλων πρὸς τὰς ὕβρεις καὶ τὰ σκώμματα τῶν Ἑλλήνων. Ἔθραυσαν τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν διὰ τῶν ἀκτηρίδων τῶν ὅπλων των, διεπέρασαν διὰ τῆς λόγχης ὅσους ἀπήντησαν ἐνόπλους, καὶ ἠσμένιζον βλέποντες μετὰ πόσης ταχύτητος ἐξηφανίζοντο αἱ κυματίζουσαι φουστανέλλαι, καὶ μετὰ πόσης εὐκινησίας πολλὰ κομποῤῥήμονα, καὶ ἀπαστράπτοντα λαμπρὸν ὁπλισμὸν φέροντα, μακροσκελῆ δὲ παλληκάρια ἐπήδων ἀπὸ τῶν παραθύρων εἰς τὴν ὁδόν, ὅπως διαφύγωσι τοὺς μικροὺς μὲν ἀλλ' ἀκαμάτους αὐτῶν διώκτας. Ὁ κύριος ὑποκινητὴς Τσώκρης ἔσωσε τὴν πολύτιμον αὐτοῦ ὕπαρξιν κρυβεὶς ὑπὸ σωρὸν ἀχύρου· ἀντ' αὐτοῦ ὅμως συνέλαβον οἱ γάλλοι τὸν Κριζιώτην, οὗτινος ἔσωσε τὴν ζωὴν ἡ μεγαθυμία τοῦ διοικητοῦ Νὼδ.

Πρὶν ἢ παρέλθωσι τρεῖς ὧραι ἐσαρώθησαν τὰ παλληκάρια πάντα ἐκ τῆς πόλεως, πνευστιῶντες δὲ οἱ ὑπολειφθέντες ἐτράπησαν πανταχόσε εἰς φυγήν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν κατέφυγον ζητοῦντες ἄσυλον εἰς τὴν δεσπόζουσαν τοῦ Ἄργους ὀρεινὴν κορυφήν, καὶ ἄλλοι ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ παλαιοῦ φρουρίου· ἀλλ' οἱ κόρσοι ἀκροβολισταὶ τοὺς ἐδίωκον κατὰ πόδας, καὶ ἤθελον τοὺς φθάσει, βίᾳ τῶν βράχων καὶ τῶν ἐρειπίων, ἂν ὁ στρατηγὸς Κορβὲ καὶ ὁ ταγματάρχης Στόφφελ δὲν ἐσήμαινον συναγωγήν, ὅπως καταπαύσωσι τὴν αἱματοχυσίαν.

Ὁ γάλλος διοικητὴς διέταξε πάραυτα τὸν τουφεκισμὸν τῶν συλ-

ληφθέντων αἰχμαλώτων, ὅσοι πλέον τῶν ἄλλων εἶχον ἐκτεθῆ, παρέχων οὕτω παράδειγμα στρατιωτικῆς αὐστηρότητος, ὅπερ ἐνεποίησε βαθυτάτην εἰς τοὺς ἕλληνας ἐντύπωσιν.

Ἡ ἀποτυχοῦσα προσβολὴ τῶν παλληκαρίων ἐπήνεγκεν αὐτοῖς ζημίαν 160 νεκρῶν καὶ ἰσαρίθμων τραυματιῶν, ἐνῷ τὸ ὄγδοον μόλις ἀπώλεσαν οἱ γάλλοι.

Τὸ μάθημα τοῦτο ἐπέδρασε κάλλιστα ἐπὶ τῶν καυχησιλόγων παλληκαρίων, ἅτινα, ὡς ὀρθότατα εἶχε προείπει αὐτοῖς ὁ Στράτος, εἶδον κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην ὠχριῶσαν ἐν ὀλίγαις ὥραις τὴν δόξαν, ἣν εἶχον κατακτήσει διὰ δεκαετῶν κατὰ τῶν τούρκων ἀγώνων. Εἰς τὸν Κολοκοτρώνην δὲ τοσοῦτον βαθεῖαν προὐξένησεν αἴσθησιν τὸ γεγονός, ὥστε ἀπέστη πάσης περαιτέρω κατὰ τῶν γάλλων ἐχθροπραξίας. Ἡ κυβέρνησις ἐδράξατο τῆς περιστάσεως, ὅπως διὰ προκηρύξεώς της πρὸς τοὺς ἕλληνας ἐκφράσῃ τὴν ἀγανάκτησιν αὐτῆς κατὰ τῆς ἀναξίας τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος συμμορίας, ἥτις ἀπετόλμησε νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν γάλλων, ἀλλ' ἐτιμωρήθη ὑπὸ τοῦ κεραυνοῦ τῆς θείας δίκης. Ἐξέφρασε δὲ τὰς ἐπισήμους αὐτῆς εὐχαριστίας πρὸς τὸν στρατηγὸν Γκεενέκ, καὶ οἱ δημογέροντες τοῦ Ναυπλίου ἔσπευσαν νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά της.

Ἡ ἐν ταῖς ὁδοῖς τοῦ Ἄργους αἱματοχυσία ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως σφαδασμὸς τῆς ἀναρχίας, ἡ ἐσχάτη ἀπόπειρα τῆς καποδιστριακῆς μερίδος, ὅπως παραστῇ πρὸ τοῦ νέου ἡγεμόνος τῆς Ἑλλάδος κατέχουσα ἐξουσίαν, ἧς τὸν σφετερισμὸν ἀσθενῶς, ἐννοεῖται, καὶ λίαν κακῶς διημφισβήτουν αὐτῇ οἱ συνταγματικοί της ἀντίπαλοι.

Τὴν 28 Ἰανουαρίου 1832, δώδεκα ἡμέρας μετὰ τὴν αὐστηρὰν ἐκείνην τιμωρίαν τῆς θρασύτητος τῶν παλληκαρίων, ἀνήγγειλε ταχυδρόμος τις ἐκ Ναβαρίνου, ὅτι παρέπλευσε πρὸ αὐτοῦ στόλος φέρων τὴν βασιλικὴν ἑλληνικὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἱστοῦ τοῦ πλοηγοῦ πλοίου. Τὰ ὄρη τοῦ Ἄστρους, τοῦ Ἄργους καὶ τοῦ Ναυπλίου ἐκαλύφθησαν ὑπὸ πλήθους λαοῦ, καὶ πάντων τὰ βλέμματα ἐστράφησαν πρὸς τὸν κόλπον. Εὐθὺς δὲ τὴν αὐτὴν ἑσπέραν ἐφάνησαν ὀκτὼ σκάφη καὶ τὴν πρωΐαν τῆς 29 περὶ τὰ τριάκοντα. Ἦσαν ὁ φέρων τὸν βασιλέα στόλος. Ὅσοι ἠδυνήθησαν νὰ εὕρωσι λέμβους ἔσπευσαν εἰς

προϋπάντησιν· ἀλλ' ἐναντίος ἄνεμος ἐκώλυσε τὴν ἀπόβασιν μέχρι τῆς τριακοστῆς, ὅτε ἡ Μαδαγασκάρ, ἧς ἐπέβαινεν ὁ βασιλεύς, ἠγκυροβόλησε πρὸ τοῦ Ναυπλίου, καὶ παρ' αὐτῇ ἡ ρωσικὴ φρεγάτα Ἄννα, ἡ γαλλικὴ κορβέττα Κορνηλία καὶ τριάκοντα ἓξ ὁπλιταγωγὰ ἐγγὺς αὐτῆς. Ἀπὸ τῶν πλοίων τῶν ναυάρχων καὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν τοῦ φρουρίου ἀντήχει ἀδιακόπως τὸ τηλεβόλον, πάντες δὲ οἱ ὁπλαρχηγοὶ ἔσπευσαν ἐπὶ τὴν Μαδαγασκάρ, ὅπως προσαγορεύσωσι τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Δυνάμεων ἀποσταλέντα αὐτοῖς μονάρχην.

Ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ἐκείνης χαιρετιστηρίου τελετῆς συνεκαλύφθη ὅλως ἡ ἀπαίσιος ἀνάμνησις τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ ἡ «ἐσχάτη ὠμότητος πρᾶξις», ἥν, ὡς ὁ Πάρις παρατηρεῖ, εἶχεν ἐνεργήσει τὸ ρωσικὸν κόμμα διὰ τῆς ἐν Ἄργει αἰφνιδίου προσβολῆς τῶν γάλλων.

Μεταξὺ τῆς σημερινῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γενεᾶς τόσον ὀλίγον γνωρίζουσι πολλοὶ τὴν νεωτάτην τοῦ ἔθνους αὐτῶν ἱστορίαν, ὥστε φέρουσιν αἰωνίως διὰ στόματος τὴν μεγάθυμον ὑποστήριξιν καὶ τὰς φιλελληνικὰς διαθέσεις τῆς Γαλλίας, καὶ τὴν ἔνδοξον εἰς Πελοπόννησον γαλλικὴν ἐκστρατείαν, μὴ γνωρίζοντες μήτε ἀναλογιζόμενοι, ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτῶν ᾐσθάνθησαν εἰς τὰς πλευρὰς των τὴν εὐλογίαν τοῦ γαλλικοῦ πολιτισμοῦ, —τὴν λόγχην τῶν εὐεργετῶν ἐκείνων.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΙΑ

(1833—1835)

Ἡ θέα μόνη τοῦ βαυαρικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἀποβὰς τὴν 3 φεβρουαρίου εἰς Ναύπλιον παρέλαβε παρὰ τῶν γάλλων τὰς φρουρὰς τῆς πόλεως καὶ τῶν φρουρίων, παρήγαγεν ἀγαθὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἔχοντας τὸ αἴσθημα τῶν τύπων ἕλληνας. Ποία μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν ἐκείνων καὶ εὐσώμων ἀνδρῶν, ἀναβεβλημένων τοὺς λαμπροὺς αὐτῶν κυανοῦς ἐπενδύτας, καὶ τῶν μικρῶν, ἀφανῶν, ἐν τετριμμέναις στολαῖς περιφερομένων γάλλων, μεθ' ὧν πρὸ μικροῦ μόλις εἶχε γείνει τοσοῦτον σκληρὰ ἡ ἐν Ἄργει συγχρώτισις! Ἐπιτελεῖον λαμπρόν, ἀξιωματικοὶ πολυάριθμοι, ὧν ἠνεμοῦντο οἱ λόφοι καὶ ἔστιλβον τὰ στήθη κατάστερα, πλήρης ἁρμονία τῆς γερμανικῆς μουσικῆς: ταῦτα πάντα ἐπέβαλον εἰς τὰ εὐφάντασια ἑλληνικὰ πλήθη. Ἀπεκάλουν τοὺς βαυαροὺς ἐλευθερωτὰς καὶ σωτῆρας, καὶ προσέφερον αὐτοῖς οἶνον καὶ καρπούς, ἀναψυχὴν ἧς μεγίστην εἶχον ἐκεῖνοι ἀνάγκην μετὰ μακρὸν καὶ τρικυμιώδη πλοῦν. Εὐσεβάστως ἔκυπτεν ὁ λαὸς πρὸ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς αἴγλης τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, καὶ βαρείας φέρων ἐπὶ τοῦ σώματός του τὰς ἀπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς ἀναρχίας πληγάς, προσηγόρευε χαίρων τὰ σύμβολα ἀσφαλοῦς δημοσίας ἀποκαταστάσεως.

Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἀπόβασις καὶ ἡ εἰς τὴν πόλιν εἴσοδος τοῦ πολυποθήτου νεαροῦ ἡγεμόνος ἦν πρόσφορον θέαμα, ὅπως γοητεύσῃ καὶ ἀναπτερώσῃ τὸ φρόνημα.

Τὴν 6 Φεβρουαρίου περὶ τὴν μεσημβρίαν κατέλιπεν ὁ Ὄθων τὴν παρὰ τοῦ πλοιάρχου Λάϊονς κυβερνωμένην ἀγγλικὴν φρεγάταν Μα-

δαγασκάρ, ἐφ' ἧς εἶχε καταπλεύσει ἐκ Βρινδησίου, καὶ ἐπιβὰς βρετανικῆς λέμβου ἔπλευσε πρὸς τὴν ξηράν. Μεταξὺ τῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ ἦσαν οἱ ἐν Μονάχῳ προσενεγκόντες αὐτῷ τὸ στέμμα ἀντιπρόσωποι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ ὑδραῖος Μιαούλης, ὁ σουλιώτης Κώστας Μπότσαρης καὶ ὁ ἀλβανὸς Πλαπούτας. Ὁ στόλος τῶν συμμάχων Δυνάμεων καὶ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐπυροβόλησαν χαιρετίζοντα· ἑκατοντάδες δ' ἑλλήνων ἵσταντο μέχρι ζώνης ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὅπως πλησιάσωσιν εἰς τὸν ἡγεμόνα των καὶ προσφωνήσωσιν αὐτῷ εὐκρινῶς τὸ «Ζήτω!» Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ βασιλεὺς ἡτοιμάσθη νὰ πατήσῃ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ὁ Μιαούλης ἔτεινεν αὐτῷ τὴν χεῖρα πρὸς ἀπόβασιν, ἐχαιρέτισαν πυροβολοῦντα τὰ φρούρια τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἄμετρος ἀγαλλιάσεως κραυγὴ ἀντήχησεν ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ μέχρι τῶν πέριξ ὑψωμάτων καὶ παραλίων βράχων, οἵτινες ἐκαλύπτοντο ὑπ' ἀνθρώπων. Ἡ φύσις διέλαμπεν ἐν καλλίστῃ ἁρμονίᾳ πρὸς τὰς φαιδρὰς τοῦ πλήθους μορφάς. Τὸ ἑλληνικὸν ἔαρ ἔλουε δι' αἴγλης καὶ φωτὸς τὴν ὅλην σκηνήν· τὸ δὲ κῦμα φρίσσον ἐνίοτε ὑπὸ δροσώδη αὔρας πνοήν, ἐλίκνιζε τὰ ἀναρίθμητα σκάφη, ἅτινα διωλίσθαινον μεταξὺ τῶν ἑορτασίμως κεκοσμημένων φρεγατῶν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου.

Ἐπὶ ζωηροτάτου πίνακος, εὑρισκομένου ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῶν Ἀθηνῶν, ὁ ζωγράφος Ἕσς παρέστησεν οὕτω πως τὴν εἰς Ναύπλιον εἴσοδον τοῦ Ὄθωνος.

Ὁ εὐρύχωρος λιμὴν τῆς ὀχυρᾶς πόλεως βρίθει πλοίων πολεμικῶν. Ὁ ἥλιος τῆς ἀνατολῆς ἀκτινοβολεῖ ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ λαμπρότητι, τὰ διαφανῆ δὲ κύματα τοῦ ἀργολικοῦ κόλπου ἀντανακλῶσι διὰ φωτεινῆς ἀνταυγείας τὸν κυανοῦν τῆς Ἑλλάδος οὐρανόν. Ἴχνη κύκλῳ μεγάλου καὶ πολυμάχου παρελθόντος συμπληροῦσι τῆς τελουμένης σκηνῆς τὴν εἰκόνα. Τὰ τηλεβόλα τοῦ ἐπὶ ὑψικορύφου βράχου φοβερῶς ἐγειρομένου πελασγικοῦ φρουρίου Παλαμιδίου, τοῦ ταπεινότερον κειμένου ἑνετικοῦ φρουρίου Ἰτζ-Καλέ, καὶ τοῦ ἐκ μέσης τῆς θαλάσσης, δίκην κολοσσιαίου φρουροῦ, πυργουμένου ἐπὶ μικρᾶς νήσου *Βουρτζίου*, ὅπερ ἀναμιμνήσκει τοὺς τυφῶνας τῆς προσφάτου φοβερᾶς ἐπαναστατικῆς ἐποχῆς, ἀνταποκρίνονται εἰς τοὺς χαιρετισμοὺς τῶν συμμάχων στόλων. Νέφη καπνοῦ ἐκτείνονται ὑπὲρ τὴν ὅλην σκηνήν, συσκοτίζοντα τὸν φωτεινὸν οὐρανόν, τὸ θαλάσσιον κῦμα καὶ τὴν

πέριξ διαφανῆ ἀτμοσφαῖραν. Ἐπὶ ἀφρίζοντος ἵππου βαίνει ὁ Ὄθων, κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς τοὺς χαλινοὺς τοῦ δυσπειθοῦς ζώου, καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς χαιρετίζων διὰ τοῦ πίλου του τὰ πλήθη. Φέρει τὴν κυανῆν βαυαρικὴν στολήν, καὶ ἐπὶ τοῦ πίλου του ἀνεμοῦται ὁ κυανόλευκος λόφος. Παρ' αὐτῷ φαίνονται τὰ μέλη τῆς ἀντιβασιλείας, οἱ πρέσβεις καὶ πᾶσαι αἱ στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαὶ τῆς Ἑλλάδος ἀρχαί, εὐτυχεῖς λογιζόμεναι ὅτι κατώρθωσαν νὰ εὕρωσιν ἵππους ὅπως μετάσχωσι τῆς βασιλικῆς συνοδείας. Μεταξὺ τῶν διασημοτέρων ἀγωνιστῶν τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας πολέμου διακρίνεται ὁ γέρων Κολοκοτρώνης ἐν τῇ ἰδιοῤῥύθμῳ πολεμικῇ του στολῇ, κράνος φέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, λείψανον (1) τῆς στολῆς, ἣν ἔφερεν ἄλλοτε ὡς συνταγματάρχης ἑλληνικοῦ σώματος, διατελέσαντος ἐν ὑπηρεσίᾳ τῆς ἰονικῆς κυβερνήσεως. Ὁ ὀξύνους πολιτικὸς Μαυροκορδάτος, κομψῶς κατὰ τὸν γαλλικὸν συρμὸν ἐνδεδυμένος καὶ χρυσᾶ φέρων δίοπτρα, ἀποτελεῖ πρόσφορον ἀντίθεσιν πρὸς τὴν φανταστικὴν πολεμικὴν εἰκόνα τοῦ γέροντος Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. Ὅπου καὶ ἂν τραπῇ ὁ βασιλεύς, ἐνθουσιῶδες πλῆθος βρίθει πανταχοῦ, καλύπτον τὰς κορυφὰς τῶν βράχων καὶ τὰς οἰκίας, καὶ προσαγορεῦον αὐτὸν ὡς τὸν Μεσσίαν τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Χαρακτηριστικωτάτη ποικιλία ἐμφαίνεται πανταχοῦ κατά τε τὸν ἱματισμὸν καὶ τὰς φυσιογνωμίας. Ἐπὶ πολλῶν ὅμως μορφῶν φαίνεται ἐντετυπωμένη ἡ σφραγὶς τῶν στερήσεων, τῆς νόσου καὶ πάσης δυνατῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς θλίψεως. Ὡραία τις γυνή, ὑψηλὴ καὶ ῥαδινὴ τὸ σῶμα, ἀλλὰ παραμεμορφωμένη ὑπὸ τῆς πενίας καὶ τῆς ταλαιπωρίας, περικεκαλυμμένη δὲ ὡς ἀρχαῖον θεᾶς ἄγαλμα διὰ ῥακῶν λαμπρᾶς ἄλλοτέ ποτε καὶ μεγαλοπρεποῦς ἐνδυμασίας, δακτυλοδεικτεῖ πρὸς τὸν μικρὸν ἐννεαετῆ της υἱὸν τὸν μονάρχην, καὶ φαίνεται λέγουσα αὐτῷ: «Ἰδοὺ ὁ σωτήρ μας!»

Μετὰ πολλῆς ἀληθῶς λεπτότητος καὶ τελειότητος ἀπέδωκεν ὁ καλλιτέχνης τὸ θέαμα τῆς 6 Φεβρουαρίου 1833, χαρακτηριστικώτατον

(1) **Und mit dem Rest** λέγει ὁ συγγραφεύς, παρεννοῶν τὸ πρωτότυπον τῆς περιγραφῆς ταύτης, ἣν μεταφράζει ἐκ διατριβῆς τοῦ Μαρίνου Βρετοῦ, κατακεχωρισμένης ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἡμερολογίῳ τοῦ ἔτους 1869 (σελ. 242 καὶ ἑπ.) Πρὸς τὸ πρωτότυπον τοῦτο συμμορφοῦμαι, ὁσάκις ὑπάρχουσι σπουδαῖαι μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς μεταφράσεως διαφοραί. Σημ. τ. Μετ.

τῆς ἐπὶ τὸ μέλλον ἐνθέρμου πεποιθήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Παρέστησεν ὅμως ἄλλο τί ἢ ἰδανικὴν ἐλπίδος εἰκόνα; Προσέσχεν ἆρά γε τὸν νοῦν ὁ νεαρὸς ἡγεμών, ὃν περιέβαλλε πᾶσα ἐκείνη ἡ χρυσῆ νεφέλη τοῦ πρώτου ἐθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, εἰς τοὺς κοίλους καὶ πλήρεις πόθου ὀφθαλμούς, οἵτινες ἠτένιζον ἐπ' αὐτόν; ἀνελογίσθη τὰ δεινά, τὰς εὐχὰς καὶ τὰς ἀξιώσεις ἔθνους τοσοῦτον κλυδωνισθέντος;

Ὁ Μαρῖνος Βρετὸς διηγεῖται (1), ὅτι μικρὸν πρὸ τῆς ὀκτωβριανῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1862 ἀπήντησε τυχαίως ἐν Παρισίοις γέροντα στρατιώτην παρευρεθέντα ἐν τῇ εἰς Πελοπόννησον ἐκστρατείᾳ, καὶ τυχόντα τὴν 6 Φεβρουαρίου ἐγγύτατα τοῦ βασιλέως κατὰ τὴν ἀπόβασιν αὐτοῦ.

Οὗτος διηγήθη αὐτῷ τὰ ἑξῆς:

«Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἀπέβαινεν εἰς Ναυπλίαν, ὁ ἡμέτερος λόχος ἐσχημάτισε περίφραγμα ἐν τῇ παραλίᾳ, καὶ ἐγὼ ἔτυχον ἱστάμενος πλησιέστατα πρὸς τὸ μέρος, ὅπου ὁ βασιλεὺς ἀπέβη. Ἐν ᾧ δὲ ἔθηκε τὸν πόδα ἐπὶ τῆς γῆς, ὠλίσθησε... καὶ ἐγὼ ἔσπευσα εἰς ὑποστήριξιν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐν τῇ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ, μεθ' ἧς ἔσπευσα εἰς ὑποστήριξιν τοῦ βασιλέως, κατέπεσε τὸ τουφέκιόν μου, καὶ τὸ κοντάκιον αὐτοῦ συνετρίβη εἰς δύο. Οἴμοι! ἐπλήρωσα τὴν ζημίαν ἐκ τοῦ μισθοῦ μου· ἡ δὲ ἑλληνικὴ Αὐτοῦ Μεγαλειότης οὐδὲν ἐσκέψατο περὶ τοῦ πτωχοῦ στρατιώτου, ὃς ἐπέσχεν αὐτὸν τοῦ νὰ καταπέσῃ ἐκτάδην ἐπὶ τῆς γῆς.»

Ὅτε μετά τινα ἔτη ἐνεκαινίσθησαν τὰ ἐν Ἀθήναις ἀνάκτορα διὰ τοῦ πρώτου χοροῦ, ὠλίσθησε καὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς καὶ κατέπεσεν ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τῶν γονάτων.

Τὰ μικρὰ ταῦτα γεγονότα ἐθεώρησεν ἡ δεισιδαιμονία ὡς κακοὺς οἰωνούς.

Τὸ καθ' ἡμᾶς θεωροῦμεν αὐτὰ ὡς συμπτώματα ἁπλῶς ἀώρου νεότητος, καὶ καθορῶμεν ἐν αὐτοῖς τὴν ἀστάθειαν ἐκείνην, ἥτις ἐν μικροῖς τε καὶ μεγάλοις ἔμελλε ν' ἀποβῇ τοσοῦτον ὀλεθρία εἰς τὸν ἡγεμόνα ἐκεῖνον.

Αἱ πρῶται εὐθὺς λέξεις, ἃς ἀπέτεινεν οὗτος ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδά-

(1) Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 246, ἐν ὑποσημειώσει. Σημ. τ. Μετ.

φους πρὸς τοὺς νέους του ὑπηκόους, κατήλεγχον μεγίστην παιδικὴν ταραχὴν καὶ ἀτελῆ παρασκευὴν πρὸς τὴν νέαν αὐτοῦ ἀποστολήν. Ὅτε ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις καὶ οἱ γραμματεῖς τῆς ἐπικρατείας προσηγόρευσαν αὐτὸν ἐπισήμως ἑλληνιστὶ καὶ ἀπέθηκαν ἐν χερσὶν αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν των, ηὐχαρίστησεν ὁ Ὄθων γερμανιστί, καὶ καὶ ἀπήντησεν, ὅτι «μεγίστην προσήνεγκε θυσίαν, χωρισθεὶς τῆς πατρίδος καὶ τῶν γονέων, καὶ παραιτηθεὶς ὡρισμένου βιωτικοῦ σχεδίου.» Εἶτα δὲ προήλασεν ἔφιππος, καὶ πᾶσα ἡ ποικίλλη καὶ πολύχρους συνοδεία προύχώρησε πρὸς τὴν πόλιν τοῦ Ναυπλίου διὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ Ἄργους, προηγουμένου λόχου βαυαρῶν ἀκροβολιστῶν, ἑπομένου τοῦ γραφικοῦ ὁμίλου τῶν ναυπλιέων μετὰ σημαιῶν, δαφνῶν καὶ κλάδων ἐλαίας, τῶν ἐξοχωτέρων προκρίτων καὶ ὁπλαρχηγῶν, τῶν μελῶν τῆς νέας κυβερνήσεως, τῶν αὐλικῶν, τῶν ὑπασπιστῶν καὶ τέλος τοῦ βασιλέως, τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τοῦ βαυαρικοῦ ἐπιτελείου. Παρὰ τὴν πύλην τῆς πόλεως ἀνέμενον οἱ δημογέροντες καὶ ὁ φρούραρχος, ὅστις παρέδωκεν εἰς τὸν βασιλέα τὰς κλεῖς τῆς πόλεως. Τὰ βαυαρικὰ στρατεύματα καὶ οἱ ἕλληνες τακτικοὶ ἀνεπτύχθησαν κλιμακηδὸν μέχρι τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ἀνέμενεν ὁ κλῆρος ἀναβεβλημένος τὰ ἑορτάσιμα αὐτοῦ ἄμφια. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κορινθίας, μετὰ πολλοῦ πάθους προσφωνήσας τὸν νεαρὸν ἡγεμόνα, προσηγόρευσε τὸν περίβλεπτον βλαστὸν τοῦ Μὰξ Ἐμμανουήλ, ἥρωος τοῦ Μοχὰτζ καὶ τοῦ Βελιγραδίου καὶ ἐλευθερωτοῦ τῆς Βιέννης, ὡς τὸν ἱδρυτὴν τῆς ἀῤῥαγοῦς ἐκκλησίας καὶ τὸν μέλλοντα νὰ ἐγκαινίσῃ νέον ἀσφαλῆ καὶ λαμπρὸν βίον εἴς τε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ κράτος. Προσήνεγκε δὲ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις ὑποσχεθεὶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν τὴν σοβαρὰν καὶ κραταιὰν προστασίαν του, ἔψαυσεν αὐτὸ διὰ τῆς χειρὸς καὶ τὸ ἠσπάσθη. Ἐν τῷ ναῷ εἶχεν ἐγερθῆ θρόνος, ὅπου, τελεσθείσης τῆς δοξολογίας καὶ ἐκφωνηθέντος τοῦ προσήκοντος λόγου, ἐδέξατο ὁ βασιλεὺς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως τῶν νέων μελῶν τῆς κυβερνήσεως, τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐπισήμων τῆς χώρας προσώπων.

Βασιλικὴ προκήρυξις, αὐθημερὸν ἐκδοθεῖσα, ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς

ἕλληνας, ὅτι ὁ νέος ἡγεμὼν (1), «προσκεκλημένος ἀπὸ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἐνδόξων καὶ μεγαλοψύχων μεσιτῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἐλευθέραν ἐκλογὴν» τῶν ἑλλήνων, ἔμελλε «νὰ προστατεύῃ εὐσυνειδότως τὴν θρησκείαν αὐτῶν, νὰ διατηρῇ πιστῶς τοὺς νόμους, νὰ διανέμῃ δικαιοσύνην πρὸς ἕνα ἕκαστον, καὶ νὰ διαφυλάττῃ ἀκέραια διὰ τῆς θείας βοηθείας ἐναντίον ὁποιουδήποτε τὴν ἀνεξαρτησίαν, τὰς ἐλευθερίας καὶ τὰ δικαιώματα αὐτῶν.»

«Παραδίδων, ἔλεγεν ὁ νέος ἡγεμών, εἰς λήθην τὰς εἰς τὸ παρελθὸν πολιτικὰς παραφοράς, περιμένω πεποιθότως, ὅτι ἕκαστος ὑμῶν, ὦ ἕλληνες, νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸ ἑξῆς τὴν προσήκουσαν ὑποταγὴν εἰς τοὺς νόμους καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τὰς ἐπιτετραμμένας τὴν τούτων ἐκτέλεσιν καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰρηνικῶς εἰς τὴν ἑστίαν του. Τοιουτοτρόπως ἐλπίζω μετὰ βεβαιότητος, ὅτι θέλω ἰδεῖ ἐμαυτὸν ἀπηλλαγμένον τῆς θλιβερᾶς ἀνάγκης τοῦ νὰ κάμω νὰ καταδιωχθῶσι μὲ ὅλην τὴν αὐστηρότητα τῶν νόμων οἱ ταράττοντες τὴν κοινὴν ἡσυχίαν καὶ οἱ ἀποστάται. Εἴθε ἡ θεία πρόνοια νὰ εὐλογήσῃ τοὺς κοινοὺς ἡμῶν ἀγῶνας, καὶ νὰ εὐδοκήσῃ νὰ ἐπανακμάσῃ λαμπρότερον ὁ ὡραῖος οὗτος τόπος, ὅστις καλύπτει τὴν κόνιν τῶν μεγίστων ἀνδρῶν καὶ τῶν μεγίστων πολιτικῶν, τῶν ὁποίων οἱ ἀρχαῖοι χρόνοι ἀποτελοῦσι μίαν τῶν ὡραιοτέρων ἐποχῶν τῆς ἱστορίας, καὶ τοῦ ὁποίου τόπου οἱ κάτοικοι εἰς τοὺς τελευταίους καιροὺς ἀπέδειξαν εἰς τοὺς συγχρόνους των, ὅτι ὁ ἡρωϊσμὸς καὶ τὸ εὐγενὲς φρόνημα τῶν ἀθανάτων προγόνων των δὲν ἀπεσβέσθησαν ἀπὸ τὰς καρδίας των» (2).

Τὸ Ναύπλιον ὅλον περιέστη εἰς ἔκστασιν ἀγαλλιάσεως, ἀκοῦσαν τὰς ἐπαγγελίας ταύτας. Ὡς δὲ πᾶς ἐν γένει βασιλεὺς εὐχερέστατα δύναται νὰ ἐγκαινίσῃ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ὡς νέαν πολιτικοῦ βίου ἐποχήν, ἐν μέσῳ γενικῆς ἐμπιστοσύνης καὶ μακαριότητος, οὕτως ὁ δεκαεπτέτης βασιλεὺς Ὄθων προσείλκυσε διὰ μιᾶς τῶν ναυπλιέων τὰς καρδίας διὰ μόνης αὐτοῦ τῆς παρουσίας. Ἔκλινε μὲν ὀλίγον πρὸς

(1) Βλέπε τὸ κείμενον τῆς ὅλης προκηρύξεως ἐν τῇ Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως τοῦ 1833, Ἀριθ. 1. Σημ. τ. Μετ.

(2) Ἡ μετάφρασις αὕτη παραμορφώνει ἐνιαχοῦ τὸ γερμανικὸν πρωτότυπον· διετήρησα ὅμως αὐτὴν ὡς ἐπίσημον. Σημ. τ. Μετ.

τὰ ὄπισθεν τὸ μικρὸν αὐτοῦ σῶμα, καὶ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ οὔτε ὡραῖον οὔτε ἐπιβάλλον ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ· ἦν ὅμως κομψὸς καὶ ῥαδινὸς ἐπὶ τοῦ ἵππου, ἀνήγειρεν ἐνίοτε τὴν κεφαλήν, προσέβλεπεν εὐμενῶς καὶ ἐχαιρέτιζε δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ, ἡ νεανικὴ δὲ φαιδρότης καὶ ζωηρότης ἀνεπλήρουν πᾶν ἄλλο θέλγητρον.

«Ἀφ' ἧς στιγμῆς, διηγεῖται γερμανός τις περιηγητής (1), ἐπάτησεν ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, παρηκολούθησεν αὐτὸν ἡ χαρμόσυνος ἰαχὴ τοῦ λαοῦ μέχρι τῶν πυλῶν τῆς καθέδρας τοῦ βασιλείου του, καὶ ἡ ἰαχὴ αὕτη παρετάθη μέχρι βαθείας νυκτός, τῆς πρώτης ἴσως καθ' ἣν ἀπὸ πολλῶν ἀλγεινῶν ἐτῶν μυριάδες ἑλλήνων κατεκλίθησαν φαιδροὶ καὶ ἀμέριμνοι. Τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐκείνην ἡμέραν εἶδον πολλὰς πωγωνοφόρους μορφὰς ὑγρὰς ἐκ δακρύων, ἅτινα ἦσαν πολὺ ἐκφραστικώτερα ἢ μεμελετημέναι προσφωνήσεις, θριαμβικαὶ ἁψῖδες καὶ ἐπιβεβλημέναι φωτοχυσίαι. Εἴθε ἡ ἐντύπωσις τῆς ἀνεπιλήστου ἐκείνης ἡμέρας ἐξακολουθήσῃ διαρκῶς ἐπιδρῶσα ἐπὶ τοῦ εὐπαθοῦς μὲν ἀλλὰ καὶ εὐτραπέλου πνεύματος τῶν ἑλλήνων!»

Καὶ ἀληθῶς· σύμπαν τὸ πλῆθος, ἔνθουν καὶ μακάριον ἐξ ἐμπιστοσύνης, συνωθεῖτο περὶ τὸν Ὄθωνα, καὶ εὐτυχὴς ἐλογίζετο πᾶς ὁ δυνάμενος νὰ ψαύσῃ μόνον τὰ ἐνδύματά του ἢ τὴν ἱπποσκευὴν αὐτοῦ. Μητέρες ἀνέτεινον πρὸς αὐτὸν τὰ τέκνα των ἀπὸ τῆς ἀγκάλης, ὑπερχαρεῖς ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔμελλε νὰ δημιουργήσῃ εὐήμερον εἰς τὰ νήπια βίον. Ἐκ βάθους καρδίας ἀνεδίδοντο εἰλικρινεῖς εὐχαὶ ὑπὲρ μακρᾶς καὶ αἰσίας κυβερνήσεως τοῦ βασιλέως Ὄθωνος τοῦ πρώτου. Ὅ,τι δὲ ὁ μονάρχης ἐπηγγέλλετο ἐν τῇ προκηρύξει του, τουτέστι ταφὴν καὶ λήθην τοῦ παρελθόντος, εἶχεν ἤδη συντελεσθῆ. Ἀναρχία καὶ τάξις συνδιηλλάγησαν· ἕλληνες δὲ καὶ βαυαροί, χωρικοὶ καὶ στρατιῶται, πελοποννήσιοι, ῥουμελιῶται καὶ νησιῶται ἐνηγκαλίζοντο ἀλλήλους, ὀλβίως ἐπὶ φαιδρῶν ἐλπίδων ὀχούμενοι. Λαμπρὸν προεμηνύετο τὸ μέλλον εἰς τὴν ἀναγεννηθεῖσαν Ἑλλάδα, καὶ βαυαροὶ ποιηταὶ ἔψαλλον:

(1) Ἐπιστολὴ αὐτοῦ τῆς 6 Φεβρ. 1833. Χειρόγρ.

«Ὦ ἥλιε τῆς Βαυαρίας, ἔνδοξε
τῶν Βιττελσβάχων ῥίζα! καὶ σὺ ἥλιε
νέας Ἑλλάδος, Βιττελσβάχων βλάστημα!..
Φωτίζετ' αἰωνίως τοὺς πλανήτας σας,
ὦ ζωηφόροι θάλπους καὶ φωτὸς πηγαί!»

Ἀλλ' ὁ διθύραμβος ἐψάλλετο προώρως.

Ὑπῆρχεν ἀνάγκη πάσης τῆς πείρας καὶ τῆς σκοπίμου καὶ τελεσφόρου δυνάμεως ὡρίμου ἀνδρός, ὅπως διὰ προσφόρου διανοίας τακτοποιηθῇ ἡ κληρονομία, ἣν κατέλειπον τὸ χάος καὶ ἡ ἀναρχία τοῦ **1832**. Ἄωρος ὅμως νεανίας ἔμελλεν ἀναγκαίως νὰ γείνῃ ἕρμαιον ἀντιμάχων ἐπιρρόων καὶ τῶν φιλοδόξων ἐκείνων ὀρέξεων, αἵτινες εἶχον ἐργασθῇ ἀκριβῶς, ὅπως περιστοιχίσωσι τὴν ἀναγκαίως ὑποτελῆ ἀνηλικιότητα τοῦ νεαροῦ ἡγεμόνος. Ἂν δὲ ὁ Κυβερνήτης ἐπεθύμει νὰ ἀναθρέψῃ τὸν μέλλοντα τῆς Ἑλλάδος βασιλέα, ὅπως προσοικειωθῇ αὐτὸν καὶ διαιωνίσῃ τὴν καποδιστριακὴν κυβέρνησιν, τί τούτου ἄλλο ἐσκόπουν τὰ μέλη τῆς ἀντιβασιλείας, οἱ «εἰς θέσεις ἐμπιστοσύνης καὶ ἰσχύος ταχθέντες ἰδιῶται,» ὡς ἀπεκάλει αὐτοὺς ὁ λόρδος Πάλμερστων;

Ἦν λυπηρὸν ἐν γένει αὐτὸ τοῦτο μόνον τὸ γεγονός, ὅτι ὑπῆρξεν ἀναγκαία ἀντιβασιλεία, καὶ ὅτι ἀπεφασίσθη τοιαύτη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Μαΐου τοῦ **1832**. Καθότι αὐτὸς μόνος ὁ ἐπί τινα χρόνον χωρισμὸς τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς αἴγλης τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τῆς ἐνασκήσεως τῶν βασιλικῶν δικαιωμάτων ἠλάττωσε τὸ γόητρον αὐτῆς παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ. Ταχέως ἤρξατο ἐκφραζομένη δυσμενῶς καὶ δυσπίστως ἡ κοινὴ γνώμη, καὶ ἡ βραχεῖα ἀγαλλίασις ἐπὶ τοῖς ἀποβατηρίοις τοῦ νεαροῦ βασιλέως ἐμετριάσθη καὶ συνεκαλύφθη. Κατεπολεμεῖτο δὲ ἡ ἐκλογὴ τῶν προσώπων, ἅτινα οὐδόλως ἦσαν πρόσφορα ὅπως αὐξήσωσι τὴν αἴγλην τῆς μοναρχίας. Καὶ εἶχε μὲν ὑποσχεθῇ ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος, ὅτι «τὰ εἰς τὸ ὑψηλὸν ἐκεῖνο ἔργον κληθησόμενα πρόσωπα ἔμελλον νὰ ἐκλεχθῶσιν ἐκ μετριοπαθῶν μὲν ἀνδρῶν ἀλλ' ὀπαδῶν ὅμως τῶν συνταγματικῶν ἰδεῶν (1).» Πολλῆς ὅμως ἀνησυχίας ἀφορμὴν παρεῖχε δήλωσίς τις τῶν πληρεξουσίων τῶν τριῶν προστατίδων Δυνάμεων, καθ' ἣν: «Ἀφ' ἧς στιγ-

(1) Συνημ. εἰς τὸ Πρωτόκολ. Α τῆς 24 Ἀπρ. 1832.

μῆς ὠρίσθη, ὅτι διαρκούσης τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ βασιλέως τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν θέλει ἀσκεῖ τὸ συμβούλιον τῆς ἀντιβασιλείας καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν, ἐννοεῖται φυσικῶς καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι τὸ συμβούλιον τοῦτο θέλει ἐκπληροῖ τὰ διοικητικά του καθήκοντα καθ' ὃν τρόπον νομίζει συμφερώτατον καὶ ὠφελιμώτατον (1).»

Ὁ διορισμὸς τῆς ἀντιβασιλείας εἶχεν ἐπὶ μακρὸν ἀναβληθῆ, καί τοι ἐν Ἑλλάδι ἦν λίαν ἀμήχανος ἡ τῶν πραγμάτων κατάστασις. Ἐπίσημοι ἀπολογηταὶ ἀπέδωκαν τοῦτο «εἰς ἀτυχῆ τῶν περιστάσεων σύμπτωσιν, καθ' ἣν τὰ μέλλοντα ν' ἀποφασίσωσι περὶ τοῦ πράγματος πρόσωπα εὑρέθησαν μακρὰν ἀλλήλων, καὶ ἀνάγκη ἐπομένως παρέστη ἀνταποκρίσεως μεταξὺ τῆς παρὰ τὴν Νεάπολιν Ἰσχίας, ὅπου εὐαρέστους διῆγον ὥρας ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος καὶ ὁ Ἅϊδεκ, τοῦ κτήματος Τὸϋπλιτζ, ὅπου διέμενεν ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργός, καὶ τοῦ κτήματος Ἔγκ, ἐν ᾧ διέτριβεν ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ.» Ἀληθῶς δὲ τὸ περὶ προσώπων ζήτημα ἐλύθη μόνον κατ' αὐλικοὺς συνδυασμοὺς καὶ ἐξ αὐλικῶν ἰδεῶν, ὁποῖαι συνήθως ἐπικρατοῦσι προκειμένης διπλωματικῆς τινος μεταβολῆς. Μόλις δὲ τὴν ἐπέτειον τοῦ ὀνόματος τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, 30 Σεπτεμβρίου 1832, κατωρθώθη νὰ συστηθῇ προσωρινῶς καὶ τὴν 10 Ὀκτωβρίου τέλος ὁριστικῶς τὸ μετὰ τοσούτου κόπου συγκροτηθὲν νέον ἐκεῖνο σῶμα. Διὰ διατάγματος τῆς 5 Ὀκτωβρίου διώρισεν ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος, «μέλη τῆς ἀντιβασιλείας τὸν πρώην ὑπουργὸν τῆς Βαυαρίας καὶ σύμβουλον τοῦ κράτους κόμητα Ἰωσὴφ Λουδοβῖκον Ἄρμανσπεργ, τὸν καθηγητὴν Δρα Λουδοβῖκον Μάουρερ καὶ τὸν ὑποστράτηγον Ἅϊδεκ, δυνάμει τῆς ἀπονεμομένης εἰς αὐτὸν ἐξουσίας, ὡς πατέρα καὶ συμβαλόμενον, ὑπὸ τῆς ἐν Λονδίνῳ συνθήκης.» Συνάμα δὲ ὡρίζετο ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ πρόεδρος τῆς ἀντιβασιλείας καὶ ὁ πρεσβευτικὸς σύμβουλος Ἄβελ μέτοχος τῶν ἔργων αὐτῆς ἤτοι παραπληρωματικός.

Τὸν κόμητα Ἄρμανσπεργ ἀνήγγελλε φήμη δημοσίου ἀνδρὸς μεγάλως μεμορφωμένου. Ἐλέγετο μάλιστα ὅτι εἶχε φιλελεύθερον τὸ

(1) Ἀπόσπασμα ἐμπιστευτικῆς Ἀνακοινώσεως τῶν τριῶν πληρεξουσίων πρὸς τὸν τῆς Βαυαρίας. Συνημ. F εἰς τὸ πρωτόκολλον τῆς συνεδριάσεως τῆς 26 Ἀπριλίου 1832.

φρόνημα, καὶ ὅτι ἕνεκεν αὐτοῦ εἶχεν ἀπολέσει τὴν θέσιν ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν ἐν Βαυαρίᾳ.

Τὰ βαυαρικὰ συμβούλια ἐξέφραζον δημοσίᾳ τὴν εὐαρέσκειαν αὐτῶν ἐπὶ τῇ οἰκονομικῇ του διοικήσει, πλὴν δὲ τῶν φιλελευθέρων γερμανικῶν φύλλων ἔψαλλον ἐνίοτε καὶ ἀγγλικαὶ καὶ γαλλικαὶ ἐφημερίδες τὸν πανηγυρικόν του. Ἦσαν τότε καιροί, καθ' οὓς ἤρκει μόνη ἡ πρὸς τὰς δυτικὰς Δυνάμεις συμπάθεια ὅπως περιβάλῃ τινὰ τὴν αἴγλην τοῦ φιλελευθέρου. Εἰς πολλοὺς δὲ τῶν γηραιῶν γερμανῶν πολιτικῶν αἱ λέξεις «ἀγγλιστὴς» ἢ «γαλλιστὴς» ἐσήμαινον «ὕποπτος φιλελευθέρων ἰδεῶν.» Ἄν τις, εἰς τὰ φαινόμενα ἀρκούμενος, θεωρήσῃ ὡς φιλελευθερίαν φράσεις εὐήχους καὶ γενικὰς συμπαθείας ὑπὲρ τῆς «εὐημερίας τοῦ λαοῦ,» ἠδύνατο βεβαίως καὶ ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ νὰ κληθῇ φιλελεύθερος. Πρὸς τούτοις ὁ κόμης ἦν ἄνθρωπος τοῦ κόσμου, ὡς λέγεται, καὶ ἄψογος ὡς πρὸς τοὺς τύπους τῆς ἐθιμοταξίας, ἐπεδείκνυε δὲ προστατευτικὸν ὑπὲρ τῆς καλλιτεχνίας ζῆλον, ἁρμοδιώτατον εἰς θεράποντα τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου, καὶ διέπρεπεν ἐν ταῖς αἰθούσαις αὐτοῦ, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῆς κατὰ τὸν νεώτατον παρισινὸν συρμὸν ἐνδεδυμένης συζύγου του καὶ τῶν τριῶν ἐπίσης θιασωτίδων τοῦ συρμοῦ, ἐπιγάμων καὶ ἐρασμιωτάτων θυγατέρων του. Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ἀπήλαυεν ἐν μέσῳ τοιούτου κύκλου τῶν τῆς συναναστροφῆς θελγήτρων, ὧν ἐδίψα· ἔπαιζε τυφλομυῖαν καὶ στρόμβον καὶ ἐρωτολόγει μετὰ τῶν κυριῶν (1). Ἄν τις ὅμως ἔτρεπε τὸ βλέμμα ἐκ τῆς ἐπιφανείας εἰς τὴν οὐσίαν, κατεφαίνετο δυστυχῶς ὅτι ὁ κόμης οὐδεμίαν ἔννοιαν εἶχε τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ τόπου, τοὐναντίον δὲ μᾶλλον ἐκφανέστατον τὸ αἴσθημα τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὠφελείας. Ἐταύτιζε τὸ κράτος καὶ τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ προσωπικὸν συμφέρον, ἔπραττε δὲ τοῦτο ἀπαραλλάκτως ὡς ἐν ἀνωτέρᾳ τότε περιωπῇ ὁ πρίγκηψ Μέττερνιχ, μετὰ τοσοῦτον ἀξιοπρεποῦς ἀφελείας καὶ τοσαύτης ἀταράχου καὶ

(1) «Ἔρωτες καὶ ζηλοτυπίαι μεταξὺ τοῦ πρίγκηπος Ἄλτεμβουργ καὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ. Παιδιαὶ ἥκιστα ἁρμόζουσαι εἰς δεκαεπτέτη βασιλέα. Ὁ ἀγύρτης Ῥάκσαου ἔπαιζε παρὰ τῷ Ἄρμανσπεργ τυφλομυῖαν καὶ στρόμβον μετὰ τοῦ βασιλέως τὴν προτεραίαν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἠναγκάσθη νὰ ἀναχωρήσῃ ἕνεκα χρεῶν!» Ἔκθ. τοῦ Λούζη, τῆς 16 Μαρτ. 1834. Πρωσ. Ἀρχ.

ὑπερηφάνου πεποιθήσεως, ὡς πρᾶγμά τι ἀφ' ἑαυτοῦ ἐννοούμενον. Τὸ ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ συνταγματικὸν μέλι ἐφαρμακεύετο διὰ τοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ του δεσποτικοῦ ἐγωϊσμοῦ, τὰς φιλελευθέρους δ' αὐτοῦ ἐπαγγελίας διέψευδεν ἡ ἐν τῇ πράξει αὐθαιρεσία του.

Ἡ πολυμάθεια καὶ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἀξίωμα τοῦ δευτέρου τῆς ἀντιβασιλείας μέλους ἔπρεπεν ἴσως νὰ ἐπανορθώσωσι παρὰ τοῖς Ἕλλησι τὰ σφάλματα τῆς ἐπιπολαίου μορφώσεως τοῦ Ἄρμανσπεργ. Ὁ Μάουρερ ἐπραγματεύθη ἐν ὀγκώδει συγγράμματι περὶ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ὡς μέλους τῆς ἀντιβασιλείας, καὶ ἀπαντῶν εἰς κακοβούλους προσβολάς, ἀνέμνησεν ὅσας προσήνεγκε τῇ Ἑλλάδι ὑπηρεσίας διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν δημοτικῶν νόμων. Ὁ ἐπὶ τούτοις προσήκων αὐτῷ ἔπαινος δὲν δύναται βεβαίως νὰ μειωθῇ· ἀλλ' εἶνε ἀληθὲς οὐχ ἧττον, ὅτι ὡς μέλος τῆς ἀντιβασιλείας προσεπάθησε μὲν νὰ προαγάγῃ τὸ ἀγαθόν, κατέστησεν ὅμως πολλάκις ἔτι χείρονα τὰ γενόμενα λάθη διὰ τοῦ κύρους τῆς ἀκαδημαϊκῆς του παραστάσεως, διὰ τῆς αὐταρκείας καὶ βιαιότητος αὐτοῦ. Κατηγορεῖτο ὡς σχολαστικός, εὐερέθιστος καὶ ἀπότομος. Τὸ ὀξὺ καὶ λίαν τοῦ γελοίου παρατηρητικὸν βλέμμα τῶν ἑλλήνων δὲν διέφευγον αἱ ἀδυναμίαι τοῦ γερμανοῦ καθηγητοῦ, ὡς δὲν διέφυγον αὐτὸ αἱ τοῦ Θηρσίου· ἐνῷ δὲ πολλὰ τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ συνεχωροῦντο σφάλματα, διότι ἐπέβαλλεν οὗτος εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ ἐθάμβου διὰ τῆς στιλβούσης του ἐπιφανείας τὰ πλήθη, ὁ Μάουρερ ἐκρίθη τοσούτῳ αὐστηρότερον, ὅσῳ ὀλιγώτερον κατώρθου νὰ προσελκύῃ καὶ νὰ κερδαίνῃ διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ του. Ὅτε τὴν ά. Ἰουνίου 1835 ἐδωρήσατο τῷ ἑλληνικῷ λαῷ τὸ περὶ Ἑλλάδος σύγγραμμά του, δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ ὑποθέτῃ ὅτι κατέστη ποτὲ δημοτικὸς παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἐνῷ ἐν τοῖς διπλωματικοῖς κύκλοις πολλαχῶς εἶχον καταχριθῇ «τὸ ἀλαζὸν αὐτοῦ ἦθος» καὶ οἱ «ἄξεστοι τρόποι του.»

Κατὰ τὴν ἀντιδημοτικότητα ὑπερέβαλλεν αὐτὸν ἔτι ὁ κύριος Ἄβελ, ξηρὸς γραφειοκράτης, ὅστις ἄλλως διὰ τῆς πρακτικῆς αὐτοῦ πείρας πολλαχῶς ὑπερεῖχε τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ θεωρητικοῦ καὶ ὡδήγει αὐτόν, χωρὶς μηδ' αὐτὸς ὁ Μάουρερ νὰ τὸ συναισθάνεται. Ὁ Ἄβελ, ἐνεργῶν ὡς παραπληρωματικὸν τῆς ἀντιβασιλείας μέλος καὶ ὡς δεξιὰ χεὶρ τοῦ Μάουρερ, διήνυσεν ἐν Ἑλλάδι ἀξιολογωτάτας προκαταρ-

κτικὰς σπουδάς, προπαρασκευαστικὰς διὰ τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ ὑπὸ τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον διοίκησιν, τὴν διοίκησιν ἐκείνην γραφειοκρατικῆς αὐθαιρεσίας καὶ κληρικῆς μισελευθερίας, ἥτις ἐπὶ μακρὸν ὑπῆρξεν ἀπαίσιος εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῆς Βαυαρίας ἀνάπτυξιν.

Κατὰ τοῦ τρίτου τῆς ἀντιβασιλείας μέλους, τοῦ κυρίου Ἄϊδεκ, εἶχεν ὑποβάλει ὁ Θήρσιος, ὡς καὶ κατὰ τοῦ Εὔναρδ ἐπίσης, σοβαρὰς εἰς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον παραστάσεις. Εἶχε παραστήσει ἀμφοτέρους ὡς στερουμένους αὐτοτελείας καὶ ἀληθεῖς πολιτικοὺς πλαγγῶνας, μὴ δυναμένους νὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὸν φατριαστικὸν πειρασμόν. «Ὁ Εὔναρδ, ἔγραφε, καί τοι νομιζόμενος καὶ ἐνταῦθα ἔντιμος ἀνήρ, *οὐδέποτε* ἀπέδωκε γενικὸν λογαριασμὸν τῶν πλουσίων πόρων, οἵτινες ἐκ πάσης Εὐρώπης διέβησαν διὰ τῶν χειρῶν του εἰς τὴν Ἑλλάδα· συνδεδεμένος δὲ στενῶς καὶ ἐπὶ μακρὸν μετὰ τοῦ ἀτυχοῦς Κυβερνήτου, ἤθελε παραστῆ ἐνταῦθα ὡς ἄνθρωπος τῆς μερίδος του καὶ ταχέως ἀσπασθῆ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς προσπαθείας της. — Ὁ Ἄϊδεκ ὀνομάζεται μετ' ἐπαίνων δι' ὅσα ἔπραξεν ὑπὲρ τῆς διοικήσεως τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν τελωνείων, ἰδίως δὲ ἕνεκα τῆς ἀφιλοκερδείας καὶ τιμιότητός του· δὲν ἀπολαύει ὅμως δυστυχῶς τοῦ ἠθικοῦ ἐκείνου, πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ σεβασμοῦ, ὅστις πρέπει νὰ περιβάλῃ δημόσιόν τινα χαρακτῆρα, ὡς αὐτοῦ, καὶ ἐν δυσκόλοις μάλιστα καιροῖς. Πρό τινων ἔτι ἡμερῶν, λαλῶν διὰ μακρῶν καὶ λεπτομερῶς ἐν Ἄργει μετὰ τοῦ πρίγκηπος Δ. Ὑψηλάντου περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν ἔκτασιν, ἠρώτησα αὐτόν, ἂν θὰ ἦτο καλόν, καθ' ἣν περίπτωσιν ἤρχετο ὁ πρίγκηψ Ὄθων, νὰ συνοδεύσῃ αὐτὸν ἢ νὰ προηγηθῇ αὐτοῦ ὁ Ἄϊδεκ· «Οὔτε αὐτός, οὔτε ἄλλος τις ὅμοιός του,» ὑπῆρξεν ἡ οριστικὴ καὶ σαφὴς ἀπάντησις, συνοδευθεῖσα μάλιστα ὑπὸ σχολίων, ὧν παρακαλῶ τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα νὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀποσιώπησιν. Ὁ Δ. Ὑψηλάντης εἶνε ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν, τὴν περίνοιαν καὶ τὸ χρηστὸν τοῦ φρονήματος ὁ ὡραιότατος τῆς νέας Ἑλλάδος χαρακτήρ. Ἡ κρίσις αὐτοῦ εἶνε καὶ κρίσις τῶν ὁμοίων του· ἀδύνατον δὲ εἶνε νὰ κερδήσῃ τις ἐνταῦθα οἷος δήποτε τὴν ὑπόληψιν ἣν ἅπαξ ἀπώλεσε.»

Μάτην ὅμως, καί τοι δικαίως, παρῄνεσεν ὁ Θήρσιος. Μακρὰ γνωριμία τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων δὲν ἀπέτρεψε τὸν στρατη-

γὸν Ἄϊδεκ τῆς εἰς τὰς φατριαστικὰς ἐν Ἑλλάδι σκευωρίας περιπλοκῆς. Ὅσον δ' εὐεξήγητος ἦτο ἡ εἰς τὴν σπουδαίαν προσωπικότητα τοῦ κόμητος Ι. Καποδιστρίου ὑποταγή του, τόσον τοὐναντίον ὀλίγα ἠδύνατό τις νὰ προσδοκᾷ ἀγαθὰ ἐκ τῶν συμπαθειῶν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐπιγόνους τοῦ Κυβερνήτου καὶ τῆς πρὸς τοὺς ναπαίους ἀφοσιώσεώς του. Αἱ κλίσεις αὐτοῦ πολλαχῶς καθίσταντο ἐμπόδιον εἰς τὴν ἐπίσημόν του ἐνέργειαν, καὶ πάντες οἱ ἐγγύτερον αὐτὸν γνωρίζοντες ἐφοβοῦντο δικαίως, ὅτι αἱ περὶ ἀλλότρια διατριβαί του, ὁ ἔρως αὐτοῦ πρὸς συλλογὴν ὀστρέων καὶ κογχυλίων, ἰδίως δὲ αἱ ζωγραφικαί του ἀσχολίαι δὲν ἤθελον ἐπιτρέπει αὐτῷ ἐνδελεχῆ ἐργασίαν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του. Ἔκθεσίς τις τοῦ πρώσου πρεσβευτοῦ ἀπεκάλει τὸν Ἄϊδεκ «κακὸν τῆς Ἑλλάδος δαίμονα, ἄπιστον δὲ καὶ νωθρὸν ἄνθρωπον, μισήσαντα τοὺς ἕλληνας.»

Καί τοι ὅμως πολλαχῶς ἤδη κατεκρίνετο ἡ ἐκλογὴ τῶν προσώπων, εἰς ἃ ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος εἶχεν ἐμπιστευθῆ τὴν πολιτικὴν τοῦ υἱοῦ του κηδεμονείαν, οὐχ ἧττον οἱ προσωπικοὶ οὗτοι λόγοι ἦσαν πάντη δευτερεύοντες ἀπέναντι τοῦ κυρίου ζητήματος, ἂν δηλαδὴ ἄνθρωποι τοσοῦτον διαφόρου φύσεως ἤθελον συμφωνήσει καὶ ἐργασθῆ ἀπὸ κοινοῦ ὡς ἓν ὀργανικὸν σῶμα.

Εὐθὺς ἀμέσως κατὰ τὸν ὁρισμὸν τῆς ἁρμοδιότητος τῆς ἀντιβασιλείας κατεφάνησαν αἱ δυσχέρειαι, αἵτινες ἠδύναντο νὰ γεννήσωσιν ἔριδας, καὶ προσπάθεια κατεβλήθη πρὸς ἐξομάλυνσιν αὐτῶν. Τὰ μέλη τῆς ἀντιβασιλείας εἶχον ἐξισωθῆ ὡς πρὸς τὰ δικαιώματά των, καὶ τούτου ἕνεκεν ἀκριβῶς εἶχε συσηθῆ τριμελὴς ἡ ἀντιβασιλεία. Ἀπένειμε μὲν ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος τὸν τίτλον τοῦ προέδρου εἰς τὸν Ἄρμανσπεργ, ὅστις μεγάλην εἰς τοῦτο ἀπέδιδε σημασίαν· ἀλλὰ τὸ γεγονὸς αὐτὸ τοσοῦτον ἐπουσιῶδες ἐκρίθη, ὥστε, ὡς παρατηρεῖ ὁ Πάρις εἰρωνικῶς, ἡ πρώτη περὶ αὐτοῦ ἀγγελία ἐν τῇ ἐπισήμῳ βαυαρικῇ ἐφημερίδι κατεχωρίσθη ὑπὸ τὸν τίτλον: «Παροράματα.» Πρὸς ἀπόδειξιν δέ, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας οὐδαμῶς ἐσκόπει νὰ περιβάλῃ διὰ εὐρυτέρων δικαιωμάτων τὸν πρόεδρον τῆς ἀντιβασιλείας, ἐν τῇ Ε'. παραγράφῳ τῶν ἀπὸ 23 Ἰουλίου 1832 ὁδηγιῶν περιείχοντο ταῦτα: «Τὸ συμβούλιον τῆς ἀντιβασιλείας θέλει ἀποφασίζει ἐν πάσῃ κυβερνητικῇ ὑποθέσει κατὰ πλειονοψηφίαν, καὶ τὰ

διατάγματα αὐτῆς θέλουσι φέρει τὰς ὑπογραφὰς πάντων τῶν μελῶν. Τὸ μέλος δ' ἐκεῖνο, εἰς ὃ ἀνετέθη παρ' ἡμῶν ἡ προεδρεία, θέλει διευθύνει τὰς συνεδριάσεις, τηρεῖ τὴν σφραγῖδα τοῦ κράτους καὶ ὑπογράφει τὰ πρωτόγραφα τῶν ἀποφάσεων. Τὸ προεδρεῦον μέλος θέλει ἐπίσης ἐκπροσωπεῖ τὴν ἀντιβασιλείαν ἀπέναντι τῶν πρέσβεων καὶ τῶν ἄλλων πρακτόρων τῶν ξένων αὐλῶν καὶ ἀλληλογραφεῖ πρὸς αὐτούς, ἐπιφυλασσομένου ὅμως πάντοτε εἰς τὸ τῆς ἀντιβασιλείας συμβούλιον τοῦ δικαιώματος τῆς περὶ τῶν ἀντικειμένων τούτων ἀποφάσεως.» Ἐκ τοιούτων ὁρισμῶν ἔμελλε νὰ προκύψῃ ἡ ἁρμονικὴ σύμπραξις τῆς ἀντιβασιλείας· πολὺς ὅμως παρῆλθε χρόνος, πρὶν ἢ ἐκδηλωθῇ ἐνέργειά τις οἱαδήποτε τῶν κυρίων αὐτῶν.

Μετὰ καχυπόπτου περιεργείας εἶχε παρατηρηθῇ ἡ ἐν Μονάχῳ ἐργασία των. Πολλαὶ αὐτῶν συνεδριάσεις συνεκροτήθησαν ἐκεῖ· ἐπειδὴ δὲ ὁ κενὸς χῶρος μεγάλου μεγάρου ἐπληρώθη γραφείων καὶ γραφέων, φόβος ὑπῆρξε μὴ ἡ πολυγραφία μεταφυτευθῇ καὶ εἰς τὸ τῆς Ἑλλάδος ἔδαφος. Πολλοῦ ὑπάρχοντος πλήθους ἀέργων νέων ἐν Βαυαρίᾳ, ὧν ἥ τε θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ μόρφωσις ἦν πρόσφορος εἰς χρησιμοποίησιν, οἵτινες ὅμως ὀλίγας εἶχον ἐλπίδας νὰ τύχωσι θέσεων ἐν τῇ δημοσίᾳ βαυαρικῇ ὑπηρεσίᾳ, εἰς τὴν θέλησιν τῆς ἀντιβασιλείας ἀπέκειτο νὰ πληρώσῃ δι' ἱκανοτήτων πάντας τοὺς κλάδους τῆς ἑλληνικῆς ὑπηρεσίας. Δὲν ἦτο δὲ βεβαίως δυνατὸν νὰ προσδοκᾷ τις, ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἤθελον εὑρεθῇ ἀρκοῦντες οἱ ἱκανοὶ πρὸς διαχείρησιν ἀνωτέρων δημοσίων λειτουργημάτων. Ἀλγεινὴν ἑπομένως προὐξένησεν ἔκπληξιν, ὅτι ἡ ἀντιβασιλεία ὀλίγους μόνον διώρισε, καὶ τούτους οὐδαμῶς διακρινομένους ἐπὶ γνώσεσι καὶ ἱκανότητι, ἐνῷ ἀνάγκη ἀκριβῶς ὑπῆρχε νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς βαρβαρότητος καὶ οἰκειωθῇ βαθμηδὸν πρὸς τὸν δυτικὸν πολιτισμὸν χώρα ἀπ' αἰώνων κακῶς διοικουμένη καὶ ξένη διαμείνασα πρὸς πᾶσαν βελτίωσιν (1).

Πρὸ παντὸς ὑπῆρχεν ἀνάγκη σπουδῆς καὶ ταχύτητος. Ἦν δ' ἀληθῶς ἀκατανόητον, τίνος ἕνεκεν ἡ ἀντιβασιλεία, ἀφοῦ ὁ σχηματισμὸς αὐτῆς εἶχεν ἤδη παραταθῇ πέραν τοῦ προσήκοντος, κατέτριψεν ὀκτὼ

(1) Κατὰ χειρογράφους σημειώσεις τοῦ συνταγματάρχου Βέχ, ὧν τὴν ἀνακοίνωσιν ὀφείλω εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ ἀρχειοφύλακος κυρίου Βὲχ ἐν Καρλσρούῃ.

μῆνας ἐν Μονάχῳ, ἐνῷ ἐπεῖγον εἶχε καθῆκον νὰ φέρῃ τὴν τάξιν εἰς Ναύπλιον. «Φαίνεται νῦν,» ἔγραφε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1832 ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσσελρωδ (1), «ὅτι ἡ παρουσία μόνη τῆς ἀντιβασιλείας δύναται νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰ σπαράσσοντα τὴν Ἑλλάδα δεινά.» Ἀντὶ ὅμως νὰ σπεύσωσιν εἰς Ἑλλάδα διὰ τῆς συντομωτέρας ὁδοῦ, περιῆλθον οἱ κύριοι ἀντιβασιλεῖς τὴν Ἰταλίαν ἐν πάσῃ ἀνέσει καὶ πολλῇ δαπάνῃ, συνοδευόμενοι ὑπὸ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν. Ὁ κύριος Μάουρερ δικαιολογεῖ τὴν βραδύτητα, λέγων ὅτι ἡ ἀντιβασιλεία εἶχεν ἀνάγκην πρὸς ἀναχώρησιν αὐτῆς ςρατοῦ καὶ χρημάτων.

Ἦν ὅμως ἆρά γε ἀπολύτως ἀδύνατον εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν νὰ προηγηθῇ εἰς Ἑλλάδα τοῦ βαυαρικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ βασιλέως; Δὲν ἠδύνατο ἆρά γε νὰ ςηριχθῇ κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ εὑρισκομένων γάλλων, καὶ τῶν χρηματικῶν μέσων ἅτινα ἡ μεγαθυμία τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου προκατέβαλεν ἀπέναντι τοῦ δανείου; Ἐδῶ βεβαίως παρίσταται ὕποπτόν τι καὶ δυσεξήγητον. «Ἓν αἴσθημα,» γράφει ὁ πρῶσος πρεσβευτής (2), «εἶνε κοινὸν εἰς πάντα τῆς ἀντιβασιλείας τὰ μέλη, καὶ τὸ αἴσθημα τοῦτο, ὅπερ εἰς οὐδένα ἀποκρύπτουσιν, εἶνε ἡ βαθυτάτη αὐτῶν δυσαρέσκεια κατὰ τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας. Τὰ κατὰ τοῦ ἡγεμόνος δὲ τούτου παράπονά των, συγκεφαλαιούμενα ἰδίως εἰς τοῦτο, ὅτι δὲν παρέσχεν εἰς τὸν υἱόν του Ὄθωνα ὅσα εἶχεν ὑποσχεθῇ χρηματικὰ καὶ ὑλικὰ ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ βοηθήματα, ἐξέθηκαν δι' ἐγκυκλίου διακοινώσεως, ἥτις, συντεταγμένη δι' ὕφους ἥκιστα μεμετρημένου, ἐστάλη μικρὸν πρὸ τῆς ἀφίξεώς μου εἰς τοὺς ξένους πρέσβεις ἐξ ὀνόματος τῆς ἀντιβασιλείας, ἀφορμῆς δοθείσης ἔκ τινων ἐξηγήσεων ὡς πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν γάλλων ἐκκένωσιν τῆς Πελοποννήσου.»

Τῆς ἀνθρωπίνης ταύτης ἀδυναμίας τοῦ ἐστεμμένου φιλέλληνος δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ μνημονεύσῃ ὁ Μάουρερ ἐν τῷ βιβλίῳ του. Ἀντὶ ὅμως ν' ἀναλίσκεται ἡ ἀντιβασιλεία εἰς κρύφιον χόλον κατὰ τῆς φιλαργυρίας τοῦ ἡγεμόνος της, καὶ νὰ προέρχηται εἰς λίαν δυσαρέςους συζητήσεις περὶ τῆς πασιγνώςου γλισχρότητος καὶ κυ-

(1) Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσελρωδ, 13 Σεπτεμ. 1832.
(2) Ἔκθ. τοῦ Λούζη, τῆς 27 Δεκεμβρ. 1833. Παράρτ. Πρωσ. Ἀρχ.

μινοπριστίας τῶν κυρίων Ῥότσχιλδ, ἔπρεπε μᾶλλον νὰ τολμήσῃ τὴν καὶ χωρὶς χρημάτων εἰς Ἑλλάδα κατάβασιν, ὅπως διὰ γοργῆς καὶ θαῤῥαλέας ἐνεργείας προλάβῃ τὴν ἐν Ἄργει αἱματηρὰν σύγκρουσιν τῆς 16 Ἰανουαρίου 1833, καὶ περιποιήσῃ ἐκ προοιμίων τὴν εὔνοιαν τῶν πνευμάτων εἰς τὸν νεαρὸν βασιλέα.

Οἱ ἀντιβασιλεῖς ὅμως οὔτε προμηθεῖς ἦσαν, οὔτε ὁμόφωνον εἶχον τὴν θέλησιν, οὔτε τὴν ἀπόφασιν ταχεῖαν. Ὅτε δὲ τέλος ἐκίνησαν, ὡμοίαζον πρὸς τοὺς ἱσπανούς, ἀπερχομένους ὑπὸ τὸν Κολόμβον πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ κατάκτησιν τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ἀγνοοῦντας ἐν τούτοις τήν τε γλῶσσαν καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ νέου κόσμου.

Οὕτω δὲ οἱ ἰδεοβάμονες ἐκεῖνοι γερμανοὶ πολιτικοί, οἵτινες ἐντελῶς ἀπαράσκευοι ἀπέβαινον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλγεινὴν εὐθὺς ἀμέσως ᾐσθάνθησαν τὴν ἀφύπνωσιν καὶ ἀπογοήτευσιν αὐτῶν ἐνώπιον τῆς πραγματικότητος ἣν ἀπήντησαν καὶ «τῆς φοβερᾶς καὶ παντελοῦς ἀπογνώσεως τῆς χώρας.» Ὁ κύριος Μάουρερ φρικτὴν ἀληθῶς διέγραψε τὴν εἰκόνα «τῆς καταστροφῆς, ἐρημώσεως καὶ ῥυπαρίας» ἥτις παρέστη εἰς τῶν νεηλύδων τὰ ὄμματα.

Ἰσχυρίζεται μέν, ὅτι ἡ ἀντιβασιλεία δὲν ἀπεθαῤῥύνθη, ὅτι αὐτός τε καὶ οἱ συνάδελφοί του «ἐν πάσῃ αὐτῶν πράξει ἀνέπλαττον τοιαύτην τὴν Ἑλλάδα, οἵα ἦτό ποτε ἰσχυρὰ καὶ μεγάλη, ὅτι παρέβλεπον τὸν στενὸν χῶρον, ἐν ᾧ εἶχε περιορισθῇ ἡ Ἑλλάς, καὶ δι' ὅλων αὐτῶν τῶν μέτρων εἰργάζοντο πρὸς τὸ μεγαλεῖον, τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν αὐτοτέλειαν τῆς ἑλληνικῆς ἐθνικότητος.»

Τοιοῦτος ὅμως ἀφελὴς αὐτοπανηγυρισμὸς ἦν πρόσφορος μόνον, ὅπως προκαλέσῃ τὰ χλευαστικὰ σχόλια παντὸς σκεπτικοῦ παρατηρητοῦ. Ὁ Ἐῤῥῖκος Ἅϊνε λέγει που, ὅτι ὁ γερμανὸς σοφὸς εἶνε πάντοτε ἕτοιμος νὰ δημιουργήσῃ μίαν καμηλοπάρδαλιν ἐκ τῶν μυχῶν τῆς φιλοσοφικῆς του συνειδήσεως. Οὕτω δὲ πράγματι ὁ κύριος Μάουρερ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἀντιβασιλείας μέλη ἦσαν ἕτοιμοι νὰ δημιουργήσωσιν ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐκ τοῦ βάθους τῶν ἰδεῶν αὐτῶν τὴν Ἑλλάδα, ἧς οὐδ' ἐμάντευον ἔτι τὴν ἀληθῆ καὶ συγκεκριμένην κατάστασιν. Ἀναγκαίως λοιπόν, ἅμα ἐπιστάσης τῆς πραγματοποιήσεως τῶν θεωριῶν αὐτῶν, ἔπρεπε νὰ προσδοκῶσιν οὗτοι προσκόμματα, λάθη, καὶ διαρκῆ ἀβεβαιότητα. Ὅσον δ' ἐπιμελῶς καὶ ἂν ἐφαίνετο

ἡ ἀντιβασιλεία ἀσχολουμένη περὶ τὴν διοργάνωσιν τῆς χώρας, οὐδ' ἴχνος ἔτι κατεδείκνυτο ἀποτελεσματικῆς τινος ἐνεργείας. Ὁ γενικὸς πρόξενος Γρόπιος γράφει τὸν Μάρτιον τοῦ 1833: «Ἡ ἀντιβασιλεία ἀσχολεῖται καθ' ὁλοκληρίαν περὶ τὴν διοργάνωσιν τῆς χώρας, οὐδὲν ὅμως ἔτι προῆλθεν εἰς φῶς.» Καὶ ὡμολόγει μὲν ὁ Γρόπιος, ὅτι τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον εἰργάζετο νυχθημερὸν ὑπὸ τὸν Τρικούπην· ἀλλὰ μετὰ τρεῖς ἔτι μῆνας ἀνέγραφον μετὰ λύπης αἱ αὐστριακαὶ ἐκθέσεις (1), ὅτι λίαν βραδέως προέβαινεν ἡ διοργάνωσις τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἀπαισιοδοξία, ἣν ἔπασχεν ἡ ἀντιβασιλεία, παρέλυεν, ἐννοεῖται, ἀναγκαίως πᾶσαν γοργὴν καὶ τελεσφόρον ἐνεργητικότητα.

Ἡ κατάστασις οὐχ ἧττον τοῦ τόπου οὐδαμῶς ἦτο τοσοῦτον φοβερὰ καὶ ἄπελπις, ὡς ἐφρόνουν οἱ ἀντιβασιλεῖς. Ὑπὲρ πάσας τῆς Ἑλλάδος τὰς κυβερνήσεις, ἡ ἀντιβασιλεία εἶχε τὴν εὐχερεστάτην ἐνώπιον αὐτῆς ἀποστολήν, πολὺ δὲ πάντως εὐχερεστέραν τῆς τοῦ Κυβερνήτου Ι. Καποδιστρίου, ἢ τῆς τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, ὅτε τὴν ά. Ἰουνίου 1835 παρέλαβεν οὗτος τὴν κληρονομίαν τῆς ἀντιβασιλείας. Ἡ ἀντιβασιλεία ἔφερε μεθ' ἑαυτῆς ἠσκημμένον καὶ πειθαρχοῦντα στρατὸν καὶ χρήματα τοῦ δανείου τῶν 60 ἑκατομμυρίων· τοῦ πλεονεκτήματος δὲ τούτου ἐστεροῦντο αἱ προγενέστεραι κυβερνήσεις. Ὁ λαὸς εἶχε βαρυνθῇ νὰ ἦνε ἕρμαιον τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν αὐτοῦ δυναστῶν, ἐπόθει δὲ νὰ ἐξέλθῃ τῆς διαρκοῦς ἀναρχικῆς τροχιᾶς καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς ἀσφαλῆ τινα καὶ ἀμετακίνητον κυβέρνησιν. «Μετὰ πολλῆς τῆς ἐγκαρτερήσεως ὑποστὰς τὰς τελευταίας φατριαστικὰς σκευωρίας (2),» ὑπεδέξατο τὸν βασιλέα μεθ' ὑπερχειλίζοντος ἐνθουσιασμοῦ καὶ μετ' ἐμπιστοσύνης τοὐλάχιστον τὴν ἀντιβασιλείαν.

Ἔκθεσίς τις τῆς πρωσικῆς πρεσβείας, τῆς 29 Νοεμβρίου 1833, ἐγκωμιάζει τὸ ἀγαθόν, γλυκὺ καὶ ἤρεμον ἦθος τοῦ λαοῦ. «Πᾶσα ἡ τοσοῦτον καταλαληθεῖσα τῶν ἑλλήνων πονηρία περιορίζεται, καθ' ἃ μοὶ ἐβεβαίωσαν, εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτῶν, ὅπως ἀπατῶσιν ἐν ταῖς

(1) Τῆς 10 Ἰουνίου, 1833.

(2) Ἔκθεσις τοῦ αὐστρ. προξένου Βάλλεμπουργ ἐκ Σύρου, Φεβρ. 1833.

συναλλαγαῖς πρὸς ἀπολαβὴν ἀσημάντου κέρδους. Ἄλλως εἰσὶν ὑπηρετικοί, προσηνεῖς καὶ λίαν περιποιητικοὶ πρὸς τοὺς ξένους. Ἡ προσωπικὴ καὶ κτηματικὴ ἀσφάλεια εἶνε πληρεστάτη, καὶ δύναταί τις ἀμέριμνος ν' ἀφήσῃ τὰς θύρας του ἀνοικτάς. Ἡ ἐν ταῖς οἰκίαις κλοπὴ εἶνε σχεδὸν ἄγνωστος ἐνταῦθα.»

Ὁ τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας ἀκόλουθος Πάρις ἔγραφε τὰ ἑξῆς: «Ἡ ἡσυχία οὐδαμοῦ ἐταράχθη· αἴσθημα δὲ ἐμπιστοσύνης καὶ ἐλπίδος ἐνεψύχου τὸ ἔθνος ὁλόκληρον. Καὶ αὐτὴ τῆς ἀναρχίας ἡ ἀνάμνησις εἶχεν ἐκλείψει, ὁ ἄνθρωπος δέ, ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ προείπῃ τὴν ἐπάνοδον τῶν ἀτυχημάτων,ἅτινα ἔμελλον ἐντὸς ὀλίγου νὰ ἐνσκήψωσιν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, ἤθελεν ἐκληφθῇ ὡς φαντασιόπληκτος ἀεροβάτης.»

Ἡ ἀντιβασιλεία ἠδύνατο νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν εὐνοϊκῶν ἐκείνων διαθέσεων τοῦ ἔθνους, καὶ νὰ προσελκύσῃ δι' ἐγκαίρων καὶ σκοπίμων παραχωρήσεων τὸν πρὸς πᾶν εὐδιάθετον τότε λαόν. Οἱ συνταγματικοὶ εἶχον ἐλπίσει, ὅτι, ἔστω καὶ ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας, ἤθελε συγκαλέσει ἡ ἀντιβασιλεία ἐθνοσυνέλευσιν, ὅπως, καθ' ἃ ἔπραξεν ἐν Ἄργει ὁ Ι. Καποδίστριας, λάβῃ παρ' αὐτῆς τὴν ἄδειαν εἰς ἐπιχείρησιν πάσης κυβερνητικῆς ἐνεργείας. Τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἤθελεν εἶναι κατὰ βάθος ἢ ἁπλοῦς μόνον τύπος· ἀλλ' ὅμως οὐδ' εἰς τὴν τυπικὴν ταύτην παραχώρησιν ἐπείσθη νὰ προβῇ ὁ μέλλων νὰ καρποφορήσῃ ἐν Ἑλλάδι βαυαρικὸς ψευδοσυνταγματισμός. Ἡ προκήρυξις δέ, ἣν ἐξέδωκε μετὰ τὴν ἀπόβασιν αὐτοῦ ὁ Ὄθων, ἐτήρησεν εὐγλωττοτάτην σιγὴν περὶ παντὸς σχέσιν ἔχοντος πρὸς τὸ πολίτευμα ζητήματος.

Καθ' ἣν ἐποχὴν προέκειτο ἔτι ν' ἀσπασθῶσιν οἱ ἕλληνες τὴν ἐκλογὴν τοῦ υἱοῦ του, ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος εἶχεν ἀναλάβει ἀπέναντι τῶν προστατίδων Δυνάμεων τὴν ἐπίσημον ὑποχρέωσιν, ὅτι ὁ υἱός αὐτοῦ ἔμελλε νὰ κυβερνήσῃ συνταγματικῶς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ δὲ βαρῶνος Γκίζε εἶχε δηλώσει τὴν 31 Ἰουλίου 1832 εἰς τὸν Τρικούπην, ὅτι ἓν τῶν πρώτων μελημάτων τῆς ἀντιβασιλείας ἤθελεν εἶναι νὰ συγκαλέσῃ ἐθνικὴν συνέλευσιν, ἥτις νὰ συμπράξῃ κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ πολιτεύματος. Παρὰ τοιαύτης δὲ συντακτικῆς συνελεύσεως προσεδοκᾶτο, ὡς προσέθετεν ἡ βαυαρικὴ διακοίνωσις, «ὅτι ἤθελεν ἐργασθῇ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς ἀντιβασιλείας πρὸς ὁριστικὴν σύνταξιν τῆς χώρας,» καὶ «ἀναμφίβολον ἦτο, ἔλεγεν, ὅτι ἡ ἐθνικὴ

συνέλευσις ἤθελεν ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀνάγκας, τοὺς πόθους καὶ τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος.»

Τὰ ἀνακτοβούλια τοῦ ἁγίου Ἰακώβου καὶ τοῦ Κεραμεικοῦ ὀλίγου δεῖν προέβαινον εἰς κοινὸν παρὰ τῷ βασιλεῖ Λουδοβίκῳ διάβημα, ὅπως παραινέσωσιν αὐτῷ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑποχρεώσεών του. Οἱ διπλωμάται δὲ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων ἔγραψαν ὁμοφώνως εἰς Λονδῖνον καὶ Παρισίους, «ὅτι τὸ πλεῖστον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπόθει νὰ διοικηθῇ διὰ συνταγματικῆς μοναρχίας (1).» Ὁ λόρδος Πάλμερστων ἐπέστειλεν εἰς τὸν σὶρ Λάϋονς τὴν ἐμπιστευτικὴν ἐντολήν, νὰ ἐξετάσῃ ἐπιτοπίως περὶ τῆς ἐντάσεως τῆς τοιαύτης τῶν ἑλλήνων ἐπιθυμίας· ὅτε δ' ἐκεῖνος ἀπήντησεν, «ὅτι ἦτο κινδυνῶδες νὰ θιχθῇ τοιαύτη χορδή,» ἀπέστη ἡ Ἀγγλία παντὸς περαιτέρω διαβήματος παρὰ τῷ βασιλεῖ Λουδοβίκῳ. Καὶ ἂν ὅμως αἱ συνταγματικαὶ αὗται προσπάθειαι ὑπεστηρίζοντο εἰλικρινῶς καὶ δραστηρίως παρὰ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων, ἤθελον προσκόψει πάλιν κατὰ τῆς ζωηρᾶς καὶ ἀμεταθέτου ἀντιπαθείας τοῦ Τσάρου· ἡ ἐπιῤῥοὴ δὲ τῆς Ῥωσίας κατίσχυσε νῦν καὶ πάλιν ἐν Μονάχῳ.

Ὁ φοβερὸς ἀντισυνταγματικὸς ἀπολυτισμὸς τῆς ῥωσικῆς πολιτικῆς εἶχεν ἤδη ἐκφανέστατα καὶ σαφῶς ἐκδηλωθῇ ἐν ταῖς ὁδηγίαις, ἃς τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρουπόλεως ἐπέστειλε πρὸς τὸν πρίγκηπα Λίβεν εἰς Λονδῖνον καὶ τὸν βαρῶνον Ῥούκμαν εἰς Ναύπλιον. Ὁ Νέσελρωδ συνώψιζε τὰς ἀρχάς (2), καθ' ἃς ὤφειλε νὰ ἐνεργήσῃ ἡ ῥωσικὴ διπλωματία ἀπέναντι τῆς ἐν Ἑλλάδι καταστάσεως τῶν πραγμάτων, λέγων, ὅτι τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρουπόλεως ὤφειλε νὰ φρουρήσῃ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος τὰ προνόμια τοῦ στέμματος, καὶ νὰ μὴ ἀνεχθῇ, ὅπως πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ βασιλέως ἱδρυθῶσιν ἄλλαι πολιτικαὶ ἐξουσίαι ἢ αἱ παρ' αὐτοῦ διορισθεῖσαι. «Σταθερὰν αὐτοῦ ἀπόφασιν, ἔγραφεν, ἔχει πάντοτε τὸ ἡμέτερον ἀνακτοβούλιον νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ, ὅπως πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ βασιλέως ἢ τῆς ἀντιβασιλείας οἰκειοποιηθῇ φατρία τις ἐν Ἑλλάδι τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ συγκαλέσῃ νομοθετικήν τινα συνέλευσιν πρὸς σύνταξιν οἱουδήποτε

(1) Διακοίν. τῆς 16 Αὐγούστου 1835. Παρ.
(2) Ὁ Νέσελρωδ πρὸς τὸν Ῥούκμαν, 9 (21) Αὐγούστου 1832. Παράρτ.

κώδικος νόμων διὰ τὸ νέον κράτος.» Ὁ Νέσελρωδ παρίστα πρὸς τούτοις, ὅτι αἱ ἀρχαὶ αὗται ἀνταπεκρίνοντο οὐ μόνον εἰς τῆς Ῥωσίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τῶν τριῶν αὐλῶν τὴν ἐπιθυμίαν· τὴν διαβεβαίωσίν του δὲ ταύτην, ἐν ᾗ προδήλως ἐπεκράτει ἡ ἀτομικὴ αὐτοῦ κρίσις, ἐνίσχυε διὰ τῆς λίαν χαρακτηριστικῆς ταύτης παραγγελίας: «Τὸ ἐφ' ὑμῖν θέλετε ἐπιδιώξει πάντοτε τὴν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀντιπρέσβεων συμφωνίαν· ἂν δὲ τοῦτο δυστυχῶς ἤθελεν εἶναι ἀδύνατον, θέλετε ἀποδείξει διὰ τῆς ὑμετέρας διαγωγῆς, ὅτι συμμορφοῦσθε πάντοτε πρὸς τὸ συντηρητικὸν πνεῦμα τῶν λονδινείων ἀποφάσεων, καὶ ὅτι τὴν εὐθύνην δὲν φέρετε ὑμεῖς, ἀλλά τις τῶν συναδέλφων σας.»

Ὁ ρῶσος ἀρχιγραμματεὺς ἐφάνη νομίζων ἀναγκαῖον νὰ ἐνισχύσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν πρώτην ταύτην συντηρητικὴν νουθεσίαν καὶ νὰ ἀσκήσῃ ἔτι μείζονα πίεσιν ἐπὶ τῆς αὐλῆς τοῦ Μονάχου. Διότι ἐν διακοινώσει τινὶ πρὸς τὸν Ῥούκμαν (1), «ἐμπνεομένη ἐκ βαθυτάτης θλίψεως ἐπὶ τῇ φατριαστικῇ ἐρημώσει, ἥτις ἐλυμαίνετο τὴν Ἑλλάδα,» ἐπέμενε παριστῶν, ὅτι τὸ ρωσικὸν ἀνακτοβούλιον «ἐν μέσῳ πάντων τῶν ταραχωδῶν ἐκείνων ρευμάτων μετ' εὐχαριστήσεως ἀπεδέχετο τὸ σπουδαῖον τοῦτο γεγονός, ὅτι ἀπέτυχον αἱ πρὸς ἐπεξεργασίαν συντάγματος προσπάθειαι τῆς ἐπαναστατικῆς μερίδος.»

«Καθότι, προσέθετε, τοιοῦτόν τι σύνταγμα ἤθελε μόνον αὐξήσει ἔτι μᾶλλον τὰς δυσχερείας, καθ' ὧν μέλλει νὰ παλαίσῃ ἡ ἀντιβασιλεία πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτῆς. Λίαν μακρὰν εὑρισκόμενοι, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποτρέψωμεν τὰς σπαραττούσας τὴν Ἑλλάδα συμφοράς. Οὔτε εἰς τὰς φατριαστικὰς ἔριδας δυνάμεθα νὰ ἀναμιχθῶμεν, οὔτε τῆς φιλονεικίας νὰ μετάσχωμεν περὶ τῆς μείζονος ἢ ἐλάσσονος ἀληθείας τῶν κατηγοριῶν, ἃς ἐπιρρίπτουσι κατ' ἀλλήλων αἱ φατρίαι. Τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνακτοβούλιον μίαν μόνην δύναται νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ θέλει ἀναγνωρίσει νόμιμον ἐξουσίαν: τὴν ἀντιβασιλείαν. Ὁ βασιλεὺς Ὄθων εἶνε ἡ μόνη νόμιμος πηγὴ πάσης ἐν Ἑλλάδι ἀρχῆς. Εἰς τὴν μέριμναν ἑπομένως τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἀπόκειται νὰ θεραπεύσῃ τὴν γενικὴν ἔνδειαν, νὰ περιστείλῃ τὰς σκευωρίας καὶ νὰ καθιδρύσῃ τέλος ἐν Ἑλλάδι τὴν

1) Διακοίν. τοῦ Νέσελρωδ πρὸς τὸν Ῥούκμαν, τῆς 6 Δεκεμβρ. 1832. Παράρτ.

εἰρήνην καὶ τὴν εὐημερίαν, ἃς ἐπεθύμουν αἱ μεγάλαι Δυνάμεις νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς τὴν χώραν, ἀποφασίζουσαι τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἀνεξαρτησίαν της.

Καί τοι ζωηρῶς συμπαθοῦσα ὑπὲρ τῆς τύχης τῶν ἑλλήνων, εὑρίσκεται νῦν ἠναγκασμένη ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις νὰ ἐνεργήσῃ ἀπ' εὐθείας κατὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι δολοπλοκιῶν.

Θέλομεν σπεύσει νὰ ἐνεργήσωμεν ἐν Μονάχῳ τὰς προσηκούσας παραστάσεις περὶ τῶν μέτρων, ἅτινα νομίζομεν ἀναγκαῖα πρὸς ἀποκατάστασιν ὁμαλῆς τινος τάξεως πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀρχὴν βελτίονος μέλλοντος τοῦ τόπου. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Μονάχου τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ, μαρτυρούσας εἰλικρινῆ καὶ προμηθῆ φιλίαν. Δὲν ἀπέκρυψε δὲ εἰς αὐτὴν τὴν εὔλογον ἀνησυχίαν του, καὶ λίαν ἐντόνως ὑπέδειξε τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ δοθῶσιν εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν πάντα τὰ ἀπαραίτητα ὑλικὰ μέσα, ὅπως καταλάβῃ ἐπιβάλλουσαν ἀρχικὴν θέσιν καὶ προβῇ δραστηρίως εἰς τὴν διοίκησιν τῆς χώρας.»

Αἱ παραστάσεις αὗται τοῦ Τσάρου ἐν Μονάχῳ περὶ ἀποκαταστάσει ὁμαλῆς τάξεως πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι, αἱ «εἰλικρινῆ καὶ προμηθῆ φιλίαν μαρτυροῦσαι συμβουλαὶ», καὶ πρὸ παντὸς ἡ «εὔλογος ἀνησυχία» τοῦ ῥώσου αὐτοκράτορος περὶ τοῦ συνταγματικοῦ κακοῦ, τοσοῦτον σφοδρὰν ἐνεποίησαν εἰς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον ἐντύπωσιν, ὥστε κατίσχυσαν τοῦ ἀσθενοῦς ψιθυρίσματος τῶν εἰσηγήσεων τῶν δυτικῶν Δυνάμεων. Ὁ βαυαρὸς μονάρχης ἤθελε νὰ συγκεντρώσῃ εἰς μόνης τῆς ἀντιβασιλείας τὰς χεῖρας τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ἀπέκρουεν ἐντελῶς πᾶσαν παρέμβασιν καὶ ἐπαγρύπνησιν ἑλληνικῆς συνελεύσεως, καὶ ἐφρόνει, ὅτι οἱ ἕλληνες ἦσαν πάντη ἄωροι, ὡς οἱ βαυαροὶ αὐτοῦ, πρὸς τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα. Ὁ κύριος Μάουρερ συμμερίζεται ἐντελῶς τὰς βασιλικὰς ἰδέας, συνομολογῶν, ὅτι ἡ ἀντιβασιλεία οὐδεμίαν εἶχε διάθεσιν νὰ ἀνεχθῇ ἀνάμιξιν ἑλλήνων ἀντιπροσώπων, «διότι οὐδεμίαν μὲν βοήθειαν, προσκόμματα δὲ μόνον ἀνέμενε παρ' ἑλληνικῆς τινος ἐθνοσυνελεύσεως.» Οἱ ἕλληνες, καθ' ἃ ἐφρόνει ὁ Μάουρερ, ἔπρεπε πρῶτον νὰ καταστῶσιν ἄξιοι τοῦ συντάγματος, καὶ νὰ ἀποδείξωσιν «ὅτι ἦτο δυνατὴ καὶ παρ' αὐτοῖς συνταγματική τις κυβέρνησις.»

Ἔτι σφοδρότερον κατεπολέμησε τὴν εἰσαγωγὴν συντάγματος ἐν Ἑλλάδι ὁ πρῶσος πρεσβευτὴς κόμης Λούζης, ἰσχυριζόμενος, ὅτι «καὶ αὐτὸς ὁ ταπεινότατος θεράπων (σεΐδης) τῆς συνταγματικῆς προσηλυτιστικῆς σπείρας ἤθελεν ἀποκρούσει τοιοῦτόν τινα προσηλυτισμὸν ἐν Ἑλλάδι.» «Ἀληθῶς, προστίθησιν, ὅσα δυστυχήματα καὶ ἂν ἐπιφέρῃ εἰς πᾶσαν χώραν ἡ συστηματικὴ αὕτη ἀναρχία, ἣν ἀσμενίζουσιν ἀποκαλοῦντες ἀντιπροσωπευτικὸν πολίτευμα, οὐδὲν ὅμως εἶνε ταῦτα πάντα, παραβαλλόμενα πρὸς ἐκεῖνα, ἅτινα ἤθελον ἐνσκήψει ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει κατὰ τῆς δυσμοίρου Ἑλλάδος.»

Ἂν ὅμως ἡ θεωρία αὕτη, ἧς καὶ ὄργανα τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου, οἷον ὁ Σωτήρ, προεμάχησαν τότε, δύναταί πως νὰ δικαιολογηθῇ ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως συνταγματικῶν προαπαιτουμένων ἐν Ἑλλάδι, ἔτι σοβαρώτερον τούτου ἕνεκα εἶχε καθῆκον ἡ ἀντιβασιλεία νὰ παράσχῃ εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, ἐλευθερωτέραν τινὰ κίνησιν περὶ τὴν διοίκησιν, καὶ ὑλικὰ ὠφελήματα, δι' ὧν ἠδύνατο ἴσως οὗτος νὰ παρηγορηθῇ ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῆς θεωρητικῆς λαμπρότητος τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν ἐξόδων τῆς κοινοβουλευτικῆς ἀντιπροσωπείας. Καθότι ὀλίγιστοι παρὰ τῷ λαῷ ἐγνώριζον τί ἐσήμαινε «σύνταγμα», καὶ αἱ περὶ αὐτοῦ δημώδεις ἰδέαι ἦσαν τοσοῦτον συγκεχυμέναι, ὅσον αἱ τῶν ῥώσων στρατιωτῶν, οἵτινες τὴν **26** Δεκεμβρίου **1825** ἐζητωκραύγαζον ἐνώπιον τοῦ μνημείου τοῦ μεγάλου Πέτρου ὑπὲρ τοῦ συντάγματος, φανταζόμενοι ὅτι σύνταγμα ἦτο ἡ σύζυγος τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Κωνσταντίνου.

Παρετηρήθη μὲν ἀληθῶς, ὅτι οἱ ἐξοχώτεροι τῶν ἑλλήνων «συνταγματικῶν» εἶχον ἡττηθῆ κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ πρώτου συστηθέντος ὑπουργείου· καθότι ἀπέναντι τοῦ μόνου ἐπὶ τῶν ναυτικῶν συνταγματικοῦ ὑπουργοῦ Κωλέττου ἵσταντο οἱ τέσσαρες αὐτοῦ συνάδελφοι Τρικούπης, Μαυροκορδάτος, Πραΐδης καὶ Ψύλλας, οἵτινες διαρκούσης τῆς κρίσεως τῆς ἐν Προνοίᾳ συνελεύσεως εἶχον ὁριστικῶς ἀποσπασθῆ τῆς συνταγματικῆς μερίδος, ἤτοι, ὡς παρατηρεῖ ὁ Πάρις, εἶχον λειποτακτήσει. Οὕτω δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας σχηματισθὲν ἑλληνικὸν ὑπουργεῖον ἀπετέλουν ὁ Τρικούπης, πρόεδρος καὶ ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, ὁ Μαυ-

ροκορδάτος ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν, ὁ Πραΐδης τῆς δικαιοσύνης, ὁ Ψύλλας τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ὁ Κωλέττης τῶν ναυτικῶν.

Ἦν ὅμως ἱκανὴ ὅπως δήποτε παρηγορία, ὅτι οἱ ἀδιάλλακτοι ἐχθροὶ τοῦ συντάγματος *ναπαῖοι* οὐδένα εἶχον ἀντιπρόσωπον ἐν τῷ ὑπουργείῳ, τὸ σπουδαῖον δὲ κατὰ βάθος ἦτο, ὡς εἶχεν ἀποδείξει ἡ μέχρι τοῦδε πεῖρα, οὐχὶ τὸ ὄνομα καὶ τὰ ἐμβλήματα τῶν φατριῶν, ἀλλ' ἡ ὑπὸ τὸν ἐξωτερικὸν τοῦτον τύπον ἐνέργεια ὑπὲρ τοῦ σπουδαιοτάτου πάντων, τουτέστι τῆς εὐημερίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Οὐδεὶς κατέκρινε δριμύτερον καὶ ἀδυσωπητότερον τὴν διοίκησιν τῆς ἀντιβασιλείας καὶ «τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τῶν γερμανῶν» ἐν Ἑλλάδι, ἢ ὁ ναύαρχος Ῥίκορδ, οὗτινος εἶχεν ἤδη ἐξατμισθῆ ἡ ἀπὸ τῆς κυβερνητικῆς ὑποψηφιότητος μέθη, καὶ ἐφαίνετο λήξασα πλέον ἡ ἐν Ἑλλάδι πολιτικὴ ἐνέργεια.

Ὁ πρίγκηψ Νέσελρωδ εἶχε πάλιν ἐσχάτως σταλάξει βάλσαμον παρηγορίας ἐπὶ τῶν πληγῶν τοῦ ῥώσου ναυάρχου, ὅσας οὗτος εἶχε λάβει κατὰ τὰς ἑλληνικὰς φατριαστικὰς ἔριδας ἕνεκα τοῦ βιαίου αὐτοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ταραχοποιῶν αὐτοῦ διαθέσεων. Γράφων δ' αὐτῷ τῷ ἐξέφρασε τὴν αὐτοκρατορικὴν εὐαρέσκειαν ἐπὶ ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ. «Εἰς τὸν ἡμέτερον αὐτοκράτορα δὲν ἔμειναν ἄγνωστοι οὔτε ἡ δυσχέρεια τῆς ὑμετέρας θέσεως οὔτε ἡ φρόνησις καὶ περίσκεψις, αἵτινες χαρακτηρίζουσι τὴν ἀπέναντι τῶν ὑμετέρων συναδέλφων συμπεριφορὰν ὑμῶν. Ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ἀναγνωρίζει τὴν πληρεστάτην ὀρθότητα τῶν ὑμετέρων ἐνεργειῶν, σχετικῶς πρὸς τὴν ἐνώπιον ὑμῶν χαλεπότητα τῶν πραγμάτων. Χαίρω δὲ μεγάλως ἀνακοινῶν ὑμῖν τὰς εὐχαριστήσεις τοῦ αὐτοκράτορος.—Τοσοῦτον καλῶς ἐκτιμᾶτε, κύριε ναύαρχε, τὴν σπουδαιότητα τῆς δοθείσης ὑμῖν πληρεξουσιότητος καὶ τῶν ἀνατεθέντων ὑμῖν καθηκόντων, ὥστε περιττὸν νομίζω νὰ προβῶ εἰς λεπτομερείας, καὶ νὰ ὑποδείξω ὑμῖν ἔτι τὴν ἀνάγκην τῆς μετὰ τῶν ὑμετέρων συναδέλφων συμπράξεως καὶ τῆς ἑκάστοτε ἀποφυγῆς πάσης ἀφορμῆς φιλονεικιῶν καὶ συζητήσεων. Ἡ ἀνατολὴ περιέχει δυστυχῶς πολλὰ στοιχεῖα ἐρίδων, καὶ ὀφείλομεν ἐπομένως νὰ προσπαθήσωμεν ὅσον τὸ δυνατόν, ὅπως προλάβωμεν πᾶσαν περιπλοκήν, δυναμένην νὰ προέλθῃ ἐκ τῶν ἀδιακόπως ἀνανεουμένων ταραχῶν.»

Ἵνα δὲ καταμάθῃ καὶ ἐννοήσῃ ὁ Ῥίκορδ ἐντελῶς «τὰς περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων ἰδέας τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου, ὡς καὶ πάντα τὰ μέτρα, ἅτινα ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ὁ αὐτοκράτωρ ἔκρινεν ἀναγκαῖα πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς καταδικαστικῆς αὐτοῦ ἀποφάσεως κατὰ τῆς ἀνταρσίας τοῦ Πασσᾶ τῆς Αἰγύπτου,» ἀνεκοίνωσε συγχρόνως ὁ Νέσελρωδ εἰς τὸν ναύαρχον ἀντίγραφον τῆς πρὸς τὸν Ῥούκμαν διακοινώσεώς του (1) καὶ τῶν πρὸς τὸν στρατηγὸν Μούραβιεφ ὁδηγιῶν. «Πιστὸς εἰς τὰς συντηρητικὰς ἀρχὰς αἵτινες ὡδήγησαν καὶ τοῦ Ῥίκορδ τὴν πολιτικήν, ἀπεδοκίμασεν ἐξ ἀρχῆς ὁ ῥῶσος αὐτοκράτωρ τὴν διαγωγὴν τοῦ Πασσᾶ τῆς Αἰγύπτου, ἀνεκάλεσε τὸν ῥῶσον πρόξενον καὶ δὲν ἐκλονίσθη οὐδ' ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιτυχίας τῶν αἰγυπτιακῶν ὅπλων. Ὁ Τσάρος μένει πάντοτε ἐχθρὸς τοῦ Πασσᾶ καὶ πιστὸς τοῦ Σουλτάνου φίλος.» Τὴν ἀγγελίαν δὲ ταύτην ἐπεφόρτισεν ὁ ῥῶσος αὐτοκράτωρ τὸν Μούραβιεφ νὰ κομίσῃ εἰς τὸν Μεχμὲτ Ἀλῆν.

Ἐν τούτοις ἔκειντο αἱ διπλωματικαὶ δάφναι, ἃς ἔμελλε νὰ δρέψῃ ἡ ἐν τῇ ἀνατολῇ ῥωσικὴ πολιτικὴ διὰ τῆς «Συνθήκης Βρούννωφ» τοῦ 1840, καὶ διὰ τῆς ἀποστολῆς ταύτης τοῦ Μούραβιεφ προανηγγέλλοντο οἱ κεραυνοὶ τοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς Πτολεμαΐδος.

Πρὸ ὀκτὼ σχεδὸν ἐτῶν προσεμειδία εἰς τὸν Τσάρον ἡ ἐπαγωγὸς καὶ μεγαλουργὸς ἰδέα, τοῦ νὰ ἐκτείνῃ τὴν προστάτιδα χεῖρά του ἐπὶ τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος, καὶ νὰ ἀναπτύξῃ κατά τε ξηρὰν καὶ θάλασσαν τὴν αἰγίδα τοῦ κράτους αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἡττηθέντος σουλτάνου καὶ κατὰ τοῦ ἀντάρτου Πασσᾶ τῆς Αἰγύπτου. Διὰ τοῦτο δὲ λίαν ἠρέσκετο σχεδιάζων νὰ παρασκευάσῃ σύγκρουσίν τινα τοῦ στόλου του μετὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ, νὰ συγκεντρώσῃ τὸν στόλον τοῦ Ῥίκορδ πρὸς βορρᾶν, ὅπως ἑνωθῇ οὗτος ἐν τῷ Εὐξείνῳ, ἀλλ' ἐγγὺς πάντοτε τοῦ Βοσπόρου, πρὸς ἄλλην ῥωσικὴν ναυτικὴν μοῖραν, καὶ προχωρήσωσιν οὕτω αἱ δυνάμεις αὗται ἡνωμέναι εἰς προάσπισιν τῆς τουρκικῆς πρωτευούσης, καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ ἐμφάνισις αὐτῶν ἀπέβαινεν ἀναγκαία. Μετὰ καταπληκτικῆς ἀφελείας παρέτρεχεν ὁ Νέσελρωδ τὴν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν αὐτοκρατορικῶν τούτων ἰδεῶν πιθανὴν σύγκρουσιν πρὸς τοὺς αἰγυπτίους. «Ἡ ὁδός, ἔγραφεν εἰς τὸν

(1) Τῆς 6 Δεκεμβρίου 1832.

Ῥίκορδ, ἣν θέλετε ἀναγκασθῇ νὰ ἀκολουθήσετε, ὅπως ἑνωθῆτε μετὰ τῆς ἐν τῷ Εὐξείνῳ μοίρας, θέλει πιθανῶς βιάσει ὑμᾶς εἰς σύγκρουσίν τινα πρὸς τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον. Καθ' ἣν περίπτωσιν οὗτος ἤθελεν ἀποπειραθῇ νὰ ἀποκωλύσῃ ὑμῖν τὴν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον εἴσοδον, θέλει ἔτι μᾶλλον αὐξήσει ἡ ἐκ τῆς ἀνισότητος τῶν ὑμετέρων δυνάμεων δυσχέρεια τῆς ὑμετέρας θέσεως.»

Καί τοι ὅμως ὁ Νέσελρωδ συνίστα θερμῶς εἰς τὸν ναύαρχον νὰ λάβῃ πάντα τὰ προφυλακτικὰ μέτρα ἀπέναντι ἐνδεχομένης συγκρούσεως πρὸς τοὺς αἰγυπτίους, οὐχ ἧττον τὸ σχέδιον τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου, ὅπερ τοσοῦτον καλῶς ἐχαρακτήριζε τὰς ἐνεργοὺς αὐτοῦ προθέσεις, δὲν ἔτυχεν ἐκτελέσεως. Ὁ Ῥίκορδ ἔλαβε τὴν διαταγὴν νὰ μὴ καταλίπῃ «τό γε νῦν ἔχον» τὸ Αἰγαῖον, ἀλλὰ νὰ συγκεντρώσῃ τὰ πλοῖά του καὶ νὰ ἀποφύγῃ πᾶσαν αὐτῶν ἀπομόνωσιν, ἵνα μὴ ἐκτεθῶσιν ἐπὶ τοῦ πελάγους ἀπροστάτευτα εἰς ὑπερόχους ἐχθρικὰς δυνάμεις. Κατέληγε δὲ ὁ Νέσελρωδ, συμβουλεύων τῷ Ῥίκορδ νὰ πλησιάσῃ τὸν στόλον του εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ προσορμισθῇ εἴς τινα τῶν ἑλληνικῶν λιμένων, ἂν εἶχεν ἀφορμὰς νὰ φοβῆται αἰφνίδιον τῶν αἰγυπτίων ἐπίθεσιν.

Τὴν ἀστάθειαν ταύτην τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀποφάσεως προὐκάλεσεν ἡ σκέψις περὶ τῆς ἐπικειμένης σπουδαιοτάτης μεταβολῆς τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων. Ἡ ἀνάγκη τῆς διατηρήσεως τῆς ῥωσικῆς ἐπιῤῥοῆς ἐπὶ τῆς νέας κυβερνήσεως καὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ὑπερασπίσεως τῆς συντηρητικῆς σημαίας ἀπέναντι τοῦ κράτους τῶν δυτικῶν Δυνάμεων ἦν σπουδαιότατον καὶ πολὺ σταθερώτερον ἀντιζύγιον τῆς ἀβεβαίου ἔτι ὑπεροχῆς, ἣν ἔμελλε νὰ παράσχῃ ἡ κατὰ τοῦ ἀποστάτου Μεχμὲτ Ἀλῆ προστασία τοῦ Σουλτάνου.

«Ὁ ἐκ τοῦ Αἰγαίου ἀπόπλους ὑμῶν, ἔγραφεν ὁ Νέσελρωδ πρὸς τὸν Ῥίκορδ, καθ' ἣν ἐποχὴν ἀναμένεται ἡ ἀντιβασιλεία, δύναται νὰ προξενήσῃ μεγάλην βλάβην, νὰ ἐπιφέρῃ ἀπώλειαν τῆς παρὰ τῇ νέᾳ κυβερνήσει ὑμετέρας ἐπιῤῥοῆς, καὶ νὰ παράσχῃ τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὰς γαλλικὰς καὶ ἀγγλικὰς δυνάμεις. Οὕτω δὲ ἡ κυβέρνησις ἤθελε παραδοθῇ ἀπροστάτευτος εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν μηχανοῤῥάφων φατριῶν. Πᾶσαι αἱ σκέψεις αὗται ὑπῆρξαν ἀφορμὴ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀπο-

φάσεως, καθ' ἣν δὲν πρέπει πρὸς τὸ παρὸν νὰ καταλίπητε τὸ Αἰγαῖον.»

Ὅτε ὁ Νέσελρωδ ἐπέστελλε τὰς ὁδηγίας ταύτας εἰς τὸν Ῥίκορδ, δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ μαντεύσῃ, πόσον ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἤθελεν ἐκτεθῇ ὁ ῥῶσος ναύαρχος διὰ τῆς γερουσιαστικῆς σκευωρίας, καὶ ὅτι ἀκριβῶς μετὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς Κυβερνήτου ἤθελεν ἀποτολμήσει οὗτος ἀξιῶν νὰ διευθύνῃ τὸν πολιτικὸν τῆς Ἑλλάδος βίον καὶ νὰ καταστῇ ἀρχηγὸς τῶν κοινῶν.

Καίτοι δὲ προσεπάθει νῦν ὁ Ῥούκμαν, διὰ τῶν εἰς Πετρούπολιν ἀποστελλομένων ἐκθέσεών του νὰ μετριάσῃ καὶ συγκαλύψῃ τὴν διαγωγὴν τοῦ ναυάρχου, οὐχ ἧττον ὁ Ῥίκορδ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ θεωρῆται ὑπὸ τοῦ Τσάρου ὡς τὸ ἁρμόδιον πρόσωπον πρὸς τελεσφόρον ἐξυπηρέτησιν τῶν ῥωσικῶν συμφερόντων ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐνέργειαν ὑπὲρ τῆς ἀποκλειστικῆς ῥωσικῆς ἐπιῤῥοῆς.

Ὁ βαρῶνος Ῥούκμαν δὲν ἀπέκρυψε πρὸς τὸν Ῥίκορδ αὐτόν (1), πόσον εἶχον ζημιώσει τὰ ῥωσικὰ συμφέροντα αἱ μηχανοῤῥαφίαι τοῦ κόμητος Πάλμα καὶ τοῦ Βούκοτιτς, καὶ πόσον εἶχεν ἐκτεθῇ ὁ ναύαρχος διὰ τῆς καθημερινῆς αὐτοῦ ἀναστροφῆς μετὰ τῶν ῥᾳδιούργων καὶ τῆς ἀναμφηρίστου πλέον ὑποστηρίξεως ἣν εἶχε παράσχει εἰς τοὺς γερουσιαστάς. Ὅσον εὔκολον καὶ ἂν ἦνε, εἶπεν αὐτῷ, νὰ παραπλανήσῃ τις τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τῆς εὐθείας καὶ νὰ περιπλέξῃ αὐτοὺς εἰς μηχανοῤῥαφήματα, πιστεύω οὐχ ἧττον ὅτι ὁ Βούκοτιτς ἤθελεν ἐντελῶς ἀποτύχει, ἂν δὲν μετεχειρίζετο κατὰ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἐπιῤῥοὴν ὑμῶν καὶ ἄλλα ἔτι μέσα. «Ἐπαναλαμβάνω ἔτι, προσέθηκε σοβαρῶς καταλήγων ὁ ἀντιπρεσβευτής, ὅτι ἡ ἡ ὑπηρεσία τῆς Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος καὶ ἡ τιμὴ τοῦ ῥωσικοῦ ὀνόματος πολὺ ζημιοῦνται ἐκ τοιούτων γεγονότων.»

Καὶ πρὸς τὸν νεαρὸν δὲ βασιλέα ἐπίσης εἶχε περιέλθει εἰς λίαν δυσχερῆ θέσιν ὁ Ῥίκορδ. Εἶχε καταστῇ πρόσωπον ὀχληρόν, καὶ τὰ συμβάντα εἶχον παραστήσει αὐτὸν ὡς φατριάρχην. Καίτοι δ' εὐαρέστως ἴσως ἔβλεπον οἱ ἐν Πετρουπόλει, ὅτι ἐξηκολούθει οὗτος ἐνεργῶν μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων πάντοτε ὀπαδῶν του καὶ ἀπετέλει πυ-

(1) Ὁ Ῥούκμαν πρὸς τὸν Ῥίκορδ, 29 Νοεμβρίου 1832.

ρηνά τινα «συντηρητικῆς» ἀντιπολιτεύσεως κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας, ὁσάκις ἔκλινεν αὕτη πρὸς τὰς δυτικὰς Δυνάμεις, ἠναγκάζοντο ὅμως ἀφ' ἑτέρου νὰ συνομολογήσωσιν, ὅτι ὁ πολυτάραχος καὶ ἀνήσυχος ἐκεῖνος ναυτικὸς ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ περιπλοκὰς μετὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ νὰ γεννήσῃ παράπονα, καὶ ὅτι ἑπομένως δυσκόλως ἤθελεν ἐξασφαλίσει διαρκῆ τινὰ ἐπιῤῥοὴν τῆς ῥωσικῆς πολιτικῆς. Οὕτω δὲ τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρουπόλεως ἀπεφάσισε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1833 νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν ναύαρχον Ῥίκορδ ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῶν μέχρι τοῦδε ἐνεργειῶν του, καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν νεαρὸν βασιλέα σειρᾶς ὅλης δυσχερειῶν.

Ὁ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν αὐλὴν ἀποχαιρετισμὸς τοῦ Πέτρου Ῥίκορδ ἦν λίαν χαρακτηριστικὴ ἔκφρασις τῶν ἑκατέρωθεν ἀμοιβαίων διαθέσεων. Ὁ ῥῶσος ναύαρχος ἔφερε τὸν πῖλον καὶ τὸν ἐπενδύτην του, ὅτε παρέστη ὅπως ἀποχαιρετίσῃ τὴν Αὐτοῦ ἑλληνικὴν Μεγαλειότητα. «Οἱ ὑπασπισταὶ δὲν ἤθελον κατ' ἀρχὰς νὰ ἀναγγείλωσιν αὐτόν· τέλος ὅμως κατεπείσθησαν εἰς τοῦτο. Ἀλλ' ἡ Α. Μ. ἐμήνυσεν, ὅτι ἀπήλαττεν αὐτὸν τῆς ἀποχαιρετιστηρίου ἐπισκέψεως καὶ ηὔχετο αὐτῷ κατευόδιον (1).»

Δύναταί τις νὰ φαντασθῇ πόσον βιαία ὑπῆρξεν ἡ ἔκφρασις τῆς μόλις τότε κατασταλείσης δυσαρεσκείας τοῦ ναυάρχου ἐπὶ τῇ συμπεριφορᾷ ταύτῃ. Δὲν πρέπει τις ὅμως διὰ τοῦτο νὰ ὑποτιμήσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ λίαν χαρακτηριστικοῦ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀποχαιρετισμοῦ του, τοῦ ὑπομνήματος δηλ. ἐκείνου, δι' οὗ ὁ Ῥίκορδ περιέγραφε πρὸς τὸν πρίγκηπα Νέσελρωδ τὸ χάος τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως καὶ τὰς ἐνεργείας τῆς ἀντιβασιλείας. Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἐλέγχει ὀξυδερκῆ, πνευματώδη καὶ πεπειραμένον παρατηρητὴν καὶ πνεῦμα ὑπέροχον καὶ σῶφρον, καίτοι μὴ ἀπηλλαγμένον προλήψεων.

«Εἶνε ἄξιον περιεργείας, γράφει, νὰ ἴδῃ τις, πῶς ἐργάζονται οἱ γερμανοί, ὅπως ἐκ τοῦ χάους αὐτοῦ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων δημιουργήσωσι τακτικήν τινὰ πολιτείαν. Ζήτημα ὅμως γεννᾶται, ἂν ἡ φλεγματικὴ αὐτῶν τάξις, αἱ νωθραὶ αὐτῶν διαταγαὶ καὶ τὰ βραδέως πάντοτε ἐπερχόμενα μέτρα των θέλουσι κατορθώσει νὰ περιο-

(1) Ἔκθ. τοῦ Γεν. Προξένου τῆς Αὐστρίας Γροπίου, τῆς 8 Μαρτ. 1833. Χειρόγρ.

ρίσωσι τὴν φοβερὰν πηγὴν τῶν ταραχῶν καὶ τῶν ἀναστατώσεων, ἤτοι τὴν ἄμετρον ζωηρότητα τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος, καὶ νὰ μετριάσωσι τὴν ἐλαφρότητα τῶν πνευμάτων, ἤ, ἁπλῶς εἰπεῖν, νὰ ὑποτάξωσι τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ σύστημά των, τὴν Ἑλλάδα ἐκείνην, ἧς μόνον σύστημα ὑπῆρξε μέχρι τοῦδε τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα.»

«Παράδοξοι τῆς Ἑλλάδος αἱ τύχαι! Ὅ,τι ἐνταῦθα ἤρξατο διὰ φλογεροῦ πατριωτισμοῦ ἐστέφθη διὰ τῆς θελήσεως τῶν βασιλέων, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ὃν ἡ πρόνοια αὐτὴ εἶχεν ἐκλέξει πρὸς σωτηρίαν τῆς χώρας, θνήσκει πληγεὶς ὑπὸ τῆς τύχης ἐν μέσῳ τῷ σταδίῳ τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ ἐνεργητικότητος. Εἰς τίνα δὲ νῦν ἐμπιστεύεται ἡ μοῖρα τῆς Ἑλλάδος; Εἷς ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ὑπουργός, ἀπολέσας ὡς ἐλευθερόφρων τὸ χαρτοφυλάκιόν του, εἷς ἄγνωστος καθηγητὴς τοῦ δικαίου καὶ εἷς ἀξιωματικὸς ἀναλαμβάνουσι τὴν διοίκησιν χώρας, ἧς καὶ τὸ ὄνομα ἠγνόουν πρότερον τὰ ὦτά των. Τὸ ἔργον των τοῦτο θέλει πιθανῶς ἀποβῆ δυσχερέστερον ἢ οἰκονομικός τις ὑπολογισμός, περίπλοκόν τι νομικὸν ζήτημα ἢ ἄσκησις τάγματος. Πρέπει δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν πρὸς ἔπαινον τῆς ἀντιβασιλείας, ὅτι μικρὸν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτῆς προσεπάθησε νὰ ἀποκτήσῃ πᾶσαν δυνατὴν περὶ Ἑλλάδος γνῶσιν. Οὕτω π. χ. συνεβουλεύθη μετὰ τῶν ἑλλήνων ἐκείνων μαθητῶν, οἵτινες δὲν εἶχον ἔτι λησμονήσει τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν, μετὰ τοῦ σοφοῦ ἀρχαιολόγου καὶ ἑλληνιστοῦ Θηρσίου, καὶ μετ' ἄλλων τυχοδιωκτῶν, οἵτινες ἦσαν ἄλλοτε ἐν Ἑλλάδι καὶ συνέῤῥευσαν εἰς τὴν βαυαρικὴν αὐλήν, ἅμα ἀκούσαντες ὅτι ἠδύναντο νὰ ἀπέλθωσιν εἰς Ἑλλάδα μετὰ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ νὰ συναθροίσωσιν ἐκεῖ δάφνας καὶ χρήματα. Πρέπει δ' ἐπίσης καὶ τούτου νὰ μνημονεύσωμεν πρὸς ἔπαινον τῆς ἀντιβασιλείας, ὅτι διέκρινε καὶ ἐξέλεξεν ἐν Βαυαρίᾳ τοὺς δυναμένους νὰ βοηθήσωσιν αὐτὴν εἰς ἐκτέλεσιν τῆς μεγάλης της ἀποστολῆς. Ἐκ τῶν σπουδαστῶν συμπαρελήφθησαν εἰς Ἑλλάδα οἱ φέροντες καλὰ πιστοποιητικὰ τῶν περὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν σπουδῶν των, καὶ τὸ ἡμίσοφον αὐτὸ σμῆνος ἀφίκετο ἐνταῦθα ἕτοιμον νὰ λαλήσῃ τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου πρὸς τοὺς ῥουμελιώτας πολεμιστάς. Δὲν δύναταί τις πάντα νὰ ἐκθέσῃ· δύναταί τις ὅμως ν' ἀποσιωπήσῃ, ὅτι ἡ ἀντιβασιλεία ηὐνόησεν ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ ἔθνους ἄνθρωπον, ὅστις ἔκαυσε τὸν

ἑλληνικὸν στόλον καὶ προσέβαλε διὰ κακούργου θράσους τὴν μεγάλην ἐκείνην Δύναμιν, ἥτις εἶχε σώσει αὐτόν; Ὁποία τις ἦτο ἡ ἐν Ἑλλάδι προσωρινὴ κυβέρνησις, εἶνε γνωστόν. Ἔρχεται νῦν ἡ ἀντιβασιλεία, καὶ ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ὑπόσχεται εἰς τὰς φατρίας ἐντελῆ ἀπάθειαν καὶ ἀμεροληψίαν, ἐπικυροῖ ἀφ' ἑτέρου τὸ ὑπουργεῖον τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως. Κατόπιν προβαίνει εἰς μεταβολάς. Ὁποίας ὅμως; Εἰς τὸν κορυφαῖον τῶν ῥᾳδιούργων Μαυροκορδάτον δίδεται ἡ πληρεξουσιότης πρὸς σχηματισμὸν νέου ὑπουργείου. Ἀποτέλεσμα δὲ τούτου ἐπῆλθε τὸ προσδοκώμενον. Τὸ νέον ὑπουργεῖον ἀποτελεῖται ἐκ συγγενῶν καὶ προστατευομένων τοῦ Μαυροκορδάτου. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἔτι εἶνε ὀλίγον. Ἡ Ἑλλὰς παραδίδεται ἕρμαιον εἰς τὸ ἀνόητον σμῆνος τῶν φαναριωτῶν. Τὰ ἁρπακτικὰ ταῦτα θηρία, ἀπολέσαντα τὰ παλαιὰ αὐτῶν νομήματα, τὰς ἡγεμονείας τῆς Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας, εἶχον ἤδη πρότερον, ἐν εὐκαίρῳ ὥρᾳ, ῥίψει ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα τὰ ἀδηφάγα των βλέμματα. Σήμερον δὲ διὰ τοῦ ἀξιοτίμου αὐτῶν προέδρου ἔρχονται καὶ κυβερνῶσι τὴν Ἑλλάδα· καθότι κυβερνῶσα ἡ ἀνωτέρω εἰρημένη ἀντιβασιλεία τὴν Ἑλλάδα, κυβερνᾶται πάλιν αὐτὴ ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου. Ἐν τούτοις ὅμως λησμονοῦνται ἐκδουλεύσεις· αἱ τοὺς μετασχόντας τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος πολεμιστὰς κοσμοῦσαι πληγαὶ περιφρονοῦνται· ἄνθρωποι δὲ θυσιάσαντες τὰς περιουσίας αὐτῶν καὶ τοὺς συγγενεῖς των ὑπὲρ τῆς πατρίδος βλέπουσι διαψευδομένας τὰς ἐλπίδας των. Πάντες εἰσὶ δυσηρεστημένοι. Ὑπάρχει ὅμως ἐλπίς, ὅτι ἡ τοιαύτη τῶν πραγμάτων κατάστασις δὲν θέλει πολὺ διαρκέσει, ὅτι ἡ φαναριωτικὴ ἐπιδημία θέλει λήξει ὡς πᾶσα ἐπιδημία, ὅτι ἡ πεῖρα θέλει διδάξει τὴν ἀντιβασιλείαν, καὶ ὅτι ὁ τόπος θέλει ἔτι ἀπολαύσει εὐδαίμονος βίου ὑπὸ τὸν βασιλέα Ὄθωνα.»

Καὶ πᾶσα μὲν ἡ πικρία τοῦ ὑπομνήματος τούτου, ὁ ἐρεθισμὸς κατὰ πολιτικῶν ἀντιπάλων καὶ ἡ κατὰ τῆς φαναριωτικῆς ἐπιδημίας παραφορὰ πρέπει νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν κατέχουσαν τὸν Ῥίκορδ ἀτομικὴν ἀγανάκτησιν· ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν ὅμως, ὡς πρὸς τὴν καταδίκην τοῦ ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας ἐκγερμανισμοῦ ἢ κάλλιον εἰπεῖν ἐκβαυαρισμοῦ τῆς χώρας, εἶχε δίκαιον ὁ Ῥίκορδ.

Ἀναντίρρητον εἶνε, ὅτι τὰ πρῶτα βήματα τῶν ἀναγεννητῶν ἐκείνων ὡμοίαζον πρὸς ψηλάφησιν ἐν πυκνῇ ὁμίχλῃ, καὶ ὅτι ἡ τύχη

μόνη ὡδήγει τὰς ἐνεργείας αὐτῶν πρὸς ὄφελος ἢ ζημίαν τῆς χώρας. Αἱ δριμεῖαι παρατηρήσεις τοῦ ῥώσου ναυάρχου ὡς πρὸς τὰς λησμονουμένας ἐκδουλεύσεις, τὰς περιφρονουμένας πληγὰς τῶν μετασχόντων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἡρώων, καὶ τὴν γενικὴν ἀπογοήτευσιν καὶ δυσαρέσκειαν διακεκριμένων πατριωτῶν, ἦσαν δίκαιαι καὶ βασιμώταται.

Προσφυές τι λόγιον τοῦ γέροντος Κολοκοτρώνη ἐφέρετο τότε διὰ τῶν στομάτων καὶ διεδίδετο μετὰ σαρκαστικῶν κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας σχολίων. Συνδιαλεγόμενος ὁ πρόεδρος τῆς ἀντιβασιλείας κόμης Ἄρμανσπεργ μετὰ τοῦ λίαν ἤδη δυσηρεστημένου γηραιοῦ μαχητοῦ τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος, καὶ παρατηρήσας αὐτῷ: «Ἔχετε πολλοὺς ἐχθρούς,» ἤκουσεν εἰς ἀπάντησιν παρὰ τοῦ γέροντος: «Μάλιστα, ἀλλὰ δύο εἶνε οἱ θανάσιμοι καὶ μᾶλλον ἐπικίνδυνοι ἐχθροί μου.»— «Ποῖοι;»—«Τὸ ὄνομά μου ὁ εἷς, καὶ ὁ ἄλλος αἱ ἐκδουλεύσεις μου.»

Μεγίστη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μερὶς εἶχε πολεμήσει καὶ πάθει ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Ἀνάγκη δὲ παρίστατο νὰ ἀποζημιωθῶσι καὶ ἀμειφθῶσιν οἱ γηραιοὶ στρατιῶται τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος. Εὑρίσκοντο δὲ ἔτι ἔνοπλοι ἐν τῇ χώρᾳ πεντακισχίλιοι περίπου ἄνδρες, ὧν **2000** ῥουμελιῶται, **500** σουλιῶται, **600** ἠπειρῶται καὶ θεσσαλοί, **400** μακεδόνες, **800** κρῆτες καὶ **600** ἀλβανοί.

Ἐνῷ οἱ πελοποννήσιοι, ἐγγὺς τῆς πατρίδος των εὑρισκόμενοι, παρεσκευάζοντο νὰ ἀναπαυθῶσι μετὰ τὸν ἀγῶνα, οἱ ῥουμελιῶται καὶ οἱ ἄλλοι ἄτακτοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐλπίζωσιν ἐπιστροφὴν εἰς τὰς τουρκικὰς ἐπαρχίας. Ἡ πατρὶς τῶν σουλιωτῶν ἦν ἐρημία καὶ ἀετῶν μόνον φωλεά. Οἱ ῥουμελιῶται, στρατιῶται ὄντες ἐκ γενετῆς, ἦσαν πάντῃ ἀναρμόδιοι εἰς γεωργίαν, καὶ ἄχρηστοι ὅλως εἰς σταθερὸν ἐποικισμόν, οὐδὲν δὲ ἤθελον ν' ἀκούσωσι περὶ πειθαρχίας, ἀσκήσεως, στολῆς καὶ ἐξοπλισμοῦ κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν τρόπον.

Τί ἔπρεπε λοιπὸν νὰ γείνωσι πάντα ἐκεῖνα τὰ παλληκάρια; Ἡ ἀντιβασιλεία ἔπρεπε νὰ θεωρήσῃ ὡς πρῶτον αὐτῆς μέλημα τὴν δημιουργίαν ἐθνικοῦ στρατοῦ, παρέχουσα πρόσφορον στάδιον εἰς τὴν στρατιωτικὴν φιλοδοξίαν καὶ τὸν πατριωτισμὸν τῶν ἀτάκτων. Ὁ Ι. Καποδίστριας, σχηματίσας εἴκοσιν ἐλαφρὰ τάγματα ἐκ τῶν ἀτάκτων, δοὺς αὐτοῖς ἱκανοὺς ἀξιωματικούς, καὶ ἐπιτρέψας αὐτοῖς νὰ φέρωσι

τὰ ὅπλα καὶ τὸν ἱματισμόν των, πληρώνων δὲ προσέτι, ὅσον τακτικῶς ἠδύνατο, τὸν μισθὸν ὃν εἶχεν ὑποσχεθῆ αὐτοῖς, παρεῖχεν εἰς τοὺς κυρίους ἀντιβασιλεῖς παράδειγμα ἄξιον πολλῆς προσοχῆς καὶ μιμήσεως. Δὲν προέκειτο ζήτημα νὰ διαλυθῇ τὸ ὑπάρχον, ἀλλὰ νὰ ἀναπτυχθῇ μᾶλλον. Ἀντὶ τούτου ὅμως τὰ πρῶτα εὐθὺς τῆς ἀντιβασιλείας διαβήματα κατεδείκνυον, ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ καταλύσῃ ἐντελῶς τὸ καθεστώς. Διέλυσεν ἁπλούστατα τό τε σῶμα τῶν τακτικῶν καὶ τὰ στίφη τῶν ἀτάκτων, οὐδόλως ἀναλογιζομένη εἰς ὁποίαν σκληρὰν μοῖραν ἐξέθετε τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, οὓς τοσοῦτον εἶχον περιποιηθῆ αἱ προγενέστεραι κυβερνήσεις. Ἐξέδωκε δύο διατάγματα τὴν 14 Μαρτίου 1833, καθ' ἃ «ὅσοι μετὰ τὴν ά. Δεκεμβρίου 1831 κατετάχθησαν ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται εἰς τὰ ἄτακτα στρατεύματα» (1) ἀπεδιώκοντο εἰς τὰς ἑστίας των, ἐνῷ οἱ λοιποὶ ἄτακτοι ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται προσεκαλοῦντο ἢ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰς ἑστίας των ἢ νὰ καταταχθῶσιν εἰς ἓν τῶν νέων δέκα ταγμάτων «ἀκροβολιστῶν» (2), ὧν διετάσσετο συγχρόνως ὁ σχηματισμός.

Οἱ Ἕλληνες ἐστηλίτευσαν ὡς «δεσποτικὸν μέτρον» τὰ διατάγματα τοῦ Μαρτίου 1833· ἀναντιῤῥήτως δὲ σπουδαῖαι καὶ βάσιμοι ὑπάρχουσιν ἀμφιβολίαι ὡς πρὸς τὴν σκοπιμότητα καὶ τὴν ἐκ πατριωτικῆς ἐπόψεως ἐπιείκειαν τοῦ πραξικοπήματος ἐκείνου τῆς ἀντιβασιλείας.

Μεταξὺ τῶν συγχρόνων ϛρατιωτικῶν ὁ στρατηγὸς Τσῶρτς ἰδίως (3) ἐξέφρασεν ἐντονώτατα τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ κατὰ τῆς πρὸς τὰ παλληκάρια συμπεριφορᾶς καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ πρῴην συμμαχητὰς ψυχρότητος τῆς ἀντιβασιλείας. Προέβη εἰς σοβαρὰς πρὸς τὸν κόμητα Ἄρμανσπεργ παραστάσεις, ὁ δὲ πρόεδρος προσεπάθησε νὰ δικαιολογηθῇ, λέγων ὅτι τὸ μέτρον ἐκεῖνο ἦν ἔργον τῶν συναδέλφων του, ὅτι αὐτὸς δὲν τὸ ἐνέκρινε, καὶ ὅτι ἔμελλε νὰ τροποποιηθῇ.

Ὁ Τσῶρτς μετέδωκεν ἀκριτομύθως εἰς τὰ παλληκάρια τοὺς λόγους τοῦ κόμητος, οἱ ἀπατηθέντες δὲ ταλαίπωροι στρατιῶται, πι-

(1) Βλ. Ἐφημ. τῆς Κυβερν. 1833, ἀριθ. 6. Σημ. τ. Μετ.

(2) Ὁ συγγραφεὺς παρατίθησιν ἑλληνιστὶ τὴν λέξιν «κυνηγῶν», ἀγνοῶ πόθεν δανεισθεὶς αὐτήν, ἐνῷ τὸ πρωτότυπον τοῦ διατάγματος (βλ. Ἐφημ. Κυβερν. ἀνωτ.) φέρει «ἀκροβολιστῶν». Σημ. τ. Μετ.

(3) Πάρις, σελ. 226 ἑπ.

στεύσαντες ὅτι ἀπέκτησαν προστάτην τὸν Ἄρμανσπεργ, ἔστρεψαν ὅλον αὐτῶν τὸ μῖσος κατὰ τῶν κυρίων Ἅϊδεκ, Μάουρερ καὶ Ἄβελ· οὐδεὶς ὅμως διελογίσθη νὰ ἐνδώσῃ ἀπέναντι τῆς κυβερνήσεως.

Ἡ ἱστορικὴ παράδοσις τῆς κλεφτικῆς ἐποχῆς ἦν τοσοῦτον βαθέως ἐῤῥιζωμένη εἰς τὰ παλληκάρια, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ οἰκειωθῶσι ταῦτα πρὸς τὸ ξενότροπον ὄνομα «ἀκροβολιστής», πρὸς τὴν βαυαρικὴν στολὴν καὶ τὰς βαυαρικὰς ἀσκήσεις, πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ περιφρονουμένου παρ' αὐτῶν λογχοφόρου ὅπλου καὶ τὸν χορηγούμενον αὐτοῖς πενιχρὸν μισθόν. Διεμαρτυρήθησαν δὲ τὸ κατ' ἀρχὰς ἡσύχως καὶ λίαν συγκινητικῶς.

Τὸν Μάϊον τοῦ 1833 ἐφάνησαν αἴφνης 300 ἄοπλα παλληκάρια ὑπὸ τὰ ὀχυρώματα τοῦ Ναυπλίου. Ἐπέδωκαν δὲ ἐξ ὀνόματος τῶν ἑταίρων αὐτῶν ἀναφοράν, ἐκλιπαροῦντες βοήθειαν εἰς τὴν βαθυτάτην αὐτῶν ἔνδειαν, καὶ ἱκετεύοντες νὰ δοθῇ αὐτοῖς τοὐλάχιστον ὀλίγος ἄρτος πρὸς συντήρησιν, ἀφοῦ διὰ βασιλικῆς διαταγῆς ἀπηγορεύετο αὐτοῖς νὰ θίξωσι τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ χωρικοῦ. Ὁ φρούραρχος ὑπεσχέθη αὐτοῖς θεραπείαν, ἀπηγόρευσεν ὅμως πᾶσαν περαιτέρω συνάθροισιν, ἄτοπον εἰς ἱκέτας. Τὰ παλληκάρια ἐπανέκαμψαν σιωπηλὰ πρὸς τοὺς ἐν Ἄργει συνηθροισμένους συντρόφους των, ἡ δὲ κυβέρνησις διέταξε νὰ διανεμηθῇ αὐτοῖς ὀλίγον ἄλευρον. Ὅτε ὅμως μετὰ δύο ἑβδομάδας παρέστη ἄλλη ἰσάριθμος ἐπιτροπὴ πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Ναυπλίου, ἧς αἱ παρακλήσεις δὲν ὑπεβλήθησαν ἴσως τοσοῦτον ταπεινῶς ὅσον αἱ τῆς πρώτης, ἀπεκρούσθη αὕτη μετὰ πολλῆς ταχύτητος, καὶ ἐξεπέμφθησαν πάραυτα δύο λόχοι τοῦ δωδεκάτου βαυαρικοῦ πεζικοῦ τάγματος μετὰ δύο ὀβουζίων, πρὸς ἐκδίωξιν τῶν παλληκαρίων.

Ἡ πρόκλησις αὕτη ἦν ἀνωφελὴς καὶ ἐπικίνδυνος. Δὲν ἔπρεπεν ἡ ἀντιβασιλεία νὰ ὠθήσῃ εἰς ἀπελπισίαν τοὺς βουλιμιῶντας ἐκείνους γενναίους καὶ πιστοὺς στρατιώτας, μήτε νὰ συγχύσῃ τοὺς πλήρεις πληγῶν γηραιοὺς μαχητὰς ἐκ Σουλίου, Θεσσαλίας καὶ Κρήτης πρὸς τὰ στίφη τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Κριζιώτη καὶ τοῦ Τσώκρη, ἅτινα εἶχον δολίως ἐπιχειρήσει ἐν Ἄργει τὴν κατὰ τῶν γάλλων ἐπίθεσιν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν κατίσχυσεν ἐν τῇ ψυχῇ τῶν παλληκαρίων ἡ εἰς τὸν νόμον ὑποταγὴ τοῦ πατριωτικοῦ ἄλγους καὶ τῆς εὐνοήτου ὀργῆς κατὰ

τῆς ἀληθῶς βαυαρικῆς ἐκείνης μεταχειρίσεως. Δὲν διελογίσθησαν νὰ παρασύρωσι τοὺς ἐναντίους αὐτῶν εἰς τὰς δυσβάτους στενοπορίας τῆς Νεμέας καὶ τῆς Κορίνθου· ἀλλ' ἐξηφανίσθησαν διὰ μιᾶς ἀπὸ τῶν περιχώρων τοῦ Ἄργους, καὶ ἡ πρώτη στρατιωτικὴ διαδήλωσις τῶν βαυαρῶν ἐν Ἑλλάδι ἐφάνη στεφθεῖσα δι' εὐχεροῦς θριάμβου.

Δὲν ἔλυσεν ὅμως ὁ διοικῶν τὰ δύο ὀβούζια βαυαρὸς συνταγματάρχης τὸ ἐκκρεμὲς ζήτημα, ἂν ἔπρεπε νὰ διωχθῶσι παντελῶς ἐκ τῆς χώρας τὰ πεντακισχίλια ἐκεῖνα παλληκάρια, ἢ νὰ χρησιμοποιηθῶσι πως ἄλλως. Ἐξεφράσθη οὐχ ἧττον ἡ ἰδέα, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἤθελεν εἶναι εὐτυχές, ἀπαλλαττόμενον τῆς πληγῆς ἐκείνης.

Οἱ βαυαροὶ ἀξιωματικοὶ οὐδόλως ὑπέκρυπτον τὴν περὶ τῆς στρατιωτικῆς ἀχρηστίας τῶν παλληκαρίων ἰδέαν αὐτῶν, καὶ ὕψουν περιφρονητικῶς τοὺς ὤμους προκειμένου περὶ τῶν ἀλαζονικῶς ἐπιδεικνυόντων τὰ ῥάκη των προμάχων ἐκείνων τῆς πατρίδος, οἵτινες οὔτε ἐν φάλαγγι ἠδύναντο νὰ μείνωσιν ἥσυχοι, οὔτε ἐν παρατάξει νὰ τηρήσωσι τὴν γραμμήν, οὔτε νὰ στρέψωσι διὰ μιᾶς πάντες τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἀριστερᾷ. Ἐθεωρεῖτο δὲ ἤδη ὡς ἀναμφισβήτητον πλέον ὅτι οἱ μακροσκελεῖς ἐκεῖνοι ἥρωες, καὶ δεκαπλάσιοι ἂν ἦσαν τὸν ἀριθμόν, ἤθελον τραπῇ εἰς φυγὴν ἐνώπιον ἑνὸς μόνου ἠσκημένου λόχου. Δὲν ἦτο ἔτι πρόσφατον τὸ παράδειγμα τοῦ Ἄργους;

Ἂν ὅμως τὸ ἐναντίον συνέβαινε;

Ὅτι ἐξ ὑπεροψίας καὶ ἀμαθείας ἐκομποῤῥημόνουν οὕτω οἱ ἐπήλυδες ξένοι, ἀνεγνώρισεν ἤδη ἔκτοτε ὁ συγγραφεὺς τῶν «Συμβάντων ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 1833» (Begebenheiten in Griechenland seit 1833), ὅστις ἐν τούτοις ἀνῆκε καὶ αὐτὸς εἰς τοὺς ἐπήλυδας ἐκείνους, παρατηρῶν (1), ὅτι «εὐχερέστατον ἦτο εἰς τὰ παλληκάρια νὰ παρασύρωσι τοὺς βαυαρούς, ἀγνοοῦντας ἐντελῶς τὴν χώραν καὶ μὴ δυναμένους φυσικῶς νὰ προστατεύωνται ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ, εἰς τὰς περὶ τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργους στενοπορίας, καὶ νὰ καταστρέψωσιν αὐτοὺς ἀκόπως» ὅπου κατεστράφη τὸν Αὔγουστον τοῦ 1822 τὸ ὑπὸ τὸν Δράμαλιν ἄνθος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

(1) Τόμ. Α'. σελ. 280.

«Οἱ ξένοι ἐθεώρουν τοὺς ἀτάκτους ὡς λῃστάς· ἐπειδὴ δὲ ἔφερον ῥυπαρὰ ἐνδύματα, καὶ δὲν ἐμάχοντο ἐν παρατάξει, οὔτε ἠδύναντο νὰ παρελαύνωσι τακτικῶς κατὰ τὰς κυριακὰς παρατάξεις, ὑπελάμβανον αὐτοὺς ὡς ἐλεεινοὺς στρατιώτας, ἀνικάνους νὰ ἀντιστῶσι, καὶ δεκαπλάσιοι ἂν ἦσαν, εἰς ἕνα μόνον λόχον ἠσκημένων στρατιωτῶν. Ἀγνοοῦντες οἱ ἐπήλυδες τὸν τόπον καὶ μὴ γνωρίζοντες ἑπομένως ὅτι ἐν χώρᾳ οἵα ἡ Ἑλλάς, διατεμνομένη ὑπὸ ὑψηλῶν ὀρέων καὶ στενοποριῶν, λειψανδρούσῃ σχεδόν, καὶ ἐπὶ μακρὰς ἀποστάσεις οὐδεμίαν ἀναψυχὴν οὐδὲ ὕδωρ πολλάκις παρεχούσῃ, δυσχερέστατον ἦτο νὰ γείνῃ πόλεμος διὰ ξένου στρατοῦ, ἀσυνειθίστου εἴς τε τὸ κλῖμα καὶ εἰς μεγάλας στερήσεις, ἦσαν πεπεισμένοι περὶ τοῦ ἀκαταμαχήτου αὐτῶν, καὶ ἐφρόνουν ὅτι ἔπρεπε ν' ἀδιαφορήσῃ ὅλως τοῦ λοιποῦ ἡ κυβέρνησις περὶ τῶν λῃστρικῶν ἐκείνων στιφῶν. Συνεφώνουν δ' ἱκανῶς πρὸς αὐτοὺς καί τινες Ἕλληνες, οἵτινες, ἐνῷ οἱ συμπατριῶται αὐτῶν ἐμάχοντο καὶ ἐσφάζοντο ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, εἶχον διαμείνει λίαν ἥσυχοι ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἐπέστρεψαν δὲ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπιπολαίως παιδευθέντες, καὶ ἠξίουν νὰ λάβωσι τὰς καλλίστας τῶν θέσεων καὶ τοὺς ἁδροτάτους τῶν μισθῶν. Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, φοβούμενοι μήπως ἡ ἐν τῷ στρατῷ κατάταξις τῶν πολλῶν τούτων ἐχθρῶν των, τουτέστι τῶν παλληκαρίων, παρακωλύσῃ τὴν ἰδίαν αὐτῶν τοποθέτησιν, ἰσχυρίζοντο ὅτι οὐδεὶς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει Ἕλλην ἤθελε καταταχθῇ εἰς τὸν τακτικὸν στρατόν· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἀντιβασιλεία ἐπίστευσεν, ὅτι ἐκινδύνευεν ἡ ὕπαρξίς της, ἐνόσῳ οἱ ἄγριοι ἐκεῖνοι πολεμισταὶ διετήρουν ἐξουσίαν τινά. Δὲν ἠκούσθη ἡ γνώμη ἐκείνων, οἵτινες συνεβούλευσαν τῇ κυβερνήσει, νὰ συναθροίσῃ τὰ παλληκάρια πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Ναυπλίου, διαιροῦσα δ' αὐτὰ εἰς τάγματα καὶ μισθοδοτοῦσα ἐπαρκῶς νὰ τὰ ἀποστείλῃ εἰς τὰ τουρκικὰ σύνορα, ἵνα σταθμεύωσιν ἐκεῖ, καὶ διατηροῦσα οὕτω ὑπὲρ τῆς χώρας πεντακισχιλίους πολεμιστάς, ἀποκτῶσα στρατὸν ἱκανῶς χρήσιμον καὶ ἀσκοῦσα βαθμηδὸν αὐτόν, νὰ ἀσφαλίσῃ διὰ τῆς θεραπείας τῶν ἀναγκῶν τῶν ἀτάκτων τὴν τοσοῦτον ἀναγκαίαν ἡσυχίαν τῆς χώρας, ὅπως ἀποφύγῃ τέλος τὴν λυπηρὰν καὶ κινδυνώδη ἀνάγκην τῆς ἐπ' ἀδήλῳ ἐπιτυχίᾳ χρήσεως βίας κατ' ἀνθρώπων, οἵτινες, στερούμενοι πατρί-

δος, οὐδὲν ἔχοντες μέσον πορισμοῦ καὶ εἰς βαθυτάτην ἐγκαταλειπόμενοι ἔνδειαν, ἠδύναντο νὰ περιέλθωσιν εἰς ἀπελπισίαν.»

Ἀνωφελεῖς ὅμως ἔμελλον ν' ἀποβῶσιν αἱ συμβουλαὶ ἐμφρόνων ἀνδρῶν, παραινούντων τὴν ὑπὲρ τοῦ νέου ἑλληνικοῦ κράτους χρησιμοποίησιν τῆς ἀπαιδαγωγήτου ἀνδρείας τῶν ἀτάκτων, τὴν διατήρησιν πεντακισχιλίων παλαιῶν μαχητῶν καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν μόρφωσιν ἐθνικοῦ στρατοῦ. Μάτην δ' ἐπίσης ἔμελλον ν' ἀπηχήσωσι πᾶσαι αἱ συνεταὶ νουθεσίαι, ἃς καὶ ὁ Θήρσιος ἀναμφιβόλως ἤθελε συμμερισθῆ, ἂν εἶχε παραστῆ μάρτυς τοῦ λυπηροῦ ἐκείνου τέρματος τῆς νικηφόρου ῥουμελιωτικῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀπριλίου 1832. Ἡ ἀντιβασιλεία ἐσκέπτετο περὶ τῶν παλληκαρίων, ὡς ὁ κόμης Ἀρτοὰ περὶ τῆς παλαιᾶς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς τοῦ Ναπολέοντος. «Δὲν χρειαζόμεθα πλέον ἀνδρείους!»

Ἡ μόνη παραχώρησις εἰς ἣν ἀπεφάσισεν ἡ ἀντιβασιλεία νὰ προβῇ, ὅπως μὴ φανῇ οὐδὲν θέλουσα νὰ πράξῃ ὑπὲρ τῶν παλαιῶν στρατιωτῶν τῆς ἐλευθερίας, ἦν ὅτι ἀπέστειλε πανταχοῦ ἐπιτρόπους, ὅπως προσκαλέσωσι τοὺς ἀτάκτους νὰ καταγραφῶσιν εἰς τὰ τάγματα τῶν ἀκροβολιστῶν. Ἀλλ', οἱονεὶ πρὸς χλεύην, ἐκ τῶν πεντακισχιλίων ἐκείνων παλαιῶν μαχητῶν τριάκοντα πέντε μόνον ἀνάπηροι ἐδήλωσαν ὅτι ἤθελον νὰ καταταχθῶσιν· ὥστε ἀνάγκη παρέστη νὰ ἐγκαταλειφθῇ ὁ σχηματισμὸς τῶν δέκα ταγμάτων. Γηραιοί τινες καὶ πλήρεις πληγῶν πολεμισταὶ παρέδωκαν, δακρύοντες καὶ διαβεβαιοῦντες τὴν ἀπεριόριστον αὐτῶν πρὸς τὸν βασιλέα Ὄθωνα ἀφοσίωσιν, τὰς σημαίας ἃς εἶχον φέρει κατὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα, καὶ ἔσπευσαν νὰ παρακολουθήσωσι τοὺς ἑταίρους αὐτῶν, οἵτινες διέβησαν πάντες τὰ τουρκικὰ σύνορα, ὅπως μακρὰν τῆς ἀποβαλλούσης αὐτοὺς ἑλληνικῆς πατρίδος πορίζωνται ἔνοπλοι τὰ πρὸς τὸ ζῆν καὶ ἀναλάβωσι πάλιν τὸν παλαιὸν ἄγριον καὶ φαιδρὸν κλεφτικὸν βίον. Τὰ γεγονότα ταῦτα πρέπει τις νὰ ἀναλογισθῇ, ὁσάκις γίνεται πολὺς θόρυβος περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι μάστιγος τῆς λῃστείας. Οἱ λῃσταὶ ἔχουσι τὰς ῥίζας τῆς ἀκαταβλήτου αὐτῶν δυνάμεως εἰς τὰς ἀποτόμους κρημνωρείας καὶ τὰς ἀπροσίτους χαράδρας τῶν ὀρέων. Ἡ ἀντιβασιλέα κατώρθωσε διὰ τῆς ἀσυνέτου αὐτῆς διαγωγῆς ἀπέναντι τῶν παλαιῶν μαχητῶν τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος νὰ μεταβάλῃ πιστοὺς ὑπηκόους εἰς κλέφτας,

νὰ μορφώσῃ πυρῆνα ἀρχαιοπαραδότου *κλεφτουριᾶς*, καὶ νὰ διώξῃ ἐκ τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος τοὺς προγόνους ἴσως τῶν φονέων τοῦ Ὠρωποῦ, τῶν τοῦ Ἀρβανίτη πιθανῶς, ὅπως ἐκθρέψῃ παρὰ ταῖς ψυχαῖς τῶν υἱῶν ἰδέας φόνου καὶ ἐκδικήσεως.

Τί δὲ παρεῖχεν ἡ ἀντιβασιλεία ἀντὶ ἐθνικοῦ στρατοῦ; Συνεπείᾳ τῆς διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ Πότσο δὶ Βόργο κατορθωθείσης περὶ στρατολογίας συμβάσεως συνέῤῥευσαν ἐκ Βαυαρίας ἐθελονταὶ εἰς Ἑλλάδα, ὅπως τύχωσιν ἐν αὐτῇ προβιβασμῶν, διακρίσεων καὶ πλουσιωτέρου ἢ ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν μισθοῦ. Ἔσπευσε δὲ πάραυτα ἡ ἀντιβασιλεία νὰ ἀναμίξῃ ἕλληνας καὶ γερμανούς, νὰ δυσαρεστήσῃ οὕτω ἀμφοτέρους, καὶ νὰ καταστήσῃ ζηλοτύπους τοὺς ἕλληνας, διότι εἰς τοὺς γερμανοὺς πάντοτε ἐκληροῦντο τ' ἀνώτερα τῶν ἀξιωμάτων. Ἅμα δὲ εἴκοσι μόνον καταγραφομένων, προέβαινεν εἰς τὸν σχηματισμὸν λόχου, καὶ διώριζεν εἰς αὐτὸν πάντας τοὺς κανονικοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ ὑπαξιωματικούς.

Διὰ τοῦ ἀφελοῦς τούτου τρόπου παρήχθησαν τάγματα καὶ συντάγματα, μετὰ ἓν δὲ μόλις ἔτος ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τῆς ἀντιβασιλείας διετυμπανίζετο διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς κυβερνήσεως ἡ κολοσσιαία δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καίτοι πᾶσα αὕτη, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ σμήνους τῶν ἀξιωματικῶν, ἦν ἐλάσσων τρισχιλίων ἀνδρῶν.

Ἀνηγγέλθη θριαμβευτικῶς, ὅτι ὁ τακτικὸς ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπετελεῖτο ἐξ ὀκτὼ ταγμάτων πεζικοῦ, ἑνὸς συντάγματος ἱππικοῦ, ἓξ κανονοστοιχιῶν πυροβολικοῦ, ἑνὸς λόχου μηχανικοῦ καὶ δύο λόχων σκαπανέων. Ἀλλ' οἱ ἐπίσημοι ἀριθμοὶ ἠλαττοῦντο σπουδαίως ἐν τῇ πραγματικότητι, τό τε πνεῦμα δὲ καὶ ἡ πειθαρχία τοῦ νέου ϛρατοῦ πλείστας παρίστων ἐλλείψεις.

Ἐνῷ πάντες οἱ διακεκριμένοι φιλέλληνες καὶ ἕλληνες παλαιοὶ στρατιωτικοὶ παρηγκωνίσθησαν, ἔβρεχον αἱ τιμαὶ καὶ τὰ ἀξιώματα ἐπὶ τῶν ἀποσχόλων τῶν βαυαρικῶν στρατιωτικῶν σχολῶν, οἵτινες καὶ αὐτοὶ πολλάκις ἠγνόουν πῶς τοῦτο συνέβαινε. Ἄλλως τε οἱ προβιβασμοὶ καὶ τότε ἤδη ἐγίνοντο διὰ προστασιῶν· ὁ ἔχων συγγενῆ σπουδαῖόν τι πρόσωπον, ἐπιῤῥοῆς ἀπολαῦον,—ἤτοι *χαμοθεὸν* ὡς ἀπε-

κάλουν αὐτὸ οἱ ἕλληνες,— ἐγίνετο ἀξιωματικός, καί τοι ἀδαέστατος τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας.

«Ὅτε ἡ ἀντιβασιλεία ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν, εὗρε μέγιστον ἀληθῶς ἀριθμὸν ἀξιωματικῶν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ· ἦσαν δὲ οὗτοι, ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων ἀμαθεῖς, ἀμόρφωτοι καὶ ἀνάξιοι, δημιουργήματα τῶν πολλῶν ξένων, οἵτινες εἶχον ἔλθει εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως διοργανίσωσι τακτικὸν στρατόν, ἐξ οὗ κατορθώθησαν μὲν ἀληθῶς νὰ μορφωθῶσι διὰ κολοσσιαίων δαπανῶν ὀλίγαι τινὲς χιλιάδες, ὅστις ὅμως, ἔργων προκειμένων, οὐδεμίαν παρεῖχεν ὑπηρεσίαν καὶ ἐν πάσῃ κυβερνητικῇ μεταβολῇ ἦν τὸ πρῶτον πάντοτε διαλυόμενον σῶμα. Ἐπειδὴ δὲ νῦν ἡ κυβέρνησις διέλυσεν ἐπίσης τὸν ἐξ ἑπτακοσίων περίπου ἀνδρῶν ὑπάρχοντα ἑλληνικὸν στρατόν, εὐχερέστατον ἦτο νὰ ἐκλέξῃ τοὺς ἱκανωτέρους ἐξ αὐτοῦ καὶ νὰ ἀπολύσῃ μετά τινος ἀμοιβῆς τοὺς λοιπούς. Οὕτως ἔπραξεν ἡ Πρωσσία καὶ ἄλλα κράτη ἐν Γερμανίᾳ μετὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας πόλεμον.

Προσλαβοῦσα ὅμως ἡ ἀντιβασιλεία τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, πλὴν ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων, εἰς τὴν στρατιωτικὴν αὐτῆς ὑπηρεσίαν, καὶ ὑπερμέτρως αὐτοὺς μισθοδοτήσασα, οὐ μόνον τὸ κράτος ἐπεβάρυνε διὰ μεγάλων δαπανῶν, καὶ ἀνικανώτατον ὑπὸ τοιούτους ἀρχηγοὺς παρεσκεύαζε στρατόν, ἀλλὰ παρεῖχε προσέτι δικαίαν ἀφορμὴν εἰς τοὺς πολλοὺς τῶν ἀτάκτων ἀξιωματικούς, τοὺς μᾶλλον ἐκείνων ὑπηρετήσαντας, εὐχρηστοτέρους ὄντας καὶ κατὰ τῆς βαθυτάτης πενίας παλαίοντας, ὅπως παραπονῶνται κατὰ τῆς ἀδίκου ταύτης μεταχειρίσεως, καὶ ἐδημιούργει οὕτω δυσηρεστημένους, ὧν ἡ ἐπιῤῥοὴ ἔπρεπε νὰ ληφθῇ πολὺ περισσότερον ὑπ' ὄψιν ἢ ἡ δυσαρέσκεια τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ τακτικοῦ σώματος, οἵτινες, συῤῥεύσαντες ἐκ πάντων τῶν μερῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς ἀσιατικῆς Ἑλλάδος, οὐδεμίαν ἀπολύτως εἶχον ἐπιῤῥοήν.»

Ποῖον δὲ ἦτο τὸ ποιὸν τῶν ἐν Βαυαρίᾳ διὰ λαμπρῶν ἐπαγγελιῶν στρατολογηθέντων μισθοφόρων τοῦ νέου στρατοῦ; Ἐν Ἑλλάδι ὁμόφωνος ἠγέρθη ἀγανακτήσεως κραυγή, ὅτι ὑπεχρεοῦτο ἡ χώρα νὰ τρέφῃ καὶ πληρώνῃ τοιοῦτον συρφετόν. Καίτοι δὲ οἱ ἕλληνες οὐδεμίαν ᾐσθάνοντο συμπάθειαν πρὸς τοὺς βαυαροὺς στρατιώτας, οἵτινες εἶχον κατέλθει εἰς Ἑλλάδα μετὰ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος καὶ

ἀνεχώρησαν πάλιν εὐθὺς μετὰ ἓν ἔτος, οὐχ ἧττον παρίσταντο οὗτοι ἐξαίρετοι στρατιῶται ἀπέναντι τῶν ἄλλων «ἀθλίων περιτριμμάτων τῆς Βαυαρίας.»

Ἔκθεσίς τις τῆς πρωσικῆς πρεσβείας τοῦ ὀκτωβρίου 1835 παρίστα ὡς ἀναγκαιότατον τὸν καθαρισμὸν τῆς χώρας ἀπὸ πάντων ἐκείνων τῶν δαπανηρῶν καὶ κακῶν ξένων στρατιωτῶν, οἵτινες εἶχον στρατολογηθῆ ἐκ τῶν τυχοδιωκτῶν πάσης τῆς Γερμανίας (1).

Ὅπως ἐπανορθώσῃ οὕτως εἰπεῖν μετὰ ταῦτα τὸ σφάλμα ὅπερ εἶχε πράξει ἡ ἀντιβασιλεία, ἀποβάλλουσα ἀγροίκως τὰ παλληκάρια, ἐθέσπισε τὴν ά. Ἰουνίου 1833 τὴν σύστασιν σώματος χωροφυλακῆς ἐκ 1200 ἀνδρῶν, ὧν τοὺς ἀξιωματικοὺς ἐξέλεξε κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ διακεκριμένων παλαιῶν ἀτάκτων.

Τὸ συνδιαλλακτικὸν τοῦτο βῆμα ἔσχεν αἴσια καὶ εὐτυχῆ ἀποτελέσματα.

Εἰς τοὺς χωροφύλακας ἐδόθη μείζων μισθὸς καὶ ὡραιοτέρα στολὴ ἢ εἰς τὸν λοιπὸν στρατόν, αἱ ἐξαίρετοι δὲ ὑπηρεσίαι, ἃς παρέσχον οὗτοι ὑπὲρ τῆς τάξεως ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἐξαιρέτου φιλέλληνος Γκραλιάρ, κατέδειξε πόσον φρονίμως ἤθελε πράξει ἡ ἀντιβασιλεία, χρησιμοποιοῦσα τὴν ἀπαιδαγώγητον δύναμιν τῶν παλληκαρίων ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

Ἐνώπιον τῶν χωροφυλάκων τούτων, οἵτινες καὶ κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν 22 Ὀκτωβρίου (2) 1862 κατεδείχθησαν πιστοὶ εἰς τὸν βασιλέα Ὄθωνα, τοσοῦτον συνεσκιάσθη ἡ ἐνέργεια τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, ὥστε ἠδύνατό τις κάλλιστα νὰ ἐρωτήσῃ, τίς ἡ ἐν Ἑλλάδι χρεία τακτικοῦ στρατοῦ ἐκ δεκακισχιλίων στρατιωτῶν καὶ χιλίων ἀξιωματικῶν καὶ στρατηγῶν, εἰς τί δ' ἐχρησίμευε τὸ ἱππικὸν σύνταγμα, ὅπερ δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ ἀναπτυχθῆ ἐπὶ ὀρεινῶν στενοποριῶν; Οἱ μεγάλοι μισθοὶ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατηγῶν, ἡ στρατολόγησις ἐθελοντῶν καὶ ἡ μισθοδοσία τοῦ βαυαρικοῦ ἐπικουρικοῦ σώματος ἀπεῤῥόφησαν σπουδαιότατον μέρος τῶν μετὰ πολλοῦ

(1) Vu que ces troupes, recrutées parmis les vagabonds de toute l'Allemagne, sont fort mauvaises et coûtent beaucoup. 18 Ὀκτωβρ. 1835. Χειρόγρ.

(2) Ἀναγκαῖον νομίζω νὰ σημειώσω καὶ πάλιν, ὅτι αἱ χρονολογίαι τοῦ συγγραφέως εἰσὶ κατὰ τὸ νέον ἡμερολόγιον. Σημ. τ. Μετ.

κόπου ληφθέντων χρημάτων τοῦ δανείου, καὶ δὲν θέλει τις ἐκπλαγῇ πρὸς τὴν ἀνευλαβῆ γλῶσσαν τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων, ὅταν μάθῃ, ὅτι ἅπαν τὸ ἐν ταῖς βαυαρικαῖς ἀποθήκαις ἀποκείμενον ἄχρηστον καὶ παλαιὸν ὑλικόν, ἱπποσκευαί, ὅπλα καὶ κακῆς ποιότητος ὕφασμα, ἐπωλήθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν.

«Εἶνε γεγονός, λέγει ὁ Κύριος Πρόκες, συνοψίζων τὴν στρατιωτικὴν ἐνέργειαν τῆς ἀντιβασιλείας (1), ὅτι αἱ πρὸς εὐρωπαϊκὸν ἱματισμὸν καὶ ἐξοπλισμὸν ἀπόπειραι ἀπεμάκρυναν ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας τοὺς χρησιμωτάτους ἄνδρας καὶ μετέβαλον αὐτοὺς εἰς δυσηρεστημένους. Ὁ ξένος ἐπικουρικὸς στρατὸς ἦν λίαν δαπανηρὸς καὶ οὐδεμίαν παρεῖχεν ὑπηρεσίαν, ἐνῷ τὰ παλληκάρια ἤθελον ταχθῆ καὶ πολεμήσει ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως, ἂν ἀφίετο αὐτοῖς ἡ παλαιά των ἐνδυμασία καὶ ὁ ὁπλισμός των· ἡ σημερινὴ δαπανηροτάτη ἀμυντικὴ δύναμις τῆς κυβερνήσεως οὐδὲν παρέχει αὐτῇ ἔρεισμα, οὔτ' ἐπὶ μίαν δὲ ἡμέραν θὰ ἠδύνατο νὰ τὴν στηρίξῃ, ἂν δὲν παρεῖχεν αὐτῇ ἀσφαλείας ἄγκυραν ἡ παθητικὴ κατάστασις τῶν χωρικῶν καὶ ἡ ἐπὶ τὸν βασιλέα ἐλπίς.»

Καὶ ἡ πολιτικὴ διοίκησις ἐπίσης παρεῖχεν ἄφθονον ὕλην εἰς τὴν κριτικήν.

Πρὸς τί, ἐλέγετο, θέλει ἡ ἀντιβασιλεία νὰ εἰσαγάγῃ διὰ τῆς βίας τοὺς θεσμοὺς μεγάλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἐν τῷ περιωρισμένῳ κύκλῳ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων; πρὸς τί πομπώδη ὑπουργεῖα, ἀντὶ ἁπλῶν ὑπουργικῶν γραμματέων; πρὸς τί ὁλόκληρον στράτευμα συμβούλων ὑπουργικῶν καὶ συμβούλων τῆς ἐπικρατείας, μὴ δυναμένων εἰς ἑαυτοὺς νὰ παράσχωσι συμβουλήν, καὶ ἀξιούντων ἐν τούτοις νὰ διοικήσωσι καὶ ἐξελέγξωσι δι' ἐγγράφων διαταγῶν τὰς ἐπαρχίας ἐκ τοῦ ἐν τῇ πρωτευούσῃ γραφείου των; πρὸς τί πᾶσα ἡ πομπεία δαπανηρῶν στολῶν καὶ τίτλων; πρὸς τί ἡ *μασκαράτα* ἐκείνη, ὡς τὴν ἀπεκάλει ὁ λαός, θεωρῶν αὐτὴν οὕτως εἰπεῖν ὡς σάτυραν τῆς ἰδίας του πενίας; Ὑπηγόρευεν ἀπαραιτήτως ἆρά γε ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ νέου βασιλείου τὴν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς ἀποστολὴν ὁλοκλήρου διπλωματικοῦ σώματος, πρὸς ἐκπροσώπησιν τῶν ἑλληνικῶν

(1) Ἐκθ. τῆς 4 Φεβρουαρ. 1835. [;], Αὐστρ. Ἀρχ.

συμφερόντων, καὶ τὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας διπλωμάτας χορήγησιν μισθοῦ μὲν ἐκ 54,000 δραχμῶν, γραφικῶν δὲ ἐξόδων ἐκ τρισχιλίων δραχμῶν, καὶ 24,000 δρ. δι' ἔξοδα ἐγκαταστάσεως; Ἦν δ' ἆρά γε ἐπίσης ἀπαραίτητον νὰ ἀπαγορευθῇ εἰς τοὺς προξένους καὶ γενικοὺς προξένους, συμφώνως πρὸς τὸ αὐστηρὸν γράμμα τοῦ ἀπὸ 19 Μαρτίου 1815 κανονισμοῦ τῆς ἐν Βιέννῃ συνόδου, ἡ ἀπ' εὐθείας διαπραγμάτευσις μετὰ τῆς Αὐτοῦ ἑλληνικῆς Μεγαλειότητος, καὶ νὰ ἐπιτραπῇ μόνον εἰς τοὺς πρέσβεις τὸ ἐπίζηλον προνόμιον τῆς εἰς τὸν βασιλέα προσεγγίσεως;

Ἡ ζωηρὰ τοῦ λαοῦ ἀνυπομονησία ἐγόγγυζεν ἤδη, ὅτι οὐδαμοῦ ἔτι εἶχον φανῆ ἀποτελέσματα τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἀντιβασιλείας· ἂν δὲ οἱ σκεπτικώτεροι προσεπάθουν νὰ πραΰνωσι τὴν ἀνυπομονησίαν ἐκείνην, παρατηροῦντες, ὅτι χαρακτὴρ τῶν γερμανῶν ἦτο νὰ μὴ σπεύδωσιν εἰς τὴν περὶ τῶν σπουδαιοτάτων ἐνέργειαν, οἱ γοργοὶ ὅμως Ἕλληνες ἀπήντων σκώπτοντες καὶ περιφρονητικῶς καμμύοντες τὰ βλέφαρα πρὸς τὴν σαθρὰν ἐκείνην παρηγορίαν.

Καὶ ὅτε δὲ τέλος ἀξιόλογοι καὶ σπουδαιόταται ὡς ἐκ τῶν συνεπειῶν αὐτῶν νομοθετικαὶ ἐργασίαι ἐξῆλθον τῶν χειρῶν τῆς ἀντιβασιλείας, ἐπερρίφθη κατ' αὐτῶν ἡ μομφή, ὅτι ἦσαν ἀπρόσφοροι εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀντιληπτικὴν αὐτοῦ δύναμιν, καὶ πάντες, πλὴν τῶν προσδοκώντων θέσεις καὶ ἀπολαυάς, ἀπεδέξαντο τὰ ἔργα ἐκεῖνα μετὰ πληρεστάτης ἀδιαφορίας.

Μεταξὺ τῶν ἐργασιῶν τούτων εἶνε ἡ διοικητικὴ τοῦ κράτους διαίρεσις καὶ ὁ περὶ συστάσεως δήμων νόμος. Διὰ διατάγματος τῆς 15 Ἀπριλίου 1833 διῃρέθη τὸ κράτος εἰς δέκα Νομοὺς διοικουμένους ὑπὸ νομαρχῶν, καὶ οἱ νομοὶ εἰς τεσσαράκοντα δύο Ἐπαρχίας, διοικουμένας ὑπὸ ἐπάρχων. Ὁ κύκλος ἐνεργείας τῶν δημοσίων τούτων λειτουργῶν, οἵτινες ἔμελλον νὰ ἐνεργῶσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὡς ὄργανα τοῦ ὑπουργείου, ὡρίσθη μέχρι καὶ τῶν ἐσχάτων λεπτομερειῶν, εὔηχα δὲ καὶ ὡραῖα παλαιὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα ἐδόθησαν εἰς τοὺς νομοὺς καὶ τὰς πρωτευούσας αὐτῶν. Ἀλλ' αἱ κακαὶ γλῶσσαι ἰσχυρίζοντο, ὅτι τὰ βαυαρικὰ τοπικὰ δικαστήρια καὶ οἱ δύσκαμπτοι αὐτῶν τύποι εἶχον χρησιμεύσει εἰς ὑπογραμμὸν τῶν διοικητικῶν περιφερειῶν τῆς ἀντιβασιλείας· τὸν ἰσχυρισμὸν δὲ τοῦτον δὲν ἀναιρεῖ ἡ

ὀργίλη τοῦ Μάουρερ διαμαρτύρησις. Ἅπαν τὸ διοικητικὸν οἰκοδόμημα ἔμελλε ν' ἀποκτήσῃ νέαν βάσιν διὰ τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ δημοτικοῦ συστήματος· ἀληθῶς δὲ ὁ κύριος Ἄβελ ἐκυοφόρει σχέδιόν τι, ὅπερ, μὴ μακρυνόμενον πολὺ ἀπὸ τοῦ βαυαρικοῦ δημοτικοῦ συστήματος, ἐλάμβανεν ἐπίσης ὑπ' ὄψιν τὰ ἰδιάζοντα τῶν ἐν Ἑλλάδι δημοτικῶν θεσμῶν.

Ὅτε ὅμως τὴν 8 Ἰανουαρίου ἐδημοσιεύθη τὸ προϊὸν τοῦ γραφειοκρατικοῦ του ζήλου, κατεφάνη σαφῶς, ὅτι ὁ νόμος ἐκεῖνος ἦν ἁπλοῦν ἀντίγραφον τῆς βαυαρικῆς περὶ δήμων θεσμοθεσίας, ὅτι ὁ Ἄβελ ἀτελεστάτας εἶχεν ἰδέας περὶ Ἑλλάδος καὶ τῶν πνευματικῶν ἰδιοτήτων τῶν κατοίκων της, οὐδόλως δὲ ἐμάντευε πόσην ἡ αὐτοδιοίκησις τῶν ἑλληνικῶν δημογεροντιῶν ἐνέκλειε ζωτικότητα καὶ ἀναπτύξεως δύναμιν, καὶ πόσην ἔτι μᾶλλον ἠδύνατο νὰ ἐπιδείξῃ ἐν τῷ μέλλοντι. Πῶς δέ, ἀληθῶς, ἦτο δυνατὸν ὁ κατηφὴς καὶ σκυθρωπὸς ἐκεῖνος ἀνήρ, ὁ κάλαμος μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος, νὰ ἐννοήσῃ πόση ὀργῶσα ζωτικὴ δύναμις, πόσον πνεῦμα, πόση δυσπαθὴς ἀνεξαρτησίας ἀγάπη καὶ αὐταπαρνήσεως τόλμη ἐνεψύχουν τοὺς δημογέροντας τῆς Ὕδρας!

Κατὰ τὸν νόμον τοῦ Ἄβελ διῃροῦντο τοῦ λοιποῦ αἱ ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι εἰς δήμους ἐκ τριακοσίων τοὐλάχιστον κατοίκων καὶ ὡρισμένης τοπικῆς ἐκτάσεως. Τὰ δικαιώματα τῶν δημοτῶν περιωρίζοντο εἰς ἐκλογὴν κατωτέρων τινῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν δημοτικῶν συμβούλων, ἐνῷ ὁ δήμαρχος καὶ οἱ πάρεδροι, εἰς οὓς ἀπέκειτο ἡ ἄσκησις τῆς καθ' αὐτὸ τοπικῆς ἀρχῆς, διωρίζοντο παρὰ τῆς κυβερνήσεως.

Τὸ δικαίωμα τῆς τοῦ κράτους ἐποπτείας ἀνεγράφετο μετὰ πολλῆς ἐμφάσεως, καθότι πᾶσαι αἱ σπουδαιότεραι τῶν ἀποφάσεων τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου ὑπεβάλλοντο εἰς τὴν ῥητὴν τοῦ Νομάρχου ἔγκρισιν ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως. Εἰς τὴν κυβέρνησιν παρείχετο τὸ δικαίωμα νὰ παύῃ δημάρχους, παρέδρους καὶ δημοτικοὺς συμβούλους, νὰ διαλύῃ δ' ἐν πάσῃ στιγμῇ τὸ δημοτικὸν συμβούλιον χωρίς τινος προαπαιτουμένης διατυπώσεως. Τοιαύτη εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ Μάουρερ ὡς «φιλελεύθερος» ἰδίως πανηγυριζομένη δημοτικὴ νομοθεσία τῆς ἀντιβασιλείας. Ἠδύνατό τις ὅμως νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι ἡ ἰσχυρὰ φύσις τοῦ ἑλληνικοῦ δημοτικοῦ βίου, ἥτις εἶχεν ἀντιστῆ εἰς τὴν κηδε-

μονεῖαν καὶ καταπίεσιν τῶν τούρκων καὶ κατόπιν τοῦ Κυβερνήτου Ι. Καποδιστρίου, ἤθελε νῦν καὶ πάλιν ἐπιτυχῶς ὑποστῇ τὴν σκληρὰν δοκιμασίαν τῆς ὑπὸ τοῦ Μάουρερ ἐξυμνουμένης «ἐλευθερίας.»

Ὡς πρὸς τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν ἀνεμένετο πρωτοτυποτέρα τις καὶ σωτηριωτέρα ἐνέργεια τῆς ἀντιβασιλείας. Πόσον ὡραῖον ἀληθῶς καὶ ἄξιον προέκειτο στάδιον εἰς τὴν νοήμονα ἐνέργειαν γερμανῶν σοφῶν καὶ ἀκαδημαϊκῶν διασημοτήτων!

Ἡ ἐθνικὴ πνευματικὴ ὁρμὴ καὶ ἡ ἐνδελεχὴς τῶν ἑλλήνων τάσις πρὸς ἀγαθὴν τῶν τέκνων αὐτῶν ἐκπαίδευσιν εἶχον ἤδη παρακινήσει αὐτοὺς ὑπ' αὐτὴν τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν εἰς ἵδρυσιν σχολείων καὶ μίσθωσιν τακτικῶν διδασκάλων διὰ δαπάνης τῶν κοινοτήτων. Προέκειτο δὲ νῦν ἡ δι' ἐπιμελοῦς χειρὸς καλλιέργεια καὶ ἀνάπτυξις τῆς ακαταβλήτου ἐκείνης τῶν ἑλλήνων φιλομαθείας. Ἀφοῦ οὗτοι εἶχον ἀναγκάσει τὸν κατ' ἀπαύστων χρηματικῶν στενοχωριῶν παλαίοντα Κυβερνήτην Ι. Καποδίστριαν νὰ κτίσῃ ἐν Αἰγίνῃ τὸ εὐρὺ ὀρφανοτροφεῖον, ἐπὶ τῆς Στερεᾶς δὲ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ εἴκοσι περίπου ἄλλα σχολεῖα, ἠδύνατό τις βεβαίως νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι κυβέρνησις προερχομένη ἐκ τῆς χώρας τῶν «σοφῶν,» ὡς προσαγορεύουσι πάντοτε φιλοφρόνως τοὺς γερμανοὺς οἱ Ἕλληνες, ἤθελεν ὑποβοηθήσει τὴν εὐχάριστον ταύτην τοῦ ἔθνους διάθεσιν καὶ ἤθελε στρέψει τὴν κυριωτάτην αὐτῆς προσοχὴν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ. Ἡ ἀντιβασιλεία ἤρξατο τὸν Μάρτιον εὐθὺς τοῦ 1833 καταστήσασα ἐπιτροπὴν πρὸς ἀναμόρφωσιν τῶν σχολείων, καὶ διαγράψασα αὐτῇ εὐρύτατον ἐνεργείας κύκλον, ἀπὸ τοῦ πανεπιστημίου μέχρι τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Διὰ τούτου ὅμως ἐνόμισεν ὅτι ἔπραξέ τι, καὶ ἐπίστευσεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἀναπαυθῇ ἐπὶ τῶν δαφνῶν της. Ἀντὶ νὰ ἀποπερατώσῃ τὴν οἰκοδομὴν τῶν ἐπὶ Καποδιστρίου ἠρχισμένων σχολείων, νὰ οἰκοδομήσῃ νέα καὶ νὰ διορίσῃ ἱκανοὺς διδασκάλους, ἠρκέσθη εἰς τὸ μεγαλοφυὲς σχέδιον ὅπερ εἶχεν ἐπὶ τοῦ χάρτου ἐξεργασθῆ. Ἡ ἐπιτροπὴ συνήρχετο καὶ συνεσκέπτετο· τί ἄλλο ἤθελον οἱ δυσηρεστημένοι; Ἀφοῦ ἐν τούτοις ἡ ἐπιτροπὴ συνδιεσκέφθη ἐπὶ ἐννέα ὅλους μῆνας, διελύθη, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἐπίσημος αὐτῆς πανηγυριστὴς κύριος Μάουρερ παρατηρεῖ, ὅτι «τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνδιασκέψεώς της ὑπῆρξεν ἥκιστα χρήσιμον.» Τὰ σχολεῖα ἔμειναν ἀτελῆ, τὰ ὑπάρχοντα μετεβλή-

θησαν εἰς στρατῶνας καὶ νοσοκομεῖα, ἀντὶ δὲ τούτων ἐσχεδιάσθησαν ὀλίγα τινὰ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα, ἓν ἑλληνικὸν καὶ ἓν γερμανικὸν σχολεῖον ὡς καὶ ἓν γυμνάσιον ἐν Ναυπλίῳ, δι' ἃ ὅμως οὐδεὶς εὑρέθη διδάσκαλος, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς πενιχρᾶς μισθοδοσίας, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς λίαν αὐστηρᾶς δοκιμαστηρίου ἐξετάσεως.

Τὴν 20 Ἰανουαρίου 1834 συνεστήθησαν ἐν Αἰγίνῃ καὶ Ναυπλίῳ δύο ἐξεταστικαὶ ἐπιτροπαί, εἰς ἃς ὤφειλε νὰ προσέλθῃ πᾶς ὁ ἐπιθυμῶν νὰ διδάξῃ ἐν γυμνασίῳ ἢ ἄλλῃ σχολῇ· «ἀλλά,» ὡς δικαίως παρατηρεῖ ὁ κύριος Μάουρερ, «οὐδενὸς ὑπάρχοντος οὐδεὶς προσῆλθε.»

Τὸν Μάϊον τοῦ 1834 ἐξέδωκεν ἡ ἀντιβασιλεία νόμον περὶ δημοτικῶν σχολείων, ἀπείρους ἔχοντα παραγράφους, καὶ θεσπίζοντα τὴν διὰ δημοτικῆς δαπάνης ἵδρυσιν δημοτικῶν σχολείων, ἑξαμηνιαίας ἐξετάσεις, ἐφορείας, καὶ ἵδρυσιν ἐπίσης διδασκαλείου. Ὀλίγοι ὅμως εὑρέθησαν μεταξὺ τῶν ἑλλήνων, καὶ οὗτοι οὐχὶ ἀφθόνους παρέχοντες τὰς ἐλπίδας, διατεθειμένοι νὰ ἀσπασθῶσι τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, ὅπως μόλις ἀποζῶσιν ἐκ τοῦ δημοτικοῦ ταμείου, ὑποτάσσωνται δὲ εἰς ξένους ἐξεταστὰς καὶ βασανίζωνται ὑπ' αὐτῶν. Αἱ δυσάρεστοι δὲ ἔριδες, αἵτινες ἀνεφύησαν μεταξὺ τοῦ ἐκ Βρέμης διευθυντοῦ τοῦ διδασκαλείου Κὸρκ καὶ τοῦ καθηγητοῦ Ἀποστολίδου, συνετέλεσαν μόνον ὅπως εὐρύνωσιν ἔτι τὸ χάσμα, ὅπερ καὶ κατὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἠνοίχθη μεταξὺ ἑλλήνων καὶ γερμανῶν. Καὶ ὡς πρὸς τ' ἀνώτερα δὲ σχολεῖα ἐπίσης αἱ κάλλισται τῶν ἐνεργειῶν ἔμειναν ἐπὶ τοῦ χάρτου. Ὁ κύριος Μάουρερ διελογίζετο νὰ συστήσῃ ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἑκάστης ἐπαρχίας ἓν ἑλληνικὸν σχολεῖον, ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἑκάστου νομοῦ ἓν γυμνάσιον, ἐν Ἀθήναις δέ, ὡς κορύφωμα τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος, πανεπιστήμιον καὶ ἀκαδημίαν. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1833 ἔμελλε νὰ γείνῃ ἔναρξις τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, τὸν Ὀκτώβριον δὲ νὰ ἀνοιγῇ τὸ Πανεπιστήμιον, καὶ τὴν 2 Νοεμβρίου, ἡμέραν τῶν γενεθλίων αὐτοῦ, εἶχεν ὁρίσει ὁ Μάουρερ διὰ τὴν καλλίστην αὐτοῦ πανήγυριν, ἤτοι τὴν ἵδρυσιν τῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Ἐσχεδιάσθη δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἀκαδημία τῶν ὡραίων τεχνῶν. Ἀλλ' ἡ ἀκαδημία τῆς ἀντιβασιλείας δὲν ἐπραγματοποιήθη μέχρις σήμερον, ἡ δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν Σταδίου λαμπρὰ οἰκοδομὴ τοῦ βαρώνου Σίνα ἐπεχειρήθη μετὰ δεκάδας ὅλας ἐτῶν, εἰς

ἐπιφανὲς μαρτύριον τοῦ πλούτου καὶ τοῦ μεγαλοδώρου πατριωτισμοῦ ἑνὸς μόνου ἕλληνος Μαικήνα, δὲν ἀπεπερατώθη δὲ εἰσέτι.

Δὲν γνωρίζει δέ τις, ἂν πρέπει νὰ λυπηθῇ, ὅτι ὁ λοιπὸς ὀργανισμὸς τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως ἔμεινεν ἀνεκτέλεστος. Ὁ κύριος Μάουρερ, ἀναχωρήσας εἰς Μόναχον, παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ τὰ σχέδιά του, ἵνα μὴ περιπέσωσι ταῦτα εἰς χεῖρας φθονερῶν ἀντιζήλων, οἵτινες «ἤθελον κοσμηθῆ διὰ τῶν πτερῶν του ἢ δυσφημήσει τὸ ὄνομα αὐτοῦ.»

Τί δὲ ἄλλως ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ἡ δι' ὑψικοφύρων πύργων, διὰ πανεπιστημίου καὶ ἀκαδημίας, ἐπιστέγασις τοῦ οἰκοδομήματος; τί ἠδύνατο νὰ ὠφελήσῃ τὸ περιττὸν ἐν χώρᾳ στερουμένῃ τῶν ἀπαραιτήτων θεμελίων τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων, στερουμένῃ τῶν πρώτων ὑλικῶν ὅρων τοῦ βίου, στερουμένῃ μέσων συγκοινωνίας κατά τε ξηρὰν καὶ θάλασσαν;

Ἡ ἀντιβασιλεία δὲν παρημέλησε τοὐναντίον νὰ λάβῃ μέτρα κατ' ἐνδεχομένων παρεκτροπῶν τῆς ἑλληνικῆς φιλομαθείας δι' αὐστηρῶν περὶ τύπου νόμων καὶ φιμώσεως τῆς προφορικῆς τῶν ἰδεῶν ἀνταλλαγῆς. Δύναται δέ τις εὐχερῶς νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι πολὺ πλείονα ἐδαπάνησε πρὸς κανονισμὸν τῆς κοινῆς γνώμης ἢ πρὸς διοργάνωσιν τῶν σχολείων.

Ἐκ τῶν ἐν Ναυπλίῳ ἐκδιδομένων ἐφημερίδων «Ἀθηνᾶς» «Τριπτολέμου,» «Ἡλίου» καὶ «Χρόνου» δυσάρεστοι ἰδίως ἀπέβαινον εἰς τὰ μέλη τῆς ἀντιβασιλείας ὁ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Ἀλεξάνδρου καὶ Παναγιώτου Σούτσου πνευματωδῶς διευθυνόμενος Ἥλιος καὶ ὁ ὑπὸ τῶν ναπαίων μισθοδοτούμενος Χρόνος. Ὠφεληθεῖσα δὲ ἡ ἀντιβασιλεία ἐκ τῆς πρώτης εὐκαίρου περιστάσεως, ἣν παρέσχον αἱ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1833 ἐκραγεῖσαι ταραχαί, ἐξέδωκε τρία περὶ τύπου διατάγματα, ἅτινα ὁ Φίνλαϋ ἀποκαλεῖ «ἄξια τῶν ἱεροδικαστηρίων τοῦ ΙϚ'. αἰῶνος.» Ἐπειδὴ ὁ τόκος τῶν χρημάτων ἐν Ναυπλίῳ ἔφθανε τότε εἰς 1 ½ % κατὰ μῆνα, ἡ ἐκ 5000 δραχμῶν ἐγγύησις, ἥτις ἀπῃτεῖτο τοῦ λοιποῦ παρὰ πάσης ἐφημερίδος, καθίστα ἀδύνατον τὴν διατήρησιν τοῦ τύπου τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ὁ κύριος Μάουρερ καυχᾶται, ὅτι τὰ παρασκευασθέντα παρ' αὐτοῦ ἐν πάσῃ μυστικότητι περὶ λογοκρισίας θεσπίσματα «ἐθαυ-

ματούργησαν·» καὶ ἀληθῶς αὐθωρεὶ σχεδὸν ἐξέπνευσαν πάντα τὰ ἀντικυβερνητικὰ φύλλα. Ἀντ' αὐτῶν δ' ἐξεδόθησαν ὁ «Σάτυρος,» πανηγυρίζων παντοιοτρόπως τὴν διοίκησιν τοῦ Μάουρερ, καὶ ἡ διὰ 12,000 δραχμῶν μισθοδοτουμένη παρὰ τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ «Ἐθνικὴ Ἐφημερίς», ἥτις κατώρθωσε νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς δεκαὲξ τῶν συνδρομητῶν αὐτῆς τὸν ἀριθμόν.

Μίαν τῶν σπουδαιοτάτων δυσχερειῶν παρεῖχεν ἡ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν σχέσις τῆς ἀντιβασιλείας. Καθότι προέκειτο νὰ νικηθῇ ἡ δυσπιστία τῶν ἑλλήνων ὀρθοδόξων κατὰ τῶν δυτικῶν, τῶν ῥωμαϊκῶν σχισματικῶν οἵτινες ἤθελον νὰ ἐπιβάλωσιν αὐτοῖς νόμους, νὰ ἐξαληφθῶσι διὰ κραταιᾶς ἀλλὰ καὶ ἠπίας συνάμα χειρὸς αἱ ὑπάρχουσαι καταχρήσεις, ἡ σιμωνία τοῦ ἀνωτέρου κλήρου καὶ ἡ ἀμάθεια τοῦ κατωτέρου, καὶ νὰ τηρηθῇ αὐτοτελής τις θέσις τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἀπέναντι τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, χωρὶς νὰ διασπασθῇ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἑνότης. Ὁ ὑπὲρ ἐλευθερίας πόλεμος εἶχε διαῤῥήξει τὸν μεταξὺ πατριάρχου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου δεσμόν Οἱ ἕλληνες δὲν ἐμνημόνευον πλέον αὐτοῦ κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν. καὶ ηὔχοντο κατὰ τοὺς τύπους τῆς γενικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, τοὺς ἐν χρήσει παρὰ ταῖς μὴ ὑποτασσομέναις εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ἐπισκοπαῖς. Αἱ ἐθνικαὶ συνελεύσεις εἶχον κυρώσει τὴν ἀρχὴν ταύτην διοικητικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, διακηρύξασαι ὅτι ἡ ἀπελευθερωθεῖσα Ἑλλὰς δὲν ἠδύνατο νὰ δέχηται τοῦ λοιποῦ τοὺς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἐπικυρουμένους ἀρχιεπισκόπους.

Ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης ὤφειλε νὰ ἐργασθῇ περαιτέρω ἡ ἀντιβασιλεία, χωρίζουσα αὐστηρῶς τὴν διοικητικὴν τοῦ ζητήματος φάσιν ἀπὸ τῆς δογματικῆς, καὶ προσπαθοῦσα κατὰ τὰ λοιπὰ νὰ καθησυχάσῃ τὰ πνεύματα διὰ φιλικῆς τινος μετὰ τοῦ Πατριάρχου συνεννοήσεως. Ἀντὶ ὅμως τούτου ἤρκεσεν ἀναφορά τις μόνον πολλῶν ἐκ τῆς Τουρκίας δεδιωγμένων ἐπισκόπων, ἀπαιτοῦσα χωρισμὸν ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου, ὅπως προβῇ ἡ ἀντιβασιλεία εἰς τὰ ἀποτομώτατα κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς ἐκκλησίας μέτρα. Τὸν Μάϊον τοῦ 1833 διώρισεν ἐπιτροπὴν ἐκ τριῶν κληρικῶν, τοῦ Ἰγνατίου, Παϊσίου καὶ Φαρμακίδου, καὶ ἐκ τεσσάρων λαϊκῶν, τοῦ Νοταρᾶ, Σχινᾶ, Βυζαντίου καὶ Τρικούπη, προσδοκῶσα εὐλόγως, ὅτι οἱ ἀν-

δρες οὗτοι ἤθελον ἀποφασίσει περὶ τοῦ ἐκκρεμοῦς ζητήματος κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας. Τὸ σχέδιον δὲ τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ὑπέβαλεν εἰς σύνοδον τῶν ἐν Ἑλλάδι «διωρισμένων ἢ καὶ παρόντων μόνον» μητροπολιτῶν, ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων, ἣν συνεκάλεσεν εἰς Ναύπλιον τὴν 27 Ἰουλίου. Ἕλληνες συγγραφεῖς καταμέμφονται πικρῶς τὴν ἔκρυθμον συγκρότησιν τῆς τοιαύτης συνόδου, καὶ παραβάλλουσι τὰς ἐπεμβάσεις τῆς ἀντιβασιλείας πρὸς τὰς βιαιοπραγίας, ἃς ἐτόλμησε κατὰ τῶν ἑλλήνων ἡ παπωσύνη ἐν τῇ φλωρεντινῇ συνόδῳ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν «παρόντων μόνον» κληρικῶν τοσοῦτον ἦν ὑπέρτερος, ὥστε ἐκ τῶν συνελθόντων τὴν πρώτην ἡμέραν εἴκοσι δύο ἐπισκόπων ὀκτὼ μόνον παρῆσαν κανονικῶς ἐν Ἑλλάδι διωρισμένοι. Καθότι ἡ κυβέρνησις ἐνόμιζεν, ὅτι ἐπὶ τὴν εὐπείθειαν τῶν ξένων «προσφύγων» ἠδύνατο ἰδίως νὰ ἔχῃ πεποίθησιν. Οὐδὲν δὲ μέσον παρελείφθη πρὸς ἐπηρεασμὸν τῶν ἀσθενεστέρων. Τὸ σχέδιον τῆς κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς, ὅπερ διὰ δύο ἄρθρων ὥριζε τὴν «ἀπὸ πάσης ξένης ἐξουσίας» ἀνεξαρτησίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν ἵδρυσιν συνόδου, κατὰ τὸ ῥωσικὸν ὑπόδειγμα διοριζομένης ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὑπεβλήθη πρὸς ὑπογραφὴν εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν ἐπισκόπων, μετὰ τῆς παρατηρήσεως ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦν ἤδη ἀποφασισμένον ἐκ προοιμίων, καὶ ὅτι ἠδύνατο μὲν οὗτος νὰ ἔχῃ τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ γνώμην, ἀλλ' ὅτι «ἐτιμωρεῖτο» ὑποστηρίζων αὐτήν.

Ὁ ἐπίσκοπος Μακεδονίας Προκόπιος, ἀρχίσας νὰ κατακρίνῃ μετὰ ζέσεως τὴν ἐπέμβασιν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας καὶ τὴν παραβίασιν τῶν κανόνων, διετάχθη πάραυτα νὰ καταλίπῃ τὸ βασίλειον. Οὕτω κατωρθώθη νὰ βωβαθῇ πᾶσα ἀντιλογία, τὸ δὲ σχέδιον ὑπεγράφη παρὰ πάντων τῶν ἐν Ναυπλίῳ συγκεκλημένων κληρικῶν, καὶ οὐδεὶς πλέον λόγος ἐδέσμευε τὴν ἀντιβασιλείαν.

Τὴν 4 Αὐγούστου 1833 ἐγένετο τὸ «μέγα ἱστορικὸν βῆμα,» ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὸ ὁ Μάουρερ, τουτέστιν ἡ περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας διακήρυξις.

Ὡς πνευματικὴ μὲν αὐτῆς κεφαλὴ ἀνεγνωρίζετο ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς κοσμικὸς δὲ ἀρχηγὸς ὁ (σχισματικὸς!) βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ὑπερτάτη πνευματικὴ ἐξουσία καὶ διοίκησις τῶν ἐκκλη-

σιαστικῶν πραγμάτων ἀπέκειτο εἰς χεῖρας διαρκοῦς συνόδου ἐκ πέντε ἀρχιερέων, διοριζομένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ἀνωτέρα δ' αὐτῆς ἐθεσπίζετο μόνον «γενική τις σύνοδος τοῦ κράτους (1).» Ἐνῷ δὲ ἡ ἱερὰ αὕτη σύνοδος καθιστᾶτο ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας ὡς πρὸς πάντα τὰ ἐσωτερικὰ τῆς ἐκκλησίας ζητήματα, ὑπετάσσετο ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν σύμπραξιν καὶ ἔγκρισιν τῆς κυβερνήσεως ὡς πρὸς τὰ ζητήματα ἐκεῖνα, ἅτινα σχέσιν εἶχον πρὸς τὸ κράτος καὶ τὴν κοσμικὴν εὐημερίαν. Τὰ μέλη τῆς συνόδου ὤφειλον νὰ ὁρκισθῶσιν ὡς ἐπίσκοποι πίστιν εἰς τὸν βασιλέα, ὀμνύοντες οὐχὶ μὲν τὸν κοινὸν τῶν ὑπαλλήλων ὅρκον, ἀλλὰ «πιστὴν διατήρησιν τῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων τῆς ἐκκλησίας.» Διετέλουν δὲ φυσικῶς ἐξηρτημένοι ἀπὸ τοῦ διορίζοντος αὐτοὺς δυτικοῦ καὶ ἑπομένως σχισματισμοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους, καὶ ἥκιστα ἐλεύθεροι ἀπέναντι τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς κυβερνήσεως βασιλικοῦ ἐπιτρόπου, ὡς οἱ ἀρχιερεῖς τῆς ῥωσικῆς ἐκκλησίας ἀπέναντι τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Τσάρου. Ἁπλῶς εἰπεῖν, ὅσον θερμῶς καὶ ἂν διαμαρτύρεται ὁ κύριος Μάουρερ κατὰ τῆς μυσαρᾶς κακίας, ἥτις παρέβαλλε τὸ πρωτότυπον αὐτοῦ δημιούργημα πρὸς τὴν ῥωσικὴν σύνοδον ἢ καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ἀνώτατον ἐκκλησιαστικὸν συμβούλιον τῆς Βαυαρίας, ὁ πρὸς τὸν μοσχοβιτικὸν καισαροπαπισμὸν παραλληλισμὸς ἦν λίαν ἐπιτυχής, καὶ ζήτημα μόνον προέκειτο, ἂν ὁ παρὰ τὸν Ἰλισσὸν μικρὸς ἡγεμὼν ἤθελεν ἀσκήσει τὰ δικαιώματά του καὶ διατηρήσει ἀπέναντι τοῦ κλήρου οἵαν ὁ παρὰ τὸν Νεύαν αὐτοκράτωρ θέσιν.

Παρὰ τῷ πλήθει τοῦ λαοῦ ἐξεφράζοντο εὐλαβεῖς ἐνδοιασμοὶ καὶ φόβοι περὶ τῆς τοσοῦτον φαιδρῶς καὶ ἀμερίμνως γενομένης ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας ῥήξεως πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας· ὅτε δὲ κατὰ τὴν πανηγυρικὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς ἱερᾶς συνόδου, ἥτις ἐγένετο τὴν 6 Αὐγούστου ἐν κανονοβολισμοῖς καὶ ἑορτασίμῳ κωδωνοκρουσίᾳ, ἔμειναν βωβὰ τὰ τηλεβόλα τῶν ῥωσικῶν πλοίων καὶ οἱ ἱστοὶ αὐτῶν χωρὶς σημαιῶν, ἐπεδοκίμασεν ὁ λαὸς τὴν ἐπίδειξιν ταύτην τῆς ῥωσικῆς δυσαρεσκείας, βαρέως φέρων τὴν προσβολὴν τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ αἰσθημάτων.

(1) Allgemeine Kirchenversammlung φέρει τὸ γερμανικὸν κείμενον τοῦ διατάγματος καὶ τὸ πρωτότυπον τοῦ συγγραφέως. Σημ. τ. Μετ.

Καὶ ἡ διπλωματία δ' αὐτὴ μετὰ σοβαρῶν ἐνδοιασμῶν προσεῖδε τὰ γενόμενα. Αὐστριακαὶ ἐκθέσεις ἐκ Ναυπλίου (1) ἐβεβαίουν, ὅτι ἡ ἀντιβασιλεία «κατέστησε διαρκῆ σύνοδον, κοσμικὸν ἀρχηγὸν ἔχουσαν τὸν βασιλέα,» καὶ ὅτι οὕτω «ἐγένετο τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς χωρισμὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.» «Τὰ μέτρα ταῦτα, ἅτινα προσεπάθησε νὰ ἐμποδίσῃ ἡ ρωσικὴ αὐλή, ὑπῆρξαν λίαν ἐναντία εἰς τοὺς πολιτικοὺς καὶ θρησκευτικοὺς σκοποὺς τῆς Ῥωσίας. Ἡ ἀπὸ πολλοῦ δὲ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐπικρατοῦσα δυσαρέσκεια κατὰ τῆς Δυνάμεως ταύτης μετεδόθη καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἀφ' ὅτου μάλιστα ὁ κύριος Κατακάζης, ρῶσος πρεσβευτής, μανιάτης τὸ γένος, παρέχει αὐτῇ μυρίας δυσαρεσκείας, ὑποτρέφων καὶ ἐξερεθίζων τὴν δυσθυμίαν καὶ τὸν φιλορθόδοξον ζῆλον τῶν συμπατριωτῶν του (2).»

Καὶ ὁ πρίγκηψ Μέττερνιχ ἐπίσης ἐνόμισεν εὔκαιρον τὴν στιγμήν, ὅπως ἐκφράσῃ τὴν παλαιὰν μὲν ἀλλὰ μεμετρημένην πάντοτε ἀποδοκιμασίαν αὐτοῦ κατὰ τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς. «Ἡ ὑπέροχος ἐπιῤῥοή, ἔγραφεν, ἣν ἡ βόρειος Δύναμις προσεπάθησε νὰ διατηρήσῃ ἐν Ἑλλάδι, ἐξασφαλίζουσα ἑαυτῇ διὰ παντὸς δυνατοῦ μέσου τὴν σύμπραξιν μιᾶς τῶν φατριῶν, ὧν ἡ διχόνοια ἐπὶ τοσοῦτον κατεσπάραξε τὴν χώραν, ἐγέννησεν ἀντεγκλήσεις μεταξὺ τοῦ ρωσικοῦ καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ ἀνακτοβουλίου κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν στιγμήν, ὅτε τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, ἀποτέλεσμα τοῦ δολίου καὶ σκανδαλώδους πολιτικοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἀνακτοβουλίων ἐκείνων, ἐφαίνετο καταλῆγον εἰς ὁριστικόν τι τέλος.»

Συμφώνως πρὸς τὸν ἀλαζόνα πάντως τοῦτον καὶ ἀπὸ τρίποδος ἀφορισμὸν τοῦ αὐστριακοῦ ἀρχιγραμματέως, προέβη τὴν 25 Νοεμβρίου 1833 ὁ ἄγγλος πρωθυπουργὸς λόρδος Γρέϋ εἰς περιεργοτάτην πρὸς τὸν πρίγκηπα Ἐστερχάζην ὁμολογίαν περὶ τῆς τριμεροῦς συνθήκης τοῦ Ἰουλίου 1827: «Κατέκρινα, εἶπεν, αὐτὴν πάντοτε ὡς φαντασιῶδές τι σχέδιον, ὅπερ οὐδέποτε ἔπρεπε νὰ κυοφορηθῇ ἐν τῇ κεφαλῇ σπουδαίων πολιτικῶν ἀνδρῶν. *Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἔπραξε μέγιστον σφάλμα, ὁδηγήσασα τὴν Ῥωσίαν εἰς τὰς πύλας*

(1) Ἐκθ. ἐκ Ναυπλίου, 8, 23 Αὐγούστου, 1833.

(2) Ἐκθ. ἐκ Κωνστ. 11 Σεπτ. 18'3.

τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καθότι οὕτως εἰς ἐκείνην μὲν παρέσχε τὸ κέρδος τῆς ἀξιοθρηνήτου ἐν Ἀδριανουπόλει εἰρήνης, ὤθησε δὲ τὸ ὀθωμανικὸν κράτος εἰς τὰ χείλη τοῦ βαράθρου (1).»

Ἐνῷ αἱ παλαιαὶ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἀντίπαλοι, Ἀγγλία καὶ Ῥωσία, καὶ μετ' αὐτὴν τὴν τυπικὴν πλέον «ἀποπεράτωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος» συνεκρούοντο κατ' ἀλλήλων ὡς πρὸς τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐπιῤῥοήν, ἡ ἀντιβασιλεία ἀπήντησεν ἐν αὐτῇ τῇ ὑπὸ τοσούτων ἀντιμάχων δυνάμεων διασπωμένῃ χώρᾳ δύναμίν τινα, καθ' ἧς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνταγωνισθῇ τις ἄλλως, εἰμὴ παρεσκευασμένος εἰς πείσμονα καὶ μέχρις ἐσχάτων ἀγῶνα· ἡ δύναμις δὲ αὕτη ἦν ἡ ἐκκλησία. Αἱ σκευωρίαι τῶν ἀρχιεπισκόπων Ἀδριανουπόλεως καὶ Ῥεθύμνου κατέδειξαν εὐθύς, πόσον ἐπιτηδείως ἐγένετο ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς ἰδέας ὅτι παρεβιάσθη ἡ ἐλευθερία τῆς ἐκκλησίας, καὶ πόσον προσφόρως ἐξηρεθίσθη τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Καὶ ἡ μὲν νεοσύστατος ἱερὰ σύνοδος ἐφάνη εὐθὺς ταπεινῶς ἕρπουσα ἐνώπιον τῆς κυβερνήσεως, προτείνασα εἰς αὐτὴν νὰ ἐλαττώσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπισκόπων, καὶ πείσασα αὐτὴν νὰ ἐκδώσῃ τὴν 3 Δεκεμβρίου 1833 διάταγμα, καθ' ὃ, συμφώνως πρὸς τὴν διοικητικὴν τοῦ βασιλείου διαίρεσιν, δέκα μόνον ὡρίζοντο τοῦ λοιποῦ αἱ διαρκεῖς ἐν Ἑλλάδι ἐπισκοπαί, ἐκ τῶν τριάκοντα δὲ καὶ ὀκτὼ ἐπισκόπων, οἵτινες πρὸς τὸ θεαθῆναι μόνον εἶχον διορισθῇ, 28 ἔμενον προσωρινοὶ μόνον, καὶ αἱ ἐπισκοπαὶ αὐτῶν διετηροῦντο μέχρι τῆς χηρείας των.

Θύελλα ὅμως ἀγανακτήσεως ἐξεῤῥάγη παρὰ τοῖς πιστοῖς ὀρθοδόξοις. «Ἡ ἀντιβασιλεία, ἀνέκραζον, παρεγνώρισε σκανδαλωδῶς τὴν προσωπικότητα τοῦ ἔθνους.» «Εἰς τοσοῦτον δὲ ὤθησε τῆς καινοτομίας τὴν κατάχρησιν, λέγει κατηγορῶν τῆς ἀντιβασιλείας ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος* (2), ὥστε διώρισε τριάκοντα ὀκτὼ τὰς ἐν τῷ βασιλείῳ ἐπισκοπὰς κατὰ τὴν νέαν εἰς νομοὺς καὶ ἐπαρχίας πολιτικὴν διαίρεσιν. Ἐκ τούτων δὲ τῶν ἐπισκοπῶν μόνον αἱ δέκα διωρίζοντο μόνιμοι καὶ αἱ ἄλλαι εἴκοσιν ὀκτὼ προσωριναί.»

(1) Διακοίν. τῆς 23 Νοεμβρ. 1833.

(2) Τὸ «Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἑλληνικὴ ὁλομέλεια,» ὑπὸ ***. Περίοδος πρώτη, 1833—1843. Ἐν Κερκύρᾳ, 1862. σελ. 110. Σημ. τ. Μετ.

Τὰ μέτρα δὲ τέλος, ὅσα ἔκρινε καλὸν ἡ ἀντιβασιλεία νὰ λάβῃ κατὰ τῶν μοναστηρίων, ηὔξησαν ἔτι μᾶλλον τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ λαοῦ, ἀγανακτήσαντος κατὰ τοῦ κινδύνου καὶ τῆς προσβολῆς τοῦ ἱερωτάτου αὐτοῦ χρήματος. Ὁ Κύριος Μάουρερ εἶχεν ἐξακριβώσει, ὅτι τὰ εὑρεθέντα παρ' αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι 500 μοναστήρια «εἶχον λίαν μεγάλην πρόσοδον, καὶ ὅτι οὐδ' ἐδαπάνων κἂν τὸν πλοῦτον αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν συγγενῶν αὐτῶν καὶ τῶν γειτόνων προκρίτων.» Οὕτω δὲ διέταξε τὴν κατάργησιν πάντων τῶν μοναστηρίων, ἐν οἷς ὑπῆρχον ἐλάσσονες τῶν πέντε μοναχῶν, καὶ τὴν ἐκμίσθωσιν τῶν κτημάτων των. Τὰ σκεύη αὐτῶν ἔμελλον νὰ πωληθῶσι, καὶ τὸ τίμημα νὰ διατεθῇ ὑπὲρ τῶν σχολείων· ἐπεβλήθη δ' ἐπίσης φόρος 10 $^0/_0$ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς τὰς μὴ καταργουμένας μονάς. Οὕτω διὰ μιᾶς κατηργήθησαν 412 μοναστήρια, καὶ τὰ μὲν τῶν ἀνδρῶν περιωρίσθησαν εἰς 82 τὰ δὲ τῶν γυναικῶν εἰς 3 μόνον· ὁ δὲ Μάουρερ ὑπελόγιζεν εἰς 400,000 δραχμῶν τὸ ποσόν, ὅπερ ἔμελλε νὰ εἰσέλθῃ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἐκ τῶν μισθώσεων εἰς τὸ ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν σχολείων συστηθὲν ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον. Δυστυχῶς ὅμως κατεδείχθη, ὅτι ἡ λῄστευσις αὕτη δὲν ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν προβαλλόμενον καὶ ὅπως δήποτε ἀξιέπαινον σκοπόν, ἀλλ' ὅτι τὰ ἐξ αὐτῆς χρήματα ἦσαν προωρισμένα νὰ εἰσρεύσωσι, χωρὶς τινος οἵας δήποτε λογοδοσίας, εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον. Ἡ ἀντιβασιλεία ἤθελε νὰ φανῇ ἐλευθέριος, ἀλλ' ὅμως παρίστατο ἄδικος.

Ἐντὸς ὀλίγου κατεφάνη, ὅτι τὰ κτήματα τῶν καταργηθέντων μοναστηρίων διεχειρίζοντο πολὺ χεῖρον καὶ ἀπέφερον πολὺ ἔλασσον ὑπὸ τοὺς ἐνοικιαστὰς τῆς κυβερνήσεως ἢ πρότερον. Οὕτω δὲ προεκλήθη ἡ ἄπελπις λύσσα φανατικῆς ταξεως ἀνθρώπων, χωρὶς τινος ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ ὠφελείας. Καὶ βαυαροὶ ἔτι ἀπεκάλουν μὲν ἀξιέπαινα τὰ ληφθέντα μέτρα, παρετήρουν ὅμως, ὅτι ἦσαν λίαν πρόωρα καὶ ἐξετελέσθησαν οὕτως, ὥστε «νὰ προκαλέσωσι τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ ὑπερευλαβοῦς λαοῦ καὶ νὰ παράσχωσιν εἰς τοὺς ἐξερεθισθέντας μοναχοὺς ἀφορμὴν πρὸς παντοίαν κακολογίαν καὶ δυσφήμησιν τῆς κυβερνήσεως.»

Κραυγὴ ἀγανακτήσεως διέδραμε τὴν χώραν, ὅτε τινὰ τῶν ἐρημω-

θέντων μοναστηρίων μετεβλήθησαν εἰς στρατῶνας καὶ ἱπποστάσια. Ἡ βαυαρικὴ γραφειοκρατεία προσέκρουσε κατ' ἀνενδότου καὶ ἀκαμάτου ἀντιστάσεως, κατ' ἀντιδράσεως ἀπαύστως ἐργαζομένης ἐν τῷ κρυπτῷ, ἥτις τοσούτῳ ὀλιγώτερον ἦν ἀξία περιφρονήσεως, ὅσῳ ἀπήλαυεν οὐ μόνον τῆς μυστικῆς συμπράξεως, ἀλλ' αὐτῆς τῆς ἐκφανοῦς ὑποστηρίξεως τῆς Ῥωσίας. Τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον ἐθεώρησε καὶ πάλιν ὡς πάντοτε τὰ προσβληθέντα συμφέροντα τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου ὡς ἴδια ἑαυτοῦ συμφέροντα· ἀντὶ δὲ τοῦ Ῥούκμαν παρῆλθεν εἰς μέσον, ὑπέρμαχος τῆς καταπιεζομένης πίστεως τῶν Ἑλλήνων, ὁ κύριος Κατακάζης, πολύτροπος καὶ θαῤῥαλέος ἐπίσης ἀνήρ, πολὺ δὲ τοῦ προκατόχου του βιαιότερος. Εἰς τοσοῦτον δὲ προέβη ἡ Ῥωσία, ὥστε σπουδαίως παρέστησεν εἰς τὸν βασιλέα Ὄθωνα, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀσπασθῇ τὸ ἑλληνικὸν θρήσκευμα, καὶ νὰ παράσχῃ οὕτω εἰς τοὺς ὑπηκόους του διὰ τοιαύτης πράξεως ἐγγύησιν κατὰ πάσης προσβολῆς τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν ἐλευθερίας (1). Ἐξεφράσθη δ' εἰς αὐτὸν ἡ ἐπὶ τοῖς γενομένοις ζωηροτάτη τοῦ Τσάρου δυσαρέσκεια καὶ πάντες οἱ δυσηρεστημένοι καὶ ἀντάρται κληρικοὶ ἠδύναντο νὰ ἔχωσι τὴν βεβαιότητα, ὅτι κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἤθελον εὕρει καταφύγιον καὶ προστασίαν ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ ῥώσου πρεσβευτοῦ. Ἡ διάστασις τοσοῦτον ἐδεινώθη, ὥστε ὁ πείσμονα ἔχων τὴν ὀργὴν Κατακάζης δὲν παρέστη κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ ὀνόματος τοῦ Βασιλέως, ὡς μὴ δοθείσης αὐτῷ τῆς πρωτοστασίας (2).

Ὁ ἄγγλος πρεσβευτὴς Δραὶκ, στηριζόμενος εἰς κανονισμοὺς τῆς βιενναίας συνόδου, ὧν διεφιλονείκει τὸ ἐφαρμόσιμον ὁ Καταζάκης, εἶχεν ἐγείρει τὴν ἀξίωσιν, ὅπως προπορευθῇ.

Ἡ μικρολόγος αὕτη περὶ τὴν αὐλοτυπικὴν ἔρις τοσοῦτον σφοδρῶς συνετάραξε τὸ μανιατικὸν αἷμα τοῦ Κατακάζη — καθότι κατήγετο οὗτος ἐκ Μάνης —, ὥστε ἐζήτησε τὴν ἐκ τῆς πρεσβευτικῆς αὐτοῦ θέσεως ἀνάκλησίν του. Πρὸς τὸν βαρῶνον δὲ Ῥουὰν ἐξεφράσθη μικρὸν μετὰ τοῦτο μεθ' ἱκανῆς περιφρονήσεως, λέγων: Ἐλπίζω, ὅτι ἡ αὐλή μου θέλει ἐγ-

(1) Ἐκθ. ἐκ Κωνστ. 11 Σεπτεμβρ. 1833, Αὐστρ. Ἀρχ. καὶ συνθηματικὴ Διακοίν. τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας ἐν τῷ Πρωσ. Ἀρχείῳ.

(2) Αὐστρ. Ἐκθ. τῆς ά. Ὀκτωβρ.

κρίνει τὴν ἀνάκλησίν μου, καθότι τίς ἡ χρεία ῥώσου πρεσβευτοῦ ἐν Ἑλλάδι; (1).

Εἰς τὰς μεταξὺ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τοῦ ῥώσου πρεσβευτοῦ δυσαρέστους σχέσεις παρέσχον νέαν τροφὴν αἱ κατὰ τὸ φθινόπωρον ταραχαί, ὧν μετεῖχον οἱ κορυφαῖοι τῆς ῥωσικῆς μερίδος.

Ὁ κόμης Λούζης ἀπεκάλεσε τὸ κίνημα ἐκεῖνο εὐφημιστικῶς πως ἀτοπήματα (incongruités)· ἀλλ' ὁ διπλωματικὸς τῶν Ἀθηνῶν κόσμος δὲν ἠδύνατο νὰ παρίδῃ, ὅτι παρὰ τῇ ἀντιβασιλείᾳ εἶχεν ἐπέλθει διάστασις καὶ ἔλλειψις ἑνότητος (manque d'union), καὶ ὅτι ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ, «φύσει ἀσθενὴς τὸν χαρακτῆρα, καὶ ἱκανῶς ἤδη προδιατεθειμένος ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου Λάϋονς κατὰ τὸν εἰς Ἑλλάδα διάπλουν,» εἶχε ῥιφθῇ ἐντελῶς εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς φιλελευθέρου μερίδος, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν τοῦ Λάϋονς καὶ τοῦ «τροφίμου τῆς Ἀγγλίας» Τρικούπη ἔτεινε νὰ χορηγήσῃ πάσας τὰς σπουδαίας θέσεις καὶ τὰ χαρτοφυλάκια εἰς τοὺς μᾶλλον ἢ ἧττον κεκηρυγμένους ὀπαδοὺς τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Ὁ πρῶσος πρεσβευτὴς κόμης Λούζης, ὅστις ἀναμφιβόλως ἔκλινε πρὸς τὸν Κατακάζην, παρέστησεν, ὅτι ἡ «τοιαύτη τῶν πραγμάτων διάταξις ἤθελεν ἐπιφέρει ψυχρότητα μεταξὺ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τοῦ ῥώσου πρεσβευτοῦ.» «Καίτοι δὲ οὗτος ἐπιμελῶς ἀπέφευγε νὰ παράσχῃ ἀφορμὴν εἰς ὑποψίαν, καίτοι μετὰ πολλῆς περισκέψεως καὶ φρονήσεως ἀπεμάκρυνεν ἀφ' ἑαυτοῦ πάντας τοὺς ὑποτιθεμένους σκευωρούς, οἵτινες προσεπάθουν νὰ κρυβῶσιν ὑπὸ τὴν ῥωσικὴν αἰγίδα, δὲν ἀπέφευγεν ἐν τούτοις μικρολόγους ἐνοχλήσεις καὶ δυσαρεσκείας. Αἱ παραστάσεις, εἰς ἃς ἐνόμισε τότε ὁ Κατακάζης καθῆκον αὐτοῦ νὰ προβῇ, ἠκούσθησαν μετὰ δυσπιστίας, ἡ δὲ κυβέρνησις, λησμονοῦσα τὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος θυσίας τῆς Α. Μ. τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσίας καὶ τοὺς πρὸς αὐτὴν ἁβροὺς τρόπους τοῦ μεγαθύμου ἐκείνου ἡγεμόνος, ἐθεώρησεν ἐπί τινα χρόνον τὸν σύμβουλον τοῦ κράτους Κατακάζην ὡς διπλωμάτην διατεθειμένον κατὰ πᾶσαν εὔκαιρον στιγμὴν εἰς ἀντιποίησιν τῶν δικαιωμάτων της. Εἶνε δὲ πλέον ἢ πιθανόν, ὅτι ὁ κύριος Τρικούπης, εἴτε παραπειθό-

(1) Ἔκθ. τοῦ Γεν. πρέξ. τῆς Αὐστρίας Γροπίου, τῆς 11 Ὀκτωβρ. 1833.

νος, εἴτε παροξυνόμενος ὑπὸ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἄγγλου πρεσβευτοῦ (1), συνετέλεσεν ἰσχυρότατα εἰς τὴν διατήρησιν τῆς διχοστασίας ἐκείνης» (2).

Αἱ μετὰ ταῦτα δεκαετηρίδες ἠδύναντο βεβαίως νὰ φωτίσωσι τὸν κόμητα Λούζην περὶ τοῦ ἀκάκου χαρακτῆρος τοῦ ῥώσου του συναδέλφου καὶ νὰ μεταβάλωσιν ἐπὶ τὸ ὀρθότερον τὰς περὶ αὐτοῦ ἰδέας του. Καθότι ἐκ τοῦ μεγάρου τοῦ «συμβούλου τοῦ κράτους» Κατακάζη ἐκλώσθησαν οἱ κατά τε τὸ 1843 καὶ τὸ 1833 προφανῶς ἐκδηλωθέντες μίτοι ἀντιδυναστικῆς συνωμοσίας. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1852 κατέδειξεν ἡ παραδοχὴ συμβιβασμοῦ τινος πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως συνομολογήσεως τοῦ *Τόμου*, ὅτι εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ἡ ἄφρων ἐνέργεια τῆς ἀντιβασιλείας, ἥτις παρέσχε τυφλῶς ἀφορμὴν εἰς τὰς ῥωσικὰς δολοπλοκίας, διὰ τῆς πρὸς τὸν ὀρθόδοξον ἐν Κωνσταντινουπόλει πνευματικὸν ἀρχηγὸν ἐχθρικῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς της.

Ὡς πρὸς τὰ τῆς δικαιοσύνης ἡ ἀντιβασιλεία εὗρεν ἐντελῶς ἔκρυθμα τὰ πράγματα. Ὁ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἐν Προνοίᾳ συνελεύσεως σάλος εἶχε καταστήσει τοσοῦτον μεροληπτικὴν τὴν δικαιοσύνην, καὶ τοσοῦτον ἐλεεινὴν τῶν δικαστηρίων τὴν κατάστασιν, ὥστε ἡ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1832 ἐπελθοῦσα κατάργησις αὐτῶν ἐθεωρήθη γενικῶς ὡς εὐεργέτημα.

Ἅμα ὅμως ἀφιχθείσης τῆς ἀντιβασιλείας κατέστη λίαν ἐπαισθητὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνασυστάσεως τῶν δικαστηρίων. Προσεδοκᾶτο

(1) Τὸ κείμενον φέρει: «dass Herr Tricupis, sei es durch Ueberredung, oder durch Aufhetzung des englischen Ministeriums, in Griechenland . . . beigetragen hat κ.τ.λ.» Δὲν συνεμορφώθην ὅμως πρὸς αὐτό, διότι προδήλως παρερμηνεύει ὁ συγγραφεὺς τὸ ἐν τοῖς παραρτήμασι φερόμενον γαλλιστὶ πρωτότυπον τῆς διακοινώσεως τοῦ ῥώσου πρεσβευτοῦ, καθ' ὃ: Tricoupi soit par persuasion soit à l'instigation du ministère d'Angleterre en Grèce contribua, etc.» Οὐδεμία δὲ εἶνε δυνατὴ ἀμφιβολία, ὅτι τὸ ministère κεῖται ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ ministre, ἐκ λάθους εἴτε τοῦ ἀντιγραφέως ἢ καὶ τοῦ συντάκτου αὐτοῦ τῆς ἐν λόγῳ διακοινώσεως, ἥτις δὲν διακρίνεται ἄλλως ἐπὶ γαλλικῇ καλλιεπείᾳ· τοῦτο δὲ τὸ λάθος παρήγαγεν ἀναντιῤῥήτως τὸν συγγραφέα εἰς τὴν ἐν τῷ κειμένῳ παρερμήνευσιν τῆς περιόδου ταύτης. Σημ. τ. Μετ.

(2) Διακ. Λούζη, τῆς 27 Δεκεμβρ 1833. Παραρτ.

δ' ἐπίσης ἀνυπομόνως νέα νομοθεσία. Ἡ Ἀντιβασιλεία κατέστησε τρία πρωτόδικα καὶ ἀνέκκλητα δικαστήρια ἐν Ναυπλίῳ, Θήβαις καὶ Μεσολογγίῳ. Δὲν ἐπήρκουν ὅμως ταῦτα εἰς ἐκδίκασιν πάντων τῶν ἐν τῷ Βασιλείῳ κατὰ τῆς δημοσίας ἀσφαλείας πεπραγμένων κακουργημάτων, καίτοι ἕκαστον μὲν δικαστήριον εἶχε παρ' ἑαυτῷ ἁπλουστάτην καὶ πρακτικωτάτην λαιμητόμον, οἱ δικασταὶ δὲ ἀνέπτυξαν ζῆλον θανάσιμον ἄξιον τοῦ Κόφφιγχαλ, τοῦ Ἕρμαν καὶ τοῦ Φουκιὲ Τενβίλ. Ἐν Μεσολογγίῳ ἐθανατώθησαν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ὀκτὼ κατὰ σειρὰν πρόσωπα, ἐν ἀγνοίᾳ τῆς κυβερνήσεως. Ἡ φρίκη ὅμως, ἣν ᾐσθάνετο ὁ ἑλληνικὸς λαὸς κατὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τρόπου τῆς θανατικῆς ἐκτελέσεως καὶ κατὰ τοῦ δημίου, οὐδόλως ἀνησύχει τὸν γραφειοκρατικὸν τῶν κυβερνώντων ζῆλον. Ἀντὶ δὲ νὰ ἀφυπνίσωσι καὶ ἀναπτύξωσι τὰ ἐν τῷ χαρακτῆρι τῶν ἑλλήνων εὐγενῆ σπέρματα, τὸ πνεῦμα τῆς αὐτοδιοικήσεως, τὴν ἀγάπην τῆς τάξεως καὶ τὸ αἴσθημα τῆς δικαιοσύνης, ἐνόμισαν οὗτοι πρόσφορον νὰ ἐνεργήσωσι δι' ἐκφοβιστικῶν μέτρων, ἀδυσωπήτως καὶ κτηνωδῶς παραδειγματίζοντες, καὶ εἰργάζοντο, οὕτως εἰπεῖν, ἐπίτηδες, ὅπως ἀποπνίξωσιν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἔθνους τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην, μεθ' ὧν εἶχεν ἐκεῖνο προσαγορεύσει τὸν νεαρὸν ἡγεμόνα.

Ὅτε οἱ λησταί, καὶ μετὰ τὴν ἔλευσιν ἔτι τοῦ βασιλέως, ἀπετόλμησαν νὰ γυμνώσωσι τοὺς περὶ τὴν Κόρινθον χωρικοὺς καὶ προσεπάθησαν νὰ ἀργυρολογήσωσιν, ἀπειλοῦντες ὅτι ἤθελον θύσει ἄλλως καὶ ἀπολέσει, οἱ τολμηρότεροι τῶν χωρικῶν, μὴ ἀνεχόμενοι πλέον ἐν καρτερικῇ σιγῇ τὰς ἐκ παλαιοῦ καταχρήσεις, ἔσπευσαν εἰς Ναύπλιον. Ἐκεῖ δὲ παρὰ τὴν πύλην τοῦ φρουρίου ἀνέμειναν τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἐξήρχετο συνήθως ἔφιππος ὁ βασιλεὺς Ὄθων, ὑπὸ μικρᾶς συνοδείας παρακολουθούμενος, καὶ ἅμ' αὐτοῦ προσεγγίσαντος ἐρρίφθησαν πάντες πρὸ τοῦ ἵππου του, ἐπικαλούμενοι τὴν βοήθειάν του. Ὁ νεαρὸς ἡγεμών, ξένος πάντῃ καὶ ἀσυνείθιστος εἰς τοιαῦτα διαβήματα, ἐφάνη πως καταπλαγεὶς τὸ κατ' ἀρχάς. Συνελθὼν ὅμως, ἐτράπη «μετὰ βασιλικῆς ἀληθῶς ἀξιοπρεπείας» (1) πρὸς τοὺς γο-

(1) Ἐπιστολὴ βαυαροῦ ὑπαλλήλου, τῆς 23 Μαρτίου 1833. Χειρόγρ.

νυπετεῖς χωρικούς, καὶ ὑπεσχέθη αὐτοῖς προστασίαν κατὰ πάσης περαιτέρω βιαιοπραγίας.

Τί ὠφέλει ὅμως ἡ ἀγαθὴ πρόθεσις τοῦ νεανίου βασιλέως καὶ ἡ στιγμιαία βελτίωσις τῆς δημοσίας ἀσφαλείας ἐν τῇ βαρέως τεταλαιπωρημένῃ ἐπαρχίᾳ τῆς Κορινθίας, ὅτε οὐδὲ ἴχνος ἔτι κατεφαίνετο γενικοῦ τινος καὶ ἑδραίου δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ, οὗτινος ἀπαραίτητον καὶ κατεπείγουσαν εἶχε τὸ ἔθνος ἀνάγκην; Ἡ θερμὴ τῶν ἑλλήνων ἀνυπομονησία δὲν ἠδύνατο πλέον ν' ἀναμένῃ τὴν δημοσίευσιν ὁριστικῆς νομοθεσίας καὶ δικονομικῶν θεσμῶν, ἐπερρίπτετο δὲ πᾶσα ἡ ἐκ τῆς βραδύτητος εὐθύνη εἰς τὸν κύριον Μάουρερ, ὅστις εἶχεν ἀναλάβει τὸν ἡράκλειον ἀγῶνα νὰ κατατοπισθῇ, οὕτως εἰπεῖν, ἐν τῇ φοβερᾷ συγχύσει τῆς ἐπικρατούσης τέως ἑλληνοτουρκικῆς διοικήσεως καὶ νομοθεσίας, καὶ νὰ συντάξῃ τέσσαρας νέους Νόμους. Ὅτε δὲ τέλος ἐφάνησαν οὗτοι, τὴν 30 μὲν Δεκεμβρίου 1833 ὁ ποινικὸς Νόμος, τὴν 2 δὲ Φεβρουαρίου 1834 ὁ Ὀργανισμὸς τῶν δικαστηρίων καὶ συμβολαιογράφων, τὴν 22 Μαρτίου 1834 ἡ ποινικὴ Δικονομία καὶ τὴν 14 Ἀπριλίου ἡ πολιτικὴ Δικονομία, τὸ θέρος δὲ τοῦ 1834 ἐτυπώθησαν τὰ «ἐκτεταμένα ταῦτα ἔργα», καὶ μεταφρασθέντα ὑπὸ τοῦ Σχινᾶ καὶ τοῦ Πολυζωΐδου ἐδημοσιεύθησαν, ὁ μὲν νομοθέτης αὐτῶν καὶ ἀντιβασιλεὺς Κύριος Μάουρερ εἶχε βεβαίως συμπληρώσει ἔργον, δι' οὗ ἠδύνατο νὰ διαπρέψῃ πρὸ τοῦ σοφοῦ εὐρωπαϊκοῦ κοινοῦ, ὁ ἑλληνικὸς ὅμως λαὸς εὑρέθη ἐνώπιον χιμαίρας, ἣν δὲν ἠδύνατο νὰ κατανοήσῃ.

Κατεφάνη τότε τὸ καίριον κακόν, ὅτι ἡ γλῶσσα τῆς νομοθεσίας ἐκείνης καὶ οἱ πολυάριθμοι, ἔκ τε τῆς γερμανικῆς καὶ γαλλικῆς δικανικῆς πράξεως ληφθέντες ἢ νεωστὶ δημιουργηθέντες, ὅροι ἦσαν ἀκατανόητοι εἴς τε τὸν λαὸν καὶ εἰς τὸ προσωπικὸν τῶν δικαστηρίων, καὶ ἑπομένως ἄχρηστοι. Δὲν δύναται βεβαίως νὰ ὑποτιμηθῇ ἡ νομοθετικὴ ἀξία τῶν ἔργων τοῦ Μάουρερ, καὶ μέγα των ἰδίως προτέρημα εἶνε, ὅτι μακρὰν πάσης μιμήσεως γαλλικῶν θεσμῶν, ὁποία εἶχεν ἤδη εἰσβάλει εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐστηρίχθησαν ἐπὶ τῆς παλαιᾶς γερμανικῆς παραδόσεως καὶ προσεπάθησαν νὰ συνδυάσωσι τὴν γερμανικὴν βαθύτητα μετὰ τῆς ἑλληνικῆς ἁπλότητος. Καὶ αὐτὸς ὁ βαθὺς κριτικὸς Φίνλαιϋ ἐπαινεῖ τὸν γερμανὸν καθηγητήν, ὅτι ἐν χώρᾳ,

ὅπου ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας αὐθαιρεσία μόνον ἦτο γνωστή, καθίδρυσε ταχέως καὶ δραστηρίως τὴν ὑπάτην τοῦ νόμου ἰσχὺν διὰ τῶν νομικῶν αὐτοῦ ὀργανισμῶν. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως δὲν δύναταί τις νὰ παρίδῃ, ὅτι ἡ τοῦ Μάουρερ νομοθεσία εἶχεν ἰδανικήν τινα μᾶλλον ἢ πρακτικὴν ἀξίαν, καὶ ὅτι ἐξεδόθη ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὸ ἀφῃρημένον μέλλον καὶ μεγάλην τινὰ καὶ ἰσχυρὰν Ἑλλάδα, ὡς λέγει αὐτὸς ὁ Κ. Μάουρερ, ἢ Νεφελοκοκκυγίαν τινά, ὡς ἤθελεν ὀνομάσει αὐτὴν ὁ Ἀριστοφάνης, οὐχὶ δὲ τὴν πραγματικήν, μικρὰν καὶ πτωχὴν Ἑλλάδα. Πρὸς τί ἄλλως τὰ πολυάριθμα δικαστήρια, ἀπὸ τοῦ κατωτάτου πρωτοδικείου μέχρι τοῦ σχεδιαζομένου φρουροῦ καὶ φύλακος τῶν νόμων, τοῦ τὴν ἀνωτάτην ἔχοντος ποινικὴν καὶ πολιτικὴν δικαιοδοσίαν Ἀρείου Πάγου; Καί τοι ὀλίγοι τότε ἠδύναντο νὰ εὑρεθῶσιν ἐν Ἑλλάδι ἁρμόδιοι εἰς ἄσκησιν τοῦ δικαστικοῦ ἐπαγγέλματος συνεπείᾳ θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν σπουδῶν ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις χώραις τῆς Εὐρώπης, ἐθεσπίσθησαν οὐχ ἧττον διὰ πληθυσμὸν 800,000 ψυχῶν δέκα πρωτοδικεῖα, δύο ἐφετεῖα καὶ ἓν ἀνώτατον ἀκυρωτικὸν δικαστήριον. Τὸ προσωπικὸν δὲ τῶν δεκατριῶν αὐτῶν δικαστηρίων συνέκειτο ἐκ δεκατεσσάρων προέδρων, εἰκοσιτεσσάρων δικαστῶν, δεκατριῶν εἰσαγγελέων καὶ ἰσαρίθμων ἀντεισαγγελέων καὶ γραμματέων, ἤτοι ἐξ ἑβδομήκοντα ἑπτὰ ἐν συνόλῳ προσώπων. Πόσον δὲ δύσκολον ἔκρινε κατόπιν ὁ νομοθέτης αὐτὸς τὴν προσήκουσαν πλήρωσιν τῶν θέσεων τούτων, κατέστη ἐκ τούτου δῆλον, ὅτι σημαιοφόρος τις τοῦ τάγματος τῶν βαυαρῶν ἐθελοντῶν διωρίσθη ἐφέτης ἐν Χαλκίδι (1).

Δύναταί τις ἐκ τούτου νὰ φαντασθῇ ὁποῖοί τινες διωρίσθησαν ἐν τοῖς δικαστηρίοις τούτοις, ἅτινα ἔμελλον νὰ δικάζωσι περὶ ζωῆς καὶ θανάτου καὶ νὰ ἀποφασίζωσι περὶ τῶν περιπλοκωτάτων ὑποθέσεων. Τοσαύτη δὲ ἀπειροπληθὴς σωρεία ἐφέσεων κατέκλυσε τὸ ἀνώτατον δικαστήριον, ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης παρὰ τοῖς κατοίκοις δυσπιστίας, ὥστε ἀδύνατον ὑπῆρχεν εἰς αὐτὸ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς γενικὰς ἀπαιτήσεις. «Ἂν δέ τις ἀναλογισθῇ (λέγει ὁ συγγραφεὺς τῶν *ἐν Ἑλλάδι*

(1) Ἀγνοῶ ἂν ἐννοεῖ ὁ συγγραφεὺς τὸν ἐν Χαλκίδι διορισθέντα κατὰ τὸ 1834 πρωτοδίκην Τάττεμβαχ. Πάντως ὅμως κατὰ παραδρομὴν ἐβάπτισεν αὐτόν, ἢ ἄλλον οἱονδήποτε, ἐφέτην (Appellationsrath), διότι, ὡς γνωστόν, ἐν Χαλκίδι ἐφετεῖον δὲν συνεστήθη. Σημ. τ. Μετ.

συμβάντων ἀπὸ τοῦ 1833), ὅτι τὰ δικαστήρια ταῦτα πρέπει νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς αὐστηρότατον ἔλεγχον, ἵνα μὴ καταστῶσιν εἰκοσάκις χείρονα τουρκικοῦ δικαστηρίου, ὅτι, κατὰ τὴν εὐνοϊκωτάτην ὑπόθεσιν, μία ἴσως μόλις δίκη κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος διεξήχθη κατὰ τοὺς προδιαγεγραμμένους τύπους, ὅτι ἕνεκεν ἐλλιπῶν ἀποδεικτικῶν μέσων τῆς ἰδιωτικῆς κτήσεως, ἕνεκα τῆς παντελῶς ἐλλειπούσης διακρίσεως τῶν κτημάτων τοῦ στέμματος, καὶ τέλος τῆς μεγάλης ζωηρότητος καὶ τοῦ ἐκ ταύτης ἐριστικοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ ἔμελλον νὰ γεννηθῶσιν ἀπειράριθμοι περιπλοκώταται δίκαι, αἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον ἔπρεπε νὰ ἐξετασθῶσι κατὰ τὴν πηγὴν αὐτὴν τῆς ἔριδος, καὶ ὅτι ἐκ τούτου ἀναγκαῖαι καθίσταντο πλεῖσται πραγματογνωμοσύναι καὶ μαρτύρων ἀκροάσεις, δύναταί τις βεβαίως νὰ προείπῃ, ὅτι ὁ ἐπιχειρῶν περίπλοκόν τινα δίκην πρέπει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἡλικίαν τοῦ Μαθουσάλα, ὅπως ζήσῃ νὰ ἴδῃ τὴν ὁριστικὴν αὐτῆς ἐκπεραίωσιν. Εὐκταῖον ἤθελεν εἶναι καὶ ὡς πρὸς τοῦτο, νὰ ἐδίδετο εἰς τὸν λαὸν εὔληπτός τις καὶ ἀνάλογος εἰς τὴν διανοητικήν του κατάστασιν νομοθεσία, προσιτὴ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ὑγιᾶ νοῦν τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου».

Οὕτω δὲ πραγματικῶς κατήντησεν, ὥστε οἱ τοῦρκοι *καδῆδες*, οἵτινες ἐδίκαζον πρῴην κατὰ τὸ Κοράνιον, τὴν Μουλτέκαν καὶ πρὸ παντὸς κατὰ τὸν ὀρθὸν νοῦν, περιεβλήθησαν φωτεινήν τινα αἴγλην ἐν τῇ πλήρει πόθου ἀναμνήσει τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀπέναντι τῶν βαυαρῶν βασιλικῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, ὧν ἡ γλῶσσα καὶ ἡ ἄξεστος πολλάκις καὶ ὑπερόπτις βαυαρικὴ ἀγροικία προσέβαλλε τάς τε παραδόσεις καὶ τὰ ἤθη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἔκθεσίς τις τῆς αὐστριακῆς πρεσβείας τοῦ Φεβρουαρίου 1835 βεβαιοῖ τὴν πλήρη ἀποτυχίαν τοῦ ὡς πρὸς τὴν διανομὴν τῆς δικαιοσύνης «ἐκβαυαρισμοῦ». «Ἐλαχίστη, λέγει, εἶνε ἔτι ἡ εἰς τὰ νέα δικαστήρια ἐμπιστοσύνη· οἱ δὲ νέοι νόμοι εἰσὶν ἔτι πάντῃ ξένοι εἰς τὸν λαόν.» Ἐπειδὴ δὲ ἡ μεταξὺ ἰδιωτικῶν κτημάτων καὶ τῶν δημοσίων, ἤτοι τῶν πρῴην τουρκικῶν *βακουφίων*, διάκρισις ἦν λίαν δυσχερής, ἐγεννήθη σειρὰ ὅλη περιπλόκων δικῶν, αἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπιτοπίως μόνον ἠδύναντο νὰ διεξαχθῶσι δι' ἐξετάσεων μαρτύρων καὶ πραγματογνωμόνων, ἡ δὲ ἀκατάσχετος τῶν ἑλλήνων ζωηρότης ἦν ἀνεπίδεκτος χαλινοῦ, ὁσάκις ἀνεβάλλετο ἡ περὶ τοιούτων ζητημάτων ἀπόφασις, ἢ ἐξεδίδετο

δι' αἰνιγματώδους καὶ συνθηματικῆς γλώσσης. Τὸ ἔθνος προσεδόκα εὔληπτον κώδικα νόμων, ἀνάλογον πρὸς τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ· ἀλλ' ἡ πραγματικότης διετέλει εἰς λίαν ἀπότομον ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἰδανικὸν ὅπερ ἐπεδίωκεν ἡ νομοθεσία τοῦ Μάουρερ. Ἀφοῦ δὲ ὑπὸ τὸ προσωπεῖον παλαιᾶς γερμανικῆς ἐλευθερίας καὶ χρηστότητος ὑπεφαίνετο ἐνίοτε καὶ ἡ βαυαρικὴ ἀστυνομικὴ αὐθαιρεσία, ἀφοῦ ἡ τοῦ Μάουρερ νομοθεσία, καί τοι ἐπιδιώκουσα τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἰσότητα πάντων ἐνώπιον τοῦ νόμου, ἠνείχετο οὐχ ἧττον εἰδικὰ δικαστήρια καὶ ἐξῄρει τῶν κοινῶν ποινικῶν δικαστηρίων οὐ μόνον τοὺς στρατιωτικοὺς πάντας καὶ τοὺς ναυτικούς, ἀλλὰ καὶ τάξεις ὅλας δημοσίων λειτουργῶν, οἷον τοὺς νομάρχας, τοὺς συμβούλους τῆς ἐπικρατείας, τοὺς γραμματεῖς, τοὺς ἐπισκόπους ἀρχιεπισκόπους καὶ δικαστάς, ἀφοῦ πλὴν τούτου καθιστῶντο ἐξαιρετικὰ δικαστήρια διὰ τὰς μεταξὺ τοῦ κράτους καὶ ἰδιωτῶν ἐκκρεμεῖς δίκας, καὶ ἐστερεῖτο οὕτως ὁ πολίτης τὴν προστασίαν τοῦ νόμου ἐκεῖ μάλιστα ὅπου ἰδίως εἶχεν αὐτῆς ἀνάγκην, ἠδύνατο ἀληθῶς νὰ ἐρωτήσῃ ὁ Ἕλλην, ἂν ἡ νέα νομοθεσία καθίδρυε κράτος δικαιοσύνης ἢ κράτος αὐθαιρεσίας μᾶλλον.

Ἐντὸς ὀλίγου κατέστη κινδυνώδης ἡ τοῦ νόμου ἐπίκλησις, ὡς κατὰ τοὺς χειρίστους χρόνους τῶν ἐμφυλίων πολέμων, καὶ ὁ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον ΣΙΒΙ κρυπτόμενος Βαλέττας ἐπεκροτεῖτο παρὰ πάντων, ἐξομοιάζων τὴν νομοθεσίαν τοῦ Μάουρερ πρὸς ἐλέφαντος προβοσκίδα, ἕνεκα τῆς ἐλαστικότητος αὐτῆς (1).

Οὕτω δέ, μ' ὅλον τὸ πλῆθος τῶν θεωρητικῶν αὐτῆς γνώσεων δὲν ἀπέφυγεν ἐν τῇ πράξει ἡ διοίκησις τῆς ἀντιβασιλείας τὰς καταχρήσεις πάσας τῶν προτέρων κυβερνήσεων, καὶ ὑπερέβη μάλιςα τὰ λάθη τῶν προκατόχων της.

Τὴν πρώτην σοβαρὰν τῆς ἀντιβασιλείας ἀμηχανίαν παρήγαγον οἱ οἰκονομικοὶ τοῦ Μαυροκορδάτου νεωτερισμοί, οἵτινες, ἀποσπάσαντες πάντας τοὺς οἰκονομικοὺς ὑπαλλήλους ἀπὸ τῶν κατ' ἐπαρχίας

(1) «Ὁ περὶ τυπογραφίας νόμος ἔχει τὴν ἐλαστικότητα τῆς προβοσκίδος τοῦ ἐλέφαντος· ἐκτείνεται καὶ συστέλλεται κατὰ τὴν χρείαν.» Ὁ Γέρων Λιμπέρις, ἢ διάλογοι ἐν περιπάτῳ, κ.λ. γραφέντες ὑπὸ τοῦ κυρίου ΣΙΒΙ, Ἀθήνησιν, 1836. σελ. 42.

τοπικῶν ἀρχῶν, ἔταξαν αὐτοὺς ὑπευθύνους ἀπέναντι τοῦ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ὑπουργείου, καὶ κατέκλυσαν τὴν χώραν δι' ἐνοικιαστῶν καὶ εἰσπρακτόρων, ὧν ἡ ἁρπακτικότης τοσοῦτον κατετυράννει τοὺς χωρικούς, ὥστε διέβησαν οὗτοι μετὰ τῶν ποιμνίων των τὰ σύνορα, καὶ κατέλιπον ἐσαεὶ τὴν Ἑλλάδα. Πρόφασις τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ νέου συστήματος ἦν τὸ προσδοκώμενον δῆθεν κέρδος 30 °|. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦ Μαυροκορδάτου δὲν ἐπραγματοποίησε τοὺς ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀριθμούς, καὶ παρέδωκε τοὐναντίον τούς τε χωρικοὺς καὶ τὰ εἰσοδήματά των εἰς τὸν ἔλεον τῶν φορολογικῶν εἰσπρακτόρων, οἵτινες οὐδ' ἑνὸς κόκκου σίτου ἐπέτρεπον τὴν ἀποταμίευσιν, πρὸ τῆς αὐτοπροσώπου αὐτῶν ἐπιθεωρήσεως. Ὁ σίτος δὲν ἠδύνατο νὰ ἀλωνισθῇ πρὶν ἢ προσήρχετο ὁ ἐνοικιαστής· σταφυλαὶ δὲ καὶ καρποὶ ἐξετίθεντο ἕνεκα τοῦ αὐτοῦ λόγου εἰς τὴν ἐκ τῶν φθινοπωρινῶν βροχῶν σῆψιν. Τὸ σύστημα ὅλον ἦν μόνον πρόσφορον εἰς γέννησιν καὶ ἀνάπτυξιν διαφθορᾶς, ἐρίδων, ἐρεθισμοῦ καὶ δυσαρεσκείας. Ἐπὶ τοῦ Ι. Καποδιστρίου ἠδύναντο τοὐλάχιστον οἱ χωρικοὶ νὰ ἀπευθυνθῶσιν εἰς τὸν ἐπαρχιακὸν διοικητήν, ὅπερ τοῖς ἦτο νῦν ἀδύνατον.

Ἡ κυβέρνησις ἠδύνατο ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος νὰ γνωρίσῃ κάλλιον τοὺς πόρους τῆς χώρας, καὶ νὰ προλαμβάνῃ οὕτω ἰδιωτικὰς ὑπεξαιρέσεις, ἀφοῦ αἱ ἐνοικιάσεις ἐγίνοντο διὰ δημοπρασίας. Καὶ ἠδύνατό τις μὲν νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὴν ἀμάθειαν τῆς ἀντιβασιλείας, ὅτι περιέπεσεν εἰς ὅσας περιέπεσε πλάνας, καὶ ἀντὶ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν πρόθυμον τοῦ λαοῦ σύμπραξιν δι' ἀνακουφίσεως τῶν γενικῶν αὐτοῦ βαρῶν καὶ καταργήσεως τῶν παλαιῶν καταχρήσεων, ἀφῆκεν ἐπικρατοῦν τὸ ὀλέθριον σύστημα τῆς ἀμέσου φορολογίας τῆς γεωργίας, ὅπερ συνέπειαν ἔσχε τὴν παντελῆ κατάπτωσιν τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς ἐν αὐταῖς ταῖς εὐπορωτάταις χώραις, ἀπὸ τῆς ἀδριατικῆς θαλάσσης μέχρι τοῦ Γάγγου. Πῶς ὅμως εἶνε δυνατὸν νὰ συγχωρηθῇ ὁ Α. Μαυροκορδάτος, ἕλλην καὶ ἀντίπαλος τοῦ Ι. Καποδιστρίου, ὅτι εἰσήγαγε τοσοῦτον ἀνόητον διοικητικὸν νεωτερισμόν, ὅπως σφετερισθῇ οὕτω πατρωνείας εἶδος ἐπὶ τῶν φορολογουμένων, καὶ δημιουργήσῃ ἑαυτῷ ὑποτελές τι πολιτικὸν κόμμα; Θελήσας νὰ φανῇ πρωτότυπος ὑπὸ χρηματιστικὴν καὶ οἰκονομολογικὴν ἔποψιν, κατέδειξε μόνον ἔλλειψιν πολιτικοῦ πνεύματος καὶ δικαιοσύνης, καὶ προσέβαλε

τά τε ἐκ προτέρων εἰθισμένα καὶ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς παντὸς δικαίου. Εἰσήγαγε μονοπώλιον ἅλατος· καὶ ὅπως καταστήσῃ αὐτὸ μᾶλλον προσοδοφόρον, κατήργησε πολλὰς τῶν ἐκμισθουμένων πρότερον ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἁλυκῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τῶν ὀρέων δὲν ὑπῆρχον ἁλατωρυχεῖα, ἡ δὲ μεταφορὰ τοῦ ἅλατος παρεῖχε πλείστας ὅσας δυσχερείας, γενικὰ ἐντὸς ὀλίγου ἠγέρθησαν παράπονα κατὰ τῶν μέτρων τοῦ δημοσίου. Τὰ ποίμνια ἀπέθνησκον ἐξ ἐλλείψεως ἅλατος, οἱ ποιμένες κατετάσσοντο ἐξ ἀπελπισίας εἰς τοὺς «κλέφτας», καὶ τέλος κατεῖδε καὶ ἡ κυβέρνησις, ὅτι τὸ μονοπώλιον ἔπρεπε νὰ τροποποιηθῇ! Λόγοι δικαίου δὲν ὑπῆρχον πλέον, ἅμα προκειμένου πλουτισμοῦ τοῦ δημοσίου ταμείου.

Τοσοῦτο μάλιστα προέβη ὁ Μαυροκορδάτος, ὥστε παρεδέξατο καὶ ἐφήρμοσεν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στέμματος τὸ ἄξιον τοῦ Φαναρίου νομικὸν πλάσμα, καθ' ὃ ἡ τοῦ ἐδάφους ἰδιοκτησία ἀνῆκεν εἰς τὸν Σουλτάνον. Ὑπουργικὴ ἐγκύκλιος, ὑπ' αὐτοῦ γραφεῖσα, διέταξε τοὺς οἰκονομικοὺς ὑπαλλήλους νὰ καταλάβωσι πᾶσαν τὴν βοσκήσιμον τοῦ βασιλείου χώραν, «ἐπειδὴ πᾶσα θέσις ὅπου ἐφύοντο ἄγριοι θάμνοι καὶ ἠδύναντο νὰ βοσκήσωσι ποίμνια, ἦν ἐθνικὴ ἰδιοκτησία», καὶ ἐπειδὴ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ὡς καὶ ἡ προτέρα τουρκική, παρεδέχετο τὸ ἀξίωμα, ὅτι «δὲν ὑφίστατο ἀτομικὴ ἰδιοκτησία ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐνόσῳ δὲν παρεχωρήθη εἰς τὰ ἄτομα τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῆς καλλιεργείας τῆς χώρας.» Κατὰ τῆς ἀποπείρας ταύτης, πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ ἀσιατικοῦ δημοσίου δικαίου τῶν τούρκων ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ δημοσίου, τοσοῦτο σφοδρὰ ἐξηγέρθη καθ' ὅλην τὴν χώραν ἀγανάκτησις, ὥστε ἡ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ ἀνακαλέσῃ ἐπὶ τέλους τὴν διάταξιν. Βεβαίως ὅμως ἤθελεν εἶναι πολὺ φρονιμώτερον, ἂν ἀρχῆθεν ἀπεφεύγετο σύγκρουσις, ἥτις ἔμελλε νὰ κλονίσῃ μέχρι θεμελίων τὴν δημοσίαν πίστιν. Πολλοὶ γαιοκτήμονες εἶδον σπουδαίως ζημιουμένην τὴν κάρπωσιν τῶν βοσκησίμων γαιῶν των ὑπὸ τῶν ἐνοικιαστῶν τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, ἡ καλλιέργεια τῶν μεγάλων ἐκτάσεων διεκόπη, καὶ ἡ τοσοῦτον ἐκφανῶς ἐκδηλωθεῖσα ἀβεβαιότης τῆς ἰδιοκτησίας ἐφυγάδευσε τὰ κεφάλαια ἐκ τοῦ νέου βασιλείου, ἀντὶ νὰ προσελκύσῃ αὐτά.

Τὰ φοβερὰ ταῦτα σφάλματα δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ θεραπεύσῃ

τὸ στερεότυπον θεραπείας μέσον τῆς ἀντιβασιλείας, ὁ ἄνους τουτέστι πιθηκισμὸς βαυαρικῶν διατάξεων. Καὶ αὐτὰ τὰ τῆς δημοσίου ὑγείας ἔμελλον νὰ κανονισθῶσι κατὰ τὰ βαυαρικὰ πρότυπα. Μετὰ πάσης σπουδῆς καθιδρύθη ἰατροσυνέδριον, καὶ διωρίσθησαν ἐπαρχιακοὶ ἰατροί, εἰς οὓς ἐνεχειρίσθησαν ὀγκώδεις ὁδηγίαι, ἀντιγεγραμμέναι ἐκ τῆς βαυαρικῆς κυβερνητικῆς ἐφημερίδος. Αἱ δὲ κακαὶ γλῶσσαι ἔλεγον μετ' ὀλίγον περὶ τῶν ἐπαρχιακῶν τούτων ἰατρῶν, ὅτι τοσοῦτον μόνον ἔλαβον γνῶσιν τῶν ὁδηγιῶν των, ὅσον προέκειτο περὶ τῆς ἐπαρκοῦς ἰδίας αὐτῶν μισθοδοσίας. Διωρίσθησαν ἐπίσης δι' ἑκάστην ἐπαρχίαν εἰδικοὶ ἐμβολιασταί, οἵτινες, κατὰ τὴν ἐπιστολὴν βαυαροῦ ὑπαλλήλου, κατέκοπτον ἀπανθρώπως τοὺς βραχίονας τῶν ταλαιπώρων παιδίων, χωρίς τι ἐπ' αὐτῶν νὰ ἀναφαίνηται ἐξάνθημα, καὶ ἠνάγκαζον τοὺς γονεῖς νὰ πληρώνωσιν αὐτοῖς πέντε δραχμὰς διὰ τὴν φιλάνθρωπόν των ἐκείνην ἐγχείρησιν. Ὑπὸ τὰς ὄψεις αὐτὰς τοῦ ἰατροσυνεδρίου ἐτελοῦντο αἱ μέγισται καταχρήσεις. Τὰ ἀχρηστότατα σκεύη διωρίζοντο ἰατροί, καὶ ἐν παντὶ ὀψοπωλείῳ ἐπωλεῖτο ἀναφανδὸν ἐντὸς καλαθίων τὸ ἀρσενικὸν ἐγγὺς τοῦ ὀρυζίου, τοῦ ἀλεύρου καὶ ἄλλων ἐμπορευμάτων.

Ἐνῷ δὲ τοιουτοτρόπως ἔλειπον οἱ θεμέλιοι ὅροι ὑγιοῦς φυσικῆς ἀναπτύξεως καὶ ὑλικῆς προόδου τῆς χώρας, ἐνῷ ἡ βιομηχανία ἔμενε πάντῃ νεκρὰ καὶ τὸ ἐμπόριον μεμαραμμένον, ἡ ἀντιβασιλεία ἀνέπτυσσε τὸν χρηματιστικὸν αὐτῆς ζῆλον εἰς βάρος τοῦ λαοῦ.

Ἀπέστειλεν ἀξιωματικούς τινὰς τοῦ μηχανικοῦ, ὅπως σπουδάσωσι τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ χαράξωσι διὰ πάλων ὁδούς· παρήγγειλε δ' αὐτοὺς ἐντόνως νὰ λάβωσιν ἐπιμελῶς ὑπ' ὄψιν κατὰ τὸν ὁρισμὸν τῶν γραμμῶν τὰ συμφέροντα «τῆς ἀγρονομίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ τῆς ὑπερασπίσεως τοῦ κράτους.» Ἀλλ' «οἱ διακεκριμένοι ἐκεῖνοι ἄνδρες, ἀπαντήσαντες ἀνυπερβλήτους δυσχερείας», ἔφαγον τὰ ἐπιμίσθιά των καὶ ἐπανέκαμψαν ἄπρακτοι. Ἡ κατασκευὴ τῶν πέντε μεγάλων ὁδῶν, αἵτινες εἶχον ἀποφασισθῆ τὴν **16** Αὐγούστου **1833**, ἀπέμεινε κενὴ εὐχή, ἡ δὲ ἀντιβασιλεία, παρὰ πάσας αὐτῆς τὰς ἀξιεπαίνους προθέσεις, οὐδὲν ἄλλο κατώρθωσε, εἰμὴ μία μόλις βραχυτάτη ὁδὸς νὰ καταστῇ ἁμαξητὸς ὑπὸ τὰς ὄψεις αὐτὰς τοῦ νεαροῦ βασιλέως,—ἡ φέρουσα ἀπὸ

τοῦ Ναυπλίου εἰς τὴν μίαν μόλις ὥραν ἀπέχουσαν Ἄρειαν. Ἀλλὰ καὶ ὁδοί, ἐννοεῖται, ἂν ὑπῆρχον, ἤθελον λείπει ὀχήματα ἢ καὶ φορτηγὰ ἁμάξια πρὸς χρῆσιν αὐτῶν· ἀρκεῖ δέ, ὅπως ἐννοήσῃ τις τοῦτο, ν' ἀκούσῃ τὰ παράπονα τῶν ἐν Ναυπλίῳ διαμενόντων ξένων κατὰ τῶν ἑλλήνων χειροτεχνῶν, οἵτινες ἀνικανώτατοι ὄντες, εἶχον καὶ ἀνοήτως ὑπερβολικὰς μισθοφορικὰς ἀξιώσεις. Τὰ προϊόντα μιᾶς ἐπαρχίας ἐσήποντο ἐξ ἀφθονίας, ἐνῷ εἰς ὀλίγων μόνον ὡρῶν ἀπόστασιν ἐποθοῦντο ματαίως. Ἡ γεωργία διετέλει ἔτι εἰς βαθμὸν ἡσιοδείου ἁπλότητος, οὐδεμία δὲ ὑπῆρχεν ἰδέα μεθοδικῆς τινός, ταχείας καὶ εὐθηνῆς λιπάνσεως τῶν ἀγρῶν, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον ἐννοεῖται ἐμαντεύετο ἡ ὕπαρξις *γουάνου* ἢ ὀρυκτῶν λιπασμάτων. Ἡ κτηνοτροφία δὲν ἐγνώριζε δαμάλεις γαλακτοφόρους, τὸ δὲ βούτυρον κατεσκευάζετο ὡς καὶ σήμερον ἔτι ἐν Ἀθήναις ἐκ γάλακτος αἰγείου, καὶ ἡ ὀσμὴ αὐτοῦ δὲν ἦτο εἰς πάντας προσιτή.

Ὁ Κύριος Μάουρερ δεινολογεῖται πικρότατα, ὅτι τὰ δημόσια χρήματα, ἐλλείποντα ἐν τοῖς ἀναγκαίοις, ἐσπαταλῶντο ἐν περιττοῖς, ὅτι μέγιστα ποσά, ἀφαιρούμενα ἀπὸ τῆς ὁδοποιΐας, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς γεωπονίας, διενέμοντο ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν Μαυροκορδάτου εἰς πολιτικοὺς ὀπαδοὺς καὶ φίλους, καὶ ὅτι πρὸ πάντων ὁ τῆς ἀντιβασιλείας πρόεδρος κόμης Ἄρμανσπεργ ἐμεγαλούργει ὡς πρὸς τοῦτο, μεταποιῶν τὸ κοινὸν τοῦ τόπου συμφέρον εἰς ἰδίαν ἑαυτοῦ προσωπικὴν καὶ χρηματιστικὴν ὑπόθεσιν, γυμνόνων τὸ ἔθνος καὶ ὑποσαλεύων τὴν πίστιν τοῦ νέου κράτους κατ' αὐτήν της τὴν γέννησιν. Δὲν δύναταί τις δὲ νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ, οὗτινος δύναται ἴσως νὰ θεωρηθῇ ὡς δικαιολόγησις ἡ περὶ τὰ οἰκονομικὰ καὶ χρηματολογικὰ μεγαλοπρεπὴς αὐτοῦ ἀμάθεια, ἐκαρποῦτο λίαν ἀφειδῶς τὸ δημόσιον ἑλληνικὸν ταμεῖον ὑπὲρ τῶν προσωπικῶν αὐτοῦ ἀναγκῶν καὶ ὀρέξεων. Εἶχεν ἐκ προοιμίων ἐπιφυλαχθῇ, ἐκ τῶν χρημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ δανείου, ἁδρότατον μισθὸν καὶ ἐκτάκτους χορηγίας ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «ἔξοδα παραστάσεως», ἤτοι 91,200 δρ. ἐτησίως. Ἀλλ' ὁ κύριος Μάουρερ, ὅστις καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ Ἄϊδεκ εἶχε ψηφίσει τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1832 ὑπὲρ τῆς παροχῆς τοῦ ποσοῦ ἐκείνου εἰς τὸν κόμητα δι' ἔξοδα παραστάσεως, δὲν ἦτο βεβαίως τὸ ἁρμόδιον πρόσωπον πρὸς ἐπίδειξιν ἐθνικῆς ἀγανακτήσεως

ἐπὶ σπατάλῃ ἑλληνικῶν χρημάτων. Προκειμένου νὰ ἐκλέξωσι μεταξὺ δύο κακῶν, προετίμων οἱ Ἕλληνες τὴν εἰς βάρος τῆς χώρας ἐλευθεριότητα τοῦ Ἄρμανσπεργ μᾶλλον ἢ τὴν φιλαργυρίαν τοῦ Μάουρερ, ἐξ ἧς οὐδὲν εἶχε κέρδος ὁ τόπος.

Κατὰ τὴν πολυτελῆ ἀληθῶς διακόσμησιν τοῦ ἐν Ναυπλίῳ μεγάρου τοῦ Ἄρμανσπεργ δὲν εἶχε λησμονηθῆ οὔτε τὸ βιενναῖον κλειδοκύμβαλον, οὔτε ἡ βιενναία ἅμαξα, οὔτε ὁ θαλαμοστόλος, ὅστις κατῆλθεν ἐκ Μονάχου διὰ Μασσαλίας εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Μόναχον δαπάνῃ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ὅπως εὐτρεπίσῃ τὰ δώματα τοῦ προέδρου τῆς ἀντιβασιλείας. Τὸ ἄλευρον μόνον, ὅπερ ἐδαπανήθη εἰς κατασκευὴν κόλλας διὰ τὴν τοιχόστρωσιν τῶν δωματίων, ὑπελογίσθη εἰς χιλίας δραχμάς. Οὕτω δέ, φαίνεται, ἐσκόπει ὁ πρόεδρος νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἔννοιάν τινα τῆς εὐρωπαϊκῆς λαμπρότητος κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν πτωχείαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ παράδοξα ἐπενοοῦντο σχέδια καὶ ἐπιπόλαιοι ἐγίνοντο οἰκονομολογικαὶ ἀπόπειραι, ἀναμιμνήσκουσαι τὴν ἐπὶ τοῦ Κυβερνήτου *πηκτὴν* τοῦ Γιμβερνάτη καὶ τοὺς ἐν Τίρυνθι ὑποστέγους πορτοκαλλῶνας.

Ὑπουργικός τις ὑπάλληλος Φράϋ καλούμενος, θεωρούμενος δὲ ὡς τὸ δεύτερον πρόσωπον μετὰ τὸν πρόεδρον τῆς ἀντιβασιλείας, ἐπεσκέφθη τὸν Πόρον, εἶδεν ἐκεῖ κατὰ πρῶτον χρυσόμηλα *(τομάτας)* καὶ διεκήρυξεν ὅτι ἤθελε πάραυτα προτείνει νὰ εἰσαχθῇ καὶ ἐν Ἀθήναις ἡ καλλιέργεια τοῦ σπανίου ἐκείνου φυτοῦ. Διωρίσθη δὲ πρόεδρος τῆς νεοσυστάτου «Φυσικοϊστορικῆς ἑταιρίας.»

Ἄλλος τις ἀνώτερος ὑπουργικὸς ὑπάλληλος, οἰκεῖος τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ, ὁ ἀρχιγεωμέτρης Γέβχαρτ, συνέλαβεν ἔτι παραδοξότερα σχέδια· διενοήθη τουτέστι νὰ κατασκευάσῃ ἀμμοποιεῖον, ὅπως παρασκευάζῃ τὴν χρήσιμον εἰς τὰ γραφεῖα τῆς ἀντιβασιλείας ἄμμον. Συναντήσας πρωΐαν τινὰ τὸν ἀντισυνταγματάρχην Ῥοέσνερ κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Πεντελικοῦ, διηγήθη αὐτῷ ἐνθουσιωδῶς, ὅτι πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀνακαλύψει στρῶμα γραφίτου, καὶ ὅτι ἤθελεν ἀμέσως προτείνει τὴν κατασκευὴν μύλου, πρὸς μεταποίησιν τοῦ γραφίτου ἐκείνου εἰς ἄμμον διὰ τὰ βασιλικὰ γραφεῖα.

Ὁ ἔκτακτος οὗτος φωστὴρ προώδευσε μετὰ ταχύτητος κάλλιστα

χαρακτηριζούσης τὴν ἐπὶ ἀντιβασιλείας κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς καθαριστὴς ἤτοι διϋλιστὴς τοῦ ἑλληνικοῦ ἐλαίου, ἐγένετο κατόπιν κηπουρός, καὶ ἐφύτευσε πορτοκαλλῶνα ἐν τῇ παρὰ τὰ ὀχυρώματα τοῦ Ναυπλίου τελματώδει τάφρῳ· μετὰ τοῦτο δέ, προχωρῶν, ἐγένετο ἐπιμελητὴς δημοσίων κτημάτων, ἀρχιτεκτονικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν βασιλικῶν οἰκοδομῶν, καὶ τέλος ἀνώτατος διευθυντὴς τῆς εἰς Ἀθήνας μετακομίσεως τῆς αὐλῆς καὶ τῆς ἀντιβασιλείας. Τότε ἐσχεδίασε πάλιν καὶ προέτεινε τὴν εἰσαγωγὴν ἱσπανικῶν προβάτων *(μερινῶν)* καὶ τὴν ἵδρυσιν ἱπποφορβείου εἰς μέρος ὅπου χόρτον δὲν ἐφύετο. Εἶτα ἐπιστρέψας πάλιν εἰς τὸ ἐλαιοπιεστήριον, ἤρξατο τρίβων ἐλαίας, καὶ ἔθραυσε κατὰ τὴν ἐργασίαν του ταύτην πολύτιμον ὑδραυλικὸν πιεστήριον. Οὐχ ἧττον, βίᾳ τῆς πολυτρόπου καὶ ἀμφιβόλου ταύτης ἐνεργητικότητός του, ἀνετέθη αὐτῷ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ περὶ προικοδοτήσεων νόμου, ἐγένετο ὑπουργικὸς σύμβουλος, καὶ προὐχώρησεν εἰς μεγάλην εὔνοιαν παρὰ τῷ κόμητι Ἄρμανσπεργ. Πιθανῶς δέ, ἔλεγε σαρκαστικῶς προφητεύων βαυαρός τις αὐτοῦ συμπατριώτης, θέλει ἐντὸς ὀλίγου ἀναδιοργανώσει τὸ σύνταγμα τῶν λογχοφόρων. «Ἐν ἄλλῃ χώρᾳ ἤθελε σταλῇ τοιοῦτος ἄνθρωπος εἰς τὸ φρενοκομεῖον. Ἐν Βαυαρίᾳ ἐτέθη ἁπλῶς εἰς ἀργίαν, ἐδῷ δὲ εἶνε εὐνοούμενος τοῦ κυρίου ἀρχιγραμματέως καὶ λαμβάνει ἐτήσιον μισθὸν **4320** δραχμῶν.»

Ὁ περιεσκεμμένος παρατηρητής, ὅστις ἤθελε γνωρίσει τὴν κατάστασιν τοῦ νεαροῦ ἑλληνικοῦ κράτους κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν γερμανῶν, ἤθελεν εὐθὺς ἀμέσως καὶ αὐτομάτως οὕτως εἰπεῖν παρατηρήσει, ὅτι οὐδεμία ὑπῆρχε συνάφεια μεταξὺ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ὁ ταγματάρχης Πρόκες, ὅστις ἐπιστρέφων ἐξ Ἀλεξανδρείας τὸν Ἰούλιον τοῦ **1833** διέτριψεν ἐν Ναυπλίῳ, ἔγραφεν εἰς τὸν πρίγκηπα Μέττερνιχ (1), ὅτι τὸ πλεῖστον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀηδίασε πλέον τὰς

(1) Ἔκθ. τοῦ ταγμ. Πρόκες, Τεργ. 8 Αὐγ. **1833**. Αὐστρ. Ἀρχ. Περὶ τῆς θέσεως καὶ τῆς διαγωγῆς τῶν ἀτάκτων εἶχε λάβει ἐπιπολαίους προφανῶς καὶ κακὰς πληροφορίας ὁ αὐστριακὸς ταγματάρχης. Ἐπίσης δὲ κακῶς ἐννοούμενος καὶ ὑπερβάλλων ὑπηρεσίας ζῆλος δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν φράσιν του ἐκείνην, δι' ἧς προσεπάθει νὰ

ἀδιακόπους ταραχὰς καὶ ἐπεθύμει ἡσυχίαν μόνον, ἐπεδείκνυε δὲ παθητικὴν μὲν ὑποταγὴν εἰς τὴν κυβέρνησιν ἀλλ' οὐδεμίαν συμπάθειαν πρὸς τοὺς ὀργανιςικοὺς αὐτῆς ἀγῶνας. «Κυβέρνησις, ἔλεγε, καὶ κυβερνώμενοι ἵςανται ἀπέναντι ἀλλήλων ὡς δύο πρόσωπα μὴ γνωριζόμενα, μὴ ἐννοούμενα, μηδὲ συνακουόμενα κἄν. Ἡ ἀντιβασιλεία κατήρξατο δι' ἀναγκαίου καὶ ὀρθοτάτου μέτρου, μὴ δεχθεῖσα νὰ θεωρήσῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ ὡς πηγὴν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας! Χωρὶς ὅμως τῆς παρουσίας τοῦ βασιλέως ἤθελεν ἀποτύχει ἡ ἀντιβασιλεία κατὰ τὴν γενναίαν της ταύτην ἐπιχείρησιν. Ἔχει ἔτι ἐναντίον αὐτῆς τὰς σκευωρίας τῶν ἀναρχικῶν, τὴν οἰκονομικὴν ἀμηχανίαν, τὴν ἔλλειψιν ἐντίμων καὶ πεπειραμένων ἀνδρῶν, τὴν ἐντελῆ ἀπογύμνωσιν τῆς χώρας, τὸ ἀμοιβαῖον μῖσος τῶν κατοίκων, καὶ τὴν ἀδιαφορίαν καὶ ἀδράνειαν ἐκείνων ὅσοι δὲν καταλέγονται μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἔλευσίν της εἰσήγαγε νέον νομισματικὸν σύστημα· ἐπειδὴ ὅμως τὸ εἰσαχθὲν μεταλλικὸν ἥκιστα ἐπαρκεῖ εἰς τῆς κυκλοφορίας τὰς ἀνάγκας, ἐξακολουθοῦσι τὰ τουρκικὰ γρόσια κυκλοφοροῦντα ὡς νόμιμον νόμισμα. Ὁ ἀφοπλισμὸς τοῦ ἔθνους καὶ ἡ αναδιοργάνωσις τῶν ἀτάκτων δὲν ἐξεπλήρωσαν τὰς προθέσεις τῆς κυβερνήσεως, ἐπήγαγον ὅμως ἐν τέλει πολὺ μείζονα τῶν προσδοκωμένων ὠφελήματα. Εἴτε τὰ παλληκάρια, ἀποποιηθέντα ἤδη νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὰ δέκα τάγματα τῶν ἀκροβολιστῶν, διαβῶσι τὰ σύνορα λεηλατοῦντα τὴν χώραν, εἴτε καταστραφῶσιν ὑπὸ τῶν τούρκων, εἴτε ἐπανέλθωσι πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου θέλουσιν εὕρει τὸν βαυαρικὸν στρατὸν φρουροῦντα τὰ σύνορα καὶ θέλουσιν ἑπομένως ὑποταχθῇ εἰς τοὺς ὅρους τῆς κυβερνήσεως· ὅπως δήποτε ἀπηλλάγη αὕτη τῆς δαπανηρᾶς συντηρήσεως δυσαγώγου σώματος καὶ τῶν ἀπαιτήσεων αὐτοῦ περὶ καθυστερουμένων μισθῶν, αἵτινες πολλὰς ἤδη κυβερνήσεις εἶχον κρημνίσει ἐξ ἀρχῆς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Τέλος ἡ ἀντιβασιλεία καταγίνεται εἰς τὸν σχηματισμὸν σώματος στρατοῦ τῆς γραμμῆς, εἰς ὃ δέχεται τὴν κατάταξιν καὶ τῶν λειψάνων τῶν παλαιῶν τακτικῶν.»

θωπεύσῃ τὰς περὶ νομιμότητος καὶ συντηρήσεως ἀρχὰς τοῦ Μέττερνιχ καὶ νὰ χλευάσῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ.

Εἰς τοὺς «πραγματικοὺς ἐχθροὺς» τῆς ἀντιβασιλείας κατελόγιζε τέλος ὁ Πρόκες τοὺς διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῆς πολιτικῆς ἀπέναντι τοῦ πατριάρχου ἐρεθισθέντας καὶ προσβληθέντας ὀρθοδόξους, τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ ῥωσικοῦ κόμματος.

Δὲν διέλαθε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ, ὅτι ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις εἶχεν ἀποδοκιμάσει τὸ ἱστορικὸν τοῦ Μάουρερ διάβημα, καὶ ὅτι ὁ ῥῶσος πρεσβευτὴς Κατακάζης ἐξεμεταλλεύετο τὸν θρησκευτικὸν ἀναβρασμὸν τοῦ λαοῦ κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τῆς δυναστείας.

Ἐκ τῆς ῥωσικῆς δὲ φατρίας ἀληθῶς προῆλθον τὰ πρῶτα σοβαρὰ δυσαρεσκείας συμπτώματα, ἅτινα κατεφάνησαν τὸ φθινόπωρον τοῦ **1833** κατὰ τῆς βαυαρικῆς διοικήσεως.

Μικρά τις σκευωρία, ἡ τοῦ Δρος Φράντζ, καὶ μείζων τις συνωμοσία, ἡ τοῦ Κολοκοτρώνη, συμπλέκονται κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον πρὸς ἀλλήλας. Ἀμφότεραι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς συμπτώματα τῆς δυσθυμίας, ἣν εἶχον γεννήσει τὰ πρῶτα τῆς ἀντιβασιλείας βήματα. Καί τοι δὲ ἐκεῖ μὲν ἄγνωστός τις καὶ ἄσημος ἡγεῖται τῶν δυσηρεστημένων, ἐνταῦθα δὲ ἀρχηγὸς παρίσταται σπουδαῖον ἱστορικὸν πρόσωπον, ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος καὶ ἀκατάπονος συνωμότης, ὃν ὁ Ι. Καποδίστριας εἶχεν ὀνομάσει «Ὀδυσσέα τῆς νέας Ἑλλάδος» ἕνεκεν τῆς ἀκαμάτου αὐτοῦ ἐνεργητικότητος, τῶν ἀνεξαντλήτων ἐπινοημάτων καὶ τῆς πανουργίας του, ὁ γενναῖος πρόμαχος τῆς πατρίδος κατὰ τὸ Βαλτέτσι, τὸ Χρυσοβίτζι καὶ τὰ Δερβένια, ὁ ἀποστάτης ἐκεῖνος καὶ πολιτικὸς δεσμώτης ἐν Ὕδρᾳ κατὰ τὸ **1825**,— κατ' ἀμφοτέρας οὐχ ἧττον τὰς περιπτώσεις ἔμμεσος αὐτουργὸς ἦν ἡ ἀντιβασιλεία, καὶ αὐτῆς οἱ ὦμοι φέρουσι τὴν εὐθύνην τῶν γενομένων.

Καθότι, ἀντὶ νὰ μείνῃ ἀνωτέρα τῶν φατριῶν, κατῆλθε μέχρις αὐτῶν, καὶ ἀντὶ νὰ καταπνίξῃ τὸ κομματικὸν πνεῦμα, ἀνεῤῥίπισε καὶ ἐζωογόνησεν αὐτὸ διὰ τῆς ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτῆς κόλποις διαστάσεως. Τοῦτο δὲ ἀνομολογεῖ ὁ Λούζης ὡς κύριον λόγον τῶν φθινοπωρινῶν ταραχῶν, παρατηρῶν εὐφημιστικῶς, ὅτι «ἡ ἔλλειψις ἰδίως ὁμονοίας μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας, ἥτις κατεστήθη πρὸς κυβέρνησιν τῆς χώρας διαρκούσης τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ βασιλέως, ὑπῆρξεν ἀφορμὴ πολλῶν ἀτοπημάτων κατὰ τοὺς τελευταίους

χρόνους.» Ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ εἶχε περιέλθει εἰς διάστασιν πρὸς τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ ἐπὶ τῶν σπουδαιοτάτων ζητημάτων. Παρίςατο δὲ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀγγλικοῦ κόμματος, ἐνῷ ὁ Μάουρερ καὶ ὁ Ἄβελ προσεπάθουν νὰ ἐκπροσωπῶσι τὴν γαλλικὴν ἐπιῤῥοήν, ὁ δὲ Ἄϊδεκ, κατεχόμενος ἔτι ὑπὸ τῶν καποδιστριακῶν παραδόσεων, ᾐσθάνετο μυστικήν τινα συμπάθειαν πρὸς τὸ ῥωσικὸν κόμμα. Ὁ ἄγγλος ἀντιπρεσβευτὴς Δώκινς ὑπεδείκνυεν, ὅτι ὁ Ἄρμανσπεργ ἦν ὁ μόνος ἀληθῶς πολιτικὸς ἀνήρ, ὅστις καὶ μετὰ τὴν ά. Ἰουνίου 1835, τοὐτέστι μετὰ τὴν ἐνηλικιότητα τοῦ Ὄθωνος, ἠδύνατο νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα· τὸν Μάουρερ δέ, τὸν Ἄβελ καὶ τὸν Ἄϊδεκ ἀπεκάλει ἐντελεῖς καὶ μέχρις ὀστέων ἀριστοκράτας, περιορίζοντας τὰ φιλελεύθερα φρονήματα τοῦ κόμητος καὶ ἀντιστρατευομένους εἰς τὰ σοφά του σχέδια.

Ὁ Μάουρερ ἐξ ἑτέρου ὠνόμαζε τὸν κόμητα καὶ τὸν ἄγγλον ἀντιπρεσβευτὴν «ἀρχιδιδασκάλους τῆς ῥᾳδιουργίας,» καὶ τοσοῦτον ἦτο πρὸς αὐτοὺς βίαιος καὶ παράφορος, ὥστε προσεπάθουν οὗτοι ν' ἀπαλλαγῶσι καθ' οἱονδήποτε τρόπον τοῦ ὀχληροῦ σοφοῦ, καὶ χειρίστην διέδιδον τὴν περὶ αὐτοῦ φήμην διὰ τῶν εἰς Μόναχον καὶ Λονδῖνον ἐκθέσεών των. Ἐφαίνετο μέν, βίᾳ τῆς διαστάσεως ταύτης, ἡ ἐκ τοῦ Ἄρμανσπεργ, τοῦ Μάουρερ καὶ τοῦ Ἄβελ ἀποτελουμένη πλειονοψηφία τῆς ἀντιβασιλείας ὁμόφωνος ὡς πρὸς τὴν κατὰ τοῦ ῥωσικοῦ κόμματος ἀπέχθειαν καὶ τὴν προσπάθειαν πρὸς ἀποκλεισμὸν τῶν παλαιῶν ὀπαδῶν τοῦ κυβερνήτου Ι. Καποδιστρίου ἀπὸ πάσης σπουδαίας θέσεως. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ὁμοφωνία ἠδύνατο ἐν πάσῃ στιγμῇ νὰ διασπασθῇ· καθότι ἦτο σύμπτωσις μᾶλλον κοινῆς δυσπιστίας κατὰ τρίτων ἢ σταθερὰ καὶ πλήρης σύμπνοια. Ὁ κόμης Λούζης, ὅστις παρεπονεῖτο, ὅτι κατηρίθμουν αὐτὸν εἰς τὸ οὕτω καλούμενον ῥωσικὸν κόμμα, ἐκτίθησι πῶς ἐπῆλθεν ἡ διάςασις ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἀντιβασιλείας. Τὰ λοιπὰ αὐτῆς μέλη, λέγει, ἐβάδιζον ἀληθῶς ἐπί τινα χρόνον ἐν ὁμονοίᾳ μετὰ τοῦ προέδρου των, συμμεριζόμενα τὴν δυσπιστίαν αὐτοῦ κατὰ τοῦ καλουμένου ῥωσικοῦ κόμματος. Ἀλλ' ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ καὶ ὁ ὄπισθεν αὐτοῦ ἐνεργῶν ἄγγλος πρεσβευτὴς παρετήρησεν ἐντὸς ὀλίγου, ὅτι τὰ λοιπὰ ἐκεῖνα μέλη δὲν ἤθελον φανῆ εὐδιάθετα νὰ παρακολουθήσωσιν αὐτοὺς ἐφ' ὅσον οὗτοι ἐσκό-

πουν (aussi loin qu'il était dans leurs vues de faire), καὶ ὅτι ὁ Μάουρερ, ὁ Ἄβελ, καὶ αὐτὸς ὁ στρατηγὸς Ἀΐδεκ ἐνήργησαν ἐπὶ τοσοῦτο μόνον συμφώνως μετὰ τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ, ἐφ' ὅσον προέκειτο νὰ πολεμηθῇ ἡ ὑπερισχύουσα ρωσικὴ ἐπιῤῥοή· ὅτι δὲ ἀνεκάλεσαν πάντα, ἅμα παρατηρήσαντες ὅτι ξέναι—ἀγγλικαὶ—σκευωρίαι ἔμελλον νὰ ἀναμιχθῶσι καὶ ἐπιδράσωσιν ἐν Ἑλλάδι.» (1).

Ἐκ τοῦ κομματισμοῦ τούτου, ἐκ τῆς «ὀλεθρίας διαιρέσεως τῆς ἀντιβασιλείας, ἥτις ἔβλαψε τὸν ἀγαθὸν ἀγῶνα πολὺ μᾶλλον ἢ αἱ ὑπὸ μεμονωμένων ἀρχηγῶν τῶν κομμάτων ὑποκινηθεῖσαι ταραχαί (2),» ἐξηγοῦνται αἱ ἐκ πρώτης ὄψεως ἀσυνάρτητοι καὶ ἀναιτιολόγητοι φαινόμεναι ταραχαὶ τοῦ φθινοπώρου 1833.

Ὁ κύριος Μάουρερ, μὴ δυνάμενος νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ὑπὲρ τῆς πλειονοψηφίας ἀπολογίας, προσεπάθησε νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν ἀντιβασιλείαν τῆς εὐθύνης τῶν φθινοπωρινῶν ταραχῶν, καὶ νὰ ἐπιῤῥίψῃ αὐτὴν εἰς ρωσικὴν συνωμοσίαν, εὐρείας ἔχουσαν τὰς διακλαδώσεις. Ἐν τῇ ἐπισήμῳ αὐτοῦ ἐκθέσει πανηγυρίζει τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ σοφὴν διοίκησιν, καὶ μετ' ἐμφάσεως καταδεικνύει τὴν ἀντίθεσιν αὐτῆς πρὸς τὰς ἀπαισίους κυβερνητικὰς ἀρχὰς τοῦ Κυβερνήτου Ι. Καποδιςρίου. «Ἡ ἀντιβασιλεία, λέγει, ἐκυβέρνησεν ἐπὶ τῇ βάσει ἀρχῶν ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτων πρὸς ἐκείνας, ὧν ἡ ἐφαρμογὴ ἐπήνεγκε τὸ ἀτυχὲς τέλος τοῦ Καποδιστρίου· τοῦτο μόνον ἤρκεσεν, ὅπως συνενώσῃ ἐναντίον ἡμῶν ἀντιπολίτευσιν συγκειμένην ἐκ τῶν λειψάνων τῆς παλαιᾶς ἐκείνης μερίδος, ἥτις ὀργανισθεῖσα ἐκ νέου, ἢ δὲν εἶχε λάβει δημοσίας θέσεις, ἢ δι' ἄλλον οἱονδήποτε λόγον δὲν εἶχε συνταχθῇ μετὰ τῆς ἀντιβασιλείας. Οὕτω δὲ σύνθημα τῶν καποδιστριακῶν ἦτο νὰ ἀνακτήσωσι τὴν ἀπολεσθεῖσαν αὐτῶν ἐξουσίαν, ἐν πρώτοις μὲν δι' ἀπάτης καὶ ῥᾳδιουργίας, τούτου δὲ ἀποτυγχάνοντος διὰ τῆς βίας.»

(1) En effet, les chevaliers de Maurer et d'Abel, ainsi que le général d'Heidek n'agirent de concert avec le comte d'Armansberg qu'autant qu'ils croyaient devoir éloigner du pays, dont le gouvernement leur était confié, l'influence prépondérante de la Russie dont on leur avait —quoique bien sans fondement— fait peur, mais ils se retractèrent aussitôt qu' ils s'aperçurent que d'autres menées étrangères devaient influer sur la Grèce.«

(2) Ἐπιστολὴ βαυαροῦ ἀξιωματικοῦ. Χειρόγρ.

Τὰς βιαίας ταύτας ἐκφράσεις τοῦ κυρίου Μάουρερ ἐπεκρότει βεβαίως ἀνεπιφυλάκτως ὁ συμπαθῶν αὐτῷ καὶ τῷ Ἄβελ γραμματεὺς τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας Πάρις, ὅστις καὶ ἐπανέλαβεν ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ ὡς λόγους εὐαγγελίου πᾶσαν φράσιν τοῦ Μάουρερ (1)· τοῦτο ὅμως δὲν ἀποδεικνύει τὴν κατηγορίαν, ἥτις ἠδύνατο μάλιστα κάλλιον νὰ ἀπευθυνθῇ κατὰ τῆς πλειονοψηφίας τῆς ἀντιβασιλείας.

Καθότι, ὡς εἶχεν ἤδη ὑποδείξει ὁ Λούζης, παρὰ τῷ Μάουρερ, τῷ Ἄβελ καὶ τῷ Ἅϊδεκ ἐνεφώλευε κεκρυμμένη τις ἀλλ' ἰσχυροτάτη φιλοδοξία καὶ τάσις πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ προέδρου. Καί τοι δὲ τὸ κατ' ἀρχὰς εἶχον οὗτοι ἁπλῶς ἐργασθῆ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του, ἤρξαντο οὐχ ἧττον ἐντὸς ὀλίγου συναισθανόμενοι ἑαυτοὺς καὶ ἀποσείοντες τὴν ἐπικρατῆ ἐπιῤῥοὴν καὶ πᾶσαν διεύθυνσιν τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ. Μὴ αἱ ὁδηγίαι τῆς 23 Ἰουλίου 1832 δὲν παρεῖχον αὐτοῖς ἴσην θέσιν καὶ ὅμοια δικαιώματα; Ὁ σκόπελος δὲ καθ' οὗ προσήραξαν ὑπῆρξεν ἡ γοητευτικὴ καὶ πλάνος ἰδέα τοῦ νὰ διοικήσωσιν αὐτοί· ἰδίως διὰ τὸν κύριον Μάουρερ, οὗ τινος ἡ περὶ τῆς ἰδίας ἀξίας συνείδησις εἶχε λίαν κορυφωθῆ, ἕνεκα τῆς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἐνεργείας του. Μὴ τολμῶντες δ' ἔτι νὰ προσβάλωσιν ἀναφανδὸν τὸν κόμητα Ἄρμανσπεργ, ἐσκευώρουν ὅσον ἠδύναντο κατὰ τῆς «συμμαχίας αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἄγγλου πρεσβευτοῦ», καὶ παρίστων αὐτὸν ὡς φατριαστικὸν τῆς Ἀγγλίας ὄργανον. Προσεπάθησαν μάλιστα ὁ Μάουρερ καὶ ὁ Ἄβελ νὰ προσελκύσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν τὸν γραμματέα τῆς πρεσβείας Πάρις καὶ νὰ ὑποκινήσωσιν αὐτὸν κατὰ τοῦ Δώκινς.

Τὸ ὑπὸ τοῦ Πάρις ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Μάουρερ τόσον σφοδρῶς πολεμούμενον ῥωσικὸν κόμμα εἶχε βεβαίως εὐλογωτάτας ἀφορμὰς παραπόνων, ὅτι παρηγκωνίζετο ὑπὸ τῆς νέας κυβερνήσεως.

Ἀπόκληρον ἀξιωμάτων καὶ τιμῶν, εἶχεν ὑποστῆ καὶ προσωπικῶς τὴν δυσμένειαν τοῦ νεαροῦ βασιλέως, ἀπέναντι τῶν ἐξοχωτάτων αὐτοῦ ἀρχηγῶν, οἷος ὁ Κολοκοτρώνης. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως τὸ ἱστορικὸν τολμηρὸν λάθος τοῦ Μάουρερ καὶ ἡ βιαία ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τῆς ἀντιβασιλείας εἶχον παράσχει αὐτῷ εὐπρόσωπον λόγον συστηματι-

(1) σελ. 240—265.

κῆς ἀντιπολιτεύσεως, καὶ τὸ ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα, ὅτι εἶχον προσβληθῆ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα καὶ ἡ συνείδησις τοῦ λαοῦ. Δὲν ἐδίσταζε δὲ νὰ ὑποδυθῇ εὐκαίρως τὴν συνταγματικὴν ἀναβολήν, καὶ νὰ συνενώσῃ εἰς μίαν κραυγὴν τὴν ἀπαίτησιν πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ τὸν πόθον τῆς φρουρήσεως τῆς ὀρθοδοξίας. Ὁ Μάουρερ διαβεβαιοῖ, ὅτι οἱ τοῦ ῥωσικοῦ κόματος παρίστων ὑπὸ τὴν μυσαρωτάτην ἔποψιν πάντα τῆς κυβερνήσεως τὰ μέτρα καὶ ἐδημαγώγουν ἐκ ῥιζοσπαστικῶν ὅλως ἰδεῶν. Ἐμορφώθη δὲ οὕτω μυστική τις ἑταιρία, ἀπομιμουμένη κατὰ τοὺς ἐξωτερικοὺς αὐτῆς τύπους τὸ πρόσωπον τῆς τολμηροτάτης παλαιᾶς ἑταιρίας τῶν «Φιλικῶν».

Ὁ Φοῖνιξ ὑπηρέτει ἀληθῶς τὰ συμφέροντα τῆς ῥωσικῆς μερίδος. Ὅπως δὲ ἄλλοτε ὁ Ξάνθος (1) ἰσχυρίζετο τολμηρῶς ἐν Πετρουπόλει, ὅτι δάκτυλος τῆς Ῥωσίας ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἑταιρίᾳ, οὕτω καὶ ἔτι τολμηρότερον ἰσχυρίζοντο νῦν οἱ τοῦ ῥωσικοῦ κόμματος, ὅτι ἡ ἀνωτάτη αὐτῶν μυστικὴ διεύθυνσις, «ἡ ἀρχή», ἀπέῤῥεεν ἐκ τοῦ δωματίου τοῦ Τσάρου.

Τὰ μέλη τῆς ἀντιβασιλείας ᾐσθάνθησαν βαθέως τὰς μομφάς, ἃς ἐπέῤῥιπτε κατὰ τῆς διοικήσεως αὐτῶν ἡ ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Βλασσοπούλου διὰ χρημάτων ὑποστηριζομένη ἀντιπολιτευτικὴ ἐφημερὶς «Χρόνος». Ἐξεδικήθησαν δὲ βρέξαντες τοὺς ἀφωσιωμένους αὐτοῖς διὰ νιφάδων παρασήμων, ἐξ ὧν οὐδὲν ἔλαχεν εἰς τοὺς ῥωσόφρονας. Φαίνεται δὲ οἱονεὶ χλεύη σχεδὸν ἡ παρατήρησις τοῦ Μάουρερ, ὅτι «ἐσυλλογίσθησαν» μὲν καὶ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην, τὸν Θ. Γρίβαν καὶ τὸν Κ. Τζαβέλλαν, ἀλλὰ δὲν ἀπένειμαν ὅμως αὐτοῖς παράσημα (2).

Μετ' ἀξιοπρεποῦς καὶ ὑπερόχου εἰρωνείας, συγκεκαλυμμένης ὑπὸ τὸ πρόσχημα πατριωτικῆς ἐγκαρτερήσεως, ἀναφέρει ὁ πονηρὸς Γέρων, ὅτι εἶχον ἐνεργήσει κατ' αὐτοῦ ἐκ τῶν προτέρων παρὰ τῷ βασιλεῖ Ὄθωνι.

(1) Βλ. Τόμ. Α'. σελ. 195, 196.

(2) Ἐν τῷ περὶ ἀντιβασιλείας δοκιμίῳ μου (Περιοδ. τοῦ Σύβελ XXVIII, σελ. 39) παρενόησα τὸ γεγονὸς τοῦτο καὶ μετετόπισα αὐτὸ ἐσφαλμένως εἰς βραδυτέραν ἐποχὴν κατὰ ἓξ ἢ ἑπτὰ μῆνας. Κατὰ τὸν Μάουρερ ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Γενναῖος δὲν ἦσαν ἔτι προφυλακισμένοι, ὅτε ἡ ἀντιβασιλεία δὲν ἠθέλησε νὰ παρασημοφορήσῃ αὐτούς.

«Καὶ ὁ Θήρσιος, λέγει (1), καὶ ἄλλοι ξένοι ἐπαράστησαν εἰς τὴν Βαυαρίαν, ὅτι ἐγὼ ἤμουν ἀρχηγὸς ρωσικοῦ κόμματος, ὅτι εἶμαι ἀρχηγὸς μιᾶς φατρίας, ὅπου δὲν θέλει τὸν βασιλέα, καὶ ἄλλα παρόμοια. Αὐτοὶ ἦταν ξένοι ἄνθρωποι, καὶ μολονότι ὁ Κολιόπουλος ἐπληροφόρησε τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασίλισσαν διὰ τὰ φρονήματά μου ὑπὲρ τοῦ βασιλέως, καὶ τοὺς εἶπε, ὅτι ἠμπορεῖ νὰ μείνῃ ἐνέχυρον εἰς τὴν Βαυαρίαν, ἕως ὅτου νὰ φθάσῃ ὁ υἱός του εἰς τὴν Ἑλλάδα, μολοντοῦτο ἤρχοντο μὲ κἄποιαν ὑποψίαν. Εἰς τὸ ἀγγλικὸν καράβι ὅπου ἐμβῆκεν ὁ βασιλέας καὶ ἡ ἀντιβασιλεία ἴσως τὸν ἐπότισαν καὶ ἐκεῖ τίποτε· τὸ ἐμπόδιον ὅπου ἔγεινε νὰ πάῃ ὁ Γενναῖος εἰς τὸ Μόναχον τὸ παρεξήγησαν (2). Ἔρχεται ὁ βασιλέας εἰς τοὺς Κορφούς, μανθάνει ὅτι ἡ Γερουσία ἐβγῆκεν ἀπὸ τ' Ἀνάπλι, καὶ ἐβγῆκε μὲ κακοὺς σκοπούς· ἔρχεται ἕως ἀπέξω ἀπὸ τὴν Μάνην, καὶ μανθάνει, ὅτι οἱ φραντζέζοι ἐκτυπήθησαν μὲ τοὺς ἕλληνας καὶ ὅτι ἐκεῖνοι οἱ ἕλληνες ἦταν ἄνθρωποι τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ ἤθελε νὰ ἀντισταθῇ ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὸ ξεμπαρκάρισμα τοῦ Βασιλέως μὲ 10 καὶ 15 χιλιάδες. Ἦλθαν λοιπὸν φουσκωμένα τὰ μυαλὰ ἐναντίον μου. Μοῦ γράφουν ἀπὸ τ' Ἀνάπλι καὶ μὲ εἰδοποίησαν τὰ πάντα. Ἐγὼ ἐλυπήθηκα νὰ ἰδῶ, ὅτι αἱ ῥᾳδιουργίαις ἔφθασαν νὰ παραμορφώσουν τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἄφησα εἰς τὸν καιρὸν νὰ γνωρίσῃ ὁ βασιλέας καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα. Ἔρχομαι εἰς τὴν φρεγάτα τοῦ Ῥικόρδου, ζητῶ νὰ παρουσιασθῶ εἰς τὸν βασιλέα καὶ εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν, στέλνω τὸν Κολιόπουλον, μὲ ἀπεκρίθηκεν, ὅτι δὲν δέχεται ἐπισήμως ἀκόμη, καὶ νὰ παρευρεθῶ καὶ ἐγὼ εἰς τὸν τόπον ὅπου ἤθελεν ἔβγει ὁ βασιλέας. Ὁ Ῥικόρδος ἔδωκε γεῦμα καὶ ἐφάγαμε μὲ τὸν ἀρχηγὸν τῶν βαυαρικῶν στρατευμάτων καὶ μὲ τὸν θεῖον τοῦ βασιλέως καὶ Σμάλτς· τοὺς ἐκατάλαβα ὅτι ἦταν ὕποπτοι. Ἦλθε ἡ ἡμέρα τῆς ἐκ-

(1) Τὴν περικοπὴν ταύτην, ἣν ἐπιτέμνει καὶ παρεννοεῖ ἐνίοτε ὁ συγγραφεύς, παραλαμβάνω ὁλόκληρον ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ ἀφελεῖ λεπτομερείᾳ ἐκ τῆς Διηγήσεως κλ. σελ. 254 καὶ ἑπ. Σημ. τ. Μετ.

(2) Τὴν φράσιν ταύτην τοῦ Κολοκοτρώνη μεταφράζων ὁ συγγραφεὺς «ward mir zur Last gelegt,» ὑποσημειοῖ, ὅτι ἀλλαχοῦ τῆς αὐτοβιογραφίας του (σελ. 249) δικαιολογεῖται ὁ Γέρων ὡς πρὸς τοῦτο, λέγων: «Ἐγὼ δὲν ἠμποροῦσα νὰ δεχθῶ νὰ ὑπάγῃ ὁ Γενναῖος ἀπὸ μίαν κυβέρνησιν, ὅπου δὲν ἀνεγνώριζα.» Σημ. τ. Μετ.

βάσεως τοῦ βασιλέως, καὶ ἐβγῆκα καὶ ἐγὼ καὶ ἀνταμώθηκα μὲ τὸν Κουντουριώτη, μὲ τὸν Κωλέτη, Ζαΐμη καὶ λοιπούς· ἐφιληθήκαμεν. Ἐβγῆκεν ὁ βασιλέας· ἐκινήσαμεν καὶ ἐμβήκαμεν εἰς τὸ Ἀνάπλι... Ἔλεγεν ὁ βασιλέας, ὅτι ἐφέρθηκαν οἱ ἕλληνες μὲ ἀνδρείαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ὅτι ἀφῆκε τοὺς γονεῖς του, τὴν πατρίδα του, διὰ νὰ ἔλθη εἰς τὴν νέαν πατρίδα, νὰ συνεργασθῇ διὰ τὴν εὐτυχίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἄλλα τέτοια ὅπου συνειθίζουν οἱ βασιλεῖς, καὶ ἔκαμε προκήρυξιν εἰς αὐτὸ τὸ κεφάλαιο. Ἐπέρασαν δύο τρεῖς ἡμέραις, διέλυσα τοὺς παλαιούς μου ἀξιωματικούς, στρατιώτας, ὑπασπιστάς μου, γραμματικούς μου καὶ τοὺς εἶπα: πηγαίνετε εἰς τὸ καλό, καθίσατε εἰς τὰ σπίτια σας ἥσυχοι, καὶ τώρα ὅπου ἦλθε ὁ βασιλέας, θέλει γνωρίσει τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα τοῦ τόπου μας καὶ θέλει ἀνταμείψει τὸν καθένα κατὰ τὰς πράξεις του καὶ κατὰ τὰς ἐκδουλεύσεις του. Ἔπειτα τοῦ παρουσίασα μίαν ἀναφορὰ καὶ τοῦ ἐπρόσφερα τὸ κάστρο τῆς Καρύταινας, τὸ ὁποῖον εἶχα φτιάσει μὲ τὰ ἔξοδά μου. Ἔλεγα εἰς τὴν ἀναφορά μου, ὅτι τὸ κάστρο τὸ ἔφτιασα διὰ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς πατρίδος μας, τόρα δὲν μοῦ χρησιμεύει πλέον καὶ σᾶς τὸ προσφέρω. Ὁ σκοπός μου ἦτον νὰ δώσω τὸ παράδειγμα, ὥστε ὅσοι εἶχον φτιάσει καὶ ἄλλοι πύργους ἢ ὀχυρώματα ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων, νὰ τὰ δώσουν. Ἔλαβα ἀπόκρισι εὐχαριστήριον καὶ ὅτι θέλει φυλαχθῇ ἡ ἰδιοκτησία μου. Ὅσον ἠμπόρεσα ἔκαμα τὸ χρέος μου εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἐγὼ καὶ ὅλη ἡ φαμελιά μου. Εἶδα τὴν πατρίδα μου ἐλεύθερη, εἶδα ἐκεῖνο ὁποῦ ποθοῦσα καὶ ἐγώ, καὶ ὁ πατέρας μου καὶ ὁ πάππος μου καὶ ὅλη ἡ γενεά μου, καθὼς καὶ ὅλοι οἱ ἕλληνες. Ἀπεφάσισα νὰ πάω εἰς ἕνα περιβόλι ὅπου εἶχα ἔξω ἀπὸ τ' Ἀνάπλι. Ἐπῆγα, ἐκάθισα, καὶ ἀπερνοῦσα τὸν καιρόν μου καλλιεργῶντας, καὶ εὐχαριστούμουν νὰ βλέπω νὰ προοδεύουν τὰ μικρὰ δένδρα ὅπου ἐφύτευα. Εἰς ὀλίγο ἔστειλα ἕνα σπαθὶ τοῦ Βασιλέως, ἡγεμόνος Παύλου Λουδοβίκου.—Ἐπῆγα εἰς τὴν Τριπολιτσιά, διὰ νὰ περάσω ἕνα δύο μῆνες, διότι ἐφοβήθηκα νὰ μὴν ἀῤῥωστήσω ἀπὸ τὴν κάψα εἰς τὸ Ἀνάπλι. Ἀπὸ 'κεῖ ἐπῆγα εἰς ἕνα πανηγύρι τῆς Ἁγίας Μονῆς, ὅπου ἐπήγαινα κάθε χρόνο, ὅτι εἶνε ἰδιοκτησία μου. Ὀπίσω εἰς τὸ Ἀνάπλι οἱ ῥᾳδιοῦργοι δὲν ἔλειψαν νὰ παρασταίνουν εἰς τὴν κυβέρνησιν, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης κάμνει συνε-

λεύσεις καὶ ἄλλαις παρόμοιαις ψευτιαίς. Ὁ Ζωγράφος ὅπου ἦτον Νομάρχης τῆς Ἀρκαδίας (τόσον καὶ ὁ Μάνος ὅπου ἦτον διευθυντὴς) καὶ ἂν ἦτον τίποτε ἔπρεπε νὰ τὸ ἠξεύρῃ αὐτός, ἐπῆγε εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν καὶ ἐπληροφόρησε, ὅτι ὅλα αὐτὰ ἦταν ψεύματα. Ἐγύρισα ὀπίσω εἰς τὸ Ἀνάπλι· ἐπῆγα, ἐχαιρέτισα τὸν Βασιλέα, τὴν ἀντιβασιλείαν· τοὺς εἶδα μουδιασμένους, πλὴν δὲν ἐκατάλαβα τίποτες.»

Τὸ ἄκακον ἦθος, δι' οὗ ὁ γηραιὸς λέων Θεόδωρος Κολοκοτρώνης διεβεβαίου τὴν ἀθωότητά του, σείων ἐν τῷ μεταξὺ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ ταῖς συκοφαντίαις καὶ ταῖς ῥᾳδιουργίαις τῶν ἐλεεινῶν του ἀντιπάλων, ἔμελλε βεβαίως νὰ ἀποκοιμίσῃ τὴν ὑποψίαν τῶν ἐν τῇ αὐλῇ. Ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὸς οὗτος παρετήρει, ὅτι δὲν τὸν ἐνεπιστεύοντο.

Μικρὸν ἔτι πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ φίλου του Ῥίκορδ εἶχε γράψει τὴν 3 Φεβρουαρίου 1833, ἐπὶ τῆς ῥωσικῆς ναυρχίδος, εἰς Πετρούπολιν, ἀνακοινῶν εἰς τὸν πρίγκηπα Νέσελρωδ τὰς ἀνησυχίας αὐτοῦ καὶ τοὺς φόβους ἕνεκα τῆς περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων πολιτικῆς τῆς ἀντιβασιλείας.

Περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου ἦλθεν ἡ ἀπάντησις τοῦ ῥώσου ἀντιγραμματέως, ὑποδεικνύουσα αὐτῷ τὴν προσήκουσαν ἐνέργειαν. Ὁ Νέσελρωδ εἶχεν ὑποβάλει εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὴν ἀπὸ 3 Φεβρουαρίου ἐπιστολὴν τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ διεβεβαίου αὐτόν, ὅτι ἡ Α. Α. Μ. εἶχεν ἀποδεχθῆ μετ' εὐχαριστήσεως τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην, ἣν ἐξέφραζεν ἔκ τε ἰδίου ὀνόματος καὶ ἐξ ὀνόματος τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ συνδρομῇ, «ἣν ὁ ναύαρχος Ῥίκορδ καὶ ὁ βαρῶνος Ῥούκμαν εἶχον παράσχει πάντοτε εἰς πάντας τοὺς εἰρηνικοὺς καὶ ἀγαθοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος, καταπολεμήσαντες συνάμα τὰς προόδους τῆς ἀναρχίας.»

Ὁ αὐτοκράτωρ, ἔλεγεν ὁ Νέσελρωδ, εἶχεν αἰσθανθῆ βαθεῖαν θλίψιν διὰ τὰ ὀλέθρια γεγονότα, ἅτινα δὲν ἠδύνατο νὰ μαντεύσῃ μετὰ τὰς διαρκεῖς καὶ γενναίας θυσίας, ἃς εἶχε προσφέρει ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν συμμάχων Αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς εὐημερίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐπεθύμει δέ, ὅπως τὸ μέλλον ἐξαλείψῃ τὰς λυπηρὰς τοῦ παρελθόντος ἐντυπώσεις, καὶ συνενωθῶσι περὶ τὸν θρόνον τοῦ νεαροῦ ἡγεμόνος πᾶσαι αἱ τάξεις καὶ αἱ μερίδες τῶν Ἑλλήνων. Αἱ ἐπιθυμίαι, ἃς τρέφει ἡ Α. Α. Μ., ὅπως ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἐκπληρώσῃ τὴν ὑψη-

λὴν ταύτην ἀποστολήν, αεἰσίν, ἔλεγεν ὁ ῥῶσος πρωθυπουργός, τοσοῦτον εἰλικρινέστεραι, ὅσον ὁ αὐτοκράτωρ συνδέεται μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους διὰ τῶν δεσμῶν κοινοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος. Εἴθε δὲ μηδέποτε λησμονήσωσιν οἱ ἕλληνες, ὅτι ἡ ὑποταγὴ αὐτῶν εἰς τὴν διοικοῦσαν αὐτοὺς κυβέρνησιν, καὶ ἡ πίστις εἰς τὰ δόγματα τῆς θρησκείας των, τῆς πολυτίμου ταύτης τῶν προγόνων των κληροδοσίας, εἰσὶν ἀμφότερα ὅροι καὶ ἐγγύησις τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν προόδου. Ὅσον τὸ καθ' ὑμᾶς, κύριε στρατηγέ, ὁ αὐτοκράτωρ γνωρίζει καὶ ἐκτιμᾷ τὸν ὑμέτερον πατριωτισμόν, ὡς καὶ τὴν χρηστότητα τοῦ ὑμετέρου χαρακτῆρος, καὶ δὲν ἀμφιβάλλει, ὅτι ὁ βασιλεὺς Ὄθων καὶ ἡ ὑπόληψις τῶν συμπατριωτῶν ὑμῶν θέλουσιν ἀνταμείψει τὰς διακεκριμένας ὑμῶν ἐκδουλεύσεις».

Ὅπως παράσχῃ δὲ καὶ πρακτικήν τινα ἔννοιαν εἰς τοὺς εὐμενεῖς τούτους ἐπαίνους, διεβεβαίου ἐν τέλει «προσωπικῶς» ὁ ῥῶσος ἀντιγραμματεύς, ὅτι ζωηρότατον εἶχεν ἐνδιαφέρον, «ὅπως ἐπιτύχῃ συνδυασμός τις, σκοπὸν ἔχων τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν εὐημερίαν τῆς Ἑλλάδος». «Μετὰ πάσης χαρᾶς, ἔλεγε, θέλω συντελέσει ἐν πάσῃ περιστάσει, συμφώνως πρὸς τὰς ὑψηλὰς ἐπιθυμίας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ κυρίου μου, εἰς πραγματοποίησιν τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ περὶ τῆς ὑμετέρας πατρίδος διαθέσεων.»

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη διενεμήθη διὰ πολυαρίθμων ἀντιγράφων εἰς τοὺς δυσηρεστημένους· ὑπεσημαίνετο δέ, ὅτι τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον ἤθελεν ὑποστηρίξει ἐξέγερσίν τινα τῶν καποδιστριακῶν κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας, ὡς ἦτο τότε συντεθειμένη, τουτέστι κατὰ τῆς πλειονοψηφίας αὐτῆς. Ὁ Κολοκοτρώνης κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ ἀκμαίαν παρὰ τῷ λαῷ τὴν πίστιν περὶ τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸν «λευκὸν τσάρον», καὶ τὸ πρᾶγμα προὐχώρησεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀπηυθύνθη ἀναφορὰ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον, ἱκετεύουσα αὐτὸν νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἰσχυράν του ἐπιῤῥοήν, ὅπως διαλυθῇ ἀμέσως ἡ ἀντιβασιλεία καὶ κηρυχθῇ ἐνῆλιξ ὁ βασιλεὺς Ὄθων. Παράδοξον ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἦτο, ὅτι ἡ συνωμοσία ἀπετείνετο κατὰ τῆς πλειονοψηφίας, ἧς ἐπεζητεῖτο ἡ ἀνάκλησις, οὐχὶ δὲ κατὰ τοῦ προέδρου τῆς ἀντιβασιλείας κόμητος Ἄρμανσπεργ. Οἱ ῥῶσοι ἤρχιζον νὰ λογίζωνται αὐτὸν ὡς φίλον των. Εἶνε δὲ νῦν ἀποδεδειγμένον, ὅτι

ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς ῥωσικῆς μερίδος ἀνεστάλη ἡ ἔκρηξις, καίτοι ἐνθαῤῥύνοντος τοῦ Νέσελρωδ, καὶ μόνον μετὰ τὰ ἐκ Ζακύνθου εἰς Πελοπόννησον ἐπισταλέντα ὑπὸ τοῦ κόμητος Ῥουὰν ἐπῆλθεν ἡ ἀποφασιστικὴ ἐνέργεια. Διότι οὗτος, «ὁ ἐκ παλαιοτέρων χρόνων κάλλιστα γνωστὸς κύριος»—ὡς ἐκφράζεται περιφρονητικῶς ὁ Μάουρερ— ὅστις μετὰ πολλοῦ κόμπου καὶ θορύβου εἶχε περιλαλήσει τὰς σπουδαιοτάτας αὐτοῦ σχέσεις μετ' ἐπισημοτάτων ἐν Μονάχῳ προσώπων, διεβεβαίωσε τὸν μὲν Κολοκοτρώνην εἰς Τρίπολιν, τὸν δὲ Πλαπούταν εἰς Ἄργος, ὅτι ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ συνετάσσετο μετ' αὐτῶν καὶ ἐπεθύμει νὰ κατορθώσῃ οὕτω τὴν απομάκρυνσιν τῶν συναδέλφων του· ὅτι δὲ τὸν τοιοῦτον τοῦ προέδρου σκοπὸν ὑπεστήριζε θερμότατα ὁ Δώκινς καὶ ὁ ὑποστράτηγος Ῥιχάρδος Τσώρτς. Εἰς ταῦτα προσέθηκε κατόπιν τὸ κατηγορητήριον τοῦ Μάσσων τὸν ἰσχυρισμόν, ὅτι ὁ κόμης Ῥουὰν εἶχε συγκαλέσει συναθροίσεις τοῦ λαοῦ ἐν Πελοποννήσῳ, ὅπως ζητηθῇ ἡ ἀνάκλησις τριῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας καὶ μεταβολὴ τοῦ εἴδους τῆς κυβερνήσεως. Τί πρέπει τις ὅμως νὰ σκεφθῇ περὶ τούτων, ἂν ὁ ἐκ Ζακύνθου ὑποκινητὴς ἐνήργει ἐν προηγουμένῃ γνώσει τοῦ προέδρου τῆς ἀντιβασιλείας; Ὁ κόμης Ῥουὰν ἦν πληρέστατα ἐν τῷ δικαίῳ αὐτοῦ, ἀνακοινῶν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Πλαπούταν ὅτι ὁ Ἄρμανσπεργ συνεπάθει πρὸς αὐτούς. Ἔλεγεν αὐτοῖς τὴν καθαρὰν μόνον καὶ πραγματικὴν ἀλήθειαν, ὡς ἔμελλον νὰ ἀποδείξωσι σαφῶς ἥ τε συνέπεια τοῦ κινήματος καὶ ἡ σπουδαιοτάτη ὡς πρὸς τοῦτο ὁμολογία τοῦ οἰκτρῶς ἀπατηθέντος ἀντιβασιλέως Μάουρερ. Ἀπίστευτον φαίνεται, ὅτι ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ αὐτὸς ἠνόησε καὶ ὑπέθρεψε τὴν συνωμοσίαν ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἀντιβασιλείας.

Καὶ ὅμως οὕτως ἐγένετο. Ὁ πρόεδρος ἤλπισε νὰ καρπωθῇ τὴν περιπλοκὴν ταύτην, καὶ νὰ δέσῃ βρόχον περὶ τὸν τράχηλον τῶν ὀχληρῶν καὶ μισητῶν αὐτοῦ συναδέλφων.

Ἡ ἐκ τῆς ἀνακρίσεως καὶ τῆς ἱστορίας τῆς συνωμοτικῆς δίκης προελθοῦσα ἀμήχανος τῶν πραγμάτων φάσις ἠνάγκασε τότε τὸν κύριον Μάουρερ νὰ ὁμολογήσῃ: «Εἶνε γεγονός, ὅτι ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ καὶ ὁ ἄγγλος πρεσβευτὴς εἶχον ἐμπλακῆ εἰς τὴν συνωμο-

σίαν (1).» Ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Μάουρερ μανθάνομεν πρὸς τούτοις, ὅτι ἠκούσθη μὲν φημιζόμενον, ὅτι ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ ἐγνώριζε τὴν ὕπαρξιν συνωμοσίας καὶ ηὐνόει αὐτὴν ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀλλ' ὅτι ἡ πλειονοψηφία δὲν ἤθελε νὰ πιστεύσῃ τὴν φήμην ταύτην, μέχρις οὗ «ἡ μυστικὴ συνεννόησις μεταξὺ τοῦ προέδρου καὶ τῶν συνωμοτῶν» προὐδόθη εἰς τὸν στρατηγὸν Ἄϊδεκ ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος λογίου Νικολαΐδου. Τὴν καταγγελίαν ταύτην, ἣν παρηκολούθησαν, ὡς θέλομεν ἴδει, καὶ ἄλλαι ἐπιβαρύνουσαι τὸν Ἄρμανσπεργ ἀποκαλύψεις, ἐπεκύρωσεν ἡ σύμφωνος μαρτυρία τοῦ πρίγκηπος Γουσταύου Βρέδε.

Ἐννοεῖται, ὅτι ἀπέναντι τῶν ἀποκαλύψεων τούτων περιῆλθεν εἰς μεγίστην ἀμηχανίαν καὶ σύγχυσιν ἡ πλειονοψηφία τῆς ἀντιβασιλείας. Καθότι προεβλέπετο, ὅτι ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ ἤθελε καταβάλει πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς ἀποφυγὴν ὁμοφώνου ψηφοφορίας ἐν ταῖς συνεδριάσεσι καὶ ματαίωσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς ἀντιβασιλείας, ὅπως ἐξαγάγῃ ἑαυτὸν τῆς ἀμηχάνου ἐκείνης θέσεως.

Σπουδαία ἐπίσης καὶ πολλῆς ἀξία σκέψεως ἦτο ἡ θορυβώδης ἀντιπολίτευσις τοῦ ἄγγλου ἀντιπρεσβευτοῦ Δώκινς· διότι ὁ θερμόαιμος ἄγγλος οὐδόλως ἐστενοχωρεῖτο μεταχειριζόμενος ἐν αὐταῖς ταῖς αἰθούσαις τοῦ Ἄρμανσπεργ, «ἐν ἰδιαιτέρᾳ συνεντεύξει μετὰ τῆς κομήσσης», ἢ καὶ ἀπ' εὐθείας κατὰ πρόσωπον τοῦ βαυαροῦ πρεσβευτοῦ Γάσσερ, τὰς τραχυτάτας τῶν ἐκφράσεων κατὰ τῆς πλειονοψηφίας τῶν κυρίων Μάουρερ, Ἄβελ καὶ Ἄϊδεκ. Ἀπεκάλει αὐτούς, «γνησίους καὶ μέχρις ὀστέων ἀριστοκράτας, παρακωλύοντας (2) τὸν ἐλευθερόφρονα κόμητα, τὸν μόνον ἱκανὸν ἄνδρα τῆς ἀντιβασιλείας»· ἔλεγεν ἀπαύστως, ὅτι «τρεῖς κεφαλαὶ δὲν χωροῦσιν εἰς ἕνα πῖλον», ὅτι ἐφθόνουν ἐκεῖνοι τὸν Ἄρμανσπεργ ἕνεκα τῆς δημοτικότητος αὐτοῦ, καὶ ἀνθίσταντο εἰς τὴν πρόθεσίν του περὶ μεταβάσεως εἰς Ἀθήνας, ὅπως «ὑπονομεύσωσι» τὴν ὑγείαν τοῦ ἀνδρός. «Καὶ ὅμως, προσέθετεν, ἔπρεπε νὰ διατηρηθῇ χάριν τῆς Ἑλλάδος ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ, ὅπως κρατήσῃ τὸ πηδάλιον τῆς διοικήσεως μετὰ τὴν α'. Ἰουνίου 1835» !—

(1) § 448 καὶ 450 τοῦ κατηγορητηρίου τοῦ Μάουρερ [ὁ συγγραφεὺς ἐννοεῖ τὴν τρίτομον συγγραφὴν τοῦ Μάουρερ· «Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς κτλ.» Σημ. τ. Μετ.]

(2) «Κατὰ τὴν ἀτελῆ ἀντίληψιν αὐτοῦ» προσθέτει κακεντρεχῶς ὁ Μάουρερ.

Ὁ Μάουρερ ἰσχυρίζετο μάλιστα, ὅτι ὁ κόμης, παρευρισκόμενος εἰς τὰς ἰδιαιτέρας ἐντεύξεις (tête-à-tête) τοῦ Δώκινς καὶ ἀκούων τὰς πικροχόλους αὐτοῦ ἐκφράσεις, ἐπένευεν εὐαρέστως, καὶ «συνετέλει οὕτω πλήρη τὴν μουσικὴν τριφωνίαν».

Πλὴν δὲ τούτων ἀπεκαλύφθη προσέτι, εἰς κορύφωσιν τῆς ἀμηχανίας, ὅτι ἐκτὸς τῆς *μεγάλης* καὶ ἄλλη *μικροτέρα* ὑπῆρχε συνωμοσία· ὅτι ἐγγὺς τῶν ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη, Πλαπούτα καὶ Ῥουὰν τεκταινομένων ἐπλέκετο καὶ ἄλλη σκευωρία, ἧς ἥ τε ἀρχὴ καὶ οἱ ἐργάται ἔπρεπε νὰ ζητηθῶσιν ἐν τῷ μεγάρῳ αὐτῷ τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ.

Ἡ ἀντιβασιλεία εἶχε συμπαραλάβει ἐκ Μονάχου ὡς διερμηνεῖς τρεῖς νέους φιλολόγους, τὸν Ἔρολδ, τὸν Οὔμαν καὶ τὸν Φράντζ. Ὁ Κ. Μάουρερ ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ Δρος Φράντζ ὑπῆρξε λίαν ἀτυχής, διότι ὁ νεαρὸς ἐκεῖνος φιλόδοξος ἀνέπτυξεν ἐν Ἑλλάδι μόνον τὸ ῥᾳδιουργικὸν αὐτοῦ πνεῦμα, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέκτησε τὴν εὔνοιάν τοῦ «ὁμογενοῦς αὐτῷ πνεύματος», τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ. Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ὁ Δρ Φράντζ κατέστη ἐντὸς ὀλίγου ὁ εὐνοούμενος τοῦ κόμητος διερμηνεὺς καὶ σημαντικώτατον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ πρόσωπον, καὶ ὅτι ἕνεκα τούτου, ὡς ὁ ἴδιος ὡμολόγει, «ἀφωσιώθη εἰς τὸν πρόεδρον ὡς εἰς σοφὸν αὐτοῦ μέντορα».

Κατέστη δὲ συγχρόνως ὁ μεσίτης, δι᾿ οὗ ὁ Ἄρμανσπεργ διετέλει ἐν γνώσει τῶν σκέψεων καὶ ἐνεργειῶν τοῦ ῥωσικοῦ κόμματος. Ἀνεστρέφετο ἐνδελεχῶς μετὰ τῶν ναπαίων (il hantait les napistes) (1). Ἀλλ᾿ ὁ νέηλυς γερμανὸς ἐκινδύνευε νὰ ἐξολισθήσῃ ἐπὶ τοῦ ὀλισθηροῦ ἐδάφους τῶν ἑλληνικῶν φατριαστικῶν μηχανοῤῥαφιῶν. Εὑρέθη δὲ «Ἰούδας τις Ἰσκαριώτης», ὁ ἐκ Σμύρνης ἐκεῖνος ἐφημεριδογράφος Παναγιώτης Νικολαΐδης, ὅστις ἐνέβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν παγίδα. Ὅτε οὗτος, ὃν ὁ Γρόπιος ἀποκαλεῖ δόλιον καί, κατ᾿ αὐτὰ ἔτι τὰ χρονικὰ τῶν ἑλληνικῶν σκευωριῶν, κίβδηλον ἄνθρωπον», προσῆλθε περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου εἰς τὸν Ἄϊδεκ, ἐκτὸς ὅσων κατέθηκε κατὰ τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ, ἐδήλωσε συνάμα, ὅτι ὁ Δρ Φράντζ εἶχε συντάξει δύο

(1) Τὰ ἑπόμενα κατὰ τὰς ἐκθέσεις τοῦ αὐστριακοῦ Γεν. Προξένου Γροπίου, 16 Σεπτεμβρ. 1 Ὀκτωβρ. 1833.

ἀναφορὰς πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας. Δι' αὐτῶν παρεκαλεῖτο ἡ Α. Μ. νὰ μεταβάλῃ τὸν μέχρι τοῦδε ὀλέθριον ὀργανισμὸν τῆς ἀντιβασιλείας, νὰ ἀπομακρύνῃ δύο αὐτῆς μέλη, καὶ νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὸν κόμητα Ἄρμανσπεργ τὴν κυβέρνησιν.

Τὰ ἀπειλούμενα τῆς ἀντιβασιλείας μέλη κατώρθωσαν νὰ λάβωσι διὰ τοῦ Νικολαΐδου τὰ πρωτόγραφα ἀμφοτέρων τῶν ἀναφορῶν τοῦ Φράντζ. Ἀναγκαῖον δὲ νῦν παρίστατο εἰς αὐτοὺς νὰ καθαρίσωσι τὴν πρὸς τὸν πρόεδρον θέσιν των, καὶ νὰ περιαγάγωσιν αὐτὸν εἰς τὰ ἔσχατα. Πρὸς τοῦτο προέβησαν εἰς τὴν διὰ τοῦ Ἄβελ σύλληψιν τοῦ Δρος Φράντζ. Αἱ προφορικαὶ δὲ τούτου καταθέσεις περὶ τοῦ Ἄρμανσπεργ ἦσαν τοιαῦται, ὥστε τὰ λοιπὰ μέλη ἐνόμισαν, «ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ προσαρτήσωσιν αὐτὰς ἐπισήμως εἰς τὰ πρακτικὰ τοῦ συμβουλίου, ἐξ ἐπιεικείας πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς ἀντιβασιλείας» (2). Κατετέθησαν ὅμως αὗται ἐν συμβουλίῳ ἐπὶ τῆς τραπέζης, καὶ ἠναγκάσθη οὕτως ὁ κόμης ἢ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν κατηγορούμενον ἢ νὰ ἀπαρνηθῇ αὐτόν. Ὁ Ἄρμανσπεργ δὲν ἠδυνήθη πράγματι νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ὁ Φράντζ εἶχε συμβουλεύσει αὐτῷ τὴν δικτατορίαν· ὡμολόγησε δὲ μάλιστα ὅτι εἶχεν εἰπεῖ, ὅτι συμφορώτερον ἤθελεν εἶναι, ἂν εἷς μόνος ἀποκλειστικῶς εἶχε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀντιβασιλείας, παρέστησεν ὅμως, ὅτι μετριοφρόνως εἶχε προσθέσει, ὅτι ἕκαστος τῶν συναδέλφων αὐτοῦ ἦν ἐπίσης καὶ αὐτὸς εἰς τοῦτο ἁρμόδιος.

Καθ' ἃ ὅμως ἐκτίθησιν ὁ Φράντζ, φαίνεται εὐχαριστηθεὶς μᾶλλον ἢ ἀγανακτήσας ἐπὶ τοῖς γενομένοις. Πρὸς στιγμὴν βεβαίως εἶχεν ὑποστῇ λίαν ἀλγεινὴν ἧτταν ὁ πρόεδρος. Ἠναγκάσθη νὰ ἀποκηρύξῃ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄργανον, νὰ συμφωνήσῃ εἰς τὴν περὶ φυλακίσεως τοῦ κατηγορουμένου πρότασιν, καὶ νὰ εὐχαριστηθῇ, ὅτι ὁ Φράντζ, κατόπιν ἀνακρίσεως ἐνεργηθείσης ὑπὸ τοῦ Ἄβελ καὶ ἀποκαλυψάσης ἐκφανῶς τὴν συνενοχὴν τοῦ Ἄρμανσπεργ, δὲν παρεπέμφθη εἰς δίκην, ἀλλὰ τιμωρηθεὶς μόνον πειθαρχικῶς ἀπεβλήθη τῆς χώρας, καὶ «σοβαρῶς ἐπιμείνανος τοῦ προέδρου», ἔλαβε μάλιστα πρὸς παρηγορίαν του ἄφθονα τῆς ὁδοιπορίας τὰ ἔξοδα.

Ἡ πρὸς τὸν Ἄρμανσπεργ φειδὼ αὕτη τῆς πλειονοψηφίας κατέ-

(1) Μάουρερ § 450.

δειξεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο αὕτη νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τὰ τεχνάσματα καὶ τὰς ὑπεκφυγὰς τοῦ προέδρου. Ὁ κόμης μάλιστα τοὐναντίον ἀνέστρεψε τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων, καὶ ἀπῄτησεν ἀποδείξεις παρὰ τῆς πλειονοψηφίας, αἵτινες, καθὰ ἐδικαιολογεῖτο ὁ Μάουρερ, «εἶχον ἀνακοινωθῆ αὐτῇ ὑπὸ φίλων, οὓς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκθέσῃ», καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν ἑπομένως (ἐξ ἐχεμυθίας;) νὰ προσαχθῶσιν. Ἐστέναζε βαρέως ὁ γερμανὸς σοφός, οὗτινος ἐν τρόμῳ εἶχε διαλυθῆ ἡ εἰς τὴν «παλαιὰν φιλίαν τοῦ κόμητος» ἐμπιστοσύνη, ὅτι ἡ ἐν τῇ ἀντιβασιλείᾳ διχόνοια ἐδεινοῦτο ὁσημέραι, καὶ ὅτι μεθ' ὅλας τὰς γενομένας ἐξηγήσεις ἐπὶ τὸ χεῖρον μᾶλλον ἢ ἐπὶ τὸ βέλτιον προέβαινον τὰ πράγματα. Ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ, συμφωνῶν κατ' ἐπιφάνειαν μετὰ τῆς πλειονοψηφίας, ἠδύνατο νὰ ἐνεργῇ παρὰ τῷ βασιλεῖ Ὄθωνι, καὶ ἐν Μονάχῳ, καὶ παρὰ τῷ Δώκινς πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς ἀντιβασιλείας, τοῦ γεγονότος δὲ τούτου τὴν περιοδικὴν ἐπανάληψιν μετ' ἀπεγνωσμένης ἐγκαρτερήσεως παρετήρει ὁ Μάουρερ. Ὁ Δώκινς δὲν ἐθεωρεῖτο τοῦ λοιποῦ ὡς διπλωμάτης, ἀλλ' ὡς οἰκεῖος καὶ στενὸς φίλος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ προέδρου. Κατ' ἐπισήμους περιστάσεις εὑρίσκετο πάντοτε πλησίον τῆς κομήσσης· καίτοι δὲ λέγων πολλάκις μετὰ προσποιητῆς ἀποτροπιάσεως, ὅτι «πᾶσα ἐκείνη ἡ ἱστορία ἦν λίαν ἀηδὴς καὶ ῥυπαρά», οὐδὲ διελογίζετο κἂν νὰ συγκατηγορήσῃ τὸν κόμητα Ἄρμανσπεργ· τοὐναντίον δὲ μάλιστα τοσοῦτον ἀποτροπαίως εἰκόνισε τὴν πλειονοψηφίαν τῆς ἀντιβασιλείας παρὰ τῷ Πάλμερστων, τοσοῦτον ἐπιτυχῶς παρέστησεν ἑαυτὸν ὡς συκοφαντούμενον, καὶ τὴν ἀπαίτησιν τῆς πλειονοψηφίας περὶ ἀνακλήσεως τοῦ ἄγγλου πρεσβευτοῦ ὡς ῥωσικὴν ῥᾳδιουργίαν, ὥστε περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου τοῦ 1834 ἐπῆλθεν ἡ δριμυτάτη ἐκείνη καὶ ἀποτομωτάτη ἀπάντησις τοῦ βρετανικοῦ ὑπουργείου, ἥτις, ὡς ὁ Μάουρερ αὐτὸς παρατηρεῖ, «τοιαύτην εἶχε τὴν φράσιν, οἵας οὐδέποτε ἴσως ἔτι εἶχε γείνει χρῆσις ἐν διπλωματικῇ ἀλληλογραφίᾳ».

Ἑώρτασε δὲ μάλιστα ὁ Δώκινς τὸν θρίαμβον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Μαδαγασκάρ, ἐν λαμπρῷ συμποσίῳ, ὅπερ ἔδωκεν ὁ ναύαρχος Λάϋονς διὰ μόνην τὴν οἰκογένειαν Ἄρμανσπεργ καὶ τὸν Βασιλέα. Πάντες

τοῦ Ναυπλίου οἱ κάτοικοι κατενόησαν τὴν σημασίαν ἐκείνης τῆς ἑορτῆς καὶ τῆς προσκλήσεως τοῦ βασιλέως Ὄθωνος.

Ἡ διαφημισθεῖσα συνωμοσία παρέστη τὸ κατ' ἀρχὰς ὡσεὶ φαντασμηγορία τις εἰς τοὺς πολλούς, καὶ λίαν συγκεχυμένην ἐσχημάτισαν περὶ αὐτῆς ἰδέαν. Ἐφαντάσθησαν ἐσφαλμένως, ὅτι ἐγένετο δι' αὐτῆς ἀπόπειρα, ὅπως σπαρῇ διχόνοια μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας, καὶ ὅτι τὸ πραξικόπημα τοῦτο ἀπέτυχε. Καὶ ὁ Γρόπις αὐτὸς φαίνεται παραδεχόμενος τὴν ψευδῆ ταύτην ὑπόθεσιν, παρατηρῶν, ὅτι «ἡ σκευωρία αὕτη φαίνεται ἀποτυχοῦσα ἐντελῶς» (ce coup semble avoir manqué complétement). Ὁ βαθύτερον ὅμως βλέπων ὤφειλε νὰ παραδεχθῇ, ὅτι ἡ ἐν τῇ ἀντιβασιλείᾳ διαίρεσις ηὔξησε τοὐναντίον διὰ τῆς στιγμιαίας ἀλλ' ἐπισφαλοῦς νίκης τῶν κυρίων Μάουρερ, Ἄβελ καὶ Ἅϊδεκ, καὶ ὅτι ὁ Ἄρμανσπεργ οὐδέποτε συνεχώρησεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀμηχανίαν εἰς ἣν ἐπὶ στιγμὴν περιῆλθε, καὶ τὸ δυσάρεστον πρόσωπον ὅ κατ' ἀνάγκην ὑπεδύθη. «Ἐπείσθημεν βαθμηδόν, παρατηρεῖ ὁ Μάουρερ, ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ διατηρήσωμεν ἐπὶ μακρότερον ἀγαθὰς σχέσεις μετὰ τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ· ἐπειδὴ δὲ οὐδεμίαν ἐλαμβάνομεν ἐκ Μονάχου συνδρομήν, ἠναγκάσθημεν νὰ καταστήσωμεν τὸν πρόεδρον ἀνίκανον εἰς περαιτέρω ἄτακτον καὶ ἀκόλαστον ἐνέργειαν».

Ἡ σκευωρία τοῦ Δ^ρος Φράντζ παρεῖχε βεβαίως εἰς τὰ μέλη τῆς ἀντιβασιλείας εὔκαιρον καὶ ἀρεστὴν πρόφασιν, ὅπως καθαρίσωσι τὴν θέσιν αὐτῶν ἀπέναντι τῶν τε μυστικῶν καὶ ἐκφανῶν αὐτῶν ἀντιπάλων. Ἐξεμεταλλεύθησαν ὅμως ἀδυσωπήτως τὸν προσωρινὸν αὐτῶν θρίαμβον. Τὸ αἴσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως κατέστησε τὰς ἄλλως τοσοῦτον εἰρηνικὰς καὶ πράους ἐκείνας φύσεις σκληρὰς καὶ κακεντρεχεῖς, καὶ ἐστέρησεν αὐτὰς λογισμοῦ καὶ μέτρου. Πᾶσα δὲ δυσαρεσκείας ἐκδήλωσις, καίτοι οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον πρὸς τὸν Φράντζ σχετιζομένη, εἰς αὐτὸν παρ' ἐκείνων ἀνεφέρετο.

Ἐν Τήνῳ ἐξηγέρθη ὁ λαὸς ἐναντίον εἰσπράκτορος, ἀπαιτοῦντος πλείω τῶν νομίμων, καὶ ἠρνήθη τοὺς φόρους. Πάραυτα ὁ Μάουρερ ἐθεώρησεν ὡς ἀναντίῤῥητον, ὅτι ἡ ἐκ μικρῶν τοπικῶν αἰτίων προελθοῦσα ταραχὴ ἐκείνη ἦν «παραφυὰς τῶν κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας κολοσσιαίων σκευωρημάτων». Σκοπὸς τῶν ἀρνηθέντων τοὺς φόρους,

ἔλεγον οἱ περὶ τὴν ἀντιβασιλείαν, ἦτο νὰ κηρύξωσιν ἐνήλικον τὸν βασιλέα καὶ νὰ καταλύσωσι τὴν ἀντιβασιλείαν (1). Ἡ Τῆνος ὑπεβλήθη παράυτα εἰς στρατιωτικὸν νόμον, δύο βαυαρικοὶ λόχοι καὶ τρία ἔνοπλα πλοῖα ἀπεστάλησαν ἐκεῖσε, καὶ ἡ δῆθεν συνωμοσία διελύθη ἀκόπως πρὸς μεγίστην τοῦ Μάουρερ εὐχαρίστησιν. Οὐδεὶς βεβαίως ἐσκέπτετο κατὰ βάθος ἐπὶ τῆς νήσου ἐκείνης νὰ προβῇ εἰς ἀντίστασιν κατὰ τῆς κυβερνήσεως, εἷς δὲ καὶ μόνος αὐτῆς ἀπεσταλμένος, ἀνακρίνων τὰ γεγονότα μετ' αὐστηρότητος καὶ ἀμεροληψίας, ἤθελε καταπνίξει τὴν «ἀνταρσίαν» ἐκείνην πολὺ ἀδαπανώτερον. Ἀλλ' ἡ ἀντιβασιλεία ἐνήργει ἤδη κατὰ τὰς ὁρμὰς τοῦ πάθους, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ κατέπιπτε πᾶς φραγμὸς νόμου καὶ λογικοῦ. Ὁ Μάουρερ ἐθεώρει ὡς ἀποδεδειγμένον, ὅτι ἡ σκευωρία τοῦ Φράντζ, ἡ ἐν Τήνῳ ἄρνησις τῶν φόρων, καὶ ἡ τῆς ρωσικῆς φατρίας συνωμοσία ἦσαν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Ἀπόδειξις δὲ τούτου, κατ' αὐτόν, ἦσαν αἱ πρὸς τοὺς «ναπαίους» σχέσεις τοῦ Φράντζ καὶ ἡ ἐν Τήνῳ ἐμφάνισις ρώσων ἀποστόλων. Οὕτω δὲ ἀπεφασίσθη νὰ ἐπενεχθῇ καίριός τις κτύπος κατὰ τοῦ ρωσικοῦ κόμματος, καὶ νὰ τεθῇ διὰ πραξικοπήματος πέρας εἰς τὰς ταραχοποιοὺς μηχανορραφίας.

Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 18 πρὸς τὴν 19 Σεπτεμβρίου ἐπέπεσον αἰφνιδίως κατὰ τοῦ γέροντος Κολοκοτρώνη ἐν τῷ ἐξοχικῷ αὐτοῦ οἴκῳ. Ἐνῷ δ' ἐκεῖνος ἔλεγεν (2): «ἔφθανε νὰ μοῦ στείλουν ἕνα σκυλλὶ μαλλιαρὸ ἀπ' ἐκεῖνα ὅπου κάνουν θελήματα, μὲ ἕνα γράμμα νὰ πάω εἰς τ' Ἀνάπλι καὶ μὲ ἕνα φανάρι εἰς τὸ στόμα του νὰ μᾶς φέγγῃ καὶ τῶν δυονῶν μας», συνέλαβον αὐτὸν καὶ τὸν γαμβρόν του Πλαπούταν, ὡς καὶ τὸν Θεόδωρον Γρίβαν, καὶ ἀπήγαγον αὐτοὺς εἰς τὰς εἱρκτὰς τοῦ Ἴτζ-Καλέ. «Ἦλθαν τὴν νύκτα, διηγεῖται ὁ Κολοκοτρώνης, (3) εἰς τὰς 7 Σεπτεμβρίου, καὶ μὲ ἐπῆρε ὁ Κλεώπας μοίραρχος μὲ 40 χωροφύλακας, καὶ μ' ἐπῆγεν εἰς τὸν Ἴτζ-Καλέ, καὶ μ' ἐπαράδωσεν εἰς τὸν φρούραρχον, καὶ μ' ἔβαλαν ἓξ μῆνες μυστικὴ φυλακή, χωρὶς νὰ ἰδῶ ἄνθρωπον ἐκτὸς τὸν δεσμοφύλακα. . . . Διὰ τρεῖς

(1) Αὐστρ. Ἐκθ. τῆς 18 Νοεμβρ. 1833. Αὐστρ. Ἀρχ.

(2) Παρατίθημι ὁλόκληρον τὴν φράσιν ἐκ τῆς Διηγήσεως τοῦ Τερτζέτου σελ. 279. Σημ. τ. Μετ.

(3) Βλ. ἀνωτ. σελ. 237. Σημ. τ. Μετ.

ἡμέρας δὲν ἤξευρα πῶς ὑπάρχω, μοῦ ἐφαίνετο ὄνειρο, ἐρωτοῦσα τὸν ἑαυτό μου, ἂν ἤμουν ἐγὼ ὁ ἴδιος ἢ ἄλλος κανείς· δὲν ἐκαταλάβαινα διατὶ μὲ ἔχουν κλεισμένο. Μὲ καιρὸν ἐπέρασε ἀπὸ τὸν νοῦν μου, ὅτι ἴσως ἡ κυβέρνησις, βλέποντας τὴν ὑπόληψιν ὅπου ἔχουν ὁ λαὸς πρὸς ἐμένα, μὲ φυλακώνουν διὰ νὰ μοῦ κόψουν τὴν ἐπιρροήν· δὲν ἐπίστευα ποτέ, ὅτι θὰ φθάσουν εἰς αὐτὸν τὸν βαθμόν, διὰ νὰ φτιάσουν ψευδομάρτυρας.» Οὕτως ἐξέθηκεν ὁ γέρων Κολοκοτρώνης τὴν δευτέραν αὐτοῦ φυλάκισιν, πολὺ χείρονα τῆς ἐν Ὕδρᾳ κατὰ τὸ ἔτος 1825.

Συγχρόνως δὲ μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ Γρίβα συνελήφθησαν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ὡς συνένοχοι τῆς δῆθεν συνωμοσίας τοῦ Κολοκοτρώνη, πλεῖστοι ἄλλοι πρωταγωνισταὶ τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος: ὁ Καρατάσος, ὁ Μαμούρης, ὁ Ῥούκης, ὁ Κριζιώτης, ὁ Βάγιας, ὁ Σπύρος Μήλιος, ὁ Ἀποστολάρας, ὁ Κ. Τζαβέλλας, ὁ Δημητρακόπουλος καὶ ὁ Ἀλωνιστιώτης· μετενεχθέντες δὲ εἰς Ναύπλιον, καθείρχθησαν μεμονωμένοι ἐν ταῖς εἱρκταῖς τοῦ Βουρτζίου καὶ τοῦ Ἴτζ Καλέ. Οἱ συλλαβόντες αὐτοὺς οὐδαμοῦ προσέκρουσαν κατ' ἐνόπλου ἀντιστάσεως. Τὸ πραξικόπημα κατέλαβε τὰ θύματά του πάντη ἀπαράσκευα, ἡ δὲ ἀποστολὴ σπουδαίας στρατιωτικῆς δυνάμεως ἀπεδείχθη ἄσκοπος ὅλως ἐπίδειξις, διότι ὁ λαὸς οὐδαμῶς ἔδειξε διάθεσιν νὰ παρεμβῇ ὑπὲρ τῶν συλλαμβανομένων ὁπλαρχηγῶν. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐδημοσιεύθησαν τὰ περὶ λογοκρισίας τρία διατάγματα τῆς 23 Σεπτεμβρίου 1833, ἅτινα ἐφίμωσαν τὸν τύπον, καὶ προορισμὸν εἶχον νὰ καταπνίξωσι τὴν ἀντιλογίαν τῶν ἐφημερίδων τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Αἱ συλλήψεις ἐγένοντο τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Μάουρερ μόνον καὶ τοῦ Ἄβελ, χωρὶς συγκαλέσεως ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ δι' ἁπλῆς διαταγῆς τῆς ἀντιβασιλείας. Ὅτε δὲ ὁ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑπουργὸς Ψύλλας ἐτόλμησε νὰ ὑποβάλῃ παραστάσεις κατὰ τοῦ αὐθαιρέτου ἐκείνου μέτρου, ἐπεπλήχθη σφοδρότατα ὑπὸ τοῦ Μάουρερ, καὶ ἠπειλήθη μάλιστα ὅτι ἤθελε καὶ αὐτὸς κατηγορηθῆ ὡς παραμελήσας τὴν καταδίωξιν συνωμοσίας κινδυνωδεστάτης εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὑπουργικὴ κρίσις κατέστη ἀναπόδραστος. Οὕτω δὲ ὁ μὲν Ψύλλας, ὁ Τρικούπης καὶ ὁ Πραΐδης ἀπελύθησαν, ὁ δὲ Σχινᾶς καὶ ὁ Θεοχάρης, «εὐσταθέστεροι ἄνδρες», καθ' ἃ λέγει ὁ Μάουρερ, ἔλαβον τὰ

χαρτοφυλάκια τῆς Δικαιοσύνης, τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν Οἰκονομικῶν, ὁ Κωλέττης τὸ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὁ Μαυροκορδάτος.

«Ὁ Τρικούπης, γράφει ὁ Γρόπιος, ἀπέρχεται εἰς Λονδῖνον· ὁ Τσῶρτς εἰς Πετρούπολιν, πρὸς μεγίστην τοῦ Κατακάζη δυσαρέσκειαν, καὶ ὁ Μεταξᾶς πρὸς τὸν Μεχμὲτ Ἀλῆν, ἤτοι εἰς τὸν ἀνταρκτικὸν πόλον, ὅπερ ἐνταῦθα θεωρεῖται ὡς ἐξορία.»

Μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ παρὰ τῷ κοινῷ ἐντύπωσις τῶν γεγονότων τούτων, καὶ αἱ παραδοξόταται φῆμαι διεδόθησαν περὶ τῆς φυλακίσεως τῶν τῆς ἐλευθερίας προμάχων. Οἱ ἐναντίοι αὐτῶν ἰσχυρίζοντο, ὅτι εἶχον δῆθεν ὑποκινήσει τὰ παλληκάρια, καὶ ὅτι ἀπεπειράθησαν νὰ ἐπιβάλωσι τὴν θέλησίν των εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν καὶ νὰ λάβωσι παρ' αὐτῆς διὰ τῆς βίας μεγάλας χρημάτων ποσότητας. Οἱ περὶ τὴν κολοβὴν ἀντιβασιλείαν ἀπέφευγον νὰ ἐκφρασθῶσί τι περὶ τοῦ λόγου τῶν συλλήψεων, καὶ κατεδήλουν μόνον ἔκτακτον εὐχαρίστησιν, ὅτι ἡ ἀντιβασιλεία «προέβη εἰς ἔντονον διὰ πραγμάτων κατάδειξίν τῆς ἐξουσίας αὐτῆς καὶ κατεφάνη ἰσχυρά.» Ὁ δέ πως ἀνύποπτος Γρόπιος ἐπίστευσε τὸν εἰσαγγελέα, παριστῶντα αὐτῷ, ὅτι ἡ κυβέρνησις κατεῖχεν ἀποδείξεις ἐνοχοποιούσας τὰ μέγιστα ἓξ μέχρις ὀκτὼ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Αὐγουστίνου Καποδιστρίου, παλαιοὺς ναπαίους». Ὁ Τσαβέλλας ἐπίσης, γράφει ὁ Γενικὸς Πρόξενος τῆς Αὐστρίας (1), μετηνέχθη ἐνταῦθα συλληφθείς· εἶνε δὲ καταπληκτικὴ ἡ αὐθεντεία ἣν ἀπέκτησεν ἡ κυβέρνησις διὰ τῶν συλλήψεων τούτων, καὶ πάντες ἐπικροτοῦσι τὴν ἔντονον αὐτῆς ἐνέργειαν».

Ἔγραφεν ἐπίσης ὁ Γρόπιος ὅτι εἶχε πληροφορηθῆ, ὅτι «τὸ ανακτοβούλιον τῆς Πετρουπόλεως εἰργάζετο οὐ μόνον ἀμέσως αὐτὸ ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων κατὰ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἡσυχίας,» ὅτι ὁ Κατακάζης κατεκρίνετο καὶ ἀνεκαλεῖτο, «διότι, ἂν ὑπῆρχεν ἐν Πετρουπόλει κόμμα τι κατὰ τῆς Αὐστρίας, ὑπῆρχε καὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ ἠδύνατό τις ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἐκθέσῃ τὰ γενόμενα εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην.» Προσέθετε δέ, ὅτι ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ῥωσίας ἔπρεπε νὰ σκεφθῇ σπουδαίως, διότι

(1) Ἔκθεσ. τῆς 3 Ὀκτωβρ. 1833.

ἡ αἴθουσά του ἠρημοῦτο ἤδη. «Γνωρίζομεν, ἔλεγεν, ὅτι προσήνεγκεν οὗτος χρήματα εἰς τὸν Γρίβαν».

Ἐννοεῖται, ὅτι σπουδαιότατον τῆς ἀντιβασιλείας μέλημα ὑπῆρχε νὰ πείσῃ τοὺς χρηστοὺς καὶ ἀφωσιωμένους τῶν κατοίκων καὶ τοὺς ἐν τῇ διπλωματίᾳ ἀγαθοὺς αὐτῆς φίλους περὶ τῆς ἰδίας αὐτῆς ἰσχύος καὶ τοῦ δικαίου τῶν κατὰ τῶν συνωμοτῶν ἐνεργειῶν της. Μετὰ παταγώδους ζήλου ἐνηργοῦντο αἱ παρασκευαὶ μεγάλης καὶ πολυκρότου δίκης. Ὁ εἰσαγγελεὺς Μάσσων, ὁ ἐμπαθὴς ἐκεῖνος πολέμιος τῆς ρωσικῆς μερίδος καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὁ ὑπερασπισθεὶς τὸν φονέα Γ. Μαυρομιχάλην, ἀνέπτυξε πυρετώδη δραστηριότητα, ὅπως δι' ἡλίου φαεινοτέρων ἀποδείξεων πεισθῇ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς περὶ τῆς ἐνοχῆς τῶν κατηγορουμένων. Οὐχ ἧττον ὁ αὐστριακὸς πράκτωρ ἀναγκάζεται νὰ παρατηρήσῃ ἐν τέλει μετὰ πολλῆς ἀφελείας: «Πάντες οἱ ἔντιμοι ἄνδρες ἐπιθυμοῦσιν εἰλικρινῶς, ὅπως ἡ Κυβέρνησις προσαγάγῃ ἰσχυρὰς ἀποδείξεις, εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀνάγκης τοῦ ἐνεργηθέντος πραξικοπήματος. Ἂν δὲ αὗται λείψωσι, τὸ ἀποτέλεσμα δὲν δύναται νὰ ἦνε τοσοῦτον αἴσιον ὅσον ἐπιθυμεῖται, καὶ ὅσον ἡ εὐδαιμονία τοῦ Κράτους ἀπαιτεῖ». Καὶ πάλιν κατόπιν: «Εὐτυχῶς παρέχουσιν εἰς τὸν εἰσαγγελέα αἱ ἀνακρίσεις καὶ ἐξετάσεις νέας καθ' ἑκάστην ἀποδείξεις τῆς ἐνοχῆς. Διότι τὸ ἔντονον ἐκεῖνο μέτρον πρέπει νὰ δικαιολογηθῇ». (1) —;—

Ὑπὲρ τὸ μέτρον, ὡς βλέπει τις, ἐνέπνεον τὸν Γρόπιον εὐσεβεῖς πόθοι. Πράγματι ὅμως λίαν ἀσταθῆ καὶ ἀβέβαια ὑπεφαίνοντο τὰ τοῦ ἐγκλήματος τῶν συνωμοτῶν ἀποδεικτικὰ μέσα.

Ὁ πρῶσος πρεσβευτὴς παρατηρεῖ που, ὅτι «αἱ παραλογώταται τῶν ἀδεσπότων φημῶν ἀνεζητήθησαν καὶ ἐλήφθησαν ὡς μαρτύρια κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη» (2).

Τοῦτο δὲ συμφωνεῖ κάλλιστα πρὸς τὰ ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ τοῦ Γέροντος ἐκτιθέμενα: «Ἔπειτα ἀπὸ ἔξη μῆνες μᾶς ἐκοινοποίησαν τὴν κατηγορίαν, ὅτι τάχα ἐκάμναμεν ἀναφοραῖς ἐναντίον τῆς ἀντιβασιλείας . . . ὅτι ἠθέλαμεν νὰ κάμωμεν ἐπανάστασιν. Μᾶς ἔβαλαν εἰς

(1) Αὐστρ. Ἔκθ. τῆς 6 Νοεμβρ. 1833.
(2) Πρωσ. Ἔκθ. τῆς 13 Ἰουνίου 1834.

τὸ δικαστήριον· ἐκεῖ ἐπαῤῥησιάσθηκαν μερικοὶ ἄτιμοι μικροὶ ἄνθρωποι, ψευδομάρτυρες, καὶ ἔλεγαν πῶς εἶδαν ἀναφοραῖς, καὶ ἄλλα ψέμματα. Ἦλθαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τίμιοι ἄνθρωποι, νοικοκυραῖοι εἶπαν πῶς ὅλα αὐτὰ εἶνε ψέμματα, καὶ ὅτι αὐτοὶ εἶνε κακῆς διαγωγῆς ἄνθρωποι.» (1).

Ἡ κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη κατηγορία ἦν ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ. Πῶς ὅμως ἠδύναντο νὰ δικαιολογήσωσιν αὐτήν; Μήτοι διὰ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης τοῦ πρίγκηπος Νέσελρωδ; ἢ διὰ τῆς ἐπιθυμίας, ἥτις ἐξεφράζετο ἐν τῇ πρὸς τὸν Τσάρον ἐκείνῃ ἀναφορᾷ, περὶ ἀνακλήσεως τῆς ἀντιβασιλείας; Ἡ ἐπιθυμία ὅμως αὕτη δὲν ἦτο ἔγκλημα, ἀλλ' ἐλευθέρα τις μᾶλλον ἔκφρασις πολιτικοῦ φρονήματος, ἐξ ἐκείνων ἃς δὲν ἠδύνατό τις νὰ καταστείλῃ χωρὶς νὰ παραστήσῃ ὑπὸ λίαν δυσάρεστον ὄψιν τὴν κυβέρνησιν. Οὕτω δὲ πᾶσα ἡ δίκη κατετάσσετο τοὐναντίον εἰς τὴν σειρὰν τῶν συκοφαντικῶν ἐκείνων στρεψοδικιῶν, δι' ὧν αἱ μισηταὶ κυβερνήσεις προσπαθοῦσι νὰ ἀπαλλαγῶσι τῆς ὀχληρᾶς ἀντιπολιτεύσεως, καὶ καταπνίγουσι τὸν ἐλεύθερον λόγον, πεποιθυῖαι εἰς τὸ εὐάγωγον τῶν δικαστῶν.

Ὁ κύριος Μάουρερ ὁμολογεῖ, ὅτι ἡ δίκη τοῦ Κολοκοτρώνη ἀνῆκεν εἰς τὰς «ἐξαιρετικὰς ἐκείνας περιστάσεις», δι' ἃς εἶχεν ἐπιφυλαχθῇ ἡ κυβέρνησις «τὴν μετὰ πάσης εὐσταθείας καὶ αὐστηρότητος ἐξάσκησιν τῆς ἐπὶ τῶν δικαστηρίων ἀνωτάτης ἐπιτηρήσεως». Οὕτω δὲ οὐδὲν παρημελήθη μέσον, ὅπως ἐπηρεασθῇ τὸ δικαστήριον καὶ ἐκβιασθῇ ἡ καταδικαστικὴ αὐτοῦ ἀπόφασις. Τὸ κατηγορητήριον ἦν τοσούτῳ γενικὸν καὶ ἀόριστον, ὥστε δικαστής τις εὐρεῖάν πως ἔχων τὴν δικαστικὴν αὐτοῦ συνείδησιν ἠδύνατο μεθ' ἱκανῆς ἀταραξίας νὰ τὸ παραδεχθῇ. Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Πλαπούτας κατηγοροῦντο, ὅτι ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1833 εἶχον ἐξυφάνει συνωμοσίαν, σκοποῦσαν τὴν διατάραξιν τῆς κοινῆς ἡσυχίας καὶ ἀσφαλείας τοῦ κράτους, καὶ προσβολὴν τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἔθνους. Προσέθετε δὲ τὸ κατηγορητήριον, ὅτι εἶχον ἐνεργήσει πάσας τὰς δυνατὰς σκευωρίας, δολίας συνεννοήσεις καὶ μηχανοῤῥαφίας, καὶ πολλὰ ὑποσχεθῇ ψευδῆ πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἐγκληματικῶν αὐτῶν

(1) Τερτσ. Διήγ. κλ. σελ. 238. Σημ. τ. Μετ.

σχεδίων καὶ τῶν προδοτικῶν αὐτῶν σκοπῶν, καὶ ὅτι τέλος εἶχον ὑπογράψει ἀναφορὰν πρὸς ξένην δύναμιν, ὅπως καταλύσωσι τὴν ὑψηλὴν ἀντιβασιλείαν, τουτέστιν ἀνατρέψωσι τὸ πολίτευμα τοῦ κράτους, «ὥστε κατέστησαν ἔνοχοι ἐσχάτης προδοσίας κατὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἔθνους.»

Εἶχε ληφθῆ πρόνοια (1) πρὸς *καθαρισμὸν* τοῦ δικαστηρίου, καὶ σύνθεσιν αὐτοῦ πρόσφορον εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἐν τῇ ἀντιβασιλείᾳ πλειονοψηφίας. Χωρὶς τινος ἄλλου λόγου μετετέθησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας δύο δικασταὶ μὴ παρέχοντες ἀγαθὰς προσδοκίας, καὶ διωρίσθησαν ἀντ' αὐτῶν δύο ἐχθροὶ τοῦ Κολοκότρώνη. Οὐχ ἧττον εὑρέθησαν ἔτι μεταξὺ τῶν πέντε δικαστῶν δύο ἀνεξαρτήτου φρονήματος ἄνδρες, ὁ Τερτσέτης καὶ ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου Πολυζωΐδης, ὧν ἡ δικαστικὴ συνείδησις ἔμεινεν ἀπρόσιτος εἰς τὰς κυβερνητικὰς σαγήνας καὶ ἀπειλάς. Προσεπάθησαν μὲν νὰ καταστήσωσιν αὐτοὺς ὑπόπτους, καὶ ὁ Μάουρερ ἐθεώρησεν ὡς ἰδίως «ἐπιβαρυντικὸν σύμπτωμα» ὅτι ὁ Τερτσέτης ἔδιδε μαθήματα ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἄρμανσπεργ· οὗτοι ὅμως ἐξετέλεσαν ἀτρόμητοι τὸ ἑαυτῶν καθῆκον.

«Ὅσῳ μᾶλλον ἡ κυβέρνησις βλέπει ἐγγίζουσαν τὴν φοβερὰν ἧτταν τοῦ Μάσσων, γράφει ὁ Λούζης, τοσούτῳ μᾶλλον προσπαθεῖ νὰ ἐπηρεάσῃ διὰ τοῦ τρόμου τὸν Πολυζωΐδην καὶ τὸν Τερτσέτην. Βασιλικὸν διάταγμα ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς δικηγόρους νὰ ἀνταπαντήσωσιν εἰς τὸν Μάσσων, διότι γεννηθέντος τοῦ ζητήματος, ἂν ἡ ἀπὸ τῆς δευτερολογίας παραίτησις τοῦ Μάσσων ἀπηγόρευεν αὐτὴν καὶ εἰς τοὺς ὑπερασπιστάς, ἔλυσεν αὐτὸ ἡ ἀντιβασιλεία, ὁρίσασα ὅτι τὸ δικαστήριον ἔπρεπε νὰ ἀποδεχθῇ τὴν πρότασιν τοῦ εἰσαγγελέως».

Τὸ μεμετρημένον καὶ ἀξιοπρεπὲς ἦθος, ὅπερ λίαν φρονίμως παρέστησαν οἱ κατηγορούμενοι, οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν ὅπως διαθέσῃ ὑπὲρ αὐτῶν τὰ πνεύματα. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐνεφανίσθη κατηφὴς καὶ ἐγκαρτερῶν· ἐνῷ δὲ ὁ δικαστὴς αὐτοῦ Κλονάρης ἀνεμίμνησκε τὸ ἔνδοξον παρελθὸν καὶ τὰς ἐκδουλεύσεις τοῦ παλαιοῦ τῆς ἐλευθερίας προμάχου, παρίστατο οὗτος εἰς τὸν λαὸν ὡς συκοφαντηθὲν καὶ καταδιωκόμενον θῦμα τῆς βαυαρικῆς τυραννίας. Ὁ Λούζης παρατηρεῖ, ὅτι

(1) Τὰ ἑπόμενα κατὰ πρωσικὰς ἐκθέσεις.

ὁ Κολοκοτρώνης «ἀντέταξεν εἰς τὴν σφοδρότητα τοῦ Μάσσων θέαμα ἐπιβάλλον καὶ λυπηρόν (1)».

Ἡ ἀγγλικὴ μερὶς εἶχεν ἤδη προσπαθήσει, ἡγουμένου τοῦ Ἄρμανσπεργ, νὰ ἐπιῤῥίψῃ δι' εὐκαίρου τινὸς στροφῆς ἅπαν τὸ μυσαρὸν τῆς δίκης ταύτης κατὰ τῶν «γαλλοφρόνων» Μάουρερ καὶ Ἄβελ. Ὅτε δὲ περὶ τὰ τέλη Μαΐου τοῦ 1834 συνετάχθη ἡ ἀπόφασις καὶ ἔμελλε νὰ δημοσιευθῇ, ἐπῆλθεν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργοῦ Σχινᾶ σκάνδαλόν τι, ὅπερ ἐξέθηκε τὰ μέγιστα τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ Πολυζωΐδης καὶ ὁ Τερτσέτης ἠρνήθησαν νὰ ὑπογράψωσι, δηλώσαντες ὅτι ἐποιοῦντο περὶ πολλοῦ τὴν δικαιοσύνην, ἐφ' ἧς ἐστηρίζετο ὁ θρόνος, ὥστε νὰ μὴ ὑπογράψωσιν ἄδικον ἀπόφασιν. Ὁ δὲ Πολυζωΐδης, ὀρθῶς τὰ γεγονότα προαισθανόμενος, εἶπε μετὰ παῤῥησίας: «Ὅ,τι δυσαρεστεῖ σήμερον θὰ εὐαρεστήσῃ ἐντὸς ἓξ μηνῶν.»

Ἠθέλησαν ἀμφότεροι νὰ καταλίπωσι τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων, ἀλλ' οἱ χωροφύλακες ἐπανήγαγον αὐτοὺς πλήττοντες διὰ τῶν ἀκτηρίδων καὶ γρονθοκοποῦντες· οὕτω δέ, τὰς λόγχας ἔχοντες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ παραστῶσιν ἀκούοντες ὑπαγορευομένην τὴν ἀπόφασιν καὶ βλέποντες ὑπογράφοντας τοὺς συναδέλφους των. Οὐδεμία ὅμως ἀπειλὴ ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ ὑπογράψωσι· τούτου ἕνεκεν ὁ Μάουρερ ἀπέλυσεν αὐτοὺς τῆς θέσεώς των, καὶ τοὺς παρέπεμψεν εἰς δίκην, ὡς ἀρνηθέντας τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν δημοσίων αὐτῶν καθηκόντων. Οὐδὲν ὅμως κατώρθωσε· διότι τὸ δικαστήριον ἠθώωσεν αὐτούς, καὶ ἀπεδοκίμασεν οὕτω κατηγορητικώτατα πᾶσαν τῆς ἀντιβασιλείας τὴν ἐνέργειαν. Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργὸς Σχινᾶς, προσωπικὸς ἄλλως τοῦ Κολοκοτρώνη πολέμιος,—ὃν μεγαθύμως συνεχώρησεν ὁ Γέρων μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του—ἀνεπίληστον εἰς ἑαυτὸν παρεσκεύασεν ὄνειδος διὰ τοῦ δουλόφρονος καταδιωκτικοῦ του ζήλου. Ὁ πρῶσος πρεσβευτὴς ἀποκαλεῖ τὴν ὅλην δίκην αὐθαιρετώτατον πραξικόπημα, καταλεγόμενον εἰς τὰ πολυάριθμα τῆς ἀντιβασιλείας ἁμαρτήματα, καὶ «σκάνδαλον, οὗτινος ἀνεξίτηλον θέλει μείνει τὸ αἶσχος» (un scandale dont la honte sera ineffaçable). Ἀπο-

(1) Ἔκθ. τῆς 18 Μαΐου Πρωσ. Ἀρχ.

λογία τις τοῦ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργοῦ ἔχυσε μόνον ἔλαιον ἐπὶ τῆς πυρᾶς. Πῶς ἄλλως, χωρὶς τῶν δεινοτάτων σοφισμάτων, ἦτο δυνατὸν νὰ δικαιολογηθῇ ἡ γενομένη ἀνοσιουργία; Ἡ ἀπολογία ἐκείνη, λέγει πρωσική τις ἔκθεσις (1), «ἦν γυμνὴ πάσης λογικῆς καὶ παντὸς ὀρθοῦ λόγου, πλήρης δὲ τῶν παραδοξοτάτων παθῶν».

Ἡ ἀπόφασις, ἧς ἡ δημοσίευσις ἐξεβιάσθη διὰ τῆς λόγχης, κατεδίκασεν εἰς θάνατον ὡς ἐνόχους ἐσχάτης προδοσίας τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Πλαπούταν. Ἔμελλε δὲ νὰ ἐκτελεσθῇ ἐπὶ τοῦ φρουρίου τοῦ Ναυπλίου.

Ὅτε ἀνεγνώσθη ἡ θανατικὴ ἀπόφασις εἰς τὸν Γέροντα Κολοκοτρώνην, ἤκουσεν αὐτὴν ἐκεῖνος ἀπαθὴς καὶ ἄτρομος. «Εἶδα, λέγει,(2) τόσαις φοραὶς τὸν θάνατο, καὶ δὲν τὸν ἐφοβήθηκα· οὔτε τότε. Καλλίτερα ὅπου σκοτώνομαι ἄδικα παρὰ δίκαια».

Πῶς ὅμως ἤθελε τολμήσει ἡ κυβέρνησις νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασιν κατὰ τοῦ γηραιοῦ ἥρωος; Τὸ δικαστήριον αὐτὸ ἐνόμισεν, ὅτι ὤφειλε νὰ συστήσῃ τοὺς καταδικασθέντας εἰς τὴν βασιλικὴν χάριν· οὕτω δὲ ὁ βασιλεὺς Ὄθων μετέβαλε τὴν θανατικὴν ποινὴν κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς ἰσόβια μετὰ ταῦτα δὲ εἰς εἰκοσαετῆ δεσμά. Ὁ Κολοκοτρώνης ἔμαθε τὴν ἑπομένην τῆς καταδίκης ἡμέραν, ὅτι τῷ ἐδόθη χάρις· ὅτε ὅμως ἤκουσε τὴν βασιλικὴν μεγαθυμίαν, ἀνέκραξε λίαν δικαίως: «Θὰ γελάσω τὸν βασιλέα (3), δὲν θὰ ζήσω τόσους (χρόνους)!» Ὁ παλαιὸς μαχητὴς τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος μετηνέχθη τότε εἰς τὰς εἱρκτὰς τοῦ Παλαμιδίου, ὅπου διέμεινεν ἕνδεκα ἔτι μῆνας.

Ἔπρεπεν ὅμως νὰ σκεφθῇ ἡ ἀντιβασιλεία, ὅτι μόνον πλήρης χάρις ἠδύνατο νὰ ἐξαλείψῃ τὴν κακὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἡ πορεία τῆς «δικαστικῆς ἐκείνης ὑποθέσεως» εἶχε προξενήσει εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ ἀναλογισθῇ, ὅτι οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι εἶχον πολεμήσει κατὰ τοῦ Ἰσλὰμ πρὶν ἢ ἔτι γεννηθῇ ὁ βασιλεὺς Ὄθων, ἔρριψεν αὐ-

(1) Τῆς 18 Ἰουνίου, 1834.

(2) Διήγ. Τερτσ. κλ. σελ. 258. Σημ. τ. Μετ.

(3) Βλ. Διήγ. κλ. σελ. 279 Τὴν φράσιν τούτην, παρεννοῶν ὅλως ὁ συγγραφεύς, μεταφράζει: «Ich lache den König aus.» Σημ. τ. Μετ.

τοὺς δεσποτικῶς εἰς τὴν εἱρκτήν, ὅπου μάλιστα, ἂν πρέπει τις νὰ πιστεύσῃ τὰς ἐκθέσεις τῆς ρωσικῆς μερίδος καὶ τὰ πικρὰ τοῦ Κολοκοτρώνη δεινολογήματα, μετεχειρίσθη αὐτοὺς μετ' ἐζητημένης καὶ φοβερᾶς ἀπανθρωπίας. Κακίστη παρείχετο εἰς τοὺς δεσμώτας τροφή, καὶ ῥυπαρωτάτη κατοικία· πλὴν δὲ τούτου ἀπέπνιγεν αὐτοὺς βαρύτατος ἀνθράκων καπνός.

Μόνον ἐνηλίκου γενομένου τοῦ βασιλέως Ὄθωνος ἐδόθη αὐτοῖς πλήρης χάρις, καὶ ἀπελύθησαν οὕτω τῆς εἱρκτῆς, εἰς ἣν εἶχον ῥιφθῆ ἀγνοοῦντες καὶ αὐτοὶ τὸν λόγον.

Ἡ ἐνθουσιώδης ὑποδοχή, ἧς ἔτυχε μετὰ τὴν ἀπόλυσίν του ὁ Κολοκοτρώνης παρὰ τῷ πλήθει, ὅπερ προσεφώνει αὐτῷ γελῶν καὶ κλαῖον συνάμα: «Ζήτω ἡ δικαιοσύνη», ὑπῆρξε βεβαίως ἡ καλλίστη τοῦ γέροντος ἀποζημίωσις διὰ τὰ ἐν τῇ φυλακῇ δεινά του. Τοῦτο διαβεβαιοῖ ὁ ἴδιος, λέγων: «Ἡ ὑποδοχὴ ὅπου μοῦ ἔκαμεν ὁ λαὸς μὲ ἔκαμε νὰ λησμονήσω ὅλαις ταὶς δυστυχίαις ὅπου ἐπέρασα.» (1).

Ἡ μακρὰ διάρκεια τῆς ἀνακρίσεως καὶ τῆς δίκης παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς πάντας τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ δυσηρεστημένους, ὅπως προβῶσιν εἰς σκευωρίας κατὰ τῶν καθεστώτων καὶ προσβάλωσι κυβέρνησιν ἐκτεθεῖσαν κατὰ τοσοῦτον ἀνήκουστον τρόπον. Ὅτε προέκειτο νὰ ἐκδοθῇ ἡ κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη ἀπόφασις, πᾶσα ἡ χερσόνησος συνεταράχθη· ἄγριαι δὲ φῆμαι, ὑποτρεφόμεναι ὑπὸ τῶν κολοκοτρωνιστῶν, διέδραμον τὴν χώραν, καὶ ἐξηρέθισαν καὶ αὐτοὺς τοὺς ὀρεινοὺς τῆς Μάνης κατοίκους, οἵτινες εἶχον ἴδει τὰς νίκας αὐτοῦ καὶ πολλὰς αὐτῶν ἥττας. ΟἱΜανιᾶται ἔβλεπον ἀπειλουμένας διὰ τῶν ἐκπολιτιστικῶν μέτρων τῶν βαυαρῶν τὰς προσφιλεστάτας αὐτῶν κλίσεις. Διότι ἡ ἀντιβασιλεία, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ὁ Μάουρερ, ἓξ ἤδη μῆνας πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῶν ταραχῶν τούτων εἶχε σκοπὸν νὰ ἐξαλείψῃ ἐν Μάνῃ τὴν ἔκρυθμον μεσαιωνικὴν κατάστασιν τῆς χειροδικίας, ἥτις ἐφαίνετο ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν νεωτέραν πολιτείαν, νὰ κρημνίσῃ τοὺς ὀκτακοσίους πύργους, οἵτινες ἔστεφον τοὺς φαλακροὺς βράχους τῆς Μάνης, καὶ νὰ μεταβάλῃ αὐτοὺς εἰς συνήθεις κατοικίας, ἤτοι, ὡς εὐφημιστικῶς ἀπεκάλει τοῦτο ὁ Μάουρερ, «νὰ διαθέσῃ τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ πολυαρίθμους πύργους εἰς χρῆσιν μὴ ἀπειλοῦσαν

(1) Βλ. ἀνωτ. σελ. 259. Σημ. τ. Μετ.

τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν καὶ τάξιν.» Ἀπόφασιν εἶχον οἱ περὶ τὴν ἀντιβασιλείαν νὰ μεταχειρισθῶσιν «ἤπια μέσα»· ὁ δὲ Μαυροκορδάτος, ὑπουργὸς ὢν τῶν ναυτικῶν, ἔμελλε νὰ παρασκευάσῃ πρὸς τοῦτο βασιλικά τινα πλοῖα. «Μὴν ὅμως παρήρχετο μετὰ μῆνα καὶ οὐδεὶς ἐφαίνετο στόλος». Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἐγένετο ἀπόπειρα ἄλλου τινὸς θεραπείας μέσου δεδοκιμασμένου ἐν Ἑλλάδι. Ὁ λοχαγὸς Φέδερ, ἀποσταλεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1834 ὡς βασιλικὸς ἐπίτροπος εἰς Μάνην μετὰ χρημάτων καὶ στρατιωτῶν, κατώρθωσε διὰ τῶν εὐήχων αὐτοῦ μέσων νὰ πείσῃ πολλοὺς τῶν πυργοδεσποτῶν, ὅπως συναινέσωσιν εἰς τὴν ἐπιθυμητὴν οἰκειοθελῆ μεταβολὴν τῶν πύργων των. «Τὰ τάλληρα τοῦ Φέδερ κάμνουν δουλειά», ἦτο τὸ σαγηνευτικὸν λόγιον τοῦ λαοῦ τῆς Μάνης. Ἀλλ' ἡ πρόοδος τῆς δίκης τοῦ Κολοκοτρώνη ἀνεῤῥίπισε πάλιν τὴν δυσπιστίαν καὶ τὴν ὀργὴν τῶν μανιατῶν. Ἔλεγον οὗτοι, ὅτι ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐλευθερία ἐκινδύνευον, ὅτι ἡ κυβέρνησις ἤθελε νὰ βαπτίζωνται τὰ παιδία μετὰ τὸ δωδέκατον ἢ καὶ μετὰ τὸ εἰκοστὸν πέμπτον τῆς ἡλικίας των ἔτος, ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ ἀφοπλίσῃ τοὺς μανιάτας καὶ νὰ ὑποβάλῃ αὐτοὺς εἰς τὸ ἀποτρόπαιον *χαράτζι*, ὡς ἐπὶ τουρκοκρατίας. Τότε δὲ κατεφάνησαν πρόδηλοι αἱ συνέπειαι τῶν «ἱστορικῶν» μέτρων τοῦ Μάουρερ. Ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικὰ στοιχεῖα ἡνώθησαν· ὀρθοδοξία καὶ χειροδικία ἔτειναν πρὸς ἀλλήλας τὴν χεῖρα· μοναχοὶ δέ, μὴ θέλοντες νὰ καταλίπωσι τὰ μοναστήριά των, παρίστων τὸν Ὄθωνα ὡς ἀντίχριστον εἰς τοὺς εὐσεβεῖς κατοίκους τοῦ Ταϋγέτου, καὶ ἐπηγγέλλοντο ῥωσικὴν βοήθειαν. Καὶ ὁ Μάουρερ δ' αὐτὸς συνομολογεῖ, ὅτι τὰ ἐπικρατήσαντα τότε παρὰ τοῖς μανιάταις ἦσαν φόβος περὶ τοῦ μέλλοντος, ἀφοσίωσις εἰς τὰ ὅπλα καὶ εἰς τοὺς πύργους των, ἰδίως δὲ προσήλωσις εἰς τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου, ἅτινα πάντα χαρακτηριστικώτατα ἀντήχουν διὰ τῶν μανιατικῶν ᾀσμάτων.

Ἡ Μάνη πᾶσα συνεταράχθη καὶ ἀνεστατώθη· ἡ Μεσσηνία παρηκολούθησεν. Ὁ δὲ λοχαγὸς Φέδερ, *ὁ κάχαρις ὁ βαναρός*, ὡς ἀπεκάλουν αὐτὸν οἱ μανιᾶται, ηὐχαριστήθη ἀναγκαίως, κατορθώσας νὰ ἀποσυρθῇ ἐκ τῶν ὀρέων καὶ νὰ συνενωθῇ εἰς Πόρτο-Κάλιο (1) μετὰ

(1) Εἶνε ἄρά γε ὁ Ἀχίλλειος λιμὴν τῶν παλαιῶν, ὡς φρονεῖ ὁ Βυζάντιος (Λεξικ.

βαυαρικοῦ τινος σώματος, ὅπερ ὁ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸς Σμάλτζ εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὴν μεσημβρινὴν τὴν Πελοποννήσου ἄκραν ἅμα ἀγγελθείσης τῆς ἐπαναστάσεως. «Οἱ μανιᾶται, λέγει ὁ Μάουρερ, ἀντέστησαν, ἕνεκα δὲ μεγάλων σφαλμάτων τῶν στρατιωτικῶν ἐχύθη δυστυχῶς αἷμα.»

Οὕτως ἤρξατο ὁ κατὰ τῆς Μάνης πόλεμος, ὃν ὁ κόμης Λούζης ἀποκαλεῖ «ἥκιστα ἔνδοξον διὰ τὴν ἀντιβασιλείαν.» Προδήλως εἶχεν ὑποτιμήσει αὕτη τὴν φυσικὴν ὀχυρότητα τῶν ἐχθρικῶν θέσεων καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀντιστάσεως, ἣν δύνανται νὰ ἀντιτάξωσιν οἱ μανιᾶται ἐν ταῖς χαράδραις τῶν ὀρέων αὐτῶν. Πῶς δὲ ἄλλως ἦτο δυνατὸν νὰ τολμηθῇ ἡ προχώρησις τοσοῦτον ὀλίγου τακτικοῦ στρατοῦ εἰς τὰς στενοπορίας ἐκείνας, αἵτινες τοσάκις εἶχον ἀποβῆ ὀλέθριαι εἰς τοὺς τούρκους δεσπότας καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Ἰβραΐμην; Τὰ βαυαρικὰ στρατεύματα ἀπήντησαν ἀμέσως, προελαύνοντα, φυσικὰ ἐμπόδια, ἅτινα οἱ ἐν Ναυπλίῳ στρατηγικοὶ σύμβουλοι δὲν εἶχον ἀναλογισθῆ. Τάγμα τι, ὅπερ εἶχε τολμήσει ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Σάουτινερ νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰ Κακοβούνια, προσεβλήθη αἴφνης ἐντὸς στενοπορίας ὑπὸ ἐχθρῶν ἀοράτων, εἰς ὧν τοὺς πυροβολισμοὺς καὶ τὰ λιθοβολήματα οὐδὲ ν' ἀπαντήσῃ κἂν ἠδύνατο. Ὁ συνταγματάρχης ἐσυνθηκολόγησε, καὶ τότε μόνον πρὸς ὀδυνηρὰν αὐτοῦ ἔκπληξιν παρετήρησεν, ὅτι εἶχε παραδοθῆ εἰς πολὺ ἀσθενέστερον στῖφος μανιατῶν. Οἱ νικηταὶ ἀπῄτησαν μεγάλα λύτρα· ὅτε δὲ ὁ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸς Σμάλτζ, ἐπειγόμενος νὰ καλύψῃ διὰ τοῦ πέπλου τῆς λήθης τὸ αἶσχος τῶν γενομένων, ἀπέστειλε τὰ ζητηθέντα, οἱ μανιᾶται ἐνέπαιξαν αὐτὸν καὶ δὲν ἀπέδωκαν τοὺς αἰχμαλώτους των. Τότε ὁ Σμάλτζ διέταξεν ἀπόβασιν εἰς Μαραθονῆσι, ὅπως προσβληθῶσιν οἱ μανιᾶται ἐκ τῶν νώτων· ἀλλ' οἱ ἀποβιβασθέντες στρατιῶται προσεβλήθησαν ὑπὸ πυρετῶν, καὶ λίαν εὐχάριστον ὑπῆρξε δι' αὐτούς, ὅτι κατώρθωσαν πάλιν νὰ ἐπιβιβασθῶσι, χωρὶς νὰ προσβάλωσιν αὐτοὺς οἱ τῶν ὀρέων κάτοικοι. Οἱ μανιᾶται τοσοῦτον τολμηροὶ ἐγένοντο ἕνεκα τῶν νικῶν των, ὥστε ἀπεπειράθησαν νὰ κυριεύσωσιν

τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλλ. Διαλέκτου, σελ 630), καὶ ὃν τοὐναντίον ὁ Λὴκ καὶ ὁ Πάπε θεωροῦσιν ὡς τὸ σημερινὸ Βαθύ; Σημ. τ. Μετ.

ἐξ ἐφόδου τὰς παρὰ τὸ Πόρτο-Κάλιο θέσεις τῶν βαυαρῶν, μόλις δὲ μετὰ πολλοῦ κόπου κατωρθώθη νὰ ἀποκρουσθῶσι.

Ἤρχιζον ἤδη ἐπιζημίως καταφαινόμενα τὰ λάθη, ἅτινα εἶχον γείνει κατὰ τὸν στρατιωτικὸν τῆς χώρας διοργανισμόν. Ὅτε ἐστρατολογήθησαν οἱ βαυαροὶ στρατιῶται, οὐδαμῶς ἐμάντευον ὅτι ἤθελον ἀποσταλῆ εἰς τὴν Μάνην. «Οἱ βαυαροί, παρατηρεῖ ὁ πρῶσος πρεσβευτὴς (1), λαὸς εἰρηνόφιλος καὶ βιομηχανικός, ἐσαγηνεύθησαν μόνον διὰ τῆς λαμπρᾶς περιγραφῆς τοῦ πλούτου καὶ τοῦ κάλλους τῆς Ἑλλάδος, καὶ κατεπείσθησαν νὰ μεταβῶσιν ἐκεῖσε ὡς στρατιῶται. Ἵνα δέ πως καταπραΰνῃ ἡ ἀντιβασιλεία τοὺς ἀναγνωρίσαντας τὴν ἀπάτην των, ἐδημιούργησε πολυαρίθμους θέσεις ἀξιωματικῶν, καὶ προετίμησε πανταχοῦ τοὺς βαυαροὺς τῶν ἑλλήνων. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε ἡ εἰς Μάνην ἐκστρατεία... Οἱ βαυαροὶ οὐδὲν δύνανται νὰ πράξωσιν ὡς στρατιῶται· εἰσὶ κατὰ τὸ πλεῖστον χειροτέχναι.»

Ἀλλ' ὅμως καὶ εἰς ἐμπειροπολέμους στρατιώτας ἤθελε προξενήσει φοβερὰν ἐντύπωσιν ἡ κατὰ τὸν Ταΰγετον πολεμική. Οἱ πρῶτοι δυστυχεῖς, οἵτινες ἔπεσον εἰς χεῖρας τῶν μανιατῶν, ὑπέστησαν πάσας τὰς ὠμότητας ἀγρίων καὶ ἀσπόνδων ἐχθρῶν. Ἐθανάτωσαν αὐτοὺς οἱ μανιᾶται βραδέως διὰ μακροῦ καὶ τετεχνημένου μαρτυρίου, ἀπέκοψαν αὐτῶν τὰς ῥίνας καὶ τὰ ὦτα, καὶ τοὺς ἠκρωτηρίασαν· πλὴν δὲ τούτου ἐνέκλεισαν αὐτοὺς ἐντὸς σάκκων ὁμοῦ μετὰ γαλῶν, καθ' ὧν δὲν ἠδύναντο οἱ ἄθλιοι νὰ ὑπερασπισθῶσι, καὶ ἔχαιρον ἐπὶ τῇ ἀπελπιστικῇ ἀγωνίᾳ τῶν θνησκόντων. Ὅτε δὲ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι πλείονες βαυαροί, δὲν ἐφάνη βεβαίως πρέπον εἰς τοὺς νικητὰς νὰ φονεύσωσι πάντας, καὶ ἠρκέσθησαν μόνον ἐκδύσαντες αὐτούς, λῃστεύσαντες ἐντελῶς, καὶ προσθέντες τέλος καὶ τὴν χλεύην εἰς τὰ δεινά των.

«Τὸ κατ' ἀρχάς, γράφει ὁ Λούζης (2), ἐφόνευον τοὺς αἰχμαλώτους οἱ μανιᾶται μετὰ ποικίλης καὶ μυριοτρόπου ὠμότητος. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἠρκοῦντο νὰ ἀφαιρῶσιν αὐτῶν τὰ ἐνδύματα καὶ νὰ πωλῶσιν αὐτοὺς γυμνοὺς πρὸς πέντε μὲν δραχμὰς τὸν στρατιώτην, πρὸς δέκα δὲ τὸν ἀξιωματικόν. Εὑρόντες αὐλόν τινα παρά τινι τῶν ἀξιωματικῶν, ἐβίασαν αὐτὸν μὲν νὰ αὐλῇ, τοὺς δὲ ἐντελῶς γυμνοὺς

(1) 28 Αὐγούστου. Πρωσ. Ἀρχ.
(2) 19 Αὐγούστου. Πρωσ. Ἀρχ.

στρατιώτας νὰ χορεύωσι πέριξ πρὸς τὸν ἦχον τοῦ αὐλοῦ, καὶ μετὰ τοῦτο ἀφῆκαν αὐτοὺς ἐλευθέρους, *χωρὶς* λύτρων.»

Τοσοῦτον δυσάρεστον τροπὴν ἔλαβον τὰ γεγονότα, ὥστε καὶ αὐταὶ αἱ ἡμιεπίσημοι αὐτῶν ἀφηγήσεις ὑπέφαινον ἀνησυχίαν καὶ φόβον, καὶ ἐλέγετο ἤδη ἔκτοτε, ὅτι ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ἠδύνατο νὰ ἀναγκασθῇ νὰ καταλίπῃ πρὸς ὥραν τὴν Ἑλλάδα. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἔμελλε νὰ συνοδεύσῃ αὐτὸν ὁ κόμης Λούζης. Τέλος, κατὰ τὴν παλαιὰν ἑλληνοτουρκικὴν παράδοσιν, ἀνεζητήθη ἐν αὐτῷ τῷ κινδύνῳ ἡ τοῦ κινδύνου ἀποτροπή, καὶ ἡ κυβέρνησις προῆλθεν εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ὁπλαρχηγῶν ἐκείνων, οἵτινες ὑπετίθεντο ἔχοντες ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῶν ἐπαναστατῶν. Λησμονήσασα δὲ οὕτω, ὅτι ὁ Γρίβας πρὸ μικροῦ ἔτι εἶχε χαρακτηρισθῇ παρ' αὐτῆς ὡς ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας καὶ συνεργὸς τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀπέλυσεν αὐτὸν τῆς φυλακῆς καὶ ἐπεκαλέσατο τὴν συνδρομήν του κατὰ τῶν μανιατῶν. «Ἀπεφυλακίσθησαν ἐπίσης ὁ Κ. Τζαβέλλας, ὁ Μαμούρης, ὁ Καρατάσος, ὁ Ῥούκης καὶ ἄλλοι, καὶ ἐπηγγέλθη αὐτοῖς συγγνώμη ἀντὶ τῶν παλαιῶν πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεών των. Ὀλίγοι δὲ μόνον δεσμῶται, ὡς ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, ἐκρατήθησαν ὅπως παραπεμφθῶσιν εἰς δίκην (1).» Τότε ἠδυνήθη ὁ Θεόδωρος Γρίβας νὰ τύχῃ εὐκόλως παρὰ τῆς Κυβερνήσεως πάσης διακρίσεως καὶ τιμῆς, καὶ χρηματικῆς ἰδίως βοηθείας —ὅπερ, ὡς γνωστόν, ἦν πολὺ αὐτῷ τότε ἀσπαστότερον.

Αὐτὸς δὲ ὁ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν νέος ὑπουργὸς Κωλέττης ἰσχυρίζετο, ὅτι εὐαρέστως ἔβλεπεν ἀναπτυσσομένην καὶ αὔξουσαν τὴν ἐπανάστασιν, καθότι τὸ μὲν ἤθελε νὰ καταστῇ ἀναγκαῖος δι' ἐκτάκτων καὶ ἐκρύθμων γεγονότων, τὸ δὲ πεποίθησιν εἶχεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ καταπνίξῃ πάλιν ταχέως τὰς ταραχὰς διὰ τῶν φίλων αὐτοῦ ῥουμελιωτῶν. Κατώρθωσε δὲ πραγματικῶς ὁ ὑπὸ τοῦ Κωλέττου βοηθούμενος Γρίβας νὰ διαλύσῃ τοὺς ἐν Μεσσηνίᾳ ἀντάρτας. Ἀπέναντι δὲ τῆς καθ' αὐτὸ ἑστίας τῆς ἐπαναστάσεως, τῆς Μάνης, ἔσχεν ἱκανοὺς λόγους ὁ ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν ὑπουργὸς Σμάλτζ ὅπως ἐφαρμόσῃ τὰ ἠπιώτατα τῶν μέτρων. Ἐλθὼν εἰς διαπραγματεύσεις, συνε-

(1) Μάουρερ, § 449.

ϐιβάσθη μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν μανιατῶν, οἵτινες εὑρέθησαν διατεθειμένοι νὰ ὑποχωρήσωσιν ἀντὶ χρημάτων, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει ὅτι ἡ Μάνη δὲν ἤθελε πλέον ἐνοχληθῇ ὑπὸ τῶν ἀναμορφωτικῶν τῆς ἀντιβασιλείας μέτρων. Κατ' αὐτὸ δὲ ἤδη τὸ ἔαρ τοῦ **1835** εἶχε κατορθώσει ὁ ἐν Μάνῃ ἀπομείνας ὡς κυβερνητικὸς ἐπίτροπος λοχαγὸς Φέδερ, τὸ μὲν διὰ τῶν ταλλήρων του τὸ δὲ διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ δεξιότητος, νὰ προσελκύσῃ εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τοὺς ἀγρίους τῶν ὀρέων κατοίκους, καὶ νὰ σχηματίσῃ ἓξ λόχους ἐκ μανιατῶν, οἵτινες ἔμελλον νὰ παράσχωσιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν πολὺ χρησιμωτέρας εἰς τὸ κράτος ὑπηρεσίας ἢ ὁ προσφάτως εἰς τὴν ὀρειβασίαν ἠσκημένος εὐρωπαϊκὸς στρατός. Ὁ Φέδερ κατώρθωσε βραδύτερον διὰ τῶν μανιατῶν αὐτοῦ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἡσυχίαν ἐφ' ὅλης τῆς χερσονήσου· ἀντὶ δὲ τῆς ἐκδουλεύσεως ταύτης ἠμείφθη κατὰ τὸ ἔτος **1841** διὰ δυσμενείας καὶ ἀπολύσεως ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ὑπηρεσίας. Καθότι δὲν ἔλειπον μεγαλοφυεῖς πολιτικοί, τρέμοντες πᾶσαν οἱανδήποτε συγχρώτισιν τῶν ὑπαρχόντων ἐθνικῶν στοιχείων, καὶ πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν πρῶσον πρεσβευτὴν ἔγραφον ἐκ Βερολίνου, ὅτι: «ἡ θεραπεία τοῦ δεινοῦ παρίσταται τοσοῦτον σχεδὸν κινδυνώδης ὅσον καὶ τὸ δεινὸν αὐτό.» (1).

Ἐνῷ τὸ στρατιωτικὸν τῶν βαυαρῶν γόητρον σπουδαίως ἠλαττοῦτο ἐν Μάνῃ, ἡ ἐσωτερικὴ τῆς ἀντιβασιλείας διχόνοια ἐξεδηλοῦτο ἀπροκάλυπτος πλέον.

Ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ ἔκρινεν ἐπὶ τέλους, ὅτι ὁ Δρ Φράντζ εἶχε δίκαιον καὶ συνεβούλευσε τὰ βέλτιστα εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας. Ἀπόφασιν δὲ ἔχων νὰ ἀνταποδώσῃ εἰς τοὺς συναδέλφους του τὴν ταπείνωσιν, εἰς ἣν μετὰ τοσαύτης κατ' ἐπιφάνειαν εἰλικρινείας εἶχον ὑποβάλλει αὐτόν, ὠφελήθη ἐπιτηδείως ἐκ τῶν ὀλισθημάτων, εἰς ἃ εἶχε παρασυρθῇ ὁ Μάουρερ διὰ τῆς ἐμπαθοῦς κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη ἐνεργείας του.

Ἡ παρὰ τοῦ Μάουρερ πανηγυριζομένη «ἐπιεικὴς φειδώ», ἣν ἡ ἡ πλειονοψηφία εἶχε τηρήσει ἀπέναντι τοῦ Μάουρερ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Φράντζ, παρώξυνε μόνον τὸν πρόεδρον, τὰ δὲ τῆς πλειο-

(1) Α'. Σεπτ. 1831. Πρωσ. Ἀρχ.

νοψηφίας μέλη δὲν ἠδύναντο νὰ πολεμήσωσι κατὰ τῶν τεχνασμάτων καὶ ὑπεκφυγῶν αὐτοῦ.

Ὁ Μάουρερ καὶ ὁ Ἄβελ ἀπήτησαν ἐξηγήσεις περὶ τῶν βλαβερῶν φημῶν, αἵτινες κατ' αὐτῶν διεδίδοντο, καὶ περὶ τῆς διχονοίας, ἥτις ἐλέγετο ἐπικρατοῦσα μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ προέδρου. Ὁ πρόεδρος τότε ἀντέστρεψε τὴν κατηγορίαν, καὶ τολμηρὰν ἀντιτάξας ἄρνησιν ἀπήσεν ἀποδείξεις. Οὕτω δὲ περιήγαγε, καθ' ἃ δεινολογεῖται ὁ Μάουρερ, τὴν πλειονοψηφίαν εἰς λίαν ἀμήχανον θέσιν. «Καθότι αἱ πληροφορίαι, λέγει, εἶχον ἀνακοινωθῆ ἡμῖν ὑπὸ φίλων, οὓς δὲν ἠδυνάμεθα νὰ ἐκθέσωμεν.»

Οὕτω δὲ δὲν ἠδυνήθησαν ἐκεῖνοι —ἐξ ἐχεμυθίας— νὰ προσαγάγωσι τὰς ὑπὸ τοῦ Ἄρμανσπεργ ἀπαιτηθείσας ἀποδείξεις. Βαρέως δ' ἐστέναζεν ὁ γερμανὸς σοφός, οὗτινος ἐντρόμως εἶχε βαθμηδὸν διαλυθῆ ἡ εἰς τὴν παλαιὰν μετὰ τοῦ κόμητος ἀγαθὴν φιλίαν ἐμπιστοσύνη, ὅτι αἱ ἔριδες αὗται ὁσημέραι ἐδεινοῦντο, καὶ ὅτι μετὰ πᾶσαν τοιαύτην ἐξήγησιν ἐπὶ τὸ χεῖρον μᾶλλον ἢ ἐπὶ τὸ βέλτιον διεμορφοῦτο τῶν πραγμάτων ἡ φάσις.

Τότε ἀπεφάσισεν ὁμοῦ μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ νὰ προβῶσιν εἰς ἔντονόν τι διάβημα, ἀπευθυνόμενον ἐμμέσως μὲν κατὰ τοῦ Ἄρμανσπεργ, ἀμέσως δὲ κατὰ τοῦ ἄγγλου ἀντιπρεσβευτοῦ Δώκινς, ὅστις ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ προέδρου δὲν ἐθεωρεῖτο πλέον ὡς διπλωμάτης ἀλλ' ὡς στενὸς οἰκιακὸς φίλος.

Ὁ βαυαρὸς ἐπιτετραμμένος Κύριος Γάσσερ ἐμαρτύρησε τὰς πρὸς αὐτὸν ἐμπαθεῖς ἐκφράσεις τοῦ Δώκινς κατὰ τῆς πλειονοψηφίας τῆς ἀντιβασιλείας, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μαρτυρίας ταύτης ἐλήφθη ἐν συμβουλίῳ τῆς ἀντιβασιλείας ἡ «ὁμόφωνος» ἀπόφασις νὰ ἀπευθυνθῶσι παράπονα πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν κατὰ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτῆς, ὡς προσπαθοῦντος νὰ προκαλέσῃ διχόνοιαν μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας, ἀντὶ νὰ εὐκολύνῃ τοὐναντίον τὴν δυσχερῆ αὐτῆς θέσιν.

Ἰδιαίτερος ἐπιτετραμμένος, ὁ Μιχαὴλ Σχινᾶς, ἐξελέχθη ὅπως κατορθώσῃ παρὰ τῷ λόρδῳ Πάλμερστων τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Δώκινς, συνάμα δὲ ἀπεφασίσθη νὰ ἀνακοινωθῶσιν ἐπισήμως τὰ γενόμενα εἰς τὸν βασιλέα Ὄθωνα. Ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ ἐψήφισε πρὸς τὸ

θεαθῆναι ὑπὲρ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ ἐμπίστου αὐτοῦ Δώκινς καὶ ὑπὲρ τῆς πρὸς τοῦτο διπλωματικῆς ἀποστολῆς, ἣν ἐσκόπει νὰ ματαιώσῃ μυστικῶς. Ἦν ἱκανῶς διπλωμάτης, ὥστε νὰ μὴ φανῇ ἐννοῶν ὅτι ἡ προσβολὴ κατ' αὐτοῦ ἰδίως ἐμμέσως ἀπετείνετο, καὶ ὅτε ἡ σκοπουμένη ἀκρόασις ἐγένετο παρὰ τῷ βασιλεῖ, ἐλάλησε δυσμενέστατα περὶ τοῦ ἄγγλου ἀντιπρεσβευτοῦ. Ἀλλ' οἱ καὶ μικρὸν μόνον γνωρίζοντες τὴν διπλωματικὴν φρασεολογίαν δὲν ἐξεπλάγησαν, ὅτι ἔκτοτε μάλιστα ὁ Δώκινς κατέστη ἀντικείμενον θεραπευτικωτάτων περιποιήσεων ἐν ταῖς συναναστροφαῖς τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ, καὶ —κατ' ἐπισήμους ἔτι περιστάσεις,—δὲν ἐμακρύνετο πλέον τῆς κομήσσης.

Ὁ Μάουρερ καὶ οἱ φίλοι του εἶχον ἐμπέσει εἰς παγίδα. Ἐνῷ λίαν ἀδεξίως ἐπετίθεντο κατὰ τοῦ ἄγγλου ἀντιπρεσβευτοῦ, ἡ θύελλα ἐνέσκηψε κατὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν κεφαλῶν. Ὁ Δώκινς εἶχε κατορθώσει ὅπως ἀνακληθῇ μετ' ὀλίγον τῆς θέσεως αὐτοῦ ὁ Πάρις, οὗτινος ὠσφραίνετο τὰς πρὸς τὴν πλειονοψηφίαν σχέσεις. Συνεπέραινε δὲ τὰς πρὸς τὸν λόρδον Πάλμερστων ἐκθέσεις αὐτοῦ διὰ τῆς οὐχὶ ματαίας ταύτης γνωμοδοτήσεως: «ὁ Μάουρερ καὶ ὁ Ἄβελ πρέπει νὰ ἀνακληθῶσι», καὶ ἔθιγε τὴν εὐαισθητοτάτην τοῦ εὐγενοῦς λόρδου χορδήν, λαλῶν περὶ ῥωσικῶν ῥᾳδιουργιῶν, καὶ παριστῶν τὸν Μάουρερ καὶ Ἄβελ ὡς εὐπειθεῖς πλαγγῶνας καὶ νευρόσπαστα τοῦ ῥώσου πρεσβευτοῦ Κατακάζη. Τοῦτο ἐπήνεγκεν ἀποτέλεσμα.

Ὁ Πάλμερστων ἐφάνη διάθεσιν ἔχων οὐ μόνον νὰ διατηρήσῃ τὸν Δώκινς εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιδοκιμάσῃ ῥητῶς καί ἀνεπιφυλάκτως πᾶσαν τὴν διαγωγὴν τοῦ ἀντιπροσώπου του. Εἰς τὴν γενομένην δὲ κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1833 ἀποστολὴν τοῦ ἕλληνος ἀντιπροσώπου Μ. Σχινᾶ οὐδεμίαν ἔδωκε προσοχήν, καὶ μεθ' ὑπερόχου ἐπίσης ἀδιαφορίας παρεῖδεν ἐντελῶς τὴν ὑπὸ τοῦ ἕλληνος πρεσβευτοῦ Τρικούπη ἐπαναληφθεῖσαν ἐν Λονδίνῳ παράκλησιν περὶ ἀνακλήσεως τοῦ Δώκινς.

Εἰς τὴν τρίτην δὲ—ὁμοφώνως κατ' ἐπιφάνειαν γενομένην—αἴτησιν τῆς ἀντιβασιλείας, ἣν πρίγκηψ τίς Καρατζᾶς ἐπετράπη νὰ κομίσῃ εἰς Λονδῖνον, ἐδόθη ἡ κεραυνοβόλος ἀπάντησις, ὅτι ὁ λόρδος Πάλμερστων ἐνέκρινε πληρέστατα πᾶσαν τὴν διαγωγὴν τοῦ ἀντι-

πρεσβευτοῦ του, καὶ διεβεβαίου τὸν κόμητα Ἄρμανσπεργ περὶ τῆς πλήρους συνδρομῆς τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως.

Τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον ἐτάσσετο οὕτω ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ τῆς παρ' ἑνὸς μόνου ἐκπροσωπουμένης μειονοψηφίας τῆς ἀντιβασιλείας, βραχὺς δὲ καὶ ἀπότομος τούτου λόγος παρείχετο, ὅτι τὸ βρετανικὸν ἀνακτοβούλιον διετήρησε πάντοτε μεγάλην ἰδέαν περὶ τῆς ἱκανότητος καὶ τῶν πολιτικῶν σκέψεων τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ.

Τέλος δὲ ὑπεσήμαινεν ὁ Πάλμερστων, ὅτι ἡ πλειονοψηφία τῆς ἀντιβασιλείας εἶχεν ἀπατηθῇ ὑπὸ τοῦ ῥώσου πρεσβευτοῦ. Τοῦτο ἦν ἠχώ, ὡς βλέπει τίς, τῶν λόγων τοῦ Δώκινς, καὶ —ἔτι μᾶλλον— ἀστραπὴ καταφαίνουσα ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ δεινότητι τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων ἐν Ἀνατολῇ καὶ τὴν μεταξὺ τοῦ προέδρου τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τῆς πλειονοψηφίας αὐτῆς ὑπάρχουσαν διάστασιν.

Εἶχε μὲν ἀληθῶς ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωσιν ἡ Ἀγγλία διὰ τῆς τετραπλῆς συνθήκης τοῦ Μαΐου 1832 νὰ παράσχῃ εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν πᾶσαν δυνατὴν συνδρομήν, καὶ διὰ τοῦτο ἀλγεινὴν βεβαίως παρήγαγεν εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν ἐντύπωσιν ἡ ἀλαζὼν ἀπόκρουσις τῆς τριπλῆς αὐτῆς παρακλήσεως περὶ συνδρομῆς κατὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ἀγγλίας.

Τί ὅμως ἄλλο ἦτο πλέον ἡ ἀντιβασιλεία ἢ κολοβόν τι καὶ ἀνάπηρον σῶμα; πῶς δὲ ἦτο δυνατὸν νὰ κατηγορηθῇ ὁ Πάλμερστων, ὅτι δὲν ἠπατᾶτο ὑπὸ τῆς κατ' ἐπιφάνειαν ὁμοφώνου θελήσεως τῶν μελῶν της (1), ὅτι ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν τὴν σιωπηρὰν μὲν ἀλλ' ἐμ-

(1) Εὐεξήγητον βεβαίως θέλει θεωρηθῇ, ὅτι ἡ διαγωγὴ τοῦ Πάλμερστων ἐκρίθη ἀδυσωπήτως ὑπὸ τοῦ προσβληθέντος καὶ παροξυνθέντος Πάρις. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ἄγγλος ὑπουργὸς «συνετέλεσεν εἰς ἀνατροπὴν τῆς ἀνωτάτης ἐκείνης ἀρχῆς, ἧς τὴν διατήρησιν εἶχεν ἐγγυηθῆ δυνάμει συνθηκῶν ἡ Ἀγγλία, καὶ ὑπὲρ ἧς ἐθυσίασεν αἷμα καὶ χρήματα,» ὁ Πάρις εἶδε πλέον θριαμβεύουσαν ἐν Ἑλλάδι τὴν ἀναρχίαν, τὴν στάσιν, τὴν προδοσίαν καὶ τὴν ῥωσικὴν ἐπιῤῥοήν. Μετὰ πολλῆς δὲ τῆς ὀργῆς ἐξήνεγκε τὴν κατηγορίαν: ὅτι ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς ἐνεθείθη πᾶσα τῆς Ἑλλάδος ἡ ἱστορία. Πᾶσαι, ἔγραφεν, αἱ ἀξιέπαινοι πράξεις, —αἱ ἀπὸ τῆς πλειονοψηφίας πηγάσασαι— ἀπεδόθησαν εἰς τὸν κόμητα Ἄρμανσπεργ, πᾶσα δὲ τοὐναντίον ἡ ἐκ τοῦ παραγκωνισμοῦ τῆς ῥωσικῆς μερίδος προελθοῦσα διχόνοια καὶ δυσαρέσκεια παρεστάθη ὡς φαεινὴ ἀπόδειξις τῆς ἐλεεινῆς διοικήσεως τῆς πλειονοψηφίας. Ἡ φωνή, προστίθησι, τοῦ ἔθνους ἀπεπνίγη. «Καθότι τίς ἔλλην ἤθελε τολμήσει νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν, ἀφοῦ δύο μέλη τῆς ἀντιβασιλείας ἐδιώχθησαν

φαντικωτάτην καὶ ἀναμφήριστον ἄρνησιν τοῦ Προέδρου, καὶ διέβλεπε τὴν ἀλήθειαν ὄπισθεν τῆς παρισταμένης αὐτῷ ταχυδακτυλουργικῆς τερθρείας;

Καὶ ἐν Μονάχῳ δ' ἐπίσης ἐπέμεινεν ὁ μέλλων «Λόρδος Ἐμπρηστής» παρὰ τῷ βασιλεῖ Λουδοβίκῳ, ὅπως ἀνακαλέσῃ τοὐλάχιστον τὸν Ἄβελ, ὅστις ἦτο μόνον, ἔλεγεν, ὄργανον ῥώσων πρακτόρων, ὑπέθαλπε τὴν διχόνοιαν, καὶ ἔμελλε πάλιν νὰ ἀνατρέψῃ ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα, ὅπερ μετὰ πολλοῦ κόπου εἶχεν ἀνεγερθῆ (1). Ὅτι δὲ καὶ ὁ Κόμης Ἄρμανσπεργ ἔμελλε νὰ ἐνεργήσῃ δραστηρίως ἐν Μονάχῳ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν, ἐπὶ στιγμὴν μόνον ἠδύναντο νὰ παρίδωσιν οἱ ἀπειλούμενοι. Πραγματικῶς δὲ οὗτος εἰκόνισεν εἰς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον τὴν διαγωγὴν τῶν συναδέλφων αὐτοῦ διὰ τῶν μελανωτάτων χρημάτων.

Οἱ φίλοι τοῦ Ἄρμανσπεργ παρετήρουν, ὅτι ἠναγκάσθη οὗτος νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ὑπόληψιν ἐναντίον τοῦ Μάουρερ καὶ τοῦ Ἄβελ, οἵτινες ἐξ ἀγροίκου φιλοδοξίας προσεπάθουν νὰ ἀποσείσωσι τὴν ὑπέροχον προσωπικὴν αὐτοῦ ἐπιῤῥοήν (2)». Ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ἐταλαντεύθη τὸ κατ' ἀρχὰς ἐν ἀμηχανίᾳ, ἐν μέσῳ ἀντιφατικῶν ἐκθέσεων καὶ κατηγοριῶν ἀμοιβαίων· ἔκλινεν ὅμως ἴσως μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ προέδρου, οὗτινος ἡ διπλωματικὴ δεξιότης ἐπεσκίαζεν ὅλως τὴν σοφὴν τοῦ Μάουρερ σχολαστικότητα.

Ἀλλ' ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ δὲν προέκειτο μόνον νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας, ἀλλὰ νὰ θεραπευθῇ καὶ ἡ δικαία τῆς Μεγάλης Βρετανίας φιλοτιμία.

Ὅτε τέλος πάντων ἐγνώσθη περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου ἐν Ναυπλίῳ ὅτι ὁ Δώκινς ἔμενε, καὶ κατάδηλον ἐγένετο ἐκ τῆς δριμύτητος τοῦ ὕφους τοῦ Πάλμερστων, ὅτι καὶ τοῦ Καρατζᾶ ἡ ἀποστολὴ εἶχεν ἐντελῶς ἀποτύχει, τρόμος κατέλαβε καὶ τοὺς τολμηροτάτους τῆς πλειο-

τῇ ὑποκινήσει τῆς Ἀγγλίας διὰ ῥωσικῶν λογχῶν; κτλ.» Πάπς, Διπλωματικὴ καὶ οἰκονομικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος σελ. 287. Ἐν τέλει τοῦ ἀξιολογωτάτου αὐτοῦ βιβλίου ὑπερβάλλει πως ὁ ἄλλως ἤρεμος καὶ κατὰ τῶν ῥώσων μόνον ἐμπαθῶς διατεθειμένος συγγραφεύς.

(1) Ἔκθεσις τοῦ κόμητος Ζένισων, τῆς 19 Ἰουνίου 1831. Χειρόγρ.

(2) Χειρόγραφοι ἀνακοινώσεις τοῦ Κυρίου Βέχ.

νοψηφίας ὀπαδούς. Ὁ Μάουρερ δ' αὐτὸς ἀνωμολόγησεν, ὅτι ἡ διακοίνωσις τοῦ βρεταννικοῦ ἀνακτοβουλίου ἦτο συντεταγμένη δι' ὕφους πρωτοφανοῦς ἴσως ἐν διπλωματικῇ ἀλληλογραφίᾳ. Ἡ ἀμηχανία τῶν τριῶν τῆς ἀντιβασιλείας μελῶν ὑπῆρξε μεγάλη, καὶ οὐδεμία πλέον ἀπέμεινεν αὐτοῖς ἀγαθὴ προσδοκία.

Δὲν ἔλειπε δὲ πλέον ἄλλο, ἢ νὰ ὑποστῶσι καὶ κατὰ πρόσωπον τὸ ῥάπισμα.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν κεραυνοβόλον εἴδησιν ἐδόθη μεγάλη ἑορτὴ ἐπὶ τῆς φρεγάττας Μαδαγασκάρ, ἧς ὁ κυβερνήτης Λάϋονς ὥρμει πρὸ τοῦ Ναυπλίου διαρκούντων τῶν γεγονότων ἐκείνων. Ἐκεῖ ἐπανηγύρισεν ὁ ἄγγλος ἀντιπρεσβευτὴς Δώκινς τὸν θρίαμβον αὐτοῦ. Μόνη ἡ οἰκογένεια Ἄρμανσπεργ καὶ ὁ νεαρὸς βασιλεὺς εἶχον προσκληθῇ ὑπὸ τοῦ Λάϋονς· οὐδεὶς δὲ τοῦ Ναυπλίου κάτοικος ἠδύνατο νὰ παρεξηγήσῃ τὴν ἔννοιαν τῆς τοιαύτης διαδηλώσεως.

Ὁ Μάουρερ ἐγένετο ἐκτὸς ἑαυτοῦ. «Πᾶς τις ἐγνώριζε, γράφει, τί ἐσήμαινε κατὰ τὰς ἐκτάκτους ἐκείνας στιγμὰς ἡ πρόσκλησις τοῦ βασιλέως Ὄθωνος· οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην δὲ ὑποψίαν εἶχεν ἡ Α. Μ. ὅτι ἐχρησίμευεν εἰς στήριγμα ξένων σκευωριῶν. Συνῃσθάνθημεν, ὅτι ἦτο κρισιμωτάτη πρὸς ἐνέργειαν στιγμή, καὶ ἀνηγγείλαμεν τότε ἐπισήμως εἰς τὸν κόμητα Ἄρμανσπεργ, ὅτι σκοπὸν εἴχομεν νὰ ἐκθέσωμεν πάντα τὰ γενόμενα εἰς τὸν βασιλέα Ὄθωνα.»

Ὁ Μάουρερ βεβαιοῖ συνάμα, ὅτι ὁ ἐξαίρετος ἡγεμών, μετὰ τὴν ἀκρόασιν ἣν ἐζήτησαν καὶ ἔτυχον παρ' αὐτοῦ τὰ μέλη τῆς πλειονοψηφίας, δὲν ἐπεσκέφθη πλέον τὴν οἰκογένειαν Ἄρμανσπεργ. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχον ἀποκτήσει τὴν πεποίθησιν, ὅτι δὲν ἦτο πλέον τοῦ λοιποῦ δυνατὴ ἀγαθή τις μετὰ τοῦ κόμητος συνεννόησις, οὐδεμία δ' ἐπήρχετο αὐτοῖς βοήθεια ἐκ Μονάχου, εὑρέθησαν, λέγει ὁ Μάουρερ, εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν τὸν κόμητα ἀνίκανον εἰς περαιτέρω ἐπιζήμιον ἐνέργειαν.

Αἱ ὁμολογίαι αὗται κατελέγχουσιν, ὅτι ὁ κ. Μάουρερ παρήχθη εἰς διάβημα προσωπικῆς ἐμπαθείας κατὰ τοῦ Ἄρμανσπεργ, ὅπερ ἐπήνεγκε τὴν καταστροφήν.

Τὴν δευτέραν Μαΐου 1834 ἐγένετο συνεδρίασις τῆς ἀντιβασιλείας, καθ' ἣν ἀπεφασίσθη νὰ ἀφαιρεθῇ τοῦ κόμητος τὸ προνόμιον ἐπισήμου

παραστάσεως, νὰ ἀπαγορευθῇ αὐτῷ ἡ μετὰ τῶν πρέσβεων καὶ τῶν ἐξωτερικῶν πρακτόρων ἀλληλογραφία, καὶ ἐκ τῶν χορηγουμένων αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ταμείου ἐξόδων παραστάσεως νὰ διαγραφῇ τὸ ποσὸν δραχμῶν 91,200.

Ἀφοῦ ἡ πλειονοψηφία εἶχεν ἤδη ἐγκρίνει κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1832 τὰ —ὑπέρογκα πάντως— ἔξοδα παραστάσεως τοῦ κόμητος, ἡ ὑστεραία αὐτῶν ἄρνησις δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ θεωρηθῇ ὡς μέτρον ὑπὲρ τοῦ κοινῇ συμφέροντος, ἀλλ' ὡς μικρολόγου ἐκδικήσεως κέντημα. Ὁ κόμης δὲν ἠθέλησεν, ἐννοεῖται, νὰ παραδεχθῇ τὸν ἐπιβαλλόμενον αὐτῷ ταπεινωτικὸν περιορισμόν, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἡ ἀντιβασιλεία ἦν ἀναρμόδιος εἰς τοιαύτην ἀπόφασιν· οὕτω δὲ ἀνάγκη παρέστη νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ἡ ἐλεεινὴ ἐκείνη ἔρις. Μαντεύει τις εὐκόλως, ὑπὲρ τίνος ἐκρίθη ἡ δίκη. Οἱ τοῦ Ἄρμανσπεργ ὀπαδοὶ ἔσχον ἱκανὴν φρόνησιν, ὅπως ἐξαιρέσωσι τῆς ἔριδος τὸν προσωπικῶς λίαν ἀγαπητὸν εἰς τὸν βασιλέα Ἄϊδεκ, καὶ να παραστήσωσιν αὐτὸν ὡς ἐξαπατηθέντα μόνον. Ἄλλως ὅμως προέλεγον σοβαρωτάτην κρίσιν ἐπικειμένην, ἐὰν δὲν ἔπαυε πάραυτα ἡ κινδυνώδης ἐνέργεια τοῦ Μάουρερ καὶ τοῦ Ἄβελ, διὰ δραστηρίου τοῦ βασιλέως παρεμβάσεως. «Τὸ μέρος, λέγει ὁ Κ. Βέχ (1), ὅπερ διεδραμάτισαν αἱ γυναῖκες κατὰ τὴν λίαν ἀδεξίως ἀρξαμένην ταύτην σκευωρίαν, ἐζημίωσε τὰ μέγιστα τὴν ὑπόληψιν τῶν ἐνταῦθα παρόντων βαυαρῶν, καὶ τὸ κῦρος τῆς κυβερνήσεως ἐξέπεσε παρὰ τῷ λίαν περιέργῳ καὶ ὀξυδερκεῖ λαῷ καθόσον ἐγένοντο γνωσταὶ αἱ ἔριδες τῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας διὰ τῆς ἄφρονος καὶ ἐμπαθοῦς αὐτῶν διαγωγῆς.» Ἡ βιαιότης τοῦ Πάλμερστων καὶ αἱ ἀπειλαὶ τοῦ Νέσελρωδ ἐκράτυναν ἔτι μᾶλλον τὴν ἐντύπωσιν, ἣν εἶχον παραγάγει αἱ εἰσηγήσεις τῶν φίλων τοῦ Ἄρμανσπεργ, καὶ ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ἀπεφάσισε τὴν ἀνάκλησιν τῶν δύο δυσαρέστων μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας. Ἀντὶ τοῦ Μάουρερ διώρισε τὸν μυστικοσύμβουλον Κόβελλ, καὶ ἀντὶ τοῦ Ἄβελ τὸν Γκράϊνερ· ὁ δὲ Ἄϊδεκ διετήρησε τὴν θέσιν, ἧς λίαν ἀκάκως ἐξεπλήρωσε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ὡς πρότερον, τὰ

(1) Ἐπιστ. αὐτοῦ Χειρόγρ.

καθήκοντα διὰ ζωγραφικῶν σπουδῶν. Περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου 1834 ἔφθασεν ἡ βασιλικὴ ἀπόφασις εἰς Ναύπλιον.

Πιστεύομεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ κυρίου Μάουρερ, ὅτι ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐπῆλθε κατ' αὐτοῦ ὡς κεραυνός. Τοσοῦτον εἶχε ῥιζώσει ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ ἡ ἰδέα τοῦ νὰ διοικήσῃ τὴν Ἑλλάδα κατ' ἰδίαν αὐτοβουλίαν, ὥστε ὁ βίαιος αὐτοῦ χωρισμὸς ἀπὸ τῆς μέχρι τοῦδε ἐνεργείας του προὐξένησεν αὐτῷ ἀλγεινοτάτην αἴσθησιν. Οὕτω δὲ ὁλόκληρον τὸ περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ σύγγραμμά του εἶνε διαρκὴς ἀνάπτυξις τοῦ θέματος, πόσον ἀγαθὰς εἶχε περὶ τῶν ἑλλήνων διαθέσεις καὶ πόσον ὀλεθρίως συνετάραξε τὰς ἀναμορφωτικὰς αὐτοῦ ἐνεργείας ἡ σκευωρία τοῦ Ἄρμανσπεργ.

Δικαίως τις κρίνων, ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἀπρεπεστάτη ἀληθῶς ὑπῆρξεν ἡ μεταχείρισις τῶν δύο ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες πρὸ μικροῦ ἔτι ἐκράτουν τὸ πηδάλιον τῆς κυβερνήσεως, καὶ οὓς ἀνεκάλεσε βασιλικὴ ἐκ Μονάχου διαταγή. Ὁ Μάουρερ καὶ ὁ Ἄβελ, καίτοι εἰς πολλὰ ὑποπεσόντες λάθη, εἶχον καταστῆ οὐχ ἧττον διὰ τῆς χρηστῆς αὐτῶν ἐργασίας ἄξιοι κρείττονος τύχης, καὶ δὲν ἔπρεπε βεβαίως, ἀνακαλούμενοι αἴφνης οἴκαδε μετ' ἐμφανοῦς ἐκδηλώσεως τῆς βασιλικῆς δυσμενείας, νὰ μεταπεμφθῶσιν εἰς Τεργέστην δίκην ἐγκληματιῶν.

Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἕλληνες, οἱ οὐχὶ τοσοῦτον ἐν εὐγνωμοσύνῃ ἀκριβολογοῦντες, ἀλγεινῶς συνεκινήθησαν, ὅτι ἄνδρες, πρὸ μικροῦ ἔτι ἔμπιστοι καὶ οἰκεῖοι τοῦ βασιλέως των, ἐδιώχθησαν χωρὶς τινος ἄλλης διατυπώσεως ἐκ τῆς χώρας ἐν μέσῳ τῆς χαιρεκάκου ἀγαλλιάσεως τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν. Ὁ «Σωτὴρ» ἔχυσε δάκρυά τινα ἀποχαιρετισμοῦ ἐπὶ τῇ ἀποχωρήσει τοῦ προστάτου του, καὶ οἱ διάδοχοι τοῦ Μάουρερ καὶ τοῦ Ἄβελ ἐφρόντισαν ὅπως μετὰ πόθου ἀναμνησθῇ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τῶν προτέρων ἀντιβασιλέων.

Ἂν πρέπῃ τις νὰ πιστεύσῃ τοὺς κακεντρεχεῖς τοῦ Μάουρερ ὑπαινιγμούς, ὁ κύριος Κόβελλ ἐδέχθη «μετ' ἐκφράσεων ἀνοήτου χαρᾶς» θέσιν ἣν πρὸ καιροῦ ἐπεδίωκεν, ὅπως «ἐπανορθώσῃ τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ πίστιν, ἀποκαταστήσῃ τὰς θυγατέρας του, εἰσαγάγῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν καὶ πληρώσῃ τὰ χρέη του.» Ὁ ἄγγλος Φίνλαιϋ ἀποκαλεῖ τὸν Κόβελλ «ψιλὸν μηδενικόν, οὗ τὸ πολὺ

πολὺ πρέπει νὰ μνημονευθῇ τὸ ὄνομα, ὡς ὑπογεγραμμένον ὑπὸ πολλὰ διατάγματα ἀφορῶντα εἰς τὸ ἀγαθὸν τῆς Ἑλλάδος.» Τοιαύτη ὅμως ἐντελῶς περιφρονητικὴ κρίσις δὲν φαίνεται ἡμῖν δικαία. Ὁ Κόβελλ ἦτο γνήσιος καὶ ἀληθὴς γραφειοκράτης, ὑπομονητικὸς πρὸς τοὺς ἀνωτέρους του καὶ ἔντονος πρὸς τοὺς κατωτέρους, μὴ στερούμενος ὅμως ἐν τούτοις πνεύματος καὶ παρατηρητικότητος. Αἱ ἐκθέσεις αὐτοῦ ἐμφαίνουσι πολλαχοῦ διάθεσιν σατυρικὴν καὶ κακεντρεχῆ, ὁποία δὲν ἀπαντᾶται συνήθως παρὰ τοῖς «ψιλοῖς μηδενικοῖς».

Τὸ πρῶτον καὶ ἄμεσον αὐτοῦ καθῆκον ἦτο βεβαίως νὰ μείνῃ ἐν παντελεῖ ἀφανείᾳ, καὶ νὰ λανθάνῃ βιῶν ὑπὸ τὰ νεύματα τοῦ "Αρμανσπεργ. Καθότι ἡ ἐπελθοῦσα κρίσις ἐσήμαινεν ὅτι ἐπεδοκιμάζοντο αἱ ἀξιώσεις τοῦ προέδρου, καὶ ἀντὶ τῆς προτέρας κατ' ὄνομα τριανδρίας καθιδρύετο ἡ πραγματικὴ αὐτοῦ μονοκρατορία. Ὁ "Αϊδεκ εἶχε παραγγελθῇ ἐκ Μονάχου νὰ ὑπογράφῃ πᾶν ἔγγραφον ὑποβαλλόμενον αὐτῷ ὑπὸ τοῦ προέδρου, ὁ δὲ Κόβελλ εἶχε τὴν φρόνησιν νὰ ὑποταχθῇ ἐπίσης ἐντελῶς εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ "Αρμανσπεργ. Οὕτω δέ, ἀφοῦ αἱ φιλελεύθεροι τοῦ κόμητος διαθέσεις ἀπηλλάσσοντο πλέον τῶν βαρέων δεσμῶν, εἰς ἃ εἶχον ὑποβάλλει αὐτὰς οἱ πρώην συνάδελφοί του, ἠδύναντο νῦν νὰ χυθῶσιν ἐπὶ τῆς χώρας ἀφθόνῳ τῷ θυλάκῳ σοφαὶ θεσμοθεσίαι.

Ἀντὶ τούτου ὅμως παρετηρήθη ἐντὸς ὀλίγου, ὅτι ὁ κόμης "Αρμανσπεργ ἐγνώριζε κάλλιον νὰ γεννᾷ μεγάλας προσδοκίας ἢ νὰ ἐκπληροῖ αὐτάς, καὶ ὅτι ὑπὸ τὸ πρόσχημα πυρετώδους ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἐνεργητικότητος εἰς διασκεδάσεις μόνον διέτριβε, διαβουκολῶν τὴν κοινὴν γνώμην διὰ προσδοκωμένων πάντοτε καὶ ἐπικειμένων μεγάλων ἀποτελεσμάτων.

Ὡς ὁ Καποδίστριας, οὕτω καὶ αὐτός, ζηλοτυπῶν τοὺς εἰδικοὺς εἰς ἕκαστον κλάδον ἄνδρας, δὲν ἤθελε νὰ παραιτήσῃ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑποθέσεων, καὶ ἐπέμενεν ἀξιῶν, ὅτι ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ του γραφείῳ ἠδύνατο νὰ γνωρίζῃ καὶ ν' ἀποφασίζῃ κάλλιστα περὶ πάντων. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ λύσις τῶν σωρευομένων πρὸ αὐτοῦ ποικίλλων διοικητικῶν ζητημάτων δὲν ἐγίνετο ἐκ τοῦ προχείρου, ἔμενον ταῦτα φυσικῷ τῷ λόγῳ ἄλυτα ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ προέδρου. Ὁ κόμης ἐσπατάλα πολύτιμον χρόνον ἐπινοῶν τεχνά-

σήματα ὅπως κρύπτῃ τὴν ἀμάθειάν του, καὶ λαλῶν ἀπαύστως μετὰ τῶν ξένων πρέσβεων περὶ οἰκονομικῶν ἀναμορφώσεων, περιέπιπτεν ἐν τῇ πράξει ἀπὸ ἀτελοῦς θεραπείας μέσου εἰς ἄλλο, μὴ δυνάμενος νὰ ἀρθῇ εἰς συνεπές τι καὶ μεθοδικὸν σύστημα. Οὕτω ἀνεκύκα πάντα καὶ οὐδὲν κατώρθου. Δυσπιστῶν δὲ εἰς τοὺς εἰδικοὺς εἰσηγητὰς καὶ ἐμπείρους τῶν πραγμάτων ἄνδρας, ἀπέμεινε μετὰ μικρὸν περιστοιχιζόμενος ὑπὸ ἀμαθῶν πάντῃ ἀχρήστων καὶ κομπορρημόνων θεσιθηρῶν. Προσεπάθει νὰ διαλύσῃ τὴν κοινὴν δυσαρέσκειαν δι' ἀπονομῆς τίτλων καὶ παρασήμων, διὰ κυβερνητικῶν διαταγμάτων, ἐπαγγελλομένων πομπωδῶς μεγαλοπρεπεῖς διαρρυθμίσεις, καὶ ἀνέκοψε πάλιν πρὸς τὰ ὀπίσω τὸν ἐν ἀρχῇ τῆς ἀντιβασιλείας γενόμενον ὀργανισμὸν τῆς χώρας, ἀδιαφορῶν ὅλως περὶ κεκτημένων ἤδη δικαιωμάτων. Προσπαθῶν ἐπίσης νὰ διάκηται καλῶς πρὸς πάντα τὰ κόμματα, ἐπέτρεπεν ὅπως ἐν ταύτῃ μὲν τῇ ἐπαρχίᾳ καταδιώκωσι καὶ πιέζωσιν οἱ συνταγματικοὶ τοὺς ναπαίους, ἐν ἐκείνῃ δὲ οἱ ναπαῖοι τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν, ὡσανεὶ ἔπρεπε νὰ προβαίνῃ μέχρις ἀνοχῆς τῶν ἀδικιῶν ἡ ὀφειλομένη παρὰ τῆς κυβερνήσεως εἰς τὰ πολιτικὰ κόμματα οὐδετερότης. Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Μάουρερ, ἐφάνη βασιζόμενος μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἐνεργητικότητος τῶν ἑλλήνων αὐτῶν ἢ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς βίας· κατέστη ὅμως οὕτω ὑποτελὴς μόνον τῶν φατριῶν. Ὑποσχόμενος σύστασιν ἐθνικοῦ στρατοῦ, ἤρξατο διαλύων τὸν ἐστρατολογημένον ἤδη, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο διὰ τούτου κατώρθωσεν, ἢ νὰ παραλύσῃ ἐντελῶς τὸν στρατόν, καὶ νὰ ἀπολέσῃ ὅλως τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν τακτικῶν, ἣν σπουδαίως εἶχεν ἤδη κλονίσει ὁ κατὰ τῶν μανιατῶν πόλεμος, χωρὶς ἀφ' ἑτέρου νὰ τύχῃ ἐπαρκοῦς ἀντισηκώματος παρὰ τοῖς ὁπλαρχηγοῖς τῶν ρουμελιωτῶν, εἰς οὓς προσηλώθη. Ἐνῷ δὲ κατεμέμφετο τὸν Μάουρερ, ὡς θεμελιώσαντα τὸ διοικητικόν του σύστημα ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς βίας, ἐπὶ τῆς βίας ἐπίσης ἐστηρίζοντο καὶ αὐτοῦ αἱ ἐνέργειαι. Διέτασσε τὴν ἀνέγερσιν δημοσίων οἰκοδομῶν ἐπὶ οἰκοπέδων ἀνηκόντων εἰς ἰδιώτας, καὶ οὐδ' ἐφρόντιζε κἂν νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας, ὅτι τὰ γήπεδά των κατελαμβάνοντο χάριν δημοσίας ἀνάγκης. Οὐδὲν ἐγνώριζεν ὅριον μεταξὺ δικαιωμάτων τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ἰδιώτου, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος χωρίς τινος στενοχωρίας ἐταύτιζε τὰ οἰκονο-

μικά του καὶ τὰ τοῦ δημοσίου. Διατηρήσας κενὴν ἐπὶ ἔτος ὁλόκληρον τὴν θέσιν τοῦ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ὑπουργοῦ, ἐστέρησεν οὕτω τὸ ὑπουργεῖον πάσης εὐκαιρίας πρὸς ἐξέλεγξιν τῶν δημοσίων δαπανῶν. Αἱ πρῶται δόσεις τοῦ δανείου, 40 ἑκατομμύρια, εἶχον δαπανηθῆ· ἀλλ' ἡ οἰκονομικὴ παραλυσία καὶ ἡ σύγχυσις ἐκορυφοῦντο ὁσημέραι. Οἱ ὑπάρχοντες πόροι δὲν ἐπήρκουν εἰς θεραπείαν τῶν δαπανηρῶν ὀρέξεων τοῦ προέδρου. Ὁ κόμης ἀπετάθη τότε εἰς τὰς προστάτιδας Δυνάμεις, παρακαλῶν νὰ καταβληθῇ αὐτῷ ἡ τρίτη δόσις τῶν 60 ἑκατομμυρίων. Ἀλλ' ἡ μὲν Ῥωσσία καὶ ἡ Γαλλία ἐζήτησαν ἐξηγήσεις περὶ τοῦ πῶς εἶχον δαπανηθῆ αἱ δύο πρῶται δόσεις, καὶ δὲν ἐθεώρησαν ὡς ἐπαρκῆ τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ ἀπάντησιν· μόνη δὲ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐφάνη διατεθειμένη νὰ μὴ ἀκριβολογήσῃ περὶ τὰς δυσαρέστους λεπτομερείας τῶν γενομένων δαπανῶν, καὶ ἐπὶ τῇ θερμῇ συστάσει τοῦ Πάλμερστων ἐπέτρεψε μάλιστα τὸ κοινοβούλιον εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν ὅπως ἐγγυηθῇ τὴν ἀγγλικὴν μερίδα τῆς τρίτης δόσεως χωρὶς τῆς συμπράξεως τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Γαλλίας. Τὴν παράδοξον ταύτην ἐλευθεριότητα τῆς τοσοῦτον ἄλλως δυσκόλου περὶ τὰ χρηματικὰ ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ἐξηγοῦσι μόνον αἱ μεταξὺ τοῦ Ἕλληνος ἀρχιγραμματέως καὶ τῆς ἀγγλικῆς διπλωματίας ὑπάρχουσαι στεναὶ σχέσεις. Ὁ Πάλμερστων ἐθεώρει τὸν Ἄρμανσπεργ ὡς ὄργανον ἐντελῶς ἀφωσιωμένον εἰς τὴν βρετανικὴν πολιτικήν. Οἱ κύριοι Δώκινς καὶ Λάϋονς ἠγγυῶντο περὶ αὐτοῦ· ὅσον δ' ἀποτόμως καὶ ὑπερφιάλως προσηνέχθη βραδύτερον τὸ ἀνακτοβούλιον τοῦ ἁγ. Ἰακώβου πρὸς τὴν ταλαίπωρον Ἑλλάδα, τοσοῦτον εὐμενὲς καὶ θωπευτικὸν ἐφαίνετο τότε πρὸς τὸν κόμητα Ἄρμανσπεργ.

Ὡς εἰ ἔπρεπε δὲ νὰ αὐξηθῶσιν ἔτι αἱ οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι, ἐπῆλθε κατὰ νοῦν τῆς ἀντιβασιλείας νὰ μεταθέσῃ τὴν καθέδραν τῆς κυβερνήσεως ἐκ Ναυπλίου εἰς Ἀθήνας. Τὴν 13 Σεπτεμβρίου ἐξεδόθη τὸ διάταγμα, δι' οὗ ὡρίζοντο αἱ Ἀθῆναι πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου· μετὰ τοσαύτης δ' ἐμμανοῦς σπουδῆς ἐπεχειρήθη τὸ ἔργον, ὡς ἂν ἔκαιεν ἡ γῆ τοῦ Ναυπλίου ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς ἀντιβασιλείας.

Οἱ ἐν ταῖς αἰθούσαις τοῦ Ἄρμανσπεργ ἐπόθουν μεταλλαγήν, καὶ τὸ ὄνομα «Ἀθῆναι» εἶχε κλασικόν τι γόητρον· οὕτω δὲ ἐν Ἑλλά-

σι, ἣν ἐκυβέρνα ἔτι ἀνήλικος βασιλεύς, πάντας τοὺς ἐκ τῶν πραγμάτων λόγους ἐπεσκίασε ῥωμαντική τις ἰδιοτροπία. Ὁ νεαρὸς ἡγεμὼν «ἠστειεύετο λαλῶν περὶ τῶν ἀπείρων ἀμηχανιῶν καὶ στερήσεων, ἃς ἔμελλε νὰ ὑποστῇ μεταβαίνων εἰς Ἀθήνας ἐν μέσῳ χειμῶνος». Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι ὀλίγην εἶχον πρὸς ἀστεϊσμοὺς διάθεσιν ἐκεῖνοι, οὓς ἐξέπληξε τὸ αἰφνίδιον τῆς ἀντιβασιλείας μέτρον, τουτέστιν αἱ διὰ μιᾶς καταστρεφόμεναι οἰκογένειαι τοῦ Ναυπλίου. Ἂν ὅπως δήποτε ἤθελεν ἡ ἀντιβασιλεία νὰ ἐκλέξῃ ἄλλην πρωτεύουσαν, διατί δὲν ἐξέλεγε τὸν Πειραιᾶ; Ὁ «οἶνοψ πόντος» ἔπρεπε νὰ περικλύζῃ οἱανδήποτε τῆς Ἑλλάδος πρωτεύουσαν. Ὁ ἀρχιτέκτων τῆς βαυαρικῆς αὐλῆς, ἐξ ἐμπορικοπολιτικῶν σκέψεων ὁρμώμενος, εἶχε προτείνει τὴν Κόρινθον, μὴ μαντεύων πόσον ἠδύναντο νὰ καταστρέψωσιν οἱ σεισμοὶ τὴν ἄλλως νοσηρὰν ἐκείνην χώραν.

Τέλος κατίσχυσε τὸ ἱστορικὸν γόητρον τῶν Ἀθηνῶν πάσης ἠρέμου καὶ σώφρονος σκέψεως.

«Μεταξὺ Ἀθηνῶν, Ναυπλίου καὶ Κορίνθου, γράφει ὁ Λούζης, δὲν ἠδύνατο νὰ ἦνε ἀμφίβολος ἡ ἐκλογή. Τὸ κατ' ἐμὲ ἤθελον προτιμήσει τὸ Ἄργος. Ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ δὲν ἐγένετο λόγος.»

Ἀληθῶς δὲ τὰ συμβάντα κατὰ τὴν μετάβασιν τῆς κυβερνήσεως τὸν χειμῶνα τοῦ **1834** πρὸς τὸ **1835** μαρτυροῦσιν, ὅτι ἡ ἀντιβασιλεία, εἰς ἀπερισκέπτους θεωρίας περισπωμένη, ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ παρίδῃ ὅλως τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων κατάστασιν. Κατ' ἀρχὰς ἐγένετο δεκτὸν τὸ σχέδιον δύο ἀθηναίων ἀρχιτεκτόνων, οἵτινες —ἔχοντες ἠγορασμένα εὐθηνὰ οἰκόπεδα καὶ κερδοσκοποῦντες— ἤθελον νὰ κτίσωσι κατὰ διαστάσεις κολοσσιαίας τὴν μέλλουσαν πρωτεύουσαν, νὰ ἀνεγείρωσι κτίρια, μέλλοντα νὰ ἐκμηδενίσωσι τὰ μέγιστα μνημεῖα ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων, καὶ νὰ κατασκευάσωσιν ὁδοὺς τοιούτου πλάτους, ὥστε αἱ παρόδιοι οἰκίαι νὰ φαίνωνται θερινοὶ οἰκίσκοι εἰς τοὺς ἐν μέσῳ ἱσταμένους. Διεβεβαίουν οἱ «*ἱδρυταὶ*» οὗτοι τὴν ἀντιβασιλείαν, ὅτι ἡ μοῖρα ἐπεφύλασσεν αὐτῇ νὰ ἱδρύσῃ τὴν καλλίστην καὶ περιφημοτάτην πόλιν τῆς ὑδρογείου, ἡ δὲ ἀντιβασιλεία ἔγραφε σταθερᾷ τῇ χειρὶ τὸ *ἐγκρίνεται* ἐπὶ τοῦ μέρους ἐκείνου τοῦ σχεδίου, ὅπου ἔμελλε νὰ οἰκοδομηθῇ τὸ Πάνθεον. Ὡμολόγησαν ὅμως οὐχ ἧττον οἱ ἀρχιτέκτονες αὐτοί, ὅτι πρὸς

οἰκοδόμησιν τῆς πρωτευούσης των ἀπητοῦντο τοὐλάχιστον δεκαὲξ ἔτη. Ὅτε δὲ τὸ παράλογον τοῦ σχεδίου κατεφάνη πρόδηλον κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ, ἐγκατέλιπε πάλιν αὐτὸ καὶ ἠκύρωσεν ἡ ἀντιβασιλεία, παρεκάλεσε δὲ τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον νὰ ἀποστείλῃ εἰς Ἀθήνας τὸν αὐλικὸν αὐτοῦ ἀρχιτέκτονα Κλέντζε πρὸς διαγραφὴν νέου σχεδίου. Διετάχθη δέ, ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ χρόνῳ δὲν ἐπετρέποντο νέαι οἰκοδομαὶ οὔτε ἀποπεράτωσις τῶν ἠρχισμένων ἤδη, καὶ οἱ ἀθηναῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ μένωσιν ἐντὸς τῶν ἐλεεινῶν αὐτῶν οἰκημάτων.

Καί τοι ἐν Ἀθήναις οὔτε στρατὼν ὑπῆρχεν, οὔτε νοσοκομεῖον, οὔτε σχολεῖον, καί τοι οὐδὲν εἰργάζετο λατομεῖον οὔτε κεραμοποιεῖον, οὔτε ὑπῆρχεν ἐν γένει τοσοῦτον ὑλικόν, ὥστε νὰ οἰκοδομηθῇ στερεῶς καὶ τὸ ἐλάχιστον οἰκοδόμημα, διέταξεν οὐχ ἧττον ἡ ἀντιβασιλεία, ὅπως κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως τεθῇ ἐν πάσῃ ἐπισημότητι ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ νέου νομισματοκοπείου. Πρὸς τοῦτο εἶχον ἤδη παραγγελθῇ εἰς Μόναχον αἱ ἀναγκαῖαι ἐκτυπωτικαὶ μηχαναί, καὶ ἀποσταλεῖσαι ἔφθασαν πραγματικῶς τὸν Μάϊον εἰς Ναύπλιον, συνοδευόμεναι ὑπὸ διευθυντοῦ τοῦ μέλλοντος νομισματοκοπείου, χαράκτου, ἐφόρου, καὶ ἀρχιλεπτουργοῦ, καὶ ἀπετέθησαν ἐντὸς ὑγροῦ τινος θολωτοῦ οἰκοδομήματος.

Οὕτω δὲ ἤθελεν ἡ ἀντιβασιλεία νὰ ἐγκατασταθῇ, μετ' αὐλῆς, ὀχημάτων καὶ βιενναίων κλειδοκυμβάλων, ἐντὸς σωροῦ ἐρειπίων, ἐντὸς 162 περίπου οἰκιῶν περιβαλλομένων ὑπὸ χωμάτων καὶ λίθων. Πρὸς ἀποκόμισιν τῶν χωμάτων τούτων ἔπρεπεν ἑκατὸν τέθριππα φορτηγὰ ἁμάξια νὰ ἀνύσωσι δέκα καθ' ἑκάστην δρόμους, καὶ πάλιν δὲν ἤθελον τελειώσει ἐντὸς δύο ἑβδομάδων. «Οὐδέποτε, γράφει ὁ Λούζης περὶ τῶν σκηνῶν τούτων (1), μοὶ παρέστησε πόλις λυπηρότερον καὶ νεκρικώτερον ἐρημώσεως θέαμα.»

«Αἱ Ἀθῆναι,» λέγει αὐστριακὴ ἔκθεσις (2), «οὐδὲν ἄλλο εἶνε σήμερον ἢ σωρὸς ῥυπαρῶν ἐρειπίων, τεταγμένων κύκλῳ μεγαλοπρεπῶν τινων λειψάνων καὶ διακοπτομένων δι' ἑκατὸν πεντήκοντα

(1) 2 Νοεμβρίου, 1834.
(2) Τῆς 28 Δεκεμβ. 1834. Αὐστρ. Ἀρχ.

περίπου ἐν πάσῃ σπουδῇ ᾠκοδομημένων κτιρίων. Εἶνε δὲ ταῦτα κεχωρισμένα καὶ διεσπαρμένα ἐπὶ σχετικῶς μεγάλης ἐκτάσεως, καὶ κατελήφθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τῆς βίας ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως δι' ἑαυτὴν καὶ τὴν ἀναγκαίαν της ἀκολουθίαν. Τὰ ἐνοίκια καὶ τὰ πρὸς ζωάρκειαν εἶνε τοσοῦτον ἀκριβά, ὅσον οὐδαμοῦ ἴσως τοῦ γνωστοῦ κόσμου. Ἡ κυβέρνησις συνέταξε δύο διατιμήσεις, καὶ ὥρισε π. χ. τὸ ἐτήσιον μίσθωμα οἰκίας εἰς 15 °|₀ τῆς πάντοτε ὑπερβολικῆς κατ' ἐκτίμησιν ἀξίας της, δὲν ἔχει ὅμως τὰ μέσα, ὅπως καταστήσῃ σεβαστὰς τὰς διατάξεις της ταύτας. Ἡ μετάβασις χωρίς τινος ἐκ τῶν προτέρων ἐπαρκοῦς προπαρασκευῆς προὐξένησεν ἐνταῦθα μὲν τοῦτο τὸ δεινόν, ἐν Ναυπλίῳ δὲ τοὐναντίον πολλῶν οἰκογενειῶν τὴν καταστροφήν.»

Ἡ εἰς τὸν νεαρὸν ἡγεμόνα προσφώνησις τοῦ αὐστριακοῦ πρεσβευτοῦ κατὰ τὴν ἐπίδοσιν τῶν διαπιστευτηρίων του κατεδήλου τὰς σοβαρὰς ταύτας καὶ πλήρεις φόβων ἐντυπώσεις. «Βλέπω, εἶπεν οὗτος (1), τὴν Ὑμετέραν Μεγαλειότητα κατοικοῦσαν ἐν μέσῳ ἐρειπίων, λαμπρῶν μὲν ἐκ παλαιοῦ, ἐλεεινῶν δὲ ἀπὸ τῆς χθές. Ἡ εἰκὼν αὕτη εἶνε εἰκὼν τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης ἐκλήθη, ὅπως χρησιμοποιήσῃ πρὸς νέαν οἰκοδομὴν τὴν ὑπάρχουσαν ἐν τῷ ἑλληνικῷ λαῷ ἐξαίρετον ὕλην, καὶ ἀποκαθάρῃ τὰ λυπηρὰ ἴχνη χρόνων βαρβαρικῶν.» Ὁ κύριος Πρόκες εἰκόνισε προσφυέστατα τὴν τότε κατάστασιν τῶν πραγμάτων.

Ἡ εἰς τὸν κόμητα Ἄρμανσπεργ ἐμπιστοσύνη ἐξέπιπτε, καθ' ὅσον ηὔξανεν ἡ εἰς τὸν νεαρὸν μονάρχην ἐλπίς.

«Ἡ πρώτη ἐντύπωσις, ἣν προξενεῖ τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος εἶνε λίαν λυπηρὰ καὶ ἀπελπισίαν μάλιστα ἐμπνέουσα. Εὐχάριστον σημεῖον παλαιᾶς διοικήσεως οὐδὲν σχεδὸν ἀπαντᾶται, πολλὰ δὲ τοὐναντίον δυσάρεστα καὶ παρακωλύοντα τὴν ἀποκατάστασιν τῆς κυβερνήσεως. Ὅσοι τῶν εὐρωπαϊκῶν θεσμῶν εἰσήχθησαν εἰς τὴν τουρκικὴν ταύτην χώραν, ἀνάγονται εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κόμητος Καποδιστρίου· ἐκ τῆς βασιλικῆς δὲ διοικήσεως οὐδὲν ἄλλο μέχρι τοῦδε προῆλθεν, ἢ σωρεία μόνον διαταγμάτων ἀνεκτελέστων καὶ

(1) Αὐστρ. Ἀρχ.

ἄψυχά τινα στρατιωτικὰ σώματα. Ὑπὲρ τῆς ὑλικῆς τοῦ τόπου εὐημερίας οὐδὲν ἐπράχθη, καὶ δύο τρίτα τοῦ δανείου ἐδαπανήθησαν χωρίς τινος ὠφελίμου ἀποτελέσματος. Λάθη ἐν παντὶ κλάδῳ τῆς διοικήσεως παρεκώλυσαν μέχρι τοῦδε πᾶσαν προσέγγισιν μεταξὺ λαοῦ καὶ κυβερνήσεως. Ἡ πίστις εἰς τὴν ἱκανότητα τῆς ἀντιβασιλείας εἶνε σχεδὸν οὐδαμινή· ἡ μόνη δὲ σωτηρίας ἄγκυρα εἶνε ὁ βασιλεύς, ὅστις καὶ αὐτὸς ἀναλαμβάνει μετ' ὀλίγους μῆνας τὴν κυβέρνησιν τῆς ἐντελῶς ἀπαρασκεύου χώρας, ἔχων περὶ ἑαυτὸν ὄργανα τὰ μὲν ἀνίκανα τὰ δὲ κίβδηλα. Οὕτω δὲ βάσιμοι παρίστανται οἱ φόβοι τῶν πιστευόντων, ὅτι καὶ αὐτὸς δὲν θέλει δυνηθῆ νὰ ἐκπληρώσῃ ὅσα προσδοκᾷ παρ' αὐτοῦ σήμερον ὁ λαός. Δύο συστήματα ὑπῆρχον ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τῆς ἀντιβασιλείας, καὶ ὑπάρχουσι νῦν ἔτι ἀντιμέτωπα. Τὸ μὲν βασίζεται ἐπὶ τῆς ἔξωθεν βίας, καὶ πρὸς τοῦτο λείπουσι τὰ μέσα· τὸ δὲ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς τῶν ἑλλήνων αὐτῶν ἐνεργητικότητος, καὶ τοῦτο συνέπειαν αὐτοῦ ἔχει τὴν ἐκ τῶν φατριῶν ἐξάρτησιν τῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν κατάχρησιν αὐτῆς ὑπ' ἐκείνων. Τὸ πρῶτον σύστημα ἐπεκράτει μέχρι τῆς ἀνακλήσεως τῶν κυρίων Μάουρερ καὶ Ἄβελ· τὸ δεύτερον φαίνεται μὲν ἔκτοτε κατισχύσαν, χαλαροῦται ὅμως διὰ τῆς ἀντιδράσεως τοῦ κ. Ἄϊδεκ καὶ τῶν συνεπειῶν τῆς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐπικρατήσεως τοῦ πρώτου ἐκείνου συστήματος. Ἂν δέ τις παραδεχθῇ, ὅτι αἱ ὀργανιστικαὶ ἰδέαι τῆς προτέρας πλειονοψηφίας τῆς ἀντιβασιλείας ἦσαν, ὡς χαρακτηρίζονται σήμερον, πάντῃ ἄπρακτοι, δυσσυμβίβαστοι πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἀνελευθερίαν νοσοῦσαι, τότε καλὸν ἐπίσης πρέπει νὰ κριθῇ, ὅτι οἱ κύριοι ἐκεῖνοι ἐξέλεξαν τοσοῦτον κακῶς τὰ μέσα, ὥστε ἀδύνατος ἀπέβη ἡ ἐπιτυχία των. Ἀναμένεται δὲ νῦν νὰ ἴδωμεν, ἂν ἡ σημερινὴ ἀντιβασιλεία, ἥτις ἀναμφιβόλως ἐπιθυμεῖ νὰ πραγματοποιήσῃ ὑγιέστερόν τι ὀργανιστικὸν σχέδιον, θέλει ἐργασθῇ σκοπιμώτερον πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ. Περὶ τούτου ἀκριβῶς ἀμφιβάλλει ὁ κύριος Κατακάζης (1), ὅστις κηρύττει ἀπεριστρόφως, ὅτι ἡ σημερινὴ ἀντιβασιλεία διατελεῖ ὑπὸ τὰ νεύματα ἐνόχου ἐσχάτης προδοσίας, τοῦ Κωλέττου,

(1) Διὰ μολυβδίδος ὑπῆρχεν ἐγγὺς γεγραμμένον: «πλεῖστοι, βαθύτερον βλέποντες καὶ τὴν χώραν γνωρίζοντες ἄνδρες.»

οὗτινος σκοπὸς εἶνε νὰ παραγάγῃ ἀπὸ λάθους εἰς λάθος τὴν κυβέρνησιν, καὶ νὰ διώξῃ αὐτὴν τέλος ἐκ τῆς χώρας (1).»

Ὁ ῥῶσος ἀπαισιόδοξος εἶχε λίαν ἐντόνως παραστήσει τὴν σχετικὴν ἀνικανότητα καὶ ἀσθένειαν τῆς ἀντιβασιλείας ἀπέναντι ἀνδρὸς οἷος ὁ Κωλέττης. Ἰσχυρίζετο δὲ ὁ Κατακάζης, ὅτι «οὐδεὶς τῶν ἀντιβασιλέων ἦν ἱκανὸς νὰ συναισθανθῇ, ὅτι ἦτο ἁπλοῦν νευρόσπαστον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου.»

Ὁ Ἄρμανσπεργ καὶ ὁ Κόβελλ ᾐσθάνοντο κάλλιστα, ὅτι εἰς τεχνικὰ ζητήματα ὑπετάσσοντο εἰς τὸν Κωλέττην. Δὲν ἤθελον ὅμως νὰ ἀναγνωρίσωσι τοῦτο, διότι, ὡς ἰσχυρίζετο ὁ νεώτατος καὶ ἄπειρος ἔτι αὐστριακὸς διπλωμάτης ἐν Ναυπλίῳ, «ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς ἱκανὸν μὲν ἀλλ' ἐπικίνδυνον ἄνθρωπον (2).»

Οὐδεὶς ἄλλος τῶν διπλωματῶν, πλὴν τοῦ Λούζη μόλις ἔτι, ἐξετίμα τὸν Κωλέττην ὀρθῶς.

Ὁ ἀρχάριος αὐστριακὸς ταγματάρχης, ὅστις πολλὰ ἔτι ἔμελλε νὰ διδαχθῇ ἐν Ἑλλάδι, τοσοῦτον ἐπλανᾶτο τότε περὶ τοῦ ἕλληνος πολιτικοῦ, ὥστε ἔγραφεν εἰς Βιέννην:

«Κατὰ τὰς ἰδέας τῆς ῥωσικῆς διπλωματίας ἡ συνωμοσία τοῦ Κολοκοτρώνη, αἱ ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ Ἀρκαδίᾳ ταραχαί, τὰ κατὰ τὸ φορολογικὸν σύστημα λάθη, ἡ οἰκονομικὴ ἐξάντλησις, ἡ χαλαρωτικὴ (!) διαχείρησις τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, καὶ σειρὰ ὅλη βιαιοπραγιῶν κατ' ἀτόμων, εἰσὶ πάντα ἔργον μόνου τοῦ Κωλέττου.

Δὲν δύναμαι νὰ ἀποκρύψω, ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη εἶνε λίαν μελανή!

Πόσον οἰκτρὰ εἶνε κυβέρνησίς τις, ἥτις ἀναγκάζεται νὰ μεταχειρισθῇ τοιούτους ἀνθρώπους, ἔστω καὶ προσκαίρως, ὅπως ἔχῃ τοὐλάχιστον φατρίαν τινὰ ὡς ἔρεισμα ὑπὸ τοὺς πόδας της, καὶ ἥτις δὲν δύναται οὔτε νὰ κρατήσῃ οὔτε νὰ παραιτήσῃ αὐτοὺς ἀκινδύνως. Σύστημα διοικήσεως ἐντελῶς ἀκατάλληλον ἐξήντλησε τά τε ὑλικὰ μέσα καὶ τὸν χρόνον καὶ τὴν ὑπόληψιν, ἅτινα πάντα εὗρε πρὸ αὐτῆς ἐλθοῦσα ἡ ἀντιβασιλεία, χωρὶς τινος ἄλλου ἀποτελέσματος ἢ τῆς απο-

(1) Αὐστρ. Ἀρχ. 2 Φεβρ. 1835.

(2) Ὁ αὐστριακὸς διπλωμάτης ἀνέφερε πρὸς τούτοις, ὅτι ὁ Ἄρμανσπεργ καὶ ὁ Κόβελλ (;) ἤθελον νὰ ἀπαλλαγῶσι τοῦ Κωλέττου ἐν εὐκαίρῳ περιστάσει.

κτήσεως λυπηρᾶς μέν, ἀλλὰ σωτηρίου, ὡς ἐλπίζω, πείρας. Σήμερον, ὅτε ἐδαπανήθησαν τεσσαράκοντα ἑκατομμύρια, οὐδεὶς δ' ἐκ τούτου προῆλθεν ὠφέλιμος θεσμός, καὶ ἡ μὲν κυβέρνησις δὲν ᾠκειώθη πρὸς τὴν χώραν, ὁ δὲ βασιλεὺς εὑρίσκεται κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ κυβερνήσεως ἀδύνατος ὅλως ἀπέναντι τῆς ἀπογοητεύσεως καὶ τῆς ἐκ τούτου παθητικῆς ἀντιδράσεως τοῦ λαοῦ, μετ' ὀλίγων ταγμάτων, ὧν ἐννοεῖ μέν τις τὴν βλάβην οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ὠφέλειαν, δὲν εἶνε βεβαίως δυνατὴ ἡ ἐμμονὴ εἰς τὴν μέχρι τοῦδε πορείαν.»

Ὁ πρῶσος πρεσβευτὴς ἔκρινε δι' ὀλίγων λέξεων εὐνοϊκῶς μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ Κωλέττου, ἀντιπαραθέτων αὐτὸν πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον. «Ἐπιχειρηματίας, λέγει, καὶ τολμηρός, ἐθυσίασεν εἷς τῶν πρώτων τὴν περιουσίαν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς χώρας του. Πέντε καὶ πεντηκοντούτης περίπου, ὡραῖος δὲ ἀνήρ, φέρει ἔτι τὸ ἑλληνικὸν ἐθνικὸν ἔνδυμα. Ἀπολαύει μεγάλης φήμης. Ἔχω δὲ λόγους πείθοντάς με, ὅτι ἡ Κυβέρνησις μεταχειρίζεται αὐτόν, καθότι πολλὰ ἐλπίζει ἐκ τῆς ἐπιρροῆς του, καὶ ἔχει πίστιν εἰς τὰς ἀγαθὰς αὐτοῦ προθέσεις, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ λησμονῇ, ὅτι ὁ ὑπουργὸς οὗτος ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς κόμματος λίαν ἀφωσιωμένου εἰς αὐτὸν (1).»

Δὲν διέφευγε τὸ παρατηρητικὸν τῆς διπλωματίας ὄμμα, ὅτι μόνον φειδωλὴ διοίκησις ἠδύνατο νὰ παράσχῃ τὰ μέσα πρὸς εὐρεῖαν ἀναμόρφωσιν. Ἀλλὰ τὰ ἔμφρονα οἰκονομικὰ σχέδια τοῦ Γράϊνερ ἦσαν ἀδύνατα ἀπέναντι τῶν σπατάλων διαθέσεων τοῦ Ἄρμανσπεργ. Ὁ Γράϊνερ διενοεῖτο νὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς πιστωτὰς τῶν παλαιῶν δανείων τοῦ 1824 καὶ 1825, νὰ πληρώσῃ τοὺς καθυστεροῦντας τόκους, καὶ νὰ ἐγείρῃ οὕτω τὴν πίστιν τοῦ νέου βασιλείου. Ἤθελε πρὸς τούτοις νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰς ὑποχρεώσεις, ὅσας ὁ Καποδίστριας εἶχεν ἀναλάβει πρὸς τὰς τρεῖς νήσους (24 ἑκατομμύρια) καὶ πρὸς τὰ παλληκάρια (12 ἑκατομμύρια), καὶ νὰ διαθέσῃ πρὸς τοῦτο μέρος τῆς τρίτης δόσεως τοῦ δανείου. Ἤλπιζε δὲ νὰ καλύψῃ τὸ πιθανὸν ἔλλειμμα τριῶν ἑκατομμυρίων, ὅπερ ἤθελε παριστᾷ ὁ προϋπολογισμὸς τῶν προσεχῶν ἐτῶν, διὰ νέων δανείων καὶ διὰ τῆς αὐ-

(1) Λούζης, 18 Νοεμβρ. 1833.

ξήσεως τῶν πόρων τῆς χώρας, ἣν ἠγγυᾶτο μείζων φειδὼ ἐν παντὶ κλάδῳ τῆς διοικήσεως. Καὶ βεβαίως ἐφαίνετο σκοπιμωτέρα ἡ διάθεσις μέρους τῶν ἐκ τοῦ δανείου χρημάτων εἰς πληρωμὴν τῶν παλαιῶν δανειστῶν ἢ εἰς ἐπιδεικτικὴν παράστασιν καὶ εἰς ἄχρηστον στρατιωτικὸν καὶ ναυτικὸν ἐπιτελεῖον. Περὶ τῶν ἀναγκαίων ὅμως τούτων περιορισμῶν τῶν δημοσίων δαπανῶν οὐδὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀκούσῃ ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ. Κατὰ τὰ τέλη Δεκεμβρίου **1834** εὑρίσκοντο **8,841,304** φράγκα ἐν τῷ δημοσίῳ ἑλληνικῷ ταμείῳ. Ἐκ τῶν πρώτων δύο τρίτων τοῦ δανείου εἶχον δαπανηθῆ **31,158,696** φράγκα· τὰ ἔξοδα τοῦ δανείου αὐτοῦ εἶχον συμποσωθῆ εἰς **4,121,074** φράγκα, ἡ εἰς τὴν Πύλην ἀποζημίωσις εἰς **11,220,599**, καὶ τὰ διατεθέντα ὑπὲρ τῆς διοικήσεως εἰς **24,658,329** φράγκα. Οὕτω δὲ ὁ μὲν προϋπολογισμὸς τοῦ **1833** παρέστησεν ἔλλειμμα **6,588,054** δραχμῶν, ὁ δὲ τοῦ **1834** **10,695,197**. Ἡ ἀντιβασιλεία, βίᾳ τῶν ἐκ τοῦ δανείου πόρων, εἶχεν ἐπιβαρύνει τὴν χώραν δι' ἐλλείμματος **17,283,251** δραχμῶν, χωρὶς μηδὲ λεπτὸν νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς παλαιοὺς δανειστάς. Εἶχον μὲν ἀληθῶς ὑπερβῆ αἱ εἰσπράξεις τοῦ **1834** κατὰ δύο ἑκατομμύρια τὰς τοῦ προηγουμένου ἔτους, καὶ ἠλπίζοντο νέοι πόροι διὰ τῆς πωλήσεως τῶν ἐθνικῶν κτημάτων καὶ διὰ συνετοῦ περὶ προικοδοτήσεων καὶ συνοικισμῶν νόμου. Αἱ ἐπὶ πλέον ὅμως εἰσπράξεις τοῦ **1834** δὲν ἠδύναντο νὰ ἐμπνεύσωσιν ἡσυχίαν περὶ τοῦ μέλλοντος, ἐνόσῳ αἱ δαπάναι ἔμενον ὁποῖαι ἦσαν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ ἔτους ἐκείνου. Αἱ διὰ τὸν στρατὸν καὶ τὸ ναυτικὸν δαπάναι ἐπέφερον αὔξησιν ὑπερβαίνουσαν κατὰ **30** %₀ τὸ σύνολον τῶν δημοσίων ἐσόδων, «καὶ τοῦτο,» ἀνακράζει ὁ αὐστριακὸς πρεσβευτής, «ἕνεκεν ὀλίγων ἐλεεινῶν καὶ παραλελυμένων ταγμάτων καὶ ἡμισείας δωδεκάδος κανονιοφόρων.» Διὰ συνετῶν οἰκονομιῶν ἤθελον ἐξισωθῆ μετὰ ἓξ ἔτη τὰ ἔξοδα καὶ ἔσοδα εἰς **13** ἑκατομμύρια· μέχρις ἐκείνης δὲ τῆς ἐποχῆς θὰ ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ καλύπτεται ἐτησίως ἔλλειμμα τριῶν ἑκατομμυρίων, καὶ πρὸς τοῦτο ἀπῃτεῖτο τὸ τελευταῖον τρίτον τοῦ δανείου. Ἂν ἡ κυβέρνησις ἐμμείνῃ εἰς τὸ ἁπλοποιηθὲν διοικητικὸν σύστημα, εἶνε δυνατὴ ἡ ὕπαρξις τοῦ βασιλείου τούτου· ἂν ὅμως παρεκτραπῇ εἰς νέους περιττοὺς

θεσμούς, δικαιοῦταί τις νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς χώρας (1).»

Ὑπὲρ πάσας δὲ ταύτας τὰς δυσχερείας καὶ τὰ δεινὰ τῆς ἀντιβασιλείας ἐπεκρέματο ἔτι καὶ ἡ ἐκ τῆς προσωρινότητος ἀβεβαιότης. Καθότι ὅσῳ προσήγγιζεν ἡ προθεσμία τῆς ἐνηλικιότητος τοῦ βασιλέως, τοσούτῳ βιαιότερον ἐπάλαιον τὰ κόμματα περὶ παγιώσεως τῆς ἐπὶ τὸν μέλλοντα ἡγεμόνα ἐπιῤῥοῆς αὐτῶν. Τὸ ζήτημα: τίς ἔμελλε νὰ γείνῃ πρωθυπουργὸς τοῦ Ὄθωνος, προὐξένει γενικὴν ἀγωνίαν. Ἤθελεν ἆρά γε διατηρήσει ὁ Ἄρμανσπεργ τὴν ἔξοχον θέσιν, ἣν κατεῖχεν ἀπὸ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Μάουρερ; ἢ μήπως ἔμελλον νὰ ἐπανακάμψωσιν ὁ Μάουρερ καὶ ὁ Ἄβελ, πρὸς οὓς ἐλέγετο ὅτι εἶχε συμπαθήσει ἐπί τινα χρόνον ὁ νεαρὸς μονάρχης; καὶ ὁ Ἄϊδεκ τότε;

Οὗτος εἶχε καταστῆ, ἀντὶ τοῦ Μάουρερ καὶ τοῦ Ἄβελ, ἡ πέτρα τοῦ σκανδάλου. Ὁ Ἄρμανσπεργ καὶ ὁ Κόβελλ, ῥόδινα πάντα βλέποντες, διεβεβαίουν ὅτι ἡ ἐν Ἑλλάδι τῶν πραγμάτων κατάστασις ἤθελεν ἀποβῆ λαμπροτάτη, ἅμα ὡς ἀπεμακρύνετο ὁ Ἄϊδεκ. «Ὁ Ἄρμανσπεργ καὶ ὁ Κόβελλ (2) δὲν ἀπελπίζονται, καί τοι δυσχεροῦς οὔσης τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, παριστῶσι δὲ τὸ τρίτον μέλος, τὸν Ἄϊδεκ, ὡς τὸ μέγιστον ἐμπόδιον τῶν ἀγώνων των.» «Ὁ Ἄϊδεκ ἀφ' ἑτέρου ἀποκαλεῖ τὴν σημερινὴν κυβέρνησιν ἐντελῶς ἀνίκανον, καὶ μοὶ παρέστησεν ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀνυπομόνως περιμένει τὴν στιγμὴν ὅπως ἀπαλλαγῇ αὐτῆς.»

«Οὐδεὶς πλὴν ὀλίγων ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ Ἄϊδεκ βλέπει ἐμπιστευτικῶς τὸν βασιλέα. Ὁ Ἄϊδεκ εἶνε ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ προτέρου συστήματος, θεωρεῖ δὲ ὡς οὐδαμινὰ καὶ πλημμελῆ πάντα τὰ γενόμενα μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Μάουρερ καὶ τοῦ Ἄβελ. Ὁ βασιλεύς, μοὶ εἶπεν ὁ Ἄϊδεκ, ἀπόφασιν ἔχει νὰ ἀπολύσῃ τὸν Ἄρμανσπεργ, διότι τοῦ εἶνε λίαν ἀκριβὸς (50,000 φλωρινίων).»

«Πολλὴν περὶ τοῦ μέλλοντος ἀνησυχίαν ἤθελε προξενήσει, ἂν ὁ βασιλεὺς ἀπεφάσιζε νὰ κρατήσῃ τὸν Ἄϊδεκ καὶ νὰ καλέσῃ πάλιν

(1) Μάρτ. 1835. Αὐστ. Ἀργ.

(2) Αὐστρ. Ἀργ. 2 Φεβρ. 1835 [Γράφει, ὑποθέτω, ὁ Πρόκες. Σημ. τ. Μετ.].

ὀπίσω τὸν Ἄβελ. Ἡ ἐπὶ τὴν αὐτὴν πορείαν ἐπάνοδος ἤθελεν ἐπιφέρει τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ βασιλείου. Ὁ βασιλεὺς ὅμως θέλει πιθανῶς διατηρήσει τὸν Ἄρμανσπεργ, διότι μετ' ἐπιμονῆς συμβουλεύουσιν αὐτῷ τοῦτο ἐκ Μονάχου. Κ' ἐγὼ ἐπίσης ἤθελον ἐκφρασθῆ ὑπὲρ τοῦ συνδυασμοῦ τούτου, ὡς τοῦ προσφορωτάτου· μόνον ὅμως καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ θέσις τοῦ Ἄρμανσπεργ ὁρισθῇ μόνον συμβουλευτικὴ καὶ διευθύνουσα τὴν ὑλικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλικοῦ γραφείου, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐργάζηται ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ, ἑλλήνων ὄντων, καὶ σχηματισθῇ πρὸς τούτοις συμβούλιον τοῦ κράτους ἐξ ἑλλήνων καὶ ἐντοπίων ξένων, γνωμοδοτοῦν περὶ ὅσων ὁ βασιλεὺς δὲν θέλει νὰ ἀποφασίσῃ ἀμέσως, ὅπως ἐν τῷ συμβουλευτικῷ τούτῳ σώματι συνδυασθῇ ἡ γνῶσις τῆς χώρας μετὰ τῆς διοικήσεως (1).»

Ματαία ὅμως ἀπέβη πᾶσα προσπάθεια, ὅπως ἐκφρασθῇ ὁ βασιλεὺς Ὄθων ὁριστικῶς, εἰς τίνα ἔμελλε νὰ ἀναθέσῃ τὴν προεδρείαν τοῦ μέλλοντος ὑπουργείου του. Οἱ πλεῖστοι ἦσαν ὑπὲρ τοῦ Ἄρμανσπεργ. «Ἡ σιωπὴ τοῦ βασιλέως, ἔγραφεν ὁ Πρόκες (2), παραλύει τὴν διοίκησιν. Οἱ αὐτόχθονες ἐξῆλθον πάντες ἐξ ἐπαναστάσεως, καθ' ἣν ἀπετρίβη ἡ ὑπόληψίς των, καὶ δὲν δύναται νὰ ἀποβάλωσι τὸ φατριαστικὸν αὐτῶν μῖσος, οὔτε νὰ ἀπομάθωσι τὰς φατριαστικὰς αὐτῶν ἐνεργείας. Ὁ Μάουρερ καὶ ὁ Ἄβελ δὲν κατέλιπον ἀγαθὸν ὄνομα, καὶ ἀφῆκαν ὀπαδούς των ἐκείνους μόνον, οἵτινες τοὺς ἐξεμεταλλεύθησαν. Τὸν Ἄϊδεκ θεωροῦσιν οἱ ἕλληνες ὡς πηγὴν πάντων τῶν ληφθέντων ἀτόπων μέτρων. Εἶνε μὲν ἔντιμος καὶ ἐπιδέξιος ἀξιωματικός, ἀλλ' οὐχὶ πολιτικὸς ἀνήρ. Οὐδὲν ἔχει προτέρημα, δυνάμενον νὰ ἀντισηκώσῃ τὸ μῖσος, ὅπερ ἤθελε προσελκύσει κατὰ τῆς κυβερνήσεως. Αἱ ὀργανιστικαὶ δυσχέρειαι ἠνάγκασαν τὸν Ἄρμανσπεργ νὰ ἀσπασθῇ τὸ μοναρχικὸν σύστημα· μετ' αὐτοῦ δὲ δὲν κινδυνεύει τοσοῦτον ὁ Ὄθων νὰ ἴδῃ σπαταλώμενα καὶ διασκορπιζόμενα τὰ ἱερὰ καὶ ἀπαραβίαστα κεφάλαια τῆς ἡγεμονικῆς κυριαρχίας. Ὁ Ἄρμανσπεργ εἶνε ὁ μόνος γνωρίζων τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας· ἡ ἔλλειψις δὲ δραστηριότητος, ἣν κατηγοροῦσιν αὐτοῦ, θέλει ἀποβῆ πολὺ ὀλιγώτερον

(1) Αὐστρ. Ἀρχ. 2 Φεβρ. 1835.
(2) Ἔκθ τῆς 9 Μαρτ. 1835. Αὐστρ. Ἀρχ.

ἢ σήμερον ἐπιζήμιος ἐν τῇ συμβουλευτικῇ αὐτοῦ θέσει ὡς ὑπουργοῦ. Τὸ μὲν ἔμφυτος δυσκολία ἀποφάσεως, τὸ δὲ ῥᾳδιουργίαι, τὸ δὲ τέλος καὶ δίκαιοί τινες ἐνδοιασμοὶ ἀναστέλλουσιν ἔτι τὴν ἔκφρασιν τοῦ βασιλέως. Φοβεῖται, μὴ ἐκλέγων τὸν Ἄρμανσπεργ στρέψῃ κατὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ κυβερνήσεως τὴν κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας δυσαρέσκειαν τῆς χώρας, καὶ παραστῇ ὡς κηδεμονευόμενος· ἐνῷ δὲ συνομολογεῖ σχεδὸν τὸ ἀδύνατον πάσης ἄλλης ἐκλογῆς, ἀσμενίζει οὐχ ἧττον ἀποφεύγων αὐτὴν καὶ ζητεῖ μέσον ὑπεκφυγῆς. Ἀπέναντι τοιαύτης τοῦ βασιλέως διαθέσεως ἀναπτύσσονται μετὰ πάσης δραστηριότητος αἱ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ κόμητος ὑφαινόμεναι ῥᾳδιουργίαι. Ὁ Ἄϊδεκ ἐπέδωκε τῷ βασιλεῖ λιθογραφημένον τι κατηγορητήριον τοῦ Ἄρμανσπεργ, συντεταγμένον ὑπὸ τοῦ Μάουρερ καὶ τοῦ Ἄβελ. Οὗτοι προτείνουσι τὸν Ῥούδχαρτ· ἀλλ' ἡ πρότασις αὕτη εἶνε λίαν ἐπιζήμιος, καθότι ὁ κύριος οὗτος οὐ μόνον ὡς ξένος ἀλλὰ καὶ ὡς φιλελεύθερος ἀγύρτης ἤθελεν ἀποβῇ βλαβερώτατος. Ὁ βασιλεὺς εἶνε ἀληθῶς ἄξιος οἴκτου. Παρίσταται ὡς θῦμα ἐξιλαστήριον τῶν σφαλμάτων τῆς πολιτικῆς καὶ τῶν λαθῶν ἅτινα ἐγένοντο κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν πρώτων αὐτοῦ συνοδῶν. Ἡ προσωπικότης αὐτοῦ συγκρατεῖ τὸ κλονούμενον οἰκοδόμημα. Ἀγαπᾶται ἀληθῶς, καὶ δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἀπέναντι αὐτοῦ δὲν ὑπάρχουσι κόμματα μεταξὺ τῶν ἑλλήνων. Εἶνε εὐσταλὴς τὸ σχῆμα, ὁμιλεῖ μετὰ πολλῆς περισκέψεως καὶ νοημοσύνης, δεικνύει σοβαρότητα καὶ εὐστάθειαν, ὅπερ λίαν ἀρέσκει εἰς τοὺς ἕλληνας, καὶ διατηρεῖ ἁγνότητα ἠθῶν τοσούτῳ μᾶλλον ἐκτιμωμένην ὅσῳ οἱ ἐνταῦθα ξένοι εἰσὶν ἐπὶ τῷ ἀντιθέτῳ διαβόητοι. Ἔχει ποικίλας γνώσεις καὶ μεγίστην φιλομάθειαν, βραδεῖαν δὲ ἀλλ' ὀρθὴν καὶ ἀνεξάρτητον τὴν κρίσιν. Ἀγαθοὺς ἔχων τοὺς περὶ αὐτόν, ἠδύνατο νὰ παράσχῃ δικαίως τὰς καλλίστας τῶν ἐλπίδων· τὸ ἐράσμιον δὲ καὶ ἀφελὲς τῶν τρόπων του καθιστῶσι λίαν εὐάρεστον πᾶσαν πρὸς αὐτὸν κοινωνίαν. Ἡ ἀτομικότης αὐτοῦ εἶνε αἴνιγμα καὶ παρηγορία ἀπέναντι τῆς μετριότητος τῶν περιστοιχιζόντων αὐτόν. Χθὲς μόνον τὸν εἶδον ἰδιαιτέρως. Εἰσῆλθεν εἰς πλείστας λεπτομερείας τῆς παρ' ἡμῖν διοικήσεως, καὶ ἐξέφρασε μέγιστον σέβας ὑπὲρ τῆς αὐστηρᾶς καὶ ἀμιγοῦς διατηρήσεως τῆς μοναρχικῆς ἀρχῆς. Εἰς τοῦτο ἐνίσχυσα αὐτόν, καὶ ἔδραξα τὴν εὐκαι-

ρίαν ὅπως νουθετήσω αὐτὸν κατὰ τῶν συνταγματικῶν σκευωρημάτων, ἅτινα δὲν λείπουσιν ἐνταῦθα, καὶ ἅτινα παρέστησα αὐτῷ ὡς ἄπταιστα μέσα πρὸς καταστροφὴν αὐτοῦ καὶ τῆς χώρας του. Αἱ ἀρχαί του εἰσὶ τοσούτῳ μᾶλλον ἀξιέπαινοι, ὅσῳ προέρχονται ἐξ ἰδίας αὐτοῦ σκέψεως, καὶ διὰ τοῦτο μοὶ φαίνονται δικαιοῦσαι τὰς καλλίστας περὶ αὐτοῦ ἐλπίδας. Ἀπεφάσισε νὰ στεφθῇ ἐπισήμως, καί τοι πολλοί, θεωροῦντες ὡς λίαν δαπανηρὰν τὴν πομπὴν τῆς στέψεως, ἐξέφρασαν δισταγμούς τινας περὶ τούτου. Τὸ στέμμα, τὸ ξίφος καὶ τὸ σκῆπτρον παρηγγέλθησαν εἰς Παρισίους·····—»

Τὴν 19 Μαρτίου διελέχθη δὶς μετὰ τοῦ βασιλέως ὁ αὐστριακὸς πρεσβευτὴς ἐπὶ ἑπτὰ περίπου ὥρας· πάντα δὲ τὰ σπουδαῖα ζητήματα ἀνεπτύχθησαν μετὰ περισκέψεως καὶ πολλῆς θερμότητος. Ἐν πρώτοις ζήτημα παρέστη: (1) «Δύναται ὁ βασιλεὺς, νέος ἔτι ὢν, νὰ ἀναλάβῃ ἀπὸ τοῦδε τὸ βάρος τῶν δημοσίων καὶ τὴν διαῤῥύθμισιν τῆς διοικήσεως; Κόλακες καὶ ἐχθροὶ τοῦ θρόνου θέλουσιν ἀπαντήσει καταφατικῶς, χρηστοὶ ὅμως πολῖται καὶ φίλοι τοῦ θρόνου ἀποφατικῶς. Οἱ ἐντόπιοι γνωρίζουσι μόνον τὴν χώραν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν πρόσφορον εἰς αὐτὴν διοίκησιν. Αὐτῶν θέλει ἔλθει θᾶττον ἢ βράδιον ἡ σειρά. Ἄν τις ἐκλέξῃ γερμανούς, πρέπει νὰ προτιμήσῃ τῶν ἀγνώστων τοὺς γνωρίζοντας ἤδη τὴν χώραν. Εἰς τὴν σημερινὴν κυβέρνησιν, ὡς προσωρινήν, ἐπετρέποντο σφάλματα· εἰς τὴν ὁριστικὴν ὅμως βασιλικὴν κυβέρνησιν τοιαῦτα δὲν ἐπιτρέπονται. Νέα πληρωμὴ πρὸς ἀγορὰν νέας πείρας ἤθελεν εἶναι σπατάλη τοῦ ἀρχικοῦ κεφαλαίου. Εἶνε δὲ πολὺ ἔλασσον τὸ κακόν, ἂν ἡ μὴ ἐντελῶς πληρωθεῖσα προσδοκία τοῦ ἔθνους στραφῇ μετ' ὀλιγωτέρων ἐλπίδων ἐπὶ τὴν βασιλικὴν κυβέρνησιν· ἔχει μάλιστα τοῦτο καὶ ἀγαθήν τινα ὄψιν. Πρέπει μόνον νὰ ἐκλεχθῇ εἷς, τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν ἔχων, ὑπουργός, διότι πολλοὶ ἤθελον διασπᾷ τὴν ἰθύνουσαν θέλησιν, καὶ τὰ ἐκ τούτου μειονεκτήματα ἤθελον εἶναι οἷα καὶ ἐπὶ ἀντιβασιλείας. Δύναταί τις πρὸς τοῦτο νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸν Μάουρερ, τὸν Ἄβελ, τὸν Ἅϊδεκ, τὸν Γραϊνερ, τὸν Κόβελλ καὶ τὸν Ἄρμανσπεργ. Ἐκ τούτων οἱ μὲν δὲν θέλουσι νὰ μείνωσιν, οἱ δὲ στεροῦνται ἀνωτέρου γενικοῦ βλέμματος, ἀκριβοῦς

(1) Περίληψις τῶν συνομιλιῶν τῆς 19 Μαρτίου, 1835.

γνώσεως πάντων τῶν κλάδων τῆς διοικήσεως, προσωπικῆς βαρύτητος καὶ ἕξεως τῆς ἀνωτάτης διευθύνσεως, εὐχερείας περὶ τὴν ἐργασίαν, ἠρεμίας καὶ κρίσεως, καὶ τρόπων κοινωνικῶν. Τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα ἔχει πάντα ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ. Ἵνα μὴ μεταπέσῃ ὅμως ἡ θέσις αὐτοῦ εἰς κηδεμονείαν, εἶνε ἀπαραίτητος ἡ προσωπικὴ τοῦ βασιλέως κοινωνία πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς αὐτοῦ. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ κόμητος λησμονοῦσιν, ὅτι αἴτια τῶν γενομένων σφαλμάτων ἦσαν ὁ εἰσαχθεὶς εἰς τὴν χώραν νεωτερισμὸς καὶ ἡ διὰ τῆς ἀντιβασιλείας χαλάρωσις πάσης ἐνεργητικότητος. Ὁ βασιλεὺς παρέχει ἀρκοῦσαν εἰς τὸν τόπον ἐγγύησιν περὶ τῆς σκοπιμότητος τοῦ μέλλοντος διοικητικοῦ συστήματος. Ἐκλεγομένου δὲ τοῦ κόμητος, ἐλαττοῦται κατὰ πολὺ ὁ ἐξ ὑπερβολικῶν ἐλπίδων τῆς χώρας ἐνδεχόμενος κίνδυνος· καὶ εἶνε ἴσως πλεονέκτημα ἐν ἀρχῇ κατάπτωσίς τις προσδοκιῶν καὶ πεποιθήσεως. Ὁ ὑπενδίδων τοῦ κόμητος χαρακτὴρ εἶνε πολὺ ἐπαισθητότερος καὶ βλαβερώτερος ἐν τῇ σημερινῇ αὐτοῦ θέσει ἢ ἐν τῇ μελλούσῃ ἁπλῶς συμβουλευτικῇ, καὶ διευθυνούσῃ τὴν ὑλικὴν μόνον ἐργασίαν.» Ὡς κυρίαν ἀφορμὴν τῆς ἐν τῷ τόπῳ ἐπικρατούσης δυσαρεσκείας ἐθεώρησαν ὁ βασιλεὺς Ὄθων καὶ ὁ Πρόκες «τὴν δυσθυμίαν, ἣν ἡ διὰ τῆς βίας εἰς τὴν τάξιν ὑποταγὴ προκαλεῖ παρ' ἀνθρώποις, οἵτινες δὲν ἐσυνείθισαν τὴν τάξιν, ἢ πολεμοῦσιν αὐτήν. Ἀποστολὴ τῆς κυβερνήσεως δὲν εἶνε ἡ θεραπεία ὀλεθρίων, ἀδίκων καὶ ἀποβλήτων ὀρέξεων, οὔτε ἡ ἀπέναντι αὐτῶν ἀδυναμία, ἀλλ' ἡ διὰ κραταιᾶς χειρὸς ἐξασφάλισις τοῦ μέλλοντος τῆς χώρας καὶ τῆς διὰ τῶν νόμων κανονιζομένης ἀτομικῆς ἐλευθερίας.» Δυσαρέσκεια ὅμως, δυναμένη νὰ πηγάσῃ ἐκ τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἰσχυρᾶς θελήσεως καὶ τῆς ἐχεφροσύνης τῆς κυβερνήσεως, ἐκρίθη πρὸς τὸ συμφέρον τῆς κυβερνήσεως αὐτῆς ἀξία προσοχῆς, οὕτω δὲ ἀνεπτύχθησαν μεταξὺ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος καὶ τοῦ πρεσβευτοῦ πολλαὶ «δίκαιαι κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας μομφαί.» Πρῶτον μὲν εἶχεν αὕτη ἀποπειραθῇ νὰ ἐφαρμόσῃ διοικητικὸν σύστημα μὴ δυνάμενον νὰ ἐκτελεσθῇ διὰ τῶν πόρων καὶ τῶν δυνάμεων τῆς χώρας· δεύτερον δέ, εἶχε παρίδει ὅλως τὰς θυσίας καὶ παροχὰς τοῦ λαοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος· τρίτον, εἶχε περιαγάγει εἰς ἀβεβαιότητα τὴν προσωπικὴν ἰδιοκτησίαν, καὶ παρακωλύσει τὴν ἐκ τῆς παντελοῦς πτωχείας ἀνέ-

γερσιν τοῦ λαοῦ· τέταρτον, οὐδὲν εἶχε πράξει ὑπὲρ τῶν ὑλικῶν τῆς χώρας συμφερόντων διὰ τῶν δύο τρίτων τοῦ δανείου καὶ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ κράτους. Ἀνάγκη παρίστατο νὰ ἐφαρμοσθῇ συμφερώτερόν τι καὶ σκοπιμώτερον διοικήσεως σύστημα· νὰ ἁπλοποιηθῇ ἡ διοίκησις κατὰ τὸ μέτρον τῶν δημοσίων ἐσόδων, νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς αὐτὴν ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτεροι ξένοι, καὶ νὰ περικοπῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτεροι τῶν προτέρων θεσμῶν. Ἡ κυβέρνησις, εἶπον, ἀποστολὴν ἔχει νὰ ἐπιζήσῃ εἰς τὴν ἐνεστῶσαν γενεὰν καὶ νὰ μορφώσῃ τὴν μέλλουσαν. Μόνον δὲ τὸ ἐπίκαιρον ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ εἶνε εὔχρηστον. Καίτοι ἀνωτέρα ἡ κυβέρνησις πάντων τῶν ἐν τῇ χώρᾳ κομμάτων, δὲν δύναται ὅμως νὰ τὰ ἐξαλείψῃ οὔτε νὰ θεωρήσῃ αὐτὰ ὡς μὴ ὑπάρχοντα· τὰ ὑποτρέφει δὲ μᾶλλον καθιστῶσα δυσχερῆ τὴν εἰς τὸν βασιλέα προσέγγισιν τοῦ λαοῦ. Ἐμπιστοσύνη εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀγωνιστῶν, τιμὴ πρὸς τὰς ἐπισημότητας τοῦ τόπου, λύσις τοῦ περὶ ἰδιοκτησίας ζητήματος κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ καρποῦται τὸ κράτος οὐχὶ τὴν χέρσον, ἀλλὰ τὴν καλλιεργουμένην γῆν, καὶ ὑποστήριξις τῶν πτωχῶν διὰ προκαταβολῶν: τοιοῦτον ἦν τὸ ἐθνικὸν πρόγραμμα, ὅπερ ὡρίσθη κατὰ τὰς ἀξιομνημονεύτους ἐκείνας συνδιαλέξεις. Ἔμελλε δὲ νὰ ἀπαιτήσῃ ὁ νεαρὸς βασιλεὺς τὰς προσηκούσας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐγγυήσεις παρὰ τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ, πρὶν ἢ καλέσῃ αὐτὸν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων. Ἡ ἀνωτάτη διοίκησις ἔμελλε ν' ἀποτελεσθῇ ἐξ ἀνακτοβουλίου, συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας καὶ τῶν ὑπουργῶν. Ἐν τῷ ἀνακτοβουλίῳ ἤθελον ἐργάζεσθαι εἰδικοὶ ἄνδρες, εἰς οὓς ἔμελλε νὰ διανέμῃ ὁ κόμης τὴν ἐργασίαν. Παρ' αὐτῷ δὲ ἔμελλε νὰ συσκέπτηται καὶ γνωμοδοτῇ περὶ παντὸς ὀργανικοῦ ζητήματος καὶ παντὸς ἀντικειμένου, περὶ οὗ ἤθελε κρίνει εὔλογον ὁ βασιλεύς, συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας, ἐν ᾧ ἤθελον ἑδρεύει καὶ ψηφίζει μόνον ἀληθεῖς τοῦ τόπου πρόκριτοι. Οὕτω ἡ κυβέρνησις ἤθελεν ἀποκτήσει ἠθικὴν δύναμιν, τὸ δὲ ἀνακτοβούλιον ἤθελεν ἀποτελεῖ τὸν σύνδεσμον μεταξὺ τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας καὶ τοῦ βασιλέως. Ὑπουργοὶ ἤτοι γραμματεῖς τῆς ἐπικρατείας ἔμελλον νὰ διορισθῶσι πλὴν τοῦ Γράϊνερ μόνον ἕλληνες· ἓν δὲ τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας ἔμελλε νὰ προτείνῃ αὐτούς. Ὁ βασιλεὺς ἤθελεν ἐργάζεσθαι

μετ' αὐτῶν ὁσάκις ἂν ἐνόμιζε καλόν, καὶ ἀλλάσσει αὐτοὺς κατὰ καιρούς, ὅπως γνωρίζῃ νέους ἀνθρώπους. Οὕτως ὑπῆρχεν ἰδέα ὅτι παρελύετο ὁ φθόνος τῶν φατριῶν, διεγειρομένης παρ' ἑκάστῃ αὐτῶν τῆς ἐλπίδος, ὅτι καὶ οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῆς ἤθελον περιέλθει εἰς τὴν ἐξουσίαν.

Ἦν βεβαίως τετεχνημένον καί πως περίπλοκον τὸ σύστημα τοῦτο, δι' οὗ ἐσκοπεῖτο νὰ δοθῇ εἰς τοὺς Ἕλληνας μερίς τις τῆς ἐξουσίας, πρὸς ἀντικατάστασιν, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ ἐλλείποντος συνταγματικοῦ βίου· δὲν δύναταί τις ὅμως νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι τὸ σύστημα αὐτὸ εἶχεν ὡς βάσιν του ὑγιεῖς ἐθνικὰς ἰδέας. Βλέπει δέ τις ἐξ αὐτοῦ, πόσον ὀλίγον ἐπλανᾶτο ὁ νεαρὸς ἡγεμὼν περὶ τῆς κυβερνήσεως τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, ὧν ἔμελλε νὰ ὑπεισέλθῃ τὴν κληρονομίαν. Μὴ ἀπατώμενος ὡς πρὸς τὰ σφάλματα τοῦ Ἄρμανσπεργ, ἐνόμιζεν οὐχ ἧττον ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ στερηθῇ αὐτόν, ὡς τὸ ἐλάχιστον τῶν προκειμένων κακῶν. Πᾶσα οἱαδήποτε ὁριστικότης παρίστατο προτιμητέα τῆς παρατάσεως τῆς μέχρι τοῦδε προσωρινότητος.

«Ἅπας ὁ χρόνος καὶ ἅπασαι αἱ δυνάμεις,» γράφει ὁ αὐστριακὸς πρεσβευτὴς ὀλίγας ἑβδομάδας πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἀντιβασιλείας (1), «καταδαπανῶνται σήμερον εἰς ῥᾳδιουργικὰ σκευωρήματα, ἅτινα ὅμως οὐδαμῶς προέρχονται ἐξ ἑλλήνων, ἀλλ' ἐκ ξένων, καὶ ὑποτρέφονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ Βαυαρίας. Ἔχουσι δὲ χυδαῖον καὶ ταπεινὸν τὸν χαρακτῆρα, καὶ τούτου ἕνεκα ὁ βασιλεὺς παρίσταται ἐν μέσῳ αὐτῶν ἄξιος οἴκτου ἀληθῶς. Ἡ αὐλὴ μέχρι καὶ τῶν θεραπόντων αὐτῶν εἶνε διῃρημένη εἰς ἐνεργοὺς φατρίας, καὶ οὐδεὶς σχεδὸν ὑπάλληλος θεωρεῖ ἑαυτὸν ὡς τοσοῦτον μικρόν, ὥστε νὰ μὴ ἐλπίζῃ θέσιν τινὰ ἐν τῷ συμβουλίῳ τοῦ βασιλέως. Πάντες μου οἱ συνάδελφοι συναισθάνονται τὴν ἀνάγκην ἀρχηγοῦ τινος ἐν τῷ ἀνακτοβουλίῳ, ὅπως τεθῇ χαλινός τις εἰς τὴν φρικτὴν αὐτὴν ἀναρχίαν. Ὁ ἐκφανὴς καὶ κρύφιος πόλεμος τῶν πλείστων κατ' ἀλλήλων παραλύει τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τῶν μέτρων ἐκείνων, ὧν πάντες συμφώνως ἀναγνωρίζουσι τὴν ἀνάγκην, καὶ ἐμπνέει εἰς τὸν βασιλέα φόβον, ἐξ οὗ πηγάζει ἀκριβῶς τὸ πάντῃ ἀναποφάσιστον αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις, καὶ ἡ πρὸς τὰ δημόσια ἀντιπάθειά του, ἐφ' ᾗ δεινολογοῦνται γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ οἱ

(1) Ἔκθ. τῆς 5 Μαΐου, 1835.

περὶ αὐτόν. Κατὰ τὴν πρώτην ὅμως Ἰουνίου ἀποβάλλεται τῆς χώρας ἱκανὴ ποσότης τῆς ταραχοποιοῦ ταύτης ὕλης. Ἡ αἰσχρὰ δημοσιογραφία πρέπει νὰ περισταλῇ. Ἀναλογιζόμενος τὰς εὐγενεῖς ἰδιότητας τοῦ βασιλέως καὶ τὴν σταθερὰν αὐτοῦ προσήλωσιν εἰς τὴν μοναρχικὴν ἰδέαν, δὲν βλέπω τοσοῦτον θολὸν τὸ μέλλον.»

Καὶ ὁ πρῶσος πρεσβευτὴς ἐπίσης ἀνελογίζετο τοὺς κινδύνους τοῦ μέλλοντος. «Ὁ ἡγεμὼν οὗτος,» λέγει περὶ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, «ἤθελεν ἔχει ὡραῖον ἀναμφιβόλως μέλλον, ἂν τὸ ἔθνος δὲν ἔτρεφε τοσοῦτον τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐνηλικιότητος τοῦ βασιλέως θέλουσιν εὐθὺς ἐκλείψει τὰ κατατρύχοντα τὴν Ἑλλάδα δεινά. Ὁ λαὸς φαίνεται οὐδόλως σκεπτόμενος, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔπρεπε νὰ ἔχῃ οὐ μόνον ἀνεξάντλητα μέσα, ὧν στερεῖται, ἀλλὰ καὶ ὑπερανθρώπους δυνάμεις, ὅπως θεραπεύσῃ πᾶσαν φιλοδοξίαν καὶ κατευνάσῃ πᾶν πάθος. Ἡ φλογερὰ τῶν ἑλλήνων φαντασία παραφέρει αὐτοὺς εἰς γοητευτικὰ ὄνειρα, ἅτινα οὐδέποτε δύνανται νὰ πραγματοποιηθῶσι καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν ἔκτασιν· ἐκ τούτου δὲ πηγάζει ὁ φόβος, ὅτι ἡ μέλλουσα ἀπογοήτευσις θέλει γεννήσει ἀλγεινὰ καὶ ἄδικα παράπονα.»

Οὕτω προσήγγισεν ἡ ά. Ἰουνίου **1835**, ἡμέρα τῆς λήξεως τῆς ἀντιβασιλείας. Ὁ λαὸς ἐχαιρέτισεν αὐτὴν ἐν ἀγαλλιάσει, ὡς λύτρωσιν ἀπὸ βαρείας νόσου. Καὶ εἶχε μὲν ἴσως δίκαιον ἡ διπλωματία, συμβουλεύουσα μετρίαν τὴν ἐν μακαριότητι ἐπὶ τὸ μέλλον ἐλπίδα· ἐν γένει ὅμως δίκαιον εἶχον καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις, λέγοντες μετ' ἐλπίδος: «Τόρα θὰ βελτιωθῶσι τὰ πράγματα, διότι ἀδύνατον εἶνε νὰ χειροτερεύσωσι.»

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ Β'. ΤΟΜΟΥ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'.

Διπλωματικὰ ἔγγραφα

ἰδίως ἐκ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν αὐστριακοῦ ὑπουργείου.

Ἀπὸ τοῦ 1828 μέχρι καὶ τοῦ 1830.

1828.

Καί τοι μὴ ἐλπίζων νὰ ἐννοηθῇ, παρέστησεν ὁ Μέττερνιχ εἰς τὸν Σουλτάνον (Διοικ. 6 Ἰαν. 1828 εἰς Κωνστ.), ὅτι ἔπρεπε νὰ δώσῃ οἰκειοθελῶς προνόμια εἰς τοὺς μωραΐτας, καὶ νὰ ματαιώσῃ τὴν τριπλῆν Συμμαχίαν, ἥτις ἄλλως ἤθελε προχωρήσει μέχρι τοῦ σκοποῦ της, ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς εἰρήνης.

Ὁ ἠθικὸς πόλεμος κατὰ τῆς Πύλης ὑπεγράφη τὴν 4 Ἀπριλίου 1826, ἐκρατύνθη δὲ τὴν 6 Ἰουλίου 1827· ὁ ὑλικὸς πόλεμος ἤρχισε διὰ τοῦ πρώτου κανονοβολισμοῦ τοῦ Κόδριγκτων ἐν τῷ κορινθιακῷ κόλπῳ. Τὸ Ναβαρῖνον εἶνε ἡ δευτέρα πρᾶξις. Ἐπὶ τῆς ἐλαστικῆς βάσεως τῶν συνθηκῶν τούτων ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία θέλουσι παρακολουθήσει πανταχοῦ. Ἡ Πύλη ὀφείλει νὰ προλάβῃ τὰς συνεπείας ταύτας, παρέχουσα ἀνακωχὴν ἐπὶ ἀμοιβαιότητι καὶ ἀμνηστείαν εἰς τοὺς ὑποτασσομένους ἐπαναστάτας. Ταῦτα δὲ πρέπει νὰ ὑποβάλῃ ἡ Πύλη, εἰς μὲν τὰς τρεῖς Δυνάμεις παρακαλοῦσα ὅπως ἀνασταλῇ ἡ Συνθήκη, εἰς δὲ τὰς γερμανικὰς ἐξαιτουμένη τὰς ἀγαθὰς αὐτῶν ἐνεργείας (bon offices). Πρέπει νὰ ἀποφύγῃ τὴν λέξιν médiation καὶ intervention, ἣν δὲν παραδέχεται ὁ αὐτοκράτωρ. Ἂν οἱ ἐπαναστάται δὲν δεχθῶσι, τοῦτο θέλει ὠφελήσει τὴν Πύλην καὶ παραγάγει σωτήριον ἐντύπωσιν εἰς τὰς Βουλὰς τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου.

Τὴν ἐν Λονδίνῳ καὶ Παρισίοις ὑπουργικὴν μεταβολὴν (Διαχ. 21 Ἰαν.) δὲν πρέπει νὰ θεωρήσῃ ὡς εὐνοϊκὴν τὸ Διβάνιον. Πρέπει νὰ ἀναγγείλῃ ἐντελῆ εἰρηνοποίησιν τοῦ Μωρέως, ὅστις νὰ διοικῆται ὑφ' ἑνὸς ἢ πλειόνων ῥαγιάδων, κληρονομικῶς ἢ κατὰ διορισμὸν τοῦ Σουλτάνου, νὰ πληρώνῃ ἐτήσιον φόρον καὶ νὰ διατηρῇ τουρκικὴν φρουράν. Ὅταν κινδυνεύῃ ἡ ζωὴ κράτους τινός, δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὴν κυβέρνησίν του νὰ ἀκούῃ τὰς ἀντιπαθείας της.

Δύναταί τις ἔτι, χάρις εἰς τὸ ἀόριστον τῆς φράσεως τῶν συνθηκῶν, νὰ ἐπιτύχῃ τὸ ἐλάχιστον (Διαχ. 2 Φεβρ.), ἐνῷ αἱ Δυνάμεις δύνανται νὰ προτείνωσιν ἄλλως τὸ μέγιστον, ἤτοι ἀπελευθέρωσιν οὐχὶ μόνον τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ καὶ τῆς πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ χώρας.

Ἡ Πύλη ἐδήλωσεν (Ἔκθ. τοῦ Ὄττενφελς, 15 Φεβρ.), ὅτι σκοπὸν εἶχε νὰ ἐξακολουθήσῃ ἔτι ἐπὶ ἥμισυν αἰῶνα τὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἀνταρτῶν, καὶ ὅτι οἱ θέλοντες νὰ ἦνε φίλοι της δὲν ἔπρεπε νὰ λαλῶσιν αὐτῇ περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος. Σκοπὸς αὐτῆς εἶνε ν' ἀνεχθῇ μᾶλλον τὴν διὰ τῆς βίας ἀφαίρεσιν τῆς Πελοποννήσου, ὅπως ἀπαλλαγῇ τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, καὶ στρέψῃ πάσας αὐτῆς τὰς δυνάμεις κατὰ τῆς Ῥωσίας, ἣν μισεῖ πολὺ περισσότερον παρ' ὅσον πρέπει νὰ τὴν φοβῆται.

Ὁ Μέττερνιχ ἐλυπεῖτο (Διαχ. 20 Μαρτ.), ὅτι ἡ Πύλη παρεῖχεν εἰς τὴν Ῥωσίαν τὴν πρόφασιν νὰ φανῇ ὡς προσβαλλομμένη. Ἡ Πύλη θέλει τὰ μέγιστα ταπεινωθῆ, θέλει περιέλθει εἰς ἐσχάτην ἀμηχανίαν, καὶ θέλει ἀναγκασθῆ νὰ παράσχῃ εἰς τὴν Ῥωσίαν τὸ ἑκατονταπλάσιον ἐκείνου, ὅπερ συμβουλεύει αὐτῇ ἡ Αὐστρία νὰ παράσχῃ ἐντίμως καὶ ἑκουσίως.

Ἐν Γαλλίᾳ παρασκευάζει τὸ ὑπουργεῖον ἐσωτερικὴν ἐπανάστασιν· ἐξωτερικῶς εἶνε ἑταιρικὸν πρακτορεῖον τῆς Ῥωσίας. Τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον ἐπιθυμεῖ τὸ ἀγαθόν· εὑρίσκεται ὅμως ἐμπεπλεγμένον εἰς κακὴν κληρονομίαν, ἧς ὀφείλει ν' ἀπαλλαγῇ. Ἡ Ῥωσία εὑρίσκεται, ἕνεκα τοῦ καταχθονίου ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἡγέτις παντὸς ὅ,τι στασιαστικὸν καὶ ἀπόβλητον ἐν Εὐρώπῃ.

Ὁ Καποδίστριας παρέστησεν εἰς τὸν Ἐστερχάζην (Ἐκθ. ἐκ Λονδ. 24 Αὐγ. 18 Σεπτ.) τὴν ἰουλιανὴν σύμβασιν ὡς πρᾶξιν, καθ' ἣν ἑκάστη Δύναμις εἶχε σκεφθῆ περὶ τοῦ ἰδίου ὀφέλους, οὐδεμία δὲ περὶ Ἑλλάδος. Ἡ ζηλοτυπία τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας εἶχε παραγάγει τὸ πρωτόκολλον, καὶ ἡ γαλλικὴ φιλαυτία εἶχε μεταβάλει αὐτὸ εἰς συνθήκην.

Ὁ Καποδίστριας ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς ὑδραίους (Ἔκθ. τοῦ Πρόκες, 14 Μαρτ.), ὅτι δὲν ἐθεώρει ὡς ἀπαραίτητον τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν διὰ τὴν ὕπαρξιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Καποδίστριας θέλει νὰ ἐξουδετερώσῃ τὰ κόμματα καὶ νὰ ἀντιτάξῃ αὐτὰ κατ' ἀλλήλων· θέλει χρήματα, καὶ ἰσχυρίζεται, ὅτι τὸ ἀγγλικὸν δάνειον καὶ αἱ συνδρομαὶ τῶν φιλελληνικῶν συλλόγων διέφθειραν ἠθικῶς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ τοῦ Κόδριγκτων ὑπέγραψεν ὁ Μεχμὲτ

Ἀλῆς, τὴν 6 Αὐγούστου, βίᾳ τῆς ἐναντίας διαταγῆς τῆς Πύλης (ἀπαιτούσης νὰ ἀποχωρήσῃ ὁ Ἰβραὴμ διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ νὰ ἐκβάλῃ τῆς Στερεᾶς τὸν Τσώρτς καὶ τὸν Ὑψηλάντην), τὴν περὶ καθόδου πρὸς τὸν Ἰβραὴμ διαταγήν. Τὰ φρούρια ἔμελλον νὰ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς τούρκους ἢ εἰς 1200 αἰγυπτίους, ἔχοντας ζωαρκείας διὰ τέσσαρας μῆνας.

Ὁ Οὐέλλιγκτων ὑπεσχέθη (Ἐκθ. Λονδ. 30 Ἰαν.) νὰ μὴ πράξῃ τὶ μὴ συμπεφωνημένον μετὰ τοῦ Μέττερνιχ. Ὁ βασιλικὸς λόγος ἐμνημόνευσε τοῦ δυσαρέστου γεγονότος (untoward event). Ἀντετάσσετο δὲ ἡ Ἀγγλία κατὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Τσάρου προταθέντων ἐξαναγκαστικῶν μέτρων, ἤτοι κατοχῆς τῶν ἡγεμονειῶν, συμπράξεως καὶ ἀποκλεισμοῦ τῶν συμμάχων στόλων, ἐμπορικῆς καὶ διοικητικῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἑλλήνων, ὑποστηρίξεως τοῦ Καποδιστρίου!

Ἡ Αὐστρία, ἀπήντησεν ὁ Μέττερνιχ (4 Φεβρ.), θέλει τὴν εἰρήνην καὶ τὴν διατήρησιν τῶν παρὰ τῶν Δυνάμεων παραγνωρισθεισῶν ἀρχῶν. Ἐκ τῆς Ἀγγλίας προῆλθε τὸ δεινὸν ἐν τῷ ἀνατολικῷ ζητήματι, ἐξ αὐτῆς πρέπει νὰ προέλθῃ καὶ ἡ θεραπεία. Ἂν θέλῃ τὶς νὰ προχωρήσῃ μετὰ τῆς Ῥωσίας μέχρι τῶν ἄκρων, πιστευτὸν εἶνε ὅτι δύναταί τις νὰ τὴν σταματήσῃ. Τοῦτο ὅμως θέλει ἀπαιτήσει πολλοὺς κόπους, καὶ κάλλιον εἶνε νὰ σταματήσῃ τὶς χωρὶς νὰ ἀποζεύξῃ τὴν ἅμαξαν. Διὰ τοῦτο προτιμότερον εἶνε νὰ καταβληθῶσιν οἱ κόποι ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ὁ Νικόλαος δὲν θέλει νὰ κατακτήσῃ τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν. Δὲν θέλει ἐπίσης ἑλληνικὸν κράτος (Διακ. πρὸς τὸν Δώδλεϋ, 12 Φεβρ.), διότι α΄) δὲν ὑπάρχουσι τὰ πρῶτα πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενα στοιχεῖα, β΄.) καὶ ἂν ὑπῆρχον, πᾶσαι αἱ Δυνάμεις καὶ ἡ Τουρκία αὐτὴ ἤθελον γείνει σύμμαχοι τοῦ νέου αὐτοῦ κράτους κατὰ τῆς Ῥωσίας. Πρὸς τὶ νὰ κατακτήσῃ ἡ Ῥωσία ὅ,τι ἤδη ἔχει; Ἡ γραμμὴ τοῦ Δουνάβεως καὶ ἡ Σερβία εἶνε ἤδη ῥωσικαί. Ἡ Ῥωσία θέλει ἀσθενῆ καὶ ἄοπλον Τουρκίαν, καὶ Ἑλλάδα μηδαμινήν, μέλλουσαν νὰ καταστῇ πηγὴ σκευωριῶν διὰ τὴν Πύλην.

Τὸ καλὸν τῆς Ἰουλιανῆς συμβάσεως (Μέττερνιχ εἰς Βερολ. 17 Φεβρουαρίου)— ἠθικὸς πάντως φραγμὸς—εἶνε ὅτι δὲν ἐπιτρέπει κατακτήσεις εἰς τὸν Τσάρον.

Ἐνόμισαν τὴν Αὐστρίαν (Μέττερνιχ πρὸς τὸν Οὐέλλιγκτων, 10 Φεβρ.) λίαν ἀνόητον καὶ λίαν τουρκόφιλον, καὶ δὲν ἤκουσαν αὐτήν. Ἀλλὰ τὸ χωρὶς αὐτῆς ἐκδηλωθὲν πνεῦμα (l'esprit fait sans elle) δὲν ἐπήνεγκεν αἴσια ἀποτελέσματα. Ἡ Ῥωσία (Διακ. εἰς Ἐστερχάζην, 12 Φεβρ.) ἀνέλαβεν ἦθος λίαν μετριοπαθοῦς συμβιβαστοῦ, καὶ φέρει μέλι μόνον ἐπὶ τῶν χειλέων της· ἂν ὅμως οἱ σύμμαχοί της ἦσαν ἧττον εὐάγωγοι, οἱ λόγοι της ἤθελον εἶναι ὀλιγώτερον γλυκεῖς. Ἐξ ἠθικῆς ἐπόψεως ἡ Αὐστρία εἶνε ὑπέροχος τῆς Ῥωσίας.

Ὁ Οὐέλλιγκτων ἐξεφράσθη κατὰ τοῦ γαλλικοῦ καὶ ῥωσικοῦ σχεδίου εἰ-

ρηνοποιήσεως (Ἔκθ. ἐκ Λονδ. 24 Φεβρ.) Μόνον δὲ ὡς πρὸς τὰ ὅρια ἦν διατεθειμένος νὰ ἐνδώση εἰς τὴν Ῥωσίαν.

Αἱ μᾶλλον πεφωτισμέναι καὶ αὐστηραὶ κυβερνήσεις (Ὑπόμν. τοῦ Μέττερνιχ τῆς 1ᴊ Μαρτίου) δύνανται νὰ περιέλθωσιν εἰς ἀνάγκην συμβιβασμοῦ μετὰ θριαμβευούσης ἐπαναστάσεως. Ἂν τῆς Εὐρώπης ἡ εἰρήνη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς εἰρηνοποιήσεως, καὶ ἂν πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος, δὲν δύναταί τις πλέον νὰ διστάση. Πρέπει κατὰ πρῶτον νὰ προταθῇ εἰς τὴν Πύλην διοικητικὴ αὐτοτέλεια τῆς Ἑλλάδος· ἂν δὲ αὕτη δὲν παραδεχθῇ τοῦτο, ἁπλῆ καὶ καθαρὰ ἀνεξαρτησία. Μόνον οἱ κίνδυνοι γενικοῦ πολέμου, δυναμένου νὰ προέλθη ἐκ τῆς λονδινείου συμβάσεως, ἠδυνήθησαν νὰ πείσωσι τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐλὴν νὰ συμφωνήση εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο, ὅπερ ἄλλως ἤθελεν ἀποκρούσει ἡ Αὐστρία ὡς ἀντιβαῖνον εἰς τὰς ἀρχάς της. Ἡ Αὐστρία, λυπουμένη ἐπὶ τῇ δημιουργίᾳ ἑλληνικοῦ κράτους, παρηγορεῖται ἀναλογιζομένη, ὅτι ἀπέφυγε τὸν γενικὸν πόλεμον.

Ἡ συγκατάβασις καὶ θωπεία τοῦ Κάννιγκ πρὸς τὸν Τσάρον ὑπῆρξαν ἀφορμὴ παντὸς δεινοῦ. Ὁ Τσάρος μαίνεται κατὰ τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων, ἐνῷ ἡ πρὸς τὴν Βιέννην γλῶσσά του εἶνε μετριοπαθής. (Διαχ. 24 Μαρτίου).

Ὁ Νέσελρωδ χαίρει ἐπὶ τῇ βλακείᾳ τῆς τουρκικῆς προκηρύξεως. Θέλει αὕτη χρησιμεύσει, λέγει, ὅπως κεντρίση εἰς τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν τοὺς ἡμετέρους συμμάχους, καὶ ἰδίως τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις φαίνεται ἀποκαμοῦσα πρὶν ἢ ἔτι ἀρχίση. Ὁ Ταλλερὰν αὐτὸς τρέμει τὴν ἐλαφρόνοιαν τῆς παρισινῆς αὐλῆς. Πρὸς τὸν Ἀππόνυ εἶπεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήση τὴν πορείαν τοῦ ὑπουργείου ὡς πρὸς ὑπόθεσιν τερατώδη, ἥτις ἐνέπνεε φρίκην εἰς τὸν σοβαρῶς αὐτὴν μελετῶντα. Μόνη ἡ ἀγγλογαλλοαυστριακὴ συμμαχία τῆς 3 Ἰανουρίου 1815 ἠδύνατο νὰ παράσχη βοήθειαν. Εἰς τὸν Λαφεῤῥοναὶ ἐμήνυσεν ὁ Μέττερνιχ, ὅτι καλὸν ἤθελεν εἶναι νὰ ἀρκεσθῶσιν αἱ Δυνάμεις εἰς τὴν ὑπὸ τῆς Αὐστρίας ἐπιτευχθεῖσαν ἤδη παρὰ τῆς Πύλης ἀ ν α κ ω χ ή ν.

Ὁ Λαφεῤῥοναὶ ὅμως ἐδήλωσεν (Ἔκθ. ἐκ Παρισ. 4 Φεβρ.), ὅτι ἐσκόπει νὰ μείνη πιστὸς τῆς Ῥωσίας σύμμαχος, καὶ ἂν ἔτι ἀπεχώρει ἡ Ἀγγλία. Μετέδωκε δὲ εἰς τὸν κόμητα Πότζο δὶ Βόργο τὰς ἀνακοινώσεις τοῦ Μέττερνιχ. Ὁ Μέττερνιχ ἐθεώρησεν ἔκτοτε τὸν Κεραμεικὸν ὡς εταιρικὸν πρακτορεῖον τῆς Ῥωσίας.

Ἐπιστολὴ τοῦ Τσάρου τῆς 19 Ἰανουαρίου προανήγγελλε βίαια μέτρα, ὑπέσχετο ὅμως τήρησιν τῶν βάσεων τῶν συνθηκῶν τοῦ 1814, 1815, 1818.

Ὁ Ζίχης ἔγραφεν (16 Μαρτ.), ὅτι αἱ σκευωρίαι τοῦ Καποδιστρίου προὐκάλεσαν τὸν πόλεμον, ὃν ἐφοβοῦντο οἱ νουνεχεῖς.

Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ἀπήντησεν εἰς τὸν Τσάρον, ὅτι μεταξὺ

τῶν ἀπειλούντων τὴν κοινωνικὴν τάξιν κινδύνων, δύο μόνον ἔβλεπε τὰ ἐν τῷ μέλλοντι ἐνδεχόμενα: ἢ σωτηρίαν δι' ἀμέσου συμβιβασμοῦ, ἢ καταστροφὴν ἐν περιπτώσει δισταγμοῦ καὶ ἀναβολῆς περὶ τὴν παραδοχήν του. Ὁ Μέττερνιχ ἐθεώρησεν ὡς τὸ μόνον μέσον συνέντευξιν τῶν δύο μοναρχῶν ἢ εὐρωπαϊκὴν σύνοδον (3 Μαΐου).

Ὁ Τσάρος ἐδήλωσεν (Ἔκθ. ἐκ Πετρουπ. 12 Ἀπρ.), ὅτι, καί τοι τὸ αὐστριακὸν τοῦ ὑπομνήματος πρόγραμμα, τουτέστιν ἀνεξαρτησία τῶν ἐπαναστατῶν, ἀντέκειτο εἰς τὴν αὐστριακὴν (;) πολιτικὴν καὶ τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἀρχάς, τὸ παρεδέχετο οὐχ ἧττον, ἂν προέτεινον αὐτὸ αἱ Δυνάμεις ἐν τῇ λονδινείῳ Συνόδῳ. Ἐπαναλαμβάνω, εἶπεν, ὅτι μισῶ καὶ βδελύσσομαι τοὺς Ἕλληνας, καί τοι ὁμοθρήσκους μου. Ἡ διαγωγὴ αὐτῶν ὑπῆρξεν ἀθλία, ἔνοχος, καταδικαστέα, καὶ τοὺς θεωρῶ πάντοτε ὡς ὑπηκόους ἐπαναστατήσαντας κατὰ τοῦ νομίμου ἡγεμόνος των· δὲν θέλω τὴν ἀπελευθέρωσίν των· δὲν εἶνε ἄξιοι αὐτῆς, καὶ ἂν τὴν ἐπετύγχανον, ἤθελεν εἶναι τοῦτο κάκιστον παράδειγμα δι' ὅλους τοὺς ἄλλους τόπους. Δὲν ἀνεγνώρισα ἐπίσης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἐν Ἀμερικῇ ἰσπανικῶν ἀποικιῶν, καὶ νομίζω ὅτι ἡ πρότασις, ἣν ἀπηυθύνατε εἰς Λονδῖνον περὶ Ἑλλάδος, ἀντίκειται εἰς τὰς ἀρχὰς ἃς πρεσβεύετε καὶ παρεκτρέπει ὑμᾶς τῆς μέχρι τοῦδε πορείας σας.

Ὁ Νέσελρωδ ἐθεώρησε τὴν πρότασιν τοῦ Μέττερνιχ ὡς νέαν ἀνωφελῆ ἀναβολήν. Ἔπρεπε νὰ γείνῃ ἐντελὴς καὶ πλήρης ἡ ἐνέργεια· ὁ δὲ Τσάρος ἦν διατεθειμένος εἰς τοῦτο. Ἡ Ἀγγλία ἐκράτησεν αὐτοὺς ἐπὶ μῆνας ὅλους ἐν ἀβεβαιότητι, καὶ ἤγαγε νῦν αὐτοὺς εἰς τοιαύτην ὁδόν.

Πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι εὔκολον ἦτο νὰ καμφθῶσιν οἱ τοῦρκοι, ἔσχεν ὁ Νέσελρωδ τὴν ἀτυχῆ ἰδέαν νὰ παραβάλῃ τὴν ἐκστρατείαν πρὸς τὴν τῶν αὐστριακῶν εἰς Νεάπολιν.

Ἡ ρωσικὴ ἀπάντησις δὲν συνεμερίζετο τὴν γνώμην τῆς Αὐστρίας περὶ ἀναβολῆς τοῦ πολέμου (Διακ. τοῦ Τατίσεφ, 10 Μαΐου), συνεφώνει ὅμως πρὸς τὰς λοιπὰς προτάσεις τοῦ αὐστριακοῦ ὑπομνήματος, ὡς πρὸς τὸν ὁρισμὸν τῶν ὁρίων ἐκ συμφωνίας μετὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν, καὶ ἐξέφρασε τὴν διάθεσιν περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς συνθήκης μέχρις ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ ὁδηγίαι τοῦ πρίγκηπος Φιλίππου τῆς Ἔσσης, ὡς στρατιωτικοῦ πληρεξουσίου, ἦσαν τοιαῦται: Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπιθυμεῖ τὸ προσεχὲς τέλος τοῦ ἀπευκταίου πολέμου καὶ ἐκπλήρωσιν τῆς ρωσικῆς ὑποσχέσεως, ὅτι οὐδεμία θέλει γείνει κατάκτησις. Ἡ Αὐστρία θέλει διατηρήσει πλήρη οὐδετερότητα. Ὁ δὲ πρίγκηψ ὀφείλει πάντοτε πίστιν εἰς τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσίας, καθότι δὲν ἀπόκειται εἰς τὴν Αὐστρίαν νὰ καταδείξῃ καὶ μεμφθῇ τὰς πρὸς ἐκείνην ἀντιφάσεις τῆς αὐτοκρατορικῆς διακηρύξεως· τοῦτο ἀπόκειται εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπουργικὴ μεταβολὴ παρήγαγεν ἤδη στενοχωρίαν τινὰ (gêne) διὰ τὴν Ῥωσίαν καὶ ἀνακούφισιν

επομένως διὰ τὴν Αὐστρίαν. Ἀρκεῖ τις ἐπὶ τοῦ προκειμένου ν' ἀφήσῃ ἐλεύθερον τὸν ῥοῦν τῶν γεγονότων. Τοὐναντίον δὲ μόνος ὁ πρίγκηψ ἠδύνατο νὰ καταπολεμήσῃ τὴν προσπάθειαν δουλικῆς τινὸς σχεδὸν προσεγγίσεως τῆς Γαλλίας πρὸς τὴν Ῥωσίαν, ἀναμιμνήσκων εἰς τὸν Τσάρον τὴν ἀσθενῆ τῆς Γαλλίας κατάστασιν, ἄγουσαν εἰς κινδυνώδη κρίσιν. Ὁ πρίγκηψ ὤφειλε νὰ παρασκευάσῃ τὸν Τσάρον εἰ δυνατὸν εἰς συνέντευξίν τινα κατὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου.

Ἡ Αὐστρία τοὐλάχιστον καὶ ἡ Πρωσία, ἔγραφεν ὁ Μέττερνιχ τὴν 4 Μαΐου 1828 εἰς Βερολῖνον, πρέπει νὰ μείνωσιν εὐσταθεῖς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς φρονήσεως. Αὗται ἀποτελοῦσι τὸ ἕρμα, ὅπερ διατηρεῖ ἐν ἰσοῤῥοπίᾳ τὸ πλοῖον. Ἡ κεντρικὴ δὲ αὐτῶν θέσις ὁρίζει τοιαύτην τὴν ἀποστολήν των.

Τὸ ἀγγλικὸν ἀνακτοβούλιον ἐξεφράσθη κατὰ τῶν ἐχθροπραξιῶν, ὡς ἀντικειμένων εἰς τὴν ἰουλιανὴν σύμβασιν (6 Μαρτ.) Ὁ Οὐέλλιγκτων ἐδήλωσεν εἰς τὸν πρίγκηπα Λῆβεν, ὅτι δὲν ἐθεώρει ὡς δεδικαιολογημένα τὰ βίαια μέτρα τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου. (20 Μαρτ.). Ἐν τῇ ἐπισήμῳ διακοινώσει πρὸς τὸν Λῆβεν (25 Μαρτ.) ἐδήλωσεν ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, ὅπως χαλινώσῃ ἰδίως τὴν πολεμικὴν ζέσιν τῆς Γαλλίας, ἐπιθυμούσης τὰ μέγιστα νὰ ἐμπλακῇ εἰς τὸν πόλεμον, ὅτι ἐλυπεῖτο ἐπὶ τῇ ἀσκήσει τοῦ ἀδιαφιλονεικήτου πρὸς πόλεμον δικαιώματος τῆς Ῥωσίας, ὅπερ ἀπεμάκρυνεν αὐτὴν τῆς πορείας τῶν δύο ἄλλων Δυνάμεων. Ἡ Ῥωσία ἐθεωρεῖτο ὡς δεδεμένη πάντοτε ὑπὸ τῆς συνθήκης.

Ἀμφότεραι αἱ δυτικαὶ Δυνάμεις ἐτράπησαν νῦν πρὸς τὸν Μέττερνιχ. Οὗτος ὠνόμασε τὴν ῥωσικὴν διακοίνωσιν τῆς 26 Φεβρ., ἐν ᾗ ἐξέφραζεν ἡ Ῥωσία τὴν λύπην αὐτῆς ἐπὶ τῇ προσβολῇ τῆς Πύλης, ἓν τῶν μακιαβελλικωτάτων ἐπινοημάτων ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς διπλωματίας. Οὐδέν, εἶπε, δικαιολογεῖ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ γαλλικοῦ ἀνακτοβουλίου εἰς τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον.

Ὁ Λαφεῤῥοναὶ ὠχυρώθη τότε ὄπισθεν τῆς κοινῆς γνώμης, ἥτις ἐν Ἀγγλίᾳ μὲν ἦτο κατά, ἐν Γαλλίᾳ δὲ ὑπὲρ τοῦ πολέμου· οὕτως ὥστε ἐκστρατεία τις εἰς Πελοπόννησον ἀνύψου μὲν ἐν Γαλλίᾳ, ἐξέθετε δὲ εἰς κίνδυνον ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ ὑπουργεῖον. Κατεμέμφθη τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον διὰ δύο μεγάλα σφάλματα: 1) ὅτι κατέλαβε τὰς Ἡγεμονείας, 2) ὅτι ἀπῄτει πολεμικὴν ἀποζημίωσιν, ἐξ οὗ συνήγετο κατακτητικὸς σκοπὸς ("Εκθ. ἐκ Πετρ. 4 Ἀπρ.). Ἐπέμεινεν οὐχ ἧττον συνιστῶν κοινὴν τῶν στόλων ἐνέργειαν, ὅπως ἀσκηθῇ πίεσίς τις ἐπὶ τοῦ Διβανίου.

Ἡ Ἀγγλία. ζητοῦσα νὰ προσελκύσῃ τὴν Γαλλίαν, προέτεινε νὰ ὁρισθῶσι κάλλιον τὰ τῆς συνθήκης, καὶ νὰ περιορισθῇ τὸ νέον κράτος εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς ἐγγὺς νήσους. Ἀλλὰ τὸ γαλλικὸν ἀνακτοβούλιον ἀπέῤῥιψε τὴν ἐκ δύο μόνων συνεννόησιν (entente à deux) ("Εκθ. ἐκ Παρισίων 20 Ἀπριλίου).

Ὁ Οὐέλλιγκτων συνεφώνει ἐν τούτοις πρὸς τὸ ὑπόμνημα τοῦ Μέττερνιχ· ἤθελε δὲ μόνον διοικητικὴν καὶ ἐμπορικὴν οὐχὶ δὲ πλήρη τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτησίαν, ὅπως καταπεισθῇ εὐκολώτερον εἰς παραδοχὴν αὐτῆς ἡ ἡ Πύλη, καὶ τηρηθῇ τὸ γράμμα τῆς ἰουλιανῆς συμβάσεως (Ἔκθ. ἐκ Λονδ. 6, 12 Ἀπριλ.). Ἀρνεῖται χρηματικὰ βοηθήματα εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ καταδεικνύει, ὅτι προτιμοτέρα ἤθελεν εἶναι βοήθειά τις τῶν γερμανικῶν δυνάμεων (9 Μαΐου, Διακ. πρὸς τὸν Πολλινιάκ).

Ὁ Λῆβεν ἐδήλωσεν (29 Ἀπρ.), ὅτι αἱ ῥωσικαὶ περὶ ἀποζημιώσεως ἀπαιτήσεις δὲν ἤθελον περιαγάγει εἰς κίνδυνον τὴν πολιτικὴν τῆς Τουρκίας ὕπαρξιν. Προέτεινε δὲ νὰ ἀφεθῇ οὐδέτερος ὁ ἐν τῷ Μεσογείῳ ῥωσικὸς στόλος, νὰ παραιτηθῇ ἡ Ῥωσία τοῦ χαρακτῆρος ἐμπολέμου Δυνάμεως, καὶ νὰ σταλῶσιν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις εἰς Πόρον.

Ἐπὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ Δώδλεϋ ὑπεστήριξεν ὁ Μέττερνιχ ἐμμέσως τὴν ἰδέαν τοῦ ἀποκλεισμοῦ μεταξὺ τῶν λιμένων τοῦ Μωρέως, καὶ διέταξε νὰ ἀποφεύγωσιν αὐτοὺς τὰ αὐστριακὰ πλοῖα.

Τὸ ἦθος τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς θὰ γεννήσῃ λίαν παραδόξους σκέψεις καθ' ἣν ἡμέραν θέλει δυνηθῇ ἡ ἀμερόληπτος ἱστορία νὰ ἐξαγάγῃ τὴν ἀλήθειαν ἐκ τῶν καλυπτόντων τὴν Εὐρώπην νεφῶν πλάνης καὶ φαντασμηγορίας. (Διακ. Μέττερνιχ εἰς Λονδ. 25 Ἀπρ.) Θέλει παρατηρήσει τότε αὕτη, ὅτι ἡ Αὐστρία ἐκείνη, ἡ τοσοῦτον περιωρισμένας ἔχουσα ἰδέας καὶ τοσοῦτον ἐπίμονος εἰς σύστημα ἀποβλήτου στασιμότητος, ὑπεστήριξε τὴν δημιουργίαν Ἑλλάδος ἐλευθέρας καὶ ἀνεξαρτήτου ἐναντίον τῆς ἀποφάσεως τῶν Δυνάμεων, αἵτινες μέχρι τοῦδε παρέστησαν ἀντιφρονοῦσαι ὡς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Κατὰ παράδοξόν τινα τροπὴν τῶν καιρῶν, φαίνεται ἀποδεδειγμένον σήμερον, ὅτι πρὸς τὴν τελικὴν ἰδέαν τῆς αὐστριακῆς αὐλῆς μᾶλλον ἢ πάσης ἄλλης θέλουσιν εὐκολώτερον συμφωνήσει ὅ τε σουλτάνος καὶ ὁ κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος.

Κατόπιν τῆς ματαίας προσπαθείας τοῦ Μέτττερνιχ, ὅπως ἀναχαιτίσῃ τὸν Τσάρον, ἐπῆλθον καὶ ἄλλα πολὺ μείζονα λάθη. Τὸ βρετανικὸν ἀνακτοβούλιον δὲν δύναται μήτε νὰ προχωρήσῃ, μήτε νὰ ὀπισθοδρομήσῃ (Διακ. Μυστ. 27 Μαΐου). Ὁ Οὐέλλιγκτων ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ, ὅπως ἡ Αὐστρία, ἡ Γαλλία, εἰ δυνατὸν δὲ καὶ ἡ Πρωσία, δηλώσωσιν, ὅτι εἶνε ἐναντίαι τῆς περὶ πολεμικῶν ἀποζημιώσεων ἀπαιτήσεως τῆς Ῥωσίας (Ἔκθ. ἐκ Λονδ. 16 Μαΐου). Ὁ Μέττερνιχ συνεφώνησεν. Ἡ Ῥωσία θέλει ἴσως ἀπαιτήσει καὶ ἐνέχυρα. Δὲν πρέπει νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὸν Τσάρον νὰ χωρίσῃ τὸν ῥωσοτουρκικὸν πόλεμον ἀπὸ τῆς Συνθήκης. Παίζει οὗτος νῦν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν συμμάχων αὐτοῦ παιδιὰν λίαν κινδυνώδη διὰ τὰ γενικὰ συμφέροντα. Ἡ Πρωσία ἀκολουθεῖ τὸ αὐτὸ καὶ ἡ Αὐστρία σύστημα, μέχρις οὗ παραστῇ ζήτημα νὰ μεταβληθῶσι τὰ ὅρια τῶν διαφόρων κρατῶν· τότε ὅμως θέλει ἀκολουθήσει τὴν Ῥωσίαν (31 Μαΐου).

Ἡ Αὐστρία ἐχάρη ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ τοῦ λόρδου Ἄβερδην εἰς τὸ ὑπουργεῖ ν. Προσθετέον δὲ εἰς τοῦτο τὴν ἔξοδον τοῦ Οὔσκισσων καὶ τοῦ Δώδλεϋ, ἣν ὁ ῥῶσος πρεσβευτὴς θεωρεῖ ὡς ῥῆξιν τοῦ τελευταίου μεταξὺ τῶν αὐλῶν δεσμοῦ. «Εἶνε παρεννόησις, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐπεδοκίμασε τοὺς πρὸς πόλεμον λόγους τῆς Ῥωσίας», ἐδήλωσε νῦν ὁ Ἄβερδην. «Τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἔπρεπε νὰ λυθῇ διὰ τῆς Συνθήκης καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ πολέμου (Διακ. πρὸς τὸν Λῆβεν, 6 Ἰουν.).

Ὁ Μέττερνιχ ἐπείσθη ὑπὸ τῶν λόγων τοῦ Ἀϊτέσβουργ, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἤθελεν ἀναλάβει πάλιν τὴν προσήκουσαν αὐτῇ ἠθικὴν αὐθεντείαν· ἀλλ' ἡ ἐν Κερκύρᾳ σύνοδος ἤθελεν ἀποτύχει, ἀποκειμένης τῆς ἀποφάσεως εἰς χεῖρας τῶν ἐμπολέμων Δυνάμεων. Μετ' ὀλίγον ὅμως παρετήρησεν, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις συνεμορφοῦτο ἔτι πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου παραγγελλόμενα· εἶχε μὲν ἀγαθὰς διαθέσεις, ἐστερεῖτο ὅμως φώτων. Ὡς πρὸς τὴν ἐν τῇ Συνόδῳ παράστασιν τοῦ ῥώσου πρεσβευτοῦ, παρετήρησεν ὁ Μέττερνιχ, ὅτι ἡ πορεία αὕτη εἶνε σιωπηρά τις συναίνεσις εἰς τὸν τελικὸν ὁρισμὸν τῆς τύχης τῆς ἐπαναστάσης χώρας κατὰ τὴν προσεχῆ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσίας εἰρήνην (24 Ἰουλ.) Ἡ Ῥωσία ἐνδιαφέρεται, ὅπως τὸ ἓν ζήτημα μὴ λυθῇ πρὸ τοῦ ἑτέρου, ἀλλὰ χρησιμεύσῃ μάλιστα εἰς τοῦ ἑτέρου τὴν λύσιν. Ἀκατανόητον εἶνε, πῶς ἡ Ἀγγλία προέτεινε τέσσαρα περὶ ὁρίων σχέδια εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἵνα ἐκλέξῃ αὕτη τὸ συμφορώτερον.

Ὁ Ἀνσιλλών, εἰς ὃν ἀνετέθησαν νῦν τὰ ἐξωτερικὰ ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, γράφει: (Διακ. 22 Αὐγ. 1828. Πρωσ. Ἀρχ.)

Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ ἀνακτοβουλίου τοῦ Κεραμεικοῦ παρίσταται ὡς ὑποχώρησις πρὸς τὴν ἐπαναστατικὴν φατρίαν, καὶ ὑποχώρησις λίαν δι' αὐτὴν ἐνθαῤῥυντική.

Βλέπομεν ἐπίσης κατὰ τίνα τρόπον καὶ ὑπὲρ τίνος ἐκμεταλλεύονται αὐτήν. Δὲν πρόκειται πλέον περὶ ἐκπληρώσεως τοῦ αὐστηροῦ ῥήματος τῆς τριμεροῦς συνθήκης, ἀλλά, κατὰ τοὺς φιλελευθέρους, περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας ἤδη τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις δὲν δύναται νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν ὠθοῦσαν αὐτὴν μερίδα. Οὐχ ἧττον δὲν δύναταί τις νὰ μὴ θεωρήσῃ τὴν εἰς Πελοπόννησον ἐκστρατείαν, δι' ἧς ἡ Γαλλία παρίσταται σύμμαχος τῆς Ῥωσίας, βοηθοῦσα τὰς στρατιωτικὰς αὐτῆς ἐνεργείας, ὡς ἀναμφήριστον ἐχθροπραξίας μέτρον, ὑπερβαῖνον τὸν κύκλον τῶν ὁρισμῶν τῆς ἀπὸ 6 Ἰουλίου συνθήκης.

Ἡ ἐκστρατεία αὕτη θεωρεῖται ὑπὸ διοικητικὴν ἔποψιν ὡς λίαν δαπανηρὰ διὰ τὴν Γαλλίαν, καὶ κατὰ βάθος ἐκ μιᾶς μόνης ἐπόψεως παρίσταται συμφέρουσα. Μόνον ἐὰν θεωρήσῃ τις αὐτὴν ὡς ἀγωγὸν τοῦ ἐν Γαλ-

λία ἠλεκτρισμοῦ, καὶ ὡς μέσον διευθύνσεως τῶν ἰδεῶν τοῦ ἔθνους ἐπὶ ξένην γῆν, δύναταί τις νὰ ἐλπίσῃ τι ἐξ αὐτῆς ἀγαθόν.

Δυσεξήγητος ἐπίσης εἶνε ἡ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην πορεία τῆς Ἀγγλίας, καὶ μόνον βεβαίως ἡ ἑπομένη σκέψις ὑπηγόρευσεν ἐν τοῖς συμβουλίοις τῆς Δυνάμεως ταύτης τὴν συγκατάβασιν, ἣν αὕτη δεικνύει.

Πεπεισμένη, ὅτι ἀναγκαία καὶ κατεπείγουσα εἶνε ἡ εἰρήνευσις τῆς Ἀνατολῆς, θεωροῦσα δὲ τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἑλλάδος ὡς τὸ κύριον ζήτημα, καὶ τὰ παράπονα τῆς Ῥωσίας ὡς ἐπικουρικὰ αὐτῆς, ἐπιθυμεῖ ἡ Ἀγγλία πρὸ παντὸς νὰ λύσῃ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, ὅπως κατορθώσῃ οὕτω τὴν εἰρήνευσιν τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ Ἀνσιλλὼν θεωρεῖ ὡς στενῶς συνδεόμενα πρὸς ἄλληλα τὸ ῥωσοτουρκικὸν καὶ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Πρέπει ἀμφότερα νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν καὶ λυθῶσιν ἐν Κερκύρᾳ.

Κατὰ τὰς ἐκθέσεις τοῦ Κοῦστερ τῆς 30 Ἰουλίου, ὁ Τσάρος ἦτο λίαν ηὐχαριστημένος ἐπὶ τῇ εἰς Πελοπόννησον ἐκστρατείᾳ, ἥτις ἔμελλε νὰ γεννήσῃ νέας δυσχερείας εἰς τὴν Πύλην.

Ἐπεθύμει ὅμως νὰ τελειώσῃ ταχέως. Οἱ τοῦρκοι καταδεικνύουσι λίαν ἐσκεμμένον ἀμυντικὸν σύστημα.

Μάχονται μετὰ σπανίας γενναιότητος, μετ' ἠρεμίας καὶ πλήρους πειθαρχίας εἰς τῶν ἀνωτέρων των τὰς διαταγάς. Τὸ ἱππικόν των ἔδειξε καταπληκτικὴν δεξιότητα.

28 Αὐγούστου. Ἀναχώρησις τοῦ σουλτάνου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Συμβὰν ἀνήκουστον ἐν τῇ νέᾳ ἱστορίᾳ τῆς Τουρκίας, ὅπερ ἕνεκα τοῦ ἐκτάκτου αὐτοῦ χαρακτῆρος θέλει ἀναγκαίως ἐνθουσιάσει τὰ πνεύματα τῶν Μουσουλμάνων εἰς ὕπατον βαθμόν.

Ὁ Ἀνσιλλὼν γράφει, ὅτι εἶνε σφάλμα, τὸ νὰ συζητῶνται κεχωρισμένα τὰ δύο ζητήματα, καὶ τὸ μὲν πρῶτον (τὸ ἑλληνικὸν) νὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συνεννοήσεως τῶν τριῶν Δυνάμεων, τοῦ δὲ δευτέρου ἡ λύσις ἐκ τῆς αὐθαιρεσίας μιᾶς μόνης.

Ὁ Μέττερνιχ κατεμέμφετο τὴν εἰς Πελοπόννησον ἐκστρατείαν. «Ἡ Ῥωσία καὶ ἡ Ἀγγλία ἔχουσι πάντοτε κοινὰ συμφέροντα ἕνεκα τῆς ὁμοίας κατακτητικῆς καὶ αὐξητικῆς αὐτῶν ὀρέξεως».

Ἐχαρακτήρισε τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ὡς πρόσχημα, καλύπτον ἄλλην ἐνέργειαν, ἧς σκοπὸς ἦτο ἔκτασις ὁρίων. (Ἐκθ. ἐκ Βερολ. 28 Αὐγ. 1828).

Ὁ Οὐέλλιγκτων ἤρχιζεν ἤδη λέγων (Ἐκθ. ἐκ Λονδ. 8 Αὐγ.), ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐξέλθωσιν αἱ Δυνάμεις τοῦ ἐλαττωματικοῦ κύκλου διὰ τελεσιγράφου. Ἡ ὀχληρὰ συνθήκη ἐδέσμευε τὰς ἄλλας Δυνάμεις, καὶ ἄφινε μόνον ἐλευθερίαν εἰς τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον. Ἠδύνατό τις σχεδὸν νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐπεβλήθη αὕτη ὑπὸ τῆς Ῥωσίας.

Ὅτε ἠθέλησαν νὰ ὁρίσωσιν ἀκριβέστερον τὴν συνθήκην, ἠρνήθησαν οἱ

πρεσβευταὶ τῆς Γαλλίας καὶ Ῥωσίας· οὗτος δὲ προεφασίσθη, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐρωτηθῶσιν οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ οὗτοι εἶχον ἀποδεχθῆ τὴν μεσιτείαν.

Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις διεμαρτυρήθη κατὰ τῶν βιαίων ἐκφράσεων, ἃς ἐτόλμησεν ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος κατὰ τῆς Αὐστρίας. Τοιαῦται ἦσαν εὐνόητοι καὶ δεδικαιολογημέναι, λεγόμεναι ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Μέττερνιχ (Ἔκθ. ἐκ Λονδ. 16 Σεπτ.). Ἡ βρετανικὴ κυβέρνησις πρέπει νὰ δηλώσῃ εἰς τοὺς δύο συμμάχους (Μυστ. Διακ. εἰς Ἐστερχάζην, 17 Σεπτ.), ὅτι μόνον μέχρι ὡρισμένου τινὸς σημείου δύναται νὰ προχωρήσῃ· ὅσῳ δὲ μείζων ἡ δυσχέρεια, τοσούτῳ μᾶλλον ἐπείγουσα παρίστατο ἡ ἀνάγκη νέας συνεννοήσεως. Τοῦτο πρέπει νὰ ἀνακοινωθῇ εἰς τὰς πέντε αὐλάς. Ὁ Μέττερνιχ δὲν ἀμφιβάλλει περὶ τῶν προθέσεων, ἀλλὰ περὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ ἀγγλικοῦ ἀνακτοβουλίου. Τὰ ἐκ τῆς ἀδυναμίας δεινὰ ἀποτελοῦσι τὴν καταβρύχουσαν τὴν Εὐρώπην μεγάλην συμφοράν. Ὁ ἀρχιγραμματεὺς εἶχε συστήσει εἰς τὸν Ἀϊτέσβουρυ νὰ μηδενίσῃ τὰς κατὰ τῆς Αὐστρίας προλήψεις τοῦ Τσάρου· «καὶ ὅμως! ποία ὑπῆρξεν ἡ συνέπεια τῆς πρώτης ἐκείνων χειραψίας;—ἡ διαταγὴ πρὸς τὸν Ἄϋδεν περὶ ἀποκλεισμοῦ τῶν Δαρδανελλίων».

Ὁ Τσάρος παρεσύρθη εἰς σύστημα ἀπάτης (28 Σεπτ.), ὅπερ ἀναμιμνήσκει πιστότατα τὴν ἱστορίαν τῶν ἰδεῶν τοῦ Βοναπάρτου: «ἠναγκάζετο δῆθεν πάντοτε παρ' ἐκείνων, οἵτινες ὑπῆρξαν τὰ θύματα.» Ὁ αὐτοκράτωρ ἀναγνωρίζει ὅτι ἐβιάσθη. Εἶνε τοῦτο εἰλικρινές, ἢ ἠπατήθη παρ' ἄλλων; Ἂν ἐπλανήθη, αἱ πλάναι του ἐγεννήθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ὁ Κάννιγκ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον νὰ πιστεύσῃ, ὅτι εἶχεν εὐρέα σχέδια περὶ Ἑλλάδος. Ὅπως ἐμποδίσῃ τοῦτο, καὶ παρακωλύσῃ τὴν εἰς ἀγγλικὰς χεῖρας περιέλευσιν παντὸς τοῦ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐμπορίου, παρεσύρθη πιθανῶς ὁ Αὐτοκράτωρ, ἢ ἐξηπάτησεν αὐτὸν ὁ Ἀῆδεν, ἵνα τὸν παρασύρῃ εἰς μέγα τι κίνημα.

Μάτην ἠγωνίσθη ὁ Μέττερνιχ, ὅπως χωρίσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ ῥωσοτουρκικὸν καὶ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, συνιστῶν ὡς πρὸς τὸ πρῶτον μὲν πᾶσαν δυνατὴν ὑποχώρησιν καὶ ἐκπλήρωσιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἄκερμαν, ὡς πρὸς τὸ δεύτερον δὲ ἁπλῶς ἀνακωχήν.

Τὴν λονδίνειον σύμβασιν ἀπεκάλεσεν ὁ Ῥεΐς ἔργον ἀνθρώπινον, δυνάμενον νὰ διαλυθῇ· ὁ ἱερὸς ὅμως, εἶπε, νόμος, ὁ ἀποτελῶν τὸ θεμέλιον τῶν βασιλείων, εἶνε ἀμετάβλητος. Τὸ φιρμάνιον (17 Μαΐου) ὅπερ ἐκάλει εἰς τὰ ὅπλα πάντας τοὺς μουσουλμάνους, ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου μέχρι τοῦ ἑξηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας, οὔτε φόβον παρήγαγεν οὔτε ἐνθουσιασμόν, ὡς παρετήρει ὁ τῆς Αὐστρίας πρεσβευτής. Ἄλλως δὲ οὐδεμία ὑπῆρχε παρασκευή. Ὁ Μέττερνιχ ἔγραφε (18 Μαΐου), ὅτι μηδεμιᾶς γενομένης παρασκευῆς ἀπὸ τῶν ὁρίων μέχρις Ἀδριανουπόλεως, ἐλησμόνει ὁ Σουλτάνος, ὀχυρούμενος ὄπισθεν τοῦ ἀξιώματος «ὁ θεὸς καὶ τὸ δίκαιόν μου», ὅτι ὁ θεὸς βοηθεῖ μόνον τοὺς βοηθοῦντας ἑαυτούς. Ὅτε ὁ Ὄττενφελς

ἐξέφρασε τὴν ἔκπληξίν του ἐπὶ ταῖς ἀσημάντοις ὅλως προετοιμασίαις, παρετήρησεν ὁ Περτὲφ Ἐφένδης, ὅτι ἡ Τουρκία εἶχε πεποίθησιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸ δίκαιον τῆς Πύλης, καὶ ὅτι τρεῖς ὑπῆρχον οἱ βαθμοὶ τοῦ κινδύνου, καθ' οὓς ὤφειλεν ἡ Πύλη νὰ ἀναπτύξῃ τὰ μέσα της:

α'.) Οἱ ῥῶσοι διαβαίνουσι τὸν Δούναβιν.

β'.) Διαβαίνουσι τὸν Αἶμον.

γ'.) Κατὰ τὸν τρίτον βαθμὸν κινεῖ πάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις ὁ σουλτάνος, καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχηγίαν τῆς γενικῆς τοῦ λαοῦ ἐξεγέρσεως.

Τῇ παρακινήσει τοῦ Ὄττενφελς (6 Ἰουλίου) ἔγραψεν ὁ Ῥεῒς πρὸς τὸν Οὐέλλιγκτων.

Ὁ Μέττερνιχ παρετήρησεν (22 Ἰουλίου), ὅτι ἐπλανᾶτο τὸ Διβάνιον, ἐλπίζον βοήθειαν ἐκ διαπραγματεύσεων πρὸς τὰς δυτικὰς Δυνάμεις. Ὀφείλει, ἔγραφε, νὰ τελειώσῃ τὸ δευτερεῦον (ἑλληνικὸν) ζήτημα, καὶ νὰ παράσχῃ οὕτω ἐλευθερίαν εἰς ἀμφοτέρας τὰς Δυνάμεις.

Κατόπιν δὲ πρέπει νὰ διαλύσῃ τὰς πρὸς τὴν Ῥωσίαν διαφοράς του. Δυστυχῶς ὅμως ἡ Σύνοδος διατελεῖ ὑπὸ ῥωσικὴν διεύθυνσιν.

Τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα παρίσταται ὑπὸ δύο ἐπόψεις:

α'.) γεγονότα·

β'.) ἀρχαί.

Ὅταν δὲ τὰ γεγονότα συγκρούωνται πρὸς τὰς ἀρχάς, οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται ἢ νὰ ληφθῶσιν ἐκεῖνα μόνον ὑπ' ὄψιν.

α'. γεγονός: Ἡ Πύλη δὲν δύναται πλέον νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν, κυρίως ἕνεκα τῆς παρεμβάσεως τῶν Δυνάμεων.

β'. γεγονός: Δὲν δύναται νὰ διαῤῥήξῃ τὴν τριπλῆν συμμαχίαν, ἣν ὁ ὁ πόλεμος συνέσφιγξε στενότερον.

γ'. γεγονός: Ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπουργικὴ μεταβολὴ δὲν μετέβαλε τὴν ἀγγλικὴν πολιτικήν.

δ'. γεγονός: Τὸ παρὰ τῇ ἀγγλικῇ αὐλῇ διάβημα τοῦ μεγάλου Βεζύρου θέλει ἔχει οὕτω ὡς μόνον αὐτοῦ ἀποτέλεσμα νὰ καταδείξῃ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Πύλης πρὸς ἐπίτευξιν τελικῆς τινὸς καὶ ὁριστικῆς συνεννοήσεως.

ε'. γεγονός: Τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μὴ ὑπάρχον. Πολὺ δὲ κάλλιον ἤθελεν εἶναι νὰ κανονίσῃ αὐτὸ ἡ Πύλη ἑκοῦσα ἢ ἐκβιαζομένη. Ἂν ἡ Πύλη συναινῇ, ἢ πρέπει νὰ συμφωνήσῃ πρὸς τὴν συνθήκην καὶ νὰ ἐπιφυλαχθῇ τὴν ἐπικυριαρχίαν, ἢ νὰ παραιτηθῇ καθαρῶς τῆς Πελοποννήσου.

Εἰς τὸν αὐστριακὸν πρεσβευτὴν παρέστησεν ὁ Μέττερνιχ (4 Αὐγ.) ὡς ἑξῆς τὴν θέσιν τῶν Δυνάμεων: Ἡ μὲν Ἀγγλία ἠνείχετο τὰ γινόμενα, ἡ δὲ Γαλλία ἐπεθύμει ἐκ παντὸς τρόπου νὰ καταστῇ ἐνεργός, καὶ ἡ Ῥωσία ἤθελε νὰ λύσῃ τὴν ῥωσοτουρκικὴν περιπλοκήν, θεωροῦσα ὡς δευτερεῦον τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Διὰ τῆς εἰς Πελοπόννησον γαλλικῆς ἐκστρατείας ἀπώλεσε τὴν

χώραν ταύτην ἡ Πύλη. Ὀφείλει δὲ αὕτη νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας ὅρους ὑπάρξεως συμφώνως πρὸς τὴν συνθήκην, καὶ νὰ ἐρωτήσῃ πάραυτα τὸν Τσάρον, διατί πολεμεῖ κατ' αὐτῆς. Ὁ Πρίγκηψ τῆς Ἕσσης εἶνε ἕτοιμος νὰ μεσιτεύσῃ ἐπὶ τούτῳ.

Τὸ Διβάνιον, παραγόμενον ἐκ τῶν νέων ἐπιτυχιῶν του, ἀπέκρουσε τοῦ τε Ὄττενφελς καὶ τοῦ γάλλου πρεσβευτοῦ τὰς προτάσεις.

Οὕτω δὲ πάντα ἐν τῷ ἑλληνικῷ ζητήματι ἤρτηντο ἐκ τῶν γεγονότων.

Ὁ Ῥεΐς ἠρνήθη (10 Ὀκτ. Ἔκθ. ἐκ Κωνστ.) πρὸς τὰς ἐπαναληφθείσας παραστάσεις τοῦ Μέττερνιχ νὰ προβῇ τὸν Σεπτέμβριον εἰς τὸ πρῶτον βῆμα. Τὸ Διβάνιον δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν εἰρήνην, διότι θέλει νὰ θεμελιώσῃ τὰς μελλούσας αὐτοῦ σχέσεις πρὸς τὴν Ῥωσίαν ἐπὶ στερεᾶς βάσεως, στερούσης αὐτὴν νεωτέρων προφάσεων πρὸς ῥῆξιν.

Ἡ Πύλη ἐπιθυμεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν συνθήκην τοῦ Ἄκερμαν, ἀλλὰ καὶ ἡ Ῥωσία πρέπει νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐκεῖ δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν, νὰ παραιτηθῇ τουτέστι τῆς εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ἀναμίξεως.

Ὁ πρίγκηψ τῆς Ἕσσης ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ὁ πόλεμος οὐδόλως ἦτο δημοτικός, ὁ δὲ Τσάρος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν εἶχον ἀποκάμει (Ἔκθ. 12 Αὐγ. ἐξ Ὀδησσοῦ). Τὸ ἐλάχιστον συνδιαλλακτικὸν διάβημα τῆς Πύλης ἤθελε γείνει δεκτὸν παρ' αὐτοῦ.

Ὅτε ὁ Ἀϊτέσβουρυ προέβη εἰς παραστάσεις ἐπὶ τῷ ἀποκλεισμῷ τῶν τῶν Δαρδανελλίων, παρετήρησεν αὐτῷ ὁ Νέσελρωδ, ὅτι ὁ καιρὸς τῶν ἡμιτελῶν μέτρων παρῆλθε, καὶ ὅτι καλῶς ἤθελε πράξει μιμούμενος τὸ εὐγενὲς παράδειγμα τῆς Γαλλίας.

Ὁ Μέττερνιχ συνώψισε τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων ὡς ἑξῆς:

Ἡ τριπλῆ συμμαχία ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς ἐμπολέμου Δυνάμεως, ἥτις οὐχ ἧττον ἐνεργεῖ ὡς μεσίτρια· ἐξ ἄλλης, ἥτις ἐνεργεῖ ἐχθρικῶς συνάμα καὶ φιλικῶς, καὶ ἐκ τρίτης, φιλικῆς μὲν πρὸς τὴν Πύλην, συμμάχου δὲ τοῦ κεκηρυγμένου αὐτῆς ἐχθροῦ, καὶ συνενόχου τοῦ φιλικοῦ της πολεμίου. Οὐδέποτε ἡ Εὐρώπη εἶδεν ὁμοίαν περιπλοκήν, ἀποκρουομένην ὑπὸ τῆς ὑγιοῦς ἀνθρωπίνης διανοίας.

Ὁ Οὐέλλιγκτων διεβεβαίωσεν (22 Ὀκτ.), ὅτι δὲν ἤθελε πλέον παρασυρθῇ, καί ὅτι ἤθελεν ἀντιστῇ εἰς πᾶσαν ῥωσικὴν κατάκτησιν. Συνεπείᾳ συμφωνίας μετὰ τῶν γερμανικῶν Δυνάμεων, ἤθελε νὰ δηλώσῃ συνάμα εἴς τε τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ῥωσίαν: «Μὴ περαιτέρω».

Ὁ Μέττερνιχ ὅμως ἐθεώρησε τὴν δήλωσιν ταύτην ὡς λίαν ἀόριστον (8 Νοεμβρ.) Ἀπήτησε δὲ νὰ λυθῇ πρότερον τὸ περὶ ὁρίων καὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ζήτημα.

Μάτην, ἔγραψε, ζητεῖ ἔτι Ἑλλάδα· δὲν ἐναντιοῦται ὅμως, ὅπως τὸ παράδοξον αὐτὸ πολιτικὸν σῶμα ἀποκτήσῃ εἶδός τι πολιτικῆς ὑπάρξεως, ζήσῃ, καὶ βελτιώσῃ τὴν τύχην του. Τὸ βιενναῖον ἀνακτοβούλιον εἰργάσθη

πάντοτε, μόνον ὅπως μὴ διακινδυνεύσῃ ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου σύμπαντος, ὑπὸ τὴν πρόφασιν δημιουργίας νέας καταστάσεως πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι, καὶ περιέλθῃ εἰς τὸν κολοφῶνά της ἡ φιλοδοξία αὐλῆς τινος, κρυπτομένη ὑπὸ ψευδῆ φιλανθρωπίαν.

Ὁ Κύριος Ῥουμινύ, (Ἔκθ. ἐκ Πετρ. 7 Σεπτ. 1828) ὡμολόγησεν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν πρεσβευτήν, ὅτι ἡ εἰς Πελοπόννησον ἐκστρατεία ἐπεχειρήθη κυρίως ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι ἤθελε συμφωνήσει πρὸς τὰς ἐπιτυχίας τοῦ ῥωσικοῦ στρατοῦ. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἤλπισε νὰ ἐξασκήσῃ πίεσίν τινα ἐπὶ τοῦ Διβανίου διὰ τῶν κοινῶν νικῶν τῶν ῥωσικῶν καὶ γαλλικῶν ὅπλων.

Ὁ Μέττερνιχ ἐμήνυσε (3 Δεκεμβρ.) συνεπείᾳ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 16 Νοεμβρίου εἰς τὸν αὐστριακὸν πρεσβευτήν, ὅτι τὰ ἀνακτοβούλια τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας προσεπάθουν νὰ ἀπαλλαγῶσι τοῦ βάρους τῆς θέσεώς των, καὶ ἐπεθύμουν συμβιβασμόν τινα, πρὸς ἀποφυγὴν ἐπαναλήψεως τῶν ἐχθροπραξιῶν.

Ἡ Πύλη ἔπρεπε νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ νὰ ὑποχρεωθῇ νὰ μὴ διαταράξῃ τὴν εἰρήνην τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν νήσων.

Οὕτως ἤθελε διαλύσει τὴν τριπλῆν συμμαχίαν, καὶ διατηρήσει μόνον τοὺς συμφέροντας ὅρους, καθ' οὓς «ὁ Τσάρος δὲν ἠδύνατο νὰ προβῇ εἰς κατακτήσεις».

Ἡ Ἀγγλία, ἔγραφεν εἰς Βερολῖνον τὴν 14 Δεκεμβρίου, δὲν ἠδυνήθη νὰ παρακολουθήσῃ μακρότερον τὰς τροχιὰς τῆς συνθήκης, αἵτινες οὔτε ὡρισμέναι ἦσαν οὔτε νὰ ὁρισθῶσιν ἦτο δυνατόν. Ἡ Γαλλία ἀπεσύρετο νῦν εἴπερ ποτε, ἀποτυχούσης τῆς Ῥωσίας. Ἡ δὲ κατὰ τὸ 1826 γεννηθεῖσα σύγχυσις διελύετο ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς τῆς συνόδου.

Ἡ Πύλη ἐν τούτοις ἠρνήθη πεισμόνως νὰ παραδεχθῇ συμβιβασμόν τινα ἐν τῷ ἑλληνικῷ ζητήματι, ἀπαιτοῦντα τὴν εἰδεχθῆ παρέμβασιν τῶν ῥώσων, ὧν ἔργον, ἔλεγεν, ἦτο ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις.

Ὁ Μέττερνιχ (22 Νοεμβρ. εἰς Βερολ.) ἐθεώρησε τὴν ἐκστρατείαν ὡς ἀποτυχοῦσαν, καί τοι πεσούσης τῆς Βάρνης, ἧς ἡ ἅλωσις εἶχεν ἠθικήν τινα σημασίαν.

Τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον ὡμολόγει εἰς Βερολῖνον (13 Νοεμβρίου),

Ὅτι ὁ ῥωσικὸς στρατὸς ἀπήντησεν ἀπροσδόκητα κωλύματα, καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα δὲν παρήγαγεν ἡ ἐκστρατεία τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα. Ὅτι ὁ Τσάρος ἐπεθύμει τὴν ἀποκατάστασιν τῆς μετὰ τῆς Πύλης εἰρήνης, ὅπως ἀποκτήσῃ τὰ μέσα πρὸς ἐξασφάλισιν ἐντελοῦς ἐπιτυχίας ἐν τῷ μέλλοντι. Ὅτι ἔβλεπεν ἀσμένως διατιθέμενον τὸν χειμῶνα πρὸς τὸν σωτήριον αὐτὸν σκοπόν, ὅτι ὅμως δὲν ἠδύνατο νὰ προβῇ εἰς τὸ πρῶτον βῆμα. Ἀλλ' ὅτι μεγάλως ἤθελεν εὐχαριστηθῆ, ἂν ἐπείθετο παρὰ τῶν Δυνάμεων ἡ Πύλη νὰ προβῇ αὐτὴ εἰς τοῦτο.

Ὁ Αὐτοκράτωρ, ἔγραφεν ὁ Μέττερνιχ (2 Δεκεμβρ.) πρὸς τὸν Ἐστερχάζην μετὰ τὴν ματαιωθεῖσαν πολιορκίαν τῆς Σιλιστρίας, ἀπώλεσε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν κληρονομίαν, δόξαν καὶ κλέος. Ἄμετροι θὰ ἦσαν τῆς ἥττης αὐτοῦ αἱ συνέπειαι· ἐνῷ ὡς νικητὴς δὲν ἤθελε δυνηθῇ νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην σύμφωνον πρὸς τὰς προτέρας αὐτοῦ ὑποχρεώσεις. Διελύθη τὸ περιβάλλον αὐτὸν γόητρον.

Ἡ ἰδέα τῆς Πύλης περὶ συνομολογήσεως εἰρήνης τῇ μεσιτείᾳ τῶν Δυνάμεων ἦν σημεῖον ὑγιοῦς πολιτικῆς συμφώνου πρὸς τὸν πολιτισμόν.

Ἐν Πετρουπόλει ἐπεκράτει μέγιστος ἐρεθισμὸς κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἐστενοχώρει τὴν Ῥωσίαν, τὴν πάντοτε θέλουσαν καὶ πάντοτε ἀνήσυχον (18 Δεκεμ.)

Ὁ Ἐστερχάζης ἐμήνυσεν, ὅτι τὸ περὶ ὁρίων ζήτημα ἦν ἀπατηλόν τι τέχνασμα τῶν δυτικῶν Δυνάμεων πρὸς τὴν Ῥωσίαν. Ἡ Ἀγγλία ἐπεθύμει διὰ τῆς προσωρινότητος νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν ἐκ τῆς ἐγγυήσεως ἀτόπων(;) (1).

Ἡ Ἀγγλία (17|29 Δεκεμβρ.) ἤθελε νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Πύλης, καὶ παρεκάλει τὸν πρίγκηπα νὰ φωτίσῃ τὸ Διβάνιον.

Εἰς Παρισίους ἔγραφεν ὁ Μέττερνιχ (12 Νοεμβρ. 2 Δεκεμβρ.), ὅτι ἡ ἐκστρατεία ἀπέτυχεν ἐκ τοῦ σπουδαιοτάτου λάθους, ὅπερ ἠδύνατο νὰ πράξῃ Δύναμίς τις, δηλ. νὰ περιφρονήσῃ παρὰ πολὺ τὸν ἐχθρόν· ἐπίσης δὲ ἕνεκα τῆς παραλυσίας τοῦ στρατοῦ.

Ἀμφότερα προέρχονται ἐκ τῆς ματαιότητος τῶν ἡμιπολιτίστων.

Ὁ Ἀππόνυ παρετήρει (12 Δεκεμβρ.), ὅτι ὑπῆρξεν ἀπάτη ὡς πρὸς τὸν προσωπικὸν χαρακτῆρα τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου.

Οὗτος κατεδείχθη ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ στερούμενος στρατιωτικῆς ἐνεργητικότητος καὶ τόλμης, ὡς στρατηγός τις παρατάξεως, νομίσας ὅτι ἐξήρχετο εἰς στρατιωτικὸν περίπατον.

Ἡ γαλλικὴ αὐλὴ προσπαθεῖ (16 Δεκεμβρίου), ὅπως ἐκ παντὸς τρόπου ἀπαλλαγῇ διὰ τοῦ Jaubert ἐκ τῆς ἀμηχανίας.

Ἐπιστρέψας εἰς Πετρούπολιν (Ἔκθ. ἐκ Πετρ. 28 Ὀκτωβρ.) ἐφάνη ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος σοβαρός, συννεφὲς ἔχων ἐκ μεριμνῶν τὸ μέτωπον.

Ὑπῆρξεν ἐπαισθητὴ ἡ ἐλάττωσις τῆς ἠθικῆς ἐπιῤῥοῆς, ἣν ἤσκει ἐν Εὐρώπῃ ἡ Ῥωσία.

Ὁ πρίγκηψ τῆς Ἔσσης ἐκτίθησιν, ὅτι αἱ πρὸς τὴν Βιέννην διαθέσεις τοῦ Τσάρου συμμεταβάλλονται μετὰ τῶν καιρῶν.

(1) Ὡς μικρὸν ἀπόγευμα τῆς παντελοῦς ἀσαφείας τῶν κεκολοβωμένων τούτων καὶ παραμεμορφωμένων διὰ τῆς ἐπιτομῆς ἀποσπασμάτων διπλωματικῶν ἐγγράφων, παρατίθημι ἐν πρωτοτύπῳ τὴν φράσιν ταύτην τοῦ κειμένου: England wolle sich durch das Provisorium aus den Inconvenients einer Garantie herauswickeln.

Σημ. τ. Μετ.

1829.

Ὁ Μέττερνιχ ἐπεφόρτισε τὸν πρίγκηπα τῆς Ἔσσης (16 Ἰανουαρ. 1829) νὰ ἀποκρούσῃ τὰ ψεύδη, ὅτι ὑπάρχει δῆθεν διάστασίς τις μεταξὺ τοῦ Αὐτοκράτορος Φραγκίσκου καὶ τοῦ ἀνακτοβουλίου του.

Ὁ Φικελμὼν ἔλαβε τὴν 17 Ἰανουαρίου ὁδηγίας, ἀποσταλεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἔκτακτος πληρεξούσιος. Τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρουπόλεως μόνον δὲν μετεβλήθη ἐξ ἀρχῆς τῆς τριπλῆς συμμαχίας. Ἤπιος καὶ εὔκολος ὡς πρὸς τοὺς ἐξωτερικούς τύπους, πρᾷος καὶ θωπευτικὸς κατὰ τὰς ἐκφράσεις του, δραστηρίως δ' ἐπιδιώκων τοὺς μεμονωμένους αὐτοῦ σκοπούς, εἶχεν ἐπιδεξίως ὠφεληθῇ ὁ Τσάρος ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων ὅσα παρεῖχον αὐτῷ αἱ συνθῆκαι τοῦ Ἀπριλίου καὶ τοῦ Ἰουλίου, καὶ ἔδεσε τοὺς συμμάχους εἰς τὸ ἅρμα του.

Μόνος αὐτὸς ἐγνώριζε τί ἐζήτει διὰ τῆς συμμαχίας. Τὰ ἐν Ναβαρίνῳ γενόμενα καὶ ἡ εἰς Πελοπόννησον ἐκστρατεία ἠδύναντο νὰ φανῶσιν ὡς πολυτέλεια, ἐτράπησαν ὅμως εἰς ὄφελος τοῦ ἐνεργοῦ μέρους τῆς συμμαχίας. Ἡ Ῥωσία οὐ μόνον ὑπῆρξε τυχηρά, ἀλλὰ καὶ κατενόησε νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς τύχης της.

Ὅτε ἡ Ῥωσία προέτεινε (23 Ἰανουαρ. εἰς Πετρούπ.) νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ ἐπίτευξις τοῦ σκοποῦ διὰ συμμαχίας πέντε ἢ δύο μόνον, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Αὐστρίας, ἀπήντησεν ἀρνητικῶς ὁ Μέττερνιχ, καὶ συνεπέρανεν ἐκ τῆς προτάσεως ἐκείνης μεγίστην ἀμηχανίαν τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου.

Ὁ Φικελμὼν εὗρε τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον δυσπίστως διακείμενον πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ἐπιθυμοῦν νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἀηδιάσαν δὲ τοὺς δύο του συμμάχους καὶ τὸν πόλεμον. (Ἔκθ. ἐκ Πετρ. 24 Φεβρ.)

Ὁ Οὐέλλιγκτων ἐδεινολογεῖτο, ὅτι ἀπεσπάσθη παρ' αὐτοῦ τὸ πρωτόκολλον τοῦ Ἀπριλίου, ὅτι ὁ Κόδριγκτων προὐκάλεσε τὸ Ναβαρῖνον, καὶ ὅτι ὁ Κάνιγκ ἐβίασε τὸν Ῥιβωπιὲρ νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Φικελμὼν κατώρθωσε (Ἔκθ. τοῦ πρίγ. τῆς Ἔσσης, 25 Φεβρ.) νὰ μετριάσῃ σπουδαίως τὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας ἐρεθισμόν.

Ὁ λόγος τοῦ Μέττερνιχ (30 Ἀπριλ.), ὅτι οὐδὲν ἦν ὥριμον ἐν Πετρουπόλει, ἐπεκυρώθη ὑπὸ τοῦ Φικελμών. Ὁ Τσάρος καὶ ὁ Νέσελρωδ ἀνεγνώρισαν, ὅτι ἐπλανήθησαν, ὑπολαβόντες ὅτι ἡ Αὐστρία ἐσκόπει παρέμβασιν, καὶ ἐξέφρασαν τὴν λύπην αὐτῶν, ὅτι ἐτήρησεν αὕτη τοσοῦτον πείσμονα σιωπὴν ἀπέναντί των.

Ὁ Νέσελρωδ ἰσχυρίζεται πάντοτε, ὅτι εἶνε ἀδύνατος ἡ συνεννόησις μεταξὺ τῶν αὐτοκρατορικῶν αὐλῶν, ἐνόσῳ ὑφίσταται ἡ ἐν Ἀνατολῇ περιπλοκή. Ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπηρεάσῃ εὐκολώτερον τοὺς δύο συμμάχους, καὶ φο-

δεῖται τὴν ἐφ' ἑαυτοῦ ἐπιῤῥοὴν τοῦ Μέττερνιχ. Ἐν τέλει δὲ ὁ Φικελμὼν παραδέχεται τὸ αὐτό.

Ὁ Μέττερνιχ ἔλαβεν ἐκ Βερολίνου, Λονδίνου καὶ Παρισίων διάψευσιν, σχετικῶς πρὸς τὸ σχέδιον συνασπισμοῦ τινὸς χάριν ἐπεμβάσεως εἰς τὴν ῥωσοτουρκικὴν ἔριδα.

Τὴν ἐν Πετρουπόλει κατὰ τῆς Αὐστρίας δυσθυμίαν ἐθεώρησεν ὁ Μέττερνιχ ὡς τέχνασμα πρὸς ἐκφόβισιν τῶν ἄλλων αὐλῶν. Οὐδεμίαν, εἶπεν, εἶχεν αὕτη πραγματικὸν στήριγμα.

Παρετήρει ὅμως ὁ Μέττερνιχ (5 Ἰανουαρ. εἰς Λονδ.), ὅτι ἔπρεπεν ἐν πάσει περιπτώσει νὰ λήξῃ ὁ πόλεμος ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον, ὅτι ἡ κατὰ τὴν ἀνατολὴν περιπλοκὴ ὑπῆρξεν ἁπλοῦν προοίμιον τῶν κατακτητικῶν ὀρέξεων τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους, ὅπερ ἐπεθύμει ἐκ παντὸς τρόπου νὰ παίξῃ πολιτικὸν πρόσωπον, καὶ ἤθελε βεβαίως γίνει φιλότουρκον ὡς ἐγένετο φιλελληνικόν, ἂν εἶχε πνεύσει μουσουλμανικὸς ἄνεμος ἐν Γαλλίᾳ.

Ἐν ταῖς μυστικαῖς ὁδηγίαις πρὸς τὸν Ὄττενφελς (4 Φεβρ. 1829) λέγεται, ὅτι αἴσθημά τι καμάτου κατέλαβε τὰς δυτικὰς Δυνάμεις· ὅτι καὶ ὁ Τσάρος αὐτὸς ἐπεθύμει πέρας τί. Ἀλλ' ὅτι ἦτο δυσχερὴς ἡ διόρθωσις τῶν ἰδίων σφαλμάτων, τῆς συγχύσεως ἣν ἐπήνεγκεν εἰς τὰ στρατιωτικὰ ἔργα ἡ παρουσία ἀπείρου μονάρχου, καὶ τῶν παρ' ἄλλων προξενηθέντων κακῶν.

Ὅτε ἡ Δανία διεβίβασε τὴν πρότασιν, ὅπως αἱ ῥωσικαὶ προτάσεις συζητηθῶσιν ἐν Ἄκερμαν, καὶ συνομολογηθῇ ἀνακωχή, ἂν ἐπήρχετο μέχρι τῆς 3 Φεβρουαρίου ἀποτέλεσμά τι ἐκ τῆς Συνόδου, ἀπήντησεν ἡ Πύλη, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ παραδεχθῇ τὰς προτάσεις, πρὶν ἢ ἐλάμβανεν ἐγγυήσεις, ὅτι ἡ εἰρήνη ἔμελλε νὰ ἦνε διαρκής.

Τὴν 7 Φεβρουαρίου (Ἐκθ ἐκ Κωνστ. τῆς 22 Φεβρ.) προέτεινεν ὁ Ῥεῒς εἰς τὸν αὐστριακὸν πρεσβευτὴν συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν μεταξὺ Πύλης καὶ Αὐστρίας, προσφερόμενος νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Αὐστρίαν τὰς παρὰ τὰ σύνορα τῆς Μολδαυίας καὶ Βλαχίας χώρας, ὅπως ἐγείρῃ ἐκεῖ φραγμόν τινα κατὰ τῆς ῥωσικῆς φιλοδοξίας.

Ἐκ τούτου συνεπέρανεν ὁ Ὄττενφελς, ὅτι ἡ Πύλη κατεῖδε μὲν τὸ ἀνεπαρκὲς τῶν μέσων της, ἀπόφασιν δὲ εἶχε νὰ μὴ ἐνδώσῃ ἀπέναντι τῆς Ῥωσίας.

Ἡ ἀποθάῤῥυνσις τῶν τούρκων ηὔξησεν.

Ὁ Μέττερνιχ ἀπεκάλεσε (19 Μαρτίου) τὴν τουρκικὴν πρότασιν μέσον βολιδοσκοπίας· κατεδικάσθη ὅμως, εἶπεν, αὕτη ἐκ τῶν προτέρων, καὶ ἐπειδὴ δὲν συνέφερεν εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἔπρεπεν εὐσχήμως νὰ ἀποκρουσθῇ. Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν θέλει αὔξησιν χώρας, ἀλλὰ εἰρήνην Ταύτην ὀφείλει νὰ συνομολογήσῃ ἡ Πύλη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ῥωσικῆς προστασίας ἐν ταῖς ἡγεμονίαις, τῆς κατοχῆς τῆς Ἀνάπας καὶ Πότης, καὶ τοῦ διπλωματικοῦ ὁρισμοῦ τῆς ἐκ τῶν ῥωσικῶν λιμένων ἐξαγωγῆς.

Ἡ Ἀγγλία εἶδεν, ὅτι ἦτο ἠναγκασμένη, ἕνεκα τῆς ἐλαφρόνου μεταβολῆς τῶν διαθέσεων τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, νὰ ἐνδώσῃ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς τοπικῆς ἐκτάσεως.

Ὁ Μέττερνιχ συνεβούλευσε (17 Ἀπριλ.) συνεπείᾳ τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Λονδίνου, ὅτι ὁ Σουλτάνος ἔπρεπε νὰ παραιτηθῇ κατηγορικῶς καὶ ῥητῶς ἐκείνου ὅπερ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ σωθῇ· νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς προτέρας τῶν πραγμάτων τάξεως κατὰ τὰς Κυκλάδας καὶ τὴν Πελοπόννησον, νὰ ἀπαιτήσῃ ὅμως ὅπως ἀνήκωσιν αὗται εἰς τὸ κράτος του, τελῶσιν ἐτήσιον φόρον, καὶ δώσωσιν ἀποζημίωσιν, λαμβάνουσαι ἀντὶ τούτου τοπικὴν διοικητικὴν ἐλευθερίαν. Νὰ δηλώσῃ δέ, ὅτι ἀντὶ τούτων προσεδόκα, ὅπως αἱ Δυνάμεις ἀναγκάσωσι τοὺς ἕλληνας νὰ ἀποσυρθῶσιν ἐκεῖθεν τοῦ Ἰσθμοῦ.

Τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον ἐπιθυμεῖ νὰ λύσῃ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, ἀφοῦ πρῶτον συνομολογήσῃ τὴν εἰρήνην· τὸ ἀγγλικὸν ἐπιθυμεῖ νὰ γείνῃ τοῦτο πρότερον, τὸ δὲ γαλλικὸν εἶνε ἀσθενές, καὶ κλίνει πάντοτε πρὸς τὸ κακόν.

Οὐδεμία τῶν Δυνάμεων δύναται νὰ ἀποδώσῃ μεγάλην σημασίαν εἰς τὸ γενόμενον διάβημα· ἡ Ῥωσία μετὰ λύπης βεβαίως βλέπει τὴν ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων τῶν συμμάχων αὐτῆς μετὰ τῆς Πύλης· ἡ Ἀγγλία ἐπείσθη νὰ προβῇ εἰς δυσαρέστους παραχωρήσεις, μόνη δὲ ἡ Γαλλία εὑρέθη εἰς θολὰ ὕδατα, ἅτινα εἰσὶ τὸ στοιχεῖόν της.

Τὸ Διβάνιον ῥίπτεται εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Ἀγγλίας· καὶ εἶνε μὲν τοῦτο βάρος διὰ τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλὰ δὲν δύναται αὕτη νὰ τὸ ἀποβάλῃ.

Τὸ ἀγγλικὸν ἀνακτοβούλιον ὑπέστη τὴν θυσίαν (Διακ. ἰδιαιτ. 30 Ἀπρ.) νὰ ὑπογράψῃ, ὅπως μείνῃ σύμφωνον μετὰ τοῦ γαλλικοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο ἦτο καθαρὰ ἀπώλεια, κατὰ τὸν Μέττερνιχ.

Ἡ Ῥωσία, ἡττηθεῖσα, προσπαθεῖ νὰ παρακωλύσῃ πᾶσαν πρόωρον ἐπιτυχίαν τῆς συμμαχίας. Τὸ πρωτόκολλον ἀναβάλλει τὴν κυρίαν ἀπόφασιν ἐπὶ τῆς παραδοχῆς ἢ μὴ παραδοχῆς τῆς Πύλης, μέχρις οὗ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκστρατείας καταστήσῃ τὴν Ῥωσίαν μόνον κριτήν.

Ἡ τριπλῆ συμμαχία, γράφει ὁ Μέττερνιχ εἰς Βερολῖνον (9 Μαΐου), δύναται νὰ ζήσῃ ἓν ἔτι ἔτος ἐκ τοῦ πρωτοκόλλου, δὲν ἔχει ὅμως δυνάμεις ἵνα πράξῃ τι ἀγαθόν. Οὐδὲν ἄλλο εἶνε, ἢ συνύφασμα δόλων ἐναντίον δόλων.

Οἱ πέρσαι ἐφόνευσαν τὸν ῥῶσον πρεσβευτὴν ἐν Τεχεράνῃ (14 Μαΐου). Παραστήσαντος δὲ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐστριακοῦ πρεσβευτοῦ εἰς τὴν Πύλην, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ συνάψῃ συμμαχίαν μετ᾽ αὐτῶν, παρετήρησεν ἡ Πύλη, ὅτι οἱ πέρσαι ἦσαν ψεῦσται, ἀλλ᾽ οἱ ῥῶσοι ἦσαν ἔτι χείρονες, καὶ παρέσχεν ἐκείνοις πολεμεφόδια.

Ὁ Σουλτάνος, πλήρης πολεμικοῦ μένους, ἤθελε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος· ἀλλ᾽ ὁ Χοσρὲφ διεσκέδασεν αὐτὸν διὰ στρατιωτικῶν λεπτολογιῶν, καὶ τὸ γενικὸν στρατοπεδαρχεῖον μετηνέχθη εἰς Θεραπειά. Ὁ Ῥεῒς ἐδικαιολόγησε

τὴν ἀπραξίαν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, λέγων, ὅτι ἡ Τουρκία ἠμύνετο μόνον κατὰ προσβολῆς τῶν ῥώσων, καὶ ἄφινεν εἰς τὸν Παντοδύναμον νὰ ἐκδικήσῃ αὐτὴν καὶ νὰ καταστρέψῃ τοὺς ἐχθρούς της.

Ὁ Πασᾶς τῆς Αἰγύπτου ἀνεκάλεσε τὸν στόλον, ὅπως ἔχῃ αὐτὸν πρόχειρον ἐν ὥρᾳ κρισίμῳ· οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχον πάντοτε πεποίθησιν εἰς τὴν πίστιν αὐτοῦ.

Τὸ μόνον ὅπερ ἀπέσπασαν παρὰ τοῦ Ῥεὶς οἱ ἐπιστρέψαντες πρέσβεις ἦν ὑπόσχεσις ἀμνηστείας ὑπὲρ τῶν πελοποννησίων.

Ὁ Περτὲφ διεβεβαίου, ὅτι ἡ Πύλη ἤθελε μείνει ἀκλόνητος, καὶ ἂν ἔτι ὁ ἐχθρὸς παρίστατο ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ θρησκευτικὸς νόμος ἀπηγόρευε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ῥαγιάδων.

Διὰ τοῦτο οἱ πρέσβεις προέτειναν εἰς τὴν σύνοδον ἀπόλυτον ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Κυβερνήτης ἐθεώρησε τὸ πρωτόκολλον τῆς 16 Νοεμβρίου ὡς περιέχον ἐν μέρει μόνον ἐγγύησίν τινα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἤλπισεν ἐπὶ τὰς νίκας τῶν ῥώσων.

Ὁ Μέττερνιχ (13 Ἰουν. εἰς Λονδ.) ἐσκέφθη, ὅτι τὴν ἰ σ χ υ ρ ο τ ά τ η ν μερίδα ἐν τῇ περιπλοκῇ ταύτῃ εἶχεν ὁ Κυβερνήτης, διαμαρτυρόμενος κατὰ παντὸς ὅπερ δὲν συνέφερεν αὐτῷ.

Καί τοι εἶνε ἐφήμερος ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι, ἡ τῆς χώρας κατάστασις οὐχ ἧττον εἶνε καλλιτέρα τῆς Τουρκίας, διὰ τῆς δυνάμεως τῆς κοινῆς γνώμης, ἥτις παρέσυρε πάντοτε τὰ ἀνακτοβούλια ὑπὲρ τῶν ἑλλήνων. Ὁ Καποδίστριας τόσον καλῶς αἰσθάνεται τὴν δύναμιν τῆς θέσεώς του, ὥστε ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ εἰς τὸν ναύαρχον Μιαούλην νὰ παρεμποδίσῃ τὸ ἀγγλικὸν ναυτικόν (1), βίᾳ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Πρεβέζης, νὰ ἀφήσῃ νὰ πυροβολήσωσι κατ' αὐτοῦ καὶ νὰ τὸν συλλάβωσιν αἰχμάλωτον, διότι σύμπασα ἡ δύναμις τῆς Μεγάλης Βρετανίας δὲν ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ αὐτὸν ὡς τοιοῦτον!

Ἀπεφασίσθη (Ἔκθ. ἐκ Παρισ. 4 Ἰουν.) νὰ ἀναστείλῃ ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις τὴν πληρωμὴν τῶν χορηγημάτων, μέχρις οὗ σεβασθῇ ὁ Καποδίστριας τὴν ἀνακωχήν· ἀλλ' ὁ Μαιζόν, ἀπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου, κατώρθωσε νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ πληρωμή.

Ὁ Μέττερνιχ (εἰς Πετρ. Α'. Αὐγ.) οὐδεμίαν ἄλλην ἀπέδωκεν ἀξίαν εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ Μούφφλιγγ, εἰμὴ ὅτι ἐδεβαιοῦτο δι' αὐτῆς, ὅτι ὁ Τσάρος εἶχεν ἐκφράσει ἐν Βερολίνῳ ἐκφανῆ διάθεσιν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης.

(1) Die englische Marine aufhalten, φέρει ἐνταῦθα τὸ κείμενον, ἐνῷ τὸ παρατιθέμενον ἐν τῷ σώματι τῆς ἱστορίας ἔχει : der englischen Marine auffallen. Ἀγνοῶ ποῖον τῶν δύο εἶνε τὸ γνήσιον· σημειῶ δὲ καὶ τὴν παραμόρφωσιν ταύτην, ἵνα μὴ ξενίσῃ τινὰ τῶν λεπτολογούντων ἡ διαφορὰ τῆς μεταφράσεως τῶν δύο χωρίων. Σημ. τ. Μετ.

Συνεβούλευσεν εἰς τὸ Διβάνιον νὰ ἀκούσῃ τὸν Μούφλιγγ καὶ νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν εἰρηνικῶν διαθέσεων τοῦ αὐτοκράτορος.

Παρετήρησεν (31 Αὐγ.), ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις θέλει τὸ πολὺ δυσαρεστηθῇ· παρήγγειλε δὲ τὸν Ἐστερχάζην νὰ ἐρωτήσῃ, τί εἶχεν ἀπόφασιν νὰ πράξῃ καὶ τί νὰ μὴ πράξῃ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις. Ὁ Οὐέλλιγκτων ἦν πλήρης θαυμασμοῦ πρὸς τὸ ἐμπρέπον ἦθος τοῦ Μέττερνιχ.

Ὁ Οὐέλλιγκτων ὡμολόγει νῦν, ἐμήνυσεν ὁ Ἐστερχάζης (20 Σεπτ.), ὅτι τὸ πρωτόκολλον τῆς 22 Μαρτίου προέβη πλέον τοῦ δέοντος. Αἱ Δυνάμεις ἤθελον ἐξέλθει τῶν δυσχερειῶν, ἂν ἔμενον ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 16 Νοεμβρίου. Προέβλεπεν ἤδη τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὴν Τουρκίαν καθισταμένην λείαν τῶν Δυνάμεων.

Ὁ Μέττερνιχ ἠρώτησε (21 Σεπτ.), ἂν τὸ ἀγγλικὸν ἀνακτοβούλιον ἐσκόπει νὰ πολιτευθῇ ἀ γ γ λ ι κ ῶ ς ἢ φιλελευθέρως. Ἡ πολιτικὴ φιλελευθερία ἡ κατὰ τῶν τούρκων ἐξοπλισθεῖσα, συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὸ σημερινὸν ναυάγιον. Διεπράχθη μέγα σφάλμα διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν χωρῶν ἐκ τῆς γενικῆς ἐγγύης τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἡ Αὐστρία δὲν θέλει αὔξησιν, ἀλλ' ἐπιθυμεῖ ὅπως μὴ ὠφεληθῶσιν ἄλλαι Δυνάμεις ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς συγκαταβάσεως καὶ προβῶσιν εἰς βαθμιαίας καταπατήσεις.

Ὁ Φικελμὼν ἐμήνυσεν (25 Αὐγ.), ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἀποστολῆς του ταῦτα: πιστεύει, ὅτι ἡ Ῥωσία διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς εἶνε ἑτοίμη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην, ἂν ἀναγκασθῇ εἰς τοῦτο, ὡς κινδυνεύουσα ἄλλως νὰ ἐκτεθῇ ὑπερβαλόντως· διὰ τῆς ἄλλης δὲ ἐπιθυμεῖ ἐνδομύχως νὰ κατενέγκῃ τοὺς ἐσχάτους κατὰ τοῦ ἐχθροῦ της κτύπους, ἂν ἐπιτρέψωσι τοῦτο αἱ τύχαι τοῦ πολέμου.

Ἡ Ῥωσία ταὐτίζει διὰ τοῦ πολέμου δύο πράγματα, ἀφοῦ πρότερον ἐπιμελῶς ἐχώρισεν αὐτά, ὅπως ἔχῃ μείζονα ἐλευθερίαν ἐνεργείας. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ὀρλώφ, ὅπως συνομολογήσῃ μετὰ τοῦ Πάλεν τὴν εἰρήνην, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Ῥωσία δὲν θέλει νὰ διαπραγματευθῇ, ἀλλ' ἔχει ἤδη ἑτοίμην τὴν περὶ εἰρήνης συνθήκην.

Ὅτε ὁ Μούφφλιγγ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς του ἦτο νὰ ἐγγυηθῇ περὶ τῶν εἰρηνικῶν διαθέσεων τοῦ Τσάρου καὶ νὰ παρορμήσῃ τὴν Πύλην εἰς ἀποστολὴν πληρεξουσίου, ὁ Ῥεῒς παρετήρησεν, ὅτι ὁ πρεσβευτὴς οὗτος ἐπεχείρησε λίαν μακρὰν ὁδοιπορίαν χάριν ὑποθέσεως λίαν μικρᾶς. Ἡ Πύλη ἐνέδωκε τὴν 13 Αὐγούστου εἰς τὴν πίεσιν τοῦ πρεσβευτοῦ, ἐκτὸς μόνον τοῦ περὶ ὁρίων ζητήματος.

Μεγάλη δυσαρέσκεια (5 Σεπτεμ.). Πολυάριθμοι θανατικαὶ ἐκτελέσεις ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οἱ γιανίτσαροι εἰσὶ δυσπειθεῖς.

Ὁ Ῥεῒς ὡμολόγησε τὴν 8 Σεπτ. (Ἐκθ. ἐκ Κωνστ. τῆς 10 Σεπτ.), ὅτι ἡ προχώρησις τῶν ῥώσων ἤθελεν εἶναι ὁ θάνατος τῆς αὐτοκρατορίας· δὲν δύναται, εἶπε, νὰ παραδεχθῇ τὰς ὑπερβολικὰς ἀπαιτήσεις τῶν ῥώσων.

Ὁ Μούφφλιγγ δὲν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ, ὅπως ἡ πολεμικὴ ἀποζημίωσις καὶ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα συζητηθῶσιν ἰδίᾳ ἕκαστον. Ὁ Ῥοαγιὲ παρέστη μετὰ πολλῆς τόλμης ἀπέναντι τῶν τούρκων πληρεξουσίων, οἵτινες εἶχον συγκεχυμένας καὶ περιωρισμένας ὁδηγίας, καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς εἰς τὴν εἰρήνην τῆς 14 Σεπτεμβρίου. Διὰ τοῦ 3 ἄρθρου ἀφῃροῦντο αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Σουλινᾶ· τοῦτο δὲ ἐθεώρησεν ὁ αὐστριακὸς πρεσβευτὴς ὡς λίαν κινδυνῶδες διὰ τὴν Αὐστρίαν (Ἔκθ. 25 Σεπτ.).

Ὁ Μέττερνιχ παρέστησεν ὡς κινδυνῶδες (2, 11, 17 Ὀκτ. εἰς Κωνστ.) τὸ ἄρθρον, ὅπερ καταλείπει ἐπὶ δέκα ἔτη τὰς ἡγεμονίας εἰς χεῖρας τῆς Ῥωσίας, καὶ ὁρίζει τὴν κατὰ τὸν χειμῶνα παρουσίαν ῥωσικῶν στρατευμάτων ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως. Τὸ ῥωσικὸν ξίφος ἔκοψε τὸ ἔργον τῆς τριπλῆς συμμαχίας, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἀπομένει ἢ ἔχθρα, ἰδίως μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ῥωσίας.

Ἄλλα κράτη ἤθελον ἀπαλλαγῇ τῆς βαρείας ἀποζημιώσεως διὰ τῆς δημοσίας αὐτῶν πίστεως, ἀλλὰ τοῦτο εἶνε ὑπέρτερον τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ αὐστριακὸς πρεσβευτὴς καλῶς θέλει πράξει νὰ πληροφορηθῇ, ἂν ἔχει διάθεσιν ἡ Πύλη νὰ ἐπιληφθῇ πιστωτικῆς τινὸς διαπραγματεύσεως, καὶ νὰ ἀκούσῃ ἐπὶ τούτῳ συμβουλάς τινάς.

Ὁ Ῥεῒς ἔσχε τὴν ἀφέλειαν νὰ ἀποκριθῇ (26 Ὀκτωβρίου, 10 Νοεμβρ.) ὅτι ἡ Πύλη δὲν ἠδύνατο νὰ πληρώσῃ· ἂν δὲ κατώρθου νὰ προμηθευθῇ τὰ παρὰ τῆς Ῥωσίας ἀπαιτούμενα κολοσσιαῖα ποσά, προὐτίμα νὰ διαθέσῃ αὐτὰ εἰς ὀργανισμὸν τοῦ στρατοῦ καὶ εἰς ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου.

Ὁ Μέττερνιχ, διαβιβάζων (Διακ. εἰς Πετρ. 5 Ὀκτωβρ.) τὰ συγχαρητήρια τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὸν Τσάρον, παρῄνει εἰς τὸν Φικελμὼν νὰ ἐξετάσῃ, ἐὰν ὑπῆρχον ἔτι αἱ κατὰ τῆς Αὐστρίας προλήψεις. Πάντες ἐπεθύμουν τὴν εἰρήνην, πλὴν τῶν ταραχοποιῶν. Οἱ ὅροι αὐτῆς οὔτε μέτριοι ἦσαν οὔτε ὑπερβολικοί. Ἡ παράτασις ὅμως τῆς κατοχῆς τουρκικῶν ἐπαρχιῶν προὐξένει σκευωρίας καὶ παρεῖχεν ἀφορμὰς εἰς νέον πόλεμον.

Ὁ Φικελμὼν ἐμήνυσεν (8 Ὀκτωβρ. Ἔκθ. ἐκ Πετρ.), ὅτι ἡ Πύλη προέτεινεν ὡς ἰσότιμον τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως τὴν παραχώρησιν τῶν Ἡγεμονιῶν. Ὁ Τσάρος δὲν παρεδέχθη, περιώρισε δὲ τὴν κατοχὴν τῶν Ἡγεμονιῶν εἰς 18 μῆνας· Ὁ Τσάρος πιστεύει, ὅτι ἡ Τουρκία ὀλίγα ἔχει στοιχεῖα διαρκείας. Ὁ Νέσελρωδ οὐδένα βλέπει ἐπικείμενον κατ' αὐτῆς κίνδυνον. Ὁ Τσάρος εἶνε λίαν δυσηρεστημένος, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου δὲν ἐγκρίνει τὴν πρὸς τὸν Σουλτάνον διαγωγὴν αὐτοῦ. Τοῦτο δ' ἐξηγεῖται ἐκ τῆς πολιτικῆς ἀγυρτείας, ἣν ἤσκησεν ὁ Νικόλαος, ἀποστείλας μὲν εἰς τὸ στρατοπεδαρχεῖον ἑτοίμην τὴν συνθήκην, ἧς ἡ αὐστηρότης ἔμελλε νὰ κυρώσῃ τὸν θρίαμβον τῆς Ῥωσίας, ἐπιφυλαξάμενος δὲ ὡς δυνατὴν τὴν μετρίασιν τῶν ὅρων αὐτῆς, ὅπως καταδείξῃ οὕτω τὸ γενναῖον τοῦ χαρακτῆρός του. Ὁ ὑπολογισμὸς ὅμως οὗτος, ὅστις ἔμελλε

νὰ προξενήσῃ ἐντύπωσιν καὶ νὰ δρέψῃ ἐπαίνους, οὐδεμίαν ἀπολύτως ἔσχεν ἐπιτυχίαν ἐν Λονδίνῳ καὶ Βιέννῃ.

Τοὐναντίον ὁ Ι'. Κάρολος ἐπῄνεσεν ἐντελῶς τὴν γενναιοφροσύνην καὶ τὴν μετριοπάθειαν τοῦ Αὐτοκράτορος.

Ὁ Οὐέλλιγκτων ἐθεώρησε (Ἔκθ. ἐκ Λονδ. 12 Ὀκτ.) τὴν Πύλην ὡς ἀποθανοῦσαν, καὶ ἐσκέφθη πρὸ πάντων περὶ ἀνεξαρτήτου τινὸς ἀντικαταστάτου. Ἀλλ' ὁ Ἄβερδην ἤθελε νὰ βοηθήσῃ τὴν Πύλην δι' ἐγγυήσεώς τινος. Κατὰ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον τῆς 10 καὶ 11 ἀπεφασίσθη πλήρης συνεννόησις μετὰ τῆς Αὐστρίας.

Ὁ Ἄβερδην παρέστησεν εἰς τὸν Τσάρον (Ἔκθ. ἐκ Λονδ. 2 Νοεμβρ.) ἐν ἐμπιστευτικῇ διακοινώσει τὴν ἀντίφασιν μεταξὺ τῆς διακοινώσεώς του καὶ τῆς συνθήκης, ἀντίφασιν προξενοῦσαν ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν.

Ὁ Μέττερνιχ συνώψισε (28 Ὀκτ.) τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν ὡς ἑξῆς :

1) Οἱ ὁρισμοὶ τῆς εἰρήνης δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς ὑποχρεώσεις του Τσάρου.

2) Ἐξαλείφουσι σχεδὸν τὴν πολιτικὴν ὕπαρξιν τῆς Τουρκίας.

3) Τὸ ἑλληνικὸν κράτος εἶνε ἱκανῶς βιώσιμον, ὅπως ἀναλάβῃ ἐν Εὐρώπῃ τὴν κληρονομίαν τῶν τούρκων.

4) Πρέπει τις νὰ φεισθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν τῆς ἀκροσφαλοῦς θέσεως τῆς Πύλης, καὶ νὰ παράσχῃ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ νέον κράτος τὰ ἀναγκαῖα εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του μέσα.

Ὡς πρὸς τὸ 1), ὁ Τσάρος δὲν ἐξεφράσθη ἔτι τελικῶς περὶ τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως.

Ὡς πρὸς τὸ 2 καὶ 3), δὲν ἐσήμανεν ἔτι ἡ ὥρα, καθ' ἣν ἡ Ῥωσία θὰ θελήσῃ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς Τουρκίας, οὐδέποτε δὲ θέλει σημάνει ἡ ὥρα, καθ' ἣν θὰ θελήσῃ ἀντ' αὐτῆς ἰσχυρὰν καὶ ἐλευθέραν Ἑλλάδα. Ἂν δὲ καὶ ἡ Τουρκία αὐτὴ δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ πλέον, ἡ Αὐστρία θεωρεῖ ὡς λίαν ἀκροσφαλῆ τὸν κανονισμὸν τοῦ σπουδαιοτάτου αὐτοῦ καὶ ζωτικοῦ εὐρωπαϊκοῦ ζητήματος ἐν τῇ τριπλῇ συμμαχίᾳ.

Ἂν τὸ μικρὸν (ἑλληνικὸν) δημιούργημα θεωρηθῇ ὡς σταθμὸς οὕτως εἰπεῖν διὰ τὴν δημιουργίαν μέλλοντος κράτους, ἡ Αὐστρία ἀπαιτεῖ νὰ ἀκουσθῇ ἡ φωνή της ἐν πλήρει συμβουλίῳ τῶν κυρίων Δυνάμεων. Αἱ αὐλαὶ τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου παρακαλοῦνται νὰ μὴ σπεύσωσι.

Καλῶς θέλει πράξει ἡ Ἀγγλία, ἀποφεύγουσα ὅ,τι οὐδέποτε ἔπραξεν ἡ Ἱερὰ Συμμαχία, τὸ νὰ διαθέσῃ δηλ. περὶ τῆς τύχης τῶν κρατῶν ἐν μέσῃ εἰρήνῃ.

Ἐξεταστέον ἐν πρώτοις (Ἐμπιστ.), τί θέλει γίνει ἡ Τουρκία συνεπείᾳ τῆς εἰρήνης, καὶ εἶτα τί θέλει γείνει ἡ Ἑλλάς, ἀφοῦ συνταχθῇ εἰς κράτος. Πρέπει τις νὰ θεωρήσῃ τὸ πρᾶγμα ἐκ συντηρητικῆς ἐπόψεως. Οὕτω

δὲ πολεμεῖται κάλλιστα τὸ δεινόν, ὅπερ θέλει νὰ προλάβῃ ὁ δούξ: αἱ ἐπεκτάσεις τῆς Ῥωσίας.

Δὲν πρέπει νὰ γείνῃ ἀπόπειρα νέου τινὸς τολμήματος διὰ τῆς τριμεροῦς συμμαχίας. Ἡ Ῥωσία ὠφελήθη πράγματι ἐξ αὐτῆς· ἡ Γαλλία εἶνε ἀκαταλόγιστος, καθότι οὐδέποτε γνωρίζει τί θέλει (Μυστ. καὶ ἰδιαιτ.).

Ὁ Οὐέλλιγκτων πλανᾶται κατὰ πάντα. Οἱ τοῦρκοι δὲν ἀπέθανον. Ἐθεώρησαν μόνον ἑαυτοὺς ὡς ἡττηθέντας. Οἱ ἕλληνες δὲν ζῶσι, καὶ ἐπὶ μακρὸν ἔτι θέλουσιν ἔχει δάνειόν τινα ὕπαρξιν. Ἡ Ῥωσία οὐδέποτε θὰ θελήσῃ ἑλληνικὸν βασίλειον.

«Ἢ πάντα μὲ ἀπατῶσιν, ἢ θέλομεν ἴδει ἀπὸ τοῦδε τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον ὑποκρινόμενον τὸν προστάτην τῶν τούρκων. Ὁ δοὺξ θέλει ἀμετατρέπτως νὰ ῥίψῃ τὸν σουλτάνον εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ αἰωνίου του ἐχθροῦ, καθιστάμενον οὕτω ὀσποδάρον ῥῶσον ἐν Κωνσταντινουπόλει; Ἀλλὰ καὶ τοῦτο θὰ προυτίμα ὁ σουλτάνος, παρὰ νὰ διωχθῇ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.»

Ὁ Πρίγκηψ τῆς Ἔσσης ἀπεποιήθη τὴν ἡγεμονίαν, ἣν προσέφερεν αὐτῷ ἡ Ἀγγλία, ἀπορῶν τί ἦτο τὸ προσφερόμενον αὐτῷ. Τοῦτο πρέπει νὰ σκεφθῇ ὁ δοὺξ Οὐέλλιγκτων.

Θεωρεῖ τὸν Καποδίστριαν ὡς ἀκατάβλητον ἐν Ἑλλάδι· ἂν δὲν ἀρέσκῃ εἰς τοὺς ἄγγλους, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιτρέψωσι νὰ ἐκλεχθῇ Κυβερνήτης. Ἡ Ἑλλὰς εἶνε αὐτός.

Ὁ Ἄβερδην ἀπήντησεν (13 Νοεμβρ.), ὅτι ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς πολιτικῆς του, οὐχὶ ἐπὶ κερδοσκοπίας· ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν ὁρίων ὤφειλε νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὴν Ῥωσίαν καὶ Γαλλίαν. Τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος θεωρεῖ ὡς συμφέρουσαν τῷ σουλτάνῳ. Ἡ Γαλλία πιστεύει πολὺ ἔτι ἀσφαλέστερον εἰς τὴν πτῶσιν τῆς Τουρκίας.

Δύο ἀρχαί, ἀπήντησεν ὁ Μέττερνιχ (24 Νοεμβρ.), ἔπρεπε νὰ τηρηθῶσιν ὡς πρὸς τὸ μέλλον: 1) Πᾶσα οὐσιώδης μεταβολὴ τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων νὰ μὴ θεωρῆται ὡς ἀποκλειστικὸν τῆς Ῥωσίας δικαίωμα, ἀλλ' αἱ τυχὸν ἀναγκαῖαι τοιαῦται νὰ συζητῶνται κοινῶς μεταξὺ τῶν Δυνάμεων.

Τὰ παρελθόντα τελευταῖα δεκαπέντε ἔτη παριστῶσι λυπηρὰς πρὸς τὴν Ῥωσίαν παραχωρήσεις. Ἐπίσης ἡ δημιουργία νέου ἑλληνικοῦ κράτους πρέπει νὰ ἀσφαλισθῇ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἀνατολικῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς Τουρκίας.

Προτιμᾷ τὴν ἀνεξαρτησίαν κράτους τινὸς τῆς ὑπὸ ὅρους ὑποταγῆς αὐτοῦ εἰς ἄλλο πολιτικὸν σῶμα. Ἡ ἐπικυριαρχία ἤθελεν εἶναι διὰ τὸν Σουλτάνον αἰωνία πηγὴ ἐρίδων.

Τὸ περὶ ἐκτάσεως καὶ πολιτεύματος τοῦ νέου κράτους ζήτημα ἦν ἧττον σπουδαῖον τοῦ περὶ τῆς ἡσυχίας τῆς Τουρκίας.

1) Πρώτιστον καὶ σπουδαιότατον εἶνε ἡ διατήρησις τῆς Τουρκίας καὶ ὁ ὁριστικὸς ὀργανισμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

2) Ἡ Ῥωσία πρέπει νὰ προσκληθῇ ὅπως ἐγγυηθῇ ἀπὸ κοινοῦ τὴν διάρκειαν τῆς ὑπάρξεως τῆς Τουρκίας.

3) Μόνον ἀπόλυτος ἐναντιοφροσύνη τοῦ σουλτάνου πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς δυσχέρεια κατὰ τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ῥωσία ὑπέστη (Ἰδιαιτ. 16 Δεκ. εἰς Λονδ.) διὰ τῶν δύο ἐκστρατειῶν ὑλικὰς ἀπωλείας· ἡ δὲ Τουρκία ἐζημιώθη ὡς πρὸς τὴν ἠθικὴν αὐτῆς ὑπόληψιν.

Ἐκ τῆς εἰρήνης ἐξάγεται, ὅτι ὁ Τσάρος δὲν ἐθεώρησεν ὡς εὔκαιρον τὴν στιγμήν, ὅπως διώξῃ τοὺς τούρκους ἐκ τῆς Εὐρώπης. Ἔλαβεν ὅ,τι δὲν ἠδύνατο νὰ καταστρέψῃ, καὶ τοῦτο εἶνε ἡ ἐγγύησις ὑπὲρ τῆς παραταθείσης ὑπάρξεως τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας.

Ὡς νέαν ὑπὲρ τῆς Τουρκίας ἐγγύησιν θεωρεῖ ὁ Μέττερνιχ (28 Ὀκτ. εἰς Πετρ.) τὴν ἔλλειψιν προσφόρων στοιχείων εἰς ἀντικατάστασιν αὐτῆς.

Ἡ νέα Ἑλλὰς στερεῖται μέσων ὑπάρξεως, καὶ ἐπὶ μακρὸν ἔτι δὲν θέλει ἀνεγερθῇ. Ὡς πρὸς τὸ δημιούργημα τοῦτο συμφωνεῖ ὁ Μέττερνιχ μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ἀνακτοβουλίου. Προκειμένου περὶ τῆς εἰσαγωγῆς νέου μέλους εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, τὸ δημόσιον δίκαιον πρέπει νὰ διαγράψῃ κανόνας ὡς πρὸς τοῦτο.

Βάσιν τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ νέου κράτους πρέπει νὰ ἔχωσιν αἱ οὐδέτεραι Δυνάμεις τὴν χειραφέτησιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου· μετὰ τοῦτο θέλει συνάψει πάραυτα σχέσεις μετ' αὐτοῦ ἡ αὐλὴ τῆς Βιέννης.

Πρόσφορος θεραπείας τρόπος εἶνε ἴσως ἐγγύησίς τις τῶν τριῶν Δυνάμεων, εἰς ἣν νὰ προσχωρήσωσι κατόπιν αἱ ἄλλαι δύο, ἢ ἐπέκτασις τῆς ἐγγυήσεως τῆς βιενναίας συνόδου εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἰ δυνατόν, εἰς τὴν Τουρκίαν.

Στρατιωτικὴ κατοχὴ εἶνε λίαν κινδυνώδης, καθότι μόνον ἐν τῇ ἐθνικότητι δύναται κράτος τι νὰ εὕρῃ τοὺς ὅρους τῆς πολιτικῆς του ἀνεξαρτησίας καὶ της εὐημερίας αὐτοῦ.

Κατ' ἐκθέσεις ἐξ Ἀθηνῶν (4, 12 Δεκ. 1829) καὶ τοῦ Πρόκες (17, 20 Ἰαν. 1830), τοσοῦτον ηὔξησε περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους ἡ κατὰ τοῦ Καποδιστρίου δυσαρέσκεια, ὥστε κατηγόρουν αὐτοῦ, ὅτι ἤθελε νὰ προδώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν, καὶ ἐξεφράζετο ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας (;) καὶ τοῦ γερμανικῆς καταγωγῆς πρίγκηπος Χριστιανοῦ.

Πρὸς τὸν Φικελμὼν παρετήρησεν ὁ Μέττερνιχ (19 Νοεμβρ.), ὅτι ἐπὶ τοσοῦτο μόνον ἤθελεν ὑποστηριχθῇ ἡ Ῥωσία, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπερέβαινε τὰ ὅρια τῆς περὶ συμμαχίας συνθήκης.

1830.

Ὁ Φικελμὼν παρετήρει (Ἔκθ. ἐκ Πετρ. 19 Ἰανουαρ. 1830), ὅτι ἦν εὔκολος ἡ εἰς τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν ἐπάνοδος.

Ὁ Μέττερνιχ ἐφρόνει (11 Φεβρ.), ὅτι πρὸς ἀνίδρυσιν αὐτῆς ἤρκει ἡ θέλησις τοῦ Τσάρου.

Ἀνταλλαγὴ φιλοφρονήσεων ἐν Κωνσταντινουπόλει (10 Δεκεμ.)

Ὁ σουλτάνος παρευρέθη ἐν τῷ χορῷ, ὃν ἔδωκεν ὁ Καπουδᾶν Πασᾶς χάριν τοῦ Ὀρλὼφ καί τοῦ Βουτένιεφ, ὅπως κρίνῃ μόνος, τί τῶν εὐρωπαϊκῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων ἠδύναντο νὰ οἰκειωθῶσιν οἱ τοῦρκοι. Πρὸς τὴν Αὐστρίαν ἦσαν πάντοτε φίλοι, εἶπεν ὁ Ῥεΐς· δὲν ἦσαν δὲ ἀναγκαῖαι τοιούτου εἴδους φιλοφροσύναι.

Ὁ Περτέβ δὲν ἦτο (25 Φεβρ. 1830) ἀρκούντως εὐπειθὴς εἰς τοὺς ῥώσους πληρεξουσίους· οὗτοι δὲ ἐξέβαλον αὐτὸν τῆς θέσεως τοῦ Ῥεΐς.

Ὁ Ἐστερχάζης ἐμήνυσεν (18 Φεβρ.), ὅτι αἱ περὶ τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου δυσχέρειαι συνεπλήρουν τὸν ἐλαττωματικὸν κύκλον, ἐν ᾧ εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἡ ἐνέργεια τῆς τριμελοῦς ἐπιχειρήσεως.

Ὁ πρίγκηψ ἐζήτησε τὴν θέσιν, καὶ ὅμως νῦν ὑπέβαλλεν ὅρους κατὰ τὰς ἰδέας τῆς ἀγγλικῆς ἀντιπολιτεύσεως, οἵτινες ἤθελον μεταβάλει τὰ ὅρια.

Τὴν λέξιν ἕνωσις ἐφ' ἧς ἐπέμενεν ὁ Μέττερνιχ, ἐχαρακτήρισεν ὁ Ἀβερδὴν (Ἔκθ. ἐκ Λονδ. 9 Μαρτ.), ὡς λέξιν ψιλήν, διότι ἦτο πασίγνωστον, ὅτι ἡ ἕνωσις ὑπῆρξε πάντοτε ἰδανική· ἐγένετο δὲ δεκτὴ ἐπὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς Ῥωσίας.

Τὸ πρωσικὸν ἀνακτοβούλιον ἐβολιδοσκόπησε τὰ περὶ ἐγγυήσεώς τινος ὑπὲρ τῆς Τουρκίας φρονήματα τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου· ἀλλ' αὐτὸ τὴν ἀπέκρουσε, λέγον, ὅτι οὕτως ἤθελε καταστῆ ὁ σουλτάνος ἀπρόσιτος εἰς πᾶσαν πρότασιν, πιστεύων ὅτι ἠσφαλίζετο κατὰ παντὸς κινδύνου καὶ ὅτι ἠδύνατο πάντα νὰ τολμήσῃ καὶ νὰ ἀποσείσῃ τὴν συνθήκην τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Ὁ Μέττερνιχ παρετήρησεν (Διακ. εἰς Πετρούπ. τῆς 20 Φεβρ.), ὅτι ὁ ἁπλούστερος τρόπος ἀναγνωρίσεως τοῦ νέου κράτους ἦτο νὰ ἀναγγείλῃ τοῦτο τὴν σύστασιν αὐτοῦ εἰς τὰς Δυνάμεις, ὡς εἶχον πράξει αἱ ἐν Ἀμερικῇ ἀγγλικαὶ ἀποικίαι.

Ἡ Αὐστρία ἦν ἑτοίμη ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ τὸ ἀναγνωρίσῃ πρώτη. Ὁ τρόπος οὗτος ἦν ἄξιος συστάσεως, καὶ ἂν ἔτι ὁ σουλτάνος ἠρνεῖτο τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ.

Ὅτε οἱ τρεῖς ἀντιπρόσωποι ἐπέδωκαν (8 Ἀπρ.) εἰς τὴν Πύλην τὰς ῥητὰς ἀποφάσεις τῆς 26 Φεβρουαρίου, ἐξεφράσθησαν μετὰ παῤῥησίας οἱ ὑπουργοὶ τῆς Πύλης περὶ τῶν ἀδικημάτων τῶν δύο Δυνάμεων, αἵτινες

ἤθελον μὲν νὰ φαίνωνται φίλαι τῆς Πύλης, ἀλλὰ συνετέλεσαν μόνον εἰς καταστροφήν της.

Τὴν 24 ἐνέδωκεν ἡ Πύλη, παραιτηθέντος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τοῦ Τσάρου ἑνὸς ἑκατομμυρίου δουκάτων.

Πρὸς τὰ συγχαρητήρια δὲ τοῦ αὐστριακοῦ πρεσβευτοῦ ἀπήντησεν ὁ Ῥεΐς: «Ἡ ἀλγεινὴ θυσία συνετελέσθη· ἂς μὴ γίνεται πλέον περὶ αὐτῆς λόγος».

Ὁ Μέττερνιχ παρετήρησεν (20 Μαΐου 1830), ὅτι ὁ Τσάρος, περιβαλλόμενος τὴν αἴγλην τῆς μεγαλοδωρίας διὰ χρηματικῆς τινὸς διαπραγματεύσεως, ἐξ ἧς οὐδεμίαν ὑπέστη ἀληθινὴν θυσίαν, ἤσκει ἀληθῶς πέραν τοῦ δέοντος τὴν τέχνην τοῦ ὠφελεῖσθαι ἐκ ψευδοῦς πολιτικῆς θέσεως.

Ἐθεώρησε (Διακ. εἰς Λονδ. 5 Ἰουν.) τὴν οἰκτρὰν διαγωγὴν τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου ὡς συνέπειαν τῶν ἀναριθμήτων σφαλμάτων τῆς συμμαχίας, ἥτις, μὴ ἀρκουμένη ὅτι ἐδημιούργησεν ἀφῃρημένην τινὰ Ἑλλάδα, πρὶν ἢ ἐξετάσῃ περὶ τῶν ὅρων τῆς ὑλικῆς ὑπάρξεως τοῦ δημιουργήματός της, ἐδημιούργησεν ἐπίσης ἡγεμόνα πρὶν ἢ βεβαιωθῇ περὶ τῆς ἀναγνωρίσεώς του. Ἡ ἀνοησία τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου ἦν ἔργον τῆς βρετανικῆς αὐλῆς.

Ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος (Μέττερν. πρὸς τὸν Φικελμών, 17 Ἰουλ.) ἀπεκάλεσε χαρακτηριστικώτατα τὴν διαγωγὴν τοῦ Λεοπόλδου «ἐπαίσχυντον ἀποστασίαν». Τίνα ὅμως ἡγεμόνα θέλουσιν εὕρει αἱ Δυνάμεις ὅπως κυβερνήσῃ λέμβον στερουμένην ἐδάφους καὶ πηδαλίου;

Συνεπείᾳ τῆς ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως (Μυστ. Διακ. εἰς Λονδ. 14 Αὐγ.) εἶπεν αὐτῷ ὁ Νέσελρωδ, ἐμπιστευτικῶς ἐν Κάρλσβαδ συνδιαλεγόμενος:

«Πάντα τὰ ἐν τῷ ἑλληνικῷ ζητήματι γενόμενα ἦσαν ἀναγκαία συνέπεια τῆς ἐπιχειρηματικότητος τῆς Ῥωσίας καὶ κατὰ πάντα σύμφωνα πρὸς τὰς ἐπιθυμίας αὐτῆς. Οἱ ἄγγλοι ὑπουργοὶ ἔλαβον ὅ,τι ἤξιζον· ἠθέλησαν νὰ φιμώσωσι τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον, ἀλλ' ἐκεῖνο τοὺς ἔρριψεν εἰς τὴν παγίδα· ὅ,τι ἠθέλησαν νὰ ἐμποδίσωσι συνέβη, καὶ ὅ,τι ἠθέλησαν νὰ κατορθώσωσιν ἀπέτυχε.

Πρέπει, συμπεραίνει ὁ Μέττερνιχ, νὰ διαλυθῇ ταχέως ἡ τριπλῆ συμμαχία, καθότι δι' αὐτῆς παρασκευάζεται νόμιμος πολιτικὸς Δ ε σ μ ὸ ς μεταξὺ τῆς νέας Γαλλίας καὶ τῆς Ῥωσίας, εἰς τὸ ἀγγλικὸν δὲ ἀνακτοβούλιον ἀπομένει μόνον τὸ μέρος τοῦ ἀ π α τ η θ έ ν τ ο ς.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ'.

Αὐστριακὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον.

Ἱστορικὴ Σύνοψις τῶν περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων.

Τετάρτη ἐποχή.

Ἀπὸ τῆς συναινέσεως τῆς Πύλης εἰς τὴν ἐντελῆ τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτησίαν ὑπὸ διαδοχικὸν ἡγεμόνα (24 Ἀπριλίου 1830), μέχρι τῆς ἀναβάσεως τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος τῆς Βαυαρίας εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ εἰς Ναύπλιον (6 Φεβρουαρίου 1833).

Πρωτόκολλον τῆς ἐν Λονδίνῳ Συνόδου τῆς 14 Ἰουν. 1830.

Συνεπείᾳ τῆς παραιτήσεως τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου ἐκ τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἑλλάδος, οἱ πληρεξούσιοι τῶν τριῶν Δυνάμεων, συνελθόντες εἰς Σύνοδον ἐν Λονδίνῳ, ἀπεφάσισαν ὅπως οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ἑλλάδι δηλώσωσιν αὐτόθι, ὅτι τὸ γεγονὸς τοῦτο δὲν θέλει κατ' οὐδὲν μεταβάλει τὰς ἀποφάσεις τῶν τριῶν αὐλῶν, ὅτι ἡ συνενοῦσα αὐτὰς ὁμοφροσύνη οὐδόλως ἐκ τούτου παρεβλάφθη, καὶ ὅτι σταθερὰν ἔχουσιν αὗται ἀπόφασιν νὰ ἐκτελέσωσι τοὺς ἀπὸ 3 καὶ 20 παρελθόντος Φεβρουαρίου ὁρισμούς, οὓς εἶχεν ἀποδεχθῆ ἥ τε Πύλη καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις.

Ἐκθέσεις ἐκ Λονδίνου. Ἀριθ. 27, τῆς 1 καὶ 11 Ἰουνίου 1830.

Ἀναμφίβολον ἦτο, ὅτι ὁ κόμης Καποδίστριας, διαπέμπων εἰς τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον τὴν ἐπιστολὴν τῆς Γερουσίας, σκοπὸν εἶχε νὰ φοβήσῃ τὸν νέον ἡγεμόνα καὶ νὰ παραστῇ αὐτῷ ὡς τὸ μόνον μέσον σωτηρίας. Τοῦτο ἐφρόνει ὁ λόρδος Ἄβερδην, ἐνῷ ὁ πρίγκηψ Ἐστερχάζης παρεδέχετο, ὅτι σχέδιον τοῦ

κόμητος ἦτο νὰ ἐμπνεύσῃ ἀηδίαν εἰς τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον, καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ αὐτὸν ἐντελῶς, δημιουργῶν σύγχυσιν, ἐν ᾗ αὐτὸς μόνος ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του· καθότι κατὰ τὰς ἀξιομνημονεύτους ἐκείνας διαπραγματεύσεις εἰς αὐτὸν μόνον ἠδύνατο νὰ ἀποδοθῇ ἡ τιμή, ὅτι ἐπενόησε καὶ ἐπεδίωκε σχέδιόν τι οἱονδήποτε, ὅπερ κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην κατεφάνη ἐκ προσωπικοῦ ὅλως συμφέροντος ἀποῤῥέον.

Ἔκθεσις ἐκ Κωνσταντινουπ. Ἀριθ. 311, 6 Ἰουλ. 1830 —Ἀριθ. 313, Ε. 26 Ἰουλ. 1830.—Ἀρ. 314, Ε. 10 Αὐγ. 1830. Ἀριθ. 317, Ε. 2 Σεπτ. 1830. Ἐκθέσεις τοῦ αὐστριακοῦ προξένου Γροπίου ἐκ Ναυπλίου, τῆς 16, 25 Ἰουνίου, 2, 16 Ἰουλίου καὶ 8 Αὐγ.

Ὅπως μετριασθῇ ἡ ἐπὶ τοῦ πρίγκηπος ἐντύπωσις τῆς ἀναφορᾶς τῆς Γερουσίας, προσπάθεια κατεβλήθη ἐν Ἑλλάδι πρὸς συναγωγὴν ὑπογραφῶν ἐπὶ ἀναφορᾶς ἀντιθέτου ἐννοίας. Ὁ Κόμης Καποδίστριας οὐ μόνον ἐναντιοῦται εἰς τοῦτο, ἀλλ' ὅτε ἡ ἀπροσδόκητος περὶ παραιτήσεως εἴδησις διέσπειρε γενικὴν κατάπληξιν ἐν τῇ χώρᾳ, προέβη εἰς ἐνεργείας, ὅπως τύχῃ ἀναφορῶν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου καὶ εἰς ὑποστήριξιν τῶν φιλοδόξων σχεδίων του ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του. Τῇ εἰσηγήσει αὐτοῦ ἤγειρεν ἡ Γερουσία τὴν ἀξίωσιν, ὅπως συμμετάσχῃ τῆς ἐκλογῆς τοῦ μέλλοντος ἡγεμόνος· ἀλλ' ἡ ἀνοησία αὕτη ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν ἀντιπρέσβεων, καὶ ἡ Γερουσία ἐψήφισεν ἑπομένως τῇ 4 Αὐγούστου, ὅτι ἐνεπιστεύετο ὡς πρὸς τοῦτο εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν προστατῶν τῆς Ἑλλάδος ἡγεμόνων.

Ἔκθεσις ἐκ Κωνσταντινουπ., Ἀριθ. 308, D. 11 Ἰουν. Ἀριθ. 309, 15 Ἰουνίου. Ἀριθ. 310, 25 Ἰουνίου.

Τὴν 6 Ἰουνίου οἱ τρεῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωποι προέβησαν παρὰ τῷ Ῥεῒς Ἐφένδῃ εἰς κοινὸν διάβημα, ὅπως ἐπισπεύσωσι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν περὶ Ἑλλάδος ὑποχρεώσεων τῆς Πύλης· ὁ δὲ ὑπουργὸς ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτοὺς τὰς δοθείσας διαταγὰς εἰς τοὺς διοικητὰς τῶν ἐκχωρητέων εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν φρουρίων, καὶ τὸν διορισμὸν δύο τούρκων ἐπιτρόπων, οἵτινες ἔμελλον νὰ προβῶσι μετὰ τῶν ἐπιτρόπων τῶν συμμάχων αὐλῶν εἰς τὴν διαχάραξιν τῶν ὁρίων. Ἀλλ' ἡ ἀγαθὴ τῆς Πύλης διάθεσις πρὸς εἰλικρινῆ ἐκτέλεσιν τῆς ὁροθετήσεως, διάθεσις ἣν ὑπεστήριζε διαρκῶς ὁ αὐστριακὸς ἔξαρχος, ὅπως μὴ βιασθῇ κατόπιν ἡ Πύλη εἰς νέας θυσίας·

ἀπέτυχε, διότι ὁ κόμης Καποδίστριας ἠρνήθη νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Ἀκαρνανίαν. Ὁ Σουλτάνος εἶχε παράσχει διαφόρους ἀτελείας καὶ ἀμνηστείαν εἰς τοὺς κατοικοῦντας τὴν ἐπαρχίαν ταύτην Ἕλληνας, ὡς καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Σάμου καὶ Κρήτης· ὑποκινούμενοι ὅμως οὗτοι ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου καὶ τῶν ἀποστόλων του, ἀπέκρουσαν τὰ παραχωρούμενα καὶ ἀντέστησαν ζωηρῶς εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου.

Ἐκθέσ. ἐκ Κωνσταντινουπ. Ἀριθ. 312, ΑΒ. 10 Ἰουλίου. Ἀριθ. 313, Α. 26 Ἰουλίου 1830.

Ἡ ἀπάτη τῶν προσδοκιῶν αὐτῆς, ἣν ὑπέστη ἡ ἀγγλικὴ πολιτική, ἐξ ἑνὸς μὲν ἕνεκα τῆς ἀγνωμοσύνης τῶν ἑλλήνων, ἐξ ἑτέρου δὲ ἕνεκα τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου, καὶ τέλος ἕνεκεν τῶν προσπαθειῶν τῆς Ῥωσίας, ἀγωνιζομένης ὑπὲρ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἐπιῤῥοῆς αὐτῆς κατὰ τὰ ἑλληνικὰ πράγματα, παρεκίνησε τὸν βρετανὸν πρεσβευτὴν σὶρ Γόρδων, νὰ ὁμολογήσῃ εἰς τὸν βαρῶνον Ὄττενφελς, ὅτι μόνον τὸ αὐστριακὸν ἀνακτοβούλιον εἶχε θεωρήσει ἀρχῆθεν τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ὑπὸ τὴν ἀληθινὴν αὐτοῦ ἔποψιν· ὅτι οὐδέποτε μετέβαλε σύστημα καὶ πορείαν, καὶ ὅτι δρέπει σήμερον τὸν καρπὸν τῆς φρονήσεώς του καὶ τῆς ἐμμονῆς αὐτοῦ εἰς ἀρχὰς ὑγιοῦς πολιτικῆς καὶ δημοσίας ἠθικῆς, αὐτὸ μόνον ἐκ πασῶν τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἔχον ἐλευθερίαν ἐνεργείας, καὶ μὴ δεσμευόμενον δι' ὑποχρεώσεων, ὧν ἡ Ἀγγλία πρώτη θὰ ἐπεθύμει νὰ ἀπαλλαγῇ ἀντὶ πάσης θυσίας!

Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσικὴ πρεσβεία εἶχεν ἀναλάβει πᾶσαν τὴν παλαιὰν αὐτῆς ἐπιῤῥοήν· οὐδὲν ἐγίνετο χωρὶς τῆς συναινέσεώς της, καὶ πάντες οἱ ὁμόδοξοι καὶ προστατευόμενοι παρὰ τῆς Ῥωσίας λαοὶ ἐπεζήτουν ἐναμίλλως τὴν συνδρομήν της, ὅπως ἐπιτύχωσι κατὰ τὰς ὑποθέσεις των.

Καίτοι πανταχοῦ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους διεφαίνοντο σπέρματα στάσεως, ἡ κυβέρνησις ηὔξησεν ἔτι μᾶλλον τὴν δυσαρέσκειαν, δημιουργήσασα νέους φόρους, ἐπιβαρύνοντας καὶ τοὺς μεγιστᾶνας ἔτι αὐτοὺς καὶ τοὺς οὐλεμάδες, ἕνεκα τῶν συμφορῶν τοῦ πρὸς τὴν Ῥωσίαν πολέμου. Οἱ ἐν Ἀσίᾳ Ἀρμένιοι καὶ οἱ τῆς Βουλγαρίας ῥαγιάδες μετηνάστευσαν εἰς Ῥωσίαν. Εἰς τὰ δεινὰ δὲ ταῦτα προσετέθη καὶ ἡ

κατὰ τῆς Ἀλγερίας γαλλικὴ ἐκστρατεία, καὶ ἡ ἐπὶ τῶν ἀφρικανικῶν ἀκτῶν ἀπόβασις τῶν γάλλων τὴν 13 Ἰουνίου. Ἡ κατάκτησις τῆς ἐπαρχίας ταύτης κατέδειξεν ἐκφανῶς τὸ ἀδύνατον τῆς Πύλης, ἥτις εἶχε καταστῇ ὁμοία πρός τε τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, καὶ τὰς πρὸς αὐτὴν ἐκδηλώσεις φιλίας.

Ἔκθεσ. ἐκ Κωνσταντινουπ. Ἀριθ. 318, Ε. 10 Σεπτ. 1830.—Ἔκθεσις ἐκ Ναυπλίου, τῆς 15 Αὐγούστου.

Τὴν 31 Ἰουλίου ὑπάλληλοι τῶν τριῶν πρεσβειῶν ἀνεχώρησαν εἰς Ἑλλάδα, ἵνα βοηθήσωσι τοὺς ἐπιτρόπους τῶν Δυνάμεων κατὰ τὴν ὁροθεσίαν τοῦ νέου κράτους. Αἱ δοθεῖσαι πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως ὁδηγίαι εἶχον ἐντελῶς εὐχαριστήσει τοὺς ἀντιπροσώπους· οὕτως οἱ ὁροθέται ἐπίτροποι δὲν ἐβράδυναν νὰ συμφωνήσωσι πρὸς τὸν τοῦρκον ἀπεσταλμένον ὡς πρὸς τοὺς ὅρους τῆς παραδόσεως τῶν φρουρίων.

Ἀριθ. 322, Γ. 25 Ὀκτωβρίου.

Τὴν 25 Ὀκτωβρίου οἱ ἀντιπρόσωποι καὶ ὁ Ῥεῒς Ἐφένδης συνῆλθον ἐκ νέου, ὅπως ἀνακοινωθῇ εἰς τὴν Πύλην τὸ πρωτόκολλον τῆς λονδινείου Συνόδου τῆς 16 Ἰουνίου, περιέχον τὰς ζητηθείσας παρ' αὐτῶν ἐξηγήσεις τῶν πρωτοκόλλων τῆς 3 καὶ 20 Φεβρ. 1829, ὡς πρὸς τὴν μετανάστευσιν, τὰ βακούφια κτλ. καὶ τὰς τροποποιήσεις ἃς εἶχε ζητήσει ἡ Πύλη διὰ τῆς ἀπὸ 25 Σεπτεμβρίου 1829 διακοινώσεώς της.

Ἔκθεσ. ἐκ Κωνσταντινουπ., Ἀριθ. 323. Γ. 10 Νοεμβρίου, 1830. Ἀριθ. 327, Α. 27 Δεκεμβρ. —Ἐκθέσεις ἐκ Λονδίνου, Ἀριθ. 59, 16 Νοεμβρ. Ἀριθ. 60, 20 Νοεμβρίου.

Τῆς διαπραγματεύσεως ταύτης κύριος σκοπὸς ἦτο νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ παράδοσις τῶν ἐν Ἑλλάδι φρουρίων, ἣν ἡ Πύλη ἤθελε νὰ βραδύνῃ μέχρις οὗ ἐκανονίζετο ἡ διὰ τὰ βακούφια ἀποζημίωσις· ἄλλως δὲ μεγίστην ἔδειξε βραδύτητα πρὸς ὁριστικὴν διαῤῥύθμισιν τῆς ὑποθέσεως ταύτης, λογιζομένη τὰ πράγματα, ὅσα παρεῖχον τὰ ἐν Γαλλίᾳ συμβαίνοντα εἰς τὰς χριστιανικὰς Δυνάμεις. Ἡ γαλλικὴ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις προσεπάθησε νὰ παραστήσῃ ὡς ἀντισήκωμα τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου τὸν σύνδεσμον αὐτῆς μετὰ τοῦ νέου ἀγγλικοῦ ὑπουργείου, ὅπερ μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ δουκὸς Οὐέλλιγκτων εἶχε σχηματισθῇ ἐκ τῆς μερίδος τῶν Οὐΐγων ὑπὸ τὸν λόρδον Γρέϋ.

Ἔκθεσ. ἐκ Κωνσταντινουπ. Ἀριθ. 311, 6 Ἰουλ. Ἀριθ. 315, 16 Αὐγ. Ἀριθ. 319, 21 Σεπτεμβρ. 1830. Ἔκθεσις ἐξ Ἀλεξανδρείας, 3 Σεπτεμβρίου.

Ἐπειδὴ ὁ Πασᾶς τῆς Αἰγύπτου εἶχεν ἰσχυρισθῆ ὅτι ὑπώπτευε τὰς πρὸς αὐτὸν διαθέσεις τοῦ σουλτάνου, καὶ εἶχε διατάξει ἐξοπλισμούς, ὅπως ἀποκρούσῃ ἐνδεχομένην προσβολήν, ἡ Πύλη ἀπέστειλεν αὐτῷ τὸν Περτὲβ Ἐφένδην, ἵνα τὸν καθησυχάσῃ. Ὁ ἀπεσταλμένος οὗτος ἔφθασε τὴν 23 Ἰουλίου εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου φιλοφρονέστατα ὑπεδέχθη αὐτὸν ὁ Πασᾶς· οὗτος δέ, ἡσυχάσας ἐντελῶς ὡς πρὸς τὰς διαθέσεις τοῦ σουλτάνου, ἀνέστειλε τοὺς ἐξοπλισμοὺς καὶ ἀνεκάλεσε τὸν στόλον του. Συγκατένευσε δέ, πρὸς ἀνταμοιβήν, νὰ στείλῃ στρατὸν εἰς Κρήτην, ὅπως καθυποτάξῃ τοὺς ἐπαναστάτας, καὶ ἐδήλωσεν ὅτι ἦτο ἕτοιμος νὰ πράξῃ τὸ αὐτὸ διὰ τὴν Σάμον, καὶ νὰ προσφέρῃ προσέτι μεγάλα ποσὰ εἰς τὸν Ἡγεμόνα του, εἰς ἀνακούφισιν τῆς ἐξηντλημένης οἰκονομικῆς του καταστάσεως. Ἀμείβων αὐτὸν ὁ σουλτάνος, τῷ ἀπένειμε τὸ πασαλίκιον τῆς Κρήτης· ὁ δὲ Μεχμὲτ Ἀλῆς ἀπέςειλεν εἰς ἀντίδωρον μεγάλας χρηματικὰς ποσότητας καὶ δῶρα εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, καὶ προέτεινεν εἰς τὸν τοῦρκον ἀπεσταλμένον νὰ καταβάλῃ τὰ εἰς τὴν Ῥωσίαν ὀφειλόμενα, ἂ ν ὁ σ ο υ λ τ ά ν ο ς π α ρ ε ῖ χ ε ν α ὐ τ ῷ τ ὴ ν ἡ γ ε μ ο ν ε ί α ν τ ῆ ς Σ υ ρ ί α ς ἣ ν ἀ π ὸ μ α κ ρ ο ῦ ἐ π ε ζ ή τ ε ι.

Ἀριθ. 321, Β. 11 Ὀκτωβρ. Ἔκθεσ. ἐξ Ἀλεξανδρείας τῆς 15 Σεπτεμ. Ἀριθ. 323. C. 12 Νοεμ. Ἀριθ. 326, D. 10 Δεκεμβρ. Ἔκθ. ἐκ Χανίων, τῆς 14 καὶ 21 Νοεμβρ. Ἔκθ. τοῦ διοικ. τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου τῆς 3 Νοεμβρ. —Ἀριθ. 329, Α. C. 10 Ἰαν. 1831.

Ἡ κατὰ τῆς Κρήτης αἰγυπτιακὴ ἐκστρατεία, συγκειμένη ἐκ τετρακισχιλίων ἀνδρῶν ἀποβατικοῦ στρατοῦ, ἀπέπλευσε τὴν 15 Σεπτεμβρίου ἐξ Ἀλεξανδρείας. Ὁ Ὀσμὰν Βέης, ὅστις εἶχε τὴν ἀρχηγίαν, ἐδημοσίευσεν ἐν ὀνόματι τοῦ Πασᾶ τῆς Αἰγύπτου διακήρυξιν, ὑποσχομένην πολίτευμα βασιζόμενον ἐπὶ τῆς ἰσότητος τῶν δικαιωμάτων τῶν κατοικούντων τὴν νῆσον μουσουλμάνων καὶ ἑλλήνων. Οὗτοι ὑπετάγησαν, μὴ ἀναμείναντες τὴν βίαν· ὅσοι δὲ ἐπέμειναν εἰς τὴν ἐπανάστασιν ἠθέλησαν νὰ κυριεύσωσι τὸ φρούριον τῆς Γραμβούσης, ἀλλ' οἱ σύμμαχοι στόλοι, ἐκβαλόντες ἐξ αὐτοῦ τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα, ἐγκατέστησαν φρουρὰν συγκειμένην ἐκ ναυτικῶν ἀποσπασμάτων τῶν τριῶν Δυνάμεων, ἵνα παραδώσωσιν αὐτὸ κατόπιν εἰς τὸν αἰγυπτιακὸν στρατόν. Τὸ ἀγγλικὸν ἀπόσπασμα καὶ τὸ γαλλικὸν

ἀπεχώρησαν μετ' ὀλίγον ἐκ τοῦ φρουρίου, ἀλλὰ τὸ ῥωσικὸν διέμεινεν ἐν αὐτῷ μακρότερον χρόνον.

Ἀριθ. 333, Β. 25 Φεβρουαρίου.

Ὁρισθείσης τῆς 22 Ἰανουαρίου 1831 πρὸς παράδοσιν τῆς Εὐβοίας μὲν καὶ τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν τούρκων τῆς Ἀκαρνανίας δὲ καὶ Βονίτσης ὑπὸ τῶν ἑλλήνων, ὁ κόμης Καποδίστριας, ὅςις δὲν εἶχε δυσαρεστηθῆ τέως ἐκ τῆς περὶ τοῦτο βραδύτητος, ἐλπίζων νὰ τύχῃ ἔτι ὠφελιμωτέρας ἐκτάσεως τῶν ἑλληνικῶν ὁρίων, εἶχε μεταβῆ εἰς Ἀθήνας, ἵνα καταλάβῃ τὴν Ἀκρόπολιν· ἀλλ' οἱ τοῦρκοι ἐπίτροποι ἠρνήθησαν τὴν παράδοσιν αὐτῆς μέχρις οὗ ἤθελε περατωθῆ ἡ ὁροθεσία.

Ἔκθεσις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πράκτορος ἐν Σύρῳ, 3 Φεβρ. 1 καὶ 25 Ἀπριλ. 1831. Ἔκθεσις ἐξ Ἀθηνῶν, 27 καὶ 30 Μαρτ. Ἔκθεσις ἐξ Ἀθηνῶν 10 Μαΐου. Ἔκθεσ. τοῦ διοικ. τοῦ αὐτοκρ. στόλου. 3 Ἰουνίου. Ἔκθ. ἐξ Ἀθηνῶν, 12 Ἰουν. καὶ 27 καὶ 30 Ἰουλίου.

Ἡ κατὰ τοῦ Κυβερνήτου δυσαρέσκεια ἦν ὁμόθυμος ἐν Ἑλλάδι. Κατεμέμφθησαν αὐτόν, ὅτι χάριν προσωπικῶν σκοπῶν παρέβαινε τὸ σύνταγμα κατ' αὐτὰς τὰς βάσεις του, ὅτι δὲν ἤθελε νὰ συγκαλέσῃ τὴν συνέλευσιν, οὔτε νὰ παράσχῃ ἐλευθεροτυπίαν. Σπουδαῖαι ταραχαὶ ἐξεῤῥάγησαν ἐν Μάνῃ· ἐν Ὕδρᾳ δὲ καὶ Σπέτσαις ἡ ἀγανάκτησις ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνά της, καὶ ἤθελεν ἐκραγῆ, ἂν δὲν ἐφοβοῦντο οἱ ἄνθρωποι μὴ δυσαρεστήσωσι τὰς προστάτιδας Δυνάμεις, καὶ δὲν ἤλπιζον ὅτι ἡ προσεχὴς ἐκλογὴ ἡγεμόνος ἤθελε θέσει πέρας εἰς τὴν αἰσχρὰν κατάχρησιν τῆς ἐξουσίας, ἣν ἐξήσκει ἡ καποδιστριακὴ οἰκογένεια. Ἡ πώλησις τῶν τουρκικῶν κτημάτων παρεῖχεν αὐτῇ πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰ πρὸς τοῦτο μέσα.

Οἱ ἐπαναστάται μανιᾶται συνηθροίσθησαν εἰς Μαραθονῆσι, ὅπως στρατεύσωσι κατὰ τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἀπελευθερώσωσι τὸν ἀρχηγόν των Πετρόμπεην, φυλακισθέντα τῇ διαταγῇ τοῦ Κυβερνήτου. Οὗτος ὑπεδέξατο αὐτοὺς μετὰ προθυμίας, ἀλλά, καίτοι προσπαθήσας νὰ τοὺς προσελκύσῃ διὰ χρημάτων, δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑποταγήν των.—Ἡ ἐν ταῖς νήσοις ἀντιπολίτευσις ὠργάνισεν ἐν Ὕδρᾳ δημοτικὴν κυβέρνησιν, καὶ μετεχειρίσθη τὴν ἐφημερίδα Ἀπόλλωνα, ὄργανον τῆς μερίδος ταύτης, φέρον τὸ ἔμβλημα: Ἐθνικὴ συνέλευσις καὶ Σύνταγμα, ὅπως ἐξυβρίζῃ τὸν Καποδίστριαν καὶ

τὴν ῥωσικὴν κυβέρνησιν, εἰς ἧς τὴν μερίδα κατηγορεῖτο ὅτι ἀνῆκεν ὁ Κυβερνήτης. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἔλαβεν ἐνθαῤῥύνσεις παρὰ τῆς ἐν Παρισίοις ἐπαναστατικῆς σπείρας, διευθυνομένης ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Λαφαγὲτ, ὅστις εἶχε προτείνει νὰ μεταβῇ ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ἱδρύσῃ ἐκεῖ σύνταγμα.

Ἔκθεσις ἐκ Σύρου 29 Ἰουλ. 1831 7, 15 καὶ 17 Αὐγούστου. Ἔκθεσις τοῦ διοικ. τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου, 20 Αὐγούστου Ἔκθεσις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἀριθ. 352, C. 26 Αὐγούστου.

Ἐπειδὴ πολλαὶ πόλεις, οἷον ἡ Ὕδρα, αἱ Ἀθῆναι, κ. λ. ἐπανέλαβον τὰς περὶ τούτου αἰτήσεις των πρὸς τὸν Κυβερνήτην, ἀπεφάσισεν οὗτος νὰ συγκαλέσῃ τὸν ὀκτώβριον τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν, καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ σύνοδος δὲν ἤθελε μεταβάλει ἕως τότε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Οὐχ ἧττον κρίσις ἦν ἐπικειμένη.

Οἱ ὑδραῖοι, φοβούμενοι μὴ προσβληθῶσιν ὑπὸ τῆς ἐν Ναυπλίῳ κυβερνήσεως, κατέλαβον τὸν ἐθνικὸν στόλον καὶ τὸν στρατὸν (1)· ὁ δὲ ναύαρχος Μιαούλης, εἷς τῶν ἀρχηγῶν των, ἠρνήθη τὴν παράδοσίν των, καίτοι ἠπείλησεν αὐτὸν ὁ ῥῶσος ναύαρχος τὴν 13 Αὐγούστ. ὅτι ἤθελε μεταχειρισθῇ τὴν βίαν. Ὁ Μιαούλης, βλέπων ὅτι ἦν ἀποκεκλεισμένος καὶ προσεβάλλετο ἐν τῷ λιμένι αὐτῷ τοῦ Πόρου, ἀνετίναξεν εἰς τὸν ἀέρα τὴν φρεγάταν Ἑλλάδα, δύο κορβέτας, καὶ ἓν ἀτμοκίνητον, προτιμήσας τοῦτο ἢ νὰ παραδώσῃ τὰ σκάφη εἰς τὸν Κυβερνήτην.

Τὸ ὀδυνηρὸν τοῦτο διὰ τὴν Ἑλλάδα γεγονὸς ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς πάρισον τῆς ἐν Ναβαρίνῳ καταστροφῆς.

Ἐπειδὴ οἱ διοικηταὶ τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ γαλλικοῦ στόλου δὲν ἠθέλησαν κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην νὰ συμπράξωσι μετὰ τοῦ ῥώσου αὐτῶν συναδέλφου, βλέποντες τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐν Πόρῳ πολὺ διάφορον ἐκείνης ἣν εἶχε παραστήσει αὐτοῖς ὁ κόμης Καποδίστριας, ἡ διαφωνία αὕτη μεταξὺ

(1) Ἐν τῷ κειμένῳ τῆς Ἱστορίας φέρεται arsenal, ἐνταῦθα δὲ ἡ λέξις παρεμορφώθη εἰς armée. Ἀναντιῤῥήτως ἡ ἐν τῷ κειμένῳ λέξις εἶνε ἡ ὀρθή. Δυστυχῶς πολλαὶ τοιαῦται παραδρομαὶ καὶ ἀντιφάσεις ὑπάρχουσι μεταξὺ παραρτημάτων καὶ κειμένου, ὧν κυριωτάτη βεβαίως ἀφορμὴ εἶνε ἡ ἔλλειψις τῆς παρὰ τοῦ συγγραφέως αὐτοῦ ἐπιθεωρήσεως τοῦ ἔργου. Σημ. τ. Μετ.

τῶν τριῶν διοικητῶν τῶν συμμάχων στόλων κατέδειξεν ἐκφανῶς τὴν μεταξὺ τῶν προστατίδων Δυνάμεων ὑπάρχουσαν διάστασιν. Ἐξήγετο μάλιστα ἔκ τινος αὐτῶν ἀλληλογραφίας, ἀνταλλαχθείσης τὴν 14 Αὐγούστου, ὅτι οἱ κυβερνῆται Λάϋονς καὶ Λαλὰνδ εἶχον προσπαθήσει νὰ ἀποτρέψωσι τὸν ναύαρχον Ῥίκορδ τῆς χρήσεως βίας κατὰ τῶν ὑδραίων. Ἐζήτησαν παρ' αὐτοῦ κοινοποίησιν τῶν διαταγῶν του, ἀφοῦ ἐναντίον τῶν διαβεβαιώσεων τοῦ Κυβερνήτου εἶχε προβῇ εἰς ἐχθροπραξίας κατὰ τῶν ἀποστατῶν καὶ εἶχε χωρισθῇ ἀπὸ τῆς συμμαχίας. Ὁ ναύαρχος διεβαίωσεν, ὅτι ἔπραξεν οὕτω, μόνον ὅπως ἀποκρούσῃ τὴν προσβολὴν τῶν ἑλληνικῶν πλοίων. Οἱ δύο κυβερνῆται ἀπήντησαν, ὅτι ὁ ἀποκλεισμὸς τοῦ Πόρου καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ πλοίου αὐτοῦ μεταφορὰ ἑλληνικῶν στρατευμάτων εἶχον ἐπιφέρει τὴν καταστροφὴν καὶ ἀπετέλουν τὰς πρώτας παρ' αὐτοῦ ἐχθροπραξίας.

Συνεφώνησαν οὐχ ἧττον μετὰ τοῦτο νὰ στήσωσιν ἀποκλεισμὸν πρὸ τῆς Ὕδρας, ἵνα ἐμποδίσωσι τὸν ἔκπλουν ἐνόπλων σκαφῶν, σκοπούντων νὰ παρενοχλήσωσι τὴν ἐν τῷ Αἰγαίῳ ναυτιλίαν.

Ἔκθεσις ἐκ Κωνσταντινουπ. Ἀριθ. 356, Β. 26 Σεπτ. 1831.

Δι' ὑπομνήματος ἀπευθυνθέντος τὸν Σεπτέμβριον πρὸς τὴν ἐν Λονδίνῳ Σύνοδον παρεπονέθη ὁ Καποδίστριας, ὅτι οἱ κυβερνῆται Λάϋονς καὶ Λαλὰνδ δὲν συνέπραξαν μετὰ τοῦ Ῥίκορδ, καί τοι γενικῶς κατεδικάζετο τούτου ἡ ἐνέργεια. Ὁ Κυβερνήτης διέγραψεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐλεεινὴν τὴν εἰκόνα τῆς Ἑλλάδος. Ἀπήτησε νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὴν περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς χώρας ἐπικρατοῦσαν ἀβεβαιότητα, ὁριζομένων ὅ,τι τάχιςα τῶν ὁρίων της καὶ ἐκλεγομένου τοῦ ἡγεμόνος αὐτῆς, ἐζήτησε νὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ τοὺς διοικητὰς τῶν στόλων ὁδηγίαι, ὅπως ἐκφρασθῶσιν οὗτοι καὶ ἐνεργήσωσιν ὁμοφώνως, καὶ νὰ χορηγηθῇ συνάμα εἰς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν, ἧς τὸ ταμεῖον ἦν ἐντελῶς ἐξηντλημένον, χρηματική τις βοήθεια ἀπέναντι τοῦ δανείου, ὅπερ εἶχον ἐγγυηθῇ αἱ Δυνάμεις.

Διακοίν. εἰς Λον-

Ἡ διάρκεια τῆς ἐπιρροῆς τοῦ κόμητος Καποδι-

δῖνον, Ἀριθ. 2, ἰδιαιτ. τῆς 14 Αὐγούστου 1830 (;)

στρίου ἦν ἀπαραίτητος ἀνάγκη διὰ τὴν ῥωσικὴν πολιτικήν, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κόμητος Νέσελρωδ πρὸς τὸν πρίγκηπα Μέττερνιχ γενομένην τὸ παρελθὸν ἔτος ἐν Κάρλσβαδ ὁμολογίαν. Ὁ ῥῶσος πρωθυπουργὸς εἶχεν εἰπεῖ τότε, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔσται πάντοτε ἡ συμπλήρωσις τῆς ἐπιῤῥοῆς, ἣν ἡ ῥωσικὴ αὐλὴ ὀφείλει νὰ ἐξασκῇ πάντοτε ἐφ' ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἣν οὐδεμία Δύναμις δύναται νὰ τῆς ἀφαιρέσῃ.

Διακοίν. εἰς Πετρούπολιν, Ἀριθ. 6 τῆς 11 Σεπτεμβρ. 1831.

Ὁ πρίγκηψ ἀρχιγραμματεὺς ἐξέφρασεν ἐν τῇ εἰς Πετρούπολιν διακοινώσει αὐτοῦ τῆς 11 Σεπτεμβρ. 1831 τὴν σκέψιν, ὅτι ἡ κινδυνώδης θέσις τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἶνε συνέπεια ἀναγκαία τῆς τριμεροῦς ἐπιχειρήσεως, καθ' ἣν χωρίς τινος βάσεως τρεῖς κυβερνήσεις ἔτρεφον διαφόρους ἑκάστη σκοποὺς ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἐπιχειρήσεως, ἧς ἡ μορφὴ μόνη ὑπῆρξε κοινὴ εἰς πάσας. Ὅ,τι δὲν ἐπήγασεν ἀμέσως ἐκ τῶν πρώτων ἐκείνων λαθῶν συνεπληρώθη ὑπὸ τῶν συμβάντων τοῦ ἔτους 1830, ὧν ἄμεσος συνέπεια ὑπῆρξεν ἡ διὰ τῶν πραγμάτων διάλυσις τῆς τερατώδους συμμαχίας, ἧς ὑπελείφθη τὸ ψιλὸν μόνον ὄνομα.

Ἡ ἐκφανὴς σήμερον σύγχυσις τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων θέλει ἔχει πλείονας συνεπείας διὰ τὴν ῥωσικὴν αὐλήν. Ἡ τοσοῦτον ἀμήχανος πολιτικὴ θέσις της θέλει περιπλακῇ ἔτι μᾶλλον ἐν αὐτοῖς. Ἡ Γαλλία ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν ἐπὶ τῆς χώρας παρουσίαν τοῦ στρατοῦ της καὶ τὴν ἐπαναστατικὴν ἐπιῤῥοήν. Αἱ τρεῖς αὐλαὶ θέλουσιν ἆρά γε δυνηθῇ νὰ συνεννοηθῶσι περὶ τῶν ἐνδεχομένων ἀπαιτήσεων τῆς ἐσωτερικῆς ἡσυχίας τοῦ κοινοῦ των δημιουργήματος; Ἐπιτρέπεται νὰ ἀμφιβάλῃ τίς περὶ τούτου. Ὅτε μικρὸν μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῶν ἐν Ἑλλάδι ταραχῶν ἀφίκοντο ἐκεῖσε οἱ αὐστριακοὶ πρόξενοι, ὁ δὲ κόμης Καποδίστριας, θεωρήσας τὴν ἄφιξίν των ὡς μέσον δυνάμενον νὰ ἀνυψώσῃ τὴν θέσιν του, ἔσπευσε διὰ παντὸς τρόπου ἐπιδεικνύμενος τὴν εὐχαρίστησιν αὐτοῦ καὶ τὸ σέβας του πρὸς τὴν Αὐστρίαν, ὁ πρίγκηψ Μέττερνιχ παρετήρησεν, ὅτι οὐδέποτε ἐπίστευσεν

ὅτι ἤθελέ ποτε εὑρεθῇ εἰς θέσιν νὰ συντελέσῃ εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ κύρους τῆς ἐν Ἑλλάδι προσωρινῆς διοικήσεως τοῦ Κυβερνήτου.

Ἐκθ. ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, Ἀριθ. 354, E. 10 Σεπτεμβρίου, 1831. Ἐκθ. ἐξ Ἀθηνῶν, τῆς 23 Αὐγούστου.

Μετὰ τὴν ἐν Πόρῳ καταστροφὴν συνεκάλεσεν ὁ Κυβερνήτης ἕνεκεν ἀ ν ω τ έ ρ ω ν λ ό γ ω ν τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν εἰς Ἄργος, τὴν 20 Σεπτεμβρίου. Οἱ ὑδραῖοι ἀπήτησαν νὰ συνέλθῃ ἐν Ὕδρᾳ· τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ διαίρεσις τῶν φατριῶν, ὥστε φόβος ὑπῆρξε μὴ πέσῃ ἡ κυβέρνησις. Ὁ ἀντιπρεσβευτὴς καὶ ὁ ναύαρχος τῆς Ῥωσίας παρέσχον αὐτῇ ἠθικὴν ὑποστήριξιν, συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας των. Ὁ Κυβερνήτης κατ' οὐδὲν ἠθέλησε νὰ ἐνδώσῃ, ἐλπίζων νὰ κερδήσῃ τὴν πλειονοψηφίαν ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει. Θὰ δυνηθῇ ὅμως νὰ κερδήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἔθνους;

Ἐκθ. ἐκ Σύρου, 22 Αὐγούστου.

Ὁ ναύαρχος Ῥίκορδ μετέβη εἰς Σύρον ἵνα ἀπαγάγῃ τὸ βρίκιον τοῦ Μιαούλη. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ πλοίαρχος ἐδήλωσε, συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας του, ὅτι προὐτίμα νὰ καύσῃ μᾶλλον τὸ πλοῖόν του ἢ νὰ τὸ παραδώσῃ, ὁ αὐστριακὸς πρόξενος ἐμεσίτευσε παρὰ τῷ ῥώσῳ ναυάρχῳ, ὅπως ἀποτρέψῃ τῆς Σύρου τὰς συνεπείας πυρκαϊᾶς, δυναμένης νὰ μεταδοθῇ εἰς τὴν πόλιν καὶ τὰς ἀποθήκας. Κατώρθωσε δὲ τὸν σκοπόν του, ἐγγυηθείσης τῆς κοινότητος, ὅτι τὸ βρίκιον ἐκεῖνο δὲν ἤθελεν ἐπιχειρήσει τὶ κατὰ τῆς ῥωσικῆς σημαίας. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἀνεπέτασαν ἔκτοτε τὴν τρίχρουν γαλλικὴν σημαίαν ἀντὶ τῆς ῥωσικῆς.

Ἀριθ. 356, C. 26 Σεπτ. Ἐκθ. ἐξ Ἀθηνῶν, 4 καὶ 15 Αὐγ. Ἐκθ. ἐκ Σύρου, 30 Αὐγ. 8 Σεπτ.

Οἱ ῥῶσοι μετέσχον τοῦ μίσους, ὅπερ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ὁλόκληρον ἐξεδήλου κατὰ τῆς καποδιστριακῆς οἰκογενείας, καὶ κατ' αὐτῶν ἔτι τῶν ἐκ λόγων προσωπικοῦ συμφέροντος ὑπηρετούντων τὸν Κυβερνήτην.

Ἀριθ. 357, D. 10 Ὀκτωβ. Ἐκθ. ἐξ Ἀθηνῶν, 25 καὶ 27 Αὐγούστ. Ἐκθ. ἐκ

Ἡ ἐκλογικὴ πάλη τοσοῦτον ἐκορύφωσε τὴν ἀγανάκτησιν, ὥστε ὁ τόπος περιῆλθεν εἰς κατάστασιν ἀναρχίας καὶ ἐμφυλίου πολέμου. Ἡ συνταγματικὴ μερίς, ἥτις εἶχε τὸ κέντρον αὐτῆς ἐν Ὕδρᾳ, ἐπε-

Σύρου 15 Σεπτεμ. Ἐκθ. ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, Ἀριθ. 358, Ὀ. 25 Ὀκτωβρ. 1831. Ἐκθ. ἐξ Ἀθηνῶν, καὶ ἐκ Ναυπλίου, 25 Σεπτεμ. καὶ 6 Ὀκτ. Ἐκθ. ἐκ Σύρου, 12 Ὀκτωβρ.

κράτησε πάλιν τοῦ Κυβερνήτου. Βίᾳ δὲ τοῦ ἀποκλεισμοῦ, οἱ ὑδραῖοι εἶχον ἀποστείλει στασιώτας εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν. Ἡ κυβέρνησις κατεδίωξεν ἓν τῶν πλοίων των διὰ τοῦ ῥώσου ναυάρχου, ὅστις ἠνάγκασε τὰ πληρώματά των νὰ ἀνανεώσωσιν ἐν Ἀλμυρῷ τὴν συμφορὰν τοῦ Πόρου, πυρπολοῦντες ἢ βυθίζοντες τὰ πλοῖα.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο ηὔξησε τὸ μῖσος τῶν ἑλλήνων κατὰ τῶν ῥώσων, ὧν τὴν διαγωγὴν ἐκφανῶς ἀπεδοκίμασαν οἱ διοικηταὶ τοῦ γαλλικοῦ καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Ἀλλ' ὁ Κυβερνήτης δὲν ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ ἄλλως σεβαστὴν τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἢ διὰ τῆς ὑλικῆς ὑποστηρίξεως τοῦ ῥώσου ναυάρχου, ὅστις ἐνήργει χωρὶς συνεννοήσεως καὶ ἐναντίον τῆς γνώμης τῶν συναδέλφων του.

Τέλος ἡ ἄκρα καταφορὰ ἐπήγαγε τραγικὴν καταστροφήν. Τὴν 9 Ὀκτωβρίου ὁ Κυβερνήτης κόμης Καποδίστριας, εἰσερχόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος ἐν Ναυπλίῳ, ἔπεσε θῦμα στυγερᾶς δολοφονίας τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Γεωργίου Μαυρομιχάλη, τοῦ μὲν ἀδελφοῦ τοῦ δὲ υἱοῦ τοῦ Πετρόμπεη τῆς Μάνης. Ὁ πρῶτος ἐκρεουργήθη ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων, ὁ δὲ δεύτερος κατώρθωσε νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀντιπρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας. Παραδοθεὶς εἰς τὴν ἐξουσίαν, κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἐτουφεκίσθη τὴν 22 Ὀκτωβρίου.

Καίτοι ὁ φόνος οὗτος ἦν ἀποτέλεσμα ἰδιωτικῆς ἐκδικήσεως τῆς οἰκογενείας τῶν Μαυρομιχαλῶν, ἐχθρᾶς πάντοτε τοῦ Κυβερνήτου, δὲν πρέπει οὐχ ἧττον νὰ μὴ ἀποδοθῇ τὸ ἔγκλημα τοῦτο εἰς τὴν γενικὴν τῶν πνευμάτων ἀγανάκτησιν, ἣν ἐπηύξησεν ἡ ἐπέμβασις τῶν ῥωσικῶν δυνάμεων ἐν Πόρῳ καὶ Μεσσηνίᾳ. Ἱκανῶς δ' ἐπίσης συνετέλεσεν εἰς τὸ οἰκτρὸν αὐτὸ τέλος τοῦ Κυβερνήτου ἡ μακρὰ αὐτοῦ ἐγκατάλειψις ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας καὶ αἱ πρὸς τοὺς ἀντιπάλους του ἐνθαῤῥύνσεις τοῦ κομητάτου τῶν Παρισίων.

Ἡ δημοσία τάξις ἐν Ναυπλίῳ ἐτηρήθη ὑπὸ τῶν ἀντιπρέσβεων, οἵτινες διέταξαν νὰ καταληφθῶσι τὰ

φρούρια ὑπὸ ναυτικῶν ἀποσπασμάτων τῶν συμμάχων στόλων.

Ἐκθ. ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, Ἀριθ. 359, D. 10 Νοεμ. 1831. Ἐκθ. ἐκ Ναυπλίου, 9, 12, καὶ 15 Ὀκτωβρίου.

Ἡ Γερουσία κατέστησεν εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου προσωρινὴν κυβερνητικὴν ἐπιτροπήν, συγκειμένην ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἀποθανόντος, κόμητος Αὐγουστίνου Καποδιστρίου, τοῦ Κολοκοτρώνη, γερουσιαστοῦ καὶ ἀρχιστρατήγου τῆς Πελοποννήσου, καὶ τοῦ Κωλέττου, γερουσιαστοῦ. Ἡ ἐκλογὴ αὕτη ἐπεδοκιμάσθη κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ὁ κόμης Καποδίστριας δὲν ἐβράδυνε νὰ λάβῃ μέτρα τοσοῦτον ἀνόητα καὶ ἥκιστα διαλλακτικά, καὶ ἐνήργησε τοσοῦτον ὡς διάδοχος τοῦ ἀδελφοῦ του ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ὥστε ἠδύνατό τις ἔκτοτε νὰ προΐδῃ νέαν κρίσιν ἐπικειμένην. Οἱ ἀντιπρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην εἰμὴ ὡς πραγματικὴν κυβέρνησιν, καὶ ἐδήλωσαν ὅτι ἤθελον καταλίπει τὴν χώραν ἂν διεταράσσετο ἡ τάξις. Ὁ ῥῶσος πράκτωρ ἐτήρησε παθητικὴν θέσιν· ὁπωσδήποτε ἡ ἀπειλὴ τῶν ἀντιπρέσβεων καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ παρουσία τῶν συμμάχων στόλων προέλαβον τὴν ἔκρηξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν.

Ἀριθ. 360, D. 25 Νοεμβρ. Ἐκθ. ἐκ Ναυπλίου, 19, 23 Ὀκτωβρ. 12 Νοεμ. 10 Δεκεμβρ. Ἀριθ. 362, F. 16 Δεκεμ.

Ὅτε κατόπιν ἡ συνέλευσις συνῆλθεν ἐν Ἄργει, ἡ κυβέρνησις συνήνεσε νὰ δεχθῇ ἐντὸς αὐτῆς τοὺς πληρεξουσίους τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὧν αἱ ἐκλογαὶ ἤθελον ἐξελεγχθῇ ὑπὸ ἐπιτροπῆς, συγκειμένης ἐκ γερουσιαστῶν τῆς κυβερνητικῆς μερίδος. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἀπήτησε τὴν παραδοχὴν πάντων τῶν ἐκλεχθέντων πληρεξουσίων.

Ἡ κυβέρνησις ἔπασχεν ἐσχάτην ἀχρηματίαν. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς, κόμης Αὐγουστῖνος Καποδίστριας, δὲν ἠδυνήθη νὰ διατηρηθῇ εἰμὴ διὰ τῆς ῥωσικῆς ἐπιῤῥοῆς καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη, οὗτινος ἐθεράπευε τὴν ἀπληστίαν· ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν ἀπέκρυπτε τὴν πρὸς τοὺς γάλλους καὶ τοὺς ἄγγλους δυσπιστίαν του.

Ἐκθ. ἐκ Κωνστ. Ἀριθ. 333, Α. 25 Φεβρ. 1831. Ἐπιστ.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει γάλλος πρεσβευτής, διαρκούσης τῆς κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσίας πολωνικῆς ἐπαναστάσεως,

Ἰδιαιτ. τοῦ Ὄττερφελς, 25 Φεβρ Ἀριθ. 334 Β. 28 Φεβρ. Ἀριθ. 336, Δ. 26 Μαρτ. Ἀριθ. 337, 31 Μαρτ Ἀριθ. 338, 11 Ἀπριλ. Ἀριθ. 339, Δ. 25 Ἀπριλ. Ἐπιστ. Ἰδιαιτ. Ὄττερφελς, 28 Μαΐου. Ἀριθ. 344, Δ. 10 Ἰουνίου. Ἐκθ. τοῦ ἐν Κωνστ. βρεταννοῦ πρεσβευτ. 31 Μαρτ. Ἐπιστ. τοῦ Πρίγκ. Μέττερνιχ πρὸς τὸν κόμητα Ἀππόνυ, 13 Ἀπριλ.

εἶχε προσπαθήσει νὰ ἐξωθήσῃ τὸν ὀθωμανὸν ὑπουργόν, ὅπως ὠφεληθῇ ἐκ τῆς στενοχωρίας εἰς ἣν εὑρίσκετο ἡ ῥωσικὴ κυβέρνησις καὶ ἀποσείσῃ τὸν ταπεινωτικὸν αὐτῆς ζυγόν. Τῷ παρέστησε δὲ προσέτι, ὅτι ἐπέκειτο πόλεμος μεταξὺ τῆς Γαλλίας καὶ Ῥωσίας καὶ τῆς Αὐστρίας, ἕνεκα τῆς μεγάλης διαφορᾶς ἀρχῶν ἥτις ἐπεκράτει μεταξὺ τῶν κυβερνήσεών των· ὅτι κατὰ τὴν πάλην ταύτην ἡ Ἀγγλία ἤθελε μείνει οὐδετέρα ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῆς περιπλοκῶν ἢ ἤθελε κηρυχθῇ ὑπὲρ τῆς Γαλλίας. Συνεβούλευσεν ἐπομένως εἰς τὴν Πύλην νὰ διατηρήσῃ ἀνεξάρτητον τὸ ἦθός της, ἵνα μὴ ἐκτεθῇ ἄλλως εἰς δυσαρέστους συνεπείας.

Ἀλλ' ὁ βρετανὸς πρεσβευτὴς καὶ ὁ τῆς Αὐστρίας κατέστησαν προσεκτικὸν τὸ Διβάνιον, παραινοῦντες αὐτῷ νὰ μὴ πλανηθῇ διὰ δολίων εἰσηγήσεων καὶ χιμαρικῶν ἐλπίδων.

Διακοίν. εἰς Κωνσταντινούπολιν, 3 Φεβρουαρίου, 2 καὶ 21, Ἀπριλίου.

Οὕτω δὲ πᾶσαι αἱ ἐπισταλεῖσαι τότε ὁδηγίαι ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Μέττερνιχ εἰς τὸν βαρῶνον Ὄττενφελς συνίστων εἰς τὴν Πύλην νὰ διατηρήσῃ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἤρεμον ἦθος, ὅπως μὴ παρασυρθῇ εἰς ὅτι ἤθελεν ἀποβῇ πρὸς βλάβην της, ἐνῷ, ἐξακολουθοῦσα τὴν ὁδὸν σώφρονος πολιτικῆς, ἤθελε δρέψει τοὺς ἐκ τούτου καρπούς· Οὕτω δὲ ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις δὲν μετέβαλε τὸ σῶφρον αὐτῆς ἦθος ἀπέναντι τοῦ ἰσχυροῦ αὐτῆς γείτονος. Αἱ ἐξηγήσεις τοῦ Ῥεῒς Ἐφένδη καὶ τοῦ Σουλτάνου αὐτοῦ πρὸς τὸν Κ. Βουτένιεφφ, ὅστις εἶχεν ἀφιχθῇ ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἀπεσταλμένος τῆς Ῥωσίας, οὐδεμίαν κατέλιπον εἰς τοῦτον ἀμφιβολίαν περὶ τῶν ἀγαθῶν διαθέσεων τῆς Πύλης πρὸς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ, καὶ προσεπάθησε καὶ αὐτὸς ἐπίσης διὰ παντὸς ἀγαθοῦ τρόπου νὰ παγιώσῃ τὴν μεταξὺ τῶν δύο ὁμόρων κρατῶν ἀγαθὴν ἁρμονίαν.

Ἐκθ. ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, Ἀριθ. 344, Ἰδιαιτ. 10

Ὁ νέος Ῥεῒς Νετζὴπ Ἐφένδης διεβεβαίωσε τὸν αὐστριακὸν πρεσβευτήν, ὅτι τὸ πολιτικὸν σύστημα τῆς Πύλης πρὸς τὴν ῥωσικὴν αὐλὴν θέλει εἶναι νὰ

Ἰουνίου, 1831.

ἐκπληρώσῃ πάσας αὐτῆς τὰς ὑποχρεώσεις, νὰ καταβάλῃ εἰς αὐτὴν τὰς διὰ τὸ ἐμπόριον ἀποζημιώσεις, καὶ ἀφοῦ δειχθῇ χρηστὴ γείτων καὶ πιστὴ φίλη, νὰ ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσίας μείζονά τινα ἔκπτωσιν τῆς ὑπερβολικῆς ποσότητος τῶν πολεμικῶν ἀποζημιώσεων. Ἡ αἴτησις αὕτη ἀπεστάλη μετ' ὀλίγον πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον τῆς Ῥωσίας· δὲν ἐλύθη ὅμως ὁριστικῶς ὑπὲρ τῆς Πύλης εἰμὴ διὰ τῆς ἐν Πετρουπόλει συνομολογηθείσης συνθήκης τῆς 29 Ἰανουαρίου 1834.

Ἰδιαιτ. Ἐπιστ. τοῦ Ὄττενφελς, 28 Μαΐου. Ἐκθ. ἐκ Παρισ. Ἀριθ. 29, D.E. 19 20 Ἀπριλ. Ἀριθ. 30, B. 25 Ἀπριλ. Ἀριθ. 31, B, 2 Μαΐου. Διακοίν. εἰς Παρισ. 17 Μαΐου, Ἀριθ. 4. καὶ 8 Ἰουνίου. Διακ. εἰς Κωνστ. 4 καὶ 12 Μαΐου. 28 Σεπτεμ. Ἐκθ. ἐκ Κωνσταν. Ἀριθ. 357, A. 10 Ὀκτ. Ἀριθ. 358, A. 25 Ὀκτ. Ἐπιστ. Ἰδιαιτ. τοῦ Ὄττενφελς, 11 Ὀκτ.

Ἐπειδὴ ὁ στρατηγὸς Γκιλλιεμινὼ εἶχεν ἐνεργήσει ἰδιοβούλως, ὑποβάλλων εἰς τὴν Πύλην ἐχθρικὰς κατὰ τῆς Ῥωσίας προτάσεις, ὡς ὡμολόγησε καὶ εἰς τὸν βαρῶνον Ὄττενφελς, ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις διέψευσε ῥητῶς τὰς εἰσηγήσεις του, καὶ κατεχώρισεν ἐν τῷ Μηνύτορι τῆς 30 Ἀπριλίου τὴν ἀνάκλησιν τοῦ πρεσβευτοῦ τούτου, ὡς ἀποδοκιμασίαν τῶν ἐνεργειῶν του.

Ὅτε τὸν Σεπτέμβριον μῆνα κατεπνίγη ἡ πολωνικὴ ἐπανάστασις, ὁ πρίγκηψ Μέττερνιχ ἐπεφόρτισε τὸν βαρῶνον Ὄττενφελς, οὗτινος ἐνέκρινε πᾶσαν τὴν ἔμφρονα καὶ μεμετρημένην διαγωγὴν διαρκούσης τῆς κρίσεως ἐκείνης, ὅπως συγχαρῇ τὴν Πύλην διὰ τὴν σώφρονα καὶ πεφωτισμένην αὐτῆς διαγωγὴν ἐν μέσῳ καταστάσεως πραγμάτων, καθ' ἣν καὶ αἰσθήματα καὶ ἀναμνήσεις πολλαὶ ἠδύναντο νὰ παρεκτρέψωσιν αὐτὴν τῆς εὐθείας πολιτικῆς ὁδοῦ.

Διακοίν. εἰς Λονδ. 12 Ἀπριλ. Ἀριθ. 2, καὶ 14 Ἰουνίου Ἀριθ. 1, 1831. Ἐκθ. ἐκ Λονδ. Ἀριθ. 17. A, E. τῆς 27 καὶ 29 Ἀπριλ. Ἀριθ. 31 F. 27 Ἰουνίου.

Ἐπειδὴ ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐνεργητικότητος τῆς Γαλλίας ἐν Μεσογείῳ, ἡ θάλασσα αὕτη ἐφαίνετο καθισταμένη ὁσημέραι ἀποκλειστικὸν στάδιον τῆς Δυνάμεως ταύτης, ἕνεκα δὲ τῆς διαμονῆς τῶν στρατευμάτων της ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τῆς κατοχῆς τῆς Ἀλγερίας εἶχεν αὕτη φυσικωτάτας προφάσεις, ὅπως καλύψῃ τὰς θαλάσσας ταύτας διὰ τῶν πλοίων της, ὁ πρίγκηψ ἀρχιγραμματεὺς προσεκάλεσε τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν νὰ αὐξήσῃ τὸ κατὰ τὰς θαλάσσας ταύτας ναυτικόν της, ὅπως ὑπερασπισθῇ τὰ συμφέ-

ροντά της, ἅτινα ἦσαν ὁποῖα καὶ τὰ τῆς Αὐστρίας. Ὁ λόρδος Πάλμερστων ἀπεδέξατο κάλλιστα τὰς ἰδέας, ἃς ἐπὶ τούτου ἀνέπτυξεν αὐτῷ ἡ Ὑψηλότης του, καὶ ὑπεσχέθη ὅτι ὁ ἐν Πόρτσμουθ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Κόδριγκτων στόλος ἤθελεν εἶναι ἕτοιμος ὅπως ἀποπλεύσῃ εἰς τὰς ἀνατολικὰς θαλάσσας καὶ ἐνισχύσῃ ἐκεῖ τὴν ἐπιῤῥοὴν τῆς Ἀγγλίας.

Ἐκθ. ἐκ Λονδίνου, Ἀριθ. 1, Ε. 14 Ἰανουαρίου.

Ὁ πρωθυπουργός, ἅμα τῇ εἰσόδῳ αὐτοῦ εἰς τὸ ὑπουργεῖον, εἶχεν ἐκφράσει πρὸς τὸν πρίγκηπα Ἐστερχάζην τὴν γνώμην αὐτοῦ, ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ πρωτοκόλλου ὁρισθέντα ὅρια ἦσαν ἐσφαλμένα καὶ ἀσύμφορα εἴς τε τὴν Πύλην καὶ τὴν Ἑλλάδα, καθότι οὐδεμίαν ἤθελον παρέχει ἀσφάλειαν, καὶ ὅτι ἔπρεπε, διὰ φιλικῆς τινος διαπραγματεύσεως πρὸς τὴν Πύλην καὶ δικαίας χρηματικῆς ἀποζημιώσεως, νὰ ἐκταθῶσι ταῦτα μέχρις Κρήτης καὶ Βώλου συμφώνως πρὸς τὸ πρωτόκολλον τοῦ Πόρου. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις εἶχε προσφέρει παραχωρήσεις ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Βαρβαρίας εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ὑπὲρ τῶν ἑλλήνων ἐκτάσεως ταύτης ὁρίων καὶ τῆς νήσου Κρήτης.

Τέλος ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπείσθη νὰ ἐργασθῇ πρὸς αἰσίαν λύσιν τῆς ὑποθέσεως ταύτης διὰ τοῦ ἀγγέλματος τοῦ φόνου τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, οὗτινος ἡ ἀπώλεια ἐλύπησεν αὐτήν, διότι εἶχε θεωρήσει τὸν Κυβερνήτην ὡς τὸν προσφορώτατον διαπραγματευτὴν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ δεδοκιμασμένον σύμβουλον τοῦ μέλλοντος ἡγεμόνος.

Ἐκθ. ἐκ Λονδίν. Ἀριθ. 58 C. 18 Ὀκτ. 1831. Ἀριθ. 62, C. 9 Νοεμβρ. Ἐκθ. ἐκ Κωνστ. Ἀριθ. 362, F. 16 Δεκεμβρ.

Ὁ Σὶρ Σ. Κάννιγκ ἐπεφορτίσθη νὰ διεξαγάγῃ τὴν διαπραγμάτευσιν ταύτην ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ὁ Ῥεῒς Ἐφένδης, μαθὼν τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς ταύτης, ἐδήλωσεν εἰς τὸν αὐστριακὸν πρεσβευτὴν ὅτι, ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσίας εἶχε διαβεβαιώσει, ὅτι πᾶσα νέα περὶ τούτου συμφωνία ἔμελλε νὰ γείνῃ ἐν πλήρει συναινέσει τῆς Πύλης, αὕτη δὲν ἤθελε συγκατανεύσει εἰς νέαν παραχώρησιν χώρας, εἰμὴ ἐπὶ ἀναλόγῳ χρηματικῇ ἀποζημιώσει.

Ἀριθ. 336, D.

Ἡ διαγωγὴ αὐτῆς ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος εἶχεν

27 Δεκεμβρίου.

ἀναγνωρισθῇ ὡς ἐντελῶς ἀνεπίληπτος ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν συμμάχων Δυνάμεων.

Ἀριθ. 336. Α'. Φεβρ. 1832. Ἔκθ. ἐκ Ναυπλ. 12 καὶ 13 Ἰανουαρ. Ἀριθ. 367. D. 10 Φεβρ. Ἔκθ. ἐκ Ναυπλ., 22 Ἰανουαρίου.

Ὁ Σὶρ Κάννιγκ, ἀφικόμενος εἰς Ναύπλιον, εὗρε τὰς δύο μερίδας ἀντιμετώπους, καὶ στηριζομένας τὴν μὲν ἐπὶ τῆς Ῥωσίας, τὴν δὲ ἐπὶ τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας. Ἡ πρώτη, μερὶς τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, ἐνέδωκεν εἰς τὰς ὑπὲρ ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως προσπαθείας τοῦ πρεσβευτοῦ, καὶ προέτεινεν εἰς τοὺς ἐν Μεγάροις συνηγμένους πληρεξουσίους τῆς ἀντιπολιτεύσεως νὰ συγκληθῇ νέα συνέλευσις ἐν Ἄργει, ἥτις νὰ ἐξελέγξῃ αὐτὴ τὰς ἐκλογάς, καὶ νὰ μὴ περιστοιχίζηται ὑπὸ τοῦ κυβερνητικοῦ στρατοῦ. Εἰς μάτην ὅμως. Ἡ ἀντιπολίτευσις κατέστησεν ἐν Μεγάροις κυβέρνησιν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κωλέττου· ἡ ἐντροπὴ δὲ μόνη ἐκώλυσε τὰ κόμματα νὰ προβῶσιν εἰς ἐχθροπραξίας ἐνώπιον τοῦ πρεσβευτοῦ. Οὗτος ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἀφίκετο τὴν 28 Ἰανουαρίου.

Ἀριθ. 367. C. 10 Φεβρ. 1832. Ἐπιστ. Ἰδιαιτ. τοῦ Ὄττερφελς, 10 Φεβρ. Ἀριθ. 368, B. 25 Φεβρ.

Οἱ τρεῖς ἀντιπρόσωποι ἐζήτησαν εὐθὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνέντευξιν παρὰ τοῦ Ῥεΐς, ἥτις ἐγένετο τὴν 20 Φεβρουαρίου. Ὁ Κάννιγκ, λαβὼν τὸν λόγον, προέτεινεν εἰς τοὺς ὀθωμανοὺς ὑπουργοὺς νέαν ὁροθέτησιν τῆς Ἑλλάδος, συμφορωτέραν τῆς ἤδη παραδεδεγμένης, οὕτως ὥστε νὰ προσαρτηθῇ αὐτῇ ἡ Ἀκαρνανία, καὶ ὑπέδειξεν ὅτι ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον αἱ Δυνάμεις ἤθελον συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Πύλης, ὅπως ὁρισθῇ αὐτῇ χρηματική τις ἀποζημίωσις ἀντὶ τῶν τοπικῶν της παραχωρήσεων.

Ἔκθ. ἐκ Κωνσταντινουπόλ, Ἀριθ. 371, D, 26 Μαρτ. 1832. Ἀριθ. 373, D, 10 Ἀπριλ. Ἀριθ. 374, E. 25 Ἀπριλ. Ἀριθ. 375, 30 Ἀπριλ. Ἀριθ. 376, P, C. 10 Μαΐου.

Οὔτε ἡ πρότασις αὕτη, ὑποστηριζομένη ὑπὸ ἐντόνων παραστάσεων τοῦ Σὶρ Κάννιγκ, οὔτε ἡ γενομένη παρ' αὐτοῦ ἀγγελία τῆς ἐκλογῆς τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος τῆς Βαυαρίας ὡς ἡγεμόνος τοῦ νέου κράτους, ἠδυνήθησαν νὰ συγκινήσωσι τὴν ἀπάθειαν τῆς Πύλης, καὶ νὰ πείσωσιν αὐτὴν ὅπως λάβῃ ἀπόφασίν τινα. Ἐθεώρησε δ' ἐν πρώτοις ὡς ἀπαράδεκτον τὴν ἀξίωσιν περὶ ἑνώσεως μετὰ τῆς Ἑλλάδος χωρῶν, εἰς ἃς οὐδέποτε εἶχεν εἰσχωρήσει ἡ ἐπανάστασις.

Ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 28 Ἀπριλίου, ὑποδείξαντος τοῦ βρετανοῦ πρεσβευτοῦ τὴν ὁροθετικὴν γραμμήν, ἣν ἐπεθύμει ἡ σύνοδος νὰ διαγράψῃ διὰ τὴν Ἑλλάδα, οἱ τοῦρκοι ὑπουργοὶ ἐθεώρησαν τὰ προτεινόμενα ὅρια ὡς λίαν ἐκτεταμένα, καὶ ἰσχυρίσθησαν τὸ κατ' αὐτούς, ἀφοῦ αἱ ἐπενεκτέαι μεταβολαὶ ἔπρεπε νὰ γείνωσι κατὰ τὸ ἀμοιβαίως συμφέρον, ὅτι καὶ ἡ Πύλη ἐπίσης ἐδικαιοῦτο νὰ ζητήσῃ, εἰς ἐξίσωσιν, τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς Εὐβοίας ἀντὶ ἄλλης ἐπαρχίας. Τὴν ἀπαίτησιν ταύτην ἀπέῤῥιψαν οἱ ἀντιπρόσωποι, ἐπιμείναντες τοὐναντίον, ὅπως παραδεχθῶσιν οἱ τοῦρκοι πληρεξούσιοι τὴν ἀρχὴν χρηματικῆς ἀποζημιώσεως, πληρωτέας εἰς τὴν Τουρκίαν κατὰ λόγον τῶν τοπικῶν αὐτῆς παραχωρήσεων· οὗτοι περιωρίσθησαν νὰ δεχθῶσι τὴν πρότασιν ταύτην, ὅπως ἀναφέρωσι περὶ αὐτῆς. Οὐχ ἧττον κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 5 Μαΐου συγκατένευσαν εἰς αὐτήν, ἀνθιστάμενοι ὅμως μετὰ πολλῆς πεισμοσύνης εἰς πᾶσαν οἱανδήποτε παραχώρησιν πέριξ τοῦ κόλπου τῆς Ἄρτης, ἐκ φόβου μὴ οἱ ὅμοροι Ἕλληνες καὶ οἱ τῆς Ἀλβανίας κάτοικοι ἑνωθῶσι τάχιον ἢ βράδιον μετὰ τοῦ νέου ἀνεξαρτήτου κράτους. Ἄλλως δὲ ἡ Πύλη ἔσχεν ἀφορμὴν νὰ πεισθῇ, ὅτι ἀπέναντι αὐτῆς καὶ κατὰ τὸ προκείμενον ζήτημα ἡ ἕνωσις τῶν συμμάχων αὐλῶν οὐδόλως εἶχεν ἐξασθενήσει καὶ ἐπέζησεν εἰς πάσας τὰς πολιτικὰς περιπλοκὰς τῶν τελευταίων χρόνων.

Ὁ βαρῶνος Ὄττενφελς, ὃν πολλάκις συνεβουλεύθη ὁ Ῥεῒς Ἐφένδης περὶ τοῦ ὑπὸ τῆς Πύλης πρακτέου, δὲν ἐδίστασε νὰ ἐκφράσῃ πρὸς τὸν Ἀακὶφ Ἐφένδην τὴν ἀτομικήν του γνώμην, ὅτι ἡ Πύλη καλῶς ἤθελε πράξει περατοῦσα ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον καὶ ὁριστικῶς ὑπόθεσιν τοσοῦτον δι' αὐτὴν ὀλεθρίαν, καὶ ὠφελουμένη συγχρόνως ἐκ τῆς προτεινομένης χρηματικῆς ἀποζημιώσεως, ὅπως δυνηθῇ οὕτω νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ πρὸς τὴν Ῥωσίαν χρέους της, ὡς ἐσκόπει νὰ πράξῃ· ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου ἤθελε διαλύσει τέλος συμμαχίαν ὑπάρχουσαν κατ' αὐτῆς, καὶ ἤθελε προσελκύσει τὰς συμμαχίας τῶν αὐλῶν ἐκείνων, αἵτινες ἠδύναντο νὰ τῇ ἀποβῶσιν ὠφέλιμοι.

Ἡ συμβουλὴ αὕτη συνετέλεσεν ὅπως πείσῃ τὴν

ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν νὰ συναινέσῃ εἰς τὴν περὶ νέας τοπικῆς παραχωρήσεως αἴτησιν. Ἀπήτησεν ὅμως προσέτι παρὰ τῶν συμμάχων ἀποζημίωσιν διὰ τὴν ἐν Ναυαρίνῳ καταστροφὴν τοῦ στόλου της, ἀπαίτησιν, εἰς ἣν εἶχε πάντοτε ἐπιμείνει, δι' οὐδενὸς συμβιβασμοῦ παραιτηθεῖσα αὐτῆς. Ἐξετίμησε δὲ τὴν ἀποζημίωσιν ταύτην εἰς δύο ἑκατομμύρια δουκάτων, καὶ τὴν διὰ τὰς τοπικὰς παραχωρήσεις εἰς τέσσαρα ἑκατομμύρια, ἐξ ὧν ἔμελλον νὰ ἐκπεσθῶσι διὰ τὴν Εὔβοιαν ἐν ᾗ δύο ἑκατομμύρια δουκάτων.

Διακοίν. εἰς Κωνσταντινούπολιν, 3 Ἰουν. 1832.

Εἰς ἀπάντησιν εἰς τὰς διακοινώσεις ταύτας τοῦ βαρώνου Ὄττενφελς, ὁ πρίγκηψ ἀρχιγραμματεὺς ἐξέφρασεν αὐτῷ πᾶσαν τὴν εὐχαρίστησίν του διὰ τὰς σοφὰς καὶ ὠφελίμους συμβουλάς, ἃς ἔδωκεν εἰς τὴν Πύλην, πρὸς ἐπιτάχυνσιν τῆς ὁριστικῆς ὁροθετήσεως.

Διακοίν. εἰς Πετρούπολιν, Ἀριθ. 4 11 Ἀπριλ. 1832.

Ὁ πρίγκηψ εἶχε γράψει περὶ τούτου εἰς Πετρούπολιν, ὅτι τὸ ποσὸν τῆς παραχωρητέας εἰς τὴν Ἑλλάδα χώρας ἦν ἐκτὸς τῶν ὑπολογισμῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀνακτοβουλίου, ὅτι συνήνει τοῦτο εἰς τὰ φιλικῶς συμφωνηθησόμενα μεταξὺ τῶν Δυνάμεων καὶ τοῦ Διβανίου, καὶ ὅτι ἡ φρόνησις τῆς ῥωσικῆς αὐλῆς ἱκανῶς καθησύχαζεν ὡς πρὸς τοῦτο τὰς σκέψεις του.

Ἀριθ. 4. 31 Μαΐου.

Προσέθηκε δὲ τὴν 31 Μαΐου, ὅτι ἡ παράτασις τῆς ὑποθέσεως ταύτης καὶ ἡ ἐπ' ἀορίστῳ κατοχὴ τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ γαλλικοῦ στρατοῦ παρεῖχον εἰς τὴν Γαλλίαν αὔξουσαν ἐπιῤῥοὴν ἐν Ἀνατολῇ, καὶ ὅτι τοῦτο ἦν λίαν σπουδαῖον διὰ τὰ ῥωσικὰ συμφέροντα ἐπίσης καὶ τὰ τῆς Αὐστρίας, ἥτις ἐπεθύμει νὰ ἐνεργήσῃ συμφώνως μετὰ τοῦ συμμάχου της ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Διακοίν. Μυστική, τοῦ Ἀριθ. 4.

Πῶς ὅμως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ πρὸς τὰ ἀνακτοβούλια τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων συγκατάβασις τῆς Ῥωσίας ὡς πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα, ἀφοῦ ἡ ἐπικρατὴς αὐτῆς ἐπιῤῥοή, προσωποποιουμένη ἐν τῇ οἰκογενείᾳ Καποδίστρια, ἐπαισχύν-

τως ἐξεβλήθη τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους; Ὁ πρίγκηψ ἐπιθυμεῖ νὰ καταμάθῃ τὸ φρόνημα τῆς αὐλῆς τῆς Πετρουπόλεως. Τὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου σιωπήν της πρὸς τὴν Αὐστρίαν ἐξηγεῖ ὁ λόγος, ὅτι δὲν γνωρίζει πλέον τίνα μέσα νὰ μεταχειρισθῇ πρὸς λύσιν περιπλοκῆς, ἧς αἰσθάνεται πάντα τὰ δυσάρεστα. Ἐν τούτοις ὅμως ἡ συγκατάβασίς της πρὸς τὰ δύο ἄλλα ἀνακτοβούλια (ἅτινα ὠφελοῦνται ἐξ αὐτῆς) βλάπτει οὐσιωδῶς τὴν πολιτικὴν αὐτῆς θέσιν ὡς πρὸς τὰ ἄλλα ζητήματα.

Διακ. εἰς Λονδῖνον, 10 Μαΐου.

Τὰ τελευταῖα ἐν Ἑλλάδι γεγονότα, παρασκευασθέντα ἐκ μακροῦ ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς καὶ τῆς γαλλικῆς ἐπιῤῥοῆς καὶ ἐκτελεσθέντα ὑπὸ τοῦ βρετανοῦ πράκτορος, ὑπὸ τοῦ γάλλου στρατηγοῦ τοῦ διοικοῦντος τὸ ἐν Πελοποννήσῳ σῶμα καὶ ὑπὸ τοῦ βαυαροῦ καθηγητοῦ Θηρσίου, εἰσὶν ἀναντιῤῥήτως τὸ ἐπαισθητότατον τραῦμα, ὅπερ ὑπέστη ποτὲ ἡ ῥωσικὴ τιμή.

Ὁ πρίγκηψ παρέστησε, καὶ δικαίως ἀληθῶς, ὅτι ἄν ποτε ἀνακτοβούλιον ἐνεπνεύσθη εὐτυχῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὡς πρὸς τὴν ἐνέργειάν του κατὰ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς του, τὸ ἀνακτοβούλιον τοῦτο ἦν τὸ αὐστριακὸν βεβαίως. Εἰς ποῖον βόθρον ἀπέφυγε νὰ πέσῃ, καὶ ποῦ θὰ ἦσαν σήμερον τὰ γενικὰ πράγματα, ἂν ἐθυσίαζε τὰς συντηρητικάς του ἀρχὰς εἰς δῆθεν ζήτημα, ὅπερ ἀπὸ πολλοῦ ἤδη κατέστη γελοῖον, καὶ ὅπερ οὐδὲν ἄλλο κατ' οὐσίαν εἶνε ἢ κακή τις πολιτικὴ παιδιά, καὶ παιδιὰ ἐπικίνδυνος μάλιστα ἐν τοῖς σήμερον καιροῖς;

Ἔκθ. ἐκ Πετρουπόλεως, Ἀριθ. 193, F. 6 Μαΐου (24 Ἀπριλίου) 1832.

Ὁ κόμης Φικελμὼν ἀπήντησεν εἰς τὴν διακοίνωσιν τῆς 11 Ἀπριλίου, ὅτι ὁ κόμης Νέσελρωδ λέγει, ὅτι ἡ Ῥωσία ἐέδωκεν ἄκουσα εἰς τὴν ἐπιμονὴν τοῦ βρετανικοῦ ἀνακτοβουλίου ὡς πρὸς τὴν ὁροθέτησιν· ἀλλ' ὅτι ὁ συμβιβασμὸς οὗτος δὲν δύναται νὰ βλάψῃ τὰς μεταξὺ τῶν Δυνάμεων καὶ τῆς Πύλης εἰρηνικὰς καὶ φιλικὰς σχέσεις, καὶ ὅτι, ὡς πρὸς τὴν ἐκκένωσιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐνέπνεε τοσοῦτον ζωηρὰν ζηλοτυπίαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὥστε

ἠδύνατό τις νὰ καταλίπῃ αὐτῇ τὴν ὡς πρὸς τοῦτο πρωτοβουλίαν.

Ἀριθ. 199, D. 29 (17) Ἰουνίου.

Ὁ πρεσβευτὴς λέγει προσέτι, ἀπαντῶν εἰς τὴν ἀπὸ 31 Μαΐου διακοίνωσιν, ὅτι ὁ ἀντιγραμματεὺς ἐφρόνει, ὅτι πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συμπράξεως τοῦ βρετανικοῦ ἀνακτοβουλίου, ἔπρεπε πρὸ παντὸς νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ εἰς Ἑλλάδα κάθοδος τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος τῆς Βαυαρίας καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ ταχίστη ἐγκατάστασις ἐν τῷ τόπῳ τακτικῆς τινος δυνάμεως. Τοσοῦτο μόνον κατώρθωσεν ὁ Φικελμὼν νὰ ἀποσπάσῃ παρὰ τοῦ ἀντιγραμματέως, ὅστις ἐτήρησε πρὸς αὐτόν, ὡς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, λίαν ἐπιφυλακτικὸν ἦθος ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο.

Ἐκθ. ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, Ἀριθ. 378, Α. 26 Μαΐου, 1832. Ἀριθ. 379, Α. 9 Ἰουνίου.

Αἱ συνεδριάσεις τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πληρεξουσίων διεδέχθησαν ταχέως ἀλλήλας, χωρὶς νὰ προαγάγωσι ποσῶς τὴν διαπραγμάτευσιν.

Κατὰ τὴν βραχεῖαν διάρκειαν τῆς διοικήσεως τοῦ δουκὸς Οὐέλλιγκτων, ὁ βαρῶνος Ὄττενφελς, ἐρωτηθεὶς παρὰ τοῦ Ῥεῒς Ἐφένδη, εἶπεν αὐτῷ νὰ μὴ πλανᾶται προσδοκῶν οἱονδήποτε ὑπὲρ τῆς Πύλης ὄφελος ἐκ τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπουργικῆς μεταβολῆς, διότι πᾶν ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον ὤφειλε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν κεχαραγμένην ὁδὸν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος.

Κατὰ τὴν προσεχῆ συνεδρίασιν κατεφάνη τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συμβουλῆς ταύτης, διότι, ἐπιμενόντων ἑκατέρωθεν τῶν πληρεξουσίων εἰς τοὺς ἰσχυρισμοὺς αὐτῶν, ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν ὁρίων, συνεφωνήθη νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς λονδινείου Συνόδου τὸ φιλονεικούμενον ζήτημα περὶ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ζητουνίου, ἣν ἤθελε νὰ διατηρήσῃ ἡ Πύλη. Πλὴν τούτου ἀπήτησεν αὕτη ἀποζημίωσιν 75 ἑκατομμυρίων γροσίων, ἣν οἱ ἀντιπρόσωποι ἠθέλησαν νὰ περιορίσωσιν εἰς 30 ἑκατομμύρια.

Ἀριθ. 380, Α. 25 Ἰουνίου.

Ὁ σὶρ Κάννιγκ, ὅστις εἶχεν ἀπειλήσει, ὅτι ἤθελε διακόψει τὰς διαπραγματεύσεις καὶ ἀναχωρήσει, ὅπως φοβίσῃ τοὺς τούρκους πληρεξουσίους, ὠφελήθη ἐκ

τῆς ἐπανόδου τοῦ ὑπουργείου Γρέϋ, ὅπως ἐκβιάσῃ ἀμειλίκτως τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν εἰς παραδοχὴν τῶν προτάσεών του. Οἱ δύο του συνάδελφοι παρέσχον αὐτῷ τὴν συνδρομήν των· τοῦτο δὲν ἦτο παράδοξον ἐκ μέρους τοῦ ἐπιτετραμμένου τῆς Γαλλίας· ἀλλ' ὁ ἀπεσταλμένος τῆς Ῥωσίας ᾐσθάνθη κάλλιστα, ὅτι οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ ἔμελλον νὰ τραπῶσιν εἰς ὄφελος τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι καταπατήσεων τῆς Γαλλίας.

Τέλος κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 23 Ἰουνίου ὡρίσθησαν αἱ βάσεις τῆς ὁροθετήσεως, ὡς εἶχεν αὕτη προταθῆ, ἐκτὸς τῆς ἐπαρχίας Ζητουνίου, ἐπιφυλαχθείσης εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς λονδινείου συνόδου, καὶ ὡρίσθη ἐπίσης τὸ ποσὸν τῆς ἀποζημιώσεως εἰς 40 ἑκατομμύρια γροσίων, ἤτοι ἓν περίπου ἑκατομμύριον δουκάτων, τίμημα πολὺ ὑποδεέστερον τῆς ἀξίας τῆς ἐκχωρουμένης χώρας.

Ὁ πείσμων χαρακτὴρ τῶν τούρκων ἐμπόδισεν αὐτοὺς πάντοτε νὰ ἐνδώσωσιν ἐν εὐκαίρῳ στιγμῇ, καὶ νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῶν διδομένων αὐτοῖς συμβουλῶν· τοὐναντίον δὲ παρέχουσι τὰ πάντα εἰς τοὺς γνωρίζοντας νὰ ἐκφοβῶσιν αὐτούς. Ἀπρόσιτοι εἰς τὴν λογικήν, κάμπτονται ὑπὸ τοῦ φόβου. Ὁ σὶρ Κάννιγκ μετεχειρίσθη ἐπιτυχῶς τὸ ἀπειλητικὸν αὐτοῦ σύστημα, ὅπως ἀναγκάσῃ τὴν Πύλην νὰ παραιτηθῇ τῶν ὀρέξεων αὐτῆς περὶ ἀναβολῆς τῆς ὁριστικῆς λύσεως τοῦ ζητήματος, καὶ τῶν ἀξιώσεών της ἰδίως ἐκείνων, δι' ὧν ἀπήτει, ὅπως τὸ ἑλληνικὸν κράτος διατελῇ οὐδέτερον ἀπέναντι τῆς Τουρκίας, ἐν περιπτώσει πολέμου αὐτῆς πρός τινα τῶν συμμάχων Δυνάμεων, καὶ προσέτι ὅπως καταβληθῇ ἀμέσως ἡ ἀποζημίωσις, ἀντὶ νὰ πληρωθῇ ἐκ τοῦ ἐγγυητέου ὑπὸ τῶν Δυνάμεων δανείου.

Ἐκθ. ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, Ἀριθ. 381, Β. 10 Ἰουλ. 1832. Ἀριθ. 382, Α. 21 Ἰουλ. Ἔκθ. ἐκ Κωνσταντινου-

Μετὰ τὸν κανονισμὸν δευτερευόντων τινῶν ζητημάτων, ἐφ' ὧν ὁ βρετανὸς πρεσβευτὴς ἐφάνη τοσοῦτον εὔκολος ὅσον ἄκαμπτος ἐπὶ τῶν σπουδαίων, τὸ πρωτόκολλον ὑπεγράφη τέλος τὴν 21 Ἰουλίου, μετὰ συνεδρίασιν διαρκέσασαν πλέον τῶν δεκαὲξ ὡρῶν! Τὸ ἔγγραφον τοῦτο φέρει, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ Πύλη συ-

πόλεως, Ἀριθ. 387, Β. 27 Αὐγ. Ἀριθ. 388, Β. 2 Σεπτεμ. Σύμβασις μεταξὺ Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τῶν τριῶν συμμάχων Δυνάμεων, περὶ τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος, ὑπογραφεῖσα τὴν 21 Ἰουλίου, 1832.

νήνεσε πρό τινος χρόνου εἰς τὰς περὶ Ἑλλάδος φιλικὰς αἰτήσεις τῶν τριῶν αὐλῶν, καὶ ἐπειδὴ αὗται ἀπέτειναν εἰς αὐτὴν νέας αἰτήσεις πρὸς ὁρισμὸν τῶν συμφορωτάτων εἰς τὴν χώραν ταύτην ὁρίων, ἀντὶ ἀναλόγου ἀποζημιώσεως, ὁ σουλτάνος, παρέχων πλήρη πίστιν εἰς τὰς εἰλικρινεῖς αὐτῶν διαθέσεις πρὸς ὁριστικὴν περαίωσιν πάσης ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀμφισβητήσεως, ηὐδόκησε νὰ συναινέσῃ εἰς κανονισμὸν τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος,

Ἄρθρ. 1, ἅτινα ἔμελλον, ἀρχόμενα ἀπὸ τοῦ μικροῦ παρὰ τὴν Γρανίτζαν ῥύακος νὰ διαδράμωσι τὴν Ὄθρυν, τὸν Τυμφρηστὸν καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀχελῴου μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Ἄρτης. Ἂν ἐν τούτοις ἡ σύνοδος συνήνει ὅπως ἡ ἐπαρχία Ζητουνίου μείνῃ εἰς τὴν Πύλην, ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ ἤθελεν ἀρχίσει ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σπερχειοῦ.

Ἄρθρ. 2. Ἡ εἰς τὴν Πύλην δοθησομένη ἀποζημίωσις θέλει εἶναι κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν 40 ἑκατομμυρίων γροσίων, χωρὶς δὲ τοῦ Ζητουνίου 30 ἑκατομμυρίων.

Ἄρθρ. 3. Ἡ ὁροθέτησις θέλει τελειώσει ἐντὸς ἓξ μηνῶν ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συμβάσεως ταύτης.

Ἄρθρ. 4. Ἡ ἀποζημίωσις θέλει πληρωθῇ τὴν 31 Δεκεμβρίου.

Ἄρθρ. 5. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν αἱ ἀνωτέρω χῶραι καὶ αἱ προηγουμένως ἐκχωρηθεῖσαι θέλουσιν ἐκκενωθῇ ὑπὸ τῶν τούρκων.

Ἄρθρ. 7. ὁρίζει τὸ δικαίωμα τῆς πωλήσεως τῶν ἰδιοκτήτων κτημάτων.

Ἄρθρ. 8. ἐπιφυλάσσει εἰς τὴν Πύλην καὶ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν τὸν κανονισμὸν τῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεων αὐτῶν.

Οἱ πληρεξούσιοι ἐδήλωσαν τέλος, ὅτι συνεπείᾳ τῆς συμβάσεως ταύτης ὁ σκοπὸς καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς λονδινείου συνθήκης τῆς 6 Ἰουλ. 1827 ὡς καὶ τῶν μετὰ ταύτην πρωτοκόλλων ἐκπληροῦνται ἐντελῶς, ὥστε αἱ μακραὶ συζητήσεις καὶ φιλονεικίαι, ἃς ἐγέννησεν ἡ εἰρημένη συνθήκη δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἐπαναληφθῶσι, τὸ δὲ ἑλληνικὸν ζήτημα ἐπεραιώθη ῥιζικῶς καὶ ἀμετακλήτως, καὶ ἐκλείσθη τοῦ λοιποῦ

ἐσαεὶ ἡ θύρα εἰς πᾶσαν περὶ αὐτοῦ φιλονεικίαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ὁριστικὸς οὗτος κανονισμὸς ἔχει ἀνάγκην τυπικῆς ἐπικυρώσεως, οἱ πληρεξούσιοι ὑπόσχονται νὰ παραδώσωσιν εἰς τὴν Πύλην ἐντὸς 4 μηνῶν τὰς ἐπικυρώσεις ταύτας.

Ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε μετὰ τοῦτο νὰ ἀποστείλῃ τὸν Κ. Μαυρογέννην, ἐπιτετραμμένον αὐτῆς ἐν Βιέννῃ, εἰς Λονδῖνον, ὅπως ἐξαιτήσηται παρὰ τῆς Συνόδου νὰ ἀποφανθῇ εὐνοϊκῶς ἐπὶ τῶν εἰς τὴν κρίσιν αὐτῆς ἐπιφυλαχθέντων ζητημάτων, καὶ ζητήσῃ ἐπίσης παρὰ τοῦ βρετανικοῦ ἀνακτοβουλίου τὴν ὑποστήριξίν του ὑπὲρ τῆς ἀποδόσεως τῆς Ἀλγερίας, συμφώνως πρὸς τὴν δοθεῖσαν ἄλλοτε περὶ τούτου ὑπόσχεσιν τοῦ στρατηγοῦ Γκιλλιεμινὼ ἐν ὀνόματι τῆς Γαλλίας, συνεννοούμενος μετὰ τῆς Πύλης πρὸς κανονισμὸν τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωποι εἶχον ἀρνηθῆ νὰ μνημονεύσωσιν ἐν τοῖς πρωτοκόλλοις τῶν συνεδριάσεών των τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης, ἀντιταχθέντος εἰς τοῦτο τοῦ ἐπιτετραμμένου τῆς Γαλλίας.

Διακ. εἰς Λονδῖνον, 19 Ὀκτωβρίου 1832. Διακοίν. εἰς Κωνσταντινούπ., 17 Ὀκτωβ.

Ὁ Κ. Μαυρογέννης διετάχθη κατὰ τὴν ἀποστολὴν ταύτην ὑπὸ τῆς κυβερνήσεώς του νὰ λάβῃ ἐν Βιέννῃ τὴν γνώμην τοῦ πρίγκηπος Μέττερνιχ περὶ τῶν διαφόρων ἀντικειμένων, ἅτινα ἔμελλε νὰ διαπραγματευθῇ ἐν Λονδίνῳ. Ἡ Ὑψηλότης Αὐτοῦ δὲν τὸν ἐπεδοκίμασεν· ἐπειδὴ δὲ τὸ αὐστριακὸν ἀνακτοβούλιον εἶχε μείνει ξένον εἰς τὰς περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος ἐργασίας τῆς Συνόδου, ὤφειλεν ἐπίσης νὰ ἀνακοινώσῃ μόνον εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ αὐτοκρατορικὴν πρεσβείαν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀποστολῆς ταύτης, ἥτις ἔσται αὐτῷ ὅσον τὸ δυνατὸν ὠφέλιμος (;).

Ἐκθ. ἐκ Λονδίνου, Ἀριθ. 77 D. 9 Νοεμ. 1832.

Ἀλλ' αἱ ἐκθέσεις τῆς πρεσβείας ταύτης δὲν ἐβράδυναν νὰ διαλύσωσι πᾶσαν ἐλπίδα, ὅτι ἡ Σύνοδος ἤθελε παραδεχθῇ τροποποίησίν τινα τῆς ὁροθεσίας, ἀφοῦ θεωρῇ τὴν τριμερῆ ὑπόθεσιν ὡς ὁριστικῶς περαιωθεῖσαν.

Ἐκθ. ἐξ Ἀθηνῶν,

Ἐν τούτοις ἐν Ἑλλάδι εἶχεν ἐξακολουθήσει ἡ

13 Φεβρ. Ἐκθ. ἐκ Σύρου, 3, 19 Μαρτίου. Πρωτόκολλον τῆς λονδινείου Συνόδου, τῆς 7 Ἰανουαρ. 1832.

διάστασις μεταξὺ τῶν δύο φατριῶν. Ἡ ἐν Μεγάροις συνέλευσις ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις, ὅτι συνέστησε τὴν κυβέρνησίν της, οὗτοι δὲ προσεκάλεσαν αὐτὴν εἰς ἀπάντησιν νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς ἐν Ναυπλίῳ κυβερνήσεως, ἣν ἀνεγνώρισαν τὴν 28 Φεβρουαρίου, συμφώνως πρὸς τὸ πρωτόκολλον τῆς λονδινείου Συνόδου τῆς 7 Ιανουαρίου. Τοῦτο συνέστησεν εἰς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν νὰ διοικήσῃ τὸν τόπον κατὰ τοὺς νόμους καὶ ἀμερολήπτως, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως καὶ συνδιαλλαγὴν τῶν φατριῶν, καὶ ἐπεφόρτισε τοὺς ἀντιπρέσβεις νὰ συντελέσωσιν εἰς τοῦτο πάσῃ δυνάμει. Ἐπέτρεψε δὲ πρὸς τούτοις εἰς ἑκάστην τῶν τριῶν αὐλῶν νὰ προκαταβάλωσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ποσόν τι ἀπέναντι τοῦ δανείου.

Ἐκθ. ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἀριθ. 373, Ε. 10 Ἀπριλ. Ἐκθ. ἐξ Ἀθηνῶν, 20 Μαρτ.

Συνεπείᾳ τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ πρωτοκόλλου τούτου, ἡ ἐν Ναυπλίῳ κυβέρνησις ἐδημοσίευσε τὴν 8 Μαρτίου γενικὴν ἀμνηστείαν, ἥτις ἐξῄρεσε μόνον δεκαπέντε πρόσωπα, κατηγορούμενα ἐπὶ συνενοχῇ εἰς τὸν φόνον τοῦ κόμητος Καποδιστρίου. Ἡ ἀμνηστεία αὕτη οὐδόλως ηὐχαρίστησε τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἥτις ἦτο ἤδη ἀρκούντως ἰσχυρὰ ὅπως ἀντιμετρηθῇ πρὸς τοὺς ἐναντίους της· ἤθελε δ' ἐπέλθει συμπλοκή, ἂν δὲν ἔλειπον χρήματα πρὸς πληρωμὴν τοῦ στρατοῦ.

Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμήν, 13 Μαρτίου ἔφθασε τὸ ἄγγελμα τῆς ὑπὸ τῆς Συνόδου γενομένης ἐκλογῆς τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος τῆς Βαυαρίας ὡς ἡγεμόνος τῆς Ἑλλάδος. Ἡ εἴδησις αὕτη παρήγαγε μεγίστην ἐντύπωσιν καὶ ἐπετάχυνε τὴν ἔκρηξιν.

Ἀριθ. 375, 30 Ἀπριλ. Ἀριθ. 376, Η. 10 Μαΐου. Ἐκθ. ἐκ Ναυπλ. 3 καὶ 15 Ἀπριλ. Ἐκθ. ἐκ Κωνσταντ. Ἀριθ. 377, 17 Μαΐου 1832. Ἐκθ. ἐκ Ναυπλ., 30 Ἀπριλ. 1 Μαΐου.

Ὁ στρατὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως κατέλαβε τὴν 20 Μαρτίου τὸ Ἄργος καὶ κατηυθύνθη πρὸς τὸ Ναύπλιον, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς μετ' ἐνθουσιασμοῦ.

Ὁ κόμης Αὐγουστῖνος Καποδίστριας κατέφυγεν εἰς τὴν ῥωσικὴν φρεγάταν τοῦ ναυάρχου Ῥίκορδ. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἐγένετο χωρὶς αἱματοχυσίας. Ἐσχηματίσθη κυβερνητικὴ ἐπιτροπή, συγκειμένη ἐξ ἑπτὰ μελῶν προεδρευόντων ἐναλλάξ· συνεκάλεσε δὲ αὕτη τὴν συνέλευσιν. Τὸ φρούριον τοῦ Παλαμιδίου

ἐν Ναυπλίῳ ἐξηκολούθησε φρουρούμενον ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν στρατιωτῶν. Πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς τάξεως ἐν τῇ χώρᾳ ἔπρεπε πρὸ παντὸς νὰ ἀφοπλισθῶσιν αἱ διατρέχουσαι καὶ ἀργυρολογοῦσαι αὐτὴν συμμορίαι, πρὸς τοῦτο δὲ νὰ πληρωθῶσι τὰ καθυστερούμενα εἰς τοὺς στρατιώτας τῶν τε νικητῶν καὶ τῶν ἡττημένων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ δημόσιον ταμεῖον ἦτο κενόν, οἱ διπλωματικοὶ πράκτορες, οἵτινες δὲν εἶχον ἔτι προκαταβάλει χρήματα εἰς τὸν κόμητα Καποδίστριαν, ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσωσι τὴν πληρωμὴν ταύτην, ἀπαραίτητον καταστᾶσαν, καὶ νὰ ἀνταμείψωσιν οὕτω τὴν φατρίαν, ἥτις εἶχεν ἀντιταχθῇ εἰς τὰς ἀποφάσεις των καὶ ἀνατρέψει τὴν κυβέρνησιν ἣν οὗτοι ἀνεγνώρισαν;

Ἀριθ. 378, C. 26 Μαΐου. Ἀριθ. 379 D, 9 Ἰουνίου Ἔκθ. ἐκ Ναυπλίου, 29 Μαΐου.

Ἕνεκεν ἐλλείψεως βοηθημάτων, ἡ λῃστεία ἐξηκολούθησεν. Οἱ ὁπλαρχηγοὶ ὑπεσχέθησαν μόνον νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν νέον ἡγεμόνα· τοῦτο δὲ παρεκίνησε τὴν Γερουσίαν νὰ ἀπευθύνῃ τὴν 25 Ἀπριλίου αἴτησιν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας, παρακαλοῦσα αὐτὸν νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἄφιξιν τοῦ υἱοῦ του. Ἐν τούτοις ἡ κυβέρνησις παρεκάλεσε τοὺς ἀντιπρέσβεις νὰ παράσχωσιν αὐτῇ συνδρομὴν καὶ βοήθειαν καὶ νὰ διατάξωσι τὴν ὑπὸ γαλλικοῦ στρατοῦ κατάληψιν τῶν φρουρίων. Ἐπειδὴ τὰ πράγματα ἦσαν κατεπείγοντα, ἔλλειπον δὲ ἄλλα μέσα πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἀναρχίας, οἱ ἀντιπρέσβεις συνήνεσαν. Ἐν τούτοις ἐν Πάτραις ἡ κατάληψις τοῦ φρουρίου ἀπήντησεν ἀντίστασιν ἐκ μέρους τοῦ Τσαβέλλα, ὁπλαρχηγοῦ τῆς πεπτωκυίας μερίδος. Ἡ πειρατεία ἐπαναληφθεῖσα ἤγαγεν εἰς τὸν κολοφῶνα τὴν γενικὴν παραλυσίαν.

Ἔκθεσ. ἐκ Κωνσταντινουπ. Ἀριθ. 385, C. 10 Ἀπριλ. 1832. Ἔκθεσις τοῦ Διοικ. τοῦ αὐτοκρ. στόλου, 2 Αὐγούστ. Ἀριθ. 386, E. 25

Ἡ μερὶς τῆς σημερινῆς κυβερνήσεως ὠνομάσθη τῆς Ἀθηνᾶς· ἡ δὲ τῆς πεσούσης τοῦ Φοίνικος, καὶ εἶχεν ἀρχηγοὺς τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Καλλέργην, οἵτινες ἐλέγετο ὅτι ἐμισθοῦντο ὑπὸ τῆς Ῥωσίας.

Τὸ ἔθνος ἐπεθύμει ὅπως ἡ ἐθνικὴ ἢ πανελλήνιος συνέλευσις καταπαύσῃ τὴν ἀναρχίαν, καθιστῶσα νόμι-

Αὐγούστου. Ἔκθεσ. ἐξ Ἀθηνῶν, 20, 21 Ἰουλ. 5, 7. Αὐγ.

μον κυβέρνησιν· ἀλλ' οἱ ἀντιπρέσβεις, κατὰ διαταγὴν τῆς Συνόδου, ἀντέστησαν, καίτοι 180 πληρεξούσιοι ἦσαν ἤδη προσηκόντως ἀνεγνωρισμένοι ἐν Ἄργει καὶ ἔμελλον νὰ συνέλθωσιν ἐν Ναυπλίῳ. Οἱ ἀντιπρέσβεις ἐδήλωσαν πρὸς τὸν κ. Τρικούπην, ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν, ὅτι ἡ συνέλευσις τῶν πληρεξουσίων ἤθελεν εἶναι ἄτοπος κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ὅτι, ἂν ἡ κυβέρνησις ἐπέμενεν οὐχ ἧττον νὰ τοὺς συγκαλέσῃ, οἱ ἀντιπρέσβεις ἤθελον ἀποσύρει τὸν συμμαχικὸν στρατὸν ἐκ τοῦ Ναυπλίου. Ἡ συνέλευσις συνῆλθεν ἐν τούτοις ἐν Προνοίᾳ, προαστείῳ τοῦ Ναυπλίου· συνέταξε δὲ προκήρυξιν, δι' ἧς ἀπεδέχετο τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος τῆς Βαυαρίας, καὶ ἐκήρυττεν ἀμνηστείαν. Πρὶν ἢ ὅμως τὸ περὶ ταύτης ἔγγραφον ὑπογραφῇ προσηκόντως, αἱ συνεδριάσεις διεκόπησαν κατ' ἀνάγκην ἕνεκα τῆς ἀφίξεως τῆς συμμορίας τῶν παλληκαρίων τοῦ Κριζιώτη, ἥτις ἀπήτησε παρὰ τῆς Συνελεύσεως τὴν πληρωμὴν τῶν καθυστερουμένων αὐτῇ μισθῶν. Ἀφ' ἑτέρου οἱ ἀντιπρέσβεις προσεπάθησαν ἐπίσης νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἐκπλήρωσιν τῆς διατυπώσεως ταύτης.

Ἀριθ. 386, A. 25 Αὐγ. Ἀριθ. 389, C. D. 10 Σεπτ. Ἔκθ. ἐκ Ναυπλ. 12 Αὐγούστου. Ἔκθεσ. ἐκ Κωνστ. Ἀριθ. 390, G. 25 Σεπτ. 1832. Ἔκθεσ. ἐκ Ναυπλ. 13 Σεπτ. — Ἀριθ. 393. G. 10 Νοεμβρίου. Ἔκθεσις τοῦ Διοικ. τοῦ Αὐτοκρ. στόλου, ἐκ Σμύρνης 5 Νοεμβρίου. Ἀριθ. 396, C. 19 Δεκεμ. Ἔκθεσις ἐκ Ναυπλ. 13 Ὀκτωβρίου.

Ὁ σὶρ Κάννιγκ, ὅστις εἶχεν ἀναχωρήσει τὴν 12 Αὐγούστου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἔφθασε τὴν 17 εἰς Ναύπλιον, ὅπου ἐδέχθη εὐχαριστήσεις καὶ συγχαρητήρια, δι' ὅσας εἶχε παράσχει εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπηρεσίας. Ἐσκανδάλισεν ὅμως αὐτὸν ἡ ἐλεεινὴ κατάστασις τοῦ τόπου, καὶ ἀπηύθυνε μομφὰς ἐπὶ τούτῳ εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν Γερουσίαν, ἀπήτησε δὲ τὴν διάλυσιν τῆς συνελεύσεως, ἧς τὸ πνεῦμα ἦτο τοσούτῳ ἀξιοκατάκριτον, καὶ ἥτις εἶχε προβῇ μέχρι διαλύσεως τῆς Γερουσίας. Ἐπειδὴ αἱ νουθεσίαι του οὐδὲν παρήγαγον ἀποτέλεσμα, ὁ πρεσβευτὴς ἔσπευσε νὰ καταλίπῃ τὴν Ἑλλάδα. Μετ' ὀλίγον αἱ συμμορίαι συνέλαβον τὸν πρόεδρον καὶ τὰ μέλη τῆς συνελεύσεως, ὅπως ἐκβιάσωσι τὴν πληρωμὴν τῶν μισθῶν των· ἀλλαχοῦ ἐδήωσαν πόλεις καὶ χωρία. τέλος ἡ χώρα κατέστη ἕρμαιον φοβερᾶς ἀναρχίας καὶ διχονοίας μεταξὺ τῶν ἀρχῶν, καὶ ἐπὶ εἴκοσιν

ἡμέρας οὐδόλως ὑπῆρχε κυβέρνησις, πλὴν ἐν Ναυπλίῳ, ὅπερ, χάρις εἰς τὰς γαλλικὰς λόγχας, ὑπήκουεν εἰς τοὺς τρεῖς γραμματεῖς τῆς Ἐπικρατείας. Πᾶσα ἡ λοιπὴ χώρα διετέλει ὑπὸ τὴν διάκρισιν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν λοιπῶν συμμοριαρχῶν, οἵτινες, συνεπείᾳ ἀνακωχῆς συνομολογηθείσης εἰς Τσιβέρι, κατεγίνοντο ἀργυρολογοῦντες αὐτὴν ὑπὲρ τῶν στρατιωτῶν των καὶ πρὸς ἴδιον ἑαυτῶν πλουτισμὸν διαρκούσης τῆς μεσοβασιλείας καὶ μέχρι τῆς ἐλεύσεως τῆς βαυαρικῆς ἀντιβασιλείας.

Ὑπὸ τοιούτους οἰωνοὺς τὰ τρία ἀνακτοβούλια ἐπεκύρωσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὴν ὁριστικὴν πρᾶξιν τῆς 21 Ἰουλίου.

Ἀριθ. 394, D. 26 Νοεμ. 1832. Ἀριθ. 398, D. 27 Δεκεμβρίου.

Τὴν 22 Νοεμβρίου ἐγένετο ἡ πρᾶξις αὕτη περὶ ἀναγνωρίσεως τῆς νέας ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς Πύλης. Περὶ Ζητουνίου οὐδεὶς ἐγένετο λόγος, καθότι εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν εἶχεν ἀγγελθῆ, ὅτι ἡ Σύνοδος δὲν ἐλάμβανεν ὑπὸ λόγον τὴν περὶ τούτου αἴτησίν της. Οἱ πληρεξούσιοι ἀντήλλαξαν δηλώσεις, αἵτινες ἔμελλον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐπικυρώσεις τῆς συμβάσεως τῆς 21 Ἰουλίου. Οἱ τῶν τριῶν Δυνάμεων ἀντιπρόσωποι ὠφελήθησαν ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης, ὅπως ἀναγγείλωσιν ἐπισήμως εἰς τοὺς τούρκους ὑπουργοὺς τὴν ἀναβίβασιν τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος τῆς Βαυαρίας εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ ὡς βασιλέως ὑπὸ τῶν κυριωτάτων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν αὐλῶν τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Βερολίνου.

Διακ. τουρκικὴ πρὸς τοὺς τρεῖς πρέσβεις, 26 Δεκεμβρ.

Ὁ Σουλτάνος ἐγνωστοποίησε τὴν τυπικὴν παρ' αὐτοῦ ἀναγνώρισιν τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος διὰ διακοινώσεως, ἣν ὁ Ῥεῒς Ἐφένδης ἀπηύθυνε τὴν 26 Δεκεμβρίου εἰς τοὺς τρεῖς ἀντιπροσώπους. Ὁ τῆς Αὐστρίας πρεσβευτὴς εἶχεν ἀγγείλει ἐπίσης εἰς τὴν Πύλην, ὅτι συνεπείᾳ τῆς συναινέσεως τοῦ σουλτάνου εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς λονδινείου Συνόδου καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικὴ καὶ Βασιλικὴ Ἀπο-

στολικὴ Μεγαλειότης εἶχεν ἀναγνωρίσει τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος.

Διακ. εἰς Κωνσταντινούπολιν, 14 Αὐγούστου 1832.

Ἡ ἀναγνώρισις αὕτη ἐγένετο συνεπείᾳ ἀλληλογραφίας μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας καὶ μεταξὺ τῶν ἀνακτοβουλίων των.

Ἐπιστ. τοῦ Βαρώνου Γίζη, τῆς 29 Ἰουλίου.

Ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Βαυαρίας εἶχεν ἀνακοινώσει τὸ κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνακτοβούλιον, ὅτι ἡ ἐν Λονδίνῳ ἀρξαμένη διαπραγμάτευσις πρὸς ἀναβίβασιν τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος εἶχε περατωθῆ διὰ τῆς συμβάσεως, ἥτις ὑπεγράφη ἐν Λονδίνῳ τὴν 7 Μαΐου ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων καὶ ἐπεκυρώθη τὴν 30 Ἰουνίου.

Σύμβασις μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας καὶ τῶν τριῶν συμμάχων Δυνάμεων τῆς 7 Μαΐου.

Διὰ τῆς πράξεως ταύτης ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας ἀπεδέξατο διὰ τὸν ἀνήλικον υἱόν του τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος, ἥτις θέλει ἀποτελέσει μοναρχικὸν κράτος κληρονομικὸν καὶ ἀνεξάρτητον κατὰ τὸ πρωτόκολλον τῆς 3 Φεβρουαρίου 1830, ἔχουσα ὅρια ὁρισθησόμενα κατὰ τὸ πρωτόκολλον τῆς 26 Σεπτεμβρίου 1831. Ἐν ἐλλείψει κατιόντων τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος τὸ στέμμα θέλει μεταβῆ εἰς τοὺς νεωτέρους αὐτοῦ ἀδελφοὺς καὶ τοὺς ἀπογόνους των, οὐδέποτε δὲ δύναται νὰ ἑνωθῇ ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεφαλῆς μετὰ τοῦ βαυαρικοῦ στέμματος. Ὁ ἡγεμὼν θέλει καταστῆ ἐνήλικος μετὰ παρέλευσιν τοῦ εἰκοστοῦ τῆς ἡλικίας του ἔτους, ἤτοι τὴν Α'. Ἰουνίου 1835, κατὰ δὲ τὴν ἀνηλικιότητά του τὰ ἡγεμονικὰ αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι δικαιώματα θέλει ἀσκεῖ Ἀντιβασιλεία συγκειμένη ἐκ τριῶν συμβούλων, οὓς θέλει δώσει αὐτῷ ὁ πατήρ του. Αἱ τρεῖς αὐλαὶ ἀναλαμβάνουσι νὰ ἐγγυηθῶσι τὸ δάνειον τῶν 60 ἑκατομμυρίων φράγκων εἰς τρεῖς δόσεις, ὅπερ θέλει συνομολογήσει ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, μετά τινων ὅρων περὶ πληρωμῆς τῶν τόκων καὶ τοῦ χρεωλυσίου. Ἐκ τοῦ δανείου δὲ τούτου θέλει ληφθῆ ἡ ὀφειλομένη εἰς τὴν Πύλην διὰ τὰς τοπικὰς αὐτῆς παραχωρήσεις χρηματικὴ ἀποζημίωσις. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας θέλει εὐ-

κολύνει τὸν ἐν Βαυαρίᾳ σχηματισμὸν στρατιωτικοῦ σώματος 3,500 ἀνδρῶν, ὅπερ θέλει ἀντικαταστήσει τὰ ἐν Ἑλλάδι συμμαχικὰ στρατεύματα.

Αἱ τρεῖς αὐλαὶ θέλουσιν ἀναγγείλει εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος τὴν γενομένην παρ' αὐτῶν ἐκλογὴν τοῦ τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος, καὶ θέλουσι παράσχει πᾶσαν δυνατὴν συνδρομὴν εἰς τὴν ὅ,τι τάχιστα μεταβησομένην εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀντιβασιλείαν.

Ἐπιστολὴ τοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίας πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, 23 Ἰουλίου 1832. Ἀπάντησις τῆς Α. Α. Μ. τῆς 11 Αὐγ. Ἀπόκρισις τοῦ πρίγκηπος Μέττερνιχ εἰς τὸν βαρῶνον Γίζην, 11 Αὐγούστου.

Αἰτήσαντος τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας, ὅπως ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ἀναγνωρίσῃ τὸν υἱόν του ὡς βασιλέα τῆς Ἑλλάδος, καὶ συνιστῶντος ἐπίσης αὐτόν τε καὶ τὸ νέον βασίλειον εἰς τὴν εὐμένειαν τοῦ Αὐτοκράτορος, ἡ Α. Α. Μ., καί τοι δηλώσασα, ὅτι οὐδέποτε μετέσχε οὔτε τῆς συμφωνίας ταύτης οὔτε τῶν πρὸ αὐτῆς διαπραγματεύσεων, δὲν ἐδίστασεν ὅμως, μαθοῦσα παρὰ τῆς Πύλης, ὅτι παρῃτήθη αὕτη ἐπισήμως τῶν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος δικαιωμάτων της, καὶ ἀνεγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ αὐτὴ τὸ νέον χριστιανικὸν βασίλειον καὶ τὸν πρίγκηπα Ὄθωνα ὡς ἡγεμόνα του. Ὁ αὐτοκράτωρ διεβεβαίωσε συγχρόνως, ὅτι ἡ κυβέρνησίς του θέλει συνάψει καὶ διατηρήσει τὰς καλλίστας σχέσεις μετὰ τῆς νέας κυβερνήσεως.

Ἔκθεσ. ἐκ Κωνσταντινουπ. Ἀριθ. 405 Ε. 15 Φεβρ. 1833. Ἀριθ. 409, C. 21 Φεβρ. Ἔκθ. ἐκ Ναυπλίου 15, 30 Ἰανουαρ. 9 Φεβρουαρίου.

Ἡ ἐν Ἑλλάδι ἀταξία κατέπαυσε μόλις τὴν 30 Ἰανουαρίου 1833, ὅτε ἀφίκετο ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς φρεγάτας Μαδαγασκὰρ εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Ναυπλίου, παρακολουθούμενος ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τοῦ βαυαρικοῦ στρατοῦ. Τὴν 6 Φεβρουαρ. εἰσῆλθεν ὁ βασιλεὺς ἀνευφημούμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἡ Ἀντιβασιλεία ἐπεκύρωσεν ἐν πρώτοις τοὺς ἑπτὰ ὑπουργοὺς οὓς εὗρε κυβερνῶντας, εἶτα δὲ διὰ διαταγμάτων τῆς 15 Ἀπριλίου κατέστησε νέον ὑπουργεῖον, ὠργάνισε τὴν διοίκησιν καὶ ἐθέσπισε νέαν διοικητικὴν διαίρεσιν τοῦ κράτους εἰς δέκα Νομοὺς καὶ 42 Ἐπαρχίας.

Ἔκθεσ. τοῦ ταγμ. Πρόκες, Ἀριθ. 24 ἐκ Τεργ. 8 Αὐγ. 1833.

Ὁ ταγματάρχης Πρόκες ἐπιστρέφων ἐξ ἀποστολῆς, ἣν εἶχεν ἐκπληρώσει ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, διέτριψεν ἐν Ναυπλίῳ ἀπὸ τῆς 11 μέχρι τῆς 15 Ἰουλίου 1833

καὶ ἐξέθηκε πρὸς τὸν πρίγκηπα ἀρχιγραμματέα περίληψιν τῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ νέου βασιλείου. Λέγει, ὅτι ἡ μεγάλη τοῦ ἔθνους πλειονοψηφία ἐβαρύνθη πλέον τὰς ταραχὰς καὶ ἐπιθυμεῖ ἡσυχίαν· ἐπιδεικνύει δὲ παθητικὴν ὑποταγὴν πρὸς τὴν βασιλικὴν κυβέρνησιν, οὐδόλως ὅμως συμπαθοῦσα πρὸς τοὺς ὀργανιστικοὺς αὐτῆς ἀγῶνας. Κυβέρνησις καὶ κυβερνώμενοι ἵστανται ἀπέναντι ἀλλήλων . . . κ.τ.λ. (Βλ. τὸ κείμενον ὁλόκληρον παρατεθειμένον ἐν σελίδι 664) (1). [Ἡ ἀντιβασιλεία] κατέστησε σύνοδον διαρκῆ, ἧς ὁ βασιλεὺς εἶνε ὁ κοσμικὸς ἀρχηγός· τοῦτο δὲ εἶνε τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς χωρισμὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἔκθεσις ἐκ Κωνσταντινουπ. Ἀριθ. 34, C. 11 Σεπτεμ. 1833. Ἔκθεσις ἐκ Ναυπλίου, 8 καὶ 23 Αὐγούστου.

Τὸ μέτρον τοῦτο, ὅπερ ἡ αὐλὴ τῆς Ῥωσίας εἶχε προσπαθήσει νὰ ἐμποδίσῃ, ὑπῆρξε λίαν ἐναντίον εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ θρησκευτικά της σχέδια. Ἐν γένει ἡ ἀπὸ μακροῦ ἤδη κατέχουσα τὰ πνεύματα δυσαρέσκεια κατὰ τῆς Δυνάμεως ταύτης μετεδόθη καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἕνεκα τῶν πραγμάτων ἅτινα παρέσχεν αὐτῇ ὁ ἀπεσταλμένος τῆς Ῥωσίας κ. Κατακάζης, ἐκ Μάνης ἕλκων τὴν καταγωγήν, ὑποθάλπων δὲ τὴν δυσαρέσκειαν καὶ τὸν θρησκευτικὸν ζῆλον τῶν συμπατριωτῶν του.

Ἔκθεσις ἐκ Λονδίνου, Ἀριθ. 11 C. 26 Φεβρ. 1833.

Ἡ ὑπέροχος ἐπιῤῥοή, ἣν ἡ Δύναμις αὕτη προσεπάθει νὰ διατηρήσῃ ἐν τῇ χώρᾳ, προσεταιριζομένη διὰ παντὸς δυνατοῦ αὐτῇ μέσου ἓν τῶν κομμάτων, ὧν ἡ διχόνοια ἐσπάραττεν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον τὴν Ἑλλάδα, ἐγέννησεν ἔτι ἀντεγκλήσεις καὶ

(1) Ἵνα μὴ δὶς ἐπαναλαμβάνηται τὸ αὐτὸ κείμενον, παραπέμπω εἰς τὸ ἅπαξ ἤδη μεταπεφρασμένον, ὁσάκις οὐδεμία ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἐν τῷ σώματι τοῦ βιβλίου καὶ ἐν τοῖς παραρτήμασι καταχωριζομένου ἐγγράφου· ὁσάκις ὅμως, ταῦτα διαφέρουσιν, ὅπερ συμβαίνει δυστυχῶς ἐνίοτε, ἀναγκάζομαι νὰ μεταφράζω ἐκ νέου ὅ,τι μετεφράσθη ἤδη, φυλάττων τὰς διαφοράς, καὶ ἀφιέμενος τὴν περὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ γνησίου κρίσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην.

Σημ. τ. Μετ.

ἐξηγήσεις μεταξὺ τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ τοῦ ῥωσικοῦ ἀνακτοβουλίου, καθ' ἣν μάλιστα στιγμὴν τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀποτέλεσμα τοῦ δολίου καὶ σκανδαλώδους πολιτικοῦ των συνδυασμοῦ, ἐφαίνετο περιελθὸν εἰς τὴν τελευταίαν του φάσιν.

Ἀριθ. 62, Ν. 25 Νοεμβρ. 1833.

Ὁ ἄγγλος πρωθυπουργὸς λόρδος Γρέϋ προέβη τότε εἰς τὴν ἀξιοπαρατήρητον ταύτην ὁμολογίαν πρὸς τὸν πρίγκηπα Ἐστερχάζην, λέγων, ὅτι τὴν τριμερῆ συνθήκην τῆς 6 Ἰουλίου 1827 εἶχε πάντοτε διαῤῥήδην κατηγορήσει ὡς ῥωμαντικὸν σχέδιον, ὅπερ οὐδέποτε ἔπρεπε νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν κεφαλὴν ἀληθῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, καὶ ὅτι μέγιστον ἔπραξε λάθος ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ὁδηγήσασα τὴν Ῥωσίαν εἰς τὰς πύλας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι ἐξ αὐτοῦ προῆλθεν ἡ ἀξιοθρήνητος συνθήκη τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἤχθη ἐπὶ τὸ στόμιον τῆς ἀβύσσου τὸ ὀθωμανικὸν κράτος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ'.

Ῥωσικὰ ἔγγραφα.

Ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι τοῦ Μαΐου τοῦ 1833.

Ὁ πρίγκηψ Νέσελρωδ πρὸς τὸν ναύαρχον Ῥίκορδ.

Ὁδηγίαι τῆς 4 (16) Ἰανουαρίου 1830.

Ἡ Α. Μ. ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιθυμεῖ, ὅπως διὰ τῆς ρωσικῆς ἐπιῤῥοῆς ἐξασφαλισθῇ εἰς τὴν ἑλληνικὴν χώραν εὐδαίμων καὶ ἥσυχος βίος. Δὲν δύναται ὅμως διὰ τοῦτο νὰ ἐπιθυμῇ ἡ Α. Μ., ὅπως ἡ ἐπιῤῥοὴ αὕτη ἔχῃ τὸν χαρακτῆρα ἀποκλειστικῆς ἐπικρατήσεως, ὅπερ ἄλλως ἠδύνατο, χωρὶς λόγου, νὰ ἀνησυχήσῃ τὴν Εὐρώπην. Ἑπομένως ἡ διαγωγὴ ὑμῶν πρὸς τοὺς συμμάχους ναυάρχους πρέπει νὰ βασίζηται πάντοτε εἰς τὴν ἔννοιαν ταύτην, ἣν ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει πρέπει νὰ λησμονήσετε. Ἐκ τῶν πρὸς τὸν προκάτοχον ὑμῶν ὁδηγιῶν τοῦ ὑπουργείου θέλετε ἴδει, ὅτι ἐπιθυμία τοῦ αὐτοκράτορος εἶνε, ὅπως ὁ διοικητὴς τοῦ ρωσικοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου διατελῇ εἰς φιλικὰς πάντοτε σχέσεις πρὸς τὸν κόμητα Καποδίστριαν, καὶ συντρέχῃ πάντοτε τὸν Κυβερνήτην, ὁσάκις κίνδυνός τις ἀπειλῇ τὴν χώραν, ἐξ οὗ δύναται αὕτη νὰ σωθῇ.

Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσελρωδ.

25 Ἰουλίου (6 Αὐγούστου) 1830.

Ἐκ τῶν ἐκθέσεων τοῦ κόμητος Ἄϋδεν καὶ τῶν ἡμετέρων ἐπιτετραμμένων κατεμάθετε τὰς ἐν Κρήτῃ ταραχὰς καὶ τὰ ἐκεῖ βίαια μέτρα. Οἱ χριστιανοὶ κάτοικοι εἰσὶν ἕρμαιον τῆς βίας τῶν τούρκων ἢ τῶν σφακιανῶν πειρατῶν. Οἱ κρῆτες ἔστειλαν πρεσβείαν εἰς Ναύπλιον· ἀλλ' οὔτε ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, οὔτε οἱ διπλωματικοὶ πράκτορες τῶν Δυνάμεων ἐδέχθησαν τοὺς ἀπεσταλμένους, παραπέμψαντες αὐτοὺς πρὸς τοὺς συμμάχους ναυάρχους. Συνεπείᾳ τούτου ἀπέστειλαν ὁ Ἄϋδεν καὶ ὁ Ῥινὺ ἀνὰ ἓν πλοῖον εἰς Κρήτην, πρὸς συνδιαλλαγὴν τῶν ἐμπολέμων. Ὁ διοικητὴς τῆς ρωσικῆς κορβέτας «Λέαινα» προσηνέχθη κάλλιστα. Κατὰ τὴν ἔκθεσίν του ὅμως ὀλίγη

ὑπάρχει ἐλπὶς εἰρηνοποιήσεως δι' ἁπλῆς πειθοῦς. Ἡ ἐκκένωσις τῆς ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν κατεχομένης χώρας δυσκόλως θέλει κατορθωθῇ. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ χριστιανοὶ δὲν ἔχουσι βεβαιότητα περὶ τῆς ἐπιτυχίας των, θέλουσι πιθανῶς ὑπακούσει εἰς τὰς διαταγὰς τῶν συμμάχων Δυνάμεων, ἂν μόνον ἐξασφαλισθῇ αὐτοῖς πλήρης ἀμνηστεία. Οἱ μὲν τοῦρκοι ἀπεδέξαντο τὴν εἰρήνην, ἀλλ' οἱ ἕλληνες εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπογραφὴν αὐτῆς ἐφόνευσαν τούρκους τινὰς κατὰ τὰς προφυλακάς. Τοῦτο ἠρέθισε τοὺς τούρκους, καὶ ὁ Πασᾶς ἐδήλωσεν εἰς τοὺς ἡμετέρους πλοιάρχους, ὅτι οὐδεμίαν πλέον εἶχε ἰσχὺν ἐπὶ τῶν ὁμοπίστων του, καὶ ὅτι δὲν εἶχε πειθαρχοῦντα στρατόν. Ἄλλως δὲ οἱ ἐνεργήσαντες τὸν κατὰ τὰς προφυλακὰς φόνον ἕλληνες οὐδὲν ἐγνώριζον περὶ τῆς ἐν Καλιβέσσῃ εἰρήνης. Καίτοι ἡ ἑλληνικὴ (;) ἔλαβε διάφορα ἀπειλητικὰ μέτρα, οὐδὲν ταῦτα θέλουσι παραγάγει ἀποτέλεσμα, διότι ἡ ἀμηχανία τῶν χριστιανῶν εἶνε μεγάλη.

Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσελρωδ.

19 Ὀκτωβρ. (1 Νοεμβρ.) 1830.

Τὰ βρίκιά μας ἐκόμισαν τρεῖς πληρεξουσίους ἐκ Σάμου. Ἐπειδὴ οἱ ἀντιπρέσβεις δὲν ἐδέχθησαν αὐτούς, ἀπετάθησαν πρὸς ἐμὲ καὶ τὸν ἄγγλον ναύαρχον. Ἤθελον νὰ ἐπιμείνωσιν ἀμυνόμενοι μέχρις ἐσχάτων, τέλος ὅμως παρεδέχθησαν ἔμμεσόν τινα φόρον πρὸς τὴν Τουρκίαν, ἂν οἱ τοῦρκοι ἐξεκένουν τὴν νῆσόν των. Εἰς τοῦτο ἠνάγκασαν αὐτοὺς αἱ ἡμέτεραι ἀπειλαί, ὅτι ἠθέλομεν μεταχειρισθῇ τὰ πλοῖά των ὡς πειρατικὰ καὶ περικυκλώσει τὴν νῆσον, ὅπως ἀναγκάσωμεν αὐτοὺς διὰ τῆς πείνης εἰς ὑποταγήν.

Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσελρωδ.

15 (27) Ἰουλίου, 1830.

(Βλέπε σελ. 311, 312).

Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσελρωδ.

Τὰ γεγονότα ἐπέρχονται ἐνταῦθα οὐχὶ διὰ τῆς ἰσχύος τῶν πεποιθήσεων, ἀλλὰ διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ταπεινοτάτων ὁρμῶν. Πᾶς ὁ μετασχὼν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος θέλει νῦν ἀποζημιώσεις καὶ δῶρα, ὑπέρτερα τῶν ἐν τῷ πολέμῳ ζημιῶν αὐτοῦ. Πάντες λησμονοῦσι τὴν πτωχείαν τον δημοσίου ταμείου, καὶ τὴν ἀρχὴν ὅτι οἱ ἱκανώτατοι πρέπει νὰ καταλάβωσι τὰς καλλίστας τῶν θέσεων. Πρὸς τούτοις ἡ κυβέρνησις ἔχει πολλοὺς ἐχθρούς. Οἱ ἀντιπρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας κατακρίνουσι μὲν ἐν τῷ φανερῷ τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἀλλ' ἐν τῷ κρυπτῷ δὲν παύονται ὑπο-

στηρίζοντε: αὐτήν, καὶ συνδαυλίζουσιν οὕτω τὸ πῦρ, ἐξ οὗ γενικὴ κινδυνεύει νὰ προέλθῃ καὶ καταστρεπτικὴ πυρκαϊά.

Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσελρωδ.

30 Ἰουλίου (11 Αὐγούστου) 1831.

Ἡ διαγωγὴ τῶν κυρίων Λάϋονς καὶ Λαλὰνδ ἐν Πόρῳ κατέδειξεν ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ κύριοι τῶν ταραχῶν ἐργάται.

Ὁ Ῥούκμαν πρὸς τὸν Ῥίκορδ.

28 Ἰουλίου (9 Αὐγούστου) 1831.

Πρὸ τοῦ ἐντεῦθεν ὑμετέρου ἀπόπλου ἐξέθηκα ὑμῖν τὴν γνώμην μου περὶ τῶν ἐν Πόρῳ γενομένων. Ἀπόντων τῶν κυβερνητῶν τοῦ γαλλικοῦ καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, ὠφείλετε νὰ ἐμποδίσετε ὑμεῖς τὴν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν συλληφθεῖσαν φρεγάταν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ νὰ διαδώσῃ τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐγκαταστήσῃ πάλιν ἐν Ἑλλάδι τὴν λῃστείαν. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ, ἐνόμιζον, ὠφείλετε νὰ καταστήσητε γνωστὸν εἰς τοὺς ἀποστάτας ὅτι δὲν ἠθέλετε ἀνεχθῇ τὴν εἰς τὸ πέλαγος ἀναγωγὴν πολεμικῶν πλοίων, ἀφοῦ μάλιστα δὲν γνωρίζει τὶς εἰς τίνα κυβέρνησιν τὰ πλοῖα ταῦτα ἀνήκουσι. Τοιαύτη γνωστοποίησις ἦν σύμφωνος πρὸς τὰς ὁδηγίας ἃς ἐλάβετε, καὶ πρὸς τοὺς κανόνας τοῦ διεθνοῦς δικαίου· τούτου δ' ἕνεκα εἶχε τὰς συνεπείας ἐκείνας, ἃς ἀνεμένομεν παρ' αὐτῆς. Οἱ ὑδραῖοι δὲν ἐτόλμησαν, καίτοι προαναγγείλαντες τὴν πρόθεσιν αὐτῶν, νὰ τὴν πραγματοποιήσωσι. Τοιαύτη ὅμως πραγμάτων κατάστασις ἔπρεπε νὰ μεταβληθῇ μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν ἄλλων στολάρχων. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης δὲν ἠδύνασθε πλέον νὰ ἐνεργήσητε μόνος, καὶ ὠφείλετε νὰ ῥυθμίσητε τὴν ἐνέργειαν ὑμῶν πρὸς τὴν συμπεριφορὰν τῶν ὑμετέρων συναδέλφων, πρὸς ἀποφυγὴν ἀποτελεσματικῆς (;) συγκρούσεως. Ἅμα μαθὼν τὴν ἄφιξιν τῶν κυρίων Λάϋονς καὶ Λαλάνδ, ἐξέφρασα πρὸς αὐτοὺς τὴν ἀνάγκην συνεννοήσεως τῶν τριῶν συναδέλφων πρὸς κοινὴν ἐνέργειαν. Κατὰ τὴν γνώμην μου εἰσὶν ἀναγκαῖα τὰ ἑξῆς μέτρα: 1) οἱ ἀποστάται πρέπει νὰ απομακρυνθῶσι καὶ νὰ παραδώσωσι τὰ πλοῖα· 2) πρέπει νὰ μάθωσιν, ὅτι ἀπαγορεύεται εἰς αὐτοὺς ὁ τοῦ Αἰγαίου πλοῦς χωρὶς νομίμου κυβερνητικῆς ἀδείας.

Μὴ δυνηθεὶς νὰ λαλήσω προσωπικῶς μετὰ τῶν κυρίων Λάϋονς καὶ Λαλάνδ, δὲν ἠδυνήθην νὰ μάθω, κατὰ πόσον εἰσὶν οὗτοι διατεθειμένοι νὰ ἐνεργήσωσιν ἀπὸ κοινοῦ μεθ' ὑμῶν. Σεῖς ἠδύνασθε νὰ τὸ μάθητε. Σεῖς μόνος ἠδύνασθε νὰ ἀποφασίσητε, τί ἀπελείπετο ὑμῖν νὰ πράξητε, ὅπως παράσχητε μὲν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν, διατελῆτε

δὲ σύμφωνος πρὸς τοὺς ὑμετέρους συναδέλφους. Μετὰ πολλῆς βεβαίως δυσαρεσκείας μου ἀνέγνων ἐν ταῖς ὑμετέραις ἐκθέσεσιν, ὅτι ἡ διαγωγὴ τῶν κυρίων Λαλὰνδ καὶ Λάϋονς ἦν εἶδός τι προστασίας τῶν ἐπαναστατῶν· δὲν ἠδυνήθην ὅμως ἀφ' ἑτέρου νὰ ἀναγνώσω χωρὶς ἐκπλήξεως καὶ λύπης τὴν ἐπιστολήν, ἣν ἐγράψατε σεῖς πρὸς τοὺς κυρίους τούτους. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη θέλει καταστῆ εἰς χεῖράς των μέσον, ὅπερ δὲν θέλουσιν οὗτοι παραλείψει νὰ μεταχειρισθῶσιν ἐπωφελῶς καθ' ὑμῶν.

Νομίζω, ὅτι τοσούτῳ ἀνωφελέστερον καὶ ἐπικινδυνότερον ἦτο νὰ διαλύσητε πάντα πρὸς ἐκείνους δεσμόν, ὅσῳ οὗτοι, καθ' ἃ λέγετε, εἶχον λάβει παρὰ τοῦ Μιαούλη τὴν ὑπόσχεσιν νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ τι μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς των. Ὅτε εἴδετε, ὅτι δὲν ἠδύνασθε πλέον νὰ ἐλπίζητε τὴν συνδρομὴν τῶν ναυάρχων, ἓν μόνον μέσον ὑπελείπετο ὑμῖν, ὅπως διατηρήσητε τὴν προσήκουσαν εἰς τὰ ἡμέτερα συμφέροντα θέσιν: ἢ νὰ ἐπιστρέψητε μετὰ τῶν ναυάρχων, ἤ, ἂν ἠθέλετε νὰ μείνητε ἐν Πόρῳ, νὰ ἀποφύγητε πᾶσαν σύγκρουσιν πρὸς τοὺς ἀποστάτας. Φαντάσθητε νῦν τὴν ἔκπληξίν μου, ὅτε ἔμαθον τὴν μεταξὺ τοῦ Τηλεμάχου καὶ τῶν ὑδραίων μάχην.

Ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν Ῥίκορδ.

Ναύπλιον, 29 Ἰουλίου (10 Αὐγούστου) 1831.

(Βλ. σελ. 347, 348)

Ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν Ῥίκορδ.

31 Ἰουλίου (12 Αὐγούστου) 1831.

Εὐχαριστῶ ὑμῖν ἐπὶ τῇ βοηθείᾳ σας, ἥτις ἠνάγκασε τοὺς ὑδραίους νὰ ἀπομακρυνθῶσιν, ἀναγνωρίζοντες οὕτω τὸ παράφορον καὶ ἐγκληματικὸν τῶν πράξεών των. Ἐλάβομεν ἐνταῦθα τὸν ἐναρκτήριον τῆς Βουλῆς λόγον τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας. Εἶνε εἰρηνικός, ὡς καὶ ὁ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας. Περὶ Πολωνίας λέγει ὁ γάλλος βασιλεύς, ὅτι ἐλπίζει τὴν διατήρησιν τῆς ἐθνικότητός της, ἐν ἄλλοις λόγοις, τῶν ὁρισμῶν τῆς βιενναίας Συνόδου. Δύναταί τις ἑπομένως νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι τὰ διαταράσσοντα τὴν ἡσυχίαν τῆς Εὐρώπης μεγάλα συμβάντα δὲν θέλουσιν ἐπιφέρει μεταβολήν τινα τῶν πρὸς τὴν Ῥωσίαν σχέσεων τῆς Γαλλίας. Ἂς ἀναμείνωμεν ὅμως τὴν εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον ἀπάντησιν τῆς Βουλῆς. Ἕως τότε θέλετε προσπαθήσει, ὅπως, εἰ δυνατόν, λάβῃ πέρας ἡ ἀτυχὴς ὑπόθεσις τοῦ Πόρου. Οἱ ἀντιπρέσβεις καὶ οἱ κυβερνῆται τῶν δυτικῶν στόλων κλ. [βλ σελ. 354].

Ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν Ῥίκορδ.

6 (18) Αὐγούστου 1831.

Δύναμαι δι' ἐπισήμων ἐγγράφων νὰ σᾶς ἀποδείξω τὸ ἐναντίον ἐκείνου ὅπερ δυσηρέστησεν ὑμᾶς ἐν ταῖς ἀνακοινώσεσι τῶν ὑμετέρων συναδέλφων· δύνασθε νὰ ἦσθε ἥσυχος. Λέγω ἔτι περισσότερον: ἐξεπλήρωσα μέχρι τοῦ νῦν καὶ θέλω εἰς τὸ μέλλον ἐκπληρώσει τὸ καθῆκόν μου, καθ' ἃ ὑπαγορεύει ἡ τιμὴ καὶ ἡ συνείδησις, καὶ θέλω ἐξηγήσει εἴς τε τὰς συμμάχους Δυνάμεις καὶ εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἰδίως, ὅτι εἰς τὴν ὑμετέραν μόνον δραστηριότητα ὀφείλω τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν περὶ τοῦ μέλλοντος ὑποφώσκουσαν ἐλπίδα. Ἤκουσα, ὅτι ἐπιθυμεῖτε νὰ ἔχητε ἓν ἀτμόπλοιον. Θὰ λάβητε ἓν τοιοῦτον εἰς Ὕδραν. Θὰ παράσχητε ἡμῖν μεγίστην εὐεργεσίαν. Ἂν συλλάβετε τὰ βρίκια, μὴ τὰ πωλήσετε, διότι θὰ μᾶς ἦνε χρήσιμα. Εἴτι καὶ ἄλλο τοῦτο ἰδίως εἶνε ἀναγκαῖον κ.λ. [βλ. σελ. 355].

Ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν Ῥίκορδ.

18 (30) Αὐγούστου, 1831).

(Βλ. σελ. 358).

Ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν Ῥίκορδ.

15 (27) Σεπτεμβρίου 1831.

(Βλ. σελ. 367, 368)

Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσελρωδ.

16 (28) Δεκεμβρίου, 1831

(Βλ. σελ. 454).

Ὁ Λῆβεν πρὸς τὸν Ῥίκορδ.

27 Δεκεμβρίου 1831 (8 Ἰανουαρίου 1832).

Ἔλαβον τὴν ὑμετέραν ἀπὸ 16 (28) Ἰανουαρίου ἐπιστολήν, καὶ ἀνεκοίνωσα αὐτὴν εἰς τὸ ἀγγλικὸν ὑπουργεῖον. Ἐμαρτύρει αὕτη οὐ μόνον τὴν δραστηριότητα, μεθ' ἧς συνετελέσατε εἰς τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ διετηρήσατε τὴν τιμὴν τῆς αὐτοκρατορικῆς σημαίας, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑμετέραν τέχνην εἰς τοιαύτην τῶν περιστάσεων διαῤῥύθμισιν, ὥστε νὰ μὴ περιέλθητε εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς ὑμέρους συναδέλφους. Δὲν εὑρίσκω λόγους ὅπως ἐκφράσω ὑμῖν προσηκόντως τὰς εὐχαριστίας μου δι' ὅσας μοὶ

μεταδίδετε σπουδαιοτάτας εἰδήσεις. Δὲν παρέλιπον δὲ νὰ καταδείξω εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑμετέρων ἀνακοινώσεων, πόσον εἰρηνικὰ εἰσὶ πάντα ὑμῶν τὰ μέτρα. Σᾶς ἀνακοινῶ τὸ πρωτόκολλον τῆς λονδινείου Συνόδου, ὅπερ παραγγέλλει εἰς τοὺς ναυάρχους νὰ ἀναγνωρίσωσι καὶ ὑποστηρίξωσιν ἐκείνην τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἥτις θέλει ἐκλεχθῆ ὑπὸ τῆς ἐν Ἄργει ἐθνικῆς συνελεύσεως. Τὸ πρωτόκολλον ἐπικυροῖ ἐπίσης τὴν ὑμετέραν ἀρχήν, τοῦ νὰ μὴ ἐπιτραπῇ ὁ πλοῦς εἰς τὰ μὴ φέροντα νόμιμον ἄδειαν τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως πλοῖα.

Ὁ *Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσελρωδ.*

12 (24) Ἰανουαρίου 1832.

Οἱ ἐπαναστάται τοῦ Ἄργοος, περικυκλωθέντες ὑπὸ τοῦ κυβερνητικοῦ στρατοῦ καὶ βιασθέντες νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς τὴν βόρειον Ἑλλάδα, κατέλαβον καθ' ὁδὸν τὴν πόλιν τῶν Μεγάρων καὶ κατέστησαν αὐτὴν ἕδραν τῆς κυβερνήσεώς των. Τὴν ά. Ἰανουαρίου μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὁ ἄγγλος ναύαρχος διακοίνωσιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐπαναστατῶν Κωλέττου, ἀπευθυνομένην πρὸς τοὺς στολάρχους τῶν συμμάχων Δυνάμεων. Ἕνεκα τῆς θρασύτητος τοῦ περιεχομένου της ἤμην ἕτοιμος νὰ ἐπιστρέψω αὐτὴν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, οἵτινες καταφαίνουσι τὴν αὐτὴν αὐθάδειαν ὡς καὶ κατὰ τὴν πρὸ ἑνὸς ἔτους ἀποστασίαν. Ἀπεφασίσαμεν ὅμως νὰ ἀπαντήσωμεν διὰ γενικῆς δηλώσεως, δι' ἧς νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῶς τὴν ἐν Ἑλλάδι θέσιν ἡμῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ὑπέβαλον δήλωσίν τινα κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν τελευταίων ὁδηγιῶν τῆς λονδινείου Συνόδου. Ἀλλ' ὅτε ἐν τούτοις ἔμαθον τὰς ἐν Ὕδρᾳ ἐνόπλους προπαρασκευὰς καὶ τὰ ἐν Πόρῳ νέα σχέδια, μετέβην ἐκ Ναυπλίου εἰς τοὺς λιμένας αὐτούς, ὅπως ἡσυχάσω διὰ τῆς παρουσίας μου τοὺς κατοίκους καὶ τὴν κυβέρνησιν. Ἠναγκάσθην ὅμως νὰ μείνω δύο ἡμέρας ἐν Σπέτσαις, ἕνεκα τοῦ κακοῦ καιροῦ. Καὶ ἐκεῖ παρήγαγεν ἀγαθὴν ἐντύπωσιν ἡ ἐμφάνισις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου καὶ καθησύχασε τὰ πνεύματα, ἅτινα ἦσαν διατεθειμένα νὰ ἀσπασθῶσι τὴν ἐπανάστασιν. Μετ' ὀλίγον ἀφίκετο εἰς Σπέτσας πλοῖον κομίζον ἐπιστολὴν τοῦ ναυάρχου Χόταιμ πρὸς ἐμέ. Ὁ Χόταιμ καὶ ὁ Λαλὰνδ συνάμα μοὶ προέτειναν νὰ ὑπογράψωμεν δήλωσίν τινα, ἀπευθυνομένην πρὸς τὸν Κωλέττην, τὸν Ζαΐμην, καὶ τὸν Κουντουριώτην. Ἀλλὰ τὸ ἔγγραφον αὐτὸ ἦτο τοιουτοτρόπως συντεταγμένον, ὥστε ἔμελλε νὰ ἐνισχύσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν τόλμην καὶ τὴν ἐνεργητικότητα τῶν ἐπαναστατῶν. Οἱ συνάδελφοί μου μοὶ ἔγραφον μεταξὺ ἄλλων, ὅτι συνεπείᾳ τῶν φημιζομένων περὶ προπαρασκευῶν τῆς κυβερνήσεως, ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ ἀπαντήσωσι ταχύτερον, ὅπως παρακωλύσωσι τὸν ἔκπλουν τῶν ὑδραϊκῶν πλοίων. Ἀπεκρίθην, ὅτι ἡ ἀπάντησίς μου πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς

τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἠδύνατο νὰ γραφῇ πρὸ τῆς εἰς Ναύπλιον ἐπιστροφῆς μου. Πρὸς ἐπίτευξιν ὅμως τοῦ σκοποῦ ἡμῶν, θέλω ἀναγγείλει διαβαίνων πρὸ τῆς Ὕδρας, ὅτι πᾶν πλοῖον μὴ φέρον νόμιμα ἔγγραφα θέλει ὑφίστασθαι τὰ ὑπὸ τῶν ὁδηγιῶν ἡμῶν διαγραφόμενα. Ἐν Ὕδρᾳ ὁ ἐρεθισμὸς τῶν πνευμάτων εἶνε εἴ πέρ ποτε σφοδρός. Ἀπέστειλα ἐκεῖσε τὸν διερμηνέα μου, ὅπως ἀναγγείλῃ εἰς τὴν κοινότητα τὴν ἀπόφασίν μου, καὶ γνωστοποιήσῃ ἰδίως εἰς τὸν Μιαούλην, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρήσῃ τι μήτε νὰ ἐκτελέσῃ τὰς διαταγὰς τῶν ἐπαναστατῶν, καθότι ἄλλως οὐδεμίαν πρέπει νὰ προσδοκᾷ ἐπιείκειαν. Ὁ Ζαΐμης καὶ Κουντουριώτης ἀπήντησαν ἀρνητικῶς εἰς τὴν δήλωσίν μου. Ὁ Μιαούλης, ὅστις διακρίνεται πάντοτε διὰ τὸ ἀναποφάσιστον αὐτοῦ, ἠναγκάσθη νὰ ὑποσχεθῇ, ὅτι θέλει ἐκπληρώσει τὴν θέλησίν μου, καὶ ὅτι τὰ πλοῖά του δὲν θέλουσι καταλίπει τὸν λιμένα τῆς Ὕδρας. Ἐπεφόρτισα ἕνα τῶν ἀξιωματικῶν μου νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὰ ἐν Ὕδρᾳ εὑρισκόμενα δέκα διαφόρου μεγέθους πλοῖα. Καίτοι ταῦτα δὲν εὑρίσκονται εἰς κατάστασιν νὰ καταλίπωσι τὸν λιμένα, οὐχ ἧττον οἱ ὑδραῖοι ὑπάλληλοι δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τὸν ἀξιωματικόν μου τὴν ἐξέτασιν τῶν πλοίων. Ὅτε δὲ ὁ ἀξιωματικὸς ἐπέμεινε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγήν μου, τοσοῦτον συνεταράχθη ἡ πόλις, ὥστε δὲν ἠδυνήθη πλέον ἐκεῖνος νὰ τὸ πράξῃ. Ἐλπίζω νὰ μοὶ δοθῇ παρὰ τοῦ ἄγγλου ναυάρχου ἀξιωματικός τις, ὅστις νὰ ἐκτελέσῃ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ῥώσου τὴν διαταγήν μου. Ἂν βραδύτερον ἐπιβεβαιωθῶσι τὰ περὶ ναυτικῶν παρασκευῶν τῶν ἐπαναστατῶν φημιζόμενα, δὲν ἀποστῶσι δὲ οὗτοι τῶν ἐγκληματικῶν των σχεδίων, μετὰ τὴν παραλαβὴν τῆς δηλώσεως, ἣν ἀπευθύνομεν πρὸς αὐτούς, θέλω δυνηθῇ νὰ ἐμποδίσω τὸν ἔκπλουν αὐτῶν, καὶ νὰ ματαιώσω τὰ σχέδιά των διὰ μόνης τῆς ἐν τῷ λιμένι αὐτῶν ἐμφανίσεως τῶν ἀπειλητικῶν μου δυνάμεων.

Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσελρωδ.

8 (20) Φεβρουαρίου 1832.

Ἀνακοινῶν ὑμῖν τὸ περιεχόμενον τῆς προσφάτου μετὰ τῶν συναδέλφων μου ἀλληλογραφίας μου, ὀφείλω νὰ ἐξάρω ἰδίως τὴν εὐθύτητα τοῦ ἄγγλου ναυάρχου Χόταιμ. Κατὰ τὰς ἐν Ἄργει ταραχὰς μετέβη ἐκεῖσε εἷς τῶν ἀξιωματικῶν μου, ὅπως γνωρίσῃ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ προσφέρῃ τοὺς ἰατρούς μας πρὸς θεραπείαν τῶν τραυματιῶν. Συνωδεύετο δὲ ὑπό τινων ναυτῶν, ὅπως προστατεύσωσιν αὐτὸν οὗτοι κατὰ πάσης προσβολῆς. Τὸ ἁπλοῦν αὐτὸ γεγονός, τὸ προελθὸν ἐκ φιλανθρωπικῶν αἰσθημάτων, ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ κυρίου Ῥουὰν ὡς ἀπόδειξις παρεμβάσεως ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως. Ἤρξατο δὲ διαβεβαιῶν, ὅτι, καθ' ἃς εἶχε λάβει ἐκθέσεις, εἶχον ἀποστείλει ἐγὼ εἰς Ἄργος τηλεβόλα καὶ πυροβολιστὰς πρὸς ἐπικουρίαν

κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ ἀπήτησε παρὰ τοῦ ἄγγλου ἀντιπρεσβευτοῦ νὰ προσκαλέσῃ οὗτος τὸν ἄγγλον ναύαρχον, ὅπως ζητήσῃ παρ' ἐμοῦ ἐξηγήσεις περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ὡς καὶ περὶ τοῦ πῶς ἐννοῶ τὰς ὁδηγίας τῆς ἐν Λονδίνῳ Συνόδου. Καίτοι ὁ κύριος Δώκινς, ὡς καὶ αὐτὸς βραδύτερον ὡμολόγησεν, ἀμφέβαλε περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ Ῥουάν, δὲν ἀπέκρουσεν ὅμως τὴν ἀπαίτησιν τοῦ συναδέλφου του. Ἄνθρωπος ῥᾳδιοῦργος, οἷος ὁ Δώκινς, δὲν ἠδύνατο νὰ παραμελήσῃ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοιαύτης εὐκαιρίας. Ἂν τὸ πρᾶγμα ἦν ἀκριβές, θὰ εἶχε δικαίαν ἀφορμὴν μομφῶν κατὰ τῆς ῥωσικῆς σημαίας· ἂν δὲ ἦτο ψευδές, ἤθελεν ἐκθέσει τοὐλάχιστον τὸν γάλλον ἀντιπρεσβευτήν, ὃν ἀνέχεται ὁ Δώκινς ἐφ' ὅσον μόνον ἐπιτρέπουσι τὰ συμφέροντα καὶ αἱ προσδοκίαι του. Ἐπειδὴ ὅμως τὸν κύριον Δώκινς διακρίνει ἰδιάζουσα πονηρία καὶ περίσκεψις, προφορικῶς μόνον καὶ ἐμπιστευτικῶς συνδιελέχθη περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης μετὰ τοῦ ἄγγλου ναυάρχου. Ὁ ναύαρχος ὑπεσχέθη νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Δώκινς, ἅμα ἀνακοινουμένης ταύτης ἐπισήμως. Ὁ κύριος Δώκινς ἔπεμψε μετὰ τοῦτο πρὸς αὐτὸν ἐπιστολήν, δι' ἧς ἐζητοῦντο ἐκ μέρους τοῦ κυρίου Ῥουὰν ἐξηγήσεις παρ' ἐμοῦ. Ὁ κύριος Λαλάνδ, ὅστις δὲν ὑπολείπεται καὶ αὐτὸς τοῦ ἄγγλου πρεσβευτοῦ, εἶχε πείσει τὸν ναύαρχον Χόταιμ νὰ ἀποτείνῃ ἐπίσης πρὸς ἐμὲ τοιοῦτον ἔγγραφον, οἱονεὶ ἐξ ἰδίας αὐτοβουλίας. Ἀποκρινόμενος εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο, εἶπον ὅτι τὸ γεγονὸς εἶνε ψευδές, καὶ ὅτι αἰτία τῆς παρατάσεως τῶν πολεμικῶν ἐνεργειῶν δὲν ἦσαν ῥωσικὰ τηλεβόλα, ἀλλ' ἡ εἰς Ἄργος μετάβασις τοῦ κυρίου Τσώρτς. Ἐπειδὴ ὁ ἄγγλος ναύαρχος ἀγνοεῖ ἔτι ἔτι τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ τὰς μετ' αὐτῶν συνεχομένας σκευωρίας, δυσηρεστήθη μεγάλως ὡς ἐκ τοῦ μέρους ὅπερ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ παίξῃ. Ἀπετάθη δὲ πρὸς τὸν κύριον Δώκινς, μεμφόμενος αὐτοῦ, ὅτι τὸν ἐξέθηκεν εἰς ἐπίσημον διάψευσιν. Συνάμα δὲ ἔλαβον παρ' αὐτοῦ φιλόφρονα ἐπιστολήν, δι' ἧς, συγγνώμην ἐξαιτούμενος, μὲ παρεκάλει νὰ θεωρήσω τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὡς περατωθεῖσαν, καὶ ὡμολόγει, ὅτι προσφορώτερον καὶ συμφωνότερον πρὸς τὴν φιλίαν ἡμῶν ἤθελεν εἶναι, ἂν εἶχε προβῇ πρότερον εἰς ἐμπιστευτικήν τινα μετ' ἐμοῦ ἐξήγησιν περὶ τοῦ πράγματος. Οὕτως ἔληξε τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο. Ὁ κύριος Κάννιγκ ὅμως, ἰδὼν ὅτι μεγάλως εἶχε ζημιωθῆ, ἐκλέξας τὸν κύριον Τσώρτς μεσίτην μεταξὺ αὐτοῦ, τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῆς κυβερνήσεως, λίαν ἐξεπλάγη ὅτε εἶδε τὴν ἐπιστολήν μου, δι' ἧς ἐξέθετον καὶ ἐγὼ τὴν ἐν Ἄργει διαγωγήν του. Προβλέπων, ὅτι ἅπασα ἡ περὶ τούτου ἀλληλογραφία θέλει δημοσιευθῆ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας κυβερνήσεως, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἐξαλειφθῇ πᾶν τὸ ἀναμιμνῆσκον τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐνέργειάν του, μὲ παρεκάλεσε διὰ τοῦ ἄγγλου ναυάρχου νὰ καταστρέψω τὰ ἀνταλλαχθέντα ἔγγραφα. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἐπεθύμουν νὰ καταδείξω τὴν προθυμίαν μου εἰς εἰρηνικὴν μετὰ τῶν συναδέλφων μου σύμπραξιν, συμμορφούμενος οὕτω

πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ μονάρχου μου, κατέστρεψα τὴν ἐν λόγῳ ἀλληλογραφίαν.

Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσελρωδ.

7 (19) Ἀπριλίου 1832.

Οἱ συνάδελφοί μου συνεφώνησαν κατ' ἀρχὰς μετ' ἐμοῦ, ὅπως καταλάβωμεν τὸ φρούριον Παλαμίδι· μετά τινας ὅμως ἡμέρας ἐγκατέλιπον τὴν ἀπόφασιν ταύτην. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ αὐτῆς ἄρχεται σειρὰ ἀναρχικῶν γεγονότων, γεννηθέντων ἐκ τοῦ περὶ συνδιαλλαγῆς σχεδίου, καὶ πρόφασιν ἐχόντων τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 7 Μαρτίου. Αἱ ῥᾳδιουργίαι τῶν συμμάχων ἡμῶν ἔσχον πάσας τὰς λυπηρὰς συνεπείας, ὅσας δὲν κατώρθωσαν νὰ περιστείλωσιν αἱ προσπάθειαί μου. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐνέργειά μου καὶ ἡ τοῦ Κ. Ῥούκμαν παρελύθησαν διὰ τῆς ἀντενεργείας τῶν συμμάχων ἡμῶν καὶ τῶν διοικητῶν τῶν στόλων των, ἀφ' ἑτέρου δὲ ηὐνόησαν τὴν πρόοδον τῆς ἐπαναστάσεως ἡ ἀτιμία καὶ ἡ ἀνικανότης μελῶν τινων τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως. Οἱ ἐπαναστάται προσήγγισαν εἰς τὰς πύλας τοῦ Ναυπλίου πεποιθότες εἰς τοὺς γάλλους, ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῆς ἀδρανείας τῶν ἄγγλων καὶ χάρις εἰς τὴν δειλίαν τῆς κυβερνήσεως. Τούτου δ' ἕνεκα οὐδὲν ἀπήντησαν ἐμπόδιον, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ οἱ ἄοπλοι καὶ ἀνυπεράσπιστοι πολῖται ἔφυγον ὅσον μακρὰν ἠδύναντο, ἅμα ὡς προσήγγισαν τὰ ληστρικὰ στίφη, ἐν οἷς εὑρίσκοντο καὶ πλεῖστοι τοῦρκοι λειποτάκται μετὰ τῶν τουρκικῶν των σημαιῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ κατεγίνοντο οἱ ἀσημότεροι τῶν ῥᾳδιούργων, ὅπως ἐξερεθίσωσι τοὺς ἐν τῇ πόλει εὑρισκομένους στρατιώτας. Μεταξὺ τῶν ὑποκινητῶν ἦσαν καί τινες ὑπάλληλοι τῆς γαλλικῆς πρεσβείας. Ἑπομένως οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι εὑρέθησαν μεταξὺ δύο πυρῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπειλούμενοι διὰ τῆς ἁρπαγῆς τῶν ἀνταρτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς στάσεως τῆς φρουρᾶς. Ἐτράπησαν λοιπὸν πρὸς τοὺς ἀντιπρέσβεις, ἐξαιτούμενοι βοήθειαν. Παρεκάλεσα τοὺς συναδέλφους μου νὰ ἀποβιβάσωσιν εἰς τὴν ἀκτὴν ναύτας τινὰς τῶν στόλων των, ἀλλ' ἠρνήθησαν ἐπιμόνως, μέχρις οὗ τέλος οἱ ἀντιπρέσβεις ἀνεκοίνωσαν, ὅτι ἡ νέα κυβέρνησις εἶχεν ἤδη μορφωθῇ. Τὴν 28 Μαρτίου (9 Ἀπριλίου), περὶ τὴν ἐννάτην ὥραν τῆς ἑσπέρας, μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Κυβερνήτου, ἐστείλαμεν ἕκαστος 20 ἄνδρας εἰς τὸ παράλιον, καὶ τὴν ἐπαύριον ἦσαν ἤδη τριακόσιοι τῶν ἡμετέρων ναυτῶν ἐν τῷ Παλαμιδίῳ. Ὁ πρεσβύτερος ἄγγλος πλοίαρχος Ληγχάουζ ἐπετράπη τὴν ἀνωτάτην τοῦ φρουρίου διοίκησιν. Ἡ κατοχὴ αὕτη ἔσωσε τὴν πόλιν ἐκ τῶν ἀπειλούντων αὐτὴν δεινῶν, ἂν τὸ φρούριον κατελαμβάνετο ὑπὸ τῶν στιφῶν τοῦ Γρίβα, ὡς ἐσκόπει οὗτος, καὶ ὡς εὐκόλως ἠδύνατο νὰ τὸ κατορθώσῃ, ἀφοῦ τὸ ἔτος 1827 εἶχεν ἤδη κυριεύσει τὴν πόλιν καὶ ἐγνώριζε πᾶσαν εἰς τὸ Παλαμίδι ἄγουσαν ὁδόν. Τὸ ἐσωτε-

ρικὸν ὅμως τῆς πόλεως ἔμεινε πάντοτε ὑπὸ τὸν φόβον ἀχαλίνου στρατιωτικοῦ συρφετοῦ. Μὴ δυνάμενος νὰ πείσω τοὺς συναδέλφους μου ὅπως ἀποστείλωσι πλείους τῶν 20 ἀνδρῶν εἰς τὴν πόλιν, ἀνέλαβον ἐγὼ τὴν εὐθύνην καὶ ἀπέστειλα ἑκατὸν ἔτι ἄνδρας, οἵτινες κατέλαβον τὰς σπουδαιοτέρας θέσεις καὶ συχνότατα περιεπόλουν. Τὸ μέτρον τοῦτο ἔσχε κάλλιστα ἀποτελέσματα, χάρις εἰς τὸν ἄοκνον ζῆλον τῶν ῥώσων στρατιωτῶν. Οἱ πολῖται ἐνεθαῤῥύνθησαν ὑπὸ τοῦ ἀγρύπνου ζήλου τοῦ φρουράρχου Ἀλμέϊδα καὶ τῶν ἡμετέρων ναυτῶν, ἐσχημάτισαν ἐθνοφουράν, καὶ οὕτω ἔπαυσαν πᾶσαι αἱ ἀπόπειραι τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῶν πρακτόρων των, διότι δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν εἰς αὐτοὺς νὰ ὑποκινήσωσιν εἰς ἐκφανῆ στάσιν τὴν πόλιν. Πρέπει νὰ προσθέσω εἰς ταῦτα, ὅτι οἱ συνάδελφοί μου οὐδεμίαν ἀντέταξαν ἔνστασιν, ὅτε ἔστειλα τοὺς ἄνδρας μου εἰς τὴν πόλιν, καὶ ὅτι θέλω ἀνακαλέσει αὐτούς, ἅμα ὡς ἀποκατασταθῇ καὶ παγιωθῇ ἡ ἡσυχία καὶ τάξις. Ἐν τούτοις παρῆλθον ἤδη ἐννέα ἡμέραι, καθ' ἃς εὑρισκόμεθα χωρὶς κυβερνήσεως καὶ περικυκλούμεθα ὑπὸ τῶν ῥουμελιωτῶν, οἵτινες κατέλαβον τὰ προάστεια. Ὁ φρούραρχος Ἀλμέϊδας ἀγρυπνεῖ μετὰ ζήλου ἐπὶ τῆς πόλεως, καὶ ἐλπίζεται, ὅτι οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ δὲν θέλουσι μείνει χωρὶς ἀποτελέσματος. Ἐπειδὴ ὁ Κυβερνήτης μὲ παρεκάλεσε νὰ καταστήσω αὐτῷ δυνατὴν τὴν εἰς Κέρκυραν μετάβασιν, ἔθηκα εἰς διάθεσιν αὐτοῦ τὸ βρίκιον «Πάρις» ἐκφράσαντος δὲ τοῦ κόμητος ἀνησυχίαν περὶ τῶν δυσχερειῶν, ἃς ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἡ ἐν Κερκύρᾳ ἐγκατάστασίς του, ἐπεφόρτισα τὸν πλοίαρχον Βουτένιεφ νὰ μεταβιβάσῃ τὸν κόμητα ἂν τὸ ἐπεθύμει, εἰς Ἀγκῶνα. Ἡ σημερινὴ κυβέρνησις, σχηματισθεῖσα ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν ῥουμελιωτικῶν καὶ τουρκικῶν στιφῶν, οὐδεμίαν παρέχει ἀσφάλειαν οὔτε ὑπὲρ τῆς ἡσυχίας, οὔτε ὑπὲρ τῆς τάξεως;.

Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσελρωδ.

15 (27) Ἀπριλίου.

Μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῶν συναδέλφων μου ἀντηλλάγη καὶ πάλιν ἀλληλογραφία. Ὁ πλοίαρχος Λαβούρωφ προσεβλήθη ὑπὸ ληστρικῶν πλοίων καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀποκρούσῃ αὐτὰ διὰ τῆς βίας. Οἱ συνάδελφοί μου ἐθεώρησαν ἄλλως τὸ πρᾶγμα, καὶ μοὶ ἔγραψαν κοινὴν ἐπιστολήν, εἰς ἣν ἀπήντησα περιγράφων ἀκριβῶς τὴν ὑπόθεσιν.

Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Πότσο δὶ Βόργο.

23 Μαΐου (4 Ἰουνίου).

(Βλ. σελ. 401 καὶ 553).

Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Λῆβεν.

23 Μαΐου (4 Ἰουνίου).

Ἡ ἀναρχία καὶ ἡ παντελὴς ἔλλειψις κυβερνήσεως εἰσὶν ἀφορμαὶ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς πειρατείας. Ηὔξησεν ἐνταῦθα καταπληκτικῶς καὶ ἀποτελεῖ προφανῆ τῆς χώρας κίνδυνον. Πρὸς καταδίωξιν τῶν πειρατῶν ἀπέστειλα δύο βρίκια τοῦ στόλου μου. Ἀλλ' ὁ περίπλους αὐτῶν θέλει ἔχει πιθανῶς ὀλίγα ἀγαθὰ ἀποτελέσματα. Ἡ κυβερνητικὴ ἐπιτροπή, συγκροτουμένη ὑπ' ἀνδρῶν χωρὶς ἀρχῶν καὶ ἰδιωφελῶν μόνον, δίδει τὰς σπουδαιοτάτας θέσεις εἰς ἄνδρας γνωστοὺς ὡς θιασώτας τοῦ κρατοῦντος κόμματος. Τοιοῦτός τις διορισμὸς παρέσχε μάλιστα ἀφορμὴν εἰς φιλονεικίας μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν συναδέλφων μου. Σκοῦφός τις, κλέπτης καὶ φαῦλος, διωρίσθη διοικητὴς Σπετσῶν, Ὕδρας καὶ Πόρου, καὶ μετέβη εἰς Σπέτσας, ὧν οἱ κάτοικοι ὅμως δὲν ἠθέλησαν νὰ τὸν δεχθῶσι καὶ τὸν ἀπέβαλον ἐπαισχύντως ἐκ τοῦ λιμένος των. Τὸ πλοῖον ἐφ' οὗ εὑρίσκετο ὁ Σκοῦφος συνωδεύετο ὑπὸ γαλλικῆς τινος κορβέττας, ἥτις εἶχε μεταβῆ ἐκεῖσε πρὸς τοῦτο ἀκριβῶς, ἵνα παραστῇ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς θέσεως. Ὁ γάλλος ναύαρχος, ἀγανακτήσας κατὰ τῶν σπετσιωτῶν, οἵτινες ἐδίωξαν τὸν Σκοῦφον ἐναντίον τῆς γαλλικῆς προστασίας, καὶ στηριζόμενος ἐπὶ τῶν περὶ πειρατείας φημῶν, ἠθέλησε νὰ περιβάλῃ νόμιμόν τι πρόσχημα τὴν κατὰ τῶν ἀθώων νησιωτῶν ἐκδικητικὴν αὐτοῦ ὄρεξιν. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς κορβέτας διεκήρυξεν ὁ ἀντιναύαρχος Οὐγών, ὅτι τὸ πλοῖον εἶχεν ἀποσταλῆ ὅπως ἀνακαλύψῃ πειρατάς, καὶ συνεκάλεσεν ἡμᾶς εἰς συνδιάσκεψιν περὶ τῶν ληπτέων μέτρων πρὸς κατάπνιξιν τῆς πειρατείας ἐν αὐτῷ της τῷ σπέρματι. Κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν ταύτην ἐδήλωσεν ὁ ναύαρχος, ὅτι οἱ σπετσιῶται οὐ μόνον ὑπεβοήθουν τοὺς πειρατάς, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐξώπλιζον πειρατικὰ πλοῖα, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο ἔπρεπε στενότατα νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ νῆσος. Τὴν δήλωσιν ταύτην ὑπεστήριξε καὶ ὁ ναύαρχος Χόταιμ, πολὺν δὲ κατέβαλον κόπον, ὅπως πείσω τοὺς συναδέλφους μου, ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο ἦν παράνομον καὶ ἤθελεν ἔχει λίαν λυπηρὰς συνεπείας. Δυστυχῶς κ.λ. [βλ. σελ. 544].

Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Λῆβεν.

6 (18) Ἰουνίου.

Ὅτε ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης ἀπελύθησαν τῆς φυλακῆς, μετηνέχθησαν εἰς Μάνην ἐπί τινος τῶν πλοίων μου. Ἐξ εὐγνωμοσύνης ἐμπόδισεν ὁ Πέτρος Μαυρομιχάλης τοὺς συμπατριώτας του νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἔκτοτε μὲ ἐπεσκέφθησαν συχνάκις ὁ ἀνεψιὸς καὶ ὁ υἱός του, συμβουλὴν ἐξαιτούμενοι. Συνεβούλευσα αὐτοὺς

πάντοτε νὰ συμπράξωσιν εἰς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως. Πρό τινος ἦλθε καὶ ὁ Πετρόμπεης, συνοδευόμενος ὑπὸ πλήθους μανιατῶν, ἐπὶ τῇ προφάσει συγκαλέσεως ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ἐπανέλαβον καὶ εἰς αὐτόν, ὅτι τοῦτο δὲν ἤθελεν εἶναι ἐκπλήρωσις τῶν πρὸς πρὸς τὸν νέον βασιλέα καὶ τὰς προστάτιδας Δυνάμεις καθηκόντων. Τὰς συμβουλὰς ταύτας κτλ. [βλ. σελ. 560, 561].

Ἡ κυβερνητικὴ ἐπιτροπή, ἥτις συστηματικῶς ἐνεργεῖ τὴν παῦσιν πάντων τῶν ὑπαλλήλων τῆς προτέρας κυβερνήσεως, ὑποβάλλει αὐτοὺς εἰς πᾶσαν δυνατὴν καταδίωξιν. Οὐδεὶς αὐτῶν ἐξαιρεῖται. Τὰ τυφλὰ τῆς κυβερνήσεως ὄργανα, οἱ ῥουμελιῶται ὁπλαρχηγοί, προσβάλλουσι καὶ καταδιώκουσι παντοιοτρόπως πάντα μένοντα πιστὸν εἰς τὸν ὅρκον του, τὴν πατρίδα καὶ τὸν βασιλέα του. (Ὡς παράδειγμα ἀναφέρεται ὁ Καλλέργης.)

Ὁ Νέσελρωδ πρὸς τὸν Ῥίκορδ.

31 Μαΐου (12 Ἰουνίου) 1832.

Τὸ ἔγγραφον ὅπερ πέμπω σήμερον πρὸς τὸν κύριον Ῥούκμαν, καὶ ὅπερ θέλει ἀνακοινωθῆ καὶ εἰς ὑμᾶς, παρέχει αὐτῷ τὴν ἄδειαν νὰ διαλύσῃ ἐν πάσει περιπτώσει πάντα σύνδεσμον πρὸς ἀνθρώπους, οἵτινες διὰ τῆς βίας ἐσφετερίσθησαν τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος. Ἑπομένως εἶνε λίαν πιθανὸν νὰ παραστῇ ἀνάγκη, ὅπως ὁ ἀντιπρεσβευτὴς καταλίπῃ τὸ Ναύπλιον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θέλετε δώσει αὐτῷ ἓν πλοῖον, κατὰ τὴν θέλησιν τῆς Α. Α. Μ. Δύναται νὰ μεταβῇ εἰς Πόρον, ἤ, ἐὰν θέλῃ, νὰ παρακολουθήσῃ τὰ κινήματα, ὅσα νομίσητε ἀναγκαῖα πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ ἡμετέρου ἐμπορίου κατὰ τῶν πειρατῶν, οἵτινες, ὡς ἀκούεται, ἐφάνησαν πάλιν ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ὑδάτων. Ἐκ τῆς πρὸς τὸν Κ. Ῥούκμαν ὅμως διαταγῆς δὲν πρέπει νὰ ὑποθέσητε, ὅτι μετεβλήθησαν ὅπως δήποτε αἱ περὶ τῆς Ἑλλάδος ἰδέαι τοῦ αὐτοκράτορος, ἢ ὅτι ἐμφαίνει αὕτη διαφωνίαν τινὰ πρὸς τὰς συμμάχους Δυνάμεις. Τοὐναντίον ἐν ταῖς τελευταίαις ἀποφάσεσι τῆς λονδινείου Συνόδου ἀπαντῶμεν πλήρη ταὐτότητα τῶν ἡμετέρων ἰδεῶν καὶ τῶν ἄλλων αὐλῶν. Ἐπιθυμοῦντες δὲ νὰ ἐκφράσωμεν τὴν δυσμένειαν ἡμῶν πρὸς τοὺς θέλοντας νὰ ταράξωσι τὴν ἁρμονίαν ταύτην, παρέχομεν τὴν καλλίστην ἀπόδειξιν τῆς θελήσεως ἡμῶν περὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι διατηρήσεως τῆς ταὐτότητος τῶν ἰδεῶν.

Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Ῥούκμαν.

9 (21) Ἰουλίου 1832.

(Ὑπόθεσις Καλλέργη.) Δηλώσεις, αἵτινες δὲν αναιροῦσι τὰς ὑποθέσεις

τῶν ἄγγλων καὶ γάλλων, ὅτι ὁ Ῥίκορδ ἔδωκε χρήματα εἰς τὸν Καλλέργην, καθότι ἀποτελοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀγροίκων ἐκφράσεων.

Ὁ Λῆβεν πρὸς τὸν Ῥίκορδ.

16 (28) Ἰουλίου 1832.

Ἀγαθὴ ἐντύπωσις τῶν ἐκθέσεων τοῦ Ῥίκορδ εἰς τὸν λόρδον Πάλμερστων. Ἡ λονδίνειος Σύνοδος ἐναντία τῆς παρούσης καταστάσεως τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ παρόντος συστήματος. Δυσαρέσκεια αὐτῆς ἐπὶ τῇ συγκαλέσει συντακτικῆς συνελεύσεως. Ἀμετάκλητον τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος καὶ ἐπιτάχυνσις τῆς ἀφίξεως τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως.

Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσελρωδ.

31 Ἰουλίου (12 Αὐγούστου) 1832.

Ἡ ἐπὶ τὴν ταχεῖαν ἔλευσιν τῆς ἀντιβασιλείας ἐλπὶς ἐκώλυσε πιθανῶς τὸν αὐτοκρατορικὸν ἀντιπρόσωπον νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς δοθείσης αὐτῷ ἀδείας, ὅπως παύσῃ πᾶσαν σχέσιν μετ' ἀνθρώπων σφετερισθέντων διὰ βίας τὴν ἐξουσίαν, τουτέστι μετὰ τῶν ἀνθρώπων τῆς κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς. Ἡ αὐτὴ ἐλπὶς καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς μετὰ τῶν συναδέλφων μου συνδιασκέψεως, περὶ τοῦ ὁρισμοῦ τῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν μεταβίβασιν τῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας πλοίων, ἐμπόδισαν καὶ ἐμὲ νὰ μακρυνθῶ τοῦ λιμένος τοῦ Ναυπλίου. Ἡ νέα κυβέρνησις προσεπάθησεν ἐξ αὐτῶν τῶν πρώτων ἀρχῶν τῆς διοικήσεώς της νὰ καταδείξῃ ἀπαύστως τὸ μῖσός της κατὰ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως. Τὸ ὄργανον αὐτῆς «ἡ Ἀθηνᾶ» μετὰ πολλοῦ ζήλου διαδίδει τὰς ποικιλωτάτας συκοφαντίας. Πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος μαίνεται ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Δύσκολον εἶνε νὰ ἐξηγηθῇ πᾶν ὅ,τι πράττει ἡ κυβέρνησις, ὅπως, συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν ξένων ἀποστόλων, ἐμποδισθῇ ἡ εἰς τὸν θρόνον ἀνάβασις τοῦ πρίγκηπος Ὄθωνος. Τὴν ἐπαναστατικὴν φατρίαν ὑποστηρίζουσι πάντοτε ἰσχυρῶς αἱ γαλλικαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις. Ἡ ὑπερφίαλος ὅμως τυραννία των, ἥτις προὐκάλεσεν ἤδη ἀντίστασιν, δύναται νὰ ἔχῃ ἔτι χείρονας συνεπείας. Ὁ Καλλέργης, ὅστις διοικεῖ νῦν τὴν προφυλακὴν τοῦ στρατηγοῦ Κολοκοτρώνη, προὐχώρησε μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ Ναυπλίου, καὶ κατέλαβεν ἐκεῖ θέσιν, ἣν προσπαθεῖ νὰ ὀχυρώσῃ.—Ἡ κυβέρνησις διέταξε Κριζιώτην τινὰ νὰ ἐκβάλῃ τὸν Καλλέργην τῆς θέσεώς του. Ἐνισχύσασα δὲ τοὺς ρουμελιώτας δι' ἀποσπάσματος πυροβολικοῦ, ἀνεκοίνωσε τοῦτο εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἔφθασαν εἰς Σπέτσας οἱ ναύαρχοι Σαχτούρης καὶ Καλανδρούσης, ὅπως ἀπαιτήσωσι πληρωμήν τινα παρὰ τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ εἰς τοῦτο παρακινήσασα αὐτοὺς κυρία ἀφορμὴ

ἦν ἡ πτωχεία τῶν πλείστων ὑπηρετούντων τὸ κράτος ναυτῶν, καὶ τὸ γεγονὸς προσέτι, ὅτι ἡ κυβέρνησις δαπανᾷ εἰς μίσθωσιν ἰδιωτικῶν πλοίων ἀνηκόντων εἰς φίλους τῆς ἐπταμελοῦς ἐπιτροπῆς, ἐνῷ εἰς τοὺς ὑπηρετοῦντας τὸ κράτος οὐδὲ τὸν μισθὸν αὐτῶν πληρώνει. Ἐπειδὴ ἡ θέσις τοῦ Καλλέργη ἦν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἰδίως ἐπισφαλής, ἐξέπεμψεν ἡ κυβέρνησις ἓν πλοῖον, ὅπως προσβάλῃ αὐτὸν ἐκεῖθεν. Ὅτε οἱ σπετσιῶται εἶδον, ὅτι οἱ ὁμόφρονες αὐτῶν ἐκινδύνευον, ἠγκυροβόλησαν πλησίον αὐτοῦ τοῦ πλοίου, ὥστε δὲν ἐτόλμησε πλέον τοῦτο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν περὶ προσβολῆς διαταγήν. Οἱ κύριοι Χόταιμ καὶ Ουγών, θέλοντες νὰ παράσχωσιν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν κυβερνητικὴν ἐπιτροπήν, ἀπῄτησαν παρὰ τῶν σπετσιωτῶν νὰ ἀγκυροβολήσωσιν ἐγγὺς τῶν στόλων, ἐκπληρωθείσης δὲ τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης, ἤρξατο τὸ κυβερνητικὸν πλοῖον πυροβολοῦν κατὰ τοῦ Καλλέργη. Οἱ σπετσιῶται ἠθέλησαν καὶ πάλιν νὰ βοηθήσωσι τὸν φίλον των, ἀλλ' οἱ ναύαρχοι ἀπέστειλαν ἓν πλοῖον ἕκαστος κατ' αὐτῶν, καὶ οὕτω ἠναγκάσθησαν ἐκεῖνοι νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸ φρούριον. Κατέβαλον πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν, ὅπως δοθῇ εἰς τοὺς σπετσιώτας ἡ ἄδεια νὰ καταλίπωσι τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσα. Μετὰ πολὺν ὅμως κόπον περιήλθομεν εἰς τὸν ἑπόμενον συμβιβασμόν: οἱ σπετσιῶται ναύαρχοι καὶ πλοίαρχοι δύνανται νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Σπέτσας, ὅπως κομίσωσι τὰ ἔγγραφα, ἐφ' ὧν στηρίζονται αἱ ἀπαιτήσεις των· κατὰ δὲ τὴν ἀπουσίαν των θέλουσιν ἀφήσει τὰ πλοῖά των ὑπὸ τὴν φρούρησιν τῶν συμμάχων ναυάρχων ἐν Ναυπλίῳ. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν των ὅμως θέλουσιν ἐνεργήσει οἱ ναύαρχοι ὡς μεσῖται, ὅπως κατορθώσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν πληρωμήν, καὶ τότε θέλουσιν ἀποδοθῇ αὐτοῖς τὰ πλοῖά των. Συνεπείᾳ τοῦ συμβιβασμοῦ τούτου καὶ πεποιθότες εἰς τὴν τιμιότητα τῶν συμμάχων ναυάρχων, κατέλιπον οἱ σπετσιῶται τὰ πλοῖά των καὶ ἀπῆλθον οἴκαδε. Μὴ ὑποπτεύων ἀπάτην, δὲν ἔδωκα προσοχὴν εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν γραμματέως τῆς ἐπικρατείας, δι' οὗ παρεκάλει οὗτος ἐμὲ καὶ τοὺς συναδέλφους μου νὰ συμπράξωμεν, ὅπως παραδοθῶσι τὰ πλοῖα εἰς τὸν ναύαρχον Κριεζῆν. Τὴν ἐπαύριον, γενομένης συνδιασκέψεως παρὰ τῷ ἄγγλῳ ναυάρχῳ, παρευρέθη καὶ ὁ διοικητὴς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἤρξατο διαβεβαιῶν, ὅτι συνεπείᾳ τῶν ὁδηγιῶν, ἃς εἶχε λάβει παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ, καὶ καὶ τῆς μεταξὺ τῶν Δυνάμεων καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας συμβάσεως, ἀπεφάσισε μετὰ τοῦ Χόταιμ καὶ ἦν μάλιστα διατεθειμένος νὰ ἀσκήσῃ βίαν, ὅπως παραδοθῶσι τὰ σπετσιωτικὰ πλοῖα εἰς τὴν κυβέρνησιν. Δὲν ἠθέλησα νὰ συμφωνήσω μετ' αὐτῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, καθότι τοῦτο ἀντέβαινεν εἰς τὴν πρώτην ἡμῶν συμφωνίαν. Μετὰ μακρὰς ματαίας παραστάσεις, ὅπως ἀναμείνωμεν ἔτι 24 τοὐλάχιστον ὥρας τὴν ἔλευσιν τοῦ Καλανδρούση, ἠναγκάσθην νὰ δηλώσω, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἠδυνάμην νὰ μετάσχω τοιούτου παρανόμου καὶ βιαίου μέτρου, ἀλλ' ὅτι καὶ διεμαρτυρόμην κατ' αὐτοῦ.

Οὐχ ἧττον τὰ σπετσιωτικὰ πλοῖα παρεδόθησαν εἰς τὴν κυβέρνησιν, εἰς δὲ τὰ πληρώματα αὐτῶν ἐπετράπη νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Σπέτσας. Πᾶσα ἡ πορεία τῆς ὑποθέσεως ταύτης καταδεικνύει τὴν μεγίστην διαφορὰν μεταξὺ τῆς εἰς τὴν προτέραν κυβέρνησιν καὶ τὴν σημερινὴν παρεχομένης ὑποστηρίξεως ὑπὸ τῶν ἡμετέρων συμμάχων. Μετὰ πάντα ταῦτα δὲν ἠδυνήθη πλέον ὁ Καλλέργης νὰ διατηρήσῃ τὴν θέσιν του, δὲν ἠδυνήθην δὲ καὶ ἐγὼ νὰ ἀποκρούσω τὴν παράκλησίν του, ζητήσαντος νὰ δεχθῶ εἰς τὸ πλοῖόν μου πέντε τραυματίας, οὓς δὲν ἠδύνατο νὰ παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ. Τὴν προτεραίαν τῆς ἀναχωρήσεώς του ἑσπέραν ἔστειλαν οἱ σύμμαχοι ἡμῶν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν ἀντιπρόσωπον κοινὴν διακοίνωσιν, ἧς προσαρτᾶται ἀντίγραφον. Ἀπήντησα εἰς τὸν κύριον βαρῶνον Ῥούκμαν: Ἠδυνάμην νὰ πληρώσω κλ. [βλ. σελ. 556] —

Ὅτε ἦλθεν ὁ Καλλέργης, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐδίστασα νὰ καταβάλω πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως ἀποτρέψω αὐτὸν τῶν προθέσεών του. Ἀλλ' ὅτε ἔλαβον τὴν ἐπιστολὴν τῶν ἀντιπρέσβεων, ἐθεώρησα ὡς περιττὸν νὰ προβῶ εἰς ἄκαιρον μεσιτείαν.

Ὁ Νέσελρωδ πρὸς τὸν Ῥούκμαν.

9 (21) Αὐγούστου, 1832.

Αἱ ὑμέτεραι διακοινώσεις ἀνεκοίνωσαν ἡμῖν λυπηρὰς περὶ Ἑλλάδος εἰδήσεις. Παρήγορον ὅμως εἶνε, ὅτι πᾶσαι τοῦ τόπου αἱ μερίδες ἀναμένουσιν ἀνυπομόνως τὸν βασιλέα ἢ τὴν ἀντιβασιλείαν. Ἡ ἐκπλήρωσις τῆς ἐπιθυμίας ταύτης εἶνε τὸ μόνον μέσον πρὸς σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο αἰσθάνονται ἐν Λονδίνῳ, καὶ τοῦτο θέλει καταδείξει ὑμῖν τὸ πρωτόκολλον τῆς Συνδιασκέψεως τῆς 25 Ἰουλίου. Ἐν αὐτῷ θέλετε εὕρει πᾶσαν ἀναγκαίαν ὁδηγίαν τῆς κατὰ τὰς δυσχερεῖς ταύτας περιστάσεις ἐνεργείας ὑμῶν, καὶ θέλετε ὠφεληθῆ ἐπίσης ἐκ τῶν παρατηρήσεων, ἃς θέλει σᾶς ἀνακοινώσει ὁ ἡμέτερος πρεσβευτής. Αἱ ὁδηγίαι τοῦ Λῆβεν συμφωνοῦσιν ἐντελῶς πρὸς τὰ φρονήματα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀνακτοβουλίου ὡς πρὸς τὴν σημερινὴν θέσιν τῆς Ἑλλάδος· Ἐνόσῳ ἡ χώρα διατελεῖ ἔτι ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν σπαρασσόντων αὐτὴν κομμάτων, πρέπει νὰ συμμορφωθῆτε πρὸς τὰς ἑπομένας ἀρχάς: 1) νὰ ἐκφράζητε πάντοτε, ὅτι σταθερὰ ἀπόφασις τῆς ἡμετέρας κυβερνήσεως εἶνε νὰ φρουρήσῃ τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος καὶ νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ ἄλλας ἐν Ἑλλάδι ἀρχὰς ἢ τὰς παρ' αὐτοῦ διορισθησομένας· 2) νὰ μὴ ἐπιτρέψητε, ὅπως ἐν Ἑλλάδι πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως ἢ τῆς ἀντιβασιλείας φατρία τις σφετερισθῇ τὸ δικαίωμα τῆς συγκαλέσεως νομοθετικῆς συνελεύσεως, πρὸς σύνταξιν κώδικος νόμων διὰ τὸ νέον βασίλειον· 3) νὰ καταδεικνύητε πάντοτε διὰ τῆς ἡμετέρας διαγωγῆς, ὅτι αἱ δύο πρῶται ἀρχαὶ ἀνταποκρίνονται οὐ μόνον

εἰς τῆς Ῥωσίας, ἀλλὰ καὶ τῶν τριῶν Δυνάμεων τὰς ἐπιθυμίας, καὶ ἐνεχύθησαν διὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Συνόδου· 4) θέλετε προσπαθήσει τὸ ἐφ' ὑμῖν νὰ διατελῆτε πάντοτε ἐν ἁρμονίᾳ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀντιπρέσβεων· ἂν δὲ τοῦτο δυστυχῶς ἤθελε καταστῇ ἀδύνατον, θέλετε καταδείξει διὰ τῆς ὑμετέρας διαγωγῆς, ὅτε παρακολουθεῖτε πάντοτε τὸ συντηρητικὸν πνεῦμα τῶν λονδινείων ἀποφάσεων, καὶ ὅτι δὲν πταίετε ὑμεῖς ἀλλ' οἱ ὑμέτεροι συνάδελφοι... Ὡς πρὸς τὴν ἰδίαν ὑμῶν ἐνέργειαν, ἐκπληρῶ εὐάρεστον καθῆκον ἀνακοινῶν ὑμῖν, ὅτι τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνακτοβούλιον ἐπιδοκιμάζει αὐτὴν ἐντελῶς.

Ὁ Νέσελρωδ πρὸς τὸν Ῥίκορδ.

Τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας.

...... Οἱ πρὸς τὸν Λῆδεν ἔπαινοι τοῦ πρίγκηπος συμφωνοῦσιν ἐντελῶς πρὸς τὴν ἀτομικὴν πεποίθησιν τοῦ ἡμετέρου αὐτοκράτορος...

Ὁ Ζαμνίτσκης πρὸς τὸν Ῥίκορδ.

3 (15) Αὐγούστου, 1832.

...... Κυβερνητικὸν πλοῖον ἐνεργεῖ κατὰ τῶν Πατρῶν, ἀλλ' οὐδὲν κατορθοῖ......

Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσελρωδ.

1 (13) Σεπτεμβρίου, 1832.

Ὅπως πείσωμεν καὶ ἐκείνους ἔτι τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἀμφιβάλλουσι περὶ τῆς ὁριστικῆς παγιώσεως τῆς κυβερνήσεώς των, ἐστείλαμεν (ἕκαστος ναύαρχος) πλοῖα εἰς Τεργέστην, καὶ ἐθέσαμεν αὐτὰ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ἐν Μονάχῳ πρεσβευτῶν. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἀνεκοινώθη δι' ἐγγράφου εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις.

Φαίνεται νῦν, ὅτι ἡ παρουσία μόνη τῆς ἀντιβασιλείας δύναται νὰ περάνῃ τὰ σπαράσσοντα τὴν Ἑλλάδα δεινά. Ἡ ἄτιμος διαγωγὴ τῆς σημερινῆς κυβερνήσεως ἐβίασε τὸν σχηματισμὸν ἰσχυρᾶς ἀντιπολιτεύσεως, ἣν ἀποτελεῖ ἅπας σχεδὸν ὁ λαός. Ἡ ἐμπιστοσύνη καὶ ἡ ὑπόληψις κ.λ. [βλ. σελ. 578].

Ἡ αἰτία τούτου ἔσται σαφὴς εἰς Ὑμετέραν Ὑψηλότητα. Ὁ στρατηγὸς Κολοκοτρώνης μὲ διεβεβαίωσεν ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς στρατιωτικῆς του τιμῆς, ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν εἰς τοὺς ναυάρχους. Τὴν ἐπαύριον ἔλαβον παρ' αὐτῶν κοινὴν ἐπιστολήν, ἧς προσαρτᾶται ἀντίγραφον. Κατὰ τὰς τέσσαρας ἡμέρας, ἃς διήγαγεν ὁ κύριος Κολοκοτρώνης ἐπὶ τῆς φρεγάτας μου, ἐπε-

σκέφθησαν αὐτὸν πολλοὶ ἀρχηγοὶ τοῦ ῥουμελιωτικοῦ κόμματος, ὅπως συνενωθῶσι μετ' αὐτοῦ, καὶ δὲν δύναμαι νὰ ἀποκρύψω, ὅτι ἠκολούθησα τὰς περὶ τῶν καθηκόντων μου πεποιθήσεις μου, διευκολύνας τὴν συνδιαλλαγήν. Μετ' ἰδιαιτέρας μου εὐχαριστήσεως παρετήρησα, ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ ἀρχηγοί, ἐκτὸς τοῦ Γρίβα καὶ τοῦ Κριζιώτη, ἐλησμόνησαν τὸ παλαιὸν μῖσος καὶ τὰς ἔριδας. Μετὰ τέσσαρας ἡμέρας κατέλιπεν ὁ στρατηγὸς Κολοκοτρώνης τὸ Ναύπλιον, οὐδὲν πλέον ἔχων ἐκεῖ νὰ πράξῃ. Τὸ κατ' ἐμὲ ἔκρινα ἀναγκαῖον διὰ τὴν ὑγείαν τῶν ναυτῶν μου νὰ ἀναχθῶ εἰς τὸ πέλαγος, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισα καὶ ἐγὼ νὰ καταλίπω τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον μοὶ ἐπέδωκεν ὁ Ῥούκμαν κοινὴν ἐπιστολὴν τῶν ναυάρχων Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας πρὸς τοὺς συμμάχους ἀντιπρέσβεις καὶ τὴν ἀπάντησιν τούτων.

Ὁ Πότσο δὶ Βόργο πρὸς τὸν Ῥούκμαν.

12 (24) Νοεμβρίου, 1832.

Ἡ βαυαρικὴ αὐλὴ ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ἀποτελεσματικώτατον μέτρον πρὸς παγίωσιν τῆς βασιλείας ἐν Ἑλλάδι. Ὁ βασιλεὺς πρέπει νὰ ἀνεχώρησεν ἤδη μετὰ τῆς ἀντιβασιλείας ἐκ Μονάχου. Ἐν Βρινδησίῳ θέλουσιν ἐπιβιβασθῇ εἰς τὰ πλοῖα. Ὁ στρατὸς ἐκίνησεν ἤδη πρὸς τὴν Βενετίαν, ὅπως ἐκεῖθεν μεταβῇ ἀνυπερθέτως εἰς Ἑλλάδα. Οὕτω δὲ τέλος εἴδομεν τὸ πέρας τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἥτις τοσαύτας ἀπῄτησε μερίμνας καὶ θυσίας τῶν προστατίδων Δυνάμεων. Σεῖς, κύριε βαρῶνε, ἀνήκετε εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἀποτελεσματικώτατα συνήργησαν εἰς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, καὶ θὰ ἦσθε μάρτυς αὐτόπτης τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἔμφρονος διαγωγῆς, ἥτις πάντοτε διέκρινεν ὑμᾶς ἀπέναντι πάσης δυσχερείας, καὶ ἥτις ἕνα μόνον εἶχε σκοπὸν — τὴν εὐδαιμονίαν τῆς χώρας. Ὁ βασιλεὺς Ὄθων δικαιοῖ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θέλει κυβερνήσει ἐξαιρέτως τοῦ καιροῦ προϊόντος, καὶ τὰ τῆς ἀντιβασιλείας μέλη παρέχουσιν ἐπίσης τὴν προσδοκίαν, ὅτι θέλουσι παρασκευάσει ἀγαθὴν ὁδὸν εἰς τὸν βασιλέα. Τὸ καθ' ἡμᾶς, οὐδένα ἔχομεν λόγον ὅπως μεταβάλωμεν τὴν ἡμετέραν διαγωγήν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπιθυμεῖ μόνον τὴν εὐτυχίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν κραταίωσιν τῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας, ἥτις θέλει κυβερνήσει αὐτήν. Ὅπως συμπράξητε εἰς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου, θέλετε καταπολεμήσει πάντοτε πεπλανημένας σκευωρίας καὶ δ δαχάς. Ἔτι μείζονες ἐπιτυχίαι ἀναμένουσιν ὑμᾶς ἐν τῷ μέλλοντι, διότι ἐν ταῖς ἀποφάσεσι τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως θέλετε εὕρει πάντοτε συμπαθείας καὶ πρακτικὴν ὑποστήριξιν.

Ὁ Νέσελρωδ πρὸς τὸν Ῥούκμαν.

24 Νοεμβρίου (6 Δεκεμβρίου) 1832.

Τὸ φατριαστικὸν πνεῦμα, ὅπερ σπαράσσει τὴν Ἑλλάδα, ἐγέννησεν ἐν ἡμῖν αἴσθημα βαθυτάτης λύπης. Μεταξὺ πάντων τῶν ταραχωδῶν αὐτῶν ῥευμάτων ἓν μόνον σπουδαῖον γεγονὸς ἀποδεχόμεθα μετ' εὐχαριστήσεως, ὅτι ἀπέτυχον αἱ πρὸς ἐπεξεργασίαν συντάγματος προσπάθειαι τῆς ἐπαναστατικῆς μερίδος. Καθότι τοιοῦτόν τι σύνταγμα κλ. [βλ. σελ. 619, 620].

Αἱ προσπάθειαι ἡμῶν δὲν ἔμειναν χωρὶς ἀποτελέσματος. Τακτικὸς στρατὸς ἐκ 3500 ἀνδρῶν, ληφθεὶς ἐκ τοῦ βαυαρικοῦ, ὡρίσθη διὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο μοὶ φαίνεται τοσούτῳ σπουδαιότερον, ὅσῳ ἡ ἄφιξις τοῦ στρατοῦ τούτου θέλει ἀναγκάσει εἰς τὴν ἐκ Πελοποννήσου ἀναχώρησιν τὸν γαλλικὸν στρατόν, οὗ τινος ἡ παρουσία, ὡς πολλάκις παρετηρήσατε, παρεῖχεν ἀφορμὴν εἰς πλείστας δυσχερείας. Περὶ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ γίνεται ἤδη, ὡς νομίζω, φροντὶς ἐν Λονδίνῳ· ὁ δὲ βαυαρικὸς θέλει ἔλθει μετὰ τῆς ἀντιβασιλείας. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σᾶς συμβουλεύω καὶ πάλιν νὰ φροντίσητε ὅπως διατελῆτε ἐν ἁρμονίᾳ μετὰ τῶν ὑμετέρων συναδέλφων. Θέλετε ἐξακολουθήσει παρέχοντες εἰς τὴν χώραν τὸ παράδειγμα τοῦ πρὸς τὴν νόμιμον ἐξουσίαν σεβασμοῦ, ἀντιτασσόμενοι οὕτω εἰς τὴν θρασύτητα τῶν φατριῶν καὶ προλαμβάνοντες νέα δυστυχήματα. Ἐπειδὴ ὑπήρξατε καὶ εἶσθε ἔτι αὐτόπτης μάρτυς τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων, δύνασθε κάλλιστα νὰ ἐννοήσητε, πόσον σπουδαῖον εἶνε πρὸ πάντων νὰ θεμελιωθῇ ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος ὕπαρξις, ἵνα μὴ ἑλληνικαὶ ταραχαὶ αὐξήσωσιν ἔτι μᾶλλον τὰς δυσχερείας ἃς παρέχουσιν ἡμῖν τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ ἀποτελεσματικὴ αἰγυπτιακὴ ἀποστασία, ἡ κρίσιμος θέσις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἀπαιτοῦσιν ἤδη πλήρη τὴν προσοχὴν τοῦ ἡμετέρου αὐτοκράτορος. Πιστὸς εἰς τὰς συντηρητικὰς ἀρχάς, αἵτινες ὁδηγοῦσι καὶ τὴν ὑμετέραν πολιτικήν, ἀπεδοκίμασεν ἀναγκαίως ἐξ ἀρχῆς ὁ αὐτοκράτωρ ἡμῶν τὴν διαγωγὴν τοῦ πασσᾶ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀνεκάλεσε τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἡμέτερον Πρόξενον. Αἱ ἐπιτυχίαι τῶν αἰγυπτιακῶν ὅπλων δὲν ἠδύναντο νὰ κλονήσωσι τὸν αὐτοκράτορα· μένει ἐχθρὸς τοῦ Πασσᾶ καὶ πιστὸς φίλος τοῦ Σουλτάνου. Ὁ στρατηγὸς Μουραβιὲφ ἀνεχώρησεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπως ἀνακοινώσῃ τοῦτο εἰς τὸν Πασσᾶν. Ἐκ τῶν προσηρτημένων ὁδηγιῶν θέλετε δυνηθῇ νὰ κρίνητε περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀποστολῆς ταύτης. Συνεπείᾳ τῆς ταὐτότητος τῶν ἰδεῶν ἡμῶν καὶ τῶν τῆς πρωσικῆς καὶ αὐστριακῆς αὐλῆς ἀνεκοινώθησαν καὶ εἰς αὐτὰς αἱ ὁδηγίαι αὗται· πρὸς τὸ γαλλικὸν ὑπουργεῖον ἐτηρήσαμεν σιγήν. Ὡς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις ἠκολούθησεν ἄλλην ὁδόν. Ἐγνωρίζομεν ὅτι ὁ σουλτάνος ἀπέστειλε πρεσβευτὴν εἰς Ἀγγλίαν, ὅπως ζητήσῃ βοήθειαν·

Ἐπειδὴ δὲ ὁ σκοπὸς τοῦ Μουραβιὲφ εἶχεν ἀνακοινωθῇ εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, δὲν ἀπεκρύψαμεν καὶ ἡμεῖς τὰς ἡμετέρας ἰδέας περὶ ἀποστολῆς τούρκου πληρεξουσίου εἰς Λονδῖνον. Διεβεβαιώσαμεν θετικῶς, ὅτι ἡ πρέσβευσις αὕτη δὲν ἐκίνει οὔτε τὸν φθόνον, οὔτε τὴν ἀνησυχίαν ἡμῶν. Ἐδηλώσαμεν, ὅτι ἤθελεν εἶναι λίαν εὐχάριστον δι' ἡμᾶς τὸ νὰ παράσχῃ ἡ Ἀγγλία εἰς τὸν Σουλτάνον ὑλικὴν βοήθειαν κατὰ τοῦ Πασσᾶ. Συνάμα ὅμως ἐδηλώσαμεν, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἠδυνάμεθα νὰ συμφωνήσωμεν εἰς κοινήν τινα ἐπέμβασιν, ὑλικὴν ἢ διπλωματικήν. Ἔκρινα καθῆκόν μου νὰ ἀνακοινώσω εἰς ὑμᾶς ταῦτα πάντα, οὐχὶ ὅπως ἀνακοινώσητε ὑμεῖς αὐτὰ εἰς τοὺς συναδέλφους σας, ἀλλ' ὅπως καταστήσω ὑμῖν γνωστὰς τὰς ἐνεργείας τοῦ ἡμετέρου ἀνακτοβουλίου, καὶ δυνηθῆτε οὕτω νὰ ρυθμίσητε κατ' αὐτὰς τὴν ὑμετέραν διαγωγήν.

Ὁ Νέσελρωδ πρὸς τὸν Ῥίκορδ.

24 Νοεμβρίου (6 Δεκεμβρίου) 1832.

(Βλ. σελ. 622)

.... Ἵνα δὲ καταμάθητε ἐντελῶς τὰς περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων ἡμετέρας ἰδέας, ὡς καὶ τὰ μέτρα ἅτινα ἔκρινεν ἀναγκαῖα ἡ Α. Μ. ὅπως ἐκφράσῃ τὴν καταδικαστικὴν αὐτῆς ἀπόφασιν κατὰ τῆς ἀποστασίας τοῦ Πασσᾶ τῆς Αἰγύπτου, ἀνακοινῶ ὑμῖν ἀντίγραφον τῆς πρὸς τὸν Ῥούκμαν διακοινώσεώς μου, καὶ τῶν πρὸς τὸν Μουραβιὲφ ὁδηγιῶν. Εἰς τὰ ἔγγραφα ταῦτα θέλετε ἐπιστήσει τὴν ἰδιαιτέραν ὑμῶν προσοχήν, καὶ θέλετε θεωρήσει αὐτὰ ὡς κανόνα τῆς ἀπέναντι τῶν ὑμετέρων συναδέλφων διαγωγῆς ὑμῶν.

Ὁ Νέσελρωδ πρὸς τὸν Ῥίκορδ.

Τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας.

Ἐκ τῆς προηγουμένης διακοινώσεως θέλετε ἰδεῖ, ὅτι ὁ στόλος ἡμῶν πιθανῶς συνεπείᾳ τῶν ληφθέντων παρ' ἡμῶν μέτρων θέλει ἔλθει εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον. Τοιοῦτόν τι ἐνδεχόμενον, καί τοι οὐχὶ λίαν πιθανόν, εἶνε ἄξιον οὐχ ἧττον προσοχῆς. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο θέλει ἀνακοινώσει ὑμῖν πάσας τὰς σκέψεις, αἵτινες ἠνάγκασαν τὸν ἡμέτερον αὐτοκράτορα νὰ λάβῃ μέτρα προνοητικά. Ταῦτα δὲ εἰσὶν ἀναγκαῖα, ὅπως ἀπομακρύνωσι πάντα κίνδυνον ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου στόλου ἐν τῇ Μεσογείῳ. Εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἤρεσεν ἰδίως ὁ συνδυασμὸς ἐκεῖνος, καθ' ὃν ἠθέλετε σεῖς καταλίπει τὸ Αἰγαῖον, ὅπως μεταβῆτε εἰς τὸν Βόσπορον καὶ ἑνωθῆτε ἐκεῖθεν μετὰ τῆς ἐν τῷ Εὐξείνῳ μοίρας τοῦ ἡμετέρου στόλου. Ἡ μοῖρα

ἔλαβε διαταγὴν νὰ προχωρήσῃ, ἂν ἡ παρουσία της καθίστατο ἀναγκαία, ὅπως προφυλάξῃ ἀπὸ παντὸς κινδύνου τὴν τουρκικὴν πρωτεύουσαν. Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τούτου δύνανται νὰ ἀπαντηθῶσι τὰ ἑπόμενα τρία ἐμπόδια.

1) Ἐπειδὴ ὁ ἐν τῷ Εὐξείνῳ στόλος δὲν ἔλαβε κατηγορικὴν διαταγήν, δυνατὸν εἶνε νὰ μὴ δυνηθῇ ἡ μοῖρα νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τότε οὐδεμίαν δύνασθε νὰ ἀναμένητε παρ' αὐτῆς βοήθειαν.

2) Ἡ ὁδός, ἣν θέλετε ἀναγκασθῇ νὰ ἀκολουθήσετε κ λ. [βλ. σελ. 624].

3) Ὁ ἐκ τοῦ Αἰγαίου ἀπόπλους ὑμῶν καθ' ἣν ἐποχὴν ἀναμένεται ἡ ἀντιβασιλεία, δύναται νὰ προξενήσῃ μεγάλην βλάβην, νὰ ἐπιφέρῃ ἀπώλειαν τῆς παρὰ τῇ νέᾳ κυβερνήσει ὑμετέρας ἐπιῤῥοῆς, καὶ νὰ παράσχῃ ἀποκλειστικῶς τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὰς ἀγγλικὰς καὶ γαλλικὰς Δυνάμεις. Οὕτω δὲ ἡ κυβέρνησις ἤθελε παραδοθῇ ἀπροστάτευτος εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν μηχανοῤῥάφων φατριῶν.

Πᾶσαι αὗται αἱ σκέψεις ἐδικαιολόγησαν τὴν ἀπόφασιν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅπως μὴ καταλίπητε μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ Αἰγαῖον, λάβητε δὲ πάντα τὰ προνοητικὰ μέτρα ἀπέναντι ἐνδεχομένης περιπλοκῆς τῶν αἰγυπτιακῶν πραγμάτων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον θέλετε προσπαθήσει νὰ ἑνώσητε τὰ πλοῖά σας, καὶ εἰς μηδὲν αὐτῶν νὰ δώσητε τοιαύτην ἀποστολήν, ὁποία ἠδύνατο νὰ ἐκθέσῃ αὐτὸ μεμονωμένον καὶ ἐν πελάγει εἰς ὑπερτέρας ἐχθρικὰς δυνάμεις. Τὸ ἄλλο ἀναγκαῖον μέτρον εἶνε νὰ προσεγγίσητε τὸν στόλον σας εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Πελοποννήσου καὶ νὰ καταλάβητε ἐν ἀνάγκῃ θέσιν ἔν τινι τῶν ἑλληνικῶν λιμένων, καθ' ἣν περίπτωσιν ἠθέλετε ἔχει ἀφορμὴν νὰ προσδοκᾶτε ἐπίθεσιν αἰφνίδιον τῶν αἰγυπτιακῶν ναυτικῶν δυνάμεων.

Ὁ Ῥούκμαν πρὸς τὸν Ῥίκορδ.

13 (25) Νοεμβρίου, 1832.

Τὰ ἐσχάτως ἐνταῦθα συμβάντα μὲ ἀναγκάζουσι νὰ ἀνακοινώσω ὑμῖν τὴν περὶ αὐτῶν γνώμην μου, ὡς καὶ τὰς ἰδέας μου περὶ μέτρων, ἅτινα νομίζω ἀναγκαῖα συνεπείᾳ τῶν περιστάσεων τούτων. Κατὰ τὰς συνδιαλέξεις ἡμῶν προεῖπον ὑμῖν, ὅτι μοὶ ἐφαίνετο ἄτοπος ἡ ἐπὶ ῥωσικῆς φρεγάττας παρουσία τοῦ κόμητος Πάλμα, καθότι παρεῖχεν ἀφορμὴν νὰ πιστευθῇ, ὅτι ἐνήργει οὗτος, εἰ μὴ ἀμέσως ὑπὸ τὴν ὑμετέραν ὁδηγίαν, ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν ὑμῶν ὅμως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ κόμης Πάλμας κατέλιπε τὴν φρεγάτταν μετὰ τὴν ἡμετέραν συνδιάλεξιν, ἐνόμισα, ὅτι εἴχετε ἀναγνωρίσει τὸ ὀρθὸν τῶν παρατηρήσεών μου. Ἐπιστρέψας ἐνταῦθα ἐξ Ἀθηνῶν, ἔμαθον πρὸς μεγίστην μου ἔκπληξιν, ὅτι ὁ κόμης Πάλμας οὐ μόνον ἐξηκολούθει τὰς σκευωρίας του, ἀλλ' ὅτι συνεδέθη ἔτι πλειότερον μετὰ τοῦ Βούκοτιτς, καὶ μετεχειρί-

ζετο πᾶν δυνατὸν μέσον, ὅπως πείσῃ τοὺς γερουσιαστὰς νὰ καταλίπωσι τὸ Ναύπλιον καὶ μεταβαίνοντες ἀλλαχόσε συστήσωσι νέαν κυβέρνησιν. Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου ὑπεσχέθη ὁ κύριος Βούκοτιτς εἰς τοὺς γερουσιαστὰς ἐξ ὀνόματος ὑμῶν μεγάλα χρηματικὰ βοηθήματα, προσέθηκε δὲ καὶ πολὺ σημαντικώτερα μέσα, περὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν ὁποίων νομίζω ἀναγκαῖον νὰ σιωπήσω πρὸς τὸ παρόν, μέχρις οὗ δυνηθῶ νὰ μάθω βασιμώτερα περὶ αὐτῶν. Πρὸς μείζονα ἔτι ἔκπληξίν μου ἔμαθον, ὅτι οἱ γερουσιασταί, ἀποφασίσαντες νὰ ἀκολουθήσωσι τὰς συμβουλὰς ἐκείνας, εἶχον σκοπὸν νὰ μεταχειρισθῶσι ρωσικὸν πλοῖον πρὸς ἀναχώρησίν των. Ἐνόμισα διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον νὰ ἀνακοινώσω ὅσα ἐγνώριζον εἰς τὸν κυβερνήτην τῆς φρεγάττας «Πριγκήπισσα Λουΐζα» Βολογόφσκην, εἰς ὃν εἴχετε ἀναθέσει τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τῶν ἐν Ναυπλίῳ ρωσικῶν πλοίων, καὶ προσεκάλεσα αὐτὸν νὰ λάβῃ πάντα τὰ δυνατὰ μέτρα, ὅπως ἐμποδίσῃ τὰ ἡμέτερα πλοῖα νὰ μετάσχωσι τῆς ἐκτελέσεως τῶν γερουσιαστικῶν σχεδίων. Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ὁ κύριος Βολογόφσκης ἀνεκοίνωσεν ὑμῖν ταῦτα ὡς καὶ τὴν πρὸς ἐμὲ ἀπάντησίν του, ἥτις μὲ ηὐχαρίστησε καθ' ὅλα. Καὶ ὅμως, παρὰ τὴν ἀπάντησιν τοῦ κυρίου Βολογόφσκη, οἱ γερουσιασταὶ κατέλιπον τὴν πόλιν ἐπὶ λέμβων, ἃς παρέσχεν αὐτοῖς τὸ ρωσικὸν βρίκιον «Τηλέμαχος». Τὸ τυπογραφεῖον, ὅπερ ἠναγκάσθησαν νὰ παραλάβωσι μεθ' ἑαυτῶν, μετηνέχθη ἐπὶ ἑλληνικοῦ πλοιαρίου, ὅπερ ἐμίσθωσαν ρῶσοι ἀξιωματικοὶ καὶ μετεκομίσθη ἐν πλήρει ἡμέρᾳ διὰ τῆς πόλεως ὑπὸ ρώσων ναυτῶν. Ὁ κύριος Βούκοτιτς αὐτὸς συνώδευσε τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ τυπογραφείου, ὅστις ἀνεχώρησε κρυφίως. Οὕτως ἀνεχώρησαν οἱ γερουσιασταὶ τὴν 8 (20) Νοεμβρίου καὶ μετέβησαν διὰ ρωσικῶν λέμβων εἰς Ἄστρος, τὴν δὲ μεθεπομένην ἡμέραν, ἤτοι τὴν 10 κατέλιπον καὶ ὁ κόμης Πάλμας καὶ ὁ ὑπολοχαγὸς Βούκοτιτς τὸν ἐνταῦθα λιμένα ἐπὶ τοῦ Τηλεμάχου» καὶ ἔφθασαν εἰς τὸν σκοπόν των. Πάντα ταῦτα διαφωτίζουσι σαφέστατα τὸ κίνημα τῶν γερουσιαστῶν. Ἀλλ' ἡ ἀνόητος διαγωγὴ τοῦ κυρίου Βούκοτιτς ἀπεκάλυψε τὰς σκευωρίας του καὶ παρέσχεν ἀφορμὴν νὰ πιστευθῇ, ὅτι ἐν ταῖς ἐνεργείαις του ἠκολούθει μυστικὰς ὑμῶν διαταγάς, καὶ ὅτι σεῖς ἐνηργεῖτε κατ' ἐντολὴν τῆς ἡμετέρας αὐλῆς, ἐχούσης μυστικὰ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ σχέδια. Καὶ παρατρέχω μέν, ὅτι τὰ γεγονότα ταῦτα μὲ περιήγαγον εἰς δυσαρέστους φιλονεικίας μετὰ τοῦ ἄγγλου ἀντιπρεσβευτοῦ, ἃς εὐχαρίστως ἤθελον ἀποφύγει χάριν τῆς τιμῆς τοῦ ρωσικοῦ ὀνόματος· δὲν δύναμαι ὅμως νὰ μὴ παρατηρήσω, ὅτι θεωρῶ τὴν ἀναχώρησιν τῶν γερουσιαστῶν ὡς λίαν ἐπιζήμιον διὰ τὰς συνεπείας του γεγονός. Ἐν πρώτοις ἡ ἐνέργεια τοῦ κυβερνήτου τοῦ Τηλεμάχου, ἐναντία ὅλως τῆς ἐν Ἑλλάδι διαγωγῆς τῆς ἡμετέρας κυβερνήσεως, ἠδύνατο, συνδεομένη πρὸς ὅσα ἀνωτέρω ἐξέθηκα, νὰ ἐπισύρῃ δυσάρεστον ἐφ' ὑμᾶς εὐθύνην. Δεύτερον δέ, ἡ ἀναχώρησις τῶν γερουσιαστῶν καθ' ὃν χρόνον ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀναμένεται ἡ ἄφιξις

τῆς Κυβερνήσεως, δύναται νὰ ἔχῃ βλαβερὰς διὰ τὸ ἔθνος συνεπείας, ὅπερ καὶ πλὴν τούτου τοσοῦτον ἤδη ἔπαθεν ἐκ φατριαστικῶν ἐρίδων.

Ὁ Ῥούκμαν πρὸς τὸν Ῥίκορδ.

17 (29) Νοεμβρίου 1832.

Πεποιθώς, ὅτι ὁ διοικητὴς εἶνέ πως ὑπεύθυνος διὰ τοὺς ὑφισταμένους του, ἔκρινα ἀναγκαῖον νὰ ἐκθέσω ὑμῖν τὴν διαγωγὴν τινῶν ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν σας. Τὸ καθῆκόν μου μὲ ἠνάγκασεν εἰς τοῦτο, καὶ θέλω δυνηθῆ νὰ τὸ ἐκπληρώσω, εἰ καὶ δυσχερές. Οὐδέποτε διενοήθην νὰ καταστήσω ὑμᾶς ὑπεύθυνον ἐπὶ ταῖς ἐνεργείαις τοῦ κόμητος Πάλμα. Ἀλλ' ὅσον εἰλικρινεῖς καὶ ἂν ἦνε αἱ προθέσεις του, δύνανται ὅμως νὰ ζημιώσωσι μεγάλως τὰ ῥωσικὰ συμφέροντα. Ἂν δὲ καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἐπί τινα χρόνον ἐφάνην αὐτῷ προσηνής, ἔπραξα τοῦτο χάριν ὑμῶν, ὅτε σᾶς ἐξένιζον, γνωρίζων ὅτι ἀπετέλει οὗτος τὴν καθημερινὴν ὑμῶν συναναστροφήν, καὶ ἀγνοῶν ἔτι ἐντελῶς τὰ μυστικά του σχέδια. Ὡς πρὸς τὸν Βούκοτιτς, βλέπω ἐκ τῆς ὑμετέρας ἐπιστολῆς, ὅτι παρέστησεν ὑμῖν τὰ πράγματα ψευδῶς. Ἰσχυρίζομαι θετικῶς ὅτι πάντα τὰ ἐν τῇ ἐκθέσει μου τῆς 13 (25) Νοεμβρίου περιεχόμενα γεγονότα εἰσὶν ἀληθῆ, καὶ ἐλπίζω ὅτι θέλετε μὲ πιστεύσει, μὴ παραδεχόμενος ὅτι ἐκθέτω ὑμῖν πράγματα, ὧν δὲν ἐξηκρίβωσα πρότερον ἐγὼ αὐτὸς τὴν βασιμότητα. Οὐδόλως ἀμφιβάλλω, ὅτι ὡς μὲ διαβεβαιοῦτε, οὔτε πληρεξουσιότητα οὔτε διαταγὰς ἐδώκατε εἰς τὸν Βούκοτιτς. Τὸ γεγονὸς ὅμως τοῦτο ἔτι ὀλιγώτερον δύναται νὰ δικαιολογήσῃ αὐτόν, τὸν ἐπιβαρύνει δὲ μᾶλλον. Γνωρίζω βεβαιότατα, ὅτι ἀδιακόπως προσεπάθει νὰ πείσῃ τοὺς γερουσιαστὰς νὰ καταλίπωσι τὸ Ναύπλιον. Καίτοι δ' εἶνε εὔκολον νὰ ἀποτρέψῃ τις τοὺς Ἕλληνας τῆς εὐθείας καὶ νὰ παραγάγῃ αὐτοὺς εἰς σκευωρίας, πιστεύω ἐν τούτοις, ὅτι ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος οὐδόλως ἤθελεν ἐπιτύχει, ἂν δὲν μετεχειρίζετο τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἐπιῤῥοὴν ὑμῶν καὶ ἄλλα ἔτι μέσα. Ὅτι δὲ διέθηκε τοιαῦτα ἄλλα μέσα, βεβαιοῦται δι' ὅσων ἔμαθον παρ' ὑμῶν ἐν Πόρῳ τὴν 2 τρέχ. Ὅσον δὲ ἐκπληκτικὴ καὶ ἂν μοὶ ἐφάνη ἡ τοιαύτη εἴδησις, δὲν ἀμφέβαλον ὅμως περὶ τῆς ἀληθείας της μετὰ τὸν διάλογον, ὅστις ἐγένετο μεταξὺ ἡμῶν τὴν 4 ὀκτωβρίου τὸ ἑσπέρας ἐν τῷ δωματίῳ μου, καὶ ὃν πιθανῶς δὲν ἐλησμονήσατε εἰσέτι. Πάντα ταῦτα καθιστῶσιν ἀδύνατον πᾶσαν ἀμφιβολίαν καὶ οὐδὲ παρ' ὑμῶν θέλουσιν ἀναιρεθῆ. Καθῆκον ἔχω νὰ ἐπαναλάβω, ὅτι οἱ γερουσιασταὶ εἰσῆλθον κατὰ πρῶτον εἰς τὰς λέμβους, καὶ μετηνέχθησαν μετὰ τοῦτο ἐπὶ τοῦ «Τηλεμάχου». Ἀκριβεῖς πληροφορίαι καὶ πολλοὶ αὐτόπται μαρτυροῦσιν ἐπίσης, ὅτι τὸ τυπογραφεῖον μετηνέχθη ἀπὸ τῆς οἰκίας τοῦ Κ. Παπαδοπούλου εἰς τὴν τοῦ Κ. Βούκοτιτς, καὶ ἐκεῖθεν ὑπὸ ῥώσων ναυτῶν εἰς τὴν πλατεῖαν καὶ μετὰ ταῦτα

εἰς τὸ πλοῖον. Τέλος δύναμαι ἔτι νὰ προσθέσω, ὅτι ἐγὼ αὐτὸς ὑπῆρξα αὐτόπτης ἀξιωματικοῦ ῥώσου (δὲν ἠδυνήθην νὰ γνωρίσω τὴν μορφήν του ἕνεκα τοῦ σκότους, νομίζω ὅμως ὅτι ἦτο ὁ Βούκοτιτς) ἐλθόντος πρὸς τὸν Παπαδόπουλον, ὅπως μεταγάγῃ αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον. Ἡ ἔκθεσίς μου ὅτι οἱ γερουσιασταὶ μετηνέχθησαν εἰς Ἄστρος ἐπὶ ῥωσικοῦ πλοίου, ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς διηγήσεως αὐτόπτου, ἐλθόντος ἐκεῖθεν καὶ παρόντος κατὰ τὴν ἐκ τοῦ ῥωσικοῦ πλοίου ἀποβίβασιν τῶν γερουσιαστῶν. Ἐνόρκως πρὸς τούτοις βεβαιοῦται ἡ ὑπὸ ῥώσου ἀξιωματικοῦ μίσθωσις πλοιαρίου παραλαβόντος ἀνθρώπους καὶ πράγματα παρὰ τοῦ βρικίου «Τηλέμαχος», ὅπως μεταφέρῃ αὐτὰ εἰς Ἄστρος. Ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν, ὅτι ἡ ὑπηρεσία τῆς Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος καὶ ἡ τιμὴ τοῦ ῥωσικοῦ ὀνόματος πολὺ ζημιοῦνται ἐκ τοιούτων γεγονότων.

Ὁ Ῥίκορδ πρὸς τὸν Νέσελρωδ.

Μάϊος, 1833.

(Βλ. σελ. 626, 627, 628).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε'.

Αὐστριακὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργεῖον.

Ἔγγραφα τοῦ πρώσου πρεσβευτοῦ.

1833—1835.

1833

Αὐστριακαὶ ἐκθέσεις

Μόλις καὶ μετ' ἐσχάτης ἐγκαρτερήσεως ὑπέφερε τὸ ἔθνος τοὺς τελευταίους ἀγῶνας τῶν φατριαστικῶν σκευωριῶν. Μετὰ μεσημβρίαν τῆς 30 Ἰανουαρίου προσωρμίσθησαν τὰ 36 πλοῖα, ἅτινα ἔφερον τὸν βασιλέα καὶ τὴν ἀντιβασιλείαν εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Ναυπλίου. Ὁ ἐνθουσιασμὸς ἦτο ἄμετρος, ὅτε ὁ βασιλεὺς εἰσῆλθεν εἰς Ναύπλιον τὴν 6 Φεβρουαρίου (Ἐκθ. τοῦ Αὐστρ. Προξ. Βέλλεμβουργ ἐκ Σύρου, 6 Φεβρ. 1833).

Ὁ Ρίκορδ ἐφόρει ἐπενδύτην καὶ πῖλον, ὅτε παρέστη ὅπως ἀποχαιρετίσῃ τὸν βασιλέα. Οἱ ὑπασπισταὶ δὲν ἤθελον κατ' ἀρχὰς νὰ τὸν ἀναγγείλωσιν, ἀλλὰ τέλος τὸ ἔπραξαν. Ἡ Α. Μ. ὅμως ἐμήνυσεν, ὅτι ἀπήλλαττεν αὐτὸν τῆς ἀποχαιρετιστηρίου ἐπισκέψεως, καὶ τῷ ηὔχετο καλὸν κατευόδιον.

Ἡ ἀντιβασιλεία ἀσχολεῖται ἐντελῶς περὶ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ κράτους· οὐδὲν ὅμως ἐφάνη οὔτε ἠκούσθη ἔτι.

Τὸ ὑπὸ τὸν Τρικούπην ὑπουργικὸν συμβούλιον ἐργάζεται νυχθημερόν.

Οἱ πρόξενοι καὶ γενικοὶ πρόξενοι δὲν δύνανται νὰ διαπραγματευθῶσιν ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς Α. Μ., ἀλλὰ μόνον οἱ πρέσβεις (κατὰ τὸν βιενναῖον κανονισμὸν τῆς 19 Μαρτίου 1815, γενόμενον δεκτὸν τὴν α'. Ὀκτωβρίου 1815). (Ἔκθεσις τοῦ Γροπίου, 8 Μαρτ.).

Ὁ διοργανισμὸς τῆς Ἑλλάδος ἐξακολουθεῖ προβαίνων μετὰ μεγίστης βραδύτητος (Ἐκθ. τοῦ Τσούκκολη, ἐκ Πατρῶν, 10 Ἰουνίου).

Ὁ Κατακάζης ἀξιοῖ νὰ λάβῃ τὴν πρωτοστασίαν κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ ὀνόματος τοῦ βασιλέως, καὶ μὴ δοθείσης αὐτῷ ταύτης, ἀπέχει τῆς τελετῆς. Ἐξέτασις περὶ τοῦ ὑφηγητοῦ Καρόλου Σμίτ, καὶ περὶ τῆς κινδυνώδους κοινωνίας τῆς νέας Ἰταλίας (;) (Ἐκθ. τῆς 1 καὶ 6 Ὀκτωβρ.).

Ναύπλιον, 16 Σεπτεμβρίου 1833.

Εἰς τὸ πρῶτον τῶν εἰρημένων ἀτμοπλοίων, ὅπερ θέλει ἐκπλεύσει τὴν ἑσπέραν ταύτην, θέλει ἐπιβιβασθῇ ὁ Δρ. Φράντζ, πρῴην γραμματεὺς καὶ διερμηνεὺς τῆς ἀντιβασιλείας, ὃν ἀποπέμπει αὕτη εἰς Βαυαρίαν, ἀφοῦ τὸν ἐκράτησε φυλακισμένον ἐν τῇ οἰκίᾳ του ἀπὸ τῆς 27 Αὐγούστου. Κατηγορεῖται οὗτος, καὶ ἡ κατηγορία αὕτη ἐβεβαιώθη ἤδη, ὡς νομίζω, ὅτι αὐτὸς καὶ ἄλλοι δυσηρεστημένοι Ἕλληνες, ἀνήκοντες, ὡς λέγεται, εἰς τὸ δῆθεν καποδιστριακὸν κόμμα, ἐχάλκευσαν σκευωρίας κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας. Βεβαιοῦται, ὅτι μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τοῦ Φράντζ εὑρέθη, παρ' αὐτοῦ γεγραμμένον, τὸ πρωτόγραφον ἀναφορᾶς, ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας, καὶ παρακαλούσης αὐτὸν νὰ κηρύξῃ τὸν βασιλέα υἱόν του ἐνήλικον, καὶ νὰ μεταβάλῃ ἢ ἀνακαλέσῃ τὴν ἀντιβασιλείαν, ἧς τὸ σύστημα ἀπεκαλεῖτο ὀλέθριον! Νικολαΐδης τις, λόγιος δῆθεν καὶ ἐκ Σμύρνης καταγόμενος, ταραξίας καὶ ῥαδιοῦργος παλαιός, γνωστότατος δὲ ὡς τοιοῦτος εἰς τὰ νέα ἑλληνικὰ χρονικά, ὑπῆρξεν ὡς φαίνεται ὁ Ἰούδας κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Ὁ ἀληθὴς ἀλλ' ὑποκεκρυμμένος σκοπὸς τῆς σκευωρίας ἦτο, φαίνεται, ἡ ἐκ τῆς ἀντιβασιλείας ἀπομάκρυνσις τινῶν τῶν μελῶν της, ἢ ἡ γέννησις διχονοίας ἐν αὐτῇ. Οὐχ ἧττον τὸ πρᾶγμα φαίνεται ἐντελῶς ἀποτυχόν! Οὐδὲν ἔτι βέβαιον περὶ αὐτοῦ ἐγνώσθη. Ὁ Νικολαΐδης κατωνόμασε, λέγεται, μεταξὺ ἄλλων τὸν Κ. Δώκινς καὶ τὸν στρατηγὸν Τσῶρτς, ὡς πρώτους ὑποκινητὰς τῶν δυσηρεστημένων· ὁ δὲ Δώκινς λέγεται ζητήσας παρὰ τῆς ἀντιβασιλείας τὴν ποινικὴν καταδίωξιν τοῦ Νικολαΐδου· τοῦτο μοὶ ἐβεβαιώθη ἐκ καλλίστης πηγῆς. Ὁ βρετανὸς πρεσβευτὴς μοὶ εἶπε μόνον, «ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἦτο λίαν ἀηδὴς καὶ ῥυπαρά.» Τὸ γενικὸν φρόνημα εἶνε, ὅτι οἱ ῥῶσοι διπλωματικοὶ πράκτορες δὲν εἶνε ἀμέτοχοι τῶν γενομένων. Ἂν μάθω τι σαφέστερον, θέλω σπεύσει νὰ ἐκθέσω αὐτὸ διὰ προσεχοῦς εὐκαιρίας.

Ὁ Πρόξενος τῆς Α. Μ.

Γρόπιος.

Ναύπλιον, 30 Σεπτεμβρίου 1833.

Διὰ τῆς ἀπὸ 20 τρέχ. ἀναφορᾶς αὐτοῦ ἔσχε τὴν τιμὴν ὁ ὑποφαινόμενος νὰ ἐκθέσῃ εἰς τὴν Ἐντιμοτάτην Ἀρχιγραμματείαν τῆς Αὐλῆς καὶ τοῦ Κράτους τῆς Α. Μ., ὅτι τὴν νύκτα τῆς 18 πρὸς τὴν 19 ἡ κυβέρνησις συνέλαβεν ἐνταῦθα καὶ ὡδήγησεν εἰς τὸν Ἴτζ-Καλὲ τὸν γέροντα Κολοκοτρώνην, τὸν Πλαπούταν, ἐπονομαζόμενον Κολιόπουλον, καὶ τὸν Θεόδωρον Γρί-

βαν, καὶ ὅτι ἡ αὐτὴ τύχη ἐλέγετο ἀναμένουσα καὶ διαφόρους ἄλλους πρώην ὁπλαρχηγοὺς παλληκαρίων, διεσπαρμένους ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Αἱ συλλήψεις αὗται ἐγένοντο ἔκτοτε κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, καὶ οἱ χωροφύλακες μετέφεραν πρὸ μικροῦ ἐνταῦθα τοὺς ἀρχηγοὺς τούτους, ὀκτὼ τὸν ἀριθμόν: τὸν Κριζιώτην, Μαμούρην, Ῥούκην, Τζάμην Καρατάσσον, Γ. Βάγιαν, Σπύρον Μήλιον, Ἀποστολάραν καὶ Ἀλωνιστιώτην. Ὁ τελευταῖος οὗτος εἶνε ἄνθρωπος τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ ἦτο νῦν, ὡς λέγεται, ἀπεσταλμένος παρ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους, οἵτινες πάντες εἰσὶ ῥουμελιῶται.

Καθείρχθησαν ἐντὸς τοῦ Ἴτζ-Καλὲ καὶ τοῦ Βουρτζίου, ἐντὸς χωριστῶν καὶ μεμονωμένων δωματίων. Αἱ συλλήψεις ἐγένοντο πανταχοῦ χωρὶς ἀντιστάσεώς τινος κατὰ τῆς ἐνόπλου δυνάμεως, καὶ χωρὶς συνδρομῆς τῶν στρατευμάτων τῆς γραμμῆς, ὧν πολλὰ ἐν τούτοις σώματα, πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ, εἶχον κατεπειγόντως ἀποσταλῆ εἰς Λεβάδειαν, Ἀταλάντην καὶ Σάλωνα, ὅπου διέμενον οἱ ὕποπτοι καὶ ἐπικίνδυνοι οὗτοι ἄνθρωποι.

Λέγονται ἔνοχοι σχεδίου ἐπαναστάσεως κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ἣν διαῤῥήδην κατεμέμφοντο ὡς παραμελοῦσαν καὶ κακῶς μεταχειριζομένην αὐτούς. Κατηγοροῦνται, ὅτι ἐμπόδισαν τὰ παλληκάρια νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεως, καὶ νὰ δεχθῶσι τὰ παρ' αὐτῆς προσφερόμενα· ὅτι παρέστησαν εἰς αὐτά, ὅτι ἡ ἄλλοτε βασιλεία των ἔμελλεν ὅσον οὔπω νὰ ἐπανέλθῃ· ὅτι ἐξηρέθισαν αὐτὰ εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἀπετόλμων ἀπειλὰς ἐκδικήσεως κατὰ τῶν ἡσύχων ἀγροτῶν, οἵτινες, πεποιθότες εἰς τὴν προστασίαν τῆς κυβερνήσεως, ἀνθίσταντο εἰς τὰς συνήθεις αὐτῶν ἀπαιτήσεις· ὅτι ὑπεκίνησαν πολλαχοῦ τινας εἰς ληστρικὰς πράξεις· καὶ ὅτι τέλος σκοπὸν αὐτῶν εἶχον νὰ ἀποτελέσωσιν ὡς ἄλλοτε ἔνοπλα στίφη, ὅπως ἐπιβληθῶσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν, καὶ κατορθώσωσι διὰ τῆς βίας ὅ,τι δὲν ἠλπίζετο νὰ κατορθωθῇ διὰ τῆς ὑποταγῆς, τουτέστι τὴν πληρωμὴν ὑπερόγκων καὶ ἰδανικῶν καθυστερουμένων μισθῶν! —

Τοιαῦτα λέγει τὸ κοινόν. Παρὰ τῆς κυβερνήσεως οὐδὲν ἔτι ἐδημοσιεύθη περὶ τοῦ μέτρου τούτου· φαίνεται ὅμως αὕτη ηὐχαριστημένη ὅτι κατέδειξε διὰ τοῦ σπουδαίου τούτου κτύπου τὴν ἐξουσίαν της, ὅστις πραγματικῶς ἦν ἀναγκαῖος διὰ τὴν ὑπόληψίν της, καθότι ἡ μακροψυχία αὐτῆς καὶ ἡ φαινομένη ἀπάθεια ἤρχιζον ἤδη νὰ παρεξηγῶνται καὶ νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς ἀδυναμία. Διὰ τοῦτο πάντες οἱ ἔντιμοι πολῖται βλέπουσι τὰ γενόμενα μετ' εὐχαριστήσεως, καὶ πάντες εὔχονται νὰ παραστῇ ἡ ἐξουσία φέρουσα πειστικὰς ἀποδείξεις. Ἄλλως τὸ ἀποτέλεσμα δὲν θὰ ἦτο τοσούτῳ αἴσιον, ὅσῳ ἐπιθυμεῖται καὶ ἀπαιτεῖ τὸ συμφέρον τοῦ κράτους! — Ὁ εἰσαγγελεὺς ἀρχίζει ἐντὸς ὀλίγου τὰς ἐξ ἐπαγγέλματος ἀνακρίσεις του. — Ἂν τι νέον συμβῇ, ὁ ὑποφαινόμενος θέλει σπεύσει νὰ τὸ ἀναγγείλῃ εἰς τὴν Ἐντιμοτάτην Ἀρχιγραμματεῖαν. Δὲν λέγεται ἡ σύστασις αὕτη τῶν ὁπλαρχηγῶν

σχετιζομένη πρὸς τὴν σκευωρίαν τοῦ Φράντζ. Οὐδὲ περὶ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως ὑπάρχει τι νέον, οὔτε λόγος κἂν γίνεται πλέον περὶ αὐτῆς, εἰμὴ ὅτι ξένη τις πρεσβεία εἶχε πολὺ ἀναμιχθῆ. Περὶ τούτου ἡ ἀντιβασιλεία φαίνεται πεπεισμένη, καὶ ἔχουσα μάλιστα σπουδαίας ἀποδείξεις. Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ὁ Φράντζ συνανεστρέφετο ἰδίως μετὰ τῶν ναπαίων· ναπαῖος δέ, ὡς γνωστόν, εἶνε συνώνυμον τοῦ ῥωσόφρων. Κόντε Νάπας ἦν προσωνυμία δοθεῖσα εἰς τὸν κόμητα Αὐγουστῖνον Καποδίστριαν ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν, ὅτε ὁ μακαρίτης ἀδελφός του εἶχε διορίσει αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ στρατοῦ τῆς Ῥούμελης· τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο παρέμεινεν αὐτῷ μέχρι τέλους, ὡς καὶ τὸ τῶν ναπαίων εἰς τοὺς ὀπαδούς του.

Ἐκ τῆς εἰς Τῆνον ἐκστρατείας δὲν ἔχομεν ἐπίσης βεβαίας ἔτι εἰδήσεις. Φαίνεται βέβαιον, ὅτι αἱ ἐν αὐτῇ γενόμεναι ταραχαὶ δὲν ἔχουσι κινδυνώδη χαρακτῆρα· ἦτο ἁπλῆ ἀπείθεια, καίτοι ταραχώδης (μετὰ στάσεως), εἰς τὰς διαταγὰς καὶ τοὺς νέους κανονισμοὺς τῆς κυβερνήσεως, σχετικῶς πρὸς τὴν ὁπλοφορίαν, τὸν φόρον τῶν ἀμπέλων κ. λ. κ. λ.

Ὁ Πρόξενος τῆς Α. Μ.

Γρόπιος.

Ὁ Κατακάζης λέγει πρὸς τὸν Ῥουάν: Ἐλπίζω, ὅτι ἡ αὐλή μου θέλει δεχθῇ τὴν παραίτησίν μου, καθότι τίς ἡ ἀνάγκη ἐνταῦθα πρεσβευτοῦ τῆς Ῥωσίας; Ὁ Βλασόπουλος, ῥῶσος πρόξενος ἐν Πάτραις, ὑποστηρίζει διὰ χρημάτων τὸν Κολοκοτρώνην καὶ ἄλλους ταραχοποιούς. Ἐκ τοῦ παλαιοῦ κόμματος οἱ ναπαῖοι μόνοι σώζονται ἔτι ὡς σῶμα. Πλὴν δὲ τῶν ἀτάκτων ὁπλαρχηγῶν οἱ ἄλλοι πράγματι διελύθησαν. Μεταξὺ τῶν ἀτάκτων ἐπικρατεῖ μᾶλλον σύνδεσμος κοινοῦ συμφέροντος ἢ κομματικὸν πνεῦμα. Μεταξὺ τῶν ῥουμελιωτῶν ὁπλαρχηγῶν καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη, Τσαβέλλα καὶ ἄλλων ναπαίων ἐπῆλθεν ἤδη συμβιβασμός τις.

Ἡ γνώμη ὅτι τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Πετρουπόλεως ἐργάζεται ἀμέσως καὶ ἐμμέσως κατὰ τῆς ἡσυχίας τῆς Ἑλλάδος, διαδίδεται ὁσημέραι περισσότερον ἐν τῷ τόπῳ, καὶ αἱ ἐν Κρήτῃ διπλωματικαὶ ταραχαὶ ἐξακολουθοῦσι (Ἔκθ. τῆς 11 Ὀκτωβ.)

Ὁ Κατακάζης, μοὶ εἶπεν ὁ Μάουρερ ἐν ἰδιαιτέρᾳ συνεντεύξει, λαλεῖ οὕτω, μόνον διότι φοβεῖται, ὅτι τὰ κατὰ τῶν αἰσχρῶν ῥαδιουργιῶν καὶ τῆς κακεντρεχοῦς ἐπεμβάσεως τῆς πρεσβείας ταύτης καὶ τῶν ῥώσων προξένων παράπονα θέλουσι ταχέως ἐπιφέρει τὸ ἀποτέλεσμά των, καὶ ὅτι αὐτὸς θέλει ἀποδοκιμασθῆ καὶ ἐπιτιμηθῆ. Καθότι, ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν εὔχεται περὶ Ἑλλάδος τὸ ῥωσικὸν ἀνακτοβούλιον, πρέπει νὰ τηρηθῇ πάντοτε ἐξωτερική τις ἀξιοπρέπεια!

Ἂν ἐν Πετρουπόλει ὑπάρχῃ μερίς τις ἐναντία ἡμῶν, ὑπάρχει καὶ ἄλλη ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἐν ἀνάγκῃ θέλομεν ἐκκαλέσει τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν Εὐρώπην ὁλόκληρον.

Ὁ ῥῶσος ἀντιπρόσωπος πρέπει νὰ σκεφθῇ καλῶς. Ἡ αἴθουσά του εἶνε ἤδη ἐγκαταλελειμμένη. Γνωρίζομεν ὅτι ἔδωκε χρήματα εἰς τὸν Γρίβαν. Οἱ βαυαροὶ στρατιωτικοὶ λαλοῦσι περὶ τούτου ἀνεπιφυλάκτως.

Ὁ εἰσαγγελεὺς μοὶ εἶπεν, ὅτι ἡ κυβέρνησις κατέχει ἀποδείξεις, ἐνοχοποιούσας μεγάλως ἓξ μέχρις ὀκτὼ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Αὐγουστίνου Καποδιστρίου, ἄλλοτε ναπαίους. Ὁ Τσαβέλλας συλληφθεὶς μετηνέχθη ἐνταῦθα.

Καταπληκτικὴ εἶνε ἡ αὐθεντεία, ἣν ἀπέκτησεν ἡ κυβέρνησις δι' ὅλων αὐτῶν τῶν συλλήψεων.

Ἡ ἔντονος αὐτῆς ἐνέργεια ἐπικροτεῖται παρὰ πάντων.

(Ἔκθ. τῆς 3 Ὀκτωβρίου).

Ἔκθεσις τοῦ Λούζη, τῆς 27 Δεκεμβρίου, 1833.

Ἔλλειψις ἰδίως ὁμονοίας μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς πρὸς κυβέρνησιν τοῦ τόπου κατασταθείσης ἀντιβασιλείας, διαρκούσης τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ βασιλέως, ὑπῆρξεν ἀφορμὴ πολλῶν ἀτόπων ἐσχάτως. Ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ δὲν φαίνεται ἐπὶ πολλῶν σπουδαίων πραγμάτων ὁμόφρων πρὸς τοὺς συναδέλφους του. Ἀνήκων, ὡς γνωστόν, πρὸ καιροῦ εἰς τὸ φιλελεύθερον κόμμα, παρεσύρθη φυσικῶς ἐκ τῆς κλίσεώς του ταύτης πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν δύο κορυφαίων τοῦ κόμματος αὐτοῦ ἐθνῶν, καί, ἀσθενὴς ἱκανῶς τὸν χαρακτῆρα, ὑπέκυψε κατὰ τὴν ἐνταῦθα ὁδοιπορίαν του εἰς τὰς ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα εἰσηγήσεις τοῦ πλοιάρχου Λάϋονς, κυβερνήτου τῆς φρεγάττας Μαδαγασκάρ, ὅστις ὑπὸ τὸ ἐξωτερικὸν ἀφελοῦς ναύτου κρύπτει πανοῦργον καὶ ῥᾳδιοῦργον πνεῦμα. Μία τῶν πρώτων πράξεων τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ, ἀφιχθέντος ἐνταῦθα, ὑπῆρξε νὰ ῥιφθῇ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ προῤῥηθέντος κόμματος· τοῦτο δέ, ὠφεληθὲν ἐπίσης ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ κόμητος ἐπιῤῥοῆς του, παρέστησεν εἰς τὸν πρόεδρον τῆς ἀντιβασιλείας πάντας τοὺς παλαιοὺς ὀπαδοὺς τοῦ μακαρίτου κόμητος Καποδιστρίου ὡς κινδυνώδεις ἐχθροὺς τῆς ἠθικῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ βασιλείου. Τὸ κόμμα τοῦτο, κατ' αὐτούς, εἰργάζετο μόνον εἰς ἐνίσχυσιν καὶ αὔξησιν τῆς ῥωσικῆς ἐπιῤῥοῆς, εἰσάγον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν δεσποτικὴν διοίκησιν. Ὁ κύριος Τρικούπης, τρόφιμος τῆς Ἀγγλίας, οὐ μόνον διετηρήθη ἐν τῷ ὑπουργείῳ ὅπερ εἶχεν, ἀλλὰ διωρίσθη καὶ εἰς τὰ σπουδαιότατα τῶν ὑπουργείων. Τὰ λοιπὰ χαρτοφυλάκια ἐδόθησαν ἐπίσης εἰς ὀπαδοὺς μᾶλλον ἢ ἧττον κεκηρυγμένους τῆς Μεγάλης Βρετανίας.

Ὁ συνδυασμὸς οὗτος παρήγαγεν ἀναγκαίως ψυχρότητα μεταξὺ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ῥώσου πρεσβευτοῦ. Οὗτος, καίτοι ἐπιμελῶς ἀπέχων πάσης ὑπόπτου ἐνεργείας, καίτοι μετὰ πολλῆς περισκέψεως καὶ φρονήσεως ἀπομακρύνας ἀφ' ἑαυτοῦ πάντας, οὓς ἠδύνατό τις νὰ ὑποπτεύσῃ ὡς θέλοντας νὰ καλύψωσι τὰς σκευωρίας των διὰ τῆς ῥωσικῆς προστασίας, δὲν ἀποφεύγει οὐχ ἧττον μικρᾶς τινὰς δυσαρεσκείας. Αἱ παραστάσεις, εἰς ἃς ἐνόμισεν ἀναγκαῖον νὰ προβῇ ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, ἐγένοντο μετὰ δυσπιστίας δεκταί, ἡ δὲ κυβέρνησις, λησμονοῦσα τὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος θυσίας τῆς Α. Μ. τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν ἁβρὰν διαγωγὴν τοῦ μεγαθύμου αὐτοῦ ἡγεμόνος, ἐθεώρησεν ἐπί τινα χρόνον τὸν Σύμβουλον τοῦ Κράτους κύριον Κατακάζην ὡς διπλωμάτην διατεθειμένον νὰ ἀντιποιῆται ἐν πάσῃ περιστάσει τῶν δικαιωμάτων της. Εἶνε δὲ πλέον ἢ πιθανόν, ὅτι ὁ κύριος Τρικούπης, εἴτε πεισθεὶς εἴτε ὑποκινηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἄγγλου πρεσβευτοῦ, συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς διατήρησιν τῆς διχοστασίας ἐκείνης.

Ἂν ἐν τούτοις ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ παρεδόθη εὐκόλως εἰς τὸ ἐκεῖσε παρασύρον αὐτὸν ῥεῦμα, δὲν συνέβη τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τῆς ἀντιβασιλείας μέλη. Ἐπί τινα χρόνον ἐβάδισαν ἀληθῶς ἐκ συμφώνου μετὰ τοῦ προέδρου των, καὶ μετέσχον τῆς δυσπιστίας του κατὰ τοῦ δῆθεν ῥωσικοῦ κόμματος. Οὐχ ἧττον οἱ διευθύνοντες οὕτω τὸν κόμητα Ἄρμανσπεργ (καὶ ἐπιτετραμμένον εἶνε νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ὁ ἐνταῦθα πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας εἶνε ὑποβολεύς των) παρετήρησαν ἐντὸς ὀλίγου, ὅτι οἱ συνάδελφοί του δὲν ἤθελον ἀφεθῇ νὰ παρασύρῃ αὐτοὺς τὸ ῥεῦμα ὅσον ἐκεῖνοι ἐπεθύμουν. Πραγματικῶς δὲ οἱ ἱππόται Μάουρερ καὶ Ἄβελ ὡς καὶ ὁ στρατηγὸς Ἄιδεκ δὲν συνέπραξαν μετὰ τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ, εἰμὴ ἐφ' ὅσον μόνον ἐνόμιζον ὅτι ὤφειλον νὰ ἀπομακρύνωσιν ἐκ τοῦ τόπου, οὗ τινος εἶχεν ἐπιτραπῇ αὐτοῖς ἡ διοίκησις, τὴν ὑπέροχον τῆς Ῥωσίας ἐπιρροήν, ἣν χωρὶς λόγου εἶχον παραστήσει αὐτοῖς ὡς φόβητρον· ἀπεχώρησαν ὅμως ἅμα κατιδόντες ὅτι ἄλλαι ξέναι σκευωρίαι ἔμελλον νὰ ἐπιδράσωσιν ἐν Ἑλλάδι.

Τότε, ἀπελπισθὲν νὰ μεταχειρισθῇ ὁλόκληρον τὴν ἀντιβασιλείαν πρὸς τοὺς σκοπούς του, προσεπάθησε τὸ σκευωροῦν κόμμα νὰ ὑποκινήσῃ ταραχὰς ἐν τῷ τόπῳ, ὧν ἀποτέλεσμα ἤθελεν εἶναι νὰ κηρυχθῇ ἡ ἐνηλικιότης τοῦ βασιλέως, νὰ διατηρηθῇ ὡς πρωθυπουργὸς ὁ κόμης Ἄρμανσπεργ, καὶ νὰ ἀποπεμφθῶσι τὰ λοιπὰ τῆς ἀντιβασιλείας μέλη. Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἐγένετο μυστικὴ ἐνέργεια παρὰ τοῖς γενναίοις ἀλλ' ἀμαθέσιν ὁπλαρχηγοῖς. Παρεστάθη αὐτοῖς, ὅτι ἤθελον συντελέσει εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῆς χώρας των καὶ παράσχει συνάμα δεῖγμα ἀφοσιώσεως εἰς τὸν ἡγεμόνα των, ἐλευθεροῦντες αὐτὸν ὀχληρᾶς κηδεμονείας. Συνεννοήσεις ἀληθῶς ἐγένοντο μεταξὺ τῶν ὁπλαρχηγῶν τούτων, οἵτινες, νομίζοντες ὅτι

ἐνήργουν ὡς χρηστοὶ καὶ ἀφωσιωμένοι πολῖται, ἐνεπλάκησαν εἰς ἔγκλημα ἐσχάτης προδοσίας. Εἶνε γνωστὸν εἰς τὴν Υ. Μ. ὅτι πολλοὶ αὐτῶν ἐφυλακίσθησαν, ἡ δὲ δίκη των ἀνακρίνεται ἤδη, καὶ ἡ ἔκβασίς της ἔσται λίαν ἐνδιαφέρουσα. Πιστεύω οὐχ ἧττον ὅτι ἡ νόμιμος αὐτῆς δημοσίευσις θὰ παράσχῃ πολλὰς δυσχερείας· καθότι προκύπτει ἐξ ὅσων ἀνωτέρω ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ ἐκθέσω, ὅτι πολλὰ λίαν σπουδαῖα πρόσωπα δύνανται νὰ εὑρεθῶσι σοβαρῶς ἐνοχοποιούμενα. Οὕτω δὲ φαίνεται, ὅτι προσπαθεῖ ἡ κυβέρνησις νὰ μεταβάλῃ τὰ κατ' αὐτήν, διότι ἀντικατεστάθησαν ἤδη δύο δικασταὶ δι' ἄλλων, καὶ ἐν γένει ἡ δίκη αὕτη φαίνεται περιαγαγοῦσα εἰς λίαν ἀμήχανον θέσιν τὴν κυβέρνησιν.

Τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον εἶνε, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν συλληφθέντων εἶνε παλαιοὶ ὀπαδοὶ τοῦ κόμητος Καποδιστρίου, καθότι ἦσαν ὁπλαρχηγοὶ παρ' αὐτοῦ διατηρηθέντες ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ καὶ ὑποστηριχθέντες. Ἐκ τῆς συμπτώσεως ταύτης ἐπεῤῥίφθη μετὰ πολλῆς τέχνης τὸ μυσαρὸν τῆς συνωμοσίας ἐπὶ τὴν ῥωσικὴν μερίδα. Ὀλίγοι ὅμως ἀπατῶνται ἐκ τοιούτων μηχανημάτων.

Καί τοι οὐδεμία ἀπευθύνεται κατὰ τοῦ κόμητος Ἄρμανσπεργ ὑποψία ἐπὶ συμμετοχῇ εἰς τὰς ἀποτυχούσας σκευωρίας, αἵτινες ἔμελλον, ἀπομακρύνουσαι τοὺς συναδέλφους του, νὰ παραδώσωσιν αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἀρχήν, προῆλθεν οὐχ ἧττον ἐξ αὐτῶν εἶδός τι ἀμοιβαίας δυσπιστίας μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας. Ὁ πρόεδρος, καί τοι τὸ κατ' αὐτὸν εἴπέρ ποτε συντασσόμενος εἰς τὴν ἀγγλικὴν μερίδα, αἰσθάνεται κάλλιστα, ὅτι δὲν δύναται, χωρὶς νὰ γεννήσῃ νέας ὑπονοίας, νὰ ἀντιπράξῃ εἰς τὰ μέτρα, ἅτινα οἱ συνάδελφοί του, ἐρεθισθέντες ἐκ τῆς καθ' αὐτῶν ἐξυφανθείσης συνωμοσίας, ἔκριναν φρόνιμον νὰ λάβωσι κατὰ τῶν αὐτουργῶν. Οὕτως ὁ κ. Σχινᾶς, μεταβαίνων εἰς Ἀγγλίαν ἵνα ζητήσῃ τὴν πληρωμὴν τῆς δευτέρας δόσεως τοῦ δανείου, εἶνε καὶ κομιστὴς συγχρόνως ἀναφορᾶς τῆς ἀντιβασιλείας, καταμεμφομένης τὸν ἐν Ἑλλάδι ἄγγλον πρεσβευτήν, καὶ εὐχομένης τὴν ἀνάκλησιν αὐτοῦ· ὁ δὲ κόμης δὲν κατώρθωσε νὰ ἐμποδίσῃ τοῦτο. Ἡ ἐν Λονδίνῳ πρεσβεία τῆς Υ. Μ. θέλει δυνηθῇ ἴσως νὰ ἐξακριβώσῃ λεπτομερῶς τὰ περὶ τοῦ μέρους τούτου τῆς ἀποστολῆς τοῦ Κ. Σχινᾶ, ἅτινα φυλάττονται λίαν μυστικὰ ἐνταῦθα, ἕνεκα τῆς λεπτότητος τῆς ὑποθέσεως.

Καί τοι τὰ γεγονότα, ὧν ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ μνημονεύσω, ἐπήνεγκον δυσπιστίαν τινὰ καὶ ἀμοιβαίαν ζηλοτυπίαν μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας, πρέπει ἐν τούτοις νὰ ἀποδοθῇ αὐτοῖς ἡ δικαιοσύνη, ὅ,τι τοῦτο οὐδόλως ἐπηρεάζει τὰς περὶ διοργανισμοῦ καὶ διοικήσεως τῆς χώρας ἐργασίας των. Πάντες ἀναμφιβόλως ποθοῦσιν ἐπίσης νὰ πράξωσι τὸ ἀγαθόν, καὶ ὅταν τις ἀναλογισθῇ, πόσας ἔχουσι νὰ ὑπερνικήσωσι δυσχερείας, πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἡ μέχρι τοῦδε ἐπιτυχία των τιμᾷ καὶ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἀγαθὴν αὐτῶν θέλησιν.

Ὑπάρχει ἔτι αἴσθημά τι κοινὸν εἰς πάντα τὰ μέλη τῆς ἀντιβασιλείας, ὅπερ οὐδόλως οὗτοι ἀποκρύπτουσι: μεγίστη δυσαρέσκεια κατὰ τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας. Ἐξέθηκαν τὰ κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τούτου παράπονά των, — ταῦτα δὲ εἶνε, ὅτι δὲν ἔδωκε δῆθεν εἰς τὸν Σεβαστὸν υἱόν του Ὄθωνα τὰς ἤτοι χρηματικὰς ἢ εἰς ὑλικὸν ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ βοηθείας, ὅσας εἶχεν αὐτῷ ὑποσχεθῇ — δι' ἐγκυκλίου συντεταγμένης ἥκιστα μετριοπαθῶς, καὶ ἀποσταλείσης ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας ὀλίγον πρὸ τῆς ἀφίξεώς μου εἰς τοὺς ξένους πρέσβεις ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν γενομένων ἐξηγήσεων ὡς πρὸς τὴν ἐκκένωσιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων.

Ἐγένετο ὑπουργικὴ μεταβολή. Ὁ Κωλέττης διωρίσθη ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν, ὁ Μαυροκορδάτος ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὁ (ἐν Λειψίᾳ σπουδάσας) Θεοχάρης τῶν Οἰκονομικῶν, καὶ ὁ Σχινᾶς τῆς Παιδείας.

Ὁ Τρικούπης ἀπέρχεται εἰς Λονδῖνον. Ὁ Τσὼρτς, πρὸς μεγίστην τοῦ Κατακάζη δυσαρέσκειαν, εἰς Πετρούπολιν. Ὁ Μεταξᾶς πρὸς τὸν Μεχμὲτ-Ἀλῆν, εἰς τὸν ἀνταρκτικὸν πόλον, ὅπερ ἐνταῦθα θεωρεῖται ὡς ἐξορία.

Εὐτυχῶς αἱ ἀνακρίσεις καὶ ἔρευναι παρέχουσιν ὁσημέραι νέας ἀποδείξεις ἐνοχῆς εἰς τὸν εἰσαγγελέα. Καθότι τὸ ἔντονον μέτρον ἔπρεπε καὶ νὰ δικαιολογηθῇ. Ὁ Ἄρμανσπεργ πάσχει ῥευματισμοὺς καὶ ποδάγραν (Ἐκθ. τῆς 6 Νοεμ. 1833).

Βραδεῖα ἀναχώρησις τοῦ Ζωγράφου, ὅστις ἄλλως λαμβάνει ὁδηγίας νὰ συμμορφωθῇ καθ' ὅλα πρὸς τὰς συμβουλὰς τοῦ αὐστριακοῦ πρεσβευτοῦ (Ἐκθ. τῆς 18 Νοεμβρίου).

ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΩΝ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

ΚΑΙ ΤΙΝΕΣ ΑΝΑΓΚΑΙΑΙ ΕΠΙΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Σελ. 3, στίχ. 1 γρ. ε'ς.—σελ. 7, στίχ. 8, γρ. χανονοδολισμός.—σελ. 11, στίχ. 5, γρ. ἐθνοσυνελεύσεως —αὐτ. στίχ. 33, γρ. ἑλικοειδεῖς.—σελ. 13, στίχ. 15, γρ. βεβαίως.—αὐτ. στίχ. 28, γρ. ἀνωτέρω. — σελ. 14, στίχ. 12, γρ. ὑπήρξατε. — σελ. 15, στίχ. 27, γρ. βαρώνου.—σελ. 16, στίχ. 29, γρ. τῶν.—σελ. 20, στίχ. 8, γρ. δημοσίας.—σελ. 21, στίχ. 12, γρ. δημοσία.—σελ. 23, στίχ. 19, γρ. ἀπήλλαττον.—σελ. 23—24 γρ. ἐλλείμματα.—σελ. 26, στίχ. 11, γρ. ἐπεχείρησε.—αὐτ. στίχ. 25, γρ. ἐνθουσιώδεις.—σελ. 27, στίχ. 3, γρ. τῆς.—αὐτ. στίχ. 25, γρ. σύνταγμα.—σελ. 31, στίχ. 17, γρ. μετά.—σελ. 32, στίχ. 2, γρ. τοσοῦτον.—σελ. 33, στίχ. 30, γρ. ἡνίων.—σελ. 35, στίχ. 25—26, γρ. ἐλεεινότητος.—σελ. 40, στίχ. 17, γρ. ἀπατεώνων.—αὐτ. στίχ. 28, γρ. Πελοποννήσου.—σελ. 42, στίχ. 15, γρ. αἱ.—σελ. 43, στίχ. 9, γρ. θῆτας.—σελ. 54, στίχ. 29, γρ. γάλλος ἢ ἄγγλος. —σελ. 55, στίχ. 10, γρ. ἀλητικάς.—σελ. 58, στίχ. 12, γρ. μνημεῖον.—σελ. 63, ςίχ. 15, γρ. τῶν αἰγυπτίων.—σελ. 64, ςίχ. 3, γρ. βρασιλιακῆς.—σελ. 78, ςίχ. 15, γρ. δημοσίας.—σελ. 81, στίχ. 4, γρ. ἐξαιρετικά.—σελ. 83, στίχ. 17, γρ. Ὡς.—σελ. 85, στίχ. 22, γρ. Αἰγαίου.—σελ. 88, στίχ. 20, γρ. περιορισμοῦ.—σελ. 92, στίχ. 6, γρ. ἀλητείας.—σελ. 93, στίχ. 25, γρ. κοινοβιάται.—σελ. 96, στίχ. 13, γρ. ὁποίαν.—σελ. 99, στίχ. 5, γρ. νὰ ἀποσπάσῃ.—σελ. 104, στίχ. 7, γρ. ὅτε.—σελ. 107, στίχ. 5, γρ. ἐκτάκτων.—αὐτ στίχ. 15, γρ. βαθμηδόν.—σελ. 113, στίχ. 14, γρ. παρακειμένας.—σελ. 114, στίχ. 2, γρ. αἰγίδα.—σελ. 120, στίχ. 13, παρέλκει τὸ καί.—σελ. 123, γρ. Ἀσλάμπεης.—σελ. 124, στίχ. 20, γρ. ἐπαναστατικοῦ.—σελ. 127, στίχ. 21, γρ. δημοσίας.—σελ. 133, στίχ. 29, γρ. (3), καὶ πρόσθες ἐν ὑποσημειώσει: (3) Ἔκθ. ἐκ Βερολ. 28 Αὐγούστου 1828. Παραρτ.—σελ. 136, στίχ. 31, γρ. τά.—σελ. 139, στίχ. 5, γρ. ἐκστρατείας.—αὐτ. στίχ. 9, γρ. πρός.—αὐτ. ἐν ὑποσημειώσει πρόσθες: «Διὰ τοὺς γάλλους» ἐνταῦθα καὶ «διὰ τὴν Γαλλίαν» περαιτέρω (ἐν σελίδι 144) φέρει τὸ κείμενον τοῦ συγγραφέως, προδήλως κατὰ παραδρομήν, διότι ἐν τοῖς παραρτήμασι (σελ. 730) τὸ κείμενον τῆς διακοινώσεως ἔχει: «διὰ τὴν Πύλην»—σελ. 142, στίχ. 4, γρ. ὅπως.—σελ. 143, στίχ. 8, γρ. μέσα.—σελ. 144, στίχ. 14, γρ. Ὅπως δήποτε.—σελ. 159, στίχ. 5, γρ. προσδοκῶσι.—σελ. 176, στίχ. 29, γρ. τὴν κυρίως κρίσιν ἐπὶ τῇ παραδοχῇ ἢ ἀρνήσει τῆς Πύλης, μέχρις οὗ τὸ ἀποτέλεσμα κλ.—σελ. 185, στίχ. 19, γρ. πάλην.—σελ. 187, στίχ. 17—18, γρ. πραξικοπήματα.—σελ. 188, στίχ. 16, γρ. ἐξήρτητο.—σελ. 189, στίχ. 19, γρ. οὔτε.—σελ. 248, στίχ. 21, γρ. προστάτιδας.—σελ. 255, στίχ. 14, γρ. κορωνίδα.—σελ. 263, στίχ. 30—31, γρ. ἀκανθίνην.—σελ. 266, στίχ. 5, γρ. δεκαετηρίδας.—σελ. 295, στίχ. 21, γρ. πρὸς τόν.—σελ. 295, στίχ. 28, γρ. πολυτιμότατα.—σελ. 299, στίχ. 15, γρ. τοῦ δώρου ∴ ἐκείνου.—σελ. 306, στίχ. 15, 16, γρ. στρατιά.—σελ. 314, στίχ. 24, γρ. ὀδυρόμενοι.—σελ. 318, στίχ. 29, γρ. μαρμαρίνῃ.—σελ. 319, ςίχ. 15, γρ. οἶκοι.—σελ. 321, στίχ. 23, γρ. χαιρετισθεῖσα.—σελ.

322, ςίχ. 1 εἰς τό: Θεσσαλίας, ὑποσημειωθήτω: «Ὁ Πολυζωΐδης κατήγετο ἐκ Μακεδονίας, ἡ δὲ οἰκογένεια αὐτοῦ ἦν ἐγκατεστημένη ἐν Σέῤῥαις. Σημ. τ. Μετ.»—σελ. 323, στίχ. 27 εἰς τὸ: Λ ο υ κ ι α ν ο ῦ, ὑποσημειωθήτω: «Πλανᾶται ὁ συγγραφεύς· ἡ γραῖα αὕτη φέρεται παρ' Ἀριστοφάνει (Πλούτ. 1053). Σημ. τ. Μετ.»—αὐτ. στίχ. 29, γρ. δᾷδα.—σελ. 333, στίχ. τελευτ. γρ. 351.—σελ. 340, στίχ. 13. γρ. δίωρον. —σελ. 343, στίχ. 27, γρ. ἔστω αὐτοῖς γνωστόν, ὅτι δὲν τοῖς ἐπιτρέπεται.—σελ. 345, στίχ 20, γρ. ἐντολοδόχων.—σελ. 355, στίχ. 5, γρ. (ἀντὶ α ὐ τ ῶ ν) ὑμῶν.—σελ. 356, στίχ. 18, γρ. ἐλυμήναντο.—σελ. 361, στίχ. 23, γρ. ἐπηρέαζον. σελ. 367, στίχ. 31, γρ. ἡμέτερα.—σελ. 391, προσθετέον εἰς τὴν ὑποσημείωσιν: «Ὑποθέτω, ὅτι ἀντὶ τῆς λέξεως λ ά μ π η, ἥτις ἀπαντᾶται μὲν παρ' ἀρχαίοις (Διοσκορ. Ε'. 8, καὶ λ ά π η παρ' Ἀθην. Δ'. 132) σημαίνουσα ἀ κ α θ α ρ σ ί α ν, δὲν λέγεται ὅμως ἐν Μάνῃ, καθ' ἃ τοὐλάχιστον ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω, γραπτέον λ ά σ π η, ὅτε καὶ εὐοδοῦται κάλλιστα ἡ ἔννοια τῆς φράσεως, πάντῃ ὅμως ἀλλοία τῆς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἀποδιδομένης αὐτῇ.»—σελ. 410, στίχ. 3, γρ. πρωϊμώτατα—σελ. 424, στίχ. τελευτ. γρ. 1863.—σελ. 463, στίχ. 19, γρ. Βουτένιεφ.—σελ. 466, στίχ. 21, γρ. τὴν σύμμαχον αὐτῆς.—σελ. 473, στίχ. 31, γρ. ἀγγέλλουσα.—σελ. 477, στίχ. 22, γρ. πλάσμα.—σελ. 478, στίχ. 6, γρ. ὑμῶν.—σελ. 526, στίχ. 23, γρ. τὰς πύλας τοῦ Ναυπλίου.—σελ. 534, προσθετέον εἰς τὴν ὑποσημείωσιν: «Μή, κατ' ἄλλην εἰκασίαν, ἡ λέξις π α π α δ ο ῦ χ α κεῖται ἀντὶ τῆς π α τ α τ ο ῦ κ α, ἥτις, καὶ σήμερον ἔτι ἐν χρήσει παρὰ τῷ λαῷ, σημαίνει εἶδος ἐπενδύτου μακροῦ, οἷον ἔφερε τότε βεβαίως ὁ Θήρσιος;»—σελ. 535, στίχ. 24, γρ. ὁποῖον.—σελ. 548, στίχ. 13, γρ. ἰονίων.—σελ. 555, στίχ. 15, γρ συμμαχικῶν.—σελ. 556, στίχ. 12, γρ. εἰς τοὺς ῥουμελιώτας.—σελ. 623, στίχ. 7, ἀντὶ: Ῥ ί κ ο ρ δ (ὡς καὶ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ κατὰ λάθος φέρεται) γρ. Ῥούκμαν.—σελ. 626, στίχ. 17, γρ. ἀπήλλαττεν

Bayerische Staats-Bibliothek München

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Mendelssohn-Bartholdy, Karl

[Nichtlateinische Schriftzeichen]

Bd.: 2

1876

H.gr. 1404 d-2
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11333443-5